BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
4 C
10

M

13-14' c 2

Pertinet ad locum S.ti Francisci de Urbe
II B 10

INSTITVTIONES IVRIS CANONICI QVIBVS IVS PONTIFICIVM SINGVLARI METHODO LIBRIS QVATVOR

comprehenditur

AB IOAN. PAVLO LANCELOTTO PERVSINO Conſcriptæ; & in Aula Romana mandato Pont. Max. ab Illuſtribus viris olim recognitæ.

His acceſſerunt Interpretationes, quas Gloſſas vocant; quibus loca omnia, vnde contextus deſumptus eſt, indicantur; pleraq; declarantur; nonnulla per Sacroſanctum Concilium Tridentinum hodie immutata adnotantur.

Nouiſſime acceſſerunt Caſuum, vt appellant, poſitiones Annotationeſq; nonnulla, quæ ad huius iuris ſententiam expeditiorem ſtudioſis præbent aditum IO. BAPTISTA BARTOLINO Peruſino I. C. Auctore.

Necnon adnotationes paucę quibus nonnulla ad ſenſum Theologorum exactius explicantur ANTONIO TIMOTHEO Peruſino Sacræ Theologię profeſſore Auctore.

Item Commentariolum, quo conſcripti operis & ratio, & Hiſtoria quædam continetur.

Acceſſit etiam ipſius Lanceloti opuſculum, De Comparatione vtriuſque Iuris.

AD PERILLVSTREM, REVERENDISSIMVMQVE PATREM D. MONTEM DE VALENTIBVS de Trebio Protonotarium Apoſtolicum.

CVM PRIVILEGIO SVMMI PONT.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PERMISSV SVPERIORVM.

ROMAE Ex Typographia Iacobi Tornerij. M. D. LXXXVIII.

SOMMA DEL PRIVILEGIO.

NOSTRO Signore Siſto Quinto concede priuilegio à Iacomo Tornieri, che altri che eſſo ò chi dipenderà da lui con licenza in ſcritto non poſſa ſtampare, nè ſtampato vendere per tutto lo Stato Eccleſiaſtico il preſente libro per dieci anni da cominciarſi dal giorno, che ſarà ſtampato, ſotto pena della perdita de' libri, & di cento ducati di Camera per ciaſcuna volta, come più amplamente appare nel breue di ſua Beatitudine.

PERILLVSTRI
REVERENDISSIMOQ.
PATRI DOMINO MONTI DE VALENTIBVS DE TREBIO
Protonotario Apoſtolico, &c.

MARCVS ANTONIVS MVRETVS
& Iacobus Brianza Bibliopola. S. D.

CVM nobis tuæ primum præclaræ virtutis ac ſplendoris, deinde eius qua nos complexus es beneuolentiæ in mentem venit (venit autē ſæpiſſime) non ſolum ingrati, quod ipſum graue eſt, ſed etiam merito, ac iure impij videremur, ſi aliqua ex parte intimos animorum noſtrorum in te, tuamq; laudem ſenſus nō aperiremus. Idcirco ſtatim vt Canonicas has Inſtitutiones varia, infinitaq; doctrina refertas, typis tertio valde puriores, Caſibus alijs pleriſque additis, mandare decreuerimus: facile futurum putauimus, vt qui tibi à nobis inſcriptas cernerent, ſignificationem haberent propenſionis erga te noſtræ. quam in ſententiam egregia animi alacritate eo magis deſcendimus, accuratius meditantes, nulli magis hęc Pontificij Iuris Epitome cōuenire, perſpectum cum ſit, te non minus tale Ius tractaſſe (in cauſis præcipuè tibi ſpeciatim delegatis) quàm Cæſaicum, dum Prouinciarum Piceni, Peruſiæ, Flaminiæ, necnon almæ Vrbis, Bo-

noniæ, cęterorumq́; locorum præſtantis ſolertiſq́; Gubernatoris perſonam rectè & honorificè ſuſtinuiſti: dumque ſus omnibus æqualiter, ſeuerè, ac diligenter dicere, in omnibuſq́; actionibus eam adhibere conſtantiam, & grauitatem, quæ nec gratia, nec odio variata ſit, imò æqualis cõſeruata. nihil crudele, nihil acerbum, nihil immane in omni adminiſtratione inferre, ſed valde prudens multa clementiæ, ac manſuetudinis ſigna populo dare viſus fuiſti. Illud addimus, teq́; in magno adhuc quo verſaris Illuſtriſs. & Reuerendiſs. D. Alexandri Cardinalis Farneſij magni Cãcellarij Sacriq́; Collegij Decani atq; animi magnitudine fulgentiſſimi ſyderis, officio Vicegerentis iam tractare, ac deinceps tractaturum eſſe. Cetera miſſa facimus, ne luminari maiori lumen afferre dicamur. hoc poſtremo loco ſepoſito, mirum haud videri, ſi adeò ceteri Prælati in conuentibus, quas congregationes appellant, tibi Ariſtidis ſimulachro, à recto non flexibili, incorrupto, atq; integro plurimum tribuunt, teq́; magnifaciunt: poſteaq́; illos non latet, te doctrina atq; experientia pleroſq́; reipſa non modo antecellere, quinimo nomine, & cognomento præſtare. quare enim Montis nomen ſortitus es? niſi ex eo quia, vti mõs è rebus alijs eminet, ita inter omnes collegas tu emineas? quare inquam, Valentis cognomentum vſurpas? niſi vt Cicerone teſte, cum adhuc valente pugnare debeas remaneas perpetuò valens. Valenti igitur valè meritò dicemus. Romæ xij. Kalend. Iulij. M D LXXXVII.

IO. FRANCISCVS
CARDINALIS DE GAMBARA
IO. PAVLO LANCELOTTO I. C. S. D.

DE Inſtitutionibus ad Ius Canonicum a te conſcriptis, quas nuper ad me miſiſti, eſt quidem quòd tibi gratias agam, ſunt enim huiuſmodi vt eas ego loco magni a te muneris, habere debeam. Sed omnino nimis diuturna libri huius expectatione nos torſiſti, agitur enim annus ſextuſdecimus quo ego Peruſiæ te præceptore prima Iuris Ciuilis initia vrgebam, et tu iam tum opus huiuſmodi ſub incude habebas, idque propediem editurus videbaris, vnde quòd tam diu illud continueris, erit fortaſſe qui te accuſet. Quid dicam? quòd ne nunc quidem, illis editis fidem tuam liberaſti? etenim Commentarij quod præteritis annis edidiſti libro ſecundo aſſeris a te quædam in contexendis Inſtitutionibus conſulto fuiſſe prætermiſſa, quòd ea notulis neſcio quibus explicaueris, ac quaſi cum fænore reddideris, et tamen notulas nullas: quas viderim, editis a te nuper Inſtitutionibus adſcripſiſti. Quod licet ego, cui tuũ iam pridem perſpectum eſt iudicium, non niſi optimo conſilio factum rear, cum tamen & tu id ſponte tua promiſeris, & ea ſit hodie (vt omnium optime noſti) conditio ſcriptorum canonicæ ac ciuilis prudentiæ, vt in his quæ ſcripta ſunt fides adhibeatur nemini, qui non eadem veterum auctoritate confirmet, eas a te quàm primum in uulgari neceſſarium duco nõ modo vt ea quæ ſunt a te prætermiſſa nobis reponas, et te promiſsis exoluas, verum etiam vt eorum ipſorum quæ ſcriptis mandaſti, fidem nobis ex veterum teſtimonio facias. Non poſſum pro ſumma mea in te beneuolentia quid ſentiam libere non praſcribere, tu quidquid id eſt æqui boni conſule. Vale, Romæ Nonis Septembris, M. D. LXIII.

ILLVSTRISSIMO, ATQVE AMPLISSIMO S. R. E. CARDINALI IO. FRANCISCO DE GAMBARA,

Franciſcus Mancinus S. P. D.

SI quid vtilitatis ſtudioſis hominibus ſecun-
da hęc inſtitutionum Iuris Canonici cum
ſuis notulis editio afferet (afferet autē do-
ctorum omnium ſententia nō modicum)
id omne tibi vir ampliſsime nec non Illu-
ſtriſsimis, atque doctiſsimis Cardinalibus
Io. Bapt. Cicadæ, & Franciſco Alciato
acceptum ferre debemus. Licet.n. auctor
multis annis cōmentario ſuo notulas illas
nobis eſſet pollicitus, ita tamen poſtea de illis non edendis animū
obfirmauerat, vt de ea illum ſententia poſse aliquando deduci in-
terdum plane deſperarem, erant autem multa quæ (vt ego ex eo ſę-
pius audiui) a primo illo ſuo propoſito eum retraxiſſe affirmaret.
Primum quidem quòd nuſquam videtur auditum, vt eiuſdem ope-
ris idem eſſet auctor & interpres, ſe. autem cum de notulis adſcri-
bendis cogitaſſet, non exiſtimaſſe fore, vt is liber, quem & ipſe mā-
dato & nomine Pōtificio abſoluiſſet, & ſummi etiam viri caſtigaſ-
ſent ac probaſſent, priuato nomine in publicū exire deberet, quod
ſi Pontifex ſuo nomine, vt non ſolum cenſorum, ſed etiam aliorū
plurium teſtimonio ac iudicio facere debuit, edidiſſet, tunc non
futurum incongruum vt non quaſi ab auctore ipſo, ſed alio quo-
piam operi notulæ adſcriberentur. Huc accedere quòd illas rudes
eſſe affirmaret, atq; inchoatas potius quàm abſolutas, vt autē per-
poliret eadem ratione animum numquam inducere potuiſſe, de-
mum magno ſe quotidianarum cōcertationum tædio eſſe affectū,
ſibiq; imperaſſe, vt quoad per ſe fieri poterit, anſam poſthac no-
uis moleſtijs non tribuat, ſeque id nulla ratione conſecuturum ſpe-
rare, quam ſi ab nouorum ſcriptorum editione prorſus abſtineat:
ſed magnus flagitantium numerus, tuaq; potiſsimum atq; illuſtriſ-
ſimorum Cicadæ & Alciati auctoritate perfectum eſt, non vt ille
ederet, neq; enim a ſua ſententia dimoueri potuit, ſed vt libri mihi

& Ro-

& Roberto fratri poteſtatem faceret, quidquid de eo ſtatueremus ad animum non reuocaturus. itaq; nos tam veſtro, quàm aliorum grauiſſimorum virorum iudicio atq; auctoritati inhęrentes, & plurimorum flagitationibus impulſi, ſecundam editionem adornauimus, notulaſq; ipſas ſingulis verbis aptauimus, quibus quidem ex doctorum reſponſis, interpretationibus, ac tractatibus multa addere fuiſſet nobis his temporibus multo facillimum: ſed ſcribendi genus ſuapte natura cõciſum reſpuere omnino id videbatur: ſimul etiam ne quid auctorem ipſum offenderemus, verẽdum nobis fuit, a quo vix ſumma veſtra auctoritate impetratum fuit, vt edi rurſus per nos liber pateretur: in quo quidem, vt ego exiſtimo, nullã ſtudioſi iacturam fecerunt, in hac enim iuris tam canonici quàm ciuilis facultate conſcripti libri alij alios fines habent. quidam enim vt artem ipſam doceant, quidam vt quæſtiones ipſas finiant ac terminent. & licet qui docet aliquid terminet, & qui terminat ac decidit aliquid etiam interim doceat, fuit tamen auctoribus ipſis in conſcribendis libris finis alius alio principalior: nam interpretationibus, & enarrationibus ad libros veterum Iuriſconſultorum docendi propoſitum eſt principalius, licet multa interim terminentur & in reſponſis, & quos vocant tractatibus, decidendi vnus propemodum eſt finis, licet interim multa etiam doceantur. hinc fit vt illorum diuerſa admodum ſit ſcribendi ratio. nam in docendo ratiocinandi modus magis neceſſarius eſt, quàm auctoritatum enumeratio, quippe quod artis fundamenta ſunt aperienda, & fontes atque origo rerum demonſtranda, at in reſponſis reddendis diſſerendi quidem ratio non abijcienda, ſed vbi de quęſtione conuẽtum eſt, hac facti ſpecie magis pugnandũ eſt auctoritatibus, cum id demum verum habeatur quod eſt a pleriſque receptum. Vnde cum hic Inſtitutionum liber ſit ad docendum potiſſimũ conſcriptus, ni mirum ſi multiplicium in eo allegationum copia non fuit affectanda. Huc accedit quod id quod noſtra opera notulis accedere potuiſſet, facile vnuſquiſque ſuo marte conſequi poterit. cum enim notulis ipſis principales materiarum ſedes & loca contineantur: ſi quis earum notularum ductu ea adierit ex magno interpretum tam antiquorum quàm modernorũ numero, vnde copioſius haurire, & ſitim explere poſſit facile inueniet. itaq; poſthabita qualibet addendi cura, ſolum dedimus operam, vt ea quæ

nuperrime per ſacroſanctum concilium Tridentinum immutata ſunt, notulis ipſis adiungeremus: nam vt contextui illa ipſa inſererentur impetrari ab auctore non potuit, quod diceret velle ſequi ſe Iuſtiniani exemplum, qui licet poſt editas à ſe inſtitutiones iuris ciuilis, multa nouellis ſuis conſtitutionibus innouaſſet, non propterea aliquid dictis inſtitutionibus adiecit, vel immutauit, ſed lectoribus ea perquirenda reliquit. Vnum enim fuiſſe ei in illa ſcriptione propoſitum, ſcilicet non vt omnia complecteretur, ſed vt breui libello prima Iuris Canonici rudimenta concluderet, & ius illud adhuc diſperſum quaſi in artem redigeret: id autem ſatis pręſtari poſſe etiam ſi conſtitutiones Tridentini vel etiam aliorum Conciliorum decreta non contineat, ſatiſque eſſe ne quem forte ius nouum circa pauciſſima lateat, Si de ea re notulis ipſis admoneatur, nec propterea totum opus ſibi fuit retexendum: placuit etiam commentarium quod abhinc ſex annis in lucem ipſe idem edidit, adiungere, tum quod magnam operi claritatem addit, explicat enim luculentiſſime auctoris intentionem, quod non modicū auctoribus intelligendis exiſtimatur condicere, tum etiā vt quorundam non ſatis iuſtæ cupiditati occurratur, qui frigidis quibuſdam aſſertionibus, ne dicam commentitijs teſtimonijs operis huius intentionem Lancelotto noſtro præripere conantur. apparet enim in eo meridie clarius, quàm diu (quòd tute omnium optime noſti) primam inſtitutionibus manū admouerit, & quàm multis illarum copiam fecerit, demum quàm facile omnibus fuerit inde exemplum ſumere, nomen autem tuum operi præfigendum ideo duximus, tum quòd ea re non modicum operi ſplendorem acceſſurum exiſtimauimus, tum vero etiam, vt quemadmodum tua potiſſimum opera factum eſt, & ampliter locupletatus liber in lucem prodit, ita & tibi quiſquis ex eo vtilitatem aliquam ſentiet, id omne acceptum ferat. Vale

Peruſia, Nonis Aprilis.

M. D. LXVII.

CLA-

CLARISSIMO VIRO

D. IO. PAVLO LANCELOTTO

Iureconſulto Peruſino Fautori, & amico tanquam fratri cariſsimo.

CLARISSIME domine Fautor & amice tanquam frater cariſs. Libros Inſtitutionum Iuris Canonici a M. tua, auctoritate & mandato ſummi Pontificis antea conſcriptos (cuius etiã nomine prodijſſe oportuerat) nunc de manu M. tuæ ſumma animi lætitia (vt ceteri boni & docti omnes) accepi, ac ſtatim a capite ad calcem vſq; percurri, & vt antea ab illuſtribus viris, ſuo merito, laudati, & recogniti, ita per me ſane (& ſi iudicio parum valeo) tales reperti, vt plane ſentiam, hominum memoria pro illius Iuris firma ſolidaque habenda cognitione parem librum in lucem minime prodijſſe. liber iſte, M. tuã & Deo, & Eccleſiæ, & huic ærari poſteriſquè omnibus gratum faciet, & nũquam intermoritura gloria donabit. Non dubito quin eadem M. tua, (vt etiam dudum ceperat) hunc primum fœtum; qui tam auide ab omnibus eſt acceptus, auctiorem locupletioremque reddat. Quod dum ſedulo conantur meminiſſe forte ab re non erit, ſi M. tua aut ſingulis titulis, aut paragraphis fontes ex quibus præcipue deſumpti ſunt, pauciſſimis annotare non grauaretur: id enim & doctiſſimos quoſque optima ſane ratione deſiderare animaduerto, tum quòd illinc ipſe liber maiorum cum auctoritate Pontificum loquatur, lectoreſque omnes publico imperio confirmet, res iſta dum reliqua elaborantur, haud vſque adeo multum attulerit incommodi & publica tamẽ commoda ſtudioſorum omnium maxime iuuerit. Quidquid factu optimum fuerit M. tua pro ſumma ſua in omnibus recte dijudicandis prudentia facile ſtatuet. Deſiderijs Cornelij Matij & ſi iuſtiſſimis ſatisfacere non vndequaque tam facile erat, præſertim quod ipſe ſuique maiores Mercatoribus a quibus æs ſumendum fuerat, plane eſſent incogniti, & pene eo res deuenerant, vt ſua opinione fruſtratus vacuus rediret, ni ego interceſsione M. tuæ fretus fidem meam, immo me ipſum tanquam principalem debitorem interpoſuiſſem. Monebit itaque M. tua, vt ille beneficij præſtiti memor quanto citius fidem datam per ſuos liberari curet, alioqui ſane ſtatutis diebus elapſis per me quod acceptum eſt ſine vlla ſpe exceptionis renumerandum erit. Vale vir clariſsime Iureconſultorum vnicum decus, raptim Vrbe die prima menſis Nouembris, anno reparatæ Salutis M. D. LXIII.

M. Tuæ Deditiſs. amantiſsimuſque tanquam frater Gaſpar Gropperus
Rotæ Romanæ auditor.

FRAN-

FRANCISCVS MVCANTIVS

Io. Paulo Lancelotto S. D.

OPTAVI iam pridem Lãcelotte doctiſſime litterarum ad te aliquid dare, cum vt tuas viciſſim elicerem iucunditatis, leporis, doctrinæque plenas atque intermiſſam diu inter nos ſcribendi cõſuetudinem aliquãdo reuocarem; tum etiam certè vt deſiderium meum in his tibi exponerem, quod mihi iam ab eo tempore, quo Perusię morabar, tuarum Inſtitutionum argumento inieciſti, nuperque demum edito tuo Commentario quaſi earundem id ea quadam ac ſpecie auxiſti aut refricaſti potius. Sed nec integrum nobis fuit, cum ab Vrbe complures menſes varijs negotijs diſtenti abſuerimus, ad iſtud ſcribendi officium vnquam reuerti, nec ſatis vrgens ratio videbatur eſſe, vt tantum tibi negotij meo priuato commodo exhiberem. Nunc vero cum iamdudum in patriam reuerſus expeditior aliquanto ſim, & ad cauſam quamplures adiunxerim, qui partim ſua ſponte, ac fama ducti, partim commentariolo tuo deguſtato allecti, partim etiam oratione noſtra aliorumq; amicorum tuorum excitati, mirum in modum opus ipſum, cuius tu nobis imaginem repręſentaſti, expectant, quaſi conceptam ſitim vberiore fonte ſedaturi, ſtatui non amplius expectandum, quin continuo te meis ſcriptis appellarem, atque adeò omnium ſtudioſorum nomine flagitarem ne tu nos longa expectatione ſuſpẽſos diutius torquere velles. Non id ago nunc mi Lancelotte, vt velim vllis apud te argumentis oſtendere Inſtitutiones tuas Pontificij Iuris digniſſimas eſſe nouitate ſua; ſplendore, pondere, quę in apertum proferantur: nam neque hoc ad me attinet, & tibi perſuaſum eſſe ſcio, aut ſi pro tua modeſtia minus velles tuo iudicio eſſe contentus, nõ deeſſe tibi ampliſſimorum virorum teſtimonia, quæ acre tuum ingeniũ in huius editione operis (garriant inuidi quantumlibet) poſteritati commendare queant. nec ſanè dubito te egregium iſtum tuum librum in lucem tandem emiſſurum eſſe, quem pluribus ab hinc annis publice priuatimque pollicitus ſis: multa deinde die multaque litura ad vnguem caſtigaueris, poſtremo etiam tuo commentario quaſi chirographo fidem tuam arctius obſtrinxeris, quibus ex cauſis vt maxime velis, ab inſtituto tamen diſcedere non poſſis. Verum illuc meę ſpectarunt litterę, vt currentem te magis incitarent cum intellexiſſes omnibus his, quæ enumerauimus, incredibilem bonorum omnium expectationem adiunctam eſſe. Quòd ſi tu maleuolorum aculeos fortaſſe times, vide ne hoc tibi maiorem inuidiam excitet, quod cum nullo fere negotio tantam expectationem explere poſſis, idem tamen cunctando tot deſideria hominum ſuperbe aſpernari videaris. Atque ſcio obtrectatorum calumnias nihil morari, quandoquidem tibi in cauſam ingredienti facile fuerit conijcere non defuturos huiuſmodi garrientium cœtus, quorũ quidem ineptias tantum abeſt, vt de laude tua quidquam delibérare poſſe credam, vt ex his, gloriam potius tuam augeri illuſtrioremque reddi exiſtimem; quod & tu pulcherrimis exemplis in eo libello demonſtraſti. ſin vero ea retardandi forte eſt cauſa, quod librum tuum ſummi Pontificis auctoritate impreſſum iri cupias, non negauerim (ſi res quidem ita eſt in promptu, vt breui conficiendi negotij ſpem habeas) ali-

quid

quid etiam operæ te in eo ponere, quod & tibi perhonorificum, & rei de qua agitur valde conſentaneum fore videatur. Ceterum ſi longius interuallum temporis interponendum ſit, aut dubius etiam euentus expectetur, quoniam tu in ea re ſatis iam ſuperque temporis laboriſque impendiſti, haud tandem magnopere laborandum eſſe cenſuerim publico ne is liber an priuato nomine diuulgetur. ſatis enim per ſe ille & dignitatis, & auctoritatis adferet, nec minus gratus Pontificij Iuris ſtudioſis omnibus futurus eſt, quàm ſi ampliſſimo Principis diplomate fulciretur, quippe non tam ſpecioſam inſcriptionem ſpectantibus illis; quàm quid inde vtilitatis ac commodi percepturi ſint. Hæc te Lancelotte facile poſſunt ad laudem tuam ſtudioſorum commodo coniunctam vel inuitum impellere, quem tamen ſatis iam tua ſponte incitatum eſſe non dubito: quare nihil eſt quod in te hortando multum laborem: volui tamen leniter hæc perſtrinxiſſe, vt me cum gloriæ decoriſque tui, tum vero vtilitatis publicæ ſtudioſum ac percupidum eſſe ſcires. Tu ſi ad me ſcripſeris quid hac de re ſentias, aut quouſque opus perduxeris, rem facies gratiſsimam. Vale, Romę Idibus Maij, anno Sal. M D LXI.

Deſideratur reſponſio in qua excuſat auctor ſe quòd ſerius reſpondeat, tum familiariter conqueritur quòd licet mandato Pontificis ſuas Inſtitutiones nomine Pontificio feliciter eruditiſſimorum virorum iudicio abſoluerit, non ſolum negotium non confecerit, ſed maximos etiam labores, & maximos ſumptus ſuſtinuerit, dum diutiſsime Romæ difficillimis temporibus proprijs negotijs poſthabitis omnibus, vna ea cauſa detinetur, narrat item poſt mortem Pauli IIII. Pium IIII. inſtante Illuſtriſsimo Cardinali Cicada, mandaſſe doctiſsimo & ampliſsimo viro Franciſco Alciato, vt opus rurſus percurreret, relaturo an huiuſmodi ſit quod Pontificio nomine edi conueniat, ſe tamen licet non vnis ab eo litteris compertum habeat Alciatum optime ſentire de Inſtitutionibus ſuis, Pontificique rem ſuaſurum; certo tamen ſcire Pontificem id minime curaturum, quippe qui iam pridem mores aulicos cognitos habeat; atque ideo ſe relationis huius exitum non expectaturum, ſed primo quoque tempore opus ipſum priuato nomine editurum, pro vt fecit; vel ipſo Alciato feſtinatam editionem non probante.

10.

IO. PAVLO LANCELOTTO
CLARISSIMO IVRISCONSVLTO
Iacobus Menochius. S. D.

CVM hactenus vel publico docendi munere, vel de iure reſpondendo valde impeditus eſſem, nõ licuit ad te litteras dare, quibus ſignificarem nihil mihi vel gratius vel iucundius potuiſſe contingere, quam de te aliqua in re benemereri; nunc tamen aliquantulum otij nactus me his litteris expurgare volui, ne de mea egregia erga te voluntate aliquando ſuſpicareris, ac vt etiam atque etiam intelligeres gratiſſimam mihi fuiſſe oblatam illam a te occaſionem, vt vnà tecum de grauiſſima illa cauſa reſponderem, quod eo libentius feci, non quòd res ipſa id poſtularet cum tu iam tuo doctiſſimo reſponſo omnem plane dubitationem ſuſtuleris, ſed ne ignorares meam qualemcunque operam tua, tuorumque cauſa promptam ac paratam ſemper eſſe. Nam tibi hoc eſt viro clariſſimo, atque inter conſultiſſimos, eloquentiſſimo placere qui poſſunt ſe plane felices exiſtimant. ea enim eſt apud nos, & apud exteros omnes percelebris nominis tui fama tot eruditiſſimis ſcriptis comparata, auctaque, vt oẽs te admirentur, & ſummis laudibus perſequantur: tum maxime quod primus iuris Põtificij inſtitutiones tam ſtudioſis neceſſarias veluti Tribunianus alter orationis copia, & ſplendore illuſtratas edideris. Quibus ſi (vt futurum ſpero) aliquando Pont. Max. acceſſerit auctoritas, te vel nouum Tribunianum habebimus, vel vt Iuris Pontificij nouum auctorem obſeruabimus. Interim te etiam atq; etiam plurimum rogo, vt me quoque in tuorum numero habeas. Nam ad meam laudem plurimum referre exiſtimes velim, me a Lancelotto eruditiſſimo iuriſconſulto diligi, cuius cõſuetudine viri omnes delectari ſolent. Ego vero ſtudio ac ſingulari quodam obſeruantiæ genere te perpetuo colere numquam deſinam. Vale ex Vrbe Patauio, Idibus Maij. M D LXXXI.

IO. PAVLO LANCELOTTO
Iuriſconſ. Peruſino, Critonius Mellonus S. P. D.

INSTITVTIONES tuas nõ percurri ſolum, verum etiam accuratiſſime perlegi. Scin tu bone Lãcelotte quid nunc ego de eis ſentiam? At inquis, quid tu ſentias nõ eſt a me magnopere curandum quando per cuncta Gymnaſia, ac cunctas regiones miris ac propemodum diuinis laudibus a viris doctiſſimis extolluntur. Sed, vt ita ſit, eſt adhuc vlterius quod ego præter ceteros de te ac tuis inſtitutionibus ſentiam. ecquid tandem eſt (inquis) quod præter ceteros

ceros

teros omnes tu nunc ſentire poſsis? Dicam & vtinam mentiar, nēpe id quod poetarum Princeps, de quibuſdam a ſe compoſitis verſiculis ſenſiſſe, vel verius queſtus eſſe legitur dum dixit:

Sic vos non vobis mellificatis apes.

At vrges quid iſtud (inquis) eſt tandem? ſcin quid? Ego melliſluas tuas eſſe inſtitutiones, atque omnibus numeris abſolutas, cunctiſque laudibus dignisſimas, vt eruditiſsimus quiſque prędicat ſemper exiſtimaui. Sed futurum arbitror tantam tui laudem quantum vix quiſquam viuens meo iudicio aſſecutus fuit non fore diuturnam. Quid iſtud eſt? inquis, eloquar, venturum aliquando arbitror Romanum aliquem Pontificem qui gloriæ cupidine magis titilletur quàm fecerint hactenus hi a quibus de eis conſcribendis mādatum accepiſti, vel qui eis ſucceſſerunt, eumque cauſaturum indignum eſſe, vt iuris Canonici elementa de ſcriptis priuatorum hominum hauriantur: tum quod inſtitutionibus quę circunferuntur, non pauca deeſſe, quę neceſſario ſint adiungenda, & propterea curaſſe ſe, vt vndique abſolute inſtitutiones huiuſmodi quaſi recudantur, & nomine Pontificio edantur, inde quibuſdam immutatis, additis, vel demptis, vt nouum quoddam opus videri poſsit ſuo nomine editurum, veriturumque ne deinceps aliæ iuris Canonici inſtitutiones a quoquam legantur, ſicque dum Rom. aliquis Pontifex gloriam aucupatur laus, & memoria Lancelotti ſuis inſtitutionibus remanentibus abolebitur. Vnde cum alij qui temporibus felicioribus propria ſponte aliquid ad iuuandos homines elucubrarūt, ſępe a Principibus large ſoleant donari; tu, qui mādato ipſo Pontificis tam luculenter ſcripſiſti, non ſolum aliarum rerum, ſed nec laudis quidem pręmium vllum feres. Vnum forte poteſt non deſperari, nempe quod veluti Iuſtinianus in procemio ſuarum inſtitutionū eas ex Gaij Iuriſconſulti Inſtitutionibus deſumpſiſſe ſe confitetur, ſic ille quiſquis Pontifex, ſi natura ſit paulo humanior, tui nominis non renuet mentionem facere, cum pręſertim nullo pacto nunc poſsit occultari quod eas inſtitutiones tu iuſſu Pontificum, & curia Romana probante aliquando conſcripſeris: ſed quantulum tandem iſtud eſt, quod tantis a te exanclatis laboribus, & incommodis acceptis tribuetur? Et ita ego futurum arbitror, & hac mea epiſtola apud te & omnes teſtatum eſſe volo, atque ita eſt aliquid quod ego præter ceteros de tuo laudatiſsimo libro ſentiam. Vale.

PIO PONT. MAX.

IO. PAVLVS LANCELOTTVS

Iureconſultus Peruſinus. S.

PONTIFICII iuris inſtitutiones proximis annis ſuperiorum Pontificum iuſſu & nos conſcripſimus,& ſummi viri caſtigarunt, quæ quidem optandum ſane erat, vt ijs in lucem prodirent auctoribus, quorum mandato & ſcriptæ & recognitæ fuiſſent, vel ea ſaltem ratione quod auctores ipſi munera nobis gratiora, ac precioſiora facere conſueuerint, & ſæpe non tam quid, quàm a quibus accipiant homines ſoleant perpendere. Sed quando id vel ratio temporum vel alia quęcunque cauſa fieri non ſinit, illud certe nulla ratione committi debet, vt iuris ſcilicet Pontificij Inſtitutiones ſub alterius quàm ipſius Pontificis nomine appareant, a quo Pontificia omnia iura emanant. velut enim ab Oceano deducta flumina in ipſum tandem refluunt, ita hoc, quidquid eſt operis, quod totum de Romanorum Pontificum conſtitutionibus deriuatum eſt, ad ipſum Romanum Pontificem quaſi ad fontem proprium redibit. Ad te autem eo iuſtius quod magnis alijs animi dotibus, quibus ad Pontificatum tibi aditum paraſti, exactiſſimam adiunxiſti iuris huius cognitionem, Vnde perbelle nunc accidit, vt quę facultas optimum te meliorem reddidit,& ad moderandam difficillimis temporibus Chriſtianam rempub. inſtructiorem: eam nunc tu contra, cum canonum conditor euaſeris, beneficium reponens meliorem ſis redditurus. Cuius rei non dubia iam apparent indicia, cum ad reſtituendos antiquos Chriſtianorum mores atq; hęreſes extirpandas ſanctiſſimas quotidie conſtitutiones edere non deſiſtas: quę dubio procul Chriſtiano gregi non minus futurę ſunt ſalubres ijs ipſis, quæ iuris Pontificij, quod nunc tenemus, libros implent. Ad illas autem inſtitutiones hę noſtræ gradum forte rudioribus facere poterunt. Accipies igitur eas placido ac benigno animo; nam ſi ita contingere ſenſerimus, ad alia promptiores reddemur, & alacriores. Deus Opt. Max. te nobis diu incolumem, feliceмque ſeruet.

RVBRI-

RVBRICAE INSTITVTIONVM

Iuris Canonici Primi Libri.

DE iure canonico. tit. i. 8
De iure diuino, conſuetudine, & conſtitutionibus. tit. ij. 10
De eccleſiaſticis conſtitutionibus. tit. iij. 13
De iure perſonarum. tit. iiij. 20
De epiſcopis & ſummo Pontifice. tit. v. 21
De electione. tit. vj. 25
Qui eligere & eligi poſſunt. tit. vij. 34
De poſtulatione. tit. viij. 40
De confirmatione. tit. ix. 42
De conſecratione. tit. x. 49
De receptione & auctoritate pallij. tit. xj. 52
De vita & honeſtate prælatorum. tit. xij. 54
De officio Archidiaconi. tit. xiij. 60
De officio Archipresbyteri. tit. xiiij. 61.
De officio Vicarij. tit. xv. 62
De coadiutore. tit. xvj. 65
De corepiſcoporum vſu ſublato. tit. xvij. 66
De tranſlatione. tit. xviij. 68
De renunciatione. tit. xix. 72
De depoſitione ſeu degradatione. tit. xx. 79
De ſacerdotibus in inferiore gradu conſtitutis. tit. xxi. 81
De ijs qui ſunt in ſacris conſtituti. tit. xxij. 84
De ijs qui ſunt in minoribus ordinibus conſtituti. tit. xxiij. 87
Communia tam maiorum, quàm minorum ordinum. tit xxiiij. 89
Qui promoueri non poſſunt. tit. xxv. 95.
De præbendis & alijs beneficijs. tit. xxvj. 106
De collationibus. tit. xxvij. 110
De inſtitutionibus & iure patr. tit. xxviij. 130
De clericis non reſidentibus. tit. xix. 141. (144.
De regularibus ac monachis. tit. xxx.

RVBRICAE INSTITVTIONVM

Libri Secundi.

DE rerum diuiſione. tit. i. 157
De ſacramentis. tit. ii. 158
De baptiſmo & eius effectu. tit. iij. 164
De ſacraméto Chriſmatis. tit. iiij. 170
De pœnitétijs & remiſſionibus. tit. v. 173
De Euchariſtia. tit. vj. 180
De Extrema vnctione. tit. vij. 184
De Sacramento Ordinis. tit. viij. 185
De ſacraméto Matrimonij. tit. ix. 187
De ſponſalibus. tit. x. 189
De nuptijs. tit. xj. 201
Quæ matrimonium impedire poſſunt. tit. xij. 206
De triplici cognatione. tit. xiij. 216
De clandeſtina deſpõſatione. tit. xiiij. 224
Qui matrimonium accuſare poſſunt vel contra illud teſtificari. tit. xv. 225
De diuortijs. tit. xvj. 229
De rebus ſacris, ſanctis, & religioſis. tit. xvij. 241

De

De conſtruendis, conſecrandis, & reparandis eccleſijs, & altaribus. tit. xviij. 242
De vnionibus eccleſiarũ. tit. xix. 250
De immunitate eccleſiarum, & ſubiectione. tit. xx. 254
De cenſibus, exactionibus, & procurationibus. tit. xxj. 266
De capellis monachorum. tit. xxij. 268
De religioſis domibus. tit. xxiij. 269
De ſepulturis. tit. xxiiij. 271
De canonica portione. tit. xxv. 278
De decimis. tit xxvj. 285
De rebus Eccleſiæ alienandis, vel nõ. tit. xxvij. 293
De peculio clericorũ, relictis, & ſucceſſionibus eorum. tit. xxviij. 305

RVBRICAE INSTITVTIONVM
Libri Tertij.

De iudicijs, & illorum diuiſione. tit. I. 307
De procuratoribus. tit. ij. 310
De pactis & tranſactionibus. tit. iij. 331
De arbitris. tit. iiij. 334
De in ius vocando. tit. v. 338
De dolo, & contumacia, & in poſſeſſionem miſſione. tit. vj. 343
De libelli conceptione, & oblatione. tit. vij. 349
De exceptionibus, & replicationibus. tit. viij. 351
De mutuis petitionibus. tit. ix. 365
De reſtitutione ſpoliatorũ. tit. x. 367
De litis conteſtatione. tit. xj. 375
De iuramento calumniæ. tit. xij. 380
Vt lite pendẽte nil innouetur. tit. xiij. 383
De probationibus. tit. xiiij. 385
De ſentẽtijs, & re iudicata. tit. xv. 410
De executione rei iudicatæ. tit. xvj. 418
De appellationibus. tit. xvij. 442
De reſtitutione in integrum. tit. xviij. 437

RVBRICAE INSTITVTIONVM
Libri Quarti.

De accuſationibus, denunciationibus, & inquiſitionibus. tit. I. 441
De duplici purgatione. tit. II. 445
De ſimonia. tit. iij. 447
De hæreticis, ſchiſmaticis, & apoſtatis. tit. iiij. 454
De ſortilegis, maledicis, & ſacrilegis. tit. v. 461
De furtis. tit. vj. 464
De vſuris. tit. vij. 466
De adulterijs & alijs coniunctionibus illicitis. tit. viij. 472
De crimine falſi. tit. ix. 475
De homicidio. tit. x. 476
De iniurijs, & dãno dato. tit. xj. 477
De eccleſiaſticis cenſuris. tit. xij. 481
De ſententia excommunicationis. tit. xiij. 482
De eccleſiaſtico interdicto. tit. xiiij. 502
De ſuſpenſione. tit. xv. 506

FINIS.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI

LIBER PRIMVS.

IO. PAVLVS [a] LANCELOTVS I. C. PERVSINVS [b], IVRIS Pontificij candidatus [c] S. [d]

IO. PAVLVS. In huius operis principio quædam ſunt prænotanda; videlicet, quę ſit auctoris intentio, quæ materia, quæ vtilitas, cui parti Philoſophiæ ſupponatur, quis modus agendi, & quis libri titulus.

Auctoris intentio.

Intentio auctoris fuit ſcribere pro tyronibus librum ad faciliorem introductionem ad Iuris Canonici cognitionem, & ad ſimilitudinem Iuris Ciuilis. Putabat id conuenire, vt ſcriberetur nomine Pontificio, vt clatet in proœmio, & in 1. lib. Commentarij, ybi de hoc latiſſime dicit.

Materia

Materia ſunt omnes libri Iuris Canonici hactenus recepti, vnde hæ inſtitutiones fuerunt deſumptæ, & res in dictis libris contentę.

Vtilitas

Vtilitas eſt, quia his inſtitutionibus lectis & intellectis, facilius peruenitur ad cognitionem Iuris Canonici: & ſic peruenitur ad ſcientiam diſcernendi inter æquum & iniquum: & reddendi vnicuique quod ſuum eſt. 12. q. 2. c. cum deuotiſſimã. & inſtit. de iuſtit. & iure §. iuris.

Cui parti Philoſophię liber ſupponatur.

Supponitur Ethicæ, id eſt, mortali ſcientiæ, ſicut & alij libri iuris: vnde inquit Imperator: hominũ mores intendimus corrigere. l. 1. C. de ſecun. nupt. & infra de ui. & hon. prelat. per totum.

Modus agendi.

Modus agendi eſt talis, Proœmio propoſito ac pfixo diuidit auctor opus ſuũ in quattuor partes ſiue libros. In prima parte poſtquã poſuit originẽ, & ex quibus conſtat ius Canonicũ, tractat de perſonis, & eorũ officijs, & beneficijs. In ſecũda tractat de rebus, tam ſpiritualibus, quàm tẽporalibus In tertia de iudicijs ciuilibus. In quarta de iudicijs criminalibus, & de cẽſuris eccleſiaſticis, quas quis incurrit ob cõmiſſa crimina: & ſic terminat opus ſuũ diuidẽs illud in quattuor partes. vnde verſus:

Perſonas nos prima docet pars, Resq. ſecunda:
Tertia, dat Iudices, Crimina quarta premit

Quatternarius numerus.

Eſt autem quaternarius numerus. ſecũdum Pythagoricos, inſignis & nobilis. Hinc copula cõiugalis eſt reſtricta vſq; ad quartum gradũ: hinc quattuor elemẽta, quattuor in corpore humores, quattuor cæli plagæ, quattuor anni tempora, quattuor venti cardinales: & ſubſtãtia eſt quadripartita; cũ alia ſit corporalis tantum, alia vegetatiua, alia ſenſitiua, alia intellectiua. itẽ nomẽ Dei tetragrammaton. i. quattuor litterarũ, & ex quatternario oritur Decas: nã vnũ, duo tria & quattuor producũt decem: quę decas eſt omniũ rerũ generaliſſima, de qua p Triaq de præſcrip §. 1. glo. 4. ſuper verbo per decẽ annos, & per Rodig. lect. antiq. lib. 12. c. 9.

Decas.

Inſtitutiones.

Titulus eſt & operis inſcriptio: inſtitutiones iuris Canonici: quia ſcilicet his iuuenes ad perdiſcẽdum Ius Canonicum inſtituuntur & ordinantur. Sunt enim inſtitutiones, præceptiones ac elemẽta quædam, ſiue diſciplinæ cuiuslibet elementa: alibi autem verbum inſtituo varie ſumitur, vt not. inf. de inſtit. in rub.

b ¶ Peruſinus.] Id eſt, de Peruſia, quę eſt antiquiſſima, & inter primarias Ethruriæ ciuitates, pepetitque ſemper viros bellica laude, & vtriuſque iuris ſcientia inſignes, alijſque innumeris dotibus eſt conſpicua. Ideo autem hic expone; quia non ſequitur neceſſario: Appellatur Peruſinus, ergo eſt de Peruſia: ſola enim nominis ſimilitudo non eſt ſatis ad confirmandam cuiuſque originem. l. fin. § pen. ff. ad municip. de incol. de quo late per Legiſtas in rub. ff. ſolut. matri. qui ex hoc inferunt ad multas quæſtiones. Et hoc ideo adiecit auctor ad deſignandã ſuæ familiæ & agnationis diuerſitatem ab ijs quæ eiuſdem nominis Lancelotorum reperiuntur Romæ, Mediolani, Florentiæ, Spoleti, & forſan etiam alibi.

Peruſia.

c ¶ Candidatis.] Id eſt nouitijs ſcholaribus Et ſic not. quod hic liber non eſt ſcriptus doctoribus, prout liber Gregorianæ compilationis, & liber Sexti, & Clementinarum. Sic & Iuſtinianus Inſtitutiones ſuas cupidę legum iuuentuti nuncupauit: non autem iureconſultis conſummatis. Appellat autem candidatos huiuſmodi nouitios, ſumpta tranſlatione ab his, qui ad magiſtratum aliquem apud Romanos aſpirabant, qui per comitia induti toga candida, ſuffragatores rogando, & obſecrãdo incedebant.

Candidati

d ¶ Salutẽ.] Solet autẽ dubitari apud Rhetores, an ſalutatio ſit pars epiſtolę, vt not. in Proœ Sexti, libri argumen. quod not. Clemen. ſi ſummus §. 1. de ſentent. excom Putat autem Plato, ſcribens ad Dionyſium, Dum ad amicos ſcribimus, in inſcriptione epiſtolę non gaudere, ſed bene agere ponendum eſſe: ſed certe qui ſalutem precatur, bene agere precatur. Sed quid operatur ſalutatio? Reſpon ſi ſimus in priuato, operatur remiſſionem iniuriæ Bald. in l 1. ff de lib & poſtum. cap. omni. 24 quæſtio. 3. Sic contra, non ſalutans prius ſalutare ſolitus, inimicus præſumitur. not. in cap. cũ Adrianus. diſtinct. 63. & per Abb. in c. ad hoc. r de appel. & in cap cum ſuper. de offi deleg. & in cap. repellantur de accuſ. Salutatio autem Papæ dicitur remittere peccata venialia, ſecundum Abb. in Proœm Decret in ulti. not. vbi de hoc late habet. Conuenit autem ſalutandi actus tam maiori erga minorem, quam pari ergs parem l. Publia. §. Titina l. Quintus Mutius. ff. depoſ. l. Domitius ff. de teſt. quam etiam inferiori erga ſuperiorem: excepto principe, qui ab inferioribus non ſalutatur i exceptis paucis, quibus id in priuilegium conceditur. de quibus in l. 2. C. de proxi. ſacr. lib. 12. & in l. 1. C. de ſilent. eod lib

Salutatio an pars epiſtolæ.

Bene agere.

Salutatio quid operatur.

Salutare ſolitꝰ nõ ſalutans præſumitur inimicus,

Salutatio Papę.

Regulariter Princeps ab inferioribus non ſalutatũ.

PROOEMIVM.

Ponit ſimilitudines, quæ ſunt inter libros Iuris Ciuilis & Iuris Canonici. h. d. in ſumma.

LIbros a Iuris Pōtificij b diligenter c intuentibus, facile d apparebit, eos ad quandam imitationem illorum, qui in iure Ciuili extant, fuiſſe cōſcriptos, atq; digeſtos. Nam ut illi Romani Imperatoris e, ſic hi Romani Pontificis auctoritate f potiſſimum g nituntur: ac uelut illi Romanorum Imperatorum conſtitutionibus h, Senatus, aliorumque magiſtratuum placitis i, & Iureconſultorum reſponſis k cōſtant; ſic in hos Pōtificum itidem Romanorū ſanctiones l, ſacrorum cōciliorum decreta m, & ſanctiſsimorū virorum haud diſsimili ordine congeſtæ ſententiæ n conſpiciuntur. Quæ om-

PROOEMIVM.

Diuiſio procemij.

a L Ibros.] Hoc Procemium diuiditur in tres partes principales: in prima ponitur probabilis quædam admiratio auctoris ſuper eo, quod nullæ antea extarent Iuris Canonici inſtitutiones, excuſanturq. ueteres Romani Pontifices, quòd illas non conſcripſerint, vel conſcribi curauerint: in ſecunda ponitur initium & progreſſus huius inchoati, & perfecti operis: in tertia librum ipſum. iuris ſtudioſis offert. Secūda incipit ibi; Sed hoc nos Tertia ibi: Accipite igitur. Rurſus prima pars ſubdiuiditur in tres: in prima ponitur magna ſimilitudo librorum Iuris Ciuilis, & Iuris Canonici. In ſecunda admiratio auctoris: In tertia, excuſatio Romanorū Pontificum: Secunda ibi; Non parua. Tertia ibi; ſed veteribus.

Qui ſint libri iuris canonici. Extrauagantes.

b ¶ Iuris Pōtificij.] Sed quinā ſunt hi libri? Reſpō. cōpilatio Gregoriana demādata Raymūdo. Itē liber Sexti cōpilatus à Bonifacio Octauo, opera Ricardi Malambri. Item liber Clementinarum. Sed an Extrauagantes? De his quæ ſunt in corpore Iuris inſertæ, non eſt dubitandum, quia & hæ librum conſtituunt: ceteræ vero quamuis indubitatæ & publicatæ, licet Ius faciant adeo vt ſentētia contra illas lata fiat nulla ipſo iure, ſecundum Butri. in c. 1. & c. cum inter. de re iudi. & per Bald. in l. a C. quam prono. non eſt nec. & late per Pauin. in præl ud. Extrauag non poſſunt tamen dici de libris iuris Canonici: cum vagentur extra, nec ſint certo volumine concluſæ: idem & multo magis dicendum eſt de regulis Cancellariæ. cum illæ nec ſint incorporatæ, nec perpetuæ, prout eſſe debet natura legis. Sed quare iſtæ Extrauagantes appellantur bullæ? Reſpond. Forte quia ſunt breuiſſimæ vitæ ſicut bullæ, quæ ſiunt in aquis, vnde & dicimus; homo bulla eſt: hoc eſt breui viuens tempore, cum Pontifices Romani facile eas ſoleant reuocare, immutare, & de medio tollere: liber autem Decreti videtur iam diu ceteris libris iuris canonici aggregatus & adiunctus: licet de eius auctoritate varia tradantur per Doct. variis locis, præcipue in c. 3. de conſt.

Regulæ Cancellariæ.

Bullæ cur ſic appellantur.

c ¶ Diligenter.] Exponitur hoc verbum, ſecundum ſubiectam materiam, ſecundum Corſer, in ſuo ſingulari ſuper verbo diligenter, & iſte intuitus refertur non magis ad corporalem viſum, quā ad oculum intellectus, & ſubtilem modum inueſtigandi. c. quam graui. & c licet. de crim fal.

Diligentia inducit facilitatem.

d ¶ Facile.] Arg. quod diligentia inducit facilitatem, quod not. pro ſcholaribus, qui cōqueruntur de difficultate ſcientiarum.

e ¶ Imperatoris.] in quē populus Romanus omnē ſuam poteſtatem tranſtulit. l. 1 ff de conſtit princip l 2. §. nouiſſime. ff. de orig. iur §. ſed quod principi. inſti. de iu nat. gent. & ciuil. l. 1 §. cū enim antiqua. C. de iu. vet. enucl. hodie tamen poteſtas Imperatoris non eſt à populo Romano; ſed ab Eccleſia, vt traditur communiter in c. nouit. de iudi & in c. licet. de fo comp. & not. inſ. de iud. § 1. in verb. reguntur.

Poteſtas Imperatoris ab eccleſia.

Auctoritas quid.

f ¶ Auctoritate.] Id eſt, iuriſdictione & poteſtate, alias aūt auctoritas eſt opinio, qua quis imitatione uel imitari dign' reputat: alias ſimplex aliqd aſſerētis teſtimonium.

g ¶ Potiſſimum.] Ideo potiſſimum, quia licet quædam ſint in libris Iuris Pontificij, quæ parem auctoritatem habent, vt puta, quædam dicta ſacræ paginæ, vt in c. 1. 2 & 3 de præſump cum multis aliis: item quædam dicta ſanctorum, vt in c 2. de pæn & c 1. de donat. & alijs pluribus vel plurimum tamen conſtant iis, quæ à Romanis Pontificibus profecta, reſponſa, & conſtituta fuerunt, inter quæ & ſtatuta in concilijs ſunt reponenda nec enim ea habent auctoritatem, niſi quatenus à Papa reperiuntur approbata. fa. infra de eccleſ. conſtit. per totum.

h ¶ Conſtitutionibus.] De hoc verbo dic, vt not. infra de iur. diu. conſuet & conſtitut §. pen alias §. conſtitutio.

Placita.

i ¶ Placitis.] Id eſt, ordinationibus: alias placita, litigia, ſiue iudicia dicuntur. c. placita. 15. q. 4 c. 2. de fer. c 1. de immu eccleſ. c. 2. de cle pug. in duel. Item placitum dicitur pactum, ſiue conuentio. c. 1 de aut. l ex placito. C. de re. permut.

k ¶ Reſponſis.] § conſtat. & §. reſponſa. inſtitut. de iu. nat. gent. & ciuil.

Sanctio.

l ¶ Sanctiones.] Large ſumas hic verbum ſanctiones pro qualibet ordinatione, vel decretali epiſtola: proprie tamen ſanctio dicitur. quæ pœnā irrogat. l. ſanctio. ff de pœn. §. ſāctæ. inſti de re. diui. & de hoc not in proœm ſtrum. & per Archid. in c. ſtatutum. in princ. de reſcr. in 6.

Decreta.

m ¶ Decreta.] Quæ ſpecialiori nomine canones nuncupantur. decreti enim verbum latiſſime patet, vt per Doct in rubr de cōſtit. & in l. nec quid quam §. vbi decretum. ff de offic. procons.

n ¶ Sententiæ.] Quæ leguntur potiſſimum in libro

nia tã pari poſtmodũ ſtudio poſteritas amplexa eſt interpretata[s], & tam eodem ſtylo[a] vt inter bonas artes, nullæ proſus ſint, quæ tanta ſimilitudine ſeſe inuicem contingãt.

Mirum eſt, quod non fuerint hactenus cõpoſita inſtitutiones Iuris Canonici. h.d.

Non parua hinc[b] nos interdum cepit admiratio, quanam ratione contigerit, ut ueluti Imperatorio nomine Cæſarei Iuris in certos[c] libros redacta ſunt elementa[d], nõ ita etiã ad uſum ſtudioſæ iuuentutis ad Ius Canonicum ab ipſis Pontificibus compoſitæ Inſtitutiones reperiantur: cum id, ſi (vt quidem nunc eſt) contẽplemur, ędificii cuiuſdam referat ſpeciẽ ianuis, atq; omni propemodum[e] aditu carentis, & una hac tantum diſsimilitudine à Iure Ciuili ſeiungatur. Accedit, ꝙ cum nemo[f] ſit mortaliũ, qui gloriæ cupidine[g] non tangatur, hoc nõ ſine magna ſua laude[h] facturi videbãtur.

Excuſat ueteres & recentiores Pontifices a non confectione inſtitutionum. h.d.

Sed Veteribus[i] quidem facile id ignoſci poterit; in iaciendis, & ſtruendis huius Iuris fundamentis[k] uidelicet occupatis, & quaſi materiæ defectu[l] impeditis. At recentioribus eius facultatis tractatibus ad iuſtum corpus[m] excreſcentibus, Inſtitutiones inde elicere, & quaſi de rudi marmore[n] ſtatuæ cuiuſdam effigiem ducere non difficile fuiſſet: &, quę noſtrorum eſt felicitas temporum, non modo in ea re illuſtrium uirorum[o] opera vti, uerum etiam per ſe id præſtare nonnulli[p] potuiſſent.

Excuſat ueteres a non confectione inſtitutionum. h. d.

Sed & horum quidam uitæ breuitate[q], quidam multiplicium hæreſum, bellorum-

bro Gratiani, quem decretum appellamus.

Stylus. a ¶ Stylo.] Ordine, & modo ſcribendi: alias ſtylus eſt frater conſuetudinis, vt per doct. in l. de quibus. ff de legib. & in c. ex literis. de conſtit.

b ¶ Hinc.] Id eſt ſtante in ceteris, tam magna inter vtrunq; ius librorũ ſimilitudine.

c ¶ Certos libros.] Qui ſunt quatuor.

Elemẽta d ¶ Elementa] Prima principia. ſicut enim prima principia rerum corporalium ſublunarium ſcilicet; ignis, aer, aqua, & terra vocantur elementa: & ex his omnia componuntur, & in hæc omnia reſoluuntur, ſic & prima principia ſcientiarum elementa vocamus. S. pe. in auth. vt̃ ppr. p. nomẽ Imperatoris.

e ¶ Propemodũ.] Philoſophicum tẽperamentum: quia pro aditu ad ius Canonicum antiquitus vtebantur ſumma Goffr. vel Hoſt. ſed hę ex pluribus cauſis non multum adiuuant ſcholarium in Iure canonico nouorum ſtudia: vt late edifferit idem auctor in ſuo commẽtario, libro tertio, ante fin. verſ. ſed neque Hoſtienſis.

f ¶ Nemo.] Etiam illi ipſi, qui de contemnenda gloria libros ſcripſerunt. quod patet, quia ſuis libris nomen ſuum præſcripſerunt, vt teſtatur Cicero.

g ¶ Cupidine.] Iuxta illud:

Gloria. *Sola animum mẽteq. peruris gloria.*

& eſt gloria frequens de aliqua re fama cum laude ſecundum Tullium in Rhetoricis: uel clara cum laude notitia. An autem appetitus gloriæ inanis ſit peccatũ mortale, habetur per S. Tho. ſecunda ſecundæ, quæſt. 132. art. 1.

h ¶ Laude] Quæ eſt uirtutis præmium.

i ¶ Veteribus.] Vt ſunt Innoc. III. Alexand. III. Clemens III Honor. III. Greg. IX. Bonifacius VIII. Clemens V & alii plures; quorum hodie nomina leguntur in libris Iuris Canonici.

K ¶ Fundamẽtis.] Referas hoc potiſsimũ ad iura poſitiua, & ad declarationes factas p Rom. Pontif. ad ius diuinum & auctoritates ſacrę paginæ: nam aliae fundamenta iſtius iuris ſunt in libris ſacræ paginæ, & in iure diuino, vt infra de iu. diui. conſuet. & conſtit.

l ¶ Defectu.] Quaſi dicat; Quemadmodum ſculptor & effingere volens ſtatuam nõ poteſt id facere, niſi habeat marmor, vel aliam materiam, in qua poſſit ſtatuam effingere; ſic veteres Romani Pont non potuerunt ex libris Iuris Canonici, qui nulli extabant, elicere inſtitutiones.

m ¶ Corpus.] Quod hodie apparet conſtitutum & conflatum compilatione Gregoriana, libro Sexti, Clemẽtinis, Extrauagantibus, & libro Decreti, vt no. ſupra in princ.

n ¶ Rudi marmore] Cõparat libros Iuris Canonici rudi marmori; quia non continẽt methodum. nam Romanis Pontificibus fuit in eis cõponendis propoſitum principaliter, non vt docerent, vel inſtituerent diſcere volentes: ſed vt cauſas terminarent, & legales ferrẽt. quod proſequitur idẽ auctor in ſuo cõmẽtario, lib. 3. vbi late videndũ.

o ¶ Virorum.] Qualis fuit Andr. Alciatus, & eius adoptiuus filius, & ampliſſimus Cardinalis Franciſcus Alciatus

p ¶ Nonnulli] Vt forte Iulius iij Pius iiij & Gregorius XIII. qui omnes fuerunt I C. eximij

q ¶ Breuitate.] Vt fuit Pius iij & Marcellus iij, qui menſem in Pontificatu non compleuerunt.

que, tam ciuilium[a], quā externorū[b] procellis facile excuſari poſſunt. Quis enim in ſacri Apoſtolat⁹ faſtigio[c] vniuerſę eccleſię prę̆ſidēs, atq; orbē ipſum Principū[d] diſcordijs fluctuante, belloruq. incendijs æſtuātē circūſpiciēs, ad otium litterariū[e] varie agitatum animum facile poſſit appellare?

Ponit de mandato Pontificis accepto & feliciter conſummato. h.d.

Sed hoc nos[f] parū aliquādo perpendiſſe videri poſſum⁹. nam cum in aula Romāna difficillimis temporibus[g] degerem⁹, de Inſtitutionib⁹ Iuris Canonici Pōtificio nomine cōſcribendis, Iuſtiniani Imperatoris exē plo, ipſi Romano Pōtifici ſuggeſſimus; & quāuis min⁹ forte opportune: de his tamē conſcribendis ab eodem mandatū accepimus[h], & quantum in nobis fuit, etiā expleuimus. Si quidē inter miſſo ſuperioribus annis prę̆legēdi ac patrocinandi munere, impenſe operā dedim⁹, vt per nos huiuſmodi Inſtitutiones cōponerentur; queę, vt Pōtificio nomine exirēt, nō indignę iudicarētur: quod quidē ex ſententia nobis ceſſiſſe, ita locupletiſſimū ſummorum virorum probauit teſtimoniū[i], vt ille iamiam de manu Pontificis in manus veſtras venturę crederentur.

a ¶ Ciuiliū.] Id eſt, Chriſtianorū inter ſe, vt infra de iure diuino, verſ. eſt igitur. Fideles enim ſūt inter ſe conciues Chriſtianæ reip.

b ¶ Externorū.] Puta Turcharū, & Barbarorū infid.

c ¶ Faſtigio.] Id eſt, dignitarum atque honorū culmine, iuxta no. per Arch. in c. ordinationes, diſt. 59.

Principum appellatio.

d ¶ Principum.] Qui veniant appellatione principum, no. in cle. 1. de baptiſ. & eius effectu.

Otium.

e ¶ Otium litterariū.] Quod animi tranquillitatē expoſcit, iuxta illud; *Carmina ſeceſſum ſcribentis, & otia quærunt.* Et Cic in Rhetoricis; Negotijs familiaribus impediti vix ſatis otium ſtudijs ſuppeditare poſſum⁹. Opponit & otiū bello. Cic. in Verr. Cum bello fugitiuorum tota Italia arderet, Norban⁹ in ſummo otio fuit. Et appellat huiuſmodi otiū litterariū, otiū ignobile a Virgilio, in fine libri 4. Georgicorū, ibi; *Me dulcis alebat Parthenope ſtudijs florētē ignobilis oti:*

Otium ignobile

Quod eſt forte verū de ſtudio Poeticæ artis: nō autē Iuris Pōtificij: Alias autē otiū vituperabile ē & damnoſum. Vnde Seneca; Otium, inquit, ſine litteris mora eſt, & viui hominis ſepultura. Et idē; Non eſt viri timere ſudorem. & Generoſus labor nutrit.

f ¶ Sed hoc nos.] Hic incipit ſecunda principalis pars huius Procemij, q̄ ſubdiuiditur in quinq; alias particulas. In prima recenſet initiū & progreſſum cōpoſitarū a ſe Pontificio nomine inſtitutionū. In ſecūda, q̄ incipit ibi; Sed vſq; adeo, indicat, cur huiuſmodi inſtitutionibus non fuerit ſuprema man⁹ impoſita. i. nō exierint nomine Pōtificio. In tertia, q̄ incipit ibi; Ergo ſi cui, excuſat ſe a temeritate, ꝙ ſibi tū Pontificio nomine ſcribere fuerit adortus. In quarta, quæ incipit ibi; Sed hæc oīa, cōſolatur ſeipſum, ꝙ multos labores, vigilias, & obtrectationes quaſi fruſtra ſubierit. In quinta & vltima, quę incipit ibi; Accipite igitur, ſuas inſtitutiones ſtudioſis iuris Pontificij, quaſi de manu in manus exhibet.

g ¶ Temporib⁹.] Hoc ideo dicit, quia circa illa tēpora exarſit bellum inter Roman. Pontificem Paulum IIII in minoribus Io. Petrum Carafam nuncupatum, & regem Neapolitanum, qui erat Philippus de Auſtria, filius Caroli V. Imperatoris, cui pater ipſe Carolus regnum illud viuens ceſſerat. q̄d bellum multa incommoda ſunt conſecuta.

h ¶ Accipimus.] De quo late dicit auctor in ſuo Commentario, libro 1.

i ¶ Teſtimoniū.] Quod de ſcripto ſūmo Pontifici fecerūt, & ē huiuſmodi:

Relatio facta Romano Pōtifici acē ſoribus.

Beatiſſime Pater, cum S. V. nobis iniunxerit, vt Inſtitutiones iuris. Canonici iuſſu ac nomine B. V. compoſitas uideremus & excuteremus: primum vniuerſū opus ſinguli perlegimus, inde certis diebus in vnum locum ſimul ſæpius cōuenientes, rebuſque inuicem communicatis, ea quę vel immutanda, vel addenda, vel reſecanda viſa fuerunt, pro tenuitate iudicij noſtri immutauimus, addidimus, & reſecauimus. Auctorēq. ipſum, qui nobis non contemnendo ingenio et eruditione prę̆ditus viſus fuit, exactiſſimā operi abſoluendo diligentiā adhibuiſſe multis argumētis cōperimus. Librum itaq; iudicamus cū neceſſariū, tum etiā bene ordinatum ac digeſtum: cū vniuerſa prope, quæ Pōtificij iuris libris ſparſa conſpiciuntur, certa via & ratione, compendioſaque breuitate complectatur. Et vere, niſi nos fallit opinio, ab omnibus commendandum erit propoſitum ac inſtitutum S. V. quaſi ſibi diuinitus inſpiratum. Cum non minus gratum futurum ſit hoc opus iuris Pontificij ſtudioſis, quam ſint inſtitutiones, Iuſtiniani nomine compoſita, iura ciuilia profiteri volentibus: exiſtimauimus tamen, nequaquam, quantum fieri poſſit, ansa detur, & occaſio nouis altercationibus, quas

inter-

interdum nimis anxie diligentes moroſa curioſitate excitare conſueuerunt, forte non abs re eſſe, ſi nonnulla inſerantur Proœmio, quod ipſi operi B. V. præfigendum duxerit. de quibus cum primum commode fieri poterit, vt ſuo nos dignetur alloquio, plenius diſſeremus: omnia tamen ſapientiſſimo iudicio B. V. relinquentes, cui quanto maiores poſſumus gratias agimus, quod nos, qui tanti nos non facimus, dignos putauerit, quibus tam arduum negotium cõmitteret. In quo ſi quid defecimus, id totũ noſtræ imbecillitati adſcribere dignetur. non quod omni diligentia & conatu ad exequẽdã mandata S. V. paratiſſimi, vt debemus, non fuerimus, quã Deus Opt. Max. diu nobis incolumem felicemq; ſupereſſe velit.

B. V. humiliſſ. ſeruuli, Fabius Acorombonus Rotæ Decanus, Iulius Oradinus Rotæ Aud. Antonius Maſſa.

Ponit quinque vel ſex cauſas, quibus factum eſt, vt liber non exierit nomine Pontificis. h. d.

Sed vſq; adeo [a] poſtmodum, cum Romę ob eam vnam rem diu fuiſſemus, ſupremę manus impoſitio differebatur, vt qui grauiſſimis, ac multiplicibus vndique ad ſedem Apoſtolicam confluentibus negotijs [b] admodum ſenem [c] Pontificem, & natura ipſa, vt aiebant, valde cunctatorem [d], diſtentum fuiſſe, ignorauerit, magnam illo tempore in curia rerũ harum incuriam fuiſſe facile ſuſpicari potuerit. Itaque diutius ſuſtinere non valentes in patriã conceſſimus, Põtifex paulo mox in fata [e]. Sed hęc Commentariolo [f] ſufficiat nos aliquando fuiſſe complexos.

Non poteſt temerarius dici, qui obtemperat principi, & cuius acta approbantur à magnis viris. h. d.

Ergo ſi [g] cui forte audentiores viſi fuimus, qui tantam rem aggredi, tam imbecilli auſi fuerimus, maximis auctoribus, atque adeo mandato ipſo Pontificio, hanc temeritatis cnlpam redimere poſſumus: vel certe id nõ impune tulimus, qui ob eam rem magnos labores, & impenſas, atque inuidorum obtrectationes [h], neſcio an dicam, fruſtra, ſubierimus, vtinam non amplius ſubituri.

Sunt & aliorum magnorum in eandem ſententiã virorum teſtimonia, de quibus libro primo commentarij late habetur: quamuis autem dici conſueuerit, laudem in ore proprio ſordere: vbi tamẽ laudes ſunt notorię, de eis meminiſſe nõn eſt vituperabile Io. de Pla. in l. 1. C. de profeſ. qui in vrb. Conſtant. lib. xij. vnde illud:

Laus in ore proprio.

Sum Pius Aeneas fama ſuper æthera notus.

a ¶ Vſq; adeo.] Hoc paragrapho breuiſſime inſinuat auctor cauſas, quibus factum eſt, vt liber nõ exierit Pontificio nomine, quæ ſunt quinque, vel etiam ſex, remittens ſe commentario ſuper ea re à ſe compoſito.

b ¶ Negotijs.] Primũ impedimentum multitudo negotiorum.

c ¶ Senem] Secundũ impedimentum magnum Pontificis ipſius ſenium.

d ¶ Cunctatorem.] Tertiũ impedimentũ ex tarditate naturę ipſius Pontificis.

e ¶ In fata.] Quia ſtatim fere poſt auctoris diſceſſum ab vrbe, Pontifex, cuius mandato fuerat hic liber ſcriptus, mortuus eſt, qui poteſt pro ſexta cauſa numerari; cum etiam, ſi poſtea aliæ quinque ceſſauiſſent, non propterea magis ad finem potuiſſet res perduci.

f ¶ Cõmẽtariolo.] Scilicet, libro primo dicti commentarij, vbi habetur plena hiſtoria.

g ¶ Ergo] Continuatiuũ ſignũ, nõ autem illatiuũ hoc loco, ſicut & in l. ergo. ff. de ſeru. ruſti præd. & l. ergo. ff. de fideicom. lib. & ibi not. aliquando ẽ inceptiuũ, cõueniẽs indignationi, vt in illo Augu ſti carmine:

Ergo ſignũ cõtinuatiuum.

Ergo ne ſupremis potuit vox improba verbis, Tam dirũ mandare nefas? ergo ibit in ignes, etc.

Regulariter tamẽ eſt illatiuum.

h ¶ Inuidorũ obtrectationes.] De quibus late commentarij libro primo: & libro tertio. Et quia morbus iſte inuidię eſt quotidianus, & male cognitus, & perniciosiſſimus, videamus quid ſit inuidia, quomodo differat ab odio, quis ſit eius effectꝰ, vel natura, quomodo extinguatur, vel ſaltem minuatur. Igitur inuidia nihil aliud eſt, quam dolor ex proximi commodo proueniens, ſecundum Baſilium. Vel inuidia eſt triſtitia de bonis alienis, ſecundum S. Tho. Hęc autem licet adeo ſimilis ſit odio, vt eius ſoror & germana videatur: in pluribus tamen differt, & nunc exceditur, & nunc excedit odium: exceditur quia odium non ſolum dirigitur erga homines, verum etiam erga animalia ratione carentia. Vnde odimus ſerpentes, mures, & alij alia. Inuidia vero dumtaxat hominis eſt, & in hominem dirigitur, ſecundum Plutarchum. Itẽ bruta ſe inuicem oderunt, vt Aquila & Dracones inter ſe: item Leo Gallum, Elephas Apium dicitur odiſſe. Exceditur autem quia & iuſte & iniuſte aliquem odiſſe poſſumus: iuſte autem inuidere nemo poteſt. Ex hoc manat & alia differentia, quòd odiſſe ſe aliquem ſępe homines fatentur, at inuidere ſe omnes negant, & ad inuidiam tegendam

De inuidia late.

Inuidia quid.

Inuidia differt ab odio.

Nemo iuſte inuidet.

Qui alios iuuat, patienter incōmoda ferre debet. h. d.

Sed hæc omnia [a] æquiſsimo feremus animo, ſi, quod vehementer ſemper optauimus, noſtra hæc eiuſmodi ſit ſcriptio [b], quę ſtudijs veſtris commoda videri poſſit: quod ſane his temporibus futurum non deſperamus, quibus, ut nonnullos forte ſacroſancti Pōtificij Iuris ignoratione in errores aliquos, atque hæreſes facilius prolabi potuiſſe: ita nunc expeditiore quadā eius tractatione non tam facile iuuenum hoc iure imbutos animos aberraturos, veriſimili-

mille excuſationes adferunt: inuidiā in odium verbis vertere nitentes. Vnde in hac animi ęgritudine hoc accidit inuidis moleſtiſſimum, quod inuidi dolorem ſuum nemini detegere poſſunt. Vnde ſicut rubigo ferrū, ita inuidia animum hominis conſumit. Item odiū naſcitur ex opinione, quā habemus, ꝙ is quē odimus, maius ſit, vel in vniuerſum, vel quantū ad nos attinet. Inuidetur autē ei potiſſimū, qui ad virtutē recto tramite fertur, vel ad honores, vel diuitias: inuidus enim aliena commoda ſuā facit calamitatē. Quocirca generoſe dicitur ingemuiſſe Themiſtocles, adhuc adoleſcens, quod nullum adhuc haberet inuidum, quaſi nihil ſplendidum adhuc egiſſet. Vnde & pulchre auctor huius ipſius operis in ſua nuncupatoria libelli. De comparatione iuris Pontificij & Cæſarei:

Tum, inquit, is ego ſum, qui illorum ſcriptis ſoleam admodum inuidere, qui plurimos habent inuidos, inuidiamque ipſam illis uehementer inuideo atque vt in hominibus ſenectutem; ita in ſcriptoribus inuidiam optatiſſimum malum appellare conſueui. nam etſi ea per ſe praua eſt ac deteſtanda; eſt tamen teſtis virtutis.

Inuidia qūo extinguatur. Hæc ille. Inuidia igitur eos maxime tangit & inſectatur, qui boni ſunt, quique ad uirtutem gloriam que graſſantur. Extinguitur autem inuidia magna felicitate tam eius, cui inuidetur, quem ſolemus dicere hoc caſu inuidiam ſuperaſſe, quam inuidentis. Nec enim felix & cui nihil deeſt, poteſt facile aliis inuidere: at inimicorum magna potentia odium non extinguit. quod Alexandri Magni interitus declarauit. Extrema quoque calamitas inuidiam extinguit; nec enim miſeris quis inuidet. Vnde creduntur inuidi homines libenter aliorum cōmiſereri. Odium autem calamitas non tollit: nam inimicos nel ad extremam calamitatem redactos oderunt homines. Interdum tamen ex illis cauſis, quibus odium ceſſat, creſcit inuidia: nam ſi quos malos putaueramus, bonos eſſe comperiamus, aut a quibus iniuria affecti fuerimus, beneficio fuerimus placati, odium diſſoluitur, inuidia vero non ceſſat. nam bonis inuidetur, tamquam virtutem, quæ bonitas eſt, conſecutis. Quod ſi beneficia accipiat inuidus, multo magis inuidet, tum ob munificam uoluntatē dantis, tum ob potentiam: pluſque doloris accipit, ob poteſtatem benefacientis, quam ob collatum in ſe beneficium ſentiat uoluptatis: & beneficio ipſo infenſior redditur.

Beneficio accepto tollitur odiū, ſed non inuidia.

Baſilij verba. Declarant hoc verba Baſilii magni de Saluatore noſtro.

Profecto, inquit, contra Saluatorem eo Iudæorum inſania progreſſa eſt. At quamobrem illi inuiderunt? nempe ob miracula eius, quæ miracula erant indigentium ſalus. Nutriebantur eſurientes, & nutrientem proſequebantur reſurgebant mortui, & uiuificanti inuidebant. expellebantur Dæmones, & expulſori inſidiabātur. mūdabantur leproſi, claudi ambulabant, audiebant ſurdi, & cæci videbant: at beneficus ipſe fugabatur. tandemque reum, qui vitam mortalibus gratificatus fuit, neci tradiderunt, redēptorem hominum uerberantes, & iudicem orbis peragentes reum.

Hæc Baſilius, ſed & auctor noſter, libro primo, ſui commentarij.

Habet, inquit, inuidia inter uitia cetera illud præcipuum, ac quodammodo peculiare, quod adeo turpis eſt, ut nulla ratione ſe intueri & agnoſcere uelit: ideoque liuori ſuo magnifica ſemper verba, atque illuſtres ſermones prætexit. Vnde qui ſe iratundum, intemperantem, & ad voluptates proclivem confiteatur facile inuenias: at quod ſe quis inuidum eſſe ac liuidum cōtedat, nec tormētis quidem extorqueas: quinimmo cum maxime virus euomunt, ſe veritatis eſſe amatores inuidi prædicant, atque ea de cauſa nec amicis quidem parcere ſolere. Tanta eſt enim virtutum vitiorūque vicinia, ut maledicus pro libero ſe quis interdum venditare valeat. Ea autem ineſt vis peſtilens huic morbo: quod ſi quem gratia, vel auctoritate pollentem occupet, præclaras quaſque res euertit ac deſtruit: ſin vero, quod ſæpius accidit humiliores arripiat, habet illud boni, quod quaſi in propria viſcera verſo gladio maximum malum inuidis ipſis aſſerre conſueuit.

Cui ſententiæ conſonat illud Flacci:

Inuidia Siculi non inuenere Tyranni maius tormentum.

Facit & illud:

Inuidus inuidia conſumitur intus & extra.

Inuidiæ autem domum & formam pulchre deſcribit Ouid. libro ſecundo Metamor.

a ¶ Omnia.] Id eſt, labores, impenſas, iacturam temporis, & inuidiam.

b ¶ Scriptio.] Id eſt, inſtitutiones ſint huiuſmodi,

Veti-

ter a exiſtimare debemus. Vnde quamuis non iiſdem, quibus inchoatus fuit auſpiciis b, liber hic noſter in lucem prodeat: in cōmuni ſaltē periculo c non fuiſſe nos otioſos: ſed quoquo modo tuliſſe opem iuuabit.

Diuerſitas dantis nō inducit diuerſitatem rei datæ h.d.

Accipite d igitur priuati quidem hominis, Pontificio tamen mandato, ad Ius Canonicū & ſcriptas, & caſtigatas Inſtitutiones. Cūque eis nihil ſit comprehenſum, quod ni fallimur e, ſacris Canonibus penitus non conſentiat: ita exiſtimate, ſi de Pontificis manu eas accepiſſetis, fuiſſe id perinde futurum, ac ſi vobis vaſis aureis, ac longe ſplendidiſſimis menſis, fuiſſent fercula ſubminiſtrata, nūc, cum de manu noſtra f, ac ſi fictilibus illa quidem, atque exoticis g in ſapore tamen nullam fore differentiam h.

a ¶ Veriſimiliter.] Quia cōtraria contrariis curātur, ſecundum medicos.

b ¶ Auſpiciis.] Quia fuit inchoatus, quaſi à Pōtifice Romano ſcriptus ad ſimilitudinem ciuilium inſtitutionum.

Hęreſis. c ¶ Periculo.] Hęreſis enim morbus vagatur, quaſi peſtis & flamma, vnde: Tua res agitur, paries cum proximus ardet.

d ¶ Accipite.] In fine huius Prœmii tribus rationibus, & vna comparatione nititur auctor demonſtrare, quod non multum intereſt, quod huiuſmodi inſtitutiones non fuerint nomine Pōtificio in lucem editæ. Primo, quia fuerunt ſcriptæ mandato Pontificis. Secundo, quod eiuſdem Pontificis mādato fuerunt caſtigatæ. Tertio, quod in eis nihil eſt, quod non conſentiat canonibus. vnde cōcludit, quod quemadmodum fercula non accipiunt ſaporem ex vaſis, quibus exhibentur: ita quod parum intereſt, de cuius manu ſtudioſi accipiant librum hunc inſtitutionum, dum tamen idem ſit ſapor.

e ¶ Fallimur.] Certe ſciebat auctor, ſe non falli, cum omnia ex ipſis libris Iuris Canonici deſumpſerit: vtitur tamen hoc verbo ad ſeruandam modeſtiam. Sic & I. C. in l. 2. § ff de inſti. & iu. Veram, inquit, niſi fallor, & cap. argumen. quod teſtis, aliquid deponens certo modo factū licet adiiciat illā clauſulā, NISI FALLOR, quod nihilominus probat Paulus de Caſtro, in dicta lege prima.

f ¶ Noſtra.] Id eſt, priuati hominis.

g ¶ Exoticis.] Id eſt, vilibus.

h ¶ Differentiā.] Vnde non curamus de modo, dū modo habeamus effectū. l. cū ſeruus, ff. de verborū obligationibus.

Inſtitutionum libros Iuris Canonici [illegible]
[illegible]

DE IVRE CANONICO [a].

TIT. I.

Iuris Canonici.
- Definitio
  - Nominis
  - Rei
- Diuiſio
  - Lex diuina
  - Conſuetudo
  - Conſtitutio

Diuiditur in tres partes. In prima ponit vnde dicatur Ius Canonicum. In ſecunda quid ſit. In tertia ex quibus conſtet. Partes patẽt. h.d.

IVri Canonico [b] daturũ operã [c] noſſe oportet [d], vnde talis denominatio deſcendat, & quid illud ſit, qđ ea denoĩatione continet. Et quidem *Ius* generale [e] eſt nomen: *Canonicum* vero dicitur a verbo Græco, *κάνον*, quod Latine idẽ ſignificat qđ regula [f]: vnde Ius Canonicum Ius regulare [g] nõ male dixeris: quam denominationem ex eo accepit, quod ex regulis priſcorũ patrum [h] ad rectam viuendi normã inſtitutis deductum fuerit.

Quid ſit ius Canonicũ h.d.

Eſt igitur [i] Ius Cano

Io. Bap. DE IVRE CANONICO. CVm ſecũdũ ordinẽ doctrinę vniuerſalia ſint prius explicãda. l. j. ff. de iuſti. l. j ff. ſi cer. pet. Ideo auctor primo propoſuit hãc rubri. quemadmodũ idẽ factũ fuit in lib. inſtit. iuris Ciuil. In princ. Diuiditur tot[9] iſte tit. In tres partes princip. in prima habetur etymologia, & origo iſti[9] iuris: in 2. eiuſd. definitio: in 3. in quibus ipſum conſtet adnotatur: ſecũda ibi, ẽ igitur: tertia ibi, conſtat vero.

a DE IVRE Canonico. IDeſt, cur ſic appelletur, quid ſit, & ex quibus conſtet ius canonicum. Et ſic not. quod dictio, de, applicatur non ſolum ad quæſtionem quid rei, ſed etiam ad q. quid nominis: & deſignat cauſas non ſolum eſſendi, ſed etiam fiendi. fac. c. cum cauſam. de eiectio l. ſed & reprobari, ubi not. ff. de excuſ. tuto. l. j §. nunc videamus. & § emancipatus ff. de cõiun. cũ emanc. lib. Et de multiplici ſignificatione huius monoſyllabæ, per Pau. in tract. de offic. & pot. capituli ſede uacante in primo prælud.

Io. Bap. Iuri Canonico. CASVS non figuratur not. tamen ius canonicum talem habere denominationem: quia perfectius regulat actiones humanas arg §. ſed ius quidem. in fin. inſtit. de iur. naturali gent. & ciuil. not. a. regulam ſignificare rectam uiuendi normam ea regula. diſt. 3.

b ¶Canonico] Expone tripliciter. Primo diſcendo, cũ abſurdum ſit ignoratis principiis ad cetera tranſire, arg l. j. ff de ori. iu. Alber. in l. j ff. de ori. iu. Secundo docendo, nam undique doctus indoctũ docere debet. Authen. de ſanctiſſ epiſc. § j & § fin. infra, de elect. & c miſeram. diſt. 61. & c. j cũ ſeq. diſt. 48 Tertio pertractando: puta allegando & iudicando, cum turpe ſit patritio viro & cet. l ij §. poſt hos. vbi etiã not. & in §. Seruius, ff. de ori. iur.

c ¶Operam.] Nõ ſolũ diſcendo, ſed etiã docẽdo, allegãdo, & indicãdo, ut ſupra in proxima notula.

d ¶Oportet.] Id eſt, decet. ſic in l. j. ff. de iuſt. & iu. l. cũ oportet in prin. C. de bo quæ lib. & l j §. oportet enim. C. de cap. poſtli. reuer. & ſic importat cõuenientiam: regulariter autem importat neceſſitatem, vt uidetur not. in c. j de reſcr. in vj fac. l j ff. ſi cer. pet. & l. j. ff. de acquir. poſſeſ. de quo vide per Abb. in c. j de libel. oblat.

Oportet verbum.

e ¶Generale.] Generalitas autẽ colligitur dupliciter. Primo quia, dictio ius, non magis adaptatur ad ius canonicum, quàm ad Ius naturale, ius gentium & ius ciuile, Inſti. de iu. nat. gẽt. & ciuil. per tot. Secundo, quod præter artem boni & æqui, etiam alia ſignificat, ut in l. ius pluribus. ff. de iuſ. & iu. & concor. c. omnes, cum ſeq. diſt. j. vnde ſumitur. ANT. TIMO. præter id[9], quod dicitur hic, & ab auctore in textu de iure, vide, quid ſit Ius apud S. Tho. ſecunda ſecundæ q. 57. art 1. & quantum ad quid nominis, & quantum ad quid rei. proprie enim Ius dicit artem, qua cognoſcitur, quid ſit iuſtũ. Vidi ibi in reſponſione ad primum.

f ¶Regula.] c. canon. & c. regula. diſt. 3.

g ¶Regulare.] Et triplici ratione forſan appellatur hoc nomine: & quia continet ſpiritualem uiuẽdi normam, vt hic, & c. bene. diſt. 31. cap multos diſt. 54. vnde etiam dicti ſunt regulares ut per Hoſt. in ſum. de reg. §. a. & per Archi. in c. regula diſt. 3. & quia eſt commune omnibus fidelibus. c. 1 diſtin. 58. vbi regula dicitur Ius commune, & quia per compẽdium quoddam rerum uniuerſarum amplectitur determinationem. argu. not. per Archi. in dicto cap. regula.

h ¶Patrũ.] Ideo patrũ dixit, & non pontificum, vt ſub vno verbo comprehenderet non ſolum ſtatuta Rom. Pont. ſed etiam Concilia, & dicta ſanctorum, ex quibus omnibus conſtat Ius canonicũ, vt infra de eccleſ. conſtit. per totum.

Eſt igitur. CASVS non figuratur, ſed not. ius canonicũ principaliter dirigere homines ad fines beatitudinis, vt animaduertit hic gloſſ. fin.

i ¶Eſt igitur.] Pro intellectu iſtius deſcriptionis, ſiue definitionis, ſciendum eſt, quod homo cõſiderari poteſt quadrupliciter: uidelicet in ſuo genere, ut animal, in ſua ſpecie, id eſt, vt homo, vt ſubditus Romano Imperio, & vt ſubiectus Eccleſiæ Romanæ.

Homo cõſideratur quadrupliciter.

manæ. Si conſideretur primo modo, utitur iure naturali. inſt de iur.nat.gent. & ciui. in princ. Si ſecundo, vtitur iure gentium §. 1. eod. ti. quod interdum appellatur naturale. § ſingulorum inſtit. de re diui. cap. ius naturale, vbi de hoc prolixe not. diſt. 1. Si tertio, utitur iure ciuili Romano gñ. l. 1. C. de ſum. Trini. vbi traditur. Si quarto utitus iure canonico Poteſt conſiderari & quinto modo, ſcilicet ut ciuis Peruſinus, Bononienſis, & cet. & tunc utitur ſtatutis Peruſinis, Bononienſibus, & cuiuſcunque loci, vndè originem ducit. § 1. inſtit. de iure nat. gent. & ciui. ANTTIMO. Nota in hac definitione iuris canonici quatuor cauſas, Materialem, Formalem, Efficientem, & Finalem, conſtituentes perfectam definitionem rei. Materialis eſt homo operarius, ut habetur in gloſ. in uerb. actiones, ſeu actiones chriſtiani hominis. Formalis eſt regulatio, ſeu directio illarum ſecundum uoluntatem Dei. Efficiens remota eſt Deus: proxima Summus Pontifex Dei Vicarius. Finalis proxima pars Eccleſiæ militãtis: remota beatitudo æterna, ad quam dirigit. Vel dic, ut per Abb. in ſuo proœ. nu. 18. in fine, Vltra datam diuiſionẽ in gloſſa hic, quæ ſumitur ratione ſubiecti, in quo ius reperitur, nota & aliam in naturale & poſitiuum datam a S. Th. ſecunda ſecundæ. q. 57. ar. 2. & per Alex. de Ales par. 3 q. 27. membr. 4 ar. 1.

nicum, quod ciuium[a] actiones[b] ad finem æternæ beatitudinis[c] dirigit.

Quibus conſtet Ius Canonicum. h. d.

Conſtat vero in primis id Ius diuinæ legis præceptis, conſuetudine, & conſtitutionibus, quæ ſingula, qualia ſint diligẽtius diſpiciamus.

a ¶Ciuiũ.] Id eſt, Chriſtianorum, uel fidelium, nec enim regulariter Infideles Papæ, aut iuri canonico ſubiiciuntur, cum de his, quæ extra nos ſunt, nihil ad nos. c. multi. 2 q. 1. faciunt not. in c. de infidelibus. de conſangui & affi. c. gaudemus. de diuor. & per Abb. in c. 1. de conſt. Habet tamen aliquibus caſibus Papa iuriſdictionem etiam ſuper infidelibus: ut per Domi. in d. c. multi, & per Inno. Io And & alios in c quod ſuper his. de voto. notatur etiam 27 q 2. c ſæpe. & per Abb in c. 2. & c. fin. de conſt. & in c. nouit. de iudi. & per Archi. in c. ſi quis ſuadente 17. quæſt. 4. Sed an hæc appellatio Ciuium includat etiam Imperatorem? & non uidetur, cum non ligetur legibus. l. Princeps. ff de li. l. ex imperfecto. ff. de leg 3. In dic, quòd in concernentibus animam etiam Imperator iuri Cano. & Papæ ſubiicitur. c. omnes. de maio. & obe. & diſt. 96 cap. duo ſunt & c. Imperator. & traditur in c. 1. de cõſt. c. nouit, & in ca. clerici. de iudi. & in c. per venerabilem qui fil. ſint legi. Qui autem ueniant appellatione ciuium, uel ciuitatis, habetur in c. Roduiphus. primo, de reſcript.

Papa quã habet iuriſdictionẽ ſuper infidelibus.

Imperatus quã ſubiicitur iuri canonico.

Ciuis appellatio.

b ¶Actiones.] Subiectũ igitur huius ſciẽtiæ, uel artis, uel facultatis, eſt homo operarius, docet enim qualiter homo bene viuendo, & operandò poſſit in æternum beatificari: quod cum non poſsit fieri, niſi adminiculante Theologia, ſequitur quod hæc facultas non ſubiicitur ſimpliciter Ethicæ, ſed etiam Metaphyſicæ. Vnde pro maiori parte tractatus huius ſciẽtiæ dirigit nos in Deum, uel remouet ea, quæ nos auertunt a Deo, vt patet in volumine Decreti, & in multis iuribus totius corporis, maxime in c. fin. de præſcript. in ca. cum contingat. de iureiur. cap. 2. de pact. in 6 cap. licet. de iureiur. cap. primo. in fin. de ſumm. Trinit. Eſt ergo hæc ſcientia quoddam mixtum, partem capiens ex Theologia; in quantum ſcilicet tendit in finem æternæ beatitudinis, & ſpiritualia ex parte ſpeculatur: partem a iure ciuili; in quantum tractat de temporalibus, ſine quibus ſpiritualia diu eſſe non poſſunt 1. q. 3. cap. ſi quis obiecerit. Habet igitur ſe ius canonicum ad ius ciuile ut anima ad corpus, cum non ſit mere practica, ut ius ciuile: ſed partim etiam ſpeculetur, vt apparet ex volumine Decreti, & de hoc per Sũmiſtas in ſuis præludiis. per Abba. in inſcriptione proœm. Decretalium. per eundem in c. 1. In 6. not. de iuramen. calum. & in c. fin. ne cle. vel mon. per Ioan. Andr. in reg. poſſeſſ. in Mercurial. & per Abb. in cap. qualiter, & quando. 1. de accuſat.

Ius Canonicũ eſt mixtum ex theologia, & iure ciuili.

c ¶ Aeternæ beatitudinis.] Ex hoc patet differentia inter finem Iuris ciuilis, & finem Iuris Canonici: quia licet vtrumque ius intendat inducere homines ad bonum commune differunt tamen in modo inducendi. Nam ius ciuile intendit hominem inducere in bonum commune, ſecundum quod congruit humanæ ſocietati, ciuiliter ac temporaliter viuenti: ſecundum quem modum ad ſuum finem promoueri poteſt per legalem iuſtitiam, & ciuilem amicitiam. Ius vero canonicum intendit dirigere hominem ad bonum commune, ſecundũ quòd congruit humanę ſocietati, non ſolum ciuiliter: ſed etiam Chriſtiane uiuenti, & aliam aliã æternam expectanti. Et hunc finem non poſſunt homines conſequi per ſolam legalem iuſtitiam, & ciuilem amicitiam: ſed vlterius requiritur cœleſtis amicitia, ſine qua non poteſt homo in Deum tendere ſicut ergo potiſſima uirtus, ad quam conatur ius ciuile, eſt legalis iuſtitia, & ciuilis amicitia: ita potiſſima uirtus, ad quam conatur ius Canonicum, eſt ipſa cœleſtis amicitia, quam charitatem appellamus: & de hoc fuſe per Abb. in locis in præcedenti notula allegatis & licet ſint aliquæ li. etiam de iure ciuili. quæ ad hoc uidentur tendere, tamen pluſima ab hoc ſcopo deuiant.

Finis iuris ciuilis quõ diſcrepet a fine Iuris Canonici.

DE IVRE DIVINO a, CONSVETUDINE, & conſtitutionibus.

TIT. II.

- Partes Iur. Canonici.
  - Ius diuinum.
    - Quid
    - Quotoplex
      - Morale
      - Myſticum.
  - Conſuetudo
    - Origo
    - Quid
    - Effectus
      - Bonus vſus
      - Malus abuſus.
  - Conſtitutio.
    - Quid
    - Quotuplex
      - Eccleſiaſtica
      - Ciuilis ſeu Sæcularis.
    - Effectus

IVs diuinum eſt quod in lege b cõtinetur c, & euangelio, atque immutabile d ſemper permanet. Sunt e enim Legis & Euangelii præcepta, aut moralia f, aut myſtica g. Moralia præcepta nullam omnino mutabilitatẽ

DE IVRE DIVINO, CONSVETVD. & conſtitut.

Supra tit. proximo § 1 in fin. dictum eſt ex quibus conſtet hocius poſitum, unde opus erat de eius partibus pertractare, ideo proponitur præſens tit. qui diuiditur in 3 partes principales, quemadmodum tria quoque proponuntur. in prima explicatur ius diuinum in 2. conſuetudo: in 3. conſtitutiones ibi, ius cõſuetudinis 3. ibi, conſtitutio.

a DE IVRE Diuino conſuetudine, & conſtitutionibus.

DE Iure diuino. Intellige de iure diuino ſtricte ſumpto, hoc eſt, de eo, qđ immediate deſcẽdit a lege ueteri & Euãgelio: aliàs ãt large etiam ius canonicum appellatur ius diuinum: ut per Abb. in c. omnis. de iureiur. proprie autem ſtatuta Papæ & Conciliorum dicitur humana c. nõ debet. de cõſangu. & affin & late per Abb. in cap. licet ex quadã. de reſti. ſuper tex. Quod aũt ius canonicum conſtet iure diuino probatur in c. qualiter. 2. de accuſ. & not. per Abb. in c. 1. de tranſlat. epiſc. ANTO. TIM. De iure diuino, Ius diuinum, ſecundum ſui rationem formalem, ideſt ſecundum quòd promulgatur, definitur a S. Tho. ſecunda ſecundæ. quæſt 57. art. 3. ad 3. Ius diuinũ, inquiens, eſt, quod diuinitus promulgatur. diuidit etiam in duas partes; in naturale ſcilicet, & poſitiuũ, quod legẽ æternã appellat. Alex. de Ales par 3. q. 26. mẽbr. 4 art 1.

Ius diuinum CASVS, Cum ius diuinum reperiatur in antiquo & nouo teſtamento; & diuerſimode obſeruetur a Iudæis & a Chriſtianis, ideo dubitatum fuit de iuribus eius, ſiquidem propter iſtam uariam eius obſeruantiam uidetur mutabile quemadmodum ius humanum ca. non debet de conſang. & affin. Sol. tamen eſt ſequenda prout hic legimus, quia Chriſtus non uenit ſoluere legẽ, ſed adimplere: unde not. hic duo iura diuerſa ratione conſiderata, eſſe eiuſd. & alterius naturæ, & ideo non tenet obiectio, Nec 2. argumentum Iudæos hodie cogi poſſe ad obſeruandam moralitatem iuris diuini, cum ſit idem cum iure naturæ ca. 1. diſt. 1.

Ius diuinum.

b ¶ Lege] Scilicet Moſaica, de qua in dubio eſt intelligẽdum per antonomaſiã: arg. §. quoties. de iur. nat gent & ciu.

c ¶ Cõtinetur.] immo illud videtur ius naturale: vt c. j. diſt. j Reſpõ. ibi exponitur ius naturale, id eſt, ius diuinum: vt not. in d. cap. vel alias, non omnia, quæ ſunt in lege, & Euangelio ſunt ius naturale, ſed illa particula: qua quiſque iubetur alii facere, quod ſibi uult fieri, & prohibetur alij inferre quod ſibi non uult fieri.

d ¶ Immutabile.] Poteſt tamen diuinum ius limitari & diſtingui a lege poſitiua, ſi probabilis ratio ſuadeat, licet non in totum mutari: ut late habetur per gloſſ. Abb. & alios in c fi. de conſuet. Item a conſuetudine, Inno. in d. c. fi. Abb. in c. qm. de feriis in prin & in c. cum eſſes. de teſt.

Ius diuinũ limitatur & diſtinguitur.

e ¶ Sunt enim] Rationem reddit, cur ſit immutabile ius diuinum; diligenter partes enumerando: ſed contra videtur, quod partes non ſint diligenter enumeratæ, cũ ſint in lege etiã præcepta iudicialia: ut Deuter. vj. Hęc ſunt cęremoniæ præcepta ac iudicia. Reſpon. q iudicialia ſunt acceſſoria ad moralia, uel pertinẽt ad moralia, uel ſecundũ Turrecrem. pertinent ad myſtica, ut per eũ. in c non eſt peccatũ § his itaque, & ſummor, quod hic dicitur ex d. cap non eſt peccatũ. § his itaque. diſt vj per quod remouetur contrariũ de cap. 1 §. ſed eũ. diſt. 5. ANT. TIMO. Quo modo præcepta iudicialia, & cæremonialia legis Moſis nõ amplius obligent poſt aduentũ Chriſti, per quẽ fuerũt euacuata: & cur moralia ſemper obligẽt, uide apud S Tho ſecũda ſecũdæ. q. 104 art. 3 & q 100. ar 4 & Doctores in 4 ſent. diſt. 37. Et ratio eſt, quia illa ſunt ſecundum rectæ rationis dictamen; quę in homine non poteſt extingui, nec mutari, cu. ſit eſſentiale.

f ¶ Moralia] Sic dicta, quia mores informant. ANT TIMO. Differentiam inter legem veterem Moyſi, & Euangelium legẽ apud Magiſt. ſent. lib. 3 diſt 40. & vlt. & ibi B Bonauen. ar 1. q. 1. & alios Doctores ibidem, & Alex de Ales. in 3. par. ſuæ Summæ. q 23.

Morale.

g ¶ Myſtica] Id eſt, arcana vel figurata: & quę aliud præter id, quod videtur, continent, uel aliud ſignifi-

Myſticũ.

recipere poſſunt [a]: Myſtica vero, etſi quantũ ad ſuperficiem mutata videantur: ſecundũ moralẽ in intelligẽtiã nullam mutationem recepiſſe cõperiuntur.

Conſuetudo, vnde duxerit originem h d. . l. ſ.

Ius conſuetudinis [b] poſt naturalem legem ſumpſit exordiũ [c]: ex quo homines in vnũ conuenientes cœperũt ſimul [d] habitare: quod ex eo tẽpore factũ creditur, quo Cain ciuitatẽ ædificaſſe legitur [e].

Quid ſit conſuetudo, & quam vim habeat. h d.

Eſt autem conſuetudo Ius [f] quoddã moribus inſtitutũ [g], quod pro lege ſuſcipitur. in iis .n. rebus, in quibus nihil certi diuina ſtatuit ſcriptura, mos populi Dei, & inſtituta maiorũ pro lege tenenda ſunt: & ſicut præuaricatores diuinarũ legum: ita cõtemptores Eccleſiaſticarum conſuetudinũ ſunt coercendi [h].

ſignificat, quam quod littera ſonat. Et horum alia ſunt ſacramentalia, alia cæremonialia. De ſacramentalibus ratio reddi poteſt, quare ad litteram ſic fuerint præcepta; puta, de circũciſione, obſeruatione Sabbathi: ut eſt de bapt. c. maiores. & c. tranſlato. de conſtit de cæremonialib. nõ. Item ut de eo, Nõ arabis in bone, & aſino 16 q 7 c. in noua. Item. Non feres ueſtem lana & lino contextã. Non ſeres agrũ diuerſo ſemine. Obſeruatio autẽ Sabbathi, partim eſt moralis, partim cæremonialis: ut Turrecre. in c non eſt. §. his itaque, diſt. 6 vbi poſt alios tentat reddere etiam ſupradictorum rationem.

Obſeruatio ſabbathi.

a ¶ Poſſunt.] Nota præcepta moralia eſſe immutabilia. Vnde aduerſus illa, maxime ſi ſint negatiua, Papa non diſpenſat, cũ obligent & ſemper, & ad ſemper. §. his ita. diſt. 6 & per Arch. de pænit. diſt 6. & per Abb. in c. litteras. ꝺ reſtit ſpol. poſt gloſſ ſ. ac 25. q. 1 c. ſunt multi.

Io. Bapt. ¶ Ius conſuetudinis.] CASVS in tota hac parte ita poteſt figurari. Cum multitudo quædam hominum ciuitatem ædificaſſet, & per plures actiones & mores introduxiſſet certum modum uiuendi, fuit poſtea quæſitum, an modus iſte pro lege eſſet ſeruandus, negatiue enim uidebatur reſpondendum, tum arg. l. ſi quis in principio ff de lega. 1. tum etiam quoniam non uidebatur, neceſſarium propterea in unum conuenire, cum etiam à principio homines probabiliter certis moribus uiuere debeant; ſol. tamen ut hic habetur, quia in iure cum commune bonum ſit præcipua cauſa ipſarum legum, hinc eſt quod ad ipſum conſequendum & diuerſa iura dantur. & diuerſimode inducuntur. Lex autem in oppoſitum adducta non obſtat, quia loquitur de perſona ſingulari ratione qua ſingularis eſt: unde ad legem communem requiritur, ut homines in unum conueniant, & ideo lex eſt commune præceptum l. 1. ff de legib. & hinc cognoſcimus etiam ſecundam obiectionem non concludere. Not. 1. legem dari hominibus conuenientibus in unum. Not 2 iura humana neceſſario, & eſſentialiter oriri a iure diuino, & naturali, cũ ratione cõſtare debeãt, & ratio ſit anima legis c. conſuetudo diſt. 1.

b ¶ Conſuetudinis.] intranſitiue ponit, ut ſeq. § ibi: Eſt autem conſuetudo. ſic inſtit. de reb. corpo. & incorporalibus. ubi not. In uerbo ius ipſum.

c ¶ Exordium.] Facit non eſt, in ſi diſt 6.

d ¶ Simul.] Pluralitas enim hominum diſgregata non poteſt conſuetudinem inducere.

e ¶ Legitur.] Scilicet Geneſ. 4. nam ut dicit Ioſephus, & refert Turrecre. in c. non eſt. in ſi. diſt. 6. Cain, cõgregans opes ex rapinis ſuos ad latrocinia inuitabat, & timens quos ipſe lædebat, ſuos urbe collegit. Fuit tamẽ hoc ius extinctum aquarũ diluuio, ob hominum nouitatem: & reparatum, uel immutatũ creditur tẽpore Nembroth: vt in d. c nõ eſt. Sed quomodo in mundi primordio potuit Cain colligere hominũ multitudinẽ? Reſpon. ſecundum Angel. ꝙ homines diutiſſime viuebant: vt per Turrecre. ubi ſup.

Cain.

f ¶ Ius.] Appellatione iuris igitur conſuetudo quoque continetur. Vnde ſi Papa mandat cauſam terminari, ſecundum Ius, poterit delegatus eã terminare ſecundum conſuetudinem: ſecundum Abb. in c. cum nobis. de electio, licet Ioan. And. contra, de hoc in rubr. extra de conſuet. & in c. Quintanallis. de iureiur. arg contra in c cum ueniſſent. de eo qui mit. in poſſ. uide ibidem per Abba. in 3. not. ANT. TIM. Definitur a Gratiano cõſuetudo ex Iſidoro lib. 9 Etymologiar. c 3. vt ſit 3. Ius non ſcriptum aſſiduis actibus conſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur, cum deficit lex habetur in c. conſuetudo. diſt. 1.

Iuris appellatio continet cõſuetudinem.

g ¶ Inſtitutũ.] Videtur ergo, ꝙ plures ciues nõ ſufficiant ad hoc, ut aliquid dicatur conſuetudo, niſi inſtitutũ ſit, quod illud pro cõſuetud. ne ſeruetur: nã põt eſſe quod ex gratia, vel tolerantia hoc ſæpius permiſſum ſit: vt extr. de verb. ſign. c. Abbate & 30. q. 3. c. quia cognouimus. Vnde licet ſæpius quid factũ ſit, niſi eo animo factũ ſit, vt in poſterũ fiat, iteratio vſum non inducit. ff. de iti. actuq. priua l. 1 § Iulianus recte ait & l. fi. Patet id & alia ratione, quia licet pluribus vicibus quid certo modo iudicatũ ſit: non ideo ita in poſterũ iudicandum eſt. l. nemo. C. de ſent. & interlo. omn. iudic ſed ſecundum conſuetudinem bene iudicatur. c cum ueniſſent de eo, qui mit. in poſſ & diſt. 12. cap. illa & diſ. 32. cap. placuit. aliàs autem uarie definitur conſuetudo: ut per Abba & alios in rubr. de conſuetu. & per Legiſtas in l. de quibus. ff. de legib,

Nõ inducitur cõſuetudo ex eo ſolo, quod ſit ſæpe factũ.

h ¶ Coercendi.] Nota ergo, ꝙ æque punitur trãſgreſſor cõſuetudinis, ac tranſgreſſor legis. c. in his. diſt 11. c. pen. vbi not. Abb. de conſuetudine. Vnde ſicut canonicis non licet obuiare legi ſine licẽtia Papæ, ſic nec conſuetudini. fa. c. catholica. & c. eccleſiaſticarum diſt. 11. De communi tamen conſenſu poſſent uenire contra conſuetudinẽ, etiã iuratam, ſi cauſa ſubeſſet: licet contrariũ in ſtatutis. 15 q. 5 c auctoritatem, & not. in d. c in his. Et facit quod hic dicitur contra ieiunantes die Dominico, de quo per Archidia. in cap. unam. 76. diſt. &

dicebat

Tãtũ eſt dicere non con ſueuit, quantũ, non debet.

dicebat Hoſtien. cap bonæ.de poſtul præl. & refert ibi Abb. quod tantum eſt dicere. Non conſueuit, quantum, Non debet, vel, Non poteſt.fac.l.apud Iulianum.§.fin.ibi: Diſtrahi non ſoleant.ff.de legat. 1. Nec mirum, quia conſuetudo de licito facit illicitum. c cũ olim. de elec. coniug c. ſuper eo de cogn. ſpi. Burr. in c. de eo de temp.ordin. Sed an conſuetudinem Rom. Eccl. teneantur aliæ eccleſię ſeruare? Reſpond. nõ, niſi quo ad articulos fidei, vel niſi expreſſe mandet, vt per Abba.in c.a.de ferijs, in princ. & in fin. & cap. pen de obſer.ieiu. & in c. fi. de regul.iur.

a ¶ Appellãda] Et propterea non ligat. c. mala. & c. conſuetudo. diſt. 8.etiam ſi ſit iuramento firmata. c. quanto de iureiu. Vñ collige, quod id, quod ſui natura eſt illicitũ, cõſuetudine nõ fit licitũ. not. in d.c. mala. videtur tñ ꝙ excuſet à pœna tẽporali, & ſic aliquid operatur: vt not.in c cũ venerabilis.de conſuet.& in c.denique diſt 4 & in c.a.de temp.ord.& aliquid per Abb in c.fi.de conſt.& aliũ effectum ponit.in c.cum cauſam de elect. nu 3. & qualis eſſe debeat conſuetudo.not in c fruſtra. diſt.8. & in c. qui contempta. & in c.fi. de conſuet. & c.in quod ſuper. de conſang.& affin.& in l.de quibus.ff.de ll. cum ſeacen.ſimil.locis. ANT. TIMO. Ecce cõſuetudo praua excuſat à pœna huius mundi, & tẽporali: non à gehennali, gloſ.in c. denique in ver. conſuetudine. diſt.4 quando eius prauitas per ius non eſt declarata, non autem quo ad Deum, quãdo eſſet contra ius naturæ, puta ex ignorantia craſſa 32.q.7.c. flagitia. Quod conſuetudo non poteſt mutare legem diuinam, nec naturalem. S.Tho.prima ſecundæ.q.97.ar.1.ad 2. poteſt tamen eã limitare, diſtinguere, declarare, augere, & huiuſmodi alia facere, vt per Abb. & Doct in c fi. de conſuet.

Conſuetudo facit licitũ de illicito.

Praua conſuetudo non ligat. h. d.

Hęc tamen de ea cõſuetudine intelligere nos oportet, quę neq; diuino Iuri, neque canonicis cõtradicit inſtitutis: ſi quid autem contra fidem catholicam vſurpare dignoſcitur, non tam conſuetudo, quàm vetuſtas erroris eſt appellãda [a].

§. 6. *Quid ſit conſtitutio. h. d.*

Conſtitutio [b] eſt lex ſcripta [c].

Io. Bapt.

Conſtitutio.] CASVS. Quidã princeps & magiſtratus ſeculares indifferenter promulgabãt ſuas conſtitutiones, modo in fauorem Eccleſię, modo aliquo reſpectu in damnum eiuſdem, & aliquando ſimpliciter non conſiderando qualitatem rerũ vel perſonarum, idq. faciebant illa ratione moti, quia ius ciuile quoque videtur tractare poſſe de rebus diuinis.tot tit.C.de ſum.trin & de ſacroſan. eccl cum ſimil.& ad ipſos ſpectat decidere quę faciunt ad bonũ illius ciuitatis ob poteſtatẽ quam exercent. Solut. tamen aliter hic habetur: quia cum duę ſint poteſtates ciuil. & eccleſiaſt. c. duo. diſt.96.c.ſolitę.de maior.& obed.ſequitur vt ſit cõtra rationem vnam poteſtatem mittere falcem in meſſem alterius, licet autem in iure ciuili habeantur rub.ſupradictę relatę, id tamen factum fuit habitu, vt dicunt iuris canonici. Not. conſtitutionem ſecularem mutare naturam quando à iure canonico approbatur, vt etiam in rebus eccleſiaſt. locum habeat.arg c.cõſuetudo §.cum itaque. diſt.1. Nota modum ſingularem & optimũ ad cõuincendos aliorũ errores, qui approbatur in cap.ſi quid veri.diſt. 37.

Quotuplex ſit conſtitutio & ciuiles conſtitutiones, quæ non ſunt contra Euangelium & canones, ſunt honorandæ, licet ipſis Eccleſia non ligetur. h. d.

Conſtitutionum autem alię ciuiles, alię Eccleſiaſticę. Ciuiles ſũt, quas princeps [d], aut magiſtratus, aut populi ſibimetipſis ſanciunt. quæ quidem ſi Euangelicis, atque Canonicis decretis nõ ſint cõtrariæ, ſunt omni reuerentia dignæ [e]: atque

b ¶ Cõſtitutio.] Dupliciter ſumitur terminus, conſtitutio, ſtricte & proprie, & large & improprie. Primo modo comprehendit ſolum quod princeps ſtatuit, vel q ex loco principis. c.conſtitutio. diſt. 2. & ita ſumitur hic. Secundo modo pro omni iure ſcripto, etiam minorum poteſtatũ: ita ſumitur in rubrica extra de cõſtit. iuncto c. cum omnes.& c. cũ M. eod.tit. & traditur ordinarie in dicta rubrica, & de materia 10. diſt. per totum.

Cõſtitutio dupliciter ſumitur.

c ¶ Scripta.] Videtur ergo ꝙ ſcriptura ſit de eſſentia, vel forma conſtitutionis. quod quidẽ multi tenent, vt latiſſime traditur in rubrica de conſti. ſed ſi teneas contra, ꝙ ſciptura non requiratur, dic ꝙ hic loquitur ſecundum frequentiorem contingentiam, quę habet ꝙ conſtitutiones ſcribantur, & probentur per exhibitionẽ ſcripturæ. Sic ſeruitus definitur conſtitutio iuriſgentium.§ ſeruitus.inſti. de iu. perſonarum, cum tamen & iure ciuili ſerui fiant.§.penul eod.tit. Vel ſecundum alios, dic, ꝙ eſt ſcriptura de forma accidentali ipſius conſtitutionis.vide in dicta rubr. de conſtit.

Scriptura an de forma legis.

d ¶ Princeps.] cap.conſtitutio.diſt.2.

e ¶ Dignæ.] De hoc 10.diſt. per totum. An autẽ ſint ſeruandæ in foro conſcientię. poteſt colligi ex his quæ per Abb. in procem. Decret. & per omnes in c. 1.de conſtit. ANTO. TIMO. Conſtitutiones, & leges ſunt obſeruandæ, quando non ſunt cõtra euangelium, & decreta diuina. Præterea, quando non ſunt contra ius naturæ. Vnde neque Imperator, neque Papa poſſunt auferre bona à iuſte poſſidentibus.in Clem. paſtoralis.de ſent.& re ind.obligant autem conſtitutiones & leges, ſi iuſtæ ſint in foro conſcientiæ. S.Tho.prima ſecundæ q.96.ar.4. ſi autem iniuſtę non niſi ratione ſcandali. Non autẽ ſemper lex & conſtitutio obligat ad mortale. vide S.Tho ſecunda ſecundæ q.86.ar.9. Referunt enim Doctores octo modos, quibus poſſumus cognoſcere, an lex obliget ad mortale; cum ad hoc, vt lex obliget, multa requirãtur: & notat præcipue quattuor. Primo, quod ſit iuſta; ſecundo, quod promulgata; tertio, quod ſit elapſum tempus, poſt quod incipit obligare, q° eſt duorum menſiũ quo ad conſtitutio-

ſtitutionem generalem. Docto. in c.noueritis. de ſent. excom. quarto, quod ſit per inferiores acceptam. e in iſtis § leges. diſtinct. 4.

a ¶ Contra hæreticos.] Nota ergo, quod utor pro me, quo non utor contra, diſtin. 37. ca. ſi quid veri. 2. quæſt. 7. cap. ſi hæreticus. contra tamen 19. diſt. cap. ſi Romanorum. & 4. quæſt. 3. §. item in criminali. verſic ſi quis teſtibus. & 3. quæſt. 8 cap. cuius in agendo. Sol. Hoc regulare, contrariũ procedit odio hæreticorum, uel aliorũ malorum. Sic not. in d cap. ſi Romanorum. ANT. TIMO. Ea de cauſa uim legis obtinet conſuetudo, eam abolet, & interpretatur, quia quod ſæpe fit, videtur ex deliberato iudicio rationis hominũ prouenire, Sanctus Th. prima ſecundæ. q. 97. art. 1. & per Abba. in d cap. fin. de conſt.

Vtor pro me, quo nõ utor contra me.

b ¶ Cõmodum.] Quomodo hoc procedat ſolet late not. in cap. cum ecclesia Sãctę Marię. extra de conſtitut. & in c. cum nobis. de præſcript. & in cap. primo. de no. ope. nunc. & per Abba. in cap. ſi diligenti. de foro cõpeten.

c ¶ Sed nos. Quaſi dicat, non eſt noſtri inſtituti agere de conſtitutionibus ciuilibus.

pars adhuc ſubdiuiditur in 2. particul in prima habetur quot ſint iſtę cõſtitution. Eccleſiaſt. In 2. quę lib. ipſarum ſpecies explicatur: 2. ibi, conciliorum.

Canonũ quidam CASVS non figuratur. Not. tamen diſtinct. eſſe ueram illa ratione quia conſtitutio aut eſt facta ab Eccleſia, & hinc datur una ſpecies: aut à capite eius, & hinc datur altera ſpecies, aut ab aliquo priuato, & poſtea approbata. & hinc habetur à ſpecies.

eis Eccleſia ſæpe contra [a] hæreticos, contra tyrannos, & quoſcũque prauos, vtitur, alioquin nullius ſunt momenti.

Ciuilis conſtitutio non ligat, quamuis eccleſia fauorabilis, h.d.

Quod vſque adeo obtinet, vt etiã, ſi quid in eis ſtatutum fuerit, quod Eccleſiarum reſpiciat commodum [b] nullius firmitatis exiſtat, niſi ab eccleſia fuerit comprobatũ. Sed [c] nos ad Eccleſiaſticas conſtitutiones ſtylum vertamus, earũ originẽ, ſpecies, & auctoritatẽ breuiter referentes.

DE ECCLESIASTICIS *Conſtitutionibus*.

TIT. III.

Conſtitutio Eccleſiaſtica cõtinet
- Concilia.
  - Vniuerſalia
    - Quę
    - Origo
    - Forma
  - Prouincialia
    - Quę
    - Forma
    - Vis
  - Epiſcopalia
    - Quę
    - Quo cõgregãt
- Decreta Põtificum
  - Quæ
  - Efficacia
- Sanctorum dicta
  - Vt ꝑ ſe ſunt habent ſcientiam
  - Vt canonibus inſerta
    - Vt a Sãctis
    - Vt a Põtificib⁹.
      - Scientiã
      - Firmitatẽ
      - Poteſtatẽ.

d ¶ Canonũ.] Nota ergo, quod conſtitutio Eccleſiaſtica poteſt appellari Canõ, quandoque appellatur decretum, quandoque decretalis epiſtola, quandoque dogma, quãdoque ſanctio, quãdoque mandatum, quandoque interdictum, de quibus per Abb. in rubrica procem. Decretaliũ. Canon tamen proprie ſumitur pro conſtitutione conciliari. No. diſt. 3. in ſumma, & per Abb. & alios. in c. 1. de conſtit. Canon. Dogma. Decreta.

Conciliorum uero. Hæc pars ſubdiuiditur in tres particul. in prima explicantur concilia: in ſecunda, decreta Pontificum: in tertia dicta ſanctorũ: ſecunda, ibi, decreta: tertia, ibi, alia ſane: prima pars adhuc ſubdiuiditur, in ſecũda particul. In prima habetur diſtinctio conciliorum: in ſecunda quodlibet membrũ diſtinct. declaratur ſecunda ibi, uniuerſalia quoad primũ Caſus non figuratur. cauſa autẽ diſtinct. illa uidetur eſſe quis cõcilia celebrantur, aut à, repræſentantibus totam Eccleſiam, & hinc habetur una ſpecies, aut à repræſentantibus unam eius partem, quæ ſi fuerit maior, cauſat alteram ſpeciem, ſi uero minor, producit tertiam ſpeciem.

DE ECCLESIAſticis Conſtitutionibus.

Canones, quibus conſtent, & quotuplicia ſint Concilia, & qua Concilia uniuerſalia. h.d.

Canonũ [d] quidem alij ſunt ſtatuta Conciliorũ, alij de-

Supra §. fin. tit. proximo habetur conſtitutionis aliam eſſe ciuilem, & aliam eccleſiaſt. & cum ibidem dictum ſit de Conſtit. ciuili. ſequitur uidere de Eccleſiaſt. Ideo proponitur iſte tit. qui diuiditur in duas partes principal. in prima explicatur. qđ in rubr. proponitur. in 2. adnot. circa quod uerſetur. hoc ius noſtrũ, ſecũda ibi, uerſatur. prima

creta Pontificum, aut dicta Sanctorum. Conciliorũ vero alia ſunt vniuerſalia, alia prouincialia, alia vero Epiſcopalia.

Vniuerſalia concilia quæ ſint. h. d.

Vniuerſalia ſunt,[a] quæ Sancti Patres[b] ex vniuerſo orbe in vnũ conuenientes iuxta fidẽ Euangelicã, & Apoſtolicam condiderunt.

Initium vniuerſaliũ Conciliorũ celebrandorũ poſt Apoſtolos cœpit temporibus Conſtantini.

Quorum celebrandorum initium poſt ſanctiſsimos Apoſtolos[c] a temporibus Cõſtantini magni cœpit: ipſe enim primus cum feruente perſecutione docendarum plebium commoditas minime daretur, Chriſtianis, vt libere[d] congregarẽtur, facultatem præſtitit.

Auctoritas celebrandorũ conciliorum eſt apud ſedem Apoſtolicam. h. d.

Legitima vero conciliorum[e] vniuerſaliũ aggregandorum poteſtas, & auctoritas eſt penes Sedem Apoſtolicam, quę ſi Romanus Pontifex intereſſe im-

Po. Bapt.

Vniuerſalia. Hęc pars adhuc ſubdiuiditur in tres particul. in prima declarãtur concilia uniuerſalia: in ſecũda concilia prouincialia: in tertiã concilia Epiſcopalia: ſecunda ibi, Prouincialia: tertia ibi, Epiſcopalia: prima pars adhuc ſubdiuiditur. in 4. partes, in prima habetur quid ſint iſta concilia: in ſecunda unde habuerũt originem: in tertia à quo celebrentur: in quarta an ſint æqualis poteſtatis: ſecunda ibi, quorũ: tertia ibi, legitima: quarta ibi. Inter cætera quoad primum ea ſua non figuratur, not. tamen quod concilia dependẽt ab Euangelio, & non econtra: quod intellige vt declarat Io. Tur. crem. in c. noli. d. ſtin. 9.

Concilia œcumenica.

a ¶ Vniuerſalia ſunt. Hæc œcumenica cõſueuerunt appellari: & ſumitur quod hic dicitur ex cap. canones diſt. 15. Sed hæc non uidetur bona lectio. c. regula. S. porro. diſt. 3. ubi tantum dicitur de uniuerſalibus, & prouincialibus: nõ autẽ de epiſcopalibus. Sol. ſupplẽdus eſt ille tex. p diſt. 18. in princ. vbi dicitur etiã de epiſcopalibus. immo uidetur eſſe quattuor ſpecies ſecundũ Io. fo. in c. graue. de præb. cũ ultra ſupradicta tria ſit etiã cõciliũ religioſorũ: ſed dic quod illud rectius, & frequẽtius conſueuit Capitulum appellari. c. in ſingulis. de ſtat. mona.

Capitulum.

ANT. TIMO. Græce œcumenica recte hæc ab auctore deſcribuntur uniuerſalia concilia. Adde quòd ita conueniunt Patres in vnum in concilijs vniuerſalibus, vt conuocentur à ſum. Pont. & ſolius eius auctoritate congregentur, aliàs eſſet ſynagoga Satanæ: vt diſt. 17. per tot. & S. Th. 2 2. q. j. ar. 10.

b ¶ Patres.] Sed qui ſunt iſti patres? Reſp. ſecundum Abb. in cap. nimis. de Præb. in fi. quod non reperitur ſpecifice deciſum, q debeant concilio vniuerſali intereſſe, nec in tex. nec in glo.

c ¶ Apoſtolos.] De quo concilio Apoſtolorum habetur in actis apoſtolicis cap. 15. & not. glo. c. 1. diſt. 17. ANT. TIMO. Celebratum eſt hoc primum concilium Hieroſolymis ſub Petro Apoſtolo, & Primo Pontifice, anno domini 70. De canonibus autem Apoſtolicis varie tradiderunt ſcriptores Eccleſiaſtici. quidam in totum reiecerũt tãquam apocryphos: alij admiſerunt ſexaginta vt Zepherinus Papa ſcribens Epiſcopis per Siciliam conſtitutis: alij quinquaginta tantum, vt Leo Nonus, cõtra epiſtolam Niceti Abbatis: ſexta autem ſynodus recepit, & approbauit 85. in c. 2. quos lege in tom. primo conc. in prin.

Libere.

d ¶ Libere.] Patet ergo, quod in celebrando concilio nõ requiritur cõſenſus Imperatoris, vel alterius ſæcularis principis. id. n. dicitur libere fieri poſſe, in quo alterius conſenſus nõn exigitur. c. cum ceſſante. vbi Abb. de appel. & in c. de multa de preb & c. noſtro. de pœni. & rem. & in c. fi. de poſt. prælat. not. in cap. licet epiſcopus. de præb. in 6. & in Clemen. dudum. de ſepul. Vnde non inuenitur, quod Conſtantinus, vel alij Imperatores actis cõciliorũ ſubſcripſerint, vt recenſet Cardinalis Aracæli in tractatu de œconomico concilio, cap. 13. ANT. TIM. Vide Hiſtoriam Eccle. Ruffini lib. 10. De poteſtate cõgregandi concilium, penes quẽ ſit, dictum eſt ſupra in gloſſ. in ver. vniuerſalia. De auctoritate vero Papæ & concilij Doctores & Theologi longas faciunt diſputationes: vide, ſi vis, eos late diſſerentes de hac materia in ſuis tractatibus Marſilium de Padua de poteſtate Eccleſ. Ioã. de Pariſijs Ioan. de Turrecre. Iacobum Almainũ. Nicolaum de Luſa, Durandum in tractatu de Origine iuris, & nouiſſ. per Tho. de Vio. Card. Caietanum, & Ambroſium Catharinum, & Franc. de Victoria in ſuis relectionibus de Poteſtate eccleſ. & duabus de Poteſtate concilij.

Concilium rite, & legitime celebratum, quod non poſſit errare in ſpectantibus ad fidem & mores, ſicut nec eccleſia, perſeueranter vltra Canoniſtas docet S. Thom. Quodlib. 9. art. 16 Eccleſia enim, cuius doctrina eſt in concilijs. eſt nobis infallibilis regula S. Thom. ſecunda ſecundæ. q. 5. ar. 4. Vide Caie. ſecunda ſecundæ. q. 1. art. 1. ad 3 dubium. in alijs vero quibuſdam poſſe concilium errare non eſt inconueniens aſſerere, ſicut de facto errauit circa matrimonium inter raptum, & raptam, & ſententia D. Hieron prænotauit 36. q. 2. ca tria, Ita etiam & Pontifex vt priuata perſona. Vide Caiet. in S. Tho. ſecũda ſecundę. q. 1 ar. 5 non tamen vt Pontifex in fide iudicando & definiendo.

e ¶ Facultatẽ] Verbũ hoc ſonat factum, non ius, ſemper enim hæc iuris poteſtas fuit penes ſedem Apoſtolicã, licet aliquãdo fuerit impedita, & de facto fuerit penes alios. fac. diſtinct. 17. in princip.

Legi-

pediatur a, unum, vel plures ſpeciales b ad hoc legatos conſtituere ſolet.

Quatuor ſunt principalia concilia, Nicænum, Conſtantinopolitanum, Epheſinum, Calcedonenſe.

Inter cetera autẽ cõcilia quattuor ſunt, q̃ totam principaliter Chriſtianam fidẽ cõplectuntur, quaſi quattuor Euangelia; Nicænum c ſcilicet, Conſtãtinopolitanũ d, Epheſinum e, & Calcedonenſe; f in quibus g velut in quadrato lapide ſanctę fidei ſtructura conſurgit.

Inter diſcordantia concilia præponitur ſententia eius, quod eſt maioris auctoritatis. h.d.

Alia vero concilia, quę ductu ſancti Spiritus congregata, & celebrata fuerint, proximum ab iſtis ſibi locũ vendicant h. Quod ſi quando inter ea diſcors ſententia inue-

Io. Bapt. Legitima. CASVS. cum pontifex annis ſuperioribus voluiſſet concilium celebrare, quidam Epiſcopi ſe oppoſuerunt, dicentes hanc poteſtatem celebrandi concilia eſſe apud Epiſcopos orbis Chriſtiani, ea præſertim ratione, quia Orbis maior eſt Vrbe, & argumento cap. fin. diſt. 20. Sol. tamen ut hic dicitur, quia alias deſtrueretur hierarchia Eccleſiaſt. & Papa non eſſet caput Eccleſiæ cõtra §. fin. inf. de Epiſc. & ſum. Pontif. non obſtãt obiecta quia Orbis eſt maior in cognoſcendo, ſed Vrbs in decidendo, & ſic intelligitur. quoq; tex. adduct. plures enim melius cognoſcunt quã unus & Not. una cũ glo. quod cõcil. vniuerſalia dependent à Papa in celebrando, in decidendo, & in confirmando; aliter enim non dicerentur legitima Doct. in § porro diſtinct. 3. & diſt. 17. in princ. Not 2. argumẽtũ quod grauiora ſemper dicuntur principi reſeruata, iuxta tradita in ca. grauē nimis. de præben.

a ¶ Impediatur.] Immo etiam ſi nullo extrinſeco impedimento Rom. Pont. detineatur, ſunt in ipſo quædam iuſtæ non interueniendi cauſæ. Prima, ne interdum Ro. Pont. exercere cenſuras eccleſiaſticas, violentia inferatur. ſicut legitur de Papa Felice, & de Fabiano Legato Papæ Leonis. Secunda, vt Rom. Pont. cuius eſt confirmare acta conciliorum, plena in confirmando gaudere debeat libertate, nec aliter confirmet aliquid per impreſſionem, licet hoc non ſit credendum. Tertia, ob imminẽtes & quotidie occurrẽtes catholicæ eccleſiæ neceſſitates, pariter & ciuitati Romanæ, ut deducit Clemẽs Card. in tracta de œcumenico cõc. cap 20.

Cauſæ ob quas iuſte Ro. Pont. nõ accedit ad concilium.

b ¶ Speciales] Bene ſpeciales, & ad hoc ſpecialiter deſtinatos: quia generalis legatus nõ poteſt vniuerſale concilium indicere, uel celebrare: quia ea quæ ſpecialiter Roman. Pont. conceduntur, mandata generali iuriſdictione non transferuntur. c. translationem & cap. niſi. de offic. lega. & no. in c. regula § porro diſt. 3.

Io. Bapt. Inter cetera] CASVS. cum plura ſint celebrata concilia uniuerſalia, fuit propterea à multis doctoribus dubitatum, an omnia eſſent æqualia, & an vnum ſit maius altero, cum enim ab ead. ſint celebrata poteſtate ut præſupponitur, uidentur æqualia, cum par in parem non habeat poteſtatem. ca. innotuit. de elect. ſed ſi eſſent inæqualia poſterius ueniret ſequendum per l. non eſt nouum. ff. de legib. ca. 1. de conſtit. in 6. Sol. ut hic dicitur, quia quædam concil. continent quæ ſunt fidei, quæ ſemper eod. modo ſe habẽt &c. Nõ obſtant obiecta, quoniam primũ limi. ratione fidei: ſecundum uero uerificatur circa mores. Not. quod quædam intra humana ſunt immutabilia ratione fidei iuxta c. 1. diſtin. 15. Not. 2. cõcilia vniuerſalia vno reſpectu eſſe æqualia, alio uero unũ ẽ maius altero: hic intelligimus poteſtatẽ uni pontificis reſpectiue eſſe æqualem, & maiorem cum poteſtate alterius & ſucceſſoris circa id quod poſterius ſtatuit ſucceſſor obſeruandũ, ut in glo.

c ¶ Nicænum.] Quod fuit 318 patrum, ſub Conſtantino Auguſto Imperat. in quo fuit condẽnata blaſphemia Arij de inæqualitate ſanctiſſimæ Trinitatis: vt in ca. canones. § harũ diſtinct. 15 & 24. q. 3. cap. quidam. verſic. Ariani. Alibi legiẽ quod hoc concilium fuit trecentorum patrum [illegible] 10. quæſt. 1. c. hanc. Sed dic, quod minor numerus non excludit maiorem l. cum furti. ff. de in li. iuran. ANT. TIM. Primum concilium inter quattuor celebratum, anno a Chriſto Nato 325. ſub Silueſtro Pont. Max. qui fuit 32. a Petro, imperante Conſtantino Magno: de quo in Hiſtoria eccleſiaſtica Ruffini, libro 10. capit. 1.

d ¶ Conſtãtinopolitanum.] Scilicet primum. plura enim Conſtantinopoli uerunt celebrata cõcilia: & hoc fuit 150 partum, cõuocatũ ſub. Theodoſio ſeniore, in quo fuit condẽnatus Macedonius, negans Spiritum ſanctum Deum. cap. canones. §. ſecunda diſtinct. 15. ANTO. TIMO. Celebratũ anno Domini 181. ſub Damaſo Pontifice Romano, & Cyrillo Hieroſolymitano, imperantibus Gratiano, & Theodoſio Hiſto eccle. lib. 11 cap 10.

e ¶ Epheſinum] Scilicet primum, nam plura apud Epheſios fuerunt celebrata concilia, & quędam reprobata, vt 16. diſt. c. quoniam, & in hoc fuit damnatus Neſtorius, duas perſonas in Chriſto aſſerens: vt cap. canones. § tertia diſt. 15. ANT. TIMO Celebratum anno domini 424 ſub Cæleſtino Primo, à Petro 44 Pontifice, imperante vero Theodoſio de quo vide in tomo conc. primo.

f ¶ Calcedonẽſe.] Quod fuit ſexcentorum triginta patrum, in quo fuit damnatus Eutyches & ſequaces, pernicioſe circa naturam Chriſti errantes. c. canones. §. quarta. diſt. 15. ANTO TIMO. Actum anno domini 442. temporibus Leonis I. & Martiano Auguſto imperante.

g ¶ In quibus.] Sunt etiam, qui inter principalia deputent ſecundum & tertium Conſtantinopolitanum concilium, & ſecundum Nicænum, vt p. Clem. Car. Aracœli in tract. ſuo de œcu. conc. c. 7.

h ¶ Vẽdicant.] Vt c. cannones § hæ. ſunt diſt. 15.

Aucto-

niatur, illius ſentẽtia magis eſt tenenda, cuius antiquior, & maior eſt auctoritas [a].

Prouincialia concilia quæ ſint. h.d.

Prouincialia [b] Concilia ſunt, quæ propter eccleſiaſticas cauſas [c], & altercationum ſedationes per ſingulas prouincias, conuocãte Metropolitano [d] Epiſcopo omnes prouinciales Epiſcopos, & cathedralium Eccleſiarum Capitula [e], celebrari placuit.

Quam vim habent concilia prouincialia. h.d.

Hęc autẽ neque definiendi [f], neque generaliter [g] conſtituendi uim aliquã habẽt: ſed tantum curandi, ut id ſeruetur, quod aliàs ſtatutum eſt, & quod generaliter, ſeu ſpecialiter obſeruari pręceptum eſt. Licet interdum & quæ ab his recte ſtatuta ſunt,

a ¶ Auctoritas.] Immo videtur, quod illa ſententia ſit potius ſequenda, quæ maiorem continet pietatem. vt.9.diſt. c.ſana. Licet enim canon Apoſtolorum potior ſit, quia antiquior eſt alijs canonibus: præiudicatur tamen ei per poſteriores: vt 82. diſt. cap. presbyter. Idẽ patet in canone Hieronymi: vt 26. diſt. c. deinde. & c. acutius. Item præiudicat quãdoque ille canon, qui non eſt potior: vt 25. q. 1. c. contra ſtatuta. quod ergo dicitur hic, intellige, cum ambæ conſtitutiones ſunt particulares & locales. 19 diſt. cap. in canonicis. Sed ſi ambæ ſunt generales, ſemper poſterior præiudicat: ut extra de cogn. ſpi. c. 1. & l. non eſt nouum. ff de ll. Sed quomodo præfertur vnus canon alteri, cũ omnes ſint promulgati inſtinctu Spiritus ſancti? 16. q. 3. c. nemo & 25. q. 1. c. violatores. Reſpõd. vt not. in c. domino §. Item Ioãnes. diſt. 50. & de hoc per Turrecr. in lib. 3 ſummæ de eccleſia. cap. 63. & per Clemen. Card. Aracæ. de œcumen. cõcilio. c. 34.

Io. Bapt. Prouincialia. C A S V S. Epiſcopi cuiuſdam prouinciæ non ſolum per ſemetipſos nolebant ſine alia Archiepiſcopi auctoritate concilium prouinciale celebrare, uerum etiam in eo decidere, & conſtitutiones promulgare, unde fuit quæſitum quid iuris, & primo per epiſtolam Aniceti papæ, quæ habetur in primo uolum. conciliorum, uidebatur in fauorem Epiſcoporum eſſe reſpondendum, in ea enim cauetur Archiepiſcopum non poſſe aliquid ſtatuere niſi de cõſenſu ſuffraganeorum in cauſis ad eos ſpectantibus, unde maior propterea uidetur poteſtas ipſorum quam Archiepiſcopi. confirmatur per cap 1 de offic. lega. ubi legimus, Archiepiſcopum non poſſe cognoſcere cauſas de Epiſcopatibus ſuffraganeorum niſi per uiam appoſitionis, ergo. Sol. tamen ut hic dicitur, quia Archiepiſcopus eſt caput in illa prouincia, ideo tãquã capiti multa ſibi conueniunt: & ideo ipſe non tantum per uiam appoſitionis, ſed etiam alijs de cauſis habet iuriſdiction. in ea, ut glo. & docto. docent in d. ca. 1 & iux. not. in ca. nouit. de his quæ fiunt a prælato, & propterea non obſtant obiecta. Vnde not. argumentum concilia eſſe celebranda etiam ad obſeruandas conſtitutiones alias promulgatas. Not. a. ordinationes humanas aliquando tranſire de una natura in aliam iuxta ca. conſuetud. diſt. 12.

b ¶ Prouincialia.] Et hæc prouincialia concilia traxerunt originem a concilio, quod celebrauit beatus Paulus in Mileto, congregatis maioribus natu prouinciæ Epheſinæ: ut in actis Apoſtolicis, c. 20. hæc hodie renouanda præcipit Trident. conc. ſeſſio. 24. cap. 2. in decretis reformationum. A N T. T I M. Arimum prouinciale concilium poſt Apoſtolos fuit Carthaginenſe primum, ſedente Cornelio Primo, Romæ ſub Cypriano epiſcopo, Carthaginẽſe anno Dñi circiter 255. de quo in actibus cõc. tom. primo, Euſebius hiſto. Eccleſ. lib. 7. cap. 2. de Concilijs Prouincialibus. vide Silu. in ver. concilium, in fin.

c ¶ Cauſas.] Non tamen quaslibet: nam ſi agendum ſit de puniendo Metropolitano ipſo, non poteſt hoc per concilium prouinciale decerni: vt per Abba. in ca. graue nimis. de præbend. & dignit. quia ipſe eſt caput eius concilij; vnde non mirum, ſi ibi nõ punitur: arg. l. pen. ff. de arb. poſſet bene ſuſpendere epiſcopum, & alios prælatos prouinciales: vt per Abb. in d. c. graue.

d ¶ Metropolitano.] Sed an, conuocante legato Sed. Apoſt. poſſit hoc prouinciale conciliũ celebrari? Io. quod nõ: vt not. in c. regula §. porro. diſ. 3. Reſeruata enim Põtifici Romano, regulariter mandata iuriſdictione, non transferuntur. cap. niſi. & c. quod translationem. de offic. legat. & l. 1. ff. de offic. eius cui mandat. & hoc tenuit etiam Hugo. Contrarium tenẽt Archi. & Turrecrem. in d. §. Porro & Abb. d c. quod translationem. nec enim id eſt de reſeruatis Pontif. Rom. vt hic & dãſt. 92. c. ſi quis epiſcopus. ſi ergo poteſt Metropolitanus, multo magis Legatus de latere, qui in prouincia maiorem habet poteſtatem, quã Metropolitanus c. ſi Abbatem. de elect. in 6. & hoc communiter tenetur.

Legatus de latere conuocat conciliũ prouinciale

e ¶ Capitula.] Hæc autẽ capitula admittuntur, nõ ad decidendum, ſed ad aſſidendum & tractandũ: & ſic habent ſolum uotum conſultiuũ, non deciſiuum, ſecundũ Abb. in c. fin. de his quæ fi. a præl. ſin. conſen. cap.

f ¶ Definiendi.] Concord. ca. 1. diſt. 18. nec etiã puniendi ipſum Archiepiſcopum. Abb. in c. graue nimis. de præbend.

g ¶ Generaliter.] Bene generaliter, quia vnusquod quilibet populus, & quælibet Eccleſia ſibi poteſt ſtatuere aliquod ius: vt in cap. Ius ciuile. diſt 1. & c. quæ cõtra. diſt. 8. & cap. catholica. diſt. 11. & de conſ. diſt. 3 cap. 1. & in c. conqueſtus de fer. & in l. omnes populi. ff. de inſt. & iu. ſic archiepiſcopus. & ab eo conuocatum concilium poteſt prouinciales canones condere: generales autẽ, aut de maioribus negotijs non poteſt, vt hic & no. diſt.

diſt. 18. in princ. vnde ſumitur.
a ¶Suſcipiat.] Vt in cap. 1. de conſtit. & in cap. 2. de elect. & in cap. nec epiſcopi. de temp. ord. & in c. 1. de ęta. & quali. in c. 1 de fil. presbyter. & in c. 1. de ſeruis non ordi. cum duobus ſeq. & in ca. 1. de oblig. ad ratiocin. red. & alibi ſępiſſime.

Io. Bapt. Epiſcopalia.] CASVS. Cum Epiſcopus conuocaſſet Synodũ diœceſanum cum ſuis prælatis, uolebat in ea tales conſtitutiones promulgare, ut omnes ſubditi per eas eſſent ligati ſiue ſint præſentes, ſiue abſentes, ſiue ignorantes, ſiue ſcientes. Vnde fuit quæſitũ quid iuris? pro Epiſcopo enim faciebat illa ratio, quod promulgatio uidetur ſufficiens ad ligãdos ſubditos iuxta not. per Theolog. in materia de promulgatione, & præcipue D. Tho. 1. 2. q. 90. art 4. & quocunque uadãt ſemper ſunt ſubditi. argumento cap 1 de tempor. ordin. In 6. Sacerdotes uero & prælati ſe oppoſuerunt, quia extra territorium non datur iuriſdictio cap fi. de conſtit. in 6 & ignorantia excuſat ſi non ſit affectata. cap. apoſtolicę. de cleri. excommuni. min. Sol. tamen vt hic legimus per rationes pro altera parte adduc. non obſtat oppoſitum, quia conſtitutiones particul. ſunt quid facti. cap. 1. dę conſtitu. in 6 & ideo preſumuntur ignorari, promulgatio autem ex parte promulgantis immediate operatur, ſed ex parte ſubditi ſecus, ut hic legimus: vnde not. regulam, ſubditos extra diœceſim non ligari conſtitutionibus proprij Epiſcopi. argumento l. fi. ff. de iuriſd. omn. iud. & hinc haberi poteſt ſolu. nonnullarum quæſt. Not 2. ignorantiam eſſe duplicem, unam probabilem, & aliam affectatam. ca. apoſtolicæ. de cleric excom. miniſt.

etiam catholica eccleſia ſuſcipiat a.

Quæ ſunt epiſcopalia concilia h.d.

Epiſcopalia b Concilia ſunt, quæ Epiſcopus in ſua diœceſi ſingulis annis conuocat, dum inter ſuos Abbates, presbyteros, & clericos cognoſcit.

Qui ligantur epiſcopalibus concilijs h.d.

In ijs, ſi quid ab epiſcopo c ſtatutum fuerit, nec ſubditi extra diœceſim d conſtituti, neque ignorantes e, niſi ſit ignorãtia ſupina f, ligantur.

Epiſcopus tenetur ſtatuta ſua notificare h.d.

Quamobrem paſtoralis officij cura poſtulat, ut quæ in illis conſtituta fuerint, Epiſcopus ſuis plebibus nota facere non omittat g.

Decreta Pontificum Romanorum, & qui pollent Decretis conciliorum h.d.

b ¶Epiſcopalia.] Hoc membrum non ponitur in cap. regula §. porro. diſt. 3. ſed ſatis bene ex pluribus canonibus elicitur 1 vt 12. q. 2 cap. placuit, & 18. quęſt. 2. ca. Abbates. & diſt. 38. c quando. vbi etiã not. & in c ſicut olim. de accuſat. de his per Conc. Trid. ſeſſio 24. c 2. in decr. reformat.

c ¶Ab epiſcopo.] Not. epiſcopum poſſe facere ſtatuta, & concor. c. 1. & ca. fin. de conſt. in 6. vnde ſumitur. Sicut & legatus in prouincia ſua. ca. fi. de offic. leg. & ſunt talia ſtatuta perpetua, etiam poſt obitum, vel receſſum: vt not. in d. c. fi. declara tamen hoc ſecundum Abb. in c. conqueſtus. de ferijs. quod procedat in ſpectantibus ad iuriſdictionem Epiſcopi, vt ſunt punitiones maleficiorũ: ſed in his, in quibus vertitur intereſſe aliorum non delinquentium, vt puta inducere nouam feriam in honorem ſancti a ſe canonizati, non poſſet ſine conſenſu populi, vel ſaltem præſentia, vt poſt Ioann And. & Fed. de Senis. & Archi. tenet Abb. in d. c conqueſtus. cõtradictio tamẽ, ubi non eſſet rationabilis; ut quia nollet populus ſanctũ uenerari ex ſua terra oriundum, non officeret, licet Anto. indiſtincte teneret, epiſcopum id poſſe.

Eps perpetua ſtatuta condit & circa quæ.

d ¶ Diœceſim.] Nam extra territorium impune non paretur ius dicenti. cap fin. de conſtit. in 6 l. fi. de iuriſc. om. iu ca. propter. diſt 18.

e ¶ Ignorantes.] Concor. cap. fin de conſt. in 6. An autem, & quando ligentur ignorantes noua conſtitutione, ſolet reputari difficilis materia, & prolixior, quã ut poſſit breuib. notulis explicari. vide per Gloſſ Ant. Aub & alios in c. cognoſcentes. de conſt. & per Doct in d. cap fin.

f ¶ Supina.] Quæ eſt ſi quis dicat, ſe ignorare qđ ẽ notõ omnibus. ca. 1. de poſtul. prælat. ca. Apoſtoli. de cler excomm miniſt. l. late ff de verb. ſignif. & per Anto. de Butr. in cap. 1. de epiſcopo, qui ten. epiſcopatui.

g ¶ Omittat.] Fac c. fin diſt 18.

Io. Bapt. Decreta quoque.] CASVS. Summus Pontifex Roman. ſæpe aliquid deciſiue determinat, uel ſolus, uel cum conſilio aliorum, uel motu proprio, vel ad petitionem alicuius: contra fuit dubitatum de huiuſmodi deciſionibus, ſiquidem ſi conſtitutiones Eccleſiaſt. debent inter ſe ordinem habere. cap. 1. diſt. 15. ſequitur, iſtis conſtitut. pontific. deberi tertium locum, ſtante deciſ. d. can. Sol. tamen eſt vt hic legimus, quia omnes conſtitutiones Eccleſiaſt. uim habent à poteſtate ſummi Pontific. iuxta cap. cuncta per mundum. 9. q. 3. Obiectio autem habet locum in caſu ſpeciali, ut ibid. adnot. & ideo non obſtat. Not. inde argumentum maximæ poteſtatis ſedis apoſtol. & adde cap 1 de conſtitut. & ibi docto Not. 2. adęquationem iſtam eſſe intelligen. quoad obſeruantiam: quia in aliquo caſu limit. iuxta can ſunt quidam. 25. q. 1. Not 3 Papam poſſe decidere nõ ſolum pertinentia ad mores, ſed etiam quæ ſunt fidei. cap. hęc eſt fides. 24. q. 1. & ibi doct. quod declarat & proſequit Melchior Can. loc. Theologici. li. 5. c. 5.

Decreta [a] quoque Pontificum Romanorum canonibus conciliorum pari poteſtate exæquantur. Nam [b] ſi id demũ hodie probatur, quod ſedes Apoſtolica probauit: & quod illa repulit, reijcitur; multo magis quæ ipſa pro catholica fide, pro ſacris dogmatibus diuerſo tempore ſcripſit, debent ab omnibus reuerenter [c] recipi.

Scripta ſanctorum non inſerta Iuri communi, ſecundum poſt decreta Pontificũ Roman. locum obtinent. h. d.

Alia [d] ſane eſt cauſa eorum, quæ ſancti uiri, vel ſacræ paginę interpretes ſcripta reliquerunt: nam quę ſacris canonibus interſerta [e] comperiuntur, parem cum eis obtinent firmitatem: cetera vero poſt ſcita Pontificum auctoritatem tenent. Nam licet diuinarum ſcripturarum interpretes ſcientia Pontificibus interdum [f] præcellãt: quia tamen ſtatuendi poteſtate deſtituuntur, in ſcripturis quidem exponendis, illis quandoque præponũtur: in cauſis vero definiendis ſecundum poſt eos locum habere merentur. Aliud eſt enim cauſis terminũ imponere: aliud ſcripturas diligenter interpretari; cum in negotijs definiendis nõ ſolum neceſſaria ſit ſcientia: verum etiam poteſtas [g].

a ¶Decreta.] Fac. diſt. 20 in prin. & diſt 19. per tot.

b ¶Nam ſi.] Bonum eſt argu. abſurdum enim eſſet aliquem alteri opitulari, & non ſibi. Fac. l. nuper. in ſi. C de natur. liber. hoc tamen argu. a maiori non ſemper procedit, ut apparet in materia diſpenſationum, uel in diœceſis: ut per Abb. in cap. ad aures. de reſcr.

c ¶Reuerenter.] Quaſi firmata uoce ipſius Petri. cap. ſic omnes. diſtinct. 19. hoc tamẽ intelligit Gratianus, ſi nihil contineant contrarium decretis antiquorum patrũ, vel præceptis euangelicis: ut in c. Ita dominus. §. hoc ãt. ſed quod ibi dicitur de decretis antiquorum patrum, poteſt habere dubitationem per ca. domino. § itẽ Ioannes diſt. 50. hic autem neutrum fuit apponendum propter illa uerba: Pro fide catholica, pro ſacris dogmatibus.

Io. Bapt. ¶Alia ſane] CASVS. Viri ſancti & pij doctores ſæpe docent multa & utilia & neceſſaria, nedum pro bono publico, ſed etiam pro ſalute ipſorum fidelium: ſed cum ſint perſonæ priuatæ, fuit propterea quæſitum quid iuris. ſicut enim neceſsitas de illicito facit licitum, cap. quod non eſt. de reg. iur. extra, ita excellentia tantorum virorum uidetur poſſe operari id eſſe debitum quod alias non erat debitum. ergo. Sol. ut hic habetur, & ratio in tex. aſsignatur. Obiectio autem non obſtat, quia illa neceſsitas debet eſſe probabiliter extrema ut ibid. adnot. quæ propterea eſt maioris poteſtatis. Not. inde argumentum opinionẽ eſſe regulariter probabilem, ſed aliquando etiam neceſſariam. adde doct. in ca. 1. in fin. de conſtit. Not a poteſtatem & ſcientiam ordinari ad diuerſos fines. diſt. 20. in princ.

d ¶Alia.] De hoc diſt. 20. per tot.

e ¶Interſerta.] Vt in cap. 2. 3. 4 & 5. de conſt. & alibi frequenter in compilatione Gregoriana; tunc enim cenſetur emanaſſe a Pontifice, cum noſtra faciamus, quibus auctoritatem noſtram impertimus l. 1. §. ſed neque. C. de iu. ue. enuc.

f ¶Interdum.] Non ponitur hoc uerbum & temperamentum. 20. diſt. in prin. vnde ſumitur: ſed fuit omnino ponendum, tum quia quidam Pontifices fuerunt in interpretandis ſcripturis eminentes, ut diuus Gregorius, tum etiam: quia ubicunque interpretatio eſſet neceſſaria: ut quia concerneret materiam ſacramentorum, uel articulorum fidei, potius credendum eſt Pontifici, quamuis non ita ſancto, quã alicui, qui eſſet maiore ſanctitate præditus. cap. per venerabilem. qui fil. ſint legit. & per Abb. & alios in c. ne innitaris. in fin. de conſtit. Idem quando declaratio uel interpretatio haberet implicitã deciſionẽ. ut quia ſi Theologi dicerent, hodie decimas non deberi, cũ contrarium dicant Summi Põt. ut per Abb. in cap. tua 2. de deci. in 3. not. ANTO. TIMO. Ad ea, quæ dicunt de decimis, adde, quæ diſputãt Doct. Theologi, & S. Th. ſecũda ſecundæ. q. 87. art. 1. q. 33 ar. 3. & Quodl. 6. qu. 8. art. 4. Hoſt. in cap. ex nobis de Dec. & Io. an. ibidem.

g ¶Poteſtas] Not. ergo, quod alia eſt clauis ligandi, & ſoluendi, alia ſciẽtiæ: ita quod ſunt duę claues. Sed qualiter ſcientia dicitur eſſe clauis cum aliquis poſsit habere ſcientiam, qui non habeat clauem, & econtra? Reſpon. quod licet ſcientia non eſſet clauis antequam quis haberet ordinem: tamen poſt ordinem adeptum incipit eſſe clauis. Si tamen quæras, quid proprie ſit clauis ſacerdotalis, dic ipſam poteſtatem, per quam ligat ſacerdos & ſoluit: dicuntur tamen duæ propter duos effectus. Ita not. diſtinct. 20. in princ. & de hoc late ibi per Turrecrem. ANT. TIMO. De poteſtate uide Theologos in 4. ſenten. diſtin. 18. ac de clauibus. Clauis enim poteſtas dicitur ligandi atque ſoluẽdi, qua eccleſiaſticus iudex dignos recipere, & indignos excludere debet a regno cœlorum. Clauis vero quædam eſt ordinis, quædam iuriſdictionis. Claues ſacerdotales.

&

Ius canonicum verſatur circa perſonas, res, & iudicia. h.d.

Verſatur [a] autem Ius Canonicum circa tria, circa perſonas, res [b], & iudicia [c]. Verum quia poſteriora duo ad perſonas referũtur, uideamus prius de perſonis: parum [d] enim eſſet illa noſcere, ſi perſonæ [e] ignorentur, quarum cauſa illa ipſa conſtituta [f] ſunt, & per quas ea omnia adminiſtrantur.

& ordinis diuiditur in clauem ſcientiæ, & potentiæ. vide Petrum de Palud. in 4. ſentent. diſtinct. 19.

Io. Bapt. Verſatur autē.] CASVS non figuratur. Not. cauſam diſtinct. per ius regulantur operationes humanæ. cap. 1. diſt. 4. §. 1. ſupra de iur. can. quæ cōſiderantur aut ratione officii cuiuſlib. perſonæ, aut rerum in quibus reperiuntur, & ſic aut ſine diſcordia, aut cū diſcordia: unde ius noſtrum uerſatur primo reſpectu circa perſonas: ſecundo circa res: tertio circa iudicia ꝓ. & ſic cōcordat iſte tex. cum §. fin. inſtit. de iur. naturali gen. & ciuil.

a ¶ Verſatur.] Simile Inſtit. de iu. nat. gent. & ciui. §. fin. Et ſecundum hanc diſt. videtur opus Decret. fuiſſe a Gratiano compoſitum. Nam in diſt. habetur miniſtrorum diſcretio: in cauſis negotiorum uel controuerſiarum deciſio: in canonibus uel diſtinctionibus de pœnitentia uel conſecratione ſacramentorum adminiſtratio: ut ponderat Archidia. in rubri. Decreti.

b ¶ Res.] Non intelligas largiſſime: ut in l. rei. ff. de uerb. ſign. & in l. 1. ff. ſi cert. pet. ſed ut contineat omnia præter perſonas & iudicia, quibus opponitur. & de his infra in lib. 2. per tot.

c ¶ Iudicia.] Non dicit actiones: quia de iure canonico ſollemnitas exquiſita actionū & rigor ſunt ſublati: ut traditur in cap. dilecti, & in cap. examinata. de iudic.

d ¶ Parum.] Bene parum: quia aliter faciendo deeſſet cognitio cauſæ finalis.

e ¶ Perſonæ.] Id eſt, qualitas, conditio, diſtinctio, & differentia perſonarum.

f ¶ Conſtituta ſunt.] Quia propter quod unumquodque tale, & illud magis. fac. etiam. quia digniora ſunt præponenda. §. aliam. inſtitu. de bonor. poſſ. ubi not. & l. iuſtiſſime. ff. de ædil. edict. & l. ſi quis in metallum. C. de pœn.

DE IVRE PERSONARVM a.

TIT. IIII.

- *Perſona*
  - Laici
  - Clerici
    - Saecrdotes In Sacris
      - In altiori gradu
      - In inferiori gradu
    - Nec in Saecr. nec in Sacr.

Chriſtianorum quidam ſunt laici, quidam clerici. h.d.

PErſonarũ genera duo[b] ſunt, vnum laicorum, alterum vero clericorum. Laici, qui & populares [c] dici poſſunt, ſunt quibus licet temporalia poſſidere, vxorem ducere, cauſas agere, inter uirũ & virũ iudicare.

DE IVRE PERSONARVM.

Supra tit. prox. § fin. dictum eſt prius eſſe agendum de perſonis, quæ enim ſecundum ordinem doctrinę primo in cõmuni debeant explicari iuxta not. ſupra in rub. de iure cano. Ideo proponit nunc iſte tit. qui diuiditur in duas partes, in prima habetur perſonarum diuiſio, in ſecunda ſubdiuiſio, ſecunda ibi, hotum.

DE IVRE Perſonarum a.

PErſonarum.] Sumpta fuit hęc diſtinctio ex c. duo. 12. q. 1. multis tamen refectia verbis.

Io. Bapt. Perſonatum.] CASVS non ſignatur. Not tamen cauſam diuiſionis eſſe finem, qui eſt diuina adminiſtrare, & adminiſtrati: ſubdiuiſionis vero eſſe officium, quod eſt multiplex, vt ex tex. colligitur.

Cõuerſi. b ¶ Duo ſunt.] Immo plura, nam ſunt conuerſi, qui licet non ſint clerici, tamẽ nec etiam ſunt laici, ſed potius eccleſiaſticę perſonæ. 17 q. 4. ca. quiſquis. & cap. non dubium. de ſenten. excõmun. & not. in cap. duo ſunt. 12. q. 1. Item ſunt religioſi, tam ſtricte ſumendo pro his qui profitentur tria vota, de quibus infra de regu. & mon per totum. qui tamen non ſunt clerici neceſſario: vt § fin. infra de cleric. non reſid. ſed ſunt eccleſiaſticæ perſonæ: vt habetur late in rubr. de reg & tranſ. ad relig. quam etiam large, qui pariter non poſſunt abſolute appellari laici; ut traditur in dicta rubrica. Einſdem conditionis videntur eremitæ, qui licet non ſint clerici, nec etiam regulares: gaudent tamen priuilegio eccleſiaſtico: vt per Ab. & alios. in c. cum monaſterium de electio. & habetur in cap. nullus. de foro competent. per Abba. & alios. Reſpond. quod ſupradictæ perſonæ non conſtituunt diuerſas ſpecies, ſed reſoluuntur, uel rediguntur ad iſtas duas § fin. infra de cler. non reſiden. ſic licet ſit magna varietas actionum, tamen omnes ſunt aut perſonales aut reales. § 1. in ſtitut. de actio. ANTO. TIMO Quæritur a Doctoribus, an appellatione clericorum ueniant monachi. Reſpond quod non ueniunt. in ſtricta ſignificatione: ſecus tamen in lata. gloſſ. in cap. 2. de ſup. negl. prælat.

Religioſi. Eremitę.

Populi appellatio. c ¶ Populares.] Arg quod populi appellatione non continentur clerici. cap ſi ſententia. de ſent. excomm. in 6. & cap. quod ſicut. in fi. de elect. & cap. fin de fer. & in cap. ex parte. 1. de priuil & in plurib int. in quibus populus & clerus ponuntur tamquam diuerſa: & hoc in materia ſtricta & odioſa lata poteſt admitti, & ſic limitatur. §. plebiſcitum. inſt. de iur. natu. gent. & ciuili, ubi appellatione populi etiam Patritii ueniunt, ſecundum Abba. in cap. 1. de vi. & honeſt. cleric. Procedit enim id in his, quæ ſunt eiuſdem profeſſionis. Sed de hoc dicendum eſt, ut pleniſſime habetur in cap eccleſia ſanctæ Mariæ. de conſtit. Sed an Imperator & Rex ueniant appellatione laicorum? Et non uidetur, cum inungantur. cap. unic. de ſacr. unctio. Tu dic contra: ut per Abbat. in cap. tua 1. de decim. & in cap. dudum. eodem tit. Vnde autem dicantur laici, item unde clerici, habes 12. quęſt. 1. cap. duo & in cap cum ſecundum. de præbend. ANT. TIM. Laici, ideſt, populare [apo tu laòs,] quod eſt populus. In multis autem differunt laici, & clerici: nam ſicut diſtinctæ ſunt perſonę, ita diſtincta obtinent officia: multa enim conferunt clericis, quæ laicis non conueniunt, ut diſputare de fide, quæ ſi faciant, excommunicantur. cap. quicumq §. inhibemus. de hæret. lib. 6. Verum pro huius rei reſolutione uide quæ ſimiliter determinat Caiet. in S. Thom. ſecunda ſecundæ quæſt 10. art. 7. Si enim ſit laicus doctus, utiq. poteſt diſputare. Licet enim contra verba legis faceret: contra intentionem tamen legis manifeſtum eſt, quod non faceret. vnde non incurrent excommunicationem. Ita etiam prędicare, cap. ſicut in uno corpore. de hæret. & l. nemo C. de Summa Trinit. & fid. cathol Recte hic ab auctore deſcribuntur clerici. Dicuntur autem clerici [apò tu clitos] ſors latine: quia ſunt de ſorte domini. Vide S. Hierony. epiſt ad Nepotianum, tom. 1 & Magiſt in quarto ſent. d. 24. quibus multa competunt ex officio; multa etiam eis prohibẽtur a ſacris canonibus, laicis conceſſa: ut nutrire comam, & barbã in c ſi quis. c clericus, de uit & hon cle prohibentur & eis duo colores, rubeus & uiridis, in c. clerici eod tenẽtur portare tonſuram, habitum clericalem deſuper, nec nimis longum, nec nimis breuem: & multa alia, quæ non eſt facile enumerare. vide multa apud Bart Furanſium ſeu Armi. in uer. clericis. §. 10. & toto tit de uit. & honeſt. cler.

Con-

Clerici ſunt, qui diuinis officijs mancipati ſunt: & quos ab omni ſtrepitu ceſſare cõuenit[a]. Videamus igitur de ijs, qui diuinis officijs ſunt adſcripti. Nam ſi cognouerimus, q̃ iſtæ perſonę ſunt, ſimul ẽt & q̃ laici ſint intelligemus[b].

Omnes clerici diſtribuuntur in tres claſſes. h.d.

Horum[c] autẽ quidam ſunt in ſacerdotio[d], quidã in ſacris[e], quidam nec in ſacerdotio, nec in ſacris[f].

Rurſus eorum, qui in ſacerdotio conſtituti ſunt, quidam ſunt in altiore gradu vel ordine[g] poſiti, quidam vero in inferiore[h]. Videamus igitur primũ de his ſacerdotibus, qui in altiore gradu poſiti ſunt: proxime de his qui in inferiore: ac ſubinde de his, qui tantum in ſacris ordinibus conſtituti ſunt, viſuri: & demũ de his, qui nec in ſacerdotio, nec in ſacris reperiuntur.

DE EPISCOPIS ET SVMMO Pontifice[i].

TIT. V.

- *Epiſcopi*
  - Epiſcoporum ordo tres
    - Patriarchæ: Qui / Nomen / Auctoritas
    - Archiepĩ: Qui / Auctoritas
    - Epiſcopi: Qui / Nomen / Auctoritas
  - Summus Põtifex
    - Poteſtas ſumma

Epiſcoporum ordo eſt tripartitus. h.d.

IN altiori gradu cõſtituti ſunt Epĩ. Eſt

a ¶Conuenit.] Vnde licet & clericis pleraq; ſint licita, quæ permittũtur laicis: puta temporalia poſſidere, cauſas agere, & inter uirum & uirum iudicare: magis tamen cõuenit ab omni ſtrepitu ceſſare, ne talibus curis auocentur a diuinis. 12. quęſt. 1. c. duo. ubi Archid. & 11. quæſt. 1. te q. dem, & cap. qualis. diſtinct. 25. & cap. diuerſis de cle. cõiug.

b ¶Intelligemus.] Nam cognito uno de cõtrariis, & cet. inſtit. de tutel. in prin. & de his qui ſunt ſui vel ali. iur. in prin. & cet. traditur in rubr. ff. de aequ. uel amit poſ.

c ¶Horum.] Hæc diſtinctio totũ ferme librum hũc primum cõplectitur.

d ¶In ſacerdotio. Vt epĩ & p̃sbyteri.

e ¶In ſacris.] Vt diaconus, & ſubdiaconus.

In ſacris quia dicatur cõſtitutus.

f ¶Nec in ſacris.] Vt conſtituti in minoribus ordinibus. Sed immo uidetur, quod quilibet ordo ſit ſacer. & ob id etiã cõſtituti tãtum in minoribus ordinibus poſſint dici cõſtituti in ſacris, ut 1. quæſt. 1. §. quæiiber. & 28. quæſt. 1. c. ap. uuii[o]. & per Archidia c 6. quæſt. 1. in c. ap. infames. Solut. quod large tales dicũtur conſtituti in ſacris: ſecus ſtricte accipiendo: vt per Abb. c. clerici, ne cleric. vel monach. faciũt quæ not. 32. diſtin. in ſumma.

g ¶Vel ordine.] Vt ſunt epiſcopi: ut in tit. ſeq. in prin. Nec fuit contentus auctor verbo, gradu, ſed adiecit de ordine, inhęrendo traditionibus Canoniſtarũ potius quã Theologorũ, qui tenẽt epiſcopatũ non eſſe nouum vel diuerſum a presbyterio, ut per Magiſt. ſent. lib. 4. diſt. 24. & per Abbat. poſt antiquos, in cap. poſt translationem. ante fin. de renunc. & per Archi. Flor. in ſua ſum. in tit. de ordine, uerſ. de epiſcopatu, & Canoniſtæ teneat, epiſcopatũ eſſe ordinem de per ſe, & characterẽ imprimere: ut traditur p̃ Innoc. Abb. & alios in c. quãto. de cõſuet. & in c. pe. de cõſ. eccl. vel alta. Poſſes de hoc cõcordãdo dicere, ut p̃ Card. Aracæ. in li. de ſacramentis. c. 54. & per Doct. in p̃œ. Sexti.

Epiſcopatus ordo de per ſe ſecundũ Canoniſtas.

ANT. TIM. Pro opinione Theologorum uide q̃ recte cõcludũt S. Thom. in 4. ſen. diſt. 24. & in tertia par. in quæſt. addit. quæſt. 40. arti. 4. & 5 S. Bonau. dicta diſt. art. 2. quæſt. 3. & Duran. quæſt. 6.

h ¶In inferiore. Vt ſunt presbyteri.

DE EPISC. ET Summ. Pontif.

Io. Bapt. Supra S. 1. in fin. tit. prox. propoſuit autor ſe uelle priua tractare de ſacerdotibus altioris gradus, Ideo proponitur modo iſte tit. in quo ſacerdotes iſti explicantur. Diuidĩtur autem in duas partes principal. in prima declarantur Epiſcopi: in ſecunda ſumm. Pontifex, ſecũda ibi ſicut autẽ 1 prima adhuc diuiditur: in tres partes, in prima habetur Epiſcoporum diuiſio: in ſecunda diuiſionis declaratio: in tertia ſoluitur dubium: ſecũda ibi, Patriarcha: tertia ibi, quod autem.

DE EPICOPIS, & Summo Pont. i

POntifice.] Sed cur ſeparatim inſcribit & meminit de ſummo Pontifice, cũ Romanus Pontifex ſit etiã ipſe Epiſcopus, & appellet ſe epiſcopũ, ut apparet ex proœmio tã Gregorianarũ, quã Sexti? Reſpõ. ad ſimilitudinẽ uerborũ Dñi, cũ dixit: Dicite diſcipulis ei[9] & Petro: cum. n. ceteros præcellat: ut § . ſi. inf. eod. ca. diſt. 21. & 22 per totum, fuit di gn[9] ſpeciali nota: arg. l. Itẽ apud Labeonẽ § ait prætor. ff. de iniuriis, Similis ẽ inferi. C. de ſer. & aqua.

Io. Bapt. In altiori gradu] CASVS nõ figuratur, ſed uot. eãm diſtinct. quia prælati quib. regitur Orbis Chriſtianus conſiderantur aut reſpectu totius Orbis, & ſic datur ſum. Pont. aut reſpectu maioris partis, & hinc Patriarcha: aut minoris partis, & hinc Archiepiſcopus, aut ratione partis minimæ, & hinc Epĩs.

BIBLIOTECA NAZ ROMA VITTORIO EMANUELE

aũt Epõrũ ordo [a] tripartitus [b]. Alij enim ſunt Patriarchæ, ſiue Primates. Alij Archiepiſcopi. Alij ſimpliciter Epiſcopi.

Patriarcha primum poſt Papam locum tenent. h. d.

Patriarchę sũt qui primum poſt Romanum Pontificem [c] tenent locũ; quales Cõſtantinopolitanꝰ, Alexandrinus, Hieroſolymitanus, Antiochenꝰ.

Patriarcha vnde dicti, et quę ſit illorũ auctoritas. h. d.

Appellantur autẽ Patriarchę, quia ſummo honore funguntur, quaſi patrũ Principes [d]. vnde ob dignitatis excellentiã; & crucem [e] ijs deferre, & ab Epiſcopis, & Archiepiſcopis appellationes [f] recipere iure permittitur.

Archiepiſcopi ſunt præſules Epiſcoporum vnius prouinciæ. h. d.

Archiepiſcopi ſunt vnius prouincię Epiſ-

a ¶ Ordo.]Id eſt, numerus, claſſis, qualitas, vel conditio: nec n. hic intelligendũ eſt de ſacramẽto.

b ¶ Tripartitus.] Immo quadripartitus: vt per Magiſtrum ſent. lib. 4. diſt. 24. in fin. & ca. cleros. §. ordo. diſt. 21. quæ ſunt contra. Sol. ſecundũ quoſdam, quod ſtricte ibi accipit Patriarchas pro illis tantum quattuor de quibus fit mentio: cum tamẽ etiã ceteri Primates recte dicantur Patriarchæ: ut diſt. 99. in prin. & capitulo primo, vbi dicitur, quod Primates & Patriarchæ diuerſorum ſunt nominum: ſed eiuſdem officij: & vnam formam tenent, licet diuerſa ſint nomina. fac. cap. vrbes. d. 80. & c. exigit. & c. felicis. de pœ. arg. contra in l. ſi idẽ. C. de condici.

Io. Bapt. Patriarchę]Hæc pars ſubdiuiditur in tres particul. In prima explicantur patriarchæ: in ſecũda Archiepĩ: in tertia Epiſcopi. Secũda ibi, Archiepiſcopi: tertia ibi, ſimpliciter aũt: quoad primã partẽ. CASVS ita figuratur. Quidã Patriarcha non tantũ volebat primũ locũ poſt Sũmũ Pontif. verũ ẽt appellationes audire ab Ẽpis & Archiepiſcopis factas, ac crucẽ ante ſe ferre per omnes eius prouincias, vnde fuit quæſitum, quid iuris. Cardinalis enim ſe opponebant per ca. bonæ memoriæ. de poſtul. prælat. el 1. & archiepiſcopi. per l. Imperatores. ff de appel a. Sed tamen vt hic dicitur per id quod ex cauſa diſtin. pręlatorum ſupra fuit adnotat. Non obſtant obiecta, quia pręd. ca bonæ memoriæ. quoad hanc materiam, diuerſimode à doctu. interpretatur cũ inter eos ſit quęſt. de iſta præcedentia. Lex aũt illa limitatur de iure canonum. Not. inde argumentum Cardinal. eſſe inferioris poteſtatis ipſo Patriarcha. Not. ſecundo de iure canonum appellationem dari ad ſuperiorẽ prætermiſſo medio, & ad hoc adde infra. § ad hos igitur.

c ¶ Tenent locũ.]Vnde ſecundum quoſdam, quando ſunt cõtra Papã vel in conſiſtorio publico Patriarchæ hic nominati præcedẽt Cardinales, ita vt poſt Papam ſedeat Patriarcha Conſtãtinopolitanus, & ſic deinceps de alijs vt per Ab. in. cap. antiqua de priuil Sed forte hoc hodie Curia Romana non admitteret, præſertim in Cardinali Hoſtienſi, qui ſecundum ipſum Hoſtienſem debet immediate ſequi Papam ex priuilegio Eccleſiæ Hoſtiẽſis: quia coronat Papam, & vngit Imperatorem. De hoc per Modernos in Rubrica, de maiorit. & obedientia.

ANT. TIM. Vide Mag. in 4. ſen. diſt. 24 iſti quattuor Patriarchæ ſeu Primates, qui repręſentãt quattuor Euangeliſtas, habetur in c. ſcriptum. de elect. Et appellãtur ſanctiſſimi. Vide quæ de his ſcribit Iuan. de Montolonio in promptuario iuris in verb. Patriarcha De quorum poteſtate vide per Aluarottũ & Præpoſitum in titulo Epiſcopum vel Abbatem, coll. 6 & late per Arch. Flor. in 3. par. ti. 20. c 4. Alij autem pręter quattuor nõ ſunt propriæ Patriarchæ, ſed primates vt Grãden. Cantuarien. Aqlegien. vt Aluarottus Præpoſitus, & Card. in loco citato Hos refert Bar. Caſſaneus in Catal glor. mun. par. 4. conſid 9

d ¶ Principes.] Sic in c. cleros. § ordo. diſt. 21.

e ¶ Crucem.] Sed per hoc non videt bene iſtorum excellentia deſignari: cũ & Archiepĩ ante ſe crucẽ deferant. c. 1 vt lit. pen. ẽt in lucis exẽptis, Clẽ. Archiepĩs. de priu. Reſ. quod Patriarchæ licet vexillum dñicę crucis quocumque ierint deferre, pterquam in pręſentia Papæ, aut eius Legati, vt in c. antiqua. de priuil. Et Archiepiſcopo ſolum licet in ſua prouincia: non in aliena, niſi muniret priuilegio, conſuetudine, vel pſcriptione: vel niſi eſſent inſignia non denotantia ſuperioritatem in loco: ſed dignitatem inſigniti: vt poſt Hoſt. tradit Abb. in d. c. 1. vt lit. pend. nihil innu. Delatio Crucis.

f ¶ Appellationes]ideo dicit appellationes: quia ſicut Archiepĩs regulariter non habet iuriſdictionẽ in ſubditos ſuffraganeorum niſi per deuolutionẽ & appellationem, c paſtoralis. de of. ord. c. Romana. § 1 de appel in 6 & per tot. c. Sic Patriarcha nõ habet iuriſdictionem in ſubditos, & ſuffraganeos Archiepiſcoporum ſibi ſubiectorum: vt per Ab. in c. antiqua, de priu & per eundem in c. duo ſimul de offi. or. Et intellige, quod ab Archiepiſcopis appellatur ad Patriarchas, nõ quibuſlibet, ſed a. exiſtentibus in prouincijs deputatis ipſi Patriarchę. Nam ſicut multæ diœceſes ſunt ſub cura Archiepiſcopi, ita & taliter quod Archiepiſcopus eſt Metropolitanus & ſuperior omnium Epiſcoporũ ſuæ prouinciæ: ita multæ prouinciæ ſunt ſub cura vnius patriarchæ, ita quod Patriarcha eſt iudex ordinarius omnium Archiepiſcoporum, qui ſunt in ſuo Patriarchatu: vt per Abb. in lucis ſupra alleg. ſed ſi eſt ordinarius, non oportet, quod cauſæ Archiepiſcoporũ cognoſcãtur à Patriarcha, media appellatione, quod hic uidetur inferri. Reſp. intellige, quod hic dicitur de appellatione ab Archiepiſcopis, habere locum in Epiſcopis, qui ſi grauentur a Metropolitanis: & ſic loquitur de Archiepiſcopis tamquam de iudicibꝰ a quibus, non tamquam de parte.

Io. Bapt. Archiepiſcopi.]CASVS. Quidã Epiſcopi prouincię Romandiolæ nolebant in ſuperiorem recogno

ſcere

coporum a Principes, & Præſules Prouinciæ b ſiquidem longo ante aduentum Chriſti tempore maxima ex parte diuiſę c erãt: quę diuiſio poſtmodum ab Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus d renouata eſt. Itaque vbi dudum Primates erant ſęculi: noſtros Patriarchas, vel Primates leges Eccleſiaſticę poni iuſſerũt. In ciuitatibus autẽ Metropolitanis, quæ minores Iudices habebant, illi hodie præſunt; qui Metropolitanorum, aut Archiepiſcoporum nomine deſignantur.

Quæ ſit Archiepiſcoporũ auctoritas. h.d.

Ad hos igitur inter ſuos ſuffraganeos e cognoſcere pertinet, a quibus tamen ſi duri illi habiti & accepti fuerint, ad Primates, aut Sedem Apoſtolicã appellare f poterũt.

Epiſcopi ſunt q̃ præſunt maioribus populis, et latine ſpeculatores appellari poſſũt. h.d.

Simpliciter autem Epiſcopi ſunt, qui ma

ſcere Archiepiſcopum illius prouinciæ, & cum Archiepiſcopus de hoc conqueſtus fuiſſet, fuit propterea quæſitum quid iuris. Epiſcopi enim dicebant ſe repræſentare ipſos apoſtolos, quorum caput & princeps erat ſolus Petrus, propterea non videbantus ad id ligati. Sol. ut hic habetur, tũ ob id quod in tex. legitur, tum etiam ob maiorem utilitatem fidelium, nõ obſtat obiectio, q̃a apoſtoli ſecundum Theolog. diuerſimode ab Epiſcopis repræſentantur Not. ſimilitudinem dari inter primates ſeculi, & primates Eccleſiæ, & ideo argumẽtum ab uno ad alium videtur ualidum. Not. ſecundo Epiſcopos reſpectu propriæ diœceſis dici Epiſcopos, ut in §. ſeq. dicitur, ſed reſpectu Archiepiſcopi uocari ſuffraganeos.

a ¶ Epiſcoporum.] Sed quot epiſcopos ſuffraganeos habere debet quis, ut iure appellari poſſit Archiepiſcopus? Reſp. decem, vel undecim. 6 q. 3 cap. ſcitote. & per Abb. in c. ſicut olim. de accuſat. Et hoc ideo quia cum Archiepiſcopus ſit ordinarius ſuorum ſuffraganeorum, illorum cauſa nõ poteſt tractari, niſi coram paucioribus Epiſcopis, quam duodecim: ut 15. q. 7. ſi quis tumidus. & ita not. in d. c. ſcitote. Sed ſi hæc ratio procederet, utique deberet Archiepiſcopus præeſſe treſdecim ſaltem Epiſcopis: quod non reperitur iure cautum. Obſeruantia enim habet, vt Archiepiſcopus appelletur etiam is, qui longe pauciores habet ſuffraganeos, quam decẽ, cui eſt ſtandum: arg l. cum de interpretatione. ff. de leg. nec in cap. ſcitote. aliquid dicitur præceptiue.

Archiepiſcopus quot ſuffraganeos habere poteſt.

b ¶ Prouinciæ.] Non tamen diœceſes erant diſtinctę: ut not in c. 1. d. 99. licet aliter notetur in c. nec numerus 10. q. 3. ſumitur ex d. c. 1. multis reſectis.

c ¶ Diuiſæ erant.] Vnde quædam erant proconſulares, aliæ prætoriæ, aliæ præſidiales. Procõſulares ad curam ſenatus, prætorię ad curam populi, præſidiales ad curam principis ſpectabant: ut per Alciat. in lib. de magiſtratibus, ciuilibuſque, & militar. offic. & p̃ eundẽ. in l. ſpecioſas. ff de uerb. ſignif.

d ¶ Succeſſoribus.] Ideſt, Clemẽte, & aliis, vt in c. prouinciæ. d. 99. arg. q̃ fieri non debuerit. c. 1. d. 10.

e ¶ Suffraganeos.] Eſt ergo Archiepiſcopus ordinarius ſuorum ſuffraganeorum: ut hic. & in cap. antiqua. de priuil. & c. paſtoralis. de offi. ord & in c. ſuffraganeis. de elect. ſed hoc nõ eſt perpetuũ. Si enim agatur ad depoſitionem, non poteſt Archiepiſcopus cognoſcere, immo nec Concilium prouinciale niſi ut not. per Abb. in c. non poteſt. de re iudi. Spectat enim depoſitio ad Papam: ut habetur in ca. ſi quis epiſcopus, de accuſ. & in d. c. paſtoralis. Excõmunicare autem & interdicere ſuos ſuffraganeos non ſolum poterit Archiepiſcopus: uerum etiam eius vicarius, c. præſenti. in fin. de offic. ord. in 6. & per Abb in c. pollutatio. in fi. de ele. ex com. In perſonas autem vel res exiſtentes in diœceſi non habet Archiepiſcopus iuriſdictionẽ. ut per Abb. in cap. ſane. de for. comp. in c. conquerente. de reſt. ſpol. Niſi uel eſſet legatus prouinciæ: uel eſſemus in notoriis criminibus: uel caſus concerneret totam prouinciã, uel in caſibus, in quibus ſuffraganeus eſſet negligẽs: ut per Abb. in c. ex frequẽtib. de inſt. Vel eſſet caſus iure expreſſus, ut per eundem. in cap. ſicut vnire. de exceſſ. præl. & in c ex parte. de conceſ. præb. ut cum uiſitat prouinciam, quo caſu & audit confeſſiones, & abſoluit: ut per Abb. in c. cum ex officij. de præſcr. & in cap. noſtro. de pœnit. & re. & in cap. paſtoralis. Poteſt tamen Archiepiſcopus eligi in iudicem à ſubditis ſuffraganei: licet ſuffraganeus ignoret. Abb. in c. ſignificaſti. de for. compet.

ANT. TIM. Suffraganei dicuntur. i. auxiliares. Suffragari enim eſt auxiliari: de quibus loquitur c. ſuffraganeis. de elect. Adde, quod Archiepiſcopus poteſt celebrare Concilium, irrequiſito primate, & in multiplicibus caſibus Archiepiſcopus in ſubditos Epiſcopos ordinariã. habet iuriſdictionem, ut in cap. paſtoralis. de offi ordin. & Silueſt. ponit duodecim, uide ibi.

f ¶ Appellare. diſt. 99. in prin.

Simpliciter autem.] CASVS. Quidam Epiſcopus Ciuitatis Vercellen. uolebat ſpeculari uitam & mores illius populi, eidemque diuina adminiſtrare, atque poteſtatem tam Ordinis quam iuriſdictionis tanquam caput exercere, & cum Sacerdotes ſe oppoſuiſſent per tex. in cap. olim. diſtinct. 95. fuit propterea dubitatum & quæſitum quid iuris? Sol. fuit data prout hic legimus, quia ſalus animæ ipſorum fidelium id ſummopere requirebat. Non ob obiectio, cum ille tex. non ſit omnino clarus ob interpretationem uariam, quam doct. ibid. faciunt Not. Epiſcopos non eſſe conſtituendos in quolib. loco, ne autoritas eorum uileſcat. ca. 1. de priuileg. & exceſſ. priuileg. Not. 2. poteſtatem Epiſcoporũ eſſe Ordinis, & iuriſdictionis. tex. & doct. in ca. aqua. de conſecrat. Eccleſ. Io. Bapt.

ioribus [a] populis, & frequentioribus ciuitatibus præſūt. Ij Speculatores Latine dici poſſunt. Epiſcopus.n. quaſi ſpeculator [b] in eccleſia præpoſitus eſt. Mores enim & vitam populorū infra ſe poſitorum ſpeculatur & perſpicit.

Quanta ſit epiſcoporum auctoritas. h.d.

Horum autem nō modica in eccleſia eſt auctoritas [c]: nam pręter ligandi, ſoluendique poteſtatem [d], & uiſitandi diligentiam [e], ſoli ſacrum Chriſma conficiunt [f], ſoli Dei altaria, & eccleſias cō ſecrant, & pollutas repurgant, clericos ordinant, ſuſpendunt, & deponunt: ad hos pertinet excommunicatio, purgationis indictio, diſpenſatio, ſollemnis pęnitentiæ impoſitio [g].

Quod inferiori conceditur, multo magis conceditur & ſuperiori. h.d.

Quod autem diximus, prædicta ſolos Epōs efficere poſſe, non eum habet intellectum quaſi Archiepiſcopi, & Primates non eandem habeant poteſtatē. Sed quod presbyteris & ceteris inferioribus illa non conceduntur. Ridiculum [h] enim eſſet cogitare Epiſcopis illa quidem permitti, Archiepiſcopis, & Primatibus, qui Epiſcopis pręſunt, eadē denegari.

Ciuitatū ordines tres.

a ¶ Maioribus.] Tres enim ſunt ciuitatum ordines minores, maiores, & maximi, ut no. in l. ſi duas § Grammatici. ff de excuſ. tut. vbi etiam Nico. de Neapo. Sed forte illa Legiſtarum diſtributio nō quadraret in caſu noſtro, cum multæ ſint ciuitates, quas illi minores appellant, quæ tamen habent epiſcopatum. Vnde ſecundum nos appellabūtur maiores populi, uel ciuitates: ut hic & in ca. prouinciæ. diſtinct. 98. & diſtinct. 80. per tot. & præcipue in cap illud.

b ¶ Speculator.] Cap cleros. diſt. 21. uel ſuperintendēs: vt 8 q. 1 c. qui epiſcopatum. Vnde Cicero ad Atticū loquens de bel. ciu. Pōpeius noluit me epiſcopum eſſe Cāpaniæ, id eſt, ſpeculatorem & ſuperintendentem. Sic qui præeſt pani & ceteris uenalibus epiſcopus dicitur: ut in l. munerum. §. irenarchæ. ff. de mu & ho Vnde ſecundum aliquos etiam bucelli appellari poſſunt epiſcopi: ut per Alc in paser lib. 7 cap 22.

ANT. TIMO. Vide Magi. in quarto diſt. 24. ex quo ſpeculator, & ſuperintendens ita tenetur ſuper grege ſuo uigilare, ut oia exponere debeat, & uitam etiam pro ſui gregis ſalute ſub præcepto: Bonus paſtor animam ſuam ponit pro ouibus, ita S. Tho. ſecund. ſec. q. 185. art. 7. ad 1. Intellige quando opus eſſet, & neceſſitas hoc requireret.

c ¶ Auctoritas.] De qua in ca. epiſcopum. 10. q. 1. per tot. & in ca. conquerente. de offic. ord. & in ca. epiſcopus. de offi. ord. in 6. & cap. ſi iubet: cum multis ſeqq. 26. quæſt. 6. & habetur infra in tit. de immunit. eccleſiar cum tit. ſeq. [Et de latiſſima poteſtate epiſcopali ſatis dictum eſt per Firmanum in tract. de epiſcopis in a parte 4. lib.

ANT. TIM. Vltra hanc auctoritatem & poteſtatem uniuerſalem, habet & epiſcopus quædā alia, quæ iura Epiſcopalia appellantur. de quibus in cap. conquerente, de offic. ordin. & ab Archiep. Florent. tertia parte, tit. 9. cap. 5. Vide Abbatem in cap. accedentibus. de exceſſ. prælat. nume. 2. ubi ponitur differentia inter poteſtatem Epiſcopalem, ordinem, & iuriſdictionem. De Epiſcopali poteſtate uide Iac. Naclantum in ſuo tract. & Thomam Campegium de reſidentia Epiſcoporum. An autē & quæ Epiſcopus poſſunt committere agenda non Epiſcopo, uide per Abb. in dicto cap. accedentibus. de exceſſ. prælat.

d ¶ Poteſtatem.] Cap. cū epiſcopus. de pœniten. & remiſſ. in 6.

e ¶ Diligentiam.] Cap. cum Apoſtolus. de cēſ. & exact. per tot.

f ¶ Conficiunt.] Et chriſmant, capitulo quanto. de cōſuet.

g ¶ Impoſitio.] Cap. accedētib. de exc pręl. ubi de materia.

Quod autem.] CASVS. Supra §. proximo retulit auctor multa quæ ſunt ordinis ac iuriſdictionis, dixitq; illa competere Epiſcopis, unde quæſitum fuit, an conueniat etiam Archiepiſcopis & Patriarchis. argumento. a. tex. in ca. ex parte. el 2. de offic. deleg. negatiue erat reſpondendum. Sol. tamē hic aliter habetur, & ratio eſt ut puto quia omnes iſti prælati ſunt vnius & eiuſdem ordinis, unde non obſtat obiectio cum ille tex. loquatur de iudice delegato, & iſti prælati ſunt Ordinarii. Not. argumentum quomodo ſit intelligendū illa regul. quæ cōpetunt inferioribus, competunt ſuperioribus, ultra id quod habetur in gloſſ. in uer. ridiculū, ſed à cōtrario iſta regula lim. Io. Bapt.

h ¶ Ridiculum.] Not. arg a maiori ad minus: nec enim quod licet minori, nō debet maiori licere. & cui licet quod eſt plus, nō debet licere quod eſt minus l. nō debet. ff. de reg. iur. & in cap. cui licet. eod. tit. in 6. faciunt not. in cap. cum in cūctis. de elect. quod arg. tunc procedit quando minus continetur ſub maiori. Hoſt. & alij in c. per uenerabilē. qui fil. ſint leg. alias forte ſecus, quemadmodū & aliis quibuſdā caſibus, ut in l. ſi pupillorum. §. ſi prætor. ff. de reb. eorū. & in c. cui de nō ſacerdotali. & c. cū in illis. §. cū autē. de præb in 6. & §. ſunt autē. §. ſi qs. de coll. & not. Ioan Andr. in c. quæ a iure. de regu. iur. in 6. & not. in c fin de transl. prælator. in uer. ad partē. cōcord. c. illud. diſtin. 95. & ibi per gl. Et fac. ad q. de fugiente, uel obuiāte corpori Chriſti an ſit tutus ueluti ſi confugiſſet ad eccleſiā: de qua in c. ſerie.

ſeric de celebrat. Miſſar. vbi per Ioan. Andr. & Panorm.

Io. Bapt. Sicut autē.] CASVS. Cum Pontifex Rom. dicatur caput in vniuerſa Eccleſia Dei, ita quod Eccleſia Romana ſit mater & magiſtra omniū aliarū Eccleſiarum, nonnulli ut fuit Patriarcha quidam Conſtantinopolit. ſe oppoſuerūt illa rōne moti, quia ille debet dici caput qui uere eſt ſponſus ob uinculum qđ contrahitur inter Eccleſiam, & eius paſtorem, iuxta ca. ſi. de trāſlat. 1. at Chriſtus eſt uerus ſponſus Eccleſiæ ca. de bitū. de bigamis. uñ merito ſol. ut hic dicitur ꝑ rationes in tex aſſignatas licet multæ aliæ addantur à Theolog. Ad obiecta autē, dico Pontificē iſtū eſſe caput tanquā Vicariū Chriſti, ita .n. nominatur. in d. c. ſi. & ideo nō obſtat obiectio inde deſumpta. Not. Rom. Eccleſiā eſſe caput, matrē & magiſtrā. uide copioſe Io. de tur. cre. lib. 1. de eccleſ. per plura cap. 2. Not. a. Roman. Pontificem eſſe ſucceſſorem B. Petri d. c. ſi. de transla. cum ſimil.

Papa eſt ordinarius omnium ordinariorū, & Eccleſia Romana omnes eccleſiæ ſubſunt.

Sicut [a] autē Petrus Apoſtolus prim⁹ fuit Apoſtolorū; ita & Eccleſia, Domino inſtituente prima eſt & caput ceterarum. Et qui illi præeſt, ceteros Epiſcopos antecellit. Vnde ad eam tamquam ad Matrē, atq. apicem omnes Eccleſiæ ſuo nomine cōmaiores Eccleſiæ, & Epiſcopi recurrunt: a qua quaſi a quodā capite, dona velut in corpus omne diffunduntur. Ipſa autē tāquam omniū magiſtra, [b] celſiore ſede reſidens a quoquā iudicari non poterit. Quinimmo velut tpe Noe omnes extra arcam poſiti, diluuii vaſtitate conſumpti ſunt: ſic extra Petri nauiculam conſtituti, æternæ damnationis fluctibus obruentur [d].

DE ELECTIONE [e].

TIT. VI.

a ¶Sicut] Et § hic pertinet ad ſecundā partē Rubricæ, de qua auctor ideo expedit ſe paucis, tāquā de re clara, licet hæretici garrlant: & ſumitur ex c. ita dominus diſtinct. 19. & ex cap. quāuis. diſtict. 21. & per tot. & ca. omnes. diſtinct. 22. & ca. cuncta per mundū. 1. & a. 9. quæſtio. 3. & in infinitis locis. Et ſi quis velit latius uidere, uideat latiſſime per Compilatorem Conciliorum, in 1. tom. & per Reginaldum Polū Britannum tam in ſuo tract. de Cōcilio; quam in 1. & 2. lib. operis, quod conſcripſit contra Henricum Regem Britannię, cum is fide ab eccleſia Rom. apoſtataſſet.

ANT. TIM. De auctoritate Papæ & Eccleſiæ Romanæ multi ſcripſerunt noſtris temporibus, in quibus quia ad eam euertendam multa machinati ſunt hæretici, ideo & ad eā defendendam multæ adhibitæ ſunt defenſiones. Vltra antiquos vide in opuſcul. Cardin. Caiet. tom. 1. de auctoritate & inſtitutione Summi Pont. Auguſtinū Triumphū de Ancona, Thom. Cāpegii opus eiuſd arg. Iacob. Naclantū, Petrū de Palude, & alios, quos citaui ſupra late. etiam Archi. Flor. par. 3. tit. 22. c. 1. 2. 3. 4. 5. & 6. vide etiam de primatu Petri S. Thom. in tractat. contra errores Græco. & Turrecrem. in cap. nullus. 9. diſtinc.

b ¶Magiſtra.] Ita ut errare non poſsit. quod qualiter procedat, dicit per Abba in cap. maiores. de Baptiſ.

ANT. TIM. Hoc idē docet S. Tho. ſecū. ſecū dę q. 1. & ibi Caieta. ad 3. dub.

c ¶Obruentur.] c. quamuis. diſt. 21.

DE ELECTIONE.

POſt cognitionem ſacerdotum exiſtentium in altiori gradu, erat conueniens pertractare de promotione eorundem, & ideo eam docet ab iſto tit. uſque ad tit. de uita & honeſta præiat. tali methodo, quod primo tractat de actu quo promotio iſta innitatur, qui eſt electio & poſtulatio, & cum Electio ſit remedium ordinatium iuxta glo. ſuper prin. tit. inf. de poſtular. in uerſ. petitio, ideo primo agit de elect. iuxta l. in commune. ff. de minoribus quæ eum conſideretur, ut colligitur in gloſſ. preſentia rubri. ratione formæ, & ratione perſonarum. auctor primo uoluit explicare formam eius, propterea propoſuit præſentem tit. qui diuiditur in 4 partes [f], in prima habetur quot modis fiat promotio, in ſecunda quid ſit Electio: in tertia quid obſeruari debeat ante actum eligendi: in 4. quarta qualis ſit forma electionis: ſecunda ibi, ceterum: tertia ibi, nam. quarta, ibi celebratur.

DE ELECTIONE d.

DE electione. Quamuis electio ſit nomē verbale, & propterea duplicem babeat ſignificationem, actiuam ſcilicet & paſſiuam: vt not. in l. 2. ff. de duo. re. & per Abb. in Rubrica eod. & propterea tantum videatur eſſe dicere; De electione, quantum; De his, qui poſſunt eligere, & ; De his qui poſſunt eligi. item De formis eligendi & temporibus: hic tamen ſpecialiter tractatur de formis eligendi ob commodiorem intelligentiam. Sic aliàs legat. & fidei tractatus ſcinditur in tres & plures titulos: vt not. in rub. ff. de leg. 1. Sic tractatus. ff. & inſt. de verb oblig. protenditur ad multos ſequentes titulos. facit. l. Caius. §. ſi. ff. de leg. 2.

Prio-

Promotio Epiſcoporũ fit
- Electione
  - Quid
  - Modus eligendi
    - Per præſentes
    - Per abſentes
      - Per procuratorẽ
      - Per litteras non.
  - Species electionis
    - Inſpiratio
    - Scrutiniũ
      - Quid
      - Quid
      - Modus
    - Compromiſſum.
      - Forma
      - Tempus.
  - Electores tit. vij.
- Poſtulatione tit. viij.

Duobus modis creantur Epiſcopi. h. d.

PRomouentur autem, tã Epiſcopi, quã Prælati ceteri [a], aut per electionem, aut per poſtulationem.

Quid ſit electio. h. d.

Ceterum, ut prius [b] de electione dicamus, electio [c] nihil aliud eſt, quam hominis alicuius ad dignitatem, vel fraternam ſocietatem, canonice [d] facta uocatio.

Habentes ius eligẽdi ſunt ad vnum citandi, aliàs electio non valet h. d.

Nam cum viduatæ [e] prouidẽdum eſt Eccleſiæ, debent cun-

Io. Bapt. Promouentur. CASVS non figuratur. Not. tamen cauſam diſtinct. quia promotio iſta aut innititur iuri, ut dicebam in continuatione rubri. & hinc datur elect. aut gratia, & hinc poſtul.

a ¶Ceteri.] Habẽtes tamẽ generalẽ iuriſdictionẽ in eccleſiis collegiatis: ut not. proxime in uerſic. viduatæ.

b ¶Prius.] Sed cur prius de electione, cum tam in Gregoriana, quam in Bonifaciana compilatione prius dicatur de poſtulatione, quã de electione? Reſpon. electio eſt ordinarium remediũ, poſtulatio extraordinarium, cũ innitatur gratiæ: ut no. per Doct. in rubr. de poſtul. præl. vnde dicendum prius fuit de ordinario remedio, & poſt de extraordinario. arg. l. in cauſæ ff. de min. & l. in prĩcipali ff. de no. op. nũcia.

c ¶Electio.] Hãc definitionem, ſiue deſcriptionem approbant communiter canoniſtæ: ut per Abba. in rubr. de poſt. præl. & Pet. de Bay. in ſuo directorio electionum in c. i primæ partis, & non uidetur abhorrere Hoſt. in ſumma eod. licet addat quædam non neceſſaria uerba, de cuius declaratione, vide ſupra dictos in citatis locis. ANT. TIM. Aliter dẽfinitur. Electio eſt alicuius perſonæ idoneę ad dignitatẽ, uel fraternitatẽ, ſiue ſocietatẽ ſeruata forma canonice facta uocatio: Hoſt. eod. & hoc modo electio ſumitur ſtricte, quamuis eligere ad multa ſe habeat, ut notat Goff. in ſumma eod. tit. §. 1. in prin. unde tria requiruntur ad electionem, auctoritas, numerus, & zelus, ita de iure: uerum de facto ſolet dici, quod per quattuor portas ſolent intrare viri Eccleſiaſtici, quæ indicantur his uerſibus. Quattuor eccleſias portis intratur ad omnes, Cæſaris & Simonis ſanguinis, atque Dei, Prima patet magnis, ſed nummis, altera, charis Tertia, ſed paucis quarta patere ſolet.

d ¶Canonice. Hoc verbum demonſtrat non uideri neceſſaria illa uerba poſita per Hoſt. ſcilicet, perſonę idoneæ, & ſeruata forma.

Io. Bapt. Nam cum.] CASVS poſſet in hac parte in communi figurari, ideo not. quidam Eccleſiaſt. uiri uolentes uideri in hac materia prudentes dicebãt, nõ oportere ipſos Electores ſpecialiter ad eligendum uocari, quia cum notorie conſtet prælatum uniuerſam carnem eſſe ingreſſum, cum fuiſſet perſona publica, quilibet præſumitur diligens pro ſalute illius Eccleſiæ, cũ eius prouiſio ad illos ut pręſuponitur, ptineat, aliter enim pſumeretur mali ob negligentiã contra c. fin. de præſumpt. nec etiam putabãt procuratorem ad hunc actum conſtitui poſſe, cum inde electio uel impediri uel retardari poſſet, & præſertim ſi conſtitueretur eo modo quo in præſenti tex. legimus, ſed ſi tales ſolemnitates fuiſſent ſeruandæ quales hic habentur, indicabant etiam in electione ſummi Pontificis eas opus eſſe ſeruari, tum quia non uidetur maior ratio in uno quam in altero caſu, tũ etiã quia ſi maior adeſſet ratio, in põtifice maius uidetur reperiri periculum. Sol. ut hic habetur, quia ſolemnitates inducuntur ut etiam canonice celebretur actus, aliquid aut alicui promittitur ne priuetur iure ſuo: uel prohibetur ne inde oriatur aliquid mali, ut contigeret in caſu propoſito. Non obſtant obiecta per rationes adductas, ſiquidem ſi diligenter omnia ſint conſiderata, apparebit ipſa non concludere. Not. primo omiſſionem citationis cauſare actum nullum. ca. quod ſicut in fin. princ. eod. tit. Not ſecundo caſu in quo procuratorem conſtitui non poſſe, niſi ob legitimum impedimentum. Not. 3 quædam obſeruari in inferioribus, in ſuperioribus actibus non obſeruatur. argumento etiam tex. in cap 4. de ſententia excommunica. in 6. Not. 4 procuratorem poſſe conſtitui etiam in ſpiritualibus, cap. fi. de iud. in 6.

e ¶ Viduatæ.] Videt ergo hic titulus principaliter pertinere ad electionem Epiſcoporum, non autem ad electionem ad beneficia quælibet; cum illis caſibus non dicatur eccl. viduata. & patet hoc in progreſſu

cti: a qui eligendi Ius[b] habent, legitime citari[c], vt electioni interſint. Quod ſi vel in vnius perſona fuerit id omiſſum[d], irritā[e] reddit electionem talis omiſſio. Sæpe etenim reſcriptum eſt, magis hac in re vnius obeſſe contemptum, quam multorum cōtradictionem[f].

Non citatus poteſt electionem ratificare.h.d.

Plane ſi is, qui citatus non fuerit, ratā[g] adueniens habere velit electionem: confirmanda[h] erit electio.

Abſens poteſt vni de capitulo votum ſuum demādare.h.d.

Sed & ſi quis caſu aliquo ad electionem accedere fuerit impeditus, votum ſuum vni[i], vel pluribus[k] de capitulo[l] demandare minime prohibendus erit.

Procurator ad eligēdum non poteſt vnum procuratorio, alium proprio nomine eligere, niſi habeat mandatum de eligenda certa perſona.h.d.

Et ſi tantū vni votum ſuum quis demādauerit, & is unū ſuo, alium mandantis nomine in ſcrutinio nominandum duxerit,

greſſu huius tractatus, & præcipue in §. celebratur. ubi dicitur de triplici forma eligendi, quæ ſecundum Abb. & com. Doct. in ca. quia propter. eo habet locum ſolum in electionibus Epiſcoporum, & aliorū Prælatorū, qui habēt generalē iuriſdictionē in eccleſiis, quidquid dixerit Hoſt. fieri tamen non potuit, quia multa etiam ſint, quæ pertinent, ad quaſcunque electiones, ut & ex deſcriptione apparet in uerbo illo fraternam ſocietatem.

a ¶ Cuncti.] Intellige, ſi potuerunt ſine periculo: aliàs ſi periculum, uel in mora, vel in uocando fuerit, poterunt præſentes, etiā quibuſdam non uocatis, procedere ad electionem, c. cum inter uniuerſas. & c. quod ſicut: eod. in verb. vocatos, arg. c. ſacro. de ſen. exc. Et, an quomodo, & quādo abſentes citandi ſint. per Abb. in c. coram. & in c. ſeq. vbi de abſente cauſa ſtudiorum ead ratio eſt, quia quòd debeāt omnes citari, non eſt de forma ſubſtantiali, ſed de inſtitia. Abb. in cap. eccleſia. 2. & in cap. quia propter. eo.

b ¶ Ius habent.] Licet hæc verba prima facie videantur concludere ius proprietatis, & non poſſeſſionis, vt nota in c. cum eccleſia de cauſ poſ. & proprietate nihilominus hic illi dicentur habere ius eligendi, qui ſunt in quaſi poſſeſſione eligendi. Iura enim vocis dandæ magis ſequitur poſſeſſionem, quàm proprietatem, c querelam. eo. vbi Ab. & in c. in Geneſi eo. tit & latius in c. bonæ. 2. de poſt. prælа in 7. no. fac c conſultationibus. de in. pat. & infra de iuſt. & in pat §. interdum. Sed quid ſi aliqui tantum poſtulaſſent, an videatur ipſis adquiſita poſſ eligendi? Reſpondeo vt per Ab. in c. cum eccleſia. in fi. de cauſ. poſſ & prop.

Ius eligē di poſſeſ ſionē ſequitur.

c ¶ Citari.] Ita vt citatio poſſit probari; cum citatio tamquam in facto conſiſtens non præſumatur. Not. in cap. quod ſicut, in verb. vocatos eod.

d ¶ Omiſſum] Quid ſi fuit vocatus non uocandus, non tamen fuit expectatus, an iſte neglectus noceat? Reſpondeo non: ut not. in c. cum inter vniverſas. eod.

e ¶ Irritam.] In effectu, nō ipſo iure: quia venit irritanda per ſententiam; cum de contemptu non poſſit opponere niſi is, qui contemptus fuit, Ab. in c. in Geneſi eod. & in c. quod ſicut. & in c. quia propter. & in c. bonæ 2. eod. tit. & per Ab. in c. cum eccle. Sutrina. de cauſa poſſ. & propriet.

f ¶ Contradictionem.] Concor. l. ſi in tres. ff. de arb & l. ſi duo ex tribus. ff. de re iudi. Cōtra fac. l. qui poteſt. ff. de re iu. Dic vt no in dd. ll.

g ¶ Ratam.] Sed quomodo habeo ratū non meo nomine geſtum, contra regulam ratum. de re. iu. in 6? Reſpondeo ſecundum Ab. in c. quod ſicut. eo quod impropriе dicetur hæc rati habitio, vel ratificatio. nec enim ita retrotrahitur, vt mandato comparetur, & ex ea aliqua actio mihi naſcatur, q̃d eſt in uera ratihabitione: ſed hæc tantum operatur quo ad commodum cōtempti, uel non citati vt non poſſint impugnare factum per alios, quo reſpectu poſſum ratificare, & non meo nomine geſtum: & de hoc per. Bal. in l. 2. q 19 C. q admit.

h ¶ Confirmāda] Sed contra in c auditis eo. & ex illud de iur. patron. & l. quod ab initio. ff. de re iu. Sol. aut electio tenuit, q̃a fuit facta p̃ſentibus duabus partib⁹ Collegij, & a maiori parte, & tunc pōt haberi rata per contēptos, vt hic & in c quid ſicut. eod. & per conſenſum iſtorū non proprie dicitur validari electio: ſed ſolum defenditur a iure retractationis. Aut electio a principio fuit nulla; puta, quia facta a minori parte capituli: & tunc non poteſt conualidari per conſenſus particulares ſuperuenientes: & ita procedit cōtrarium: vt ibidem plene per Ab. & per eundem in c. quod ſicut. eo. Vide per Albe. in d. l. quid ab initio. Sed quod tempus citatus habet veniendi ad electionem? Reſpon. tres menſes, c. ne pro defectu eod. Capitulum tamen poteſt hūc terminum reſtringere & breuiorem præfigere, vt in c. eccleſia. 2. eo vbi Ab. An autem hoc poſſit innita minori parte habetur in cap. cum nobis, eod.

i ¶ Vni.] Vt in c. quia propter. eo. ANT. TIMO. Vt poſſit autem procuratorem cōſtituere, ſi fuerit abſens ſine eius culpa, debet vocari, Inno. in cap. 1. de nou. oper nunc.

K ¶ Pluribus.] cap. ſi quis iuſto, eod. lib 6.

l ¶ De capitulo.] Bene de capitulo, quia extraneo inuitis canonicis, demandare non poteſt, c. ſi quis iuſto. § ſi eod. in 6. & § ſed cum abſens. infra eo. ſed bene poteſt volentibus, etiam quod non habeat iuſtam impedimenti cauſam: vt no. in cap. ſcriptum. & in c. quia pp. eod. & d. c. ſi quis iuſto.

a ¶ Nihil

nihil [a] agit: niſi de [b] certa eligenda perſona mandatum acceperit: quo caſu in [c] illam mandãtis, in aliã ſuo nomine iure conſentire poterit [d].

Duobus procuratoribus ad eligendum datis in ſolidum, non pòſſunt ambo eligere, ſed erit melior conditio occupantis. h.d.

Quod ſi pluribus [e] in ſolidum vices ſuas quis commiſerit, non quidem omnes reddere votum poterũt, quia uota dirigere poſſent in diuerſos, ſicq; res non haberet exitum, ſed erit occupantis [f] melior cõditio.

Si inter plures procuratores non appareat de prioritate in occupando, preponitur electus a capitulo, vel primo, nominatus in procuratorio h.d.

Et ſi ita concurrãt, vt inter eos prior non appareat, is admittetur dumtaxat [g]; quẽ vel capitulũ, vel pars maior [h] elegerit [i], vel ſi concordare nequeant [k], is, qui primus in inſtrumento [l], vel litteris procurationis nominatus fuerit.

Non poſſunt plures deputari ad eligendum in ſolidum. h.d.

Si autẽ plures non in ſolidum conſtituti fuerint, eadem ratione [m]; nullus eorũ admittẽdus erit [n] ſibique mandans imputet, qui ſic eos imprudenter conſtituerit.

Non poteſt votum in electione reddi per litteras.

Sed cum abſens, reclamante capitulo, extraneum conſtituere nequeat: videamus, An ſi nullus de Collegio velit eſſe procu-

a ¶ Nihil agit.] Satis videbatur dicendum, quod aliquid ageretur, cum talis procurator poſſit dirigere vota in diuerſos quidem, ſed vtrumque idoneum, quod olim in c. quia propter. eod. videntur voluiſſe ſuſtinere Goffr. & Hoſti. ſed reprobatum fuit: vt in c. ſi quis iuſto § porro. eod. in 6 vnde hic ſumitur: idque ea ratione: quia qua cõſciẽtia tenetur meliorẽ eligere nomine ſuo, eadem tenetur ad idem nomine domini ſui. ad hoc 46. diſ. ſicut nõ ſuo. item videntur incerta, contra c. 2. eod. in 6. vnde neutrum valet, & eſt ſimile quod dicimus ſ delegato qui ſubdelegationem recipit a ſocio, c. ſuper quæſtionum. §. ſi vero. de offi. deleg.

b ¶ De certa.] c. ſi quis iuſto. § porro. de elect. in 6. An autem procurator conſtitutus ad eligendũ poſſit aliũ ſubſtituere. Itẽ an poſſit compromittere, dic vt not. in d. §. porro.

c ¶ In illam.] Bene in illam: quia in aliam cõſentire nõ poſſet cõtra formã mandati. l. diligenter. ff. man. & in ca. cui de non ſacerdotali. de præb. in 6. c. cum dilecta. de reſcript.

d ¶ Poterit.] Argu. quod habens ſpeciale mandatũ, id poteſt, quod alias non poſſet: facit c. 1. & c. fin. de proc. in 6. Et facit ad quæſtionem An delegatus ab alio, quàm a principe, habens ſpeciale mandatum ſub delegandi, ſubdelegare poſſit, De quo habetur per Doctores in c. is cui. de offi. dele. in 6.

e ¶ Pluribus.] Etiam quam duobus, c. ſi quis iuſto. eod. vbi no. in 6.

f ¶ Occupantis.] De hoc in c. nõ iniuſte. de procu.

g ¶ Duntaxat.] Vnde iſto electo, alter omne ius amittit. ſimile in c. pe. de reſcript. in 6. niſi tamen in inſtrumento diceretur. Meliorem eſſe non debere conditionem occupantis: & quod vnus finire poſſet quod alter incepiſſet, c. ſi duo. de proc. in 6. & no. in c. ſi quis iuſto. de elect. in 6.

h ¶ Pars maior.] Sic c. fin. de reſcri. in 6 c. cum inter canonicos. eod. d. 56. ca. apoſtolica. l. quod maior. ff. ad munícip.

i ¶ Elegerit.] Sed an habeat locum variatio? Reſpondeo negatiue ſecundum Io. And. in c. ſi quis iuſto. eod. in 6.

k ¶ Nequeant.] Vel quia nolint eligere, vel quia pari numero diſcordant. Et not. quod prius recurrendum eſt ad electionem, quam ad ordinem ſcripturæ: quia per electionem credibile eſt eligi magis idoneum, ſed in inſtrumentis præponuntur, vel poſtponuntur aliqui arbitrio notariorum. facit c. ſi duo. de Procurat. in 6.

l ¶ In inſtrumento.] Concor. c. mãdato. de præb. in 6. c. ſi rector. diſt. 43. Et vtrobique ſunt concord. & per Ab. in c. nimis. 1. de exceſ. prælat. & in ca. ſed Apoſtolica. de reſcript. & in ca. cũ dilecta. eod. tit. de reſcript. fac. l. cum pater. § pe. ff. de leg. 2. Quid ſi primus non apparet; puta quia duo ſunt inſtrumenta? Reſp. mutuo ſe impedient: vt not. in cap. ſi quis iuſto. eod. in 6. l. quoties. ff. de vſufru. & imputet ſibi qui ſic eos conſtituit: vt infra §. proxi.

m ¶ Eadem ratione.] Quia, ſcilicet dirigere poſſent vota in diuerſos: & ſic res exitũ ñ haberet, vt §. infra proxi.

n ¶ Admittendus erit.] Et procedetur per ſocios, nulla alia citatione, vel requiſitione præuia. Sed contra videtur c. ſi duo. de procurat. in 6. Sol. ibi loquitur de procuratore dato ad iudicia in cauſis electionum, poſtulationum, vel prouiſionum: hic de procuratore dato ad negotia; ſcilicet ad ipſam electionem faciendam. Ibi de iure iam nato, hic de naſcituro, quod eſt minus fauorabile. Et dicebat Ioan. Monac. ſi non aſſumatur vnus ex duobus, qui proſequatur electionem iam factam, hic imminet periculum: ſed ſi vnus de collegio non admittatur ad electionem faciendam, nullum imminet periculum

rator [a], ſaltem per literas votum ſuũ reddere valeat. Et ſane cum non ante electionem, ſed in ipſa electione [b] ſecrete, & ſigillatim duntaxat ſingulorum vota ſint exprimenda [c], per litteras reddi nõ poterũt.

Superius dicta non habẽt locũ in electione Papæ, in qua multa ſunt ſpecialia. h. d.

Sed hæc quidẽ in aliorum Epiſcoporũ, non in Rom. Pontificis electione obtinẽt. In huius enim nec vlla neceſſaria eſt citatio, nec alijs quis ab ſens votum ſuum demãdare permittitur. Alia quoq; in eo ſpecialiter [d] cõſtituta sũt quæ ex Decretalium libris decentius eſt, quam hic accipere.

Electio celebratur tribus modis, & quomodo per inſpirationem.

Celebratur autem electio tribus [e] modis per inſpirationẽ: per ſcrutinium [f], & per compromiſſum. Per inſpirationem [g], vt cũ electores, nullo præcedente tractatu [h], quaſi [i] diuini Spiritus impulſu ſimul om-

culum: vt per Io. And. in c. ſi quis iuſto. de ele. in 6.

a ¶ Procurator.] Nullus enim inuitus cogitur ꝓcurationem ſuſcipere. l. inuitus. C. de procur. §. mandatum. inſti. de mandat.

b ¶ In ipſa electione.] Patet ergo per hoc, quod neque in littera aperta poſſit mitti ſchedola incluſa aperienda in ſcrutinio, continẽs nomẽ eius, in quẽ mittẽs, cõſentit: vt per Io. Monac. & clarius ꝑ Io. An. in c. ſi quis iuſto. § ſi eod. in 6.

c ¶ Exprimẽda.] Nota ergo, quod non ſola publicatio inſpicitur, ſed etiã expreſſio. Sed contra c. ſi quia iuſto § porro. de elect. in 6. & ſupra eod. § quod ſi pluribus. vbi exprimit votum ante ſcrutinium; dando ſcilicet ꝓcuratori mãdatum de certa ꝑſona eligenda Sol. falſum eſt, quod tunc exprimat votum: ſed mandatũ dat de voto exprimendo Sicut aliud eſt inueſtire, aliud mandare de inueſtiẽdo. ea ex ore. de his q̃ fi. a mai. par.

c Vnde ſi ꝓcurator, qui mãdatũ habet de certa ꝑſona eligenda non eligit, ſed ille fuit electus a quibuſdam alijs, vox illius mandantis non augebit numerum: ut ſi elect⁹ ſit a nonẽ, poſſit dicere ſe habere decem vota, computãdo votum procuratoris, qui habet mandatum de eo eligendo. Aliud ergo eſt dicere, conſentio in talem, aliud de mandatum de conſentiendo vel eligendo talem: quia hoc poſterius non eſt votum, & ideo ante ſcrutiniũ fieri poteſt. Sic in matrimonio carnali, aliud eſt cõtrahere, aliud eſt dare mandatum de contrahendo. contrahentem enim non poteſt pænitere: ſecus mãdantẽ ſuo nomine contrahi. cap. fin. de procu. in 6. vt per Io. And. in c. ſi quis iuſto §. ſi. eod in 6.

d ¶ Specialiter conſtituta.] Quæ ſint hæc, vide ꝑ Abb. & Doctor. in c licet. eod. & in c. vbi periculum. eod. in 6 & per Anto de Roſel. in tract de poteſtate Papę & imperatoris. § ſecundum unum.

Io. Bapt. Celebratur.] Diuiditur hæc pars in 2 particul. in prima habetur quot modis fiat electio: in ſecũda modi iſti explicantur, ſecunda ibi per inſpirationẽ: quoad primum CASVS non figuratur. Sed not ꝙ electio fit aut virtute diuina, & dicit̃ inſpiratio; aut modo humano, & ſic aut ꝑ ipſoſmet Electores, & hinc ſcrutinium: aut per conſtitutos ab eis, & ſic datur compromiſſum.

e ¶ Tribus modis] Olim etiam pluribus: qui tamen ob multa pericula ſublata fuerunt. c. quia propter. eod. in prin.

f ¶ Per ſcrutinium.] ANT. TIMO. Scrutiniũ dicitur multis modis, de quibus vide gloſ. in ver. ſcrutinijs. c. in electionis. de Elect. lib 6. & ibi per Hoſtienſ. qui enumerat tredecim modos. de ordine uero ſcrutinij, uide molia diſtn. 24. & 23. per tot.

Per inſpirationẽ] Io. Bapt. Hęc pars habet tres particul. in prima explicatur inſpiratio: in ſecunda ſcrutinium: in tertia cõpromiſſum: ſecũda ibi, per ſcrutinium: tertia ibi, per compromiſſum: quoad primum CASVS. Canonici cuiuſdã Eccleſiæ volebant Epiſcopum eligere per uiam inſpirationis; putabant tamen neceſſario eſſe ſeruandam aliquam formam; ad idq; mouebantur illa ratione: quia quælibet negocia certam formam habere conſueuit a lege, iuxta c. a. & fin. de cõſti. Sol. ut hic habetur: quia, Quę ſpiritu Dei agũtur, non ſunt ſub lege ca duæ. 19 q 2 obiectio autem non tenet tum ob rationem aſſignatam, tum etiam q̃m forma poteſt dari aliquando ad cognoſcendum aliquid, & ſic ſine dubio data fuit. No. primo caſu, quod non regulatur à lege humana niſi declaratiue: 2 Not. ſecundum [illegible] legem humanam poſſe declarare legem diuinam, & ea quæ ſunt iuris diuini, ut etiã adnot. Ab. in c. ſi. n 3. de cõſuet. od.

g ¶ Per inſpirationem.] Ratus eſt hodie hic eligendi modus.

h ¶ Tractato.] eſt autem tractatus diſcuſſio quędam, uel indagatio circa rem in futurum diſponẽdam: vt per Abb. in c. tua. de his, quæ fi. a præla. con. cap. & differt a conſenſo. Vnde ſtatutũ puniẽa tractatum facientes, includet etiam qui non perfecerunt delictum: & quod hic dicitur, intellige de tractatu ſpeciali; puta pro Petro uel Ioanne. generalia autem tractatus præcedere poſſet, ut ſi vnus diceret: Rogemus Deum pro bono pręlato. Io And. & Ab. in c quia propter. verſ. niſi eod.

i ¶. Quaſi.] Sed cur dicit quaſi? Reſpon. veritatem denotat. vt in c parochianos. de decim. l. 1. ff. de tranſ. iuſta illud Ioa c 1. Gloriam quaſi vnigeniti. vel ſecundum Hoſt. tacite hic includuntur duæ formæ electionis per Inſpirationem Vna, quæ vere fit per inſpirationem, & auctore Deo, vt nulla indiget confirmatione, ut fuit electio Nicolai, Ambroſij, & Seuerini, de quibus diſt. 61. § his omnibus. Alia quæ fit per quaſi inſpirationem, vt quando Quaſi veritatem deſignat

non

nes [a] in vnũ repente cõſentiunt, & ſimul [b] vnum nominant.

Electio facta ad clamorẽ populi eſt nulla. h. d.

Quod [c] ſi forte laici [d] prece [e] vel pretio corrupti [f] aliquem cõ cordibus clamoribus [g] petant, is non tam per inſpirationẽ, quam per nefariam [h] conſpirationem nominatus, omni penitus electionis fructu merito carere debet.

Quomodo dicatur celebrari electio per ſcrutinium, & qui ſũt ſcrutatores. h. d.

Per ſcrutinium fieri dicitur electio, cũ præſentibus omnib⁹ [i] qui debent [k], volunt [l]

non conſtat, quod auctore Deo ſit facta: ſed hoc ex eo præſumitur: quia nullo præcedente tractatu electores in aliquem conſentiunt: & ſequitur hoc Abb. in c. quia propter, verſi. niſi. & Oldr. cõſi. 155. Sed ſecundum alios tunc per quaſi inſpirationem dicitur electio fieri, cum præcedente tractatu, vel nominatione alicuius canonici ſeperatim in illum cõſentiũt, quo caſu debet fieri compromiſſum in aliquos, qui vice omnium eligãt. ſic Spec. eod. tit. §. fin. §. ſi autem, & per Firma. in tract. de epiſcopis in prima parte in e. qualiter eligatur epiſcop.

a ¶ Omnes.] Vnius ergo contradictio vel non concurſus ſufficit ad hoc vt non poſſit dicere electio celebrata per inſpirationem. Abb. in c. quia propter, verſic. niſi. eod. Ioan. And. in addit. ad ſpecu. de elect. §. ſi. & tenet Firmanus in tract. de epiſcopis in prima part. c. qualiter eligatur Epiſcopus. quæſt. 53. Nec mirum cum uno diſcrepante, nec cõcorditer quidem facta dici poſſit electio. Abb. in c. non poteſt. de re iudic. & in cap. in cauſis. eod. & not. in c. cupientes. §. ad hoc. eod. in 6. licet quandoque aliter: Doctor. in c. cum olim. in fi. de re iudic. Sed ſic videntur hi, qui eligunt per inſpirationem, magis grauari, quam eligentes per ſcrutinium: in quo ſufficit maior pars: vt in c. quia propter. eod. & infra §. proxi. Reſpon. vt per Abb. in d. cap. quia propter. verſi. niſi.

b ¶ Simul.] Bene ſimul: quia ſi diſiunctim electio tamquam ſingularis non tenetur, vt not. in cap. in Geneſi. eod.

c ¶ Quod ſi forte.] Ponit tria, ob quæ impugnatur electio. primo quod facta à laicis. ſecũdo quod a corruptis. tertio quod ad clamorẽ populi; vt colligitur virtualiter ex hac littera.

d ¶ Laici.] Qui nullum habent ius in eligendo. c. maſſana. eod. & §. laicis. infra tit. 1. & ſumitur ex cap. 2. eod.

e ¶ Prece.] Preces enim inducunt ſimoniam. cap. ordinationes. & cap ſunt nonnulli. 1. quæſt. 1. Et interdum poſſunt iuſtum metum inducere. vnde tũc eſſet electio nulla, iuxta tradita in cap. licet & in ca. bonæ. eod. licet regulariter contra: etiam ſi ſint principis preces. Abb. in cap. cum inter R. ſeniorẽ. eod. Et ex aliqua ſaltem reuerentia cogunt electos deſeruire deſiderijs eorum, ad quarũ preces fuit quis promotus, quod nõ expedit. c. illud. 8. q. 2. fac. 16. q. 2. c. viſis & per Abb. in c. ſacroſancta. eod.

f ¶ Corrupti.] No. igitur vnum, quod eſt mirabile, ſecundum Abb. in c. 1. eod. unde ſumitur, quod licet quilibet in ſingulari præſumatur bonus cap. fin. de præſum. & in l. merito. ff. pro ſoc. tamen in populo non eſt iſta præſumptio, etiam reſpectu ſingulorum, & ſic quod dicitur hic, Corrupti. poteſt intelligi, etiam præſumptione tantum, ne dum certitudinarie. quod no.

g ¶ Clamoribus.] Et ſic not. quod non eſt aliquid faciendum ad clamorem populi; docendus eſt enim, non ſequendus populus. c. docens. diſtin. 62. & c. miramur. diſt. 61. l. decurionum. C. de pœn. & not. in d. c. miramur & in c. 2. eo. niſi forte aliàs oriretur ſcandalũ, per ea, quæ Abb. in c. 1. ver. ſed aduerte. eo.

h ¶ Nefariam conſpirationem.] Ideo dicit, nefariã: quia quamuis nomẽ cõſpiratio, videatur ſonare in malam partẽ: tamen quãdoq. etiã eſt licita, & ſumitur in bonã partẽ: ut per Inno. Abb. & alios in ca. cum I. & A. de re iudi. per Abb. in c. petitio. de iureiur. Conſpiratio.

Per ſcrutinium.] CASVS. Quidam canonici Eccleſiæ viduatæ ſi in vnum conuocati ſimpliciter dederunt uotum ſuũ pro electione Epiſcopi, & cum per eos non ſint priꝰ electi ſcrutatores, nec etiam ſit obſeruatũ ut electio fiat a maiori & ſaniori parte cap. propterea fuit quæſitum quid iuris, id. n. uidebatur ſatis cũ per talem formam Electores obſeruent, & eligant quinam ſit magis idoneus, & iſte eſt finis ſcrutinij, con. non eſt curandum de modo quando habetur effectus. his accedit quod quilib. de capitulo præſumatur bonus ac prudens propter examẽ in eius promotione factũ, unde merito &c. Sol. tamen ut hic legimus, quia ſolemnitas eſt ſeruanda tum ut ordinate ac canonice electio fiat, tum & ad euitãdas fraudes, & ideo obiectiones ſicut apparet aliquid non concludũt. Not. primo in ſcrutinio diligenter eſſe nota examinanda, vt electio fiat de meliori, & ideo datur certa forma. Not. a de iure communi capituli facta, tũc dicũtur autbẽt. quãdo ſũt a maiori & ſaniori parte canonice approbata. ca. 1. de ijs quę a maio. par. c. & ibid. docto. limit. ratione conſuetudinis uel conſtitutionis. Io. Bapt.

i ¶ Omnibus.] Scilicet a quibus debet electio celebrari.

K ¶ Debent.] excludit illos, qui de iure non debent intereſſe electioni, licet ſint de collegio, uel Canonici Eccleſiæ: ut ſunt excommunicati, ſuſpẽſi, impuberes, & non conſtituti in ſacris. c. cum dilectus. de conſue. & not. in ca. illa. eod. c. ex eo. in Cle. hi qui. de ætat. & quali. c. is qui. de ſententia excommu. §. 1. & 2. infra tit. proxi. per totum. Io. Bapt.

l ¶ Volunt.] Ex hoc not. duo. Primum, quod non debet quis compelli, vt interſit electioni, ſi nolit intereſſe: niſi tamen, ut quis interſit, interſit eccleſiæ, quo caſu compelli poterit. Ab. in c. quia propter. eod. & fac. quæ not. in c. 1. de his, quæ fi. a ma. par. capituli. Secundum, quod nolentes intereſſe, non debent computari in numero duarum partiũ. fac. quod not. in c. quod circa. de elect. & Ab in d. c. quia propter. Et ſic ſaltẽ in electionis materia limitantur l. nulli. & l. planc. ff. quod cuiuſque vni.

no-

no. & tractatur plene per Ab. in c. cum nobis, & in c in cauſis eo

a ¶ Poſſunt.] Hæc autem poſſibilitas, & commoditas refertur ad commoditatem, & vtilitatem Eccleſiæ, vt no. ſupra eod. in uerſi. cuncti, de quo vide etiam per Abb. in c. coram. & in c. in cauſis. eod.

& poſſunt cōmode intereſſe, tres de Collegio b fide digni aſſumūtur, qui ſecrete c, & ſingulatim vota cūctorum d diligēter exquirunt, & demū in ſcripturam e redacta publicant f: quo facto, collatione g habita, is demum, cenſetur electus, in quem, vel omnes, vel maior h & ſanior pars Capituli ſtatim i conſenſerint.

Pars minor eligentium ad infrigendam maioris partis electionem poteſt opponere de propria auctoritate, ac Zelo & de meritis electi. h.d.

Quod ſi eligentiū k vota ita ſe diuiſerint, vt hinc quidem electorū pars numeroſior conſiſtat, inde minor: ſed quæ non minus ex auctoritate eligentium, quam ex

b ¶ De collegio.] Sed non ne per hoc uidetur dari occaſio diſcordiæ, & diuturnæ vocationis contra c. ne pro defectu. e. d. & c. cupientes eod. in 6. eod c poſtquam. d. 90. cū facilius poſſint electores concordare in eū, qui eligendus ſit in prælatum quam in iſtos tres. arg. c. Innotuit. de arb. & l. itē ſi vnus. §. ſi in duos. ff. de arb Sol in iſtis ſcrutatoribus. cum nec eligant prælatū nec eligantur, non magna requiritur inquiſitio & diſcuſſio; quilibet enim de capitulo poterit hoc facere: dum tamen non appareat indignus, vel non ſit nimis terribilis, ſecundum Abb. in c. quia propter eo. Sed ego dum anno 1555. ſede vacante eſſem in Conclaui pro eligendo futuro Pōtifice, uidi ſeruari, quod ſeruatores fiebant tres primi Cardinales trium ordinum: ſcilicet primus epiſcopus, primus presbyter, & primus diaconus, & quod hic dicit de collegio, idē forte ſi nō ſint de ſecundum Vinc. & collegio. Tancre. magis cōmuniter tamen contra. vt in d. c. quia propter.

c ¶ Secrete.] Quia aliàs, ſi publice, & palam forte timerent aliquem nominare, libera enim debet eſſe voluntas in eligendo. 7. q. 1. cap. dilectiſſimi. c. bonæ. 1. eod. per hoc etiam obuiatur fraudi quorundam, de qua in c. conſiderauimus, & in ca. quia propter. eod Sic & teſtes ſecreto debent deponere, vt liberius dicant veritatem: aliàs non ualet depoſitio c. uenerabili. de teſt. l. nullum. C. de teſt. cap. inquiſitionis. § 3. de accuſa. De hoc tamen uide per Abb. in c. quia propter eod.

d ¶ Cunctorum.] Sed quis ſcrutabitur uota ſcrutatorum? Reſpon. ſecundum Ioan. And. duo ex ipſis ſcrutabuntur tertiū à principio, ne ſit in eorum poteſtate electio, ſi in fine dent uotum. Alij dicūt quod dandus erit quartus cum tabellione, qui ſcrutabitur illos tres. prima melior ſecundum Abb. in c. quia propter, eod.

Scriptura de ſubſtantia ſcrutinij

e ¶ In ſcripturam.] Not. caſum in quo ſcriptura eſt de ſubſtantia actus. plures alij not. in c. 1 de cenſi. in 6. Sed a quo huiuſmodi vota redigentur in ſcripturam? Reſp. per ipſos ſcrutatores, vel tabellionē; nec enim propter verbum, ſecreto, perſonæ neceſſariæ cenſentur excluſæ. Sed an hic tabellio debeat eſſe clericus & ſcriptura publica? Reſp. negatiue, ut per Abb. in c. quia propter. eod.

f ¶ Publicant.] Quo facto uariare nequeunt electores. c. publicato, eod. ſcilicet ſecuta electione: non ſecuta autem electione in Summi Pont. electione ſolent Cardinales ſtatim publicatis uotis alteri, cui uotū a principio non dederint accedere: & ſi vſq; ad ſufficientem numerum acceſſerint, cenſetur quis electus, & ita admittitur variatio per acceſſus, quod facit expeditiorē, & celeriorem electionem.

g ¶ Collatione habita.] ſcilicet numeri ad numerum, zeli ad zelum: & de hoc pleniſſime in cap. eccleſia, 2. eod. Quando tamē vna electio ſit a duabus patribus, ceſſat huiuſmodi collatio. cap. ſi quando. eod. in 6. & infra eod. §. hoc tamē

h ¶ Maior & ſanior.] Et pro, idest, ſecundum Hoſt. in c. ſcriptura. eo. qua. ſi ſecundum eum ſanior pars reputetur ea, quæ eſt numeroſior. Sed hæc expoſitio nimis impropriat litteram: ideo dic maior reſpectu numeri, ſanior reſpectu zeli & meriti: & cum de natura copulæ ſit diuerſa copulari: c. querelam. de ſimo. not. in Rub. ff. de iu. & facti. igno non ſufficiet ſanioritas, niſi etiam concurrat maioritas numeri, de quo tamen plene in c. Eccleſia 2. & in cap. coram eod. Et nota hic tria, quæ ſunt de ſubſtantia li forma electionis. ſcilicet numerus & qualitas eligentium, collatio, & publicatio ſcrutinij: vt in c. in Gene. eod. vbi per Ab. in 4. not. & in cap. quia propter. eod. tit. Tria de forma ſubſtantiali electionis.

i ¶ Statim.] Id eſt, nullo actu contrario intermedio poſt uota quæſita: argum. l. heredes palam in fi. ff. de teſtamen. & facit cap. cum poſt petitam. eod. & c. præterea, de teſt. cog. Et de dictione, ſtatim, & ſimilibus, dicas, quod vbi ius determinat de ſignificatione ipſarum, ſeruanda eſt iuris diſpoſitio: vt in l. promiſſor ff. de conſtit pecu. & in c. ſi in qualibet 20 quæſt. 2. & cap. puella eadem quæſtio. in l. cum ſpecialis. C. de indi. & in l. ſi C. de erro, aduo. in quibus iuribus determinatur horū uerborum ſignificatio. Aliàs uerificantur in modico tempore arbitrio iudicis, ſecundum Abb. in c. quia propter eod. ad quem alij multa congerunt. Statim.

K ¶ Eligentium.] Ex hoc ſecundum Abba. in c. Eccleſia 2. eod. infertur ad unum, ad quod communiter non aduertitur: ſcilicet, quod in diſponendis per capitulum non debent voces dari per lupinos vel fabas: quia tunc non poteſt apparere ſanior pars: ſed ſolum maior reſpectū numeri, & ſcilicet plurium uō debent ſolum numerari perſonæ ſed ponderari ſententiæ. Nihil eſt enim ſic inæquale, quam ubi impar eſt prudentia, ſit par ius. Et dicit Cicero multi homines, & pauci homines, multi nomine, pauci re. fac. diſt. 40. c. multi. Vnde debet eſſe differentia in auctoritate uotorum, ut magis Suffragia non danda per fabas.

gis ponderet vox prudentis, quam inſipientis, ut hic. Ampliat hoc Bart. in l. Pomponius. ff. de re iudi. vt procedat etiã in Vniuerſitate, & Collegio ſæcularium: quod in practica non ſeruatur, vt apparet in collegijs Doctorum. de quo per Felin. in c. cum omnes. de conſtit. tunc ſi auctoritas & meritum alterius partis non multum excedit, debet præferri numerus: quia de modico exceſſu non eſt curandum: argum. cap. et ſi quæſtiones. de ſimo & l. ſcio ff. de reſtitu. in integr. quod fundatur magis æquitate, quam iure, vt per

meritis electi [a] ſanior appareat ad infringendã partis numeroſioris electionem, facultas erit minori, & de auctoritate [b] ipſorum eligentium, & de meritis eorum, qui electi fuerint opponere [c].

Contra electionem factã a duabus partibus nõ poteſt opponi, niſi de nullitate voti alicuius earum dictarum partiũ h. d.

Hoc tamen tũc obtinebit, cum nõ magnus [d] in altera parte cõtigerit exceſſus. Ceterum ſi quando duabus electionibus celebratis, pars altera eligentiũ alia duplo maior [e] numero deprehẽdatur, cõtra huiuſmodi electores ad extenuationẽ meriti, vel auctoritatis ipſorum [f], paucioribus, vel electo ab eis opponẽdi facultas nõ erit. Quamquam, ſi quid opponere voluerint, quod uotũ illius cui opponitur nullum [g] ipſo iure redderet, id eis minime cenſetur interdictum.

Scrutatores unde dicantur. h. d.

Vocantur autem [h] viri tres de collegio ſumpti ſcrutatores, eo quod ſingulorũ vota diligenter ſcrutẽtur [i].

Zel. quõ probat.

a ¶ Electi.] Ex hoc not. quod cum zelus eligentium conſiſtat in animo, non poteſt aliter probari quam per coniecturas. c. 2. de tenũ. in 6. l. dolum. C. de dolo. eſt igitur bona coniectura ad pbandum zelũ, quæ ducitur ex meritis electi: nam qui eligunt meliorẽ, præſumuntur etiã meliori zelo ducti: vt per Abb. in c. eccleſia 2. eod.

Auctoritas ex q̃bus conflatur.

b ¶ De auctoritate, & cet.] Sed ex quibus colligitur, vel conflatur hæc auctoritas? Reſpondeo ſecundum Abb. in c. dudum. & in c. eccleſia. 2. eod. & in cap. 2. de his, quę fi. a ma. par. cap. Dignitas, vt ſi canonicus habet annexam dignitatem præbendæ. Aetate & tempore receptionis, Generis quoque nobilitas conciliat maiorem auctoritatem, ſicut & litteratura: argumen. c. de multa. de præb. & not. in c. lex. diſt. 2. & quod not. Abb. in cap. conſtitutus. de appel. Et per hoc apparet, quod male dicebat quidam ignobilis, euectus tamen ad Cardinalatum, aduerſus quendam Cardinalem magnæ nobilitatis, Tu non es Cardinalior me: quia Cardinales nobiles ſunt quodãmodo Cardinaliores alijs per ſupra allegata. Hoc tamen intellige habere locum in clericis ſæcularibus: ſecus autem in religioſis, apud quos non attenditur nobilitas, vt habetur in cap. fin. de ſtat. reg. & in cap. ſcripſit. 27. q. 2. & in cap. pijs. 20. quæſt. 3. & per Specu. de ſtat. monac. §. 1. verſic. 11. & per Abb. in c. dudum. eod.

Cardinales nobiles Cardinaliores.

c ¶ Opponere.] Oportet igitur, quod de iſta ſanioritate opponatur, alias in dubio præſumitur pro numero: argum cap. prudentiam. de offic. deleg. & in cap. quibus. diſt. 20. cap. dubium. 1. Ab. in cap. Eccleſia 2. eod. hęc tamen pręſumptio admittit probationem in contrarium: vt in d. cap. Eccleſia. & hic. Circa quod cum quæritur quę electio præualeat, An facta a maiori parte reſpectu numeri, An a minori & ſaniori, ſecundum Ioan. And. & Abb. in cap. eccleſia. eod. 2 diſtingue ſic. Aut numerus in multum excedit, & tunc numerus præfertur auctoritati, merito, ac zelo. c. ſi quando. eod. in 6. & §. ſi quando. aut numerum non multum excedit, &

Præſumitur p numero.

Abb. in d. ca. eccleſia. Aut auctoritas & meritum in multum excedũt a numerus autem in modico, & tunc electio maioris partis non debet confirmari: vt not. in d. c. eccleſia. Sed nec electio facta a ſaniori tantum confirmanda erit, ſecũdum commu. opi. vt per Abb. in d. ca. eccleſia.

d ¶ Non magnus.] Not. hic & in cap. ſi quando eod. in 6. vnde ſumitur, qui dicatur magnus, vel non magnus exceſſus.

e Duplo maior.] Non requiritur, q exceſſus ſit duplo maior, ſed q ſint duæ partes de tribus. fac not. in cap. ſcriptum eod.

f ¶ ipſorum.] Scilicet eligentium, videtur ergo q cõtra electum bene aliquid opponi poſſit, quod ad extenuationem pertineat: argum ca. nouit. de præſumpt. & l. cum prætor ff. de iudic. Sed non eſt verum ſecundum Guliel. per litteram, quæ dicit meriti, quod proprie reſpicit electum. ita not. in cap. ſi quando. eod. in 6.

g ¶ Nullum ipſo iure.] Ideo dicit, ipſo iure: quia largo modo nullum dici poteſt, etiam quod annullari poteſt, licet mero iure teneat. Abb. in cap. ceterum. de reſcrip. per. l. ſi dari ſtipuler. ff. de verbor. oblig. immo & uerbum, Ipſo iure. interdum intelligitur, mediante exceptione § præterea. inſtit. de except. & not. ex hoc §. Et ex cap. ſi quando. eod. vnde ſumitur, quod ſi per legem, uel ſtatutũ diſponitur, quod non poſſit opponi aliqua exceptio, non intelligitur excluſa exceptio nullitatis, de quo per Domi. in d. c. ſi quando & per Bart. in l. 1. § 1. ff. quod ui. aut clam. & in l. 4. § condẽnatum. ff. de re iud. & not in Clem. 1. de ſequeſt. poſ. & fruct.

Ipſo iure.

Nullitatis exceptio.

h ¶ Viri tres.] Vinc. & Tancr. tenet, hunc trinariũ numerum non eſſe de ſubſtantia, dummodo tot ſint, quod fraus fieri non poſſit: communiter tamen tenetur contra, quod magis conuenit litterę. c. quia propter. eod.

i ¶ Scrutentur.] Et ita nomen eſt rei conſequens, vt § eſt & aliud. inſtit. de donat.

Per cõpromiſſum. CASVS cum Canonici uiduatę Eccleſiæ ob diſcordiam inter eos ortam non potuiſſent

tuiſſent aliquem eligere per ſcrutinium conuenerunt in hoc, vt hanc electionem compromitterent, idq; uolebant facere certis conditionibus, vnde fuit dubitatū an & quomodo poſſent: cum.n. in electione ſit faciendū examen illius eligendi. argumēto cap. 1. de ſcrutin. &c. poſſet propterea inde oriri diſcordia ſient in ſcrutinio, & conditionea in electionibus reijciuntur. c. 2. eod tit. in 6. ſed ſi compromiſiſſent, nō videbatur conueniēs eos compromiſſam poteſtatem poſſe reuocare. argumento l. ſicut C. de actio. & oblig. Sol. tamen vt hic dicitur, quia ob bonum pacis & vtilitatem Eccleſię hoc fuit conceſſū: ad primam autem obiectionem rſidetur negando inde poſſe oriri talem diſcordiam, & hoc ꝓpter formam in cōpromiſſo traditam: illa uero deciſio de conditione verificatur in reddendo votū, non autē in faciendo aliquod mandatum ad eligendum cū iſta duo maxime inter ſe diſtent. argumento cap. ſi quis iuſto. eod. in 6. nec etiam obſtat d. l. ſicut. quia argumentum de contractu ad compromiſſum non tenet. Not. inde argumentum etiam ſpiritualia poſſe compromitti, & compromittentes poſſunt ita compromittere prout eis pro vtilitate Eccleſiæ melius videbitur, iuxta cap. cum dilectus. eod.

huiuſmodi compromiſſum ſufficit vnius ſolius cōtradictio: vt not. in cap. quia propter. in c. ſcriptū. eod. & ita tenetur communiter: cum nemo inuitus priuari debeat iure ſuo. l. inuitum. & l. in uendentis. C. de contrahen. empt. licet quidam contra d. c. quia propter. & idem putat ibi Abbas in alijs negotiis eccleſiæ expediēdis. Quia cū cōpromiſſum ſit res volutaria l. ſi dictum. ff. de euict. oportet, quod omnes conſentiant: vt dicitur in cap. omnes. de conſtit. & per Ioan. Andr. in rub. de re. iur. in 6 in Mercurial. Dicit tamen Hoſti. quod ſi ſint tres tātum in Collegio, vno inuito, duo poſſunt compromittere, ſuadente neceſſitate, c. quanto. de conſuetud. cum propter paucitatē Collegiarorum nō poſſit ſeruari forma ſcrutinij, quod & æquum eſt, & per Doctores cōmuniter approbatur: ſed de hoc multum dubitat Abbas in dicto c. quia propter. vl̄ i videndum. Poſſet tamen maior pars capituli, inuita minori admittere aliquos ad conſulendum, ſecundum Compoſt. & Abb. in d c. ſcriptum. ratione, de qua ibi per eos.

vnius Impedit cō promiſſum.

Quomodo per compromiſſum celebretur electio, & quod arbitri non ſeruantes formam compromiſſi nulliter eligunt. h.d.

Per cōpromiſſum [a] celebratur electio, cum plures [b] idonei [c] viri eliguntur [d], in quos omnium [e] vice, eligendi [f] certo modo [g] facultas & poteſtas transfunditur. Qui arbitri compromiſſi fines diligenter cuſtodire debent, ſcituri, ſi quid non ſecundum demandatā formam egerint, nullum habiturum eſſe Iuris effectum [h].

Poteſtas arbitrorum non exſpirat re non integra, etiā non ſecuta electione. h.d.

Quod ſi intra terminos cōſtiterint, qđ ab eis geſtum fuerit, uſque adeo ratum habendum erit, ut etiam nō ſecuta electione [i], re tamē nō integra [K],

a ¶ Per compromiſſum.] Iſta forma fuit inuenta pro faciliori via, vt euitetur magna difficultas ſcrutinij, in cuius practica, etiam perfecti viri ſolent deficere.

b ¶ Plures.] Sed an in unum poſſit fieri compromiſſum? Reſpon. ſic. c. cauſam. extra eod. nec enim hæc pluralitas eſt de forma; immo melius res expediri poteſt per vnum, quā per plures, ideſt, duos: quia tunc res fere eſt ſine exitu l. item ſi vnus. §. ſi. ff. de arbit. & c. innotuit. eod. tit. & de hoc vide in c. ſi compromiſſarius. eod.

c ¶ Idonei.] Sed in quo conſiſtere debet hæc idoneitas? Reſpon. vt quia non ſint laici. c. contigit. de arbitr. & quod ſint religioſi, ideſt, bonæ conditionis non enim neceſſe eſt, quod ſint religioſi id eſt, profeſſi aliquam regulam approbatam: vt per Ab. in c. quia propter. eod.

d ¶ Eliguntur.] Non ſolum ab ipſo capitulo, immediate, verum etiam a certis perſonis mandato & vice capituli. cap. in cauſa. ubi Abba. eod. Ex quo infertur, ꝙ compromiſſarij poſſunt eſſe à principio incerti, certificandi tamen per ipſos; quibus eſt data à capitulo poteſtas eos eligendi.

Diſſēſus e ¶ Omnium.] Not. ergo, quod ad impediendū

f ¶ Eligendi.] Bene eligendi, quia ſi iam elegerunt: dubitetur tamen de validitate, ac uiribus electionis, non poſſunt canonici de, & ſuper dicta validitate electionis facere compromiſſum in præiudicium electi, etiam ſi ab aliquo opponatur de nullitate. ſemel enim functi ſunt officio ſuo; Abb. & Doctor. in cap. cum inter canonicos. per illum textum eodem.

g ¶ Certo modo.] Vt puta, quod teneantur ſcrutari ſecrete vota omnium, & illum eligere, in quē conſenſerit maior pars capituli, & ſanior. ca. cum dilectus. eod. & c. cum expediat. eod. in 6. & ſic cōpromiſſi forma & ſcrutinij iungi poſſent. quod putatur vtilius: vt not. in d c. cum expediat Non tamen poſſunt cōpromittentes tollere ſubſtantialia capituli, quia propter, vt ibi not. Abb. licet poſſint ſimpliciter compromittere. promittendo in prælatum illum recipere, quem arbitri elegerunt. c. cauſam extr eod.

h ¶ Effectum.] Cap. cum dilectus. eod. cap. cum olim de arb. c. dilecta. de reſcrip. l. diligenter. ff mand.

i ¶ Electione.] c. in cauſis. eod. vnde ſumitur.

K ¶ Non integra] Sed quando dicitur res non integra? Reſpon ſecundum Inno. & Abb. in c. in cauſis. eod. cum attinguntur ſubſtantialia ipſius negotij, puta cum inceperunt arbitri tractare de perſona eligenda: ſecus ſi ſolummodo ſint expleta aliqua pertinentia ad ſollemnitatem actus: vt, quia

Res integra.

demandata ſibi poteſtas reuocari non poſſit [a]. Oſtendimus, quibus modis electio celebretur; conſequēs [d] nūc eſt, uti videamus, & qui poſſunt eligere, & in quos cadere poſſit electio.

QVI ELIGERE, eligiue poſſint.

TIT. VII.

In electione
- Qui eligere
  - Debent
    - Canonici Regulariter
    - Alij
      - Ex conſuetud.
      - Præſcriptione
      - Pacto
      - Priuilegio
  - Nō poſſunt
    - Pupilli
    - Non ordinati
    - Excommunicati
    - Suſpecti
    - Interdicti
    - Hæretici
    - Laici.
- Qui eligi
  - Debet eſſe Maior xxx.
  - Non poteſt
    - Minor xxx.
    - Excommunicatus
    - Suſpenſus
    - Non in Sacris
    - Schiſmaticus
    - Neophyta.

celebrauerunt Miſſam ſpiritus Sancti, vel quid ſimile, licet gloſſ. in Clem. ſi. de procura. dicat rem eſſe integram cum non fuerunt facta præparamenta: ſed in iudicijs dicitur res integra ante litem nō conteſtatam.

neralirec. ff de ritu nupt. & not. in c. ſi. de proc. lib 6. b ¶ Conſequens.] Immo prius dicendum fuit de perſonis tam eligentium, quam electorum, & poſtea de formis electionis. l. ſi quatamus ff. de teſtamen & ſupra de eccleſ. conſtit. § fin. Sol. non ſemper ſeruatur ille ordo, ut apparet inſtit. de teſtam. ord. & inſt. quibus non eſt permit. cond teſtamen. ut diſputatur late per Moder. legiſt. in d. rubri. inſtit. de teſtam. ord.

a ¶ Non poſſit.] Videtur ergo, quod re integra hæc poteſtas reuocari poſſit: argum. l. 1. ff. de offic. eius, cui mād. eſt iurid. quod Goſ. Vinc. & Hoſt admittunt inſtar mandati § recte. inſtitut. manda. Alij cōtra: argum l. ſicut. C. de act. & obligat. vt diffuſe not. in cap. in cauſis. eod. Communis reſolutio habet, q ſi vniuerſitas dedit hanc poteſtatem compromiſſarijs gratia ipſorū compromiſſariorū, quod etiam re integra reuocari non poſſit: quia tunc eſt quædam ceſſio iuris: ſiue donatio. unde non poteſt reuocari. C. de donat. l. ſiue. C. de trāſact. l. quamuis. C. de reuoc. donat. l. ſi donationem 22 q. 2. c. non enim. ea. ſuper queſtionibus § por ro. de offic. deleg. c. quod ſemel. de reg. iur. in 6. 32. queſt 5. cap. horrendus. & 8 quæſt. 2. cap. dilectiſſimi. Et quod hic, & in cap. in cauſis. dicitur re non integra, intellige maxime. Aut hæc poteſtas nō fuit data fauore perſonarum, ſed eccleſiæ, forte ut facilius expediatur electio, ita quod cō promiſſarij fuerunt deputati nudi miniſtri, & executores, & tunc procedat argu. a contrario ſenſu, & reuocari talis poteſtas poterit ſecundum Ioan. Andr. & Abb. in d. c. de cauſis. & Inno. in c. conſtitutus. de conceſſ. præbend & fac. §. illud quoque inf. de collat. in dubio autem reuocari poſſet cum gratia non præſumatur, nec donatio. c. fin de trāſlat. prælat. l. cum de indebito. ff de probat. & not. in l. cum quidam. ff ſi cert. pet. Qualis autem eſſe debeat talis reuocatio, & an ſufficiat tacita, ponit Abb. in d. ca. de cauſis. Et ex hoc § & ſuperiore collige notabilem differentiam: nam ad contrahendum ſpirituale coniugium, ſufficit dare mandatum in genere: ut hic, & in d. cap. de cauſis. & cap. quia propter. eod. ſecus in carnali: quia oportet quod detur mandatum cum certa perſona. l ge-

Inter mā datu ad cōtrahē dū carnale & ſpirituale coniugium q differentia.

QVI ELIGERE eligiue poſſint.

Cum electio conſideretur ut diximus in ſuperiori rubr. ratione forma & ratione perſonarum, ſequitur ut poſt cognitionē formæ videamus de perſonis, ideo proponitur nūc tit. iſte, qui diuiditur in 2. partes: in prima a Inot. qui poſſunt eligere: in ſecunda qui poſſunt eligi: ſecunda ibi, oportet autem Io. Bapt.

Ius igitur] Hæc pars adhuc ſubdiuiditur in 2. part. in prima habetur quo iure competat poteſtas eligendi: in ſecunda adnot. qui valeant eligere ſecunda ibi, ſed neq; quoad primū CASVS Canonici viduatæ Eccleſiæ nolebant ita per ſeipſos Epiſcopum eligere, vt alios diuerſo iure id prætendentes reijciebant: vnde fuit quæſitum quid iuris. pro Canonicis enim faciebat cap. nouit de ijs quæ fiunt à prælat. ſiquidem cum Canonici, & Epiſcopus conſtituant unum corpus ut ibi legimus, non videbatur rationi conueniens alios quoq; admittere. Sol. tamen ut hic dicitur, quia diuerſimode poteſt aliquid alicui acquiri, quo acquiſito ſine facto proprio non debet priuari iuxta leg. id quod noſtrum ff. de reg. iur. non obſtat obiectio quia aliud eſt conſiderare corpus ipſum, & aliud modum tale corpus conſtituendi Not. cauſam diſtin. iſtorum iurium, quæ competunt aut de iure, aut de facto: ius autem eſt priuatum, & hinc priuilegium: aut eſt commune, & ſic aut ſcriptum, aut non ſcriptum: factum autem eſt de conſenſu partium expreſſo, & dicitur pactum aut tacitum, & dicitur præſcriptio. Io. Bapt.

QVI ELIGERE ELIGIVE POSSINT.

Quibus ius eligendi competat h d.

RVS igitur Prælatū eligēdi ad Canonicos [a] hodie [b]. & ad viduatæ eccleſiæ pertinet collegium [c]. Sed & ſi qui conſuetudine [d], vel præſcriptione, pacto [e], vel priuilegio [f] fuerint muniti, ab electione minime ſunt excludendi.

Impuberes & non conſtituti in ſacris non poſſunt eligere h.d.

Sed neque in pupillari ætate [g] conſtituti,

a CAnonicos.] Vt cap. in Geneſi. c. eccleſia. 2 cap Cumana. cap. cum in ueteri, & c. congregato. & c. bonæ. 1. eod. & idem ſi in veritate forte non ſit canonicus, ſit tamen in quaſi poſſeſſione canonicatus pacifica: vt in d. c in Gene. & querelam & cap cum olim. de cauſ. poſ. & propr. & in c. conſultationibus. de iur. patr. & not. ſup. tit. prox. §. 1. etiam ſi ſuccūbat in cauſa ſibi mota ſuper canonicatu, uel iure eligendi. Bald. in l. a. C. de ſerui. & aqua. & infra. de inſtit §. interdum. Sed contra hoc uidetur cap Cumana. ext. eod. de quo dic ut in d. cap in Gen & in d. cap. Cumana. Et quod dicit hic canonicos, intellige etiam de ſupernumerariis, ſecundum Inno. in cap cum M. Ferrarienſis. de conſt. & Firman. in tract. de epiſcopis. lib 1 in tertia parte: ſecus tamen eſt in beneficiatis, etiam ſi ſint in eccleſia perpetuo beneficiati quia ſolum canonici faciunt collegium. c. nouit. de his quæ ſi. a præl. & not. Doct. in c. 2 de inſtit. & per Abb in c. 1. eod & not. in cap. dilecta. de exceſſi. prælator.

Supernumerarii eligit.

Beneficiati nō eligunt.

ANT. TIM. Sunt collaterales Epiſcopi, unde licet hoc ratione canonicatus non ſit dignitas: tamen in magno honore pronunciatur in choro, & in proceſſione præcedunt Abbatem: quamuis Abbas ſit dignior, ſecundum Felin. in cap. paſtoralis. de offic deleg.

b ¶Hodie.] ideo dicit hodie: quia aliter erat olim, cap. 1. diſtin 22. & habetur diſtin. 60. 61. 63. & 69. ſparſim per tot. & 1. quæſt. 6. per tot. & 8. quæſt. 1. & quæſt. 3. per tot. & not. in cap. quamquam. de elect. in 6 Et intellige, quod hic dicitur inſpecta diſpoſitione iuris communis: nam noſtris temporibus, & multis etiam retro annis Pontifi. Rom. ad tollendas magnas diſcordias, quæ oriri ſolent in electionibus conſueuerunt ſibi reſeruare prouiſiones omnium eccleſiarum Patriarchalium, Archiepiſcopalium, & Epiſcopalium: ut apparet in ſecunda regula Cancellariæ Apoſtol. quæ ab omnibus Pontificibus confirmatur & renouatur. Vnde fit, vt hæc materia electionis parum noſtris temporibus practicetur, maxime in Italia, propter regulam ſupradictam.

c ¶ Collegium.] Vnde ſi vacet ſedes Metropolitana, electio non pertinet ad ſuffraganeos ſed ad ipſos canonicos. concor. c bonæ 2 de poſtul. præl. vbi not. Abb. conſuetudo tamen, quod una cum canonicis etiam ſuffraganei eligant, ualet. dicto cap bonæ. & hic

Suffraga

d ¶Conſuetudine uel præſcriptione Ita ut conſuetudo ſit diuerſus modus quærendi ius eligendi a præſcriptione: ut ſignat Firm in ſuo tract. de epis. 2. lib. in 1. par. Vel potes exponere de conſuetudine præſcripta, cum ſimplex cōſuetudo non præſcripta non tribuat ius eligendi. ut traditur per gl. Abb. & alios in c. Cumana. eod. Eſt autē generale, quod 40. ann. ſpacio iura ſpiritualia & eis annexa præſcribūtur: ut habetur in c. de quarta de præſcr. requiritur tamen quod ſaltē aliqua dictarum electionū per dictū tempus facta rum fuerit confirmata, ut ius eligendi tribuatur. Inn. in ca. cū ueniſſent. de reſtit. in integ. Bal. in c. ſi vaſallus. qd ſit inueſtitura in uſi. feu & in l. 2. C. de ſer. & aqua habetur per Firm. in dic. tract. eo. loco Et de hac materia in cap. cum eccl. de cauſa poſ. & propt. & in ca. querelam. eo. & in c. bonæ. de poſtulat. prælat & in cap. cu noſcitur. de his quæ ſi a maior. part. cap. & cap cum eccleſijs. de præben. in 6.

nel eligunt ex conſuetudine.

Electio non confirmata non tribuit ius

e ¶Pacto] Vt in c. ſcriptum. eod. Poſſunt ergo electores extraneis ius eligendi cōmunicare: nec mirum, cum poſſint etiam totam poteſtatem in compromiſſarios transferre: cap. cauſam. & in cap. in cauſis. & in c. quia propter eod & § per compromiſſum. ſupra tit. prox. Sed hoc uel uno diſcrepāte impediri poteſt; ſcilicet ut extraneus habeat uocē in eligēdo Compoſt. & Abb. in d. c ſcriptum. Sic & cōpromiſſum, uno contradicente, impeditur. Dicit tamen Compoſt. quod maior pars poſſet extraneum admittere ad conſulendum, licet non ad eligendū: argum. cap. obeuntibus, diſt. 13 & per Abb. in dict. cap. ſcriptum.

f ¶Priuilegio.] Cap. cum dilectus. de conſuet. & ex priuilegio etiam laicus poſſet intereſſe electioni: ut per Abb in ca. quiſquis col a uerſ. Tertio & ultimo quæritur, licet non ex conſuetudine. capit. Meſſana. eod. & per Abbatem ubi ſupra.

Sed neq;.] Hæc pars continet plures particul. in quibus habentur diuerſæ cauſæ repellendi aliquē ab electione actiua CASVS tñ in cōmuni ita adnot quidā nolebāt eligere uigore alicuius iuris ſupra in princ. huius tit. adnot. non obſtāte ætate, uel defectu ordinis, uel excōicatione, uel ſuſpenſione, uel interdicto, ſeu delicto, uel uita laicali, unde fuit dubitatū an poſſent: cū. n illi prætendāt tale ius, nō debent eo priuari ante legitimā cōdemnationē cap 1. de accuſation. Sol. ut in hac parte legimus, quia ſtāte aliquo impedimento iſti nullū ius habēt eligendi. & ideo ceſſat obiectio Not. q̄ la iſta eligendi impedimēta poſſe reduci ad impedimentū naturæ legis ac morū iuxta ca t. 3. q. 7 vñ per oppoſitū. Not. 2 perſonam ad aliquod officium idoneam cōſiderari reſpectu naturæ uel legis ſeu morum.

Io. Bapt.

g ¶Ætate.] Concord. cap. ex eo, eod. in 6 nec di-

neque ij, qui ſacris ordinibus non ſunt decorati [a], ſunt admittendi. Abſurdum [b] enim eſſet, ſi ad tanti ponderis res explicandas, ij, quorum nullũ eſt animi iudicium [c]: & ad ſacra tractanda ij, qui nondum illa attigerunt [d], aſſumerentur.

Excommunicatus minore excommunicatione eligit, ſecus maiore. h.d.

Illud quęſitum eſt: An excommunicati ad eligendum admitti poſsint. Et ſane ſi minoris [e] excommunicationis vinculo tãtum fuerint innodati, ab electione arcendi non [f] ſunt: anathemate aũt percuſsi, ab omni penitus eligendi facultate repelluntur [g].

Suſpenſus a Canone eligit, ſecus ab homine. h.d.

In ſuſpenſo quoq; non abſimilis obtinet diſtinctio. Si enim quis per ſolam Canonis diſpoſitionem ſuſpenſus ſit, electioni intereſſe minime prohibetur. Si uero per Iudicis ſententiam, anathematizato ſimilis habebitur [h].

Eligere a ſuperiore prohibiti, abſentes, hæretici, non poſſunt eligere. h.d.

His quoq; & illi an-

ſtinguimus hic utrum malitia ſuppleat ętatem, ſicut nec in finienda tutela. l. indecoram. C. quando tut. uel curato. & inſtit. quibus modis tutel. finit. in princ. licet ſecus in matrimonio. cap. puberes. de ſpon. Imp. ſed ſolum attendetur in maſculo numerus 14. ann. in feminis 12. ut l. d. c. ex eo & cap. indemnitatibus eodem titu'o & lib. Et quæ requiratur ætas ad canonicatum, & alia beneficia, late per Abbatem & alios in capitulo ſuper inordinata. de præbend. & aliquid per eundem in cap. ex parte. uerſ nam uideo de reſtit. ſpoliar.

Ætas q̃ idonea ad Canonicatũ.

ANTON TIMO. Hoc idem docet S Thom. ſecunda ſecundæ, quæſt. x. art. & ibi Calet. ad tertium argum.

a ¶Decorati.] Huic iuris ordinationi per coelectores derogari nõ poteſt, ut in Clement. ut hi. de ætat. & qual. Et quod dicitur hic de pupillari ætate, uidetur ſecundum ius nouum eſſe ſuperfluum: cum ſatis uideatur eſſe, ſi dicatur de conſtituto in ſacris ordinibus, quę minori 18. annis non conceduntur. Clement. fin. de æta. & qual. Niſi dicamus procedere in electione fienda per Moniales de Abbatiſſa, in quibus non cadunt ſacri ordines, & hæc habilitas in eligendo ſufficit, quod ſubſit tẽpore inſtãtis electionis: non autem uacationis eccleſiæ: ut plene not. in dicta Clem. ut hi qui. aliàs fin.

Habilitas tempore inſtantis electionis

b ¶Abſurdum.] A quo uitando bonum eſt. arg. l. nam abſurdum. ff. de bon. libert.

c ¶Iudicium.] Vt l. 1. C. de falſ. mon. lege cum prætor §. non autem ff. de iudic. l. ſecunda §. puberes. ff. de iu. immuni. l. final C de milit. teſtament. l. ſpuril. §. minores. ff. de decur. tertia q. ſeptima. §. tria. & capite ex parte, de corp. uiti. capitulo cũ uirum. & cap. cum ſimus. de regul. Eadem & maior ratio eſt in furioſo, qui nec carnale matrimonium poteſt contrahere. capite dilectus. de ſponſalib. & trigeſimaſecunda quæſtione ſeptima, cap. neque furioſus. nec religionem uouere. cap. ſicut. primi de regula.

Nemo dat quod non habet.

d ¶Attigerunt.] Argumentum quòd nemo dat quòd non habet. lege traditio. ff. de acquirendo rerum dominio. & l. ſi uniuerſæ. C de legat. & §. fin. inf. de confirmatione.

e ¶Minoris.] Quæ ſit autem minor uel maior excommunicatio, dices ut infra de ſentent. ex comm. in princip.

f ¶Non ſunt.] Cap. illa. eod. cap. ſi celebret. de cler. excommu. miniſt. ſolum enim minor excludit à perceptione ſacramentorum, non autem à communione fidelium.

g ¶Repelluntur] Et merito, cum diuulſus ſit a corpore Chriſti myſtico: ut inf. de ſentent. excommunicat. in princ. Sed quid ſi maior pars fuerit excommunicata, an alia, & minor pars eligere poterit ſine ea? Item quid ſi unus eſt excommunicatus, & eligit cum aliis, an tota electio uitiabitur? Reſpon. ut not. 9. quæſt. 1. c. fin. & per Abba in cap. illa. eod. Quid ſi unus ex compromiſſariis eſſet excommunicatus, an uitietur tota electio? Reſpon. diſtinguendum eſt utrũ excõmunicatio ſit manifeſta, an occulta. Item utrum remaneat maior pars in non excõmunicatis, an cõtra: ut per Abb. in cap. in cauſis. in fin. de elect. Item an ſemel criminoſus, uel aliàs inhabilis, præſumatur adhuc durare in eadem, in eodem crimine & inhabilitate? Reſpond. ut per Abb. & alios in cap. cum inter. eodem.

ANT. TIM. Excommunicatio enim dicit ſeparationem a communione Eccleſiæ. Vide S. Tho. in quarto ſententiar. diſtinct. 18.

h ¶Habebitur. Et ſic not. q mitius agitur cum lege, quam cum homine. l. Celſus ff. de arbit. Quod quomodo procedat, habetur per Bart. in l. amplius ff. rem rat. habe. & per Moder. Canon. in ca. paſtoralis. §. cum autem. de offic. deleg. per Bal. in c. ſicut. de cohab. mul. & cle. & per Salyc. in l. 3. q. 3. C. ex quib. cau. infam. irro. & per Abb. in cap. dilectus. de præb. & concor. c. cum inter R. ſeniorem. eo. & c. cum bonæ de ætat. & qualit. & cap. poſtulaſti de cler. excommun. min Et talis ſuſpenſus non ſolum non poteſt eligi: ſed nec etiam poſtulari. c. 1. de poſtul. prælat. Et pro diſtinctione huius §. faciunt quę ponit Firman. in ſuo tractatu de epiſcopis, lib. 1. verſic.

numerari debent, quibus a ſuperiore, ne eligant[a], interdictum eſt. Item abſentes; qui tamen ſi legitimis cauſis ad electionem accedere impeditos eſſe ſe docuerint, alijs de capitulo uotum ſuum demandare, ſecundum ea, quæ proxime[b] expoſuimus, minime ſunt prohibendi. Hæreticis[c] autē, vel non catholicis indiſtincte Ius eligendi adimitur.

Ob non ſeruatam formā, & ob negligentiam eligentium, electio deuoluitur ad proximum ſuperiorem h d.

Interdum tamē accidit, vt ij, quibus ab initio Ius eligendi cō petit, eo iure poſtmodum priuentur:[d] vt puta, ſi qui aliter[e], quā per præſcriptas[f] formas eligere tentauerint. Item qui per tempus[g] conſtitutionibus diffinitum, in eligendo negligētes[h] fuerint: quo caſu ad proximum ſuperiorem[i] eligēdi poteſtas deuoluitur.

Electio facta de indigno Ius eligendi transfert ad Romanum Pontificem. h d.

Alia ſane cauſa eorum eſt, qui ſcientes[k] indignum eligūt, aut poſtulant. Nam licet & ij eligendi Iure priuētur[l], id tamē nō ad Primatem, aut Archiepiſcopum, ſed immediate ad ſummum Pōtificē deuoluitur[m].

verſicu. 59. Sed cum actus eligendi non ſit ordinis, quemadmodum excommunicare & iudicare: ſed potius iuriſdictionis: ut dicitur in capitulo tranſmiſſam. eod. videtur quod electio facta a ſuſpenſo uel ſuſpenſis valere debeat: cum ſuſpenſio ſolum ea adimat, quæ ſunt ordinis? Reſp. vt latè not. per gloſſ. & Doct. in capitulo cum dilectus. de conſuetudine.

a ¶ Ne eligant.] Scilicet ſine ſua licentia, quam petere, ſi ſint in mora, tempus a canone ſtatutum currit. cap. fin. eod. Quia poſſe dicitur qui poteſt facere vt poſſit. l. qui poteſt ff de re iu.

Poſſe q dicatur.

b ¶ Proxime.] Vt ſupra titulo proximo. § primo. vbi etiam not. & in ca. quia propter. § finali eodem.

c ¶ Hæreticis Fac. capitulum aperte & capitulum miramur. 24 q 1. & c fin. 9. quæſtio 1.

d ¶ Priuentur.] Per ſententiam nō ipſo iure: ut nota. I capitulo. quia propter. verſi niſi. eod. Sed opponitur d. c cū in cunctis. eod. Sol. ſecundum Ab. q ille textus loquitur cum peccatur eligendo: hic cum peccatur contra formam traditam in eligendo. ſupponitur tamen facta de idoneo, unde maior eſt peccatum in materia, quam in forma, quòd fac contra no. 12. q 2. in ſumma. & in cap ſine exceptione.

Maior defectus in materia quam in forma.

e ¶ Aliter] Quid ſi alio loco fuerit facta electio, quam in conſueto? quidam quòd non ualet legitima ceſſante cauſa, ut not. in cap in nomine domini. d. 23. Tu dic. contra licet eligentes in loco non conſueto male faciant ut per Abb. in cap cū in terra. eod vel diſtingue vt per eundem in cap. quod ſicut. § 1. eod.

Mutatio loci non nocet.

f ¶ Præſcriptas formas] Scilicet In §. celebratur ſupra tit. 1 in cap. quia propter § fin. eod Sed quid ſi publicato ſcrutinio ſuperueniat defectus in forma: puta, quia non fuit facta collatio vel cōmunis electio? Reſp. vt per Ab in c publicato eod. ante fi.

g ¶ Tempus.] Scilicet trimeſtre in eccleſijs epiſcopalibus, & regularibus: vt in capit. ne pro defecto. eod. in quarum vocatione cum maius vertatur periculum, breuius ad prouidendum tempus ſtatuitur, quam in alijs, in quibus ſtatuitur tempus ſex menſium, cap. 2. de conceſ. præben.

fac. capitulo vbi periculū. eo. in 6 & videtur id obtinere etiam ſecundum iura antiqua: ut diſtinct. 50. capitulo. poſtquā. & capitulo obeuntibus diſt. 63. Et differt ſuperior caſus ab hoc, quia in ſuperiore requiritur ſententia, vt dictum fuit ſuper ver. priuentur. ſed hic ipſo iure inducitur deuolutio, fac. cap. licet. & ca. fin. de ſup. neg. prælа. & c. quam quā. eo. in 6 & electio facta poſt talem deuolutionem eſt ipſo iure nulla. Arg. tamen contra in §. is tamen infra de collat.

h ¶ Negligentes.] Aliud ſi legitimo impeditus, c 3 ne pro defectu. eodem & diſtinctio. 28. c. Siracuſanæ. & diſt. 61. cap beне nouit. & cap. quia diuerſitatem, de cōceſ. præb. nec eo caſu erit neceſſaria aliqua proteſtatio: vt not. in d. cap. ne pro. defectu. & puniuntur & priuantur ſolū pro illa vice. dict. c. ne pro defectu.

i ¶ Superiorem.] Olim tamen ad Papam. cap dilectus. de conceſ. præb. Et hic, ad quem facta eſt deuolutio debet pariter intra tres mēſes eligere. d. c. ne pro defecto. eod.

K ¶ Sciētes.] Scilicet oēs, ſiue ſimul & ſemel, ſiue ſeparatim: ut not. in cap quamquam eod in 6. Si autem ſolum aliqui, tunc deuoluitur poteſtas ipſo iure, vel per ſentētiā, cum peccant in forma c. quia propter. eo. Sed pone, pars eligentium peccauit eligendo ſcienter indignum: remanſit ergo Ius eligendi in alijs. illi non eligunt intra debitū tempus ad quem fiet deuolutio ad Archiepiſcopum, an ad Papam? Reſp. ad Archiepiſcopum: ut reſoluitur in cap cum Victorienſis. eo. & in cap. quamquam. eod. in 6.

ANT. TIM. An vero indignum eligere dicatur qui non eligit digniorem, vide per S. Thom. ſecunda ſecundæ quæſt. 185 ar 3 & per Caiet. ibi & in ſumma verb. electio. Eligens uero quem credit eſſe in peccato mortali peccat: nam talis nō poteſt ad prælaturam S. Tho ſecunda ſecundæ dict. q. 185. art. 3 Felin. cap quamuis de offic. deleg. Ratio eſt, quia Chriſtus requirebat in Petro charitatem quando ei commiſit gregem, dicens; Petre, amas me, &c.

l ¶ Priuentur. Et ipſo iure cap. quamquā eod. in 6.

m ¶ Deuoluitur.] Sed quæ eſt ratio differētię inter

Laici non poſſunt eligere. h.d.

Laicis quoq; etiam ſi Principes [a] ſint, nullo neque conſuetudinis [b], neque præſcriptionis, neque conuētionis Iure ad electionem [c] aſpirare [d] permittitur. Patroni tamen circa iam factā electionem non indecenter [e] poſtulatur aſſenſus.

Qualem Epiſcopum eſſe oporteat. h.d.

Oportet [f] autem, eum, qui in Epiſcopū eligendus ſit, cum ars ſit artiū [g] regimen animarum, ætate maturum eſſe, natalibus illęſum [h] corpore integrum, fama candidū, litteris inſtructum, religioſum, prudētem, temperatum, caſtum, hoſpitalem, manſuetum, irreprehenſibilē, ſecundum ea, quæ latius infra dicturi ſumus. Si enim ad ſæculares honores ſine ſuffragatione meritorum indignum eſt perueniri: & notari ambitus ſolēt, quos probitatis documenta [i] non adiuuant: quam diligens, ac prudens habenda eſt diſpenſatio diuinorum munerum, & Eccleſiaſticarum dignitatum?

eaſum & caſum? Reſpond. velut dicit lex, quòd ſi quis fuerit negligens in petenda bonorum poſſeſſione intra centum dies, locum facit ſuccedentib⁹ in gradu l. 1. § decretali. & §. quod dicimus. ff. de ſucceſſ. edict. Si autem ob crimen uel indignitatē, hæreditas applicatur fiſco non ſequē sibus in gradu ff. de his, quib. ut indig. l. Claudius. & l. mulierem. & C. eod. tit. l. hęreditas. Sic curia & Papa hoc caſu ſuccedūt, non ſuperior, ſecūdum Io. And. in c. quamquam. eod. in 6. Et quod dicitur hic de electo indigno, ſolum obtinat in Eccleſijs cathedralibus: ut dict. c. quamquā. vbi in fin. not. ſed ſuperior. § etiam in regularibus. cap. ne pro defectu. eo.

a ¶Principes.] Immo ſi princeps eligendo uel inueſtiendo ſe intromittat, excommunicationē incurrit. 16. quæſt. 7. cap. ſi quis deinceps. cum ſeq. Et taliter electus debet deponi. ead. q. cap. ſi quis epiſcopus. cum ſeq. licet aliquando dicta poteſtas Imperatori fuerit conceſſa. cap. Hadrianus. diſt. 63. ſed fuit reuocata, d. §. uerum. Et amplia quod hic dicitur, ut procedat etiam ſi electionem talem confirmauerit ſuperior eccleſiaſticus: nam neque tunc ſubſiſtit: habetur per Abb. & alios in c. quiſquis. eod. Itē amplia ſi laici eſſent admiſſi ad coeligendum cum clericis: ſecus ſi ad coadiuuandum electionem, Doctor. in cap. Meſſana eodem.

b ¶Conſuetudinis, cap. Meſſana. & cap. ſacroſancta. eod. & utrobique not. etiam ſi eſſet tanti temporis, cuius initii memoria non extaret Abba in dict. c. Meſſana. Poſſet tamen induci conſuetudine quòd mors Epiſcopi nuntietur Principi, & ab eo peratur licentia eligendi: alias electio non ualeat. Abb. poſt Inn. c. quod ſicut §. 1. eod. Item ut poſt factam electionem requiratur conſenſus principis; ut late per Abb. in c. cum terra eod.

Quando & quomodo laici interuenire poſſint electioni Io. Bapt.

c ¶Ad electionem] Bene tamen poſſunt interuenire ad coadiuuandam electionem: ut dicitur in c. Meſſana & in c. quia propter. eod. & in c. principibus. diſt. 63. Item poſſunt interuenire ex permiſſione Papæ; ut not. in c. nobis. de iur. patron.

d ¶Aſpirare.] Etiam tanquam compromiſſarii: vt per Abb. in c. cauſam quæ. eod.

e ¶Indecenter.] Cap. nobis de iur. patron.

Oportet.] Hæc pars continet plura requiſita pertinentia ad ipſum eligendum, unde CASVS ita figuratur. Quidam ornatus moribus, litteris, ætate, natiuitate, prudentia, alijsque uirtutibus debebat in Epiſcopum a legitimis Electoribus eligi, cæterū ne electio euaderet uana, fuit quæſitum, an omnia iſta ornamenta eſſent ſemper neceſſaria, ſiquidem ne electio differatur, uidebatur ſatis obſeruare eligendum eſſe idoneum ſufficienter non autem eminenter, iuxta not. in cap. cum in cūctis, de election. Sol. tamen ut hic dicitur quia cura paſtoralis eſt maximæ utilitatis & cōſiderationis, obiectio autem tenet quando non reperitur magis idoneus, ſecus aliter ea Conſtitutis. de appellat. ſic enim iura iuribus concordantur. cap. cum expediat. de elect. in 6. Not. longe maiorē perfectionem deſiderari in eligendo quam in eligente, comparando hanc partem huius tit. cum ſuperiori.

f ¶Oportet.] Quod ſequitur uſque ad fin. pertinet ad ſecundam partē Rubricæ; & ponuntur in hoc §. quaſi per indicem omnes qualitates, de quibus late diſputatur in diſt. 37. & pluribus ſeqq. & in cap. cum in cunctis, eod.

ANT. TIM. Enumerat omnes qualitates, quas debet habere Epiſcopus, quæ continentur fere his uerſibus. Anni triginta, ſacer ordo, pura uoluntas, Et morum grauitas, ſapientia, ſponſa parentis, Cōcurrens fama, decus hæc dant pontificatum: ut in cap. cum in cunctis de electio. uide Goffr. de tēp. ordin.

g ¶Artium.] Ex eo quod animæ ſunt pretioſiores aliis rebus 12. q. 2. cap. præcipimus & 24. q. 3. cap. ſi habes. & cap. cum infirmitas. de pœn. & re. Vide quod not. Abba. in cap. cum ſit. de æta. & qual. ordin. in fin.

ANT. TIM. Ita ultra alios Car. Laicus in ſua ſum in ner beneficium, quod omnes Canoniſtæ & Theologi uno ore affirmant.

h ¶Illæſum.] Sufficit tamen quod ſit legitimatus a Papa Abb. in c. cum Vinctouienſis. eodem.

i ¶Documenta.] Fac. c. miramur in ſin. diſt. 61. & not. ex hoc quod mala uita probat quem ambitione ſe peruenisse ad dignitatem. Sic contra, merita alicuius excuſant ab ambitione. 1. q. 1. cap. quibuſdam. fac quod ſcribit Lamprid. in vita Alexandri: Lāprid. Qui ſi quem præfectum, uel rationalem ordinare

uellet

uellet nomen prius ipſius publice proponebat, ut ſi quis quid haberet criminis proferretur, exemplo chriſtianorum, qui idem obſeruabant inordinandis ſacerdotibus.

Minor triginta annis, non poteſt eligi. hoc dicit in ſumma.

Igitur is, qui ad Epiſcopalem dignitatem promouendus eſt, annos natus eſſe debet non minus triginta [a]. Nam ea ætate Dominum [b] & baptizatum eſſe, & concionatum fuiſſe legimus. Alioqui ſi quis minor fuerint, eligi non poterit.

Excommunicatus, ſuſpenſus, non conſtitutus in ſacris, & ſchiſmaticus non poteſt eligi. h. d.

Idē Iuris eſt in ijs, qui aut excommunicationis [c], aut ſuſpēſionis [d] vinculo ſunt innodati. Sed nec ij, qui in ſacris ordinib⁹ non ſunt conſtituti, ſaltem ſubdiaconatu [e], neque ſchiſmatici [f] eligi debent.

Eligentes indignum per triennium eligi non poſſunt. h. d.

Illi quoque, qui ſcienter indignum eligunt, non ſolum eligendi poteſtate priuandi ſunt: uerum etiam per triennium, vt ab alijs eligi poſſint, ſe ipſos inhabiles reddunt [g].

Neophyti non poſſunt eligi. h. d.

Neophyti [h] quoq; in Epiſcopos ordinari prohibentur. Indecēs eſt enim, & ualde prępoſterum, eum fieri magiſtrum, qui nondum didicit eſſe diſcipulus [l]. Appellātur [k] autem Neophiti, qui propoſitum ſacræ religionis nouiter aſſumpſerunt.

a ¶ Triginta.] Scilicet completis, ut habetur in c. cum in cunctis. eo. arg. cōtra ff. de mu. & hon. l. in tempu blicam ſed dic aliud ſecularibus dignitatibus, aliud in ſpiritualibus. uel ſpeciale hoc eſt in epiſcopo. in alijs autem inferioribus dignitatibus ſufficit legitimum annum attigiſſe d. ca. cum in cunctis §. inferiora. Quando autem annus cęptus habeatur pro completo, uel non. Can in d. cap. cum in cunctis. & in ca. licet. eod. & in cap. 1. de æta. & qual. & in Clem. 1. de æta. & qual & per Legiſt in l. qua ætate. ff. de teſta. & in l. cui legatur. ff. de legat. 1.

ANT. TIM. Appellatur enim pater Eccleſię 93 diſt. cap. eſto

b ¶ Dominū.] Quidam, ut Ioan Chryſoſt. tenet, quod dominus non compleuerat 30 an ſed tamen inchoauerat. ut not. in c presbyter. diſt. 78.

c ¶ Excommunicationis.] Tam maioris, quā minoris: ut no. in c. illa eod. licet in dubio maior ueniat. ut habetur in c. ven. de ſēt. exco & infra eod. tit §. ſed quęri. maior ergo requiritur habilitas, ut quis eligi, quam ut poſſit eligere: ut ſupra eod § ex h a. & de hoc per Firm in tract. de epiſcopia. in prin lib. 1 nu. 4. & adde quod excommunicatio impedit promotiſionem, etiam quo ad ſæculares dignitates: ut per Abb. in cap. uenerabilem. eod.

Excommunicatio impedit promotionē ad ſecu-lares dignitates.

d ¶ Suſpenſionis.] Habetur. in c cum dilectus de conſue in c cum inter R. ſeniorem in c. cum bonæ. de æta & qual c poſtulaſti. de ele ex cum. mini Et hoc verum ſiue quia ſuſpenſus ſit a beneficio, c. per inquiſitionē. ubi in ſi. no. ſiue ab officio. ut dicitur in d c cū dilectus Et idem eſt de eo, quia non ſeruauit interdictum, cap. ad hoc. de poſt. prę l. c. ſi. de excep. præ l. & per F. rmā. in ſuo tract. de epiſcopia lib. 2. in princ.

e ¶ Subdiaconatu.] Vnica ē dictio, concord cap a multis, de æta. & qual. Inno & cęteri in c. cū olim. de re iud. & in cap. dudum. & cap. cum in cunctis eod. argu. contra diſt. 60 cap. 2. & cap 3. Sol. ut ibi not.

f ¶ Schiſmatici] De hoe infra. tit. 2 §. de illo

g ¶ Reddūt.] Vt c. per inquiſitionem. eo nec mirum cum per hoc tempus ſuſpendatur a beneficijs & dignitatibus, c cum in cunctis eod. Dic. ut ibi. & in d. c per inquiſitionem.

h ¶ Neophyti.] De hoc habes diſt 48. per tot diſt 61. per tot fac. 1 non eſt ſac le ff de cuſt. re.

ANT. TIMO. Eadem ratione imo a fortiori multo minus qui non eſt baptizatus non poteſt eſſe Epiſcopus: ita Alex de Ales par 4. q. 8. memb 8. ar. 1 & oēs alij. habetur determinatū ab Apoſtolis in can. Apoſt. can. 79 ita etiā qui non eſt ſacerdos, S Bon. in 4. ſen. diſt. 25

l ¶ Diſcipulus.] C. 1. di. 48. & miramur diſt 61 An aūt Iudæus factus Chriſtianus ſit capax beneficiorum per Abb. in cap. eam te de reſcrip.

Iudæus factus Chriſtianus. an capax beneficiorum.

K ¶ Appellātur.] Cap. fin. diſt. 48.

DE POSTVLATIONE[a].

TIT. VIII.

Poſtulatio { Quid / Qui poſsint

Quid ſit poſtulatio. h. d.

POſtulatio[b] eſt ei[a], qui eligi nõ poteſt, in Prælatum concors Capituli facta petitio[c].

Qui non animi uel corporis vitio, ſed aliàs non poteſt eligi, poteſt poſtulari.

Sciẽdum eſt enim quoſdam eſſe, qui quãuis eligi non poſsint, poſtulari tamen minime prohibẽtur. Quæ res ita uidetur poſſe commode definiri, ut quicũque[d] nõ animi uel corporis uitio[e]:

DE POSTVLATIONE.

Io. Bapt. Continuatur hæc rubri. cum ſuperioribus, prout docet hic gloſſ. uel dicas iuxta adnot. ſup. in rit. de elect. poſtquam enim autor hactenus explicauit actum ordinarium quo promotio prælati initiatur, ſequitur uidere de actu extraordinario, eiuſdem promotionis, qui dicitur poſtulatio: ideo eam hic docet. Diuiditur autẽ tit. iſte in 2. partes. in prima habetur quid ſit poſtulatio: in ſecunda qui debeant poſtulari: ſecunda ibi, ſciendum.

DE POSTVLAtione a.

DE poſtulatione. Cũ quidã qui non poſſint eligi, poſtulari tamen poſſint, ut infra per tot. merito hunc tractatum ſuperiori cõnectit.

Io. Bapt. Poſtulatio] CASVS non figuratur. Not. poſtulationis ſubſtantiam reſpicere perſonas inelligibiles, & ideo per oppoſitum, Eligibiles non debent poſtulari. ca. 1 eod. in 6 & ibi not.

b ¶ Poſtulatio] Aliter deſcribit gloſſ. in cap. uni. eo. in 6 ſed illa non eſt uniuerſaliter conuertibilis cum ſuo definito negatiue & affirmatiue, unde tanquam diffinitio non bona fuit omiſſa: argu. not. in rubr. de Sum. Trin & fid catho & in ſtitu de obligat. in princip. & not. Abbat. in rubr. eod. qui ponit aliam: aliam ponit Hoſtienſis in Sũma eod. cum quibus hæc in ſenſu concordat.

ANTO. TIMO. Eſt & alia definitio, tradita a Goffre. Eſt, inquit, gratiæ petitio, vt cum ex gratia petitur aliquem ineligibilem licenter eligi. Poſtulatio duplex eſt, ſollẽnis quæ eſt alicuius inhabilis aliter quam propter crimen a ſuperiore ad beneficium uocatio, & admiſsionis petitio eſt glo. in c. unic. eodem in 6. Et hæc habet uim electionis, ſi fuerit confirmata. Alia non ſollemnis eſt petitio facta ſuperiori, ut tollat obſtaculum eligendi, & ad beneficium acceptandi.

c ¶ Petitio.] Cum in definitione electionis dicatur uocatio, hic petitio, colligitur differentia inter electionem & poſtulationem: quia illa iuris inuititur: hæc gratiæ, vnde qui eligunt conſentiunt in electum tanquam in ſponſum: & per electionem initiatur uinculum ſpiritualis matrimonii, cap. cũ inter canonicos, de elect. & c. fi. de tranſlat. præl. & infra de correp. uſu. ſub § fi. Qui autem poſtulant non conſentiunt in poſtulatum ut in ſponſum, nec poſtulatione proprie & ſtricte accipiendo initiatur aliquod matrimonium: ſed poſtulantes uota in ſuperiorem dirigunt, ut ille de gratia debeat admittere poſtulatum: ut not. per Abb. in rub. eod. poſt Innoc. in c. 1. eo. & not in cap. uni. eod. in 6, inde fit, vt poſtulantes quidem poſsint a poſtulatione recedere, antequam Papæ præſentẽt: ſecus in electoribus, ut not. in c. bonæ 2. eo. & I c. I cauſis. de elec. & hoc cõmuniter tenent, ſecundum Abb. in d. c. in cauſis. quamuis aliàs adeo ſimiles putentur, ut & nomine electionis cõtineatur poſtulatio, etiam in materia pœnali, vt poſt antiquos tradit Abb. in d. cap. in cauſis.

Sciendum.] CASVS ita in communi figuratur. Cũ hominum quidam habeãt vitium animi, quidam uitium corporis, quidam denique aliunde aliquem trahant defectum, Electores nihilominus volebãt indifferenter & ſimpliciter aliquem poſtulare, ea ratione moti, quia putabant omnes ineligibiles eſſe poſtulabil. iuxta definitionẽ poſtulationis ſupra aſsignatam, & in poſtulan. illud ſolum ſatis eſſe obſeruare, an uidelicet ſit pro Eccleſia utilis & idoneus, iuxta ca. conſtitutis. de appellat. Sol. tamen ut hic legimus, quia in poſtulando requiritur integritas uitæ & morum, ac uirtutum, & ſic ceſſant obiectiones, cum non omnis ineligibilis ſit poſtulabil. & poſtulabil. debet habere præd. qualitates. Not. hominum quidam ſunt eligibil. quidam poſtulabil. & quidam neutro modo ſe habent, licet aliquãdo de eis dubitetur iuxta. ca. 1. eod. in 6. Not. ſecundo poſtulationem aliam eſſe propriam, & aliam impropriam. Abb. in ca. 1. eod. nu. 34. Io Bapt.

d ¶ Quicunque.] Hæc regula uirtualiter uidetur complecti omnes regulas, quas ponit Abb. in c. fi. eod. reputatum tamen fuit arduum ab antiquitate tradere hanc materiam uia methodica: ut apparet ex not. in d. c. fi.

ANT. TIM. Videtur, quod poſtulari & non eligi poſſint ſextuplices perſonæ. Primo Archiepiſcopus ad alium Archiepiſcopatum, c. bonæ. 2. de poſtul. præl. Secundo Epũs ad aliũ Epãtum, uel Archiepiſcopatũ c. & ſi vnanimiter eo. Tertio, laicus ad dignitatẽ diſt. 61. c. Epũs. Quarto clericus in minoribus ordinibus cõſtitutus c præterea de æta. & qual. Quinto, illegitime nat' c. Innotuit de elec. Sexto qui nõ eſt in ætate legitima cõſtitut' c. cũ in cũctis.

e ¶ Vitio. Adde vel libertatis defectu, ne ſit contra capitulo. 3. & capitulo. 2. & per tot. de ſer. non ordi.

ſed ob alterius defe-ctum qualitatis eligi impediuntur, ijdẽ tamẽ poſtulari poſsit.[a]

Minor 30. ann & ſpurius poſſunt poſtulari. h.d.

Ex hoc apparet, eũ, qui trigeſimum annum[b] nondum compleuit; item in minoribus[c] ordinibus conſtitutum aut laicum; item natalibus læſum, licet eligi non poſſint; poſtulari tamẽ poſſe[d].

Epiſcopus & elect⁹ debẽt poſtulari, non eligi, & h. d.

Epiſcopus[e] quoque cũ propriæ ſit alligatus[f] Eccleſiæ, ad aliam tranſitum facere non poteſt; ea propter, non eligendus, ſed poſtulãdus erit.

Abbates & alij inferiores Epiſcopos poſſunt eligi h d.

Non idẽ Iuris eſt in Abbatibus[g] & ceteris Prælatis, infra Epiſcopalem dignitatem conſtitutis. Iſti enim licet propriæ Eccleſiæ videantur[h] alligati, nihilominus eligi poſſunt: proptium tamẽ non deſerant monaſterium, niſi licentia legitime impetrata[i].

ordi. & inf. qui promo. non poſſ. in prin. & § 1. Vel poteſt dici, ꝙ in ſeruis ſit defectus etiam animi & corporis; cũ pro mortuis reputẽtur, vt l. ſeruitutẽ. & l. ꝙ attinet. ff. de re. in. Et inſtrumẽta loquẽtia ſeruos appellat Ariſ. ſicuti equos, & alia inanimata facta ad vſum humanum appellat ſeruos mutos: qđ forte non bene dicitur de iure canonum: arg. c. 1. de coniug. ſer. Sed adhuc contra de bigamo, qui licet nullum patiatur animi vel corporis defectum: tamen poſtulari non poteſt, ſecundum Hoſtien. in Summa, & cap. 2. de biga. non ordin. Reſpondeo ſatis patitur defectũ in animo, cum vitetur ob ſuſpicionẽ incontinentiæ. Vel forte verius eſt, illum poſtulari poſſe, cum Papa cum tali diſpenſare valeat: vt per Bald. in cap. aliũ clerici. de iud. de quo per Firma. in tract. de Epiſcopis in princ. 2. lib. q. 25.

Bigamus an poſtuletur.

a ¶ Poſſint.] Sed an poſtulãtes adſtringãtur ad ſeruãdas formas c. quia propter. de electio. & non uidetur, cum ibi fiat ſolum mentio de electione. l. non aliter ff de legat. 3. Quod ſatis admitti poteſt in poſtulatione non ſollemni. ſecus in ſollemni, quod declaratur, vt per Abb. in d. c. quia propter. & in c. 1. de poſtul. prælat. & tenet Inn. in c in cauſis. de elec. Nec ob. quod cap. quia propter. ſolum vtatur verbo electionis, non poſtulationis: quia iura antiqua promiſcue his vocabulis vtebantur: vt diſt. 61. §. his omnibus & diſt. 63. c. liticias. licet ſtricte ſumendo ſit magna differentia: ut per Domi. & Peruſ. in cap. 1. §. ſed ſi. de elec. in 6. poſt gl.

b ¶ Annum.] Cum hic eligi non poſſit, c. cum nobis. & cap. cum in cunctis. de elect. & cap. licet. eod. titu. in 6. Et quantum vicinus eſſe debeat trigeſimo, vt poſſit quis poſtulari, per Abb. in c. fin. eod. in ſecunda & tertia regula, & ibi etiam alij Doctor. Et iſte numerus annorum habet locum quidem in Epiſcopo, ſed non in alijs omnibus dignitatibus eccleſiaſticis, vt per Abb. in cap. ſuper inordinata. de præbend.

c ¶ In minoribus ordinibus.] De hoc in c. dudũ & in c. cũ in cũctis. de elect. Sed an alienæ diœceſis clericus eligi poterit? Reſpondeo ſic, tamen & poſtulandus erit poſtulatione non ſollemni: ut per Abba. in cap. fi. eo. in ſecunda regula poſt Hoſtienſ. in Summa, verſ. quis poſtulandus.

Clericus alienæ diœceſis poſtulandus.

d ¶ Poſſe.] Sed dubitari poterit, quod ſi is qui eligendus erat poſtulatus fuerit? Reſpondeo nihil eſt actum, cum electores debeant prouidere eccleſiæ meliori modo quam poſſint. De quo per Abbat. in rub. eo. & idẽ in c. fi. eod. poſt gloſſ. & habetur in c. vni. eod. in 6.

e ¶ Epiſcopus.] Intellige etiam de non conſecrato. cap. inter corporalia. de tranſlat. pꝛl. licet alias epiſcop⁹ non dicatur qui nõ eſt cõſecratus. Ab. in c. 1. de tranſlat. prælat. & in c. tam litteris de reſtit. & in c. tua nuper. de his, quæ fi. a præl. & in c. cam te. de reſcrip dum tamen non conſecratus ſit confirmatus, nam tñ poſt confirmationẽ dicitur quis alligatus eccleſiæ, vt per Abb. in c. inter corporalia. in fi. & infra tit. 1 §. fi. & infra. de corepiſcoporum vſu ſubl. §. 1. De eo tamen fuit aliquando dubitatum: vt per Ab. in cap. fi. eo. Simpliciter ergo electus poterit eligi, cum nõ ſit eccleſiæ alligatus: ſed poſſit priori electioni renunciare, cap. ſi electio. de elect. in 6. & Doct. in c. inter corporalia. Sed an Cardinales poſſint eligi, vel potius debeant poſtulari? Reſpondeo vt habetur per Abba. & alios, in cap. bonæ. 1. cap. fin. eo. & in c. eccleſia a de electio.

f ¶ Alligatus.] Epiſcopus ergo, qui renunciauit epiſcopatui, cum non ſit alligatus, poterit eligi, & hoc verius, ſecundum Abb. in c. fi. eod.

g ¶ Abbatibus.] Ca. ſi Abbatem. de elect. in 6. c. cum inter. & cap. dudum. de electio. c. ſi religioſus & cap. quorundam. de elect. in 6. & cap. cum venerabilis. vbi Abba. de conſuetud. & late idem Abb. in c. fi. eod. in ſecunda regula.

h ¶ Videantur.] Verbum hoc notat improprietatem: quia proprie matrimonium, contrahitur ſolum inter epiſcopum & eccleſiam: inferiores vero ab epiſcopo dicuntur contrahere, quaſi matrimonium. Not. in c. quis propter. de electio. & per Ab. in c. fi. eod. Debent tamen hi poſtulari poſtulatione non ſollemni. vt infra. ſequitur, & habetur in c. 1. & cap. fin. eod.

i ¶ Impetrata.] Quod ſi ſuperior nolit talem licentiam concedere, an poterit aliquo remedio compelli? Reſpondeo affirmatiue ob bonum publicum cap. quod Dei in fi. de ſtat. monac.

Io. Bapt.

DE CONFIRMATIONE.

Io. Bapt. Continuatur hæc rubric. cum ſuperioribus tali ordine. Hactenus uiſum eſt de actibus quibus pro motio prælatorum initiatur, ſequitur uidere de actu quo perficitur, qui cum ſit confirmatio, ideo de ea autor in hoc tit. pertractat. qui diuiditur in tres partes, in prima habetur quid obſeruari debeat ante cõfirmationem: in ſecũda qualiter ſit facienda: in tertia quid ipſa conferat: ſecunda ibi, itaut. tertia ibi, igitur.

Nunc uidendum eſt.] Hæc pars diuiditur in tres particul. in prima habet quid ſeruari debeat reſpectu electionis factę: in ſeconda quid reſpectu confirmationis: in tertia adnotatur, an poteſtas aliqua inde acquiratur: ſecunda ibi, ead. tertia ibi, quã diu. quoad primũ CASVS. Cũ quidã fuiſſet electus in prælatum certæ Eccleſiæ, & electioni ad huc non conſenſiſſet ob eius abſentiam & ignorãtiã, fuit dubitatũ, an ſibi eſſet id denunciandũ & intra certum tempus cõſenſum poſtulandum: per ca. ne pro defectu. de elect. negatiue videbatur reſpondendum. Sol. tamen eſt tenenda quæ hic habetur, quia in re graui non tãtum ſcientia, ſed etiam maturum conſilium requiritur, non obſtat obiectio, quia tex. ille intelligitur quoad actum eligendi. Not. per actum celebratum fauore abſentis acquiri ei aliquid ius, confirmatur per cap. ſi tibi. de præben. in 6. contra l. abſenti. ff de donation. Not. 2. ad id nos teneri quod cõmode poſſumus. l. nepos. ff. de uerb. ſignificat.

ANT. TIM. Eſt autem confirmatio iuris prius habiti corroboratio, colligitur ca. inter dilectos. de fid. inſtru. Fit autem his uerbis: Confirmamus te ſicut rite poſſides, uel ſicut ſine prauitate facta eſt electio, uel ſicut prouide facta eſt.

DE CONFIRMATIONE electionis.

TIT. IX.

Ad confirmationem requiritur ex parte
- Confirmandi
  - Conſenſus cõfirmandi
  - Confirmandi litteræ
- Confirmantis
  - Examinare electum
  - Dignum confirmare
  - Digniorem præferre

Electus debet intra menſem conſentire electioni, alioqui alius poterit eligi h. d.

NVnc videndum eſt de confirmatione [a]. Sciendum eſt itaque in primis, Gregoriana cõſtitutione [b] in Lugdunenſi concilio cautum fuiſſe, ut electores quamprimum [c] commode [d] poſſunt, operam dent, vt electi conſenſum habeant, quẽ ſi infra menſem [e] ſine cauſa legib[9] cognita [f], electus accõmodare diſtulerit, Iure, ſi quod ei fuerat ex tali electione quæſitum, ſtatim carere [g] debere; electo-

b ¶ Conſtitutione.] In c. quam ſit, de electio. in 6.

c ¶ Quam primũ.] Hoc autem tempus relinquit arbitrio iudicis, & boni viri: cum iure non reperiatur expreſſe determinatũ. l. 1 ff. de ior. delib. cap. de cauſis. de offic. deleg. & magis intellectu, quam certa elocutione exprimi poteſt, cap. Apoſtolicæ. de don. facit. l. mora. ff. de uſu. & l. quo .n. §. 1. ff rem rat. habe.

d ¶ Commode.] Cap. quia propter. de elect. 22. q. 2. ca. faciat. l. Nepos Proculo. ff de uerbor. ſignifi vbi de viſſi us verbi.

e ¶ Menſem.] Cõputandũ a die præſentationis & notitiæ huius electionis, & c cupientes. § ceterum. de elec. in 6. & not in c. quã ſit. eod tit & li. vbi etiam not. quot dierũ eẽ debeat talis menſis d e ut ibi.

f ¶ Cognita.] Per hoc patet quod impedito tempus non currit, facit c. quia diuerſitatem. de cõ ceſſ præben. ſic & agere impedito non currit pręſcriptio.

g ¶ Carere.] Forte dicit carere, & non priuari: quia ipſo iure priuator, & non requiritur ſententia priuationis, vt de hoc uerbo not. Abb. in c. nihil in glo. in uer. poteſtatis. de elect. licet ad tollendũ dubiũ poſſet ferri ſnis: vt not. in c. q̃ ſit. & in c. commiſſa de electio. in 6. facit extrauagans Benedicti de elect. ſi religioſus. Et hoc bene procedit, cũ quis ſine cuiuſquam licentia poteſt conſentire: nã ſi nõ poteſt, dic vt not. in d. c quàm ſit. Et not. hic, quòd electus non ſolũ poteſt petere confirmationem ſuæ electionis, & illam defendere ſine nota ambitionis, ut per Abbatem in c. exhibita. de iud. ſed etiam aliquo pacto compellitur, ut hic, & d. c. quam ſit; immo peccat electus non acceptans dignitatem, ſi non reperitur alios idoneos, Abb in cap. venerabilem. de elect vbi allegat multa iura concordan Carere.

DE CONFIRMATIONE electionis.

a DE confirmatione. Per quã initiatum electione ſpirituali matrimoniũ ratificatur. c. inter corporalia. de tranſlat. prælat. & infra de corepiſcop. vſu ſub.

Aliam

a ¶ Aliam electionem.] Idem & ſi non fuerint lapſi tres menſes, ſi electo non fuit præſentata electio. quia eligentes iure proprio poſſunt recede re ante præſentationem: cum regulariter abſenti non quæratur ius, ſecundum Barto. in l. abſenti. ff. de donat. Abba. in cap. ex conqueſtione. de reſtit. ſpol. An autem, & quãdo procedi poſſit ad nouam electionem prima non caſſata, aliquid per Abb. in c. conſtitutus. de appel.

Ead. CASVS. Cũ electus electione approbata debeat confirmationem petere, quærebatur quid per eam ſit agendum. per præcedentem. enim §. nil aliud ui debatur neceſſariam, cum illud tẽpus ibid. aſſignatũ uideatur ſatis ad cõfirmationem petendam. Sol. tamen ut hic dicitur, quia debet ſe præparare ad iter habendum, & illud tempus erat ad conſentiendum, & ideo obiectio non tenet. Not. dilationem maiorem uel minorem eſſe conceden. ſecundum qualitatẽ præparationis requiſitæ, & ideo iſte §. eſt in hoc diuerſus à §. ſuperiori.

Io. Bapt.

reſque ad aliam [a] electionem libere poſſe conuolare.

Electus poſt cõſenſum electioni præſtitum, uel notitiã habitam, debet intra menſem ad ſedem Apoſtolicam iter arripere, & quanto citius poterit confirmationem obtinere. h. d.

Eadem conſtitutione cauetur, electũ infra tres menſes poſt conſenſum electioni præſtitum, ſi nullum iuſtum impedimentum [b] obſtat, cõfirmationem a ſuperiore Prælato petere [c] debere: alioqui, trimeſtri ſpatio elapſo, electionem eſſe penitus [d] irritandam.

Summatus eſt in paragrapho præcedenti. h. d.

Sed cum interdum eueniat, ut aliquorum locorũ [e] vicinitas minus exigat; aliquorũ diſtantia prolixius tẽpus expoſcat, conſultiſſime Nicolaus tertius ſanxit [f] vt electi [g] quorum electionum confirmationes, ad Sedis Apoſtolicę examẽ deducit immediata ſubiectio [h], vel appellatio [i] itericcta deuoluit; infra mẽſem poſt cõſenſum, uel habitã de ipſorum electione notitiam [k], ad Sedem

Alij dicunt electum priuandum ſententia. Dic ut plene habetur in c. quam ſit. de elect. in 6. in ſi. Sed quid ſi electus tranſacto tali ſpatio temporis confirmationem petat & obtineat? Dic non conualeſcit quod a principio fuit nullum: nec poteſt retinere epiſcopatũ: & peccat retinẽdo fructus, quos non facit ſuos: niſi cõfirmatio fuiſſet facta ſcienter per illum, qui alias ſuo iure confere potuiſſet, ſecundum Guil. & ſa. quod not. de ætà & quali. c. cum bonæ. & c. quam ſit. de electio in 6. Et quã dicuntur hic de confirmatione non habent locum in electione facta per inſpirationem. Nam quæ ſpiritu Dei aguntur, non ſubſunt legi. c. niſi. de renunc. ſed ĩ dubio melius erit confirmare, cum aliquãdo, ſecundum Apoſtolum Satanas ſe transfiguret in Angelum lucis: fac. c. tutius. de pænit. d. 2. & c. ſæpe. diſt. 12. ex communicamus. verſ. quia vero. de hære. c. q. 1. & c. teneamus. c. 1. de reli. & nene ſan & c. licet de regul. & tranſ. ad relig.

b ¶ Impedimentum.] Puta infirmitate, viarum diſcrimine, ſuperioris impedimento: vt in c. quam ſit. de elec. in 6. Vel longa diſtantia, ut immediate ſequitur. & in c. cupientes. eod. ti. & lib. frequenti Curię mutatione, vel ſimili, l. 2. ff. ſi quis cauti. & cap. ſignante. de pign. c. cum parati de appel. Et hoc tempus eſt quodammodo vtile: quia non ceſſãtibus non officit l. contra maiores C. de inoff. teſt. cap. ſi autem. & c. plerumque de reſc.

c ¶ Petere.] Sufficit autem petere, etiam ſi nõ obtineat, ad pœnam hanc vitandam, ex quo per eum non ſtat. Idem ſi electores petant, ſecundum Guil. Bernar & Io. Monac c. cum inter canonicos, & c. cum dilectus. de elect & c. dudum eod tit. Idẽ ſi petat per procuratorem, c. cũ dilecta. de reſcrip Sed & amicus ſine mandato poterit confirmationem petere, & tenebit, ſi ſubſequatur ratihabitio intra legitimum tempus: de quo not. plene in ca. quàm ſit de elect in 6 ſed in caſu ſuo ſeruanda ſẽper erit diſpoſitio c. cupientes. de elect in 6.

Amicus petere poteſt cõfirmationem.

ANT. TIM. Is autem prælatus eſt Pontifex. vel legatus de latere, ita in c. ſi Abbatẽ. de elec. in 6.

d ¶ Penitus.] id eſt, ipſo iure ſecundum quoſdã.

e ¶ Locorũ.] Sed non videt, ꝙ locorũ differẽtia debeat inducere differẽtiã deciſionis. l. ſupra uacuam. C. de temp. in integ. reſti. & l. cũ interdũ. ff de inſtit. Rñdeo, ut not. in c. cupiẽtes, de elec. in 2 poſt prin.

f ¶ Sanxit.] Cap cupientes de elect. in 6.

g ¶ Electi] Idem in poſtulatis, vt ſequitur: licet ſecus ſit in electo in magiſtrum hoſpitalis, vel tẽpli: ut not. in d. c cupientes poſt prin in uer. electi. bene tamen procedit hoc in electis ad regulares Eccle vt ibi dicitur.

h ¶ Immediata ſubiectio.] Et hoc caſu ſcđm quoſdam ſufficit adire legatum de latere, qui Epõrum & Archiepiſcoporu exemptorũ electiones cõfirmare põt. c. ſi Abbatẽ de elect. in 6. & inf de offi. § auctoritate. licet al' contrariũ not. in c. cupiẽtes. co. t. 6

i ¶ Appellatio.] Quę non ſit fruſtatoria talis enim non deuoluit negotium ad Papam c. quamuis. de elect. in 6. & ſic non habet locum quod hic dicit, & in c. cupientes. de elect in 6. De quo dic ut in Clem. cauſam. de elect. Et hoc caſu non ſufficeret adire legatũ ſecundu Gloſſatores antiquos, niſi forte partes cõcordarent, appellationi renunciãdo, c. cõſtitutus. de appel. c. ſuduiti, & c licet. de offi. dele.

k ¶ Notitiam.] Certam & indubitatam, puta, quia cum

Notitia quæ dicatur.

ipſam Apoſtolicā iter arripiant[a]; & quanto citius commode[b] poterunt cum omnibus iuribus[c] coram Sede Apoſtolica perſonaliter comparere nitantur, ſuarum electionum confirmationes petituri: aliaque[d] inſuper adiecit, quibus Eccleſiarum periculoſis vacationibus[e], ac malignatium[f] ſubterfugijs, electorumque incommodis facile occurritur; quæ non ſolum in electionibus, verum etiam in poſtulationibus[g] obtinere voluit.

Non confirmatus non poteſt res Eccleſiæ adminiſtrare.h.d.

Quandiu autẽ quis confirmatus non eſt, rerum eccleſiaſticarũ adminiſtrator eſſe non poteſt[h]. Quod

cum eſſet canonicus, ibi præſens fuit, vel homines fide digni referunt pro certo ita eſſe: arg. c. 1. de poſtul. & c. illud. de cle. excō. mi. uel de eo litteras acceperit authenticas. Non enim cuilibet referenti credere tenetur. ad hoc quod not. in c. cum olim. de dolo & contu. Sed quid ſi iſte ſcit quidem ſe electū, ſed neſcit appellatum? Reſpondeo. ut not. in c. cupientes. de elec. in 6 Item adde, quod non ſtatim poſt certam nuntiū currit tempus: ſed debet dari tempus ad deliberandum. Abſurdum .n. eſſet hoc caſu non habere inducias ad deliberandum, & de hoc not. in c. cupiētes. eod. in 6. vnde ſumitur.

a ¶ Arripiant.] Sed non ne rogatus debet recedere, inuitatus fugere, & ſola debet illum neceſſitas excuſare? l. ſi quemquam. C. de epi. & cle. quō ergo inter arripiet, & ſe ingeret, niſi inuitetur & rogetur? Reſpond. & qui electus eſt uidetur inuitatus & rogatus, & auctoritate conſtitutionis hoc facere poterit: arg. l. Graceus C. de adult. aliàs enim laqueus pararetur, quod eſſe non debet. 27. quæſt. 1. cap. de uiduis. & c. litteras. de reſtit. Spol.

b ¶ Commode.] Hæc autem commoditas definietur arbitrio iudicis: ut pleniſſime not. in cap. cupientes. de elect. in 6.

c ¶ Iuribus.] id eſt, rationibus conſiſtentibus circa factum: quia Papa omnia iura habet in pectore.

d ¶ Aliaque.] quæ habentur in cap. cupientes. §. quod ſi per uiginti, uſque ad fi. de elect. in 6.

e ¶ Periculoſis vacationibus.] Immo etiam ſi vacationes non ſint periculoſæ, habet locum quod dicitur in d. c. cupientes. de elect. in 6. vnde ſumitur: puta ſi ſit qui in temporalibus & ſpiritualibus miniſtret, cap. obitum. & cap. Catinenſis. d. 60. Nec enim cauſa periculi ceſſante, ceſſat diſpoſitio. d. c. cupientes. l. 1 §. ſextum. ff. de poſtul. 32. q. 7. cap. tantum. Quia finalis cauſa conſtitutionis eſt, vt Eccleſiæ celerius expediantur. facit cap. ſi poſtquam. §. 1. de elect. in 6. Et vide quod traditur de hoc in c. poſt translationem. ext. de renuntia. & 61. d. § his omnibus. aliàs ca. neophytus. Et intellige quod hic dicitur quacunque vacatione ſiue per mortem, ſiue per ceſſionem, ſiue per depoſitionem, ſiue alio quocunque modo; cum eadem, ſit ratio, nec alterū exprimatur, cap. ſuſceptum. de reſcriptis in 6.

f ¶ Malignatium.] Et per hoc tollitur contrariū de cap. nullus. 4. quæſtio. 4. ubi quod reorum eſt ſubterfugere; quia id intelligendum eſt, opponendo veras & legitimas exceptiones. non autem malitioſas & falſas: vt in c. cupientes. de elect. in 6. & hic. Conſueuit tamen dici, quod qui habet ius in principali, cauillationes & malitias aduerſarij poteſt per alias expellere: ſicut clauus clauo truditur, nec uidetur fraudem facere qui fraudem excludit. l. cum patet. §. Titio. ff. de leg. 2. & ſic poteſt procedere d. c. nullus. fa. 23. q. 2. c. dominus noſter. & cap. dilectus. de ſimo. Non tamen per vtentem falſo inſtrumento, licet uti alio falſo inſtrumento: vt per Moder. Cano. in ca. olim. in princ. de reſcript. & per legiſt. in l. ea eſt natura. ff. de reg. iur.

Non facit fraudem qui fraudem excludit.

g ¶ Poſtulationibus.] cap cupiētes § denique. de electio. in 6.

Quā diu.] CASVS. Quidā cū fuiſſet electus rātū, uel fortaſſe etiam confirmatus, ſed ſine litteris confirmationis uolebat bona eccleſiæ adminiſtrare, ad idque peragendum mouebatur illa potiſſ. ratione, quod ſi non potuiſſet, electione nullum ius ſibi fuiſſet acquiſitum quod uidetur inconueniens, cum electione initietur promotio. Cæterum ſolut. aliter hic habetur quia confirmatio ſine litteris quoad effectum nil operatur, cum non conſtet, & electio ſine confirmatione eſt ut ſponſalia in matrimonio carnali, quæ diſſolui poſſunt. Hoſtienſ. in ſum. tit. de ſponſal. §. & qualiter diſſoluantur; & ideo nō tenet obiectio. Vnde not. ius per electionem acquiſitum eſſe imperfectum, & ideo dixi aſsimilari ſponſalibus. argumēto. not. in ca. ſi de translat. Not. ius aliquid faciendi nihil ualere quoad effectum, niſi appareat & probetur iuxta ca 1. de elect. in extrauag. communib. Io.Bapt.

h ¶ Non poteſt.] Quia ſi electi ante confirmationem adminiſtrarent, non curarent de confirmatione, ne ſe periculo caſſationis ſubmitterent. Item confirmatio nihil operaretur, ſi adminiſtrationē ſine confirmatione haberent electi. Item ſi electionem ex legitima cauſa caſſari contingeret, non ita de facili electi poſſent remoueri, fac. cap. qualiter. c. nuſti & c. cum in cunctis. de elect. & in cap auaritiæ. eodem tit. in 6. Sed quid ſi a cō firmatione fuit appellatum? numquid ſi appellatione pendente adminiſtrabit, incurret pœnam? Fuit hoc diſputatum aliàs, vt not. in d. c. auaritiæ. & cō cluſum, quod incurrat. fac. cap. oblatæ. in fi. de appel. & l. reus §. reum contra quem ff. de mun. & honor. hoc tamen niſi appellatio eſſet talis, quæ nō teneret, & ſic procedit c. conſtitutis. 2 de appellat.

ANTON. TIM. Fallit tamen quando confirmatio eſſet petenda a Papa, & electus eſſet valde remotus. cap. nihil. de elect. Sed quid ſi talis prælatus dicta de cauſa licite adminiſtrans tempore confirmationis repertus fuit minus idoneus, & ſi repellitur, numquid ea, quæ medio tempore fecit ſint caſſanda? Reſpon. quod non; fuit enim in quieta adminiſtratione, & quaſi poſſeſſione prælationis

latioñis de licentia Papæ, & pro p̄lato habitus eſt. Vnde omnia, quæ fecit medio tempore, rata ſunt. argum. c. ex litteris, de iu. patr. & c. infamia. §. verum. 3. q. 7 & l. ſi per procuratorem. in fi. ff. de p̄cur. & l. 1. C. de reſt.

ſi negotijs[a] Eccleſiæ, ad quam vocatus eſt, ſe ſe temere ĩgeſſerit[b] omni iure, quod ei p̄ electionem quæſitum fuerit, ſtatim priuandus erit[c]: nullo neq; Oeconomatus[d], nec procurationis[e] prætextu excuſandus[f].

Electo non eſt obediendũ niſi litteris confirmationis oſtenſis. h. d.

Petet[g] igitur is, qui confirmatus eſt, ab Apoſtolica Sede[h] litteras[i] confirmationis ſuę tenorem continẽtes, illiſque oſtẽdet[k] ad quos ea res pertinet: alioqui nulli eũ abſque dictarum litterarum oſtenſione recipere tenebuntur. Quod & in promotione apud dictã Sedem facta, & in conſecrationis[l], vel benedictionis[m] munere, locũ ſibi vendicat.

Confirmatio non conceditur, niſi cum cauſa cognitione. h. d.

*I*s autem, ad quem

a ¶ Negotijs.] Tã ſpiritualibus, vt excommunicare, abſoluere, interdicere, pœnitentiam iniungere, & ſimilia, ut capitul. accedentibus. de exceſ. prælator. quàm tẽporalibus, ut recipere cenſus, & debita, habere curã colligendorum fructuum, & ſimil. c. auaritiæ. de electio. in 6.

b ¶ Ingeſſerit.] Per ſe, vel per alium; pro parte uel in totum; in iudicio vel extra: ut c. auaritię de elect. in 6.

c ¶ Erit.] An autem hæc priuatio fiat ipſo iure, vel per ſententiam, dic vt plene in c. auaritiæ, de elect. in 6.

d ¶ Oeconomatus.] Oeconomus eſt, cui res eccleſiaſtica gubernanda mandatur, l. iubemus. in prin. C. de ſacro. eccleſ.

e ¶ Procurationis.] Subaudi vel alio quæſito colore: ut in c. auaritiæ. de elect. in 6 puta Vicaria, commenda, & not. de hoc in c. qualiter. de elect. Sumebantur enim huiuſmodi fraudes ex decretali in c. cum nobis olim. in fi. de elect.

f ¶ Excuſandus.] Sed an excuſaretur conſuetudine, ita ut conſuetudo adminiſtrandi ante confirmationem teneat? Et quòd nõ teneat in collegio uel dignitate eccleſiaſtica, firmat Abbas in c. poſtquam. & in c. qualiter. de elect. ſecus autem in officio uel dignitate profana, ut in Rectore ſtudij: quia licet & electio facta per collegium ſæculare debeat confirmari, ut not. in l. priuatorum. C. de iuriſd. om. iud. & in Rectore ſcholariũ, Bal. in Aut. habita C. ne fil. pro patre. nihilominus ualeret conſuetudo in contrarium: & ita dicit ſeruari communiter in ſtudijs Italię. Item Abb. in c. nihil. de elect. ponit plures caſus, in quibus uel de iure, vel de conſuetudine, defertur ex ſola electione adminiſtratio ſine confirmatione. Et in dignitate Eccleſiaſtica non reprobat indiſtinctè hanc conſuetudinem, ſed diſtinguit, ut per eum in d. c. nihil.

Qñ adminiſtratio cõpetit ex electione.

g ¶ Petet] Contextus hic ſumptus eſt ab extrag. Bonifacij VIij. de elect. Incipit. Iniunctæ.

h ¶ Sede.] Sed an quod hic dicitur, habebit locũ in inferioribus à Papa confirmantibus? Videtur q̄ ſic, cap in cauſis. de re iudi. Sed contrarium videtur uerius, cum ſimus in materia pęnali, & contra ius commune: ut plenius not. in extrauag. Bonif. de electione, incip. iniunctæ.

i ¶ Litteras.] Not. caſum, in quo requiritur p̄batio in ſcriptis. Similes notantur in cap. Romana. § poſtquam. de cenſ. Vnde quamuis aliàs iniuria fiat ei cuius dicto credi deberet, ſi ab eo exigeretur ſcriptura. ca. legebatur. & ibi not. Panormitanus, ſecus tamen eſſet hoc caſu, & aliàs ſimilibus, requirentibus à iure ſcripturam. Sed an litteræ credentiæ probent aliquem aſſumptum ad aliquod officium? Reſpondeo negatiuè: vt per Barto. in l. Lucius. ff. de fideiuſ. & per Abbat. in c. coram. de offi. deleg.

Litteræ credentiales.

K ¶ Oſtendet.] Scilicet in princ. officij, id eſt, dum accedet ad prælaturam, neque enim indeſinenter cogetur litteras oſtendere. ſimile not. in c. ſi iudex. de ſent. excom. in 6. & ſatis planum eſt ex hac littera.

l ¶ Cõſecrationis.] Sed pone, conſecratus litteras papales habere non potuit propter obitum Papæ, nunquid tenebitur multo tempore in Curia remanere? Reſpondeo non. damnatur enim temeritas eorũ qui ſe ingerunt adminiſtrationi, ſed neceſſitas non excluditur: Et ubi non eſt culpa, nec pœna debet infligi, ca. ſine culpa. de regul. in 6. Vnde temeraria præſumptio hic reprobata ad alium caſum non debet extẽdi: nec prohibitio generalis excludit caſũ aliàs licitum cap. ſuper quibuſdam. extr. de verb. ſign. Item ſtatuta & priuilegia cum trahuntur ad iniqua ſunt reuocanda, cap. fin. de ſent. excom. in 6. & diſt. 60. §. uerum. cap. ſuggeſtũ. de decim. l. ex facto, ff. de vulga. & pupil. & pulchre per Abb. in ca. nihil de electio.

Neceſſitas caret culpa.

m ¶ Benedictionis.] Hoc uerbum ad Abbates pertinet: uerbum conſecrationis pertinet ad Epiſcopos, not. in clem. 2. de ſta. regula. & in cap. quod ſicut. & in c. vni. de ſacr. vnct. & not. per Ab. in ca. nihil. de elect.

Is autem in tota hac parte. CASVS ita figurari poteſt. Cum quidam Electus acceſſiſſet ad legitimum ſuperiorem pro confirmatione conſequenda, nolebat totum electionis proceſſum cognoſci, & examinari illa ratione motus, quia cum ipſemet in electione ſit examinatus, vt præſupponitur, non conuenit vt iterum examinetur. argumento ca. ſemel. de reg. iur. in 6 ſuperior autem indeſſerẽter volebat potius electum admittere, quam poſtulatum, quia poſtulatio habent locum in defectũ electionis. argumento l. in cauſæ. ff. de minoribus nec etiam habentes intereſſe ſiue certi ſiue incerti ſint, citare intendebat ne confirmatio differatur

Io. Bapt.

in

In dandum Eccleſię, & ſi electus forſaſſe fuiſſet ſchiſmaticus, diſpenſatur cum eo procedebat, inde fuit dubitatum, quod iuris. Sol. ut hic legimus, quia cum ſuperior non debeat temere aliquid agere, ſequitur vt ad cognitionem talis obſeruet quod hic habetur, & propterea obiectiones non tenēt, ſi quidem aliud eſt examinare proceſſum electionis, & aliud qualitates perſonarum regulariter autem Electio eſt præferenda, limitatiue vero aliquando ſecus contingit ob merita perſonarum vere vel præſumptiue cōſiderata. Not. primo argumentum, geſta per aliquem inferiorem poſſe per ſuperiorem retractari ad quem ſpectat illa cognoſcere & approbare quod facit & pro appellationibus de quibus eſt Abba. & alij in rubri. de appellat. 2. Not. 2. limitatā ad regulam, quod remedia ordinaria primo ſint obſeruanda cū aliquādo poſtulatio præferatur iuxta rationem hic per gloſ. adnot. in uer. duplo.

cūfirmatio pertinet[a], diligenter[b] examinare debet, & electionis proceſſum, & perſonam electi. Eſt enim hoc generale, vt ad eum pertineat examinatio[c], ad quem manus impoſitio ſpectat. Et cum omnia rite cōcurrunt, tunc munus ei confirmationis impendat[d]. Quod ſi ſecus factum fuerit, nō ſolum deijciendus erit indigne promotus, verumetiam indigne promouens puniendus[e]. Nihil eſt enim quod Eccleſię Dei magis officiat[f], quam ſi indigni ad regimen[g] aſſumantur animarū.

Vbi maius periculum, ibi plenius conſulendum. h. d.

Quod cum in cunctis[h] ſacris ordinib[9][i] ſibi locum vendicet: in Epiſcopo tamen multo fortius[k]; qui ad curam aliorum poſitus in ſe ipſo[l] debet oſtendere, quomodo ceteros in domo Dei oporteat conuerſari.

Inter duos electos prępōnēdus dignior. h. d.

Quod ſi forte eligētium vota in duas ſe diuiſerint partes, is cōfirmatoris iudicio alteri præferendus erit, qui maiorib[9] iuuatur ſtudijs, & meritis[m].

a ¶ Pertinet.] Is eſt eius immediate ſuperior, qui confirmandus eſt: qui non ſolum per ſe, ſed etiam per delegatum poterit hanc confirmationem explicare: vt habetur in cap. nihil. de elect.

b ¶ Diligenter.] Adhibito etiam conſilio Capituli, licet conſenſus eius non ſit neceſſarius, Abbas in cap. qua fronte de appel.

ANT. TIM. Tenetur enim examinare perſonam electi, maxime in ſcientia, honeſtate vitæ, & ætate: quia ſi indignum confirmat, vel illegitime peccat mortaliter. tenent. Summiſtæ, Bart. Turran. ſen Armil. in ver. confirmatio. c. nihil de elect.

c ¶ Examinatio.] Non ergo quòd is debet examinare, qui confirmat: & talis examinatio debet ex officio fieri, etiam ſi nihil obijciatur contra electum. cap. cum nobis & c. venerabilem. de elect. & cap. quid eſt cito diſt 77. & cap. cum ex iniuncto. de hære. quia confirmatoris intereſt, ne puniatur, ſi promoueret indignum. Immo hodie confirmatio facta ſine cauſæ cognitione eſt ipſo iure nulla, de quo dic ut habetur in cap. fin de electio in 6. vbi etiam habes, an idem ſit in admiſſione poſtulationis, uel collatione beneficij: & vide per Abb, in capit. nihil. de elect.

d ¶ Impendat.] Hodie hæc confirmatio non eſt neceſſaria. Papa enim ſibi reſeruat poteſtatem ſuper omnibus dignitatibus: ſolet tamen de gratia electos confirmare, ut per Abb. in cap. nihil. de electio. — Inualida cōfirmatio parit effectus.

e ¶ Puniendus.] Quomodo autem puniantur illicite promouēntes & promoti, late not. in cap nihil. ſuper verbo ſuſpēdatur. de elec. Parit tamē nulla & inualida confirmatio nō nullos effectus, de quibus vide per Abba. & alios in ca cum ſuper. de cauſ. poſſeſ. & proprieta.

f ¶ Officiat.] Quia quod fit à prælatis facile trahitur in exemplū, c. magnæ. de uot.

g ¶ Regimē.] Not. quòd prælati dicūtur regere animas, vnde alias dicuntur reges. 12. quæſtion 1. c. duo ſunt hac ratione omnes habentes curā animarum poſſunt appellari prælati, capit. nihil. vbi Abbas. de elect. non tamen ſtricte: vt not. infra de vit. & honeſta. præla. in Rubr. — Habētes curā animarum p̄nt appellari p̄lati.

h ¶ In cunctis.] c. cum in cunctis, de elect. & infra. de vit. & honeſt. præla. in princ.

i ¶ Sacris ordinibus.] Potes hic large intelligere etiam de conſtitutis in minoribus ordinibus, qui & ipſi poſſunt appellari ſacri, ut not. 31. diſtinct. in ſumma: licet per excellentiam ſolum ſubdiaconatus, & ſuperiores appellentur ſacri. vt per Abbas. in c. 1. de cle. coniu.

K ¶ Fortius.] Arg à minori. de quo dicit, not. in c. cum in cunctis. de elect.

l ¶ In ſe ipſo.] Facit cap. magnæ de voto, & 1. quæſtio 1. cap. viliſſimus. & 1. quæſt. 7. cap. conuenientibus, & in auth. de ſanctiſſimis epiſcopis §. damnus.

ANT. TIM. Vnde tenetur ſub præcepto charitatis, vt diximus alias propriam vitam exponere pro ſalute animarum, S. Thom. 2. 2. q 26. art. 5. tenetur enim reddere rationem pro animabus ſibi commiſſis, ſi male cuſtodiuerit oues ſuas. c. pen. de reg. iur.

m ¶ Meritis.] Concord. cap quoniam. de in. pation. cap. ſi forte 63. diſtinctio. & de hoc habetur in cap. cum eccleſię veſtra. de elec. & in cap. 2. de offi. cuſtod.

Admit-

Si vnus ſit poſtulatus, alius electus, præponitur electus æque idoneus, niſi poſtulantium ſit duplo maior numerus. Qui tamen ſi ignoranter indignum poſtulauerint, nec poſtulatio, nec electio valet; ſed ſi ſcienter, electio tenet. h. d.

Et ſi vacante Eccleſia, ſciſſo in duas partes capitulo, alius quidem electus fuerit; alius vero poſtulatus: quæri põt electio ne confirmanda, an vero poſtulatio ſit admittenda [a]? In qua ſpecie, ſi tam poſtulatus, quã electus ſint idonei reſponſum eſt [b]. Si poſtulantium numerus ſit eligentium duplo maior [c], vtique poſtulationem eſſe admittendam: ſin id minus, electionem confirmandam [d]. Sed ſi poſtulãtes indignum [e] neſcij poſtulauerunt, nec poſtulatio, nec electio rata habenda erit; ſi ſciẽtes, & prudentes, erit electio confirmanda.

In confirmatione facienda citandi ſunt, quorum intereſſe poteſt. h. d.

Illud [f] etiam confirmantem obſeruare oportet, ne dum nimia in confirmando celeritate [g] vtitur contra doctrinam Apoſtoli [h] proprium affectum iuri [i] & æquitati præponat. Itaq; ſi coelectus aliquis, vel contradictor apparet, ante cõfirmationem nominatim [k] vocandus eſt: alioqui ſi nemo appareat, in foribus Eccleſię, in qua electio facta eſt, generaliter [l] edicendum erit, vt ſi qui ſint, qui confirmationi futurę velint opponere [m], ad cõtradicendum, in aſſignato peremptorio [n]

Poſtulatio dicitur admitti non confirmari.

a ¶ Admittenda.] Nota hic differẽtiam inter poſtulationem & electionem: quia poſtulatio non dicitur confirmari, ſed admitti: & hæc admiſſio habet vim electionis, & confirmationis; ſed electio dicitur cõfirmari, vt hic. & ca. ſcriptũ. de elect. vbi de ratione diuerſitatis dicitur p Abb. & Doct. & vide quod not. in ſũa de conſecra. ſpo. vſu ſubla. § 1.

b ¶ Reſponſum eſt.] In cap. ſcriptum. de elect.

c ¶ Duplo maior.] Id eſt, facta a duab' partibus capituli, vt ſi ex triginta canonicis viginti poſtulant, & decem eligunt, habetur ſimiliter in d. ca. ſcri. de elect. & in c. indemnitatibus. eod. ti. in 6. & p Io. And. in cap. ſi quando. eod. tit. & libro. Et ratio huius caſus eſt ſecundum Doct. in c. ſcriptum. de elect. quia potẽtia capitularis, ſeu vniuerſitatis conſiſtit in duabus partibus, vnde in tertia parte non eſt aliqua virtus capitularis, l. nulli & l. plane. ff quod cuiuſque vni. no. Vnde licet poſtulatio ſit via extraordinaria, & electio ordinaria: ex quo tamẽ virtus capitularis ſequitur illam viã extraordinariam, illa eſt præferenda: in cap. cupientes. § pen. de elect. & vide quæ not. in 6.

Virtus vniuerſitatis in duabus partibus de trib'.

d ¶ Confirmandã.] Etiã ſi non ſit facta a maiore parte capituli. Sed cõtra de his, quæ habẽtur in c. eccleſia. 2 & c. corã de elect. vbi dicitur, q debet concurrere ad electionem maior pars capituli. Sol. quòd hoc ſpeciale eſt, quando electio concurrit cum poſtulatione. Et ſpecialitatis ratio poteſt eſſe: quia non datis duabus partibus poſtulantium non eſt ibi reperire potentiam capitularẽ: ſed aliquid de virtute capitulari reperitur nunc in parte eligentium, cum habeat aliquos de duabus partibus, & habito reſpectu, quòd eligentes prouident per viam ordinariam, & meliori modo, quo poteſt; ſcilicet, conſentiendo tamquam in ſponſum, alijs perſiſtentibus in via extraordinaria, merito præfertur ipſa electio: maximè quòd ſic citius conſulitur, & prouidetur eccleſiæ, Abbas in cap. ſcriptum de elect.

e ¶ Indignum.] De materia in cap. ſcriptum de elect.

f ¶ Illud.] Cap. illud diſtinct. 23 & c. ſi de electio in 6.

g ¶ Celeritate.] Nota hic reprobari celeritatẽ. Eſt enim inimica conſilio, vt dicit Solomon & eſt quod hic dicitũ generale in omnibus perſonis promouendis, 1. q. 2. c. dilectiſſimi, & hoc iam ob reuerẽtiam ſacramenti recipiendi, capitu. iudæi. de conſ. diſ. 4. quam etiam ob multas alias rationes, de quibus prolixe not. in c. fin. de elect. in 6. & facit contra iudices, ſententias accelerantes, contra c. iudicantem. 30. q. 5. & tradita in l. prolatã C. de ſent. Interdũ tamen commendatur & deſideratur & pluribus de cauſis, de quibus not. in dicto cap. fin. ſuper verb. celeritate.

Celeritas inimica conſilio.

h ¶ Apoſtoli.] Scilicet ad Timot. ca. 5 & 24. d. § 1 & d. 78 ca. quid eſt citò. & de election. cap. cum nobis & cap. fin. eod. tit. in 6.

i ¶ Iuri.] Quod facere nõ debet, c. ſi quis epiſcopus. in fi. d. 7.

k ¶ Nominatim.] Simile in cap. ſtatuimus de ſenten. excommun.

l ¶ Generaliter.] Et publice, quia talia edicta in publico proponi debent, c. 1. de poſtul. & faciunt quæ not. in Cle. cauſam. de elec. in § verũ. in quarta gloſ. Et hoc eſt contra illos, qui adhuc fraudẽ faciunt conſtitutioni, faciendo hanc uocationem fieri coram certis amicis.

m ¶ Opponere.] Et poterit opponi, non ſolum per viam accuſationis, ſed etiam per viam exceptionis: vt per Abb. in cap. cum dilecti. de dol. & cont. & in c. accedens de accuſatio.

n ¶ Peremptorio.] Sed nũquid poſt hunc terminũ veniens audietur? Super hoc dic, vt habent & not.

not.in capit.cum in tua.ext. qui ma.accuſ. poſſ.& per Ioan. Andr.in addi. ad Specul. in tit. de cita.§. viſo.in princ.officiom tamen iodicis non conquieſcit: ut not. eſt ſupra, & in cap.cum nobis olim.de elect. Et cum dicit hic peremptorio, ſubaudi & competenti.

qoia circa.de bigam.& in c.fin.de temp. ord.
g ¶Confirmari.] Not.ergo caſum, in quo electio nulla, tamquam facta de inelligibili, diſpenſatione admittitur & confirmatur per ſuperiorem: con cord. c.quia diligentia, unde ſumitur: regulariter contra ca. innotuit de elect.

termino, præſentes eſſe debeant. Quæ omnia locum habent, ſiue concorditer[a] electio fuerit celebrata, ſiue non.

Opponentes electioni, ſi deficiant in probationibus, ſũt puniendi.h.d.

Sciant tamẽ ij, qui contra electionem opponendum duxerint, ſe, ſi probationibus deſtituti fuerint, ab omni pœnitẽtiæ[b] præſidio excluſos, legitimis pœnis[c] eſſe ſubiiciendos.

Poteſt diſpenſari cum electo ſchiſmatico, ſi nullum ordinem à ſchiſmaticis ſuſceperit.h.d.

De illo dubitari cõtigit, an eius, qui, abiurato[d] ſchiſmate, ad unitatem Eccleſiæ rediit, confirmanda ſit electio: & reſponſum eſt. Si à ſchiſmaticis nullum ſuſceperit[e] ordinem, & eius electio canonice celebrata deprehendatur, poſſe illam diſpenſatiue[f] cõfirmari[g].

Confirmatione contrahitur coniugium ſpirituale. h.d.

Igitur cõfirmatione ſecuta, inter electum, & perſonas eligentium; hoc eſt eccleſiam, ſpirituale coniugium contrahitur[h]. Quapropter cõfirmatus liberam ſuper illis ſtatuẽdi năciſcitur facultatem[i].

Concorditer.

a ¶Cõcorditer.] Id eſt, nemine diſcrepante: ut not. in ca. cupientes. in uerb. concordẽ. de elect. in 6. & per Abb.in cap. in cauſis. de elect. & in cap.non poteſt. de re iudi. Qoo tamen caſu uidebatur dicendũ, non eſſe neceſſariã hanc uocationem, cum omnibus concordantibus non uideatur facile, ut cõpareat accuſator.
b ¶Pœnitentiæ.] Nec enim in alterius detrimentum propoſitum mutare licet, capit. mutare. de re. in. in 6. cum ſuis concord. ad idem cap. publicato. de electio. Et quod ſemel placuit, non poteſt amplius diſplicere, ubi uerſatur alterius intereſſe. cap. quod ſemel. de regul.iur.in 6. niſi in caſibus, in qoibus iura pœnitentiam & uariationem admittunt.ut ibi not. Sed quid ſi promouendus, conſentit, quòd opponens renũtiet obiectis, uel qoalitati obiectuæ? Reſpondeo, ut not.in capit.ab eo.de election. in 6.
c ¶Pœnis.] Quæ ſint autem pœnæ huiuſmodi, dic ut in cap.primo.§. fin. & capit.ſi forte, & cap. ab eo. & cap. cupientes, de elect. in 6.
d ¶Abiurato.] Abiurare eſt cum ioramento renunciare. No. ergo quod ſchiſmatici tenentur abiurare velut hæretici: alias non ſunt ab Eccleſia recipiendi, cap.quia diligentia.de elect.in 6. Abiurare.
e ¶Suſceperit.] Idem ſi ſuſceperit, ſed ignoranter: quia cum ordinaretur, neſciret damnatum ordinatorem, capit. primo. de ſchiſma 9. quæſt.1. cap.ordinationes. facit 1.quæſt.1. capit. ſi qois a ſimoniacis.
f ¶Diſpenſatiue.] Sed a quo obtineri debebit diſpenſatio? Reſpondeo a Papa tantom, ſecundum Abb. in capit. qoia diligentia.de election. Immo non videtur neceſſaria diſpenſatio, cap. ferrum. diſt.50. Sol. qood ibi dicitur habet locum quo ad Deom, ſecundum Hoſt. ſecus eſt quo ad homines, ut hic, & c. quia diligentia, de elect.& in 6.

Igitur confirmatione.] CASVS. Quidam Electus & Cõfirmatus ad certam Eccleſiam uolebat in ea ſingula poteſtatis iura exercere, illa ratione motus, quod confirmatio tribuat iua non ad eccleſiam, ſed in eccleſia, & ideo erat plenum cum conceda tur ex certa ſcientia. Abba. in cap. 1. de confirmat. Sol. tamen ut hic dicitur, qoia poteſtas Ordinis dependet a conſecratione, ut inf. per tot.tit. ſeq. & propterea non tenet obiectio, ut de ſe patet. Not.primo arg. iuxta canoniſtarum ſentẽtiam, conſecrationem aliqoid reale conferre Epiſcopo, & confirmatur per cap. 1. de ordina. ab Epiſcopo, qui renunciat. Not. 2. Epiſcopum habere poteſtatem Ordinis diſtinctam à poteſtate iuriſdictionis, de quibus eſt tex. in cap aqua.de Conſecratione Eccleſ uel altar.& una confertur per confirmationem, altera uero per cõſecrationem. Io. Bapt.
h ¶Contrahitur.] Cap.inter corporalia.de transla. ubi de materia late per Butri. Abba. & reliquos Non tamen propterea poteſt appellari Epiſcopus ante conſecrationẽ, cum non ſit conſummatum cõiugium ſpirituale: ut per Abbat. in cap. cum te.de reſcript. & in cap.de multa. de præben. Argumen. tamen contra in cap.primo.de translat.prælat. Sol. ut per Abba. ibi. Sed an poſsit ſaltem appellari prælatus? Reſpondeo affirmatiue, cum habeat efficiũ cum iuriſdictione, ut hic: & hoc facit prælatum: Abbas in dicto c.de multa.& hoc tenet Abbas in cap. tam litteris de teſtibus. Quando poſſit qs epiſcop' appellari.
i ¶Facultatem.] Sed nonne requiritur inſtallatio? cap. ut noſtrum.de offic. Archid. Reſpondeo, id ita demum ſi ſit conſuetudo, ut per Abb. in cap. cum ſuper.de cau.poſſ. & propr. & per eundem in c.tranſmiſſam. de elect. alias & ante inſtallationẽ confirmatus adminiſtrat. Ad quid ergo inſtallatio?

Confirmatus & nondum conſecratus, exercet ſolum quæ ſunt iuriſdictionis, non quæ ſunt ordinis. Et nemo dat quod non habet. h. d.

Hoc autem ſic intelligi oportet, ut eorum quidem, quæ iuriſdictionis ſunt; ut puta corrigendi [a], excommunicandi, iuſiurandum exigendi, cõferendi, confirmandi, & ijs ſimilium libera confirmato permiſſa ſit tractatio. [b] Ea uero, quæ non iuriſdictionis, ſed ordinis ſunt; ueluti [c] clericorum ordinationes, benedictiones virginũ, depoſitiones, Eccleſiarum, & altarium conſecrationes, ante propriam conſecrationem peragere prohibetur. Neque enim ratio ſuadere videtur, ut quis in alios id conferre poſsit, quo eundem indigere [d] dignoſcitur. Quod ſi conſecratus ſit, non ſolum quæ iuriſdictionis; verum etiã quæ ordinis ſunt, exequi poterit.

DE CONSECRATIONE.

TIT. X.

Conſecrationis
- Tempus.
- Perſonæ concurrentis.
- Modus.

DEbet igitur is, qui canonice [e] electus, confirmatus, & examinatus [f] eſt, nouiſsime conſecrari. Quod quidem ne Eccleſia Paſtoris quaſi [g]

(Inſtallatio ad qd inſeruit.) inſtallatio? Reſpondeo ſecundum Abb. in d. c. cum ſuper. ut acquirat poſſeſsionem Eccleſiæ, quam nõ acquirit ex eo ſolum, quod agit pro iuribus Eccleſiæ. Item propter ſolemnitatem quandam, ne uideatur propria auctoritate intrare poſſeſsionem. Item intellige, qd hic dicitur, ſi alius non ſit in poſſeſsione, ut per Abba. in d. cap. cum ſuper.

a ¶ Corrigendi.] Sed an poſsit etiã deponere? Reſpondeo ut per Abb. in cap. tranſmiſſam. de elect. & facit ad hunc tex. c. ſicut §. præterea de elect.

b ¶ Tractatio] Sed an poſſit indulgentias concedere? Reſpondeo affirmatiuè, ut per Abb. in ca. ſuffraganeis. de elect. Poterit etiam ſi ſit Archiepiſcopus confirmare ſuffraganeos ſecundũ Butr. & Abb. in ca. 2. de transl. a. præl. (Confirmat' dat indulgẽtias.)

c ¶ Veluti.] Not. hic quæ dicantur eſſe ordinis: alia ẽt enumerantur per Abb. in c. ueniens. de præſ.

d ¶ Indigere.] Et ſic nota, quòd nemo dat, quod non habet. fac l. traditio ff. de acquir. poſſeſſ. l. ſi uniuerſæ. C. de leg. Sed quid ſi non erat uerus prælatus, an ab eo geſta debeant haberi rata? Reſpõdeo, ut per Abb. & alios in cap dudũ. de elect. & per Legiſtas in l. Barbarius. ff. de offic. prętoria.

DE CONSECRAtione.

(Io. Bapt.) Poſt explicationem illorum actuum quibus promotio iſta prælatorum initiatur ac perficitur, ſequitur uidere de ultimo actu quo cõſummatur, qui cum ſit ipſa conſecratio iuxta not. in cap. fin de translat. Epiſcop. propterea de ea in præſenti tit. pertractat: qui diuiditur in tres partes, in prima habetur intra quantum tempus ſit facienda conſecratio: In ſecunda, per quot & quos fieri debeat: in tertia quomodo ſit facienda: ſecunda ibi, ordinationi: tertia ibi, congregatis.

(Io. Bapt.) DEBET igitur.] CASVS. Quidam fuit electus & confirmatus ad regimen certæ eccleſiæ, & cum debebat quoque conſecrari, fuit quæſitum intra quantum tempus id eſſet faciendum; ſtatim enim uidebatur primo reſpondendum cum habeat ius in eccleſia § fin. ſupra tit. prox. & ibi diximus, Sol. tamen ut hic dicitur, quia impoſitio manus dicebat apoſtol. non eſt cito imponẽda: obiectio autem nõ tenet, quia illud intelligitur ſecundum ſtatuta canonum. Not. etiam in reb' ſacris dilationem locum habere, ut canonicę cõferãtur. c. 2. diſt. 75.

e ¶ Anonice.] Quia ſi conſecraretur non canonice electus, & conſecrans & conſecratus eſſent deponendi. c. nullus diſt. 62. cũ cõcor. ibi alleg.

f ¶ Examinatus] Secundum ea, quæ habes in cap qui Epiſcopus. diſt. 23. Et ſcrutiniũ, ſiue examen hoc, quod ſit in conſecrando, nũquam eſt omittendum, etiam circa notum. d. c. qui Epiſcopus, vbi not. ſec' ẽ de ſcrutinio electionis, qd põt omitti ĩ pſonis notis diſt. 47. c. de Petro. & d. 94 c. valde. (Scrutiniũ quãdo poſſit omitti.)

g ¶ Quaſi.] Hæc dictio diminuit parum de ſigno, cui additur, nec enim Eccleſia, cuius Epiſcopus adhuc conſecratus non eſt, poteſt abſolute dici uiduata; cum cõfirmatus exerceat in Eccleſia ea, quæ ſunt iuriſdictionis, ut ſupra tit. prox. § fin & per Abb. in cap. inter corporalia de tranlat. Aliquando tamen eſt ueritatis expreſſiua: ut in l. 1 ff. de tranſact. & in Euangelio: Gloriam quaſi vnigeniti. Sed regulariter contra, vt hic, & per Abb. in c. dudum. 1 de elect. & in c. ſignificauerunt. de iud. & in cap. parochianos de decim. & in cap. fin. § in aliis: ut lit non conteſt. Sed cum non conſecratus non exerceat quæ ſunt ordinis, nec poſſit epiſcopus appellari: cap. tua. de his quæ fiu. a prælat. ſin. conſ. cap. & no. in Cle. 1. de baptiſ. & per Abb. in rubr. & cap. 1. de translat. prælat. & ſupra tit. (Quaſi.)

tit.j.§.fi. ideo ſaltem large videtur eccleſia viduata,& ſine uiro fac.cap. quoniam. diſt.100.

a ¶Tres menſes.] Vt in cap. quoniam. diſt.100.& cap. quoniam. diſtinct. 75. & cap. de Siracuſanæ. diſt. 28.

ANT. TIM. De hoc eſt diſpoſitum in canonibus apoſtolorum c.1.ita: Epiſcopus a duobus, aut tribus epiſcopis ordinetur; Tom.1.Concil expreſſe mandat Damaſus Papa.c.corepiſcopi.§ quod autē diſt.68.quod ſi pauciores eſſent nihil agerēt ſecūdū gl.in c.nec Epiſcopi de temp.ord.

deſtituta ſolatio aliquod patiatur incommodum, intra tres [a] menſes poſt electionem, niſi legitimum ſubſit impedimentū [b] expediri debet. Alioqui ſi Metropolitanus, aut ij, ad quos ea res pertinet, negligentes fuerint. Eccleſiaſticis condemnationibus ſubijciendi erunt.

Cōſecrationi intereſſe debent ad minus tres Epiſcopi: alioqui non valet. h.d.

Ordinationi autem intereſſe debent non ſolum Metropolitanus [c], verum etiam cōprouinciales [d] Epiſcopi, qui numerum conficiunt trium [e]. Nam & Beatus Iacobus, qui Iuſtus appellatus eſt, a Petro, Ioanne,& altero Iacobo Apoſtolis ordinatus eſt [f], Succeſſoribus ſuis, ſcilicet formam dantibus, ut non minus quoq; tribus Epiſcopis, ceteris quoque aſſenſum præbētibus, Epiſcopus ordinetur. Quod ſi ab vno, vel duobus Epiſcopis ordinatio expedita fuerit, taliter ordinatis, vt Epiſcopi nominentur a ſanctis Patribus interdicitur. Ergo ſi nomen [g] non habent, officium qualiter habebunt?

Suffraganei a Metropolitano vocati debēt cōparere, vel ſe excuſare. h.d.

Euocandi ſunt igitur a Metropolitano ſuffraganei, qui ſi omnes concurrant, bene eſt, ſi aliqui conuenire non poſſunt, ſui præſentiam [h] per epiſtolā facere debent.

Archiepiſcopus impeditus conſecrationem ſui ſuffraganei alteri cōmittere pōt. h.d.

Quod ſi Metropoli-

b ¶ Impedimentum.] Veluti ſi ſit cauſatum ab inexcuſabili neceſſitate, ut in cap. quoniam diſt. 75.

Io. Bapt. Ordinationi.] Hæc pars diuiditur in 2. particul. in prima habetur qui & quot debeant cō ſacrare: in ſecunda quid iuris ſi ſint impediti: ſecunda ibi, quod ſi quoad primum CASVS Archiepiſcop⁹ quidam uolebat ipſe ſolus conſecrare Epiſcopum quendam eius ſuffraganeum. putabat autem id ſibi licere, tum quia ipſe debet confirmare ca. 2. de trāslat. tum etiam ad ſimilitudinem Ordinationis alicuius ſacerdotis.ca preſbyter. diſt.23. Sol ut hic dicitur, & ob rationem in text. aſſignatam, non obſtāt obiecta ob diuerſam actuum, ac perſonarum qualitatē. Not. Epiſcopos certam & propriā habere conſecrationis ſeu Ordinationis formā diſt. 75.per tot. Not 2. nomen ſignificare aliquando officium in perſonis in dignitate conſtitutis, quod intelli ge de nomine dignitatis. §. quod autem. diſt.68.

c ¶ Metropolitanus.] Immo in caſu non ſufficiet interuentus Metropolitani; puta ſi ſit confirmatus a Papa: quia tūc non poterit conſecrari per inferiorem ſine licētia Papæ: argum. cap. meminimus. vbi Abb.not. cap.in diſtribuendis.de temp.ordi. & ca.antepen.ubi not. de elect.in 6. niſi tamen aliud haberet cōſuetudo.

d ¶Comprouinciales.] Cap. Epiſcopi.cap. prouinciales.& per tot.diſtinct.64.

e ¶Trium.] Computato Metropolitano: ut not.in c.epiſcopis.diſt.64

Petrus tamen de Palud.in lib. de poteſtate Papæ dicit ternarium numerū non eſſe de ſubſtantia conſecrationis. Vnde & Gregorius in Anglia nouiter cōuerſa legitur ſuper hoc diſpenſaſſe.

f ¶Ordinatus eſt.] Sed nonne omnes Apoſtoli erant Epiſcopi? Videtur ꝙ ſic: quia Petro fuit datus Pōtificatus & alij quoque fuerunt pari poteſtate præditi.c. in nouo. diſt 21.Item epiſcopi ſucceſſerunt in locum Apoſtolorū: ut cap. quorū. diſt. 68. ergo Apoſtoli fuerunt epiſcopi. Et de Iuda legitur Et Epiſcopatum eius accipiat alter: quomodo ergo Iacobus de nouo fuit ordinatus Epiſcopus? Reſp. ut not.in c.fin. diſt.66. Omnes Apoſtoli Epiſcopi

g ¶Nomen.] Facit diſtin. 68. §. quod autem. Vnde etiā verſus: Si te priueris, nec nomen habere mereris. Fa l. ſtatutis. C. de ſenten. ex breui. re. l. a nullo C.de feriis. 32.q.4 ca. dicat.in fi. & diſt. 66. c.fratrem, & 16 quæſ. 8. cap. ſi cupir.

h ¶ Præſentiam.] Nota, quòd per epiſtolā dicitur quis exhibere præſentiam ſuam. concor. cap.non debet.diſt.65.quod tamen non ualeret ad contrahendam ſtipulationem: vt in l.1.ff.de uerb.obl.ſed bene, ut procurator exoneretur a ſatiſdatione l.ſi procuratorem.ff.de procu.arg. contra de pænit.diſt.1. c.quem pænitet.& inſt.de aut.tuto.§.1. & l. pupillus.§.obligati.ff.de aut.tut. Per nuntium quoque ſiue per procuratorem dicitur quis exhibere præſentiam ſuam, not.Doct.in c cum parati. de appel. per.c.Epiſcopus.diſt.18.fac.c.pen.de iur.calum. Vi- Præſentia.

de

de quæ not. in Cle. dudũ. de ſepul. in verb. præſentari. & in c ea noſcitur. de his, quæ fi. à prælat. Facit hoc ad ſtatuta & alias diſpoſitiones requirentes præſentiam alicuius.

Io. Bapt. Quod ſi.] CASVS. Archiepiſcopus ſciens proprio iure ad ſe pertinere Conſecrationem ſuorum ſuffraganeorum ob impedimentũ volebat eã alteri demandare, & in defectum ſuffraganeorum volebat Epiſcopos vicinæ prouinciæ vocare ad conſecrandum quendam ſuũ ſuffraganeum, unde quęſitũ fuit quid iuris per cap aqua. de conſecrat. negatiue erat reſpondendum. Sol. tamen ut hic legimus, quia cũ iſta delegatio, & vocatio fiat de Epiſcopis, eſt legitima, cũ ſint eiuſd. ordinis, & differũt inter ſe tantum ratione diœceſis quã quiſque habet aſſignatam, & ideo nõ obſtat obiectio. Not. primo actum conſecrandi poſſe delegari ijs q̃ ſunt eiuſd. Ordinis d. cap. aqua & ibi docto Not. 2. Epiſcopos conuenire inter ſe in ijs quæ ſunt Ordinis § penult. ſupra de Epiſcopis.

tanus, vel infirmitate, vel alia iuſta cauſa [a], ita prępediatur, vt ſuorũ ſuffraganeorũ aliquẽ conſecrare nõ valeat, alicui coepiſcoporum vices ſuas demandare [b] poterit, a quo conſecrandus munus conſecrationis recipere tenebitur [c].

Deficientibus Epiſcopis cõprouincialib' aduocãdi ſunt Epiſcopi vicinæ prouinciæ.

Illud quæſitum eſt: Si in prouincia, in qua olim plures Epiſcopi fuerint, vnum tãtum remanere contigerit, quid fieri debeat, cũ & ſolus ordinare non poſſit, & nullos, quos conuocet habeat prouinciales? De hoc in Sardicenſi Cõcilio ſtatutum legitur: vt ſuperſtes Epiſcopus [d] cõuocet [e] Epiſcopos vicinæ prouinciæ, & cũ eis comprouinciales ſibimet Epiſcopos [f] ordinet [g].

Quomodo ſit explicanda conſecratio. h. d.

Congregatis igitur hora Dominicæ lucis tertia [h] Epiſcopis,

a ¶Iuſta cauſa.] Videtur ergo, quod niſi ſit aliquod iuſtum impedimentum, ex ſola voluntate & arbitrio non poſſit Archiepiſcopus committere hanc conſecrationem. Contra tamen tenet Hoſt. in c. quod ſedem. de offic. ordi. unde hic ſumitur: & eius opin. communiter tenetur, ut per Abb. d. loco, & quod hic & in d. cap. quod ſedem. dicitur de impedimento, habet locum de honeſtate.

b ¶Demandare.] Not. ergo, quod Archiepiſcopus demandat ea, quæ ſunt ordinis: & ſic committit ea, quæ ſunt meri imperij: cum exerceatur in conſecrãdo iuriſdictio ex officio nobili ad publicam utilitatem: ut habetur in c quod ſedem. de offic. ordin. & in cap ex qua. de conſecr. eccleſ. vel alt. & in ca. ſuffraganeis. de electio. quod intelligetur infra de conſecr. & repar. Eccleſ. vel alta. §. conſici.

c ¶Tenebitur.] Vt cap paſtoralis de offi. ordi. tenetur etiam intra duos menſes viſitare Archiepiſcopum, niſi ſit impeditus, quo caſu debet et ĩ impedimentũ ſignificare per litteras. c. ſi quis in Metropolitana. diſt. 65. & not. in c quod ſedẽ de offi ord. Sed, an quemadmodũ conſecrandos ſuffraganeus tenetur recipere munus conſecrationis ab eo, cui hoc eſt demandatum: ita & officium conſecrandi is, cui eſt actus conſecrandi demandatus? Reſp. quod ſi eſt ſuffraganeus hoc onus detractare non põt: ſecus ſi ſit non ſubditus, ut per Abb. in d. c. quod ſedem.

Vniuerſitas an reſideat in uno. d ¶Superſtes epiſcopus.] Arg. quod vniuerſitas in uno reſidet. l. ſicut. §. fin. ff. quod cuiuſq; vniuer. no. immo potius eſt argu. in contrariũ, cũ iſte ſolus nõ poſſit, quod vniuerſitas potuit pro quo arg in l. ſi grege. ff de leg 1 & §. ſi grex inſt. de leg. Et fac ad q. an ſi oẽs electores delinquant in eligendo præter vnum, in illo reſideat ius eligendi. De quo vide, quod not. c ſi. diſt. 65. & in c. per inquiſitionem. de elect.

e ¶Cõuocet.] Sed numquid tenebuntur iſti conuenire ad cõuocationem iſtius? Reſp tenentur: quia niſi venirent, peccarẽt, arg. 11. q. 3. in c. ſicut enim, & cap. præcipimus. diſt 90. & debent tunc cogi ab ipſo prælato, vel Papa. Quidam dicunt, quod etiã ab iſto compelli poſſunt auctoritate. d. c. ſi. diſt. 65. & ſic quandoq; par in parẽ habet imperiũ. fac 2. q. 6. ca. placuit 2. & 6 q. 4 cap. 2. Par in parẽ aliquãdo habet imperiũ.

f ¶Epiſcopos.] Sed quis dabit his expẽſas? R. Eccleſia, quæ vacat. argu. 4. q. 3. c. venturis. & 10. quæſt. 3. cap. cauendum. & 12. quæſt 2. cap charitatem. Quod ſi ſit tenuis tunc comedent de ſuo. cap cum ab omni. de vit. & hon cleric.

g ¶Ordinet.] Quid ſi ſuperſtes hoc facere negligat? Tũc prouidendũ erit iuxta tenorẽ cap fin. diſt. 65.

Io. Bapt. Congregatis.] CASVS. Archiepiſcopi, & Epiſcopi Conſecrando quendam Epiſcopum volebant illam iuris ſolemnitatẽm obſeruare, quæ hic habetur, unde fuit dubitatũ an poſſent, negatiue enim videbatur reſpondendum, quia cum poteſtas ordinis immediate ſit a Chriſto, qui omnia ſacramenta inſtituit, ut de fide habemus, non debet aliquid addi. Sol. vt hic dicitur, quia ratione congruentiæ erat omnino neceſſarium, unde non obſtat obiectio propter iſtam cõgruentiam, cuius gratia Eccleſia & circa ſacramẽta poteſt aliquid ſtatuere. clem. 1. de baptiſm cum ſimil. Not. argumẽtum quod fidelitatis iuramentũ ſit præſtãdũ ab omni eo, qui ad aliquod officiũ promouetur c. ego N. de iure iu.

h ¶Tertia.] Multiplex eſt rõ de hora tertia, quia tũc debet miſſa publice celebrari. de cõſe. diſt 1 c. nocte ſine qua nec Eccleſia põt cõſecrari. c omnes. de cõſec. diſt. 1. Item quia ſpiritus Sanctus in igneis linguis hora tertia dicitur deſcẽdiſſe ſuper Apoſtolos. c. noſtre. in quorũ locum ſuccedunt Epiſcopi. c. in nouo. diſt. 21. Itẽ quia illa hora Dñs eſt crucifixus, ut ibidem dicitur, Et illa hora Apoſtoli cõſecrauerũt Paulũ & Barnabam: ut not. in c. ordinationes. 1. diſt. 75. An autem hora, uel miſſæ celebratio ſit de ſubſtantia conſecrationis, vel collationis ordinum, not. in d. cap. ordinationes, & in ca. quod ſicut. §. 1. de ele.

a ¶Scrutinio]Vt ea quod Epiſcopus.diſt 24. & ea. ordinationes.diſt.75.
b ¶Codicem.] Sed an hæc libri ſupra caput tentio ſit de ſubſtantia actus?Reſpond.communiter tenetur quod non.ut not.in c.Epiſcopus diſt.23.

quoad primum CASVS non figuratur. Not.tamen p l ium ſignificare plenitudinem Pontificalis offie j ſub illa ratione, quod ſine eo poteſtas ordinis exerceri nequeat & ſic in ea. niſi, & ea. ad honorem.eod. inter ſe conciliant.

& Scrutinio[a] cũ precibus celebrato, duo ſupra caput ordinandi, Euangelij codicem tenentes[e], manus imponant, & vno ſuper eodem benedictionem fundente ceteri, qui adſunt manibus ſuis caput eius tãgant; atque illud vna cum manibus, ſacro chriſmate deliniãt [d]. Quo demum peracto Eccleſię Romanæ, atque eius Pontificibus fidelitas [e] ſecundum formam Gregoriani reſcripti [f] iuranda erit.

DE RECEPTIONE ET auctoritate Pallij.

TIT. XI.

Pallium { Quo tempore recipiatur. / Quomodo impediatur.

Pallij receptio non eſt differenda, & quid ſit palliũ.

HOc amplius[g] Metropolitanum[h] proſpicere oportet, vt pallij petitionem[i], & receptionem non differat[k]. Cum ſibi ſine pallio Epiſcoporum conſecrationem[l] minime permiſſam ſcire debeat. Eſt autẽ pallium, Metropolitanorum[m] inſigne ornamentum[n]

c ¶Tenentes.]Sed quæritur:An quilibet horum ordinet Epiſcopum? Poteſt dici, quòd nullus horum ordinat, ſed quilibet conſecrat. Conſecrare enim eſt eum alio ſacrare. 24.quæſt 1.cap. pudenda. ſicut plures ferunt trabem, ita quòd nullus p ſe.l. ita uulneratus. §. 1. ff ad leg. Aquil. arg. contra in l.uulgaris. ff. de fur.
d ¶Deliniant.]Vt in cap vni de ſacra unctio.
e ¶Fidelitas.] Sed an fidelitas, & homagium ſint idẽ? Reſpond. non, & differunt prout ponitur per Abb. in cap. ex diligẽti. de ſimo.
f ¶Reſcripti.] cap. ego.de iureiur c.ſignificaſti, de elect. & de forma, qua inferiores iurant Epiſcopo per Abb. in cap. tua nos. de iureiur.

DE RECEPTIONE & auctoritate Pallij.

Io. Bapt. Cum Archiepiſcopus ſit maior Epiſcopo, ea.1 diſt. 21.& habetur ſup. de Epiſcopis §. Archiepiſcopi : ideo maior quoque ſolemnitas requiritur in eius perſona,& propterea poſt tit. præceden. proponitur iſte, qui diuiditur in 2. part, in prima explicatur materia propoſita, in ſecunda adnot. continuatio: ſecunda ibi,hæc de creandis.

ANTO. TIMO. Nota quòd dicit Abbas in rub. eod. quod nomen iſtud Pallium debet ſcribi per e non per i. & ponit differentiã inter hæc duo nomina; nam pallium, inquit, eſt honeſtatis, palleum eſt dignitatis.

Io. Bapt. HOc amplius.] Hæc pars diuiditur in 3. particul. in prima habetur quid ſit pallium: in ſecunda quomodo ſit cõceden. in tertia quando ſit atendum: ſecunda ibi,cuius: tertia ibi,ſed eo;

g ¶ Hoc amplius, &c.] Q. d. nedum cõſecrandus eſt Metropolitanus, verũ hoc amplius, &c.
h ¶ Metropolitanum.] Metropolitanum, ideo dicit & non archiepiſcopum:quia ante pallij receptionem nõ debet appellari archiepiſcopus. Abb. in cap. ſuffraganeis. in 3. not. de elect.& in cap niſi eo.Sed Abb. bene poteſt appellari Abbas ante benedictionem : Abb. in cap. inter. 2. de re iud.
i ¶Petitionẽ.]Sed a quo petet? Reſp. a patriarchis, uel a Summo Pontifice, ſecundum diſtinctionem Abba. & But.in Rub. eod.
K ¶Differat.] Vltra tres menſes deputatos,etiam conſecrationi. c quoniam. diſt. 100. & per Abb in cap. ad honorem. eod.
l ¶ Conſecrationem.] Multa ſunt præterea,quæ non poteſt Metropolitanus ſine pallio exercere;ut conuocare Concilium, conficere chriſma, & alia, & in cap. quod ſicut.§.ſuper eo.in fin.de elect. Poterit tamẽ Metropolitanus talem conſecrationem demandare :ut ſupra tit, proxi. §. quòd ſi Metropolitanus.
m ¶Metropolitanorum.] Sed cur non dicit generaliter epiſcoporum, cum epiſcopi utantur pallio? cap. cum in iuuentute, de præſumpt. & ponant etiam de epiſcopis.Hoſt. in ſum, eod. & Abb. in rub. Reſpon.de iur.com.epiſcopis pallium non competit,ſed ex priuilegio tantum: ut per Abb, in rubr. eod,
n ¶Ornamentum,] De cuius forma per Abb. & alios in rubr. eod,

ANT. TIM. Forma autem Pallei, vt deſcribitur ex Ioan. And. eſt quædam albi, ſeu pallidi coloris rotunda, ſeu circularis, ſeu quæ clauditur ad mo-

ad modum circuli, uel coloris, ex parte poſteriori licet color ita extēdatur circa collum ſeu palleum circa brachia, quod habet quatuor cruces nigras: quarum prima eſt ante pectus, ſecunda ſuper brachio ſiniſtro, tertia retro, quarta ſuper brachio dextro: & ſignificat mortificationē uitiorum, quæ debet eſſe in prælato, ſeu quattuor affectiones. vide latius per Abb ibi.

a ¶ Corpore] i. eſt, de altari, ubi eſt ſitum corpus Beati Petri. c ſignificaſti. vbi not. de elect.

b ¶ Plenitudinē.] Vt dicitur & not. in c. p. niſi & in ca. ad honorem. eod.

ANT. TIMO. Forma traditionis pallii ea eſt: Tradimus tibi pallium, ut eo intra Eccleſiam tuam utaris. c. 1. de aut. pal.

Io. Bapt. Cuius.] CASVS. Quidam Archiepiſcopus cū eſſet etiā cōſecratus, petebat pallium, & nolebat aliter examinari, nec alicui exceptioni reſpondere, illa motus ratione, quod cum in quolibet actu ſuę ꝓmotionis ſit iudicatus idoneus, ſuperfluū modo uidebatur, ipſum ad aliud examen teneri. Sol. ut hic habet, quia nullus actus & præſertim huiuſmodi debet temere celebrari, & ideo nec etiā Obiectio cōcludit aliquid. Vnde not. aliquando examen eſſe in aliquo actu neceſſariū non ſimpliciter, ſed accidētaliter, uēpe ſi quis aliquid in contrarium uelit opponere. argumēto toto tit. de exception. in utroq. iure.

c ¶ Nouiſsimè.] Vt in extrauagan. Ioan 22. de aut. & uſu pallij. quæ incipit, malitijs.

d ¶ Spatium.] Nota quòd id, quod fit intra duos menſes, uidetur fieri in continenti.

Io. Bapt. Sed eo.] CASVS. Quidam archiepiſcopus uolebat uti pallio indifferenter quouis loco ac tempore, imo etiam aliis commodare, idque putabat licitum per ca. penult. eod. in uer. ubique. & argumento poteſtatis delegandi quæ ſunt Ordinis ca. aqua de conſecra. Sol. ut hic dicitur, quia pallium datur ratione loci, & perſonæ, per locum intellige prouinciam & poteſtatem delegandi, declara lex no. in d. c. aqua, & ideo non obſtant obiecta, ut apparet. Not. priuilegium alicui conceſſum contemplatione quoque alterius non poſſe exerceri in præiudicium illius. argumento c. ſi diligenti de foro compet.

quod de corpore [a] Beati Petri ſumitur, Paſtoralis officij plenitudinem [b] deſignans.

Volens aliquid palliando obijcere, debet iurare de calumnia, & intra duos menſes obiecta probare: alioquin tenetur ad pœnam talionis. h. d.

Cuius receptio, ut citius expliceтur, nouiſsime [c] conſtitutum eſt, ne per cuiuſuis criminis obiectionē forte palliando faciendam differri poſsit: niſi obiicientes corporali iuramento præſtito firment ſe, nec agere quidquam callide, ac de obiectis promptam fidē, hoc eſt intra bimeſtris temporis ſpatium [d] afferant ad talionis: uel extraordinariam pœnam ſe Præſidis obligantes arbitrio, ſi obiecta minime ꝓbauerint. Quod ſi contradictores iſta facere renuerint, eorum obiectionibus nequaquam obſtātibus, ad ipſius traditionem pallij procedēdū erit.

Metropolitanus ſolum in ſua prouincia & certis diebus pallio vtitur: & pallium perſonam ſequitur: & ideo commodari non poteſt. h. d.

Sed eo nec ſemper, nec ubique Metropolitanus uti poterit (id enim ſoli Romano Pontifici [e] dum miſſarum celebrat ſollēnia permittitur) verum in ſua tantū prouincia [f], ac certis dumtaxat diebus [g]. Et cum perſonam [h] palliū nō tranſeat, nec alteri cōmodari [i] poterit: & cū eo quiſque ſepeliendus [k] erit.

Pleraque dicta de creatione Epiſcoporum habent locum etiam in alijs Prælatis. h. d.

Hæc de creādis Epiſcopis dixiſſe ſufficiat: nunc de illorū vita [l], ac qualis eorum debeat eſſe conuerſatio, pleraque & de ceteris ſacerdotibus intellecturi paucis expediamus.

e ¶ Romano Pontifici] c. ad honorē. eo.

f ¶ Prouincia.] c. ex tuarum. eod. niſi aliter ex priuilegio ſit tibi conceſſum: licet conſuetudo etiam generalis id non poſſet inducere, habetur in d. c. ex tuarum.

g Diebus.] ca. pen. & cap. fin. eod.

h ¶ Perſonam.] ca. ad hoc eod.

i ¶ Commodari.] Intellige pro utendo, non pro uidendo: puta, ut ſartor poſsit uidere, ut aliud faciat ſecūdū Io. And & Abba. in c. ad hoc. eod.

k ¶ Sepeliendus.] Sed quid ſi Archiepiſcopus fuit tranſlatus ad alium Archiepiſcopatū; cum tunc nouum palliū habere debeat, ut habetur in c bonæ. 2 de poſtul. præla. quid fiet tempore mortis? Quidam, ꝗ primum debet remanere apud primam Eccleſiam, ut not. in d. cap. bonæ. Alii, quod debet cū ambobus ſepeliri: & tenetur com. ut per Doct. in c. ad hoc. eod.

l ¶ Vita.] Eſt hic ordo naturalis. Primo enim fuit dictum; Qualiter naſcuntur, uel producuntur in eſſe. Secūdo; quales ſint uel eſſe debeant iam in eſſe deducti.

ſe deducti. Tertio; qualiter eſſe deſinant, ut infra de translat. cum titu. ſequen. & facit §. fin. infra de corepiſcoporum uſu ſublato.

DE VITA, ET HONESTATE Prælatorum.

vt aliqui intelligunt rubricam de uita & honeſtate clericorum, & male.

c ¶ Prælatorum.] Prælati verbum accipitur large & ſtricte, large comprehendit etiam ſimplicē curatum, c. tua. de cler. ægrot. ſtricte ſolum eum, qui habet contentioſam iuriſdictionē Abb. in c. ꝑ. de iudic. in c. de multa. de ꝓb. in ca. requiſiſti. de teſtamen. in ca. nihil. de electio. in c. cum ab eccleſiarū. de offic. ordin. in c. fin de pœnit. & remiſ. & in d. ca. tua. Et an coadiutor poſſit appellari prælatus. Abb. in c. de rectoribus. de cle. ægro. uel debil. — *Prælati verbum.*

Io. Bapt. Cōtinuatur.] Hęc materia ꝑ §. fi. ſupra tit. proximo, uel dicas ſecundo quod poſtquam autor explicauit ingreſſum prælatorū ad dignitatem Eccleſiaſt. opus erat tractare de eorundem progreſſu, propterea proponitur, hunc iſte tit. qui diuiditur, in duas partes; in prima habetur in communi qualis debeat eſſe uita prælati. in ſecunda particularis quędam adnot. eius uirtutes: ſecunda ibi, ab improborum.

DE VITA[a] ET HONESTATE[b] Prælatorum[c].

TIT. XII.

Prælati mores:
- Sine crimine,
- Non conuerſans cum malis,
- Corrigens ſeuere cum lenitate,
- Non tolerans malos,
- Orationi vacans,
- Hoſpitalis,
- Sobrius,
- Non lucri cupidus,
- Pudicus,
- Habitu decenti,
- Omni genere uirtutum ornatus.

Qui præcellit dignitate debet & innocentia præcellere. h. d.

DEbet[d] igit' Epiſcop' eſſe ſine crimine[e], & cunctum populum, cui pręeſt, cōuerſatione, & innocētia præcellere. Qualis enim erit ædificatio diſcipuli, ſi ſe magiſtro intelligat eſſe præſtātioren.[f] Nam Epiſcopus inſtruere, & admonere omnes

Vita tripliciter conſideratur. a VITA.] Tripliciter conſiderari pōt uita, alia enim eſt uita naturæ, alia diſciplinæ, alia gratiæ. Naturæ uita eſt animæ & corporis coniunctio. & ſecundum hunc modum intelligitur quod dicitur a Philoſopho, ꝙ viuere uiuentibus eſt eſſe: & hæc perdurat mediante cibo & potu. l. de his. ff. de tranſact. Inde fit, ut quæ ſunt ad uitam neceſſaria, interdum contineantur uerbo uitæ: ut cum teſtator reliquit dilectæ perſonæ uitam in domo ſua: de quo in l. uerbo victus. ff. de uerb. ſignifi. Et de hac intelligitur illud, quod præſumitur durare uſque ad centum annos. l. an uſusfructus. ff. quib. mod. uſus fru. amit. in l. ſi vſuſfruct. municipibus. ff. de vſufru. leg. & in l. fin. C. de ſacroſanct. eccl. l. præponebatur. ff. de iud. Vita diſciplinæ, eſt modus & ordo quidam, ſecundum quem quis uiuere debet, & ſecūdum hoc dicimus, aliam eſſe uitam clericorum, aliam laicorum. 2a. quæſt. 1. cap. duo, & hominem eſſe uitæ irreprehenſibilis. Aliam uitam actiuam: Aliam contemplatiuam. cap. niſi. de renunc. c. licet. de reg. Vita gratiæ dicitur, cum quis moritur uitiis, & uiuit Deo per opera bona. Hinc illud: Qui credit in me vitam habet. Et hanc perfecte non poſſumus habere in hoc ſæculo. cap. maiores. de baptiſmo. Sed de qua intelligitur in tit. noſtro? Reſpon. de uita diſciplinę.

b ¶ Honeſtate.] intellige de honeſtate morū, nō de modo diuitiarum, vel quantitate facultatum,

Io. Bapt. Debet igitur.] CASVS. Quidā Epiſcopus in eius regimine ac uita diuerſis peccatis erat notatus, & ideo erat reprehenſibil. unde fuit quęſitū quid iuris: cum enim cōtra naturam pene ſit hominem ſine peccato uiuere ca. unum oratiū. diſt. 25 uidebatur propterea in dignitate ſuſtinendus. Sol tū ut hic legimus per rationem in tex. aſsignatam. Non obſtat obiectio, quia aliud eſt peccatū, & aliud crimen, in d. c. habetur, & in ca. 1. diſt. 81. Not. primo tenere argumentum a ſuperioribus prælatis ad inferiores quando militat eadem ratio: Not. 2. ſuperiores debere ſubditos docere, & non ab eis doceri iuxta ca. ult, & penul. diſtin. 36. Not. 3. Præcipuū docendi modum eſſe innocentiam & bonitatem uitæ ca. nemo diſtin 81.

d DEBET] Neceſſitatem importat hoc verbum, vt & alias. ut per Abb in cap. intelleximus. de iudic. aliquando decentiam. ca. 1. de deſponſ. impub. vbi Abb Vide per eundem Abb. in cap. 1. de dol. & cont. & in c. ſi vir. de adul. — *Verbum debere.*

e ¶ Sine crimine.] Bene dicit, ſine crimine, & non ſine peccato: nam crimen eſt peccatū grauius. d. diſt. 81. in prin. & c. apoſtolus. Alias ſi epiſcopus deberet eſſe ſine peccato, nullus poſſet in epiſcopū ordinari d. c. apoſtolus. ſa. de pœnit. diſt. 2. c. ſi enim. & de pœnit. diſt. 3. c. penult.

ANT. TIM. iuxta doctrinam D. Pau. 1. ad Timo. 3. irreprehenſibilem exponit ibi Haymo, ideſt ſine crimine, & capitali peccato.

f ¶ Præſtantiorem.] Sic cap. quia dubitet. diſtin. 96. & c. qualiter. 2. q. 3. & ca. ſtatuimus, & cap. quid pro-

debet. Nemo autem recte monitoris perſonam ſuſcipit, niſi qui moribus[a] ſuis aliorum errata condẽnat. Quod non ſolum de Epiſcopo; ſed etiã de omnibus, qui domui Dei deſeruiunt, intelligi oportet. Quia vehementer Eccleſiam Dei deſtruit, meliorès[b] laicos eſſe, quam clericos: quæquè in alijs membris Eccleſiæ vacant a culpa, ſæpe in ſacerdotibus habentur illicita[c].

Epiſcopus cauere debet ab improborum commertio, & in corrigendo non minus charitatem, quàm poteſtatem exercere debet. h.d.

Ab improborum quoque commertijs abſtinebit. Malorum enim conſortia bonos corrumpunt[d]. Habebit igitur ſecum honeſti teſtimonii clericos, qui poſsint irreprehenſibiles inueniri: & ſi quando illos, ſiue etiam laicos inter ſe diſsidere contigerit, ad pacẽ magis, quam ad iudicium cõpellat, inque illis corrigendis plus agat beneuolentia, quam ſeueritas, plus charitas quam poteſtas. neq; dominari magis, quã conſulere ſubditis cupiat[e]; ne quod prouiſum eſt ad cõcordiã[f], tẽdat ad diſsidium[g].

Prælatus in corrigendo debet miſcere ſeueritatem lenitati. h.d.

Cũ lenitate tamẽ eſ-

Magiſtri quales. proderit. diſt 61 Magiſtri.n.moribus, & ſcientia, & facundia debent alios præcedere. l. magiſtros. C. de profeſ. & magiſt. lib. 10. Et erit talis magiſter cuius comparatione diſcipuli paleę dicantur. 55. diſt. c. criminis. Vñ quidã diſcipuli in hoc decepti nimis feſtinant ad cathedrã & dũ delectãtur in loco gloriæ, fiunt alijs auctores ruinæ: vt 48. diſt. c. quoniã Cum magiſter faciat cathedram, nõ cathedra magiſtrum. c. fin. diſt. 40.

Diſcipuli nimiũ feſtinãt.

ANT. TIMO. Hinc S. Gregor. in Epiſtola ad Hermannum Epiſcopũ Metenſ. Quis dubitet ſacerdotes Chriſti Regum, & Principum, omniumque fidelium patres, & magiſtros cenſeri. Vos enim inquit Chriſtus Matth 5. eſtis ſal terræ, & ibidem, Vos eſtis lux mundi. Et in Paſtora. lib. 2. c. 2. Tantũ debet actionẽ ſubditorũ actio tráſcẽdere rectoris, quãtum diſtare ſolet a grege vita paſtoris.

a ¶ Moribus ſuis.] Vt cap. nemo diſt. 81. Vnde bene Claudianus ad Honor.

... tunc obſeruantior æqui
Fit populus, nec ferre vetat, cũ viderit ipſum
Auctorẽ parere ſibi. Cõponitur orbis
Regis ad exemplum: nec ſic inflectere ſenſus
Humanos præcepta ualent, vt vita Regentis.

Statutum autem, cui conditores non parent, præſumitur iniquum: ut per Abb. in c. omnes. de conſt.

ANT. TIM. Vide B. Augu. de falſa & uera pœnit cap. 20. Iudicans enim alios, qui eſt iudicandus, condemnat ſeipſum, cap. qui uult confiteri de pœni. diſtin. 6. Qui enim, inquit Iſid. lib. offic. aliũ de peccatis arguit, ipſe a peccato debet eſſe alienus. vide Raba. lib. 3. de inſti. cler. cap. 1.

b ¶ Meliores] Id eſt, clericos eſſe deteriores, quàm ſint laici. ſufficit enim clerico, ſi eſt bonus, ita not. in cap. qualis. 8. quæſt. 1. in fin.

Prælati male uiuentes.

c ¶ Illicita.] Concor. cap. omnium. diſt. 32. & prælati male uiuendo dicuntur eccleſiam polluere. quod quomodo procedat, vide per Abb. in cap. ueritatis. de do. & contu. Item mala uita prælati inducit præſumptionem contra totã eccleſiam, quę illũ tolerat. Abb in c. per inquiſitionem de elect.

ANT. TIM. Vide quæ recte admonet Conc. Aurelianenſe, inquiens Epiſcopis, & presbyteris, circa conſuetudines & conuerſationes. c. 2.

Ab improborum.] Hæc pars diuiditur in duas partes, in prima habetur qualiter prælatus procedere debeat in delictis puniendis: in ſecunda quibus præcipue uirtutibus debeat eſſe ornatus: ſecunda ibi, in primis autẽ. quo ad primũ CASVS ita figuratur. Quidam Epiſcopi in corrigẽdis & puniendis delinquentibus oppoſito modo procedebant, ſiquidem unus eorum ſecundum iuſtitiam tantum procedebat per tex. in ca 1. diſt 4. alter uero delicta tolerabat per dictum ſacræ ſcripturę, quod Deus nõ uult mortem peccatoris Vnde fuit quæſitum quid iuris. Solu. ut hic dicitur, quia prælatus non tantũ iudex; ſed etiam paſtor dicitur eſſe iuxta tex. in §. 1. infra cõmunia tam maiorum, qua ratione conſiderata nec etiam obiecta uidetur obſtare. Not. delicta non eſſe toleranda, nec etiam rigoroſe puniẽda. ca. diſciplina. diſt. 45. hinc intelligimus cur in pœnis benigna eſt interpretatio faciẽda iuxta. c. in pœnis de reg. iur. in 6. l. pen. ff. de pœnis. Io. Bapt.

d ¶ Corrumpunt.] 32 quæſt. 1 c ſæpe. Vnde præſumitur contra prælatum, detinentem inhoneſtos familiares: ut per Abb in cap. nulli. de accuſat.

Præſumitur cõtra tenentẽ familiã inhoneſtam.

ANT. TIM. Conſonat illud Eccl 13. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, & Prouer. 13. & Pſal. 17. Cum ſancto ſanctus eris, &c. de D. Ambroſ. lib. 1. offic cap 41. tom. 1. vnde illud: Morbida facta pecus totum corrumpit ouile.

e ¶ Cupiat.] Cap. licet. diſt. 45.

ANTO. TIMO. Iuxta præceptum Apoſtoli ad Gal. 6. Inſtruite in ſpiritu lenitatis. lege B. Aug. de fid. & oper. c. 3 tom 4.

f ¶ Concordiam] Scilicet, ut unus præſit aliis, ne ſchiſma fiat: ut cap legimus. diſt. 93 & cap ad hoc. diſt. 99. & infra de ſacerdo. in infer. grat. conſt. §. presbyt.

g ¶ Diſſidium] Quod eſſe non debet, arg. l quod

 fauore.

fauore C.de ll. Simile eſt de eccle. ædifi. cap. 2. & carr. de appell. c. reprehenſibilis.

a ¶Diſciplinæ.] Nota quòd æquitas, & manſuetudo miſcēda ſunt rigori: & quod iudex ſequi debet quandam mediocritatem, quam poetæ appellant auream: fac. cap ex parte. ext. de cenſi. & l. ſi ſeruus. ff de pigno. actio. & l. nec ſupina. ff. de iur. & fact. igno. & l. continuus. §. cum ita ff. de uerb. obl. & cap. 1. de offic. cuſtod arg. contra in l. Neſennius ff. de neg. geſtis. & in l. placuit. C. de ind. & in cap. fin. de tranſactio.

ANT. TIMO. Lege B. Greg Home. 9 ſuper Ezech. tom. 1. & D. Roſ. de uir. contempl. cap 20 & cap. diſciplina d. 45.

g ¶Reſiſtitur.] Scilicet, cum poſſit reſiſtere ex officio, ſecundum quoſdam: arg. ea. ita plane. 23. quæſt. 4. cap tam ſacerdotes. Et facit hoc, quòd non ſolũ mihi liceat ſocium mecum in uia defendere ab iniuria illata, ſed quòd tenear; cum alioqui non ſim cariturus ſcrupulo ſocietatis occultæ. de quo per Abb & alios in c. cum non ab homine. de iudic. & concord. cap error. diſt. 83.

Teneor defendere ſociũ in uia.

ueritas miſcenda eſt. Nã miſericordiæ multum demitur, ſi ſeueritate omnino ſit deſtituta: ideoque Rectoribus ineſſe debet iuſte conſulens miſericordia, & pie ſæuiẽs diſciplina; ut nec in diſciplinæ [a] rigore benignitatem manſuetudinis: nec rurſus in manſuetudine diſtrictionem deſerant diſciplinæ; quodq; ſeuerius caſtigare neceſſe eſt [b], non ſæuiẽtis [c] plectatur animo, ſed medentis [d].

Prelatus non debet tolerare peruerſos. h. d.

Præterea cauendũ eſt, ne peruerſe agentes [e] conniuendo toleret. Culpam enim facientis [f] habet, qui, qđ poteſt, negligit emendare: & error, cui non reſiſtitur [g], approbatur.

Epiſcopus orationi, & prædicationi debet inſiſtere. h. d.

In primis autẽ orationi, & pdicationi inſiſtat. Nam præconis [h] officium ſuſcipit quiſquis ad ſacerdotiũ [i]

b Neceſſe eſt] Vt puta, cum multis graſſantibus exemplo opus eſt i. aut facta. in fin. ff. de pœn.

c ¶Sæuiẽtis.] Quia hoc propterea agitur, ut hominum vita corrigatur. ea. importuna. de pœn. diſt. 1. & cap. quia diuinitatis. d. diſt. & 24. quæſt. 3. cap cum ſancti.

ANT. TIMO. Hoc pulchre Conc. Trid. ſeſſ. 13. cap. 1. de reform. iuxta præceptum Apoſtoli, 2. ad Tim 4. Argue, obſecra, increpa cum omni patientia & doctrina.

d ¶Medentis.] Cap. prodeſt. 23. quæſt. 5. & fac. authen. de manda. princ. §. non permittas. cap. odio. diſt 86.

e ¶Agentes.] Et perſeuerantes peruerſe agere: alioqui propter unicum delictum non debet quis ſæuire in ultimoſum, nec deſiſtere ab amando illum. c niſi. ubi Abb. de offic legat. fac. l. 3. de epiſco. audi. & l. quamuis. ff de in ius uocan.

f ¶Facientis.] Cap. inferiorum. & cap. facientis. diſtinct. 86. Et intellige hoc poſt monitionem: ut 27 quæſt. 1. cap. ſi cuſtos Nam alĩàs eſſe eadem pœna negligentiæ, & cooperationis. quòd eſſe nõ debet. c numquid. 1. q. 1. cum leuius ſit delinquere in omittendo, quàm in committendo. Et facit hoc ad q. vtrum incurrat excommunicationem is, qui poteſt iuuare clericum, ne uerberetur, & hoc facere omittit De quo not. in cap. quanto. de ſent. excommunicat Generaliter autem utrum faciens & conſentiens pari pœna puniantur, traditur latè per Abb. & Doctor. in cap. 1. de offic. delegat. Vide etiam quæ not. in cap. quia alios. de hæretic Sed an minor pars uniuerſitatis tacens puniri poſſit ex facto maioris partis? Reſpon. vt per Abb. in cap. gratum. de poſtu. prælat.

Faciens & cõſentiens.

In primis autem CASVS In hac parte ita figuratur. Quidam Epiſcopus cum eſſet iuris conſ. orationi & prædicationi non dabat operam, & iudicans bona Eccleſ. non ſufficere ſibi ſecundum congruentiam ſui ſtatus, hoſpitalitatem nõ exercebat: imo negocijs ſecularib[us] ſe immiſcebat, & cum uarios miniſtros haberet, nec ſobrietatem, nec pudicitiam, nec habitus decorem obſeruabat, dicebat enim ultra rationes aſſignatas ad omnia iſta nõ teneri, quia prouiſio fuit facta perſonæ de eccleſia, & non ecõtra: & ideo fuit de hoc dubitatum. Sol. vt in hac parte legimus, quia ut diximus ſupra in princ. huius tit. proprium eſt prælati docere omnia uirtutum genera, quod facto, & uerbo contingit ut ibi adnot. unde hac ratione ſua dente, non obſtant obiecta. Not. inde argumentum ſtatum prælatorum non tantum eſſe perfectionis, ſed maximæ perfectionis, & ideo eſt dignior.

Io. Bapt.

h ¶Præconis.] Fac. c. baptiſmus. de conſecr. diſt. 4 & cap. ſi rector. diſtin. 43.

ANTO. TIMO. Hinc Epiſcopus, uel presbyter angelus appellatur, qui vitam æternam prædicando annuntiat, Aug. ſuper Apoc. tom 9. iuxta præceptum domini Iſa. 58. clama ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam & 2. ad Tim. 4. Prædica verbum, &c. Eſt enim hoc proprium Epiſcoporum munus. unde Apoſt. 1. Cor. 4. Non miſit me dominus baptizare, ſed euangelizare, & Ioan. 21. uide Conc. Tolet canon. 2. Conſtantinopolitanum 6. canon. 19. & Trident. Seſſ. 5. cap. 2. & ſeſſ 8. quæ eſt 24. ca. 4 de reform. Quomodo autem hoc præclariſſimum munus exercendum ſit, lege apud Conc. Colonien de diſſeminatione verb lib. 4 cap. 15. 8. & 10 Copioſe qui cupit hanc rem conſulat Rab. libr. 3. de Inſtit. cleric. cap. 27. & D. Gregor. in Paſtor. & Hom. 2. ſuper Ezechiel, tom 2.

i ¶Ad ſacerdotium.] Hoc non eſt indiſtinctè uerũ niſi

niſi habitu:nam actu nemo etiam ſacerdos, habet officium prædicandi, niſi qui habet curam vel populum:puta epiſcopus,vt hic, & rector parochialis eccleſiæ. Prædicatio enim eſt officium curæ: vt not. in Clem.j. de regular. facit tex. in Cle. dudum. de ſepult. vbi Cardin.

Prædicatio officiũ curę.

accedit. Hinc eſt, qđ ſuper paſtores [a] primos in linguarum ſpecie Spiritus ſãctus inſedit. Populum itaq. prędicãdo doceat: ſed illa doceat, quæ a Deo ipſe didicerit, nõ quæ illi caro vel humanus ſenſus [b] ſuaſerit: Ea pp ſacris libris iugiter inſiſtere illum oportet: nec enim ſufficit Prælatis bona cõuerſatio, niſi addatur ſcientia doctrinæ [c].

& per Abb.in c.inter cetera. de offic. ord Fratres autem mendicantes poteſtatem prædicandi habent ex priuilegio Papæ, aliàs ſi ipſi, vel qui dicũtur prædicatores prædicarent ſine licentia Papæ, vel diœceſani, inciderent in excõicationem, c. excõmunicam. §. q̃a nonnulli. de hære. Nec.n. debet quis in alieno prædicare, niſi inuitatus. vel licẽtia obtẽta Car.in d.Cle. dudum.Sed an Archiep. debeat petere huiuſmodi licẽtiã in diœceſibus ſuffraganeorũ? Reſpo.debet ſecundũ Car.in d. Cle.dudũ.§. ab olim. niſi forte cum viſitat.argu.cap.t.de cenſ.in 6.& 10. quæſt. 2.cap.placuit.& cap. Epiſcopum.Ergo quod hic dicit ſacerdotium, probat quod laicis non licet exercere officium prædicandi, & fac. cap. ſicut.de hæretic.niſi forte eſſet vir ſanctę & vitę & doctrinę, cui hoc ab habente poteſtatem committeretur, ſecundum quoſdam in d.c. inter cetera. Item & multo magis dicimus de mulieribus, quamuis religioſis. c mulier diſt. 23. Abbatiſſis tñ liceret hoc in ſecreto inter ſuas moniales ſecundum Card. in Clem. 1. de relig.domi. Et de materia in c q̃ Dei timorem. de ſta.monach.in c. cũ ex iniuncto. de hæret. & in c. quam ſit.de iud. & in locis ſuperalleg.

Non dẽt quis prędicare in alieno ſine licentia.

Laicis nõ licet prædicare.

a ¶ Paſtores primos.] i. Apoſtolos.c.ſi rector.d.43.

b ¶ Senſus.] Cap.ſi diſt. 16.

ANT. TIM. Iuxta illud Ezech.3. Audias verbum ex ore,& annuntiabis eis, inquit dominus.

c ¶ Doctrinæ.] c.qui eccleſiaſticis.diſtin. 36.fac.c. ſicut.& cap ſi iuſta diſt.38.

ANTO. TIM. Quibus præcepit dominus Ioſue 1. Nõ recedat volumen legis huius ab ore tuo. Et expreſſe Leui.x.id quod admonet D.Hie.ad Ruſti.monac.habetur c ſi clericatus. 16.q 1.

d ¶ Vtranque.] Scilicet bonam conuerſationem & doctrinam.concord.cap fratrem. diſt.86.

e ¶ Neceſſitatem.] Fac.hoc verbum ad ea, quæ ponit S Thom.in 2.ſecundæ.q.32 ar.5. & per Abb.in in c ſi vero. verſi ſed ſi volumus.de iureiu. & per Card.in cap.non ſatis diſt 86.& per Feli in c.1.diſ. 1.in c.1 de offi.ordi vbi quærentes an eleemoſyna ſit de præcepto, dicunt duo eſſe conſideranda. Vnũ ex parte dantis; ſcilicet vt eroget quod ei ſupereſt. ſupereſſe autem dicitur, non ſolum reſpectu dantis: ſed etiam eorum, quorum cura ſibi incumbit: prius enim tenetur quia ſuis ſubuenire, poſtea alijs. Aliud ex parte recipientis; videlicet, q̃ ia ſit in neceſſitate poſitus, & tanta q̃ aliter ſibi nõ poſſit prouideri, vt hic, & tunc eleemoſyna dicitur eſſe de præcepto: aliàs eſt de conſilio.

Eleemoſyna an de præcepto.

Epiſcopus hoſpitalis eſſe debet & liberalis.h.d.

Sed nec vtranque [d] ſibi ſufficere credat: nã largam quoque manũ habere debet, & neceſſitatem [e] patientibus [f] ſubuenire, alienã inopiam ſuam credens.

Epiſcopus non debet abuti rebus ſuis.h.d.

Res ſuas inter hiſtriones, [g] venatores [h], aut aucupes minime diſpenſet pauperes potius in hoſpitio reci-

ANTO. TIM. Iuxta illud Chriſti Luc. 12. Quis putas eſt fidelis ſeruus & prudens, quẽ cõſtituit dominus ſuper familiã ſuã; vt det illis cibum in tempore opportuno. vnde D Hier. ad Nep. Gloria Epiſcopi eſt pauperũ inopiæ prouidere; ignominia ſacerdotis eſt proprijs ſtudere diuitijs Et D. Ambro.de offi. Aurum, inquit, habet Eccleſia non vt ſeruet, ſed vt eroget, & ſubueniat in neceſſitatibus, habetur. q. 2. c.aurũ.idẽ pulchre monet D. Proſper lib. 2.de vita contempl.c.1. & Conc. Aurel can.8. & demum Iodocus Clitoneus lib. de vit. & mor. cler. c 25.exemplo D.Nicolai & Martini hoc idem pluribus confirmat.

f ¶ Patientibus.] Vt viduis, pupillis, & omnibus oppreſſis. diſt.77 per totum. Magis tamen religioſis ſuccurret, quam laicis; vt 16.q.1. & magis coniunctis quam extraneis, vt in c.1.de cohab.mul & cle. vbi nota etiã natis ex damnato coitu, vt per Abb. in d c.1.ſuper glo.pen vbi tenet hoc in filijs ſacerdotis, natis poſt ſuſceptum ſacerdotium.

g ¶ Hiſtriones.] Quod vitium eſt immane. c donare.diſt.86.Sunt enim hiſtriones infames, l 2.ff.de his, qui not infam. & 4.q.1.c.1. Nec promoueri ad ordines poſſunt c.maritum. 33.diſt. Prohibentur a corpore Chriſti, de conſecrat.diſt.2. pro dilectione.

Hiſtriones.

ANTO. TIMO. Sunt enim iſti ſcenici indigni qui a clericis conſpiciantur, vt per Concil. Laodicen. can 54.

h ¶ Venatores.] Cap.epiſcopum. & cap.omnibus. diſ.44 c.qui venatoribus.cum pluribus ſeq. Et not. ſecundum gloſ.in d.c. qui uenatoribus quod triplex eſt venatio, oppreſſiua, arenaria, & ſaltuoſa. Oppreſſiua, de qua diſt. 6. in fi.eſt penitus interdicta. Arenaria eſt, cum quis in arena pugnat cũ dentata beſtia, & ad hoc locat operas ſuas: & qui hanc exercet non ſolum ipſe mortaliter peccat, verum & qui eum aſpicit, & qui eam exercet infamis eſt, niſi faciat gratia virium experiendarum. l. 1 §.nẽ ſenatuſcon ff de poſtul. Saltuoſa eſt, quæ fit in ſiluis, & ſaltibus: hæc ſui natura licita eſt. l 1.C de vena.ferarum. lib. 11. Ex tempore tamen fit illicita, vt in quadrageſima, & diebus ieiuniorum: vt c. an putatis diſt. 86. niſi tamen eo tempore ſubeſſet neceſſitas arg 21 q 3 c.ſi nulla. Item & perſona, quia clerico non eſt licita, toto titulo. de cler. venat. & cap ſi

Venatio triplex.

piat, & facilius exemplo [a] ſuo ad hoſpitalitatē ſubditos attrahat.

Prælatus debet ſobrius eſſe, prudens & peritus: non ſolum peritia litterarum, verumetiam negotiorum.

Sobrius ſit, nō vinolentus [b]. Nō ſit percuſſor [c], & ad vindictam facilis [d], immo in omni genere rerum agendarum prudētiam ſecum habeat. Si enim mancū, aut debilē ſancta contingere nequa quā lex diuina permittit, quāto [e] magis doni cęleſtis diſpenſatores eſſe non conuenit, id quod eſt deterius, mente debilitatos?

Epſ non debet ſæcularibus negotijs ſe implicare. h. d.

Sicut autē Epiſcopum nullo errore cōuenit inuolui: ita nulla debet cupiditate [f] corripi: & propterea lucri cupidus eſſe prohibetur: & alicui etiā honeſto [g] negotio, vt

cap ſi nulla 23 q 8. etiam ſi ſit pauper, ſecundum quoſdam: vt c quorundam, diſt n. 33. & not. in d. c. qui venatoribus. Laico licita eſt ob neceſſitatem, nō ob voluptatem; puta pro pellibus aut carnibus, & hoede ea, quæ ſit cum clamore. Ponere autem laqueum, vel rete ſine ſtrepitu & clamore & canibus licet etiam clericis: cum monacho liceat texere linum pro capiendis piſcibus, vt c. numquā. de conſec. diſt. 5. & de hoc in Clem. 1. § porro. de ſtat. monach.

ANTO. TIM. Nota ad illud quod dicitur in gloſ. venatio laico licita ē ob neceſſitatem nō ob uoluptatem, qđ venatio ſecundum ſe, & ex ſui natura non eſt peccatū: qa eſt uſus naturalis dominij præſtitum homini ſuper animalia; cum omnia animalia ſint homini naturaliter ſubiecta; Id quid tribus rationibus probat S. Thom. prima parte. q. 96. ar. 1. vide apud eum. Per accidēs autem poteſt eſſe peccatum multipliciter, vide Caieta. & ſummiſtas in verbo Venatio. Vnde dictum gloſſę poſſet habere locum in eo ſenſu, ſi uenatio eſſet ob uoluptatē ſimpliciter, quæ non fuerit regulata a ratione Nā omnis actio, quæ non eſt propter honeſtum ſiaē, mala, & vana pōt appellari; & ideo non caret ſaltem veniali, ex defectu ordinati finis. Quod ſi diceretur venationem licitā tm̄ ob neceſſitatē, falſum eſt: cū ex ſuo genere ſit licita, vt dictū eſt. vide quæ notat circa hāc materiā Abb in c. 1. de cler ven. vbi multas ponit diſtinctiones, & cōcluſiones circa hāc materiā.

a ¶ Exemplo ſuo.] Nam, vt inquit Claudia. Componitur orbis Regis ad exemplum, ſic 47. d. in prin.

ANTO. TIMO. Hier. in Epiſt. ad Heliod Domnus, inquit, Epiſcopi eſt cōuerſatio quaſi in Speculo poſita, magiſtra publicæ diſciplinæ, & quidquid fecerit id ſibi omnes faciendum putant Lege. D Greg. lib 10. mora. Et Leo. in Ser. de ieiu. Validiora, inquit, ſunt exempla, quam verba, & plenius operatione docetur, quam uoce.

b ¶ Vinolentus.] Vt 35. diſt. in prin. & cap a crapula de uit. & honeſt prælato. Sed an peccet mortaliter, qui uinum bibit ſine aqua? Reſpon. ut per Abb. in c a crapula de vi. & ho. cleri. Quid de ebrietate, an ſit peccatum mortale? Reſpon. non, cum dicatur peccatum minutum. diſt. 25 §. 1. alias eadem, uel cap uinum. paulo ante fin. uerſ. quę autem niſi tamen ſit frequens, nullum eſt enim peccatū, adeo ueniale quod dum placet non ſiat mortale d. c. uinum. §. criminis. argum. l. 3. C. de epiſ. audi & l. uni. C. de ſuperexact. lib. 10. ubi Bart. & ita Abb. in d. c. a crapula. & in c. 1. de reliq. & uener. ſanct. Sed an ſacerdos ob ebrietatem ueniat priuandus beneficio? Reſpon Non ſola. cap ſi conſtiterit. ubi Abb de accuſ. Quid ſi celebret non præmiſſa digeſtione? Reſpon. utique priuari poterit, ut habetur in d. c. ſi conſtiterit, licet indigeſtus celeb. aus corpus dominicū cōficiat: ut per Ab. & alios in d c ſi cōſtiterit.

Bibēs vinū ſine aqua.

Ebrietas

ANTO. TIM. Dubitat hic gloſſa, an ebrietas ſit peccatum mortale, & uidetur reſpōdere quod non, niſi ſit frequens: nota tamen quod hoc dictum gloſſæ nō eſt ſimpliciter intelligendū. Nā de ebrietate loquuntur doctores dupliciter, ſeu ponunt duplicē ebrietatē. Alia enim eſt pręcognita, & uolita; & hæc eſt peccatum mortale, & quia culpabilis eſt, non excuſat a peccatis ſequētibus eam Alia autem eſt nō intenta; quæ tantū dicitur ebrietas materialiter, & non eſt peccatum mortale, ſed ueniale, cum non careat aliquali culpa, de qua loquitur glo. hic uide S. Thom. 2. 2. q. 150. ar. 1 uide etiā multa quæ tradit notāter Alex. de Aleſ par. 2. q. 142. mem. 12. per totū: & præcipue ar 2 ubi qū ebrietas mortale ſit declarat, & auctor ipſe in c inebriauerūt. 15 q 1. Mala q̄ ab ebrietate prouenīunt lege apud D Aug. ad ſacr. uirg.

c ¶ Percuſſor.] Id eſt, pronus & frequens in percutiēdo: nec enim qui ſemel, aut raro percuteret poſſet appellari percuſſor: ſicut nec abigeus, qui ſemel abigit l. ſi ff. de abige. Nec erro qui frequenter ſine cauſa non uagatur l quis ſit fugitiuus § erronem. ff de æd. l. ed. e Nec Plagiarius, qui ſemel alienos ſeruos ſurripuit; l. abducta cū ibi not. C de fur. Nec mercator. qui unū tm̄ exercet. & negotiū l 1. § 1. ff de trib atq cōtra in l. athletas. § calūniator ff. de his qui not infam Dic ut per Bar. ſuper inſcriptione & prima rub Digeſtorū & quod hic dicitur intellige de eo, qui uellet propriis manibus percutere, qđ licet: ut d. 86. § uel percuſſor, niſi ut ibi notatur, & de materia in diſt. 45. in gloſſ. in Sum & per totam diſtinctionem.

Percuſſor.

d ¶ Facilis.] Nam tales prohibentur ordinari: vt infra qui promoue. non poſſ § idem ſtatuendum.

e ¶ Quāto magis Sicut. n animus præponitur corpori. d 38 c. ſedulo & l. ſi. C. de ſacroſ. eccl. ſic vitia animi ſunt deteſtabiliora vitiis corpo Is. cap. vſque adeo. d. 33. Et cū epſ iudex ſit, non ſolū atarum: vt 10. q. c. quæcū que. verū etiā corporū, oportet illum æque ſpūali & tpali ſciētia ornari: vt d. 39. in prin. & hoc eſt qđ hic dr̄ in omni genere rerū agendarū.

f ¶ Cupiditate.] c. virum. diſt. 47. & per tot.

ANT. TIM. Eccl. 10. Auaro nihil eſt ſceleſtius. vñ Chriſtus Lucæ 12. Cauete ab omni auaritia; radix enim omnium malorū eſt cupiditas. 1. Tim. 6.

g ¶ Honeſto.] Puta aduocando, niſi in caſibus exceptis;

ceptis:vt habet in c.1.& c.fi.de poſtul. & not.inf. de procurat.§.poſtulādi: Vel exercēdo tabellionatū:vt tradit in c.ſicut.ne cler.vel mon.Vel artē phyſicā, vt per Ab.& alios.in c.ſentētiā.ne cl. vel mo. Vel chirurgicā.in d.c.tuam. Sed recipit nōnullas dclarationes,vñ vidēda ſunt quæ ponit Abb.in c. ſecūm ne cle. vel mon. & 14.q.4.in glo.ſummæ. & not in c.clericus qlibet. d. 91. Et plura in hac materia cōgerūtur per Doct.poſt Abb.in c. 1.ne cle. vel mon. Et an monachi,vel alias religioſi teneantur proprijs manibus laborare? late per S. Thomā.2. 2.q.187.ar.3.

Greg.in Reg & habetur in c.legitur diſt. 81. & idē Greg.in c.oportet.dicta diſt.81.
f ¶ Domeſticarum.] Sic.d. 34. in prin.
g ¶ Intrinſecam.]Vnde illud: Intima per mores cognoſcimus exteriores.fac.Cle.2.de vi.& hon.cler.

ſibi victum , & neceſſaria quærat , operam dare . Nam & Dominus negotiatores de temploverberatos expulit: [a] &, Apoſtolo teſte, Nemo militans Deo implicat ſe negotijs ſæcularibus [b].

Pudicitiæ ſtudioſus eſſe debet Epiſcopus. h d.

Pudicus [c] quoque debet eſſe,& moribus & verbis pudorē præſeferre.Ea propter Maguntino [d] Cōcilio ſtatutū legitur, vt nullus ſacerdos feminas , de quibus ſuſpicio pōt eſſe, retineat:ſed neque matrē,aut amitā , aut ſororē [e] retinebit:quia & in illis , inſtigante Diabolo, ſcelus perpetratum reperitur , aut in pediſſequis earum. Itaque domeſticarū [f] quoque perſonarum immoderatam familiaritatem vitabit.

Qualis quis ſit interius dēt per exteriorē demōſtrare.h.d

Oportet item Epiſcopū, ceteroſque Eccleſiaſticis officijs mācipatos , per decentiam habitus extrinſeci, morū intrinſecā [g] honeſtatem indicare: & ideo ſi præterquam ex cauſa vrgenti [h] indumentis,prçter ordinis ac officij decorē [i] prçſertim publice,luxurieretur; illorū impudentia varijs modis [k], nō minus recentioribus [l], quàm antiquis [m] Pontificū decretis coercetur.

Qui diſplicet non exorat. h. d.

In ſumma cū pro populo Epiſcopi ſuffragatores ad Deū parentur , neceſſe eſt , vt omni genere virtutū eius gratiā habere nitātur:quia cū is,qui diſplicet , ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur [n].

a ¶ Expulit.] c. cōſequens. & cap. eijciens. diſt. 88.
b ¶ Sæcularibus.] ext.ne cle.vel mō. per tot.
c ¶ Pudicus.] Vt diſt. 43 per totum.
ANT. TIM. Te ipſum caſtū cuſtodi dicebat Apo. Lege D Am.de Abel, & Caim. Vñ recte venerabilis Beda dicebat Sacerdotib⁹, vt ſemper altari adſiſtere ſemper caſtitas obſeruāda præcipitur.
d ¶ Magūtino]Cōcilio , vt in c. 1.de cohabi.mul. & cle. ſa.d. 32 c. interdixit , &c. omnibus. diſt.81.
ANT. TIM. Iuxta dictū Sap. Eccl. 7.Inueni amariorē morte mulierē,quę laqueus eſt uenatorū, & ſagena cor eius,vincula ſūt manus ei⁹. Qui placet Deo,effugiet eā qui ſautē peccator eſt,capietur ab ea.Hoc idē Siricius PP c.feminas.d.81. Idē monet D.Hie.ad Nep.to.1.Idē D.Cypr. lib.de ſing.cler.ui de pulchre apud D. Aug.ſer.17.ad fratres in eremo.
e ¶ Et ſororē.Intellige,ſi iſtæ perſonæ enumeratæ, aut ipſi clerici ſint ſuſpecti: qa forte ſunt iuuenes: ut habetur d.ſſuſc inf.c.1.de cohab. mul. & cle. Maxime ut uitetur iuriū correctio. c cū expediat. de elec.in 6.Sed cōtra de auth.Nulla. C. de epiſ.& cle. Sol.illi legi nō eſt hodie ſtandū,cū can.in c.inter dixit.d.32 contrariū innuat,& ita Ab.in d. c.1.
ANT. TIM. Idq. exēplo D.Aug.vt refert D.

h ¶ Vrgēti.]Puta in peregrinatione,maxime ſi tranſeundū ſit per terras infideliū,uel hęreticorū, qbus sūt inuiſi clerici catholici : uel ob aliū iuſtū metū. c.1.de eo q met. c. pe.de uit.& ho.cle. cl.quoniā.eod. tit.
i ¶ Decorē] Arg q monachus creatus eps,uel Cardinalis poſſit,& debeat mutare habitum monachalē, Sed cōtrarium ſeruat Curia Rom. & cōtrariū not.in c. monach.⁹ 15.q.1.& per Abb. in c. clerici.eo.niſi ſcandalū generaretur : qa dicto caſu deberet ſe conformare habitui eorū, inter quos uiuit,ut p Ab.in c. Deus.c. tit. qui ita intelligit. not. in d c. de mon. Sed qualis eſſe it hic habitus? Reſpon.ut in Cle.qm. eod. & per Doct.in d. c clerici.
ANT. TIM. Veſtiū decentiam pręſcribit D. Hiero.ad Nepotia.to. 1.& in epita.Nep.ad Heli. in cōc. Cart.4.can. 45.& habetur 41. c. clericus. nonſ. per cōc.Trid ſeſ.14.c.6. & conc.Colo.c.26. de vit. Cleric.
k ¶ Modis.Pa.c in audientia. de ſen. exc.& ca ſi iudex. eo. ti. in 6 & quod hic dicit de habitu.intellige etiā de clerica,ſiue coronā,quā q nō defert,cū ſit clericus,mortaliter peccat.Ab.in c.ſi qs ex clericis.de vi. & honeſt cleric.
l ¶ Recētioribus.] Cle qm. de uit.& honeſt.cleri.
m ¶ Antiquis.] Vt 41.di.per tot. & c.pen.eod.
n ¶ Prouocatur].Sic d 49 in prin.& c.in grauib⁹. 3. q.7. Et eſt arg.q malorū ſacerdotū preces noceant: uel ſaltē nō ita facile exaudiūtur,licet ita cōficiant mali ſicut boni.1.q 1.c.ipſi ſacerdotes.& int.de ſacra.§ pen & ex officij pōate prophetēt & mali. 1.q. 1.c.dictum.& c.prophetauit. Et not. q hic dicitur pro legatis mittendis.qa hi deſtinandi ſunt,qui ſunt ci ac

Monachus factus eps uel Cardinalis.

Preces malorū ſacerdotum.

Qui mittendi legati.

ſei accepti, ad quem mittuntur: & de his omnibus, vide per Abb. in rub. eod.

ANT. TIM. Vide ad hoc propoſitum D. Proſperi luctuoſam deſcriptionem ſacerdotis carnaliter viuentis lib. 1. de vit. contempl. c. 22.

DE OFFICIO Archidiaconi.

TIT. XIII.

Archidiaconi. { Dignitas / Officium

Archidiaconus eſt à iure conſtitutus vicarius, & quaſi oculus epiſcopi. h. d.

QVoniam vero grauis & lata eſt paſtoralis officij cura, recte cõſtitutũ eſt, vt aliqui in Eccleſia ſint, qui vna cũ Epiſcopo onus ferãt, & ſui prælati valeant ſubleuare ſollicitudinem. Talis eſt Archidiaconus, qui maior poſt Epiſcopũ, & eius vicarius [a] reperitur. Cuius vigilantia & ſolertia vſque adeo in domo Dei excubare debet, vt oculus [b] Epiſcopi non immerito meruerit appellari.

Archidiaconus cognoſcit inter clericos. h. d.

Ea propter debet is audire iurgia ſingulorum, & quæ corrigenda [c] & emẽdanda viderit, corrigere, & emendare.

Archidiaconus ardua ad Epiſcopum deferre debet. h. d.

Quod ſi qua fuerint ita ardua, [d] quæ per eũ commode non poſſunt terminari, ad Epiſcopum ſuum deferet. Diſpiciet quoq; vt Primicerius, Sacriſta, & Cuſtos iniuncti

Io. Bapt. DE OFFICIO Archidiaconi.

Qm̃ Ep̃i exercẽt aliquã officiũ ſuum per alios, ideo poſt declarationem vitæ & muneris ipſorum, incipit modo autor demonſtrare qualiter quidam cũ Epiſcopo gerant curam paſtoralẽ, &c. cum archidiacon. in iuriſdic. proprio iure primũ teneat locum, vt dicit hic tex. in princ. & Abbas in c. 1. eod. propterea proponitur nũc tit. iſte, qui diuiditur meo iudicio in 2. par. in prima habetur cauſa huius tractatus. in 2. explicatur. Officium iſtius archidiac. 2. ibi, ea propter.

QVoniam.] CASVS hic non occurrit. ad not. eſt tamẽ inde animaduertẽdum, quod Epiſcopo de iure cõi dantur quidã adiutores, qui propterea vicarij iuris dicuntur, iuxta not. in c. 1. eod. Not. 2. argument. officiales non eſſe multiplicandos niſi cum cauſa.

a ¶ Vicarius.] Fac. c. 1. c ad hęc. & c. vt noſtrum. c. licet tã Archidiaconi ep̃i ſint vicarij; ponuntur nihilominus in certa dignitate: & ideo non poſſunt ad nutum remoueri, nec ipſorum officium poteſt epiſcopus exercere, ſecundum Abb. in c. 1. eod. Ideo autẽ debent vicarij epiſcopi, quia omnia, quæ exercent, ad epiſcopos pertinent. Sed quæritur, quæ ſint iſta? Reſp. vt per Abb. in c. officium in 1. q. & in c. fi. in 2. opp. eo. tit.

ANTO. TIM. Dicitur Archidiaconus quaſi princeps miniſterij: omnia enim quæ ad miniſteriũ pertinent, ipſe debet; ſicut cereum, & urceum acolythus S. Thom. in 4. ſent. d. 25. c. 1. ad 4.

b ¶ Ocul'.] c. diaconi. 1. & 2. d. 93. c. ad hæc extr. eo.

Ea propter.] CASVS. Quidã archidiacon in- Io. Bapt. differenter volebat omnes iuriſdictionis cauſas cognoſcere, ac iure medio finire & terminare, ad idque faciendũ monebatur. per c. 1. eo. in illis verbis, in omnibus & omnem curam. Vnde fuit propterea quæſitũ qd iuris. Sol. fuit data prout hic legimus, quia cũ Ep̃s ſit ſuperior, conuenit vt quædã ſint ſibi reſeruata. arg. c. quod ſedẽ. de offic. lega. nõ obſtat obiectio, quia illa verba, in oĩbus &c. intelligũtur in oĩbus p̃ter grauiora. No. cũ grauiora ſint ſuperiori reſeruata vt dixi ſupra, ideo in dubio non intelliguntur etiã à iure demãdata. arg. c. 1. de offi. vica. in 6. Not. 2. viſitare eſſe actũ iuriſdictionis exterioris, & ideo etiã non ſacerdoti competit.

c ¶ Corrigenda.] Sed an poſſit corrigere excommunicando? Reſp. vt per Doc. in c. Archidiaconus. extr. eo. & ſcd̃m aliquos corriget verbis monitorijs, vel etiam præceptorijs: ſed pœnã nõ imponet, per ea quæ Abb. in ca. ad hæc. in 4. quæſt. eo. Innocen. tamen & Hoſtien. admittunt quod poſſit modicam pœnam imponere, & ad modicum tempus ſuſpẽdere. Quod ſi verum eſt, nota vnam differentiam inter vicarium iuris & vicarium hominis, qui non vendicat ſibi talem correctionem. cap. licet. & ca. fin. de offic. vica. in 6. & per Abb. in cap. 1. extr. eod.

d ¶ Ardua.] Sed quæ dñt ardua? Reſpon. depoſitio clericorum: vt not. in c. ſuffraganeis. de elect. etiam ſi ſint in minoribus. vt 15. q. 7. c. epiſcopus. Item ſuſpenſio perpetua, vel diuturna: vt in c. 1. de exceſſ. prælat. Eccleſiarum vnio. cap. ſicut vnite. de exceſſ. prælat. Alienatio rei Eccleſiaſticæ, & generaliter omnia, quæ non poſſunt expediri per epiſcopum ſine capitulo: vt in cap. nouit. & c. quanto. de his. quæ fi. à prælat. & per Abb. in cap. ad hæc. eo. Ardua quæ.

e ¶ Exſe-

ſit.i mnneris ſollicitudinē diligēter exequātur[a].

Archidiaconus de licentia Epiſcopi viſitare & excõmunicare poteſt. h.d.

Sed & tertio quoq; anno, [b] ſi Epiſcopus nõ poterit, vniuerſam parochiam [c] circumire debet; & cuncta, quæ ordinatione, vel emendatione indigere viderit, ſecundum Canonicas ſanctiones corriget: & ſi Epiſcopi auctoritas acceſſerit excommunicationis etiam ſententiam feret.

DE OFFICIO ARCHIpresbyteri. [d]

TIT. XIIII.

Archipreſbyteri.
- Officium.
- Species.
  - Vrbanus.
  - Ruralis.
- Diſpoſitio.

Archipresbyter eſt Vicarius Epiſcopi circa diuina. & Archipresbyterorum duæ ſunt Species. h.d.

Non abſimiles [e] Archidiaconis Archipresbyteri habentur, nam & ij Prælati ſui circa ſpiritualia curam ſubleuant. Horum autem duplex eſt ſpecies [f], alij enim vrbani ſunt: alij autem exteri.

Archipresbyteri vrbani quod ſit officium h. d.

Vrbani ſũt, qui Præſulis ſui abſentis circa diuina in urbe uicem

a ¶ Exequantur.] in cap. perlectis. diſt. 25.

ANT. TIM. Habet etiam interdum, & alia officia, ut Archi. Bononienſis priuilegium conferẽdi gradum doctoratus, ex priuilegio Honorii 3. gl. in cle. 2. in uerb. ſuſpenſum. de magiſt. à quo legiẽ fuiſſe doctoratum Bartolũ in eius priuilegio in uita Bar.

b ¶ Anno.] Si nulla neceſſitas ſubſit; ſed ſi res exigat, uiſitabit etiã frequẽtius, ut habetur in c. mandamus, & in cap. 1. per Abb. eo.

c ¶ Parochiam.] Id eſt, diœceſim. ut c. 1 eod. Nec enim dignitas Archidiaconalis ſui natura habet diſtinctã parochiam, uel curã animarum: ſed hãc curam habet uice Epiſcopi: & licet in quibuſdã locis habeat etiam diſtinctam parochiã, ſed id eſt ex accidenti & loci conſuetudine, in qua plurimũ fundatẽ iuriſdictio Archidiaconi ut p. Abb. in c. 2. de exceſ. præla. & in c. licet. de pœn. & in c. cum in cunctis. §. inferiora. de elect.

ANT. TIM. Licet, vt dictum eſt, Archidiaconus de iure multa poſſit: Officium tñ eius ecclesiæ ſuæ conſuetudo præſcribit ſecundũ Inn. in ca. 1. de offi. Archi. & c. cum olim. de conſuet. Vnde in aliquib. eccle. uidetur eſſe maior dignitas Archipresbyteri. ut in noſtra Peruſina.

DE OFFICIO Archipresbyteri.

Io. Bapt. Quoniã archipresbyter eſt ſimilis archidiacono, ut dicit hic text. in princ. & declarat gloſſ. ibi in uer. non abſimiles, propterea poſt tit. præcedentem proponitur iſte qui diuiditur in 2. partes in prima enim habetur quot & qui ſint archipresb. in 2 adnot. qualiter. dignitat. Eccleſ. habẽt certum ordinem annexum, ſecunda ibi, admonendi.

Archidiacon⁹, cur Archipresbyterũ ꝓcedat.

d De officio Archipresbyteri. Sed cum Archipresbyter ſit ordine maior Archidiacono, & per hoc eũ præcedere debeat, ut c. ſtatuimus. ext. de maior. & obe. & c. 1. d. 111. cur prius dixit de Archidiacono, poſtea de Archipresbytero? Reſ. Archidiaconus licet inferior ſit in ordine; in dignitate tñ & adminiſtratione eſt maior ꝓp curã fori cõtenſioſi, quam exercet: cũ Archipresbiter ſolũ exerceat curã fori pœnitẽtialis, vt inf. eod. in prin. & not. in c. officium. ext. eod. ita not. Car. in Clem. 1. de præben. in pri. q. 7. & Arch. & Gemin. in c. perlectis. 25. di. glo. & Ab. c. 1. eo. in his tñ potiſſimũ ſunt conſuetudines eccleſiarũ obſeruãdæ: vt per Hoſt. quem & Ab. refert in d. c. 1.

Io. Bapt. Nõ abſimiles. CASVS. quidam Eṗs volebat cõſtituere archipṗsbyteros tã in Vrbe q̃ extra, vt curã hẽrent, eiusq; vicẽ gererent in ſpiritualib⁹, unde dubitarũ fuit an poſſet, cum enim diœceſis ſit diſtincta in parochias c. 1. 13. q. 1. ꝑ tot. tit. de paro. nõ uidebatẽ hoc neceſſariũ. cæterũ. Sol. vt hic legim⁹, quia eṗs & ubiq; nõ eſt præſens, & aliquando eſt impeditus, parochi quoque ex tali promotione euadunt diligentiores, & ideo his obſeruatis, ceſſat vt puto etiã obiectio. Not. primo ad archipresbyterũ pertinere curam altarum, c. 2. & ibi glo. eo Not. 2. ipſum eſſe executorem eorũ que ordinata ſunt ab Epiſcopo, quibus contrauenire minime debet ca. hn. eo. & propterea conuenienter in Vrbe, & extra de iure fuit inſtitutus.

e ¶ Non abſimiles.] Similitudo autẽ eſt in hoc, q̃ vterque eſt Epiſcopi iuris vicarius. ille in his, quæ cõcernũt iuriſdictionẽ, & forũ cõtẽtioſum: vt ſup. ti. prox. & c. ad hæc. de offi. Arch. in his, q̃ cõcernũt ordinẽ & forũ pñiariũ. vt inf. ꝑ 10. & c. officiũ. ex. e.

AN. TI. Vñ ſi qs ex eius negligẽtia ſine confeſſione moriatẽ, re⁹ erit aiæ illi⁹ c. ſi presbyter. 26. q. 6.

f ¶ Species.] Iſta diuiſio aſſumitur ex c. officium. ex. 1.

extr. eod. vbi agitur de Archipresbyteris Vrbanis, & ex ca fin. vbi tractatur de foraneis.

a ¶ Officium.] Scilicet ſollemne,

b ¶ Celebrando.] Scilicet miſſam ſolemnem, quę dicitur in feſtinitatibus ſolemnibus, quibus dẽt Epiſcopus, niſi ex cauſa imp.diatur intereſſe in cathedrali eccleſia. de conſec. diſtinc. 2 c. Epiſcopus c. & temporis qualitas. 12. q. 1. not. Abb. poſt Hoſt. in cap. 1. in fi. extr. eod.

c ¶ Benedicẽdo.] Scilicet in matutinis, quãdo legi dẽbẽ: lectiones: vino. in c. officiũ. ext. e.

d ¶ Titulos.] Titulus appellatur eccleſia vt c 2. d. 70. & ca. Epiſcopus. d. 80. Sumitur titulus & alijs varijs modis vt not. in c. fi. ext. eo. vnde ſumitur hæc littera.

e ¶ Vt Epiſcopus.] Dictio, Vt, non denotat hic omnimodam ſimilitudinẽ: quia aliter præeſt Epiſcop᷒, aliter Archipresbyteri.

Matrix Eccleſia. f ¶ Matrici.] Ideſt cathedrali & baptiſmali; licet interdũ baptiſmalis eccleſia ſumatur pro ea, quæ habet ſub ſe capellam, vel de eccle. ædifi. c. 2. & vide quæ nota. in Clem 1. de ſenten. excom. in verſi matricem. Et dicitur matrix, quia ſicut mater carnalis generat per cõceptionem; ſic iſta regenerat per baptiſmũ, vel forte, q; alię eccleſiæ ita ſe hẽnt ad hãc, vt filiæ ad matrẽ: & de hoc vide not. in Clem. 2. de baptiſ.

Io. Bapt. g ¶ Audere.] Sed quę corrigenda viderit Epiſcopo renunciare c. ſi co. niſi ſint minora, quæ & ipſi Archipresbyteri determinare poſſunt; cũ habeant ordinariam iuriſdictionem, cap. cum ab eccleſia. de offi. odin. & c. ex literis, de conſang. & affi.

Admonẽdi. CASVS. Cũ in eccleſia Dei neceſſario regiant diuerſi prælati, fuit ꝓpterea quæſitum, an debeãt eſſe promoti ad aliquẽ ordinẽ, & cũ ordines & pręcipue ſacri ſint ordinati ad corpus Chriſti, non videbat propterea abſolute neceſſarium cum prælatura reſpiciat quæ ſunt iuriſdictionis. argumento. c. quãuis de verb. ſignl. Sol. vt hic dicitur, quia poteſtas Ordinis eſt vnita cum poteſtate iuriſdictionis iuxta not. per Caietan. in ſuis opuſcul. tom. 2 tract. 7 q. 1. & ideo obiectio non tenet, quia non de qualibet iuriſdict. hæc ſol. intelligitur; ſed de illa quæ reſpicit exercitium curæ animarum vſ no. ar gu. ad cognoſcẽdã vnionem inter poteſtatem Ordinis, & prælationis, & poſſet Confirmari argum. c. ſtatutum de reſcrip. in 2. Not. 2. non dari præpoſituram Eccleſ. ſine ordine aliquo. capit. 1 de ætat. & ibi docto.

ſubſtinent, aut præſentis curam minuũt, vt officium [a] inchoãdo, celebrando [b], & benedicendo [c], & cunctis prouidẽdo, quę ſacerdotum miniſterio perfici debent.

Quę ſit poteſtas foraneorum Archipresbyterorum. h. d.

Exteri ſunt, qui circa ſingulas plebes cõſtituti, non ſolum vulgi ſollicitudinem gerunt: verum etiã presbyterorũ, qui per minores titulos [d] habitũt, vitam iugi circũſpectione cuſtodire dẽbẽt, qui licet ſuis præſint plebibus, vt [e] Epiſcopus Matrici [f] præeſt eccleſiæ: nihil tamen contra ſui Præſulis ordinare decretum audere [g] debent.

Obtinentes aliquam præpoſituram, debent etiam habere eius prępoſituræ ordinem h. d.

Admonẽdi ſunt autem ij, qui præpoſituræ [h] alicuius adminiſtrationem canonice volunt obtinere, vt non ſolum nomen, [i] verum etiam ordinẽ habere ſtudeant. Vnde niſi, qui archidiaconatum tenent, diaconi; aut qui Archipresbyteratum, presbyteri infra annum fiãt [k], amittent honorem, etiã ſi, iuſta cauſa prohibente presbyteri, aut diaconi eſſe nõ potuerint.

Præpoſitura. h ¶ Præpoſituræ] Præpoſitura eſt nomen generale, continens quamlibet prælaturam. capit. quamuis. de verb. ſignificat. licet quãque dignitas ſit de per ſe. c. 1. de ętat. & quali.

i ¶ Nomen.] Cum nomina debeãt rebus eſſe conſequẽtia. § ſed & conuiuia. inſ. de immu. eccleſi.

k ¶ Fiant.] Cap. 1. de æta. & qual.

l ¶ Potuerint.] Sed non videtur, quòd caſu promoueri impeditus debeat priuari dignitate: vt c. 1, de cler. ægrot. Sol, intellige, quando culpa ſua ad talem caſum deuenit. cap. 1. de cleric. ægrot. contrarium quando præter culpam. Debuit enim abſtinere ab eo, ad quod ſciebat, ſe inhabilem.

DE OFFICIO VICARII. [m]

TIT. XV.

Vicarij. { Officium. / Perſona. / Ad quem appellandum. }

DE OFFICIO VICARII.

Io. Bapt. Continuatur iſte tit. pro glo. rubric. diuiditur autem in. 3. partes. in prima habetur quale ſit vicarij officium: in 2. quis poſſit eſſe. in 3. qualiter ab eo appelletur. 2. ibi, debet. 3. ibi, inter vicarium.

m DE officio vicarij. Dixit de vicarijs à iure conſtitutis: nũc de conſtitutis ab homine. Vel ſupra de his qui deſeruiunt eccleſiæ nomine

nomine proprio, nunc de his, qui alieno. Sic not. in rub. extr. eod. Sunt autem vicariorum duæ ſpecies, perpetui, & temporales: vt in cap. extirpandæ §. qui vero. de præb. ubi Abb. tam in lectura, quam in repetitione, vbi addit & tertiam ſpeciem vicariorum; eorum ſcilicet, qui per Sedem Apoſtolicam ad certam prouinciam regendam deputantur: vt cap. penult. eod. & 16. quæſt. 1. adijcimus. proprie tamen hæc vox prędicatur de vicario perpetuo: vt per Abb. in cap. Greg. perpetuus. de fid. inſtrum.

Vicariorum plures ſpẽs.

ANTO. TIM. Vicarius eſt qui alterius vices gerit. ſiue in officio contentioſo, ſiue non, extr. eod. per tot. Species autem vicariorũ aliqui ponunt quatuor. Quidam perpetui ad parochiales eccleſias conſtituti, in cap. perpetuus, de fid. inſtrum. Quidam temporales ad aliquos actus conſtituti. cap peruenit. de appell. Quidam ſpeciales non ad curam: ſed ad certum articulum, locum, vel actum conſtituti, cap. ſua. de offic. vica. Quidam generales, qui nec perpetuo, nec ad curam, nec ad certum actum, vt vicarij in curiis Epiſcoporum. gloſſ. in Clem. quæ in eccle. de offic. vic.

Io. Bapt. Per vicariũ. C A S V S. Quidã Mutinenſis cũ eſſet ſimpliciter factus Vicarius Ep̃i uolebat propterea in omnibus poteſtatẽ ſibi datam exercere vt Epiſcopus, ad idque peragendum illa mouebatur ratione, quia utriuſque idem Tribunale cenſetur. cap. 2. de Conſuetud. in 6. Sol. tamen vt hic dicitur, ſiquidem quædam negotia requirunt ſpeciale mandatum. cap. qui ad agendum. de procura. in 6. rax. autem in cõtr. adductus, intelligitur quoad ius reddendum. ſecus aliter, Not. generalem cõmiſſionem comprehendere tantum leuiora, & non grauiora. cap. 2. eod. in 6. Not. 2. argumentũ quod prohibita numquam præſumuntur permiſſa niſi expreſſe probentur.

a ¶ Rationabili.] Sed quæ ſunt cauſæ rationabiles per uicarium deſeruiendi? Reſpond. vt per Hoſt. in ſumma huius tit. §. & in quibus caſibus, & ordinarie per Doct. in cap. extirpandæ. §. quia vero. de præb.

Vicarius Epiſcopi non poteſt inquirere, punire, priuare beneficijs, vel eadem conferre, niſi hæc ſpecialiter ſibi committantur. hoc dicit.

PEr Vicariũ quoque, cũ Epiſcopus per ſe ipſum deſeruire, & reſidere, rationabili [a] cauſa prohibetur; aut præſens, omnibus commode par eſſe non poteſt [b], Epiſcopalis repręſentatur auctoritas. In quo tamen illud aduertendum eſt, quod licet per generalem [c] officij commiſſionem Vicario factam, cauſarum cognitio transferatur; poteſtas tamen inquirendi, corrigendi aut puniendi aliquorum exceſſus; ſeu aliquos à ſuis beneficijs; vel adminiſtrationibus amouendi: vel beneficia conferendi (niſi ſpecialiter [d] conceſſa ſit) non transfertur.

Habens curam animarũ in diuerſis eccleſiis, vel laicus non poteſt conſtitui vicarius. h. d.

Debet autem Epiſcopus circumſpectus eſſe, ne laicum [e] vicarium ſibi conſtituat. Indecorum [f] eſt

b ¶ Non poteſt.] Videtur igitur, quòd ſi dum eſt præſens, poteſt omnia epiſcopalia munera obire, quod non teneatur conſtituere vicarium. Cuius tamen contrarium uidetur ſentire Abbas. in capit. quoniam. de offic. ordin. iuribus & rationibus per eum allegatis. cuius opinio huic litteræ non eſt contraria; cum ipſe præſupponat Epiſcopum numquam omnibus eccleſię negotijs eſſe parem. De quo tamen dubitari poteſt, maxime ſi diœceſis ſit modica, & Epiſcopus vir expertus, & habeat Archidiaconum, & Archipresbyterum. Ep̃us an teneatur conſtituere uicarium.

c ¶ Generalem.] Ergo quo ad ſingula non tantum valet genus, quantũ ſpecies. de hoc diſtin. 33. cap. quamquam. & de offic. ordin. capit. ſi ſacerdos. & ſac. capit. licet. eodem lib. 6.

d ¶ Specialiter.] Sufficit autem ſecundum Hoſtien. quod vnum iſtorũ ſpecialiter exprimatur, ſecuta clauſula generali; videlicet: Et omnia alia, quæ nos poſſumus, etiam ſi mandatum exigerent ſpeciale: vt not. in capit. licet. eo. in 6.

Debet autẽ C A S V S. Quidã laici petebant à ſuo Epiſcopo ſe conſtitui in Ep̃atu uicarios eius, atq; putabant eorum petitionem eſſe iuſtam, illa ratione, quia laicus in iure canonico: doctoratur vt conſuetudo paſſim docet, vnde idem videbatur dicendum de vicariatu iſto, Sol. tamen vt hic habetur per rationem in text. aſſignatam, conſuetudo uero in contrarium adducta meo iudicio inducit priuilegium, & ideo non obſtat. Not. in officijs exercendis eſſe ſummepere congruentiam perſonarum obſeruandam, iuxta not. in cap. 2. de elect. & ſupra in §. fina. de offic archipresbyteri. Io. Bapt.

e ¶ Laicum.] 16. q. 7. cap. in noua.

ANTON. TIMOT. Merus enim ſæcularis, vel clericus vxoratus non poteſt eſſe vicarius, ſecundum Panormitan. in. capit. 2. de cleric. coniugato.

f ¶ Indecorum.] Sic c. in noua. 16. q. 7, & cap. decentes. diſtin. 89.

¶ Profeſ-

enim, laicum hominem viros Eccleſiaſticos iudicare; nec in vno eodéq. officio dẽt diſpar eſſe profeſſio[a]. Quod etiã lege diuina prohibetur, dicente Moyſe: *Non arabis in boue, & aſino.*

Perpetuam habens uicariam, tenetur accipere ordinem presbyteratus. h. d.

Inde & Honoriana conſtitutione[b] cauetur, vt Epiſcopus eũ, qui perpetuam vicariã[c] obtinet, per ſubtractionem[d] prouentuum, vel ipſius vicariç abl ationem compellat, vt ſe in presbyterum promoueri faciat.

A vicario appellatur ad Archiepiſcopum. ab Archidiacono ad Epiſcopum. h. d.

Inter vicarium e autem, & Archidiaconũ illud intereſt, quod a vicario, nõ ad Epiſcopum[f], ſed ad Archiepiſcopum: ab Archidiacono vero, niſi aliud Eccleſiarum inducat conſuetudo[g] ad ipſum, cui immediate ſubiacet Epiſcopũ, erit appellandum[h].

a ¶ Profeſſio.] 12. q. 2. c. cognonimus. Sed contra. c. Deus qui. ext. de vi. & honeſt. cleri. & de eo quod not. Ioan. And. in Clemen. & ſi principalis. de reſer. & per Archid. in cap. in nona. 16. q. 7. & de hoc per Doctor. in cap. Ioannes. de ſtat. monach. Sol. vt per Abbas. in cap. eum cauſam. in fin. de elect.

b ¶ Cõſtitutione.] Tranſitum facit ad vicarium in diuinis, ſed bona occaſione; maxime cũ de ambabus ſpeciebus tractetur. extr. eo. tit ſcilicet tam de vicario iuriſdictionis quàm de vicario in diuinis.

Vicarius perpetuus.

c ¶ Vicariam.] ſed quis eſt perpetuus vicarius Reſpon. q. canonice à perſona eccleſiæ, & auctoritate epi eſt inſtitutus: & certam debet percipere portionem. ca. ad hæc. ext. eod. & de preb. c. extirpandæ. §. qui vero Et not. qui habet aliud beneficiũ curatum, non põt adſpirare ad vicariam. c. 1. extr. eod. ſed nec ad duas vicarias. vt cap. ſi extra eod. vbi not.

ANT. TIM. Quando autem & quoties ſit appellandum, vide C. de appel. auth. hodie autem & l. vlt. C. quomodo & quando iud. l. ab eo. ff. de app. rec l. 1. § fin. extr. de appel.

d ¶ Subtractionem.] Sic etiam compelluntur alij clerici, quando neceſſitas, vel vtilitas exigit, vt ordinentur. facit cap. quæris. de ætat. & quali.

Io. Bapt. Inter vicarium. CASVS. Cum lata eſſet ſententia à quodam Epiſcopi vicario contra Monaſterium S. petri, volebat Sindicus appellare ad Epiſcopum cum ad proximũ ſuperiorem eſſet appellatio facienda. l. 1. Imperatores ff. de appellation. Sol. tamẽ vt hic dicitur, quia eſt idem tribunal. c. 2. de conſuet. in 6. & ſic ceſſat obiectio quæ adhuc non obſtat, quia illa lex non habet locũ de iure can. iuxta not. in ea. antiqua de priui. Not. in materia appellationis iudicem à quo, & ad quem debere eſſe realiter diſtinctos iuxta. d. c. 2. ita quod unus ſit ſuperior, alter vero inferior in eodem ordine. Not. 2. hũc vicariũ eſſe alterius naturæ a iudice delegato, quia appella. non eod. modo ab vtroque eſt facienda vt Doct. animaduertunt in d. c. 2. vbi eſt gl. not.

e ¶ Vicarium.] ſcilicet generalem: vt c. Romana. in princ. de appel. in 6. qui eſt ordinarius, vt ibi no. Secus ſi quia delegatus eſſet ab epiſcopo ad cauſam ſpecialem: quia tunc ad ipſum epiſcopum appellari deberet c. ſuper quæſtionum de offic. dele. & cap. dilecti. de appel. vbi not. & poteſt eſſet ratio, quòd à vicario generali non appellatur ad epiſcopũ, quia appellatio eſt de minori iudice ad maiorem prouocatio: vt not. in capit. 2. de conſu. in 6. & habetur infra de appella. poſt princ. Sed cum epiſcopi & ſui officialis idem ſit auditorium, ſequeretur, quòd ſi à vicario ad epiſcopum appellaretur, idem eſſet iudex à quo cum iudice ad quem, quod eſſe non debet. d. capit. 2. & cap. Romana. Sed videtur contra. cap. à collatione. de appel. in 6. vbi ab epiſcopo ad eundem epiſcopum appellatur. Sol. vt not. in di. c. 2.

Cur à Vicario ad epiſcopum nõ appellatur.

f ¶ Ad epiſcopũ.] Sed licet ad epiſcopum non poſſit appellari: tamen ſi uicarius recuſet tanquam ſuſpectus, ſuſpicionis cauſa coram epiſcopo eſt probanda. cap. ſi contra unum in fi. de offic. deleg. Nec enim verũ eſt per omnia, quòd appellatio & recuſatio paria ſint per omnia: vt dicitur in c. ſuper eo. 2. de appel. & in c. 2. de conſu. in 6.

g ¶ Conſuetudo.] Quæ dat iuriſdictionem. c. cum contingat. de for. compe. & cap. Romana. eod. tit in 6. & cap. Romana de offic. ordi. Idem dicemus de priuilegio; cum iſta ſint paria, 9 q. 1. c. cõquestus. & c. duo. §. debet. de offi. ordi. & cap. nonit. verſ non enim de iud. vbi de hoc dicitur. Et quòd hic dicitur de conſuetudine, refert ſolum ad appellationem interponẽdam a ſententia Archidiaconi; ſcilicet q de conſuetudine poſſit induci, quòd appelletur ad archiepiſcopum: non autem quòd conſuetudo poſſit inducere, q. appelletur a vicario ad Epiſcopum: quod licet quidam antiqui tenuerint, tamen eſt falſum: vt not. in c. 2. de conſue. in 6. & in c. Romana. de appell. in 6.

h ¶ Appellandum.] Niſi quis appellare velit ad Papam, ad quem omiſſo etiam medio appellatur. 2. q. 6. cap. ad Romanam. & cap. quiſquis. & idem in legato. vt in cap. 1. de offic. leg. vb de hoc & 2. q. 6. c. 1. licet ſecus ſit in Imperatore de iure ciuili. l. imperatores ff. de appell.

DE COADIVTORE.

Io. Bapt. INter illos qui adiuuant Epiſcopum in ſua cura paſtorali connumeratur etiã iſte coadiutor, ideo poſt declarationem uicariorum ſupradic. conſequenter ponitur. tit. iſte: qui diuidit. in 2 partea, in prima habetur qualiter Coadiutor ſit dandus Epiſcopis. in ſecunda qualiter ſit dandus Epiſcop. inferioribus. ſecunda: ibi, nec ſolum

i ¶ Senio.]

DE COADIVTORE.

Ccidit etiam CASVS in utraque part. eod. modo figuratur. Quidam beneficiatus ſiue ſit prælatus, ſiue ſit eo inferior, cum eſſet ſenio vel alia corporis valetudine impeditus, ita vt non poſſet ſuæ eccleſiæ ſeruire, petebat proptereà ſibi dari coadiutorem: quãuis autẽ id potuiſſet ei denegari, tum ob copiã tot official. vt conſtat in ſuperioribus titul. ſi ille fuiſſet Epiſcopus, tum etiã per c. tua nos. de cleri. ægrotan. Sol tamẽ vt hic legimus, quia ſi ſecus eſſet, poſſet contingere quod non inueniatur, qui ſeruiat eccleſ. c. 1. eod. copia autem official. vbi oportet non eſt deneganda, & ideo prima obiectio non tenet cap. vero tua nos. intelligitur in caſu ſpirituali, & non regulari, & ſic non obſtat Not. primo afflictum eſſe aliquando ſubleuandum, dummodo tamen canonice ſubleuetur: aliter enim eſſet retardare homines ab officio adiuuãdi alios, vt dicit tex. in d. c. 1. No. 2. hãc diuiſionẽ ob eius rationem eſſe ampliandã in quolibet benemerito officiali. quod facit ad quæſt. de doctore uolente legere per ſubſtitutum, de qua Abba. in c. 1. de Sum. Trini. nu 2.

DE COADIVTORE

TIT. XVI.

Coadiutor. ⟨ Quare datur. / Qualis. / Quibus.

Ex cauſa datur Epiſcopo coadiutor, cuius datio ad ſedem Apoſtolicã ſpectat. h.d.

ACcidit etiam interdum; vt Paſtor ſenio [a] aut corporis valetudine [b] impeditus, aut ſanæ mentis conſilio [c] deſtitutus, ſuper ſuũ gregem excubias ducere nõ poſſit; ea propter vir prouidus [d] & honeſtus illi in Coadiutorem [e] adiungendus eſt: per quem tam Epiſcopo [f], quàm populo vtiliter conſulatur. Cuius datio, cũ de cauſis maioribus [g] eſſe cõſtet, ad Sedem Apoſtolicã [h] nulla obſtante conſuetudine [i] referenda eſt.

Coadiutor qualiter dandus remotis partibus. h.d.

Quod tamẽ ſic intelligi oportet: ſi non in remotis partibus explicanda ſit. Ceterum ſi procul ab Apoſtolica Sede Epiſcopus impeditus deget, tunc ſecundum Boni-

Senect⁹. a ¶ Senio.] Not. quod ſenectus æquiparatur infirmitati. immo, vt inquit Teren. Senectus ipſa morbus eſt & fac. hoc ad ſtatutum loquẽs de infirmis, & de infirmitate, de quo per Abb. in ca. magnæ. de vo. & vot. redemp. & in c. quãuis. de ſent. excom.

b ¶ Valetudine.] Scilicet incurabili, ſecundũ pleroſque. vt per Abb. in c. ex parte. de cleri. ægrot. & not. in cap. uni. eod. tit. in 6. in verbo perpetuo. Sed idem forte ſi morbus curari non poſſet, niſi per longa tempora, per rationem d. cap. vnic. Et adde, ꝙ morbus adminiſtrare impediens reddit quem inelligibilem: vt per Ab. in c. cũ inter canonicos. de elec.

ANT. TIM. Vt de leproſis conſtituit Lucius tertius, c. de rectoribus, & Clemens 3. c. tua nos. de cler. ægrot. & de deformato, & mutilato in c. presbyterum eod.

c ¶ Conſilio.] Idem ſi ſit prodigus, & de dilapidatione ſuſpectus, vt ꝑ Ab. in c. Venerabili, de of. del.

d ¶ Prouidus.] Et qui ad gerendum officium, in quo datur coadiutor non ſit inhabilis: ut per Doct. in cap. fin. de cler. ægrot. vel debilit.

e ¶ Coadiutorem.] Adde, quod ſi res exigat nõ ſolum unus in coadiutorem, ſed etiam duo dari poſſunt. c. unico de clericę. ægrot. in 6. Plures autem duobus nõ poſſent dari: cũ enim debeãt procurari de ſumptibus Eccleſiæ, in qua ſũt coadiutores. Eccleſia nimis oneraretur: vt no. in d. c. vni. — Duo coadiutores dari poſſunt.

ANTO. TIM. Nota, quod ꝑ infirmitatem ſuperuenientem nõ priuatur Prælatus, quia Eccleſiaſtica beneficia nõ ſunt temporalia. c. præcepta. d. 55. vide glo. in ver. coadiutorem. ca. ex parte de cler. ægrot.

f ¶ Epiſcopo.] Sed quid ſi ſolũ ſit electus & cõfirmatus, non autem conſecratus, an debeat ex toto remoueri, vel potius coadiutor dari? Reſpon. vt per Ab. in c. ex parte. de cle ægr. vel debilis.

g ¶ De maioribus.] Nota dationem coadiutorum dici de cauſis maioribus, quæ ſunt reſeruatæ Sedi Apoſtolicæ, vt & ſedium mutationes, & Epiſcoporũ tranſlationes. cap. 1. vbi Ab. de tranſlat. præla. & in c. quod tranſlationem. de offi. leg. cap. quãuis. de elect. in 6. c. vt debitus. in fi. de appel. & per Io. And. in c. querelã de ele & per Doct. in ca. qđ ſedẽ. de offi. ordi. & hoc intellige, ſi dandus ſit coadiutor Epiſcopo: ſecus ſi inferioribus, vt in cap. de rectoribus, vbi Abb. de cler. ægro & c. fi. eod. tit.

h ¶ Apoſtolicã.] Ergo nec ad Archiepiſcopũ: quia in ſua prouincia id non poteſt, quod ſibi a iure reperitur conceſſum. c. conqueſtus. 9. q. 3. c. Romana. de ſupp. negli. prælat. in 6. nec ad Patriarcham, nec ad Legatum: quia in generali legatione talia non tranſeunt c. quod translationem. de offic. leg. Sed contra uidetur in c. ex parte in fi. de cle. ægro. Sol. illud fuit de ſpeciali auctoritate & mandato domini Papæ, vt plenius not. in c. vni. de ele. ægr. in 6. Itẽ arg. cõtra c. ſi qui de præb. in 6. & ibi. đ col. § auctoritate. Et fac ad hoc c. eccleſię. de ſup. neg. prælat. 6.

i ¶ Conſuetudine.] Not. ꝙ contra Ro. Eccleſiam non currit præſcriptio in his, quæ ſibi in ſignum ſpecialis priuilegii reſeruantur, ſicut nec contra priuilegium prælationis. c. cum nobis de præſcrip.

E ¶ Te-

faciant constitutionis renorem [a] prouidendum erit.

Etiam inferioribus ab Epiſcopis dandus eſt coadiutor, & vtriſque de facultatibus Eccleſiæ erit ſubueniẽdum.h.d.

Nec ſolum Epiſcopis dandus erit coadiutor, ſed etiã, ſi res exigat, inferioribus. Vnde ſi vel Eccleſiæ Rectorem [b] vel Archidiaconum [c] ita morbo aliquo contigerit impediri, vt Eccleſiaſticis miniſterijs, vel nullo pacto [d], vel non niſi cum ſcandalo [e] intereſſe poſſinr, eis quoque coadiutor adhibendus erit; & ita res temperanda, vt vtrique iuxta facultates Eccleſiæ vitę neceſſaria [f] miniſtrentur.

DE COREPISCOPORVM vſu ſublato.

Corepiſcoporum vſus ſublatus eſt.h.d.

ERant olim & Corepiſcopi, quibus circa plurima cũ Epiſcopis miniſteriorum communis erat diſpenſatio [g] quorum tamen inſtitutio tã in Romana Sede, quàm in alijs totius orbis Eccleſijs, tamquã improba, & ſuperuacanea eſt penitus interdicta [h].

a ¶ Tenorem.] Vt in c.vnic.de cler ægrot.in 6. Ob difficultatem enim admittitur, quod aliàs nõ admitteretur, vt per Aõb.in cap. ſignificaſti. de foro competen.

b ¶ Rectorem.] Vt c.a.3.& 4.de cle.ægro.vel debi.

c ¶ Archidiaconũ.] Vt c.fi.de cle.ægro. vel debil.

d ¶ Nullo pacto.] Quo caſu quidam tenebant hunc penitus ramouẽdum: ſed cõmuniter tenetur, quòd licet remoueatur ab adminiſtratione: non tamen à iure prælaturæ. vt latè tradi in c.tua.de cle.ægt. vel deli.

Nil agendum cũ ſcãdalo.

e ¶ Scandalo.] Puta quòd ſit leproſus.c.de rectoribus. de cle.ægro.vel debili. Nec enim aliquid eſt faciẽdum cum ſcandalo. cap. presbyterũ. & ca. tua. de cle. ægrot. vel debil. cap. nihil. vbi late traditur. de præſcrip. quod procedit ſi ſine peccato mortali id poteſt omitti. cap. cum ex iniũcto. de no. ope. nunc. Poteſt etiam ſcandalum hoc naſci, quia ſit exoſus populo, fortè ob delictum ſibi imputatum, quo caſu poterit ex toto remoueri c. niſi. de renunciat. & §. propter. in fra eo. tit. ſed hoc caſu remonẽdo pronidendũ eſt de cãbio, ſcd'm Inn. in d.c. niſi. & Abb. in d.c. tua.

f ¶ Neceſſaria.] Ita vt poſſit ſine penuria viuere, licet forte non commode. Differunt enim hæc inter ſe: vt not. per Abb. in cap. 1. de inſtit. Sed quid ſi reditus eccleſię ſunt adeo tenues, vt non poſſint ſufficere Prælato & Coadiutori dato? Reſp. vt late traditur in cap. de rectoribus. de cler. ægrotant. vel debilit. Item dato, quod iſti reditus ſufficiant, & ſuperſint etiam, quis habere debet diſpoſitionem redituum, Prælatus ne an Coadiutoi? Reſpon. ſecũdum Abb. in dicto cap. de rectoribus. Aut infirmitas impedit adminiſtrationem in temporalibus & ſpiritualibus: & tũc coadiutor habebit adminiſtrationem in vtriſque. fac. c. tua. de cler. ægrot. vel debilit. & cap. 1. de cler. non reſid. & cap. peruenit. de appellat. Aut infirmitas reddit ſolum impotentem in ſpũalibus: & tunc dic contra. d. c. de rectoribus.

DE COREPISCOPORVM vſu ſublato.

Io. Bapt.

Inter multos officiales Ep̃i vnna antiquitus reperiebatur. qui cum fuiſſet contra rationem inſtitutus, fuit propterea poſtea ſublatus, vnde poſt titul. præcedentẽ proponitur iſte qui diuiditur in 2. p. in prima habetur quid iuris de iſto corepiſcopo: in ſecunda facit Epilogũ omnium ſupradictorum, ſecunda ibi, uidimus.

ERant olim. CASVS. Quidã petebat à ſum. pontifice ſibi concedi hãc corepiſcopi poteſtatẽ ad hoc autem petẽdum mouebatur. illa ratione, quia cum ea ab antiquis patribus fuiſſet inſtituta, uidebatur. etiam hodie concedenda iuxta. l. ſed & ea. ff. de legib. Sol. tamen vt hic dicitur, quia diuerſitas temporum diuerſos quoque & admittunt & reiiciunt Official. arg. c. nõ debet. de cõſanguin. cum ſimi lib. & ideo non tenet obiectio. Not. circa Officiales cõſiderari non ſolum neceſſitatem, ſed etiam decentiã, & iõ ſæpe uariantur.

g ¶ Diſpenſatio.] Vt quia & ipſi cõferebant ordines: licet nõ omnes prædicabant, & conficiebant dominicũ corpus: vt c quamuis, vbi not. diſt 68. & obtinebant quoddam mediũ inter Epiſcopos & presbyteros: ab vtriſque tamen differebant. Ab Epiſcopis, quia corepiſcopis erat interdicta presbyterorum, diaconorũ, & virginũ, & eccleſiarũ cõſecratio. Item erectio altarium, & alia, de quibus. d. diſ. 68. § inter epiſcopos. & c. quamuis. A presbyteris, quia conferebant minores ordines, & ſecundum Gratianum etiam commendatitias & pacificas literas dabant, quod non faciunt presbyteri. d. §. inter Epiſcopos eod. c. quamuis.

ANT. TIM. Quæ pertinent ad corepiſcoporũ officiũ & põtatem lege in Cõc. Ancyrano, can. 13. & Conc. Antiocheno, can. 10. qui damnati deinde ſunt a Damaſo, Leone, & Conc. Neocæſarienſi, & demum a Ioann. 3.

h ¶ Interdicta.] Etiam ſi forte ab Apoſtolis, uel generalibus Concilijs emanaſſet talis inſtitutio: vt not. in c. corepiſcopi. diſt. 68. quod præbet arg. quod a quocunque auctore ſit inſtitutum, & quantumcũque diu fuerit obtentum, ſi non ſubeſt cauſa, vel ſi onetoſum eſt, ẽ extirpandũ. vt c. omnia. diſt. 12. & de conſecr. diſt. 1. cap placuit. & 10. qõ. 2. c. hanc. & diſt. 63.

Non attenditur auctor.

Matrimonium ſpirituale diſſoluitur translatione, renunciatione, depoſitione. h. d.

Vidimus hucuſque de ſpiritualis fœdere coniugij, quod inter Epiſcopum, & Eccleſiā contrahitur, quod electione, vel poſtulatione initiari [a]; confirmatione ratificari; cōſecratione intelligitur conſummari [b]. Itē de moribus [c] & vicarijs [d] & coadiutoribus [e] Epiſcoporum: tractemus nunc, quibusmodis Epiſcopus ab Eccleſia remouetur, & ſic quomodo tale coniugium præter mortem [f] diſſoluitur. Contingit autem id tribus modis, Translatione, Renunciatione, & Depoſitione, ſeu Degradatione: de quibus ſingulis videamus, ac primum de Translatione.

diſt. 63. §. verum & c. peruenit de cenſib.

a ¶ Initiari.] Hoc uerbum ſumitur proprie & improprie eodem tempore. Nam reſpectu electionis vere & proprie initiatur ſpirituale coniugium; quia per eam acquiritur ius electo: vt not. in c. quanto diſt. 64. Nam electores conſentiunt tanquam in ſponſum Eccleſiæ. fac. ca. cū inter canonicos. de electio. & cap. ſi de tranſlat. prælat. & per Abb. in c. ſcriptum. de elect. & ideo electio dicitur confirmari. Quo vero ad poſtulationē ſtat improprie: quia per eum vere non initiatur ſpirituale matrimonium quū cum nihil aliud ſit quàm quędam precum porrectio ad principē, vt de poſtulato prouideat: vt habetur in Rubri. & cap. j. de poſtular. prælat. & ſupra de poſtular. in princ: & ſic gratiæ imitatur, nullum ius producit poſtulantibus poſtulati iuſixum. Vnde non mirum, ſi per eam proprie non dicitur ſpirituale matrimonium initiari: vt tradit Abb. in d. cap. ſcriptum. Sed cum & per poſtulationem deueniatur ad admiſſionem, per quam tale coniugium poſtmodum initiatur, & celebratur, nō mirum, ſi & poſtulatione dicitur huiuſmodi coniugium initiari; cum quidquid eſt cauſa cauſæ, ſit etiam cauſa cauſati. l. & ſi amicis. ff. de adult.

b ¶ Conſummari.] Cap. 2. & c. licet. de tranſl. Epiſcopi.

c ¶ Moribus.] Vt ſupra de vi. & honeſt. prælat.

d ¶ Vicarijs.] Tam iuris, quàm hominis, vt ſupra de offi. Archi. cum duobus tit. ſeqq.

e ¶ Coadiutoribus.] Vt ſupra de coadiut. & dicit plurali numero: quia etiam Archidiaconus, Archipresbyter, & vicarius ſunt adiutores, vt ſupra de offic. Archid. & de offi. Archipresb. & de offic. vicar. omnibus. in princ. Vel forte ob corepiſcopos, licet illi ſint ſublati.

f ¶ Præter mortem.] Intellige incluſiue; ſcilicet quòd & morte huiuſmodi coniugium diſſoluatur, nedum tranſlatione, renunciatione. Ea enim ſecūdum quoſdam eſt natura huius dictionis, vt ſi ponatur iuxta propoſitionē affirmatiuam, includat: ut hic. Si iuxta negatiuam, tunc excludit. uel excipit, ut per Dyn. in cap. peccatum de reg. iur. in 6. Sed Dyn. loquitur de dictione, niſi, unde eius doctrina literæ noſtræ non quadrat, nec eſt etiam in ſe uera: nec Dyn. id explicite dicit. Vnde dic ex mente

Præter. Abb. in capit. dudum. 2. de elect. quòd ſi dictio, præter, cum ſuo adiuncto adhæret orationi quæ comprehendat adiunctum dictioni iſti præter, ſtat excluſiue. Exemplum: Lego tibi libros meos præter Decretum: nam ſi decretum non excluderetur a premiſſa oratione, fruſtra poneret. Cū adiunctū dictioni præter includeretur in oratione præmiſſa. & uerba debent intelligi, vt operentur. l. ſi quando C. de in offic. teſtam. c. ſi Papa. de priuil. in 6. Si autē adijcitur orationi, quæ non comprehendit adiunctum, ſtat incluſiue. Exemplum: Lego tibi animalia mea, præter Decretum. nam ſi hęc dictio tunc nō includat, fruſtra fuiſſet appoſita: cum animalium appellatione non veniat Decretum. Sic in caſu noſtro diſſoluitur tale coniugium ſpirituale per tranſlationem, renunciationem, & depoſitionem pręter mortem, id eſt vltra quod diſſoluitur per mortem. & ſic includit. Vel dic, quod in hac litera poteſt etiā excludere, vt ſit ſenſus: Dicamus quibus modis ſoluatur iſtud coniugiū pręter mortem: de quo modo mortis non intendimus dicere tamquam de notorio, & ſic excludit. Et de natura huius dictionis, per Abb. non ſolum in dicto cap. dudum. ſed etiam c. litteras. de præſump. per Archid. in ca. Ebron. 13. q. 2. per Ioan. de Ligna. in clement. 2. de pœn. & per Paul. in clem. 1. de Summa Trin. & fide catho. & per Bartol. in l. 1. ff de pignor. action. & in l. nam quod liquide. §. fin. ff. de pen. leg. Nicol. de Neap. in l. ſi tutor. §. ſi tutor. ff de tutel. & rat. diſtrahen. & com. agu. in l. actione. C de tranſact. & in alijs multis locis. & an in dubio ſtet incluſiue, vel excluſiue: per Abb. in dicto cap. dudum. Adde tamen, quod reſpectu characteris impreſſi huiuſmodi matrimonium, nec morte diſſoluitur, cum perduret etiam poſt mortem impreſſus in anima: vt dicit Abba. in cap. inter corporalia. de tranſlat. Epiſcopi ſed hic reſpectus in tractatu noſtro non eſt in conſideratione: ſed ſolum habetur reſpectus adminiſtrationis temporalium & ſpiritualium: alioqui, nec per tranſlationem, nec renunciationē ſolueretur tale coniugium, cum character remaneat: immo nec per degradationem: Per eam enim character ſemel impreſſus minime aboletur: vt Nota. in capitulo ſecundo in fin. de pœnis in ſexto cuius tamen contrarium dicitur hic.; & in dicto capit. inter corporalia. unde hæc. litera ſumitur. Character perdurat ēt poſt mortem.

ANTON. TIMOT. Quod hic dicit gloſſ. de mente Panorm. ex matrimonio Epiſcopi cum Eccleſia quod morte non diſſoluatur ob characteris impreſſionem, ſequitur in hac parte opinionem Canoniſtarum, qui dicunt etiam Epiſcopatum eſſe ordinem; & idcirco imprimere characterem. de cuius ſubſtantia eſt, quod ſit diſtinctum perpetuum, & indelebile. Verum Theologi tenent contrarium; nimirum quod Epiſcopatus ultra ſacerdotiū nō addat ordinē & gradū nouū

propter altaris miniſterium, & ſacrificium, quod eſt Euchariſtia, quod eſt Sacramentum Sacramentorum, vt inquit D. Dionyſ. de Eccleſiaſtica Hierar. cap. 5. Vide de hac quæſtione S. Tho. in par. 3. in addit. qō. 37. art. 2. & per D. Bonauent. in 4. ſent. diſt. 24. par. 2. ar. 2. q. 3. Durandum & alios ibidem. neceſſitas Eccleſiæ aliter ſuadeat. Not. obligationẽ contractã inter Eccleſiã & beneficiatũ, quæ matrimoniũ ſpirituale dr̃, nõ poſſe diſſolui niſi cã legitimã & cognita ſuadẽte, c. fi. de tẽ. & c. niſi de renũc. a ¶ Mutationes.] vt c. mutationes. 6. q. 1.

DE TRANSLATIONE TIT. XVIII.

- *Matrimoniũ inter Epiſcopum et Eccleſiam.*
  - Cõtrahitur.
    - Initiatur.
    - Ratificatur.
    - Cõſũmatur.
      - Electione.
      - Poſtulatione.
      - Confirmatione.
      - Conſecratione.
  - Cõſeruatur.
    - Epi moribus.
    - Vicario.
    - Coadiutore.
      - Ab homine.
      - A iure.
      - Archid. Archip̃.
  - Diſſoluitur.
    - Depoſitione.
    - Tranſlatione.
    - Renũciatione
    - Morte.
      - A quo fit.
      - Permutatio:
      - Inſtituta.
      - Ob vtilitatẽ. Ob neceſſitatem.

Tranſlatio inducta eſt ex vtilitate, & ex neceſſitate. h. d.

TRanſlationes, quæ & mutationes[a] nũcupari poſſunt, inſtitutę ſunt vtilitatis & neceſſitatis gratia[b] Vtilitatis, cũ Epiſcopus[c] ab ea ciuitate, cui præpoſitus eſt, in aliam transfertur, in qua magis proficere poſſe veriſimiliter exiſtimat. Sic olim Princeps[d] Apoſtolorũ de Antiochena ciuitate ſe Romam tranſtulit, vt ſcilicet ibidem copioſius proficere poſſet.

Neceſſitate ceſſante, trãſlatio irritatur. h. d.

Neceſſitate vero nõnumquam Epiſcopalium ſedium mutationes fieri ſolent, hoſtiũ vrgente metu[e]. Sed hoc caſu, ſi ciuitatẽ, de qua effugerit Epiſcopus, ab hoſtibus liberari, & ad priorẽ ſtatũ cõtigerit reuocari[f]

Io. Bapt. Quãuis hæc materia continuetur per § fin. ſupra tit. proximo aliter tamen continuanda eſt meo iudicio hoc modo videlicet vita eccleſ. prælatorũ cõſideratur tripliciter, nempe ratione ingreſſus, progreſſus & egreſſus, & cum hactenus dictum ſit de ingreſſu & progreſſu, ſequitur nunc videre de egreſſu, qui cum de iure primo contingat per tranſlationem, præter tamen mortem ob poteſtatem ſuperioris propterea proponitur nũc tit. iſte qui diuiditur in 2. partes, in quarum prima habetur quid iuris de tranſlatione: in 2. quid iuris de beneficiorum permutatione: ſecũda ibi, non abſimilis.

TRanſlationes Hæc pars adhuc ſubdiuiditur in 2. partes in prima habetur qua de cauſa concedatur. tranſlatio in ſecũda a quo fieri debeat. ſecũda ibi, ſciendum eſt, quod primum, caſus ita figuratur: quidam prælatus volebat tranſire de ſua propria eccleſia ad aliam fortaſſe ſibi magis vtilem, vnde fuit quæſitum an liceat, negatiue enim videbatur reſpondendum, tam propter obligationem perſonaliter ſeruiendi eccleſiæ iuxta c. relatum de cleric. non reſiden. tum ob vinculum matrimonij inde contractum, iuxta c. fin. eod. de tranſlat. Sol. tamen vt hic legimus quia ob maiorem vtilitatẽ vel neceſſitatem recedendum eſt aliquando ab eo quod diu bonum indiſcretum fuit. l. 2. ff. de conſtit. & hinc cognoſcimus obiectionea quoque non cõcludere, ſiquidẽ iam præd. obligatio quàm matrimoniũ ita intelligũtur niſi videlicet vtilitas vel

ANTO. TIM. Eſt aũt trãſlatio de ſede in ſedẽ facta cõmutatio. Vel aliter: Eſt ab vna Eccleſia ad aliã Eccleſiã regularis facta mutatio.

b ¶ Gratia.] Vt c. mutationes, 7. q. 1. & copioſe traditur in c. vniuerſorum, de rerum permuta.

ANTO. TIM. Alij vero in vniuerſum tres adferũt trãſlationes ſeu trãſitus cauſas. Prima eſt leuitas. Secũda cupiditas. Tertia humilitas. Gof. in ſum e.

c ¶ Eps.] Vel alius p̃latus: nam & alij transferri poſſunt. Cardinalis, vt in c. dilectus. 1. de p̃ęb. Archieps c bonę. 2. de poſt. præl. & cap. ſcriptũ. de ele. Abbas in c. venerabilis. de conſuet. & c. cũ in veteri. de ele. Præpoſitus. c. dudũ 2. de ele. & quicunque beneficiatus c. admonet. de renun. & demũ quicunq; poſtulari põt, ſcd̃m Hoſt. in ſum. eo. & in Sum. d̃ poſtu. p̃l. §. q̃s ſit poſtulãdus.

d ¶ Princeps 7. q. 1. c. mutationes, & ſic no. q̃ vtilitas, maxime ſi ſit magna, æquiparatur neceſſitati, adeo vt ea inſtante ſi ſuperioris copia haberi non poſſit, poſſit quis venire contra propriũ iuramentũ, ſcd̃m Inn. quẽ ſequit̃ Abb. in c. venerabilẽ. de elect. licet hoc nõ placeat Hoſt. fac. no. per Inn. in c. cum omnes. de conſti. & quæ ponit Abb. in ca. tua. de Eccl. ædifi. in ultimo not.

ANT. TIM. Affertur exemplum etiã de Euſebio & Felice, vt ibi in c. mutationes 7. q. 1.

e ¶ Metu.] 7. q. 1. c. temporis.

f ¶ Reuocari.] Arg. q̃, teſtituta re in priſtinũ ſtatũ, omnia iura reſtituunt̃, c. q̃s diligẽtis. de ele. & 16. q. 3. c. prima. Sic qui peruenit ad meliorẽ fortunã, tenetur ad priſtinã obligationẽ. 27. q. 7. ca. ab infirmis. l. 2. C. qui bo. ce. poſſ. & l. ſi locus. ff. quemad. ſer. ami. Et quòd ceſſante cauſa, &c.

Alii etiã vltra epiſcopos poſſunt transferri.

¶ Re-

ad eam expulſus reuertetur [a].

Epiſcopos transferre ad ſolum Romanum pontificem pertinet. h. d.

Sciendum [b] eſt autem Epiſcoporũ tranſlationes, non etiam inferiorum [c] ad ſolũ Apoſtolicæ ſedis Antiſtitem certiſſima ratione [d] pertinere: neque ſuper his matrimonijs [e] quidquã pręter eius adſenſum immutari debere aut poſſe. Quod obtinet non ſolum ſi Epiſcopus eſt conſecratus, verùm etiam ſi tantum canonice ſuit electus, & cõfirmatus [f]. Cum vt ſupra diximus, poſt electionem & confirmationem inter perſonas eligentium, & electi coniugium ſit ſpirituale contractum [g].

Qui propria auctoritate ſe ad aliam eccleſiam contulerit, & habita carebit, & ambita h. d.

Ea pp quicũq; auaritia [h] ducti, aut ambitione [i] impulſi, Eccleſię mediocritate deſpecta, ad maiorem [k]

Vn⁹ maritꝰ duarum feminarũ.

a ¶ Reuertetur.] Ergo non obſtante mutatione remanet Epiſcopus primæ Eccle. & ſic eſt Epiſcopus duarum Eccleſiarum, contra illud 21. q. 1. ca. relatio. Quod quidam admittunt, exemplo matrimonij carnalis, vbi quis poteſt eſſe maritus duarum feminarum, altera religionem ingrediente: vt no. 7. q. 1. cap. paſtoralis. Sed contra videtur: nam ille locus deſinit eſſe Eccleſia per captiuitatẽ. vt l. cum loca. ff. de relig. & ſumpt. Sed non eſt ita: quia ſacramenta eccleſiæ vera dicimus eſſe apud hoſtes, vt 1. q. 1. quod quidã. Et quod dicit lex, quod deſinit eſſe ſacer locus, intellige, quia viduatus eſt ſacris miniſterijs. Sed pone contra, quod Epiſcopus eſt captius & non ciuitas, an tunc conſtituetur alius? Reſpond. vt not. in d. c. paſtoralis.

Sciendum eſt.] CASVS. Cũ quidã Ep̃s eſſet trãſferendus de ſuo Ep̃atu ad Epiſcopatum ſuæ patriæ ob vtilitatem maximã quæ inde ſpetabatur, fuit dubitatum cuius ſuperioris auctoritate hæc tranſlatio eſſet facienda, ſiquidem primo videbatur eam ſpectare ad Archiepiſcopum, cum eius ſit proprium electum in Epiſcopum ſuffraganeum, & confirmare, ac etiam conſecrare cap. nihil. de electio. §. 1. ſupra de conſecrat. cum ſimil. Sol. tamen vt hic habetur, quia cum vinculum contractum inter Eccleſiam & Epiſcopum ſit proprie matrimonium: Spirituale, non poteſt diſſolui niſi per ſummum pontificem. cap. 1. & fin. eod. & ob hanc rationem non obſtat obiectio in contrarium facta: Not. argumẽto. quod libet vinculum inter perſonas vel veras, vel fictas, non poſſe propria auctoritate diſſolui, quia repugnat rationi aliquem iudicare proprium factum eſſe legitimum.

b ¶ Sciendum.] Not. vnum ex caſibus Sedi Apoſtolicæ reſeruatis. De alijs vide not. in c. quod trãſlationem. de offic. leg. & quæ traduntur in cap. quod ſedem. de offi ord. & conco. cum hoc cap. 2. de trãſ. & d. c. quod tranſlat. ſumitur ex cap. 1. eo.

c ¶ Inferiorum.] Simile eſt in coadiutoribus: nam Epiſcopis dat ſolus Rom. Pont. regulariter: inferioribus vero etiam alij, puta Patriarcha, Metropolitanus, & ſimiles, vt ſupra, de coadiutore in princip. vbi not. & per Abb. in cap. de rectoribus. & in c. fi. de cle. ægro. vel debili.

d ¶ Certiſſima ratione.] Sed quæ eſt hæc ratio tam certa? Reſpond. quia cum fortius ſit ſpirituale vinculum, quàm carnale, ſi Deus reſeruauit ſibi ius diſſoluendi carnale matrimonium per illam auctoritatem. Quos Deus coniunxit, &c. multo magis cenſetur reſeruaſſe diſſolutionem ſpiritualis. Et quod facit Papa, qui eſt Vicarius Dei, videtur Deus ipſe facere: vt late proſequitur tex. in cap. 2. de tranſlat. vnde ſumitur.

ANTO. TIM. Non valet argumẽtum, nec militat hæc ratio in matrimoniis carnalibus, determinante hæc aliter eccleſia Romana, vt nouiſſime per Conci. Tridentnt. ſeſſ. 24. in princip. & canone. 7.

e ¶ His matrimonijs. Scilicet ſpiritualibus; cum nec in carnalibus liceat. cap. 2. eod.

f ¶ Confirmatus.] Intellige copulatiue: quia ſecus eſt in electo tantum, capit. 2. eodem a contrario ſenſu, vt cõmunia, tenetur licet Hoſtien. contra.

g ¶ Contractum.] Nota ergo, quòd conſecratio quoad ſubſtantiam vinculi ſpiritualis nihil addit: nam illud non dicitur de ſubſtantia alicuius rei, quo remoto, illa remanet. Ideo dignitas Epiſcopalis ſeu conſecratio non eſt de ſubſtantia matrimonii ſpiritualis: quia ſine illo matrimonio poteſt eſſe dignitas Epiſcopalis, vt patet in Epiſcopo, qui renunciauit Epiſcopatui, & non ordini, & ſic in Epiſcopo nulla tenentur. Similiter poteſt eſſe matrimonium ſpirituale ſine dignitate Epiſcopali, vt patet in electo confirmato, & non conſecrato, vt hic, & in capit. 2. eodem. conſecratio tamen conſummat ſpirituale matrimoniũ: capit. fina. eodem & ſupra de correp. vſu ſubl. §. fina. Et licet quo ad vinculum nihil addat, addit tamen quoad alia; ſcilicet quoad poteſtatem exercendi ea, quæ ſunt ordinis Epiſcopalis, vt ſupra de confirmat. § fin. & habetur in capit. tranſmiſſam. de elect. Vnde nota quòd vbi remanet eadem cauſa & ſubſtantia, ob accidens adueniens, diſpoſitio non variatur: vt per Abbatem & alios in cap. 2. eo.

Cõſecratio nõ eſt de ſubſtãtia ſpiritualis cõiugii.

h ¶ Auaritia.] Concor. cap. quanto extr. eod.

i ¶ Ambitione.] Concord. §. ambitiones. 7. quæſ. 1. & habes hic quattuor cauſas, ex quibus fit tranſlatio. Neceſſitas & Vtilitas, de quibus ſupra in princ. Item Auaritia & Ambitio. vt hic, Eſt & cauſa leuitatis & humilitatis, de quibus ibi. Et quæ differentia ſit inter tranſlationem factam ex una cauſa, vel ex alia. Vide prolixe not. infr. d. § ambitionis.

K ¶ Maiorem.] Sed numquid ad minorem? Text. videtur a contrario ſenſu huius litteræ. Sed con-

ſeſe plebem propria auctoritate tranſtulerint, à cathedra repelli debent aliena, & carere [a] propria: vt nec illis præſideant, quos per ſuperbiam ſpreuerunt, nec illis [b] quos ob auaritiam vel ambitum concupiuerũt. Sicut [c] enim vir non debet adulterare vxorem ſuam: ita nec Epiſcopus temere Eccleſiam, ad quam electus fuit, relinquere, vt alteri ſeſe coniũgat, etiã ſi a populo fuerit attractus [d].

Quod conſtitutum eſt in eccleſiis Epiſcopalibus, trahitur etiam ad Eccleſias inferiores. h. d.

Non abſimilis [e] Iuris ratio obtinet in presbyteris, & ceteris infra Epiſcopalem dignitatem conſtitutis. Nam ſi vel qualibet cauſa [f] propria quis auctoritate cum altero ſuum beneficium [g] permutare voluerit; vterque proprij be-

tratium videtur verius. cap. 1. eod. vbi qnòd non licet deſcendere, vel minorari. Quid ſi Archiepiſcopus de licentia Papæ ceſſit archiepiſcopatui, an interiecto tempore poterit ſibi prouideri de Epiſcopatu poſt modum vacante? Quidam, quòd non; eum non liceat deſcendere. dict. cap. 1. & in capit legimus. in fin. diſtinc. 91. & ne detur materia auaritiæ: vt ſi quis tenuem Archiepiſcopatum reſignet, vt pinguem obtineat Epiſcopatum: Ioann. Andr. Hoſtienſ. Butri. & Abbas contra. Ad contraria reſpõ vt per eos in dicto capit. 1.

An liceat deſcẽdere ad minorẽ eccleſiã.

a ¶ Carere.] Sed an transferens ſe ſine licẽntia, etiã priuatus ipſo iure, vel potius priuari debeat per ſententiam? Et videtur quod ipſo iure, cum verbum carere, intelligatur ipſo iure: vt per Abba. in ca. nihil. de elect. in Glo. in ver. poteſtatis. Cõtratium uidetur verius, ſcilicet quòd requiratur ſententia, ſecundum Ioan. Andr. & Abbat. in capit. quanto. eodem. Et ideo ante ſententiam remanet Epiſcopus prioris Eccleſiæ, & eius clerici illi obedire tenentur. facit quod habetur 9. quæſt. 4. cap. nonne.

Carere.

b ¶ Nec illis.] Quod hic dicitur obtinet, quando & dimiſit primam ſine licentia, & ſine licentia tranſiuit ad aliam: nam aliàs priuandus eſſet ſolum illa, in qua licentiam non obtinuit: ne plus extendatur pœna, quam delictum: argum. eorum, quæ habentur in cap. quæſiuit. de his quæ fiu. a maio. par. capit. & hoc ſequitur Abbas in c. quanto. eod. ante. fin. Annexa.

c ¶ Sicut.] Cap. ſicut. 7. q. 1. vnde ſumitur.

d ¶ Attractus.] Argu. quòd neceſſitas & uiolentia non excuſat à culpa.

ANTO. TIMO. Ad illud quod notatur in gloſſa de neceſſitate, & violentia, adde tu diſtinguendo quod uiolentia neceſſitas, ſeu coactio dicitur eſſe duplex, altera: quæ dicitur ſimpliciter & abſoluta. Atque hæc excuſat a culpa, cum tollat voluntarium, quod eſt de ratione peccati. Sine uoluntate enim non committitur peccatum actuale, iuxta regulam traditam. a D. Auguſt. 1. retraction. Peccatum adeo uoluntarium eſt, vt ſi non ſit uoluntarium non ſit peccatum. & can. 1. 3. quæſt. 1. Alia autem eſt violentia non ſimpliciter, ſed ſecundum quid, ut eſt metus, qui non cauſat ſimpliciter inuoluntarium, ſed ſecundum quid tantum: quia non eſt ſine uoluntate. Vnde dicunt doctores, quod metus excuſat non à toto, ſed a tanto. Et de hac violentia & neceſſitate loquitur hæc notula. Vide de hoc S. Thom. 1. 2. q. 5 ar. 5 & 6. huiuſmodi autem uiolentia poteſt inferri uoluntati in actibus imperatis. non elicitis, ut per S. Thom. loco citato, & Scotum. 1. ſentent. d. 1. qõ. 4. & D. Bona. in 2. d. 25. ar. 1. q. 4 Dicit enim quod liberum arbitrium circa actũ interiorem poteſt bene induci, & impediri; ſed compelli nullo modo. Vide de hoc diffuſe per Iac Almainum in lib. Moraliũ. c. 1.

Non abſimilis. CASVS. in hac parte ita figuratur. Quidam clericus beneficiatus uolens permutare beneficium ſuum cũ alio clerico beneficiato, renunciauit ipſum in manibus ipſius Epiſcopi, ita tamẽ ut Epiſcopus nõ poſſet ipſum alicui alteri, quàm permutare uolenti conferre, uel ſibi reſtituere, etiam ſi haberet reſcriptũ a pontifice de cõferendo aliquod beneficium. unde quæſitum fuit quid iuris per capit. ſi quis obiecerit. 1. q. 3. una cum c. fin. de pact. negatiue uidebatur reſpondendum, & ſi permittendum eſſet ſuperioribus non conuenit manus ligare, argumento cap. inferior diſtinct. 21. Sol. tamen ut in hac parte diuiditur, quia iſta permutatio non indifferenter dicitur permiſſa, ſed cauſa ſuadente iuxta princ. huius tit. unde tali ratione conſiderata uidentur ceſſare obiectiones. cum illa cauſa conſideretur principaliter reſpectu eccleſiæ, & ſecundario reſpectu perſonæ, quibus ſuperior de iure non poteſt præiudicare. No. permutationem beneficiorum ceſſare, ubi ceſſat cauſa eius. argumento cap. cum ceſſante de appellat. No. 2. beneficium cauſa permutationis uacans dicitur ita affectum, ut non poſſit ſub quouis prætextu alteri conferri. ca. 1. de rer. permut. in 6.

e ¶ Abſimilis.] Cap. ſi uero 7. quæſt. 1. capit. inter cetera. & capit. de maioribus. de præbend. & cap. cum olim. & c. cum uniuerſorum, & c. quæſitum. ext. de re. permut.

f ¶ Cauſa.] Et ſic not. ꝙ honeſtas cauſæ, qua quis mouetur ad aliqd faciendũ, nõ excuſat quẽ à pœna, ſi neglexit auctoritatẽ ſuperioris, & ordinẽ iuris.

Honeſtas cauſę nõ excuſat.

g ¶ Beneficium.] Etiam ſimplex Abb. in c. quæſitum. in primo. not. de re permut.

ANT. TIM. Licet huiuſmodi permutationes auctoritate ſuperioris interueniente regulariter ſint licitæ in Abb in c. ad quæſtiones. de rer. permut. uide tamen quod multipliciter circa eas contingere põt peccatum apud Summiſtas, Silue. & alios in uer. Beneficium & Permutatio. Et lege de hac materia Fede. de Sen. & Arch. Floren. in 3. par. tit. 15.

neficij iacturam [a] faciet. Beneficiorum enim & præbendarũ permutationes generaliter fieri prohibentur, præſertim, pactione [b] præmiſſa, quæ circa ſpiritualia [c], vel ſpiritualibus annexa [d], ſemper labem ſimoniæ continet: licet poſſit Epiſcopus [e] de vno loco ad alium aliquos transferre, vt qui vni loco minus ſunt vtiles [f] alibi ſe valeãt vtilius exercere.

Si permutatio beneficiorũ completa eſt ex vna parte, & per alterum ſtat quo minus impleatur, reſtituitur pars ad ſuum beneficium. h.d.

Subuentum [g] tamẽ eſt ei, qui de permutatione cum alio habito tractatu [h] prębendam ſuam cum reſignaſſet, ab alio, qui cum permutationis tractatum habuit, & qui poſtea ſuam reſignare recuſat, deceptus eſt. cum enim deceptis [i], & nõ decipiẽtibus iura ſubueniant; licet is, qui renunciauerit à ſe beneficiũ abdicaſſe videatur: tributa tamen eſt ſimplicitati [k] venia; cõſtitutumque, vt ad reſignatum beneficiũ reuerti poſſit [l].

Collatio de beneficijs, cauſa permutationis vacantibus, facta alijs, quam permutantibus, non tenet. h.d.

Et generaliter, ne conceſsione iuris vtentibus [m], præſertim cir

tit. 13. cir. fin. eſt autem permutatio ſecũdum Goff. unius rei pro alia uicaria præſtatio, uel uicaria præſtatione mutatio.

a ¶ Iacturam.] Cap. olim. de re. permut.

b ¶ Pactione.] Sed quæritur: an ſaltem ipſi beneficiati poſſint habere tractatũ de permutatione facienda? & non uidetur. arg. l. oratio. ff. de ſponſal. & nota. per Abb. in c. in cauſis de elect. & notat. ſup. eod. ti. § quod ſi intra terminos. Tu dic ut per Abb. poſt antiquos in c. quæſitũ. de re. permut. & facit. §. ſequens.

c ¶ Spiritualia.] Quia in ſpiritualibus, uel ſpiritualibus annexis, nulla pactio, uel conuentio interuenire poteſt. 1. q. 2. c. quam pio, & ext. de pact. c. cum pridem.

d ¶ Annexa.] Vt eſt ius patronatus, c. quanto. de iudi. & c. ſignificaſti. de præben. dic. ut ibi.

e ¶ Epiſcopus.] No. caſum reſeruatum Epiſcopo. ſ. interponẽdi auctoritatem permutationi beneficiorum, ut not. in c. quæſitum. eo. tit. Cal. conſ. 7. de rer. permut. Ro. Rom. deciſ. 411. in nouis. Idem etiam intelligas de inferiori, habente ius epiſcopale in beneficiis permutandis: is enim exercet omnia iura Epiſcopalia, quæ ſunt iuriſdictionis: ut in c. 1. de reb. Eccle. non ali. Innoc. in c. 2. de tranſac. Abb in c. ſignificaſti. de for. comp. & in c. quæſitum. de re. permut. Sed quid ſi collatio beneficiorum permutandorum pertineat ad alium, quam Epiſcopum? Reſpondeo. Permutabit Epiſcopus cum conſenſu illorum, ſecundum Ioan. Andr. Quid ſi nolint cõſentire? Reſp. ut per Abb in d. c. quæſitu. An aũt Capitulum ſede uacante poſſit auctoritatem permutationi præſtare, vide quod not. in Cle. 1. de re. perm.

f ¶ Vtiles.] Not. ergo, quod etiam ex utilitate ſit permutatio ut ſupra in prin. Sed numquid ſit permiſſa ex ſola expedientia perſonarum? puta, quia Rector unius beneficij non poteſt multum ibi proficere: quia forte aer illius loci non eſt ſibi ſanus? Reſp. poteſt fieri permutatio: ut per Doctor. in ca. quæſitum eod. & facit optime quod not. in c. cum uniuerſorum. in glo. 2. de re. permu.

g ¶ Subuentum.] Cap. cum uniuerſorum. de re. permut.

h ¶ Tractatu.] Nota, quod partes poſſunt habere tractatum de permutatione facienda. de quo dictũ eſt ſupra §. proximo.

i ¶ Deceptis.] Cap. litteris de reſcript. l. 3. §. uerba. ff. ad Velle. & C. eod. tit. l. ſi ſine l pen. §. ſi quis. ff. de iur. & fac. ignor. & C. ſi mi. ſe maio. dix. l. ſi ts. capit. inter dilectos. ext. de donat.

K ¶ Simplicitati.] Nota, parcendũ ſimplicitati: fac. cap. ſuper litteris. & Aut. de inſtrument cau. & fi. § hæc autem omnia ff. ſi quis in ius uoc. non ier. l. 2. & ff. de edend. l. 1 §. ſi & ff. de iuriſ dict. omn iud. §. do li. & diſtinct. 76. c. tanta nequitia, & de tranſlat. c. inter corporalia, & ca. cũ uniuerſorum. de re. permuta. Sed cum ſimplicitas, de qua hic, ſit dolo contraria, & ſit etiam cõmendãda, ut p Ab. in cap ex ſtudijs. in princ. de præſump. & in cap. dilecti ſilii. de iudi. cur hic & in d. c. cum uniuerſorum. dicit ueniam dãdam, cum uenia delictum uideatur præſupponere? Reſpondeo. Venia dicitur dari hoc caſu. id eſt, iuris rigor remittitur, qui rigor ſuadebat, hunc amittere beneficium ſuum, cap. quæſitum. & cap. cum olim. de re. permu. nec tamen uenia, ſemper arguit culpã. ſicut & aliàs ſubmittẽs ſe gratiæ, uel miſericordiæ non uidetur de ictũ fateri. ut in cap. ueniens. & ibi Inno. Hoſtien. & Butr. de renunciat. Sed immo uidetur, quod nullus rigor remittatur cum re non ſecuta, ob quam facta eſt renuntiatio, non debeat ualere renunciatiò. l. rebus, C. de re permu. Dic, quod non poterat per ſe renunciãs retractare, c. quod in dubiis. de renunc. & not. in d. cap. cum uniuerſorum, & ſic cõtinet gratiã. Item quãuis ſimplicitas tendat ad bonũ finẽ: non tamen dẽt eſſe ſine ratione, cap. Deus. vbi Abb. de vit. & hon. cle. & ſi ſit ſine ratione reprobatur. Abb. in cap. paſtoralis. de iudi. & ſi ſit nimia dicitur fatuitas Abb. in c. cum dilectus, quod me. cauſa: An autem excuſet ſimplicitas a ſuſceptione in beneficialibus, dic vt per Abb. in cap. ſuper litteris. de reſcript.

l ¶ Poſſit.] Amoto quolibet illicito dẽtẽtore c. cũ vniuerſorũ. de re. permut. c. propoſuit de conceſ. præbendæ.

m ¶ Vtentibus.] Dic igitur per hãc litterã nõ habente lo-

Parcendum ſimplicitati.

Venia nõ ſẽper arguit culpam.

Simplicitas ſine rõne nõ probat.

re locum, quod hic dicitur, vbi in fraudem expectantium fieret permutatio; cum tunc permutantes uolentes non tā vtantur conceſſione iuris, quā ius ipſum fraudent. cap. vni. de re. permut. cap. ſin. de renun. in 6. & not. in c. Clem. vni. de re. pmu. vnde ſumitur.

ca ſpiritualia, illudatur a, ſi qua beneficia b ex cauſa c permutationis aliquibus reſignata, alijs quā ipſis permutare volentibus cōferantur d, nullius firmitatis erit ipſa collatio e.

Non obſtantibus expectationibus beneficiorum permutatio fieri poteſt. h. d.

Quinimo ſi in diœceſi f aliqua quidam forte auctoritate Apoſtolica g beneficia proxime h vacatura expectent: illi tamen qui ſecūdum formam iuris i ſua beneficia k in eadem diœceſi ad ordinarij collationem l ſpectantia, libere, ac ſine fraude m in manibus Epiſcopi reſignauerint, non niſi ex cauſa permutationis reſignaturi, ab huiuſmodi expectantibus circa faciendam permutationem minime impedientur.

DE RENVNCIATIONE. TIT. XIX.

Renunciatio.
- Quid.
- Cauſæ.
  - Legitimæ.
  - Illegitimæ.
- Perſonę.
  - Prælati inferiores.
  - Papa.

Quid ſit Renūciatio, & quibus ex cauſis poſſit renunciari. h. d.

PEr renunciationem quoque quis ab

a ¶ Illudatur. Cle vni. de re. permu. c. bonæ. de poſtu. prælat. cap. cum olim. de re iudi. cap. 2. de alie iudi. mut. cauſa. cap. ſuggeſtum. de appel. cap. dilectus. de pręb. Clem. vni. de renunc. l. ſi prætor. ff. de re iud. c. nonnullis. de Iudæis.

b ¶ Beneficia.] Includuntur etiā hoſpitalia, & loca ſimilia, quæ permutari poſſunt his caſibus, quibus in beneficium concedūtur: quæ habentur in Cle. quia contingit. §. vt autem. de religioſ. domin.

c ¶ Ex cauſa.] Sed quomodo cōſtabit, ꝙ ex cauſa permutationis renunciet quis? Reſpō. ſi renunciās exprimat: vel ſatis eſt quod conſtet de hoc coniecturis, vt nota in Cle. vni. de re. permut.

d ¶ Conferantur.] Per illos, in quorū manibus fiebat reſignatio, vel per alios collatores.

e ¶ Collatio.] Idē dicas de omni electione, poſtulatione, & præſentatione, quæ fieret de alio ad aliud beneficium ſic renunciatum; cum eadem ſit ratio: vt nota. in Clement. vni. de re. permu. Nec ob. capit. cum in illis. de præben. in 6. quia loquitur in impetrationibus beneficiorum, quæ ſunt odioſæ.

f ¶ Diœceſi.] Non excludit, immo includit ciuitatem, ad idem. cap. ſanctorum. diſt. 63. & c. cum nullus de temp. or. in 6. & c. cum epiſcopus. de of. fic. or. & includetur etiā eccleſia cathedralis. c. cum clerici. de verb. ſigni. facit l. cui pacto. ff. de ſer. export. Sed contra cap. Rodulphus de reſcrip. Sol. ibi in reſcriptis ad lites, quæ ſunt odioſa. Itē contra cap. quamuis. 2. de pręben. Sol. ibi propter ambitionem. & not. in cap. vni. de re. per mu. in 6, vnde ſumitur.

g ¶ Apoſtolica.] Idem, & multo fortius ſi expectat auctoritatē reſeruationis legatorum vel receptionis capituli, vt not. in cap. vni. de re. permu. in 6.

h ¶ Proximè.] Idē, & multo fortius ſi expectarent quam ducerent acceptandā: nam plus afficitur præbenda per iſtam gratiam. quàm per illam, vt not. in capit. ſi ſoli. ad fin. de conceſſ. præbendæ.

i ¶ Iuris.] Vt cap. quęſitum. de re. per mut. & §. nō abſimilis. ſupra. eo.

K ¶ Beneficia.] Large hic intellige, vt minora, & maiora beneficia, & dignitates, & præbendas etiā comprehendat 2. q. 3. cap. ſi quis dator. & de conce. præb. & de verb. ſigni. c. tua. & cap. 2. de regul. iur. in 6. vbi no.

l ¶ Collationem] Quid ſi non ſpectat ad collationem, ſed ad confirmationē tantum? Item quid ſi pertinent ad collationem ordinarij & alterius? vel ſi ſunt illa in diuerſis diœceſibus? Reſpōdeo, vt not. in c. vni. de re. permut. in 6.

m ¶ Fraude.] Exēplum in c. 2. de renunc. in 6.

DE RENVNciatione.

Cum autor ſupra ſit. proximo. §. nō abſimilis vſque ad fin. tit. locutus ſit d̄ permutatione beneficiorum, in qua renunciatio quoque requiritur; ideo proponit nunc poteſtatem tit. qui diuiditur in 6 partes: in prima habetur quid ſit renunciatio: in ſecunda quas ob cauſas ſit promiſſa: in tertia an qui renunciauit & monaſterium eſt ingreſſus poſſet redire ad prælaturam: in quarta cui ſit facienda: in quinta an poſſet fieri per procuratorem: in ſexta an qui obtinuit licentiam, renunciandi poſſet ad id cogi: Secūda ibi, ea vero: tertia ibi, accidit autem: quarta. ibi, abbas quoq; : quinta ibi. poteſt autem. ſexta ibi, aliud iuris. Io. Bapt.

PER renunciationē. CASVS hic non figuratur, Not. tñ tria eſſe eſſentialiter neceſſaria ad renūciationē primū vt reſpiciat ius nondū plene acquiſitū: ſcd̄m vt ſit iuris proprij: tertiū. vt ſit ſpōtanea. Io. Bapt.

o ¶ Proprij

a ¶ Propr:j.] alieno enim renunciare non poſſum: cum res inter alios acta, & c.e. pen de ſent. & re iudi.c.dilecto.in fin.de prab.

ANT. TIM. Alij renunciationem ita addendo definiunt: Renunciatio eſt rei vel iuris ſpontanea reſutatio, &c.

regulatitatia. Quandoque propter defectum ſubditorum, quibus non poteſt proficere. Comprehenduntur autem hæ ſex cauſæ his uerſib. Debilis, ignorans, male conſcius, irregnlaris. Quem mala plebs edit, dans ſcandala cedere poteſt.

Eccleſia ſua remoueatur. Eſt autem Renunciatio iuris proprij [a] ſpontanea [b] refutatio. Ea vero, propter quæ, Epiſcopus poteſt cedendi licentiam poſtulare, hæc ferme habentur [c]. Conſcientia criminis, Debilitas corporis, Defectus ſcientiæ, Malitia plebis, Graue ſcādalum, & Irregularitas perſonæ.

Quale debeat eſſe crimē ob quod renunciari poſſit. hoc dicit.

Propter conſcientiam criminis cedendi poteſt licentia poſtulari [d] non cuiuslibet [e], ſed dumtaxat illius, propter quod ipſius officij executio poſt peractam pænitē tiam impeditur [f].

Qua debilitas corporis renunciandi cauſam prabeat. hoc dicit.

Nō abſimilis iuris ratio in debilitate [g] corporis obtinet: nam non quęlibet, ſed ſolum illa legitimam renunciandi pręſtat cauſam, per quam quis ad exequendum officium Paſtorale redditur impotens: cum interdum non plus ſenilis debilitas aliquem cedere, quàm maturitas [h], quæ in ſenibus eſſe ſolet, quem in ſuo ſuadeat officio

b ¶ Spontanea.] Quia ſi eſſet coacta non obſtaret repetere volenti, ea. ſuper hoc eod & c. 2. de eo quod met. cauſa. Et declara hanc ſiue definitionem, ſiue deſcriptionē, ut per Hoſt. in Summa eod. in dubio autem non præſumitur ſpontanea, vt per Abb. in ca. ſuper hoc. eod. nu. 11. & nu 20.

Io. Bapt. Ea uero. CASVS. In tota hac parte ita figurari poteſt. Quidam prælatus volebat ſimpliciter ſuo beneficio renūciare nulla cauſa ad id ſuadente, illa motus ratione quod vnuſquiſque poteſt renunciare iuri ſuo. l. pe C. de pactis. Sol. tamen vt in hac parte habetur, quia inter Eccleſiam, & talem prælatum contractus eſt mutua obligatio, quæ regulariter re pręſertim nō integra diſſolui nequit. argumento l. ab emptione. ff de pact. ſi tamen diſſoluatur, cum cauſa legitima diſſolui debet, qua de re obiectio non tenet, vt de ſe patet, ſiquidem in caſu noſtro conſideratur etiam intereſſe eccleſiæ. Not. ex hoc tex. a contrario ſenſu renunciationem ſine cauſa factam, de iure non tenere ea. niſi in fin. eod. Not. ſecundo cauſam legitimam renunciandi deſumendam eſſe à qualitatibus requiſitis ad promotionem, ſiquidē ſi quis aliqua præd. qualitatum careat, dicitur habere cauſam legitimam renunciandi, & hinc cognoſcimus cauſas iſtas in hac parte, & in d. cap niſi adnot. eſſe iuſtas, & legitimas.

c ¶ Habentur.] Vt diffuſe habetur in c. niſi. eod.

ANTO. TIMO. Cauſas has enumerat poſt Inno. extra de renunc. S. Thom. 2.2. quæſt. 185. ar. 4. ponit enim has eaſdem cauſas hoc ordine. Poteſt enim renunciare, cum contingit Epiſcopum impediri procurare ſalutem ſubditorum. quod fit multipliciter, nam quandoque ob defectum proprium. Vel conſcientiæ, ſi ſit homicida, uel ſimoniacus. Vel corporis, ſi ſenex, ſi infirmus. Scientiæ quæ non ſufficiat ad curam regiminis: vel ir-

d ¶ Poſtulari.] Collige ergo, ꝙ pro crimine quantumuis graui, non poteſt Epiſcopus renūciare ſine licētia Papę, etiam ſi talis ſit, qui titulum nō habet, ut ſimoniacus & intruſus. Quidā tamen contra, cum tales furea ſint & inuaſores 1. quæſt. 1. es. ordinationes: & ideo quāto plus rem tenent, tanto magis peccant, & fur ſemper eſt in mora: ut ff. de cōd. furt. l. ſi pro fure. dic ut not. ī c. niſi. eod. poſt princ.

Fur ſemper in mora.

e ¶ Cuiuslibet.] Alioquin pauci, uel nulli non tenerentur cedere; eſt enim pene contra naturam, ꝙ quis ſit ſine peccato. 25. diſtin. §. nunc autē. & diſt. 71. cap. Apoſtolus. in fi. & cap. pen. de præben. & facit & illud Apoſtoli: Subiecit Deus omnia ſub peccato: & illud: Nemo ſine crimine vixit.

ANT. TIMO. Intellige quod dicit gloſ. de peccato ueniali: in ſtatu naturę corruptę, ſecus fuiſſet in ſtatu naturę integræ, ut per S. Tho 2.2. quæſt. 109. ar. 8. & Duran. ar. 3. diſt. 2. in 2. ſenten. & ibi omnes Doctores.

f ¶ Impeditur.] Vt ſimonia. 1. quæſt. 1. cap. erga ſimoniacos, & cap. tanta. de ſimo. Homicidium ea. fin. de temp. ordin. & cap. miror. diſt. 50. & cap. inquiſitionis. de accuſ. vbi de utroque crimine. Item ſecundum quoſdam, omne peccatum, quod ipſo iure irrogat infamiam 3. quæſt. 7. cap. infamis. §. porro, & de hoc plenius not. in cap. niſi eod. poſt prin. In aliis uero criminibus, de quibus poteſt pænitere, remanendo in officij adminiſtratione, non tenetur quis petere ceſſionem, ut hic & d. cap. niſi, & d. cap. fin.

g ¶ Debilitate.] Siue proueniat ex morbo accidentali: ſiue ex ſenectute. cap. niſi. §. alia. eod. Nam & ſenectus morbus eſt. vt not. ſupra de coadiu. in princ. Qui autem dicantur ſenes, uel ualetudinarii, uide per Abba. & alios in cap. fin. ut lit. non conteſt.

h ¶ Maturitas] Vnde dicimus ſemper uenerādam ſene-

permanere [a].

Magnus defectus ſcientiæ, tribuit legitimam cauſam renunciandi. h.d.

Propter defectum quoque ſcientiæ plerunque [b] poteſt quis petere ceſsionē: quia cum illa circa ſpiritualium [c] adminiſtrationem ſit potiſsimum neceſſaria, & circa curam temporalium [d] opportuna, Præſul, qui in vtriſque commiſſam ſibi debet Eccleſiam regere, ſalubriter & renunciat, ſi quō ipſā regere dbet ignoret. Quamquam autem deſideranda ſit eminens ſcientia in Paſtore: in eo tamen mediocris tolerari [e] poteſt: quia imperfectū ſciētiæ pōt ſupplere pfectio charitatis [f].

Malitia plebis iuſtam tribuit renūciādi cauſam h.d.

Propter malitiam [g] quoque plebis [h] cogitur interdum Prælatꝰ ab ipſius regimine declinare [i]; veluti quando plebs tam duræ ceruicis exiſtit, vt apud ipſam amplius proficere non poſsit [k]. Item pro graui ſcandalo [l] vitādo, cum aliter ſedari non poteſt, licet Epiſcopo petere ceſsionē; ne plus temporalem honorē, quam æternam videatur affectare ſalutē [m].

Ob irregularitatem poteſt renunciari. h.d.

Item ob irregularitatem; puta ſi ſit bigamus. Quòd ſi forte de legitimo matrimonio non ſit natus: licet huiuſmodi irregularitatem ſubiicere non potuerit [n]: ſi

ſeneſtutem.l.ſemper.ff.de iu.Immu.

Debilitas corporis. a ¶ Permanere.] Quia debilitas corporis feruore ſpiritus inſtauratur, per quem ad ſublimiora conſcenditur.c litteras.& c.niſi §.1 eod.

b ¶ Plerunque] Niſi eſſet talis ſcientia, quam cito addiſcere poſſet. Tenetur enim & epiſcopus addiſcere cum poteſt, cap. fin. diſt. 38. Vnde & Iuriſconſultus: Et ſi unum, inquit, pedem in fouea haberem, non pigeret me quotidie aliquid addiſcere. l. apud Iulianum. ff. de fideicom. liber. & Auguſtinus ab anniculo ſe doceri paratum profitetur. 24.quæſt.3.cap. fin. habes.& not.in ea. niſi. uerſ. pro defectu.eod. Finis cū pōt teneтur diſcere.

c ¶ Spiritualium.] c niſi. §. pro defectu eod. & diſt. 30. per totum.

d ¶ Temporaliū.] Diſt.86.ca. fratrem noſtrū & c. Petrus. diſt.39 & 36.d.§.1. Et merito neceſſaria eſt ſcientia ſpiritualium & temporalium: quia in his alios docere debet epiſcopus; ideoque aliorum doctrina indigere non debet.1.q.7 cap. conuenientibus. & authen. de ſanctiſſ. Epiſcop. § damnamus.

e ¶ Tolerari.]Cap. cum nobis. de electione cap uenerabilis. de præben.ca. niſi.verſic. pro defectu. eod.

ANTO. TIM. Nota hic, quod Prælatus, ſi non habet competentem litteraturam, remoueri poteſt c.quamuis de æta. & quali. ordin. & bonum eſſet hic facere, ut inquit quidam doctor Nam cunctorum malorum ignorantia mater eſt: ſcientia autem cum duplex ſit, ſufficiens, & eminens: non requiritur quod eminentem habeat, ſed ſufficientē.

f ¶ Charitatis.]Cap.niſi. §. pro defectu.eod.Et ſic nota quòd defectus aliquis poteſt aliqua alia uirtute ſuppleri & inſtaurari.

g ¶ Malitiam.]Hoc feciſſe leguntur etiam Apoſtoli, qui Iudæis incredulis,& duræ ceruicis dixerūt: Ecce conuertimur ad gentes, quia uerbi Dei uos indignos feciſtis: vt legitur in Actis Apoſtolicis in cap 13 & trāſumptiuè in c.niſi §.propter malitiā.

h ¶ Plebis.]7.q.1 §.hoc tunc ſeruandum. & ca.ſi. & cap.niſi.§ propter malitiam.eod.

i ¶ Declinare.] Prouidentiam notat hoc uerbum, & non metum. prout uerbum fugere. Declinare. Fugere.

K ¶ Non poſſit.]Quādiu autē eſt aliqua ſpes profectus, non poteſt pꝛælatus renunciare, & præbet hoc arg. ꝙ propter ſcholarium malitiā debet doctor ceſſare à docendo, ſecundum Ioan. And. & But.in c. niſi.§.propter malitiā. eod.

ANT. TIM Eſt autem ſententia D. Grego.in 2. Dialo. lege eam ibi: Aequanimiter portandi ſunt mali, &c.

l ¶ Scandalo.] Eſt tamen diſtinguendum, ut diſtinguit Gregor. ſuper Ezechielem, Homil 7. Vtrum ſcandalum ſine peccato uitare poſſumus. Nam in quātum poſſumus ſine peccato ſcandala uitare debemus: alioqui utilius ſcandalum naſci permittitur, quàm ut ueritas relinquatur cap. qui ſcandalizauerit.de reg. iu. Veritas enim bonæ uitæ, uel iuſtitiæ numquā deſerenda eſt: ueritas diſciplinæ nonnūquàm; puta, quando multitudo peccantium eſt in cauſa: non tamen uolunt defendere malum quod faciunt: arg cap commeſſationes.diſtinct 44. vbi de hoc. & diſt. 50. cap. ut conſtitueretur. & ca latores.de cle.excom. mini. Si uero uolunt defendere malum, quod faciūt, & illud excuſare, quaſi ex auctoritate, tūc multitudini parcē dum non eſt propter ſcandalum c 1 in ſi.de pœni. diſt 6.& not.de hoc in ea.niſi.§.pro graui. eo. & c. ſane.de temp.ord.& in c.cum quiſquis. 23. quæſt. 44.& q.4.S.Thom.a 2.quæſt.43.artic.1. & alibi.

ANT. TIM. Scandalum ſecundū D. Hier. in Matth. 15 Græcum uerbum eſt, Latine offenſio dicitur, uel ruina. Eſt autem dictum, uel factu minus recte, præbens occaſionē ruinæ. Et quia peccatū cōtra charitatē eſt, qua prælatus tenetur cōplecti ſubditos; & propter id debet renunciare. Scādalum duplex eſt, actiuum, & paſſiuum. Multa de ſcandalo lege apud S Tho.in propria quæſtio 2. 2.q 43.

m ¶ Salutē.]Qđ non pſumitur.l ſi.C.leg Iul.repe.

n ¶Non potuerit.] Ideſt, non debuerit de iure tempore

Poſſe q dicantur pore ſui examinis. etſic eſt argu. quòd illud ſdici mui poſſe, quod de iure poſſumus. 22. quæſt. 2. ca. faciat, & cap. ſciſcitatus. de reſcrip. facit l. conditiones & l. filiusfamil. ff. de cond. inſtit. Nam debuit id ſaltem in ſecreto confiteri. cap. innotuit. de electio.

tamen & culpa [a] latet [b], & cauſa [c], cum eo, qui ſuum laudabiliter impleuit officiũ, iniuncta ſibi competenti pænitentia, poterit non minus vtiliter, quàm miſericorditer diſpenſari.

Gratia laboris fugiendi non poteſt renunciari, h. d.

Ceterum ob alias cauſas renunciationẽ affectantes audiendi non ſunt: dum forte aliqui laboris anguſtias declinantes ad otium [d] aduerſus glorioſi Pontificis [e] exemplum aſpirare contendant.

Epiſcopus, qui ſemel ad vitam monachalem tranſiuit, non poteſt rurſus ad Epiſcopalem dignitatem reuerti. h. d.

Accidit autem interdum, ut Epiſcopus humilitatis, & pœnitentię cauſa ab Eccleſia ſua remoueatur. Quod tunc cõtingit, cum quis Apoſtolica conceſſione ab Epiſcopali ſede ad Monachalem deſcendit ſubiectionem. Quo caſu alius in locum eius ſubrogari poterit: ille vero reſurgere, Conſtantinopolitano Cõcilio [f] vetante, nequaquam ualebit [g].

Impeditus adminiſtrare Epiſcopatum, & propterea factus monachus, ceſſante impedimento, poteſt reuerti ad Epiſcopalẽ dignitatẽ. h. d.

a ¶Culpa.] In culpa erit. ſi non manifeſtauit impedimẽtum tempore ſuæ promotionis. unde imponi ſibi debet pænitentia, cum diſpẽſatur, ut ſtatim ſequitur: tamen ſi culpa talis & cauſa, ideſt ipſa irregularitas occulta eſt, diſpenſatur cũ ipſo propter utilitatem ipſius Eccleſiæ.

c ¶Latet.] Argu. pro opi. illorũ, qui dicunt, quòd peccata latentia faciunt homines irregulares. cap ſacerdos. & cap. ſacerdotes. à contrario ſenſu. & cap. de his uero. argu. cõtra in cap Chriſtiana. 32. qu. 5. Sol. in foro ſæculari nõ habent uindictam, ſed in foro animæ ſic.

c ¶Et cauſa.] Si ipſa irregularitas occulta eſt, diſpenſatur cum irregulari propter utilitatem ipſius eccleſiæ.

d ¶Otium. Quod & per ſe damnoſum eſt: quia otium & uoluptas ſunt arma antiqui hoſtis ad animas captiuandas. cap. niſi. §. uerum. eod. inde naſcitur laſciuia, & turpis amor. Vnde illud:

Otia ſi tollas periere Cupidinis arcus.

& illud,

Otium pernicioſum. *Queritur Aegiſtus, quare ſit factus adulter.*

In promptu cauſa eſt, deſidioſus erat.

Et tunc longe damnoſius quando amore otii ab opere bono ac laudabili diuertimus. & diſcedimus, quod nullo pacto eſt concedendum, ut hic. & d. §. verum. & 16. quæſt. 1. cap. nos autem. Vnde not. Seneca: Non eſt uiri timere ſudorem. &: Generoſum labor nutrit. Et Hierony. ad Monachum: Semper facito aliquid boni operis, ut te Diabolus inueniat occupatum, cap. numquàm. de conſecrat. diſtinct. 5.

ANT. TIM. Secundum Gregor. eſt quod caret intentione piæ utilitatis, aut iuſtæ neceſſitatis: & quia ſecundum charitatem non uidetur eſſe, idcirco non prębet cauſam legitimam renunciandi.

Eſt autem otium ſecundum Doctores triplex, deſtitutorium, & eſt malorum hominum: reſtitutorium, quando quis ceſſauit à labore, ut iterum accedat ad opus; retributorium quod datur emeritis, & ſenibus.

e ¶Pontificis.] Ideſt, Martini, qui cum cœpiſſet repẽte uiribus corporis deſtitui, dixit ad Deum: Domine, ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius, non recuſo laborem: fiat uolũtas tua, ut cap. niſi. uerſi. porro. eo.

Accidit autem.] CASVS in hac parte ita figuratur. Quidam prælatus cauſa à iure & à ſuperiori approbata ſuæ Eccleſiæ renũciauit, & poſtea ingreſſus fuit religionem, poſt aliquod tempus deſiderabat redire ad illãmet Eccleſiam, uel ad aliam ſimilem promoueri ob regul. ceſſante cauſa, &c. ca. cum ceſſante. de appellat. vnde fuit propterea de hoc dubitatum, iſte enim ob huiuſmodi ingreſſum dicitur mortuus mũdo, iuxta not. in l. Deo. C. de Epiſc. & cleric. Sol. tamen ut in hac parte legimus, quia cum religioſus poſſit eſſe Epiſcopus §. fin. & ibi glo. not. ſupra de poſtulation. non ſolum ſol. demonſtratur uera, uerum etiam obiectio ceſſat, cum ſtatus Epiſcopalis ſit altioris Ordinis quam ſit ſtatus religioſorum. No. Sum. Pontificem poſſe interpretari ciuã deciſiue concil. vniuerſalia, iuxta. not. in cap. propoſuit. de conceſſ. præben. Io. Bapt.

f ¶Concilio.] 7. quæſt. 1. §. item cũ aliquis. & ca. nequaquàm. & cxir. eod. cap. tranſlationem.

g Valebit.] Monachus tamen, qui nunquàm fuit epiſcopus, bene poteſt eſſe epiſcopus, vt 16. quæſt. 1. cap. vos autem. & 8. quæſt. 1, in ſcripturis. & 18. quæſt. 1. cap. vnico. Item ſi plebanus quidam poſtea fit monachus, poteſt poſtea fieri plebanus ut 16. q. 1. c. ſi quos à clericatu. Dicunt aũt quidã, ꝙ ubi qs dimittit epiſcopatũ, vbi proficere potuit, præſumitur hoc facere propter cõſcientiã criminis: ſed ut not in c. hoc nequaquam 7. q. 1. hoc non eſt uerum: quia ſæpe ingreditur quis monaſterium propter merita augenda. 27. quæſt. 2. cap. ſunt qui dicunt. Intellige ergo quod hic, & in dicto cap. hoc nequaquam. dicitur de eo, qui conuictus

Ceterum [a] ſpeciales quidam caſus inueniuntur, in quibus, prędicto Concilio nō obſtante, is, qui uitam monachalem elegit, rurſum licite poteſt ad Epiſcopatum aſſumi. Si enim quis perſecutionis rabie ſæuiente, uel præpeditus aduerſa ualetudine corporis, cum proficere [b] nequeat in regimine paſtorali, de ſuperioris auctoritate ad monaſticam uitam deſcendat: perſecutionis, uel ægritudinis impedimēto ceſſante [c], ad Epiſcopalem poterit reſurgere dignitatem.

Similium idē iudiciū. h. d.

Idem iuris eſt [d] ſi quis propter doctrinę defectum locum regiminis deſerēs auctoritate Apoſtolica ad otium ſe contulerit monachale. Nam ſi per exercitium lectionis ſcientiæ reperit margaritam, procul dubio denuo uocatus ad cathedram paſtoralē redire poterit [e].

Aſſecutus Epiſcopatum, ſimoniace, ſed ignoranter, ſi fiat poſtea regularis, licet ad primum reuerti non poſſit; alium tamen Epiſcopatum conſequi poteſt.

Rurſus ſi quis inſcius cupiditate parentum [f]; fuerit Epiſcopatum adeptus; & hoc comperto de licentia ſuperioris illū dimittens [g], obſeruantiam elegerit regularē; et ſi ad eccleſiam eandem redire nequeat [h], ad aliam tamen promoueri poterit, Conſtantinopolitani Concilij conſtitutione non obſtante, quam tunc obtinere oportet [i], cum pænitentiæ cauſa, quā Epatū retinēs peragere nō ualebat, uitā q̃s elegerit monachalē.

Ad eum fieri debet renunciatio, ad quem ſpectat confirmatio. h. d.

Abbas quoque qui

uictus eſt de crimine, & ob id detruditur in monaſterium. cap. poſt translationem. eod. Vel intellige de eo, qui humilitatis cauſa tranſiuit, & de licentia Papæ; qui licet per ſe non poſſit redire ad epiſcopatum, poterit de licentia Papæ. Sed numquid talis poterit eſſe Abbas? Reſpond. Sic, cum poſſit eſſe, etiā plebanus, per ea, quæ not. in d. c. hoc nequaquam.

a ¶Ceterum.] ca. poſt translationē. §. ceterum. eod.

Proficere, ſufficere.

b ¶Proficere.] Differunt autē iſta, proficere, & ſufficere: multa enim proficiunt, quæ non ſufficiunt: ut per Doct. in cap. 1. de poſtular. prælat.

c ¶Ceſſante.] Arg. quod ceſſante cauſa ceſſat effectus. 1. quæſt. 7. cap. quod pro remedio. & 1. quæſt. 1. cap pro neceſſitate & cap. cū ceſſante. de appel. de quo dicunt not. plenius in cap. poſt trāslationem. eod. & paſſim per Doct.

d ¶Iuris eſt.] Cap. poſt trāslationem. verſ. Item ſi quis eod. vnde ſumitur.

Electus quo tempore habere debeat ſciētiam.

e ¶Poterit.] Arg. quod ſufficit, electum habere ſcientiam conuenientem tempore, quo electio ſuperiori confirmanda præſentatur. facit cap. qualiter. de elect. Sed contrariū placet Abbat. in d. ca. qualiter. quia ſi electus patitur defectum in ſciētia, electio eſt nulla, ut in cap cum in cunctis. de electio. vnde non poteſt cōualeſcere ex idoneitate ſuperuenienti. ca. ſi eo tempore. de reſcript. in 6. Nec obſtat hic text. propter illa verba: Denuo vocatus. Non ob. d. cap. qualiter, ibi: Poſtquam, &c. quia illa uerba ad ſequentia referri debet, non ad præcedentia.

f ¶Parentum.] Data pecunia, uel promiſſa. 1. quæſt. 5. cap. quæcunque. & ca. preſentium.

g ¶Dimittens.] Statim atque de ſimonia reſciuit. licentia obtenta à Papa, ut hic dicit. & in cap. poſt translationem. de renunciat. aliàs niſi uel ſtatum, vel intra breue tempus hoc agat. ratihabitio ſibi præiudicaret: quamuis tacite. cap ſicut. de ſimoni. & not in d. cap. poſt translationem uerſ. rurſus.

h ¶Nequeat.] Etiam diſpenſatiue; cum erga ſimoniacos nulla miſericordia ſit adhibenda. 1. quæſt. 1 ca. erga ſimoniacos. & 7. quæſt. 1. cap. præſentium & cap. ſuper. eo. de elect. & cap. nobis fuit. de ſimonia. Sed immo contra uidetur, quòd poſſit cum ſimoniacis diſpenſari: ut 1. q. 5. cap quicumque. & ca. præſentium. & cap. de ſimonia ee. de ſimo. & cap. ſi alicuius. de electio. Sol ut prolixe not. in cap. poſt translationem. verſic. rurſus. de renunc.

i ¶Oportet.] Hæc interpretatio tenēda eſt excluſis opinionibus not. in ca. hoc nequaquā. 7. quæſt. 1.

Io. Bapt.

Abbas quoque.] CASVS. Quidam beneficiatus cupiens renūciare beneficiū cuidā ſuo amico, & dubitans de ſuperioris voluntate, uoluit propterea renunciationem facere ſine ſuperioris auctoritate, unde fuit dubitatum an poſſet, & cum unicuique liceat iuri ſuo ad libitum renunciare l. penul. C de pact. reſponſio videbatur clara, ſed ſi auctoritas iſta fuiſſet neceſſaria, Pontifex non poſſet renūciare, cum non habeat ſuperiorem §. ſi. ſupra. de epiſcopis. Sol. tamen ut hic legimus quia ob intereſſe Eccleſiæ Superioris eſt videre an talis renunciatio ſit admittenda, non obſtat obiectio ob rationem aſſignatam de intereſſe Eccleſię, in ſummo Pōtifice autem ſuperior cōſideratur quoad hūc actū renuciationis interpretatiue, licet nō uere. Not. mutuā obligationem inter clericum beneficiatum & eius eccleſiam contractam diſſolui per conſenſum eiuſd. clerici, & eius ſuperioris: Not. quod ſuperior aliquando reperitur uere, &

te, & aliquando interpretatiue, ut accidit in Cardinalibus reſpectu pontificis uolentis renunciare põtificatui.

a ¶Poterit.] Cap. fin. eo. Ratio quia ad eum fieri debet, & c. vt immediate ſequitur. & 1. quæſt. 2. c. Abbas.

rioris, vbi eſt ſuperior: ſed in Romanó Põtifice propter impoſſibilitatem hoc non ſeruatur. fac. cap. indemnitatibus. § penult. de elect. in 6. & cap. licet. in fin. extr. eod. tit. Item inferiores Prælati à ſuis Prælatis confirmantur, & inſtituuntur. Vnde etiam non eſt mirum, ſi ſine ipſorũ licentia renunciare nõ poſſunt. Sed Papa à nullo confirmatur. Vnde ſicut ſine ſuperiore inſtituitur: ita ſine ſuperiore renunciat, adde not. in c. 1. de re iudicata.

Romanæ immediate ſubditus eſt eccleſiæ, niſi licentia à Romano Pontifice legitime impetrata, ſui regiminis oneri renunciare minime poterit [a]. Quòd ſi Epiſcopo ſubiectus ſit, cum eiuſdem [b] permiſſione locum ſuum licito iure poterit relinquere. Et hoc generale [c] eſt in præbendis, & ceteris minoribus beneficiis, vt apud eum fieri debeat renunciatio, ad quem pertinere dignoſcitur confirmatio [d], ex quo apparere poteſt, quòd reſignatio facta laico nullam [e] iuris obtinet firmitatem [f].

Papa poteſt renunciare Papatui. h. d.

De Romano Pontifice quæſitum eſt: An quia nullum habet ſuperiorem, in cuius manibus renunciare poſſit [g], Pontificatui ex cauſa cedere valeat: & ſuper hoc Celeſtinus Quintus hæſitationis cuiuslibet volens occaſioné amputare, ſtatuit, & decreuit, Romanum Pontificem poſſe libere reſignare.

Per procuratorem renunciari poteſt, & quatenus valeat renunciatio facta à procuratore reuocato. h. d.

Poteſt autem quis, non ſolum per ſemetipſum reſignare; verum etiam per procuratorem [h]: qui ſi ad cedendum [i] Pontificali, aut alij cuilibet dignitati, vel benefi-

b ¶Eiuſdem.] Concord. cap. Abbas. 2. 18. q. 2. c. admonet. eod. 16. q. vlt. ca. fi. & diſt. 71. c. 1. & c. 2. & 19 q. 2. c. duæ.

c ¶Generale.] Hãc regulã ponit Hoſt. in Summa. eo. colum. vlt. in fi. & ad illam probandam multa & multa allegat. quæ tamen etiam ſi quibuſdã caſibus fallere deprehenderetur, nõ propterea minus bona regula eſſet: argu. not. in l. 2. ff. de re iudic.

d ¶Confirmatio.] Niſi eſſemus in ſimplici electo, & non confirmato, qui ſi iuri ſuo renũciare velit, poteſt reſignare in manibus eligentium: vt per Abb. in c. cum veniſſent. de reſtit. in integ.

e ¶Nullam.] Quia ſcilicet eſt ipſo iure nulla.

f ¶ Firmitatem.] Eſt hoc verũ, quantum ad eccleſias, & quantum ad ſuperiorem: quoniã eccleſia, uel ſuperior poteſt ſic renũciantem repetere, ſi voiunt. 7. quæſt. 1. cap. non oportet. & 33. q. 5. cap. mulier. Sed renuncians nõ poteſt eccleſiam repetere: & ita quo ad renunciantem videtur tenere talis renunciatio; in tantum ut Abb. in cap. quod in dubiis. eod dicat, hunc ipſo iure priuatum, ita vt non egeat niſi ſpoliatione. Ergo renuncians repetere non poteſt. quia & ſi renunciatio inutilis in ſe ſit: habere tamen uidetur in ſe tacitum pactum, ſicut acceptilatio inutilis. l. ſi vnus. §. pen. ff. de pactis. l. ſi acceptilatum. ff. de accept. Quidam tamen dicunt, quòd re. integra poteſt renunciantem pænitere. dic ut per Abb. in d. c. quod in dubiis.

g ¶Poſſit.] Non ſolum hæc erat dubitandi ratio, vt cap. admonet. eod. ſed etiam aliæ plures, quæ ponuntur per gloſſ. & Doctor in cap. 1. eod. in 6. Et ad hanc, quæ hic ponitur, reſpondetur, quòd verũ eſt quòd renunciatio fieri debet in manibus ſuperioris, [continued above]

ANTO. TIM. Quod Papa poſſit libere reſignare, præſertim ſi ſe inſufficientem ad regimen vniuerſalis eccleſiæ reperit; habetur per Bonifacium determinatũ in c. 1. de renunc. in 6. vt per Archiep. Florent. 3. part. tit. 23. quamquã pauci reperiantur, qui hoc faciant.

Poteſt autem.] CASVS. Quidam clericus beneficiatus conſtituit procuratorem ad renũciandum, & poſtea pœnitentia ductus mandatum reuocauit antequam tamen hęc reuocatio procuratori fuiſſet annunciata, fuit facta renũciatio, unde quærebatur quid iuris. argumento. c. fi. de procura. in 6 negatiue erat reſpondẽdum. Sol tamen ut hic habetur, quia regulariter conſtituens procuratorem præſumitur ſtare in eadem uoluntate, niſi aliter appareat, non obſtat obiectio, ſiquidem tex. ille cõtinet caſum ſpecialem fauore matrimonij. Not. geſta per procuratorem reuocatum, & non denunciatum tenere & in ſpiritualibus clem. 1. r. eod Not. 2. in ſpiritualibus poſſe conſtitui procuratorem cap. 1. de procur. in 6. Io. Bapt.

h ¶Procuratorem.] Nec intererit vnus conſtituatur, an plures; in ſolidum, uel coniunctim; clericus, uel laicus. cap. 1. de procur. in 6 tutius tamen erit clericum conſtituere: vt not. in cap. accedens. de procurat.

i ¶ Ad cedendum.] Quid dicetur in procuratore dato ſolum ad petendam licentiam cedendi? Reſpond. vt not. in cle. uni. eo vnde ſumitur.

ANT. TIM. Fuit hoc factũ à Gregorio xij Angelo

gei o Cotario, qui ad hoc conſtituit procuratorem Carolum de Malateſtia; & hic per procuratorem renunciauit Papatui in Concil. Conſtant. ſeſſ. 14. lege Bap. Platinam in vita Gregorii.

cio ſponte [a] ac libere [b] conſtitutus fuerit, ſi poſtmodum ignorãs [c] reuocatus [d] fuerit, tenebit [e] ceſsio per eum facta antequam ad ipſius procuratoris, uel illius, in cuius manibus [f] ceſſio fuerat facienda [g] notitiam reuocatio huiuſmodi fuerit deducta [h], niſi fortè per ipſos [i], aut alios [k] dolo malo factũ fuerit, quominus ad eos, uel eorum alterum ante ceſsionẽ reuocatio perueniret.

Qui impetrauit cedendi licentiam, compellitur renunciare. h. d.

Aliud iuris eſt, ſi qui cedendi licentia cum inſtantia [l] poſtulata, atque ea obtenta, leuitate fortè cedere prætermittant: eos enim ad cedendum compellendos [m] eſſe, generali Concilio [n] ſtatuitur.

a ¶ Sponte.] Secus ergo ſi per iuſtum metum.

b ¶ Libere.] Poteſt hoc reſpicere libertatem conſtituentis. & fac. ea. accedens. de procur. & libertatem conſtituti; ſcilicet pure non in diẽ vel ſub conditione. Sed & de hoc caſu idem videtur dicẽdum; ſi tamen ante ceſſionem & notitiã reuocationis, dies uel conditio euenisset, cum ex tunc cenſeatur pura ff. qui pot. in pign. habe. l. potior. a. reſp. & fac cap ſi pro te. & quod ibi not. de reſcrip. in 6.

c ¶ Ignorans.] Satis eſt ergo, quòd reuocatio peruenerit ad procuratorẽ: quia talis procurator cenſetur conſtitutus ad negotiũ; unde ſufficit quòd reuocatio ad ipſum peruenerit. l. ſi mãdaſſem. ff mand. cap. ex parte. de reſcrip. & not. in Clement. vnic. vnde ſumitur.

d ¶ Reuocatus fuerit.] Quomodolibet, vt declaratur in Clemen. vnic. eod.

Differentia inter matrimoniũ carnale, & ſpirituale.

e Tenebit.] Nota hic duo, primo differentiam inter matrimonium ſpirituale, & carnale. quia in tractatu ſpiritualis geſtum à procuratore reuocato: non tamen certiorato ualet, ut hic, & clemant. vnic. eod. ſecus in carnali. Nam ſi procurator non certioratus de reuocatione contrahat nihil agitur. cap. fin de procurat. in 6 non ſic tamen infra de procurat. ratio ponitur in dd. iuribus. Secundò nota caſum, in quo tenet quòd geſtum eſt per procuratorem reuocatum: non tamen certioratum. Ratio eſt: quia varietas & illuſio in ſpiritualibus, & eccleſiaſticis perſonis maxime eſt vitanda: ut in d. clemen. Sed an idem ſit etiam in aliis caſibus? Arg. quòd non, in l. ſi pater. ff. de manomiſ. vind. pro & contra in l. ſi pœnituit. ff. de diuor. Dic vt no. in d. clemen. vni.

f ¶ Manibus.] Scilicet Papæ ſi fuit dignitas Epiſcopalis c. 1. & 2. de transl. & infra eod. tit. §. 1. Si inferior in manibus cõfirmatoris, uel collatoris; etiam ſi ſit Epiſcopo inferior, de hoc in cap. admonet. & cap. quod in dubijs. eod. & 7. quæſt. 1. capit. Epiſcopus.

g ¶ Facienda.] Si perſona, in cuius manibus facienda erat ceſſio, erat expreſſa in mandato, illi facienda erat notificatio: ſi vero mandatum erat generale; puta ad cedendum in eius manibus, qui recipere poſſet, non videtur iuuare notificatio: niſi facta ſit illi, qui recipit. Imputet enim ſibi qui omnibus debuit intimare; uel ſaltem procuratori.

h ¶ Deducta.] Et de hoc per ipſum fiat fides. ſimile in Clement. conſtitutionem §. pen. de elect.

i ¶ Per ipſos.] Scilicet ſuperiorem, uel procuratorẽ.

K ¶ Alios.] Reſolue plurale in ſingulare: vt cap. vt priuilegia. de priuil. fac. ff. de vi. bon. rap. l. prætor. ait. §. homines.

Io. Bapt.

Aliud iuris.] CASVS. Quidam clericus beneficiatus adhuc non renunciauit, ſed obtinuit licentiam renunciandi, poſtea pœnitentia ductus nolebat amplius renũciare, nec putabat ſe poſſe ad id cogi, cũ renunciatio ſit ſpontanea refutatio. Vt habetur ſupra in princ. huius tit. Sol. vt hic dicitur, quia aliter contemneretur autoritas ſuperioris, quod eſſet maxime inconueniens. Obiectio nõ tenet, quia illa licentia habetur pro Renunciatione ipſa quoad effectum. No argumentum idem eſſe promittere aliquid e. g. vendere vel donare, & ipſummet uendere, vt etiam Ciuiliſt. adnot. varijs in locis.

Præſumitur cõtra inſtãtes.

l ¶ Cum inſtantia.] Ex eo quod aliqui cum inſtantia perſeuerando petunt, magis contra eos præſumitur. cap. diuortium. de pœnit diſt. 1. & l. ſi mulier C. ad Velle. fac. cap. quidam. eod.

m ¶ Compellendos.] Nota caſum, quo quis cogitur renunciare obtenta; ſcilicet cedendi licentia. & hoc ideo ne Papa illudatur: vel ex rationibus, quæ ponuntur in cap. quidam. eod. vnde ſumitur. Sic & cum Papæ præſentatur poſtulatio, ab ea poſtmodum recedi non poteſt. cap. bonæ. de poſtulat. prælat.

Conſtitutio cui aſcribenda Papæ an Concilio.

n ¶ Concilio.] Cap. quidam eod. argu. quod licet Papa ſit in Cõcilio, nihilominus conſtitutio poteſt attribui Concilio. Nam dict. cap. quidam. deprehenditur conditum ab Innoc. 3. in generali Concilio: licet hic tantum habeatur de Concilio. De hoc, ideſt, quando conſtitutio debeat edi & attribui Papæ vel Concilio per Abbatem in cap. 1. de ſponſal. & per Moder. in cap. 1. de iudic.

D 2

DE DEPOSITIONE,
ſeu degradatione [a].

TIT. XX.

Degradatio.	Quid.	
	A quo.	Propter quid. / Quotuplex.
	Quomodo.	

Spirituale coniugium diſſoluitur per degradationem. hoc dicit.

Per dgradationē quoq; [b] coniugiū Eccleſiæ, & Epiſcopi diſſoluitur. Nihil enim eſt aliud degradare, quàm de gradu deijcere: quod inſtitutum eſt ad ſimilitudinem exauctorationis eius, qui militiæ deſeruit armatę [c], cui tam militaris ordo, quàm etiam inſignia ob delictum detrahuntur.

Duplex eſt degradatio, verbalis, & actualis. h. d.

Eſt autem degradatio duplex [d]; verbalis ſcilicet, & actualis. Verbalis degradatio eſt, cum ab eo, qui auctoritatem [e] habet, aſſiſtēte certo Epiſcoporum numero [f], depoſi

DE DEPOSITIONE SEV degradatione.

Io. Bapt. Cum vltimus modus quo Epiſcopus ab Eccleſia remoueatur ſit depoſitio. §. ſi ſupra de corepiſcop. vſu ſubla. in fin. ideo poſt tit. præcedentē proponitur iſte, qui diuiditur in 5. partes, in prima habetur quid ſit degradatio: in ſecūda quotuplex ſit: in tertia qualia ſit circa eam Epiſcopi poteſtas: in quarta qualiter degradatus tradatur curię ſecul. in quinta, an degradatus poſſet puniri vlteriori pœna: ſecunda ibi, eſt autem: tertia ibi, quod autem: quarta ibi, clericus: quinta ibi, quod ſi.

a Seu degradatione.] Licet depoſitio & degradatio videātur idē, quod ſatis denotat iſta alternatiua, Seu, quæ ponit diuerſitatem nominis, nō rei: tamen ſecundū proprietatem eſt differētia. Nam degradatio proprie di-

Degradatio reſpectu ordinum: depoſitio reſpectu honorū. citur reſpectu ordinum: depoſitio vero reſpectu honorum & dignitatū. Item depoſitio proprie eſt verbalis, quæ nō eximit clericū à poteſtate iudicis eccleſiaſtici: depoſitio autē eſt actualis, quæ eximit clericum à manibus iudicis eccleſiaſtici. Specul. in tit. de accuſa. §. 2. verſic. vel dici poteſt & verſi. deponitur. & verſi. degradatus. & per Abb. in cap. ad audientiam. ext. de crimi. fal. & in cap. at ſi clerici §. 1. de iudi. & per Firma. in tractat. de epiſcopis. lib. 4. in octaua part. in prin. ſæpe tamen promiſcue utimur his vocibus: vt per Abb. in d. cap. ad audientiam.

Degradare. ANT. TIM. Eſt autem degradare deponere de ordine. ſeu vt in gloſſa ſupra. Ponunt autem Doctores eam differētiam inter degradare & deponere. Nā depoſitio eſt verbalis inquit glo. 1. & fit ſimplici verbo: degradatio autem eſt cū ſolemnitate.

Io. Bapt. Per degradationem. CASVS hic non figuratur. Not. tamen degradationem imponi ob delictum commiſſum, licet in hoc lib. non conſideretur vt pœna, ſed ſolū vt modus quo prelatura finitur. Not. 2. quod tenet argumentum à militia temporali ad eccleſiaſticam.

b Quoque.] Q. d. ne dum per translationem, & renunciationem, de quibus dixit ſupra in duobus titulis proximis.

c Armatæ.] l. 2. §. 1. ff. de his qui not. infam. l. 3. §. pœna. ff. de re mili. § fin. auth. ut clerici apud proprios epiſcopos.

Io. Bapt. Eſt autem] CASVS hic non figuratur. Not. tamen diſtinct. eſſe verā, ſiquidem degradatio aut fit certa ſolemnitate obſeruata, & hinc datur, una ſpecies: aut ſimpliciter, & ſic datur altera.

d Duplex.] Concor. c. 2. de pœn. l 6.

e Auctoritatem habet.] Sed quis habet hanc auctoritatem? Reſpond. olim habebat Metropolitanus cum numero epiſcoporum aſſiſtente ca. ſi quis Epiſcopus criminaliter. 6. q. 4. hodie vero iſti poſſunt cognoſcere vſque ad cōcluſionem duntaxat: & definitio reſeruatur Papæ. cap. accuſatus. ca. quamuis. & cap. multū ſtupeo. 3. quæſt. 6. Not. Innoc. in cap. quod ſicut. de elec. Archid. in d. cap. ſi quis Epiſcopus. & de hoc per Abb. in c. non poteſt. de re iud. & c. 2 de accuſ. & in cap. excommunicamus. de hęret. Circa hāc tamē materiā extat hodie reformatio Conc. Trid. ſeſſ. 13. c. 4. in decretis reformationū: vbi hāc auctoritatē dat Vicario Epiſcopi cū aſſiſtentia Abbatum, uel aliorum conſtitutorum in eccleſiaſtica dignitate.

f Numero.] Ad minus duodecim vltra Metropolitanū, ſi agatur de degradādo Epō: ut not. 3. q. 8. in ſumma. & per Inno. in c. graue, de præb. & uidetur probari. 15. q. 7. c. felix. In presbytero degradando requiruntur ſex ad minus. d. c. felix. & ca. ſi autē. eād. cauſa & quæſt. In diacono, uel ſubdiacono requiruntur tres: ut per Abb. in ca. nō poteſt. de ſent. & re iudi. & in ca. 3. de cler. excom. mini. & not. in cap. 2. de pœnis in 6. De iis autem, qui ſunt in minoribus ordinibus conſtituti, dic ut ſtatim ſequitur. Hodie tamen ſacerdotes, diaconi, & ſubdiaconi poſſunt degradari, etiam ſine interuentu numeri Epiſcoporum, ut per Concil. Trid. ſeſſio. 13. cap. 3. in decretis reformat.

Sen-

tionis fertur ſententia a. Actualis vero, ſiue ſolemnis eſt, cũ non ſolum fertur ſententia: verum etiam ab eo, qui degradandus eſt, veſtes, & ſingula inſignia ſui ordinis gradatim auferuntur. Cuius ordo ac ſeries latiſsime Bonifaciana conſtitutione b demonſtratur.

Proprius ſolum Epiſcopus poteſt deponere conſtitutos in minoribus ordinibus: ſecus in maioribus. h. d.

Quod autem dictũ eſt, Epiſcoporum numero adſiſtente, ſic intelligi oportet, ſi de Epiſcopo c, aut illo degradando agatur, qui ſit in maioribus ordinibus conſtitutus. Ceterum ſi de ijs agatur, qui minoribus d tantum inſigniti ſint, proprij Epiſcopi ſententia abſque vllorum Epiſcoporum interuentu e ſatis erit.

In degradatione ſacerdotum, ob cauſam hæreſis poteſt procedere ſolus Epiſcopus delinquentium cum ſuis minoribus prælatis. h. d.

Quinimo interdum etiam ſi presbyter, vel in ſacris conſtitutus degradãdus fuerit, plurium Epiſcoporum interuentus neceſſarius non erit. Nã tales ſi pro hæreſi f ſæculari curiæ tradendi, vel perpetuo immurandi g ſint; quia Epiſcoporum numerus facile h conuenire non poteſt, ſolus i Epiſcopus, cõuocatis Abbatibus, & alijs Prælatis, viriſque ſuę diœceſis pietate ac bonis artibus inſtructis, degradare poterit.

Degradatus traditur curiæ ſæculari; & pro eo debet Eccleſia intercedere. h. d.

Clericus igitur ob graue k flagitium de-

a ¶Sententia.] De forma huius ſententiæ vide per Firma. in tract. de Epiſcopis. lib. 4. in tertia parte in princip. poſt Speculat. & alios.

b ¶Conſtitutione.] Cap. 2. de pœn. in 6.

Io. Bapt. Quod autem] CASVS. Quidam Epiſcopus in puniendis ſuis ſubditis pœnas degradationis indifferenter nullo alio ſuæ diœceſis vocato volebat procedere, ſiquidem in ea videbatur plenitudinem poteſtatis habere ſicut habet Pontifex in Orbe Chriſtiano. arg. l. quæ de tota ff. de rei vend. Sol. tamẽ vt hic legitur, quia in grauioribus cautius eſt agendum. Obiectio autem nõ tenet, quia illa l. verificatur in ijs quæ ſunt eiuſdem naturæ & rationis, ut ſunt illa quę poſſunt vẽdicari. Not. hic argumentum ſpiritualia difficilius diſſolui, iuxta c. inter corporalia. de translat. Not. 2. quod in negociis eo maior requiritur diligentia, quo ſunt grauiora cap. ubi periculum. de elect. in 6.

Epa non ordinatus non deponit. c Epiſcopo.] Intellige de Epiſcopo conſecrato; nam confirmatus tantũ non poteſt procedere ſuper degradatione: ut per Abb. & Doct. in ca. atſi clerici. in princ. de iudic.

d ¶Minoribus.] Sed an degradatus ab ordine maiori cẽſeatur etiam degradatus ab ordine minori? puta degradatus ab ordine Pontificali cenſeatur degradatus a ſacerdotali? Reſpond. negatiue: vt per Abba. in cap. veritatis. de dol. & contu.

e ¶Interuentu.] Cap. 2. de pœn. in 6. requiritur tamen interuentus Capituli. cap. qualiter 2. de accuſat. & cap. 1. de exceſſ. prælator. & 23. quęſt. 7. ca. Epiſcopus. Niſi de conſuetudine ſine capitulo hoc facere poſſet. ca. 3. de conſuet. in 6. de hoc per Doct. in cap. 1. ſuper ultima glo. de hęret. in 6.

f ¶Pro hęreſi.] In aliis igitur criminibus, ſi immineret facienda degradatio, ſeruarentur iura ordinaria: quia hoc eſt in crimine hæreſis ſpecialiter conſtitutum. cap. 1. de hæret. in 6. vnde ſumitur. & cap. in fidei. eod. tit. & lib.

g ¶Immurandi.] Cap. excommunicamus. 2. de hæret.

h ¶Facile.] Bene eſt poſſibile, licet difficile; lex enim non debet eſſe de impoſſibili. ca. erit. diſtinct. 4. Et hoc hodie non eſt amplius ſpeciale in crimine hæreſis: ſed militat in quocumque delicto: vt per Concil. Trid. ſeſſ. 13. cap. 4. in decretis reformationũ.

i ¶Solus Epiſcopus.] Dic vt not. in cap. 1. de hære. in 6. immò ſolus vicarius, ſecundum Cõcil. Trid. ſeſ. 13 c. 4.

k Clericus. CASVS ita figuratur, Quidam clericus ob delictum erat degradandus, unde fuit quæſitum an Eccleſia poſſet ipſum poſt degradationem factam tradere Curiæ ſeculari, & argumento ca. inter alia. de immunitat. Eccleſ. negatiue videbatur reſpondẽdum. Sol. tamen vt hic dicitur, quia cũ iſte etiam Rempub. videtur grauiter iniuriaſſe ad petitionẽ fiſci iure quidem erat tradẽdus pręd. Curiæ. nec obſtat obiectio quia non propter quamlibet cauſam, & in quolibet caſu immunitas eccl. eſt concedenda, vt ibidem habetur, hinc accedit quod Eccleſia orat pro eo. Not argumentum, Eccleſiã nolle mortem peccatoris, cum aliter non oraret pro eo, & ideo vult vt viuat. c. nouimus de verb. ſignif. Not. ſecundo vnicum delictum puniri poſſe in diuerſo foro, iuxta not. in ca. de his. de accuſation. Io. Bapt.

K ¶Graue flagitium.] Puta hæreſim, uel falſum. c. nouimus de verb. ſign. vnde ſumitur: per quẽ text. improbari põt ſententia dicentium ſpeciale eſſe in tribus caſibus, vt quis tradatur curiæ ſæculari: ſed in aliis requiri incorrigibilitatem. vt no. in cap. ad abolendam de hære. & per Abba. in cap. atſi clerici.

gradatus, cum ab Eccleſiaſtico foro fuerit proiectus, ſæculari curiæ traditur [a] puniendus. Vnde celebranda erit talis degradatio, ſæculari præſente poteſtate: & cum perfecta fuerit pronunciandum, vt ſæcularis iudex degradatum, tanquam clericali priuilegio exutum in forum ſuum recipiat puniendum. Pro quo tamen Eccleſia debet intercedere [b], vt citra mortis periculum in eum ſententia moderetur: & ſi impetrauerit, & degradatus pœnæ ſuperſtes fuerit, ab adminiſtratione ſui ordinis debet abſtinere.

Degradatus miſcens ſe ſacris, excõmunicatur. h. d.

Quod ſi cingulo militię cæleſtis exauctoratus auſu temerario ſibi dudum [c] commiſſum audebit in poſterum attractare miniſterium, etiã ab Eccleſia ex canone Apoſtolorum erit abſcindendus [d].

DE SACERDOTIBVS IN INFERIORI GRADV CONSTITVTIS.

TIT. XXI.

- *Miniſtri Eccleſiæ Dei.*
  - Sacerdotes.
    - Summi. — Pontifex.
    - Maiores.
      - Patriarcha.
      - Archiepũs.
      - Epiſcopus.
    - Inferiores. — Presbyteri.
  - Miniſtri.
    - In Sac. ord.
      - Diaconi.
      - Subdiaconi.
    - In min. ord.
      - Acolytus.
      - Exorciſta.
      - Lector.
      - Oſtiarius.

ni. verſic. ad tertium. & in cap. cum non ab homine de iudic. & not. in dict. cap. nouimus. in verbo traditur.

a ¶ Traditur.] Nota contra eos, qui dicunt, non debere fieri traditionem realem, ne videatur eccleſia conſentire effuſioni ſãguinis. de quo per Doct. in cap. nouimus. de verb. ſig.

b ¶ Intercedere] Vere & non ficte; precibus, & nõ per excommunicationem & iac. [17. q. 4. cap. reinm. & glo. præſenti C. de his qui ad eccl. confugi. Sed ad quid iſta interceſſio, cum ipſamet eccleſia poſſit eum minori pęna punire? Reſpõd. vt per Abb. in cap. nouimus. de verb. ſignifi.

Io. Bapt. Quod ſi.] CASVS. Quidam Epiſcopus volebat vlterius punire degradatum, cũ ille immiſcuiſſet ſe in exercitio Ordinũ, quibus erat priuatus; unde fuit de hoc dubitatum, uidebatur enim Epiſcopum id facere non poſſe, quia factum ob ſalutem proximi non mereтur pœnam, & afflicto non eſt addenda afflictio. ca. penul. de cleri. ægrotan. Sol. tamen ut hic habetur, ne tale delictum maneat impunitum, nõ obſtant obiecta, quia præſumitur id mala intentione fuiſſe factum. c. 1. de præſumpt. & noua afflictio datur ob nouam culpam: Not. arg. pœnam eſſe reiterandam uel augendã quemadmodũ reiteratur uel augetur culpa.

Dudum. c ¶ Dudũ.] Hæc dictio ponit qualitatem de præterito, & remouet de præſenti: licet quandoque ponat etiam de præſenti: vt per Abb. in c. 1. de cle. excom. min. vnde ſumitur.

d ¶ Abſcindendus.] Ideſt, maiore excõmunicatione feriendus. & hoc ſiue depoſitio fuerit iuſta, ſiue iniuſta: ut not. in cap. 1. de cle. exc. min. arg. tamen contra. 2. quæſt. 5. cap. qua de cauſa: ſed ibi diſpenſatum fuit. fac. diſt. 63. cap. Salonitanæ. Et intellige hoc, quod hic dicitur prævia monitione, alioqui non incurrit excommunicationem: vt per Abb. in c. a. de cler. excom. min. Officium autem dicere non, ſolum non vetatur: verum etiam grauiter peccat non dicendo. Item ſi celebret etiam contra monitionem: tamen conficit corpus dominicũ. Abb. in d. c. a.

ANT. TIMO. Et ratio eſt, quia iſte per degradationem nõ amiſit characterem ſacerdotij, qui eſt indelebilis qualitas in anima impreſſa, vt per S. Tho. in 3. part. q. 33. art 3.

DE SACERDOTIBVS IN INFERIORI GRADU CÕSTITUTIS.

Io. Bapt. Quoniam autor à tit. de Epiſcopis & ſumm. Pont. vſque ad pręſentem locutus eſt de ſacerdotibus altioris gradus, ſequitur nunc videre, dicit hic tex. in prin. de ſacerdotibus inferioribus, & ideo proponitur iſte tit. qui diuiditur in 4. partes, in prima habetur continuatio: in ſecunda quot & qui ſint iſti ſacerdotes: in tertia unde dicantur præſbyteri: in quarta qualis ſit eorum poteſtas: ſecunda ibi, & nõ. tertia ibi, præsbyteri: quarta ibi, epiſcopi nũc deſcendamur. Caſus non figuratur. Not. tamẽ ex iſto princ. quod non ſolum in princ. lib poteſt fieri Continuatio materiæ ad materiam, ſed etiam in partibus eius. §. fin. inſtit. de uſu & habita.

Sacerdotes inferioris gradus ſunt presbyteri, nec ſufficit aliquid obiter tractatum eſſe. h.d.

NVnc deſcendamus [a] ad ſacerdotes in inferiore gradu conſtitutos: ſubſequenter poſtea de iis dicturi, qui licet ſacerdotes non ſint [b] in ſacris tamen conſtituti reperiuntur: ac demũ de his, qui circa humiliora in domo Dei neceſſarium miniſteriũ exhibent, qui in minoribus ordinibus dicũtur conſtituti: de quibus omnibus ſi quid ſuperius locuti fuim⁹, obiter [c] potius quam ex profeſſo locuti fuimus. inferiores ſacerdotes ſunt presbyteri [d].

Sacerdotum in duas claſſes diuiſio ſumpſit originem tam à teſtamẽto veteri, quã nouo. h.d.

Et non ineleganter [e] ſacerdotes [f] in duos ordines diſtributi eſſe videntur. Hęc enim diſcretio tam in veteri teſtamento a Deo per Moyſem [g] ſũpſit exordium, qui ex præceptis Domini Aaron in ſummum Pontificem; filios vero eius inunxit in minores ſacerdotes, quam etiam in nouo ab ipſo Chriſto [h], qui duodecim Apoſtolos tamquam maiores ſacerdotes, ſeptuaginta [i] duos, quaſi in minores inſtituit. Petrum vero quaſi ſummum ſacerdotem elegit, dũ ei præ omnibus, & pro omnibus claues regni cælorum tribuit [k].

Presbyteri & Epiſcopi olim erant iidem: ſed in remedium ſchiſmatis de presbyteris vnus electus eſt, qui Epiſcopus dicitur. h.d.

Presbyterum autẽ, & Epiſcopũ ſunt qui eundem olim extitiſſe affirmẽt [l], & aliud æ-

a ¶Deſcendamus.] Appoſite vtitur hoc verbo, cum ſimus in metaphora gradunm, & ſcalarum, & de ſuperioribus ad inferiora ſit deſcenſus.

b ¶Non ſint.] Scilicet proprie: abuſiue tamen & ipſi dicuntur ſacerdotes. c. ſi quiſpiam. diſt. 81 & c. ſi quiſquã. de cohab. cle. & mul. & infra tit. 2. § fin.

c ¶Obiter.] Argu. ꝙ quæ aguntur incidenter, non debent eſſe in conſideratione. fac. l. 1. ff. de auct. tut.

d ¶Presbyteri.] Licet autem epiſcopi, & presbyteri æque ſint ſacerdotes, & in ſacerdotio conueniant: ordine tamen differunt, ſecundum Canoniſtas: licet Theologi teneant contrarium, ꝙ ordine non differant: vt no. ſup. de iur. perſ. in verbo ordine. In tantum ꝙ degradatus ab ordine Epiſcopali non cenſetur degradatus à ſacerdotali, vel pſbyterali: vt ꝑ Abb. in cap. veritatis. de do. & cont. & not. ſup. tit. pˣ. §. quod autem. in verſ. minoribus.

Epi, & presbyteri differunt ordine.

ANT. TIMO. Pro opin. Theologorũ, quod differãt dignitate & officio non ordine vide eorum rationes & conſiderationes in 4. ſentent. diſtin. 24 D. Bonauẽ. in 2. part. art. 2. quæſt. 3. & Duran. qu. 6. & S. Tho. in qq. add. q. 40. art. 5. quamquam canoniſtis videatur quodammodo fauere Cõc. Trid. ſeſſ. 23. cap. 4.

e ¶Ineleganter.] Sic inſtit. de iure nat. gent. & ciuili §. & non ineleganter.

f ¶Sacerdotes.] No. ex hac littera, ꝙ appellatione ſacerdotum ueniunt etiam Epiſcopi. facit cap. olim. d. 86. & c. clericos. diſt. 21. & inf. § prox. & not. in cap. non põt, de re iudic. In materia tamen pœnali, vel odioſa, appellatione ſacerdotum, vel presbyterorũ non venirent Epiſcopi: quia habent alium ordinem; ſcilicet Epiſcopalem. Vide per Abba. in rub. de vita & honeſt. cler. & in d. c. non poteſt, & in c. quia periculoſum. & per Inno. in cap. ſedes. de reſcr. fac. not. per Ab. in c. 2. de pecul. cle. in prin.

ANT. TIMO. Sacerdotes autem ideo vocãtur quia ſacrum dãt: & quẽadmodum reges a regendo, ita ſacerdotes a ſacrificando dictos volunt: quia conſecrant & ſacrificant. Vel ſacerdos, ideſt, ſacer dux. Antiſtes autẽ appellatur quia ante ſtat, vide Magiſ. in 4. diſt. 24. & cap. clericos d. 21.

g ¶Per Moyſem. Et ſic non Moyſes, ſed Deus concord. diſt. 21. in prin. vnde ſumitur. & fac. c. eſto. §. quod autem. diſt. 95.

h ¶Chriſto.] Et ſic vtroque tempore a Deo, & non dicit à Deo per Chriſtum: quia Chriſtus, qui inſtituit. Deus eſt, non ſic Moyſes.

i ¶Septuaginta duos. C. in nouo. in fi. diſt. 21 & cap. quãuis. diſt. 68.

k ¶Tribuit.] Fac. § fin. ſup. de Epiſcopis, & ſumm. Pontifi. & no. hic quòd valet argumẽtum de clericis veteris teſtamenti ad clericos hodiernos. quod intelligendum eſt vbi eadem eſt ratio, aliàs ſecus: vt diſt. 82. quaſi ꝑ tot. & in c. trãſlato. & ibi not. de conſtit. & cap. nouum. vbi Abb. not. de decim.

l ¶Affirment.] Diſt. 93. cap. legimus. & c. olim diſt. 93. &

Io. Bapt. Et non.] CASVS in hac parte commode nõ ſignatur, cum autor referat presbyt. diuiſionem, quam ſupra tit de iur. perſon. § 1. poſuit. vnde not. iſtam diuiſionem eſſe veram, quia natura docet ordinem dari, vbi multitudo adeſt. Not. ſecundo cauſam qua conſtituunt ſuperior diuerſam poſſe aſſignari, iuxta id qđ hic legimus, & in c. olim. diſt. 93.

tatis aliud dign tatis fuiſſe nomen. Sed cū multi in ſingulis eccleſijs presbyteri con ſtituti eſſent, in remediū ſchiſmatis factū eſſe, vt per illos vnus eligeretur, qui ceteris eſſet præponēdus. Electum autem Epiſcopi retinuiſſe nomen, eligentes presbyterum, quorum erga Epiſcopos uſque adeo creuit honor, vt illis tāquā filij ceperint obedire[a]. Nec iam pro ſacerdotibus habeantur[b], qui nullius Epi diſciplina & prouidētia gubernantur.

Presbyter appellatur potius a prudentia, quam ab annis h.d.

Presbyteri[c] vero nomen, quamquam a ſenectute ſit ſumptū: magis tamen ſapientiæ[d] indicat maturitatem, quam corporis canitiem[e].

Quæ ſit presbyterorū poteſtas, & auctoritas. h.d.

Epiſcopi igitur[f] ac presbyteri non penitus eſt abſimilis circa ſacra miniſteriorum diſpenſatio. Illorū[g] enim quæ gerere poteſt Epiſcopus, quædam presbyter ſuo iure, quædam illius permiſſione exequitur, quædam vero nullo pacto poteſt attingere. Proprio iure presbyter, Dominici corporis, ac ſanguinis cōſecrationem[h], etiam Epiſcopo p̄ſente celebrat: īfantes baptizat[i], ſanctificato oleo inungit, benedicit[k], & de occultis peccatis pænitentes, vel in extre-

95. & cap. quiſquis. & c. porro. diſt. 83. Sed videtur, ꝙ hæc littera contradicitur proxime præcedenti, cū ibi dicat ꝙ differentia fuit ab initio, & ab origine ſacerdotij: hic quòd a principio ijdem erant presbyteri, & Epiſcopi. Sol. vt not. in d. ca. legimus. in ver. poſtea. vel hic loquitur referendo opinionem Hieronymi: quam tamē nec approbat, nec approbat.

ANT. TIMO. De hac opinione, qđ olim idē fuerit Presbyter, & Epiſcopus, quia perperam tribuitur S. Hieronymo per d. c. legimus. d. 93. & cap. olim d. 95. cuius loci explanationem vide apud S. Thom. 2. 2. quæſt. 184. ar. 6. ad primū, & infra in additionibus gloſſ. in § ſi. in uerbo reſeruatur. tu vero nota hic in cōtex. circa auctoris circumſpectionem, qui alia vertens, hoc in loco hanc opinionem, quæ S. Hiero. cōmuniter tribuitur male admodum ſonare, ita leuiter eam pertractat; vt videatur potius legentē admonere, ꝗ aliquo modo eā approbare.

a ¶Obedire.] Cap. 1 diſt. 95.

b ¶Habeantur.] Et dicuntur tales Acephali, id eſt, ſine capite: vt c. nulla. & c. qui ſuis diſt. 93. & 18. quæſt. 2. c. Abbatibus: qui tamen ex priuilegio Papæ non ſubſunt, non ſunt Acephali; quia Papa Epiſcopus eſt eorum: arg. extr. de priuil. quaſi per totum. Tales ergo ſicut excommunicatos debet quilibet excludere ab eccleſia. c. 2. de paroc. & alien. paroc. & no. in d. c. nulla. Et facit hæc littera pro prælatis quòd etiā eremitæ ſubſint Epiſcopo, in cuius territorio ſunt. 16. quæſt. 1. cap. qui uere. & no. in d. cap. nulla.

Eremitæ cui ſubſunt. Io. Bapt.

Presbyteri.] CASVS non figuratur. Not. tamen hanc presbyteri etymologiam eſſe aſſignatam ab eo quod eſſe debet argum. penul. ff. de uſ. & iu.

c ¶Presbyteri.] Concor. cap. quiſquis. & cap. porro diſtinct. 84.

ANT. TIM. Presbyter enim græce, ſenior latine interpretatur, non modo propter ætatem & decrepitam ſenectutem, ſed propter honorem, & dignitatē quam acceperunt. ita inquit Magiſter d. diſt. 24. Alij autem presbyter quaſi præbens iter.

d ¶Sapiētiæ.] 35. q. 6. c. 2. ſic. 20. diſt. c. de quibus.

e ¶Canitiē.] Vnde quāuis nōgēta & amplius annis ab Adā vſq; ad Abraham uixiſſe homines legamus, nullus alius appellatus eſt presbyter, niſi Abrahā, qui multo paucioribus vixit annis, quam ſui anteceſſores. Nec obſtat, quod legitur de Melchiſedech, qui fuit Abrahæ contemporaneus. cap. porro. alias ſin. & ibi nota. diſt. 84.

Abraā p̄sbyter.

Epiſcopi igit.] CASVS. Quidā Sacerdos volebat exercere indifferenter poteſtatem Ordinis, ac poteſtatē iuriſdictionis, illa ratione mot⁹ quod cum eſſet ſibi data poteſtas circa id quod eſt plus, uidetur quoque conceſſa circa id quod eſt minus. cap. cui licet de reg. iur. in 6. nil enim maius reperiri poteſt quàm conſecrare corpus Chriſti, & ideo fuit quæſitum quid iuris, Sol. vt hic legimus, quia ſi ſecus eſſet, diſtinctio de Sacerdotib⁹ adnot. ſup. eod. §. & non. redderetur fruſtratoria & uana, quod eſſet inconueniēs, obiectio autem in contrarium adducta intelligitur in ijs quæ ſunt eiuſd. ordinis & naturæ, Secus in alijs. Not. Sacerdotes inferiores partim habere quid proprium, & partim quid commune cū Epiſcopis. Not. qualiter illa quæ ſunt poteſtatis ordinis. poſſent delegari, quod contingit non dando poteſtatem, ſed licentiam, & intelligitur in perſona eiuſdem ordinis, de qua re copioſe docent Doct. in c. quāto. de Cōſuetud. & c. aqua. de cōſecr. cū ſimil.

Io. Bapt.

f ¶Igitur.] Q. d. non mirū ſi eſt ſimilis diſpenſatio uel poteſtas ep̄orū & p̄sbyterorū, cū ſint fere idem.

g ¶Illorum enim &c.] Not. hic quaſi duo extrema cum ſuo medio.

h ¶Conſecrationem.] Vt, cap. legimus, diſt. 93. & c. ecce. diſt. 95.

i ¶Baptizat.] Cap. 2. & cap. 3. de offi. Archipresbyt. vbi probantur plura, quæ hic ponuntur.

a ¶Benedicit.] Nō in benedictione ſollēni. Et pro

mis agentes ad gratiā reconciliationis admittendi poteſtatem habet.

Presbyter epiſcopo permittente chriſmat, & valet. hoc dicit.

Epiſcopo permittēte, aut vltima cogente neceſſitate, & baptizatos ſacro linire chriſmate, & virgines Deo dicare presbyteris cōceditur.

Quæ ſunt epiſcopis reſeruata. h. d.

Eccleſias verò erigere, conſecrare, reconciliare, ſacrū chriſma conficere, clericos ordinare, excommunicare, pænitentes publice [a] reconciliare ſolis Epiſcopis [b] reſeruatur [c].

DE IIS QVI IN SACRIS [d] *ſunt conſtituti.*

TIT. XXII.

In ſacris ſunt.
- Subdiaconus.
  - Inſtitutio.
  - Officium.
  - Aetas.
- Diaconus.
  - Officium.
  - Aetas.
- Sacerdos.
  - Officium.
  - Aetas.

In ſacris cōſtituti ſunt diaconi, & ſubdiaconi: & diaconi debent Epiſcopum cuſtodire, ſacerdotibus celebrātibus adſiſtere, nouum teſtamentū prædicare. h. d.

verificatione, ac declaratione omnium, quę hic ponuntur, & cumulantur, vide in diſt. 91. ca. 1. c. ecce. & c. presbyteros diſt 95. cap miniſtrare 26. q. 6. & not. in c. 2. & 3 de offi archipresb verſ. & per Hoſt. in Summ. de offic. archipresb. verſ. 5. & c. peruenit. diſtinct 95. & per Firma. in tract. de Epiſ. lib. 3 in prima part. num. 14.

a ¶Publice.] C. miniſtrare. 26. q 6.

b ¶Solis] Epiſcopis.] Diuerſimode tamen hęc Epiſcopis reſeruantur. Nam poteſtas excommunicandi ita reſeruatur Epiſcopis, vt poſſit etiam tranſire in non Epiſcopos, etiam meros laicos, ſi Papa tribuat hanc poteſtatem: vt per Abb. & in alios in cap. eccleſia S. Mariæ. & in cap. 2. de iud. & in c. fi. de cler. ægrot mini. Alia vero, quæ hic dicuntur reſeruata non poſſunt per nō Epiſcopos exerceri cap. aqua. de conſecrat. eccleſ. vel alt. & per Doc. in locis ſupra allegat. & in ca. quanto. de conſuetud. fac. cap. quamuis. diſt. 18. — Laicus excōicat

c ¶ Reſeruatur.] Nota ergo ex hac littera coniuncta cum S. presbyterū. ſup. eod. quòd ritus Apoſtolorum circa ſacramenta habent impedire characteris impreſſionem: nam ſi ſimplex presbyter ordines conferret, nihil conferret: vt cap. quanto. de conſuetud. vbi etiā Abb. Not. cū tn̄ poſt mortē Chriſti idē eſſet presbyter, & Ep̄us: & ꝓmiſcue presbyteri conferrent omnia ſacramenta: vt c. olim. d 95. & cap. legimus diſt. 93. ſed diſcretio fuerit inuenta ad ſchiſmata ſedanda, & tollenda. — Ritus Apoſtolorum.

ANT. TIM. Nota circa illud, quod refert hic gloſſ. ex ſententia Abb in d. ca. quanto. de conſuet. quod etiam retulit infra in lib. 2. de ſacra criſm. §. 1. in verbo reputabitur ex eodem Abbate ibidem, cuius dictum eſt quod ritus Apoſtolorum habent impedire characteris impreſſionem ſuam ſuppoſito illo, quod olim ijdē eſſent Epiſcopi, & preſbyteri, vt dictū fuit ſupra: quod cū abſtulerint deinde Apoſtoli ad remouendum ſchiſma, factum eſt hoc ex ritu, quod Apoſtoli impedierint, quo minus presbyteri in poſterū poſſent imprimere characterem alios ordinando. qui error fluxit ex verbis D. Hieronymi male intellectis, in c. olim. d 95. Ex quibus verbis colligunt nōnulli, tempore Apoſtolorum idē fuiſſe Epiſcopos, & presbyteros. quod intelligendum eſt ſecundum S Tho. id fuiſſe verū quo ad nomen: non quo ad rem; ex quo in primitiua illa eccleſia promiſcue Apoſtoli appellarent presbyteros Epiſcopos: & Epiſcopos presbyteros. Non quod inter eos non fuerit ſemper realis differentia. ita docet S. Th 2. 2. q. 184. ar. 6. ad prin. vnde dicere Epiſcopum non differre à presbytero inter hæretica dogmata numerat S. Aug. in lib. de hęreſibus.

DE IIS QVI SVNT in ſacris cōſtituti.

Poſt tractatū de ſacerdotibus, ſequitur videre de eorundē miniſtris, & quoniam conſtituti in ſacris immediate eis ſeruiunt: Ideo proponitur nūc tit. iſte iux. §. 1. ſup. de iure perſ. & ſup. titu. prox. in princ. qui diuiditur in tres partes, in prima habetur qui ſint iſti in ſacris conſtituti, & quale ſit eorū officiū: in ſecūda cuius ætatis debēt eſſe, in tertia quid intelligere debeamus per hoc nomen, ſacerdotia, ſecunda ibi, ſicut autem, tertia ibi, diximus autem. — Io. Bapt.

d ¶ IN ſacris; ſcilicet ordinibus. Sed nonne omnes ordines eccleſiaſtici dicunt̄ ſacri? vt not. diſt. 32. in ſumma. & per Abbat in cap. tuis. de præb. Dic quòd per excellentiam à ſubdiaconatu incluſiue ſupra dicuntur ſacri: quia magis participant de ſacramento corporis Chriſti: vt per Abb. in cap. ſi quis clericorum. de cler. coniug. & præcludunt viā pœnitentiæ, vt infra tit. proxi. §. fin. cap. cum ex eo. de elect. in 6.

Sicut

Sicut autem Epiſcopis presbyteri[a]: ita etiam vtriſque debēt obedientiã, diaconi[b], ad quos Epiſcopum prædicantem ab inſidijs cuſtodire pertinet; ne aut ipſe quoquo modo lædatur, aut diuina verba per detractores polluantur[c]. Sacerdotib⁹ quoque celebrantibus in omnibus aſſiſtent[d]. & Euangelium ad populum prędicabunt.

Diaconi præſentibus epiſcopo, vel presbytero nec baptiʒare, nec Euchariſtiam erogant, niſi ex neceſsitate. hoc dicit.

Sed nec baptizare præſente[e] Epiſcopo, aut presbytero, nec Dominici corporis Euchariſtiam populo erogare audere debent: niſi prædictis omnibus longius fortaſſe conſtitutis, neceſſitas[f] ad id extrema eos compellat.

Primitiua Eccleſia nō habuit ſubdiaconos: & apud antiquos ſubdiaconatus non reponebatur inter ſacros ordines: ſed poſtea & is ordo inter ſacros cœptus eſt haberi. hoc dicit.

Subdiaconos licet & Eccleſia primitiua legatur habuiſſe[g] ta-

Io. Bapt. Sicut autem.] Hæc pars diuiditur in 2. partes, in prima demonſtratur qui ſint Diaconi, in ſecunda qui ſint ſubdiaconi: ſecunda ibi, ſubdiaconus: quoad primum Caſus ita figuratur. Cū Epiſcopi & Sacerdotes debeant habere certos miniſtros, inter quos vnus reperitur qui dicitur Diaconus, fuit quæſitum an officium eius ſit obedire ſacerdotibus, Epiſcopū prædicantem defendere, euangelium populo prædicare, ac ſacramenta Baptiſ. & Euchariſt. fidelibus erogare neceſſitate ſuadente, quamuis autem videbatur reſpondēdum iuſſu Epiſcopi & ſacerdotis ipſum ad ſeruitium teneri, cum eius ſit miniſter, Solut. tamen eſt tenenda quam hic legimus, ſiquidem ſi eius officium eſſet ita indifferens, poſſet in celebratione & administratione diuinorum oriri confuſio, & propterea videtur ceſſare etiā obiectio: Not primo diaconum tenere primum locū poſt ſacerdotem, & ideo eius Officium eſt altius & dign.⁹ officio aliorum miniſtrorum: Not. aliud eſſe ſacramenta conficere, & aliud adminiſtrare, & ideo adminiſtratio aliquando ex cauſa conceditur ijs qui ſunt inferioris Ordinis.

a ¶ Presbyteri.] Vt ſup. tit. proxim. §. presbyterum. ad quem ſtylus orationis videtur continuari.

Minor ſeruit maiori. b ¶ Diaconi.] Cap à ſubdiacono. diſt. 93 facit cap. ſtatuimus de mai. & obed. Hoc enim ſuadet iuſtitia, ut maiori ſeruiat minor, 33. quæſt. vlt. ca. eſt ordo. niſi tñ minor adminiſtratione maior ſit, diſtin. 95. cap. 1 vel niſi teneat locū ſuperioris. diſt. 93. ca. ſi. Et hi in unaquaque ciuitate debent eſſe ſeptem, cap. diaconi. 1. & 3. diſt 93. & legitur in Actis Apoſtol. cap 6. Et hoc ſi facultates eccleſię ſufficiunt: alias ſufficiunt duo: vt 7. q. 1. cap. illud.

ANTO. TIMO. Diaconus Græce, miniſter dicitur Latine; quia eſt ſacerdotis immediatus miniſter. eſt autem miniſter non alicuius ſacramenti: ſed aliquorum ſacramentalium: ſicut exorciſmi & expulſionis immundorum à diuinis. S. Thom in 4. ſent. diſt. 5. art. 1.

c ¶ Polluantur.] C. diaconi a. diſt. 93.

d ¶ Aſſiſtent.] diſt. 25. c. perlectis. § ad diaconum.

ANT. TIM. Vnde ad diaconum non pertinet quaſi ex officio proprio tradere ſacramentum Baptiſmi: ſed in collatione huius ſacramenti: & aliorum aſſiſtere, & miniſtrare maioribus. S. Thom. par. 3. quæſt. 67. art. 1.

e ¶ Præſente.] Vt diſt. 93. c. diacones. & c. præſente.

f ¶ Neceſſitas.] No. q vbi neceſſitas exigit, & presbyter eſt abſens, diaconus etiam iure ſuo baptizat. ca. diacones. & cap. præſente. diſt. 93 & Euchariſtiam erogare, ſi præceſſerit conſecratio presbyteri: ſed præſente presbytero in eccleſia nō poteſt, etiam ſi ſubſit neceſſitas, niſi presbyter iuſſerit: ut not. in ca. diacones, & c. peruenit. diſt. 93.

ANT. TIM. Facit hæc uel ex neceſſitate, uel iuſſu Epiſcopi. nō eſt enim hoc eius officium: ſed proprie diaconus eſt diſpēſator ſāguinis Chriſti in calice, ſecundum Archic. Flor. & S. Tho. in 4. ſent. diſt 13 quæſt. 1. art. vltim.

Subdiaconos.] CASVS. Cum inter conſtitutos in ſacris reperiatur quoque ſubdiacon⁹, & propterea de eo hic tractet, ut etiā nomen denotat, fuit quæſitum an iſte conuenienter connumeretur inter conſtitutos in ſacris, an poſſet eligi in Epiſcopum, & an debeat pręparare vaſa, & alia neceſſaria ad actum conſecrandi, & primo videbatur de iure reſpondendum non eſſe de primo dubitandum, cum ſit ordinatus ad ſacramen. ordin. nec poſſe in Epiſcopum eligi. argumento cap. licet canon. de elect. in 6. intra annum enim non poſſet ordinari ad ordinem Epiſcopalem, neceſſaria autē ad conſecrationem pręparare, videtur ſuperfluum cum detur diaconus, Sol. tamen ſic aliter habetur, & ratio eſt, quia antiquitus de primo capite dubitabatur, de ſecundo videtur ſatis ipſum eſſe in ſacris cum etiam iſte proprie dicatur perſona Eccleſ. de tertio denique congruentius id iudicabatur, unde et ſtant obiecta, quia iſtud eſſe in ſacris habet quid ſpeciale ut Theologi docent tex in d. can. licet limitatur in hoc caſu, vt citius fiat iſta promotio. tertium denique remanet ſolutum ob præd. cōgruentiam Not. primo ſubdiaconi eſſe perſonam in ſacris conſtitutam ex eo quod poſtea declaratū eſt Not. 2 ſubdiaconum & ſecundum vocem, & ſecundum ueritatem eſſe diacono ſubiectū, & ideo debet ſacerdotibus ſeruire mediante diacono. Io. Bapt.

g ¶ Habuiſſe.] C Epūs. diſt. 23. & diſ. 23. c 1. & c. ſi.

ANT. TIM. Hodie in eccleſia Dei eſt ordo & miniſtrat ſacerdoti, ſed mediate, ideſt, medio diacono. Eſt autem hic ordo ſubdiaconatus primus ex ſacris, qui nuda manu poteſt tangere ſacra vaſa, ſecundum Petr. de Pal.

Sicut autem.] **CASVS.** Cum miniſtri Eccleſiæ ideo ad Ordines promouentur, vt adminiſtrent diuina, fuit propterea quæſitum in qua ætate debeant eſſe conſtituti, & ſicut ætas. 14. annorũ in iudicio ſpirituali ſufficiens iudicata fuit. ca. fin. de iudic. in 6. ita & hoc idem in præſenti videbatur dicendum, Sol. tamẽ ut hic habemus, & nouiſſime in Concil. Trident. à gloſ. adnot. quia maius in hoc adeſt periculum, non obſtat obiectio ob diuerſam naturam caſuum: Not. ætatem diuerſam ad Ordines requiri de iure humano, non autẽ ex natura Ordinis, & ideo fuit ab eod. iure uariata. Io. Bapt.

lis tamen ordo apud antiquos inter ſacros non annumerabatur: paulatim tamen poſt aliquot temporũ curricula cœptus eſt, & ſubdiaconatus inter ſacros ordines reponi, eiſque ad ſimilitudinem tam presbyterorum, quam diaconorum continentia fuit imperata a.

Subdiaconus poteſt eligi in epiſcopum. h. d.

Cumque à multis, an in epiſcopum ſubdiaconus eligi valeret hæſitaretur: nouiſſime poſt Vrbanum Innocentij proceſſit cõſtitutio b, quæ vt is quoque in Epiſcopũ libere eligi valeat, declarauit ac ſtatuit.

Circa quæ verſetur officiũ ſubdiaconi. h. d.

Diaconũ igitur ſub diaconus ſubſequitur c: ad quem calicẽ & patenam ad altare deferre pertinet d, & leuitis tradere, eiſque miniſtrare. Vrceolum quoque, & aquã, mantile & manutergiũm tenere; Epiſcopo, presbyteris, & leuitis pro lauandis ante altare manibus aquam præbere.

Subdiaconus poteſt quis ordinari in decimo octauo anno, diaconus in vigeſimo; presbyter in uigeſimoquinto. h. d.

Sicut autem ſubdiacono minus creditur, e quam diacono; & diacono minꝰ quã presbytero committitur: ita ad ſubdiaconatum minor ętas f, quã ad diaconatum; & ad diaconatum minor quàm ad presbyteratũ ſuffragatur. Poterit igitur hodie quis, niſi aliud canonicum obſiſtat impedimentum decimo octauo n atus anno ad primum ſacrũ ordinẽ: vigeſimo ad ſcd͂m: ad presbyte-

a ¶Imperata.] Vt diſtinct. 28., cap. decernimus. & c. nullum. & c. 1. de cler. coniug. & cap. à multis. de ætat. & qualit. & cap. miramur. de ſeru. non ordin. Sed quomodo eccleſia imperauit continentiam; cũ illa uoti ſit, non præcepti, ut 32. q. 1. cap. integritas? Reſpond. Eccleſia neminem cogit cõtinere: ſed in ordine, quem dat, poteſt imponere legem, quam vult, ſicut quilibet alius in traditione rei ſuæ. l. in traditionibus. ff. de pact. Ex quo enim honoratur, dignum eſt, vt oneretur. 16. quæſ. 6. capit. de lapſis. & not. in dict. cap. nullum. Interdum tamen cum ſubdiaconis diſpenſatur. cap. presbyterum. diſtinct. 28. & cap. ſane. de cleric. coniugat.

ANT. TIMO. Tenentur in tribus ordinibus maioribus conſtituti ad caſtitatem. S. Tho. in 4. ſen. diſt. 24. ut mundi ſint, qui ſacra tractant. Vide rationes, cur clericos eccleſia continentiam obligauerit apud S. Tho. in 4. ſent. diſtinct. 37. art. 1. quæſt. 3. vnde B. Dyon. de eccleſ. Hier. ca. 1. inquit. Deputantur enim ad ſacra tractãda, quæ immundos tangere nefas eſt. & di. 32. c. 1.

b ¶Conſtitutio.] Quæ eſt in cap. à multis. de ætat. & qualit.

c ¶Subſequitur.] Inde & ſubdiaconus dicitur.

d ¶Pertinet.] Sic cap. perlectis §. ad ſubdiaconum. diſtinct. 25.

ANT. TIM. Ita S. Thom. in 3 part. in qq. add. quæſt. 37. art. 3.

e ¶Creditur.] Cõmittitur, l. quod uulgo. ff. ad Maced. & ſtatim ſequitur in hac littera.

f ¶Aetas.] Quia ab ętate arguitur maturitas iudicij. Sed quid ſi impubes, & iudicio carens ordinetur ad ordinem ſacrum, an ſuſcipiat characterem? Reſpon. Suſcipit, nec enim quod ſuſcepturus ordines ſacros debeat habere annos diſcretionis eſt de ſubſtantia ordinis: ſed de neceſſitate præcepti. Vñ licet in tali collatione peccet, tenet tñ collatio: de hoc vide in ca. vel non eſt. de tẽp. ord.

g ¶Decimo octauo. Et ſufficit ꝙ ſit inchoatus: vt not. in cle. fin. de ætat. & qual. vnde ſumitur. Sed hodie hæc materia eſt tota per concil. Trid. reformata. Nec enim ad ſubdiaconatum quis ordinari poteſt ante vigeſimum tertium, ad presbyteratum ante vigeſimumquintum, etiam ſi quis ſit regularis, vt per d. Concil. Trid. ſeſſio. 23. ca 12. quidquid dicatur in cap. 1. & in cap. peruenit. diſt. 77. & in ca. 1. cap 3. & cap. ſi. diſt. 78 & in cap. de his. diſtict. 28. Sed quæ eſt ætas minorum ordinum? Reſpon. maior infantia, cap. de his. diſt. 28. & cap. nullus. de tempo.

tempo. ordi. in 6.

ANT. TIM. Nota circa annorum numerum regulam generalem, traditam a gloſſ. in clem. generalem de ætat. & qualit ordi. quod ſi annus ſignificatur in ablatiuo, vt dicendo anno vigeſimoquinto quia poteſt eſſe ſacerdos, requirit ſolum inceptionem. Si vero ſignificatur in genitiuo, requirit complementum; ita dicit Io. de Ligna. in d. clem. Bart. vero in l. ſi cui de leg. 1. dicit, quod ſi profertur in ablatiuo *cum* ~~ſine~~ præpoſitione ſufficit in eo eſſe; ſi vero ſine, requiritur quod ſit completum, ſic in verſ. ætas. q. 2. §. 1.

Diximus.] CASVS. Omnes Clerici in ſacris conſtituti volebant appellari ſacerdotes illa ratione moti, quia ſunt in ſacris, & verſantur circa res ſacras, vt conſtat per §. 1. 2. 3. hoc tit. noſtro. Sol. tamen vt hic dicitur. argumento. §. ſed quodles inſtitu. de iur. naturali. & ſic inde ceſſat quoque obiectio: Not. pro intelligentia conſtitutionum, quę aliquando promulgantur circa clericos ſimpliciter, & ideo dubitatur de earum intelligentia. Not. 2. inde argumẽtum. quod nomina proprie ſignificant id quod eſt dignius. dict. §. quoties.

a ¶ Appellantur.] Vt diſt. 81. c. ſi quiſpiam. & ca. ſi quiſquam. de cohab. mul. & cler. & not. de hoc. ſup. tit. proxim. in princ.

ratum vigeſimoquinto promoueri.

Proprie ſacerdotes appellantur, qui Euchariſtiam cõficiunt: impropriè etiam diaconus, & ſubdiaconus.

Diximus autem diaconum & ſubdiaconum non eſſe ſacerdotes, proprietatem ſermonis attẽdentes. Proprie enim ſacerdos is eſt appellãdus, cui ſacrificium corporis, & ſanguinis Dominici in altari conficere permittitur. Ceterum & ipſi interdũ ſacerdotes appellantur [a], ſed per abuſionem. Vidimus hactenus de ijs, qui in maioribus ſunt ordinibus conſtituti: nunc videamus de ijs, qui in Eccleſia Dei minoribus ſunt ordinibus inſigniti.

DE HIS QVI SVNT IN minoribus ordinibus conſtituti.

TIT. XXIII.

Ordines minores.
- Acolytus.
- Exorciſta.
- Lector.
- Oſtiarius.

Minores ordines ſunt acolytatus, exorciſtatus, lectoratus, & oſtiariatus. h. d.

SVnt igitur [b] in Eccleſia alij minores ordi-

DE IIS QVI SVNT IN MINORIBVS ordinibus conſtituti.

Io. Bapt. Poſt declarationem ſacerdotum & exiſtentium in ſacris, requirebatur videre de conſtitutis in minoribus. § 1. in ſi. ſup. de iur. perſon. ideo poſt præcedent. tit. proponitur modo iſte qui diuiditur in 3. part. in prima habetur qui ſint iſti in minoribus conſtituti: in ſecunda quæ ſit differentia inter conſtitutos in maioribus, & conſtitutos in minoribus: in tertia quomodo tit. ſequentes debeant continuari cum præcedẽtibus: ſecunda ibi, horum autem: tertia ibi, hucuſque.

Io. Bapt. SVNT igitur. CASVS in tota hac parte ita figurari poteſt: Quidam volebant ordinari ad Ordines ſacros, vnde fuit dubitatũ, an opus ſibi eſſet prius ordinari ad aliquos Ordines inferiores, hoc enim non videbatur neceſſarium, quia qui cõſequitur aliquid, conſequitur etiã omne quod ad id eſt neceſſarium, argumento cap. 1. de offic. deleg. confirmatur ea ratione, quod ſi alii inferiores Ordines eſſent dandi, ſequeretur, poteſtatem Diaconi & ſubdiaconi eſſe diminutam, ſi tales Ordines eſſent neceſſarij, quod non videtur eſſe concedendum. Sol. vt hic legimus, quia quo aliquid eſt ſanctũ, eo ſanctius eſt tractandum, non obſtat obiectio, nec eius confirmatio, cum ratio congruentiæ id poſtulet, & requirat: Not. tot Ordines requiri, quia conſiderantur primo ratione ordinandorum, & ſic vel reſpectu diſpoſitionis, & hinc datur prima tonſura: uel reſpectu collationis, & hinc Epiſcopatus, vel conſideratur ratione fidelium volẽtiũ accedere ad corpus Chriſti, & ſic cũ fideles primo debeant in Eccleſia admitti, datur Oſtiariatus: ſecundo cum admiſſi debeant doceri, datur inde lectoratus, tertio cum aliquando ſpiritu immundo vexentur datur exorciſtatus: conſiderantur tertio ratione præd. ſ. Corporis, & ſic cum primo debeat in clara luce conſecrari, datur acolytatus: ſecundo celebratio fieri nequit niſi præparata materia, ideo inde habemus ſubdiaconatum: tertio cum conſecratio fiat alio etiam adhibito miniſtro, ꝓpterea datur ſacerdotiũ, & diaconatus.

b SVnt igitur.] Concor. cap. & ſi ilia. §. fin. 1. q. 7. & inde ſumitur.

nes, qui ſine ſacramentali vnctione, ſola Epiſcopi benedictione, cum quadam vaſorũ, vel indumẽtorum diſtributione præſtantur: vt ſunt Acolytus, Exorciſta, Lector, Oſtiarius. Acolytus a eſt is, ad quem præparatio luminũ ſpectat; & qui cereum, à quo nomen quoque ducit b deferre debet; quique ſuggeſta pro Euchariſtia ſubdiaconis præparat. Exorciſta is eſt, qui exorciſmos memoriter retinere debet; manuſque ſuper energumenos, & catechumenos & in exorcizando c imponere. Lector autem is appellatur, qui lectiones d debet pronunciare; & ea, quæ Prophetæ vaticinati ſunt, populis prędicare e. Ad Oſtiarium pertinent claues Eccleſiæ, vt claudat, & aperiat templum Dei, & omnia, quę ſunt intus extraque cuſtodiat, fideles recipiat, excommunicatos, & infideles f prouido iudicio repellat.

Pſalmiſtatus eſt minor ordo, & poteſt conferri a ſolo presbytero. h. d.

Eſt & Pſalmiſta, ideſt, Cantor, qui abſque ſcientia Epiſcopi, presbytero ſolum iubente, officium ſuſcipit cantandi g, qui & ipſe licet apud antiquos dubitatum fuerit inter minores ordines cœptus eſt annumerari h.

Conſtituti in maioribus ordinibus nullo pacto matrimonium contrahere poſſunt, ſed conſtituti in minoribus poſſunt. ſed ſi contrahant priuantur beneficijs & dignitatibus Eccleſiaſticis. h. d.

Horum autem, & ſacrorum valde diſpar eſt conditio. ſiquidem illis ita eſt cõtinentia imperata, vt nũquã ad matrimo-

a ¶Acolytus, &c.] Vt cap perlectis. diſt. 25. & cap. a ſubdiacono diſt 91 & accolyto ſubeſt exorciſta, &c. ut d c a ſubdiacono.

ANT. TIM. Latine dicitur ceroferarius à deportandis cereis quando legendum eſt Euangeliũ, cuius officium eſt præparare ipſam luminariam, & portare. ut dictum eſt. & eſt ſupremus ordo inter quatuor minores. unde per Mag. lib 4. diſt. 24. & ibi per S. Thom. quæſt 2. & c. Acolytus diſt 23.

b ¶Ducit.] Vnde & ceroferarius Latino nõie appellat.

ANT. TIM. Exorciſta ita Græce, Latine uero dicitur adiurans, uel increpans cuius officium eſt inuocare nomen domini ſuper catechumenos, & ſup eos qui habent ſpiritũ immundum. De quo, & quomodo fuerit ſignificatus in lege ueteri, & exercitatus à Chriſto in noua lege, vide per Mag. in 4. ſent. d. diſt. 24. & c. Exorciſta d ar.

ANT. TIM. Lector dicitur à legẽdo, verum quod ſit eius officium, lege apud Magiſt. loco ſæpius citato in 4. & c. perlectis. diſt. 25. & c. lector diſt. 23. lege Vgonem. de S. Vict. lib. 20. de ſacr. c. 6.

c ¶Exorcizando.] Hoc verbum hic deſignat ordinem apud Iuriſtas appellatur uerbum impoſtorum: ut l. I. ff. de uariis & extraord. cogn. Sed forte cum Iuriſconſultus eſſet paganus ſic loquebatur quaſi illudens alienæ religioni.

d ¶Lectiones.] Legendas in matutinis.

e ¶Prædicare.] Id eſt, legere, ne ſit contra. 16. q. I. cap. addimus.

ANT. TIM. Oſtiarius quis ſit, & quod officiũ eius lege apud eundem Magiſt. & cap. Oſtiarius. diſtinct. 23.

f ¶Infideles.] Sed contra cap. Epiſcopus nullum. de conſecra. diſt. I Reſpon. quidam, quòd ille canon, vel eſt correctus, uel abiit in deſuetudinem, uel dic ut not. in d. cap. Epiſcopus nullum. Et quomodo, & quibus cærimoniis hi ordines conferãtur, habetur diſtin. 23. per totum.

ANT. TIM. Quod Pſalmiſtatus ſit minor ordo: & quod poſſit conferri a ſolo presbytero, quod colligitur in ſummario, loquitur, hic ad mentem canoniſtarum ſecundum Abb. in d. cap. cum contingat. de ætat. & qual. qui primum dicit Pſalmiſtatum eſſe ordinẽ ex mente gloſſæ ibi: ſecundum quòd poſſit conferri à presbyteria. quam concluſionẽ ponit ibi Abbas de mẽte Rayn. Hugon, & Goffre. id dicentium, & gloſſæ in d. ca. cum contingat: quæ vere hoc non dicit, neque textus ibi: Sed loquitur tantum de Abb. cuius opinionem Theologos ſequutus, puto non eſſe veram, vide D. Bonau. in 4. ſent. diſt. 24. art. 2. q. 2. & alios Doctores ibidem.

g ¶Cantandi.] Et in hoc differt à lectore, cuius officiũ non eſt cantare, ut ſupra in princ. ubi not. eſt enim inter hæc differentia, ut per Abba. in cap. quod in te. de pœnit. Et facit hoc ad ſtatuta, & contra eos qui tenentur cantare officium, nõ .n. ſatiſfaciũt legendo ſimpliciter, & quod quibus permittitur legere, non permittitur cantare.

h ¶Annumerari.] Vt ca. Pſalmiſta. diſt. 23. & hic ordo Pſalmiſtatus uidetur confundi cum prima tonſura: ut per Hoſt. in Summa de ord. ab Epiſcopo qui tenent. Epiſcopat. & Abbatem in cap. cum contingat.

Pſalmiſtatus & prima tõſura æquiparãtur.

contingat. de æta. & quali. & vt hic innuitur valde fuit dubitatum an eſſet reponendus inter ordines, & communis eſt ſententia, ꝙ ſit ordo. quod quomodo procedat, vide per Ioan. Lupum in tract. de libert. Eccl in 5. q. & per Nic. Plo. in tract. de Sacramētis. in c. 1. 6. partis. num. 3. & per Doct. in d. ca. cum contingat.

Horum autem. CASVS. Multi ſumma opere cupiebant ordinari ad Ordines tam minores quàm maiores, & cum iam promoti eſſent, fuit dubitatum an indifferenter teneãtur ad cōtinentiam, & cum Matrimonium ſit Sacramentū vt eſt de fide, & à Conc. Tridē. clare hodie deciſum Seſſ. 7. videbatur inconueniens eos priuari hoc Sacramēto, cū ad euitādum quoque peccatum ſit inſtitutum, Sol. tamen vt hic habet, quia quo magis qs vult uniri Deo, eo magis debet eſſe perfectus. non obſtat obiectio, quia Docto. docent Sacramentum Matrimonii & vouere continentiam eſſe voluntatis: No clericorum quoſdam eſſe magis, quoſdã uero minus Deo mancipatos, & iō quibuſdam permittitur, vt ualeant redire ad uitam ſecularem, quibuſdam vero denegatur.

a ¶ Valeant.] Ca. 2. de cler. coniug. cum multis. eo. tit. niſi Papa diſpenſaret, per ea quæ ponit Abb in cap. cū olim. ext. eod. tit. vbi ponit quòd nō ſolum Papa poteſt ſingulariter diſpenſare: ſed poteſt uniuerſalem legem facere, quòd ſacerdotes poſſint ducere vxorem. quòd etiã deberet facere ratione de qua per eū ibi: quã tū non puto neceſſariã, nec ueram. ANT. TIM. Et in cap. 1. diſ. 32.

b ¶ His.] Scilicet conſtitutis in minoribus ordinibus.

c ¶ Interdicitur.] Ext. de cle. coniuga per totum.

d ¶ Adminiſtrationes.] Vnde nec Vicarius Epiſcopi poterit eſſe talis, cum non poſſit habere adminiſtrationem eccleſiaſticam, quod tenent Doct. tam in c. 2 de cler. coniug quàm in c. 1. eo. ti. in 6. niſi in temporali iuriſdictione: vt per Abb. & alios in ca. 2. de iudi. vbi quòd quãuis cum his Papa diſpenſaret, ꝙ poſſent retinere beneficia: eis tamen cã criminalis clericorum non poteſt committi. Sed an etiam, & in eo ſint diſſimiles quòd nō teneãtur dicere officium? Reſpon. vt traditur per Abbat. in cap. 1. de celebr. miſſ.

nium aſpirare valeant[a] his[b] autem, ſi ad ſuperiores ordines ꝓuehi noluerint, matrimonium contrahere minime interdicit[c]: ſed eo caſu nō ſolum ad ſacros ordines, & Eccleſiaſticas dignitates, & adminiſtrationes[d] admittendi non ſunt: ſed etiam beneficijs, quæcumque forte habuerint, priuãdi erunt: nam nec ea ſine prauo exemplo poſſunt, & graui ſcandalo retinere; & tales bona Eccleſiaſtica dilapidare ſolent.

Ponit continuationem ad ſequentia, h.d.

Hucuſque ſingulariter tam de maioribus ordinibus, quàm de minoribus breuiter tractatum fuit; exponimus nunc aliqua, quæ tam maiorum ordinum, quam minorum ſunt communia.

COMMVNIA tam maiorum ꝗ minorū ord.

Vidimus hactenus de oībus Ordinibus, ſequit̃ nunc videre quod commune habeant iuxta. §. fi. ſup ti. proximo, & cum iſta cōmunia reperiantur primo ex parte ipſorum Ordinū, iō ponitur. hic pręſēs tit. qui diuidit̃ in 2. partes, In prima. habetur reſpectus pręd. Ordinum adinuicem, in 2. Solēnitas ordinandi: 2, ibi, itē ſub grauit. Io. Bapt.

COMMVNIA TAM MAIORVM, quam minorum ordinum.

TIT. XXIIII.

Officium ordin.
- Minorū in maiores.
  - Reuerētia.
  - Obediētia.
- Maiorū in minores.
  - Diligāt.
  - Proſint.
- Epī in ordinandos.
  - Inſtructio.
  - Scrutiniū.
  - Modus.
    - Quo tempore.
    - Qnis.
    - A quo.

Minores debent maioribus exhibere reuerentiam. hoc dicit.

IN primis admonēdi ſūt ij, qui mino-

IN primis. CASVS. Cum in quadam eccleſia eſſent clerici cuiuſlibet Ordinis, orta. fuit inter eos diſcordia, ſiquidem maiores petebant à minoribus obedientiam iuxta c. à ſubdiacono. diſt. 93. & minores eam denegabant præter actum executionis Ordinis, q̃a incluſio unius uidetur excluſio alterius. c. non ne. Io. Bapt.

de

ri ſub ordine conſtituti ſunt & officio, vt ijs qui aut ordine p̄cellunt, aut officio reuerentiam, & obediētiam [a] exhibeant: nec per temeritatem alter alterius partes ſibi vindicet [b].

Maiores debent minoribus charitatem. h. d.

Maiores quoq; meminerint ſe maiores eſſe, non dominos; & ob id inferioribus nō tamquam ſubditis dominētur: ſed quaſi clericos honorent [c], & diligant; & tales ſint qui non ſolum præſint, verum etiā proſint [d].

Ordinatores debent inſtruere ordinandos in diuinis. h. d.

Item ſub grauis vltionis comminatione ex ordinatione generalis concilij [e] debent Epiſcopi [f] promouendos in ſacerdotes per ſeipſos; vel alios [g] idoneos viros ſuper diuinis officijs, Eccleſiaſticiſque ſacramentis diligenter

de præſumpt. & ideo quæſitum fuit quid iuris? Sol. vt hic habetur, q̄ a res omnes eo ſunt perfectæ quo ſunt ordinatæ: rationes autem adductæ ſi recte fuerint conſideratæ, nedum non obſtant, ſed potius deciſionem confirmat. Not. argumentum maioritatem, minoritatem & obedientiam reperiri in ijs quæ ſūt ordinata.

a ¶ Obediētiam.] c. a Subdiacono. di. 93. & per tot. Solet tamen diſtingui vtrum aliquid Prælatus præcipiat ſententiando, an extraiudicialiter. De his quæ pertinent ad officium, an de his quæ non pertinent ad ſuum officium, vt late per Ant. de But. in cap. ad aures. de tēp. or.

AN. TIM. Hinc obediētia ab Odō. Camer. ſic: Virtus qua legitime ſuperiorū præcepta exequūtur; & eſt pars iuſtitiæ. Tenentur autē inferiores obedire ſuis ſuperioribꝰ regulariter quoad actus exteriores: non autem quoad actus interiores, intellectum, & voluntatem, quæ ſoli Deo ſubiiciuntur, ar. text. l. cogitationis. ff de pœnis. Vide multa de hac uirtute apud S. Thō. 2. 2. q. 104. ar. 5. In aliquibus autem nō tenemur obedire, vt per eund. S. Th. in quodl. 1. ar. 15. & quodl. 2 n. ar. 10. & in 4. d. 21. q. 3. ar. 1. & Arch. Flo. 3. p. tit. 16 c. 1. §. 6 & Nauar. in Man. c. 23. nu. 38.

b ¶ Vindicet.] Vt c. 1. de ſepult. Et quō dicitur q̄s tranſgredi terminos, quos poſuerunt, partes, not. in dicto cap. 1.

c ¶ Honorent.] Vt diſt. 95. c. eſto. vbi recenſetur illud Craſſi: Non erit mihi conſul, cui ego non ſim ſenator. Pone igitur ꝙ Ep̄s aliter ſe habeat contra clericū, quā debeat, numquid clericus ſuo iure poterit obedientiā negare? Et vr̄. arg. c. cū beatus. di. 45. & d. c. eſto §. 1. & 23. q. 5. c de forma. & fides nō eſt ſeruāda nō ſeruāti. c. peruenit. 2. de iurein. Et fruſtra petit debitū, qui qđ debet non impēdit. 28. q. 1. c. ſi infidelis. cū multis cōcor. poſitis in di. c. eſto. in uerbo eſto. Conſultius tñ erit clerico, ſi per ſuperiorē agat: arg 11. q. 3. ſi Ep̄s. & 9. q. 3. c. nūc vero. Et tolerādus eſt Prælatus vſque ad ſententiam: vt 8. quæſt. 4. cap. nonne.

ANT. TIM. Vñ meminerint Prælati ſe in inferiores ſuos politicā potius retinere pōtatem quā deſpoticum dominium, quos iuſſit Apoſtolus imperare cum omni manſuetudine. 2. ad Timo. 4.

d ¶ Proſint.] Agnominatio, vt & illa: Nō ē hic orator, ſed arator & illa Cicer. Quis non potius hæc ficta credat, quam facta?

Item ſub grauis. Hæc pars ſubdiuiditur. in 2. partes, in prima habetur quæ ſolemnitas in ordinatione ſit ſeruanda: in 2. à quo Ordines ſint conferēdi: 2. ibi, illud: quoad primum hæc pars iterum diuiditur in 4. particu. in prima habetur Scrutinium præcedere ordinationem: in 2. Ordines eſſe cōferendos tēpore debito. in tertia Ordinationē eē faciendā gradatim, in quarta dolū tā in Ordinatione q̄ in executione eſſe euitandum. ſecūda ibi, igit tertia ibi, ſed nec: quarta ibi, qđ ſi furtiue. quoad primū caſus ita figuratur. Quidam Abbas cupiebat ordinari & promoueri ad certā Abbatiā diœceſis Peruſinæ, & timens admitti, nolebat examinari, ſed rogauit quendā Cardinalē vt uellet ſibi fauorē præſtare ad id conſequēdum, vnde fuit quæſitum quid iuris, cum. n. Religio ſi ſint in ſtatu perfectionis, vt Theologi docent, nimirum que caput uidebatur ei cōcedendum, Sol tamen prout hic legimus, quia nec ordines, nec beneficia ſunt ſine cognitione conferenda, ne temere in re tam graui p̄cedatur; nō obſtat obiectio, quia ſtatus ille eſt reſpectu charitatis, non autē ratione qualitatum, quæ ad id requiruntur. Not. Ordinandos eſſe inſtruendos, & examinandos: Not. 2. Examen principaliter demōſtrare an promouendus ad Ordines vel beneficium ſit idoneus.

e ¶ Concilij.] Vt in capitu. cum ſit. de ætat. & qualita.

f ¶ Epiſcopi.] Immo videtur ꝙ hoc ſit munus Archidiaconorum. c. ad hæc. de offi. Archid. Sol. Examinationem bene facit Archidiaconus, vt in contrario: ſed inſtructionem facit ſolus Epiſcopus. Vnde dicit Inno. ꝙ. non excuſatur Epiſcopus ab hac inſtructione: licet Archidiaconus examinauerit. vel forte poſſet dici, ꝙ hic loquitur quando in eccleſia non eſt Archidiaconus: vt per Abb. in c. cum ſit. de æta & qualit. vbi 2 Et alia de hoc, Vel forte non repugnat hoc: quia Archidiaconus facit vt Epiſcopi Vicarius, vt ſupra de offic. Archidiacon. in princip.

ANTO. TIM. Nota, quod Epiſcopus promouens indignum peccat mortaliter: & ignorans indignus dicitur, ita S. Thō. in 4. ſent. d. 24. q 1. ar. vlt. quilibet enim tenetur ſcire ea, quæ ad officium ſuum pertinent.

g ¶ Alios.] Scilicet clericos ſuos, & de latere ſuo miſſos. 24. diſt. c. quando.

Io. Bapt.

Paucos.

inſtruere, & informare: *Sanctius enim*, inquit, *eſt paucos* a *bonos quam multos malos* b *habere miniſtros: quia ſi cęcus cæcum ducet, ambo in foueam dilabentur.*

Ordinationem præcedere debet diligens ſcrutinium. h.d.

Præcedet autem ordinationem diligens ſcrutinium c: nec niſi qui tam verbo fidei, quam rectæ conuerſationis exemplo, Epiſcoporum, vel populari teſtimonio d probantur, ad ordines admittendi erunt. Ordinaturus itaque accipiat ſecum diuinæ legis peritos ſacerdotes e, & in Eccleſiaſticis ſanctionibus exercitatos, qui ordinandorum genus f, patriã g, ætatem, locum, vbi ordinati h ſunt; ſi litteras callent, ſi inſtructi in lege Dei, & ante omnia diligenter inueſtigent i, ſi fidem catholicam firmiter teneant.

Examen debet pręcedere collationem beneficiorũ. h. d.

Quod & in beneficiorum k collationibus obſeruandũ erit. qui enim beneficijs Eccleſiaſticis pręficiẽdi fuerint, à ſuo prius Archidiacono examinari l debent, & per ipſum poſtmodum Epiſcopo pręſentari.

Tam ſimoniace ordinatus quam ordinans ſunt puniendi. h.d.

Ipſi vero, quibus talis cura committitur, cauere debent, ne aut cuiuſquam gratia, aut cuiuſcumque muneris cupiditate illecti à vero deuient, vt in-

a ¶ Paucos.] pauci autem, vel multi dicuntur ſecũdum ſubiectam materiam: vt no. in ca. latores. vbi etiam Abb. de cler. inter. mini.

b ¶ Malos.] Argu. ꝙ melius eſt habere paucos bonos ſcholares, quam multos ignorantes: ſic Abb. in c. cum ſit. de ætat. & qual ſimile. 23. diſt. ca. tales. Item eſt arg. contra eos, qui multa inutilia allegant. de conſecra diſtin. 5. c. non mediocriter & 24. q. 1. c. ordi. & proiecti. & l. 3. § contrarium. C. de iu. ver. enucle. & in Auth. de tabel. circa medium. & no. in l. fi. C. de vſuf. & multitudo oneroſa nihil habet honeſti. authent. de refor. ad §. coll. 2.

ANTO. TIM. Idem dicit Magiſt. 4. ſenten. diſt. 24. in princ.

c ¶ Scrutinium.] De hoc ſcrutinio vide in capit. 1. de ſcruti. in ordine facien. vbi ponitur ordo, & ſeries. & diſ. 24. c. nullus. c. Epiſcopus. & c. quando. Et de hac materia vide nouiſſime per Conci. Triden. ſeſſ. 23. cap. 5. & c. 7. & c. 13. & c. 14. in decret. reforma. & ſeſſ 7. ca. 13.

d ¶ Teſtimonio.] Imò iſto caſu, quo quis haberet teſtimonium totius populi: poſſet promoueri ſine examinatione. arg. c. nullus diſt. 24. Sic & aliàs dicitur, quod ſcholaris notorie peritus poteſt tranſire ſine examinatione: vel ſaltem leur pro forma. c. conſtitutis. vbi Abb. de appell. fac. cap de Petro. diſt. 47. & cap. nalde. diſt. 93. & cap. mandata. ext. de pręſump. & not. in d cap. nullus.

Solcharis notorie peritus.

e ¶ Sacerdotes.] Sed contra c. inter corporalia. de tranſlat. & 15. q. 7. c. fi. vbi Epiſcopus licet ſolus auferre honorem non poſſit: dare tamen poteſt: Reſp. Dictio. ſolus, non excludit ſuos clericos: ſed alios clericos, vel Epiſcopos: vt not. in cap. Epiſcopus diſtinct. 24.

f ¶ Genus.] Cognationem; quia pater filio ſimilis præſumitur. l. quod ſi nolit. §. quia aſſidua. ff. de ædil. edict.

g ¶ Patriam.] Fac. l. quod ſi nolit. §. qui mancipiũ. ff. de ædil. edicto. Vnde illud: Intererit multum Dauuſne loquatur an herus. Et infra: Colchus. an Aſſyrius; Thebis nutritus, an Argis. Facit & illud, Quippe domum timet ambiguam, Tirioſque bilingues. & illud: Numquid a Nazareth aliquid boni?

h ¶ Ordinati.] Sed quomodo eundem appellat ordinatũ, & ordinãdum? Reſpon. vnus, & idẽ reſpectu diuerſorũ ordinum poteſt eſſe ordinatus, & ordinandus.

i ¶ Inueſtigent.] Quam rigide, & ad quem modum ſit facienda hęc inueſtigatio, no. in c. qñ. diſtinc. 24. Et an, & quando, & qui teneantur ſcire contenta in fide explicite, vel implicite per Abb. & alios in Rubric. de Summ. Trinit. & fid. cath. & per Card. Ara. in ſuis inſtit. Theologicis. cap. 3. & nouiſſime per Conci. Tridenti. Seſſio. 6. capit. 13. & Seſſio. 14. cap. 3. & Seſſio. 23. c. 5. & c. 7. & c. 12. & c. 14. in decretis reformat. & in Seſſio. 24. c. 18.

k ¶ Beneficiorũ.] Nedum ordinum, vt ſup § proxi.

l ¶ Examinari.] Cap. ad hæc. & cap. vt noſtrum. de offi. Archi. Sed alibi dicitur, quod iſtud eſt officium ſacerdotum. 24. diſt. cap. quando. Sol. illud verum vbi Epiſcopus ſpecialiter ad hoc eligit ſacerdotes. Vel ſi non eſt in loco Archidiaconus, vt in multis eccleſiis. Videtur ergo, quòd Epiſcopus non ſit puniendus, ſed potius Archidiaconus, qui examinat, & præſentat Epiſcopo. arg. capitu. ſi ſeruus. diſtinct. 54. Sed non eſt ita, quia Epiſcopus tenetur de facto illius, qui examinat; cum id fiat de mandato illius. Sicut exercitor nauis tenetur de facto magiſtri. l. 1. §. magiſtrum. ff. de exerc. Niſi forte examinator talis fuiſſet, vt non ſit veriſimile ipſum mentiri. argu. capitu. ſignificante. de pig. Secundum hoc ſi talis ordinatur ſine titulo, epiſcopo ignorante, examinator qui præſentauit eum, tenebitur ei prouidere. Sed ſi ille non ſit ſoluendo, habebit regreſſum contra ipſum. & hoc ideo, quia adhuc reſeruatum eſt Epo

ius exa-

dignum,& minus idoneum, aut non examinatū a ad ſacros b gradus ſuſcipiendos Epiſcopo præſentent. Qđ ſi aliter fecerint, & q indigne acceſſerit, ab altari remouebitur c, & qui donum Sancti Spiritus vēdere conati ſunt, coram Deo iā condemnati d Eccleſiaſtica dignitate carebunt.

Quæ tempora in ordinationibus ſeruari debent. h.d.

Igitur e per tres cōtinuos f dies diligēter examinentur; & demū ſabbato qui probati ſunt, Epiſcopo præſententur. Qui tamen ſecundum diuerſitatem ordinū, temporis quoque ſeruabit diuerſitatem: non enim omnes ordines, quibuslibet temporibus conferri poſſunt. nam Dominicis & aliis feſtiuis diebus g vnum, aut duos ad minores licebit promouere: ſed ad ſubdiaconatū, niſi in quattuor temporibus; & una & altera ſtatuta die h, nulli Epiſcoporum, pręterquā Romano Pontifici i licet aliquos ordinare: nec alicuius loci contraria eſt admittenda conſuetudo k.

Ponit pœnam ordinantis, & ordinati extra tempora. h. d.

Quod ſi forte, ſecus factum fuerit, ordinans quidem poteſtate priuandus eſt ordinādi l: & ordinatus, cum charecterē m mi-

ius examinandi illum: arg. c. accepimus. de ætat. & qualit. ne ordinatus in opprobrium clericalis ordinis mendicet. c. ad ſupplicationem de renunc. & c. diaconi, diſt. 93. & not. in d. c. ad hæc.

a ¶ Non examinatum.] Sed an ſi non examinatus idoneus ſit in omnibus habet adhuc locum quod hic dicitur? Et non uidetur; cum culpa ſit tantum in ordināte nec alieno uitio debeat quis prægrauari. l. ſancimus. C. de pœn. & arg. in c. cum ſecundū. de præb. ſed in contrarium facit hæc littera hic, & c. qđ. di. 24. & non propter ſuum uitium, ſed ordinantis: vt 70. d. c. 1 & 16. q. 7. c. decernimus. itē cum non intrauerit per hoſtium, debet mori, ſicut Remus. l. fi. ff. de re. diuiſ & no. in ea. fin. dicta d. 24.

b ¶ Sacros.] Idem ſi ad minores ordines. cap. fi. d. 24. vel appellat hic ſacros omnes ordines, & ita non eſt neceſſaria extenſio, fac. not. d. 32 in ſum. & ſup. de his qui ſunt in ſacris. & eet. in Rubrica.

c ¶ Remoueb.ſ.] Si quis tamen in minori crimine exiſtens ordinari ſe permiſerit, non deponet: ſed pœnitētia ei imponetur: vt d. 68 c. 1 & diſt. 82. c. presbyter. & ext. de renun. cap niſi. §. propter criminis conſcientiam.

d ¶ Condemnati.] Sunt ergo tales ipſo iure ſuſpēſi, vt 1. q. 1. cap. requiruntur, & concord. cap quando, & cap. fi. diſt. 24.

Io. Bapt. Igitur. CASVS. Orta fuit leuis controuerſia inter Archipresbyterum Mediolanēſem & quendā Petruſinum, ſiquidem archipresbyter uolebat Petruſinum ordinari extra quatuor tempora: dicebat n. id non eſſe a iure alienum, cum tempus nil habeat commune cum Ordine, Petruſinus autem id denegabat, ſed cum nollet ſecum de hoc diſputare, remiſit ſe ad diſpoſitionem iuris, vnde quæſitū fuit quid agendum eſſet, Sol. fuit data prout hic legimus, quia tempus eſt circumſtantia ſine qua actio non dicitur undique moralis ca. 2. 3. diſ. 29 & ideo nec etiam tenet obiectio not. argu. quamli. actionem] faciendam eſſe tempore conuenienti, & ſtatim, alioquin nō eſt, regulāter virtuoſa c. nō ſatis. d. 86

e ¶ Igitur.] Fac. c. quando. ante fi. d. 24.

f ¶ Continuos.] Licet hoc uerbum ſignificet, vt non detur aliquod interuallum: vt in c. ceterum. ff. reſcrip. tamen qđ hic dicitur non eſt ita Hebraice intelligendum: arg. l. ꝙ dicimus. ff. de ſolut & cap. quia propter. de elect. Poterit ergo interuenire probabile interuallū: cū id nec in ſtipulatione urgetur. l. continuus, in princi. de verb. oblig. intellige ergo continuationem eſſe debere de die ad diem; ſcilicet vt nulla de tribus diebus non examinetur: nō de continuatione momenti ad momentum, vt dicimus in vſucapione. Continuatio.

g ¶ Feſtiuis dieb⁹.] Sed an omnibus feſtiuis diebus poſſint minores ordines conferri? Reſp. vt per Abb. in d. c. de eo. extr. de tēp. ord. in fi.

h ¶ Die.] Scilicet in ſabbato Sancto, & ſabbato ante dominicam de Paſſione. c. de eo. de tem. or.

i ¶ Romano Pōtifici.] Nota ergo, ꝙ tempus non eſt de ſubſtantia ordinis, quia tēporis determinatio circa ordines eſt inducta de iure poſitiuo, ideoq nō attingit Rom. Pontificem. Ita Ab. in c. de eo. de tempor. ordin.

k ¶ Conſuetudo.] Indulgeretur tamen, quando conſuetudo eſſet antiqua, & multi eſſent ordinati extra tempora: vt in cap 2. de tem. ordi. vbi not.

l ¶ Ordinandi.] Cap. 2. de temp. ord.

m ¶ Characterem.] Cap. pen. de tem. ord. & ſic not ꝙ aliquid factum tenet, licet id fieri non deberet. Simile eſt, ꝙ puer non eſt ordinandus ad ſacros ordines: ſi tamen ordinetur, character imprimitur. cap. uel non eſt compos. de temp. ord & not. in cap. vni. de cler. per. ſal. prom. & per Abb. in c. pro illorum. de præb. ſic non debet quis a Iudæo, vel pagano baptizari: baptizatus tamen non eſt rebaptizandus. ca. 1. de ſum. Trin. & fide Cath. & de conſe. di. 4. cap. a quodam. & cap. Romanus.

ANT. TIMO. Illud quæritur an ordinatus ab Epiſcopo hæretico ſuſcipiat in ordinatione characterem: & an hæreticus Epiſcopus poſſit conferre ſacros ordines: de qua quęſtione vide per Magiſt. in 4. ſent. diſt. 25. & per Doct. ibi. Concludunt

enim

enim quod fie, ſi formam ſeruat, & habet intentionem faciendi quod facit Eccleſia, confert quantū ad ueritatem ſacramenti: ſecus autem quantum ad utilitatem, D. Bonau. ibi ar. 1. q. 2. & Duran q. 1. nume. 6.

a ¶ Penitentia.] Scilicet, arbitraria; cū non ſit a iure determinata, l. 1. §. ait prætor. ff. de iu. de lib.

Io. Bapt. Sed nec. CASVS. quidam deſiderio moti vt beneficiū Eccleſiaſt. cito cōſequi valeant omnes ordines ſimul recipere volebat. quidam uero alij vt citius ad finem intentum peruenirēt per ſaltū ad eoſdē accedebant, ad idque mouebantur quia Ordines ſunt diſtincti, & habent characterem diſtinctum, vt communiter Canoniſtæ docent, licet varijs in locis, qua de re fuit quæſitum quid iuris, Sol. vt hic legitur, & ratio eſt, q̄a congruentia ipſorum id requirit, vt de hac ratione ſua dente nec etiā obiectio aliquid cōcludit. No. Ordines tam in executione quàm in collatione eſſe diſtinctos & ordinatos: No. 2. tempus ipſorum Ordinum eſſe de iure poſitiuo, & ſi inordinate conferantur, non reiterantur. cap. 1. de ord. per ſalt.

nime dubitetur recepiſſe; pœnitentia [a] tantum præuia, in ſuſceptis ordinib[us] miniſtrare ſuſtinendus erit.

Nec vna, nec duabus diebus continuato ieiunio duo ſacri ordines conferri poſsūt, h.d.

Sed nec vno die, nec duobus continuato [b] ieiunio ad duos quis poteſt ſacros ordines promoueri arbitrarie ordinati ſuſpenſionis imminente pœna [c].

Minores ordines omnes ſimul conferri poſſunt. h.d.

Diuerſum ſtatuitur de minoribus, qui omnes [d], vel vnica die conferri poſſunt.

Cum promoto per ſaltum poteſt, prætermiſſo ordine repetito, diſpenſari. h.d.

Per ſaltum vero ſi promotus fuerit quis, ſolenniter, ordine prætermiſſo repetito, [e] ex miſericordia miniſtrare permittendus erit [f].

Promotus ad ſacros ordines furtiue contra prohibitionem prælati nō poteſt fieri ſacerdos, niſi prius fuerit monaſterium ingreſſus: ſecus ſi non contra prohibitionem; quia tunc poteſt Epiſcopus pro arbitrio diſpenſare. h.d.

b ¶ Continuato ieiunio.] Quia continuatio iſta facit de duobus unum: & illa coniungit 16. q. 3. §. poteſt. verſic. hinc, de præſcriptionibus, & 7. q. 1. c. illud. & c. nihil. Sic cū biſſextus occurrit duo dies pro uno computantur: vt inf. de verb. ſignif. c. quæſiuit. & ff. de min l. denique §. minorem. Sed argu. contra l. cum heres. §. Stichus. ff. de ſtatu lib. Item contra c. cum a patribus. diſt. 75. Sol. ibi in ordinante diuerſos hic in ordinante eoſdem.

ANT. TIM. Ita per Conc. Trid. ſeſ. 23. ca. 11. de reform.

c ¶ Pœna.] Concor. c. litteras. de temp. ord. Not. q̄ diſpoſitio pœnalis, loquens de vero extenditur ad fictum. quod verum eſt, quando in utriſque militat eadem ratio: vt traditur per Cano. in c. cum dilectus & in c. ad audientiā. de elec. & per Ioan. An. in c. fi. de conſuet per Legiſtas in l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure. & in l. ſi is q̄ pro emptore. ff. d vſu.

d ¶ Omnes.] Habetur in c. de eo. de temp. ord. & in c. pen. & c. fi. de eo qui furt ord. ſuſc. & utrobiq; not. Hoc tamen obtinebit, niſi in contrarium extaret conſuetudo: illa enim ea, quæ de ſe ſunt licita, reddit illicita. c. cum olim. de cler. coniug. & c. ſuper eo. de cogn. ſpiritu.

e ¶ Repetito.] Sed quid ſi nullum quis minorem ordinem habuit, & promoueantur ad ſacerdotium, numquid recipit ordinē? Quidam q̄ non: arg. ca. ſicut. d. 40. Alij contra in omnibus ſacris præter Epiſcopalis: ſed alij nec Epiſcopalem ordinem uidentur excipere; cū is etiam ſine presbyterali poſſit conferri, vt per Abb. in c. ex litteris. de exce. prælat. dic vt not. in c. vni. de cleric. per ſal. prom. & in dict. c. ex litteris.

ANT. TIM. Refert hic opinionem Abb. qui in d. ca. ex litteris, ſequutus alios canoniſtas exiſtimat q̄ Epiſcopatus ſit ordo, dicit quod officium Pōtificale nō poteſt exerceri ſine presbyterali: ſed q̄ pōt bene Pontificalis ordo haberi ſine presbyterali. Vnde ſecundum opinionem Io. Andreę habebit in habitu, nō in actu. & ratio eſt ex glō. in c. ſollicitudo. d. 22. quia laicus recipit ordinē ſacerdotis, & Epiſcopatus, quia character imprimitur ſi conferatur in forma Eccleſiæ, ab eo qui poteſtatem habet. Contrarium tenet glo. in c. 1. de cler. per ſal. prom. quod ſi quis ordinatur in Epiſcopū prætermiſſo diaconatu, uel ſubdiaconatu, Epiſcopus eſt: dum tamen fuerit ſacerdos; ita etiā paſſim omnes Theologi. D. Bonauen in 4. ſent. d 24. ar 3. quod impoſſibile eſt aliquem promoueri, in Epiſcopum ſacerdotio omiſſo, Idem D. Tho. p. 3. in addit. q. 40. ar. 5. dicens q̄ nullus poteſt recipere Epiſcopalē poteſtatem, niſi prius habeat ſacerdotalem: nam Epiſcopatus ab ordine ſacerdotali dependet. ita Guglie. Pariſi. Epiſcopus in lib. de ſacramentis cap. 7. cui difficultati poſſemus reſpondere, quod ita Abbas intelligit, q̄ ordo Epiſcopalis poteſt conferri non ſacerdoti, ideſt, poteſt eligi qui non ſit ſacerdos: licet non ille, qui non ſit in ſacris ordinibus conſtitutus, ideſt in ſubdiaconatu ſaltem vt ſupra de elect. §. igitur, non autem quod poſſit conſecrari, & officium exercere.

f ¶ Erit.] Ca. uni. de cle. per ſal. promo. & c. ſollicitudo. diſt. 52. & hoc caſu ſolus Epiſcopus diſpenſare poterit ſuo iure: vt not. in d. c. vni.

Io. Bapt. Quod ſi furtiue. CASVS. Quidam non ſanctitate, ſed malitia moti, volebant ordinari decipiendo Epiſcopum, & aſſerendo ſe eſſe baptizatos. putabant autem id eſſe ſibi licitum arg. l. 1. ff. de dolo, & quia ſacramenta ſunt inter ſe diſtincta. Sol. vt hic legimus, quia Sacramenta ſunt Sancte ac rite recipienda, & Baptiſmus eſt fundamentum omnium

nium aliorum, vt de fide habemus, & ideo Obiectiones non tenent. Not argumentum quod furtū etiam in re uere ſpirituali committitur. Not. 2. Baptiſmum eſſe neceſſarium ad Ordinem recipiendū, de neceſſitate Sacramenti, cum ſine eo Ordo non conferatur, c. ſi. de cleri. non baptiza.

falſo: ſicut ſimulans ſe habere dignitatem, & non habens. l. eos. ff de falſ. & per Abb. in capit. 1. de eo qui furt. ord. ſuſce. Sed contra hoc, quod hic dicitur: Facit, quod fieri uidemus quotidie, videlicet quòd ſimplex clericus dicit epiſtolam, & non eſt ſubdiaconus. Sol. ſecundū Hoſt. quòd hoc quod hic dicitur, habet locum, quando in ſolemni apparatu non ſubdiaconus dicit Epiſtolam, vel non diaconus Euāgeliū, vel non preſbyter miſſam: ſecus ſi non in ſolemni apparatu fac. c. vt quiſquis. extr. de uit. & honeſta.

Quod ſi furtiue [a] ad ſacros ordines quis irrepſerit, diſpiciendum erit, an prælati ſub anathemate præceſſerit interminatio; tūc enim nulla ratione ad ſacerdotalē poterit [b] ordinem promoueri: niſi regulari habitu ſuſcepto laudabilem aliquandiu duxerit vitam. quo caſu ſecum miſericorditer diſpēſari poterit: alioqui nulla præcedente inhibitione, cōdigna ſatisfactione impoſita, pro ſuo arbitrio cū illo poterit Epiſcop[us] [c] diſpenſare.

Non ordinatus miſcens ſe diuinis, numquam poterit ordinari. h. d.

Quod ſi is qui nullum adhuc penitus attigit ordinem, diuinū aliquod officium [d] exercuerit, & ab Eccleſia, erit abijciendus [e], & numquam ordinandus [f].

Qui nondum baptizatus ordinatus eſt, debet baptizari. & rurſus ordinari. h. d.

De eo, qui non baptizatus ordines ſuſceperit, valde dubitatū eſt [g] de quo poſt multam tandem diſcuſſionem obtētum & conſtitutum fuit, vt baptizetur, atque iterum [h] ordinetur, & merito. Cū enim baptiſmus omnium ſacramētorum ianua ſit & fundamentum, ſuperædificari [i] non potuit, vbi fundamentum [k] defuit.

Sacros ordines tantum Epiſcopus confert: minores interdum & alij. & Epiſcopus qui loco non dignitati renunciauit, ſacros ordines conferre poteſt; ſecus ſi etiam dignitati; quia tunc ſolum minores confert. h. d.

Illud poſtremo o-

a ¶ Furtiue.] Furtiue promouetur, qui citra conſcientiam ſui Epiſcopi, & ſine examinatione promouetur. 63. diſt. cap. extra conſcientiam. & c. qui diſt. 24 & cap. ſi & per tot. de eo qui furt. ord. ſuſcep.

b ¶ Poterit.] Ingreſſus ergo monaſteriū nō tollit irregularitatē, licet facilitatē diſpenſandi præbeat, de quo in c. 2. de apoſt. & fac c. ſi. de eo qui furt. ord. ſuſcep.

c ¶ Epiſcopus.] No. caſum in quo Epiſcopus ſuo iure diſpenſare poteſt, de quo dic, ut per Ab. in cap. 1. de eo qui furt. ordi ſuſce. itē intellige hoc. niſi Romanus Pōtifex manum apponuiſſet ſecundum ea, quæ ponit Abb. in cap. poſtulatio ext. de cler. excom. miniſt. nu. 10.

d ¶ Officium.] Niſi ex neceſſitate forte baptizaret, quod eſt licitum etiā libet 30. q. 1. ad limina. & diſt. 93. c. diacones. etiam hæreticus. c. a quodā, de conſe. diſt 4. dummodo in forma Eccleſiæ. 24. q. 1. ca ſi quem, & de ſum. Trin. & fid. cathol. c. 1. §. ſacramentum. fac. cap. ſi quis per ignorantiā. 1. q. 1. & infra de ſacramen. §. pen. & §. fin.

ANT. TIM. Ex quo in ſacramento ordinis datur poteſtas ad aliquid ſpirituale, vt habetur in Conc. Floren. ſequitur quod ille qui non habet ordinem, non habeat officium, ac poteſtatem exercendi diuina.

e ¶ Abijciendus.] Verbum hoc deſignat tria, ſecūdum Hoſt. videlicet excommunicationem, priuationem beneficij, & depoſitionem, ut per Abb. in capit. 1. de cler. excomm. miniſt.

Simulās dignitatē tenet de falſo.

f ¶ Ordinandus.] Adde quòd tenebitur etiam de

g ¶ Dubitatū eſt.] Vt in cap ſi. de preſbyter. non baptiz.

h ¶ Iterum ordinetur.] Ex hoc apparet, quòd nullū ordinem recepit. & quod dicit, Iterum, ad factū refertur fac. c. 1. de preſbytero non baptizato. nam ſi primo ordinem ſuſcepiſſet, non ordinaretur iterum. 1. quæſt 1. c quòd quidam.

i ¶ Superædificari.] 1. q. 1. cap. cum Paulus.

K ¶ Fundamentū.] Vt diſt. 32. § uerū. Sed quid ſi iſte nollet de nouo ordinari? Reſpō. remanet laicus: licet non deberet matrimoniū contrahere; licet ſi cōtraheret, matrimonium eſſet ualidum. ut per Abb. in ca. 1. de preſbyter. non baptiz.

ANT. TIM. Ita etiam Magi. in 4. ſent. diſt. 2.

Illud. CASVS. Io. Bapt.

Quidam Epiſcopus de facto renunciauit Epiſcopatui, hac tamen renunciatione non obſtante, nolebat nihilominus Ordines conferre, ea ratione motus, quia cum facta infecta reddi nequeant l. in bello. § factæ ff. de capt. & poſtlim. putabat propterea adhuc retinere poteſtatem. Sol cum diſtin. ut hic dicitur, quia ſine poteſtate non poſſunt ordines cōferri; licet autem dictum illius §. ſit uerū, tā per oppoſitum factū pōt quis aliquo iure priuari, & idō non tenet obiectio. No. inde argum. quod Ordo Epālis imprimat characterem, cum in Epo remaneat aliquid poſt renūciationē de Epālu factā. No.

a. poteſtatē aliqd faciendi dati aliqñ habitu tātū, aliqñ etiā actu c.1 de Ordin.ab Epiſcopo qui renunc.
a ¶ Aliis.] Vt Abbatibus, vt ca quoniā diſt. 69. & cap. cum contingat. de ætat. & qualita.
b ¶ Poſſit.] Sed quō id poterit, cū careat obiectis, & ſubiectis? Reſpon. ad inuitationem, & requiſitionē alterius.
c ¶ Executionem.] Characterē aūt imprimit, qd' ſatis innuit hæc littera. Et ſcd'm hoc aperte ꝓbatur, ꝙ Epatus eſt ordo, & imprimit characterē: aliàs vt quid poſitiuū in totū tolleret renūciatione: no. Ab. ꝑ illū tex. in c. vni. de or. ab Epō qui renun. Epatui. Et de hoc notaui ſup. de ior. perſo. Eſt ergo ſuſpenſus q à ſuſpenſo recipit ordines, 1.q.1.c. ſtatuimus. & reſignatio non abſtulit ſibi ordinem: ſed executionem.

Epatus eſt ordo.

d ¶ Craſſa.] Vt qñ quid publice notū eſt, iuxta c. ff. de verb. ſign. Si tñ clericus aliquandiu fuiſſet extra prouinciam, adhuc poſſet dici, ꝙ nō eſſet ſua ignorantia craſſa: licet fuiſſet res publice in loco. nor. arg. l. optimā C. d' cōtrā. & con. ſtip. & c. ex tenore. de teſt. & c. cum in tua. q mat. accuſ. poſ.
e ¶ Ignorātia.] Sim. de cle. excomm. c. penul. & c. 1. & fi. de or. ab Epiſcopo qui renun. Epiſcopatui.
f ¶ Diſpēſare.] Immo nō vr̄ neceſſaria diſpēſatio: cum ꝓbabilis facti ignorantia ex toto quē excuſet. l. error. & l. ignorātia ff. de iu. & fact. igno. Reſp. licet probabilis ſit ignorantia: eſt nihilominus neceſſaria diſpenſatio; qa cum talis ordinar, non haberet executionem. ſui officij: & cum aliis conferre non potuit. 1. q. 1. c. ſtatuimus & 1. q. 7. c. Daibertum. & l. traditio. ff. de adquir. re. dom. & ꝑ non dato debet haberi, quod ab illo datur, qui de iure dare non poteſt: vt de iur. patr. ca. qd' autem. in fi. alij aliter: vt not. in c. 1. d' or. ab epiſcopo. qui re. ep.

mittendum non eſt, quòd inter minores & ſacros ordines illa eſt differētia, quia maiores ab Epiſcopis: minores vero etiam ab alijs [a] quandoque conferuntur. Vnde de eo quæſitum eſt, qui Epiſcopatui renūciaſſet, an, & quales ordines cōferre poſſet. In qua ſpecie obtinuit diſtinctio: vt ſi quidem loco tantum quis renunciaſſet, eos quos ante renunciationem poterat, rogatus conferre poſſit [b]. Quòd ſi non ſolum loco, verū etiam dignitati renūciauit, minores tantū quis ab eo recipere, & in illis deſeruire, & ad maiores, ſi reperiatur idoneus, poterit promoueri.

Ab eo qui renunciauit loco & ordini Epiſcopali, ſacri ordines non ſunt recipiendi. h. d.

Sanè ſi ab eodem ſacros ordines ſcienter quis receperit, qa indignum ſe fecit, officij non habebit executionem [c], vbi autē non ſcienter (niſi craſſa [d] & ſupina fuerit ignorantia [e]) diſcretus Pontifex diſpenſare poterit [f].

QVI PROMOVERI NON poſſunt.

TIT. XXV.

QVI PROMOueri non poſſunt.

Io. Bapt.

Cum inter communia ipſorū Ordinū quędam ſecūdo loco reperiantur ex parte Ordinandorum, ideo poſt pręcedētem tit. ſequitur iſte: qui diuiditur in duas partes. in prima habetur, quas ob cauſas qa in communi ſit remouendus ab Ordine, in ſcd'a. cauſę iſte explicantur. ſecunda ibi, ratione ſubiectionis.

Non poſſunt promoueri.
- Ex ſubiectione.
- Ex delicto patrato.
- Suſcipione futura.
- Corporis læſione.

QVoniam vero. CASVS hic non ſignatur, Nota tamen cauſam iſtius diſtinct. quia ratio impedimētum aut oritur ab extrinſeco, & hinc datur ſubiectio, aut ab animo, & ſic aut ob commiſſum delictum, aut ob contractam ſuſpitionem de delicto, aut à corpore, & vocatur uitium corporis.
g ¶ Præcaueri dēt.] Not.

Ponit quattuor cauſas, ſiue reſpectus, ob quos prohibentur homines ordinari. hoc dicit.

QVoniam vero precaueri [g] debet, quod uel infirmari, vel vituperari poteſt: ſciendum eſt, quoſdā eſſe, qui nō ſunt ad Eccleſiaſticos

ordines admittendi, quod fieri contingit quattuor ex cauſis [a]. Aut enim quis promoueri impeditur ratione ſubiectionis, aut ratione delicti iam patrati, aut ſuſpicione futuri lapſus, aut ob corporis læſionem.

Seruus, & libertas nō poſſunt ordinari.h.d.

Ratione ſubiectionis promoueri impediuntur ſerui [b], eos enim, niſi à dominis libertatem conſecuti fuerint, nullo debet ordine Epiſcopus inſignire [c]: liber enim eſſe debet, qui diuinæ aggregandus eſt militiæ [d]. Quapropter nō ſolum ſerui: ſed nec qui retēto obſequio [e] manumiſſi ſunt, cum adhuc ſeruitutē quandam ſeruire videantur, ſunt ad clericatus ordinem promouendi. quòd ſi contra factum fuerit, tam ordinātis, quam eius, qui ſacro præcinctus eſt cingulo, canonicis pœnis [f] coercenda eſt audacia.

Ordinatus ſciente domino fit ingenuus.h.d.

Si tamē ſeruus ſciēte [g] domino fuerit ordinatus, ex hoc liber erit, & ingenuus [h].

Manumiſſus ab Eccleſia vt eidem ſeruiat in diuinis non poteſt ſe transferre ad aliam Eccleſiam: ſecus ſi ſimpliciter fuerit manumiſſus. h.d.

Quod ſi quis Eccleſiæ ſeruili conditione obnoxius ab eadem manumittatur, vt inſignitus ordine clericali in ea perpetuo ſeruiat [i] in diuinis, liber factus, & ordinat° ad aliam ſe transferre nō

Nota futura eſſe præcauenda. 23. diſt. c. in nomine domini. & diſt. 63. c. cum Hadrianus. & 1. q. 7. cap. conuenientibus. circa prin & not. in c. 1. de ſer. nō ord. vnde ſumitur.

a Cauſis.] Not. verbum cauſæ, & verbum rationis promiſcue ſumi. Cic. in epiſto. fam. lib. 15. ad Catonē: Cum autem ad Cybiſtra, propter rationem belli quinque dies eſſem moratus fa. l. eas obligationes, ff de cap. dimi. Quidam tamen inter hæc differentias ponunt: vt per Io. Monach. in ca. ſi. de iuram. calum. Ratione ſubiectionis. hæc pars ſubdiuiditur in 4. par. in 1 habetur declaratio 1. impedimenti. in 2. declaratur. ſecundum, in 3. explicatur tertiū: in 4. demonſtrat quarsum. 2. ibi, patrati. 3. ibi, ſed & ſi, 4. ibi, cauenda ſunt: quoad primum poteſt caſus in communi ita figurari; Quidam non habens litteras dimiſſorias proprij Epiſcopi, uel fortaſſe erat ſeruus, ſeu libertinus, ſeu monachus, cupiebat nihilominus ordinari, unde quæſitum fuit quid iuris, & eum ſecundum Apoſt. relatum in c. 1. de coniug. ſeru. in Chriſto. neque ſeruus neque liber reperit, propterea quæuis ſubiectio non uidebat poſſe impedire: Sol. vt in hac parte legimus, ſiquidem Sacramentum Ordinis nemini eſt conferendum cum alterius damno uel iniuria nō obſtat obiectio quia intelligitur reſpectu ſalutis æternæ, & vt euitari poſſet peccatū: No. inde quanta, & qualis ſit libertas clericorum quod nulli laico cum eo ſint ſuperiores debent eſſe ſubiecti: no. a. caſū in quo quis poteſt ordinari adiecta conditione ca nullus. c. eo. de ſeru. non ordin.

Io. Bapt. b ¶ Serui.] Intellige de Chriſtianis: nam de aliis nulla eſt dubitatio; cum careant baptiſmate, vt ſupra tit. prox. §. de Lo. De iure enim etiam fideles iuſto bello capti capientium fiunt ſerui: vt per Inno. in c. ſicut. de iureiur. licet conſuetudo ſeruet contrarium: vt per Abb. in c. 1. de conuer. infidel.

fac. tit. de coniu. ſeru. per totum.

ANT. TIM. ita habetur in canonibus Apoſtolorum determinatum, c. 81. & in concil. Tolet. 9. can. 11. Lege D. Bona. in 4. ſen. d. 25. ar 2 q 4.

e ¶ Inſignire.] Sed videtur, q non ſit curādum de origine, vel nobilitate. c. venerabilis de præb. & c. ad decorem. de inſt. Sol. de origine alia nō ſeruili nō curatur: ſed de ſeruili bene curatur, vt hic. & q. 1. de ſeru. non ord. & c. conſuluit. eo. tit. & c 1 de fil. pſbyter. Simile eſt q de nobilitate ſanguinis nō curatur: ſed bene de nobilitate cōuerſationis. c. cū deputati. de iud. & de cler. pere. per totum. vt per Abba. in d. c 1. — De qua origine curādū.

ANT. T I. Fit aūt vt non ordinetur ſeruus ob vtilitatē, & dignitatē clericalis ordinis; ita Leo Papa in ca. admittuntur. d. 54.

d ¶ Militiæ.] Sic c. nullus. d. 54. fac. illud Euan. Nō pōtis duob' dn̄is ſeruire.

e ¶ Obſequio.] Vt c. quicūq; d. 54 Sed cōtra. c. nullus. ext. de ſer. nō or. Sol. operas ſpūales pōt dn̄s in ſeruo ad ordinē dū manumiſſo retinere, vt ibi: ſed nō ſpales, vt hic: dū tn̄ dictas ſpūales operas retineat in continēti poſt manumiſſionē: vt per Ab. in d. c. nullus. — Manumittens retinet operas ſpūales.

f ¶ Pœnis.] Vt in c. ſebus. & c. ex antiquis. & c. ſi ſeruus. & per totum. diſt. 54.

g ¶ Sciente.] Arg de taciturnitate, qd præiudicet. fac. c. 2. de his, quæ fi. à prælat. & 25. diſt. c. diaconus. ubi no. & d. 28. c. diaconi.

AN. TIM. Et infra annū a ſcientia dn̄i ſui pōt reuocari ſcdm Raym. & poſtquā reuocatus fuerit nō poteſt amplius dominus inicere manus in eum ſine excommunicatione ſecundum Innoc.

h ¶ Ingenuus.] Sed quō erit ingenuus; cū ingenu' is ſit, q liber naſcit. inſt. de inge in pr. expone ingenuus, id ē, plene liber, ad eo vt dn̄s nullū ſibi obſequiū deberi poſſit prætēdere: vt not Ab. in c. 1 ext. de ſer. nō or. Quid ſi ingenuus factus operas pactas detrectet pſtare? Reſ. vt in c. nullus. de ſer. non or.

i ¶ Seruiat.] Sed immo non uidetur poſſe tradi libertas

bertas ſub conditione, vt quis eccleſię ſeruiat. vel ordinem ſuſcipiat, nec temporali poteſt pro ſpirituali tradi. 1.q.2.c.quàm pio. & ca. 1.de ſerui. non ordinan. & c.fin. de pact. Quidam quòd hic eſt modus, nō conditio: ꝙ ſatis deſignat dictio, Vt, ad not. per Bal. in l. quibus dieb. §. Termilius. ff. de condi. & demon. Vel aliter ſpiritualis res eſt libertas: & ideo pōt venire in commutationem cum alio ſpirituali. Vel aliter, qđ hic ponitur, potius ſonat in monitionem, quàm in modum, vel cōditionem. c. ſignificaſti. de elect. vel dic vt not. per glo. & Ab. in c. eo libētius. vbi ponuntur & aliæ ſolutiones.

Libertas res ſpiritualis.

a ¶ Abſolute.] Id eſt, abſque ullo pacto, ut Eccleſiæ ſeruiat. Vel abſolute, idest, ſimpliciter vt ſeruiat Eccleſiæ nō addendo, quod perpetuo ſeruire debeat.

Abſolute.

b ¶ Abbatis.] Et non ſolum Abbatis, ſed etiam monachorum requirenda uidetur uoluntas. 19. q. 3. cap. ſtatuimus: Hæc enī eſt quędam alienatio, vnde nō poteſt fieri ſine conſenſu omnium. 12. q. 2. c. ſine. fac. c. 3. & quod ibi not. & c. 2. diſt. 1. 57. & 16. q. 1. c. ſi quis monachus. & cap. cum pro utilitate. Poterit autem talis monachus ordinari non ſolum à prælato, in cuius diœceſi conſtitutum eſt monaſterium: uerum etiam eius diœceſis, in qua natus eſt, ſecundum Abb. in cap. poſtulaſti. de for. compet.

poterit: ſed ſi abſolute a manumiſſus fuerit ad aliam tranſeundi nō erit licentia deneganda.

Monachi non ordinantur, niſi de licentia Abbatis. h.d.

Monachi quoque, niſi de ſui fuerint Abbatis b voluntate præpoſiti, ad Eccleſiaſtica non ſunt officia promouendi.

Licentia conceſſa à ſuperio e religioſo. vt poſſit conſentire prouiſioni de ſe factæ, nō valet. h.d.

Strictius c adhuc agitur cum religioſis, non ſolum circa ordines: ſed etiam circa electionem, vel prouiſionem d quamlibet: ſi cui enim à ſuperiore ſuo licentia concedatur, vt electioni, vel prouiſioni, ſi quam e de ipſo fieri contigerit, ſuum accommodare poſſit conſenſū f, quia ambitionis g vitio viam parat, talis licentia nullius h firmitatis i exiſtet.

Non poteſt quis ab extraneo Epiſcopo ordinari, niſi de licentia ſui ordinarij, quam concedere poterit etiam Vicarius, & capitulum, ſi ſedes vacet, vel qui adminiſtrat. h.d.

Pari ratione conſtitutū eſt, ne quis alienæ k diœceſis virum præter proprij ſuperioris l licentiam ordinare audeat: quam tamē Epiſcopo in re-

ANNOTATIO. Vide Panor. in c. quod Dei. de ſtat. mon. nam licet non poſſit ſine licentia ſui abbatis promoueri: poteſt tamen ad hoc Abbas ſi noluerit compelli ob bonum publicum, ſecundum Doct. vt dicit Abb. ibi nu. 12.

c ¶ Strictius.] Id eſt, ſtricte, vel ſtrictius quam regulariter cū ceteris, præſertim ſęcularibus clericis.

d ¶ Prouiſione m.] Latum uerbum. & comprehēdere poteſt nominationem, & poſtulationem, præſentationem, & collationem. & fac. quod not. de elect. in 6. cap. ſi compromiſſarius §. idem.

Prouiſio

e ¶ Si quam.] Licet hoc uideatur reprobare licentiam generalem. & merito, quia forſan eligeretur ad locum, cui non expediret illum præfici: & forſan prælatus licentiam ſpecialem daturus non eſſet ad illum: tamen idem uidetur dicendum de ſpeciali, uel ſi exprimatur locus; puta, quòd conſentire poſſit ſi eligatur ad talem prælaturam, forte vacantem, cum ibi ſit eadem ambitionis ratio: vt no. in cle. ſi. de ele. vnde ſumitur.

f ¶ Conſenſum.] poteſt tamen & debet ex poſt facto intra tempus, iudicis arbitrio moderandū quęrere prælati ſui licentiam, vt electioni poſſit ſuum cōſenſum accommodare; alias amittet ius ſibi ex huiuſmodi electione quæſitum: vt in extrau. Benedicti 12. ſub titu. de ele. quæ incipit ſi religioſus.

g ¶ Ambitionis.] Quæ ſæpe religioſorum oculos excęcat: vt c. quorundā de ele. in 6.

h ¶ Nullius.] Per hoc dicendum eſt, ꝙ etiam electioni prius factę ipſo religioſo ignorante, conſentire non poſſet, quaſi ſuper certo danda ſit talis licentia, fac. c. 1. de conceſ. præb. in 6. in uerb. ſubiunctū in fin. & not. in cle. ſi. de elect.

i ¶ Firmitatis.] Si ergo ex tali licentia conſentiret, cōſenſus nō ualeret, & priuatus eſſet omni iure ſibi ex electione quæſito. c. ſi religioſus. 3. reſpon. de elect. in 6. Videtur tamen ꝙ iſtis licentiis data clerico ſæculari de conſentiendo, & tranſeundo ualeret: quia quo ad ſolum conſenſum non eſt neceſſaria. Propter uim enim profeſſionis magis notatur ambitio in profeſſo, & licet actiua poteſtas eligendi nō detur ad beneficium non uacans, c. conſtitutus de cōceſ. præb. paſſiua bene datur, ca. ſi. de fil. presby. c. 1. & cap. 2. in 6. & not. in cle. ſin. de elect.

Ad beneficiū non vacans, nō datur actiua poteſtas, ſed paſſiua.

K ¶ Alienæ.] Quid ſi proprium quidam clericū ordinare uelit, vel iudicare; ſed tamen in aliena diœceſi? Reſpon. non poterit id facere, niſi de conſenſu diœceſani, & clericorum ipſorum: vt per Ab. in c. ex tuarum & in c. quia nos de aut. & uſu pal.

ANNOTATIO. Ita habetur in can. Apoſt. 16. & Antiochen. Conc. can. 11. c. nullum Epm. 9. q. 2.

l ¶ Superioris.] Superior autem hoc caſu dicitur Epus: vt in c. cū nullus. de tem. or. in 6. excipitur tñ ab hac generalitate caſus, qui ponitur in d. c. cum nullus. §. fin. Datur tñ cautela ad recipiendum ordines ab Epiſcopo nō ſuo ſine proprij Epi licentia, videlicet, vt quis beneficium obtineat prius ab alio Epō, tunc enim cum ratione beneficij incipiat eſſe ſubditus conferentis, poterit ab eodem ordinari, de quo late per Abb. in c. cū iam dudum. de præb.

Cautela

G Reſpo-

motis [a] agente, dare poterit ipſius in ſpiritualibus Vicarius generalis: vel, ſede vacante, capitulum [b], ſeu is ad quem [c] tunc temporis adminiſtratio ſpiritualium noſcitur pertinere.

Itali Epiſcopi non debent ordinare Vltramontanum, niſi de licentia Papæ, vel ſui ordinarij. h.d.

Et hoc quidem nō ſolū obtinet Italis ordinari flagitantibus, verum etiam exteris. Etenim illos nullus Italicus [d] Epiſcopus ordinari debet: niſi vel à Summo Pontifice ſpecialem habeat licētiam, vel ab Epiſcopo, de cuius diœceſi traxerit originem ordinandus; vel in cuius diœceſi beneficiatus exiſtit, per eius patentes litteras [e] cauſam rationabilem continentes, quare ipſum nolit vel nequeat ordinare, & ij qui contrauenerint cenſuris canonicis coercentur, prout latiꝰ ex Clemētis IIII. cōſtitutione [f] apparet.

Homicida voluntarius nō poteſt promoueri & promotus eſt deponendus. h.d.

Patrati delicti ratiō ne quis ordinari prohibetur: vt cum homicidium, aut aliud capitale [g] crimen facto [h], aut precepto [i], aut cōſilio [k] perpetrauerit: & per ſurreptionem promotus, deijciendus erit, dicente Domino [l]: *Si quis per in-*

Locus remotus.

a ¶ Remotis.] Erit autem arbitrium iudicis quis locus dicatur remotus: vt not. & poſt multorum opin. terminatur in d. c. nullus. de tempo. ord. in 6.

b ¶ Capitulum.] quod ſede vacante ſuccedit, & adminiſt. c. pen. & c. fi. de ſupp. neg. præla. in 6. Hāc tñ licentiā non dabit hodie capitulū vel alius ſede uacante adminiſtrator, niſi poſt lapſū anni à die obitꝰ ipſius Epi: niſi in caſu, ita diſponente Cōcilio Tridētino ſub Paulo III. ſeſſione 7. c. 10. Et intra annum contra tenorem dicti Concilij ordinati, ſi ſint in minoribus nullo clericali beneficiō gaudent: in maioribus vero ab executione ordinū ad beneplacitū ſui prælati ſunt ipſo iure ſuſpenſi.

c ¶ Ad quem.] Puta viſitator c. qm̄. di. 61. & c. fi. de ſup. negli. prælat. in 6. & c. is cui. de præb.

d ¶ Italicus Eps.] Vel alius qui habeat poteſtatē conferendi ordines, vt ſunt Abbates, iuxta not. in c. cū cōtingat. de ætat. & qual. & diſtin. 69. cap. qm̄ videmus. & habetur in cap. Abbates. in fin. de priul. Item interdū & presbyteri habēt talē facultatem: vt not in c. 1. de temp. ord. in 6. vnde ſumitur. Sed qd contra, ſi Eps Vltramontanus ordinare velit Italicum? Reſpondeo, vt not. in d. c. 1. Item quid ſi Italicus Epiſcopus, laicum Vltramōtanū ordinet in clericum? Reſpondeo, vt not. in eodem cap. 1.

e ¶ Litteras.] Nota duo, Primo caſum, in quo ſcriptura requiritur; de quo habes ea tr. de probat. cap. 3. & not. in c. 1. de cenſ. in 6. Secundo, quòd non ſufficit licentia niſi ea primatur cauſa. ſimile, cap. cum medicinalis. de ſententia excom. in 6.

f ¶ Conſtitutione.] Vt in cap. 1. de temp. ord. l. in 6. vbi habetur ꝙ circa ordinatos contra iſtam decretalem diſpenſari non poteſt, niſi per Papam, vel de ſpeciali licentia Papæ. Adde tu ꝙ nouiſſime etiam cum licentia ſui ordinarij non poterunt ordinari ab alio, quam ab Epiſcopo, qui reſideat, aut ab eo, qui pro eo Pontificalia exercet, & diligenti præuio examine: vt in Concilio Tridentino ſub Paulo. III. in 7. ſeſſione, c. 11.

Io. Bapt.

Patrati delicti CASVS in tota hac parte ita figuratur. Quidam diuerſa delicta commiſerunt, & omnia quidē grauia, ſed quædam conſenſu, quædam conſilio, quædam data opera, quędam caſu, & quædam neceſſitate, ſed pænitentia poſtea ducti, correxerunt ſe, & uita honeſta uiuebant; qua de re eum cuperent ordinari. ad Ord. ſacram. fuit dubitatum an ſint irregulares, vt propterea nequeāt ordinari: eum enī pro pænitentiā deleatur culpa, etiā pœna uidetur delēri. l. ex hoc edicto. §. fin ff. de alienat. iudic. cum macula præſuponat culpā, & ideo videtur id eis eſſe cōcedendum: cęterum Sol. eſt tenenda quæ hic habetur, quia iſti ob delictum contraxerunt talem maculam vt inde reputētur viri criminoſi, vel Excellentia, & dignitas ordinis id requirit, licet aliàs non eſſent aliqua pœna digni, & ſic ceſſat obiectio, lex enim illa intelligitur de intereſſe particulari, quod pp pœnitentiam dicit ceſſaſſe, & ideo nō obſtat. Not. primo in delictis æquiparari actionē & cōſenſum, vnde dicimus agētes & cōſentientes pari pœna puniri. cap. 1 & ibi, Docto. de Offi. delega. Not. 2. non poſſe aliquem regulariter puniri, niſi illeſit in aliqua culpa, iuxta ca. 1. & c. cum uoluntate. de ſent. ex communic. No. 3 diuerſa delicta in nonnullis effectibus æquiparari inter ſe.

g ¶ Capitale crimen.] Vt ſi chartam falſet, aut falſum teſtimonium dicat, cap. ſi Epiſcopus. diſt. 50. & cap. in memoriam. diſt. 19. & 5. q. 7. c. presbyteri.

h ¶ Facto.] Vt miles.

i ¶ Præcepto.] Vt Iudex.

k ¶ Conſilio.] Vt aſſeſſor. & ita ex conſilio puniatur aliquis, contra illud. l. 2. in fi. & l. denique. ff. mand. Idem intelligo. & multo magis de præcepto, vel de conſilio, quòd quis dediſſet tanquam priuatus, per Not. in leg. 1. C. de ſeru. fug. De accuſ. autem dic vt infra eo. §. idem, Et de clericis, vt per Abb. in cap. accuſaſti. de accuſ. De auxiliante minor, vel nulla eſt dubitatio, per ea quæ traduntur in cap. 1. de offic. deleg. & per Abb. in cap. 1. de po. prælat.

l ¶ Domino.] Vt in Exodo. cap. 21. & in capit. 1. de homicid. & de hac materia vide latiſſime per Speculat.

Speculat.in tit. de diſpenſationibus.§.iuſta.ou.39.

Induſtria lo malā partem.

a ¶ Per induſtriam.] Not.quòd uerbum iodnſtria ſumitur quandoque in malam partem: & expone per induſtriā,id eſt,ex propoſito.Sic dolus aliquando in bonam partem:puta ſi ſit dolus cōtra hoſtes, l. 1. ff. de dolo ma.

ćto, vel ex defećto corporis, vel ex defećtu ſacramēti.d. d in c.niſi cum.de renunciat.Quod autem incurritur per homicidium,etiam ſi ſit ſine peccato, vide S.Tho.2.2.q.67.ar.7.ad 3.

Occaſio.

g ¶ Occaſione.] Occaſio quandoque ſumitur in malam partē;ſ.pro excuſatione friuola,c.ſolitæ, de ma. & obed.quandoq; in bonā: vt in ca.1. vt eccle. benefi. ſi. dim.conf.vbi Abb. hoc eſt pro cauſa impulſiua, de quo per Doct.in d.c.ſolitæ,& p Moder.in rubrica.C.q admitti ad bonor. poſſeſ.

duſtriam [a] *,aut per inſidias hominem occiderit ab altari meo euelles* [b] *eum.*

Homicida neceſſarius non eſt irregularis,h.h.

De eo itaque homicida intelligendum eſt, qui voluntate cōmittit homicidium [c]. Cæterū ſi qui neceſſitate maxima [d] arćtati effugere [e] nullo pacto valentes homicidium admiſerint,nullam ex hoc irregularitatem incurrunt [f].

Fortuitum homicidium, commiſſum, dum dabatur opera rei illicitæ,impedit quē promoueri.h.d.

Quod ſi neque voluntarium fuerit: neque neceſſarium, ſed fortuitum; diſtinguēdum eſt,num is cuius occaſione [g] perpetratum fuerit, illicitæ rei daret operam, an licitæ? Si illicitę rei dans operam, vt puta vetito ludo [h] incumbens, caſu homicidiū perpetrauerit: vel bello ećtiam cōtra infideles [i] ſeſe immiſcens, volens [k] Chriſtiani nominis hoſtem interfecerit, nec ad ſacros ordines promouēdus eſt, & promotus non ſolum ad ſuperiores [l] aſcendere prohibendus eſt: verum etiam in ſuo miniſtrare plane ex diſpenſatione [m] in inferiore miniſtrare ſubſtinendus erit.

b ¶ Euelles.] Licet iſta verba multiplicem habeāt intellećtum, vt per Abb.in ca 1.de homi. omnes tamen aliquo pacto ad hāc materiam adaptari poſſunt.

c ¶ Homicidium.] Quòd & tunc dicetur admiſſum cum quis dat abortioni cauſam, c.ſicut. 2. vbi Ab.de homici. & inf de homicid. § pen.

Ex maxima neceſſitate pōt clericus celebrās alium interficere & celebrationē pficere.

d ¶ Maxima.]Quo caſu etiam ſi eſſet in ačtu celebrandi liceret clerico ſeipſum defendere, & aggreſſorem interficere, & ad celebrandum redire, ſi non poſſit ſe aliter defendere, ſecundum Ioann.de Ligna. quem ſequit Abb.in c 2. de vit. & honeſt. cleric.& not. quòd debet eſſe maxima hęc neceſſitas, vt excuſet. Concord.c. de his. & §.quod uero di. 50. & clem.vni.in fi.de homicid.

e ¶ Effugere.] Tenetur enim potius fugere,quàm ſeipſum defendere, vt per Abb.& alios in cap.ſuſcepimus. de hom. Sed quomodo probabitur hæc ineuitabilis neceſſitas?Reſpondeo in foro contentioſo non crederetur occidenti:ſed per circumſtantias occurrentes eſſet hoc iudicandum. in foro autem pœnitentiali crederetur hoc aſſerenti, cap.ſignificaſti.2. de homici. c.ina de ſponſal.not.in clem.unic.de homic. Quomodo autem fiat defenſio tutelæ inculpatæ,habetur.per Abb.in c.olim.de reſtit.ſpoliat.

f ¶ Incurrunt.] Vt clement.vnic.de homicid.Sed cōtra c.50.§.quod uero & c.de his vbi talis homicida [l] purgatur per pœnitentiam.Soln.illud de iure antiquo,hoc nouo. vel illa pœnitentia iniungitur ad cautelam.Vel ibi de clerico homicida, hic de laico Prima videtur uerior, vt not.in dićta clement.

ANT. TIM. Eſt autem Irregularitas ſecundū Specul.nota,ſeu impedimentum canonicum,ex facto,ſeu de facto proueniens, quo quis ad eccleſiaſticos ordines promoueri, & iam promotus in eis miniſtrare prohibetur,arg.c.fina de temp. ordi.incurritur uero tribus modis in genere, vel ex deli-

ANT. TIMO. Qñ q̃s incurrat reatum homicidii, & propter id fiat irregularis, & quando euitet,nota tres regulas,quæ colligūtur ex S.Th. 2. 2.q. 63.ar. 8. Prima dās operam rei licitæ, & adhibens diligētiam,quā debet, & non excedēs: & nō habens uoluntatē occidendi,vel mutilandi, vnde tunc fit irregularis.Secūda dās operam rei licitæ,& non adhibens diligentiam, quam debet, & exiſtens in culpa, etiā leui: non autem leuiſſima incurrit. Tertia dans operā rei illicitæ quantumcumque adhibeat diligentiam ſi homicidium committit, ſemper irregolaritatem incurrit.

Clericis an licitū ludere.

h ¶ Ludo.] Argu.pro & contra An clericis ſit licitum ludere,fac.ad hoc cap.continebatur cap.de cætero.& cap.dilećtas. & cap.exhibita. de homicid.

i ¶ Contra infideles.] Quod pariter eſt illicitum clericis,de quibus eſt intelligendum quod hic dicitur,c.pe vbi.Doćt.de homi.& per Ab. & alios in c. quod in dubiis.de pœni.& in ca.ſuam, ne cle. vel monach. vbi quid ſi hortatus eſt alios ad bellum? quid ſi præparauit arma?quid ſi fiat capitaneus? Et ratione perſonæ etiam chirurgica dicetur res illicita:cum clericus nō debeat illam exercere, c.tua, vbi Abb.tam in prin.quàm in §. 1. de homicid.

K ¶ Volens.] Secus ſi coačtus, vt ſup.eod.§.proxi. & cl.1.de hom.& per Ab.in c.qđ in dubiis de pœn.

l ¶ Ad ſuperiores.C.lator.de homi.contra.Solue. vt not.in cap.continebatur. eod.tit.

m ¶ Ex diſpenſatione] Sed vtrum circa hoc ordinarius diſpenſet iure ſuo?Rñdeo circa ſacros ordines non, Sed tamquam Papæ commiſſarius,qui poteſt promouere ad maiores ordines diſpenſatiue,

vt in c. continebatur. de homici ſed circa minores ordines ordinarius diſpenſat proprio iure. Ita not. in d. c. continebatur. & cap. ad audientiam. & per Abb. in c. presbyterum. eod tit. ſæ pręſtat, ſicut & qui proximã cauſam, c. de cetero. de homi arg. contra. ff ſi quadr. pa ap fec. dica l. fi. Sol. vt no. in c. presbyterũ. de homic. Quid ſi percuſſus cõualuit: & poſtea recidiuauit? Reſp. adhuc idem vt not. in d. c. presbyterum.

Io. Bapt.

Sed et ſi CASVS in hac quoque parte ita poteſt in communi figurari. Quidam ſcieles deſiderabant ad ordines promoueri, licet autẽ nullum commiſiſſent delictũ, tamẽ illorum unus erat baptizatus in ægritudine, alius erat illegitime natus, alius bigamus & alius habuit aliàs concubinam, & poſtea correctus, unde fuit quæſitum an ob iſtas qualitates & cauſas ſint ordine priuandi, & cũ pręſuponaſ non eſſe ultros criminoſos, non debebant ordine aliquo priuari, quia ex ſanctitate uitæ pñtis præſumitur bonitas in futurum. argumento c. penul. de præſump. Sol. tamen vt in hac parte legitur, quia ſuſpitio habeat aliquando à modo viuendi, & aliquãdo à natura actus, & propterea inde cognoſcimus ueritatem deciſionis, & obiectionem aliqd nõ cõcludere. No. ſuſpitionem delicti operari aliquando eundem effectũ qui oritur à delicto. Not. 2. ſuſpitionem à diuerſis cauſis, & aliquando etiam bonis propter circunſtantiam aliquam oriri.

Si dans operam rei licitæ ex negligentia, homicidium commiſit, irregularitatem incurrit. h. d.

Sed & ſi licitæ rei opera dabatur: nec tamen debitam quis operi ſuo adhibuit diligentiam [a], ex quo homicidium ſequutum eſt, ab omni miniſterio altaris excludendus erit. quod in eo reſponsũ eſt, qui puerum intuitu diſciplinę ita percuſſit, vt ex percuſſione expirauerit [b]: vel ex ea in aliã [c] infirmitatem incidit, ex qua compertum fuit expiraſſe. Præceptoris [d] enim nimia ſęuitia culpæ aſſignatur.

Mero caſu committens homicidium non incurrit irregularitatem. h. d.

Diuerſum ſtatuitur, ſi nulla culpa ſubſit, vt in eo accidit [e], quo campanas pulſante, vt ſigno dato conueniret [f] populus ad diuina, tintinabulum cadens, ita ſubiectum puerum percuſſit, vt ex vulnere deceſſerit. nam cum is culpæ penitus expers fuerit, nullam incurriſſe noſcitur irregularitatẽ [g] etiam ſi de homicidio veniã poſtulauerit [h]. Bonarum enim mentium [i] eſt ibi etiã culpam agnoſcere, vbi culpa non eſt.

Infantes furioſi, dormientes ex commiſſo homicidio nõ incurrunt irregularitatem. h. d.

Idem conſtitutum eſt de infantibus [k], furioſis [l], & de dormiẽti

Diligentia defendit ab irregularitate.

a ¶ Diligentiam.] Ergo ſi medicus laicus, qui velit nunc clericari adhibuit ægrotantibus debitam diligẽtiam, licet ad manus ſuas aliqui mortui ſint, non propterea efficitur irregularis. De quo per Ab. in c. ſententiam, ne cle. vel monac & in c. ad aures, de ætat. & qualit.

b ¶ Expirauerit.] Et ita exceſſit fines diſciplinæ. vñ in culpa fuit. l. pceptoris. ff. ad leg. Aquil. leuis enĩ tantũ caſtigatio permiſſa eſt docenti. l. ſed & ſi. § ſi. cũ l. ſeq. ff. eod tit. 23. q. 5. c. ſ. circa ſi & de ſen. excom. c. cum uoluntate. Arg contra. c. ſi quis non iratus. 25. q. 1. Sed ibi quantum ad gratiam innocens eſt: non quantum ad legem promotionis: vt nota. in c. presbyterum. de homicid. vnde ſumitur.

c ¶ Aliã.] Arg q ita puniẽdus eſt qui cauſam cauſæ pręſtat, ſicut & qui proximã cauſam, c. de cetero. de homi arg. contra. ff ſi quadr. pa ap fec. dica l. fi. Sol. vt no. in c. presbyterũ. de homic. Quid ſi percuſſus cõualuit: & poſtea recidiuauit? Reſp. adhuc idem vt not. in d. c. presbyterum.

d ¶ Præceptoris.] lege præceptoria ff. ad leg. Aquil.

e ¶ Accidit.] c. dilecti c. Ioãnes. c. tua. § ſi. ext. de homic.

f ¶ Cõueniret.] Secus forte ſi importune p laſciuiã pulſaret: nec n. pulſari dẽt, niſi p certis negotiis, & ad certos actus de quibus p Abb. in c. 1. de offi. cuſt. an ſi idẽ forte ſi habuit campanã q, cũ ſibi non liceret cãpana. n. ſignũ eſt loci publici, vel ſacrati licet, & in oratoriis priuatis haberi poſſit cãpanella: vt per Abb. in c paretibus. de priu. & per Barto. in l. a. C. de Decur. lib. 10.

g ¶ Irregularitatẽ.] Abſit. n. q ea, quæ pp bonũ facimus, nobis imputẽtur, ſi pter uoluntatẽ noſtrã alicui quidquã mali contingat. 23. q. 5. c de occidẽdis.

h ¶ Poſtulauerit.] Cap. uenerabilẽ de electio. Cõtra. sol. ibi, iudic. aliter, hic extraiudiciũ, ſecũ Hoſt & Abb. in ca. exhibita. de homi. vñ ſumitur: Vel hic poſtulata fuit uenia ad cautelã, vñ culps nõ arguit, c. ſolet. de ſnla, exc. in 6. Ab poſt In. in c. cũ dilectus. de or. cog. & per Doct. in c. veniẽs, de ſen. Alii dicũt, q in c. venerabilẽ, non probatur id ad quod allegatur: vt per Abba. in d. c. exhibita.

i ¶ Mẽtiũ.] c. ad eius. i ſi. d. 5. & 22. q. 2. c. cũ humilitatis.

K ¶ Infantibus.] Ideſt, minoribus ſeptẽnio. l. ſi infanti. C. de in. delit. c. vni de dſpõ. imp. l. 6. Nã qdqd illa ætas uidet, ignorat, l. 1. C. de fal. mo. niſi ſit doli capax, qđ vix põt accidere, Ab. in c. 1. de delict. puerorũ, Inde eſt, q ex talium. ſponſalibus nõ contrahitur publica honeſtas c. litteras. de ſpon. impu.

l ¶ Furioſis.] Furioſus. n. ſiue cõtinuo furore laboret ſiue p interualla, quàm diu fuit, pati põt iniuriã: ſed nõ facere: vt ff. de iniu. l. illud. canonizata 15 q. 1. ca. illud. Et q per eũ fit, habetur perinde ac ſi caſu aliquo accidiſſet ſine facto perſonæ: vt ff. de admini. tut. l. fi. vnde ſi damnum dat non tenetur Aquilia: ſed eſt perinde ac ſi quadrupes feciſſet:

vel

vel regula cecidiſſet: vt ff ad l. Aquil. l. ſed & ſi q̃cumque. §. 2. & ibi dicitur, idem de infante. Et alibi dicitur, quòd infans, vel furioſus ſi hominem occiderit lege Cornelia non tenetur; cum alterum innocentia conſilij, alterum fati infelicitas excuſet. Satis ergo ſuo furore punitur. l. pe in ſi. ff. de patri. Et l. diuus. t. ff de offi præſid. & afflictionem eſt addenda afflictio. 7. q 1. cap. cum percuſſio, & c. pe. de cle. ægr. & l. tam dementis C de Epiſ. audi. Sicut ergo furioſus non teſtatur. l. furioſum C. q teſta. fac. poſſ cap. nn de ſucceſſ. ab inteſt. Nec religionẽ profitetur 17. quæſt. 1. cap Gondiſaluus, & de regulari. cap. ſicut tenor Nec matrimonium cõtrahit, capit. dilectus. de ſponſal. Nec baptizat, 1. quæſt. 1 §. ecce quando. Nec baptiſmũ recipit, niſi in caſu, capit. maiores de baptiſ. Ita nec occidendo irregularitatẽ contrahit, vt hic. & Clement. 1. de homicid. fac. 3. quæſ. 19. capitu. iudicas, & not. in dict. Clement. 1.

a ¶ Dormiẽtibus.] Sunt enim quidã qui dormientes agunt, vt recenſet Bar. de quodam in ciuitate Piſarum in l. vt vim, ff. de iuſti. & iure. fac. cap. maiores § vetum. de baptiſmo, & cl. 1. de homicid. & l. 1. §. furioſus. ff. de acqui. poſſeſſio.

bus [a], qui ſi hominẽ mutilent, vel occidãt, nullam ex hoc irregularitatem contrahũt.

Clerici facientes querelã de ſuis malefactoribus, non ſiunt irregulares, etiam ſi iudex mortem illis inferat. h. d.

Idem & de clericis, qui de iniurijs ſibi illatis apud iudicem cõqueruntur, proteſtantes [b] quòd ad vindictã, ſeu ſanguinis pœnam non intendunt. Nam ſi iudex, iuſtitia exigente [c], mortem delinquentibus inferat, accuſatoribus imputari non debet: alioqui ſi propter huiuſmodi metum; quia ſcilicet Iudex ad pœnam ſanguinis poſſet procedere, ſic conqueri [d] non auderent, daretur [e] pleriſque materia trucidandi eos, & ipſorum bona paſſim inuadendi.

Publice pœnitentes non poſſunt promoueri. h. d.

Pænitentes [f] quoq; tam ad ſacros ordines quàm etiam infimos promoueri nõ debẽt: quod vtique non de omni pænitente intelligendum eſt; ſed de eo tantum quem publice, ac ſolemniter [g] pænituit: quæ pænitẽtia ſemel [h] tantum in Eccleſia conceditur.

Publice pænitens poteſt ex neceſſitate fieri hoſtiarius, vel lector. h. d.

Placuit tamen Toletano Concilio, ſi neceſſitas, aut vſus [i] exegerit inter hoſtiarios, vel lectores huiuſmodi pęnitẽtes poſſe collocari [k].

Qui exercuerunt officia ſęcularia ſi honeſti ſunt poſt reddita ratiocinia poſſunt ordinari. h. d.

Ijs illi ſimiles ſunt, qui negotijs [l], & officijs ſæcularibus [m] ſeruiũt: quorũ tamẽ vita ſi poſt dpoſita oneri.. [n],

b ¶ Proteſtantes.] Nota quòd requiritur, quòd expreſſe proteſtetur. nec ſufficit tacita proteſtatio. ad idem cap. nullus. & cap. indemnitatibus. de elect. in 6. Et caute faciet clericus, ſi de hac proteſtatione faciet fieri publicum inſtrumentum. fac. cap. ex diligenti. in fi. de ſimo. & quod not. in cap. cum in iure. de offic. delegat. & cap. 2 de homicin 6. unde ſumitur. An autem, & quomodo poſſit clericus poſtulare in cauſa criminali, uide per Abb. in ca. 1. de poſtul.

c ¶ Exigente.] Vt eſt caſus in cap. poſtulaſti. de homicid. Idem ſi contra iuſtitiam iudex proceſſiſſet ad pœnam ſanguinis, vt nota. in capit. 2. de homici. in 6.

d ¶ Sic conqueri.] Scilicet proteſtantes expreſſe; vt in hoc. § in prima notula.

e ¶ Daretur.] Quod eſſe non debet. l. conuenire. ff. de pact. do. fac. 21. q. 5 cap. unum ſolum.

f ¶ Pænitentes.] Cõcord. cap. ex pænitentibus. & capitu. canones cum pluribus ſimil. d. l. & diſtinct. 55. cap. ex pænitentibus. cum tribus ſeq. & cap. 1. extra. de big. Vtrũ autem excommunicatus poſſit ordinari, per Abba. in cap. cum illorum. de ſententia excõmunicat. vbi & an religionem ingredi.

g ¶ Solemniter.] Vt in capit. ſi quis poſt. §. 1. & capit. placuit. ante fin. diſt. 50.

h ¶ Semel.] Cap. vis autem. vbi. Abbas. de ſec. nupt.

i ¶ Vſus.] Id eſt, vtilitas neceſſitas. enim, & utilitas inducunt diſpenſationem, 1. q. 7. cap. tali. & ſup. de tranſlat. in prin. vel vſus, ideſt, conſuetudo, ſic argumen. quod attendit circa ordinandos: vt not. diſt. 12 capitu. nos conſuetudinem. — *Circa ordinãdos attendit conſuetudo.*

K ¶ Collocari.] Ca. placuit. 1. diſt 50.

l ¶ Negotijs.] Secus ſit det operam artificio, quod licet clerico. Differt enim artificium à negotiatione: vt ponit Ant. de Butr. & Abb. in c. fi. in fi. in quadam additione de vit. & hon. clerico. — *Artificiũ Negotiatio.*

ANTO. TIMO. Negotiatio dicitur quando res empta, non mutata materia, alteri uenditur. Artificium ve o, quando quis emit materiam aliquam, & per artificium, reducit in aliam formam.

m ¶ Sęcularibus] Quales ſunt procuratores, actores, executores, tutores pupillorum, de quibus plene Abb. & Doct. in cap. 1. de oblig. ad ratioc. redd.

n ¶ Poſt depoſita oneta.] Item ſi ante, ſi parati ſint

ſint dare idoneos fideiuſſores pro adminiſtratis, ſecundum Vin Hoſt.& Abb.in ca. 1.de obli.ad ratioci.red.per l. reſcripto. §. debitores. ff. de mun. & ho. & per l. quiſquis emerſis, C. de Epiſc. & cler. per quæ ita dicit Hoſt. obligatum ex cauſa mutui, vel ſimili ab ordinando non repelli. Sed quid ſi debitor ex diſsimili cauſa; puta, ex adminiſtratione vniuerſali fuerit promotus? Reſp. quod non patietur per hoc: ſed bona eius dabuntur creditoribus in ſolutum, quæ ſi nõ ſufficiãt, tenebitur Epiſcopus de ſuo, quia abſtulit ordinato occaſionem negotiãdi, & lucrandi: vt plene not. in d. c. 1.

a ¶ Vſuras.] Cap. 1. c. de Petro. & ca. ſi quis diſt. 47.

ANT. TIM. Eſt enim peccatũ capitale contra iuſtitiam, & charitatem reſpiciẽs proximũ, de quo peccato, vide multa apud S. Th. 2. 2. qõ. 78. per tot. & Sũmiſtas in uerbo vſura, & inf. lib. 4. tit. 6. de vſur. & Alex. de Aleſ. par. 3. quę. 59. memb. 4. ar. 1. 2. 3. & 4.

b ¶ Obtulerit.] c. maritum. in fi. diſt. 33.

ANTO. TIM. Quid ſit ſimonia, vide inf. lib. 4. tit. de ſimonia, & S. Thom. 2. 2. qõ. 100. ar. 1. & Alex. de Aleſ. par. 2. q. 162. per totam.

c ¶ Pertinaces.] Nota, quòd hoc uerbum non ponitur in cap. ſeditionarios. diſtinct. 46. unde ſumitur: ſed eſt omnino neceſſarium, vel ſaltem valde opportunum ex duobus. Primo, quia ſi quis aliquando vltus fuerit iniuriam, & pœnituerit, non eſt repellendus ab ordinatione. Vnde pertinax dicitur qui vult perſiſtere in ſuo errore, & non vult ſe corrigere, cap. qualiter. ideſt vbi Abbas in pri. de accuſ. Secundo dantur caſus, in quibus quis poteſt iniuriam vleiſci ſine peccato: vt not. in cap. & qui emendat. diſt. 45. & in cap. ſi quis erga. 2. q. 7. quibus caſibus non poterit appellari pertinax, cum id faciat lege permittente.

Pertinax

Vltio aliqñ ſine peccato.

ANT. TIM. Is autem dicitur pertinax, qui in propria ſententia perſeuerat plus quam oportet ſecundum Iſid. lib. 6. etymol. Eſt autem peccatum mortale, vel veniale ratione ſubiectæ materiæ circa quam verſatur, id eſt, pro eius grauitate, vel leuitate. Vide S. Thom. 2. 2. q. 138. ar. 2. Appellat autẽ Ariſt. in 7. Ethic. ca. 10. pertinaces ixirogiomones, id eſt fortis ſententiæ, & idiogiomones, id propriæ ſententiæ.

& reddita ratiocinia deprehenſa fuerit incuplata, omnibus poſſunt muneribus honeſtari.

Vſurarius non poteſt ordinari, & ordinatus eſt deponendus. h. d.

Quòd ſi quis vſuras [a] dum negotiaretur, exercuiſſe compertus fuerit, non ſolum ordinandus non eſt; verum etiam ordinatus deponendus. Mẽs enim auida, nec abſtinere nouit vetitis, nec gaudere conceſſis.

Simoniaci ſeditioſi, & iniuriarũ vltores ordinari non poſſunt. h. d.

Idem ſtatuendum eſt de eo, qui quaſi dona Dei empturus pecuniam ad imitationem Simonis obtulerit [b]: idem & de ſeditioſis; & his, qui propriarum iniuriarum pertinaces [c] fuerint vltores.

Fur occultus poteſt poſt reſtitutionem, & pœnitentiã ad ſacros ordines promoueri h. d.

De fure [d] an ad ſacros ordines promoueri poſſit, quęri põt: & ſi quidem ſponte [e] furtum confeſſus dãnum [f] paſſo ſatisfecerit [g]; & pœnitentiam peregerit, ſi alioqui idoneus fuerit, nec ſuper furto manifeſta reſperſus ſit ĩfamia [h], ad ſacros ordines procul dubio promoueri poterit.

Baptizatus in ægritudine non debet ordinari regulariter. h. d.

d ¶ De fure.] Nota in hoc §. quinq; quæ requiruntur ad hoc, vt fur promoueri poſſit. Primũ, quòd ſponte confiteatur. Secundum, quòd ſatisfaciat damnum paſſo. Tertium, quòd egerit pœnitentiam. Quartum, quòd ſit alias idoneus. Quintum vt non ſit infamia adſperſus. Idẽ not. per Abb in cap. fin de furt. Quæ male ſeruata fuerunt in famulo quodam meo fure, qui me ſpoliauit pecunia, & nũc eſt clericus ditior me.

d ¶ Sponte.] Mitius ergo agitur cũ eo qui eſt ſponte confeſſus quam cũ cõuincto. c. presbyterum. diſtin. 50. & 21. quæſt. 1. cap. nõ dicati. Quod intellige niſi cõfiteatur timore futurarum probationum Tũc enim non videtur ſponte confeſſus. l. nouiſſime. ff. de fal. tuto. auto. & per Abb. in capit. de hoc. de ſimo. & in capit. ſi clerici. de iudic. Argu. contra quòd non ſit parcendum, ſi delictum ſit ex malitia perpetratum, non ex lapſu & ſimplicitate, ex his quæ ponit Abbas in capit. inter corporalia. de tranſlatio.

e ¶ Damnum paſſo.] Intellige ergo quod hic dicitur de eo qui rem alienam ſurripuiſſet: non de eo qui ſurripuiſſet rem propriam ab alio. poſſeſſam. hic enim quamquam male faciat, & pœnitere debeat, ad reſtitutionem tamen non tenetur, cum nemini damnum inferat retinendo ſuum, vt per Abb. poſt Innoc. & Ioan. And. in c. olim. de reſtit. ſpol. in fi.

g ¶ Satisfecerit.] Aliter enim pœnitere non poteſt dummodo ſatisfacere poſſit. 14 q. 6. cap. 1. & de homicid. c. ſicut §. eos, & de vſur. cap. cum tu.

h ¶ Infamia] Scilicet facti, quæ grauat opi. l. 2. ff. de obſeq. a lib. præſt. & a promotione repellit, c. tantus d. 81. & c. laici. d. 33. & c. omnipotens, de accu.

In

Sed etſi nullũ quis delictum perpetraſſe deprehendatur, quod illum à ſacris excludere valeat miniſterijs; adhuc tamen ſi vel de fide eius, vel continentia ſuſpicio ſit, promouendus non erit. Vt ecce, ſi quis in ægritudine[a] conſtitutus, baptizatus fuerit: quia fides eius non ex uolũtate[b]: ſed ex neceſſitate[c] videtur eſſe, presbyter ordinari non debet. Niſi forte poſtea[d] ipſius ſtudium & fides emicuerit, aut hominũ raritas[e] hoc exegerit.

Rebaptizati non ſunt promouendi. h.d.

Scienter autem rebaptizatis[f], vt ad clericatus gradum promoueantur, permittẽdum non erit.

Filij presbyterorum non poſſunt ordinari, niſi fiant regulares, vel monachi, vel niſi ſint nati ex legitimo matrimonio, vel ſint valde morati. h.d.

Presbyterorum[g] quoque filij à ſacris miniſterijs arcẽdi sũt, niſi aut monachi fiãt, vel congregatione canonica[i] regulariter viuentes religioſe[K] probati fuerint cõuerſari.

Legitimi, & valde morati filij presbyterorum poſſunt promoueri. h.d.

Sed hoc de ijs intelligere nos oportet, ad quoſ adulterio natos paterna flagitia hęreditaria ſucceſſione deſcendunt. Vnde ſi vel ex legitimo nati ſunt matrimonio[l], vel morum honeſtas eos cõmẽdabiles fecerit, exẽplis, & auctoritatibus nõn ſolum ſacerdotes fieri poſſunt[m]: ſed etiam ſummi ſacerdotes[n].

Bigamus & qui uxorem duxit viduam, eiectam, vel meretricem, ordinari nõ poſſunt. h.d.

Item repellẽdi sũt bigamus[o], & qui viduam, vel eiectã meretricẽ, vel ancillã vxo

a ¶ In ægritudine.] Hoc intellige de adultis. nã pueri etiam ab hæreticis baptizati promouentur, 1. quæſt. 4. cap. placuit.

b ¶ Ex uoluntate.] Scilicet libera, ne ſit contra ca. maiores. §. fi. de baptiſ. & eius effect. & de hoc d. 67. per tot.

c ¶ Ex neceſſitate.] Scilicet præſũptiue; quia præſumitur non uere pœnitens, qui eſt mortis cauſa pœnitẽs: & ſic præſumitur peccata ei non eſſe dimiſſa: & ſic in deteriorem partem, cap. aliter. 10. q. 5. Si tamẽ ſtatim moreretur præſumeret eccleſia ei peccata eſſe dimiſſa, capit. nullus. de pœnit. d. 7. Et ſic nota. quòd eccleſia circa idem factum habet contrarias præſũptiones: ſed diuerſo reſpectu. facit c. prolatum, de conſ. diſ. 1. Sed cum hæc irregularitas proueniat a peccato: & cum baptiſmus tollat peccatum, quare nõ tollit in hoc talem irregularitatem? Reſpon. vt nota. in cap. ſi quis. diſtin. 57.

d ¶ Poſtea.] Per ſequens enim factũ eliditur præſumptio præcedens: ſic capit. tunc ualere. de conſecr. diſt. 4. & 34. q. 1. c. cum per bellicam. fac. ca. ſi d. 57 vnde ſumitur & l. diuus. ff. de reſti in integ.

Raritas. e ¶ Raritas.] Argu. q propter hominum caritatem aliqua conceduntur, quæ aliàs non cõcederentur: vt in c. precijs. diſt. 55. & c. 1. diſt. 57 & 1. quæ. 2. cap tali.

f ¶ Rebaptizatis.] Concord. cap. confirmandum. de conſ. diſt. 4. cap. qui bis, Erunt tamen ſemper in habitu clericali, cap dictum. de conſe. d. 3. & not. & in d. c. confirmandum.

g ¶ Presbyterorum.] De hoc de fil. presbyter. per tot. & d. l. 6. per tot. & quod hic dicitur amplia etiã in diaconis & ſubdiaconis, cum in his eadem ſit ratio quę in presbyteris; ſcilicet odium paternum; & quia timentur in eis exempla paterni criminis, 6. quæſt. 1. cap. ſi quis cum, & 15. quæſt. vlt. cap. cum multæ. & diſtin. 24 cap. quando

h ¶ Filij.] Sed nunquid & nepotes? & idem videtur. l. liberorum. ff. de verbor. ſignificat. & l filium. ff. ad ſenatuſconſultum Maced. Tu dic contra, cum odia ſint reſtringenda, capitu. odia. de re. iur. in 6. facit. ff. de rit. nupt. l. lege Iulia § 1.

i ¶ Canonica.] Diſtin. 56 cap. 1. & c. 1. & c. ad abolendã de filiis presbyterorum. Et hoc, quia religionis ingreſ. irregularitatẽ tollit. Quidam tamen contrariũ aſſecunt, tenentes quod talis ingreſſus nihil aliud operatur, niſi quòd eum talibus facilius diſpenſatur: vt not. plene. diſt. 56. in princip.

Ingreſ. religionis antollat irregularitatem.

K ¶ Religioſe.] Bene dicit, religioſe: quia locus nõ ſanctificat hominem, cap. non loca. d 40. & cõuerſati in monaſteriis ſæpe ſunt deteriores aliis ca. quamlibet. d. 47.

Locus nõ ſanctificat hominem.

l ¶ Matrimonio.] Habetur in ca. ad hæc, de fil. presb.

m ¶ Fieri poſſunt.] Non tamen propterea deſeruire in eccle. paterna, cap. ad extirpandas. de fil. presby. & ca. inter ceteras, vbi Abb. & alij de reſcrip.

n ¶ Summi ſacerdotes] ca. Oſius. diſtin. 56.

o ¶ Bigamus.] Extra de big. non ordin. per totum. & 33. diſt. per totam. & alias multis in locis. Eſt autẽ quadruplex ratio, ob quam bigami prohibentur ordinari: vt per Abbat. in rubric. de bigam. non ordin.

ANTON. TIMOT. Bigamia ita definit Pet. de Pal. in 4. ſenten. diſtinct. 27. quæſt. 4 artic. 1. eſt defectus ex ſecundis nuptijs proueniens. Et S. Thom. in 4. diſtinc. 27. quæſt. 3. ar 1. dicit, quod bigamus ſit irregularis, quia ſignificatio ſacramẽti nõ manet integra. Vnde Apoſt. 1. ad

 Tim.

rem duxerit. Vidua[a] eſt cuius cognitæ maritus mortuus eſt. Vnde is, qui ab alio quidem ductam, ſed minime cognitam[b] duxit vxorem, propter hoc impediri non debet, quin poſſit ad ſacerdotiū promoueri, cum neuter carnē ſuā diuiſerit in plures[c].

Eiecta olim maritus, & meretricis non poteſt ordinari h.d.

Eiecta. Eiecta eſt, quæ, viuente marito, eijcitur meretrix[d], quæ multorum[e] libidini patet, & cuius turpitudo publice venalis eſt[f] Qđ non de iis intelligendum eſt, qui tales adhuc vxores retinent (nam in ijs alia[g] ratio eſt; quia ſcilicet coniugati non poſſunt in ſacris eſſe conſtituti:) ſed de ijs, quorum vxores defunctę ſunt.

Bigamus eſt, qui duas duxit vxores h.d.

Bigamus. Eſt autē bigamus, qui duas habuit vxores, ſiue baptizatus[h] ambas, ſiue etiam ante baptiſmū[i] alteram.

Qui ſecūdas nuptias, vel cum vidua de facto contraxerit, reputatur bigamus. h.d.

Si quis tamē laicus primam duxerit[K], in ſacris conſtitutus alteram, an ſit inter bigamos reputandus hæſitatum eſt. Ex facto[l] autem reſponſum eſt, hunc quidem nec bigamum eſſe, nec maritum viduæ[m]: quia tamen quantum in ipſo[n] fuit, ſecundas nuptias contraxit, & viduam duxit, tamquā[o] de bigamo fore conſtituendum[p].

Fornicatus cum pluribus concubinis, non incurrit irregularitatem bigamię. h.d.

Aliud iuris eſt de cócubinis, quas ſi plures quis habuerit, irregularitatem biga--

Tim. 3 Vnius vxoris vir. & ad Tit. 1. vide Alex. de Aleſ. par. 4. q 24 memb. 5. ar. 3 §. 4.

a ¶ Vidua] Sic. cap. uidua. diſt. 34. aliquando, & quæ numquam uirum habuit. l. malum. §. vidua. ff. de uerbo. ſign. Aliquando quæ habet maritum inutilem, vt not. in l. fi. C. ad l. Flaui. de plagiar. Ex communi tamē loquēdi vſu vidua dicitur, cuius maritus eſt mortuus: & ita ſumeretur in ſtatutis: vt per Abb. In cap. ne pro defectu. de elect. & in c. ex tenore. & in c. ſane in fin. de foro compete. & per Doct. in cap. ſignificantibus. de offi. d. leg. vel ſi diuertit. l. muliere. ff. de dona. inter uir. & vx.

b ¶ Cognitam.] Forte, quia maritus ante mortuus eſt, quam illam duceret: vel religionē ingreſſus eſt, c. verum. & c. ex publico. de conuerſ. cōiug. vel forte frigiditate eſt ſeparatū matrimonium, cōcord. ca. debitum. in fin. de bigam. non ordin. & diſt. 34. cap. vidua.

c ¶ In plures] Qui ergo duceret a ſe prius corruptā nō reputaretur bigamus, cum eo caſu non poſſit dici diuiſiſſe carnem ſuā in plures, & ita tenet Abb. in cap. debitum. ante fin. de biga. non ordin. & in capit. 2. de cler. coniug.

d ¶ Meretrix.] Sic capi. vidua, diſtin. 34.

Meretrix Multi q dicunt. e ¶ Multorum.] Sed quinam multi dicentur, in hac materia? Quidam quòd duo. §. fin. inſtit. de iur. perſonar. alij quòd quadraginta, cap latores. de cle excommu. uel interd. mini. Alij quòd longe plures. arg cap diſciplina. d 45. Tu dic quod id relinquetur arbi. iudicis; cum lege nun ſit determinatum. l. 1. ff de iud delib.

f ¶ Venalis eſt.] Nam ſi non queſtus gratia ſui copiam faceret: ſed amoris, vel libidinis non eſſet proprie meretr. x; cum non mereat, à quo actu meretrices ſunt appellatæ, facit 32. q. 4. c. meretrices, ſed videtur hic de bono opere lapidari. Eſt enim opus charitatis meretricem ducere & peccatorum operatur remiſſionem: vt c. inter opera de ſponſ vnde nō debuit ob opus bonum fieri irregularis. Sol. quòd hoc operaſ excellentia ſacramenti ordinis, quę appellatur dignitatis, 1. q. 1. cap. remiſſionem. §. ſed notandum & inſ. de ſacram. § fin.

g ¶ Alia ratio.] Simile eſt qđ' habeſ in §. affinitatis. inſtit. de nupt. & cōcord. cap. 3. de big. non ordin.

h ¶ Baptizatus.] Diſt. 32. q. vlti. c. fi.

i ¶ Añ baptiſmū.] Mirum tñ in propoſito uideri poteſt, ꝙ ſi quis ante baptiſmum homicidium commiſerit, ſi ſequatur baptiſmus, non remanet irregularis poſt homicidium. baptizatus, Ab. in in c. preſbyterum. de homi. Sed dic quòd bigamia contrahiſ poſt baptiſmum, homicidium ante.

K ¶ Duxerit.] Et cognouerit, Abb. & Doct. in cap. fin. de bigam non ord.

l ¶ Ex facto.] Vt in c. nuper. & cap. fi. de bigam. non ord.

m ¶ Viduæ.] Scilicet ſi ponamus illum uiduam duxiſſe.

n ¶ In ipſo fuit.] Not. ergo ꝙ in delictis affectus punitur, & habetur pro facto. l. ſi quis ſeruo. C. de fur. l. diuus, ff. ad leg. Cor. de ſicar. c. fi. d. 49. ca 2. de ſponſ. impub in 6. l. ſi quis non dicam rapere C. de epiſc. & cleri.

Tāquā. o ¶ Tamquam.] Similitudinarium eſt non ueritatis expreſſiuum. Nota ergo paria eſſe, eſſe i[?]lē, & haberi pro tali. de quo per Bar. tu l. ſi maritus. §. 1 ff. ad l. Iul de adul. & per Ab. & alios ad eum in c. nuper. in fi extr. de biga. non ord.

p ¶ Conſtituēdum.] Idem eſſet ſi ex alio impedimento non tenuiſſet matrimonium, pp affinitatē forte, uel conſanguinitatem, vt tenent Docto. com.

miæ non incurrit [a]: ſed cum eo tamquam ſimpliciter fornicatus ſit quo ad executionē ſacerdotalis officij diſpenſari [c] poterit.

Corpore vitiatus ordinari non poteſt.h.d.

Cauenda ſunt autē ijs, qui Eccleſiaſticis mancipandi ſunt officijs, nō ſolum animi: verum etiam corporis vitia [d]. Vnde aliqua parte corporis læſi ad ſacerdotium adſcendere non valent.

Modica læſio non impedit ordinandum.

Hoc tamen tūc obtinet cum euidens, & notabilis eſt læſio. Ceterum ſi modica ſit; vt puta quia exiguā partem [e] digiti [f], vel vnguem nolentes amiſerint: ita vt ſine ſcandalō poſſint celebrare, à ſacerdotio repellendi non erunt [g].

Abſciſſi ex neceſſitate promoueri poſſunt. ſecus ſi ex voluntate.h.d.

Idē iuris eſt de eo, cui vel vi, vel in cunabulis, uel de medicorum conſilio, metu imminentis periculi, virilia [h] fuerint amputata. Quòd ſi volentes [i], & carnali vitio repugnare forte [k] cupientes ſe ipſos abſciderint; quia ſui homicidæ [l] ſunt, ad clerum peruenire nō poſſunt. Corpore enim vitiati non caſu, ſed propria

Pœna committitur ex actu nullo.

eam.in c.nuper.& cap.fin.de big.non ord. Et not. ꝙ pœna committitur ex actu nullo, vt hic. & per Abb.in cap.cum Apoſtolica. de ſponſal. facit cap. per venerabilem, qui fil.ſint legi. & per Felin.in cap.ex tenore.de reſcri. Sed contra videtur facere cap. ſane. ext de cler.coniug Sol.vt per Abb.in d.cap. nuper.poſt glo.

a ¶Non incurrit.] Immo contra cap. nuper.ext.de bigā. non ordin. Sol. ibi loquitur quando vtraque ſollemniter fuit ducta & ſic peccatum fuit in ſacramento, hic & in cap pen.de big. non ordi. In eo qui non contraxit ſub ſpecie matrimonij. Et ſic nota vnum mirabile, ꝙ plus videtur habere luxuria, quam caſtitas, contra lex. in aut. de reſtit & ea quæ parit. & c de ratione vide quæ ponūtur in cap. vt debitū.de big. non ord. Et not. ꝙ clericus concubinarius poſſet abſoluere concubinam propriam de peccato fornicationis cum ſe ipſo: licet honeſtius faceret ſi alteri cōmitteret, ut per Hug. & Ant.de Butr.in ca. fin. de ordinat. ab Epiſcopo qui renunc. Epiſcopatui.

Plus habet luxuria, q̄ caſtitas.

b ¶ Simpliciter.] Sed quæ eſt in propoſito ſimplex fornicatio, & cur ita appellatur? Reſpond. ſimplicem fornicationē admittere dicuntur laici, & conſtituti in minoribus ordinibus. Et dicit ſimplex, quia per eam non violatur votum, vel cōiugium ſpirituale in diacono vero, & ſubdiacono eſt duplex. immo in presbytero eſt triplex, ſecundum Abb.poſt Hoſt.en.in cap. quia circa. extra de bigam non ordinand.

Fornicatio ſimplex.

Fornicatio duplex.

Triplex fornicatio.

c ¶Diſpenſari.] Non ſolū ab Apoſtolico, verū etiā ab eius legato, ad quē dirigitur decretalis c. quia circa.extra de bigam. non ordin. immo & ab inferioribus: vt nota. ibi per Abbatem.

Io. Bapt

Cauenda ſunt.] CASVS in iſta parte ita figuratur. Quidā habebant diuerſos corporis defectus, uel in manu, vel in facie, vel in alia corporis parte, animo autem cum eſſent perfecti, ita quod etiam ſuſpitione carerent, volebant ordinari, unde fuit dubitatum an poſſent, & cum leges & can. ſint promulgati ad medendum animæ & non corpori iuxta diſt.4 in princ. & c.1.non videbatur id eis eſſe de negandū, ceterum Sol prout hic habetur, quia hoc ſacramentū eſt dignitatis iuxta. not.in § notādū.1. q. 1. & ideo maxima pfectio & corporis deſideratē in promouendis. Ad obiectionē aūt dicimus eam non obſtare, cū aliud ſit conſiderare legē in cōmuni, & aliud in ſpecie, ſiquidē in ſpecie ius aliquando dat formam etiam rebus.§. fin.ſup.de eccleſ. cōſtitu. not. hæc impedimenta poſſe reduci ad deformitatem & impotentiā lux. to.tl. de corpo. uit. Not. a.non eſſe licitum ſe abſcindere ob Regnum Dei conſequendū c. ſi quia abſciderit.diſt.55.

d ¶Vitia.] Nota ꝙ verbū vitiū, refertur tā ad animū, q̄ ad corp⁹.ſa.l.j §.ſed ſciendu.cū ſeq & l. ob quæ vitia ff. de ædil edic. Corporis autē vitiū cōtingit alieni ad eſſe quadrupliciter; videlicet ex defectu mēbri, ex inhabilitate, ex diminutione, ex augmēto: vt per Abb.in c. fi. de corpor. vitiat.

Vitium.

e ¶Exiguā partē.] Fac.cap.1. & fin.de corpor. vitia. & l 1. verſic. proinde ff. de ædil. edict.

f ¶Digiti.] Qui cū non habeat officiū in corpore per ſe diſtinctū, nō debet membrum appellari, vel pro membro haberi, c.ſingula.diſt 89. & per Abb.in cap.5.qui cler. vel vouent. & in cap clericis, ne cler. vel monach. & in cap. cum illorum de ſenten.excom.& in cap.ego.de iureiuran.& per Legiſt.in l.2.ff de publ.iudi.& in l.non ſunt liberi ff. de ſtat.hominum.& in authen.ſed nouo iure.C.de ſer. fugi.

Digitus.

g ¶Non erunt.] Sed quis declarabit, an ſit ſcandalum, vel non ex vulnere manus, vel alia corporis debilitatione? Reſpondeo ſecundum Innoc. Ioan. Andr.& Abbat.in ca.fin.de corpor. viti. quòd declarabit Epiſcopus.

h ¶Virilia.] Cap.ex parte 2. & 2 extra. de corpor. vitiat.

i ¶Volentes.] Vt cap ſi quis abſciderit, cum pluribus ſeqq. diſt.55.

k ¶Forte.] Affirmatiue, & dubitatiue poteſt hic ſumi verbum hoc, Forte, de quo late per Doct. in ca. accedens. vt lit.non conteſt.

Forte.

l ¶Homicidæ.] Nō ꝙ homicidæ vere ſint facti, ſed propter

propter homicidij periculum, quod ſectionem ſequi poterat dicuntur homicidæ; ſicut & qui infantem exponit, homicida dicitur. diſt. 87. c. fin. Arg. quòd non eſt conſiderandũ quid eueniat, ſed quid euenire poſſit, vt 22. q. 1. cap. in nono. & diſt. 21. ca. denique & 23. q. 5. cap. relegentes. & ff. de his qui deiecc. l. ſi vero. §. pen. & C. de viuſr. leg. ſi ambiguitatem, & nota. in cap. ſi quis abſc. derit. diſt. 55. arg. tamen contra 23. quæſt. 5. cap. de occidendis. vide tex. in cap. ſi. 15. q. 1.

voluntate ſunt intelligendi. & ſicut in illis veniam caſus impetrat a, ita vindictam in ijs volũtas poſtulat b.

Oculo priuatus indiſtincte promoueri non poteſt, licet retineat ordines, ſi poſtea talis priuatio contingat. hoc dicit.

Hęc autem diſtinctio c non in omnibus membris d ſibi locum vendicat. Cui enim oculum e abſtulit caſus, licet voluntas deſit, ſacerdotium tamen conſequi non f poteſt. Ceterum ſi ſacerdotali in ordine conſtituto, tale quid g acciderit, quod olim integer acceperit, non amittet h.

Olim furioſus vel aliter vexatus non poteſt ordinari. Clerici, qui aliquando fuerunt dæmoniaci, non poſſunt ad vlteriores ordines promoueri. hoc dicit.

Is quoque, qui in furorem aliquando verſus inſaniuit i, aut quolibet modo vexationis incurſibus effertur; aut quod prope furorem k accedit, in ſcæna l luſerit; vel afflictione diabolica vexatus fuerit, ordinari non poterit. Clerici m etiam, qui in adoleſcẽtia à dæmonibus cognoſcuntur obſeſſi, ad ſuperiorẽ gradum aſcendere nõ poſſunt.

DE PRAEBENDIS, ET alijs n beneficijs.

TIT. XXVI.

Præbẽda:
- Quid.
- Cur inſtituta.
- Modi conceſſionum.
  - Per collationem.
  - Per inſtitutionẽ.

a ¶ Impetrat.] Sic & ſimplicitati & ignorantiæ venia tribuitur. de conſec. diſtinct. 2. ca. 3. & cap. cũ vniuerſorum. de rerum permut. Caſus tamen nõ excuſat in amotione terminorũ. l. 2. ff. de term. moto. & no. in ca. qui patrem. diſt. 55. vnde ſu.

Caſus nõ excuſat ſin amotione terminorum.

b ¶ Poſtulat.] Cap. qui partẽ. diſt. 55.

c ¶ Diſtinctio.] Inter caſum, vel infortunium, & ſpontaneã voluntatem.

d ¶ Mẽbris.] Quid autem veniat membri appellatione, not. ſup. prox. §. in verb. digiti.

e ¶ Oculum.] Vt c. fin. diſt. 55. ſi quis tñ oculum amitteret, non propterea excuſaretur à tutela, ut C. de excuſ. tuto. l. frater tuus.

f ¶ Non poteſt.] Et licet conſueuerit Curia diſpenſare: præſertim quando quis amiſit dextrũ oculum, & ſic non oculum Canonis, vel Euangelij: non propterea tamẽ minus recte dicitur non poſſe, talis ad ſacerdotium promoueri. Cũ non dicatur illud poſſe fieri, quod põt ſolũ fieri per remedium extraordinarium: id enim dicimus poſſe facere, quod de iure poſſumus. 22. q. 2. c. fac. homo. & l. filius. de cond. inſtit. & traditur per Abb. in c. paſtoralis. in ſi. de cauſ. poſ. & propri.

Non dicimur poſſe quod poſſum' via extraordinaria.

g ¶ Tale quid.] Refert ad ſupradicta omnia corporia vitia.

h ¶ Non amittet.] Licet res deuenerit ad eũ caſum à quo incipere non poteſt. de quo in l. pluribus. §. & ſi placeat. ff. de verb. oblig. & in c. 2. de ele. ægr. amittet tñ executionem ordinis ob deformitatẽ, & ſcãdalum: vt in c. 2. & c. 3. de cler. ægr. vel debili.

i ¶ Inſaniuit.] Ca. maritũ. diſt. 33. in ſi. hic tamen promotus non deponitur, 7. q. 1. ca. quamuis. & no. in d. ca. maritum, & ſup. eod. §. proxime antecedẽti, & 15. q. 1. cap. ſi.

k ¶ Prope furorẽ.] Not. furioſos, & ſcenicos æquiparari. ſa c. maritum. d. 33 cum ſeq.

l ¶ In ſcæna luſerit.] Quid autẽ ſit ſcæna, vide per Ab. in ca. ad honorem. de aut. & vſu pal.

m ¶ Clerici.] Fac. ca. clerici. d. 33. vnde ſumitur.

ANT. TIMO. Quomodo autem poſſit deprehendi, an quis ſit dæmoniacus habetur in cap. 2. 7. q. 2. in tex. & in gloſſ.

DE PRAEBENDIS, & alijs beneficijs.

Continuatur iſte tit. prout legimus in prin. eius. uel dicas aliter. hactenus autor explicauit clericos ratione Ordinis, hic tractat de eis ratione beneficij, & primo in cõmuni uoluit hanc materiam explicare, quia ordo doctrinæ id requirebat vt diximus ſupra in rub. de inſt. canonic. ideo propoſuit præſentem tit. qui diuiditur in 2. partes princip. In prima habetur continuatio: in ſecunda propoſitæ materiæ explicatio: ſecunda ibi præbenda. Io. Bapt.

n ALijs.] Nota verbum: quia includit ꝙ præbendæ ſunt beneficia, quod & uerũ eſt, p ea quæ Ro. Rom. deciſ. 8. aliàs 247. in no.

Præbẽda an beneficium

Quod

Canonia ſimplex. Quod habens ſed an ſimplex canonia, ut per Ro. Ro. deci. 16. aliàs deciſ 445 in fac. not. per Abb. & alios in cap. tua de verb. ſignific. & cap. poſtulaſti. de reſcript. quæ ſui natura iunguntur, nõ debe3t diſiũctis tractatibus cõprehendi at. l. cum actũ. ff. de neg. geſt.

Præbẽda.] Hæc pars ſubdiuiditur in 4. part. in prima habetur q̃d ſit præbẽda: in ſecũda cui cõferatẽ: in tertia à quo cõferatur: in quarta quomodo cõferatur: ſecũda ibi, cũ enim: tertia ibi, & ideo: quarta ibi, cõceduntur: quoad primum caſus non figuratur, ſed ex hac definitione not. principalem intentionem aucto ris illam eſſe, videlicet, explicare præbendas proprie dictas, ſecundario reliqua quoque beneficia.

Io. Bapt. POſt hæc.] CASVS nõ figuratur. Not. tamen quãdo aliquis auctor tranſit de vna materia ad aliam, conuenit eas adinuicẽ continuare: Not. ſecundo tractatus rerũ q̃ inter ſe ſunt annexæ, debet eſſe cõtinuus, & unitus.

a ¶Poſt hæc.] Scilicet quę diximus ſupra a tit. de iure perſonarum uſque huc, & ſumpta eſt imitatio ab inſtitutionibus ciuilib. in tit. de leg. in prin.

b ¶Loquimur.] Id eſt, locuti fuimus. & ſic tempus pro tempore ſumitur, vt C. de his, qui no. infam. l. ſi Poſſidonium, & ibi not. Vel loquimur, ideſt, loqui deberemus, ſi materiam præcedentem proſequeretur, ſic in auth. de cõſang. & vter. frat. §. ſi igitur. colu. 6. vel loquimur, ideſt, ſumus in tract.

Connexa & dependentia ſunt ſimul tractanda. h.d.

POST hæc[a] videam[a] de prębẽdis; & illarum conceſsione, quæ pars Iuris extra propoſitam quidẽ materiam fortaſſe videri poterit. Loquimur[b] enim in præſenti de iure perſonarũ[c]. Sed cum ſupra de dignitatibus[d] Eccleſiaſticis, quibus præbendæ videntur[e] annexe[f], locuti fuerimus, non ſine cauſa[g] ſequẽti loco poteſt hæc iuris materia tractari.

Præbenda quid ſit. h.d.

Præbẽda[h] nihil eſt aliud, quã ius[i] percipiendi prouentus eccleſiaſticos, tamquam vni[k] de collegio competens, & ex canonia[l] procedens.

Qui in altari laborat, de altari debet & viuere. h.d.

Cum enim, vt lex diuina[m] præcipit, qui altari ſeruit, de altari debeat & viuere[n], dignum eſt, vt qui diuinis adſcribuntur obſequijs. Eccle-

h ¶Præbenda.] De iſta deſcriptione, vide p Hoſt. i ſum. eo. & per omnes in c. cum M. Ferrariẽſis. de cõſtit. & per Archid. in ca. ſi iuſta, de reſcrip. in 6. & p Anch. in Rub. de conceſſ. præb.

i ¶Quam ius.] Nota ergo, ꝙ præbenda eſt nomẽ iuris: ut in ca. cũ M. Ferrarienſis, de conſtit. & in ca. maioribus & c. dilecto. de præb. Sed cõſueuit quæri, an ſit ius ſpiritnale. Et reſpectu. ꝙ quando eſt connexa canonicatui videtur ius ſpirituale: ſecus quã non eſt connexa; cum etiam laicus poſſit habere pręhendam, de quo late in locis ſupra alleg.

c ¶De iure perſonarum.] Nota ergo ꝙ virtus illius rubricæ de iure perſonarum extenditur uſque ad hunc titulum: immo uſque ad finem libri, cum in ultimo tit. tractetur de reg. monach. qui ſunt in numero perſonarum eccleſiaſticarum.

d ¶De dignitatibus.] Quid autem ſit dignitas, & quomodo differ à perſonatu, vide per Hoſt. in ſum. eo. § quid ſit dignitas, & per Abb. in cap. de multa. ext. eo.

ANT. TIMO. Dignitas Eccleſiaſtica dicit adminiſtrationem rerum Eccleſiaſticarum cum iuriſdictione, etiam in modicis cauſis ſecundũ Petr. de Anch. in clem. ſi dignitatem. de præb. An autẽ dignitates appetere, uel quærere liceat, In quibus eſt honor, & adminiſtratio, uide p S. Th. 2. 2. q. 131.

e ¶Videntur.] Forte ideo poſitum eſt verbum videntur, quia poteſt fieri, vt quis ſit perfecte canonicus ſine præbenda, ut late habetur per Abb. & alios in c. cum M. Ferrarienſis. de conſtit. ideo poſuit notam improprietatis.

f ¶Annexæ.] Vt in c. relatum. & c. dilectus eod. & in ca. cum ſuper. de conceſſ. præb. & per Hoſt. in ſum. eod. in prin. Et quomodo ſe habeat iſta connexio, vide per Abba. in cap. maioribus. & in cap. dilecto, ext. eod.

g ¶Sine cauſa.] Immo ſatis bona occaſione, cũ ea

K ¶Tamquã vni.] Per iſta uerba excluduntur præbendæ, quæ poſſunt aſſignari puris laicis, quib. nõ competũt tãquam perſonis de collegio nec deſcẽdũt ex canonia: ut not. in c. cũ M. Ferrar. de conſtit.

l ¶Ex canonia.] Sicut deſcẽdit actio ex obligatione, l. licet. §. ea obligatio. ff. de procu. habetur in ca. cum M. Ferrarien. de conſt. & in c. maioribus eod.

Io. Bapt. Cum enim.] CASVS. Quidam clerici inſtanter petebant præbendas ab Epiſcopis proprijs, ea ratione quia ſeruiebant altari, Epiſcopi uero id denegabant, quia bona Eccleſiarum ſunt bona pauperũ. cap. clericus. cap. paſtor. 1. quæſt. 2. cum uulg. unde fuit quæſitum quid iuris. Sol. vt hic habetur per rationem in text. aſſignatam, quando autem dicitur bona Eccleſ. eſſe pauperum intelligitur ſecundum portionem, & non in totum; ut Docto. declarant, licet in hoc ſit maxima controuerſia. Not. mercenariũ dignũ eſſe mercede ſua, & ideo clerici poſſunt uiuere de bonis Eccleſiæ cap. quicunque. 12. q. 2.

m ¶Lex diuina.] Cõcord. c. ex his. 17. q. 1. & ca. Eccleſiaſticis. 2. q. 2. & c. cum ſecundum. & c. extirpandæ. & cap. relatum. eod.

n ¶Viuere.] Sed non luxuriari. facit diſt. 44. in prin.

ſiæ ſuſtententur ſtipẽdijs [a]. Et ideo inſtitutum olim [b] fuerat, vt ordinationes eorum, qui ſine certo titulo ordinati eſſẽt, in iniuriam ordinãtium inanes [c] eſſent. Paulatim tamen benignius agi cœptum eſt: conſtitutum [d] eſt enim, vt ſi Epiſcopus aliquẽ ſine certo titulo, vnde vitę neceſſaria [e] percipiat, ordinauerit, tamdiu ipſe, aut eius ſucceſſor [f], ordinato neceſſaria ſubminiſtret, donec ei in aliqua Eccleſia conuenientia clericalis militiæ [g] ſtipendia [h] adſignentur.

Mandatum ſuſcipiens de ordinibus conferendis certis perſonis, non tenetur eiſdem prouidere de beneficio; ſed mandans: ſecus ſi ſit mandatum generale h.d.

Quod ſi Epiſcopus mandato [i] alterius in aliena diœceſi ordines [k] celebret, diſtinguendum eſt, an de certis [l] perſonis mandatum ſuſceperit, an generale, & expreſſo nomine. Primo enim caſu mandans [m], ſecũ-

prin & no. per Abb. in cap. cum ſecundum. extr. eo. facit 12. q. 3. cap. 1. & cap. 2.

ANT. TIM. Vnde male diſpenſare prouentus eccleſiaſticos eſt peccatum mortale. Non enim eſt dominus clericus prouentuum eccleſiaſticorũ; ſed diſpenſator ſecundum theologos, quos in pauperes Chriſti diſpenſare tenetur, ſi vltra neceſſitatem ſuam ſuperſunt. vide S. Thom. 2. 2. q. 185. art. 7. & ibi Caieta. Licet quo ad eam portionem, quę clerico ſecundum diſtributionem a ſacris Canonibus factam tangit, in qua vere eſt dominus, poſſit diſponere, ac de bonis propriis, vide Archiep. Florent. in par. 2. tit. 2. c. 1. §. fin.

a ¶Stipendiis.] No. ergo ꝙ præbenda ſiue beneficiũ eſt clerico quædã merces ſibi debita ratione oneris. ex quo videtur poſſe inferri, ꝙ clericus pauper licite locat operas ſuas ſpirituales, nec cõmittit ſimoniam, ex quo non intendit uendere diuina, ſed uiuere. Ita Abb. in cap. cum ſecundum. eo.

Io. Bapt. Et ideo.] CASVS. Cum quidam Epiſcopi cõferrent Ordines proprio iure, & quidam vero iure alieno, fuit propterea quæſitum, an poſſent, & in iſta collatione tenean tur etiam conferre beneficia, & primo videbatur dicendum iure alieno id non eſſe licitum, quia quæ ſunt Ordinis nequeũt delegati, cum à nuda uoluntate non dependeant, ut docet glo. magna ſuper cap. aqua de conſecrat. & collatio Ordinis nihil habet commune cum collatione beneficii ob diuerſam cauſarum naturam, vnde merito, &c. Sol. ſi ut hic dicitur, quia in collatione Ordinis conſideratur iuriſdictio, propterea nec etiam obiectio tenet, beneficium uero & ordo habent de iure unionem ad conſeruandum dignitatem Ordinis iuxta not. per docto. in cap. cum ſecundum. eod. & ideo etiam ſecunda ceſſat obiectio. vnde not. in primis unionem inter ordinem, & beneficium, ita quod qui habet vnum debeat habere reliquum, iuxta ca. cum ſecundum, & ca. dilecto de præbend. Not. ſecundo Epiſcopum puniri ſi ordinet aliquem ſine tit. d. cap. cum ſecundum. Not. tertio argumentum, bona eccleſ. principaliter eſſe inſtituta ad commodum clericorum.

b ¶Olim.] Cap. neminem. & c. ſanctorum. d. 70 & c. cum ſecundum. extr. eo. & nouiſſime per Conci. Trid. ſeſſ. 23. cap. 16. in decretis reformat. & ſeſſ. 21. cap. 2. in decre. refor.

ANT. TIM. Quia ſine ſubſtantia rerum non poteſt Eccleſiæ deſeruiri, cap. ſi. quis obiecerit. 1. quæſt. 3.

c ¶Inanes.] Niſi promoti fuiſſent ad titulum patrimonij. ca. tuis. & c. Epiſcopus. eo. & inf. eo. verſi. niſi, & dic inanes quantum ad executionem.

d ¶Conſtitutum.] Cap. 2. cap. Epiſcopus. ca. cum ſecundum. eo.

e ¶Neceſſaria.] Secundum facultates Eccl. & clerici dignitatem: vt no. in cap. Epiſcopus. eod.

f ¶Succeſſor.] Sed quære conuenitur hic ſucceſſor ex delicto defuncti; cũ regulariter crimina morte extinguãtur. diſt. 33. c. quorundam. & C. ſi re. uel accuſ. mor. fue. l. a. & l. unic. C. ne ex delict. defun. Item numquid ſi iſte ordinator habet hęredes reſpectu patrimonij ſui, an prius ſint compellendi hęredes, quàm ſucceſſor in dignitate? Reſpõd. ut late per Abb. in cap. cum ſecundũ extr. eod.

g ¶Militiæ.] Arg. quòd clericalis ordo eſt dignitas, cum ſit militia: vt in cap. eo libentius. vbi Anto. de Butr. de ſetu. non ordi.

h ¶Stipẽdia.] Sicut ergo miles ſæculi habet ſtipendium à domino temporali: ſic miles Dei habere debet ab Eccleſia. Vnde infertur quòd clericus debet gaudere priuilegio militari, intellige de priuilegijs congruentibus ipſis clericis; ſcilicet vbi in eis eadem eſt ratio, vel maior. Abb. in c. cum ſecũdum. eod. & not. in l. miles ff. de re iudic. Clericalis ordo dignitas.

i ¶Mandato.] Aliàs enim id ſine pœna facere non poſſet, ut ca. 1. de temp. ord. in 6. Concord. ca. ſi Epiſcopus eod. in 6. Differt autem mandatum a præcepto: vt per Abb. in c. eam te. de reſc.

k ¶Ordines.] Intellige de ſacris: quia in ordinatis ad minores non habet locum quod hic dicitur: vt not. in cap. ſi Epiſcopus. eo. in 6. Mandatum differt a pręcepto.

l ¶Certis.] Et expreſſis: quia ſi commiſiſſet ei ordinare clericos talis villæ, vel loci, adhuc non eſſent perſonæ certæ, vnde haberet locum quod hic dicitur, & in ca. ſi Epiſcopus. eod. in 6. Vnde aliud eſt certum, aliud certum & expreſſum. facit. ca. ne captandæ. de conceſ. præben. in 6. & quod not. in d. cap. ſi Epiſcopus.

m ¶Mandans.] Qui eſt in culpa, cum prouidere deberet, an ordinandus haberet titulum. ca. ſi Epiſcopus. §. ſi vero. eod. lib. 6.

ANT. TIM. Differentia eſt inter mandatum, & præceptum. Per mandatum enim intelligimus litteras monitorias, quæ non important neceſſitatem:

do mandatum ſuſcipiens a, inopi ordinato vitæ tenebitur neceſſaria miniſtrare.

Ordinandi licentiam dãs tenetur prouidere ordinato; non ordinans. h.d.

Eis autem, quibus à diœceſano datur licentiã, vt à quo voluerint b Epiſcopo, ad ſacros ordines promoueri poſsint, ad præmiſſa non qui ordinant: ſed qui licentiam tradunt c, obligantur d: niſi tamen ordinatus de paterna hæreditate e vitæ poſſit habere ſubſidiũ f.

Prabendę cõceduntur per collationem, & per inſtitutionem, & ſingulis rebus ſingula ſunt imponenda nomina. h.d.

Conceduntur autem præbendæ, vel beneficia duobus modis g per collationem, & per inſtitutionem. Collatio eſt libera quędam præbendæ conceſsio h. Inſtitutio eſt prębẽdalis iuris ad pręſentationem patroni facta translatio. quæ licet & ipſa collatio poſſit appellari i commodius tamẽ eſt in præſenti ſingulas cauſas ſingulis appellationibus k diſtinguſ.

tem: per præceptum litteras præceptorias, quæ neceſſitatem, vt per Abb. ibi.

a ¶ Suſcipiens] Immo videbatur quod puniri deberet mandans: & imputare ſibi debeat, quod talem elegit, & per alium fecit. Vnde idem eſſe deberet, ac ſi per ſeipſum elegiſſet. c. qui per alium. de reg. iur. Sed hæc vera vbi mãdauit de certo. facit text. de elec. cap. ſi compromiſſarius. §. 1. & l. ſi procurator. in ptin ff de cond. indeb vbi vires ge- neralis mãdati nõ poteſt indebitum ſolui.

b ¶ Voluerint.] Dũ tamen ſit catholicus. ca. veniens. de præſcr.

c ¶ Tradunt.] Cum illam dare non debeat in titulum nõ habenti. cap. ſi Epiſcopus. eo. in 6.

d ¶ Obligantur.] Quid ſi clericus ad ſacros ordines ſine titulo promotus promiſit Epiſcopo ſuper hoc non inquietare eum; nũquid tali renunciatione non obſtante agere poterit? Reſpon. vt not. in ca. ſi Epiſcopus. eod. in 6. Videtur tamẽ hodie tota hæc materia immutata per Concil. Trid. per quod ſtatutum eſt neminem ad ſacros ordines poſſe promoueri, niſi legitime conſtet eundem ſufficiens beneficium Eccleſiaſticum poſſidere: ut apparet ſeſſ. 21. in decretis reformationis. cap. 2.

e ¶ Hereditate.] Sed numquid quando quis habet ſufficiens patrimonium, ſit neceſſe, quòd expreſſe ordinetur ad titulum patrimonii? Quidam quod non: ut not. in cap. ſi Epiſcopus. eo. in 6. Io. Goffr. Innoc. contra, & horum opinio uidetur nouiſſime per Concil. Trident. probata ſeſſio 21. in decretis reformationis. cap. 2. Sed numquid ſi ordinato ad titulum patrimonii gratioſe beneficium conferatur, poſſit licite conſeruare fructus patrimoniales pro ſuis hæredibus, & uiuere de reditibus beneficii? Reſpond. Poteſt: dum tamen honeſte uiuat. de hoc late per Abbat. in quadam ſua diſputatione incip. Titius. & in cap. Epiſcopus. eod.

ANT. TIMO. Hinc colligitur, quod clericus poteſt habere de ſuo proprio; cum non habeat annexum votum paupertatis, ut religioſi, & regula tes, uide S. Tho. 2. 2. quæſt. 185. art. 6.

f ¶ Subſidium.] Idem dicas ſi habeat penſionem Eccleſiaſticam: ſed nec tale patrimonium, nec huiuſmodi penſio poterit extingui, uel alienari ſine licentia Epi, donec tales beneficium Eccleſiaſticũ non ſint adepti: ut per Concilium Trid. ſeſſ. 21. in decretis refor. c. 2. Et taliter ordinati gaudebũt priuilegio clericali non ſolum in perſona: uerum etiam in rebus. 12. q. 2. ca. Eccleſiarũ ſeruos, & 16 qu. 1. c. ſunt, quia de foro Eccleſiæ facti ſunt; licet non habeant Eccleſiam: vt habetur in c. Epiſcopus. in fi. extr. eo.

. Conceduntur.] CASVS non figuratur. Sed not. cauſam diuiſionis: cõferre enim beneficia inferiora, aut pertinet ad plenã poteſtatem legitimi Superioris, & hinc datur primus modus: aut non, & inde oritur ſecundus. Io. Bapt.

g ¶ Modis] Immo tribus. c. cum in illis. §. cum autem. eo. in 6. Sol. præſentatio, & inſtitutio conficiunt unum modum; cum una poſſit ſtare ſine altera, quod ſatis apparet ex deſcriptione inſtitutionis, quæ ſtatim ſequitur. nec præſentatio patroni aliquod ius ſpirituale transfert: ſed eſt initium quoddam, ſeu quædam ſeruitus. cap. quod autẽ. de iur. patr. ius enim ſpirituale transfertur per ſolam inſtitutionem. De quo per Abb. in c. 2. in fi. de conceſ. præb. Sed adhuc contra; quia eſt modus electionis: ut ext. de ele. c. 1. & per tot. Reſpond. hic non tractat de electiuis: quia de his ſatis dixerat ſupra de elec. cum titulis ſeqq. Quomodo autem differant electio, præſentatio, inſtitutio, collatio, & inueſtitura, dic ut per Abb. in c. auctoritate. de inſtitutio. & infra. tit. 2. §. ſunt autem. & § diſſimiles. & per Io. de Sel. in tract. de benefic. in 1 part. q. 14.

h ¶ Præbendæ cõceſſio] Intellige uel alterius beneficii.

i ¶ Appellari] Sed minus proprie.

K ¶ Appellationibus.] Id eſt, propriis nominibus & fac §. alio inſtit. quib. mo. teſt. infirmatur & l. Labeo. §. fi. ff. de ſuppel. leg.

DE COLLATIONIBVS.

Io. Bapt. Cum beneficia inferiora conferantur per collationem & inſtitutionem §. fi. ſup. tit. prox & collatio videatur præcedere cum dependeat tantum à voluntate Prælati, ut in cod. §. dicitur, propterea poſt tit præced. proponitur iſte: qui diuidit in 3. par. in prima habetur à quibus beneficia conferantur: in ſecũda qualis ſit illorum conferẽtium poteſtas: in tertia an cum diminutione conferri valeant: ſecunda ibi, ordinarius: tertia ibi, poſtremo.

a ANT. TI. Collatio a conferendo dicta, ſeu ferendo in alium: & eſt in præſenti ſignificatione cum is qui habet poteſtatem, cõfert præbendam, & beneficium in aliũ. Nam, & ſumitur alio modo pro ea quam faciunt ſcholares diſputando, & diſceptando, vt in auth. eiũ cõtra. C. de fid inſtr. Alia quæ fit comedẽdo, & bibendo. Tertia quæ fit coadęquando, & comparãdo. ANT. TIMO.

Io. Bapt. Cõferũtur.] CASVS nõ figuratur; Not. tamen caram diſtinct. quod cura eccleſiarũ aut ſpectat ad ſupremum caput ad ipſum Ordinarium, aut ad priuilegiatum participantem de vtroque.

b ¶ Ordinario.] Dicitur autem Ordinarius ia eſſe, q ſuo iure, vel principis beneficio vniuerſaliter iuriſdictionem exercere poteſt vbi habet. Sunt autem duplices, quidam habẽt adminiſtrationem; vt Epiſcopi habentes Epiſcopatus, quos actu regunt. Alii qui non habent adminiſtrationem: ſed tantum facultatem iudicandi; ut ſunt Epiſcopi renunciantes loco Epiſcopali, non dignitati, retinentes honorem ſine adminiſtratione, cap. 1. de ordi. ab eo qui renunc. Epiſc. Item Epiſcopus cuius Epiſcopatus omnino deſtructus eſſet, qui eſſet Epiſcopus: nullius tamẽ Epiſcopatus, vulgo Nullatinẽſis Goff. in ſum. de in integ. reſti.

DE COLLATIONIBVS[a].

TIT. XXVII.

- *Collatio.*
  - Ad quos ſpectat.
    - Ordinarium.
      - Epiſcopũ.
        - Quomodo fiat.
        - Quo tempore.
      - Capitulũ.
    - Legatum.
      - Qui.
        - Nati.
        - Miſſi.
        - De latere.
      - Quas Eccleſias.
    - Pontificẽ.
      - Motu proprio.
      - Ad petitionem partis per reſcriptum.
        - Pueri.
        - In diem.
        - Sub cõditione.
  - Differ. collationis.
    - Epiſcopi.
    - Legati.
    - Pontificis.
      - Vacantes.
      - Vacaturas.
        - Sibi reſeruare.
        - Alteri tradere.

Ex tribus capitibus conferuntur præbenda. h. d.

COnferũtur autem p̃bendæ, vel beneficia, aut ab ordinario[b], aut ex mandato legati ſedis Apoſtolicæ, aut Pontificio reſcripto.

Quis ſit ordinarius collator. h. d.

Ordinarius collator is eſt, quem aut cõſuetudo[c] approbauit, aut iuris[d] deſignauit

Io. Bapt. Ordinari[b].] Hæc pars ſubdiuiditur: in 3. part. In prima explicatur poteſtas ordinarii: in ſecunda poteſtas legati de latere: in tertia poteſtas ſedis Apoſtol. ſecunda ibi, ex legationis: tertia ibi, per reſcriptum: prima pars adhuc ſubdiuiditur in 2. partic. in prima adnot. quod ſit Ordinarius: in ſecunda declaratur præd. poteſtas: ſecũda ibi, quam conferendi in prima: CASVS non figuratur. Not. tamen ius ſcriptum, & nõ ſcriptum æquiparari in conſtituendo Ordinarium iudicẽ argumẽto not. per Abba. in rubric. de conſuet.

c ¶ Conſuetudo.] Quæ dat iuriſdictionem. l. more maiorum. ff. de iuriſd. omn. iud. cap. cum dilectus. de conſuet. c. cũ Eccleſia. & cap. ſcriptũ. de elect. etiam priuatæ perſonæ. cap. cum contingat, vbi Abb. & ceteri. de for. compe.

d ¶ Aut iuris.] Sed quare eſt præoppoſita in ordine literæ conſuetudo auctoritati iuris? Reſpond. forte, quia conſuetudo in prouiſione beneficiorum præfertur iuri communi, esp. fin.

de

auctoritas; ut epiſcopus a, capitulum.

Si Epiſcopus & capitulũ habeant poteſtatem conferendi coniunctim, non poteſt vnus ſine altero, niſi in vno ſubſit impedimentum, conferre h. d.

Quam conferendi poteſtatem Epiſcopus & capitulum interdum habent communiter: interdum diſiunctum. ſi communiter, alter ſine altero illam exercere non poterit b: n ſi vel mortis c vel ſuſpenſionis d, vel maioris e excommunicationi. f impedimentum in altero adeſſe contigerit g.

Impedimentum non operatur, niſi coniunctim cum negligentia impediti h. d.

Cum vero ad ſolũ Epiſcopum cum conſilio h ſui capituli, vel aſſenſu i præbendarum ſpectat collatio, eo defuncto, vel ſuſpenſo, niſi Epiſcopus in petenda relaxatione ſuſpenſionis k ſit in mora l, capitulum ſe non poteſt intromittere m.

Quando periculum eſt in mora, non eſt collatio differẽda. h. d.

Vbi vero collatio

de inſt. c. ea noſcitur. de his, quæ fi à præl. & cap. Abbate ſane, de verb. ſignif. & cap. cum Eccl. ubi etiã Abb. de elect.

a ¶ Epiſcopus.] Cap. omnes baſilicæ. cum ibi alleg. 16 quæſt. 7.

b ¶ Poterit.] Cap. vn. ne ſe. va. aliq. inno. vnde ſumitur.

Io. Bapt. Quam conferendi.] Hæc pars adhuc ſubdiuiditur in duas partic. in prima habet quid iuris de collatione pertinente ad plures: in ſecunda quid iuris de negligẽtia collatoris: ſecundo ibi, ead. ratione. quoad primũ. CASVS ita figuratur. In quadam diœceſi orta fuit cõtrouerſia circa poteſtatẽ conferendi beneficia inter Epiſcopũ, Capitulũ, & quoſdam alios, quidam enim dicebant beneficia eſſe conferenda ad ſimilitudinẽ electionis. argumento cap. nonnir. de ijs quę fiunt à prælat. Quidam dicebant oppoſit. argumento, cap. ſi quis iuſto. de elec. in 6. & cap. 1. 13. quæſt. 1. unde in hac difficultate fuit quæſitũ quid iuris. Sol. fuit data prout hic legimus, cauſa autem illa aſſignatur, quia cum poteſtas illa originaliter veniat à ſummo Pontifice, diuerſimo ſe conceſſa fuit, & hoc ſecundum qualitatem. CASVS id poſtulantis, & propterea Obiectiones abſque alio ſoluuntur cum quælibet in ſuo caſu locum habeat. Not. primo quod illa, quæ ſunt iuriſdict. poſſunt pertinere modo ad vnum, modo ad plures, clem. 1. §. 1 de hæretic. Not. 2. aliquid ad aliquem pertinere aliquando ſimpliciter, aliquando cum conſilio, uel cum conſenſu alterius ca 3. & 4. de ijs quæ fiunt à prælat. & ibi Docto.

c ¶ Mortis.] Idem ſi quocunque alio modo vacet ſedes, ut renũciatione, & depoſitione, uel alio quouis modo, vt 7. quæſt. 1. ecce in quibus. & 23. quæſt. 2. in prin.

d ¶ Suſpenſionis.] Pone quod fuerit peccatum in cap. graue, de præben. Et an Epiſcopus ſuſpenſus conferat, late Hoſt. in ſum. de elect. §. quis poſſit eligere. verſi. item iure impedit, & per Doct. in c. tanta. de exceſſ. præla. & in ca. cum bonę. de ætat. & qualit. & in cap. ſi celebret. de cler. excom. mini. & in cap. inter. de elect.

e ¶ Maioris.] Aliud ſi minoris: ut ſupra, qui eli. eligi poſſ. §. 1. & cap. ſi celebret. de cleri. excommini.

f ¶ Excommunicationis.] Sed quomodo poterit hoc eſſe cum collegium & capitulum non poſſit excommunicari, cap. Romana. § in vniuerſitatem. de ſententia excom. in 6. Reſpon. intellige ſi ſingulariter omnes de capitulo ſint excõicati, vt dicitur in cap. vnic. in princ. ne ſed. vac. in 6.

g ¶ Contigerit.] Quo caſu vnus ſine altero conferet & intellige hoc etiam ſi Epiſcopus intereſſe deberet vt prælatus fac cap. vni. ne ſed vacan. in 6. & uide per Abb. in cap. ex parte. de conſtit.

h ¶ Cum cõſilio. Eſt autem magna differentia vtrum conſilium interuenire debeat, an conſenſus, vt habetur in ca. cum olim. de arb. & in cap. cum in veteri de elec. & in cap. venerabili, de offi. deleg. & in c. quanto. & cap. ea noſcitur. de his quę fi. a præl. ſi. cõ. ca. & in cap. ne pro defectu. de elect. & in omnibus dictis locis Abb. Et not quod ſi is cuius auctoritas requiritur in actu explicando conſilium accommodet, cenſetur etiã præſtitiſſe auctoritatem, Ab. in c. dilecti. de arbir. Cõſiliũ. Conſenſus.

i ¶ Aſſenſu maioris partis.] Cap. 1. de his quę fi. a ma. part. cap. & no. in c. 1. ne ſed. va. in 6. §. 1. & hoc uidetur de iure communi in præbendis cathedralis Eccleſiæ ſecundum Compoſtel. in cap. cum Eccl. Vulterana. de elect.

K ¶ Suſpẽſionis.] Si contingat illũ eſſe ſuſpenſum.

l ¶ In mora.] Sed quando dicetur eſſe in mora? Reſp. cũ quàm cito potuit relaxationem non petijt. l. 2 §. confeſtim. ff. ad Tertul. Non tamen amara, uel calumnioſa facienda eſt interpretatio, ut ff. de do. inter vir. & vxo l. ſi id quod §. ſi quis ſecundum. & l. pen. ff. ad exhib. cap. ex his. de priuil. Arbitrabitur ergo iudex l. 1. ff. de iu. delib. Si autem malitioſe impediatus petere, ſubuenietur ei; cum non ſit in mora. cap. poſtulaſtis. de cõceſ. præb. niſi hoc ipſa procuraſſet. l. 2. §. fin ff. ſi quis caution. In mora.

m ¶ Intromittere.] Si ergo fuerit in mora Epiſcopus, poterit capitulum ſe intromittere. Sed quæritur, an ſtatim canonias poſſit, conferre, an debeat, expectare ſex menſes poſt moram, iuxta cap. quia diuerſitatem. de conceſſ. præb. Reſpond. ut not. in cap. vnic. ne ſed. vacan. nih. innoc. in 6.

Diſſe-

aliquem cum conſilio Epiſcopi pertinet, ſi quid illi humanitus contigerit, nõ erit ob hoc vacantis beneficij collatio diffetẽda[a] Idem iuris eſt, Epiſcopo adeo in remotis[b] agente, vt breui non poſſit illius haberi pñſentia: quia in petendi, vel expectandi mora vacanti beneficio, poſſet imminere periculum[c].

Periculũ imminens.

Si eccleſia ſteterit vacans per ſex menſes, beneficium deuoluitur. h.d.

Eadem ratione[d], vbi ad ſolum Epiſcopũ ſpectat[e] collatio, ſi per ſex menſes conferre diſtulerit, ad capitulum[f] deuoluitur. Ex contrario ſi ad ſolum capitulum pertinuerit, & infra pręſcriptum terminum hoc non fecerit[g], Epiſcopus cum religioſorũ[h] virorum conſilio exequentur: quod ſi omnes forte neglexerint, Metropolitanus[i] abſque cõtradictione diſponet[k].

Regularibus prelatis non conferentibus infra ſex meſes fit deuolutio ad ordinarium. h.d.

Idẽ ſtatuitur in regularibus pręlatis. ſi enim quęuis beneficia ad illorũ diſpoſitionem[l] ſpectãtia in-

a ¶ Differenda.] Cum ab eo non poſſit tunc peti conſilium, ut c. 1. §. ſi ne ſed. vac. ali in 6. argo ca. gratioſe. de reſcript. in 6 & de pœniten. diſt. 1. §. hoc idem. verſic. idem a mortuo. Contrarium tamen eſſet, ſi collatio pertineret ad aliquem cum conſenſo Epiſcopi. vt not. in d. §. fin. conferendi ob negligentiam, uel delictum inferioris collatoris: quia hoc caſu etiam negligente Epiſcopo, non fit deuolutio ad capitulum; ſed ad proximum ſuperiorem. Ratio diuerſitatis: quia in his deuolutis non eſt tanta communio inter capitulum & Epiſcopũ, quanta in ſpectantibus iure proprio: vt not. Ab. in ca. 2. de conceſ. præben. poſt antiquos.

b ¶ Remotis.] Hęc autem diſtantia eſt in metiend indicis arbitrio ex ratione; quæ ſtatim ſequitur. An autẽ, & quando abſentes ſint ad actum uocandi, per Doct. in cap. cum omnes de conſtit. & in ca. 2. de his, quæ fi. a ma. parte. c. & in c. 2. de reſtib. in 6.

c ¶ Periculum.] Simile cap. ſi ta qui. de offi. deleg. in 6. Sed contra: quia nõ ſeruata forma, actus valere non debet. l. parai. ff. de arb. ca. cũ dilecta. de reſcrip. cum materia Reſp. periculum imminens immutat quod alias eſſet ſeruãdum, ſic cap. 2. de teſta. in 6. & habetur per Legillas in l. 1 ff. de offic. eius cui, &c & in l. j. ff. de dam. infect. & per Cano. in c. 1. de conſtit.

d ¶ Ead. ratione.] In tota hac parte CASVS ita in commam figurari poteſt: Illi qui tenebantur beneficia conferre, fuerunt aliquando negligentes in collatione facienda, vnde quærebatur quid tunc agendum eſſet, iſti enim dicebant ſe non fuiſſe negligentes. argumẽtum l. igitur. §. 1. ff de libera cauſa, & quare nus eſſent puniendi, deberent puniri per ſententiã, & non ipſo iure, argumento l. reſpiciendum. ff de pœnis. Sol. ut hic habetur, quia utilitas Eccleſiarũ id requirebat, & hinc intelligimus etiam obiectiones aliquid non concludere, cum ob vtilitatem Eccleſiarum aliquando à iuris regul. ſit recedendũ. arg. cap. 1. de conſuetud. Not. inde argumentum delinquentem eſſe puniendum in eo quod deliquit. ca. ſi de immuni. Eccleſ. Not 2. tempus non currere ignorantibus quod deſeruit ad multa. gloſ. hic. in uerb notitia. Not. 3. caſum in quo factũ a principe nullum poſſe ratũ haberi. doct. in ca. quod ſi cut. de elect.

Io. Bapt.

d ¶ Ratione.] Scilicet quia periculoſa eſt diuturna Eccleſiarum vacatio: vt cap. quãm ſit. & cap. cupiẽtes. de electio. in 6.

e ¶ Spectat.] Intellige iure proprio: non autem ſi ſpectet ratione deuolutionis; puta deuoluto iure

f ¶ Ad capitulũ.] Not caſum in quo inferior ſupplet negligentiam ſuperioris. Alium habes 9. quæſt. 3. cap. cum ſimus. & hoc eſt propter magnã communionẽ, quæ eſt inter Epiſcopũ, & capitulum. cap. requiſiſti. de teſta. & per Ab. in c. 2. de conceſ. præb.

g ¶ Non fecerit.] Sed quid ſi fecerit poſt lapſum tẽpus ſex menſium, an tenebit collatio, & electio. quidam ꝙ ſic. Contrarium eſt uerum: ut ca. licet. & c. ſi. de ſup. negl. præl. niſi de patientia toleraretur. ca. litteras. de conceſ. præb. Quia pro non dato habetur, qđ ab illo datur, qui non poteſt de iure donare cap. quod autem in ſi. de iur. patron. arg. cõtra. ff ſi quis cau l. & ſi poſt tres, & l. Celſus. ff. de arbit. & ita not in c 2 ext. de conceſ. præb.

h ¶ Religioſorum.] Ca ne pro defectu. de elec & ca. obeuntibus. diſt 62. Et intellige religioſos largo modo, & non pro his tantum qui uouerunt tria vota, ut habetur in locis ſupra alleg. & per Abb. in ca. dilecta de maio. & obed.

i ¶ Metropolitanus] Intellige hoc ſi Epiſcopus nõ ſit exemptus, alias deuolutio fit ad Papam non ad Metropolitanum: quia non ſuperior non poteſt ſupplere negligentiam alterius cap. licet. de ſupp. neg. prælat. Nec ob ꝙ capitulum ſupplet negligentiam prælati, licet non ſit ſuperius: quia illud ratione magnæ communionis, ut dictum fuit ſup. hoc eodem §. in verb. ad capitulum.

K ¶ Diſponet.] Etiam dãdo poſſeſſionem. c. ex parte. vbi Abb. in prin. de conceſ. præb.

ANT. TIM. Vide de ordine eorum, ad quos ſpectat collatio, per Abb. in c. 2. de conceſ. præb.

l ¶ Diſpoſitionem.] Id eſt, collationẽ, uel prouiſionem: quia ſi ad ſolam præſentationem, vel electionem ipſorum ſpectarent, tunc ad confirmantem, uel inſtituentem deuoluerentur poteſtas, ſiue ſit dic-

tra conſtitutum [a] tempus cõferre negligãt, locorum [b] diœceſanei in non exemptis [c] propria: in exemptis vero Apoſtolica [d] auctoritate eorundem negligentiam iuxta præſcriptum in Viẽnenſi Concilio [e] modum ſupplebunt.

Tempus deuolutionis currit ſolum, non impeditis, & à die notitiæ. h.d.

Tempus autẽ ſex menſium nec currit legitime impeditis [f]; & à die notitiæ [g], non à tempore vacationis erit computandum [h].

Deuolutio non habet locum in Eccleſia non numerata, vel quando dignitas eſt ſuppreſſa. h.d.

Hæc autem ita demum obtinent, ſi in Eccleſia erat diſtinctio præbendarum, & certus Canonicorum numerus. Ceterum ſi neque diſtinctæ præbendæ, nec certus ſit Canonicorum numerus, Lateranenſi Concilio de beneficiis vltra ſex menſes vacantibus locus nõ erit [i]. Idem etiam obtinet, ſi per capitulum vacãs dignitas legitimè fuerit ſublata [k].

Sede vacante capitulum non fungitur vice Epiſcopi in conferendo: & ceſſante cauſſa ceſſat & effectus. h. d.

Licet autem ob negligentiam Epiſcopi conferendi poteſtas ad capitulum deuoluatur: [l] ſede tamen vacante in collationibus præbendarũ Epiſcopi vice non fungitur [m]; cum eo caſu nul

diœceſanus, ſiue alius.

a ¶Conſtitutum.] In cap. 2. de conceſ. præbendæ.

b ¶Locorum.] Non perſonarum. Si ergo prælatus alterius diœceſis habet prioratum, quem conferre negligit in diœceſi Peruſina, Epiſcopus Peruſinus, qui nunc eſt excellẽtiſſimus Doctor, & pceptor me⁹ Ao. Rom. Auditor Iulius Oradin⁹ ſupplebit: licet forte collator ſit Bononiẽſis.

Iulius Oradin⁹.

c ¶In exemptis.] Olim ſecus cap. ſicut. de ſupp. neg. præla. & cap. cum ſingulis. de pb. in 6.

d ¶Apoſtolica.] Fac cap. Irrefragabili. de offic. ord. & ca. ad abolendã. de hæret. & ca. vni. de cler. ægrot. in 6. & eo. lib. de ſtat. mon. c. vni. & clem. attẽdentes. de ſta. mon. & clem. quia contingit de reli. domi. forte confecte poterit etiam legatus, per ea, quæ dicit Abbas in cap. nerabi... de præb.

e ¶Viennenſi.] Cõcilio. Clem. vni. de ſuppl. neg. præl.

f ¶Impeditis.] Impedimento tam iuris, quam facti. Quia præſcriptio. cap. 2. de conceſſ. præb. eſt inducta contra negligẽtes, vt dicitur in cap. quia diuerſitatem. eod. tit. ſicut ceteræ. ca. vigilanti. de præſer. & 16. quæſ. 3. §. poteſt. Et ſic iſtud tempus ſemeſtre eſt vtile certo reſpectu: ſed alio reſpectu eſt continuum. Currit enim & diebus feriatis: vt not. Abb. in cap. 2. de conceſ. præb. & hoc niſi quis ſit negligens in remouendo impedimento: ut not. in d. cap. quia diuerſitatem. ar. c. quoniã. diſt. 100. & l. qui poteſt. ff de re. iu. & l. non omnes. § qui captus. ff. de re mil.

g ¶Notitiæ.] Sic c. licet. de ſup. negl. prælat. & habe: ut in c. nulla. & c. quia diuerſitatem. de conceſ. præb. fac. l. annus. in fi. ff. de calum. & cap. biduum. 2. quæſt. 6. & l. cum ſex mẽſes. ff. de ædil. edict. Sed an præſumatur hæc ſcientia, puta vacat in diœceſi ſuffraganei beneficium, an præſumatur Metropolitanus habere notitiam, dic vt per Abba. in cap. ex parte. de conceſ. præb. & in cap. ſicut. de accuſat.

h ¶Computandum.] Idem in executore Papæ, vt no. in cle. ſi beneficio. de præb. & Cald. conſi. 33. de præb. Sed an quod hic dicitur de collatione militet etiam in inſtitutione? Reſpon. non: ut per Abb. in cap. 2. de conceſ. præb. & in c. paſtoralis. de iu. patron. Quid ſi patronus per ſex menſes non præſentauerit, numquid his, qui habent libere conferre, dabitur integrum ſemeſtre? Reſpond. vt p Abb. in c. quia diuerſitatem. de conceſ. præb.

i ¶Non erit.] Cap. ex parte. de conceſ. præb. quia tunc non dicitur præbẽda uacare. Vnde nõ mitum, ſi non habet locum Concilium Lateranenſe, quod loquitur de præbendis, & beneficiis vacantibus. Et ſic nota in Eccleſiis regularium, vbi numerus nõ eſt ſtatutus, non dari vacationem. Item dictũ Conciliũ non habet locum in dignitate Epiſcopali, & Eccleſiis collegiata regulari. Datur enim breuius tempus ob maius periculum ca. ne p defectu. de elect. rõ ſuevit nota. in cap. 2. de conceſſ. præb. Sed numquid impetrans in tali non numerata Eccleſia, vt ſibi prouideatur de canonicatu, & præbenda ſi vacat, vel quam primum vacauerit, uel ſe in tali Eccleſia facultas obtulerit, recipietur per has litteras? Reſpond. vt not. in cap. fin. de conceſ. præb. in 6. in uer. diſtinctio.

k ¶Sublata.] Cap. cum acceſſiſſent. de conſtit.

l ¶Deuoluatur.] Competit enim Epiſcopo hoc ius communi iure, unde transfertur in capitulum, ſed. uac. ſecus ſi competeret iure conſuetudinario, uel ſpecialiter no. in cap. ſcriptum. de elect. & in cap. at ſi clerici. § 1. de iud. & in cap. verum. de foro compet. per Doct.

m ¶Fungitur.] Immo videtur contra cap. his quæ & c. cũ olim. de ma. & obe. Sol. Ibi ſumus in auctoritate confirmandi, & inſtituendi, quæ eſt iuriſdictionis neceſſariæ: hic ſumus in poteſtate liberæ conferendi, qđ totum eſt gratioſum. ita Ab. in c. illa. ne ſed. vac. licet alij aliter, ut ibidẽ not. & in cõ-

H trariũ.

lius ſuperioris poſſit argui negligentia [a].

Circa collationem factam poſt deuolutionem, diſpenſari poteſt. h.d.

Is quoque,qui nimium ceſſando conferendi ius amiſerit, ſi poſt ius collationis deuolutum nihilominus viris idoneis [b] de beneficio prouidere voluerit, quamquam ob temporis lapſum collatio mero iure nō teneat:ex diſpenſatione tamen & benignitate tolerari [c] poterit.

Legati miſſi vel nati vigore ſua legationis non conferunt, niſi ſibi ſpecialiter concedatur : ſecus eſt in legatis de latere, qui conferunt, & ſine mandato ſpeciali, etiam inuito patrono Eccleſiaſtico. h.d.

Ex legationis quoque munere conferendi competit facultas: quod tamen non indiſtincte obtinet: nā ſiue miſsi fuerint, ſiue ſuarum prætextu Eccleſiarum [d], aliqui legationis ſibi vendicant auctoritatem, ex ipſa legatione nullam habent conferendi poteſtatem, niſi hoc alicui ſpecialiter indultum fuerit. His autem, quos Romani Pontificis latus,& comitatus illuſtrat [e], legatione [f] fungentibus ſine ſpeciali conceſsione, etiam Eccleſiaſtico patrono inuito [g] conferendi facultas competit. Sicut enim honoris prerogatiua [h] lætantur:ſic eos auctoritate fungi congruit ampliori [i].

Legatus de latere non confert cathedrales eccleſias, nec regulares, nec dignitates poſt Pontificalem maiores, nec poteſt eodem tempore in eadem Eccleſia plures reſeruationes facere.h.d.

Sed tamē nec cathedrales, nec regulares,

tratiis.fac.infra tit.2.§.diſſimiles. Et limita quod hic dicitur tribus modis,ut per Abb. in d.cap.illa. vbi ponitus regula, quòd capitulum non fungitus vice Epiſcopi,niſi in caſibus à iure expreſſis.

a ¶Negligentia.] Ad quem igitur erit recurrēdū, vt prouideatur vacanti Eccleſiæ?Reſpon. ſecūdū Hoſt. ad Papā, & de hoc plene Ab.in c.illa, ne ſed.vac. nam capitulū,vel Archiepiſcopus non ſuccedit niſi in caſu negligentiæ:vel qn̄ Epiſcopus delinquit conferendo indigno.cap.2 de;concel.præb c cum in cunctis.de elect.Et de materia Paul.in tract. de poteſtate. cap ſede vacan.

b ¶Idoneis.]Nam aliàs non haberet locum quod hic dicitur.cap. litteras. de ſup.neg.præl.

Patiētia. c ¶Tolerari.] Nota ergo, ꝙ multa ꝑ patientiam tolerātur, quæ ſi in iudicium venirent eos euerent. c.cum iam dudum.de præb.c. litteras. de ſup. neg. prȩl vnde ſumitur. Et ſic nota quod ſola patientia dat ius talibus inſtitutis, non inſtitutio perperam facta. ſic l. obſeruare. ff. de offic pro conſ. in fin. & 2.q. 1. cap. in primis. Fac. no. per Abba. in ca. ſuper his. de conſang. & affinitate. Et hoc intelligitur de patientia Papæ, non inferiorum: vt per Abb.in d.cap litteras. Inferiores enim poſſunt quidem de nouo conferre, ſed non ratificare.

principal.& iſte dicitur natus: aut eſt tēporalis, ſed cōſtitutus ad regimē alicuius Prouinciæ de latere Pontificis,& dicitur legatus de latere, atque huic conuenit hæc poteſtas conferendi beneficia.

Legatorum ſpecies tres. d ¶Eccleſiarum.]Nota tres eſſe ſpecies legatorū: Natos, Miſſos, & De latere.Nati qui ſimul atque promoti ſunt ad aliquam Eccleſiam, ipſo iure ſunt legati Papæ in ſua prouincia: ut Cantuarien.cap.1.de offic. leg. vbi declarat Abb. Eboracen ca. 1. de appel. Miſſi ſunt qui cum non ſint Cardinales mittuntur ad aliquam prouinciā; vt ſunt qui dicuntur Nuncij Sedis Apoſtolicȩ. De latere vero ſecundum communem opinionem dicuntur Legati Cardinales. Papa enim, & Cardinales faciunt vnum corpus,cuius caput eſt Papa. Vnde Bernar. ad Eugenium: Nō dico te ſanum dolentem latera. De his per Abb. in ca. excommunicatis. de offic. legat. & Butrium in cap.dilectus de fil.presb. & in cap 1. de offi. legat.in 6. vbi habetur de ſingulorum poteſtate.

ANT. TIMO. Eſt autē Legatus, vt habetur in d.ca. 1. & cap. legatus. cui prouincia regēda, ac gubernanda committitus, qui proconſulibus quōdam in Roma. Repub æquiparantur.

e ¶Illuſtrat]Sic l. quiſquis. C. ad l. Iul maieſta.

f ¶Legatione.]Scilicet Eccleſiæ Rom. Vbi ergo eſt legatus de latere in prouincia,vel alius habens ſpeciale mandatum, poſſunt tres concurrere in collatione beneficij,Papa ſcilicet,Legatus, & Ordinarius.Vn̄ poſſet hic eſſe locus c ſi a ſede.de præb & §.itē ſi a ſede.inf.eodē.

g ¶Inuito.]Ca d lectus.de offic.leg.& inf.ti.ſe.§.1.

h ¶ Prærogatiua]Concord.c ſi.§.1 de offic. leg. in 6.& c.ne aliqui.de priuil.eodem lib.

i ¶Ampliori.]An autem legatus de latere confer

Io. Bapt. Ex legationis.] Hæc pars ſubdiuiditur in tres partes. in prima explicatur quis ſit iſte legatus: In ſecunda qualis ſit eius poteſtas: in tertia adnot. vnum commune Ordinario & tali legato : ſecunda ibi,ſed tamen: tertia ibi, illud autem. quo ad primum CASVS non figuratur. Not tamen cauſam diſtinct. legatus enim aut eſt ordinatus ad certum negocium, & dicitur miſſus, & propterea ei hæc poteſtas non conuenit; aut oritur cum dignitate

ie

aut collegiatas Eccleſias [a], nec Eccleſiarũ cathedralium dignitates, ad quas per electionem promoti, primum [b] poſt Epiſcopũ obtinet locum; veluti archidiaconatũ [c] ſuæ diſpẽſationi, aut prouiſioni reſeruare poſſunt [d]. Nec plures beneficiorum reſeruationes eodem tempore in eadem cathedrali [e] vel collegiata Eccleſia, vel ad eiuſdẽ [f] collationem pertinentium faciet.

Reſeruationes legatorum expirãt finita legatione. h.d.

Illæ quoque, quas iure fecerint, dummodo ad beneficiorum iam vacantium collationem non ſit proceſſum, eo ipſo quod illorum finitur [g] legatio, penitus euaneſcẽt: nec executores [h] dati amplius ea conferre poterunt.

Taciturnitas habiti beneficij inualidat prouiſionẽ legati non ordinati, h.d.

Sed nec aliter beneficium obtinenti ab Apoſtolicæ Sedis Legato [i] facta collatio valebit, quàm ſi de eo, quod tunc prouiſus obtinet, mentio facta ſit ſpecialis [k], licet id ĩ

re poſſit beneficia per Concilium Lateranenſe ad Papam deuoluta, variæ ſunt opiniones: ut not. in c. 1. de offic. legat. in 6.

Io. Bapt. Sed tamen. CASVS Ita figuratur. Cum legatus iſte de e latere eſſet illa prouincia maior Ordinario iuata cap. paſtoralis. §. 1. de offic. ordin. propterea ob eius prærogatiuam volebat in ea non tantum omnia beneficia conferre, ſed etiam reſeruationes collationũ ſimpliciter facere, & ei reſcripto ſue reptionem non poſſe opponi, alioquin non maior Ordinario, ſed æqualis ei fuiſſet, unde fuit quæſitum quid iuris. Sol. ut hic legimus, quia licet ſit maior, tamen illa maioritas debet intra certos terminos regulari, & ſic ceſſat omnis difficultas: not. inde argumẽtum priuilegia eſſe reſtringenda ne ius tertii nimis lædatur. Not. ſecundo priuilegia dignitati conceſſa extingui cum dignitate ipſa, ſicut priuilegia perſonalia cũ perſona cap. priuilegium perſonale. de re. iu. in 6.

a ¶Eccleſias.] Id eſt principales dignitates in Eccleſijs; puta Epiſcopatum, Plebaniam, Abbatiam, Prioratum: vt not. in ca. deliberatione, de offic. leg. in 6.

b ¶Primum.] Not. Duo debent concurrere, vt Legato ligentur manus circa has dignitates. Primo, ꝙ debeant concedi per electionem. Secundo quòd obtineant primum locum poſt Epiſcopum.

c ¶Archidiaconatum.] Loquitur inſpecta diſpoſitione iuris communis, ſecundum quam poſt Epiſcopum primum locum obtinet Archidiaconus, ut habetur ſupra de offic. Archid. & cap. ſedes. de reſcript. alias tamen eſt inſpicienda conſuetudo Eccleſiæ, ut bene not. in cap. deliberatione de offic. leg. in 6.

d ¶Poſſunt.] Quantumuis plenariam obtineant legationem. c. deliberatione. de offi. leg. in 6.

e ¶Eadem cathedrali.] Siue ſpectant ad collationem unius, ſiue diuerſorum; ex quo enim ſunt in eadem Eccleſia, pendente vna reſeruatione, non fiet alia: ut not. in cap. præſenti. de offic. leg. in 6. vnde ſumitur.

f ¶Eiuſdem.] Ergo ſiue ſit identitas in Eccleſia, licet ſit diuerſitas in collatoribus: ſiue ſit identitas in collatore, licet ſit diuerſitas in Eccleſiis, ſemper

impeditur legatus facere plures reſeruationes. cap. præſenti. de offic. leg. in 6.

g ¶Finitur.] Quod poteſt eſſe multis modis; puta quia fuit legatus ad tempus: nam finito tempore finita eſt legatio. cap. de cauſis. de offic. deleg. Item quia fuerit reuocatus. l. iudicium ſoluitur. ff. de iudic. Item quia egreſſus ſit legationem animo non redeundi: ſecus ſi egreſſus ſit unam prouinciã, cum eſſet legatus in pluribus. Ex quo enim non eſt egreſſus legationem, adhuc eius iuriſdictio non expirat. c. nouit. de offic. leg. in 6. Legatus enim in qualibet parte legationis exiſtẽs, legationem exequitur: ſicut Epiſcopus in qualibet parte diœceſis. c. cum Epiſcopus. de offic. ordi. in 6. & infra de iud. § eſt & alia. Item ſi ſit perſonalis finitur morte legati. cap. legatos. de offic. legat. ſecus ſi realis. Not. in cap. præſenti. eod. tit. & libro.

h ¶Executores dati.] Sed cum iuriſdictio delegati à legato perpetuetur per citationem uel aliũ iudicialem actum, cur notificatio, inhibitio, & decretum non perpetuant iuriſdictionem executoris? Reſpondeo reſeruationes beneficiorum ſunt odioſæ ex duobus: & quia per eas datur via ad vacatura; & quia præiudicant ordinariæ poteſtati, igitur ſunt reſtringendæ. Aliud in Papa; quia poteſtas executorum ab illo datorum ſuper gratia facta, & re integra: & ſuper facienda re non integra, bene durat poſt illius mortem: quia Papa poteſt ius ad vacatura dare: ſed non ſic legatus. cap. ſi ſuper gratia. de offic. deleg. in 6. & cap. ſi cui. de præbend. eod. lib. Bene ergo poteſt legatus donec durat in officio ſuo impedire ordinarium in conferendo: ſed non finito officio, vt hic, & cap. præſenti. vnde ſumitur, & vbi not. de offic. legat. in 6.

i ¶Legato.] Scilicet de latere: quia alias legationis iure quis conferre, non poteſt, ut ſup. eod. §. cum legationis. & cap. j. de offi. lega. in antiq. & cap. 1. eod. tit. in 6.

k ¶Specialis.] Etiam ſi legatus conferat motu proprio, idque litteris expreſſerit ſecundum aliquos. Alii tamen contra: ut not. in cap. fi. de offic. leg. in 6. & Clem. fin. de offi. ordin. Et nota ea hac littera

quòd non ſufficit generalis expreſſio An autem de qualitate iure beneficii,quod habet impetrans ſit facienda mentio. not.in Clement. 1. de præben.
a ¶Aliorum.] Nota ꝙ legatus eſt index ordinarius,quod implicat iſta dictio aliorum.fac. not. in l. ſi fugitiui.C.de ſeruit. fugit. De quo dic, vt in proxima ſequenti notula.
b ¶ Requiratur.] Quæ eſt ratio diuerſitatis huius inter diuerſi legatorum ad alios ordinarios? Reſpon.licet legati de latere per poteſtatem in iure expreſſam, & alii legati ex ſpeciali commiſſione quandoque beneficia cōferant: tactum hoc Apoſtolica auctoritate,nec ſunt collatores ordinarii;immo propter factum ipſorum fit præiudicium illis, ad quos collatio pertinet: ergo collatio vt extraordinaria ſuper inducta, & collatoribus ordinariis præiudicans,eſt reſtringenda,ordinariorum vero collatio,ut naturalis, & fauorabilis ampliāda.fac c.ad hoc de reſcrip.& ca.fin.de re iudi.c.s. odia de reg.iur.in 6.& not. in cle.ſi.de offi. ordi. & eſt ſimilis differentia in cap. ſtatutum. de reſcript. In 6. Vel dic ꝙ ordinatius præſumitur facere magis ex certa ſcientia,cum ſit ordinarius, & perpetuus, & præſumatur cognoſcere oues ſuas,quæ ratio nō militat in legato.

Io. Bapt. Illud autem. CASVS. Fuit collatum beneficium cuidam clerico abſenti vel à legato de latere,vel ab ipſo Ordinario, qui collator poſtea pœnitentia ductus, nolebant hanc collationem renocare,ea ratione motus quia abſenti nō acquiritur ius. l abſenti.ff.de donat Sol.tamen aliter hic habetur, vel quia fortaſſe non eſt ead. ratio in rebus ſecularibus atq; Eccleſiaſticis ob intereſſe eccleſiarum, vel quia de iure Cano quod magis accedit ad æquitatem,eſt tenendū,& ſic ceſſat etiam obiectio; Not. caſum in quo abſenti acquiritur ius, contra diſpoſitionem iur. Ciu·l.
c ¶Si cui.] Abſenti forte,vel ſi præſenti dicenti tāmen ſe velle deliberare: vt not. in cap. ſi tibi. de præb.in 6 vnde ſumitur.
d ¶Ratam.]Acceptando,vel conſentiendo,vel ratum habendo:ſi negotiorum geſtor,vel procurator generalis, vel conſaguineus fuerat inueſtitus de beneficio: ſed ſi ſpecialis procurator inueſtitus fuerit, ſtatim debet dici ſuum, de quo dic vt not. in cap. accedens. extra. de præb. & in cap. ſi tibi. eo. tit. in 6.

aliorum [a] ordinariorum collationibus minime requiratur [b].

Licet ante acceptionem beneficij quis nullum habeat in eo ius: tamen collator de eo alteri, primo non conſentiente,prouidere non poteſt h.d.

Illud autem tam in ordinario, quàm etiā in legato ſtatutum, eſt, quòd ſi cui [c] beneficium contulerint, licet is,donec collationem ratam [d] non habuerit, nullum ius in eo acquiſiuerit:in perſona tamen alterius [e], primo non conſentiente, de beneficio non libero ab ipſis facta prouiſio non ſubſiſtet [f].

Prouiſo poteſt præfigi terminus ad acceptandum:quo lapſo, poteſt beneficium alteri conferri: prouiſus tamen re integra poteſt ſemper acceptare h.d.

Plane notificata collatione, & ad conſentiendum termino [g] competenti præſtito, ſi primus non conſenſerit,eo lapſo [h], beneficium libere, cui viderint expedire conferre poterunt. Antequā tamen ipſum alij contulerint,non obſtante lapſu termini, ſuum primus collationi poterit accommodare conſenſum [i].

Per reſcriptum Apoſtolicum prebenda confertur pure,in diem & ſub conditione. & pura collatio eſt,cum alicui ſimpliciter de beneficio prouidetur. h.d.

e ¶Alterius] Aliqui tamen dixerūt, ꝙ ſi iſte alius prius acciperet poſſeſſionem,vel prius conſentirent,ꝙ in eius perſona teneret collatio arg.l.quoties.C.de rei vend. alii vero contra,ut plene not.in cap. ſi tibi abſenti.de pb. in 6.
f ¶Non ſubſiſtet.] Sed numquid alteri poterit collatio fieri,ſaltem ſub cōditione;ſcilicet: Si primus non acceptauerit? Reſpon. Negatiue cap.s. de ele.in 6.fac. cap.2. de conceſ. præb. & c paſtoralis. de reſcrip. Item nūquid poteſt de beneficio aliter diſponere, ꝙ conferendo; puta vniendo, vel locum religioſum faciendo? Reſpon. non, niſi ſicut poſſet poſt acceptationem; cum ſit eadē ratio.c. ad audientiam. 2. de Eccleſ. ædific. & not. in cap.ſi tibi.de præb. in 6.
g ¶Termino competenti.] Sed nonne ſtatutus eſt terminus à iure, ſcilicet vnius menſis.ca.quam ſit.de elec.in 6.quem nō videtur Epiſcopus poſſe breuiare ca.indultum. cum ſuis concord.de re iudic.in 6 Reſpon. illa loquitur in electinis, hic de his quę conferuntur. fac cap.cum in illis § 1.de præb.in 6.
h ¶Eo elapſo.]Quaſi tunc diſſenſiſſe videatur. ſic cap.ab eo.de appel. in 6.
i ¶Conſenſum.]Sed quid,ſi prius expreſſe diſſenſerit,an rurſus mutato propoſito poſſit conſentire. Reſpon. poterit manente conferente in eadem voluntate:vt not.in cap.ſi tibi. in fi. de præb. in 6 fac. not in c.licet.de procur.& in l mancipiorum.ff.de optim. leg.
Per reſcriptum.] Hæc pars ſummopere notabilis ſubdiuiditur in 4 partes. In prima habetur quomodo reſcripta concedantur : in ſecunda ſuper quibus beneficiis : in tertia qualis ſit ordo ipſorum conferentium : in quarta quomodo interpretentur : ſecunda ibi, ſed hue : tertia ibi, item ſi à ſede : quarta Io. Bapt.
ibi,

ibi, ſunt autem: quoad primum adhuc ſubdiuiditur in 2. part. in prima enim habetur qualitas reſcipti ex parte formæ: in ſecunda ex parte concedentis: ſecunda ibi, ſed multum: quoad primum CASVS ita figuratur. Cum ſumm. Pontifex faceret reſcripta ad beneficia aliquando pure, aliquando tēpore adiecto, & aliquando ſub conditione, fuit propterea dubitatum, an poſſet, licet enim ſit Caput in Eccleſia Dei legibus ſolutus, debet tamen viuere ſecundū leges, vt longe meli⁹ docent Theologi q̄ Iuriſtę. Sol. tamen vt hic habetur, q̄ nec iuri, nec rationi repugnat, cum aliud ſit conſiderate reſcriptum, & aliud collationē p̄ reſcriptū: Not. Reſcriptum æquiparati cū contractibus, qui ſimiliter celebrāt pure, die adiecto, uel ſub conditione § omnis ſtipulatio. inſtit. de uerb. obliga. Not. 2. ſqualitatē reſcripti aliquando tollere poteſtatem Ordinarij, aliquando reddere eam qualificatam.

a ¶ Reſcriptum.] Quid ſit reſcriptū per Abb. & alios in Rub. de reſcrip.

ANT. TIMO. Eſt autem illud q̄d ab Apoſtolica ſede, id eſt Papa, ſeu Principe reſcribitur ad conſultationem, relationē, ſeu intimationē alterius, vel alicui indulgendo. quod poteſt ſumi generaliter, & large, vel ſtricte, vide latius ibi.

gloſ. in verſ. intra menſem ante medium vſque ad finem.

d ¶ Notitia.] Et poterit talis obtinere, non ſolū beneficiū quod uacabit poſt reſcriptum: ſed etiā illud quod tēpe reſcripti depręhenditur vacās, ē ſi in reſeruatione diceret.

[Quod vacabit.] Nam & illud vacabit, quod vacans reperitur, fac. l. verbū oportebit. ff. de verb. ſignif. & no. in cle. vnic. de conceſſ. præb. & per Felin. in cap. conſtitutus. de reſcrip.

Per reſcriptū[a] Apoſtolicum mandatur fieri collatio, aut pure, aut adiecto die, aut ſub conditione[b] pure, vt cum mandatur ſimpliciter, vt alicui de beneficio, aut præbenda prouideatur.

Collatio Apoſtolici in die facta accedente decreto irritante, ligat manus ordinarij. hoc dicit.

Dies adijcitur collationi; vt cum præbēda confertur, quam quis intra[c] menſem, aut alio tempore a vacationis notitia[d] duxerit acceptandam[e]. quo caſu cum temporis appoſitio fauorem afferat[f] impetranti, ſi decretum irritans fuerit appoſitum[g], collatio per ordinarium alteri facta intra præfixum tempus nullius obtinebit roboris firmitatem. Decreti enim appoſitio[h], reſeruatio[i] executoris inhibitio[k], & lis mota[l] beneficium affectum reddunt.

Publice notum, præſumitur notum etiam priuatis, hoc dicit.

Interpretamur aūt quem prædictæ vacationis habere notitiā, ex quo ipſa vacatio in loco[m] vel Eccleſia[n] huiuſmodi beneficij publice nota erit. Imputet enim ſibi, ſi hoc caſu, quo de ipſius commodo agitur, id quod per ſe, vel per alium[o] ſcire potuerit[p], ignorauerit.

Collatio conditionalis, & concurrente decreto non impletis conditionibus, non ligat manus ordinarij. h.d.

Sub cōditione mā-

e ¶ Acceptandā.] Acceptare autē intelligitur, & petendo ſibi cōferri. cle. vni. de cōceſ. pręb. verſic. quin etiam. Acceptare.

f ¶ Afferat.] Sic in cle. vbi. de conceſſ. præb. & in ca. ſi Papa de priuil. in 6.

g ¶ Appoſitū.] Secus ſi non ſit appoſitū. c. ſi ſoli. de cōceſ. præb. in 6 & qñ eſt appoſitū decretū, etiam ante præſentationē litterarum eſt affectū beneficium: vt not. in d. c. ſi ſoli.

h ¶ Appoſitio.] Ca. tibi qui. de reſcrip. in 6.

i ¶ Reſeruatio.] De cōceſſ. præb. per to.

K ¶ Inhibitio.] Ca. tibi q de reſcr. in 6.

l ¶ Lis mota.] Ca. 1. & c. 2. vt lit. pēd. in 6. Sūt & alij modi, quib⁹ beneficia afficiuntur: puta ſi cōmendata fuerit. Rom. conſ. 350. ſi quis fuerit in canonicū receptus. ca. ſi poſtquā. de pręb. in 6 cum concord.

m ¶ Loco.] Quid ſi locus vbi ſita eſt Eccleſia caret habitatoribus? Reſp. pōderāda eſſet notitia loci uicinioris. arg. ca. ubi periculū. § porro. de elec in 6. & clem. quāuis. de for. cōpe. nota. in clem. vni. de conceſ. præb. in fi.

n ¶ vel Eccleſiā.] Not. alternatiuam, quia ſatis eſt, quòd vacatio ſit nota in Eccleſia, licet in loco, vel opido ſit occulta.

o ¶ Per aliū.] Vbi ergo nec p̄ ſe, nec p̄ aliū ſcire potuit vacationē, nō videtur habere locū quod hic dicitur; cum ceſſet ratio legis: & ita nota. in clementinā vnic. de conceſſ. præb. ſuper verb. nota erit.

p ¶ Potuerit.] Imputatur ergo illi qui ſcire potuit

b ¶ Sub conditione.] Nota q̄ hæc triplex diſtinctio quæ ponitur hic, nō habet locum ſupra in alijs collatoribus: quia ſolus Papa poteſt beneficia, & prælaturas ſub conditione, & ad tempus, & ſicut vult conferre: vt 7. q. 1. ca. paſtoralis, & cap. veniens. ext. de filiis presb. & not. in c. ſi gratioſe de reſcr. in 6. in gloſ. in verbo à Romano fac cle. 1. de concel pręb.

c ¶ Intra menſem.] Vt eſt de ſtylo curiæ. Sed quęri conſueuit, an talis expectans poſſit acceptare etiam poſt menſem beneficium adhuc vacans. De quo dic vt latiſſime nōt. in clē. vni. de conceſ. præb. in

 inqui-

datur fieri collatio, vt cum alicui ſi per executoris inquiſitionē [a] repertus fuerit vitæ laudabilis [b] : vel ſi conſenſus acceſſerit Capituli [c], vel alia adiecta conditione, de beneficio prouideri committitur. & eo caſu etiam, appoſito irritante decreto, non impletis [d] adhuc conditionibus, vacans beneficium per ordinarium [e], aut per executorem [f] ad prouidendum de tali beneficio datum, liberè conferri poterit.

Obſtat taciturnitas obtenti beneficij, etiam modici; niſi prouiſio ſit facta motu proprio. hoc dicit.

1 Sed multum intereſt motune [g] proprio, an ad alterius petitionem de beneficio prouideri mandetur [h]. Si enim proprio motu, longe pinguius erit mandatum: nam etiam de beneficijs [i] quæ impetrans obtinet, nulla habita mentione, erit huiuſmodi prouiſio valida [k], qualiacunque fuerint beneficia, & in numero quantocunque [l] quæ habe-

inquirendo. fac. l. in bonorum. ff. de bonor. poſſ. & l. pupillus. ff. de priuil. cred. cum ſimi.

a ¶ Inquiſitionem.] Et iſta eſt prouiſio, quæ dicitur in forma pauperum; In qua fit examinatio, quomodo prouidendi legant, cantent, conſtruant: hæc autem erit quædam Inquiſitio quæ fiet ſine ſollemnitate iudiciali: & propterea non requiretur, q præcedat infamia aliqua, iuxta ca. qualiter, & quando. de accuſ. nec teſtes exiguntur iurati: nec erit inquiſitio ſuper certo crimine: ſed ſolum de ætate, legitimitate, de moribus, ſcientia, & ſimilibus, erit in ſumma informatio. Abba. in cap. 1. in fin. de poſtul. prælat. ubi etiam alii, & in cap. poſtquam. de elect.

b ¶ Laudabilis.] Sed videtur, quòd hæc clauſula non inducat conditionem, cum tacite inſit. quilibet enim præſumitur idoneus. cap. ſi. de preſcr. l. 3. ff. de leg. 1. Sol. hic quando eſt appoſitum decretū irritans. in d. cap. ſi. erat reſcriptum ſine decreto. Vel ibi dicitur, quòd is, pro quo ſcribitur, non debet probare: non autem quòd collator, vel executor non debeat inquirere: & ſic conditionem implere. Vel dic, quòd intrinſeca idoneitas præſumitur: vt in d. cap. ſi. vbi Abb. non autem extrinſeca. Idem tenet Abb. in c. poſtquam de elect. & vide late per Anto. de Butr. in cap. 1. de ſeruat. in ord. fat.

c ¶ Capituli.] Dicetur autem conſentire capitulū ſi maior pars conſenſerit c. 1. de his quæ fi. à maio. part. cap. c duobus. de reſcrip in 6.

d ¶ Non impletis.] Secus ergo impletis.

e ¶ Per ordinarium.] Vt cap. 1. de conceſſ. præbend.

f ¶ Per executorem.] Non mirum, quia ſi iſtud decretum non impletis conditionibus non afficit poteſtatem ordinarii, minus afficiet poteſtatem alterius executoris, qui maior eſt ordinario. cap. ſane. 2. de offic deleg.

Io. Bapt. Sed multum.] CASVS in hac parte ita ſignatur. Cum reſcripta ipſius Summi Pontific. ita reperiantur conceſſa, vt quædam ſint facta ad petitionem alicuius, quædam vero motu proprio, vnde fuit de duobus dubitatum, videlicet quid iuris de iſta diuiſione, & quid iuris de iſtorum reſcriptorum interpretatione, ad vtrumque dubium videbatur de iure reſpondendum iuxta tex. in ca. cum dilecta. de reſcript. accedit quoque tex. in c. quamuis. de præben. in 6. Sol. tamen ut hic dicitur, quia Pontifex non ligatur ſuis conſtitution. cap. propoſuit. de conceſſ. præben. Ideo ſecundum diuerſam formam reſcripti diuerſa quoque debet eſſe intelligentia, vnde prima Obiectio nō obſtat, quia in vtroque reſcripto attenditur mens reſcribentis, quæ dicitur eſſe diuerſa ob diuerſum modum reſcribendi: nec etiam ſecunda cum intelligatur tex. Ille de reſcripto conceſſo ad petitionem alterius. Not. primo argumentum, quod ſuſpitio fraudis eſt in cauſa vt reſcripta modo large, & modo ſtricte intelligantur cum aliquando ceſſet, & aliquando ſecus: Not. ſecundo non præſumi illa quæ extrinſecus ad aliquem actum requiruntur, iuxta ad. not. in l. ſciendū. ff. de verb. obligat. Not. 3. cautel. quod in omnibus beneficiis à Principe conceden. bonum eſſet apponere clauſulam Motu proprio.

g ¶ Motune proprio.] Quo caſu uerba etiam ſolū enunciatiua Pontificis diſponunt: ut per Abb. in c. dudum, de priuil.

h ¶ Mandetur.] per Apoſtolicum. non eius legato, an habeat locū quod hic dicitur, ſunt opi. not. in cap. fin. de offic. delegat. in 6. clemen. ſi Romanus. de præb.

i ¶ De beneficiis.] Large hic ſumitur hoc verbū. capit. 1. de re. iu. in 6.

k Valida.] Id eſt, non ſurreptitia: aliam enim inhabilitatem eius, pro quo ſcribitur, non tollit motus proprius, vbi aliud non addatur, etiam ſi talis inhabilitas ex tali pluralitate procedat: ut, quia ſine diſpenſatione habebat pluralitatem dignitatum, uel curatorum contra extrauag. execrabilis. Satis eſt ergo illi clauſulæ quòd certum habet effectum: nec alium operabitur præter intentionem ſcribentis. cle 1. de præben. Not. in capit. cum adeò. de reſcript.

l ¶ Quantocunque.] Ratio enim motus proprii excludens ſurreptionem prouiſionis ita adaptatur curatis vt ſimplicibus: ita multus ut noi. Pro hoc tamen non cenſetur in retentione diſpenſatum, e, non

bat[a] impetrans, cum ſibi prouiſio facta fuerit. Quòd ſi ad petitionem gratia huiuſmodi facta ſit, quantumcumque modicum[b] beneficium ſcienter[c] taceatur, veluti ſurreptitia non valebit.

Collatio facta motu proprio pluribus beneficiis in eadem Eccleſia ſimul vacantibus, intelligitur facta de pinguiori: ſi beneficia ſint æqualia, ad eum ſpectet electio, cui gratia eſt conceſſa, hoc dicit.

Item, ſi pluribus in aliqua Eccleſia vacantibus[d] dignitatibus, vel præbendis, Roman. Pontifex de hac vacatione incertus[e], dignitatem, vel p̄bendā[f], ſi qua nulli debita in ipſa vacat Eccleſia, cuiquā motu proprio conferat; fiet interpretatio pleniſsima, & ad illam dignitatem, ſeu præbendam erit habenda relatio, quæ inter illas maioris[g] cenſeatur eſſe valoris: quòd ſi forſan æquales ſint, ad eam quam is, cui confertur infra decem dies, poſt habitam de dicta vacatione notitiam[h], duxerit eligendam.

Collatio facta ad petitionem alterius, ad minus beneficium reſtringitur: & ſi ſint æqualia eligit collator. hoc dicit.

Si uero ad petitionem alterius[i], gratia huiuſmodi facta fuerit, ad illam erit habenda relatio, quæ minoris[k] valoris exiſtit: & ſi ſit æqualitas ad eam, quam is ad quem ipſarum ſpectat collatio, infra dictum[l] tempus elegerit[m], poſtquam ſibi huiuſmodi gratia erit nota.

Gratia quando dicatur fieri motu proprio. h.d.

Motu autem proprio, tunc ſolum gratia fieri cenſetur; cum hoc expreſſe[n] cautū fuerit.

---

non poteſt. in fin. de præbend. in 6.

a ¶ Habebat.] Re vel ſpe. clem. gratiæ. de reſcrip.

b ¶ Modicum.] Nota caſum, in quo modicum eſt in conſideratione. contra. l. ſcio. ff. de reſtit. in integr. & cap. in noſtra. extra. de reſcr. Idem etiam ſi tacitum fuerit de penſione. ca. ad audientiam. de. reſcrip

c ¶ Scienter.] Secus ſi ignoranter. vt in terminis. ca. ſi gratia de reſcrip. in 6. fac. cap. ſi motu. de præbend. in 6. vnde ſumitur, & capit. ſi proponentes. de reſcrip.

d ¶ Vacantibus.] Idem dicendum eſſet quando ſcriberetur de prima vacatura, & duæ ſimul uacarent: ita quòd neutra primo ex identitate rationis: ut not. in cap. ſi pluribus. de præben. in 6. unde ſumitur.

e ¶ Incertus.] Dato tamen quòd Papa eſſet certus, niſi tamen declaraſſet ſtaretur huic definitioni.

f ¶ Vel præbendam.] Non ſunt verba litterarum: ſed eſt hæc alternatiua legis: ſcilicet cap. ſi pluribus. de præb. in 6. vt quia mandauit de dignitate prouideri, & plures dignitates vacant: vel mādauit de præbēda, & plures præbendæ vacant.

g ¶ Maioris.] Licet maioritas conſiſtat in multis, ca. ſuper eo. de teſtibus ſecūdo. & not. in cap. ſedes. de reſcrip. hic tamen inſpicitur maioritas ualoris, clerici enim hanc maioritatem magis attendunt. cap. quia nonnulli. de cle. non reſid. c. auaritiæ. de præb. & c. auaritiæ. de electio. in 6.

h ¶ Notitiam.] Non ergo currit ignoranti hoc tempus. & ſic in decendio dato ad appellandum. cap. concertationis. de appel. in 6. facit cap. quia diuerſitatem. extra de conceſſ. præb.

i ¶ Alterius.] Scilicet ipſius, cui ſit gratia, uel etiam alterius: vt cap. ſi motu proprio. de præb. in 6.

k ¶ Minoris.] ca. in obſcuris. de re iu. in 6. l. ſemper. ff. eod. tit. ca. ex parte. de cenſib. l. nummis. ff. de legat. 2.

l ¶ Dictum tempus.] Scilicet decē dierum.

m ¶ Elegerit.] Nota quòd ſeruatur optio ſolum, quam eſt æqualitas. vnde in primo quando eſt inæqualitas non poſſet conferri minor: nec in ſecundo caſu maior. perinde enim eſt ac ſi primo caſu Papa expreſſiſſet de maiori: ſecundo uerò de minori. Sicut ergo ſi expreſſiſſet, mutari non poſſet, ut capit. cum. de non ſacerdotali. de præb. in 6. ita nec habetur pro expreſſo: vt not. in cap. ſi pluribus. de præbend. in 6.

n ¶ Expreſſe.] Cap. cum aliquibus. de reſcri. in 6. in cap. 2 ad fin. de præb. & hoc locum habet etiā ſi probaretur aliàs quòd Papa motu proprio collationem fecit: qui enim ſcire poſſumus, quòd Papa forte ante annum rogatus fuerit pro illo beneficio? Sic etiam contra ſi Papa exprimit, quòd facit gratiam

tiam motu proprio. ſi aduerſarius velit probare, quòd non ad alterius petitionem non audietur: vt no. in ca. ſi motu In fin de præb. in 6.

Io. Bapt. Sed ſiue.] CASVS in hac parte ita figuratur, Cū quidam obtinuiſſent reſcriptum à Summo Pōtifice, non ſolum ad beneficia vacatura, ſed etiam ad plures Eccleſias, & propterea certa atque plura beneficia ab executoribus petebant, fuit quæſitum quid iuris, ne daretur occaſio captandæ mortis; & ne Eccleſia priuaretur reſidentia ſui clerici negatiue in vtroque capit. videbatur reſpondendum; Sol. tamen eſt tenenda prout hic legimus, ſiquidem cum Pontifex habeat plenitudinem poteſtatis cap. ad honorē, de auto. & vſu pall. conuenit rationi, vt gaudeat maiori poteſtate in conferendis beneficiis: non obſtat prima ratio, quia verificatur in certo beneficio ratione perſonæ ſingularis. c. ne captandæ. de conceſſ. præben. in 6. nec etiam ſecūda, cum liceat aliquādo cauſa tamen legitima ſuadente recedere à iure communi, iuxta §. niſi rigor. 1. quæſt. 7. Not. primo beneficia diuerſa ratione cōſiderata modo poſſunt, & modo nō poſſunt conferri, & hinc contingit ob diuersā poteſtatem conferentis. Not 2. quod in beneficiis tria conſiderantur, videlicet quando ſunt vacantia, quando ſunt vacatura, & reſeruationes, & hinc intelligimus ipſos Collatores eſſe inæqualis poteſtatis, & dum vltimo capit. non poſſe verificari reſpectu certæ perſonæ iuxta ca. ne captandæ. ſup. eisd. Not. tertio pluralitatem benefic. eſſe de iure prohibitā, & diſpenſatiue permiſſam iux. cap. de multa. de præben.

a ¶ Antequam vacent.] Cap. 2. cap. relatum. ca. ex tenore. de conceſſ. præb & per tot. vt euitetur votū captandæ mortis. fac. l. fin. C. de pact. Sed contra d. cap. relatum. de præb. Sol. illud ibi operatur receptio in canonicum: vt declarius no. in d. cap. relatū, ubi ſignatum eſt contrarium, & not. in d. cap. 2. de conceſſ. præb.

b ¶ Vacaturis.] Cap. 2. de præben. in 6. non tamen legatus de latere poteſt hoc caſu facere, quod ipſe Papa. cap. dilectus filius. ext. de præb. & dicitur in §. ſequent.

Solus Papa tribuit ius in beneficijs vacaturis. h. d.

Sed ſiue motu proprio, ſiue ad alterius petitionem per reſcriptum Apoſtolicum fiat prouiſio, ceteris longe præſtat. Nam cum ex Lateranenſi Concilio, miniſteria, & beneficia Eccleſiæ tribui, aut promitti non debeant, antequam vacent [a], Rom. Pontifex etiam in ipſis ius poteſt tribuere vacaturis [b].

Ponit gradus quoſdā circa poteſtatem conferendi inter ordinarium, legatum, & ſummum Pontificem. h. d.

Eſt ergo inter Ordinarium [c], Legatum, ac ſummum Pontificem circa collationis poteſtatem quaſi per gradus [d] aſcenſus quidam. Nam ad Epiſcopum omnium [e] quidem baſilicarum, quæ in eius territorio poſitæ ſunt, collatio regulariter [f] pertinet: vacaturam tamen præbendam ſuæ diſpoſitioni reſeruare non poteſt [g]; & longe minus in eadem alicui ius tribuere. Legatus autem non modo vacantes intra ſuæ legationis terminos Eccleſias cōferre; uerum etiam uacaturas: iuxta ea, quæ ſupra [h] diximus, reſeruare poterit; licet eidem in vacaturis alicui ius tribuendi nulla ſit facultas. At Apoſtolicus & vbique uacantes donare; & vacaturas ſuę prouiſioni reſeruare; & in vacaturis ius tribuere [i] poteſt; cum in ipſo plenitudo reſideat poteſtatis [k].

c ¶ Inter ordinarium.] Ideſt, Epiſcopum. Sunt enim etiam alii ordinarii, vt ſunt minores collatores, & ij quos conſuetudo facit ordinarios: vt ſup. eod. in princip. vbi not. hic autē intellige de Epiſcopo: vt demōſtrat ſequentia.

d ¶ Gradus.] Sumpta à ſcalis ſimilitudine, prout diximus de gradibus affinitatis.

e ¶ Omnium.] 16. quæſt. 7. cap. omnes baſilicæ.

f. ¶ Regulariter.] Aliquando enim non ad Epiſcopū: vt in cap. cū olim, ubi no. Ab. de cauſ. poſ. & propri. Et de hac materia; ad quem ſcilicet iure communi pertineat collatio dignitatum, & beneficiorum habetur per Abb. & alios late in ca. cum Eccleſia Vulterana. de elec. not. etiam in cap. quamquam. de electi. in 6. & per Io. Andr. in regul. quod alicui. de reg. iur. in 6. in mercurial. præſertim in ſolutione quæſtionis.

g ¶ Non poteſt.] Habetur in cap. 2. de conceſſ. præben.

h ¶ Supra.] In §. ex legationis. & ſequen. ſup. eod.

i ¶ Ius tribuere.] Cap. 2. de præb. in 6. quod tamen hodie videtur immutatum per Concil. Trid. ſeſſio. 24. cap. 10.

K ¶ Poteſtatis.] Vt traditur in cap. ſignificaſti. de elect. & in cap. propoſuit. de conceſſ. præben.

ANT. TIM. Quæ ſumma eſt, licet non extendatur eo, vt poſſit Papa ſine rationabili cauſa auferre rem meam a me, & alteri dare ſecundum placitum.

iſtitum ſuum: ſecundum Abb. in c. r. de uoto, & In. no. in c. inquiſitioni. de ſent. & re iudic.

a ¶ Negligenter.] Quia deſidioſus erat, execra bat iuſſa autem infirmitate laborabat magna, vel alienatus erat mente, vel alia iuſta cauſa impeditus, ita vt non poſſet dici negligens, præbendã non perderet. facit c. commiſſa. de electio. in 6. & cap. ſi. de electi. in antiq. c. quia diuerſitatẽ. de conceſſ. præbẽ. Erit autem iudicis arbitrio ſtatuendũ numquid poſſit dici negligens. c. cupientes. de elect. in 6. & not. in cap. ſi clericus. de præb. in 6.

ANT. TIM. Eſt autem negligẽtia eius quod fieri debet, & põt, omiſſio. vide Ioan. And. in cap. cupiẽtes. §. quod ſuper. ext. de electio. vbi ponit differentiam inter negligere, & contemnere.

b ¶ Omittit.] Adde & illa eſt alteri collata: nam ſi neglexi debitam petere, adhuc tamen illa nõ eſt alijs collata, adhuc eãdem petere potero, cap. ſi tibi abſenti. in fi. de præb. in 6. & no. in c. ſi clericus. de præb. in 6.

c ¶ Recept⁹.] Quia tunc habet locum quod dicitur in c. ſi clericus verſicu. verum. vſque ad fi. de præb. in 6.

d ¶ Petere.] Quia gratia Papæ eſt extincta. & cum ea executoria poteſtas ſicut ecõuerſo. cap. ſi clericus de pb. in 6. & de offic. deleg. cap. ſi ſuper gratia, & cap. acceſſorium. cum ſuis concor. de regul. iu. in 6. & merito extincta eſt iuris poteſtas. Cum enim illi forma tradita fuerit per reſcriptum ſuper uno beneficio tantum proxime uacaturo, illo omiſſo nihil ſupereſt reſcripto cap. ex part. i. de offic. deleg. & not. in cap. ſi clericus de præben. in 6.

e ¶ Executoribus deputatis.] Siue ad prouidendum, ſiue ad compellendum dati fuerint, non eſt hic curandum: licet alias diſtinguatur in capitulo executor. de conceſſ. præbend. in ſexto. & de natura horum executorum. per Abb. in c. fi. de præſum.

f ¶ In genere.] Et ſic licet in genere qđ nõ licet in ſpecie. interdũ eſt econuerſo de quo dic vt cap. ſi ſacerdos. de offic. ordin. & 23. diſtinct. cap. quamquam.

Si clericus, cum mãdatur prouidere de beneficio uacaturo, negligat petere præbendam, non poterit poſtea aliã petere, niſi fuerit in canonicũ receptus. h.d.

Quo tamen caſu ſummus Pontifex de vacatura præbenda alicui prouideri mandat, ſi is, in cuius gratiam mandatum obtẽtum eſt, pręcbendam quando vacat, negligenter [a] omittit [b], nõ poterit poſtmodum pretextu dicti mandati, niſi antea in canonicũ fuerit receptus [c], aliam in ipſa Eccleſia vacaturam petere [d].

Habens expectatiuam poteſt acceptare beneficium uacaturum primum, vel ſecundum, vel alterius: certum tamen acceptare non poteſt. hoc dicit.

Poterit tamen is, cui certis ſuper hoc executoribus [e] deputatis ab Apoſtolica Sede huiuſmodi gratia conceſſa fuerit, nõ ſolum primum in genere [f] vacaturum beneficium, vel præbẽdam; verum etiam ſi rationabilis [g] cauſa ſubſit, ſecundum & vlterius acceptare: certum tamẽ & expreſſum, priuſquã vacet, acceptare non poterit; ne captandæ alienę mortis occaſio ex benignitate gratiarũ, Sedis Apoſtolicæ tribuatur [h]: quod ſi de certo acceptatio ſecuta fuerit, nullam obtinebit roboris firmitatem, vt Bonifacianæ conſtitutionis [i] tenore latius continetur.

Reſcripto Apoſtolico diſpẽſatur ſuper pluralitate beneficiorum, maxime circa litteratas perſonas. h.d.

Inde [k] etiam licet beneficiatæ [l] perſonæ de alio beneficio, niſi primo illud, quod obtinet, omnino dimittat, prouideri non poſſit [m]: niſi aut Cardinales [n] ſint, aut regum [o]

g ¶ Rationabilis cauſa.] Sed quæ erit cauſa rationabilis? forte, quia primo debebatur alteri, vel dubitabatur an deberet, & hoc ponunt Inno. Hoſt. & Archid. Ioann. And. vt not. in cap. ne captandę de cõceſſ. præben. in 6.

h ¶ Tribuat.] Cõtra concilium Lateranenſe, vt in ca. 2. de conceſſ. præb. & in c. detestanda. &c. ne captandę. de conc. prębend. in 6.

i ¶ Cõſtitutionis.] Cap. ne captandæ. de conceſſ. præb. in 6. vnde ſumitur.

k ¶ Inde.] Ideſt, eadem ratione: quia ſcilicet prouiſio facta per reſcriptũ Sedis Apoſtolicæ præſtat ceteris, vt ſup. eod. §. ſed ſiue.

l ¶ Beneficiatæ.] Quæ tamẽ habeat beneficium ſufficiens: alias ſecus: vt not. in c. is cui. in pri. de præb. in 6.

m ¶ Non poſſit.] Cap. de multa ext. de præb. c. is cui. de præb. in 6. extraua. execrabilis. eod. ti.

n ¶ Cardinales ſint.] Quia Cardinales in ſeruiendo vniuerſali eccleſię ſingularum eccleſiarum commoditatibus ſe exhibent, vt dicitur in extrauag. execrabilis. fac. c. cum dilectus. de cleric. non reſid. Item, quia ſunt, vel tenentur eſſe ſublimiores ceteris in virtutibus, & bonis moribus. c. miramur. diſt. 61. & in aut. de defenſ. ciui. §. nos igitur. & not. in d. extrauag. execrabilis.

o ¶ Regum.] Scilicet catholicorum: vt not. in extrauag. execrabilis. de præbend. Et hoc ob generis claritatem;

Cardinales.

claritatem; cuius quomodo ſit habenda ratio dicitur, & nor. in d. extrauag. execrabilia.

a ¶ Reſcriptum.] A contrario ſenſu uidetur hic inferri, quod Epiſcopi non diſpenſant circa pluralitatem, ꝙ multi tenent: vt late no. in ca. de multa, extra de præb. circa fin. Quidam tamen contra, cum quibus ſi teneas. Reſponde ad hanc litteram, ꝙ argu. a contrario ſenſu nō eſt ſumendum vbi reſultat prauus intellectus, vel iuriſ correctio: vt not. in l. conuenticula. C. de Epiſ. & cleri. in l. 1. ff. de of. eius. Vel expone ꝙ facilius diſpenſatur per reſcriptum Apoſtolicum, quàm per alios collatores, & ita præſtat alijs: vt dicitur ſupr. eo §. ſed ſi quis. Vel poſſet quod hic dicitur, reſtringi ad curata ſecundum opi. eorum qui uolunt Epiſcopos poſſe diſpenſare tantū ſuper ſimplicib᷑. Vel dic ꝙ Epūs diſpenſat circa pluralitatem ex neceſſitate, ſed per reſcriptum Apoſtolicum, etiam ſi non ſubſit neceſſitas, quod multi tenent in d. c. de multa.

filij: per tale tamen reſcriptum [a] maxime [b] circa litteratas [c] perſonas, ſuper hac pluralitate diſpenſari poterit.

Vbi de prioritate beneficij pluribus collati non conſtat, primo poſſeſſor. h. d.

Item ſi à ſede Apoſtolica, aut legato [d], & ab ordinario eodem die idem beneficium cōferatur, & quæ fuerit primo facta collatio non appareat, nemine poſſidente [e], is erit ceteris præferendus, cuius conferens ampliore gaudet prętogatiua [f].

Maior prærogatiua præfertur. h. d.

Hac ratione [g] & ij, qui in aliqua Eccleſia in canonicos ſunt recepti, debent in præbendarum aſſecutione ceteris ſiue legatorum, ſiue aliorũ quorumcumque auctoritate anteà [h] fuerint admiſſi, anteferri.

Qui dicatur receptus auctoritate Apoſtolica. h. d.

Auctoritate [i] aptẽ Apoſtolica receptus, & is intelligitur, qui legati, vel alterius mādato [k], cui ſpecialiter

b ¶ Maxime.] Impleat etiam non litteratas, qđ
Literati. quotidie & frequentius fit. cum litterati non indigeant tali diſpenſatione, cum vel unum interdum non aſſequantur, & coguntur ſæpe mendicare: vt dicit extrauag. execrabilia, de prębendis.

c ¶ Litteratas.] Quibus eccleſia Dei per maxime noſcitur indigere, ut circundata muro inexpugnabili pugnatorum, & bellatorum &c. c. ſuper Specula. § ſi de magiſt. facit cap. niſi §. pro defectu. de renunc. & c. inter cetera. de offic. ordi. & cap. de multa. §. fi. de præb. & no. in extrau. execrabilis. đ præb.

Io. Bapt. Item ſi à ſede. CASVS. cum orta eſſet controuerſia inter quoſdam Beneficiatos, ſub prætexto quod unus dicebat ſe primo obtinuiſſe beneficium ab Epō, & ideo uolebat præferri, cum prior in tempore potior ſit in iure cap. qui prior. de reg. iur. in 6. alter uero id negabat, & uolebat præferri ea ratione, quod beneficium ſibi erat collatum à Superiori poteſtate. argumento c. inferior. diſtin. 21. de alto uero dubitabatur an eſſet beneficiatus auctoritate apoſtol. & in dubio præſumptio fauebat ipſi Ordinario: aliter præſumeretur delinquere, quia præſumeretur negligens in conferendo quod eſſet inconueniens. argu. cap. fin. de præſumpt. Sol tamē prout hic legimus, quia in obſcuris maior pręſumptio aliquando, & aliquando maior prærogatiua attendi debet: unde hac ratione ſuadente obiecta quoque uidentur ſoluta, & ideo notandum eſt primo, poſſeſſionem cauſare præſumptionem legitimæ collationis uel inſtitutionis. argu. l. fi. C. de rei uendic. No. 2. illum eſſe ſemper præferēdum, qui aliquid obtinuit à Superiori ei cui aliquid ſimile collatum eſſet ab inferiori: quod facit pro præcedētia Doctorum, qui à dioeceſis poteſtatē doctorandi habentibus gradum Doctoratus acceperūt. No. 3. regulam interpretandi reſcripta quæ pōtifex in dubio intendit ſe conformare cū iure communi iuxta c. mandatum. de reſcript.

d ¶ Legato.] Scilicet de latere, per ea quæ. not. ſup. §. ex legationis.

e ¶ Poſſidēte.] Aliàs enim poſſeſſor præfertur. c. ſi a ſede. de præb. in 6. vn deſumitur. Magnũ ergo eſt commodũ poſſeſſionis. l. res alienas. C. de rei vend. inſtitu. de interdictis. §. retinendæ. c. in pari. de re. iur. in 6. niſi iſti qui poſſidet fuiſſet prouiſum per conceſſum. Et non poſſidenti eadem die per ſiat. Caſſador. in reg. Cancel. deciſio. 13, Rebuf. in praxi. beneficiaria in ſecunda parte ſignaturæ. nu. 11. & nu. 12. Idem ſi uterque poſſideret, nec apparet quis primo. c. duobus. 2. reſp. de reſcrip. Prouiſio per cōceſſum. oui ſio per at.

f ¶ Prærogatiua.] Fac. c. per tuas. de ma. & obed. & c. ſi a ſede de præb. in 6. Sed quid ſi duobus conferatur ab eodem ſub eadem data, nec apparet cuius ſupplicatio fuerit a Papa ſignata? Reſpond. conſulendus eſt Papa ipſe, & ſecundum eius reſponſum procedendum. ſecundum Ioan. Andr. in d. c. a ſede. ſequitur Abb. in c. ſane. de offi. delegat. in prin.

g ¶ Ratione.] Scilicet ꝙ is habet maius priuilegiũ, cui facta eſt collatio a digniori.

h ¶ Antea.] Sed contra c. qui prior. de re. iu. in 6. Sol. illud procedit in his, quorũ par eſt cauſa. capi. quoties utriuſque. de re. iur. in 6. & no. in d. ca. qui prior. ſecus ſi diſpar ſit cauſa vt hic. Vnde dicit lex priuilegia conſiderari non tam ex tempore quàm ex cauſa. l. priuilegia. ff. de re. iu. fac. l. fi. C. qui pot. in pign. habe. & l. interdum. ff. in qui. cau. pign. vel hypoth. ta. contrah. Priuilegia, ex cauſa cōſideranda, nō ex tēpore.

i ¶ Auctoritate.] Concor. c. hi qui. in fi. đ præben. in 6. vnde ſumitur.

K ¶ Mandato.] Ideſt, litteras reſeruationis. Legatus enim vacaturam præbendam non confert. cap. dilectus filios. extr. de præbē. ſed bene reſeruat ſuæ collationi, & ſuper ea conferenda, cum vacabit, dat executores. c. 3. & c. 4. de offic. deleg in 6 & cap. ſi

cap ſi Apoſtolicæ de præb. eod. lib. & not. in cap. ſi com. eo. tit. & lib. in princ.

a ¶ Muniat.] Dicendo expreſſe, quòd prouiſos recipiatur auctoritate Apoſtolica, c. ſi eum. & cap. ſi Apoſtolicæ. de præb. in 6. Et confirmando non in forma communi; ſed ex certa ſcientia. c. pen. de confirma. vtil. vel inutil.

b ¶ Sed Apoſtolica.] Cap. ſi Apoſtolicæ. de præben. in 6. fac. l. 1. ante medium. C. de iu. ve. enunc. Sed quomodo ponitur hic aduerſatiua; cum etiā ſine tali confirmatione prouiſus a legato dicatur prouiſus auctoritate Apoſtolica? vt cap. hi qui. de præb. in 6. & hoc eodem. §. in prin. Reſpon. contrarium forte procedit quando legatus prouidet ex ſpeciali Papę commiſſione, non iure legationis. Vel dicitur prouiſus receptus auctoritate Apoſtolica reſpectu prouiſi ab ordinario, nō reſpectu prouiſi a Papa, niſi interueniat cōfirmatio Papæ. quo caſu erit tamquam a Papa immediate prouiſus.

c ¶ Præferendos.] Cap. ſi eum. in fin. de præb. in 6.

d ¶ Pertinet.] In capit. conſtitutus. eſt. de reſcrip.

e ¶ Numerum.] Qui non debet excedere facultates eccleſiæ, vt in capit. quoniam. & vit. & ho. cleri. & in capitul. ex parte. de conceſſ. præben. & in authen vt determinatos ſit canonicorum numerus. col. penol.

f ¶ Non Apoſtolica.] Cēſetur enim Papa uoluiſſe ſolum tollere impedimentum; cum poteſtatem iam hi ad quos litteræ dirigebantur haberēt.

g ¶ Expreſſe.] Quo caſu nō erit locus coniecturis.

h ¶ Non pertinebat.] Capi. hi qui. de præben in 6.

i ¶ Mentionem.] Sed quid ſi fecerint litterę mentionem de numero; cum tamen eccleſia non eſſet numerata? Reſpond. dic vt per Abbat. in capitolo conſtitutus. de reſcript.

K ¶ Non ſolere.] Hoc non uidetur habere locum temporibus noſtris, quibus multum poſſunt ordinarii conqueri de grauaminibus: vt dicit Abba. in capit. mandatum. extr. de reſcr. & fac. text. in dict. capit. mandatum. & in capit. litteris. & in capit. Abbat. de reſcript. Nouiſſime tamen in multis per Concilium Tridentinum eſt ordinariis reſidentibus reſtituta, & ampliata poteſtas, & iuriſdictio.

l ¶ Expreſſe.] Et ita ſeruat ſtylus curiæ: vt nota. in capit. mandatum. de reſcript. Quidam tamen dicunt, quod in reſcripto Papæ ſemper intelligitur illa clauſula; Si pro alio non reſcripſerimus. Alii tamen contra.

Sunt autem. hæc pars eſt ſummopere notab. atque vtilis; In ea autem ſatis erit caſum ita in communi figurare, videlicet quamuis clariſſima ſit iuris regula in reſcriptis fines mandati diligenter eſſe cuſtodiendos capit. cum dilecta. de reſcript. quoniam tamen ſummus Pontifex reſcribendo diuerſa utitur forma cum aliquando mētionem faciat de reſignatione, & aliquando de uacatione, modo de beneficio, & aliquando de penſione, modo de una circumſtantia, & aliquando de — Io. Bapt.

in ea re auctoritas Apoſtolica conceſſa fuerit, recipitur. Sed etſi mandatum legati ratum habeat Ro. Pontifex, atque id auctoritate ſua muniat a, ex eo receptus non legati: ſed Apoſtolica b intelligitur auctoritate receptus: atque ideo eſt in aſſecutione prębendæ omnibus poſt eum receptis in Eccleſia dicta prçferendus c.

Expreſſio eius, quod tacite ineſt, nihil operatur, niſi per alium modū, quàm quo tacite ineſt, fuerit facta expreſſio. h.d.

Aliud iuris eſt, ſi ijs, ad quos aliàs pertinet d canonicorū receptio, facultas conceditur ab Apoſtolico, vt aliquem recipiant in canonicum eiuſdē Eccleſię, ordinationibus forte certum numerum e canonicorū pręfigentibus nō obſtātibus: hoc enim caſu non Apl'ca f ſed recipientiū cenſetur auctoritate receptus; niſi quòd eum auctoritate Apoſtolica recipiant in litteris caueatur expreſſe g. Quòd ſi ad eos aliàs talis receptio non pertinebat h: Apoſtolica dicetur auctoritate receptus. Aliàs vero ſi litteræ impetratæ certi numeri canonicorū, nullam fecerint mentionem i, quod illarū occaſione factum fuerit, nullam obtinebit firmitatem.

Papa non onerat aliquem pluribus prouiſionibus, niſi id exprimat. h.d.

Illud etiam omittē dum non eſt, non ſolere K Apoſtolicū eundem collatorem pluribus onerare prouiſionibus, niſi id uelle ſe ſuis litteris expreſſe l fuerit complexus.

Mandati Apoſtolici fines ſunt diligenter cuſtodiendi, nec extenduntur, niſi ad caſus expreſſos, etiam de conſenſu, & in præiudicium prouiſi. h.d.

Sunt autem Apo-

ſtolici mandati [a] fines diligenter cuſtodiendi. ideoq; non debent ad caſus alios, quàm expreſſos extendi. Vnde cum iniungitur, vt alicui de præbēda certi valoris ꝓuideatur, in prębenda minoris valoris [b], etiam impetrante uolente [c], mandatum impleri nō poterit.

Mandatum faciens mentionem de collatione non pōt trahi ad præſentationem, vel inſtitutionem h.d.

Idē obſeruari oportet, ſi cui de beneficio, quod ad alicuius collationem ſpectat, prouideri mandatur. hoc enim caſu, de eo qđ ad eiuſdem præſentationem, vel inſtitutionem pertinet, prouideri minime poterit, nec etiam ecōuerſo [d].

Caſus reſignationis nō includitur. nec uerificatur in caſu mortis. h.d.

Eodem ſpectat, ſi quis ab Apoſtolica ſede [e] mandatum ſuſcipiat, vt ab aliquo beneficii reſignatione recepta, idem beneficiū alteri [f] cōferat. Si enī is, qui reſignaturus erat, rebus eximatur humanis [g], mandato locus non erit: cum nō [h] per reſignationem vacauerit; ſed per mortem.

Caſus futuræ vacationis non verificatur in caſu nouæ creationis. h.d.

Idem obtinet ſi litteræ [i] Apoſtolicæ ſuper conferendo [k] beneficio proxime vacaturo fuerint impetratæ. Nam ad illud,

de alia: modo de executione, & aliquando de qualitate exequendi, qua de re propter hanc Reſcriptorum diuerſitatem, impoſsibile uidebatur obſeruare fines mandati, quia ad id faciēdum opus erat cognoſcere uoluntatem reſcribentis. c. mandatum in fin. de reſcript. & ideo quæſitum fuit quid iuris qui nis autem ſecundū ius commune tantum uidebātur intelligenda, cū Pontifex intentionem habeat ſe conformare cum diſpoſitione eius. §. illud etiam. ſupra eod. Sol. tamē vt hic legimus, quia voluntas reſcribentis eſt præcipua regula in reſcript. quæ tamē eſt ſequenda ſecundum quod apparet explicata, unde ceſſat ni fallor etiam omnis difficultas, cum diuerſa forma reſcripti oſtēdat diuerſam Reſcribentis uoluntatem. Nota primo, quod regula in reſcriptis eſt vt fines mandati cuſtodiantur. etiāſi uideantur mō amplicandi, & aliquando limitandi, ſi tñ uoluntas Reſcribētis quæ aliquando eſt tacita, & aliqñ expreſſa conſideretur. ſecus videtur tenendum. Not. 2. quod intelligentia Reſcriptorum pōt deſumi à contemplatione circumſtātiarū, videlicet q̃s, quid, cui, cur, quā do ubi, quomodo. Not. 3. quod reſcripta continēt quædā expreſſe, & quędam tacite, & hinc redduntur difficillima. difficultas autem tollitur. à regulis hic ſupra adnot.

a ¶ Apoſtolici mādati.] Vt etiam ceterorū mandatorū: vt l. diligenter. ff. mandati: & hoc probatur multis infra ſubiectis exemplis. fac. c. cum dilecta. de reſcript.

b ¶ Minoris valoris.] Vt c. cui de non ſacerdotali. de præben. in 6. Et ſic quod eſt inductū in fauorē videtur in odiū retorqueri, cōtra l. quod fauore. C. de legibus. hoc propter naturam mandati.

c ¶ Volente.] Nota caſum, in quo videtur quis nō poſſe ſuo fauori renunciare, contra l. ſi quis in cōſcribendo. C. de Epiſcopa. audien. & l. ſi quis in cōſcribendo. C. de pact.

d ¶ Econuerſo.] Cap. cum in illis. §. cum autem de præb. in 6. vnde ſumitur. Nam vt ibi dicitur magna eſt inter collationem & inſtitutionem differentia. Hinc eſt, quòd capitulum, vacante ſede, non cōfert beneficia, quæ ſpectant ad collationem Epiſcopi. c. 2. ne ſed. vac. & c. uni. eod. tit. in 6. & infra de inſtit. §. diſsimiles. & tamen ſede uacante inſtituit inſtituendos c. 1. de inſtit. in 6. & cap. cum olim. de maiorit. & obedien. Idē videmus in generali Vicario, c. ex frequentibus. de inſtit. & ca. ſi. de offic. vic. in 6. & not. in d. §. cum autem.

e ¶ Apoſtolicā ſede.] Idem ſi ab alio, qui hoc mandare poſſet; puta Legato, qui ad hoc haberet ſpeciale mandatum: aliàs legatus hoc non poteſt, vt cap. penul. §. prohibemus, de offic. legat. in 6. & not. in c. ſuſceptum de reſcri. eo. lib. vnde ſumitur.

f ¶ Alteri.] Expreſſo, vel non expreſſo non curatur: licet interdū ſit differentia. c. is cui. de offic. deleg. in 6. & cap. is cui. de præb. eo. lib.

g ¶ Humanis Argu.] contra cap. ſi delegat. & reſpon. de offi deleg. in 6. Solu. de propria ſignificatione vocabuli abeſſe dicitur, qui non eſt in reb. humanis. l. mulieris. §. fin. ff. de verbor. ſignificat. Non ſic impropria ſignificatione dicitur is renunciaſſe, qui mortuus eſt, cum renunciatio ſit uoluntaria: mors coacta, & neceſſaria. ideo ſecus, & ſtrictiſſima fit interpretatio in reſcrip. ad beneficia capit. quamuis. de præb. in 6. facit l. commodiſſime. ff. de liber & poſthu. & not. in c. ſuſceptum. de reſcrip. in 6. Abeſſe. Renunciare.

h ¶ Cum non. &c.] Ratio: ſecus eſt ſi apparet aliud eſſe de intentione mandātis. cap. ſuſceptum. de reſcript. in 6.

i ¶ Litteræ Apoſtolicæ.] Idem multo magis in litteris reſeruationis legati, vt notatum fuit ſupra.

K ¶ Conferendo.] Siue certæ perſonæ, ſiue incertæ. Idem ſi contuliſſet fructus beneficiorum primi anni: quæ vacare contingerit in diœceſi, vel prouincia,

quod poſt illarum impetrationem [a] fuerit creatum [b], non extenditur [c].

Appellatione beneficii non venit penſio. h.d.

Et ſi quis litteras ſuper obtinendis beneficiis, uſque ad certam ſummam [d] impetrauerit, eidem non in penſione [e]: ſed in beneficiis Eccleſiaſticis erit prouidendum; niſi de pẽſione in litteris mẽtio habeatur.

Diſpoſitio regulariter reſtringitur ad tẽpus præſens, & mentio potentiæ intelligitur de præſenti. h.d.

Eodem etiam ſpectat, quòd ſi de conferẽdo alicui beneficio ad Epiſcopi [f] collationem ſpectante reſcribatur [g], illud ei conferri non poterit, cuius collatio ex negligentia [h] ipſius Epiſcopi [i] ad eiuſdem capitulum deuoluta fuit [k]: quamquàm ex contrario de eo, cuius ad Epiſcopum ex capituli, vel alterius cuiuſ-

ctia, cum in his eadem ſit ratio, vt not. in clement. litteris de reſcrip.

a ¶ Impetrationem.] Ideſt, poſt datam litterarum. cap. ſi eo tempore, de reſcript. in 6. & clemen. litteras. vbi not. de reſcript. & procedit hoc etiã ſi paulo poſt fuerit beneficium creatum. Inſpicimus ergo an extaret beneficiũ tempore datæ, ſicut inſpicimus ætatẽ impetrãtis tempore impetrationis. cap. ſi eo tempore. de reſcrip. in 6. habetur in cap. dilectus. 2. de præbend. & in ca. eam te. de reſcrip.

Creatur dignitas cõſtruiſ eccleſia nſtituiſ prębẽda.

b ¶ Creatũ.] Creatur noua dignitas. capi. cum olim. de conſuetu. & nouũ beneficium. clem. litteras. de reſcrip. noua eccleſia conſtruitur. capitu. ad audientiam de eccleſi. ædifi. noua pręb enda conſtituitur capitulo dilecto. & capitu. vacante. de præben.

c ¶ Non extenditur mandatũ.] Sed quid dicẽdum de beneficio olim creato, ſed tempore datæ ſuppreſſo, nunc autem renouato? Pro & contra quæ not. in cap. quamuis, de reſcript. in 6. & magis eſt vt extendatur: argu. not. in cap. cum acceſſiſſent. in fi. & not. per. Hoſt. & Ioann. Andr. in c. ſignificauit. ante fin. de cenſ. & clem. litteras, vnde hæc littera ſumitur de creato loquitur non de renouato. fac quæ ponunt Legiſtæ ſuper rub. de noui oper. nunciat. Sed quid ſi dubitatur, an data præcedat creationem beneficii, uel contra; puta quia eadem die factum eſt utrumque, nec apparet de prioritate, an obtinebit impetrans? Reſp. ſic. vt late nota. in d. cle. litteras, non obſtantibus quibuſdam in contrarium facientibus, quæ ibi confutantur.

d ¶ Vſque ad certam ſummam.] Aliud ſi Papa ſcribat vt prouideatur impetrãti vſque ad talem ſummam. Aliud ſi ſcribat, vt prouideatur de præbenda tanti ualoris uel ſummæ. Primo enim caſu poteſt prouideri de minori, ſed non de maiori: quia mandati forma ſeruanda eſt. c. cui de non ſacerdotali. de præben. in 6. & cum dictio, uſque. ponitur in litteris intelligendũ eſt, quod ueniat accenſiue, quaſi ſcribendo Papa, ꝙ prouideatur de ſumma uſque ad centum libras, uelit quòd prouideatur uſque ſummam centum, & non ultra, fac. c. 1. de arbit. in 6. cũ ſuis concord. & formaliter no. in cap. quamuis. de præb. in 6. vnde ſumitur.

Titulus a penſione quid diſtet.

e ¶ In penſione.] Videtur enim Papa mandaſſe ei prouideri, de eo quod Prouidens per ſe non poteſt retinere, vt ſunt beneficia & per quæ quis intitulatur, & obligatus eccleſiæ, & tenetur ad continuã reſidentiam, cap. ſi. de cler. non reſid. per penſionẽ autem quis non intitulatur, nec ad reſidentiam tenetur. 16. q. 1. cap. poſſeſſiones. & q. 6. c. illud. cũ illa etiam laico concedi poſſit, vt probatur ibi, & licet in conferendo ſit liberalitas, non tamen eſt in ipſa collatione: ſed in eo quod magis iſti, quàm illi confertur, quod dic vt in cap. relatum, de præb. & in c. fin. de inſtit. & licet in fauorem impetrãtis dictum videatur de beneficio, huic tamen fauori non poteſt renunciare ꝑ intentionẽ Papæ, & propter formam mandati, quæ diligenter eſt ſeruanda, vt ſup. eod. §. ſunt autem.

Caſus in quo non põt renũciari fauori.

ANT. TIMO. Penſio. Idem uidet interdum quod cẽſus gloſſ. in uerb. penſiones. clemen. 1. de ſupp. neg. prælat. vide quæ ibi allegat. ca. auaritiæ. de præbendis & c. prohibemus de cenſib.

f ¶ Ad Epiſcopi.] Quorumcunq; ſiue ſint exempti, ſiue non exempti, ſiue etiam ſint Epiſcopis ſuperiores, clement, ſi de beneficio, vbi etiam not. de præ. & dignit.

g ¶ Reſcribatur.] Siue executori, ſiue Epiſcopo: idem enim eſt in utroque caſu, ſaluo quòd ſi reſcribatur Epiſcopo, cum beneficium eſt deuolutũ ad Papam diſtinguitur, an per litteras exerceat officium, an conſtituatur delegatus. c. licet. & capit. pen. de offic ordin. & cap. cum aliquibus de reſcri. in 6. & not. in clem. cum de beneficio de præb.

h ¶ Ex negligentia.] Idem ſi ex delicto, licet ſint opiniones an hoc caſu deuoluatur ad e. vt per Doc. in c. cũ in cunctis. in fin. de electio. Vbi uero ex cõmiſſione Epiſcopi cap. vel alius haberet conferre, hoc non impediret executorem cap. fin. de præb. in 6. alias facile poſſet Epiſcopus eludere impetrantem: vt not in cle. cum de beneficio. de præb.

i ¶ Epiſcopi.] Sed numquid negligentia ipſius executoris; quando ſcilicet eo ſciente ultra ſex menſes uacauit beneficium quod conferre poterat, oberit ei? Reſpon. vt no. in cle. ſi de beneficio. de præb. in verb. Epiſcopi.

K ¶ Fuit.] Intellige tempore prouiſionis ſuæ nõ datæ, & ſic poteſtas huius executoris uariatur ſecundum tempora. Simile in clem. vnic. de conceſ. præb. quam diu enim beneficium eſt in collatione Epiſcopus confert illud, illo ad alium deuoluto nõ confert illud. ita eſt & de beneficio ad inferiores ſpectante, quod ipſe non confert donec ad Epiſcopum deuoluatur. Ratio: quia cum Epiſcopum Papa grauare voluerit, confert executor quandiu eſt in manibus Epiſcopi: licet enim ex deuolutione, pro-

prium

cumque [a] ſiue ad ſedē Apoſtolicam [b] ex ipſius Epiſcopi [c], vel aliorum in hoc eidem ſuccedentium [d] negligentia collatio fuerit deuoluta, hoc caſu ꝓuideri poterit.

Mandatum Apoſtolicum reſtrictionem recipit ex perſona prouiſi. h.d.

Interdum tamen licet mandatum generale ſit, ex perſona impetrantis recipit reſtrictionem: Vt ſi cui de prębenda proxime vacatura ſimpliciter [e] ꝓuideri mādatur. nam ſi talis nondum [f] in ea ætate [g] exiſtat, vt ad ſacerdotium promoueri poſſit, ſacerdotalis ſibi præbenda conferri non poterit.

Ex loco ſumitur reſcripti interpretatio.

Ex loci quoque expreſſione reſcripti ſumitur declaratio: & ideo quamquam ſub nomine Eccleſiarum ciuitatis, etiam Eccleſia [h] cathedralis comprehendatur: cum tamen alicui de beneficio mandatur in aliqua Eccleſiarum ciuitatis, vel diœceſis prouideri; ad cathedralē Eccleſiam mādatum huiuſmodi non extēditur [i]: ſecus eſt ſi in aliqua Eccleſiarū prouinciæ [K] ꝓuideri mādatur: tunc enim & Metropolitana [l], & ceteræ cathedrales Eccleſiæ, tali mādato includuntur.

primum tamen eſt pro ea ulce, & ipſe nunc ex collatione grauatur, quando eſt in manibus alterius non confert executor. quia Papa illum grauare noluit, vt not. in clem. ſi de beneficio. de præbē.

a ¶ Cuiuſcumque.] Hoc dicit: quia per quotcumq; gradus ſiue proximos, ſiue mediatos ad Epiſcopum deuenerit, executor confert, quamdiu eſt in manibus Epiſcopi. clemen. ſi de beneficio. de præb. & ibi, Ioann. And.

b ¶ Ad ſedem Apoſtolicam.] Nota ergo quòd beneficiū deuolutum ad Papam ſemper cōfert executor, ex quo primus collator eſt de eis, qui per litteras grauabātur: ſecus tamen eſt in beneficiis ſpectantibus ad collationē Papæ: quia vacarunt in Curia, ut in c. 2. de præb. in 6. Tunc enim Papa cōfert iure proprio nō deuoluto. Nam Papa dando executorem ad prouidēdum auferebat collatori poteſtatem, cap. ſi capitulo. de conceſ. præb. in 6. Ex quo ergo collatio de illo deuoluta eſt ad Papā, confert executor, vt hic, & cle. ſi de beneficio de præben. Et licet aiiàs in beneficiis fiat ſtricta interpretatio, cap. quamuis. de præb. in 6. hic tamen fit larga contra concedentem, c. cum dilectus. de conſuetud. & no. in d. clemen. ſi de beneficio.

c ¶ Epiſcopi.] Primi ſcilicet collatoris. Si enim de Archidiacono, vel capitulo ad Epiſcopum, & deinum per ipſius negligentiam gradatim ad Papam perueniatur, non confert executor, cui de collatione Epiſcopi ſcribebatur: & ita not. in clem. ſi de beneficio. de præb.

d ¶ Succedentium.] Et ſic habemus primo tempus Epiſcopi. Secundo tempus medium aliorum facientium gradum inter ipſum & Papam. Tertio tēpus Papale. Primo & ultimo tempore confert executor: medio uero non. Et ſemper intelligas, quòd tempus acceptionis elapſum non impediat executorem. cle. vni. de conceſſ. præben.

e ¶ Simpliciter.] Secus ſi in litteris diceretur: Nō obſtantibus aliquibus, per quæ effectus gratiæ noſtræ ualeat impediri uel differri: vt not. in c. ei cui. de præb. in 6. unde ſumitur.

f ¶ Nondum.] Ergo non inſpicimus tempus datæ, ſed tempus uacationis, vt ſi tempore uacationis ſit idoneæ ætatis, ſequētem expectet, etiam ſacerdotalem ſi tempore ſecundæ uacationis, ſit idoneæ ætatis. Sed immo contra d. c. ſi eo tempore. de reſcri. in 6. Solu. vt not. in ca. ei cui. de præbend. in 6.

g ¶ Aetate.] Scilicet in vigeſimo quinto anno, cle. generalem. de ætat. & qualit. & inf. de ſacerd. in ſer. gra. cōſtitutis. §. pen. Sed quid dicemus ſi iā ſit ſacerdos ordinatus, licet non ſit in legitima ætate? an poterit conferri ſacerdotalis præbenda? Reſpon. vt not. in c. ei cui, de præ. in 6. Vide etiā not. in c. licet canon. de elect. in 6.

h ¶ Eccleſia Cathedralis.] Ca. palliū. d. cap. & c. 1. de au. & uſu pall. ubi de hoc, & per Hoſt. in cap. requiſiſti. de teſtam. ad hoc capit. cum tibi, de verbo. ſignifi. immo interdum ſola cathedralis comprehēditur: vt cap. cum clerici de uerb. ſignific. quod tamen eſt ſpeciale ibi ob periculum quod poteſt imminere ex periurio; vt ibi, not. & in c. quamuis. de præbē. in 6. unde hoc ſumitur. Item fit differētia in hac materia, utrum ſimus in litteris gratiæ uel iuſtitiæ: vt per Butr. in capit. accepimus. de ætat. & qualit. & late de hoc habetur in cap. Rodulphus. 2. de reſcrip.

i ¶ Noo eatenditur.] Simile in ca. quia periculoſum. de ſententia excommunic. in 6. Sed num hoc caſu prouideri poterit in capellania, vel manſionaria cathedralis eccleſiæ? Quidam quòd ſic, alii cōtra. vt not. in c. quamuis de præb. in 6.

K ¶ Prouinciæ.] Ca. pro illorum. de præbendis.

l ¶ Metropolitana.] Immo videbatur contrarium per ea, quæ ſupra hoc eodem §. Quæ eſt ergo diuerſitatis ratio? Textus in capit. eum qui. de præbend. in 6. reddit hanc rationem; uidelicet, quòd Papa uidetur hoc caſu uelle facere uberiorem gratiam, quam caſu ſuperiore, quæ ratio in Metropolitana eccleſia non concludit. Vnde expeditius eſt dicere, quod lex ita poſita eſt. l. proſpexit. ff. qui & a quibus, capitu. in cauſis. de re iudic.

Idoneitas inſpicitur tpe vacationis, non datæ.

Ad col-

Ordo ſcripturæ declarat mandatum. h.d.

Ex ordine quoque ſcripturæ reſcripti interpretatio ſumitur; veluti cum Ioanni de beneficio ad collationem [a] ſuam, vel Pauli pertinente, vt alicui prouideat mandatur. Nam ſi plura ſimul [b] beneficia uacare contigerit ad utriuſque collationẽ ſeparatim ſpectantia, tunc ordo ſcripturæ [c] ſeruandus eſt: & de illo beneficio prouidendum erit, quod ad Ioannẽ [d] noſcitur pertinere.

Cum mandatur prouideri de beneficio ſpectante ad prouiſionem plurium, intelligitur coniunctim. h. d.

Si vero [e] de beneficio ad aliquorum collationem, vel præſentationem ſpectante, non adiecto [f] communiter, vel diuiſim ꝓuiſio iniungitur facienda in beneficio, quod ad collationem, vel præſentationem alterius tãtum [g] pertinet; adimpleri non poterit.

Ex inſertione cauſæ elicitur interpretatio reſcripti. hoc dicit.

Item inſertio cauſæ declarat reſcriptum; ſicut accidit, cum clerico nullum beneficium obtinẽti ob paupertatem [h] per Epiſcopum de beneficio ꝓuideri mandatur. Nã ſi antequam ei prouiſum ſit, beneficium fuerit aſſecutus, ceſſante cauſa [i] mandati, ꝓuidere ſibi Epiſcopus in poſterum non tenetur.

Ex ſimplici mandato de prouidendo non poteſt prouideri obtinenti aliud beneficiũ, niſi fuerit id expreſſum: quo caſu ſolum unicum & non curatum beneficium obtinenti prouideri poterit. hoc dicit.

Nam & is, cui conceditur, vt idoneo [k]

a ¶ Ad collationem.] Ergo non ad præſentationẽ cap. cum in illis § cum autem. de præbend. in 6.
b ¶ Simul.] Pone mortuus, vel promotus eſt clericus qui habebat illa duo beneficia: uel duo clerici ſimul mortui ſunt; puta, facto naufragio, vel promoti, vel renunciauerũt, nec pōt apparere quis pri' fac. c. duobus. de reſc. in 6.
c ¶ Scripturæ.] Simile cap. ſi quis in ſto. § t. de elect. in 6. & c. ſi rector. diſ. 43 in ſi. & ff. de vſufruct. l. quoties. & ſup. de elect. §. quid ſi pluribus. faciunt not. in capit. in alternatiuis. de re. iur in 6. & ff. de leg. a. l. cum pater. § fin. & l. heredes. §. fin. ff. ad Trebel. & quòd not. in ca. cum dilecta. de reſcript. argu. contra in l. a. §. ſi prius. ff. de uulg. & pupil.
d ¶ Ad Ioannem] Id eſt, ad collationem Ioannis: aliàs ſi non ſimul uacẽt de primo uacante prouidẽdum erit: vt not. in cap. mandato de præb. in 6. vnde ſumitur.
e ¶ Si vero.] Ca. cũ in illis. §. fi. de præ. in 6. unde ſumit.
f ¶ Non adiecto.] Ex quo enim Papa non addit alterum tantum grauare nõ intendit, not. in ca. cum in illis §. fin. de præb. & hoc intellige ſecundum determinationem, quam habes in c. ſi. de præb. in 6.
g ¶ Alterius tantum.] Sed quid ſi ſpectaret quidem ad omnes: ſed non ſucceſſiue, iuxta ea, quę not. in c. ad audientiã. de eccl. ædific. puta, ſi Papa mãdet ꝓuideri de beneficio ſpectante ad præſentationẽ plebani & Abbatis, ſed pleban' pręſentat Abbati, & Abbas præſentat Epõ, poterit ne de hm̃odi beneficio prouideri? Reſpondeo affirmatiue. Sufficit enim ꝙ ad eos ſimul ſpectat præſentatio, ita ꝙ non ad alterum tantum, cap. cum illis. §. fin. ubi Peruſin. ſecus tamen eſſet ſi plebanus & Abbas inter ſe pepigiſſent alternatim præſentare, iuſta cle. a de iure patr. & § ſed vt facilius. inf. tit. proximo, & Papa ſcriberet, vt prouideat de beneficio ad vtriuſque pręſentationẽ ſpectante: quia tunc ſecundum aliquos in d. §. fi. non procederet quod hic dicitur. at ſi de beneficio ſpectante ad collationẽ un.' ꝓuiſio fuiſſet iniũcta, impleri non poſſet in beneficio, cuius collatio ad eum ſimul cum alio pertineret. d § fi.
h ¶ Ob paupertatẽ.] Nõ eſt otioſum hoc uerbũ. loquiť em̃ hic de litteris in forma pauperũ: aliàs appellantur litteræ in forma, cum ſecundum, quæ dicuntur litteræ iuſtitiæ, vel quaſi ea. cum ſcd̃m. de præb. Sed ſi de gratia ſpeciali prouiſum ſit alicui, & poſtea ante uacationẽ adipiſcatur aliud beneficiũ, non expiraret gratia. Ita no. in ca. ſi pauper. de præb. in 6. vnde ſumitur. Et nota ꝙ clericus pauper faciẽs pro beneficio non poteſt notari de ambitione, niſi poſtularet dignitatem aliquã: vt per Abb. in c. ſi per inquiſitionẽ. de elec.
i ¶ Ceſſante cauſa. Quæ erat, ꝙ clericus, nullum habebat beneficiũ, concor. c. cũ ceſſante. de appe. cũ ſimilibus. Sed nũquid idẽ ſit, ſi pauperi clerico prouiſum ſit de Vicaria? Reſp. Aut Vicaria eſt perpetua, vt c. extirpãdæ. de præb. & tũc idem, c. poſtulaſti. de reſcrip. Aut temporalis; pone in terminis capituli cũ ex eo. in fi. de elect. in 6 & c. beneficium. de re. in. in 6. & cap. peruenit. ſecundo de appel. c. ſi de voto. extrauag. execrabilis, & tũc non expirabil mandatum. Quia beneficiatus non eſt, cum beneficia ſint perpetua ita nn. in capitu. ſi pauper. de pręb. in 6. & facit ad hanc litteram cap. ſi Epus. de præb. in 6. Et quòd ius beneficiatum nõ beneficiat, c quia in tantum de præb. cle gratiæ. de reſcrip.
K ¶ Idoneo.] Idem eſt ſi hoc verbũ nõ apponat. c.

Litteræ in forma pauperũ.
Lr̃æ in forma cũ ſcd̃m.
Litteræ iuſtitiæ.

causam

poſſit in ſua, vel aliena Eccleſia prouidere beneficiū [a], aliud obtinenti prouidere non poteſt, niſi vel primo ille beneficium, quod obtinet omnino dimittat [b], vel in conceſſione huiuſmodi ſit expreſſum, quòd etiā beneficiatæ ualeat ꝓuidere perſonæ. quo caſu vnicum [c] duntaxat beneficium, atque illud nō curatum obtinenti prouideri poterit.

Pluralis locutio reſtringitur ad duo. h. d.

Sed ſi cōceſſum fuerit vt prouidere illi valeat, qui & alia beneficia noſcitur obtinere, huiuſmodi pluralitas debet ſolum ad duo beneficia non curata[d] reſtringi.

Mandatum ſimplex de prouidendo non extenditur ad beneficium curatum, h. d.

Ex natura quoque, & beneficii qualitate Apoſtolicum reſcriptum reſtrictionē recipit: nā ſi de quibuſcumq; beneficiis prouideri mandatum fuerit, de animarum cura mentione[e] non habita, de iis prouidendum nō erit[f], quibus huiuſmodi cura noſcitur imminere.

Mandatum quamuis generale non extenditur ad electiuum h. d.

Illis quoque, pro quibus ſcribitur, vt ð perſonatibus & dignitatibus [g] ad collationem, prouiſionē, præſentationē, vel diſpoſitionem pertinentibus quorumcumque prouideatur, de iis ꝓuideri non poterit, ad quos per electionē [h] præficiendi aſſumuntur. [i]

Gratia alicui conceſſa, vt prouidere poſſit perſonis idoneis in certa Eccleſia perſonis non expreſſis, non expirat re integra per obitū concedentis, ſecus ſi perſonæ eſſent expreſſa h. d.

Illud quoque omittendum nō eſt. Quòd ſicut nulla facta perſonarū expreſſione [K] ſit gratioſe conceſſa facultas, vt auctoritate Apoſtolica, aliquibus perſonis idoneis, in certa Eccleſia prouidere poſſit, vel beneficia, quorum collatio eſt ad ſedem Apoſtolicam legitime deuoluta [l], conferre: huiuſmodi cōceſſio, etiam re integra, per obitum concedentis non expirat [m]. ſecus ſi ſuper prouiſione certæ perſonæ facienda

cauſam quę. de ele c. cū adeo de reſcr. ca. ſi. de præſumpt.
a ¶ Beneficiū.] Scilicet ſufficiens, c is cui de præbē. in 6. vnde ſumitur. Aliud enim ſi nō eſſet ſufficiēs: vt ibidē no. fac. ca. qa in tm̄. ext. de præb. & qð no. ſup. §. prox.
b ¶ Dimittat.] Si ergo dimittat ſibi prouideri poterit. Sed contra vř c. ſi motu verſic. ſecus. de præben. in 6. Sol. ibi, a principio impetrauit ille, cui prouideř, quo caſu non ſufficit beneficiū primū dimittere, ſi tpe impetrationis: tacuit hic is cui prouidetur, nō fuit is, ad cuius petitionem gratia facta fuit: & ideo cū nulla in eo poſſit notari ſurreptio, ſufficit ꝙ poſtea dimittat. & dix t lo. Monach. quod per hoc reſcriptum nihil habetur actualiter: ſed potentialiter: & ideo ſatis eſt ꝙ ſit habilis perſona, quando potentia redigiř ad actū.
c ¶ Vnicum.] No. ſtrictam interpretationē, ad idē c. cum illis, de præb. in 6.
d ¶ Non curata.] Si igitur utrumq;, vel alterū ſit curatum, tali non poterit prouideri. fac. c. pluralis. de re iu. in 6. & l. vbi numerus de teſtibus.
e ¶ Mentione nō habita.] Etiā ſi in litteris prouideri mandetur, ꝙ animarū cura, ſi qua beneficio immineret nō negligař, no. I c. cū i illis. in pri. de præb. in 6 vñ ſumitur. qð dic vt habetur in cle. ſi dignitatē. r reſpon.
f ¶ Nō erit.] Quia maior idoneitas exigitur in curatis, quam in alijs, c. cū in illis, in princ. de pręb. in 6. Hinc eſt ꝙ cū patiētibus ð. fectum in ætate diſpenſant Epi in dignitatibus nō curatis ſecus in curatis. c. vni. de æta. & qual. ord. in 6. & eſt ſimile de ſi. presbyterorum. ca. 1. Sed qd ſi mādeř alicui ſimpliciter ꝓuideri de beneficio, nū quid poterit executor prouidere ð tali beneficio qð requirat ſacrū ordinē? Et per hāc litterā vř, ꝙ nō, ſed dic cōtra c. ei cui. & c. ſi pro clericis. de præb. in 6. & not. in dicto c. cum in illis.
g ¶ Et dignitatib⁹.] Etiam ſi curam habeāt aīarum, ca. cū i illis. §. 1. ð p̄b. l 6.
h ¶ Per electionē.] Electio igiř nō cōtineř ſub uerbo ꝓuiſionis, vel diſpoſitionis, ſimile in ca. deliberatione. 1. reſpōſo, ð off. dele. in 6. facit qð no. in c. ſi. de ele. in 6. & c. cū in illis. §. 1. & §. 2. de præb. in 6.
i ¶ Aſſumunř.] Eř ſi inhibeař in litteris ne electores eligāt, clem. ſi dignitatem. de præben.
K ¶ Expreſſione.] Nota ꝙ perſonarū expreſſio multū operař. facit c. ſi cui, & c. ſi Epus de p̄b. in 6. & c. is cui, de offi deleg. eod. lib.
l ¶ Legitime deuoluta.] Scilicet ſecū dū ſtatuta Lateranēſis, vel generalis Cōcilij, c. 2. ð cōce. præb. c. ne ꝓ defectu. de ele. & talia beneficia legati de latere conferre poſſunt. c. venerabilis. de præb. & no. in c. 1, de off. dele, in ſi.
m ¶ Nō expirat.] Quia cum ſpecialē

Electio nō contineř ſub verbo ꝓuiſionis.

eidem ſit data poteſtas nõ ob ſuam [a], ſed eius cui prouidetur gratiã vel fauorẽ. Illa enim expirat omnino, ſi cõcedens re integra moriatur [b].

Mandatarius cuius non eſt electa induſtria, poteſt alteri mandare h.d.

Illud etiam [c] intereſt, Vtrum cui ab Apoſtolica ſede prouiſio [d] de beneficio incerta Eccleſia, diœceſi vel prouincia [e] certæ perſonæ facienda cõmittatur, an de certa Eccleſia incertę tamẽ perſonæ. Primo enim caſu licite qui vices ſuas alteri committere poterit: ſecundo vero cum in eligenda perſona mandatarij electa videatur induſtria prouiſionem ſibi commiſſam alteri demandare non poterit [f], niſi forma commiſſionis id habeat, vt per ſe, vel per aliũ [g] hoc expedire valeat.

Beneficia eccleſiaſtica debent ſine diminutione conferri h.d.

Poſtremo illud ſciẽdum eſt, tam Turonẽſi [h] Concilio cautum eſſe, ne præbendę aliquam ſectionẽ patiãtur [i]; quã ex Lateranẽſi [k], ne quis conferens beneficium Eccleſiaſticum partem prouentuum ſuis vſibu. [l]

decet eſſe manſuram cap. ſi cui. de præb. in 6 capit. decet. de reg iur. eod. lib. Sed quid ſi fuerit generaliter conceſſa poteſtas diſpenſandi cum filiis ſacerdotum, ſi is cui talis poteſtas conceſſa eſt diſpenſauerit quo ad unum, an ſi moriatur concedens, talis poteſtas expiret morte concedẽtis? An vero per diſpenſationem quo ad vnum ſit perpetuata? Reſpon. vt per But. & alios in ca. ex tua ante fin. de fil. presby Et in materia noia nnã regulam, quã ponit Ab. in c. ſi. de prec. Quòd ubi actus ualiditas dependet à voluntate alterius non reuocatur per ipſius mortẽ: præſumitur enim quis durare in uoluntate in qua decedit. c. maiores. de bap.

a ¶ Ob ſuam] Qñ ergo gratia eſt eius cui ſcribitur nõ expirat: ſecus quando alterius, puta pro quo ſcribitur, vt hic.

b ¶ Moriatur.] Vel renunciet. ca. r. de renunciat. in 6 ſed contra. ca. ſi ſuper gratia. de offi. dele. in 6. & c. ſi Apoſtolica. de præb. in 6. Reſpon. vt not. in c. ſi cui. in ſi. eo. ti. & lib.

c ¶ Illud etiam.] Sumitur ex cap is cui. de offic. deleg. in 6.

d ¶ Prouiſio.] Etiam ſi committatur ei quòd Inquirat de illius uita, & conuerſatione. c. le. iudices. de offi. deleg. not. in c. is cui. de offi. deleg. in 6.

e ¶ Prouincia.] Ergo non requiritur, quòd beneficium ſit certum; ſed ſufficit quòd ſit certa perſona, vt habeat locum ſubdelegatio, ꝙ hoc caſu non habet locum. cap. ſi. de offi deleg.

f ¶ Non poterit.] Et ſic intelligatur. c ſi. § ſi. eo. ti. deleg. is enim cuius induſtria eſt electa ſubdeleg. fac. l. inter artifices. de ſolu. & late in d. cap. fin

g ¶ Per aliũ.] Ergo quod de iure communi non poteſt, poterit ex poteſtate commiſſionis ca is cui. & c. fin § vices. de offic deleg. in 6. Et faciunt hæc ad quæſtionẽ, an delegatus ab alio, quàm à principe habens ſpeciale mandatum ſubdelegand., ſubdelegare poſſit. Et quidam ꝙ ſic: vt Io And. in d cap. is cui: quia ſicut iſti non habent à lege quod ſubdelegare poſſint: tamen ſi ad hoc haberent ſpeciale mãdatum hoc poſſent. Sic dicendum videtur, ꝙ licet delegatus ab alio quàm a principe non habeat hoc a lege: & ſic Io. Imm. ut contra: tamen ſi habet hoc ab homine, ſubdelegare poterit. fac. c 1. 2. reſp. de procu. in 6. & c. ſi. eo. tit. & c. pen. § porro. de ele. in 6. & c. 1. de offi leg. in 6. & c. 2. & c. 1. de offic. leg. In 6. & c. qui per alium. & c. poteſt quis. de reg iur. in 6 ſtandum erit igitur regulæ, cum contrarium non reperiatur. Nam & lex dicit, non referre an ipſe ordo decurionum elegerit, an is, cui ordo negotium dedit ff qd' cuiuſque uni. no. l. item eorum § ſi decuriones. facit cap cum aliquibus de reſcrip. in 6. & de præb. cap. hi qui ꝫ reſponſ. & inſtit. de Atil. tuto §. ſed quod veteri.

h ¶ Turonenſi Cõcilio.] Cap. maioribus de præb.

Poſtremo CASVS. Quidam Epiſcopi uolebant beneficia conferre cũ aliqua diminutione. argumẽtũ c. niſi: de præbend. & quoniam tota diœceſis eſt eis commiſſa, fuit quæſitũ quid iuris, & cum argumenta adducta fauerent eorum voluntati, affirmatiue uidebatur reſpondendum. Sol. tamen vt hic habetur, ratio eſt, quia non eſt recedendũ ab illo iure, quod diu iuſtum eſt iudicatum niſi maxima ratio aliter ſuadeat, iuxta l. a. ff. de conſtitut. & cum ratione ſuadente liceat aliquando recedere à lege, vt ibid. adnot. Ideo obiectio non tenet. No. primo collationem poſſe connumerari inter illos actus legitimos, qui non recipiunt conditionẽ. No. ſecundo argumentum, penſionem regulariter non approbari à iure, & ideo uidetur nulla de iure ſi ſine cauſa facta fuerit. Io. Bapt.

i ¶ Patiantur.] Sine iuſta cauſa; ex iuſta enim cauſa poteſt vna præbenda diuidi in duas, cum vacat. ſi facultates ſufficiant, cap. vacante. de præb. fac. c. cum cauſam, & cap ſignificatum eod tit. & cap ad audientiam. De Eccleſ. ædif. Et ſic etiam duo iuras: ſed duo ad unam præbendam eligi non poſſunt, vt unus unam medietatem habeat, & alter alteram: vel quod unus expectet quouſque alia uacabit; imo caſſanda eſt talis electio. cap tua. & cap. uileſto. de præb. & ita formaliter not. in ca. maioribus de præb. & ibi declaratur, & diſputatur per Ab. & Doctor facit cap. uni. vt Eccleſ. bene. ſine dimin. confe.

K ¶ Lateranenſi.] Cap. prohibemus. de cenſib. & ca. vni. vt Eccle. bene. ſine dimi. confe.

l ¶ Suis vſibus] Niſi ſint de menſa. ele. quia regulares. §. 1. de ſup. negl. præl. vel niſi ſit aliquis laudabilis

dabilis vſus, Abb. in cap. t. vt Eccle. bene. ſine dimi. confe.

DE INSTITVTIONIBVS & iure patronatus.

Io. Bapt. Cum ſupra titulo proximo dictū ſit de collatione proprio iure, ſequebatur videre de Inſtitut. iuxta §. fin. ſupra de præbend. Ideo proponitur modo tit. iſte, qui diuiditur in 3 partes. in prima habetur quid ſit ius patronatus, in ſecunda quomodo acquiratur, & quale ſit: in tertia quomodo finiatur. ſecunda ibi, cōſtituitur autem. tertia ibi, tollitur.

a ¶ De inſtitutionibus, late patet hoc verbum.] Adaptatur enī hoc verbum inſtituo, ad contractus. l. t. ff. ſi certū. pet. Ad obligationes. l. ex hoc iure. ff. de iuſti. & iur. Ad actiones. l. t. ff. de inter. actio. Ad vltimas uoluntates §. ante heredis inſtit. de leg. & in ſumma omnia ordinatio poteſt appellari inſtitutio. Vnde etiam hic liber eſt liber inſtitutionum. Sed in hac materia beneficiali alia eſt inſtitutio iuris tranſlatiua: vt hæc de qua in ti. præſenti. Alia iuris iam tranſlati executiua, vt ea, quæ fit per Arch. vt c. ad hæc. & c. vt noſtrum. de offic. Archid. eſt & inſtitutio auctorizabilis, quæ & ipſa uidetur executiua iuris: vt c. vni. de capel. monachor. Sumitur autem continuatio ex §. fin. de præben.

Inſtituendi aptū verbum.

Inſtitutio quotuplex.

ANT. TIMO. Poſtquam plures nominis iſtius, inſtituere, ſignificationes allatæ ſūt in glo. dicamus, quid ſit. Eſt igitur inſtitutio ſecundum canones, Eccleſiæ, ſeu eccleſiaſtici beneficii collatio; quaſi ius habentem ad beneficium, per præſentationem intus, vel in beneficium ſtatuens. Et ſecundum Goffr. inſtitutio proprie eſt perſonarum prælatorum, & clericorum: collatio vero beneficiorum, & prębendarum.

retinere audeat; cum ſine vlla debeant diminutione conferri.

DE INSTITVTIONIBVS, a *& iure Patronatus.*

TIT. XXVIII.

- *Ius patronatus.*
  - Conſtituitur.
    - Fundatione.
    - Dotatione.
  - Adquiritur.
    - Donatione.
    - Succeſſione.
  - Tollitur.
    - Ceſſione.
    - Deſtructione Eccleſiæ.
    - Conſtitutione Collegii.
    - Delicto.

Quando dicatur prouideri per inſtitutionem. h. d.

ACcidit autē interdum, vt prælati b liberam de vacātibus beneficijs diſponendi facultatem non habeant. quod tunc euenit, cum ea vacare contigerit, in quibus aliquis ius obtinet patronatus: tunc enim ſtricte ſumpto vocabulo nō conferre, ſed inſtituere c dicūtur eos, quibus præſentante patrono, prouidendū erit.

Quid ſit ius patronatus. h. d.

Eſt igitur d Ius patronatus poteſtas præſentandi inſtituendū ad beneficiū vacans.

Io. Bapt. ACcidit autē. CASVS hic non figuratur. No. tamē quod conferre beneficia ad præſentationē alicuius patroni diminuit poteſtatē ordinariam. Not. a. patronum nō ſemper ſignificare defenſorē, No iuncto § fi ſupra de præb. ſignificatum termini inſtitutionis cōtra doctrinā quorond. Docto. in ca. auctoritate de inſt.

b ¶ Prælati.] Qui veniant appellatione prælatorum. no. ſup. de uita, & honeſt. prælat.

c ¶ Sed inſtituere.] Supra de præb. §. fi.

d ¶ Eſt igitur.] iſta definitio ſumpta e ex mente Hoſt. in ſumma huius tit. qui tñ addit unum verbū ſimplex, dū dicit ad beneficiū ſimplex & vacans. Et ſi per verbū ſimplex Hoſt. vellet ſolum excludere Eccleſias collegiatas, bene ſentiret; quia in illis nō cadit ius patronatus, ita vt patronus poſſit præſentare: vt habetur communiter in c. cum in terra. extr. de elect. & in c. nobis. eod Sed cū ſint quædam beneficia non ſimplicia, in quibus vere cadit ius patronatus, vt declarat Paul. de Cittadi. in tract. de iure patr. in 3 parte ſub Rubr. ex quibus cauſis acquiritur ius patronatus, cōſultiua fuit illud verbum non apponere: & ita placuit cuidam Auditori Rot. Rom. ex peritis, quem conſului ſuper illo verbo. Aliter tamen.

tamen definit Abb.poſt Io.And.in Rub.extr. eod. ſed ea definitio uidetur nimium prolixa.

ANT. TIM. Aliter definiuit Goffr.eſt auctoritas, ſiue poteſtas proueniens ex beneficijs ante conſecrationem Eccleſiæ collatis: uerum melius, vt auctor in tex.

Io. Bapt. Conſtituitur antē.] Hæc pars diuiditur in 2.par.in 1. habetur quomodo hoc ius acquirat, & quale ſit:in ſecūda qualiter Inſtitutio conueniat cum collatione:ſecūda. ibi,ſunt autem:prima pars iterū ſubdiuiditur.in 2 par. in prima demonſtrat qualis ſit acquiſitio iſtius iuris quando conſtituit. in ſecunda qualia ſit ead. acquiſitio poſtquam eſt conſtitutum: ſecunda ibi, ſucceſſione.prima iterum ſubdiuiditur in 4 par.in prima adnot. qualiter hoc ius conſtituatur, in ſecunda qd iuris ſit de pſentatione, & inſtitutione poſtquam eſt conſtitutum: in tertia an legatus de latere in eo habeat aliquod ius: in quarta an patronus debeat Eccleſiā defendere in qua tale ius eſt conſtitutum: ſecūda ibi,inſtitutū: tertia ibi, legatus: quarta ibi, licebit. quoad primum Caſus, Cum quidam fideles deuotione moti concurrerēt ad Eccleſias conſtituendas, & in ea Ius patronatus habendū, quidā id faciebant eas fundando, quidā ædificando, & quidam dotando, unde fuit quæſitū an iſtis modis hoc ius conſtituatur, Et negatiue uidebat reſpondendum, quia cum eccleſia conſtrui non poſſet, niſi de aſſenſu diœceſani.c.nobis. eo.vſ ppea ex priuilegio hoc ius concedi, & ſic tales modos non oportere attendi, Sol.tñ vt hic dicitur, ſiquidem hoc ius conceditur in remuneratione beneficij collati, qđ modis præ. originaliter confertur, & ſic etiam ceſſat obiectio, vnde not. beneficia beneficijs eſſe compenſanda No ſecundo Eccleſiam pp dotem æquiparari cum Matrimonio ad onera ſuſtinenda. No.tertio cauſam propter quam datur. dos tam in Matrimonio, quàm in Eccleſia facit. L. pro oneribus.C.de iur.dot.

Quot modis conſtituatur ius patronatus h. d.

Cōſtituitur autem tale Ius varijs modis: veluti Eccleſiæ ędificatione [a], dotatione [b], & ſimilibus [c].

Aedificans rite, vel dotans acquirit ius patronatus: & eum ſequi debent commoda, quem ſequūtur incommoda. h.d.

Aedificatione acquiritur Ius patronatus; cum quis Eccleſiā de conſenſu diœceſani Iuris ordine ſeruato [d] conſtruxit. Dotatione acquiritur, vt cum is, qui non fundauit, Eccleſiæ pro dote certa bona aſſignauit [e]. Sicut enim in carnali matrimonio ad onera [f] ſuſtinenda dos adſignari debet: ita etiam concedenda ſunt Eccleſiæ quæ ad luminaria [g], & ad cuſtodiam, & ad ſtipendia cuſtodum [h], & ad cetera ſacrę domui neceſſaria ſufficiāt. Inſtitutū eſt igitur, vt quaſi cuiuſdā loco remu-

a ¶ Aedificatione.] Cap.nobis.ext.eod.ca.Frigentius c piæ mentis.& c.monaſterium 16.q.7 & hoc procedit etiā ſi fundās ſibi tale ius expreſſe non reſeruauerit.capit ſignificauit. Vbi Abbas. in 1. not. de iell.

ANT. TIM Et c.filijs.16.q.7. vñ illud Patronum faciunt dos, ędificatio, cenſus, glo. in cap.piæ. 16 quæſt. 7.

b ¶ Dotatione.] Cap.nemo.de conſ.diſtin.1.cap.ſi quis 16 qō.7.

c ¶ Similibus.] Puta fundatione, id eſt, dū qs præbet ſolum, & agrum ad fundandā eccleſiā: vt not. in c.piæ 16.q.7.& per Abb.in c.ad audientiam, primo de Eccleſ. ædiſi.Itē dotatione, ideſt. cum quis dotat Eccleſiæ facultates auget: vt habetur in d. c.ad audientiam, & late locis ſuis per eos, qui in hac materia conſecerunt vberrimos tractatus.

d ¶ Seruato.] Quis ſit ille iuris ordo, dices vt inf. de conſtru.conſe.Ecc.vel alt.& capi. nemo. de conſecratio. diſtin.1.

e ¶ Aſſignauit.] Vt de conſec.diſt.1.ca. nemo.& ca.ad audientiam. primo. de Eccl.ædiſi.

f ¶ Onera] L. pro oneribus. C.de iu. dot.

ANT. TIMO. Si uero det, & aſſignet certa bona: ſed nō nomine dotis, non habebit huiuſmodi ius patronatus: nec dicetur patronus: ſed benefactor, cap.quantum, eod.

g ¶ Ad luminaria.] Auten.vt nullus fabricet oratorium.doct.§.1. collat.5.

h ¶ Cuſtodum] Ideſt, ſacerdotum. fac. cap. de monachis. ext. de præbendis: & erunt ad minus duo clerici. cap.præpoſuit.de filiis presbyter. c.illud.7.q.1.

Inſtitutum CASVS. Cum Eccleſiæ iuris patronatus duæ eſſent uacantes in una clericus patronus intra ſex menſes volebat pręſentare, in altera uero laicus intra quatuor plures præſentauit. vnde Epiſcopus in prima præſentatione uolebat admittere, ne Eccleſiæ diu eſſent uacantes. argumento c quàm ſit de elect.in 6.in ſecunda uero dicebat ſe poſſe illum inſtituere, qui ſibi magis placeret.c cū autem.eod. vnde fuit quæſitum quid iuris, Sol. vt hic legimus, q2 clericus debet diligenter animaduertere quis ſit præſentandus, laicus uero cū cognitionem de rebus eccleſiæ nō heāt, & propterea poſſet in præſentatione uariare, primo præſentatus afficeretur aliqua iniuria, ſi ſtatim reijceretur, cū in dubio præſumatur idoneus, cap fin. de præſum. & hinc intelligimus Epiſcopum non habere optionem inſtituendi, niſi quando æquales præſentati apparerent idonei: & ſic intelligitur text.in contrarium adduct. non obſtat capitu. quamuis de elect. habet locū in electionis cōfirmatione, in qua maius eſt periculum, & ideo cautius erat agendum. Nota deciſiones ſuper eadem materia faciendas debere eſſe diuerſas, ob diuerſas perſonarum qualitates, cap.etir d ſtinct 4. Nota ſecundo neminem, ad aliquod officium legitime propoſitum eſſe temere reijciendum, ſed prius examinandum, cum in dubio præſumatur idoneus. d.c. fin. Io. Bapt.

nerationis [a] ad præſentationem patronorũ in fundatis, vel dotatis Eccleſijs ſacerdotes inſtituantur, nullo profeſſionis [b] vel ſexus habito diſcrimine.

Eccleſiaſticus patronus habet ad pręſentandum mẽſes ſex: laicus quattuor. Eccleſiaſticus non poteſt variare. laicus poteſt. h.d.

Sunt tamen [c] inter Eccleſiaſticos, & laicos patronos, pleręq; differentię. Nam eccleſiaſtico ad pręſentandum ſex menſiũ [d] conceditur ſpatium. Laico quadrimeſtre [e] tempus datur. Et videtur optima ratione [f] inductum, vt longius præfigatur tempus Eccleſiaſticis; quippe q̃bus ſemel facta præſentatione amplius variare minime licet [g], quod in laicis diuerſum ſtatuitur [h].

Epiſcopus qui inſtituit ſecũdo loco pręſentatum in pœnam tenetur prouidere, etiã primo præſentato. h.d.

Sed ſi laic[o], cui plures præſentandi tributa eſt facultas, primo Ioannem inſtituendũ offerat: ſecundo loco [i] Paulum vtrũque idoneum [k]: Ordinarius autem ſecundo loco præſentatũ inſtituat, videamus an primus appellare valeat [l]? Et ſtatutũ eſt de ſecundo factã inſtitutionẽ infringi non poſſe [m]. Epiſcopum tamen qui primo loco præſentatum dolo [n] recuſauit admittere, recuſato, vt in cõpetẽti beneficio prouideat cõpellẽdum [o]: vt in eo puniãtur.

a ¶ Remunerationis.] Ad quam tenemur. l. ſed etſi lege. §. conſuluit. ff de petit. hęred.

b ¶ Profeſſionis.] Scilicet vtrum ſit laicus, vel clericus, vel alias religioſus, facit c. fi. de inſt.

c ¶ Tamen.] Quaſi dicat, licet nõ ſit habẽda differẽtia inter laicos, & perſonas eccleſiaſticas quo ad ius patronatus obtinẽdum: ſunt tamẽ inter eos pleræq; differentiæ.

d ¶ Sex mẽſium.] Cap. vni. eod. in 6.

e ¶ Quadrimeſtre.] Cap. vbi. eod. in 6.

f ¶ Ratione.] Quia ſcilicet qui in vno grauatur, in altero releuatur. l. cũ qui. ff. de iu. iurãt. & ita videns dicere Doctor. in c. vni. eod. in 6. & in clemen. plures. eod. & uide quod nota. in c. cũ voa. de offi. ordin.

g ¶ Licet.] Ca. cũ autem. ca. paſtoralis. eod. & ſi ſecundum Innocen. pręſentatio facta a patrono Eccleſiaſtico habet nim electionis, in qua non admittitur uariatio, c. publicato de ele. vt per Abb. in d. c. cũ autẽ. & nota in clem. 2. eo. ti. Et eſt ratio: quia clerici patroni pinguiºius habẽt quàm laici. arg. 16 q. 2. ca. ſi qs Ep̃atum. Vel hoc: quia clerici uariare nõ debent, ideo hoc in pœnam eorum ſtatutum eſt: vt not. in d. c. cum autem, per gloſſam Hoſt. & Abb.

h ¶ Statuitur.] Qui poſſunt uariare, non recedendo a primo præſentato: ſed accumulando: vt habetur in ca. cum autem. eo. c. quod autem eo. Et intellige hic patronum Eccleſiaſticum, cui competit præſentatio iure Eccleſiæ: ſecus ſi iure patrimonii, etiam quòd ſit clericus: quia tũc idem per omnia in eo quod in laico: arg. c. cum dilectus. eod. & not. Abb. in d. c. cum autem, & not. etiam in clem. 2. eo. tit. & in cap. cum dilectus extr. eod.

i ¶ Secundo loco.] Etiam poſt appellationem interpoſitam a primo præſentato; nam & tunc quoq; poteſt laicus variare. Abb. in capit. paſtoralis. eod. vnde ſumitur.

k ¶ Idoneum.] Sed quid aget prælatus, ſi timet, q̃ non idoneus ſibi præſentatus fuerit, forte ad preces aliquorum? Reſpond. vt per Abb. in cap. conſtitutis. in princip. de appella. 2. Sed numquid peccet patronus, qui idoneum præſentat: poterat tamen magis idoneum præſentare? Reſpond ex nota. per Ab poſt alios in dicto c. conſtitutis. 2 de appel.

l ¶ Appellare valeat.] Licet expreſſe ad hoc hic non reſpondeatur: tamen implicite ſatis bene habetur q̃d operetur hęc appellatio. fac. c. paſtoralis eo. Datur vltra appellationem etiã aliud remedium, vt ſcilicet præſentatus primo loco adeat ſuperiorem, debentis inſtituere per uiam querelæ, & petet compelli recuſantem inſtituere per hoc q̃d legitur. & nota in cap ex parte Haſtẽſis, & in cap. cum Bertoldus. de re iudic. & per Abb. in dicto capit. paſtoralis.

m ¶ Nõ poſſe.] Secus tamen eſſet in patrono eccleſiaſtico, ſecundum Ab. in capit. paſtoralis. eo. Sed quid ſi habens inſtituere nõ inſtituit intra ſex menſes, an fiet deuolutio ad ſuperiorem, ſicut dicimus in collatione? Reſpond. non, Tempus enim ad inſtituendum eſt arbitrarium. Abbas in dicto capit. paſtoralis. — Tp̃us ad inſtituẽdũ arbitrarium.

n ¶ Dolo.] Sed quis probabit, q̃ Epiſcopus malitioſe, & doloſe non inſtituerit? Gloſſ. & Doctor. in capitu. paſtoralis. eodem varie diſtinguunt. dic vt ibi. & nota ex hoc. §. quòd licet alias contradictio ſine iuſta cauſa habeatur pro conſenſu; vt not. Archidia. in capit. 1. de conſtitut. in 6. & Abba. in capitu. quoniam. in fin. de vit. & honeſt. cleric. tamen hoc non habet locum quando contradictio non ſtetit in puris terminis contradictionis: ſed procedit hoc ubi non requiretur non ſolum conſenſus, ſed actus perficiens conſenſum, vt in fine huius §. in quo non ſufficeret Epiſcopi conſenſus, ſed vlterius requiritur inſtitutio. — Cõtradictionis vis

o ¶ Compellendum.] ſed ſi eſſemus in electo, qui peteret à ſuperiore confirmationem. poſſet eundẽ præciſe compellere ad confirmandum. Electus

enim

enim innititur pleno iure, & petendo confirmationem in nullo petit gratiam Vnde dicit Io. And. in cap poſtulationem. de poſtul. prælator. quod canonice electus, ſi confidat de idoneitate perſonæ ſuæ poteſt ſuperbe accedere ante ſuperiorem, etiam

tur, in quo [a] eum deliquiſſe conſtat.

Legatus de latere poteſt derogare iuri patronatus Eccleſiaſticorum non laicorum Eccleſiaſtico patrono reddatur ratio prouentuum patronata Eccleſię, ſecus laico. h. d.

Legatus etiam beneficium in præiudicium Eccleſiaſtici patroni, vt ſupra tetigimus [b] conferre poteſt cum in laicis diuerſũ accidat [c]. Item Eccleſiaſtico patrono de tẽporalibus rebus ratio debet exhiberi [d], qđ in laico minime obtinet.

Patronus laicus poteſt deferre ad ſuperiores clericos, qui dilapidant bona Eccleſiæ, cuius eſt patronus. h. d.

capucclo, vel birreto non eleuato, & comminari ꝙ niſi confirmetur, habebit recurſum ad ſuperiorem: & hoc intellige in ſuperiore citra Papã. Præſentatus uero conſequitur ius, ſed non adeo plenum; cum patronus variare poſſit. cap. cũ autem. de iure patronatus: unde debet, cũ, humilitate petere inſtitutionẽ, vnde petit gratiam expeditionis, ideſt, vt expediatur cito, ne alius interim p patronum præſentetur, vnde debet leuare capucecium, & ſe curuare. Poſtulatus uero dẽt etiam genua flectere: vt per Docto. in dicto capi. poſtulationem.

a ¶ In quo.] Cap. quanto. & c. trãſlationem de tranſlatio. c. fin. de immunit eccleſ. 17. q. 4. c. frater. & coepiſcopus.

Io. Bapt. Legatus CASVS. Quidam legatus de latere volebat conferre beneficia iuris patronatus, quemadmodum beneficia libera, ad idque faciendum mouebatur illa ratione, quia eſt maior Ordinario cap. paſtoralis. de offic. ordin. quod non eſſet, ſi id non poſſet, unde fuit quæſitum quid iuris? Sol. ut hic dicitur, quia licet ratio iſta teneat reſpectu clericorum, reſpectu tamen laicorum ſecus, ne retardentur à beneficiorũ collatione. Not. ius patronatus laicorum eſſe maioris efficaiæ iure patronatus clericorum uno reſpectu, ſecus alio.

b ¶ Tetigimus.] In §. ex legatione ſupra de præb.

c ¶ Accidat.] Vt probatur in cap. cum dilectus. & per ea quæ ibi habentur. Sed quid in Papa? Dic, ꝙ poteſt conferre etiam Eccleſiaſtico patrono inuito: vt not. per Abb. in d. c cum dilectus. poteſt not. in clem. litteras. de præb. Sed Papa non ſolet hoc facere, quin ſaltem mentionem faciat: & aliter collatio tamquam ſurreptitia nõ ualeret. faciunt quæ not Abb. in cap. 3. in 1. not. de iur. patro. & in cap. illud. eod. tit. in fin.

Ius patronatus eccleſiaſticum pinguius ſeculari. d ¶ Exhiberi.] Vt in cap. in Lateranenſi. de præb. & cap. ex litteris. extr. eo. & habetur in cap. cum & plantare. extr. de priuil. Et quomodo ſit reddenda iſta ratio, unde tam per Inno. & alios in d. cap. cum & plantare, quam per Abb. in dict. cap. ex litteris. Et not. ex hoc quòd hic dicitur, quòd quo ad quid pinguius eſt ius patronatus Eccleſiaſticum, quàm ſæculare.

Licebit. CASVS. Quidam patroni laici uolebant in omnibus defendere Eccleſiam ſui iuris patronatus contra inſtitutum, quia hoc putabãt proprium ipſorum patronorum, Et ideo quæſitum fuit qd iuris? Sol, vt hic dicitur, ſiquidem defenſio licet ſit de iure promiſſa, hoc tamen intelligitur ſecundum qualitatem ſubiectæ materiæ, quæ eſt defendẽda, & ideo obiectio ceſſat. No. ex hoc. tex. patronum in hoc caſu dici & eſſe proprie defenſorẽ, cũ eius officio & opera cõſeruetur Eccleſiæ ius ſuum. Io. Bapt.

Licebit tamẽ [e] patrono laico [f], ſi ſacerdotem ex collatis in Eccleſiam rebus fraudare cognouerit, aut honeſta illum cõuentione compeſcere, aut Epiſcopo, vel competẽti iudici corrigenda denuntiare. quòd ſi talia agere tentet & Epiſcopus, Metropolitano eius hæc inſinuabit: ſin autem, & Metropolitanus talia gerat, Principis [g] hæc auribus (ſi aliter Eccle-

e ¶ Licebit tamẽ.] Quamquam ſibi đ temporalibus reb' ratio exhiberi non đbeat: & ſic dictio, tamen, recte aduerſabitur. & not. differentiam in iure, & in facto, & de eius natura habetur in l. ſi quis ex argentarijs § ſi initiũ. ff. de edend. & per Bar. & Doct. in l. 1. ff. ſi quis ius dicens non obtem.

f ¶ Patrono laico.] Cap. conſtitutum. 16. q. 1. & c. ſi filijs. 16. q. 7. immo quilibet de plebe poterit ſacerdotẽ dilapidantem accuſare: arg. cap p'ebs. di. 63. & c. ex parte Adæ. de teſtibus. Cum đ rebus Eccleſijs dentur actiones populares. Sed dic ꝙ in concurſu ſemper erit patronus, & eius deſcendentes præponendi: argu. l. ſi §. ſi. cum l. ſeq. ff. de adul. & leg. 1. ff. de lib. cauſa. Et idem poterit patronus facere in Eccleſia conuentuali: arg. c. Reatina. & ca. nobis. & cap. lectis. diſt. 63. Sed in hoc eſt differentia: quia in eccleſia conuentuali patronus nõ præſentat, nec eligit. c. nobis. extra eo nec eſt contra. 18. q. 2. cap. Abbatem. quia ibi intelligitur electio poſſeſſoris, ideſt, requiſitio, quia facta electione requiritur conſenſus. c. cum in terra. de elect. De rebus eccleſiaſticis dãtur populares actiones.

g ¶ Principis.] Etiam ſæcularis. puta Regis: cum ſacerdos per Eccleſiaſticum iudicem compelli nõ poteſt: vt 11. q. 1. c petimus. & diſt. 17 c. nec licuit. Vel etiam cum iudex Eccleſiaſticus deeſt, vel aliàs eſt deſer. cap. ex tranſmiſſa. de fo. comp. & in c. filiis. 16. q 7. Vnde ſumitur hæc littera, habetur verbum Regis. non autem Principis. ſed non inconuenienter fuit illud uerbum immutatum, & repoſitũ verbum Principis. Primo, quia Principis verbum eſt latius reſpectu ſæcularium, & includit non ſolum Regem, ſed Imperatorem, Duces, Marchiones, & Barones: vt not. in cle. uni de baptiſ. qui non

ſię conſuli nō [a] poſſit ſ) intimare non differet.

Ius patronatus tranſmittitur ad quoſcunque hęredes. h.d.

Succeſſione quoq; ius patronatus acquiritur [b]: quod quidem procedit, ſiue ſui, ſiue extranei [c], ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato ſint hæredes [d].

Plures ſuccedentes uni habent uocem unius, nec hęres patronum inſtitutum mutare poteſt. h.d.

Plures tamen ab vno e ex patronis Eccleſiæ relicti hęredes; vocem dumtaxat unius habebunt in pręſentatione Rectoris [f]: nec iam inſtitutos mutare poterunt. [g]

Si patroni in præſentatione non ſint concordes, attenditur maior, & melior pars. hoc dicit.

Et ſi forte in plures partes patronorum ſe vota in præſentando diuiſerint [h], ille præficiendus eſt Eccleſiæ, qui maioribus [i] iuuatur meritis, & plurium approbatur conſenſu.

Si Eccleſia ob patronorū diſcordiam detrimētum patiatur, poteſt Epiſcopus interdicere diuinis. h.d.

Quod ſi ita ſimul-

ſunt excludendi ab hac diſpoſitione, maxime ſi nō recognoſcant ſuperiorem. Secundo, quia includitur etiam Papa, qui interdum appellatur Princeps. c. corpora. de conſe di r & nor in d cle. vni. de quo ſi intelligęs, non ſunt neceſſariæ ſupradictę ſubauditiones & ſuppletiones.

a ¶ Nō poſſit.] Hæc parentheſis non eſt in ca. filijs. 16. q. 7. ſed ſi uerbum Principis, referatur ad ſæculares, eſt omnino ualde opportuna, & quaſi neceſſaria, p ea quę in ſupra proxima notula.

Io. Bapt. Succeſſione] Hæc pars diuiditur in 5. pa. in prima agitur d acquiſitione illi⁹ iuris per ſucceſſionē: in ſecūda de acquiſitione eiuſdē per donationem: in 3. de eadem acquiſitione per emptionem: In quarta adnota quid iuris de occupatione præſētationis & inſtitut. legit. in quinta demonſtratur quis patronus debeat pręſentare & quem a. ibi, donatione. tertia ibi, ſed ſi quis. quarta ibi, quemadmodum quinta ibi, interdū. Quoad primum caſus ita figuratur. Cum quidam Eccleſiarum, patroni reliquiſſet ius patronatus pluribus, & huiuſmodi ſucceſſores non conuenirēt inter ſe in præſentādo, fuit propterea dubitatum quid de iure eſſet circa hoc agendū. argumento cap. ſi quis iuſto. de elect. in 6. uidebatur ſucceſſionem eſſe nullam ſi patroni inter ſe nō conuenirent, uel alias ſucceſſio non eſſet omnino clara. Sol, tamen vt hic legimus, quia uel conuentione, uel pœna, vel alio ſimili modo poſſunt remoueri inconuenientia, quæ inde orirentur, & propterea etiam oppoſitio in contrarium facta, non uidetur obſtare. No. primo quod hoc ius eſt indiuiſibile ſicut ius eligendi, ut ex d cap. ſi quis iuſto. colligitur No. ſecundo argumentum quod cum cauſa vnus poteſt puniri pro alio iuxta. cap. ſine culpa. de regul. iur. in 6. No. tertio argumentū lite durante prouidendum eſſe ne res litigioſa reddatur. deterior iuxta tot. tit. de eo qui mittitur in poſſeſ. cauſa rei ſeruandæ.

b ¶ Acquiritur.] Capit. 1. cap. 3. ext. eo. & cle. plures eo. bene dicit acquiritur non conſtituitur, vt dixerat in principio.

c ANT. TIM. Et ideo filius, qui repudiauit hęreditatem paternam, non erit patronus in huiuſmodi bonis, ſecundum Fel. col. 3.

c ¶ Extranei] Sed contra uidetur l. 1. § ſub conditione. C. de lat. liber. tol. & l. filii. ff. de iur. patron. Sol. facilius tranſmittitur ius patronatus Eccleſiæ. quam libertorum, quaſi habeat plus realitatis, quā ius patronatus libertorum. quòd uidetur habere plus perſonalitatis, cum hinc inde ueſſetur reſpectus perſonæ, & hinc ius patronat⁹ Eccleſiæ transfert cū uniuerſitate rerum. Item donari poteſt, vt in c. cum ſpeculum. & ca. illud, eo. ꝙ non accidit in iure patronatus perſonarum, licet pater poſſit vni ex liberis libertum aſſignare. l. 1. & per tot. ff de liber. aſſigna. & pro hac opi. videtur tex. in cle. plures. eod. vbi ius patronatus transferri in hęredes, nec diſtinguitur in quos, merito & de hoc per Abb. in ca. 1 & in d. cap. cum ſæculum. de iure patro. vbi poſt antiquos, inquit, ꝙ ſi filia dotata nō ſuccedit patri, quia renuntiauit hęreditati, non ſuccedit in iure patronatus vna cum maſculis. Item quòd ius patronatus regulatur ab hęreditate, etiam inter filios. Vnde ſi in loco pro vt in Anglia eſſet conſuetudo quòd ſolum primogenitus & nō alii ſuccederet in hęreditate, id ē eſſet in iure patr.

d ¶ Sint hęredes.] Et in quocumque numero. cle. plures. eo. Sed an alio titulo quàm hęreditario poterit hoc ius patronatus relinqui; puta legari? Et reſpon eſt affirmatiue; cum etiam donari poſſit, vnde & legari, cum legatum donatio ſit inſtit. de leg. poſt prin. ita Io An Ab. & alij in c. cum ſæculū. eo.

e ¶ Ab vno.] Secus ergo ſi plures a pluribus, vel vnus a pluribus, vt no. in cle. fin. eod.

f ¶ Rectoris.] Et clerici cum eadem ſit ratio; licet quidam contra, vt nota. in c. poſtulaſti. extr. eod. & in cle plures. eod. tit.

g ¶ Poterunt.] Nec mirū; cum nec hi, quibus ſuccedītur a prima præſentatione reſilire poſſint, qđ eſt multo min⁹ vt no. ſu § ſūt tñ & cō. c q̄ṁ quoniā eo.

h ¶ Diuiſerint] An aūt requiratur ꝙ patroni tempore præſentationis ſimul conuenerīt, an vero quiſque poſſit præſentare p Ab in c. quoniā eod in fi.

i ¶ Maioribus.] Ca. ſi forte. diſt. 63. & c. quoniam. eod.

eod. An autem requiratur, ꝙ maiores ſint meriti, & plures cum præſentet copulatiue, dic vt habetur in c. Eccleſia ueſtra de elect. & in c. 2. de offi. custo. & in c. 1. de is quæ fi. a ma. parte c. Et numquid ſaluent conſcientiam qui eligunt, vel præſentant idoneũ cũ poſſint præſentare magis idoneum, not. in ca. licet. 8. q. 1. & ponit Abb. in cap. conſtitutus. de appell. & no. remiſſiue. ſup. eod. §. ſed ſi laic⁹.

a ¶ Inter eos.] Quid ſi nõ inter eos, ſed inter Epiſcopum, & patronos? Reſp. ponendus eſt œconomus in Eccleſia donec ſopita fuerit contentio. cap. cum uos. de offi. ordi. & per Abb. in c. 1. ext. eod.

b ¶ Sollemnia.] Sic c. conſiderandũ & c. ſi plures. 16. q. 6. vbi diffuſe de materia notatur.

c ¶ Ordinet.] De virtute, & efficacia huius verbi vide p Ant. de Butr. in ca. ſi Archiepiſcopus. de tempor. ordin. & latius per Abba. in c. ſuper eo ſuper gl. 2. de offic deleg.

d ¶ Ordinãdam.] Ca. quoniam. eod. & patronis non pſen ãtib⁹ poſt quatuor menſes, liberum ius inſtituendi, & prouidẽdi deuoluetur ad Epiſcopum: ſecus tamen eſt in materia electionis, vt late diſputat Panor. in d. c. quoniam. poſt antiquos.

tates inter eos[a] ortæ fuerint, vt ſacerdos ſuo ibi officio canonice fungi non poſſit, ſi aliter prouideri non poterit, præcipere debet Epiſcopus, vt ibi miſſarum ſollemnia[b] non celebrentur, donec patroni ad cõcordiam redeant. quod ſi intra quattuor mẽſes factũ non fuerit, tunc ordinet[c] Antiſtes Eccleſiam ſicut melius eam ſecũdum Deum iudicauerit ordinandam[d].

Epiſcopus poteſt ex cauſa Eccleſiam patronatam ſecũdum certam formam cõmendare h. d.

Quod ſi neceſſariũ, aut expediens eſſe duxerit, poterit etiã interim Eccleſiã alicui commendare[e]: ita tamen vt ſi parochialis ſit Eccleſia[f] nemini cõmendetur, qui non ſit in ſacerdotio[g] cõſtitutus: nec huiuſmodi commẽda vltra ſemeſtris[h] tẽporis ſpacium vires ſuas porriget, nec in vnius perſona, niſi vnica[i] fieri poterit.

Epiſcopus in Eccleſia iuris patronatus laicorũ ex cauſa poteſt ponere Oeconomos qui colligant fructus erogandos in vtilitatẽ laicorũ. h. d.

Erit etiam Epiſcopo[k] facultas in Eccleſiis, in quibus Eccleſiaſtica[l] perſona præſentationẽ non habet, ſi vel minus[m] idonei præſententur, vel alia de cauſa[n] aliquos in eis inſtituere non valeat, Oeconomos[o] ponere, qui fructus percipere debeãt in Eccleſiarũ vtilitatẽ erogandos; aut his qui quandoq; inſtituẽtur

vnde ſumitur, & ibi not.

h ¶ Semeſtris temporis.] Sed numqd finitis ſex mẽſibus poterit ordinarius eam iterum eidẽ, uel alteri commendare? Reſpond. vt not. in cap. nemo. de elect. in 6.

i ¶ Vnica] Ergo duas commendatas habere non licet: ſicut nec duas intitulatas: ſed ꝙ quis poſſit habere vnam commendatam, & aliam intitulatam non prohibetur: vt 21. q. 1. ca. qui plures.

K ¶ Epiſcopo.] Ad quem regulariter ſpectat collatio, vñ ad eundem ſpectabit uacantis Eccleſiæ cuſtodia: vt per Abb. in c. ad aures. de excess. prælat. & in ca. cũ ueniſſent. de inſtit. & in c. bonæ. de appel. no. etiam in c. cum vos de offi. ord.

l ¶ Eccleſiaſtica perſona.] Hoc ideo dicit: qa perſona Eccleſiaſtica facilius cogitur. puta per ſuſpenſionem, vel ſubtractionem beneficij c. cõſuluit. di. 74. & no in c. cũ nos. de offi. ordin.

m ¶ Minus idonei.] Sic patet qđ patronus laicus, licet præſentet indignum, non eſt priuatus, nec priuandus poteſtate præſentandi: ſecus in collegio, vel perſona Eccleſiaſtica. capitu. cum in cunctis de elec. & not. in cap. cum vos. de offic. ord.

Commẽdare.

e ¶ Commẽdare] Idem eſt qđ deponere. l. cõmendare. ff. de uerb. ſign. & l. Lucius. ff. depoſit. & 22. q. 2. c. ne quis arbitretur. & c. 1. de depoſ. Qñque commendare eſt laudare. l. ſi vero § cũ quidam. ff. dep. l. ſciendũ. ff. de æd. l. edict. & l. ea quæ. ff de contrac empt. Sed hic commendare eſt Eccleſiam alicui cuſtodiendam committere. vt not. in c. nemo. de elec. in 6 vbi de materia per glo. & Doctor. latiſſime, & vide per Ab. in cap. bonæ de appella.

f ¶ Parochialis Eccleſia.] Habes hic nnũ ſpeciale parochialis Eccleſiæ concor. ca. nemo de elec. in 6. de aliis in c. licet. de ele. in 6. & c. ſi Apoſtolica. de præbend in 6. & c. extirpandæ § qui vero. de præb. in antiq. & clem. vni. de offi. Vica.

g ¶ In ſacerdotio.] Vt poſſit interim ipſi eccleſiæ in ſacerdotali ordine deſeruire. Et not. quòd parochialis Eccleſia poteſt intitulata dari etiam non presbytero. c. licet. & cap. cum ex eo. de elect. in 6. & c. 2. de inſtit. eod. lib. commendari autem non. quod fuit inductum per cap. nemo. de electio. in 6.

ANT. TIM. Bene uerũ eſt, ꝙ præſentans indignum mortaliter peccat: quia infideliter agit in officio ſibi cõmiſſo, vt dicũt cõiter Do. & Sũmiſtæ.

n ¶ De cauſa.] Puta ſcandalum magnum: arg. ca. 1. & c. 2. ſed pro modico ſcandalo non dimittet Epiſcopus Eccleſiam ordinare. c. quoniam. de iur. par. & not. in cap. cum uos. de offic. ord.

o ¶ Oeconomos.] Patronus enim ſe de rebus Eccleſiæ intromittere nõ debet, niſi quo ad defenſionẽ. 16. q. 7. c. decernimus. & c. filiis: ſed is cuſtodiet qui,

habet Eccleſiæ Inſtitutionem: vt hoc §. in t. notula. Conſtituetur autem hic œconomus ad conſeruandum, non ad agendum. cap. quoniam. diſt. 55. licet quandoque etiam ad agendum, cap. Imperatorum. de iuram. calum. cap. dilectus. de cap. mon. compatrono capit. ex inſinuatione. eodem quamquam tunc non eſt proprie donatio, ſed potius proprii iuris relaxatio, cum quilibet patronus habeat ius in ſolidum: vt per Abb. in d. c. ex inſinuatione. ſecus ſi laicus non ſit compatronus. cap. illud. & c. cum laici. ext. eod.

fideliter reſeruádos [a].

Patroni poſſunt conuenire de præſentādo alternis vicibus, & plures ſimul poſſūt præſentari vt de ipſis Epiſcopus eligat inſtituendum. h. d.

Sed vt facilius prouideatur Eccleſijs [b], non inconueniens viſum fuit patronos [c] ipſos inter ſe poſſe libere [d] conuenire de Rectore ab eis alternis vicibus [e] præſentando: quibus etiam ex eadem cauſa permittitur, vt plures ad vacantem Eccleſiam præſentare valeāt; ita vt vnꝰ ex eis eligi poſſit per Epiſcopum [f] & admitti.

Ius patronatus donari poteſt, ſed ob donationem non præiudicatur iuribus Epiſcopalibus. h. d.

Donatione [g] quoq; ius patronatus acquiritur. Vt cū ius quod quis in Eccleſijs habet in aliquem liberaliter cōfert; quę ſi fiat Eccleſiæ, aut loco religioſo [h], quammis abſque aſſenſu Epiſcopi facta fuerit, efficax eſt cenſenda, ſed per eam Ep̄alibus iuribus ī aliquo non derogatur.

Ius patronatus non poteſt vendi niſi cum vniuerſitate. h. d.

Sed ſi quis dato p̄tio huiuſmodi ſibi ius comparare auſus fuerit, talis contractus irritus erit, & inanis [i] niſi tale ius cum vniuerſitate [k] rerum temporalium transferretur.

a ¶ Reſeruádos.] Cap. hæc huius placiti. & c. charitatē 12. q. 2. & diſt. 75. c. quoniam quidā. & 10. q. 2. c. ſi quis Epiſcopus; niſi ſint talia, quæ ſeruādo ſeruari nō poſſunt. l. lex quæ tutores C. de adminiſt. tutor. & ff. de pet. hęr. l. diuus. & 10 q. 1. c. ſi qs Epiſcopus.

b ¶ Eccleſijs.] Quarum diſpēdioſa eſt vacatio. c. quam ſit de elect. in 6.

c ¶ Patronos.] Omnes. Facit quod no. in ca. quia propter verſi. vel ſaltem. de elect.

d ¶ Libere.] ideſt. ſine ſuperioris auctoritate. Item libere, ideſt, etiam ſi nō vacet Eccleſia: vt not. in cle. plures. eo. vnde ſumitur. Eadem ratione videtur, quòd patroni plurium Eccleſiarum poſſint inter ſe diuidere, ſcilicet vnus ſit patronus in vna, aliꝰ in alia: arg. tamen contra in l. quadā ff. famil. hercisc. & in l. quædam ff. de alim. leg. dic vt nota in d. cle. plures.

e ¶ Vicibus.] Fac. c. fin. de præb. in 6.

f ¶ Epiſcopum.] Vel alium habentem ius inſtituendi, cum eadem ſit ratio.

Io. Bapt. Sed ſi quis. C A S V S. Quidam patronus nolebat vendere ſuum. Ius patronatus quomodocunque poſſet ea ratione motus, quia ſi de eo. habetur dominium vt præſupponitur ob naturam dominij videtur propterea id ei eſſe licitū iuxta. l. in re mandata. C. mandati. Sol. tamen vt hic habetur, quia hoc ius ſi de ſe conſideretur, non recipit æſtimationem Nō obſtat obiect. quia illa poteſtas limitatur ꝓpter qualitatem ſubiectæ materiæ, vt contingit in caſu iſto Not. inde argumentum illud qd' directæ non poteſt alienari indirecte ſæpe eſſe alienabile, & hoc contingit quia dicitur mutare naturam.

i ¶ Inania.] Ca. quia clerici. eo. adeo q̄ emptor poterit de facto, & ſine iudiciali proceſſu ſpoliari, cum in actibꝰ notorie iniuſtis poſſit iudex extraiudicialiter procedere fac cap. quoniam. de fil. presby. & not. per Abb. in d. cap. quia clerici.

Io. Bapt. Donatione. C A S V S. Quidam Eccleſiæ patronus donauit ſuum ius patronatus cuidam Canonico eius amico, & cum Epiſcopus ſe oppoſuiſſet, fuit dubitatum an donatio teneret, cum enim Eccleſia tale ius concedendo, videatur reſpicere qualitatem perſonę, propterea non videbatur ipſam fore admittendam argumento c. fin. de locat. Sol. tamen vt hic legimus, quia in hac parte Eccleſiæ nullum ſit præiudicium. & ideo etiam obiectio non tenet. Not quod licet quilibet poſſet ius ſuum donare, donatio tamen eſt ita intelligenda vt dicatur facta ſine læſione iuris alterius.

g ¶ Donatione.] Cap. ex inſinuatione. eod. capit. vni. eod. in 6.

h ¶ Religioſo.] Idem ſi eidem, vel alteri Eccleſię. cap. vni. eod. in 6 unde ſumitur. idem ſi laico, ſed

K ¶ Cum vniuerſitate.] Cap ex litteris. c. cum ſæculum. ext. eo. fa. l. 1. ff. de fundo dot. & l. in modicis. de contra. emptio. & l. quædam ff de acqui. re. do. Ius ergo patronatus pōt eſſe acceſſorium rebus temporalibus, & ſic magis dignū pōt accedere minus digno, & de hoc p Abb. in d. c. ex lr̄is, ante fin. Minꝰ dignū trahit in acceſſionē magis dignum.

Io. Bapt. Quemadmodum.] C A S V S. Ob controuerſiā ortam inter Ep̄m & Patronos Eccleſiarum circa præſentationem ac inſtitutionem cum vnus mitteret falcem in ius alterius, fuit dubitatū an id liceat. & argu. tit. de ſupplend neglig Prælat. affirmatiue erat reſpondendum. Sol. tamen vt hic legimus, quia ſi ſecus eſſet, daretur occaſio priuandi alterum iure ſuo ſine culpa, & cauſa. Non obſtat obiectio ſiquidem poteſtas ſupplendi negligentiam, non conceditur inter Prælatum, & patronum Not. de iure canonico inuadere ius alterius eſſe tale crimen, vt poſſet puniri etiam excommunicatione.

Ad

Epiſcopus non poteſt ſpernere patroni præſen·ationem. Patronus non poteſt quem propria auctoritate inſtituere, ſub pœna excommunicationis.h.d.

Quemadmodũ autem ad præſentationem [a] patroni, debet Epiſcopus clericos inſtituere [b], & quod ſpretis fundatoribus de vacanti Eccleſia diſpoſuerit, erit irritum: ita etiam patronus auctoritatem Epiſcopi negligere non debet. Quòd ſi laici [c] auſu temerario propria auctoritate ad inſtitutionem proceſſerint, tã ipſi anathemate [d] feriendi, quàm etiam perperam inſtituti clerici cõmunione ſunt priuandi [e], qui ſi etiã adhuc perſtiterint, a miniſterio eccleſiaſtico, & ordine deponendi erunt.

Patroni putatiui præſentatio tenet. h.d.

Interdum accidit, vt eius, qui patronus non eſt [f], præſentatio tamen rata ſit habenda. Vt cum ordinarius ad eius præſentationem clericũ inſtituit, qui & iuris patronatus erat poſſeſſor [g], & patronus credebatur [h]. nam ſi poſtea ius patronatus alius in iudicio euicerit, inſtitutus nõ debet propter hoc ab Eccleſia remoueri [i].

Nemo poteſt ſeipſum præſentare.h.d.

Licet autem patrónus alios præſentet: ſeipſum [k] tamen, quã-

a ¶Ad præſentationem patroni.] Ca.illud in fi.eo. ca.decernimus.16. quæſt.7. Sed contra de ſupp. neg. prælat. Sol. illud propter negligentiam patroni ab quam poteſtas deuoluitur ad eum, ad quem inſtitutio pertinet. etiam ſi non ſit Epiſcopus. Not. in clem. 1. de ſupp. negl.præl. Abba. in c. illud. eo. An autem ſit idem ſi indignum præſentauerit. Not. ſup. eo. § exit. & in ca. cum vos de offi. ord.

b ¶Inſtituere.] An & reſtituere depoſitum? Et idem videtur, cum hæc habeatur pro noua receptione, & videtur hoc ſentire Butr. in cap. ex tranſmiſſa in fin. de renunc. Vide no. in c. quamuis. de reſer. in 6.

c ¶Laici.] Quid ſi ſit clericus patronus non laicus? Reſp. idem. ut in cap. 1. 16. quæſt. 5. & tenet Abb. in ca. præterea. 1. eo.

d ¶Anathemate.] Cap. præterea. 1. eod.

e ¶Priuãdi.] Et ita non eſt ipſo iure ſuſpenſus qui recipit eccleſiam à laico: ut plenius no. in c. præterea. eo.

Io. Bapt. Interdum accidit.] CASVS. Quidam tantum poſſeſſionem habebat iſtius iuris patronatus, & nihilominus non ſolum uolebat præſentare, ſed etiam volebat beneficium ſibi conferri, unde fuit quæſitum an poſſet, & ne verus patronus priuaretur iure ſuo in primo cap. negatiue videbatur reſpondendum: in ſecundo vero cum nemo poſſet melius cognoſci quàm à ſeipſo, affirmatiua dabatur reſponſio. Cæterum ſolut. eſt ſequenda quæ hic habetur; quia cum verus Patronus non poteſt ſemper cognoſci, oportet vt putatiuus pro vero in dubio habeatur, & cum affectio propria decipiat ſæpe hominem, propterea non conuenit ſeipſum præſentare, quibus conſideratis nec etiam obiectiones aliquid obſtãt. Not. primo poſſeſſorem alicuius rei, eſſe dominum putatiuum, iuxta l. fin. C. de rei uendica. Not. ſecundo eſſe maxime inconueniens aliquem ſeipſum idoneum iudicare ad aliquod officium exercendum. Not. tertio vnam & eand. rem eſſe non poſſe cauſam, & ſubiectũ vt etiã Philoſophi docẽt.

f ¶Non eſt.] Et hoc eſt quod faciebat dubitandi rationem, cum ius præſentandi pertineat ad patronum. c. decernimus. & c. filiis. 17. quæſt 7 & hic per tot. Sed cum præſentare fructus ſit iuris patronatus velut fructus rei materialis pertinet ad poſſeſſorẽ bonæ fidei, & non ad dominum. § ſi quis à non domino. inſt. de re. diui. & not. in ca. graui. de reſt. ſpol. ita & iſte fructus iuris p̃ſentandi, vt latius per Abb. in c. conſultationibus. eod. vnde ſumitur.

g ¶Poſſeſſor.] Et bonæ fidei: ſecus ſi malæ: quia tunc inſtitutus eſt remouendus, vt tradunt omnes in cap. conſultationibus. eod. quia velut poſſeſſos malæ fidei non facit fructus ſuos. Sic nec qui eſt in quaſi poſſeſſione præſentandi mala fide. Quando autẽ quis dicatur eſſe in bona, vel mala fide, dic vt per Doct. in d. c. conſultationibus. Cald. conſil. 13. hoc tit. Old. cõſ. 1. Ro. Rom. deciſ. 278.

h ¶Credebatur.] Sola ergo credulitas ſine poſſeſſione non ſufficit, & ſic debet limitari quod habetur in l. Barbarius, ſcilicet quòd com. error fac. ius. fac. c. querelam de elect. & ca. cum olim de cauſa poſ. ſeſ. & propriet.

i ¶Remoueri.] Quia quod legitime factum eſt, nõ debet irritari, licet ad eum caſum deueniat, a quo incipere non poteſt diſt. 55. cap. præcepta. l. 1. §. caſum ff. de poſtu. & 30. quæſt. 7 cap. neque furioſus. fac l. ſancimus. C. admin. tut. & l. Gracchus. C. de adult.

k ¶Seipſum.] Sed numquid ſaltem filium? Et non videtur, cum cenſeatur vna perſona cum patre. 25. quæſt. 3 §. hac auctoritate. & l. fi. C. de imp. & aliis ſubſt. communiter contra, ut per Abb. in cap. ex ore, de his quæ fi. a maior. part. cap. & in cap. fin de inſtit. & in cap. conſuluit. eod. per gloſ. & per gloſ. & Innoc. in cap. quia clerici. eod Et facit quòd ſuffragium patris proficit filio. l. illud. ff. quod quiſq; iu. Nec ob. quòd pater, & filius videatur eadem perſona: nam hoc eſt iuris fictione, non vere. Sed videtur adhuc contra: quia quidquid quærit filius, quæ- Pater & filius qñ eadẽ perſona.

quam clericus [a] ſit, præſentare [b] non poteſt, quantumuis idoneus ſit, & quibuſcunque ſtudijs iuuetur, & meritis. Cum nullus Eccleſiaſticis ſeſe officijs vltro immiſcere [c] debeat [d].

Nemo ſibi beneficium confert, veluti nemo ſe præſentat h.d.

Sunt autem inſtitutiones collationibus in quibuſdã ſimiles, in quibuſdã vero diſſimiles. Similes ſunt, quia quemadmodum is, qui ſeipſum præſentat, inſtituendus non [e] eſt: ita etiam is, ad quẽ pertinet collatio, ſeipſum non poteſt inſtituere [f]; cum inter dantem & accipientem [g] diſtinctio debeat eſſe perſonalis.

Vacaturi beneficij nec collatio, nec præſentationis permiſſio tenet. h.d.

Item quemadmodũ vacaturæ præbendæ, nõ tenet regularit[er] [h] collatio: ita etiã promiſſiones [i] de non va-

ret patri. §. 1. inſti per quas perſon. Not a equit. eum ſimi. Reſp. non quærit patri in ſpiritualibus, in quibus, non curatur de patria poteſtate. ca. ſi annum. de iud. in 6.

ANTON. TIMOT. Poteſt tamen præſentari unus de patronis ſi huiuſmodi præſentatio facienda ſit a pluribus, ſi præſentabitur a maiori parte: nã præſentat quaſi a collegio. Abb. in cap. quoniam. eod. tit.

a ¶ Clericus.] Quia ex vi iuris patronatus ſolum conſequitur præſentationẽ, licet ſit clericus ipſe patronus. ca. fin. eod.

b ¶ Præſentare.] Nõ ſolum ob rationẽ, quæ ſequitur; uerum etiam, quia differentia debet eſſe inter præſentatum, & præſentantem, baptizatũ, & baptizantem, dãtem, & recipientẽ. ca. fin. de inſtit. ea. debitũ. de baptiſ. l. 2. ff. de ſtip. ſeruor. plures tamen patroni poſſunt unum ex ipſis præſentare: arg cap. eum in iure. de offic. deleg. Sic & decuriones poſſunt dare tutorem vnum ex ſeipſis. l. vbi abſunt. ff. de tutor. & cur. da. ab his. Et electores eligunt prælatum ex ſeipſis. cap. ne pro defectu. & cap. quia propter. de electio. & ita not. ca. conſuluit. extr. eod.

c ¶ Immiſcere.] Immo hoc ipſo tamquam ambitioſus debet repelli. 8. quæſt. 1. ca. in ſcripturis. & 1. q. 6. c ſicut. l. quãquam. C. de Epiſc. & cler. l. quæ omnia. de procu fac. l. contra temp. C. de re milit. lib. 12. & c miramur. diſt. 61. Sed contra videtur quod dicitur in c eum in iure. de elect. Reſp. ille non eligit: quia fuit primo ab aliis electus, & poſtea ipſe conſenſit.

d ¶ Debeat.] Et ſi aliter faciat, perderet ius conferendi, uel præſentandi, per ea quæ Abb. in cap ad aures. de exceſſ. præla. in fin. Si tamẽ Epiſcopus motu proprio conferat beneficium patronatũ, valebit collatio. Item poteſt patronus ſupplicare Epiſcopo, ꝙ ſibi beneficium conferatur, forte propter indigẽtiam: vt per Abba. in cap. per noſtras. eod. vnde ſumitur.

Io. Bapt. Sunt autem.] Hæc pars ſubdiuiditur in 2. partic. in prima habetur inter collationem & inſtitutionem ſimilitudo: in ſecunda inter eaſd. diſſimilitudo, ſecunda ibi, diſſimiles ſunt, quoad primum CASVS commode non figuratur. Sed loco eius eſt adnotan. quod inter quoſd. ſcholares Canoniſt. orta fuit quæſt. circa naturam Collationis, & inſtitutionis, quidam enim dicebant nullam penitus dati ſimilitudinem inter eas, quia de natura collationis eſt ut ſit libera conceſſio, & de natura inſtitutionis ut dependeat a præſentatione. §. fin. ſup. de præbend. Quidam uero tenebant oppoſitum reſpectu beneficii cõferẽdi, & eius cui uenire[t] cõferẽdum, ſiquidem & natura beneficii & actus conferendi id ſuadebat ut poſſent euitari inconuenientia quæ aliter inde orirentur, qua de re fuit quæſitum quid iuris. Solu. ut hic legimus, quia cum reperiantur ſub uno genere, oportet ut ſapiant naturam eius, & ſic habent in hoc ſimilitudinem, qua ratione ſuadente etiã Obiectio alterius opinionis non tenet. Not. ex hac part. arg. quod ſimilitudo datur inter ea, quæ ſaltem aliquo reſpectu ſunt eiuſdem naturæ, quod regulariter à rationis identitate cognoſcitur cap 4. & ibi, gloſſ. in uerſ. ſimilitudine. de confirmation.

e ¶ Non eſt.] Vt ſup. eod § proxi.

f ¶ Inſtituere.] Aliàs iure inſtituendi priuabitur, ut, per Abb in c. ad aures. de exceſ. præla. fac. cap. fi. de inſtit. Poterit tamen conferre filio, uel aliis conſanguineis idoneis, ut not. ſup. in præcedenti. § Caueat tamen hic conferens, ne carnali moueatur affectu. ca. de præb. & ſup. de confirm. §. illud.

g ¶ Accipientem.] Cõcor. 24. q. 2. cap. didicimus & l 2. ff. de aut. tutor. Nec poteſt quis uicẽ pluriũ perſonarum ſuſtinere. 16. quæſt. 2. cap presbyteros. l. nemo. C de aſſeſ. cap ungula di. 89. l. & ſi plures. ff. de pact. Arg contra. ff. de adopt. l. ſi conſul. cap eum inter canonicos. de elect Sed ſi ordinarius collator conferret alii poteſtatem conferendi, numquid poſſit ab illo beneficium recipere, vt ſic non videatur ſibi ipſi cõferre? Reſpon. Diſtinguendum eſt, an collator trãsferat omnimodam poteſtatem in alium: & tunc poteſt ab illo beneficium recipere; enim ille conferat iure proprio: aut tranſtulit tamquã in ſuum commiſſarium, tunc ſecus: quia repræſentat perſonam collatoris. Nec facit contra, ꝙ Papa dat poteſtatem ſuo Confeſſori, & nihilominus poteſt ab illo ligari, & abſolui: ut habetur in ca. ex parte. 1. & in ca. ſanc. 2. de offic. deleg. & cap nemo. q. 3. quia reſpondetur vt per Abb. in c. fin. de inſtit.

h ¶ Regulariter.] Vt c 2. & cap. conſtitutus. de conceſ. præ. Papa tamen tribuere poteſt ius, etiam in vacaturis c. 2. de præb. in 6. & ſup. tit. proxi. §. eſt ergo, & propterea dicit regulariter.

i ¶ Promiſſiones.] Concor. ca. nulla. cap. relatũ. c. ex tenore.

tenore. cap. conſtitutus. & cap. fi. de conceſſ. præb. Nam quæ ratio militat in collatione; ſcilicet vt vl tetur uotum captandæ mortis c. 2. de côceſſ. præb. militat etiam in præſentatione: Poſſet tamen patronus forte abſuturus. dare uni poteſtatem præſentãdi in genere: licet Epiſcopus ius conferendi ſoli vicario generali poſſit committere: ut per Abb. in ca. conſtitutus. de côceſſ. præb. De ratione diuerſitatis dic, ut per eundem in ca. fi. eod. tit.

Io. Bapt. Diſſimiles ſunt.] CASVS. Capitulum certæ Eccleſiæ Cathedral. ſede vacante uolebat præſentatos inſtituere, idem intẽdebat facere Vicarius Epiſcopi vigore generalis mãdati, nec attẽdebant an præſentati eſſent in ſacris, & quod patronis debeat cõſeruari ius percipiendi ultra neceſſaria: unde fuit dubitatum an id eſſet de iure permittendum; ſiquidẽ ſicut eccleſia non põt cõſtrui ſine conſenſu Diœceſani §. 2 diſſicatione ſup. eod. ita quoque uidetur dicendum aliquem in ea nõ poſſe inſtitui, nec aliqd fieri ſine eiuſdẽ uoluntate. Sol. tamen eſt tenenda quam hic legimus, quia cum inſtitutio depẽdeat à præſentatione nequit propterea in ea obſeruari illud quod in collatione regitur; patronis autẽ à principio fuit illud ius côceſſum, ideo nõ debet poſtea eo priuari, qbus obſeruatis etiam obiectio uidetur ceſſare. Not. inſtitutionem habere quædam ſpecialia propter qualitatem præſentationis, ſine qua inſtitutio eſt nulla § inſtitutum. & §. quemadmodum ſup eod. No. 2. una cum glo in ueſſ. ad inopiam quod ſubuenire pauperi eſt de præcepto generali, & aliquando eſt de obligatione ſpeciali, ut contingit in Eccleſia reſpectu patroni pauperis.

cãtibus beneficijs Eccleſiarum, in quibus quis ius obtinet patronatus, nullo iure ſubſiſtunt.

Capitulũ ſede vacante poteſt inſtituere preſentatos. h. d.

Diſſimiles ſũt, quia etſi capitulum, ſede vacãte, beneficia, quæ ad collationem Epiſcopi [a] pertinent, conferre non poſſit [b] præſentatos tamen à patronis poteſt, ſi idonei [c] ſint, admittere, & inſtituere.

Vicarius licet non conferat ſine ſpeciali commiſſione, tamẽ inſtituit. h. d.

Idem obtinet in vicario: quia licet ſine ſpeciali conceſſione [d] conferre non poſſit præſentatos tamẽ inſtituere [e] minime prohibetur.

In Rectorem parochialis Eccleſiæ poteſt præſentari etiã non in ſacris conſtitutus, licet ſecus in libera collatione. h. d.

Sunt etiam in eo diſſimiles, quod in rectorẽ parochialis Eccleſiæ, & non in ſacris cõſtitutus [f] præſentari poteſt, dummodo alias ſit idoneus, & infra tempus a iure conſtitutum ad ordines, quos ipſius Eccleſiæ cura requirit, promoueri valeat. Collatio autem fieri nõ poteſt, niſi in perſona eius, qui ſaltem ſit in ſubdiaconatu [g] conſtitutus.

Potentia actui proxima habetur pro actu ex diſpenſatione. h. d.

Cum his tamẽ, qui in minoribus ſunt ordinibus conſtituti, ſi tales ſint, qui intra breue tẽpus [h] poſſint in presbyteros ordinari, diſpenſari [i] poterit.

Patronis defertur circa honorem, & vita neceſſaria ſubminiſtranda. h. d.

Defertur [k] autẽ pa

e ¶ Idonei.] Hoc intelligitur etiam ſi nõ fuiſſet appoſitum: ut l. us gradatim. ff de mu. & hon. & cap. cauſam quæ. de elec. Arg. eſt ergo quod poterit examinari inſtituẽdus. de quo uide per Abb. in c. in Lateranenſi. de præb. poſt prin.

d ¶ Conceſſione.] C. fi. de offi. vic. in 6.

e ¶ Inſtituere.] Ca. ex frequẽtibus. de inſtit. Ratio differentiæ eſt: quia collatio eſt quædam donatio, ideo in vicarium non trãſit per rationem. quæ ponitur in c. fin. de offic. vic in 6. inſtitutio vero eſt quædam collatio non libera, ut ſup. de præb §. fi. fac. ca. de cetnimus. 16. q. 7. & c. nobis. eo. Et in quibus capitulum Epiſcopo ſuccedat, ſede vacante, habetur in ca. cum olim, & in c. his q. de maio. & ob. & in cap. cum vos. de offi per Abb. & per eundem in c. verũ. de for. compet. & eſt de ea re tract. Franc. de Pauinis.

f ¶ Cõſtitutus.] Et ſic apparet, quod ca. præterea. de ætat. & qualit. quantum ad inſtitutionem eſt correctũ ut not. in cap. fin. de inſtit. in 6 & in cap. 1. de conſtit. in 6. in uer. facti.

g ¶ In ſubdiaconatu.] Nec mirum, cum & in Epiſcopum poſſit ſubdiaconus eligi. cap. a multis. de æta. & qualit. & ſup. de elect. §. igitur.

h ¶ Breue tẽpus.] Arg. quod nõ intereſt quod fiat in præſenti, an breui tpe poſt; cẽſentur. n. ineſſe quæ ſunc in continenti. l. ſecta. ff ſi cert. pet. Et habetur pro accincto proxime accingendus l. pen. ff. de milit. teſt. Et qualiter interpretabimur hãc breuitatẽ tpis, uide quæ tradunt in c. præterea: de ætat. & qualit.

i ¶ Diſpenſari.] Per Epm: nam ex quo ius permittit diſpenſari, nec Papa ius diſpenſandi ſibi reſeruauit, dicetur id etiam inferioribus conceſſum, ſecũdum Io. And in c. licet. canon. de elect. in 6. & ſequitur Abb. in d. c præterea.

a ¶ Epiſcopi.] Solus cap. unic. ne ſed. vacan.

b ¶ Poſſit.] Cap. illa ext. ne ſed. vac.

k ¶ Defertur.] Not. ex hoc §. tria, quæ conſequitur

patronus

patronus ex iure patronatus. Primum, quod præſentat. Secundum honor proceſſionis. Tertium quod conſequitur alimenta, ſi deueniat ad inopiam. Adde & quartum, quod ponitur ſup. eod. §. licebit; ſcilicet ius defendendi. ita enim ſibi eccleſiæ ſuæ incumbit defenſio, ut poſſit presbyterum denunciare, ſi ut delapidatur, uel alias inhoneſtus: ut habetur. 16. q. 7. cap. filiis. & per Abb. in c. nobis. eod.

ANTO. TIM. Plures habet vtilitates patronus ab eccleſia, unde illud. Patrono debetur honorũ onus, vtilitasque, præſentet, præſit, defendat, alatur agens. Sunt & patrono ab eccleſia certa quædam onera: nam tenetur eam defendere ab omnibus oppreſſionibus, ut 16. q. 7. c. filiis.

tronis non ſolum circa præſentationem: verum etiam circa honorem proceſsionis [a], & circa neceſſarium vitæ ſubſidium. Nam ſi aut ipſi, aut illorum filij ad inopiam [b] redacti fuerint, illis erit modeſte [c] ab eccleſia ſuccurrendum [d].

Ius patronatus tollitur ceſsione, collegio, conſtitutione, eccleſiæ deſtructione. h. d.

Tollitur ius patronatus ceſsione; ut puta cum quis id Eccleſiæ, in qua ius habet huiuſmodi, conferendum duxerit [e]. Item ſi quis Eccleſiam ſine ſui reſeruatione [f] iuris collegiatam [g] fieri patiatur [h], eo amplius conſtat, ſi ædes ſacræ incendio conſumptæ fuerint, vel etiam terræ motu, vel vitio ſuo corruerint, extingui

a ¶ Proceſſionis.] Sed qualis eſt hic honor proceſſionis? Reſp. quidam intelligunt, quod cum patronus uadit ad eccleſiam, debet prælatus cum clericis ſibi obuiam procedere. quod intellige ſi patronatus ſit magnus, & cui hoc conueniat; puta Rex, uel magnus Princeps, & hoc ſeruatur Venetiis in eccleſia ſancti Marci, in qua Dux habet ius patronatus. Vel aliter, quia patrono debetur honor præ ceteris laicis in ſeſſionibus, uel actibus ſimilibus; Vel dic, ut per Abb. in cap. nobis. eod. unde ſumitur.

f ¶ Ad inopiam.] Sed quale eſt iſtud priuilegium patroni pauperis, cum eccleſia teneatur ſubuenire pauperibus indiſtincte. 16. quæſt. 1. c. quoniam & 12. q. 2. cap. aurum? Reſp. largius ſubueniet patrono quam aliis. cap. cum in officiis. de teſta. & not. in c. quicunque. 16. q. 7. Item pauperes non habent actionem contra eccleſiam: ut not. in cap. ſicut hi. diſt. 47. & cap. exiguut. 1. q. 7. & per Butr. in ca. 1. de empt. & uend. ſed patronus habet actionem per c. quicunque. & cap. nobis. eod.

c ¶ Modeſte.] Habita ratione qualitatis perſonæ ipſius patroni: arg. l. ius alimentorum. ff. ubi pupil. educa. deb. & magis ei qui quandoque fuit diues, quam ei qui numquam: ut cap. non cogantur. diſt. 41.

d ¶ Succurrendum. Intellige quando patronus in ſummam egeſtatem deductus eſt, ut accidit Perusiæ in nobili ciue de familia Guidalotorum, cui ad extremam inopiam redacto ſubuentum fuit a Magnifica Sapientia noua, in qua habebat præſentationem quorundam ſcholarium, & quæ fundata fuit a quodam Epiſcopo illius familiæ. Item intellige quando familiæ ſupereſt, ut not. in ca. quicumque. 16. q. 7. & c. nobis. eod.

Tollitur] CASVS ita figuratur. Cum orta eſſet

Io. Bapt. controuerſia inter Epiſcopum certæ diœceſis, & quoſdam eccleſiæ patronos, Epiſcopus enim dicebat ius patronatus eſſe extinctum ceſſione tam tacita, quam expreſſa, uel loci conſumptione, & deſtructione, ſeu alicuius delicti grauitate, aliter enim Eccleſia grauaretur; quia ius ei altero ex iis modis ſequitur non teneret: quod eſſet inconueniens. argumento cap. 1. de conſuetud. Patronus autem dicebat oppoſitum per ca. decet. de reg. iu. in 6. Sol. tamen eſt ſequenda, quam hic legimus: & ratio eſt quia ius patronatus in hac parte eſt ſimile ſeruituti uſusfructus, unde non obſtat cap. decet, quia uerificatur regulariter & ex parte ſui: ſecus cauſa aliqua legitima concurrente, & ſuadente. Not. primo argumentum, quod extincto fundamento, extinguitur quoque ædificium deſuper factum, ut eſt cenſus, Emphyteuſis & ſimil. Not. cauſam extinctionis iſtius iuris reduci ad uoluntatem, culpam, & rem ipſam.

e ¶ Duxerit.] Quo caſu eccleſia remanebit libera: vt habetur in c. 5. eod. in 6. Et idem eſſet ſi patronus uenderet ius patronatus ipſimet Eccleſiæ: quia adhuc remaneret libera, non ratione contractus qui improbatur a iure: ſed quia patronus ob delictum ſuum uenit ſpoliandus; vnde conſequenter eccleſia remanet libera, vt per Abb. in c. quia clerici. eod. in fin.

ANT. TIMO. Ea per quæ iſtud ius patronatus tollitur, uel tranſit, in aliam perſonam, quæ his uerſibus a quibuſdam afferuntur.

Iura patronatus tranſire facit nouus heres,
Res permutatur, donatio, uenditioq. adduntur.

Etiam alii modi, prout in textu. Verum ſi publicentur omnia bona alicuius propter crimen, etiam læſæ maieſtatis per ſæcularem iudicem, filius non priuatur iure patronatus, quod pater habebat: nam illud à Papa habet. Archi. in c. filiis. 16 quæſt. 7 intellige quando lis eſt cum aliqua uniuerſitate ſæculari.

f ¶ Reſeruatione iuris.] Ergo ſi reſeruabit ſibi ius, poterit præſentare in eccleſia collegiata, uel colligere; quod ſatis uidetur poſſe fieri. cap. nobis. eod. Sed contra cap. ſacroſancta. & c. Meſſana. de elect. Solu. ut ibi.

f ¶ Collegiatam.] Quod quando accidat, dic vt per Abb. in c. nobis. eod.

g ¶ Patiatur.] Bene patiatur, quia alias eo inuito non poteſt eccleſia patronata fieri collegiata, vt concluditur in cap. nobis. eod. & in cap. cum acceſſiſſet. de conſtit.

Neceſſe

ius patronatus neceſſe [a] eſt.

Patronus delinquendo amittit ius patronatus. h.d.

Sed & ſi patronus auſu nefando Rectorem, vel clericum ipſius Eccleſiæ per ſe, vel per alios occidere vel mutilare auſus fuerit, tam alias pœnas [b], quàm Iuris patronatus amiſſioné [c] ſubſtinere debet. Idem iuris eſt, ſi patronus efficiatur hæreticus: cum enim bona hæreticorũ vniuerſa ſint confiſcáda [d], merito cum iſta vniuerſitate [e] etiá Ius patronatus interibit.

DE CLERICIS NON *reſidentibus*.

TIT. XXIX.

Clerici non reſidentes.
- Qui puniendi.
  - Qui deſerunt ſine cauſa.
  - Qui nolunt.
- Qui excuſádi.
  - Papæ inſeruientes.
  - Negotijs Eccleſiæ.
  - Ob ſtudia.

Si conferatur beneficium non idoneo ad reſidendum, & patronus priuãdus eſt beneficio, & collator conferendi poteſtate h.d.

DEbent autem hi, quibus eccleſiaſtica miniſteria ſunt cõmittenda, talesdeligi, qui & reſidere in Eccleſia, & curam demãdati ſibi officij per ſe ipſos [f] valeant exercere: quod ſi aliter actũ fuerit, & qui receptus fuerit, quod contra

a ¶ Neceſſe eſt.] Quia ſublata ſubſtantia neceſſe eſt accidẽs interire. fa. l. ſi ſeruũ. § 1. ff. de act. emp. & inſtit. de uſufru. §. fin. Forte idem ſi eccleſia detineretur ab infidelibus: arg: l. cum loco. ff de relig. & ſumpt. funer.

b ¶ Pęnas.] Quæ ponuntur. in cap. in quibuſdam. §. fin. de pœn.

c ¶ Amiſſionem.] Et ſic Ius patronatus deuoluetur ad eccleſiam, cui facta eſt iniuria. 17. quæſt. 4. cap ſi quis deinceps. & cap. quiſquis. & habetur in cap In quibuſdam. & in cap. ad aures. de pœn.

d ¶ Confiſcanda.] Vt cap. excommunicamus. 1. & 2. de hæret. In antiq. & cap. cum ſecundũ. de hæret. in 6.

e ¶ Vniuerſitate.] Cum qua, & aliàs ius patronatus trãſit. cap ex litteris. eo. & ſup. eod. §. donatione.

DE CLERICIS non reſidentibus.

Io. Bapt. Per primos precedẽtea tit. præſupponitur, Clericos eſſe beneficiatos, vnde cum propterea teneantur Eccleſiæ ſeruire, Ideo poſt tit. præcedentes proponitur modo iſte qui diuiditur in 3. part. In prima habetur qualiter Clerici teneantur ad reſidentiã: in ſecunda qualiter excuſentur: in tertia fit Epilogus ſupra dictorum: ſecunda ibi, iuſte: tertia ibi, hæc.

Io. Bapt. DEbent autẽ] CASVS. Quidã Clerici beneficiati volebant in ſuo beneficio reſidere, & cum ab Epiſcopo loci ad id cogerentur excuſabant ſe ca ratione, quod beneficia ſunt eis conceſſa, ne cogerentur mendicare, iux. not. in c. cũ ſecũdum. de pb. ac etiã grauarentur multiplici onere, cum teneantur ad horas Canonicas. ca. 1. de celeb. miſſa. clem. 1. eod. quod videretur inconueniens. Sol. tamen vt hic legimus, quia beneficia, & Sacramentum Ordinis eis annexum ſunt ad hunc finem à principio regulariter Inſtituta & ordinata, vt Clerici ad diuerſa ſeruitia pro ſalute fidelium teneantur, & ideo etiam obiectiones videntur ceſſare, cum ipſa ſint cauſæ partiales, & limitatiue locum habeant. Not. primo beneficia eccleſ. de iure cõmuni requirere reſidentiã, licet de iure ſpeciali aliter aliquãdo poſtea contingat: No. 2. quod in promotione clericorum ad beneficia eligitur induſtria perſonæ; & ideo promouentur magis idonei. cap. conſtitutis. de appell.

f ¶ Per ſeipſos.] 21. quæſt. 1. & diſt. 70 cap. ſanctorum. & diſt. 71. c. clericos. & diſt. 91. cap. Eleuterius. & cap. 3. eod. Quandoque tamen poteſt quis deſeruire per vicarium; vt cum parochialis eccleſia annexa eſt dignitati, vel præbendæ. Item ſi rationabilis conſuetudo aliud induxerit: vt g Ab. poſt antiquos. in d. c. 3.

ANT. TIMO. Reſidentia enim reſpicit perſonam; nam reſidere in eccleſia eſt in ea ſeruire beneficio, & eius curam habere perſonaliter, Goffr. cap. quia nonnulli. de cler. non reſid. Et non reſidere dicitur, ſi perſonaliter non perſiſtit, & beneficio nõ inſeruit ſecundum gloſſ. An vero ſit de iure diuino diſputatum fuit in Triden Concil. Vide quæ ſcribit de hoc Thom. Campegius in opuſculo de reſidentia Epiſcoporum, & quando teneatur reſidere, & in quo caſu non, uide S. Tho. in 2.2. quæſt 185. art. 4. & Caiet in art. 4 ubi ſuſtinuit eam ſententiam, quod eſſet de iure diuino reſidentia.

Prima-

contra ſacros canones acceperit, amittet; & qui dederit, largiendi poteſtate priuabitur[a].

Qui ſine cauſa non reſidet, poſt monitionem priuandus erit, & quæ ſint iuſtæ cauſæ non reſidendi. h.d.

Si tamen ab initio idonei ad reſidendum reputati, poſtea Eccleſias[b] vel præbendas ſibi conceſſas, ſine iuſta & neceſſaria[c] cauſa deſerãt, ſi moniti[d], & congruo tẽpore[e] expectati[f] nõ redierint, eis priuari[g] poterunt.

Quæ ſint iuſtæ non reſidendi cauſæ. h.d.

Iuſtæ non reſidendi cauſæ ſunt, veluti ſi quis aut Romano Põtifici[h], aut proprio.

a ¶Priuabitur.] Non ipſo iure; ſed per ſententiã, ob uerbum, priuabitur, quod futuri temporis eſt, ſecundum aliquos in c. Rodulphus. e. de reſcript. & per Alex. in l. Imperator. ff. de iu. fiſci. Sed immo contra, quòd ipſo iure. ca. cum in cunctis de elect. Sol. illud capitulũ procedit ſolum in dignitatibus ibi poſitis: & quando fuit facta collatio patienti defectum in ætate, in moribus, in ſcientia, & in natalibus: in aliis vero non habet locũ illa pœna, quæ imponitur ipſo iure. Quod autem hic dicitur, habet locũ in cõferente beneficium ei, qui non ualet per ſe in beneficio reſidere: aliàs tñ eſt ſufficiẽs: ut not. Abb. in cap. extr. eo. in fi.

ANTO. TIM. Ita ex geſtis. c. quia nonnulli, & c. relatum, & demum toto titulo de cler. non reſid. & c. peruenit. 2. de app.

b ¶Eccleſias.] Sed uidetur ſpecies ſimoniæ, quod reſidere in eccleſia, uel non reſidere eſt cauſa conſequendi fructus, uel non conſequendi? Reſp. ꝙ hoc fit lege permittente ca. cum ſecundum. de pb. & ſup. de præb. §. 1. Vel dic ꝙ non debet quis reſidere ad conſequendos fructus principaliter, ſed gratia inſeruiendi diuinis, in cõſequentiam tamen cõſequitur fructus: aliàs ſi canonicus principaliter accederet ad eccleſiam propter lucrum, eſſet ſimonia ſaltem mentalis. Not. in cap. vni. de cler. nõ reſid. in 6. & per Abb. in c. ex parte 2. de offi. deleg.

c ¶Neceſſaria.] Sed & ſi ſubſit huiuſmodi neceſſaria cauſa, debet nihilominus peti licentia ab Epõ. c. relatum eo. & de conſecrat. diſt. 5. cap. non oportet. & not. in cap. inter quattuor. ext. eo propter neceſſitatem tamen ſubito occurrentem poſſet quis ſe abſentare ſine licentia prælati, habetur in d. ca. relatum. & in c. inter quattuor. Idem ſecundum aliquos ſi conſuetudo eſſet, ꝙ non requiratur licẽtia. Epiſcopus autem non dabit licentiam niſi ex cauſa, & non niſi relinquat vicarium, is qui vult abeſſe, ut per Abb. in c. fi. eo. & in ca. licet. de præb. & in c. quoniam. §. 1. vt lit. non conteſta.

d ¶Moniti.] Et iſta monitio ſufficit, qđ fit per viam ſimplicis requiſitionis, nec requiritur ſollemnis citatio, ſed ſufficit, ꝙ ſit extraiudicialis. Abb. in cap. peruenit. 2. de app. & in c. ex tuæ. extr. eod. & in ca. qualiter. eod. tit. & an requirantur plures, uel ſufficiat vna, per Abb. in c. cum cauſam. de offic deleg.

ANT. TIM. Vide quæ pulchre diſpoſuerit circa hanc materiam reſidentiæ Concil. Trid. ſeſſ. 6. c. 1. & 2. de reformatione. late etiam Nauar. in Manua. cap. 25. nu. 121. Curatis enim præcepto diuino mandatur ſuas oues curare, & agnoſcere. Ioan. 21. vide Concil. Trid. ſeſſ. 23. c. 1. de reformat. & in bulla Pii Quarti de reſidentia prælatorum, &c. incipiente, in ſuprema militantis Eccleſiæ, &c. vltra ea nones antiquos.

e ¶Congruo tempore.] Quòd erit arbitrio Epiſcopi computandum, qui conſiderabit circumſtantias debitas viarum, & diſtantiæ. cap. cum ſit Romana. de appel. & in c. cupientes. poſt prin. de elect. in 6.

f ¶Expectati.] Puta per menſem poſt receptionem litterarum. ea qualiter. ubi not. extr. eod.

g ¶Priuari poterunt.] Vt cap. inter quattuor. eo. & habetur in ca. ex parte. eod. Et hoc intellige niſi monitus legitimam habeat excuſationem ſuperuenientem, ob quam venire nõ potuerit, ut quia erat infirmus, 7. q. 1. c. præſentium. vel ob capitales inimicitias. c. bonæ. 2. de elect. vel ex alia cauſa ſimili: vt in ca. inter. & ca. fi. eo. in quibus caſibus, ſi procederetur contra ipſum, non præiudicaretur ei; arg. cap. in nomine domini. extr. de teſti. & eſt valde not. ꝙ impedimentum ſuperueniẽs ei, qui dedit operã rei illicitę, nõ ſit ei imputandũ, contra. l. 2. ff. ſi quis caut. ſed secũdũ Ab. in d. c. inter quattuor. poteſt dici, ꝙ imputabitur illi abſentia, vt puniatur alia pœna, quã priuationis.

ANT. TIM. Nota, quod vltra pœnas, quæ irrogantur in foro contentioſo, clerici non reſidentes in beneficiis ſuis, & in eis officia ſua non implentes: ſed voluptatibus vacantes peccant mortaliter, & nihil iuris habent in fructibus rerum eccleſiaſticarum: & ſi dictos fructus recipiunt, reſtituere tenẽtur ſecundum Archie. Florent. 3. par. tit. 2. cap. 1. Nam reditus eccleſiarum ſunt ſtipendia ſeruientiũ. d. c. quia nõnulli. de cle. nõ reſid. vide Cõc. Trid. in dd. locis ſeſſ. 6. & 23. & Mar. Nauar. loco cit.

Iuſtæ.] CASVS. Cum clerici teneantur ad reſidentiam, vt ſup. eſt demonſtratum, fuit propterea dubitatum inter ſcholares, an aliquo caſu poſſent ab ea excuſari, & ratio dubitandi eſt, quia obligatio acquiſita non poteſt tolli ſicut res eccleſiæ non poſſunt alienari arg. cap. nulli. de rebus eccleſ. non alienan. Sol. tamen vt hic habetur quia à iure aliquando debemus recedere. §. niſi rigor. 1. quæſt. 7. & hinc ceſſat quoque obiectio. nor ex hoc tex. argumentum quod etiam iura quibus alicui eſt aliquid acquiſitum, poſſunt cum cauſa aliquando limitari, quia mens legiſlatoris eſt ſemper ſequenda. l. ſiue. ll. l. contra legem ff. de legib. Io. Bapt.

h ¶Romano Pontifici.] Ca. dilectus. eo. & per Ab. in cap. olim. de verb. ſign. Seruientes enim Papæ, vñr ſeruire vniuerſali eccleſiæ. Sed quid dicemus de eo qui eſt in ſeruitio legati de latere? Doct. vñr ſentire, ꝙ ſit idem quo ad ſuam prouinciam. Vide per Abb. in d. cum dilectus, vbi & quid in ſeruientibus Archiepiſcopi.

ANT. TIM. Cauſas obiter enumerat. Cõcil. Trid ſeſſ. 24. cap. 1. his uerbis. Nam cum Chriſtiana cha-

Epiſcopo [a] obſequiũ exhibeat [b]. Item ſi iura, & negotia Eccleſiæ ſuæ fideliter proſequatur [c]: aut ſi vt ſtudiorum cauſa [d] abeſſe poſſit, eſt alicui ſpecialiter [e] indultum, & ſi q̃ ſint aliȩ ſimiles [f].

Ad memoriam iuuandã conducit repetitio. h. d.

Hæc de prȩbendis, & dignitatibus, atque illarũ prouiſionibus [g] dixiſſe nos ſufficiat. Verumquia in hoc tractatu diffuſe immorati ſumus, vt ſequentia præcedentibus melius contexamus [h], quædam in memoriam [i] reducemus.

Epilogus totius libri.

Perſonarũ ergo quidã laici ſunt, quidã clerici. Rurſus clericorũ quidã ſunt in ſacerdotio cõſtituti, quidã in ſacris, licet nõ in ſacerdotio; quidam nec in ſacris, nec in ſacerdotio. Eorum rurſus, qui in ſacerdotio conſtituti ſunt, quidam ſunt in celſiore gradu; vt Epiſcopi: quidam in inferiore, vt preſbyteri. In ſacris vero dicũtur conſtituti diaconi & ſubdiaconi Qui vero, nec in ſacerdotio, nec in ſacris reperiuntur, ij ſunt qui ſunt in minoribus ordinibus conſtituti.

charitas, vrgens neceſſitas, debita obediẽtia, ac euidens eccleſiæ, uel reip. vtilitas aliquos nonnunquã abeſſe poſtulent, & exigant. &c.

a ¶Proprio Epõ.] Cap. de cetero. Idẽ in prælatis inferioribus: ut per Ab. in d. c. de cetero. quotidianas tamen diſtributiones non habebit: nõ dantur enim non reſidentibus, aut his, qui habentur pro reſidentibus: ſed intereſſentibus tantum diuinis, vt in d. c. de cetero. & in c. olim. de uerb. ſign. per Abb.

b ¶Exhibeat.] Nota ergo, ꝙ Epiſcopus licite utitur ſeruitio aliquorũ ſuorum canonicorum, etiam ſubtrahendo eos ab officio diuino quotidiano, & illi reputantur præſentes, & de numero, not. in cap. ad audientiam. eod. Sed non debent eſſe plures, quã duo, licet quidam dicant hoc eſſe arbitrarium.

c ¶ Proſequatur.] Cap. ex parte 2. eo. Sed nũquid is qui abeſt intẽtus negotiis eccleſiæ percipiet quotidianas diſtributiones? Et non uidetur. ca. cum non deceat, de elect. in 6. & not. ſup hoc eod. §. in uerbo proprio Epõ. In contrariũ in. fac. c. 1. eo. in 6. Dic vt ibi.

d ¶Cauſa.] Vera non palliata, vt exiſtentes in ſtudio; ſed non intrantes ſcholas, & non attendentes non gauderent hoc beneficio, Abb. in c. 1 ante fin. de indi. per tex. in l ſi quis. C. de domeſt. & proteſt. lib. 12. Idem Bald. in proœm. digeſtorum. & per Cardin. in proœm. clement. & Archid. in c. de quibuſdam d ſt. 3: Idem ſi inhoneſte viuerent. Abb & ſuprad ẽti per l. agentes. aliàs incipit, per id tẽpus. C. de curi & ſtationar. lib. 12. Immo forte ſi talis abſens ſtudiorum cauſa reuertatur ignarus, poterit beneficio priuari, ſecundum Butr. in cap. quamuis. de ætat. & qualit Sed de quibus ſtudiis intelligenda eſt hæc littera? Et videtur de ſtudiis Theologiæ. cap ſi. de magiſt. & cap. licet. de præbend. Sed an & de ſtudio iuris ſcientiæ; Et idem uidetur. cap. cum ex eo. de electio. in 6. uide per Abb. in cap. tuæ. eod. & in cap. licet. eod. tit. & per eundem conſil. 89. & per Card in cle ſane. § ſane. in 6. quæſt de ſtatu monach. Et hic perciperet etiam quotidianas diſtributiones, ſi in eccleſia nulli alii ſunt prouentus præterquam quotidianæ diſtributiones, ut no in d. ca licet. de præb & per Guil. de monte Laud. in cap. uni. de cle. non reſid. in 6. Fel. in conſ. 18 Rebuff. in trac. de priuil. ſcholar. ſ priuil. 31. n. 12.

ANT. TIMO. Quod autem tempus eſt conſtitutũ, in quo conceſſum eſt clericis, ut ſint abſentes a ſua eccleſia, & nõ reſidere propter ſtudiũ? Reſ. quinquennium habetur in c. ſi. de magiſt. & in de Cõcil. Trid. ſeſſ. 5. c. 1. de reform.

e ¶Specialiter indultum.] Licet hic dicat licentiã hanc ſpecialiter indulgeri: non tamen debet prælatus petenti illam denegare: ut per Doct. in cap. relatum, eo. & cap. licet. de prȩb. Sed immo contra. cap. ſi. de magiſt. ubi ipſo iure ſine aliqua licentia uidetur cõpetere hæc facultas? Sol. ut per Abb. in d. cap licet.

f ¶Similes.] Vt puta ſi detinetur cura aliqua corporali infirmitate. c. ad audientiam. eod. & c. vni. eod. in 6 Idem ſi terreretur metu tyranni exiſtentis in loco Abb. in ca. tanta. de exceſſ. pl.

ANT. TIMO. Sunt & aliæ cauſæ; puta, mortales inimicitiæ, & alia iuſta impedimẽta, ut habetur in ca. relatũ, & c. inter quatuor. de cler. ñ reſid.

g ¶Prouiſionibus.] Nõ dicit collationibus, uel inſtitutionibus, ſed ꝓuiſionibus. Latũ enĩ eſt hoc verbum aptũ cõprehendere nõ ſolũ ſupradicta; uerum & electionẽ, poſtulationẽ, & nominationẽ, & præſentationẽ. No. in cle. ſi de elect. Domi. conſi. 15. reuerende; & in ſumma omnẽ modum, per quẽ eccleſiæ prouidetur. Domi. & Peruſi. in c. cũ in illis. §. 1. de præb. in 6. & per Feli. in cap. in noſtra. & in ca. cum te de reſcrip. fac. not. per Bald. in l. Barbarius. ff. de offi. præto: col. pen. Immo hoc uerbum, prouideas, notat prouidentiam non ſolum eccleſiæ impetratæ, ſed etiã impetrantis. Bald. in c. ſi. de pſum. Prouiſionis verbum.

h ¶Cõtexamus.] Arg. ꝙ rubricæ ſunt continuãdæ. l. 2. ff. de ſta hom. & ſ ꝙ cõtinuatio ſiue ſubordinatio põt fieri etiã a remotis. l. 1. ff. ſi tab teſt. nul. extab. & no. in rub. C. qui admit & traditur in rub. ff. de leg. 1. Dũ tñ interiacentes materiæ non ſint multũ diuerſȩ. l. 2. §. 4 C. de iu. uet. enuc. quod certe nõ eſt hic, ut ſup. de prȩb. in princ. & fac. inſtit de leg. in princ. & § ſi. inſtit. per quas perſonas nob. adquir.

i ¶In memoriam.] Quam uelut euagatio impedit, ita intellectua ordo artificioſe confirmat: ut not. in proœmio inſtitu. ciuil. § igitur. alioqui labilis eſt. l. peregre. ff. de acquiren. poſſe. & l. 1. §. ſi quid autẽ in tantam. C. de iur. uet. enucl.

In

Tam clerici, quàm laici poſſunt eſſe monachi. h.d.

Ceterum quoniam adhuc quidam in Eccleſia ſunt, qui non minus in laicatu a, quàm in clericatu conſtituti domino deſeruiũt; ut ſunt regulares ac monachi: reſtat, ut de his pauca ſubijciamus b.

D E R E G V L A R I B V S, & Monachis c.

T I T. X X X.

Monachi ſunt.
- Paterna de notione
  - Quomodo fiunt.
  - Quãdo obligãtur.
- Propria de notione.
  - Expreſſe.
    - Regulariter.
    - Ex cauſa.
  - Tacite.
- Voti emiſſione.
  - Simplex.
  - Sollemnis.

Regulariter valet argumentum à regulari ad monachum, & contra. h.d.

Voniam vero ſiue de regularibus agẽdũ ſit, ſiue de monachis, eadem fere d iura ſeruantur, ne uerboſa fiat euagatio e, dirigamus ſermonem in perſonas monachorum,

a ¶in laicatu.] Clericatus enim non eſt de ſubſtantia regularitatis, uel monachatus: ſed ſolum tria uota de quibus habetur in cap cum ad monaſterium. de ſtat. monac. Immo canones antiqui, uel non admittebant, uel ægre admittebant monachos ad clericatum, ca. nemo. 16. q 1. & per tot.

b ¶Pauca.] Reſpectu eorum, quæ traduntur in compilationibus Gratiani, Gregorii, Bonifacii, Clementis, & aliorum, uel etiam multiloquiũ interdum appellatur

Breuitas breuitas: ut not. in l. fin. C. de uſufr. & habit.

D E R E G V L A-ribus, & monachis.

Io. Bapt. Cum perſona Eccleſiaſt. alia dicatur Clericus, & alia Regularis, & Monacus, & hactenus auctor locutus ſit de Clericis, ſequebatur uidere de Regularib9, ideo poſt tit. præced. proponitur modo tit. iſte qui diuiditur in 3. partes, in prima habetur intentio auctoris, in ſecunda explicatio materiæ propoſitæ: in tertia an liceat inuenire nouam Religionẽ: ſecunda ibi, monachi: tertia ibi, nouiſſime.

D E REGVLARIbus, & monachis.

c De regularibus, & monachis.] Cũ copula ponatur inter diuerſa, dubitari põt qui ſint regulares, & qui monachi. Et quidẽ regulares dicuntur omnes qui regulã, & tria ſubſtantialia vota cuiuslibet religionis approbatæ profitentur; videlicet paupertatẽ, caſtitatem, & obedientiam: ut in c cum ad monaſteriũ. de ſtat reg & in hoc monachi cum regularibus conueniunt. Vnde hoc reſpectu aliquando monachorum appellatione omnes regulares continentur. Abb. in cap 2. in prin de poſtu. per illum tex. ibi, & per text. in cap 1. & ca. monachi. 16. quæſt 1. Sed diſſident in eo, q quo ad cetera votis exceptis, regulares ſunt cuiuſdam laxioris regulæ, ut habetur in cap. q Dei timorem. de ſtat. monac. & in § fugitiuos infra. eod. Alii uero licet aliqua promittãt, non dicuntur proprie monachi, uel regulares, uel regulam habere. ſed potius certum uiuendi modũ, licet modus ille ſit ab Apoſtolica ſede cõprobatus, & de hoc not. in cle 1. de relig do & in cle. cũ ex eo. de ſent. excom. & per Abb. in rubr. eod. Vbi infert, an, & quando diſpoſitio loquens de regularibus cõprehendat fratres de tertio Ordine, Ieſuitas, & mulieres Mantellatas, & ſimiles.

ANT. TIMO. Regulares ſecundũ Goff. ſunt qui ad viuendum regulariter, id eſt, ſub aliqua certa regula, & ordine ſe adſtringunt; ut monachi, fratres, canonici regulares, &c.

Quoniam uero.] CASVS hic non figuratur. Not. tamen inde argumentum quod omnes Regulares Religioſi in eſſentialibus conueniunt; differunt autem ſecundum maiorem, & minorem perfectionem. Io. Bapt.

d ¶Fere] Quia nõ per omnia eadem ſeruantur iura, cũ regulares regulæ interueniãt laxiores, & poſſint parochialibus eccleſijs præponi. cap. quòd Dei timorẽ. de ſtat. monach. ſ. e § fugitiuos. inf. eod. & cap 2. de poſtulat.

ANT. TIMO. Videtur, quòd regularis ſe habeat tamquam genus; quam ſpecies. Vnde omnes monachi ſunt regulares: non autem econtra omnes regulares monachi.

e ¶Euagatio.] Simile eſt Inſtit. q cum eo, qui in aliena poteſtat. Et eſt arg. contra legentes, & conſulentes, qui utuntur multiloquio. fac. l. 2. § contrarium. C de iu. uet. enucl. & quòd habetur in l. ampliorem. §. in refutatori a. C. de appe & auth. de referend. poſt princ. & in authent. de tabell. poſt medium. & cap. tales. diſt. 23. licet pro aliis faciat l. antiquitas, Arg contra multiloquos

tiquitas, & q̄ ibi not. C. de vſufr. & hab. & §. ſi. ſupra titulo proximo.

a ¶ Idem etiam.] Nam ſimilium eadem eſt diſciplina, ut hic, & inſti. quod cum eo, qui in alie. in princ. & ff. de in rem verſ. l. 3. §. prouide. & §. quoties.

maxime diminutam, ſecus in ſuperioribus aetatibus. Non obſtat obiectio quae tenet de filio pubere. Not. primo paternam poteſtatem extendi etiam ad ſalutem animae quae tamen in hac parte limita. quando filius habet legitimū vſum rationis. Not. ſecūdo ſeruire Deo eſſe actum à principio liberae voluntatis, ſecus poſtea. argumenta obligationis ciuilis. l. ſicut. C. de act. & oblig. Propria profeſſione. Haec pars iterum ſubdiuiditur in tres partic. in prima ponit diſtinct. de profeſſione: in ſecunda eam declarat, in tertia ſoluit dubium circa clericos: ſecunda ibi, expreſſe: tertia ibi, & ſi contigerit: quoad primum CASVS non figuratur, Not. tamen diſtinct. eſſe ueiā, quia voluntas declaratur, aut factis, aut uerbis.

b ¶ in hrr.] Scilicet regularibus.

c ¶ Oſtendemus.] Quod facit infra eo. §. fugitiuos.

Io. Bapt. Monachi fiunt.] Haec pars ſubdiuiditur in 2. partic. in prima habetur quomodo monachi fiant, in ſecunda quomodo uiuere debeāt poſtquā ſunt facti: ſecunda ibi, is igitur: prima pars iterum ſubdiuiditur: in 2. particul. in prima modi iſti referuntur, in ſecunda ijdem modi explicantur, ſecunda ibi, ex paterna: quoad primum CASVS non figuratur. Not. tamen cauſam diſt. quia homo reſpectu Religionis, aut eſt in poteſtate patris, & hinc datur unus modus: aut eſt ſui iuris, & ſic aut fecit votum Religionis, & hinc datur alius modus, aut non fecit votum, & hinc datur tertius modus.

idem etiam [f] intellecturi, & de regularibus ceteris. Nā ſi quid in ijs [b] proprie ſeruetur, ſeparatim oſtendemus [c].

Ex triplici capite quis fit monachus, & impubes a patre traditus monaſterio, poſt annum pubertatis, poteſt redire ad ſeculū, ſi velit h. d.

Monachi [d] fiunt aut ex paterna deuotione, aut ex propria profeſſione, aut ex voti emiſſione. Ex paterna [e] deuotione monachus quis efficitur, cū pater filios īpuberes monaſterio offert [f]. Quo caſu ſi impuberes ſacram tonſuram, vel velamina ſuſceperint quintodecimo [g] aetatis anno, moneri debent, & inquiri, vtrum in ipſo habitu

d ¶ Monachi, &c.] Sumitur ex cap. monachum. 20. q. 1. & fac. cap. cum virum. ext. eodem. habetur per Doct. in cap. 2. eodem.

ANT. TIMO. Ideſt ſolitarij Latine; eſt enim Graecum verbū à monòs, quòd Latine ſonat unus vel ſolus. 16. q. 1. c. ſi cupis. & c. placuit. ibidem. Ducit etymologiā monachus a monòs Graece, Latine eſt unus. Differunt autem a conuerſis, & oblatis, vt per Abb. in c. non eſt, de regula. & tranſ. ad rel. Nam conuerſi ſunt, qui offerunt ſe, & ſua mutando habitum, & profitendo: laici tamen, ſunt quia non promouentur ad ordines: oblati vero ſunt qui ſe, & ſua offerunt monaſterio habitu non mutato. vide glo. 1. cap. vt lex. 27. q. 1. Monachi autem videntur proprie eſſe, qui habitum mutant, profitentur, & ad ordines promouētur. 16. q. 1. per multa capp.

Io. Bapt. Ex paterna.] Haec pars ſubdiuiditur in 3. partes, in prima explicatur modus ingrediendi religionē, ob paternam deuotionem: in ſecunda declaratur qualis ſit profeſſio ingrediētis proprie dicta: in tertia demonſtratur qualiter uotum cogat aliquem ingredi Religionem: ſecunda ibi, propria profeſſione. tertia ibi, is quoque, quo ad primum CASVS ita figuratur. Quidam paterfam. habens filios intuitu ſanctitatis voluit eos offerre monaſterio & Religioni D. Benedicti, unde fuit quaeſitum an poſſet, & primo negatiue reſpondebatur per dictum Euangelicum: Si uis ad uitam ingredi. Si vis dicit text. quod uerbum denotat liberam & propriam voluntatem, Sol. tamen ut hic legimus, & ratio deciſionis eſt, quia homo in eius impubertate, non habet vſum rationis, niſi

e ¶ Ex paterna, &c.] Dictio. Ex, quae hic ter inculcatur, non ſemper uniformiter, aut proprie ſumitur: nam cum improprie remotam cauſam ſignificet, ut in l. 1. §. ex incendio. ff. de incen. rui. & nauf. ubi Bart. & proprie propinquam. vt in l. non dubium. C. de ll. & in l. 1. C. ſi ſer. extero. ve. & per Abba. in c. qualiter. de elec. & per Bart. in l. praetor. §. 1. ff. de bon. aut. iud. poſſid. hic & improprie ſumitur, & proprie. Improprie, quo ad paternā deuotionem, uel uotum ad monachationem habet, ſe potius inchoatiue quam perfectiue: quo uero ad profeſſionem, uel ſollemne votum ſumitur proprie, & cauſam deſignat proximam; cum iſta faciāt quem monachum vere, & irreuocabiliter, ut inf. eo. per tot. Alio tamen loquendi modo utitur text. in c. monachum 20. quaeſt. 1. unde ſumitur.

ANT. TI. Vnde parentes filiorū curā habere tenētur: nā habēt rationē principis in filios: & ecōuerſo et filii parentū, quibus in neceſſitate exiſtētibus, ita vt ſine ipſis uiuere nequeāt, tenētur nō intrare religionē, ſed manere apud eos, vt eis ſubueniāt; ratione, & pietate ſuadēte, S. Th. 2. 2. q. 189. ar. 6.

f ¶ Offert.] Sed an id poſſit, matre inuita: uel mater, inuito patre? Quidā ꝙ pfertur unitas cōtradicentis. l. Sabinus. ff. com. diui. c. in re cōmuni. de re. iu. in 6. Alij ꝙ volūtas patris: atq. de patri. pōt. in princ. inſt. Prima communior Nec. n. ſpiritualibus patria poteſtas eſt magnopere in conſideratione ſecundū Innoc. & alios in c 2. eod. cū Deus ſine diſtinctione praeceperit honorari patrē, & matrem. faciunt not. in c. 1. 10. q. 1. Sed an ſola mater patre non contradicente. Reſpond. cōmun. ꝙ ſic, & pro hac fauor religionis. l. ſunt perſonae. ff. de reli. & ſumpt. Sed an pater, qui habet filium in poteſtate patris ſui, & ſic aui poſſit offerre, auo inuito? commu. ꝙ poſſit: ut in d. cap. 2. vide quae not. Abb. in ca. officij de elect.

g ¶ Quintodecimo.] Hodie decimoſeptimo; cum

per Concilium Tridentinum nemo profiteri poſſit ante 16. annum. & anteà facta profeſſio nullum pariat effectum, vt in ſeſſ. 25. ſub titu. de regul. & monial. cap. 16. vnde tollitur not. in cap. illud. 20. quæſtione 1. & in cap. 1. de cler. per ſal. prom. cap. 2. eod. arg. cap. 2. 20. q. 1.

ANT. TIM. Quia pueri, & puellæ ante pubertatis annos naturaliter ſunt in poteſtate patris, quo ad diſpoſitionem vitæ. ita S. Thom 2. 2. d. q. 189. art. 3. habetur, c. 1. 20. q. 2. & cap. oportet.

permanere cupiant, ſi permanſuros ſe profeſſi fuerint a, vel profeſſionem à ſe prius factam ratam habuerint b, vlterius pœnitendi locum non habebunt. Si vero ad ſæcularem habitum reuerti maluerint, redeundi licentia concedenda erit: quia ſatis inutile eſt, vt coacta c ſeruitia Domino præſtentur. Qua etiam ratione conſtitutum eſt, ne quis inuitus d ordinari debeat.

Si impubes præter parentum voluntatem monaſterium fuerit ingreſſus, poſſunt parentes intra annum reclamare: ſecus ſi ſit pubes. h. d.

Quòd ſi impubes præter parentum voluntatem tonſuram accepit monachalem; parentes e id factum irritare f valent. Sed ſi intra annum ad propriũ Epiſcopum, vel alium competentem iudicẽ non reclamauerint, reuocare amplius non poterunt g. Si vero in grandiori ætate h adoleſcentes ſeruire Deo elegerint, non eſt poteſtas parentibus prohibendi i.

Profeſſio eſt duplex, tacita, & expreſſa, & poteſt fieri etiam ante annum. h. d.

Propria profeſſione monachus efficitur quis, aut expreſſe,

per Ab. Sed numquid aliquis petere poteſt reſtitutionẽ in integrum? arg. quòd ſic. cap. ad noſtram. eod. Tu dic. contra. Nec enim deceptus eſt, qui Chriſto ſe coniunxit: & in talibus cẽſetur quis maior, vt & in matrimonio, capitu. ex parte. de reſtit. ſpol.

ANT. TIM. An pueri ſint recipiendi ad religionẽ vide S. Th. d. q. 189. art. 5. qui late hoc diſputat.

a ¶ Profeſſi fuerint.] Expreſſe, vel tacite: vt infra. eod. §. per propriam. & in cap. cum virum. eod.

b ¶ Habuerint.] Cap. ſignificatum. de regula.

c ¶ Coacta.] Ar. quòd quia ad bonũ cogi non debet: hilarem enim datorẽ amat Deus. Sed ſi filius oblatus poteſt exire, quid operatur oblatio? quod ante pubertatẽ nõ poterunt exire ſine conſenſu parentum, quod poſſet, niſi interueniſſet huiuſmodi oblatio: vt not. in c. 2. & cap ſignificauit. eod.

d ¶ Inuitus. Cap. vbi diſt. 74. & per tot.

ANT. TIM. Vnde quis non debet cogi ad intrandam religionem, neque a patre, neque ab alijs: bene licet inducere, ſuauiter tamen, non autem violenter, aut ſimonice, aut mendacijs aliquibus: vt per S. Th 2. 2. q. 189. art. 9. Vide quæ vltra canones antiquos diſpoſuit Concil. Trid. in hac materia ſeſ. 25. cap. 17. & 18. tit. de regularibus & monialibus.

e ¶ Parentes.] Sed et & tutores. Fed. tenet tutorem poſſe quidem reuocare pupillum a monaſterio, ſed non offerre. Innoc. contra, cum contrariorum ſit eadem diſciplina; vide per Ab. in cap. 2. eo. & facit quod legitur, 20. q. 2. c. 2.

f ¶ Irritare.] Nota ergo, quòd impubes inuitis parentibus monaſterium ingredi, nec per ingreſſũ factum ante eam ætatem, deſinit eſſe in patria poteſtate, ſecus poſtea. 20. q. 2. c. 1. & ca. 2. Sed quid erit contra, ſi parentes velint offerre impuberem inuitum? Innoc. q non valet oblatio; & q quandocunque poteſt impubes exire: ſequitur Abb. in

g ¶ Non poterũt.] Niſi ita longe abſit monaſterium, vt intra annale tẽpus non poſſit inueniri; tunc enim maius ſpatium habebit. arg. 27. q. 2. cap. ſi quis incognitus. & not. in c. 2. eo. quæſt. Sed a quo tempore curret annus iſte? Itẽ nunquid erit continuus, ita q cedat ignorantia? Reſ. vt not. in d. cap. 2.

h ¶ Aetate.] Id eſt adoleſcẽtia, qd ſatis exprimit.

i ¶ Prohibendi.] Soluitur enim per talem ingreſſum patria poteſtas: vt not. in cap. 1. 20. q. 2. & in l. ſi ex cauſa. §. Papinianus. ff. de minor. & per Abbat. poſt alios in c. 2. eod. mortuus enim quo ad mundum habitur 26. q. 1. cap. placuit. Idẽ eſſet ſi pater intraret monaſterium, nam incontinenti ſoluitur patria poteſtas; quia cum pater tranſeat in poteſtatem Abbatis, non poteſt alium habere in poteſtate. l. ſi arrogator. ff. de adopt. not. in auth. ingreſſi. & in auth. ſi qua mulier. C. de ſacroſanct. eccle. facit. cap. cum ſumus. eod.

Expreſſe.] Hæc pars iterum ſubdiuiditur in 3. partes. in prima declaratur profeſſio expreſſa: in ſecunda profeſſio tacita: in tertia demonſtratur differentia inter eas. ſecunda ibi, tacite. tertia ibi, verum autem. Quoad primum CASVS ita figuratus. Quidam Scholares ingreſſi ſunt Religionem D. Franciſci, ſed in profeſſione emittenda nõ eundem modum obſeruarunt, ſi quidem profeſſionem fecit vnus ex eis à principio, alius intra annum, & alius poſt annum, quæ de re fuit quæſitum quid iuris, & primo nulla diſtinctio videbatur attendenda, ſed ſatis erat voluntatem ingredientis obſeruare, cum profeſſio ſimpliciter monachum faciat. § 1. ſupra eod. Sol. tamen vt hic habetur, quia aliquando neceſſarium eſt periculũ facere de ingrediente, & hoc erit ſecundum qualitatem caſus com. Non obſtat obiectio, quia profeſſio in illo §. accipitur large, & impropie, hic vero proprie. Nota neminem eſſe regulariter recipiendũ ad Religionem niſi prius de eo factum ſit

ali-

aliquod periculum. Not. ſecundum argumentum neminem eſſe ad aliquod officium promouendũ niſi de eo prius aliquod periculum fiat. Not. 3. Religiones differre inter ſe etiam in tempore vt appellant probationis.

duorum, & per Abb. in cap. ad Apoſtolicam. extra eod. Vel dic ſecundo ꝙ prohibitio de qua in cõtrario cum concernat ſolum fauorem prohibiti, habet vim exhortationis tantum, & cum concernat fauorem prohibiti, non mirum ſi poteſt per eundem renunciari.

aut tacite. Expreſſe, vt ſi quis poſt annũ [a] probationis habitum ſuſcipiens monachalem regulis monaſterij obſtringi ſe velle profitetur [b].

Profiteri poteſt quis etiam ante annum ab ingreſſu. h. d.

Si tamen ante tempus [c] probationis regulariter præfinitum, is, qui conuerti deſiderat, habitum recipit, & profeſſionem emittit, Abbate [d] per ſe, vel per alium profeſſionem recipiente regulari obſeruantia obligatur [e], & vere monachus eſt cenſendus.

Ex cauſa poſt annum poteſt profeſſio differri, vt ſi ingreſſus monaſterium ſit incognitus. Et ſeruus triennio in monaſterio commoratus per monachationem ſit liber. h. d.

Quemadmodũ autem diſcretus Abbas ex cauſa [f] ante probationis tempus [g] profeſſionẽ recipere poteſt: ita ex cauſa interdum proferre [h]. Vnde ſi quis incognitus monaſterium ingredi voluerit, ante triennium [i] monachalis habi-

a ¶ Poſt annum.] Poſt tamen ætatem legitimam concor. cap. ad Apoſtolicã, eod. & cap. Conſaldus. 17. quæſt. 2. quandoque ſtatuitur biennium. 19. quæſt. 2. ca. monaſterijs. quandoque triennium vt infra eod. § proximo, & cum iura varia ſint circa tẽporum conſtitutionem, videtur id eſſe arbitrarium quod ſatis per Docto. admittitur. in dicto cap. ad Apoſtolicam. licet quidam inter caſũ & caſum diſtinguant, regulariter, tamẽ ſeruatur ſpatium anni. Sed an dicatur annum cõpleuiſſe, qui poſtquam ſtetit in monaſterio per ſex mẽſes exiuit, & interuallo interpoſito ſtetit per alios ſex menſes, & ſic poſſit ad profeſſionem recipi? & videtur poſſe; argum. l. fin. §. qui ſæpius. ff. de abig. In contrarium fac. l. interdum. §. quoties. ff. de publ. & hoc tenet Ab. in d. c. ad Apoſtolicam. licet quidam primam teneant.

b ¶ Profitetur.] Per quæ autem verba poſſit profeſſio fieri, & quæ ſint de illius ſubſtantia, habetur per Doctor. in cap. porrectum. eod.

ANT. TIM. Profeſſio expreſſa ſecundum Doctores quinque de neceſſitate requirit. Primo, quod profitens compleuerit 14. annum maſculus, fœmina, 12. cap. puella. 20. quæſtio. 2. cap. 1. de regul. li. 6. hoc veteres canones; vide tempus prorogatum vſque ad 16. per Conciliũ Tridentinũ licet in ſingulis requiratur 18 cap. quia in inſulis. de regul. Secundo, ꝙ profeſſio fiat ei, qui poteſt religioni incorporare, vel de eius licentia. Tertio ꝙ fiat religioni approbatæ. cap. vnic. de vot. & vot. red. in 6. Quarto quod prælatus requirat conſiliũ capituli. Quinto ꝙ fiat de tribus votis, vide quæ p Concil. Trid. de profeſſione ordinata ſunt. ſeſ. 25. cap. 15. 16.

c ¶ Ante tempus.] Sed contra: quia profeſſio facta ante annum non tenet. cap. Conſaldus, 17. quæſtio. 2. iuncto cap. vides. diſtinctio. 50. & cap. quæ contra ius. de re. iu. in 6. & l. non dubium. C. de ll. Item contra de cap. 2 & cap. 3, eo. in 6. Sol. hic legis prohibitio non habet perpetuam prohibitionis cauſam, ideo actus in contrarium geſtus non annullatus, not. in d. cap. vides, & in cap. tua. de ſponſa.

Prohibitio legis.

fac. diſtin. 4. §. hæc & ſi legibus. l. ſi quis in conſcribendo. C. de pact. Vel aliter dic, quod vbi prohibitio fit ſimpliciter fauore prohibiti non impeditur obligatio, quæ quæritur Deo principaliter, ſed tantum obligatio quæ quæritur homini: quia in dubio, non videtur de hoc lex cogitaſſe: fac. c. debitores. de iur. iuran. Aliter etiam ſol. Ioan. And. vt habetur in d. cap. ad Apoſtolicam. diſtingue tamen hanc materiam, vt habetur in d. cap. 2. cap. 3. eod. in 6.

d ¶ Abbate.] Sed numquid ſolus Abbas ſine capitulo poteſt recipere quẽ in monachum, & videtur poſſe. cap. ad Apoſtolicam. eod. & videtur innuere hæc littera. Plures contra quòd immo de neceſſitate teneatur requirere conſilium capituli: aliàs receptio non valeat: vt habetur in cap. nouit. ext. de his quæ fi. a prælato. tale tamen conſilium non tenetur ſequi. vide per Abb. in ca. porrectum. eod. & quod not. in c. fi. eo. in 6.

e ¶ Obligatur.] Cap. non ſolum. & cap. conſtitutione. eod. in 6. quæ ſunt cõtra. Solu. licet in monaſterio mendicantium ante annum profeſſus non obligetur, in ſpecie eorum religioni, obligatur tamen in genere ad religionem, quam elegerit, & hoc ſpeciale eſt in mendicantibus, de quibus non loquitur hic.

f ¶ Ex cauſa.] Iuſta & rationabili non autem ſi inhiet ad patrimonium monachandi. nam hoc caſu licet profeſſio valeat, reſpectu tamen finis malefaceret, & ob id bona monaſterio non applicarentur. ca. conſtituit. 20. quæſtio. 3. Abb. in capitulo præter. de offic. deleg. & in capitulo in præſentia. de proba. & in capitulo cum dilectus. de his quæ vi me. cau.

g ¶ Tempus.] Scilicet ordinarium vnius anni, cum alioqui ſit arbitrarium: vt not. ſupra eod. §. proxim. & in capitulo Conſaldus. 18. quæſt. 2. & innuit hæc littera.

h ¶ Proferre.] Id eſt, protelare, & in longius ducere, quia contrariorum eadem eſt diſciplina.

i ¶ Ante triennium] Sed cum iſte deprehẽſus ſeruus furtum fecerit ſui corporis, quomodo rem fur-

tiuam uſucapit triennio, cum nec ſpatio longi tẽporis poſſit ſeruus fugitiuus præſcribi : ut l.j.C.de ſer.fugit.Reſpond. operatur hoc fauor eccleſiæ. Poſſet tamen dici, quòd eccleſia debet recompenſare damnum domino.14.q.6.c.comperimus.ſimile eſt in cap.quæſt. 17.q.4.

Fauor eccleſiæ tollit uitiũ furti.

riei ſunt in publico, monachi latent.

f ¶ Euadet.] Nota ergo hic, ꝙ in habentibus ſymbolum facilis eſt tranſitus: nam hic ſeruus, ſi fiat de laico monachus, licet domino illum intra annũ recipere, ut hic & in ca.ſi ſeruus.diſt.54. Sed ſi fiat primo clericus, & poſtmodum monachus, etiam domino inuito, forte hoc operatur characteris impreſſio: non tamen ut a ſeruitute, ſic a contractu, uel delicto ante ingreſſum perpetrato liberaret, ut per Abba.in c.1. de eo qui furt.

...tus[a] concedendus nõ erit; ne ſi forte poſt annum ſtatim præſtetur, poſtea ſeruus, aut alias inhabilis[b] ad monaſterium deprehendatur[c]. Quod ſi ſeruus[d] per triennium[e] in monaſterio commoratus, poſtea monachus effectus fuerit ex hoc liber etiam efficietur.

Ordinatus ignorante domino ſi fiat monachus, fit liber. alias dominus poteſt intra annum recipere ſeruum. hoc dicit.

Quinnimo ſi prius ignorante domino ad ſacra miniſteria ordinatus monachus fieri elegerit, iugum ſeruitutis euadet[f]: aliàs intra vnius anni ſpatiũ domino & ſeruilem fortunam probare[g], & ſeruum ſuum recipere licebit.

Prædicatores, minores, & mendicantes nõ poſſunt pro-fiteri ante lapſum anni, & recipientes profeſſionem puniuntur. h.d.

Quod tamen de facultate recipiendi ante annum profeſſionis dicitur, nõ eſt perpetuum. Prædicatores enim, & Minores[h], alijque Mẽdicantiũ[i] ordines ante annum[k] probationis elapſum quemquam ad ſui ordinis profeſſionẽ, vel ſæculi renunciationẽ faciendam, recipere non poſſunt. quod ſi forte contra fecerint, & is qui ſic receptus fuerit, eorumdem ordini minime alligabitur, & receptores à receptione ad profeſſionem quorumlibet ſuſpenſi, tam excommunicationi, quam alijs pœnis[l], quæ huiuſmodi regularibus pro culpis infligi ſolent[m] grauioribus ſubijciẽdi erunt.

a ¶ Habitus.] Videtur ergo, quòd tempore probationis debeat eſſe in habitu priore, & proprio, non monachali. cap. legem. diſtinct.53. & cap. multos. diſt. 54. & cap. ſuper eo. ext. qui cler. vel nouẽ. Probabilius tamen videtur, quòd debeat eſſe in habitu monachali, cum non aliter poſſit experiri aſperitatem ordinis, & ꝙ hic dicitur concedendus non erit, intellige cum effectu, ita ut eum reijcere non poſſit: ut not.in cap. fin. 17. quæſt.2.

b ¶ Inhabilis.] Puta oneratus ære alieno. de quo dic vt late per Anton. de Butr.in cap.1.de obligat. ad ratio. redden.

ANT. TIMO. Plura ſunt quæ reddunt aliquem inhabilem, & prohibent ne poſſit fieri monachus, uel religioſus. Primo ſi non ſit debitæ ætatis, cap. ad noſtrã. de regul. Secundo ſi ſit ſeruus, ut habet hic. Tertio ſi ſit obnoxius debitis. Quarto ſi ſit in dignitate Epiſcopali ſine licentia Papæ. Quinto ſi conſummauerit matrimonium, uel poſt ſponſalia rẽ cum vxore habuerit. Sexto ſi coacte, & non voluntarie, cap.1. de regular. uide Summiſtas in uerb. religio.

c ¶ Deprehendatur.] Caueri ergo debet, quòd infirmari, uel vituperari poteſt. ſupra. qui promou. nõ poſ in prine.

d ¶ Quod ſi ſeruus.] Sumitur ex c.ſi ſeruus. a verſ. debent enim diſt.54.

e ¶ Per triennium.] At ad clericatum extra clauſtrum annus ſuffi:eret vt not. in c.ſeruus a.uerſi. debent enim. diſt.54. Diuerſitatis ratio eſt: quia cle...

g ¶ Probare.] Puta probando, ꝙ illum cepit in bello licito; nam & fideles ita capti ſerui fiũt, vt per Ab. in c. 1. de conuer. infid. licet. conſuetudo non videatur hoc ſeruare, vel alio modo legitimo: & fac. c.ſi ſeruus. diſtin. 54. Annus autem iſte incipit domino currere à die ſcientiæ: non autem ordinationis ipſius ſerui: vt no. in d. c. ſi ſeruus.

h ¶ Et Minores.] Cap. 2. & c.3. eo. in 6.

i ¶ Medicantiũ.] Cap. eod. in 6.

k ¶ Ante annũ.] Sed an poſt annum præſumatur profeſſio, niſi probetur? Reſpond. negatiue; cum ſit facti, & ita Abb. in ca. nuper. de teſtib.

l ¶ Alijs pœnis.] Not. ꝙ quis multiplici pœna punitur. Ratio: quia altera per ſe non ſufficiebat, not. in cap. at ſi clerici. in ſi. extr. de iud.

m ¶ Solent.] Inſpecta ipſa conſuetudine, & ordinationibus, quæ ſunt ſecundum regulam.

Tacite. CASVS Quidam accepit habitũ Religioſorum Sancti Franciſci, ipſumque vltra annũ retinuit, ſed nunquam expreſſe declarauit uoluntatem ſuã perſeuerandi in Religione, unde quæſitũ fuit an propterea teneatur ad regulam eius, & cũ non conſtet de voluntate ſua, negatiue erat reſpondendũ. Solut. tamen eſt tenenda quam hic legimus, ſiquidem idem eſt voluntatem declarare factis, & verbis: non obſtat obiectio, quia

Io. Bapt.

quia uoluntas eius qualitate facti fuit declarata. Not. primo taciti & expreſſi eandem eſſe virtutem in iis quæ reſpiciunt ſalutem animæ. Not. a. uitam hominis debere eſſe talem, qualis eſt habitus. S. pe nul. ſup. de vita, & honeſtate prælat.

a ¶ Coniecturis.] Quales ſunt, quæ hic ponuntur ſtatim: vel quia ipſemet fuit cōfeſſus, uel confitetur nūc, ꝙ voluit relinquere ſæculum ſecundum Inno. & Hoſt. in cap. ſtatuimus. eod. vel quia dimiſit beneficium, qđ habebat non proteſtando, ꝙ non intēdit per hoc dimittere ſeculum, uel de bonis propriis diſponendo, vt no. in ca. conſuluiſti. & cap. ſtatuimus. in antiquis. & in cap. non ſolum. eod. in 6. Habitus ergo etiam nouitiorum cum propoſito mutandi vitā obligat quem religioni, ſaltem in genere, ut non poſſit ad ſæculum amplius redire. Sed an talis vſque adeo ſit verus monachus, ut matrimonium poſtea contractum non teneat? Reſpon. vt late not. per Abb. in d. cap. conſului, & per eundem in cap. conſuluit. qui cler. vel vouent.

Delatio habitus tacitam oſtendit profeſſionē, & vnusquiſque debet ſe conformare cum habitu, quem gerit. h. d.

Tacite profitetur quis, cum idoneis coniecturis[a] apparet, ꝙ perpetuo vult domino in religione[b] ſeruire, & vitā ducere monachalem; vt puta habitum poſt annum[c] retinendo, vbi is nouitiis, & profeſſis, communis & indiſtinctus[d] eſt: vel profeſſorum[e] habitum ſuſcipiendo, vbi is diſtinctus habetur. Vnde[f] & Toletano Cōcilio[g] inductū eſt, vt clerici qui ſe fingunt[h] habitū, & nomine monachos, & nō ſunt, corrigantur, & veri monachi[i] fiant.

Ponit differentiam inter expreſſam, & tacitam profeſſionem. h. d.

Vtrum autem quis expreſſe profeſſus fuerit, an tacite, interdū multum[k] intereſt. Expreſſa enim profeſſio, etiā ſæculari habi-

b ¶ In religione.] Scilicet approbata, cap. vni. de uoto in 6. & cle. i. eod. Secus ergo, ſi extra religionem, quantocumque tempore portauerit talem habitum: vt in cap. vt clerici. eod. & in cle. eos. vbi not.

c ¶ Poſt annum.] Scilicet cōpletum; licet non exceſſerit: vt not. in cle. eos. eo. Debet ergo is, qui nō uult obligari, talem habitum intra annum deponere, qđ intellige de pubere, & de eo qui ſponte recepit: uel ſaltem portauit, ut ibidem not. Item intellige, niſi deferens contrarium fuerit proteſtatus: vt per Abb. poſt antiquos in cap. vt clerici. eo.

d ¶ Indiſtinctus.] Etiam ſi eſſet aliqua diſtinctio latens; ut quia licet non ſit differentia in colore, & ſciſſura; differentia tamen eſt, quia habitus profeſſorum benedicitur, non autem nouitiorum. Vel quia habitus profeſſorum datur ante altare, nouitiorum in alio loco. Vel quia habitus profeſſorum datur per Abbatem, nouitiorum per alium. Et hāc materiam intellige, ut habetur per Abb. in c. ex parte. eod. & in cle. eos. eod. vbi copioſe ſcribitur.

e ¶ Profeſſorum.] Hoc caſu ſecundum Abb. in ca. ad noſtram. eo. in fin debent quattuor concurrere, ſcilicet diuerſitas habitus, ſcientia, libera uolūtas, & tridui perſeuerantia; quibus cōcurrentibus obligatur quia religioni in genere, non in ſpecie. Idem tenet Abb. in cap. ſuper eo.

f ¶ Vnde.] Ideſt. hac ratione delationis habitus, de qua dixerat immediate.

g ¶ Concilio.] Vt in c. clerici. extr. eod.

h ¶ Fingunt.] Ex cauſa non honeſta; puta iocoſe, vel cauſa explendæ libidinis: Not. per gloſſ. & Abb. in cap. ex tuarum. de priuil. & fac. 27. quæſt. 1. ca. vidua, & cap. ex litteris. de ſponſal. Vel intellige de his, qui deferunt habitum extra monaſteriū, ſecundum Hoſt. & Inn. quos ſequitur Io. And. in cle. eos. eod. & ponit Abb. in cap. porrectum. eod. Vel loquitur de his, qui proteſtātur, quòd per delationem habitus nō intendunt profiteri, vt per Abb in c. ut hi qui. eod. Vel intellige de his, q ingrediuntur monaſterium, ubi non ſeruatur regula antiqua: ut ibidē per eundem, & de hoc late per Archid. & alios in cap. quod interrogaſti: diſtin. 27.

i ¶ Veri monachi.] Supple, uel ueri clerici, ut in cap vt clerici eo. vnde ſumitur. Datur enim optio, vtrum velint eſſe clerici, uel monachi. ſimi. in cap. cum cauſam. de elect. & arg. 16. quæſt. 1. cap. nemo poteſt. argu. contra. 27 quæſt. 1. cui duo. & c. quid interrogaſti. diſt. 27. Sol. ut not. in d. cap. ut clerici. & not. hic, & in ca. tuarum. de priui. vbi glo. & Abb. quod ubi conſtat de animo deferentis habitum; ſcilicet quod non intendit profiteri, talis delatio, quantumuis diuturna, non inducit profeſſionem. Secus tamen ſi quis monialium habitu indutus in monaſterio monialium profiteretur: quia ſecundum Io. And. quem etiam ſequitur Abb in d. cap. tuarum, valet talis profeſſio, licet is compellatur intrare monaſterium monachorum.

Vtrum autem. C A S V S. Dubitatum fuit inter ſcholares an inter profeſſionem tacitam, & expreſſam ſit aliqua differentia. & primo negatiue uidebatur reſpondendum, quia per vtranque Religioſus dicitur uoto Religionis obligatus. Sol. tamen vt hic legimus, ſiquidem votum ita obligat ſicut ſuus modus viuendi, & ideo effectus eſt diuerſus, & obiectio non tenet. No. quod cauſa obligationis aliquando conſideratur ſimpliciter & aliquādo cum aliqua qualitate adiecta, & hinc eſt quod effectus poſtea reperitur diuerſus. arg. S. per reſcriptum. ſup. de collation. Io. Bapt.

K ¶ Interdum multum.] Interdum etiā nihil quo ad quædam; ut ecce profeſſio tacita inducta per lapſum anni non habet triduum ad pœnitendum, pro ut nec expreſſa: licet aliud ſit in tacita, quæ per aſ-

ſumptionem habitus intra annum inducitur: ut no. in ca. 3. eo. in 6. vnde ſumitur. Item quo ad diſſolutionem poſtea contracti matrimonii nihil inter expreſſam, & tacitam intereſt; quia ſemper dirimit, Io. And. in d. cap. 3. Abb. in cap. cum virum. eo. in antiqq.

annum probationis. Solut. vt not. in cap. beneficium eo. in 6. Et idem erit ſi ingreſſus non habeat quidem ius in re, ſed ad rem tantum: quia eadem ratione tale ius non creditur perire, ut ibidem ab eodem not. Sed numquid contra, conſtituto in probatione poterit beneficium conferri. Et non puto, cum hic ſit ſtatu dubius l. qui ſtatus. ff. de re mili. & l. qui de libertate ff. de lib. cau. & quia per hoc induci poſſet ad religionem dimittendam, quod eſſe nō debet, 14. quęſt. 2. cap. bonæ rei. & cap. quorundam, de elect. & capit. cum & plantare. de priui. quod intellige de beneficio, quod per regulares poſſideri non poſſet: ad Epiſcopatum autem in ſæculari vel regulari Eccleſia eligi poſſet, cap. nullus. de elect. in 6. & §. propterea. infra. eod. Sed numquid talis uocandus erit ad electionem Epiſcopi, ſede vacante, ſi ſit in monaſterio vicino? Reſpondeo, vt proliae nota. In dicto cap. beneficium.

tu non mutato a, illi religioni pręciſe b obligat, quî quis profeſſus fuerit. Tacite vero facta infra probationis annum, per habitus, qui profitentib⁹ tantum datur ſuſceptionem, non illi ſpecialiter, cuius eſt ſuſceptus habitus: ſed generaliter religioni recipientem obligat, dum tamen legitimæ ſit ætatis ac ſciens, & prudens c triduo d in eius habitus delatione perſeueret.

Beneficium non vacat per religionis ingreſſū antē profeſſionem, niſi de conſenſu ingreſſi. h. d.

Et ſi contigerit, eū qui religionem ingreditur, beneficium retinere, intra probationis e annum non erit alicui cōferendum f, ſed interim per alium aſſignata ſibi cōgrua de prouentibus portione g, beneficio h inſeruiendum erit, ſi tamen ingreſſi ad id accedat aſſenſus i; aut quod mutare voluerit liquido appareat, aut legitime profeſſionē k emiſerit, beneficium alteri libere conferri poterit.

a ¶Non mutato.] Cap. ſicut. eo. in antiq. cap. 3. eod. in 6. habitus enim non facit monachum, ſed profeſſio regularis, c. porrectum. de regulari.

b ¶Præciſe.] id eſt, abſolute, & neceſſario, & ſine diſtinctione: ut not. in c. contra Chriſtianos, de hære. 1. in 6. & per Abb. in cap. ex parte. de reſcri. fac. l. miles. §. decem. ff. de re iudi. & l. ſed & hæ. §. pen. ff. de procur. & de hoc verbo traditur per Legiſtas in l. omnes populi. ff. de iuſtit. & iur. & in l. ſi pulatus ſum damnum. ff. de ver. obl. per Bal. in aut. hodie. de iud. & in l. 2. C. d̄ execut. re. iud.

c ¶Sciens, & prudens.] Secus ſi forte laboret furore, c. ſicut. eo. uel infinitus defetat cap. cum virum. eo. & 20. q. 3. c. præſens.

d ¶Triduo.] Similis dilatio temporis in l. fin. C. de erro: aduoc.

Io. Bapt. Et ſi contigerit.] CASVS. Quidam Canonicus Mediolanenſis mens amicus deuotione motus ingreſſus fuit Religionem Capuccinorum, & cum haberet præbendam fuit dubitatum an tale beneficium ſit factum uacans, cum Regulares ſint incapaces huiuſmodi beneficiorū ſecularium, cap. 2. & ibi Docto. de ſtatu monachor. Solut. tamen vt hic legimus, quia poteſt de Religione exire, & vitam clericalem ducere. non obſtat obiectio ſiquidem ipſa tenet de Regulari profeſſo. Not. inde argumentum, quod beneficia non dicuntur vacantia propter contracta ſponſalia, ſed ſolū propter contractum matrimonium: quia ſponſalia diſſoluuntur. §. diſſoluuntur. infra de ſponſ.

e ¶ Probationis annum.] Sumitur ex cap. beneficium. eod. in 6. & per hanc literam dici poſſet, quòd ſi minor 14 ann. religionem ingrediatur, beneficium ſuum ante finem anni 17. ſtante Concilio Triden. ſeſſ. 25. ſub titulo. de reg. cap. 16. conferri non poterit: ut not. per Io. And. in d. ca. beneficium.

f ¶Conferendum.] Immo contra cap. ex tranſmiſſa. de renunc. vbi tenuit collatio facta intra

g ¶Portione.] Sed quid fiet de reliqua portione? Reſpondeo ſecundum aliquos, reſeruabitur conſtituto in probatione; licet actualiter dari non debeat, nam ſic non bene probaretur. Alii quòd in utilitatem Eccle. expendetur. Alij aliter, ut not. in cap. beneficium. eo. in 6.

h ¶Beneficio.] Etiam ſi ſit curatum.

i ¶Aſſenſus.] Et in his terminis eſt forte intelligendum. cap. ex traſmiſſa. de renunt.

K ¶Profeſſionem.] Non ſolum expreſſam: ſed etiā tacitam, cap. beneficium. eod. in 6.

Io. Bapt. Is quoque.] CASVS. Quidam fecit uotum ingrediendi Religionem Ieſuitarum, poſtea pœnitentia ductus cogitabat de promotione ad dignitatem Eccleſ. ſecularem, & ſi eam non obtinuiſſet de ingreſſu alterius Religionis, unde fuit quæſitum quid iuris, & primo videbatur dicendum, talem debere gaudere in hoc plena libertate, quia coacta ſeruitia Deo non ſunt grata § 1. in fin. ſupra eod. Solu. tamen vt hic habetur, quia uotum à principio eſt voluntatis, ſed ipſum obſeruare eſt neceſſitatis, qua ratione ſuadente nec etiam obiectio tenet. Not. minus perfectum contineri in magis perfecto, quando ſunt eiuſd. ordinis; Not. 2. votum conſiderari aliquando

do

Qui vitam regularem vouit, monaſterium ingredi debet, non obſtante quod fuerit prælaturam conſecutus. h. d.

Is quoque, qui votum de ingreſſu religionis cõpos mentis[a] emiſit[b], vt monachus fiat cogendus erit. Vſque adeo enim Deo voti ligat emiſſio, vt etiam ſi quis poſt votum prælaturam fuerit conſecutus, Domino tamẽ promiſſa reddere ſit compellendus[c].

Per votum ſolemne derogatur ſimplici. h. d.

Illud quæri poteſt: Si quis poſt votum de certa religione intranda[d] emiſſum aliam religionem etiam laxiorem[e] ingrediatur, & in eadem profiteatur, ibidem ne poſſit voto non obſtante priore licite remanere[f]? in qua ſpecie cũ per ſecundum ſolemne votum priori ſimplici derogari potuerit, reſponſum eſt, poſſe monachum in ea religione, in qua profeſſus eſt remanere: eidem tamen pro voto non cõpleto, pænitentiam[g] imponendam.

Votum ſimplex, & ſolemne, quid. h. d.

Eſt autem in propoſito votũ ſimplex[h], quod non eſt aliqua profeſſione munitũ. Solemne vero eſt, ꝙ quis per profeſſionem tacitam, vel expreſsã comprobauit.

do ſimpliciter, & aliquando certa ſolemnitate adhibita, & hinc dantur de ea duæ ſpecies.

a ¶ Compos mentis.] Licet ſit corporis impotens, infirmitas enim quantumuis grauis nullitatem actus non inducit, niſi mentis exilium inducat. ca. ex tranſmiſſa. ubi Ant. & Abba. de renunc. fac. cap. Gonſaldus. 22. q. 2. ſed furioſus etiam ſi benefaciat ſanæ mentis non præſumitur. cap. ſicut. vbi Abba. coſ. fac. not. per legiſtas. in l. furioſum. C. qui teſt. fac. poſſ.

b ¶ Emiſit.] Vel furore liberatus ratam profeſſionem habuit, vt ca. ſicut. eod. ſed an ſufficiat tacita ratihabitio? Reſpon. vt not. per Abb. in d. ca. ſicut. in fine.

ANT. TIMO. Eſt autem uotum ſecundum S. Thomam deliberata, & ſpontanea promiſſio Deo facta de his, quæ ſunt Dei 2. 2. quæſt. 88. art. 1. vide Magiſt. in 4. ſent. diſtinct. 38. & ibi Doct.

c ¶ Compellendus.] Quia debet prælaturam dimittere, & monaſteriũ ingredi, licet poſtea canonice electus Epiſcoparum recipere poſſit, cap. per tuas. de vot. & vot. red. & ex hoc nota differentiam inter matrimoniũ carnale, & ſpirituale: nam carnale tollit uotum prius emiſſum matrimonio non conſonum. cap. 1. de voto & voti red. in 6. ſecus in ſpirituali, ut hic, & in d. cap. per tuas. nam inter Epiſcopum, & Eccleſ. contrahitur matrimonium ſpirituale, cap. 2. de transla. & ſup. de concep. vſu. ſubl. §. 1. & tamen per hoc matrimoniũ non eſt ſublatum uotum religionis præcedens, & ſic carnale videtur fortius. Sed contra videtur ca. qui poſt. eod in 6. & infra eo. § prox. Solu. vt ibi in uerb. remanere. An autem quod dicitur habeat locum in aliis dignitatibus diuerſis ab Epiſcopatu, vide per Abb. in d. cap. per tuas.

d ¶ Intranda.] Nota verbum: quia aliud eſt religionem profiteri, quod poteſt fieri etiam habitu non mutato, cap. ſicut. & c. porrectum. eo. in antiq. & c. conſtitutionem. eo. in 6. quia habitus, & c. aliud vouere de intrando, vel profitendo, & tunc loquitur hic, & c. qui poſt. eo. in 6. Sicut & diuerſum eſt vendere a promiſſione de uendendo.

e ¶ Laxiorem.] Quia de arctiori nõ dubitatur: quia etiam ꝙ eſſet profeſſus poſſet ad ſtrictiorem tranſire, c. licet. eo. Voluntas enim, & propoſitum non infringit, qui commutat in melius, cap. peruenit. de iureiu. cap. ſcripturæ. de uo. & vot. redemp. & ſic non eſſet locus tunc pænitentiæ imponendæ. de qua hic ſecundum Archi. vt not. in ca. qui poſt. eo. in 6.

ANT. TIMO. An quis poſſit uotum factum commutare in melius ſine prælati auctoritate, eſt quæſtio apud Theologos, de qua vide per S. Thom. 2, 2. quæſt. 88. art. 12. quo in loco fuſe Caietan. examinat hãc quæſtionem. Nota præterea ſecundũ ſententiam S. Thom. quod poteſt etiam regularis accedere ad laxiorem regulam ſi melius obſeruetur 2. 2. quæſ. 189. art. 8.

f ¶ Remanere.] Sed contra ſup. eo. §. proxi. & cap. per tuas de voto, & voti redempt. ubi cõiugium ſpirituale quod non videtur minus eſſe efficax profeſſione, non præiudicat ſimplici uoto de religione intrãda; immo debet quis prælaturam deponere, vt uotum impleat. Sol. in contrariis promotus habebat conſcientiam erroneam, quam deponere non poterat. vnde erat ſequenda. facit, quod not. in cap. per tuas. de ſimo. vel ſol. vt per Abb. in c. per tuas. eod.

g ¶ Pœnitentiam.] Quæ tanto debet eſſe durior quanto fuit uotum manifeſtius cap vnt. de vot. & vot. red in 6. ca 1. de pæni & remiſ. & no 33 q 4 ca. nemo. & diſt. 81. ca. clericus ſolus & d. 19 ca. Anaſtaſius. & c de homine de celeb. miſſ.

h ¶ Eſt autem.] Ca. vni. de vot. in 6. unde ſumitur

¶ Is igitur.] Hæc pars ſubdiuiditur in 2. par. in prima habetur qualis debeat eſſe vita monachorum, in ſecunda qualiter ſuperiores, inter eos ſint eligendi. ſecunda ibi, ut autem. Quoad primũ CASVS ita figuratur. Quidam Religioſi humiliati Io. Bapt.

 nun-

nuncupati nolebant pœnitentia ducti in monaſterio Superiori obedire, & uitam Regularem ducere, ſed bona poſſidere, ad aliam Religionem cogitabant tranſire, de proprio monaſterio exire, ac etiam nonnulli ad uitam clericalem uolebant promoueri, unde fuit quæſitum quid iuris, in quibus omnibus uidebatur de iure eis licentiam eſſe cõcedendam, quia omnia illa quæ ſunt perfectionis ſunt quoque liberæ uoluntatis, iuxta dictum Euangelicum: Si uis perfectus eſſe &c. ſi uis dicit text. quibus accedit cap ſin. 14. quæſt. 1. Sol. tamen prout in hac parte habetur quia iſti Religioſi à princ. ad talem uiuendi Regulam ſeipſos obligauerunt, qua ratione ſuadente aperte conſtat etiã obiectionem non tenere, ſiquidem ipſa locum habet in princip. ſecus autem poſtquam facta eſt obligatio de tali uiuendi regula. Not. uitam Regularem reduci ad hoc cap. vt monachus in Religione non ſolum tria uota Religionis obſeruet, ſed etiam in ea perſeueret, & de tranſitu ad aliam uitam regulariter non cogitet. Not. 2. Religiones differre inter ſe ſecundum magis & minus perfectum, & hinc eſt licitum eſſe aliquando tranſire de vna ad aliam. cap. licet. eod. & ibi Doct. Not. 3. inter fideles dari tria hominum genera, videlicet laicorum, Clericorum, & Religioſorum, quibus poteſt addi quartum nempe, illorum qui à Doctoribus dicuntur gerere certum uiuendi modum, vt ſunt confratres alicuius ſpiritualis Confraternitatis. de quib. per Doct. in cap. 2. de for. compet.

a ¶Semel.] Immo contra: quia adhuc habet triduum ad deliberandum poſt talis habitus ſuſceptionem, cap. ad noſtram. eo. Sol. hic in eo, qui prius nouit ingreſſum religionis, & poſtea habitum ſuſcepit, ibi in eo, qui exorſus eſt à ſuſceptione habitus, & cum dubitari poſſit quo id animo fecerit, ideo datur triduum ſecundum Abb. in contrario. uel in cõtrario fuerat quis illectus, & erat vicin[a] pueritiæ, & nõ fuerat in probatione, ut no. in c. ꝑ hui⁹. 20. q. 3.

ANT. TIM. Vnde adeo verum eſt hoc ſecundum S. Tho. quod poſt perfecte abſolutam profeſſionem non poteſt amplius votum deſerere quod neque ipſe Papa poteſt facere quod ille, qui eſt profeſſus religionem non ſit amplius religioſus: ita tenet S. Th. contra aliquos iuriſtas aliter tenentes, vt inquit ibi 2. 2. q. 88 ar. 11. per decretalem ad monaſteriũ. de ſtat. mon. quod intelligendum eſt ſtãte

Semel factus monachus, cogitur remanere in monaſterio ſuo.

Is igitur qui legitima in ætate conſtitutus, habitum ſemel [a] induit ſpõte [b] religioſum propoſitum vltro ſuſceptum, deſerere non poterit: ſed proprio Abbati [c] obediens in caſtitate in proprio deget monaſterio.

Monachus non poteſt aliquid proprium habere, nec cõtra hoc poteſt Papa diſpenſare hoc dicit.

Sed nec aliquid proprium [d] poſſidere debet: & ſi quid habet, totum in continẽti reſignabit. Nam abdicatio proprietatis, adeo eſt annexa regulæ monachali; vt contra eam [e] nec ſummus Pontifex [f] poſſit licentiam indulgere. Et ſi proprietas apud quemquam inuenta fuerit in morte, is eſt Chriſtiana ſepultura priuandus [g], & ſepultus exhu-

monachatu nõ põt Papa diſpẽſare, ut declarat Caie. ibi. Sotus uero aliter ſentit de iu. & iu li. 7. q. 1. ar. 2.

b ¶Sponte.] Secus ſi coacte, cap. 1. & quæ ibi Doct. & c. ad noſtrã. eo. & 20. q. 1. c. ſicut. & q. 3. per tot. dũmodo talis ſit coactio, q̃ cadat in conſtãtẽ uirum, cap. cum dilectus, q̃d met. cauſ. Sed & conditionalis coactio impedit, ca. prolatum. quod met. cauſ. niſi quis ex timore propter maleficium intraret religionem, vt not. in cap. 1. d. quæſ. 3. Sed cõtra uidetur, quia coacta uoluntas, uoluntas eſt, c. merito 15. quæſt. 1. l. ſi mulier. ff. quod me. cau. Reſpõdeo in hac materia debet eſſe ſpontanea. fac. no. in ca. abbatem. quod me. cau. arg. contra in cap. maiores, §. ité quæ ritur. de bapt.

c ¶Abbati.] Sine cuius licentia, nec litteras quidem audebit a quoquam recipere: imo per Ab. in c. cum I. & A. de re iud. & aliter faciẽs, uel delinquẽs punietur ſolo Abbatis arbitrio ſine conſenſu capituli. Abb. in c. reprehenſibilis de app. ſed latius per eundem in cap. Ioannes. eo.

d ¶Propriũ.] De facto, & tãquã propriũ; ſed quãdo dicetur monachus propriũ habere? Reſp. ſecũdũ Io. And. & Ab. in c. cũ ad monaſteriũ. de ſtat. mon. q̃ñ non habet adminiſtrationẽ, & aliquid tenet illud celando Abbati. Vnde ſi hẽt adminiſtrationem, vel eſt in ſtudio cum licentia ſuperioris licite aliquid detinet, nec ob id dicitur habere propriũ ſi paratus ſit illud dimittere ad nutum ſuperioris. Facit, quia idem videmus in ſeruo, qui non dicitur habere aliquid proprium, licet habeat peculium. l. quam Tuberonis. ff. de pecul. & per Abb. in c. Ioannes. eod.

ANT. TIM. Diuitiæ vero in cõi retentæ non ſunt contra profeſſionem paupertatis religionis, ſeu monachalis, ſed proprio, unde habere aliquid proprium in communi non derogat perfectioni religionis, ita S. Th. 2. 2. quæſt. 88.

e ¶Contra eã.] Etiã ſi ſibi fuerit aliquid relictũ: quia nõ debet illud capere ſine licentia ſuperioris, cũ tale relictũ acquiratur monaſterio, ſecundum Abb. in c. cum ad monaſterium. eo. & latius in c. 2. de ſta. mona. & de hoc vide Concil. Trid. ſeſſ. 25. in tit. de regularibus. cap. 2. & cap. 3.

f ¶Summus Pontifex.] Aliqui dicunt, q̃ Pontifex poteſt prius facere de monacho non monachum, & eidẽ poſtea permittere, ut poſſit habere propriũ.

g ¶Priuandus.] Niſi in puncto mortis oſtẽderit contritionem: arg. cap. a nobis. de ſententia excom.

Exhu-

mandus.[a], prout etiā beatus Gregorius ſe feciſſe narrat.

Poteſt monachus tranſire ſolum in arctiorem religionē. h.d.

Sed nec temere[b] monachus de monaſterio in monaſteriū e migrare permittendꝰ eſt: niſi monaſterium ad quod tranſitum facere cupit, diſtrictius[d] exiſtat. Quo caſu nullo obſtāte priuilegio[e] prælatus monacho ſine difficultate debet tranſeundi licentiam indulgere[f], ne videatur propoſitum impedire diuinitus[g] inſpiratum.

Statur iudicio Abbatis, quę religio ſit arctior. h.d.

Quod ſi forte probabiliter dubitatur, vtrum quis velit ad ordinem arctiorem tranſire, an ad laxiorem; ex charitate, an ex temeritate, ſuperioris eſt iudicium requirendum: ne forte angelus Satanæ in lucis[i] Angelum ſe transformet.

Mendicantes ſolum in ordinem Carthuſienſium migrare poſſunt. h.d.

Mendicantibus vero approbatis[x], qui prætextu arctioris ducendæ vitæ ad monaſterium confugiunt, etiam ſi auctoritate apoſtolica fuerint muniti, Clemens[l] quintus ſacro approbante Concilio interdixit, ne vocem aut locum in capitulo talis monaſterij haberent, neque ad prioratus administrationes, aut quęcumque officia aſſu-

a ¶ Eahomandus.] Si poſſit fieri ſine ſcandalo. c. ſuper. de ſtat. monach.

b ¶ Temere.] Nota duo, quæ requiruntur ad hoc, vt quis poſſit tranſire in aliam religionē. Primo, vt abſit temeritas, & leuitas. Scdo, φ religio, in quā, vult trāſire ſit ſtrictior, & fac. c. Ioān. & c. ſup eo. & c. ſane. & c. licet eo. & 20. q. 4. per totum.

c ¶ In monaſterium.] Sed cōtra vſ. φ trāſire de uno monaſterio in aliud, non eſt apoſtatare, c. ex par. de tēp. or. nec debet iſte trāſitus prohiberi, cū tā in primo, quàm in ſecundo, tria ſubſtantialia religionis obſeruenſ. Sol. immo large eſt apoſtata, vt no. per Ab. in c. Ioannes. sū ſi. eo. & licet hic in ſubſtantialibus nō ſit præuaricator: ē tñ quo ad obedientiā quā debet prælato, c. ſicut. de iureiur. Sed cui ex duobus monaſteriis applicabũtur bona illius trāſeuntis de uno in aliud; maxime ſi licite tranſeat? Reſ. vt per Ab. in c. qd' a te. de cler. coniu. & in c. ne religioſi. de reg. & in c. cum olim. a. de priuile.

ANT. TI. Quãdo ſit licitū trāſire de una religione in aliā, dicit S. Th. & enumerat tres cauſas. Primo, zelo pfectionis religionis. Secūdo, pp declinationē religionis a debita perfectione. Tertio, propter infirmitatem, vel debilitatem, ita 2.2. qō. 88. ar. 8. in primo caſu debet petere licentiam propter humilitatē; in ſecundo requiritur ſuperioris iudiciū; in tertio eſt neceſſaria diſpenſatio. verum quia hodie data ſunt multa priuilegia regularibus, ideo non eſt facile ſine licentia Papæ tranſire de religione in religionē, & non incidere in excommunicationem per Bullā Martini quinti, quæ incipit viam ambitioſę; & Sixti quarti incipiēte, regimini.

d ¶ Diſtrictius.] Quid dicemus de eo qui intrauit religionem ubi non ſeruabatur regula antiquitus inſtituta. demum monaſterium reformatur, numquid is qui fuit ingreſſus diſſolutionis tpe, poſſit compelli ad obſeruantiam regulæ reformatæ? Reſ. vt per Abb. in cap ſuper eo tit. Item ſciendum, φ per licitum tranſitum ad ſecundum monaſterium tranſiens eſt penitus a primo ſeparatus, etiam intra probationis tempus, & antequam profiteatur in ſecundo monaſterio: Abb. in cap. ex tranſmiſſa. de renunc. fac. not. per eundem in cap. Abbate. de verbo. ſignifi. Et forte non poterit amplius ad priorem religionem reuerti. De quo dic, vt per Butr. in cap. intelleximus de ætate & qualit.

e ¶ Priuilegio.] Cō cor. capit. licet. eo. Et ſic no. quòd vbi priuilegium poſſet diuinæ inſpirationi præiudicare. parum, aut nihil operatur.

f ¶ Indulgere.] Et ſi non indulgeatur nihilominus poterit monachus exequi propoſitū ſuū. fac. not. per Abb. in capit. admonet. de renunciat. vbi ampliat quod hic dicitur in clerico ſeculari uolente trāſire ad regularem vitam. Sed quid ſi talem licentiā non petiſt, an per Abbatem reuocari poſſit? quidam φ ſic: vt not. in capit. intelleximus. de ætate & qualit. & in ca. mandamus. 19. q. 3 Alii contra cap. ſane. eod. Dic vt per Ab. in c. licet eod.

g ¶ Diuinitus.] Facit ad illud, φ monachus electus in Papam poſſit inuito Abbate acceptare; cū talis electio credi debeat inſpirata diuinitus, de quo in cap. quàm ſit. 18. q. 3.

h ¶ Superioris.] Non intelligas de Abbate, qui immediatus ſuperior eſt monachi: quia non debet eſſe iudex quodammodo in cauſa propria: ſed de eo ad quem religioſus apppellaret, ſi grauaretur a ſuperiore immediato: vt per Abba. in capi. licet. eod. ſimil. 11. quæſt. 1. cap. peruenit. & capit. nullus. de iur. patron. authen. de ſanct. Epiſcopis. §. ſi a clero. col. 9.

i ¶ Lucis.] Capitu. nec mirum. 26. quæſt. 5. & 29. q. 1. §. 1.

K ¶ Approbatis.] Quales ſunt Prædicatores, Minores, Eremitæ S. Auguſtini, Carmelitæ. de quibus in cap. uni. §. ſane. de reli. domi. in 6. vbi habetur, qui ſint mendicantes: & nota, in clement. 1. eodem in glo. in uerbo quoſlibet.

l ¶ Clemens.] Cle. 1. eodem.

Martinus.

mi poſſet. Sed nouiſſime Martinus a quartus omnino vetuit, Mendicantes ad aliquem monaſticum ordinem, excepto ordine Chartuſienſium, ſine ſpeciali ſedis Apoſtolicæ cõceſſione trãſire, tam recipientibus quam receptis, ipſo facto, excõmunicationis pœnam incurſuris.

Abbates debent perquirere fugitiuos: & monachi non poſſunt præeſſe Eccleſiis parochialibus, licet ſecus ſit in regularibus. h. d.

Fugitiuos [b] vero debet Abbates ſollicite perquirere [c], & vt ad monaſterium, & frugem melioris vitæ reuertantur opportunis remedijs [d] prouidere, nec ordinarios [e] qui eorum ſuppleant negligentiam expectare.

Summatus eſt in §. præcedenti. h. d.

Singuli quoq; monachi per villas, & oppida non debent diſcurrere, nec per quaſcunque [f] parochiales Eccleſias diſponi. Qđ in regularibus cũ regulæ inſeruiant laxiori, ſpecialiter cautum non inuenitur: ideoq; illis cum minori difficultate parochialibus Eccleſijs præeſſe permittitur [g].

Quomodo, & qualis ſit eligendus in Abbatem. h. d.

Vt autem inuiolabiliter monaſtica diſciplina cuſtodiatur, de congregatione monachorum [h] Abbas eligendus eſt, quem ordo vitæ, & meritũ magis popoſcerit ordi-

a ¶ Moderamus.] Vt in extrauagantibus communibus, in ... quæ incipit, uiam ambitioſæ cupiditatis.

b ¶ Fugitiuos.] Sed quia dicetur fugitiuus? Reſp. ſecundum Ioann. Andr. & Abb. in capit. fin. eod. ille qui moraŧ extra monaſterium, & celat ſe Abbati. facit l. quia ſit fugitiuus. ff. de ædil. edict. Et eo ipſo, quòd religioſus recedit de monaſterio, & non eſt ſub obedientia prælati, eſt apoſtata. Inn. in cap. fin. de tenſuiat. Abb. in cap. fi. eod. Nouitius tamen, ſi ſine licentia ſuperioris recedat de monaſterio, non poteſt fugitiuus appellari: vt per Abb. in capitu. ſtatuimus. eod.

c ¶ Perquirere.] Et vagabundum recipere, ne animæ incurrat detrimentũ. Sed contra 27. q. 1. c ſi qua monachorum. & c. ſi quis rapuerit. Sol. illud vbi piſora monaſteria redarguũtur de diſſolutione. ita no ta. in cap. Ioannes. eod.

d ¶ Remedijs.] Puta excommunicando, & faciendo excommunicatũ denuntiari ab Eccleſiarum prælatis: vt per Abb. in ca. fin. eod. & circa hanc materiam plura remedia opportuna inuenit, & introduxit nouiſſime Concil. Trident. in ſeſſ. 25. ſub tit. de regularibus. c. 4. & cap. 5. & c. 11. & c. 13.

e ¶ Ordinarios.] Cap. quanto. de offi ord. & per Cõcil. Trid. ſeſſ. 25. in tit. de regula. cap. 14. Sed an monachus poſſit de licentia Abbatis perpetuo extra clauſtrum morari? Reſp. vt per Aba. poſt antiquos in cap ex reſcripto. de iureiur.

f ¶ Quaſcunque.] iſtam generalitatem declara, & intellige vt late habetur per gloſſ. Abb. & alios in c. 2. & in c. qđ Dei timorem. de ſta monac. vnde ſumitur. & uide per Ant. de Butr. in c. ſicut. de ſup negã. præla. Et uidetur notabilis hæc determinatio; cũ liceat monachũ de monaſterio detrahere gratia docendi; Immo (quod longe minus eſt) vt ſit Epi cubicularius. Abb. in cap. clerici. 2. de vita & hon. cleri.

g ¶ Permittiŧ.] Vt late hẽtur in c. qđ Dei timorẽ. de ſta. mo. & aliqđ per Ab. in c. cũ ad noſtrã. de elect. 10. Regu.

Vt autem.] CASVS. Monachi Auguſtiniani contendebant inter ſe de ſuperioribus eligendis, ſiquidem dicebant, quidam non eſſe ſuperiores eligendos, cum quilibet ſponte talem ſibi elegit uiuendi Regulam, quidam vero alii uolebant eos ſorte eſſe conſtituendos, quia omnes æqualiter ad eandẽ regulam tenentur. & propterea unus non uidebatur magis idoneus quàm alius, qua de re quæſitũ fuit quid iuris. Solu. ut hic habeŧ, ſiquidem fruſtra darentur regulæ niſi conſtituerentur aliqui, quorum uigilantia eſſent exequendæ, vt dicebat Iureconſul. in l. 2. ff. de origi. iur. ad hoc autem prudenter conſequendum non quilib. uidetur idoneus, iuxta doctri. Apoſto. dicẽtis: Oportet Epiſcopum eſſe irreprehenſibilem, & c. & c. conſtitutis. de appellat. Non obſtant obiecta, quia etſi aliquid promittat in obſeruando, tñ ſæpe eſt tranſgreſſor, qui ad obſeruantiam diſcrete & prudenter debet cogi, & ideo nõ quilibet indifferenter eſt idone'. No. neminem ad aliquod Regimen eſſe promouendum niſi peritus & prudens exiſtat circa pertinentia ad tale Officium, cum turpe ſit ignorare ius, in quo quis uerſatur l. 2. ff. de orig. iur. Not. 2. quod ſuperior, & ſubditi debent eſſe vnius & euſd. profeſſionis. No. 3. argumentum ſummopere utile fore in quolib. regimine conſtituere viſitatores, quorum opera ac etiam timore iuſtitia longe melius cuſtoditur.

h ¶ Monachorum.] Clericus ergo ſæcularis nõ eli getur in Abbatem, c. cum ad noſtram. de elect. & in c. cum in magiſtrum. eod. tit. immo non ſolum debet eſſe profeſſus, verum etiam expreſſe profeſſus, vt poſſit in Abbatem eligi. d. cap. cum in magiſtrum. vbi Abb. & not. ſupra. eo §. vtrum. & infra. §. proximo. Immo debet eſſe de eadem congregatione. c. Abbate. 2. 18. qõ. 2. & per tot. Niſi forte in tali congregatione non reperiatur idoneus: quia tunc ſumetur

ſumetur de alio, ea. quam ſit. 18. q. 2. ubi not. & ca. officij. de elect. vel niſi monachi huic fauori; ſcilicet, de ſuo gremio eligendi Abbatem renunciarēt, vt per Abb. in d. c. officij. arg. not. in c. cum inter canonicos. de elect. Electus tamen in Abbatē in alieno monaſterio non habebit amplius vocem in primo monaſterio, etiā ſi ex conſenſu capituli ſibi hoc reſeruauerit; vt per Abba. in cap. constitutus. de elect.

ANT. TIMO. Debet autem Abb. annum ſaltem 25. incępiſſe. Doct. in clemē. generalem. de ætat. & qualita. ordin. & eſſe preſbyter cap. 2. eod.

vel Magiſtratū, ſecūm diuerſa nomina taliū prælatorū: qui religioſis præſunt, c. fundamēta. & c. quorundam. & c. nullus. & not. de elect. in 6.

g ¶ Eligi.] Poſſet tā iſte non expreſſe profeſſus poſtulari, ſecūm Ioan. And. & Abb. in cap. 2. de teſtam. quia ius nouum c. nullus. de electio. in 6. loquēs de electione, cum ſit pœnale, nō extenditur ad poſtulationem. Itē poterit hic eligere, ſi ſit ſaltē tacite profeſſus: not. in dicto ca. nullus.

nari, vt vni [a] tantum pręſit monaſterio, qui cautus [b] ſit in regimine, humilis, & diſcretus; & cui monachi cum omni obedientia & deuotione ſubiaceant.

Non profeſſus non poteſt eligi in Abbatem, ſed bene in Epiſcopum. h. d.

Et propterea cum in magiſtrum [c] aſſumi nō debeat, qui formam diſcipuli non aſſumpſit, nec ſit præficiendus [d], qui ſubeſſe non nouit; Religioſus qui regularem ordinem ante non fuerit expreſe profeſſus in Abbatē vel ad aliā regulariū prælaturā [f] eligi [g] non poterit: quāquam ad epiſcopalem dignitatem talis in ſæcularibus, vel regularibus [h] Eccleſijs eligi minime prohibeatur.

Viſitatores creādi, & quid agere debeant. h. d.

Viſitatores quoque in capitulo creandi ſunt ſecundum formam generalis Concilij [i], qui viſitationis officium exequantur [k] & omnia, quę Viennenſi Concilio [l] conſtituta ſunt, fideliter obſeruari faciant: & de ſtatu monaſteriorum, & obſeruantis regularibus diligenter inqui-

a ¶ Vni tantum.] Concord. 20. q. 4. c. fi. & 21. q. 1. c. unū. Sed contra videtur c. 1. de priuil. in 6. & cap. cum ſingula. de præb. eod. lib. Sol. hic loquitur in monaſterijs ſeparatis, & in contrarijs loquitur in connexis & unitis: vt per Abb. in ca. fi. de reli. domi. fac. not. in cap. conſtitutus. de elect. Vel dic quod non poteſt præeſſe duobus monaſterijs. quod non negatur in contrarijs. ſimil. cap. de multa. de præb. & in c. cum noſtris. & ca. litteras. ſupra. de conceſ. præb.

h ¶ Regularibus.] Quaſi dicat interdum cathedralis Eccleſia ſęcularis eſt, Ideſt, ſæcularium canonicorū: interdū regularis: & vtroque caſu tacite profeſſos, in Epūm eligi poterit. Sed quæ ratio quòd in cathedrali regulari eligitur nō profeſſus, in alijs non? Reſpondeo ſecundum Laurē. Tanc. Goffr. Comp. ob excellentiā Epalis dignitatis, vt Epūs etiam ſæcularis immediate præſit monachis: vt not in c. nullus. de elect. in 6. unde ſumitur.

i ¶ Concilij.] Ca. pen. ext. de ſtat. monach. & ad hoc vide quæ ſtatuit Cōcil. Trident. in ſeſſ. 25. c. 20. ſub tit. de regularibus.

b ¶ Cautus.] Fac. ca. ſi quis. & c. Abbates. 18. q. 2.

ANT. TIMO. Habetis magnam auctoritatē in monachos ſuos, quos poteſt abſoluere ab omnibus peccatis, & cenſuris: niſi ſpecialiter alteri de iure reſeruatis, ſecundum Innoc. in cap. nuper. de ſen. excomm. & S. Thom. in 4. ſent. diſt. 18. q. 2. ar. 1. & Archi. Floren. par. 3. tit. 25. ca. 77.

c ¶ In magiſtrum.] Cap. cum in magiſtrum. de electio. & cap. ordinatos diſt. 59. & c miſerum. di. 61. & 16. quæſt. 1. cap. ſi clericatus.

d ¶ Præficiendus.] Simil. cap. indecorum. de ætat. & qualit & l. fin. C. de legi. tuto. & l. ſic eueniet. ff. de adult. & l. filium habeo. ff. ad Macedo. & 1. q. 1. cap. eſtote.

e ¶ Expreſſe.] Cap. nullus & cap. Indemnitatibus. de elect. in 6. Vnde cautela eſt, vt huiuſmodi profeſſio fiat in ſcriptis; vt electioni obſiſtentibus ſcriptura obijciatur, vt 27. q. 1. c. omnes feminæ. & 1. q. 7. c. ſaluberrimū, & no. in d. c. nullus.

f ¶ Prælaturam.] Puta prioratum, Guardianatum,

k ¶ Exequantur.] Sed quæri poteſt: An hi uiſitatores habeant iuriſdictionem ordinariam, an uero delegatam? Quidam, vt Innoc. & Goff. quòd ordinariam; cum habeant a lege, iuxta not. in cap. cum ab Eccleſiarū. de offi. deleg. & in l. more maiorum. ff. de iur. om. iud. & infra de iudic. §. eſt & alia. Alij quòd delegatam: cum in capit penult. de ſtat. monach. unde hic § ſumitur, dicat Ro. Pontif. Vice noſtra ſtudeant viſitare. Et hoc tenet Hoſt. quod & verius videtur cum talia uerba delegatam iuriſdictionem deſignent: vt not. in capit. 1. de cleric ægrot. in 6. & capit. cum aliquibus de reſcrip. eod. lib. & hanc uidetur firmare Abb. in d. cap. penul. in uiſitatoribus; licet ſecus dicat in præſidentibus.

l ¶ Viennenſi Concilio.] Quod habetur in Clem. 1. de ſtat. monach.

ANT. TIM. Viſitatores, qui habent ordinariam iuriſdictionem ſunt Epiſcopus, Archiepiſcopus, Archidiaconus, Decanus, Abbas, & Prælati religionum, & Legati Sedis Apoſtolicæ. Ordo autem,

quem

rāt[a]: & tā in ſpiritualibus, quam in temporalibus corrigant; & reforment quæ viderint corrigenda: & omnia ſecundum Honorianæ conſtitutionis[b] tenorem proſequantur.

Non debet quis inuenire vel fundare nouam religionem.h.d.

Nouiſſime[c] ſciendum eſt generali Concilio ſemel, atque iterum[d] cautum eſſe, ne quis in poſterum nouam religionem[e] inueniat[f]. Sed quòd q cunque ad religionē conuerti voluerit, vnam de probatis aſſumat[g].

Fundans nouum domum religioſam debet aſſumere regulam de approbatis.h.d.

Similiter etiam de ijs, qui religioſam domum de nouo fundare voluerint, cautum eſt, vt regulam & inſtitutionem de probatis aſſumant[h].

quem debent tenere uiſitando, eſt is, qui præſcribitur in cap. Romana de cenſi. lib. 6. Scilicet vt primo proponant uerbū Dei, deinde inquirant de vita, & conuerſatione miniſtrantium in Eccleſia, & de alijs quæ ſpectant ad officium. Religioſi vero ſua ſequantur inſtituta, & conſuetudines.

a ¶ Inquirant.] An autem per hanc poteſtatem, quæ reperitur data uiſitatoribus, derogetur iuri Epiſcopi, uide quod not. in capit. pen. de ſtat. mo.

b ¶ Cōſtitutionis.] Quā habemus in cap ſi. de ſtatu mo.

Io. Bapt. Nouiſſime.] CASVS. Quidam ſi: de: ex deuotione moti uolebant fundare nouam Religionem, cum antiquæ ſibi non placerent, fuit quæſitum ad iuris, & cū nos habeamus cultū Dei eſſe potius augendum capit. penult. de cōſtitut. affirmatiue erat reſpondendum Solu. tamen aliter hic facta fuit, quia ad ſedem tm̄ Apoſtol. ſpectat cognoſcere an expediat Eccleſiæ inuenire & conſtituere nouam Religionem, unde hac ratione conſiderata ceſſat quoque obiectio in contrarium adducta: No. grauiora non eſſe amplianda, vel mutanda niſi cum conſenſu, & cognitione legitimi Superioris: No. ſecundo nouos viuendi modos regulariter eſſe damnatos, ne temere recedatur ab eo quod diu bonum iudicatū fuit l. 2. ff. de conſtitut princ.

c ¶ Semel.] Vt cap. ſi. de relig. domi. in antiquis.

d ¶ Iterum.] Vt cap. 1. de relig. domi. In 6. Adde & tertio, vt extrau. Ioannes. 22. quæ incip ſancta. Romana.

e ¶ Nouam religionem.] Sed contra l. 1. ff. de coll. illici. Sol. illud de iure ciuili: hoc de iure canonico, cui in hoc ſtare debemus. Et intellige quod hic dicitur non habere locum, ſi quis inueniat nouū uiuendi modum, non facta profeſſione: vt ſunt fratres S. Franciſci de tertio ordine, qui appellantur, fratres de pœnitentia: quia tales non dicuntur inducere nouam religionem, nec ſunt propriè & ſtrictè religioſi. Not. in cle. 1. de relig. dom. Abb. in cap. cauſam quæ. de iud. vbi & alij, Feli. in cap. Eccleſia S. Mariæ. de conſt. in princ.

f ¶ Inueniat.] Sed quid ſi inuenerit quis, qua pœna erit contra inuentorem ſtatuenda? Reſp. Primo non eſt tutus in foro poli, & apud Deum. Nam in errorum barathrum facile ruit qui conceptus proprios patrum definitionibus anteponit, cap. ne innitaris. de conſtit. Et apud homines forte ipſo facto incurrit excommunicationis ſententiam, per extrauag. Ioan. 22. quæ incipit, ſancta Romana. Dico forte: quia illa extrauag. videtur loqui in caſu ſpeciali, vnde poſſet aliquis dicere, quòd tanquam pœnalis & odioſa ſit reſtringenda: generaliter tamen illam intelligit Ab. in ca ſi. de. religioſi. domi.

g ¶ Aſſumat.] Sed quid ſi aſſumat quis religionem de non approbatis, & profeſſionem emittat, an ſit huiuſmodi profeſſione ligatus? Et non videtur ſecundum Hoſ. in cap. is qui monaſterium. Tu de hoc vide quæ dicuntur per Doct. in c. quod uerum. de uot. in 6.

ANT. TIMO. Regulæ approbatæ religionum ſunt quatuor: Baſilij, Benedicti, Aug. & Franciſci, ſub quibus omnes religioſi militant, exceptis Carthuſienſibus, qui ſuas ordinationes pro regula habēt. An aūt ſit tm̄ una religio, an plures dicantur eſſe religiones, & uariæ, leg. S. Tho 2. 2. q. 188 ar. 1.

h ¶ Aſſumant.] Sed numquid Epūs poſſit diſpenſare contra id, quod hic dr̄, & in iuribus conco. Reſ. negatiue; cū Epūs nō diſpenſet cōtra generale cōcilium, c. cū dilecti. de ele. imò forte talis Epūs incurreret ſnīam excōicationis per extrau. Ioan. 22 quæ incipit ſancta Rom Eccl. Simile eſt quòd nemini citra Papā licet ſanctū Canonizare, c. 1, & c. 2. de reli. & vene. ſanct. & ſunt hæc contra eos qui cogitata ſua ſanctorū patrū conſtitutionibus anteponunt. Sunt enim magiſtri eorum, quia ueritatis diſcipuli eſſe noluerunt, c. quod. autem iniquius. 24. qō. ultima.

ANT. TIM. Nota, quòd non ſolū prohibetur noua religio vt. d. c. ne nimia. de relig domi. Sed etiam nouus ordo, vt in c. religionū in 6. eod. tit. & nouæ religionis habitus. Vide Caiet. in S. Tho, loco citat. 2. 2. q 188. ar. 1. vbi quid dicendū ſit de noua inſtitutione Tertianorum diſputat, & determinat.

FINIS LIBRI PRIMI.

INSTITV-

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER SECVNDVS.

DE RERVM[a] DIVISIONE ATQVE illarum adminiſtratione.

TIT I.

Res Eccleſiaſtica ſunt aut ſpũales, aut temporales. h.d.

SVperiore libro[b] de Iure perſonarũ[c] expoſuimus: modo videamus[d] de rebus Eccleſiaſticis, illarumque tractatione. Summa rerum Eccleſiaſticarũ diuiſio[e] in duos articulos ducitur. Nam aut ſpirituales ſunt, aut tẽporales. Spũales ſunt[f] quę ſpiritui deſeruiũt atq; animæ cauſa ſunt inſtitutę; vt ſacramẽta Eccleſiæ, altaria, & his ſimilia. Temporales ſunt, quæ non tam ſpiritus quàm corporis[g] gratia pro Eccleſiaſticis miniſterijs, ſacrorumque miniſtrorum vſu ſunt compa-

DE RERVM DIVISIONE, atque illorum adminiſtratione.

Io. Bapt. COntinuatur hæc materia de rebus per text. præſentis tit in prin. ſed not. quia cum ſecũdum ordinem doctrinæ cõueniebat eam explicare primo in uniuerſali iuxta.no. ſu. in rub. de iure can. propterea tit. iſte à princ. proponit: qui in tres diuidit partes in prima. n. ad not. vt dixi continuatio: in ſecũda ipſarum rerum diuiſio: in 3. quo ordine res iſtæ ſint explicãn. proponitur: ſecũda ibi ſumma: tertia ibi, videamus.

Res. a ¶ Rerum.] Accipe uerbum hoc largiſſime, vt comprehendat res temporales, & ſpirituales, corporales, & incorporales, iuxta ea, quæ habẽtur in l. rei. ff. de verb. ſig. & in l. 1. ff. ſi cert. pet. & per Abb. in ca. 1. de reg. iur. & not. in cap. 1. de rebus eccl. non alie. in 6. & paſſim.

SVperiori libro.] CASVS. Hic non ſiguratur not. tamẽ continuationem fieri ad remora, vt factum quoq; fuit ab impera', in princ. tit. inſtit. de rer. diuiſ. not. a. quod non de reb. ſimpliciter in hoc lib. tractatur, ſed de rebus Eccleſiaſt.

b ¶ Superiore libro.] Imitatio principii libri ſecũdi inſtitutionum iuris ciuilis, & eſt argu. quòd etiã in principiis librorum facienda eſt continuatio.

c ¶ De iure perſonarum.] Scilicet a titulo de iure perſonarum uſque huc, licet interſerti ſint aliqui tituli, qui licet principaliter non tractent de perſonis: habent tamen materiam annexam & dependentem, vt eſt ille de præbendis cum aliquibus ſequentibus. vt in d. tit. in princ. ſic l. cum de lanionis §. aſinam. ff. de fid. inſtru. l. quæ religioſis ff. de rei vendi. l. arbor. ff. com. diuid. c. ſuper eo. de paroch. & per Ab. in cap. quando in prin de iud.

d ¶ Videamus.] Sicut promiſimus ſupra, de eccle. conſtitu. §. fin.

Summa Rerum. CASVS hic non figuratur, no. tamẽ cauſam diuiſionis quia homo conſtat ex anima & hinc dantur tea ſpirituales, conſtat etiam ex corpore, & hinc habentur res temporales, ſpiritualibus enim anima, temporalibus vero corpus conſeruaſ.

e ¶ Diuiſio.] Hæc diuiſio ſumpta fuit ex his, quæ ponunt Ab. & Doct. in ca. conſulere, de ſimo. & in c. quando. de iudic. faciunt quæ ponit Io. de Sel. in tract. de beneficio. parte prima, q. 7. nu. 76. & nu. 34. & Gamma. in tracta. de permut. beneficiorum in princip. nu. 75. & Rochus de Curte in tract. de iure patron. in verbo ius. nu. 2.

f ¶ Spirituales ſunt.] Not. tamen ꝙ licet plures, & plures ſint res ſpirituales; diuerſimode tamen ſunt ſpirituales. Quædam enim ſecundum eſſentiã: vt dona Dei. c. 1. vbi no. 1. q. 1. Item ſanctorum reliquiæ. Quædam propter ſtatum, vt eſt religio. Quædam, quia dependẽt a poteſtate ſpirituali. Quędã, ratione officij. Quædam, quia annexa ſpiritualibus. De quibus omnibus per Abb. in c. cõſulere. de ſim. vbi ponit, quis ſit effectus an uno vel alio modo res ſit ſpiritualis. Res quotuplici ratione ſpũles.

g ¶ Quam corporis.] In conſequentiam tamen bene comparatæ gratia ſpiritus; cum ſpiritualia ſine temporalibus ſubſiſtere non poſſint. 1. q. 1. cap. ſi quis obiecerit. & infra de reb. Eccle. alie. in princ. Et propterea non dixit ſimpliciter huiuſmodi res

comparatas

compatatas cauſa corporis & non ſpiritus, ſed non tam, &c.q.d. quòd & ſpiritui deſeruiunt, licet principaliter & immediate corpori.

a ¶ Domus.] Intellige de domibus profanis, quæ tamen ſunt in dominio eccleſiæ, & forte alicui locatæ; nõ autem religioſis, quæ magis ſunt de mẽbro ſpiritualium rerum.

b ¶ Decimales.] Fructus dicit non ius decimandi; q̃ illud ſpirituale eſt: vt infra de decim. in principio. ca. ad hæc. ext. de decim. fac. not. per Abba. in cap. 2. de iuram. calum.

ratæ, vt ſunt prædia, domus [a], & fructus decimales [b].

Res ſpirituales ſunt aut corporales, aut corporales & corporales diuiduntur in Sacramenta, in res ſacras ſãctas, & religioſas h.d.

Rurſus [c] ſpiritualium quædam ſunt incorporales, quædã vero corporales. *In*corporales ſunt, quæ neque tangi, neque ſẽſu corporeo percipi poſſunt; quales ſunt virtutes [d], & dona Dei, aut quæ in iure conſiſtunt [e]. Corporales ſunt, quæ tangi, & humanis ſenſibus percipi poſſunt. Harũ autem quædam ſunt Sacramenta [f]; quædã ſacræ [g] ſunt, & ſanctæ quædam religioſę [h].

Subordinat ſequentia ad præcedentia h.d.

Videamus igitur nũc de ſpiritualibus [i]: & quidem incorporales, cum de his tam ſupra opportunis locis loquuti fuerimus, quàm etiam infra ſuo tempore dicturi ſim[us], ſpecialem tractatum minime exigũt [k]. Itaque tractemus iam de corporalibus, ac primum de ſacramentis, de ſacris, ſanctis, & religioſis conſequenter etiam loquuturi, ac demum de rebus temporalibus, atque illarum adminiſtratione.

DE SACRAMENTIS.

TIT. II.

Quid ſit ſacramentum h.d.

Sacramentum [l] eſt: inuiſibilis gratiæ viſibilis forma [m], ita, quòd eius ſimilitudinem gerens, & cauſa exiſtat [n].

c ¶ Rurſus.] Sub diuiſio.

d ¶ Virtutes.] 1. q. 1. c. 1.

e ¶ Conſiſtunt.] Vt eſt ius eligendi, ius patronatus ſecundum quoſdã, præbẽda quatenus cõſideratur tamquã ius, & alia ſimilia, de quibus ſparſim fuit dicendum tam ſupra, quam infra ſecũdum opportunitatem materię, vt proxime immediate dicitur.

f ¶ Sacramenta.] Immo contra, q̃ ſacramenta nõ ſunt corporalia: vt cap. inter corporalia de tranſlat. Sol. accipe ibi corporalia, id eſt, temporalia & profana. Vel aliter ſacramentum, id eſt, gratia quę confert per ſuſceptionem ſacramentorũ eſt incorporalis: & ſic tollitur contrarium. Sed adhuc contra: quia ſacramentum Pœnitentiæ non poteſt dici corporale; cum nihil ibi ſit, quod tangi poſſit? Reſpond. licet in tali ſacramento nihil ſit quòd tangi poſſit, tamen poteſt & debet ſenſu corporeo percipi, & explicari per enunciationem uerborum: quæ faciunt vt hoc quoque ſacramentum poſſit dici corporale, vt per B. Tho. de Aqu. in ſuis opuſc. in tract. de ſacramentis. fac. illud Lucre. de rerum natura lib. 1.

Nec voces cernere ſuemus,
Quæ tamen omnia corporea conſtare neceſſe eſt. Natura.

g ¶ Sacræ.] Ita quod non ſacramenta: nam & ſacramenta ſunt ſacra.

h ¶ Religioſæ.] De quibus infra. de rebus ſacra. ſanct. & relig. vt tit. ſeq.

i ¶ De ſpiritualibus.] Tamquam dignioribus. fac. §. aliam. Inſtit. de bon. poſ. l. 1. & l. 2. ff. de alb. ſcrib.

K ¶ Exigunt.] Argu contra l. ſi. ſeruus ſeruum. §. inquit lex. ff. ad leg. Aquil. & fac. l. ſanctio legũ. ff. de pœ. & l. doli. ff. de verb. oblig.

DE SACRAMENTIS.

Continuatio huius materiæ habet in § ſi ſup. ti prox. ſed ſm ordinẽ doctrinæ, & ad imitationem theolog. in pñti ti. tractatur de ſacramẽtis i cõi. Diuiditur aũt tit. iſte in 2. partes in prima explicatur materia propoſita, in 2. proponitur qd infra ſit declarandum: 2. ibi, his circa.

Sacramentum, hæc pars ſubdiuiditur in 3. partes. in prima habetur quid ſit ſacramentũ: in 2. quotuplex ſit: in 3 quæ ſint eius cauſæ: 2. ibi, ſacramentorũ: 3. ibi, conſtat: quoad primũ caſus non figuratur. not. tñ quod per corporalia recipimus ſpiritualia.

l Sacramẽtum eſt.] Multę dãtur ſacramenti definitiones, vt videre eſt per Hoſt. in ſumma ſuper ti. de ſacram. iterand. §. 1. Sed quę hic ponitur videt eſſe receptior, vt per Nic. Plo. in tract. de ſacramentis in præludijs, vbi uidẽdum pro declaratione. Item uidẽdus eſt Beatus Antoninus in ſua ſumma in 3. parte in tit. 14. c. 11. & fac. c. ſacrificiom. & quod ibi not. per Doct. de conſec. d. 2.

m ¶ Viſibilis forma.] Ideſt ſenſibilis: ponit tamẽ de viſu, quia excellentior omni ſenſu.

n ¶ Exiſtat.] Hæc poſtrema verba non ponuntur in canone ſacrificiorum de conſe. diſ. 2. Sunt tamen appoſita ad deſignandam differentiam inter ſacramenta legis veteris, quæ ſignificabant quidem gratiam; ſed non conferebant, & ſacramenta nouæ legis,

Io. Bapt.

Sacramentorum quædam neceſſaria ſunt, quædam voluntaria. h.d.

Sacramentorũ ſũma [a] diuiſio hæc eſt, quòd aut ſunt neceſſaria, aut voluntaria. Neceſſaria ſunt quę ſine interitu ſalutis æternæ prætermitti [b], & contemni non poſſunt; vt ſunt Baptiſm[us] Confirmatio, Pænitẽtia, Euchariſtia, Extrema unctio: quæ omnia ad particularem cuiuſque profectum ſunt principaliter [c] inſtituta. Volũtaria ſũt quæ ſine ſalutis diſpẽdio, pro cuiuſque arbitrio recipi poſſunt & refutari: qualia ſũt Ordo ſacer, & Matrimonium: & hæc ad totius Eccleſię [d] profectũ, & ſubſidium principaliter pertinent.

Neceſſariorum Sacramentorum quędam deſeruiunt ad ingreſſum Eccleſię; quædam ad progreſſum in Eccleſia, quędam ad egreſſum ab Eccleſia. h.d.

Et rurſus [e] neceſſariorum quædam, ad ingreſsũ Eccleſiæ ſunt comparata; vt baptiſmus [f]: quædam ad pgreſſum in Eccleſia; vt confirmatio [g], pęnitentia [h], Euchariſtia [i]: quædam ad egreſſum ab Eccleſia, vt extrema vnctio [K].

Secunda diſtinctio ſacramentorum, quod quędã characterem imprimunt, quæ iterari non poſſunt, quędam nõ imprimunt, quę iterationem admittunt. h.d.

Rurſus [l] ſacramentorum quædam characterem [m] imprimũt, quædã vero nõ. Quæ characterem imprimunt, iterari non poſſunt; vt baptiſmus [n], confirmatio [o], or-

ſis, quæ & ſignificant & conferunt, vt habetur in locis congeſtis in ſuperiori notula; & nouiſſime per Concil. Trid. in 7. ſeſſ. ſub tit. de ſacramentis in genere, in cano. 5. & 6. & 7.

Io. Bapt. Sacramentorum.] Cum auctor diuidendo procedat, propterea CASVS hic nõ figuratur. No. tamen cauſam diuiſionum: ſiquidem ratione finis datur meo iudicio prima diuiſio: ratione qualitatis indigẽtiæ naturæ humanæ datur ſecunda: ratione denique reiterationis datur tertia. hinc not. q̃ ſi adhuc aliis reſpectibus ſacramenta conſiderarentur, aliis quoque modis diuiderentur. No. 2. res ob diuerſum reſpectũ diuerſam habere naturam.

a ¶ Summa diuiſio.] Hæc diuiſio ponitur in capitu. veniens. per gloſ. & Doct. de transact. Alij tamen aliter diuidunt; ſcilicet quod ſacramentorum quædam ſunt neceſſitatis, quædã dignitatis, & dignitatis ſacramẽta appellant Ordines: vt no. in d. loco, & per Hoſt. in ſum. de ſacra. non iterand.

b ¶ Prætermitti, vel contẽni.] Ideſt, prætermitti ex contẽptu: nã ſecus ſi ex neceſſitate, vt infr. tit. 1. §. ſed quamquam, & c. debitũ, de bapt. & c. baptiſmus. de cõſec. d. 4. & c. fi. de preſ. non baptiz. Et uide de neceſſitate ſacramentorum Concil. Trident. ſeſſ. 7. in tit. de ſacramentis in genere, cap. 4. & ſub tit. de bap. cap. 5.

c ¶ Principaliter.] Bene principaliter: quia in cõſequentiam tendunt ad perfectum totius etiam Eccleſię. Argu. auth. vt iud. ſine quoquo ſuffr. poſt princip.

d ¶ Totius Eccleſiæ.] Et propterea magis attente dauda. vt 1. q. 1. §. ecce. & c. præterea in ſi. diſt. 32. & magiſtraliter traditur hæc materia in Conc. Trid. ſeſſio 7. & multis aliis locis, in quibus antiquæ, & modernæ hæreſes ſanctiſſime damnantur. Item traditur compẽdioſe hæc materia per Euge. Quartum in unione Cræcorum verſiculo quinto eccleſiaſticorum ſacramentorum veritatem.

e ¶ Et rurſus.] Subdiſtinguit neceſſaria, & quæ principaliter tendũt ad cuiuſque particularẽ pfectũ.

f ¶ Baptiſmus.] Diſt. 32. c. præter hoc. §. porro.

g ¶ Confirmatio.] De conſe. d. 5 c. Spiritu ſancto.

h Pñia.] Quæ & ad reditũ eſt cõparata. 26. q. 7. c. his qui. & de pęn. d. 1. c. 2. §. 3.

i ¶ Euchariſtia.] Quod propterea & viaticum dicitur. 26. q. 6. c. qui recedunt. & c. de his.

K ¶ Vnctio.] 26. q. 7. c. ab infirmis.

l ¶ Rurſus.] Hæc eſt ſecunda principalis diuiſio, quæ complectitur oĩa ſeptem ſacramẽta.

m ¶ Characterẽ imprimunt.] Ideſt, ſignum quoddã a cæteris diſtinctũ animę indelebiliter infigunt: Ita exponit in unione Græcorum, & Aren. verſi. 5. Eccleſiaſticorũ. & per Conci. Trid. ſeſ. 7. in tit. de ſacramentis in gñre, c. 9 & ſeſſ. 23. c. 4.

n ¶ Baptiſmus.] 1. q. 1. c. ſacramenta; & c. manus.

o ¶ Confirmatio.] 1. q. 1. c. manus. Et licet tam in baptiſmate & confirmatione character æque imprimat: hoc tamen accidit diuerſimode. Nã per baptiſmum participat quis ſpiritualia & diſponitur anima ad facilius ſuſcipiendum gratiã Dei. Sed in ſacramento cõfirmationis efficit fortior & infundit gratia cõtra diaboli inſidias. Ita Ab. poſt S. Th. in c. quãto. d̃ cõſuc. & in rub. de batiſ. poſt In.

ANT. TIMO. Dictum Abbatis relatum hic a gloſſ. quod per baptiſmum participat quis ſpiritualia, & diſponitur anima ad facilius ſuſcipiendum gratiam Dei, licet quo ad vltimum particulã, ſi ſimpliciter, & ſecũdum proprietatem uerborum intelligatur, ſit falſum: quia per baptiſmum non ſolũ anima diſponitur ad ſuſcipiendam gratiã; ſed realiter ſuſcipit niſi ponat obicem; vt eſt communiſſima ſententia omnium Theologorum. Et fides catholica tenet in Concil. Tridenti. ſeſſ. 7. can. 6. Si vero, Per diſponitur, interpretamur efficaciter præparatur ad habendam gratiã, quam ſuſcipit in eſ-

oct

do ſacer[a]. Cętera vero, quæ characterem nullum imprimunt, iterari minime prohibentur[b], vt Euchariſtia[c], vnctio[d], pænitẽtia[e] matrimonium[f].

Sacramenta conſtant elemento & verbo.h.d.

Conſtant[g] autem ſacramenta elemento & verbo[h]. Elementũ hic accipimus quidquid[i] ſub viſibili natura, inuiſibilem gratiam deſignat, & continet. Verba ſunt, quę formæ viſibilis efficaciam exprimunt[k]: ergo[l] accedente verbo ad elementum ſacramentum fiet[m].

Non eccleſia, ſed Chriſtus inſtituit ſacramenta, quæ tamen dicuntur Eccleſiæ, quia illa per ea ſanctificatur, & illa miniſtrat.h.d.

Illud quoque ſcire nos oportet, quòd nõ Eccleſia: ſed ipſo Do-

cto ſacramento cum eodemmet tempore, & diſponat, & conferat gratiam quod recipit, id quod poſtea declarat per aliud uerbum quod addit in materia: nam ſic etiam loquuntur Doctores Alex. de Ales.4.par.q.11.membr.2. & S.Tho.in 4.d.1.q.4. & 5. de bapt. ubi inquit, quod character eſt qualitas, quæ habilitat, ſeu diſponit animam ad ſuſcipiendã gratiam Dei, ex quo indicatur ſe nõ accipere verbum diſponitur in propria & ſtrictiori ſignificatione, ſed in latiori. Vel dicamus fortaſſe, non male quod diſponitur ad gratiam, ideſt, ad plenitudinem gratiæ, quam deinde receptura eſt in ſacramento confirmationis, de quo ſacramẽto mox loquitur in eadẽ gl. in ſequentib. verbis.

a ¶ Ordo ſacer.] Cap. de homine. & c. de his. & c. dictum. de conſec. diſ.5. & per. Hoſt. in ſum de ſacra. non iterand. S. & quæ ſint iteranda.

b ¶ Prohibentur.] Quemadmodum tota die videmus iterari: & facit uerſus

Fons; ordo, chriſma non; cætera ſunt iteranda.

c ¶ Euchariſtia.] De conſec. diſt. 2. c. quotidie. & c. ſi non frequentius.

d ¶ Vnctio.] Per ea, quæ allegat Hoſt. in ſumma de ſacram. non iterand. S. & quæ ſint. Et not. ꝙ licet hoc ſacramentum ſupra dicatur neceſſitatis, hoc verum eſt reſpectu contemptus: alias ſecus: vt per Abbat. in c. quanto. de conſect.

e ¶ Pænitentia.] Sed contra ca. in capite. cum ſeq. diſt. l. & c. quamuis. de pæn. diſt. 3 Solu. hic loquitur de pænitentia priuata & non ſollemni, quæ nõ modo iterari poteſt; verum etiam debet. c. omnis. catt de pæn. & remiſſ. contraria de ſollemni, quæ non debet iterari. Facit. ſupra qui promo. non poſ. S. pænitens.

f ¶ Matrimonium.] Cap. aperiant. 32. quæſt. 2. & de ſecun. nupti. per tot.

Conſtant autem.] C A S V S. ita figuratur. Cum

Io. Bapt. videamus Eccleſiam multa diſpoſuiſſe circa ſacramenta, vt nouiſſime: habetur in concil. Triden. pluribus in locis, propterea fuit quæſitum, an ſint iuris humani; præterea ſi ſacramentum eſt forma, vt in prin. huius tit. non videtur poſſe habere formam. rurſus ſi poſſunt adminiſtrari etiam à malis miniſtris, inde uidetur dicendum, ipſos eſſe tamquam inſtrumentum inanimatum. Sol tamen vt hic legimus; cauſa aũt ſol. ſatis illa videt, quod Ieſus Chriſtus Dñs noſter ita ordinauit, & ſic ceſſant obiec. No. in ſacramentis reperiri diuerſa ob diuerſum reſpectum, & hinc eſt quod in eorum adminiſtra-

tione quædam requiruntur de neceſſitate ſacramẽti, quædã de neceſſitate præcepti, vt recte theologi animaduertunt. D. Thom. par. 3. ſuæ ſum. q. 64. ar. 2.

g ¶ Conſtant.] Fac. 1 quæſt. 1. cap. detrahe.

h ¶ Et verbo.] Vnde ſi aliquis proferat verba, & non immergat, nõ baptizat: quia nec ſola verba, nec ſolum elemẽtum ſacramentũ faciunt. c. detrahe. 1. q. 1. Vnde falſa eſt Gandulphi opin. dicentis ſolum elementum conſtituere ſacramentum: argu. c. ſacrificium. de conſecra. diſtin. 2. Et ꝙ aſinus bibens illã aquam dicitur bibere ſacramẽtum: ſicut de mure dicimus. c. qui bene nõ cuſtodiunt. de cõſec. diſt. 2. Nam, vt quidam dicunt, aqua baptiſmatis in eodem inſtanti incipit ac deſinit eſſe ſacramentum; ſcilicet in ultima prolatione ipſius formæ. Ego te baptizo: &c. vt not. in c. 3. de conſect diſt. 4. & in d. c. detrahe argu. l. qđ autem S. ſi. ff. de don. inter vi. & va. & l. debitrix. ff. ad Velleia.

A N T. T I M. Not. illud quod dicitur in gloſa, quod aqua baptiſmalis in eodem inſtante incipit, & deſinit eſſe ſacramentum, ideſt materia ſacramenti ex mente quorundam in gloſ. in ca. 3. de conſecrat. d 4. in verb. ſacramentum, ubi determinans, quod aqua tantum in baptiſmate non eſt ſacramentum, niſi adſint uerba, quæ accedunt elemento tamquam forma, dicit quod aqua incipit, & deſinit, ſimul in prolatione vltima ſyllabæ, quæ tunc ſignat completum eſſe ſacramentum, non autem ipſa aqua, aut ante, aut poſt, remanet ſacramẽtum; ſed res ſacra. Opus enim eſt, vt in ſacramento concurrant ſimul materia & forma, elementum, & uerba ſecundum omnes Doctores. Iſta autem ſimultas intelligitur ſecundum Scotum modo humano; quia Euangeliſtæ loquuti ſunt hominibus.

i ¶ Quidquid.] Vnde in hac materia appellatione elementi continetur non ſolum aqua, ſed etiã panis, vinum, oleum, & ſic de ſingulis.

k ¶ Exprimunt.] Non ergo omnia verba, quæ in confectione ſacramentorum proferuntur, dicũtur conſtituere ſacramentum: ſed ea quæ ſunt formalia, de quibus intelligit; puta: Ego te baptizo in nomine, &c. Hoc eſt enim corpus, &c. Sed per alias orationes, quæ primo funduntur ſuper aqua, vel pane, & vino, non conſtituitur ſacramentum: vt not. in c. detrahe. 1. q 1.

l ¶ Ergo.] Reaſſumptiue ſtat, non illatiue.

m ¶ Fiet.] Sed quæritur. ſi in litore maris baptizetur quis, an tota aqua conſecretur, an non? Et Videtur quòd illa ſolum, quæ baptizandum tangit: arg. L. 2. S. Celſus. ff. de relig. Vel poteſt dici quòd & illa

quæ

mino[a] inſtituente ſacramentis vtimur: ſed tamen ideo Eccleſiæ ſacramenta nuncupamus; tum quod per ea ſanctificata, & cæleſti ſponſo matrimonij[b] fœdere coniuncta ſit; tum quod illorum diſpenſatio[c] eius credita ſit miniſterio.

Etiam malus miniſter, & hæreticus poteſt miniſtrare ſacramenta. h. d.

Ergo qui baptizat[d] qui abſoluit[e], & in ſingulis ſacramentis diuinitus operatur, Dominus[f] eſt: miniſtri vero Eccleſię in cōficiendis ſacris myſterijs, vel diſpenſandis, prӕter nudū miniſterium nihil ſibi vendicare valent[g]; cum nō propriā, ſed eius, qui ſacramenta inſtituit, perſonam referant[h]: nec vlla ex ipſis ſanctificādi virtus emanet. Vnde quanquam eos inculpatos eſſe deceat[i]: ſi tamen mali ſint, vel a catholica cōmunione ſeiuncti, nihilominus, & conficere ſacramenta, & diſpenſare poterunt[k]: veluti[l] enim per lapideos canales ad areolas aqua transfunditur: & Solis radij per loca fœtidiſſima tranſeuntes nulla contactus maculatione contaminantur[m], ſic multo magis ſacramenta nulla miniſtri fœditate commaculantur.

Spiritualis poteſtas exercері ſine fide poteſt, ſed non ſine intentione eccleſiæ. h. d.

Hoc tamen ſic intelligi oportet, ſi tales miniſtri intentionem eccleſiæ concordem[n] habeāt. Ceterū ſi aliud agere intēdāt; puta ſacris illudere myſterijs vel aliud, qd' eccleſiæ non conſentiat; nihil agitur[o]. Sine fide[p]

quæ iſtam tangit. argu l. qui relig ff. de rei vendic. ANT. TIMO. Quoad hanc quæſtionem, recte ſolui primo modo; nam ſolum illa aqua creditur eſſe materia ſacramenti baptiſmi in actu ipſo quæ tangit, & abluit corpus baptizati, ideo ea ſola dicitur conſecrata.

a ¶ Domino inſtituente.] Vt & in Concil. Trid. ſeſſ. 7. in tito. de ſacramentis in genere in cap. 1. vnde eccleſia numero ſacramentorū nec addere, nec detrahere poteſt.

b ¶ Matrimonij fœdere.] Vnde ſicut vxorem ſocietas vitæ rerum mariti quodam modo dominam facit. l. 1. ff. re. amo. ſic & eccleſia, quæ eſt quædā ſpiritualis vxor, poteſt dici domina ſacramentorum.

c ¶ Diſpenſatio.] Ratione ergo diſpēſationis dicuntur ſacramenta eccleſiæ. Sic & ius Papyrianum fuit appellatum ratione compilationis, licet Papyrius nihil de ſuo adiecerit: vt no. l. 2. poſt princip. ff. de or iu. fac. quod no. in l. 2. C. in quibus cauſ. coloni. cenſit. & c. l. b. 11.

d ¶ Qui baptizat.] Per virtutem, non per miniſterium. c. aliud. de conſecra. diſt. 4.

e ¶ Qui abſoluit.] Per virtutem. capi. aliud. de conſec. diſtinct. 4. 1. q. 1. capi. intra 21.

f ¶ Dominus eſt.] Ca. panis. de conſe. diſt. 2. & ca. baptiſmos. de conſe. d. 4. & cap. verbum. de pœn. di. 1. & per Abb. in c. extirpandæ. §. qui vero. de præb. in tepet.

g ¶ Valent.] Nam neque qui plantat aliquid eſt, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat. 1. q. 1. cap. multi.

h ¶ Referat.] Cap. baptiſmus. de conſec. diſt. 4.

i ¶ Deceat. Cum lumen ſint mundi, cap. ſacerdotes. dic. 93. & aliorum patres ac magiſtri. cap. quis dubitet. diſtinct. 96. & quia neceſſe eſt, vt munda ſit manus, quæ aliorum ſordes diluere curat. q. quæſ. 1. c. neceſſe. & c. in grauibus. 3. q. 7. Et quia ad exemplū bonæ actionis inſtituuntur. c. quia Epiſcopis. 1. q. 3. & 1. quæſt. 1. c. ſi qui Epiſcopi talem.

K ¶ Poterunt.] 1. q. 1. cap. ſignificaſtis. & c. multi. & cap. dedit. & traditur per Abb. & alios. in cap. veſtra de cohab. mulie. & cleric. Quantum tamen ad receptionem ſacramentorū ab hęretico, diſtinguendū eſt, nū ſcienter quis recipiat, quo caſu non cōfertur gratia, an ignoranter, quo caſu confertur: vt per Innoc. & Abb. in c. fraternitatis. de hæret. Et hoc qd' hic dicitur, reformatur nouiſſime per Concilium Tridentinū ſeſſio. 7. in tit. de ſacramen. in genere. c. 12. & eadem ſeſſio. in tit. de baptiſ. ca. 4. & ſeſſi. 14. ſub rubric. de miniſtro huius ſacramen. & abſolutione. c. 6.

l ¶ Veluti.] 1. q. 1. c. intra, cum pluribus ſequent. & ca. ſecundum. diſt. 19. & 1. q. 1 c. hāc regulam in fi. fac. 15. q. vlti. c. ſi. & c. nihil. in fin di. 83.

m ¶ Contaminantur.] immo contra. diſt. 49. cap. ſacerdotes. & 1. q. 1. cap. ſic populus. cum ſimi. Sol. non polluitur ſacramentum fœditate miniſtri, niſi opinione vulgi: vel niſi quātum eſt in ipſo miniſtro: vt per Abb. in cap. veſtra. de cohabitatio. mulier. & clerico. vel in ipſo ſuſcipiente: vt 1. q. 1. c. multi. §. ſiue ergo malorū tamen miniſtrorū orationes potiꝰ nocēt, quàm proſunt: vt per Abba. in rubri. de uit. & honeſt. cler. fac. c. ſi. in fi. diſt. 83.

n ¶ Concordem.] Vnde commendatur factū Alex. Epiſcopi Alexandriæ, de quo 1. q. 1. ca. Spiritus Sanctus. & cap. ſic autem. cum pluribus ſeq. & quod hæc concors intentio requiratur, determinat nouiſſime Concil. Trid. ſeſ. 7. in tit. de ſacramentis in genere. c. 11. & anathematizat tenentes contrarium.

o ¶ Agitur.] Fac. c. quod autem ait. 22. q. 2.

p ¶ Sine fide.] 1. quæſt. 1. quod autem. cum multis

tis ſeq.& aliis ſpatſis per tot. d.q.

a ¶ Generaliter.] Et bene; eam generalium cognitio debeat præcedere cognitionem particularium.§.his itaque.inſtitut. de iuſtit.& iur.

b ¶ Fundamentum.] Cap.ueniens.ext. de presbyter. nũ bsptiz. quo fundamento deficiente ſuperędificari nun poteſt.1.q.1.c.cum Paulus.c.ſi. de presbyter. nun baptiz.

nomine genitoris,& geniti, & procedentis ab vtroque,non ſit baptiſmus. Idem ſi dicatur:In nomine Ieſu Chriſti: Vel in nomine Trinitatis. Vide late per Cat.Araczi.in ſuis inſtit.Theologicis. lib.2.c.11.& per Plo.in tract.de ſacramentis in prima parte. capit.8.

enim ſpiritualis poteſtas exerceri quidem poteſt,ſine eccleſię intentione non poteſt.

circumciſionis eſt inſtitutus. h.d.

DE BAPTISMO & eius effectu.

Io. Bapt. Continuatur tit. iſte per §.fin ſupra tit. proximu:Diuiditur autem in 6. partes.in prima habetur quid ſit baptiſmus: in ſecũda qualis ſit eius effectus: in tertia quis poſſit baptizare: in quarta quis debeat baptizari: in quinta, an hue ſacram. poſſit reiterari: in ſexta quid extrinſecus ſit in eo obſeruandum: ſecunda ibi,nun tamen: tertia ibi,baptizandi: quarta ibi,nun tamen quia: quinta ibi,quod ſi quis: ſexta ibi,poſtremo. BAptiſmus. CASVS hic nõ figuratur.ſed nota. quod anima abluitur ad ſimilitudinem corporis:nota ſecundo baptiſmum ſucceſſiſſe circuncisioni.

Cognitio ſpecierum debet ſubſequi cognitionem generis. h.d.

His circa ſacramenta generaliter [a] cognitis,exordiamur nunc de ſingulis etiam ſpecialiter dicere: & quia baptiſmus fundamentum [b] eſt, & ianua ceterorũ, merito ab eo principiũ ſumamus.

DE BAPTISMO & eius effectu.

TIT III.

Baptiſmus operatur animæ ablutionem, & in locum

BAptiſmus [c] eſt ab[d]lutio corporis exterior,quæ adhibita certa verborum forma [e] interiorem animæ ablutionem [f] deſignat & operatur [g] Veluti enim circumciſio [h] in populo Dei, in fidei iuſtitięque ſignaculum inſtituta, ad ſignificationem [i] purgationis originalis veteriſque peccati paruulis valebat: ſic & baptiſmus ad hominis innouationem, valere cœpit.

Licet in baptiſmo plena

f ¶ Ablutionem.] Ineſt ergo in baptiſmate duplex ablutio,exterior corporis,interior animę, quæ fit per Spiritũ ſanctũ. Nam aqua & uerba nil prodeſſent, niſi Spiritus ſanctus baptizaret interius. cap.per aquam. de conſecr. diſt.4. Vnde & duplex paternitas & filiatio reperitur in baptiſmo. Vna exterior,in qua baptizans eſt pater; alia interior,in qua Spiritus ſanctus eſt pater. & ideo omnes Chriſtiani dicũtur filii Dei,& inter ſe ſunt fratres ſpirituales:quia habent eundem patrẽ ſpiritualem in iſta ſecunda natiuitate. Facit quod not. in cap.ad menſam.11. q.3.& ponit Abba. in c.debitum.in vlti.not.eod.

g ¶ Operatur.] Ad hue vide Cõci.Tri. ſeſ.7.in tit.de ſacramentis in genera. cap.2. & capit. 6.& cap.8.

h ¶ Circumciſio.] Siml. in cap.ex quo.de conſec.diſt.4.facit c maiores.extr.eod.

i ¶ Ad ſignificationem.] Alij ad ſanctificationẽ; vt c. ex quo.de conſecr.diſt.4.prima verior.

c BAptiſmus.] Ita paucis immutatis verbis definit Hoſt.in ſum,eo.in princ.& Nic. Pio. In tractatu de ſacramentis in prima parte. cap. 1.Dantur & aliæ plures definitiones: vt per Cardi. Arac.In lib.inſtitut.Theologicarum.lib. 2.c. 11.Et quinque ſunt de ſubſtantia baptiſmi. Baptizantis intentio,ſiue generalis ſiue ſpecialis. Baptizandi fides,ſi ſit adultus; aliàs baptizari poterit in fide parentũ. Et eccleſiæ expreſſio uocalis formæ a Chriſto inſtitutæ. Ablutio per elementum. Et quòd ablutio & uerborum prolatio ſint actus contemporanei. quæ late proſequitur Nicol. Plo. loco ſupra citatu.

Subſtantialia baptiſmatis

d ¶ Ablutio.] Et ſic operatio tranſiens. Vnde baptiſmus nun eſt aqua, quia tunc eſſet res permanens.

e ¶ Forma.] Quæ ſunt iſta: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Quæ in tantum ſunt in forma, vt ſi dicatur:Ego te baptizo in

Non tamen. CASVS cum homo per eius conceptionem, & poſtea per proprias eius operationes in varias incidiſſet calamitates, & imperfectiones fuit propterea quęſitum,an per baptiſmum poſſet ab eis liberari;& cum per ipſum dicatur renaſci vt omnes communiter admittunt, videbatur propterea inde recuperare antiquam eius perfectionem. cæterum Sol.aliter hic legimus,quia baptiſmus eſt inſtitutus in remedium animæ, quæ Deo debebat reconciliari.unde non obſtat obiectio, ſiquidẽ per hanc regenerationem anima reſtituitur ſolum in gratiam Dei, & remanet ei fomes concupiſcentiæ ad exercendas uirtutes,ut theolog.ducent:Nota primu in chriſtiano poſt baptiſmũ ſuſceptũ remanere aliquid de antiquo hoĩe,cũ iſta renouatio operetur circa ſpiritualia. Not. ſecundu baptiſmum dici fundamentum quia per ipſum homo renouatur. Io.Bapt.

Non

a ¶ Non tamen.] Pro intelligentia iſtius litteræ vide Conci. Trid. in 5. ſeſſi. in 1. decreto de peccato originali in fi. & per totum illud decretum, & fac. ca non ex quo. de conſecrat. diſt 4. vnde ſumitur.
b ¶ Vetus infirmitas.] Ideſt, originale peccatū, q́d contrahitur in ipſa infuſione animæ: quia tunc tres vires principales animæ debilitantur, de quo in cap. quæris. de conſecr. diſ. 4. & in cap. non ex quo. d. diſtinct. 4. remiſſiue.

ANT. TIM. Quod dicitur hic in texto, quod per baptiſmum omnis vetus infirmitas nō ſtatim abſumitur, ſi per veterem infirmitatem peccatum originale interpretemur, ſumendo peccatum originale pro culpa, quæ in infuſione animę cōtrahitur, ſic ſimpliciter nō eſt intelligendū. Eſſet enī hæretica poſitio cōtra Concil. Trid. determinationē ſeſ. 5. cap. 5. Nam baptiſmus illud q́d ꝓpriam, & veram rationē peccati habet totum tollit: ꝑ quod ſacramentū incorporamur paſſioni, & morti Chriſti, ita D. Hieronymus ad Oceanum, & D. Chryſoſtomus in Ioan. Home. 24. late Origenes Homel. 5. ſuꝑ Ioſ. Sed id ita intelligendum, ꝙ remanet peccatum, id eſt, infirmitas contracta per peccatum, & fomes, vt inquit D. Aug lib. 1. & in alijs locis cum qua remanent cæteræ pœnalitates. Vide rationes apud S. Th. 3. par. q 69. ar. 1. & 2. & D. Bonau. in 4. sēt. d. 4. par. 1. ar 1. quæſt o 2.

contingat peccatorum remiſſio, non tamen contingit plena nouitas. h. d.

Non tamē [a] ex quo quiſque baptizatur, ſtatim etiam in eo omnis vetus infirmitas [b] abſumitur: ſed renouatio ad remiſſionem peccatorum incipit & ad intelligentiam, & operationem ſpiritualium: cetera vero ſunt in ſpe donec recompleantur; quod erit in reſurrectionis tempore. Quamuis ergo in baptiſmate plena [c] fiat peccatorum remiſſio, non propterea plena nouitas [d], & mutatio contingit.

Cura baptizandi ad ſolos ſacerdotes ſpectat, ſed ex cauſa neceſſitatis quilibet poteſt baptizare. h. d.

Baptizandi autem cura ad ſolos ſacerdotes [e] pertinet: eiuſque miniſterium, nec ipſis diaconibus explere permittitur abſque Epiſcopo vel presbytero [f], niſi his ꝓcul abſentibus vltima languoris cogat neceſſitas [g]: quo caſu & laicis fidelibus, atque ipſis mulieribus baptizare permittitur [h].

Presbyter negligens in baptizando quomodo puniendus h. d.

Presbyter vero cuius negligentia cōmiſſū eſt, vt quis ſine baptiſmate ex humanis

d ¶ Nouitas.] Nam relinquitur originale peccatū ad pugnandum dum ſumus in via, ſed debilitatū, & ſuperatum, & ad mortem æternam non imputabile. c. per baptiſmum. de conſec diſt. 4.

ANT. TIM. Quod dicitur in glo. relinqui peccatū originale ad pugnandum, intellige fomitem, qui eſt pœnalitas relicta nobis ad exercitium, & ad pugnandum, vt glorioſi' coronari mereamur. vide S. Bonauen. & S. Tho. locis citatis.

Baptizādi autē] CASUS Videmus baptiſmum conferri modo à ſacerdotibus, modo à viris maxime improbis & infidelibus, modo etiam a ſemetipſo; vnde dubitatū fuit de eius miniſtro; cum enim diuinitus in eo operetur dominus § ergo qui baptizat. ſupra tit. proximo, nō oportebat aſſignare certū miniſtrū, eoque minus, quo datur baptiſm' flaminis § quod quidem in. eod. Sol. tamen aliter hic facta fuit tum ratione congruentiæ, tū quia in regeneratione eſt imitanda generatio naturalis: & ideo argumenta in contrariū adducta non obſtant. Not primo ēt congruentiam eſſe fundamentum iuris, & ideo quędam dicūtur legitima vigore congruentiæ: No. 2. baptiſmum ab hæreticis collatum, aliquando omnino tenere: Not. 3. ob diuerſum baptiſmum dictum Euangelii, niſi quis renatus fuerit, eſſe ita intelligendum, vt verificetur aliquādo actu, & aliquādo intentione. Io. Bapt.

c ¶ Plena.] Quo ad reatum mortis æternæ, & omnem pœnam originalis peccati. vide per Abbat. in cap. 1. §. vna uero. de ſum. Trinit. & fide catho.

ANT. TIM. Dicitur hic in glo. quod baptiſmus tollit omnem pœnam originalis peccati. Pro cuius rei intelligentia nota quod dicit D. Bonau. in 4 ſent. d. 4 par. 1. art. 1. quæſt. 2. Nam diſtinguendum eſt de pœnis, cum quædā ſint æternales, quædam temporales, Temporales rurſus quædam imponuntur, quædam aſſumuntur, quædam contrahuntur. Baptiſmus igitur abſoluit ab omni pœna peccati originalis, & æternali & temporali, ſatiſfactione aſſumpta, ſeu impoſita. ſed non ab omni contracta, vt a fame, ſiti, infirmitate fomite, & ſimilibus. vide rationem apud eum.

e ¶ Sacerdotes.] Cap. conſtat. de conſecrat. diſt. 4. vnde ſumitur, & nouiſſime per Concil. Tridē. ſeſſio 7. in tit. de ſacramentis in genere, cap. 10. Sed contra. cap. ſanctum. de conſecr. diſt. 4. Reſpon. ibi in caſu neceſſitatis, vt hic etiam ſtatim dicitur. fac. capitul. in neceſſitate. d. diſtinctio. 4.
f ¶ Presbytero.] Id eſt, licentia presbyteri. Sed contra cap. diacones. & capit. diaconi diſtinct. 93. Reſpon. vt ibidem not.
g ¶ Neceſſitas] Quæ legem non habet fac. de cōſecratio. diſtinctio. 4. capito. ſanctum. & capit. in neceſſitate.
h ¶ Permittitur.] Capi. diacones. diſtinctio. 93. Sed quid ſi diaconus. vel etiam laicus baptizat non inſtante neceſſitate? Reſpon. valet baptiſmus,

ſed vt uſurpatores alieni muneris puniendi erunt: vt per Abb. in c. quanto de conſuetud.

a ¶ Deponendus erit.] 1.q.1. cap. neque. & c. ſi qs per ignorantiam, & de conſc. diſt. 4. c. quicumque.

b ¶ Hæreticis.] Concord. c. ſiue. c. a quodam. cap. Romanus capit. hi qui. ca. de Arianis. de conſecra. diſt. 4. cum plurimis ſimili. & nouiſſime idẽ firmatur per Conc. Trid. ſeſſ. 7. ſub tit. & rub. de baptiſm. cap. 3.

c ¶ A paganis.] Sed contra cap. quos a paganis de conſec. diſt. 4. Sol. ibi non in forma eccleſiæ fuerat traditus baptiſmus. Item contra diſt. 62. c. nulla ratio. & 1.q.1 ca. 1. & l. traditio ff de adquir. re dom. & de conſe. diſt. 4 c. quõ. Quomodo ergo paganus baptiſmum tradere dr̄, quem non habet? Reſp. fit hoc auctoritate legis; ſic & creditor in caſu dominiũ rei ſibi obligatæ in alium transfert, qd̃ tamen non habet. inſti. quib. alie. lic. vel non. §. 1. Item hoc caſuale, cõtrarium regulare. 1. q. 7. c. Daibeitum. & no. in c. Romanus. de conſec diſt 4. Paganus tamen leuare non poſſet, vt declaratur in Concil. Maguntin.

h ¶ Sola profeſſione.] Si manus erat eis impoſita: aliàs ſupplerentur. 1 q. 1. c. ecce, & tunc dicitur fieri profeſſio, cum interrogantur, ſciamus, an ipſi recte credant.

i ¶ Sed quamquam, &c.] Ratio eſt dubitandi ad deciſionem ſequẽ.

excesserit, deponend᷒ erit[a].

Baptizati ab hæreticis, ſchiſmaticis, paganis, vel alias facinoroſis, non ſunt denuo rebaptizandi h.d.

Sed & ſi qui ab hæreticis[b], ſiue ſchiſmaticis, vel etiam a paganis[c], aut alias facinoroſis baptizati fuerint quaſi baptizati non fuerint, iterum baptizari[d] non debent. Antiqua[e] tamen patrum induxit inſtitutio, vt qui ab his in Trinitatis nomine baptizati fuerint, cum ad ſanctam Eccleſiam redierint: aut vnctione chriſmatis[f], aut impoſitione manus[g], aut ſola profeſſione[h] fidei ad ſinum matris eccleſiæ reuocentur.

Nemo ſeipſum baptizare poteſt. h.d.

Sed quamquã[i] baptiſmus ab hæreticis, ſchiſmaticis, vel paganis ſuſceptus valeat: ipſum tamen ſe baptizare nemo poterit. Sicut enim in carnali generatione[k], qua proles ex viro, & femina naſcitur, alius eſt, qui carnaliter gignit, al.᷒, qui gignit: ſic in ſacramentali generatione, qua ſoboles ex aqua, & ſpiritu ſancto renaſcit, ali᷒ debet eſſe, qui ſpiritualiter generet, alius qui generetur[l].

Fides ſacramenti ſupplet ſacramentum fidei.

Vnde de Iudæo, qui in mortis[m] articulo conſtitutus in aquam ſeipſum immergen-

k ¶ Carnali generatione.] No. ergo, ꝙ ſpiritualis generatio imitari debet naturalem inquantum poteſt: ſicut etiam legitima. Et ex hoc Ab. in cap. debitum. eo. tenet, ꝙ nemo poſſit aliũ baptizare, vel de ſacro fonte leuare, ſi idem non poteſt eſſe ſuus pater carnalis, & ſi præcedat baptizãdum in plena pubertate. Simile in §. minorum. inſtit. de adop. Ancharanus tñ putat ſufficere ſi 14. annis baptizãs præcedat baptizandum. Idẽ forte in leuante ſecundũ Abb. cuius tñ interuẽtus nõ videtur de ſubſtantia baptiſmi. ſcd̃m eũdem in d. c. debitũ.

l ¶ Qui generet.] Concor. c. per tuas aliàs p. nostras. de in pa. & §. interdũ. ſupr. eo. tit. & c. ſi. d̃ init. & l. a. ff. de ſtip. ſer. Et nemo debet oriri a ſemetipſo. c. dicim᷒. 24 q. 1. arg. contra in l. ſi conſ. ff de adopt.

m ¶ Mortis articulo.] Et ſic nota, ꝙ vbi aliqua requirũtur ad ſubſtantiã. & pro forma actus, niſi formalia illa, & ſubſtãtialia interueniãt, nõ tenet actus, etiã ſi ex neceſſitate ſubſtantialis, & formalis ſollẽnitas obſeruari nõ poſſit, neceſſitas ergo nõ facit deſinere ſollemnitatẽ ſubſtantialẽ. Sed cõtra c. ſanctũ. & c. in neceſſitate, de conſec. di. 4. & ſup. eod. § baptizandi. Sol. ſacerdotium in miniſtro non eſt de ſubſtantia baptiſmi. ſicut & alia quædam de quib. in §. pen. inf. Sed adhuc contra, infra de pœnit. §. quod autem & §. ſeq. vbi qualitas in miniſtro ſacramenti pœnitentiæ eſt de ſubſtantia talis ſacramẽti. & per Cõcil. Trident. ſeſſio. 14. c. 6. vbi agitur de miniſtro talis ſacramenti. Sol. aliud in ſacramento baptiſmi, aliud in ſacramento pœnitentiæ. Sed adhuc contra: quia vbicumq; obligatio dirigitur in Deum, defectus formæ non uitiat actum. not. in ca. ſacro. de ſentent. excomm. & per Abb. in c. porrectum. ante fin. de regul. Solu. illud apud eccleſiam triumphãtem, hic militantẽ, qđ ſatis innuit etiã hæc litera.

d ¶ Iterum baptizari.] Cap. rebaptizari. de conſc. diſt. 4. & nouiſſime per Conci. Trid. ſeſſ. 7. de baptiſmo. cap. 11.

e ¶ Antiqua tñ.] Vt in cap. ab antiqua. de conſe. d. 4. c. hi qui 1. q. 1. A qua antiquitate non eſt recedendũ, niſi euidens error oſtendatur. fac c. vtique. diſt. 19. & per Abb. poſt gloſ. in c. quanto de tranſlat.

f ¶ Chriſmatis.] Cap. ab antiqua de conſec. d. 4. & cap. hi qui. 1 q. 1.

g ¶ Impoſitione manus.] Reconciliatio ſic fiet. Imponetur eis manus ab Epo, & dicetur: Accipe Spiritum ſanctum. Sicut in Actib. Apoſtolorum factũ eſſe legitur baptizatis a Ioanne, cum ipſi dicerent Apoſtolis: Neque ſi Spiritus ſanctus ſit audiuimus. Manus eis Apoſtoli imponebant dicentes: Accipe Spiritum ſanctum. & ſi non erant chriſmati chriſmabantur: vt no. in c. hi de quibus d̃ conſe. d. 4.

AN. TIM. Modus hic reconciliationis deſumptus eſt ad uerbum ex gloſ. in uerbo impoſitione. d. c. hi de quib. de conſec. diſt. 4.

immer-

do[a] dixerat: *Ego me baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti*, reſponſum[b] eſt, denuo[c] ab alio illum baptizandum[d] eſſe, vt oſtendatur, quod alius eſt qui baptizatur, alius qui baptizat: quã uis ſi talis cõtinuo deceſſiſſet, protinus ad patriam euolaſſet[e]; non propter fidei ſacramentum: ſed propter ſacramẽti fidem.

Baptiſmus alius fluminis, alius flaminis, alius ſanguinis. h.d.

Quod quidem & de illo recte creditur, qui viſibiliter non baptizatus martyrij[f] ſubijt ſacramentum. Baptiſmus enim inuiſibiliter miniſtratur, quem non contẽptus religionis, ſed terminus neceſſitatis[g] excludit. Vnde ſcite ſcriptum a quibuſdam[h] reperitur, baptiſmum alium eſſe fluminis[i] alium eſſe flaminis[k], aliũ vero ſanguinis[l]. Cum baptiſmi virtus, & efficacia, nõ tã ablutione corporis, quàm fide cordis contineatur[m]: & aliud[n] ſit per miniſterium baptizare, quod ſacerdos exequitur; aliud per poteſtatem, quam Dominus non vſque adeo ſacramentis adiunxit, vt ſine illis eorundem gratiam tribuere non poſſit[o].

Paruuli baptizantur in fide parentum, & Eccleſię, & non debet minor eſſe virtus baptiſmi, quam circumciſionis h d.

Non tamen[p], quia

a ¶ Immergẽdo.] Quid ſi aliquis immergat ſe ipſum, alio tamen dicente: Ego te baptizo, &c. numquid ſatisfiat formæ? Reſpõ. negatiue, niſi enim ipſe qui uerba illa profert immergat, non põt uere dicere, ego te baptizo, &c. ſecũm Abb. in c. debitũ. eo.

b ¶ Reſpõſum eſt.] Vt in cap. debitum eodem.

c ¶ Denuo.] Non tamẽ illico, ſed debet aliquo tempore differri, vt appareat, an habeat rectam intẽtionem: & differendus eſt baptiſmus ſaltem p quadraginta dies: vt in cap ne qđ abſit. diſt. 4. licet multi hoc non ſeruent. Vnde feſtinãter baptizati, qui effecti calore primæ deuotionis, ſępe ad erroris vomitũ redeunt; vt per Abb. in ca. debitum. eo. & comparari poſſunt tritico, quod cecidit ſuper petrã. quod & cito natũ fuit, & cito etiã exaruit: vt in Euangelio.

Baptiſmus: Fluminis. Flaminis. Sanguinis.

d ¶ Baptizandum.] Primo tamen reſtituere debet extorta per uſurariam prauitatẽ, & illicite. capi. Iudæi. vbi nota. de conſecrat. diſt. 4. Alia uero licite quæſita non tenetur relinquere: ſicut multi ſimplices credũt, pro hoc cap. ſicut iudæi. de Iudæ. ſequitur Abbas in capi. debitũ. eodem.

e ¶ Euolaſſet.] Cap. debitum. eo. & de pænit. diſt. 7. c. fin. verſi. nullus expectet, ca. Apoſtolicam, & c. fin. de presbyt. non baptiz.

f ¶ Martyrij.] Cap. baptiſmi vicem. c. catechumenum. cap. non dubito. de conſecra. diſt. 4

g ¶ Neceſſitatis.] Ca. fin. de presbyte. non baptiz. & cap. baptiſmus. de conſecr. diſt. 4. fac. illud Aug. in Pſalmo 103. Coronat Deus intus voluntatem, cum non inuenit facultatem; affectum enim Deus penſat non effectum.

Affectũ penſat Deus nõ effectũ.

h ¶ A quibuſdam.] Vt per Auguſtinum lib. 4. de baptiſmo, contra Donatiſtas. capit. 22. & per Hoſt. in ſum. eo. verſ. quot ſint eius, & iam ab omnibus hoc dictum vſurpatur.

i ¶ Fluminis.] Id eſt, aquæ cum verbo. 1. q. 1. cap. detrahe. & ca. debitum. eod.

k ¶ Flaminis.] Id eſt, Spiritus ſancti. cap. Apoſtolicam. de presbyt. non baptiza.

l ¶ Sanguinis.] Capit. martyrij. & ca. baptiſmi uicem, cum ſimil. de conſec. diſtinct. 4.

m ¶ Contineatur.] Cap. verum. de conſecr. diſt. 4.

n ¶ Aliud.] Capi. aliud. de conſecra. diſt. 4.

o ¶ Non poſſit.] Et ſic reuincitur praua quædam opin. quæ tẽporibus Bernardi inualuerat; neminem ſcilicet ſine actuali baptiſmo ſaluari poſſe, cuius errorem idẽ confutauit epiſtola 77. ad Hugonem ſcribens: & de hoc etiam vide Magiſtrum Sententiarũ. lib. 4. diſt. 4.

Io. Bapt.

Non tñ] CASVS in tota hac parte ita figurãr. hoies indigentes baptiſmo in diuerſo ſtatu reperiuntur; nam quidam ſunt pueri, qdã adulti, & iſtorũ quidam dementes, quidã dormientes, quidam quaſi coacti, de quibuſdam dubitatur, & alii ſimil. unde quæſitũ fuit, an omnes indifferenter debeant baptizari, & quamuis affirmatiue reſponderi poſſit ea ratione, quia in ijs, quæ ſunt cõmodi & vtilitatis quilibet in dubio dicit conſentire, iuxta vulg. regul. à doct. adno. in l. cum qd. ff. ſi cert. peta. ac etiam quoniã Deus vult omnes homines ſaluos fieri: tamen Sol. eſt tenenda iuxta id, quod in hac parte habetur, quia ad hoc ſacramentum incipiendum ſatis eſt, vt recipiens non opponat obicem. Non obſtant autem argumenta: quia obex in recipientibus aliquando reperitur, & aliquando ſecus: atque fides requiſita modo actu, & aliquando habitu eſt neceſſaria; unde nota primo ad hoc ſacramentum recipiendum non eſſe neceſſariam uoluntatem actualem, cum aliquando ſufficiat habitualis, ut dixi. Not. 2. uoluntatem ſecundum quid coactam, eſſe nihilominus uoluntatem: Not. tertio ſuſceptionem baptiſmi obligare ſuſcipientem ad obſeruandum quæ ſunt religionis chriſtianę: Not. quarto, non dicitur aliquid eſſe factum ſi de eo probabiliter dubitetur, quia quoad Eccleſiam, quæ de occultis non iudicat c. ſicut. cum ſeq. de ſimon. idem eſt non eſſe, & non apparere.

p ¶ Non tamen.] Ratio eſt dubitandi circa quod

fide cordis baptiſmatis virtus continetur, ideo minus paruulos [a], qui credere ob ętatem non poſſunt, vnda ſalutaris abluit, cum & ij non per vſum, ſed per habitum [b] fidei, quem ſuſcipiunt in baptiſmate, credete non male credantur, & in fide parentum & Eccleſię, alio profitente, baptizati ob fidei [c] ſacramentum recte fideles [d] dici poſſunt: & cum circumciſio [e] tā adultis quàm paruulis ex præcepro Domini conferetur, ne baptiſmus, qui ſuccedit in locum ipſius, & generalior tamē exiſtit, cum tam viri, quàm feminę [f] baptizentur, minoris videatur effectus, tam adultis, quam paruulis eſt cōferendus [g].

Tam mater, quàm filius in ipſo articulo parturiendi, poſſunt ſeparatim baptiZari, nec ob id creditur baptiſmus iteratus. h.d.

Is quoque, cuius mater, vel prægnans, vel in ipſa hora, qua parturit mortis vrgente periculo [h], baptiſmatis gratiam receperit, baptizari poterit [i], nec propterea bis baptizatus reputabiť. Cū vtiq; ad maternū corpus, cū eſſet in vtero, pertineret [K]; nec ibi regeneratio reperiri poſſit, vbi generatio non pręceſſerit: nec in hoc infanti, qui naſcitur aliquid mater paraticipat; cū vniuſcuiuſq; propria uolūtas [l] in confeſſione ſit attendenda.

Muti, ſurdi, & ægrotātes baptiZari poſſunt. h.d.

Muti quoque, & ſurdi, itē ægrotātes [m],

hic continetur. Et de hoc vide nouiſſime per Concilium Tridentinum in quinta ſeſſ. in decreto de peccato originali, quod eſt primum, verſic. ſi quis hoc Adæ.

a ¶ Paruulos.] Concord. capit. maiores. eod. & & ca paruuli. cum pluribus ſequent. & capit. quæris. diſtinct. 4.

b ¶ Habitum.] Ideſt, aptitudinem, & ſic illa verba, qui non crediderit, &c. referuntur ad aptitudinē. ſicut etiam cum dicimus, matrimonium eſt maris, & feminę coniunctio indiuiduæ vitæ cōſuetudinem retinens. 27. quæſ. 2. §. 2. inſtitutio. de patria poteſt. in princip. Nam verbum retinens, intelligendum eſt quo ad aptitudinem. ſic etiam conſueuit dici de iuſtitia quatenus eſt in creatura. l. iuſtitia. ff. de iuſt. & iur.

ANT. TIM. Valde impropriè videtur hoc in loco explicare gloſſ. habitum, ideſt, aptitudinem. neque enim ſolum aptitudinem, ideſt, potentiam habet ad agendum, qui habet habitum infuſum: ſed habet virtutem ipſam realiter, licet pro tunc non exeat in actū, Quod ſi per aptitudinem intelligas facultatem producendi ad actum ex habitu, recta erit interpretatio, licet aliqualiter dura. Qui enim habet fidem in habitu, licet ſemper non operetur actus fidei: plus tamen habet, quam aptitudinem ad credendum, & ad fidem.

c ¶ Ob fidei.] Baptiſmus ſacramentum fidei dicitur, quia in fide Chriſti conſecratur, & in fide eccleſiæ confertur: vel quia in nomine Trinitatis confertur, quam offerentes & oblati tenentur credere, & confiteri: vel etiam alia ratione prout nota. in capitu. nihil. de conſecrat. diſt. 4.

d ¶ Fideles.] Sic in cap. paruuli fideles. de conſecrat. diſtinct. 4

e ¶ Circumciſio.] Argum. a maiori, & concord. capitul. maiores. eodem.

f ¶ Feminæ.] Quæ licet non circumciderentur, offerebantur tamen vigeſimooctauo die in templum, & ibi nomen imponebatur. baptiſmus igitur generalior eſt.

g ¶ Conferendus.] Sed an cum adoleuerint paruuli; & nolint baptiſmum ratum habere, ſint eorum arbitrio relinquendi, vel cogendi ad Chriſtianam uitam? Et quidam hoc ſunt auſi affirmare: quorum tamen opinio damnata, & anathematizata fuit per Concilium Tridentinum. in 7. ſeſſion. ſub titul. de baptiſmo. ca. 14.

h ¶ Periculo.] Concord. capitul. baptizari de conſe. diſt. 5.

i ¶ Poterit.] Licet contra teneret Iulianus hæreticus. Sed contra, quia ſi mater manumittitur, & partus cenſetur manumiſſus. inſtitut. de ingen. § 2 Item partus eſt pars viſcerum matris. l. 1. ff. de vent. inſpi. Solut. vt nota. in cap. ſi ad matris. de conſecrat. diſtinct. 4.

K ¶ Pertineret.] Fa. capit. ſi ad matris. cum ſequē. de conſecrat. diſtin. 4. & l. 1. ff. de vent. inſpic.

l ¶ Propria uoluntas.] Intellige propriam vere ſi baptizatur adultus, & intelligens: aliàs dicetur propria iuris & diuinæ legis interpretatione, ſi baptizandus ſit paruulus, vel non intelligens alio profitente, vt infra cod. §. proxi. & cap. paruuli. cum ſeq. de conſecr. diſtin. 4.

m ¶ Aegrotantes.] Nota quòd infantes, muti, ſurdi, ægrotantes, æquiparantur, quos ſatis conuenienş eſt ignorantes quodam modo, & per alios liberari, cum & ignorantes, & per alios fuerint obligati; vt de conſecrat. diſt. 4. cap quæris. facit quòd & pro ignorante fideiubere poſſum: vt l. fideiubere. ff. de fideiu. & ignoranti etiam actio acquiritur. l. ſi a furioſo. ff. ſi cert. pet. & concord. cum hoc. c. paruuli. & c. ægrotantes. de conſec. di. 4.

Perdu-

qui pro ſe reſpondete non poſſunt, alijs pro ſe profitentibus recte baptizari poterunt.

Dormiens & amens, ſi ante ſomnum & amentiam habuerunt propoſitum baptizãdi, baptizari poſſunt. h. d.

De dormientibus, & amentibus quæſitũ eſt, & plane ſi priuſquam dormirent, aut amentiam incurrerẽt non baptizandi propoſitum haberent; quia in eis eadẽ perdurare [a] voluntas intelligitur, ſi ſic immerſi fuerint, characterem ſacramenti non ſuſcipiunt [b]: ſecus autem ſi prius catechumeni extitiſſent, & baptizandi propoſitũ habuiſſent, tales enim in neceſſitatis articulo baptizare conſueuit eccleſia. Tunc ergo characterẽ ſacramẽtalis imprimit operatio, cum obicem voluntatis contrariæ non inuenit obſiſtentem [c].

Inuitus baptizatus characterem ſuſcipit, & cogendus eſt ad obſeruantiam fidei: ſecus ſi penitus ſit coactus. hoc dicit.

Sed & ſi quis non ſponte, dum tamẽ nõ omnino coactus [d] baptiſmatis ſuſceperit ſacramentum, Chriſtianitatis characterem ſuſcipit, vtputa cum quis terroribus, atque ſuppliciis ad vndam ſalutarem trahitur, & ob id tanquam [e] conditionaliter [f] volens, licet abſolute non velit, eſt ad fidei Chriſtianæ cogendus obſeruantiam [g]. Ille vero, qui numquam conſentit: ſed penitus contradicit, nec rem, nec characterem [h] ſacramenti ſuſcipit. Plus eſt enim [i] expreſſe contradi--

a ¶ Perdurare.] Simile de ſentent. excommuni. capit. a nobis. nam ſemper perdurare præſumitur voluntas, niſi probetur mutata: vt capit. perlatum. de his, quæ vi metuſue cau. fi. & l. eum qui. ff. de prob. & l. Lucius. ff. de leg. 2. in fin. Sed quid ſi quis ab infantia fuit amens numquid prodeſt ei ſi baptizetur? Argumen. quòd ſic. ff. de legat. 2. l. cum pater. §. ſurdo. quia perinde habetur ac ſi tunc ſit infans: quia nullo peccato grauatur niſi originali. 3. quæſt. 9. capitul. Iudicas. & not. in cap. maiores §. fin. eod.

b ¶ Non ſuſcipiunt.] Sed quid ſi excitati ſomno ratum habeant? Reſpond. non prodeſt: quia nihil recipit, & ideo non eſt qđ ratum habeat, ſed iterum erit baptizandus: vt nota. in cap. maiores. in fin. eodem.

c ¶ Obſiſtentem.] Simile de conſecr. diſtinct. 4. cap. quæris a me. & ff. ad Maced. l. ſi filius. & ff de acquit. hæred. l. 2. §. ſi is.

d ¶ Omnino coactus.] Vt puta ſi ligatis pedibus, & manibus baptizaretur. fac. l. qui teſtamento. §. fi. ff. de teſtam.

e ¶ Tamquam.] Veritatem denotat hæc dictio, non ſimilitudinem. ſic in capit. ex parte. vbi Abb. nota de ſponſal. Vnde, ſi dicatur: Titius ab omnibus vitetur tamquam excommunicatus, diceretur vere excommunicatus. argum. nota per Abb. in capit. fin. ne cler. vel monach. in princ. Natura tamen ſui ſimilitudinẽ denotat.

f ¶ Conditionaliter volens.] Et ſic coacta uoluntas, uolũtas eſt, conc. l. mulier. l. fin. ff. quod me. cau. & 15. qō. 1. c. merito quæritur. Idem eſt in ſacramento matrimonii. 22. quæſt. 4. capit. Inter cetera, & cap. veniens. de ſponſalib. Videtur tamen impedire matrimonium ſpiritnale. capitul. perlatum. de his quæ vi, metuſve cauſſ. ſed ibi fuit inſtus metus mortis, qui caderet in inconſtantẽ uirum: ſed datis terminis paribus idem eſſet in vtraque. Item hęc coactio conditionalis non impedit ſacramentum ordinis. diſt. 74. cap. vbi iſta. & nota. in capit. maiores. §. fin. eod. Sed numquid ille, qui conditionali coactione recipit ordinem, tenebitur continere? Reſpond. vt nota. in dict. §. fina.

g ¶ Obſeruantiã.] Vt capit. de Iudæis diſtinct. 45. & capi. maiores. §. fin. eo. multo magis igitur ſi ſponte baptizatus eſt. capitul o. quidam. de apoſtatis.

h ¶ Charactereẽ.] Sed quare amens, vel dormiens, vel abſolute coact⁹ baptiſmi ſacramentũ non recipit; cum in baptiſmo non requiratur intentio baptizati, ſed baptizantis? r. q. t. capit. ſicut ficti. & de cõſecrat. diſtin 4 cap. ſolet. Hæc quæſtio ſoluitur per litterã ſuperioris §. & per §. fin. cap. maiores. eod. Quia amens, & dormiens qui ante catechumini fuerunt, recipiunt bene ſacramentum: qui vero ſemper inuiti fuerunt, & cõtradixerunt, nõ recipiũt; quia adhuc præſumuntur inuiti: & nemo inuitus ad fidem compellitur. Nec ob. d. cap. ſicut. & c. ſolet, q̃a ficti ore exprimũt, licet corde diſſentiant: & ideo ſacramentum recipiunt; quia eccleſia dare intendit: ſed tale ſacramentum non proficit ad remiſſionem peccatorum, niſi cum fictio receſſerit. cap. tunc valere de conſecrat. diſt. 4. & per Abb. c. fi. eo. cuiua dicta procedunt in foro poli.

i ¶ Plus eſt enim.] Sic c. ſicut. de ſimo. & cap. Petrus. de homi. & q. 4. c. quia præſulatus. cũ concor. allegatis in cap. maiores. §. fina. de baptiſm.

tradicere [a], quam minime conſentire.

Is, de quo non eſt præſumptio, quod ſit baptizatus, debet ſine metu iterationis baptizari. h.d.

Illud in dubium venire non debet [b], quoties nulla extant indicia [c] inter propinquos & familiares, quibus aliquos baptizatos eſſe doceri poſſit, eoſdē baptizari minime ꝓhibendos eſſe. Quod enim factum eſſe neſcitur, nulla ratio ſinit, vt iteratū [d] videatur: nec temeritas interuenit pręſumptionis, vbi eſt diligentia pietatis.

Suſpicio vehemens pro veritate habetur. h.d.

De eo tamen, qui Chriſtianis parentib⁹ natus inter Chriſtianos eſt fideliter conuerſatus, tam violenter præſumitur quòd baptizatus fuerit, vt hæc pręſūptio pro ueritate ſit habenda, donec euidentiſſimis argumentis cōtrarium probatum [e] fuerit.

Iterum ſcienter baptizatus debet ſeueriſſime puniri: ignoranter vero bis baptizatus non poteſt ordinari niſi ex neceſſitate. h.d.

Quod ſi quis ſciēs & prudens iterum baptizari ſuſtinuerit, arctiſſimæ pænitentię [f] ſubijciendus erit: qđ ſi ignoranter, nulla quidem imponenda erit pænitentia: ſed ni

a ¶ Contradicere.] Argum. quòd ad fidem nullus debet compelli inuitus; ſed ſicut libera voluntate perijt, ita libero arbitrio conuertatur: vt eſp. de Iudæis & cap. qui ſincera. diſtin. 45. & 23 q 5. c. ad finem. Arg. contra. 23. q. 6. c. 1. vbi habetur quod Paulus coactus uenit ad fidem Sed illud diuino iudicio fuit factum; cuius facta ad conſequentiam trahi non debent. Vel dic, vt no. in c maiores § ſin. eodem.

b ¶ Non debet.] Vt in ca. paruulos, cum quattuor ſeq. de conſec. diſt 4 & c. ſi de presby. non bapt.

c ¶ Indicia.] Bene dicit indicia: quia non requiritur plena probatio: immo ſufficeret vnus teſtis, veluti in conſecratione eccleſiæ: ſecus tamen in ordine. c. ſfros. diſtin. 99. de rōne diuerſitatis dicitur. prima q. 1. § ecce. Sed qđ ſi probet quis ſe ordinatum, & contra eum excipiatur illum non fuiſſe baptizatum, numqđ tunc crederetur vni⁹ teſtimonio quo ad baptiſmū? Quidam ꝙ non, vbi heret alteri præiudicium. Vnde nō ſufficeret vnicus teſtis ad probandum baptiſmum, ſi ſub ea conditione ei eſſet relictum legatum, ſi eſſet baptizatus: quia heredi præiudicium fieret: vt not. in c. placuit. de conſecratio. diſtinct. 4. Cum autem ſufficit vnus teſtis, is debet eſſe Chriſtianus, non Iudæus vel Paganus. nota. in capitul. cum itaque. de conſecrat. diſtinct. 4.

d ¶ Iteratum videatur.] Concor. c. cum itaque. & c. ſi nulla. & c. ſi. de presbyt. non baptiz. vbi infert Abbas, ꝙ qui nō recordatur, utrum dixerit aliquā horam puta tertiam, vel ſextam, tenetur iterare. Item ſi non apparet, ꝙ eccleſia fuerit conſecrata, quòd debet conſecrari. Et generaliter vbi actus ex neceſſitate debet explicari, ſi de eo ambigitur, debet iterari, licet proprie non poſſit dici iteratus, & facit ratio quę immediate ſequitur. Qua autem forma ſit baptiſmus concedendus ſi probabiliter dubitetur, an quis ſit baptizatus, vide tex. & quæ ibi D c. in c 2. eo.

e ¶ Probatum fuerit.] Nota primum, quòd uiolenta præſumptio transfert onus probandi in aduerſarium. fac c. vt noſtrum, vt eccleſ. benc. Item ꝙ violenta præſumptio admittit probationem in cōtrarium. 35. q. 3. c. extraordinaria & 27. q. 1. ca. nec aliqua capit propoſuiſti. & c. cauſam matrimonii. de proba. & per gl. in c. ferrum. diſt. 50 & per Abb. in c. is qui. de ſpōſ. Debet tamen probatio talis eſſe euidentiſſima, vt hic & cap. ſi. de presbyter. non baptiza. & ca. quia veriſimile. de præſumpt. & l. non eſt veriſimile. ff. quod met. cauſ. Io. Bapt.

Quod ſi quis.] CASVS. Præſupponitur quoſdam eſſe baptizatos, ſed poſtea illorum quidam uolebant rebaptizari, quidam vero de facto fuerūt rebaptizati, vñ quæſitum fuit qđ iuris, quamuis aūt rebaptizatio videatur permittenda ad ſimilitudinem aliquorū ſacramentorum, quæ poſſunt reiterari, & præſertim ob maiorem deuotionem &, vt ille nequeat excuſari ab obligatione fidei: ſolut. tamen aliter hic facta fuit, tum ob characterem tā impreſſū, tum etiā quoniam cum baptiſmus ſit ianua ingrediendi religionem, qui ꝑ eam eſt ingreſſus, amplius non oportet ingredi; ſiquidē ſi per peccatū exeat, habet remediū pœnitētiæ reingrediendi: Nō obſtā obiecta. primo ob diſſimilitudinem inter hoc ſacramentum & alia, ſecundo ꝗa in receptione iſtius ſacramenti, ſatis eſt habere deuotionem congruam: & in neceſſariis ad ſalutem nulla admittitur excuſatio iuxta not. per docto. in ca. 1. de conſtitu. cum vulg. quæ in caſu noſtro non erat neceſſaria cum ſufficienter ſemel baptiſmus conferatur. Not. primo reiterationem alicuius actus non eſſe faciendam, quando inde ſequeretur aliquod inconueniens. Not. ſecundo aliquem puniri aliquando ob culpam & aliquando ob cauſam iuata capit. ſine culpa de regulis iuris in 6. Nota tertio non tantum uoluntatem, ſed etiam ſcientiā requiri ad hoc vt aliquis dicatur eſſe in culpa alicuius mali.

f ¶ Pænitentiæ.] Quam habes in cap. qui bis ignorantes de conſecrat. diſtinct. 4. & vide de non rebaptizandis paruulis Concil. Trident. ſeſſ. 7. in titu. de baptiſ. cap. 11.

Non

ſi magna cogat neceſſitas, ordinari non poterit[a].

Iterantes baptiſmum ſũt deponendi ab officio & beneficio. h.d.

Illi quoque, qui auſu temerario in homine iam baptizato cæleſte lauacrum iterare auſi fuerint, excommunicationis mucrone percuſſi ab omni officio, & beneficio Eccleſiaſtico deponẽtur[b].

Multa ſiunt in baptiſmo, quæ non ſunt de eius ſubſtantia. h.d.

Poſtremo ſciendũ eſt, quòd licet verbo tantum, & elemento baptiſmatis ſubſtãtia contineatur & forma[c]: multa tamen a ſanctis patribus[d] ad eius decorem fuerũt ſollemniter conſtituta, vt immerſionis numerus, exorciſmi[e], clericorũ exufflationes[f], ſalis[g] benedicti exhibitio, ſaliuæ contactus[h], inunctio[i]: quæ ſi ex neglectu prætermiſſa fuerint, ommiſſio culpæ reos arguet.

Baptiſmus non debet cõferri in priuatis domibus, niſi ex neceſſitate, vel ob magnam nobilitatem. h.d.

Illud etiam nouiſſime Viennenſi Concilio[K] conſtitutũ eſt, ne quis in priuatis domibus[l], ſed dumtaxat in Eccleſijs, in quibus ſunt ad hoc fontes ſpecialiter deputati[m], aliquos audeat baptizare: niſi Regum[n], vel Principum[o] liberi baptizandi fuerint: vel ta

a ¶ Non poterit.] Erit ergo in poteſtate cuiuſq; mihi ordines auferre: quia poterit me dormientẽ rebaptizare: qđ videtur durum. Ideo quidam dicebant q̃ hic intelligitur de ignorantia iuris, quæ nõ excuſat. Tu intellige prout littera iacet. & indiſtincte, & hic eſt vnus caſus, in quo alicui fit ſine ſua culpa præiudicium t arg. t. q. 5. cap. r. fac. l. proſpexit. ff. qui & a quibus. Sed contra 1. q. 4. cap. placuit. vide Abb. in cap. ex litterarum de apoſta.

b ¶ Deponentur.] Cap. fin. eod. & per Abba. in cap ex tuarum. de apoſtat.

Io. Bapt. Poſtremo.] CASVS. Quidam volebant baptiſmum conferre nulla iuris ſollemnitate obſeruata, ea, præſertim ratione, quia ſecundum Theolog enim ſacramẽta ſint à Chriſto inſtituta, non poteſt Eccleſia aliquid addere vel detrahere. accedit ad id text. in cap. cum inferior. de maiorit. & obedi. Oppoſitum tamen hic legimus. & hęc ſolut. probatur, quia Sãcta ſancte, & pie ſunt adminiſtranda, & ideo Eccleſia, circa ſacramẽtorum adminiſtrationẽ multa ſtatuit ratione congruentiæ. eſſentialia enim vtiq; non poteſt Eccleſia ſtatuere cum ſtatuta ſint à Chriſto, & ſic intelliguntur Theologi & tex. in argumento adducto hodie autem habemus etiam Concil. Triden. ſeſſ. 7. de ſacram. vbi legimus ſi quis dixerit ſeptem ſacramenta nouæ legis, &c. eſſe inſtituta à Chriſto anathema ſit, vnde dicas inſtituta ratione eſſentiæ Eccleſia autem ratione congruentiæ multa circa illorum adminiſtrationem, addidit, vt in eod. concil. habetur Not. primo poteſtatem Eccleſiæ eſſe circa Sacramenta in ſtatuendo quæ circa illorum adminiſtrationẽ conueniunt ſecundum congruentiam t Not. a. conſtitutiones obligare ad culpam etiam quando ob neglectum non obſeruantur: Not. 3. vltra intrinſecam ſolemnitatem in ſacramentis inſtitutam à Chriſto, requiri etiam ſolemnitatem extrinſecam inſtitutam ab Eccleſia.

c ¶ Et forma] Cap. 1. & cap penul. eod. & 1. q. 1. c. detrahe. Et cum de ſubſtantia baptiſmi ſit elementum, ſequitur q̃ non poſſet quis baptizari in aqua ro ſata; cum non ſit elementũ licet poſſet in aqua aliquantulum trãſformata: vt in lixiuio, vel brodio, vel aqua lutoſa: vt per Ab in d. capi. penult.

d ¶ Patribus.] Etiã a tempore Apoſtolorum: vt per Dionyſ. de eccle. Hierarc. & traditur nouiſſime per duos reuerẽdiſſimos Cardinales ſecundum Vuarmienſem, in tractatu de ſacra. c. 37. & Araceli. in tracta. itidẽ de ſacram. c. 13.

e ¶ Exorciſmi Ca. ſiue. c. ante c. ſicut. de cõſecrat. diſ. 4.

f ¶ Exufflationes.] Cap. fine. de cõſec. diſtinct. 4.

g ¶ Salis.] Cap. ex in. ca. ſal cæleſtis. de cõſecr. diſ 4.

h ¶ Contact⁹.] Ca. poſtea de cõſe. d. 4.

i ¶ Inunctio.] Ca. 1. §. quia vero. de ſacra. vncti. c. dein de. de conſecrat. d. 4. Sunt etiã & alia, puta cereus & patrinus, quæ omnia conſtituũt numerũ octonariũ & his verſib⁹ concludũtur:

Sal, oleum, chriſma, cereus, chriſmale, ſaliua.
Flatus, virtutem baptiſmatis iſta figurant.
Hæc cũ patronis nõ mutant, ſed tamẽ ornant.

K ¶ Concilio.] Cle. 1. eo. vnde ſumitur.

l ¶ Domib⁹.] Cõcor. auth. vt in pri. do. ſacr. my. nõ ſi.

m ¶ Deputati de maio. & obe. c. his. quæ. c 2 de c. mona. & tales Eccleſiæ dicuntur baptiſmales. c. 1. de no. ope. nuncia. Et quia renaſcimur per baptiſmum dicuntur matrices. c. ea transmiſſa de pręſc. & clem. 1. de ſent. excom. & not. in clem. 1. eo.

n ¶ Regum.] Simile cap. fin. de offi. deleg. & c. ne aliqui. de priuil. in 6.

o ¶ Principum.] Non autem tyrannorum. Et intellige

lige hic de principe, qui babeat notabilem potentiam: & φ ſit quaſi comparandus regiæ poteſtati: arg.l.1.ff.de re.dub.licet principis appellatio multipliciter ſumatur: at not.in clem.ani.eod. & Ideo in collatione vnitur iuxta modum, qui in text. legitur.

c ¶ Neceſſarium.] Quia victuri in hoc mũdo inter inuiſibiles hoſtes, & pericula gradiendum eſt, & in baptiſmo tegeneramur ad vitã: poſt baptiſmum confirmamur ad pugnam, c. 2.de cõſecra.diſt.5.

a ¶ Neceſſitas.] No φ neceſſitas, & nobilitas æquiparantur. alibi nobilitas & litteratura.c.de' multa. de præb.extra uag. execrabilis. eod.tit.

Nobilitas & neceſſitas æquiparãtur.

b ¶ Periculo.] Forte pueri baptizandi exiſtentia in mortis articulo: vt c pen.eod. vel deferentium qui ſint obſeſſi. Sed qd ſi deferẽs puerum ad baptiſmum remotum vidẽs in eo ſignũ futuræ mortis. nec habens ſecũ aquam proiiciat puerum in puteũ dicendo: Ego te baptizo, & c.unn. quid puer ſit baptizatus, & ita poſſit ſepeliri in ſacro? Reſpon. vt habetur per Abb. in cap.pen.eo. At ſi baptizetur in domo priuati exceptis caſibus permiſſis puniri poterit contra facieẽs pœna arbitraria: vt not.in cle ani. eod.

DE SACRAmento Chriſmatis.

lis neceſſitas[a] emerſerit, propter quam ad Eccleſiam abſque periculo[b] acceſſus haberi nequeat.

DE SACRAMENTO Chriſmatis.

TIT. IIII.

Fideles poſt receptum baptiſmum debent chriſmari. hoc dicit.

QVamuis autem continuo tranſituris regenerationis ſufficiat beneficium: victuris tamẽ etiam confirmationis auxilium eſt neceſſarium[c]. Ita enim coniuncta ſunt hæc duo ſacramenta, vt vnum ab altero, niſi morte præueniente ſeparari non debeat[d]:

Chriſmatis ſacramẽtum operatur augmentum gratia h.d.

Igitur omnes fideles[e] poſt baptiſmum[f] paracletum per manus impoſitionẽ accipere debent, vt perfecte Chriſtiani inueniantur. Spiritus ſanctus enim, qui ſuper aquas baptiſmi ſaluti fero deſcendit[g] lapſu, in fonte plenitudinẽ tribuit ad innocẽtiã[h], in confirmatione robur, & augmentum præſtat ad gratiam.

Soli epiſcopi Chriſmant. h.d.

Vnde cũ ceteras vn-

ſtiſmum confirmamur ad pugnam, c. 2.de cõſecra.diſt.5.

d ¶ Non debeat.] ac.cap.1.&,ca.de his de conſec. d.5.

Igitur omnes fideles.] CASVS. Quidam ob gratiã per baptiſmũ ſuſceptam putabant hoc ſacram. gratiã non cõferre, ſi quidem eum eam habeant, vt præſupponitur, non viderent alio ſacramento ad ipſam conſequendam: Sol.tamẽ vt hic legim⁹. quia ob pugnam habendam erat neceſſarium etiam tale augmentum, & obiectio in contrarium facta non obſtat, ſicuti apparent Not.primo ſacramẽtum hoc cõferre gratiam & augmentũ ad illã. Not.ſecundo gratiam augeri, ſicuti augetur charitas: Not.tertio hoc ſacramentum cõferre pfectionis Chriſtianæ augmentũ.

Io. Bapt.

e ¶ Oẽs fideles.] Scilicet adulti, vel ſaltem alicuius capacitatis, vt inf.eo.§.prox. ar.l. vt gradatim.ff.de mun. & hon. & l.1.cũ ibi nor.C.de ſacr. Eccleſ. nã infantibus, vel paruulis ſufficit ſolus baptiſmus.c. quæris. de conſec. diſt. 4.& no.in c.2.de conſecr. diſt.5.

f ¶ Poſt baptiſmum.] Sic olim oſtia prius lauabatur in litore. & poſtea offerebatur in holocauſtũ t ut not.in c.1.de conſec.diſt.5.

g ¶ Deſcendit.] Conferendo aquis vim generatiuã cap.numquam.de conſecr.diſt.4. & cap. 2.de conſecr.diſtinctio 5.

h ¶ Innocentiam.] Ad quam denotandam baptizatis ſtatim datur veſtis candida. cap.accepiſti. & cap.venit.de conſecrat. diſtinctio 4. & not. in cap. 2. de conſecr.diſtin.5.

Io. Bapt. Continuatur hæc materia per gloſ.r. tit. eius. vel dicas ſecundo, quod iuxta ordinem ſacramentorum poſt baptiſmum ſequitur confitmatio, vt hic habetur in princ.vnde merito poſt tit. præceden.p:oponitur iſte: qui diuiditur in quinque partes: in prima habetur vnio inter hoc, & pcedẽs ſacramentum, in ſecunda adnot. effectus: In tertia miniſter. in quarta quomodo ſit conferendum: in quinta quid habeat commune cum ſacramento præceden. ſecunda ibi, igitur. tertia ibi, vnde t quarta ibi, accedent quinta ibi, illud commune.

QVamuis autem.] CASVS. Quidam ſcholares volentes docti apparere, dubitauerunt, an Sacramenta baptiſmi. & confirmationis haberent inter ſe aliquam vnionẽ; putabant enim eam non dari, quia aliter non viderentur duo ſacramenta, ſed potius vnum. Sol.tamen vt hic legimus, quia vnum poſt aliud eſt conferendum, & hinc ceſſat obiectio: Not.hoc ſacramentũ: eſſe neceſſarium victuris ob pugnam, vt docet glo. rubri.

Vnde.] CASVS. Quidam ſacerdotes Inferiores volebant hoc ſacramentum conferre ea ratione moti, quia licet eis, quod eſt plus nempe baptizare & conſecrare per reg. plus. de reg. iur. in 6. Sol.tamen vt hic dicitur, quia Epiſcopi cum ſint ſuperiores, debent habere aliquid plus quam inferiores

riores ſacerdotes;obiectin autem non tenet,ſi quidem iſta duo ſacramenta ſine reſpectu ſunt magis neceſſaria. Not. epiſcopis eſſe reſeruata quæ reſpiciũt perfectionis plenitudinẽ,iuxta not. per Doct. in cap.quanto.de conſuetud. cum ſimilib.

ete ſunt adminiſtranda , vel quia maior diſpoſitio requiritur ad perfectionem, vnde hia conſiderans obiectio nil videtur concludere. Not. primo in ſacramentis adminiſtrandis tam actiue,quàm paſſiue deſiderari etiam aliquam accidentalem diſpoſitionem. Not. ſecundo cauſa ſuadente licitum eſſe recedere aliquando à can. Il. diſpoſitione eius.

ctiones ſimplex ſacerdos [a] vel presbyter valeat exhibere, hanc non niſi ſummus ſacerdos,hoc eſt Epiſcopus conferre debet; alioqui nulla excuſante cõſuetudine [b] chriſmatio irrita habebitur, & vacua : nec inter Eccleſiaſtica ſacramenta reputabitur [c], cum manum [d] impoſuiſſe præter Apoſtolos, quorum hodie vicem ſuſtinent Epiſcopi, nulli alij legantur.

Ieiunis & à ieiuno debet dari chriſma, niſi neceſſitas aliud cogat. h. d.

Accedẽt igitur qui legitimæ [e] ſunt ætatis ad confirmationem ieiuni, vt à ieiunis [f] Epiſcopis ſacro chriſmate in fronte [g] deliniti per manus impoſitionem paracletum recipiant. Plane infirmis & morte periclitantibus [h], vel qualibet cauſa impeditis, nulla de ieiunio habita ratione manus imponi poterit.

In Baptiſmo, Confirmatione, & Catechiſmo debent patrini interuenire. h. d.

Illud cõmune eſt tam his qui baptizandi ſunt, quàm etiã illis,qui confirmationis munus recipere debẽt, vt aliquem in patri-

a ¶ Simplex ſacerdos.] Etiam epiſcopo delegante : ſed bene delegante Papa , vt late per Doctn. in c quanto.de conſuet. & per Archiepiſcopum Floren. in tertia parte ſummę tit. 14. in §. de miniſtro. fac. c. presbyteris. cũ ſeq. de conſec. diſt. 4.

b ¶ Cõſuetudine.] Cap. quanto. de cõſuetud. nam præſcriptio quãtumuis lõgiſſima requirit capacitatem in præſcribẽte, vt per Ioã. Andr. in cap. 2. de præben. & ſic limita. cap. 1. de reſcri. in 6. & l. 1. § ductus aquæ. ff. de aqua quoti. & æſti. Secus eſt in competẽtibus ratione iuriſdictionis, vel dignitatis epiſcopalis, non autem ordinis, vt in dicto capitulo quanto. & in capitulo accedẽtibus. de exceſſ. prę lat. & in cap. cum contingat. de foro competenti.

c ¶ Reputabitur.] Et merito, cum nullum characterem imprimat. Et ſic nota quòd ordinatio & ritus Apoſtolorum circa ſacramenta habent impedire characteris impreſſionem, vt per Abb. in cap. quanto. de conſuetud. Sed quid ſi Romanus Pontifex prohibeat epiſcopos conferre tale ſacramentum, an valeat collatio facta poſt prohibitionem? Reſpon. vt per Abb. in dicto cap. quanto.

d ¶ Cum manum.] Ratio, ab antiqua patrum ordinatione. Eſt & alia ratio, quæ ponitur per Abb. in cap. quanto. de conſuetud. quia perfectio actus communiter reſeruatur ſuperiori. Vnde cum hoc ſacramentum ſit confirmatio & perfectio baptiſmi, vt hic, congruum fuit illud reſeruari ſuperioribus fac. cap. nihil. cum ibi traditis. de elect. & quod huius ſacramenti exhibitio eſt epiſcopis reſeruata, vide nouiſſime per Concilium Trident. ſeſſ. 23. circa princ. cap. 4.

Io. Bapt. Accedent. C A S V S. Fuit dubitatum an hoc ſacramentum ieiunis,& à ieiunis ſit conferendum, illud enim videbatur ſatis, vt in gratia recipiatur, & conferatur, cum tribuat gratiæ augmentum, vt habetur ſupra eod. §. 1. Sol. tamen hic aliter legitur, vel ob rationem communem, quia ſancta ſan

e ¶ Legitimę ætatis.] Sed quæ erit ætas legitima? Quidam dicunt de 14. annis, quo tempore etiam ad minores ordines promoueri poſſunt. cap. a diſtin. 77. Alij de 25. arg. l. 1. ff. de mi nn. & not. in cap. vt ieiuni. de conſe. diſt. 5. Neutra tamen ſeruari videtur in practica, cũ etiam trimi, & quatrimi deferãtur ad epiſcopos chriſmãtes, quòd forte nõ bene ſit.

f ¶ Ieiunis epiſcopis.] Quod ieiunium & in aliorũ ſacramentorũ exhibitione ſeruandũ eſt 22. q. 2. cap. honeſtum. & de conſecrat. diſt. 2. cap. liquido quod tamen male videtur ſeruari. fac. c. vt ieiuni. c. vt epiſcopi. de cõſecrt. diſtin. 5.

g ¶ In fronte.] Quo in loco non licet presbyteris. cap. presbyteris. de conſecrat. diſt. 5. cum ſeq. & de ſignificatione locorum, & vicium quibus quis inungitur, vide in cap. nouiſſime. de conſecratione, diſtin. 5.

h ¶ Periclitantibus.] Vitanda enim mora eſt vbi periculum timetur. cap. baptizari. de conſecra. diſt. 5. cap ne quod abſit. de conſec. diſt. 4. cap. de Syracuſanæ. diſt. 28. Arg. contra l. ſi debitori ff. de indi. & l. quod dicimus. ff. de ſolu. Sol. illud in contractibus: hic in periculo animæ, vt not. in dicto cap. baptizari.

Illud commune.] In hac parte duo docentur cõmunia: ſecundum ibi, cõmune etiam. quoad primum caſus ita adnot. Quidam volebat baptizari, vel chriſmari, nullo adhibito, vt vocant patrino, ea præſertim ratione, quia nemo poteſt ſaluari per operam & diligentiam alterius, ſed per ſemetipſum tantum, cum virtus & vitium ſuos tantum teneant auctores l. ſancimus. C. de pœn. Sol. tamẽ aliter hic legimus, quia patrinus conſulendo, admonẽdo, & quid ſimile faciẽdo ſummopere poteſt adiuuare; hinc intelligimus qualiter ad obiectionem Io. Bapt.

nem ſit reſpondendū, ſiquidē per operam alterius ſummopere quis adiuuatur ad ſalutē; vnde not. diligentiā & curam Eccleſiæ erga ſalutem fideliū: Not. 2. patres, & patrinos teneri rati obligatione, vt doceant ſuos filios quę ſunt fidei.

de ſubſtantia, vt not. ſupra tit. prox. §. poſtremo. Sed fuerunt inſtituti ratione, de qua in §. proxi. vbi not. & fac. diſt. 47. § neceſſe.

num[a] habeāt, qui eoſdē in religione Chriſtiana, & fide dominica inſtituat, & pro eis apud Deum quaſi fideiuſſor[b] exiſtat, quod & in catechiſmo[c] obſeruandum erit.

Patrini non debent eſſe plures, vel non baptiZati, vel confirmati. h. d.

Admonendi tamē ſumus, quòd nec plures[d] quemquam in baptiſmo, aut in confirmatione ſuſcipere debēt: ſed vnus tantum ſiue vir, ſiue mulier: nec quemquam quiſpiam tenere, vel leuare poterit, qui ipſe baptizatus[e] non ſit vel confirmatus.

Parentes non poſſunt eſſe patrini propriorum filiorum, nec Abbates, vel monachi alienorum. h. d.

Parentes[f] quoque proprios filios, vel abbates[g], vel monachi[h] alienos de ſacro fonte ſuſcipere, aut in confirmatione tenere non debent.

Nec baptiſmus, nec chriſma poſſunt iterari, & vtrumque conferri poteſt tempore interdicti. h. d.

Commune etiam illud eſt vtriſque, quòd & neutrum (vt paulo ante diximus) iterari[i] poteſt; quippe quod ambo characterem imprimunt[k]: & quòd interdicti tempore ob imminens ex dilatione periculum vtrumque cōferri, & pro vtroque chriſma confici poterit, vt infra ſuo loco[l] latius exponemus. Io. Bap.

a ¶ In patrinum.] Cap. in catechiſmo. cum pluribus ſeq. de conſecr. d. 4. & de cogn. ſpir. per totum. Sed iſti patrini non ſunt de ſubſtantia: vt not. ſupra tit. proxi. §. poſtremo

b ¶ Fideiuſſor.] De conſecra. diſtin. 4. ca. vos ante. & hæc eſt cauſſa quare in catechiſmo, & cōfirmatione, quod qui non eſt Chriſtianus non offerat puerum, cū enim noſtram fidē quis non tenet, qualiter docebit, & qualiter erit obſes pro puero? quæ ratio ceſſat in baptizāte

c ¶ In catechiſmo.] Cap. in catechiſmo. de conſec. diſtin. 4 & cap. peruenit. 30. q. 1.

d ¶ Nec plures.] Cap. non plures. de conſec. diſt 4. Sed contra. cap. quod autem. 30. q. 4. Sol. maritus, & vxor pro vno reputātur; cum ſint vna caro, iuxta illud: & erūt duo in carne vna. pro qua ſol. fac. t. cap. ſi quis ex vno. diſtin. 4 Vel dic aliter, vt not. in d. c. quod autem Sed an vnus poſſit eſſe patrinus in baptiſmo, & idem in confirmatione? Reſp tantū ex neceſſitate. cap. in catechiſmo. de conſecr. d. 4. qua ceſſante ſinguli per ſingula ſunt habendi: ita enim latius extendit charitas. Sed an actus valeat ſi idem ſæpius interueniat? Reſpon. affirmatiue, quemadmodum & ſi plures patrini eidem actui interueniant cum omnibus contrahitur cognatio: vt in cap fin. de ſpi. cogn. in 6. & per Ab. in c contracto. eo tit. quod tamen hodie videtur correctū per Concil. Trid. quod ita arctauit hanc materiam, vt vnus tantum poſſit interuenire in patrinum, & ſi plures interueniant, non contrahitur ſpiritualis cognatio: vt in ſeſſione 24. in decretis de reformatione matrimonij. ca. 2.

e ¶ Baptizatus non ſit.] Si tamen aliter fiat non impeditur propterea baptiſmus; cum talis in caſu baptizare poſſit: & patrinorum adhibitio non ſit

f ¶ Parentes.] Cap. ſi vir. de ſpi. cogna. poſſent tū ex neceſſitate, vt in c. ad limina 30. q. 1. & not. Abb. in d. c. ſi vir.

g ¶ Abbates] Cap. non licet de conſec d. 4.

h ¶ Monachi.] 16. q. 1. cap. placuit. & 18. q. 2. c. peruenit. Idem forte in alijs regularibus vt ſup. de regular. in pric. Sed contra cap. doctos. 16. q. 1. & ca. omnes. 30. q. 1. Sol. vt no. in cap. non licet. de cōſec. d. 4.

Cōmune etiā.] CASVS. Quidam dubitauerunt an hoc ſacramentum poſſet reiterari vel potius debeat reiteratio prohiberi ſicut in baptiſmo: putabant enim talem reiterationem eſſe admittēdā ad maius robur habēdum pro victoria in pugna conſequenda: Sol. tamē vt hic legitur, quia licet iſta duo ſacramenta, quoad neceſſitatem ſimpliciter conſideratā, conueniant; tamē cum ad ſalutē debeat quis primo admitti, deinde pro ea pugnam habere, propterea ſufficienter prædicta ſacramēta ſemel conferuntur: non obſtat obiectio, quia ſicut pugna eſt continua, ita illud robur ea parte ſacramenti ſemper eſt præſens: Not. argumentum quod ob identitatem rationis quæ ſunt diuerſæ naturæ eod. iure cenſentur.

i ¶ Iterari.] Cap. non licet. & c. rebaptizare. & c. dictum. & c. de homine. de conſec. diſt. 4. Sed cōtra. 1. q. 1. c. manus. Sol. ibi agitur de manus impoſitione conſecratoria, non confirmatoria, vt ibi not. Si tamen fuerit iterata confirmatio mitior pœna imponitur, quam ſi fuerit iteratus baptiſmus; de quo vide per Archiep. Floren. in ſua ſumma ſub tit. noſtro. verſic. effectus autem.

k ¶ Imprimunt.] Vt de ſacram. §. 1.

l ¶ Suo loco.] Vt infra de eccleſ. interdicto. §. pen. & fi.

DE

DE PAENITEN. ET REMISSION.

Io. Bapt. Etſi homo habeat augmentum gratiæ ad pugnam per ſacramen. confirmationis. §. 1 ſupra tit. 4. quoniam tamen ſæpe incidit in peccata, & amittit gratiam: ad cuius recuperationē cum instituta ſit pęnitentia; propterea poſt tit. præcedētem proponitur iſte: qui diuiditur in 4 partes. in prima habetur quid ſit pęnitentia, & cur ſit instituta: in ſecunda quot ſint eius ſpecies: in tertia ex quibus conſtat: in quarta ſoluuntur quædā dubia circa eam orta: ſecūda ibi, ſunt autem: tertia ibi, conſtat: quarta ibi, medicos.

demoſtrat. licet forte regulis logicorum ex amuſſim non reſpondeat.

b ¶ Multiplex.] Ideſt multipliciter ſubueniens. facit cap. multiplex. de pęnit. diſt. 1.

c ¶ Iudicio.] Ideſt, proprio motu, ut c. non poteſt. c. eccé. c. porro, & ca. facilius. de pænit. diſt. 1. non q̄ pęnitentes ipſimet iniungāt pęnitentiā: quia ſi ita intelligatur, fruſtra claues eſſent datæ ſacerdotibus: ut de pæni. diſt. 1. § alii. & cap. agite.

DE POENITENTIIS ET *& remiſſionibus.*

TIT. V.

Quid ſit pænitentia. h. d.

PAEnitentia [a] eſt ſacramentū, q̄d cōtritione, confeſſione, & ſatisfactione concurrentibus, peccatorum operatur remiſſionem.

Pęnitentia instituta ad finem, ad quem baptiſmus, & confirmatio; vel pęnitentia habet ſe ad baptiſmum, ut ſcapha ad nauem. h. d.

Multiplex [b] enim Dei miſericordia, ita lapſib⁹ humanis ſubuenit, vt non ſolum per baptiſmi, & confirmationis gratiam: ſed etiam per pænitētiæ medicinam ſpes æternæ vitæ reparari velit. Vnde qui dona regenerationis violauerint, proprio ſe iudicio [c] condemnātes, per ſacramentum pænitentię ad criminum remiſſionem, quaſi ex naufragio [d] arrepta tabula [e] ad portum peruenient.

Tres ſunt ſpecies pænitentię, & pænitentia ſollemnis iterari non poteſt. & pęnitētes ad ſacros ordines reddit inhabiles, h. d.

Sunt autem pæni-

d ¶ Naufragio.] Scilicet peccatorū.

e ¶ Tabula.] Duæ ſunt tabulæ Prima eſt baptiſmus, vbi purgatur uetus homo, & nouus induitur. ut cap. deinde. diſt. 26. Secunda eſt pænitentia, qua lapſi poſt baptiſmū per pęnitentiam reſurgimus. c. ſecūda. ubi etiam no. de pæn. diſt. 3. Alii quòd prima tabula eſt nauis; ſecunda eſt ſcapha, qua naufragio periculū cultatur.

P Aenitentia eſt.] CASVS in hac parte ita poteſt figurari quidam rector uolens inducere ſuos ſcolares ad recipiendum hoc ſacramentum. multas rationes adducebat, quidam tamen ſe oppoſuerunt tacite dicentes ipſum nō eſſe neceſſarium, cum eorum iudicio ad uictoriam conſequendam in pugna de peccato etiam commiſſo ſufficeret habere ſacramen. confirmation. §. 1. ſupra tit. 4. unde fuit quæſitum quid iuris. Sol. ut hic legimus, quia hoc ſacramentum eſt datum ad reſurgendum ſi homo eſſet lapſus propter peccatum: cum per ſeipſum reſurgere nequeat: illud uero in obiectione adductum cum ſit ad pugnandum ob cauſæ diuerſitatem non concludit: Vnde not. primo pęnitentiam præſuppoſito peccato actuali eſſe ita neceſſariam ſicut & baptiſmus: Not. ſecundo pęnitentiam eſſe ſecundam naufragii tabulam, quia eſt instituta contra peccatum actuale.

a P Aenitentia.] Multæ ponuntur pęnitentiæ definitiones, ſeu deſcriptiones: nam præter hanc, alia ponitur in c. ecce. §. fi. de pęni. di. 1. alia in c. pænitentia. de pęnit. diſt. 3. Plures ponit Hoſt. in ſum. eo. aliā Magiſter ſententiarum. lib. 4. diſt. 13. de quibus per Archiep. Flor. in ſua ſumma. eod. tit. & per Nico. Plo. in ſuo tractatu de ſacram. in princ. quartæ partis, ſed & hæc ſatis rem ipſam

Sunt autem.] CASVS in tot. hac parte ita figurari poteſt. Quidam ad pęnitentiam uenientes modo priuatim modo publice, & modo ſolemniter admittebantur, q̄d non uidebatur cōuenienter factum, quia cum gratia reſtituatur tantum à Deo, propterea tantum coram eo videbatur ſatis pænitere, accedit etiam quod Eccleſia non iudicat de occultis ca. ſicut. de ſimon. & ideo per actus exteriores nō oportet ut gratia reſtituatur; Solut. tamen hic aliter facta fuit, & ratio eſt, quia cum pęnitentia reſpiciat peccatum. §. 1. ſupra e. d. ſequitur quod ſicut peccatum aliquando eſt occultum: aliquando publicum tantum, & aliquando non tantum publicum, ſed etiam maxime graue: ita pęnitentia debet eſſe eiuſd. qualitatis. argumento. cā. 1 eod. licet autem gratia reſtituatur tantum à Deo. quoniam tamen, peccator reconciliari debet aliquando Deo tantum, & aliquando Eccleſię quoque, cui cum reconciliari debeat ſecundum qualitatem delicti propterea diuerſa introducta fuit ſpecies pænitentia. & ideo ceſſant obiectiones in contrarium factæ Vnde not. primo cauſam diſtinction. de pænitentia, quę eſt ut diuerſi peccati peccatoriſve reconciliationis diuerſa qualitas, quæ propterea diuerſum

quoque

quoque producit effectum. Not. ſecundo argumẽ tum eccleſiam non cognoſcere occulta, vt etiam dicit tex. in cap. ſicut. cum ſeq. de ſimon.

a ¶ Tres ſpecies.] De quibus per Abb. in c. 1. eod. & per Nic. Plo. in tract. de ſacra. cap. 1. in 4. par. & per Arch. Floren. in tit. de pæn. verſ. de partibus, & per Hoſt. in ſumma. eod. verſ. his prælibatis.

b ¶ Maiora ſcelera.] Et vulgata. Quæ autẽ ſint hæc habetur in cap. at ſi clerici. §. 1. de iud.

c ¶ Epiſcopus.] Nõ autem inferiores.

d ¶ Serie.] De qua in cap. in capite. diſt. 50.

e ¶ Vileſcat.] Cũ frequentia, & iteratio contemptum pariant. l. obſeruãdũ. ff. de offi. præſi.

f ¶ Expoſuimus.] §. pænitentes. ſupra qui promo. nõ poſſ.

g ¶ Quippe quæ.] Bona ratio: nam ſi fabricatũ deſtruit, multo fortius impedit fabricandum arg. l. patre furioſo. ff. de his, qui ſunt ſu. vel alie. iu.

h ¶ Exuti.] Ca. cõfirmandũ. diſt. 50. & in c. ſacerdos. de pæn. diſt. 6.

i ¶ Sollemnitate.] De qua habetur in c. in capite. di. 50.

k ¶ Non ſint.] Vt c. plurimos. diſt. 72. ca. ſi illud diſt. 45. fac. 2. q. 1. cap. ſi peccauerit & l. nihil. ff. de re iu. & per Abb. in c. 1 eod.

Proxim^9^ etiam infidelis.

l ¶ Proximo ſuo.] Scilicet homini Chriſtiano, qui proprie vr̃ dici poſſe proximus. Sed & de infideli erit hoc intelligendum, ſi peccatum, quod ſcandalum induxit, conſiſtat in præuaricatione legis naturalis, per ea quæ Abb. & Doct. in cap. nouit. de iudi. in 3. not.

m ¶ Præbeant.] Dic ergo, quod aut delictum eſt graue, & ſcandalizans totam vrbem: & tunc laico imponitur pænitentia ſollemnis, quæ & publica eſt, vt ſtatim dicitur cap. in capite. diſt. 50. & 26. q. 6 ca. fin. Aut eſt graue, ſed non generat ſcãdalum: & tunc aut eſt occultum: & tunc non imponetur pænitentia neque ſollemnis, neque publica, ſiue delinquens ſit clericus, ſiue laicus. d. cap. in capite, & per Abb. in ca. 1. de pænit. & remiſ. Aut eſt publicum, ſed non ſcandaloſum. & tunc imponenda erit pænitẽtia publica, ſed nõ ſollemnis, dict. ca. fin. iuncto. d. cap. 1 & ita firmat Abb. in cap. quæſitum. de pænit. & remiſ. Et vide de hoc per Concil. Trid. ſeſ. 24. in decretis reformationis. c. 8.

tiæ tres [a] ſpecies. Quædam enim eſt ſollemnis: quædam publica; quædam priuata. Sollemnis eſt, quam propter maiora [b] ſcelera Epiſcopus [c] in capite ieiunij ſeruata certa rerum ſerie[d] delinquẽtibus ſolet imponere. quæ quidem ne Eccleſiæ vileſcat [e] auctoritas, iterari non debet. Et tales pænitẽtes ad ſacros ordines (vt ſupra expoſuimus [f]) inhabiles reddit, quippe [g] quæ nec aliter poteſt ſacerdotibus imponi, quàm ſi prius cæleſtis militiæ cingulo exuti[h] fuerint.

Publica delicta, publica pœnitentia lui debent. h. d.

Publica pænitentia eſt, quæ publice nulla ſeruata iuris ſollemnitate [i] peragenda iniũgitur: qualis eſt peregrinatio, certi habitus delatio, & his ſimilia. Cum enim manifeſta peccata non ſint [k] occulta correctione purganda, recte conſtitutum eſt, vt qui publice peccãdo proximo[l] ſuo ſcandalum præbuerint, publicam etiam pænitentiam à proprijs ſibi ſacerdotibus impoſitam peragentes emendationis exemplum præbeãt[m].

Sollemnis, & publica pœnitentia non cõuertuntur. h. d.

Apparet itaque ex his, quòd licet omnis ſollemnis pænitentia publica ſit: non tamẽ omnis publica eſt ſollemnis [n].

Vnuſquiſque ſemel in anno debet confiteri, & Euchariſtiam ſumere: niſi de conſilio ſacerdotis abſtineat. h. d.

Priuata, aut ſecreta pænitentia eſt, quæ in occulto Deo fit, & ſacerdoti [o]. Statutũ eſt enim generali Concilio[p], vt omnis fidelis, quàm primũ ſapere [q]

n ¶ Sollemnis.] Cum in ſimplici publica non ſeruẽtur quæ ponuntur in capit. in capite. diſt. 50. Et de hac vide qui citantur ſupra in proxi. §. in 1. notul.

o ¶ Sacerdoti.] Tamquam Deo, vel Dei miniſtro.

p ¶ Concilio.] Ca. omnis eo.

q ¶ Sapere.] Sunt autem annorum diſcretionis tres gradus, ſecundum Hoſt. & Abb. in cap. omnis. eod. Primus cum quis eſt doli capax: & hic ſufficit ad confeſſionem, & ſolet hoc contingere in ſeptẽnio vel poſt c. 1. & c. 2. de delict. puero l. 1. C. ſi aduer. delict. l. 3. C. ſi mi. ſe ma. dixe. Fac. c. eos. de conſec. diſt 4. & l. 1. C. de fal mo. & c. litteras. & quod ibi not. de deſponſ. impub. Secundus gradus eſt pubertas: & hic requiritur ad matrimonium, & religionis ingreſſum, c. 2. de deſponſ. imp. c. 1. de reg. in 6. Tertius eſt exacta adoleſcentia, vt in l. 1. ff. de mino. & hic ſeruatur quo ad bonorum adminiſtrationem. Obſeruantia tñ videtur habere, q̃ quo ad confeſſionẽ ſeruetur primus gradus: quoad Euchariſtiam ſecundus; & hoc forte non eſt malum, ſecundum Abb. in d. ca. omnis. propter reuerentiam tanti ſacramenti.

Tres gradus diſcretionis iuxta tres ætates.

¶ Omnis.]

cœperit omnia [a] ſua [b] peccata proprio ſacerdoti [c] confiteatur, & iniunctam ſibi pænitētiā proprijs viribus [d] adimplere ſtudeat, ſuſcipiens reuerenter ad minus [e] ſingulis annis in Paſchate [f] Euchariſtiæ ſacramētum: niſi forte de ſacerdotis [g] conſilio, ex cauſa duxerit abſtinēdum: alioqui & viuens ab ingreſſu Eccleſiæ arcebitur [h], & moriēs Chriſtiana carebit ſepultura [i].

Pœnitentia conſtat contritione, confeſſione, & ſatisfactione. h. d.

Conſtat [k] igitur pænitentiæ ſacramētum tribus partibus, contritione cordis, confeſſione oris, & operis ſatisfactione. Contritio [l] nihil aliud eſt, quàm dolor pro peccatis voluntarie aſſumptus cū propoſito confitendi, & ſatisfaciendi. Confeſſio [m] (vt Auguſtino placet) eſt per quam morbus latens ſpe veniæ aperitur: vel confeſſio eſt canonica [n] peccatorum coram proprio ſacerdote facta declaratio.

a ¶ Omnia. Bene omnia: quia cōfeſſio nō debet fieri per partes, cōfitēdo vni ſacerdoti partē peccatorū, alteri aliam partem: ſed omnia vni ſunt confitenda: aliàs confeſſio parum prodeſſet; vt per Abb. in cap. omnis. eod. in prin. immo debet nō ſolum vni omnia cōfiteri: ſed etiam eodem contextu ſi recordetur vt per Abb. in cap. ex parte. de offic. ordinarij.

b ¶ Sua] Non antē aliena. Et facit cōtra mulieres impudicas, reuelantes etiam participes. & hoc verum, niſi proprium peccatū non poſſet bene detegi abſq; participibus. Vt puta, ſi concubuit cum matre, ſorore. Nam hæ circunſtantiæ cum aggrauent peccatum, ſunt manifeſtandæ. facit de pænit. diſt. 5. in princ. & per Docto. in cap. omnis. eod.

Proprius ſacerdos quis.

c ¶ Proprio ſacerdoti.] Sed quis eſt proprius ſacerdos? Reſpondeo presbyter parochialis, epiſcopus, eius vicarius generalis. Legatus prouinciæ, & ipſius pænitentiarius, Archipresbyter, vt per Abb. in cap. omnis. eod. & not. in cap. 2. eod. in 6. & in cap. 2. de offic. leg. in 6.

d ¶ Proprijs viribus.] Cap. pænitentia. de pænitent. diſt. 3. & cap. omnis. eod. Poſſet tamen pater adimplere per filium, cum cenſeantur vna perſona. 35. q. 1 § hac auctoritate. & not. in d. cap. pœnitentia. & per Tiraq. in l. ſi vnquam. in præfat. nu. 15. C. de reuoca. dona. quod forte & in extraneis poſſet admitti, vrgente neceſſitate.

e ¶ Ad minus.] Melius tamen eſſet ſæpius, quod olim fiebat, vt infra tit. prox in princ. & in cap. & ſi frequentius. de conſec. diſt. 2. Et quod hic dicitur, habet locum in laicis: de religioſis dic vt in clem. ne in agro. §. ſane. de ſtatu regul.

f ¶ In Paſchate.] Facit contra eos, qui ſuſcipiunt ſacramentum in die Iouis ſancti, de quo narrat Abb. in cap. omnis. eod. vidiſſe ſe inter valentes Theologos magnam quæſtionem: & ſe fuiſſe ſuper hoc cōſultum, qui reſpondit, vt ibi per eum.

g ¶ Sacerdotis.] Scilicet proprij, ſecundum Abb. quod multi male aduertunt. cap. omnis. eod. vnde ſumitur.

h ¶ Arcebitur.] Nota caſum, in quo non excommunicatus arcetur ab ingreſſu Eccleſiæ & non otioſe dicit, arcebitur, quod verbum denotat violentiam: quia & brachium ſæculare ad talem arcendū inuocari poterit. cap. 1. de offic. ord. & 23. q. 3. cap. administratores.

i ¶ Sepultura.] Hoc eſt contra regulam illam: Cui communicamus viuo, communicamus & mortuo. Fal. etiam in alio caſu. 23. q. 5. cap. placuit. & cap. monachi. de ſtatu monach. & cap. 1. de torneamentis. & cap. quia in omnibus. de viur. & cap. ſuper eo. de rapt.

Io. Bapt. Conſtat igitur.] Hæc pars diuiditur in duas particulas, in prima referuntur partes iſtius ſacramenti. in ſecunda explicantur: ſecunda ibi, contritio. quoad primum caſus non figuratur: not. tamē cauſam diſtinctionis. ſiquidē hoc ſacramentum conſideratur ex parte pœnitentis tantum, & hinc datur contritio: aut in habitudine ad ſacerdotē, & ſic talis reſpectu vel incipit à pænitente, & tendit in ſacerdotem, & hinc oritur cōfeſſio: aut econtra à ſacerdote in pœnitentem, & inde datur ſatiſfactio.

k Conſtat.] Fac. de pœnit. diſtin. 3. cap. perfecta. & de pænit. diſt. 1. §. alij. & §. ex his.

Io. Bapt. Contritio.] Hæc pars ſubdiuiditur in tres particulas, in prima deſcribitur contritio: in ſecūda explicatur confeſſio: in tertia declaratur ſatisfactio. ſecunda ibi, confeſſio. tertia ibi, ſed nec contritio. quoad primum caſus non figuratur: not. tamen quòd ſicut peccatum committitur voluntate, ita eius culpa tollitur oppoſitum voluntate, licet quoque requiratur ob gratiam, quæ inde eſt conferenda.

l ¶ Contritio.] De hoc late per Archiepiſcopū Florentinum in ſumma in tit. de contritione. Flo. in tractatu de ſacra. in quarta parte cap. 2. Hoſtien. in ſumma eod. §. quot & quibus, in verſ. prima igitur: quibus locis habetur, quid contritio ab attritione differat.

Io. Bapt. Confeſſio. Hæc pars diuiditur in duas particulas: in prima definitur confeſſio. in ſecunda ead. explicatur: ſecunda ibi, quod autem. quoad primum caſus nō figuratur: not. tamen argumentū, quod remedia tam ſpiritualia, quàm corporalia nequeunt defectibus noſtris applicari, niſi prius ipſi cognoſcantur. Not ſecundo argumentum quo confeſſio fori poli differt à confeſſione fori fori.

Nec per epiſtolā, quis nec per nuncium pōt cōfiteri.

m ¶ Confeſſio.] De his deſcriptionibus per Flo. in tractatu de ſacramentis in quarta parte cap. 8. & per Archiepiſcopum Florentinum in ſumma in tit. de confeſſ.

n ¶ Canonica.] Sed an ſit canonica, ſi quis velit per nun-

Tribus caſibus poteſt quis confiteri non proprio ſacerdoti. ſi obtineat licentiam ab eodem, vel ab Epiſcopo vel ſi confiteatur fratribus habentibus generalem poteſtatem audiendi confeſſiones. h.d.

Quod autẽ dicitur, *Coram proprio ſacerdote,* ita demum obtinet, ſi nulla legitima [a] cauſa ſubſit eius declinandi iudicium. Ceterum ſi quis, vel proprij ſacerdotis imperitiam [b] vereatur, vel aliàs eius vitam, & mores ſuſpectos habeat, & propterea alieno ſacerdoti [c] confiteri voluerit, licentiam prius poſtulet, & obtineat [d] à proprio: cum aliter illum alienus, quacunque ſuffragante conſuetudine [e], non poſſit abſoluere, vel ligare [f].

Confeſſus habentibus generalem auctoritatem audiẽdi confeſſiones conſequitur abſolutionem. h.d.

Si quis tamen regularibus generalem audiendi confeſſiones poteſtatem habentibus [g]; & locorum ordinarijs præſentatis, & ab ijſdem approbatis confeſſus fuerit, Pariſienſis Doctoris [h] reiecta ſententia, non magis eadem peccata tenebitur iterum confiteri, quàm ſi ea proprio ſacerdoti iuxta generalis concilij diſpoſitionem cõfeſſus fuiſſet.

Epiſcopus poteſt ſuo ſubdito concedere licentiam eligendi confeſſorem. h.d.

Epiſcopus [i] quoque

nunciũm, vel epiſtolam confiteri. & videtur vt 30 q.5.cap.qualis. Tu dic contra cap. quem pænitet. de pœnit. diſt. 5. Et hic eſt vnus de caſibus, in quo nõ poteſt quis per aliũ quod poteſt per ſeipſum. fac. l. inter artifices. ff de ſolu. Nec obſt. contrariũ: quia non dicitur ibi, quod in ſcriptis cõfeſſio recipiatur: ſed quod accepta in ſcripturam redigantur, ne mãdentur obliuioni.

Io.Bapt. Quod autẽ.] CASVS In tota hac parte ita figuratur: quidam pœnitentes nõ certo. & proprio ſacerdoti, ſed cui magis placebat, volebant peccata ſua confiteri: & ideo de epiſcopi poteſtate non curabãt, & aliquando etiã laicis confitebantur: ſacerdotes autẽ confeſſione audita, & ipſam reuelabant, & à quolibet caſu indifferenter abſoluere volebant, vnde quæſitũ fuit quid iuris, ſiquidẽ in fauorẽ pœnitentium, & ſacerdotis facit ſummopere poteſtas ordinis, quam recipiunt ſacerdotes in eorum promotione ad ſacerdotium à Deo. Solut. tamen eſt tenẽda, quam in hac parte legimus: & ratio eſt, quia in adminiſtratione iſtius ſacramẽti pœnitentiæ requiritur, tam poteſtas ordinis, quàm iuriſdictionis, iuxta not. in cap. omnis. eod. Docet Caie. in 1. tom. opuſc. tract. 7. & hinc cognoſcimus obiectionem ceſſare, cum in collatione ordinis prædicti non ſemper vtraque poteſtas conferatur. Not. forum pœnitentiæ ſimile eſſe cum foro exteriori, quia ſicut in vno datur iudex proprius, ita & in alio: & ideo ſæpe tenet argumentum ab vno ad aliud.

a ¶ Legitima cauſa.] Puta ſi plebanus ſit hæreticus, ſollicitator ad malum, pronus ad reuelandũ. De quibus cau. per Flor. in tract. de ſacra. in quarta parte, cap. 10.

b ¶ Imperitiam.] Quo caſu ſecundũ quoſdã pœnitens nõ tenetur petere licentiã à proprio ſacerdote; cũ habeat à iure, vt not. in c. fin. de pœnit. diſt. 6. Sed id videtur expreſſe contra cap. omnis §. pars autẽ. eod. & contra hanc litteram, quæ inde ſumitur.

c ¶ Alieno ſacerdoti.] Executionem ſcilicet habẽti ob ea, quæ not. in c. omnis. eo. aliàs nõ poteſt habere locũ prorogatio, vt ibi per Abb. niſi proprius ſacerdos alij committeret quod audiret: tunc enim nõ requiritur, quòd habeat executionem. fac. not. per Abb. in cap. fin de offic. ord.

d ¶ Obtineat.] Quid ſi ille malitioſe recuſet? Videtur quod poſſit ire ad alium. cap. licet. de regul. vel ibit ad ſuperiorẽ, ſi poteſt, vt illum compellat. Vel ſuperior ipſe dabit licentiã: arg. cap. nullus. de iure pat. & not. in cap. omnis. eod.

e ¶ Cõſuetudine.] c. ſi epiſcopus. eod. in 6. Eſſet enim hæc conſuetudo eccleſijs oneroſa, vnde non valet, cap. 2. de conſuet. & ea infringeretur neruus eccleſiaſticæ diſciplinæ. c. cum venerabilis. de conſue. eſſet etiam hoc contra obedientiã prælatis præſcribere, c. meſtro. & in c. cũ non liceat. de præſcript. Et hoc forte etiã procederet in Imperatore, qui ſubeſt ſuo parocho, vt per Abb. in c. nouit. de iudic. & in regibus, vt per Ab. in c. omnes. de maio. & obed. Quid de monialibus? Reſpondeo. vt per Ab. in cap. 2. de capel. monach.

f ¶ Ligare.] Cap. quod autem. ſupra eo. & 2. q. 2. c. 1. & c. 2. & de paroc. cap. nullus. Et ideo dixit, ligare: quia cuicumque volo poſſum confiteri peccata mea, petendo ſalubre conſilium animæ. Sed ille non poteſt ligare vel abſoluere, vt in c. ſi epiſcopus. eo. in 6. Sed non ſacerdos non proprius tenetur credere ei. qui dicet ſe licentiam habuiſſe à proprio? Reſpondeo affirmatiue: arg. not. in c. fin. de pœni. diſt. 6. no. in clem. 1 de priuileg. in gloſ. quarta. Nec enim præſumendum eſt mentiri eũ, qui ſtatim vult cõfiteri.

g ¶ Habentibus.] De qua poteſtate apparet. in cle. 2. verſ. ſtatuimus. de ſepul. vel apparebit ex proprijs priuilegijs.

h ¶ Doctoris.] ideſt, Ioannis de Poliaco, cuius ſententiæ reprobatio tanquam hæreticæ habetur in extrauag. commu. in tit. de hæreticis, incip. Vas electionis. Quidam tamen dicunt, quod non ſufficit priuilegium, niſi etiam concurrat licentia proprij ſacerdotis: quod tamen communiter non tenetur ſecundum Abb. in cap. omnis eod.

i ¶ Epiſcopus quoque.] Non ſolum parochialis ſacerdos, vt habetur in cap. ſi epiſcopus. eod. in 6. &

ſubdito ſuo, vt quem uis idoneum ſibi deligat confeſſorem facultatem concedere poterit. Cum non minoris [a] eſſe debeat efficacię ab epiſcopo obtẽta licentia, quam a parochiali ſacerdote.

Neceſſitas facit affectum reputari pro effectu. h. d.

Sed & ſi pænitendi vrgeat neceſſitas [b], nec deſiderandi loc[us], aut tempus proprium ſacerdotem offerat: & ſi is cui quis confitetur ſoluendi nullam poteſtatem habeat: tãta tamen eſt vis confeſſionis, vt dign[us] fiat venia ex deſiderio ſacerdotis, qui proximo ſuo criminis turpitudinem confiteri non refugit. Votũ [c] enim pro opere reputatur, cum operis perficiendi facultas deeſt.

In perpetuum eſt in monaſterium detrudendus, qui reuelat confeſſionem. h. d.

Sed ſiue proprius ſacerdos, ſiue alius pænitentiam audiat, cauebit omnino, ne aut verbo, aut alio quouis [d] modo confitentem prodat. Quoniam qui peccatum in pænitẽtiali iudicio ſibi detectum reuelare auſus fuerit, non ſolum a ſacerdotali officio deponendus erit; verum etiam ad agendam perpetuo pænitẽtiam in arctum monaſteriũ detrudendus [e].

Sacerdos non debet quem abſoluere, de caſibus reſeruatis Papę, vel Epiſcopo. h. d.

Illud etiam animaduertere ſacerdotem oportet; ne quem ſcilicet ab his criminibus abſoluendo liberare tentet, quorum abſolutio aut Apoſtolico, aut proprio ordinario eſt reſeruata [f]; vt puta ſi pænitens clericum enormiter læſerit [g], Eccleſiam cõbuſſerit vel fregerit [h], falſum [i] commiſerit, Cardinalem [k], vel Epiſcopũ [l], inſecutus fuerit, cum moniali rem habuerit, & in alijs caſibus [m].

In generali conceſſione nõ ueniunt ea, quæ quis non eſſet verſimiliter in ſpecie conceſſurus. h. d.

De eo tamen quæſitum [n] eſt, ſi Epiſcopus ſubdito ſuo conceſſerit, vt ſibi poſſit idoneum [o] eligere cõfeſſorem, an tunc ille quem is elegerit in ca

ibi traditur, & in cle. religioſis. de priuil.

a ¶Minoris.] Immo maioris, cum ei & parochus ſubſit.

b ¶Neceſſitas.] Cõcor. ca. quem pœniter. verſic. tanta. de pęni. diſt. 1. & c. qui uult. de pæni. diſt. 6. cap. ſanctum. de conſecr. diſt. 4. fac. not. in cap. ſi Epiſcopus. in fin. eo in 6. & in c. paſtoralis. de offic. ordin. §. 1. vbi Abb. & idẽ in c. 2. de his qui fil. occi. & in cap. Deus. eod. & in cap. 2. de furtis, vbi de magna vi contritionis, & nouiſſime per Concil. Triden. ſeſſio. 14 cap. 4.

c ¶Votum enim.] Sic in cap. quia aliquando, uerſic. uotum enim. de pæn. diſt. 1.

d ¶ Quouis modo.] Sed quid ſi ſacerdos indigeat prudentiori conſilio? Reſp. debet illud requirere ſine expreſſione perſonæ. cap. omnis. eod. Quid ſi Epiſcopus excõmunicat omnes huius criminis conſcios, an confeſſor debeat reuelare? Reſpond. ut no. in cap. ſacerdos. de pæni. diſt. 6. Et eſt differentia, utrum quis quid ſciat in pęnitentia, an in confeſſione. Nam ſi quis ſciat in pænitentia citra confeſſionem adductus in teſtem debet reuelare: ſecus ſi in confeſſione ſciat: quia poteſt libere iurare ſe neſcire, ut per Abb. in cap. ſacerdos. de offi. ordin. de pluribus ſimilibus qq. vide p Abb. in ca. omnis. eod.

Scire in pęnitentia vel in cõfeſſione.

e ¶Detrudendus.] Immo uidetur, q ſuſcipere debeat ignominioſam ſucceſſionem. c. ſacerdos. de pæn. diſt. 6. Sol. illud iure uetere, hoc nouo, ut not. in c. omnis. eo. licet quidam dicant vtramque pœnã imponendam, qđ non uidetur verũ. arg. l. 1. C. de furt. & l. vbi repugnantia. ff. de re iud.

f ¶Reſeruata.] Nemo enim debet ſuos terminos tranſgredi. cap. 2. cũ concordantiis ibi alleg. de ſepul. & de huiuſmodi reſeruationibus vide nouiſſime per Conc. Trid. ſeſſ. 14. c. 7.

g ¶Læſerit.] Vt. c. ſi quis ſuadẽte diabolo. 17. q. 4. c. ſi qs in clericos. de ſent. excom. excipiũtur tamen multi caſus, ut ibi not. & infra de ſent. excom. per tot.

h ¶ Fregerit.] Quo caſu poſtquam delinquens fuit denũciatus, non poteſt ab alio abſolui q̃ à Papa, ante poteſt etiam ab Epiſcopo: habetur in ca. conquesti. & in ca. tua. de ſent. excom.

i ¶Falſum.] Habetur in cap. dura §. fi. de falſ.

k ¶ Cardinalem.] Ca. felicis. de pœn. in 6.

l ¶ Epiſcopum.] Cap. ſi quis. de pœni. in 6.

o ¶ Caſibus.] De quibus not. in cap. ſi Epiſcopus. eod. in 6. & per Nic. Plo. in tract. de ſacra. in quarta parte. ca. 5. & cap. 6.

m ¶Quęſitũ.] Cap. ſi epiſcopus. eo. in 6. unde ſumitur.

o ¶Idoneum.] Qui ſciat ſoluere & ligare, cap. quem pænitet. de pęnit. diſt. 1. uerſ.

ſ.verſ.qoare.& cap.qui vult.de pœnl.diſt.6.& cap. ſanctum eſt.ln prin.de conſ.diſt.4.cap. omnis.eo.
a ¶In generali.]Cap.ſi.de offi.vica.in 6.c.in generali.de re.iu.in 6.in c.frater.16.q.1.l.ſi.C. quæ res pign.oblig poſ.vide per Feli.in c.ſin.de offic.ord.Et de his caſibus Epiſcopo reſeruatis an poſſit Vicarius aliquid decernere,vide per concilium Triden. in ſeſſ.24. cap.6.

Sed nec.] CASVS. Quidam germani cum haberẽt de peccatis contritionem, & ſacerdoti fuiſſent canonice confeſſi, nolebãt tamen ſatisfacere, prout à ſacerdote erat eis impoſitũ: ſiquidem dicebant ipſi: ſi peccata gratis ſunt remiſſa, nulla alia requiritur ſatisfactio, ſi uero non gratis, ergo de rigore iuſtitiæ debebant remitti; unde fuit quæſitum quid iuris, Sol. ut hic legimus, quia cũ peccatores peccent etiam contra iuſtitiam, debent quoque hoie oirto ti ſatisfacere cap. nullus. de pœnit.diſtinct.1. unde quæ nis peccata remittantur gratis, tamẽ etiam iuſtitiæ eſt ſatisfaciendum, licet non reddatur, æquale debitum, vnde cum obiectio videatur inde ceſſare non requiritur alia ſolut.Not.arg.quod cõmiſſa contra iuſtitiam, non remittuntur,niſi accedente ſatisfactione, propter quam licet ſemper reddatur debitum cui debetur,non tñ ſemper æquale,ſed aliqñ inæquale. Io. Bapt.

ſibus,qui eidem Epiſcopo ſpecialiter reſeruantur abſoluendi habeat facultatem:& cũ in generali [a] conceſſione illa minime veniant, quæ non eſſet quis veriſimiliter in ſpecie conceſſurus,reſponſum eſt, electum hunc huiuſmodi non habere poteſtatem.

Contritio,& confeſſio ſine ſatisfactione parum proficiũt h.d.

Sed nec contritio [b] multum [c] proficiet: nec confeſſio, niſi ambabus adiuncta fuerit ſatisfactio, quæ nihil aliud [d] eſt,quàm quędam iniuriæ illatæ cõpenſatio. Nullus [e] .n. delictorum accipit veniam,niſi (ſi nulla neceſſitate fuerit impeditus) qualemcunque & ſi longe minorem, quàm debeat pœnam ſoluerit [f]. Nec ſufficit mores in melius commutare, & a præteritis malis recedere, niſi etiam de his,quæ facta ſunt, Deo ſatiſfiat per contriti cordis ſacrificium, cooperantibus eleemoſynis [g], orationibus, & ieiunijs [h].

Medici,qui ægrotos ad pænitentiam nõ inducunt,ſunt ab Eccleſia ingreſſu arcendi. h.d.

Medicos etiam admonere oportet,vt cũ eos ad infirmos vocari contigerit,ipſos ante omnia [i] moneant, & inducant [k], vt medicos vocent anima-

derari & terminare,& ſi in canone certa ſit: ut per Abb.ln ca.1.de emptio. & vendi: & in c.Deus.eod. & ca menſurã.de pœnit.diſt,1.nõ debet tamẽ de facili recedere:ut per Abb.in d.c a. Sed quod hic dicitur,vtrũ intelligatur de interiori, an exteriori pœnitentia? Reſpõdeo ut not. in cap.nullus. de pœnit.d.1.
g ¶ Eleemoſynis.] Ad quæ etiam citra pęnitentiam aliquã, uel ſatisfactionẽ tenemur pauperibus:& in tantum ut licet pauperes nõ habeant aliquã actionẽ cõtra diuites ad uictualia cõmunicanda:poſſint tamẽ implorare officiũ iudicis ut eos cõpellant,ca.ſicut. ubi etiã no.diſt 47. & per Ab.in c.1.de empt.& uend.
h ¶Ieiuniis.] Cap. nõ ſufficit. de pęn. d.1. unde ſumitur.

Medicos.]In hac parte tria ſoloũtur dubia:ſecundũ ibi, ſi quis:tertium ibi, nec infirmis:quoad primũ CASVS. Quidã medicus non curauit ægrotũ prius mederi medicina ſpirituali; unde fuit dubitatũ an poſſet propterea ab ingreſſu Eccleſię arceri, & quamuis negatiue uidebatur reſpondendũ, quia ob culpã alterius nemo debet grauari, cũ tantum ſuos teneat autores l. ſancimus. C.de pęnis: Sol.tamẽ hic aliter habetur:quoniã Eccleſia nihil uoluit omittere pro ſalute fideliũ,& ſic etiã medicos voluit ad id obligare, quod & nouella conſtitutione Pij Quinti eſt innouatũ, & paſſim receptũ, & propterea ceſſat obiectio:Not.primo homines induci ad ſalutẽ aliquãdo indirecte: Not.2. argu.quod infideles non poſſunt eſſe medici fidelium. Io. Bapt.

b ¶Contritio.]Incipit nunc dicere de tertia parte pœnitentiæ,ſcilicet de ſatisfactione.
c ¶Multum.]Cum nihil credatur actum,cum aliquid ſupereſt addendum.l.ſi.C.ad Sylla.
d ¶Nihil aliud eſt.] Deſcriptio eſt ex mente S.Th. ſuper 4.diſt.15.q.1 qui addit & hæc verba,[Secundũ iuſtitiæ ęqualitatem vel quantitatẽ.]Aliã ponit Petr.de Palu.aliã Anſe. de quibus per Archiepiſcopũ Flor.in ti.de ſatisfactione,& p Nic.Plo.ln tract. de ſacra.in 4 parte c.7. Aliter etiã definitur in c.ſatisfactio.de pœnit.d.3.& c.quęrat.§ qđ autem d d.
e ¶Nullus enim.] Ca. nullus.de pœn.diſt.1.unde. ſumitur,& hoc intellige quantum ad eccleſiam.
f ¶Pęnã ſoluerit.].Quã pœnã poteſt ſacerdos mo-

i ¶Ante omnia.]Nimirũ cũ anima ſit corpore longe pretioſior.12.q.1.c, præcipimus.& 24.q.3. cap.ſi habes. & l. ſancimus.C.de ſacroſanct. Eccleſ. ideo prius conſulendum animæ quàm corpori. argum. ca.vbi periculũ.de elect.in 6.& diſt.42.ca. quieſcamus.& ca ſi.7.q.7.& l.1.§.2.ff.de carbon.edict. Itẽ quod dicit ante omnia exponit Hoſtien. antequam curã corporis medicos aggrediatur: aut de ſalario paciſcatur.quod non improbat Abbas in cap. cum infirmitas.eod.vnde ſumitur.
k ¶Inducant.]Intellige hæc uerba cũ effectu. Nec enim

enim ſufficit medicum leuiter monere, niſi & cum effectu ægrotum inducat ad uocandum ſacerdotẽ, ut traditur in cap. cum infirmitas. eod.

a ¶ Animarum.] Id eſt, ſacerdotes. Sicut enim homo conſtat anima & corpore: ita habet medicũ animæ, & corporis.

6. cap. is qui.

ANT. TIM. Quod dicitur hic, & in ſummario depromptum eſt ex d. cap. is qui. 26. q. 6 in quo videntur eſſe quædam duriora. Vide quod ibi diſponitur per Concil. Trid. ſeſſ. 14. de pæniten. c. 9.

rum a. Vt poſtquam fuerit ęgrotanti de ſpirituali ſalute prouiſũ, ad corporalis medicinæ remediũ ſalubrius b procedatur. Si quis autem medicorũ ſecus fecerit, ab eccleſiæ ingreſſu arcebitur c, donec pro tranſgreſſione huiuſmodi ſatis fecerit d.

Qui habuit propoſitum confitendi, poteſt abſolui, ſi ſt uitia morbi non poſſet confiteri. h.d.

Si quis autẽ in infirmitate conſtitutus pænitentiam petierit, & dum ad eum inuitatus ſacerdos properat, morbo oppreſſus obmutuerit, vel in phreneſim conuerſus fuerit, & pænitẽtiã e moriturus, & per manus impoſitionem reconciliationẽ f accipere poterit.

Deputatis vltimo ſupplicio ſacramentum pænitentiæ & Euchariſtiæ non negatur. h.d.

Nec infirmis ſolũ, ſed etiam vltore gladio morituris in hac parte iura g ſubueniũt, cum vltimo damnatis ſupplicio, pænitentiæ ſacramentum, ſi petant h, non ſolum negari non debeat: verũ etiam ſint cenſura i eccleſiaſtica ab ordinarijs locorum coercendi, quicumque aduerſarentur, quo minus id conſequantur, quod ipſum & de Euchariſtia quoq; intelligendum ſit. Cum quibuſcunque pęnitẽtia non negetur, viaticum quoque quod vere pænitentibus,

b ¶ Salubrius.] Cũ infirmitas corporis nonnunquã ex peccato procedat. c. cũ infirmitas. eod. Obuenit infirmitas corporis, & ex aliis quinque cauſis, ut per Abb. dicto loco.

c ¶ Arcebitur.] Per ſententiam, non ipſo iure: habetur in c. in pęnis. d. regul. iur. in 6. in ca. quiſquis. de elect. l. in criminali. C. de iuriſ. omn. iudi. Sed cũ nullo modo ſeruetur quod hic dicitur, quæritur, an hæc diſpoſitio, uel eius effectus ſit ipſo iure ſublatus? Reſp. negatiue ſecundum Hoſt. cum cõſuetudo iuri nõ præiudicet, niſi ſit rationabilis: ut ſupra de iu. nat. conſuet. & cõſtit. §. ſed hæc de ea, cum ibi not. eſt tamen hoc cõſtitutione Pij V. innouatum & paſſim receptum.

d ¶ Satisfecerit.] Ad arbitrium iudicis; cum pęna certa non ſtatuatur. cap. de cauſis. de offic. deleg. l. 1. in fi. ff. de iu. delib. Vbicunq; enim pœna nõ ſtatuitur, ad arbitriũ iudicis imponitur. Not. in cap. ſane de celebr. miſſa.

f ¶ Reconciliationem.] Quę fit priuate, & per ſimplicem ſacerdotem, ne ſit contra c. qui recedunt. 26. q. 6. Sic Turrec. Archid. & Bellam. in cap. is qui. d. cauſa. & q. unde ſumitur: quibuſdam tamen omiſſis.

Io. Bapt. Nec infirmis.] CASVS Quidam in carcere detentus debebat ultimo ſupplicio puniri, quod quidem cũ ſibi eſſe denũciatũ, petebat ſibi adminiſtrari ſacramenta pœnitentiæ & Euchariſtiæ in ſalutem animæ ſuæ, & cum ſacerdos id denegaſſet ea ratione quia ob timorẽ mortis poſſet probabiliter dubitari de eius conſciẽtia, ne etiam argumento gloſſ. ſuper §. 1. in uer. grauiter ægrotantibus infra de extrem. unctio. fuit propterea quęſitum quid iuris. Sol. ut hic legimus quia remedia præcipua ſalutis ęternæ nemini canonicæ diſpoſitio ſunt deneganda, cum expreſſa uoluntas tollat præſumptionem, quæ poterat eſſe in contrarium, & in ſacramentis conferendis non militet ead. ratio, & ideo etiam obiectio uidetur ceſſare; unde not. quod eccleſia tanquã pia mater omnibus fidelibus in quouis ſtatu conſtitutis pie uoluit ſubuenire ut uitã æternã acquirant. Not. a morituris ex Decreto iudicis miniſtranda eſſe ſacramenta pęnitentiæ & Euchariſtiæ.

Io. Bapt. Si quis autẽ. CASVS Sæpe homines incurrũt in talem ſtatum, ut nequeant amplius confeſſionẽ inchoatam perficere, unde dubitatum fuit, an iſti poſſunt poſtea à peccatis abſolui, ratio enim dubitationis fuit, quia iudex nequit iudicare niſi cauſa cognita. ca. 1. de offic. ordin. Sol. tamen ut hic legimus, ſiquidem conſtat de uoluntate eius, quæ ob impotentiam confitendi pro completa reputatur, unde argument. non tenet, quia cognitio habitualis cũ cauſa ſit fauorabilis videtur in tali caſu ſufficiens: Not. primo arg. cõfeſſionem uirtualem æquiparari cum actuali. Not. ſecũdo Eccleſiã declarare actus humanos in meliorem partem ob ſalutem fidelium, iuxta ca. 2. de reg. iur.

e ¶ Pęnitẽtiam.] id eſt, abſolutionem, ſic 26 quæſt.

g ¶ Iura.] ut in clemen. 1. eod. capitulo ſecundo. de furt. 13. quæſt. 2. cap. antepen. & cap. quod in te. eod.

h ¶ Si petant.] Not. verbum. & fac. capitulum ſignificaſti. in fin. & quod ibi not. extr. de eo, qui duxit in ma. quam per adult. pol.

i ¶ Cenſura.] Cap. quærenti. de verbor. ſignifi. & infra de Eccleſ. cenſu.

M 2 Intelliga-

exhiberur ītelligatur [a] eſſe conceſſum [b].

DE EVCHAriſtia.

TIT. VI.

Maximum eſt Euchariſtia ſacramentum. h.d.

EST autē inter cetera euchariſtiæ ſacramētum maximū [c] & oblationes omnes longe antecellit. Vnde ſicut præſtantius eſt ceteris: ita etiam diligentius excoli [d] debet.

Quilibet ſemel ſaltem in anno cōmunicare debet. h.d.

Et quidē circa prima fidei cunabula frequentiſſima [e] erat apud fideles ſanctiſſimi viatici ſuſceptio: ſed cum poſtea paulatim repeſcente charitate rarius homines communicarent, conſtitutum fuit, vt niſi quis maioribus fortaſſe criminibus impediretur [f], tribus ſaltē vicibus [g] in anno communicare deberet, donec refrigeſcente penitus religionis ardore, eo tandem ventum eſt, vt ſemel [h]

a ¶Intelligatur.]Non tamen de proprietate verborum. Nam viaticum non intelligitur proprie appellatione pænitentiæ: immo ſunt duo ſacramenta ſeparata, quod ſatis apparet ex diuerſitate titulorū, & ita not. Abb. in ca quod in te. eod.

b ¶Conceſſum.] Idem & multo magis de ſepultura Eccleſiaſtica. capitulo ante penultimo. de cimaterija quæſtione vltima. & no. per Doctor. in capitulo ex parte. 2. de ſepult. & in clement. prima eod. Licet ſuſpenſus nō debeat deponi ſine licentia iudicis, quam tamen facile concedet. l. prima, ſecunda, & tertia. ff. de cadu. punit. Secus tamen in his, qui ſe ipſos cōfodiunt, uel occidūtur a iudice: ſed impænitentes motiūtur, capit. placuit. 23. quæſt. 5.

DE EVCHARIſtia.

Io. Bapt. Cum fideles debeant accipere ſacramentum Eucharistiæ poſt ſuſceptā penitentiam cap. omnis. de peniten. propterea poſt tit. de pœnit. ſuo iure ſequitur iſte de Euchar. qui diuiditur in quinque part. in prima habetur quando à fidelibus ſit ſuſcipiendum: in ſecunda quando, & quoties à ſacerdotibus ſit conſecrandum: in tertia à quo ſit adminiſtandum: in 4. quibus ſit denegandum: in quinta, ex quibus conſtet, & quid contineat: ſecunda ibi, inualuit, tertia ibi, ſed nec ab omnibus: quarta ibi, item quēuis: quinta ibi, conſtat.

Io. Bapt. EST autem. CASVS. Quidam fideles ad libitum uolebant communicari cū communio iſta ſit ciuia ſpiritualis: quidam uero nullo modo; cum enim ſuſcepiſſent ſacramen. penitentiæ dicebant ſe non indigere S. Eucharistia, cum per penitentiam iam gratiam ſint conſecuti, ut ſupra tit. proximo uidimus. & præcipue in princ. unde fuit quæſitum quid iuris? Sol. vt hic legimus, quia hoc ſacramen. eſt utile animæ vt cibus corpori, & ideo dicitur cibus ſpiritualis: & cum ſancte, digne ac deuote ſit ſuſcipiendum, propterea obiectiones nō uidentur aliquid concludere: Not. primo fideles in primitiua Eccleſia maiorem habuiſſe perfectionē quā habeant hodie. Not 2. licet fideles hodie ob diminutionem charitatis maiori indigeant auxilio, ne tamen ſacramenta contemnantur, ſequenda eſt prouiſio Eccleſiæ.

a ¶Maximum.]Non ſunt ergo omnia ſacramenta inter ſe paria, ut quidam ariolantur, quod anathematizat Tridentina ſynodus in 6. ſeſſ. cap. 6 ſub tit. de ſacramentis in genere. Euchariſtiæ igitur ſacramentum eſt ceteris maius ratione ſanctitatis, & contenti: quia cōtinet uerum corpus Saluatoris, 1. q. 1. cap. multi. At Baptiſmus eſt maior ratione efficaciæ, c. nullus. de pænit. diſt. 7. Matrimoniū ratione ſignificationis. cap. debitū. de bigamis. cap. acutius. diſt. 26. licet quidam hunc modū non admittant. Chriſma ratione conferentis, cap. de his, cum ſeq. de cōſecrat. diſt. 5. & ſupra de ſacra. chriſmatis. §. 1. ordo ratione ſtatus, in quo conſtituit, vnde verſus:

Maior in effectu baptiſmus, corpus in eſſe:

Coniugiū ſigno maius; ſed chriſma miniſtro.

Charitas tamen, cum non ſit in ſacrificiis, nihilominus plus confert. Not. in ca. nihil. de conſecr. diſtinct. 2.

ANTON. TIMO. Quod adnotatur hic in fine de charitate deſumptum eſt ex d. cap. nihil. de conſe. diſtinct. 2. iuncta gloſ. Et verum eſt, ſi ita intelligatur, quod ſacramentum illi, qui non eſt in charitate, & non eſt diſpoſitus ad recipiendam gratiam, non confert. Sed charitas & gratia, quæ eſt res ſacramenti, ſine ſacramenti ſuſceptione vtique. Nam quis ſacramento vti male poteſt, bonum male accipiendo? Ita in cap. ſicut Iudas, de conſecr. diſt. 2.

d ¶Excoli.] Arg quòd honor proportione meritorum eſt exhibendus.

e ¶Frequentiſſima.] Vt cap. quotidie cum ſeq. de conſecr. diſt. 2.

f ¶Impediretur.] Vel niſi ratione pænitētiæ iniunctæ in illis diebus a communione ceſſaſſet, 32. q. 2. cap. admonere, & not. in cap. & ſi non frequentius, de conſecr. diſt. 2.

g ¶Vicibus.] Scilicet in Paſcha, in Pentecoſte, & in Natali Domini: ut in cap & ſi non frequentius. & cap. omnis. de conſecr. diſt. 2.

f ¶Semel ſaltem.] Scilicet in Paſcha, ca. omnis. de penit. & remiſ. & ſup. tit. 1. §. priuata. & dicit ſaltem, quia melius eſt ſæpius.

Inua-

ſaltem ſingulis annis, Vnuſquiſque cæleſtis menſe debeat eſſe particeps.

Quotidie ſacerdotes hodie pro populo ſacrificare debent: ſed ſemel tantum non pluries, niſi ex magna cauſa, vel in Natiuitate Domini. hoc dicit.

Inualuit [a] tamen, vt Deo quotidie ſacerdotes pro populo hanc oblationem facerent. Quoniam enim quotidie labimur [b]; ideo etiã Chriſtus quotidie myſtice pro nobis immolatur [c]. in quo tamen illud cauendum eſt, ne ſacerdos quacunque præfulgeat dignitate, amplius quam ſemel in die celebret: niſi aut aliter faciendum Domini Natiuitas [d] ſuadeat; aut vrgens cogat neceſſitas [e]. Satis enim felix [f] eſt, qui ſemel [g] digne celebrat.

Presbyter tantum debet exhibere Euchariſtiam, non inferior, niſi ſubſit neceſſitas. h. d.

Sed nec ab omnibus, nec paſſim omnibus tantũ ſacramẽtum exhiberi debet: nã veluti

Io. Bapt. Inualuit tamen. CASVS. Quidam ſacerdotes volebant non tantum ſingulis diebus, ſed etiam ſępius in die celebrare, & conſecrare, ea præſertim ratione, quia quo pius imploratur diuinum auxiliũ eo uidetur melius, cum conuerſatio fidelium in cęlis eſſe debeat. Sol. tamen ut hic habetur; ſi quidẽ qualibet humana actio eo eſt melior, quo eſt facta, & regulata à meliori, & magis rationabili regula; & propterea etiam obiectiones non videntur aliquid concludere, quia actus conſecrandi & celebrandi debebat aliqua regula regularia. No. primo Eccleſiam ſingulis diebus Deum rogare pro ſalute populi. Not. 2. ſola cauſa legitima ſuadẽri recedendũ eſſe a lege: quod facit ad materiam diſpenſationis.

a ¶Inualuit.] Qui uſus multum commendatur nouiſſime per Cõcil. Trid. ſeſſ. 22. cap. 2.

b ¶Labimur.] Saltem venialiter. ca. ſi enim. de pęn. d. 2. & c. de quotidianis. de pęn. diſt. 3. immo pluries in die. iuxta illud: Septies in die, &c.

c ¶Immolatur.] Id eſt, Chriſti immolatio facta ꝓ nobis in ſacramento corporis, & ſanguinis eius repræſentatur. facit ca. iteratur. de cõſecratio. diſt. 2.

ANT. TIMO. Verba hæc deſumpta ſunt ex gloſ. in verbo immolatur in d. ca. iteratur quæ ita declarari poſſunt. Licet enim in ſacroſancto euchariſtiæ ſacramento ſit corpus D. N. Ieſu Chriſti uere & realiter: & non ſolum repręſentatiue, & tanquã ſignum, ut hæretici male, & impie blaſphemantes aſſerunt, quatenus ſacra euchariſtia ſacramentum eſt, & ſignum, poteſt dici, quod ſignificat, & repręſentat: & ſic ſpecies illæ panis, & vini repreſentant corpus Chriſti, quod eſt ita realiter, & myſtice ac incruento quotidie immolatur pro peccatis noſtris in ſacrificio miſſæ. Doct. in 4. ſen.

d ¶Natiuitas.] Cap. te referente. de celeb. miſſ.

e ¶Neceſſitas.] Sed quæro exemplum neceſſitatis? Reſpondeo, ut ſi parochianus infirmus vellet cõmunicari, nec eſſet reſeruata euchariſtia in prima miſſa. Item quando in eccleſia conſueuerunt duę miſſę celebrari; & presbyter qui debebat alteram celebrare, deficit, facit cap. cum creatura. de celeb. miſſar. Item ſi superueniret Epiſcopus, aut alia magna perſona, quam non deceret diem pertranſire ſine miſſa. argum. cap. 1. de celebr. miſſar. Item in caſu cap. ſufficit. de conſecrat. diſtinct. 1. & not. per gloſſ. & Doct. in cap. conſuluiſti. de celebrat. miſſar.

Sed aduerte, in omnibus caſibus, in quibus licet celebrari pluſquam ſemel, intellige, ſi prius non recipit vinum purificationis, etiam in die Natiuitatis Domini, pro hoc quod not. in d. cap. ſufficit. & per Abb. in d. cap. conſuluiſti. & in cap. ex parte. de celebr. miſſa. Et in hoc dicit Hoſt. errare ſe vidiſſe magnos viros. Falſa enim eſt illa opin. quòd quidquid ſanguini Chriſti commiſcetur, ſanguis ſit, not. in d. ca. ſufficit. & in d. cap. ex parte.

f ¶Felix.] Cap. ſufficit. de conſe. diſt. 2. cap. te referente: de celebr. miſſar.

g ¶Qui ſemel.] Et ideo Aug. quotidie celebrare nec laudat, nec uituperat. cap. quotidie. de conſe. diſtinct. 2. Vnde ob difficultatem huius frequentationis ſtatutum arctans ſacerdotẽ ad quotidie celebrandum non valet. Quod eſt notandum pro inſtitutionibus beneficiorum; de quo per Abb. in cap. ſignificatum. de prębend. & in cap. conſuluiſti. de celeb. miſſa.

ANT. TIM. Quo ad verba D. Aug. lege ea in d. cap. quotidie. & hunc articulum examinatũ a S. Thom. par. 3. q. 80. ar. 10. Nam circa uſum huius ſacramenti duo poſſunt conſiderari, unum ex parte ſacramenti, cuius vſus eſt ſemper laudabilis & ſemper proficuus. Aliud ex parte ſumentis in quo requiritur magna reuerentia, & deuotio, quæ non ſemper inuenitur in hominibus. Vnde defectus ſemper eſt ex parte hominum. Quid ſi quis inquit ſe ad hoc quotidie paratum inueniat, laudabile eſt quod quotidie ſumat. Vide D. Bona. 4. ſen. diſt. 12. par. 3. art. 2. quæſt. 2. & Alex. par. 4. quæſt. 11. memb. 2. ar. 4. §. 1. Alterũ quod infert glo. eſt, quod ſtatutum arctans ſacerdotem ad quotidie celebrandum non valet, eſt opinio Abb. in d. cap. conſuluiſti. de celeb. miſſ. Cuius ratio eſt, quia difficile eſt, quod quis ſit quolibet die ita diſpoſitus, ut miſſam ualeat celebrare, & nititur diſpoſitioni tex. in d. cap. ſignificatum. de præbend. vbi de illo, cui præbenda data eſt in eccleſia cum hac conditione: ut quotidie celebraret, ad interrogationẽ reſpondit Pontifex Alex. ut quanto frequentius poteſt, ſalua honeſtate, & debita deuotione, miſſarum ſollemnia celebret.

Sed nec ab omnibus.] CASVS. Quidam fideles ſciebant ſuum parochialẽ ſacerdotem eſſe non tantum peccatorem, ſed etiam criminali macula infectum, & propterea nolebant ab eo communicari Io. Bapt.

ſolus[a] ſacerdos illud conficit, ita etiam nemo præter eũ exhibere poterit. Qđ ſi preſbyter aliter quàm per ſemetipſum infirmũ, vel alium communicet, ex Rhemenſis Cõcilij diſpoſitione, ſui gradus periculo ſubiacebit[b].

Neceſſitas non habet legem h.d.

Permiſit tamẽ Laodicenſe Concilium[c] ſi neceſſitas vrgeret, vt diaconus, præſente presbytero, Euchariſtiam iuſſus erogare poſſet.

Sacerdos conſtitutus in peccato mortali, quo ad ſeipſum eſt ſuſpenſus, non quo ad alios h.d.

Immo & ſacerdotes ſi qua criminali macula ſeſe infectos eſſe ſentiant, ab huiuſmodi exhibitione abſtinere debent[d]: Quam quã ſi peccato mortali vel minori excommunicatione illigatus celebret, & ſacramenta cõferat, licet grauiter peccet[e]; nullam tamẽ irregularitatis[f] notã incurrit: & ſacramenta ab eo collata virtutis effectu nõ carent[g] cum nõ a collatione, ſed a participatione, quæ in ſola perceptione conſiſtit, videatur eſſe remotus[h].

Scœnicis & hiſtrionibus nõ eſt danda Euchariſtia: pro ceteris autem, maxime infirmis, ſemper debet eſſe parata. h.d.

Item[i] quamuis regulariter nullus, etiã ſi quẽ ſacerdoti[k] peccatorem, & impœnitentem eſſe liqueat[l], ab altari ſit arcendus: ſcænicis tamen atque,

nicari, ſed uel ab aliis ſacerdotibus, uel eorũ ordine à diacono, quia dubitabant de uirtute ſacramẽti ob inhoneſtam uitam ſacerdotis, unde fuit quæſitum quid iuris? Sol. ut hic legimus; quia cui eſt conceſſa poteſtas antecedentis, dicitur etiam conceſſa poteſtas neceſſarij conſequentis: nec obſtat obiectio, quia gratia Dei non poteſt aliquomodo decolorari ob delicta miniſtri ca. ſi iuſtus. 1. q. 1. Not. primo qđ officium ſacerdotis circa hoc ſacramen. conſiſtit & in conſecrando, & in adminiſtrando: Not. 2. bonitatem in ſacerdote requiri de neceſſitate p̃cepti, ut præcipue aduot. in d. cap. ſi iuſtus: Not. quod irregularitas non cauſatur à quolib. crimine indifferenter, licet inde oriatur ſuſpenſio, quia a contrario ſuſpenſio etiam quoad alios cauſata irregularitatem poſtea producit, iuxta ca. 1. de ſent. excommunicat. in 6.

a ¶Solus ſacerdos.] Contra eos, qui mentiũtur omnes Chriſtianos in ſacramentis miniſtrandis habere parem poteſtatem quoa anathematizat Concil. Trid. in 7. ſeſſ. cap. 10. in tit. de ſacram. in genere.

b ¶Subiacebit.] Cap. peruenit. de conſec. diſt. 2.

c ¶Concilium.] Ca. præſente. diſt. 93. Et nota quòd quando presbyter eſt præſens, non ſufficit neceſſitas: ſed requiritur etiam iuſſus. cap. diacones. diſtict. 93. ſed presbytero abſente ſufficit ſola neceſſitas. Et erit exemplum de iſta neceſſitate, ſi tot ſint, qui velint communicare, vt non poſſit presbyter omnibus ſufficere. & idem intelligas de baptiſmo: ut not. in d cap. diacones.

d ¶Debent.] Quia quo ad ſe ipſos ſunt ſuſpenſi. cap. ſi. vbi etiam no. de coha. mul. & cler.

e ¶Peccet.] Et ob id puniendus ſit ad ſui prælati arbitrium: vt not. in cap. ſi. de cler. excom. uel depoſito mini.

f ¶Irregularitatis.] Cap. ſi. de cler. excom. mini.

g ¶Non carent.] Quia a quocumque etiam criminoſo ſunt recipienda. 15. quæſt. 8. cap. fin. dum tamen toleretur. 28. d. cap. conſulendum. fac. ſup. de ſacram. §. pe. vbi not. & cap. ſi. de cler. excom. mini. vnde ſumitur.

h ¶Remotus.] Dũmodo non in contemptũ eccleſiaſticæ diſciplinæ, &c. ut in c. fin. de cler. excom. mini. Et de hac materia ſancte, ac copioſe ſtatuit Concil. Trid. ſeſſ. 22. in princ.

Item quamuis.] CASUS. Quidam ſcænici, & ſimil. publici peccatores uolebant ſumere hoc Sacramentum Euchariſt. ad idq; mouebantur, quia Eccleſia non claudit gremium redeuntibus, ac etiam uidebatur Eccleſiã tolerare publicas meretrices, & cum à ſacerdotibus id denegaretur, fuit propterea quæſitũ quid iuris? Solut. ut hic habetur quia cum uenia non cõcedatur niſi correpto, cap. peccati. de reg. iur. in 6. In caſu noſtro ob perſeuerantiam peccati non conſtat de correctione: & ideo nec obiectio uidetur obſtare quia Eccleſia aliter iudicat homines quo ad forum poli, & aliter, quoad forum fori: Not. primo Eccleſiam quædam mala tollerare, ſed non quoad forum animæ: Not. ſecundo Eccleſiam prouidere ne quis decedat ſine hoc ſacramento. Io. Bapt.

i ¶Item quamuis.] Dixit qui poſſent exhibere, nunc quibus poſſit.

K ¶Sacerdoti.] Secus ſi notorie eſſet impœnitẽs. 23. q. 5. cap. placuit. & not. in c. pro dilectione, de conſect. diſtinct. 2.

l ¶Liqueat.] Intellige hoc quando ille, quem ſacerdos ſcit eſſe impœnitentem poſceret euchariſtiã in manifeſto; nec enim ſacerdos negando debet peccatorem prodere. Nam & Dominus noſter Iudam impœnitentem communicauit. c. ſicut Iudas. de conſec. diſt. 2. & 1 q. 1. c. Chriſtus. Sed ſi impœnitens in occulto peteret ſacramentum, ſacerdos conſcius

ſcius denegare debet, ſecundum Th. in 4. ſent. diſt. 9. q. 5. & de hoc vide plene per Archie. Flo. in ſum. in tit. de ſingulis ſacramentis. verſ. quibus ſit dãda. & per Nic. Plou. in 3. part. c. 4.

eundo excellentiam huius ſacramenti, & propterea quantum excedat alia.

histrionibus[a], ceteriſque pſonis huiuſmodi quamdiu tam deteſtandas artes exercuerint, ſacra communio deneganda erit. Nec enim Euangelicæ diſciplinæ congruit, vt pudor, & honor eccleſię tam turpi, & infami[b] contagione fœdetur. In ceteris proſpiciet presbyter[c], vt ſi quis infirmatus fuerit, ita euchariſtiã paratam habeat, vt nemo ſine communionē moriatur.

Sacramentum euchariſtię conſtat viſibili forma veritate corporis, & ſpirituali virtute. Et in calice poni debet vinum aqua mixtum. hoc dicit.

Conſtat[d] autem euchariſtię ſacramentũ viſibili forma, veritate corporis, & virtute ſpirituali. Forma viſibilis eſt panis[e], & vini vinum vero hoc loco intelligimꝰ aqua permixtum[f]: nec enim in calice Domini, aut vinum ſolum, aut aquã ſola offerri debet; cũ vtrumque[g] ex latere illius profluxiſſe legatur.

Ponit conſuetudinem eccleſiæ. h. d.

Illud etiam rationabilis conſuetudo[h] generalis habet eccleſiæ, vt plus in eo vini, quam aquę ſit ponendum.

In ſacramento altaris panis, & vinum fiunt verã caro, & ſanguis Domini. h. d.

Veritas eſt carnis, & ſanguinis[i]. Sicut enim ante conſecrationem panis eſt, & vinum, quod natura formauit: ita etiam poſt conſecrationē vera Chriſti eſt caro, & ſan-

a ¶ Hiſtrionibus.] Intellige de his qui turpibus, & illicitis uerbis ludũt: ſecus ſi honeſtis licet iocoſis; quos audire nõ eſt peccatum mortale: ut not. in cap. donare. diſtin. 86. Immo talibus poteſt dari aliquid pro mercede, ſecundũ S. Th. 2. 2. quæſt. 68. art. 3.

b ¶ Infami.] Tales enim ſunt infames. l. 2. §. ait prætor. ff. de his qui not. infam. fac. cap. pro dilectione. de conſecr. diſtin. 2. vnde ſumitur.

c ¶ Presbyter.] Ca. presbyter. de conſecr. diſtinct. 2. Et de hoc nouiſſime p Concil. Trid. ſeſſ. 13. cap. 6. Sanguinem tamen ſacerdotes ſeruare non præcipiuntur: quia opus eſſet nimia cautela in eo ſeruando: ergo ne ſumdatur, ad cautelam non ſeruatur, ut not. in d. c. preſbyter.

Io. Bapt. Conſtat autem.] In tota hac parte CASVS ita figurari poteſt: Quidam ſacerdos nõ habẽs vinum nec panem uolebat in alia materia conſecrare: quod quidem putabat eſſe licitum quia virtus Dei non eſt certis rebus alligata. cap. debitum. de baptiſm. unde fuit quæſitũ quid iuris? Sol. ut hic legitur, certa autem deciſionis ratio aſſignari commode nequit, cum ſacramenta nouæ legis ſint inſtituta a Chriſto, & ideo ſtandum eſt inſtitutioni præſcriptæ quoad omnes, propter quam inſtitutionem, nec etiam obiectio uidetur aliquid concludere, cum præcipue in huiuſmodi materiis ad cõſtitution. Eccleſ. & ad Eccleſiam ſit recurrendum ſi aliquod dubium oriretur. Not. primo hominem uniri cum Deo per corporalia; & inde cognoſcimus quanta ſit bonitas diuina erga hominem; Not. ſecundo excellentiam huius ſacramenti, & propterea quantum excedat alia.

d ¶ Conſtat.] Cap. cum Marthę. verſ. diſtinguendum eſt. de celebr. miſſ. & vide de hoc, & quæ ſequuntur per Concil. Trid. ſeſſ. 13. c. 1. & ſequ.

e ¶ Panis, & vini.] Vt in c. 1. & in c. in ſacramento. de conſecr. diſt. 2. & per totũ. & c. cũ Marthæ. de celebr. miſſar.

f ¶ Aqua permixtum.] Cap. 1. & ca. 2. & cap. in ſacramento. de conſecr. diſtinct. 2. & per totum. Sed quid ſi ſacerdos per obliuionem omiſit aquam, vel econtra, omiſit vinum, & poſuit aquam, an conficiatur ſacramentum prolatis verbis canonicis? Reſpond. vt not. per Abbat. poſt alios in cap. cum Marthæ. in fi. de celebrat. miſſa. Et uide prolixe de hoc in ca. cũ omne. & in c. in calice. & p tot. de conſe. diſt. 2.

g ¶ Vtrunque.] Immo male: quia uinum non exiuit de corpore domini, ſed ſanguis, & aqua. Tu expone utriuſque ſacrificium, uel ſignificatum. ſic. cap. 1. de conſecr. diſtin. 2. ubi etiam ſic exponitur, & latius.

h ¶ Conſuetudo.] Not. quòd etiam in ſacramentis attenditur eccleſiæ conſuetudo: vt late not. in cap. perniciosus. de celeb. miſſar. Multa enim obſeruantur ab eccleſia generali, de quibus non reperitur aliqua ſcriptura: credendum tamen eſt, quòd ab ipſo Chriſto, vel Apoſtolis, uel aliis ſanctis & antiquis patribus illa obſeruantia emanauerit. fac. c. cum Marthæ. de celeb. miſſ. & c. eccleſiarum. diſt. 11. & ſup. de iu. na. conſue. & conſtitut. §. conſuetudo.

i ¶ Sanguinis.] Cap. in quibus. cap. panis. c. ante. ca. nos autem. & per plura alia capitula. de conſec. diſt. 2. & vide nouiſſime per Concil. Trid. in ſeſſ. 13. cap. 1, & cap. 4.

gnis, quem benedictio conſecrauit.

Virtus ſacramenti eſt charitas, & vnitas. h. d.

Virtus eſt charitatis, & vnitatis[a]: nam veluti ex multis granis vnus fit panis, & ex multis racemis vnum vinũ: ita & nos per hoc charitatis ſacramentum Chriſto incorporati vnum euadimus.

Ponit quomodo, & quando tria quibus conſtat ſacramentum altaris, ſint ſacramenta. h. d.

His igitur repetitis apparet primum quidem ſacramentum[b] eſſe non rem: ſecundum[c] & rem eſſe ſimul & ſacramentum: tertium[d] vero rem eſſe, ſed nõ ſacramentũ.

Ponit relationem rei & ſacramenti. h. d.

Sed primum[e] quidem ſacramentum eſt geminę rei: ſecundũ[f] eſt ſacramentũ vnius & alterius res: tertiũ[g] vero res eſt gemini ſacramenti.

DE EXTREMA VNCTIONE. TIT. VII.

Ponit continuationẽ. h. d.

HActenus locuti fuimus de his ſacramẽtis, quæ ad ingreſſum[h], & ad progreſſum[i] in eccleſia cõparata sũt, cõſequens nũc eſt, vt de ijs, videamus, quæ propter egreſſum[k] ab Eccleſia ſunt conſtituta.

Extrema vnctio exhibetur his, de quorum morte dubitatur. h. d.

Sciendũ eſt igitur,

a ¶Vnitatis.] Cap. quia paſſus. cap. hoc ſacramẽtũ. cap. corpus. cum pluribus ſeq. de conſecr. diſt. 2. c. cum Marthæ. de celeb. miſſa.

b ¶Sacramentum.] Ideſt, ſacræ rei ſignum, cap. ſacrificium. de conſecrat. diſt. 2.

c ¶Secũdũ.] Ideſt, veritas corporis & ſanguinis domini, quæ deſignat vnitatem in Chriſto. cap. hoc eſt. & cap. dupliciter. de conſecr. diſt. 2.

d ¶Tertiũ.] Ideſt, vnitas & charitas.

e ¶Sed primum.] Scilicet forma panis, & uini eſt ſacramentorum geminæ rei, ideſt, corporis Chriſti, & unitatis: & ita eſt figurans tantum.

f ¶Secundum.] Ideſt, corpus Chriſti; eſt ſacramentũ ſcilicet vnitatis: & eſt res ſacramenti; ſcilicet ſpecierum panis & vini. & ita eſt ſignans & ſignatum.

g ¶Tertium.] Scilicet vnitas, & res ſiue ſignatum gemini ſacramenti, ideſt, duorum ſacramentorum præcedentium, id eſt, corporis Chriſti, qđ eſt ſacramentum unitatis, & ſpecierũ panis & uini; quæ ſunt ſacramentum corporis Chriſti. Et ita illud tertiũ eſt tantum ſignatum per illa duo ſacramenta ſpecies panis, & uini, & corporis Chriſti. Primum vero eſt tantum ſacramentum ſignans. Secundum eſt ſignans, & ſignatũ. Tertiũ eſt ſignatũ tantũ.

h ¶Ad ingreſſum.] Vt eſt baptiſmus.

i ¶Ad progreſſum.] Vt eſt confirmatio, pœnitentia eucharistia.

K ¶Ad egreſſum.] Vt eſt extrema unctio. Sed cum vnicum ſit ſacramentum conſtitutum ad egreſſum, cur de eo plurali numero loquitur contra l. vbi numerus. ff. de teſti. Forte reſpectu multiplicis vnctionis, quæ fit in uariis locis: ſic alias licet ordinis ſacramentũ ſit vnũ; tũ de eo loquimur numero multitudinis: quia plures sũt ordines: ut legitur & no. 1. q. 1. c. remiſſionem. §. ſed notãdũ. Et hoc uidetur de mente Flor. Archiepiſcopi, hoc eo. tit. in prin. Dum dicit, ꝙ licet ſit unicũ ſacramẽtum: tũ ſunt plures vnctiones. Vel forte poſuit numerũ pro numero ꝑ antecedẽtẽ pluralẽ locutionẽ. Vel quia iterari poſſit; vt habetur in cap. presbyteros. diſt. 95. & ſupr. de ſacr. § rurſus. Videtur ꝙ ad eam adaptari poſſit pluralis locutio.

DE EXTREMA VNCTIONE.

Io. Bapt. Continuatur tit. iſte prout legitimus in princ. e inſt. vel dicas ſecundo cum hoc ſacram. ſit ultimũ inter ſacramẽta neceſſaria: propterea vltimo loco, & ſic in hoc tit. explicatur: Diuiditur autem in 3. part. in prima continuatur hæc materia: in ſecunda de ead. explicatur in §. proponitur de quo in ſequen ſit tractandum: ſecunda ibi, ſciendum eſt: tertia ibi poſtquam.

Io. Bapt. HActenus. CASVS non figuratur. Not. tamen quod rectus ordo docendi eſt, ut ultima coniungantur primis, & econtra.

Sciendum eſt.] Io. Bapt. CASVS. Quidã fideles nolebant hoc ſacramẽtũ aliter accipere q̃ putabãt ipſum non eſſe neceſſarium cũ recepiſſent alia præcedentia pie, ac canonice & præcipue ob ſacramentum Euchariſt. in quo adeſt Chriſtus, ut de fide habemus. quidam vero alij ſingulis fere diebus ipſum recipere cupiebãt, cũ in ſacris literis habemus qđ neſcimus diẽ, neque horam, vnde dubitatum fuit quid de iure ſit tenendum: Sol. vt hic habetur, quia gratia poteſt augeri ut ſupra vidimus, & quando fidelis reperitur conſtitutus ob ægritudinem in probabili mortis periculo maiori indiget auxilio, & ideo prima obiectio non obſtat, nec etiam ſecunda, quia Chriſtus operatur ſecundum ordinem à ſe datũ, licet tali ordini nõ ſit alligatus: Not primo ſecundum qualitatem indigentiæ humanæ datum eſt remedium: Not. ſecundo remedia diuerſa homini data directe non habere locum poſt mortẽ eius: Gra-

grauiter ægrotantibus [a]: & de quorum morte probabiliter timeri poteſt, certas corporis parte [b] ſanctificato [c] oleo a preſbyteris [d] ex inſtitutione [e] diuina inungi debere. Quæ quidem inũctio non minus [f] interius animæ, quam exterius corporis ſanitatem operatur [g].

Duæ ſunt ſpecies vnctionis exterior & interior. h.d.

Sunt enim vnctionis duę ſpecies [h]. Exterior, quę materialis, & viſibilis, & interior quæ ſpiritualis eſt, & inuiſibilis. Exteriore viſibiliter inũgitur corpus. Interiore inuiſibiliter cor inungitur [i].

Nomẽ debet eſſe conſequẽs rei. h.d.

Hæc quòd in extremitate vitæ cõſtitutis exhiberi cõſueuit, merito extremæ vnctionis nomen [k] eſt ſortita.

Magis dignum trahit ad ſe minus dignum. h.d.

Sanctificatum autem oleum hoc loco accipimus, non modo quod ipſum totum cõſecratum eſt: ſed etiã quod eſt conſecrato admixtum [l].

a ¶ Grauiter ægrotantibus.] Et propterea appellatur extrema vnctio: quia confertur conſtitutis in extremitate vitæ, ex ſtatum ſubditur. Sed numquid conferri poterit hoc ſacramẽtum propinquis morti ex alia cauſa, quàm ex infirmitate naturali: puta ſuſpendendis, vul neratis? Reſp. non ſecundum Scotum in 4. diſt. 23. Niſi tamen quis vulneratus in longam infirmitatẽ incidiſſet, De quo p Nic. Flo. in ſuo tract. de ſacram. in 5. parte. ca. 3. vbi & alia. Item vide per Archiepi. Flor. hoc eod. titu. verſic. quibus debeat dari. Et quod dicit, ægrotãtibus, adde & pænitentibus. c. illud, di. 93. b ¶ Partes.] Idelt, locis & organis quinque ſenſuum; ſcilicet in oculis propter viſum: in auribus ppter auditũ: in naribus propter olfactũ: in ore propter guſtum: in manib' propter tactũ. Inunguntur tamẽ a quibuſdam renes vel ſcapulę ob vim appetitiuam, & pedes ob vim motiuam. Sed hæc poſtrema non ſunt de neceſſitate, vnde in eis ſeruabitur conſuetudo eccleſiæ: vt per Archid. Flor. in ſum. eod. tit. verſ. in quibus partibus. Quid ſi aliqui mutilati ſint in illis organis? Reſp. debet fieri inunctio in partibus magis propinquis ad organa amiſſa. Sed quid ſi quędam membra numquã habuit? Puta quòd ſit cæcus natus. Videtur quod omitti poſſit inunctio in illo loco, quia per viſum numquam deliquit. vel ſecundum Archiep. poteſt dici, quòd cum peccatum eſſentialiter ſit in voluntate non in ſenſu, cæcus natus dicitur per uiſum cæcus natus non ſecundum operationem imperatam, ſed elicitam: quia forte concupiuit videre inordinate, & de hoc ſacramento uide per Conciliũ. Trid. ſeſſ. 14 per tot. in 2. par.

c ¶ Sanctificato oleo.] Scilicet oliuarum: non autem nucum, vel lauri: vt late per Archiep. Flor. in ſum. hoc eod. tit. verſ. materia. Sed quid ſi quia nõ habeat oleum, & inungit chriſmate, an teneat inũctio? Reſp. vt not. in c. presbyteros. diſt. 95.

d ¶ Preſbyteris.] An idem licebit Epiſcop'is? Et non videtur, arg. l. cum prætor. ff. de iudi. Tu dic. cõtra. c. illud. diſt. 93. & qd' hic dicit, presbyteris, fit expreſſio gratia maioris frequentiæ, quo caſu non procedit arg. l. cum prætor. auth. caſſa. & irrita. C. de ſacroſan. eccle. c. 3. vbi Abb. de iniur. Item licet hic plurali numero loquatur; tamen in caſu neceſſitatis vnus ſufficiet. c. quæſiuit. vbi not. Abb. de verbo. ſignifi.

e ¶ Inſtitutione diuina.] Bene diuina inſtitutione. Nemo enim poteſt inſtituere ſacramenta, niſi Dominus Ieſus Chriſtus, vt ſup. de ſacram. §. illud, quod eſt contra eos qui dixerunt, q Iacobus Apoſtolus inſtituit hoc ſacramentum, cũ in c. 5. ſuæ epiſtolæ dicit: Infirmatur quis in vobis, &c. cũ nullus Apoſtolus potuerit inſtituere ſacramentum. ſed bene publicare inſtitutum quod in hoc ſacramento patet: cum & ante epiſtolam Iacobi videatur de eo conſtare: vt Marci 6. vbi dicitur q vngebant Apoſtoli infirmos, & ſanabantur, ut late traditur tam p Nico. Flor. in ſuo tra. de ſacram. in præfatione quintæ partis, quàm per Archep. Flor in ſum. eiuſdem tituli in princ. & de hoc vide nouiſſime per Concil. Trid. ſeſ. 15. c. 1. & c. 3. & c. 4.

f ¶ Non minus.] Immo principalius; cum enim duo ſint huius vnctionis effectus, Sanitas animæ, & Sanitas corporis. Prima eſt principalis. Secunda acceſſoria. Et inde eſt quòd ex hoc ſacramento non ſemper ſequitur corporis ſanatio: quia illa non cõceditur niſi quatenus conferat ſpirituali ſanitati: vt Nicol. de Flo. in ſuo tract de ſacram. c. 5. quintæ partis, & per Archiep. Flor. in ſum eo. tit. verſi. effectus, vbi late, & aliquid per Abb in cap. 1. de ſacr. unctio.

g ¶ Operatur.] Nam quemadmodum ob peccatũ citius præſumitur quis mori. c. qua fronte, ubi no. ext. de appel. cap. cum infirmitas. ext. de pæn. & remiſ. Sic ob perceptionem ſacramentorum in quibus dimittuntur peccata credendum eſt, q recuperet ſanitatem; cum contrariorum eadem ſit diſciplina.

h ¶ Duæ ſpecies.] Ca. 1. in prin. de ſacr. vnct. in prin.

i ¶ Cor inungitur.] Locum ponit pro locato: quia pro corde animam intelligit, quæ ſedem habet in corde. Vel forte ideo facit cordis mentionem: quia non fructificat unctio in anima, niſi ex corde, & voluntate procedat, facit illud Euangelij, non quod intrat, &c. ex corde autem procedunt, &c.

K ¶ Nomen] Quod rei debet eſſe conſequens.

l ¶ Admixtum] Quia ſacrum tamquam dignius trahit ad ſe non ſacrum. c. quod in dubiis. de conſ. eccleſ. vel altar. & 14 q. 2. c. non æſtimamus. fac. l.

quæ

quæ religioſis. ff.de rei uend.l.ſi alieni.ff.de ſolut. arg.contra in e.ex litteris.de iur.patr. Et quod hic dicitur de oleorum commixtione non habet locũ, ſi uinum commiſceatur ſanguini dominico: quia vnum admixtum non tranſit in ſanguinem.De ratione differentiæ p Abb. in d.ca. quod in dubijs.& fac.no. in e.presbyteros.d. 93.& in e. cũ Marthæ.de cele. miſſa.

a ¶ Quoquo modo.] Hoc ideo dicit, quia non ſunt neceſſitatis, neceſſitate præciſa, adeo ꝙ nullo caſu ſaluari quis poſſit ſine illis: ſed q̃a ſunt neceſſaria quando poteſt quis illa conſeq., nec põt q̃s illa omittere ſpernẽdo, & d induſtria, & uoluntate, & fac.cap. debitum.de baptiſ. cap. Apoſtolicam. de presby. non baptiſ. & c.ſæpe vlec. & c. catechuminũ. de conſec. diſt.4.& ſup.de baptiſ.§. ſed quamquam. & ca. qui uult. de pænit. d.6.& de pæni. diſ. 1.cap.quis aliquando. verſic.votum pro opere, & ſup. de pænitent. §. ſed etſi.

Tranſitum facit ad ſacramenta voluntaria.h.d.

Poſtquàm hucuſque de ijs ſacramentis, quę quoquo [a] modo neceſſitatis ſunt, tractatum habuimus: reliquum nunc eſt, vt de ijs loquamur, quæ dignitatis [b] ſunt & voluntatis [c].

b ¶ Dignitatis.] Referar ad ordinem ſolum, qui appellatur ſacramentum dignitatir, quod non niſi dignis digne, & a dignis conferri debeat. c. remiſſionem.§ ſed notandum.& 1.q.1.cap.ſi quis Epiſcopus.§. ecce.

c ¶ Voluntatir.] Referas ad utrumque; ſcilicet tam ad matrimonium, quam ad ordinem.

DE SACRAMENTO ordinis.

TIT. VIII.

Quid ſit ordo.h.d.

Io. Bapt.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

Continuatio, quæ habetur ſupra tit. proxi. §.fin. demonſtrat quod auctor modo incipit tractare de ſacram.uoluntariis, ſed quoniam ſacramenti ordinis eſt dignius ratione poteſtatis, Ideo proponitur nunc tit.iſte, in quo ipſum explicatur: diuiditur autem tit.iſte in 3.part.in prima ad not. quę ſint ſacramenta uoluntatis: in ſecunda deſcribitur ordo: in tertia proponitur de quo in ſeq.ſit tractandum: ſecunda ibi, eſt autem: tertia ibi, unde & cum in toto iſto tit. caſus figurari non poſſet, propterea ſolũ eſt adnotat. primo quod cum iſta duo ſacrament. ſint uolũtatis, ideo ad ea nemo directe cogi poteſt, dico directe ob id quod legimus in cap. 1.de ætat. & qualit. ordin. cum ſimil.Not. ſecundo, quod ex definitione iſta poſſet dubitari, an prima tonſura etiam ſecundum canoniſt.ſit ordo, qui ſi accipitur large, dubium uidetur ſolutum, quia primo tonſuratus uidetur aliquid officium habere, iuxta cap. pſalmiſta.diſt. 23.

d ¶ Paulo ante] Supra de ſacram.tit. generali. §. 1.fac.c.ueniens.& quod ibi not. de tranſactio.

e ¶ Eſt autem ordo.] Iſtam definitionem poſuit Magiſter Sententiarum in 4. diſtinctio. 24. quæ communiter recipitur, vt per Archiepiſco. Florent. in ſumm. hoc eodem. titu.in princip. & per Nic. Plo.in tract. de ſacramẽ. in 6. parte. cap. 1.

Voluntatis ſacramenta ſunt (vt paulo [d] ante expoſuimus) ordo ſacer, & matrimonium. Eſt autem ordo [e] nihil aliud, quàm ſignaculum [f] quoddã Eccleſiæ, per quod ſpiritualis poteſtas [g] traditur ordinato; de cuius ſpeciebus, differẽtijs, & gradibus, ſatis videtur ſuperiore libro [h] dictũ eſſe, vnde ſolũ nunc reſtat, vt ad.

f ¶ Signaculum quoddam.] Declara ſecundum Petr. de Paul. quem ſequitur Archiepiſcopus: Flor.in ſumm. eod.tit.quia in collatione cuiuſlibet ordinis adhibetur aliquod ſignũ uiſibile, per qđ unus ordo ab alio diſtinguitur: puta clauis, liber, calix, & ſimilia. Et de hoc ſacramento varie ſtatuitur nouiſſime per Concil. Tridentin. ſeſſ. 23.

g ¶ Spiritualis poteſtas.] Per hoc verbum deſignatur differentia, quæ eſt inter characterem baptiſmi, qui eſt in potentia paſſiua, & characterem ordinis, qui eſt potentia actiua. Cum enim potentia ſit nomen commune, ad actiuam, & paſſiuam potentiam: poteſtas importat actiuam tantũ. Archiep. Floren.in ſumma eod.in princip. Item per hoc uerbum demonſtratur, quòd prima tonſura non eſt ordo, cum per eam nullam tonſurato conferatur poteſtas: ſed ſolum capacitas ad ordines. Et ſecundum Pet. de Pal. eſt quædam diſpoſitio congruitatis ad ordines, ſed neceſſitatis reſpectu beneficij, & iuriſdictionis eccleſiaſticæ, quæ non cadũt in laicum, vt late per Archiepiſ. dicto loco. Nec ob. capitul. cum contingat. ext. de ætate & qualitate quia ibi ordo accipitur large, prout dicimus de regularibus, quòd ſunt ordinis Sancti Franciſci, vel Sancti Dominici, id eſt, adſciti in capitulum illorum Monaſteriorũ. Sic tonſuratus tantum deputatur inter clericos ſolum ad chorum ſine ſpeciali officio.

h ¶ Superiore libro.] A titulo de iure perſonarũ vſque ad titulum de præbendis excluſiue, latiſſime per Archiepiſcopum in ſumma, eod.tit.cap.16. & per Nicol. Plot. in ſuo tractatu de ſacramentis in ſexta parte.

Io. Bapt.

DE SACRAMENTO Matrimonij.

Alterum voluntatis ſacramentum eſt matrimonium, ideo de eo eſt uidendum iuxta. §. 1. in fi. ſup. tit. proximo. cæterum cum tractare de matrimonio contingat dupliciter: primo in communi, ſecundo in ſpecie, & primus modus ſecundum ordinẽ, doctrinę debeat præcedere, iõ proponitur hic tit. iſte: qui diuiditur in 4. p. in prima hẽtur definitio matrimonii, in ſecunda einſd. excellentia: in tertia adnota. eius bona. in quarta demõſtratur ex q. bus conſtat: ſecunda ibi, & meritu: tertia ibi, conſequuntur: 4. ibi, initiatur.

matrimonij materiã orationem vertamus.

DE SACRAMENTO matrimonij.

TIT. IX.

Quid ſit matrimonium. h. d.

Matrimonium[a] eſt viri, & mulieris[b] coniunctio[c], indiuiduam[d] vitæ[e] cõſuetudinem[f] continens, cũ diuini[g], & humani iuris communicatione.

Matrimonium præcedit alia ſacramenta ratione loci, in quo inſtitutum eſt, temporis, latitudinis, & myſterij. h. d.

Et merito inter alia ſacramenta matrimoniũ quoque adnumerari meruit[h], cũ cete-

Io. Bapt. Matrimonium, CASVS non ſigutatur. No. tamen quod cum reguletur tam a lege diuina, quã humana, ſoluũtur inde multæ quęſtion. ſed per legem humanam intellige Eccleſiaſt. iuxta text. & ibi communiter docto in c. 1. eo. ext.

a ¶ Matrimonium eſt.] Concor. diſt. 27. q. 2. in pri. c. illud, de præſu. l. 1. ff. de rit. nup. & inſ. de pa. pote. in prin. l. aduerſus. C. de cri. expi. her. l. 1. ff. re. amor.

b ¶ Viri & mulieris.] Quia in pari ſexu nõ poteſt eſſe matrimonium, licet legatur de Nerone ſceleratiſſimo Imperatore. qui duxit in uxorem, vel matrimonio ſibi coniunxit Sporum quemdam adoleſcentem, forma conſpicuum. Quod nec naturali iure fieri potuit, nec ciuili, inſtit. de iu. nat. gent. & ciuili. in princ. l. cum vir. C. de adul. auth. vt non luxurientur homi. contra nat. Et ideo non fuerunt ab initio creati duo homines, vel duę mulieres: ſed primum homo, ſecundo femina. 33. q. 5. c. mulierẽ. §. ſi Et dicit viri & mulieris, non virorum, & mulierum: nam eodem tpe mulierum, & virorum pluralitatem lex ciuilis, & canonica deteſtatur. capit. gaudemus. §. quia uero. de diuor. licet in ueteri teſtamento de Patriarchis aliter legatur. quod tactũ fuit diuina diſpenſatione, & myſterio. De ratione diſpenſationis per Archiepiſcopum Flor. in 3. parte ſummæ, tit. 14. c. 9. §. ſciendum. & Moder. in tract. de ſponſal. in princ.

c ¶ Coniunctio.] Scilicet animorum. c. cum initiatur. & c. matrimonium. 27. q. 2. nuptias. ff. de reg. iur. Sed cum hic tractetur de matrimonio, quatenus eſt perfectum, nihil impedit uerbum coniunctio referri ad cõiunctionem corporum, & animorum: argu. not. in l. 2. ff. de offic. proc. & fac. l. doli clauſula. ff. de verb. ſignifi.

d ¶ Indiuiduam.] Scilicet quantum ad propoſitũ: vt not. inſtit. de pat. pote. in prin. facit. l. 1. ff. de iudo. Nam quantum ad exitum diuiditur interdum matrimonium de iure ciuili, l. apparet. in l. conſenſu. C. de repud. Idem & de iure canonico quo ad torum, vt in c. tuæ. de procur. & in c. vt lit. nõ cõt. Item quantũ ad fœdus. ea. ex publico. de conuerſ. coniug. vbi de hoc. fac. ca. gaudemus. de diuortiis.

e ¶ Vitæ.] Matrimoniũ igitur morte ſoluitur, vt §. deinceps, auth. de nupt. Vnde & ſi quis miraculoſe reſurgeret, non rediret ad uxorem, maxime alteri copulatam: vt no. in c. 2. 32. q. 7.

f ¶ Cõſuetudinẽ.] Cuius indiuiduæ conſuetudinis ratione non poterit vnus ſine alterius aſſẽſu orationi vacare, vel continentia uouere: vt 27. qõ. 2. §. cum ergo. Sed ſi ex conſenſu vouerent, & fracto voto commiſcerentur, filius ex tali coitu ſpurius naſceretur: vt no. in c. miniſtri. d. 81.

g ¶ Diuini.] Fac. l. 1. ff. de rit. nup. & l. ne quis. C. de Iudæ. vbi coniuges debent eſſe eiuſdem religionis. & not. 27. q. 2. in prin.

Et merito CASVS. Cũ orta eſſet controuerſia inter quoſd. ſcholares de excellẽtia matrim. & aliorum ſacramen. præter tamen Euchari. dicebant enim quidã matrimon. eſſe inferioris conditionis quàm ſit quodlib. aliud, quia vxorati dant operam rebus carnalibus, in quibus maxima imperfectio reperit, ſecundum apoſtol. explicantem concupiſcentiam carnis: unde quæſitum fuit quid iuris? Sol. vt hic legimus, quia non eſt dubium matrimonium diuerſo reſpectu eſſe dignius, & minus dignũ aliis, quælib. enim res diuerſa ratione conſiderata diuerſam ſecundum philoſophos & theolog. dicitur habere naturam; nec obſtat obiectio, nec D. Paul. eſt modo prædic. intelligen. quantum facit ad inſtitutum noſtrum, quia perſonę honoratæ non contraxerunt matrimon. vt darent operam rebus carnalibus, ſed vt haberent remedium contra concupiſcentiã carnalem, quæ eſt peccatum c. nam concupiſcentiam. de conſt. Not. primo nobilitatem, & excellentiam aliquando oriri etiam à cauſa extrinſeca. No. ſcđo matrim. eſſe ſacram. i. rei ſacrę ſignum, quia deſignat, & demonſtrat unionem in tex. explicatam. Io. Bapt.

h ¶ Meruit.] Cõtra op. hereticorũ, qui negãt coniugiũ eſſe ſacramentũ. cõtra quos nouiſſime eſt Cõc. Tri. ſeſ. 7. c. 1. & ſeſ. 24. in pri. & c. 1. & ſparſim ptor. ſed quæriť an hoc ſacramentũ cõferat gratiã? Quidã ꝙ nõ, ꝙ in eo pecunia interueniat, de quo, d. 75. §. 1. & c. 1. & c. qđ a patribus & c. ſeq. & 1. q. 1. c. multi. & 33. q. 5. c. alter. Et ꝙ etiã inter infideles, quibus gratia nõ imprimitur, coniugiũ cõtrahatur, vt inf. §. 1. & c. quãto. de diuor. & ita no. 1. q. 1. c. quidquid. & in c. veniẽs ext. de presbyter. non bapti. & in c. pen. qui matri. accuſare poſ. & 32. q. 2. c. honoramus. Tu dic contra per ea, quæ not. Abb. in c. 1. §. ſcire. de ſacra. vn. poſt Theologos & nouiſſime per d. Conc.

ris [a], loci [b], temporis [c], amplitudinis [d], & myſterij [e], ratione etiam præcellat. Si quidem ab orbis primordio in Paradiſo a Deo ipſo inſtitutum eſt, vt eſſet omnibus etiam infidelibus commune, quod in alijs minime contingit.

Quod myſterium contineat matrimonium. h. d.

His [f] illud quoque accedit, quod animorum conſenſus, & corporū cōmixtio, quæ in matrimonio intercedunt: primum quidem charitatē ſignificat, quæ conſiſtit in ſpiritu inter Deum & iuſtam animā, vel Eccleſiam. Alterum vero ſacroſanctum cōiugium deſignat, quod inter Chriſtū & Eccleſiā per incarnationis [g] myſterium eſt contractum.

Bona matrimonij ſunt ſacramentum, fides, proles, & fornicationis remedium. h. d.

Cōſequūtur & inde præter ſacramentum, & alia bona; vt puta

d. Concil. Trid. ſeſſ. 24. c. 1. Nam matrimonium fuit inſtitutum in ſtatu gratiæ, vt per S. Thom. in 4 diſ. 26. art. 4. & ar. 8. Nec ob interuentus pecuniæ, quia id tolerat ut ob onera matrimonii. cap. ſalubriter. & cap. quia fruſtra de vſur. Et ob id potius reſpicit carnalitatē, quàm ſpiritualitatem. licet ſi pecunia reciperetur pro benedictione, eſſet ſimonia. c. cum eccleſię. de ſimon. & quod ibi not. nec dos eſt de eſſe matrimonii. Infideles uero contrahētes matrimonium non recipiunt gratiam, non quod id proueniat ex defectu ſacramēti; ſed ob eorum incapacitatem, ac ſi in peccato exiſtens Euchariſtiam reciperat vel fictus, aut cōditionaliter conctus recipiat baptiſmum. Vide de hac materia per S. Th. 4. ſent. diſt. 26. q. 2. arti. 3. & poſt eum per Abb. in d. capi. 1. de ſacra. unctio.

ANT. TIMO. Nota circa ea, quæ dicuntur in hac gl. & primo circa dictum illud, quòd matrimonium fuit inſtitutum in ſtatu gratiæ contra communem Doctorum opinionem ſequentem Magiſtrum in quarto ſententia diſtinctio. 26. in prin. Cum alia ſacramenta, inquit, poſt peccatū, & propter peccatum exordium ſumpſerint; matrimonii ſacramentum etiam ante peccatum legitur inſtitutum a Domino, &c. Pro cuius dicti declaratio ne notandum, quòd matrimonii conſideratio variatur ſecundum diverſos ſtatus hominum. Nam ſi conſideretur, quatenus ordinatur ad procreationem; fuit inſtitutum ante peccatum: ſi autem quo ad remedium, quod præbet contra uulnus peccati, fuit eius inſtitutio poſt peccatum tempore legis naturæ; ſecundum determinationem plenam in lege Moyſis. Secundum quod repræſentat myſterium coniunctionis Chriſti & eccleſiæ inſtitutionem habuit in noua lege. Quantum ad alias vtilitates, quæ ex matrimonio conſequuntur habet a iure ciuili. & ſecūdum eam ſignificationem illius coniunctionis. Cum ſit ſacramentum nouæ legis inſtitutionem habuit a Chriſto, Matthæ 19. quo loco illud commendauit. vide S. Thom parte 3. in addi. q. 42. ar. 20. alii vt S. Bon. quod inſtitutū fuit in officium naturæ ante lapſum: in remedium poſt lapſum. Vide per com. 4. ſentent diſtinct. 26. art. 1. quæſt. 1. & 2.

Secundo ad id quod dicitur, quod interuentus pecuniæ, & dos toleratur ob onera matrimonij. Not. quod cum dos non ſit aliquid de eſſentia, & ratione matrimonii faciendi; ſed extraneū quid, qđ præſtatur ob onera matrimonij, idcirco bene dicit gloſſa, ꝙ ſimonia non committitur in datione dotis. Et bene dicit, ꝙ permittitur interuenire in contractu matrimonii tamquam quid extraneum ſacramento, non quod de ſe dos non ſit licita: ſed quod ſi reſpiceret matrimonium, vt ſacramenti pretium, tunc nō eſſet licita in hoc reſpectu, & ſaperet naturam ſimoniæ.

Tertio illud, qđ dicitur, quod infideles contrahentes matrimonium nō recipiunt gratiam. quod aliàs conferre, ſi eſſent fideles, id vero dictum eſt: quia illud, ꝙ abuſiue matrimonium dicitur, & defectu infidelitatis non eſt vere ſacramētum, ſi perſonæ contrahentes fuiſſent fideles, vtique fuiſſet vere ſacramentum, & contuliſſet gratiā, vnde id dicitur cōtigiſſe ex incapacitate perſonarum, in quibus defecit fides, quo minus fuerit vere ſacramentum, & contulerit gratiam.

a ¶ Ceteris.] Scilicet ſacramentis.

b ¶ Loci.] Quia ordinatam in paradiſo, vt ſtatim dicit. & eſt 32. q. 2. §. his ita.

c ¶ Temporis.] Et cum ſit ceteris antiquius; hac etiam ratione proponendum. argument. not. in l. vinum. ff. ſi cert. petat.

d ¶ Amplitudinis.] Quia conſiſtit etiam inter infideles. c. gaudemus. de diuort.

e ¶ Myſterii.] De quo ſubdit incontinenti. & no. in cap. debitū. de big. & per Ab. in c. 1. de ſacr. vnct.

f ¶ His.] Scilicet, quòd matrimonium præcellat cetera ſacramenta ratione loci, temporis, & latitudinis. Et ponit nunc triplex ſacramentū, quod per matrimonium carnali copula conſummatum deſignatur. de quo per Abb. in ca. debitum. de big. & not. in c. acutius. diſt. 26 & per Archiepiſ. in ſum. in 3. par. c. 10. verſic. 1. Scilicet.

g ¶ Incarnationis.] Et reſpectu iſtius ſignificationis, & unionis habet matrimonium inſeparabilitatē: vt per Archiepiſcopum Florent in ſum in tertia p. tit. 14. c. 10 ver. 1. & ſine hoc primo bono numquā eſt inter fideles matrimonium: licet ſine his, quæ ſequuntur; fide ſcilicet & prole poſſit eſſe. vt per Hoſt. in ſum. de matrimo. § & quare contrahitur. verſ. in ſacramento. & concor. ca. omne itaque 27. q. 2. & 32. q. 2. §. his ita.

Conſequuntur: CASVS. Cum hominis matrimonium contrahentes diuerſum finem habeāt, fuit

Io. Bapt.

fides [a], & proles [b], & quod humana infirmitas in ruinam turpitudinis prona, honeſtate excepta coniugij minime læditur [c]. Q̃d que ab initio inſtitutũ præceptumque fuit ſanis ad officium, vt natura multiplicaretur, idem vt eadem ſubleuaretur poſtea fuit ægrotis indultum ad remedium.

Matrimonium initiatur, ratificatur, conſũmatur ſponſione, conſenſu, copula. h. d.

Initiatur autẽ matrimonium ſponſione conſenſu ratificatur, & copula conſummatur. De quibus ſingulis diſtinctius diſpiciamus.

DE SPONSALIBVS.

TIT. X.

Quid ſint ſponſalia, & vnde dicantur. h. d.

Sponſalia [d] ſũt futurarũ nuptiarũ mentio, & repromiſſio, & dicta ſunt a ſpõdeo, quod per ea ſibi inuicem ſe futuros cõiuges viri & mulieres ſpondent [e].

Sponſalia contrahuntur re, verbis, litteris, & conſenſu h. d.

Contrahuntur [f] au

fuit propterea dubitatum, an bona matrimonii tot ſint quot in præſenti tex. aduor. his accedit tex. in c. 4. de frigid. & cap. Solut. tñ eſt ſequenda quam hic legimus, & ratio eſt, quia matrimonium conſideratur 4. modis videlicet vt contractus, vt officiũ: vt remedium: & ut ſacramentũ: hinc cognoſcimus 4. eſſe eius bona: quæ ſũt fides, proles, euitare peccatũ carnis, & ſignificare unionem. ſup. in § . prox. aduota. Non obſtat obiectio quia dicit Nauar. in relectio. de finib. humanor. actuum: finis alius eſt hominis, & alius rei: primo mõ eſt multiplex, secus ſecundo reſpectu.

a ¶ Fides] Hoc bonum habet matrimonium a natura ſpeciei, quo reſpectu habet pro fine fœdus humanæ ſocietatis, fidem & amicitiam, & communicationem in operibus ciuilibus.

b ¶ Proles.] Et hoc habet natura generis, quo reſpectu habet ꝓ fine procreationem prolis, & educationem, inſtit. de iur. natur. gent. & ciuil. in prin.

c ¶ Læditur.] Hoc tamen non obſtante, ſacerdos & diaconus, magis puniretur ſi matrimoniũ cõtrahat, licet de facto, quàm ſi fornicetur cap. presbyteros. diſt. 28. & not. in §. his ita. 30. q. 2.

Io. Bapt. Initiatur. CASVS non figuratur, Nota tamen cauſam diſtinctionis. matrimoniũ. n. aut futurũ, & hinc dantur ſponſalia: aut eſt præſens, & ſic conſideratur dupliciter eſt videlicet uel reſpectu perfectionis intrinſece, & ſic datur conſenſus de Præſenti, uel reſpectu perfectionis extrinſece, & hinc requiritur copula.

DE SPONSALIBVS.

Io. Bapt. Quoniam matrim. initiatur ſponſalibus §. fi. ſupra tit. prox. ideo conuenienti ordine proponitur hic tit. iſte, qui diuiditur in 6. partes: in prima habetur quid ſint ſponſalia: in ſecunda qua ſunt ſolemnitate contrahantur: in tertia an tantum puri, & ſimpliciter debeant contrahi; in quarta a quibus contrahantur: in quinta qualia ſint poſtquam ſunt contracta: in ſexta an, & quomodo diſſoluantur: ſecunda ibi, contrahuntur: tertia ibi, rurſus: quarta, ibi, non tamen: quinta ibi, initiatum: ſexta ibi, diſſoluuntur.

Sponſalia ſunt. CASVS hic non figuratur, No. tamen ꝙ obligatio de re futura cõtracta tenet. d ¶ Sponſalia.] Concor. l. 1. & l. 2. ff. eod. & c. nostrates, 30. q. 5. Sed an ſine ſponſalibus poſſint eſſe nuptiæ? Et non videtur; cum res non poſſit eſſe ſine ſuo principio: argum. l. 1. ff. de ori gi. iu. Tu dic cõtra, vt nota. in d. l. 1. ff. eo. nec enim ſponſalia ſunt matrimonij neceſſariũ & ſubſtantiale principiũ.

e ¶ Spondent.] Scilicet forma ſtipulationis ſecundũ veterem morem: vt in l. 2. ff. eod.

Io. Bapt. Contrahuntur.] Hæc para poſſet ſubdiuidi in alias par. ſed breuitatis gratia caſus in ea commode, & in cõmuni ita poteſt figurari, quidam contrahebãt ſpõſalia modis omnino diuerſis: uidelicet aliqñ verbis, & aliquando litteris, aliquando re, & aliquando conſenſu, unde ob hanc diuerſitatem dubitatum fuit q̃d iuris, ſiquidem tanta uarietas uidetur occaſionẽ dare dubitandi de uoluntate contrahentium, accedit quoque & id quod conſenſus cũ in qualib. obligatione ſit neceſſarius, ſuperflue videtur conſtituere modum contrahendi diſtinctum ab alijs; cæterum Sol. eſt ſequendo prout hic legimus, quia cum ſponſalia ſint cõtracta ad ſimilitudinem illarum obligationũ cõtrahuntur, quæ à contractu originem habent §. fi. inſtit. de obliga. & cum non dubitetur de voluntate contrahentium vt præſuponitur, ideo ceſſat prima obiectio: nec etiam tenet ſecunda, quia licet conſenſus in qualib. obligatione ſemper ſit neceſſarius, diuerſimode tamen adhibetur. Nota. primo hominem diuerſis modis obligari ad futurum matrimonium. No. ſecundo argumentum uoluntatẽ hominis diuerſis ſignis poſſe explicari: nota tertio, argumentum: quod intelligentia alicuius rei dubie habetur à cognitione circumſtantiarum eius.

f ¶ Contrahuntur.] Sequens diuiſio licet explicite non reperiatur in textu aliquo, vel etiam per aliquem doctorem: viſa tamen eſt commodiſſima ad pertractandam magiſtraliter totam materiam: & proculdubio eſt de mente omnium: vt apparet ex ſequentibus; & videtur auth. ſenſiſſe & quaſi poſuiſſe. Ab. poſt Hoſt. in cap. 1. de ſpon. duorum, ſimile. Inſtit. de obl. §. fin.

Nudam.

tem ſponſalia variis modis, vt puta re, verbis, litteris, & cōſenſu. Rē contrahuntur per nudam ſubarrationē vel anuli immiſſionem [b].

Qualiter contrahitur matrimonium verbi.ſh.d.

Verbis [c], vt ſi inter virum & mulierem promiſſio ſuper futuro matrimonio interceſſerit; veluti altero alteri vice mutua dicente: *Ego te accipiam in meum* [d] *maritum, & ego te in meam uxorem,* ſiue in hunc ſenſum verba ſimilia [e] protulerint.

Litteris qualiter contrahatur matrimonium.h d.

Litteris, vt cum abſentes inter ſe de futuris nuptijs per epiſtolam [f] paciſcuntur, qđ ipſum & per nuntiū [g] vel procuratorem fieri poterit.

Procurator ad contrahendum matrimonium non poteſt ſubſtituere, niſi hoc habeat in mandatis.h. d.

Procurator tamen ad hoc ſpecialiter [h] cōſtitutus ob magnū, quod ex facto tam arduo poſſet periculū [i] imminere, aliū ſubſtituere non poterit, niſi hoc ei ſpecialiter commiſſum [K] fuerit.

Si duo impuberes, quorū malitia non ſupplet ætatem, & qui pubertati nō ſint proximi, vel etiam alter tātum ſit impubes, per verba de præſenti matrimonium contraxerint, talis contractus reſoluitur in ſponſalia de futuro. h.d.

Conſenſu contrahuntur ſponſalia, vt cum pubes, & impubes, vel duo impuberes, non proximi [l] pubertati, & in quibus ætatem prudē

a ¶ Nudam ſubarrationem.] Scilicet à conſenſu de præſenti: quia tūc eſſet matrimonium. Subarratio enim regulatur ſecundum verba præcedentia: vt per Abb. & Doc. in c. fi. de deſpon. impub. Et ibidem per eundem definitur, quod eſt deſponſatio mutuo cōſenſu interueniēte facta p immiſſionē anuli. & dicit de mutuo conſenſu non exprimendo, an ſit cōſenſus ſuper matrimonio de præſenti, vel de futuro: quia etiam per ſubarrationem interdum matrimonium contrahitur: vt ibidem per Doct. ille autē intēdit definire ſubarrationem, tam qū per eam contrahitur matrimoniū, quàm cum contrahuntur ſponſalia, vt apparet ibi per eum in ſua diſtinctione in fin. ea. Et in dubio ex ſubarratione matrimonium præſumitur: arg 30. q 5. cap. noſtrates. & c feminæ. & d. 27. c. quod interrogaſti. & no. in d. ca fi. & in c. ſi qs vxorem. cum c. ſe. 27. q. 1. Et licet Ab. in ſua deſcriptione faciat ſolum mentionem de immiſſione anuli: tamen quandoque etiam aliarum rerum vel inſignium datione fit talis ſubarratio: vnde moniſyllaba (vel) in littera poſita, uidetur poſita inter genus, & ſpeciem: vt & in rubr. C. de ſer. & aqua. & de hoc vide per Hoſt. in ſum. eo. §. quot ſint ſpecies & no. in c. tenor. de re iu. & in cap. feminæ. 30. q. 5. & in cap. ſi inter eo.

b ¶ Immiſſionem.] Quæ facienda eſt in quarto digito, in quo dicitur eſſe vena vſque ad cor pertingens. ideo in ſignum mutuæ dilectionis eidem immittitur anulus. & hæc anuli immiſſio eſt actus promiſcuus, & ex ſe non deſignat contractum aliquem: ſed regulatur ſecundum præcedentia. ſicut dicimus in arrhis. inſtit. de contrah. empt. in princ. & quid operatur hæc anuli immiſſio: vide late per Abb. & Doct. in ca. fi. de ſpon. Impub.

c ¶ Verbis.] Concep. c. ſi inter. eod. vnde ſumitur. & c. is qui fidem. eod. tit. & ca. 1. de ſponſ. duorum.

d ¶ In meum.] Argu. q in contractu matrimonii prius debet femina loqui, & interrogari. Et hoc forte bona ratione; cū enim illa ſit variabilis, cautius eſt prius perſcrutari conſenſum eius, ne vir primo conſentiens remaneat cum dedecore, ea poſtmodū conſentire nolente: argu. contra in c. ſi inter. eod. & in c. licet. de ſpon. duorum.

e ¶ Similis.] Nota ergo, quòd in contractu matrimonii non eſt ſtatuta certa forma uerborū, de quo no. per Ab. in c ſi inter. eod.

f ¶ Epiſtolam.] De hoc vide late per Hoſt. in ſum. eod. §. qualiter contrahatur.

g ¶ Nuntium.] Hic videt quintus modus, licet non expliceтur in principio diſtinctionis, forte quia comprehenditur ſub modo verborum, uel litterarum: argu. not. in l. 1. ff. quod me. cauſa. Et hic modus ui detur ſeruatus in beatiſſima Virgine quæ internūtio Gabriele facta eſt ſpōſa altiſſimi. Sed qđ ſi illum, qui nuntiū miſit, ante pæniteat, quam puella conſentiat: ſed ipſa & illa poſt talem pænitentiam forte ignorans de mutata uoluntate uiri conſentiat? Reſpō. vt per Hoſt. in ſum. eod. §. qualiter vero ſic. qđ ſi pæniteat.

h ¶ Specialiter.] Nec enim aliter facta conſtitutio valet, quo ad hoc etiā ſi ſit mandatum generale cum quibuſdam expreſſis clauſula ſubſecuta, iuxta c. qui ad agendum. de procur. in 6. & not. in c. ſi eo. tit. & lib vnde ſumitur.

i ¶ Periculum.] Vnde vbi periculum maius, ibi agendum eſt cautius. c. vbi periculum. de elec. in 6.

K ¶ Commiſſum.] Ca. ſi de proc. in 6. cum conco. ibi alleg.

l ¶ Non proximi.] Intellige, quòd hæc duo copulatiue debeāt interuenire. nec enim ſola proximitas ætatis ſufficit ad contrahendum inter impuberes matrimoniū: ſed requiritur, quòd ſint habiles ad ſe commiſcendum carnaliter. c. de illis, vbi not. eod. niſi tu incipias a ſecundo. Sed quo modo deprehendi poterit hæc coeundi poteſtas, quæ ætatē ſuplet? Quidam vt Tanc. ſi inter impuberes copula inter-

interceſſerit: alii quod colligetur ex corporis aſpectu, & aliis ſignis extrinſecis. Dic vt no. per Ab. in c. de illis. end. & per Doct. in c. 1. §. 1. de deſponſ. impu. in 6.

vel ſe cõiuges nominabãt, & amplexabanť vt cõiuges: vt not. in c. 1. §. 1. de deſp. imp. in 6. vñ ſumitur.

f ¶ Voluiſſe.] Quia nemo præſumitur eligere uiã per quã iudicia ſua ſubuertanť. l. 3. de mili. teſta. & tradiť in c. Quintauallis. ď iurei. & in c. cũ ordinã. de reſc. & in c. præſentata. de teſt. & in c. cũ ex officii. de reſcrip.

tia[a] nõ ſupplet[b], matrimonium per verba contrahũt de præſenti. Licet enim verba in pręſens matrimoniũ[c] ſonent: Iuris tamẽ interpretatione in ſpõſalia de futuro reſoluuntur[d].

Quod non valet vt ago, valet, vt valere poteſt. h. d.

Quo caſu dicta ſpõſalia, licet contrahentes matrimonium celebrare intenderent, coniugium, quod ab initio, ætate impediẽte, vt matrimonium non tenuit, per aduentum pubertatis minime conualeſcit, niſi ꝑ carnis copulam ſubſequutam, vel aliũ modum[e] contrahentes cum eiuſdem perſeuerantia voluntatis ad pubertatis tẽpora peruenisse euidenter cõſtiterit.

Per matrimonij contractũ inter impuberes naſcitur publica honeſtatis iuſtitia. h. d.

Per dictum tamen contractum, qui valuit vt potuit, non ſicuti agebatur, publicæ honeſtatis iuſtitia cenſetur inducta.

In re dominãda potius effectum attendimus, quam modum. h. d.

Et ideo hoc caſu cõſenſu contracta ſponſalia dicimus: quia ſi verba ſpectes, non ſpõſalia, ſed ipſum matrimonium contractum videri poterit. Cenſuerunt autem iura eos, qui, cum non poſſent coniugium de facto contraxerunt, uoluiſſe[f] etiam in caſu, quo poſſent contrahere: ideoque ſaltem vt ſpõſalia valere conuentionem.

Sponſalia contrahuntur tripliciter, pure, in diem, & ſub conditione: & qui contraxerunt ſponſalia pure cõpellendi ſunt etiam matrimonium contrahere, & conſanguinei contrahentium, nõ debent cum ipſis contrahentib⁹ contrahere. h. d.

Rurſus[g] contrahun-

a ¶ Prudentia.] Ideſt, vigor quidam naturalis & nocendi potentia, quæ interdum malitia appellatur. c. de illis. vbi Abb. & ea. ſi. eo. & argu. in c. non in ſola. 32. q. 1. Et notãdum eſt, ꝙ interdum eidem rei conueniunt cõtraria nomina: ſic & altum profundũ dicimus, profundũ altum. Sic Grammatici obeſum, tã pro macro, quàm ꝓ pingui uſurpãt. Sic Legiſtæ creditũ pro debito l. cum in corpus. ff. de aeq. rer. do. uenditionẽ pro emptione. l. ex venditione. C. de pac. l. veteres. ff. de act. emp.

b ¶ Supplet.] Not. ergo, ꝙ in matrimonii s malitia ſupplet ætatem. ſic etiam in delictis doli capacitas ſupplet ætatem. cap. pueris. de delict. puerorum. § in ſum. inſt. de obl. quæ ex delicto naſcum. l. ſed & ſi quęcunque. §. 1. ff. ad leg. Aqui. l. 3. C. ſi mi ſe. ma. dixer. l. 2. C de his. q. ve. æta. impe. cap. monachus non itiua. diſt. 77. & doli capacitas facit impuberẽ obligari ex iuramẽto, habetur in c. ex litteris. 2. & ĩ auth. ſacramenta puberum. C. ſi aduer. vẽdi. Non tamen ſupplet ætatẽ quo ad ingreſſum religionis: vt per Inno. in c. de illis eo. & in c. poſtulaſti. de regulari. nec quo ad facultatem condendi teſtamentum: vt habetur in l. qua ætate. ff. de teſt. fac. l ſi. C. de teſtam milit.

c ¶ In præſens matrimoniũ.] Quod ob ætatẽ ualere nõ pot. vñ videbatur ꝙ nec in uim ſponſaliorũ. e. cũ ſup. de of. del. l. qua ſitum. ff. eod. l. multum intereſt. C. ſi quis alteri uel ſibi.

d ¶. Reſoluuntur.] Nn. ergo ſi qđ ago non valet, vt ago, valet vt ualere poteſt. ea. a nobis. de deſp. imp.

e ¶ Aliũ modũ.] Puta. quia ſimul cohabitauerãt,

Rurſus contrahũtur.] Hæc ſimiliter pars in plures part. poſſet diuidi: iuxta inſtitutum tñ mihi propoſitũ caſus in cõi ita in ea ſignari põt. Volẽtes q. dam ſpõſalia contrare, nolebãt id facere pure & ſimpliciter, ſed poti⁹ ſub conditione vel tpe adiecto, & quãuis primo uidebať id eſſe eis đnegandũ, quia ſponſalia iſta tali modo cõtracta uel impedirent libertatem matrimonii ob tacitã dilationẽ, uel abſolute conditionẽ aliquã non recipiunt, cum per ea matrimon. initief. arg. ea. 2. de elect. in 6. actus. n. legitimi conditionẽ nõ admittũt ea. actus de regu. iur. eo. lib. Sol. tñ eſt tenẽdaquę hic hẽtur, quia cum ſpõſalia ſiot tñ cõtract⁹ & nõ ſacramentum, licet inde matrimoniũ poſtea oriatur, ꝑpea debent regulari vt cæteri contractus, in quibus id legimus eſſe ꝑmiſſum § ois. tuti. de uerb. oblig. non obſtant obiecta tũ ob rationem decidẽdi adductũ, tum quia uoluntarie id faciunt, & e. addu. in caſu noſtro limitari debeat, quia non eodem modo electio operatur. Not. qualiter in matrimonio conditiones reperiri poſſunt: licet ſit ſacramentum: Nota ſecundo libertatem matrimonii aliquando limitari ob uoluntariam temporis dilationem: Nota tertio conditiones reperiri ita diuerſas, vt aliquando uitient, & aliquando vitientur, iuxta nota etiam per docto. in cap. ſin. de conditon. appoſit. Io. Bapt.

g ¶ Rurſus.] Secunda diſtinctio ſponſaliorũ. fac. cap. 2.

tur ſpõſalia aut pure, aut adiecta die, aut ſub conditione. Pure[a], vt cum vir & mulier ſe inuicem futuros cõiuges pollicentur. Et hoc caſu nullus conſanguineorũ[b] aliquo pacto alterum ex contrahentibus matrimonio ſibi copulare poterit[c]: immo qui cõtraxerunt, vt ſe inuicem recipiant, & mutua cõiugali affectione pertractent, moneri, niſi rationabilis cauſa obſiſtet, Eccleſiaſtica cẽſura compelli[d] poterunt.

Si per contrahentem ſponſalia in diem, non ſtetit quominus matrimoniũ contraheret intra terminum, cum alia poſtmodum matrimoniũ contrahere poterit. h.d.

Dies adijcitur ſpõſalibus: cũ quis intra certum temporis ſpacium aliquam ſe ducturum in vxorem cõuenit: in qua ſpecie ſi per eum non ſteterit quominus intra præfixum terminum[e] cũ eadem matrimonium contraheret, libere ad nuptias alterius tranſire poterit.

Sponſalia contracta ſub conditione euaneſcunt, conditione deficiente, niſi ab ea receſſum fuerit. h.d.

Sub conditione[f] celebrantur ſponſalia, cum quis, ſi quid fiet, vel contigerit, nuptias ſe contracturũ pollicetur: veluti ſi dictum fuerit: *Ego te in vxorẽ accipiam ſi centum mihi dederis*[g], *aut ſi pater*

e a. c. ſponſa. c. ex litteris c. requiſiuit. eo.

a ¶ Pure.] Immo contra: quia non videtur quòd ſponſalia pure contrahi poſſint. c. quemadmodum. de iureiu. & §. vnius. infra eo. Reſp. contractus dicitur omnino purus, & ſine omni conditione, ex quo nõ fuit certa conditio expreſſa: conditio ergo ſubintellecta non facit actũ conditionalem. l. cõditiones quæ extrinſecus. ff. de condi. & dem. & c. ſignificaſti. & quæ ibi no. de elect. & per Ab. in c. 2. eo. & diffuſe per Legiſtas in l. 3. ff. de leg. 1.

b ¶ Nullus conſanguineorum.] Reſtringe hanc generalitatem ſecundũ iura communia & antiqua ad terminos, cap. nõ debet. de conſang. & affi. ne ſequatur quartũ abſurdum, de quo per Doct. in c. ſponſam. eo. Immo nouiſſime hæc generalitas eſt reſtringẽda ad primum gradum, vt per Conci. Trid. ſeſſ. 24. c. 3. in decretis reformationis matrimonii. vbi diſponitur, quòd impedimentum iuſtitiæ publicæ honeſtatis non excedat primum gradũ.

c ¶ Poterit.] Si ſit in quarto gradu, iuxta c. nõ debet, vel in primo ſecũdum Concil. Trid. in loco. alleg. in proxima ſuperiori notula. Et ſi de facto contrahatur nõ tenebit, cũ publicæ honeſtatis iuſtitia contrahendum matrimonium impediat, vt per Abb. in c. ſpõſam. in fi. eo. & c. 1. §. 1. eod. in 6.

d ¶ Compelli.] Quidam hoc intelligunt cum ſpõſalia ſunt iurata: aliàs ſecus. cum c. 2. c. ex litteris. a. c. requiſiuit. cum aliis in compulſione ſemper videantur ponderare iuramentum & fidei interpoſitionem. Sed contrarium videtur teneri comuniter: cum hæc compulſio fiat ratione peccati vitandi, quod committitur etiam ſi iuramentũ non interueniat. cum Deus non faciat differentiam inter ſimplicem loquelam, vel pactum & iuramentum c. 1. c. a. & c. 3. de pactis. c. iuramenti. 22. q. 5. licet magis peccet veniens contra iuramentum. c. pe. de iure iu. Vide per Abb. in c. a. & in cap. ex litteris. a. eo. & in c. ad aures. extr. quod met. cauſ. Immo in tantum non eſt licitum reſilire a ſponſalibus, vt etiam ſi cum alia poſteriore interuenerit iuramentum, debeat cum prima contrahere, Inn. & Abb. in c. ſicut, & c. requiſiuit. eo. & not. hic quòd compellitur quis ad factum: quia non poteſt ſolui intereſſe, ſpiritualia enim æſtimationem non admittunt.

e ¶ Terminum.] Ergo ſi pure fuiſſent ſponſalia cõtracta temporis lapſu non finirentur. ar. l. imperator. ff. de poſtul. l. obligationum. §. placet. ff. de actio. & obli. Sed contra fac. ca. cum dilecti. de dolo. & contu. & l. Celſus. §. 1. ff de arbi. Sed hic aliud videtur propter periculum fornicationis. Vel aliter quandoq; terminus opponitur obligationibus ad ſollicitandum implementũ; & tunc lapſus termini non liberat, & ſic loquitur d. l. Celſus. Quandoq; ad limitandam, vel finiendam obligationem, & tunc ſi per promiſſorẽ nõ ſtet, lapſus termini liberat ab obligatione. Sed quare ceulebitur terminus adiectus ad limitandam obligationem potiuſquã ad ſollicitandũ implementum adiectus? Reſpo. vt per Ab. & ceteros in c. ſicut. & in c. a. de illis. eo. ille caſus videtur dubius & nota ſecundum eundem, quòd ſi a principio ſponſalia fuiſſent pure contracta, ſi poſtea ſponſus & ſponſa de certa die matrimonii contrahendi conuenerint, poſt lapſum dicti termini non eſſet obligatio diſſoluta. Sed adhuc contra. l. 2. C. eo. & l. ſæpe. ff. eo. Sol vt in d. cap. de illis.

f ¶ Sub conditione.] Et in hoc matrimonium carnale differt à ſpirituali: quia illud non poteſt contrahi ſub conditione, vt habetur in c. 2. de elect. in 6. & debet ſtatim conditione apponi non ex interuallo: quia tunc reiicitur. no. in c. de illis. de cond. appo. Et nota quòd omnis conditio a iure non reprobata poteſt apponi in matrimonio: vt habetur in c. ſuper. de cond. app.

g ¶ Dederis.] Dummodo iſta datio non ſit adiecta in modum pœnæ. cap. Gemma. eo. l. Titia. ff. d. verb. oblig. l. fi. C. de ſponſ. l. 2. C. de inutil. ſtip. Sed contra de l. ſi ita ſtipulatus fuero. §. ſi tibi nupſero. ff. de verb. obl. Sol. vt per Abb. in cap. de illis. de cond. appo.

Conſen-

meus conſenſerit[a]. Quibus conditionibus deficientibus, ad matrimonium quis cõpelli non poterit[b], niſi conſenſus de præſenti, aut carnalis ſit inter eos cõmixtio[c] ſubſequuta; cum his caſibus a cõditionibus receſsũ[d] videatur.

Turpes conditiones adiectæ ſponſalibus, vel matrimonio non vitiant, ſed vitiantur. h.d.

Hoc tamen de his conditionibus intelligere nos oportet, quæ honeſtæ[e] ſunt, & canonicis inſtitutis non contrariæ: nam ſi turpes ſint, aut impoſſibiles[f], ob fauorem matrimonij debent pro non adiectis[g] cenſeri.

Conditiones, quæ ſunt contra ſubſtantiam matrimonij vitiant matrimonium. h.d.

Si tamen non ſolũ turbes ſint, ſed etiam contra ſubſtantiam, vel naturam coniugij, puta[h] ſi alter dicat alteri: *Tecum contraho, ſi generationem prolis eui*

a ¶ Conſenſerit.] Et ſic nota quòd matrimonium conferri poteſt in alterius arbitrium: & non ſolum parentis, vt hic: uerum etiam extranei. c. ſuper eo. & c. per tuas. de cond. appoſi. & ex hoc habes unã differentiam inter actum matrimonii contrahendi & teſtamentum conficiendi. quod in alterius poteſtatem cõferri poteſt. l. captatorias & l. illa inſtitutio. ff. de he. inſti. de quo in c. cum tibi. ext. de teſta. ratio differentiæ eſſe poteſt, quòd matrimonium eſt de iure diuino, vnde ſolus conſenſus ſufficit qualitercũque habeatur. Sed teſtamentum depẽdet ex gratia: quia confertur effectus eius in id tempus, quo teſtator nõ eſt futurus dominus, ſcilicet mortem. vnde ſatis eſt, quòd ipſi ſoli permittatur libera diſponendi facultas: vt not. in d. l. illa inſtitutio. & per Abb. in d. c. ſuper eo.

b ¶ Poterit.] Adeo quòd etiam copula ſequens nihil operabitur: vt not. Abb. in cap. ſuper eo. de condit. appoſit.

c ¶ Commixtio.] Operatur ergo copula duo: nam & purificat ſponſalia, & eodem momento ea transfundit in matrimonium: nota. Gloſ. & Abb. in c. de illis. de cond. app. Item not. hic duos caſus, in quibus conditio appoſita in ſponſalibus tollitur, ſcilicet quãdo interuenit conſenſus, & quãdo copula.

d ¶ Receſſum.] Huic litteræ multa ob. Et quòd non eſt præſumendum quem recedere a iure ſuo ca. ſuper hoc. de renunt. Et quòd præcedens conſenſus præſumatur durare. cap maiores. de baptiſm. Et quòd ſi pendente conditione res tradatur, & poſtea non exiſtat conditio, res tradita repetitur. ff. de condi. indeb. ſub. condit. & l. quod ſi. ff. de peri. & com. rei, vendi. Et quòd conditionalis conſenſus nullus eſt ante conditionis euentum. l. cedere diem. ff. de ver. ſignif. Et quòd qui primo & vltimo contradicit, medio tempore non conſentit. diſt. 28. ca. quia non ſunt culpæ. & c. com Marthæ. verſic. Si tunc igitur in cælum. de cele. miſſ. & 1. quæſtio. 1. cap. iudices. Si ergo nullus præceſſit coitus, ſolus conſenſus ſuper coitu matrimonium non facit. c. fi. de deſpon. duorum. l. nuptias. ff. de re. in. ſol. hæc omnia, quòd fauore matrimonii inducta eſt præſumptio contra ſuperiores regulas. c. is qui. eo. c. de illis de condit. app. quia per carnalem copulam ipſo facto videtur conſenſum exprimere de præſenti, & a conditione recedere. fac. l. ſed Celſus. §. fi. ff. de contrah. emp. & no. in c. per tuas. de cond. app. Quid ſi ante coitũ proteſtetur ſe nolle propter hoc recedere a conditione? Reſp. neque hoc prodeſt c. cum M. de conſti. c. ſollicitudinem. de appe. Quid ſi contrahatur matrimonium ſub conditione, quæ eſt omnino extra? Item quid ſi primo contraho cum vna ſub cõditione, deinde cum altera purè? reſpõ. de his & ſimilibus quò. vt habetur in d. c. per tuas.

e ¶ Honeſtæ ſunt.] Not. ex hac littera duas regulas. Prima quòd conditio inhoneſta, vel impoſſibilis, quæ non eſt contra ſubſtãtiam matrimonii, fauore matrimonii habetur pro non adiecta, unde uitiatur & non uitiati licet regulariter in ceteris contractibus uitiet, & nõ vitietur. § impoſſibilis. inſt. de inutil. ſtip. Secũda, quòd omnis cõditio appoſita contra ſubſtantiam coniugii uitiat matrimonium, & non uitiatur: & multo magis aliũ contractũ non ita fauorab lẽ. Ratio eſt, quia remota ſubſtantia alicuius actus remouetur & ipſe actus cap. tua. eo. & ad cognoſcendam ſubſtãtiam alicuius actus debemus ſemper inſpicere utrum talis actus ſine illo poſſit conſiſtere. Bar. in l prolatam. C. de ſent. & interlo. om. iudi. & per Ab. in c. fi. de cond app Sed contra videtur l. cum precario ff de preca. ubi pactum contra ſubſtantiam precarii uitiatur. Sol illud procedit: quia pactũ ibi appoņitur in uim modi, non cõditionis. Bart. in auth. ingreſſi C. de ſacro. Eccl. Immo. in l. vbi ita donatur. ff. de dona. cau. mort. forte, quia modus actum non ſuſpendit: ſecus conditio. l. cum ab eo. ff de contr. empt. Sed an conſuetudo poſſit tollere ſubſtantialia actus, puta quòd fiat electio ad uoluntatem certæ perſonæ? Reſp. negatiue. c cum in terra. de elect. vbi Ab no. & fa. no in c. 2. de conſue in 6. ubi conſuetudo non põt inducere quòd a Vicario appelletur ad Epiſcopũ.

f ¶ Impoſſibiles.] Impoſſibilitas autem quotuplex ſit, & quando diſpoſitionem vitiet, vide per Abb. in c. fin. de pact.

g ¶ Pro non adiectis.] Facit. l. generaliter. ff. de verb oblig.

h ¶ Puta.] Per exempla trium hic ſubiectarũ conditionum extinguuntur tria bona matrimonii; ſcilicet proles, fides, ſacramentum. de quibus ſupra tit. proxi. in fin. Sed & alia reperiri poſſunt ſimilia, puta ſi contrahatur cum aliqua ſub conditione,

N quòd

quòd ſi committat adulterium, liceat ei a matrimonio recedere, & aliam ducere. Nam licet hæc videatur conditio reſolutiua, idem tamen operatur quod ſuſpenſiua: vt per Abb. in cap fin de cond. appo & hoc eſt mulieribus prædicandum, ne ob ſimplicitatem decipiātur, ſecundum Hoſtienſ. Et intellige hanc materiam quū vterque conſentit conditioni contra ſubſtantiam: ſi autem alter uel contradixit, uel etiam tacuit, tenet matrimoniū, ſi fuit proceſſum ad conſummationem: vt ibidē Abb. poſt alios. Itē ex hoc intellige id, quòd hæc, de quibus hic, vt impediant matrimoniū debent deduci in pactum expreſſum: ſecus ſi ſit propoſitum in mente retētum: vt per Abb. in capit. commiſſum. eod. Ex hoc infertur quòd inter beatiſſimam Virginem & Ioſeph, fuit uerū matrimonium, licet omnino beata Virgo in copulam non conſenſerit. in hoc tamen multi multa opinantur, de quo uide quæ habentur 27. q. 2. §. cum ergo. & cap. beata, & per Abb. in d. capit. commiſſum.

taueris [a] *: vel donec aliā honore, vel facultatibus digniorem inueniam* [b]*, aut ſi pro quæſtu, adulterandā* [c] *te tradideris:* matrimonialis contractus, quantumcunq; ſit fauorabilis, omni carebit effectu [d].

Minores ſeptennio non poſſunt ſponſalia contrahere, & contracta lapſu temporis non conualeſcunt, niſi noua volūtas acceſſerit. h. d.

Non tamen omnibus, cuiuſcunque ſint ætatis, licet ſponſalia contrahere: nam inter minores [e] ſeptennio celebrata nullius roboris efficaciam ſortiuntur: ideoque ſi infantes [f], vel vnus maior ſeptennio, alter minor ſponſalia contraxerint ipſi, vel parentes [g] pro eis: niſi per cohabitationem [h] eorum mutuā, ſiue alias uerbo [i], vel facto [k] eoſdem in eadem voluntate factos maiores perdurare liquido appareat, ſponſalia huiuſmodi, quæ ab initio nulla erãt, per lapſum dicti temporis

a ¶ Euitaueris.] Hæc conditio eſt contra bonum prolis.

b ¶ Inueniam.] Hæc conditio contra ſacramentū quod eſſe debet indiuiduum.

c ¶ Adulterandam] Et hoc contra bonum fidei.

d ¶ Effectu.] Quid ſi quis ingrediatur religionē, & profiteatur ſub hac uerborum forma: Profiteor talem religionem, ita quòd poſſim proprium habere & matrimonio uti, an teneat monachatus & ingreſſus? Reſpondeo, vt late habetur per Abbatem, & alios in cap. fi. de cond. appoſit.

Io. Bapt. Non tamen omnibus. CASVS. Cum ſponſalia indifferenter, & à quolib. cuiuſuis ætatis contraherentur, fuit propterea dubitatum, an tenerent: ante pubertatem enim uidebantur nulla. argumento. §. 1. inſtitu. de autori. tuto. accedit etiam quod cum ſint quedam diſpoſitio ad matrimonium vt conſtat §. ſi ſupra tit. proximo, oportet vt præſupponat diſpoſitionem naturalem, quæ in tali ætate ob defectum naturæ & intellectus non reperiatur, Sol. tamen vt hic legimus, quia cum faciliime diſſoluantur § diſſoluuntur in eod. non debent regulari vt reliqui contractus; qua decidendi ratione ſuadentē intelligimus quoque vt puto quod obiectiones non tenēt. No. limitation. ad communem regulam qua cauetur quod impuberes non obligantur ſi de facto per ipſos tantum aliquid contrahatur: Nota ſecundo circa matrimoniū ſimpliciter conſideratum reperiri duas ætates.

e ¶ Minores ſeptennio.] Ideſt, Infantes: vt not. in proœmio Sexti. Qui uero ſunt maiores vſque ad pubertatem dicuntur pueri. vt in dic. proœmio: & per Abb. in c. ueniens. de uoto & vo. re. & concor. cum hoc capitulum litteras. capitulum acceſſit. capitulum ad diſſoluendum. & capitulum duo pueri. de deſponſat. impub. & 30. qō. 2. per totum. & cap. 1. de deſponſ. impub. in 6. Septennium autem debet eſſe cōpletum, nec ſufficeret eſſe ceptum: vt in iuribus ſupra allegatis. Sed dubitatur an hæc ætas ex prudentia præueniri poſſit, vt accidit i matrimonio. Quidam qđ ſic: vt not. in c. ſponſam. & c. iuuenis. eo. & per S. Tho. 4. ſent. diſt. 26. artic 4. Sed certe in cōtrarium eſt comm. opin. vt per Abb. in d. cap. iuuenis. & in dic. cap. Gemma. Cum ætas præueniri nō poſſit, cum illa requiritur reſpectu diſcretionis. l. ætate. ubi not. de teſtam. & late per Abba. in dict. cap. iuuenis.

f ¶ Infantes.] Ideſt, minores ſeptennio. l. ſi infanti. C. de in. delib. quæ ætas quidquid vider ignorat. l. 1. C. de fal. mon. Et not. quòd licet quo ad pubertatem ſit in ſexu differentia in numero annorum ca. plures. de deſponſ. impub. & infra tit. 1. §. ſed qui ſint. tamen ſecus eſt quo ad infantiam: quia vterque tam maſculus, quàm femina debet eſſe ſeptennio minor, vt hic, & c. litteras. & ca. acceſſit. de deſponſ. impub. Simile in ætate legitima, quæ in vtroque incipit poſt 25. ann. in l. 1. ff. de minor. l. 1. C. ſi mi. ſe ma. dixe inſti. de curat. in princ.

g ¶ Parentes.] Concor. capitulum. fi. 3. q. 2. & c. 1. in princ. de deſponſ. impub. in 6.

h ¶ Cohabitationem.] De hoc not. late in capitu. fin. 30. quæſt. 2.

i ¶ Verbo.] Non ſolum ratificando expreſſe, ſed etiam ſi poſt ſeptennium ad inuicem ſe ſponſos vocent: vt not. in c. 1. de deſponſ. impub. in 6.

K ¶ Facto.] Vt quia poſt ſeptennium ſimul iacēt, & oſculantur inuicem, vel quia ſponſus uenit ad domum ſponſæ, vel mittit localia tamquam ſponſæ, vel quid ſimile: vt in cap. 1 de deſpon. impub. in 6. & per Ab. in cap. litteras. eo. tit Et ſic nota, quòd nō refert uerbo fiat, uel facto. c. dilecti. & c. vt noſtrum. de appel. concor. ca. ex parte de reſti. ſpolia.

Con-

minime conualeſcũt [a] & ideo cum ſint nulla ratione de ectus conſenſus, publicæ honeſtatis iuſtitiam [b] non inducunt.

Nixus copula in ſeptennẽ inducit publica honeſtatis iuſtitiam.h.d.

Si tamen cum ea quam nondum ſeptẽnem domum quis traduxerit, copulæ nixus interceſſerit, aliud [c] ſtatuendum erit.

Qui contraxerunt ſponſalia, debent compelli ad matrimonium, niſi aliquid triſte timeatur.h.d.

Initiatum igitur ſpõſalibus matrimoniũ fide conſenſus ratificari debet [d]. Quod ſi qui de contrahendo matrimonio fidem ſibi dederunt, ſe inuicẽ admittere omnino noluerint [e], inſtar eorũ, qui ſocietatẽ [f] interpoſitione fidei [g] contrahunt, & poſtea eandẽ ſibi remittunt, diſſolutio tolerari [h] poterit. Cum coactio [i] diſſiciles ſoleat exitus frequenter habere.

Non ſunt audiendi impuberes volentes diſſoluere ſponſalia, ſed expectandum tempus pubertatis.h.d.

De illis, qui infra annos aptos matrimonio ſponſalia contrahunt, quęri poterit: & ſane ſiue vterque, ſiue alter reclamet, & ante quã ad annos matrimonijs aptos peruenerint, ſeparari poſtulẽt,

a ¶ Conualeſcunt.] Cap. non firmatur. vbi late per Ioan. And. de regu. iur. in 6. l. quid ab initio. ff. de reg. iur.

b ¶ Iuſtitiam.] Hoc impedimentum iuſtitiæ publicæ honeſtatis, nec ex cõſanguinitate cauſatur, nec ex affinitate: quia ante carnis commiſtionem non eſt orta affinitas: ſed ex conſenſu præſtito in legitimis ſponſalibus: & fuit hoc impedimentum ab eccleſia inductum propter honeſtatẽ duntaxat; quia quãque graues inimicitiæ oriebantur inter conſanguineos; cum uni deſponſatam alius conſanguineorum quærebat in uxorem ducere. Et appellauit eccleſia hoc impedimentum publicã honeſtatem: quia non poterat dari congruentius nomen; cum non poſſet attribui alicui ex cognationibus de quibus infra de tripli. cognat. Iſtud ergo impedimentũ eſt de per ſe ex ſola honeſtate ab eccleſia inductum. & impedit matrimoniũ inter coniũctos uſque ad quartũ gradum. cap. ſponſam. eo. & c. 1. de ſponſ. in 6. hodie per Cõcil. Trid. ſeſ. 24. c. 3. incipit iuſtitia. non excedit primum, ut declarat Abb. in c. iuuenis. eod.

c ¶ Aliud.] Quia induceretur publicæ honeſtatis iuſtitia ob nexum, licet ætas forte in altera non ſit legitima ad ſponſalia. c. Iuuenis. Vbi Ab. eod. Hoſt. In ſum. eod. §. quis effectus, uerſi. effectus etiam, & in uerſi. quis poſſit contrahere.

Jo. Bapt. Initiatum igitur. Hæc pars & ſi plures contineat part. in communi tamen caſus ita poteſt in ea ſignari. Præſupponuntur contracta ſponſalia vel à ſponſis in diuerſa ætate conſtitutis, vel ab eorum parentibus, & cum contrahentes poſt factum non conueniant, quæſitum fuit quid iuris, ob naturam enim iſtius cõtractus quod facillime poſſet reſcindi §. diſſoluuntur. Inf. eod. dubium uidebatur ſolutum, ſi per contrahentes ſint contracta, ſi uero per parentes uidebatur reſpondendum iuxta princ. titu. Inſtit. de nupt. Sol tamen vt hic habetur, quia in dubio, regulariter omnis promiſſio eſt de iure exequendo, iuxta not. in capit. 1. de pact. Non obſtant obiecta, quia quoad contrahentes repugnantiuri, & rationi, ut temere recedant, quoad parentes uero ius ciuile hodie intelligi debet iuxta not. In cap. 1. de ſponſalib. impuber. Not. primo argumentum quod ſpiritualia facilius contrahuntur quàm diſſoluantur: No. ſecũdo malos euentus ſemper eſſe cuitandos & præcipue ubi maius eſt periculum. facit c. ubi periculum. de elect. in 6. No. tertio præcipuam coactionẽ eſſe a iure regulariter reprobatã. facit cap maiores. de baptiſm.

d ¶ Debet.] Concor. c. a. & c. requiſiuit. eod. Sed cõtra. in l. r. C. eo. Quidã ꝙ illa lex eſt abrogata: ut not. 27. q. 2. deſponſatas. Alii & Cy. ibi, quod contrarium procedit quando renunciatũ eſt ſponſalibus, ut quod hic dicitur qñ non eſt renunciatũ tractat Abb. In cap. requiſiuit. eo.

e ¶ Noluerint.] Abſolute reſtiterint.

f ¶ Societatem.] Nota arg. de ſocietate ad matrimonium. fac. l. uerum. §. ſi. & l. actione §. diximus. ff. pro ſoc.

g ¶ Fidei.] Siue iuramentum: quia æquipollent. capit. peruenit. de fideiuſ. & 22. q. 5. cap. iuramentum.

h ¶ Tolerari.] No. uerbum quod deſignat quamdam diſpenſationẽ: & eſt quædam permiſſio comparatiua. fac cap. tu. ueniens. qui ele. uel uo. Multa enim tolerantur, ne deterius contingat. capitul. cum iam dudum. de præbend. alias mero iure deberent compelli, ut habetur in capitul. ex litteris a. eodem. Tancre. tamen dicebat in cap. a. eodem unde ſumitur, hanc litteram continere ius commune, ut ibidem not. Prima uerior. Ex quo nota caſum, in quo Eccleſia non compellit quem ad pænitentiam: ſed patitur aliquem ſtare in peccato, ut euitetur maius malum futurum. Et uidetur ex hoc notanter probari, quòd tolerandum eſt minus malum certum, ut uitetur maius malum uoriſimiliter futurum, licet poſſet illud non contingere: nota per Abb. in cap. requiſiuit. eodem. Tolerare

i ¶ Coactio.] Nota ergo ex hoc, ꝙ matrimonium

N 2 debet

debet eſſe liberum non ſolum in principio contractus ſponſaliorum: ſed etiam ex poſt facto in contractu matrimonii. Ex quo infert Abbas in capit. requiſiuit. eod. quòd ſi quis ſponte contraxiſſet ſponſalia de futuro, & compellatur metu ad contrahendum matrimonium per verba de præſenti, ꝙ tale matrimonium nõ tenet. Plura tamen vrgẽt contra, de quibus in d. ca. requiſiuit.

a ¶ Audiẽdi.] Propter facilitatẽ ætatis. Et eſt arg. quòd impubes de eo, qđ facit ante pubertatem, reclamare nõ valet: arg. di. 28. ca. de his. & 20. quæſ. 1. cap. illud. & ff. de neg. geſt. l. Pomponius.

b ¶ Contraherentur.] Declara vt in ca. de illis. 1. de deſponſ. impub. unde ſumitur.

c ¶ Iudicio eccleſiæ.] Sic cap. de illis & c. a nobis. de deſponſ. impuber. & ſic oportet quòd ſponſalia diſſoluantur iudicio eccleſię tantum: niſi forte vinculum ſuperueniat; puta matrimonium cum alia: vel votum ſollemne: tunc enim ipſo iure ſoluta ſunt: argumen. cap. fin. infert eodem. & capitul. 1. de deſponſa. duorum.

d ¶ Nupſit.] Ideſt, ſponſalia cõtraxit: quia matrimoniũ contrahere non poterat. ſic cap. de illis. 1. cum cap. ſeq. de deſponſ. impuberum.

e ¶ Semel.] Argu. quod ſemel probatum nõ poſſum amplius reprobare. 3. quæſt. 4. cap. offeratur. & 8. quæſtio. 1. dilectiſſimi. & 20. quæſtio. 3. cap. eos qui. & 32. q. 5. c. horrendus. & diſt. 4. c. in iſtis. Item arg. ꝙ contractus claudi-

non ſunt audiendi [a]: ſi vero alteruter iſtorũ ad pubertatis annos peruenerit, infra eoſdem annos altero exiſtente, cum ſponſalia contraherentur [b], ſi is qui minoris eſt ætatis ad pubertatis annos perueniens reclamauerit, nec in alterum conſentire voluerit, iudicio [c] Eccleſiæ ſeparati poterunt.

Mulier viripotens contrahens cum impubere, non poteſt reſilire; ſed impubes factus pubes h.d.

Mulier quoque, quę nubiles annos attingens ei, qui nondum matrimonio erat aptus, nupſit [d]; cum in eum ſemel [e] conſenſerit, amplius diſſentire non poterit: niſi ipſe, cui nupſit, poſtquam ad legitimam ætatem peruenerit, in eã ſuũ negauerit præſtare cõſenſum.

Contrahens ſponſalia cum impubere coacte non tenetur expectare impuberem. h.d.

Hæc tamen de his dicta intelliguntur, quæ ſpõte cũ minorib⁹ ſpõſalia contraxerint. Si qua enĩ non tã ſponte ſua [f], quam a parentibus coacta cum impubere cõtraxerit, & domum traducta fuerit, licet aliquando ibi inuita permãſerit, ſi puerum vſque ad annum decimumquartũ minime expectandum duxerit, ei alium ſibi virũ accipiendi libera cõcedenda facultas erit.

Sponſalia contracta a parentibus, non tenent, niſi filij aſſentiant. h.d.

Non abſimile eſt qđ de ſponſalibus, quæ parentes pro filiis puberibus [g] frequenter contrahunt, ſtatuitur: nam ſi quidẽ ipſi filij expreſſe conſenſerint, vel tacite; vt ſi præſentes fuerint, nec contra dixerint [h], obligãtur: & ex eis oritur publicę honeſtatis iuſtitia.

Ratificatio tã tacita, quàm expreſſa ęquiparatur conſenſui pr cedenti. h. d.

Idem etiam obtinet ſi filij tempore ſpõſaliorum abſentes, & etiam ignorãtes eadẽ ſponſalia poſt ſcientes & prudentes ratifi-

cat. Quòd licet aliquando contingat: tamen non accidit in matrimonio, qđ non poteſt conſtare, niſi ex duobus conſenſibus. capit. tua. eod. Et quod hic dicitur, & in cap. de illis unde ſumitur, de deſponſ. impub. non accidit ratione, vel ex natura matrimonii: ſed ratione promiſſionis. vnde ſi cõtraheret cũ alia, teneret etiã ſi iuramen: ſi interueniſſet. cap. ſi inter. eod & not plenius in d. ca. de illis.

f ¶ Non tam ſponte ſua.] Electiue ſtat uerbum non comparatiue, ideſt, non ſua ſponte: ſed coacta a parentibus. Et ſic nota quòd etiam minæ parentum inducũt iuſtum metum, maxime in muliere. Habenda tamen eſſet ratio qualitatis parentum, & minarum. De hoc habetur in cap. ex litteris. de deſponſ. impuber. & in cap. accedens. de conuerſ. coniugat. & in capitu. fin. qui. cle. vel vou. per Innocen. in cap. cauſam matrimonii: de off. dele. per Petru. in c. 1. §. ſi de deſpo. impub. in 6. per Legiſtas in l. 1. §. quæ onerandæ. ff. quarũ re. act. nõ datur. & in l. quę dotis. ff. ſo. matri. & l. Titia. ff. de uer. obl.

g ¶ Puberibus.] Quid ſi impuberibus? Videtur quod omnino ſequi debeant uoluntatem paternam: vt in ca. 1. de deſponſa. impuber. Immo dic, ꝙ in effectu iuris non eſt differentia: vt per Abbatem in dicto capitulo primo. & quatenus ibi dicitur, impubere omnino implere debere uoluntatem paternam, intelligitur ex debito honeſtatis, non neceſſitatis.

h ¶ Cõtradixerint.] Ergo

tificarũt [a] tacite [b], vel expreſſe: alias ex ſponſalibus contractis a parentibus pro filijs, nec ipſi obligantur [c], nec publicæ honeſtatis iuſtitia inde exoritur [d].

Sponſalia diſſoluuntur ipſo iure, quando non habetur ratio voluntatis contrahentium. h.d.

Diſſoluuntur [e] ſponſalia, aut ipſo iure aut facto hominis. Ipſo iure tũc dicuntur ſponſalia diſſolui; vt cũ nulla habita ratione volũtatis, & conſenſus partium, ex certa ſuperueniente cauſa diſtrahuntur; vt ex contractu matrimonij, ſacrorum ordinum ſuſceptione, religionis ingreſſu, cognationis interuentu.

Matrimonium per verba de præſenti contractum, tollit ſponſalia præcedentia, & iuramento firmata: ſed matrimonium contractum per verba de præſenti non irritatur, etiam ſequuta copula. h.d.

Si quis igitur eam, quę tibi deſpõſata fuerat, per verba ſibi iunxerit de præſenti, etiã ſi inter te & ipſam ſpõſalia iuramento firmata extitiſſent; dum tamẽ copula [f] non interuenerit: nihilominus per ſecundum matrimonium, etiam te inuito, tolluntur: licet fidem frangantibus ſalutaris ſit iniungenda pænitentia: quãquam ſi prius per verba contraxiſſes de præſenti, ita firmum maneret matrimonium, vt per ſecundum etiam ſecu

Ergo qui tacet hoc caſu conſentit, ca. qui tacet. de re. iu. quia agitur de re naturaliter appetibili.

a ¶ Ratificarunt.] Ex hoc nota quòd licet ad cõtrahẽdum matrimoniũ requiratur ſpecialiſſimũ mandatum: tamen geſtum ſine ullo mandato poteſt ratificari, & valet. Et ſic nota generaliter quòd ſubſequens ratihabitio ſpecialiſſimo mandato æquipollet: vt hic, & c. 1. §. fin. de deſpon. impub. in 6. vbi Peruſ. & in ca. cum quis. de ſent. excommu.

b ¶ Tacite.] Interuentu alicuius actus: ſola enim taciturnitas non ſufficeret, Peruſ. in cap. 1. § fi. de deſpõ. impub. in 6.

c ¶ Obligantur.] Not. filios non eſſe in poteſtate parentum quo ad matrimonium. c. fi. de iudic. in 6. ſecus de iure ciuili. l. ſicut proponis. C. de nup. & inſtitu. eo tit. & l. Paulus. de ſta. homi. Sed in hac materia ſtamus iuri canonico: vt not in §. ſexto gradu. inſtit. de gradi. & cap. pe. de ſecund. nup. Sed cõſueuit quæri, an pater teneatur dotare filiam quæ nupſit? & in hac quæſt. multipliciter diſtinguitur, vt per Abb. in ca. 1. de deſpon. impub. & Peruſ. in c. 1. §. fi. eo. tit. in 6.

d ¶ Exoritur.] Licet hæc littera loquatur de ſponſalibus contractis per parentes; idẽ tamen eſt ſi per alium quemlibet: vt not. in c. 1. §. fin. de deſpon. impub.

Diſſoluuntur.] Hæc pars in duas partes eſt ſubdiuidenda: in prima demonſtratur qualiter ſponſalia diſſoluuntur ipſo iure: in ſecunda qualiter facto hominis. ſecunda ibi, facto hominis: quoad primũ breuitatis gratia caſus in ea ita poteſt in communi figurari, Quidam cum ſponſalia contraxiſſent, pænitentia poſtea ducti diuerſimode ſtatum mutauerunt, vel cum alia perſona matrimonium contrahendo, vel ordinem ſacrum ſuſcipiendo, vel religionem aliquam ingrediendo, vel conditionẽ per conſenſum, vel aliquam qualitatem mutando: vnde fuit dubitatum, an ſponſalia ſint ipſo iure ſoluta. ob dictum enim prophe. relatum à glo. ſuper ca. 3. de pact. negatiue reſpondebatur, quod poſſet cõfirmari per l. ſicut C. de action. & oblig. Sol. tamen eſt ſequenda prout hic legimus, quia cum ſponſalia ſint diſpoſitio quædam ad matrimonium: vt ſupra ſuo loco eſt deductum. ſequitur inde, quod quã talis diſpoſitio non eſt amplius congrua ob mutationem modo prædic. factam, conſequẽter inutilis redditur, nec obſtat obiectio. quia ſemper eſt ſeruãda quã legitime, & cano. obſeruari poteſt. argumento ca. ſcit ciuitatis. de reſcript. Not. primo legitime contracta niſi cauſa legitima aliter ſuadeat, ſemper ſunt ſeruanda. No. ſecundo quod maior virtus aliquã tollit, & aliquando perficit minorem. facit c. 3. de integra reſt. No. tertio. limitation. ad l. contractus. ſupra citat.

e ¶ Diſſoluuntur.] De hoc dicit, vſque ad finem tit. Et vide de hac materia per Hoſt. in ſumma eod. §. qualiter diſſoluantur. & cauſæ ex quibus ſponſalia diſſoluuntur cõprehenduntur his verſibus.

Crimen, diſſenſus, fuga, tempus, & ordo, ſecundus
Morbus, & affinis, vox publica cumque reclamat.
Quodlibet iſtorum ſponſalia ſoluit eorum.

Alii ponunt verſus, qui ſequuntur,

Lepra ſuperueniens, furor, ordo ſanguis & abſens:
Læſaque virginitas, membris damnum: minor ætas,
In hæreſim lapſus, fideique remiſſio prorſus.
Sponſos diſſociant, & vota futura retractant.

Quorum verſuum declaratio apparet tam ex his quæ ſequuntur & præcedunt, quam ex his, quæ not. Hoſt. dicto loco.

f ¶ Copula.] Cuius virtus eſt, vt faciat tranſire ſpõſalia per verba de futuro contracta, in ſponſalia contracta per verba de præſenti, vt ſupra eo. §. ſub

ta copula tolli nõ poſ-ſit [a]. Nec enĩ, vt pactionis fidẽ [b] interdum frãgi iura ſuſtinent : ita etiam fidem conſenſus [c] aboleri permittunt.

Per ſuſceptionem ſacrorum ordinum, & ingreſſum monaſterij diſſoluuntur ſponſalia h.d.

Item ex contrario. Siquis ſacris ordinib [9] fuerit inſignitus, aut religionem fuerit ingreſſus, pari ratione ſoluuntur ſponſalia [d]. Conſultius [e] tamẽ egerit, qui certam mulierem ſe ducturum in vxorem forte iureiurando firmauerit, ſi antea contrahendo iuſiurandum ſeruauerit; poſteaq; nulla ſubſequente carnali copula religionem [f] ingrediatur.

Affinitas ſuperueniens dirimit ſponſalia de futuro h.d.

Item [g] ſi inter ſponſum, & ſponſam affinitas ſuperueniat ; vt puta ſi ſponſum propinquam ſponſæ cognouiſſe: aut manifeſtum [h] ſit; aut de hoc ſit publice diffamatus [i], aut ſpiritualis inter eos cognatio [K] interceſſerit, diſſoluentur inter eos ſponſalia, nec ad matrimoniũ perueniri poterit [l].

Ponit quomodo facto hominis ſponſalia diſſoluantur. h d.

conditione. ubi no. & in c. is qui, eo. Niſi tamen ſpõſa de futuro fuiſſet vi præciſa, vel metu cognita, arg. not. per Inno & per Abb. in capit. inſuper. qui ma accuſare. poſſ. & per eundem Abb. & alios in c. conſultationi. eod. & concor. cum hac littera. ca. ſicut. & ca. ſi inter. & c. is qui. eo. & c. 2 & c. ſi. de deſpon. duorum cum pluribus ibi adductis.

a ¶ Non poſſit.] An autem hoc habeat locum in foro poli, vide per Ab. in c. is qui. eod. & an Papa poſſit approbare cõſuetudinem contra id, quod hic dicit, vide per eũdem in c. ſi de deſpon. duorum.

b ¶ Pactionis fidem.] Ideſt ſpõſalia de futuro facta per pactum. Omnis enim pactio quantumuis ſimplex, fides poteſt appellari. hinc ueniens cõtra promiſſionem dicitur venire contra fidem l. 1. ff. de pact. l. 1. ff de conſtitu. pecu. Et promiſſio appellatur fides religionis illa: quia ſicut in religione credimus, qđ non uidemus: ita in promiſſione credo te facturum qđ promiſiſti, licet nõ videam. Vnde Tullius; fides a fiendo dicitur, id eſt, quod fieri debeat quod eſt promiſſum Vel ſecundum Abb. in cap. 1. de fideiuſſ. a duorum firmitate.

c ¶ Fidem conſenſus.] Ideſt matrimonium cõtractum per uerba de præſenti.

d ¶ Sponſalia.] Hoc uerbum diuerſimode termina tur. Nam in quãtum reſpicit religionis ingreſſum, poteſt intelligi non ſolum de ſponſalibus de futuro; ſed etiam de præſenti: vt habetur in c. ex publico. de conuer. coniug. Et ita poteſt procedere quod dicitur de Machario in c. ſcripſit. § ecce 27. q. 2. & facit c. commiſſum eod. Sed in quantum reſpicit ſacrorum ordinum ſuſceptionem, intelligitur ſolũ de ſponſalibus de futuro, vt not. in c. 1. de vo. & uo. redemp in 6. per extrauag. Io quæ incipit, Altercationis antiquæ. & habetur in c. ex parte ſecundo. de conuer. coniug. Diuerſitatem inducit religionis fauor: & quia religioſi, & profeſſi ſunt mortui mũdo, 16. q. 1. c. placuit & late not. in d. c. 1. & alia eſt cauſa monachi, alia clerici. 16. qõ. 1. cap. alia. Facit pro diuerſitate : quia ſi aliter diceremus non eſſet æqualitas inter mares, & feminas: quia uiri duplici remedio poſſent matrimonium impedire & ſpõſalia diſſoluere; ſcilicet per ingreſſum religionis, & ſuſceptionem ordinum, feminę ſolo religionis ingreſſu: cum ſacrorum ordinum non ſint capaces.

e ¶ Conſultius.] Ca. commiſſum eo. Et pondera hoc verbum quod importat conſilium. Vnde qđ hic dicitur non eſt poſitum in neceſſitate, & conſilium eo tendit, ne is qui ſponſalia cõtraxit, notetur de periurio vulgi opinione, uñ ſine peccato potuiſſet religionem intrare, & non contrahere; alii tamen aliter: vt late in d. cap. commiſſum.

f ¶ Religionem.] Scilicet approbatã, & in qua promittãtur tria uota. Nec enim ſufficeret, ſi fieret de tertio ordine; vel ſi mulier eſſet, ſi fieret mantellata: vt per Abb. in cap. ex parte de cõuer. coniu.

g ¶ Item ſi.] Cõcor. cum hoc ca. 2. de conſangui. & affini. & ca. ueniens. primo & ſecundo. & ca. ex litteris. de eo, qui cog. cõſan. vxo. c. præterea eo.

h ¶ Manifeſtũ ſit.] Quidam exponunt ita quod notorium quaſi non ſufficiat impedimentum manifeſtum. vt not. in c. 2. de conſang. & affin. Sed male vt ibidem per Abb Nam cũ manifeſtum in plus ſe habeat quam fama : vt not. in ca. ueſtra de cohabi. mul. & cler. & fama per ſe ſufficit, vn hic, & d. cap. 2. Ergo multo magis manifeſtum

i ¶ Diffamatus.] Not. ꝙ ſola fama probat impedimentum matrimonii; & licet hic habeatur ſolum de fama circa affinitatem; idem tamen dicendum eſt de quolibet alio impedimento, cum ſit eadem ratio, c. cum dilecta. de confir. vtil. vel inutil. Ratio eſt: quia agitur de modico præiudicio, cum ſit de futuro matrimonio, vel id ob periculum animæ: vt. late per Abb. in c. 2. de conſanguin. & affinit.

K ¶ Cognatio.] Ca. veniens de ſpiri. cognat.

l ¶ Poterit.] In tantum, quòd ille qui allegat hoc impedimentum affinitatis non poſſit repelli, quaſi allegans propriam turpitudinem; cum illa regula non militet hoc caſu ob periculum animæ c. præterea. 2. eo. & per Abb. in c. 2. de conſang. & affin.

Facto

Facto hominis [a] diſſoluuntur ſponſalia: vel contrario vtriuſque contrahentis conſenſu: vel cum legitima emergente cauſa diſſolutio alterius tantum volūtati permittitur, veluti ex fornicatione abſentia, membrorū amiſſione, incurabilis morbi interuentu.

Sponſalia diſſoluuntur cō trario conſenſu, nec pœna appoſitio ſponſalibus appoſita aliquid operatur. h.d.

Si contrahentes igitur vel ſeſe inuicem liberent [b], vel impubes contrahens adueniente pubertate ratū noluit [c] habere matrimonium, diſſoluentur ſpōſalia, nec aliquid proderit, quod ſub certa pœna contracta fuerint. Cum enim libera matrimonia eſſe deceat, pœnarum inanis omnis eſt adiectio [d].

Ob fornicationem poſt ſpōſalia etiam iuramento firmata commiſſa, poteſt quis licite reſilire: & id quod coniunctos disiungit, multo magis impedit coniungendos. h.d.

Vnius quoque tantum diſſenſu, etiam iurati ſoluuntur interdum ſponſalia; vel uti ſi quis aliquam ſe in vxorem ducturū iurauerit, & ea poſtmodū fornicata [e] fuerit. Nā licet idem fornicationem non poſſit opponere præcedentem [f], ob ſubſequentem tamen poterit eandem in coniugem nō ducere. Quia illi iuramento talis ineſt

Facto hominis. CASVS in tota hac parte ita figurari debet. Quidam cum ſpōſalia contraxiſsēt volebant ab iis recedere, diuerſas cauſas aſſignabant, uidelicet aliquando conſenſum alterius partis, aliquādo fornicationē tam carnalē, quàm ſpiritualē, aliquādo remotā partis abſentiam, & aliqñ aliquē grauē morbū, & cum facto partis aliquid iſtorum contingat, quæſitū fuit quid iuris. argumento, n. c. ſi. de homic. in 6 negatiue reſpondebatur, Solu. tamen, vt hic legimus: & ratio meo iudicio eſt, ne matrimoniū malū hēat exitū, qua ratione ſuadente ēt obiectio uideť ceſſare, vt de ſe patet. No. primo argumētum contractus nō eſſe obſeruandus ſi Perſonæ vel res ꝑueniant ad talē cōditionem, vt de iure ſit melius contractū reſcindere. quia lex aliqñ permittit quod à prin. prohibet: Not ſecūdo quod lex debet aliquando accommodari conditioni humanæ; licet eam regulariter regulare debeat. c. regula. vbi doctor. dict. 3.

a ¶ Facto hominis. Sed non ne in ſuperioribus caſibus facto hominis diſſoluuntur ſpōſalia? vt cū quis aliā ducit per uerba de præſenti, vel religionem ingreditur, vel ordines ſuſcipit? Videtur ergo quòd hæc ſectio non ſit vera. Reſpo. quod diuerſimode interuenit. Nam in ſuperioribꝰ caſibus eſt cauſa remota factum hominis diſſoluēdi: quia ius diſſoluit, etiam ꝙ homo nolit hic contra: nā ſi nolint partes diſſoluere in caſibus ſequentibus ſponſalia non diſſoluūtur: cū diſſoluitur igitur in caſibus ſequentibus diſſoluuntur mero hominis facto, id eſt, uoluntate, & ſic cauſa diſſolutionis propinqua eſt in homine: ſecus in ſuperioribus caſibus, in in quibus cauſa propinqua eſt iuris diſpoſitio, etiam ſi homo nolit.

b ¶ Liberent.] Quod poſſunt & ſi ſponſalia ſint iurata. Nam iuramentum præſtitum ad commodum hominis, poteſt ab homine remitti, ad cuius commodum iuratum fuit: vt per Abba. in cap. 2. eod. & per Moder. in capit. t. de iureiuran. quod intellige ante incurſum periurium, non poſtea, Bald. in aut. quod eis. C. de ſec. nupt.

c ¶ Nolit.] Vt in c. de illis. de deſpon. impu.

d ¶ Adiectio] l. Titia. ff. de verb. obli. c. Gemma de ſponſ. Num quid autem & quando poſſit arrha interuenire: & quando pignus, & an peti poſſit intereſſe? vide late in d. c. Gemma. & d. l. Titia. Solum illud hic nota, ꝙ ſi extraneus promittit ſub pœna, quòd Titia contrahet cum Sēpronio, quo caſu valet pœnæ appoſitio, ſi facit quantū in eo eſt, non incurrit pœnam. difficultas enim impedit commiſſionem pœnæ. l. ſi vehenda in fi ff. ad leg. Rhod. l. 2. ff. ſi quis caut. & per Ab. in d. c. Gemma. quod & in aliis cōtractibus locum habet, fac not. in c. delegantibus. de off. deleg. & in c. ſicut eod.

e ¶ Fornicata fuerit.] Sed quid ſi per violentiam opprimatur ſponſa de futuro? Reſpondeo videtur quod nihilo minus teneatur cū ea contrahere: arg. 32. quæſt. 5. c. tenera & l. ſi vxor. § ſi quis plane ff. de adul. Sed non eſt uerum, 27. q. 2. ca. raptor. & c. ſequent. & 32. q. 5. ca. finge. & c. il. e. Et ita ſine culpa q̄ punitur, licet non ſine cauſa, & pro hac determinatione ſecundum Abba. in c. quemadmodum. de iureiu. Facit ratio: quia non eſt cogendus quis contrahere bigamiam: ſecus tamen ſi fuiſſet ſponſa de præſenti.

f ¶ Præcedentem.] Argumen. quòd contrahens non poſſit allegare debitorem ſuſpectum propter paupertatem præcedentem; ſeu mores præcedentes, fac. l. ſi creditores de priuil. credi. l. fin. C. de ſponſal. vbi Bart. & per Abb. & alios in capitul. quemadmodum. de iureiur. Item argumen. ſecundum Hoſtien non poſſe prælatum repelli. prætextu criminis præcedentis promotionem ſuam, de quo in cap. præterea. de teſtibus cogend. & in cap. fin. de purg. canon. Et quod dicitur hic, quòd non poſſet dimittere, amplia quòd non poſſet etiam illam accuſare. l. ſi vxor. §. ſi quis vxorem, & § ſi. ff. de adul. & l propter uiolatam. C. eod. tit. Tarde enim quis accuſat mores, quos ſemel probauit,

 facit

facit 32. q. 5. cap. horrendus. niſi ex ſuperuenienti cauſa, c. accepimus de ætat. & qualita. c. inſinuante de offi. deleg. & 4. q. 3. § ſi quis teſtibus.

ſi. Quid autem in ipſo matrimonio habetur in ca. quanto. de diuor. & dicetur infr. de diuort. §. multum autem.

conditio [a], ſi illa contra regulam deſponſationis non uenerit: alioqui ſi poſt huiuſmodi iuramentum publica meretrix fieret, teneretur eam in vxorem ducere, quod eſt prorſus abſurdum [b]. Nam ſi poſt contractũ coniugium vir propter fornicationem licite poteſt a ſua cohabitatione recedere, lõge fortius [c] ante coniugium celebratum ſpõſus ſponſam [d] poterit non admittere.

Carnalis, & ſpiritualis fornicatio ęquiparãtur h.d.

Idem [e] erit ſi ſponſus vel ſponſa idololatrando vel hæreſim ſequẽdo in ſpiritualem fornicationẽ inciderit [f].

Si ſponſi contrahant ſe ad remotas regiones ſpõſa poſsũt ſe ad aliorum nuptias conferre recepta ſi peierauerint pœnitentia. h d.

Sed & ſi qui præſtito iuramento promittant aliquas ſe mulieres ducturos, poſteaque illis non cognitis, procul [g] recedentes ad alias partes ſe traſferant, liberum [h] erit mulieribus ad alia migrare [i] vota: recepta tamen de periurio [k], ſi forte iuramentum p̃ſtiterint, pęnitentia, ſi per eas ſteterit [l] quo minus ſuerit matrimonium cõſummatum.

Lepra, vel ſimilis morbus ſponſalia dirimit licet non dirimat matrimonium h d.

Item ſi ſponſus [m] aut ſponſa leproſus fiat, vel leproſa, paraliticus, vel paralitica, aut

a ¶ Conditio.] Nota quod ſubintelliguntur conditiones in iuramentis, fac. c. uenientes, cap. peruenit. c. ſicut. c. breui & ca. Quintaualliſ de iureiu. & 22. q. 2. c. ne quis. & l. cũ quir. ff. de ſolut. & l. quæro. §. inter locatorem. ff. locat. l. indubitati. C. de nõ nume. pecu. & l. ſtipulationem. C. de in. doti. l. ſi liberi. ff. de oper. liberi. & l. 1 §. quæ oneranda ff. quar. re. act. non detur. Sed hoc non intelligitur de ſpecialibus conditionibus. l. repetendi. C. de cond. ob. tur cau. & 32. q vltima. capi. ſi. in fin. niſi ubi lex aliud præſumeret tacite inter contrahentes agi: quia tunc id habetur pro expreſſo l. cum quid. ff. ſi cert. pet. & l. triticum. ff. de uer. obli. Et hæc vera in iuramentis promiſſorijs: ſecus in aſſertorijs. Nam in his nulla conditio intelligitur: & de his in c. ſi. 32. quæſt. vltima & facit l. ſi mulier. C. de iur dot. Not. tamen quia in promiſſorio iuramento quædã conditiones intelliguntur, ideo conditionale poterit appellari. l. cõditione. ff. de cõd. & dem.

b ¶ Abſurdum] Ideo non dicendum. l. nam quod abſurdum. ff. de oper. libert.

c ¶ Fortius.] Nam cui damus actionẽ, multo magis exceptionem. ff. de re. iu. l. Inuitus. §. cui. damus & ff. de ſuperfi. l. 1 §. planc. facit c. quemadmodũ. de iureiur. vnde ſumitur.

d ¶ Sponſam.] Nam & ſponſus poteſt ſponſam accuſare de adulterio, quaſi matrimonio iam initiato arg. l. propter. C. de adult. niſi in caſu l. miles. §. quærebatur ff de adult. & quia facta eſt ei iniuria. l. item apud. §. ſponſum ff. de iniu. Nam nec matrimonium, nec ſpecies matrimonii uiolare permiſſum eſt l. ſi uxor. §. diuus ff de adult.

e ¶ Idem erit.] Tranſit de fornicatione carnali ad ſpiritualem.

f ¶ Inciderit.] Vt c. non ſolum. & c. iam nunc. 28. quæſt. 1. & hoc intellige de ſimplicibus & ſponſalibus. vt & per Ioan. Andr. in tracta. de ſponſal. ante

g ¶ Procul.] Sed quando dicentur procul receſſiſſe? Reſpondeo, ſtabitur conſuetudini & communi reputationi; vt not. per gloſ. Goff. Abb. & alios in ca. nihil de elect.

h ¶ Liberum.] Immo tenentur expectare per tres menſes. l. a. C. de repud. Et quidam hoc admittunt, alii quod illud ſecundum leges: ſecus ſecundũ canones: vt not. in cap. de illis. eod. unde ſumitur. Et ex hoc quod dicit, liberum, collige q̃d non tenetur alicuius expectare licentiam. aliàs non eſſet liberum, vt not. Abb. in dicto loco, & in ſponſa de futuro nõ de præſenti, c. in præſentia. & c. dominus noſter. de ſecundis nupt.

i ¶ Migrare.] Et ſic non tenẽtur ſequi ſponſos vagabundos. l. a. C. de repu. Sed quid de vxore? Reſpon. Aut ſciebat maritum uagãdum tempore contractus, & tenetur ſequi. 13. q 2. c. vnaquæque. vbi de hoc no. Aut ignorabat, vel ex poſt facto ẽ factus vagabundus & non tenetur ſequi. Ab. in c. de illis. eo. Bar. in l. Mæuia. §. ſi. ff. de ann. legat. Doct. in l. ſi cum dotem. §. maritus. ff. ſolu. matri. Si tamen mutaret domiciliũ, etiam ſine cauſa tenetur eum ſequi. de hoc not. in c. 1 de coniug. leproſo.

K ¶ De periurio.] Nota quod periurium non impedit contractum matrimonii. ex quo generaliter infertur, quòd actus ſpiritualis geſtus non eſt nullus ipſo iure, licet de periurio ſit iniungenda pœnitentia. facit cap ſicut. & ca. de illis. eo. hoc tamen videtur contra Innoc. in cap. dilecto. de preben. vide per Ioan. And. in c. quod ſemel. de re. iur. in 6. in Mercuriali.

l ¶ Steterit.] Sed ſi per eas ſtetit quare dat eccleſia licentiã cõtrahẽdi? Reſ. ne deterius cõtingat ob pericula fornicationis. Simile in c. veniẽs. qui cle. vel vo. Sed ſi certũ eſſet per eas nõ ſtetiſſe, non imputaret eis periuriũ, c. ſicut. eo. In dubio tñ ad cautelam eſſet imponẽda pœnitentia, c. de illis eod.

m ¶ Si ſpõſus.] Concor. c. ſi. de coniug. lepro. &

cap.

cap. quemadmodum de iureiur.
a ¶ Non debent] Argu. ꝙ ea quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. l. de ætate. §. ex cauſa. ff. de interrog. actio. l. ſi mulier in iure. ff. ad Velleia. l. 1. ff. de uent. inſpic. capitulo inſinuante. de offic. delegat.

bus facit doctrin. docto. in l. ſtiēdū. ff. de verb. obl.
d ¶ Conſummari.] Vt ſupra de ſacram. matrim. per tot.
e ¶ Tanquā.] Veritatē hic denotat, ſicut & uerbū, quaſi, in l. 1. ff. de tranſactio.

b ¶ Contractū matrimonium.] Etiā ꝙ non ſit ſecuta copula, c. quemadmodum. de iureiur. licet contrarium uideatur innuere in cap. ſi de coniug. leproſ. Sed reſpōdeo ut ibi per Abb.
c ¶ Dirimat.] Parcitur tamen non leproſo, ut non debeat indeſinenter ad lectum compelli: ſed ſufficit ſi lepro ſus ſuo debito non fraudetur: ut no. in cap. 1. de coniug. leproſ. & 32. quæſt. 2. cap. ſi uxorem Et not. regulam quòd nulla infirmitas quantūcunque grauis præſtat facultatē matrimonii diſſoluendi, etiā quo ad thorum & mutuam ſeruitutem. fac. ca. 2. & per tot. de coniug. leproſ. & capitulo hi qui, & ca. hi vero. 32. q. 7. Ethicus tamen, vel alia ægritudine detentus, non tenetur uxori reddere debitum, cum non poſſit niſi cum periculo uitæ. Nam ordinata charitas incipit a ſeipſo. ca. niſi. de auctor. & vſu pal. c. non ſatis. diſt. 70.

naſum, vel oculos amittat, aut quid ſibi turpius eueniat, ad cōſummandam maritalem copulam compelli non debent [a]: licet iam contractum matrimonium [b] ſuperueniens lepra, vel alius morbus nō dirimat [c].

DE NVPTIIS.

TIT. XI.

Ponit ſubordinationē præſentis tituli ad precedētia, & ſequentia. h. d.

EXpoſuimus hactenus quid eſſet matrimonium, quave ratione inter ſacramenta reponatur, admonētes illud initiari ſponſalibus, conſenſu ratificari, & copula conſummari [d]. Sed cum proxime de ſponſalibus, tamquam [e] de principio tractatum habuerimus; reliquū nunc eſt, vt de conſenſu & copula, quibus ſubſtantia [f] & perfectio [g] matrimonij continetur, differamus. Quid impediat nuptias contrahi, vel contractas dirimat cum ceteris, quæ tractatui adiacent, recenſentes.

Nuptiæ conſenſu partium contrahuntur, nec ſufficit conſenſus parentum h. d.

Nuptias igitur ſiue matrimonium inter ſe contrahunt viri puberes, & mulieres viri potentes, ſimulacque in ſe inuicem cōſenſerunt [h]. Vbi [i] enim non eſt vtriuſque conſenſus, non poteſt eſſe matrimoniū: ideoque ſi ex altera parte pater puellæ tātū cōſēſerit, ex altera, qui ſe cupit maritum fieri

f ¶ Subſtantia.] Referas ad cōſenſum.
g ¶ Perfectio.] Referas ad copulam.
Nuptias.] Hæc para licet plures habeat particul. eo mode tamen CASVS in ea ità in communi figurari poteſt. Quidam uolentes nuptias contrahere ad ſponſalia exequenda, propterea dubitatum fuit, an ſufficiat uxorem ducere ual. conſenſum quouis modo explicatum præſtare. ſi enim ꝓſupponimus ſponſalia, nil aliud uidetur requiri niſi executio: ſi uero ipſa ead. non præſuponimus, ſolum conſenſus uidetur ſufficiens. iux. l. 1. ff. depoſiti. l. in conuentionalibus. ff. de uerb. oblig. & l. nuptias. ff. de reg. iu. Sol. tamē ut in hac part. legimus, quia eſſentialiter requiſita ſi non adhibeantur, act⁹ uitiatur: Obiectio autem non uidetur aliquid concludere, ſiquidem tam executio alicuius actus, quam cōſenſum præſtare fieri debet iux. ea ꝗ ad ipſum requiruntur, cum à iure regulari debeat. l. nemo. ff. de legat. 1. Not. primo neminē obligari ſi de facto cōtrahat niſi legitimā habeat perſonā ad cōtrahendū. Not. 2. quod matrimoniū ratione ſubſtantiæ & neceſſitatis ſolùm à uoluntate contrahentium cauſatur, ſed ratione honeſtatis, & reuerentiæ etiam à uoluntate quorundam aliorum: Not. tertio quod uerba, & ſigna ad uoluntatem noſtram demonſtrādam ſæpe æquiparātur, & ſecundam communem uſum interpretationem recipiunt. [Io. Bapt.]

DE NVPTIIS.

Io. Bapt. Quo modo tit. iſte cōtinuari debeat habetur in tex. in princ. eius: diuiditur autem in 4. partes, in prima adnot. continuatio. tit. & ſententiæ. in ſecunda explicantur eſſentialia ad nuptias contrahendas: in 3. deciditur an ſerui poſſent matrimonio iungi: in quarta ſoluitur dubium circa actum nubendi ortum: ſecunda ibi, nuptias: tertia ibi: illud quoque: quarta ibi, de eo.

Io. Bapt. EXpoſuimus. CASVS non figuratur. Not. tamen argumētum, quod ſicut in matrimonio quædam ſunt de ſubſtantia, & quædā de perfectione, ita etiam idem dicas de multis aliis actis:

h ¶ Conſenſerunt.] Exprimendo ipſum conſenſum verbis, ut inf. eod. §. licet. & not. de hoc in ca. ſufficit cum ſequen. 27. quæſt. 2.
i ¶ Vbi, &c.] Cōcord. c. 2. 30. q. 2. & c. a ꝗ ſpōſ. impub.

Nihil

nihil agitur [a], quamquam honeſte [b] faciãt filij, ſi paternæ voluntati minime reluctentur.

Pubertas æstimatur non tam annis, quam corporis habitu: & minores quatuordecim annis non poſſunt contrahere matrimonium h.d.

Sed qui ſint puberes videamus, & quidam ex annis tantum pubertatem iudicandam aſſerunt, eum eſſe puberem rati, qui quatuordecim annos impleuerit, & viri potentẽ quæ duodecim quãuis tardiſſime pubeſcant [c]. Præualuit tamen opinio exiſtimantium ex habitu corporis pubertatem debere cenſeri, atque eos, qui generare poſſint, etiam ſi minores annis ſint, in propoſito puberes reputari [d]. Itaque ſi malitia ætatem ſuppleat, etiã minores [e] ea ætate coniũgi poſſunt.

Pro bono pacis impuberes contrahunt matrimonium h.d.

Idem ſi forte vrgentiſſima neceſſitas interueniat: vt pote, quod pro bono pacis [f] taliũ coniũctio ſit toleráda.

Quantum ad Eccleſiam etiam verba ſunt neceſſaria ad contrahendum matrimonium; ac muti & ſurdi ſignis nuptias poſſunt contrahere h.d.

Licet autem per ſolum legitimũ viri & mulieris conſenſum matrimonium contrahatur, attamen quantum ad Eccleſiam verba præſentem conſenſum exprimentia sũt neceſſaria [f], ſi contrahentes loqui poterunt.

Muti, & ſurdi ſignis nuptias contrahere poſſunt. h d.

Muti vero, & ſurdi, qui loqui non poſſunt & exaudire, ſi contrahere velint, & quod verbis oſtendere nequiuerint, ſignis declarauerint, proculdubio legitimas nuptias cõtrahent [g].

a ¶ Nihil agitur.] Secus eſt in ſponſalibus. cap. 1. de deſponſ. impub. & in cap. 1. eo. in 6.

b ¶Honeſte.] Hoc quod de iure canonico, eſt honeſtatis, ob paternam reuerentiam, de iure ciuili erat neceſſitatis: ut inſtit. de nup. in princ. l. 2. C. eo. tit.

Sed an ſi filia nubat ſine conſenſu patris ita dicatur ingratitudinis incurrere uitium, ut ex hoc poſſit a patre exheredari, & an teneatur pater illam dotare? De hoc per Abb. in ca. 1. de deſpon. impub. per Bar. & ceteros in l a. §. qđ ſi in patris. ff. ſolu. matri. Archi. in ca. de raptoribus. 36. q. 1. Io. And. Ant. Imol. & ceteri in c. accedens. de procur. Qđ ſatis admitti poteſt, ſi & primo & indigno nupſerit: alioqui conſtitutio de honeſtate loquens, ut facit hæc littera, regulariter cõtrafaciẽtes nũ ligat, Abb. in c. 1. de vi. & hon. cle.

e ¶ Pubeſcant.] Cap. puberes. de deſp. impuber. 20. quæſt. 1. cap. illud, c ad noſtrã. de reg.

d ¶Reputari.] Dũ tamen adeo ſint capaces, quòd matrimonii vires agnoſcant, cum matrimonii ſubſtãtia in conſenſu conſiſtat, ut ſup. eod. in princip. & §. 1. & cap. cum locum de deſpõſal. & per Abb. in c. de illis a. de deſponſ. impub. Vnde forte puer ille 9. annorum, qui (vt refert Gregor. in dialogo, & glo 20. quæſt. 1 in ſumma, & Abb. in cap. puberes. de deſponſ. impub.) reddidit nutricem prægnantem, ſi nõ fuiſſe capax matrimonii, nõ potuiſſet contrahere, ſicut nec furioſus. l. patre. ff. de is qui ſunt ſui, vel alien. iur.

e ¶Minores] Quid ſi apparet, maiorem 14. nõ poſſe generare? & contrahat, numquid matrimonium teneat? Quidã quod non: quia nõ eſt pubes, ut hic. & c. puberes. ubi late not. de deſponſ. impub. Contrarium tenetur cõmuniter, ex quo enim eſt ætatis legitimæ ad matrimonium, nec apparet de impedimento perpetuo, tenet matrimoniu, c. laudabilem. de frig. & ma. Debet igitur expectari uſq; ad plenã pubertatẽ, id eſt, uſque ad 18. ann. illa enim eſt plena pubertas. l. item Mela. ff. de alim. & cib. legat. § arrogator. inſtit. de adopt. Quòd ſi non generaret, tũc poſſet inſtari pro diſſolutione, cum præſumatur impedimentum perpetuũ; & hæc opi. eſt æquior, licet præcedẽs ſit forte verior.

f ¶Pacis.] Not. ꝙ pro bono pacis admittendum eſt qđ altàs ꝓhiberetur, concord. c. a. de deſponſ. impub. & 1. q 6 ca. huc quippe. & 29. diſt. per tot. unde uerſus:

Vt pax ſeruetur, moderamen iuris habetur.

f ¶ Neceſſaria.] Quo ad probationẽ, ut not. 27. q. 2. c. ſufficit, & quo ad eccleſiã, vt hic ſubditur; non autẽ ad ſubſtantificandum actu, vt apparet hic in fin. dũ loquitur de muto. Ergo ſi aliter appareat de conſenſu, non curamus de modo, dũ habeamus effectũ. Facit cap. cũ apud. eod. vbi dicitur, qđ ſufficit conſenſus: illud enim dicitur ſufficere, quo poſito, nihil aliud requiritur ad ſubſtãtiã: Not. In cap. ſtatutũ. de reſcriptis. in 6. Item matrimoniũ eſt de iure diuino, cap. 1. de vot. in 6. quo iure non eſt diſtinctio, inter mutum & ualentem loqui, merito; &c. Et quòd non ſint neceſſaria uerba neceſſitate præciſa, tenet Hoſtien. & Abb. in cap. tuæ. de ſponſ. contra Innoc. & idem Abb. in ca. eccleſia veſtra. de electiõn. ubi etiam ponit, quinã ſint actus, de quarum ſubſtantia ſunt uerba.

g ¶Contrahent] Sed quid dicemus de eo, qui eſt mutus,

Ponit quaſdam verborum conceptiones aptas ad matrimonium contrahendum h.d.

Verba autē ad hoc apta ſunt, verbi gratia *Ego te in meam vxorē accipio: & Ego te accipio in meum maritum: vel promitto quod te ab hoc tempore pro coniuge tenebo* [a]*; & tibi ſicuti vxori meæ fidem ſeruabo*, & contra: *Promitto me te pro marito habituram, & tibi tanquam viro proprio fidem ſeruaturam*, vel ſimilia conſenſum de præſenti exprimentia.

Verba prolata in contrahēdo matrimonio ſunt accipienda ſecundum communem intelligentiam.h.d.

Inde quæritur, ſi alter coniugum ita loquutus fuerit, vt quod propoſitum eſt altera pars non intellexiſſe ſe affirmet, quid agendum ſit, ſi tali prætextu [b] cauſæ diſsidii [c] querantur? In qua ſpecie, ſi matrimonium contracturi iudicio, & ætate [d] ſint idonei, ſi alter quod alter propoſuit non intellexerit [e], ſtatutum eſt ad communē [f] verbi intelligentiam [g] eſſe recurrendum; cogendique erūt ambo verba prolata in eum ſenſum accipere, quem ſolent recte intelligentibus [h] generare.

mutus, & ſurdus, & cæcus ſimul? & videtur poſſe contrahere, cum poſſit mulierem carnaliter cognoſcere. Item quia habet naturalem rationem. In contrarium tamen facit, quòd nunquam vidit, uel audiuit matrimonium contrahi. Cū igitur ignoret, non videtur poſſe conſentire. Reſpondeo ſi poteſt aliquo pacto conſentire, quòd diſcretus iudex forte ex aliquibus geſtis & ſignis poterit colligere, poterit contrahere: aliàs ſecus. in dubio tamen conſulendus erit ſuperior, ut p Abb. poſt. Hoſtien. in capitulo cum apud eod.

a ¶Tenebo.] Immo videtur dicendum, quòd hæc & ſimilia verba non ſint idonea ad matrimoniū, cum reſpiciant tempus futurum, & hoc vidētur firmare Bart. Laud. & Magiſter ſententiarum in 4. diſtinct. 27. ut per Archid. 30. quæſt. 5 §. ſi quis diuinus. poſt gloſſ. & per Abb. in cap. ex parte. eod. Contra tenetur cōmuniter. Pro cuius rei intelligentia ſciendū eſt, quòd ſi uerba futuri temporis denotant principiū actus, quod in dubio ſolum ſponſalia contrahunt de futuro, ut ſi dicam: Promitto quòd te ducam in vxorem. Sed ſi verba futura reſpiciunt matrimonii executionem; vt ſi dicam: Promitto quòd te habebo pro legitima coniuge, vel uxore, tunc hæc uerba important matrimonium: nec enim aliqua pro legitima vxore teneri & haberi poteſt, niſi præcedat matrimoniū. Abb. in cap intauit de probat. Sed quid ſi ſic dictū fuerit: Nō habebo aliam uxorem niſi te, numquid per hæc uerba ſic concepta ſit cum muliere contractum matrimonium? Reſpon. ut per Abb in d. c. ex parte. Quid ſi dicatur: Placet mihi te habere in vxorem, vel: Volo te habere in vxorem, vide per Abb in cap ex literis. eod.

b ¶Prætextu.] Quia dicat ſe non intellexiſſe verba prolata a parte. fac. cap ex litteris eod.

c ¶ Diſſidii.] Ideſt, matrimonii non contrahendi.

d ¶Aetate.] Ideſt, 14. annorum in maſculo, in muliere 12, ut ſup eod. § 1. & cap continebatur & ca. atteſtationes. de deſponſ impub. niſi malitia ſuppleat ætatem. ca. de illis. & cap. finali, de deſponſ. impuber. & d. § 1, ſupra eodem. nota quod duo requiruntur ad validitatem matrimonii, ſcientia, & ætas.

e ¶Non intellexerit.] Ideſt, non intellexiſſe ſe dicat, ſiue contrahatur matrimonium inter eos, qui erant eiuſdem linguæ, ſiue per interpretem: cum & per interpretem matrimonium poſſit cōtrahi: ut not. in cap. ex litteris. eod.

f ¶ Communem.] Nota ergo, quòd verba ſimpliciter prolata debent intelligi non ſecundum opin. ſingularium, ſed communem, ad quod fac. not. per Bart. in l. Labeo. ff de ſuppel. leg. & per Ab. in cap ex litteris. eod. Item argum. quod Iudex in deciſionibus cauſarum debet ſequi communes doctrinas, & fac. pro hoc quod hic dicitur. cap. intelligentia. de verbor. ſignificat. & lex non aliter. ff. de legat. 3. & cap. retulerunt, de conſecr. diſtinct. 4 & l. proſpexit. ff. qui & à quibus: quia non ex opin. ſingulorū, ſed ex communi vſu nomina ſunt intelligenda, d l. Labeo. & l. ſi quis in fundi uocabulo. ff. de legat. 1. & cap. ad audientiam. de decim. l. cum quidam. C. de uerb. ſignificat. cap. in calice. de conſecra. diſtinct. 4

g ¶Intelligentiam.] Aliud tamen ſtatuitur ſi ambiguitas incidat in iudicijs, aliud ſi in contractibus, ut late not. in d. cap. ex literis. & in l. quoties in ſtipulationibus. ff. de uerb. obligat.

h ¶Intelligentibus.] Et ſecundum Abbatem facit hoc contra eos, qui poſt perfectum contractum dicunt ſe non percepiſſe vim uerborum per Notariū prolatorum; habent enim verba uim ſecundum iuris diſpoſitionem, nec excuſat contrahentes iuris ignorantia. Poteſt etiam intelligi quod hic dicitur, quādo alter propoſuit verba ſophiſtica. Puta, Promitto te tenere pro mea coniuge donec terra cooperiet oculos meos. Nec enim ſufficit ad diſſoluendum matrimonium quod alteram ſuis oculis ſuperponat: nam illa verba a recte intelligētibus accipiuntur pro morte naturali, niſi adeo appareret de dolo proferentis. quod ſit clarum de diſſenſu: ut per Alexand. conſil. 152. volum. 5 fac quod dicit Innoc. in cap veniens. de iureiuran. ubi ait, quod in foro poli iuramentum recipit inter-

interpretationem ſecūdum Intentionem iurantis: ſecus in foro fori fac. cap. tua nos. eod. & quod po nit Abba. in ca. ex litteris. eod ante finem.

Io. Bapt. Illud quoque. CASVS. Quidam iuuenis amore cuiuſd. ancillæ captus de facto nuptias cum ea contraxit, ſed poſtea pœnitentia ductus uolebat eam dimittere, & aliam liberam perſonam ducere, ea motus li centia, quia cum ſeruis prohibitum eſt matrimonio copulari l. 9 C. de inceſt. nupt. inſtit. de nupt. in prin. unà cum glo. in uer. romani. Sol. tamē ut hic habemus, quia de iure can. conditio ſeruilis licet impediat matrimonium tamen non ſemper reſcindit, hinc habetur in hoc iure ſeruos ob ſalutem animæ poſtea nuptias celebrare, & uxorem ca. 1. de cōiug. ſeru. & per tot. titu nec obiectio tenet cum ius ciuile in hac parte reperiatur correctum, ut conſtat in loc. cita not. ſeruos proprie dictos in hoc caſu eſſe liberos, et ideo cum liberis æquiparati iuxta dictū D Pau. in d. cap. 1. relatum: Not. errorem etiam ſpiritualis uitiare, quia ubi uere eſt, ibi nō eſt uoluntas. argumento l. 1. ff. de cō dit. indebit.

Serui poſſunt etiam inuitis dominis contrahere matrimonium, dum tamen dominos non fraudent debitis obſequijs. h. d.

Illud quoque exploratı iuris eſt, quod matrimonia inter ſe contrahunt, non ſolū liberi homines, verū etiam ſerui [a]. Sicut enim neque liber, neq; ſeruus eſt ab alijs [b] ſacramentis Eccleſiæ remouendus [c], ita nec inter ſeruos [d] matrimonia prohiberi debent, ideoque quamquam contradicentibus dominis, & inuitis contracta fuerint, nulla ratione propterea ſunt diſſoluēda [e]. Serui tamen, qui contraxerint, proprios dominos debitis, & conſuetis obſequijs [f] minime fraudare debent.

Si vnus coniugum comperiatur poſt contractum matrimoniū ſeruilis conditionis, poteſt diſſolui matrimoniū, niſi poſt talem cognitionē fuerit renouatus conſenſus, vel ſequuta copula Et liberi sūt ex libero vtro nati, niſi aliud inducat lex, & mos regionis. h d.

Siquis tamen, vel ſi qua inſciens eum, vel eam ſumpſerit in coniugem, quam, vel quem poſtea ſeruilis compertum ſit eſſe cōditionis [g], nec poſt [h] diem verę cognitionis [i] habitæ ſe inuicē cognouerint, aut aliter facto [k] inuicem in ſe conſenſerint, ita ſeparari poterunt, vt vtrique libera cum alijs contrahendi fa-

a ¶Serui.] Et in hoc ius canonicum diſſidet a iure ciuili, quo iure ſerui non contrahunt matrimonia, ſed contubernia. inſtit. de nupt. in princip Not. igitur, quòd ſerui iure canonico approbantur vt hic, & in cap. 1. & per tot. de coniug. ſeru. Et hoc procedit non ſolum in perſonis infidelium, ſed etiam Chriſtianorum: nam ſi fidelis in iuſto bello ab alio fideli capiatur, meto iure capientis ſeruus efficitur, licet conſuetudo generalis Chriſtianorū hoc non uideatur ſeruare: ut per Abb in c. 1. de cōuerſ. Infid. Immo quandoque per ſolam iuris Canonici diſpoſitionem inducitur ſeruitus: vt in cap. ita quorundam, de Iudæ.

b ¶Aliis ſacramētis.] Scilicet, quæ recipientis cau ſa conferuntur: non autem ſi conferuntur gratia aliorum; ut eſt ordo: quia tali ſacramento ſerui remouentur: vt ſupra qui prom. non poſſ. & not. in cap. 1. de coniug. ſeruo.

c ¶Remouendus.] §. Hinc uobis. in auth. de monach.

d ¶Inter ſeruos.] Nec etiam inter liberum, & ancillam, ſi cōtrahere uoluerint ſcienter, ut 29. quęſt. 2. cap ſi quis ingenuus. & cap. 2. de coniug. ſeruo. & Infra § ſeq.

e ¶Diſſoluenda.] Fac. l. poſſeſſionū. C. com. vtri. iud c. Partus tamen penes dominum ancillæ remanebit. l. & ſeruorū. ff. d ſta. homi. licet quidā contrarium per Abb. in ca. 1. de coniug. ſeruo. Sed prima receptior.

f ¶Obſequiis] ſ. tiam ſi uxor debitum peteret, & cōcurreret cum domino iubēte: quia obtemperandū eſt domino ſecundum quoſdam. Alii tamen contra. dic vt per Abbat. cap. 1. de coniug. ſeruo.

g ¶Conditionis.] Et ſic matrimoniū nullum fuit, ſi erat ancilla, quam credebat liberam: ut 29. q. 2. per tot. & infra ut. proxi. in prin e.

h ¶Nec poſt.] Nihil enim refert ſi ante: nam copula carnalis nō firmat matrimonium: imputādum eſt enim ei qui non detexit ſtatum & conditionem perſonæ ſuæ. fac. l. 2. C. ſi ſer. vel lib. ad decur aſpi. ubi punitur quia ingerendo ſe actui, quem exercere nō poteſt, non detegendo qualitatem perſonæ ſuæ. Vide de hoc quod not. in cap. ſciſcitatus. de reſcri.

i ¶Verę cognitionis.] Non enim cuilibet referenti credere tenetur. argu. 33 quæſt. 4. cap. quam magnum. & l. 2. ff. quod fal. tuto. auctor. & titubans pro ignorante reputabitur. l. fi. C de cond. indeb. l. 3 §. is qui ff. de lib. hom. exhib. cap dominus. de ſecundis nupti. Vnde ſi quis habet conſcientiam ſeruitutis ex diſcreta & probabili cauſa, tunc ſibi pręiudicat copula carnalis ſubſequens: ſecus ſi ex leui & indiſcreta: argu. cap. inquiſitioni. de ſent. excom. & not. in c. 2. de coniug ſeruo. An autem viro ſtatus quæſtionem mouente, poſſit mulier pendente lite debitum exigere? plene no. in d. ca. 2. Titubās pro ignorante.

k ¶Facto] Per quod cognoſci potuerit coniugalis affectus: ut no. ſup. ut. proxi §. nō tamē. Sed immo

uidetur

videtur quod verba ſint neceſſaria. cap. tuæ. eod. & ſup. eod §. licet. Sol. vt ibi not. & vt not. in c. fi. de coniug. ſer. Item nota quod matrimonium ab initio nullum tractu temporis confirmatur, fac ca. litteras. & c. acceſſit. de deſponſ. imp. & c. 2. de coniug. ſeruo. Sed contra. facit l. obligationum. § fere. ff. de act. & oblig. Sol. non eſt ſolum tempus quod validat matrimonium, ſed conſenſus expreſſos, uel tacitos, ut hic apparet. Sed pone q aliquis contraxit cum ancilla ignorantet, &. dominus poſtea illã manumittat viro ignorante, nũquid eſt matrimonium? Reſpond. non: quia adhuc cõmiſcetur ei ex priori conſenſu, qui fuit nullus: argu. l. quamuis. C. ad Velleia. & l. ſi mulier. eod. titu. & l. 3. §. ſcio. de minori. & not. in c. fin. de coniug. ſeruo.

cultas nõ denegetur [a].

Liberi qui ſint, h. d.

Liberi autem ſunt qui ſunt ex libero ventre [b] nati, niſi quis patris conditionem ſecũdum leges [c], & conſuetudinem prouinciæ ſequatur. Multo magis [d] matrimonium inualidatur, cum quis in perſona [e] errauerit: vtputa ſi exiſtimans ſecum Gemma contrahere, cum Berta contrahat.

Si alter contrahentium vtitur verbis dubijs animo decipiendi mulierem, & eã poſtmodum carnaliter cognoſcit, iudicatur pro matrimonio in foro iudiciali: ſecus in pœnitentiali. h. d.

De eo quæſitum eſt, qui cum nõ aliter mulierem, vt ſibi carnaliter cõmiſceretur, perducere [f] poſſet, quam ſi eandem deſponſaſſet, proprium mentitus nomen, illam per hęc verba deſpõſauit: Te *Ioannes deſpõſat*, an quia vir illo nomine non vocaretur, nec vllum nubendi haberet propoſitum, ſed copulam tantum carnalem exequendi, inter prædictos matrimonium ſit celebratum, cum tamen mulier in virum conſenſerit? Et reſponſum eſt, non debere ex iſto facto coniugiũ iudicari [g]; cum in eo

a ¶ Non denegetur.] Et detectæ nocellæ quod putatiue marito pro dote dederit, erit reſtituendum: vt in cap 2. in fin. de coniug ſeruo.

b ¶ Libero vẽtre.] Cap. 1. de nat. ex li. vẽr. fallit tamẽ hoc pluribus caſibus: ut no. per glo. & Doct. in d. c. 1.

c ¶ Leges.] Scilicet municipales, uel prouinciales, cum aliter ſit de iu com. l partum C. de rei vendi. & l. & ſeruorũ. ff. de ſtat. hom. & inſtit. de iure perſon. poſt princ. & ca. 1. de na. ex. lib. vent. & cap. fin. de ſer. non ordin. Et ſic nota, quod valet ſtatutum, vel conſuetudo, quòd quis ſequatur conditionem patris. Sed quæ eſt iuris communis ratio, q partus ſequatur matrem? Reſpondeo ſecundum Bald. in l. fin. C. de ſeruis fugitiu. quia mater poteſt prodeſſe filio tribus temporibus. d. l. & ſeruorum. §. ingenuum. ff. de ſtat. hom. & inſtit. de iure perſon. §. ſerui.

d ¶ Magis.] Quia maior eſt error in ſubſtantia, quã in qualitate.

e ¶ In perſona.] Eſt autem perſona rationis creaturæ indiuidua eſſentia: ut not. 29. quæſt. 1. poſt princ.

Io. Bapt. De eo.] CASVS. Præſupponuntur nuptiæ contractæ per ficta uerba alterius contrahentis, qui animo decipiendi, ut præſupponitur contrahebat, unde fuit quæſitum an teneant, & ne quis dolo alterius læderetur l. non debet. ff. de reg. iur. affirmatiue reſpondebatur. Sol. tamen eſt ſequenda, quam hic legimus, quia in matrimonio obſeruãdum eſt an uere vel præſumptiue legitimus reperiatur conſenſus: obiectio autem non obſtat, quia poſtquam cognitum fuerit qualis ſit conſenſus præd. cognoſcetur etiam an obiectione admittẽda, in hac materia. Not. primo conſenſum ad matrimonium requiſitũ debere eſſe expreſſũ, aliquando tamen admittitur etiam præſumptiu. Not. ſecundo argu. qđ eccleſia nõ iudicat de occultis. facit ca. ſicut. cum ſeq. de ſimon.

f ¶ Perducere poſſet.] Nota igitur ex hac littera, q licet duæ ſint principales cauſæ, ob quas eſt inſtitutum matrimonium, ſcilicet cauſa ſobolis procreandę, & cauſandę incontinentię: ut not. 25. quęſ. 2. in ſumma, tenet tamen matrimonium, etiam ſi quis alia de cauſa inducatur ad contrahẽdum; puta ob dotẽ, parentelã, pulchritudinem mulieris, & libidinem. concord. cap tua nos. vbi Abb. eundem.

g ¶ Iudicari.] Immo videtur hoc iudicandum matrimonium, cum plus valeat qđ agitur, q̃ quod ſimulate concipitur C. plus valere qđ agitur q̃ qđ, &c. Item ſimulatio, ſiue dolus matrimonium ſpirituale non impedit e. quod interrogaſti diſtin. 26. Sol. quòd in prima parte littera loquitur in foro pœnitẽtiario, contraria procedunt in foro iudiciali, in quo loquitur poſtrema pars huius §. ut no. in ca. tua nos. eo unde ſumitur, in uerſicu. qualiter. & latius Abb. in prima oppo. licet alij aliter, ut ibi per eum. Sed pone quòd proteſtetur coram pluribus, quòd omnia quæ faciet, uel dicet, nõ faciet aĩo cõtrahẽdi matrimoniũ, & poſtea in publico dicat: cõſentio in te; aliquid hic eſt matrimoniũ? Reſp. affirmatiue, cũ recurrendũ ſit ad communem uerbi intelligentiam ſup. eo. § inde quæritur. & c. ex litteris. eod. & quia potuit quis à priore uoluntate recedere, & uidetur receſſiſſe per id quod publice facit, nec creditur ei affirmanti adhuc ſe eſſe in priore uoluntate ob dolum ſuum; cum ſit contra doloſum facienda interpretatio. Alij, ut Hoſtiẽ. & Abb. in cap tua eod. diſtinguunt, quòd ſi fuit idonea cauſa proteſtandi; puta iuſtus metus, prodeſt proteſtatio, nec per contrarium factum ab ea uidetur

nec ſubſtantia coniugalis contractus, nec forma a contrahendi coniugium inueniri valeat: quoniam, ex altera parte ſolummodo dolus adfuit, conſẽſus omnino defuit, ſine quo cetera fœdus coniugale perficere nequeunt.

In dubio pro matrimonio præſumitur. h. d.

Sed donec expreſſe non appareat, quòd is qui mulierem deſponſauit in propria perſona, ſub nomine tamẽ alieno [b], quo vocari tũc ſe finxit, diſenſit, interim erit pro matrimonio præſumendum [c].

tur receſſum, cap. 1. quod met. cauſa. & in cap. Lotharius. 31. quæſt. 2. Hoc tamen verum, niſi ſequatur copula: quia tunc indiſtincte videtur receſſum a proteſtatione. Sed ſi non fuerat iuſta cauſa proteſtandi, procedit prima opinio. Nam ſi cõtractus procedit ex conſenſu duorũ, nõ ualet proteſtatio facta ab vno in præiudiciũ alterius, niſi ille cõſentiat: not. in cap. Cumana. & ea. in Geneſi. de electio. & in l. non ſolum. §. morte. ff. de nou. ope. nunt. & per Abb. in d. cap. tua. a ¶Forma.] Nota quod ad eſſe matrimonii duo ſunt neceſſaria: ſcilicet ſubſtãtia & forma; ſicut ad eſſe hominis. Pro ſubſtantia eſt conſenſus: pro forma verba apta ad exprimendum conſenſum: ut in c. ſi inter. eod. & cap. licet pter. de ſponſ. duorũ: & quia in ca ſu noſtro utrũque defuit nullum fuit matrimonium. Idẽ eſſet ſi alterum defuiſſet. ea. eũ apud. eo. cap. tuæ. eod. & c. ꝙ ſedem. de frig. & malefic. Quãuis autẽ matrimoniũ duo exigat, res tamen eſt ſimplex & indiuidua. 27. q. 2. § 1. & in matrimonio præſumptio ipſum ſactum habetur pro ſubſtantia. & per ipſum factũ præſumitur conſenſus. cap. is qui. eod.

b ¶Alieno.] Nota ergo, ꝙ nõ uitiatur contractus, ſi contrahens loquitur in tertia perſona, intelligendo de tertia perſona de ſe ipſo. fa c. c. quod autem. & c. dodum. de iur. patro. item ꝙ contrahens propria perſona efficaciter obligatur. licet dolose mutauerit ſibi nomen. Nomina enim inuenta ſunt ſignificandorũ hominum gratia l. ad recognoſcẽdos. C. de ingen. & manumiſ. & §. ſi quis. inſti. de leg. Sed ex quo conſtat de corpore nõ curamos de noĩe. d §. ſi quis. & habetur late in c. tua. eod. vnde ſumitur.

c ¶Præſumendum.] Fac. c. 1. de deſpon. impub.

QVAE MATRIMONIVM IMPEDIRE poſſunt.

Io. Bapt. Poſt declarationem eorum, quæ eſſentialiter requiruntur ad noptias acto contrahendas, ſequitur videre de impediment. ipſarum, propterea proponitur nunc tit. iſte, qui diuiditur in part. 8. in quarum prima explicatur impedimen. erroris: in ſecunda impedimentum noti continentiæ: in tertia impedimen. cultus diſparitatis: in qoarta impedimen. iuſti metus: in quinta impedimen. furoris: in ſexta impedimen. frigiditat. in ſeptima impedimen. morbi lepræ: in octaua impedimen. publicæ honeſtatis: ſecunda ibi, item uoti: tertia ibi, cultus quoque: quarta ibi, coactio: quinta ibi, furor: ſexta ibi, item frigiditas: ſeptima ibi, alia eſt: octaua ibi, publicæ.

QVAE MATRIMOnium impedire poſſunt.

TIT. XII.

Error perſonę, & conditionis impedit matrimonium, non autem qualitatis, & fortunæ. h. d.

ERgo nõ omnis error [d] matrimoniũ impedit. Nam ſi quis corruptã in vxorẽ accipitẽ, quã virginẽ arbitratur; vel qui accipit meretricẽ, quã putat eſſe caſtã, vterq; quidẽ errat: neutro tamen caſu ob errorem matrimonium infringitur.

Ei, qui ſciẽter ducit in vxorem publicam meretricem, peccata remittuntur. h. d.

Quin potius qui ſciẽ

ERGO nõ omni. CASVS in tota hac parte ita figuratur. Qoidam errore ductus matrimonio fuit copulatus cum muliere paupere, meretrice, & fortaſſe ancilla, poſtea errore cognito pęnitentia ductus cupiebat, & petebat ipſum diſſoluere, & aliam uxorẽ ducere, ea præſertim motus ratione, quia vbi adeſt error, nec uoluntas, nec conſenſus reperitur. argumento. l. error. ff. de iur. & fact. ignoran. & l. 1. ff de cõdict. Indeb. cum ſimil. Sol. tamen cum diſtinct. prout hic legimus, qa ſicut error eſt diuerſus, ita quoq; diuerſum producit effectũ, unde ob hanc diuerſitatẽ, ſequitur ni fallor quod nec etiam obiectio teneat, cum aliquã do ipſa quoque uerificetur: Not. primo quod non quilibet error cauſat actum inuoluntarium, ſed ille qui eſt circa rem eſſentialem, & ideo aliquando uitiat, & aliquando uitiatur.

d ¶Error.] Pro huius materiæ intelligentia dic, ꝙ quadruplex eſt error conditionis, ut infra eod. §. a. & cap. propoſuit. de coniug. ſer. Perſonæ, ut ſup. tit. prox. §. multo magis. Fortunæ, vt d. §. 2. Qualitatis, vt in hoc princ. Duo vltimi errores non impediunt, vt hic in princ. & § 2. & 29. quæſt. 1. in princ. Secundus impedit. d. § multo magis. & ca. tua. eod. Primus autem error, ſcilicet conditionis, aut eſt error in libero, vt quia liber credit cum libera contrahere, & contraxit cum ſerua. & in dubio non tenet matrimonium, & hoc fauore libertatis. vt ſup. tit. proxi. §. illud quoque. cum §. ſequ. & 29.

Error quadruplex.

tes, & prudentes [a], mulieres publicas [b] de lupanari extraxerint, & in vxores duxerint, qđ agent in remiſſionem proficiet [c] peccatorū. Cum inter opera charitatis non minimum ſit errātem ab erroris ſemita reuocare [d].

Qualis ſit error perſonę, cōditionis, fortunæ, & qualitatis. h.d.

Solum igitur [e] perſonæ, & conditionis error obſtat matrimonio: qualitatis vero, & fortunæ non obſtat. Eſt autem error perſonæ, cum is, qui eſt Ioānes, Paulus putatur. Conditionis, cum is, qui ſeruus eſt, liber creditur. Fortunæ, vt cum is, qui pauper eſt, diues exiſtimatur, vel contra. Qualitatis, cū is reputatur bonus, q tamen eſt malus.

Defectus conditionis vitiat matrimonium. h. d.

Sunt & alij [f] plures modi, quib⁹ matrimonia impediuntur, vt puta conditio appoſita, & non impleta, ſecundum ea, quæ ſupra [g] diximus de ſponſalibus.

Sacer ordo, & votum ſollēne impediunt matrimonium contrahendum, & contractū dirimunt. h.d.

Item uoti ſollem-

& 29. quæſt. 2. per tot. Aut econtra ſeruus credebat ſe contrahere cum ſerua, & contraxit cum libera. Et hoc caſu ſunt opin. Quidam enim dixerunt, ꝙ non eſt matrimonium: quia error eſt in diſpari conditione, aſſerentes idem eſſe vbicunque contingit conſimilis error: ſecus dicunt ſi ſit error in pari conditione, puta quia ſeruus credebat cōtrahere cum libera, & contraxit cū ancilla: ex quo ambo ſunt ſerui, error non habet impedimentum, ita not. 29. quæſt. 2. in ſum. Communis tamē doctrina habet, ꝙ tantum fauore libertatis impetratur matrimonium; & ſic ubi cōtrahentis conditio deterioratur, ſecus ſi melioratur, uel conſeruatur in æqualitate, & hoc plus placet Abb. in c. 2. de cōiug. ſeru. Quia ex quo conſenſum eſt in perſonam, iſti errores extrinſeci non debent impedire hoc ſacramentum, & in dubio eſt pro matrimonio iudicandum: ut in ca. licet ex quadam. de teſtib. Sed quid in adſcriptitio? Reſp. communiter tenetur ꝙ talis error nō impedit matrimonium: quia adſcriptitius eſt perſona libera, & inuito domino poteſt ſtare in poſſeſſione: ut l. iubemus. & auth. adſcriptitios. C. de epi. & cler. & tenet Abb. in d. c. 2.

a ¶Prudentes.] Secus forte ſi per errorem, cū tunc actus non procedat ex charitate: hoc tamen verbū non ponitur in ca. inter opera. de ſpon. vnde ſumitur niſi implicite.

b ¶Publicas.] Quas quidem nulla neceſſitas excuſat. l. palam. ff. de ri. nupt. & 32. q. 5. c. ita ne, & not. quod meretricium quantumuis publicum non excludit mulieres ab hoc ſacramento matrimonii: nam hoc eſt prohibitorium certarum perſonarum. unde quilibet poteſt contrahere, qui expreſſe non prohibetur. cap. cum apud de ſponſ. Immo inuentū eſt in remedium fornicationis & humanæ fragilitatis: ut legitur, & not. ſup. de ſacr. matr.

c ¶Proficiet.] Scilicet quoad remiſſionem peccatorum, ſecundū Abb. in c. inter opera. de ſponſ. Sed an hoc intelligendum ſit de remiſſione omniū peccatorū: quidam ꝙ ſic cum ſit hic indefinita locutio quæ vniuerſali æquipolet. c. vt circa. de elec. in 6. & hæc eſt materia fauorabilis, & extēdēda ca. odia. de re iud. in 6 Alii cōtra: quia cū Papa indulget remiſſionē omniū peccatorū, ſolet apponere plenam, uel pleniſſimā. quod hic non ponitur: ut not. Ioan. And. in c. ad liberandum, de Iudæ. & not. in cle. 2. de pœnit. & remiſſ. & pro hac fac. littera hic in verb. proficiat. Secundū Ab. In d. c. Iter opa.

ANT. TIM. Quod dicitur hic de remiſſione peccatorū eius, qui duxerit meretricē in vxorē, eſt ex textu in d. ca. inter opera de ſponſ. vbi Pontifex, inquit, ut huic in remiſſionē proficiat peccatorum, ubi not. Abb. quod opera charitatis ꝓficiunt in remiſſionē peccatorū. Intelligitur autem id reſpectu pœnæ, quo ad opera exteriora nō reſpectu culpæ; nā culpa remittitur ex contritione. Cetera quæ quęrūtur in gloſ. deſumpta ſunt ex Abb. q dubitat, & non reſoluit, uide ibi.

d ¶Reuocare.] Eſt enim hoc unum ex trib⁹ generib⁹ eleemoſynæ. c. tria ſunt genera. diſt. 45. Hoc tamē crimen meretricii ſub diſſimulatione pertranſit eccleſia.

e ¶Igitur.] De hoc die vt not. ſup. eod. in princ. Sed an in caſibus, in quibus error non inualidat matrimonium, ſi minor contrahat, poſſit petere reſtitutionem in integrum, ſi fuerit ſeductus? Reſpon. negatiue. Et de hoc per Abb. in c. ex parte. de reſt. ſpol.

f ¶Alii plures.] De quibus. inf. eo. late.

g ¶Supra.] Vt ſup. de ſpōſ. §. ſub cōditione. & c. ſup eo. de condi. app. & per tot. & c. de illis. de ſponſal.

Item uoti.] CASVS, Quidam mouerunt continentiā perpetuā, ſed modo diuerſo, nam alij ſimpliciter, & alij cum ſolemnitate, & cum uouiſſent poſtea uxorem ducere tum quia dicebāt tale uotum non tenere cum ſit contra libertatem matrimonij tex. not in cap. gemma. de ſponſal. & matrim. tū etiam quia matrimonium eſt datum in remedium peccati carnalis. §. ſi ſupra de matrim. fuit propterea quæſitum, quid iuris. Sol ut hic habetur, quia minor virtus continetur ſub maiori, uel ab ea ſuperatur, & vincitur. argumento. ca. 3. de iureiuran. pp quā rationē prima obiectio uidetur ceſſare; nec ſecūda videt aliquid cōcludere tū pp eād. rōnē, tū ēt pp diſtin. in tex. aſſignat. Not. primo profeſſionē religionis, & ordinis inter ſe æquiparari. facit Io. Bapt.

ca. I.

cap. 1. de uoto in 6. Not. ſecundo ſolemnitatem iuris aliquando plus operari quam ſimplicem promiſſionem. facit tex in cap. cum ad monaſterium. de ſtatu monacho. Not. 3. ſcandalum augere delictum, eiuſque pœnam.

& not. in c. nemo. 22. q. 4. & c. clericus ſolus. diſt. 81. & cap de homine. de celeb. miſſ.

nis [a] emiſſio, & ſacri ordinis ſuſceptio [b] tã matrimonium impedit contrahendũ, quã poſtea contractum dirimit.

Simplex votum non impedit matrimonium contractũ. h. d.

Secus vero ſtatuitur in voto ſimplici [c], quamquam enim contrahendum impediat, non tamen contractũ diſſoluit.

Habitus religionis non impedit matrimonium contractum. h. d.

Sic & religionis habitus ſine profeſſione ſuſceptus [d] ne contrahantur impedit, ſed iã contractas nuptias nequaquam tollit [e].

Nubenti poſt votum ſimplex imponenda eſt pænitentia h. d.

Huic tamen, qui nubendo votũ ſimplex fecit irritum, quanto illud manifeſtius [f] emiſerit, tãto propter plurium ſcandalum, erit durior imponenda pęnitentia.

Chriſtiani non debent nubere infidelibus, & ſi nubant ſunt excommunicandi. h. d.

Cultus quoque diſparitas matrimoniũ, & contrahendum impedit, & contractum interdum dirimit. Si quis enim Iudææ coniugali [g] ſocietate iungi voluerit, ſiue Chriſtiana Iudæo, vel alias infidelis Chriſtiano carnali conſortio miſceatur: quicumque eorum id commiſiſſe deprehenditur, a Chriſtiano cœtu, & eccleſiæ communione protinus ſegregandus erit.

a ¶ Sollemnis.] Dicitur autem uotũ ſollemne in propoſito, quod eſt ſuſceptione ſacri ordinis, uel profeſſione tacita, uel expreſſa munitum. cap. vni. de uot. in 6. & ſup. de regul. §. illud quæri. & concord. cum hoc. ca. memi nimus. cum ſequ. extr. qui cle. uel uouen.

b ¶ Suſceptio.] Ex hac æquiparatione ſuſceptionis ſacrorum ordinum & ingreſſus in religionem, quidam tenebant, quòd per ſuſceptionem ſacri ordinis ſoluerẽtur ſponſalia contracta per uerba de præſenti, uelut & per monachationem. c. ex publico de conuerſ. coniug. ſed cõtrarium eſt uerũ ut not. in c. 1. de voto. in 6. & ſup. de ſponſ. §. item ex contrario.

c ¶ Simplici.] Quia fortius matrimonij vinculum ſuperueniẽs tollit primũ debilius, ſcilicet uotũ ſimplex. ca. 1. de uoto in 6. Licet ante matrimonium contractum ſit quis cõpellendus votũ implere: ut cap. ex parte. de cenſib. c. porrectum. de reg. ca. rurſus. qui cle. uel uou.

d ¶ Suſceptus.] Ab eo qui incorporandi religioni poteſtatem non habet. cap. conſuluit. vbi Abb. qui cle uel uo.

e ¶ Tollit.] Arg. cap. quemadmodum. de iureiur. & l. patre. ff. de his qui ſunt ſui, uel ali. iu. Sed contra cap. ſuper eo. de reg. & ca. uidua. qui cle. uel vo. Quidam quod hic & in cap. conſuluit. qui cle. vel uo. loquitur de habitu probationis, in contrariis de habitu profeſſionis. Tu dic aliter, ut per Abb. in d. ca. conſuluit.

f ¶ Manifeſtius.] Sic c. 1. de uot. & uot. redempt. in 6. unde ſumitur Not. ergo ꝙ ex manifeſtatione grauius ſit peccatum. ad hoc. ſup. de pænit. §. 1. & §. 2.

Io. Bapt.

Cultus quoque. Hæc pars poſſet in plures diuidi particulas, ſed cum commode in ea CASVS in communi figurari ualeat, propterea eſt animaduertendum, quod inter perſonas alienigenas & cultus diſparitate differentes, diuerſimode matrimonium conſideratur. & reperitur: aliquãdo enim id contigit inter fidelem, & infidelẽ, aliquando inter infidelem, & infidelem, quorũ alter uenit ad fidẽ: & aliquã inter fidelẽ & fidelem, quorum alter recedit à fide; unde in omnibus quæſitum fuit quid iuris, & in omnibus reſpondebatur pec ca ius gentium. diſtinct. 1 & per cap. caue. 28 q. 1. vbi ſimpliciter matrimonium inter perſonas alienigenas & cultu diſpares damnatur. ergo. Sol. tamen cum diſtin. vt in hac parte legimus, quia caſuum diuerſitas ob diuerſas circumſtantias diuerſam requirit deciſionem, & propterea, nec etiam ean. in contrarium adducti uidentur aliquid concludere, quia aliquando uerificantur, & aliquãdo limitationẽ recipiunt: unde not. primo etiam ex d. iurib. ſimul iunct. quod matrimonium inter alienigenas regulariter eſt prohibitũ, ſed limitatiue permiſſum: Not. ſecundo obiectum legis aliquando eſſe factum præteritum, quod contingit in approbando, uel reprobando ipſum, aliquando factum futurum, quod euenit in præcipiendo, vel prohibendo, pmittẽdo, uel puniẽdo. No. tertio qđ matrimoniũ, quoad ſubſtãtiã eius, etiã inter infideles reperitur.

g ¶ Coniugali ſocietate.] Circa hanc materiam dicas, ꝙ ſi Chriſtianus, uel Chriſtiana miſcuerit ſe cũ Hebræo, uel Hebræa, ſiquidem in figura matrimonij. & ignoranter, tunc nulla eos manere pœna, cũ darent operam rei licitæ, & ignorantia facti legitimam præſtet illis excuſationem: ut per Abb. & alios in cap. in nonnullis. de Iudæ. Ita tamen quòd

quan-

quādo habu erint notitiam de tali impedimēto ſtatim ſe ſeparent:aliàs ſecus.l. qui contra, ubi late traditur.C.de inceſt.nupt. Aut ſcienter,& tunc pœna eſt diſſolutio matrimonii,& excommunicatio, vt hic.28.q.1 c.caue.cum ſeq.& in d. c.nonnullis. &in foro pœnitentiali pœna ſeptem annorum pœnitentiæ. ca. hoc ipſum. 34.q 2.Hebræus vero quomodo puniatur ſunt opi. vt dicetur ſtatim. Si vero ſe cognouerunt in actu fornicationis, & ſcienter: quidam dicūt, Hebræum morte mulctandum.2. q. 7. cap. nos ſi incompetenter.§. ſed notandum verſ. Nathan. & §. his ita. verſ. multa enim. & 23.qu.5.cap. reos.§.Nathan.& tenet quidam in d.c. in nonnullis. Quidā mitiua ſentiunt ſecundum Oldr. Petrū de Peruſ. & Roma. ſcilicet ꝙ ſit pœna, vel pecuniaria, uel temporalis iudicis arbit. & refert Oldr. conſil. 333. quòd in caſu iſto vidit Hebręo amputari virilia. Tertij melius ꝙ habenda eſt diligens conſideratio ſingularum qualitatū,ſi mulier ſit honeſta,& nobilis;an meretricula.& uilis;an Iudæus ſemel coierit, an ſæpius; an iuuenis ſit,an maior natu ; num unam cognouerit an plures,& pro uarietate caſuum varie ſtatuendum : ut per Paul. Gbirl.in tract.de pœnis omniſa.coitus illi.quæſt.12.Et quòd dicitur de Hebræis idem erit de Turcis, Moris, Saracenis, & ſimi. vt in hac littera.

Si vnus infidelium coniugum conuertatur ad fidem, & alter nolit ſibi cohabitare,vel non ſine peccato mortali, ſoluitur coniugium,& conuerſus cum alia contrahere poterit,& proles communis conuerſo aſſignabitur, h.d.

Item ſi alter [a] infidelium coniugum ad fidem catholicam cōuertatur, &alter, qui in infidelitate remanſit, vel nullo pacto,vel nō ſine blaſphemia [b] diuini nominis, vel vt catholicum ad mortale peccatū protrahat, ei cohabitare voluerit, conuerſus quaſi [c] priore matrimonio diſſoluto licite ad ſecunda vota conuolare poterit [d], & communis ꝓles ipſi conuerſo aſſignabitur [e].

Si alter infidelium coniugum conuertatur, & antequam alij legitime coniunctus fuerit,alius quoque conuertatur, debent ſe inuicem recipere.h.d.

Quod ſi conuerſū ad fidem,& vxor conuerſa ſequatur, antequā propter cauſas [f] prædictas legitimam maritus ducat vxorē, eam recipere compelletur [g].

Inter conuerſos ratum eſt matrimonium, non obſtante repudio conſuetudinario. h.d.

Nec quidquam cō

a ¶Si alter.]Not.hic caſum,in quo conſtat matrimonium inter fidelem,& infidelem;ſcilicet ſi infidelis cohabitare uellet cū fideli ſine peccato . hoc ideo,quia matrimonium ab initio tenuit:arg.l.patre furioſo. ff. de his qui ſunt ſui , uel alie.iu.cap. quemadmodum. de iureiur. aliàs non teneret. ut ſup.eod.§.proxi.

b ¶Blaſphemia.] Puta aſtringendo coniugem ad aliquem Iudaicum ritum,uel Paganicum, uel idololatriam,& in hac materia habes hos uerſus:

Deſere ſpernentem,uel blaſphemare volentem,
Vel te credentem ſcelus ad mortale trahentē.
Nā ſunt abſq; mora ſic vincula rupta priora.

c ¶Quaſi.]Forte propterea adiecta eſt nota improprietatis:quia non poteſt omnino dici diſſolutum matrimonium,cum poſſit infidelem pœnitere, vt ſtatim ſubdit.

d ¶Poterit.]Cap.quanto.& c. gaudemus.de diuor. Ex hoc habes caſum quotidianum in Iudæis, qui veniūt ad fidē uxoribus remanētibus in Iudaiſmo. poſſunt enim cum aliis mulieribus de nouo cōtrahere ex cauſis hic poſitis. Sed cōtra uidetur: Nam inter infideles matrimonium eſt uerum . d. cap. quanto. & ſup. de ſacrament. matri. §.1. Vnde uidetur quòd non poſſint ſeparari ob defectum baptiſmi. Nā Chriſtus interrogatus a Iudæis , qui non habebant baptiſmum , reſpondit: Quos Deus cōiunxit, homo non ſeparet. cap. de infidelibus. de conſang. & affin Item matrimonium fuit inſtitutum longe ante baptiſmum : ſcilicet in ſtatu innocentiæ in Paradiſo, & ibi recepit indiſſolubilitatem ſuam, cum fuit dictum:Et erunt duo in carne una:ut habetur in c.1. de uoto.in 6 & in ca.fraternitatis. 35.q.10. Sol,ſecundum Ab. I d.e.quāto.ꝙ ideo conſideratur baptiſmus pro indiſſolubilitate: quia ubi non eſt fides Chriſtiana, matrimoniū nō habet ſuā ſignificationē: matrimoniū.n. conſummatum denotat unionem, & conformitatem quæ eſt inter Deū,& eccleſiam per aſſumptionem carnis humanæ.ut in c.debitum.de biga.& ſup.de ſacram.mat. §.1.Vnde ſicut figuratū eſt indiſſolubile: quia carnē quam Deus aſſumpſit numquam dimiſit:ita & matrimoniū illud figurans debet eſſe indiſſolubile,ſicut figuratū.facit quod not.in c. quia propter. 27.q.2.Matrimonium aūt inter infideles nō habet hoc ſignificatum:quia negant carnis aſſumptionē. & ſic matrimonium inter eos non eſt ita firmum: quia ceſſat ratio indiſſolubilitatis.

e ¶Aſſignabitur.]Scilicet poſt triennium.Nā ante indiſtincte remanet apud matrem,ſiue cōuerſa ſit ſiue non.ca.fin.de conuerſ. infideli.

f ¶ Cauſas prædictas.] Scilicet, vel quia infidelis nolit cohabitare cum marito, vel id nolit facere ſine creatoris contumelia,ut ſup.§. prox.

g ¶Compellerur.]Cap.gaudemus.de diuor. Videtur ergo ꝙ contumelia creatoris non ſoluat matrimoniū ipſo iure. nec enim ſi fuiſſet ſolutum prius cōuerſus compelleretur poſtea conuerſam recipere,

O Io. di-

uerſo proderit, quod iam ſecundum ritum ſuum eandem repudiauerit; cum repudium ipſum ueritas euangelica repudiauerit [a].

Exceptio fornicationis, nō impedit matrimonium inter conuerſos h.d.

Sed nec fornicationem dimiſſor dimiſſę poterit obijcere, propterea quod alij poſt repudium nupſerit [b], niſi alias fornicata fuerit [c].

Si paganus prius plures vxores habeat, poſt fidem ſuſceptam adhærebit primæ. h.d.

Quia vero pagani in plures ſimul feminas affectum coniugalem diuidunt: vtrum poſt conuerſionē omnes, vel quam ex omnibus conueſus retinere valeat, nō immerito dubitari poterit. Et cum nulli vmquā [d] licuerit plures habere ſimul vxores, niſi cui diuina fuit reuelatione [e] conceſſum; nec cuiquam, vxore etiā ob fornicationem dimiſſa, aliam liceat ſuperinducere, euidenter apparet, pluralitatem in vtroque ſexu (cum inter coniuges ſeruanda ſit æqualitas [f]) circa matrimonium reprobandam, & de pluribus primam tantum reti-

30. d cit. quod licet ea nolente uiro cohabitare, matrimonium ſit ipſo iure ſolutum, reſtituitur tamen quaſi iure pol. l minli: arg. cap. cum per bellicam. 34. q. 2. Sicut hæretico reuerſo reſtituuntur alia bona, auth. de Neſtorianis. C. de hæret. Et licet non ſit matrimonium inter eos, tamen eam recipere compellitur ex conſequentia prioris matrimonij in fauorem fidei. Alii dicunt, quod matrimonium ipſo iure non ſoluitur, ſed ſoluitur ius matrimonii, ideſt, ius debitum exigendi. pro qua opin. uidetur cap. quanto. de diuor. ibi. Contumelia creatoris ſoluit ius matrimonii. Vere autem iure matrimonium ſoluitur, cum contrahit cum ſecunda, & non ante: quia ſi eſſet ex toto ſolutum, non compelleretur eam recipere. Item ſi ex toto ſolutum, non compelleretur eā recipere. Item ſi ex toto eſſet matrimonium ſolutum, ſuperfluum eſſet meminiſſe de quauis fornicatione præcedenti, de qua hic, & in d. ca. gaudemus. in fin. & cap. quemadmodum. de iureiur. Sed numquid conuerſus poſſet intrare religionem ea inuita anteaquam cum alia contrahat? Reſp. affirmatiue, cum iudicio eccleſiæ ſeparati fuerint, c. fin. in fin. de conuer. coniug. & not. in d. cap. gaudemus.

a ¶Repudiauerit.] Not. ergo quòd lex diuina etiam infideles comprehendit. Vnde infert Abb. in cap. gaudemus. de diuor. Quòd tales infideles delinquentes contra legem diuinam poſſunt puniri ſecus ſi delinquerent contra legem canonicā diſponentem ſuper ſpiritualibus, fac no. per Inno. in cap. ſuper his. de vot.

ANT. TIMO. Nota dictum hoc ex Abb. in d. cap. gaudemus: quod tamen uerum eſt de præceptis moralibus, quæ quoniam ex naturali iure proficiſcuntur, quod inſitum eſt in animis omniū hominum a natura, omnes ligant. Vnde quod continetur in lege, & Euangelio dicitur ius naturale. cap. 1. diſt. 1. cetera vero iudicialia, & cærimonialia non comprehendunt eos, qui ſunt extra eccleſiam. Quid enim ad nos de his, qui foris ſunt? dicebat Apoſtolus.

b ¶Nupſerit.] Quia intelligitur legitime contraxiſſe, quæ auctoritate legis contraxit. 23. quæſt. 4. cap. qui peccat. fac. cap. fraternitatis. de frig. & malef. & l. Gracchus. C. de adul. & l. iuſte. ff. de acqui. poſ. Sed contra facit: quia iuris diuini ignorantia neminem excuſat. c. quia. ea. diſtin. 38. ſed iure diuino nō eſt licitum repudium. Ergo repudiata alteri nubendo committit adulterium? Reſpond. repudium erat approbatum lege antiqua, qua lege vtentes excuſantur ab adulterio, quod non committitur ſine dolo: vt 34. quæſt. 2. cap. in lectum. & l. pen. de adult. & ita ſolut. Abba. in capitul. gaudemus. de diuort.

c ¶Fuerit.] Sed cū omne peccatū, & ſequela peccati in baptiſmo deleatur. 26. diſtinct. ca. deinde. & 32. q. 1. ca. quod autem. & dona baptiſmi ſint ſine omni luctu. c. 2. & cap. ſine pœnitentia. de conſec. diſt. 4. qualiter reuertenti ad fidem poterit fornicatio ante baptiſmū cōmiſſa obiici? Dicas quod in baptiſmo tollitur omne crimen, & peccatum quo ad Deum: ſed quatenus peccatum reſpiceret intereſſe tertii, uel reip. non tollitur, & ſic marito ius excipiendi ſaluum remanet. Simile eſt in ſacramento pœnitentiæ, per quā tollitur crimen fornicationis quo ad Deum: & tamen poſt quamcunque pœnitentiam poteſt maritus illam accuſare 33. quæſt. 2. cap. admonere. Nec eam etiam poſt pœnitentiam recipere compellitur: ut cap. gaudemus. de diuor. An autem, & quando per baptiſmum tollatur irregularitas ante contracta, uide per Abb. in d. c. gaudemus.

d ¶Nulli vmquam.] Vnde etiam lex plura coniugia prohibet Iudæis. l. nemo Iudæorū. C. de Iudæ. & l. 2. C. de inceſt. nupt.

e ¶Reuelatione.] Vt legitur de Iacob, & de aliis antiquis Patriarchis: ut in c. gaudemus. de diuort.

f ¶Aequalitas.] Nota, quòd matrimonium non debet claudicare, ut hic, & in c. quanto. de diuor. Quandoque tamen claudicat quoad debitum reddendum, cap. quædam. de conuerſ. coniug. Vel quo ad obli-

nendam [a].

Matrimonium non ſoluitur altero coniugum fidelium in hęreſim lapſo h.d.

Alia ſane cauſa eſt eorum coniugũ, quorum alter vel in hæreſim labitur, vel ad infidelium tranſit errorem: neque enim hoc caſu, qui relinquitur, ad ſecundas nuptias deſcẽdere poterit. Nã etſi [b] matrimoniũ verũ inter infideles ſit, nõ tamen [c] eſt ratum: inter fideles autem, & verum & ratum exiſtit; quia ſacramentũ fidei, quod ſemel eſt admiſſum, numquam amittitur [d]: ſed ratum efficit coniugij ſacramentum, vt ipſum in coniugibus, ipſo durãte perduret.

Per dationem inſtantiæ ſoluitur argumentum h.d.

Nec refert quod a quibuſdam forſan obiici poſſet, quod fidelis relictus, nõ debeat iure ſuo ſine culpa [e] priuari; cum idẽ multis caſibus [f] cõtingat, ut ſi alter coniugum incidatur [g]. Ex hoc quoque quorumdam malitię occurrit, qui odio coniugum ſimularẽt [h] hæreſim, vt poſtmodum nubentibus coniugibus ab ipſa reſilirent.

Ceſſante cauſa ceſſet effectus. h.d.

Quinimmo qui in fide permanſerit, ad eum qui ab hęreſi, vel infidelitate ad eccleſiã reuertitur: vel inuitus redire cogendus [i] erit, niſi ad religionem [k] tranſire maluerit.

obligationem expectandi alterum. cap. de illis, de deſponſ. impub. & ſupra. de ſponſ. §. de illis.

a ¶Retinendam.] Hoc expreſſe non dicitur in ca. gaudemus. de diuort. vnde ſumitur. Sed non poteſt aliter hæc materia intelligi, ut apparet ex his, quæ ibi dicunt omnes Doctor. Sed quid dicemus, ſi fidelis dicat pluribus mulieribus: Duco vos in uxores. & illæ pariter reſpondeant? Et nos te in maritum. quæ iſtarũ erit vxor? Reſp. nulla, etiam ſi una tãtum ſit apta matrimonio: quia iſte uir non habuit pręciſe animum obligandi ſe uni tũ, per Abb. in dicto cap. gaudemus.

b ¶Nam etſi.] Occurrit tacitæ obiectioni: nam potuiſſet dici quod quando vnus ex duobus infidelibus ad fidẽ conuertitur, ſi remanens in infidelitate nolit cohabitare cum cõuerſo: uel non ſine contumelia creatoris, permittitur cõuerſo aliam ducere. Idem uidebatur altero delabente in hæreſim, quòd remanẽs catholicus poſſet aliam ducere. huic obiectioni reſpondetur, ut hic habes.

c ¶Non tamen eſt ratum.] Quia põt diſſolui, ut hic, & cap. quanto. & c. gaudemus. de diuort. & 27. quæſt. 2. cap. item illud.

d ¶Amittitur.] 32. quæſt. 7. cap. 1. & cap. 2. & 1. quęſt. 1. cap. quod quidam.

e ¶Sine culpa.] Licet nemo ſine culpa ſuo iure regulariter priuari debeat. c. quanto. de diuor. 16. q. ſi. cap. inuenimus. & diſt. 56. cap. ſatis peruerſum, & de eo qui cogn. conſang. uxo. ſuæ. cap. diſcretionẽ. & ca. fin. & c. 2. de conſtit. Quandoque tamen ex cauſa priuatur etiam ſine culpa. capit. quoniam. §. 2. vt lit. non conteſt. & cap. antiqua. de priuil. & diſt. 22. cap. renouantes.

f ¶Caſibus] Fac 14. q. 6. cap. comperimus. & diſt. 34. cap. frequens. & 34 cap. ſi cuius. & 16. quæſt. 7. decernimus. & diſtinct. 70. cap. neminem. & 18. q. 2. cap. definimus. & c. tua. de cler. ægrot.

g ¶Incidatur] 32. q. 7. cap. illi.

h ¶Simularẽt.] Hæc eſt cauſa qua te priuatur quis iure ſuo ſine culpa: ſimile 32. quæſt. 1. cap. dixit dominus.

i ¶Cogendus erit.] Sed contra in cap. gaudemus. de diuort. ubi ſeparatam ob fornicationem non cogitur quis recipere, licet emendatam. Solu. illud in carnali fornicatione, hic ſumus in ſpirituali. Sed quæ eſt diuerſitatis ratio? Reſpond. in ſpirituali fornicatione ſola anima polluitur, in carnali anima, & corpus, & uir magis ſcandalizatur de eo quod fit in corpore, quã ex eo quod fit in anima: & ita cauſa maioris ſcandali illati viro fit, vt poſt carnalem fornicationem etiam emẽdatam recipere nõ compellatur: quæ ratio non militat in ſimplici ſpirituali. Ita not. in cap. fin. de conuerſ. coniugat. uel dic ut not. inf. de diuort. §. multum autem.

k ¶Ad religionẽ] Vt cap. fin de conuerſ. coniug. Quæri ſolet ſi uxor ſeparata ob fornicationem a uiro commiſſam, poſtea & ipſa adulterium cõmittat, numquid marito reuerſo poſſit intrare religionem? Et non uidetur, cum paria delicta mutua compenſatione tollantur. l. viro. ff. ſolu. matrimo. Tu dic, ut per Abb. in d. ca. fin. Et quod dicitur de religionis ingreſſu altero coniugum inuito faciendo in caſu ſpiritualis fornicationis, intellige cum interuenit ſeparatio facta iudicio eccleſiæ: ut habetur in dicto cap. fin. Vel licet non præceſſerit talis ſeparatio, res tamen non eſt integra. Et amplia quod hic dicitur, ut habeat locum etiam in fornicatione carnali: ut ſcilicet innocens poſſit peccante inuito religionem intrare. fac. 27 q 2. ca Agathoſa & cap. ueniens. de conuerſio. coniugato. & per Abbat. in dicto cap. fi.

ta copula tolli nõ poſſit [a]. Nec enĩ, vt pactionis fidẽ [b] interdum frãgi iura ſuſtinent: ita etiam fidem conſenſus [c] aboleri permittunt.

Per ſuſceptionem ſacrorum ordinum, & ingreſſum monaſterij diſſoluuntur ſponſalia h.d.

Item ex contrario. Siquis ſacris ordinib⁹ fuerit inſignitus, aut religionem fuerit ingreſſus, pari ratione ſoluuntur ſponſalia [d]. Conſultius [e] tamẽ egerit, qui certam mulierem ſe ducturum in vxorem forte iureiurando firmauerit, ſi antea contrahendo iuſiurandum ſeruauerit, poſteaq; nulla ſubſequente carnali copula religionem [f] ingrediatur.

Affinitas ſuperueniens dirimit ſponſalia de futuro h.d.

Item [g] ſi inter ſponſum, & ſponſam affinitas ſuperueniat; vt puta ſi ſponſum propinquam ſponſæ cognouiſſe: aut manifeſtum [h] ſit; aut de hoc ſit publice diffamatus [i], aut ſpiritualis inter eos cognatio [k] interceſſerit, diſſoluentur inter eos ſponſalia, nec ad matrimoniũ perueniri poterit [l].

Ponit quomodo facto hominis ſponſalia diſſoluantur. h.d.

conditione. ubi no. & in c. is qui, eo. Niſi tamen ſpõſa de futuro fuiſſet vi præciſa, vel metu cognita, arg. not. per Inno. & per Abb. in capit. inſuper. qui ma accuſare. poſſ. & per eundem Abb. & alios in c. conſultationi. eod. & concor. cum hac littera. ca. ſicut. & ca. ſi inter. & c. is qui. eo. & c. 2 & c. ſi. de deſpon. duorum cum pluribus ibi adductis.

a ¶ Non poſſit.] An autem hoc habeat locum in foro poli, vide per Ab. in c. is qui, eod. & an Papa poſſit approbare cõſuetudinem contra id, quod hic dicit, vide per eũdem in c. ſi de deſpon. duorum.

b ¶ Pactionis fidem.] Ideſt ſpõſalia de futuro facta per pactum. Omnia enim pactio quantumuis ſimplex, fides poteſt appellari. hinc ueniens cõtra promiſſionem dicitur venire contra fidem l. 1 ff. de pact. l. 1. ff de conſtitu. pecu. Et promiſſio appellatur fides religionis iſtar: quia ſicut in religione credimus, qđ non uidemus: ita in promiſſione credo te facturum qđ promiſiſti, licet nõ videam. Vnde Tullius; fides a fiendo dicitur, id eſt, quod fieri debeat quod eſt promiſſum. Vel ſecundum Abb. in cap. 1. de fideiuſſ. a duorum firmare.

c ¶ Fidem conſenſus.] Ideſt matrimonium cõtractum per uerba de præſenti.

d ¶ Sponſalia.] Hoc uerbum diuerſimode terminatur. Nam in quãtum reſpicit religionis ingreſſum, poteſt intelligi non ſolum de ſponſalibus de futuro; ſed etiam de præſenti: vt habetur in c. ex publico. de conuer. coniug. Et ita poteſt procedere quod dicitur de Machario in c. ſcripſit. § ecce 27. q. 2. & facit c. commiſſum eod. Sed in quantum reſpicit ſacrorum ordinum ſuſceptionem, intelligitur ſolũ de ſponſalibus de futuro, vt not. in c. 1. de vo. & uo. redemp. in 6. per extrauag. Io. quæ incipit, Altercationis antiquæ. & habetur in c. ex parte ſecundo. de conuer. coniug. Diuerſitatem inducit religionis fauor: & quia religioſi, & profeſſi ſunt mortui mũdo, 16. q. 1. c. placuit & late not. in d. c. 1. & alia eſt cauſa monachi, alia clerici. 16. q. 1. cap. alia. Facit pro diuerſitate: quia ſi aliter diceremus non eſſet æqualitas inter mares, & feminas: quia uiri duplici remedio poſſent matrimonium impedire & ſpõſalia diſſoluere; ſcilicet per ingreſſum religionis, & ſuſceptionem ordinum, feminæ ſolo religionis ingreſſu: cum ſacrorum ordinum non ſint capaces.

e ¶ Conſultius.] Ca. commiſſum eo. Et pondera hoc verbum quod importat conſilium. Vnde qđ hic dicitur non eſt poſitum in neceſſitate, & conſilium eo tendit, ne is qui ſponſalia cõtraxit, notetur de periurio vulgi opinione, unde ſine peccato potuiſſet religionem intrare, & non contrahere; alij tamen aliter: vt late in d. cap. commiſſum.

f ¶ Religionem.] Scilicet approbatã, & in qua promittãtur tria uota. Nec enim ſufficeret, ſi fieret de tertio ordine; vel ſi mulier eſſet, ſi fieret mantellata: vt per Abb. in cap. ex parte de cõuer. coniu.

g ¶ Item ſi.] Cõcor. cum hoc ca. 2. de conſangui. & affini. & ca. ueniens, primo & ſecundo, & ca. ex litteris. de eo, qui cog. cõſan. vxo. c. præterea eo.

h ¶ Manifeſtũ ſit.] Quidam exponunt ita quod notorium quaſi non ſufficiat impedimentum manifeſtum. vt not. in c. 2. de conſang. & affin. Sed male vt ibidem per Abb. Nam cũ manifeſtum in plus ſe habeat quam fama: vt not. in ca. ueſtra de cohabi. mul. & cler. & fama per ſe ſufficit, vt hic, & d. cap. 2. Ergo multo magis manifeſtum.

i ¶ Diffamatus.] Not. ꝙ ſola fama probat impedimentum matrimonij; & licet hic habeatur ſolum de fama circa affinitatem; idem tamen dicendum eſt de quolibet alio impedimento, cum ſit eadem ratio, c. cum dilecta. de confir. vtil. vel inutil. Ratio eſt: quia agitur de modico præiudicio, cum ſit de futuro matrimonio, vel id ob periculum animæ: vt late per Abb. in c. 2. de conſanguin. & affinit.

K ¶ Cognatio.] Ca. veniens de ſpiri. cognat.

l ¶ Poterit.] In tantum, quod ille qui allegat hoc impedimentum affinitatis non poſſit repelli, quaſi allegans propriam turpitudinem; cum illa regula non militet hoc caſu ob periculum animæ c. præterea. 2. eo. & per Abb. in ca. de conſang. & affin.

Facto

Facto hominis [a] diſſoluuntur ſponſalia: vel contrario vtriuſque contrahentis conſenſu: vel cum legitima emergente cauſa diſſolutio alterius tantum volũtati permittitur, veluti ex fornicatione abſentia, membrorũ amiſſione, incurabilis morbi interuentu.

Sponſalia diſſoluuntur cõtrario conſenſu, nec pœna appoſitio ſponſalibus appoſita aliquid operatur. h.d.

Si contrahentes igitur vel ſeſe inuicem liberent [b], vel impubes contrahens adueniente pubertate ratũ noluit [c] habere matrimonium, diſſoluentur ſpõſalia, nec aliquid proderit, quod ſub certa pœna contracta fuerint. Cum enim libera matrimonia eſſe deceat, pœnarum inanis omnis eſt adiectio [d].

Ob fornicationem poſt ſpõſalia etiam iuramento firmata commiſſa, poteſt quis licite reſilire: & id quod coniunctos disiungit, multo magis impedit coniungendos. h.d.

Vnius quoque tantum diſſenſu, etiam iurati ſoluuntur interdum ſponſalia; vel uti ſi quis aliquam ſe in vxorem ducturũ iurauerit, & ea poſtmodũ fornicata [e] fuerit. Nã licet idem fornicationem non poſſit opponere præcedentem [f], ob ſubſequentem tamen poterit eandem in coniugem nõ ducere. Quia illi iuramento talis ineſt

Facto hominis. CASVS in tota hac parte ita figurari debet. Quidam enim ſpõſalia contraxiſſẽt volebant ab iis recedere, diuerſas cauſas aſſignabant, videlicet aliquando conſenſum alterius partis, aliquãdo fornicationẽ tam carnalẽ, quàm ſpiritualẽ, aliquãdo remotã partis abſentiam, & aliqñ aliquẽ grauẽ morbũ, & cum facto partis aliquid iſtorum contingat, quæſitũ fuit quid iuris. argumento. n. c. ſi. de homic. in 6 negatiue reſpondebatur, Solu. tamen, vt hic legimus: & ratio meo iudicio eſt, ne matrimoniũ malũ hẽat exitũ, qua ratione ſuadente ẽt obiectio videt̃ ceſſare, vt de ſe patet. No. primo argumẽtum contractus nõ eſſe obſeruandus ſi perſonæ vel res perueniant ad talẽ cõditionem, vt de iure ſit melius contractũ reſcindere. quia lex aliqñ permittit quod à prin. prohibet: Not ſecũdo quod lex debet aliquando accommodari conditioni humanæ; licet eam regulariter regulare debeat. c. regula. vbi docto. dict. 3
a ¶ Facto hominis. Sed non ne in ſuperioribus caſibus facto hominis diſſoluuntur ſpõſalia? vt cũ quis aliã ducit per verba de præſẽti, vel religionem ingreditur, vel ordines ſuſcipit? Videtur ergo quòd hæc ſectio non ſit vera. Reſpo. quod diuerſimode interuenit. Nam in ſuperiorib⁹ caſibus eſt cauſa remota factum hominis diſſoluẽdi: quia ius diſſoluit, etiam ꝙ homo nolit hic contra: nã ſi nolint partes diſſoluere in caſibus ſequentibus ſponſalia non diſſoluũtur: cũ diſſoluitur igitur in caſibus ſequentibus diſſoluuntur mero hominis facto, id eſt, voluntate, & ſic cauſa diſſolutionis propinqua eſt in homine: ſecus in ſuperioribus caſibus, in in quibus cauſa propinqua eſt iuris diſpoſitio, etiam ſi homo nolit.
b ¶ Liberent.] Quod poſſunt. & ſi ſponſalia ſint iurata. Nam iuramentum præſtitum ad commodum hominis, poteſt ab homine remitti, ad cuius commodum iuratum fuit: vt per Abba. in cap. 2. eod. & per Moder. in capit. t. de iureiuran. quod intellige ante incurſum periurium, non poſtea, Bald. in aut. quod eis. C. de ſec. nupt.
c ¶ Nolit.] Vt in c. de illis. de deſpon. impu.
d ¶ Adiectio] l. Titia. ff. de verb. obli. c. Gemma de ſponſ. Num quid autem & quando poſſit arrha interuenire: & quando pignus, & an peti poſſit intereſſe? vide late in d. c Gemma. & d. l. Titia. Solum illud hic nota, ꝙ ſi extraneus promittit ſub pœna, quòd Titia contrahet cum Sẽpronio, quo caſu valet pœnæ appoſitio, ſi facit quantũ in eo eſt, non incurrit pœnam. difficultas enim impedit commiſſionem pœnæ. l. ſi vehenda in fi ff. ad leg. Rhod l. a. ff. ſi quis caut. & per Ab. in d c. Gemma. quod & in aliis cõtractibus locum habet, fac not. in c. delegantibus. de offic. deleg. & in c. ſi. eod.
e ¶ Fornicata fuerit.] Sed quid ſi per violentiam opprimatur ſponſa de futuro? Reſpondeo videtur quod nihilominus teneatur cũ ea contrahere: arg. 32. quæſt. 5. c reuera & l. ſi vxor. § ſi quis plane. ff. de adul. Sed non eſt uerum, 27. q 2. ca. raptor. & c. ſequent. & 32. q. 5. ca. ſinge. & c il. e. & ita ſine culpa qs punitur, licet non ſine cauſa, & pro hac determinatione ſecundum Abba. in c. quemadmodum. de iureiu. Facit ratio: quia non eſt cogendus quis contrahere bigamiam: ſecus tamen ſi fuiſſet ſponſa de præſenti.
f ¶ Præcedentem.] Argumen. quòd contrahens non poſſit allegare debitorem ſuſpectum propter paupertatem præcedentem: ſeu mores præcedentes, fac. l. ſi creditores. de priuil. credi. l. fin. C. de ſponſal. vbi Bart. & per Abb. & alios in capitul. quemadmodum. de iureiur. Item argumen. ſecundum Hoſtien non poſſe prælatum repelli. prætextu criminis præcedentis promotionem ſuam, de quo in cap. præterea. de teſtibus cogend. & in cap. fin. de purg. canon. Et quod dicitur hic, quòd non poſſet dimittere, amplia quòd non poſſet etiam illam accuſare. l. ſi vxor. §. ſi quis vxorem, & § ſi. ff. de adul. & l propter violatam. C. eod. tit. Tarde enim quis accuſat mores, quos ſemel probauit,

conditio [a], ſi illa contra regulam deſponſationis non uenerit: alioqui ſi poſt huiuſmodi iuramentum publica meretrix fieret, teneretur eam in vxorem ducere, quod eſt prorſus abſurdum [b]. Nam ſi poſt contractũ coniugium vir propter fornicationem licite poteſt a ſua cohabitatione recedere, lõge fortius [c] ante coniugium celebratum ſpõſus ſponſam [d] poterit non admittere.

Carnalis, & ſpiritualis fornicatio æquiparãtur h.d.

Idem [e] erit ſi ſponſus vel ſponſa idololatrando vel hæreſim ſequẽdo in ſpiritualem fornicationẽ inciderit [f].

Si ſponſi contrahant ſe ad remotas regiones ſpõſa poſſũt ſe ad aliorum nuptias conferre recepta ſi peierauerint pœnitentia.h.d.

Sed & ſi qui præſtito iuramento promittant aliquas ſe mulieres ducturos, poſteaque illis non cognitis, procul [g] recedentes ad alias partes ſe trasferant, liberum [h] erit mulieribus ad alia migrare [i] vota: recepta tamen de periurio [K], ſi forte iuramentum p̃ſtiterint, pœnitentia, ſi per eas ſteterit [l] quo minus fuerit matrimonium cõſummatum.

Lepra, vel ſimilis morbus ſponſalia dirimit licet non dirimat matrimonium h d.

Item ſi ſponſus [m] aut ſponſa leproſus fiat, vel leproſa, paraliticus, vel paralitica, aut

facit 32. q. 5. cap. horrendus. niſi ex ſuperuenienti cauſa, c. accepimus de ætat. & qualita. c. Inſinuante de offi. deleg. & 4. q. 3. § ſi quis teſtibus.

a ¶ Conditio.] Nota quód ſubintelliguntur conditiones in iuramentis, fac. c. uenientes, cap. peruenit. c. ſicut. c. breui & ca. Quintauallis de iureiu. & 22. q. 2. c. ne quis. & l. cũ quis. ff. de ſolut. & l. quæro. §. inter locatorem. ff. locat. l. indubitati. C. de nõ nume. pecu. & l. ſtipulationem. C. de iu. doti. l. ſi libert. ff. de oper. libert. & l. 1 §. quæ onerandæ ff. quar. re. act. non detur. Sed hoc non intelligitur de ſpecialibus conditionibus. l. repetendi. C. de cond. ob. tur cau. & 32. q. vltima. capi. ſi. in fin. niſi ubi lex aliud præſumeret tacite inter contrahentes agi: quia tunc id habetur pro expreſſo l. cum quid. ff. ſi cert. pet. & l. triticum. ff. de uer. obli. Et hæc vera in iuramentis promiſſorijs: ſecus in aſſertorijs. Nam in his nulla conditio intelligitur: & de his in c. ſi. 32. quæſt. vltima & facit l. ſi mulier. C de iur dot. Not. tamen quia in promiſſorio iuramento quædã conditiones intelligũtur, ideo conditionale poterit appellari. l. cõditione. ff. de cõd. & dem.

b ¶ Abſurdum] Ideo non dicendum. l. nam quod abſurdum. ff. de oper. libert.

c ¶ Fortius.] Nam cui damus actionẽ, multo magis exceptionem. ff. de re. in. l. Inuitus. §. cui. damus & ff. de ſuperfi. l. 1 §. plane. facit c. quemadmodũ. de iureiur. vnde ſumitur.

d ¶ Sponſam.] Nam & ſponſus poteſt ſponſam accuſare de adulterio, quaſi matrimonio iam initiato arg. l. propter. C. de adult. niſi in caſu l. miles. §. quærebatur ff de adult. & quia facta eſt ei iniuria. l. item apud. §. ſponſum ff. de iniu. Nam nec matrimonium, nec ſpecies matrimonii uiolare permiſſum eſt l. ſi uxor. §. diuus ff de adult.

e ¶ Idem erit.] Tranſit de fornicatione carnali ad ſpiritualem.

f ¶ Inciderit.] Vt c. non ſolum. & c. iam nunc. 28. quæſt. 1. & hoc intellige de ſimplicibus & ſponſalibus. vt & per Ioan. Andr. in tracta. de ſponſal. ante ſi. Quid autem in ipſo matrimonio habetur in ca. quanto. de diuor. & dicetur infr. de diuort. §. multum autem.

g ¶ Procul.] Sed quando dicentur procul receſſiſſe? Reſpondeo, ſtabitur conſuetudini & communi reputationi; vt not. per gloſ. Goff. Abb. & alios in ca. nihil de elect.

h ¶ Liberum.] Immo tenentur expectare per tres menſes. l. 2. C. de repud. Et quidam hoc admittunt, alii quod illud ſecundum leges: ſecus ſecundũ canones: vt not. in cap. de illis. eod. vn deſumitur. Et ex hoc quod dicit, liberum, collige qđ non tenetur alicuius expectare licentiam. aliàs non eſſet liberum, vt not. Abb. in dicto loco, & in ſponſa de futuro nõ de præſenti, c in præſentia. & c. dominus noſter. de ſecundis nupt.

i ¶ Migrare.] Et ſic non tenẽtur ſequi ſponſos vagabundos. l. 2. C. de repu. Sed quid de vxore? Reſpon. Aut ſciebat maritum vagã dum tempore contractus, & tenetur ſequi. 13. q. 2. c. vna quæque. vbi đ hoc no. Aut ignorabat, vel ex poſt facto ẽ factus vagabundus & non tenetur ſequi. Ab. in c. de illis. eo. Bar. in l. Mæuia. §. ſi. ff. de ann. legat. Doct. in l. ſi cum dotem. §. maritus. ff. ſolu. matri. Si tamen mutaret domicilium, etiam ſine cauſa tenetur eum ſequi. de hoc not. in c. 1 de coniug. leproſo.

K ¶ De periurio.] Nota quod periurium non impedit contractum matrimonii. ex quo generaliter infertur, quòd actus ſpiritualis geſtus non eſt nullus ipſo iure, licet de periurio ſit iniungenda pœnitentia. facit cap ſicut. & ca. de illis. eo. hoc tamen videtur contra Innoc. in cap. dilecto. de præben. vide per Ioan. And. in c. quod ſemel. de re. iur. in 6. in Mercuriali.

l ¶ Steterit.] Sed ſi per eas ſtetit quare det eccleſia licentiã cõtrahẽdi? Reſ. ne deterius cõtingat ob pericula fornicationis. Simile in c. veniẽs. qui cle. vel vo. Sed ſi certũ eſſet per eas nõ ſtetiſſe, non imputaretur eis periuriũ, c. ſicut. eo. In dubio tñ ad cautelam eſſet imponẽda pœnitentia, c. de illis eod.

m ¶ Si ſpõſus.] Concor. c. ſi. de coniug. leproſ. & cap.

cap. quemadmodum de inreiur.

a ¶Non debent] Argu. ꝙ ea quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. l. de ætate. §. ex cauſa. ff. de interrog. actio. l. ſi mulier in iure. ff ad Velleia. l. 1 ff. de uent. inſpic. capitulo inſinuante. de offic. delegat.

bus facit doctrin. docto. in l. ſciẽdũ. ff. de verb. obl.

d ¶Conſummar.] Vt ſupra de ſacram. matrim. per tot.

e ¶Tanquã] Veritatẽ hic denotat, ſicut & uerbũ, quaſi, in l. 3. ff. de tranſactio.

b ¶Contractũ matrimonium.] Etiã ꝙ non ſit ſecuta copula, c quemadmodum. de iureiur. licet contrarium uideatur innuere in cap. ſi de coniug. leproſ. Sed reſpõdent ibi per Abb.

c ¶Dirimat.] Parcitur tamen non leproſo, ut non debeat indeſinenter ad lectum compelli: ſed ſufficit ſi leproſus ſuo debito non fraudetur: ut no. in cap. 1 de coniug. leproſ. & 32. quæſt. 2. cap. ſi uxorem Et not. regulam quòd nulla infirmitas quantũcunque grauis præſtat facultatẽ matrimonii diſſoluendi, etiã quo ad thorum & mutuam ſeruitutem. fac. ca. 2. & per tot. de coniug. leproſ. & capitulo hi qui, & ca. hi vero. 32. q. 7. Ethicus tamen. vel alia ægritudine detentus, non tenetur uxori reddere debitum, cum non poſſit niſi cum periculo uitæ. Nam ordinata charitas incipit a ſeipſo. ca. niſi. de auctor. & vſu pal. c. non ſatis. diſt. 70.

naſum, vel oculos amittat, aut quid ſibi turpius eueniat, ad cõſummandam maritalem copulam compelli non debent[a]: licet iam contractum matrimonium[b] ſuperueniens lepra, vel alius morbus nõ dirimat[c].

DE NVPTIIS.

TIT. XI.

Ponit ſubordinationẽ preſentis tituli ad precedẽtia, & ſequentia. h. d.

EXpoſuimus hactenus quid eſſet matrimonium, quave ratione inter ſacramenta reponatur, admonẽtes illud initiari ſponſalibus, conſenſu ratificari, & copula conſummari[d]. Sed cum proxime de ſponſalibus, tamquam[e] de principió tractatum habuerimus; reliquũ nunc eſt, vt de conſenſu & copula, quibus ſubſtantia[f] & perfectio[g] matrimonij continetur, diſſeramus. Quid impediat nuptias contrahi, vel contractas dirimat cum ceteris, quæ tractatui adiacent, recenſentes.

Nuptiæ conſenſu partium contrahuntur, nec ſufficit conſenſus parentum h. d.

Nuptias igitur ſiue matrimonium inter ſe contrahunt viri puberes, & mulieres viri potentes, ſimulacque in ſe inuicem cõſenſerunt[h]. Vbi[i] enim non eſt vtriuſque conſenſus, non poteſt eſſe matrimoniũ: ideoque ſi ex altera parte pater puellæ tãtũ cõſẽſerit, ex altera, qui ſe cupit maritum fieri

f ¶Subſtantia.] Referas ad cõſenſum.

g ¶Perfectio.] Referas ad copulam.

Nuptias.] Hæc pars licet plures habeat particul. cõmode tamen CASVS in ea ſtã in communi figurari poteſt. Quidam uolentes nuptias contrahere ad ſponſalia exequenda, propterea dubitatum fuit, an ſufficiat uxorem ducere uel conſenſum quouis modo explicatum præſtare, ſi enim ꝓſupponimus ſponſalia, nil aliud uidetur requiri niſi executio: ſi uero ipſa ead. non præſuponimus, ſolum conſenſus uidetur ſufficiens. iux. l. 1. ff. depoſiti. l. In conuentionalibus. ff. de uerb. oblig & l. nuptias. ff. de reg. iu. Sol. tamẽ ut in hac part. legimus, quia eſſentialiter requiſita ſi non adhibeantur, act⁹ uitiatur: Obiectio autem non uidetur aliquid concludere, ſiquidem tam executio alicuius actus, quam cõſenſum prẽſtare fieri debet iux. ea ꝗ ad ipſum requiruntur, cum à iure regulari debeat. l. ne mo. ff. de legat. 1. Not. primo neminẽ obligari ſi de facto cõtrahat niſi legitimã habeat perſonã ad cõtrahendũ. Not. 2 quod matrimoniũ ratione ſubſtantiæ & neceſſitatis ſolùm à uoluntate contrahentium cauſatur, ſed ratione honeſtatis, & reuerentiæ etiam à uoluntate quorundam aliorum: Not tertio quod uerba, & ſigna ad uoluntatem noſtram demonſtrãdam ſæpe æquiparãtur, & ſecundum communem uſum interpretationem recipiunt. Io. Bapt.

DE NVPTIIS.

Io. Bapt. Quo modo tit. iſte cõtinuari debeat habetur in tex. in princ. eius: diuiditur autem in 4. partes, in prima adnot. continuatio. tit. & ſententiæ. in ſecunda explicantur eſſentialia ad nuptias contrahendas: in 3. deciditur an ſerui poſſent matrimonio iungi: In quarta ſoluitur dubium circa actum nubendi ortum: ſecunda ibi, nuptias: tertia ibi: illud quoque: quarta ibi, de eo.

Io. Bapt. EXpoſuimus. CASVS non figuratur. Not. tamen argumẽtum, quod ſicut in matrimonio quædam ſunt de ſubſtantia, & quædã de perfectione, ita etiam idem dicas de multis aliis actib.

h ¶Cõnſenſerunt.] Exprimendo ipſum conſenſum verbis, ut inf. eod §. licet. & not. de hoc in ca. ſufficit cum ſequen. 27. quæſt. 2.

i ¶ Vbi, &c.] Cõcord. c. 2. 30. q. 2. & c. 1 de ſpõſ. Impub.

N. hiſ

nihil agitur[a], quamquam honeſte[b] faciãt filij, ſi paternæ voluntati minime reluctentur.

Pubertas æſtimatur non tam annis, quam corporis habitu: & minores quatuordecim annis non poſſunt contrahere matrimonium h.d.

Sed qui ſint puberes videamus, & quidam ex annis tantum pubertatem iudicandam aſſerunt, eum eſſe puberem rati, qui quatuordecim annos impleuerit, & viri potentẽ quæ duodecim quãuis tardiſſime pubeſcant[c]. Præualuit tamen opinio exiſtimantium ex habitu corporis pubertatem debere cenſeri, atque eos, qui generare poſſint, etiam ſi minores annis ſint, in propoſito puberes reputari[d]. Itaque ſi malitia ætatem ſuppleat, etiã minores[e] ea ætate coniũgi poſſunt.

Pro bono pacis impuberes contrahunt matrimonium h.d.

Idem ſi forte vrgentiſſima neceſſitas interueniat: vt pote, qđ pro bono pacis[f] taliũ coniũctio ſit tolerãda.

Quantum ad Eccleſiam etiam verba ſunt neceſſaria ad contrahendum matrimonium; ac muti & ſurdi ſignis nuptias poſſunt contrahere h.d.

Licet autem per ſolum legitimũ viri & mulieris conſenſum matrimonium contrahatur, attamen quantum ad Eccleſiam verba præſentem conſenſum exprimentia ſũt neceſſaria[f], ſi contrahentes loqui potuerunt.

Muti, & ſurdi ſignis nuptias contrahere poſſunt. h d.

Muti vero, & ſurdi, qui loqui non poſſunt & exaudire, ſi contrahere velint, & quod verbis oſtendere nequiuerint, ſignis declarauerint, proculdubio legitimas nuptias cõtrahent[g].

a ¶Nihil agitur.] Secus eſt in ſponſalibus. cap. 1. de deſponſ. impub. & in cap. 1. eo. in 6.

b ¶Honeſte.] Hoc quod de iure canonico, eſt honeſtatis, ob paternam reuerentiam, de iure ciuili erat neceſſitatis: ut inſtit. de nup. in princ. l. 2. C. eo. tit. Sed an ſi filia nubat ſine conſenſu patris ita dicatur ingratitudinis incurrere uitium, ut ex hoc poſſit a patre exheredari, & an teneatur pater illam dotare? De hoc per Abb. in ca. 1. de deſpon. impub. per Bar. & ceteros in l. 2. §. qđ ſi in patris. ff. ſolu. matri. Archi. in ca. de raptoribus. 36. q. 2. Io. And. Ant. Imol. & ceteri in c. accedens. de procur. Qđ ſatis admitti poteſt, ſi & primo & indigno nupſerit: alioqui conſtitutio de honeſtate loquens, ut facit hæc litera, regulariter cõtrafacientes nũ ligat, Abb. in c. 1. de vi. & hon. cle.

c ¶Pubeſcant.] Cap. puberes. de deſp. impuber. 20. quæſt. 2. cap. illud. c. ad noſtrã. de reg.

d ¶Reputari.] Dũ tamen adeo ſint capaces, quòd matrimonii vires agnoſcant, cum matrimonii ſubſtãtia in conſenſu conſiſtat, ut ſup. eod. in princip. & §. 1. & cap. cum locum de deſpõſal. & per Abb. in c. de illis 2. de deſponſ. impub. Vnde forte puer ille 9. annorum, qui (vt refert Gregor. in dialogo, & glo. 20. quæſt. 1 in ſumma, & Abb. in cap. puberes. de deſponſ. impub.) reddidit nutricem prægnantem, ſi nõ fuiſſe capax matrimonii, nõ potuiſſet contrahere, ſicut nec furioſus. l. patre. ff. de is qui ſunt ſui, uel alien. iur.

e ¶Minores] Quid ſi apparet, maiorem 14. nõ poſſe generare? & contrahat, nunquid matrimonium teneat? Quidã quod non: quia nõ eſt pubes, ut hic. & c. puberes. ubi late not. de deſponſ. impub. Contrarium tenetur cõmuniter, ex quo enim eſt ætatis legitimæ ad matrimonium, nec apparet de impedimento perpetuo, tenet matrimoniũ, c. laudabilem. de frig. & ma. Debet igitur expectari uſq; ad plenã pubertatẽ, ideſt, uſque ad 18. ann. illa enim eſt plena pubertas. l. item Mela. ff. de alim. & cib. legat. § arrogator. inſtit. de adopt. Quòd ſi non generaret, tũc poſſet inſtari pro diſſolutione, cum præſumatur impedimentum perpetuũ; & hæc opi. eſt æquior, licet præcedẽs ſit forte verior.

f ¶Pacis.] Not. quod pro bono pacis admittendum eſt qđ aliàs prohiberetur, concord. c. 2. de deſponſ. impub. & 1. q. 6 ca. hoc quippe. & 29. diſt. per tot. vnde verſus:

Vt pax ſeruetur, moderamen iuris habetur.

f ¶Neceſſaria.] Quo ad probationẽ ut not. 27. q. 2. c. ſufficit, & quo ad eccleſiã, vt hic ſubditur; non autẽ ad ſubſtantificandum actũ, vt apparet hic in fin. dũ loquitur de muto. Ergo ſi aliter appareat de conſenſu, non curamus de modo, dũ habeamus effectũ. facit cap. cũ apud. eod. vbi dicitur, qđ ſufficit conſenſus & illud enim dicitur ſufficere, quo poſito, nihil aliud requiritur ad ſubſtãtiã: Not. in cap. ſtatutũ. de reſcriptis. in 6. Item matrimoniũ eſt de iure diuino, cap. 1. de vot. in 6. quo iure non eſt diſtinctio, inter mutum & valentem loqui, merito; &c. Et quòd non ſint neceſſaria uerba neceſſitate præciſa, tenet Hoſtien. & Abb. in cap. tuæ. de ſponſ. contra Innoc. & idem Abb. in ca. eccleſia veſtra. de electio. ubi etiam ponit, quinã ſint actus, de quorum ſubſtantia ſunt uerba.

g ¶Contrahent] Sed quid dicemus de eo, qui eſt mutus,

Ponit quaſdam verborum conceptiones aptas ad matrimonium contrahendum h.d.

Verba autē ad hoc apta ſunt, verbi gratia *Ego te in meam vxorē accipio: & Ego te accipio in meum maritum: vel promitto quod te ab hoc tempore pro coniuge tenebo* [a] *; & tibi ſicuti vxori meæ fidem ſeruabo*, & contra: *Promitto me te pro marito habituram, & tibi tanquam viro proprio fidem ſeruaturam*, vel ſimilia conſenſum de præſenti exprimentia.

Verba prolata in contrahēdo matrimonio ſunt accipienda ſecundum communem intelligentiam.h.d.

Inde quæritur, ſi alter coniugum ita loquutus fuerit, vt quod propoſitum eſt altera pars non intellexiſſe ſe affirmet, quid agendum ſit, ſi tali prætextu [b] cauſæ diſsidii [c] querantur? In qua ſpecie, ſi matrimonium contracturi iudicio, & ætate [d] ſint idonei, ſi alter quod alter propoſuit non intellexerit [e], ſtatutum eſt ad communē [f] verbi intelligentiam [g] eſſe recurrendum; cogendique erūt ambo verba prolata in eum ſenſum accipere, quem ſolent recte intelligentibus [h] generare.

mutus, & ſurdus, & cæcus ſimul? Et videtur poſſe contrahere, cum poſſit mulierem carnaliter cognoſcere. Item quia habet naturalem rationem. In contrarium tamen facit, quòd nunquam vidit, uel audiuit matrimonium contrahi. Cū igitur ignoret, non videtur poſſe conſentire, Reſpondeo ſi poteſt aliquo pacto conſentire, quòd diſcretus iudex forte ex aliquibus geſtis & ſignis poterit colligere, poterit contrahere: aliàs ſecus. in dubio tamen conſulendus erit ſuperior, ut p Abb. poſt. Hoſtien. in capitulo cum apud eod.

a ¶Tenebo.] Immo videtur dicendum, quòd hæc & ſimilia verba non ſint idonea ad matrimoniū, cum reſpiciant tempus futurum, & hoc videtur firmare Bart. Laud. & Magiſter ſententiarum in 4. diſtinct. 27. ut per Archid. 30. quæſt. 5 §. ſi quis diuinus. poſt gloſſ. & per Abb. in cap. ea parte. eod. Contra tenetur cōmuniter. Pro cuius rei intelligentia ſciendum eſt, quòd ſi uerba futuri temporis denotant principiū actus, ꝙ in dubio ſolum ſponſalia contrahunt de futuro, ut ſi dicam: Promitto quòd te ducam in vxorem. Sed ſi verba futura reſpiciunt matrimonii executionem; vt ſi dicam: Promitto quòd te habebo pro legitima coniuge, vel uxore, tunc hæc uerba important matrimonium: nec enim aliqua pro legitima vxore teneri & haberi poteſt, niſi præcedat matrimoniū. Abb. in cap. in tantum de probat. Sed quid ſi ſic dictū fuerit: Nō habebo aliam uxorem niſi te, numquid per hæc uerba ſic concepta ſit cum muliere contractum matrimonium? Reſpon. ut per Abb in d. c. ex parte. Quid ſi dicatur: Placet mihi te habere in vxorem, vel: Volo te habere in vxorem, vide per Abb in cap ex litteris. eod.

b ¶Prætextu.] Quia dicat ſe non intellexiſſe verba prolata a parte. fac. cap ex litteris eod.

c ¶ Diſſidii.] Ideſt, matrimonii non contrahendi.

d ¶Aetate.] Ideſt, 14. annorum in maſculo, in muliere 12, ut ſup eod. § 1. & cap continebatur & ca. atteſtationes de deſponſ impub. niſi malitia ſuppleat ætatem. ca. de illis. & cap. finali, de deſponſ. impuber. & d. § 1, ſupra eodem. nota ꝙ duo requiruntur ad validitatem matrimonii, ſcientia, & ætas.

e ¶Non intellexerit.] Ideſt, non intellexiſſe ſe dicat, ſiue contrahatur matrimonium inter eos, qui erant eiuſdem linguæ, ſiue per interpretem: cum & per interpretem matrimonium poſſit cōtrahi: ut not. in cap. ex litteris. eod.

f ¶Communem.] Nota ergo, quòd verba ſimpliciter prolata debent intelligi non ſecundum opin. ſingularium, ſed communem, ad quod fac. not. per Bart. in l. Labeo. ff. de ſuppel. leg. & per Ab. in cap ex litteris. eod. Item argum. ꝙ iudex in deciſionibus cauſarum debeat ſequi communes doctrinas. & fac. pro hoc quod hic dicitur. cap. intelligentia. de verbor. ſignificat. & lex non aliter. ff. de legat. 3. & cap. retulerunt, de conſecr. diſtinct. 4 & l. proſpexit. ff. qui & a quibus: quia non ex opin. ſingulorū, ſed ex communi vſu nomina ſunt intelligenda, d. l. Labeo. & l. ſi quis in fundi uocabulo. ff. de legat. 1. & cap. ad audientiam. de decim. l. cum quidam. C. de uerb. ſignificat. cap. in calice. de conſecra. diſtinct. 4

g ¶Intelligentiam.] Aliud tamen ſtatuitur ſi ambiguitas incidat in iudicijs, aliud ſi in contractibus, ut late not. in d. cap. ex litteris. & in l. quoties in ſtipulationibus. ff. de uerb. obligat.

h ¶Intelligentibus.] Et ſecundum Abbatem facit hoc contra eos, qui poſt perfectum contractum dicunt ſe non percepiſſe vim uerborum per Notariū prolatorum; habent enim verba uim ſecundum iuris diſpoſitionem, nec excuſat contrahentes iuris ignorantia. Poteſt etiam intelligi quod hic dicitur, quādo alter propoſuit verba ſophiſtica. Puta, Promitto te tenere pro mea coniuge donec terra cooperiet oculos meos. Nec enim ſufficit ad diſſoluendum matrimonium quod adiectam ſuis oculis ſuperponat: nam illa verba a recte intelligētibus accipiuntur pro morte naturali, niſi adeo appareret de dolo proferentis. quod ſit clarum de diſſenſu: ut per Alexand. conſil. 53. volum. 2 fac quod dicit Innoc. in cap veniens. de iureiuran. ubi ait, quod in foro poli iuramentum recipit

inter-

interpretationem ſecũdum intentionem iurantis: ſecus in foro fori fac. cap. tua nos. eod. & quod ponit Abba. in ca. ex litteris. eod ante finem.

Io. Bapt. Illud quoque. CASVS. Quidam iuuenis amore cuiuſd. ancillæ captus de facto nuptias cum ea contraxit, ſed poſtea pœnitentia ductus uolebat eam dimittere, & aliam liberam perſonam ducere, ea moins licentia, quia cum ſeruis prohibitum eſt matrimonio copulari l. 9 C. de incell. nupt. inſtit. de nupt. in prin unà cum glo. in uer. romani. Sol. tamẽ ut hic habemus, quia de iure can. conditio ſeruilis licet impediat matrimonium tamen non ſemper reſcindit, hinc habetur in hoc iure ſeruos ob ſalutem animæ poſtea nuptias celebrare, & uxorem ea. 1. de cõiug. ſeru. & per tot. ita nec obiectio tenet cum ius ciuile in hac parte reperiatur correctum, ut conſtat in loc. cita not. ſeruos proprie dictos in hoc caſu eſſe liberos. et ideo eum liberis æquiparari iuxta dictũ D. Pau. in d. cap. 1. relatum: Not. etrorem etiam ſpiritualis uitiare, quia ubi uere eſt, ibi nõ eſt uoluntas. argumento l. 1. ff. de cõdit. indebit.

Serui poſſunt etiam inuitis dominis contrahere matrimonium, dum tamen dominos non fraudent debitis obſequijs. h. d.

Illud quoque explorati iuris eſt, quod matrimonia inter ſe contrahunt, non ſolũ liberi homines, verũ etiam ſerui [a]. Sicut enim neque liber, neq; ſeruus eſt ab alijs [b] ſacramentis Eccleſiæ remouendus [c], ita nec inter ſeruos [d] matrimonia prohiberi debent. ideoque quamquam contradicentibus dominis, & inuitis contracta fuerint, nulla ratione propterea ſunt diſſoluẽda [e]. Serui tamen, qui contraxerint, proprios dominos debitis, & conſuetis obſequijs [f] minime fraudare debent.

Si vnus coniugum comperiatur poſt contractum matrimoniũ ſeruilis conditionis, poteſt diſſolui matrimoniũ, niſi poſt talem cognitionẽ fuerit renouatus conſenſus, vel ſequuta copula. Et liberi sũt ex libero vẽtre nati, niſi aliud inducat lex, & mos regionis. h. d.

Si quis tamen, vel ſi qua inſciens eum, vel eam ſumpſerit in coniugem, quam, vel quem poſtea ſeruilis compertum ſit eſſe cõditionis [g], nec poſt [h] diem verę cognitionis [i] habitæ ſe inuicẽ cognouerint, aut aliter facto [k] inuicem in ſe conſenſerint, ita ſeparari poterunt, vt vterique libera cum alijs contrahendi fa-

cap. 1. de coniug. ſeruo.

c ¶Remouendus.] §. Hinc uobis. in auth. de monach.

d ¶Inter ſeruos.] Nec etiam inter liberum, & ancillam, ſi cõtrahere uoluerint ſcienter, ut 29. quæſt. 2. cap ſi quis ingenuus. & cap. 2. de coniug. ſeruo. & infra §. ſeq.

e ¶Diſſoluenda.] Fac. l. poſſeſſionũ, C. com. utri. iud. c. Partus tamen penes dominum ancillæ remanebit, l. & ſeruorũ. ff. de ſta. homi. licet quidã contrarium per Abb. in ca. 1. de coniug. ſeruo. Sed prima receptior.

f ¶Obſequiis.] Etiam ſi uxor debitum peteret, & cõcurreret cum domino iubẽte: quia obtemperandũ eſt domino ſecundum quoſdam. Alii tamen contra. dic ut per Abbat. cap. 1. de coniug. ſeruo.

g ¶Conditionis.] Et ſic matrimoniũ nullum fuit, ſi erat ancilla, quam credebat liberam: ut 29. q. 2. per tot. & infra tit. proxi. in princ.

h ¶Nec poſt.] Nihil enim refert ſi ante: nam copula carnalis nõ firmat matrimonium: imputãdum eſt enim ei qui non detexit ſtatum & conditionem perſonæ ſuæ.

a ¶Serui.] Et in hoc ius canonicum diſſidet a iure ciuili, quo iure ſerui non contrahunt matrimonia, ſed contubernia. inſtit. de nupt. in princip Not. igitur, quòd ſerui iure canonico approbantur ut hic, & in cap. 1. & per tot. de coniug. ſeru. Et hoc procedit non ſolum in perſonis infidelium, ſed etiam Chriſtianorum: nam ſi fidelis in iuſto bello ab alio fideli capiatur, mero iure capientis ſeruus efficitur, licet conſuetudo generalis Chriſtianorũ hoc non uideatur ſeruare: ut per Abb in c. 1. de cõuerſ. infid. Immo quandoque per ſolam iuris Canonici diſpoſitionem inducitur ſeruitus: ut in cap. ita quorundam, de Iudæ.

b ¶Aliis ſacramẽtis.] Scilicet, quæ recipientis cauſa conferuntur: non autem ſi conferuntur gratia aliorum; ut eſt ordo: quia tali ſacramento ſerui remouentur: ut ſupra qui prom. non poſſ. & not. in

ſic. l. 2. C. ſi ſer. vel lib. ad decur. aſpi. ubi punitur quis ingerendo ſe actui, quem exercere nõ poteſt, non detegendo qualitatem perſonæ ſuæ. Vide de hoc quod not. in cap. ſciſcitatus. de reſcri.

i ¶Verę cognitionis.] Non enim cuilibet referenti credere tenetur. argu. 33 quæſt. 4. cap. quam magnum. & l. 2. ff. quod fal. tuto. auctor. & turbans. pro ignorante reputabitur. l. fi. C de cond. indeb. l. 3 §. is qui ff. de lib. hom. exhib. cap dominus. de ſecundis nupti. Vnde ſi quis habet conſcientiam ſecuturus ex diſcreta & probabili cauſa, tunc ſibi præiudicat copula carnalis ſubſequens: ſecus ſi ea leui & indiſcreta: argu. cap. inquiſitioni. de ſent. excom. & not. in c. 2. de coniug. ſeruo. An autem viro ſtatus quæſtionem mouente, poſſit mulier pendente lite debitum exigere? plene no. in d. ea. 2. — Tirub. ãs pro ignorante.

k ¶Facto.] Per quod cognoſci potuerit coniugalis affectus: ut no. ſup. tit. proxi §. nõ tamẽ. Sed immo

uidetur

cultas nō denegetur [a].

Liberi qui ſint,h.d.

Liberi autem ſunt qui ſunt ex libero ventre [b] nati, niſi quis patris conditionem ſecū dum leges [c], & conſuetudinem prouinciæ ſequatur. Multo magis [d] matrimonium inualidatur, cum quis in perſona [e] errauerit: vtputa ſi exiſtimans ſecum Gemma contrahere, cum Berta contrahat.

1

Si alter contrahentium vtitur verbis dubijs animo decipiendi mulierem, & eā poſtmodum carnaliter cognoſcit, iudicatur pro matrimonio in foro iudiciali: ſecus in pœnitentiali.h.a.

De eo quæſitum eſt, qui cum nō aliter mulierem, vt ſibi carnaliter cōmiſceretur, perducere [f] poſſet, quam ſi eandem deſponſaſſet, proprium mentitus nomen, illam per hęc verba deſpōſauit: *Te Ioannes deſpōſat*, an quia vir illo nomine non vocaretur, nec vllum nubendi haberet propoſitum, ſed copulam tantum carnalem exequendi, inter prædictos matrimonium ſit celebratum, cum tamen mulier in virum conſenſerit? Et reſponſum eſt, non debere ex iſto facto coniugiū iudicari [g]; cum in eo

videtur quod verba ſint neceſſaria. cap. tuæ. eod. & ſup. eod §. licet. Soln. vt ibi not. & vt not. in c. fi. de coniug. ſer. Item nota quod matrimonium ab initio nullum tractu temporis confirmatur, fac ca. litteras. & c. acceſſit. de deſponſ. imp. & c. 2. de coniug. ſeruo. Sed contra. facit l. obligationum. § fere. ff. de act. & oblig. Sol. non eſt ſolum tempus quod validat matrimonium, ſed conſenſus expreſſus, uel tacitus, ut hic apparet. Sed pone ꝙ aliquis contraxit cum ancilla ignorante, &. dominus poſtea illā manumittat viro ignorante, nūquid eſt matrimonium? Reſpond. non: quia adhuc cōmiſcetur ei ex priori conſenſu, qui fuit nullus: argu. l. quamuis. C. ad Velleia. & l. ſi mulier. eod. titu. & l. 3. §. ſeio. de mi nori. & not. in c. fin. de coniug. ſeruo.

a ¶Non denegetur.] Et detectæ ancillæ quod putatiue marito pro dote dederit, erit reſtituendum: vt in cap 2. in fin. de coniug ſeruo.

b ¶Libero vētre.] Cap. 1. de nat. ex li. vēt fallit tamē hoc pluribus caſibus: ut no. per glo. & Doct. in d. c. 1.

c ¶Leges.] Scilicet municipales, uel prouinciales, cum aliter ſit de iu com. l partium C. de rei vendi. & l. & ſeruorū. ff. de ſtat. hom. & inſtit. de iure perſon. poſt princ. & ca. 1. de na. ex. lib. vent. & cap. fin. de ſer. non ordin. Et ſic nota, quod valet ſtatutum, vel conſuetudo, quòd quis ſequatur conditionem patris. Sed quæ eſt iuris communis ratio, ꝙ partus ſequatur matrem? Reſpondeo ſecundum Bald. in l. fin. C. de ſeruis fugitiu. quia mater poteſt prodeſſe filio tribus temporibus. d. l. & ſeruorum. §. ingenuum. ff. de ſtat. hom. & inſtit. de iure perſon. §. ſerui.

d ¶Magis.] Quia maior eſt error in ſubſtantia, quā in qualitate.

e ¶In perſona.] Eſt autem perſona rationis creaturæ indiuidua eſſentia: ut not. 29. quæſt. 1. poſt princ.

Io. Bapt. De eo.] CASVS Præſupponuntur nuptiæ contractæ per ficta uerba alterius contrahentis, qui animo decipiendi, ut præſupponitur contrahebat, unde fuit quæſitum an teneant, & ne quis dolo alterius lęderetur l. non debet. ff. de reg. iur. affirmatiue reſpondebatur. Sol. tamen eſt ſequenda, quam hic legimus, quia in matrimonio obſeruādum eſt an uere vel præſumptiue legitimus repetatur conſenſus: obiectio autem non obſtat, quia poſtquam cognitum fuerit qualis ſit conſenſus præd. cognoſcetur etiam an obiectione admittēda, in hac materia. Not. primo conſenſum ad matrimonium requiſitū debere eſſe expreſſū, aliquando tamen admittitur etiam præſumptiu. Not. ſecundo argu. qđ eccleſia nō iudicat de occultis. facit ca. ſicut. cum ſeq. de ſimon.

f ¶Perducere poſſet.] Nota igitur ex hac littera, ꝙ licet duæ ſint principales cauſæ, ob quas eſt inſtituturum matrimonium; ſcilicet cauſa ſobolis procreandę, & cuiſandę incontinentię: ut not. 25. quęſ. 1 in ſumma, tenet tamen matrimonium, etiam ſi quis alia de cauſa inducatur ad contrahēdum; puta ob dotē, parentelā, pulchritudinem mulieris, & libidinem. concord. cap tua nos. vbi Abb. eodem.

g ¶Iudicari.] Immo videtur hoc iudicandum matrimonium, cum plus valeat qđ agitur, ꝗ quod ſimulate concipitur C. plus ualere qđ agitur ꝗ qđ, &c. Item ſimulatio, ſine dolus matrimonium ſpirituale non impedit c. quod interrogaſti diſtin. 26. Sol. quòd in prima parte littera loquitur in foro pœnitētiario, contraria procedunt in foro iudiciali, in quo loquitur poſtrema pars huius §. ut no. in ca. tua nos. eo unde ſumitur, in uerſicu. qualiter. & latius Abb. in prima oppo. licet alii aliter, ut ibi per eum. Sed pone quòd proteſtetur coram pluribus, quòd omnia quæ faciet, uel dicet, nō faciet aio cōtrahēdi matrimoniū, & poſtea in publico dicat: cōſentio in te; nūquid hic eſt matrimoniū? Reſp. affirmatiue, cū recurrendū ſit ad communem uerbi intelligentiam ſup. eo. § inde quæritur. & c. ex litteris. eod. & quia potuit quis à priore uoluntate recedere, & uidetur receſſiſſe per id quod publice facit, nec creditur ei affirmanti adhuc ſe eſſe in priore uoluntate ob dolum ſuum; cum ſit contra doloſum facienda interpretatio. Alii, ut Hoſtiē. & Abb. in cap tua eod. diſtinguunt, quòd ſi fuit idonea cauſa proteſtandi; puta iuſtus metus, prodeſt proteſtatio, nec per contrarium factum ab ea uidetur

nec ſubſtantia coniugalis contractus, nec forma a contrahendi coniugium inueniri valeat: quoniam, ex altera parte ſolummodo dolus adfuit, conſēſus omnino defuit, ſine quo cetera fœdus coniugale perficere nequeunt.

In dubio pro matrimonio præſumitur. h. d.

Sed donec expreſſe non appareat, quòd is qui mulierem deſponſauit in propria perſona, ſub nomine tamē alieno [b], quo vocari tūc ſe finxit, diſenſit, interim erit pro matrimonio præſumendum [c].

tur receſſum, cap. 1. quod met. cauſa. & in cap. Lotharius. 31. quæſt. 2. Hoc tamen verum, niſi ſequatur copula: quia tunc indiſtincte videtur receſſum a proteſtatione. Sed ſi non fuerat iuſta cauſa proteſtandi, procedit prima opinio. Nam ſi cōtractus procedit ex conſenſu duorū, nō ualet proteſtatio facta ab vno in præiudiciū alterius, niſi ille cōſentiat: not. in cap. Cumana. & ea. in Geneſi. de electio. & in l. non ſolum. §. morte. ff. de nou. ope. nunt. & per Abb. in d. cap. tua.
a ¶Forma.] Nota quod ad eſſe matrimonii duo ſunt neceſſaria; ſcilicet ſubſtātia & forma; ſicut ad eſſe hominis. Pro ſubſtantia eſt conſenſus: pro forma verba apta ad exprimendum conſenſum: ut in c. ſi inter. eod. & cap. licet præt. de ſponſ. duoru: & quia in ca ſu noſtro utrūque defuit nullum fuit matrimonium. Idē eſſet ſi alterum defuiſſet. ea. cū apud. eo. cap. tuæ. eod. & c. ꝙ ſedem. de frig. & malefic. Quāuis autē matrimoniū duo exigat, res tamen eſt ſimplex & indiuidua. 27. q. 2. § 1. & in matrimonio præſumptio ipſum factum habetur pro ſubſtantia. & per ipſum factū præſumitur conſenſus. cap. is qui. eod.
b ¶Alieno.] Nota ergo, ꝙ nō uitiatur contractus, ſi contrahens loquitur in tertia perſona, intelligendo de tertia perſona de ſe ipſo. fac. c. quod autem. & c. dudum. de iur. patro. item ꝙ contrahens propria perſona efficaciter obligatur. licet doloſe mutauerit ſibi nomen. Nomina enim inuenta ſunt ſignificandorū hominum gratia l. ad recognoſcēdos. C. de ingen. & manumiſ. & §. ſi quis. inſti. de leg. Sed ex quo conſtat de corpore nō curamus de noīe. d. §. ſi quis. & habetur late in c. tua. eod. vnde ſumitur.
c ¶Præſumendum.] Fac. c. 1. de deſpon. impub.

QVAE MATRIMONIVM IMPEDIRE poſſunt.

Io. Bapt. Poſt declarationem eorum, quæ eſſentialiter requiruntur ad nuptias actu contrahendas, ſequitur videre de impediment. ipſarum, propterea proponitur nunc tit. iſte, qui diuiditur in part. 8. in quarum prima explicatur impedimen. erroris: in ſecunda impedimentum uoti continentiæ: in tertia impedimen. cultus diſparitatis: in quarta impedimen. iuſti metus: in quinta impedimen. furoris: in ſexta impedimen. frigiditat. in ſeptima impedimen. morbi lepræ: in octaua impedimen. publicæ honeſtatis: ſecunda ibi, item uoti: tertia ibi, cultus quoque: quarta ibi, coactio: quinta ibi, furor: ſexta ibi, item frigiditas: ſeptima ibi, alia eſt: octaua ibi, publicæ.

QVAE MATRIMOnium impedire poſſunt.

TIT. XII.

Error perſonę, & conditionis impedit matrimonium, non autem qualitatis, & fortunæ. h. d.

ERgo nō omnis error [d] matrimoniū impedit. Nam ſi quis corruptā in vxorē accipitē, quā virginē arbitratur; vel qui accipit meretricē, quā putat eſſe caſtā, vterq; quidē errat: neutro tamen caſu ob errorem matrimonium infringitur.

Ei, qui ſciēter ducit in vxorem publicam meretricem, peccata remittuntur. h. d.

Quin potius qui ſciē

Io. Bapt. ERGO nō omnis. CASVS in tota hac parte ita figuratur. Quidam errore ductus matrimonio fuit copulatus cum muliere paupere, meretrice, & forraſſe ancilla, poſtea errore cognito pœnitentia ductus cupiebat, & petebat ipſum diſſoluere, & aliam uxorē ducere, ea præſertim motus ratione, quia vbi adeſt error, nec uoluntas, nec conſenſus reperitur. argumento l. error. ff. de iur. & fact. ignoran. & l 1. ff de cōdict. indeb. cum ſimil. Sol. tamen cum diſtinct. prout hic legimus, q a ſicut error eſt diuerſus, ita quoq; diuerſum producit effectū, unde ob hanc diuerſitatē, ſequitur ni fallor quod nec etiam obiectio teneat, cum aliquā do ipſa quoque uerificetur: Not. primo quod non quilibet error cauſat actum inuoluntarium, ſed ille qui eſt circa rem eſſentialem, & ideo aliquando uitiat, & aliquando uitiatur.
d ¶Error.] Pro huius materiæ intelligentia dic, ꝙ quadruplex eſt error conditionis, ut infra eod. §. a. & cap. propoſuit. de coniug. ſer. Perſonæ, ut ſup. tit. prox. §. multo magis. Fortunæ, vt d. §. a. Qualitatis, vt in hoc princ. Duo vltimi errores non impediunt, vt hic in princ. & § 2. & 29. quæſt. 1. in princ. Secundus impedit. d. § multo magis. & ca. tua. eod. Primus autem error, ſcilicet conditionis, aut eſt error in libero, vt quia liber credit cum libera contrahere, & contraxit cum ſerua. & in dubio non tenet matrimonium, & hoc fauore libertatis, vt ſup. tit. proxi. §. illud quoque. cum §. ſequ. & 29. Error quadruplex.

tes, & prudentes[a], mulieres publicas[b] de lupanari extraxerint, & in vxores duxerint, qđ agent in remiſſionem proficiet[c] peccatorũ. Cum inter opera charitatis non minimum ſit errãtem ab erroris ſemita reuocare[d].

Qualis ſit error perſonę, cõditionis, fortunæ, & qualitatis. h. d.

Solum igitur[e] perſonæ, & conditionis error obſtat matrimonio: qualitatis vero, & fortunæ non obſtat. Eſt autem error perſonæ, cum is, qui eſt Ioãnes, Paulus putatur. Conditionis, cum is, qui ſeruus eſt, liber creditur. Fortunæ, vt cum is, qui pauper eſt, diues exiſtimatur, vel contra. Qualitatis, cũ is reputatur bonus, q tamen eſt malus.

Defectus conditionis vitiat matrimonium. h. d.

Sunt & alij[f] plures modi, quib⁹ matrimonia impediuntur, vt puta conditio appoſita, & non impleta, ſecundum ea, quæ ſupra[g] diximus de ſponſalibus.

Sacer ordo, & votum ſollẽne impediunt matrimonium contrahendum, & contractũ dirimunt. h. d.

Item uoti ſollem-

& 29. quæſt. 1. per tot. Aut econtra ſeruus credebat ſe contrahere cum ſerua, & contraxit cum libera. Et hoc caſu ſunt opin. Quidam enim dixerunt, ꝙ non eſt matrimonium: quia error eſt in diſpari conditione, aſſerentes idem eſſe vbicunque contingit conſimilis error: ſecus dicunt ſi ſit error in pari conditione, puta quia ſeruus credebat cõtrahere cum libera, & contraxit cũ ancilla: ex quo ambo ſunt serui, error non habet impedire, ita not. 29. quæſ. 2. in ſum. Communis tamẽ doctrina habet, ꝙ tantum fauore libertatis impetratur matrimonium; & ſic ubi cõtrahentis conditio deterioratur, ſecus ſi melioratur, nec conſeruatur in æqualitate, & hoc plus placet Abb. in c 2. de cõiug. ſeru. Quia ex quo conſenſum eſt in perſonam, iſti errores extrinſeci non debent impedire hoc ſacramentum, & in dubio eſt pro matrimonio iudicandum: ut in ca. litet ex quadam. de teſtib. Sed quid in adſcriptitio? Reſp. communiter tenetur ꝙ talis error nõ impedit matrimonium: quia adſcriptitius eſt perſona libera, & inuito domino poteſt ſtare in poſſeſſione: ut l. iubemus. & auth. adſcriptitios. C. de epi. & cler. & tenet Abb. in d. c. 2.

a ¶Prudentes.] Secus forte ſi per errorem, cũ tunc actus non procedat ex charitate: hoc tamen verbũ non ponitur in ca. inter opera. de ſpon. vnde ſumitur niſi implicite.

b ¶Publicas.] Quas quidem nulla neceſſitas excuſat. l. palam. ff. de ri. nupt. & 32. q. 5. c. ita ne, & not. quod meretricium quantumuis publicum non excludit mulieres ab hoc ſacramento matrimonii: nam hoc eſt prohibitorium certarum perſonarum. unde quilibet poteſt contrahere, qui expreſſe non prohibetur. cap. cum apud de ſponſ. Immo inuentũ eſt in remedium fornicationis & humanæ fragilitatis: ut legitur, & not. ſup. de ſacr. matr.

c ¶Proficiet.] Scilicet quoad remiſſionem peccatorum, ſecundũ Abb. in c. inter opera. de ſponſ. Sed an hoc intelligendum ſit de remiſſione omniũ peccatorũ: quidam ꝙ ſic cum ſit hic indefinita locutio quæ vniuerſali æquipollet. c. vt circa. de elec. in 6. & hæc eſt materia fauorabilis, & extẽdẽda ca. odia. de re iud. in 6. Alii cõtra: quia cũ Papa indulget remiſſionẽ omniũ peccatorũ, ſolet apponere plenam, uel pleniſſimã, quod hic non ponitur: ut not. Ioan. And. in c. ad liberandum, de Iudæ. & not. in cle. 2. de pænit. & remiſſ. & pro hac fac. littera hic in verb. proficiat. Secundũ Ab. in d. c. Iter opa.

ANT. TIM. Quod dicitur hic de remiſſione peccatorũ eius, qui duxerit meretricẽ in vxorẽ, eſt ex textu in d. ca. inter opera de ſponſ. vbi Pontifex, inquit, ut huic in remiſſionẽ proficiat peccatorum, ubi not. Abb. quod opera charitatis ꝓficiunt in remiſſionẽ peccatorũ. Intelligitur autem id reſpectu pœnæ, quo ad opera exteriora nõ reſpectu culpæ; nã culpa remittitur ex contritione. Cetera quæ quęrũtur in gloſ. deſumpta ſunt ex Abb. q dubitat, & non reſoluit, uide ibi.

d ¶Reuocare.] Eſt enim hoc unum ex trib⁹ generib⁹ eleemoſynæ. c. tria ſunt genera. diſt. 45. Hoc tamẽ crimen meretricii ſub diſſimulatione pertranſit eccleſia.

e ¶Igitur.] De hoc die vt not. ſup. eod. in princ. Sed an in caſibus, in quibus error non inualidat matrimonium, ſi minor contrahat, poſſit petere reſtitutionem in integrum, ſi fuerit ſeductus? Reſpon. negatiue. Et de hoc per Abb. in c. ex parte. de reſt. ſpol.

f ¶Alii plures.] De quibus inf. eo. late.

g ¶Supra.] Vt ſup. de ſpõſ. §. ſub cõditione. & c. ſuper eo. de condi. app. & per tot. & c. de illis. de ſponſal.

Item uoti.] CASVS, Quidam uouerunt continentiã perpetuã, ſed modo diuerſo, nam alij ſimpliciter, & alij cum ſolemnitate, & cum uoluiſſent poſtea uxorem ducere tum quia dicebãt tale uotum non tenere cum ſit contra libertatem matrimonij iux. not in cap. gemma. de ſponſal. & matrim. tũ etiam quia matrimonium eſt datum in remedium peccati carnalis. §. ſi ſupra de matrim. fuit propterea quæſitum, quid Iuris. Solũt hic habetur, quia minor virtus continetur ſub maiori, uel ab ea ſuperatur, & vincitur. argumento. ca. 3. de iureiuran. ꝑꝑ quã rationẽ prima obiectio uidetur ceſſare; nec ſecũda videt aliquid cõcludere tũ ꝑꝑ eãd. rõnẽ, tũ ẽt ꝑꝑ diſtin. in tex. aſſignat. Not. primo profeſſionẽ religionis, & ordinis inter ſe æquiparari. facit Io. Bapt.

ca. I.

cap. 1. de uoto in 6. Not. ſecundo ſolemnitatem iuris aliquando plus operari quam ſimplicem promiſſionem. facit tex in cap. cum ad monaſterium. de ſtatu monacho. Not. 3. ſcandalum augere delictum, eiuſque pœnam. & not. in c. nemo. 22. q. 4. & c. clericus ſolus. diſt. 81. & cap. de homine. de celeb. miſſ.

nis [a] emiſſio, & ſacri ordinis ſuſceptio [b] tã matrimonium impedit contrahendũ, quã poſtea contractum dirimit.

Simplex votum non impedit matrimonium contractũ. h.d.

Secus vero ſtatuitur in voto ſimplici [c], quamquam enim contrahendum impediat, non tamen contractũ diſſoluit.

Habitus religionis non impedit matrimonium contractum h.d.

Sic & religionis habitus ſine profeſſione ſuſceptus [d] ne contrahantur impedit, ſed iã contractas nuptias nequaquam tollit [e].

Nubenti poſt votum ſimplex imponenda eſt pænitentia h.d.

Huic tamen, qui nubendo votũ ſimplex fecit irritum, quanto illud manifeſtius [f] emiſerit, tãto propter plurium ſcandalum, erit durior imponenda pœnitentia.

Chriſtiani non debent nubere infidelibus, & ſi nubant ſunt excommunicandi. h.d.

Cultus quoque diſparitas matrimoniũ, & contrahendum impedit, & contractum interdum dirimit. Si quis enim Iudeæ coniugali [g] ſocietate iungi voluerit, ſiue Chriſtiana Iudæo, vel alias infidelis Chriſtiano carnali conſortio miſceatur: quicumque eorum id commiſiſſe deprehenditur, a Chriſtiano cœtu, & eccleſiæ communione protinus ſegregandus erit.

Cultus quoque. Hæc pars poſſet in plures diuidi particulas, ſed cum commode in ea CASVS in communi figurari ualeat, propterea eſt animaduertendum, quod inter perſonas alienigenas & cultus diſparitate differentes, diuerſimode matrimonium conſideratur, & reperitur: aliquãdo enim id contingit inter fidelem, & infidelẽ, aliquando inter infidelem, & infidelem, quorũ alter uenit ad fidẽ: & aliquã inter fidelẽ & fidelem, quorum alter recedit à fide; unde in omnibus quæſitum fuit quid iuris, & in omnibus reſpondebatur per ca Ius gentium. diſtinct. 1 & per cap. caue. 28 q. 1. vbi ſimpliciter matrimonium inter perſonas alienigenas & cultu diſpares damnatur. ergo. Sol. tamen cum diſtin. vt in hac parte legimus, quia caſuum diuerſitas ob diuerſas circumſtantias diuerſam requirit deciſionem, & propteres, nec etiam can. in contrarium adducti uidentur aliquid concludere, quia aliquando uerificantur, & aliquãdo limitationẽ recipiunt: unde nor. primo etiam ex d. iurib. ſimul iunct. quod matrimonium inter alienigenas regulariter eſt prohibitũ, ſed limitatiue permiſſum: Not. ſecundo obiectum legis aliquando eſſe factum præteritum, quod contingit in approbando, uel reprobando ipſum, aliquando factum futurum, quod euenit in præcipiendo, uel prohibendo, pmittẽdo, uel puniẽdo. No. tertio q̃ matrimoniũ, quoad ſubſtãtiã eius, etiã inter infideles reperitur. Io. Bapt.

a ¶ Sollemnis.] Dicitur autem uotũ ſollemne in propoſito, quod eſt ſuſceptione ſacri ordinis, uel profeſſione tacita, uel expreſſa munitum. cap. uni. de uot. in 6. & ſup. de regul. §. illud quæri. & concord. cum hoc. ca. meminimus. cum ſequ. extr. qui cle. uel uouen.

b ¶ Suſceptio.] Ex hac æquiparatione ſuſceptionis ſacrorum ordinum & ingreſſus in religionem, quidam tenebant, quòd per ſuſceptionem ſacri ordinis ſoluerẽtur ſponſalia contracta per uerba de præſenti, uelut & per monachationem. c. ex publico de conuerſ. coniug. ſed cõtrarium eſt uerũ: ut not. in c. 1. de voto. in 6. & ſup. de ſponſ. §. item ex contrario.

c ¶ Simplici.] Quia fortius matrimonij vinculum ſuperueniẽs tollit primũ debilius, ſcilicet uotũ ſimplex. ca. 1. de uoto in 6. Licet ante matrimonium contractum ſit quis cõpellendus votũ implere: ut cap. ex parte. de cenſib. c. porrectum. de reg. c. rurſus. qui cle. uel uou.

d ¶ Suſceptus.] Ab eo qui incorporandi religioni poteſtatem non habet. cap. conſuluit. vbi Abb. qui cle uel uo.

e ¶ Tollit.] Arg. cap. quemadmodum. de iureiur. & l. patre. ff. de his qui ſunt ſui, uel alie. iu. Sed contra cap. ſuper eo. de reg. & ca. uidua. qui cle. uel vo. Quidam quod hic & in cap. conſuluit. qui cle. vel uo. loquitur de habitu probationis, in contrariis de habitu profeſſionis. Tu dic aliter, ut per Abb. in d. ca. conſuluit.

f ¶ Manifeſtius.] Sic c. 1. de uot. & uot. redempt. in 6. unde ſumitur Not. ergo q̃ ex manifeſtatione grauius fit peccatum. ad hoc. ſup. de pænit. §. 1. & §. 2.

g ¶ Coniugali ſocietate.] Circa hanc materiam dicas, q̃ ſi Chriſtianus, uel Chriſtiana miſcuerit ſe cũ Hebræo, uel Hebræa, ſiquidem in figura matrimonij, & ignoranter, tunc nulla eos manere pœna, cũ darent operam rei licitæ, & ignorantia facti legitimam præſtet illis excuſationem: ut per Abb. & alios in cap. in nonnullis. de Iudæ. Ita tamen quòd quan-

Si vnus infidelium coniugum conuertatur ad fidem, & alter nolit ſibi cohabitare, vel non ſine peccato mortali, ſoluitur coniugium, & conuerſus cum alia contrahere poterit, & proles communis conuerſo aſſignabitur, h.d.

Item ſi alter [a] infidelium coniugum ad fidem catholicam cō-uertatur, & alter, qui in infidelitate remanſit, vel nullo pacto, vel nō ſine blaſphemia [b] diuini nominis, vel vt catholicum ad mortale peccatū protrahat, ei cohabitare voluerit, conuerſus quaſi [c] priore matrimonio diſſoluto licite ad ſecunda vota conuolare poterit [d], & communis proles ipſi conuerſo aſſignabitur [e].

Si alter infidelium coniugum conuertatur, & antequam alij legitime coniunctus fuerit, alius quoque conuertatur, debent ſe inuicem recipere. h.d.

Quod ſi conuersū ad fidem, & vxor conuerſa ſequatur, antequā propter cauſas [f] prædictas legitimam maritus ducat vxorē, eam recipere compelletur [g].

Inter conuerſos ratum eſt matrimonium, non obſtante repudio conſuetudinario. h.d.

Nec quidquam cō

quādo habuerint notitiam de tali impedimēto ſtatim ſe ſeparent: aliàs ſecus. l. qui contra, ubi late traditur. C. de inceſt. nupt. Aut ſcienter, & tunc pœna eſt diſſolutio matrimonii, & excommunicatio, vt hic. 28. q. 1 c. eane. cum ſeq. & in d. c. nonnullis. & in foro pœnitentiali pœna ſeptem annorum pœnitentiæ. ca. hoc ipſum. 34. q. 2. Hebræus vero quomodo puniatur ſunt opi. vt dicetur ſtatim. Si vero ſe cognouerunt in actu fornicationis, & ſcienter: quidam dicūt, Hebræum morte muictandum. 2. q. 7. cap. nos ſi incompetenter. §. ſed notandum verſ. Nathan. & §. his ita. verſ. multa enim. & 23. qu. 5. cap. reos. §. Nathan. & tenet quidam in d. c. in nonnullis. Quidā mitius ſentiunt ſecundum Oldr. Petrū de Peruſ. & Roma. ſcilicet ꝙ ſit pœna, vel pecuniaria, uel temporalis iudicis arbit. & refert Oldr. conſil. 333. quòd in caſu iſto vidit Hebræo amputari virilia. Tertij melius ꝙ habenda eſt diligens conſideratio ſingulatum qualitatū, ſi mulier ſit honeſta, & nobilis; an meretricula, & uilis; an Iudæus ſemel coierit, an ſæpius; an iuuenis ſit, an maior natu; num unam cognouerit an plures, & pro uarietate caſuum varie ſtatuendum: ut per Paul. Ghirl. in tract. de pœnis omnifa. coitus illi. quæſt. 15. Et quòd dicitur de Hebræis idem erit de Turcis, Moris, Saracenis, & ſimi. vt in hac littera.

a ¶Si alter.] Not. hic caſum, in quo conſtat matrimonium inter fidelem, & infidelem; ſcilicet ſi infidelis cohabitare uellet cū fideli ſine peccato. hoc ideo, quia matrimonium ab initio tenuit: arg. l. patre furioſo. ff. de his qui ſunt ſui, uel alie. iu. cap. quemadmodum. de iureiur. aliàs non teneret. ut ſup. eod. §. proxi.

b ¶Blaſphemia.] Puta aſtringendo coniugem ad aliquem Iudaicum ritum, uel Paganicum, uel idololatriam, & in hac materia habes hos uerſus:

Deſere ſpernentem, uel blaſphemare volentem,
Vel te credentem ſcelus ad mortale trahentē.
Nā ſunt abſq; mora ſic vincula rupta priora.

c ¶Quaſi.] Forte propterea adiecta eſt nota improprietatis: quia non poteſt omnino dici diſſolutum matrimonium, cum poſſit infidelem pœnitere, vt ſtatim ſubdit.

d ¶Poterit.] Cap. quanto. & c. gaudemus. de diuor. Ex hoc habes caſum quotidianum in Iudæis, qui veniūt ad fidē uxoribus remanētibus in Iudaiſmo. poſſunt enim cum aliis mulieribus de nouo cōtrahere ex cauſis hic poſitis. Sed cōtra uidetur: Nam inter infideles matrimonium eſt uerum. d. cap. quanto. & ſup. de ſacrament. matri. §. 1. Vnde uidetur quòd non poſſint ſeparari ob defectum baptiſmi. Nā Chriſtus interrogatus a Iudæis, qui non habebant baptiſmum, reſpondit: Quos Deus cōiunxit, homo non ſeparet. cap. de infidelibus. de conſang. & affin. Item matrimonium fuit inſtitutum longe ante baptiſmum: ſcilicet in ſtatu innocentiæ in Paradiſo, & ibi recepit indiſſolubilitatem ſuam, cum fuit dictum: Et erunt duo in carne una: ut habetur in c. 1. de uoto. in 6 & in ca. fraternitatis. 35. q. 10. Sol. ſecundum Ab. I d. c. quāto. ꝙ ideo conſideratur baptiſmus pro indiſſolubilitate: quia ubi non eſt fides Chriſtiana, matrimoniū nō habet ſuā ſignificationē: matrimoniū. n. conſummatum denotat unionem, & conformitatem quæ eſt inter Deū, & eccleſiam per aſſumptionem carnis humanæ. ut in c. debitum. de biga. & ſup. de ſacram. mat. §. 1. Vnde ſicut ſignatū eſt indiſſolubile: quia carnē quam Deus aſſumpſit numquam dimiſit: ita & matrimoniū illud figurans debet eſſe indiſſolubile, ſicut ſignatū. facit quod not. in c. quia propter. 27. q. 2. Matrimonium aūt inter infideles nō habet hoc ſignificatum: quia negant carnis aſſumptionē. & ſic matrimonium inter eos non eſt ita firmum: quia ceſſat ratio indiſſolubilitatis.

e ¶Aſſignabitur.] Scilicet poſt triennium. Nā ante indiſtincte remanet apud matrem, ſiue cōuerſa ſit ſiue non. ca. fin. de conuerſ. infideli.

f ¶ Cauſas prædictas.] Scilicet, vel quia infidelis nolit cohabitare cum marito, vel id nolit facere ſine creatoris contumelia, ut ſup. §. prox.

g ¶Compelletur.] Cap. gaudemus. de diuor. Videtur ergo ꝙ contumelia creatoris non ſoluat matrimoniū ipſo iure. nec enim ſi fuiſſet ſolutum prius cōuerſus compelleretur poſtea conuerſam recipere,

obligationem expectandi alterum. cap. de illis, de deſponſ. impub. & ſupra. de ſponſ. §. de illis.

2. cap. definimus. & c. tua. de cler. ægrot.

nendam [a].

Matrimonium non ſoluitur altero coniugum fidelium in hęreſim lapſo h.d.

Alia ſane cauſa eſt eorum coniugũ, quorum alter vel in hæreſim labitur, vel ad infidelium tranſit errorem: neque enim hoc caſu, qui relinquitur, ad ſecundas nuptias deſcẽdere poterit. Nã etſi [b] matrimoniũ verũ inter infideles ſit, nõ tamen [c] eſt ratum: inter fideles autem, & verum & ratum exiſtit; quia ſacramentũ fidei, quod ſemel eſt admiſſum, numquam amittitur [d]: ſed ratum efficit coniugij ſacramentum, vt ipſum in coniugibus, ipſo durãte perduret.

Per dationem inſtantiæ ſoluitur argumentum h.d.

Nec refert quod a quibuſdam forſan obijci poſſet, quod fidelis relictus, nõ debeat iure ſuo ſine culpa [e] priuari; cum idẽ multis caſibus [f] cõtingat, ut ſi alter coniugum incidatur [g]. Ex hoc quoque quorumdam malitię occurrit, qui odio coniugum ſimularẽt [h] hæreſim, vtpoſt modum nubentibus coniugibus ab ipſa reſilirent.

Ceſſante cauſa ceſſet effectus.h.d.

Quinimmo qui in fide permanſerit, ad eum qui ab hęreſi, vel infidelitate ad eccleſiã reuertitur: vel inuitus redire cogendus [i] erit, niſi ad religionem [k] tranſire maluerit.

a ¶Retinendam.] Hoc expreſſe non dicitur in ca. gaudemus, de diuort. vnde ſumitur. Sed non poteſt aliter hæc materia intelligi, ut apparet ex his, quæ ibi dicunt omnes Doctor. Sed quid dicemus, ſi fidelis ducat pluribus mulieribus: Duco nus in uxores. & illæ pariter reſpondeant: Et nos te in maritum. quæ iſtarũ erit vxor? Reſp. nulla, etiam ſi una tãtum ſit apta matrimonio: quia iſte uir non habuit pręciſe animum obligandi ſe uni: ut p Abb. in dicto cap. gaudemus.

b ¶Nam etſi] Occurrit tacitæ obiectioni: nam potuiſſet dici quod quando vnus ex duobus infidelibus ad fidẽ conuertitur, ſi remanens in infidelitate nolit cohabitare cum cõuerſo: uel non ſine contumelia creatoris, permittitur cõuerſo aliam ducere. Idem uidebatur altero delabente in hæreſim, quòd remanẽs catholicus poſſet aliam ducere. huic obiectioni reſpondetur, ut hic habes.

c ¶Non tamen eſt ratum.] Quia põt diſſolui, ut hic, & cap. quanto. & c. gaudemus. de diuort. & 27. quæſt. 2. cap. item illud.

d ¶ Amittitur.] 32. quæſt. 7. cap. 1. & cap. 2. & 1. quęſt. 1. cap. quod quidam.

e ¶Sine culpa.] Licet nemo ſine culpa ſuo iure regulariter priuari debeat. c. quanto. de diuor. 16. q. 5. cap. inuenimus. & diſt. 56. cap. ſatis peruerſum, & de eo qui cogn. conſang. uxo. ſuæ. cap. diſcretionẽ. & ca. fin. & c. 2. de conſtit. Quandoque tamen ex cauſa priuatur etiam ſine culpa. capit. quoniam. §. 2. vt lit. non conteſt. & cap. antiqua. de priuil. & diſt. 22. cap. renouantes.

f ¶Caſibus] Fac 14. q. 6. cap. comperimus. & diſt. 54. cap. frequens. & 34 cap. ſi cuius. & 16. quæſt. 7. decernimus. & diſtinct. 70. cap. neminem. & 18. q. 2. cap. definimus. & c. tua. de cler. ægrot.

g ¶Incidatur.] 32. q. 7. cap. illi.

h ¶Simularẽt.] Hæc eſt cauſa quare priuatur quis iure ſuo ſine culpa: ſimile 32. quæſt. 1. cap. dixit dominus.

i ¶Cogendus erit.] Sed contra in cap. gaudemus. de diuor. ubi ſeparatam ob fornicationem non cogitur quis recipere, licet emendatam. Solu. illud in carnali fornicatione, hic ſumus in ſpirituali. Sed quæ eſt diuerſitatis ratio? Reſpond. in ſpirituali fornicatione ſola anima polluitur, in carnali anima, & corpus, & uir magis ſcandalizatur de eo quod fit in corpore, quã ex eo quod fit in anima: & ita cauſa maioris ſcandali illati viro fit, vt poſt carnalem fornicationem etiam emẽdatam recipere nõ compellatur: quæ ratio non militat in ſimplici ſpirituali. Ita not. in cap. fin. de conuerſ. coniugat. uel dic ut not. inf. de diuort. §. multum autem.

k ¶Ad religionẽ.] Vt cap. fin. de conuerſ. coniug. Quæri ſolet ſi uxor ſeparata ob fornicationem a uiro commiſſam, poſtea & ipſa adulterium cõmittat, numquid mariro reuerſo poſſit intrare religionem? Et non uidetur, cum paria delicta mutua compenſatione tollantur. l. viro. ff. ſolu. matrimo. Tu dic, ut per Abb. in d. ca. fin. Et quod dicitur de religionis ingreſſu altero coniugum inuito faciendo in caſu ſpiritualis fornicationis, intellige cum interuenit ſeparatio facta iudicio eccleſiæ: ut habetur in dicto cap. fin. Vel licet non præceſſerit talis ſeparatio, res tamen non eſt integra. Et amplius quod hic dicitur, ut habeat locum etiam in fornicatione carnali: ut ſcilicet innocens poſſit peccante inuito religionem intrare. fac. 27 q. 2. ca. Agathoſa. & cap. uenient. de conuerſio. coniugato. & per Abbat. in dicto cap. fi.

O 2 Ex

Coniugiorum aliud eſt legitimum, & non ratũ, aliud legitimum, & ratum, aliud ratũ, & non legitimum. h.d.

Ex his apparet [a], coniugium aliud eſſe legitimum, & non ratum: aliud legitimum, & ratum: quoddam vero, quod ratum quidem eſt, ſed non legitimũ. legitimum, & non ratum coniugium eſt, quod legali inſtitutione, vel prouinciæ moribus cõtrahitur; hoc inter infideles ratum non eſt, quia [b] diſſolui poteſt dato libello repudij lege fori, & nõ lege poli, quam non ſequuntur. Inter fideles vero ſemper ratũ eſt coniugium; cũ coniugia ſemel inter eos contracta [c] numquam ſolui poſſunt. Horum vero quędã ſunt etiã legitima; veluti cum, ſeruatis nuptialibus ritibus, vxor ſponſo traditur [d]. Illorum vero coniugia, qui, contemptis legitimis ſolemnitatibus, ſolo affectu aliquam ſibi deligũt in coniugem, non legitima, ſed rata tantummodo eſſe creduntur. Quamquam [e] enim ſpretis ritibus Eccleſiæ, matrimoniũ contrahi non debeat: non tamen ob id ſolũ ſacramentum coniugij diſolui debet.

Idem operatur comprobatio quod legitima inſtitutio. h.d.

Quin potius, ſi tale matrimonium fuerit ab eccleſia poſtmodũ comprobatum, filij generati, & legitimi iudicandi erunt, & hęredes: aliqua tamen illis erit imponenda pænitentia [f], qui contemptis eccleſiæ pręceptionibus matrimonium contraxerunt.

Iuſtus metus niſi purgatus fuerit impedit matrimoniũ. h.d.

Coactio [g] quoque, & iuſtus violentię metus [h] matrimoniũ impediunt [i]. Cum enim ſolo conſenſu coniugiũ cõtrahatur, plena debet [k] ille ſecuritate [l] gaudere, cuius eſt ani

a ¶Ex his apparet.] Recte hoc infertur ex ſuperioribus. & ſumitur ex cap. fin. 28. q. 1.

b ¶Quia, &c.] Iſta ratio a quibuſdam non probatur ut not. 28. quæſt. 1. cap. fin. poſſet forte alia ratio adduci; ſcilicet, quia ſi alter fiat Chriſtianus, & infidelis nolit cohabitare, diſſoluetur matrimonium: ut ſup. eod. § item ſi alter. & in cap. quanto. & cap. gaudemus. de diuort.

c ¶Contracta.] Et conſummata.

d ¶Traditur.] 30. quæſt. 5. cap. aliter.

e ¶Quamquam enim, &c. De tota iſta materia uide per gloſſ. Abb. & ceteros in ca. quod nobis. qui fil. ſint legit. & cap. 2. & per totum. de matrimon. contract. contra interdict. eccleſ. & in cap. non oportet. 34. quæſt. 4. & cap. pen. de fer. & nouiſſime per Concil. Tridentinum. ſeſſio. 24. in decretis reformationis, qđ forte ex parte corrigit qđ hic dicit; .ſ. reſpectu matrimonii clandeſtini.

f ¶Pœnitentia.] Ca. 1. de matrimo. cont. cõtra. interd. eccleſ.

Io. Bapt. Coactio. CASVS, Quidam forenſis habuit rem cum ancilla cuiuſdam nobilis Peruſini, à quo tandem coactus fuit iam in uxorem ducere: qui forenſis cum ob hanc coactionem ſibi illatam uoluiſſet ipſam repudiare, fuit dubitatũ an de iure poſſet, ſiquidẽ contra eum faciebat cap. maiores. de baptiſ. §. penul. accedit etiam commune dictum Iuriſtar. quod uoluntas coacta uoluntas eſt. ergo. Sol. tamen ut hic habetur, quia talis coactio cauſat actum inuolontariũ: unde non obſtant in contrarium adducta, ſiquidẽ iuxta not. in d. cap. & §. diſtinguen. eſt de coactione, nam una reddit actum nullum, ſecus altera, argumento. l. 5. & 6. ff. de eo, quod metus cauſa. Not. quod iuſtus uiolentię timor cauſat actum nullum, quia uoluntas non dicitur conſentire, ſecus autẽ ſi non eſſet iuſtus, facit text. in ca. penult. de eo qđ met. cauſa. Cum ſimil.

g ¶Coactio.] Eſt ſt coactio cũ uiolẽtia corporali, uel captura: metus uero eſt præter aliquam uiolentiam, & captionem.

h ¶Metus.] iuſtus autem metus dicitur qui poteſt cadere in conſtantem uirum. fac. l. ſi quis ab alio. ff. de re iudi. & l. metum. ff. quod met. cauſa. & qđ not. in cap. de muliere. de ſponſa. vel in conſtantem mulierem, cum ob ſexus imbecillitatem minor metus in muliere ſufficiat ad impedimentum, quàm in viro. arg. cap. indignamur. 32. qu. 6. & c. ſicut dignũ. de homic. & per Abb. in c. cauſam. de offic. delegat.

i ¶Impediũt.] Et qdẽ ipſo iure, ut in c. cũ locũ. de ſpõſ. Sed cõtra uidetur: q: regulariter metus actũ ipſo iure nõ infringit, ſed ope dũtaxat exceptionis. ff. de eo quod met. cauſ. p totũ. & hoc quidam admittũt. vt Card. Cõmuniter tñ contra. De rõne uide per Abb. in d. c. cũ locum. Et nota q ſi ambigatur de metus interuentu, magis creditur duobus teſtib⁹ deponentibus de metu, quã mille deponentibus de ſpõtanea uolũtate: vt per Abb. in ca. 1. de his, q̃ ui, met. cau.

K ¶Debet.] Neceſſitatem importat, non honeſtatẽ. & hoc eſt regulare ubi materia eſt indifferens. no. in cle. attendentes. de ſta. regul. & per Abb. poſt glo. in c. ſi vir. de adulter. quandoque ſolam honeſtatem. c. 3. vbi no. de deſponſ. impub.

l ¶Securitate.] Et ſic in materia matrimonij

uoluntas

mus indagandus, ne metu impulſus dicat, ſibi placere quod odit.

Copula metum purgat. h. d.

Plane quæ inuita probat ſe ſponſalia cõtraxiſſe, ſi comperiatur poſtmodum ſponte [a] cognita, ad matrimonij diſſolutionem proclamare, & metũ cauſari non poterit [b].

Furor impedit matrimonium contrahendum, ſed nõ dirimit contractum h. d.

Furor quoque quia conſenſum impedit, nuptias contrahi prohibet [c]: contractas autem non dirimit [d].

Frigiditas & coeundi impotentia matrimonium impediunt. h. d.

Item frigiditas, & coeundi impotentia [e] legitimum matrimonijs impedimentum adferunt. Sicut enim [f] puer, qui debitum reddere non poteſt, non eſt aptus coniugio, ſic qui ita ſunt natura [g] impotẽtes, vt nec ope medicorũ [h] ſine mortis periculo iuuari poſſint, apti ad contrahẽda matrimonia minime putãtur. Ea igitur quæ adeo eſt arcta, vt mulier fieri, & alteri carnaliter commiſceri non poſſit, niſi per inciſionem, ad matrimonium contrahendum non debet idonea iudicari [i].

Leproſi poſſunt matrimoniũ contrahere h. d.

Alia eſt cauſa lepro-

uoluntas coacta nõ habetur pro uolũtate. c. de muliere. Vbi Abb. not. de ſponſal.

a ¶Sponte.] Aliud ſi inuita. c. cõſultationi. ubi per Abb. & in ca. inſuper. qui ma. accu. poſ. & per aliquos in cap. pen. de probatio.

b ¶Poterit.] Ex quo enim carnali copulæ conſenſit, omnis uiolẽtia ſublata intelligitur: & matrimonium tenet. cap. illis. de deſponſ. impub. & ca. a de eo qui duxit vxo. quã per adult. pol. & ita ratihabitio ualidat quod nõ ualebat a princ. cap. cum virum de regul. de hoc per Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 9.

Io. Bapt. Furor.] CASVS licet hic uideatur clarus, cum furor tollat intellectum, & cauſet actum inuoluntariũ, habet tamen difficultatẽ cum matrimoniũ conſideretur ratione officij naturæ, ut dixi ſupra in §. fi. de matrim. quæ difficultas dicitur ceſſare, quia effectus talis officij habetur per alios.

c ¶Prohibet.] Interueniens, ſcilicet tempore contracti matrimonij. 32. q. 7. ca. neq; furioſus. ſimile in c. ſicut de regul.

d ¶Dirimit.] Cap. neque. 32. q. 7. fac. l. qui furere. ff. de ſtat. homi. l. patre. ff. de his qui ſunt ſui, uel alie. iur. Sed pone, ꝙ mulier contraxit cum furioſo, & eo, reuerſo ad ſanam mentem perduret in eodem conſenſu, numquid erit matrimonium? Reſpond. varie de hoc per Doct. traditur in cap. dilectus. eod.

Io. Bapt. Item frigiditas.] CASVS, præſupponitur matrimonium eſſe contractum cum impedimento impotentiæ ad copulam uel ob frigiditatem, uel ob aliam ſimilem cauſam: & quamuis poſſet de iure dici ualidum per ca. conſultationi. de frigid. matrimonium enim eſt etiam cõtractus, Sol. tamen ut hic habetur, quia potentia ad copulã ſimpliciter o:detur neceſſaria. cap. 2. eod. tit. de frigid. cap. autẽ adductũ. nõ obſtat ob diuerſum eius intellectum, uel dicas quod ubi ceſſat periculum peccati poteſt matrimonium contrahi ratione qua eſt contractus, & ſic etiam confirmatio non conclu

dit. Not. primo potentiam ad copulam eſſe neceſſariam, licet aliquando limitetur. facit ꝗ ca. conſultationi. de frigid. Not. ſecundo artem aliquando perficere naturam remouendo impedimenta.

e ¶Impotentia.] Argu. ꝙ licet allegare impotentiam ſine expreſſione generis ipſius impotentiæ: ut not. per Abb. in cap. ꝙ ſedem. de frigid. & malefic. unde ſumitur.

f ¶Sicut enim, &c.] Nota quòd idem operatur impotentia corporalis quoad tempus, quod perpetua in perpetuum, fac. ca. a nobis. & cap. puberes. de deſpon. impu. & de ſponſ. §. qui ſint puberes.

g ¶Natura.] Sed an ſenes, qui calore naturali ſunt deſtituti poſſint matrimonium contrahere? Reſpond. affirmatiue, l. ſancimus. C. de nupt. cap. nuptiarum. 27. quæſt. 1 Et ſenibus matrimonium dicitur eſſe legis obſequium, & humanitatis ſolatiũ, 31. quæſt. 1. cap. aperiant. & cap. quod ſi dormierit. Et ſenex quandoque habet habitum reducibilem ad exercitium. ſicut dicimus de ſpadone habente unum teſticulũ. l. ſi ſerua. § ſpadonem. ff. de iur. dot. & per Abb. in cap. quod ſedem, de frig. & malefi. ubi habetur, & de eo, qui habet virgam erectam, ſed non poteſt ſemẽ emittere, quòd contrahere non poteſt, iuſta not. in cap. hi qui 32. q. 7.

h ¶Nec ope medicorum.] Ita ut tale adiumentũ non ſit ſine mortis periculo c. fraternitatis de frig. & malefic. & not in cap. ex literis. eod. tit. & ſtatim ſubditur in hac litera. Modicam autem vexationem, & moleſtiam debent coniuges ſuſtinere, vt matrimonium ſortiatur effectum: ut habetur in dictis locis.

i ¶Iudicari.] De hoc in cap. fraternitatis. eod. in fi. de frig. & malefi.

Alia eſt cauſa.] CASVS. Quidam infirmus morbo gallico, volebat ſibi coniungere uxorem ducere: fuit propterea dubitatum an poſſet, & quamuis etiam morbus lepræ iudicatur nuptias impedire ob

 peri-

periculum uitæ: tamen Sol. iuxta id quod hic legimus, quia huiuſmodi infirmitates impediunt utique, ſed non dirimunt ca ſi. de coniug. lepros. & ſic ceſſat ob ectio. Not quod tex. non ſine cauſa dicit, poſſunt, &c. & non debent. &c.]

tiæ plures ſunt ſpecies: ut not. in cap. non debet. de conſang. & affin.

c ¶ Sponſalibus] De futuro, & multo magis de præſenti. Et ſic nota quòd tam ex ſponſalibus de futuro, quam ex matrimonio de præſenti oritur publica honeſtas inter ſpõſam, ſeu maritam & conſanguineos ſponſi, ſeu mariti. Superueniente uero inter eos carnis copula, orit aliud uinculum, ſ. affinitatis. Vnde omnes conſanguinei uiri ſunt affines vxoris, & econtra, cap. ſuper his. de cõſang. & affin. & durant hæc uincula etiã poſt mortem alterius. cap. fraternitatis 35. q. 10. & ca. 1. de ſpõſ. in 6. Oritur ergo quandoque publica honeſtas ſine affinitate: quandoq. affinitas cum iuſtitia publicæ honeſtatis: quandoque oritur affinitas ſine honeſtate publica; ut ſi quis citra ſponſalia, ſeu matrimonium cognoſcat mulierem: nã inter eum & conſanguineos mulieris oritur affinitas, & econtra. cap. diſcretionem. de ſpõſal. & de eo qui cog. conſangu. uxo. ſuæ. per tot. nec oritur hoc caſu publica honeſtas. Et fac. hęc ad quæſt. illam, an ſufficiat in diſpenſatione facere mentionem de affinitate tantum, an etiam debeat & de publica honeſtate, de qua per Abb. in capitulo non debet. de conſang. & affini.

ſorum, nam ſi mulierem inuenerint, quæ ſibi velit nubere: vel mulier leproſa virum, liberum erit illis coniugali vinculo [a] colligari.

Publicæ honeſtatis iuſtitia impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit. h. h.

Publicæ quoque honeſtatis iuſtitia, tam matrimonium contrahendũ impedit, quã contractum irritat [b]. Eſt autem publicæ honeſtatis iuſtitia, quæ ex legitimis ſponſalibus [c] oritur mulieris, quæ illi coniuncta [d] eſt, cum qua nunc vir matrimonium cõtrahere deſiderat: vt: ecce: Cum Berta ſponſalia contraxi, volo nunc cum Gẽma, quæ Bertæ cognationis vinculo eſt coniuncta matrimonium contrahere, publica honeſtate impedior. Inhoneſtum enim ac turpiſſimi viſum eſt exempli, vt ei quis nubere valeat, cuius coniunctam ſponſalia frãgendo deceperit; ne in eandem eius nubendo coniunctæ, quaſi iniuriam cumulet.

Spõſalia pura, & certa ex conſenſu valida, licet alias nulla, inducunt publicæ honeſtatis iuſtitiam, qua ſequẽtia ſponſalia dirimit nõ præterita. h. d.

Vſque adeo autem ex puris [e] & certis [f] ſponſalibus, impedimentum Iuſtitiæ publicæ honeſtatis exoritur, vt etiam ſi illa

Matrimonium poteſt cõtrahi etiã in articulo mortis.

a ¶ Vinculo.] Vt ca. 2. & per tot. de coniug. lepros. Et ſic nota, quòd infirmitas quamtuncũque grauis non impedit matrimoniũ contrahendum, immo & in articulo mortis poteſt quis contrahere matrimonium, adeo quòd filii etiam ante geniti legitimantur: ut no. in cap. tanta. qui fil. ſint legi. & per Io. And. in cap. culpa. de re iu. in 6. Et fac pro hoc quòd edictum de matrimonio prohibitorium eſt certarum perſonarum. cap. cum apud. de ſponſalib.

Publicæ quoque. CASVS in tota hac parte ita figuratur. Quidam uolebat ac cupiebat matrimonio copulari cum quadam muliere pulchra, & diuite & cum fuiſſet opp oſita ſibi exceptio, quod ſpõſalia non conditionalia ſed pure, & ſimpliciter fuerũt contracta cum illius ſorore, licet eſſent ſoluta, & ſi de facto contraxiſſet, denunciabatur ſibi prolem non fore legitimam, unde quęſitum fuit quid iuris, & argu. c. ſi. de conſang. & affin. affirmatiue reſpondebatur, quia gradus conſanguinitatis quartus, & quintus non impedit matrimonium, ut ibi cauetur, cũ uideatur maioris uirtutis, ita quoq; idem uidebatur dicẽdum de hac publi. honeſtate. Sol. tamen prout hic legimus, quia ad euitandum ſcandalum nõ gradus ille, ſed publica iſta honeſtas eſt maioris uirtutis, & hinc intelligimus, quod nec etiam obiectio aliquid concludit: Not. primo publicã honeſtatẽ cauſare inter homines quandam cognationem, quæ non ſolum facit ad materiam propoſitã, ſed etiam ad cognitionem ordinis charitatis. Not. ſecundo argum. quod debitor ex conditione non eſt propriè debitor.

b ¶ Irritat.] Huius autem publicæ honeſtatis iuſti-

d. ¶ Coniuncta.] Non tamen quocumque gradu vſque in infinitum, ſed uſque ad quartum. cap. non debet. de conſangui. & affinit. & per Abba. in cap. ſponſam. de ſponſal. hodie tamen Concil. Trident. ſeſſion. 24. cap. tertio. in reformationibus matrimonii valde reſtrinxit huius impedimenti efficaciam: noluit enim excedere primum gradum quod puto rectiſſime factum.

e ¶ Puris.] Conditionalia enim non inducunt publicæ honeſtatis iuſtitiam: ut in cap. 1. in fin. de ſponſ. in 6.

f ¶ Certis] Vt ſi promiſit ducere Bertã filiã Titii & incerta

conſanguinitatis [a], affinitatis [b], frigiditatis [c], religionis [d], aut alia [e] quauis ratione nulla ſint, dum tamen non ſint nulla ex defectu conſenſus [f], nihilominus & impedire, & dirimere ſequentia ſponſalia, vel matrimonia dignoſcantur, licet præcedentia diſſoluere non valeant. Quare, qui ſponſalia pure ac determinate cum aliqua muliere contraxit, & poſtmodum cum ſecūda prioris cōſanguinea idem fecit [g], ex priorū ſponſaliorum vigore, ad matrimonium contrahendum cum prima remanet obligatus [h].

Filii nati ex matrimonio, cui obſiſtit publica honeſtatis iuſtitia, non ſuccedūt patri ſciēter contrahenti. h. d.

Filij quoque nati ex matrimonio, quod publicę honeſtatis iuſtitia impediente contractum fuit: cum nec eccleſiæ permiſſionem [i] nec patris allegare poſſint ignorantiam [k] ad ſucceſſionem bonorum paternorum minime admittentur.

incerta vero ſunt quando promiſit ducere vnā ex filiabus Titij, fac. c. ex litteris. ij. de ſponſ.

a ¶ Conſanguinitatis. Scilicet intra quartū gradum de iure Decretalium, c. non debet. de conſangui. & affi. vel uſque ad primum ſecundum Cōcil. Trid. ſeſſ. 24. in decretis reformationis matrimonij. c. 3. per quod videtur quaſi in totum tolli, & corrigi quod ponitur in hoc. §. cum diſponat, qđ quacumque ratione ſponſalia nulla ſint, nullam inducant publicæ honeſtatis iuſtitiam.

b ¶ Affinitatis.] Scilicet præcedentis in primo genere, & vſq; ad quartum gradum iure Decretalium, cap. non debet. de conſang. & affi. facit c. diſcretionē. de eo qui cogn. conſang. vxo. ſuæ. ſecus nouiſſime per Concil Trident. in loco allegato in ſuperiori notula.

c ¶ Frigiditatis.] Vt de frigid. & male. per tot.

d ¶ Religionis.] Scilicet præcedentis & approbatæ: vt no. in c. 1. de ſponſ. in 6. in princ.

e ¶ Alia.] puta ex cognatione ſpirituali, & legali.

f ¶ Ex defectu conſenſus.] Puta: quia contracta ab infante, vel furioſo. c. dilectus. de ſponſal. & ſupra eo. c. litteras. & c. accessit. de deſpon. impub. ſed nouiſſime per Concil. Trid. non eſt diſtinctio, quæ ex capite nullitatis procedat.

g ¶ Idem fecit. Quia contraxit per verba de futuro, ſed ſi contraxit cum prima per verba de futuro & poſtea cum ſecunda primæ conſanguinea, eodē modo in gradu prohibito contraxit, & ſecundam cognouit, nec primam habere poterit ob affinitatem ſuperuenientem, quæ ſoluit ſponſalia de futuro. c. veniens primo. de eo qui cogn. cōſan. vxo ſuę. & c. ex litteris. eo tit. ſecundam habere non poteſt quia publice honeſtatis iuſtitia impedit, vt hic, & c. 1. de ſponſ. in 6. & ibi not.

h ¶ Obligatus.] Secus ſi cum alia non ipſius conſanguinea contraheret per verba de præſenti. c. ſi inter. de ſpon. Et ex hoc, quod hic dicitur, nota quod licet ſuperueniens affinitas diſſoluat ſponſalia de futuro, tamen iuſtitia publicæ honeſtatis ipſa non diſſoluit, & merito. Secunda enim ſponſalia tollūtur per publicæ honeſtatis iuſtitiam ex primis inductam, non ergo ex ſecūdis poteſt eſſe honeſtas, quæ tollat primam. ſimile. c. ſi quis. diſt. 57.

i ¶ Permiſſionem.] Ideſt, diſpenſationem. Poteſt enim Papa diſpenſare ſuper impedimento publicæ honeſtatis. Nam illud impedimentum non eſt a iure diuino, ſed humano: circa quod Papa poteſt diſpenſare c. propoſuit. de conceſ. preb. & diſpenſando Papa ſuper matrimonio, in conſequentiam diſpenſat ſuper legitimitate filiorum, etiam reſpectu hereditatum, & ſucceſſionum, de quo in c. per venerabilem. & in c. referente. q. fil. ſint legit. & in c. quia circa. de conſang. & affin. & 35. q. 3. c. 1. Et ex hoc, quod hic dicitur, ampliatur diſpoſitio c. ſponſam. de ſponſal.

k ¶ Ignorantiam.] Nota, quod ignorātia prodeſt, & interdum validat actū, l. & liberl. & l. liberi. ff. de contrah. emp. concor. c. 2 & c. referente. & c. ex tenore. qui fil. ſint legit. Sed an quælibet ignorantia excuſet? Et certe ignorātia facti probabilis excuſabit fortius ignorantia iuris, & facti. Quid autem de ignorantia iuris tantum? Reſpon. vt no. per Abbatem in d. c. referente. Hodie tamen paterna ignorātia non excuſat filios ob omiſſam ſollemnitatem, c. cum inhibitio, de clandeſt. deſpon. Et hæc impedimenta matrimonij, quæ colliguntur, tam ex ſupradictis quam ex his quæ habent infra, & ſparſim per alia loca concluduntur his verſib.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas.
Si ſis affinis, vel ſi coire nequibis,
Hęc ſocianda vetant connubia, iuncta retractant.

Quorum verſuum declaratio, & ſenſus patet ex his, quæ ſupra, & infra dicuntur, & ſerio ſe declarantur per Ioan. Andr. in ſumma quarti libri Decretalium.

DE TRIPLICI COGNATIONE.

Continuatur tit. iſte cum ſuperiori tali ordine. ſupra uiſum eſt de cognatione impropria § 'penol. & antepenul. ac fin. tit. proximo, conſequens erat uidere de cognatione propria, ideo ponitur hic tit. iſte, qui diuiditus in 2. partes in prima habetur regula generalis huius materiæ: in ſecunda eiuſd. regulæ declaratio: ſecunda ibi, eſt autem.

MVLTO magis.] CASVS. hic commode non figuratur dubitari tamen poteſt de regula iſta, quia matrimonium: eſt materia fauorabilis. ea ſi. de te iud. ideo debebat ampliari. ca. od a. de reg. iur. in 6 Sol. ut hic legitur quia fauores non ſunt amplian- di quando inde ſequitur aliquid inconueniens, & ſic intelligitur d. cap. odia.

DE TRIPLICI cognatione.

TIT. XIII.

Cognatio eſt triplex ſpiritualis, legalis, & naturalis: & ſpiritualis cognatio impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit h. d.

MVltomagis [a] cognatio matrimonio internum eſt impedimento. Eſt autem cognatio triplex, ſpiritualis, legalis, & naturalis. Spiritualis [b] cognatio eſt attinentia quædam proueniens ex ſacramenti [c] collatione, vel ad ſacramentum detentione.

Quas perſonas impedit matrimonium contrahere ſpiritualis cognatio. h. d.

Non ſolũ igitur inter baptizantem, & illũ, qui eũ de baptiſmo ſuſcepit [d], itẽ inter ba-

tum poteſt. Vnde ſicut cognatio naturalis oritur per natiuitatem carnis, ſic ſpiritualis per natiuitatem, quæ conſiſtit in ſpiritu, & in ſacramento baptiſmi dicitur quis renaſci, id eſt, iterum naſci: quia iam quis natus eſt ſemel carnaliter. Vnde illud Euangelii; Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt intrare regnum Dei: ex confirmatione autem oritur hæc cognatio, quatenus habet conuexitatem cũ baptiſmo.

Non ſolum.] Hęc pars rurſus ſubdiuiditur in duas particulas in prima principaliter demonſtratur quæ ſacramenta cauſent hãc cognationem & qualis ipſa ſit in ſecũda ead. melius declaraf. a. ibi, diximus autẽ Quantum attinet ad CASVS figurationem, puto in utraque parte commode ipſum ita poſſe figurari, quod ſcilicet dubitatũ fuit inter ſcholares an hæc cognatio cauſetur ab adminiſtratione tantum baptiſmi confirmationis, & catechiſmi inter perſonas in text. adnot. & an impediat matrimonium eo modo, quo in eod text. legimus, quæ difficultas quantum attinet ad primam particul. non hic. ſed ſupra in §. illud commune de ſacramen. chriſmatis habetur. quantum vero ſpectat ad ſecundã, dicebant quidam hanc cognationem non debere impedire matrimonium: quia ſi conſideratur ex parte patrini non debet impedire, cum ſolum fide iubeat d. §. illud commune: ſi vero ex parte adminiſtrantis idem videtur dicendum, cum ſolum videatur intendere vt conferat ſacramentũ. quidam vero alij dicebant hanc cognationẽ eſſe vel æqualem cum naturali, vel et ſuperiorem, cum à collatione ſacramen. virtutẽ recipiat. Sol. tamen vt in hac parte legitur, quia huiuſmodi perſonæ conſiderãtur ſolum vt parentes, & filij, nec obiectiones tenẽt ſiquidẽ patrinus & miniſter conſideratur etiã vt in ratione decedendi dicitur, quæ ratio cum in qualib. perſona non militet, propterea differũt cognationes iſtæ à illis in obiectione adnot. Not. primo quod ex iſta ſpirituali cognatione oritur talis unio, vt perſonæ cenſeãtur eæd. fictione iuris, & ideo prohibet matrimonium. not. a. quod laici, & perſona eccleſiaſtica ob ſacramenti collationem contrahunt ad inuicẽ talem cognationem, vt nefas ſit inter ſe inſidiari.

[a] MVLTO magis:] Bene multo magis, cũ cognationis vinculum fortius ſit, quam iuſtitia publicæ honeſtatis.

Eſt autem.] Hęc pars ſubdiuiditur in 2. particul. in prima habetur quatuplex ſit cognatio: in ſecunda eiuſdem declaratio: ſecunda ibi, ſpiritualis: quoad primum CASVS non figuratur not. tamen cãri diſtinct. quæ aut oritur à iure naturali, aut à iure humano, & ſic dupliciter vel rõne reuerẽtiæ humanæ, uel rõne reuerentiæ alicuius rei ſacræ.

Spiritualis.] Hæc pars eſt ſubdiuidenda in tres partes, in prima explicatur cognatio ſpiritualis: in ſecunda cognatio legalis: in tertia cognatio naturalis: ſecunda ibi, legalis: tertia ibi, naturalis: rurſus prima pars eſt ſubdiuidenda in duas particul. in prima deſcribitur cognatio iſta: in ſecunda eadem declaratur: ſecunda ibi, non ſolum: quoad primum cum Caſus in ea nequeat figurari, not. tamen quod non tantum ſacramentum utiliſſimum in homine producit effectum, ſed etiam eius adminiſtratio, & hinc cognoſcimus, aliud remedium quo homo hominem diligere debeat.

[b] Spiritualis.] Hanc definitionem, ſiue deſcriptionem ponit gloſ. in c. 1. de cogna. ſpiri. in 6. Abb. in [illegible] bi. eod. eandem ponit, ſed latioribus uerbis, ut ibi per eum. & ſua deſcriptio eſt quædam declaratio ſiue paraphraſis eius quæ hic ponitur.

[c] Sacramenti.] Non cuiuslibet, ſed baptiſmi tantum, & chriſmatis, ut infra dicitur. quod ideo eſt ſecundum Abbatem in rubrica eodem, quia hæc ſpiritualis cognatio imitatur naturalem in quan-

[d] Suſcepit.] Nota quod patrinus dicitur baptizatum ſuſcipere de ſacro fonte, alibi quod eum tenet cap. contracto. de cogna. ſpiri. & alibi quod leuat. cap veniens. eod. tit. quandoque quod proprijs manibus ſuſtinet, vel tenet. 30. q. 1. c. de his &c.

ad.

ad ſimina. Quæ loquendi formulæ eū denotent, actum propium & perſonalem. fac. pro ea opin. quod non poſſit hæc cognatio contrahi per procuratorē, quam multi tenuerunt: vt per Abb. & alios in c ve niens. eo. & per Legiſtas in l. Gallus. §. forſitan. ff. de lib. & poſthu. Conſuetudo tamē præcipue in magnis viris cōtrarium approbauit: vt per Peruſin. in ca. uni. de cogna. ſpir. in 6. Abbas ante factū putat negatiuam tenendam: poſt factū affirmatiuam. Sed numquid per vniuerſitatē poſſit hæc cognatio contrahi? Et non putat Federi. de Sen. cum uniuerſitas non ſit baptizata, c. baptiſmate. de conſecr. diſt. 4. c. Romana §. vniuerſitatem. & ca. ſi ſententia. de ſent. excom. in 6. Abba. contrarium tentat ſi per ſyndicum cōtrahat: quia diſpoſitio cōcepta in uniuerſitatem reſoluitur, vt concernat perſonas ſingulares de uniuerſitate ſi actus non cadit in uniuerſitatem, ne res effectu careat, dicto c. ſi ſententia. facit quod not. in d. § in uniuerſitatem. & ca. nouerit. & ca. graue, de ſentent. excom. prima uidetur receptior in dic. §. forſitan. Hodie cum vno tantum patrino pōt hæc cognatio contrahi, ita diſponente Concil. Tri. ſeſſ. 24. in decre. reformationum matrimonii. c. 2.

contracto de ſpir. cogn. comm. contra vt habetur in c. 1. & cap. Martinus. eod. Nec enim conuenit. vt ſpiritualis cognatio extendatur ad coitum illicitū. vt ergo, & coniunx ſibi communicant actiones ſpirituales. 30. q. 4. ſi quis unus. & d. c. Martinus. licet non paſſiones, vnde ſi filius alterius tātum leuetur de ſacro fonte, leuans alteri cuius filius non eſt, compater non eſt. d. ca. 1. & d. c. Martinus.

ptizatū [a] & ſuſcipiētis filios, & vxorē [b] ante ſuſceptionē a ſuſcipiēte carnaliter cognitā [c] verum eti- inter ſuſcipientem parenteſq; baptizati cognatio ſpiritualis contrahitur, quæ & contrahendū matrimonium impedit, & dirimit poſtea contractum.

Dicta de ſuſcipiente habent locum in baptiʒante. h.d.

Et quæ de ſuſcipiente dicta ſunt, eadem etiam de baptizante ſunt intelligenda.

Excepto baptiſmate, & confirmatione, non oritur ex ſacramentis cognatio impeditiua matrimony. h.d.

Eiſdem [e] modis ex confirmatione ſpiritualis cognatio contrahitur, matrimonia ſimiliter impediēs cōtrahenda, & poſtea contracta dirimens.

Ex datione vero aliorum ſacramentorum. [f] cognatio ſpiritualis nequaquam oritur, quæ matrimoniū impediat, vel diſſoluat.

Cognatio ſpiritualis per Catechiſmum contracta impedit matrimonium contrahendum, ſed non dirimit contractum. h.d.

Per Catechiſmū [g] an ſpiritualis cognatio contrahatur, dubitatum eſt: & conſtitutum eſt contrahi quidem illam, ſed non tā tam: licet enim ex ea contrahendum matrimonium impediatur, poſt eam tamen contractum minime diſſoluentur.

Spiritualis cognatio non dirimit matrimonium ante contractum. h.d.

Diximus autem huiuſmodi cognationē matrimonia contracta dirimere non ſim-

c ¶ Cognitam.] Secus, ſi poſt fiat vxor, vel etiā ſi prius erat uxor, ſed non cognita: quia per vnionem carnis ſequentem, non pōt tranſire in unionē ſpiritus præcedentem. 30. q. 3. ca. poſt vxoris. & latius per Abb. in c. Martinus eod. poſt. gloſ. ibid.

d ¶ Suſcipiētem:] Supple & uxorem eius prius carnaliter cognitā, vt hic. & c. Martinus: eo. 30. q. 4. ca. ſi unus.

e ¶ Eiſdē modis.] Ideſt, inter eaſdem perſonas, vt no. ſupra proxi. in princ. & in c. 1. §. 1. de cogna. ſpir. in 6. Ex quibus elicitur, quòd compaternitas ſpiritualis pertinet ad paternitatem, & filiationē, & fraternitatem, ſecūdum iura Decretalium, auos uero, uel nepotes ſpirituales nō habemus, vt not. in d. c. 1. § 1. immo hodie ſecundum Cōc. Trid. nec fratres habemus ſpirituales, vt in locis ſupra annotat.

f ¶ Sacramentorū.] De ratione not. in princ. in uerbo ſacramenti.

a ¶ Baptizatum.] De perſonis, quas innectit hæc ſpiritualis cognatio, dic ut nouiſſime per Concil. Trid. ſeſ. 24 in decretis reformationum matrimonii c. 2. & contrahitur, videlicet inter patrinum, ac baptizatum, & illius patrem, ac matrē necnon inter baptizantem, & baptizatum, baptizatique patrem, ac matrem, & non inter alios: Vnde ſublatæ ſunt multæ diſputationes inter filios patrinorum, & alias perſonas, de quibus per Doct. in c. Martinus. eod.

b ¶ Vxorem.] Idem videtur, & de concubina. cap.

g ¶ Per catechiſmum.] Catechiſmus eſt illa inſtructio, quæ fit ante baptiſmum. Nam catechizare dicitur eſſe idem, quod inſtruere, & habet locum maxime in adultis, & capacibus, de conſecra. d. 4. ca. ante baptiſmum: hodie fit an e fores eccleſiæ, & in infantibus antequam baptizentur: vt per Ab. in rub. de cog. ſpir.

h ¶ Diſſoluetur.] Vt in cap. contracto. de cogn. ſpir. & cap. 2. eod. tit. in 6.

Simp'i·

interpretationem ſecũdum intentionem iurantis: ſecus in foro fori fac. cap. tua nos. eod. & quod ponit Abba. in ca. ex litteris. eod ante finem.

Io. Bapt. Illud quoque. CASVS. Quidam iuuenis amore cuiuſd. ancillæ captus de facto nuptias cum ea contraxit, ſed poſtea pęnitentia ductus uolebat eam dimittere, & aliam liberam perſonam ducere, ea motus licentia, quia enim ſeruis prohibitum eſt matrimonio copulari l. 9 C. de inceſt. nupt. inſtit. de nupt. in prin unà cum glo. in uer. romani. Sol. tamẽ ut hic habemus, quia de iure can. conditio ſeruilis licet impediat matrimonium tamen non ſemper reſcindit, hinc habetur in hoc iure ſeruos ob ſalutem animæ poſtea nuptias celebrare, & uxorem ca. 1. de cõiug. ſeru. & per tot. titu nec obiectio tenet cum ius ciuile in hac parte reperiatur correctum, ut conſtat in loc. cita not. ſeruos propriè dictos in hoc caſu eſſe liberos, et ideo cum liberis æquiparari iuxta dictũ D Pau. in d. cap. 1. relatum: Not. errorem etiam ſpiritualis uitiare, quia ubi uere eſt, ibi nõ eſt uoluntas. argumento l. 1. ff. de cõdit. Indebit.

Serui poſſunt etiam inuitis dominis contrahere matrimonium, dum tamen dominos non fraudent debitis obſequijs. h. d.

Illud quoque exploratu iuris eſt, quod matrimonia inter ſe contrahunt, non ſolũ liberi homines, verũ etiam ſerui [a]. Sicut enim neque liber, neq; ſeruus eſt ab alijs [b] ſacramentis Eccleſiæ remouendus [c], ita nec inter ſeruos [d] matrimonia prohiberi debent. ideoque quamquam contradicentibus dominis, & inuitis contracta fuerint, nulla ratione propterea ſunt diſſoluẽda [e]. Serui tamen, qui contraxerint, proprios dominos debitis, & conſuetis obſequijs [f] minime fraudare debent.

Si vnus coniugum comperiatur poſt contractum matrimoniũ ſeruilis conditionis, poteſt diſſolui matrimoniũ, niſi poſt talem cognitionẽ fuerit renouatus conſenſus, vel ſequuta copula. Et liberi sũt ex libero ventre nati, niſi aliud inducat lex, & mos regionis. h d.

Si quis tamen, vel ſi qua inſciens eum, vel eam ſumpſerit in coniugem, quam, vel quem poſtea ſeruilis compertum ſit eſſe cõditionis [g], nec poſt [h] diem verę cognitionis [i] habitæ ſe inuicẽ cognouerint, aut aliter facto [k] inuicem in ſe conſenſerint, ita ſeparari poterunt, vt vtrique libera cum aliis contrahendi fa-

a ¶Serui.] Et in hoc ius canonicum diſſidet a iure ciuili, quo iure ſerui non contrahunt matrimonia, ſed contubernia. Inſtit. de nupt. in princip Not. igitur, quòd ſerui iure canonico approbantur vt hic, & in cap. 1. & per tot. de coniug. ſeru. Et hoc procedit non ſolum in perſonis infidelium, ſed etiam Chriſtianorum: nam ſi fidelis in iuſto bello ab alio fideli capiatur, mero iure capientis ſeruus efficitur, licet conſuetudo generalis Chriſtianorũ hoc non uideatur ſeruare: ut per Abb in c. 1. de cõuerſ. infid. Immo quandoque per ſolam iuris Canonici diſpoſitionem inducitur ſeruitus: vt in cap. ita quorundam, de Iudæ.

b ¶Aliis ſacramẽtis]Scilicet, quæ recipientis cauſa conferuntur: non autem ſi conferuntur gratia aliorum, ut eſt ordo: quia tali ſacramento ſerui remouentur: vt ſupra qui prom. non poſſ. & not. in cap. 1. de coniug. ſeruo.

c ¶Remouendus.] §. Hinc nobis. in auth. de monach.

d ¶Inter ſeruos.] Nec etiam inter liberum, & ancillam, ſi cõtrahere uoluerint ſcienter, ut 29. quæſt. 2. cap ſi quis ingenuus. & cap. 2. de coniug. ſeruo. & infra § ſeq.

e ¶Diſſoluenda.] Fac. l. poſſeſſionũ. C. com. vtr. iud c. Partus tamen penes dominum ancillæ remanebit. l. & ſeruorũ. ff de ſta. homi. licet quidã contrarium per Abb. in ca. 1. de coning. ſeruo. Sed prima receptior.

f ¶Obſequiis] Etiam ſi uxor debitum peteret, & concurreret cum domino iubẽte: quia obtemperandũ eſt domino ſecundum quoſdam. Alii tamen contra. dic vt per Abbat. cap. 1. de coniug. ſeruo.

g ¶Conditionis.] Et ſic matrimoniũ nullum fuit, ſi erat ancilla, quam credebat liberam: ut 29. q. 2. per tot. & infra tit. prox. in prine.

h ¶Nec poſt.] Nihil enim refert ſi ante: nam copula carnalis nõ firmat matrimonium: imputandum eſt enim ei qui non detexit ſtatum & conditionem perſonæ ſuæ. fac. l. 2. C. ſi ſer. vel lib. ad decur. aſpi. ubi punitur quis ingerendo ſe actui, quem exercere nõ poteſt, non detegendo qualitatem perſonæ ſuæ. Vide de hoc quod not. in cap. ſciſcitatus. de reſcri.

i ¶Verę cognitionis.] Non enim cuilibet referenti credere tenetur. argu. 33 quæſt. 4. cap. quam magnum. & l. 2. ff. quod fal. tuto. auctor. & titubans pro ignorante reputabitur. l. fi. C de cond. indeb. l. 3 §. is qui ff. de lib. hom. exhib. cap. dominus. de ſecundis nupti. Vide ſi quis habet conſcientiam ſeruitutis ex diſcreta & probabili cauſa, tunc ſibi præiudicat copula carnalis ſubſequens: ſecus ſi ex leui & indiſcreta: argu. cap. inquiſitioni. de ſent. excom. & not. in c. 2. de coniug ſeruo. An autem viro ſtatus quæſtionem mouente, poſſit mulier pendente lite debitum exigere? plene no. in d. ca. 2. Titubãs pro ignorante.

K ¶Facto]Per quod cognoſci potuerit coniugalis affectus: ut no. ſup. tit. proxi §. nõ tamẽ. Sed immo

uidetur

cultas nõ denegetur [a].

Liberi qui ſint, h.d.

Liberi autem ſunt qui ſunt ex libero ventre [b] nati, niſi quis patris conditionem ſecũdum leges [c], & conſuetudinem prouinciæ ſequatur. Multo magis [d] matrimonium inualidatur, cum quis in perſona [e] errauerit: vtputa ſi exiſtimans ſecum Gemma contrahere, cum Berta contrahat.

Si alter contrahentium vtitur verbis dubijs animo decipiendi mulierem, & eã poſtmodum carnaliter cognoſcit, iudicatur pro matrimonio in foro iudiciali: ſecus in pœnitentiali. h a.

De eo quæſitum eſt, qui cum nõ aliter mulierem, vt ſibi carnaliter cõmiſceretur, perducere [f] poſſet, quam ſi eandem deſponſaſſet, proprium mentitus nomen, illam per hęc verba deſpõſauit: *Te Ioannes deſpõſat*, an quia vir illo nomine non vocaretur, nec vllum nubendi haberet propoſitum, ſed copulam tantum carnalem exequendi, inter prædictos matrimonium ſit celebratum, cum tamen mulier in virum conſenſerit? Et reſponſum eſt, non debere ex iſto facto coniugiũ iudicari [g]; cum in eo

videtur quod verba ſint neceſſaria. cap. tuæ. eod. & ſup. eod §. licet. Solu. vt ibi not. & vt not. in c. ſi. de coniug. ſer. Item nota quod matrimonium ab initio nullum tractu temporis confirmatur, fac ca. litteras. & c. acceſſit. de deſponſ. imp. & c. 2. de coniug. ſeruo. Sed contra. facit l. obligationum. § fere. ff. de act. & oblig. Sol. non eſt ſolum tempus quod validat matrimonium, ſed conſenſus expreſſus, uel tacitus, ut hic apparet. Sed pone q aliquis contraxit cum ancilla ignoranter, & dominus poſtea illã manumittat viro ignorante, nũquid eſt matrimonium? Reſpond. non: quia adhuc cõmiſcetur ei ex priori conſenſu, qui fuit nullus: argu. l. quamuis. C. ad Velleia. & l. ſi mulier. eod. titu. & l. 3. §. ſcio. de mi nori. & not. in c. fin. de coniug. ſeruo.

a ¶ Non denegetur.] Et detectæ ancillæ quod putatiue marito pro dota dederit, erit reſtituendum: vt in cap 2. in fin. de coniug ſeruo.

b ¶ Libero vẽtre.] Cap. 1. de nat. ex li. vẽt fallit tamẽ hoc pluribus caſibus: ut no. per glo. & Doct. in d. c. 1.

c ¶ Leges.] Scilicet municipales, uel prouinciales, cum aliter ſit de iu com. l partum C. de rei vendi. & l. & ſeruorũ. ff. de ſtat. hom. & inſtit. de iure perſon. poſt princ. & ca. 1. de na. ex. lib. vent. & cap. fin. de ſer. non ordin. Et ſic nota, quod valet ſtatutum, vel conſuetudo, quòd quis ſequatur conditionem patris. Sed quæ eſt iuris communis ratio, q partus ſequatur matrem? Reſpondeo ſecundum Bald. in l. fin. C. de ſeruis fugitiu. quia mater poteſt prodeſſe filio tribus temporibus. d. l. & ſeruorum. §. ingenuum. ff. de ſtat. hom. & inſtit. de iure perſon. §. ſerui.

d ¶ Magis.] Quia maior eſt error in ſubſtantia, quã in qualitate.

e ¶ In perſona.] Eſt autem perſona rationis creaturæ indiuidua eſſentia: ut not. 29. quæſt. 1. poſt princ.

Io. Bapt. De eo.] CASVS. Præſupponuntur nuptiæ contractæ per ficta uerba alterius contrahentis, qui animo decipiendi, ut præſupponitur contrahebat. unde fuit quæſitum an teneant, & ne quia dolo alterius læderetur l. non debet. ff. de reg. iur. affirmatiue reſpondebatur. Sol. tamen eſt ſequenda, quam hic legimus, quia in matrimonio obſeruãdum eſt an uere vel præſumptiue legitimus reperiatur conſenſus: obiectio autem non obſtat, quia poſtquam cognitum fuerit qualis ſit conſenſus præd. cognoſcetur etiam an obiectione admittẽda. In hac materia Not. primo conſenſum ad matrimonium requiſitũ debere eſſe expreſſũ, aliquando tamen admittitur etiam præſumptiu. Not. ſecundo argu. qđ eccleſia nõ iudicat de occultis. facit ca. ſicut. cum ſeq. de ſimon.

f ¶ Perducere poſſet.] Nota igitur ex hac littera, q licet duæ ſint principales cauſæ, ob quas eſt inſtitutum matrimonium; ſcilicet cauſa ſobolis procreandę, & euitandę incontinentię: ut not. 25. quęſ. 1 in ſumma, tenet tamen matrimonium, etiam ſi quis alia de cauſa inducatur ad contrahẽdum; puta ob dotẽ, parentelã, pulchritudinem mulieris, & libidinem. concord. cap tua nos. vbi Abb. eodem.

g ¶ Iudicari.] Immo videtur hoc iudicandum matrimonium, cum plus valeat qđ agitur, q̃ quod ſimulate concipitur C. plus ualere qđ agitur q̃ qđ, &c. Item ſimulatio, ſiue dolus matrimonium ſpirituale non impedit c. quod interrogaſti diſtin. 26. Sol. quòd in prima parte littera loquitur in foro pęnitẽtiario, contraria procedunt in foro iudiciali, in quo loquitur poſtrema pars huius §. ut no. in ca. tua nos. eo unde ſumitur, in uerſicu. qualiter. & latius Abb. in prima oppo. licet alii aliter, ut ibi per eum. Sed pone quòd proteſtetur coram pluribus, quòd omnia quæ faciet, uel dicet, nõ faciet aĩo cõtrahẽdi matrimoniũ, & poſtea in publico dicat: cõſentio in te; nũquid hic eſt matrimoniũ? Reſp. affirmatiue, cũ recurrendũ ſit ad communem uerbi intelligentiam ſup. eo. § inde quæritur. & c. ex litteris. eod. & quia potuit quis à priore uoluntate recedere, & uidetur receſſiſſe per id quod publice facit, nec creditur ei affirmanti adhuc ſe eſſe in priore uoluiſſe ob dolum ſuum; cum ſit contra doloſum facienda interpretatio. Alii, ut Hoſtié. & Abb. in cap tua eod diſtinguunt, quòd ſi fuit idonea cauſa proteſtandi; puta iuſtus metus, prodeſt proteſtatio, nec per contrarium factum ab ea uidetur

tur receſſum, cap. 1. quod met. cauſa. & in cap. Lotharius. 31. quæſt. 2. Hoc tamen verum, niſi ſequatur copula: quia tunc indiſtincte videtur receſſum a proteſtatione. Sed ſi non fuerat iuſta cauſa proteſtandi, procedit prima opinio. Nam ſi cōtractus procedit ex conſenſu duorū, nō ualet proteſtatio facta ab vno in præiudiciū alterius, niſi ille cōſentiat: not. in cap. Cumana. & ca. in Geneſi. de electio. & in l. non ſolum. §. morte. ff. de nou. ope. nunt. & per Abb. in d. cap. tua.

nec ſubſtantia coniugalis contractus; nec forma a contrahendi coniugium inueniri valeat: quoniam, ex altera parte ſolummodo dolus adfuit, conſēſus omnino defuit, ſine quo cetera fœdus coniugale perficere nequeunt.

In dubio pro matrimonio præſumitur. h. d.

Sed donec expreſſe non appareat, quòd is qui mulierem deſponſauit in propria perſona, ſub nomine tamē alieno b, quo vocari tūc ſe finxit, diſſenſit, interim erit pro matrimonio præſumendum c.

a ¶Forma.] Nota quod ad eſſe matrimonii duo ſunt neceſſaria; ſcilicet ſubſtātia & forma; ſicut ad eſſe hominis. Pro ſubſtantia eſt conſenſus: pro forma verba apta ad exprimendum conſenſum: ut in c. ſi inter. eod. & cap. licet p̄ter. de ſponſ. duorū: & quia in caſu noſtro utrūque defuit nullum fuit matrimonium. Idē eſſet ſi alterum defuiſſet. ca. cū apud. eo. cap. tuæ. eod. & c. ꝙ ſedem. de frig. & maleficie. Quāuis autē matrimoniū duo exigat, res tamen eſt ſimplex & indiuidua. 27. q. 2. § 1. & in matrimonio præſumptio ipſum factum habetur pro ſubſtantia. & per ipſum factū præſumitur conſenſus. cap. is qui. eod.

b ¶Alieno.] Nota ergo, ꝙ nō uitiatur contractus, ſi contrahens loquitur in tertia perſona, intelligendo de tertia perſona de ſe ipſo. fac. c. quod autem. & c. dudum. de iur. patro. item ꝙ contrahens propria perſona efficaciter obligatur licet doloſe mutauerit ſibi nomen. Nomina enim inuenta ſunt ſignificandorū hominum gratia l. ad recognoſcēdos. C. de ingen. & manumiſ. & §. ſi quis. inſti. de leg. Sed ex quo conſtat de corpore nō curamus de noīe. d §. ſi quis. & habetur late in c. tua. eod. vnde ſumitur.

c ¶Præſumendum.] Fac. c. 1. de deſpon. impub.

QVAE MATRIMONIVM IMPEDIRE poſſunt.

Io. Bapt. Poſt declarationem eorum, quæ eſſentialiter requiruntur ad nuptias actu contrahendas, ſequitur videre de impediment. ipſarum, propterea proponitur nunc tit. iſte, qui diuiditur in part. 8. in quarum prima explicatur impedimen. erroris: in ſecunda impedimentum uoti continentiæ: in tertia impedimen. cultus diſparitatis: in quarta impedimen. iuſti metus: in quinta impedimen. furoris: in ſexta impedimen. frigiditat. in ſeptima impedimen. morbi lepræ: in octaua impedimen. publicæ honeſtatis: ſecunda ibi, Item uoti: tertia ibi, cultus quoque: quarta ibi, coactio: quinta ibi, furor: ſexta ibi, item frigiditas: ſeptima ibi, alia eſt: octaua ibi, publicæ.

QVAE MATRIMONIUM impedire poſſunt.

TIT. XII.

Error perſonę, & conditionis impedit matrimonium, non autem qualitatis, & fortunæ. h. d.

ERgo nō omnis error d matrimoniū impedit. Nam ſi quis corruptā in vxorē accipitē, quā virginē arbitratur; vel qui accipit meretricē, quā putat eſſe caſtā, vterq; quidē errat: neutro tamen caſu ob errorem matrimonium infringitur.

Ei, qui ſciēter ducit in vxorem publicam meretricem, peccata remittuntur. h. d.

Quin potius qui ſciē

Io. Bapt. ERGO nō omnis. CASVS in tota hac parte ita figuratur. Quidam errore ductus matrimonio fuit copulatus cum muliere paupere, meretrice, & fortaſſe ancilla, poſtea errore cognito pęnitentia ductus cupiebat, & petebat ipſum diſſolue re, & aliam uxorē ducere, ea præſertim motus ratione, quia vbi adeſt error, nec uoluntas, nec conſenſus reperitur. argumento l. error. ff. de iur. & fact. ignoran. & l 1. ff de cōdict. indeb. cum ſimil. Sol. tamen cum diſtinct. prout hic legimus, q a ſicut error eſt diuerſus, ita quoq; diuerſum producit effectū, unde ob hanc diuerſitatē, ſequitur ni fallor quod nec etiam obiectio teneat, cum aliquā do ipſa quoque uerificetur: Not. primo quod non quilibet error cauſat actum inuoluntarium, ſed ille qui eſt circa rem eſſentialem, & ideo aliquando uitiat, & aliquando uitiatur.

d ¶Error.] Pro huius materiæ intelligentia dic, ꝙ quadruplex eſt error conditionis, ut infra eod. §. 2. & cap. propoſuit. de coniug. ſer. Perſonæ, ut ſup. tit. prox. §. multo magis. Fortunæ, vt d. §. 2. Qualitatis, vt in hoc princ. Duo vltimi errores non impediunt, vt hic in princ. & § 2. & 29. quæſt. 1. in princ. Secundus impedit. d § multo magis. & ca. tua. eod. Primus autem error, ſcilicet conditionis, aut eſt error in libero, vt quia liber credit cum libera contrahere, & contraxit cum ſerua. & in dubio non tenet matrimonium, & hoc fauore libertatis, vt ſup. tit. prox. §. illud quoque. cum §. ſequ. & 29. Error quadruplex.

tes,& prudentes [a],mu lieres publicas [b] de lu panari extraxerint, & in vxores duxerint,qđ agent in remiſſionem proficiet [c] peccatorũ. Cum inter opera charitatis non minimum ſit errãtem ab erroris ſemita reuocare [d].

Qualis ſit error perſonę,cõditionis,fortunæ, & qualitatis.h.d.

Solum igitur [e] perſonæ, & conditionis error obſtat matrimonio: qualitatis vero,& fortunæ non obſtat. Eſt autem error perſonæ,cum is, qui eſt Ioãnes, Paulus putatur. Conditionis, cum is, qui ſeruus eſt, liber creditur. Fortunæ, vt cum is,qui pauper eſt, diues exiſtimatur, vel contra. Qualitatis, cũ is reputatur bonus, q tamen eſt malus.

Defectus conditionis vitiat matrimonium.h.d.

Sunt & alij [f] plures modi,quib⁹ matrimonia impediuntur, vtputa conditio apposita,& non impleta,ſecundum ea, quæ ſupra [g] diximus de ſponſalibus.

Sacer ordo,& votum ſollẽne impediunt matrimonium contrahendum,& contractũ dirimunt.h.d.

Item uoti ſollem-

& 29.quæſt.2.per tot. Aut econtra ſeruus credebat ſe contrahere cum ſerua, & contraxit cum libera. Et hoc caſu ſunt opin. Quidam enim dixerunt, ꝙ non eſt matrimonium: quia error eſt in diſpari conditione, aſſerentes idem eſſe vbicunque contingit conſimilis error: ſecus dicunt ſi ſit error in pari conditione, puta quia ſeruus credebat cõtrahere cum libera, & contraxit cũ ancilla: ex quo ambo ſunt ſerui, error non habet impedire, ita not. 29. quæſ. 2. in ſum. Communis tamẽ doctrina habet, ꝙ tantum fauore libertatis impetratur matrimonium; & ſic ubi cõtrahentis conditio deterioratur, ſecus ſi melioratur, uel conſeruatur in æqualitate, & hoc plus placet Abb. in c. 2. de cõing. ſeru. Quia ex quo conſenſum eſt in perſonam, iſti errores extrinſeci non debent impedire hoc ſacramentum, & in dubio eſt pro matrimonio iudicandum: ut in ca. licet ex quadam. de teſtib. Sed quid in adſcriptitio? Reſp. communiter tenetur ꝙ talis error nõ impedit matrimonium: quia adſcriptitius eſt perſona libera, & inuito domino poteſt ſtare in poſſeſſione: ut l. iubemus. & auth. adſcriptitios. C. de epi. & cler. & tenet Abb. in d. c. 2.

a ¶Prudentes.] Secus forte ſi per errorem, cũ tunc actus non procedat ex charitate: hoc tamen verbũ non ponitur in ca. inter opera, de ſpon. vnde ſumitur niſi implicite.

b ¶Publicas.] Quas quidem nulla neceſſitas excuſat. l. palam. ff. de ri. nupt. & 32. q. 5. c. ita ne, & not. quod meretricium quantumuis publicum non excludit mulieres ab hoc ſacramento matrimonii: nam hoc eſt prohibitorium certarum perſonarum. unde quilibet poteſt contrahere, qui expreſſe non prohibetur. cap. cum apud de ſponſ. Immo inuentũ eſt in remedium fornicationis & humanæ fragilitatis: ut legitur, & not. ſup. de ſacr. matr.

c ¶Proficiet.] Scilicet quoad remiſſionem peccatorum, ſecundũ Abb. in c. inter opera. de ſponſ. Sed an hoc intelligendum ſit de remiſſione omniũ peccatorũ: quidam ꝙ ſic cum ſit hic indefinita locutio quæ vniuerſali æquipollet. c. vt circa. de elec. in 6. & hæc eſt materia fauorabilis, & extẽdẽda ca. odia. de re iud. in 6. Alii cõtra: quia cũ Papa indulget remiſſionẽ omniũ peccatorũ, ſolet apponere plenam, uel pleniſſimã, quod hic non ponitur: ut not. Ioan. And. in c. ad liberandum, de Iudæ. & not. in cle. 2. de pænit. & remiſſ. & pro hac fac. littera hic in verb. proficiat. Secundũ Ab. in d. c. Iter opa.

ANT. TIM. Quod dicitur hic de remiſſione peccatorũ eius, qui duxerit meretricẽ in vxorẽ, eſt ex textu in d. ca. inter opera de ſponſ. vbi Pontifex, inquit, ut huic in remiſſionẽ proficiat peccatorum. ubi not. Abb. quod opera charitatis ꝑficiunt in remiſſionẽ peccatorũ. Intelligitur autem id reſpectu pœnæ. quo ad opera exteriora nõ reſpectu culpæ: nã culpa remittitur ex contritione. Cetera quæ quęrũtur in gloſ. deſumpta ſunt ex Abb. q dubitat, & non reſoluit, uide ibi.

d ¶Reuocare.] Eſt enim hoc unum ex trib⁹ generib⁹ eleemoſynæ. c. tria ſunt genera. diſt. 45. Huc tamẽ crimen meretrical ſub diſſimulatione pertranſit eccleſia.

e ¶Igitur.] De hoc dic vt not. ſup. eod. in princ. Sed an in caſibus, in quibus error non inualidat matrimonium, ſi minor contrahat, poſſit petere reſtitutionem in integrum, ſi fuerit ſeductus? Reſpon. negatiue. Et de hoc per Abb. in c. ex parte. de reſt. ſpol.

f ¶Alii plures.] De quibus. inf. eo. late.

g ¶Supra.] Vt ſup. de ſpõſ. § ſub cõditione. & c. ſuper eo. de condi. app. & per tot. & c. de illis. de ſponſal.

Item uoti.] CASVS, Quidam uouerunt continentiã perpetuã, ſed modo diuerſo, nam alij ſimpliciter, & alij cum ſolemnitate, & cum uoluiſſent poſtea uxorem ducere tum quia dicebãt tale uotum non tenere cum ſit contra libertatem matrimonij iux. not in cap. gemma. de ſponſal. & matrim. tũ etiam quia matrimonium eſt datum in remedium peccati carnalis. §. ſi ſupra de matrim. fuit propterea quæſitum, quid iuris. Sol ut hic habetur, quia minor virtus continetur ſub maiori, uel ab ea ſuperatur, & vincitur. argumento. ca. 3. de iureiuran. ꝓꝑ quã rationẽ prima obiectio uidetur ceſſare; nec ſecũda videt aliquid cõcludere tũ ꝓꝑ eãd. rõnẽ, tũ ẽt ꝓꝑ diſtin. in tex. aſſignat. Not. primo profeſſionẽ religionis, & ordinis inter ſe æquiparari, facit Io. Bapt.

ca. 1.

cap. 1. de uoto in 6. Not. ſecundo ſolemnitatem iuris aliquando plus operari quam ſimplicem promiſſionem. facit tex in cap. cum ad monaſterium. de ſtatu monacho. Not. 3. ſcandalum augere delictum, eiuſque pœnam.

& uot. in c. nemo. 22. q. 4. & c. clericus ſolus. diſt. 81. & cap de homine. de celeb. miſſ.

Cultus quoque. Hæc pars poſſet in plures diuidi particulas, ſed cum commode in ea CASVS in communi figurari ualeat, propterea eſt animaduertendum, quod inter perſonas alienigenas & cultus diſparitate differentes, diuerſimode matrimonium conſideratur. & reperitur: aliquãdo enim id contigit inter fidelem, & infidelẽ, aliquando inter infidelem, & infidelem, quorũ alter uenit ad fidẽ: & aliquã inter fidelẽ & fidelem, quorum alter recedit à fide; unde in omnibus quæſitum fuit quid iuris, & in omnibus reſpondebatur per ea ius gentium. diſtinct. 1 & per cap. cauſ. 28 q. 1. vbi ſimpliciter matrimonium inter perſonas alienigenas & cultu diſpares damnatur. ergo. Sol. tamen eum diſtin. vt in hac parte legimus, quia caſuum diuerſitas ob diuerſas circumſtantias diuerſam requirit deciſionem, & propterea, nec etiam can. in contrarium adducti uidentur aliquid concludere, quia aliquando uerificantur, & aliquãdo limitationẽ recipiunt: unde not. primo etiam ex d. iurib. ſimul inuent. quod matrimonium inter alienigenas regulariter eſt prohibitũ, ſed limitatiue permiſſum: Not. ſecundo obiectum legis aliquando eſſe factum præteritum, quod contingit in approbando, uel reprobandu ipſum, aliquando factum futurum, quod euenit in præcipiendo, vel prohibendo, pmittẽdo, uel puniẽdo. No. tertio q̃d matrimoniũ, quoad ſubſtãtiã eius, etiã inter infideles reperitur. — Io. Bapt.

nis [a] emiſſio, & ſacri ordinis ſuſceptio [b] tã matrimonium impedit contrahendũ, quã poſtea contractum dirimit.

Simplex votum non impedit matrimonium contractũ. h. d.

Secus vero ſtatuitur in voto ſimplici [c], quamquam enim contrahendum impediat, non tamen contractũ diſſoluit.

Habitus religionis non impedit matrimonium contractum h. d.

Sic & religionis habitus ſine profeſſione ſuſceptus [d] ne contrahantur impedit, ſed iã contractas nuptias nequaquam tollit [e].

Nubenti poſt votum ſimplex imponenda eſt pænitentia h. d.

Huic tamen, qui nubendo votũ ſimplex fecit irritum, quanto illud manifeſtius [f] emiſerit, tãto propter plurium ſcandalum, erit durior imponenda pęnitentia.

Chriſtiani non debent nubere infidelibus, & ſi nubant ſunt excommunicandi. h. d.

Cultus quoque diſparitas matrimoniũ, & contrahendum impedit, & contractum interdum dirimit. Si quis enim Iudęæ coniugali [g] ſocietate iungi voluerit, ſiue Chriſtiana Iudæo, vel alias infidelis Chriſtiano carnali conſortio miſceatur: quicumque eorum id commiſiſſe deprehenditur, a Chriſtiano cœtu, & eccleſiæ communione protinus ſegregandus erit.

a ¶Sollemnis.] Dicitur autem uotũ ſollemne in propoſito, quod eſt ſuſceptione ſacri ordinis, uel profeſſione tacita, uel expreſſa munitum. cap. vni. de uot. in 6. & ſup. de regul. §. illud quæri. & concord. cum hoc. ca. memi nimus. cum ſequ. cau. qui cle. uel uouen.

b ¶Suſceptio.] Ea hac æquiparatione ſuſceptionis ſacrorum ordinum & ingreſſus in religionem, quidam tenebant, quòd per ſuſceptionem ſacri ordinis ſoluerẽtur ſponſalia contracta per uerba de præſenti, uelut & per monachationem. c. ex publico de conuerſ. coniug. ſed eõtrarium eſt uerũ: ut not. in c. 1. de voto. in 6. & ſup. de ſponſ. §. item ex contrario.

c ¶Simplici.] Quia fortius matrimonij vinculum ſuperuniẽs tollit primũ debilius, ſcilicet uotũ ſimplex. ca. 1. de uoto in 6. Licet ante matrimonium contractum ſit quis cõpellendus votũ implere: ut cap. ex parte. de cenſib. c. porrectum. de reg. ca. rurſus. qui cle. uel uou.

d ¶Suſceptus.] Ab eo qui incorporandi religioni poteſtatem non habet. cap. conſuluit. vbi Abb. qui cle uel uo.

e ¶Tollit.] Arg. cap. quemadmodum. de iureiur. & l. patre. ff. de his qui ſunt ſui, uel ali. iu. Sed contra cap. ſuper eo. de reg. & ca. uidua. qui cle. uel vo. Quidam quod hic & in cap. conſuluit. qui cle. vel uo. loquitur de habitu probationis, in contrariis de habitu profeſſionis. Tu dic aliter, ut per Abb. in d. ca. conſuluit.

f ¶Manifeſtius.] Sic c. 1. de uot. & uot. redempt. in 6. unde ſumitur Not. ergo q; ex manifeſtatione grauius fit peccatum. ad hoc. ſup. de pænit. §. 1. & §. 2.

g ¶Coniugali ſocietate.] Circa hanc materiam dicas, q; ſi Chriſtianus, uel Chriſtiana miſcuerit ſe cũ Hebræo, uel Hebræa, ſiquidem in figura matrimonij. & ignoranter, tunc nulla eos manere pœna, cũ darent operam rei licitæ, & ignorantia facti legitimam præſtet illis excuſationem: ut per Abb. & alios in cap. in nonnullis. de Iudæ. Ita tamen quòd

quan-

quidam habent etiam notitiam de tali impedimento ſtatim ſe ſeparent: aliàs ſecus. l. qui contra, ubi late traditur. C. de inceſt. nupt. Aut ſcienter, & tunc pœna eſt diſſolutio matrimonii, & excommunicatio, vt hic. 28. q. 1. c. caue. cum ſeq. & in d. c. nonnullis. & in foro pœnitentiali pœna ſeptem annorum pœnitentiæ. ca. hoc ipſum. 34. q. 2. Hebræus vero quomodo puniatur ſunt opi. vt dicetur ſtatim. Si vero ſe cognouerunt in actu fornicationis, & ſcienter: quidam dicût, Hebræum morte mulctandum. 2. q. 7. cap. nos ſi incompetenter. §. ſed notandum verſ. Nathan. & §. his ita. verſ. multa enim. & 23. qu. 5. cap. reos. §. Nathan. & tenet quidam in d. c. in nonnullis. Quidã mitius ſentiunt ſecundum Oldr. Petrũ de Peruſ. & Roma. ſcilicet ꝙ ſit pœna, vel pecuniaria, uel temporalis iudicis arbit. & refert Oldr. conſil. 333. quòd in caſu illo vidit Hebræo amputari virilia. Tertij melius ꝙ habenda eſt diligens conſideratio ſingulatum qualitatũ, ſi mulier ſit honeſta, & nobilis; an meretricula, & vilis; an Iudæus ſemel coierit, an ſæpius; an iuuenis ſit, an maior natu; unam cognouerit an plores, & pro uarietate caſuum varie ſtatuendum: ut per Paul. Ghirl. in tract. de pœnis omniſa. coitus illi. quæſt. 12. Et quòd dicitur de Hebræis idem erit de Turcis, Moris, Saracenis, & ſimi. vt in hac littera.

Si vnus infidelium coniugum conuertatur ad fidem, & alter nolit ſibi cohabitare, vel non ſine peccato mortali, ſoluitur coniugium, & conuerſus cum alia contrahere poterit, & proles communis conuerſo aſſignabitur, h.d.

Item ſi alter [a] infidelium coniugum ad fidem catholicam cõuertatur, & alter, qui in infidelitate remanſit, vel nullo pacto, vel nõ ſine blaſphemia [b] diuini nominis, vel vt catholicum ad mortale peccatũ protrahat, ei cohabitare voluerit, conuerſus quaſi [c] priore matrimonio diſſoluto licite ad ſecunda vota conuolare poterit [d], & communis proles ipſi conuerſo aſſignabitur [e].

Si alter infidelium coniugum conuertatur, & antequam alij legitime coniunctus fuerit, alius quoque conuertatur, debent ſe inuicem recipere. h.d.

Quod ſi conuersũ ad fidem, & vxor conuerſa ſequatur, antequã propter cauſas [f] prædictas legitimam maritus ducat vxorẽ, eam recipere compelletur [g].

Inter conuerſos ratum eſt matrimonium, non obſtante repudio conſuetudinario. h.d.

Nec quidquam cõ

a ¶Si alter.] Not. hic caſum, in quo conſtat matrimonium inter fidelem, & infidelem; ſcilicet ſi infidelis cohabitare nollet cũ fideli ſine peccato. hoc ideo, quia matrimonium ab initio tenuit: arg. l. patre furioſo. ff. de his qui ſunt ſui, vel alie. iu. cap. quemadmodum. de iureiur. aliàs non teneret. ut ſup. eod. §. proxi.

b ¶Blaſphemia.] Puta aſtringendo coniugem ad aliquem Iudaicum ritum, uel Paganicum, uel idololatriam, & in hac materia habes hos verſus

Deſere ſpernentem, uel blaſphemare volentem,
Vel te credentem ſcelus ad mortale trahentẽ.
Nã ſunt abſq; mora ſic vincula rupta priora.

c ¶Quaſi.] Forte propterea adiecta eſt nota improprietatis: quia non poteſt omnino dici diſſolutum matrimonium, cum poſſit infidelem pœnitere, vt ſtatim ſubdit.

d ¶Poterit.] Cap. quanto. & c. gaudemus. de diuor. Ex hoc habes caſum quotidianum in Iudæis, qui veniũt ad fidẽ uxoribus remanẽtibus in Iudaiſmo. poſſunt enim cum aliis mulieribus de nouo cõtrahere ex cauſis hic poſitis. Sed cõtra uidetur: Nam inter infideles matrimonium eſt uerum. d. cap. quanto. & ſup. de ſacrament. matri. §. 1. Vnde uidetur quòd non poſſint ſeparari ob defectum baptiſmi. Nã Chriſtus interroga tus a Iudæis, qui non habebant baptiſmum, reſpondit: Quos Deus cõiunxit, homo non ſeparet. cap. de infidelibus. de conſang. & affin. Item matrimonium fuit inſtitutum longe ante baptiſmum: ſcilicet in ſtatu innocentiæ in Paradiſo, & ibi recepit indiſſolubilitatem ſuam, cum fuit dictum: Et erunt duo in carne una: ut habetur in c. 1. de uoto. in 6 & in ca. fraternitatis. 35. q. 10. Sol. ſecundum Ab. in d. c. quãto. ꝙ ideo conſideratur baptiſmus pro indiſſolubilitate: quia ubi non eſt fides Chriſtiana, matrimoniũ nõ habet ſuã ſignificationẽ: matrimoniũ. n. conſummatum denotat unionem, & conformitatem quæ eſt inter Deũ, & eccleſiam per aſſumptionem carnis humanæ. ut in c. debitum. de biga. & ſup. de ſacram. mat. §. 1. Vnde ſicut ſignatũ eſt indiſſolubile: quia carnẽ quam Deus aſſumpſit numquam dimiſit: ita & matrimoniũ illud figurans debet eſſe indiſſolubile, ſicut ſignatũ. facit quod not. in c. quia propter. 27. q. 2. Matrimonium aũt inter infideles nõ habet hoc ſignificatum: quia negant carnis aſſumptionẽ. & ſic matrimonium inter eus non eſt ita firmum: quia ceſſat ratio indiſſolubilitatis.

e ¶Aſſignabitur.] Scilicet poſt trienium. Nã ante indiſtincte remanet apud matrem, ſiue cõuerſa ſit ſiue non. ca. fin. de conuerſ. infideli.

f ¶ Cauſas prædictas.] Scilicet, vel quia infidelis nolit cohabitare cum marito, vel id nolit facere ſine creatoris contumelia, ut ſup. §. prox.

g ¶Compelletur.] Cap. gaudemus. de diuor. Videt ergo ꝙ contumelia creatoris non ſoluat matrimoniũ ipſo iure. nec enim ſi fuiſſet ſolutum prius cõuerſus compelleretur poſtea conuerſam recipere,

obligationem expectandi alterum.cap. de illis, de deſpouſ. impub & ſupra. de ſponſ.§.de illis.

a ¶Retinendam.]Hoc expreſſe non dicitur in ca. gaudemus.de diuort.vnde ſumitur.Sed non poteſt aliter hæc materia intelligi, ut apparet ex his, quæ ibi dicunt omnes Doctor. Sed quid dicemus, ſi fidelis dicat pluribus mulieribus: Duco uos in uxores. & illæ pariter reſpondeant? Et nos te in maritum. quæ iſtarũ erit vxor? Reſp. nulla, etiam ſi una tãtum ſit apta matrimonio: quia iſte uir non habuit precise animum obligandi ſe uni: ut p Abb.in dicto cap. gaudemus.

2.cap.definimus. & c.tua.de cler.ægrot.

g ¶Incidatur.] 32.q.7.cap. illi.

h ¶Simularẽt.] Hæc eſt cauſa quare priuatur quis iure ſuo ſine culpa: ſimile 32.quæſt.1.cap.dixit dominus.

nendam [a].

Matrimonium non ſoluitur altero coniugum fidelium in hęreſim lapſo h.d.

Alia ſane cauſa eſt eorum coniugũ, quorum alter vel in hæreſim labitur, vel ad infidelium tranſit errorem: neque enim hoc caſu, qui relinquitur, ad ſecundas nuptias deſcẽdere poterit. Nã etſi [b] matrimoniũ verũ inter infideles ſit, nõ tamen [c] eſt ratum: inter fideles autem, & verum & ratum exiſtit; quia ſacramentũ fidei, quod ſemel eſt admiſſum, numquam amittitur [d]: ſed ratum efficit coniugij ſacramentum, vt ipſum in coniugibus, ipſo durãte perduret.

Per dationem inſtantiæ ſoluitur argumentum h.d.

Nec refert quod a quibuſdam forſan obiici poſſet, quod fidelis relictus, nõ debeat iure ſuo ſine culpa priuari; cum idẽ multis caſibus [f] cõtingat, ut ſi alter coniugum incidatur [g]. Ex hoc quoque quorumdam malitię occurrit, qui odio coniugum ſimularẽt [h] hæreſim, vt poſt modum nubentibus coniugibus ab ipſa reſilirent.

Ceſſante cauſa ceſſet effectus. h.d.

Quinimmo qui in fide permanſerit, ad eum qui ab hęreſi, vel infidelitate ad eccleſiã reuertitur: vel inuitus redire cogendus [i] erit, niſi ad religionem [k] tranſire maluerit.

b ¶Nam etſi.] Occurrit tacitæ obiectioni: nam potuiſſet dici quod quando vnus ex duobus infidelibus ad fidẽ conuertitur, ſi reliquus in infidelitate nolit cohabitare cum cõuerſo: uel non ſine contumelia creatoris, permittitur cõuerſo aliam ducere. Idem uidebatur altero delabente in hæreſim, quòd remanẽs catholicus poſſet aliam ducere. huic obiectioni reſpondetur, ut hic habes.

c ¶Non tamen eſt ratum.] Quia põt diſſolui, ut hic, & cap. quanto. & c. gaudemus. de diuort. & 27. quæſt. 2. cap. item illud.

d ¶ Amittitur.] 32.quæſt.7.cap. 1. & cap.2. & 1.quęſt.1. cap. quod quidam.

e ¶Sine culpa.]Licet nemo ſine culpa ſuo iure regulariter priuari debeat.c. quanto. de diuor.16.q. ſi.cap.iuuenium.& diſt.56.cap. ſatis peruerſum,& de eo qui cogn.conſang uxo.ſuæ.cap. diſcretionẽ. & ca.fin.& c.2. de conſtit. Quandoque tamen ex cauſa priuatur etiam ſine culpa. capit. quoniam. §.2. vt lit.non conteſt.& cap. antiqua. de priuil. & diſt. 22.cap.renouantes.

f ¶Caſibus]Fac 14.q.6. cap. comperimus. & diſt. 34.cap. frequens.& 34 cap. ſi cuius. & 16. quæſt.7. decernimus.& diſtinct.70.cap. neminem. & 18.q.

i ¶Cogendus erit.] Sed contra in cap. gaudemus. de diuor.ubi ſeparatam ob fornicationem non cogitur quis recipere, licet emendatam. Solu. illud in carnali fornicatione, hic ſumus in ſpirituali. Sed quæ eſt diuerſitatis ratio? Reſpond. in ſpirituali fornicatione ſola anima polluitur, in carnali anima, & corpus, & uir magis ſcandalizatur de eo quod fit in corpore, quã ex eo quod fit in anima: & ita cauſa maioris ſcandali illati viro fit, vt poſt carnalem fornicationem etiam emẽdatam recipere nõ compellatur: quæ ratio non militat in ſimplici ſpirituali. Ita not.in cap. fin.de conuerſ.coniugat. uel dic ut not.inf. de diuort. §. multum autem.

k ¶Ad religionẽ] Vt cap. fin de conuerſ.coniug. Quæri ſolet ſi uxor ſeparata ob fornicationem a uiro commiſſam, poſtea & ipſa adulterium cõmittat, numquid marito reuerſo poſſit intrare religionem? Et non uidetur, cum paria delicta mutua compenſatione tollantur.l.viro.ff.ſolu.matrimo. Tu dic, ut per Abb. in d.ca. fin. Et quod dicitur de religionis ingreſſu altero coniugum inuito faciendo in caſu ſpiritualis fornicationis, intellige cum interuenit ſeparatio facta iudicio eccleſiæ: ut habetur in dicto cap. fin. Vel licet non præceſſerit talis ſeparatio, res tamen non eſt integra. Et amplia quod hic dicitur, ut habeat locum etiam in fornicatione carnali: ut ſcilicet innocens poſſit peccante inuito religionem intrare. fac.27 q 2. ca Agathoſa & cap. uenicas. de conuerſio. coniugato. & per Abbat. in dicto cap.ſi.

Coniugiorum aliud eſt legitimum, & non ratũ, aliud legitimum, & ratum, aliud ratũ, & non legitimum. h.d.

Ex his apparet [a], coniugium aliud eſſe legitimum, & non ratum: aliud legitimum, & ratum: quoddam vero, quod ratum quidem eſt, ſed non legitimũ. legitimum, & non ratum coniugium eſt, quod legali inſtitutione, vel prouinciæ moribus cõtrahitur; hoc inter infideles ratum non eſt, quia [b] diſſolui poteſt dato libello repudij lege fori, & nõ lege poli, quam non ſequuntur. Inter fideles vero ſemper ratũ eſt coniugium; cũ coniugia ſemel inter eos contracta [c] numquam ſolui poſſunt. Horum vero quędã ſunt etiã legitima; veluti cum, ſeruatis nuptialibus ritibus, vxor ſponſo traditur [d]. Illorum vero coniugia, qui, contemptis legitimis ſolemnitatibus, ſolo affectu aliquam ſibi deligũt in coniugem, non legitima, ſed rata tantummodo eſſe creduntur. Quamquam [e] enim ſpretis ritibus Eccleſiæ, matrimoniũ contrahi non debeat: non tamen ob id ſolũ ſacramentum coniugij diſſolui debet.

Idem operatur comprobatio quod legitima inſtitutio. h.d.

Quin potius, ſi tale matrimonium fuerit ab eccleſia poſtmodũ comprobatum, filij generati, & legitimi iudicandi erunt, & hęredes: aliqua tamen illis erit imponenda pænitentia [f], qui contemptis eccleſiæ pręceptionibus matrimonium contraxerunt.

Iuſtus metus niſi purgatus fuerit impedit matrimoniũ. h.d.

Coactio [g] quoque, & iuſtus violentię metus [h] matrimoniũ impediunt [i]. Cum enim ſolo conſenſu coniugiũ cõtrahatur, plena debet [k] ille ſecuritate [l] gaudere, cuius eſt ani

a ¶Ex his apparet.] Recte hoc infertur ex ſuperioribus. & ſumitur ex cap. fin. 28. q. 1.

b ¶Quia, &c.] Iſta ratio a quibuſdam non probatur: ut not. 28. quæſt. 1. cap. fin. poſſet forte alia ratio adduci; ſcilicet, quia ſi alter fiat Chriſtianus, & infidelis nolit cohabitare, diſſoluetur matrimonium: ut ſup. eod. § item ſi alter, & in cap. quanto. & cap. gaudemus. de diuort.

c ¶Contracta.] Et conſummata.

d ¶Traditur.] 30. quæſt. 5. cap. aliter.

e ¶Quamquam enim, &c. De tota iſta materia uide per gloſſ. Abb. & ceteros in ca. quod nobis. qui fil. ſint legit. & cap. 2. & per totum. de matrimon. contract. contra interdict. eccleſ. & in cap. non oportet. 34. quæſt. 4. & cap. pen. de fer. & nouiſſime per Concil. Tridentinum. ſeſſio. 24. in decretis reformationis, qđ forte ex parte corrigit qđ hic dicit. i. ſ. reſpectu matrimonii clandeſtini.

f ¶Pœnitentia.] Ca. 1. de matrimo. cont. cõtra. interd. eccleſ.

Jo. Bapt. Coactio. CASVS, Quidam forenſis habuit rem cum ancilla cuiuſdam nobilis Peruſini, à quo tandem coactus fuit iam in uxorem ducere: qui forenſis eum ob hanc coactionem ſibi illatam voluiſſet ipſam repudiare, fuit dubitatũ an de iure poſſet, ſiquidẽ contra eum faciebat cap. maiores. de baptiſ. §. penul. accedit etiam commune dictum Iuriſtar. quod uoluntas coacta uoluntas eſt. ergo. Sol. tamen ut hic habetur, quia talis coactio cauſat actum inuoluntariũ: unde non obſtant in contrarium adducta, ſiquidẽ iuxta not. in d. cap. & §. diſtinguen. eſt de coactione, nam una reddit actum nullum, ſecus altera, argumento. l. 5. & 6. ff. de eo, quod metus cauſa. Not. quod iuſtus uiolentię timor cauſat actum nullum, quia uoluntas non dicitur conſentire, ſecus autẽ ſi non eſſet iuſtus, facit text. in ca. penult. de eo qđ met. cauſa. Cum ſimil.

g ¶Coactio.] Eſt &c coactio eſt uiolẽtia corporali, uel capiua: metus uero eſt præter aliquam uiolentiam, & captionem.

h ¶Metus.] Iuſtus autem metus dicitur qui poteſt cadere in conſtantem uirum. fac. l. ſi quis ab alio. ff. de re iudi. & l. metum. ff. quod met. cauſa. & qđ not. in cap. de muliere. de ſponſa. vel in conſtantem mulierem, cum ob ſexus imbecillitatem minor metus in muliere ſufficiat ad impedimentum, quàm in viro. arg. cap. indignamur. 32. qu. 6. & c. ſicut dignũ. de homic. & per Abb. in c. cauſam. de offic. delegat.

i ¶Impediũt.] Et q. dẽ ipſo iure, ut in c. cũ locũ. de ſpõſ. Sed cõtra uidetur: qa regulariter metus actũ ipſo iure nõ ĩfringit, ſed opẽ dũtaxat exceptionis. ff. de eo quod met. cauſ. ꝑ totũ. & hoc quidam admittũt, vt Card. Cõmuniter tñ contra. De rõne uide per Abb. in d. c. cũ locum. Et nota ꝙ ſi ambigatur de metus interuentu, magis credatur duobus teſtib⁹ deponentibus de metu, quã mille deponentibus de ſpõtanea uolũtate: vt per Abb. in ca. 1. de his, q̃ ui, met. cau.

K ¶Debet.] Neceſſitatem importat, non honeſtatẽ. & hoc eſt regulare ubi materia eſt indifferens. no. in cle. attendentes. de ſta. regul. & per Abb. poſt glo. in c. ſi vir. de adulter. quandoque ſolam honeſtatem. c. 1. vbi no. de deſponſ. impub.

l ¶Securitate.] Et ſic in materia matrimonij

uoluntas

mus indagandus, ne metu impulſus dicat, ſibi placere quod odit.

Copula metum purgat.h.d.

Plane quæ inuita probat ſe ſponſalia cõtraxiſſe, ſi comperiatur poſtmodum ſponte [a] cognita, ad matrimonij diſſolutionem proclamare, & metũ cauſari non poterit [b].

Furor impedit matrimonium contrahendum, ſed nõ dirimit contractum h.d.

Furor quoque quia conſenſum impedit, nuptias contrahi prohibet [c]: contractas autem non dirimit [d].

Frigiditas & coeundi impotentia matrimonium impediunt.h.d.

Item frigiditas, & coeundi impotentia [e] legitimum matrimonijs impedimentum adferunt. Sicut enim [f] puer, qui debitum reddere non poteſt, non eſt aptus coniugio, ſic qui ita ſunt natura [g] impotẽtes, vt nec ope medicorũ [h] ſine mortis periculo iuuari poſſint, apti ad contrahẽda matrimonia minime putãtur. Ea igitur quæ adeo eſt arcta, vt mulier fieri, & alteri carnaliter commiſceri non poſſit, niſi per inciſionem, ad matrimonium contrahendum non debet idonea iudicari [i].

Leproſi poſſunt matrimoniũ contrahere h. d.

Alia eſt cauſa lepro-

uoluntas coacta nõ habetur pro uolũtate.c. de muliere. Vbi Abb not. de ſponſal.

a ¶Sponte.] Aliud ſi inuita.c.cõſultationi. ubi per Abb. & in ca.inſuper. qui ma. accu. poſ. & per aliquos in cap.pen. de probatio.

b ¶Poterit.] Ex quo enim carnali copulæ conſenſit, omnia uiolẽtia ſublata intelligitur: & matrimonium tenet. cap. illis. de deſpons. impub. & ca. 2 de eo qui duxit vxo. quã per adult. pol. & ita ratihabitio validat quod nõ ualebat a princ. cap. cum virum de regul. de hoc per Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 9.

Io. Bapt. Furor.] CASVS licet hic uideatur clarus, cum furor tollat intellectum, & cauſet actum inuoluntarium, habet tamen difficultatẽ cum matrimoniũ conſideretur ratione officij naturæ, ut dixi ſupra in §. fi. de matrim. quæ difficultas dicitur ceſſare, quia effectus talis officij habetur per alios.

c ¶Prohibet.] Interueniens, ſcilicet tempore contracti matrimonii. 32. q. 7. ca. neq; furioſus. ſimile in c. ſicut de regul.

d ¶Dirimit.] Cap. neque. 32. q. 7. fac. l. qui furere. ff. de ſtat. homi. l. patre. ff. de his qui ſunt ſui, uel alie. iur. Sed pone, quod mulier contraxit cum furioſo, & eo reuerſo ad ſanam mentem perdurat in eodem conſenſu, numquid erit matrimonium? Reſpond. varie de hoc per Doct. traditur in cap. dilectus. eod.

Io. Bapt. Item frigiditas.] CASVS. præſupponitur matrimonium eſſe contractum cum impedimento impotentiæ ad copulam uel ob frigiditatem, uel ob aliam ſimilem cauſam: & quamuis poſſet de iure dici ualidum per ca. conſultationi. de frigid. matrimonium enim eſt etiam cõtractus, Sol. tamen ut hic habetur, quia potentia ad copulã ſimpliciter uidetur neceſſaria. cap. 2. eod. tit. de frigid. cap. autẽ adductũ nõ obſtat ob diuerſum eius intellectum, uel dicas quod ubi ceſſat periculum peccati poteſt matrimonium contrahi ratione qua eſt contractus, & ſic etiam confirmatio non concludit. Not. primo potentiam ad copulam eſſe neceſſariam, licet aliquando limitetur. facit d. c. conſultationi. de frigid. Not. ſecundo artem aliquando perficere naturam remouendo impedimenta.

e ¶Impotentia.] Argu. quod licet allegare impotentiam ſine expreſſione generis, ſpecie impotentiæ: ut not. per Abb in cap. quod ſedem. de frigid. & malefic. unde ſumitur.

f ¶Sicut enim. &c.] Nota quòd idem operatur impotentia corporalis quoad tempus, quod perpetua in perpetuum, fac. ca. a nobis. & cap. puberes. de deſpon. impu. & de ſponſ. § qui ſint puberes.

g ¶Natura.] Sed an ſenes, qui calore naturali ſunt deſtituti, poſſint matrimonium contrahere? Reſpond. affirmatiue, l. ſancimus. C. de nupt. cap. nuptiarum. 27. quæſt. 1. Et ſenibus matrimonium dicitur eſſe legis obſequium, & humanitatis ſolatiũ. 32. quæſt. 2. cap. aperiant. & cap. quod ſi dormierit. Et ſenex quandoque habet habitum reducibilem ad exercitium. ſicut dicimus de ſpadone habente unum teſticulũ. l. ſi ſerua. § ſpadonem. ff de iur. dot. & per abb. in cap. quod ſedem, de frig. & malefi. ubi habetur. & de eo, qui habet virgam erectam, ſed non poteſt ſemẽ emittere, quod contrahere non poteſt, iuſta not. in cap. hi qui 32. q. 7.

h ¶Nec ope medicorum.] Ita ut tale adiumentũ non ſit ſine mortis periculo c. fraternitatis de frig. & malefic. & not in cap. ex literis. eod. tit. & ſtatim ſubditur in hac litera. Modicam autem vexationem, & moleſtiam debent coniuges ſuſtinere, vt matrimonium ſortiatur effectum: ut habetur in dictis locis.

i ¶Iudicari.] De hoc in cap. fraternitatis. eod. in fi. de frig. & malefi.

Alia eſt cauſa.] CASVS. Quidam infirmus Io. Bapt. morbo gallico, volebat mulierem in uxorem ducere: fuit propterea dubitatum an poſſet, & quamuis etiam morbus lepra uideatur nuptias impedire ob

ſorum, nam ſi mulierem inuenerint, quæ ſibi velit nubere: vel mulier leproſa virum, liberum erit illis coniugali vinculo [a] colligari.

Publica honeſtatis iuſtitia impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit. h.h.

Publicæ quoque honeſtatis iuſtitia, tam matrimonium contrahendũ impedit, quã contractum irritat [b]. Eſt autem publicæ honeſtatis iuſtitia, quæ ex legitimis ſponſalibus [c] oritur mulieris, quæ illi coniuncta [d] eſt, cum qua nunc vir matrimonium cõtrahere deſiderat: vt ecce: Cum Berta ſponſalia contraxi, volo nunc cum Gẽma, quæ Bertæ cognationis vinculo eſt coniuncta matrimonium contrahere, publica honeſtate impedior. Inhoneſtum enim ac turpiſſimũ viſum eſt exempli, vt ei quis nubere valeat, cuius coniunctam ſponſalia frãgendo deceperit; ne in eandem eius nubendo coniunctæ, quaſi iniuriam cumulet.

Spõſalia pura, & certa ex conſenſu valida, licet alias nulla, inducunt publicæ honeſtatis iuſtitiam, quæ ſequẽtia ſponſalia dirimit nõ præterita. h.d.

Vſque adeo autem ex puris [e] & certis [f] ſponſalibus, impedimentum Iuſtitiæ publicæ honeſtatis exoritur, vt etiam ſi illa

periculum uitæ: tamen Sol. iuxta id quod hic legimus, quia huiuſmodi infirmitates impediunt utrique, ſed non dirimunt ea ſi. de coniug. leproſ. & ſic ceſſat ob ectio. Not quod tex. non ſine cauſa dicit, poſſunt, &c. & non debent. &c.]

Matrimonium poteſt contrahi etiam in articulo mortis.

a ¶ Vinculo.] Vt ca. a. & per tot. de coniug. leproſ. Et ſic nota, quòd infirmitas quantumcũque grauis non impedit matrimoniũ contrahendum, immo & in articulo mortis poteſt quis contrahere matrimonium, adeo quod filii etiam ante geniti legitimantur: ut no. in cap. tanta. qui fil. ſint legi. & per Io. And. in cap. culpa. de te iu. in 6. Et fac pro hoc quod edictum de matrimonio prohibitorium eſt certarum perſonarum. cap. cum apud. de ſponſalib.

Publicę quoque. CASVS in tota hac parte ita figuratur. Quidam uolebat ac cupiebat matrimonio copulari cum quadam muliere pulchra, & diuite & cum fuiſſet opp oſita ſibi exceptio, quod ſpõſalia non conditionalia ſed pure, & ſimpliciter fuerũt contracta cum illius ſorore, licet eſſent ſoluta, & ſi de facto contraxiſſet, denunciabatur ſibi prolem non fore legitimam, unde quęſitum fuit quid iuris, & argu. c. ſi. de conſang. & affin. affirmatiue reſpondebatur, quia gradus conſanguinitatis quartus, & quintus non impedit matrimonium, ut ibi cauetur, cũ uideatur maioris uirtutis, ita quoq; idem uidebatur dicẽdum de hac publi. honeſtate. Sol. tamen prout hic legimus, quia ad euitandum ſcandalum nõ gradus ille, ſed publica iſta honeſtas eſt maioris uirtutis, & hinc intelligimus, quod nec etiam obiectio aliquid concludit: Not. primo publicã honeſtatẽ cauſare inter homines quandam cognationem, quæ non ſolum facit ad materiam propoſitã, ſed etiam ad cognitionem ordinis charitatis. Not. ſecundo argum. quod debitor ex conditione non eſt propriè debitor.

b ¶ Irritat.] Huius autem publicæ honeſtatis iuſti-

tiæ plures ſunt ſpecies: ut not. in cap. non debet. de conſang. & affin.

c ¶ Sponſalibus] De futuro, & multo magis de pręſenti. Et ſic nota quòd tam ex ſponſalibus de futuro, quam ex matrimonio de præſenti oritur publica honeſtas inter ſpõſam, ſeu maritatã & conſanguineos ſponſi, ſeu mariti. Superueniente uero inter eos carnis copula, oritur aliud uinculum, ſ. affinitatis. Vnde omnes conſanguinei uiri ſunt affines vxoris, & econtra, cap. ſuper his. de cõſang. & affin. & durant hæc vincula etiã poſt mortem alterius. cap. fraternitatis 35. q. 10. & ca. 1. de ſpõſ. in 6. Oritur ergo quandoque publica honeſtas ſine affinitate: quandoq. affinitas cum iuſtitia publicæ honeſtatis: quandoque oritur affinitas ſine honeſtate publica; ut ſi quis citra ſponſalia, ſeu matrimonium cognoſcat mulierem: nã inter eum & conſanguineos mulieris oritur affinitas, & econtra. cap. diſcretionem. de ſpõſal. & de eo qui cogn. conſangu. uxo. ſuæ. per tot. nec oritur hoc caſu publica honeſtas. Et fac. hęc ad quæſt. illam, an ſufficiat in diſpenſatione facere mentionem de affinitate tantum. an etiam debeat & de publica honeſtate, de qua per Abb. in capitulo non debet. de conſang. & affini.

d ¶ Coniuncta.] Non tamen quocumque gradu vſque in infinitum, ſed uſque ad quartum. cap. non debet. de conſangui. & affinit. & per Abba. in cap. ſponſam. de ſponſal. hodie tamen Concil. Trident. ſeſſion. 24. cap. tertio. in reformationibus matrimonii valde reſtrinxit huius impedimenti efficaciam: noluit enim excedere primum gradum quod puto rectiſſime factum.

e ¶ Puris.] Conditionalia enim non inducunt publicæ honeſtatis iuſtitiam: ut in cap. 1. in fin. de ſponſ. in 6.

f ¶ Certis] Vt ſi promiſit ducere Bertã filiã Titii & incerta

Incerta vero ſunt quando promiſit ducere vnã ex filiabus Titij, fac. c. ex litteris. ij. de ſponſ.

conſanguinitatis [a], affinitatis [b], frigiditatis [c], religionis [d], aut alia [e] quauis ratione nulla ſint, dum tamen non ſint nulla ex defectu conſenſus [f], nihilominus & impedire, & dirimere ſequentia ſponſalia, vel matrimonia dignoſcantur, licet præcedentia diſſoluere non valeant. Quare, qui ſponſalia pure ac determinate cum aliqua muliere contraxit, & poſtmodum cum ſecũda prioris cõſanguinea idem fecit [g], ex priorũ ſponſaliorum vigore, ad matrimonium contrahendum cum prima remanet obligatus [h].

Filij nati ex matrimonio, cui obſiſtit publicæ honeſtatis iuſtitia, non ſuccedũt patri ſciẽter contrahenti. h. d.

Filij quoque nati ex matrimonio, quod publicę honeſtatis iuſtitia impediente contractum fuit: cum nec eccleſiæ permiſſionem [i] nec patris allegare poſſint ignorantiam [k] ad ſucceſſionem bonorum paternorum minime admittentur.

a ¶ Conſanguinitatis. Scilicet intra quartũ gradum de iure Decretalium, c. non debet. de conſangui. & affi. vel uſque ad primum ſecundum Cõcil. Trid. ſeſſ. 24. in decretis reformationis matrimonij. c. 3. per quod videtur quaſi in totum tolli, & corrigi quod ponitur in hoc. §. cum diſponat, quod quacumque ratione ſponſalia nulla ſint, nullam inducant publicæ honeſtatis iuſtitiam.

b ¶ Affinitatis.] Scilicet præcedentis in primo genere, & vſq; ad quartum gradum iure Decretalium, cap. non debet. de conſang. & affi. facit c. deterruimẽ. de eo qui cogn. conſang. vxo. ſuæ. ſecus nouiſſime per Concil. Trident. in loco allegato in ſuperiori notula.

c ¶ Frigiditatis.] Vt de frigid. & male. per tot.

d ¶ Religionis.] Scilicet præcedentis & approbatæ: vt no. in c. r. de ſponſ. in 6. in princ.

e ¶ Alia.] puta ex cognatione ſpirituali, & legali.

f ¶ Ex defectu conſenſus.] Puta: quia contracta ab inſante, vel furioſo. c. dilectus. de ſponſal. & ſupra eo. c. litteras. & ea. acceſſit. de deſpon. impub. ſed nouiſſime per Concil. Trid. non eſt diſtinctio, quæ ex capite nullitatis procedat.

g ¶ Idem fecit. Quia contraxit per verba de futuro, ſed ſi contraxit cum prima per verba de futuro & poſtea cum ſecunda primæ conſanguinea, eodẽ modo in gradu prohibito contraxit, & ſecundam cognouit, nec primam habere poterit ob affinitatem ſuperuenientem, quæ ſoluit ſponſalia de futuro. c. veniens primo. de eo qui cogn. cõſan. vxo ſuę. & c. ex litteris. eo tit. ſecundam habere non poteſt quia publicæ honeſtatis iuſtitia impedit, vt hic, & c. r. de ſponſ. in 6. & ibi not.

h ¶ Obligatus.] Secus ſi cum alia non ipſius conſanguinea contraheret per verba de præſenti. c. ſi inter. de ſpon. Et ex hoc, quod hic dicitur, nota quod licet ſuperueniens affinitas diſſoluat ſponſalia de futuro, tamen iuſtitia publicæ honeſtatis ipſa non diſſoluit, & merito. Secunda enim ſponſalia tollũtur per publicæ honeſtatis iuſtitiam ex primis inductam, non ergo ex ſecũdis poteſt eſſe honeſtas, quæ tollat primam. ſimile. c. ſi quis. diſt. 57.

i ¶ Permiſſionem.] Id eſt, diſpenſationem. Poteſt enim Papa diſpenſare ſuper impedimento publicæ honeſtatis. Nam illud impedimentum non eſt a iure diuino, ſed humano: circa quod Papa poteſt diſpenſare c. propoſuit. de conceſ. præb. & diſpenſando Papa ſuper matrimonio, in conſequentiam diſpenſat ſuper legitimitate filiorum, etiam reſpectu hereditatum, & ſucceſſionum, de quo in c. per venerabilem. & in c. referente. qui fil. ſint legit. & in c. quia circa. de con ſang. & affin. & 35. q. 3. c. 1. Et ex hoc, quod hic dicitur, ampliatur diſpoſitio c. ſponſam. de ſponſal.

k ¶ Ignorantiam.] Nota, quod ignorãtia prodeſt, & interdum validat actũ, l. & liber l. & l. liberi. ff. de contrah. emp. concor. c. 2 & c. referente. & c. ex tenore. qui fil. ſint legit. Sed an quælibet ignorantia excuſet? Et certe ignorãtia facti probabilis excuſabit fortius ignorantia iuris, & facti. Quid autem de ignorantia iuris tantum? Reſpon. vt no. per Abbatem in d. c. referente. Hodie tamen paterna ignorãtia non excuſat filios ob omiſſam ſollemnitatem, c. cum inhibitio, de clandeſt. deſpon. Et hæc impedimenta matrimonij, quæ colliguntur, tam ex ſupradictis quam ex his quæ habent infra, & ſparſim per alia loca concluduntur his verſib.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas.
Si ſis affinis, vel ſi coire nequibis,
Hęc ſocianda vetant connubia, iuncta retractant.

Quorum verſuum declaratio, & ſenſus patet ex his, quæ ſupra, & infra dicuntur, & ſerio ſe declarantur per Ioan. Andr. in ſumma quarti libri Decretalium.

ptizatũ [a] & ſuſcipiẽtis filios, & vxorẽ [b] ante ſuſceptionẽ a ſuſcipiẽte carnaliter cognitã [c] verum eti- inter ſuſcipientem parenteſq; baptizati cognatio ſpiritualis contrahitur, quæ & contrahendũ matrimonium impedit, & dirimit poſtea contractum.

Dicta de ſuſcipiente habeat locum in baptizante. h.d.

Et quæ de ſuſcipiente dicta ſunt, eadem etiam de baptizante ſunt intelligenda.

Excepto baptiſmate, & confirmatione, non oritur ex ſacramentis cognatio impeditiua matrimonij. h.d.

Eiſdem [e] modis ex confirmatione ſpiritualis cognatio contrahitur, matrimonia ſimiliter impediẽs cõtrahenda, & poſtea contracta dirimens.

Ex datione vero aliorum ſacramentorum, [f] cognatio ſpiritualis nequaquam oritur, quæ matrimoniũ impediat, vel diſſoluat.

Cognatio ſpiritualis per Catechiſmum contracta impedit matrimonium contrahendum, ſed non dirimit contractum. h.d.

Per Catechiſmũ [g] an ſpiritualis cognatio contrahatur, dubitatum eſt: & conſtitutum eſt contrahi quidem illam, ſed non tãtam: licet enim ex ea contrahendum matrimonium impediatur, poſt eam tamen contractum minime diſſoluentur [h].

Spiritualis cognatio non dirimit matrimonium antea contractum. h.d.

Diximus autem huiuſmodi cognationẽ matrimonia contracta dirimere non ſim-

ad limina. Quæ loquendi formulæ cũ denotent, actum proprium & perſonalem. fac. pro ea opin. quod non poſſit hæc cognatio contrahi per procuratorẽ, quam multi tenuerunt: vt per Abb. & alios in c veniens. eo. & per Legiſtas in l. Gallus. §. forſitan. ff. de lib. & poſthu. Conſuetudo tamẽ præcipue in magnis viris cõtrarium approbauit: vt per Peruſin. in ca. uni. de cogna. ſpi. in 6. Abbas ante factũ putat negatiuam tenendam: poſt factũ affirmatiuam Sed numquid per vniuerſitatẽ poſſit hæc cognatio contrahi? Et non putat Federi. de Sen. cum uniuerſitas non ſit baptizata, c. baptiſmate. de conſecr. diſt. 4. c. Romana §. vniuerſitatem. & ca. ſi ſententia de ſentẽ. excom. in 6. Abba. contrarium tenuit ſi per ſyndicum cõtrahat: quia diſpoſitio cõcepta in uniuerſitatem reſoluitur, vt concernat perſonas ſingulares de uniuerſitate ſi actus non cadit in uniuerſitatem, ne res effectu careat, dicto c. ſi ſententia. facit quod not. in d. §. in uniuerſitatem. & ca. nouerit. & ca. graue, de ſentent. excom. prima uidetur receptior in dic §. forſitan. Hodie cum vno tantum patrino põt hæc cognatio contrahi, ita diſponente Concil. Tri. ſeſſ. 24. in decre. reformationum matrimonii. c. 2.

contracto de ſpir. cogn. comm. contra. vt habetur in c. 1. & cap. Martinus. eod. Nec enim conuenit. vt ſpiritualis cognatio extendatur ad coitum illicitũ. vir ergo, & coniunx ſibi communicant actiones ſpirituales. 30. q. 4. ſi quis unus. & d. c. Martinus. licet non paſſiones, vnde ſi filius alterius tãtum leuctus de ſacro fonte, leuans alteri cuius filius non eſt, compater non eſt. d. ca. 1. & d. c. Martinus.

c ¶ Cognitam. Secus, ſi poſt fiat vxor, vel etiã ſi prius erat uxor, ſed non cognita: quia per vnionem carnis ſequentem, non põt tranſire in unionẽ ſpiritus præcedentem. 30. q. 3. ca. poſt vxoris, & latius per Abb. in c. Martinus eod poſt. gloſ. ibid.

d ¶ Suſcipiẽtem:] Supple & uxorem eius prius carnaliter cognitã, vt hic, & c. Martinus: eo. 30. q 4. ca ſi unus.

e ¶ Eiſdẽ modis.] Ideſt, inter eaſdem perſonas, vt no. ſupra proxi. in princ. & in c 1. §. 1. de cogna. ſpir. in 6. Ex quibus elicitur, quod compaternitas ſpiritualis pertinet ad paternitatem, & filiationẽ, & fraternitatem, ſecũdum iura Decretalium, nos uero, uel nepotes ſpirituales nõ habemus, vt not. in d. c. 1. §. 1. immo hodie ſecundum Cõc. Trid. nec fratres habemus ſpirituales, vt in locis ſupra annotat.

f ¶ Sacramentorũ. De ratione not. in princ. in uerbo ſacramenti.

a ¶ Baptizatum.] De perſonis, quas innectit hæc ſpiritualia cognatio, die ut nouiſſime per Concil. Trid. ſeſ. 24 in decretis reformationum matrimonii c. 2. & contrahitur, videlicet inter patrinum, ac baptizatum, & illius patrem, ac matrẽ necnon inter baptizantem, & baptizatum, baptizatique patrem, ac matrem, & non inter alios: Vnde ſublatæ ſunt multæ diſputationes inter filios patrinorum, & alias perſonas, de quibus per Doct. in c. Martinus. eod.

b ¶ Vxorem.] Idem videtur, & de concubina. cap.

g ¶ Per catechiſmum.] Catechiſmus eſt illa inſtructio, quæ fit ante baptiſmum. Nam catechizare dicitur eſſe idem, quod inſtruere, & habet locum maxime in adultis, & capacibus, de conſecra. d. 4. ca. ante uigeſimum: hodie fit ante fores eccleſiæ, & in infantibus antequam baptizentur: vt per Ab. in rub. de cog. ſpir.

h ¶ Diſſoluetur] Vt in cap. contracto, de cognat. ſpir. & cap. 2. eod. tit. in 6.

Simpli.

pliciter [a], ſed poſtea contracta: nam ſi vir, vel mulier ex ignorātia [b] vel dolo ꝓpriū [c] filium de ſacro fonte ſuſceperit, propter hoc ſeparari non debent, nec alter alteri debitum ſubtrahere [d] niſi ad continentiam ſeruādam poſſint induci: quia ſi ex ignorātia [e] id factum eſt, eos ignorantia excuſare videtur: ſi ex malitia, eis proprius dolus patrocinari [f] non debet. Quinimmo pro tali auſu matrimonio in ſua firmitate durante pænitentia [g] imponenda erit.

Filij per quorum neutrum ventum eſt ad compaternitatem, copulari poſſūt, niſi mos regionis aliud inducat. h.d.

De filijs [h] quoque per quorum neutrum ad compaternitatem ventum eſt, an copulari poſſint, quæſitum eſt. Et ſane niſi conſuetudo [i] eccleſiæ, vbi de contrahendis nuptijs agitur, vel aliarum [k] vicinarum aliter ſe habeat, tali coniugio minime obſiſtendum [l] erit.

Licet plures non debeant eſſe patrini, ſi plures tamen fuerint, cum omnibus ſpiritualis cognatio contrahitur. h.d.

De eo quoque [m] admonendi ſumus, qđ licet nō plures quam vnus [n] vir, vel vna mulier [o] ad ſuſcipiendū de ſacro fonte infantem accedere debeāt, ſi tamē plures acceſſerint, ſpiritualis cognatio ęque quo ad om-

a ¶ Simpliciter.] Ideſt, non pure, & ſine aliqua diſtinctione, cum enim cum diſtinctione, vel aliquo addito quid affirmatur, non dicitur ſimpliciter affirmari, vt per Ant. de Butr. in ca. 1. de ſeru. in ord. fa. & de hoc uerbo vide Immo. & Doct. in l. 1. §. ſi quis ſimpliciter, & per Bar. & Legiſtas in l. 1. in princ. ff. de vulg. & pup. & in alijs ſexcētis locis.

b ¶ Ignorantia.] Nota igitur, ꝙ quo ad compaternitatē requiritur animus, & certa ſciētia. Argum. ꝙ ſi quis credens tenere filium vnius, tenuit filiū alterius, non efficitur pater ſpiritualis baptizati, ſaltē ad dirimēdum matrimonium poſtea cōtractum. De quo vide per Abb. in c. a. & c. inueniēs. de ſpirit. cognat.

c ¶ Propriū filiū.] Nota hic, quòd parentes non debent proprios filios de ſacro fonte leuare. Alius enim eſſe debet pater ſpiritualis, alius carnalis, inſtāte neceſſitate licite baptizāt proprios filios. 30 q. 1. c. ad limina. nec oritur inter eos aliqđ impedimentū. Ab. in ca. 2. de cog ſpir.

d ¶ Subtrahere.] Sed numquid poſſit exigere? Reſp. vt late not. in ca. 2. de cog. ſpir.

e ¶ Ex ignorātia.] Scilicet probabili: aliàs non excuſaretur a peccato, ca. 1. in fi. de eo qui re. epiſcopat. & c. apoſtolicæ, de cle. exe. mini. c. 2. de cog. ſpir.

f ¶ Patrocinari.] Ca. 1. de eo qui duxit in matr. & c. audiuimus. de colluſ. & 30. q. 1. c. dictum. & c. ſedes. de reſcri. c. 2. de cog. ſpiri.

g ¶ Pænitentia.] Facit c. contracto de cog. ſpi. & no. hic quòd pænitentia imponitur ob ſolam delinquendi affectionem, licet intentio non habuerit effectum. fac. c. ſi cui. & c. ſi propterea. de pænit. diſt. 1. l. ſi quis non dicam rapere. C. de epiſ. & cler.

h ¶ De filiis.] Eſt hodie huiuſmodi dubitatio ſuperflua; cum inter filios indiſtincte huiuſmodi cognatio non contrahatur, vt per Concil. Triden. ſeſ. 24. in decretis reformationum matrimonii. c. 2. habetur tamen de hoc in c. ſuper eo. de cog. ſpir. & in c. ex litteris. & vtrobique Abb. in d. tit.

i ¶ Conſuetudo.] Conſuetudo ergo perſonas aliàs qui legitimas ad contrahendum reddit illegitimas. c. 1. & c. ſuper eo. de cogn. ſpirit. c. cum olim. de cler. coniug. & intelligo de tali conſuetudine, quæ non obſeruata ſcandalum generaret: vt dicitur in dd. locis. & facit, quia cum ex prohibitione talia matrimonij nullū reſulter peccatum: ergo ſi ſcandalum eſt, quòd huiuſmodi perſonæ coniungantur, propter ſcādalum ſunt prohibendi. Et uidetur rationabilis iſta cōſuetudo ex quadā affinitate, cōtracta ex compaternitate vnius filiorum: vt etiam alius coniugi nō poſſit, vel ex nouiſſimæ diſpoſitione Concil. Trid. ex affinitate, contracta cum parētibus: arg. d. c. primi. & 30. q. 3. c. poſt ſuſceptum. Vnde forte ſimili modo poſſet dici ſi in aliquo loco eſſet magnū ſcandalum, ſi quis cōtraheret in quinto gradu: nō enim deberet contrahi, non obſtante eo qđ diſponitur in capitulo non debet. de conſan. & aff. Quia ob ſcandalū multa alioqui permiſſa omittūtur: vt not. in d. c. ſup. eo. qđ multū cōmēdat ibi Ab. Scādalū.

K ¶ Vel aliarum.] Not. ergo ꝙ cōſuetudo vnius loci pōt extēdi ad alia loca qđ qñ. & quomodo procedat, late per Ant. de Butr. in c. fin. de offi. Arch.

l ¶ Obſiſtendū erit.] Si ergo conſuetudo obſiſtat, aliud dicendū erit, vt ſup. proxi. not. qđ quidē quo ad matrimoniū contrahendum non habet magnū dubiū. Sed an matrimoniū contractū cōtra conſuetudinē teneat, & non uidetur. c. fi. de conſuet. Tu dic, vt latiſſime per Ab. in c. ſuper eo. de cog. ſpirit.

m ¶ De eo quoq; &c.] Qđ hic dr̃ ē hodie correctū ꝑ Cōc. Tri. ſeſ. 24. in decretis reformationū matrimonii. c. 2. vbi ſtatuitur, ꝙ hm̃odi cognatio nō contrahitur, niſi quoad vnū, & ad ſummū vnū, & vnam.

n ¶ Vnus.] Ca. nō plures. đ cōſec. di. 4. Sed an vnus poſſit eſſe patrinus in catechiſmo, baptiſmo, & cōfirmatione? Re. pōtſi neceſſitas urgeat: vt no. in c. fi. de cog ſpir. Sed cōſuetudo Roma. hoc nō recipit.

o ¶ Mulier.] Ex hoc nota vnā differentiam inter

cogna-

nes inde contrahitur[a] tam matrimonia contrahenda impediens, quàm etiam poſtea contracti diſſoluens. Circa quod idem[b] ſtatuitur, & de confirmatione.

Legalis cognatio modo affert temporale impedimentū matrimonij, modo perpetuū. h.d.

Legalis[c] cognatio eſt proximitas per adoptioné proueniēs[d]: eius autem duæ ſunt ſpecies. Vna quę temporalem impediendi matrimonij cauſam continet. Alia, quæ perpetuā. Temporalem cauſam impedimenti continet ea, quæ inter te, & eam, quæ tibi per adoptionem ſoror eſſe cœperit, intercedit. Nā per adoptionem quęſita fraternitas eo vſque nuptias impedit, donec[e] manet.

Quę adoptio contineat perpetuam prohibitionis cauſam. h.d.

Perpetuam prohibitionis cauſam continet; vt puta quę inter adoptantem, & adoptatum: item inter adoptantem, vxoremque adoptati, & inter adoptatum, vxoremque adoptantis[f] intercedit. Nam & per emācipationem diſſoluta adoptione matrimonium impeditur.

Quid ſit naturalis cognatio, quid conſanguinitas. h.d.

Naturalis[g] cognatio eſt, quæ medio cōſāguinitatis, vel affinitatis contracta reperitur. Eſt autem conſanguinitas[h] attinen-

cognationem ſpiritualem, & legalem: quia ſpiritualem poteſt femina contrahere, vt hic, & c. ſi. de cogn. ſpir. & per Concil. Trid. in loco allegato in ſupraſcriptis notulis: legalem autem non poteſt §. feminæ. inſtit. de adopt. De ratione diuerſitatis vide per Abb. in c. veniens. de ſpir. cogn.

a ¶ Contrahitur.] Scilicet cum omnibus iure Decretalium: quia multa impediuntur, &c. c. quemadmodum. de iureiu. l. patre. ff. de his qui ſui, vel ali.

b ¶ Idem.] Scilicet vt plures in cōfirmatione tenere non debeant, tamē ſi teneant oēs ſint compatres, & compatrini iure Decre.

Io. Bapt. Legalis. CASVS. Quidā iuuenis ea ptus pulchritudine cuiuſd. ſuæ adoptiuæ ſororis, cupiebat eam in vxorem ducere, & cum ſibi id prohiberetur, ea ratione quia ſoror eſt amāda vt ſoror, quemadmodum filia vt filia, & vxor vt vxor. arg. c. conſultationi. de frigi. iſte autem replicabat dicendo homines laicos non poſſe ſuper matrimonio diſponere. ca. t. vbi docto. de ſponſal. & matrim. vnde fuit quæſitum quid iuris? Sol. vt hic habetur ob rationem aſſignatam à canonis latore: ad alteram vero obiection. reſponderunt quod licet adoptio fiat a laico, tā I hac materia noſtra uirturē habet a iure Eccleſiaſt. can. 2. de cog. legal. No. primo quod impedimentum iſtius cognationis eſt aliquando perpetuum, & aliquando temporale: Not. ſecundo argumentum quod talis eſt effectus qualis eſt cauſa eius.

c ¶ Legalis.] Hic ſecūda pars principalis huius ti.

d ¶ Proueniens.] Hæc definitio, ſiue deſcriptio eſt Hoſt. in tit. de lega. cogn. Sed in rub. eiuſdem tituli dicit, quod eſt quædam propinquitas a lege inducta, per quā efficitur quis filius, vel nepos, vel deinceps, ſeu frater, uel affinis, qui non eſt naturam imitans, allegat l. adoptiones. ff. de adopt. Et not. ſecundum eundē ibi, quod lex ciuilis ex qua emanauit hæc cognatio, quęque inducit impedimentū habile ad vetandum, & dirimendū matrimoniū. Sed tū verius id nō procedit in uirtute diſpoſitionis iuris ciuilis: ſed ex approbatione legis canonicę expreſſa. Vā licet ius ciuile prohibeat matrimonium inter tutores, & pupillā rectorē prouincię, & ſubditā: nihilominus inter iſtos coniugiū teneret, cū lex canonica ſpecifice has diſpoſitiones non approbet, fac. no. 30. q. 3. c. 3. & per Abb. & alios.

e ¶ Donec manet. Sic c. vni. de leg. cogna. & ca. per adoptionem. & ca. Ita diligere. 30. q. 3. & l. per adoptionem. ff. de rit. nupt. ceſſāte ergo cauſa ceſſat effectus. ca. poſt tranſlationem. de renun. Sed numquid adoptiui poſſint inter ſe contrahere? Quidam quod ſic: vt not. in d. c. a. vni. Item numquid diſſoluatur matrimoniū ob impedimentum legalis cognationis? Quidam quod non, cum ſit impedimentum temporale, ut hic. Alii cōtra, quod uidetur uerius: ut per Abb. in d. c. uni. Et intellige hęc oīa de adoptione ſollemniter facta, & in forma: per Ab. in d. c. uni.

f ¶ Vxorēque adoptantis.] Ex eo quod hic inculcat de uxore uidetur innui, quod ſacerdotes non poſſint adoptare: arg. no. per Iaco. Butri. in l. mancipia. C. de ſer. fug. pro quo uſ. §. illud. inſti. de adop. Communiter contra, ut per Abb in c uni. de lega cogn. & traditur in l. ſi quis poſtumos. ff. de lib. & poſtu. fac. l. ſi pater. ff. de adopt.

Io. Bapt. Naturalis. Hęc pars in 3. par. eſt ſubdiuidenda. in prima deſcribit & diuidit cognatio iſta: in 2. adno. cauſa; a qua depēdet: in 3. demonſtrat qualiter matrimon. impediat: 2. ibi, nec intererit: 3. ibi, conſtitutum igitur. quoad primum caſus aliter nō figurat. no. tū cauſam diſt. quia hæc cognatio conſideratur quatenus una perſona dependet ab alia, & ſic dō conſanguinitas: aut quatenus cauſat perſonarum unionem mediante copula, & ſic dicitur affinitas.

g ¶ Naturalis.] Tertia pars principalis titul.

h ¶ Conſanguinitas.] De hac definitione uide quæ not.

tia perſonarum ex eo proueniẽs, quod vna deſcendit ab altera. Vel ambo ab eadem. Vel cõſanguinitas eſt vinculum perſonarũ ab eodem ſtipite deſcendentium carnali propagatione contractum. Et dicitur conſanguinitas, quaſi ſanguinis vnitas, quia ſcilicet conſanguinei de cõmuni ſanguine deſcendunt.

Quid ſit affinitas. h.d.

Affinitas [a] eſt quędam perſonarum proximitas ex coitu proueniens, ex eo dicta [b], quaſi duorum ſit ad vnum finem vnitas. Cũ enim duæ cognationes diuerſæ per aliquorum copulam coniuguntur, alter ad alteri cognationis quaſi quoſdam fines accedere videtur.

Affinitas & conſanguinitas contrahitur etiam ex dãnato coitu h.d.

Nec intererit quo ad cõſanguinitatem, vel affinitatem contrahẽdam, ex iuſtis nuptijs aliqui, an ex damnato [c] coitu inuicem copulati fuerint.

Hodie matrimonia vſque ad quartum gradum incluſiue ſunt prohibita. h.d.

Conſtitutum igitur erat olim [d], vt quicũque vel ſeptimo conſanguinitatis, ſiue affinitatis gradu ſeſe inuicem contingerent, legitimas nuptias contrahere non poſſent: quod ipſum non ſolũ in primo, verum etiã in ſecundo, & tertio affinitatis genere [e] ſibi locum vẽdicabat: nec ſoboles ex ſecũdo matrimonio ſuſcepta, cognationi præmortui viri copulari poterat. Sed cum huiuſmodi prohibitiones difficultatem frequenter inducerent, & aliquando periculum parerẽt animarum, euidẽti vtilitate ſuadente, huiuſmodi conſtitutiones abrogatæ fuerunt ſancitumque, vt prohibitio copulę coniu-

not 35. q. 5. per glo. in arbore affinitatis, & per Hoſ. in ſum. de conſan. & affin.

a ¶ Affinitas.] Hanc deſcriptionem ponit Hoſt. in ſum. de affin. Sed addit hæc uerba, omni carens parentela. Dicitur ſimpliciter ex coitu non ex matrimonio, vel nuptiis: quia hic ponitur deſcriptio non modo legitimæ affinitatis, uerum & illegitimæ, & verbum coitus eſt aptum comprehendere vtramque ſpeciẽ affinitatis: licet quidam dicerẽt ex iniuſto coitu non cõtrahi affinitatẽ, ſed publicæ honeſtatis iuſtitiã: vt per Hoſ. loco ſupra citato.

b ¶ Ex eo dicta.] l. non facile §. affines. ff. de grad. affi. & per Abb. in c. quod ſuper. de conſan. & affin.

Io. Bapt. Nec intererit.] CASVS: Cum quidam cognouiſſet quandam mulierẽ lege prohibente, propterea dubitatum fuit, an inde ſit cõtracta affinitas: quaſi cauſa a iure damnatur, etiã effectus debet eſſe prohibitus: Sol. tamen, vt hic legimus: quia eſt facta permixtio ſanguinis, nec tenet obiectio, quia quod eſt naturale non poteſt tolli argu. § penul. inſtitu. de iure nãli tranſgreſſor uero legis non eſt propterea à pœna immunis: Nota. aliquando oriri effectũ à cauſa, quæ a iure damnatur.

c ¶ Ex damnato coitu.] Ca. 1. & ca. diſcretionem. de eo qui cogno. conſan. vxor. ſuæ, etiam ſi ignoranter fuerit talis coitus habitus. d. c. 1. Eſt tamen nouiſſime hoc affinitatis ex illicito coitu prouenientis impedimentum contractum, nec enim excedit ſecundum gradum: vt per Concil. Tridentinum ſeſſio. 24. in decretis ſuper reformationibus matrimonij. cap. 4.

Conſtitutum igitur. Licet hæc pars poſſet in plures ſubdiuidi particul. caſus tamen commode põt in ea ita in communi figurari: clare cõſtat vt præſupponitur, quod homines hac cognatione ſunt inter ſe coniuncti, & cum nihilominus uoluiſſent adinuicem nuptias contrahere, fuit propterea dubitatum, an ſimpliciter uel potius extra certũ gradũ dẽat id cõcedi, quidam enim dicebant tantum inter aſcendentes, & deſcendentes matrimonium eſſe prohibendũ cum inter illos uere, & præcipue repetatur ſanguinis unio & poſſet confirmari per §. ergo. inſtitut. de nuptijs. quidam vero putabant tantũ conſuetudinem eſſe, ſequendo iuxta c. 1. in fi. de cogna. ſpirit. & quilib. illorum putabat ſuam opinion. eſſe ſequẽdã. in quolib. caſu in hac parte adoor. Solu. tñ prout legimus, quia honeſtas ob diuerſos reſpectus demõſtrat quod deciſio nõ in quol. caſu poterat eſſe ead qua ratione diligenter conſiderata etiam obiecta uidetur meo iudicio ſoluta: Not. primo quod cum ſanguinis huius unio maximam habeat latitudinem, ideo fuit opus in fauorẽ matrimonii eã reſtringere: Nota. 2. quod hæc cognatio licet ſit naturalis non tamen eod. pacto impedit matrimoniũ contractum, & cõtrahendum. Io. Bapt.

d ¶ Olim.] Vt ca. 1. & ca. nullum. & per totum 35. q. 2.

e ¶ Genere.] Vt melius intelligatur hæc littera, videndum eſt quod ſit primum genus affinitatis, quod ſecundum, quod tertium. De quibus ſecundum

Joan.

galis quartum [a] conſanguinitatis gradum primi duntaxat generis non excedat.

De facto contracta matrimonia temporis curſu nõ validantur.h.d.

Vir igitur qui a ſtipite quarto gradu, & mulier quæ ex alio latere diſtat quinto, licite coniũgi poterunt. Alias ſi propiore gradu ſeſe inuicem contingant, temere cõtractum matrimonium adeo erit irritum, qđ nullo poterit annorũ numero [b] defendi.

Infideles intra quartũ gradum coniũcti ſi conuertãtur, non ſunt ſeparandi, & eorũ proles eſt legitima.h.d.

Si tamen infideles, qui ſecundum veteris vel propriæ legis inſtituta, circa gradus conſanguinitatis vel affinitatis a canonibus notatos [c], coniuncti sũt Domino inſpirãte cõuerſi fuerint, matrimonium ante contractum non erit poſt baptiſmi lauacrum irritandum. Cum per ſacramentum baptiſmi non ſoluantur cõiugia, ſed crimina dimittantur [d]. Vnde & proles inde nata legiti

Ioan. And. in c. non debet de conſang. & affinit. dic ſic, & ſume hanc regulam Perſona addita perſonæ per carnis copulam mutat genus attinentiæ & non gradum. Verbi gratia. Ego & frater meus ſumus conſanguinei in primo gradu cõſanguinitatis, frater meus ducit vxorem, illa eſt perſona addita perſonæ per carnis copulã, illa mutat genus attinentiæ, id eſt, alio genere attinentiæ attinet mihi quam frater meus: quia ille eſt mihi conſanguineus, & illa eſt affinis: ſed nõ mutat gradum: quia ſicut frater eſt mihi cõſanguineus in primo gradu, ſic & illa mediãte fratre meo eſt mihi affinis in primo gradu primæ affinitatis. Ergo ſi vis habere primũ genus affinitatis, adde per carnis copulam alicui de tua conſanguinitate aliquam perſonã, & illa perſona eſt affinis omnibus cõſanguineis viri ſui in primo genere affinitatis, & ſolũ hoc genus hodie prohibitionẽ habet, vt hic, & ca. non debet. de conſanguin. & affinit. Vnde mortuo uiro illius mulieris, illa non poteſt habere aliquem de conſanguinitate uiri ſui. Ergo patet quòd omnes conſanguinei & conſanguineæ uxoris meæ ſunt mihi affines primo genere affinitatis, & econtra. Si vis habere ſecundũ genus affinitatis adde perſonã per carnis copulam primo generi hoc modo. Vxor fratris mei eſt mihi in primo genere affinitatis, mortuo fratre meo, adde illi alium virum, & ille erit mihi affinis in ſecundo genere affinitatis, & ille ſecundum antiqua iura mortua illa non poterat accipere aliquam de conſanguinitate prioris mariti uſque ad quartum gradum. Et de iſto ſecundo genere habes 35.q.4. c. de propinquis. Sed hodie nõ prohibetur, vt hic dicitur. & in d. c. non debet. Si vis habere tertium genus adde perſonam perſonæ per carnis copulam ſecundo generi, & ſic habebis tertium genus. Verbi gratia. Seius fuit maritus relictę fratris tui, mortua illa relicta: maritus eius, qui eſt tibi in ſecundo genere accepit aliam, illa eſt tibi in tertio genere, & illa olim mortuo uiro ſuo non poterat copulari alicui de conſanguinitate tua; cum illa eſſet tibi, & conſanguineis fratris tui in tertio genere uſque ad ſecundum gradum. De hoc genere habes 35.q.3.c. porro. Et primum genus contrahitur tantum ex una parte: ſecundum, & tertium genus quandoque ex una parte, vt in prędictis, exẽplis; quandoque ex vtraque parte, vt in uxoribus duorum fratrum, quæ ſunt inter ſe in ſecundo genere ex utraque parte appoſitum, altero fratre mortuo ſi illa copulatur alteri ille érit in tertio genere vxoris alterius fratris. Primum genus dicitur, quia primo emanat de conſanguinitate, uel quia vna perſona mediãte contrahitur. Secundũ dicitur, quia ſecundo loco emanat poſt primũ, vel quia duabus perſonis mediãtibus cõtrahitur. Tertium, quia in tertio loco vel qa tribus perſonis mediantibus emanat.

a ¶ Quartum.] Vt. c. non debet. & c fi. de conſangui. & affinitat. Videtur ergo quod aſcendentes poſt quatũ gradum poſſint cõtrahere cum deſcendẽtibus, & è cõtra, qđ admittit Goffr. ob generalitatem d. c. non debet. Tene contrarium cũ Ioann. Andr. Hoſti. & Ab. d. loco. & de hoc eſt tex. in l. nuptiæ. ff. de rit. nupt. vbi nota. quòd ſi Adam hodie niueret, non reperiret vxorem: quæ lex cum non repetiatur correcta ſpecialiter, non debemus per generalem iuris Canonici diſpoſitionem dicere contrarium: argum. capitu. 2. de deſpon. impuber. hoc tamen propter breuem hominum vitam uix poſſet in facto contingere.

b ¶ Numero.] Et ita nulla præſcriptio currit cõtra matrimonium, quemadmodum nec contra uotum. c. quod Deo. 33. q. 5. & c. ſicut nobis de regul. immo diuturnitas temporis auget peccatũ. c. quanto. & cap. fin. de conſuetu. & cap. non ſatis. & cap. ſeq. de ſimon.

c ¶ Notatos.] Vt 35. q. 2. c. contradicimus, cum aliis. & q. 5. c. ad ſedem. & c. non debet. & cap. fin. de conſangui. & affinit. Et nota, quod circa ſacramenta, & ſpiritualia animam concernentia Iudæi non aſtringuntur lege canonica, vnde licite contrahũt matrimonia in caſibus humana tantum lege prohibitis. facit capit. gaudemus. de diuor. & late per Doctor. in c Iudæi. 2. de Iudæis.

d ¶ Dimittantur.] 26. diſt. c. deinde. & cap. gaudemus. de diuor. etiam quo ad pœnam, ita quod ſi baptizatus ſtatim moreretur, non ſentiret aliquam pœnam Purgatorii ſecundum Ang. in c. fin. de pænit. diſt. 7. & per Abb. in dict. c. gaudemus.

Legitima,

ma[a] cenſebitur.

Propinquitas viri reputatur vxoris, & propinquitas vxoris reputatur viri. h.d.

Admonendi etiam ſumus perinde virũ a conſanguineis & ꝑpinquis vxoris abſtinere debere, & vxorem a propinquis viri atque a proprijs[b] Huius autem rei manifeſta[c] ratio illa eſt, quia ſi ſecundum diuinam ſententiam: Ego & vxor mea vna caro ſumus, profecto mihi & illi, mea ſuaq; cognatio vna propinquitas efficiuntur. Quo circa ego & ſoror meæ vxoris in vno, & primo gradu erim⁹; filius vero eius in ſecundo gradu erit a me: nepos tertio, & ſic deinceps.

Vxor cuiuſque eius grad⁹ eſt reputanda, cuius eſt maritus. h.d.

Vxorem vero propinqui cuiuſcunque gradus ſit, ita me oportet attendere, quẽadmodum eiuſdem gradus femina propriæ ꝑpinquitatis exiſtat: quod nimirum & vxori meæ de propinquitate mea, in cunctis cognationis gradibus conuenit obſeruare.

Coniuncti vxoris non impediuntur matrimonium cõtrahere cum coniunctis viri. h.d.

Quamquam autem omnes conſanguinei viri, vxoris ſint affines: inter conſanguineos tamen vxoris, & viri nulla intelligitur eſſe affinitas contracta, ꝑpter quam inter eos matrimonium debeat impediri.[d] Pater igitur, & filius cum matre & filia, item duo cognati cum duobus cognatis licite contrahere poterunt.

Qui cognouit conſanguineam vxoris ſuæ, non poteſt debitum petere, licet reddere teneatur, & vxori ſuperſtes carebit ſpe coniugii. h.d.

Si quis[e] autem cõtracto matrimonio, conſanguineam vxoris ſuæ cognouerit[f]; vt puta ſi vitricus priuignam, vel maritus ſororem proprie vxoris adulterauerit, matrimonium quidẽ antea contractũ nõ dirimitur: ſed qui ſe ita contra leges alteri cõmiſcuit[g], a cõiuge nũquã debitũ petere poterit[h], nec cum aliqua legitimas vnquã nuptias contrahere[i],

a ¶ Legitima.] Ca. ſi qui fil. ſint legit.

b ¶ Propriis.] Vt ca. 1. de conſang. & affinit. & 35. q. 2. c. æqualiter cõ ſequ.

c ¶ Manifeſta ratio.] Vt 35. q. 5. ca. porro. c. debitum, de bigamis.

d ¶ Impediri.] Vt c. qđ ſuper. de conſanguini. & affinit. & quemadmodum nõ oritur affinitas inter cõſanguineos viri, & conſanguineus vxoris: ita nec inter maritum, & vxorẽ; ſunt enim ipſi affinitatis cauſa, & vna caro: ideoq; vir cõmunicat cõſanguineos ſuos vxori, & uxor communicat uiro ſuo. Et facit hoc ad quæ. an ſi ſtatutũ faciat mentionem de affinibus, comprehendat virum & vxorem, de qua per Doctor. in l. non ideo. C de here. inſtit. & in l. affin. iuris. C. comm. de ſucceſſ. & in l. prima C. vnde uit & uxor.

e ¶ Si quis autem. Viſum eſt hucuſq; qualiter ſpiritualis & legalis cognatio impediat matrimoniũ. Item etiã carnalis, & qualiter impediat affinitas legitima, nũc qualiter illegitima, quæ in ſumma hoc tm poteſt quòd dirimit ſpõſalia de futuro vſque ad quartum gradum Iure Decretaliũ, vſque ad ſecundũ per Concilium Trident. ſeſſi. 24. in decretis reformationũ matrimonii. c. 4. non aũt de præſenti. itẽ priuat facultate amplius matrimoniũ cõtrahendi, & poteſtate debitum exigendi, vt hic apparet, & per totum titulum de eo, qui cogno. conſang. vxo. ſuæ.

f ¶ Cognouerit.] Scilicet ſcienter. c. 1. de eo qui. cogno. conſangui. Ignorãtia tamen non impedit quin oriatur affinitas. vt in c. diſcretionem. eod. ti. Sed operatur quòd ignorans nõ priuaretur iure exigendi debitum, nec inhabilitaretur ad contrahendũ, ſi ſuperuiueret uxori, vt p Abbatem in d. c. 1.

g ¶ Commiſcuit.] Nota uerbum, quia aliud eſſet ſi ſe nõ commiſcuiſſet, ſed tantum cognouiſſet mulierem circa fæmora, & naturalia nõ intrãdo claustra pudoris: quia tunc nõ oriretur affinitas, licet emiſſio ſeminis interueniſſet. facit cap. diuinæ cõſtitutionis. 27. q. 2. & c. extraordinaria pollutio. cum ibi no. 35. q. 3. Immo. Innocẽtius tenet requiri emiſſionẽ ſeminis vtriuſque, & commiſtionẽ intra clauſtra pudoris, nec vnius tantum ſufficere. Communiter tamen tenetur ſufficere unius: vt per Abb. in c. fraternitatis. de eo qui cogno. conſan. vxo. ſuæ.

h ¶ Petere poterit.] Sed nũquid hoc erit uerum, ſi alter coniugum dederit cauſam huic illicito coitui, vt ſi ægrotus mandet uxori, ut patiaẽ ſe cognoſci a medico ſuo conſanguineo: vel carceratus mãdet. vt ſe patiatur cognoſci a iudice? Reſpon. vt not. in c. diſcretionem, de eo qui cogno. conſan. vxor. ſuæ.

i ¶ Contrahere.] Poterit tamen cum hoc Papa diſpenſare,

licet propriȩ vxori ſu peruixerit.

Vxor cuius conſanguinea a proprio viro cognita eſt, monenda eſt, non cogenda ad continentiam. h. d.

Vxor quoq;, cuius conſanguinea a proprio marito fuerit cognita, diligenter eſt cō monenda, vt a cōmixtione viri abſtineat, & in continentia maneat, donec vir viam vniuerſȩ carnis ingreſſus fuerit.

Non debet quis alieno de licto pregrauari. h. d.

Quod ſi forte monitionibus parere recuſans, talis fuerit, vt de lapſu ipſius probabiliter timeri poſſit, vir eius & poterit & debebit debitum ſibi ſoluere [a] coniugale: cum affinitas poſt matrimonium inique cō tracta, illi nocere non debeat [b], quæ iniquitatis particeps non exiſtit.

Subſequens affinitas non dirimit matrimonium, ſed præcedens legitime probata. h. d.

Ergo præcedens affinitas non ſubſequens dirimit [c] matrimoniū: ſed nec id quidem in diſtincte obtinet. nam etſi vtriuſque cōiugū conſtet aſſertione [d], acclamante etiam vicinia, quod coniugatus ante contractum matrimoniū vxoris ſuæ conſanguineā cognouerit, propterea coniuges ſeparari non debẽt: nec enim talis cōfeſſio momentum habere debet [e]; cum alio qui facile fieri poſſit, vt quicumque interſe cōtra matrimonium velint colludere, ad confeſſionem inceſt[us] facile proſiliant, ſi ſuȩ aſſertioni Eccleſiæ iudicium acceſſurū credant.

Rumor viciniæ probationem non inducit. h. d.

Rumor autem viciniæ non eſt adeo iudicandus validus [f], vt niſi fide dignæ probationes accedāt, poſſit rite contractum matrimonium irritare.

DE CLANDE-ſtina [g] deſponſatione.

TIT. XIIII.

Prohibentur matrimonia cōtrahi clādeſtine; ne poſtea oporteat illa diſſoluere. h. d.

re, cum hoc ſit impedimentum iuris poſitiui. ca. propoſuit, de conceſſ. prȩbend. Immo interdum & Epus: vt nota per Ab. in c. 1. & c. 2. de eo, qui cog. conſang. vxo. ſuæ.

a ¶ Soluere.] Sed non exigere c. 1. & c. fin. de eo, qui cogno. conſang. vxo. ſuæ, c inquiſitioni. de ſent. excommu.

b ¶ Non debeat.] Nota, quod affinitas ſuperueniēs inter uirum, & uxorem priuat ſolum culpabilem iure exigendi debitum.

c ¶ Dirimit.] Quia non ſolum vxor, & maritus efficiuntur vna caro per copulam, ſed etiam fornicarius, & fornicaria. ca. de illo. de eo qui cogno conſang. vxo. ſuæ. vbi Abb. & clarius 32. q. 4 per totum.

d ¶ Aſſertione.] Nota ergo, quod ad confeſſionem coniugum non debet fieri ſeparatio: quia matrimonium habet dependētiam, nō ab homine: ſed ab ipſo Deo recipit indiſſolubilitatem 33. qō. 2. cap. quos Deus. & 35. qō. 10. cap. 1.

e ¶ Habere debet. Immo uidetur, quod debeat; cum confeſſus habebatur pro iudicato. l. 1. ff. & C. de confeſſ. Sed dic, quod in caſu iſto non ſtatur confeſſioni cōtra matrimonium propter rationē, quæ hic ſubijcitur: & quia nō pōt quis pro ſe teſtificari, vt 14. q. 2. §. 1. & ff. de intero. act. l. de ætate. §. 1. & in caſu noſtro cōſiderata ratione tex. quilibet diceretur teſtificari, vel confiteri pro ſe, & non cōtra, cū uterque appetat diſſolutionē: & ſic iure communi nō prodeſt ei talis cōfeſſio. De hoc tamen late per Ab. & reliquos in c. 2. & in c. ſuper eo. de eo qui cogno. conſang. uxor. ſuæ. & in ca. per tuas. qui fil. ſint legitimi.

f ¶ Validus.] Imo contra, ca. illud. & c. 3. loco. de præſumptio. Sol. ibi de contrahendo matrimonio, hic de contracto. facit c. ſuper eodem. de conſang. & affin. Vel ibi fama, hic rumor, qui minor eſt quam fama. ut per Doctor. in c. qualiter, & qñ. de accuſatio. & in ca. ſuper eo. de eo qui cogno. cōſa uxor. ſuæ. & per Archid. 35. q. 5. c. ſi duo. Legiſtæ. in l. de minore. §. plurimum. ff. de q. & in l. 3. §. eiſdem ff. de teſt. & in l. fi. ff. de here inſti. Alciat. in Parergis lib. 1. c. 6.

DE CLANDEſtina deſponſatione.

Cum inter impedimenta matrimonii connumeretur etiam clādeſti. deſponſatio: propterea poſt tit. prȩceden. proponitur nūc iſte: qui diuiditur in 2. par. in prima habetur qualis ſit iſta deſpōſatio ante matrim. in ſecūda uero qualis ſit poſt ipſum cōtractum: ſecunda ibi, quicumque. Io. Bapt.

g ¶ De clandeſtina.] Clandeſtinum dicitur tribus modis. Primo, cum nō habētur teſtes, iuxta tenorem c. 2. eo. Secundo, cum non fit cum ſollemnitate. c aliter. 30. q. 5. Tertio, quod ſit cōtra tenorem, c fin. eod. unde ſumitur hic

&interdicta[a] coniugia inire auſus fuerit, etiam ignoranter; proles ex huiuſmodi coniūctione ſuſcepta, prorſus illegitima cenſebitur: nec de parentum ignorantia vllum eſt habitura ſubſidium; cum ſic contrahentes, vel non expertes ſcientię, vel ſaltem affectatores[b] ignorantiæ videantur: licet alioqui ſi ignorantes in faciem Eccleſiæ contraxerint ante latam ſententiā diuortij nati, & legitimi habeantur[c], & in bona paterna hęreditario iure ſuccedant. Idem iuris[d] erit, ſi in cōſpectu quidem Eccleſiæ contraxerint, ſed impedimentum ambo[e] nouerint.

Sacerdos contemnēs conſtitutiones Eccleſiæ punitur pro qualitate culpę, & clandeſtina matrimonia ſi publicentur recipit Eccleſia. h.d.

Sane ſi parochialis ſacerdos tales[f] coniūctiones prohibere cōtempſerit, per triennium ab officio ſuſpēdēdus erit, grauius etiam puniendus, ſi culpæ qualitas poſtulauerit[g]. Verum (vt ſupra indicauimus) ſi contrahentes clandeſtina matrimonia publicare voluerint, niſi alia cauſa[h] impediat, ab eccleſia recipiēda ſūt tamquā a principio[i] in eccleſiæ conſpectu contracta.

QVI MATRIMONIUM accuſare poſſunt, vel contra illud teſtificari[k].

TIT. XV.

Non admittitur ad accuſandum matrimonium, qui tempore denunciationis ſiluit niſi iuret de calumnia: & q poſt denunciationem nouit, quæ obiecturus eſt: & negligentia auctoris mei non intelligitur eſſe mea h.d.

NOn tamē quā documque, aut indiſtincte omnes ad matri-

a ¶ Interdicta.] Poſt probabilem cauſam allegatam, nec finitam.
b ¶ Affectatores ignorantiæ.] Quia præſumitur male agere qui clandeſtine contrahendo fugit lucem. Et facit, quia paria ſunt ſcire impedimētum, & ſcire poſſe. l. Iulianus. ff. ad Mace.
c ¶ Legitimi habeantur. c. cum inter. vbi etiam. not. qui fil. ſint legit. Imò & ſi unus tantum ignorat, ca. ex tenore. eo. tit.
d ¶ Idem iuris.] Scilicet quod proles erit illegitima.
e ¶ Ambo.] Et sic non prodeſt opinio eccleſiæ, ſi ambo parentes ſciant impedimentum, quin filii ſint illegitimi. Sed quid ſi unus ſcit & alter neſcit? Dicūt Bar. & Lanr. ꝙ quantum ad ſciētem ſūt illegitimi, quantum ad ignorantem legitimi: arg. C. de incec. nup. l. qui cōtra. Tu dic ꝙ ſunt abſolute legitimi: vt in cap. ex tenore. qui fil. ſint legi. Monſtrum autem eſſet, ſi quis eſſet partim legitimus, & partim illegitimus, ſicut ſi aliquis eſſet partim ſeruus, & partim liber. l. ſi duobus, ff. de ſtatu homi. & ita not. in c. fin. eo.
f ¶ Tales.] Scilicet poſt allegatum impedimentum
g ¶ Poſtulauerit.] Cap. fi. § fi. eod. vnde ſumitur.
h ¶ Cauſa,] Puta cōſanguinitas. 32. q. 1. c. hortendus. & 35. q. 3. c. contradicimus. vel affinitas vel aliud, ca. ſuper eo, de eo qui cogn. conſ. vx. ſuæ. facit c. a. eo. vnde ſumit.
i ¶ A principio] arg. ꝙ. id qđ principio nō ualebat, tractu tē temporis conualeſcit, ca. quod ſicut. §. ſi aūt. de elect. Arg. contra. de elec. c. dudum. 1. vbi & hoc no. & ca. ſcientes. de cenſi. Sed in caſu noſtro iure Decretalium matrimonium, etiam a principio valebat quo ad Deum, licet non quo ad eccleſiam, ſed ſolum cum primum declaratur, ſic de frigid. & malefi. c. fraternitatis. in fi. & ff. ſi ſer. vēdicetur. l. ſicut § ſed ſi quæritur. & ff de adquit. rer. domi. l. adeo. § cum quis, in fi. Hodie autem poteſt habere dubitationem qđ hic dicitur, per ea; quę ſtatuit Concil. Triden. in ſeſ. 24 in Decretis reformationum matrimonii. cap. 1.

QVI MATRIMONIUM accuſare poſſunt, vel contra illud teſtificari.

Continuatur tit. iſte per glo. rubric. eius: vel dicas ſecū do, quod matrimonium legitime cōtractum cum aliqñ diſſoluatur iuxta. tot. titu. de diuort. atq; id accidat mediāte accuſatione propterea poſt tit. præced. proponitur nunc iſte: qui diuiditur in 3. part. In prima habetur qñ matrimonium accuſari debēt: in ſecunda qui accuſare, uel teſtificari poſſent: in tertia qualiter ſit procedendū. ſecunda ibi, ſed nec oēs: tertia: ibi, quoties. Io. Bapt.

k ¶ Teſtificari.] Quoniā factis denunciationibus, de quibus in titulo præcedenti, interdum comparent q matrimonium accuſant. & teſtes q cōtra matrimoniū teſtificantur, ideo poſt titulum præcedentē congrue ponitur hic tit.

NON tā. CASVS Fuit dubitatiū inter ſcholares an, & qñ matrimoniū poſſet accuſari, & rō eſt, quia aut ipſum publice, & notorie contrahitur, & ſic accuſatio videtur ſuperflua. c. euidentia. de accuſa. aut occulte: & ſic per denunciat. euangeliç. eſſet procedendū iuxta c. nouit. & ibi docto. de iudic. Io Bapt.

P

iudic. Solu. prout hic habetur, quia hæc accuſatio eſt inſtituta ad cognoſcenda impedimenta matrimonii, quæ quōdocunq; ipſum cōtrahatur, poſſunt eſſe occulta etiā ipſis contrahentibus vnde cū large accuſatio hic accipiatur, & non proprie, propterea ceſſat utraque obiectio: Nota, qđ accuſatio aliquā eſt inſtituta ad euitandum peccatum, & malum: Not. ſecundo argumē. qđ qui intra certum terminum ad aliqđ tenetur, non propterea excuſatur ſi extra. ipſum id faceret.

ad accuſandum cuius auctor repellitur: ſecus eſt in teſtibus, c. licet. de teſti. c. fraternitatis. de hæret. Sed quæ eſt ratio diuerſitatis? Reſpon. ad dictum accuſatoris nulla fit condemnatio, niſi adſint legitimi teſtes: ſed ad dictum teſtis quis condemnatur, & ideo debent eſſe tales auctores, vt ipſorū dicta ſufficiant ad hoc, vt illi admittantur, qui habent cauſam ab eis: argu. l. uitia. C. de acqui. poſſ.

monium impugnandum admittēdi erūt. Nam ſi quis tēpore [a] factę a ſacerdote denunciationis in ipſa diœceſi conſtitutus, nihil contra matrimonium dixerit, eidem mox coniunctos impetere minime concedendum [b] erit, niſi ꝓprio firmauerit iuramento [c], quod ea, quę obiecturus eſt, poſt ea didicerit, quodque ad accuſandum, dolo nō proſiliat, quo caſu etiam ſi quod obiecturus eſt, ab illis didiciſſet, qui denūciationis tēpore ſiluerunt, claudi non debet ei accuſandi aditus [d]: quoniam etſi ab impetitione huiuſmodi, culpa ex tali ſilentio contracta, auctores excludat, iſte tamen qui culpa caret amoueri non debet.

Ex cauſa etiam poſt denūciationem poteſt quis matrimonium accuſare. h.d.

Idem iuris [e] erit, ſi tempore denunciationis, vel extra diœceſim commorabatur [f], vel aliàs denunciatio ad eius notitiam peruenire non potuit; vtputa ſi nimiæ infirmitatis feruore [g] laborās mentis non erat compos, vel in annis tam teneris [h] conſtitutus erat, vt ad talium rerū perceptionē, eius ętas ſufficere non valeret, ſiue alia legitima cauſa [i] fuerit impeditus.

Ad accuſandum matrimonium non ex cauſa delicti ſoli coniuges admittūtur. h.d.

Sed nec omnes ad accuſationē, teſtimo-

a ¶ Tempore.] Et ita qui intra tempus conſtitutū non proponit ius ſuum, poſtea repellitur, & ab accuſatione, & a teſtimonio: argu. c. fi. de clandeſt. de ſponſ. & c. licet. de proba. & l. diffamari. C. de ingenuis. Sed numquid ſaltē admittuntur ad denunciādum? Videtur quod ſic, cum iuramentum ei nō obſtaret, c. quemadmodum. de iureiu. & in c. tua. de cog. ſpir. Dicas, qđ non eſt admittendus, cū ſit ſuſpectus, vt in c. fi. eo. & ſuſpectæ perſonæ remoueantur a denunciatione, ſicut ab accuſatione, c. cū dilectus filius. inf. de accuſ. & c. cum in tua. de ſimon. Et cui una via aliqđ prohibetˀ, & ca. cum quid. de reg. iu. in 6. & cap. tuæ. de procu. cū conc. ibi alleg. & ita no. in d. c. fi.

b ¶ Concedendū erit.] Nā exiſtēs in diœceſi, præſumitur habere notitiā eorū, quæ palā fiunt in ciuitate fac. c. quod dicitis. d. 15. & 12. q. 2. ca. qui & diuinis. & d. 12. c. propoſuiſti. Et nota ꝙ valet citatio generalis per edicta, quā neſcitur quis ſpecialiter ſit citandus, l. 1. cū auth. quæ ſequitur. C. ſi minor, ab hęre. ſe abſti. Quod facis pro conſuetudine ſcholarium, uolentium a ſtudio diſcedere, qui faciunt fieri edicta, & proclamata in ſtudiis, de quo vide per Abb. in ca. fin. eod.

c ¶ Iuramento] Sic. de teſti. c. præſentium. & c. paſtoralis, de exce. & c. fi. eo. Ex quo nota, quod plus valet iuramentum unius, quam præſumptio iuris: quia per iſtius iuramentum eliditur præſumptio iuris. 35. q. 3. c. extraordinaria. & no. in d. c. fi.

d ¶ Aditus.] Hic habes, quod aliquis admittitur

e ¶ Idē iuris.] Nota tres caſus, in quibus prǽſumitˀ ignorantia eorum, quæ fiunt in ciuitate.

f ¶ Cōmorabatur.] Facit ꝙ ſtatutum pœnale non comprehēdat abſentes.

g ¶ Feruore.] 15. q. 1. c. illa. & 17. q. 1. c. Gonſaldus. & ca. ſicut tenor. de reg.

h ¶ Tam teneris.] Sed quæ erit talis ætas? Quidam vt Innoc. quā quis eſt doli capax. Ab. qđ iudicantis id relinquendum eſt arbitrio, qui diſcernet ætatem & diſcretionē pueri, an ſufficiat ad comprehēdendum hoc factū.

i ¶ Cauſa.] Vt, quia tempore denunciationis factæ erat excommunicatus: & ſic non poterat matrimonium contrahendum denunciare, ſecundum vtrumque Ab. facit cap. quia diuerſitatē. de conceſ. preb.

Sed nec omnes.] Io. Bapt.
Hæc pars licet poſſet diuidi, caſus tamen in ea ita commode ſignatur; cum diuerſæ perſonæ indifferenter acceſſiſſent ad ſuperiorem uolentes matrimoniū accuſare, & contra ipſum teſtificari: vnde videns Epiſcopus hāc perſonarum varietatem, dubitauit an eſſent admittendæ: ſiquidem vno reſpectu putabat eſſe admittend. ne matrimonium permittatur in gradu prohibito: alia uero ratione uolebat eas reiicere, quia cum accuſatio ſit inſtituta ad intereſſe priuatum ca. ſuper his: ea. qualiter. el 2. de accuſa. ſolum ad coniuges uidebatur pertinere; teſtia uero id uolebat obſeruare quod in aliis caſibus de iure obſeruatur argumento ca. 4. §. nos igitur. una cum glo. de confirma. vtil. Sol. vt hic legimus, quia intereſt etiam eccleſiæ, vt matrimonia canonici contrahantur, vnde cum accuſatio accipiatur non proprie, & ſtricte, ſed large: propterea ceſſant

niumve dicendum ad mitti debent: nam [a] ſi de tali impedimento agendum ſit, quod neque coniugum in ſe delictum contineat, nec ob id matrimoniũ diſſolui cuiuſquã interſit, præter quam ipſorum coniugum; vtputa, ſi erratum in cõditione ſtatus [b] fuerit: vel ſi mulier ita ſit arcta, vt cognoſci nõ poſſit: vel vir ita frigidus, vt coire nequeat, ſoli ipſi coniuges admittentur.

Ad accuſandum matrimonium ex cauſa delicti, omnes admittuntur, ſed potiſſimũ coniunctiores, h.d.

Quod ſi delictũ contineat; vt quia, aliqui in gradu vetito, vel cõtraxiſſe, vel contrahere velle dicantur, tũc quilibet [c] quidem ad accuſandum recipitur: ſed omnium maxime parẽtes [d], & ſi ij deſint proximiores, ideſt ſoror, frater, patruus, auunculus, amitã, matertera, eorumq; que deſcendentes.

Antiquiores proponuntur & honeſtiores in teſtificando. h.d.

Quod ſi progenies tota defecerit, ab antiquioribus [e], & honeſtioribus, quibus eadem propinquitas nota veriſimiliter eſſe debeat, accuſatio [f] teſtimoniumve [g] recipi poterit.

Ex præſumptione ſciẽtia acquiritur fides. h.d.

Ideo autem omniũ maxime parẽtes, & cõiũctiores admittũtur, quoniam: vnuſquiſque ſuã genealogiã [h], cum teſtibus, & chartis, tum vero ex recitatione maiorm ſcire laborat. Nulli igitur decentius admitti debent, quam qui meliꝰ ſciunt [i].

Speciale eſt in cauſa matrimonij, quod pater admittitur in cauſa filij, & econtrario. h.d.

ceſſant meo iudicio obiectiones, teſtes autẽ ſi admittantur a ſimili, & habita ratione ad qualitatẽ caſus contingentis, dubium eſt nullum. Not. primo accuſationẽ matrimonii eſſe inſtitutam ad triplicem finem, videlicet, ad euitandum peccatum, vt adnot. ſupra in prima part. huius tit. ſecundo ad ipſum diſſoluẽdum, vt ex alio poſtea proles habeatur, & ad delictum manifeſtandum. Not. ſecundo argumẽtum, quod matrimoniũ in gradu prohibito contrahere eſt delictũ publicum, & ideo quilib. regulariter ad accuſandum admittitur.

a ¶ Nam ſi de tali.] Diſtinctio, quæ hic ponitur, an impedimentum matrimonii concernat delictum vel non, verificatur ex his, quæ poſt Innoc. notat Abb. rub. eo. & Hoſt. in ſum. Quia admittatur ad accuſationem matrimonii, vbi vidẽdũ.

b ¶ Status.] Vtputa: quia credebatur alter coniugum liber, cum tamen eſſet ſeruus. & fac. ſupra de ſponſ. §. illud. & §. ſi quia tamen. & ſupra, quæ matri. imped. poſſ. in princip.

c ¶ Quilibet quidem.] Vt ſup. tit. 8. in princi. vbi not. in uerbo voluerit.

d ¶ Parentes.] 35. q. 6. c. videtur. & c. videtur. eo. Et ex hac littera no. regulam, quod in cauſa matrimoniali ſunt idonei teſtes & parẽtes, & ceteri coniuncti, ſi agatur de coniungendo, vel ſeparãdo matrimonio ratione de qua hic. Videndi tamen ſunt de hoc Docto. in d. c. videtur. vbi Ab. in fi. dicit ꝙ in hac materia non poteſt dari certa regula.

e ¶ Antiquioribus.] Nota ꝙ teſtes ſeniores præferuntur iunioribus. de quo in l. unum. ff. ſi cert. pe. fac. l. ſi chorus. ff. de leg 3. & per Ab. in ca. quoties. de teſt.

f ¶ Accuſatio.] Improprie ſecundum quoſdam: argu. l. parentibus. ff. de inoffic. teſta. vbi accuſare ponitur pro agere. Matrimonialis enim cauſa nec criminalis eſt, nec ciuilis, ſed mixta. c. tuæ de procurator. & not. 35. q. 6. c. cõſanguineos. vnde ſumiſ, & per Ab. in c. a vt lit. nõ cõteſt. (lit. nedente.)

g ¶ Teſtimoniũ.] Ex hac littera, & ex cap. conſanguineos. 35. q. 6. vnde ſumitur, videtur ſumi poſſe arg. quòd idem poſſit eſſe teſtis & accuſator in cauſa matrimonii, quod quidam admittunt, dicentes, eſſe hoc ſpeciale in cauſa matrimonii: in qua ſunt etiam alia ſpecialia, cum non iuretur de calumnia, cap. litteras. de iurã. calum. admittuntur conſanguinei, vt hic. non ſeruatur ordo iudicarius per omnia, c. ad hoc Deus. vt lit. non conteſta. valet teſtimonium de auditu. 35. q. 6. c. de parentela. inducuntur teſtes poſt publicationẽ, cap. ſeries. & c. licet. de teſt. & not. in d. ca. conſanguineos. & hoc tenuit Inno. & Ioan. And. Sed Specul. quẽ refert Ab. in rubr. eo. dicit ſe non poſſe concipere, quod accuſator qui tenetur ſaltem ad expenſas, ſi ſuccubuit, ſit idoneus teſtis, ſed ipſe Ab. in d. rubri. & in ca. curauit. de probat. ſaluat Innoc. duobus caſibus. Primo quãdo officialis publicus denũciauit. vel accuſauit c. prꝗterea. de teſti. cog. Sc̃do qñ qs ductus cõſcientia denũciauit impedimẽtum iudici, & iudex ipſe ex officio inquirit. quòd nota.

h ¶ Genealogiã.] Ca. vlt. eo. & c. vlt. 35. q. 6. & ex hac præſumptione infert Ab. in d. c. vlt. qđ allegãs ignorantiã conſanguinitatis nõ eſt de facili audiendus.

i ¶ Sciũt.] Scilicet ipſam conſanguinitatem. Nam de conſenſu ita bene poſſe teſtificari extraneus, ſicut ſuus. vt not. in c. videtur. eo.

Quod autem legitur [a], pater nõ recipiatur in cauſa filij, nec filius in cauſa patris, in criminalibus cauſis, & contractibus ſibi locum vendicat: in matrimonio vero cõiungendo [b], & impediendo, ex ipſius coniugij prærogatiua, & quia fauorabilis res eſt, congrue admittũtur.

Teſtimonium parentum nõ admittitur vbi inter coniungendos eſt diſparitas. h.d.

Vbi tamẽ alter coniugum diuitijs [c], honore [d], nobilitate [e], & potentia [f] ſuperior eſſet, teſtimoniũ illius, qui parens eſſet, inferioris adeo ſuſpectũ redditur, vt illud nullo modo [g] ſit admittendum. Cum parentes filiorum [h] incrementum & honorem affectare proculdubio comperiantur.

Quot, & quales debent eſſe teſtes ſuper conſanguinitate. h.d.

Quoties ergo aliqui propter cogationem propinquitatis [i] ſeparari petũtur, duobus [k] uel tribus eiuſdem cõſanguinitatis teſtibus adhibitis, vel totidem ſenioribus, & melioribus eiuſdem loci id debet legitime comprobari.

Qualiter teſtes ſuper conſãguinitate iurare dẽnt. h.d.

Teſtiũ autem examinatio in hac cauſa duplicis [l] interuentu iuramẽti fieri debet. Vt iurẽt, ſcilicet & ſe nõ priuato [m] odio, neq;

a Legitur.] l. teſtis idoneus. ff. de teſt. & 4. q. 3. §. 3 teſtis idoneus. fac. c. uidetur. eod.

b ¶ Coniungendo.] Ex hoc uidetur, quod ad probandum matrimonium eſſe contractum admittantur parentes, & ad hoc a pluribus allegatur. cap. ſuper eo. de teſtib. unde ſumitur. cõtra tamen not. in c. uidetur. eo. vbi Bern. intelligit illũ text. quando ageretur de conſanguinitate: & Hoſtienſ. tamen & Ab. & magis communiter tenent, quod ſuper omni articulo, & indiſtincte poſſint eſſe teſtes, cum moderamine tamẽ quod ſtatim hic ſequitur, & de quo per Doct. in d. c. uidetur. & in d. c. inſuper eo. & per Anto. de But. in c. 1. de fil. presbytero.

Diuitiæ exaltant hominẽ.

c ¶ Diuitiis.] Nota, quod diuitiæ exaltãt hominem, quæſitæ tamẽ bonis artibus. fac. ca. in hoc ſcripſimus. d. 30. & c. habebat. 12. q. 1. & no. in. c. clericus eadem cauſa & q. ſi tamen affluant non eſt cor apponẽdum eis, ſecũdum Salomonem. Et an requirantur ad eſſentiã nobilitatis? arg. hic quod non, cum ponantur tãquam diuerſa, dic tamen vt per Bart. in l. 1. C. de dignit. lib. 12.

Doctoratus põt dici dignitas.

d ¶ Honore.] Puta quod ſit doctor Nam doctoratus eſt honor, & poteſt dici dignitas, Bar. in l. fi. C. de iud. & in l. 1. C. de no. C. comp. & per Ab. in c. quanto. de magiſt.

Nobilitas.

e ¶ Nobilitate.] Nobilitas ergo etiam ſecundum canones eſſe debet in conſideratione. fac. c. de multa. & c. pe. de præb. & c. quæ contra pacem. & quod ibi no. 24. q. 3. Eſt tamen nobilitas multiplex: vt per Bart. in l. 1. C. de dignit. lib. 12. & contra nobilitatẽ generis pro nobilitate virtutum uide tex. in c. nũquam. diſt. 56. & in c. quoniam. vetus. 23. q. 1.

f ¶ Potentia.] Puta amicorum copia: vt c. conſtitutus. 2. & quod ibi not. de appel. facit c. officii. de elec.

g ¶ Nullo modo.] Licet uerbũ hoc ſit ualde præciſum; debet tamen intelligi cum temperamento. nam Docto. in c. ſuper eo. de teſti. vnde hic ſumitur, dicunt, hanc rem multum pendere ab arbitrio iudicis, vt per Ab. in d. c. inſuper eo. ſuper gloſſ. 1.

h ¶ Filiorum.] Et propter magnam communionem uiri, & vxoris, id, quod eſt vnius, cenſetur quodammodo eſſe alterius, facit l. fin. C. de incolis. lib. 10. l. feminæ. ff. de ſenat. c. licet. §. mulier. de ſepul. in 6. Et quod hic dicitur de matrimonio, habet multo magis locum in ſponſalibus; ſcilicet quod circa ea idoneum ſit parentum teſtimonium: vt per Abb. in c. ſuper eo. de teſti. Sed an ſuper matrimonio ſpirituali? Reſp. vt not. per Ab. in c. ſuper eo.

Quoties ergo. CASVS. Quidam Epiſcopus poſtquã ſibi eſſet matrimoniũ accuſatũ iuxta formam iuris uolebat ad libitum in eius cognitione procedere, ea ratione motus, quia cauſa matrimonii eſt ſummaria clem. diſpendioſam: de iudic. vnde fuit quæſitũ quid iuris, Solu. vt hic legimus, quia ſi aliter procederet, aperiretur uia dolo, & fraudi: nõ obſtat obiectio, quia aliter conſideratur cauſa ſummaria, prout declaratur in d. clem. & in clem. ſæpe. de uerb. ſign. Nota. primo quod ob periculum animæ probatio debet eſſe eo clarior, quo fieri poſſet: Not. ſecũdo caſum, in quo contra primas probationes aliæ probationes admitti non debent. Io. Bapt.

i ¶ Propinquitatis. Accipe in tranſitiue, ideſt, propter cognationem, quæ eſt propinquitas, 35 qõ. 3. cap. 1. & cap. 2.

K ¶ Duobus.] Nota quod etiã in actibus, qui ſunt grauiſſimi præiudicii, duo teſtes faciunt plenam fidem, & probationem. Separatio enim matrimonii eſt res grauiſſima, ẽ licet ex quadam. in fi. de teſti. c. debitum. de bigamis. Idem etiam numerus ſufficit contra Papam: vt not. in cap. præſul. 2. quæſt. 4. quod reputat valde not. Abb. in cap. quoties. & cap. ſuper eo. de teſti. & in rep. c. cum eſſes. de teſta. Nec ſecundum eundem intererit, utrum iſti duo teſtes ſint mares, an feminæ: nam d. ca. ſuper eo. videtur probare de feminis: immo quod plus eſt, ſufficit quod deponant de auditu. debent tamen eſſe rogati not. 30. q. 1. c. proſtratos.

l ¶ Duplicis.] Ideſt, in tali iuramento duo articuli continentur.

m ¶ Priuato odio.] Ergo non omne odium repellit, ſed priuatum tantum: nam publicũ, puta ſi quis aliquem

amicitia, nec alicuius proprij commodi intuitu, ad hoc iurandũ inductos: & ſicut ipſi dicunt rei veritatem a maioribus accepiſſe, & ſe credere [a], ita eſſe.

Probatio matrimonialis impedimenti non poteſt reprobari. h.d.

Preſtitis autem iuramentis, & impedimento matrimonij legitime ꝓbato, ſi quis contra præcedentem probationem, partib[9] publicatam quaſi matrimonium impediri iure non valeat, probare velit, audiẽdus nõ erit [b], ſed priori ſtandum erit probationi.

DE DIVORTIIS [c].
TIT. XVI.

Diuortium eſt diſſolutio matrimonij: & ſeparatio thori poteſt appellari diuortiũ. h.d.

Diuortiũ eſt diſſolutio matrimonij, quæ vtroque viuẽte [d] coniuge contingit [e]. Sed & ſimplicem thori ſeparationẽ diuortium non male [f] appellamus.

Matrimonium regulariter diſſolui non poteſt. h.d.

Sciendum eſt igitur legitime contractum matrimonium diſſolui non poſſe; quippe a Deo coniunctũ ab homine ſeparari nec debet.

aliquem proſequeretur odio tamquam peccatorẽ, hoc non eleuaret dictum teſtificantis, ſecundum Ab. in c. quoties. de teſti. facit c. odio. diſtin. 86. & 24. q. 4. cap. duo iſta nomina. & idem dici poteſt de amicitia: vt late per Abb. in d. c. quoties.

a ¶ Credere.] Nota caſum, in quo valet teſtimonium de credulitate. facit c. licet. de teſtib. & cap. litteris. de preſumpt. De quo an, & quando, & quomodo procedat, latiſſime per Abb. in c. quoties. de teſtibus.

b ¶ Audiendus nõ erit.] Ca. iurauit. de prob. unde ſumitur. Sed contra videtur c. a. ſeries. de teſtibus. Doct. tam in d. c. iurauit. quã in contrario multũ pro ſolutione laborant, & varias conciliationes afferũt. Ea uero uidetur eſſe præcipua, quod contrarium loquatur quando impedimentum eſt probatum ad ſeparandum matrimoniũ iam contractũ; tũc enim in fauorem matrimonii, etiam poſt publicationẽ, admittuntur teſtes ad probandum cõtrarium ob maximum periculum, quod eſt in ſeparãdo matrimonio legitime cõtracto. c. licet ex quadam. in fi. de teſti. hic uero & in c. iurauit, loquitur probato impedimento circa ſponſalia de futuro, quo caſu nullum ſubeſt periculum ſi non contrahant, ideo debet ſeruari regula ordinaria de non examinando poſt publicationem. Sed hæc non omnino placet Hoſt. & Ab. qui in d. c. iurauit. deducit, eandem interdum eſſe in ſponſalibus rationem; quæ eſt in matrimonio. Vnde inquit, quod ubicunque in cauſſa matrimoniali, ſiue agatur occaſione ſpõſalium, ſiue matrimonii ſententia trãſit in rem iudicatam, ibi obſtabit publicatio atteſtationum. Si vero talis ſententia non tranſit in rem iudicatam, tũc nec publicatio atteſtationũ impediet nouas ꝓbationes. Sed quando eſt, quod ſententia in cauſa matrimoniali tranſit in rem iudicatam? Reſp. vbicunque vitiũ ſententiæ eſt per partes, contra quas fertur, remiſſibile: vbicunque vero tale uitium non eſt per partes remiſſibile, tunc non tranſit. id autẽ accidit ubicumque ueritate non manifeſta imminet peccatũ. Hoc igitur caſu numquam afficit publicatio, nec habebit locum quod hic dicitur, & in d. c. iurauit, vbi Ab. clare exemplificat omnia ſupradicta. In caſibus tamen, in quibus non obſtabit huiuſmodi publicatio examini faciendo ſuper iiſdem, vel directo contrariis, non debet iudex admittere nouas probationes, niſi cum aliqua cauſæ cognitione. Ad euitandã igitur teſtium ſubornationem examinabit, quare prius nõ produxit teſtes quos intendit nũc producere, & quales ſint: & ſi videat legitimam cauſam adminiſtrari, & non alias. & ita etiam accidit in d. c. ſeries, vbi ſubeſt legitima cauſa producendi de nouo, & ita Abb. in d. c. iurauit.

DE DIVORTIIS. Io. Bapt.

Hæc materia de diuortijs continuatur per gloſ. rubri. vt hic habetur. ſecũ autem iſte diuidit in 2. partes, in quarum prima tractatur de materia propoſita: in ſecunda de ſecũdis nuptiis: ſecunda ibi, illud quoque. prima pars rurſus ſubdiuiditur in 2. partes, in prima adnot. quid ſignificat diuortiũ: in ſecũda ponitur circa ipſum regula cum amplia. & limita. ſecunda ibi, ſciendum eſt.

c ¶ De diuortiis.] Quia ex accuſatione, matrimoniorum deuenitur ad diuortia & repudia, congrue poſt titulum præcedentem, & in calce huius tractatus proponitur de diuortiis: & ſic de materia, quæ concernit nouiſſima matrimonii, excepta morte.

Diuortium. CASVS non figuratur, nota tamen ſeparationem matrimonii nõ eſſe unicam, ſed plures, & diuerſas. Io. Bapt.

d ¶ Viuente.] Quia ſi per mortem diſſoluatur matrimonium, non eſt diuortium. Et differt diuortium a repudio, quod hoc reſpectu matrimonii iam contracti, illud reſpectu ſponſalium. ff. de uerb. ſigni. l. inter ſtuprum. §. diuortium. ſed tamen ſæpe his uocabulis promiſcue utimur, vt not. 32. q. 7. c. a. 1. Diuortiũ repudiũ.

e ¶ Contingit.] Vt perpetuo duret, ca. diuortium de pænis. diſt. 2.

f ¶ Non male.] Vt 32. q. 7. ca. interueniente, & per Abb. in rub. eod. Et ſeparatio thori alia eſt perpetua,

debent, nec valent[a].

Matrimonium ſoluitur per religionis ingreſſum, non ſoluta copula. h. d.

Si tamen alter coniugum, qui per verba contraxit de præſenti, copula non ſecuta[b], ſeſe ad obſeruantiam regularem voluerit aſtringere, poterit id, altero etiam inconſulto efficere, & ei, qui in ſeculo remanere voluerit, alteri ſe iūgere pmittendum erit.

Falſa cauſa non vitiat ingreſſum religionis. h. d.

Nec cauſari poterit religionem ingreſſus, ſe falſa[c] ad id cauſa inductum; puta quod coniugem lepra percuſſam crediderit, & ob id eius abominatus complexus fuerit; cum & ſine[d] cauſa, id ipsū facere potuerit.

Dicenti ſe velle ingredi religionem, eſt certum tempus præfigendum, intra quod vel ingrediatur, vel ad vxorem redeat. h. d.

Ei autem qui ſe ad religionem tranſire velle dictitat, certum eſt præfigendum tempus[e], intra quod[f] le-

tua, alia temporalis: vt not. in d. ca. interuenientē.

Io. Bapt. Sciendum eſt.] Hæc pars ſubdiuiditur adhuc in 2. partes. in prima adnot. prædict. regula de diuortio quoad matrimonium ſimpliciter: in ſecunda vero adnotatur. eadem regula quoad poſſeſſionam eiuſdem. ibi, ergo quoad primum licet pars iſta poſſet adhuc in plures diuidi particu. caſus tamen in ea ita meo iudicio in communi figurari cōmode poteſt: Videntes ſuperiores, quod laici diuerſa ratione moti diuerſimode nuptias iā contractas ſeparabant. aliquando. n. id faciebant intuitu ingreſſus religionis: aliquando ratione diſparitatis cultus diuini: aliquando ob impotētiam coeundi: aliquando ob fornicationem carnal. vel ſpiritual. aliquādo ratione mutui conſenſus, ſeu diſſenſus: & aliquando ſub prætextu lōgę peregrinationis, qua de re dubitauerunt an id eſſet de iure permittendum: matrimoniū enim cum ſit indiuiduum vt eius definitio demōſtrat ſupra de ſacram. matrim. in prin. & text. in geneſ. per illa uerb. quos Deus coniunxit, &c. uidetur propterea id eſſe prohibendū. confirmatur, hęc ratio per regul. quod contractus poſt factum ſunt neceſſarii. l. ſicut. C. de action. & obliga. & per regul. quod ſemel placuit. de regul. iur. in 6. In oppoſitū vero facit c. 1. extra. de reg. iur. & l. nihil tam naturali ff. eod. ſecundo maius uinculum magis operatur, argumentu. c. 3. de iureiuran. tertio ſi matrimonium eſſet omnino indiuiduū, n aliquando alter coniux conſentiret in delicto, cum non poſſet adulteram dimittere, quod eſſet inconueniens, vt de ſe patet. unde merito iſol. vt in hac part. legimus, & ratio eſt, quia cum ex facto ius oriatur l. ſi ex plagis: §. in clicio. ff ad l. aquil. ex diuerſa qualitate facti diuerſum quoque debet dari ius. qua de re nō puto neceſſarium ad obiecta aliter reſpondere, ſiquidem ob caſuum diuerſitatem ſine controuerſia aliquando omnes rationes pro utraque parte adductæ uerificantur. Nūt. primo matrimonium more iuriſt. regulariter eſſe indiuiduum, quia ut ex hac parte conſtat aliquando diſſoluitur Nūt. ſecundo quòd cum matrimonium aliquando diſſoluatur ad ſimilitudinem ſponſalium, diſſoluitur aliquando ipſo iure, & aliquando facto hominis. Not. tertio, quod diuortium in hac par. tex. permiſſum ad tria cap. reducitur aliquando enim matrimonium diſſoluitur quoad eſſentiam eius, aliquādo quoad torum, vel habitationem, & aliquando declaratur nullum, quod putatiue erat ualidum.

a ¶ Nec valent] Ca. quos Deus. 33. q. 2. & l. eius. & l. nihil. ff. de reg. iur.

b ¶ Non ſecuta.] Nam ſi copula ſecuta fuiſſet, etiam de conſenſu uxoris nō poſſet ingredi. c. ex parte primo. de cōuerſ. coniu. De quo tamen dic, vt cap. cum ſis. & in capi. ad Apoſtolicam, & capit. vxoratus. eo. titu. de conuerſio. coniu.

c ¶ Falſa, &c.] Si dicimus falſam cauſam non uitiare legatum l. 2. C. de falſ. cauſa adie. & l. falſa. ff. de cond. & demon. Facit ꝙ mēdacium ſe obligātis obligationē non impedit. c. veniēs. de cōue. coni. l. 1. & l. ſi rem alienam. ff. de pigno. actiu. Item non vitiat diſpenſationē, cap. quia circa. & ibi Abb. de conſangui. & affi. & facit pro hac littera l. vni. in princ. C. de rei vxo. actione. Sed contra cap. ex parte Aſtenſis. de conceſ. præben. Nam ubicumque quis poteſt agere actum vno iure, ſi explicat alio iure incompetenti, non ualet actus; cum in pendentibus a uoluntate magis conſideretur opinio, quam ueritas, dict. capitulo ex parte. Reſpond. quidam quòd falſa cauſa non vitiat in ſpiritualibus, ſicut nec dolus. Sed hæc non bona, cum ſit contra dictū capitul. ex parte. Vnde alii melius quòd falſa cauſa non fuit expreſſa, ſed in mente retenta. facit l. ſi repetendi. C. de cond. ob cauſ. Vel dic tertio quòd hic, & in dict. capitu. ex parte. de conuerſ. coniug. vnde ſumitur, cauſa falſa erat potius impulſiua, quam finalis finalis enim credi debet; vt quis ſeruiat Deo, ideoque ingrediatur religionem, ceſſante igitur cauſa impulſiua, non ceſſat votum & diſpoſitio. facit l. 3. §. ſextum, ff. de poſtul. & § affinitatis. inſtit. de nupt. & quæ not. Innoc. in cap. in præſentia, de renuntiatio.

d ¶ Cum & ſine.] Fac. l. unic. in princ. C. de rei vxo. act.

e ¶ Tempus.] Quod a iure taxatur duorum menſium, cap. ex publico. unde ſumitur. de conuerſio. coniug. Sed dicas, quòd iſtud remittendum eſt arbitrio iudicis, vt ibidem late per gloſ. & Abb. licet iudex a dicto termino, non debeat temere, & ſine cauſa recedere.

f ¶ Intra quod.] Videtur ergo ꝙ lapſo tempore nō

gitime caueat [a], quod aut ad religionem ſe transferet [b], vel redibit ad coniugem.

Reddit rationem, cur non ſecuta copula per religionis ingreſſum matrimonium diſſoluitur. h. d.

Neque mirum [c] videri debet, quod poſt legitimum de præſenti pręſtitum conſensũ carnis non ſecuta cõmiſtione, alter coniugum, etiam altero inuito, ad vitam regularem tranſitum facere valeat: quia cum nondum vna caro [d] effecti ſint, ſatis probabiliter vno ad Deum tranſeũte, alter in ſæculo remanere [e] poterit.

Per ſacri ordinis ſuſceptionem non diſſoluitur matrimonium, etiam non conſummatum. h. d.

Diuerſum [f] ſtatuitur, ſi quis poſthabito canonico religionis ingreſſu poſt aliquam per verba de præſenti deſponſatã ſacros ordines ſuſceperit, quãquam enim votum p ſacri ſuſceptionem ordinis firmatum, ad impediendum matrimonium futurum, ac dirimendum poſtea cõtractum, habeatur efficax: ad diſſoluendum tamen prius contractum etiam non conſummatum, inualidũ cenſetur. Ideoque talium ordinum nõ obſtante ſuſceptione, ſi ad profitendam probatam religionem iudici non valeat, & ſponſa eius inſtiterit contractum matrimonium conſummare, per cenſuram Eccleſiaſticam compellendus erit.

Cultus diſparitas, & creatoris contumelia ſunt iuſta cauſa dirimendi: & quod facit Papa, Deus cenſetur facere. h. d.

Sed & ſi inter infideles matrimonio cõtracto ſequuta copula fuerit, ſi alter, qui in infidelitate permanſerit, velit a fideli diſiungi, aut non niſi cũ contumelia creatoris cum altero commorari, licebit Chriſtiano non modo matrimoniũ diſſoluere, ſed etiã (vt ſupra diximus [g]) alteri ſe matrimonio

poſſit is, cui eſt pręfixum tempus, amplius intrare religionem. Sed contrariũ eſt uerius: quia ſemper licebit ingredi ante ſecutam copulam: vt nor. in c. ex publico. de conuerſ. coniug. & iſte terminus datur nõ ſolũ ad ingrediendũ monaſterium, ſed etiã ad profitendum, vt ibidẽ per Ab. aliàs nõ eſſet ſufficiẽter prouiſum ſpõſo, cũ non poſſit ad ſecũdas nuptias tranſire niſi altero profitente.

a ¶ Caueat.] Datis pignoribus, & fideiuſſoribus, ſic enim intelligit legitima cautio l. ſi mãdato. §. ſi. ff. mãd. Vel hoc quoque iudicis arbitrio relinquetur, adeo ꝙ ſi quis non poſſet pręſtare aliã quã iuratoriã cautionem, deberet iudex eſſe cõtentus, c. per tuas. de donat. inter vir. & vx. auth. generaliter. C. de Epiſ. & cleri. Ab in cap. ex publico. de conuerſ. coniugat. facit ca. quãquam diſt. 24.

b ¶ Trãſferet.] An autẽ ſit audiẽdus alter coniugum ſi dicat ſe uelle ſeruare religionẽ, ſed remanere in propria domo, hẽtur in d. c. ex publico. de conuerſ. coniug. & caſu quo trãſeat, fiet hinc inde reſtitutio acceptorum. d. c. ex publico.

c ¶ Neque mirum. capi. 2. unde ſumitur, de conuerſ. coniuga.

d ¶ Vna caro.] No. vnũ effectũ ſecutæ copulæ: quia ſcilicet præcludit facultatẽ monaſteriũ ingrediẽdi. Alios plures effectus ponit. Ab. in c. 2. de cõue. coniugat. Sed qd ſi hęc copula fuit violẽta? putã ſponſus violẽter cognouit ſponſam, an poſſit ingredi monaſteriũ inuito ſpõſo? & q. dam, vt Bart. Bria. hoc tenuerũt, ne dlinquẽs ſit melioris conditionis, ꝗ ſapiẽs: arg. c. cũ qui. de præb. in 6 itẽ quæ inuita fuit cognita, nõ uidetur cõmunicaſſe corpus ſuũ, 32. q. 5. §. 1 cũ c ſeq. Alii cõtra Vide per Io. Andr. in c. ea quæ contra. de reg. iur. in 6. in Mercu. per Bal. & Moder in cap. penult. de probat. & per Abb. remiſſiue in dicto capitolo. a.

e ¶ Remanere.] Et cũ alia cõtrahere. capit. ex publico. de conuer. infid. Et dicunt quidã quod nihilominus remanet vinculum prioris matrimonii, ſed prſus ineffical ꝑ ingreſſum. alii ꝙ penitus ſoluitur ꝑ matrimonium: & hoc eſt receptius: vt plene no. in c. 2. de conuerſ. coniu.

f ¶ Diuerſum, &c. Sumitur hic §. ex extrauagan. Ioan. 22. quæ incipit, Antiquæ. vbi copioſe ſcribitur per Gloſſatores ſuper ratione diuerſitatis. Licet autem matrimonium non ſoluatur per ſuſceptionem ſacrorum ordinum: tamen matrimonium non impedit, quominus character imprimatur; ſed ſolum ordinis executio: vt in dicta extrauaga. Antiquę. & ſic eſt caſus in quo ſacerdos, etiã apud Latinos, poteſt habere uxorẽ, quod procederet etiam ſi matrimonium eſſet cõſummatum: quia nihilominus imprimeretur character. fac. nota. per Innocen. & Abb. in cap. placet. de conuerſ. coniugat. & in capitul. 2. eodem. tit.

g ¶ Diximus.] §. penult. de ſponſa. §. ſi tamen. ſupra. de triplic. cogn. §. item ſi alter. ſupra quæ matrimo. impedi. poſſ.

P 4 Qui-

iungere. Quibus caſibus a cum auctoritate ſedis Apoſtolicę, & Romani Pontificis b, matrimonium diſtrahatur, non iam humana, ſed potius diuina poteſtate coniugium diſſolutũ intelligitur.

Ob coeundi impotentiam, diſſoluitur matrimoniũ. h.d.

Itẽ ſi quis ignarus c virginem in vxorem duxerit, quæ adeo arcta ſit, vt mulier d fieri non poſſit, vel ſimilẽ vtium à natura e cõtraxerit, vt ope medicorum f non poſſit adiuuari. Aut mulier virum acceperit, qui adeo frigidæ ſit naturę, vt eidem carnaliter comiſceri non poſſit, poterunt inuicem ſeparari g: & qui matrimonio aptus erit ad ſecundas nuptias libere tranſitum facere.

Putatiua impotentia coeũdi non diſſoluit coniugium. h.d.

Si quis tamẽ coeũdi impotentiam cauſatus poſt ſeparationẽ aliam acceperit, aut ea, quæ arcta putabatur, aliquem inuenerit, qui ſibi ſeras reſeraret, vtroq; caſu poſt peractam pœnitentiã, ad priora coniugia redire h, compellendi i erunt.

Quam quis duxit, vel retinuit ſciens copulæ non idoneam, habebit vt ſororem, ſi non poteſt habere velut vxorem. h.d.

Planè ſi ſcienter quis cum ea, quæ maribus impotens eſt commiſceri, matrimonium contraxerit, vel alterius cõperta poſtmodum impotentia, ſimul morari conſenſerit, his caſibus Eccleſia k iudicare conſueuit, vt quas viri tamquam vxores habere non poſſunt, habeant vt ſorores l.

Ob fornicationem carnalẽ vel ſpiritualem non ſoluitur matrimonium, ſed fit ſeparatio thori. h.d.

a ¶ Quibus caſibus.] Reſpondet tacitæ obiectioni, quæ poterat fieri. de c. quos Deus. 33. q. 2.

b ¶ Pontificis.] Ex ſic nota, q̃ dr̃ fieri auctoritate Dei q̃d fit auctoritate Papæ, q̃d eſt uerũ ſi iuſta cauſa faciat. 24. q. 1. c. q̃d cumque. & q. 3. c. ſi quis nõ recto iudicio. & facit c. inter corporalia. de tranſla. Sed cum diuerſum ſit de eo, qui cũ ſit Chriſtianus labitur in hæreſim, vel in aliũ errorẽ gẽtilitatis, q, tunc non diſſoluit matrimonium, nec põt remanẽs in fide alteri nubere. c. quãto. & c. gaudemus. eo. & §. itẽ ſi alter. ſupra quæ mat. imp poſſ. Quęritur an Papa, & eccleſia poſſit hodie conſtituere, vt altero fidelium in hęreſim labente, poſſit fidelis ad alia uota tranſire? Hoſ. q̃ ſic exẽplo infidelium, inter quos etiã eſt uerũ matrimoniũ. c. de infidelibus. d̃ conſang. & affinit. eodẽ. modo uidetur quod poſſit ſtatuere inter fideles. Nã ratificatio matrimonii, quæ eſt inter fideles cauſatur ex ſacramento baptiſmi d. c. quanto. ergo poteſt eccleſia aliter ſtatuere, ſed de hoc ualde dubitat Abb. in ca. ex parte ſcdo. de conuer. coniu. vide ibi per eũ.

c ¶ Ignarus.] Videtur ergo innuere hæc littera, q̃ impedimentũ dirimẽs matrimoniũ dẽat ſubeſſe tpe contractu matrimonii. Sed ſi tale impedimentum acciderat poſt contractũ matrimonium, licet nondũ conſummatũ, non tribueret facultatẽ dirimendi, putat tñ Ab. in c. ex litteris. de frig. & malefi. q̃d eſſet cauſa legitima ob quam Papa poſſet illud ſeparare, ſi malum timeatur de incontinentia ſani.

d ¶ Mulier fieri.] Ideſt, cognoſci: nã virgo prædicatur de femina nõ cognita, mulier de cognita, licet interdum virginis appellatione intelligamus de ea, quæ non eſt nupta, licet ſit impudica, inſtitu. de public. iudic. §. Item lex Iulia, iuncta glo. in verbo uidua. & Poeta:

Ah virgo infelix quæ te dementia cepit.

e ¶ A natura.] Idẽ ſi ab accidenti, dũmodo matrimoniũ præcedat, ex quod ſedẽ c. cõſultationi, & c. ex litteris. vbi no. per gloſ. & Doct. de frigid. & malefic.

f ¶ Ope medicorũ.] De hoc dic vt ſupra quæ matri. imped. glo. § itẽm frigiditas, & in c. ex litteris; de fri. & malef.

g ¶ Separari.] Et põt ſeparationẽ petere etiã is à quo impedimentũ prouenit: vt per Doct. in cap. 1. de frig. & malefic. Sed intra quantũ tẽporis ſeparatio peti poterit? Reſpon. vt not. per Ab. in c. 1. & c. laudabile. de frigi. & maleſi.

h ¶ Redire.] Cap. fraternitatis. de frigi. & malefi. & intellige hoc q̃n eſſet primo cognoſcibilis. Nam ſi primus eſſet adeo mentuloſus, & inſtrumentum genitale haberet ita groſſum, q̃d numquã poſſet deflorare mulierẽ ſine periculo mortiſ. Secundus ob ſuam gracilitatem poſſet eã cognoſcere, tũc non eſſet reſtituenda primo, licet per frequentem uſum cũ ſecundo habitũ ſit apta reddita primo, ita uterq; Abb. in ca. fraternitatis. de frig. & malefic.

i ¶ Compellẽdi erunt.] Quia cognita ab vno præſumitur cognoſcibilis ab alio, ſecundum Docto. in capitu. fraternitatis. de frigi. & malefic.

k ¶ Eccleſia.] Ergo & nos ſic iudicare debemus: vt capit. in cauſis. de re iudic. de quo dic, vt habetur in capit. conſultationi. de frig. & malefi. unde ſumitur.

l ¶ Vt ſorores.] Id eſt, ſecum caſte uiuent uelut cũ ſororibus. Nã ſicut ueri coniugẽs poſſunt promittere continentiam ſimul morando 33. quæſtio. 5. c. quod

ta quod Deo. Ita & iſti morari ſimul poterunt in continentia. facit cap. omnino. 31. diſt. vbi coniuges cum quibus Apoſtolus non exercebat carnale commercium appellantur ſorores. Et not. quod cum huiuſmodi impotentibus non poteſt conſiſtere uerum matrimonium. Nam deſinunt cauſæ inſtitutionis matrimonij: nam nec ob ſpem ſobolis, nec vt vitetur fornicatio, poteſt ſtare matrimonium. Vnde ſi is, quis contraxit cum impotente, cum alia poſt contrahat, tenet matrimonium cum ſecunda. Simile in eo qui contraxit cum minore. Nam licet ſit obligatus ad expectandum, capitulo de illis. de ſponſal. Tamen ſi cum alia contrahat, tenet matrimonium, tenetur tamen primæ tribuere alimenta, & alia neceſſaria: ut per Abb in cap. conſultationi. de frig. & malef. facit cap. laudabilem. eod. tit. & ca. 2. eod.

Sæpius [a] tamen accidit, vt matrimonij remanente ſacramento thori [b] tantum fiat ſeparatio [c], vt puta, ſi alter coniugum carnaliter [d], vel ſpiritualiter fornicatus fuerit, quibus caſibus matrimonium minime abolletur, ſed ſibi ſunt inuicem coniuges [e], etiam ſeparati [f].

Pendente iudicio ſuper adulterio, non habet locum ſeparatio thori. h.d.

Sed & ſeparatio nõ inſtituta, ſtatim de crimine accuſatione, facienda erit: ſed probata & peracta [g]. Interim enim pendente iudicio, coniugum alteruter, iure, quod habet in altero priuari non poterit [h].

Facta ſeparatione thori ob fornicationem carnalem, poſt emendationem non compellitur coniuges ſe reſumere, ſecus ſi ob ſpiritualem, niſi alter velit monaſterium ingredi h.d.

Multum autem intereſt [i], vtrum ob carnalem, an vero ob ſpiritualem fornicationẽ thori ſit facta ſeparatio. Primo enim caſu maritus adulteram vxorem, etiam emendatam, niſi [k] & ipſe ſimili fornicatione pollutus fuerit, recipere nõ compellitur [l]; ſed fornicatrix in clauſtris cum religioſis mulieribus, ad perpetuam

a ¶Sæpius.] Cum dupliciter ſumatur diuortium, ut ſup. eo. in prin. Hucuſque dixit de diuort. iuxta primã acceptionẽ, id eſt, quatenus eſt ſeparatio matrimonii, nunc iuxta ſecundam, id eſt, quatenus eſt thori ſeparatio, & concor. cum hoc cap. 2. cap. ex litteris, eod. & cap. interueniente. 32. quæſt. 6. & quod ibi not.

b ¶Thori tantum.] Contra eos, qui dicebant innocentem non eſſe ſolutum obligatione reddendi debitum: ut not. Abb. in ca. 2. eo.

c ¶Separatio.] Quæ interdum eſt perpetua, interdum temporalis, ut not. in c. interueniente. 32. q. 7.

d ¶Carnaliter.] Sed an ob uitium ſodomiticum poſſit fieri talis ſeparatio? Reſp. ut late per Inno. & Abb. in cap. 1. & in cap. maritus. de adult. & not. in cap. omnes. 32. q. 7.

e ¶Coniuges.] Quia uinculum coniugii ſemel contractum, & habitum numquam amittitur uiuentibus coniugibus 32. q. 1. c. 2. & cap. 3. Sicut nec baptiſma, nec ordo. 1. quæſt. 1. cap. quod quidam. verſi. cum videamus. & facit hoc ad quæſt. an Lazarus, & alii reſuſcitati recuperent uxores, & liberos, de qua per Abb. in cap. fraternitatis. de frig. & malef. & in locis ibi per eũ, & alios allegatis.

f ¶Separati.] Not. tamen, quod ſi lata ſententia alter coniugum qui eſt innocens non poſſet continere, deberet matrimonium redintegrari ſecundũ plurium opin. vt not. 32. q. 7. cap. Apoſtolus. & per Abb. & alios in cap. ex litteris. eod. licet quidam contra.

g ¶Peracta.] Id eſt, finita per condemnationem rei. Moder. in l. tranſacta. ff. de uerb. ſign. Et ſic nota, quod non ſufficeret probatio, ſententia non lata, quod tenent Alã. Io. And. & Abb. in cap. 1. ut lit. pend. vnde ſumitur, Ant. de Butr. & Sicul. tenent quod & poſt concluſionem in cauſa: cum tunc inducatur notorium, quod ſententiæ æquiparatur. facit. cap. cum olim, de uerb. ſign. fac. no. in cap. ſignificauerunt. de teſt. & per Innoc. in c. paſtoralis de cauſ. poſ. & prop. & not. in cap. cũ dilectus. de fid. inſtr. dic ut in d. cap. 2.

h ¶Non poterit.] Sed contra cap. tenor. de re iud. & c. veniens. de reg. vbi lite pendente interdicitur carnale commercium. Sol. in contrariis contractum fuit matrimonium lite pendente: Et ſic poſſeſſio non erat iure approbata, hic iis reperit coniuges in quieta poſſeſſione, ita per Abb. in c. 1. ut lit. pẽd. Item contra d. cap. libertas. de reſt. ſpol. & in c. inquiſitioni. de ſent. excom. Sol. hic in iudice, in contrariis in parte: ut per Abb. in d. cap. 1.

i ¶Intereſt.] Habes hic unam differentiam inter ſpiritualem, & carnalem fornicationem, de aliis vide per Ant. de Butr. in c. fi. de conuerſ. coniug. fac. ca. propoſito, & quod ibi no. 27. q. 1.

k ¶Niſi.] Paria enim delicta mutua compenſatione tolluntur. 32. q. 6. c. nihil: ca. pen. & c. fi. ubi late traditur. de adult. l. viro. ff. ſol. mat. cum allegatis in cap. ſignificaſti. eo. Et amplia hoc etiam ſi delicta eſſent differentis qualitatis: puta quod adulterium vxoris eſſet notorium, & uiri eſſet occultum, Abb. in d. ca. ſignificaſti. Hoc tamen non procedit quo ad vindictam publicam: ut per Abb. in c. 1. de iniur. & per eundem in c. cum olim in fi. de reſt. ſpolia.

l ¶Non cõpellitur.] Etiã ſi ei occaſionẽ adulterii committendi maritus dediſſet. c. ex litteris. eo. Nec enim prætextu paupertatis, uel alterius incommodi

turpiter

turpiter agere debuit. l. palam. §. non eſt, ff. de rit. nupt. Immo potius debuit omnia mala pati. 32. q. 5. c. ita ne, niſi maritus fuiſſet cauſa immediata: puta, quia duxerit eam ad cõmittendũ adulteriũ, & præceperit: ut per Ab. in c. ſignificaſti. eo. & per eũdem in c. diſcretionem, de eo qui cogno. conſan. uxor. ſuæ. Et amplia ſupradicta alio modo, vt procedãt ẽt ſi adulterium eſſet cõmiſſum in figura matrimonii, ca. conſtitutus. de conuerſ. coniug.

tra. in tantum quòd ſi iterum nuberet, non teneret matrimonium: argu. contra in cap. placet. de conuerſ. coniugat. & in §. ſeq. Sol. ut per Abb. in dicto capitulo placet.

agendam pœnitentiã erit collocanda. Secũdo vero ſi fornicat⁹ ſpiritualiter ab infidelitate reuertatur, cogetur [a] quæ in fide remãſit, illum reſumere [b], niſi & ipſa ad religionem tranſitum facere voluerit, quod etiam nolente [c] viro ad fidẽ reuerſo, exequi libere poterit.

Regulariter vxor, & vir nõ poſſunt diſiungi, vt alter ſumat ſacros ordines, aut monaſterium ingrediatur. fallit hoc in caſibus præcedentibus, & ſequentibus. h.d.

His exceptis [d] caſib⁹ alter coniugum, altera in ſæculo remanente, nec ad ſacros [e] ordines, nec ad regularẽ ſuſcipiendus eſt obſeruantiam: niſi forte remanens eius ſit ætatis, vt ſine ſuſpicione incontinentiæ [f] valeat in ſæculo remanere: aut ipſam continentiam vouere voluerit. Alioqui quamquam de vxoris licentia [g] monaſterium quis ingreſſus fuerit, & profeſſionem [h] fecerit, non vxor ad continentiam cogi, ſed vir ad vxoris thorum euocari poterit: niſi poſt coniugis ingreſſum fornicata [i] fuerit: aut ſe inuicem continentiam promittendo abſoluerint [k].

Qui inuita vxore ingreſſus eſt monaſterium ab eadem vxore coactus, ea mortua, non cogitur rurſus in monaſterium reuerti, ſed non poterit amplius vxorem ducere. h.d.

Quæſitũ tamen eſt, ſi quis vxore inuita monaſterium intrauerit, & repertus ad eã redire coactus [l] fuerit, an eadẽ mortua cogẽdus ſit ad mona-

a ¶ Cogetur.] An autem ſedes Apoſtolica poſſit hoc immutare, dando licentiã ꝙ ei, qui remanſit in fide poſſit ad alia vota connolare, per Abb. & alios in c. ex parte. 2. de cõuer. coniug.

b ¶ Reſumere.] Ca. quãto. & c. gaudemus. eo. Sed quæ eſt diuerſitatis ratio inter carnalem, & ſpiritualẽ fornicationem? Reſpon. vt not. ſupra quæ matri. impe. poſſ. §. nec refert. Vel dic, ꝙ ſpiritualis fornicatio per regreſſũ ad gremiũ eccleſiæ penitus aboletur: ſed fornicatio carnalis nullo pacto põt aboleri ſemel cõmiſſa. l. 1. C. de rapt. virg. & 32. q. 1. ca. ſi Paulus. l. in bello. §. factæ. ff. de cap. & poſtli. reuer.

c ¶ Nolẽte viro.] C. fi. de cõuer. cõiug.

d ¶ His exceptis.] Huius §. materia ſolet reputari valde intricata, pro cuius elucidatione, vide late per Abb. in c. 1. de conuerſ. coniug. & per eundem in c. tua nos. 2. de iureiur.

e ¶ Ad ſacros.] Sed numquid ad minores? Et uidetur arg. l. cum prætor. ff. de ind. & diſt. 25. c. qualis. Contrarium videtur verius, cum coniugati promoueri non debeant. c. diuerſis fallaciis. de cler. coniug. & promoti ſunt priuandi beneficiis, ut ca. 1. eod. tit. fac. c. fi. de temp. ordi. vbi ponitur pœna ordinantis coniugatũ. Sed quid ſi inuita, uel ignorante vxore fuit promotus ad ſacros ordines, numquid illa defuncta contineri teneatur? Goff. quòd non. Hoſt. Ioan. And. Ab. & magis communiter con-

f ¶ Incontinentiæ.] Sed quid ſi non ſit ſuſpecta incontinentiæ: ſed de aliis malis morib⁹? Puta quòd ſiet incantatrix, maleſica, aut uſuraria, numquid hoc caſu maritus poſſit ingredi religionem, uxore vouente cõtinentiam? Ioann. Andr. negat, licet fateatur tenere ingreſſum, ſi conſtat, ut per Abbat. in cap. ad Apoſtolicam. de conuerſ. coniugat.

g ¶ Licentia.] Et ſic nota, ꝙ non ſufficit ſola licentia niſi concurrat, & votum continẽtiæ. cap. 1. & cap. cum ſis. & ca. ad Apoſtolicam. de conuerſ. coniugat. Sed contra uidetur. cap. Agathoſa. 27. qu. 2. Sol. ſecundum Innoc. quod id quod hic dicitur fallit in caſu illius canonis, ſcilicet quãdo vxor cõmiſit adulterium; tunc enim cum maritus ſolutus ſit a ſeruitute vxoris, quæ nõ poteſt debitum exigere, libere poteſt ingredi religionem, ſequitur Abb. in dicto cap. cum ſis.

h ¶ Profeſſionẽ fecerit.] Ca. accedẽs. de conuerſ. cõiug. An autem iſte, qui non ſeruatis ſeruandis profeſſus eſt, poſſit egredi propria auctoritate, vide per Doctor. in d. c. accedens, & in cap. quidam. eod. tit.

i ¶ Fornicata.] Cap. veniens. de conuerſione coniugatorum.

k ¶ Abſoluerint.] Cap. dudum, de conuerſ. coniug. quo caſu ſi ſe redintegrauerint, maxime propria auctoritate, proles nata eſt illegitima: ut not. in c. miniſtri. diſtinct. 81. & per Innoc. in cap. dudum. de cõuerſ. coniug. & per Abb. in c. tua nos. 2. de iureiurando.

l ¶ Coactus.] Nota quòd quoad quid uxor habet in poteſtate maritum, cum habeat maiorem poteſtatem

ſterium reuerti: an vero aliam poſſit in vxorem ducere. Et in hac ſpecie reſponſum eſt, votum quidem nõ tenuiſſe, & propterea ad monaſterium redire minime illum teneri [a]. Sed cum ingrediẽdo monaſterium, debitum ſe non exacturum promiſiſſe videatur, vlterius vxorem ducere non poterit [b]. Cum id vouere in ſua poſitum voluntate [c] fuerit.

Ingreſſus monaſterium vxore non contradicente, illa mortua non poteſt exire. h.d.

Quod ſi quis [d] ſciẽte vxore, nec contradicente [e] vitam profeſſus fuerit monachalẽ, vxore poſtmodum defuncta, nec habitum, quem ſemel aſſũpſit, abijcere, nec aliquam ſibi matrimonio copulare poterit. Matrimonium quoque temere contractum dirimendum [f] erit.

Profeſſio facta conſentiente vxore idem operatur quod ingreſſus. h.d.

Quod in eo, qui cõſentiente [g] vxore profeſſus fuerit, multo magis obtinebit; quãquam monaſterium nũq̃ ingreſſus fuerit.

Quæ credens virũ eſſe mortuum, religionem eſt ingreſſa a viro educta, ſi vir moriatur, non cogitur reuerti ad monaſterium, licet id ſibi expediat. h.d.

Quid ſtatuemus [h] de ea quæ credẽs maritũ mortuũ, habitũ religionis aſſũpſit, an ſi eo reuerſo, de monaſterio educta fuerit, poſt obitum viri ſit ad regularem obſeruantiá compellenda? Et quidem huic conſultius [i]

ſtatem corporis mariti, quam ipſemet. cap. non debet. de conſang. & affinit. & ſic vxor non eſt ſimpliciter in poteſtate viri. ad hoc l. ſi vxorem. C. de cond. incert. vbi not. Plus tamẽ obligatur vxor marito, quam contra, cum reſpectu ſeruitiorum ſit quaſi famula mariti. 33. q. 5. cap. hæc imago. & ea. mulierem. & per Abb. & alios in c. 3. de conuerſ. coniug.

a ¶Teneri.] Scilicet taliter ut poſſit ab eccleſia compelli ſecundũ quoſdam: peccat tamen ipſe ſi non perficit quod uouit, ex quo impedimentũ ceſſauit. arg. 17. q. 2. ca. nos nouimus. Sed Abb. contra, ꝙ immo nullo modo peccat: quia tale votum reſpectu ingreſſus monaſterii fuit nullum, cũ tunc non haberet conſenſum habilẽ ad ſe obligandum, & venire contra factum proprium, licet quando tale factum non tenuit ex defectu poteſtatis: ut per Abb. in ca. noſtri. de elect. Vnde requiritur conſenſus de nouo: fac. quod in ſimili not. in c. propoſuit. de coniug. ſeruo. Et eſt hoc ꝙ hic habetur mirabile ſecũdum Ab. in c. 3. de conuerſ. coniug. Scilicet ꝙ vbi votum impeditur aliquo facto intrinſeco, uotum non obligat ad implẽdum etiam ceſſante impedimento. Et fac. hoc ad quæſ. Vtrum filiuſfamil. teneatur exequi votum, poſtquam fuit a patria poteſtate liberatus, ſi eſt tale, quod non potuit ſine conſenſu patris emitti. de quo uide in ca. ſcripturæ de uoto. Item nota ex hac littera, ꝙ etiam in materia uoti ualet illa regula: Si quod ago non ualet ut ago, ualeat ut ualere poteſt.

b ¶Nõ poterit.] Sed quid ſi duxerit, an tenebit matrimonium? Quidam, vt Ant. dicunt, tutius eſſe tenere, ꝙ matrimonium non ualeat: quia licet hoc votum videatur ſimplex; tamẽ quãtũ ad continentiam ſeruandam, cum fuerit determinatum ad certam religionem approbatam, uidetur ſollemniza-tum. Sed hoc non placet Abb. in cap. 3. de conuerſ. coniug. quia cap. uni. de uoto, in 6. requirit, quod votum ſollemnizetur per profeſſionem tacitam, uel expreſſam, & ſic quod iſte vouens ſit effectus religioſus, quod non eſt in caſu noſtro; cum paria ſint nõ profiteri, uel inualide profiteri. arg. cap. 2. de tranſlat. prælat. unde tenet valere matrimonium. quod ſatis admitti poteſt, maxime cum declaratione glo. ibi. ſcilicet, quod ipſe debitum ab uxorẽ non poſſit exigere, licet cogatur reddere: argu. cap. literas. de reſtit. ſpoliat. & cap. inquiſitioni. de ſent. excom.

c ¶Voluntate.] Vnde non poterit contra factum proprium a ſe dependente amplius uenire: arg. not. per Abb. in cap. noſtri. de elect. & c. quod ſemel. de regul. iur. in 6. cum ibi congeſtis.

d ¶Quod ſi quis.] Hic verſiculus ſumptus eſt ex c. conſuluit. de conuerſ. coniug. ſecundum communem intellectum, ut declarant adiectio quorundam uerborũ.

e ¶Sciente, nec cõtradicente.] Ita cõmuniter intelligitur tex. in c. conſuluit. de conuerſ. coniug. licet dentur & duo alii intellectus, qui uidẽtur protſus diuinatiui.

f ¶Dirimendum] Cap. 3. & cap. ex parte. 2. de conuerſ. coniug.

g ¶Conſentiente.] Et cõſequenter etiã contineẽtiã uouente, ſi fuit certiorata de iuris communis diſpoſitione, ſecundum Abb. in ca. 1. de conuer. coniug. & not. in c. ex parte 2. ubi Abb. eod tit.

h ¶Quid ſtatuemus.] Dixit ſupra de altero coniugum conſentiente, item de inuito, item de ſciente, & diſſimulante, nunc de errante. fac. cap. placet. de conuerſ. coniuga.

i ¶Conſultius] Ca. placet, de conuerſ. coniug. & nota, quod lex conſulit, ut not. in l. legis. ff. de legibus.

Non

ad ſalutem fuerit, ſi ad monaſterium redeat: ſed ſi ad hoc pduci non poterit, cogenda non erit [a].

Etiam altero coniugum inuito poteſt quis vouere peregrinationem. h.d.

Licet [b] autem alter coniugum altero inuito religionis votum non poſſit aſſumere: viri tamen, etiam præter vxorum [c] aſſenſũ, peregrinationis ad terram ſanctam propoſitum vouere, & implere [d] libere valent.

Vxor non plene certificata de morte viri contrahere non poteſt, quamuis continere nequeat. h.d. in ſumma.

Et quamuis illi diutiſſime in peregrinatione commorentur, vel etiam ab hoſtibus capti [e] nuncientur, donec certum [f] nuncium đ virorum morte vxores non receperint, ad aliorum coniugium conuolare non poterunt [g]: quamuis vi certiorarentur magnam adhibuerint diligentiam [h], & eius ætatis ſint, & fragilitatis, vt continere [i] nequeant.

Agenti petitorio ad coniugem obſtat conſanguinitatis exceptio, ſecus ſi poſſeſſorio: quia antequã de exceptione cognoſcatur plenaria reſtitutio eſt facienda, niſi conuentus excipiens iuret de malitia, & probationes habeat in promptu, quo caſu fiet reſtitutio quo ad alia, non quo ad copulam. h.d.

a ¶ Non erit.] Quia uotum emiſſum tempore inhabili non obligat tempore habili: quia paria ſunt nullum, & minus efficax. cap 2. de translat. præl. & tangitur ſupra §. prox. in notula ſuper uerbo teneri.

b ¶ Licet autem.] Cum hæc littera ſumpta fuerit de cap. ex multa. §. in tanta. de uoto, & uot. redempt. & ut ibi not. continet ſpecialiſſimum caſum, in quo vir poteſt emittere uotũ præter licentiam vxoris. contra ca. quod Deo. 32. qu. 5. & 27. quæſt. 2. ca. ſi tu abſtines. Et forte poſſet tentari, quòd hodie non ſit uerũ quod hic dicitur: quia tempore, quo fuit promulgata decretalis illa ex multa. Terra ſancta erat in poteſtate Chriſtianorum, licet multum obſideretur ab infidelibus. Vnde ad ſubſidiũ ferendum in illa magna neceſſitate indulſit ſummus Pontifex, vt viri poſſent uouere peregrinationem ad Terram ſanctam præter vxorum licentiam, ut apertiſſime colligitur ex dicto, §. in tanta quoque neceſſitate, & per totam illam decretalem. Vnde ille §. debet capere interpretationem a præcedentibus, & conſequentibus. l. ſi ſeruus plurium. & l. qui filiabus. ff. de legat. 2. & a præfationibus. l. fin. ff de hæredi. inſtit. Quæ ratio ceſſat hodie, cum Terra ſancta abſolute ſit in manibus infidelium: nec eo uadant Chriſtiani gratia alicuius ſubſidii ferendi: ſed ſolum ex deuotione. Vnde ceſſante cauſa, & ratione, &c. cap. cum ceſſante. de appell. Sed hac ratione non obſt. tene, quod etiam hodie habet locum quod hic dicitur, & in dicto §. in tanta. & ita declarat conſuetudo quæ eſt certa legum interpres. l. ſi de interpretatione. cum ſeq. ff. de legibus. & forte ſupradicta ratio non fuit finalis, ſed impulſiua, quæ non facit ceſſare effectum. l. 1. §. ſexum. ff. de poſtul.

c ¶ Præter uxorum.] Sed an monachi præter conſenſum Abbatis? Dic ut traditur in cap. fi. de uoto, & uot. redempt.

d ¶ Et implere.] Non tamen uxores tenentur uiros ſuos ſequi. Abb. in c. ex multa. de uoto, & in cap. de illis. de ſponſ.

e ¶ Capti.] Nota, quod de iure canonico per captiuitatem non ſoluitur matrimonium, licet aliud ſit de iure ciuili. concor. capitulum. In præſentia. de ſponſal. unde ſumitur. & capitulum dominus. de ſecund. nupt. l. non ſicut. ff. de capt. aliud in ſponſalibus. capitulo de illis. de ſponſal.

f ¶ Certum nuncium.] Videtur ergo quod per unum teſtem probari poſſit mors, quod ſatis admitti poteſt, quando non agitur de magno præiudicio, alioqui quomodo ſit mors probanda, dic ut per Bart. in l. ſi quidem. C. ſ. ſuſ. matrimo. & in l. 2. §. ſi dubitetur. ff. quemadmodũ teſt. ape. & per Abb. in cap. in præſentia. de ſponſal. & cap. quoniam frequenter. § 1. in fin. ut lit. non conteſt. Circa quod licet multa, & uariã per Doctor. dicantur in uariis locis: Abb. tamen in d. cap. in præſentia, putat arbitrio iudicis remittendum, quando dicatur mors probata.

g ¶ Non poterũt.] Si tamen non bene certioratus, uel certiorata contraxerit matrimonium non debet propterea illico ſecundam dimittere, uel ſecundum: ſed debet debitum reddere, non autem exigere: ut per Abb. in c. dominus. de ſecund. nupt. quod intellige ubi veriſimiliter dubitat de morte prioris.

h ¶ Diligentiam.] Nota ergo, ꝙ non præſumitur quia mortuus etiam ſi magna adhibita diligentia ignoretur ubi ſit, & ita ampliã quod habetur in l. ſi. de ſacroſanct. eccleſ. Sed an in adhibenda hac diligentia, ſeruãdus ſit tenor authen. hodie. C. de repu. Reſp. ut habetur per Abb. & alios in ca. in præſentia de ſponſal.

i ¶ Continere nequeant.] Nota, quod potius tolerandum eſt periculum quod lædatur matrimonium non in figura matrimonii, quam ſub ſpecie matrimonii, fac. quod habetur in ca. nuper. de bigam. & ſupra qui promo. non poſſ. §. aliud, ubi grauius peccant clerici, qui fornicantur in figura matrimonii, quam qui non ſub tali figura fornicantur.

Ergo

Ergo [a] niſi legitima ſubſit exceptio, cõiugibus temere diſiunctis, alterum alterius repetendi ſemper integrum ius manet [b]. Erit autem legitima exceptio, cum aliquis conſanguinitatis [c] gradus obijcit, quo quidem caſu, licet ſi petitorio iudicio actum ſit, antea de ipſa exceptione [d] cognoſci debeat. Si tamen poſſeſſorio quis experiatur, antequam de conſanguinitate diſcutiatur, plenaria erit facienda reſtitutio [e]: niſi is qui conuenitur, & de malitia iuret [f], & ſuper exceptione prõptas probationes [g] offerat. Quo caſu excepta carnali commixtione, tãtum quo ad reliqua reſtitutio [h] facienda erit.

Si mulier reſtituenda timeat ſæuitiam viri, debet ab eo præſtari cautio, & ſi ea non putetur ſufficiens, dum cauſa plene cognoſcitur, uxor eſt deponenda in loco honeſto & tuto. h. d.

Præſtanda tamen erit idonea cautio [i], qđ nullã reſtitutæ [k] violetur.

Io. Bapt. Ergo.] Licet hæc pars poſſet ſubdiuidi quoniam tamen CASVS in ea commode in communi figurari poteſt, propterea eſt animaduertendum, quod cũm in cauſa matrimonij, non ſolum ſæpe dubitatur de proprietate eius, uerum etiam & de poſſeſſione alterius coniugis; unde quæritur circa poſſeſſionem iſtã an obſtet exceptio conſanguinitatis, uel ſæuitiæ alterius cõiugis, uel traditionis alterius ad domum, uel alterius matrimonii altero coniuge adhuc uiuente cõtracti, vel alterius carnaliter cognitæ mulieris, uel alicuius machinationis aduerſus alterum cõiugem: in quo quæſtio uidebatur de iure reſpõdendum, quod cum poſſeſſio & proprietas nihil habeant commune. l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquiren. poſſeſſ. propterea huiuſmodi exceptiones potius in petitorio, quã in poſſeſſorio uidebãtur admittendæ, quia bona matrimonii uidentur reſpicere, ſi diligẽter fuerint cõſideratæ: cæterum. Sol. ut in tot. hac parte legimus, quia ut ſupra quoque in hoc tit. dicebamus ex diuerſitate caſuum diuerſa quoque debet oriri iuris deciſio, & ideo, nec obiectio uidetur obſtare, cum in aliquo caſu ueritatem habeat; Not. primo arg. quod etiam in materia ſacramentali datur iudiciũ poſſeſſorium, & petitorium. Not. ſecundũ, quod etiam in quaſi poſſeſſione rei ſcilicet ſpiritualis Eccleſ. requiritur animus, & corpus: Not. tertio, quod non omnis machinatio habet uim annullandi actum contra quem eſt facta.

a ¶Ergo.] inceptiue, & reaſſumptiue.

b ¶Ius manet.] Sed numquid iſtud erit verũ etiã ſi uir a ſe repulerit uxorem? Et non uidetur, eũ ſeipſum hoc caſu ſpoliatit: argu. 17. q. 2. c. Agathoſa, & hoc tenuit magiſter Abbas Antiqui. Cõmuniter contra. Nec obſt. quod expellens animo amittendi poſſeſſionem perdit eam, etiam ſi habeat animum recuperandi. l. ſi quis vi. §. differentia ff. de acquiren. poſſeſſ. quia ſecundum Hoſtien. in hoc eſt priuilegiata poſſeſſio, de qua agimus. Vel ſecundũ Butr. hoc caſu poſſeſſio eſt cõiuncta proprietati nõ abdicabili ulla uoluntate. Sapit ergo hæc poſſeſſio naturam proprietatis, ut non perdatur, ſaltem irreuocabiliter: ut per Abb. in cap. litteras. de reſtit. ſpoliat.

c ¶Conſanguinitatis.] Quod procedit etiam ſi a principio opponens ſciuiſſet conſanguinitatẽ: quia licet alleget turpitudinem ſuam, excuſatur tamen & admittitur ad hanc allegationem ratione peccati uitandi, & declinandi periculum animæ. ca. lator. de re iud. c. conſanguinei. & c. tenor. & cap. præterea. de ſponſal. & per Abb. in cap. litteras. de reſtit. ſpol.

d ¶Exceptione.] Tamquam peremptoria, ut habetur in cap. 1. de ordin. cogn.

e ¶Reſtitutio.] C. ex conqueſtione: de reſtit. ſpol.

f ¶Iuret.] Hoc eſt not. quod licet in cauſa matrimonii, & aliis cauſis ſpiritualibus de calumnia, ſiue malitia nõ iuretur, iuratur tamen de calumnia ſuper exceptionibus poſtea emergentibus, ſi tamen per eas alterius ius aliquo pacto impugnetur. c. cum dilecti. de elec. c. ſi qui ma. accuſ. poſſ. cap. præſentium. de teſt. l. qui bona § ſi ga. ſtipulatus, ff. de dam. infect. De quo dic, ut per glo. & Abb. & Doct. in c. litteras. de reſtit. ſpoliat. vnde ſumitur.

g ¶Promptas probationes.] Id eſt, intra breue tempus: nec enim mora modici temporis excluditur. c. exhibita. de iud. l. quod dicimus. & l. ratum. ff. de ſol. l. ſi debitori. ff. de iudi. Nec requiritur, quòd quis habeat probationes quaſi in ſinu: ut per Abb. in ca. litteras. de reſtit. ſpol.

h ¶Reſtitutio.] Nota ergo, ſpoliatum reſtituendũ, non obſtante, quod reus offerat probationes incontinenti ſuper iure ſuo: & licet hic non fiat reſtitutio ad copulam, hoc fit gratia peccatum uitandi, quo reſpectu, & alia ſpecialia admittitur. Sed contra de leg. 3. §. ibidẽ. ff. ad exhib. Sol. ibi in poſſeſſorio adipiſcendæ, hic recuperandæ; de hoc tamen latiſſime per Legiſtas. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquiren. poſſeſ.

i ¶Idonea cautio.] Scilicet mediantibus pignoribus, & fideiuſſoribus. l. ſi mandato. §. fi. ff. man. l. ergo § adiici. ff de fideicomm. libert. Nuda uero cautio, & ſimplex erit interueniente ſtipulationis. l. ſancimus. ubi de hoc traditur. C. de verb. ſign. Ad hoc quod not. in cap. qua fronte. de appel. & in cap. 1. de ſeq. poſſ. & fruc. & quod not. in c. de benedicto. 33 q. 1. fac. cap. litteras. in fin. & cap. ex tranſmiſſa. de reſtit. ſpol.

k ¶Reſtitutæ.] Etiam quod reſtituta propria culpa receſſerit a uiro ſuo: puta quia commiſit adulterium quia adhuc non eſt reſtituenda ſine idonea cautione: ut per Abb. in cap. litteras. & in c. ex tranſmiſſa.

violentiam [a] vir inferret. Quod ſi tanta ſit viri ſęuitia, aut odio tam capitali [b] vxorem proſequatur, vt trepidanti mulieri, [c] ſufficiens [d] ſecuritas prouideri nequeat, vſque ad cauſę deciſionem alicui probę, & honeſtę mulieri ſtudioſius cuſtodienda committetur [e] in loco vbi vir, vel eius coniuncti mulieri nullá poſſint iniuriam inferre.

Ob ſolam traductionē mulieris ad domum nullum ius oritur impeditiuum ſequentis matrimonij. h.d.

Et hęc quidem obtinent, ſecuto inter viros, & mulieres matrimonio [f]: cæterum ſi nullis præcedentibus ſponſalibus, vel legitimo conſenſu mulier ad viri domū iam traducta, poſtea abſcedens alij forte nubere voluerit, nulla facienda erit reſtitutio [g].

Qui viuente vxore etiam ab eo ſeparata quo ad thorū ſecunda conſcia duxit vxorem, etiam prima mortua ſeparabitur a ſecunda, ſed cum alia contrahere poterit. h.d.

Fornicationis [h] quoque repetenti obſtat exceptio, thorique ob eam cauſam ſequuta ſeparatione, ſeparata uiuente aliam [i] vſque adeo ſuperinducere quis prohibetur, vt ſi de facto duxerit, exq; ea filios ſuſceperit, etiam mortua adultera eandem retinere non poſſit, quod ipſum, & priore vxore minime cognita ſibi locum vēdicat, licet aliam ducere minime prohbeatur [k].

Si mulier matrimonium contraxerit cum eo, quē ignorabat coniugatū vxore prima mortua, erit in eius poteſtate virum retinere. h.d.

Hoc tamen de ea intelligi oportet, quam quis nó ignará aliam

miſſa. de reſt. ſpol. Hæc enim cautio præſtatur ex noua cauſa, hoc eſt ob ſæuitiam, quæ timetur, fac. ca. de benedictio. cum ibi no. 33. q. 2.

a ¶Violentiam.] Not. hoc verbum: quia cautione non obſtante poterit maritus uxorem leuiter caſtigare; ſicut & prius poterat, iuxta ea, quæ habentur in c. quemadmodum. de iureiur. Quia tunc non diceretur inferre violentiā, cum id iure permittente faciat; arg. 33. q. 2. c. placuit. & 22. quæſt. 4. c. qui peccat. & l. Gracchus. C. de adult.

b ¶Capitali.] Vt quia oderit ad mortem, quam forte aliquando fuit comminatus, de quo in c. cum oporteat. de accuſ. in c. bonæ. 1. de elec. per Bal. in c. ueniens. de iureiu. per Abb. in ca. accedens. vt lit. nō cōteſt. per Legiſtas in l. 3. ff de reſtib. & in l. 3. §. fin. ff. de alimen. lega. in l. licet. ff. de arbitris.

c ¶Mulieri.] Quid dicemus per contrarium ſi maritus uxorem timeat, an uxor canebit; item quid ſi maritus timeat uxorem inſidiantem vitæ ſuæ, an poſſit illam dimittere? Reſpond. affirmatiue: vt per Abb. in c. 1. eod.

d ¶Sufficiēs.] Cautio enim ſalui conductus eſt ſatis fragilis. ca. accedens. vbi Abb. ut lit. non conteſt. & ca. litteras. de reſtit. ſpol. & ſatiſdatio non mutat animū maleuolum. inſtit. de ſuſpect. tuto. §. nouiſſime.

e ¶Committetur.] Nota caſum, in quo libera perſona quodammodo ſequeſtratur, & hoc ob ſæuitiam: immo vxor iniuſte a uiro verberata debet aufugere, & petere ſe ali extra domum. Bald. in l. 1. C. de legibus. & aliqui in c. ex tranſmiſſa. de reſtit. ſpol.

f ¶Matrimonio.] Et per copulam conſummato: ut not. in c. ex tranſmiſſa. de reſtitu. ſpol.

g ¶Reſtitutio.] Quia petens reſtitutionem debet probare poſſeſſionem. ca. conſultationibus. de iur. patr. c. olim. 3. de reſt. ſpol. Nec iſta traductio operatur aliquā poſſeſſionē. c. ex parte. vbi late de reſtit. ſpol. Immo ēt ſi ligaueris liberum hominē adhuc nō poſſides. l. cum heredes. ff. de acq. poſſeſſio.

h ¶Fornicationis.] Cap. ex tenore. de eo qui dux. in matri. quam per adul. pol. Sed an contra repetentem poſſit opponi exceptio excōicationis? Reſpon. vt per Abb. in ca. inter alia. ante fi. de ſent. excom.

i ¶Aliam.] Quæ ſit conſcia quod ille aliam habebat vxorem: alias non noceret ductæ. c. 1. & ca. ueniens. de eo qui dux. in matr. quam per adult. pol. & §. ſequent.

k ¶Vendicat.] Vt in cap. 2. de eo qui dux. in uxor. quam per adult. pollu.

l ¶Prohibeatur.] De hoc concludendo dicas ſecūdum Abb. in cap. 1. de eo qui duxit in matr. quam per adul. Pollu. Aut ſolummodo præceſſit adulterium, & non impedit matrimoniū ſequens; unde alio non interueniente quis poteſt ducere in uxorem quā polluit per adulteriū. ca. ſignificaſti. eod. tit. & 31. q. 1. cap. ſi uiuente. Aut quis contraxit cum muliere, ſuperſtite propria uxore, nec ad ulteriora fuit proceſſum, & ſolus cōtractus matrimonii nō impedit matrimonium cōtrahi, mortua uxore, multo magis ſi de præſenti non contraxiſſet, ſed ſolum fidem dediſſet: ut in cap. ſi. eo. tit. Aut contractui matrimonii fuit admixtum adulterium, & tunc ſi contractum fuit cum ignorante, poteſt inter eos eſſe matrimonium poſt mortem coniugis. ca. 1. eod. tit. & §. ſeq. Quod intellige ſi ſuperinducta ignorauit toto tempore ante mortem primæ vxoris. Sin autem cer-

uiuere, & forte [a] aliquid in mortem alterius machinatam, in uxorem duxit: nam ſi qua præcedentis matrimonij penitus inſcia alicui nupſerit, prioremortua, niſi mulier diuortium petat, ad petitionem viri [b] non ſunt ſeparandi [c]. Nec enim ſuſtinendũ eſt, vt vir, qui ſcienter in legem commiſit, de proprio dolo commodum reportet [d].

Cum ea, quam quis vxore uiuente cognouit, non ſub ſpecie matrimonij defuncta vxore poteſt quis contrahere, ſi neuter ipſorum machinatus eſt in mortem prædefunctæ vxoris. h.d.

Cum ea [e] autẽ, quã quis vxore viuente nõ prætextu matrimonij cognouit, ſi nihil in pniciem olim viuentis vxoris vir, aut mulier cognita, machinati [f] fuerint, nec fidem de contrahendo ſibi inuicem dederint [g], contractæ poſtea nuptiæ, legitimæ reputandæ erunt.

Præcedens coniugum culpa non vitiat matrimonium. h.d.

Sed etſi fidem quidem ſibi inuicem dederint, vel etiam de facto cõtraxerint, ſi nec ante, nec poſt legitima cõiuge ſuperſtite carnalis interceſſit copula [h], quamuis vterque grauiter deliquerit, & propterea etiam ſit imponenda pænitentia: matrimonium tamen contractum poſt vxoris obitum, minime diſſoluetur.

Bonum aliquod ſubſecutũ præcedens delictum, & eius pœnam nõn abluit. h.d.

Vſque adeo autem machinatio ĩ alterius coniugum obitũ adhibita inter ſuperſtites machinatores mrĩmonij ſpem excludit, vt ſi infidelis cum Chriſtiana communicato [i] cõſilio eiuſdem maritũ de medio ſuſtulerit, licet poſtea p ſtudiũ ſupſtitis vxoris ad fidẽ Chriſtianam tranſlatus fuerit: non tamen

tiorata de uita primæ uxoris permiſit ſe cognoſci ab illo uiro, non poteſt amplius habere, cum in maritum. cap. fin. eod. tit.

a Forte.] Immo hoc requiritur ſine dubio, quando in matrimonio non fuit mixtum adulterium, ſecũdum Ioann. And. a quo non abhorret Abb. in ca. 1. de eo qui dux. &c. fac ca. ueniens. & cap. ſignificaſti. & ca. ſuper hoc. eod. tit. & §. ſeq.

b ¶Viri.] Sed bene ad petitionem vxoris. ca. 1. de eo qui duxit, &c. & ſimile in cap. 2. de adult. Argu. quod contractus pro parte tenet. & pro parte nõ: fac. c. de illis. de deſponſ. impub. cum multis alleg. in d. ca. 1 licet alias uir, & uxor ad imparia iudicari non debeant. ca. tua nos. de ſponſ. ſed hoc facit culpa viri. ut hic dicitur.

c ¶Separandi.] Si vxor de nouo conſentiat; nec enim primus ille conſenſus ſufficeret. cap. veniens. vbi not. de eo qui dux. in uxo. &c. Sufficit tamen q iſte conſenſus ſit tacitus, immo non ſolum non ſunt ſeparãdi, immo filii de tali matrimonio legitimi ſunt cenſendi cap. ex tenore. & c. cum inter. qui fil. ſint legi. propter bonã fidem uxori.

d ¶Reportet.] Simile in l. itaq; fullo. ff. de furt. & c. 1. de eo qui duxit in vxorem quam, &c.

e ¶Cum ea.] Concord. c. ſignificaſti. cap. ſuper eo. de eo qui duxit in uxor. &c.

f ¶Machinati.] Sed an ſola machinatio ſine effectu ſufficiat? Et hoc quidam admittunt, cum lex de machinatione tantum loquatur. l. proſpexit. ff. qui & a quib. Tu dic contra, cum uerba ſint intelligenda cũ effectu. ca. ſi quis viuente. 31. q. 1. fac. l. 1. ff. quod quiſque iu. c. relatum. de cler. non re. c. ſi. de ſponſ. facit ſecundũ Ab. ratio. Nam hoc eſt impedimentũ iuris poſitiui, unde non debet ita extendi, ut reſtringatur facultas contrahendi matrimonium contra diſpoſitionem iuris diuini: arg c. licet ex quadam. de teſti. Sed quid ſi interuenit effectus mortis ſine machinatione cum propoſito contrahendi cum cõiuge ſuperſtite, nunquid poterit cum ſuperſtite coniuge contrahi per eũ, qui interfecit? Reſp. affirmatiue. cap. laudabilẽ. de conuerſ. infid. Immo ſecundum Abb. in c. ſuper eo. de eo qui dux. quã. &c. & in c. 1. de cõnerſ. infideliũ. etiã ſi quis aliquem eo propoſito interfecerit, ut uxorẽ ducat, idẽ erit dicendum: quia machinatio unius tantũ, ſine adulterio non ſufficit ad impediendum. no. in §. fornicationis. ſup. eo. quamquã Inno. aliter ſentiat. Et facit cõtra eum quod legitur de Dauide & Berſabe, ut no. in ca olim. 2. de offic. deleg. ubi Dauid machinatus fuit in mortem Vriæ, & tamen habuit eius uxorem in coniugẽ. Sed forte hoc ex permiſſione diuina, & in figura: argu. cap. gaudemus. eo.

g ¶Dederint.] Quæ tamen datio nõ valet. quia inducit votum captandę mortis. Simile de promiſſione beneficii vacaturi, & ſic de matrimonio ſpirituali. cap. 2. de conceſſ. præbend.

h ¶Copula.] Et ſic not. quod non ſecuto effectu, affectus non punitur. fac. c. fin. de ſponſ. & quod not. ſup. in uerſicu. machinari. & in cap. fin. de eo qui duxit quam, &c. vnde ſumitur.

i ¶Communicato conſilio.] Secus non communicato

cato: quia vnius tantum machinatio non ſufficit, vt ſup. §. prox in notula ſuper verbo machinati.

propterea magis cum ea nuptias legitimas contrahere, aut contractas retinere poterit. Nec enim huiuſmodi lucro[a], tam deteſtandum damnū Eccleſia[b] reſarciri patit.

Animus & propoſitum diſtingunt maleficia. h.d.

Diuerſa ratio eſt eorum, qui ad fidem cōuerſi, illorum ſibi matrimonio iunxerunt vxores; quos in belli certamine[c] occiderūt, eorumque, qui conuerſas duxerunt, quarū infideles maritos ſimili modo interfecerunt: nam cum tales virorum defunctorum interitum ſpecialiter nō quæſiuerint[d] & matrimonium inter huiuſmodi perſonas licite poteſt contrahi, & ſic coniuncti diuortium poſtulare nequeunt.

Punitur affectus, licet non ſequatur effectus. h.d.

Sed etſi machinationem adhibitam in necem cōiugis effectus conſequutus non fuerit[e], ſi inſidiator alteri ſuperuixerit, ſpe cōiugij perpetuo deſtitutus, ad ſecundas nuptias numquam adſpirare poterit[f]: ſicut & in ijs accidit, qui inceſtum admiſerunt[g], ſacerdotem interfecerunt[h], & alijs pluribus[i] caſibus.

Secunda nuptiæ abſque timore infamię intra annum luctus poſſunt celebrari. h.d.

Illud quoque admonendi ſumus, quibus caſibus ſecundarum nuptiarum permiſſa eſt celebratio, minime verendum eſſe nupturis; ne ſi intra annū luctus ad ſecunda vota tranſeant, aliqua notētur infamia[k]. Cū

a ¶Lucro.] Nota ergo, quod non debet quis delictum committere propter bonum ſpirituale, quod inde ſequitur. facit cap. quod ait. & quod ibi nota. diſtinct. 14 & c. nō magno. ne cle. uel monac. & 33. quæſ. 5. cap ſi dicat. & 1. quæſt. 1. cap. nō eſt putanda & cap. ſuper eo. de vſur. & 22. q. 2 ca. ne quis arbitretur.

b ¶Eccleſia.] Nota magnam poteſtatem, quam habet eccleſia: poteſt enim ratione delicti inducere nouū impedimentum habile ad impediendum, & dirimendū matrimonium, poſtea contractum. Simile in ca. fin. de eo qui dux. in ma tri &c.

c ¶Certamine.] Puta dum certant pro patria, & ſic dant operam rei licitæ: nam uſque adeo pro patria pugnare licet, ut pater in filium, filius in patrem inſurgere debeat. l. minime. ff. de relig. & ſump. fune. & maritus in uxorem 28. quæſt. 1. c. uxor. in fi. quod facit ad q. an filius poſſit occidere patrem bannitum, ſtante ſtatuto de bannitis impune offendendis? De qua per Abb. in ca. 1. de conuer. in fid. poſt Barr. in d. l. minime. & in l. amiſſione ff. de ca. dimi.

d ¶Quæſiuerint.] Nam ad hoc, ut matrimoniū impediaretur, duo requiruntur copulatiue, ſcilicet affectus cum opere ſubſecuto. facit l. 2. in fi. ff. de cōd. & dem. Sed quid ſi ratum habuerit eos interfectos? Idem uideretur: quia in maleficiis ratihabitio retrotrahitur, & mandato comparatur. l. 1. §. ſed & ſi cum quis. ff. de vi & ui arma. Communiter contra. Nam edictum de matrimonio eſt prohibitorium. ca. cum apud. de ſponſ. & ratihabitio nō retrotrahitur niſi concurrentibus extremo a quo, & ad quod habilibus: quod non eſt hic. ut declarat Abb. in c. 1. de conuerſi. infideli.

e ¶Nō fuerit] Punitur ergo affectus, licet effectus non fuerit ſecutus: quia licet non perfecerit, quia ſufficit perueniſſe ad actum propinquū; nec per eū ſtetiſſe, quin delictum perfecerit. de quo plene. per Doct. in c. 1. de eo qui mit. in poſſ. & in c. 1. de præſumpt.

f ¶Poterit.] Cap. 1. eod.

g ¶Admiſerunt.] Cap. 1. & per tot. de eo qui cog. conſangui. Qui tamen ſi contrahant ualet matrimonium, ut habetur in c tranſmiſſæ. d. tit.

h ¶Interfecerunt.] Cap. 2. de pæni.

i ¶Pluribus.] De quibus habes Not. in cap. 2. de pænit. An autē inter hos ſint pænitentes. not. in cap. hoc ipſum. 33. q. 2.

Illud quoque.] CASVS, Quidam laicus adeo delectabatur amore cōiugali, quod poſt mortem primę vxoris volebat tranſire ad ſecundas nuptias, & cum matrimonium ſit ſacramentum, fuit dubitatū an poſſet. primo enim videbatur hoc ei eſſe denegandū, quia in huiuſmodi nuptiis non reperitur ſignificatum quod in primo matrimonio habetur. ca. debitum de bigamis, & ideo dubitabatur an eſſet ſacramentum. Sol. tamē ut hic legimus, quia finis, & bonū matrimonii reperiuntur tam in primo quam in ſecundo, nec obſtat obiectio, ſiquidem, ſignificatum eſſentiale reperitur tam in primo quam in ſecundo, & propterea utrumque eſt proprie ſacramen. Not. primo quod obligatio naturalis tollitur morte naturali, quod quidem dictū, licet regulariter ſit meo iudicio verum, poſſet tamen limitari ratione ciuili eid. coniuncta Not ſecundo argumentum, quod eſt ſemel tale, ſemper & neceſſario eſt tale, quod intellige de qualitate neceſſaria, ſecus de contingenti. Io. Bapt.

k ¶Infamia.] Quam ei lex ciuilis infligit, qui intra annum luctus nubit. l. conſenſu §. ſi uero. C. de repud. l. liberorum. §. 1. ff. de his qui not. infam. & per Abb. in cap. eccleſia ſanctæ Mariæ. de conſtitu.

Apo-

enim ſecundum Apoſtolum [a] mulier, viro mortuo, ſit ab eius lege ſoluta, eiuſdem ſententia, & auctoritate, omnis legalis infamia cenſetur abolita [b]: cũ in his præſertim ſæculares leges non dedignentur ſacros canones imitari [c].

Ad bigamiam tranſiens nõ debet benedici. h. d.

Vir tamẽ & mulier ad bigamiam [d] tranſiens, non debet a presbytero benedici: qa cum ſemel benedicti [e] fuerint, huiuſmodi benedicto iterari [f] non debet.

DE REBVS SAcris, ſanctis, & religioſis.

TIT. XVII.

Titulus ſequens ſolum ſubordinat ſequentia ad precedẽtia. h. d.

SAcramẽtorũ breuiter explicato tractatu illorumque ſectionẽ, ac natura cognitis: trãſeamus [g] iam ad res ſacras, & sãctas, quales [h] ſunt eccleſię, altaria, ſanctorum in his conditæ reliquię, vaſa, veſtes, & ſimilia ad diuinum cultum principaliter comparata, paulo mox & de religioſis dicturi, vt ſunt [i] religioſę domus, Xenodochia, cœmiteria, & ſepulturæ.

DE CONSTRVENdis, conſecran. & reparandis eccleſiis, & altarib.

TIT. XVIII.

Non licet celebrare, niſi in templis conſecratis, niſi ex priuilegio, vel ex cauſa neceſſitatis. h. d.

a ¶Apoſtolum.] Not. q dicta Apoſtoli ſunt præferenda legibus ciuilibus, etiã in deciſionibus cauſarum: quod ſatis procedit in ſpiritualibus. faciunt not. per Doct. in c. eccleſia S. Mariæ. de conſtit.

b ¶Abolita.] Etiã in foro ciuili, ex quo per eccleſiam, & ex licentia Apoſtoli remiſſa eſt: arg. c. per venerabilem. & 2. q. 3. §. hinc colligitur. & ampliabat qđ hic dicitur Io. And. dicens extẽdi ad omnes leges ciuiles, q ex aliqua cauſa prohibent matrimoniũ, & ꝓpterea correctum eſſe hodie quod diſponitur. C. de interdict. matr. inter pupil. & tut. eius, & C. ſi rector prouinciæ, & c quod eſt cõiter receptum. Sed cum lege ciuili præter infamiam multæ aliæ pœnæ infligantur tranſeuntibus ad ſecundas nuptias, ut apparet ex l. 1. & ex l. 2. & in l. feminæ & in l. hac edictali. & l. fin. & auth. iiſdem pœnis. C. de ſec. nupt. & in auth. de teſtit. & ea quæ parit, & in auth. de nuptijs. § qa uero hactenus. & in l. omnem. C. ad Tertul. quæri põt, vtrum omnes hodie ſint ſublatæ p c. pen. & fin. de ſecun nup. vnde hic ſumitur. Abb. in d. ca. ſi. tenet affirmatiuam, quod quidã admiſerunt, qñ ex ſecũdis nuptiis oritur incertitudo prolis. Sed Bart. in l. 1. C. de ſecun. nup. & in l. liberorum. ff. de his qui no. infa. diſtinguit inter pœnas, quæ ſunt impoſitæ in odium ſecundi matrimonii, ſeu propter nubentis feſtinationem, & eas, quæ ſunt inductæ fauore filiorum, & primas quidem dicit ſublatas: ſecundas autem non, & hæc receptior.

c ¶Imitari.] Ca. 1. de ope. nou. nunc. c. fi. de ſecun. nup. cũ ibi no. Sic contra in cauſa eccleſiaſtica poſſumus vti legibus ſæcularibus. vt habetur in cap. 1. de nou. oper. nunc.

d ¶Bigamiã.] No. q non ſolum vir, ſed etiam mulier dicitur tranſire ad bigamiam.

e ¶Benedicti.] Sed quomodo benedicti, cum poſſit eſſe, q alter tãtum fuerit benedictus? Reſp. quia cõiux alias benedictus in primo matrimonio communicat ſuam benedictionem ſecundo coniugi: arg. c. q in dubiis. de conſec. eccl. vel altar. Sed hæc non videtur bona rõ, cũ maritus cõicet vxori ſolas actiones ſpirituales, non paſſiones, ut not. in c. 1. de cogna. ſpir. in 6. & in c. Martinus. eod. tit. in antiqu. Vnde poteſt dici, q hæc pluralitas reſoluitur in ſingularitates: arg. no. in l. hęredes mei. §. cũ ita ff. ad Treb. & l. falſa §. ſi. ff. de cõd. & demon.

f ¶Iterari.] Qua autẽ ratione prohibeatur iterari, no. in c. ſi uir. de ſecũ. nup. & hoc intellige, niſi ſit cõſuetudo in contrarium, & Papa toleret, licet contra ſit, quod no. in ca. leges diſt. 4. ſed illud nõ procedit in ſacramentalibus ſecundum Ab. in d. c. ſi vir.

DE REBVS SAcris, ſanctis, &c.

Cõtinuatur hæc materia prout in text. legimus, & habetur ſup. in §. fin. in fi. de rer. diuiſ. & cum autor in hoc tit. ad not. continuationem ſequent. titul. cum præceden. ideo nec diuiſio, nec aliqua CASVS figuratio in eo obſeruari põt, propterea ſolum debem⁹ adnot. quod huiuſmodi res ſunt ordinatæ pro adminiſtratione ſacramẽ. & diuinorum, unde à nonnullis ſacramentalia uocantur. Io. Bapt.

g ¶Transeamus iam.] Iuxta ordinem promiſſum in principio libri.

h ¶Quales.] Nota quæ res dicãtur ſacræ, & ſanctę.

i ¶Vt ſunt.] Not. quæ dicantur res religioſæ.

DE CONSTRVENDIS, CONSECRANDIS, & reparandis eccleſiis, uel altaribus.

Continuatur tit. iſte quoad præceden. iux. id qđ legimus Io. Bapt.

ECcleſiā hoc loco accipimus nō tam Chriſtianorum multitudinem, fideliumq; congregationem, quā manufactum ipſum templum [a] Dei, & orationis domum, ab eo quod continet ſumpta denominatione [b]. Sicut [c] ergo non alij, quam ſacrati Deo ſacerdotes ſacramenta miniſtrare debent, ſic non in alijs, quam in Domino conſecratis locis, cum ſuis altaribus, vaſis, veſtibus, & reliquis ad diuinum cultum explendum vtenſilibus, itidem conſecratis ſacrificia offerre licet [d]. Niſi quis ſuper hoc ſpeciali ſit priuilegio munitus, vel ſumma coegerit neceſſitas; vtpote, quia combuſta ſit eccleſia, quo caſu donec illa reſtauretur, in capellis [e] cum ſacrata tabula celebrari poterit.

Conſtitutis in itinere, licet celebrare ſub dio, & celebrās in priuatis domibus eſt deponendus h.d.

In itinere quoque conſtitutis eccleſia nō reperta ſub dio [f], ſiue in tentorijs, ſi tabula altaris, ceteraque ſacra miniſteria adfuerint, miſſarum ſolemnia celebrari permiſſū erit: alioqui ſi quis in oratorijs intra priuatas domos conſtitutis, ſine cōſēſu Epiſcopi hoc facere auſus fuerit, deponendus erit [g].

Ponit cauſas ædificandi nouam eccleſiam. h.d.

legimus in §. 1. ſup. tit. prox. quoad ſequen. uero ita continuari debet cum eccleſia primum locum teneat inter res ſacras d. § 1. propterea de ea hic p̄tractatur: diuiditur autem tot. iſte context. in tres part. princip. in quarum prima demonſtratur quid iuris de ædificatione Eccleſiarum: in ſecunda quid iuris de earundem conſecratione; in tertia quid iuris de ipſarum immēt cōparatione ſecunda ibi, baſilica igitur: tertia ibi, hæc de ædificandis.

ECcleſiam.] Hęc pars iurſus ſubdiuiditur in duas partes. in prima habetur an Eccleſia ſit ædificanda: in 2. tractatur de eius ædificatione. ſecūda ibi, conſtruuntur autem. quoad primum CASVS ita figuratur, Orta fuit controuerſia inter nōnullos circa ædificationem Eccleſiarum, quidam enim intuitu pietatis uolebant Eccleſias conſtruere, quia per eas cultus diuinus uidetur augeri iuxta intentionem ſacror. cano. ca. pen. de conſtitut. quidā vero alij ſe oppoſuerunt, dicentes Eccleſias non eſſe ædificandas, quia cum Deus ſit vbiq; ut omnes admittūt, uideretur inde certo loco reſtringi, quod poſſet iudicari inconueniens tum ob naturam ipſius mei Dei, tum etiam quoniam commoditas quoque orandi uideretur reſtringenda, & ideo quaſitum fuit quid iuris. Sol. ut hic habetur, quia ſancta in loco etiam ſancto ſunt tractanda, quemadmodum & ſanctis debent ut text. dicit adminiſtrari: ad obiecta autem dicimus, quod per alterum deciſio potius confirmatur, alterum uero non obſtat quia Deus nobiliori modo in Eccleſia reperitur, & ideo ibi congruentius laudatur & diuina adminiſtrantur. Not. primo, quod Eccleſia diuerſa ſign. ficat, & ad hoc eſt glo. notab. ſuper ea. ſi in ter Eccleſiam. ne prælat. uices ſuas Not. ſecūdo quod ratio congruentiæ habet locum ubi ceſſat neceſſitas. ſecus alıter. arg. cap. quod non eſt. extra de reg. iur.

a ¶ Templū Dei.] Eſt igitur eccleſiæ nomē æquiuocū. Nūc dicitur cōgregatio malignātiū. Vnde Pſal. In eccleſiā malignantiū non introibo. Nunc fideliū collectio, vt hic, & in c. eccleſia. de conſec. d. 1 Nūc corpus Chriſti. 1. q. 1. in eccleſia. & 17 q 2. c ſed illud. Itē prælatura ipſius eccleſiæ. c. qm̄ ne præla. vices ſuas. Item obuētiones eccleſiaſticæ, vt cap. ſi. vbi de hoc no. eo. tit. Item muroru ambitus. c de fabrica. & ca. eccleſia de conſec. diſt. 1.

Eccleſia

b ¶ Denominatione] Fac. l. ius pluribus. in ſi. de iuſtit. & iur. l. ſoluit. §. quod ait. ff. de inter. actio.

c ¶ Sicut ergo.] 1. q. 1 cap. ſicut. cum ſequent.

d ¶ Licet.] Cap. tabernaculum & ca. miſſarum. de conſecr. diſt. 1. Contra ca. eccleſiæ de immunit eccleſ. vbi celebratur etiā in eccleſia non conſecrata. Solu ibi erat de proximo conſecrāda; hic de locis, in quibus nulla ſpes cōſecrationis. facit l. penult. ff. de milit teſt. & l. ligni. ff. de legat. 3. Vel poteſt celebrari in baſilica de licentia Epiſcopi, & nō aliter. c. nu lus. c. vnicuique. c. clericos. de conſe. d. 1. ſecundum Abb. in d. c. eccleſiæ.

e ¶ In capellis.] Id eſt, in oratorijs nō conſecratis: ut no. in ca concedimus. de conſe. d. 1. in quibus ſine permiſſione Epi celebrare non licet. c. unicuique & c. miſſarū d. diſt. 1. Et hæc nomina oratorium, baſilica, & eccleſia, interdū ſunt æquiuoca, vt per Abb. in ca. ſi de eccle. ædifi. Sed quid opus eſt hac conceſſione? forte tempore d. c. concedimus, vnde hic ſumitur, capellæ non erant conſecratæ. vt ibi nota.

Oratorium, Baſilica, Eccleſia

f ¶ Sub dio.] Id eſt, ſub aperto aere: vt not. in c. concedimus. de conſecr. diſt. 1.

g ¶ Erit.] Cap. clericos. de conſecr. diſt. 1.

Conſtruuntur. Hæc pars ſubdiuiditur in 3. part. in prima adnot. cauſæ quibus eccleſiæ poſſunt ædificari: in ſecunda eædem cauſæ diſtincte explicantur: in tertia demonſtratur quomodo iſta Eccleſiæ ædificatio ſit facienda ſecunda ibi, ob incrementū: tertia ibi, quacunque: quo ad primum CASVS non figuratur, Not. tamen cauſam diſtinctionis.

Io. Baptiſt.

cauſa

cauſa enim iſtius ædificationis conſideratur, uel ex parte Dei, & ſic nulla reperitur, quia non indiget huiuſmodi rebus: vel ex parte hominis, qui vel eſt particularis, & ſic ſi erit perſona publi. producit cauſam unam, ſecus ſi fuerit perſona priuata: uel eſt multiplex, & ita hoc ei permittitur aliquando ratione neceſſitatis, aliqñ ratione commoditatis, & aliquando ratione pietatis.

pimus. & cap. quoniam Ioannes. de deci.
b ¶Abſoluetur.] 16 q. 1. cap. præcipimus. fac. l. 1. C. de Metrop. Bery. lib. 11.
c ¶In una terminatione.] Ideſt, intra eoſdem limites: puta quod intra eoſdem terminos ſint duæ eccleſiæ baptiſmales, in quibus promiſcue populus baptizari poſſit. fac. 13. q. 1. c. in apibus. & c. quoniam. de offic ordin. arg. contra in l. uni. C. de Metropol. Bery. vbi in eadem prouincia ſunt duæ Metropoles ciuitates. Sed dic, aut dignitas additur rei, & procedit contrarium: aut perſonæ, & procedit quod hic dicitur. Sed hęc non uidetur bona ſolutio, cum hic prohibeatur addi dignitas, uel qualitas etiam rei. Vnde poſſes dicere, quod ſicut imperator in eadem prouincia facit duas Metropoles, ſic Papa poteſt duas baptiſmales eccleſias facere ſub vna terminatione: alias autem & nemo poteſt facere plures Metropolitanas ciuitates in eadem prouincia, nec plures baptiſmales eccleſias in eadem terminatione.

Io. Bapt. Ob incrementū. Hæc para licet diuidatur in 4. partes. ſicut 4 ſunt cauſæ iſtius Eccleſiarum ædificationis, CASVS tamen in omnibus ita in cōmuni figurari pōt. Archiepiſcopus Mediolanen. cupiebat nouas Eccleſias cōſtruere, cuius exēplo quidā alii Epī idem facere deſiderabant, ad idque mouebant uel ob neceſſitatem propter augmentum populi, uel propter commoditatem, ut fideles facilius veniant ad Eccleſiā pro diuinis audiendis, uel intuitu pietatis, cū ſæpe quædam hominum vniuerſitates ob maiorem deuotionē id deſiderent, uel ob aliā cauſam ſecundum iudicium Epī ob priuilegium ei conceſſum. propter quam conſtructionem valebant certa bona ex aliis Eccleſiis huiuſmodi nouæ Eccleſiæ vnire. unde fuit quæſitum vn poſſunt. & arg. c. ſi. de relig domi. & c. nulli. de reb. Eccleſ. nō alie. negatiue reſpondebatur. Sol. tamen vt in hac parte caueatur, & ratio eſt, quia cultus diuinus congruenter augeri debet. non obſtant obiecta, quia d. ca. fin. intelligitur ita ut in eo non prohibeatur cōſtructio Eccleſię, ſed modus cōſtruendi: vt c. nulli. vel in caſu noſtro limitatur, uel ſolum quoad laicos intelligitur. Not. cultum diuinum eſſe augendum, congruentes. & cauſa canonica ſuadente.

Conſtruuntur autē eccleſię, vel ob incrementum populi, vel ob cōmoditatem plebium vel, certę vniuerſitatis intuitu, aut in paſtoralis dignitatis priuilegium.

Epiſcopus excreſcentibus fidelibus poteſt nouam eccleſiā conſtruere. h. d.

Ob incrementum populi tunc noua cōſtituenda eſt eccleſia, cum certis in regionibus adeo multitudo [a] fidelium excreuit, vt illorum curę vnica ſit impar eccleſia.

Ob incrementum populi diuidi poſſunt eccleſiæ. h. d.

Sicut enim ea ratione vnus Epiſcopatus in duos Antiſtitis accedente voluntate, diuidi poteſt: ſic etiam Epiſcopus de baptiſmalibus, & parochialibus eccleſijs rectorū accedente conſenſu facere poteſt: quod cum factū fuerit; illa pars populi, q̄ nouis eccleſiis ſupponitur, a iure prioris eccleſiæ abſoluetur [b].

Plures baptiſmales Eccleſiæ non debent fieri ſub vna terminatione: & terminationis controuerſia dirimenda eſt iudicio plebiū, vel ſorte h. d.

Plures tamen baptiſmales Eccleſias in vna terminatione [c] facere non poterit. Quod ſi de terminatione duarum matricum Eccleſiarum contentio fuerit, plebes vtrarumq; diſcernent [e]: quod ſi non conuenerint, Dei iudicio [f] controuerſia diſcernetur.

Non eſt periurus Epiſcopus fabricans Eccleſiam, licet iurauerit non alienare Eccleſiaſtica. h. d.

Nec quidquam Epiſ

a ¶Plebes.] Quaſi melius informatæ: fac. ca. videtur qui mat. accuſ. poſ. & §. 1 eod. tit. & cap. veniens. de teſt. in fin. & l. conſenſu. C. de repud.

a ¶Multitudo.] 16. quæſt. 1 cap præcipimus. & ca. nulli. diſt. 99. Et hoc de conſenſu Epiſcopi, ſi regio, in qua multitudo fideliū creſcit ſpectat ad aliquē Epiſcopum: vt in c. multis. 16. q. 1. no. in d. ca. præci

e ¶Diſcernent.] Vel per arbitrium, vel per amicabilem compoſitionem; ſuperioris tamen auctoritas eſt neceſſaria, cap. de cetero. & cap. ſtatuimus. de tranſact. & cap per tuas. de arbit. alias laicus non poſſet eſſe iudex in ſpiritualibus. & cap decernimus. cum cap ſeq de iudi. & eſt hic, & in c. pi utes. 16 quæſt 1 Vnde ſumitur arg. quòd ſpiritualis cauſa laico poteſt committi. d diſt. 21. § vetum.
f ¶Iudicio.] Ideſt, ſortibus, quibus Dei uoluntas oſtenditur. 26. q 2. §. 1. & cap. ſors facit l. ſi C. com. de leg & l ſi quæ cautiones. & l. heredes § ſi. necet ſo. ff. fam. l. erciſ. & l. ſed cum ambo ff. de iudi. &

copo obſtiterit, quod de rebus Eccleſię non alienandis iurauerit [a]: nam & tali non obſtā te iuramento [b], populo indigenti [c] ſuper baſilicarum inſtitutione ſalubriter prouidere poterit, & debebit [d].

Ob commoditatem plebiū noua Eccleſia ædificari poteſt, quæ tamen matrici honorem exhibere debet h.d.

Plebium cōmoditas tunc nouam ædificare ſuadet Eccleſiam, cum parochianorum pars adeo diſtat a veteri, vt certis temporib⁹ non ſine magna difficultate [e], & periculo illam adire, & ibi congruis temporibus diuinis intereſſe, & ſacramēta percipere poſſint: quo quidem caſu maxime [f] ſi miniſtro commode pro ſuſtentatione ſua prouideri poſſit, noua quidem erit Eccleſia conſtruenda: ſed a filiali matrici [g] Eccleſiæ, pro facultate loci cōpetens honor [h] exhibendus erit.

Vniuerſitatis intuitu poteſt noua eccleſia ædificari, vt puta pro leproſis. h. d.

Vniuerſitatis intuitu noua eccleſia ædificari permittitur; veluti cum plures [i] ſimul leproſi ſub communi vita congregati fuerint. Iis enim quod eccleſia cū cœmeterio [k], & quod proprio gaudere valeant priuilegio, permittendum erit.

Beneficium non debet torqueri ad iniuriam dantis. h. d.

Cauebunt tamen hi,

per Abb. in ca. fin. de ſortil & per Moder. in cap. capitulum. de reſcrip.

a ¶Iurauerit.] De cuius iuramenti forma per Ab. in c. 1. eod.

b ¶Iuramento.] Quod eſt reſtringendum ad alienationem illicitā, nō aūt trahendū ad neceſſatiam; ut per Doct. in c. fin. eod. & in c ut ſuper. de reb. eccle. non alienan. & in c. extirpādæ §. quia uero. de præb. Idem eſſet dicendum in alienatione, quæ fieret ad vtilitatē eccleſiæ. nam neceſſitas, & vtilitas in hoc æquiparantur. 12. qu. 2. 21. cap. ſine exceptione. facit quod in ſimili not. Inno. & alii in c. cum omnes. de conſtit. Reſtringitur ergo iuramentum ad limites iuris: ut late per Abb. in d. ca. fi. Sed an idem ſit de iuramento, quod præſtatur hodie a prælatis de non alienādo Rom. Pont. inconſulto? Quidam q ſic. Commu contra, pro quibus eſt illa ratio, q recipiens tale iuramentum videtur ſibi reſeruare conſilium, ut patet ex forma, & ui uerborū. Sed aſtrictus ad petendum conſilium ſuper aliqua re, non poteſt etiam licite de illa re diſponere, conſilio non petito, ca. cum in veteri, de elect. & c. cum olim. de arbit. & in cap. nonit. de his, quæ fi. à prælat. & not in c. ſi pro debilitate. de offic. deleg. Sed prædicta uera, niſi neceſſitas immineret; uel eſſet modica res: vt per Abb. in d. c. fi. & in ca. olim. de reſtit. ſpoli. & dicetur. inf. de reb. eccl. non alien. in §. terrulas.

c ¶Indigenti.] Ex qua cauſa Indigentiæ poteſt cōſtitui eccleſ. etiam in præiudicium alterius. facit c. 3. & cap. fin. eod. & 16. q. 1. cap. præcipimus. & q. 7. cap. eccleſ.

d ¶ Debebit.] Etiam conſtituta dote ſecundum vnum intellectum. cap. fin. eod. vt ibi per utrumque Abb.

e ¶Difficultate.] Difficultas ergo aliquid interdū inducit, quod regulariter prohibetur. fac. c. ad audientiam. 1. eod. & diſt. 63. c. cum longe. & diſt. 93. cap. iſta. cum alleg. in d. c. ad audientiam.

f ¶Maxime.] Hoc ideo dicit: quia ſi immineret periculum animarum, etiam quod a ueteri eccleſia non poſſent miniſtro neceſſaria ſubminiſtrari, nihilominus deberet noua eccleſia conſtrui, ſecundum Hoſt. & dicetur inf. §. quacumque.

g ¶Matrici.] Cathedrali, ut per Ab. in c. fi. de offi. Archipresbyt. uel baptiſmali. c. ex tranſmiſſa, ubi no. de cenſ. Vel intellige de eccleſia, a qua noue ſubminiſtrātur neceſſaria: nam hoc uerbum ſumitur ſecundum ſubiectam materiam: ut not. Ab. in cap. uenerabili. de uerb. ſignificat.

h ¶Honor.] Sed in quo cōſiſtet huius honoris exhibitio? Quidam in eo, qđ antiquior eccleſia efficitur patrona, & clericū inſtituendum præſentabit in noua: quod ſatis admitti poſſet, ſi ſolum in quo ædificata eſt noua eccleſia eſſet in domino ueteris, licet laicus ædificet ꝓpriis ſumptibus: quia tunc ambo erunt patroni, & ambo præſentabunt: vt not. in c. ad audientiam. eo. & in c. piæ mentis. 16. quæſt. 7. Secus ſi nihil conferret, licet noua eccleſia ſit intra ſuos limites. Idem putandū, ſi rector conſtruxit capellā. uel eccleſiā in ſolo quidē alieno, ſed de reditibus eccleſiæ: quia ius patronatus acquiritur eccleſiæ nō ſibi, & cōſanguineis. Sed nō vr, qđ iſte intellectus poſſit accommodari huic litteræ ꝑ illa uerba; Pro facultate loci. Ideo expone quod debeat aliqđ p̄ſtari annuatim in ſignū ſubiectionis: arg. c. ois anima. de cenſib. moderādū arbitrio Epiſcopi, vel aliter: ut per Abb. in d. cap. ad audientiam.

i ¶Plures.] Puta decem. 10 q. 2. c. vni. Vel etiā plures, dū modo velint eccleſiā dotare: argu. ca. nemo. de cōſec. diſt. 1 & inf. eo. § quacūque. Immo unus leproſus ꝑmitteretur, ſi vellet dotare ſecundum Ab. in c. 2. eod. Sed tunc non diceretur cōſtructa eccleſia gratia vniuerſitatis. arg. hic quod tales leproſi faciunt collegium licitū, de quo per Abb. in d. c. 2.

k ¶Cœmeterio.] Argu. quod tales leproſi non debeant

vt iniurioſi veterib⁹ [a] eccleſijs de iure parochiali nequaquam exiſtant. Nec enim q[uo]d eis ob pietatem indulgetur ad aliorū [b] iniuriam flecti conuenit.

Epiſcopo cōceditur pro ſepultura propria eccleſiā ædificare, aut nouum monaſterium conſtruere h.d.

Epiſcopo quoque in ſua [c] parochia [d] nouā eccleſiā ędificare permittitur [e], ſed multū intererit eccleſiā monaſticis informādam regulis conſtruat, an vero ex alia cauſa: & forte pro proprijs erigere velit ſepulturis [f]. Cum primo caſu eādem ex reb⁹ eccleſiæ [g] cui præſidet, vſque ad quinquageſimam [h] tantum partem dotare debeat. Secundo vero nō amplius, quam centeſimā conferre [i] licebit, ea quoque adhibita cautela, vt vnā tantummodo ex his duabus, remunerationem eligat [k].

Quę ſeruari debent in conſtruenda eccleſia, vel conſecrāda, & quod eccleſia indotata conſecrari nō debet. h.d.

Quacumque tamen ex cauſa noua extruēda ſit eccleſia, obſeruandum eſt in primis, vt ciuitatis epiſcopus, ſine cuius aſſenſu id inchoari non debet [l].

beat cū alijs ſepeliri: quia alias iſta cōceſſio nō haberet cauſam rōnabilē. habet in c. ſacris. de ſepult.

a ¶ Veteribus.] Veteres enim eccleſiæ propter nouas lædi non debent. 16. q. 1. cap. quicumque. modicum tamen dānum reſpectu decimarū ex rationabili cauſa ſubſtinere debent: arg. §. proxi. ſup eo. & ca. ad audientiam. 1. eod.

b ¶ Aliorum.] Priuilegium enim eſt ſtricte intelligendum, quatenus cōcernit præiudiciū tertii, etiam quod ſit conceſſum cauſa pietatis, quod not. fac 22. q. 2. primum l. nā hac natura. ff. de condit. indeb. l. nec auus. C. de emancip. lib. & l. 2. §. ſi quis a principe. ff. ne quid in loco public. cum alleg. in cap. 2. eod.

c ¶ In ſua.] Secus ergo ſi quis vellet uti hoc priuilegio extra ſuā diœceſim. Sed q[ui]d ſi vellet magnificare eccleſiam, in ſua quidē diœceſi conſtitutā, ſed exemptam? Reſp. ſecundū Anto. quod permittit; licet enim non ſit de diœceſi, eſt tñ in diœceſi. c. pe. de offi. ordin. ſequitur Abb. in ca. pen. de donat.

d ¶ Parochia.] Id eſt, diœceſi. vt in cap. penul. de donat. vbi Abb. & in cap. penul. de rapt.

e ¶ Permittitur.] Sed an hæc permiſſio debet intelligi accedente conſenſu capituli? Et non uidet hoc neceſſarium. Sufficit enim hoc a iure ſemel conceſſum fuiſſe: argu. l. 1. C. de theſau. lib. 10. & l. q ſub cōditione. § ſi ff. de cond. inſtit. Et de hoc plene habetur in c. pen. de donat. & 12. q. 2. ca. bonæ. & in c. paſtoralis. de his quæ fi. a præl. quibus locis magis cōmuniter concluditur, quod a principio Ep̄s non pōt de nouo cōſtruere monaſteriū, nec eccleſiā ſæcularē iā conſtructā monaſticis regulis informare, ſine conſenſu capituli. & ita procedit. 12. q. 2. ca. ſi Ep̄s. Sed poſtquam hæc acta ſunt ſine conſenſu capituli, poteſt ſolus hanc donationem facere, quando tñ eſt neceſſaria. d. c. pen. quod declarat hunc §.

f ¶ Sepulturis.] Pōt enim Ep̄s ſepeliri etiā extra cathedralē eccleſiam: ut per Abb. in ca. pen. de dona. Et eſt hic arg. q̄ impenſa funeralis Epi eſt faciēda ſumptibus eccleſiæ, & non de proprio patrimonio. de quo uide per Abb. in c. vt prætéritæ. de electio.

g ¶ Rebus eccleſiæ.] Vel etiam de rebus mēſæ ſuæ ut in cap. pen. vbi declarat Abb. de donat.

h ¶ Quinquageſimā tantum.] Sed de quibus rebus dat illa quinquageſima? Hugo. in c. bonæ. 12. q. 2. quod de fructibus annuis. Sed cōiter tenetur. q̄ etiam de proprietatibus poſſit dari, immo ſecundū Ab. in c. pen. de donat. hoc erit cathedrali eccleſiæ expedientius. Sed an aliquod ius retinebit eccleſia cathedralis in illa quinquageſima, uel cēteſima? Reſp. ſecundum Goff. directum dominiū, quod tamen ſecundum Ioan. And. & Ab. non uidetur ita eſſe probari.

i ¶ Conferre.] Scilicet donatione inter uiuos, non autē teſtamento, ſecundum Archid. in ca. quia Ioannes. 12. q. 5. & Abb. in cap. pen. de don. vbi diffuſe de ratione differentiæ.

k ¶ Eligat.] Vt cap. bonæ. in fi. 12. q. 2.

Quacunque.] CASVS in hac parte iſta meo iudicio figuratus. Poſtquā concluſum fuit certam eccleſiam eſſe conſtruendā, quærebatur ulterius, quid eſſet in tali cōſtructione obſeruandum: quidā enim dicebant nil aliud eſſe neceſſarium niſi eam ædificare, atque locū ac ædificium Deo ſimpliciter dedicare, ſiquidem ſi ſolemnitas aliqua adhiberetur idem eſſet conſtruere & conſecrare, quod uidetur inconueniens. Sol. ut hic deciditur, & ratio illa aſſignari poteſt, quia cum cura Eccleſiar. pertineat ad Epiſcopum ca. omnes baſilicæ 16. q. 7. conuenit quoque iuri, & rationi, ut eius autoritate, & ordine conſtruantur, nō obſtat obiectio, quia alia ſolemnitas requiritur in conſtructione, & alia in conſecratione. Not. primo in conſtructione Eccleſiar. duo eſſe neceſſaria, uidelicet ædificare, & certam ſolemnitatē adhibere: Not. 2. cum etiam ex SS. ſuper quod licet ſpiritualia ob ſalutem fidelium & fauorem religionis ſint amplianda, tamen non permittitur talis ampliatio cum læſione alterius rei, uel perſonæ. hinc not. amplia. ad regul. id quod noſtrum, & ad regul. non debet. ff. de reg. iur. Io. Bapt.

l ¶ Non debet.] Facit cap paſtoralis. de priuileg. Si tamen nollet conſentire, poſſet recurri ad ſuperiorem. arg. ca. nullus. de iur. patro & per Ab. c. 2. eod. in fin. & fac. 1. q. 2. c. ſi placuit. de conſec. diſt. 1. nemo. 16. quæſt. vlt. ca. piæ. & c. Frigentius. ca. cum ſicut. de conſec. eccleſ. vel altar. Auth. ut determi-

Q 3 nat.

ad locum ueniat, in quo crucem[a] ipſe figet, & publice atrium deſignabit, nec illam antea patietur ędificari, aut munus impē det conſecrationis, quam dotem[b] baſilicæ, & obſequium ipſius per donationem chartula confirmatā accipiat, quæ ad luminaria, & ad cuſtodiā, & cuſtodum ſtipēdia, ſufficere valeat[c].

Conſtruenti nouam eccleſiam, poteſt nouum opus nunciari. h.d.

Sed ſi quis dum noua conſtruitur eccleſia, aut proprium ius imminui, aut ſibi quo quo modo noceri exiſtimet, noui operis nūciatione[d] conſulere ſibi poterit, poſtquā ſi legitima non ſit impetrata remiſsio[e], quidquid ædificatum fuerit, ſiue illud iure, ſiue iniuria[f], omnino ædificantium impenſis deſtruendum[g] erit, negotiumque ipſum, ſecundum legum[h], & canonum ſtatuta terminabitur.

Qui præter Epiſcopi conſenſum eccleſiam conſtruit, facit iacturam iuris patronatus. h.d.

Diuerſum ſtatuetur in ea, quæ præter Epiſcopi conſenſum conſtructa fuerit: hæc enim ſi nemini nocet, deſtruenda quidē nō erit[i], ſed ob ſuperioris neglectum[k] excluſo iure patronatus cū dotibus[l] ſuis Epiſcopalibus iuribus[m] applicabitur.

Eccleſia debet quanto poteſt citius conſecrari. h.d.

Baſilica igitur legiti

fit cleri numerus.

a ¶Crucem.] Auth. de mona. §. illud. & orationes Epiſcopus dicet. authen. de eccle. tit. §. ſi quis autem uoluerit.

b ¶Dotem.] Vt ſup. de iur. patr. poſt prin. Sed quid ſi dotis conſtitutio fuit omiſſa in fundatione? Reſp. debet conſtitui in cō ſecratione. Sed quid ſi, & in conſecratione fuit omiſſa dotis conſtitutio? Reſpon. quidam quòd cogendus eſt qui conſecrauit. ſed ſecundum Abb. in ca. cū ſicut. de conſecr. eccle. vel alta. eſt prius ex quaſi contractu conueniendus, & cogendus is, qui conſecrari fecit, & obligatio trāſibit in heredes, vt ibi not.

c ¶Valeat.] Niſi ex neceſſitate conſtruerent, quo caſu poſſet conſtrui ſine dote: vt not. ſup. eod. §. plebiū. & hoc caſu inſtitueretur in ea ſacerdos, qui ſibi victum manibus, & induſtria, & eleemoſynis quæreret arg. cap. clericus vi ctum. diſt. 91. & tenet Abb. in c. ad audientiam. t. eo.

d ¶Nunciatione.] Cap. 1. & cap. 2. de nou. ope. nunc.

e ¶Remiſſio.] Vel niſi notorium ſit de non iure nunciantis. ut per Abb. in cap. 1. de non. oper. nunci. & hæc remiſſio quandoque fit expreſſe, quandoque tacite, puta morte nunciantis: ut ff. de non. oper. nunc. l. non ſolum. §. ſciendum. Sed quid ſi denunciator non uult remittere nunciationem? Reſpon. vt no. in c. 2. de non. oper. nunc.

f ¶Iniuria.] l. 2. & l. prætor. §. ait prætor. ff. de nou. oper. nunc. & c. 1. vbi not. de non. oper. nunc. Et eſt ſimile in excōmunicatione, quæ ſemper tenet, ſiue iuſta ſit, ſiue iniuſta 11. q. 3. c. 1.

g ¶Deſtruendum erit.] Sed imo contra: nam attē tata poſt appellationem extraiudicialē nō veniunt reuocanda, niſi ſint contra ipſam appellationem, & niſi prius iuſtificetur appellatio. cap. cum nobis. & quod ibi not. de ele. & in c. bonæ. de appel. & c. non ſolum. de appel. in 6. Ergo cum nunciatio ſit huiuſmodi, deberet expectari finis denunciationis antequam deueniri deberet ad deſtructionem. Sol. Ab. in cap. 1. de nou. oper. nunc. Quod ſpeciale eſt hoc in hac nunciatione ob rixas euitandas, & quia tractatur de modico præiudicio: nam intra tres menſes nuncians probare debet de iure ſuo. l. 1. C. de nou. oper. nunc. & ob neglectum iudicis. quæ rationes non militant in appellatione extraiudiciali.

h ¶Legum, & canonum.] Nota duo ex hac littera. Primum, quod in cauſa eccleſiaſtica poſſumus leges ſæculares allegare: & quod poteſt utriuſque iuris diſpoſitio allegari. De quo late habetur. in ca. 1. de nou. ope. nunc. & in ca. cum eccleſia S. Mariæ. de conſt.

i ¶Non erit.] Ex hac probat Abbas multa iuribus in cap. 1. in fi. de non. ope. nūc. quidquid ibi dicat glo. & videtur tex. in c. cum olim. 2. de priuil.

k ¶Neglectum.] Accipe active. i. deſt, quia neglexit. & fac. c. cum olim. 2. ubi Abb. de priuileg.

l ¶Dotibus ſuis.] Quas non poterit ædificatores retrocedere, & ad ipſorum vtilitatem cōuertere, ſecundum Abb. in cap. cum olim. 2. de priui.

m ¶Iuribus.] Non ut Epiſcopus diſponat ad utilitatem propriam, ſed ſicut de aliis eccleſiis: quia habebit ipſe collationem, & alia iura Epiſcopalia. 10. q. 1. c. regenda.

Baſilica igitur.] Hæc pars ſubdiuiditur in 5. partic. in prima habetur quando & à quo Eccleſ. ſit conſecran. in ſecunda, an conſecratio ſit reiteranda: in tertia, an actus conſecrandi poſſet delegari: in quarta quæ Eccleſia debeat cōſecrari: in quinta an & quando Eccleſiæ dedicatio debeat celebrari: ſecunda ibi, eccleſiæ: tertia ibi, confici autem: quarta ibi, illud etiam: quinta ibi, ſolemnitates: quoad primum CASVS ita figuratur. Cum eſſet in quadam villa noua Eccleſia ædificata, & ſciens ſacerdos Io. Bapt.

me extructa non ante ſacris eſt deputanda myſterijs, quam munus conſecrationis acceperit[a], quod ne qua diuino cultui afferatur mora, quanto poterit citius[b] conficiendum erit.

Eccleſia conſecranda eſt ab Epiſcopo, qui prius baptizauit incolas regionis, vbi cōſtructa eſt. h.d.

Et ſi dubitetur, a quo dedicanda ſit, illud exquiri oportebit, cuius ciuitatis Epiſcopus antequam fundaretur, incolas baptizauerit[c]: & ad cuius conſignationem ſub annua deuotione concurrerint[d], atque is etiam ad conſecrationem uocandus erit.

Eccleſia ſemel conſecrata non debet amplius conſecrari. h.d.

Eccleſiæ autem, vel altari ſemel Deo conſecratis, non debet iterūm conſecratio adhiberi; quia velut infans a ſacerdote rite baptizatus non debet iterum baptizari[e], ita nec locus ſemel Deo dicatus, iterum conſecrari.

Non dicitur iteratū quod ſemel factum ignoratur. h.d.

Plane ſi de eccleſiarum, vel altarium conſecratione dubitetur, nec de ea, aut ſcriptura[f] appareat, aut teſtes[g] exiſtant, ſine vlla dubitatione erunt cōſecranda. Nec talis trepidatio iteratione̅ facit: quia iteratum dici nō pōt, quod ſemel eſſe factum ignoratur[h].

dos illius loci quod non poſſet in ea celebrare, niſi eſſet quoque conſecrata. c̄s. ſicut. de conſecra. diſt. 1. propterea noluit eam conſecrare, putans id ſibi eſſe licitum cū poſſet celebrare, quod eſt plus. arg. ca. plus. de regu. iur. in 6. unde fuit quæſitum quid iuris Sol. ut hic decidirur, quia, quæ conueniunt ad cōgruentiā celebrationis ad Epiſcopū videtur pertinere. arg. d. cap. ſicut. ex qua ratione intelligimus obiectione̅ non concludere, & ca. plus. in huiuſmodi caſibus eſſe limitandum. Not. primo argumentū quod definere quę conueniunt ad congruentiam diuinorū pertinet ad Epiſcopum: Not. ſecundo, ſpiritualia in vtilitatem fideliū citius eſſe celebrāda ſecundū qualitatem ſubiectæ materiæ. ca. ſi. eod. de conſacration.

a ¶Acceperit.] Niſi tamen Epiſcopus permiſerit. c. miſſarum. de conſecr. d. 1. ne ſit contra id quod habetur inf. de immu. eccle. §. ſed & conuiuia. in fine.

b ¶Citius.] Ca. ſi. de conſec. eccl. uel alta..

c ¶Baptizauerit.] Quod officium pertinet ad ep̄m alio nō apparente. fac. c. 1. de relig. dom. Et nota, ꝙ per exercitiū unius iuris, ſeu articuli cōprehenſi ſub uniuerſo, infertur ad poſſeſſione̅ iuris vniuerſalis. Sed contra uidetur. c. auditis & c. olim. de præſcri. Vbi exercens certa iura Epiſcopalia ſolum præſcribit in illis, quæ exercuit fac. not. per Bald. in l. 1. § ſi quis. ff. de itine. a ctuq; priu. fac. c. cū contingat. de decim. & c. cū conſuetud. nis cū ibi not. de cōſuet. Sol. ex mente Inn. & Ab. ꝙ hoc quod dicitur hic procedit, vbi per ius commune non fundatur intentio alterius: quia tūc p̄ poſſeſſione̅ vnius articuli probatur poſſeſſio vniuerſalis: quia non apparebat, ꝙ hic locus eſſet alterius. Sed ſi alius aduerſarius haberet fundatā inte̅tionem in iure cōi: quia eſſet clarum, quod eſſet poſſeſſum ab alio ius aliquid in ſua diœceſi, tunc procedunt contraria. & ad hoc vide Inn. in c. cum dilectus de capel. monach.

d ¶Concurrerint.] Ideſt, chriſmati fuerint. Et ſic nota quod Epiſcopus quolibet anno debet tenere chriſma: vt per Abb. in cap. 1. de relig. domi. Sed an iſta duo copulatiue requirantur ad hoc, ut id quod hic dicitur habeat locum, an ſufficiat alterum? Reſpon. alterum ſufficit, ſecundum Inn. & Abb. in d. ca. 1. licet quidam contra. Quid ſi nullus Epiſcoporum exerceat aliquam iuriſdictionem? Reſp. ſuperior ipſorū litem dirimet, & cui uoluerit id ius concedere poterit, uel etiam pro ſe retinere, ſecundum Hoſt. & per Abb. in d. ca. 1. arg. c. quoniam. de decim.

Eccleſiæ.] CASVS. Quidam rurales ſacerdotes deuotione moti petebant ob quamlib. leniſſimā cauſam Eccleſias & altaria denouo conſecrari, quod quidē videbatur ſibi eſſe concedēdum, quia fideles ꝓbabiliter audirent in eis diuina maiori deuotione, uel maiori frequentia, qua de re fuit quæſitum quid iuris. Sol. vt hic habetur, quia reiterare huiuſmodi actus niſi canonica cauſa ſuadente tendit in conte̅ptū eius, & propterea inde nō pōt orari illa utilitas, quā iſti putabant, & ſic ceſſat obiectio: Not. primum nonnullos actus non poſſe reiterari, ne contemnantur iux. not. in ca. 2. de baptiſm. Not. 2. aliquid non dici eſſe factum niſi de eo conſtet d. ca. 2. Io. Bapt.

e ¶Baptizari.] Diſt. 68 c. ſicut. & 32. q. 7. c. quemadmodum. & de conſecrat. diſt. 1. cap. eccleſijs.

f ¶Scriptura.] Arg quod id, quod ſcriptura, uel teſtibus probari non poteſt, pro infecto haberi debet l ſi maior. C. com. diuid.

g ¶Teſtes.] Sed an ſufficiat unus teſtis? Reſp. ſic, velut & in baptiſmo. cap. paruulos. de conſecr. diſt. 4 Niſi eſſemus in contradictorio: ut not. in cap. ſollemnitates. de conſec. diſt. 1. etiam. ꝙ eſſet teſtis de auditu Item ſufficeret liber eccleſiæ, uel lapis inciſus 24. q. 2. c. ſane 2 vbi not. & not. in d. c. ſollemnitates. & per Abb. in c. propoſuiſti. de conſecrat. eccle. vel alta.

h ¶Ignoratur.] Sic c. ſollemnitates. de conſecr. d. 1.

Eccleſia polluta debet reconciliari h.d.

Sed ſi eccleſia [a], aut ab igne exuſta [b], aut fuſione ſanguinis [c], vel ſeminis [d], vel excommunicati humatione [e] polluta [f] fuerit, etiam ſi ſemel antea conſecrata appareat: nihilominus diligentiſſime expurgata iterato conſecrãda [g], vel reconcilianda [h] erit.

Propter detrimentum altaris ipſum altare, non eccleſia eſt iterum conſecranda. h.d.

De eo dubitari [i] cõtigit, ſi altare motũ [k] fuerit, aut lapis ſuper poſitus, qui ſigillum [l] continet cõfractus [m] aut diminutus, an eccleſia debeat iterũ cõſecrari? Et reſponſum eſt, ob id eccleſiæ non eſſe conſecrationem iterandam: ſed ipſum ſolũ altare denuo conſecrandum [n].

Quibuſcumque diebus poteſt eccleſia conſecrari. Sed ſolum ab Epiſcopis, qui ea, quæ ſunt iuriſdictionis poſſunt demandare inferioribus, ſecus quæ ſunt ordinis. h.d.

Confici autẽ poterit

unde ſumitur, & in c. 2. de baptiſm. Arg. contra clericum, qui non recordatur, utrum dixerit aliquam horam, quod debeat illam dicere de nouo in dubio. fac. l. in lege. ff. de contrahen. emptio.

a ¶ Sed ſi, &c.] No. in hoc § caſus, in quibus eccleſia debet reconſecrari uel reconciliari. & de materia in ca. eccleſiæ. de conſec. diſt. 1. & not. in c. propoſuiſti. de conſec. eccl. uel altar. Et in hoc differt res inanimata, ab animata, quæ nunquam reconſecratur: ut per Abb. in cap. 1. eod. vbi de ratione diuerſitatis.

b ¶ Exuſta] Pro maiori parte: alias ſecus: ut not. in cap. eccleſijs. de cõſec. diſt. 1. quod intellige, ut per Abb. in cap propoſuiſti. de conſecr. eccle. vel altar.

c ¶ Sanguinis.] Humani, & iniurioſi. fac. cap. tuarum. in princ. de priuil. Vnde ſi ibi ſanguis humanus caſu affundatur: puta, quod quis minorationẽ faciat, uel ſi occidatur canis, eccleſia non eſt reconcilianda, ut not. in c. uni. de conſecrat. eccleſ. vel altar. in 6. & per Abb. in c. propoſuiſti. eod. tit. Sed quid ſi vulneratus extra eccleſiam in eccleſiam fugiens ſanguinẽ ibi ſpargat? Reſp. non eſt reconcilianda; ut not. in d. c. 1. ſecus econtra. Quid ſi homo occidatur in tecto: puta ſagitta, ſecundũ Hug. non eſt facienda reconciliatio; quia id uidetur factum extra eccleſiã. Eadem ratione, ſi in cella, uel ſpelunca fuerit facta effuſio. Sed quid ſi ſanctus ibi occidatur? Videtur eccleſia ſanctificata, non polluta. Dic quòd eſt reconcilianda, licet non lauanda: ut no. in d. cap. 1. Quod ſi fuerit commiſſum homicidium ſine ſanguinis emiſſione: puta quia fuit quis ſuſpenſus? Reſp. adhuc debet reconciliari, vt ca. propoſuiſti. de conſe. eccl. uel alt. & not. in cap. 1. eo. in 6. ubi de hoc late. Item intellige, ſi homicidium fuit uiolentum: Secus ſi caſuale, Abb. in dicto cap. propoſuiſti. Et intellige, quod hic dicitur, non habere locum in modica ſanguinis effuſione, quod ſuadet verbum effuſio, ſecundum Abb. in dicto c. propoſuiſti.

d ¶ Seminis.] Humani, non canum. Et quidam hoc intelligunt de ſemine fornicario; ſecus ſi uir cognoſceret uxorẽ, quod tamen a pluribus non probatur: ut no. in c. 1. de conſecr. eccleſ. uel alta. in 6.

e ¶ Humatione.] Cap. conſuluiſti. de conſecr. Eccl. uel altar. vbi Ab. addit alium caſum, uidelicet ſi eccleſia fuiſſet conſecrata ab eo, qui eſſet notorie excommunicatus.

f ¶ Polluta.] Immo eccleſia non poteſt pollui. ca. ueſtra. de cohabit. mul. & clerico. Sol. uerum eſt, quod eccleſia non poteſt peccare, non poteſt etiam pollui a peccatis hominũ, ſed iſta recõciliatio fit ad terrorem, vt homines inde intelligant, quod ex facto atroci, etiam ſancta polluantur, ita vt inducantur ad cogitandum quantum ſit elaborandum pro expiatione proprii peccati. Vnde infertur per Doct. quod ubi iſta haberent occurre, non eſt opus reconciliatione. fac. no. in ca. unico eo. in 6. ubi etiam an polluto cœmiterio ſit polluta eccleſia, & econtra.

g ¶ Conſecrãda.] Referas ad caſum totalis exuſtionis, uel pro maxima parte, uel deſtructionis. nam his tribus caſibus Eccleſia reconſecratur Abb. in ca. propoſuiſti eo.

h ¶ Reconcilianda.] Differunt autem hæc reconſecrare, & reconciliare, licet interdum confundãtur: ut not. in cap ſi motum. de conſecr. diſtin. 1. & hoc verbum referas ad omnes alios caſus, exceptis tribus, de quibus in notula proxima ſuperiori.

i ¶ Dubitari.] Cap. 1. cap. quod in dubiis. cap. ligneis. eo.

k ¶ Motum.] Ita quod formã primam amiſerit: ut not. in cap. ſi motum. de conſecra. diſt. 1.

l ¶ Sigillum] Quid ſit lapis iſte per Abba. in cap. 1. eo.

m ¶ Confractus.] Enormiter: ſecus ſi fuerit paſſus modicam rupturam, ut per Abb. in cap. ligneis. eo.

n ¶ Conſecrandum.] Immo etiã Eccleſia tota. c. ſi motũ de conſec. diſt. 1. Reſp. ibi, uerbum conſecretur exponendũ eſt, id eſt, reconcilietur. Sed hæc expoſitio non tollit ex toto contrarium. Vnde poteſt dicere, quod hodie non ſtamus illi textui per c. 1. eod. quod videtur illũ corrigere. vel dic in d. ca. 1. & de hoc vide per Abb. in cap. propoſuiſti. eo. ubi plene proſequitur omnes caſus.

Confici. CASVS. Quidã Eps cũ deberet certã Eccleſiã conſecrare, & eſſet impeditus, noluit hoc cuidã ſacerdoti cõmittere, putabat aũt id ſibi eſſe licitũ per §. ſi. ver. Epõ permittente. ſup. de ſacerd. inſ. grad. vnde cũ de hoc fuiſſet dubitatũ, fuit data Sol. prout hic legimus, quia quæ ſunt ordinis, ſola voluntate nequeũt cõmitti, ut docet glo. magna ſuper ca. aqua eod. tit. de conſecra. non obſtat obiecto, quia non eſt inconueniens, ut nõnulla de iis, Io. Bapt.

quæ

eccléſiarű, altariűque conſecratio quibuſcűque ª diebus tam dominicis, quam priuatis; ſed non a quocumque: licet enim aqua per Epiſcopum benedicta, per alium Epiſcopum, qui aquæ benedictionem non impenderit eccleſia recōciliari poſſit: idem tamen per ſacerdotes ſimplices fieri non poterit; quia ea quidem quæ iuriſdictionis [b] ſunt, etiam inferioribus Epiſcopus demandare poteſt: ſed quę ordinis [c] ſunt, inferioris gradus clericis committere non poteſt [d].

Non debet conſecrari eccleſia vbi ſepulta ſunt corpora infidelium, niſi ſeruata forma huius §. h.d.

Illud etiam animaduertere conſecrantē oportebit, ne baſilicā in qua infidelium ſepulta ſunt cadauera ſanctificet [e]. Sed ſi cōſecrationi apta videbitur, euulſis [f] inde corporibus, & raſis [g] parietibus, & tignis, conſecrari poterit.

Feſta Dedicationum eccleſiarű debent celebrari. h.d.

Solemnitates quoque dedicationum ipſarű eccleſiarum per ſingulos annos erunt celebrandæ [h] ipſo Domino exemplű dante, qui dű ad feſtum dedicationis tēpli celebrandum, cum reliquis populis acceſſi, omnibꝰ

quæ ſunt ordinis poſſunt committi etiam inferioribus vt ad no. glo. in d §. fin & in hoc tit. noſtro: No. primo differentiam inter poteſtatem ordinis, & iuriſdictionis. Not. ſecundo argumentum quod epiſcopus habeat aliquod plus eſſentialiter, & intrinſece reſpectu ordinis, quàm habeat ſacerdos inferior, & ideo ordo epiſcopalis videt̃ diſt. ab ordine ſacerdotali: qua de re iã quid ſentiãt Theologi declarat Sot. de iuſt. & iu. lib. 10. q 1. ar. 2.

a ¶ Quibuſcunq; diebus.] Cap. 2. eo. immo regulariter contra. 21. q 1. c. de nouis. & c. 1 de tēp. ord. & ſupra commu. iã ma. cō. quã. m. or. §. igitur. Reſpon. h. e ſumma in conſecratione rei inanimatę, quæ eſt minus digna, in cōtrariis i coſecratio ne rei animatę, q̃ eſt magis digna & magis firma: vt per Abb in dict. c. 2.

b ¶ iuriſdictionis.] Puta iudicare, cognoſcere, inſtituere, conferre, excommunicare, c. tranſmiſſam. vbi not. de electio. & in c pen. eo. fac. quod no. in c. peruenit. diſt. 95.

c ¶ Ordinis.] Puta clericos ordinare, virgines conſecrare, chriſma conficere, & huiuſmodi, quæ miniſterium conſecrationis, deſiderant. Vnde fac. regulam generalem, quod ea quæ ſunt alicuius ordinis non poſſunt delegari nō habenti illum ordinem: vnde Papa non poſſet dare poteſtatē non ſacerdoti conficiendi corpus Chriſti. no. in c. peruenit. d. 95. & per Abb. in cap. fin. de cler. ægro. & in c. pe. eo. Sed an Archiepiſcopus, qui nondum eſt conſecratus, ſed ſolum confirmatus, poſſit ſuffraganeorum conſecrationem alteri demandare, & non uidetur, cum id per ſe non poſſet. ſi uellet facere, dic vt per Abb. & Doct. in cap. ſuffraganeis. de electio.

d ¶ Non poteſt.] Ratio diuerſitatis no. in c. pe. eo.

Io. Bapt. Illud etiam. CASVS. Quidam Epiſcopi indifferenter uolebant eccleſias conſecrare iam conſtructas, et cum in una eſſent infidelium cadauera ſepulta, fuit dubitatum an poſſunt; huiuſmodi. enim corpora non videntur poſſe afficere loca iam Deo dedicata: Sol. tamen vt hic legimus, ne eccleſia uideatur curam habere de infidelibus contra dictű Apoſtol: Qui ſunt extra nos nihil ad nos, relatum in c. gaudemus. de diuort. & ſic etiam obiectio non concludit: Nota primo cum infidelibus, etiam mortuis non eſſe communicandű, vt infra melius dicemus: Not. ſecundo quod aliquid redditur aliquando ad aliquem finem idoneum, quando videlicet ab eo remouetur contrarium.

e ¶ Sanctificet.] Cap. placuit. cű pluribus ſeq. de conſe. diſt. 1. huius conſtitutionis rō eſt, quia infideles viui ab Eccleſia repellűtur. 2 1. diſtinct. c. cleros. & diſtin. 25. c. per lectit. ergo & mortuis; qa quibus viuentibus Eccleſia non communicat, mortuis communicari non pōt, 24. quæſt 2. cap. 1. Sed quid dicemus de muliere prægnãte mortua? quidam quod ſepelietur in Eccleſia: quis fœtus eſt pars veitris. l. 1 §. 1. ff. de uent. inſp. Conſueuit tamen aperiri, & fœtus extrahi, & ſeorſum ſepeliri. fac c. ſactis de ſepult. & no. in c. eccleſia. 1. de conſe. d 1.

f ¶ Euulſis.] Auctoritate principis vel Epiſcopi tantű. l. oſſs. ff d relig. fa. de conſe. d. 1. cap. corpora.

g ¶ Raſis.] Ideſt, dealbatis. Nam mutata forma, mutatur ſubſtantia rei. l. Iulianus. §. ſed etſi quis ff. ad exhiben.

Solemnitates. CASVS. Quidam ſacerdotes nolebant celebrare dedicationes ſuarũ eccleſiarű, ea ratione moti, quia dicebant beneficium eſſe ſibi collatum ſolum ad curam habendam de ſalute animarum: unde cum de hoc fuiſſet quæſitum quid iuris: Sol. vt hic cauetur, quia Eccleſia non ſolum eſt ordinata ad ſalutem animæ, ſed etiam ad laudes Deo reddendas, & ideo etiam obiectio ſoluitur, No. quod argument. iſtius celebrationis vtile eſſet omnibus fidelibus diem quoque celebrare, in quo Deo per baptiſmum ſunt dedicati ſub tutela alicuius ſancti. Nota ſecundo argumentum qd' etiam nomen debent accipere ſub cuius tutela reperiuntur.

h ¶ Celebrandæ.] Cap. ſollennitates. de conſecra. diſt. 1. ſcilicet in ipſis eccleſijs dedicatis, quod ſeruatur in hac ciuitate noſtra Peruſina, in qua die quintadecima Menſis Iulii celebratur dedicatio eccleſiæ cathedralis Hieroſolymitanæ, quæ & cu-

ius

ius capitulũ occupata Hieruſalem ab infidelibus fuit tranſlatum in noſtram ciuitatem in eccleſiam S. Lucæ, vt extant publica monumenta in dicta eccleſia, & meminit Bart. in l. 1. ff. ad munici. & cum hæc ſcriberem erat feſtum dictæ dedicationis. tlo, modo tertia appellatur, vt hic. & d. c. priſcis: modo quarta, vt 12. q. 2. c. nobis. & c. Vulteranæ. & c. quatuor. & c. cognouimus. Sed hodie prælati, neq; tertiam, neque quartã ſoluũt, nec forte aliam portionem de conſuetudine, quæ conſuetudo ualet, ſcđm Inn c. fin. de his, quæ fi. a mai. p. c. & ſcđm Ab. in c. 1. eo. Vbi etiã dicit, q̃ ſi aliter prouideri nõ põt. teneñ parochiani, ex quo ibi percipiunt diuina: arg. c. ſi Ep̃s de offi. ord. in 6.

idem faciendi formã tribuit [a].

Reparatio eccleſia pertinet ad poſſeſſorem beneficij, & Epiſcopus debet de ſua tertia contribuere. h. d.

Hæc de ædificãdis & conſecrandis eccleſiis, vel altaribus delibaſſe ſufficiat: nam ſi reparandæ ſint, vel emendandę, id oneris proculdubio ad eum, qui eccleſiaſticũ poſſidet beneficium [b] pertinebit [c]. Sed & Epiſcopus tertiam partẽ [d] ſibi obtingentem impendere debebit. Nũc de eccleſiarum unionibus paucis deſpiciamus.

DE VNIONIBVS eccleſiarum.

TIT. XIX.

Quid ſit unio. hoc dicit.

VNio [e] nihil aliud eſt, quam duarũ pluriumve eccleſiarũ facta connexio, dicta ab vniendo ex eo, q̃d plures eccleſiæ in unũ coniunguntur.

Vnio aut eſt perpetua, aut temporalis. h. d.

Vnionum autem duæ ſunt ſpecies: [f] aut enim perpetuę ſunt, aut temporales. Perpetuæ ſunt, quę fiunt vt ſine pręfinitione tẽporis perdurent. temporales ſunt, quæ ad certum tempus, pu-

a ¶ Tribuit.] Nam ciua operatio noſtra eſt inſtructio. 11. q. 1. c. Deus.

Hæc de ædificandis. CASVS. Cũ Eccleſia vt præſupponitur conſtructa aliquando deſtruatur vel in totũ, vel pro parte, & propterea indigeat reparatione fuit dubitatũ q̃ ad id teneañ, & cum eccleſiæ ædificentur in gratiam fideliũ, vt habetur hic ſupra ex § cõſtruuntur. cũ ſeq. propterea ipſi uidebantur ad id obligati: Sol. tamen ut hic legimus, quia Eccleſia poſſidet bona etiã ad hunc finem, hinc ſoluitur quoq; obiectio: ſi. quidem bona Eccleſiaſt. triplici de cauſa a fidelibus videntur conceſſa & in Eccleſia conſecrata, iuxta doctrinam D. Tho. 2. 2. q. 185. ar. 7. ſi recte fuerit conſiderata, videlicet. ob eccleſiã ob clericos, & ob pauperes: Not. primo argumentũ. q̃d clerici grauiter peccant ſi Eccleſias nõ conſeruant, vel nõ reparant; & reſtaurant: Not. 2. quod bona Eccleſiaſt. etiam pro conſeruatione Eccleſiarum ſunt data, & conſeruata vt ſupra probaui.

b ¶ Beneficiũ.] Et ſic non ſolũ rector parochialis eccleſiæ. de quo in c. de his. eod. & 16. q. 1. c. ſi monachus. Sed etiam minores beneficiati in ipſa eccleſia. fac. c. 1. vbi Abb. eo. & c. fin. de his quæ fi. a ma. parte cap. & intellige deductis reditibus pro neceſſitatibus beneficiati. d. c. de his.

c ¶ Pertinebit.] Niſi conſuetudo aliter diſponeret: vt puta: quia transfunderet onus fabricæ in populũ, vt eſt Mediolani ar. c. ad Apoſtolicã de ſimo. Vel niſi aliqua diſpoſitio ſpecialis, & localis aliter ordinaret prout uidemus hodie in multis locis, Immo communiter eccleſiæ habent prouentus diſtinctos pro fabrica: vt per Abb. in c. 1. eo. Et no. quòd ſi quis de proprio patrimonio, & non de fructibus beneficii reficeret eccleſiam, poſſet repetere, & teſtari de erogatis. Abb. in c. cum pro cauſa. de proc.

d ¶ Tertiã partẽ. 10. q. 1. priſcis. cum ſeq. & hęc por-

DE VNIONIBVS eccleſiarum.

Io. Bapt. Præſuppoſito per tit. ſupra proximũ: Eccleſias iam eſſe conſtructas, & conſecratas, contingit aliquando eas inter ſe uniri, propterea poſt tit. procedẽ. proponitur nũc iſte, qui diuiditur in 5. part. in prima habet quid & quotuplex ſit unio: in ſecũda ꝑ quid ſit facienda: in tertia à quo, & q̃uo fieri debeat: in quarta qualis ſit eius effectus: in quinta q̃uo diſſoluatur: ſecunda ibi, velut: tertia ibi, non tamen. quarta ibi, ſecuta vero quinta ibi. diſſoluitur.

VNio nihil aliud. CASVS non figuratur. No. primo cauſam diſ. quia Eccleſia in unione aut mutat eſſe ſimpliciter, & ſic datur una ipſis: aut ſecundũ quid, & ſic datur altera: Not ſecundo argumentũ, quod cũ aliquid mutatur ſcđm quid, & non ſimpliciter, dicitur retinere propriam naturã, & facit ad intelligentiam capitu. diminutionis.

e ¶ Vnio.] In iure, uel apud Doctor. antiquos non reperitur definitio, ſeu deſcriptio unionis. Primus omniũ Cacialupus eã deſcripſit in ſuo tractatu de vnionibus: ſed ſua deſcriptio longior eſt, quam § Callimachus, quod valde inconuenit. Aliã ponũt Moderni Galli in praxi beneficiaria ſub tit. d̃ unionibus; quæ cũ non multũ differt ab ea, quæ hic ponitur, (eſt eñ hæc breuior aliquanto, & ſimplicior) inde mutuari poteris quę ad huius declarationem ſunt neceſſaria, & communiter hæc uerificatur, q̃d Iuriſtis uidetur ſufficere. §. ſeruitus. inſtit. de ſtat. homi. & tenent Doct. in rub. de indi. in antiq.

f ¶ Duæ ſunt ſpecies.] Hæc diuiſio licet explicite non ponatur in iure, proculdubio tamen eſt ex mẽte iurium, vt apparet ex c. 1. ne ſed. vacã. aliq. inn.

ibi:

ra ad alicuius vitam [a] inſtituuntur.

Cauſa uniendi ſunt, neceſſitas, & vtilitas.h.d.

Velut ergo ex cauſa una Eccleſia, vel Epiſcopatus in plures diuidi permittitur [b], ſic etiam rebus ſuadẽtibus plures Eccleſiæ in unam coniũgi poſſunt [c]. Cauſæ [d] vero vnionum ſunt, aut urgens neceſſitas, aut euidens utilitas. Neceſſitas; veluti cum duæ Eccleſiæ adeo sũt pauperes, vt impoſſibile ſit, earum prouentus ad uictum duorum ſacerdotum ſufficere [e]: aut ſi altera hoſtium immanitate deſolata ſit. Vtilitas, vt cum locorum opportunitas id expoſcit, vel temporis qualitas [f]; puta, q̃a in loco nunc Chriſtianorum dicatur imminutus numerus: aut q̃a ob fructuũ tenuitatem nõ perinde idonei ſacerdotes ad beneficium procurandũ inueniantur [g]. His igitur caſibus, ne quid detrimẽti diuinus cultus, & animarum cura patiatur, debẽt plura beneficia, vel Eccleſiæ in unum coniũgi.

Sicut unire Epiſcopatus pertinet ad Romanum Pontificem, ſic minores Eccleſias ad Epiſcopum, cui ſubſunt, inferiores uero non poſſunt unire.h.d.

Non tamen omnibus paſſim quaſcunq; Eccleſias uniendi poteſtas indiſtincte permittitur, ſed certis dũtaxat ſeruatis regulis. Et quidem ſicut unire Epiſcopatus, atque poteſtati alienæ ſubiice-

ibi Ne plus fauiſſe perſonæ, quam eccleſiæ, & in c. quoniam Abb. de offi. deleg. & de tali diuiſione vide p Petrum de Peru. in ſuo tract. de unionibus, & per Rebuff. in ſua praxi. in tit. de unionibus eccleſiarum. & Pariſ. conſil. 5. vol. 4. & quomodo cognoſcatur, an unio ſit perpetua, vel temporalis, & qualis in dubio eſſe præſumatur, vide per Petrũ in d. loco. fac. no. per Abb. in c. cũ inter. de elect.

a ¶ Vitam.] Immo vnio ad uitam uidetur perpetua. l. 1. ff pro ſocio, Solut. verum hoc reſpectu perſonæ, non actus, qui geritur: & quo ad quid, non ſimpliciter. fac. no. per Abb. in c. continebatur. de his, quæ fi. a prælat. ſine cõſenſ. capituli.

Io. Bapt. Velut ergo. CASVS. Quidam Epiſcopi moti rationibus hic in text. adnot. uolebãt certas Eccleſias inter ſe vnire: unde fuit quæſitum quid iuris. negociũ eñ faciebat, q̃a ſi Eccleſiæ ſunt ædificãdæ vel ob deuotionem vel cõmoditatẽ fideliũ §. cõſtruũtur ſupra titu. prox. vt mõ implicate contradictionem, vt talia Eccleſiarũ multiplicitas tollatur: Sol. tamen vt hic legimus, quia eiſd. cauſis leges quoq; inſtituuntur, & reuocantur. c 1. di. 4. cap. non debet de conſanguin. facit §. ius autem gentium. inſtitu. de iure nãli. hinc ceſſat quoq; obiectio: & ideo non indiget alia ſolutione. Not primo quod ead. cauſa diuerſo tamen reſpectu conſiderata in Eccleſija producit conſtructionem, & unionem, unde à ſimili idem dicas in reliquis rebus: Nota ſecundo officiũ Epiſcopi eſſe animaduertere ne cultus diuinus detrimentum patiatur, ſed per oppoſitum vel augeatur iuxta. c. penul de conſtitutur. uel conſeruetur.

b ¶ Permittitur.] Cap. ad audientiam. 1. de Eccle. ædif. & ſupra eo. tit. §. plebium. & 16. quæſt. 1. cap. multis. & c præcipimus.

c ¶ Paſſunt.] Cum contrariorum ſit eadem diſciplina. ut ſupra de iu. perſo. & ibi not.

d ¶ Cauſæ.] Concord. c. expoſuiſti. de præb. c. 2. de relig. domib, & 16. q. 1. c. & temporis. & 25. q. vlt. c. ſin. & per Hoſtien. in ſum. de religio. domi. uerſ. cui ſubeſt. & iſta duo frequenter diſpenſationem inducunt. ut 1. q. 7. c. tali. & 10. q 3. c. unio. & de ætat. & qualit. c eam te, & not. in d. c. expoſuiſti.

e ¶ Sufficere.] Ca. expoſuiſti. de præb. & c. 1. ne ſede uacãte. & ſuper hoc uide prouiſionem nouiſſime factam per Conciliũ Tridentinum, Seſſ. 24. c 13.

f ¶ Qualitas.] Ca. & quantitas. & cap. poſt quam. 16. q. 1.

g ¶ Inueniantur.] Fac. 10. q. 3. c. unio. & cle. 1. §. ad hæc de ſtat. monach. & quando dicatur eccleſia pauper, uide not. in ca. clericus. 21. q. 1. fac nota. in aut. præterea. C. unde uir, & uxor.

Non tamen. CASVS. Quidam Archiepiſcopus indifferẽter uolebat Eccleſias ſuæ prouinciæ & diœceſis inter ſe unire, etiam non habito conſenſu beneficiatorum, idque putabat ſibi eſſe licitum: quia curam totius prouinciæ & diœceſis dicebat ſibi commiſſam, §. archiepiſcopi: ſupra de epiſcopis, & ſumm. põtif. & ob utilitatẽ Eccleſiarum talem conſenſum non eſſe neceſſariũ. quæ de re fuit quæſitũ quid eſſet dicendũ: So. ut hic legimus, quia maioribus maiora ſunt reſeruata in ſignum priuilegij Io. Bapt. perſonalia c. 4 de off. legat. & in ſpiritualibus etiã unicuiq; qđ ſuum eſt debet cõſeruari. § ſed ſi q̃a. ſupra titu proximo. quibus conſideratis nec obiectiones tenent, ſiquidem cura prælde. non ſimpliciter, ſed limitatiue eſt demandata, & utilitas Eccleſiæ non debet ius alterius lędere. Nota primo, quod maiora, & grauiora maioribus reſpectiue ſunt ſeruata. d. c. 4. & ibi docto. Not. ſecundo, archiepiſcopum non habere immediate iuriſdictionem in diœceſi ſui ſuffraganei, niſi de illius conſenſu uel ratione uiſitation. cap. 1. de cenſi in 6. aut aliis expreſſis in iure caſib. Not. tertio nihil eſſe a ſuperiori faciendum, in quo aliquis poſſet lædi, niſi eo uocato, & aliquando cum eius conſenſu, etiam ſi id tendat in utilitatem Eccleſiæ, argumento. l. id quod ueſtrum. ff. de reg. iur.

Ad

re ad ſummum [a] Pontificem pertinere noſcitur, ſic ad Epiſcopũ ſpectat Eccleſiarũ ſuæ diœceſis vnio atque ſubiectio. Ab Epiſcopo itaque inferiores [b] vniendi poteſtatẽ minime ſibi vendicare poterunt. Ideoque ſi prior vel Abbas monaſteriũ monaſterio ſubiecerit, vel vnierit, Epiſcopi conſenſu minime requiſito, quod inconſulto præſule fecerit, nõ ſubſiſtet, nec ſubiectionem, vel vnionem Metropolitani [c] conſenſus, vel cõfirmatio ſubſtinebit: cum is in diœceſi ſui ſuffraganei abſque ipſius aſſenſu nõ debeat aliquid contra conſtitutiones canonicas attentare.

Epiſcopus vnire poteſt Eccleſiam alteri, vel loco religioſo donare, etiam non vocato Rectore, vel defenſoribus h.d.

Vſque adeo autem Epiſcopo in propria diœceſi facultas vniẽdi competit, vt ſi per eundẽ conſentiẽte capitulo [e] Eccleſia Eccleſiæ, dignitati, vel præbendæ vniatur, aut religioſo loco donetur, ex eo quod Rector ipſius ad hoc vocatus [f], vel ſi vacabat [g] defenſor [h] ei ſup hoc datus non extitit, nequaquam impugnari valeat.

Epiſcopus non poteſt Eccleſiam vnire propriæ mẽſæ h.d.

Aliud tamẽ obtinet ſi quam is Eccleſiam menſæ [i] ſuæ, vel capitulo vniendam duxerit: id enim (& ſi capituli conſenſus acceſſerit, & loci conſuetudo ſuffragetur) irritũ penitus erit. Cum vniẽ-

a ¶ Ad ſommum Pont.] Nota. qood multa ſedes Apoſtolica ita ſibi reſeruauit, vt ab aliis impune præſumi non poſſint, vt plene habetur in cap. ſicut vnire. de exceſſ. prælat. & inter alia eſt, quod hic dicitur, quod ad ſolum Papam ſpectat vnire, vel diuidere Epiſcopat[a]. fac. 16. q. 1. ca. præcipimus. & cap. & temporis.

b ¶ Inferiores.] Cap. ſicut vnire de exceſſ. prælat. niſi tamen inferiores ius vniendi præſcripſiſſent: hoc enim cum ſit iuriſdictionis, eſt præſcriptibile, ad not. in clement. ne in agro. §. ad hæc. de ſtatu monacho & clem. 2. de reb. eccle. non alien. Idem ſi iſte inferior haberet poteſtatẽ in loco quaſi Epiſcopalem.

Ius vniẽ di pſcriptibile.

c ¶ Metropolitani. Sed an legatus de latere poſſit unire? Sol. licet magna ſit dubitatio, communiter tamen tenet quod poſſit, vt per Abb. in ca. ſicut unire. de exceſ. prælat. & in c fi. de cõſit. util. vel inutil. vbi moderni deducont eſſe com. opi. & tradunt Cacialopus & Petrus de Peruſ. in ſuis tractatibus.

d ¶ Attẽtare] Argu. ꝙ Archiepiſcopus non eſt iudex ordinatius totius prouinciæ ſolom: eſt enim ſuffraganeorum, non autẽ ſubditorum. cap. paſtoralis. de offic. ordina. niſi in caſibus ibi no. fac. 9. q. 3. c. 1. & c. 2 & c. archiepiſcopus. cum ſeq. & c. Romana. de offic. ordin. & no. in c. ſicut unire. de exceſ. prælar. Itẽ habes hic, qood Epiſcopi in ſois diœceſibus poſſunt onire eccleſias ſibi ſubiectas, qđ eſt & per Concil. Tri. confirmatum. vt in ſeſſio. 21. c. 5 Eſt tamen differentia in eo: quia Papa poteſt unire ſine cauſa, & ſine cõſenſo capituli, vel cuiuſcumque, ſecus Epiſcopi. fac. c. paſtoralis. de donat. & Cle. ſi. de re. Eccle. non alien. Item Papa vnit ad tempus. Abb. in c. cum inter R. de elect.

e ¶ Conſentiente capitulo] Quod non requiritur in unione facienda a Papa, vt eſt not. in §. proxi. in fi. Et hoc caſu non ſufficeret conſilium petere: ſed exigitur cõſenſus ſpecificus: vt not. in clemen. fin. de reb. eccle. non alie. quidquid Hoſt. dixerit. adeo, vt non reputetur præſcriptibile, ꝙ prælatus in caſu licito alienet ſine conſenſu capituli: vt nota. in d. clem. fi.

f ¶ Vocatos.] Ratio: quia non uocato non præiudicat. c. cõſultationibus. de donat. & not. in cle. fi. de reb. eccle. non alien. & de tacente loquitor non de prælato cui eccleſia ſubeſſet.

g ¶ Vacabat.] Sed contra uidetur. c. 2. ne ſed. vac. Solu. illud in Epiſcopalibus ſedibus, hic in inferioribus: vel illud ibi ſtatuit Papa, ne aigneretur de ſubita mutatione: vt not. in cle. fi. de reb eccleſ. non alien. Alias etiam mortuo altero Epiſcopo unit Epiſcopatus, vt 16. q. 1. c. & temporis.

h ¶ Defenſor.] Videbatur contrarium quia ſi res eccleſiæ vacantis ex cauſa dignitati donetur, oportet defenſorẽ dari. ca. dudum. de reb. eccle. non alie. in 6. Eſt ergo hoc de caſibus, in quibus minus prohibetur, vbi maius permittitur. Poteſt em̃ eccleſia uacans dari ſine defenſore, vt hic & clem. fin. de reb. eccleſ. non alie. Sed poſſeſſio, vel res eccleſiaſtica non, vt in dict. c. dudum. Simile in c. nemo deincepa. de elect. in 6 & quæ not. in cap. cum dilectus. in gloſ. 4. de conſuet. & in c. fin. de tranſlat. in gloſ. penol. Sed contra videtur c. paſtoralis. in prin. de offi. deleg. & l. quæ de tota. ff. de rei uendi. Sol. vt not. in d. cle. fin. poſt Hoſt. in glo ſuper uerbo defenſor.

Maius permittitur, minus prohibetur.

i ¶ Menſæ ſuæ.] Nec enim debet Epiſcopus poſſe auctorizare in facto proprio, ſicut nec œconomus. 10. q. 2. c hic uſus. in fin. nec tutor l. 1. & l. pupillus. ff. de auctor. tutor. nec prælatus, c fin. de iudic. Sed quæ bona dicantur de menſa Epiſcopi, uel capituli? Rñdeo quæ ipſorũ ꝓprio, & libero uſui deſeruiũt vt per Ab. in c. vt ſuper. de rebus eccl. non alienan.

Quæ bona dicantur de mẽſa Epi.

Vtilitas.

tium utilitas [a] probabilem non rectę factę vnionis ſuſpicionem ingerat.

In unione facienda requiritur conſenſus nō ſolum capituli, ſed etiam eorum qui lędi poſſent. h.d.

Nec ſolum capituli vnientis Epiſcopi in unione conſenſus exigitur, ſed etiam illorum, qui ex unione lædi poſſent [b]. Vnde ſi aut collegiata, aut patronata, aut alicuius ſuffraganei Eccleſia ſit vniēda, collegii patroni & ſuffraganei aſſenſum interuenire oportebit.

Quis ſit unionis effectus. hoc dicit.

Secuta uero unione canonica, ſtatim is, cuius eccleſiæ alia per unionem eſt applicata, eandem in unitam nanciſcitur poteſtatē, & Ius quod in eam olim habebat, cui ab initio præfuit, ſtatimque vnitę Eccleſię eadem priuilegia competunt, quæ principali Eccleſiæ competere comperiuntur [c].

Per unionem non præiudicatur Iuribus Epiſcopalibus. hoc dicit.

Sed quęri poterit, ſi per Apoſtolicum Eccleſia in certa diœceſi conſtituta, puta in Peruſina, Eccleſiæ alterius diœceſis, veluti Tiphernatis unita fuerit, an Eccleſia per vnionem alteri connexa, per hoc a iuriſdictione præſulis Peruſini cenſeatur exempta, & Tiphernati ſubiecta? Et reſponſum eſt a iuriſdictiōe prioris Epiſcopi unitā Eccleſiam non eximi. Cum Rom. Pontifex in huiuſmodi unioni bus ſingulis Epiſcopis iura ſua inuiolata ſeruari velit [d].

Vnio diſſoluitur temporis lapſu, & cauſę ceſſatione, & ab his qui habent ius vniendi h.d.

Diſſoluetur autem

a ¶ Vtilitas.] Nota quod utilitas noſtra inducit præſumptionem contra nos.

b ¶ Lędi poſſent.] Qui ſint iſti ulters eot, qui hic enumerantur, Vide latiſſime per Cacialupum. in ſuo tractatu de unionibus in 6. articulo. facit c. ta tioois. & ca. monaſterium. 16. q. 1.

Io. Bapt. Secuta uero. CASVS. Orta fuit controuerſia inter Epiſcopum Ticinēſem & Vegeoenſem ob unionem quorundam Eccleſiarū factam, unus. enim dicebat nulli Eccleſiæ aliquod ius eſſe reſeruatū, quia ex duabus v. g. Eccleſiis una tertia erat facta. alioquin vel quælibet Eccleſia deberet ius ſuū conſeruare, vel altera diceretur extincta, & ſic non daretur unio: qua de re cum fuiſſet de hoc dubitatum, Solu. ut hic legimus, ſiquidem aliud eſt unire, & aliud ex pluribus unum tertium conſtituere, & propterea nō tantum uera apparet Sol. ſed etiam obiectio remanet ſoluta: Not. primū effectū unionis Eccleſiarū vel aliarū rerū regulari à cā, & à natura eius, itō non ſemper poteſt eſſe uniformis: Not. ſecundo unionē eſſe ſtare perfectionem in qualib. re unita.

c ¶ Competiunt.] Tractatur hic de effectu unionis, & quia contingit illā fieri uariis modis, vt per Abb. in c. 1. ne ſede uacante aliquid innouetur. Id quod hic generaliter dicitur, uarias etiam declarationes recipit, & quia breuiter tractari nō poteſt, ſed multas chartas exigeret, non eſt hic hic ponendum. Vide per Abba. in capitu. 2. de relig. domi. & per Cacialupum in ſuo tractatu, in 8. articu. & per Butr. in capitu. eam te. de ætat. & qualitate.

d ¶ Velit.] Ca. cum olim. de conſue. c. ex tuarum. de auct. & uſu pal. c. licet. de offi. ord. l. 2. §. ſi quis a principe. ff. ne quid in loco pub. quia ſi unicuique Epiſcoporum ſua iuriſdictio non ſeruaretur, eccleſiaſticus ordo conturbaretur, 11. q. 1. c. peruenit. & cap. inter dilectos. de don. Sed quæritur, an eccle. vnitæ collectanda ſit in diœceſi vbi ſita eſt, an in diœceſi eccleſiæ, cui eſt unita? Reſp. ut per Doct. in c. 1. de immu. eccleſ. in 6. Itē ſi immineat alienatio rei eccleſiæ unitę, quis Epiſcoporū auctorizabitur in alienatione? Reſp. vt per Iono. in cap. paſtoralis. de priui. & per Archid. in c. in uenditionib. 12. q. 4. & per But in l. 1. C. de ſum. Trini. & fid. catholica. Vtrum autem patronus principalis eccleſiæ efficiatur patronus unitæ. habetur per Speculatorem in titu. de iur. patro. in fin. & per Abb. in c. 2. de relig. domib. unde ſumitur ſed omnes hæ, & ſimiles difficultates ceſſabunt in poſterum in vnionibus faciēdis; ſi quidem Concil. Trident. ſeſ. 14. in decretis reformationum c. 9. ſtatuit, quod eccleſiis unius diœceſis eccleſiæ alterius diœceſis vniri nō poſſit, licet non tollat præcedētes ita actas uniones.

Diſſoluitur aūt. CASVS. Cū quarumdam Eccleſiarum facta fuiſſet unio, vt pręſuponitur, quidam Epiſcopus nolebat ad libitum eam diſſoluere per regulam vulgar. eius eſt deſtruere cuius eſt cōdere. arg. c. 1. de regul. iur. cum ſimil. fuit propterea dubitatum an poſſet: Sol. vt hic cauetur, quia ſi non fuerit temporalis eisd. cauſis debet diſſolui, quibus fuit facta. d. c. 1. & ſic obiectio non tenet, nam aliud eſt loqui de poteſtate, & aliud de modo exercendi poteſtatē. Io. Bapt. Not. primo quod ceſſante cauſa debet ceſſare effectus

ctus.c.cum ceſſante. vbi docto de appell. Nota. ſecundo quod eſſe, & conſeruari dependent ab eiſdem cauſis,& ideo ab eisd.debent regulari.

a ¶ Temporis lapſu.] Vnde ſi fuerit facta ad vitã alicuius diſſoluetur illo mortuo.

nio, ſi temporalis ſit, temporis lapſu [a] qđ ſi ſit perpetua, ceſſantibus [b] eiſdem cauſis, ex quibus facta fuerit, ab ijs itidem diſſolui poterit, quorum conſenſu, & auctoritate olim fuerit inſtituta: nihil eſt enim tam rationi conſonum, quã vt is deſtruẽdi habeat poteſtatem, cui conſtruendi facultas conceditur [c].

Licet vacans eccleſia poſſit vniri, vnio tamen eccleſiarũ vacantium diſſolui non poteſt.h.d.

Illud inter inſtituẽdam, & diſoluendam vnionem intereſt, qđ licet etiam vacãs eccleſia alteri poſſit vniri [d], ſi tamen eccleſias per vnionem connexas vacare contigerit, vnio interim vacantium eccleſiarum diſſolui minime poterit [e].

b ¶ Ceſſantibus.] Facit ele. ne in agro §. ad hæc. de ſta.mona Vnde bello ceſſante, & in frequentia populi, ob quam fuit facta vnio, ceſſabit etiã ipſa unio, c.2 de re lig.domi c.ſi.de parrochia.c.1.de verb. ſigni.in 6.facit l.1. in prine.C de cad. tol.& 25.q.ſi.c,vlti mo uer. ſed obiicitur. Idem quando vnio reſultaret in præiudicium eccleſiæ,& ruinam, c.1. ne ſede uac.Sed an iſtis cauſis ceſſantibus unio diſſoluatur ipſo iure. Quidam quod ſic, vt Archid in capit.unio. 10. q 3.Alii contra quod immo ſolum præſtat iuſtam cauſam diſſolutionis, vt per Zenzel. in cle.fin. de rebus eccle.non alie. quod magis placet. Et de hac materia plura per Cacialupum in ſuo tract. de unio. articu nono & per Modernos Gallos in ſua praxi. iudiciaria.in capitu.de unionis reuocatione poſt Petrum de Peruſio in ſuo tractatu

c ¶ Conceditur.] l. is poteſt ff de acquir. hæredit. & l. nihil tam naturale ff de re iu. Petere autem diſſolutionem is poterit impedire, id eſt, is cuius intereſt, vt ſupra. § nec ſolum. & cap.1.ne ſede vacante.

d ¶ Vniri.] Vt ſupra.eod.§ in tantum.& clem. ſi. de reb. eccleſ.non alienan.

e ¶ Poterit.] Hoc intellige iuxta cap 1.ne ſede vacan. cum ſi a. quæ ibi traduntur. & not.quod non ſemper eadem eſt doctrina contrariorum.

DE IMMVNITATE ECCLESIARVM, & ſubiectione.

Continuatur tit.iſte per glo. rubri. uel dicas aliter.Poſt quam autor in ſuperioribus pertractauit de Eccleſiarũ ſubſtãtia, conſequẽter dẽt agere de pertinentibus ad eas, hæ autẽ eum quædam pertineant ex priuilegio, quædã vero de iure communi, autor uoluit prius agere de iis, quæ competunt iure priuilegii, & id proponit tit. iſtum qui diuiditur in 2. part. in prima explicatur immunitas, in ſecunda ſubiectio: ſecunda ibi, quemadmodum. Io. Bapt.

DE IMMVNITAte [f] eccleſiarum, & ſubiectione.

TIT. XX.

Immunitas in hoc titulo large aſſumitur, & quid ſit immunitas h d.

Immunitas eſt a muneribus [g], indulta exemptio [h]. Sed hoc loco immunitatem large accipimus pro quolibet eccleſiarum fauore, indulgentia, rigoris remiſſionẽ, & priuilegio.

Triplex eſt ſpecies immunitatis eccleſiarum, localis, perſonalis, & realis: & quod immunitas localis eſt per quam profana in eccleſiis & non conſecratis, vel oratoriis exerceri prohibentur. h d.

Eſt autem eccleſiarũ

Immunitas, hæc para ſubdiuiditur in duas part In prima habetur quid ſit immunitas: in ſecunda quotuplex ſit. ſecunda ibi, eſt autẽ. quoad primum caſus non figuratur. No.tamen argum. iſtius uocis quod quilib terminus in iure dupliciter accipi poteſt, videlicet, proprie, & improprie.

f ¶ De Immunitate &c.] Dictum eſt ſupra de pluribus pertinẽtibus ad eccleſ & cũ ipſas cõtingat in pluribus priuilegiari, & immunes reddi, merito uidẽdum erat etiam de immunitate ipſarum

g ¶ A muneribus. Multiplicem habet ſignificationẽ uerbum munus l.munus. & l.inter donum,ff.de uerb. ſign & inter alia quandoque capitur pro officio, quandoque pro onere, & ita capitur hic.vt per Abba in rub eo.Vnde eccleſia dicitur habere immunitatem, ſcilicet a muneribus & officiis ſecularib.

h ¶ Exemptio.] Dicitur enim immunitas quaſi amunitas, id eſt, extra munia, vel munera: vt per Hoſt.in ſumma eod, verſ. & unde dicatur. Immunitas.

Io. Bapt. Eſt autem. Hæc pars adhuc ſubdiuiditur in 2. pa. In prima habetur quotuplex ſit immunitas, in ſecũda quælib. ſpẽs declaratur ſecunda ibi, localis: quo ad primum caſus non figuratur. no tamen cauſam diſt. quia eccleſia in genere conſiderata conſtat ex tribus, uidelicet ex templo, ex perſona quæ in eo diuina adminiſtrat, & ex rebus per quas diuina adminiſtranſ.

a ¶ Triplex] Licet hæc diuiſio explicite non reperiatur in iure, neque clare ponatur, etiã per Doctores, commode tamen totã materiam complectitur. Sed quomodo una ſpecies ab alia ſecernetur? Reſpond. inſpicienda erunt uerba: arg. l. 5. §. toties ff. de dã. infect. ſed tamen ſecundum Bart. in c quanto. de tranſlat. magis erit attẽdenda natura materiæ, quam uerborum. facit quod notat idem. in c. 1. eo. tit & Bart in l. pe. ff de ſeru. leg & quod not in c. cum veniſſent. de inſtituto.

immunitas triplex [a], localis, perſonalis, & realis. Localis immunitas eſt, quæ ſacris ipſis domibus, aut aliquibus ſacrarum ędiũ intuitu conceditur. Cũ enim eccleſia, ſecundum Euangelicã veritatem domus eſſe debeat orationis [b], merito a profanis vſibus eſſe conuenit alienã.

Proceſſus facti & ſententia latę in eccleſiis, vel cœmeteriis ſunt nulli. h.d.

Sæculares [c] igitur iudices cauſas, præcipue vbi de ſanguinis agitur effuſione, & de pęna corporali tractatur in eccleſijs, vel earum cœmiterijs agere ſub anathematis interminatione prohibentur. Abſurdũ eſt enim ibi iudiciũ ſãguinis exerceri, vbi eſt tutela [d] cõſtituta refugij.

Summatus eſt in præcedenti h.d.

Proceſſus [e] quoque, quos ibi legitima contẽpta prohibitione, & ſpreta vltione diuina faciẽdos duxerint, ac

Io. Bapt. Localis.] Hæc pars ſubdiuiditur in tres part. in prima explicatur immunitas localis, in ſecunda immunitas perſonalis: in tertia immunitas realis. ſecunda ibi, perſonalis: tertia ibi, realis: quoad primum: licet hæc pars habeat plures particul. quoniam tamen commode in ea poteſt caſus in communi figurari, propterea eſt animaduertẽdum, quod quidam uolebant in Eccleſiis, & religioſis Oratoriis, ac locis cauſas tã ciuiles, quàm criminales cognoſcere, tractatus, ac negocia ſecularia habere, contractus & conuiuia facere, ac celebrare, ob delicta commiſſa uos ad eas confugientes defendere, & alia ſimilia agere, unde fuit quæſitũ an iſta omnia eſſet de iure permittenda, putabant autẽ id eſſe licitum, quia ſi in huiuſmodi locis tantum ſancta ſunt pertractanda, delinquentes in eis non debent defendi, nec immunitatem habere, inconueniens eſt. n. nũ ſi permittere, & aliud prohibere, ſiquidẽ delinquentes defendere uidetur malum c. quantæ. de ſententia excommunica cum ſimil. accedit etiam quod actus ſupra dict. uidentur ordinati ad bonũ finem vt præſuponitur, & ideo uidentur liciti per reg. à docto. traditam, quorum finis bonus eſt illa quoque bona ſunt: Sol. vt in 101 hac part. legimus, quia cum locus iſte præſuponatur ſanctus, & religioſus eſt conſequẽter veneratione dignus, atq; iniuria aliqua minime afficiendus: nõ obſtant obiecta, quia Eccleſia non intendit delinquentes ad ſe confugientes defendere, ſed ſolum cauere vt in veneratione ſibi debita conſeruetur. Illa autem defenſio per accidens inde oritur ſicut per accidens ex defenſione aliquando mors cauſatur; actus autem prædicti licet ſint liciti. quoniam tamen ſunt humani, propterea humanum requirunt locum. Not primo argumentum à contrario ſenſu, quod actus ſpirituales, poſſent tractari in locis prædict. Not. ſecundo argumentum, quod etiam in iure accidẽtalia non debent attẽdi, ſed propria, & principalia. cauere enim ne Eccleſia afficiatur aliqua iniuria, eſt princip. cap. fin. eodem. Nota tertio quod eccleſia ob hanc immunitatem poteſt uocari ſancta, quia ſancta, & diuina in ea ſunt tractanda, poteſt etiam nominari pia, quia aliis delinquẽtes ad eam confugientis. inde extrahi non poſſunt, niſi in certis caſibus.

b ¶ Orationis.] Facit e. cũ eccleſia. eo. & d. 4. c. per ſimoniã. & quod ibi not. & c decet. §. nullus. eod. in 6.

c ¶ Sæculares.] Secus ergo quo ad iudicẽ eccleſiaſticũ. ipſe enim licite iudiciũ exercet in eccleſia, c. præceptũ. 2. q 2 & c. qua fronte. vbi traditur. de app. ſmo & gl & Abb. in c eccleſia. eo. tenẽt iudiciũ eccleſiaſticũ de honeſtate exercendũ in eccleſia, & nõ alibi, vt pp loci reuerentiã caueãt homines a periuriis, & mendaciis; licet poſſit; & in aliis locis; puta in palatio epiſcopali, d. c. qua fronte. Sed quid, ſi vni parti, vel etiã utrique eſt eccleſiæ ingreſſus interdictus? Quidam quod nihilominus poſſunt intrare q2 interdictũ nõ extenditur ad hunc caſum. Alii, quod iudicium debet exerceri extra eccleſiã. Sed hæc non placet Ab. quia nõ uidetur conueniẽs quod ob delictũ partiũ debeat mutari locus iudicii. Tenet ergo quod actor debet facere ſe abſolui, alias nõ debeat audiri: ſecus in reo, qui uenit neceſſitatus: arg. c. intelleximus. de iudi.

d ¶ Tutela.] Facit hoc pro cõſuetudine ruſticorũ, qui rpe hoſtilitatis habent refugiũ ad eccleſias cũ bonis ſuis. & ibi fortificantur Facit optime arg. de perſonis ad locũ. c 2. eo. itẽ qđ hic habetur, facit ad q. an eccleſię debeãt incaſtellari? Quod ad alicuius offenſionẽ fieri non põt. 10. q 1. c ſanctorũ in ſi ſecus ad defenſionẽ Chriſtianorum, & bonorum uicorum, vt per Ab. in c. eccleſia eo. Et facit quod legitur in Ioſepho de bello Iudaico, vbi legitur quod templum Hieroſolymitanum erat muniti ſſimum.

e ¶ Proceſſus.] Quid de contractibus initis, & celebratis.

lebratis in eccleſia? Dic, quod licet fieri nõ debeãt, facti tamen tenent: nam cum hic ſimus in pœnalibus, nõ erit faciẽda extenſio: vt not. in cap. 2. in 6. Ex quo nota, quod diſpoſitio odioſa concepta ſuper quaſi contractu: non extenditur ad purum, & ſimplicem contractum, ſecundũ Ab. in c. qua fronte, de appel. nãm iudicio quaſi cõtrahimus. l. 3. de pecul. Idem dic econtra, vt per Abb in c. cum eccleſia. eod. poſt Bar. in l. more ff de acqui hęred. fac. not. in l apud Iulian. ff. ex quibus cauſ. in poſ. eat. Sed iſta omnia procedunt quotieſcumque cõtractus, & actus explicarentur per uiam voluntariæ iuriſdictionis: quia tunc bene ualent, licet fieri non debeant, niſi concernãt pietatem: puta, quia ſit dandus tutor, ſic contrahendum matrimoniũ. Nec ob. capitulũ decet. eo. in 6. quia loquitur in ſtrepitu iudiciorũ, prout & in hac littera, & tenet Barto. in l. actna. C. de feriis. Sed ſi explicaretur per viã cõtẽſioſæ iuriſdictionis, nõ ualeret, etiã ſi concerneret pietatem, debet enim Iudex procedere in tribunali ſuo, non in eccleſia: aliter lex annullat indiſtincte quoſcumq; actus: vt per Ab. in d. c. cũ eccleſia: ſitſi proceſſus fieret in domo eccleſiæ ualeret, ſcdm Abb. in c. 1. eo. ubi late de materia.

Niſi quis reſeruaſſet ſibi hoſpitiũ annuũ in eccleſia aliqua pro recognitione ſuorũ beneficiorum. Idẽ in patrono, iuxta ea, quæ poſt Innoc. & Ioan. And. tradit Abb in d. cap. 1.

f ¶ Reficiantur:] Di. 42. c. nulli. & ſic poſſunt clerici cã neceſſitatis comedere ĩ tabernis, d. 44 c. clerici. & c. clerici. de uit. & honeſt. cler. Sed utrũ ad prandiũ inuitatus, & non perductus agere poſſit. & qua actione cõtra inuitantẽ? Et ſi uiator acceptauerit, & ppterea itinerari illa die intermiſerit, vñ dari poſſe actionẽ de dolo ad intereſſe, ſm Io An dr. licet alias ex nuda promiſſione nõ agatur. Vide p Ab. in rubrica proœm. Decr. verſi. ſecũdo quæritur de cauſa efficiẽti, & per Doctor. in c. fi. de ren. facit l. ſed hac actio ff. ſi q̃s cautio.

g ¶ In oratoriis.] Ca. pen. ca. fi. d. 42.

h ¶ Concordet.] Id eſt, vt nomẽ ſit rei conſequens.

l ¶ Occaſio.] Facit c immunitatẽ. eo. & c. 2 eo. in 6 cap. qualiter, & q̃n. de accu. & auth. vt li. ma. & aniæ. §. ga vero ita, & l memin erint. C. vnde ui.

K ¶ De eccleſia.] No. q̃d appellatione eccleſiæ uenit etiã non cõſecrata, c fi. de conſe. eccle, vel alta. & no. in c. 2. de relig domi.

l ¶ Celebrãtur.] Vñ ſi in baſilica noud eſſent celebrata diuina, nõ gauderet priuilegiis immunitatis: vt no. in c. eccleſiæ. eo. per litterã ibi. quæ ẽ etiã hic. in. qua &c. Cõmuniter cõtra per rationẽ, quæ ibi, & hic redditur, quæ dictũ ampliat l. cũ pater. §. dulciſſimis. ff de leg. 2. & uerbũ celebrantur, exponitur celebrari poſſunt. facit l. Iulianus. ff. ad S C Maced. Ab. late in c. eccleſiæ. eodem.

ſpecialiter prolatę ſententię, omni firmitatis robore carebunt.

Concilia publica, nundinę, & negotia ſecularia non debent tractari in eccleſiis. hoc dicit.

Publicæ quoque quarumlibet ſocietatum, & vniuerſitatũ conciones & concilia [a], nundinarum, aliorũq; ſæculariũ tractationes, negotiorũ [b] confabulationes, & profana colloquia [c] ab his penitus amoueri debent.

Conuiuia non debent fieri in eccleſiis, niſi ex neceſſitate: & quod dicitur de eccleſiis, intelligitur etiam de non conſecratis, & oratorijs. hoc dicit.

Sed & conuiuia, & hoſpitia, licet illa deſpicere nõ oporteat [d], in ſacris domibus celebrari, vel exerceri a laicis non poterunt [e], nec etiam clericis: niſi forte tranſeuntes ob hoſpitiorum neceſſitatẽ illic reficiantur [f] quod & in oratoriis [g] obſeruari conueniet; vt nomini opera iugiter impenſa concordet [h]; & ne ubi peccatorum eſt venia poſtulanda, ibi peccãdi detur occaſio [i]. Idem ſtatuitur, & de eccleſia [k]. in qua diuina myſteria celebrantur [l], licet adhuc conſecrata nõ fuerit [m]: quia cum obſequiis diuinis ſit dedicata, nullius temerariis auſibus eſt profananda [n].

Qui inuitum abſtrahit a ſacris locis excommunicatur, & quaſi ſacrilegus punitur. h. d.

Sacrorum locorũ intuitu illis conceditur immunitas, qui ad ipſam eccleſiá cõ-

a ¶ Concilia.] No. contra conſuetudinem populorum Italiæ, qui faciunt parlamenta in eccleſiis.

b ¶ Negotiorum.] Nam dominos negotiatores eiecit de templo, & menſas nummulariorum euertit. 1. q. 1. c. ex multis. & diſt. 88. c. eiiciens.

c ¶ Colloquia.] Vñ male vñt facere cucullati qui publicãt concluſiones de rebus profanis, & eas in propriis eccleſiis diſputãt. & facit decretũ Cõc. Triden de obſeruãdis, & euitãdis in cele. miſſę. ſeſ. 22.

d ¶ Non oporteat.] Diſt. 42. per totam.

e ¶ Non poterunt.] Cap. 1. eo. c. nulli. cũ ſeq. d. 42.

m ¶ Non fuerit.] Sed quomodo celebratur in ea ſi non eſt conſecrata? Reſpondeo ut not. ſupra. de conſtruen. conſecra. & rep eccle in princ.

n ¶ Profananda.] Dño enim conſecratum non dẽt redire ad humanos vſus. c. mãcipia. de rerũ pmuta.

Confugiunt

fugiunt [a]: nam ſi eos, qui ad ſtatuam Principis ſe proripiunt, ab omni violentia leges ſæculares [b] vindicant, quanto magis conuenit ad templum Domini confugientes loci ſancti reuerētia, & auctoritate defendi? Quicunque igitur inde hominē [c] reluctantem, reclamantemq; violēter abſtraxerit [d], tam alijs pœnis pro ſacrilegio, quod admiſit, quam eccleſiaſticę ſubiacebit excommunicationi.

Non poteſt quis inuitus abſtrahi a domo Epiſcopi, vel ab eccleſiæ circuitu, intra triginta paſſus. h.d.

Nec ab atrijs tantū eccleſiæ quemquam inuitū abſtrahere nō licebit: verum etiam nec a domo Epiſcopi, & ab eccleſię circuitu intra triginta paſſus [e] ab oſtio; quod ſpaciū eccleſiæ reuerētia defendi ſacri Canones voluerunt [f].

Liber homo non debet ab eccleſia uiolenter abſtrahi, niſi imperrata vita, & membrorum incolumitate. h.d.

Hæc tamen ſecuritas nō omnibus æque & indiſtinctè ſolet indulgeri, ſed ſtatus habetur ratio, & cauſarum, quibus quis fugiēdum ad eccleſiam duxerit. Si liber igitur quis ſit, quātumuis [g] grauia perpetrauerit, non eſt uiolēter ab eccleſia extrahēdus, nec inde ad mortē damnari debet: ſed eccleſiarum rectores vitam, & membra debent fugientibus obtinere; alijs etiā pœnis de eo, quod inique egerint puniendi erunt [h].

Publici latrones, & qui in ſacris locis immunitatis ſpe ducti delinquunt, priuilegys ſacrorum locorum non gaudent h.d.

Hoc autem de publicis latronibus [i], vel nocturnis agrorū populatoribus [K], viarūque obſeſſoribus intelligi non oportet. Hi enim ſecundum canonicas ſanctiones nulla impunitate præſtita uiolenter, & aggreſſionis adhibitis inſidijs ab eccleſia extrahi poterunt [l].

a ¶ Confugiunt] Diſt.87.c.eos.17 q.4.c.reum.

b ¶ Seculares leges] Vt C.de his qui ad ſtat.confug.per tot.& §.fi.de his qui ſunt ſui vel ali.iur.

c ¶ Hominem.] Sed an hoc locum habeat & in Iudæo? quidam admittunt, ſi modo abſque ſimulatione aſſerat ſe velle fieri Chriſtianū, per l.1.C de his, q ad eccleſ. confug. quod tamen non admittit gloſ.in d.l.1. etiam ſi eſſet ſimulatio, & reſpōdet ad l.1.quaten' pōderat ſimulationem. Pro quo facit quod dici ſolet de auth caſſa & irrita C. de ſacroſan. eccleſ. quatenus meminit de Italia, & quod nota. Abb.in ca. fi.de inint.poſt princip.quam ſecūdam opi. ſequitur Abb.in capit.inter alia eod.ea potiſſimum ratione, qd' illa præſumptio ſimulationis, de qua in d.l.1.eſt prǽſumptio iuris & de iure, nec admittit ꝓbationē in contrarium, iuxta not.in c.ferrum di.50. facit no. in c. vni.de oblig. ad ratiocin. reddend. & in cap. Is, qui fidē.de ſpōſ.

d ¶ Abſtraxerit.] Concor.17.q.4.ca. definiuit & ca.frater & c.ſicut & c. conſtituimus, & c. ſi quis contumax, & per to. & de materia plene per Ab. in c. inter alia eo.

e ¶ Triginta paſſus.] 17 q.7.c. quiſquis inuentus.

f ¶ Voluerūt.] Sed quis interim prouidebit de expenſis his qui ſe mœnibus eccleſiæ, & priuilegiis tuentur? Reſpōdeo, eccleſia l.præſenti.in fi C.de his qui ad eccleſ. cōfugiunt, & cuſtos carceris prouidet captiuis, l.vt iudices. C.de epiſcop.audi. Sed an eccleſia poſtea ſumptus recuperabit? videtur quod ſic, niſi confugiēs ſit pauper; quia tunc eccleſia, etiam non confugientem tenetur alere. 12.q.2.c.aurum habet eccleſia.

g ¶ Quantumuis.] Hanc generalitatem intellige, vt infra.§.ſequen.

h ¶ Puniēdi erūt.] Sed quænam erit iſta legitima punitio? Quidam, quòd pecuniaria, vel omnis alia præter eā, quæ eſt corporis afflictiua; puta. forte exilium, quod ſentit gloſ. in c inter alia.eo. & vidētur communiter ſequi Doctor dicentes, quòd cum iſto nūquam poſtea poterit criminaliter agi, vel accuſatio inſtitui, etiam proceſſu temporis. Sed hoc nō placet Ab. in dict.c.inter.alia defendens etiā criminaliter procedi poſſe circumſcripta pœna corporis afflictiua, vbi ponit, & de modo, & ordine executionis.

i ¶ Latronibus.] Quales ſunt Piratæ, vel hi, qui publice ſtant in uijs, vel habentes caſtrum, vel arcem, qui ſpoliant tranſeuntes, & aufugiunt ad loca munita.

K ¶ Populatoribus.] Id eſt, qui fructus & vineas de nocte vaſtant, vt not. in l.1.C. quando lic. vnicuique ſine iudi vendi. Vel ſecundum Inno. qui ſegetes deſtruit dū in illis ſe, & rapta de nocte abſcōdit.

l ¶ Poterunt.] Immo uidetur, quod non ſolum qui hic ennumerantur non debeant gaudere hoc priuilegio, verum etiam adulteri, raptores uirginū homicidę. § quod ſi delinquēres.aut, de mand prin Quidam quod aliud iure ciuili, aliud iure canonico, & ſic ſe-

copo obſtiterit, quod de rebus Eccleſię non alienandis iurauerit a: nam & tali non obſtã te iuramento b, populo indigenti c ſuper baſilicarum inſtitutione ſalubriter prouidere poterit, & debebit d.

Ob commoditatem plebiũ noua Eccleſia ædificari poteſt, quæ tamen matrici honorem exhibere debet. h. d.

Plebium cõmoditas tunc nouam ædificare ſuadet Eccleſiam, cum parochianorum pars adeo diſtat a veteri, vt certis temporib⁹ non ſine magna difficultate e, & periculo illam adire, & ibi congruis temporibus diuinis intereſſe, & ſacramẽta percipere poſſint: quo quidem caſu maxime f ſi miniſtro commode pro ſuſtentatione ſua prouideri poſſit, noua quidem erit Eccleſia conſtruenda: ſed a filiali matrici g Eccleſiæ, pro facultate loci cõpetens honor h exhibendus erit.

Vniuerſitatis intuitu poteſt noua eccleſia ædificari, vt puta pro leproſis. h. d.

Vniuerſitatis intuitu noua eccleſia ædificari permittitur; veluti cum plures i ſimul leproſi ſub communi vita congregati fuerint. Iis enim quod eccleſia cũ cœmeterio k, & quod proprio gaudere valeant priuilegio, permittendum erit.

Beneficium non debet torqueri ad iniuriam dantis. h. d.

Cauebunt tamen hi,

per Abb. in ca. fin. de ſortil & per Moder. in cap. capitulum. de reſcrip.

a ¶Iurauerit.] De cuius iuramenti forma per Ab. in c. 1. eod.

b ¶Iuramento.] Quod eſt reſtringendum ad alienationem illicitã, nõ aũt trahendũ ad neceſſariam; ut per Doct. in c. fin. eod. & in c. ut ſuper. de reb. eccle. non alienan. & in c. exiſtẽtãdæ §. quia uero. de præb. Idem eſſet dicendum in alienatione, quæ fieret ad vtilitatẽ eccleſiæ. nam neceſſitas, & vtilitas in hoc ęquiparantur. 12. quæſt. 21. cap. ſine exceptione. facit quod in ſimili not. Inno. & alii in c. cum omnes. de conſtit. Reſtringitur ergo iuramentum ad limites iuris: ut late per Abb. in d. ca. fi. Sed an idem ſit de iuramento, quod præſtatur hodie a prælatis de non alienãdo Rom. Pont. inconſulto? Quidam ꝙ ſic. Cammu. contra, pro quibus eſt illa ratio, ꝙ recipiens tale iuramentum videtur ſibi reſeruare conſilium, ut patet ex forma, & ui uerborũ. Sed aſtrictus ad petendum conſilium ſuper aliqua re, non poteſt etiam licite de illa re diſponere, conſilio non petito. ca. cum in ueteri, de elect. & c. cum olim. de arbit. & in cap. nonit. de his, quæ fi. à prælat. & not in c. ſi pro debilitate. de offic. delegat Sed prædicta ueta, niſi neceſſitas immineret, uel eſſet modica res: vt per Abb. in d. c. fi. & in ca. olim. de reſtit. ſpoli. & dicetur. inf. de reb. eccl. non alien. in §. terrulas.

c ¶Indigenti.] Ex qua cauſa indigentiæ poteſt cõſtitui eccleſ. etiam in præiudicium alterius. facit c. 3. & cap. fin. eod. & 16. q. 1. cap. præcipimus. & q. 7. cap. eccleſ.

d ¶ Debebit.] Etiam conſtituta dote ſecundum vnum intellectum. cap. fin. eod. vt ibi per utrumque Abb.

e ¶Difficultate.] Difficultas ergo aliquid interdũ inducit, quod regulariter prohibetur. fac. c. ad audientiam. 1. eod. & diſt. 63. c. cum longe. & diſt. 93. cap. Iſta. cum alleg. in d. c. ad audientiam.

f ¶Maxime.] Hoc ideo dicit: quia ſi immineret periculum animarum, etiam quod a ueteri eccleſia non poſſent miniſtro neceſſaria ſubminiſtrari, nihilominus deberet noua eccleſia conſtrui, ſecundum Hoſt. & dicetur inf. §. quæcumque.

g ¶Matrici.] Cathedrali, ut per Ab. in c. fi. de offi. Archipresbyt. uel baptiſmali. c. ex tranſmiſſa, ubi no. de tenũ. Vel intellige de eccleſia, a qua noue ſubminiſtrãtur neceſſaria: nam hoc uerbum ſumitur ſecundum ſubiectam materiam: ut not. Ab. in cap. uenerabili. de uerb. ſignificat.

h ¶Honor.] Sed in quo cõſiſtet huius honoris exhibitio? Quidam in eo, qđ antiquius eccleſia efficitur patrona, & clericũ inſtituendum præſentabit in noua: quod ſatis admitti poſſet, ſi ſolum in quo ædificata eſt noua eccleſia eſſet in domino ueteris, licet laicus ędificet ꝓpriis ſumptibus: quia tunc ambo erunt patroni, & ambo præſentabunt: vt not. in c. ad audientiam. eo. & in c. piæ mentis. 16. quæſt. 7. Secus ſi nihil conferret, licet noua eccleſia ſit intra ſuos limites. Idem putandũ, ſi rector conſtruxit eſpellã. uel eccleſiã in ſolo quidẽ alieno, ſed de redditibus eccleſiæ: quia ius patronatus acquiritur eccleſiæ nõ ſibi, & cõſanguineis. Sed nõ vr, qđ iſte intellectus poſſit accommodari huic litteræ ꝑ illa uerba; Pro facultate loci. Ideo expone quod debeat aliqđ pſtari annuatim in ſignũ ſubiectionis: arg. c. ois anima. de cenſib. moderãdũ arbitrio Epiſcopi, vel aliter: ut per Abb. in d. cap. ad audientiam.

i ¶Plures.] Puta decem. 10 q. 3. c. vni. Vel etiã plures, dũ modo velint eccleſiã dotare: argu. ca. nemo. de cõſec. diſt. 1 & inf. eo. § quæcũque. Immo nona leproſus ꝑmitteretur, ſi vellet dotare ſecundum Ab. in c. 2. eod. Sed tunc non diceretur cõſtructa eccleſia gratia vniuerſitatis. arg. hic quod tales leproſi faciunt collegium licitũ, de quo per Abb. in d. c. 2.

k ¶Cœmeterio.] Argu. quod tales leproſi non debeant

beat cū aliis ſepeliri: quia alias iſta cōceſſio nō haberet cauſam rōnabilē. habeť in c. ſacris. de ſepult.

a ¶ Veteribus.] Veteres enim eccleſiæ propter nouas lædi non debent. 16. q. 1. cap. quicumque. modicum tamen dānum reſpectu decimarũ ex rationabili cauſa ſubſtinere debent: arg. §. proxi. ſup eo. & ca. ad audientiam. 1. eod.

b ¶ Aliorum.] Priuilegium enim eſt ſtricte intelligendum, quatenus cōcernit præiudiciū tertii, etiam quod ſit conceſſum cauſa pietatis, quod not. ſac 22. q. 2. primum l. uā hac natura. ff. de condic. indeb. l. nec auus. C. de emancip. lib. & l 2. §. ſi quis a principe. ff. ne quid in loco public. cum alleg in cap. 2. eod.

c ¶ In ſua.] Secus ergo ſi quis uellet ati hoc priuilegio extra ſuā diœceſim. Sed qđ ſi vellet magnificare eccleſiam, in ſua quidē diœceſi conſtitutā, ſed exemptam? Reſp. ſecundū Anto. quod permittiť; licet enim non ſit de diœceſi: eſt tñ in diœceſi. c. pe. de offi. ordin. ſequitur Abb. in ca. pen. de donat.

vt iniurioſi veterib[a] eccleſijs de iure parochiali nequaquam exiſtant. Nec enim qđ eis ob pietatem indulgetur ad aliorũ[b] iniuriam flecti conuenit.

Epiſcopo cōceditur pro ſepultura propria eccleſiā ædificare, aut nouum monaſterium conſtruere. h. d.

Epiſcopo quoque in ſua[c] parochia[d] nouā eccleſiā ędificare permittitur[e], ſed multũ intererit eccleſiā monaſticis informādam regulis conſtruat, an vero ex alia cauſa: & forte pro proprijs erigere velit ſepulturis[f]. Cum primo caſu eādem ex reb° eccleſiæ[g] cui præſidet, vſque ad quinquageſimam[h] tantum partem dotare debeat. Secundo vero nō amplius, quam centeſimā conferre[i] licebit, ea quoque adhibita cautela, vt vnā tantummodo ex his duabus, remuneratione eligat[k].

Quę ſeruari debent in conſtruenda eccleſia, vel conſecrāda, & quod eccleſia indotata conſecrari nō debet. h. d.

Quacumque tamen ex cauſa noua extruē da ſit eccleſia, obſeruandum eſt in primis, vt ciuitatis epiſcopus, ſine cuius aſſenſu id inchoari non debet[l].

h ¶ Quinquageſimā tantum.] Sed de quibus rebus dať illa quinquageſima? Hugo. in c. bonæ. 12. q. 2. quod de fructibus annuis. Sed cōiter tenetur. q̄ etiam de proprietatibus poſſit dari, immo ſecundū Ab. in c. pen. de donat. hoc erit cathedrali eccleſiæ expedientius. Sed an aliquod ius retinebit eccleſia cathedralis in illa quinquageſima, uel cēteſima? reſp. ſecundum Goff. directum dominiū, quod tamen ſecundum Ioan. And. & Ab. non uidetur ita probari.

i ¶ Conferre.] Scilicet donatione inter uiuos, non autē teſtamento, ſecundum Archid. in ca. quia Ioannes. 12. q. 5. & Abb in cap. pen. de don vbi diffuſe de ratione differentiæ.

k ¶ Eligat.] Vt cap. bonæ. in fi. 12. q. 2.

Quacumque.] Io. Bapt. CASVS in hac parte ita meo iudicio figuratur. Poſtquā concluſum fuit certam eccleſiam eſſe conſtruendā, quærebatur ulterius, quid eſſet in tali cōſtructione obſeruandum: quidā enim dicebant nil aliud eſſe neceſſarium niſi eam ædificare, atque locū, ac ædificium Deo ſimpliciter dedicare, ſiquidem ſi ſolemnitas aliqua adhiberetur idem eſſet conſtruere & conſecrare, quod uidetur inconueniens. Sol. ut hic deciditur, & ratio illa aſſignari poteſt, quia cum cura Eccleſiar. pertineat ad Epiſcopum ca. omnes baſilicæ 16. q 7. conuenit quoque iuri, & rationi, ut eius autoritate, & ordine conſtruantur, nō obſtat obiectio, quia alia ſolemnitas requiritur in conſtructione, & alia in conſecratione. Not. primo in conſtructione Eccleſiar. duo eſſe neceſſaria, uidelicet ædificare, & certam ſolemnitatē adhibere: Not. 2. cum etiam ex SS. ſuper quod licet ſpiritualia ob ſalutem fidelium & fauorem religionis ſint amplianda, tamen non permittitur talis ampliatio cum læſione alterius rei, uel perſonæ. hinc not. amplia. ad regul. id quod noſtrum, & ad regul. non debet. ff. de reg. iur.

d ¶ Parochia.] Ideſt, diœceſi. vt in cap. penul. de donat. vbi Abb & in cap. penul. de rapt.

e ¶ Permittitur.] Sed an hæc permiſſio debet intelligi accedente conſenſu capituli? Et non uideť hoc neceſſarium. Sufficit enim hoc alias ſemel conceſſum fuiſſe: argu l. 1. C. de theſau. lib. 10. & l. q̄ ſub cōditione. § ſi ff. de cond. inſtit. Et de hoc plene habetur in c. pen. de donat. & 12. q. 2. ca bonæ. & in c. paſtoralis. de his quæ fi. a præl. quibus locis magis cōmuniter concluditur, quod a principio Ep̄s non pōt de nouo cōſtruere monaſteriū, nec eccleſiā ſæcularē tā conſtructā monaſticis regulis informare, ſine conſenſu capituli. & ita procedit. 12. q. 2. ca. ſi Ep̄s. Sed poſtquam hæc acta ſunt ſine conſenſu capituli, poteſt ſolus hanc donationem facere, quando tñ eſt neceſſaria. d. c. pen. quod declarat hunc. §.

f ¶ Sepulturis.] Pōt enim Ep̄s ſepeliri etiā extra cathedralē eccleſiam: ut per Abb. in ca. pen. de dona. Et eſt hic arg. q̄ impenſa funeralis Epi eſt faciēda ſumptibus eccleſiæ, & non de proprio patrimonio. de quo uide per Abb. in c. vt prætetitæ. de electio.

g ¶ Rebus eccleſiæ.] Vel etiam de rebus mēſæ ſuæ: vt in cap. pen. vbi declarat Abb. de donat.

l ¶ Non debet.] Facit cap paſtoralis. de priuileg Si tamen nollet conſentire, poſſet recurri ad ſuperiorem. arg. ca. nullus. de iur. patro & per Ab. c 2. eod. in fin. & ſac. 1. q 2. cap. placuit. de conſec. diſt. 1. nemo. 16. quæſt. vlt. ca piæ. & c. Frigentius. ca. cum ſicut. de conſec. eccleſ. vel altar. Auth. ut determ.

ad locum ueniat, in quo crucem [a] ipſe figet, & publice atrium deſignabit, nec illam antea patietur ędificari, aut munus impēdet conſecrationis, quam dotem [b] baſilicæ, & obſequium ipſius per donationem chartula confirmatā accipiat, quæ ad luminaria, & ad cuſtodiā, & cuſtodum ſtipēdia, ſufficere valeat [c].

Conſtruenti nouam eccleſiam, poteſt nouum opus nunciari. h.d.

Sed ſi quis dum noua conſtruitur eccleſia, aut proprium ius imminui, aut ſibi quoquo modo noceri exiſtimet, noui operis nūciatione [d] conſulere ſibi poterit, poſtquā ſi legitima non ſit impetrata remiſſio [e], quidquid ædificatum fuerit, ſiue illud iure, ſiue iniuria [f], omnino ædificantium impenſis deſtruendum [g] erit, negotiumque ipſum, ſecundum legum [h], & canonum ſtatuta terminabitur.

Qui præter Epiſcopi conſenſum eccleſiam conſtruit, facit iacturam iuris patronatus. h.d.

Diuerſum ſtatuetur in ea, quæ præter Epiſcopi conſenſum conſtructa fuerit: hæc enim ſi nemini nocet, deſtruenda quidē nō erit [i], ſed ob ſuperioris neglectum [k] excluſo iure patronatus cū dotibus [l] ſuis Epiſcopalibus iuribus [m] applicabitur.

Eccleſia debet quanto poteſt citius conſecrari. h.d.

Baſilica igitur legiti

ſit cleri numerus.

a ¶Crucem.] Auth. de mona. §. illud. & orationes Epiſcopus dicet. authen. de eccle. tit. §. ſi quis autem uoluerit.

b ¶Dotem.] Vt ſup. de iur. patr. poſt prin. Sed quid ſi dotis conſtitutio fuit omiſſa in fundatione? Reſp. debet conſtitui in cōſecratione. Sed quid ſi, & in conſecratione fuit omiſſa dotis conſtitutio? Reſpon. quidam quòd cogendus eſt qui conſecrauit. ſed ſecundum Abb. in ca. cū ſicut. de conſecr. eccle. vel alta. eſt prius ex quaſi contractu conueniendus, & cogendus is, qui conſecrari fecit, & obligatio trāſibit in heredes, vt ibi not.

c ¶Valeat.] Niſi ex neceſſitate conſtruerent, quo caſu poſſet conſtitui ſine dote: vt not. ſup. eod. §. plebiū. & hoc caſu inſtitueretur in ea ſacerdos, qui ſibi victum manibus, & induſtria, & eleemoſynis quæreret. arg. cap. clericus victum. diſt. 91. & tenet Abb. in c. ad audientiam. 1. eo.

d ¶Nunciatione.] Cap. 1. & cap. 2. de nou. ope. nunc.

e ¶Remiſſio.] Vel niſi notorium ſit de non iure nunciantis. ut per Abb. in cap. 1. de nou. oper. nunci. & hæc remiſſio quandoque fit expreſſe, quandoque tacite; puta morte nunciantis: ut ff. de nou. oper. nunc. l. non ſolum. §. ſciendum. Sed quid ſi denunciator non uult remittere nunciationem? Reſpon. vt no. in c. 2. de nou. oper. nunc.

f ¶Iniuria.] l. 1. & l. prætor. §. ſit prætor. ff. de nou. oper. nunc. & c. 1. vbi not. de nou. oper. nunc. Et eſt ſimile in excōmunicatione, quæ ſemper tenet, ſiue iuſta ſit, ſiue iniuſta 11. q. 3. c. 1.

g ¶Deſtruendum erit.] Sed imino contra: nam attētata poſt appellationem extraiudicialē nō veniunt attētanda, niſi ſint contra ipſam appellationem, & niſi prius iuſtificetur appellatio. cap. cum nobis. & quod ibi not. de ele. & in c. bonæ. de appel. & c. non ſolum. de appel. in 6. Ergo cum nunciatio ſit huiuſmodi, debebat expectari finis denunciationis antequam deueniri deberet ad deſtructionem. Sol. Ab. in cap. 1. de nou. oper. nunc. Quod ſpeciale eſt hoc in hac nunciatione ob rixas euitandas, & quia tractatur de modico præiudicio: nam intra tres menſes nuncians probare debet de iure ſuo. l. 1. C. de nou. oper. nunc. & ob neglectum iudicis. quæ rationes non militant in appellatione extraiudiciali.

h ¶Legum, & canonum.] Nota duo ex hac littera. Primum, quod in cauſa eccleſiaſtica poſſumus leges ſæculares allegare: & quod poteſt utriuſque iuris diſpoſitio allegari. De quo late habetur. in ca. 3. de nou. ope. nunc. & in ca. cum eccleſia S. Mariæ. de conſt.

i ¶Non erit.] Et hoc probat Abbas multis iuribus in cap. 1. in fi. de non. ope. nūc. quidquid ibi dicat glo. & videtur tex. in c. cum olim. 2. de priuil.

k ¶Neglectum.] Accipe actiue. id eſt, quia neglexit. & fac. c. cum olim. 2. ubi Abb. de priuileg.

l ¶Dotibus ſuis.] Quas non poterūt ædificatores retrocedere, & ad ipſorum vtilitatem cōuertere, ſecundum Abb. in cap. cum olim. 2. de priul.

m ¶Iuribus.] Non ut Epiſcopus diſponat ad utilitatem propriam, ſed ſicut de aliis eccleſiis: quia habebit ipſe collationem, & alia iura Epiſcopalia. 10. q. 1. c. regenda.

Baſilica igitur.] Hæc pars ſubdiuiditur in 5. partic. in prima habetur quando & à quo Eccleſ. ſit conſecran. in ſecunda, an conſecratio ſit reiteranda: in tertia, an actus conſecrandi poſſet delegari: in quarta quæ Eccleſia debeat cōſecrari: in quinta an & quando Eccleſiæ dedicatio debeat celebrari: ſecunda ibi, eccleſiæ: tertia ibi, confici autem: quarta ibi, illud etiam: quinta ibi, ſolemnitates: quoad primum CASVS ita figuratur. Cum eſſet in quadam villa noua Eccleſia ædificata, & ſciens ſacer- Io. Bapt.

doo

doi illius loci quod non poſſet in ea celebrare, niſi eſſet quoque conſecrata. ca. ſicut. de conſecra. diſt. 1. propterea uoluit eam conſecrare, putans id ſibi eſſe licitum cũ poſſet celebrare, quod eſt plus. arg. ca. plus. de regu. iur. in 6. unde fuit quæſitum quid iuris Sol. ut hic deciditur, quia, quæ conueniunt ad cõgruentiã celebrationis ad Epiſcopũ videtur pertinere. arg. d. cap. ſicut. ex qua ratione intelligimus obiectionẽ non concludere, & ca. plus. in huiuſmodi caſibus eſſe limitandum. Not. primo argumentũ quod definere quę conueniant ad congruentiam diuinorũ pertinet ad Epiſcopum: Not. ſecundo, ſpiritualia in vtilitatem fideliũ citius eſſe celebrãda ſecundũ qualitatem ſubiectæ materiæ. ca. ſi. eod. de conſacration.

a ¶ Acceperit.] Niſi tamen Epiſcopus permiſerit. c. miſſarum. de conſecr. d. 1. ne ſit contra id quod habetur inf. de immu. eccle. §. ſed & conuiuia. in fine.

b ¶ Citius.] Ca. ſi. de conſec. eccl. uel alta.

c ¶ Baptizauerit.] Quod officium pertinet ad epm alio nõ apparente. fac. c. 1. de relig. dom. Et nota, ꝙ per exercitiũ unius iuris, ſeu articuli cõprehenſi ſub uniuerſo, infertur ad poſſeſſionẽ iuris vniuerſalis. Sed contra uidetur. c. auditis & c. olim. de præſcri. Vbi exercens certa iura Epiſcopalia ſolum præſcribit in illis, quæ exercuit. fac. not. per Bald. in l. 1. § ſi quis. ff. de itine. actuq; priu. fac. c. cũ contingat. de decim. & c. cũ conſuetudinis. cũ ibi not. de cõſuet. Sol. ex mente Inn. & Ab. ꝙ hoc quod dicitur hic procedit, vbi per ius commune non fundatur intentio alterius: quia tũc ꝑ poſſeſſionẽ vnius articuli probatur poſſeſſio vniuerſalis: quia non apparebat, ꝙ hic locus eſſet alterius. Sed ſi alius aduerſarius haberet fundatã intẽtionem in iure cõi: quia eſſet clarum, quod eſſet poſſeſſum ab alio ius aliquid in ſua diœceſi, tunc procedunt contraria. & ad hoc vide Inn. in c. cum dilectus de capel. monach.

d ¶ Concurrerint.] Ideſt, chriſmati fuerint. Et ſic

me extructa non ante ſacris eſt deputanda myſterijs, quam munus conſecrationis acceperit[a], quod ne qua diuino cultui afferatur mora, quanto poterit citius[b] conficiendum erit.

Eccleſia conſecranda eſt ab Epiſcopo, qui prius baptizauit incolas regionis, vbi cõſtructa eſt. h. d.

Et ſi dubitetur, a quo dedicanda ſit, illud exquiri oportebit, cuius ciuitatis Epiſcopus antequam fundaretur, incolas baptizauerit[c]: & ad cuius conſignationem ſub annua deuotione concurrerint[d], atque is etiam ad conſecrationem uocandus erit.

Eccleſia ſemel conſecrata non debet amplius conſecrari. h. d.

Eccleſiæ autem, vel altari ſemel Deo conſecratis, non debet iterũ conſecratio adhiberi; quia velut infans a ſacerdote rite baptizatus non debet iterum baptizari[e], ita nec locus ſemel Deo dicatus, iterum conſecrari.

Non dicitur iteratũ quod ſemel factum ignoratur. h. d.

Plane ſi de eccleſiarum, vel altarium conſecratione dubitetur, nec de ea, aut ſcriptura[f] appareat, aut teſtes[g] exiſtant, ſine vlla dubitatione erunt cõſecranda. Nec talis trepidatio iterationẽ facit: quia iteratum dici nõ põt, quod ſemel eſſe factum ignoratur[h].

nota quòd Epiſcopus quolibet anno debet tenere chriſma: vt per Abb. in cap. 1. de relig. domi. Sed an iſta duo copulatiue requirantur ad hoc, ut id quod hic dicitur habeat locum, an ſufficiat alterum? Reſpon. alterum ſufficit, ſecundum Inn. & Abb. in d. ca. 1. licet quidam contra. Quid ſi nullus Epiſcoporum exercuit aliquam iuriſdictionem? Reſp. ſuperior ipſorũ litem dirimet, & cui uoluerit id ius concedere poterit, uel etiam pro ſe retinere, ſecundum Hoſt. & per Abb. in d. ca. 1. arg. c. quoniam. de decim.

Eccleſiæ.] CASVS. Quidam rurales ſacerdotes deuotione moti petebant ob quamlib. leuiſſimã cauſam Eccleſias & altaria de nouo conſecrari, quod quidẽ videbatur ſibi eſſe concedẽdum, quia fideles ꝓbabiliter audirent in eis diuina maiori deuotione, uel maiori frequentia, qua de re fuit quæſitum quid iuris. Sol. vt hic habetur, quia reiterare huiuſmodi actus niſi canonica cauſa ſuadente tendit in contẽptũ eius, & propterea inde nõ põt oriri illa utilitas, quã iſti putabant, & ſic ceſſat obiectio: Not. primo nonnullos actus non poſſe reiterari, ne contemnantur iux. not. in ca. 2. de baptiſm. Not. 2. aliquid non dici eſſe factum niſi de eo conſtet d. ca. 2. Io. Bapt.

e ¶ Baptizari.] Diſt. 68 c. ſicut. & 32. q. 7. c. quemadmodum. & de conſecrat. diſt. 1. cap. eccleſijs.

f ¶ Scriptura.] Arg quod id, quod ſcriptura, uel teſtibus probari non poteſt, pro infecto haberi debet l. ſi maior. C. com. diuid.

g ¶ Teſtes.] Sed an ſufficiat unus teſtis? Reſp. ſic, velut & in baptiſmo. cap. paruulos. de conſecr. diſt. 4 Niſi eſſemus in contradictorio: ut not. in cap. ſollemnitates. de conſec. diſt. 1. etiam, ꝙ eſſet teſtis de auditu Item ſufficeret liber eccleſiæ, uel lapis inciſus 14. q. 2. c. ſane 2 vbi not. & not. in d. c. ſollemnitates. & per Abb. in c. propoſuiſti. de conſecrat. eccle. vel alta.

h ¶ Ignoratur.] Sic c. ſollemnitates. de conſect d. 1.

 Vnde

Eccleſia polluta debet reconciliari. h.d.

Sed ſi eccleſia [a], aut ab igne exuſta [b], aut fuſione ſanguinis [c], vel ſeminis [d], vel excommunicati humatione [e] polluta [f] fuerit, etiam ſi ſemel antea conſecrata appareat: nihilominus diligentiſſime expurgata iterato conſecrāda [g], vel reconcilianda [h] erit.

Propter detrimentum altaris ipſum altare, non eccleſia eſt iterum conſecranda. h.d.

De eo dubitari [i] cōtigit, ſi altare motū [k] fuerit, aut lapis ſuper poſitus, qui ſigillum [l] continet cōfractus [m] aut diminutus, an eccleſia debeat iterū cōſecrari? Et reſponſum eſt, ob id eccleſiæ non eſſe conſecrationem iterandam: ſed ipſum ſolū altare denuo conſecrandum [n].

Quibuſcumque diebus poteſt eccleſia conſecrari: ſed ſolum ab Epiſcopis, qui ea, quæ ſunt iuriſdictionis, poſſunt demandare inferioribus, ſecus quæ ſunt ordinis. h.d.

Confici autē poterit

unde ſumitur, & in c. 2. de baptiſm. Arg. contra clericum, qui non recordatur, utrum dixerit aliquam horam, quod debeat illam dicere de nouo in dubio. fac. l. in lege. ff. de contrahen. emptio.

a ¶Sed ſi, &c.] No. in hoc § caſus, in quibus eccleſia debet reconſecrari uel reconciliari. & de materia in ca. eccleſiæ. de conſec. diſt. 1. & not. in c. propoſuiſti. de conſec. eccl. uel altar. Et in hoc differt res inanimata, ab animata, quę nunquam reconſecratur: ut per Abb. in cap. 1. eod. vbi de ratione diuerſitatis.

b ¶Exuſta] Pro maiori parte: alias ſecus: ut not. in cap. eccleſijs. de cōſec. diſt. 1. quod intellige, ut per Abb. in cap propoſuiſti. de conſecr. eccle. vel altar.

c ¶Sanguinis.] Humani, & iniurioſi. fac. cap. tuarum. in princ. de priuil. Vnde ſi ibi ſanguis humanus caſu effundatur: puta, quod quis minorationē faciat, uel ſi occidatur canis, eccleſia non eſt reconcilianda, ut not. in c. uni. de conſecrat. eccleſ. vel altar. in 6. & per Abb. in c. propoſuiſti. eod. tit. Sed quid ſi vulneratus extra eccleſiam in eccleſiam fugiens ſanguinē ibi ſpargit? Reſp. non eſt reconcilianda; ut not. in d. c. 1. ſecus econtra. Quid ſi homo occidatur in ecclesia ictu puta ſagitta, ſecundū Hug. non eſt facienda reconciliatio; quia id uidetur factum extra eccleſiā. Eadem ratione, ſi in cella, uel ſpelunca fuerit facta effuſio. Sed quid ſi ſanctus ibi occidatur? Videtur eccleſia ſanctificata, non polluta. Dic quòd eſt reconcilianda, licet non lauanda: ut no. in d. cap. 1. Quod ſi fuerit commiſſum homicidium ſine ſanguinis emiſſione: puta quia fuit quis ſuſpenſus? Reſp. adhuc debet reconciliari, vt ca. propoſuiſti. de conſe. eccl. uel al. & not. in cap. 1. eo. in 6. ubi de hoc late. Item intellige, ſi homicidium fuit uiolentum: Secus ſi caſuale, Abb. in dicto cap. propoſuiſti. Et intellige, quod hic dicitur, non habere locum in modica ſanguinis effuſione, quod ſuadet verbum effuſio, ſecundum Abb. in dicto c. propoſuiſti.

d ¶Seminis.] Humani, non canum. Et quidam hoc intelligunt de ſemine fornicario; ſecus ſi uir cognoſceret uxorē, quod tamen a pluribus non probatur: ut no. in c. 1. de conſecr. eccleſ. uel alta. in 6.

e ¶Humatione.] Cap. conſuluiſti. de conſecr. Eccl. uel altar. vbi Ab. addit alium caſum, uidelicet ſi eccleſia fuiſſet conſecrata ab eo, qui eſſet notorie excommunicatus.

f ¶Polluta.] Immo eccleſia non poteſt pollui. ca. ueſtra. de cohabit. mul. & clerico. Sol. uerum eſt, ꝙ eccleſia non poteſt peccare, non poteſt etiam pollui à peccatis hominū; ſed iſta recōciliatio fit ad terrorem, vt homines inde intelligant, quod ex facto atroci, etiam ſancta polluantur, ita vt inducantur ad cogitandum quantum ſit elaborandum pro expiatione proprii peccati. Vnde infertur per Doct. quòd ubi iſta fierent occulte, non eſt opus reconciliatione. fac. no. in ca. unico eo. in 6. vbi etiam an polluto cœmiterio ſit polluta eccleſia, & econtra.

g ¶Conſecranda.] Referas ad caſum totalis exuſtionis, uel pro maxima parte, uel deſtructionis. nam his tribus caſibus Eccleſia reconſecratur Abb. in ca. propoſuiſti eo.

h ¶Reconcilianda.] Differunt autem hæc reconſecrare, & reconciliare, licet interdum confundantur: ut not. in cap ſi motum. de conſecr. diſtin. 1. & hoc verbum referas ad omnes alios caſus, exceptis tribus, de quibus in notula proxima ſuperiori.

i ¶Dubitari.] Cap. 1. cap. quod in dubiis. cap. ligneis. eo.

k ¶Motum.] Ita quod formā primam amiſerit: ut not. in cap. ſi motum. de conſecra. diſt. 1.

l ¶Sigillum] Quid ſit lapis iſte per Abba. in cap. 1. eo.

m ¶Confractus.] Enormiter: ſecus ſi fuerit paſſus modicam rupturam, ut per Abb. in cap. ligneis. eo.

n ¶Conſecrandum.] Immo etiā Eccleſia tota. c. ſi motū de conſec. diſt. 1. Reſp. ibi, uerbum conſecretur exponendū eſt, ideſt, reconcilietur. Sed hæc expoſitio non tollit ex toto contrarium. Vnde poteſt dicere, ꝙ hodie non ſtamus illi textui per c. 1. eod. quod videtur illū corrigere. vel dic in d. ca. 1. & de hoc vide per Abb. in cap. propoſuiſti. eo. ubi plene proſequitur omnes caſus.

Confici. CASVS. Quidā Ep̄s cū deberet certā Eccleſiā conſecrare, & eſſet impeditus, uoluit hoc cuidā ſacerdoti cōmittere, putabat aūt id ſibi eſſe licitū per §. ſi. ver. Ep̄o permittente. ſup. de ſacerd. inf. grad. vnde cū de hoc fuiſſet dubitatū, fuit data Sol. prout hic legimus, quia quæ ſunt ordinis, ſola voluntate nequeūt cōmitti, ut docet glo. magna ſuper ca. aqua eod. tit. de conſecra. non obſtat obiectio, quia non eſt inconueniens, ut nōnulla de iis, Io. Bapt.

quæ

ecclėſiarũ, altariũque conſecratio quibuſcũque [a] diebus tam dominicis, quam priuatis; ſed non a quocumque: licet enim aqua per Epiſcopum benedicta, per alium Epiſcopum, qui aquæ benedictionem non impenderit eccleſia recõciliari poſſit: idem tamen per ſacerdotes ſimplices fieri non poterit; quia ea quidem quæ iuriſdictionis [b] ſunt, etiam inferioribus Epiſcopus demandare poteſt: ſed quę ordinis [c] ſunt, inferioris gradus clericis committere non poteſt [d].

Non debet conſecrari eccleſia vbi ſepulta ſunt corpora infidelium, niſi ſeruata forma huius §. h.d.

Illud etiam animaduertere conſecrantẽ oportebit, ne baſilicã in qua infidelium ſepulta ſunt cadauera ſanctificet [e]. Sed ſi cõſecrationi apta videbitur, euulſis [f] inde corporibus, & raſis [g] parietibus, & tignis, conſecrari poterit.

Feſta Dedicationum eccleſiarũ debent celebrari. h.d.

Solemnitates quoque dedicationum ipſarũ eccleſiarum per ſingulos annos erunt celebrandæ [h] ipſo Domino exemplũ dante, qui dũ ad feſtum dedicationis tẽpli celebrãdum, cum reliquis populis acceſſi, omnib'

quæ ſunt ordinis poſſunt committi etiam inferioribus. vt adno. glo. in d §. fin & in hoc tit. noſtro: No. primo differentiam inter poteſtatem ordinis, & iuriſdictionis. Not. ſecundo argumentum quod epiſcopus habeat aliquod plus eſſentialiter, & intrinſece reſpectu ordinis, quàm habeat ſacerdos inferior, & ideo ordo epiſcopalis videt diſt. ab ordine ſacerdotali: qua de re iã quid ſentiãt Theologi declarat Sot. de iuſt. & iu. lib. 10. q. 1. ar. 2.

a ¶ Quibuſcunq; diebus.] Cap. 2. eo. immo regulariter contra. 2 t. q 1. c. de nouis. & c. 1 de tẽp. ord. & ſupra com. ma. iã ma. cõ. quã. mt. or. § igitur. Reſpon. hic ſumus in conſecratione rei inanimatę, quæ eſt minus digna, in cõtraria ĩ cõſecratione rei animatę, q̃ eſt magis digna & magis firma: vt per Abb in dict. c. 2.

b ¶ Iuriſdictionis.] Puta iudicare, cognoſcere, inſtituere, conferre, excommunicare, c. tranſmiſſam. vbi not. de electio. & in c pen. eo. fac. quod no. in c. peruenit. diſt. 95.

c ¶ Ordinis.] Puta clericos ordinare, virgines conſecrare, chriſma conficere, & huiuſmodi, quæ miniſterium conſecrationis, deſiderant. Vnde fac. regulam generalem, quod ea quæ ſunt alicuius ordinis non poſſunt delegari nõ habenti illum ordinem; vnde Papa non poſſet dare poteſtatẽ non ſacerdoti conficiendi corpus Chriſti. no. in c. peruenit. d. 95. & per Abb. in cap. fin. de cler. ægro. & in c. pe. eo. Sed an Archiepiſcopus, qui nondum eſt conſecratus, ſed ſolum confirmatus, poſſit ſuffraganeorum conſecrationem alteri demandare, & non videtur, cum id per ſe non poſſet. ſi vellet facere, dic vt per Abb. & Doct. in cap. ſuffraganeis. de electio.

d ¶ Non poteſt.] Ratio. diuerſitatis no. in c. pe. eo.

Io. Bapt. Illud etiam. CASVS. Quidam Epiſcopi indifferenter volebant eccleſias conſecrare iam conſtructas, et cum in vna eſſent infidelium cadauera ſepulta, fuit dubitatum an poſſunt huiuſmodi. enim corpora non videntur poſſe afficere loca iam Deo dedicata: Sol. tamen vt hic legimus, ne eccleſia videatur curam habere de infidelibus contra dictũ Apoſtol: Qui ſunt extra nos nihil ad nos, relatum in c. gaudemus. de diuort. & ſic etiam obiectio non concludit: Nota primo cum infidelibus, etiam mortuis non eſſe communicandũ, vt infra melius dicemus: Not. ſecundo quod aliquid redditur aliquando ad aliquem finem idoneum, quando videlicet ab eo remouetur contrarium.

e ¶ Sanctificet.] Cap. placuit. cũ pluribus ſeq. de conſe. diſt. 1. huius conſtitutionis rõ eſt, quia infideles viui ab Eccleſia repellũtur. 2 1. diſtinct. c. clericos. & diſtin. 25. c. per lectis. ergo & mortuis, q; quibus viuentibus Eccleſia non communicat, mortuis communicari non põt, 24 quæſt 2. cap. 1. Sed quid dicemus de muliere prægnãte mortua? quidam quod ſepelietur in Eccleſia: quia fœtus eſt pars ventris. l. 1 §. 1. ff. de uent. inſp. Conſueuit tamen aperiri, & fœtus extrahi, & ſeorſum ſepeliri. fac c. factis de ſepult. & no. in c. eccleſia. 1. de conſe. d 1.

f ¶ Euulſis.] Auctoritate principis vel Epiſcopi tantũ. l. oſſa. ff d relig. fa. de conſe. d. 1. cap. corpora.

g ¶ Raſis.] Id eſt, dealbatis. Nam mutata forma, mutatur ſubſtantia rei. l. Iulianus. §. ſed etſi quis ff. ad exhiben.

Solemnitates. CASVS. Quidam ſacerdotes nolebant celebrare dedicationes ſuarũ eccleſiarũ, ea ratione moti, quia dicebant beneficium eſſe ſibi collatum ſolum ad curam habendam de ſalute animarum: unde cum de hoc fuiſſet quæſitum quid iuris: Sol. vt hic cauetur, quia Eccleſia non ſolum eſt ordinata ad ſalutem animæ, ſed etiam ad laudes Deo reddendas, & ideo etiam obiectio ſoluitur, No. quod argumentum iſtius celebrationis vtile eſſet omnibus fidelibus diem quoque celebrare, in quo Deo per baptiſmum ſunt dedicati ſub tutela alicuius ſancti. Nota ſecundo argumentum q̃d etiam nomen debent accipere ſub cuius tutela reperiuntur.

h ¶ Celebrandæ.] Cap. ſollemnitates. de conſecra. diſt. 1. ſcilicet in ipſis eccleſijs dedicatis, quod ſeruatur in hac ciuitate noſtra Peruſina, in qua die quintadecima Menſis Iulij. celebratur dedicatio eccleſiæ cathedralis Hieroſolymitanæ, quæ & cu-

ius

ius capituli occupata Hieruſalem ab infidelibus fuit tranſlatum in noſtram ciuitatem in eccleſiam S.Lucæ, vt extant publica monumenta in dicta eccleſia, & meminit Bart. in l. 2. ff. ad munici. & cum hæc ſcriberem erat feſtum dictæ dedicationis.

idem faciendi formã tribuit [a].

Reparatio eccleſiæ pertinet ad poſſeſſorem beneficij, & Epiſcopus debet de ſua tertia contribuere. h. d.

Hæc de ædificãdis & conſecrandis eccleſiis, vel altaribus delibaſſe ſufficiat: nam ſi reparandæ ſint, vel emendandę, id oneris proculdubio ad eum, qui eccleſiaſticũ poſſidet beneficium [b] pertinebit [c]. Sed & Epiſcopus tertiam partẽ [d] ſibi obtingentem impendere debebit. Nũc de eccleſiarum unionibus paucis deſpiciamus.

DE VNIONIBVS eccleſiarum.

TIT. XIX.

Quid ſit unio. hæc dicit.

VNio [e] nihil aliud eſt, quam duarũ pluriumve eccleſiarũ facta connexio, dicta ab vniendo ex eo, qđ plures eccleſiæ in unũ coniunguntur.

Vnio aut eſt perpetua, aut temporalis. h. d.

Vnionum autem duæ ſunt ſpecies: [f] aut enim perpetuę ſunt, aut temporales. Perpetuæ ſunt, quę fiunt vt ſine prefinitione tẽporis perdurent. temporales ſunt, quæ ad certum tempus, pu-

a ¶ Tribuit.] Nam eius operatio noſtra eſt inſtructio. 11. q. 1. c. Deus.

Hæc de ædificandis. CASVS. Cũ Eccleſia vt præſupponitur conſtructa aliquando deſtruatur vel in totũ, vel pro parte, & propterea indigeat reparatione fuit dubitatũ q̃s ad id teneatur, & cum eccleſiæ ædificentur in gratiam fideliũ, vt habetur hic ſupra ex § cõſtruuntur. cũ ſeq. propterea ipſi uidebantur ad id obligati: Sol. tamen ut hic legimus, quia Eccleſia poſſidet bona etiã ad hunc finem, hinc ſoluitur quoq; obiectio: ſi. quidem bona Eccleſiaſt. triplici de cauſa a fidelibus videntur conceſſa & in Eccleſia conſercata, iuxta doctrinam D. Tho. 2. 2. q 185. ar. 7. ſi recte fuerit conſiderata, videlicet. ob eccleſiã ob clericos, & ob pauperes: Not. primo argumentũ. qđ clerici grauiter peccant ſi Eccleſias nõ conſeruant, vel nõ reparant, & reſtaurant: Not. 2. quod bona Eccleſiaſt. etiam pro conſeruatione Eccleſiarum ſunt data, & conſeruata vt ſupra probaui.

b ¶ Beneficiũ.] Et ſic non ſolũ rector parochialis eccleſiæ. de quo in c. de his. eod. & 16. q. 1. c. ſi monachus, Sed etiam minores beneficiati in ipſa eccleſia. fac. c. 1. vbi Abb. eo. & c. fin. de his quæ fi. a ma. parte cap. & intellige deductis reditibus pro neceſſitatibus beneficiati. d. c. de his.

c ¶ Pertinebit.] Niſi conſuetudo aliter diſponeret: vt puta: quia transfunderet onus fabricæ in populũ, vt eſt Mediolani ar. c. ad Apoſtolicã de ſimo. Vel niſi aliqua diſpoſitio ſpecialis, & localis aliter ordinaret prout uidemus hodie in multis locis, immo communiter eccleſiæ habent prouentus diſtinctos pro fabrica: vt per Abb. in c. 1. eo. Et no. quòd ſi quis de proprio patrimonio, & non de fructibus beneficii reficeret eccleſiam, poſſet repetere, & teſtari de erogatis. Abb. in c. cum pro cauſa. de proc.

d ¶ Tertiã partẽ. 10. q. 1. priſcis. cum ſeq. & hęc portio, modo tertia appellatur, vt hic. & d. c. priſcis: modo quarta, vt 12. q. 2. c. uobis. & c. Vulteranæ. & ca. quatuor. & c. cognouimus. Sed hodie prælati, neq; tertiam, neque quartã ſoluũt, nec forte aliam portionem de conſuetudine, quæ conſuetudo ualet, ſecũdum Io. an c. fin. de his, quæ fi. a mai. p. c. & ſecũdum Ab. in c. 1. eo. Vbi etiã dicit, q̃ ſi aliter prouideri nõ põt. tenent parochiani, ex quo ibi percipiunt diuina: arg. c. ſi Eps de offi. ord. in 6.

DE VNIONIBVS eccleſiarum.

Præſuppoſito per tit. ſupra proximũ: Eccleſias iam eſſe conſtructas, & conſecratas, contingit aliquando eas inter ſe uniri, propterea poſt tit. procedẽ. proponitur nũc iſte, qui diuiditur in 5. part. in prima habet quid & quotuplex ſit unio: in ſecũda per quid ſit facienda: in tertia à quo, & quõ fieri debeat: in quarta qualis ſit eius effectus: in quinta quõ diſſoluatur: ſecunda ibi, velut: tertia ibi, non tamen. quarta ibi, ſecuta vero quinta ibi. diſſoluitur. Io. Bapt.

VNio nihil aliud. CASVS non figuratur. No. primo cauſam diſ. quia Eccleſia in unione aut mutat eſſe ſimpliciter, & ſic datur una ipſis: aut ſecundũ quid, & ſic datur altera: Not. ſecundo argumentũ, quod cũ aliquid mutatur ſecũdum quid, & non ſimpliciter, dicitur retinere propriam naturã, & facit ad intelligentiam capitu. diminutionis.

e ¶ Vnio.] In iure, uel apud Doctor. antiquos non reperitur definitio, ſeu deſcriptio unionis. Primus omniũ Cacialupus eã deſcripſit in ſuo tractatu de vnionibus: ſed ſua deſcriptio longior eſt, quam § Callimachus, quod valde inconuenit. Aliã ponũt Moderni Galli in praxi beneficiaria ſub tit. đ unionibus; quæ cũ non multũ diſtet ab ea, quæ hic ponitur, (eſt enĩ hæc breuior aliquanto, & ſimplicior) inde mutuari poteris quę ad huius declarationem ſunt neceſſaria, & communiter hæc uerificatur, qđ Iuriſtis uideatur ſufficere. §. ſeruitur. inſtit. de ſtat. homi. & tenent Doct in rub. de iudi. in antiq.

f ¶ Duæ ſunt ſpecies.] Hæc diuiſio licet explicite non ponatur in iure, proculdubio tamen eſt ex mẽte iurium, vt apparet ex c. 1. ne ſed. vacã. aliq. inn.

ibi:

ta ad alicuius vitam [a] inſtituuntur.

Cauſa uniendi ſunt, neceſſitas, & vtilitas.h.d.

Velut ergo ex cauſa una Eccleſia, vel Epiſcopatus in plures diuidi permittitur [b], ſic etiam rebus ſuadētibus plures Eccleſiæ in unam coniūgi poſſunt [c]. Cauſæ [d] vero vnionum ſunt, aut urgens neceſſitas, aut euidens utilitas. Neceſſitas; veluti cum duæ Eccleſiæ adeo sūt pauperes, vt impoſſibile ſit, earum prouentus ad uictum duorum ſacerdotum ſufficere [e]: aut ſi altera hoſtium immanitate deſolata ſit. Vtilitas, vt cum locorum opportunitas id expoſcit, vel temporis qualitas [f]; puta, q̃a in loco nunc Chriſtianorum dicatur imminutus numerus: aut q̃a ob fructuū tenuitatem nō perinde idonei ſacerdotes ad beneficium procurandū inueniantur [g]. His igitur caſibus, ne quid dettimēti diuinus cultus, & animarum cura patiatur, debēt plura beneficia, vel Eccleſiæ in unum coniūgi.

Sicut unire Epiſcopatus pertinet ad Romanum Pontificem, ſic minores Eccleſias ad Epiſcopum, cui ſubſunt, inferiores uero non poſſunt unire.h.d.

Non tamen omnibus paſſim quaſcunq; Eccleſias uniendi poteſtas indiſtincte permittitur, ſed certis dūtaxat ſeruatis regulis. Et quidem ſicut unire Epiſcopatus, atque poteſtati alienæ ſubiice-

ibi Ne plus fauiſſe perſonæ, quam eccleſiæ, & in c. quoniam Abb de uffi.deleg. & de tali diuiſione vide p Petrum de Peru. in ſuo tract.de unionibus, & per Rebuff. in ſua praxi. in tit.de unionibus eccleſiarum. & Pariſ.conſil.5.vol.4. & quomodo cognoſcatur, an unio ſit perpetua, vel temporalis, & qualis in dubio eſſe præſumatur, vide per Petrū in d. loco. fac. nu. per Abb. in c.cū inter.de elect.

a ¶ Vitam.] Immo vnio ad uitam uidetur perpetuā.l.2. ff pro ſocio, Solut. verum hoc reſpectu perſonæ, non actus, qui geritur: & quo ad quid, non ſimpliciter. fac. no. per Abb. in c.contingebatur. de his, quę fi.a prælat.ſine cō ſenſ.capituli.

Io. Bapt. Velut ergo. CASVS. Quidam Epiſcopi mota ratione hic in text. adnot. uolebāt certas Eccleſias inter ſe vnire: unde fuit quæſitum quid iuris. negocij cū faciebat, q̃a ſi Eccleſiæ ſunt ædificādæ vel ob deuotionem vel cōmoditatē fideliū §. cōſtruūtur ſupra titu. prox. vſ mō implicare contradictionem, vt ta illa Eccleſiarū multiplicitas tollatur: Sol. tamen vt hic legimus, quia eiſd. cauſis leges quoq; inſtituuntur, & reuocantur. c 1.di.4. cap. non debet de conſanguin. facit §. ius autem gentium. inſtitu. de iure nāli. hinc ceſſat quoq; obiectio: & ideo non indiget alia ſolutione. Not primo quod ead. cauſa diuerſo tamen reſpectu conſiderata in Eccleſijs producit conſtructionem, & unionem, unde à ſimili idem dicat in reliquis rebus: Nota ſecundo officiū Epiſcopi eſſe animaduertere ne cultus diuinus detrimentum patiatur, ſed per oppoſitum vel augeatur iuxta. c.penul de conſtitut. uel conſeruetur.

b ¶ Permittitur.] Cap. ad audientiam. 1. de Eccle. ædif & ſupra eo.tit.§.plebium. & 16.quæſt.1. cap. multis. & c. præcipimus.

c ¶ Poſſunt.] Cum contrariorum ſit eadem diſciplina. ut ſupra de iu. perſo. & ibi not.

d ¶ Cauſæ.] Concurd. c.expoſuiſti. de præb. c.2. de relig. domib. & 16.q.1.c. & temporis. & 25.q.vlt.c. fin. & per Hoſtien. in ſum. de religio. domi. uerſ. cui ſubeſt. & iſta duo frequenter diſpenſationem inducunt. ut 1.q.7.c.tali. & 10.q 3.c.unio. & de ætat. & qualit. c eam te, & not. in d.c. expoſuiſti.

e ¶ Sufficere.] Ca. expoſuiſti. de præb. & c.1. ne ſede uacāte. & ſuper hoc uide prouiſionem nouiſſime factam per Conciliū Tridentinum, Seſſ. 24. c 13.

f ¶ Qualitas.] Ca. & quantitas. & cap. poſt quam. 16. q.1.

g ¶ Inueniantur.] Fac. 10.q.3. c.unio. & cle. 1. § ad hæc de ſtat. monach. & quando dicatur eccleſia pauper, uide not. in ca. clericus. 21.q.1. fac nota. in aut. præterea. C.unde uir, & uxor.

Non tamen. CASVS. Quidam Archiepiſcopus indifferēter uolebat Eccleſias ſuæ prouinciæ & diœceſis inter ſe unire, etiam non habito conſenſu beneficiatorum, idque putabat ſibi eſſe licitum: quia curam totius prouinciæ & diœceſis dicebat ſibi commiſſam, §. archiepiſcopi: ſupra de epiſcopis, & ſumm. pōtif. & ob utilitatē Eccleſiarum talem conſenſum non eſſe neceſſariū, qua de re fuit quæſitū quid eſſet dicendū: Sol. ut hic legimus, quia maioribus maiora ſunt reſeruata in ſignum priuilegij perſonalis c.4. de off. legat. & in ſpiritualibus etiā unicuiq; qđ ſuum eſt debet cōſeruari. § ſed ſi q3. ſupra tit. proximo. quibus conſideratis nec obiectiones tenent, ſiquidem cura præde. non ſimpliciter, ſed limitatiue eſt demandata, & utilitas Eccleſiæ non debet ius alterius lędere. Nota primo, quod maiora, & grauiora maioribus reſpectiue ſunt ſeruata. d.c.4. & ibi docto. Not. ſecundo, archiepiſcopum non habere immediate iuriſdictionem in diœceſi ſui ſuffraganei, niſi de illius conſenſu uel ratione uiſitation. cap. 1. de cenſ. in 6. aut aliis expreſſis in iure caſib. Not. tertio nihil eſſe a ſuperiori faciendum, in quo aliquis poſſet lædi, niſi eo uocato, & aliquando eum eius conſenſu, etiam ſi id tendat in utilitatem Eccleſiæ, argumento. l. id quod ueſtrum. ff. de reg. iur.

re ad ſummum a Pontificem pertinere noſcitur, ſic ad Epiſcopũ ſpectat Eccleſiarũ ſuæ diœceſis vnio atque ſubiectio. Ab Epiſcopo itaque inferiores b vniendi poteſtatẽ minime ſibi vendicare poterunt. Ideoque ſi prior vel Abbas monaſteriũ monaſterio ſubiecerit, vel vnierit, Epiſcopi conſenſu minime requiſito, quod inconſulto præſule fecerit, nõ ſubſiſtet, nec ſubiectionem, vel vnionem Metropolitani c conſenſus, vel cõfirmatio ſubſtinebit: cum is in diœceſi ſui ſuffraganei abſque ipſius aſſenſu nõ debeat aliquid contra conſtitutiones canonicas attentare d.

Epiſcopus vnire poteſt Eccleſiam alteri, vel loco religioſo donare, etiam non vocato Rectore, vel defenſoribus h.d.

Vſque adeo autem Epiſcopo in propria diœceſi facultas vniẽdi competit, vt ſi per eundẽ conſentiẽte capitulo e Eccleſia Eccleſiæ, dignitati, vel præbendæ vniatur, aut religioſo loco donetur, ex eo quod Rector ipſius ad hoc uocatus f, vel ſi vacabat g defenſor h ei ſup hoc datus non extitit, nequaquam impugnari valeat.

Epiſcopus non poteſt Eccleſiam vnire propriæ mẽſæ h.d.

Aliud tamẽ obtinet ſi quam is Eccleſiam menſæ i ſuæ, vel capitulo vniendam duxerit: id enim (& ſi capituli conſenſus acceſſerit, & loci conſuetudo ſuffragetur) irritũ penitus erit, Cum vniẽ-

a ¶ Ad ſummum Pont.] Nota. quod multa ſedes Apoſtolica ita ſibi reſeruauit, vt ab aliis impune præſumi non poſſint, vt plene habetur in cap. ſicut vnire. de exceſſ. prælat. & inter alia eſt, quod hic dicitur, quòd ad ſolum Papam ſpectat vnire, vel diuidere Epiſcopat⁹. fac. 16.q. 1. ca. præcipimus. & cap. & temporis.

b ¶ Inferiores.] Cap. ſicut vnire. de exceſſ. prælat. niſi tamen inferiores ius vniendi præſcripſiſſent: hoc enim cum ſit iuriſdictionis, eſt præſcriptibile, ad not. in clement. ne in agro. §. ad hæc. de ſtatu monacho & clem. 2. de reb. eccle. non alien. Idem ſi iſte inferior haberet poteſtatẽ in loco quaſi Epiſcopalem.

Ius vniẽdi pſcriptibile.

c ¶ Metropolitani. Sed an legatus de latere poſſit unire? Sol. licet magna ſit dubitatio, communiter tamen tenet quod poſſit, vt per Abb. in ca. ſicut unire. de exceſ. prælat. & in c fi. de cõfir. util. vel inutil. vbi moderni deducunt eſſe com. opi. & tradunt Cacialupus & Petrus de Peruſ. in ſuis tractatibus.

d ¶ Attẽtare] Argu. ꝙ Archiepiſcopus non eſt iudex ordinarius totius prouinciæ ſolum: eſt enim ſuffraganeorum, non autẽ ſubditorum. cap. paſtoralis. de offic. ordina. niſi in caſibus ibi no. fac. 9. q 3. c. 1. & c. 2 & c. archiepiſcopus. cum ſeq. & c. Romana. de offic. ordin. & no. in c. ſicut unire. de exceſ. prælat. Itẽ habes hic, quod Epiſcopi in ſuis diœceſibus poſſunt unire eccleſias ſibi ſubiectas, qḋ eſt & per Concil. Tri. confirmatum, vt in ſeſſio. 21. c. 5 Eſt tamen differentia in eo quia Papa poteſt unire ſine cauſa, & ſine cõſenſu capituli, vel cuiuſcumque, ſecus Epiſcopi. fac. c. paſtoralis. de donat. & Cle. ſi. de re. Eccle. non alien. Item Papa vnit ad tempus. Abb. in c. cum inter R. de elect.

e ¶ Conſentiente capitulo] Quod non requiritur in unione facienda a Papa, vt eſt not. in §. proxi. in ſi. Et hoc caſu non ſufficeret conſilium petere: ſed exigitur cõſenſus ſpecificus: vt not. in clemen. fin. de reb. eccle. non alie. quidquid Hoſt. dixerit. adeo, vt non reputetur præſcriptibile, ꝙ prælatus in caſu licito alienet ſine conſenſu capituli: vt nota. in d. clem. ſi.

f ¶ Vocatus.] Ratio: quia non uocato non præiudicat. c. cõſultationibus. de donat. & not. in cle. ſi. de reb. eccle. non alien. & de rectore loquitur non de prælato cui eccleſia ſubeſſet.

g ¶ Vacabat.] Sed contra uidetur. c. 3. ne ſed. vac. Solu. illud in Epiſcopalibus ſedibus, hic in inferioribus: vel illud ibi ſtatuit Papa, ne argueretur de ſubita mutatione: vt not. in cle. ſi. de reb eccleſ. non alien. Alias etiam mortuo altero Epiſcopo unit Epiſcopatus. vt 16. q. 1. c. & temporis.

h ¶ Defenſor.] Videbatur contrarium quia ſi res eccleſiæ vacantis ex cauſa dignitati donetur, oportet defenſorẽ dari. ca. dudum. de reb. eccle. non alie. in 6. Eſt ergo hoc de caſibus, in quibus minus prohibetur, vbi maius permittitur. Poteſt enim eccleſia uacans dari ſine defenſore, vt hic & clem. fin. de reb. eccleſ. non alie. Sed poſſeſſio, vel res eccleſiaſtica non, vt in dict. c. dudum. Simile in c. nemo deinceps. de elect. in 6 & qḋ not. in cap. cum dilectus. in gloſ. 4. de conſuet. & in c. fin. de tranſlat. in gloſ. penul. Sed contra uidetur c. paſtoralis. in prin. de offi. deleg. & l. quæ de tota. ff. de rei uendi. Sol. vt not. in d. cle. fin. poſt Hoſt. in glo ſuper uerbo defenſor.

Maius permittitur, minus prohibetur.

i ¶ Menſæ ſuæ.] Nec enim debet Epiſcopus poſſe auctorizare in facto proprio, ſicut nec œconomus. 10. q. 2. c hic uſus. in fin. nec tutor l. 1. & l. pupillus. ff. de auctor. tutor. nec prælatus, c fin. de inſtit. Sed quæ bona dicantur de menſa Epiſcopi, uel capituli? Adeo quæ ipſorũ proprio, & libero uſui deſeruiũt vt per Ab. in c. vt ſuper. de rebus. eccl. non alienan.

Quæ bona dicantur de menſa Epi.

Vtilitas.

a ¶ Vtilitas.] Nota quod utilitas noſtra inducit præſumptionem contra nos.

b ¶ Lędi poſſent.] Qui ſint iſti ultra eos, qui hic enumerantur, Vide latiſſime per Cacialupum.in ſuo tractatu de unionibus in 6. articulo.facit c.rationis. & ca. monaſterium.16.q.1.

Io. Bapt. Secura uero. CASVS. Orta fuit cõtrouerſia inter Epiſcopum Ticinẽſem & Vegencenſem ob unionem quarundam Eccleſiarũ factam, unus. enim dicebat nulli Eccleſiæ aliquod ius eſſe reſeruatũ, quia ex duabus v.g. Eccleſia una tertia erat facta. alioquin vel quælibet Eccleſia deberet ius unũ conſeruare, vel altera diceretur extincta, & ſic non daretur unio: qua de re cum fuiſſet de hoc dubitatum, Solu. vt hic legimus, ſiquidem aliud eſt unire, & aliud ex pluribus unum tertium conſtituere, & propterea nõ tantum uera appatet Sol. ſed etiam obiectio remanet ſoluta: Not. primũ effectũ unionis Eccleſiarũ vel aliarũ rerũ regulari à cã, & à natura eius: iõ non ſemper poteſt eſſe vniformis: Not. ſecundo unionẽ cauſare perfectionem in qualib. re vnita.

c ¶ Comperiunť.] Tractatur hic de effectu unionis, & quia contingit illã fieri uariis modis, vt per Abb. in c. 1. ne ſede uacante aliquid innouetur. Id quod hic generaliter dicitur, uarias etiam declarationes recipit, & quia breuiter tractari nõ poteſt, ſed multas chartas exigeret, non eſt hic hic ponendum. Vide per Abba. in capitu. a. de relig. domi. & per Cacialupum in ſuo tractatu, in 8. articu. & per Butr. in capitu. eam te. de ætat. & qualitate.

d ¶ Velit.] Ca. cum olim. de conſue. c. ex tuarum.

tium utilitas [a] probabilem non rectę factę vnionis ſuſpicionem ingerat.

In unione facienda requiritur conſenſus nõ ſolum capituli, ſed etiam eorum qui lędi poſſent. h.d.

Nec ſolum capituli vnientis Epiſcopi in unione conſenſus exigitur, ſed etiam illorum, qui ex unione lædi poſſent [b]. Vnde ſi aut collegiata, aut patronata, aut alicuius ſuffraganei Eccleſia ſit vniẽda, collegii patroni & ſuffraganei aſſenſum interuenire oportebit.

Quis ſit unionis effectus. hoc dicit.

Secuta uero unione canonica, ſtatim is, cuius eccleſiæ alia per unionem eſt applicata, eandem in unitam nanciſcitur poteſtatẽ, & Ius quod in eam olim habebat, cui ab initio præfuit, ſtatimque vnitę Eccleſię eadem priuilegia competunt, quæ principali Eccleſiæ competere comperiuntur [c].

Per unionem non præiudicatur Iuribus Epiſcopalibus. hoc dicit.

Sed queri poterit, ſi per Apoſtolicum Eccleſia in certa diœceſi conſtituta, puta in Peruſina, Eccleſiæ alterius diœceſis, veluti Tiphernatis unita fuerit, an Eccleſia per vnionem alteri connexa, per hoc a iuriſdictione præſulis Peruſini cenſeatur exempta, & Tiphernati ſubiecta? Et reſponſum eſt a iuriſdictiõe prioris Epiſcopi unitã Eccleſiam non eximi. Cum Rom. Pontifex in huiuſmodi unionibus ſingulis Epiſcopis iura ſua inuiolata ſeruari velit [d].

Vnio diſſoluitur temporis lapſu, & cauſę ceſſatione, & ab his qui habent ius vniendi h.d.

Diſſoluetur autem

de auct. & uſu pal. c. licet. de offi. ord. l. 2. §. ſi quis a principe. ff. ne quid in loco pub. quia ſi unicuique Epiſcoporum ſua iuriſdictio non ſeruaretur, eccleſiaſticus ordo conturbaretur, 11. q. 1. c. peruenit. & cap. inter dilectos. de don. Sed quæritur, an eccle. vnita collectanda ſit in diœceſi vbi ſita eſt, an in diœceſi eccleſiæ, cui eſt unita? Reſp. ut per Doct. in c. 1. de immu. eccleſ. in 6. Itẽ ſi immineat alienatio rei eccleſiæ unitę, quis Epiſcoporũ auctorizabitur in alienatione? Reſp. vt per Inno. in cap. paſtoralis. de priui. & per Archid. in c. in uenditionib. 12. q. 4. & per Bar in l. 1. C. de ſum. Trini. & fid. catholica. Vtrum autem patronus principalis eccleſiæ efficiatur patronus unitæ. habetur per Speculatorem in titu. de iur. patro. in fin. & per Abb. in ca. 2. de relig. domib. unde ſumitur ſed omnea hæ, & ſimiles difficultates ceſſabunt in poſterum in vnionibus faciẽdis; ſi quidem Concil. Trident. ſeſ. 14. in decretis reformationum c. 9. ſtatuit, ꝙ eccleſia unius diœceſis eccleſiæ alterius diœceſis vniri nõ poſſit, licet non tollat præcedẽtes ita actas uniones.

Io. Bapt. Diſſoluitur aũt. CASVS. Cũ quarumdam Eccleſiarum facta fuiſſet vnio, vt pręſuponitur, quidam Epiſcopus uolebat ad libitum eam diſſoluere per regulam vulgar. eius eſt deſtruere cuius eſt cõdere. arg. c. 1. de regul. iur. cum ſimil. fuit propterea dubitatum an poſſet: Sol. vt hic cauetur, quia ſi non fuerit temporalis eiſd. cauſis debet diſſolui, quibus fuit facta. d. c. 1. & ſic obiectio non tenet, nam aliud eſt loqui de poteſtate, & aliud de modo exercendi poteſtatẽ Not. primo quod ceſſante cauſa debet ceſſare effectus

ſtus.c.cum ceſſante. vbi docto de appell. Nota. ſecundo quod eſſe, & conſeruari dependent ab eiſdem cauſis,& ideo ab eisd.debent regulari.
a ¶ Temporis lapſu.] vnde ſi fuerit facta ad vitã alicuius diſſoluetur illo mortuo.
b ¶ Ceſſantibus.] Facit ele. ne in agro §. ad hæc. de ſta.mona. Vnde bello ceſſante, & in frequentia populi, ob quam fuit facta vnio, ceſſabit etiã ipſa unio, c.2 de relig.domi c.fi.de parochia.c.1.de verb. ſigni.in 6 facit l.1. in princ.C de cad. tol.& 25.q.fi.c,vlti mo uer. ſed obiicitur. Idem quando vnio reſultaret in præiudicium eccleſiæ,& ruinam, c.1. ne ſede vac.Sed an iſtis cauſis ceſſantibus vnio diſſoluatur ipſo iure. Quidam quod ſic, vt Archid in capit.unio. 10. q 3. Alii contra quod immo ſolum præſtat iuſtam cauſam diſſolutionis, vt per Zenzel. in cle.fin. de rebus eccle.non alie. quod magis placet. Et de hac materia plura per Cacialupum in ſuo tract. de unio. articu nono & per Modernos Gallos in ſua praxi. iudiciaria.in capitu.de unionis reuocatio ne poſt Petrum de Peruſio in ſuo tractatu
c ¶ Conceditur.] l. is poteſt ff de acquir. hę-edit. & l. nihil tam naturale ff de re iu. Pecere autem diſſolutionem is poterit impedire, ideſt, is cuius intereſt, vt ſupra. § nec ſolum. & cap.1.ne ſede vacante.

nio, ſi temporalis ſit, temporis lapſu [a] q̃d ſi ſit perpetua, ceſſantibus [b] eiſdem cauſis, ex quibus facta fuerit, ab iis itidem diſſolui poterit, quorum conſenſu, & auctoritate olim fuerit inſtituta: nihil eſt enim tam rationi conſonum, quã vt is deſtruẽdi habeat poteſtatem, cui conſtruendi facultas conceditur [c].

Licet vacans eccleſia poſſit vniri, vnio tamen eccleſiarũ vacantium diſſolui non poteſt. h.d.

Illud inter inſtituẽdam, & diſſoluendam vnionem intereſt, q̃d licet etiam vacãs eccleſia alteri poſſit vniri [d], ſi tamen eccleſias per vnionem connexas vacare contigerit, vnio interim vacantium eccleſiarum diſſolui minime poterit [e].

d ¶ Vniri.] Vt ſupra.eod.§ in tantum.& clem. fi. de reb. eccleſ. non alienan.
e ¶ Poterit.] Hoc intellige iuxta cap 1.ne ſede vacan. cum his. quæ ibi traduntur. & not. quod non ſemper eadem eſt doctrina contrariorum.

DE IMMVNITATE ECCLESIARVM, & ſubiectione.

Continuatur tit.iſte per glo. rubri. uel dicas aliter. Poſt quam autor in ſuperioribus pertractauit de Eccleſiarũ ſubſtãtia, conſequẽter dẽt agere de pertinentibus ad eas, hæc autẽ cum quędam pertineant ex priuilegio, quædã vero de iure communi, autor uoluit prius agere de iis, quæ competunt iure priuilegii, & ĩõ proponit tit. iſtum qui diuiditur, in 2. part. in prima explicatur immunitas. in ſecunda ſubiectio: ſecunda ibi, vequemadmodum. Io. Bapt.

DE IMMVNITATE [f] eccleſiarum, & ſubiectione.

TIT. XX.

Immunitas in hoc titulo large aſſumitur, & quid ſit immunitas h d.

IMmunitas eſt a muneribus [g], indulta exemptio [h]. Sed hoc loco immunitatem large accipimus pro quolibet eccleſiarum fauore, indulgentia, rigoris remiſſionẽ, & priuilegio.

Triplex eſt ſpecies immunitatis eccleſiarum, localis, perſonalis, & realis: & quod immunitas localis eſt per quam profana in eccleſiis & non conſecratis, vel oratoriis exerceri prohibentur. h d.

Eſt autem eccleſiarũ

IMmunitas, hæc pars ſubdiuiditur in duas part. In prima habetur quid ſit immunitas: in ſecunda quotuplex ſit. ſecunda ibi, eſt autẽ. quoad primum caſus non figuratur. N. tamen argum. iſtius uocis quod quilib terminus in iure dupliciter accipi poteſt, videlicet, proprie, & improprie.
f ¶ De Immunitate &c.] Dictum eſt ſupra de pluribus pertinẽtibus ad eccleſ & cũ ipſas cõtingat in pluribus priuilegiari, & immunes reddi, merito uidẽdum erat etiam de immunitate ipſarum
g ¶ A muneribus. Multiplicem habet ſignificationẽ uerbum munus l. munus. & l. inter donum, ff. de verb. ſign. & inter alia quandoque capitur pro officio, quandoque pro onere, & ita capitur hic. vt per Abba in rub eo. Vnde eccleſia dicitur habere immunitatem, ſcilicet a muneribus & officiis ſecularib.
h ¶ Exemptio.] Dicitur enim immunitas quaſi emunitas, ideſt, extra munia, vel munera: vt per Hoſt. in ſumma eod, verſ. & unde dicatur. Immunitas.

Io. Bapt. Eſt autem. Hæc pars adhuc ſubdiuiditur in 2. pa. in prima habetur quotuplex ſit immunitas, in ſecũda quælib. ſpẽs declaratur ſecunda ibi, localis: quo ad primum caſus non figuratur. no tamen cauſam diu. quia eccleſia in genere conſiderata conſtat ex tribus, videlicet ex templo, ex perſona quæ in eo diuina adminiſtrat, & ex rebus per quas diuina adminiſtranſ.

a ¶ Triplex.] Licet hæc diuiſio explicite non reperiatur in iure, neque clare ponatur, etiã per Doctores, commode tamen totã materiam complectitur. Sed quomodo una ſpecies ab alia ſecernetur? Reſpond. inſpicienda erunt uerba: arg. l. 3. §. toties ff. de oã. infect. ſed tamen ſecundum Butr. in e quanto de tranſlat. magis erit attẽdenda natura materiæ, quam uerborum. facit quod notat idem. in c. 1. eo. tit & Bart. in l. pe. ff de ſeru. leg & quod not in c. cum veniſſent. de inſtitutio.

immunitas triplex[a], localis, perſonalis, & realis. Localis immunitas eſt, quæ ſacris ipſis domibus, aut aliquibus ſacrarum ędiũ intuitu conceditur. Cũ enim eccleſia, ſecundum Euangelicã veritatem domus eſſe debeat orationis[b], merito a profanis vſibus eſſe conuenit alienã.

Proceſſus facti & ſententia latę in eccleſiis, vel cœmeteriis ſunt nulli. h. d.

Sæculares[c] igitur iudices cauſas, præcipue vbi de ſanguinis agitur effuſione, & de pęna corporali tractatur in eccleſijs, vel earum cœmiterijs agere ſub anathematis intermi-natione prohibentur. Abſurdũ eſt enim ibi iudiciũ sãguinis exerceri, vbi eſt tutela[d] cõſtituta refugij.

Summatus eſt in præcedenti h. d.

Proceſſus[e] quoque, quos ibi legitima contẽpta prohibitione, & ſpreta vltione diuina faciẽdos duxerint, ac

veneratione ſibi debita conſeruetur. Illa autem defenſio per accidens inde oritur ſicut per accidens ex defenſione aliquando mors cauſatur: actus autem prædicti licet ſint liciti. quoniam tamen ſunt humani, propterea humanum requirunt locum. Not primo argumentum à contrario ſenſu, quod actus ſpirituales, poſſent tractari in locis prædict. Not. ſecundo argumentum, quod etiam in iure accidẽtalia non debent attendi, ſed propria, & principalia. cauera enim ne Eccleſia afficiatur aliqua iniuria, eſt princip. cap. fin. eodem. Nota tertio quod eccleſia ob hanc immunitatem poteſt nocari ſancta, quia ſancta, & diuina in ea ſunt tractanda, poteſt etiam nominari pia, quia alit delinquẽtes ad eam confugientis. inde extrahi non poſſunt, niſi in certis caſibus.

b ¶ Orationis.] Facit c. cũ eccleſia. eo. & d. 4. c. per ſimoniã. & quod ibi not. & c decet. §. nullus. eod. in 6.

Io. Bapt. Localis.] Hæc pars ſubdiuiditur in tres part. in prima explicatur immunitas localis, in ſecunda immunitas perſonalis: in tertia immunitas realis. ſecunda ibi, perſonalis: tertia ibi, realis: quoad primum: licet hæc pars habeat plures particul. quia tamen commode in ea poteſt caſus in communi figurari, propterea eſt animaduertẽdum, quod quidam uolebant in Eccleſiis, & religioſis Oratoriis, ac locis cauſas tã ciuiles, quàm criminales cognoſcere, tractatus, ac negocia ſecularia habere, contractus & conuiuia facere, ac celebrare, ob delicta commiſſa uor ad eas confugientes defendere, & alia ſimilia agere, unde fuit quæſitũ an iſta omnia eſſet de iure permitienda, putabant autẽ id eſſe licitum, quia ſi in huiuſmodi locis tantum ſancta ſunt pertractanda, delinquentes in eis non debent defendi, nec immunitatem habere, inconueniens eſt. n. uulũ permittere, & aliud ꝓhibere, ſiquidẽ delinquentes defendere uideatur malum c. quantæ. de ſententia excommunica cum ſimil. accedit etiam quod actus ſupra dict. uidentur ordinari ad bonũ finem vt præſuponitur, & ideo uidentur liciti per reg. à docto. traditam, quorum finis bonus eſt illa quoque bona ſunt: Sol. vt in tot hac part. legimus, quia cum locus iſte præſuponatur ſanctus, & religioſus eſt conſequẽter veneratione dignus, atq; iniuria aliqua minime afficiendus: nõ obſtant obiecta, quia Eccleſia non intendit delinquentes ad ſe confugientes defendere, ſed ſolum cauere vt in

c ¶ Sæculares.] Secus ergo quo ad iudicẽ eccleſiaſticũ. ipſe enim licite iudiciũ exercet in eccleſia, c. præceptũ. 2. q 2 & c. qua fronte. vbi traditur. de ap. imo & gl & Abb. in c eccleſia. eo. tenẽt iudiciũ eccleſiaſticũ de honeſtate exercendũ in eccleſia, & nõ alibi, vt pp loci reuerentiã caueãt homines a periuriis, & mendaciis; licet poſſit; & in aliis locis; puta in palatio epiſcopali, d. c. qua fronte. Sed quid, ſi vni parti, vel etiã utrique eſt eccleſiæ ingreſſus interdictus? Quidam quod nihilominus poſſunt intrare q a interdictũ nõ extenditur ad hunc caſum. Alii, quod iudicium debet exerceri extra eccleſiã. Sed hæc non placet Ab. quia nõ uidetur conueniẽs quod ob delictũ partiũ debeat mutari locus iudicii. Tenet ergo quod actor debet facere ſe abſolui, alias nõ debeat audiri: ſecus in reo. qui uenit neceſſitatus: arg. c. intelleximus. de iudi.

d ¶ Tutela.] Facit hoc pro cõſuetudine ruſticorũ, qui tpe hoſtilitatis habent refugiũ ad eccleſias cũ bonis ſuis, & ibi fortificantur Facit optime arg. de perſonis ad locũ. c. 2. eo. Itẽ qđ hic habetur, facit ad q. an eccleſię debeãt incaſtellari? Quod ad alicuius offenſionẽ fieri non põt. 10. q 1. c ſanctorũ in fi ſecus ad defenſionẽ Chriſtianorum, & bonorum uirorum, vt per Ab. in c. eccleſia eo. Et facit quod legitur in Ioſepho de bello Iudaico, vbi legitur: qđ templum Hieroſolymitanum erat muniſſimum.

e ¶ Proceſſus.] Quid de contractibus initis, & celebratis.

fugiunt[a]: nam ſi eos, qui ad ſtatuam Principis ſe proripiunt, ab omni violentia leges ſæculares[b] vindicant, quanto magis conuenit ad templum Domini confugientes loci ſancti reuerētia, & auctoritate defendi? Quicunque igitur inde hominē[c] reluctantem, reclamantemq; violēter abſtraxerit[d], tam alijs pœnis pro ſacrilegio, quod admiſit, quam eccleſiaſticę ſubiacebit excommunicationi.

Non poteſt quis inuitus abſtrahi a domo Epiſcopi, vel ab eccleſia circuitu, intra triginta paſſus. h. d.

Nec ab atrijs tantū eccleſiæ quemquam inuitū abſtrahere nō licebit: verum etiam nec a domo Epiſcopi, & ab eccleſię circuitu intra triginta paſſus[e] ab oſtio; quod ſpaciū eccleſiæ reuerētia defendi ſacri Canones voluerunt[f].

Liber homo non debet ab eccleſia uiolenter abſtrahi, niſi imperrata vita, & membrorum incolumitate. h. d.

Hæc tamen ſecuritas nō omnibus æque & indiſtinctè ſolet indulgeri, ſed ſtatus habetur ratio, & cauſarum, quibus quis fugiēdum ad eccleſiam duxerit. Si liber igitur quis ſit, quātumuis[g] grauia perpetrauerit, non eſt uiolēter ab eccleſia extrahēdus, nec inde ad mortē damnari debet: ſed eccleſiarum rectores vitam, & membra debent fugientibus obtinere; alijs etiā pœnis de eo, quod inique egerint puniendi erunt[h].

Publici latrones, & qui in ſacris locis immunitatis ſpe ducti delinquunt, priuilegijs ſacrorum locorum non gaudent. h. d.

Hoc autem de publicis latronibus[i], vel nocturnis agrorū populatoribus[k], viarūque obſeſſoribus intelligi non oportet. Hi enim ſecundum canonicas ſanctiones nulla impunitate præſtita uiolenter, & aggreſſionis adhibitis inſidijs ab eccleſia extrahi poterunt[l].

a ¶ Confugiunt] Diſt. 87. c. eos. 17 q. 4. c. reum.
b ¶ Seculares leges] Vt C. de his qui ad ſtat. confug. per to. & §. fi. de his qui ſunt ſui vel ali. iur.
c ¶ Hominem.] Sed an hoc locum habeat & in Iudæo? quidam admittunt, ſi modo abſque ſimulatione aſſerat ſe velle fieri Chriſtianū, per l. 1. C. de his, q ad eccleſ. confug. quod tamen non admittit gloſ. in d. l. 1. etiam ſi eſſet ſimulatio, & reſpōdet ad l. 1. quatenus pōderat ſimulationem. Pro quo facit quod dici ſolet de auth caſſa & irrita C. de ſacroſan. eccleſ. quatenus meminit de Italia, & quod nota. Abb. in ca. fi. de iniur. poſt princip. quam ſecūdam opi. ſequitur Abb. in capit. inter alia eod. ea potiſſimum ratione, quia illa præſumptio ſimulationis, de qua in d. l. 1. eſt præſumptio iuris & de iure, nec admittit probatiouē in contrarium, iuxta not. in c. ferrum di. 50. facit no. in c. vni. de oblig. ad ratiocin. reddend. & in cap. is, qui fidē. de ſpōſ.
d ¶ Abſtraxerit.] Concor. 17. q. 4. ca. definiuit & ca. frater & c. ſicut. & c. conſtituimus, & c. ſi quis contumax, & per to. & de materia plene per Ab. in c. inter alia eo.
e ¶ Triginta paſſus.] 17 q. 7. c. quiſquis inuentus.
f ¶ Voluerūt.] Sed quis interim prouidebit de expenſis his qui ſe mœnibus eccleſiæ, & priuilegiis tuentur? Reſpōdeo, eccleſia l. præſenti. in fi C. de his qui ad eccleſ. cōfugiunt, & cuſtos carceris prouidet captiuis, l. vt iudices. C. de epiſcop. audi. Sed an eccleſia poſtea ſumptus recupetabit? videtur quod ſic, niſi confugiēs ſit pauper; quia tunc eccleſia, etiam non confugientem tenetur alere. 12. q. 2. c. aurum habet eccleſia.
g ¶ Quantumuis.] Hanc generalitatem intellige, vt infra. §. ſequen.
h ¶ Puniēdi erūt.] Sed quænam erit iſta legitima punitio? Quidam, quòd pecuniaria, vel omnis alia præter eā, quæ eſt corporis afflictiua; puta. forte exilium, quod ſentit gloſ. in c inter alia. eo. & vidētur communiter ſequi Doctor. dicentes, quòd cum iſto nūquam poſtea poterit criminaliter agi, vel accuſatio inſtitui, etiam proceſſu temporis. Sed hoc nō placet Ab. in dict. c. inter. alia defendens etiā criminaliter procedi poſſe circumſcripta pœna corporis afflictiua, vbi ponit, & de modo, & ordine executionis.
i ¶ Latronibus.] Quales ſunt Piratæ, vel hi, qui publice ſtant in uijs, vel habentes caſtrum, vel arcem, qui ſpoliant tranſeuntes, & aufugiunt ad loca munita.
K ¶ Populatoribus.] Id eſt, qui fructus & vineas de nocte vaſtant. vt not. in l. 1. C. quando lic. vnicuique ſine iudi vendi. Vel ſecundum Inno. qui ſegetes deſtruit dū in illis ſe, & rapta de nocte abſcōdit.
l ¶ Poterunt.] Immo uidetur, quod non ſolum qui hic enumerantur non debeant gaudere hoc priuilegio, verum etiam adulteri, raptores uirginū homicidę. § quod ſi delinquētes. aut. de mand prin. Quidam quod aliud iure ciuili, aliud iure canonico, & ſic ſe-

In eo, in quo quis deliquit puniri debet. h.d.

Idem & de his ſtatuendum erit, qui impunitatem ſuorũ exceſſuum obtinere ſperantes a, homicidia, & mutilationes membrorum b in ipſis eccleſijs c, vel ipſarum cœmeteriis committere non verentur, quæ niſi per eccleſiam crederent ſe defendi, nullo pacto cõmiſſuri d fuerant: tales enim, cum in eo, in quo quis deliquit e, puniri debeat, & fruſtra f legis inuocet auxilium, qui in ipſam legem committit, immunitatis priuilegio, quo ſe fecerũt indignos g, minime gaudebunt.

Dominus, præſtito iuramẽto de impunitate, poteſt ſeruum ſuum, etiam inuitum, ab eccleſia abducere. h.d.

Quod ſi ſeruus ſit, qui ad eccleſiam confugerit, poſtquam de impunitate dominus clericis iuramẽtum h præſtiterit, ad ſeruitiũ domini ſui redire cõpelletur i: alioqui, ſi redire nolit, a domino occupari K poterit: famuli enim, qui dominos metuunt, ſi ad eccleſiæ ſepta confugerint, interceſſionem debent quærere, non latebras; nec quemquam religionis reuerentia proprio iure fraudari conuenit.

Clerici, & monachi deſeruientes eccleſiæ ſunt exempti a muneribus perſonalibus. h.d.

Perſonalis immunitas eſt, quæ perſonis eccleſiaſticis indulgetur. Cum enim in clericorum mini-

cundum hos corrigitur d. ant. Ancha. dicit non recedendum a dicta aut Pro cuius opi. eſt, ꝙ quoties conſtitutio loquitur in materia iuris communis, & aliquos caſus excipit, non per hoc firmat regulã in non enumeratis contra ius commune antiquũ: imò in caſibus exceptis ſuppletur a iure communi. ca. ad audientiam. de cle. non reſid. cum ibi not. & faciunt, quæ notant per Legiſtas in l. ſerui. ff. de uſucap. fac. c. qm̃ frequẽter. in pri. & qđ ibi no. vt lit. nõ cõteſt. Nõ recedas a prima opi. quam late defendit Abb. in c. inter alia. eod. vbi & quare hi caſus magis, quã alii fuerunt excepti.

a ¶ Sperantes.] Spe enim veniæ peccãtes fortius delinquunt, quam alij. Vnde dicit ſcriptura: Maledictus homo, qui peccat in ſpiritum ſanctum, quod tñ a Theologis non recipit. fac. c. illud de cle. exc. miniſt. & c. qñ qs. de conſe. di. 4. & facilitas veniæ incẽtiuum tribuit peccandi. 24 q 4 ca eſt iniuſta. & c. vt clericorum. de vita & honeſt. cleric.

b ¶ Membrorũ.] Nũquid qđ hic dr̃ locũ habeat etiã in alijs delictis minoribus hic, quæ hic enumerantur? Et uidetur, cum & in his rationes hic allegatæ militent Et in contrarium fac. quia ſumus hic in odioſis; ſ. in adimẽdo beneficio ordinario iuris cõmunis. Dic ut per Ab. in c. fi. eod.

c ¶ Eccleſijs.] Amplia hoc tribus modis. Primo ꝙ ſit idẽ in delinquẽte extra eccleſiã: ſed in loco prope eccleſiã animo cõfugiendi ad eccleſiã, aliàs nõ cõmiſſurus: ut per Hoſt. in ſum. eo. §. in quantũ. uel ſic ſi ueto maleficiũ cõmiſerit. & per Doml. in ca. decet. eo. in 6. Scđo in eo, qui ui abſtrahit exiſtentẽ in loco immuni, & extra offendit: ut per Ab. eo. c. fi. in fi. Tertio ſi exiſtens in loco immuni percutiat exiſtentẽ extra; puta ſagitta, uel miſſilibus, uel lapidibus: ut per Ab. in d. c. fi. obi & qđ in mandante.

d ¶ Commiſſuri.] Quid ſi nõ cõmiſit eo animo ut defenderetur, immunitate loci? Reſpon. idem erit ſcđm Hoſt. & Ab. in ca. fi. eo. Et quia contra delinquentẽ eſt præſumptio iuris, & de iure, & quia rationes, quæ ponuntur hic, & in dicto c. fi. militant etiã iſto caſu: & licet vna ceſſaret uidelicet propoſitũ delinquẽtis: tñ non ceſſant aliæ: fac. §. affinitatis. inſtit. de nup. & c. quia fruſtra de uſuris. & c. cũ olim. de offi. dele. Facit. quia qui fuerũt ſtulti in culpa, ſient ſapientes in pœna diſt. 38 c. ea.

e ¶ Deliquit.] Fac. c. litteras. de temp. or. & c. paſtoralis. de iur. patron.

f ¶ Fruſtra.] Cap. ꝗa fruſtra. de vſu. & de ſent. exc. c. in audientia. l. auxilium. ff. de minor.

g ¶ Indignos.] Fac 17. q. 4. ca. frater. & ca. coepiſcopus. & ſeq. c. gratũ. de poſtul. prælato. & habetur plene in c. cũ acceſſiſſent. de cõſtit. etiã in c. cũ illorũ. de ſent. excõ.

h ¶ Iuramẽtum.] Intellige, qñ nõ eſt tãta ſæuitia domini, quin ſuo ſacramento poſſit eredis vt no. in c. de benedictio. 35. q. 5. fac. c. litteras. & ca. ex tranſmiſſa. de teſt. ſpol. & ſup. de diuor. §. præſtanda.

i ¶ Compellitur.] Ca. fi. eo c. metuentes. & c. id cõſtituimus. 17. q. 4. Quid dicemus de eo, ꝗ de carcere fuit dimiſſus, vt iret ad miſſam cũ iuramẽto de redeundo, & iuit ad eccleſiã, & non vult redire, an teneaᵗ redire, vel poſſit extrahi inuitos de eccleſia? Reſ. ſi iniuſte detinebatur, vel a nõ habente poteſtatem, non tenetur redire. clemẽ. paſtoralis. de re iudi. in verbo per uiolentiam. quod intelligit Abb. in d. c. fin. quando ſubeſt timor mortis. ſecus ſi iuſte; peccat enim tunc fugiẽdo de carcere. Bar. in l. relegati. ff. de pœnis debet tamen ſibi idonee caueri: ꝙ non patietur mortẽ, vel membri mutilationem etiã ꝙ iurauerit redire, quod not.

K ¶ Occupari.] Auctoritate propria; arg. econtra in l. 3. C. de his, qui ad eccleſ. confug. & l. extat. ff. quod met. cauſa. & c definiuit. in fi. 17. q. 4. Io. Bapt.

Perſonalis.] CASVS. Quidam ciues Peruſini fuerunt promoti ad ordines, & cum eis quædam munera perſonalia fuiſſent impoſita, nolebant illa ſuſtinere, quia cum modo eſſent alterius conditio-

nis

ſterio conſtituti, non niſi altari, & ſacrificijs deſeruire debeant [a], rectiſſime conſtitutū eſt, vt Deo dicati ab omuibus perſonalibꝰ muneribus reddātur immunes. Perſonalia autem munera [b] ſunt, quæ cum corporis labore, & animi ſollicitudine, ac vigilantia principaliter ſuſtinentur. Generaliter igitur Epiſcopi, presbyteri, diaconi, ſubdiaconi, monachi [c], immunitate omnis tutela [d], & curæ ipſo iure [e] gaudebunt.

Miſerabilium perſonarū tutelam debent clerici ſuſcipere. h.d.

Viduarum autem, & orphanorum curā ſuſcipere non ſolum non prohibentur clerici [f], ſed etiam iubentur, cum ipſis cupiditatis [g] negotia nō pietatis interdicantur.

Ad murorum cuſtodiam etiam clerici tenentur tempore neceſſitatis. h. d.

Excipitur etiā ab his muneribus [h] murorū

nis dicebant quod ab eis erāt liberati. argumento, l.adminiſtrantis.ff.de excuſat.tuto, amplius n. nou ſunt iuriſdict.ſecularis.c.2.ubi docto.de foro competen. at reliqui ciues ſe oppoſuerunt, dicētes illā promotionem eſſe intelligendam ſine eorum præiudicio, iuxta not. in c.olim. de uerb. ſigni.,& quod adhuc remanent ciues.c. Rodulphus. vbi do.de reſeri. vñ fuit quæſitum qd. iuris.Sol. vt hic na betur;eū enim munera pſonalia ſint plura, & diuerſa, quædam repugnāte ordini clericali, q̃dam uero pñt conuenire, & ideo ſolutio remanet nera, & obiectiones videntur adinuicē conciliatæ:Not.primo quod ſi clerici ab uno munerum genere ſunt liberati ab altero erunt grauati per regul. Qui ſentit commodum debet ſentire incommodū. Not. ſcd̃o quod munera perſonalia quædam ſunt ciuilia, quędam Eccleſiaſ. & quędam poſſunt dici miſta,cum indifferenter ſint ſuſtinenda.

a ¶ Debeant.] Fac.ne cle.vel monach per tot.

b ¶ Munera ſunt.] Hæc ſunt uerba text. in l. 1.§. perſonalia.ff.de mun.& honor. Aliter tamē deſcribuntur munera perſonalia in l.fi.ff.eod. tit.videlicet perſonalia munera ſunt, quæ animi prouiſione,& corporalis laboris intentione ſine aliquo gerentis detrimento pertractantur. exempla ponuntur in d.l.1.& l.fi.Et horum perſonaliū eſt triplex ſpecies,quædam habent honorem annexum: quædam vtilitatem, ſed non honorem: quæ dicuntur ſordida:quædam nec honorem, nec vtilitatem. de quibus plene per Abb. in cap.non minus.verſi.veniamus.nunc eo.

c ¶ Monachi.] Et cum ſecundum communē opin. perſonæ hic enumeratæ poſſunt eſſe tutores legitimi ſi velint,licet non cogantur, vt dicetur proxime de monecho,ſunt qui hoc non admittant:vt Arch. in cap.peruenit.d.81.& Bald.in l.generaliter.C.de Epiſco.& cler. tum,quia mortuus eſt mundo:tum quia,ſi male gereret,non eſſet cautum pupillo. idē dicit glo. de Epiſcopo in d. l. generaliter. & tangit gl.in c.fi.d. 86 per §.Deo amabiles.aut.de ſan.Epi. licet ſubdat,quòd illa auth.ſit hodie correcta.

d ¶ Omnis tutelæ.] Scilicet datiuæ,teſtamētariæ, & legitimæ.16.q.1 c.generaliter.& c fi.diſt.88.Sed contra c.fi.d.86. Sol. commu. ꝙ tales perſonæ poſſunt legitimam tutelam ſuſcipere. ſed non coguntur,& ita not.in d.c.fi.& in c.generaliter.16.q.1,& per Ab.in c.ex parte.2.de ſepul. Sed hæc com.Sol. habet duplicem difficultatem. Prima eſt, quia videtur poſſe cogi ad legitimam per d.c. fin. ibi:Ad tutelas, & curationes inexcuſabiles attrahuut. ponderando ultima duo verba,ex contrario.d. opin.videtur contra generalitatem d.c generaliter.iuncta l. 1. in hoc iure ff. de vul. & pupil. cum ibi traditis.Forte iura, quæ dicunt, ꝙ tales perſonæ poſsūt aut debent tutelā ſuſcipere. intelligi debent large,& improprie pro quadā protectione, non procura, & tutela ſpecifica, & formata minorum,& pupillorū.ad hoc ponderari poteſt c.1.d. 88.quatenus meminit viduarum, in quibus non cadit tutela,& cura proprie, & vnum determinabile, &c. qui ſequitur immediate, & quod licet clerici aduocare prohibeantur,tamen pro viduis, & orphanis non ſolū non prohibentur, ſed debent,& gratis: vt per Abb. in c. 1.ne cle.uel monachi.& §.poſtulandi,vbi etiam not.infra.de procurat.

e ¶ Ipſo iure.] Adeo quòd non eſt neceſſarium, ꝙ ad ſe excuſandum compareant,ſecundum Bald.in l.generaliter.C.de Epiſ.& cler.in 1.oppoſitione.Et ſi quis daret clericum tutorem in ſuo teſtamento incurreret pœnam c.fi.diſt.88.quia non poſſet pro eius anima fieri aliqua oblatio,vel oratio,quod eſt valde ſeuerum, & notabile.

f ¶ Clerici.] Scilicet in ſacris conſtituti:nam conſtituti in minoribus poſſunt eſſe tutores,& curatores,etiam teſtamentarii.etiam quod nō ſubſit cauſa aliqua ſpecialis pietatis. Sed quis dabit tales in minoribus conſtitutos tutores ? Non Epiſcopus: quia pupillus non eſt ſibi ſubiectus.l.neque. ff. de tut.& cur.da.ab his.Non poteſtas:quia clericus futurus tutor non eſt ſibi ſubiectus. Non vterque: quia cum ſint in iuriſdictionibus ſeparatis & ſingularibus iungi non poſſunt.l.1.C.qui num. tutel. Vide per Bald. in l. generaliter. C. de epiſcopis & clericis.

g ¶ Cupiditatis.] Concord.c.1.d.88.& cap. fin.diſtinct.86. intelligitur autem ſemper id fieri cauſa cupiditatis,niſi neceſſitas probetur:arg. 12. quæſt. 1.c.1.& not.in cap.2.diſt.88.quod not etiam quod hic dicitur de viduis, intellige de minoribus: aut intellige de tutela & cura improprie, vt in proxi. § fuit notatum.

h ¶ Muneribus.] Scilicet perſonalibus.

a ¶ Murorum cuſtodis.] Quilibet enim tenetur patriam defendere. facit cap. omni timore. & ca. ſi nulla. 23. q. 8. & propter hoc excuſatur pater occidens filiū, & cōtra l. minime. vbi traditur. ff. de religioſis, & ſumpt. fune. Sed contra eſt. c. reprehenſibile. 23. q. 8. Solut qđ hic dicitur, & in c. eo. unde hæc litte-ra ſumitur, procedit tēpore magnæ neceſſitatis, vt hic exprimitur, contrarium regulariter, facit lex nullus. C. de cuſt. publ. lib. 12. & ca penult. de homicid.

ligenti. de præſcrip. & in c. eccleſia ſanctæ Mariæ. de conſtitut. aliquid in c. ſi clericus. de fot. competenti.

c ¶ Legibus.] Lege ſancimus. C. de ſacroſanct. eccleſ.

Io. Bapt. Realis. CASVS. officialis regiminis Mediolanen. de uoluntate principis impoſuerunt ſuis ciuibus & ſubditis quaſdam vt dicūt collectas, vñ fuit dubitatum, an clerici quoque ad eas eſſent obligati: per §. excipitur. ſupra eod. dubium uidebatur eſſe iurum, eoq; magis quia illa impoſitio tēdebat ad commune bonum: Sol. tamē vt hic diuiditur, quis cum hmodi bona ſint cultui diuino deſtinata, videtur maxime inconueniens huiuſmodi oneribus ipſa grauare: Ad obiectionē aūt reſpondetur, quod ipſa tenet non regulariter, ſed limitatiue, & ideo non obſtat: Not. primo bona Eccleſiaſ eſſe ſub poteſtate Eccleſiæ ſicuti ſunt clerici. Nota ſecundo auxiliū reale, vel perſonale non eſſe ab Eccleſia laicis dandum, niſi cauſa ſuadente legitima, & cognita: iuncto §. excipitur, ſupra eod.

cuſtodia [a], a qua ſi magna immineat neceſſitas, neminem excuſari conſtitutum eſt, vt cunctis vigilantibus melius valeat ciuitas cuſtodiri.

Perſonæ eccleſiaſticæ non poſſunt à ſecularibus poteſtatibus collectari. h. d.

Realis immunitas [b] eſt per quam res eccleſiaſticæ a cēſu, vel collectis poteſtatum ſæcularium liberæ redduntur. Siquidē tam profanis legibus [c] q̄ ſacris canonibus ſub excōmunicationis [d], & interdicti [e] pœna conſtitutum eſt, ne quis eorū, qui iuriſdictionem temporalem obtinent, poſſit tributa, collectas, ſeu quaſcunque [f] exactiones, ſub quouis titulo uel colore imponere eccleſijs, vel perſonis eccleſiaſticis, ꝓ domibus, prædijs, vel quibuſcūque poſſeſſionibus legitime acquiſitis, etiā ſi ipſæ eccleſiæ, vel ꝑſonæ, vel res ſint intra illorum territorium conſtitutæ.

Ob magnam neceſſitatem, vel vtilitatem conſulto Pontifice poſſunt clerici ſine tamen coactione laicis ſubueni re. h. d.

Si tanta tamen ſit in republica neceſſitas, aut vtilitas [g], vt epiſcopus cum clero ſuo laicorum non ſuppetētibus facultatibus, commnes [h] vtilitates per ſubſidia eccleſiaſtica ſubleuādas ducāt, Romano prius cōſulto Pontifice, omni pęnitus ceſſante coactione, poterunt aliquid in commune conferre, & laici humiliter, ac deuote cum gratiarū actione ſuſcipere.

Eccleſia epiſcopo omnimodam ſubiectionē debēt. h. d.

d ¶ Excommunicationis.] Scilicet cōtra particulares, & ſingulares perſonas. hoc tamē præcedē. e monitione, iuxta ea, quæ tradit Ab in c. nō mi nus. eo.

e ¶ Interdicti.] Cōtra uniuerſitates, quæ excommunicari non poſſunt. cap. Romana. §. in uniuerſitatem. de ſententia excommun. in 6. & capit. quamquam. de cenſ. in 6.

f ¶ Quiscunque.] Iſtam generalitatē reſtringe, & intellige, vt non cōprehēdat onera ꝑpetua & annexa; vt quia forte onus faciendi, vel ſoluendi certum quid, & niſi forte prædium eſſet feudale: nam ratione feudi eccleſia ſubiicit laico. ca pit. ſolitæ. cum ibi no. de maio. & obedien. vt per Abb. in cap. 1. de cenſi. in fin. & in capit. fin. de ui. & honeſt. cleric. & not. in cap. tributum 23. quęſ. 8. & de materia latè per Abbat. in capit. non minus. eodem.

g ¶ Vtilitas.] Nota, neceſſitatem & vtilitatem æquiparari concor. c. non minus. & cap. aduerſus. eod.

b ¶ Immunitas.] Verificantur quę in hoc § dicūtur ex c. in qualibet & ex c. ſecundum. 22. q. 8. & c. non minus & c. aduerſus. eo. & cap. clericis. & cap. quamquam. eo. in 6. & clem. vni. eo. in quibus iuribus diffuſiſſime Pontifices dilatauerunt hanc materiam. & nouiſſime uel confirmauit vel adauxit Concilium Trident. ſeſſio. 25. c. 20. & trahitur hæc immunitas etiam ad bona patrimonialia clericorum, ſecundum multos. habetur de hoc in cap. ſi diligenti

h ¶ Communes.] Ideſt, alicuius uniuerſitatis, etiā laicorum tantum, ſecundum quoſdam. Abb. tamē in cap. aduerſus. eod. vnde ſumitur uerbum communes, intelligit, laicorum ſcilicet & clericorum, & ſentit non procedere quod hic dicitur, quando verteretur utilitas vel neceſſitas laicorum tātum. prima benignior, & forte etiam verior, cum dicat laicos debere ſuſcipere cum gratiarū actione quaſi beneficium ſolum laicorum: & cum exceptio debeat eſſe de regula, regula negatiua loquitur de laicis tantum, vt in c. aduerſus.

Quemad-

Quemadmodum autem ſacroſanctis domibus ſæcularium poteſtatum intuitu omnimoda debetur immunitas tam locorũ ratione, quam perſonarum, & rerum: ſic eiſdem rationibus ab illis proprio epiſcopo omnimoda ſubiectio debetur. Nam quantũ ad ipſa loca pertinet (vt paulo ante diximus [b]) nemo eccleſiã in diœceſi ædificare poterit, aut cõſecrare preter ſui preſulis cõſcientiam. Quo ad perſonas eccleſiaſticas ipſi debetur, canonica obedientia [c], ſubiectio [d], reuerentia [e]. ad eundem ſpectat inſtitutio [f] deſtitutio [g], correctio [h], reformatio [i], cauſarum omnium ad forum eccleſiaſticũ de iure ſpectantiũ iuriſdictio [k], eccleſiaſticarum cenſurarum [l] promulgatio, ſacramentorũ exhibitio [m]. Si res eccleſiaſticas ſpectes, ipſi cẽſus debetur, ipſi cathedraticũ [n], ſiue ſynodaticũ ipſi procuratio [o] anua, ipſi mortuariorum [p], & decimarum quarta.

Ad epiſcopum quædam pertinent iure ordinationis, quædam lege iuriſdictionis, quædam lege diœceſana. h. d.

Sed hæc omnis paſtoralis põtas in tria principalia membra contrahitur: quædam enim ad epiſcopum ſpectant iure ordinis; vt clericorum ordina-

Io. Bapt. Quemadmodũ. CASVS. Cum eſſet orta controuerſia inter certos clericos beneficiatos & eorũ epiſcopos circa ſubiectionem ſuarum Eccleſiarũ, fuit propterea de hoc dubitatum, dicebant enim clerici illi talem ſubiectionem non dari, quia immunitas ſupra relata, & explicata ſeruiret de uento, cum reſpectu unius poteſtatis concederetur, reſpectu uero alterius tolleretur: nec videtur obſtare poteſtas Epiſcopi, quia in gratiam Eccleſiarum eſt inſtituta. Sol. vt hic canetur, quia Eccleſia cum ſit à Deo inſtituta debet eſſe in ſuis partibus bene ordinata. & ideo poteſtas Epĩ ad capita hic adnot. debet extendi: non obſtat obiectio, quia illa immunitas intelligit reſpectu poteſtatis ſecularis, & in gratiam, ac utilitatem Eccleſiæ: Nota primo quod de iure communi cano nihil reperitur, vt Epiſcopo non ſubiiciatur ob debitum ordinem in Eccleſia requiſitum. No. ſecundo poteſtatẽ Epiſcoporũ in ſua diœceſi diuidi, & reduci ad iſta cap. hic adnot.

a ¶ Quemadmodũ. Huc uſque poſuit pertinentia ad primam partem rubricæ: quæ ſequuntur pertinent ad ſecũdam partem, & ſic ad ſubiectionem.

b ¶ Diximus.] Supra de conſtruend. conſecr. & repar. eccleſ. per totum.

c ¶ Obedientia.] Cap. quamquam. d. 23. & ad hanc non ſolum tenentur clerici, ſed etiam laici, quantumcunque potentes in his quæ concernunt animam. c. omnes principes. de maio. & obe.

d ¶ Subiectio.] Quia eccleſiæ recognoſcunt epiſcopum in dominum. fac. c. grauem. de exceſſ prelato. non tamen debent ei ſeruire tamquam principi ſæculari, ſed tamquam filii ſuo patri, ca. cum Apoſtolus. de cenſi. & c. eſto ſubiectus. cũ ibi not. diſtinct. 95.

e ¶ Reuerentia.] Inſtar eius, quæ debetur patrono a libertis. l. fi. cum ibi not. ff. de obſeq. a lib. pa. præſta.

f ¶ Inſtitutio] 16. q. 7. c. omnes & ca. ſi quis princeps. & c. decernimus. & c. piæ mentis, & de hæreti. c. ex iniuncto. in fi. Et de qua inſtitutione hæc litera intelligi debeat, habetur per Abb. in c. conquerẽte. de offi. ordi. vnde ſumitur. & de hoc uerbo not. ſupra in rubrica de inſtitut.

g ¶ Deſtitutio.] Id eſt, poteſtas priuandi clericum beneficio: nam, niſi aliud habeat conſuetudo, ad epũm pertinet deſtitutio omnium clericorũ licet alius habeat ius conferendi. c. 1. de capellis monachorum. & 16. q. 2. c. viſis. & quod ibi nota.

h ¶ Correctio.] qa corrigit ſubditorũ exceſſus, & ea, quæ deuiant. c. irrefragabili. & c. licet. de offi. ordin.

i ¶ Reformatio.] Cap. irrefragabili. & c. licet. de offi. ordin. Et ſunt hæc diuerſa, corrigere, & reformare, adeoq; data alicui poteſtate reformandi non venit poteſtas corrigendi, vt per Ab. in d. c. irrefragabili. & c. conquerente. de offi. ordi.

K ¶ Iuriſdictio.] Facit c. cum ab eccleſiarum. cum ibi nor. de offi or. & c. cõquerente eo. tit.

l ¶ Cenſurarum.] Quæ ſint illæ cenſuræ eccleſiaſticæ, dicetur infra de eccleſ cenſ. & per to. & ca. quærenti. de verb. ſigni.

m ¶ Sacramentorum exhibitio.] Poteſt hoc verbum dupliciter intelligi. Primo de ſacramẽtis, quæ ſunt ordinis epãlis; vt ordinis collatio: nã tenemur ordines recipere a proprio epõ, nõ alieno, 9. q. 2 per totũ. & c. nullus. de paroch. itẽ virginũ benedictio. c. ueniẽs de præſcri. Scđo põt intelligi de omnibus ſacramentis: nã quilibet de diœceſi debet pro ſacramẽtis recurrere ad propriũ epũm, vel parochum Epũs enim cõcurrit cũ quolibet presbytero parochiali, vnde omnes eccleſiæ diœceſis cenſentur ſub vna eccleſia. c. pen. & ibi not. de pœnit. & remiſſ.

n ¶ Cathedraticum.] Cathedraticum, ſiue ſynodaticum eſt penſio duorũ ſolidorũ aureorum vel argentorum, ſecundum loci conſuetudinem: quæ datur epiſcopo a qualibet eccleſia, vt declarat Ab. in c. conquerente de offi. ord. & eſt c. 1. 10. q. 3.

o ¶ Procuratio.] De qua dicetur in tit. ſeq.

p ¶ Mortuariorum.] Ideſt, de his quæ relinquuntur eccleſiis occaſione funerum, ſecundum Ab. in

Fundationis & conſecrationis cauſa poteſt imponi cē ſus. h.d.

Fūdationis aut cōſecrationis tempore cenſus imponitur: q̄a veluti præter ordinarii cōſenſum nec fundari, nec dedicari [a] poteſt eccleſia: ita eodē tempore certum cenſum epiſcopus in ſubiectionis ſignū conſtituere [b] poterit.

Epiſcopus eccleſiis pijs locis conceſſis, vel exemptis poteſt cenſum imponere. h.d.

Sed nec illud inſolitum [c], aut nouū haberi debet, vt cum epiſcopi eccleſias piis locis rite cōceſſerint [d], aut exēptas fecerint [e], aliquid ſibi in eis penſionis nomine reſeruent.

Sedes apoſtolica ab eccleſiis ſub protectione receptis cenſum recipit. h.d.

Sedes quoque Apoſtolica cum libertatis priuilegium, vel etiā quibuſdam eccleſiis protectionis indulget præſidum, cēſum gratis oblatum ſuſcipit, & in litteris Apoſtolicis, ad futurorum Pontificū memoriā [f] quantitas cenſus exprimitur.

Patrono fundanti poteſt cenſus conſtitui. h.d.

Sed & patrono fundationis tempore poterit epiſcopus [h] moderatos [i] ſumptus cōſtituere.

Simplices ſacerdotes non poſſunt proprias eccleſias facere cenſuales; & qui de facto id fecerit, ab eccleſia ipſa remouebitur. h.d.

Simplices [k] autem ſacerdotes, vel clerici non poſſunt eccleſias, q̄bus præſunt, ꝓpria auctoritate, præſertim [l] poſt eorum deceſſum, cenſuales efficere. Ideoque qui ab

conſtituendi. & de his vide late per Hoſtie. in ſum. eod. §. ſi quis cenſus.

a ¶ Nec dedicari.] Vt ſupra de conſtruen. eccleſ. §. quamcunque enim ibi not.

b ¶ Conſtituere.] Habes de hoc 18. qō. 2. cap. Eleutherius.

c ¶ Inſolitū.] Not. præſumendum pro his, quæ diu agitata ſunt in eccleſia Dei patiēte & tolerāte ſuperiore. fac. l. ſi. C. de cōſt: prin. & l. minime. C. de legibus. & c. conſtitutus de relig. domi. unde ſumitur.

d ¶ Conceſſerint.] Vt in c. cōſtiturus. de relig. domib.

e ¶ Fecerint.] Q̄ð pōt: ſed nō quo ad omnia, vt per Abb. in ca. cū venerabilis. eod. & dicetur. inf. eo. §. & in rñ.

f ¶ Memoriā.] Nō ad obligationē, cū dicatur gratis offerri. fac. l. contrahitur. ff. de pigno. actio.

g ¶ Patrono.] Ca. præterea de iu. pa.

h ¶ Epūs.] Nota, ꝙ epi auctoritate eſt faciēda hæc reſeruatio; ꝓpria. n. auctoritate patronus non pōt aliq̄d ſeruitium vel temporale ſibi reſeruare in eccleſia. fac. c. cum dilectus. de conſu. & per Inno. in c. qm̄. ne prał. vices ſuas. Et per hoc infert Ab. in c. præterea de iur. patro. ꝙ ſi quis mādauit in teſtamento eccleſiam coſtrui, & reſeruauerit aliquā annuam penſionē filiis ſoluendā. ꝙ niſi epūs illud reſeruet per ſtatutum ſuum, filii non poterunt exigere, licet teſtator id diſpoſuerit. fac. not. in c. ſignificatum, de præben. & iſta reſeruatio debet fieri ante conſecrationem, non poſtea, vt not. in d. c. præterea. arg. l. perfecta. C. de dona. quæ ſub mo.

i ¶ Moderatos.] Qñ. ſ. aliquid plus contulit eccleſiæ, quam ſit dos neceſſaria. Ab. in c. t. eo. & in ca. præterea. de iur. patro. Neceſſaria aūt illa dos dicetur ſine qua eccleſia in ſtatu debito & cōuenienti ſubſtentari non dēt. arg. c. t. tit. de inſtit. & no. in c. cū ſicut. de conſec. eccl. uel alt. alioqui ſi epſ q̄ñ eccleſia nihil haberet, vltra neceſſaria, nō valeret reſeruatio, & epi auctoritas nihil ſuffragaretur: vt ꝑ Ab. in c. t. eo. arg. c. vides. diſt. 10. Imò ſi reſeruatio eſſet legitime facta a principio; inciperet aūt ex poſt facto eſſe immoderata, poterit, & debebit reduci ad moderationem: vt per Ab. ind. c. præterea. fac. ca. t. de conſu.

Simplices antē. CASVS cum cōmode in tota hac parte figurari pōt ꝑpea omiſſa eius diuiſione ita dētad notari. Quidā ſimplex ſacerdos uoluit ſuā eccleſiā cēſualē efficere: Epūs aūt nō ſolū nouos cēſus imponere ſed ēt antiquos intendebat augere, & cū dubitabat, an poſſent, ipſi dicebant hoc ſibi eſſe licitū tū q̄a ob rie. quem habent in ſuis Eccleſiis ſunt dñi, vel quaſi. tit. n. cū traditione rei dominiū trāsfert. l. nunqnā. ff de acquir. rer. domin. tū ēt qm̄ hm̄odi cura eccleſię eis cōmiſſa aliàs videreſ diminuta: Sol. tñ vt hic cauet, q̄a cōuenit iurie eccleſiā cōſeruari in illo eſſe, q̄d hūit à principio, q̄d ſi dēt mutari & cauſa ſuadēte & à ſuperiori fieri cōuenit. arg. l. a. ff de conſtit. & c 4. de offi. lega. nō obſtat obiectio, quia in rebus Eccleſiaſ. tit. nō hēr prȩd. intelligentiam gloſ. ſuper cap. dudū el. 2. in ver. intitulatā de elect. iūcto c. 2. de donation. & iō nec ſecunda obiectio tenet: Not. primo hic argumentum quod grauiora ſunt ſuperioribus reſeruata cap. 4. de offic. lega. ſupra adduct. vbi eſt gloſſ. notab. Not. ſecundo quod ſuperiores non debēt uti poteſtate quam habent in eorum commoditatem: Not. tertio quod argumento iſtius text. Epiſcopi poſſunt ſuper eccl. cauſa ſuadente eius penſionem imponere. facit ca. niſi. de præben. — Ioa. Bap.

K ¶ Simplices.] Id eſt, qui non habent aliquam prælatutam, cuius prætextu id poſſint facere.

l ¶ Præſertim.] Implicat quod nec etiam inuita. Alii exponunt pro tantum, aſſerentes quod qui poteſt ſe obligare ad ſoluendum cenſum in uita ſua.

eiſdem quadam colluſione penſionem annuam de eccleſiis receperint, illis defunctis ſuper pēſionis receptione audiendi nō erunt [a], ſi Rom. Pontificis, aut alterius, qui de iure id facere potuerit, [b] auctoritatē ſuper hoc non interueniſſe conſtiterit. Quin potius ſi qui per colluſionem [c] talia facere comperti fuerint, ab ipſis eccleſiis remouendi erunt.

Epiſcopus non poteſt nouū cenſum imponere, vel ueterē augere, præter cathedraticum. h.d.

Sed nec epiſcopus [d] ipſe, aut quilibet [e] alius eccleſiis nouos cēſus [f] imponere, aut veterē augere [g], aut partem prouentuū [h] ſuis vſibus uendicare poterit. idque adeo obtinet, vt etiam ſi iuramentum [i] de nouo cēſu perſoluendo quis ſuſceperit, non propterea ſoluere, ſed ab ſolui ab illicito iureiurando debeat.

Ex eo, quod quis facit ex debito officij, non debet præmium conſequi. h.d.

Nec quidquā profuerit, quod epiſcopus, uel quilibet de nouo illas de manib' laicorum eripuerit [k]: nam nec eo caſu præter cathedraticum, & quæ ceteris imponuntur aliquid exigi poterit [l].

Ex cauſa & non in propriam utilitatem poteſt epiſcopus nouum cenſum conſtituere, vel augere veterē accedente conſenſu capituli. hoc dicis.

Quod autem diximus [m] epiſcopū, nec nouum poſſe cenſum imponere, nec augere ueterem, ita intelligi oportet, ſi in propriam [n] uelit utilitatem conuertere. Ceterum ſi non in ſuum, ſed in alterius ſibi ſubiectæ Eccleſiæ cōmodum, ex iuxta cauſa [o], vel nouū cenſum conſtituere, uel ueterem

ſua Sed hoc procedit ita demum, ſi perſonaliter ſe ad ſoluendum cenſum obliget, non ſi eccleſiam: quia obligando eccleſiam diceretur alienare, qđ non poteſt fieri, niſi ſeruata iuris ſolēmnitate. 12. q. 2. c. ſine exceptione.

a ¶ Non erunt.] Quia illa penſionis conſtitutio ſucceſſores non ligat.

b ¶ Potuerit.] Argo. ꝙ auctoritate prælati pōt poni nouus cenſus, de quo infra §. prox. & ca. prohibemus. eo.

c ¶ Per colluſionem.] Nota uerbū, quia aliud ſi non ꝑ colluſionem: quia tunc non militat pœna hic poſita: ſed arbitraria. Ab. in c. cum clerici. & in cap. grauis eod. Verbum autē, colluſio hic late ſumitur, non ſolum pro colluſione, quam contingeret fieri in iudicio: ſed etiam extra, vt per Doct. in d. c. cum clerici. licet ibi aliter not.

d ¶ Epūs.] Cōcor. c. ſcientes. c. prohibemus. c. ſignificauit. c. grauis, & ca. cū uenerabilis. eo. & c. conſtitutus de relig. domi. c. vt noſtrum, vt eccle. beneſi. ſine dim. con.

e ¶ Quilibet.] Puta Abbas. facit clementi. quia regulares. §. 1. de ſupplenda negligentia prælatorum.

f ¶ Nouos cenſus. Sed quem dicemus nouum cēſum? Reſpondeo, qui non eſt impoſitus in fūdatione ipſius eccleſiæ. 18. q. 2. c. Eleutherius. vel qui nō eſt præſtitus tāto tempore, quod ad legitimam præſcriptionē ſufficiat vt not. in cap ſignificauit. eodem.

g ¶ Augere.] Etiam quod augerentur poſſeſſiones. quod intellige in cenſu: ſecus in procuratione. ca. quanto eo. Procuratio autem non dicitur proprie cenſus: ſed penſio, quæ uidetur poſſe augeri ex cauſa iuſta, etiam ſine epiſcopi auctoritate. ca. præterea. eod. & not. in ca. prohibemus. vbi Abb. not. rationem diuerſitatis. eodem.

h ¶ Prouentuum.] Facit capitulum vt noſtrum. in fine. vt eccleſ. beneſic. ſine dimi. & clement. quia regulares. §. 1. de ſupplenda negligētia prælatorū.

i ¶ Iuramentum.] De hoc habes in c. ſignificauit. & in c grauis. eod. Et idem dicas de fideiuſſore præſtito, vt habetur in dicto ca. grauis. Et facit. quia potius periurium, quam iuramentum meretur hoc appellari. c. ſicut noſtris, de iure.

k ¶ Eripuerit.] Puta, quia de facto a laicis detinebātur, & uſurpabant ſibi iſtas eccleſias: uel quia laicus epiſcopo libere remiſit ius patronatus, vel forte cenſus debebāt patrono laico, a quo liberauit eccleſiā ſuo ingenio.

l ¶ Poterit.] videri tamen poterat contrarium prima facie. cum quando qs liberat uel eximit eccleſiam poſſit nouum cenſum imponere. c. conſtitutus. de relig. domib. & ſupra. §. 1. & idem quādo fundātor de nouo: qđ & hic uidetur interuenire, cum capiens eccleſiam de manibus laici uideatur eam denouo adducere in libertatem, & quaſi fundare. Sed contrarium hic deciditur, & in ca. eccleſiis, unde ſumitur. eo. quia Epiſcopus tenebatur ad hoc faciendum a neceſſitate, quo caſu faciens aliqd laudabile ex proprio ſuo officio nō debetur aliqđ præmium. Vñ præmiū promiſſū capienti banditum nō dētur Bariſello & familiæ, q ad hoc faciendū tenēt ex of. ſ. c. l. cōgruit ff. đ of. pſi & i c. 1. đ of. or.

m ¶ Diximus.] Pro declaratione, & uerificatione huius. §. ſunt uidenda quæ ponit Hoſt. in ſumma. eo. §. quis imponere poteſt.

n ¶ Propriā.] Ca. ꝓhibemus, & ibi Ab. in 2. no. eo.

o ¶ Ex iuſta cauſa.] Collige hic quæ ſint neceſſaria

ria in impoſitione noui cenſus. Primo auctoritas Epiſcopi. Secundo cauſa iuſta. Tertio conſenſus capituli: arg. c. paſtoralis, & cap. tua. de his, quæ ſi. a prel. ſine conſen. cap. Quarto conſenſus eccleſiæ. cui imponitur cenſus, ſi eſt collegiata: arg. ca. 1. de reb. eccleſ. non alien. & c. 2. de re perm. Abb. tamen in c. ſignifi. cauit eod. tenet q̃d ſi cauſa impoſitionis eſſet vrgens, & eccleſia collegiata nollet conſentire, poſſet Epiſcopus hoc facere cum cõſenſu capituli: arg. clem. fin. de reb. eccleſ. non alien. & c. 1. eod. titu. in 6.

augere, vel etiam minuere[a] velit. Capituli accedente conſenſu[b], id ſibi minime interdicitur[c].

Prouincia, & Eccleſia de nouo conuerſa, in perſoluendis cenſibus ſeruabunt conſuetudinẽ prouinciarũ. h. d.

Sed quis erit modus obſequiorum Metropolitano exhibendorum, ſi qua de nouo conuerſa prouincia, ad alicuius eccleſiæ iuriſdictionem acceſſerit[d]: & ex facto reſpõſum eſt id obſeruari debere, quod in vicinis prouincijs[e] obſeruatum reperitur[f].

a ¶Minuere.] Vt in cap. auaritiæ. cũ ibi traditis. de præbend.

b ¶Cõſenſu.] Fac. ca. paſtoralis. & ca. tua. de his, quæ fi. a præl. ſine conſen. cap. & cap. pen. de con.

c ¶Interdicitur.] Hoc intellige, quãdo detracta penſione eccleſia cui cenſus imponitur, poteſt congrue viuere: alias non debemus diſcooperire unum altare, ut alius cooperiatur, cap. cum cauſam, & c. extirpandæ cũ ibi no. de præbend. fac. c. penul. de donat.

Sed quis. CASVS: Præſuponitur quod pars cuiuſdam prouinciæ veniat ad fidem, unde quæſitum fuit quid iuris de obſequio, & ſubiectione eius, & argu. l. eum qui calendis. ff. de verb. oblig. & §. omnis. inſti. eod. ſecundum conuentionem erat reſponden. quæ ſi non eſſet facta ſimpliciter. Sol. tñ ut hic legimus arg. l. de quib. ff. de legib. & ſic non obſtat obiectio, quia aliquando in controuerſijs decidendis a ſimili eſt procedendum iux. not. in cap. tranſlato de conſtitu. & ind. l. de quib. not. primo quod conſuetudo unius loci deſeruit aliquãdo ad cauſas decidendas alterius loci: Not. 2. arg. quod coniecturæ ſunt deſumendæ à proximioribus. Io. Bapt.

d ¶Acceſſerit.] Siue nunc primum, ſiue quod occupata ab infidelibus fuit a noſtris recuperata & ſic quodammodo poſtliminio redijt, ſecundum Hoſtien. quod Abb. putat, no. in quadam additione ſuper cap. ſuper eo eod.

e ¶Prouincijs.] Ca. ſuper eo. cũ cõcord. ibi allegat. Sed contra c. illa. & c. illud diſt. 14. & c. vtinam, diſ. 76. & c. de trina. de conſecrat. diſt. 4. Sol. ibi apparebat de propria conſuetudine loci: quæ præfertur conſuetudini aliorum locorum, hic quando nulla conſuetudo apparebat. de hoc late per Io. And. & Butr. in rubric. de conſue.

f ¶Reperitur.] Hoc tamen non procedit quando conſuetudo vicini loci eſſet nimium oneroſa. quia negligentia unius loci non debet nocere alteri nõ negligenti, ſecundum Innoc. in c. fi. de offic. ordin. & ſequitur Abb. in c. ſuper eo. eod. Item non procedit in ſacramentis eccleſiæ, uel articulis fidei: nam in his debet locus ad fidem ueniens tenere quod tenet eccleſia Rom. c. abolendæ de hæret. cũ his q̃ alleg. Abb. in d. c. ſuper. eod.

Epiſcopis viſitantibus debetur procuratio. h. d.

Vlterius prælatis diœceſim viſitantibus, etiam procuratio debetur. Eſt autem procuratio neceſſariorũ ſumptuum exhibitio. Nam cum Apoſtolico teſtimonio[g] ſuffragãre congruum ſit, vt a quibus ſpiritualia recipimus, eiſdem etiã temporalia noſtra cõmunicemus[h]. Rectiſſime cõſtitutum[i] eſt, vt cum prælati diœceſim peragrando[k] diuina nobis exhibent,

Vlterius.] Hæc pars ſubdiuiditur in 3. partic. in prima habetur qualiter procuratio dependeat à uiſitatione: in ſecunda quis poteſt viſitare: in tertia an ex uiſitatione Oratorij debeatur procuratio: ſecunda ibi, niſi an: tertia ibi, poſtremo. Quoad primũ CASVS ita figuratur quidam Epiſcopi in viſitatione ita procedebant; quod unus petebat à clericis uiſitatis, & beneficiatis expenſas, procurationes nominatas, alter uero omnia ſeruitia remittebat, & nihil accipiebat, qui quidem clerici id ſoluere nolebant dicentes q̃d bona illius Eccleſiæ ad alium finem erant ordinata, &c. ideo ad id non teneri l. legatum à contrario ff. de uſufru. legat & remiſſionem dicebant eſſe omnino ualidã per l. penul. C. de pactis. Sol. tñ ut hic cauetur, quia ſeminans ſpiritualia debet metere tẽporalia, & renunciatio in præiudicium alterius nõ tenet. ca. ſi diligenti, de foro competen. non obſtãt obiecta, quia cum bona illa ſint ordinata ad cõmodum Eccleſiæ etiã hanc procurationẽ continẽt ob naturam viſitationis, & remiſſio illa non tenet ob rationem aſſignatam. Not. primo inde arg. ſubditos non eſſe grauandos niſi in eorum utilitatem. Not. ſecundo quamcunque cõceſſionem in alterius præiudicium factam de iure eſſe nullam. Io. Bapt.

g ¶Teſtimonio.] 1. Corinth. ca. 9. facit ca. cum ſecundum. de præbend. c. inter cetera de offic. ordin. cap. ſi Epiſcopus. de offic. ordin. in 6. cap. cum uoluntate. de ſenten. excom.

h ¶Communicemus.] Cum non ſit ferendus qui lucrum amplectitur & onus recuſat l. vni. § pro ſecundo. C. de ca. tol. l. ſecundum naturam. ff. de re iud. cap. qui ſentit. eo. tit. in 6. & clem. 1. vbi not. eod.

i ¶Cõſtitutũ eſt.] Ca. cũ Apoſtolus & ca. cũ venerabilis. per totũ. eod. & eod. titu. in 6 & clementinis.

k ¶Peragrando.] Sed quid ſi eccleſia adeo ſit vicina ut

littera videtur ſumi, ſit mentio non de legatis, ſed de Cardinalibus, quod in effectu in idem uiderur recidere; cum Cardinales tantum credantur eſſe de latere legati, vt not. ſup. de collat. §. ex legationis, de quibus videtur hic intelligere, & eſt text. in c. ꝓcurationes. eo.

hoc dubitatum: Sol. vt hic decidirur, quia res priuata eſt alterius naturæ à re publica, & ideo diuerſa quoque debebat eſſe iuris deciſio: ob quam rationem etiam obiectio videtur ceſſare, cum debeat propterea limitari, ne perſona priuata nimis grauetur: Not. oratoria non eſſe in omnibus eiuſd. naturæ cum eccleſiis. Not. ſecundo Eccleſias, & loca religioſa vltra grauamen ordinarium non eſſe grauandas, niſi neceſſitate vrgente ſuadente.

Nuntijs, Archidiaconis, & Decanis: qui quidem, ne non tam diuina, quã propria [a] quæſiſſe videri poſſint, caute proſpiciẽt; vt ea, quæ tam generali, quam Lateranenſi [b] concilio continentur, & quæ Innocentiana [d] conſtitutione, atque al:js canonibus ſalubriter conſtituta comperiuntur, inuiolabiliter obſeruent.

Archiepiſcopus viſitat diœceſim ſuffraganeorum etiam non negligentium. h. d.

Quod autem diximus Archiepiſcopis viſitare licere prouinciam, ac procurationes a locis recipere viſitatis, tunc etiam ſibi locum vendicat, cum eius ſuffraganei argui negligentiæ nomine non poſſunt [e]. Nec enim propterea minus ſuam libere viſitare prouinciam poterunt [f].

Ob oratorium non eſt exigenda procuratio, & ob vrgentem neceſſitatẽ poteſt Epiſcopus exigere charitatiuum ſubſidium. h. d.

Poſtremo admonẽdi ſumus propter priuatum [g] oratorium [h], in quo quis interdum celebrat procurationes, quæ viſitationis ratione debentur, a quoquam exigi, vel extorqueri [i] non poſſe, ſed nec alijs exactionibus ſubditos ſuos Epiſcopi grauare debent, niſi quandoq; eiſdem multæ ſuperueniant neceſſitates. quibus caſibus ſi manifeſta, ac probabilis [k] cauſa extiterit, cũ charitate moderatum ab eis poſtulare ſubſidiũ

Sed vnũ fac. dubiũ: quia in d. cap. cum Apoſtolus. habendo reſpectũ ad numerum euectionũ, videtur facere non ſolum Archiepiſcopos, ſed etiam ſimplices Epiſcopos maiores Cardinalibus, qui, ſi ſint Apoſtolicæ ſedis legati, deberent eſſe multo ſuperiores, & maiore honore digni, immo etiam ſi ſint ſimplices Cardinales ſine ulla legatione, quo caſu non ſatis percipi poteſt, quo iure poſſint viſitare, niſi forte viſitent proprium titulum. An autem Epiſcopus ſit maior, vel minor Cardinali non Epiſcopo diſputari ſolet, & not. in cap. quamquam. 2. qu. 7. & per Hoſt in ca. eccleſia. 2. de elect. & remiſſiue per Abb. in d. cap. cum Apoſtolus.

a ¶Quam propria.] Argu. contra concionatores, & alias religioſas ꝑſonas; quæ recipiunt munera, qui tametſi indigeant, poſſunt nõ modo recipere, ſed etiam vltro petere. fac. §. vlterius. cum concord. ibi allegat. ſup. eod.

b ¶Generali.] Cap. 2. eod. in 6.

c ¶Lateranenſi.] Cap. cum Apoſtolus. eod.

d ¶Innocentians.] Cap. 1. eod. in 6.

e ¶Non poſſunt.] Cap. fi. eod. in 6.

f ¶Poterunt.] Poterunt etiam, dum uiſitant audire confeſſiones ſubditorum ſuis ſuffraganeis, abſoluere, & pænitentias iniungere, non obſtante quauis conſuetudine: vt in cap. fin. eod. in 6.

Io. Bapt. Poſtremo. CASVS Quidam Epiſcopi viſitando priuata Oratoria volebant ab eis procurationẽ exigere tum ratione ſubiectionis, tum etiam quoniam qui ſeminat ſpiritualia debet metere temporalia, & cũ id ſibi denegabatur, fuit propterea de

g ¶Priuatum.] Ca. fin. eod. & dicit priuatum, quia poteſt eſſe etiam Oratorium publicum: puta ſi ſit conſtructũ auctoritate Pontificis, quo caſu non eſſet priuatum: vt per Abb. in d. c. fin. nec poſſet transferri adverſus profanos, & priuatos.

h ¶Oratoriũ.] Sed qualiter cognoſcitur oratorium ab eccleſia? Reſp. eccleſia eſt illa, quæ principaliter deputatur ad celebrandum, & orandum; ac etiam conſecratur per Epiſcopum, & ſibi pro miniſtris dos conſtituitur, & diuino cultu. cap. nemo. de conſecra. diſt. 1. vbi per Archid. & ſupra de cõſtru. eccle. §. quacũque. oratorium vero nõ conſecratur, nõ conſtituitur ſibi dos, nec principaliter fit, vt ibi celebretur, ſed ut oretur. vnde ſine licentia Epiſcopi nõ poteſt in oratoriis celebrari, vt in ca. vnicuique cum ſeq. de cõſecr. diſt. 1. Nec poſſunt habere campanam publicam c. patẽtibus. & ibi Docto. de priuileg. de quibus com. opi. eſt quod nõ gaudeant priuileg. eccle. vide per Dec. conſi. 148.

i ¶Extorqueri.] Poteſt tamen Epiſcopus accedere ad videndũ, an illud priuatum oratoriũ honeſte tractetur, & an ſit rite cõſtructũ, & põt facere illud demoliri, ſecundum Innoc & Abb. in c. fin. eo.

K ¶Probabilis.] Nota duo requiſita ad cauſam charitatiui ſubſidii indicendam; ſcilicet, quod ſit manifeſta, & quod ſit rationabilis. fac. cap. cum Apoſtolus.

DE RELIGIOſis domibus.

TIT. XXII.

Xenodochie, Orphanotrophia, & loca ſimilia Epiſcopo ſubſunt, qui prouidere debent, ne illorum res diſſipentur h d.

XEnodochia[a] quoq;, Orphanotrophia[b], Bethotrophia[c], Noſocomia[d], Gerontocomia[e], aliaque ſimilia[f] loca, ad Epiſcoporum, in quorũ ſunt diœceſi ſollicitudinẽ pertinent[g], per eoſdẽque ad eas utilitates, quibus cõſtituta ſunt ordinãda, ac dirigẽda erunt: nec poſtquã huiuſmodi loca ad hoſpitalitatis vſum, & pauperum prouiſionem Pontificis ordinatione deputata fuerint, ad profanos vſus conuerti poterunt[h]. Cũ ea[i], quæ ad certum vſum largitione fideliũ ſunt deſtinata, ad alium[k] ſalua ſedis Apoſtolicæ[l] auctoritate conuerti non valeant.

Ordinarij loca pia, & religioſa poſſunt reformare auctoritate Apoſtolica, ſi opus ſit reformatione. h d.

Quinimmo ſi taliũ locorum Rectores exempti ſint, ſi tamen illorum cura poſtpoſita, bona & iura ipſorum ab vſurpatorum manibus uendica--

DE RELIGIOSIS DOMIBVS.

Io. Bapt. Poſt declarationem eccleſiarum merito ſequitur tractatus de religioſ. domib. quia ſicut habitatio eſt unita templo, ita hæc materia videtur vnita materiæ eccleſiarum: & ideo proponitur hic ab auctore ti. iſte, qui diuiditur in 4 part. in prima habetur quæ ſint domus iſtæ, & cui ſubiiciãtur: in ſecunda an poſſint conferri in beneficium: in tertia ad quid teneantur ipſarum rectores: in quarta prædicta limitantur: ſecunda ibi, eodẽ cauetur: tertia ibi, ut autem: quarta ibi, prædicta vero.

XEnodochia. CASVS otta fuit controuerſia, & Peruſiæ, & Mediolani inter Epiſcopos, & rectores huiuſmodi locorũ, quæ hic adnot. Epiſcopi enim dicebant huiuſmodi domus eſſe religioſas, & eis ſubiectas, quia cum ſint ordinatæ in honorem Dei ob charitatem, quæ in eis exercetur, ut præſupponitur, ad Epiſcopos ſpectat de huiuſmodi rebus iuramenta habere, cum tota diœceſis ſit eis demandata. ca. 1. 33 q 1. Rectores vero pd. ſe opponunt dicentes, quod ſicut deuotione laicorum ſunt conſtructæ, & ædificatæ, ita ead. deuotione debent tantum ab eis gubernari, alioquin laici retardarentur à uoluntate benefaciendi erga proximum: Solut. tamẽ eſt ſequen. prout hic deciditur, quia quod eſt Deo dedicatum auctoritate Epiſcopi conuenit iuri, & rationi, ut ei ſubiiciatur, nec obſtat obiectio, quia poteſt verificari in locis pijs iuxta not. in c. 4 per Abba. eod. Not. primo quod illa loca debent iudicari Epiſcopo ſubiecta, quæ eius auctoritate ſunt conſtituta, Not. ſecundo quod ordinata ad vnum finem, non debẽt applicari ad aliũ, niſi auctoritate pontificia, limit. tamen ut per l legatum vbi docto ff. de uſufr. leg.

a XEnodochia.] Loca in quibus pauperes peregrini recipiuntur.

b Orphanotrophia.] Vbi orphani, id eſt, parentibus priuati nutriuntur.

c ¶Bethotrophia.] Vbi aluntur infantes pauperũ.

d ¶Noſocomia.] Vbi ægroti curantur.

e ¶Gerontocomia.] Vbi ſenes aluntur, & ſunt iſta, ſecundum Hoſt. in ſumma eo. religioſa non conſecrata: & de horũ ciũm vocabulorũ ſignificatione habes Hoſt. d. loco, & not. in c. in qualibet. 23 q. 1. & in l. omnia C. de Epiſc. & cleric. & vulgo omnia iſta hoſpitalia appellãtur. Hoſpitalia.

f ¶Similia.] Puta leproſarium, uel eleemoſynarium. clem. a eo. eſt tamẽ dubium, an leproſorum collegium ſit religioſum, ut apparet ex not. in d. cle 2. §. s.

g ¶Pertinent.] Si ſint conſtructa auctoritate Epiſcopi, & ſic religioſa: ut in cap. quia monaſterium. eo. Sed ſi ſint ædificata ſine Epiſcopi auctoritate, Epiſcopus non debet ſe de his impedire iure decretalium. Abb. in ca. de Xenodochis. eo. ſed patronus ad libitũ diſponet, ſecũdũ Inno. & alios in c. inter dilectos de donat. ſed hodie p Cõc. Trid. ſeſſione 22. c. 8. videtur hoc immutatum. Si tamen patronus eſſet mortuus tunc procul dubio ad curã Epiſcopi pertinet, quod pia voluntas defuncti mãdetur executioni: vt in auth. de eccleſ. titulis. §. ſi quis autem pro redemptione. fac. cap. hæc. & quod ibi not. eod.

h ¶Poterunt.] Cap. nulli liceat. 12. & cap. mancipia. de re. permut. cap. ligna & cap. veſtimenta. de conſec. diſt 1 & 19. quæ 3. c. quæ ſemel. & ff. de reli. & ſump. fun. l. ſi quis ſepulchrum. Ar. contra. cap. ex antiquis. & cap. frequens. diſt. 54. Sol. ut not. in d. cap ad hæc. eod.

i ¶Cum ea, &c.] q. d. ſi deputata ad certum vſum piũ, ſacrũ, aut religioſum, nõ poſſunt transferri ad alium vſum eiuſdẽ qualitatis & naturæ ſine licẽtia ſedis Apoſtolicæ, licet ſit facilis trãſitus in habẽtibus ſymbolũ, quã minus ad vſum penitus profanũ.

k ¶Ad alium.] Etiam pium. fac. 22. quæſt 2. ca. is autem. & diſt. 45. cap. licet. 2. & ca. inter corporalia. de translat. & c. ad noſtram. ubi no. & ca ſuggeſtũ. de appel. arg. contra. c quamuis. de pœn. in 6.

l ¶Sedis Apoſtolicæ.] Not. caſum reſeruatum ſedi Apoſtolicæ de quibus omnibus in c. quod tranſlationem

tionẽ de eff.leg Hodie tamen per Conc. Trid. hæc poteſtas videtur communicata etiam ordinariis: vt ſeſſ.22.in decretis reformationum. cap 6.quod eſt factum cum ipſis tamquam ſedis Apoſtol. legatis.

na eorũd. loc. accipere ac diſpenſare ea moti ratione, quia cum ſint approbati uiri ad id idonei, & rectæ conſcientiæ non uidebatur neceſſariũ aliquã iuris ſolennitatẽ eſſe ſeruandã, ſicuti nec clericus beneficiatus tenetur bona ſuæ eccleſiæ innẽtario adnot. cũ in iure hoc non caueatur & cum Epiſcopus loci ſe oppoſuiſſet. Sol. fuit facta prout hic legimus, quia huiuſmodi rectores ſunt veluti tutores, & propterea obiectio nil uidetur concludere, nec etiam ſimilitudo de beneficiato tenet, ſiquidẽ iſte habet plus iuris, quã tutor. ca. fi. unà cum glo. de pecul. cle. Not. primo arg. quod clerici beneficiati tenẽtur inuẽtarium facere de bonis ſuæ Eccleſiæ, & rationabiliter de eis diſponere: Not. ſecundo quod qui adminiſtrat bona aliena tenetur poſtea rationem reddere, facit § fin. inſtitut. de attilia. tuto.

re^a negligit, aut quoquo modo res illorũ collabi ſinant, poterũt ordinarij auctoritate Apoſtolica ^b ſibi ex Viennenſi cõcilio præſtita, loca ipſa ſalubriter reformare, & occupata, alienata, deperdita, vt in ſtatutum priſtinum redigantur, ꝓcurare: cõtradictoreſque quoſcunq; per cenſuram Eccleſiaſticam & alijs iuris remedijs ^c compeſcere, licet nullum per hoc exemptionibus, ſeu priuilegijs, quo ad alia^d ꝑ iudiciũ generali dẽat.

Xenodochia, & loca ſimilia nõ poſſunt in beneficiũ cõferri, niſi certis caſibus. h.d.

Eodem cauetur cõcilio,^e vt nullus ex huiuſmodi locis ſecularibus clericis in beneficium ^f conferatur, etiam ſi conſuetudine id fuerit alias obſeruatum, niſi in illorum fundatione aliter conſtitutum fuerit, ſiue per electionem^g ſit de Rectore huiuſmodi locis prouidendum. Sed quod eorum gubernatio viris prouidis, ac boni teſtimonij cõmittatur, quos bona prædicta in alios vſus cõuertere, præſumptio veriſimilis non exiſtat.

Adminiſtratores hoſpitalium æquiparantur tutoribus. h.d.

Vt autem hi demãdatę ſibi curę diligentius inſiſtant, inſtar tutorum^h & curatorum debent iuramentum præſtare^i, ac de bonis inuentaria cõficere, & ordinarijs, ſeu alijs, quib⁹ loca huiuſmodi ſubſunt, vel deputãdis ab eis, ſingulis annis^k

a ¶Vendicare.] Etiam in iudicio, & coram iudice eccleſiaſtico, quod poſſunt cap. cum ſit. de for. compet.

b ¶Apoſtolica.] Concord. clem. 2. eod. cap. irrefragabili. de offic ordin. & ca. ad abolendã. de hære. & ca. vni. de elect. ægro in 6. cum allegatis in clem. 1. de ſupplen. neglig prælato. Et vide quæ in hac materia ſtatuũtur per Concil. Trid. in decretis reformationum. ſeſſ. 7. cap. 15. & ſeſſ. 22. cap. 6. & cap. 8. & cap. 2. ſeſſ. 25. ca. 4. & c 8.

c ¶Remediis.] Etiam inuocãdo brachium ſæculare, ſi expedierit. ca. 1. & c. quoniam. de offi. ordi.

d ¶Alia.] Sic. cle. 2. de ſtat. mona.

Io. Bapt. Eodem cauetur. CASVS, Quidam Epiſcopi volebant conferre in tit. beneficii huiuſmodi domus ea ratione, quia cum bona eis annexa videantur, propterea Eccleſiaſt. putabant id eſſe licitũ cum ſint ordinata in gratiã clericorum iuxta not. præcipue per Sarment. in ſuo tract. de reddit. Eccleſ poſt princ. Sol. tamen vt hic habetur, quia & loca & eorũ bona ſunt deſtinata ad certũ uſum, & ſic etiam obiectio nil videtur concludere cum teneat de reliquis bonis Eccleſiaſt. Not. ſpiritualia à princip. poſſe recipere aliquã cõditionem licet ad certum vſum deſtinentur.

e ¶Concilio.] Vt cle. 2. §. 1. eod. & pro pleniſſima cognitione eius qđ hic dicitur, vidẽdus eſt Pet de Peruſ. in trac. de canonica Epiſcopali, & parochiali. §. 2. principaliter.

f ¶Beneficium.] Fac. cle. per litteras. de præb.

g ¶Electionem.] A ſuperiore confirmandam.

Io. Bapt. Vt autem. CASVS. Rectores huiuſmodi locorum uolebant ſimpliciter, & ad libitum ſuum bo-

h ¶Tutorum.] Iuuãdo vtilia facere. & inutilia prætermittere Inuentariũ faciendo, & adminiſtrationis ſuæ rationem tẽpore debito reddere & reſidua reddere promittendo & cetera, de quibus in l. de creationibus. C. de Epiſcop. audi. & In l. fi. C. de curat. furi. & per Specul. in titulo de tutoribus, vt not. in clem. 2. §. 1. eod.

i ¶Præſtare.] Sed an & ſatiſdare etiam teneantur inſtar tutorum? Reſpõ. negatiue, cũ dẽtur ex inquiſitione. fac. l. orphanotrophos. in princi. C. de Epiſc. & cleri. & ita not. in clem. 2. §. 1. eod niſi tamen hi ſuſpecti eſſent. propter vxorem, & filios, vt in cap. de Siracuſanæ. diſtinct. 28. ſed tali ſuſpecto committi non deberet: vidi tamen ſeruari, quod huiuſmodi perſonæ ſatiſdent.

k ¶Singulis annis.] Per huius temporis deſignationem videtur ꝙ etiam non petitam adminiſtrationis rationem teneãtur reddere, de quo no. in clem. 2. eod. Sed contra. l. orphanotrophos. C. de Epiſcop. & cle. & in authen. de eccleſ. titulis §. pen. Sol. Aut quæris, an teneantur reddere rationem pauperibus ipſis

ipſis & orphanis. & non teneantur, & ita procedũt contraria. Aut de ratione reddenda Epiſcopo, vel aliis ſuperioribus, & procedit qđ hic dicitur, & in §. œconomos. authent. de ſanctiſſ. Epiſcop. Alii qđ contraria corriguntur, ſed prima verior, vt not. in cle. 2. §. 1. eod.

quidam Chriſtiani nullam de ſepultura eccleſiaſt. curam haberent ob dictum ſacræ ſcripturæ, memento homo quia cinis es, &c. ac etiam quia dicebant iſti corpus humanum ſanctificat locum, nõ autẽ e cõtra §. religioſum: inſtit. de rerũ diuiſ. propterea fuit dubitatũ quid iuris: Solu. vt hic legimus, & ob rationes in tex. aſſignatas, nec obſtant obiecta, quia dictũ ſacrę ſcript. docet hominẽ qualiter viuere debeat, & non quomodo debeat ſepeliri: cõfirmatio autem tenet de iure ciuil. ſecus vero de iure cano. Not. primo hominem ſepeliri in loco ſacro nõ ſolum eſſe pium, ſed etiam vtile: & hinc intelligimus quomodo priuatio ſepulturæ ſit pœna: Not. ſecundo quod cũ ſepultura Eccleſiaſt. debeat eſſe in loco ſacro, & religioſo, diſtinguitur propterea à ſepultura ciuili, & ab illa, quæ de facto poteſt eſſe in loco pio.

de adminiſtratione ſua rationem reddere. quod ſi ſecus à quoquam fuerit attentatum [a], prouiſio, ſeu ordinatio minime valebit.

Supra dicta non habent locum in hoſpitalibus militarium ordinum, aut religioſiorum. h. d.

Prædicta vero ad hoſpitalia militariũ [b] ordinum, vel aliorum religioſorum minime extenduntur. Hi enim ſuorum ordinum inſtitutiones, & conſuetudines obſeruare cogendi erunt.

Hoſpitalibus circa ſacramentorum exhibitionem ſeruanda eſt antiqua conſuetudo. h. d.

Sed & ſi qua ſint hoſpitalia, altaria, & cœmeterium ab antiquo habentia [c], & presbyteros celebrantes, & ſacramenta Eccleſiaſtica pauperibus miniſtrantes, quo ad exercenda, & miniſtranda ſpiritualia prædicta [d], antiquam conſuetudinem Viennenſe Concilium obſeruari voluit.

DE SEPVLTVRIS [e].

TIT. XXIIII.

Cur in eccleſiis & locis ſacris ſepulturæ conſtituantur, h. d.

TRactemus nunc de ſepulturis, quę quidẽ per fideles nõ niſi in ſacris, & religioſis locis, ideo conſtituuntur [f],

a ¶ Attentatum.] Reſpicit etiam pręcedentem § nedũ iſtum.

Io. Bapt. Prædicta.] CASVS non oportet, vt hic aliter figuretur, niſi dicamus & quæramus an diſpoſita circa loca religioſa prout in hoc tit. habetur debeant limitari in hoſpitalib. in hac parte adeo & cum ordinationes pręd. tendant in vtilitatem eorund. locorum, negatiue uidebatur reſpondẽdũ. Sol. tamen prout hic deciditur, & ratio illa fortaſſe aſſignari põt, quia ob qualitatem militũ & perſonatũ haud poteſt talis ſolemnitas ſeruari, quæ in aliis eſt ordinata, & ſic ceſſat obiectio: Not. Conſuetudinem vim maximã habere etiã circa adminiſtrationem diuinorũ.

b ¶ Militarium.] Vt S. Io. Hieroſolymitani, & S. Mariæ Calaſtrenſium, & Cruciferorum, & ſimilium: vt in cle. 2. §. præmiſſa. eod.

c ¶ Habentia.] Sic cle. 2. §. fi. eod. vnde ſumitur.

d ¶ Prædicta.] Concord. 24. q. 1. cap. pudenda. & de elect. cap. nihil eſt in fine. & in cle. 1. de priuil. in fi.

e ¶ De ſepulturis.] Dictum eſt ſupra de reli. domi. Sed quia ſepulturæ fiunt in locis religioſis, & faciunt etiã locum religioſum, toto ti tu. ff. de relig. & ſumpt. fune. merito ſequitur, & de ſepulturis etiã videre. Quod aũt ſepultura faciat locũ religioſum forte non procedit illo iure, ad not. in c. pe. eo. & in c. eccleſiaſtico. 13. q. 2. Sumitur aũt ſepultura plurib' modis, vt habetur. in d. c. pe. In ꝓpoſito tñ noſtro ſepultura eſt locus cõcauus in eccleſiaſtico, & c. vt ꝑ Ab. in rub. eod. Sed q̃ritur, vtrũ cũ luctu & plãctu ſint mortui ſepeliend? Reſpõd. nõ, ſed cũ pſalmis & pſallentiũ vocibus. c. qui diuina. & c. quã præpoſterũ. 13. q. 2. Ex officio tamẽ charitatis, vel cauſa pietatis, & humanitatis ſi lacrymæ fundantur, non eſt iure reprobatum. Nã de pleriſque ſanctis legitur, quod lacrymas fuderunt in exequiis charorum amicorum, dũmodo nõ multũ lugeatur: vt in cap. qui diuina. & in cap. vbi cumque. 13. q. 3. & de hoc per Abb. in rubrica eod.

f ¶ Conſtituuntur.] Not. tres rationes, ob quas fideles ſepeliuntur in locis ſacris. Prima, ꝙ defunctorum

DE SEPVLTVRIS.

Ioa. Bap. Continuatur tit. iſte per gloſſ. Rubr. vel dicas ſecundo, quod poſtquam tractatum fuit de locis religioſis, ſequitur videre de iure ad ea pertinente, in quo cum ſepultura reperiatur, ideo de ea hic pertractatur: diuiditur autem tit. iſte in quatuor part. in prima habetur qua de cauſa in locis ſacris ſepultura conſtitui debeat: in ſecunda explicatur quid iuris de eius electione: in tertia demonſtratur qui prohibeantur in ea ſepelliri: in quarta cauetur, an aliquid pro ea poſſet dari, & recipi: ſecunda ibi, regulariter: tertia ibi, nõ tamẽ: quarta ibi, illud etiã.

Io. Bapt. TRACTEMVS nunc, CASVS, Cum

& quod minus ibi ſpiritibus vexantur immundis, & quod ſanctorum illorum commendantur patrocinijs, quorum nomini Eccleſia, in qua corpora conquieſcunt, eſt conſecrata.

Probandum eſt quod dat occaſionem benefaciendi. h. d.

Accedit quod defunctorum proximi ad ſacra loca venientes, ſepulturamq; conſpicientes ſuorum recordantur, & pro eis pias preces fundunt. Vnde mortuorum ſepulturæ, & cœmeteria apud illas Eccleſias, & monaſteria [a] ex antiquo diſpoſita eſſe comperiuntur, in quibus religioſorum cõuentus ſunt conſtituti, vbi orationes, & miſſarum ſolemnia, tã pro viuis, quam pro defunctis frequentius [b] celebrãtur.

Vnuſquiſque habet liberam facultatem ſepulturam eligendi: & ſi quis non eligat in parochiali Eccleſia, aut maiorum ſepulchris eſt ſepeliendus. h. d.

Regulariter [c] igitur in parochiali Eccleſia, aut ibi quis ſepeliendus erit, vbi maiorum [d] ſuorum ſepulchra conſtituta reperiuntur: nulli tamen propterea propriam [e], ſi contemptus [f] abſit, negatur eligere ſepul-

rum corpora minus uexantur ſpiritibus immũdis. Vnde in ſepulturis dicitur eſſe requies mortuorũ. 13. q. 2. c. aurũ. Secũda, quia ſunt muniti patrocinio illius ſancti, cui dicata eſt Eccleſia. 13. quæſt. 2. c. non æſtimemus. in fin. Tertia ut fideles viuentes facilius mortuorum recordentur: ut in cap. cum grauia. 13. quæſt. 2.

a ¶ Monaſteria.] Sed quomodo apud monaſteria, cũ illa non habeãt cœmeterium niſi pro ſuis. 16. q. 1. ca. 1. Reſpondeo ſecũdum Ab. in ca. fraternitatem. eod. quod hoc intelligendum eſt de his monaſteriis, quæ habent populum, vel habent cęmeterium ex priuilegio: vt ſunt hodie omnes regulares. Quis autem dare poſſit tale priuilegium? habes per Doctor. in cap. certificari. eod.

b ¶ Frequentius.] Ca. fraternitatem. vbi Abba. eo. & in cle. 2. §. huiuſmodi. eo. & 13. q. 3. ca. cum grauia.

Io. Bapt. Regulariter. Licet hæc pars in plures partic. diuidi poſſet, quoniam tamen in ea CASVS in communi commode adnotari uellet, propterea eſt animaduertendũ, quod perſonarum quædam ſunt ſui iuris, quædam alieno iuri ſubiectæ: rurſus primæ quædam ſunt maiores, quædam minores, & infantes, quædam maſculi, quædam fæminæ: ſecundæ vero quædam dicuntur uxores, quædam filij, quædam ſerui, quædam monachi, vnde dubitatum fuit, an omnes indifferenter valeant ſepulturam ſibi eligere, & ſi caſu contingat quod non eligant ubi ſepeliri debeant, & quoad primũ quidam negatiue reſpondebant, quia ille, qui eligit videtur aliquod iure in re electa habere l. antepen. ff de option. lega. quod in caſu noſtro non poteſt eſſe per §. nullius. inſtit. de rer. diuiſ. quoad illos uero qui alieno iuri ſubiiciuntur, confirmant id per l. nelle ff. de reg. iur. cæterum ſi talis electio eſſet concedenda intuitu ſalutis æternæ arg. ca. 1. de coniug. ſeruo. nemini deberet denegari, & ſic nulla eſſet in hoc differentia inter præd. perſonas: quoad ſecundum vero tantum in Eccleſia parochiali illi deberent ſepeliri, quia dum ipſi uiuebant, tenebantur in ea diuina audire & ſacramenta recipere; iuxta tot. tit. de paroch. & paroch. Solu. tamen ut in tot. hac par. cauetur. ratio autem ita diuerſa reperitur ſicut caſus erit diuerſus; nam aliquando eſt ut detur occaſio augendi deuotionem: aliquando tota uoluntatis impotentia, vel priuatio; & aliquando maxima caſus contingentis difficultas. Ad obiecta dicimus primo quod ob fidelium deuotionem conceſſum eſt eis ſua ſepulturæ; & ideo ceſſat prima obiectio: ad l. uelle in nonnullis perſonis ex ſupra relatis uerificatur, in aliis vero limitatur, præd. vero. ca. 1. ideo permittit, quod in eo cauetur, quia peccatum fornicationis aliter euitari non poterat, unde caſus noſter eſt lõge diuerſus: ad ultimam denique obiectionem reſpondetur per deciſionẽ text. ac rationes adductas nunc ex hac part. Not. primo quod ſepultura licet ſit res Eccleſiaſt. & ſpiritual. permittitur tamen ut poſſideatur, vel quaſi a laico: Not. 2. caſus in quibus poteſtas mariti, patris, domini. & Abbatis limitatur: Not. tertio quod nemo facto proprio põt priuari facultate aliquid deuote, & pie faciendi: Not. quarto argumentum quod difficultas, & impoſſibilitas aliquando inter ſe æquiparantur.

c ¶ Regulariter.] De hoc latiſſime per Petrum de Vbald. in tract. de cano. paroch. §. venio ad nouum.

d ¶ Maiorum.] Fac 13. q. 2. cap. placuit. & ca. 1. eod. & c. is qui. & cap. licet, eo in 6. Sed quid dicemus, ſi auus & proauus, & alij ab antiquo fuerunt ſepulti in aliqua Eccleſia, pater vero elegit ſepulturam in alia, filius decedens eritne ſepeliendus in ſepultura patris, an aliorum maiorum? Reſpond. videtur quod æque commode poſſit in vtraque Eccleſia ſepeliri. de quo not. in cap. is qui, eod. in 6.

e ¶ Propriam.] Quo ad poſſeſſionem, non quo ad dominium, nemo enim eſt ſepulturæ dominus: vt per Abba. poſt gloſſ. in cap. quanto. de iudicijs.

f ¶ Contemptus.] 13. q. 2. c. contempt e.

turam. quod vſque adeo obtinet, vt antiqua dimiſſa, nouam poſſit quis, etiam in loco minus religioſo, ſibi deligere; nec propterea poterit hodie electio talis impugnari [a], licet antiqua iura ſuper hoc diuerſa eſſe videantur.

Vxor non tenetur ſequi ſepulturam viri, ſi velit aliam eligere. h. d.

Nec vlla ſuper hoc inter virum & mulierem facienda eſt diſtinctio [b], quaſi [c] vxor capitis ſui ſequi iudicium, & ſepulturam ſit compellenda: ſed vtrique æqualis [d] erit eligendi facultas; cum huiuſmodi electio ad eum ſtatum pertineat, quo mulier a lege viri ſoluitur [e].

Si vxor ſepulturam non eligat, tenetur ſequi ſepulturam vltimi viri, ſi plures habuerit. h. d.

Si tamen ipſa ſibi ſepulturam non eligat, & plures forte viros habuerit, cum viro vltimò [f], cuius domicilium retinet, tumulanda erit.

Filius familias, licet non poſſit aliquid relinquere pro anima, ſi careat caſtrenſi peculio, vel quaſi: tamen poteſt ſibi eligere ſepulturam, niſi ſit impubes, quo caſu poterit pater ſepelire illum vbi voluerit, niſi ſit conſuetudo in contrarium. h. d.

De filiofamilias [g], an ſibi ſepulturam eligere valeat, dubitari poterit, & multũ intereſt, an eius ætas intra pubertatis annos [h] cõtineatur, an vero pubertatem exceſſerit. Primo enim caſu ſepulturam eligere non poterit [i], permittendũ tamen erit patri, ſi id loci conſuetudo [k] patiatur, vbicunque voluerit [l] illum ſepelire. Quod ſi conſuetudo id non habeat, cum ſuis maioribus, vel in parochiali Eccleſia tumulandus erit. Secundo uero caſu cum pubertatem attigit, libere abſque patris aſſen

a ¶Impugnari.] Cap. 2. §. fi. eo. in 6. vnde ſumitur.
b ¶Diſtinctio.] Immo iudicandi ſunt ad paria. ca. gaudemus. de diuort.
c ¶Quaſi.] dubitandi ratio.
d ¶Aequalis.] Argu. contra. 13. q. 2. c. vnaquæque. & 33. quæſt. 2. cap. quos Deus. Sol. illud intelligitur ſecundum iſtud, vel iſtud locum habet cum mulier eligit ſibi ſepulturam, ſecus ſi non eligat: arg. l. mulieres. C. de digni. lib. 12. & ff. ad munici. l. 1. r. reſpon. & l. fin. & not. iñ cap. de vxore. eo. unde ſumitur.
e ¶Soluitur.] Et ſic nota, ꝙ paria ſunt aliquid diſponi tempore habili, vel tempore inhabili, dummodo effectus conferatur ad tempus habile. Sic contra, veluti non licet diſponere tempore inhabili, ſi effectus diſpoſitionis conferatur in tempus inhabile, facit l. quod ſpõſæ. C. de donat. inter vir. & vxor. & l. in tempus ff. de hęred. inſtit. Quod limita, vt not. infra. eo §. impuberi.
f ¶Vltimo viro.] Sed pone, quod vxor prius decedit, quam maritus, an debeat ſepeliri in ſepulchro maiorũ mariti, an vero maiorum patris ſui? Hæc quæſtio eſt dubia, & egeret declaratione, ſecundum Ab. in c. de vxore. eodem. vbi tamen eſſet conſuetudo, ſtaremus conſuetudini: ſi nõ extaret, tunc ſi appareret d voluntate viri viuentis, quod vellet in aliquo loco ſepeliri: puta, quia præparaſſet, uel aliter declaraſſet intentionem ſuam, tunc ſecundum eum ſepeliendu eſſet in loco deputato a marito. Sed contra hoc facit, quia ambulatoria eſt uoluntas hominis vſq; ad mortem. l. 4. ff. de adi. leg. alias in loco ſuorum maiorum ſepeliri deberet, niſi ipſa ſibi eligeret ſepulturam. Sed quid ſi vxor præcedat, electa ſepultura? vtrum maritus poſtea moriens, ſepultura non electa, debeat ſepeliri cum eadem? Reſpondeo vt per Abb. in d. cap. vxore.
g ¶De filiofamilias.] Quid dicemus de patrefamilias impubere, an cum auctoritate tutoris poſſit eligere ſepulturam? Reſpondeo, non: nec enim tutoris auctoritas poteſt ea perficere, quæ porriguntur poſt mortem pupilli, quo tempore tutela expirauit. Ita Petr. de Peruſ. in tractatu de Canonica Parochiali, cap. 11. Et nota verbum, filiofamilias, quia ſi eſſet naturalis tantum, qui nõ põt dici filiusfamilias non poſſet ſe pater intromittere: vt per Petr. in dicto loco.
h ¶Annos.] Videlicet 14. in maſculo, 12. in femina.
i ¶Non poterit.] Sicut nec teſtari.
k ¶Conſuetudo.] Not. quod conſuetudo dat ius eligendi ſepulturã ſicut etiã dat iurisdictionẽ, & ius eligendi prælatos, vt c. cũ cõtingat d for. cõpet. cap. cum eccleſia. de cauſ. poſſ. & proprietatis: & poteſt conſuetudo dare hoc ius non ſolum patri, verum etiam matri, & amicis: vt per Frãc. in c. licet. eod. in 6.
l ¶Voluerit.] Quid ſi impuberi viuenti pater elegit ſepulturam, permittente conſuetudine, & filius decedat factus pubes? Reſpondeo non tenetur ſequi iudicium patris; cum res deuenerit ad caſum a quo nõ potuit incipere. Ita Petrus de Peruſ. in tracta. de canonica Epiſcopali. cap. 11.

ſu ſibi ſepulturam eligere poterit [a], quamquam pro anima ſua, preter patris aſſenſum aliquid iudicare non poſſit, niſi caſtrenſe, vel quaſi caſtrenſe peculium [b] habuerit.

Religioſi non poſſunt ſibi ſepulturam eligere. h.d.

Impuberi ſimiles religioſi habentur: hi enim cum propriæ voluntatis libertatem non habeant, eligere ſibi ſepulturā nequeunt [c], ſed apud ꝓpria monaſteria tumulandi ſunt, niſi adeo forte ſint remoti, quod ad ea cum moriuntur, commode [d] exportari nequeant [e].

Non poteſt quis etiam iureiurando a ſeipſo abdicare liberam eligendę ſepulturę poteſtatem. h.d.

Alias autem ſepulturæ vſque adeo libera eſſe debet electio, vt Bonifaciana conſtitutione [f] cautum ſit, ne qui ad vouendum, iurandum, vel fide interpoſita, vel alias promittendum [g] aliquos inducant [h], vt apud eorum Eccleſias ſepulturam [i] eligant, vel iam electam, vlterius nō immutent, & ſecus factum omnino infringit [k].

Mortuus ruri qui ſepulturam non eligit, ſi ſine periculo poſſit exportari, vel in parochiali eccleſia, uel in maiorum ſepultura, debet ſepeliri. h d.

Illud tamen in dubium venire poteſt, ſi quem dum animi, vel agri colendi cauſa ruſticatur, ruri inopinato forſitan interitu, nec electa ſepultura cōtingat occumbere, an in Eccleſia ruri cōſtituta [l] an potius in alia ſepeliri debeat, &

a ¶ Eligere poterit.] Quia electio refertur ad id tempus, quo ſolutus eſt a patria poteſtate. facit. ca. de vxore, eod. & ſupra. eo. §. proximo.

b ¶ Peculium.] Et quid mirum ꝙ de his bonis poſſit pro anima diſponere, quæ cunctis rebus eſt fauorabilior, ſi libere poteſt de his teſtari ad quamcunque cauſam, & in vtilitatem cuiuſcūque. l. ſi. C. qui teſt. fa. poſſ. & inſti. quibus non eſt permiſ. fa. teſta. in princ.

c ¶ Nequeunt.] Immo videtur, ꝙ iſti religioſi poſſint eligere, cum iſta electio conſerat effectum ſuum in tēpus habile; ſcilicet. quo ipſi ſunt ſoluti a lege ſuperioris: arg. c. de vxore. & ſup. eo. §. nec vlla. & per hanc rationem Hoſt. olim tenuit, ꝙ religioſi poſſent eligere, vt habetur in cap. nimis. el primo, de exceſ. præla. Sed cōtrarium reperitur determinatum in ca. ſi. eo. in 6. Nec obſtat ratio Hoſt. quia non procedit quando ius probet aliquid non ſolum attento effectu, ſed etiam attento initio. l. minor ff. de ſer. exportandis, & no. Ab. in. dicto c. de vxore. & Peruſ. in cap. fin eo in 6. Imol. in l. Gallus. ff de lib. & poſt. Sed contra eſt cap. nimis. el primo de exceſſ præ lat. & in cap. vt priuilegia. de priuil. Sol. illa iura non loquuntur de ueris religioſis: vt no. in d. cap. fin. eo. in 6. An autem hæc diſpoſitio comprehendat Abbatem. vide per Abb. in d. cap. de vxore.

d ¶ Commode.] Not. ratione incommoditatis id permitti quod alias non permitteretur, ſic capitulum is qui eo. in 6. & 12. q. 2. ca. terrulas.

e ¶ Nequeant.] Quo caſu ſecundum. op. pluriū poterit monachus eligere ſepulturā, & ita ſuſtinetur opi. Hoſt. de quo per Abb. in cap. nimis. el primo de exceſſ. prælat. & in cap. vt priuilegia. de priuilegiis, licet multi contra. Alias autem ſi non eligant, ſepeliuntur in eccleſia parochiali loci, in quo decedunt.

f ¶ Conſtitutione.] Cap. 1. eod. in 6.

g ¶ Promittendum.] Nec enim Deus inter iſta facit differentiam, 22. quæſt. 5. cap. iuramenti. & not. in ca. debitores de iureiur. & per Doc. in capitulo ad aures, quod met. cauſa, & in cap. peruenit. de arbitris. Vnde veniens contra ſimplicē fidei præſtationem nulla neceſſitate compulſus, poteſt beneficio priuari, ca. quæ relam. de iureiu. & per Peruſ. poſt alios in cap. 1. eod. in 6. Et ex eo quod dicitur hic de iuramento, not. quod Papa ex cauſa fac. interdum, quod iuramentum non liget. fac. cap. 2. de rebus eccleſ. non alie. in 6. & cap. vbi periculum. §. pen. de. ele. eo. lib. Nec hoc mirum: quia etiam ſi quis ſponte iuret non mutare ſepulturam. poteſt illam nihilominus mutare, ſecundum opin. quorundam, de quo plene per Peruſ. in cap. 1. eod. in 6.

h ¶ Inducant.] Si quis tamen eſſet inductus ad eligendum ſepulturam in certo loco, non voto, iuramento, vel ꝓmiſſione ſimplici, non haberet locum quod hic dicitur, ſecundum Ioan. And. & Ioan. de Ligna, & Peruſinum in cap. 1. eod. in 6 argu. l. 1. & per tot. C. ſi quis ali. teſtari prohib.

i ¶ Sepulturam.] Cum enim ſimus in ſpiritualibus pactio interuenire non debet, 1. quæſt. 2. cap. quam pio. & cap. pactiones. de pact. hoc intellige inter ſepeliendos & ſepelituros, ſecus inter duas eccleſias. cap. 1. de pact. in 6. & infra de pact. §. 1.

k ¶ Infringit.] Ca. 1. eod. in 6. vbi prolixe ponitur pœnę contrafacientium.

l ¶ Ruri conſtituta.] Quod videbatur, quia ibi deceſſerat.

Abſque

reſponſum eſt, ſi abſque periculo [a] defunctus inde valeat exportari, non in Eccleſia ruri poſita, ſed in ſua parochiali, vel in qua maiorum ipſius ab antiquo ſepultura extitit, ſepeliendum [b] fore.

Quibus non communicamus viuis, nec mortuis communicamus. h.d.

Non tamen omnes [c], qui fato functi fuerint, eccleſiaſticæ tradendi ſunt ſepulturæ: quibus enim nõ communicamus viuis, nec defunctis cõmunicare debemus [d]. Vnde carebunt eccleſiaſtica ſepultura, qui prius erant ab eccleſiaſtica vnitate præciſi [e]. Igitur nec paganus [f] nec Iudæus, nec hæreticus, nec qui vſuras exercuit [g], nec qui ſibi mortem conſciuerunt [h], aut qui perſonis eccleſia-

Periculũ inmutat ius. a ¶Abſque periculo.] Simile cap. fin. eod. in 6. & ſupra. eod. §. Impuberi. ergo periculum immutat ius commune. facit cap. ſi duo §. ſane. de procura. in 6. & de eccleſ. ædific. cap. ad audientiam.

b ¶Sepeliendum fore.] Si quis igitur habeat in loco domicilium, & ſe ex cauſa limitata ad tempus in aliũ locum transferat, non cenſetur illuc trãsferre domicilium, & parochiã cõſtituere. Quod inducitur ad ſcholares, vt in dubio nõ cenſeatur tranſtuliſſe domiciliũ ad locum ſtudii, de quo plene not. in c. quod clericis, & in cap. ex parte. de for. compet. de quibus vbi debeant ſepeliri per Abb. in ea t. eod. Item ex hoc infertur, quòd eccleſia loci, ĩ quo decedunt, non debet habere parochialem, ex quo non habent ibi domicilium, & per conſequens nec parochiam, prout requiritur, ut per Doct. in cap. 2. & c. 3. eod. in 6. & per Hoſt. in c. in noſtra, eod. in antiq.

Io. Bapt. Non tamen Hæc pars licet commode diuidi poſſit, quoniam tamen quantum attinet ad CASVS, vt dicũt, figurationem, non uidetur neceſſe eã aliter diuidere, cum ſimiliter commode in ea tot. ad notari valeat, qua de re eſt animaduertendum, qđ hominum quidam ſunt ſine crimine, quidam nero, vel vere, vel præſumptiue in graui ſcelere reperiuntur macula adnot. & iſtorum quidam ſunt excommunicati, quidam ſunt reconciliati; quidã denique ſunt in delicto perſeuerantes, qua de re ob hanc ipſorum varietatem dubitatum fuit, & quæſitum, an indifferenter eſſet eis ſepultura cõcedenda; & cum nos habeamus in iure, quod nemo præſumitur immemor ſuæ ſalutis; ca. ſignificaſti. vna cum glo. in uer. credendum, de homicid. propterea in caſu noſtro vr̃ dicendũ ſaltẽ in vlt. vitæ præd. delinquentes de d. delictis pænituiſſe; confirmatur quia Eccleſia nemini debet denegare auxilium ad ſalutem, cuius gratia etiam ſepultura eſt inſtituta, ut habetur ſup. eod. in princ. & in dubio interpretatio ſemper eſt facienda in eandem ſalutem animæ. ca. s. diſt. 57. Sol. prout in tota hac parte canetur, & ratio eſt, quia cum Eccleſia non iudicet de occultis. ca. ſicut. de ſimon. propterea niſi ſibi conſtet de reconciliatione à peccato, & delicto, ſeu cenſura Eccleſ. iudicat talem non eſſe dignum hoc extrinſeco ſepulturæ auxilio: non obſtat prima obiectio quia intelligitur in foro animæ, nos autem ſumus in foro exteriori: nec etiam confirmatio obſtat, quia regula intelligitur reſpectu viuentiũ. arg. ca à nobis el 2. de ſententia excommunicat. Interpretatio autem præd. haberet locum, quando in contrarium non adeſſet præſumptio: unde in caſu noſtro aliqã verificatur, & aliqã limitatur: & ideo uerſæ remanent ſo. Int. in text. datæ. Not. primo Eccleſia cum quibuſdam communicat viuis, & defunctis, cum alijs vero, nec viuis, nec defunctis, ſed cum aliis modo ſic, & modo non. Not. 2. argum. quod priuilegiũ indebite conceſſum debet de iure reuocari: Not. tertio cõmunionem corporum denotare cõmunionem animorum, quia per exteriora cognoſcimus interiora: No. quarto, quod perſeuerãtia in peccatis reddit hominem grauiori pœna dignũ. Not 5. quod afflicto non eſt addenda noua afflictio, ꝓbat tex in c. penul. de cleric. ægrotan.

e ¶Omnes.] Habes hic qui ſint qui in ſacro ſepeliri non poſſunt. de hoc vide & Hoſt. in ſumma eo. §. quibus interdicatur, & per Pet. de Peru. in tract. de canonica epiſcopali. c. vlt.

d ¶Debemus.] ſic in c. ſacris, vñ ſumitur eod & 24. q. 1. & c. 2. niſi tñ viuẽtes reconciliationẽ petierint, nec per eos ſteterit, quo minus eccleſiæ recõciliati fuerint: q̃a tũc etiã poſt mortẽ ſont abſoluendi. 16. q. 6. qui recedunt. c. a nobis. de ſent. excom. & per Ab. in c. litteras. de reſt. ſpol. No. ergo ex hac regula, ꝙ & cũ defunctis põt eſſe cõmunio, vt lauando mortuũ. veſtiendo, ſepeliendo, aſſociãdo ad ſepulturã, & ſic cõmunicãs incidit in minorẽ excõmunicationẽ, vt ſi cũ viuo cõmunicaſſet, & ſic excõmunicatio afficit non ſolũ animã, ſed etiã corpus. Ab in c. ad hæc. de priuileg. & in d. c. ſacris, vbi & illud ſit mat, leproſos nõ poſſe cũ alijs in cœmeterio ſepeliri, cõtra opi. Hoſt. ꝙ licet poſſit admitti rõnibus ibi ꝑ eũ redditis, ſi tñ quis cõtrariũ faceret, nõ crederẽ, illum incurrere pœnas, dicto c. ſacris. clem. 1. eod. & §. ſequen. & hoc caſu ante factũ tenerem opin. Abb. poſt factum vero opin. Hoſti. Communio ẽt cũ defũctis.

e ¶Præciſi.] Not. regulam. qđ præciſi dicuntur excõmunicati, ſuſpenſi, & interdicti. fac. ca. is cui. de ſenten. excõmu. in 6. cle. eos. eo. Et not. ꝙ eorũ, qui nominantur, quidam ſunt excommunicati ipſo iure, quidam ueniunt excommunicandi per ſentẽtiã iudicis. de quibus dicerẽ non eſt hic locus, not. aliqd in c. ſi. eod. & plenius in c. tua nos. de ſent. exc.

f ¶Paganus.] C. eccleſia. & c. ſequ. de cõſec. diſt. 4.

g ¶Exercuit.] Cap. quia in omnibus. de vſuris.

h ¶Cõſciuerũt.] 23. q. 5. c. placuit, & c. ex parte, eod.

ſticis violentas man[a] iniecerunt[a], nec homicidæ, nec incendiarij, aut eccleſiarum violatores, nec inceſtuoſi, nec blaſphemi[b], nec vllus qui pro manifeſtis[c] condemnatus eſt exceſſibus, eccleſiaſticæ ſepulturæ tradi poterit.

Tumulati contra canones ſunt exhumandi, ſi illorum corpora poſſint diſcerni a corporibus fidelium. h. d.

Et ſi contigerit aliquando horum corpora in cœmeterio eccleſiaſtico tumulari, ſi ab aliorum corporibus diſcerni poterunt, exhumari[d] debent, & ab eccleſiaſtica ſepultura procul[e] iactari. Quod ſi diſcerni non poterunt, cum excommunicatorum[f] oſſibus corpora fidelium extumulanda non erunt[g].

Cum licet non obſit iuſtis ſepultura nulla, vel vilis, celebris tamen, vel ſpecioſa non proſit improbis[h].

Qui contemptis clauibus non humandos locis ſacris humauerit, excommunicationem incurrit, a qua non eſt abſoluendus antequam arbitrio epiſcopi ſatisfecerit. h. d.

Si quis autem contemptis eccleſiæ clauibus huiuſmodi perſonas, aut interdicti tempore[i] quoſlibet in eccleſijs vel cœmeterijs ſepelire auſus fuerit[k], ipſo facto[l], excommunicationis ſentẽtiam incurret, a qua niſi prius ad arbitriũ diœceſani epiſcopi eis, quibus[m] iniuria irrogata fuerit, ſatisfactionem competentẽ exhibuerit; abſolui non poterit, nec vllũ circa præmiſſa contra facientibus priuilegium ſuffragabitur.

a ¶Iniecerunt.] Cap. fin. eo. vbi & de inceſtis, & de eccleſiarum violatoribus, & de homicidis.
b ¶Blaſpemi.] Cap. ſtatuimus. de maledi.
c ¶Pro manifeſtis.] cap. fi. eod.
d ¶Exhumari.] Quod poterit facere epiſcopus ſua auctoritate. etiam in locis exemptis, vt per Abb. in cap. ſactis. in fin. eod. alias effodientes ſepulturas incurrũt ſacrilegium, ut per Abb. in ca. ad hæc. de auct. & vſu pal. & ſpolians cadauer, vel aliter ei iniuriam inferens vltra alias pœnas faciunt iacturam legitimæ. ſi ſint perſonæ quibus legitima debeatur, & omnium ſibi a defuncto relictorum, Roman. conſil. 185 & per Anton. & Frãc. in d. cap ad hæc.
e ¶Procul.] In tanta diſtantia quod voces clericorum cantantium non poſſint inde exanditi, arg. cap. quod in te, de pœnit. & remiſſ. & per Abb. in cap. ſactis. eod.
f ¶Excommunicatorum.] Intellige etiam de excommunicatis minori excommunicatione, vt habetur in clem. 1. eod. & per Inno. in cap ſactis. eod. & commun. Doct.
g ¶Non erunt.] Not. quod ratione dubietatis aliquid admittitur, quod aliàs non admitteretur. 11. quæſt. 3. noluit. & 13. quæſt. 2. cap ſi æſtimem[a], & ff. de adim. leg. l. 3 §. ſi duobus. Idem contingit ratione connexitatis. 14. quæſt. 5. cap. denique, & diſt. 81. cap. cum omnibus. & ff. de ſol. l. ſi alieni, & ff. de minor. l. etiam. Idem ratione difficilis ſeparationis. ff de neg. geſtis l cum eum actum, & ff. de adm. tuto. l. tutorem qui tutelam. Idem ratione difficilis probationis. l. duo ſunt Titii. ff. de teſta. tutel. Arg. contra de pœnit. d. 5. & ff. ad leg. Aquil. l. ita vulneratus, & l. cum ex pluribus. ff de manu. teſtamen. & not. in capit. ſacris, eodem.

Rõ dubietatis, & connexitatis.

h ¶Improbis.] Si ergo non poteſt puniri malus quin etiam bonus puniatur, potius eſt tolerandus malus, quam bonus puniendus. l. abſentem. ff de pœn. & 23. quæſt. 4 cap. quam magnum. Et fac. hoc ad quæſt. de fratribus habentibus domum cõmunem pro indiuiſo, quod propter partem innocentis pars delinquentis deſtrui non debeat. Sed contra facit cap. ſed ecõtrario. de pœn. diſt. 2. ubi ob delictum Sodomitarum fuerunt combuſtæ quædã vicinæ ciuitates. De hoc vide quod ibidem no. & per Bart. in l. Attheius. ff. de aqua plu. ar. & per Doct. in l. & ſeuerior. C. de his qui not. infam. & per Abb. & alios in cap. ſactis. eod. & quod hic & in d. cap. ſacris. dicitur, quod improbis ſpecioſa ſepultura nõ prodeſt, ſecundum Abb. ibi. dic quod imo nocet, & facit cap. quibus. cũ ſeq. 13. q. 2.

Mal' poti' tolerãdus, q̃ bonus puniendus.

i ¶Tempore.] Quo tempore eſt interdicta eccleſiaſtica ſepultura, ca. quod in te. de pœnit. & remiſ. & cap. vt priuilegia. de priuileg.
k ¶Auſus fuerit.] Scilicet ſcienter, vt in Clem. 1. de ſepult. cum ibi alleg. Sed an quod hic dicitur militet in portantibus ad ſepulturam: non tamen ſepelientibus, an in concomitantibus eo, in fodientibus, fabricãtibus, uel ſepulchrum aperientibus; an in prælatis, ſacerdotibus, & miniſtris, qui id non prohibent, ſed patiuntur; an in his qui portant ceteros, crucem, & ſimilia? Reſpondeo hæc dubia potius principis declarationem expoſcunt, quàm interpretantis opinionem. vide gloſ. in Cle. 1. eod.
l ¶Ipſo facto.] No. caſum, in quo quia ipſo facto eſt excommunicatus, alij not. in Clem. 1. de ſent. excom.
m ¶Eis quibus.] Sed qui erunt hi? Reſpon. vt not. in Clem. 1. eod.

Reconciliati, licet alioqui eccleſiaſtica ſepultura non eſſent tradendi poſt reconciliationem tradi poterunt. h.d.

Sed hæc de illis intelligenda ſunt, qui impænitentes deceſſerint, nec in articulo [a], ſaltē mortis, eccleſiæ reconciliati fuerint. Nam ſi, dum forſitan in extremis agerent, legitime [b] abſoluti fuerint, cœmeterium his & alia [c] eccleſiaſtica ſuffragia denegari nō debēt: hęredes tamē [d] & propinqui ad quos ipſorum bona peruenerint [e], vt pro eiſdē ſatisfaciāt, ſi caſus exigat, eccleſiaſtica ſunt cenſura compellēdi [f].

Cadauera punitorum pœnitentium ſunt tradenda ſepultura eccleſiaſticę. h.d.

Ex his apparet, eorū cadauera, qui poſt cōfeſſionem [g] Deo peractam, pro ſceleribus ſuis in patibulis ſuſpēduntur, ad eccleſiam eſſe deferenda, & oblationes pro eis offerēdas. Cum enim pro peccatis ſuis pœnam extremam ſoluerint, & digne pœnituerint, non iudicat Deus bis idipſum [h].

Deprehenſi in ſcelere, & vulnerati, ſi confeſſi ex vulneribus mortui fuerint. item improuiſo caſu oppreſſi, non priuantur eccleſiaſtica ſepultura. h.d.

Quin etiam ſi dum in ſcelere comprehenduntur, vulnerati fuerint, & ſacerdoti poſtmodum confeſſi, ex vulneribus acceptis deceſſerint, communio eis minime denegabitur [i], quamquā, ſi dum ſeipſos defendūt interfecti fuerint, aliud [k] ſit ſtatuēdum. Is autem quem caſus improuiſus [l] opprimit, ſi nihil aliud obſiſtat, eccleſiaſtica ſepultura non arcebitur.

a ¶In articulo mortis.] Quo tempore abſolui potetit per ſacerdotem à vinculo excommunicationis, etiam in caſibus Papæ reſeruatis, Abb. & alij in c. ſi eod.

b ¶Legitime.] Secundum formam cap. ex tenore. & c. cu deſideres. de ſent. excommu.

c ¶Et alia.] Arg. quod cui cōceditur unu ſacramentum vel negatur, & alia intelliguntur negata vel conceſſa. fac. c. ad eius. diſt. 5. & c. illud. diſt. 95. & 23. q. 2. c. fin. ſed contra de torneam. c. 1. & de raptor. ca. ſuper eo. vbi licet conceda tur pœnitentiæ ſacramētum & Eucharistiæ, eccleſiaſtica tamen ſepultura denegatur: ſed illud fit ad terrorē aliorum, vt not. in c. fin. eod.

Quod dr de conceſſione vnius ſacramēti & de ceteris eſt intelligēdum.

d ¶Hęredes tamē.] Not. limitationem ad c. ex parte 1. de verb. ſigni. vbi excommunicatus pro manifeſta offenſa non debet abſolui, niſi prius ſatisfaciat: nam hoc non habet locum, ſi quis ſit in extremis, vt hic, & c. ſi eo. Idem putat Ab. ſi ſatisfactio lōgum exigat tractatum. ca. quæſtionis. de appel. vbi plene per Abb. fac. c. qui recedūt. 22. q. 7. Item no ex hoc §. vnam differentiam inter ius canonicum, & ius ciuile: quia de iure canonico hęres indiſtincte tenetur pro delicto defuncti, ſecus de iure ciuili. quod tamen quomodo procedat, latiſſime per Abb. in d. ca. fin.

Qualiter hæres teneaē de delicto defuncti remiſſiue.

e ¶Bona peruenerint.] Videtur ergo quod hoc ſatisfaciendi onus ſit nō tam hæredis, quàm bonorum. fac. c. fin. vnde ſumitur, quod forte poterit procedere quando bona quæ deuenerunt ad manus hęredis non ſufficerent.

f ¶Cōpellendi.] Scilicet ſi deceſſit pœnitens: aliàs ſi impænitens, eccleſia ſe non impedit ſuper iſta ſatisfactione & defuncti exoneratione, vt per Ab. in c. a nobis 2. de ſent. excom. in vltimo not. Et nota hic caſum generalē, in quo eccleſia exercet iuriſdictionem in laicos; videlicet compellendo hęredes ad ſatisfaciendum pro defuncto, vt per Abb. in dicto cap. a nobis. & in c. ſi eodem.

Super ſatiſfactione impænitentis eccleſia ſe nō impedit.

g ¶Poſt confeſſionem.] Et euchariſtiam ſumptam: quia ſi petant non eſt deneganda, cle. 1. de pœnit. & remiſſ. Sed quæri cōſueuit, quare liberetur ille, qui fugit ad eccleſiam, & nō ille, qui recipit corpus Chriſti, cum tamē euchariſtia multum præſtet eccleſiæ. Respond. quia corpus Chriſti cibus eſt animæ non corporis: ergo animā liberat nō corpus. Vel dic, quod cum hoc ſit priuilegium eccleſiæ ad conſequētiam trahi non debet, vt 12. quæſt. 4. c. ſicut. Vel dic, quod etiam corpus Chriſti aliquando liberat; puta, ſi ductus ad patibulum fiat obuius ſacerdoti deferenti ſacramentum, ſecundū quoſdam.

Corpus Chriſti an liberet eū qui ducit ad patibulū.

h ¶Bis idipſū.] Immo videtur contra: quia delictum punitum in foro pœnitentiali punitur in contentioſo, & ecōtra, vt per Abb. in c. ſi. eod. Item punitus per iudicem eccleſiaſticum punitur per ſacularem. Doct. in cap. 1. & in cap. at ſi clerici. de iud. & in ca. tux. de procur. & per Abb. in c. cū in cunctis. §. fin. de elect. Sol. quod hic bis punitur in eodem foro; ſcilicet pœnitentiali & eccleſiaſtico. Vel ſol. ex hiis quæ ponuntur per Doct. in cap. cum ſit. de for. compe. & in aliis locis ſupra allegatis.

i ¶Denegabitur.] Cap. fures. cum cap. ſeq. 13. q. 2.

k ¶Aliud.] Fac. cap. ex parte. 2. eo. & 24. quæſt. q. 5. cap de occidendis.

l ¶Improuiſus.] Not. quòd decedens ſine confeſſione exteriori in extremo vitæ facta, debet ſepelliri in cœmeterio eccleſiæ, ex quo confeſſionē non

Pro ſepultura non poſſunt clerici aliquid exigere, nec conſuetudo in cõtrarium valet, poſſunt tamen ſponte oblatum accipere. h. d.

Illud etiam atque [a] etiam admonendi ſumus, ſacris canonibus penitus interdici, ne quis terram pro ſepulchro [b] vendere, aut ꝓ hominibus ſepeliendis, quoquo modo munera exigere audeat, niſi forte ſepeliendus eccleſiæ, in cuius atrio ſepelitur aliquis viuens tradi iuſſerit [c], aut poſt mortem ipſius parentes, proximi, vel hȩredes pro luminaribus, vel eleemoſyna aliquid vltro dare voluerint. quo caſu ſponte oblatum licite recipi poterit: peti vero vel aliquid exigi eſt omnino vetitum; ne aut venalis dicatur eccleſia, aut clerici hominum interitu gaudere videantur, ſi ex illorum cadaueribus ſtudeant habere compendium [d]: nec obtentu cuiuſquã conſuetudinis [e], niſi pia & laudabilis [f] fuerit, reatum ſuum quis excuſare poterit.

contempſit: ſed eſt morte præuentus. nec eſt præſumendum quod deceſſerit in peccato mortali, cũ quilibet præſumatur bonus. niſi tamen per annum confeſſionem contempſiſſet, iuxta formam ca. omnis, de pœnit. & remiſſ. & ſic not. quod quis ſepeliendus eſt in cœmeterio ſine aliquo ſacramento, quod putat notandum Abbat. in ca. ex parte. eodem.

[D. Bapt.] Illud etiam. CASVS. Fuit inducta conſuetudo fere in qualibet diœceſi, vt pro ſepultura aliquid detur, & accipiatur, ſed cum poſtea quidam fideles nolebant quod tali conſuetudine erat introductum amplius ſoluere, ſub prætextu quod erat illicita; fuit propterea dubitatũ an poſſent ad id cogi ea ratione quod conſuetudo cum ſit ius cap. conſuetudo. diſt. 1. Ideo debet omnino obſeruari cap. in his. diſt. 11. accedit etiã quod illud ſoluebatur pro loco ſepulturæ, qua de re nihil mali uidebatur inde oriri: Sol. tamen ut hic habetur ob rationem & hic, & in text. aſſignatam, nec obſtat conſuetudinẽ eſſe ius, quia hoc non verificatur de qualibet conſuetudine, ſed intelligitur iuxta ca. fi. de conſuetud. licet autem illud ſoluebatur pro loco, & terræ, locus tamen iſte erat ſacer, ideo non eſt in commercio inſtit. de inutili. ſtipula. in princ. ſeu § 1. Not. primo quod dare, & accipere cum ob diuerſum finem contingat, ideo à fine cognoſcitur, & diſtinguitur: Not. ſecundo quod exigere præſupponitur obligationem, at accipere proprie aliquando obligationem, & aliquando liberalitatem: Not. tertio conſuetudinem piam & rationabilẽ eſſe ſeruãdam, ſecus aliam. facit ca. fi. de cõſuetud. hinc intelligimus quando quis conſuetudine excuſetur.

a ¶ Etiam atque etiã.] Et ſæpe ac ſæpius, & utitur hac uerborum inculcatione: quia diſtrictiſſime ac ſæpiſſime quod hic dicitur a iure prohibetur, vt apparet 13. q. 2. c. queſta. cum pluribus ſeq. in c. abolẽdæ. eod. c. non ſatis. & cap. ad Apoſtolicam. de ſimo. & alibi ſæpe, licet iam multæ prohibitiones ob auiditatem ſacerdotum male ſeruentur.

b ¶ Terram pro ſepulchro.] Intellige ſecũdũ glo. & Doct. in ca. abolendæ. eo. de terra & loco iam religioſo & cœmeteriato, qui cum ſaltem large accipiendo ſit ſacer, non eſt mirum, ſi pro eo nõ poteſt aliquid accipi, ceterum ſi ſit locus mere purus & priuatus: tunc proculdubio poterit vendi etiam q͠d ibi fiat cœmeterium, vel eccleſia. 12. queſt. 2. cap. aurum. nemo enim de ſuo beneficium facere cogitur, 10. quæſt. 2. ca. precarie, eſt & alius caſus, quando locus eſt religioſus inſpecto ſolo iure ciuili illatione cadaueris, de quo late per Doctores in capitulo abolendæ. eodem. [Terra ꝓ ſepultura quando vendi poſſit.]

c ¶ Iuſſerit.] Cap. abolendæ. eod.; ſed quæritur, an forte intuitu huius præſtationis, vel ex ſimili cauſa poſſit quis habere ſepulturam in eccleſia, hoc eſt aliquod ius in perſona ſua, ſuorumque hȩredum radicatum? Reſpõdeo, reſpectu proprietatis nõ eſt dubium, quod non, cũ locus ſit ſacer, uel religioſus, qui non eſt in commercio, Abb. in ca. quanto, de iudi. ſed bene ſecundum quoſdam habet ius ſepeliendi. adeo vt nemo poſſit ibi eo inuito ſepeliri, niſi in caſu neceſſitatis, ſecundum Vincen. Sed melior videtur opinio, quod laicus inuito epiſcopo non poſſit aliquid iuris acquirere, & poteſt epiſcopus concedere, quod vnus ſepeliatur in ſepulchro alterius, vt per Archi. in cap. præcipiendum. 13. q. 2. & ſi aliter videatur ſe habere conſuetudo, hoc eſt potius ex quadam tolerantia, ut per Abb. in c. 1. & ca. abolendæ. eodem.

d ¶ Compendium.] Sic 13. quæſt. 2. capitulo quæſta.

e ¶ Conſuetudinis.] Facit cap. abolendæ, eod. & c. quando. & c. dilectus. & c. ad Apoſtolicam. & ca. non ſatis. de ſimo. & de viribus huius conſuetudinis latiſſime per Abb. in d. cap. ad Apoſtolicam. & in c. ſuam. de ſimo.

f ¶ Niſi pia & laudabilis.] Quo caſu laici ab epiſcopo compelli poterunt illam ſeruare, vt habetur in c. abolendæ. eo. & in c. ad Apoſtolicam. de ſim. & ſic nota alium caſum in hac materia, in quo epiſcopus habet iuriſdictionẽ in laicos, vltra caſum § ſed hæc de illis. ſup. eo. Sed quomodo poteſt hoc procedere, cum ex his, quæ ſunt meræ facultatis, vel ex datione annua gratis facta non inducatur aliqua conſuetudo, vel præſcriptio, vt not. & legitur in l. 1. C. de ſerui. & aqua. & per Bart. in l. cum de in rem verſo. ff. de uſuris. Ioan. And. in cap. Ioannes. de cler. coniug. Innoc. in cap. bonæ. 2. de poſtul. prælat. & late per Abb. in cap. ſuam. de ſimo. Hoc putatur fortiſſimum contrarium, & tribus modis reſpon-

reſpondet Abb. in d. cap. ſuam. & demum videtur in hoc reſidere, ꝙ contrarium non procedat fauore eccleſiæ. Sed cuius erit iudicium, an hæc conſuetudo ſit laudabilis? Reſpondeo, epiſcopi, Abb. in d. cap. ad Apoſtolicam, vbi rationem etiam aſſignat, & in tantum ſeruāda etit hæc laudabilis conſuetudo, vt non poſſit per cōtrarium ſtatutum laicorum tolli, vt per Abb. in d. cap. abolendæ. poſt Bar. in l. priuilegia. C. de ſacroſanct. eccleſ. ex quo infertur, ꝙ Senenſes nō poſſunt per ſtatutū tollere quominus fiat oblatio fieri ſolita in Aſſumptione Beatæ Mariæ.

vt per Abb. in cap. requiſiſti de teſtamen. & per Pet. de Peru. in tractatu de canonica epiſcopali cap. 2. & in eod. tractatu cum tractat de parochiali, cap. 5. incipiente venio ad quintum. conſuetudo tamen poteſt illam augere, in cap. certificari. de ſepult.

DE CANONICA portione.

TIT. XXV.

Quid ſit canonica portio, & quod eſt duplex parochialis, & epiſcopalis. h. d.

Canonica portio parochialis eſt, quę debetur curato de relictis factis eccleſia, in qua quis poſthabita propria eccleſia elegit ſepeliri. h. d.

CAnonica portio [a] eſt, quæ de relictis [b] & prouentibus eccleſijs obuenientibus [e] detrahitur, & prælatis [d] debetur. Eſt autem duplex, parochialis & epiſcopalis. Parochialis eſt, quæ parochiali eccleſiæ, vel ipſius curato, & rectori debetur.

Sciendum eſt enim, ſi quis in alia eccleſia, quam in ea, in qua diuina audit officia, & eccleſiaſtica ſacramenta percipit, ſepulturam ſibi elegerit, (quod quibus caſibus fieri poſſit, proxime expoſuimus) ne parochialium eccleſiarum rectores, quibus cura incumbit animarum, debitis fraudentur ſubſidijs, conſtitutum eſſe, vt

b ¶ Relictis.] Hoc verbū reſpicit ea, quæ dantur per viā vltimæ voluntatis, l. 1. in fin. ff. de tab. exhib. qui text. mihi hoc nunquam probauit; cum ibi fiat vis in tempore præterito: non in qualitate & natura verbi. vnde forte non eſt vera. cōmu. opi. de iſto verbo per l. hoc ſermone. ff. ſi liber. ingen. eſſe dicatur.

e ¶ Obuenientibus.] Etiam alia via, quàm vltimæ voluntatis. cap. de his. de ſepult. & inf. eod. § 5.

d ¶ Prælatis.] Accipe hoc verbum large, vt comprehendat etiam rectorem & curatum parochialis eccleſię, iuxta ea quæ ponit Abb. in cap. de mul. ta. de præb. & in c. requiſiſti. de teſta. & in cap 2. de iud.

DE CANONICA portione.

Io. Bapt. Continuatur tit. iſte per glo. rubric. diuiditur autem in tres partes, in prima habetur quid, & quotuplex ſit portio iſta: in ſecūda explicantur ſpecies eius: in tertia aduot. quid habeāt commune: ſecūda ibi, parochialis: tertia ibi, itē de quibus.

CAnonica portio. CASVS nō figuratur; Not. tamen primo quod ſicut de legatis ſecularibus detrahitur Falcidia, ita de legatis piis detrahitur portio iſta: Not ſecundo cauſam diſtinct. illam eſſe, quia ſalus fidelium commiſſa eſt Epiſcopo, & parocho, ideo eis portio iſta debetur.

Portione] Dictum eſt ſupra de ſepulturis, quæ regulariter, & de iure communi debeat fieri in parochialibus eccleſijs: ſed cum contingat ſæpe laicos poſthabita parochiali eccleſia in alia ſibi ſepulturā eligere, quo caſu parochialis detrahit quartam de relictis eccleſiæ, in qua quis eligit ſepeliri, merito poſt dictum de ſepulturis, venit dicendum de portione canonica, quæ detrahitur occaſione ſepulturæ. & quia canonica parochialis eſt in multis ſimilis epiſcopali, ideo in eodē titulo tractat de vtraque.

a ¶ Portio.] Sed quota eſt hęc portio? videtur ꝙ ſit dimidia, vt 10. q. 1. cap. antiquos. & cap. 2. de ſepult. Immo videtur tertia portio, vt in cap. de his. & ca. decernimus. 13 q. 2. & 16. quæſt. 1. cap. conſtitutus. & d. cap. 2. Immo videtur quarta, 12. q. 2. cap. Vulterrana. & cap. conquerente. de offic. ordin. & cap. cū ſuper. de ſepul. & hec magis communiter tenetur,

Parochialis: Hæc pars in duas ſubdiuiditur partes principales, in quarum prima declaratur portio parochialis. Ioa. Bap. in ſecunda vero portio Epiſcopalis: ſecunda ibi, canonica portio. Quoad primum hæc pars rurſus ſubdiuiditur in duas particulas, in prima habetur per modum regulæ cui eccleſiæ & ex quibus relictis iſta portio debeatur: in ſecunda vero per modum limitationis iſta regula declaratur: ſecunda ibi, ſed & ſi: quo ad primum CASVS ita figuratur, Quidam lege permittente elegit, ſibi ſepulturam in Eccleſia diuerſa à parochiali, & ab Eccleſia ſepulturæ ſuorum maiorum, illique etiā aliquid intuitu ſalutis, & deuotionis reliquit, & cū parochus ſacerdos ex tali legato hanc portionem detrahere voluiſſet, ſibi hoc denegabatur, quia non uidebatur ſibi deberi ob adminiſtrationem diuinorum, cum propterea ei ſoluatur decima. cap. ad apoſtolicæ. de decim. cum vulg. Ideo fuit quæſitū quid iuris: Solu. vt hic cauetur, & ob rationem in textu aſſignatam: non obſtat obiectio quia decimæ licet ſoluantur etiam ob dictam cauſam, non propterea excludunt hanc portionem quia decima ſoluitur dum homo viuit, & de bonis eius:

curatus de his rebus, quas defunctus [a] pro anima ſua in vltima diſpoſitione reliquit eccleſiæ, in qua ſepeliri elegit, quartã partem [b] percipiat [c], aut aliam, quam legitima conſuetudo [d] pręfixerit.

De his quę quis viuens, & ſanus contulit alicui eccleſię curato non debetur canonica portio: ſecus ſi infirmus, & ex eadem infirmitate decedens. h.d.

Sed etſi nihil quidẽ teſtamento quis reliquerit, ſed in ægritudine conſtitutus [e] cũ bonis ſuis ad loca religioſa ſe tranſtulerit [f], eccleſiæ parochiali, canonica portio debetur: ſi modo ille de eadem ægritudine deceſſerit. Quod ſi ſanus ad ea loca ſe tranſtulerit, de his, quæ locis ipſis contulit, cogi non poterit [g] aliquid eccleſiæ, a qua diſceſſit, impartiri: quia liberum eſt eis tunc bona ſua non ſolum religioſis: ſed etiam quibuſlibet [h] priuatis conferre [i].

& portio iſta ſoluitur poſt mortem eius, & de bonis tali eccleſiæ per legatum acquiſitis: Not primo quod portio iſta debetur ratione ſepulturæ. hinc obiectio facta de decimis poteſt etiam ita ſolui, ut diuerſo reſpectu ſoluantur ſicuti per ſupra dicta conſtat. Not. ſecundo, portionem iſtã non eſſe proprie à canone limitatam, ſed à conſuetudine regulatur, facit ca. certificari. de ſepultur.

a ¶ Defunctus.] Et ex hoc not. ſecundum vtrunque Ab. in cap. 1. de ſepult. quod vita laicorũ eſt clericis paſſio: ſed mors eſt conſolatio: quia dum laici viuunt, debent eis ſacramenta exhibere, prædicare, orare, & alia diuina facere, vnde eis ſcribit: Peccata populi mei comedẽt, id eſt, orando delebunt, cap. quem pænitet. de pæn. diſt. 1. & 1. quæſt. 1. cap. dictum. & cap. ipſi ſacerdotes. mors vero dicitur ſolatium reſpectu perceptionis temporalium.

Clericis vita laicorũ paſſio; mors conſolatio.

b ¶ Quartam.] Cap. cum ſuper. de ſepultur. & not. ſup eod. in princi.

c ¶ Percipiat.] Sed quid, ſi quis in vna eccleſia audit diuina, in alia vero accipit ſacramenta, & inridice hoc facit; puta habet quia domum in confinio duarum parochiarum, vel habet duas domos cõtiguas, quas vtraſque inhabitat, ſed vna eſt vnius parochiæ, alia alterius, quænam habebit canonicã? Reſpond. diuidenda erit, vt not. in cap. 2. de ſepult. in 6. & per Abb. eod. tit. cap. 1. in antiq. fac. no. per Innocen. & per Ioan. And. in cap. ſuper eo. de parochia. & not. etiam in cap. de his. de ſepult. fac. inf. eo. §. dubitari.

d ¶ Conſuetudo.] Vt in cap. certificari. de ſepultur. vbi de hoc Petrus de Vbald. qui fuit ante Abb. in ſuo tract. de canonica parochiali, cap. 5. incipit. venio ad quintum, vltra conſuetudinem addit de præſcriptione tamquam a conſuetudine diuerſa, & eius dicta poſſent intelligi iuxta tradita per Abb. in d. cap. certificari.

Sed & ſi.] Cũ cõmode in tota hac parte CASVS figurari poſſet, propterea eſt animaduertendũ quod quidã fideles diuerſimode diſpoſuerũt de rebus ſuis tã videlicet ex teſtamẽto, quã ſine eo, tã per mutationẽ habitationis, & parochiæ quã ſine ea: tam pro fabrica, luminaribus, armis vel aliis ſimil. cauſis, quã etiã ſimpliciter tã monaſteriis mendicantium, quã etiã aliis locis religioſis, vnde quæſitum fuit an tum prima Eccleſia parochial. & de pred. omnib. relictis debeat indifferenter portionẽ iſtã habere: ſi .n. cauſam talis ſolution. volumus attendere, quæ eſt ius ſepeliendi, ſine dubio videtur affirmatiue eſſe reſpondendũ, ſiquidem ſi eccleſia iſta priuatur tali iure, eſſet à ratione alienum, vt etiam priuetur iure detrahendi portionẽ ex d. legatis, & relictis. Sol. tamen vt in tota hac parte cauetur, quia quãdo plura offeruntur bona, ſemper illud eſt ſequendũ, quod melius eſſe conſtat. c. 1. diſt. 13. ex qua ratione intelligimus quoque obiectionẽ nõ tenere, quia arg. § 1. inſtit. quib. ea cauſis manumitt. licet non eſt inconueniẽs, vt eccleſia prima parochial. priuetur aliquo iure ſuo aliquã ob aliquod aliud bonum conſequendum. Not. primo argumẽtum, quod regula inriſtat. quæ cauetur quod arg. à contractu ad vlt. volũtatem teneat, aliquando limitatur, vt hic contingit: Not. ſecundo quod ius futurum & poteſt tolli, & aliquando de facto tollitur. facit text. in c. penul. & antepe. de præben. in 6 Not. tertio quod licet omnia legata pia ſint priuilegiata, vt docent docto. in auth. ſimiliter. C ad l. Falcid. Quædam tamen ſunt magis priuilegiata.

Io. Bapt.

e ¶ Conſtitutus.] Nota quẽ ingredi poſſe religionẽ dũ eſt in ægritudine, quia talis ingreſſus, vel votũ de ingrediẽdo pẽdet a ſanitate mẽtis, nõ corporis, fac. c. porrectum de teſta. & c. de his. de ſepul.

f ¶ Tranſtulerit.] Hoc verbũ in ca. de his. de ſepul. vnde ſumitur, intelligitur duobus modis. primo, vt hæc trãſlatio importet monachationẽ: & tunc ideo dari debebit canonica: quia per profeſſionẽ & monachationem cenſetur mortuus, vt per Abb. in ca. 2. & ca. de his. de ſep. Inn. vero intelligit ſolum quãdo quis ingreditur monaſterium vt viuat cum monachis, citra tamen profeſſionem prima melior, cum verbum, tranſtulerit, deſignet plenam tranſlationem. 21. q. 2. cap. ſi quis tranſlatus.

Verbum trãſferre

g ¶ Non poterit.] No. ergo quod de relictis, vel traditis alicui eccleſiæ in vita nõ debetur canonica portio, quod intellige non ſolum de parochiali: ſed etiam de epiſcopali, ſecũdum Ab. in c. de his. de ſepul. dic tamen vt per eundem in cap. requiſiti. de teſtam.

h ¶ Quibuslibet.] Honeſtis tamen, & nõ hæreticis, diſt. 86. c. donare. & l. ei qui. C. de Apoſtat. & cap. ſi quis epiſcopus, cum c. ſeq. de hæret.

i ¶ Conferre.] Põt etiã bona ſua cõſumere, niſi id faceret in fraudẽ filiorũ: quia tũc reuocaretur alienatio.

natlo vſque ad portionem fil ij debitam, vt per Doćto.in c Raynutius.& in ca.Raynaldus.de teſta.& per Abb.in c.de his.de ſepul.& eſt hic argu. ꝙ quia poteſt in uita, quod non poteſt in morte.

a ¶ Ea dimiſſa.] Quid ſi non dimiſerit:ſed in ea ſepeliatur,& aliquid eidem relinquat? Reſp. adhuc parochialis habebit canonicam, ſecundũ Lapum.alle.60. in fin. quem ſequitur Peru.in c. 2. de ſepul. in 6. vnde ſumitur. Aliud.n. eſt ius parochiale, aliud ius funerãdi, vt patet in d.c.2.ſecundum indućtionem Peruſi. & tenet ibidem expreſſe glo per c.1.de ſepu.eo.lib.

b ¶ Domicilia] Quod eſſe põt.c.dilećtus.2. de reſcri. not.in ca.ex parte.& in c.fin. de foro comp.fac.l. aſſumptio.ff ad municip. poſſet etiam quis eſſe ſine domicilio, ſi nauiget, vt uagetur, non dum conſtitutũ habens, quo loco ſe collocet,l.Labeo,& l.eius.ff. ad municip.

c ¶ Collocat.] Secus ergo ſi in vno tantum domicilio habitet: quia hic requiritur aćtualis habitatio ſecundũ Dominic.& Peruſ. in c.2. de ſep. in 6.

d ¶ Eligat.] Idẽ ſi nõ eligat:ſed aliàs de iure in ea ueniat ſepeliẽdus; puta quia in ea eſt ſepulchrum maiorũ ſuorum, ſecũdum Io. And.in c.in noſtra, de ſepul. ſequitur Peruſ.in c.2.eo.tit. in 6. Sed qualiter erit facienda diuiſio, ſi in altera earũ ſepeliri elegerit. Reſpon.vt per eundẽ. in d. c. 2.

e ¶ Diuident.] Facit hoc ad quæſtionem de pluribus ſimul caſtrum intrãtibus, propoſito vnico præmio, quòd debeant inter ſe diuidere. de quo Bar.in l.hoc articulo.ff de hær.inſt.

f ¶ Sunt tamen,&c.] De hac materia ultra ea, quæ dicuntur per Doćt.in c.requiſiſti.& in c.officii. & in c.fi.de teſta. uidendus eſt Petrus de Peruſia in ſuo tractatu de canonica epiſcopali, in prima parte.c 7. & in 2.par.c.4.ver. uenio ad quartum.

Canonica portio ſoluitur eccleſiæ, in qua quis diuina percipit, h.d.

Dubitari tamen poteſt, ſi cuius maiores antiquitus in aliqua eccleſia ſepeliri conſueuerãt, ea dimiſſa [a] alibi ſepulturam elegerit, num dimiſſæ canonica portio debeatur, an parochiali, & ſtatutum eſt, illi perſoluendã, in qua quis audire diuina, vel ſacramẽta recipere debet.

Canonica portio habentis duplex domicilium diuidenda. h.d.

Quod ſi is, qui duo habet domicilia [b], ſeque in vtroque collocat [c], æqualiter in loco tertio ſepulchrum eligat [d], domiciliorũ eccleſiæ inter ſe canonicam portionem diuident [e].

Ponit de quibus rebus parochialis non detrahatur. hoc dicit.

Sunt [f] tamen quædam relićta [g], ex quibus canonica portio detrahi non debet; vt puta, ſi quid pro fabrica, pro luminarijs, pro anniuerſario, pro equis vel armis [h] contra infideles exercendis, vel aliás ad perpetuum cultum diuinũ, vel particulari perſonę legatur: de quibus omnibus, niſi ea machinatione facta fuerint, vt parochialis eccleſia fraudetur, huiuſmodi portio detrahẽda non erit.

Minores, & Prędicatores, indiſtinćte de omnibus obuẽtionibus parochialem portionem ſoluere tenentur. hoc dicit.

Sed iſtud [i] quidem ita demum obtinet, ſi neq; in Minorum, neque Prædicatorum quis eccleſiis ſepulturam ſibi elegerit: hoc enim caſu dićtorum ordinum fratres de omnibus obuentionibus, tã funeralibus [k], quam quibuſcunque, & quomodocunque [l] relićtis diſtinćte, vel indiſtinćte, ad quoſcunque certos, vel determinatos uſus, etiã de quibus canonica portio dari, ſiue exigi non conſueuit, vel de iure [m] non debet, nec

g ¶ Quædam relićta.] Regulariter ergo de quibuſcunque.exceptio. n.regulam firmat. l.nã quod liquide.§.fi. ff.de pe.lega.& 32. q.7.ca.ſi dominus, & ca.1. de coniug. lepro.

h ¶ Vel armis.] Ca. in noſtra. de ſepul.

i ¶ Sed iſtud.] De hac materia latiſſime per Petrum de Peruſ. in ſuo tract. de canonica epiſcopali & parochiali, in ſecunda parte c. quoniam autẽ. & c.venio ad quintũ. ubi late explicat materiam.cle. 2.§. hũiuſmodi. de ſepult.

k ¶ Funeralibus.] Funeralia ſunt quæ funeris occaſione erogantur etiã candelæ, quæ dantur ad manus, ut not. in clem.2 §.huiuſmodi.aliàs uerum.

l ¶ Quomodocũque.] Ex iſta tam inculcata generaliter uidetur dicendum, ꝙ etiã de relićtis pro dicendis miſſis ſit facienda iſta detraćtio, ut nota in d.cle.2.§.uerum. de ſepult.

m ¶ De iure.] Vt ſu.§.px.& c.fin.de teſta. & ſic patet, ꝙ hic ſumus in correćtoriis, merito nõ eſt hoc extendendum ad alios, quã ad fratres Minores & Prædicatores, iuxta not in c.quæ a iur.de re.iu.in 6.& not.in cle 2. §. uerum de ſepul.Abb. tñ in d.c. fin. dicit, ꝙ hoc hodie eſt ꝓroga-

nõ de datis [a], uel qualitercunque [b] donatis in morte, ſeu. mortis articulo in infirmitate donantis, vel dantis, de qua deceſſerit [c] quo modocũque directe, vel indirecte [d], quartam partem parochialibus ſacerdotibus, & eccleſiarũ rectorib⁹ integre largiri [e] tenent [f].

Canonica epiſcopalis eſt quam detrahit epiſcopus de relictis pro anima, quam teſtator prohibere non poteſt: & vbi eadẽ ratio eadem debet eſſe iuris diſpoſitio. h. d.

Canonica portio epiſcopalis eſt, quæ de relictis alicui eccleſię pro anima ab epiſcopo deducitur. Nam veluti parochialis eccleſia pro labore, & cura, quam geſſit, animarum, certam portionem detrahit de relictis alteri eccleſię, in qua quis ſepulturam elegerit: ſic etiam [g] licebit ipſo epiſcopo, niſi ſibi quadragenaria obſtet præſcriptio [h], curæ paſtoralis intuitu, quam diœceſi ſuperintendens ſuſcipit de relictis, & pro anima [i] cuiuslibet eccleſię [k] oblaris canonicã ſumere portionem [l], etiã ſi teſtator expreſſerit, quod non epiſcopi uelit eſſe relictum: ſed tantum [m] eccleſię, cum priuata teſtatoris diſpoſitio generalem

rogatum ad fratres S. Auguſtini, & Carmelitanos.
a ¶ Datis.] Etiam ſi teſtator legatum ſoluat in vita: quia uidetur illud ſoluere vt legatum, vt not. in clem. 2. § uerum. in uerbo, datis. de ſepult.
b ¶ Qualitercunque.] Quid ſi nil relinquitur: ſed frater datur executor ad certam ſummã deſtribuẽdam arbitrio ſuo, vel ſibi quid legatur diſtribuendum, quã ſummam, & quod ipſe executor, vel legatarios diſtribuit in eoſdẽ? Dic quod adhuc debetur hæc quarta ob hãc verborũ generalitatem: & quia tunc accipiẽ a tali executore, vel delegatario, vt a miniſtro l. ſi quis Titio. ff. de lega. 2. l. diuus. ff. ſi cui pluſquã per le. Falci. Idẽ eſt ſi decedens mandet alicui executori vt aliquid det uel promittat, ſicut & fidei commiſſum tacitũ non capaci dimiſſũ ſubiacet Falcidiæ. fac. l. 3. §. ſi quis. & §. qñ ff. de iu. fiſci. & ff. de his quib. vt indig. l. in fraudem. & l 3. C. ad l. fal. & no. in cl. 2. §. verũ. de ſepol.
c ¶ Deceſſerit.] Etiã, & quod petierit habitũ in morte, imò etiã quod fuerit profeſſus, vt hic habetur in c. de his. de ſep. & not. ſupra eo. §. ſed & ſi nihil, in uerb. tranſtulerit.
d ¶ Indirecte.] Puta quod detur mandando quod detur non facta de hoc mentione in teſtamento.
e ¶ Largiri.] Videtur ergo, quod iſtã quartam debeat curatus accipere de manu illorum fratrum non heredũ: ſed dic quod curati hanc quartã uendicare poſſunt & inhibere heredibus uel per fideicommiſſũ grauatis, ne illam ſoluãt fratribus, præcipue cũ illos ſuſpectus habere poſſunt, quod ſibi eandem non ſoluant, ad hoc l. heres. in fin. ff. ad Trebel. & in l. ſi nea. ff. ad leg. Falcid.
f ¶ Teneantur.] Hoc fuit inductum in recompenſatione damnorũ, quæ ſuſtinent eccleſiæ parochiales pp priuilegia conceſſa dictis fratribus, vt in cl. 2. §. verũ. de ſepol & per Ab. in c. fin. in fi. de teſta.

In. Bapt. Canonica portio Ep̃alis. Hæc pars ſubdiuidiẽ in duas pa. in prima declaraẽ portio iſta per modũ regulę: in ſecunda vero per modũ ampliat. & limita. ſecunda ibi. item ex contrario quoad primũ: caſus ita figuratur, quidã fidelis reliquit cuidam eccleſiæ certa bona intuitu ſuæ ſalutis æternæ, & cum ex hoc legato uoluiſſet epiſcopus loci ſuam vt dicebat portionem detrahere, fuit dubitatum an de iure eſſet permittendum, inconueniens. n. uidebatur primo quia tale legatũ dupliciter grauaretur videlicet. portione parochi. & Ep̃ali: ſecundo quia non eſt maior rõ de portione iſta quã de decima; at decima ſoluitur parocho tm̃ §. inter per ſonales. id eſt de decim. ergo idem uidetur dicẽdum de portione: Sol tamẽ prout legimus per rationẽ in text. aſſignatam; nec obſtãt obiecta, qa ad primum dicimus, non eſſe inconueniens tale legatum magis pręd. grauaticũ id contingat ob diuerſas rões, qua ratione ſuadẽte & altera obiectio videtur ceſſare; poſſunt etiam multa hic adduci pertinẽtia ad difficultatẽ propoſitam, ſed ne trãſeamus limites noſtri inſtituti, propterea ſi quis plura cupit uidere, uideat loca per gl. in hac parte adducta. No. primo parochiam, & diœceſim in nonnullis æquiparari, & cũ quælib. habeat certa iura, ideo inter eas datur præſcriptio; Nota ſecundo arg quod hominis diſpoſitio contra legem facta tũc dicitur nulla, quando lex ſpecialiter reſiſtit, & ita põt intelligi l. pacta quæ contra. C de pactis.
g ¶ Sic etiã.] Nam ſimilitudo cauſæ effectus ſimilitudinẽ arguere dẽt & vẽ ualere arg. de canonica parochiali ad ep̃alem, & contra c. ſi de teſta.
h ¶ Præſcriptio.] Vt habetur in cap. de quarta. de præſcr.
i ¶ Pro anima.] Quod præſumitur eo ipſo, quod relictum eſt eccleſiæ, vt per Ab. in ca. requiſiti. de teſta. & per Legiſtas in l. ciuibus ff. de reb. dub.
k ¶ Eccleſiæ.] Quid ſi pauperibus? Reſp. diſtinguendum eſt, vtrũ relictũ ſit pauperibus certi loci, an ſimpliciter pauperibus, ut per Ab. in c. dudum. de conuer. coniug. Quid ſi eccleſia, cui relinquitur ſit exempta? Quid ſi ſit relictũ alicui hoſpitali? Quid ſi iſtis fraternitatibus laicorum, dic vt per Abb. & alios in cap officii. de teſtam.
l ¶ Portionem.] Dignus eſt enim operarius mercede ſua. c, t. de ſepul.
m ¶ Tantùm eccleſiæ.] Sed quæ eſt ratio diuerſitatis, quod quando eccleſiæ tm̃ relinquitur, nihilominus ep̃us habet ſuam canonicã, vt hic, Sed quando relinquitur ep̃o tm̃ eccleſia nihil habet, vt in §. ſe. & in

& in c. requiſiſti. de teſta. Cũ n̄ epus ſit in eccleſia, & eccleſia in ep̄o, vt e. ſcire debes. 7. q. 1. Reſp. qđ relinqnit eccleſię, quãuis apponaẽ taxatiua, tñ, nihilominus ep̄us non excluditur: q̃a continetur in relicto: q̃a ipſe eſt caput eccleſiæ, e. nouit. de his, quæ fi. a præl. ſi cõſe. c. Impoſſibile eſt ergo q̄ ita legari poſſit eccleſiæ, q̄ non & ep̄o, qui eſt pars, & potiſſima, eccleſię. arg. l. cum in diuerſis. ff. de re lig. & ſum. fun. Ac cũ relinquitur tñ ep̄o, quia intuitu perſonæ nõ dignitatis intelligiẽ non magis eccleſiæ portio aliqua debebitur, q̄ ſi cuilibet priuato fuiſſet aliquid relictũ, & ita videtur notari in d. ca. requiſiſti. ubi etiam aliter reſpõdetur. Sed text. ibi uidetur dicere hoc eſſe iuris poſitiui, vt & hæc litera innuit ibi: Cũ priuata teſtatoris diſpoſitio.

tenere, cũ aliqñ debeat limitari. No. uoluntatẽ teſtatorũ ſemꝑ eſſe ſequendã, quæ ſi clare non appareat ad coniecturas eſt recurrendũ etiã in piis legatis.

b ¶ Poterit.] Hoc de facto hodie nõ ſeruatur ſecundum Ab. in c. requiſiſti. đ teſtam. quia ep̄i omnia fere iura capitulorũ præſcripſerunt.

canonis conſtitutionem immutare nequeat[a].

Eccleſia debetur canonica portio de relictis epiſcopo, quam tamen poteſt teſtator prohibere. h. d.

Item ex contrario, quemadmodum epiſcopo ſua portio competit, ſi quid eccleſiæ relinquatur, ita ſi quid epiſcopo relictum fuerit, eccleſia de illo canonicam petere portionem poterit[b]: ſed hoc caſu ſi teſtator exprimat quod uelit illud epiſcopi tãtum eſſe, non eccleſię teſtatoris erit ſeruanda diſpoſitio[c].

Si quid ſimpliciter epiſcopo a coniuncto fuerit relictũ, in dubio non debetur eccleſia canonica portio, ſecus ſi ab extraneo. h. d.

Sed in hac ſpecie, multũ intererit, qua legandi formula teſtator uſus fuerit. Nam ſi ſimpliciter dixerit: Rem talem relinquo, diſtinguendum eſt, epiſcopi propinquus leger, an extraneus. Primo enim caſu cum non eccleſiæ relictum præſumatur intuitu, niſi forte id probetur[d]: ſed perſonæ de relicto in vita epiſcopi eccleſia petere nihil poterit. Contraria obtinet præſumptio & diſpoſitio, ſi ab extraneo quid epiſcopo relictum fuerit.

Si quid coniunctim legetur epiſcopo, & eccleſia, fit inter ipſos diuiſio, etiam ſi teſtator hoc reliquerit epiſcopo, illud eccleſia, niſi ſtare velint teſtatoris uoluntati, quod ob fauorem ultimæ uoluntatis conceditur. h. d.

Quod ſi coniũctim dictum fuerit: Relinquo rẽ epiſcopo & eccleſiæ, de eã inter ipſos canonica[e] diuiſio facienda erit. Si uero iſtud epiſcopo, & illud eccleſię relinquatur, relicta inter epiſcopum & cathedralẽ eccleſiam ad canonicam diuiſionem ſunt redigenda, niſi ambo

a ¶ Nequeat.] 12. q. 3. c. Pontifices. l. nemo. ff. de leg. 1. c. requiſiſti đ teſta.

Io. Bapt. · Item ex contrario. Hæc pars ſubdiuiditur in duas partes in prima declaratur portio iſta reſpectu Eccleſiæ cathedral. in ſecũda ead. hẽtur declaratio reſpectu eccleſiarum inferiorũ: & ibi, ſecus aũt: quoad primum caſus ita figuratur, cum fideles intuitu ſalutis diuerſimode diſponant de rebus ſuis, eas relinquẽdo aliquãdo eccleſiæ præcipue cathedr. aliqñ ep̄o, aliqñ ſimpliciter, & aliqñ ſub certa forma fuit quæſitũ an tẽ p. liceat hãc portionẽ detrahere, & cũ præſuponaẽ legatũ factã eſſe intuitu ſalutis cõſeq. ſemper Eccleſiæ uidetur relictũ, & tõ in eo dẽt verificari §. canonica. ſup. eo. Sol. n̄ cũ diſtin. prout in hac parte cauetur, q̃a in ulti. diſpoſitionibus uoluntas diſponentis eſt ſequenda niſi lex reſiſta iuxta. no. in l. nemo. ff. de lega. 1. hinc cognoſcimus obiectionẽ non

in hac materia nõ eſt in cõſideratione, vtrũ quis relinquẽdo uſus fuerit nole ꝓprio uel dignitatis, nã videm⁹ in c. requiſiſti & hic, qđ ſi ep̄o relinquatur ſub nomine dignitatis, adhuc ep̄o adquiriẽ & non eccleſiæ de ratione pet Ab. in d. c requiſiſti. Fac. no. in c. ſcđo, đ teſt. in vi. & in l. cũ quid. ff. ſi cer. peta.

c ¶ Diſpoſitio.] Aliud eſt in caſu cõtrario, cum relinquatur eccleſiæ tantũ, quo caſu ep̄s habet quartã non obſtante taxatiua, vt ſup. § prox. vbi de ratione diuerſitatis fac. c. requiſiſti. de teſt. vnde ſupra.

d ¶ Probetur. Admittitur ergo probatio in contrariũ, & ſic non eſt præſumptio iuris & đ iure. Tolletur aũt hæc præſumptio; puta, ſi probetur magna. dilectio relinquẽtis erga epiſcopum, 12 q. 2. Itẽ ex qualitate rei, vt ſi donauit ep̄o falconem, vel canẽ venaticũ. qbus ille đlectabatur. Sic ecõtra qñ propinquus relinqueret epiſcopo, licet hoc caſu præſumatur relīqſſe intuitu perſonæ nõ eccleſiæ, c. requiſiſti. de teſta. & c. 1. 12. q. 2. & eo caſu niſi eccleſiæ adquiratur. l. itẽ ueniũt. § itẽ non ſolũ. ff. đ petit. hered. Aliud tamen diceremus quando præſumptio eſſet in contrariũ; puta quòd propinquus legaret epiſcopo calicẽ aut ornamentum eccleſiæ: quia vna præſumptio tollit aliã. ſi ſit uehemẽtior. c. litteras. de ꝑſum. l. diuus. de re ſti. In inte. Et no. qđ

e ¶ Canonica.] Id eſt, æqualis. c. requiſiſti. de teſta.

Di-

ris velint eſſe diſpoſitione[a] contenti, quã propter vltimæ uolũtatis fauorem obſeruare eſt ſatis condecens[b], vbi neque fraus interuenit, nec alteruter nimium[c] debita portione fraudatur.

Cum eccleſiis inferioribus epiſcopus non diuidit ſibi relictum : ſed bene detrahit quartam de relictis dictis eccleſiis. h.d.

Secus autem eſt, ſi quid legetur epiſcopo, & capellis, vel monaſteriis, aut aliis piis locis: nam hoc caſu, quod epiſcopo legatur, eius præcipuũ eſt, cum eccleſia cathedrali, & de illis, quæ aliis locis legãtur, portionem canonicam nihilomin⁹ obtinebit[d]. Et hæc ideo tam varie, quia non tanta[e] inter monaſteria, aut capellas eſt communio, quanta[f] inter eccleſiam cathedralem & epiſcopum, qui cathedrali ſpirituali copulatus eſt coniugio: vnde & quæ acquirit epiſcopus non illis: ſed iſti tantum acquirit[g].

Sed teſtator aliquid epiſcopo, aliquid eccleſiis reliquit, & iuſſit epiſcopum eſſe contentum ſuo relicto, poſthabita detractione quartę, ſeruanda eſt teſtatoris voluntas. h.d.

Hoc autẽ tunc obtinere oportet, ſi ſimpliciter[h] epiſcopo legatum factum fuerit, ceterum ſi eam adie-

a ¶ Diſpoſitione.] Fauore ultimæ uoluntatis.13.q.2.c.fin. & l.cum duobus.§ idem reſpondit.ff.pro ſocio.

b ¶ Concedens.] Sed nõ neceſſarium decet enim ut quis modico non contendat.l. ſi merces. §. uis maior.ff.de loca. & l.quintus ff. mand.

c ¶ Nimium.] Secus ſi in modico fraudaretur, cũ nõ ſit curandũ de modicis.l.ſcio.ff.de reſtitutio. in integr.

Secus autẽ. CASVS in hac parte ita in communi ſiguratur. Cum legata quædam ſint epiſcopis facta, quędam uero diuerſis Eccleſiis, præcipue inferioribus, fuit propterea quæſitũ, an ex omnibus indifferenter ſit portio aliqua detrahẽda, ius qđ ex legatis eccleſiarum ſoluatur Epõ, & ex legatis eporum debeatur Eccleſia, & primo affirmatiue reſpondebatur. argumẽto obligationis, qua fideles tenentur erga Eccle. & prælatos, ut ex toi.hoc tit.colligitur, confirmatur argumẽto ſocietatis. §.1.inſti.t.de ſocietat. Sol. tamen ut in hac parte legimus. qa ad cognoſcendũ citi, & qñ portio iſta debeat non ſolũ uoluntas teſtatoris, ſed etiã unio inter prælatum & Eccleſiam eſt attendenda, propter quarum uarietatem oportet etiam deciſiones uariari. Not. primo communionẽ inter epiſcopum & eccleſiã cathedralem, uel alias inferiores non eſſe einſd. ordin. & hinc eſt quod relicta diuerſimode acquiruntur. Nota ſecundo, quod portio iſta poteſt a teſtatore aſſignari, cum non ſit a lege definita, ut ſupra quoque eo. tit. adnot. Not. tertio argumentum quod prælati ſunt accipiendi ſecundum qualit. ſubiectæ materiæ, & ideo aliquando in nulla habentur conſideratione.

Io. Bapt.

d ¶ Obtinebit.] Numquid autem idem ſit in canonica parochiali, hoc eſt ꝙ presbyter parochialis poſſit capere relictum ſibi a teſtatore factum, & petere canonicã portionem de relictis factis eccleſiis, in quibus relinquens elegit ſepulturam? Ardua eſt quæſtio, & de ea late Imola in clemen. dudum de ſepul. & Abb. in c. officii. de teſta. qui demum reſidet in negatiua.

e ¶ Non tanta.] Probatur ergo hic. & in c. requiſiſti de teſta ꝙ inter epiſcopum & eccleſias inferiores eſt communio, licet minor, quam ſit cum cathedrali. Inde infertur ꝙ d. inferiores eccleſiæ nõ poſſunt facere ſtatutum ſine conſenſu epiſcopi. c. cum conſuetudinis. de conſu. quem text. licet loquat in cathedralibus. Doct. tamen extendunt etiam ad inferiores, vt per Abb. in d.c. requiſiſti, qđ tamẽ intellige de ſtatutis concernentibus ſtatum eccleſiæ. de quo plene per Inn. in d.c. cum conſuetudinis, & not. in ca. conſtitutionem. de uerb. ſigni. in 6. Item infertur, ꝙ non poſſunt dictæ eccleſiæ inferiores locare bona eccleſiæ ad longũ tempus ſine cõſenſu epiſcopi; ſecus ad modicum tempus. fac. c. querelã. & quod ibi not. ne prel. uic. ſuas. & cl. infra de reb. eccle. non alienan. Item ob hanc communionem infertur, ꝙ tales eccleſiæ non poſſunt ardua negotia explicare ſine conſenſu epiſcopi: arg. c. cauſam. & iud. & 17.q.4. c. in uenditionibus. & per Abb. in dicto cap. requiſiſti.

f ¶ Quanta.] Arg. quod non dicitur de gremio eccleſię qui eligitur de minoribus eccleſiis, licet ſit eiuſdem ciuitatis.

g ¶ Acquirit.] 18. q. 1. c. 1.

h ¶ Simpliciter.] Sed contra hunc & præcedentẽ §. opponitur de l. ſi cum dotem. §. ſi pater. ff. ſolut. matri. ubi relinquens creditori uidetur relinquere animo compenſandi: ergo cum hæc portio debeatur epiſcopo iuris diſpoſitione, legans licet ſimpliciter, uidetur legare in recompenſationem eius, quod illi debetur, arg. l. & magis. ff. de ſolu. Quidã ſoluentes diſtinguunt inter debitorem neceſſariũ & uoluntarium. ut per Bar. in d. §. ſi pater. Sed tu dic, ſecundum Abb. in ca. offici. de teſta. ꝙ teſtator in caſu noſtro non eſt debitor epiſcopi, nec neceſſarius nec uoluntarius: quia portio datur epiſcopo non a teſtatore, ſed ab eccleſiis, quibus factum eſt relictum. c. requiſiſti. de teſtam. Vnde ſi teſtator aliquid ſimpliciter relinquit non poterit dici quod reliquerit animo cõpenſandi cũ debito, cũ ipſe non

ſit

ſit debitor epi:oportet ergo q exprimat ſi uult cō penſationem fieri. ſ. quod uult epm contentū eſſe illa portione & relicto, vt in d.ca. offic j.& hic dr.
a ¶ Conditionem]Immo o detur potius modus, quàm conditio illa adiectio, q ſit contentus, &c.

cum allegatis in c.requiſiſti.de teſtam.in fin.
Itē de quibus. Cum caſus poſitio in hac parte nō requiratur, ex ſupradictis.n. clare meo iudicio cognoſcet, propterea arg iſtius tex puto adno. æquiparationē inter diuerſa non dari niſi vel expreſſe caueatur uel clara ratione demōſtretur. Io. Bapt.

iuſta no. in c. verū. de cond.appo.& in ſub. de dona. quæ ſub mod. & in l q. bus dieb § Termilius.ff. de cond. & dem.
b ¶ Portionem.] ſ.exigendo ſupplementum, vt not in c.officij.de reſ.arg. l ſi qñ. § generaliter. & l. omnimodo.C.de inoffi.teſt. & l.ſi arrogator.§. ſed an impuberi. ff.de adopt.
c ¶Indulgentijs.] c.ſi de teſta.c.ſi.de ſepul.
d ¶ Non habentē. Exemplū erit in canonicis. Canonici enī nec prælationē hñt, nec adminiſtrationē in eccleſia: vñ relinquendo canonico in dubio non uř teſtator habuiſſe reſpectū ad eccleſiam: nec enī eſt uériſimile q reliquiſſet intuitu eccleſiæ ei, qui nō habet adminiſtrationem eccleſiæ, niſi aliquo modo appareat contrarium, quo caſu non curatur de prælatione, vel adminiſtratione, vt in c. requiſiſti.§. fi.de teſtamē. Qui autem in hac materia veniant pplatorum appellatione.not. infra. eod. in prin.
e ¶ Intelligitur.] Siue habeat officiū eccleſiaſticū, ſiue non.
f ¶ In vita.]Secus poſt mortē, ſi inteſtatus decedat, arg.n.ca.cū dilectus. de ſucceſſio.ab inteſta.ita tñ qđ non habeat ppinquos. 12.q.vlti.c. ſi & in auth de eccleſiaſt. tit. §. ſi quis autē.

cerit conditionē [a] teſtator, vt epūs ſuo ſit legato contentus, & ipſe legitum agnouit, quia per hoc aliis renuntiaſſe uidetur, de ceteris portionē [b] exigere non poterit.

Dolus & fraus patrocinari non debet.h.d.

Sed ſi conſtiterit, quod eadem adiecta conditione in fraudē modicum conſtituit mortuariū, vt epiſcopus portione debita frauderur in ceteris, quia dolus cuiquam patrocinari nō debet, poterit is etiam ex aliis relictis exigere portionem a canone conſtitutam, ſaluis tamē indulgentijs [c] quæ a Romano Pontifice quibuſdam regularibus ſunt conceſſæ.

Relictū ei, qui poteſt proprium poſſidere non habenti prælationem, vel adminiſtrationem a quocumque præſumitur relictum intuitu propria perſonæ, non eccleſiæ h.d.

Illud etiam generaliter obſeruādum eſt circa eum, qui proprium poſſidere poteſt, prælationem, vel adminiſtrationem eccleſiæ non habētem, [d] quod ſi ei aliquid relinquatur ſpecialiter, non ſolum a propinquo, verum etiam ab extraneo, non intuitu eccleſiæ, ſed perſonæ eſſe relictum intelligitur [e], niſi probatio in contrarium appareret: & idcirco de illo nec epiſcopus, nec eccleſia poteſt in uita [f] eius ſibi aliquid uendicare.

Epiſcopalis. & parochialis pari paſſu ambulāt. h. d.

Item de quibus relictis parochialis portio nō detrahitur, nec epiſcopalis detrahenda erit [g].

DE DECIMIS.

TIT. XXVI.

Ponit ſubordinationem tituli ad præcedentia, & ſequētia h d.

EXplicito tractatu rerum, quę ſpiritualitate quadam [h] continentur & cēſen-

g ¶ Erit] Iſta æquiparatio pbatur in c.ſi.de teſta. ibi, Vt ea epūs ſeu parochialis eccleſia. & quæ ſint ex res, habetur in d.c. fin. & ſup eod.§. ſunt tamen quædam.
DE DECIMIS Continuatur tit. & materia iſta pe ut dicit tex. in pri. eiuſ. diuiditur aūt in 8.pa. In quarum prima hētur vt dixi cōtinuatio: in ſecunda decimę deſinitio: tertia eius diuiſio, diuiſioniſqꝫ declaratio: in quarta demōſtrař qñ ea dē decima ſit aſſoluēda: in quinta ad not. an ſit ſoluēda ex oībus bonis: in ſexta deſinitur qs teneatur eā ſoluere: in ſeptima an laici ſint decimarū capaces deciditur: in octaua an ex ea aliquid epo ſit ſoluēdū declaratur: ſecunda ibi, decima eſt: tertia ibi, decimarum: in quarta ibi, itē ſi pſonalis: in quinta ibi, cad. rōne: ſexta ibi, illut etiam: ſeptima ibi, ex cōtrario: octa. ibi, poſtremo. Io. Bapt.
EXplicito. CASVS hic nō figuratur: Io. Bapt.
No. tñ primo continuationē aliqñ eſſe faciendā ad præcedētia, & ad ſequentia: Nota ſecundo, quod quæ ſapiunt naturā extremorū, aliqñ in medio eorum debent explicari.
h ¶Quadam.] Propterea dicit quadā quod

tur[a], ſupereſt nunc, vt de rebus eccleſiaſticis quidem: ſed temporalibus, illarumq; adminiſtratione dicamus. Sed cum decimę mediam quandā inter ſpirituales res, & temporales naturam obtineant; quippe [b] quod ipſum decimandi ius ſpirituale ſit [c]: fructus [d] vero ipſi decimarum temporales & profani; merito de his quaſi in confinio [e] quodam tractatus habendus erit, & tam pręcedentibus, quam ſubſequentibus annectendus. Quod eo etiam congruētius poſſe fieri videtur, quod & proxime de ijs quę ſacerdotibus, & eccleſijs [f] parochialibus debentur, & ſimilem naturam habere vidētur [g] loquuti ſuimus: & ipſarum quoq; decimarū ad parochiales eccleſias [h] iure cōmuni ſpectat perceptio [i].

Quid ſit decima. h. d.

Decima [k] eſt quota [l] bonorum mobiliū portio, Deo tam diuina [m], quam humana [n] conſtitutione debita.

Decimarum alia perſonales, alia prędiales. h. d.

Decimarum duæ ſunt ſpecies [o], perſonales, & prędiales. Perſonales [p] ſunt, quæ ex iis prouentibus deducuntur, qui ex propria cuique ſolertia & induſtria obueniunt, vt puta de negotiatione, artificio, & militia. Prædiales [q] ſunt, quæ ex fructibus prędiorū ſoluūtur, vt de vino, tritico, & his ſimilibus [r], quas in ſignum

Verbum quidam. quod nerbū uſ importare impropríetatē: qa re nera multæ ſunt res, de quibus ſupra tractatum fuit, quæ quidē quantū ad ſui eſſentiā nō ſunt ſpirituales: ſed solū certis reſpectibus; puta, religioſæ domus, ſepulturæ, & ſi qua ſunt ſimilia: me te vero ſpiritualia, de quibus ſupra tractatū fuit ſolū uſitur eſſe ſacramēta, & illorum efficacia, & conſecrationes.

a ¶ Cēſentur.] Numerantur, reputantur, ſunt in honore ſim. Inſt. de iur. na. gent & ciuil.

b ¶ Quippe qd̄] Declarat cur nām mediā teneāt decimę.

c ¶ Spiritnale ſit.] Concor. c. 2. de iur. ealum. vbi Abb. c. cum olim, de pręſ. c. fi. de re. permut. & intellige de illo iure decimā reſpectu Dei & eccleſiis eiuſdē in ſignū vniuerſalis dñii. c. tua. eo. & §. r. inf. eod.

d ¶ Fructus nero. Ca. noſtra de loca. ea. vt ſuper. de reb. eccl. non ali. & per Ab. in c. 2. d̄ in. cal.

e ¶ Confinio.] Sic l. 2. §. quod cæleſti. C. de lur. vet. enu.

f ¶ Eccleſiis parochialibus.] Vt eſt canonica parochialis, de qua dictum eſt ſupra tit. proxi.

g ¶ Habere uidentur.] Quia & ipſum ius percipiendi d. canonicā eſt ſpūale, & res præceptæ ſunt temporales.

h ¶ Ad parochiales eccleſias.] q. d. cum nō ſolū canonicæ portionis, ſed etiā decimarū perceptio pertineat ad parochiales eccleſias, merito iſtarū coniungēdus eſt tractatus.

i ¶ Perceptio.] Ca. enim in tua. c. enim ſint, & c. cū contingat. eodem.

Io. Bapt. Decima eſt. CASVS non figuratur, No. tamen, quod decima quoad eius ſubſtantiam eſt de iure diuino, ſed quoad quotā eſt de iure humano: hinc ſoluuntur multæ quæſt.

k ¶ Decima eſt.] Hoſt. in ſum. eo, aliter definit; videlicet: Decima eſt omniū bonorū mobiliū licite quæſitorū pars decima Deo data, conſtitutione diuina debita. & in idē recidit cū ea quę hic ponitur, licet ſit aliqua diuerſitas in uerbis.

l ¶ Quota.] Nō exprimit iſtā quotā, vt facit Ho. Vel qa ipſum nomē decimæ ſatis id p ſe oſtendit. nec idē uerbū dēt ſæpius in definitione inculcari. Vel, qa cū hodie cōſuetudo attēdat in cognoſcēdo quotā iſtā. c. ad Apoſtolicę. & c. in aliqbus. eo. nō potuit id exprimi, cū conſuetudo ſit uaria, & quid facti.

m ¶ Diuina.] Vt 16. q. 1. ca. 1, & c. parochianos. & in c. aliquibus & c. tua nobis. eod. licet aūt decimæ diuina cōſtitutione debeantur, pōt tñ ſuper eis fieri cōpoſitio, vt minus, vel certo modo ſoluant: ſed hoc nō niſi cū auctoritate epi, vt p Ab. & alios in c. 2. de tranſa.

n ¶ Humana.] Cōtra c. parochianos. eo. Rñ. originaliter ab homine nō ſunt inſtitutæ: ſed ſunt approbatæ. Sed ub inconueniēs, q approbatio exeat a minore: niſi dicas, ſunt approbatæ. i. acceptatæ. Vel humana cōſtitutio habet ſe circa decimas declarando & interpretādo ius diuinū. Vel dic, q hoc verbū, humana, reſpicit pſonales decimas, quæ uſr inductæ iure poſitiuo, vt per Do. in c. cām. de præſc. & in c. de terris. eo.

Decimarū. CASVS hic non oportet vt aliter figuretur: qa auctor procedit diſtinguēdo, & declarādo, No. tñ primo eām di. illam eſſe, qa ſicut decima ſoluitur aliqñ rōne adminiſtrationis diuinorū, & aliqñ rōne dñii directi, ita quoq: ppea duæ ſūt eius ſpēs, vt in text. dr: No. ſcd̄o quod ius decimādi pertinet de iure ad eccleſiā parochia. quæ aliquando eſt una tm̄, aliquando uero diuerſa, qd̄ facit ad intelligentiā alienation rerum Eccleſiæ. Io. Bapt.

o ¶ Species.] Habes de his in c. ad Apoſtolicæ. eo. & in c. fi. de paroch. & alie. paroch.

p ¶ Perſonales ſunt.] De his habes in c. paſtoralis. eod. & 16. q. 1. c. decimæ.

q ¶ Prædiales ſunt.] De his habes in ca. in aliquibus, & cap. ad Apoſtolicæ. eod. & in c. fi. de paroch. & alien. parochi. Et nota, quod & reges debent has decimas: vt per Ab. in c. omnes. de maior. & obed.

r ¶ Similibus.] Decimæ animalium perſonalibus Decimæ aīalium.

uniuerſalis ſibi reteti dominij [a] reddi, Deus præcipere uoluit.

Perſonales decimę debentur eccleſiæ, in qua quis ſacramenta percipit: prædiales vero eccleſię, in cuius finibus ſunt conſtituta prædia, niſi aliud inducat conſuetudo. h. d.

Inter perſonales autem, & prædiales decimas hoc intereſt, quod perſonales illi ſolum parochiæ debẽtur, in qua quis eccleſiaſtica ſacramenta [b] recipit, tametſi lucrũ alibi [c] cõtigerit. Prædiales vero, ſi ex prædiis in aliena parochia conſtitutis fructus collecti fuerint, ei debentur eccleſiæ regulariter, in cuius territorio prędia ſunt conſtituta [d], quamquã ſi conſuetudo aliud introduxerit, ſeruanda [e] erit.

Perſonales decimæ, quę ſoluuntur ex rebus uenditis & paratis pecunia decimata ſoluuntur deductis impenſis: ſecus vero prædiales, & fructus non niſi cum onere decimarum alienari poſſunt. h. d.

Item ſi perſonales, quę de rebus acquiſitis, vel factis ex pecunia decimata [f], ſi vendantur, ſoluẽdæ ſint; vt puta ſi vendatur domus [g], ager, vinea, molendinũ, grex, aut merces, quælibet expenſæ prius, quas quis in rebus parandis fecerit, deduci dẽnt [h]; & đ

an prædialibus aunumerari debeant, quæritur? Et videotur prædialibus snoumerandæ: cum ſemper paſcantur in prædiis, & hoc tenet glo. in c. ad Apoſtolicæ. eo. Hoſt in ſumma eo. §. quod ſint eius ſpecies; puta mixtas eſſe, quia partim capiunt a prædiis; ſcilicet paſcuis c. commiſſum. eo l. pecoris paſcẽdi. ff. de ſerui. ruſti. prædior. partim a perſonis ob curam & cuſtodiam quæ ſi deficiat diſperdũtur animalia. ex hoc dubitabile vł eſſe quod no. in d. ca. ad Apoſtolicæ. ſcilicet, quod vbi continue paſcũtur animalia ibi ex hic decimæ ſolui debet, arg. c. commiſſum. eo. & d. l. pecoris. & l. a. C. de verb. ſig. cum ſecũdum hoc nulla cuſtodiæ rõ habeatur & perſonalitatis.
a ¶ Dominii.] Ca. tua. eo. & §. iof. eo.
b ¶ Sacramẽta recipit.] Adeo & diuina audit, ſecũm Ab. in c. ad Apoſtolicæ. eo. quia hoc duplici reſpectu ſoluuntur perſonales decimæ. fac. c. 2. de ſepu. in 6. & habet in ca. ſi. de paroch. & alie. paroch.
c ¶ Alibi.] Ca. ad Apoſtolicę eo. quẽ ita intelligit ibi Abb. & Inn. in c. 2.
d ¶ Conſtituta.] Cap. ſi. de paroc. & alie. patr. & in c. ad Apoſtolicæ, eo. & vtrobique no.
e ¶ Seruanda erit. Cõco. c. ad Apoſtolicæ, & c. in aliquibus & c. cum ſint homines. eo. & in c. ſi. de parochi. maxime ſi ſit conſuetudo præſcripta, vt not. in locis ſupra allegatis: cum aliàs non deroget iuri communi, c. cũ dilectus. de conſuc. & intellige ꝙ valet iſta conſuetudo reſpectu ipſarũ eccleſiarum. valet. n. conſuetudo uni eccleſiæ adimens & alteri non ferens: quia non magna eſt uis quæ eccleſia decimas habeat. Sed quo ad retentionem laicorũ conſuetudo non ualeret, vt per Abb. & alios in c. in aliquibus. & in c. ad Apoſtolicæ.

Io. Bapt. Item ſi perſonalis. CASVS. Licet clari iuris ſit decimas eſſe ſoluendas, tamen orta fuit controuerſia inter quoſdã clericos, & laicos, ſiquidem laici ante ſolutionẽ decimarum uolebãt in primis deducere expenſas factas pro conſeruatione rerum ex quibus ſoluuntur, ac etiam & cenſum atque tributa ſoluere, putabãt autem hoc ſibi eſſe licitum, imò eſſe debitum, argumento l. & ſi quis. §. 1. ff. de relig. & ſumpt. funct. & c. bonæ memoriæ. el 1. de poſtula. prælat. vnde fuit quæſitum quid iuris: Sol. tamen vt in hac parte habetur, quia prius tenetur Deo, quàm hominibus, hæc tamen ratio limita. ob caſuum diuerſitatem prout hic in tex. habetur: Ad obiectiones uel dicas eas uerificari iuxta rõnem regulariter adductã ob rõnem decimandi, quã adno. ſup. eod. § decimarũ. uel ſi ꝑ iura adducta decimæ ſecũdo loco eſſent ſoluendæ, id contingeret ob maius bonum conſequendum. No. primo prius eſſe ſatiſfaciendum obligationibus, quæ ſunt iuris diuini, & poſtea illis, quæ ſunt iuris humani: Not. ſecundo quod inter munera realia ius decimandi tenet primum locũ, & primo eſt adimplendũ, ex quo infert, vt puto, actionem decimãdi poſſe dici realem, ſed de hoc pronunc relinquo melius eſſe cogitandum.
f ¶ Decimata.] Quid ſi empta res eſſet đ pecunia nõ decimata? v. g. aduocatus de ſuo patrocinio lucratus eſt decẽ, de quibus poſtea emit domũ, quam deinde vendit. dẽt ſolui decima de toto pretio? quia pecunia ex qua domus fuit empta, non fuit decimata, ſi autem de pecunia ante emptionẽ ſoluiſſet decimam, & de nouo emerit domum, quam poſtea uẽdidit pro uigin. l, ſoluet decimã de lucro tm̃, & ſic de vndecim. Si aũt quis ſibi retinet rem, quam emit de pecunia nõ decimata, eccleſia habebit decimã partẽ illius domus: qa pro decima parte fuit empta de pecunia eccleſiæ. & ſic nota, ꝙ res efficiť eccleſiæ nõ ſolũ qñ tota emitur ex pecunia eccleſiæ, vt in c. 1. de pecul. cle. verũ etiã qñ ſolũ ꝓ parte emitur de pecunia eccleſiæ. Et idẽ dici põt in pecunia militis vel minoris. Sũt. n. in hoc iſtæ ꝑſonæ priuilegiatæ l. ſi vt propoſuis. C. de rei uend. l. 3 C. arb. tute. & no. in c. inquirendũ. de pecul. cl. & eſt quotidianũ in practica, ſm̃ Ab. in d. c. paſtoralis.
g ¶ Domus, ager.] No. ꝙ negotiatio põt conſiſtere etiã circa bona immobilia. An autẽ iſta negotiatio ſit licita cũ emitur res integra, & integra uenditur pro maiori pretio? vide in c. eiiciens. diſt. 88. Negotiatio etiã circa immobilia.
h ¶ Deduci debent.] Sed quæ eſt rõ, ꝙ expenſæ deducuntur

ſtitutum [a] eſt, vt non ſolum de uino & grano, fructibus arborũ, & hortorum decimæ perſolui debeant: ſed etiam de pecoribus [b], de uenationibus [c], negotiationibus, de ipſa etiam militia [d], & denique de omnibus bonis, & prouẽtibus omnibus [e], ita vt qui de his eas cum integritate ſoluere neglexerint eccleſiaſtica diſtrictione percelli [f] debeant.

Omnes tenẽtur ſoluere decimas, tam Chriſtiani, quã Iudæi. h. d.

Illud etiam nullam recipit dubitationem ad ſolutionem earum quemlibet [g] teneri, niſi quis ſpeciali priuilegio ab ipſarum pręſtatione doceatur exemptus [h]. Vnde non ſolũ Chriſtiani: ſed etiam Iudæi tenebuntur.

Iudæi tantum prædiales decimas tenentur ſoluere, Chriſtiani & prædiales & perſonales. h. d.

Inter eos tamen illa eſt differẽtia, quod fideles ad perſonales, & prædiales præſtandas indiſtinctè tenentur: Iudæi vero ad prędiales tantum [i], quas ſi recuſent ſoluere, ad ipſas poſſeſſiones re-

petebant decimas ex quacumque re indifferenter, laici hoc recuſabant, quia ſi ita indifferenter eſſent ſoluẽdo etiã de re modica ſoluerenĩ qđ vr̃ contra l. ſcio. ff. de reſtit. in integr. præterea etiam infideles eſſet obligati contra dictum Apoſtol. qui ſunt extra nos, nihil ad nos c. gaudemus. đ diuor. Sol. tamẽ vt hic cauetur, quia in qualib. re Deus retinet dñium directum, pp quã ratione quæ in obiectione ſunt adducta, debet in hac parte limitari: No. primo quod homo non dicitur habere ſimpliciter dñium ſuarum rerum, ſed ſub onere iſto decimãdi, cuius cauſa pędia ſubiecta, & affecta dñr. Not. ſecũdo minima etiã de iure canonico ſunt in conſideratione. facit c. de appellationib. de appellat.

a ¶ Conſtitutum eſt.] Ca. puenit. ca. nuntios. capit. tua. 2. c ex parte. c. non eſt. & c. ex trãſmiſſa. eo. & 16. q. 2. ca. omnes.

b ¶ Pecoribus.] De his dic vt no. ſupra eo. §. decimarum. & per Doc. in c. ad Apoſtolicæ. eo.

c ¶ Venationibus.] An autem iſta decima uenationis, & auſpicii ſit prædialis, vel perſonalis? Ab. & alii in c. nõ eſt. eo.

d ¶ Militia.] Iuſta tamen: nam ſiquis ſtipendium acciperet in bello iniuſto, cum illicite recipiat, eccleſia non debet recipere decimas talium. de quo habes in c. ex tranſmiſſa. eod. Rex quoque de eo quod iuſte acquireret in militia, ſoluet decimam, Ab. in c. omnes. de maio. & obe.

e ¶ Omnibus.] Licite tamen quæſitis, vt habetur in c ex tranſmiſſa. eo. concor. 16. q 1. ca. decimæ. & q. 7. c. quicunque. & c. omnes.

f ¶ Percelli.] Et etiam eccleſiaſtica ſepultura priuari, qui decimas non reſtituit. c. prohibemus. eod. & not. in c. non eſt. eo. unde ſumitur.

Io. Bapt. Illud etiam. Hæc pars ſubdiuiditur, in 2. partes. in prima habetur qui ad decimas tenentur: in ſecunda an aliqui ex priuilegio excuſentur: ſecunda ibi, ſed nec ſemper. quoad primum caſus ita figuratur, Cum uaria ſint hominũ genera, quidam. n. ſunt fideles, & quidã infideles: fideles vero quidã ſunt laici, quidam clerici, quidã religioſi, quidam ſuperiores, & quidam ſubditi. unde fuit quæſitum an omnes ad decimas indifferenter eſſet obligati. negatiue. n. quidam reſpondebant, ſiquidem cum decimæ ſint de iure diuino ſcripto c. parochianor. eo, & ibi doct. uidetur inde inferendum quod infideles cum tali iure non teneãtur cum ſint extra nos, debeant excludi, ac etiam ſuperiores clerici, & religioſi uidẽtur exempti cũ ſpirituali modo ſint Deo vniti vt de ſe patet. Sol. tñ prout in hac parte cauetur, q a rõ decimandi uel una uel altera in pſonis iſtis verificatur, vt conſtat per ea, quæ in hoc ti. ſup. ſunt adnot. ex qua ratione cognoſcitur obiectionem nõ tenere cum Deus uoluerit omnes bonorũ poſſeſſores ad id obligare ob rõnes aſſignatas niſi nomine ei᷒ poſſideãt quod in ſacerdotibus parochial contingit, vt ſupra ſuo loco vidimus: No. primo quod ratione decimatum oẽs homines includuntur in Eccleſia, & ſic limita. in hoc illud dictũ, Qui ſunt extra nos, &c. c. gaudemus. de diuort. No. ſecundo quod rõne decimarum omnes homines cuiuſcunque ſint cõditionis, & ſtatus ſacerdotibus ſubiciuntur.

g ¶ Quemlibet.] Etiam reges, vt per Ab. in c. omnes. de maio. & obe. nulla obſtante tpis præſcriptione. ca. cauſam quæ. de præſcrip. clerici uero, vt dicitur in c nouum. eo. fac. c. a nobis unde ſumitur.

h ¶ Exemptus.] Sed cũ decimæ tributum ſint egẽtium animarum, & eas in ſignum vniuerſalis dominii ſibi Deus retinuerit. 16 q. 1. c decimæ. & ca. tua nobis. eo. & quæ debentur diuina conſtitutione. §. 1. ſupra eo. & c. tua. eo. quomodo poteſt Papa concedere priuilegium de non ſoluendis decimis contra pręceptum diuinę legis, contra quam diſpẽſare non põt, imò vſque ad animã & ſanguinẽ dẽt defendere 25. q. 1. c. ſunt quidẽ. & d. 5. in prin. & d. 8. c. quæ contra. Sol. Papa non dat alicui priuilegiũ de nõ dandis decimis. ſed concedit alicui adminiſtrationem decimatũ, vt inde ſuſcipiat ſuſtentationem, & reſiduũ cõuertat in uſus pauperum, & tali modo concedit monachis, & poſſet etiam laicis cõcedere. Vel dic, ꝙ Papa contra ius naturale diſpenſare poteſt, remittẽdo decimas alicui ſpecialiter, nõ tñ poſſet facere conſtitutionẽ, quæ oĩno tolleret illud præceptũ: q a ius naturale immutabile permanet. d. 5 in prin. Verũ eſt uniuerſaliter: ſed no in individuis, vt not. in c. a. nobis. vnde ſumitur.

i ¶ Tantum.] Cap. de terris vbi traditur eo. Itẽ intellige de aliis infidelibus. Dicunt tamen cõmuniter

T Doc.

nunciandas[a] compellēdi erũt, ne forte hac occaſione eccleſię ſuo iure fraudari valeant.

Monachi, regulares, & clerici communiter uiuentes ſoluunt prędiales decimas. h.d.

De monachis & regularibus, ſeu clericis communiter uiuentibus[b] videamus, & ſane nulla ſinit ratio, vt his de laboribus[c], ac nutrimentis propriis decimæ extorqueantur: ad prædiales tamen, etiam de noualibus, de quibus antea decimæ ſoluebãtur,[d] tenebuntur.

Nouale quid ſit. h.d.

Eſt autem nouale[e] ager nunc primum præciſus, & nuper ad culturam redactus; de quo quod aliquando cultus fuerit, memoria non extat.

Decimas ſoluere tenẽtur monachi, & alii communiter uiuentes, etiam de prędijs de nouo acquiſitis, & propriis manibus excultis, niſi obſtat aliquod priuilegium. h.d.

Sed & ſi ijſdẽ poſſeſſiones pia fidelium deuotione collatę fuerint, aut pro monaſteriis de nouo fundandis[f] comparatæ, vel quoquo modo recenter acquiſitæ, etiam ſi eas proprijs manibus, aut ſumptibus excolant, nihilominus decimas perſoluent eccleſiis, quibus ratione talium prædiorũ antea ſoluebantur: niſi ſuper hoc ſpeciali iure[g], uel priuilegio muniti eſſe probentur.

Priuilegium tollitur re preiudicata & prẹſcriptione. h.d.

Sed nec ſemper eis priuilegium ſuffragabitur: nam ſi res iudi-

Doc. ꝙ quamuis hi non teneantur ſoluere has decimas, aſtringuntur tamen ad ſatisfactionem eius, qđ eccleſia fuiſſet perceptura ab alio chriſtiano, qui inhabitaſſet in eius parochia. c. quanto. de vſu. & no. in c. tua, eo. vt bene ponderauit Ab. in d. c. de terris. Imò ſuppoſito ꝙ perſonales decimæ ſint de iure diuino (quod tamẽ non tenent) defendit Ab. etiã iudęos ad eas eſſe obligatos. vt ibi per eum late. Et not. ex hac littera, ꝙ inte communi poſſunt infideles inter Chriſtianos habere bona immobilia, de quo pulchre per Inno. in c. quod ſuper eo. de voto. ſed nouiſſimorum põtificum cõſtitutionibus non poſſunt.

a ¶ Renuntiãdas.] No. ergo, ꝙ obligatus ratione oneris realis poteſt ſe exonerare rem oneratam relinquendo, vt per Abb. in c. de terris. eo. & ob hãc realitatem tolluntur contraria, quæ poſſent fieri. Et ꝙ iudæi non percipiunt ſacramenta, vnde non arctandi ad decimas. Et ꝙ quæ extra nos nihil ad nos. c. ſpitu. gaudemus de diuortiis. Et quòd eccleſia a facinoroſis, & vſurariis non recipit eleemoſynas, vt hꝫ in cap. plerique. de immu. eccl. & inf. de ſent. exc. §. mercatores. ubi not.

b ¶ Cõiter uiuentibus.] Habent ergo clerici communiter uiuentes priuilegium quod nõ haberent ſeparati, & ſinguli. habent etiam in abſolutione petenda aliud priuilegium commune cum monachis. c. quoniam. in fin. de vi. & ho. cler. & ca. t. qui cle. vel. nou. & no. 16. q. 1. c. decimas. unde ſumitur. cõcor c. cõmiſſum. & c. pen. eo. & c. cũctis. §. 1. 16. q. 1.

c ¶ Laboribus.] De quibus qui uiuunt dñr pauperes. Ab. in c. quod ſuper. per illum tex. de uoto. & per Legiſtas in l. ſi cuulante. in pri. ff. ſolo. matri.

d ¶ Decimæ ſoluebantur.] Aliàs monachi eſſent immunes. ea. commiſſum. & c. pen. eo. fac. c. 1. & c. quod per nouale. de verb. ſig. & in c. ſi de priuil.

e ¶ Nouale.] Aliqñ ſumitur pro quolibet agro, vñ Poeta: Impius hæc tam culta noualia miles habebit. alias ager nũc primũ proſciſſus. c. 1. de uer. ſig.

f ¶ Fundandis.] Concor. c. pen. eod. vnde ſumitur, vbi. Ab. dicit eſſe tex. fere apertum, ꝙ etiã de prædiis dotalibus eccleſiæ debet ſolui decima illis eccleſiis quibus prius ſoluebantur. fac. ꝑ hoc qđ not. in c. 1. de cenſib. & not. ꝑ Aba. in ca. nouum genus. eod.

g ¶ Speciali iure.] Concor. c. 1. §. ceterum. & §. ſi. eo. in 6. fa. cle. 1. eo.

Sed nec ſemper. CASVS. Quidam nolebant decimas ſoluere, ſe autem excuſabant modo priuilegio à ſuperioribus conceſſo, & modo præſcriptione longi temporis: clerici uero dicebant nec priuilegium, nec præſcriptionẽ in hoc aliquid concludere, argumento ca. inferior. d. 21. cum inferior. de maior. & c. decimę. n. ſunt de iure diuino, vt ſupra ſuo loco eſt deductũ. & priuilegium à quocumque cõceſſum eſt de iure humano, vt per ſe patet, & idem dicas de præſcript. & cum priuilegia de iure debeãt eſſe firma c. priuilegia. & 3. l. 1. ff. de conſti. ideo fuit quęſitum quid iuris: Sol. pro ut hic legimus, quia ob bonum publ. aliquando a communi iure eſt recedẽdum. argumento §. niſi rigor. 1. q. 7. cum ſe. can. Nõ obſtat obiectio, ſiquidem ius diuinum poteſt a iure humano per uiam declarationis limitari. Doct. in ca. ſi. de conſuetud. Not. primo quod priuilegia pñt concedi etiam reſpectu eorum, quæ ſunt iuris diuini, limitata tamen ad certã cauſam No. ſecũdo priuilegia ſemper eſſe ita interpretanda vt læſionem & præcipue enormem non inferant, & propterea aliquando etiam in totum reuocatur c. ſuggeſtũ. eo. Not. tertio quod priuilegium conceſſum a non habente põteſtatem, nullius eſt roboris, hinc no. qđ pñt reuocari in dubiũ priuilegia conceſſa ab Imperatore eccleſijs. Io. Bapt.

Obſiſtat.

cata obſiſtat[a], uel priuilegio muniti decimas per quadraginta annorum ſpatium ſoluerint; cum liberum ſit unicuique iuri proprio renũciare[c], pręſtatione tanti temporis[d] proprio priuilegio detrahere uoluiſſe pręſumuntur, & ea propter ad decimarũ præſtationem compelli poterunt.

Priuilegia ſunt interpretanda, vt nemini indebite damnum inferant. h. d.

Item ſi poſt initam inter aliquos[e] ſuper decimis conuentionem[f], certi tenoris priuilegia obtenta fuerint, niſi conuentioni per ea derogetur[g] expreſſe, illis non obſtãtibus erit inuiolabiliter obſeruanda[h]. Ita enim huiuſmodi priuilegia ſunt accipienda, vt nemini lęſionẽ, præcipue enormem, inferre debeant[i].

Ordinarius cognoſcit de priuilegiis exemptorum. h. d.

Vnde ſi per huiuſmodi conceſſiones parochiales eccleſias adeo grauari cõtingat, vt rectores de redditibus earum congrue ſuſtentari, & epiſcopo debita perſoluere non poſſint per locorum ordinarios[k] ita prouidendum erit, vt eiſdẽ rectoribus imre

a ¶ Obſiſtat.] Et ſic ualet ſententia lata contra priuilegium principis. etiam ſi priuilegium fuerit in iudicio exhibitum. c. ſuborta. vbi ſcribentes. de re iudic. licet de illius iuribus non fuerit diſputatum. præſumitur enim iudex ex cauſa rationabili receſſiſſe, vt per Abb. in dict. c. ſuborta.

b ¶ Quadraginta annorum.] Ca. accedentibus de priuileg. immo etiam triginta. c. ſi de terra. eod. tit. ſed dic ſecundum Abb. in di. c. accedentibus. q. ille tex. corrigitur, licet quidam hoc nõ admittant, e cum expediat. de elec. in 6. poteſt etiã dicere, quod licet hic dicatur de quadraginta fa. quod in maiori ſumma minor ineſt: non ſufficit ergo una contrafactio uel contrauentio, vt priuilegium etiam conceſſum ad non faciẽdum tollatur. De quo tamẽ dic, vt plene per Cano. in c. cum acceſſiſſent. de conſt. & per Legiſt. in l. fi. ff de conſt. princ. & intelligunt Io. Andr. & Hoſt. hoc procedere, quando ſolutio eſt facta ſponte non per ignorantiam, quod nõ placet Ab & miratur q Doctores ſequũtur hoc dictum, qđ putat falſum per c. vigilanti. cũ ibi not. per eum. de præſcr. & per l. fi. in fi. de præſc. longi tempor.

c ¶ Renunciare.] Intellige quando non tangitur ius ſuperioris uel tertij. Vnde priuilegio exemptionis non poteſt priuilegiatus expreſſe renunciare ſine licentia Papæ. cap. cum tempore. de arbit. & per Ab. in c. de terra de priuil. tacendo tamen & patiẽdo præſcriptionem currere, præiudicat eccleſiæ: ita tamen qui eam poſſet impedire, paſſus eſt contra eccleſiam præſcriptionem currere poteſt per clericum conueniri ad ſatisfactionem de omni damno. Ita not. in c. placuit. 18. q. 3. fac. quia prælatus tenetur de ſuo, ſicut tutor, ſi quid eccleſia potuit acquireſe, & neglexit. c. monemus. 12. q. 2. l. quidquid. C. arb. tutel. fac. l. nõ ignorum. C. de admi. tuto. ſequitur Abb. in d. c. ſi de terra.

d ¶ Tanti temporis.] Sicut ergo contra ius commune non currit præſcriptio, niſi 40. anno. c. fin. de conſuet. ita nec contra priuilegia indulta eccleſiæ. c. accedentibus. de priuil. Nec etiam contra alia bona competentia eccleſiis, in c. de quarta. de præſcr. auth. quas actiones C. de ſacroſan. eccleſ.

e ¶ Inter aliquos.] Scilicet clericos, c. ex multiplici. eod. vbi Abb.

f ¶ Conuentionem.] Not. ergo, quod licet ſolutio decimarum ſit de iure diuino, ſuper eis tamen poteſt pactum & tranſactio fieri, maxime cum ſuperioris auctoritate. c. ſtatuimus. vbi Ab. de tranſact. Immo & citra ſuperioris auctoritatem, ſi non excedat uitam cõponentium. cap. veniens de tranſact. cap. ex multiplici. eo. & hoc in clericis, quid autem ſit in laicis not. in ca. 2 de tranſact. & in ca. cum homines. eod.

g ¶ Derogetur.]. Poteſt ergo Papa derogare pacto, & cõuentioni priuatorum c. ex multiplici. eo Sed cõtra ex conuẽtione oritur obligatio, quæ eſt de iure naturali. l. hoc iure. ff de iuſt. & iure ergo non poteſt tolli, etiã per principem. cle paſtoralis. de re iudi. & per Inn. in c. quę in eccleſiarum de conſtit. Sol. aut cõuentio fit inter perſonas eccleſiaſticas ſuper iuribus eccleſiarum, & tunc Papa poteſt tali conuentioni derogare: quia ſuper talibus habet plenitudinem poteſtatis & ſua poteſtas in omnibus intelligitur excepta c. uenientes de iureiu. not. in c. conſtitutus. de reſcri. fac. clem. dudum § nos. de ſepul. Aut conuentio fit ſuper iure priuato, & tunc procedunt contraria. Abb. in dicto capit. ex multiplici. & per Inno. cap. inquiſitioni. de ſenten. excomm.

h ¶ Obſeruanda] Quia priuilegium nunquam refertur ad ſpecialem prouiſionem, vel diſpoſitionẽ niſi de ea fiat mentio expreſſe. c. veniens. de præſc. & cap. ex multiplici. eod.

i ¶ Inferre debeant.] De quo dic vt in cap de monachis de præben. & 2 1. quæſt. 1. cap. 1. & fac. cap. 1. §. vbi autem. eod. in 6. vnde ſumitur. Et de pluribus caſibus, in quibus non obſtante priuilegio debent ſolui decimæ, vide per Hoſtien. in ſumma eo. §. a quibus,

K ¶ Ordinarios.] Not. caſum. In quo epiſcopus cognoſcit ſuper rebus exemptorum: alios vide notatos in cle. 1. de ſent. excom.

ricali poteſtate [a] decimas recipere, & in alium uelut hereditario iure tranſmittere nõ poterit: & ſi ſecus actum fuerit, & qui conceſſerit a ſtatu ſuo deiicietur [b], & qui receperit, & eccleſiæ nõ reddiderit, & viuens [c] quidem excommunicationis vinculo innodabitur, & mortuus eccleſiaſtica ſepultura [d] carebit.

Reditus decimarum locari poſſunt, dummodo locatio non ſapiat alienationem. h. d.

Si quis tamẽ cũ eccleſię ſuæ cõditionem meliorem facere poſſit, decimarum ſuarũ prouentus [e] alicui locare velit, dummodo huiuſmodi locatio ad feudũ [f], vel alienationem non videatur extendi, id facere minime impedietur.

Epiſcopo debetur a rectoribus quarta decimarum quas exigunt, niſi præſcripta fuerit. h. d.

Poſtremo ſciendũ eſt, quod ueluti parochialibus eccleſiis (ſecundum ea, quæ proxime expoſuimus [g]) decimæ debentur, ita etiam decimarum ipſarum quarta [h] epiſcopo a rectoribus eccleſiarum, niſi legitima obſtet præſcriptio [i], perſoluenda erit.

DE REBVS ECcleſiæ alienandis, uel non.

TIT. XXVII.

Regulariter epiſcopus non poteſt aliquid agere ſine conſenſu, vel conſilio Capituli. h. d.

TRactemus nũc de rebus tempo-

a ¶ A clericali poteſtate.] Excepto Papa, qui ſolus poteſt laicum reddere capacem iuris ſpiritualis. c. 2. & quod ibi no de iud. & d. 30. §. uerum. vbi no. & habetur per aliquos in c. eccleſia S. Mariæ. de cõſt.

b ¶ Deiicietur.] Id eſt, ſuſpendetur, ſecundum aliquos. Alii dicunt intelligẽdum eſſe de depoſitione, & excommunicatione, vt per glo. Abb. & alios. in ca. quãuis. eo. vnde ſumitur.

c ¶ Viuens.] Cap. ad hæc. eod.

d ¶ Sepultura.] Ca. prohibemus. eo. ſic & vſurariis. c. quia in omnibus. de vſu.

e ¶ Prouẽtus.] Ca. 2. de loca. & bene dicit prouẽtus: quia ius ipſum percipiẽdi non transfertur in laicos. vt per Ab. in c. a. de iu. cal. & in c. cum olim. de præb. & ſupr. eo. in prin. & in c. Meſſana de ele. & c. peruenit. de arb.

f ¶ Ad feudũ.] De hoc diffuſe no. in c. quamuis. eod. per glo. ſ. quã ibi Abb. dicit ab omnibus approbatam, & per eundem in cap. ad hęc. eo. & per Fel. in c. quæ in eccleſiarum. verſi. quinta declaratio. de conſti.

Io. Bapt. Poſtremo. CASVS. Cum ſupra dictum ſit decimas eſſe ſoluendas Eccleſiis parochialib. §. inter perſonales, ſupra eod. fuit propterea quæſitũ an ex eis eſſet aliquid epõ ſoluendum. quidam n. negatiue reſpondebãt, quia ratio decimandi tantũ in ipſa parochia verificatur, vt in d. § legimus. Sol. tamen vt hic legimus, quia ratio quæ in cura parochiali, conſideratur etiam in epõ, uerificatur argumento § canonica portio ſup. tit. prox. & ideo nec etiam obſtat obiectio: No præſcriptionẽ rerum Eccleſ. ſpiritual. non dari niſi inter perſonas eccleſiaſt. & capaces.

g ¶ Expoſuimus.] ſupra eo. §. inter perſonales.

h ¶ Quarta.] Cap. conquerente. vbi traditur. de off. ord. & ſup. de imm. eccl. § pen. licet quidam cõtra, & male, vt per Abb. in c. cum contingat. eod. vbi late diſputat ad quem iure communi pertineãt decimæ.

i ¶ Præſcriptio.] Ca. de quarta. de præſcrip.

DE REBVS ECCLESIÆ ALIENAN. Io. Bapt. In ſuperioribus autor locutus fuit de rebus Eccleſ. ſpiritual. & miſtis, ſequebatur videre de rebus temporalibus: de quibus enim primo in genere debuiſſet tractari, argum. § 1. ſup. de iur. cal. ideo ponitur hic rubrica, quæ diuiditur in 3. partes, in quarum prima habetur ad quos ſpectat iſtarũ rerũ alienatio, & quõ ipſa ſit facienda: in ſecunda adnot. quid iſte terminus ſignificet, & quid regulariter in hac materia ſit tenendũ: in tertia a regula data multi excipiuntur caſus: ſecunda ibi, alienationis: tertia ibi, excipiuntur.

Io. Bapt. TRactemus nũc CASVS. Quidam clerici beneficiati, ac etiam monachi nolebant per ſeipſos tantũ cauſa tamen ſuadente bona ſuæ eccleſiæ, vel monaſterii alienare, vel aliter de eis diſponere, dicebant aũt id eſſe ſibi licitum, & permiſſum, quia à princ. & viri idonei, & rectæ conſcientiæ ſunt indicati, & approbati ob examen de eis factum iuxta ea, quæ ſupra in primo lib. de elect. & promo. dicta ſunt: his accedit quod ſi cut bona unius Eccleſiæ non ſunt alterius vt præſuppoſitur, ita non uidetur conueniens, vt alius clericus vel prælatus in alienatione eorum ſe debeat intromittere, cũ nõ liceat mittere falcẽ in meſſam alienã. Solu. tñ vt hic cauẽ, quia ſicut fuit maximæ vtilitatis bona Eccleſ. in Eccleſia conſeruare, cap. uidentes. 12. q. 1. ita quoq; cauté eſt animaduertendũ quid obſeruari debeat in ipſorũ alienatione: qua rõne ſuadẽte nõ obſtãt obiecta, quia ad maiorẽ cautelã hoc ſtatutũ fuit. argu. c. vbi periculũ. de ele. in 6. No. primo qđ cũ hæc bona ſint de intrinſeca rõne tẽporali ꝑ pa ẽt a laicis põt præſcribi. No. ſcđo, qđ cũ in alienatione iſtorũ bonorũ requirat certa ſolẽnitas, ꝑ ea teneret arg. ab iſtis ad bona pupillorũ, & ecõtra. Not. tertio qđ aliquã ob unicũ delictũ plures & diuerſæ imponũtur pœnæ.

k ¶ Tractemus nunc.] q. d. vidimus hucuſque de

ralibus eccleſiarum, illarumque adminiſtratione, & alienatione, ſine quibus ſpiritualium dignitas, haud facile conſiſtere pōt [a]. Et quidē illud in primis firmare nos oportet, nihil epiſcopum regulariter [b] ſine cōſenſu ſui Capituli, vel conſilio [c] poſſe ſuper his ſtatuere. Cum uelut caput ad membra; ita ſeſe prælatus habeat ad Capitulum [d]. In eo autem totius uidetur eſſe conſenſus Capituli, cui & maior & ſanior [e] fratrum acceſſerit ſententia.

Alienatio rei eccleſiaſticę facta ſine utilitate eccleſia. & clericorum conſenſu non valet. h.d.

Ex his conſequens eſt, vt rerum eccleſiaſticarum abſque clericorum [f] ſubſcriptione [g], & eccleſiæ utilitate [h], & Romano inconſulto [i] Pōtifice, ab epiſcopo facta donatio, vel alienatio, vel ſuppoſitio [k] non teneat [l]: niſi eam poſtmodum ratam habeant [m]. Prælatus enim eccleſiaſticarum rerū

rebus eccleſiaſticis mere ſpiritualib. vt ſunt ſacramenta. Item de rebus eccleſiaſticis, quæ quodam reſpectu ſunt ſpirituales, quodā alio reſpectu ſunt temporales: vt eſt canonica portio, vt ſunt decimę vt ſup. tit. prox. in prin. reſtat nunc videre de rebus eccleſiaſticis mere temporalibus.

a ¶ Conſiſtere poteſt. 1. q. 3. c. ſi quis obiecerit. & di. 93. c. legimus.

b ¶ Regulariter.] Ideo regulariter: quia quædam pōt ep̄s explicare abſque conſilio capituli, vt ſunt minora negotia. vt per Ab in ca. nouit. de his quæ fi. a p̄l. ſin. conſ. c. fac. not per Inn. in c. ſi de mai. & obe fac. c. edoceri. de reſc. Item exiſtente rōnabili cauſa etiā ardua poterit ſine conſenſu capituli explicare; puta, ſi uellet procedere contra aliquē conſanguineū & ualde amicū collegij. Item in notorijs non requireret conſiliū capituli, & multo minus conſenſus. Ab. in d. ca. nouit.

c ¶ Vel conſilio.] Per hāc alternatiuā reiicitur opi. glo. in c. cū vos. de his quæ fin. à præl. ſin. conſ. c. quæ dicebat, ꝙ in oībus negotiis eccleſiæ eſt neceſſarius conſenſus capituli. qđ eſt contra c. quanto. & c. nouit eo. ti. & illam reprehendit Ab. in c. cum nos eod. tit. in quo etiam elegāter conſiderat differentiā inter iuſſum, auctoritatem, conſilium, & conſenſum. dic vt per eum ibi.

Ep̄us & Capitulum unū corpus.

d ¶ Ad capitulum.] Sunt ergo epiſcopus & capitulum vnum corpus fictum & repreſentatū in ſingulis de corpore, ex quo, ſecundum Ab. in c. nouit. de his quæ fi. a præ. ſi. conſ. c. ꝙ diſpoſitio concepta ꝑ verba, Si quis, & per uerba, Si qua fecerit, & c. comprehendat etiam vniuerſitatem, cum ſit quoddam corpus fictum, vt hic, & d. c. nouit. quod procederet in fauorabilibus nō aūt in odioſis. vt ibi ꝑ Ab.

e ¶ Sanior:] Quod tū præſumitur ſi conſtet de maioritate, de quo in c. eccleſia. 2. de ele. Sed ſi minor pars, vel etiā unus tantū aſſerret aliquod multum rationabile & probaret, poſſet impedire ordinationem vniuerſalitatis, fac. c. Nicæna d. 31. & l. 1. § ſed neque C. de iur. vet. enuc. & per Abb. in c. 1. de his quæ fi a ma. par. capit.

Vnus interdū pōt impedire ordinationē vniuerſorum.

f ¶ Clericorum.] Sed de quibus clericis eſt hoc intelligendum? Reſ. ſcdm Ab. & Doct. in c. 1. de his quæ fiu. a præl. ſin. conſen. capituli. Si agiť de alienatione rei eccleſiæ cathedralis, intelligas de clericis qui ſunt de capitulo dictæ eccleſiæ, ad hoc ca. 1. de reb. eccleſ. non alienan. in 6. Et intellige de præſentibus: abſentes enim non ſunt uocandi neceſſario. 10. q. 2. c. hoc ius. & Ab. in d. c. 1. Si agatur de alienatione rerum inferioris eccleſiæ, magna uarietas eſt opinionum. Quidam enim dicunt, quod ſufficit clericorum conſenſus dictę inferioris eccleſiæ. quidā qđ exigitur conſilium canonicorū cathedralis eccleſiæ, alij aliter, vt habeť in dicto c. 1. Sed quid ſi epiſcopus nō habet capitulū, quia propter bella eccleſia eſt deſtructa? Reſ. loco canonicorū adhibebit alios clericos honeſtos. ar. c. ſi forte. d. 65. fac. c. nullus res. 17. q. 4. fac. l. ubi abſunt. ff. de tut. & cura. dat. ab his.

g ¶ Subſcriptione. No unum ex caſibus, qui indigent ſubſcriptione. nec enim neceſſaria eſt niſi in caſibus a iure expreſſis. regulariter enim conſenſus ſufficit. l. pactū. C. de pact. niſi in caſibus not. in c. 1. de cenſib. in 6. Immo hoc quod hic de ſubſcriptione dicitur, hodie in pluribus locis non ſeruatur, ſecūdū Ab. in c. 1. de his, quæ fi. a præ. ſine con. c. quamquā multi teneant conſuetudinem per quam tollitur ſollemnitas requiſita in alienatione rei eccleſiaſticę non tenere. de quo in c. nulli. eod.

Præſumitur eccleſia facta locupletior.

h ¶ Vtilitate.] Sed an ſufficiet utiliter alienationis negotium eſſe cœptum, licet effectus ſecutus non fuerit? & uidetur ſufficere. l. ſed an ultro. ff. de neg. geſt. contrarium uidetur uerius, quia cum eccleſia comparetur pupillo, non ſufficit negotiū utiliter eſſe cęptum, niſi eccleſia ſit facta locupletior. l. ſi pupilli. ff de neg. ge. eo tamen ipſo, quod non eſt damnificata, reputatur facta locupletior. l. in pupillo ff. de ſol. & no. in c. ſine. 12. q. 2.

i ¶ Inconſulto. fac. c. 2. eo. in 6. & extrau. Pauli 2. Veneti, quæ incipit, ambitioſæ.

K ¶ Suppoſitio.] Cap. 2. eod. in 6.

l ¶ Non teneat.] Etiā ſi omnes clerici conſentiſſēt. c. ſine. 12. q. 2. vbi not. l. iubemus. C. de ſacroſa. eccl. Sed ſi alienatio fiat ſeruata formā in caſu non cōceſſo, tenet alienatio, licet eccleſia tamquam læſa reſtituatur per ea, quæ no in c. ad noſtram. eo. Alienatio tamen a rectore aliquo perperam facta valet in uita ſua, & in ſui præiudicium. Ab. in c. ueniens de tranſact. vbi hoc dictum declarat.

Procurator eccleſiæ prælatus quō dicatur.

m ¶ Ratam habeant.] Ca. cum nos. de his, quæ fi. a præl. ſin. conſ. c. quod quidam. vt Inno. tenebant hoc procedere in alienatione temporali tantum: ſecus

procurator [a] eſt, non dominus, & conditionem eccleſiæ meliorẽ quidem facere poteſt, deteriorem [b] non poteſt [c]. Quod ſi ſecus factum fuerit, nec quod geſtum [d] eſt, vires ullas ſortietur [e], & canonum temeratores, tam ſæcularium, quã eccleſiaſticarum legũ pœnis ſubiacebunt.

Alienationis verbo quid contineatur h.d.

Alienationis [f] autẽ uerbum continet hoc loco uenditionẽ, permutationem, hypothecam, donationem, conductionem [g], emphytheuſim, & omnẽ conuentionẽ, per quã dominiũ transfertur.

Eccleſiam ſuam nõ poteſt quis grauari pro alienis debitis. h. d.

Sed nec [h] commiſſam ſibi eccleſiam pro alienis grauare debitis [i], aut litteras [k] alicui, vel ſigilla [l] concedere, quibus eccleſia poſſit obligari, aliquis audere debet, alioqui nec eccleſia ad talium debitorum ſolutionẽ tenebit' [m] & qui id auſus fuerit, a ſpiritualiũ & temporalium adminiſtratione ſuſpenſus erit [n].

Ponit caſus, in quibus clericus obligare poteſt eccleſiã ſuam. h. d.

ſecus in perpetua, Sed tu dic id habere locum etiã in perpetua ſi ratificatio concernit fauorem eccleſiæ, & ſic contractus hoc caſu claudicabit, vt per Ab. in c. 1. eo. tit.

a ¶ Procurator.] 12. q. 1. c. ſi. & q. 2. c. ſine. & c. 2. de donat. & dr̃ procurator prælatus ex eo, quod debet procurare utilitatẽ eccleſię: nam proprie nõ eſt procurator, ſecundum Abb. in d. c. 2. prælatus enim habet dignitatem, & poteſt latius & liberius diſponere de reb. eccleſ. quã procurator. fac. no. in c. ſi. 5. q. 3. & 12. q. 1. c. duo ſunt genera. & in c. præſenti. de offi. ord. in 6. patet, quia procurator numquã donat. l. procurator tutorum. ff. de procurat. prælatus uero aliquando donare poteſt, ſecundũ ea, quæ habentur in c. 3. de donat. & in §. licet. cũ ſeq. ſi. inf. tit. prox. & § excipiuntur. infra eo.

b ¶ Deteriorem.] Sic. c. 1. de in int. reſti. & c. 2. de donat.

c ¶ Nõ pot.] In faciẽdo, niſi modice. c. 2. & c. 3. de dona. ubi not. ſecus in omittendo. 16. q. 3. c. placuit, & de materia p Ab. in c. 1. de dolo & cõt.

d ¶ Geſtum.] Et inde ſecutum. c. 2. eo. in 6.

e ¶ Sortietur.] Ca. 2. eo. in 6. c. ſi quis presbyterorum. & c. ad noſtram. eo. in antiq. c. 2. de re. permu. & in extrau. Pauli. 2. incip. ambitioſæ.

Alienationis. CASVS Quidam clericus beneficiatus contraxit diuerſa negocia, uidelicet locando bona Eccleſiæ alienando, promittendo, & ſimil. faciendo: unde fuit dubitatum primo, an oĩa hmõi actus ſub nomine alienationis comprehendantur, ſecundo an in huiuſmodi rebus ſit regulariter deneganda alienatio: quoad primũ habemus l. 1. C. de fund. dotal. confirmatur, quia aliter prohiberent̃ negocia quoad ſm̃ nulla uñ regula ponẽda, quia de bonis iſtis debet diſponi prout eccleſiæ utilitas poſtulat, cum in eius commoditatẽ ſint relicta: Sol. tamen vt hic cauetur, quia alienationis vocabulũ aliqñ large accipi dẽt. c. nulli. eo. & regulariter eccleſiæ expedit bona iſta conſeruari c. nidẽtes. 12. q. 2. nõ obſtant obiecta, quia l. 1. intelligit̃ de alienatione proprie dicta: quoad ſm̃ regulariter expedit magis ipſa conſeruare vt dixi. Not. primo quod qñ vocabula duo habet ſignificata ſecũdum illud ſũt accipienda, quod facit ad materiam, & intentionẽ propoſitam: Not. ſecundo inde argumentum quod

Io. Bapt.

ſucceſſor in aliqua dignitate tenetur ad illa debita, quę à prædeceſſore fuerint contracta ob utilitatem, uel neceſſitatem præd. dignitatis.

f ¶ Alienationis.] Accipitur autem largiſſime in hac materia verbum, alienationis. fac. c. nulli. eod. vbi late traditur. & extra. Paul. 2. incip. ambitioſæ, & per Abb. in c. 1. de his, quæ fin. a præl. ſi. conſ. capituli.

g ¶ Conductionẽ.] l. ad longum tempus. c. nulli. eo. l. 1. ſi de ſuperfici. & cle. 1. eo. alij habent cõditionem, de cuius litteræ intellectu late per Ab. And. Sicul. & Moder. Bononienſes in dicto cap. nulli.

h ¶ Sed nec, &c.] Dixit alienatione rerũ, nunc de obligatione. Eidẽ eccleſia alicui cõmiſſa etiã ſi cui ſit cõmẽdata, vel in adminiſtratione concessa, & oĩbus his caſib' habebit locũ quod hic dr̃. & in c. 2. de ſol. Sed quid ſi intruſit ſe quis in eccleſiã? Rñ. idẽ, cum nõ debeat eſſe melioris conditionis, quã ſit ille qui canonice eccleſiã obtinuit, vt in c. eum qui. de præb. in 6.

i ¶ Debitis. Quæ dicantur aliena debita, vide per Inn. in c. paſtoralis. de præb. & quod ibi etiã per alios not. poteſt tamen prælatus obligare pro ſua ſuſtentatione: quia hæc ſunt eccleſiæ debita: vt per Ab. in c. 1. & in c. 2. de ſolut. vbi de intellectu d. ca. 1 & d. c. 2. & huius litteræ, quæ inde ſumitur.

k ¶ Litteras.] Per quas concedunt prælati, vt quis poſſit ſumere mutuo nomine ſuo & eccleſiæ. An autem & quando prælatorum litteræ faciant fidẽ, late in c. quoniam contra. de proba.

l ¶ Sigilla concedere.] Niſi forſan honeſtæ perſonæ, cui poſſet prælatus cõmittere. Ab. in c. ſcripta, de fid. inſtru. & eſt hic arg. quod ſigillũ probat procurationẽ. de quo per Ab. in c. 2 de ſol. & in c. 1 de ſyndico, & quæ detrahãt fidei ſigilli per Ab. & alios in c. inter dilectos. vbi de materia plene, de fi. inſtru.

m ¶ Tenebitur.] Niſi quatenus in eius utilitatẽ euerit verſum. c. quod quibuſdã de fideiuſ. & conco. c. 2. de ſol. & 20. q. 2. c. ea n. uer. creditor: quod tñ nõ præſumitur, niſi probet̃. Ab. in c. ſuper hoc. de renunt.

n ¶ Suſpenſus erit.] Ipſo iure: cum verbum ſuſpenſus, ſit uerbum præteriti, vel præſentis temporis fac. not. in reg. in pœnis. de re. iu. in 6. & not. in ca. 2. de ſolut. & not. pœnam committi ex actu nullo, ſimi. in c. nuper. de big.

 A præ-

Debita tamē a prędeceſſore[a] ſuo pro eccleſię neceſſitate[b] cōtracta, ſoluere procul dubio tenebitur. Idē ſi clericus demandato[c] fideiuſſerit, aut ſi non de mandato, in rem tamē eccleſię mutuum verterit[d].

Poteſt prælatus rem non magni ualoris in aliquem benemeritum transferre. h.d.

Excipiuntur tamē nonnulli caſus, in quibus donādi, pmutandi, locandi libertatē, feudum, & emphyteuſim dandi, aut aliter alienādi iure licentia conceditur. Nam ſi quid prælatus[e] non magni ualoris[f] alicui forte ob benemerita[g] donauerit, præſertim[h] ſuadente cōſuetudine[i], iure ſuſtinebitur[K] donatio.

a ¶ A prædeceſſore.] Eſt enim quaſi hęres ipſius. 24.q.2.c.conuenior. & 12.q.2.c.fi. Vnde iſte ſucceſſor, & hęres comparantur. Nam vt hęres ſuccedit in uniuerſum ius: ita & ſucceſſor in beneficio ſuccedit in uniuerſum ius eccleſiæ, & ſic eccleſia dicitur habere quid vniuerſum, de quo no. in cap. cum ad ſedem. de reſt. ſpo. Item quo ad ſuſtinendum onera cōtracta per prædeceſſores, vt hic. Differunt tamen in quibuſdam. Nam hęredis ius cauſatur a defuncto, ſucceſſor vero in beneficio non a defuncto ius habet: ſed a ſuperiore. Item hęres tenetur ſoluere omnia debita defuncti qualitercunq; contracta, vt no in c 2. de teſta. ſucceſſor in beneficio ſolū cōtracta pro neceſſitate eccleſię, vt hic. & c 2. de ſol.

b ¶ Pro neceſſitate.] Alias enim non teneretur. c. quod quibuſdam. de dona. c. 2. vbi not de ſolu. Sed an hoc caſu debeat probare creditor pecuniam in vtilitatem eccleſiæ uerſam? Inn. quod ſic Hoſt. Ab. & communis contra. ſufficit enim ſecundum eos probare neceſſitatem obligationis. c. 1. de ſol. & ita limitabitur quod not. idem Ab. in c. ſuper. de renū. vide per Ab. in c. pen. de fideiuſſ.

c ¶ De mādato.] ſ. prælati & cap. c. pen. de fideiuſſ.

d ¶ Verterit.] Cap. pen. de fideiu. & intellige hoc quando utile eſt eccleſiæ illam uerſionem eſſe factam, ita quòd uetiſimiliter eccleſia de ſuo expendiſſet, niſi eſſet facta, illa uerſio l. fundo. ff. de rei vend. aliàs eccleſia teneretur ſolum illud refundere in quo eſt meliorata: non autem quantum eſſet expenſum. quod intellige, quādo particularis, qui contraxit, nullam habebat adminiſtrationem, uel peculium, vt latiſſime per Abb. in d. c. pen.

Io. Bapt. Excipiuntur. Licet hæc pars plures habeat parti. quoniam tamen omnes tendunt ad limitand. reg. in hac materia ſupra ſuo loc. in hoc tit. adnot. propterea commode in ea ita in communi caſus figurari poteſt, uidelicet: Clerici beneficiati, & adminiſtrationē ſui beneficii habētis in multis caſibus alienabant bona ſuæ eccleſiæ aliquando donando rem aliquam modici ualoris, uel ad modicum tēpus: aliquando eaſd. res locando, vel titulo precarii concedendo, uel ruinas ipſarum alienando, vel terras concedendo, vel res ſolitas feudari feudando vel bona relicta refutādo, vel principi diuerſo tit. concedendo, vel permutando, vel præſcriptionē tolerando, vel alio ſimili modo in alium transferendo, qua de re fuit dubitatum an in omnibus huiuſmodi caſibus regula ſupra adn. debeat uerificari. quidam enim affirmatiue reſpondebant, quia aliter ſeruiret deuento eum per uiam indirectam poſſet ab ea recedi contra c. cum quid. de regu. iur. in 6. confirmatur quia eccleſiæ conditio debet reddi melior, non autem deterior. cap. 2. de donation. hinc accedit, quod ſolemnitas alienandi cad. uia indirecta, redderetur uana quod non eſt admittendum. Sol. tamen prout in to. hac parte legimus, quia omnis regula in iure aliquando limitatur l. omnis definitio. ff de reg. iur. in caſibus. n. ſup. adnot. Eccleſia vel non læditur, vel modice læditur, & hoc permittitur ob aliquod bonum: quod inde oritur l. argumento §. 1. ſeu in prin. Inſtit. quibus ex cauſis manumitt. non liceat. Non obſtant obiecta, quia regu. præd. habet locum quando ſpiritualis ratio non eſt in cōtrarium, ſecus aliter: nec propterea conditio eccleſiæ redditur deterior, cum lege & rōne cōcurrente talis alienatio pmittatur, qua de re ſicuti alienatio in caſibus ſpual.bus eſt permiſſa, ita ſolemnitas neceſſario non eſt ſeruanda; puto tamen in hoc c. eſſe cogitandum. Not. primo, quod caſus excepti non ſunt ſub regula, firmant tamen eā in contrarium: Nota ſecundo quod aliqñ id dicitur de iure eſſe conceſſum, quod expreſſe cauetur: Not. tertio argumentum: quod de iure ſtatutorum id in prohibitis erit permiſſum, quod expreſſe fuerit cautum.

e ¶ Prælatus.] Intellige non ſolū de prælato ſæculari, verū etiā de regulari. in regulari. n. loquitur. c. cęterum de donat, vñ hic ſumitur: de ſæculari probatur in c fi. de pecul. cler.

f ¶ Valoris.] Scilicet mobiles & non pretioſas, aliàs nō procederet quod hic dr, nec etiam conſuetudo, vt per Ab. in c. ceterum de don.

g ¶ Ob benemerita. c. fi. de pec. cler. addit dictionē forte, q a idē eſſet dicendū, ſi donaſſet ob aliam rōnabilem cauſam. fac. c. relatū 2 & quòd ibi not. de teſta. Ab. in c. ceterum. de don.

h ¶ Præſertim.] Ideo additur dictio, pręſertim, q a non eſt ſemper neceſſaria conſuetudo: ſi quid enim vellet donare d̄ reditibus eccleſiæ, quos facit ſuos, pōt prælatus etiā ſine conſenſu capituli, & ſine aliqua cōſuetudine, pro hoc quod not. in c. præſenti. de off. ord. in 6. Idē eſſet de alia re minima: ſed ſi nō eſſet minima, non poſſet aliquid donare ſine conſuetudine, niſi cū cauſa probabili, vt eſt notatū ſup.

i ¶ Conſuetudine.] Iuri non contraria. d. 12. c. ſcit ſancta. & de re iud. c. cum cauſa.

K ¶ Suſtinebitur.] Sed contra: q a nil dat, q nihil hēt. l. ſi uniuerſæ. C de leg. 1. q. 7. c. Daibertū. cū all. in c. ceterū. de don. & eſt c. 2. eo. tit. & 12. q. 1. cap. ſi priuatum. Reſp. hoc intelligitur de erogatione in pauperes. ſed hoc licet ſit in ſe uerū, huic tñ litteræ nō conuenit, nec c. ceterū. q a hoc caſu nō eſt neceſſaria conſuetudo, & alia de quibus hic. quia ad

elee-

Licet prælato concedere alicui terram gratia fabricã de eccleſia. h. d.

Multo magis idem erit ſtatuendũ, ſi quid forte ſoli ad eccleſiæ fabricam erigendam conceſſum fuerit: quo caſu tantum donare licet, quantum eccleſiæ parietes concludere poſſunt[a].

Prouentus eccleſiaſtici poſſunt vendi ad modicum tempus, & ad precariam concedi, quæ renouanda erit de quinquennio in quinquennium. h. d.

Idem iuris erit & de redituum fructuũque[b] venditionibus ad tempus[c] modicũ faciendis, & de precarijs[d], quæ quandoque de eccleſiarum poſſeſſionibus fieri ſolent; quæ ne tẽporis longinquitate iuris eccleſiaſtici pereat memoria[e], de quinquennio, in quinquennium[f] renouandæ erunt.

Precarium ſoluitur ad beneplacitum concedentis: ſecus precaria, niſi ſit irrationalis. h. d.

Diſtat autem precariũ a precaria; quia precariũ tamdiu conceditur, quoad is qui cõceſſit, patitur[g]; precariæ vero non ſunt pro voluntate concedentium reuocãdæ[h], niſi ſint irrationabiles: quo caſu poterit ſucceſſor[i] a prædeceſſore conceſſam precariam reſcindere, & reuocare.

Ruinæ, prædia inculta, & ſiluæ extirpatæ, poſſunt ſub annuo cenſu concedi in emphyteuſim: & ſi per bienniũ in ſolutione cenſus ceſſatum fuerit, poteſt emphyteuta expelli. h. d.

Ruinæ[k] quoque, quas eccleſia reficere non ualeat, & inculta prædia, aut extirpatæ ſiluæ in emphyteuſim ſub annuo cenſu his concedi poterunt, a quibus vel ſuo, vel parentum ſuorum labore conſtiterit extirpatas: niſi forte poſſint alijs ad maiorẽ eccleſiæ vtilitatem, cum eodem onere conferri. Qui tamen ſi per biennium[l] in ſolutione canonis ceſſauerint, niſi celeri ſatisfactione[m]

eleemoſynã tenet eccleſia de rebus ſuis. 16. q. 1. c. quoniã 12 q. 2. aurum. Vnde intellige etiam de donatione facta nõ pauperi, quæ erit valida concurrẽte cõſuetudine, etiã quod res non ſit minima, dummodo non magna. Facit ſimile de tutore, qui quãquã non ſit proprietarius, ratione tñ liberæ adminiſtrationis aliqua donare poteſt l. cũ plures. ff. de adm. tut. fac. l. filius. ff. de donat. & c. nobis. in fin. de elect. & cap. is cui. eo. tit. in 6.

a ¶ Poſſũt.] 17. q. 4. c. in venditionib. & c. queſti.

b ¶ Fructuũque.] Differentia eſt inter fructus & reditus: quia quidquid eſt in fructu, eſt in reditu: ſed nõ contra, vt not. in ca. generali. in fi. de elec. in 6. & fac Cle. 1. in fi. eod. vnde ſumiſ.

Fructus differt a reditu.

c ¶ Ad tẽpus modicũ.] Sed quod dicatur modicũ tẽpus? Rñ. relinquendũ erit iudicis arbitrio. l. 1. in fi. ff. de iure delib. l. 1. §. 2 ff. de eſtract. c. de cauſis. de offi. deleg. ca. inquiſitionis. de accu. & no. in l. 1. §. quod ait. ff. de ſuperfi. index aũt arbitrabitur ſecũdũ ſubiectã materiã. & not. de hoc in cl. 1. eo in fi.

Tempus modicũ.

d ¶ Precarijs.] Cõtractus iſte precariæ, vel precariũ eſt iure ciuili incognit⁹, & de eius natura, vide per Ab. in cap. 1. de preca.

Contractus precariæ iure ciuili incognitus.

e ¶ Memoria.] Fac. 12. q. 2. c. lõginquitate & c ſæpe.

f ¶ In quinquenniũ.] Nõ eſt de ſubſtãtia cõtractus huius q̃ fiat de quinquẽnio in quinquẽniũ, vt per Ab. in c. 2. de precar.

g ¶ Patitur.] Nec pactũ factũ in contrarium valet. l. cũ precario. ff. de precar. Item extinguitur morte eius cui precariũ fuit conceſſum: & ſic in heredẽ non transfertur, non tñ cõcedentis morte finitur: nã vbi actus validitas dependet ab alicuius voluntate, non extinguitur ipſius morte: q̃a præſumitur decedere in eadem voluntate. c. maiores. extr. de bapti. concor. c. fi. de preca. vbi Ab. latiſſime de eius natura diſſerit. Et quomodo a cõmodato differat, quæ materia cum ſit mere iuris ciuilis, nõ eſt hic ponẽda. Finitur etiã precarium cum res eſt alienata, & nouus acquiſitor vult reuocare. d. cap. fi. & fac. 10. q. 2. c. precariæ. cũ duobus ſeq.

h ¶ Reuocandæ.] Hoſt. in hac materia ponit hoc verſus. Riæ, ria, rium, tria ſunt, quibus ea pui vnũ. Riæ ſunt ſolitæ poſt ſingula luſtra renaſci. Ria fit ad mortem, nec citra vult reuocari. Riũ finitur tunc q̃n vult ſuus actor. Tertium tamẽ verſum non approbat Ab. in cap. 1. de preca. nec differentiã ſingularis & pluralis numeri.

Verſus.

i ¶ Succeſſor.] Etiã ex officio, c. qm̃. §. ſunt & alii, vt lit. non conte. vbi Ab. & abſq; timore pœnæ appoſitæ reſciſſioni a prædeceſſore. c. 2. d preca. fac. 25. q. 9. c. quod q̃a.

K ¶ Ruinæ. 10. q. 2. c. ea q̃. §. ſi quas vero. fac ca. ad aures. eo. unde ſumitur, & fac. c. cũ dilecti. cum ibi not. de emp. & uend.

l ¶ Biennium.] Ca. fin. de loca. 10. q. 2. c. hoc ius. § q̃ vero. in priuato vero triennium requiritur. l. 2. C. de iu. emphy.

m ¶ Celeri ſatisfactione.] Poteſt ergo emphytheuta purgare morã offerendo canonẽ poſt biennium. ca. pen. & c. fi. de loca. quãtum aũt tẽporis dãdũ ſit ad purgandã hãc moram,

ſunt

ſunt opiniones, & dicitur latiſſime in d. c. fin.
a ¶Expelli.] Sed iudicis ne auctoritate, an propria? dic vt latiſſime in c. fi. de loca.
b ¶Interpellet.] Non eſt ergo requirendus emphyteuta, quia tempus ſtatutum ipſum admonet. l. magnam. C. de contra. & com. ſtip. & l. 2. C de iu. emphy. quod tamen non militat in foro pœnitentiali, & quo ad peccatũ inducendũ, vt p Ab. in c. fi. de præſc. vbi q in foro pœnitentiali, dies non interpellat pro homine.

quis ſit fugitiuus. §. idem recte. ff. de ædil. edi. niſi forte ſub conditione ſi apprehendatur, vt no. in d. c. fugitiuos. Hoſt. tamẽ putat poſſe teneri q ſeruus eccleſiæ quemquã in fuga accedi poſſit, idq; fauore eccleſiæ, quod tamen non placet Ab. in ca. iuſtum, de re. perm.

poſtmodum ſibi conſulere ſtuduerint, iurę expelli [a] poterunt.

Dies interpellat pro homine. h. d.

Nec quidquã eis ꝓderit, quod, vt canonẽ ſoluerent ſibi nuntiatum nõ fuit; cum hoc caſu præfixus dies pro domino interpellet [b].

Terrulas incommodas, & minus vtiles, poteſt prælatus alienare. h. d.

Terrulas quoque, aut vineolas exiguas [c], & eccleſię minus vtiles [d], aut lõge poſitas, vel domos [e], quæ eccleſię plus incõmodi, quã vtilitatis afferũt, ſi neceſsitas fuerit, diſtrahendi poteſtatem epiſcopus habebit [f].

Epiſcopus poteſt diſtrahere ſeruos fugitiuos eccleſiæ, hoc dicit.

Simili ratione fugitiuos ſeruos, & qui de fuga reuocati retineri non poſſunt, ſi voluerint [g], aut illi ex alio meruerint, epĩs diſtrahendi poteſtas erit [h].

Feudum a vaſſallo alienatum, & difficilis recuperationis poteſt epiſcopus alteri ſub conditione recuperandi concedere. h. d.

Sed & in feudũ certis caſibus, & iureiurãdo de non alienando [i] minime obſtante res eccleſiaſticas concedere poterit: veluti ſi feudum per vaſſallũ alienatum [k] fuerit: & per epiſcopum id facile recuperari non valeat: poterit enim per epiſcopũ illud alicui cõcedi [l], qui & ipſum recuperet, & in feudũ ab eccleſia recognoſcat.

Feudum deuolutum poteſt per epiſcopum alteri concedi. h. d.

Quinimmo etiam, ſi talis neceſsitas non immineat nihilominus alienãtis [m] filiũ [n], vel conſanguineum, vel eiuſdem feudi conſortem poterit epiſco

c ¶Exiguas.] Forte appellat exiguas non valentes vltra 20. ſolidos. vt 12. quæſt. 2. cap. ſi quos. & no. in c. terrulas. ead. cau. & q. vnde ſumitur, & in ca. anterioruꝫ 2. q. 6. Sed contra d. l. pen. ff. de rebus eorum, & l. cum hi. §. in annos. ff. de trãſact. & 17. q. 4. c. quicunq. Sol. in cõtrariis erãt res vtiles, nec vrgebat neceſſitas, hic quãdo ſtimulat neceſſitas & res ſunt inutiles.

d ¶Minus vtiles.] Id eſt nõ utiles, vel parum vtiles. Facit quia nullũ & minus vtile æquiparãtur, c. 2. de transl. præl. hoc tamen nõ ſemper. c. ſi proponẽte. & ibi Ab. de reſcr.

Nullũ & minus ęquiparãtur.

e ¶Domos.] Fac. 12. q. 2. c. ſinc. & ca. non liceat.

f ¶Habebit.] Sed nũquid debeat interuenire conſenſus capituli? & non videtur. 12. q. 2. terrulas. In contrariũ quod interuenire debeat, videtur probare tex. in c. ut ſuper. §. 1. eod. Sol. de neceſſitate non debet: ſed de honeſtate. Vel expreſſus non debet neceſſario interuenire, ſed bene tacitus, uel dic vt no. in d §. 1.

g ¶Si voluerint.] Epiſcopi.

h ¶Poteſtas erit.] ca. terrulas. & c. fugitiuos. 12. q. 2. non tamen dũ ſunt in fuga. l. in fuga. C. de plagi. ratione, quia tunc ſunt in quadam libertatis ſpecie. l.

i ¶Nõ alienãdo.] Pontifice. l. inconſulto, ut in ca. 3. de feu. vnde ſumitur, & no. q hoc iuramentum refertur ſolum ad res, quæ ſunt de menſa eccleſiæ. i. ad eas res quarum dominium directũ & vtile eſt penes eccleſiã, non autem ad bona, in quibus habet tãtũ directũ: quia iſta ſi reuertantur ad eccleſiam põt prælatus alicui rurſus cõcedere non obſtante tali iuramento, vt per Ab in d. ca. 3. & fac. not. per eũdẽ in c. ut ſuper eo.

k ¶Alienatũ.] Qđ regulariter non licet, maxime ſi ſit temporale. ſecũdũ Hoſt. põt bene in dotem dari ad vitã ipſius feudatarii, c. nuper. de donat. inter vi. & vxo. & habetur per Doct. in c. 2 de feudis.

l ¶Concedi.] Not. caſum, in quo licet iura cedere potentioribus, contra tit. C. ne li. potent. qđ eſt fauore eccleſię. & odio eorum, qui vſurpant res eccleſiaſticas. Sed an idẽ ſit in re eccleſiaſtica occupata, & quę non poſſit facile recuperari per epm, vt. l. poſſit dari recuperatori, & recuperatario in feudũ, maxime ſtante tali iuramento? Reſpõ. ſecundũ Io. And. & Ab. q non. ne ſ. via fraudibus aperiat, vt per eos in c. 2. de feu.

m ¶Alienantis.] Collige ex eo, quod hic dicitur, q alienãs feudũ in caſu nõ permiſſo ipſo facto cadit a iure ſuo, nec alia ſententia requiritur: quod probatur tã hic q in d. c. 2. de feud. dũ permittitur epo feudum alteri concedere ſine noua priuatione.

n ¶Filium.] Not. q licet delictum patris priuet filium

...pus inueſtire[a]. Idē erit ſi per obitum[b] vaſſalli feudum ad eccleſiam remeauerit: nā & eo caſu inueſtire prælatus alium libere poterit, ſi eccleſiæ viderit expedire.

Qui aliquid contulerunt, vel acquiſiuerunt eccleſiis, poſſunt pro modo collati, vel acquiſiti manumittere: dum tamen manumiſſus cum poſteritate, & peculio remaneat in patrocinio eccleſia. h. d.

Illud etiam Toletano concilio[c] definitum reperitur, quòd ſi ſacerdotes aliquid eccleſiæ ſuæ relinquūt, vel nihil habentes aliqua pdia, vel familias eccleſijs ſuis acquirūt[d], liceat eiſdem aliquos iuxta collatę modum rei de familia eiuſdem eccleſiæ manumittere[e], ita vt manumiſſi cum peculio & poſteritate[f] ſua ſub eccleſiæ remaneāt patrocinio.

Lucri, & damni eadem diſciplina. h. d.

Quod ſi, qui nihil de proprio eccleſiæ cōtulerunt, libertati ſeruos eccleſiæ donare auſi fuerint; ex eodem cōcilio epiſcopus ſucceſſor[g] ad eccleſię[h] ius reuocare poterit. Impiū eſt enim, vt qui lucrū de rebus ſuis eccleſiæ non cōtulit, dānum inferre valeat.

Princeps poteſt rem ſuam æqualem, vel maiorem cum eccleſiaſtica permutare: & ſerui eccleſiaſtici, ſi frugi ſint, præterquā ad libertatē commutari non poſſunt. h. d.

Sed & princeps[i], ſi cā probabilis[k] id popoſcerit, cū re eccleſiaſtica & immobili rem ſuā maiorē, vel æqualē permutare poterit,

illum feudo, tamē illum nō inhabilitat ad feudū, de quo late per Ab in c. 2. de feudis.

a ¶Inueſtire.] Q2 non videbatur quaſi delictū patris noceret filio, & propinquo, vel quaſi ſufficeret filius veniret iure ſucceſſionis, vt no. plenius in c. 2. de feu. fac. ca. per tuas, de dōn.

b ¶Per obitum.] Intellige quando feudū fuit perſonale, vel quando fuit cōceſſum vaſallo, & filiis, & moritur ſine filiis maſculis: nam femina, niſi ſit expreſſe dictum de ea nō ſuccedit, cap. 1. de ſucceſſ. feud. coll. 10.

c ¶Concilio.] Ca. conſenſus eod. habet ergo concilū iuriſdictionē & nō ſolus Papa. Nam ſi non haberet, non poſſet definire vel ſtatuere. l. fin. ff. de iuriſ. om iud. ca. 2. de conſti. in 6. An autē cōſtitutio facta in concilio debeat edi ſub nomine Papæ, an vero ſub nomine concilij? vide per Abbatem in c. 1. de ſpōſ.

Conſtitutio facta in concilio.

d ¶Acquirunt.] Quidam intelligūt de acquiſitis intuitu eccleſiæ, vt Inn. Hoſtien. vero & alij quidam intelligunt de acquiſitis intuitu perſonæ, & ex propria perſona. Pro quib' videtur facere littera hic, & in cap. conſenſus. eod. vnde ſumitur ibi: Iuxta collatæ modū rei. ſecundū quem modum non poterunt iſti clerici libertatem dare, ſi acquiſiuerūt primo, ſed intuitu eccleſiæ. Opinio tamen Inno. videtur magis communis, pro qua facit 12. q. 2. cap. epiſcopus qui mancipium, cum expediat. iura iurabat, & c. cap. cum expediat. de elect. in 6.

e ¶Manumittere.] Etiā non benemeritos: benemeritos enim poſſet manumittere, etiam nil eccleſiæ contuliſſet. c. ſi quos de ſeruis. 12 q. 2. & ſup. eo. §. excipimus. & in vtroque caſu requiritur ſuperioris auctoritas, vt not. per Ab. in c. conſenſus. eo. & in cap. tua. de his quæ fi. a præla. ſin. conſ. cap.

f ¶Poſteritate ſua.] Sed cōtra l. antepe. C. de oper. liber. Sol. quidā iſta poſteritas fuit manumiſſa ſimul cum parentibus. Sed hæc diuinat, immo eſt contra ca. liberti 12 q. 2. Vnde alii ſpeciale in eccleſia, vt proles liberti ſit ſemper eccleſiæ obnoxia, hanc nō probat glo. in d. c. liberti. ſpecialitas enim eſt cauenda. not. in l. filium. C. fami. erciſcund. Tertij dicunt, filii nati poſt manumiſſionem ſunt ingenui: ſunt tamen obnoxii eccleſiæ quo ad quaſdam operas, quæ conſiſtūt in honore exhibēdo; puta aſſurgendo, ſalutando, vt not. 12. q. 2. cap. de libertis. Vel dicas quarto, hæc lex pōt dici in ipſa manumiſſione velut & in traditione rei poteſt pactū apponi. l. in tradendis. ff. de pact.

g ¶Succeſſor.] Ca. 2. de precar. & ſup. eod. diſtat. & 35. q. 9. c. quod quis.

h ¶Ad eccleſiæ ius.] Not licet alienatio non teneret, & ſic dominiū ab eccleſia non fuerit ablatum, nihilominus dicitur reuocari res ad ius eccleſię. Quod facit ad quæſtio. ſi Papa cōmittat delegato ea, quæ reperientur alienata de bonis talis eccleſiæ, debeat ad proprietatem dictæ eccleſiæ reuocare, talis delegatus habebit iuriſdictionem ſuper rebus inuaſit, & de quibus poſſeſſio tamē tranſiuit ad alios, de quo vide per Abb. & alios in c. epi co. & per Feli. in rubr. de reſcr.

i ¶Princeps.] Intellige de Imperatore, qui cum munierit eccleſiā multis priuilegiis. nō fuit magnum ſibi hoc quod hic dicitur repeddi, aliàs hæc vox, princeps, varie ſumitur. vt not. in cle. 1. de baptiſmo.

k ¶Probabilis.] Quidam intelligunt, in hac permutatione verſari debet vtilitas eccleſiæ, & aliàs non debet fieri, vt not. in cap. 1. de re permu. ſed cōmuni. contra nō requiratur eccleſiæ vtilitas. ſed ſufficiat. nō ſit in dāno, & qđ dicit de cauſa pbabili, intelligēdū eſt de cā, ex qua mouetur princeps ad pmutādū; puta, quia eccleſia ppe palatiū principis habet prædiū, & princeps vult ampliare ædificium. Immo plus dicunt Doct. ſi platus nollet cōſentire, poſſet compelli per ſuperiorum ſuum.

Forma.

DE PECVLIO[a] *clericorum*[b], *relictis, & ſucceſſionibus eorum.*

TIT. XXVIII.

Eccleſiaſtica res reputãtur etiam illę, quas ſacerdos acquiſiuit, cum tempore ſuę promotionis nihil haberet. hoc dicit.

ERgo[c] res eccleſiaſticas ab eccleſiæ iuribus abdicare non licet[d]. Eccleſiaſticas autem res intelligimus nõ modo, quas eccleſiæ rationibus ſacerdos comperis adſcriptas, ſed etiam eas[e] quas is emerit cũ tempore ſuę promotionis nihil[f] haberet.

De emptis & pecunia eccleſię debet inſtrumentum cõfici nomine eccleſię. h. d.

Cum igitur & hæc tanquàm de bonis eccleſię[g] quęſita eiuſdẽ eſſe intelligantur[h], ne quando ius eccleſiaſticum imminuatur, curabit ſacerdos, vt de his, quę ſuperemerit, & ad ipſius Eccleſię nomen[i] ſcripturã conficiat, & eccleſię relinquat, alioqui ab eius ordinatione diſceder. Qui vero prętextu ꝓ-

DE PECVLIO CLERICORVM, RELIctis, & ſucceſſiooibus eorom.

Jo. Bapt. Cum tit. iſte ſit vltimus io hoc lib. propterea nõ videtur indigere continuatione: cæterum pro melioii cognitione eſt animaduertendũ, qđ cũ autor ſupra locutus ſit in genere de rebus Eccleſ. temporal. ſequitur nunc de eiſdem in ſpecie pertractare: vel dicas ſecundo ſup. tit. prox. autor locutus fuit de rebus temporalib. Ecclesiarum, in pręſenti vero loquitur de reb. temporal. clericorum: unde ſi hoc vna, ſine altera attendatur cõtinuatio, congrue ponitur hic tit. iſte, qui diuiditur in quatuor part. in prima loquitur de rebus, quas clerici acquirunt per contractum: in ſecunda de rebus, qoas acquiruot per vltimã voluntatẽ inteſtatia demonſtrator, an clerici poſſent teſtari de rebus Eccleſiaſt. in quarta tractatur de ſucceſſio ne ab inteſtato clericorum: ſecunda ibi, ſed & ſitertia ibi, generaliter: quarta ibi, quod ſi deceſſerint.

ERgo res. CASVS. Quidã clerici beneficiati ſæpe emebant diuerſa bona, & cum inſtrumẽta contiouo celebraſſent oomine proprio, fuerunt apud Epiſcopum accuſati, unde fuit dubitatũ, an huiuſmodi contractus teneant, & quatcous aliqđ intereſſe Eccleſiæ poſſet conſiderari, res uidetur clara per l. res quæ. ff. de iur. dotium: Sol. tamen vt hic habetur, quia inde tollitur omois difficultas, qoæ in facto circa hanc materiam poſſet oriri. Non obſtat l. addocta, quia cum ſibi coorrarietur l. ex pecunia. C. eod. non eſt admodum clara eius iotelligentia. Not. arg. quod ſolueos pecuniã præſumitor ſoluere de ſuo: Not. ſecundo, quod bona ab aliquo aequiſita cuius in dubio præſumaotur ex qualitate perſonæ acqoirentis præſumptiue cognoſcitur.

a ¶De peculio.] Licet peculiũ ſui natura ſupponat habeotem in aliena poteſtate. l. fin. C. de bon. quæ lib. & ff. de pecu. per tot. & inſt. quod cum eo qui in ali. poteſta. & ſit quadtuplex, vt in l. fin. C de inoff. teſt. & per Ab. io rub. eod. hic tamen ſumitur pro patrimonio ipſo clericorum: & dicitur a pecunia quaſi parua pecunia: quia clerici vt plurimum nõ habent ampla patrimonia.

b ¶Clericorum.] Hic accipe ſtricte & proprie, vt oon cõprehendat monachos, ſed ſolum ſæculares vt per Ab. io c. 1. de inſti. quorum eſt habere hoc peculium.

c ¶Ergo.] Ex hoc principio patet cõtinuatio ad præcedentia: & eſt inceptiuũ verbum, uel coniunctiuum, vel illatiuum.

d ¶Non licet.] 12. q. 2 per tot. & ſup. tit. prox. per tot.

e ¶Sed etiam eas.] Ca. 1. eo. vnde ſumitur. & 13. qu. 3. per tot.

f ¶Nihil.] Paupertas ergo non obeſt, quo min' q̃s promoueri poſſit. Ita nota. 12. q. 3 c. 3. & per Ab. c. 1. eod. licet aliud ſit in tot. te, Inſti. de excu. tut. in fi.

g ¶Bonis eccleſię.] Non tamen hæc eſt præſumptio Ioris & de iure, vt non admittat probationem in contrariũ. Nam poterit per heredem clerici ꝓbari, ꝙ licet nõ habuerit patrimoniũ, lucratus tamẽ fuit ex aliquo licito artificio, & ex induſtria. quo caſu non acquiritur eccleſiæ, c. quia oos, de teſtã. & per Abb. in cap. 1. eod. & latius in cap. 3. Simile eſt in vxore, quæ licet præſumatur in dubio quæſiuiſſe ea boois mariti, l. Quintus. ff. de donat. Inter vi. & vxo. l. etiam. C. eod. tit. iſta tamen præſumptio recipit probationem in contrarium, vt per Abb. in d. cap. 1. & per Neuiza. in Sil. nuptiali, lib. 4. per Alciat. de præſumpt. reg. 3. Aym. conſil. 51. lib. 1.

h ¶Intelligantur.] Sed contra. C. de arbit. tutel. l. ſi defunctus. Reſpon. aliud in tutore & curatore, qui eſt temporalis, & licite negotiatur: aliud in clerico, qui nõ ſe immiſcet negotiis ſæcularibus, ut cle. uel mon. per tot. & eſt perpetuus & habet liberiorem adminiſtrationem. nam ſic delictum præſumeres contra l. merito. ff. pro ſocio. & l. Quintus. ff. de donat. int. vir. & vxo.

i ¶Nomen.] Cap. 2. eo. Sed quid ſi conficiat ſcripturam ſub nomine proprio, vel alicuius? Reſpõ. adhuc res efficitur ipſius eccleſiæ, & hoc ſpeciale eſt in ea, vt res empta ex pecunia ſua, licet ſub nomine alieno, fiat eccleſiæ, nam regulariter contra l. ſi ex eo, C. de rei ven. l. & ſi de tua. C. de don. int. vir. & vxo.

vxo. l. ſi patruus. C. cõ. vtri. Indi. habet in c. inquirẽdum. eod. Dicit tamen Hoſt. non reperiri textũ expreſſum pro hac exceptione, ſed ſecundum Abba. eſt text. in cap. 1. eo. & in cap. 1. de teſtam. fac. ſim. l. 3. C. de arb. t. tute. & C. de rei ven. l. ſi vt proponis.

cebat e domi nũ eſſe huiuſmodi fructuum. ca. 1. de cleri. non reſiden. in 6. confirmatur, quia ſi dicimus ipſum eſſe diſpenſatorem, ſine dubio erit ſimpliciter, & non limitatiue & conſequitur huiuſmodi modus diſpenſandi non erat ſibi detinen. Sol. tamẽ vt hic cauetur, & ratio eſt quia non eſt dominus illius portionis, q̃ tempore mortis ſupereſt. glo. & docto. in ca. fi. eod. tit. noſtro. qua ratione conſiderata conſtat ni fallor obiectionẽ nõ tenere: Not. primo diſpenſationẽ rerum Eccleſ. clericis conceſſam in cum habere ſolum inter uiuos: Not. ſecundo clericum eſſe dominum illorũ bonorum, quæ aliũ de acquiſiuit quæ intuitu Eccleſiæ.

prij, vel alieni nominis fraudem facere, voluerit, ſacrilegij [a] crimen incurret.

Relictum ſacerdoti pro anima cenſetur relictum eccleſiæ: ſecus eſt ſi quid ei ſit relictum ſub onere fideicommiſſi. h. d.

Sed & ſi non emerit, ſed pro anima quiſpiam intuitu eccleſię ſacerdoti reliquerit, adhuc idem ſtatuendum [b] erit. Congruit enim, vt quemadmodum ſacerdos habet quod eccleſiæ dimiſſum eſt: ita & eccleſia id habeat quod relinquetur ſacerdoti. Si quid tamen per fideicommiſſum aut ſacerdoti, aut eccleſiæ relictum fuerit alteri poſt modum, profuturũ, id inter eccleſiaſticas facultates computandum non erit [c].

Bona quæſita ſacerdotibus intuitu eccleſię, debent remanere apud eccleſiam, nec de his poteſt quis teſtari. h. d.

Generaliter igitur bona quælibet ob eccleſiam [d] acquiſita ſacerdotibus, ſiue mobilia, ſiue immobilia poſt illorum obitum debent apud eandem remanere, nec ſuper his vllum de iure teſtamentum fieri poterit.

Quid veniat nomine eccleſię. h. d.

Nomine [e] autem eccleſiæ, vbi clericorum eſt collegium, non epiſcopus [f], vel morientis clerici ſucceſſor, ſed congregatio communis intelligitur, quę rerum illarum curam, & canonicam debet habere diſtributionem. Vbi autem in locum defuncti unus tãtum ſubſtituendus erit, in ea bona, velut & alia diſpenſabit [g].

Clerici poſſunt maxime accedente iuſta cauſa de bonis eccleſiaſticis facere eleemoſynam. h. d.

Licet autẽ clerici,

a ¶[Sacrilegij.] ca. inquirendum. eo. & ibi de hoc no.

Io. Bapt. Sed & ſi. CASVS. Quidam clericus beneficiatus diuerſos habebat amicos, qua de re ſæpe ſibi aliquid relinquebatur, vt pro animæ ſalute deberet celebrare, ſed cum ipſe huiuſmodi legata alienaret vel aliter de eis diſponeret, fuit quęſitum, an poſſet. ipſe enim dicebat hoc ſibi eſſe licitum, cũ legatum nõ eccleſiæ, ſed ſibi fuiſſet factum. Sol. tamen ut hic dicitur, q̃ intuitu Eccleſiæ huiuſmodi legata fuerunt facta, q̃d cognoſcitur quia dicuntur facta intuitu ſalutis æternæ, qui reſpectus quando ceſſat legatum eſſet tantum clerico acquiſitũ, & ſic obiectio non tenet: Not. quod licet in vltimis voluntatibus mẽs teſtatoris ſit ſequenda, id tamen aliq̃ñ expreſſe, & aliquãdo virtualiter & ſic per coniecturas cognoſcitur.

b ¶ Statuendum erit.] De hoc ſup. de cano. port. §. ſed in hac ſpecie. & habetur in c. requiſiſti. de teſt. fac. 12 q. 3. c. Pontifices.

c ¶[Non erit.] Poterit tamen detrahi Trebellianica, vt Inſt. de fideic. here. §. ſed quia, niſi forte eccleſia vellet imitari principẽ, qui licet poſſit detrahere huiuſmodi quartas, conſueuit tamẽ donare. l. 1. §. ad munic ff. ad leg. Falci. Nut. in l. & de lega. C. eo tit.

Io. Bapt. Generaliter. CASVS: Quidam clericus beneficiatus fecit teſtamẽtum, & in eo diſpoſuit de fructibus ſui beneficij, idque ea ratione fecit, quia di

d ¶[Ob eccleſiam.] Sic in c relatum. 2. de teſta.

e ¶ [Nomine aũt.] Not. vnã ſignificationem illius verbi, eccleſia, de aliis no. in c querelam. ne prælа. vi. ſuas. fac. ſup. de conſtr. ecc. & quæ ibi no. in pri.

f ¶[Nõ epiſcopus.] Qui tamen eſt in eccleſia, & eccleſia, in epiſcopo. 7. quæſt. 1. c ſcire debet.

g ¶ [Diſpenſabit.] Sed q̃ diuerſitatis ratio inter hunc caſum & ſuperiorẽ? Rñ. ſecundũ Ab. in c. relatũ. 2. de teſt. quia primo caſu canonico datur præbẽda ex bonis cõibus capituli principaliter, vt inde ſumat neceſſaria, nõ autẽ vt ſit adminiſtrator eccleſiæ. Ideo ſi aliqua remanent vltra præbẽdã debent cedere capitulo, cuius ſunt bona præbendarum. Nã ſatis eſt, q̃ ſucceſſor habeat corpus præbendæ: quia datur ſibi vt inde viuat, & capitulũ adminiſtrabit bona acquiſita, ſicut alia bona cõia. Sed in alio beneficiato per ſe extra agregationẽ datur beneficiũ tamquã adminiſtrator ipſius eccleſiæ. Vnde quemadmodum eſt adminiſtrator aliorum bonorum eccleſiæ: ita & hac

quæſita

quæſita intuitu eccleſiæ adminiſtrabit. quæ ratio ſatis hic innuitur in illis verbis, velut, & alia, &c.

nec de mobilibus ipſi teſtamentum conficere poſſint: conſuetudinis tamen eſt non improbatæ, vt de his pauperibus, & religioſis locis, & his qui uiuenti ſeruierint [a], ſiue ſint conſanguinei, ſiue extranei, aliqua [b] iuxta ſeruitij meritum conferantur, non teſtamenti [c] ratione: ſed eleemoſynæ dũtaxat intuitu.

Poteſt quis tantum legare de bonis eccleſiaſticis, quãtum contulerit eccleſię. h. d.

Item ſi tantundem de proprij iuris facultate cõtulerit eccleſię, quantum de eccleſiaſticis bonis legauerit, legatũ ſubſtinebit [d].

Clerici poſſunt teſtari de his, quę acquiſierunt non intuitu eccleſię. h. d.

De his vero, q̃ aut paternæ ſucceſsionis, vel cognationis intuitu [e], ſeu conſanguineorum, vel amicorũ munere reſpectu non habito ad eccleſiam [f] ad clericos puenerint [g], libere [h] teſtari poterunt.

Clerico ingenuo deficientibus ſucceſſoribus ab inteſtato ſuccedit in totum eccleſia. h. d.

Quod ſi deceſſerint ĩteſtati nec aliqui fuerint inuenti, qui iure cognationis ipſis ſuccedere valeant, ſi ingenuis gaudeant natalibus [i], in integrũ tunc eccleſia ſuccedet [k],

a ¶Seruierint. Ad erogandũ pauperibus & pijs locis ſufficit ſola charitas, in alijs requiritur q̀ pceſſerit ſeruitium. c. relatũ a. vbi Abb. & cap. ad hæc. de teſt. & non eſt mirum q̀ fiat hic remuneratio de reb' eccleſię: quia ſeruitium impẽſum prælato cenſetur eccleſiæ impenſum. fac. c. per tuas. & quod ibi per Ab. de dona.

b ¶Aliqua. Hoc verbũ denotat moderationem, adeo quod nõ poſſet omnia mobilia epũs erogare. Ab. & doct. in c. relatum a. & c. ad hæc. de teſta.

c ¶Non teſtamenti. Not. q̀ quãdoque aliquid conceditur inter viuos, quod non licet in vltima volũtate, & ſic põt quis facere per ſe, quod non põt relinquere alteri faciendum, fac. cap. quia Ioannes. 12. quæſt. 5. & not. in ca. Apoſtolicæ. de dona. & ſup. de cõſtru. eccl. §. epiſcopo quoq;. Ratio differentiæ eſt, quia teſtamentum confirmatur morte. cap. cũ Marthæ. de celeb. miſ. effectus ergo cõfertur in tẽpus, in quo nõ eſt futurus prælatus, ideo non poteſt de aliquo diſponere de facultatibus eccleſiæ. arg. l. eum qui ff. de iuri. om. iud. ſed ſi vult diſponere dum viuit, non prohibetur, quia eſt adminiſtrator eccleſiæ, licet ergo

Quando liceat vna via qd non liceat alia.

vna via quid non liceat, licet tamen alia, contra c. cum quid. de reg. iur. in 6. ſed illud eſt quãdo quid prohibetur ratione effectus, non modi, ut per Abb. in c. ad hæc de teſtam.

d ¶Subſtinebitur.] 12. q. 2. c. ſi quis qualibet. & q. 5. c. ſi epiſcopus.

e ¶Intuitu.] Nota quod clerici, tam ſæculares, q̃ religioſi retinent iura ſanguinis, & ideo ſuccedũt l. Deo nobis. C. de epi. & cler. & 16. quæſt. 1. c. vno. hæc tamen eſt differentia inter religioſos & ſæculares clericos, q̀ ſæculares ſibi acquirunt. ca. quia nos. vbi Abb. de teſtam. religioſi monaſterio. omnes in d. c. quia nos.

f ¶Ad eccleſiam.] Quia tunc aliud eſſet, c. requiſiti. de teſta. c. 1. de ſucce. ab inteſt. & §. ſed in hac ſpecie, ſupra de cano. port.

g ¶Peruenerint.] Idem ſi ex aliquo condecenti artificio clericus lucraretur, puta quia aſſumpſiſſet lecturam, ca. quia nos. de teſta. vbi Abb. & alij. fac. not. in c. 1. de celebr. miſſ. Sed quid erit ſi clericus lucratus fuit ex illicita aduocatione, vel etiam ex ludo? Reſpõ. vt per Ab. in ca. relatum. 2. in fi. de teſta.

Quid iuris ſit de quæſitis per clericũ ex artificio.

h ¶Libere.] Etiam ſi ſit filiusfamil. quia nihilominus de aduentitijs teſtabitur, quod intellige, ut per Ab. & alios in c. quia nos. de teſtam.

Quod ſi deceſſerint.] CASVS. Quidam clericus Peruſinus deceſſit Romæ plura relinquẽs bona, & cum fuiſſet beneficiat' & teſtamentum nõ feciſſet, orta fuit lis inter eccleſiam, & eius conſanguineos, eccleſia enim dicebat quod ad ſe pertinebat eius ſucceſſio ob mutuam obligationẽ quę cõtrahitur inter clericum, & eius eccleſiam argu. §. 1. inſti. de ſocieta. facit auth. ingreſſi. C. de ſacroſan. eccleſ. & ca. in præſentia. de probation. cæterũ Sol. vt hic legimus, quia ſicut in humanis uir, & vxor adinuicẽ ſuccedũt deficientibus reliquis ſucceſſionib' l. 1. C. vñ uir, & vxor, ita quoq; hoc idẽ dicendũ eſt de clerico, & eius Eccleſia: Non obſtat ratio adducta, quia verificatur deficiente legitima ſucceſſione: at iura citata intelligũtur reſpectu religionis, ſecus reſpectu clericatus. Not. primo clericatum non tollere ſucceſſionem actiuam, & paſſiuam à iure ciuili inductam: Not. ſecundo eccleſiam in ſucceſſione ab inteſtato æquiparari vxori in ſecularibus, iuxta. d. l 1.

i ¶Natalibus.] Aliud ſi non ſint ingenui, vt in §. ſequen.

k ¶Succedet.] Concor. 12. q 5 c. fin. & q 3. c. quicũque. & c. 1. de ſucce ab inteſt. & in §. ſi quis epiſcopus. auth. de eccle. titu q̀ ſi quis habuit plura beneficia videtur q̀ hęreditas ſiue patrimonium decedentis clerici debeat diuidi. ſed tu dic quod ſuccedit eccleſia in qua vltimo loco clericus inſeruiuit, vt per Doct. in cap. 1. de ſuccel. ab inteſt. quod ſi tempore mortis habebat duo beneficia, tunc forte facienda eſt diuiſio. Quid ſi clericus nullam habet eccleſiam, nec ſucceſſorem ab inteſtato?

nec cuiquam ex rebus eorum aliquid prǽſumere [a] licebit.

Bona ſerui promoti ad ſacros ordines ab inteſtato decedentis diuiduntur in quattuor partes. vt hic.

Si vero ſeruus [b] ad ſacros ordines promotus, libertatem nactus fuerit, idemq; poſtea deceſſerit inteſtatus, nihil olim dominus de bonis eius uendicare poterit. Sed eius peculium in quattuor partes diuidetur. quarum vna epiſcopo; altera eccleſię; tertia pauperibus aſsignabitur; quarta parentibus: & ſi non ſint capaces [c] parentes, epiſcopus [d] eam recipiet, & in vſum eccleſię diligenter diſtribuet.

ſtato? Reſpon. ſecundum Abb. in d. cap. 1. bona deuenient ad epiſcopum. Et ipſe diſponet ſecundum Deum. vide per eũdem in c. 2. de pœn. & in ca. in præſentia, de proba. Facit auth omnes peregrini. C. coo. de ſucceſ. Et quod dicitur de eccleſia. intellige late vt comprehendat omne beneficium, etiã ſine cura. facit. cap. relatum. 2. de teſt. & tenet Ab. in d. c. 1.

a ¶ Præſumere.] Ante ſumere a ſummo dictum, q. d. expilare, ſurripere.

Præſumere

b ¶ Seruus.] Fac c. 2. de ſuc. ab inte.

c ¶ Capaces.] Puta hæretici. 24 q. 2. c. ſane. & cap. ſi quis epiſcopus.

d ¶ Epiſcopus.] Et ſic nota, quòd illud quod venit applicandum fiſco de bonis clericorum, non applicatur fiſco Papæ, ſed epiſcopo loci, vt diligenter diſtribuat ad vſum eccleſiæ, vt hic. Item nota aliud, quod Abb. in cap. 2. de ſucceſſione ab inteſta. putat mirabile, quod in d. cap. 2. vnde hæc litera ſumitur, videtur probari quod ſi vni ex heredibus aufertur ſua portio tamquam ab indigno, non applicatur fiſco ſæculari, licet heres ſit ſæcularis: ſed potius fiſco eccleſiæ, habito reſpectu ad qualitatem relinquentis: quia fuit clericus.

Si bona clerici ſunt fiſco appli eanda, applicari debent fiſco epĩ.

F I N I S   L I B R I   S E C V N D I.

INSTI-

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER TERTIVS.

DE IVDICIIS, ET ILLORVM DIVISIONE.

Quid ſit iudicium, & quid cauſa.h.d.

REſtat [a], vt videamus de iudicijs. Poteſt autem iudicium ita deſcribi: Iudicium [b] eſt diſcusſio cauſę, quæ rite fit in foro coram iudice. Cauſa [c] vero eſt origo negotij, & materia iudicij.

Quæ ſint iudicia ſæcularia, & quæ eccleſiaſtica h.d.

Summa diuiſio iudiciorũ hęc eſt, quod aut ſunt ſęcularia, aut eccleſiaſtica. Iudicia ſęcularia ſunt, quæ coram iudice laico inter perſonas ſæculares exercentur. Eccleſiaſtica vero ſunt quæ corã iudice eccleſiaſtico inter pſonas [d] eccleſiaſticas agitãtur. Duo.n. sũt [e], quib9 principaliter orbis regitur [f]. Au-

DE IVDICIIS, ET ILLORVM DIVISIONE.

Io. Bapt. Continuatur hæc materia cum ſuperioribus & ſequen. per tex. in princ. vna cum gloſ. huius propoſit. tit. qui meo iudicio diuidi debet in tres partes, ĩ quarum prima adnut. vt dixi continuatio: in ſecunda deſcribitur iudicium: In tertia quotuplex ipſum ſit demonſtratur: ſecunda ibi, poteſt autẽ: tertia ibi, ſumma diuiſio.

REſtat. CASVS non figuraſ. Not. tamen continuationem aliquando neceſſario eſſe faciendam de materia ad materiã facit text. inſtit. de ret. diuiſ. in princ.

a REſtat.] Quaſi dicat, explicito tractatu perſonarum in primo libro. Item rerum in ſecundo iuxta partitionẽ factã ſup. de iu. nat. conſue. & conſti. §. fin. reſtat tractare ſolũ de iudiciis. de quibus qm̃ materia eſt ampla, & admodum diffuſa, tractat duobus libris, vno cõplectitur iudicia ciuilia, qui eſt hic tertius. alio criminalia, qui eſt ultimus. Et licet hic terminus iudicij varia ſignificet: vt per Doc. in rub. eo. tñ hic ſumitur pro inſtantia cauſæ diſcutiendæ & partibus eius. l. properandum. C. eod. ca. forus. de verb. ſign. 4. quæſt. 4. cap. 1.

Io. Bapt. Poteſt autem. CASVS non figuratur, ſed not. quod iudicium vt doct. adnot. in rubr. eod. cum ſit terminus plura habens ſignificata: nihilominus poteſt deſcribi, licet primo non adnot. ſecundum quod ſignificatum accipiatur.

b ¶ Iudicium eſt] Variæ traduntur iudicij definitiones in rubr. eod. hæc tamen non videtur in ſenſu differre ab aliis, præſertim ab ea, quæ tradiſ ibi per Abb. & licet forte aliquæ poſſint fieri oppoſitiones, ſi uelimus attendere naturam definitionum, pront ſtricte accipiuntur, & inſanas ſcribentiũ diſputationes: ſufficit tamen ut ſubſtineatur & uerificetur pront in pluribus, & tanquam deſcriptio, ponitur hic, quod apparet ex illo ver. deſcribi.

c ¶ Cauſa vero, &c.] Cap. forus. de verb. ſignifi.

Sũma. Hæc pars ſubdiuiditur in 3. part. ſicuti tres in ea explicantur iudicij diuiſionis: in quarum prima habetur diuiſio iudicij deſumpta à materia, vel à poteſtate: in ſecunda declaratur alia eiuſdem diuiſio deſumpta à qualitate iudicis: in tertia demõſtraſ alia eiuſdem diuiſio deſumpta ab ordine procedendi: ſecunda ibi, eſt & alia: tertia ibi, rurſus iudiciorum. Io. Bapt

quoad primum ad huc puto ipſam diuidendam eſſe in duas particulas: in prima habetur iſta prima iudicij diuiſio: in ſecunda eiuſdem diuiſionis declaratio. ſecũda ibi, laicus ergo: quoad primũ CASVS aliter non figuratur. Not. tamen quod humanum genus non tantũ legibus, ſed etiã & poteſtate regitur facit. ca. duo. diſtinct. 96. Not. ſecundo argumentum quod ius ciuile, & ius canon. originaliter & effectiue dependent à poteſtate cæſarea, ac pontificia.

d ¶ Perſonas eccleſiaſticas.] Vt inſ. eo. §. pari ratione. & in tantum clerici ſunt ab eccleſiaſtico iudice iudicandi, vt nec Papa ſubijcere poſſit clericos poteſtati ſæculari. Inn. & Ab. in c. 2. de maior. & obed. niſi ex cauſa, Abb. in cap. propoſuit. de conceſſ. præb.

e ¶ Enim duo ſunt.] Concor. diſt. 96. & auth. quomodo opor. & c. & pulchre, per Arch. in rub. decreti. col. 1.

f ¶ Regitur.] Et vnũ non dependet ab altero. & ſic poteſtas Imperatoris veri nõ uidetur pendere a Papa: ſed immediate a Deo, & ita not. in c duo. & c. ſi Imperator. diſt. 96. de quo tñ dic, vt per eximiũ doctorẽ & præceptorẽ meũ dominũ Reſtantũ Caſtal-

ctoritas ſacra Pontificum, & Imperialis, ac Regia poteſtas. Vnde ſicut ciuiliũ legũ non niſi ciuilis eſſe debet executor, ita etiam eccleſiaſticarum, eccleſiaſticus iudex eſt adminiſtrator [a].

Laicus a laico coram ſæculari iudice conueniri debet, niſi cauſa ſit ſpiritualis, vel ſimilis: & litteræ impetratæ ad iudicem eccleſiaſticum non tenent h. d.

Laicus ergo a laico coram iudice ſæculari, non autem eccleſiaſtico cõueniendus erit. quod vſque adeo obtinet, ut etiam ſi alteruter litigãtium ab Apoſtolica ſede litteras ad eccleſiaſticum iudicem impetrauit, irritæ ſint & inanes [b]: ſi tamen cauſa ſit huiuſmodi, quæ ad eccleſiaſticũ forum pertineat. qualis eſt matrimonij [c], vſurarũ [d], periurij [e], & ſimiles [f], licet inter laicos diſceptatio ſit, iudex eccleſiaſticus adeundus erit.

Spiritualis iudex ex cauſa iudicat inter laicos. h. d.

Idem iuris eſt, ſi uel a ſæculari iudice iuſtitia impetrari non poteſt [g], vel conſuetu

dũ in tractatu de Imperatore, q. 4. qui teſtatur communem hodie eſſe ſententiã, ꝙ Imperator & imperium eſt ab eccleſia, & latius per eundem in eod. tractatu, q. 1. fac. quod not. Ab. in c. licet. de for. cõp.

a ¶Adminiſtrator.] 11. q. 1. c. ſicut. & per tot. & c. nouit, eo. & hoc regulariter. Sunt tñ caſus, in quibus iudex clericus cognoſcit inter laicos, & contra, vt d. ffuſe p Stephanum Auferium Tholoſanum in tractatu de poteſtate ſæcularium ſuper eccleſiis, & per eundem in tract. de poteſtate eccleſiæ ſuper laicis, & per Bernardũ Laurentis in quadã recollecta caſuũ in quibus iudex ſæcularis põt in perſonas eccleſiaſticas manus immittere, in Tomo 5. tractatuũ, & per Doct. in c. 2. de iud. vbi qñ laicus poſſit eſſe aſſeſſor iudicis eccleſiaſtici, & in c. licet. & in ea ex tenore de fo. cõp. & in c. eccleſia ſanctæ Mariæ. de cõſt. & dicetur inf. eod. in diſcuſſu uariis in locis.

Io. Bapt. Laicus ergo. Licet hæc pars in plures poſſet diuidi particulas. CASVS tñ ita in cõmuni figurari commode poteſt, cum ſæpe diuerſæ oriantur inter homines fideles controuerſiæ, adeò qđ aliquando oriantur inter laicos & laicos, aliquãdo inter clericos, & clericos, aliquãdo inter laicos, & clericos, & aliquando inter tales fideles, ut dubiũ ſit an ſint laici, uel clerici, propterea dubitatũ fuit de cõpetentia iudicia: ſi enim nos uolumus conſiderare duplicem poteſtatẽ ſupra adnot. in §. 1. verſic. duo enim. res videtur clara quod inter laicos debet eſſe laicus, inter clericos, clericus, & in dubio ſit locus præuentioni, iuxta. not. in c. penult. de foro cõpeten. cõfirmatur præuentio iſta arg. c. 1. §. cuius in agendo. 3. q. 8. Sol. tamen prout in hac parte legimus, & ratio eſt, quia ad cognoſcendam hanc iudicis cõpetentiã meliorẽ regulam non habemus niſi obſeruare quis gerat perſonam rei conuenti, aut qualis ſit res quæ in iudicio eſt proponenda, tunc enim in claris ceſſat omne dubiũ: at in dubio conuenientius eſſet deuenire ad poteſtatem ſuperiorem, quæ in caſu noſtro eſt Eccleſiaſt. c. ſolitæ. de maior. & obedien. vnde cum ſolum ad obiectionẽ præuentionis ſit reſpondendũ ſine controuerſia eſt dicendum ipſam locum habere quãdo uterque iudex eſſet competens, ſecus aliter, atque hoc eodem modo dicendũ eſt ad reconuentionem, ſecũdũ tñ ult. opin. vt docent doct. in c. 1. de mutuis petition. & Matan in ſuo ſpecul. Not. primo iudicis in competentiam aliquando eſſe omnino notoriam, & aliquando dubiã, & tunc ad ſuperiorẽ eſſet deueniendum. Not. ſecundo quod iudicis cõpetentia cognoſcitur aliquando à reo conuento, aliquando à qualitate negocii.

b ¶Et inanes.] Sed quæritur an ſint irritæ & inanes ipſo iure? Quidã quod tales litteræ ſunt in ſuſpenſo, & quòd euentus declarabis, an ſint nullæ. ſ. ſi appareat iudicẽ laicum eſſe, vel nõ eſſe negligentem: vt not. in c. licet. & in ca. ex tenore. de for. compe. & reuerunt multi antiqui. A. b. in d. ca. licet. diſtinguit, an litteræ ſint impetratæ ſ perſonis miſerabilibus, an vero nõ miſerabilib⁹; vt ſecũdo quidẽ caſu irritæ ſint ipſo iure. primo vero non, ratio autẽ diuerſitatis eſt ſecundum eum (reiectis rationibus Ioan. de Ligna & Anto. de Butrio.) quia in perſonas miſerabiles. ſeu delinquentes contra eas habet Papa iuriſdictionem magis latam, quam in alias non miſerabiles: quia miſerabiles ſunt ſub ei⁹ protectione, ut hic. & c. ſignificãtibus. de offi. deleg. unde cõmittendo videtur exercere officium protectionis, quaſi comminetur ſæculari, ꝙ ſi non procedet, ipſe per ſuum delegatum procedet, ſicut in ſimili dat conſeruatorem ante iniuriam illatam. c. 1. de offic. delega. in 6. ſed alios laicos non ſic habet in protectione, ideo nullo modo committit ante negligentiæ tempus. l. obſeruare §. nec pro eo. ff. de offi. procol. & c. quod clericis de for. compe.

c ¶Matrimonii.] Cap. cauſam matrimonii. de off. deleg. & c. ex litteris. de conſang. & affi.

d ¶Vſurarum.] Cap. quoniã de vſuris. & per tot.

e ¶Periurii.] Cap. fin. de for. comp. in 6. poteſt tñ de iuramento eſſe cognitio iudicis ſæcularis; puta ſi agatur de obſeruantia iuramenti, non de validitate Ab. in c. cum ſit de fo. comp. ſicut & ſi agatur mero poſſeſſorio, licet cauſa in petitorio ſit ſpiritualis iuxta doctrinam Abb. in c. litteras. verſ. vnde multum probabiliter. de iur. calum.

f ¶Et ſimiles.] De quibus habetur latiſſime in ca. licet de for. comp. fac c. tuam. de ord. cognit.

g ¶Non poteſt.] Puta, quia vacat Imperiũ, ca. licet. de for. comp. vel ex negligentia iudicis ſæcularis,

vt in

do [a] loci, vel miſerabilitas [b] perſonatum eccleſiaſticum iudicem compellendum ſuadeat.

Clerici habent priuilegium[l], ne coram iudice laico conueniri valeant, cui non poteſt vllo pacto renunciari. hoc dicit.

Pari ratione [c] tam Mileuitanenſi [d], quã Carthaginenſi [e] concilio cõſtitutum eſt, ne clerici clericos, relicto ſuo pontifice, ad publica [f] iudicia ſub pœna depoſitionis [g], & amiſſionis [h] propriorum iurium pertrahant [i]: cui beneficio, cum non ſit perſonale: ſed collegio [k] eccleſiaſtico indultum, pactionibus priuatorũ, aut iuramento illicito derogari non poteſt [l].

Qualiter clerici in iudicem non ſuum conſentire poſſunt h.d.

In iudicem tamen non ſuum, ſi is perſona ſit eccleſiaſtica, & epiſcopi diœceſani cõſenſus acceſſerit, clerici conſentire poterũt.

Actor ſequi debet forum rei. h.d.

Quod ſi inter clericum & laicum contentio ſit, vt cognoſcamus, vtrũ eccleſiaſticus, an ſecularis iudex cauſam dirimere debeat, diſpiciendũ erit, quis rei cõuẽti partes ſuſtinet. Nam ſi clericus apud eccleſiaſticũ forũ, ſi laicus apud ſecularem erit agitãda cauſa. Cum generale ſit, vt actor forum rei ſequatur [m].

vt in d.c.licet. & c.ex tenore. de for.comp.

a ¶Conſuetudo loci.] Cap. ſi duobus. de appe. & c.ſi clericus.de for.comp.

b ¶Miſerabilitas.] Ca.ex tenore.de for.compet.& c. ſuper.de verb.ſignifi. & cap. ſignificantibus. de off. deleg. & quæ ſint hæ, & quando poſſint immediate iudicem eccleſiaſticum adire, per Ab. in ca. licet.de foro compet.

c ¶Ratione.] Quæ ſcilicet ponitur in §.1.ſup. eod.

d ¶Mileuitanẽſi.] 11.q.1.cap.inolita. & cap. ſi diligenti. de fur.compet.

e ¶Carthaginenſi.] 11.q.1. ca. placuit. cap.ſi diligenti. de fur.compet.

f ¶Publica.] Secularia, vt per Doct. in cap. ſi diligenti. de for.comp.

g ¶Depoſitionis.] Hoc quando, traxit in criminali cauſa ſecundum quoſdam.

h ¶Amiſſionis.] In cauſa ciuili ſecundum quoſdam. Abb.tamen in cap. ſi diligenti. §.ſi.de for.compet.in vlti. not. aliter decla tat, dic ut per eũ. Dubitatur tamen an ipſo iure incurratur hæc pœna, an per ſententiam. & communiter tenetur, quòd per ſententiam, vt traditur in d.cap. ſi diligenti. Quid tamen ſi laicus trahat clericum ad forum ſæcularem? Reſpon. perdet cauſam. auth. ſtatuimus. C.de epiſc. & cler. quod priuilegium Specul. trahebat etiam ad clericum coniugatum, de quo tamen dicas, vt in cap.vni.de cler.coniug.in 6. Sed numquid clerici, qui conſentiunt in iudicem eccleſiaſticum, non ſuum incurrant pœnam de qua hic? Reſpon. vt plene habetur in cap.ſignificaſti.de for. comp. Sed an poſſit clericus de conſenſu epiſcopi conſentire in iudicem laicum? Reſpon. non ex ratione quæ ſtatim ſubditur in hac littera. ita not.in d. cap. ſignificaſti. Arg. contra cap. 2. de for. comp. Solu. vt ibi per Abb.

i ¶Pertrahant.] Sed quando intelligetur quis pertrahere, vt ſit locus pœnis, de quibus hic, & videt quã primũ quis clericũ in iudiciũ vocauit, 11.q.1. cap.inolita vnde ſumitur hæc littera. & l.in criminali.C.de iuriſ. omn.iud. Alij quod ſolum poſt litis conteſtationem. l. quamuis. ff. de in ius vocan. l.ſi conuenerit. ff.de iuriſ. omn. iud. & arg. 11.q.1. c.placuit & l.Papin. §. meminiſſe. ff. de inoffi. teſt. l.alia. C.de his, qui vt indig. l.ſi cum exceptione.§. hæc actio.& §.ſatis.ff.quod met. cauſa.& hæc placet Batt. & Abb. per l. qui cum minor.§ accuſaſſe.ff. de bon liber. & per l. in ſeruitutem. §. periiſſe. ff. eod. tit. & hæc videtur cõmun.opin. quando ſumus in diſpoſitione legis: aliud ſi in diſpoſitione hominis, de hoc plene per Bar.in l. amplius. ff. rem rat. hab. & quod dicitur licere deſiſtere vſque ad ſententiam, intellige ſecundum Abb. in cap. ſi diligenti. de foro compe. ſiue illa ſit definitiua, ſiue habeat vim definitiuæ, vbi & de quadruplici modo practicandi, quod hic dicitur. Sed an teneantur clerici cõpromittere præter conſcientiam epiſcopi? Reſpon.non ſuper rebus proprijs. An autem idem ſit ſuper rebus eccleſiæ? dic vt not. in cap. contingit. de tranſact.& in c, 2 & in cap.cum tẽpore.de arb.

K ¶Collegio.] Et tamẽ maior pars collegii poteſt renunciare fauori introducto ad honorem totius collegij. Ab.in c. cũ inter canonicos. de elc. verſi ex hoc nota quod maior pars, &c.

l ¶Non poteſt.] l.ius publicum.ff. de pact.c. ſi diligenti.de fo.cõp. vbi latiſſime, an & quomodo hæc poſitio procedat, Sũt & aliæ rõnes quod clericus corã iudice laico cõuenIri nõ poſſit, de quibus ĩ d.c.ſi diligẽti.

m ¶Sequatur.] Ca.experientia. cum ſeq.11.q.1. c. cum ſit. & ca.ſi clericus.de for. cõp. l. in criminali. C.de iu.omn. iud. hoc tamen nõ procedit pluribus caſibus, no. in c.licet & in c.ex tenore de for. cõp. de quibus aliquid ſup.§.prox. Item non procedit ſi agatur de exceptione. l. ſi contendat. ff. de fideiuſ. c. 2. de iureiu.de quo diffuſe per Ab. in c.ſi quis contra clericũ.tã in lectura, quàm in rep.de foro cõpe. Item nõ procedit hoc ſi conſuetudo aliter diſponat: valet enim conſuetudo quòd laicus conueniatur coram iudice eccleſiaſtico per clericum, etiam ſi non agatur de re eccleſiaſtica, vel patrimonia-

Iudex laicus non poteſt condemnare clericos.h.d.

Cauendum erit igitur laico iudici, ne quoquo modo clericum[a] cōdemnet[b]: quod ſi fecerit, ab eccleſia, cui iniuriam[c] irrogaſſe noſcitur, tādiu ſequeſtrandus[d] erit, quouſque reatum ſuum cognoſcens emendet.

Si delinquens captus prętendatur clericus, vtrum ita ſit, debet cognoſcere iudex clericus uocato iudice ſeculari.h.d.

Dubitari[e] tamen contingit, ſi iudex laicus delinquentē captum detineat, & is ſe clericum aſſerens ad curiam eccleſiaſticam remitti poſtulet, vel illum curia ipſa eccleſiaſtica tamquam clericum repetat[f], ſi iudex laicus illum eſſe clericum inficiatur, & propterea minime remittendum contendat, quis ſit huius dubitationis legitimus futurus iudex? & cum de re eccleſiaſtica, & ſpirituali[g] ſit controuerſia, ad iudicem eccleſiaſticum huiuſmodi cognitio ꝑtinebit. Iudex tamen ſæcularis, vel alius, cuius intereſt[h], dum res huiuſmodi cognoſcitur, vocandus erit.

Delinquēs captus habitus pro clerico ſtatim debet reſtitui iudici eccleſiaſtico .h.d.

Sed ſi notorium[i] fuerit, vel fama publica extiterit, reū captū talem eſſe clericū, qui huiuſmodi priuilegio gaudere debeat[k], aut ipſe pro clerico cōmuniter habeatur[l], ſtatim ante vllam de clericatu cognitionem[m] eccleſiaſticę curiæ reſtituendus erit.

ipſius clerici.d.c.ſi clericus.vbi no.fac.c.nouit. eod. & 2.q.5.c.ſi quis presbyter.

a ¶Clericum.]Ca.2.c. ſignificaſti.& ca.pen.de fo. comp.& intellige nō ſolum de eo, qui eſt in ſacris conſtitutus: ſed etiam in minoribus ordinibus.d.c. 2.& c. cum non ab homine.Sed an idē ſit in clericis coniugatis? dic vt not. in c.vni.de cle.cōiug. in 6.& quod nō ſit idem videtur hodie per Cōcil.Trid. ſtatutum reſpectu certarum qualitatū, vt ſeſſ.23.c.6 in decre.reform. Sed quid dicemus de eremitis? & idem videtur quod de clericis, cum ſubſint epiſcopo in cuius ſunt territorio, vt not.in ca. nullā. diſt.93.in cap. quæ vere 16.q.1. & hoc videtur probare Inno. & Archid Contra Lauren. & Io. de Lign. Nam a iuriſdictione ſæcularis duplex actus eximit, ordinum receptio & conuerſi ad aliquam probatā religionē.c.ſi.de relig.dom.c. non dubium.de ſen. excō. 17.q.4.c.ſi quis ſuadente. quorū neutrum in ſimplicib⁹ eremitis cōcurrit. & hoc videtur iure verius, licet primum forte uideri poſſit æquius, de quo per Ab.in d.c. 2.vbi quid de rectoribus hoſpitalium & ieſuatis.

b ¶Condemnet.] Sed contra 3.quæſ. 5. culus in agendo. & cap.at ſi clerici.eo.cū materia. Reſpon.hoc non procedit in cauſa reconuentionis, de quo late in d.c.at ſi clerici. Idem dicendum in cauſa feudali.ca. verum.de fo.cōp.de quo dic, vt per Ab.in c.certū. eo.tit. & habetur in c.cum non ab homine. eod.

c ¶Iniuriam]2.q.7.cap.accuſatio.in fi.& dices de hoc, vt per Ab.in c.cum veniſſent. eodem.

d ¶Sequeſtrandus]i.excommunicandus. 23.q.5. c certo.& ex hoc quod loquitur per verba futuri tē poris, collige ꝙ talis iudex non eſt excōicatus ipſo iure: ſed venit excommunicādus per ſententiā, vt communiter per Dact.in c.2.de foi.compe.

e ¶Dubitari.]Cap.ſi iudex.de ſent.exc. in 6. vnde ſumitur.

f ¶Repetat.]Sic ciuitas repetit ſuū ciuem.l.1.§ 1. ff.de rei vend.& l. de iure. ff.ad muni. Sic & petit ciui ſuo iuſtitiam fieri, & violenter ablata reſtitui. 23.quæſt.2.c.dñs.Sic & pater petit filiū §.quid ſi impubes.ſup.de reg.& ca.ſi. de conuer.in ſi.Sic miles armatæ militiæ ꝑ magiſtrum militū in ciuilibus & criminalibus iudicatur. l. magiſteriæ. C. de iur. om iud. Vade & ſic clerici coram ſuo iudice. c.at ſi clerici . eod.

g ¶Spirituali.]De qua regulariter, nec principaliter, nec incidenter debet ſe iudex laicus intromittere.c.tuam.de ordi. cogni. & ca.per venerabilem.qui fil.ſint legi.cum ſimil.

h ¶Intereſt.] Puta aduerſarius, qui illum detineri fecit, & pro aliquo prætēſo maleficio vult puniri facere. ſi aūt non eſt aduerſarius ꝓpria quia iudex ꝓcedit ex officio, tunc citabitur ſæcularis iudex concor.c.venerabilib⁹. § 3.& ca. ſi iudex. de ſen.exc.in 6 vbi not.& fac. pro hac littera c. inter quatuor.ꝺ mai.& obe. & l.emptor fundi. C. de euict. & l de uno quoque. ff. de re iud.

i ¶Notorium.] Facti. ſ. quod nulla poſſit tergiuerſatione celari. ca.veſtra. de coha. cle. & multi.quia notorie cognoſcitur ꝓ clerico, vt archipresbyter, vel his ſimiles: uel ſi eſt notorium iuris, ad idem.c.cū olim.de ver.ſig.& no. in c. ſi iudex. de ſent.excom.in 6.

k ¶Debeat.] Hoc ideo dicit: quia ſi eſſet clericus boſo vel goliardus, & artē illam per annū exercuiſſet, vel tertio monitus non deſtitiſſet, vel eſſet clericus vxoratus non incedens habitu, uel eſſet bigamus, vel degradatus, non remitteretur. Ita no. in c. ſi iudex.de ſent.excom. in 6.

l ¶Habeatur.]Sic ff.ad Maced.l.3. & ff.de aſſ. pr.l. Barbarius.& de iur.patr.c. conſultationibus, & §. Interdū.ſup.eod.tit.

m ¶Cognitione]Determinat.quā dixerat de fama, vel cōi reputatione, quibus caſibus adhuc eſt neceſſaria

ſaria cognitio ſuper veritate: ſed ſi eſt notoriũ, nõ eſt neceſſaria aliqua cognitio, ad not. in c. veſtra. de coha. mul. & cle. & not. in c. ſi iudex. de ſent. exc.
a ¶ Publice.] i. corã populo: alias & q̃d fit corã duobus vel tribus dr̃ publice fieri. Ab. in c. 2. de pur. ca.

eleſiaſtico, vel vt laicus a laico puniri debeat, & caſũ ſimile l. ſi. C. de ordi. cogn. & 3. q. 9. t. in fine.
f ¶ Proceſſus.] Ergo non ſolum iudicare prohibetur, ſed etiam procedere. fac ca. vt inquiſitionis. §. pen. de hære. in 6. & c. ſi iudex de ſent. excom. in 6. unde ſumitur.

curię reſtituendus erit.

Talis quis præſumitur in quali habitu reperitur aliquandiu conuerſatus & captus h. d.

Idem dicendum erit, ſi ante deprehenſionem pro clerico publice [a] ſe gerens, tonſuram & clericales veſtes deferens deprehẽſus fuerit: donec enim contrarium conſtiterit, talis, qualem eum demonſtrat habitus, præſumendus [b] erit.

Ex actu momentaneo non tollitur præſumptio orta ex actu habente tractum temporis. h. d.

Aliud obſeruãdũ, ſi antequam deprehẽderetur, publice ſe ꝓ laico gerebat, & quaſi laicus cõmuniter habebatur: nã quamquã deprehenſionis tempore in habitu clericali [c] repertus fuerit, ob præſumptionem, quę aduerſus captum ex præcedenti laicalis habitus delatione orta eſt, non antea reſtituẽdus erit, quam de clericali titulo fidem fecerit [d], interim [e] tamẽ quiuis proceſſus [f] iudicis penit° cõquieſcet.

Secunda iudiciorum diuiſio, quod quædam ſunt ordinaria, & quędam extraordinaria. h. d.

Eſt & alia diuiſio [g] iudiciorum. nam eccleſiaſticorum, quędã ſunt ordinaria, quę dã vero extraordinaria [h], ſiue delegata. Iudicium ordinariũ eſt

b ¶ Præſumẽdus.] In quo ſtatu enim quis reperitur in eo pro præſenti iudicandus, licet de alio ſtatu poſſit inquiri. ff. de minor. l. cũ apud. §. ſi quis. & multa ſimilib° hoc probatur in c. ſi iudex. de ſent. excõ. in 6. & de materia vide per Ab. in c. ex parte 3. & in c. 1. de apoſta. & in ca. contingit. de ſent. excom.

c ¶ Clericali.] Et ſic ultima poſſeſſio nil releuat, ut remiſſio fiat, Arg. cõtra l. illud. ff. de peric. & cõ. rei uẽdit. Sol quod vehemẽtior reſultat pſumptio ex anteriori diuturna laicalis habitus delatione, q̃ ex iſto ultimo ſtatu, vt innuitur in hac littera. Itẽ ſecundũ Ioã. Mona. plura faciebant contra deprehenſum, & ſolus habitus pro deprehenſo, unde non mirũ ſi plura uincunt vnũ. arg. auth. itaq; C. cõ. de ſucceſſio. & ita no. in c. ſi iudex de ſent. exc. i 6.

d ¶ Fecerit.] Corã iudice eccleſiaſtico, ſecũdum Archi. Io. Monac. & Io. An. in c. ſi iudex. de ſent excom. in 6 & ſic continentia cauſæ diuiditur, contra. c. 1. de ſequeſt. q̃d eſt ideo, quia natura cauſæ requirit aliũ iudicẽ, cõtuã. de ordi. cogni. & lator. qui fil. ſint legit. Sed detentus in ſæculari curia, quõ litigabit coram iudice eccleſiaſtico? Dic relaxabitur forte datis fideiuſſoribus. nec enim per hoc remittetur. c. ſi clericus de ſen. excõ. in 6. vel litigabit per procuratorẽ. Natura enim facti hoc habet; quod interdũ per alium quis proſequatur cauſam. c. mulieres. de iud. in 6. & cap. vni. de ſtat. regu in 6. & l. diuus. ff de cuſto. reo. Sed quomodo faciet hanc fidem? Rñ. per publicũ inſtrumentum ſuæ ordinationis. 2. q. 5. ca. legũ. Per teſtes etiam poterit hoc probare. c. tuæ. de cler. peregr. fac not per Ioan. And. in c non licet. de reg. iur. in 6. & in d. c. ſi iudex.

e ¶ Interim.] Id eſt, pendente probatione titulo clericali: eſt enim hoc præiudiciale, de quo primitus debet cognoſci, vt ſciatur, an vt clericus ab ec-

Eſt & alia.] Hæc pars eſt ſubdiuidẽda in 5 part. in quarum prima habet qualis ſit iſta ſecũda iudicii diuiſio. in ſecunda quia poſſit delegare, & cui: in tertia ſi delegatio fiat pluribus, quomodo ſit facienda: in quarta qualiter iſta iuriſdictio delegata ſit exercenda: in 5. qualiter finiatur, ſecũda ibi, poſſunt autem: tertia ibi, item mandari põt quarta ibi, ſed ſi ne vni quinta ibi, ſoluitur autem. Quoad primũ CASVS nõ ſignatur. Not. tamẽ cauſam diſtinctionis: ille enim qui iudicat, aut iudicat iure proprio, aut iure alieno, primo reſpectu datur iudicium ordinarium, ſecundo uero iudicium delegatum: hinc puto inferendum quod omnia, quæ ſunt iuriſdictionis poſſunt ſecundum eorum naturã delegari, ſed ratione congruentiæ ſecus eſt dicendum. Io. Bapt.

g ¶ Diuiſio.] Subdiuiſio: quia hic diuiduntur iudicia eccleſiaſtica: & licet hæc ſubdiuiſio conueniat etiã ſæcularibus iudiciis: de illis tamen tractare non intendis.

h ¶ Extraordinaria.] Appellat delegata iudicia extraordinaria, ſic & in ca. quoniam contra. de probat. quod factum eſt ad tollendum quandam amphibologiam, nam ordinaria interdum alio ſenſu ſumuntur, vt inf. eod. § fin. ſcilicet pro his, in quibus proceditur exquiſito iuris ordine: ſecundum quam ſignificationem etiam iudicium delegatum poteſt dici ordinarium, quando nõ proceditur ſummarie, appellatur ergo iudex delegatus. & iudiciũ delegationis extraordinarium: quia exercetur a iudice non ordinario, vnde fuit electa hæc vox: quia melius opponitur ordinario, nec ſatis ſonare videbatur ſi fuiſſet dictum iudicium delegatum. fac. d. cap. quoniam contra. & 3. quæſt. 3. §. ſpatium verſic. et autem.

quod coram iudicibꝰ ordinarijs exercetur. Ordinariꝰ [a] iudex eſt, qui ſuo iure vel ſuperioris beneficio vniuerſalem iuriſdictionem exercere poteſt, vt epiſcopus, archiepiſcopus, legatus & ſimiles. Conſtituitur [b] autem a lege, vel Principe [c], conſuetudine, vel vniuerſitate.

Epiſcopus poteſt ius dicere in quolibet loco ſuæ iuriſdictionis. h.d.

Igitur cum epiſcopus [d] in tota [e] ſua diœceſi iuriſdictionē ordinariam noſcatur habere, poterit in quolibet loco ſuæ diœceſis non exempto per ſe, vel per alium pro tribunali ſedere, & ea, quæ ad ipſius ſpectāt officium libere exercere, & cum opus fuerit, auxilium publicū implorare [f].

Quid ſit iudicium extra ordinarium, & quid iudex delegatus. h.d.

Extraordinarium [g] ſiue delegatum iudicium eſt, quod coram iudice delegato exercetur. Iudex delegatus [h] eſt is, cui ab eo, qui demādare poteſt, cauſa committitur.

Non ſolum Princeps, ſed etiam alij ordinarij poſſunt delegare, licet delegatus a Principe ſit magis priuilegiatus. h.d.

Poſſunt autē iuriſdictionem mandare non ſolū Princeps, verū etiā alij ordinarij [l]

a ¶Ordinarius, &c.] In iſtam deſcriptionem conſentiunt Hoſtien. in ſumma de offi. ord. §. 1. & Speculat. eod. tit. in prin. & communiter Legiſtæ in l. more maiorum. ff. de iurid. omn. iudi. ſunt tamen immutata duo verba, primum verbum ſuperioris, nam Hoſt. & Specul. dd. locis, & Bal. in d. l. more. vtūtur verbo, Principis. Sed commodius viſum fuit verbum, ſuperioris: quia licet Principis appellatio late pateat, vt in clem. 1. de baptiſ. in dubio tamen videtur repræſentare Principem ſupremum: & tamen alii ſunt, qui licet non ſint ſupremi, nihilominus conſtituunt ordinarium, vt patet in epiſcopo, qui conſtituit vicarium, qui ſecū dum commu. opi. eſt ordinarius, & non habet iuriſdictionē a principe, ſed bene a ſuperiore: aliàs quoque facit epiſcopus ordinariū in conſequētiam, vt declarat Hoſt. de off. dele. §. quis delegare. in ſum. verſ. item ſciē dum. Aliud immutatum verbum, eſt, quod hic dicit vniuerſalem, cum tamen Hoſt. Specu. & Bald. & alij dicant vniuerſaliter: in quo tamen non videtur magna vis.

b ¶Conſtituitur.] Pro declaratione & verificatione huius verſiculi videndus eſt Hoſtien. in ſumma de offi ord. §. quis poſſit conſtituere. & per Specul. eod. tit. §. 1. & communiter per Canoniſtas in c. duo. eod. tit. & per Legiſtas in l. more. ff. de iuriſd. omn. iudi.

c ¶ A Principe.] Cum autem poſſit Princeps & delegatum & ordinarium conſtituere, quomodo cognoſcemus vtrum voluerit ordinarium conſtituere, vel delegatum? Reſpon. vt not. per Ab. in ca. relatum. de offi. deleg. & per Legiſtas in l. & quia. ff. de iuriſd. omn. iud.

d ¶Epiſcopus.] Idem intellige de legato circa ſuā legationem. cap. nouit. de offic. leg. Idem archiepiſcopo circa propriam diœceſim. c. vt litigantes. de offi. ordi. in 6. ſed non quo ad prouinciam. d. cap vt litigantes. & 9. q. 3. c. 1. cap. 2. & cap. 3.

e ¶In tota.] Ita, quod nullus in tota ſua diœceſi ſub eo iuriſdictionem habeat, in parte autem bene, quod dic ut not. 25. diſtinct. ca. perlectis. & fac. quod not. Hoſt. de offic. archipresbyt. cap. vlti. An autem inferiores prælati præferantur epiſcopis in cognoſcendis cauſis ſubditorum, & quam iuriſdictionem habeant, late per Abb. in c. cum, cōtingat. de for. compet. & nouiſſime in fauorem ordinariorum multa conſtituit concilium Tridentinum, vt patet in 6. Seſſio. in decretis. refor. c. 3. & Seſſio. 24. ca. 11. & c. 20.

f ¶ Implorare.] Not. ergo ex hoc verbo, quod epiſcopus non poteſt habere officiales armatos, niſi haberet iuriſdictionem tēporalem, vt per Ab. in ca. cum non ab homine. de iud. & in c. ſignificaſti. de offi. deleg. & de eo, & toto quod hic dicitur, plene habetur in c. 1. de offic. ordi. in antiq. & in c. 1 eod. titu. in 6.

g ¶ Extraordinarium.] Fac. c. quoniam contra. de proba. & 3. q. 3. §. ſpatium. verſi. ei autem, & per Fel. in rubri. de offi. de leg. nu. 3.

h ¶ Delegatus.] Hæc deſcriptio videtur communiter approbari ex his, quæ tradunt Legiſtæ in rubr. ff. de offi. eius. & Canoniſtæ in rubr. de offi. deleg. poſt. Hoſt. in ſumma, licet ſit aliqua verborum diuerſitas, & hæc uideatur ſimplicior, quod conuenit inſtituto operi.

Poſſunt autem. CASVS. Cum iuriſdictio non ſolum in principe tanquam in capite reperiatur, ſed etiā diuerſis perſonis inferioribus atque modo diuerſo competebat indifferenter omnes uolebāt eam alteri etiā dignitate non ornato delegare: quare de re fuit de hoc dubitatum, quoniam enim in promotione ad dignitatem, uel officium, uidetur electa induſtria perſonæ. ca. conſtitutus. de appella. facit l. inter artifices. ff. de ſolution. negatiue reſpondebatur. Sol. tamen vt in hac parte legimus, quia ob bonū publicū non ſolum expedit, ſed oportet aliquādo iudicem aliquem delegare: non obſtat obiectio quia in nonnullis iudicibus aliquando notificatur, & aliquando limitatur, & ſic ſecundum qualitatem caſus contingētis locū haberet: Not. primo quod perſonæ inter ſe differentes obedientiatē tā rōnis aliquā adinuicē æquiparātur: Not. 2. quod licet delegatus gerat vicem delegantis, & nihil proprij habeat, non quilibet tamen conſtitui poteſt.

l ¶Alii ordinarii.] Princeps ergo eſt ordinarius a-

cum

Is tamen cui a Principe[a] mandatur, ceteris longe prẹſtat. Nam & alteri ex cauſa[b] ſubdelegare, niſi illius electa fuerit induſtria[c], renitentemque compellere, & propriã ſententiam exequi, & cũtra ipſum ordinariũ ꝓcedere poteſt[d]: quæ in ceteris delegatis nõ obtinent.

Delegatus a principe regulariter non poteſt quem citare vt compareat perſonaliter. h.d.

Non tamen in ciuili iudicio[e] alterutri parti, vt coram ſe perſonaliter compareat iubere poterit[f], niſi vel mãdatum ad hoc ſpeciale[g] receperit, vel niſi pro veritate dicenda[h], vel pro iuramento calumniæ[i] exhibendo, vel alia iuris neceſſitas partes corã exigat ſpecialiter prẹſentari.

2. *Delegatus a Papa non ſubdelegat, niſi perſonis hic enumeratis. h.d.*

Sed nec omnibus promiſcue vices ſuas demandare poterit: ſed illis dũtaxat, quibus auctoritate litterarũ ſedis Apoſtolicæ[k], vel Legatorum[l] eiuſ-

cum dictio, alii, ſit earundem qualitatum repetitiua, not. in l. ſi fugitiui. C. de ſer. fugit. immo & ordinarius ordinarium. 11. q. 3. ca. per principalem & not. in c. felicis. § fin. de pœn. in 6.

a ¶ A Principe.] Intellige hic principẽ quemlibet non recognoſcentem ſuperiorem, ſaltem in tẽporalibus, vt per Abb. in c. paſtoralis. de off. & põt. iudi. deleg.

b ¶ Ex cauſa.] Videtur ergo, ꝙ ſine cauſa delegatus a principe ſubdelegare non poſſit. Sed contra videtur eſſe: quia hoc habet ſimpliciter a lege, vt ſubdelegare poſſit. c. fin. de off. deleg & l. vni. C. qui pro ſua iuriſ. Rñ. ad hoc diſtinguendo ex mente Inno. & Abb. ꝙ aut delegatus a Principe vult delegare ex cauſa, & non eſt dubium. c. ſi pro debilitate. de off. deleg. aut nulla iuſta cauſa ſubeſt: & tũc aut non facit in fraudẽ alicuius: ſed non vult ſe implicare litigiis: & põt ſubdelegare ac cõpellere ſubdelegatũ ad acceptandã ſubdelegationẽ. ca. paſtoralis de off. del. aut malitioſe vult ſubdelegare, & in fraudem alicuius; & tunc licet valeat ſubdelegatio, tamen non poteſt cõpellere renitentẽ, d. c. paſtoralis. ſecundũ intellectũ Abb. in dubio tamen non præſumitur in fraudẽ ſubdelegare, niſi ſaltẽ probetur ex coniecturis, vt not. in d. c. paſtoralis.

c ¶ Induſtria.] Quo caſu non permittitur ſubdelegatio. cap. fin. de off. deleg l. Inter artifices. ff. de ſolu. quomodo autem hoc cognoſcatur, per Fel. in dicto cap. fin.

d ¶ Poteſt.] Cap. ſignificaſti. cap. In litteris. ca. quærenti. & c. ſane. de off. del. & in his locis late tradit?

e ¶ Ciuili iudicio.] Secus extra iudicium, vt in notula ſeq. Item ſecus in cauſa criminali. c. 1. de iud. in 6. niſi de crimine ageretur ciuiliter. cap. tuæ. de procur. cap. ſuper his. de accuſ. ſi autem de crimine criminale iudicium intentaretur, non interueniet procurator niſi in caſibus. not. 2. q. 6. cap. ſi quãdo. & de accuſ. c. veniẽs. Sed quid ſi procurator in cauſa criminali admittatur; an quæ facta ſunt cũ eo valeant? Reſpon. vt not. in c. 1. vnde ſumitur.

f ¶ Poterit.] Cum hic loquatur in delegato principis a contrario ſenſu, videtur ſecus in ordinario. 25. diſt. c. qualis. cap. cum Apoſtolica. de his, quæ fi. a prel. tu die idem in ordinario, vt not. in c. 1. eod. in 6. vnde ſumitur, licet ordinarius extra iudicium multis caſibus poſſit ſubditos perſonaliter coram ſe conuocare, vt ſi eget illorum conſilio, vel perſonali auxilio, & in aliis caſibus, in d. c. 1. annotatis. Sed videbatur ꝙ delegatus Papæ quo ad cauſam ſibi delegatam, idem poſſet quod Papa: cum ſubſtitutus, & c. l. ſi cũ. § qui iniuriarum. ff. ſi quis caut. iuncto c. cum dilecti. de dolo & cont. cũ ibi not. & ca. fi. de maio. & obe. & ca. fi. de dilat. Sed hoc obtinet tantum in Papa, non in delegato eius, vt not. in d. c. 1. Poteſt autem delegatus quod Papa, hæc verũ quod illa ſine quibus nõ poteſt cauſa expediri. c. 1. & ca. præterea. de off. deleg. & ita ſoluit. Innoc. & Archid cum autem liberum ſit cuilibet per ſe, vel per procuratorem reſpondere. l. præſenti. §. cum autẽ. C. de his, qui ad eccleſ. confug. l. 1. ff. de proc. c. fi. de iur. cal. in 6. beneficiũ iuris nemini fuit auferendum. d. 18. cap. de his. cap. indultum. de reg. iur. in 6. In cauſis vero collegii, vel vniuerſitatis de neceſſitate debet ſyndicus interuenire. cap. in pertractãdis. de iur. cal. & no. in c. dilectus. a. de ſim.

g ¶ Speciale.] Quia tunc ſicut Papa poteſt & ipſe ſimiliter. c. pen. cũ ibi not. de ꝓc. & not. in c. 1. de iud.

h ¶ Dicenda.] Scilicet ad præſtandum iuramentũ de veritate, quod ſolum olim præſtabatur in ſpiritualibus: hodie ſecus. c. 1. de iur calu. in 6. Et in eo differt a iuramento calumniæ: quia per illud rñdetur de eo quod credũt & exiſtimant reſpõdentes. l. 2 §. ſin autem. C de iur. calum. per iſtud de veritate reſponderetur prout littera ſonat. ca. dudum, 2. de elect. & not. in c. 1. eod. in 6.

i ¶ Calumniæ.] Quod principales perſonæ præſtare debent. C. de iur. calum: auth. principales. & de iur. calu. ca. in pertractandis. niſi procurator ad id habeat ſpeciale mandatum. ca. ſi de iur. calu. in 6. quo caſu delegatus principalem ad iurandum cõpellere non poterit: cum hoc caſu nulla ſit iuris neceſſitas, de qua hic, & in cap. 1. eod. in 6. niſi forte principalis iuſtior ſit, quam procurator, & natura cauſæ hoc requirat, vel ſcit melius veritatẽ, l. ſi. C. de procu. & fac. c. ſi quem. de procur. in 6.

k ¶ Sedis Apoſtolicæ.] Vt in cap. ſtatutum. de reſcript. in 6.

l ¶ Legatorum.] Vt cap. ſtatutum, §. in nullo. de reſcript. in 6.

a ¶Dignitate.] Sumitur autē dignitas multis modis, vt traditur in c. de multa. de præb. & per antiquos in c.3 de cle.non reſid. & in ca.denique, diſt. 4.Sed quomodo ergo poterunt cauſæ committi natis annos viginti.c. cum vigeſimum.de offi. deleg. & l. quidam conſulebant.ff.de re iud. cum tamen in dignitate vel perſonatu conſtitutus natus eſſe debeat annos 25 c. cum in cunctis. §. inferiora.de elect. Sol. obiectio non procedit in canonicis,in quibus non requiritur tanta ætas,habetur in c ex eo.de elect.in 6. Item diſpēſatiue poteſt minor 25. habere dignitatem , vel perſonatum.ca. vni.de æta. & qual.in 6.

b ¶ Obtinētibus.] Idem de officialibus epiſcoporum principalibus & foraneis , & de prioribus religioſis conuētualibus & Clauſtralibus . cle. & ſi principalis . de reſcr.ſecus eſt de monacho , niſi det ex certa ſcientia Papæ.Abb.in cap. per inquiſitionem . de elect.& in ca.cauſam . eo. & niſi in caſu qui ponitur in ſequenti notula .

c.ſtatutū.ſuper verbo canonicis,in fi.Circa.hoc autē nouā & bonā fecit prouiſionem Conc.Trid.ſeſſ. 25.in decretis reform.ca.10. incipien. quoniam ob malitioſam.

Item mandari poteſt. CASVS. Quidam poteſtatem habētes delegabant eā modo vni,& modo pluribus,& ſic aliquando ſimpliciter , & aliquando diuerſis clauſulis adiectis ad libitum eorum, unde ob hanc delegandi diuerſitatē ſuit dubitatū quid iuris ſit tenēdum , videbatur enim à iure alienū ita delegare,quia inde daretur occaſio prorogandi lites,cū ſæpe propterea dubitari poſſet de poteſtate delegati quod eſſet contra l. properandū. in princ. C.de iudic. Sol.tamen prout hic legimus, quia mandatū delegationis ita narrari debet ſicut poſtulat Caſus, & occaſio contingēs hinc cognoſcimus etiā obiectionem nō tenere,quia prorogatio inutilis in d.l.dānatur. Not. primo,quod ob hāc delegandi diuerſitatē difficile eſt cognoſcere qualis ſit poteſtas delegati , & ideo ad formā mandati regulariter eſt recurrendū, prout melius colligitur ex ſeq.partic.huius partis. Not.2.qđ arg.iſtius notan. hoc idē cōtingere in procuratore & propterea in hoc tenet arg. ab vno mādato ad aliud.Not.3.quod cū iura in hoc,& doctrinę nō ſit omnino conformes inde habetur modus cōciliādi. Io. Papa.

dem cauſę committū tur : hoc eſt non niſi dignitate [a] præditis , aut perſonatum obtinentibus [b], vel eccleſiarum cathedralium canonicis [c].

Poteſt vna cauſa etiam pluribus delegari,& ſi in reſcripto nō fuerit adiecta clauſula: Quod ſi non omnes,non valebit proceſſus, niſi ſimul procedant.h.d.

Item mandari poteſt iuriſdictio , tam vni,quam pluribus [d], certis tamen [e]. Sed ſi pluribus mandata ſit non adiecto eo: Quod ſi omnes intereſſe nequiuerint , vel noluerint, reliqui exequantur: niſi ſimul omnes coniunctim proceſſerint , quidquid aliqui fecerint, nullam iuris habebit efficaciam [f].

Qui per alium facit, per ſeipſum facere videtur. h.d.

Plane ſi is,qui intereſſe non poteſt , vel coniudici [g] ſuo,vel alij vices ſuas commiſerit , perinde res accipienda eſt , atque ſi omnes ſimul procedant.

Clauſula, quid ſi omnes. impedit ſubdelegationem . hoc dicit.

Aliud iuris eſt ſi illud [h] adiectum ſit . Nam nec impeditorū collegarum ſubdele-

c ¶Canonicis.] Idem ſi quis ſit monachus in eccleſia cathedrali, quia vbi reperitur qualitas in monachis,quæ requiritur in clericis, cenſentur habiles , vt in cle & ſi principalis.de reſcrip. Sed hi cēſentur canonici eccleſiæ cathedralis, vt no.in c.1.63.diſt. & ita Abb.conſuluit, vt ipſe refert in ca.cum olim de priui. Idem tenet.in c.cauſam quæ.eo. licet Archid.in c.ſtatutum de reſcr.aliter ſentiat. aliàs igitur habentibus perpetuum officium in eccleſia cathedrali non poterit cauſa per ſedem Apoſtolicam delegari d.c.ſtatutum.& ibi etiam not. licet aliàs extra iudicium ſimplex religioſus poſſit eſſe cōmiſſarius Papæ c.cum in veteri, de ele.& ibi Abb.in 2. no.immo de poteſtatis plenitudine poſſet etiā mero laico cōmittere cauſam etiā ſpiritualem, & cōcedere excōmunicandi poteſtatē Ab.in c.Meſſana.de elect & in c.fin.de ele. ægro. & not.diſt. 32.§. verū, & in c bene quidē.d.96. Hi autē canonici cathedralium licet poſſint eſſe delegati apoſtolici: conſeruatores tamen eſſe non poſſunt.c. fi.de offi. deleg. in 6.Sed quid ſi tempore datæ quis eſſet canonicus, & nō tēpore præſentationis vel econuerſo l Rñ.initium attenderetur, & ſic tēpus datæ, vt not.in dicto

d ¶Pluribus.] Ca.ſciſcitatus. de reſcr.c cauſam.& c.cum cauſa.& c quamuis.de offi deleg.

e ¶Certis tamen.] Ca.ad hæc de reſcr. vbi Doc.ſic nec procurator incertus cōſtituitur. l.a.ff.de proc. neq tutor ff.de teſt.tutel. l.tutor incertus.nec arbiter.ca.innotuit de arbitris.

f ¶Efficaciā.] Nō ſolū quo ad ſentētiā definitiuā, ſed etiā quoad interlocutorias. c.cauſam.de off.deleg.qđ loquitur indiſtincte de ſententia . & qđ hic dicitur, limitatur per Inno. Abb. & alios duobus vel tribus modis ind. c.cauſam.vbi videndum .

g ¶Coniudici.] Et ſic diuerſa auctoritate in eodē iudicio poterit quis procedere.ſ.& tamquā delegatus, & tāquā ſubdelegatus. Sed an tunc ea ratione poterit ferre duas ſniās? Rñ.non, arg.ca.pen.de ele.in 6. & ita Ab.& alij in cap.quamuis. de offic. deleg.

h ¶Illud.] i. clauſula, quod ſi omnes.

Admi-

gatos admittere [a] cogendi erunt: & quod pars illorum fecerit, ratum habēdum erit.

Clauſula, quid ſi omnes. operatur ſolum in caſu impotentia uel uoluntatis.h.d.

Hoc tamen ita demum obtinebit, ſi reliquis procedere uolentibus, quoldā vel intereſſe non poſſe, vel omnino nolle legitime conſtiterit: alioqui procedentes nihil [b] agent.

Si unus ex pluribus delegatis negotium inchoauerit. alii non poſſunt ſe intromittere, niſi ex cauſa.h.d.

Porro uno [c] illorū commiſſum negotiū inchoante [d], alii vlterius ſe intromittere non poterūt [e], niſi aut infirmitate, vel alia iuſta cauſa illū, qui cauſam tractare incœperit, cōtigerit impediri, aut idem nollet, vel dolo malo in eo procedere recuſaret [f].

Iuriſdictio perpetuata per unum intelligitur perpetuata quo ad omnes.h.d.

Iuriſdictione uero per unum uiuo mandatore ꝑpetuata, quo ad omnes [g] condelegatos iudices perpetuata intelligitur.

Delegatus debet diligenter ſeruare fines mandati. h. dicit.

Sed ſiue uni, ſiue pluribus, ſiue a Principe, ſiue ab alio mandata fuerit iuriſdictio, mandati forma diligenter cuſtodienda erit, nec aliquid cōtra quam ſibi mandatum fuerit, delegatus ſibi tentare [h] audebit.

Cum quid committitur, cēſentur omnia commiſſa, per quę peruenitur ad illud.h.d.

Plane [i] iuriſdictionem impedientes k, vel in iudicium venire detrectantes, dele-

a ¶ Admittere.] c.cotam.& ibi traditur per Doc. de offi.deleg.

b ¶ Nihil agent.] De hoc late in ea prudentia in prin.& §.1.de offi deleg.& in c.ſciſcitatus.de reſ.

c ¶ Vno illorum.] Idem de duobus, vel de omnibus qui ſimul inchoauerūt quo ad quid ſ. ꝙ ſi omnes inceperunt, omnes finiant, niſi ex cauſa vt ſequitur, & ita not in c. cū plures de offic. deleg. in 6.

d ¶ Inchoante.] Qualitercumque, etiam ſi lis non ſit conteſtata cură eo, c.gratũ.e. licet.ca. quamuis. de offic. del. & c.ſi a ſubdelegato eo.tit. in 6. Aliud in procuratore, qui dicitur occupaſſe per litis cōteſtationem, vt ſit melior eius conditio, ca.ſi duo. de procur. in 6.

e ¶ Non poterunt. Sic in pluribus ꝓcuratoribus datis in ſolidū.l pluribꝰ. ff de procu.l heredi tor. § duobus. ff. mand & c.nō iniuſte de procu.in antiq & in ca.ſi duo. eo.ti. in 6. aliàs ſequi poſſet perplexitas, ſi quilibet per ſe ꝓcedere vellet: quia forte eodem tempore ad diuerſa loca citarent, c. fin. de reſcri. vnus excommunicaret, alter abſolueret. c. ſi cōtingat.de reſ. vt plenius no.in c cum plures. de off. dele.in 6.

f ¶ Recuſaret.] Tūc ergo poterit alius, vel alii procederet non ſic in procuratoribus datis in ſolidum: quia uno occupante, & poſtea impedito, alii non poſſunt procedere, niſi dictum fuiſſet in conſtitutione. ꝙ non ſieret melior conditio occupantis.c.ſi duo.de procu.in 6. Et quod hic dr̄ de delegato impedito collegam procedere poſſe intelligendum eſt niſi ille, qui inchoauit ſubdelegatum daret.arg.d.c.ſi duo, de proc.in 6.vt not. in c.ſi plures.de off.del.in 6.Sed an ſi eeſſet impedimē tum in eo, qui inchoauit, poſſit cauſam reſumere. Reſpond.non, vt nota in dicto cap. cum plures.

g ¶ Quo ad omnes.] Concor.c.cum plures.de off. deleg in 6.vnde ſumitur,

Sed ſiue uni. CASVS. Cum ſingula facta, quæ ſub iuriſdictione delegata continentur ſingulari ſcriptura comprehendi nequeant, hinc eſt, quod quidam delegati extēdebant poteſtatem ſibi demandatā vltra litteralem intelligentiā, quidā uero ipſam intra litteram continebant vnde fuit propterea de hoc dubitatū.ſi.n permittitur extenſio, falſa redditur regula ut fines mādati diligēter cuſtodiantur, quæ habetur in l. diligenter.ff. mandati cū uulg. ſi uero ſecundum eſſet faciendū, falſa redderetur deciſio in c.1.de off.deleg.cū ſimil cæterum Sol. vt hic legimus, q licet mens delegātis ſit conſideranda, & ſequenda, tñ cum aliqñ expreſſe & aliquando uirtualiter ipſa in mādato contineatur propterea & ſolutio eliquera, & obiectio non obſtat cū vtraque pars eius aliqñ uerificetur. No. primo qđ poteſtas delegati à uoluntate delegantis in mandato contenta regulatur. No.a. quod uoluntas delegātis vel alterius conſtituētis cognoſcitur vel ab ipſamet ſcriptura, uel à natura rei in mandata contentæ; q declarate aliquid contingit aliqñ expreſſe, & aliquando uirtualiter. Io. Bapt.

h ¶ Tentare audebit.] Cōcor.c. uenerabili.de off. deleg. & c.cum dilecta.de reſcr.l.ſi procurator, C. de procu.l.diligentes.ff.manda.

i ¶ Plane limitat dictum generale præcedens.

K ¶ Impedientes.] Extenditur ergo iuriſdictio ad alios, de quibus nun ht mentio in reſcripto, fac.c. 1 de off.deleg. vbi de hoc late ht, ſi excommunicatio extenditur interdum ad illos, in quos lata non fuit,

gatus a Principe eccleſiaſtica diſtrictione [a], etiam ſi litteræ commiſſionis id non contineant, coercere poterit, vel pro delicti & cauſæ qualitate ſecundum arbitrium [b] ſuũ, ſi certa pœna canonibus non exprimatur, mulctare: quia ex eo, quod alicui cauſa committitur, ſuper omnibus [c], quę ad cauſam ipſam ſpectare noſcũtur, plenam [d] recipit poteſtatem.

Rationabiles exceptiones admittet delegatus, niſi uerba reſcripti ſonent in contrarium. h. d.

Rationabiles [e] quoque & honeſtas exceptiones, & a iuris ęquitate [f] non abhorrẽtes, licet id expreſſe mandato non comprehendatur, admittet, niſi quod nullę debeãt exceptiones admitti, litteris expreſsũ fuerit [g].

Delegatus habet iuriſdictionem etiam in eum, in quẽ fuit facta alienatio poſt impetratum reſcriptum licet reſcriptum de eo non faciat mẽtionem. h. d.

Sed etſi litteras aduerſus Titium ab Apoſtolico impetraueris, & is vt mãdatum eludat antequam litteræ ad iudicem datũ perueniant, vel etiam poſtea, antequam citetur de poſſeſſione, de qua controuerſia vertitur, commutationem fecerit, eum qui in poſſeſſionem ſeſe ingeſſerit [h] poterit delegatus cogere, vt coram ſe iuris pareat æquitati, nec quod reſcriptum contra Titium impetratum fuerit, opponi poterit: generaliter enim omnis venditio, ceſſio [i], & alienatio iudicii mutandi cauſa facta [k], vtroque iure prohibetur [l]. Aliás delegata iuriſdictio ad perſonas reſcripto nõ comprehenſas, etiam ipſis volentibus prorogari non poteſt.

Mandatũ Apoſtolicũ ex cauſa poteſt executioni man-

fuit, c. nuper. de ſenten. excom. & ca. ſi concubinæ. eo. tit. & ratio ponitur in fine huius litteræ, & cõcor. c. præterea c ſignificaſti. c. prudentiã in fi. c. ſuſpicionis. 2. reſpon. de offi. deleg. & c. tam litteris. de teſtib.

a ¶ Diſtrictione.] Sed ſi eſſet lata vltra comprehẽſa in reſcripto, eſſet ipſo iure nulla, vt in c. cum olim. aliàs ſi. de præb. Sed quid ſi eſt lata vltra intentionem delegãtis, an ſit ipſo iure nulla? Reſpõ. valet ſecundum Cardi. Ant. & Abb. in d. cap. fin. vbi uidendum.

b ¶ Arbitrium.] Qualitate delicti, cauſæ, & perſonæ inſpecta, c. ſicut dignũ. de homi. fac. c. de cauſis §. 1. de of. del. vñ ſumitur.

c ¶ Super omnib⁹.] Vñ non ſolum ſuper acceſſorio, verum etiã ſuper acceſſorio acceſſorii, c. prudentiã §. ſi vero. de off. del. & ibi Abb. not. concor. c. 3. & c. præterea. de off. dele. ubi etiam reſpondetur ad cõtraria.

d ¶ Plenam.] Arg. ꝙ delegatus iudex põt compellere litigantes ad ſoluendum ſalaria aduocatis in cauſa ſibi delegata: quod tñ non tenetur communiter, niſi qñ ipſe in ſubſidiũ dediſſet aduocatum nõ inuenienti, ſecundum Imolam poſt Pet. de Peruſ. in c. cum ab omni. col. fin. verſ. an autem iudex. de iudi.

e ¶ Rationabiles.] Arg. ꝙ magis procedendũ eſt ſecundũ iuris ordinẽ, quàm ſñ formã reſcripti. Sed contra c. cũ dilecta. de reſ. Sol. vt nor. in c. ex parte 2. de off. del. vñ ſumitur hĩc argu. ꝙ ſi cõpromiſi in aliquẽ promittens oĩno ſtare mãdato ſuo, intelligendũ eſt de rationabili & honeſto, ca. veniẽs. & cap Quintauallis. de iureiur. & l. ſi libertus. ff. de ope. liberto.

f ¶ Æquitate.] A iure. ſ. informata. Ab. in c. ex parte. de off. del. & Legiſtæ in l. placuit. C. de iudi.

g ¶ Fuerit.] Adde ſecundum quoſdã, & conſtet tamẽ fuiſſe intentionem Papæ, ꝙ noluerit quãcunq; exceptionẽ remouere: aliàs nõ obſtãte generali remotione admitti poterũt rõnabiles exceptiones, argu. c. audita. de reſt. ſpo. & l. obligatione. ff. de pig. qđ quo procedat, late per Do. in c. ex parte. 2. de offi. del.

h ¶ Ingeſſerit.] No. ergo ꝙ in odiũ uolentium eludere reſcriptũ per alienationẽ rei in alium factã, extendiẽ reſcriptũ ad perſonã, in eo nõ expreſſã, & cõtra ſingularẽ ſucceſſorẽ, qđ eſt cõtra regulã, vt c. P. & G. de off. dele. & cõtra ea, quæ habentur in ca. quia. vbi late Ab. eo.

i ¶ Ceſſio.] Ca. 2. de alien. iudi. mut. cauſa fact.

k ¶ Facta.] Et nõ ſolũ reqrĩẽ dolus ex parte alienantis, vt habeat locũ qđ hic dr̃, ſed etiã ex parte ei⁹, in quẽ fuit alienatio facta, quod ſuadet hæc littera I uerbo. ingeſſerit & in c. 2. de alt. iud. mut. cau. fact. vñ ſumitur. vbi etiã hoc verbũ Ab. põderat, & in hoc ius canonicũ continet prouiſionem nõ cogitatam iure ciuili, q̃a lex ciuilis bene ꝑmittit eũ, in quẽ facta ſit alienatio cõueniri, vt l. 1. C. eo. ſed corã ſuo iudice. Sed de iure canonico, etiam corã delegato, etiã ꝙ reſcriptũ de eo nõ faciat mentionẽ, ſic fit ꝓrogatio de perſona ad perſonã, cõtra regulã. c. P. & G. de off. del. uide per Ab. in c. quia. eod.

l ¶ Prohibeẽ.] Vt ff. & C. de alie. iu. mut. cauſa fact. & ext. eod. ti. per totũ. Quorũ titulorũ remediũ vt habeat locũ, tria debent concurrere. primũ, vt alienatio ſit facta cauſa mutandi iudicii futuri, & nõ eius quod iã eſt. l. hoc edicto. ff. de alie. iu. mu. cau. fact. quia ſi fiat alienatio rei litigioſæ, cõmittitur edictũ de litigioſis. l. fin. C. de litig. & c. eccleſia S. Mariæ. vt lit. pen. Item ꝙ dolo fiat, vt dictũ eſt in ſuperiori notula. Itẽ quod mea uoluntate agere inter-

ſit

dari, etiam in alio loco ab expreſſo in mandato. h.d.

Simili ratione ſtatutũ eſt, vt ſi is, per quẽ ab Apoſtolica [a] ſede certo loco inquiſitio, vel quid [b] aliud expediri mandatur, ob illius potẽtiam, vel malitiam contra quẽ inquiri, vel procedi mãdatur, uel fautorũ ei⁹ eo loco ſecure mandatum executioni mãdari nequeat, ad id exequẽdum locum ſecurum [c], & idoneum [d] eligere ualeat, ne quis ſcilicet ex proprio dolo, vel fraude commodũ reportet [e]. Quinimmo idem faciet ſi alia probabilis cauſa [f] ſubſit, propter quã in loco decreto perfici cõmode [g] nequeat, quod mãdatur, ne tali prætextu impediri cõtingat mandatum Apoſtolicũ vel differri [h].

Delegatio ſoluit̃ reuocatione iuriſdictionis re integra. h.d.

Soluitur autẽ delegatio multis modis, puta reuocatiõe, morte, impotentia delegati, executione, ſententiæ, propria pronũtiatione, tẽporis fluxu. Reuocatione, cũ is, q̃ mãdauit iuriſdictionẽ, antequã is, cui mãdata fuerit, ea vti cœperit [i], mandatum

ſt rem nõ fuiſſe alienatã l. 1. 2. & 3. & l. non ſolũ. § hæc actio. ff. de alien. iud. mut. cau. fa. Ex his infertur, q̃ ſi quis alienaret, vel ex neceſſitate, vel eſſet paratus ſubire iudicium ac ſi poſſideret. nõ datur actio ex illo titulo: quia ceſſat dolus alienantis, vel intereſſe agere volentis. l. nõ ſolum. §. ſi quis. ff. eo. tit & l. q etiã. Sed nonne contra poſſeſſorẽ competit rei uendicatio, quo ergo competit actio in factũ ex illo edicto, quæ eſt extraordinaria, cũ remedium ordinariũ ceſſare faciat extraordinariũ. l. in cauſæ. ff. de minor. Reſp. l. ſ cauſæ procedit reſpectu eiuſdem perſonæ, ſed reſpectu diuerſarum remedium ordinarium bene poteſt concurrere cũ extraordinario, vt not. Ab. in ca. 1. eo. tit. & not. in l. vni. C. eo. tit. de alie. &c.

a ¶ Ab Apoſtolica ſede. Quid ſi ab inferiori ordinario fiat talis commiſſio? ſatis idem dẽt uideri, cum ſit eadem rõ. l. a Titio. ff. de verb. oblig. c. inter corporalia. de translat. cõiter contra in c. ſtatuimus. de off. del. in 6. vñ ſumitur. vt hoc uerbũ aliqd operetur ad hoc c. ad audiẽtiam de deci. c. ſi Papa. de priuil. nec eadem eſt ratio. q. a non ſic de facili a delegato Papæ per uniuerſum orbẽ recurritur ad Papã ſicut ad ordinariũ de prouincia, vel diœceſi ſua põt recurri. Hinc quoq; delegatus Papæ recuſat coră arbitris, q̃ difficile ſit ad Papã recurrere: delegatus ordinarii nõ itẽ. c. ſi cõtra unũ. de off del. in 6. ſi igitur delegatus ordinarii in loco exequi non põt, inſinuet ordinario, qui ſup hoc prouideat, vel expreſſe committendo eidẽ quod extra locum ſtatutum id poſſit, uel alio modo.

b ¶ Vel quid aliud.] Puta pronunciatio, monitio, denunciatio, vel his ſimilia.

c ¶ Securum.] Locus ergo non ſolum debet eſſe ſecurus partibus. c. ex parte. 1 de appel. ſed & iudici, & inquiſitori, vt in c. ſtatuimus. de off. delega.

d ¶ Idoneum.] Quia id non in taberna, uel in loco inhoneſto expediri debet, quamuis tuto.

e ¶ Reportet.] Contra. l. itaque ff. de fur.

f ¶ Cauſa.] Etiam ſine dolo, & culpa eius contra quem id imminet expediendum, vt no. in c. ſtatuimus. de offi. deleg. in 6.

g ¶ Commode.] 22. q. 2. c. faciat. l. Nepos Proculo. ff. de verb. ſignifi.

h ¶ Differri.] Prouideri igitur debet, non ſolum ne impediatur in totum, ſed etiam ne nimium differatur. concor. c. ſi ſuper gratia. & ca. ſtatuimus. de off. deleg. in 6.

Io. Bap. Solnitur autem. Hæc pars tot habet particul. quot ſunt modi, quibus diſſoluitur iſta delegatio. cæterum cum in communi caſus in ea commode figurari poſſet, propterea eſt animaduertendũ qđ cũ inter exceptiones frequens ſit in hoc iudicio delegato exceptio iudicis, hinc eſt, quod contra ipſum opponitur aliqñ reuocatio eius, aliquando mors delegati, uel delegãtis, aliquando impotentia alterius: aliquãdo executio ſententię, aliquãdo propria delegati pronunciatio, aliquando temporis lapſus: & aliquando recuſatio eiuſ. & aliquando eiuſdem ſuſpenſio cum ſimil. vñ fuit quæſitum an modis iſtis finiatur hæc delegata iuriſdict. vt inde cognoſcamus an huiuſmodi exceptiones teneant, ſiquidẽ inconueniens uidetur tot modos admittere, tum quia lites prorogãtur tali habita occaſione, vt de ſe patet, tum etiam quoniam mandatum poſt factũ non eſt uoluntaria l. 1. 2. ff manda. facit. l. 1. ff. quod iuſſu. Sol. tamen vt hic habetur, quia modi iſti vel oriuntur a natura mandati, vel à qualitate cauſæ, delegãtis, & delegati, hinc not. vnde ſit deſumenda ſufficientia iſtorum modorum: obiectio autem non uidetur obſtare, quia quæ oriuntur ex natura rerum uel cauſarum, non dicuntur proprie cauſare litium immortalitatẽ a iure damnatam: cõtractus uero mandati non ſemper neceſſitatem importat; vt in d. l. a. aduot. Not. primo unam differentiã inter iuriſdictionem ordinariã & delegatam, quia vna eſt terminabilis de ſui natura, ſec⁹ altera: No. ſecundo argumentum, quod eiſdem ſimilibus modis diſſoluitur mandatum compromiſſi & procuratię cum dependeant ab eodem fonte. ſ. à voluntate, & a natura rerum Not. tertio, quod plures modi aliquid diſſoluendi cauſant facilius eſſe diſſoluere quã contrahere, & hinc limita. reg. Contrariorum ead. eſt diſciplina, & capitul. 1. de regulis iuris. extra.

i ¶ Vti cœperit.] Qualitercumque. ca. quamuis de offi.

reuocat [a]. Cum eo caſu iuriſdictio in eum efficaciter tranſiſſe nõ cenſeatur [b].

Morte tam delegantium, quam delegatorum ſoluitur delegatio, & ſi unus ex pluribus delegatis moriatur, adhuc ſoluitur delegatio: niſi aliud expreſſum ſit in reſcripto, vel ſub nomine dignitatis facta ſit delegatio. h. d.

Morte [c] extinguitur delegatio, tã eius, qui mãdauit, ſi re integra [d] deceſſerit, quã etiam eorum, qui delegationẽ ſuſceperũt. quod quidẽ adeo obtinet, vt ſi pluribus iudicibus datis unus reb' eximatur humanis, delegatio etiam quo ad ſuperſtites expirẽt: niſi aliud in delegatione comprehenſum fuerit. Aut ſub dignitatis [e] nomine non proprio facta fuerit.

Mors & abſentia æquiparantur re non integra. h. d.

Quæſitum eſt, ſi ab Apoſtolica ſede datus iudex quoties eũ abeſſe [f] cõtingerit, vices tibi ſuas commiſerit, an ſi is rebus eximatur humanis, commiſſum tibi negotium libere valeas definire: & cum tunc quoque cẽſeatur abeſſe, reſcriptum eſt ſi illo viuente iuriſdictione vti cœperis [g], poſſe te nõ ſecus ac ſi is uiueret, & abeſſet in negotio ꝓcedere. Idem iuris eſt, ſi tibi vices ſub ea forma committat, donec eas reuocandas [h] duxerit.

Delegatio perimitur impedimento delegati, tam iuris, quam facti. h. d.

Sed etſi delegatus mortuus quidem nõ fuerit, ita tamen impediatur, vt omnino delegationis negotio intereſſe non poſſit, extinguitur [i] delegatio. Impedimentum autẽ intelligitur, tam iuris,

Abeſſe.

offi.deleg.in 6. vbi no & fac. c. licet vndique. eo. tit. in antiq. adeo ꝙ per ſolam reſcripti præſentationẽ dicitur perpetuata iuriſdictio, & ſic etiam per actũ ante citationem, contra tñ ſentit Archid. in d. ca. quamuis, quem multi uidentur ſequi, vt per Peru. in d. c. quamuis. & inferunt, ꝙ per electionẽ notarii nõ dicatur iudex vſus iuriſdictione. prima æquior, ſecunda de iure uerior, ſecundum Peruſi. in d. c quãuis. vbi late. & per Abb. in c. relatum. de offi. deleg.

a ¶ Reuocat.] Nõ ſolum expreſſe: ſed etiam tacite, puta, ſi delegans ad partis petitionem citet, vel alio modo procedat, ſecundũ Arch. & Io. And. in c. quamuis. de offi. del. in 6. & per Do. in ca. intimaſti. de appel. & hoc qñ in totũ commiſiſſet vices ſuas: aliàs etiam re non integra poſſet reuocare. l. iudicium ſoluitur. ff. de iud. & ꝑ Peru. in c. iudex & in ca. quamuis. de off. del. in 6. Vſ etiam neceſſe, ꝙ iudici delegato intimetur reuocatio, ad hoc vt ꝓceſſus coram eo factus nõ teneat, vt per Peru. in d. c. quãuis. post Bal. in l. mãdatum. col. 8. C. mand. & aduerte quòd d. c. quamuis loquitur in ſubdelegato à delegato principis, hic vniuerſaliter etiam in delegato. vnde uel intellige hanc litteram ſecũdum illum tex vel cum non uideatur ratio diuerſitatis, intellige etiam in delegato ab ordinario, & ſic uniuerſaliter.

b ¶ Cenſeatur.] Ca. is qui de procu. in 6. §. hæc autẽ. inf. eo. ti. quæ ſunt. Sol. illud in procuratore. hic in iudice delegato, vel ſubdelegato. Quæ aũt ſit diuerſitatis ratio. not in d. c. is qui, & dicetur in d. §. hæc autem.

c ¶ Morte.] Ca. relatũ. & c. ſi delegatus. de off. delega. & intellige qđ hic dicitur: qñ ei cui fit mandatũ datus noua poteſtas ad actum. Ita ꝙ in exercitio actus gerit uicẽ mandatoris: ſecus in præcepto qđ fit habenti aliàs poteſtatẽ: nam cũ non detur noua poteſtas, ſed potius excitetur antiqua. c. licet. & c. pen. de offi. ord. ceſſat ratio ſupradicta extinguendi mandatum. vnde recipiens præceptũ tenetur illud implere, non obſtante morte præcipientis. Bart. & Legiſtæ in l. & quia. ff. de iur. om. iu. Can. in d. c. relatum.

d ¶ Re integra.] l. poſtquam deuentum eſt ad citationem. c. gratum. de off. del. & c. ſi. đ offi. lega. & hanc interpretationẽ uerũ late deducit Ab. in c. relatum. de offi. delega.

e ¶ Dignitatis.] Quia tunc mortuo eo, qui eſt in dignitate conſtitutus, iuriſdictio tranſit in ſucceſſorem, etiã re integra ca. quoniam. de off. deleg. Quid ſi is, cui ſub nomine dignitatis facta eſt cõmiſſio tranſeat ad aliam dignitatem? an poſſit cognoſcere? de hac & pluribus ſimilibus quæſtionibus die vt per Ab. & alios in d. c qm̃. & Peruſi in c. quãuis. de of del. in 6.

f ¶ Abeſſe.] Cap. ſi delegatus. de offic. del. in 6. arg. cõtra in l. abſentem. ff. de ver. ſign. vbi captus ab hoſtibus; & ciuiliter mortuus, non dicitur abeſſe. Sol. ꝙ hæc vox uarie ſumitur, & ſecundum ſubiectã materiam, vt per Accurſ. & Alciat. in d. l. abſentem.

g ¶ Vti cœperis.] Qualitercumque, etiam citra litis cõteſtationem. c. relatum. & c. licet. de offi. deleg. vbi Doct. & not. ſupra. eod. § proxi.

h ¶ Reuocandas.] Reuocare eſt iuriſdictionis. l. iudicium ſoluitur ff. eod. retinendo ergo reuocandi poteſtatem aliquid de iuriſdictione retinuit, vt no. in c. ſi delegatus. de offi. deleg. in 6.

i ¶ Extinguitur.] Ca. ſciſcitatus. & ibi late Do. de reſcr.

quam facti. Iuris, vt ſi infamis [a] factus, aut alio legitimo impedimento [b] detentus fuerit. Facti, vt ſi ineuitabili neceſſitatis articulo, puta infirmitate, præpediatur.

Iuriſdictio delegati a principe expirat per executionem ſententia. h.d.

Idem iuris eſt ſi delegatus a principe [c] per ſe, vel per [d] alium ſententiam executioni mandauit [e], vel mādari præcepit. Tunc enim eius iuriſdictio ceſſat: quia ſemel eſt officio ſuo functus [f].

Si iudex delegatus pronūciat ſe iudicem incompetentem, expirat iuriſdictio. h.d.

Item ſi iudex delegatus interloquēdo [g] pronunciauerit ſe ſuper aliqua cauſa procedere non debere, vſque adeo iuriſdictionem amittit, vt etiam ex litigatorum [h] conſenſu illam reaſſumere non poſſit.

Si in reſcripto tempus apponatur, tranſacto termino, expirat iuriſdictio. h.d.

Sed & cū cauſa intra certum terminū [i] decidenda committitur, termino tranſacto, mandatum expirat [k]: niſi tempus communi partium conſenſu [l] prorogatum fuerit. Terminus autem tunc incipit currere, cum iudices litteras recepiſſe contigerit [m].

Poteſt quis conueniri vigore litterarum poſteriorum etiam non facientium mentionem anteriorum, quas aduerſarius impetrauit, ſed per annum non fuit vſus. h.d.

eſe. dicimur autem aliquid poſſe quinque modis de iure, vt in c. faciat homo. 22. q. 2. c. Agatoſa. 27. q. s. ex natura. c. puberes. & c. a nobis. de deſp. impub. ex officio, c. t. in fi. de conſan. & affi. & c. cum inferior. de ma. & ob. ex merito, vt 3. q. 7. §. tria. ex diuina uoluntate, vt de pœnit. d. 2. §. charitas. Vnde uerſus. Poſſe quidem rebus dant ius natura poteſtas, Officium meritum, demum diuina uolūtas. & de eo quod dicitur uide in d. §. tria. & l. cū prætor. ff eo & per Specul. in tit. de delegato. §. excipitur.

a ¶ Infamia.] Ca. ſciſcitatus. de reſc. c. præterea. de teſt. cogend. c. inſinuante. & c. vno, & qđ ibi not. de off. del. & an hoc ꝓcedat, ſi impedimentum proueniat in medio, & an iudex ipſe poſſit allegare ſe infamem, Abb & Doct. in d. c. ſciſcitatus.

b ¶ Impedimēto.] Vt quia fuerit excōmunicatus, vel ſuſpectus, vel ſit factus ſeruus, vel ēt ſit iudex illitteratus, nec habeat cōſuetudinem cauſarum: peritus. n. dēt eſſe iudex, nec ex alijs debet quærere quid eum loqui oporteat. auth. de iudicibus, in prin. & c. ex litteris. de cōſan. & affinit. Si tamen illitteratus habeat conſuetudinem iudicandi, poteſt ei cauſa committi, l. certi iuris. C. e. arg. l. parabolani. C. de epi. & cle. & no. in c. ſciſcitatus. de reſ. & not. hoc pro commiſſionibus. quæ fiunt aliquando a ſede Apoſtolica quibuſdam prælatis, qui non habent nec practicam, nec theoricam: quia contra tales poſſet excipi, ꝙ nō poſſunt eſſe iudices. Quid ſi ceſſaret impedimentum? puta quia infamis eſt reſtitutus, excommunicatus eſt abſolutus? Reſpond. vt per Abb. & alios in d. c. ſciſcitatus.

c ¶ A principe.] Quia delegati ab alijs non exequūtur c. paſtoralia. de off. dele. & §. poſſunt. ſup. eo.

d ¶ Per alium.] Etiā ꝙ nō ſit ordinarius index, vt per Abb. in cap. in litteris. & in c. ſignificaſti. de offic. deleg.

e ¶ Mandauit.] Et effectum habuit mandatum. Nam ſi mandauit & non eſt paritū, ipſemet poſtea exequetur, c. ſignificaſti. de off. del. verba eīn ſunt intelligenda cum effectu, l. 1. §. hæc uerba ff. quod quiſq. iu. & ita no. in c. in litteris de off. del. Die plene per Ab. & alios in locis ſupra alleg.

f ¶ Functus.] Per ſententiam ergo ſolam non uř iudex officio ſuo functus c. in litteris. de off. del. Sed contra uř eſſe. l. Iudex poſtquā. & l. cū quæreba tur. ff. de re iud. Sol. quod ibi dicit obtinet reſpectu cognitionis.

g ¶ Interloquendo.] Sententia ergo, per quam quia pronunciat ſe non iudicem, eſt interlocutoria: habet tamen vim defin tiuæ: quia prorſus extinguit iuriſdictionem pronūciātis, adeo ꝙ talem interlocutoriā amplius reuocare non pōt, & ſic limitaš. l. quod iuſſit. ff. de re. iud. & c. cū ceſſante. de ap. quæ tū procedunt in ordinario, qui etiam ꝙ ſe pronunciaret incompetentē, pōt tū ſuam pronunciatā reuocare. l. ſi præſes. C. qūo, & quando iud. ubi Bal. nos hīc ſumus in delegato. vide de hoc per Ab. in c. ſignificaſti. & Fel. in c. ex parte de off deleg.

h ¶ Litigatorum.] Qui conſenſus litigatorum iudicem non facit eum, qui nulli præeſt iudicio l. priuatorum. C. de iur. om. iu. fac. ſupra eod. §. pari ratione & c. ſi diligenti de for. com. & l. ius publicum. ubi late Bat. ff. de pact.

i ¶ Terminum.] Sed quid ſi terminus ſit ita breuis et non poſſit expediri cauſa niſi arctatis inducijs & dilationibus, an poterunt arctari inuitis partibus? Reſpondeo vt per Iun. in c. ſuper eo. de appe. & per Ab. in c. de cauſis. de off. del. vbi diſtinguit.

k ¶ Expirat.] Cap. de cauſis. de offic. deleg. & per Legiſtas. in l. properandum. C. de iud.

l ¶ Conſenſu.] Quando terminus appoſitus eſt fauore partium, aliàs ſecus, vt per Inno. in c. de cauſis de off dele & per Bart. in l. ſi quis ex conſenſu. C. de epiſ. aud. & in l. 1. C. de iuri. om. iud.

m ¶ Contigerit.] Capit. ſuper eo. & ibi Docto. de app.

Non abſimili [a] ratione cõſtitutum eſt, vt ſi quis Apoſtolicas litteras impetrans infra annum [b] poſtquã iudicum copiam habuerit, dolo, vel negligentia [c] eis vti diſtulerit, auctoritate poſteriorum litterarũ, quas poſtea forſan eius aduerſarius impetrauerit, conueniri valeat: licet in poſterioribus nulla mẽtio [d] de prioribus habeatur.

Recuſatione extinguitur delegatio, cum iudex datus ſuſpectus poſtulatur, & pronunciatur. h. d.

Recuſatione [e] quoque extinguitur delegatio. quod eo caſu accidit, quo iudex datus altero [f] litigatorũ petente, ob probabilẽ aliquam ſuſpicionis cauſam ab iudicio remouendus pronũciatur: vtputa ſi iudex datus dicatur dñs [g] litigantium, aut conſanguineus, aut aduocatus [h], aut cum altero immodicam contraxiſſe familiaritatem [i], aut ab eodem in alia cauſa partem appellaſſe [k], aut nondum iudicem ad legitimam ætatem [l] perueniſſe.

app. & hoc intellige qñ terminus eſt ſtatutus per numerum dierũ, ſeu menſiũ, uel annorum: ſecus ſi ad certũ diẽ uel terminũ, puta, vſq; ad feſtũ Paſchæ. Nã tũc ſemper terminus currit: qa poſt illum terminũ expirat iuriſdictio, & incipit currere abſq; alia præſentatione, vt per Ab. in c. de cauſis. de offic. dele.

a ¶ Nõ abſimili.] Sed nec per omnia ſimili: qa in caſu ſuperioris. §. ſolus lapſus temporis facit iuriſdictionem expirare: ſed in caſu huius § non ſolũ requirit anni lapſus: ſed dolus, vel negligentia nõ præſentantis, & q ſecũdus impetrãs præſentet ſuas: aliàs nõ data impetratione ſedi valet primũ reſcriptũ perpetuo, l. falſo. C de diuer. reſc. Et ex hoc ſm̃ Ab. in c. plerũq; de reſcr. vñ hæc littera ſumit, habes notabilem differẽtiã inter reſcriptũ, & priuilegiũ, nã reſcriptũ nõ tollitur per non uſum, licet ſit datũ ad aliquid faciendũ: ſed priuilegiũ tollitur ſpatio decẽ annorũ ſi fuit datũ ad aliquid faciendum, & priuilegiatus infra illud tempus non fuit vſus. l. unic. ff de nundi. plene traditur in c. cum acceſſiſſent. de cõſtitu.

b ¶ Infra annum.] Sed quando incipiet currere iſte annus: gl. in ca. plerunque. de reſcr. ponit quatuor opiniones, ſed illa uidet uerior & receptior, quod ad hoc ut currere incipiat, duo requiruntur, primũ q habuerit copiam iudicis, & quod ipſe ex parte ſua uere non fuerit impeditus, vt per Ab. in d. c. plerumque. nõ tñ ſufficeret probare impedimẽtum niſi probetur diligẽtia tp̃e impedimenti, & q impedimentum fuit cauſa immediata quare non egit quod ſatis probabitur per proteſtationem, & hoc uoluit Inn in c. ex tranſmiſſa. de reſcr. Bart. in l. de pupillo. §. ſi quis ipſi prætori. ff de no. op. nũc. Sic non ſufficit ad obtinendũ quottidianas diſtributiones, probare q canonicus de præſenti eſt infirmus, niſi appareat q infirmitas fuit cauſa non intereſſendi diuinis, vt quia tp̃e ſanitatis reſidebat, ſecus ſi p prius nõ ſolebat intereſſe diuinis, vt no. Inn in c. ad audientiam. de cle. nõ reſi. & in c. 1. de cler. ægr.

c ¶ Vel negligentia.] Sed quis probabit hãc negligentiã? R̃ñ. tranſcurſus anni, nec alia interpellatio erit facienda, c. potuit, de loca. niſi ille vellet oſtendere contrarium. ſicut dicitur. de anno appellationis, c. cũ ſit Romana, de app. An autẽ & qñ qđ hic dicitur practicari poſſit, no. in c. plerũq. de reſc.

d ¶ Nulla mẽtio.] Not. arg. optimũ ſm̃ Ab. in c. plerũq; de reſc. q litteræ ſurreptitiæ ad lites nõ ſunt ipſo iure nullæ, de quo per Fel. in c. ad audientiam, 2. de reſc. poſt Ab. in d. c. plerunque ante fin.

e ¶ Recuſatione.] Materia recuſationis iudicium latiſſime patet, & habetur de ea in c. cauſam. & c. inſinuante. & cap. ſuſpicionis. de offi. deleg & in c. cum ſpeciali. de app. & in c. ſi contra. & in c. ſi iudex. de offic. dele. in 6. per Legiſtas in l. aperiſſimi. C. de iud. & in l. prætor. ff de iur. om. iud. & Hoſt. in ſum. de ea facit duos titulos, unũ ſub tit. de off. dele. ubi tractat de remotione iudicis delegati, aliũ ſub tit. de appe. vbi tractat de remo iudic. ordin.

f ¶ Altero.] Et ſic etiã actor dicit ſuſpectũ iudicẽ c. ſtatutũ. §. 1. de reſcr. in 6. & ibi nota. in uerb. recuſet. & late per Doc. in locis allegatis in ſuperiori notula.

g ¶ Dñs.] Intellige improprie, de dño alienius familiæ etiã large accipiẽdo verbũ familia: puta ſi quis dicatur de familia alicuius epiſcopi, cardinalis, vel alterius ſæcularis perſonæ: nam ſi intelligimus de vero domino, vtique famuli non poſſent litigare, l. ſeruitute. & l. fi. ff. de reg. iur. & l. lis nulla. & l. vix certis. ff. eo. Et amplia hoc q non ſolum dominus, ſed etiam omnes de eadem familia, Doct. in capit. inſinuante. de off. deleg. quia ſunt ſocii, eum ſæpe conueniãt in unũ: vt dicimus de canonicis, ut per Abb. in c. cum R. Canonicus, de offic. deleg. & fac. quod idem ponit in c. 2. de off. iudi.

h ¶ Aduocatus.] Cap poſtremo. de appe. ſecus eſt ſi is fuit impetratus iudex: qui erat deſtinatus aduocatus alterius partis: niſi impetratio fuiſſet facta in fraudem, vt per Ab in c. dilecto. de teſtib.

i ¶ Familiaritatẽ.] Cap. inſinuante de off. del. Unde nec doctor poterit eſſe iudex in cauſa ſui ſcholaris ſine recuſatione, Ab. poſt Spe. in c. cũ R. Canonicus. de offi. deleg. quod intellige in cauſa quæ ſit cum alio non ſcholari, vel non ſuo ſcholari: alias inter ſuos æqualitas affectionis operaretur, vt non poſſet remoueri. l. penul. §. 1. ff. de rit. nupt. & ſic nota quòd ex modica cauſa iudex tamquam ſuſpectus reuocari poteſt, vt per Abb. in d. cap. cum R. Canonicus.

k ¶ Appellaſſe.] Ca. ad hæc. 2. c. propoſuit. de appe.

l ¶ Ætatem.] Cap. cum vigeſimum. de offi. deleg. & l. quidam conſulebant. ff. de re iud.

Re-

Qualiter cognoſcatur & expediatur cauſa ſuſpicionis h.d.

Recuſationis autẽ cauſa varie cognoſcitur, nam ſi contra vnũ ex duobus [a] ab Apoſtolica ſede delegatis ſuſpicionis cauſa proponatur, ſiquidem illa clauſula appoſita ſit: Quod ſi ambo intereſſe non poſſunt, alter in cauſa procedat, coram non recuſato coniudice expedienda [b] erit: vbi vero non eſt dicta clauſula in reſcripto, debet ſuper hoc ad arbitros recurſus haberi [c], prout Gregoriana conſtitutione [d] latius cōtinet. Cũ autẽ delegatus epiſcopi [e] recuſatur, recuſationis cauſa coram epiſcopo probanda erit: licet coram ipſo qui recuſatur [f], ſit alleganda.

Iudicium ſummariũ eſt, in quo ſubtili ordinis iudiciarÿ obſeruatione prætermiſſa proceditur. Ordinariũ & ſollemne eſt, in quo ſeries iudiciariã tela obſeruatur. h. d.

Rurſus iudiciorũ tertia diuiſio hæc eſt, quod quædam ſunt ſummaria, quædam ordinaria, & ſolemnia. Summaria ſunt in quibus ſubtilis [g], & ſolemni ordinis iudiciarii obſeruatione prætermiſſa proceditur. Vt ſunt cauſæ electionum, prouiſionũ, matrimonii, vſurarũ, & ſimiles [h], in quibus nec ſolēnis libelli porrectio, nec litis conteſtatio eſt neceſſaria, ſed ſimpliciter de plano [i] ſine ſtrepitu, ac figura iudiciali proceditur. Itaque de his iudex etiam tempore feriarum, ob hominum neceſſitates [k]

a ¶ Ex duobus.] Idem ſi ex pluribus, ſi ſit eadẽ ratio, & concor. c. ſi cõtra. de officio delegati in sexto.
b ¶ Expedienda erit.] Sed nunquid medio tempore pendente probatione coram collega poterit ꝑ ſe collega dum cognoſcit de cauſa ſuſpicionis cũ in principali procedere? Quidam qđ ſic, tu dic contra, vt no. in c. ſi cõtra. de offi. dele. in 6.
c ¶ Haberi.] Ex quo n. ſimpliciter dati ſunt, vnus ſine altero ꝓcedere nõ poteſt, c. cauſam, & c. uno de off. del. ſupra eo. item mandati. Impedito ergo vno, ita ꝙ non poſſit committere, alii procedere nequeunt, ſecundum Ioan. And. in c. ſi contra. de offi. del. in 6.
d ¶ Cõſtitutione] Cap. ſuſpicionis. de off. dele.
e ¶ Epiſcopi.] Idem in ſubdelegato delegati ipſius Papæ, habetur in c. ſuper quæſtionum §. quem vero. de off. dele. ſi autem epiſcopus ipſe recuſaretur, eligerentur arbitri, cap. cum ſpeciali. de appe. Sed cur non & tunc aditur ſuperior? Reſp. quia iuriſdictio ordinaria eſt fauorabilior hæc non ita de facili poteſt haberi ſuperior ordinarius, ſicut nec ſic de facili poteſt adiri Papa, & ideo ſi recuſatur delegat. ipſius itur ad arbitros. voluerunt enim iura quantum poſſent prouidere partium incõmodis & expenſis. ſecundum Io. And. in c. ſi contra. de offi. deleg.
f ¶ Recuſatur.] Ca. 2. requiris. & ibi not. in cap. ſi contra de offi. dele. in 6.

Io. Bapt. Rurſus iudiciorũ. CASVS. Cũ Iudex Eccleſiaſ. in cauſis cognoſcendis, & decidendis aliquando certa ſolemnitate obſeruata procedebat, & aliquando nullum iuris ordinem obſeruabat propterea dubitatum an tales modi eſſent de iure admittendi, ſiquidem ſi ſolemnitas fuit inducta ad inueniendã, & cognoſcendam veritatem controuerſiæ in iudicio propoſitæ in qualib. cauſa obſeruari deberet ob indemnitatẽ rationis. l. à titio. ff. de ver. obli. cum ſimil. Sol. tamen vt hic habetur, quia ſolemnitas eſt inducta ad euitandam etiam fraudem: vnde maius eſt periculum in vna cauſa quã in alia; natura etiam cauſarum cum diuerſa reperiatur, diuerſum quoque modum procedendi poſtulat, & ideo etiã obiectio inde videtur ceſſare: Not. primo quod modus procedendi in cauſis cognoſcendis debet eſſe talis qualis eſt natura ipſius cauſæ: Not. ſecundo cauſam iſtius diuiſionis ꝙ eſt meo iudicio natura cauſarum & ſuſpicio fraudis.
g ¶ Subtili.] Not. ſubtilitatem quandoque reprobari, maxime in cauſis eccleſiaſticis, vt hic, & cle. diſpẽdioſa. de iud. c. litteras. de iur. cal. c. 1. de dol. & cont. c. ſæpe. de ſent. ſpol. fac. l. ſi fideiuſſor. §. quædã. ff. mand. quandoque tamen approbatur vt per Abb. in c. capellanus. de feriis. circa quod diſtingue, vt per Abb. in c. dilecti. de iud.
h ¶ Similes.] Puta ſuper beneficiis, ſuper decimis, & aliis, quæ enumerantur in cle. diſpẽdioſam. de iud. quæ ſolum procedit in enumeratis ibi, ſecundum Doct. vt per Caſſa. deciſ. 1. de iud. ꝓ quo fac. no. per Bar. in l. qui liberis. § hæc verba, ponderãdo verbum ſubſcriptis. ff. de vulga. & pupil. poſt gloſ. in d. cle. in verbo. ſubſcriptis.
i ¶ Simpliciter de plano.] De virtute horum verborum not. in cle. ſæpe, de verb. ſign. & per Bart. in extrauag. ad reprimẽdum. vbi late de ſingulis omnibus verbis huiuſmodi.
k ¶ Neceſſitates.] Secus in honorem Dei, & in hoc differunt hæ, cauſæ ſummariæ: quia in his procedit iudex etiam inuitis partibus: ſecus in aliis, quibus accedere debet partium conſenſus ad hoc vt derogetur feriis, c. ſi. de feriis. habetur in cle. ſæpe. de verbor. ſignif.

Conſit

a ¶ Conſtitutionibus.] Clemẽ. diſpendioſam. de iud. cle. ſæpe. de verb. ſignif.
b ¶ Ordine.] Et propterea forte appellatur ordinarium.

ſæpe; & utique eſt inchoandũ a generalioribus. §. la igitur. inſti. de iuſt. & iur. & ſupra. de ſacra. §. fi. & l. 1. ff. ſi cer. pe.

DE PROCVRATORIBVS.

Io. Bapt. Continuatur tit. iſte prout legimus in princ. eius, vel dicas ſecũdo hactenus uiſum eſt de perſona iudicis, reliquum erat uidere de litigantibus, qui cum regulariter ſoleant litigare per procuratorẽ ideo poſt tit. præceden. proponit iſte, qui diuiditur in 7. partes, in prima adnotatur cõtinuatio: in ſecunda habetur quid, & quotuplex ſit procurator: in tertia quis cõſtitui valeat procurator: in quarta an unus, vel plures: in quinta qualis ſit procuratoris authoritas: in 6. quis nequit eſſe procurator: in 7. quomodo procura iſta finiatur: ſecunda ibi exercemus: tertia, ibi, põt aũt: quarta & tam una: quinta ibi, ſed ſiue unus: ſexta: ibi, ſed neo omnes: ſeptima ibi, tamdiu autem.

indultarum cognoſcet, & litem, dilationes amputando, exceptiones, & appellationes dilatorias, & fruſtratorias repellendo, quanto poterit faciet breuiorem, prout hæc duabus Clementis luculentiſſimis conſtitutionibus,[a] latius continentur.

Iudicium ordinariũ quid ſit. h. d.

Iudicium ordinarium & ſolemne eſt, in quo exquiſito & ſolemni iuris ordine[b] ſeruato proceditur; vt puta libellũ porrigendo, litem cõteſtando, & alia faciẽdo, de quibus infra latius uiſuri ſumus.

DE PROCVRATORIBUS.

TIT. II.

Iudicia exercemus per noſmetipſos, & per procuratores, vel ſyndicos, & quot ſint procuratorum ſpecies h. dicit.

EXpoſitis generib[9] iudiciorũ, conſequens nunc eſt vt uideamus per quas perſonas[c] illa exerceri poſſint. Exercemus igitur iudicia non ſolum per noſmetipſos, verum per procuratores noſtros, aut ſyndicos. Procurator eſt, q aliena negotia mãdato domini[d], uel quaſi domini[e] adminiſtrat. Syndicus[f] eſt uniuerſitatis defenſor, & procurator.

Procuratorum dua ſpecies. h. d.

1. Porro procuratorũ duæ ſunt ſpecies: alii enim dantur ad iudicia alii ad negotia extra iudicium explicanda.

Procurator conſtitui poteſt pater familias, & filiusfamilias: & ad negotia poteſt procurator conſtitui qui natus eſt annos xvij. ad iudicia ſolum natus xxv. h. d.

Poteſt autem ad iu

Io. Bapt. EXpoſitis. CASVS nõ figuratur: Nota tamen quod licet in primo lib. oratio habeatur de perſonis nihilominus ob diuerſum reſpectum etiã alibi de eiſdẽ pertractari poteſt, & debet, vt contingit in hoc tit. hæc. n. perſona procuratoris in præſenti eſt pars iudicii, vt ex text. colligitur.

Io. Bapt. Exercemus. CASVS non figuratur, ſed Not. primo argumentum: quod cum per procuratores litigare liceat, ideo quod per eos facimus per noſmetipſos facere dicimus. Not. ſecundo quod procurare eſt quædã ſpecies defenſionis, hinc cognoſcemus cauſã cur unicuique ſit permiſſum procuratorem conſtituere §. quin etiam, in fi. in eod.

c ¶ Perſonas.] Immo prius de perſonis debuit dici. l. quidam referũt ff. de iure codici. l. ſi quæramus. ff. de teſta. & not. in l. 2. C. de edic. diui Hadria. tollen. Sol. ille ord. non ſemper ſeruatur, ut apparet inſtit. de teſtameno iuncto tit. quibus non eſt permiſ. fac. teſta. & aliàs.

d ¶ Mandato domini.] Cap. 1. eo. & l. 1. eod. aliàs ſine mãdato diceretur negociorũ geſtor, vt ff. de nego. geſt. per totum, & not. in rubric.

e ¶ Vel quaſi domini. Vt eſt prælatus & adminiſtrator alicuius eccleſiæ, & ſimiles, & de his vide per Hoſt. in ſi. princip. & traditur communiter in l. 1. ff. eo.

f ¶ Syndicus.] l. 1. §. 1. & per tot. ff. q. cuiuſ. vni. no. & in c. 1. de ſynd. & licet conſtituens fuerit ad vnam tantũ cauſam, nihilominus dicitur ſyndicus, ſecundum comm. opin. licet quidam contra, vt per Ab. in d. c. 1. de ſyn. Et de differẽtiis inter procuratorem, ſyndicum, œconomũ, & actorem not. in c. ſi quis 2. qõ. 7. & in ca. petitio. eo. & not. in §. fi. inſti. de curato. Et quæ ſit differẽtia inter hos circa iuramentum calumniæ, habetur per Ab. in c. quia, eod. in c. pertractãdis. de iur. calu. & in ca. fin. vt lit. non conteſt.

Io. Bapt. Poteſt autem. Hęc pars licet poſſet ſubdiuidi, qm̃ tamen in ea caſus commode in communi figurari valet, propterea eſt adnotandũ, cum hominum quidam ſint patres famil. quidam, uero filii famil. quidam

dam maioris, quidam minoris, fuit propterea quæſitum, an omnes indifferenter poſſunt pro ſe, & pro alijs procurare, ſi nos dicimus procurare eſſe quãdam defendere. §. exercemus. §. quod ſi quartum hoc eo. tit. nullus & in nullo caſu eſt excludendus.

Io. Bapt. ſi uero conſideramus qualitatẽ perſonæ tantum maiores ob perfectionẽ intellectus venirẽt admittendi Inſtitu. de curat. in princi. Sal. vt hic legimus, quia ſicut negocia ſunt diuerſa, ita quoque diuerſam admittunt, vel repellunt perſonã litigantium: ad obiectionem uero puto reſpondendu iuxta rationẽ deciſionis ſupra adnot. ſiquidẽ qualitas iudicij & negocij nec oẽs admittit, nec omnes minores reijcit. Not primo diuerſitatẽ inter iudiciũ ſpirituale, & reliqua iudicia: No. ſecundo quod maior vel minor ætas cõſideratur reſpectu negocij quod adminiſtrari debet No. tertio argum. quod iudex põt aliquẽ cogere ad ſuſcipiendum patrocinium alicuius qui nõ habeat legitimum defenſorem.

a ¶ Ad iudicia.] Accip. i primũ membrum diuiſionis.

b ¶ Filiꝰ familias.] l. filius fam. § ipſe quoque ff. eo. & c. iuſte. eo.

dicia [a], non ſolum paterfamilias, verum etiam filiusfamilias [b], nullo intercedente patris cõſenſu [c], fieri procurator, ſi legitimam ætatem compleuerit. Licet enim quis poſt 17. annum [d], procurator ad negotia licite conſtituatur: ad iudicia tamen, niſi maior 25. annis fuerit, conſtitui non poterit [e].

Natus annos 14 poteſt eſſe in iudicio ſuper cauſis ſpiritualibus per ſe, & per procuratorem non obſtante patria poteſtate. h. d.

Aliud tamen iuris eſt in principali: nam ſi is ad quartumdecimum [f] ætatis annum peruenerit, in cauſis beneficialibus, & aliis ſpiritualibus [g] necnõ ab eiſdem dependentibus [h], ad agendum, defendẽdũq; p ſe, vel procuratorem perinde admittendus [i] erit atque ſi uigeſimum [k] quintum ætatis annũ natus eſſet, nec vlla patriæ poteſtatis, vel uoluntatis erit habenda ratio, quamquã aliàs regulariter [l] filiusfamilias [m], ſine patris aſſenſu, in iudicio eſſe non poſſit.

Quomodo ſit agendum, ſi minor quatuordecim annis in cauſis ſpiritualibus in iudicio eſſe velit. h. d.

Quod ſi quartumdecimum annum natus nõ fuerit, in huiuſmodi cauſis, nec agere defendere p ſe poterit [n], ſed vel per epiſcopum vel eiuſdem [o] officialem, ad has lites [p] curator ſibi dandus

C. eo. per Specu. in tit. de aduocato. § 1. verſ. item quod eſt minor.

f ¶ Ad quartumdecimum.] In mare, in muliere duodecimum c. indemnitatibus i rñ. de elect. in 6. c. continebatur de deſpon. impu. & ſic intellige decret. ex parte. de reſti. ſpol. & not in c. ſi. de iud. in 6. vnde ſumitur.

g ¶ Spiritualibus.] puta matrimonio, & ſimilibus.

h ¶ Dependentibus.] Vt dote, quæ dependet a matrimonio, c. 2. de don. poſt diuor. reſtit.

i ¶ Admittendus erit.] Ca. ſin. de iu. in 6.

k ¶ Vigeſimomquintũ.] Et propterea etiam ſine curatore.

l ¶ Regulariter.] Iõ regulariter, quia aliquñ non ſolũ agit ſine patris conſenſu: verum etiã contrã ipſum patrem. l. lis nulla. ff de iu. Item cũ impetrat veniam ætat s. l. a. C de his, q ve. æta. impet. & in momentanea poſſeſſione. l. ſi. C qui legi. perſon. Itẽ cũ agit de thoro uiolato. l. lex iulia. & l inter liberas. § penul. ff. de adu. Item in interdicto de libero hom exhib. l. 3. §. ſi mulier. Item ſecundum canones uidetur, quod indiſtincte conqueratur filius de patre. c. non eſt. de ſponſ. & 2. q.

c ¶ Patris conſenſu] Quod non uidebatur: quia qui per ſe non admittitur, non uidebatur pro alio admittendus, cum interdum quis pro ſe admittatur, & non pro alio, l. 1. §. 2 ff de poſtul. 3. q. 7 § tria. & habetur de hoc in l. ſi §. 1. C. de bon. quæ lib. Sed fuit filius ad procurationem admiſſus: quia ob eã rem nihil deperit patri, vt not. in ca. qui generaliter §. 1 de procu. in 6

d ¶ Ad 17. annũ] §. tutor. inſt. quibus ex cau. ma. non licet, fac. l 1 § pueritiæ ff de poſtul. & c. qui generaliter. § ſi. eo. in 6. 3 q 7. § verum.

e ¶ Non poterit.] Sed quare maior ætas requiritur in procuratore, quàm in aduocato, & quam in teſte? Reſpond. quia procurator tenetur obligatione mandati. Itẽ cõtra. eum fertur ſententia, quod nõ eſt in aduocato, & in teſte. no. in c. qui generaliter. § ſi. eo. in 6. l. 1 §. initium. ff. de poſtu. in l. exigendi.

7 c. quæritur. vbi de hoc & 24. q. 4 c. ſi eccleſiæ. Itẽ in caſu l. ſi longius. ff de iud. & de materia late per Spec. in tit. de actore. § 1. verſ item quòd eſt filius, & per omnes in l ſi. C de bon. quæ liber.

m ¶ Filius familias.] Etiam maior, l. cum oportet, & l. cum non ſolum. C. de bon quæ lib.

n ¶ Per ſe poterit.] Ca. ſi. § ſi vero. de iudi. in 6.

o ¶ Eiuſdem.] Non enim ſufficit, immo nec requiritur patris auctoritas, nec. n. de patrimonialibus tractamus, in quibus id locũ hẽt C. de bon. quæ li. l. nõ oportet. & l. cũ non ſolũ. Imò nec Imperatoria vel alterius ſæcularis iudicis auctoritas ſufficeret cũ ſit cauſa ſpualis & eccleſiaſtica, d. 96. c. bene quidẽ & c. at ſi clerici. & iud. & de arb. c. cõtingit. arg. ff ad Trebel. l. ille a quo. §. ſi cum l ſequent.

p ¶ Lites.] Ad hoc C. de cur in lib. dand. per tot. & C. de curat. furi. l. ſi. in prin. & dicit ad has, quia

& C de curat.furi.l fi.in prin.& dicit ad has, quia de temporalibus & non dependentibus à ſpiritualibus ſe intromittere non debet: niſi forte ratione perſonæ, puta, ſi clericus eſſet: vt not.in c. fi. de iudi.in 6 vnde ſumitur.

ſti.per quas perſ.Idem io teſte,l.r.ff.de teſti. Idem in matrimonio,c.cum apud,de ſponſa.

Et tam unus CASVS. Cum quidam ad victoriā in iudicio conſequendam uoluiſſet plures procuratores conſtituere,dubitauit an ſibi id expediat, ſiquidē pluralitas perſonarum uidetur negociorū expeditionem impedire,cum plures perſonę difficile ſimul conueniant.Sol. tamē prout habetur, in præſenti tex. quia facilius res conſeruatur, vel recuperatur à pluribus quam ab uno: non obſtat obiectio, quia ipſa locū haberet quantum ad actum in unum conueniēdi, ſecus uero quoad modum rem procurando. Not. primo,quod mandatū procuratorum non habet certam formam ob diuerſam, & liberam uoluntatem conſtituentis.No.ſecundo qd' clauſula inſolidū in inſtrumētis aliquando non præſumitur, nec intelligitur, niſi expreſſe dicatur, de qua te vide glo.r.ſuper §. ſi plures. inſtitu.de fideiuſ.Not. tertio quod in pari cauſa melior eſt conditio occupātis,hinc no. vnā intelligētiam ad regul. quod ius ciuile ſit ſcriptum in vigilantibus. l. popillus. in fi. ff.quæ in fraud. credi. Io. Bapt.

erit, vel ſi maior infante [a] fuerit cum auctoritate alterius eorundem [b] procuratorem conſtituere poterit.

Delegatus ſedis Apoſtolicæ in cauſis, quę agitantur corā ſe pro minori quatuordecim annorum, poteſt eidē curatorem dare, vel auctoritatem conſtituendi procuratorem. h.d.

Quin etiam Apoſtolicæ ſedis delegatus, & ab eodē [c] ſubdelegatus ad eas dūtaxat cauſas, quæ corā ipſis ventilandæ [d] fuerint, vel curatorē dare, vel procuratoris conſtituendi auctoritatem præſtare poterunt.

Edictum de procuratoribus eſt prohibitiuum certarum perſonarum. h.d.

[1] Conſtitui autē poterit non ſolum clericus, verum etiam laicus [e]. Regulariter ēm omnis, qui non prohibetur ad procuratoris officium idoneus habetur [f].

Si duo dati ſint procuratores inſolidum, occupantis erit melior conditio; niſi in mandato ſit comprehenſum contrarium. quo caſu ſolum altero non ualente, vel volente proſequi poterit inchoatū negotium ſuſcipere: niſi is, qui non proſequitur alium ſubſtituerit, ſi non ſint dati inſolidum, vnus ſine alio procedere non poterit. h.d.

Et tam vnus, quam plures poſſunt in vna cauſa conſtitui procuratores. Si tamen duo ſimul [g] non adiecto quod inſolidum ſint procuratores, conſtituantur, vnus ſine altero nō admittetur [h]. Secus ſi ſint inſolidū conſtituti: tunc enim illius melior erit conditio, qui per litis cō-

a ¶ Maior infante.] Id eſt, ſeptennio, c. litteras, & c. acceſſit. de deſp.impub. minor enim ætas quidquid uidet ignorat.l.r.in fin. C.de fal. mone. Sed dices quam cauſam ſpiritualem tractare poteſt minor infante. matrimoniū enim vel ſponſalia contrahere non poteſt vt dictis iurib. beneficium eccleſiaſticū habere nō poteſt: vt not. in c. ſuper inordinata.de præb. Qualis ergo erit hæc cauſa? Reſpon. forte diſpenſatione Papæ adeptus eſt benefic.de quo agit, vel defendit, vel forte repetit, vel ab eo repetū tur vſuræ, quæ cauſa ſaltē large dicitur ſpiritualia, vt per Io. And in c. diſpēdioſam. de iudi.& in c.3.de vſu. in 6. Vel dicitur natus de illegitimo matrimonio, c. tuā. de ord. cogni.

b ¶ Eorundem.] Epi ſcilicet vel officialis.

c ¶ Ab eodem.] Non dicitur delegato ordinarii, quia ordinarius hoc delegare nō poſſit, ad hoc l.nec quidquā.§.vbi decretū. ff.de off.proc.fac.uo.in c. pe. de reſt. in integ.c.licet. de offi.vica.in 6.& in c.fi.de io.in 6.vnde ſumitur.

d ¶ Ventilandæ.] Delegata enim cauſa, & omnia delegata uidentur ſine quibus cauſa &cet. c. præterea.de off.dele.§.ſed ſiue.ſupra.tit.prox. Ad cauſam autem pertinet quod perſona legitima ſit in cauſa.C.qui.da.tut.& cura.l.in uniuerſis.ergo poſſunt per quod peruenitur ad illud l.legatum.ff.eod.

e ¶ Laicus.] Etiā porna, & qui nullum penitus habeat ordinē, nec ſit eccleſiaſtica perſona.ra.q.r.ca.duo.&c.r.eo.in 6.& per Spec.in tit. de procuratore, ver itē quod eſt laicus. Sed contra.c.s.de iudi. Sol. ibi, nomine proprio, hic procuratorio, dic vt habetur plene in dict.capitu.r.

f ¶ Habetur.] l.mutus.§.r.vbi de hoc ff. eo. & in-

g ¶ Simul.] Secus ſi in diuerſis tēporibus, quia conſtituendo ſecundum uidetur primum reuocare.l.ſi quis tamen.§.fi.ff.eo. c.nō iniuſte,eod. etiam ſi ſecundus nolit ſuſcipere mandatum, arg.§ poſteriore.inſtit.quib mo.teſta. infir.& not.in c.ſi duo.eo.in 6. niſi quis exprimat ſe nolle primū reuocare, fac.l. ſi quis pluribus.ff.de le.s.& c.ſi quem,eod.in 6. limita tamen hoc duobus modis, vt per Petr.in c ſi quem,§. r. eod.in 6.

h ¶ Non admittetur.] Quia hi duo cenſentur pro vnu, capitu. penultim. §. s.de electio. in 6. aliud in executionibus ultimarum uoluntatum, capitu. fin.de teſt.& in cauſis ſpiritualibus, c. ſi duo. §. fin. eod. in 6. & in tutoribus, l. decreto. ff. de adminiſtrato.& in his eſt hoc de benignitate receptum, no. in dict.cap. ſi duo.

Con-

teſtationem [a] negotium primus occupauerit [b]. Et dominus litis factus alterum excludet, niſi conſtituẽs dixerit, quod occupãtis [c] conditio melior eſſe non deberet. Tũc enim ſi eum qui occupauit, aut legitime impediri contingat, aut proſequi forte nolit, poterit alter negotiũ ab alio inchoatum [d] ſuſcipere ac perficere, dum tamen ab alio alius [e] non fuerit ſubſtitutus.

Procurator conſtitutus etiam ad ea quæ ſpeciale mãdatum exigunt, non poteſt explicare ea, quę exigunt mãdatum ſpeciale: niſi in procuratorio ſit facta expreſſio aliquorum articulorum ſpeciale mandatum exigentium, quo caſu etiam non expreſſos articulos poterit exequi procurator. h.d.

Sed ſiue vnus ſit procurator, ſiue plures, fines mandati diligenter [f] cuſtodiendi erunt, vſque adeo vt ſi generaliter quis ad omnia, etiam ſpeciale [g] mandatum exigẽtia conſtitutus procurator fuerit, ex vi generalitatis huiuſmodi ad aliquem articulũ, in quo mãdatum ſpeciale exigitur admitti non [h] debeat, niſi clauſulam generalẽ quorundam articulorum ſpeciale mandatũ exigentium ſubſequatur expreſſio, puta tranſactionis, & iuſiurandũ deferendi. Tũc enim & non expreſſos [i] caſus mandatum complectetur [k].

Mandatum non complectitur maiora, quàm ſint in procuratorio expreſſa h.d.

Crimina tamẽ, vel defectus in perſonam electi [l], ſiue eius cuius fauore, vel facienda, vel iam facta eſt prouiſio, nec huiuſmodi generalitatis vel

a ¶ Conteſtationem.] Quia tum demum videtur agi. l. amplius. ff. rem rat. hab. facit cap. relatum. de offi. deleg. Interdũ is dr occupare qui prius ad ſententiã deuenit, l. ſi vero. ff. de pecu. l. ſi qs à multis. ff. de naual. & not. in c. ſi duo. eo. in 6. vnde ſumitur, Nut primo mandatum aliquando extendi, & aliquando reſtringi, quod facit ad intelligentiam regul. ſupra poſi. §. quin etiam in fi. eod. Not. ſecundo grauiora in dubio non dicuntur demandata, quę autem ſint illa in tex. adnot.

b ¶ Occupauerit.] In bona ſignificatione. ſic 7. quæſt. 1. capit. factus eſt Cornelius, aliàs in mala capi. generali de electio in 6.

c ¶ Occupantis.] Et nihilominus tũc contra voluntatẽ domini melior fieret conditio occupantis, cum alius non admittatur, niſi eo qui occupauit impedito, vel agere deſiſtente: quia cõſtituens in totum ſtatum iuris immutare non poteſt ca. requiſiſti. & c. tua. de teſta. l. nemo. ff. de leg. 1. ſi ergo nõ valet in totũ, vt aget, valet quo modo valere poteſt. fac. ca. 1 §. 1 de deſpo. impu. & not in cap ſi duo. eod. in 6.

d ¶ Inchoatum.] Simile in cap cum in plures. de offic. deleg. in 6.

e ¶ Alius.] Qui cũ vices potiores gerat, alium excludet, c. ſi duo. in fin. eo. in 6 cum cõcor. ibi allegatis.

Sed siue vnus.

Io. Bapt: Hæc pars continet regul cum quibuſ. limitation. vnde in ea caſus ita in commuui figurari dẽt. Quidam fuit cõſtitutus procurator ad poſſeſſionem beneficii conſequendã, & ad oẽs & quaſcumque alias cauſas, quas de ſe volebat in qualibet cauſa indifferenter, & coram quolib. iudice litigare, ac etiam & alios procuratores ſubſtitueret ad hoc autem mouebatur quia voluntas conſtituẽtis, quæ attendi debet iuxta l. diligenter. ff. mandati, videtur id conceſſiſſe, alioquin poteſtas procuratoria non dependeret à voluntate conſtituentis, ſed aliunde, quod videtur inconueniens. Solut. tamen prout hic legimus, quia in quibuſdam cauſis voluntas conſtituentis non præſumitur, in quibuſdam vero natura ipſarum id nõ permittit, qua ratione ſuadente etiam obiectio videtur ceſſare:

f ¶ Diligenter.] l. diligenter. ff. manda. & §. ſed ſiue. ſupra tit. prox. capit. cum dilecta. de reſcrip. capi. venerabili. de offic. delegat.

g ¶ Speciale mandatum.] Quæ ſint iſta, per Specul. in titul. de procurat. num. 4. & per Doc. in cap. qui ad agendum, eodem in 6. & inſtitut. de his per quos agere poſſumus.

h ¶ Non debeat.] Vnde non valet tantum genus quoad ſpeciem, quantum ſpecies ipſa. fa cap. 2. de appel. l. & l. Pomponius, & quod ibi not. ff. eod. in princ. & cap. ſi ſacerdos. de offic. ordin.

i ¶ Non expreſſos.] Non tamen omnes: quia matrimoniũ nec tunc contrahere poterit, cap fin. eod. in 6. nec contra electũ. vel prouiſum crimina, vel defectus opponere ele. non poteſt. eodem not. in capit. qui ad agendum. eod in 6. & §. crimina infra eo.

K ¶ Cõplectetur.] Fac ad hoc quod not. per Legi in l. ſed & ſi. § quæſitũ. ff. ſi quis cautio. dũ dicũt quod renunciatio caſus fortuiti non valet quando eſt generalis & nullus caſus exprimitur: ſecus ſi aliqui exprimuntur: ut etiã not in c. qui ad agendum, eod in 6

l ¶ Electi.] Vel eligendi, ex quo contra certam perſonam, cap. qui contra certam, de elect. in 6. fac. ad hoc verbum, facienda. & idem dice de poſtulato, c. 1. de ele. in 6 & ex hoc quòd ſolum meminit de perſona electi ſequitur quòd in perſonas eligentium, vel prouidentium, iudicũ teſtium, & his ſimiliũ poſſet opponere: nam tales etiam ex probatione non puniuntur. c. 2. de ord. cogn. ut not. in cle. non poteſt. eo. unde ſumitur

expreſſionis [a] obtētu, opponendi facultas competit, niſi ſuper hoc aliud in mandatis [b] habeat. Nam huiuſmodi generale mādatum grauiora [c], vel maiora [d] quā in ipſo procuratorio ſint expreſſa, nō complectitur.

Procuratori ad negotia liberum eſt quandocunq; ſubſtituere, procuratori uerò ad iudicia ſubſtituitur ſolum in caſibus hic expreſſis. h. d.

Sed & illud nō eſt omittendum, quòd liceat procuratori ad negotia [e] liberum ſit alium, quandocunque conſtituere [f]. Iudiciario tamen minimè id cōcedi, niſi aut lis fuerit conteſtata [g], vel in rem [h] ſuam datus ſit, vel a domino ſuſtituēdi fuerit conceſſa poteſtas [i]: quo caſu etiā non expreſſam perſonam poterit in procuratorem eligere.

Regulariter in cauſis criminalibus non poteſt interuenire procurator. h.d.

Non tamen in omni iudicio procurator interuenire poteſt. In criminalibus em̄ cauſis neque accuſator, nec accuſatus niſi per ſeipſos impetere [k], vel defendere [l] permittūtur [m]: niſi uel ab illuſtri propulſanda ſit iniuria [n]: aut rei contumacia ſit excuſanda [o]: vel contra accuſatorē ſit excipiēdum [p]: aut de leui crimine [q] tractetur: aut ſi de graui agendum ſit, ciuiliter [r] agatur.

Clerici & monachi nō poſſunt eſſe procuratores. h.d.

a ¶ Expreſſionis.] De qua ſupra. §. proxi.

b ¶ In mandantis] Quia. ſ. habet mandatū opponēdi crimina & defectus contra electū, vel prouiſum: nec eſt neceſſe, q crimina, vel defectus ſpecificent in procuratorio, & in hoc differt procurator ſolum excipiens, vel opponens ab appellāte. ille. n. habere debet crimina & circunſtantias ſpecificatas in procuratorio, c. procurator. de ele. in 6. & not. in cle uun poteſt. eod.

c ¶ Grauiora.] Cōcor. c. ſedes, de reſc. vbi per antiquos & modernos materia latiſſime tractat.

d ¶ Maiora.] Cōcor l. ſi ff. de ui. tri. & ole. leg. & l. Plautius ff. de auro & argen leg. & d. 12. c. nos conſuetudinem &c. ſcriptum. de elect. Sed cum anima ſit corpore pretioſior, c. cū infirmitas, de pœn. & remi. ergo expreſſa iuramenta, quæ ligāt animam ad pœnam æternam grauiora vidētur, quā iſti obiectus, qui ligant corpus ad pœnā temporalē. Solū anima conſtituentis non ligatur ad periurium per procuratorem, niſi cōſtituens ſit in culpa, vt not in cle nō poteſt, eo. & dic vt habetur in ca. ſi. de iurein. in 6.

e ¶ Ad negotia.] Idem ſi datum ſit ad unum negotiū, l. 3. ff. de neg. geſt. & l. 1. ff. eo. fac. l. 2. §. quod ait. ff. de vi. bonut. rapto.

f ¶ Conſtituere.] Cap. 1 §. ſi. eo. in 6. hoc tamen nō procederet in caſu ca. ſi. eo. in 6. & not. in dicto §. ſi. Sed quæ eſt ratio huius differentiæ inter iudiciarium, & extra iudicialem procuratorem? Reſpon. ſecundum Bar. in l. pen §. acceſſio. ff. de diuer. & tēpo. præſcri. quia in iudiciario uidetur electa induſtria perſonæ, arg. l. inter artifices. ff. de ſolut. ſecus in extraiudiciali. Alii aliam rationem afferunt, vide per Peruſ. poſt Bal. & alios in d. § ſi.

g ¶ Conteſtata.] Scilicet, ab ipſo procuratore, qui vult ſubſtituere. Aliud enim videtur eſſe ſi poſt litē a domino cōteſtatam fuiſſet, quis datus procurator: q a tūc nō poſſet ſubſtituere, c. 1. §. pen. vbi not. eu. in 6 conc. l. nulla & l. neque. & l. pen. C. eo. & l. in cauſæ. ff. eo, & quod ibi dicitur intellige verum cum ſimpliciter fuit datus procurator vel non expreſſe prohibitus: vt not. in d. c. 1. § 1. aliàs pen.

h ¶ In rem ſuam.] Puta, quia mihi nomine donationis ſint actiones ceſſæ, & datus ſim procurator ad eas intentandas, l. illam. C. de dona. & poteſt dari procurator in rē ſuam, etiam ex parte rei, de quo dic, venut. in l. Plautiana. ff. eod.

i ¶ Poteſtas.] Tūc enim videtur ſubſtitutus, vel datus ab ipſo domino ad hoc l. item eorum §. decuriones, ff. q̄ cuiuſque vni. not. & habet locum hoc etiam ſi in conceſſione huius poteſtatis non ſit expreſſa certa perſona, cap. 1. § 1. eo. in 6. Arg. contra in l. item ſi unus. §. ſi in duos, ff de arb & c. innotuit. eod. tit. Sol. vt nu. in d. c 1. §. 1.

k ¶ Impetere.] Accuſator.

l ¶ Defendere.] Accuſatus.

m ¶ Permittuntur. Ca. ueniens de accuſat. ca. tuæ. and. 5. quæſt. 3. c. in criminalibus. & 2. q. 6. cap. ſi quando. & l. pen. §. ſi. ff. de puber. iudi. & 9 q. 3 ſ. 9 a abſens.

n ¶ Iniuria. 3. q. 9. §. niſi. & l. fin. C. de iniur.

o ¶ Excuſanda] l. pen. §. ſi. ff de pub. iudi. & c. veniens. de accuſat. & 23. quæſt. 5. ca. reos. & cap. cum dilecti. de dolo & contu.

p ¶ Excipiendum.] Habetur in c. veniens. & in ca. de his. de accu.

q ¶ Leui crimine.] ff. de accuſ. l. leuia. Idem ſi nō excedant pœnam relegationis: quia forte tunc videntur leuia. l. 1. ff. an per alium cauſa appellat. & pro intellectu huius materiæ dic, quod delictorū quædam ſunt leuia, quædam grauia, quædam grauiora, quædam grauiſſima, & quæ ſint iſta, vel illa, declara magiſtraliter, vt per Abb. in capi. tuæ. de pœn.

r ¶ Ciuiliter.] Cap. tuæ. eod. c. ſuper his. de accuſ. & habent in hoc §. quinque caſus in quibus cum agatur de crimine tñ admittitur procurator: adnumerantur tñ & alii, vt crimen ſuſpecti tutoris, l. nun ſolū. §. ſi. ff. eo. Item cum agitur de ingratitudine l. ſed hæ perſonæ. §. 1. ff. eo. de quibus & de aliis

dic

Sed nec omnes ad procurationis officiũ temere admitti debẽt. Ideoque Epiſcopus, & vniuerſi ſacerdotes cum ad ſolam Dei laudem, piorumque operum actiones ſint cõſtituti [a] ab huiuſmodi miniſterio excludendi [b] erunt.

Monachi non poſſunt eſſe procuratores, niſi propria eccleſia urgente neceſſitate, & ſuperioris iuſſu. h. d.

Idem quoque obtinet in monachis [c]: nã & illos, cum ſolitariã vitam degere profiteantur, a forenſi ſtrepitu, ac litigiis ſummoueri conuenit [d]. Plane monaſterij exigente vtilitate, vel neceſſitate, & Abbatis accedẽte imperio [e] ad procurationis officium accedere minime prohibentur [f].

Clerici regulariter coram ſecularibus iudicibus poſtulare non poſſunt. h. d.

Poſtulandi quoque officiũ clericis [g], qui ſtipendiis ſuſtentantur Eccleſiaſticis [h] coram ſæculari iudice in ſæcularibus nego-

dis vt per Spec, in titu. de procuratore, & late per Doct. in cap. veniens. de accu. & in c. ſi quando. ſ. qñ. ſ. & in l. penul. §. ſi ff. de pob. iudi.

Sed nec omnes. CASVS in hac parte ita in cõfiguratur. Cum procuratus regulariter conſtitui ſoleat aliquis idone' amicos, propterea quidã intendebãt conſtituere procuratores tam clericos, quã monachos tam excommunicatos quã alios omnes ſuos amicos, putantes id ſibi eſſe licitum. argumẽto c. ſi. de poſtulan. ſi n. licet procurare pro coniunctia, prout ind. c. habetur, etiã pro amicis videt id eſſe permiſſum: excommunicatio vero ſi impediret agere, tolleret ius partis, quod eſſet contra rationem. Sol. tñ vt hic habetur, quia dicit Apoſt. quod clerici & monachi nõ debent immiſcere rebus ſecul. & excõmunicatio excludit hominem à cõmunione. non obſtant obiecta, quia quoad primum nõ eſt par ratio inter coniũctos, & amicos, ſed quaten' eſſet, verificaret in caſu neceſſitatis, vt text docet: excommunicatio autem non tollit, ſed ſolum ſuſpendit ius partis. Not. primo quod ratione profeſſionis, vel conditionis perſonæ non vniculque quodlib. officium eſt imponendum: Not. ſecundo quod excommunicatio non tollit ea quæ ſunt iuris naturæ.

Io. Bapt.

a ¶ Conſtitori.] Vt 5. q. 3. c. quia epũs. aliàs ſina.

b ¶ Excludendi.] Vt in §. Deo autem amabiles. authẽ de ſanct. Epiſco. imò nec tamquam principales poſſunt, vel debent interuenire, 5. q. 3. cap. quia epiſcopus. & per Hoſt. in ſum. eo. §. quis dare. & §. ſunt autem quędam. & hoc duplici ratione. primo per eam, quæ hic ponitur, & in l. omnes. C. de epiſ. & cle. Secundo, quia cauſæ & lites materiam criminibus creant. l. propeſandum in princ. C. de iud. fac. c. vni. de ſynd. & 2. q. 7. c. ſicut. fac. etiam quod exercentes lites omnino alieno videntur quodammodo eſſe infames, not. in §. ſi. Inſtit. de except. & an indiſtincte clerici repellantur ab officio procurandi, per Ab. in c. ſed nec. & in c. ſicut, ne cle. vel mona. & in c. per venerabilem, qui fil. ſint. leg. & in c. cum eſſent. de ſim. & in c. s de fideiuſſo.

c ¶ Monachis.] Concor. c. 2. de ſynd. & 16 q. 1. c. qui vere, & c. monachi.

d ¶ Conuenit.] Et ideo conſtituendum eſt alicui ſalarium, vt extricet negotia monaſterii: expedit enim modico incommodo magnã redimere vexationem, cap. 1. de ſyndi. cap. qui vero. 16. quæſt. 1.

e ¶ Imperio.] 16. q. 1. c. monachi. & ſic non ſufficit vtilitas eccleſiæ. licet enim aliquid bonum & vtile ſit, non tamen eſt agendum niſi eo modo quo fieri debet, 11. q. 3. c. quid ergo. & 12. q. 2. c. quatuor. & c. non oportet. & conſ. d. 5. & l. 3. §. in bello. ff. de re mil. & no. in d. c. monachi. Et de hoc, an ſcilicet monachus poſſit eſſe in iudicio ſine licẽtia Abbatis, in c. dilecta. de reſcr. & in cap. olim. & in c ex parte. de accuſa.

f ¶ Prohibentur.] ſed contra d. c. 1. de ſyndi. vbi monaſteriũ potius cogitur non monacho cõſtituere ſalarium, quàm monachos occupare. So. quod ibi dicitur habet locũ de honeſtate, non de neceſſitate. Quid enĩ ſi monaſteriũ ob paupertatẽ non habet, vnde ſalariũ commode ſoluere poſſit? & ita tenet communiter in d. c. 1. Sed an ſine mãdato poteſt pro eccleſia interuenire? & videtur, ar. l. exigendi C. eod. ſicut miles procurat cauſam ſui numeri, qui aliàs non põt eſſe procurator, vt ff. eod. l. filius fami. Tu dic contra, cum monachus non poſſit cauere de rato, qua ratione forte, nec ſyndicus fiet, arg not. in d. c. 2. nec etiã põt præſtare cautionẽ de iudicato ſoluẽdo, vt not. in c. monachi. 16. q. 1. geſtum tamen vtiliter ab eo poſſet eccleſiam ratum habere, ſecus forte in clerico ſæculari, vt not. in cap. 1. eo. & fac. cap. Nicolao. de appel.

g ¶ Clericis.] Sed cũ multiplex ſit ordo clericorũ, vt ſup. de iu. per ſ. tot. de quibus clericis intelligit ꝙ hic dicitur? Rñ. de omnibus, ſed ſecundũ diſtinctiones quæ ponũtur per Do. in c. 1. & in c. ſi. de poſtul.

h ¶ Eccleſiaſticis.] Quid ſi non habet beneficium eccleſiaſticũ, & tñ eſt in ſacerdotio, vel ſacris cõſtitutus, an poſſit poſtulare vt inde viuat? quidã ꝙ nõ, quia põt hic agere cõtra epũm, vt ſibi prouideat de beneficio §. 1. ſup. de præb. vt no. in c. 1. de poſtul. Cõtra tenet Hoſt. & Ab. nã ſi clericus ꝓp indigentiã licite exercet opus rurale, ca. 1. de cel. miſ. & licite emit materiã, vt in formã traducat, arg. eorũ, quæ no. in c. canonũ. 14 q. 4 multo decẽtius poterit poſtulare. cũ hoc ſit dignius munus. l. aduocati. C. de adu. diuer. iud. Nec quidquã obeſt ꝙ poſſit agere contra epiſcopum: quia forte non poſſet obtinere, vel propter impotẽtiam, vel indigentiã epĩ, vel ob aliã cauſam. Idẽ diceremus in eo, qui nõ haberet ſufficientia ſtipẽdia, arguendo de toto ad partem.

tiis[a] interdicitur[b]: niſi propriam cauſam, vel eccleſiæ[c] ſuæ proſequuti fuerint, vel niſi vrgente neceſſitate pro coniunctis[d], aut miſerabilibus perſonis[e] poſtulare velint[f].

Excommunicati nec proprio nomine, nec alieno poſſunt eſſe in iudicio, niſi ad defenſionem. h.d.

Hi vero, qui excommunicationis vinculo innodati ſunt, non ſolum procuratorio nomine iudicio intereſſe non poſſunt[g], verum etiã nec proprio. Actore tamen impugnante, excommunicato reo, legitimæ defenſionis copia[h] non eſt adimenda.

Procurator vniuerſitatis in qua ſunt excommunicati, non poteſt a iudicio repelli, niſi tribus caſibus. h.d.

Sed belle dubitari contigit, an vniuerſitatis alicuius procurator, ex eo repelli debeat, quod maiores[i], & iurati[k], per quos eadem vniuerſitas regitur, tempore[l] quo iniunctum fuit procurationis officium, erãt excõmunicationis ſententia innodati[m], quaſi[n] & ille repelli debeat, cuius non recipiuntur auctores? Et reſponſum eſt, huiuſmodi procuratorem

a ¶ In ſæcularibus negotijs.] Secus igitur in eccleſiaſticis. & dicitur negotiũ eccleſiaſticum ratione perſonæ, vt quia perſona eccleſiaſtica ſequendo forum rei litigat coram ſæculari. Item ratione delicti, vt quia pro ſacrilegio vult eccleſiæ conuenire laicum coram iudice ſæculari. c. cum ſit. de for. comper. Item ratione rei, de qua agitur, vt quia res eſt eccleſiæ, vt per Abb. & Hoſt. in c. 1 de poſtul.

b ¶ Interdicitur.] Quid ſi exerceant, an amittant beneficium, vel officium? Reſp. negatiue, c. 1. & c. fi. de poſtu. immo nec ſi exerceãt tabellionatum, qui eſt vilior, vt per Ab. in c. ſicut. ne cl. uel mo.

c ¶ Vel eccleſiæ ſuæ.] Not. ergo ex hac littera, q̃d cauſa eccleſiæ non dicitur proprie cauſa rectoris. & hinc eſt quod in cauſa eccleſiæ ſuæ põt quis eſſe iudex. 2. q. 7. c. ſi quis erga, & d hoc late in c. cum venis ſſent. de iu.

d ¶ Pro coniũctis.] Sed nec pro coniũctis perſonis ſemper procurare, vel poſtulare poterũt, vt ſi ſimus in caſu in quo ſpeciale mãdatum requiratur, vt not. in c. ex parte decani. de reſcr. Idẽ ſi id fieret contra uoluntatem abſentis. Idẽ in c. cõſtitutis eo. & l. Pomponius, in fin. ff. eod. Sed an q̃d hic dicitur poſſit intelligi de cõiunctione ſpirituali: vt quia unus canonicus poſſit procurare, aduocare, litteras impetrare pro ſuo canonico, aut compater pro cõpatre? Rñ vt fuſe de hoc tradit in c. cõſulti. eo. in c. 2. & c. fi. de poſtu & in ca. nonnulli. de reſcr. & per Arch. & alios in c. ſtatuiẽ. §. cũ autẽ. de reſcr. in 6. Sed an naturales tantũ, vel alias ſpurii poſſint in hac materia appellari coniũcti? Reſpon. vt not. per Ab. & alios in c. nonnulli. §. ſunt & alii. de reſcri. vbi late habetur.

e ¶ Perſonis.] Quæ ſint miſerabiles habitu & actu, vt non ſolum ſint miſerabiles, ſed etiam pro ſe ipſis non poſſint poſtulare, vt ſunt viduæ, orphani. & diuites qui non reperirer aduocatum, vt per Abb. in c. 1. de poſtu & in c. poſtulant bus. de offi. deleg.

f ¶ Velint.] Quibus caſibus poſſunt, ſed tamẽ debent hoc gratis facere, vt dicit Hoſt. ſequitur Abb. in c. 1. ne cle. vel mona. cum permittatur hoc eis ex pietate. Sed tu de hoc die vt latius per Ab. in c. 1. in fi. de poſtu vbi habes etiam an in criminalibus poſſit pro parte rei, & ad defendendum interuenire ſine metu irregularitatis.

g ¶ Nõ poſſunt.] Ca. intelleximus. de iud. vbi late traditur. c. excommunicamus. §. credentes. de hær.

h ¶ Copia.] Cap. inter priorem. & c. venerabilem. de excep. vbi traditur ordinarie. Sed quid dicemus de infami. an poſſit eſſe procurator, œconomus, vel ſyndicus? Reſpondeo, vt late traditur per Ab. in c. Imperatorũ. de inr. cal. in fi.

i ¶ Maiores.] Præſidentes, rectores, ſeu poteſtates.

Datur vniuerſitas ſine capite vel recto re.

k ¶ Iurati.] Conſiliarii, præſidentes, vel priores, qui ſic appellantur a iuramento, q̃d præſtãt de officio fideliter exercendo: non tamen eſt de ſubſtantia vniuerſitatis vt habeat rectorẽ, & poteſt eſſe vniuerſitas ſine aliquo capite. ſm inno. in c. cũ non ignores de præben. & ſequitur Ab. in c. ſi de proc. vnde ſumitur.

Habilitas tẽpore actus geſti.

l ¶ Tempore quo &c.] Not. q̃ debet põderari habilitas agẽtium tpe actus geſti. Vnde ſi tempore quo cõſtituitur quis procurator eſt excommunicatus, non reconualeſcit talis conſtitutio, ſi talis deſinat eſſe excommunicatus, facit c. poſt ceſſionẽ. de probat. & Hoſtien. & Ab in c. fin. eo.

Excõicatio atrãſeat l ſucceſſorẽ officii.

m ¶ Innodati.] Sed quæritur, an excõmunicatus ratione officii remaneat etiam depoſito officio excommunicatus, ita vt excommunicatio tranſeat in ſucceſſorem, & uidetur non remanere, ſed excõmunicationem in ſucceſſorem tranſire velut & officium tranſit c. quoniam Abbas. de off. deleg. & §. mortc. ſupra tit. proxi. Contrarium eſt verum, c. aduerſus. de immu eccl. vbi quod remanet adhuc excomm olim officialis, vt ibi etiam Abb. no. & fac. c. Romana. § cãueant. de ſent. exco. lib. 6 tranſiret tamen tunc in ſucceſſorem ſi nollet de delicto cõmiſſo p prædeceſſorẽ ſatisfacere. Nec ob. c. quoniã Abbas. quia ille tex. habet locum quando diſpoſitio concepta ſub nomine dignitatis eſt dignitati ac perſonę æque proportionabilis, quod declara vt per Abb. in d. cap. aduerſus. verſ. ſed contra hoc & contra tex.

n ¶ Quaſi, &c.] Hæc ratio dubitandi, pro qua c. licet. de teſti. & c. cum non liceat. de præſcrip vbi q̃ membra a capite ordinantur: ſed decidendi ratio eſt, quia actus geritur nomine uniuerſitatis, ius vero uniuerſitatis reſidet penes habiles, etiam ſi eſſet

vana

non repellédum,[a] niſi vel illi ipſi excommunicati in litteris procurationis eſſent expreſſi[b], vel aliàs eorum auctoritate[c] procurationis inſtitutio facta fuiſſet: aut ipſa vniuerſitas excommunicationis conſcia[d] ſimul cum eis eundé procuratorem conſtituiſſet[e].

Procurator reuocari poteſt expreſſe, & tacite: puta ſi dominus per ſe incipiat cauſam tractare. h. d.

Tamdiu autem durat quis procurator, quamdiu is, qui eum conſtituit, reuocet, ſiue expreſſe, ſiue etiam

vnus ſolus, vt not. in c gratum. de poſtu. prælat. & l. ſicut. ff. quod cuiuſque vni. nom. Inhabiles vero non ſunt de vniuerſitate, ideo actus geſtus ſub nomine vniuerſitatis non debet corruere ob intereſſentiam inhabiliũ: nam habiles videntur actũ geſſiſſe omni meliori modo, arg. l. 3. ff. de mil. teſta. Non ob. adducta pro ratione dubitandi: quia qñ actus exercetur ab uniuerſitate, pſidentes interſunt vt ſinguli de uniuerſitate, & actus ſpectat ad uniuerſitatem principaliter, quod intellige qñ iᵒ uniuerſitatis nõ eſt tranſlatum perpetuo in præſidentem, nec eſt principaliter penes præſidentẽ iure proprio, ſed iure vniuerſitatis: nam tunc ſecus, vt per Ab. in c. aduerſus verſi. primo igitur. de immunit eccleſi. Quid ſi actus explicatur a pluribus, vt a ſingulis, & nõ nomine collegii? Dic φ ſi inter eos eſt aliquis inhabilis, nõ valet actus ex quo habilis & inhabilis exercent actũ indiuiduũ & inſeparabilem, caſus in c. cum ſuper. de offic. delega. & l. Pædius. aliàs parui. ff. de arbit. Ceſſat enim hoc caſu ratio quę militat in vniuerſitate.

a ¶ Non repellendum.] Hæc regula pro qua ca. ſi. eod. c nobis. vbi not. Ab de ſimo.

b ¶ Expreſſi] Sed qualiter erit intelligenda hæc expreſſio? Rñ vt late per Abb. in c. ſi. eo. verſ. Venio ad ſm, & eſt prima regulæ limitatio, pro qua fac. l. nunnunquam. ff. de condit. & dem. & ff. de reg. iur. l. expreſſa.

c ¶ Eorum auctoritate.] Puta, quia dicebatur in procuratione, talis communitas fecit Titiũ procuratorem ſuũ ad tale negotiũ, & maiores ac iurati interpoſuerunt auctoritatem ſuam, & eſt ſecunda limitatio ad regulam, cuius ea ratio eſt: quia vbicunque interuenit auctoritas, ſi illa non eſt legitime præſtita, corruit actus. quia auctoritas dat robur actui §. tutor. inſtit. de aucto. tut. & in l. obligati. §. tutor. ff. de auct. tut. & 12. q. 2. ca. ſi qua de rebus. Sed auctoritas præſtita ab excommunicato nõ valet, vt in c. ad probandum de re iud. merito, &c. Sed contra opponitur, vniuerſitas cum ſit domina ſuorum iuriũ. l. in tm. ff. de re. diuiſi. conſtituit ſyndicum ſine auctoritate ſuperioris, c. in cauſis. eod. l. 1. ff. quod cuiuſque vni. no. ſi ergo non erat neceſſaria hæc auctoritas ſuperiorũ, actus debebat ſubſiſtere, arg. l. uni. in princ. C de rei vxo. act. Sol. ſecũdum Inn. & Ab. in c. ſi eo. φ ex quo iſti de uniuerſitate uoluerunt ſyndicũ cõſtituere auctoritate illorum maiorũ & curatorũ, vidẽtur nõ uoluiſſe aliter actũ explicare. q̃ niſi illorũ accedente auctoritate, ideoq; actus nõ dẽt ualere, ex quo illi erãt excõicati, in actu igitur in quo de iure nõ requiritur auctoritas, ſi fuerit poſtulata, & interpoſita a nõ habẽte poteſtatẽ interponendi, non valet actus. Sed cõtra in c. bonæ. 2. de elect. Sol. hic deficit voluntas conſtituentiũ ſine illa auctoritate, ſecus in contrario, & ex hoc not. intellectum l. 1. C. de re. vx. act.

d ¶ Conſcia.] Tertia limitatio, pro qua fac. c. ſcriptum eſt, in ſi. de elect. & hoc intellige de inhabilitate propter excõicationem, & omni alia quam cõſtituẽtes remittere, & purgare non poſſent. ſecus ſi defectus eſſet talis, q̃ poſſet purgari & remitti per habiles: quia tunc admittẽdo uidentur eos habilitare, c. eũ Vintonienſis. de electio.

e ¶ Cõſtituiſſet,] Quid ſi ſimus extra hos tres caſus, ſi obijciatur ab aduerſariis uniuerſitatis quod maiores conſtituentium, & iurati ſunt excommunicati, & ſint parati hoc excipiẽdo probare, poterit nihilominus vigore impetratarũ litterarum agere? Reſp. affirmatiue, ſi agatur nomine uniuerſitatis non excõicatorũ, vt not. in ca. fin. eod. in ſi. Quid ſi Imperator ipſe eſt excommunicatus? Reſpondeo. vt plene habetur in d. c. ſi.

Tam diu autem. Licet hæc pars poſſet diuidi in plures particul. quoniam tamen in ea caſus valet commode in cõmuni adnot. propterea eſt animaduertendum, quod cum exceptio procuratoris ſit frequens & ſæpe in iudicio opponatur, hinc eſt qđ quidam dicebant procuratorem non eſſe audiendum cum ſit reuocatus tacite, uel expreſſe: quidã vero opponebant mandatum fuiſſe refutatum, nec vnquã poſt refutationem acceptatum, quidam denique dicebãt idem mandatum morte eſſe finitũ, & ideo omnia geſta inde facta eſſe nulla, vnde fuit dubitatum de huiuſmodi exceptionibus, ſiquidem mandatum cum ſit contractus quidam tot. tit. ff. mandati, non videtur poſſe reuocari l. ſicut. C. de act. & obliga. Sed ſi poſſet non debet iterum poſſe acceptari per reg. quod ſemel. de reg. iur in 6. & cũ talis procurator ſi mortuus fuerit per hæredẽ repreſentetur auth. de iuram. à defun præſtit nec etiam morte extingui. Sol. tamẽ prout in rota hac parte habetur, quia huiuſmodi mandata regulariter ſiũt in gratiam conſtituentis, & in eis induſtria perſonæ eligitur, quæ libertatem habet acceptare, vel refutare mandatum, cum ſolum in certis caſibus poſſet ad id cogi, vt ſupra ſuo loc. adnot. Non obſtat obiecta, ſiquidem ad primum reſpondetur per primam, rationem adductam propter quam d. l. ſicut. aliquando recipit limit. ad ſecundum vero puto d. regul. quod ſemel. eſſe intelligendam vbi poſſet conſiderari damnum alterius, ſecus aliter, ad tertium denique ob induſtriam perſonæ debet limitari. Nota. primo quod quæ dependent à uoluntate unius tantum & in eſſe, & in conſeruari ab illa regulatur quod facit pro teſtamentis. Nota ſecundo quod in dubio præſumitur, quod homo perſiſtat in illa uoluntate in qua fuit a principio, niſi aliter appareat. & ideo geſta per procuratorem reuocatum. & non denuncia- Io. Bapt:

tum regulariter tenent. Not. tertio quod in voluntate habemus explicamus aliquando tacite, & ſignis, & aliquando expreſſe, & uerbis. Nota quarto argumentum quod obligatio alicui abſenti facti nō tenet niſi ab eo fuerit tacite, vel expreſſe ratificata, aliter non tenet.

tacite. vnde ſi tu [a] Titiū ſimpliciter [b] procuratorem conſtitueris, iſq; in iudicio procuratorio nomine eſſe cœperit, deinde tu ſiue ante litem conteſtatam, ſiue poſt [c], ad cauſam ipſam veniēs, non vt ipſi aſſiſtas [d], ſed vt cauſam eandē tractes: tractando cauſam Titium procuratorem reuocare cenſeris [e]. Niſi quod non animo reuocandi facias, vel expreſſe profeſſus [f] fueris, vel ex aliquibus appareat cōiecturis [g].

Actus præcedens ſubſequētem limitat et interpretatur. h.d.

Sed ſi eundem Titium ſub ea forma: Quoties te abeſſe [h] contigerit, procuratorem conſtitueris: &, poſtmodum per teipſum cauſam tractes, non propterea tamen procuratorem reuocare videris. Quinimmo Titius quandocūque [i] abeſſe te contigerit, procuratoris aſſumet officium [k].

Procurator qui ſubſtituit non poteſt ſubſtitutum reuocare, niſi & reuocandi habeat poteſtatem. h.d.

Hæc autem de reuocatione domini ſūt intelligēda. Nam ſi à procuratorē tuo alius procurator legitime [l] ſubſtituatur, poſt mādatum ſuſceptū, etiā ſi eo ſubſtitutus vſus nō fuerit, ab [m] illo reuocari (niſi etiā poteſtas reuocandi fuerit eidē cōceſſa) non pōt.

Qui ſubſtituit in una cauſa non prohibetur ſe intromittere in aliam. h.d.

Sed ſi cū ad plures, vel ad omnes cauſas Titiū generaliter procuratorem conſtituiſſes, is in vna, vel in altera ſubſtituerit, in reliquis procuratoris

a ¶ Vnde ſi tu.] Proſequitur ſolummodo membrum tacite reuocationis: quia de expreſſa non videbatur difficultas.

b ¶ Simpliciter.] Nō addendo, ſ. quoties me abeſſe cōtigerit, vel aliā ſimilē cōditionem, vel modum, vt infra § prox & in c. ſi quē. eod. in 6

c ¶ Siue poſt.] Cōtra c. 2 eo. in 6. Sol. illud quando procurator nō contradicit, hic qn̄ cōtradicitur per procuratorem, vt latius not. in c ſi quem. eo. in 6.

d ¶ Aſſiſtas.] Qđ poteris etiā procuratore tuo inuito. cap. 2. eod. in 6. in fin. & l. Paulus. ff. eodem & l. ſi ſuſpecta de in offic. teſtamem.

e ¶ Cenſeris.] Ca. ſi quem. eo. in 6. idē ſi dominus incipiat cauſam tractare in prima inſtantia, quam ſi in ſecunda ſecūdum Peruſ. poſt Rom. in dicto c. ſi quem, idem in procuratore ſubſtituente, alium procuratorem.

f ¶ Profeſſus fueris.] Not. ergo ſecūdum Peru. in d c ſi quē q̄ etiā proteſtatio contraria facto ſaluat proteſtantem, quando factum eſt contrarium proteſtationi præſumptiue tantum, non vere & expreſſe: cum hic poſſit reuocare procuratorem id exprimendo. & not. qđ proteſtatio ſaluat quod ſine ea perderetur.

g ¶ Coniecturis.] Quæ coniecturæ ponuntur in c. quem. in ſi eod. in 6.

h ¶ Abeſſe contigerit.] Poteſt ergo procurator conſtitui ad actus iudiciales incertos, & ſub hac eadem forma poteſt delegatus Papæ dare ſubdelegatum, c. ſi delegatus. de off delegat. & vtroque caſu ſi moritur conſtituens re integra mandatū expirat: aliter tamen dicitur res non integra in ſubdelegato quam in procuratore. Item aliter in procuratore ad iudicia, quàm ad negotia, not. in l. mandatum. C. mand. & in c. ſi quem. in prin. eo. in 6.

i ¶ Quandocūque.] Sed quid ſi ſit cōſtitutus procurator ſimpliciter, puta dominus volens peregrinari fecit procuratorē ad negotia, poſtea rediens nihil dixit, ſed iuit in aliā peregrinationē, an duret primū mandatum? Io. And. refert fuiſſe đ hoc diſputatū & terminatū, q̄ finita prima peregrinatione, tacite cenſetur reuocatū primum mandatum. Alii tamē diſtinguunt, an peregrinatio ſit cauſa impulſiua, an finalis mandati, dic vt per Peruſin. in c. ſi quem. eod. in 6.

k ¶ Officiū.] l. pen. C. de curat. furi. l. qui mutuam. §. nō iō. ff. mand. & not. q̄ procurator dicitur habere officiū. Qđ facit ad ſtatutū diſponens ſuper habentibus officiū, puta, q̄ quilibet de lucro officij teneatur ſoluere gabellā. de quo per Doc. in rub. ff. offi. eius. & in c. tranſmiſſa de decim.

l ¶ Legitime.] Vt qui habeat poteſtatem ſubſtituendi, ca. is qui. eod. in 6. alias non poſſet, niſi in caſibus. ca. 1 eo. in 6 Sed an qđ hic dicitur habeat locū etiam in aliis duobus caſibus, d. c. 1, in quibus etiā legitime ſubſtituit, puta ſi procurator ſit factus dominus per litis conteſtationem. Vel quia ſit datus in rem ſuam? Reſpondeo non, cum in illis habeat poteſtatem a lege non ab homine. Præterea in dic. cap. is qui. vnde hæc littera ſumitur, fit mentio ſolum de vno caſu. ergo & c. nonne. de præſumpt. l. cū prætor. ff. de iudi. ergo quod hic dicitur in duobus caſibus. d. c. limitatur, etiam aliis tribus, vel quattuor modis. vt per Peruſ. in d. c. is qui.

m ¶ Ab illo.] Subſtituente: ſecus autem a domino, ſecundum tamen ea, quæ traduntur in capitu. quamuis. eod. in 6.

Prohi-

officium exercere minime prohibetur [a].

Acta cum procuratore reuocato, donec ignoratur reuocatio tenent. h. d.

Ad hęc etiã admonendi ſumus, quod ſi ignorante iudice, vel aduerſario poſt conteſtatam [b] litem mandatum reuocatum fuerit, ratum [c] eſſe debet iudicium, in quo quis poſt ignoratam reuocationem quaſi procurator uerſat⁹ fuerit.

Matrimonium contractũ per procuratorem reuocatũ, non tenet, licet reuocatio non venerit ad notitiam partiũ, hoc dicit.

Non ſic tamen in matrimonio ſtatuitur; nam ſi procurator ad contrahendum ſpecialiter [d] conſtitutus, antequam contrahat, a domino reuocatus [e] fuerit, contractũ poſtmodum matrimoniũ licet tam procurator, quam ea, cum qua cõtraxit, reuocationem huiuſmodi penitus ignorauerint [f], nullius momenti penitus exiſtet [g]: cum illius [h] conſenſus defecerit, ſine quo firmitatem habere non potuit [i].

Acta iudicij poſt reuocationem procuratoris non ignoratam non tenent. h. d.

Quod ſi ſcientibus iudice & parte mandatum reuocatum fuit, & nihilominus eſt in iudicio proceſſum per procuratorem reuocatum, tã alia acta, quã ipſa ſententia nullum afferet domino præiudiciũ [k]. Cum falſi procuratoris [l] exceptio [m] non ſolum ante ſentẽtiã: verũ etiam poſtea poſsit obijci, qua probata iudiciũ prorſus nullum redditur [n].

a ¶ Prohibetur.] Sic & delegatus ab alio, quam a Principe ad vniuerſitatem cauſarum: nã delegat, ia aliã iuriſdictionem retinet. l. cum prætor. § 1. ff. de iudic.

b ¶ Poſt conteſtatam litem.] Sic c. mandato. eo. videtur ergo ꝙ ſi ante litem conteſtatam fuiſſet facta hæc procuratoris reuocatio, ꝙ nõ ſit neceſſarium ꝙ veniat ad notitiã iudicis & partis. Cõtrarium tamen cõmuniter tenetur in d. c. mãdato. & qđ ibi & hic dicitur, poſt litis conteſtationem, ſubaudiendum eſt maxime, nam idem ante vt no. in d. cap. mandato.

c ¶ Ratum.] Cap. mandato. eod.

d ¶ Specialiter.] Nec enim aliter eſſet idoneus procurator. cap. fin. in 6. eo. etiam ſi haberet mandatum generale cum quibuſdam expreſſis clauſula ſubſecuta, iuxta. cap. qui ad agendum. eod. in 6. clauſula enim illa, generalis, quæ ſequitur ſpecialiter expreſſa ſimilia quidem includit, ſed non longe maiora. cle. non poteſt. eo. & ſup. eod. § criminа. Sed num ſufficit ſpeciale mandatum ad contrahendum, vel requiritur ſpeciale de certa & expreſſa perſona? & uidetur ꝙ non requiratur expreſſio perſonæ t arg. c. 1. in 2. reſpõ. eo. in 6. Sed dic contra l. generali. ff. de ritu nupt. fac cap. innotuit. de arbi. & quæ not. 29. quæſt. 1. in ſumma. & per Ab. in ca. cauſis. verſi. ex iſto textu, de ele.

e ¶ Reuocatus.] Vel petitur, ne contraheret. Quid ſi iurauerit dominus non reuocare, vel pœnitere? R. ñ. idem, licet periurus ſit, & de eo debeat ſibi pænitentiam imponi, c. ſicut. & c. inter. de ſponſ. defuit enim conſenſus, ut not. in c. ſi. eo. in 6. Vnde ſecundum lo. And. caute agitur, ſi poſt contractum procuratoris fiat ratificatio conſtituentis.

f ¶ Ignorauerint.] Speciale hoc, cum aliàs reuocatio procuratoris ad negotia ad ipſum procuratorẽ venire debeat, vt habetur in c. ex parte decani. de reſcrip. Ratio ſpecialitatis continetur in proxima ſuperiori notula, & hic in hac littera, & in c. ſi. eo. in 6. unde ſumitur.

g ¶ Exiſtet.] Arg. contra. l. ſi pænitear, ff. de diuor. ibi, nihilis, qui recipit, &c. Sol. in contrahendo requiritur vtriuſque conſenſus ſecus in diuertendo vt in contrario, & l. conſenſu. C. de repud. reuocatum eſt ergo mandatum, licet mandatarius hoc ignoret. quamquã agat, ne ſine culpa ſua damno afficiatur. l. ſi vero non remunerandi. & l. ſi mãdaſſem. ff. mãd.

h ¶ Illius.] Id eſt, conſtituentis.

i ¶ Non potuit.] Cap. 1. & c. 2. & per tot. 27. quæſt. 2. & c. cum. locum. de ſpon. & ca. 1. de deſpon. impub.

k ¶ Præiudicium.] Ca. in noſtra. eo. & quia hæc materia diffuſius p Doct. tractatur, quã ut breuibus notulis poſſit comprehendi, videnda ſunt quæ ponuntur in c. ex parte decani. de reſcr. & c. ex inſinuatione. & in ca. mandato. eod. & in cap. 2. eod. in 6. & per Bar. & Legiſt. in l. vni. C. de ſatiſd. & Hoſtien. in ſum. eod. §. & qualiter mandatum. & aliis in locis.

l ¶ Falſi procuratoris.] Quis autem dicatur falſus procurator, habetur in cap. ex parte decani. de reſcr.

m ¶ Exceptio.] Triplex eſt exceptio procuratoria. Prima, quem eſſe non poſſe procuratorem, puta ꝙ ſit miles, vel ſimili modo inhabilis. Secunda, quod quis non habeat mãdatum. Tertia, ꝙ habuerit, ſed ſit reuocatum, quod eſt peius. c. ex parte decani. de reſcr. prima poteſt opponi ſolum ante litem conteſtatam. l. filiusfamil. §. veterani. ff. eod. & l. ita demum C. eod. & not in c. in noſtra, eod. aliæ duæ etiam poſt ſententiam, vt ibidem habetur, ubi Abb. ponit rationem diuerſitatis. Exceptio procuratoria triplex.

n ¶ Nullum redditur.] Nec eſt hoc ſpeciale hoc caſu, ſed idem obtinet in omni exceptione, per quã pro-

Refutatio mandati non impedit refutãtem acceptare, ſi mãdans perduret in voluntate mandandi. h.d.

Non idem iuris ſtatuetur in eo, qui abſens procurator[a] conſtitutus præſentatum ſibi mandatum ſuſcipere nolle dixerit. Is enim, refutatione huiuſmodi nequaquã[b] obſtãte, quandiu[c] cõſtituens in eadem voluntate perſtiterit, ad libitum[d] mandatum acceptare poterit.

Receptio inſtrumenti, & cautio domini operãtur, quibus procurator non poſſit renunciare mandato, ſed teneatur defendere. h.d.

At litteris[e], vel inſtrumento, quibus te aliquis in cauſis ſuis procuratorẽ cõſtituẽs pro te debito modo[f] cauit[g], ſimpliciter nulla facta ꝓteſtatione[h], a te ſciẽter[i] receptis[k], non potes poſtea recuſare illius defenſionẽ, immo cogi[l] poteris il

probatur retro nihil actum eſſe, vtputa ſi lata ſit ſententia a iudice non ſuo. 11.q.1.c.1.& ca.pen.l. ſi.C.ſi à non compe.iudi.cap. ad probandum.de re iudic.cap.exceptionem.de except. & not.in cap.in noſtra.eodem.

a Procurator.] Tã ad iudicia, quã ad negotia. nec enim in c.licet. eod.in 6. vnde ſumitur, diſtinguitur, & eſt vtrobique eadem ratio, ut ibi not.

b ¶Nequaquã obſtante.] Et ſic nota ſpeciale contra regulam quod ſemel placuit.de reg. iur. in 6.

c ¶Quamdiu.] Si ergo mutaſſet voluntatem, uel cauſam agendo, uel alium procuratorẽ dando, vel id uerbis exprimendo, ſecus eſt, ut not.in c. ſi duo.in prin.cum duobus ſequen.eo. in 6.

d ¶Ad libitum.] Argumen. contra. ff. de ſucceſſ edic.l.1.§ qua ſemel. Vbi ſi ille, qui eſt primi gradus dixerit ſe nolle acceptare, vel ſuccedere, ſtarim ius deuoluitur ad eum, qui eſt ſecũdi gradus. Sol. ibi erat ad quem ex renuntiatione ius deuoluebatur, hic ad nullum alium quam ad procuratorem conſtituentem. Vnde ſatis dici poteſt, quod de quadam perſeuerantia voluntatis & æquitate ille uel non deſinit eſſe procurator, vel deſinit, vt tenet Io. Mon. iure permittente reaſſumere poteſt, & forte ita ſtatutum fuit, ne contingat ob procuratoris defectum negotia protelari. Sed per hanc litteram quamdiu, & ea quæ ſumitur ex c.licet.eod.in 6. ſi principalis diceret: Conſtituo talem, qui ſi renuerit, talem conſtituo, non haberet locum quod hic dicitur. & in cap. licet. eo. in 6. & eſt hic arg. quod ſi electus præſentata ſibi electione intra tempus, de quo in c.quam ſit. de elect.in 6. electoribus adhuc in eadem voluntate manentibus, & lapſo tempore poterit conſentire, nec id mirum, cum a principio renuentes quaſi inuiti trahantur 8.quæſt.1.cap.qui epiſcopatum. & cap. in ſcripturis. Idem in delegato, & multo fortius cum ipſius officium ſit neceſſarium, c.ſciſcitatus. de reſcripi.l.legatus, ff.de offic. præſid.l. legatus.l. penult.§.qui autem.ff.de excuſ.mun. not. in dicto cap.licet.

e ¶Litteris.] Per quas etiam conſtituitur procurator.l.1.ff.eod. & c.ſopitæ.de cenſib. & eſt caſus quo litteræ & ſigillum priuati facit fidem, habetur de hoc in l.ſi procuratorem.ff.eod.

f ¶Debito modo.] Secus ſi vitioſe cautũ eſt.l.quoties.ff.qui ſat.cog.fac.quæ traduntur in ca. ſi.de dil.

g ¶Cauit.] Scilicet de iudicato ſoluendo, loquitur enim hic de procuratore rei, vt deſignatur per uerbum, defenſionem, ad idem.ff.eod.l.filius, §.fin. & not.in cle.1.unde ſumitur.

h ¶Proteſtatione.] Poteſt intelligi & de generali & ſpeciali. de prima, puta, quia proteſtatur, quod recipiendo inſtrumentum procuratorium, vel litteras intendit ſe obligare, ſed uelle deliberare. fac. de reſt.ſpol. cap.olim.3. De ſecunda, vt quia de certa clauſula incluſa in procuratorio proteſtatur, quod illam, vel illius mandatũ ſuſcipere non intẽdit, & ſic proteſtatio iuuat: quia nec primo nec ſecũdo caſu eſt contraria facto. Bene enim ſe compatiuntur inſtrumentum recipere & deliberare velle. Item recipere & acceptare mãdatum in quibuſdam, & in aliis nõ, vbi vero proteſtatio & factum ſe nõ compatiuntur, proteſtatio non iuuat, habetur in ca.cum M de conſtit.

i ¶Scienter.] Secus ſi ignoraret quid contineretur in inſtrumento uel litteris, nec enim ignorans vel errans conſentit. diſt.38.c.quãuis.cap. ſi de beneficio. de præb. in 6. l.ſi per errorem.ff de iuriſ.om.iud. ſicut nec contemnit, c.Apoſtolicæ.de excep.ca.ſi vero aliquis ẽ. a.de conſti.in 6. Requiritur etiam ꝙ ſponte receperit, quia officium eſt voluntarium. l.inuitus.C. eo.& not.in cle 1 eod.

k ¶Receptis.] Etiam ſi prius recuſaſſet & se integra pœnituit & recipit, cap.licet.eod. in 6. & ſupra eod.§.non idẽ, & niſi hoc caſu interueniſſet actus receptionis litterarũ, tacens fuiſſet habitus pro cõtradicente, quod bene declarat Ab. poſt alios in c. non iniuſte. ſuper glo.a.eo.poſt hanc autem receptionem, competit huic exercitium officii, ſicut & de iudice dicitur, c.ſuper eo.a.ext. de appell.fac.c. is qui.eod.in 6 & 4.quæſt.5. cap. vni. & quod not. de cle.excomm.mini.cap.pen.

l ¶Cogi.] Præciſe: licet enim regulariter procurator non cogatur præciſe dominum defendere, & ſi ſatiſdedit de iudicato ſoluendo, & de domino defendendo.l.mutus.§. fi. ff eo. cum l. ſeq. ſed ſatis eſt ſtipulationem committi.ff.eo.l.non cogẽdum. & eum teneri domino ad intereſſe. inſti. mand.§. mandatum. In caſibus tamen cogitur, ſcilicet cum dominus ſatiſdedit pro procuratore præſente, & non contradicente.ff.eo.l filius.§.fi. & hoc ne fallat fidem domino & aduerſario, & idem ſi pro abſente & poſtea procurator expreſſe, vel tacite ratũ habet l ſi defunctus 1.reſpon.ff.eod. vt in cle.1 in eo. & hic eſt & alius caſus, ſcilicet quãdo agit. cogitur enim defendere, alias denegatur actio.l. mutus.§. fin. Alius caſus eſt in actione peritura: vt cogatur ſaltem litem conteſtari.ff.eod.l.ſed etiam. & d.§. fin. Et per hoc ſoluitur, quod obiici poſſet, procura

torem

torem etiam poſt ſuſceptum mandatum re integra pœnitere prius quam interſit aduerſarii. § mandatorum. inſtitu. mand. quia illud verum in procuratore, pro quo conſtituens non canit: ſecus in illo pro quo canit, & ita loquitur hic, & in clement. 1. eod. unde ſumitur. Sed hoc intellige, niſi iuſta cauſa procuratorem excuſaret. dicto §. fina. cum l. ſequen. nam in caſibus in dictis iuribus enumeratis, & dominus eum reuocaret, etiam poſt litẽ conteſtatam capit. 2. eodem in ſexto.

lum defendere in omnibus [a] cauſis, & negotijs, ad quę prędicta inſtrumenta, ſeu literæ ſe extendunt: cũ per hoc [b] ad omnia tuum præſtitiſſe videaris aſſenſum [c].

Morte conſtituentis expirat mandatum, interdum etiam re non integra. h. d.

Morte [d] quoque cõſtituentis deſinit quis eſſe procurator, quod interdum obtinet, etiam re non integra. Nam ſi prælatus, vel rector te pro beneficio ſuo, uel eccleſia [e] procuratorem conſtituat, & tu uiuente illo litem conteſtatus fueris; aut negotium aliter attigeris, poſt mortem tamen illius, etiá quo ad cœpta, procurator eſſe deſinis [f].

a ¶In omnibus.] Tacita ergo acceptatio vniuerſalis eſt ad omnia, etiã futura ſi ſint incluſa, quod eſſe poteſt, vt in cap. ininſte. eodem titulo.

b ¶Per hoc.] Id eſt, per receptionem litterarum & procuratoril.

c ¶ Aſſenſum.] Cle. 1. eod. ubi de hoc habetur.

d ¶Morte.] l. inter cauſas in princip. ff. mand. & de hoc per Hoſtiẽ. in ſum. eod. § & qualiter mandatum finiatur. Sed nunquid quando procurator per mortem conſtituentis deſinit eſſe procurator ſit neceſſariũ, ꝙ Iudex & aduerſarius certiorentur? quemadmodũ in terminis. § ad hæc etiã. ſup. eo. alias valeat iudicium? Reſpon. Batt. in l. ſi procuratorem. ff. eo. videtur concludere, ꝙ hæc certioratio non ſit neceſſaria. & ꝙ iudicium etiã ſine ea erit nullum, & placet etiam Abb. in c. mandato. eod. per l. pen. ff. quæ ſent. ſine app. re. quod militat ſingulariter in caſu l. ſi defunctos. ff. eodem.

e ¶Eccleſia.] Secus ſi pro cauſa ſua propria & priuata: quia tunc mandatum finitetur morte re integra: ſecus non integra. l. ſi defunctus. ff. eod. l. inter cauſas ff. mand §. item ſi adhuc. inſtit. manda. & concor. clemen. fin. eod. vnde ſumitur.

f ¶Deſinis.] Contrarium videbatur dicendũ ſecũdũ Inn. quia cum eccleſia non moriatur. 12. q. 2. ca. liberti. c. ſi gratioſe de reſcri. in 6. & procurator ſit datus ab eo qui poteſt. ſ. a prælato, etiam ſine conſen. cap. c. edocti. de reſcrip. nihil videbatur eſſe ꝙ eũ prohiberet agere cauſam ſibi cõmiſſam, etiã ſi res eſſet integra, ut not. in clem. fin. eod. Sed contrarium fuit deciſum, cum ſede vacante nihil debeat innouari. c. 1. & c. fin. ne ſede vacan. qui loquitur etiam lite conteſtata. Immo Hoſtien. mirabatur. de hoc fuiſſe dubitatum, ut refertur in d. cle. fin. dic vt ibi. & per Doct. præcipue per Archidiac. in cap. ſi duo. in 6.

DE PACTIS ET TRANSA-
ctionibus.

Continuatur tit. iſte, prout legimus in text. in princ. diuiditur autem in tres partes, in prima habetur ut dixi continuatio: in ſecunda pacti explicatio: in tertia tranſactionis declaratio: ſecunda ibi, & quidem: tertia ibi, tranſactiones quoque.

DE PACTIS ET tranſactionibus [g].

TIT. III.

Metu iudiciorum interdum deuenitur ad pacta, ad tranſactiones, & ad compromiſſa. h. d.

Conſequens [h] nunc eſt, vt videam de ſerie, & actis ip

Conſequent. CASVS non figuratur, ſed not. litis euentum ſæpe eſſe incertum, & ideo partes ueniunt ad conuentionem. Not. ſecundo, quod quæ ſunt diuerſi generis ob identitatem rationis ſapiũt eandẽ naturam. Io. Bapt.

DE PACTIS ET
tranſactionibus g.

Et tranſactionibus.] Copula hic ponitur inter genus & ſpeciem. Pactum enim nomen eſt generale, comprehendẽs in ſe omnem conuentionem, & generaliter ſumptum definitur, vt in l. 1. ff. eo. & in cap. pactum. de verbo. ſignifi. Vnde omnis contractus poteſt generaliter contineri nomine pacti, ſed vbi pactum aſſumit ſibi ſpecificum nomen non denominatur, a ſuo genere, ſed a ſpecie tanquam à digniori, l. iuriſgentium. ff. eod. Vbi vero conuentio non poteſt habere nomen ſpecificũ, cum plura ſint negotia, quam vocabula. l. natura. ff. de praeſcript. verb. ſtat in nomine ſui generis, & eſt quandoque nudum, quandoque veſtitum. de quo tradontur exempla per Doct. in l. iuriſgentium. § igitur nuda. ff. eod. & in rubr. ff. de verb. oblig. & in cap. 1. eod. Tranſactio eſt ſpecies pacti, & definitur, vt in l. 1. ff. de tranſact. quæ declaratur, vt per Abb. in rubri. eod. Immo etiam arbitria, ſiue compromiſſa quandoque dicuntur pacta ſiue tranſactiones. ut habetur in cap. Quintauallis. de iureiu. & in auth. ſi uero contigerit C. de iudi. Vnde autem dicatur pactum, uel tranſactio, per Abb. in rubr. eod.

h ¶Conſequens.] Quaſi dicat, viſo per quos exerceantur iudicia, videndum eſt de actis ipſorum iudiciorum, & ſic ſeruatur in parte quod dicitur in l. ſi quæramus. ff. de teſta. quidquid not. ſupra. titu. proxi. in princ.

Sed

ſorum iudiciorum. Sed [a] quia interdum accidit, ut iudiciorum metu litigaturi ad pacta & tranſactiones veniant, aut ad arbitros declinent, ideo prius paucis de his diſpiciamus.

Pacta ſunt obſeruanda. hoc dicit.

Et quidem pacta inter quoſcunque quacunque de re [b] inita, regulariter ſuam habere debent firmitatem [c]: neq; enim quiſquam (vt diuinũ monet oraculum [d]) ea, quæ de labiis ſuis procedunt [e], irrita facere debet.

Per pacta poteſt derogari indultis Apoſtolicis. h.d.

Quod quidem vſq; adeo obtinet, vt Apoſtolicis etiam indultis pactum deroget [f]. Inde cum monaſterio [g] ab Apoſtolica ſede libera [h] ſepultura conceſſa eſſet, pactumque eſſet cum rectore [i] parochialis eccleſię, ne parochiani ipſius ad ſepulturam reciperentur. Reſponſum eſt in dicto monaſterio ſepeliri eligentes obſtãte conuentione [K], voti ſui fieri non poſſe compotes [l].

Pactũ per quod filia dotata renuntiat hereditati paternæ iuramento vallatum tenet. h.d.

Eodem etiam ſpectat, quod pactum a filia, dum nuptui tra-

a ¶Sed quia.] Continuatio.

Io. Bapt. Et quidem. CASVS Cum partes timore iudicij ſæpe adiuuicem ueniant ad pacta, ita tamen vt aliquando derogent indultis apoſtolicis, aliquando vero ſpecialiter derogant legibus humanis: & propterea iuramento confirmant, unde quæſitũ fuit quid iuris & quãuis pactum in ſuo genere ſit ſeruandum per dictum prophe. q̃ procedunt de ore meo non faciam irrita, tamen ſi à lege ſi fuerit reprobatum, nec etiam iuramentum inſuper adhibitum debet tenere, quia materia non uidetur licita iuxta ca a. 22. q. 2. & per l. nemo ff. de legat. 3. cęterũ Sol. vt hic legitur, quia ordinario ſeruandi pacta cum ſit affirmatiua non obligat pro ſemp. ſi enim pactum eſſet à iure naturali damnatum, tunc, nec etiam iuramentum inſuper adhibitum teneret: ſecus uero ſi a lege damnaretur, per iuramentum enim quod ſuperius eſt, tale pactum omnino teneret, & valeret. Non obſtant obiecta, quia ad primum reſpondetur per rationem decidendi. ad d. nero l. nemo. puto dicendum ipſam eſſe Intelligendam de lege, quæ ſpecialiter prouidet: ſecus aliter. Not. primo quod pacta derogant priuilegijs, iuramentum uero iuri humano: uot. ſecundo pacta illicita eſſe talia uel uigore iuris naturalis, uel uirtute iuris humani.

b ¶Quacunque de re.] Iſta generalitas uarie reſtringitur, ut uot. in cap 2. eod. & inf. eod. §. peu. fac. l. ut gradatim. ff. de mu. & ho.

c ¶Firmitatem.] Non tamen promittens poteſt cogi de eo quod promiſit facere ſcripturam, capit. legebatur. & ibi uot. Abb. de maiorit. & obedieur. Sed au tantam firmitatem habebunt, ut ex eis etiam actio oriatur, & de iure ciuili expeditũ eſt quod non. l. iuriſgentium. §. igitur nuda. ff. eodem. exceptis caſibus, not. in l. legitima. ff. eod. titu. de quibus per Legiſtas in rubr. ff. de uerb. obligat. Canoniſtæ tamen in cap. 1. eo & in cap. quæ in eccleſiarum. de conſtit. contrarium tenent; ſcilicet quod pactum nudum actionem pariat, licet quidã dicant ius canonicum non diſtare a ciuili, ut Saly. in l. legem C. de pact. Ang. in § in perſonam. inſtitu de actio. & quidam alii in rub. ff de verb. oblig.

d ¶Oraculum.] Pſalmus, in quo dicitur, quę procedunt ex labiis meis non faciam irrita.

e ¶Procedunt.] Ex hac generalitate inferunt quidam, q̃ quidquid ſit de iure ciuili, de iure canonico ēt ea ſimplici pollicitatione, q̃ eſt ſolius offerẽtis promiſſio oritur naturalis obligatio, immo & actio, pro qua opi. fac. c. iuramenti. 22. q. 5. & licet com. opin. ſit in cõtrariũ: contra eã tñ egregie pugnat eximius doctor & præceptor meus Guil Pont. Peru. in rub. ff. de uer. obli. ubi uidendum.

f ¶Deroget.] Quod intellige, non ſolũ de pacto qđ ſubſequitur priuilegiũ, c. cum olim. de pręſcri. ſed etiam de pacto antecedẽti, ſi in indulto de pacto non fiat mẽtio, ca. ex multiplici. de decim. cle. dudũ. de ſepul. & uot. in c. j. eo. in 6. vnde ſumitur. idẽ ſi ſimus in dubio. Peru j d. c. 2.

g ¶Monaſterio.] Idẽ de alia eccleſia ſeculari, uel parochiali, ut per Peru. in cap. 1. eodem. in 6 poſt Innoc.

h ¶Libera.] Hinc dubitatio, ex quo enim eccleſia habet poteſtatẽ liberam ſepeliendi, videbatur quod omnes poſſent ſepeliri, quod non eſt uerum, iuã nec eos poſſet ſepelire, quibus eſt ſepultura interdicta, de quibus in c. ex parte. de ſepul. & ſup. eod. tit. §. nõ tñ omnes. Sicut & ille qui habet liberã adminiſtrationẽ, non habet poteſtatẽ donandi. c. 1. de offi. vica. in 6. fac. l. ſi quando. C. de inoff. teſt. operatur tamẽ liberæ ſepulturæ ius vt eccleſijs habentibus talẽ poteſtatem & priuilegium competat ius ſepeliendi, vbi aliãa non haberet, ut per Peruſin. in cap 1. eod. in 6.

i ¶Cum rectore.] Quod pactum erit perpetuũ, nec expirabit rectore mortuo, ut per Peruſin. in cap. 2. eod. in 6. poſt alios.

K ¶Conuentione.] Poſſunt ergo religioſi renuntiare proprio priuilegio. fac. c. ſi de terra. & c. accedentibus. de priui. ſecus ſi concerneret fauorem Papę, iuſis uot. in c. cum tempore de arbi.

l ¶Compotes.] Sed contra, quia pactum inter eccleſias

ditur [a], cum patre [b] factum, vt dote contenta, ad bona paterna nullum habeat regreſſum, ſi iuramento [c] allatum ſit (licet lege [d] ciuili improbetur) ſeruari [e] debet: cum tale pactum non vergat in æternæ ſalutis diſpendium [f].

Pactum quod tendit ad periculum animæ non ligat. hoc dicit.

Quod ſi ſeruatum in animæ tendat detrimentum; quia forte ſit pactum de re turpi; veluti quod poſt mortem Titij clerici, Seius in beneficio ſuccedat [g], vel aliter de iure, uel de facto ſit impoſſibile [h], nullam inducet obligationem [i].

Tranſactiones ſeruari debent, & partium iuribus derogant h.d.

Trãſactiones quoque ſimilẽ iuris firmitatẽ obtinent [k] vſque adeo, vt iuribus omnibus, quæ partibus, aut obtentu præſcriptionis, aut priuilegij ſeu quocunque modo ſuffragari poterant, vires adimant [l].

Tranſactiones iuri contraria non tenent. h.d.

Sed & hoc de alijs tranſactionibus intelligere nos oportet, q̃ nõ ſunt iuri contrariç. Alioqui ſi aut ſuper re

ceſſas non debet nocere alijs non paciſcentibus, c. ueniens. de tranſact. l. ſi vnus §. ante omnia. ff. de pact. Sol. ſecundum Peruſ. in c. 1 eod. in 6 quod recipere ad ſepulturam eſt in poteſtate eccleſiæ recipientis, ſi non ſit eccleſia parochialis, in qua procederet contrarium: quia ipſa non poſſet præiudicare, parochianis ſuis. ſed aliæ eccleſię bene poſſũt pіudicare, cũ non teneãt quẽquam inuite recipere. immo uere non dicerentur eligẽtibus præiudicare: cũ nullũ habeãt ius in eis inuitis.

a ¶ Traditur.] idẽ ſi iam tradita eſſet, vel ſi eſſet renuntiatum antequam traderetur: quia reſpectus iuramenti militat omni tempore: ut per Ioan. And. & Peruſin. in cap 2. eod. in 6 vnde ſumitur. Et hæc materia ventilatur quottidie inter cõſulentes. Sed quid ſi renuntiet adhibito iuramẽto ea, quæ eſt ingreſſura monaſterium? dic quod non ualet, niſi fiat de licẽtia epiſcopi, vel eius vicarij intra duos menſes proximos ante profeſſionẽ: vt per Concili Trident. ſeſſ 25 ſub rubr. de regularibus. & mon. c. 16.

b ¶ Cum patre.] Idem ſi cum fratre, vel alijs cõſanguineis propter identitatem rationis, ut late per Doct. in c. 2. eod. in 6.

c ¶ Iuramento.] Non extorto vi vel dolo. ca. 2. eod. in 6. vbi late quando dicatur vis, uel dolus interueniſſe. Et not. quod ratione iuramenti Papa ſtatuit etiam inter laicos, de quo in c. ſi. de fo. comp. in 6 & in §. laicus. ſup. de iud.

d ¶ Lege ciuili.] l. pactum quod dotali. C. de pac. & l. pactum quod dotali. C. de colla.

e ¶ Seruari.] Facit authen. ſacramenta puberum. C. ſi aduer. vend. & capit. cum contingat. de iureiuran. in antiq. & c. licet. eo. tit. in 6. & c. 2 eo. tit. & lib. & poſſunt iudices ſæculares compelli per cenſuram eccleſiaſticam ad ſeruandum hoc ius canonicum, vt not. in d. c. 2.

f ¶ Diſpendium.] Quo caſu non eſſet ſeruandum. 22. quæſtio 4 per totum. & not. ex hoc verbo, quod non ſolum non eſt ſeruandum iuramentum, quando vergit in interitum animæ: ſed etiam quando uergit in damnum etiam modicum. Vnde iurans facere illud, quod eſt peccatum ueniale, non obligatur tali ſiuramento, ut per Archid. Ioan. Andr. & Peruſ. in cap. eod in 6.

g ¶ Succedat.] Fac. c. accepimus & c. ſi eo. hoc enim nemo poteſt facere ſine auctoritate Papæ, ſed cum auctoritate Papæ bene poteſt hoc fieri. c. peſtili. 7 q 1. & per Abb. in d c. accepimus. Sed an Papa poſſit in uita ſibi eligere ſucceſſorẽ Reſpon. negatiue, ſecundum comm. opin. vt per Ab. in d c. accepimus & per Fel. in ca. 1. de conſu. Ratio: quia hæc electio porrigeretur ad tempus in quo quia nõ eſt futurus Papa, merito. l. quod ſponſæ. C. de do. prop. nupt cap. vxore. & quod ibi Abb. de ſepul.

h ¶ Impoſſibile.] Not. impoſſibilitatem iuris, & impoſſibilitatem facti æquiparari. fac. l. filius. ff. de condi. Inſtit. & l. nepos. ff de verb. ſignific. & cap. faciat homo 22. q. 2.

i ¶ Obligationẽ.] Fac. not. in ca. 1. & ca. fin. eo. vbi Abb. reducit totam materiam ad quattuor regulas, dic ut per eum. fac. cap. generaliter. ff. de uerbo. obliga. & l. ſi remunerandi. §. rei turpit. ff. mandati.

Tranſactiones. CASVS. Quidam litigantes inter ſe ſuper beneficio, tandem iudicii tædio affecti uenerunt ad tranſactionem, unde fuit dubitatum, & quæſitum, an talis tranſactio teneat, argumento enim eorũ, quæ dicta ſunt de pactis quæſt. uidetur de indubitabili, eoque magis quo lites de republ. tolluntur. Sol tamen iuxta id quod in præſenti text. legimus, quoniam ſecundum qualitatẽ rei ſuper qua litigatur, tranſactio eſt iudicanda ualida: & ſic etiam obiectio uidetur ceſſare, ſi recte fuerit conſiderata. Not. tranſactionem ſuper re illa eſſe de iure admittendam, quæ eſt in poteſtate noſtra. Io. Bapt.

k ¶ Obtinent.] Intellige quando altera pars tranſactionem impleret: aliàs tranſigens poſſet vti iure ſuo. l. cum proponas C. de tranſact.

l ¶ Adimãt.] Concor ca. 1. de tranſa. ergo licet poſtea reperiãtur inſtrumenta, non tamen lis inſtaurabitur. l. ſub prætextu. C. de tranſact. & c. inter monaſterium de re iud. cum ea ſeq Circa hoc tamen conſueuit diſtingui, utrum petitio ſuper qua tranſigitur ſit ſpecialis, uel generalis, addẽt aliqui uel inde-

indefinita, ut per Legiſtas in d.l. ſub prætextu. & per Cano. in d.cap. r.
a ¶Sacra]Cap. conſtitutus. c. ſuper eo. & c. præterea. eod. poſſunt tamen litigantes inter ſe gratis & amicabiliter componere. traditur in d.c. ſuper eo. vbi per Ab. q̄ aliud eſt trāſactio, aliud amicabilis compoſitio, de quo per eū dem in ca. ſi quando. de offi. dele. & per eundem in ca. 1. de collu. deteg.
b ¶ Matrimonii] Fac. c. ſi de trāſact. quos enim Deus coniunxit homo non ſeparet. 33. q. 2. cap quos Deus. cap inter corporalia de transl. poſſet ergo fieri tranſactio, & compoſitio etiam ſuper matrimonio, quando nō tenderet ad diſſolutionem: quia ceſſat tunc ratio prohibitiua, & ita tenetur communiter in d. cap ſi.

DE ARBITRIS.

Io. Bapt. Continuatur tit. iſte iuxta id quod habetur ſupra tit. proximo in princ. diuiditur autē in quinque partes in quarum prima habetur quid ſint arbitri: in ſecunda qui poſſint eſſe arbitri: in tertia qui poſſint compromittere: in quarta ſuper qua re fiat compromiſſum: in quinta quomodo finiatur: ſecunda ibi, ſed & ſi: tertia ibi, ſicut autem: quarta ibi, pleræque: quinta ibi, finiūt autē.

cra[a], & litigioſa, aut in cauſa matrimonii[b] interpoſitæ ſint, nullū robur obtinent.

DE ARBITRIS.

TIT. IIII.

Qui ſint proprie arbitri h.d.

ARbitri dicūtur proprie, qui nullam poteſtatem[c] habentes, conſenſu litigantium in iudices eliguntur, in quos compromittitur, ut eorum ſententiæ ſtetur.

Tam in iudicem ordinarium, quam delegatum poteſt compromitti. h.d.

Sed etſi qui legitimá in partes poteſtatem habeant, ab eiſdē tamen in arbitros eligi[d] poterūt. Quod nō ſolū de eis intelligendum eſt, qui ordinariam exercent iuriſdictionem, verū etiam de his, qui delegatā[e] tantum obtinent.

Ponit perſonas, in quas nō poteſt compromitti. h d.

Sed neque ſerui[f], nec (qui ſeruis ſimiles ſunt) monachi[g] & regulares arbitrium in ſe recipere poſſunt. Ad hos enim quies, oratio, & manuum labor, non autē cauſarū ſpectat cognitio[h]. Hæretici quoque, apoſtatæ, ſchiſmatici, infideles, & excōmunicationis vinculo ob delictum proprium innodati, arbitrorum in ſe officium aſſumere nō poterunt[i].

ferenter de quolibet genere perſonarum ipſum poſſe eligere, ideſt iudicem, ſeruum, monachum, uirū criminoſum, laicum etiā ſuper re ſpirituali, feminā, & ſimilia: & ſi quidē a fine debet cognoſci an in iure aliquid liceat iuxta doctrin. Nauar. lib. de finibus huma. actuū. illa enim quorum finis bonus eſt, bona erant, ut ipſe dicit, at finis compromiſſi eſt bonus. ſup. tit. prox in prin. merito videtur dicendū indifferenter eſſe admittēdum, quia veritas à quocunq; dicatur ſemper eſt veritas. Sol. tamen prout in hac parte legimus, quia arbiter ob ſimilitudinem, quam habet cum iudice debet eſſe ſicut index., cui ætas, conditio, ſexus & probitas præcipue cōuenire debent, ut iura docent. Non obſtat obiectio, ſiquidē ad hoc ut aliquid liceat non ſolum finis, ſed etiam aliæ debitæ circumſtantiæ requiruntur. argu. ca. non ſatis. diſt. 86 Not. argumentū quod ſi arbiter nō poteſt eſſe qualib. perſona indifferenter, multo magis hoc idē videtur dicendum de iudice cum habeat poteſtatem à lege. Not. ſecūdo aliquē prohiberi ne aliqd faciat, vel aliqd mun⁹ ſuſcipiat natura, lege, & ſuſpicione.

Io. Bapt. ARbitri dicuntur. CASVS non figuratur, ſed not. quod arbitri ſunt tanquā iudices, eum habeant autoritatem tantum à compromittentibus, licet aliqā ſecus contingat uigore ſtatutorum.
c ¶Nullam poteſtatem.]Scilicet a lege. fac. c. a iudicibus. 2. q. 7. vnde ſumitur. reiecta tamen illa diſtinctione arbitrorum ordinariorum & arbitrariorum: quia nec eſt neceſſaria nec recepta: vt ibi per gloſſā & Doct. Sed contra infra eo. §. proxi. vbi & a lege habent poteſtatem. Sol. quia nec tunc habent aliquam poteſtatem a lege, tamquam arbitri, ſed tamquam iudices.

Io. Bapt. Sed & ſi. CASVS. Quidam litigantes nolentes ſuam controuerſiam compromittere nō conuenie bant in eligendis arbitris: alter enim putabat indif

d ¶Eligi]Forte cū poteſtate & facultate q̄ procedant, vt arbitri, vel arbitratores, & ut iudices prout ſibi uidebitur, iuxta ea, quæ traduntur latiſſima p Io. Bapt. Peruſi. in tractatu de arbitris, lib. 12.
e ¶Delegatam.]Ca. cum olim. & ca. innotuit. eod. ca. ntſi. de præb c. litteras. de præſumpt.
f ¶Serui.]l. Pedius. § 1. ff eod. Liber tamen poſtea factus poſſet pronunciare ex nouo conſenſu partium. l. ſed & ſi ſeruum in princ ff. eod.
g ¶Monachi.]c monachi. & c. de pſentiū. 16. q. 1.
h ¶Cognitio]Cap. de præſentium. 16 q. 1.
i ¶Poterunt.]Nota, quod de excōicato, apoſtata, & aliis, de quibus hic, non ſunt de omnibus in terminis & expreſſe iura loquentia: ſed ex mente totiū fere indubitata cōiter opinamur non poſſe hos arbitros fieri. vt apparet ex his, quæ diſerte & eleganter tradit Peruſ. in tractatu de arbitris lib. 1. c. 6. &

e.p.

In laicum de re ſpirituali non poteſt compromitti: niſi ſit clerico adiunctus, uel in eum ſit compromiſſum auctoritate Apoſtolica. h. d.

Sed nec in eum, cuius licet ex delicto aliquo non ſit læſa exiſtimatio: laicus tamen eſt, de re ſpirituali cõpromiſſum fieri poteſt [a]. Si tamen is, aut clerico ſit adiunctus, aut Apoſtolica auctoritate compromiſſum ſuſceperit, arbitri partes exequi minime ꝓhibebitur [b].

In feminas non poteſt cõpromitti: niſi id permittat regionis conſuetudo, & ordinis. hoc dicit.

Feminæ quoque, licet illę ſummę opinionis exiſtant, ab omni iudiciali [c] examine vſque adeo ſunt ſeparãdæ [d], vt ex illarum ſententijs nulla pęna aduerſus illius contẽptores, nullaque pacti exceptio oriatur: niſi regionis probata cõſuetudo [e] talium munerum, participes illas redderet.

Qui non prohibetur poteſt eſſe arbiter. h. d.

Ceteri vero, quos neque ſacrorum canonum, nec ſæcularium legum ſtatuta ſpecialiter arcent, omnes ad tractanda arbitria admittendi [f] erunt.

Reperiũtur quidã, qui nõ poſſunt cõpromittere. h. d.

Sicuti autẽ ij, quos ſupra recenſuimus arbitria exercere prohibentur: ita etiam illorum [g] quidam cõ-

e 9. Indigeret forte hoc Pontificali deciſione.
a ¶ Fieri pōt.] Ca. cum contingit. eo. ſicut nec iudicare poteſt. ca. 2. de iudic. nec etiam pōt eſſe delegatus niſi iuſſu Papæ, habetur in d. cap. 2. Sed nec per viam reconuentionis pōt cognoſcere ſuper ſpiritualibus, habetur in c. 2. de mut. peti. Immo nec vt arbitrator, & amicabilis compoſitor ſecundum Ab. in d. c. cũ contingit, vbi, an poſſit cognoſcere de cauſa uſurarũ.
b ¶ Prohibebit.] c. per tuas. eod. Nota ergo duos caſus, in quibus poteſt laicus cognoſcere de re ſpirituali, & amplia primum caſum, vt procedat etiam ꝙ plures ſint laici, ꝙ clerici, d. c. ꝑ tuas, vbi Abb. fac. ca. qđ in dubiis, de conſecr. eccle. vel alt. & cap. ſacris. de ſepol. traditur per recentiores in c. 2. de iudi. & in l. Imperium. ff. de iu. om. iud. Sed contra videtur ꝙ per miniſterium clericorũ laicus actuum ſpiritualium capax fieri non poſſit, ca. Meſſana. & c. ſacroſancta. de ele. & ꝑ Io. And. in d. c. per tuas, & in c. nobis, de iure patr. Sol. arbitrium de re ſpirituali non eſt actus ſpiritualis, vt per Ab. in c. cum contingit, & c. per tuas, eo. & eius laicus non eſt ibi incapax, ſed prohibetur ſolũ ratione honeſtatis: honeſtas autem ſatis ſeruatur ex mixtura clerici. Sed adhuc contra d. l. Pædius. ff. eod. Sol. ſeruus eſt mere incapax vnde non fit capax ex mixtura habili: ſed in terminis noſtris laicus non eſt incapax, ſed ſolum ratione honeſtatis eſt ꝓhibitus ſuꝑ tali re arbitrari, Ab. in d. c. ꝑ tuas.
c ¶ Iudiciali.] Cũ igitur arbitria ſint redacta ad inſtar iudiciorũ, l. 1. ff. eo. merito nec arbitriũ poterit ſuſcipere, fac. l. fi. C. eo. ſecus ergo eſſet ſi fieret cõpromiſſum in mulierem tanquã in cõmonentem amicã & amicabilẽ compoſitricem: poſſet enim tale cõpromiſſum mulier acceptare: quia corã procuratore non eſt iudicium, ſed extraiudicialiter proceditur, vt in cap. Quintauallis. de iureiur. & cap. dilecti, a contrario ſenſu eodem ſumitur.
d ¶ Separandæ.] Cap. dilecti, eod. ca. mulierem 33. q. 5. per Legiſtas in l. 2. ff. de legib. & in l. feminæ, ff. de re iud. & in l. 1. C. de muli. in quo lo. mu. ſex. congru. & c. lib. 10. Sed nunquid ſaltẽ cũ iuramẽto poſſit cõpromitti? Rñd. non, ut per Ab. poſt Specul. in d. cap. dilecti. vbi etiam reddit rationem.
e ¶ Conſuetudo.] Conſuetudo ergo poteſt dare iuriſdictionem mulieri. Ex quo infertur, ꝙ mulier prohibetur iudicare non ratione incapacitatis: quia tũc conſuetudo nõ poſſet eas habilitare: arg. cap. quanto. de foro compet. & ca. cauſam. de præſcri. ſed ratione honeſtatis, facit not. in c. ſciſcitatus, de reſcri. Sed tunc contra, conſuetudo nõ debet ualere cõtra honeſtatem, c. cum decorem, & c. cum ab omni, de vit. & hone. cles. Reſpõd. id admittitur in mulieribus ſolum præcellentibus habentibus dignitatem, ſicut uidemus de Abbatiſſa, quæ ratione dignitatis, habet iuriſdictionem, cap. dilecta. de exce. præl. Et qđ hic dicitur de conſuetudine, intellige de mulieribus præcellentibus nuptis principibus vlis, ita ꝙ principatus pertineat ad virum: nam ſi mulier haberet principatum proprio iure, tunc non indigeret conſuetudine: ſed eſſet iure communi monita, vt per Abb. poſt Inno. in cap. dilecti. eod.
f ¶ Admittendi erunt.] Eſt ergo edictum de arbitris prohibitorium certarum perſonarum: vnde omnes admittuntur, qui non ſunt expreſſe prohibiti, ut hic, fac. l. 3. §. tametſi. & l. Pædius. cum l. ſequ. ff. eo. l. 1. ff. de teſta. l. cum prætor. ff. de iudi. cap. inter corporalia. de translat. præla.

Sicut. CASVS non figuratur, ſed not. quod in lib. introductorio non omnia, & ſingula ſunt explicanda, ſed illa quæ uidentur magis utilia. Io. Bapt.

g ¶ Illorum quidam.] Vt eſt ſeruus. l. non diſtinguemus. §. ſeruos. ff. eod. l. 3. §. ſi ſeruus. ff. de pecu. facit l. ſeruus, C. de iud. Item monachi & etiam alii clerici. 18. quæſt. 2. cap. monachi, & cap. de præſentium, quod tamen intellige ſecundũ ea, quæ latiſſime traduntur, tã per Abb. in c. per tuas. eod. Item excommunicati ſecundum Ioan. And. & Specu. fac. c. dilecti. de exce. Itẽ hæretici, & uti pleniſſima

Conſuetudo pōt dare iuriſdictionem mulieri.

niſſima informatione perſonarum, quæ compromittere non poſſunt, videndus eſt Peruſ. in ſuo in cuiento tractatu de arbitris in 2. lib. per tot.

Pleraque etiam cauſæ CASVS Quidam Peruſini deſiderio cu ſandi lites compromiſſerunt omnes, & quaſcunque cauſas ciuil. crimi nal. eccleſiaſt. & cuiuſcunque alterius generis, unde fuit quæſitu quid iuris. ſi enim uoluimus conſiderare ſinem compromiſſi, qui eſt ſupra titu. prox in princ. affirmatiue eſt reſpondendum confirmatur per reg. legi ita tum quod una cauſa reſpiciens plura determinabilia debeat æqualiter ipſa determinare d. i. Sol. tamen ut hic habetur, quia illa quæ ſub compromiſſo cõtinent debent eſſe in noſtra poteſtate arg. cap. ſi diligenter. de foro competen. quod in nonnullis cauſis non contingit: non obſtat obiectio, ſi quidem ad eam reſponderur per id quod dixi ſupra in §. ſed & ſi eod. ad cõſitu aitionem ue ro dico, quod non eſt eadem cauſa in omnibus, ut cõſtat in text. Not. primo quod quædam cauſæ, quæ in iudicio examinantur, licet pertineant ad nos, non tamen ſunt, in poteſtate noſtra. Not. ſecundo quod ob hanc cauſarum diuerſitatẽ, uidetur neceſſariũ in iudicio examinare in primis, quæ cauſa ſit compromittibilis, quod facit pro intelligentia ſtatutorum loquentium de compromiſſis.

a ¶ Liberales.] l. non diſtinguemus. § de liberali. eod. l. 2. C de pedan. iud. c. penul. eod. ſecundum unam lecturam, & hoc intelli ge principaliter: Nam ſi enim arbitro compromitteret de al qua cauſa compromiſſibili, ſi incidenter eſſet neceſſe cognoſcere ſuper libertate, poſſet tunc cognoſcere, ut not. in d. § de liberali. pro quo. l. eum proponas ſecundum unam lect C. de heb. ered. facit ſecundum quoſdam l. quoties. C. de iud. & l. 2. C. de ordin. cogni.

D. Bapt.

promittere non permittuntur, qui tam ex libris Pontificij, quã Cæſarei iuris commodius cognoſci poterunt.

Ponit cauſas, ſuper quibus non poteſt compromitti: & quod ſuper matrimonio ſpirituali poteſt compromitti: ſecus ſuper carnali. h. d.

Pleræque etiã cauſæ arbitrorum notionem effugiunt: nam liberales [a], matrimoniorum [b], filiationũ [c], monachationum [d], cõuerſionum, in integrũ reſtitutionum [e]: item criminales [f] & quæ maiores iudices exigunt, per arbitros cognoſci non poſſunt.

Super matrimonio ſpirituali poteſt compromitti, non ſuper carnali. h. d.

Quod autem diximus de matrimoniis compromitti non poſſe, de carnalibus intelligendum eſt: nam quòd de ſpirituali matrimonio compromitti poſſit (ſecundum ea quæ ſupra diximus [g]) nulla eſt dubitatio.

Arbiter ſuper pluribus, ſi ſuper uno tantum pronunciet, non expirat cõpromiſſum: niſi habuerit à partibus facultatem ita pronunciandi. hoc dicit.

Finiuntur [h] autem arbitria pluribus modis: vt puta ſententiæ prolatione, & tẽporis lapſu. Sẽtentiæ prolatione finiuntur arbitria, cũ de omnibus, de quibus cõpromiſſum fuerit, arbiter pronunciauit. Nam ſi de quibuſdam tantũ ſententiam tulerit, niſi talem pronunciandi poteſtatẽ à partibus habuerit, compromiſſũ non expirat [i].

b ¶ Matrimoniorum.] Cap. cauſa. in fin. de teſt. in integr. tamen ſecundum aliquos poſſet arbiter cognoſcere de tali cauſa incidenter, & de materia huius § latiſſime per Peru in tract. de arbitria. lib. 3. per totum.

c ¶ Filiationum.] Fac. l. abdicatio. C. de patr. poteſt.

d ¶ Monachationum.] Per Doct. in l. nõ diſtinguemus. § de liberali. ff eo. & per Peruſ. in ſuo tractatu de arbit. lib. 3. cap. 3.

e ¶ Reſtitutionum.] l. fi. C. vbi & apud quem, ca. cauſa, in prin. de teſt. in integ. poterit tamen ſecũdum quoſdã, & de hoc incidenter cognoſcere, Ab. in d. cap. cauſa. in princ. verſic. ſecundo nota.

f ¶ Criminales.] Cap. cauſa. in fin. de teſti. in integr. l. non diſtinguemus. §. Iulianus. ff. eod.

g ¶ Supra diximus] §. per cõpromiſſum, de ele. & cap. quia propter. eod. tit.

Finiuntur autẽ. CASVS facto ut præſupponitur cõpromiſſo fuit quæſitum, an finiatur modis diuerſis ſicut iudicium delegatum, præcipue uero ſententia, tẽporis lapſu, morte, & ſimil. & cum dependeat à libero compromittentiũ contractu uidebatur reſpondendum quod tantum per ſententiam deberet finire, cum iſta fuerit compromittentium intentio. Sol. tamen ut hic legimus, quia compromiſſum in hoc aſſimulatur delegationi, & procuræ, & ſic non tenet obiectio: imo propter hanc ſimilitudinem tenet argumentum ab uno ad aliud, ut alibi d. xi. & adnot. Not. formam mandati compromittendi eſſe diuerſam ad arbitrium iſtorum compromittentium, & ideo in hoc nequit certa regula aſſignari. Io. Bapt.

h ¶ Finiuntur.] De materia huius §. latiſſime per Peruſi in tracta. de arbit. lib. 3. per tot.

i ¶ Non expirat.] Ideoque ſententiã ſuper vna tãtũ cauſa latam mutare poterit. l. quid tamẽ. ff. eo. Sed

ea

Termini lapſu compromiſſum expirat. h.d.

Lapſu temporis expirat arbitrium, cum terminus compromiſſo comprehenſus re infecta labitur [a].

Morte tàm arbitrorum, quàm compromittentium expirat compromiſſum: niſi ſpecialiter ſit dictum de heredibus compromittentium. h.d.

Mortis quoq; interuentu compromiſſa irritantur, tam arbitrorum [b], quàm etiã litigatorum [c]. Compromiſſum [d] enim in compromittentis hęredes non extenditur [e], niſi de his quoque ſpecialiter caueatur [f]. Sunt & alij modi, quibus compromiſſa finiuntur, quos tamen vt ad cœptum iudiciarij ordinis propoſitum feſtinemus, ex alijs iuris libris cognoſcendos relinquimus [g].

an idem ſit de iudice ordinario, qui de pluribus ſimul quæſtionibus fuerit aditus? R.ſi. non: quia licet arbiter fines cõpromiſſi excedere non debeat. l. uõ diſtinguemus. §. ſi. cum l. ſeq ff eod. iudiciũ tamen redditur in inuitum. l. inter ſtipulantem. §. Sicum. ff. de verb. obl. & ideo in quibuſdam lata ſententia tenet, licet de aliis nihil dicat. l. ſin autem. §. fin. ff. de nego. geſt. & uo. in d. l. quid tamen.

a ¶ Labitur] Poſſent tamen partes terminum protogare, licet arbiter non cogatur in ſe compromiſſum aſſumere, quando per eum non ſtetit, quo minus pronũciaret in primo termino, l. ſi cũ dies. ff. eod.

b ¶ Arbitrorum.] Et ſi fuerit in plures arbitros compromiſſum, etiam morte vnius tantũ, expirat compromiſſum. cap. vno delegatorum, vbi etiam not. de offi. deleg & in iudicibus delegatis accidit: niſi expreſſe cautum fuiſſet, quod non deberet expirare. quid autem ſit in iudicibus ordinariis & aliis officialibus, habetur per Docto. in c. prudentiam, de off. deleg. Et quod dicitur de morte, extende etiam ad diuturnam abſentiam: quia diu abſente arbitro, vel expirat compromiſſum, uel certe illo non obſtante põt pars recurrere ad iudicem ordinarium. Ab. in c. præſentata. verſ. not. ibi per duodecim, & per eundem in c. ſi. eod.

Abſẽtia diuturna morti æquiparatur.

c ¶ Litigatorum. Etiam alterius tantũ, c. ex parte, eod. Sed nunquid erit idem ſi moriatur prælatus, qui compromiſit ſuper rebus eccleſiæ ſuæ, vt expiret compromiſſum morte prælat.? Reſpond. diſtinguendo, vt per Ab. in cap. ſin. eodem.

d ¶ Compromiſſum.] Sed an quod dicitur hic de ipſo cõpromiſſo obtineat etiã in actis geſtis corã arbitro, ſcilicet vt eorũ virtus expiret vnà cũ cõpromiſſo? Reſpondeo, quædam ſunt acta litis, vt citatio, litis conteſtatio, ſatiſdatio, & ſimilia, & iſta pereũt vnà cũ compromiſſo, ſicut quando perit inſtantia iudicij, vt plene per Inn Ab & ceteros, in c. cauſam quæ. de teſti. Quædã ſunt acta cauſæ, puta atteſtationes, partium confeſſiones, & ſimilia concernentia merita cauſæ, & iſta non expirant, etiã quod expiret compromiſſum non ſolũ morte: verũ etiã alio quocũque modo, l pen. C. eod. vbi Doct Canoniſtæ in c. fin. eod. De teſtibus tamẽ diſtingue, vt habetur in c. præſentata, de teſtib. & in l. fina. C. eo. titu. Idẽ intelligas de effectibus cõpromiſſi productis de præterito: nã nõ extinguuntur. Vnde ſi fuerit corã arbitris interrupta præſcriptio per conteſtationem litis, nel alio modo legitimo, nõ expirat ille effectus expirante cõpromiſſo, vt per Bal. in dicto cap. cauſam. & per Abb in d. cap. fin. eod.

e Non extenditur.] Etiã ſi ante mortem eſſet concluſum in cauſa, & dies præfixus ad ſententiam ferendã, cap. ex parte, & ibi Abb. eodẽ: quamquam ſi eſſet ſententia lata, executio tranſit in hæredes, l. quãuis, & l. diẽ proferre. § fina. ff. eod. & habetur in dicto ca. ex parte, & in cap. fina. eodem: & ſic hoc caſu ſententia, & concluſũ in cauſa non æquiparantur, licet aliquando contra, ut per Legiſtas in l. naturaliter. §. nihil cõmune. ff. de acquir. poſſeſſ. l. emptore. ff. de actio. empt. Et nota hic caſum in quo obligatio cõtracta cũ defuncto nõ trãſit ad heredẽ regulariter cõtra, licet de herede nõ fuerit facta mẽtio in contractu. l. veteribus. C. de cõtra. & com. ſtipul. de aliis ſimilibus caſibus. not. in l. iuriſgentium. §. pactorũ, & in l. qui in futurũ § 1. ff de pact. & generaliter, quando pactum factum cum defuncto cohæret perſonæ defuncti, non transfertur obligatio in heredem, Legiſtæ in l. eadem ff de uerb. obligat. & in l. ſi deceſſerit. ff. qui ſatiſd. cogan. in l poſtulãte. ff. ad Trebell Et facit ad quæſtionem, an ſi cõuenerit vt quis poſſit perſonaliter capi, ſi non impleuerit ex parte ſua, poſſit etiam illo mortuo hęres capi? Et ad ſtatutum diſponẽs debitorem poſſe perſonaliter capi. de quo remiſsiue per Abb. in cap. fin. eodem. Sed quæ eſt ratio quod compromiſſum non tranſit in hęredes? Reſpondeo ſecundum Ab. in dicto cap fin quia arbitri plerumque eliguntur ratione confidentiæ & amicitiæ, quę forte non erit ita cum hęrede meo vt mecum, merito ſi morior non debet cogi hęres meus ſtare compromiſſo, in quo ceſſat illa ratio confidentiæ. Aliam rationem reddebat Hoſt. ut per Abb. in d. cap fin.

f ¶ Caueatur.] Sed pone, quod ſit cautum, intelligetur ne de uno tantum hęrede, an etiam de pluribus? Et uidetur quod de uno tantum. l. antiquitas. C de uſuft. l. boues. §. hoc ſermone. ff de uerbor. ſignifica. Specula. Abb. & communiter contra l. in annalibus. C. de lega. l. ſi. C. de hęre. inſtitu. facit l. qui per ſucceſsionem. ff. de re. iur. Non obſtat l. antiquitas, quia illud ſpeciale, ne fruſtra ſemp apud proprietarium ſit ipſa proprietas. Item numquid quod hic dicitur habeat locum in arbitratoribus & amicabilibus compoſitoribus? Specu. quod nõ, contra Abbas in capitulo fin. eodem, & hæc magis placet.

g ¶ Relinquimus.] De his pleniſsime per Peruſinum in ſuo tractatu de arbitris, libro decimotertio, per totum.

DE IN IVS vocando.

TIT. V.

Iudex debet habere notarium, uel duos uiros idoneos, qui ſcribant acta iudicij. h.d.

Ergo ſi partes neq; pactionibus, neque tranſactionibus, neque compromiſſis concordes reddi potérunt, ad iudicem deueniendum erit. Illud autem in primis proſpicere iudicem oportebit, ne ſcilicet debitæ ſollemnitates in iudicio prætermittantur [a]. Adhibebitque publicam perſonam, aut duos [b] viros idoneos, qui vniuerſa acta iudicij conſcribāt, vt Innocentiana [c] conſtitutione, in generali concilio edita, latius continetur.

Initium iudiciorum eſt citatio, ſine qua omnes actus regulariter ſunt nulli. h.d.

Omnium [d] autem iudiciorum inſtituendorum principium, & fundamentum ſunt citationes, ſine quibus omnia, quæ aduerſus abſentes in omni negotio, aut loco aguntur, uiribus carent [e]. Nam neque natura-

DE IN IVS VOCANDO.

D. Bapt. Continuatur hæc materia prout legimus in princ. huius tit. vel dicas aliter, præmittendum eſt partes non potuiſſe uenire ad aliquam concordiā per aliquem modū ex ſupra relatis, & explicatis, unde coactæ fuerunt uenire ad iudicium, & quoniam principium iudicii eſt ipſa citatio §. omnium. hoc tit. noſtro, ideo proponitur hic tit. iſte, qui diuiditur in quatuor partes, in quarum prima aduot. cōtinuatio: in ſecunda, qualiter acta iudicii ſint in ſcriptis redigenda, in tertia demōſtratur qualiter citatio eſt principiū iudicii in quarta habentur caſus diuerſi non comparēdi: ſecunda ibi, illud autem: tertia ibi, omnium autē: quarta ibi, ſit tamen.

Io. Bapt. Ergo ſi partes. CASVS non figurat. Not. tamen quod ad iudicium eſt deueniendum quādo aliter partes ad cōcordiam uenire nequeunt, unde not. argum. prius eſſe tentanda remedia ad pacem conducentia.

Io. Bapt. Illud autem. CASVS Quidam Epiſcopus dicebat ius partes ſolū audiendo, non curando vt ſingula acta ſcriberentur, qua de re fuit quæſitū, an expediret ſingula iudicij acta ſcribere: ſi enim finis iudicii eſt attendendus non uidebat huiuſmodi ſcriptura neceſſaria, ſiquidē poſtquā vnicuiq; qđ ſuū eſt p iudiciū eſt redditū, nō uidetur opus aliud addere. Sol tñ vt hic habetur, quia oportet aliquando demonſtrare ſentētiā eſſe legitime latā, ex actitatis, qđ ſine prouiſione præſentis partis fieri non poteſt, vnde cū prouiſio iſta ſit ordinata ad alium finem, ideo obiectio non tenet. No. primo ſcripturam eſſe neceſſariam in quolibet actu, qui fieri debet in iudicio. Not. ſecundo quod notarius ſapit naturam duorum teſtium.

a ¶Prætermittantur.] Cap. cauſam. de iudic. cap. quoniam contra, de probat.

b ¶Duos viros.] Videtur ergo, quod tabellio æquiualeat duobus, ex quo loco eius adhibentur duo idonei: aliàs videtur quod æquiualeat tribus, 16. q. 3. §. poteſt, uerſic. is autem, & ſic videtur, quod plus credatur ſcripturæ tabellionis, quā ſcripturæ epiſcopi, vel alterius iudicis: niſi habeat teſtiū ſubſcriptionem, capitulo cum a nobis, de teſtib. hoc ideo, quia tabellio cū iuratus ſit, credendū eſt inſtrumento ſuo, capitulo ad audientiam, de præſcriptionibus, capitulo illud, de præſumption. Sic conſuetudo regionis interdum habet, quod credatur inſtromēto principis, vt in capitulo, cum dilectus, de fide inſtrumentorum. Licet autē circa iudicia credatur ſcripturæ tabellionis, circa contractus tamen ei non creditur, niſi habeat teſtiū ſubſcriptionem. §. ſancimus, authent. de hęr. & falc. tutius tamen eſt quod & in iudiciis adhibeātur ſi adhiberi poſſunt, vt nota. in ca. quoniam contra, de probat. vnde ſumitus.

c ¶Innocentiana.] Cap. quoniam contra, de probation.

Io. Bapt. Omnium autem. CASVS. Quidam iudex Mediolan. indifferēter ius reddebat parte non citata, idque putabat ſibi licitum, quia dicebat ſatis eſſe cauſam ſibi conſtare tanquam iudici, & propterea nil aliud requiri. argumento. cap. euidentia, de accuſat. cum ſimil. Sol. tamen, vt hic habetur, quia ſi ſecus eſſet, ſæpe contingeret aliquem indefenſum condemnari, quod repugnat iuri, & rationi. Non obſtat obiectio quia non eſt ſatis, ut aliquid ſit notum iudici, niſi ſit notum legitime, & canonice, & ſic intelligi debet d. cap. euidentia. Not. primo quod nemo poteſt in iudicio iudicari, niſi prius fuerit legitime citatus. Not. ſecundo qđ cum citatio ſit ordinata ad defenſionem faciendā, ideo in quolibet ind: ſtcienter requiritur. facit l. in ciuile. ff. de legib.

d ¶Omnium, &c.] Sic Inſtit. de pœn. tem. liti. §. fi.

e ¶Viribus carent.] Facit l. de unoquoque. ff. de re iud. clem. paſtoralis. eod. tit. ca. inter quattuor. vbi no. de maio. & obe. c. caueant & c. omnia. 3. q. 9. In tantum vt ſententia lata in fauorem abſentis non citati non teneat, ut not in l ea quæ. C. quomodo, & quando iudex, Abb. in cap. quoniam contra, de proba. licet videatur contra l. quod fauore. C. de ll. & l. nulla ratio. ff. de legib. Non mirum cum ſit de iure diuino, ut apparet in princ. libri Gen. in quo habetur qđ Deus noluit Adam condemnare de inobedientia, priuſquam illū citaſſet. Ideo ſi nec p. Fa

pam

pam derogari pōt:& de hoc per Legiſtas præcipue recentiores,in l.nec quidquā.§. vbi decretū. ff.de offi.proconſ.Centū tā & quindecim caſus,in quib⁹ non eſt neceſſaria citatio colligit Ant.Nicel.in opere quod inſcribitur,concordia gloſſ. q.52.in primo tomo tractatuum.

ſi dubitaretur,pretoris enim eſt æſtimare,an ſua ſit iuriſdictio,l.2.§.ſed & ſi dubitetur,& l.ſi quis aliena,cūibi no.ff.de iu.l.cōtuma.& ibi etiā not.ff.de re iud.& faciunt tradita per Canoniſtas in ca. cum ordinem.de reſcr.& in c.cum parati,de appell.

lis a, neque ciuilis ratio quemquam indefenſum iudicari permittit. Quicunque igitur cū altero iudicio contendere uoluerit, ante omnia curare debet aduerſariū ita moneri, ut ſeſe corā iudice exhibere teneat b.

Ex quattuor capitibus eluſoria redditur citatio: & citatus a non ſuo iudice non tenetur comparere. h.d.

Fit tamen interdū pluribus modis, ut quis vocationi de ſe factæ parere non compellatur; vt puta c ex perſonæ qualitate, loci conditione, tēporis ratione, & forma citationis, Perſonæ qualitas inefficacē reddit citationē, tā ius dicēris, quā etiā in ius uocati. Nam ſi te is in ius vocet, quē tibi iudicem non eſſe competentē manifeſtū d ſit, dubio procul ad cōparendū uocatio talis te minime coarctabit e.

Qui legitime citatus mutanis iudicem, non propterea poteſt declinare iudicem, cū ſit præuentus. h d.

Si tamen contigerit, eū, qui legitime f citatus fuerit, alterius poſtmodum fieri iuriſdictionis, quaſi præuentus g ius reuocandi forum nō habebit.

Citatus ad inſtantiā ſpoliatoris non tenetur comparere. h.d.

Idē iuris h eſt, ſi iu-

a ¶Naturalis.] Immo rō naturalis vſ permittere ſi ſnīa lata ſit iuſta: quia dummodo finem habeamus non curamus de modo. Solut.hoc verum, qñ modus non eſt de ſubſtantia,aliàs qñ eſt de ſubſtātia, nō ſufficit habere ſolū effectum. Ab.in ca. vniuerſitatis, verſ. in gloſ.pen.de ſen. excom.fac c. eccleſia, de conſti. & vt lit.non cōt.per tot.

Quando curandū de modo.

b ¶Teneatur.] Qđ tunc erit cum citatio habebit ſua requiſita, de quibus inf. eodem in progreſſu.

Fit tamen. Hæc pars tot partic. habet,quot ſunt cauſæ quibus quis excuſatur ni ad iudicium cōpareat in cōmuni tamē CASVS ita cōmode ſignari pōt.Quidā fuit ad iudicium citatus,qui aliter,nō cōparuit,& cum iudex noluiſſet ipsū condemnare fuit quæſitū,an poſſet excuſari allegando citationem non fuiſſe legitime factā vel ratione perſonæ,vel ratione loci,vel ratione temporis, vel ratione formæ citationis, cum in ea requiſita non continerentur,vel alia ſimili cauſa, & cum contumacia ſit punibilia,ut docto. adnot.in cap.1.de iudic.ideo cum ſimpliciter non comparuiſſet videbatur puniendus. Cæterum Sol. ut in hac part. legimus,quia citatio cum debeat eſſe legitima,tūc erit talia quando ſecundū debitas & adnot.circumſtātias fuerit facta Non obſtat obiectio,quia de legitima contumacia intelligitur,ut docto.ibi præſuponunt:Not.primo cōpetentiam iudicis ſimpliciter, vel reſpectu alicuius actus aliunde non cognoſci, niſi ex qualitate iuriſdict. perſonarum in iudicio interuenientiū loci,tēporis,formæ,& aliarū circūſtantiarum,hinc habemus variū modū excipiendi. Not.2.quod cauſa , propter quam citatio eſt nulla aliquando eſt perpetua, & aliquando temporalis.

Io. Bapt.

c ¶Vt puta.]Nota quattuor capita ex quibus oritur inualiditas citationis.

d ¶Manifeſtū ſit.] Hoc ideo dicit: quia aliud eſſet

e ¶Coarctabit.]Et hoc procedit nō ſolum in ordinariis, ſed pōt procedere etiā in delegatis, puta, ſi ſit cōmiſſa cauſa pluribus ſine clauſula illa, ꝙ ſi nō omnes, & pars tū eorum exeret, vt in ca. prudentiā, in prin. & ibi not. cū c.ſeq de off. deleg. fac.c.ex litteris.eo. tit.& c. ſi duobus, de appell. & habet per Specu.in tit. de citatione.col.2.verſic. Itē ꝙ ē euidēs. Sed quid ſi iudex q citauit mortuus eſt & alius in locū de mortui ſubſtitur⁹, vtrū citatus teneatur cōparere abſq; noua citatione? Vel contra: quid ſi aliquis citatus eſt ſub nomine dignitatis, & mortuus eſt, & alius ſubſtitutus? an citatio coarctabit ſubſtitutum? Rñd. vt per Abb.in c.licet,in fi.de acc.

f ¶Legitime.] Vt, quia commiſſa ad petitionem partis, vt in c.propoſuiſti, vbi Ab.de for.cōp. ſi iudex procederet ad vtilitatem priuatam:aliàs eſſet nulla,& per conſequens non perpetuaret iuriſdictionem, cap. cum plures.vbi no.de off.deleg.in 6.nec etiam præuentionē induceret.Io.And.& Abb.in d.c.propoſuiſti, vbi , an talis citatio debeat eſſe per tria edicta, an per vnicam citationem peremptoriam.

g ¶Præuentus.] l. ſi quis poſtea. ff. de iud l. cum quædam. ff. de iuriſd. omn. iudi. patet ergo quòd per ſolam citationem perpetuatur iuriſdictio, tam ordinarii , quam delegati , vt cap. propoſuiſti .de foro compet. vnde ſumitur. & cap. gratum, & c. licet. de offic. deleg. & cap. fin. de offic. leg. fac. cap. ut debitum , de appel. & cap. capitulum ſanctæ Crucis, de reſcrip. vt citatio prævalet impetrationi litterarum : qui ergo conuenitur coram iudice competenti cogitur uſque ad finem perſiſtere etiam ſi mutauerit forum: quia præuentus fuit.

Citatio impetrationi litterarū præualet.

h ¶Idem iuris.]Supra dixit de nullitate, quæ obuenit ex perſona iudicis,nunc de ea,quæ ex perſona rei conuenti.

dex quidem tuus ſit, ex eo tamen te mádet vocari, vt in iudicio cũ ſpoliatore tuo ſtare compellaris, nec enim antea comparere cogeris, quàm ad omnia canonice reſtitutus [a] fueris.

Ex qualitate loci citatio non arctat ad comparendũ. h.d.

Locus quoque ad quem uocatus fueris, tunc inualidam reddir citationem, cum aut incertus [b] eſt, ant citantis non ſubeſt iuriſdictioni [c]. Idem etiam dici poterit, ſi citandus extra iudicis territorium [d] moram trahere comperiatur. Tunc enim ius dicenti impune non paretur [e]. Quemadmodũ & ſi locus citationi deſignatus peſtilẽs [f] ſit, aut aliàs pro citato male tutus [g].

Diebus feriatis in honorẽ Dei, etiam ex conſenſu partium, non poteſt procedi. Et anguſtia temporis ad comparendum dati, uitiat citationem. h.d.

Sed etſi te iudex iuſſerit adeſſe, aut inter anguſta nimis tempora [h], aut quæ ueneranda ſint diuini cultus gratia [i], nullas uires habebit talis iuſſio. Quáuis enim non prorogare, ſed expedire deceat q̃ſtiones [k]: vſque adeo tamen his diebus iudicio--

a ¶Reſtitutus fuerit.] Cap 1.& c. priua. 3.quæſt.2. Specu.in tit.de citatione.§ 1. & ponitur hic vnum aantum exemplum de ſpoliato: ſed plura uideri poſſunt in l.a & l.3.ff.eo.in quibus citatio non valet ex qualitate perſonæ, quæ citatur.

b ¶Incertus eſt.] Tũc enim uidetur perinde ac ſi nullus locus conſtitutus fuiſſet.l. de ætate. §. nihil. ff. de interro. act. & nimia generalitas reprobatur. cap. ex litteris. de dolo & contu. Sed hæc citatio ad locum incertum non eſt ipſo iure nulla, ſi nõ eſt omnimoda incertitudo, puta, ꝙ citatus fuerit quia ad uillam, & ſint plura loca eiuſdem nominis, ut in ca. fi. de reſcri. quia debet citatus comparere in locum in quo conſueuit cõparere.l. ſi locus. ff. de iud. l. ſi cũ dies. §. ſi arbiter. ff. de arbi. & habetur in dicto.c.fi. de reſcr.

b ¶Iuriſdictioni.] l.fi. ff. de iur. om. iud. & c. cum epiſcopus. de off. ord. in 6. & hoc adaptari põt, etiam ad delegatum, ca. ſtatutum, §. in nullo. de reſcr. in 6. & in tantum hoc procedit ſecũdum quoſdã, vt citatio nec ex partium conſenſu poſsit conualeſcere, ut not.in d. § in nullo, & de hoc ꝑ Spec.in tit.de cita.§.1.uerſ.itẽ ꝙ iudex. & ibi etiã per Io.And.in apoſtil. Quod tñ hic dr̃ nõ habet locum in terminis. clem.1. de foro compet.

d ¶Extra territorium.] Poterit uideri forte temere hic iſtud poſitum, cum ſi de uerbali citatione intelligendum ſit, quemadmodum uidetur intelligendum, ita uideatur dubium vt non defuerint aliqui Legiſtarum, ut Ang.de Peru. & etiam alii, qui dixerint hoc egere deciſione Cæſarea, ut per Iaſ.in l.fi.ff.de iur.omn.iudi ſed hoc forte verum fuerit apud Legiſtas certe, apud Canoniſtas uidetur clarum per cle.paſtoralis de re iudic. & quando etiã apud eos id non eſſet clarum quod hic dr̃, eſſet intelligendũ iux.not.per Spec.in tit.de citat.§. 1.uerſic.ſeptimus, & per Bart.& alios in d.l. fin. vt puta, qñ diuerſi iudices non ſubſunt vni dño: ſed ſunt omnino ſeparati, de quo nemo uidetur dubitare.

e ¶Non paretur.] Ratio.l.fi de iuriſ. om. iud.

f ¶Peſtilens.] Vt not.in c. cõmunis.diſt.23.in uerſ. morari. & in cle.quãdiu de app. & per Spec. in titu. de citatio.§.1.uerſ.itẽ excipitur. Sed quid ſi in loco peſtis redderetur ius, an citatus excuſaretur, ſi non compareret? Reſpon. vt per Bar in l.de ætate, quam legit. in l. recuſare. §. ſi quis alio. ff. ad Trebell.& latius per Ab.in c. cum dilecti. uerſi. ex hoc dicto nota.d.auth quod ſi ina.& fac.not.per eundẽ Abb. in c. propter ſterilitatem. verſi. ſed dubium eſt.

g ¶Male tutus.] Facit ca.de cetero. de ſent. excom. & c.ueniẽs. de accuſ. & utrobique Abb. nec diſtinguemus ex qua cauſa ortæ fuerint inimicitiæ, & an culpa non cõparentis. Abb.in d. cap. de cetero. fac. not. per eundem in ca.1.in 2.notab. de iud.fac.cle.1.de re iud.& l. ſententia. C. de iur. om. iud. Idem etiam eſſet, ſi locus ſit inhoneſtus, ut per Spec. in tit.đ citat.§.1.verſ. itẽ quod ſit citat⁹.

h ¶Tempora.] 5. q.2.c.1.& c. primates, & per tot.

i ¶Diuini cultus gratia.] Hoc procedit quando fuit facta citatio vt cõpareat tali die, quæ eſt feriata in honorẽ Dei: ſecus ſi fuiſſet dictũ, cõpareas vſque ad talẽ diẽ, quia licet illa dies eſſet feriata, tñ põt cõparere ante diẽ feriatã, & hoc dicit eſſe uerisſimũ Ab.in c fi.de fer. licet antiqui multis modis diſtinguerẽt, ut ibi ꝑ cũ in 1.q. Quod ãt ſit econtra, ſi ſit facta citatio die feriata, ad diẽ nõ feriatã, dic vt per eũdẽ in d c.fi.q.2.

K ¶Quæſtiones.] Cap finem.& c.venerabilis.de dolo.& contu.ea.fi.eo.l.properandum.C. de iud. Sed quid dicemus de actibus extraiudicialibus, & iuriſdictionis voluntariæ? Rñ. poſſunt etiam diebus feriatis in honorẽ Dei explicari, quantũ ad hoc valeant: ſed talem actum celebrantes peccant, niſi certis caſibus, ut in notulis ſeq. Et vidi in doctoratu illuſtriſsimi Flauij Vrſini olim ſcholaris, & Domini mei, & poſtea Auditoris Cameræ Apoſtolicæ meritiſsimi, & nunc Cardinalis ampliſsimi in collegio Peruſino, non modicam altercationem: quia d. Dominus cupiebat præſentati in die feriata in honorem Dei, hoc eſt in die S. Angeli. de menſe Septembris, & aliqui doctores multum reclamauerũt dicentes, hoc non debere fieri, quod eſſet peccatũ, cum eſſet actus, in quo iudex debet pro tribunali ſedere: tamen obtentum fuit quòd fieret, forte, quia magis cupimus hominibus placere, quã Deo: & eodem ann.1556. fuitq; doctoratus illuſtriſsimus

Do.An-

Do. Andræas Matthæus de aqua uiua, ad præſens meritiſſimus eps de Venafro, qui licet fuerit præſentatus die non feriata, ſed iuridica, fuit tamen doctoratus in feſto S. Auguſtini, nec forte fuit indecens in feſto doctoris fieri quem doctorem. de hoc late per Ab. in c. fi. de fer. & in tit. de citat. §. t.

quia duxit vxorem. l. ſed & ſi per prætorem. § feriæ. ff. quibus ex cauſ. maio. cum enim non ſint inductæ fauore partiũ, merito non poteſt eis per partes renunciari, facit l. omnes dies. in fine & l. a nul lo. C. de feriis, & ita per Doct. in c. fin. de feriis.

rum [a] ſtrepitus debet conquieſcere, ut niſi uel neceſſitas [b] cogat, vel pietas [c] ſuadeat, conſentientibus etiã partibus proceſſus habitus non teneat.

Ferijs indultis hominum cauſa renunciari poteſt. h. d.

Aliud tamen obtinet, ſi ob hominũ neceſſitates [d] feriæ indultæ fuerint. Tũc enim acta cuncta tenent, ſi de partium proceſſerint voluntate [e].

Delegatus debet in citationi inſerere tenorem ſuæ cõmiſſionis, & deſignare auditorium: ſecus eſt in ordinario. h d.

Iam vero multum intereſt, delegatus ne citet, an ordinarius. Ille enim cum aliena vtatur iuriſdictione, longe remotos [f], non niſi litteris commiſſionis ſuæ tenorem continentibus [g], & intra certa ſpatia [h], quẽ vocare poterit. Et cũ proprium non habeat auditoriũ certum huiuſmodi litteris locũ, vbi ſe citatus exhibere valeat, deſignare illum oportebit. Cum in ordinario nulla ſub ſit huiuſmodi neceſſitas [i].

Ponit quid agendum ſit delegato, ſi iuriſdictio eius expirat in peremptorio h d.

Item in delegato [K] quæri poteſt, ſi peremptorie partes is citauerit, & earum altera (die data) ſeſe abſentat contumaciter, an ſaltem circa vltimam diei partẽ ſit in negotio procedendum: & vtrum ſi duxerit expectandũ, ſit iterũ citandus [l] contumax? Et in hac ſpecie multum intereſt, duret iuriſdictio poſt perempto-

a ¶ Iudiciorum.] Sed an idem ſit in cõpromiſſis, quod in iudicijs? Reſpõ. idem ſecundũ Ab. in cap. fi. de fer. & hoc intellige in vero arbitrio: ſecus eſt in arbitratore & amicabili compoſitore, c. t. de feriis. Specu. in tit. de arbit. §. ſi verſi. in forma. Ioan. And. & Abb. in c. fi de fer.

b ¶ Neceſſitas.] Puta, quia ſit res tempore peritura. Plura exempla dantur in l. t. & a. & l. 3. ff. de fer. fac. l. s. ff de dam. infecto.

c ¶ Pietas.] Puta, quia ſit cauſa miſerabilium perſonarum: nec enim in operibus miſericordię eſt habenda dierum diſtinctio, arg. cap. vtinam, diſtinct. 76. & c nunquam. diſt. 5. & alijs caſibus per Ab. & Doct. in cap. fi. de feriis, qui concludunt his verſibus.

Hæc faciunt cauſas feſtis tractare diebus,
Pax, ſcelus admiſſum, manumiſſio res peritura.
Terminus expirans, mora, teſtis abeſſe uolẽtis,
Cumque poteſtatis patria ius filius exit.

De quorum verſuum declaratione, Abb. & alij, in d. cap. fin.

d ¶ Neceſſitates.] Vt meſſium, vindemiarum. Sed quid dicemus, ſi ſimus in loco, vbi non recolligitur vinum, vel granum? Item quid ſi recolligitur quidem, ſed quæſtio vertitur inter milites, uel clericos, an tunc poſſit procedi? Reſpond. vt no. in ca. fi. per Abb. & alios de feriis.

e ¶ Voluntate.] Idem etiam dicas de feriis repentinis. puta, ſi ſint indictæ ob res proſpere geſtas. Vel propter natiuitatem filii ipſius principis. Vel

f ¶ Lõge remotos.] De quo per Abb in cap. præterea. de dilat.

g ¶ Continentib⁹.] Ad hoc, ut reus poſſit inſtrui & deliberare, quid debeat in termino reſpondere, habetur late in cap. præterea, de dilation. & per Speculat. in titulo de citatio. §. ſequitur verſic. verum autem citatus. vbi allegat multa cõcordãtiæ.

h ¶ Spatia.] Id eſt, intra duas dietas, cap. nonnulli, & c. dilectus, 2. de reſcript. cap. ex parte, de foro compet. cap. olim. de except. cum concord. Et hic nihil fuit expreſſum de duabus dietis: quia iſta materia de duabus dietis habet multa capita, & multas diſtinctiones, de quibus plene per Specu. in tit. de citatio. §. 1.

i ¶ Neceſſitas.] Habes ergo quomodo differant citationes ordinarii, & delegati. Sed de hoc die plenius, immo pleniſſime per Spec. in tit. de citat. §. cum de citatione, & alibi in d. tit.

K ¶ In delegato.] Non autem in ordinario, cuius iuriſdictio tẽpore non expirat: & ſic commode anne ctitur ſuperiori §. in quo ponitur alia differentia inter delegatũ & ordinarium. conco. cap. conſuluit. de offi. del. vnde ſumitur.

l ¶ Citandus.] Videbatur, quod peremptorium eſſet circunductum & ſublatũ, ut iterũ eſſet citandus, vt l. & poſt peremptoriũ. ff. de iud. Sed nunquid, parte non comparente, circunducatur edictum ipſo iure? Reſpon. non, vt per Abb. in c. conſuluit. de off. deleg. ſuper glo. 2. Quod ergo remediũ habet pars comparens contra abſentem? Reſpon. duplex. Primum quidem, ut faciat circunduci terminum, & ab illa citatione abſolui: nec enim debet propria

rium terminum, an expiret. Primo enim caſu, in diem alteram ęquitate [a] ſuadente iudex expectare poterit: nec propterea peremptorio elapſo pars cōtumax citanda erit: niſi gratiam [b] eidem fecerit benignitatis iudicantis. Poſteriore vero, ne fruſtra iudicialis inſtantia [c] euaneſcat, ſi pars cum id nouerit, ſeſe iudici nō præſentauerit hora [d], qua congrue procedi poſſit, ad exequendū, propter quod [e] eis legitime terminum [f] peremptorium aſſignauerit, ad executionē libere procedere poterit.

Iudex in peremptorio non debet terminum nimium coarctare. h.d.

Diſcretus tamen iudex in aſsignatione peremptorij [g], nō debet iuriſdictionem ſuam, niſi neceſſitas vrgeat adeo coarctare [h].

Citatus poteſt ex legitimo impedimento non comparere: quo tamen ceſſante debet ſe iudici præſentare. h.d.

Adhuc tametſi omnia ſollemniter peracta fuerint, nec vocatus accedat ad iudicē, quibuſdā caſibus excuſandus erit; vtputa ſi facto aduerſarii impeditus [i], aut ad maius tribunal [k] uocatus, uel uinculis [l], aut infirmitate [m] detētus, aut alijs ſimilibus [n] cauſis implicatus non acceſſerit. Debet tamē ceſſante impedimento, quanto potuerit

auctoritate recedere. Secundum eſt, ut faciat ſe abſolui ab inſtantia iudicii. Eſt autem inter hæc duo remedia differentia non modica, vt proſequitur Abb. in d. cap conſuluit. verſ. numquid, aut parte non comparente.

a ¶Aequitate.] Ergo æquum & honeſtum eſt in diem alteram: nec enim ſtatim atque non comparuit poteſt dici contumax. qa poteſt habere iuſtā cauſam abſentiæ. & ſic reuocabitur ſententia. ca. cum Bertholdus, de re iud. nec prætor feſtinare debet ad decernendum, ut iubeat poſſidere, vt l. ſi finita §. ſi forte. ff. de dam. infect. non tamen eſt neceſſarium, ſi uolit in diem alterū expectare.

b ¶Gratiam.] Ecce quanta poteſtas datur iudici circa iudicia, vt poſſit parcere contumaci in præiudicium alterius. l. 1. C. quomodo, & quando iudex. l. ſi cū dies. §. ſi quis ex litigatoribus. ff. de arbit. Nō enim quidquid iudicis poteſtati ꝑmittitur, iuris etiā neceſſitati ſubiicitur. l. nō quidquid. ff. de iud. & eſt contra id 3. q. 9. cap. ſi. Item licet iudex poſſit parcere inferendo ſententiam termino conſtituto: non tamen poteſt ei parcere in expenſis, & ſumptibus: alioqui ipſe de ſuo reſtituet expenſas l. ſancimus. C. de iud. Sed uidetur, quod de iure mero teneatur expectare vſque in ſequentem diem. l. qui hoc anno. ff. de verb. oblig. Vel ſaltem, quòd ſuprema hora diei poſſit iudicare. 2. quæſt. 6. cap. biduum. dic vt not. in cap. conſuluit. de offic. deleg. per Abb. & alios.

c ¶Inſtantia.] Id eſt, poteſtas.

d ¶Hora.] Nota hic & ex cap. conſuluit. de off. deleg. quod citatus pro certa die, hora tamen non determinata, debet comparere hora, qua congrue poſſit iudex incipere & finire actum incumbentem: nam ſecundum qualitatem actus tacite videtur hora diei præfixa. Vnde dixit Innocen. & ſecutus eſt Ab. in d. cap. conſuluit. quod canonicus citatus ad electionem faciendam certa die, debet comparere de mane quia electio ſolet fieri illa hora propter miſſam Spiritus ſancti, vt not. in cap. cum nobis. de elect. citatus ergo ad certā diē, debet cōparere hora, qua iudex non ſolum poteſt: ſed ſolet iudicare, fac. l. quod ſi nolit §. quia aſſidua. ff. de ædil. edict. fac. l. qui ſemiſſem. ff. de vſu. & cap. ex litteris. de conſtit. & l. penul. ff. de iuſt. & iure.

e ¶Propter quod.] Id eſt, id propter quod.

f ¶Terminum peremptorium.] Sine cuius aſſignatione non valeret ſententia. l. 1. § item cum ex edicto. ff. quæ ſent. ſi appel. reſcind. niſi ipſemet iudex partes in ſua præſentia conſtitutas moneret. hæc enim monitio vim habet trinæ citationis.

g ¶Peremptorij.] l. numquam. ff. de iud. cap. tam ex litteris. de reſt. in integ.

h ¶Coarctare.] ca. conſtituit. de offic. dele. cap. reprehenſibilis. de appel. 2. q. 6. c. appellatore. l. non tantum. ff. de excuſ. tutor.

i ¶Impeditus.] Exemplum habes in cap. ex litteris. de in integr. reſtit. facit cap paſtoralis. § 1. de offi. deleg. ſi tamen citatus tarde, arripuit iter, nō excuſatur ob impedimentum poſt tarditatē cōtingens. l. 1. ff. ſi quis caut. in fine, facit nota. per Innocen. in cap. P. & G. de offic. deleg. De iudice, qui nimium ſe arctabit in petendo conſilio, & notata per Abbatem in capit. cum in veteri. verſi. vlti. not. de elect.

k ¶Tribunal.] l. contra pupillū. §. 1. ff ſi quis caut. & per Legiſtas in l. 2 §. 1. ff. eo. titu. Niſi procuraſſet ſe citari per maiorem iudicem, cap paſtoralis. circa finem de offi. de leg. & per Specu. in titu. de citat. §. 1. verſic item quod uocatus fuit.

l ¶Vinculis.] Facit l. ſuccurritur. ff. ex quib. cau. maio. l 2. §. fin. cum ll. ſequent. ff ſi quis caut.

m ¶Infirmitate.] Cap. ſi epiſcopus. diſt. 18 cum ibi not. cap. querelam. de procu.

n ¶Similibus.] Puta, quod iuſſus fuerit eſſe in legatione a Rege, cap. ſi epiſcopus. diſtinct. 18. e cum parati: de appell. & de his ſimilibus caſibus per Speculat.

Specula, in tit. de citatione. §. 2. & per Abbatem in ſua practica.cap.17.verſi.& multi, & per Feli.& alios in cap.cum olim de re iudi.calores tamen im moderati non excuſant, cap. cum dilecti. de dolo & contu.

a ¶ Facere.] Cap. cum dilecti. de dolo & contum. Debet etiam mittere ad iudicem ad faciendam fidem de impedimento, ut per Abb.& alios in cap.querelam, de procurat. Et hæc excuſatoria miſſio multum operatur, & maxime quod ſententia lata a iudice per excuſatorem certificato nõ tenet, Abb. & alij, in dicto loco.

citius iudici ſui copiã facere[a].

DE DOLO ET contumacia, & in poſſeſſionem miſſione.

TIT. VI.

Quis dicatur contumax, & quid ſit contumacia. hoc dicit.

ERgo iuridice[b] uocat[c] nulla legitima[c] cauſa impeditus[d], ſi ſe iudici præſentare neglexerit[e], aduerſario[f] accuſante[g], contumaciæ crimen[h] incurrit. Eſt[i] enim cõtumacia erga iudicẽ, vel prælatum commiſſa inobedientia[k].

Contumacia varie punitur. h.d.

Hæc autem varie[l] iuribus coercetur: nũc enim litis damno[m], nunc mulcta[n], nunc

DE DOLO, ET contumac.&c.

Sp. Bapt. Continuatur tit. iſte prout ea principium aperte colligitur, ſiquidem cum citatus ſæpe nõ intendat, nec uelit comparere, & propterea incidat in contumaciam, hinc eſt quod poſt tit præceden. proponitur iſte; qui diuiditur in tres partes, in quarum prima habetur quid iur. in communi de dolo, & contumacia: in ſecunda tractatur de miſſione in poſſeſſionem cauſa cuſtodiæ: in tertia demonſtratur an contumax poſſet puniri multiplici pęna: ſecunda ibi, illud quoque, tertia ibi, quod autem.

Io. Bapt. ERGO iuridice. CASVS, non figuratur, cum definiendo & theoricam dando procedat. Not. tamen quod ideo cõtumacia eſt crimen, & conſequenter poteſt puniri, quia nos de iure naturæ, & diuino tenemur obedire ſuperioribus legitime cõſtitutis, dicente apoſtolo. Obedite ſuperioribus veſtris &c. ſicut autem contumacia in ſpecie non eſt una tantum, ita etiam non una tantum pęna debet puniri, hoc tamen intellige de contumacia deluſa, ſecus alitet.

b ¶ Iuridice.] Id eſt, ſecundum ea, quæ ſupra titulo proximo.

b ¶ Legitima cauſa.] De quibus ſupra tit. prox.§. ſit tamen, cum ſequ.

d ¶ Impeditus.] Poterit autem de legitimo impedimento conſtare, non ſolum per legitimas ac ordinarias probationes: ſed etiam per ſolum iuramẽtum impediti, cap ex litteris, de teſtit in inte. qđ forte non procederet de iure ciuili, ut per Ab. ibi, verſ licet plene non probetur, & forte ſolum in cauſis fauorabilibus, ut in d. cap. ex litteris.

e ¶ Neglexerit.] Aut etiam poſtquam uenerit illicentiatus receſſerit. Abb. in cap.conſtitutus.in prin. de proc. & in cap. prout eod. & in ſua pract. cap. 18. Quis dicatur contumax poſt Specu, in tit.de contumacia. in princ. Abb.in cap. conſuluit.de offi.deleg. verſi. & ideo.

f ¶ Aduerſario.] Nota, ꝙ collitigans ciuiliter dicitur aduerſarius, & ſic ex facto a iure non improbato quãquandoque oritur inimicitia, nec inſpicitur iuſte quia litiget an iniuſte, ut p Ab. in c. 2. de iud. & in c. 1. de plus peti. & in c. propoſuiſti. de for. cõpe. & fac. Not. in cap. cum ſuper, de off. dele. Puto tñ ꝙ mitior ſit appellatio aduerſarij, q̃ inimici, & ꝙ licet omnis, qui eſt inimicus ſit aduerſarius, qui tamen eſt aduerſarius nõ ſemper eſt inimicus.

g ¶ Accuſante.] Hæc ideo, quia ſi aduerſarius non accuſaret quis nõ poſſet dici contumax. l. properandum, §. & ſi quidẽ. C. de iudi. vbi Bald. l. conſentaneum. & ibi Bar. C. quo, & quã iud. immo non ueniente actore in ultimo peremptorio circunducitur citatio, adeo vt neceſſe ſit reũ ex integro citari. l. & poſt edictũ. ff. de iud. Legiſt. in l. fi. §. ſed ſi ſtipulator. ff. de eo p quẽ fact. erit. Sed cõtra videtur qđ not. Ab. in ca. 1. verſ. nota iudicẽ poſſe, de iudi. vt ait, ꝙ iudex põt mulctare cõtumacẽ, etiã parte non petente. Sol. cõtumax quia nõ eſt parte nõ accuſante: ſed per accuſationẽ partis redditur cõtumax, iudex mulctat etiam parte nõ petente cõtumacem mulctari, quod tñ fieri nõ poterit in continenti. Sed in ipſa mulcta imponenda debet cõtumax de nouo citari. Ab. in c. ueniens. de accu. ſac. ca. cum contumacia. de hær. in 6

h ¶ Crimen.] Nota, ꝙ cõtumacia eſt crimen, & quidẽ interdum capitale l. omne. § contumacia. ff. de re mil. & eſt peccatum mortale. Ab. in c. 1. uerſi. nota contumaciam, de iudi

i ¶ Eſt enim, &c.] Hanc definitionem ſiue deſcriptionẽ ponit Hoſt. in ſum. eo ſequitur Abb. in ſua practica. cap. 18 quis ſit contumax.

k ¶ Inobedientia.] Contumax tñ in uno articulo citãdus eſt ad alios, niſi a principio fuiſſet citatus ad totã cauſam. Ab in c. ad itis. de pc. & ſic iſta inobediẽtia nõ egredit actũ, in quo qs fuit inobediẽs.

l ¶ Varie.] Adeo ut poſſit colonis interdici, ne dñis de fructibus rñdeant, uel ne colant agros cõtumacia, Ab. in c. grauem, de ſent. ex com.

m ¶ Litis damno.] l. contumacia. ff. de re iudic. Itẽ nec poterit litis, in qua eſt contumax, pendentiam allegare, vt per Ab. in c. ex tenore. de reſcri. in fin. verſ. nunquid autem conuentus, &c.

n ¶ Mulcta.] l. 1. ff. ſi quis ius di. non obtẽp. l. 2. ff. ſi quis in ius voc. non ierit. Sed hæ duæ pœnæ non habent locũ, niſi in vero contumace, nõ autem in ficto.

ficto. Doctores commun. in d.l.r.§. fin. & in l.4. §.prætor.ff.de dam. infect. Quis autem ſit verus contumax, vel fictus, Legiſtæ in l.fi. ff. de reſtit. in integ. & in l.properandum. §, ſin autem reus.C. de iudi.

ſicut idem delictum poteſt augeri & grauius reddi, ita quoque pęna & augmentũ debet recipere, & grauior imponi. Not. tertio caſum in quo acquiritur poſſeſſio, & quomodo ipſa acquiratur. Not. ultimo duo honeſti uiri quo ad hunc caſum æquiparãtur ſuperiori, qđ facit pro appellare uolentibus, qui copiam ſuperioris nõ habent, ut alibi dicemus.

a ¶Refectione.] l. ſancimus. vbi traditor C. de iud.

b ¶ Sequeſtratione.] Cap. 2. eod.

c ¶ Innodatione.] Cap. quoniam frequenter. §. fin. vt lit. non contc. ca. t. eo. in 6 c. conſtitutus, ubi no. de ſen. excom. in 6. & iudex, ſi uiderit hãc pœnam, magis timere debet illam imponere: pars tamen nõ poſſet hoc petere: quia cum excõmunicatio pferatur loco mulctæ, nulla actio ad hoc competit parti. Bar. in l 3 ff ſi quis in ius uoc. non ie. tit. & per Abb. in c. 2. de iudi. & in ca. prout, eo. in fi. Vbi etiam hoc limitat uno modo. hodie tamen non eſt deueniendum ad hãc pœnam excommunicationis, niſi cũ nõ poteſt aduerſus reos realis, vel perſonalis executio fieri, vt per Concil. Trid. ſeſſ. 25. in decretis reformat. cap. 3.

ne a, & rei ſequeſtratione b, uel eccleſiaſticæ ſententię innodatione c ob cõtumaciã ſuã conuertus afficitur.

Actor mittitur in poſſeſsionem rerum rei contumacis. & poſt annum efficitur verus poſſeſſor, reſeruata quæſtione ſuper proprietate. h.d.

Illud quoque videtur ordinarium, vt cõtumace, aduerſario tuo exiſtẽte, in poſſeſſionem earũ rerũ, de quibus quæſtio vertitur, vel quę alias ſunt in patrimonio rei, pro modo debiti, ſi perſonalis d inſtituatur actio, cuſtodiæ cauſa e inducaris f, ut tædio g affectus re' ueniat aliquando reſponſurus. Quòd ſi adhuc per annum in ſua contumacia perſeuerauerit, iudice decernente, uer' poſſeſſor h efficieris, ſuper proprietate dũtaxat aduerſę parti defenſione reſeruata i.

Fructus ne dilapidentur, ſunt ſequeſtrandi. h.d.

Sed ſi miſſus in poſſeſſionem fructus dilapides, ſequeſtrandi erunt K; & quod diſtra

d ¶Si perſonalis.] Quo caſu prius incipiẽdum eſt a poſſeſſione mobiliũ, demũ ſi nõ ſint res mobiles venitur ad immobiles, ut late per Legiſtas in l. a diuo Pio, ff. de re iud & per Canoniſtas in ca. quoniam frequenter, § fi. vt lit. non conte.

e ¶Cuſtodiæ cauſa.] Vnde hæc miſſio non eſt ualde pIudicialis, vnde nõ mirum ſi fit etiam contra abſentẽ reipub. cauſa l. ignorare. C. de reſtit. in integ. niſi tamẽ abſens acceſsiſſet ad ſed. Apoſtolicã, c. meminimus, de appel. & ibi Ab. uerſ. ex his põt rñderi.

Io. Bapt. Illud quoque. Hæc pars diuiditur in duas partes, in quarum prima habetur qualis ſit iſta in poſſeſſionem miſſio: in ſecunda quando locum non habeat demonſtratur: ſecunda ibi, ſed iſta quidem: quoad primum CASVS ita poteſt in communi figurari. Duo fuerunt citati ad iudicium, occaſione quorundam bonorũ, & cũ noluiſſent comparere, Iudex ob talẽ compromiſſam contumaciã volebat alterum poſſeſſione præd. bonorũ priuare, alterum vero excõmunicare: fuit dubitatum an poſſet, primũ enim pęna non debet eſſe grauior delicto l. reſpiciendũ. ff de pęnis. ca. ſicut. de homicid. negatiue reſpondebatur, confirmatur quia ſi delictũ eſt eiuſd. generis non debet diuerſa pęna puniri. Sol. tamen ut in hac parte legimus, tum per rationẽ in tex. aſſignatam tum etiam quia nec in poſſeſsionẽ miſſio, nec excommunicatio ſimpliciter imponuntur, ſed donec & quouſque nolunt obedire, qua ratione ſuadente prima obiectio nil uidetur concludere, ad confirmationem autẽ puto dicendum uel contumaciam non fuiſſe omnino eiuſd. generis, vel ſi erat talis, tali pęna debebat puniri, quæ magis timebatur § fin hoc eod. Not primo quod mittere aliquẽ in poſſeſſionem habet latitudinẽ, quia ad diuerſum finẽ ordinatur, & ideo aliquando eſt perfecta, & aliquando imperfecta: Not. ſecundo qđ

f ¶Inducaris.] c. fi. de eo, qui mit. in poſ. c. qm̃. frequenter. § fi. vt lite non cõteſt. Hæc tñ inductio in poſſeſsionẽ poteſt facile impediri: nã ſi vel amicus aliquis rei cõpareat pro abſente audiendus erit, vt p Ab in d. § fi. Sed an huiuſmodi amici ſint citãdi antequã fiat huiuſmodi miſsio? R fi. Legiſtæ multi tenẽt, hoc nõ eſſe neceſſariũ, neque cõtrariũ alicubi probari: cõtrariũ tñ not. in c. cauſam. de do. & cõtu. & tenet hoc Abb. in c. cõſultationibus. de offic. del. 10 verſ. tertio, not. ꝙ amici per illum text.

g ¶Tædio.] Tædium aũt conſiſtet in hoc, qa actor miſſus in poſſeſsionẽ expellet reũ de poſſeſsione, percipiet fructus, & conſeruabit eos, c. 2. & ca 3. de ſeq poſſ. & fruct. In perſonali uero actione tædiũ erit, quia cũ cultura ſpectet ad contumacẽ, miſſus erit cũ eo in agro, ne ille cõſumat fructus: l. is cui, §. qui legatorũ. ff. ut in poſſ l. ſi finita §. ſi quis abt. ff. de damn. infect & not. in ca quoniã frequenter. §. fin. vt lit. non cont. & in cap. contingit. eod.

h ¶Vetus poſſeſſor.] Ca. qm̃ frequenter. §. fin. vt lit. non cont. an autẽ incõmutabiliter, dic vt ibi not.

i ¶Reſeruata.] Cap. quoniam frequenter § fin. ut lit. non conteſt.

K ¶ Sequeſtrandi erunt.] Hoc intellige, ſi ante annum miſſus in poſſeſsionem diſtrahet, ut in cap. dilectus, de ſequeſt. poſſeſſ. & fruct. & not. ex hoc, quod miſsio in poſſeſsionem non reuocatur, licet miſſus peruerſe ſe gerat circa conſeruandos fructus, ſed fit ſequeſtratio. Sed quid ſi non

ſi non dilapidet adhoc, ſed ſit ſuſpectus de dilapidatione, an erit facienda ſequeſtratio? Reſpond. non ſed erit ab eo, qui miſſus eſt in poſſeſſionem danda cautio de fructibus debito tempore reſtituẽdis, not. in c. ſuſcitata. de reſtit. in integ. & per Ab. in dict. c. dilectus.

a ¶ Reuocãdum.] Not quòd ille, qui mittitur in poſſeſſionem cauſa cuſtodiæ, ſiue reali actione agatur, ſiue perſonali, infra annum non facit fructus ſuos: ſed cuſtodire eos debet, vt ſi infra annum reus recuperare uelit poſſeſſionẽ, ei fructus reſtituantur, expenſę tamẽ neceſſariæ pro fructibus percipiẽdis factæ primo debẽt deduci. l. fundus, in princ. ff. famil. erciſ. anno autem. elapſo lucratur omnes fructus. vt not. in cap. contingit, eod. & hoc in reali.

b ¶ Si tamen.] Nota caſum, in quo quis ſine aliqua apprehenſione nanciſcitur poſſeſſionẽ, concor c. cõtingit. eod. vnde ſumitur: de aliis habes per Legiſtas in l. 1. ff. & acqui. poſ. Item contra remedium uo. contra eum, qui nõ admittit alium in poſſeſſionem: de aliis pluribus habes in c. tuæ, vt lit. non conte.

c ¶ Melioris.] Facit c. contingit, eo. & l. 3. §. 1 ff de do. na. inter vi. & vx. l. Seruius. ff. quod vi aut clam. l. non ſolum. ff. de noxa. l. itaque fullo. ff. de fur. e. ad hæc de poſtul. 16. q. 1. c. legi.

d ¶ Actor.] Siue agat reali, ſiue perſonali: de quo tamen dic vt late in c. conting. t. eod.

e ¶ Conſtituatur.] Sed an ipſo iure uel requiratur ſententia? Reſp. vt in c. contingit. eod.

f ¶ Cauerit.] Allegando ſe non eſſe contumacem, & habetur de hoc in c. cũ uen. eſſent. de eo qui mit. in poſ. & h. c quando dubitatur de contumacia: alias ſi contumacia ſit manifeſta, nõ audiretur. ii

etiam expenſas reficeret, arg. in c. venerabilibus. §. idem & §. ſecus. de ſent. excom. in 6. & per Abb. in d. c. cum ueniſſent. & fac. hoc ad limitandum, cap. quoniam. §. in aliis. vt lit. non conteſta Item dicas etiam ſi non cauit, per eum tamen non ſtetit, vt ſtatim ſequitur.

g ¶ Reſtituendus erit.] Niſi miſſus in poſſeſſionem ſit neceſſario & cauſa reipu. abſens: quia tunc non eſt reſtituenda poſſeſſio, c. dilecto. de uer. ſig. & no. in c. 2. de eo, qui mit. in poſ. & c.

h ¶ Non ſtetit.] Paria ergo ſunt, aliquid per me fieri, aut per me non ſtare, quo minus fiat, fac. c. imputari. de reg. iu. in 6. & c. ga diuerſitatem. de cõceſſ. præb. c. pleriũque de reſcr. c. quoniam in prin. vt lit. non conte. c. ex inſinuatione, & c. ex te note, de ap 2. q. 7 c. anterioru. §. ad hoc Vicini ergo, qui fecerunt quanũ potuerunt, vt malefactorẽ caperẽt, ſi nõ ceperint, nõ tenentur etiã ſtante ſtatuto, Bar in l. ne quid, ff. de incẽ. rui. & nauf. Ab. in c. 2. de eo, q mit. in poſ. Arg. iñ contra in c. 1 de eo, qui mittit in poſſ. rei ſer. cau. Sol. ibi volũtas ſtetit in puris terminis voluntatis, hic qñ voluit cauere, & obtulit cautionẽ: ſed dẽfuit qui reciperet & ſic habes vnã limitationẽ ad id, quod hic dicitur, & ad d. c. 2. Idẽ etiam eſſet vbi plures conueniri poſſunt, & non eſſet cõmunis: quia non eſt facienda miſſio, niſi oẽs

ctum, in priſtinum ſtatum reuocandum a.

Si ob potentiam aduerſarij contumacis non poſſit actor poſſeſſionem ingredi, vel illã amiſerit, nihilominus efficitur verus poſſeſſor elapſo anno. h. d.

Si tamen b propter rei potentiam, ſiue dolum contigerit, vt infra annum rem cuſtodiendam nanciſci nõ poſſis, vel etiã acquiſitam amittas, ne contumax melioris c quam obediens conditionis exiſtat, de canonica æquitate ſancitum eſt, vt hoc etiam caſu uerus, elapſo anno, poſſeſſor actor d conſtituatur e.

Si reus contumax dederit cautionem de ſtãdo iuri, nec multandus eſt quod aduerſarium non fuerit paſſus eſſe in poſſeſſione; & miſſionem paſſus reſtituetur. h. d.

Hoc tamen tũc obtinet, cum reus nullã cautionem præſtiterit: nam ſi de ſtando iuri cauerit f, nec multandus, quod in poſſeſſione actorẽ eſſe paſſus non fuerit: & miſſionem paſſus illico reſtituendus g erit.

Actor anno lapſo nõ reputatur poſſeſſor ſi per eum ſteterit, quominus intrauerit poſſeſſionem. h. d.

Idem iuris eſt, ſi annus lapſus eſſe proponatur: per reum tamẽ non ſteterit h, quominus ante terminum, & poſſeſſionem receperit, & cautionem dederit.

Excommunicatus a delegato Principis, etiam delegato mortuo, non poteſt ab ordinario abſolui, vel alio præter quam in mortis articulo, uel de mandato Papę. h. d.

Quæri contingit, ſi delegatus i, qui reum propter cõtumaciam manifeſtam excommunicationis k vinculo innodauit, vel petitorem cauſa rei ſeruãdæ in poſſeſſionem induxit, rebus eximatur humanis, an eidem iu

vocentur. l. æmilius. ff de mino & argu. in l. hoc autẽ ff qui. ex cau. in poſ. ea. & per Ab. in c cũ deputati, vel & ſubiicit unum notabile, de iudiciis.

i ¶ Delegatus] ſ. a principe, vt patet ex ſequentibus, & concord. cap paſtoralis. §. præterea, de offic. ordina. vnde ſumitur.

k ¶ Excommunicationis.] Habet ergo talis delegatus quo ad cauſam ſibi commiſſam ea, quæ ſunt merſ

ri parere uolenti, & idoneam cautionem offerenti ordinarius abſolutionis beneficium impertiri, & poſſeſſionē reſtituere valeat? Et reſponſum[a] eſt quod (cum delegatus quo ad hoc ſit Ordinario maior[b]) excommunicatus abeo, nō poteſt[c] per alium prçterquam in mortis articulo[d], ſine manto ſummi Pontificis, abſolutionis gratiam obtinere, vel poſſeſſionem recuperare: niſi alius ei in onere ſucceſſerit[e], & honore.

Paſſus miſſionem, ſi mortuo delegato præſtet infra annum cautionem de parendo iuri, etiam poſt annum recuperabit poſſeſſionem. h.d.

Sed ne miſſus in poſſeſſionē verus[f] efficiatur poſt annum poſſeſſor, miſſionem paſſus coram ordinario, vel (ſi eius copiam habere nequiuerit) coram publicis[g] & honeſtis viris, vt quaſi prçſcriptionem interrūpat annalem[h], offerre, ac præſtare poterit[i] de parendo iuri cautionem[k]: vt ſic etiam poſt annum per Apoſtolicam ſedē poſſeſſionem recuperare mereatur.

In cauſis beneficialibus nō habet locum miſſio in poſſeſſionem. h.d.

Sed iſta quidē tunc procedent, cū de pro-

meri & mixti imperii. de quo dicut per Doct. in c. quod ſedes. de offi. ordi.

a ¶ Et reſponſum eſt.] Vt c. paſtoralis. §. præterea. de offic. ord.

b ¶ Maior] Cap. ſane, de offi. deleg. c. paſtoralis. §. præterea. de off. or.

c ¶ Non poteſt.] Not. hic, & ex cap. paſtoralis. §. præterea. de offic. ord regulam, quod ab excommunicatione, ab homine lata ille duntaxat poteſt abſoluere, qui excōicauit, vel ſucceſſor vel ſuperior ei', licet excōicatio nō ſit ſpecifice excommunicatori reſeruata: ſecus eſt in excōmunicatione lata per conſtitutionem, legem, vel ſtatutum: quia quilibet epiſcopus ſuperior excommunicati abſoluere poteſt, ſi abſolutio nō eſt reſeruata ſtatuēti, fac. c. nuper, de ſen. excōmunicationis, not Ab. in d. § prçterea.

d ¶ Articulo.] Quo caſu & quolibet genere excōicationis & a quolibet eccleſiaſtico poteſt abſolui, arg. 17 q. 4 c. ſi quis ſuadente. & ca. quod de his, de ſent. excom. & c. ſanctum eſt baptiſma. de conſec. diſt. 4. Sed nunquid ire freta re uolens, vel obſeſſus, vel prælium campeſtre ingreſſurus abſolui poſſit quaſi conſtitutus in mortis articulo? Reſpond. vt not. in c. paſtoralis. § præterea, de offi. or.

e ¶ Succeſſerit.] Cap. quoniam Abbas de offi. de legat. c. aduerſus de immunita. de eccleſi. facit l. mortuo iudice. & l. proponebatur. ff. de iudic & l. quendam, §. nihil intereſt. ff. de eden.

f ¶ Verus, &c.] Solus ergo anni lapſus videtur quem facere verum poſſeſſorem, nec requiritur ſecundum decretum, cap quoniam frequenter. §. in aliis. vt lite non contcſtata argumen. contra, in c. primo, de eo, qui mittit. in poſſeſſ. cauſa rei ſeruan. de hoc not. in c. paſtoralis. §. præterea, de offi ord.

g ¶ Publicis.] L. vt perfectius. C de anna. except. decimaſexta quæſtione tertia, §. poteſt. l. ſancimus. C. de epiſcop. audien & capitulo fina de appellation. & licet vtatur numero plurali ſufficiet tamē vnicus notarius cum teſtibus, vt per Abb. & Doct. in c. paſtoralis. § præterea. de offi. or in fi. uerſi. quę autem dicantur, & uerſ. not. hoc vltimum.

h ¶ Annalem.] Sed vſq; ad quod tempus poterit poſtea petere rem ſibi reſtitui, ſiue recipere poſſeſſionem? Quidam conſtituunt differentiam inter ius canonicum, & leges, vt ſecundum illud vſque ad ſpatium quadraginta annorum, ſecundum has triginta, Abb. in capitul. paſtoralis. §. præterea, de offi. ordi. tenet quod vſque ad decem cum poſtea ſit completa præſcriptio, dic vt ibi.

i ¶ Poterit.] Cap. paſtoralis §. præterea, de offic. ordin. vnde not. quod lex conſulit, ſimile in l. is qui deſtinauit. ff. de rei uendic. & in l. fin. ff. de præt. ſtipu. Et nota quod dicit offerre ac prçſtare: quia oblatio ſola non ſufficit, niſi factū ſequatur, ca. 1. de eo qui mittit. in poſſ. cauſa rei. ſeru. Sicut nec etiā ſufficit offerre pecuniam ad interrūpendū curſum vſurarum: niſi deponatur in æde ſacra. l. acceptam. C. de vſur.

k ¶ Cautionem.] Sed cum cautionis verbū includat ſtipulationem: l. ſancimus. C. de verbo. obli. quis ſtipulabitur? Reſpon. ſecūdum antiquos in c. paſtoralis. §. præterea, de offi. ordi. ordinarius cauſæ. vnde ſi cauſa eſt temporalis, iudex ſecularis, ſi eccleſiaſtica, iudex eccleſiaſticus. Alii quod quilibet ordinarius, vt per Specul. in tit. de primo & ſecundo decreto. §. iam de effectu. uerſic. Et nota, q̄ prçmiſſa. cum uerſi. ſeq. Ex quo dicto nota ſecundum Ab. & alios in d. §. præterea, q̄ ordinarius poteſt ſtipulari ei, qui non eſt ſibi ſubditus. eſt enim publica perſona, & ſtipulationis actus eſt uoluntarius, de quo per Ant. Abb. & alios in c. dudum de conuerſ. coniug. & idem in proœ. decret. & per Imol. in ca. ſi de ſepult.

Sed iſta quidem. CASVS in hac parte ita figuratur. Orta fuit controuerſia inter quoſdā clericos ſuper beneficio Eccleſiaſt. inter laicos uero ſuper materia ſeculari, ſed cū in prima cauſa fuiſſet contumax reus conuentus, in altera vero ipſe actor, iudex uolebat propterea reum contumacem puniri per pęnā miſſionis in poſſeſſionem per ea quæ ſup. ſunt ſtatuta de hac miſſione: ipſum uero actorem impunitum relinquebat ob libertatem, quam ipſe Io. Bapt.

videtur

ſanis ^a rebus erit diſceptatio: nam qui ſuper dignitate, perſonatu, vel beneficio ^b eccleſiaſtico ^c obtinendis ^d cum aliquo litigat poſſeſſore, ob partis aduerſę cõtumaciam in poſſeſſionem mittendus non erit: ne ^e per hoc ad ea ingreſſus vitioſus pateat.

In beneficialibus contra contumacem proceditur, etiã lite non conteſtata. h.d.

Licebit tamen iudici hoc caſu (etiã lite nõ conteſtata ^f) diligenter examinato ^g negotio ipſum fine debito ^h terminare, contumaciam abſentis diuina replente præſentia ^i.

Contra reum contumacẽ ſi de cauſa liqueat, poteſt ferri ſententia, etiam in cauſa profana, lite conteſtata: contra actorem vero etiam lite non conteſtata. h.d.

Quod interdum etiam in profanis obtinebit ^k, vt puta ſi conteſtata lite reus contumax fuerit, & de cauſa liqueat ^l, vel actor ipſe contumaciæ crimen incurrat, quo caſu etiã lite non ^m conteſtata, inſtante reo, iudex & teſtes recipere, & ſentẽtiam ferre debebit.

Si actor non uenerit in termino ad quem reum citari fecerit, debet reo reficere expenſas, cauere de in poſterũ comparendo: alias non admittitur ad aliam citationẽ. h. d.

Idem quoq; actor,

videtur habere in litigando C vt nemo inuit. ager cog. Et ideo quæ iebatur quid iuris. ſo'u. vt in hac parte ſtatuitur, quia in pęnis imponendis nõ tantũ delictũ, ſed etiam perſona & materia delicti ſunt conſiderandæ l. aut facta. ff. de pęnis: c. ſicut de homi. in princ. nõ obſtant obiecta, quia ad primũ dico qđ non eſt par ratio in qualibet materia ſuper qua orta eſt lis, vt de ſe patet, ad ſecundum vero facilis eſt ſolutio, quia illa regula, eſt intelligẽda ſine p̃iudicio ipſius rei connenti: Not. primo quod iura debent uariare ſunt uarietatem rerum quibus ſecundum promulganda: Nota. caſum in quo licitum eſt iudici & alteri parti litiganti ad ulteriora ru indicio procedere etiam lite non conteſtata; de qua re dicemus in de litis conteſtat.

a ¶ Profanis rebus. Imò & in eccleſiaſticis rebus habet locum hæc miſſio, ſi agator de eccleſia uel rebus eccleſiæ, non tamquam de beneficio, ſed tamquam de proprietate, c. r. ut lit. nõ cont. c. dilecto, de oeib. ſign. & ca. x. de eo qui mit. in poſ. in 6. qđ ſummis. qui text. reſtringit ad cauſas beneficiales, unde quod hic & ibi dicitur non procedet in iure patronatus, ut per Peruſ. ibi. Et qđ exprimitur de rebus profanis, fit gratia frequentioris contingentiæ: arg. authen. caſſa & irrita C. de ſacroſan. eccleſ. & c. r. cum ibi not. per Ab. de iniu.

b ¶ Beneficio.] Quantumuis modico, ſecundum Hoſt. ad hoc c. maioribus de præb. & c. pen. de uerb. ſign & no. in c. r. de eo qui mit. in poſſ. in 6.

c ¶ Eccleſiaſtico.] Secus in præbenda, uel bñficio tẽpali, qđ poſſit ſine canonica inſtitutione obtineri.

d ¶ Obtinendis.] Idem in obtentis, ut habetur in c. r. de eo qui mit. in poſ. in 6.

e ¶ Ne per hoc. &c.] Hac eadẽ ratione agens recuperandæ non eſt reſtituendus niſi primo probat to lorsta poſſeſſione ex titulo ut per Archid. & Pe u. in c. r. de eo qui mit. in poſ. in 6. habetur plene in c. ad decimas de reſt. ſpo. in 6. & in ca. in literis. eod. ti. in antiq.

f ¶ Non cõteſtata.] Et hoc uidetur tradi pro regula, quod ubi de remedio in poſſeſſionem miſſionis nõ eſt prouiſum contra contumacem abſentem, poſſet procedi ad ſententiam definitiuam lite non cõteſtata, ut per Bart in auth. qui ſemel. C. quomodo & quando iudex. Peruſ. in cap. 1. de eo qui mitt. in poſſeſ. in 6.

g ¶ Examinato negotio.] Nota quod ubi deueniri poteſt ad ſententiam, lite non conteſtata, iudex poteſt ſupplere de facto pro abſente adducendo probationes. not. in authen. qui ſemel. C. quõ, & quã iudex, & in l. ampliorem. C. de appel. Regulariter contra: quia iudex non ſupplet in his, quæ ſunt facti. l. 1. C. ut quæ deſunt. Doct. in ca. ad noſtram. 2. de iureiu. & not. in ca. bonæ. primo de poſtulat. prælat. In beneficialibus autẽ ubi uertitur periculũ animæ iudex ſẽper ex officio ſupplere dẽt, c. cum nobis olim. de ele. Peru in c. 1 de eo qui mit. in poſ. in 6.

h ¶ Fine debito.] Vt in c. prout. eod.

i ¶ Præſentia.] C. quã frequẽter. §. 1. ut lit. nõ cont. c. 2. & ar. in 6. c. r. de eo qui mi in poſ. in 6. l. properandum. §. cum autem. C. de iud.

k ¶ Obtinebit.] ſ. quod põt per iudicem deueniri ad definitiuam ſententiã, reo cõtumace: & hoc eſt unũ ex remediis, quæ dantur contra reũ contumacem, fac. c. prout. eo. De aliis, uide not. in d. ca. prout. & per Bart. in l. conſentaneum. C quomodo, & quando iudex.

l ¶ Liqueat.] Vel liquere poſſit, ut per Abb. in cap. prout. eod. Sed uidetur quod ſemper liqueat. Aut enim actor probauit, & liquet pro eo: aut nõ probauit, & liquet contra eum: cum actore non probante, &c. c ſi de interur Sed reſp. contrarium hẽt locum, quando actor habuit omnes dilationes ad probandum, ita quod fecit quidquid potuit, & demum reperitur non probaſſe: ſecus ubi ob contumaciam partis aduerſæ non recepit omnes dilationes iuridicas; quia forte multa potuiſſet probare, ſi reus fuiſſet præſens, ut per Ab. in d. c. prout & in c. cauſam. eo.

m ¶ Lite non conteſtata.] Cap. cauſam. eo. ſecundum communem & uerum intellectum. nota ergo differentiam inter reum contumacem, & actorem,

per

per quam magis fauemus reo, quo inſtante põt ferri ſententia, etiã lite non conteſtata, actore cõtumace: ſecus contra. Rationes plures redduntur in d. c. cauſam. per glo. & Doct. quæ tamen omnes uident tendere ad hoc, quod hoc accidat: quia maior eſt cõtumacia actoris, quam rei. vnde ſeuerius etiã cũ eo agitur. Et licet de iure ciuili actori contumaci dentur quędã dilationes, tñ id non uidet neceſſario ſeruãdum de iure canonico ſecundum Abb. in d. c. cauſam.

ſi ad terminum a, ad quem aduerſarium citari fecerit; venire cõtempſerit, venienti b reo in expenſis propter c hoc factis legitime d condemnabitur: ad aliam citationem minime admittendus niſi de fideliter e in poſterum comparendo, idoneam cautionem f dederit.

Iudex debet eſſe cõtentus vna pœna ex pluribus, quæ aduerſus contumacem competunt: & excreſcente contumacia poteſt etiam ad alias procedere. h. d.

Quod autem diximus, iuribus varie cõtumaciam coerceri, non eſt ita accipiendũ quaſi omnes ſimul pœnas ius dicens inſligere contumaci debeat, ſed quod variarũ pœnarum ſibi datur optio g. vnde alterutra, quę magis timeri h debeat, iudex a principio contentus erit, ad aliam i nihilominus proceſſurus, ſi hoc metuerit proteruitas contumacis.

DE LIBELLI conceptione k, & oblatione.

TIT. VIII.

Actor reo comparente debet clarum iudici libellum offerre. Et quid ſit libellus. hoc dicit.

a ¶ Terminum.] Siue peremptorie ſiue non, ſiue in principio cauſa, ſiue in progreſſu cũ lex loquatur generaliter l. de procio. ff. de puber. & ita not. in c. 1 eod in 6. vnde ſumitur.

b ¶ Venienti.] Ergo non uenienti nõ cõdemnabitur: ſed contumacia cum contumacia compẽſabitur l. ſi duo. ff de dolo. l. ſi ambo. ff de compen. & erit circũducta citatio. l & post edictũ. ff. de iudi. quod tñ intellige de ſpeciali: ſecus in generali ad totã cauſam: quia licet quoad terminum, a quo neuter comparuit ſit circunducta citatio: non tñ quo ad alios actus & totam cauſam, vt per Peruſ. in d. ca. 1 eo. in 6. post Rotam.

c ¶ Propter hoc.] Idem ratione contumaciæ, ca. 1. de excep. in 6 c. finẽ & c cum dilecti. eo. alias autẽ etiam ad expenſas factas in aduocatis & procuratoribus reficiendas quis tenetur, cap in noſtra. vbi Inno. de iureiu. & in l. nõ ignorat. C. de fruct. & lit. expenſ. cum tamen quis condemnatur ob contumaciam, ſecus eſt, c. 1 eod. in 6. vbi Peruſ.

d ¶ Legitime.] Quod dic vt not. 2. q 1. in primis. & in c. finem. eod. ubi, an in condemnatione expenſarum requiratur alia citatio, de quo etiam per Bar. in l. 8 § ſi ad diem ff de re mill. & l. 1. ff. ſi quis ius di non obtem.

e ¶ Fideliter.] Præſumitur autem malitioſe quia abeſſe, niſi probetur legitimum impedimentum c. cum Bertoldus, & c. querelam de re iud.

f ¶ Idoneam cautionem.] Ex eo qđ dicit idoneã, intellige quod pignora, vel fideiuſſiones dentur. l. ſi mandato. §. fina. ff manda. licet aliàs verbo cautionis intelligamus ſimplicem promiſſionem. l. ſancimus. C. de uerb ſignifi. ſi quia tamen hoc dare non poteſt, det iuratoriam, vel quam poteſt vt traditur in c. 1. eod. in 6.

Quod autem. CASVS. Quidam iudex Mediola. potius affectione quàm iure motus uolebat contumaces pluribus ſimul pęnis punire, quia dicebat ipſe ob talem pęnarum impoſitionem faciliùs litigantes redduntur obedientes, & lites citius terminantur, quod eſt iuxta intẽtionem legislatorum, unde fuit quæſitum qđ iuris ſol. vt hic habetur, q̃a in impoſitione pęnę iuſtitia diſtributiua ſemper ante oculos eſt habenda: non obſtat obiectio, ſiquidem non debet malum permitti ut inde ueniat bonũ: malũ eſt. n. aliquem tot pęnis punire cũ ſit contra iuſtitiã. No. qđ licet pœna poſſet & debeat augeri iuxta augmentũ delicti, non tñ põt regulariter multiplicari ob vnum, & idem delictum. Io. Bapt.

g ¶ Optio.] Hoc intellige iuxta ea, quæ not. in c. a crapula. de uit. & hon. cler. & in c. fraternitatis di. 33. & per Ab in c. inter ceteta. de reſcri. & per Legiſtas, in l quicũque. C. de ſer. fugi. & videtur hoc intelligendum qñ ad hæc remedia vel pœnas contumaciæ nulla parti competit actio: aliàs uidetur ſecus, vt per Ab. in c. preuis. eod. col pen & in fi.

h ¶ Timeri.] illa enim eſt potius infligenda. 24. q. 3. c. prodeſt. Arg. contra, c ſane, & c. paſtoralis. 1. ref. de off del. Sol. vt ibi. hodie datur modus procedẽdi per Coe. Trid. ſeſ. 25. in dec. reformationum, c. 4.

i ¶ Aliã.] Vſq; ad tertiã uicẽ per contumaciã eiuſdẽ actus. l ſi C. de mo mul & per Ab. in c. 1. de pę.

DE LIBEL CONCEPTION ET OBL.

Poſtquam uidimus in præcedenti qualiter reus legitime citatus debeat coram iudice comparere, ſequitur nunc videre ad quid teneatur actor in primo. iudicii, & ideo proponitur nunc tit. iſte, qui diuiditur in 6. partes, in quarum prima habetur qđ iuris de libello iſto in communi: in ſecunda, quot ſint eius ſpecies: in tertia quid continere debeat: in quarta an ſemper eius ſolemnitas ſit ſeruanda: in quinta quale ſit officium iudicis circa ipſam: in ſexta adnot. continuatio cum ſeq. tit. ſecunda ibi, porro: tertia ibi, exprimitur: quarta ibi, ſunt tamen: quinta ibi, in his: ſexta ibi, ſed ne. Io. Bapt.

k ¶ Conceptione.] Non male fuit in hac rub adiecta hæc dictio. licet non ponatur in decretalibus: quia in hoc titu non tractatur ſimpliciter de oblatione libelli: ſed etiam qua forma debeat concipi.

Conti-

Continua autem ſic: Supra uiſum fuit de contumacia: ſed quia non ſemper contingit reum, vel actorem eſſe contumacem, ideo uidendum quid agendum comparente reo, & ſic non contumace

Io. Bapt. IN primis CASVS. Quidam iudices penitus & omnino negligebant huiuſmodi libellos, quia dicebant eorum officiũ eſſe iura partiũ litigantium audire, & poſtea inter eas iudicare, iuxta. ea fo rus de verbor. ſign. vnde fuit quæſitũ quid iuris Sol. vt hic habetur & per rationes in text. aſſignatas cõfirmatur, quia aliter fruſtra eſſet ordinatũ quod in §. fi. ſupra de iud. & in clem. ſæpe. de uerb. ſign. legimus Nõ obſtat obiectio, quia libellus iſte non ſolum reſpicit iudicẽ, ſed etiã reũ, vt in text. legimus: Nota primo ad libellũ duo eſſẽtialiter eſſe neceſſaria, uidelicet ſcripturam, & claritatem: Not. ſecundo caſum, in quo ſcriptura eſſentialiter requiritur.

IN primis igitur reo in aſſignato termino comparente iudici [a] libellum actor offeret, & illum ita clarum [b] & planum, vt ex eius inſpectione deliberare [c] reus ualeat, vtrum cedere uelit, an contendere, atque vt ſi contendendum ſit, diſpicere ualeat iudex quemadmodum a ſe concipienda ſit ſententia [d]. Nihil [e] enim aliud eſt libellus, quam breuis [f] ſcriptura claram [g] actoris intentionem continens, & contra aduerſarium neceſſario concludens.

Libellorum alii ſunt accuſatorii, alii conuentionales. hoc dicit.

Porro libellorum duæ ſunt ſpecies [h], alii enim ſunt accuſatorii, alii conuentionales. Accuſatorii ſunt, quibus quis aliquos apud iudicem alicuius criminis reos deferri [i]: de quibus quidẽ in præſenti nobis non eſt inſtitutus ſermo: ſed infra ſuo loco [k] & ordine dicetur. Conuentionales ſunt quibus in ciuilibus diſceptationibus utimur, dum rem noſtram [l] aut quam nobis deberi [m] putamus, in iudicio petimus.

Quæ debeat continere libellus, & quod ineptus, uel obſcurus libellus non obligat ad reſpondendum: & quod iudex illum poteſt lacerare. h. d.

Porro. CASVS non figuratur, ſed nota cauſam diuiſionis, quia. ſ. omnis cõtrouerſia eſt ciuilis, uel criminalis: vel aliter dicas quod una ſpecies oritur à iuſtitia cõmutatiua, altera uero à iuſtitia diſtributiua. Io. Bapt.

a ¶ Iudici.] Et a iudice poſtea offeretur reo. & hęc eſt buna practica ſecũdum Abbatem in c. 1. eodem, vbi & aliæ plures practicæ ponũtur, de hoc per Legiſt. in auth. offeratur. C. de lit. conteſt.

b ¶ Clarum.] Cauendum ergo eſt a nimia generalitate, c. 2. eod. Itẽ cauendũ quod non ſit alternatiuus, l. prætor edixit. § qđ autẽ. ff de iureiur. Nec conditionalis. §. ex conditionali. inſtitut. de verbo. obligat. Item quod non habeat verbum prægnans. vel duplex c. fin. de reſcr. l. ſi is qui ducenta. ff. de reb. dub Et generaliter, quod non ponatur aliquid unde obſcuritas oriatur, not. in c. conſtitutus. de in integ. reſtit. per Inno & Abb in c. 1. eod.

c ¶ Deliberare.] Fac. l. 1. ff. de eden. nec enim incontinenti compellitur reſidere, maxime ſi tale eſt factũ quod indiget matura deliberatione. fac c. propoſuiſti. d. 82. & per Ab. in c. 1. eo. & habetur infra. eo. § fin.

d ¶ Sententia.] Quæ debet eſſe cõformis libello. l. fi. C. de fideic. liber. & traditur late per Legiſt. in l. uinum. ff. ſi cer. pet. l. ut fundus. ff. com. diui. c. licet Hely. de ſimo. c. cum dilectus. de ord. cog.

e ¶ Nihil enim, &c.] Variæ quidem dantur definitiones libelli, vt per Abb in rub. eo & per Hoſt. in ſum. eo. & per Specul. in tit de libel. concept. tamẽ hæc uiſa eſt ceteris commodior, & eam ponit Abb. in ſua pract. in ca. 38. pro qua allegat l. ampliorem. § 1. C. de appel. & declaratur per eundẽ in dicta rubr.

f ¶ Breuis ſcriptura.] Libellus ergo dandus eſt in ſcriptis 3. q. 3 c. offeratur, & auth offeratur. C. de lit. conte. & cap. 2. eo. & per Ab in rub. & ca. 1. eo. Hoc tamen nõ procedit in cauſis viliοribus, in quib⁹ nulla ſcriptura requiritur, vt in ſupra alleg. locis.

g ¶ Claram.] Sed ſi breuis quõ clara ſit iuxta illud Horatii, Breuis eſſe laboro, obſcurus fio. Sol. illud procedit in breuitate nimia.

h ¶ Duæ ſunt ſpecies.] Ita diuidit gloſſ & Docto. in cap. 1. eod. & Speculat. de libellorum concept. in ca. quot ſunt ſpecies libellorum.

i ¶ Reos defert.] De his habes in l. libellorum. ff. de accuſ. ubi latiſſime per Bar. & 2. q. 1. cap. legum. & quæſt. 8. cap. libellorum.

l ¶ Suo loco.] Infra de accuſ. poſt princ.

K ¶ Noſtram.] Ratione dominii, vel quaſi, uel ratione alicuius alterius iuris, ut deſignet libellum ſuper omnibus realibus actionibus: & ſic uerbum noſtram ſtat hic large, nec ſignificat ſolum dominium: ſed omne aliud ius, cuius occaſione quis poteſt agere, fac. nota. in l. 2. C. in quibus cau. colo. cenſi domin. accuſ. poſſ. lib. 11. & in l. 2. in princ. ff. de orig. iur. in uerb. Papinianum.

m ¶ Deberi.] Cap. fi. eo. & deſignat per hæc uerba, libellum in perſonalibus actionibus.

Io. Bapt. Exprimet igitur. CASVS Quidam actor compoſuit libellum nulla ſolemnitate obſeruata, ſed ſimpliciter ſuam intentionem in eo explicauit, unde fuit quæſitum quid iuris, & argumento ca. dilecti. de iudic. reſpondebatur nullam ſolemnitatem eſſe neceſſariam: Sol. tñ vt hic legimus, quia libellus ille eſt iuditii ordinatij, iuxta §. fi. ſup. de iudi. nõ obſt obiectio, quia illud c. intelligitur quoad nomẽ actionis, ſed quoad ſubſtantiam: Nota primo in libello quinque eſſe neceſſario explicanda, uidelicet quis, a quo, quid, cur, & coram quo: Nota ſecundo argu. quod conuentionalis libellus diſtinguitur in realem, & perſonalẽ, quia cuiuſlib eſt diuerſã. &c.

a ¶ Exprimet.] Materia huius §. cumulate traditur per Hoſt. In ſum. eod. §. quid continere debeat. & per Specul. in ſua pract. in tertia parte in tit. de libel. concep. & in c. quid libellus continere debeat, & communiter in c. I. eo.

Exprimet [a] igitur oblatus libellus, nõ ſolum agentis [b], & conuenti [c] nomen: ſed & ius dicentis [d], & petitæ rei [e], & actionis qualitatem. Et ſi perſonali experiẽdum ſit actione, petẽdi quoque cauſa exprimenda [f] erit, alioqui nec conuentus reſpõdere tenebitur [g]. Et iudex libellum nõ legitimæ cõuentionis formam continentem cõ[s]pere ac deſtruere [h] poterit.

Plures dantur caſus, in quibus ſolemnis libelli porrectio non eſt neceſſaria. h.d.

Sunt tamen caſus, in quibus ſollemnis [i] hæc libelli oblatio minime eſt neceſſaria [k]: veluti in quibus deplano ac ſine ſtrepitu, & figura [l] iudicii procedendũ erit, & in quibus etiam non conteſtata [m] lite teſtes recipi poſsũt, & alii plures [n].

Bene faciet iudex, ſi rem terminare quęret ſine tela iudiciaria. h d.

In his quoque caſibus in q̃bus libelli eſt neceſſaria porrectio,

b ¶ Agentis.] Cap. querelam. de elect.

c ¶ Conuenti.] Specu. in ſua practi. in tertia parte in c quid libellus continere debeat, allegat ad hoc in arg. 3 q 3 ca. nullus, & l. in his tribus. ff de iudi. l. fi. C de eoden. l. I. ff. eod. tit. c 2. de ord. cogni. & c. querelam. de elect. ſed iura per eũ allegata interdum non multum faciunt.

d ¶ Ius dicentis.] Non intelligas neceſſario de nomine proprio: ſed ſufficit quod exprimatur nomen dignitatis & officii, ita vt reus intelligat coram quo conuenitur. Sed cautius videtur vt & nomen propriũ exprimatur, & id uſ ſeruatur in practica, quæ eſt optima legũ interpres, & hoc eſt exprimendum, vt ſciat reus, an ſit iudex competens, vt infra eo. §. fi.

e ¶ Petitæ rei.] Vt habetur in c. ſignificantibus. de appell. & c. 2. eod. quod eſt idem ad uerbum.

f ¶ Exprimenda erit.] Vt traditur late in fine eod. & dantur per Specul. quam per Hoſt. gloſſ. Abb. & omnes hi uerſus, qui comprehendunt, quid debeat libellus continere, uidelicet.

Quis, quid, coram quo, quo iure petatur, & a quo.
Recte compoſitus quiſque libellus habet.

Vel clarius ſic:

Conuenti nomen, & nomen conuenientis.
Iudicis & nomen ſcribet cauſamque petendi.
Et quaſcunque petet res iſtas ſcribere debet.

Dicit tamen Hoſt. In ſumma eod. §. quid debeat cõtinere, verſ. ideoque apponendus eſt, quod de cõſuetudine in libellis apponitur ſolum quis, quid, a quo, & qua de cauſa petat.

g ¶ Non tenebitur.] Cap. 2. eod. cap. ſignificantibus. de appell.

h ¶ Deſtruere poterit. 11. quæſt. I. c. ſacerdoribus. & ibi glo. in uerbo ſuccedit, & paſſim per Doct.

i ¶ Sollẽnis.] Quia licet non ſit neceſſarius libellus in forma, eſt tñ neceſſe, & in litis exordio petitionem, ſiue in ſcriptis, ſiue ſine, vt poſſit inde naſci pronuntiatio petitioni cõformis; & vt poſſit haberi plenior certitudo ſuper quibus petitiones, & articuli formari debeat: vt in cl. ſępe. de ver. ſig. vbi late traditur. Quo aũt differat iſta petitio a libello ſollẽni, hñ in d. cl. ſæpe. & p Abb. in ſua practi. c. 38.

Sũt tñ. CASVS hic cõmode non figuratur, ſed no. hoc ſolũ, quod inter ſcholares fuit dubitatũ, an libelli ſolẽnitas ſit indifferenter in qualib. cauſa neceſſaria, ſi. n. eſt inducta ad ueritatẽ ſine fraude & melius inueniendã, ac cognoſcendã affirmatiue reſpondebatur. Cęterũ Sol. eſt tenenda, quam hic legimus, quia ſi ſecus eſſet, non daretur diſtinctio iudicii relata ſup. in §. ſi. de iud. Non tenet obiectio, quia talis ſolemnitas conuenit oĩ negocio: vnde puto inde inferendũ, quod præd. iudicii dĩt relata à qualitate materiæ uideatur originẽ trahere, licet immediate a forma ſit, vt ſuo loco adnot.

K ¶ Neceſſaria.] In caſibus ergo nõ exceptis libellus uidetur de ſubſtantia iudicii, de quo tamẽ late no. in cl. ſæpe de ver. ſign. in verbo, neceſſario. circa quod tñ multę ſunt varietates apud Doct. vt per Abb. & alios in c I. eo.

l ¶ Et figura iudicii.] Vt in cle. ſæpe. de uerb. ſign. & de ratione no. ibi in verb. figura.

m ¶ Nõ cõteſtata lite.] De hoc vide per Spec. in ſua pra. in 3. p. in tit. de libel. cõcc. & in ca. in quibus caſibus ſit offerẽdus libellus ante ſi verſ. & generaliter.

n ¶ Alii plures.] Vt puta ſi ſint cauſæ viles. aut niſi breuiores C. de ſen. ex breui. reci. Si ea cõſenſu partiũ fuiſſet remiſſa hęc ſollemnitas, ſi cõſuetudo haberet, vt non detur libellus: ſunt & multi alii; quos enumerare ſit magis laborioſum, quàm ſubtile, & latius per Spec. in tit. de libe. concep. in c. in quibus caſibus, vel cauſis ſit offerendus libellus, vel non, in 3. par. ſui oper.

In his quoque. CASVS. Cum actor libellum formaſſet, Io. Bapt.

probe a iudex fecerit, ſi principales perſonas b, vel in ſubſidiũ etiam aduocatos c factum ipſum propone re iuſſerit, & ſine tela iudiciaria controuerſiam terminare d tentauerit,

Oblato libello debent reo dari dilationes ad excipiendum.h.d.

Oblato tamen ſecũdum iuris ordinem libello, certe reo conuẽto indulgendæ ſunt induciæ f, quibus deliberet cedendum ſibi ſit, an cõtendendũ: acceptãdus, an recuſandus iudex: denique vt proponat, ſiquas habet exceptiones. Quæ propterea comparatę ſunt, vt ij aduerſus quos inſtituuntur actiones defendãtur g.

Diuerſarum rerum commiſtio parit obſcuritatem. hoc dicit.

Harum vero quædam ante litis conteſtationem opponẽdæ erunt. quædam uero etiam poſt conteſtatã litem. Sed ne ſi qui inter has alieni tractatus medii fuerint interiecti, huiuſmodi ſectio obſcuritatem h pariat. Videamus nũc generaliter de exceptionibus.

DE EXCEPTIO- *nibus, & replicationibus.*

TIT. VIII.

Quid ſit exceptio, et quod duplex eius eſt ſpecies, dilatoria, & peremptoria. Et q̃ dilatoriarum quędam reſpiciunt iudicem, quadam actorem, quadam reum, quadam cauſam.h.d.

maſſet, & per iudicem reo obtuliſſet, quęſitũ fuit, an iudex teneatur ad aliquid aliud: negatiue autẽ reſpondebatur, quia cum partes non ueneriint ad concordiã præſupponitur ipſas uelle litigare, vt ſupra de in iuanocan. in princ. & ideo nil aliud uidebatur neceſſariũ quàm ad ulteriora procedere. Sol.tñ vt hic legimus tam ꝑ rõnes adductas in tex. tum etiã iudex cũ ſit bonus vir, cõuenit illa etiã conſulere, quæ partibꝰ expediunt, nec tenet obiectio, quia ſemper in iudicio põt eſſe locus pęnitentiæ: Not. primo arg. q̃d medici, & iuriſconſ. nõ debẽt ex improuiſo ad q. ſibi propoſitas reſpondere, ſed matura habita deliberatione: Not. ſecundo inducias eſſe aũ per cõcedendas qñ ob difficultatẽ rei propoſitæ locus eſt conſultationi, q̃a velox reſponſum ſępe ſequitur pęnitentia.

a ¶ Probe fecerit.] Quod hic dicitur, ſumitur ex c. paſtoralis, de Iud. non tamen ſecundũ intellectũ, quẽ ibi cõiter vident tradere Docto. Sed ſm̃ intellectũ & op. Ab. in ſua practica. ca 36. q̃d eſt ſub iſta inſcriptione. Quod reus petat libellum offerri per actorẽ: q̃ valde poſt Spe. cõmendat practicam faciendi, quod hic dicitur, gratia litium finiendarum, vel minuendarum, & breuiandarum.

b ¶ Principales perſonas.] Not. ꝙ ea, quę conſiſtũt in facto, debent nõ per aduocatos, vel procuratores proponi: ſed per principales perſonas. fac. not. per gloſſ. & Doct in l. a. de iura. calu. ex quo infertur per Ab. in c. paſtoralis de iudi. vnde hæc litera ſumitur, quòd cum litis conteſtatio fiat per propoſitionem negotii, petionem & reſponſionem ad illã. l. unica. C. de lit. conteſt. per ipſas principales partes, non autem per procuratores & aduocatos fieri debet: quod tamen limita. vt ibi per eũ, & per ea, quæ habentur infra de lit. conteſt. §. de illo.

c ¶ Etiam aduocatos.] Vel procuratores, vt not. in c. paſtoralis. de iudi. & per Ab. in ſua. pract. c. 36. ſub. rub. quòd reus petat libellum offerri per actorem. & erit hoc cum principales ſunt indiſcręti, & nimiæ ſimplicitatis: quod intellige, Vt per Ab. in d. cap. paſtoralis.

e ¶ Terminare.] Et iſta terminatio non fiet per ſententiam definitiuã, caſu quo ſine tela iudiciaria liquęat iudici de negotio: ſed faciet iudex præceptũ parti conteſſæ, vt ſatiſfaciat intra certum tempus: ſecus ſi præceſſiſſet libellus, & ſecuta eſſet confeſſio: quia tũc debet ferri ſententia, vt nota. per gl. & alios in c. dudũ. 2. de ele. refert, & commendat Abb. in ſua pract. in loco in præcedenti notula allegato.

f ¶ Induciæ.] Scilicet uiginti dierum auth. offeratur. C. de lit. conte. uidetũ in hoc ſtandum cõſuetudini ipſius Curiæ, ſm̃ ſtat. in d. auth. & in auth. qui ſemel. C. q̃uo, & q̃n iudex. & l. 2. ff. de re iud. Erit ergo hoc arbitrio iudicis. Ab. in c. cum in veteri, verſ. quinto not. de elec. Q̃nque etiam nullo modo dantur tales induciæ, puta ſi citatoriis litteris libellum continentibus (vt quibuſdam locis & caſibus practicatur) potuerit reus inſtrui, & ex eis deliberare, vt per Legi. in d. auth. offeratur & per Canoniſtas. in c. 2. & c. litteras. de dilat.

g ¶ Defendantur. Vt inſti. de exce. in prin.

h ¶ Obſcuritatem.] Quaſi dicat tractatum illarũ exceptionum, quæ proponuntur poſt litem conteſtatam, debeat præcedere tractatus ipſius litis conteſtationis: ſed quia facere diuiſionem, & tractare prius de his, quæ proponuntur poſt litem conteſtatem, & poſtea de litis conteſtatione, & poſtea de exceptionibus, quæ proponuntur ante litem conteſtatam, pareret obſcuritatem, merito eius uitandę gratia tractemus ſemel de omnibus exceptionibus. Eſt autem huiuſmodi ſituatio arbitraria: vt per Ab. in rub. de excep. poſt Ioan. And.

DE EXCEPTIONIBVS, ET replicationibus.

Continuatur titul. iſte per §. fin. ſupra titulo Io. Bapt. prox.

prox.in fi. vel dicas aliter quod poſt tit. præceden. ideo proponitur iſte, quia reus conuentus debet libello ſibi oblato vel conſentire, vel aliqua exceptione ipſum reijcere: diuiditur autē tot. iſte context. in 2. par. quemadmodum duo proponuntur. in prima tractatur de exceptionibus: in ſecunda de replicationibus: ſecunda ibi, dantur aduerſus: quoad primum ſubdiuidi͂ in duas partes, in prima ad. nui. qu d, & quotuplex ſit exceptio: in ſecunda quęlib. ſpecies eius explicatur: ſecunda ibi, dilatoriæ ſunt.

licet participent de alterius natura, vt dicimus de petitione hęreditatis, quæ procul dubio eſt realis quo ad ſui eſſentiā, & ſubſtantiā, licet participet d' perſonalitate l. hęreditatis. C. de peti. hęred. vel ſi habent ſubſtantiā ſeparatā non poſſunt dici mixtæ, ex natura dilatoriarū, & perēptoriarum, vel ſi conſtant ex ſubſtantia vtriuſq; veniunt ſub enumeratione ſimplicium, fac. §. 1. de action. vbi nō ſit mentio de mixtis in prima ſectione & merito. ſi enī ſunt anomalæ merito & modo quodā anomalo debuit de his tractari.

EXceptio eſt actionis, vel intentionis excluſio [a]. Exceptionum ſumma diuiſio in duo genera [b] deducitur: aut enim ſūt dilatoriæ, aut peremptoriæ. Dilatoriæ ſūt, quæ rem [c] & iudiciū [d] differūt. Harum quædam iudicis perſonā reſpiciunt, quædā agētis, quędam rei conuenti, quædam vero actionis, & cauſæ qualitatem.

Exceptio incompetentia & ſuſpicionis ſunt declinatoria, h. d.

Perſonam iudicis, reſpiciunt, vel quę illius incompetentiā [e] arguunt, vel quę de ipſo ſuſpicionē ingerūt, ſecundum ea, quæ ſupra [f] ſuo loco latius expoſuimus. Et hę declinatorię quoque potuerunt appellari.

Procuratoris exceptiones ſpectant perſonam actoris, hoc dicit.

Actoris partē illę ſpectant, quę illū non

Io. Bapt. EXceptio eſt. CASVS non figuratur, ſed not. cauſam dic. eſſe, quia excludere actorem contingit aliquando ſimpliciter & aliquando ad tempus: hinc eſt quod omnis exceptio ad unum ex d. ſpeciebus commode reduci pōt.

a ¶ Excluſio.] Declara hanc deſcriptionem ſequendo Ab. in rubr. eo. vt exceptio dicatur actionis excluſio, cum in ueritate competit actio, & eam per exceptionem excludi oportet, vt eū promitto tibi vel metu compulſus vel dolo: nā ex ſtipulatione mero iure ciuili oritur actio: ſed aduerſus eam excipitur de dolo vel metu, vt in prin. inſt. de excep. dr etiam exceptio excluſio intentionis, qñ actio in ueritate non competit actori, agit tamen de facto, vt ſi petas a me decē, & ego excipio me ſoluiſſe: nam ſi hoc uerum eſt, nulla tibi cōpetit actio, cum ſolutione eius quod debetur tollatur omnis obligatio, inſt. quib. mod. toll. obl. in princip. erit ergo tuc exceptio excluſio non actionis, quæ nulla eſt, ſed intentionis, q̄ ſolū eſt facti hoc caſu nō iuris. vide de hoc quod habetur in l. 2. ff. eo. & aliquid per Bar. in l. Iulianus. ff. de cond. indeb. & per Inn. in c. cum dilecti. & in c. dudum. 2. de elect. vbi appellat exceptionem intentionis, quando excipitur contra eū qui non petit, vt refertur per Abb. in rub. eod.

b ¶ In duo genera.] In hanc primam ſectionē oēs conueniunt, vt apparet ex not. p glo. & Doct. in c. exceptionem. eo. & per Hoſt. in ſum. eod. § quæ ſit exceptionū diuiſio, & per Spec. eo. tit § 1. & paſſim per Doct. Verū eſt ꝙ prædicti vltra iſta duo membra addunt tertiū, dicētes alias etiā eſſe quas appellant mixtas vel anomalas, de quibus etiā hic dr̄ vt infr. eo § ſunt & quædam. & §. ſunt & aliæ. Sed non placuit ſtatim hic in iſta prima ſectione huius generis meminiſſe, tū ob exemplū inſtitutionū iuris ciuilis, in §. appellātur. eo. tit. tū etiam quia illæ quas vel mixtas, vel anomalas appellant, ſunt vel dilatoriæ, vel perēptoriæ quantū ad ſuę eſſentiam

Io. Bapt. Dilatoriæ.] Hæc pars diuiditur in 4. partes, in quarū prima tractatur de exceptione dilatoria: in ſecunda de perēptoria: In tertia de exceptione mixta: in quarta habetur conſiliū circa eas, & adnot. caſū natura ſecunda ibi, peremptoriæ: tertia ibi, ſunt etiā: quarta ibi, cauebit autē. prima pars adhuc ſubdiuiditur in quattuor partes, in prima habetur unde d. exceptiones, deſumantur in ſecūda, qñ opponātur: in tertia inſertur quædā gñalis reg. in quarta explica͂ qd iuris d' exceptiōe excōicationis: ſecunda ibi, hæ vero: tertia ibi, deducun͂: quarta ibi, his annumerāda. quoad primū caſus litigātis quidā cōſilio quorūdā aduocatorū opponebāt diuerſas exceptiones deſumptas modo à perſona iudicis uel alterius partis, mō à qualitate cauſæ vel actionis, & modo ab aliqua alia circūſtantia; vñ fuit quæſitū, an id de iure liceat, & cū inde in longū protrahan͂ nō uidebatur id permittendū. confirmatur q̄a inde aperitur uia cōmittendi in legē vt de ſe patet, Sol. tñ vt hic cauetur, q̄a ſi ſecus eſſet ex diuerſo capite iudiciū poſſet reddi illegitimū, eū bonū cōſtet ex tota cauſa l. 1 ff. de orig. iu. qua rōne ſuadēte nec obiectio aliq̄d concludit, q̄a ex bono nō deducitur malum, niſi eo male vtatur homo: Not. primo à contrario ſenſu q̄d ſi hmōdi exceptiones non opponerentur, actus teneret: Not. ſecundo aliq perfectionem alicuius aliquando cognoſci nō poſſe niſi beneficio exceptionis.

e ¶ Rē.] vt ſi ſit factū pactū de nō petēdo intra certū tēpus, q̄a hæ nō ſolū differunt iudiciū oppoſitæ: ſed etiā rē, vt in § appellātur. Inſt. eo. & per Ab. in c. exceptionem. verſi. ſecundæ dilatoriæ, eod.

d ¶ Iudiciū.] Vt ſunt illæ, quæ ſpecialiori nomine appellātur declinatoriæ, de q̄bus ſtatim hic dicit. quæ licet iudicium differāt, tamen non differunt rem principaliter.

e ¶ Incōpetentiā.] C. ſi diligēti, & p to. ti. d' for. cō.

f ¶ Supra.] Vt ſupra de iud. §. recuſatione. cum ſeq. e.

ſeq.c.cũ ſpeciali.de appel.c.ſuſpicionis.de nſ.del.
a ¶ Agere velit.]Ca r.de ſynd.c.qui uere.16.q.1.
& ſupra de procurat §. ſed nec omnes.& per Hoſt.
in ſum.cod.tit. § quis dare,verſi.ſunt autem.& §.
quis dare.verſi item monachi.& fac.§.pen.inſtitu.
cod.fac.C qui leg.

tus.C.qui accuſ.non poſſunt, Fel.in cap.exceptio-
nem, eod.
k ¶ Diẽ ſolutionis.]Vt in l.1.in fi. ff.qñ dies vſuf.
ced.hoc tñ qñq. opponitur ad proceſſum, qñq; ad
merita cauſæ; itaq; ſñi modũ proponendi uariandum erit & tẽpus,

legitimam in iudicio ſtandi perſonam habere demõſtrant: quales ſunt procuratoriæ, vt puta, ſi quis per monachum, aut regularem, aut clericum agere[a] velit. Itẽ ſi quis vt tutor, vel curator, vel procurator, vel ſyndicus compareat, & illum tutorem, vel curatorem, vel procuratorem, vel ſyndicũ eſſe negetur[b], vel ſua non intereſſe[c] vel audiri non[d] debere proteſtetur, & ſi quæ sũt his ſimiles.

Quæ ſint exceptiones deſcendentes ex perſona rei. h. dicit.

Ex perſona rei deducuntur, veluti ſi quis ab eo, qui alienã litem defendit, de iudicato ſoluendo cautionem poſtulet[e]: aut ſi ab actore ſe ſpoliatum[f] eſſe reus conuẽtus coram iudice queratur: et propterea reſtitutionis beneficiũ imploret: vel ſi actorem ex legitima cauſa domum reuocet[g].

Quæ ſint exceptiones deſcendentes ex cauſa. h. d.

Actionem & cauſã reſpiciunt, vt cũ proponitur de ineptitudine, aut incertitudine libelli[h], aut de litis pẽdentia[i], aut cum nondum diẽ ſolutionis[k] veniſſe prætenditur.

Declinatoria exceptiones proponi debent ante omnem exceptionem, alioqui amplius opponi non poterunt. hoc dicit.

Hæ vero regulariter[l] omnes ante litis conteſtationem proponi debẽt. Sed quas declinatorias appellauimus non modo ante litem conteſtatam: verum etiam ante omnem[m] dilatoriam exceptionem opponere reum oportebit; alioqui ſi aliam[n] primo propoſuerit, cum per hoc ĩ iuriſdictionẽ eius, coram quo propoſuit, conſenſiſſe videatur, eiuſdem iuriſdictionem ſero declinare conabitur.

Dilatoria exceptiones non declinatoria regulariter proponuntur ante litem conteſtatam. h. d.

perſ. hab. ſtandi in iudi.per tot.& l ſi. §.neceſſitate.C.de bo. quæ lib. & ibi per Doct.
b ¶ Eſſe negetur.] Vt per Bart. in l. 3. §.defendi.ff.ex quibus cau.in poſ.eat. & hæc quæ prouenit ex defectu mãdati, poteſt opponi etiam poſt latã ſententiam, vt inf.eo. §. ergo in initio. Ab.in ca.in noſtra. vel ſtẽ no.de proc.
c ¶ Non intereſſe. Quæ pariter eſt dilatoria. ut not per gl.& Abb. in c. ex parte. de teſtib. & per Abb.in ca.1.de neeu per Bart. in l. poſthumus. §.ſi qs ex his ff. de in offi. teſtam.
d ¶ Audiri nõ debere]Vt per Ab.in c. quia fruſtra. de v-ſur.in fi.
e ¶ Cautionẽ poſtulet.]Vt l. qui proprio.§ q aliũ. ff.de proc.l.exigendi.C. eo.ti. de procurat.
f ¶ Spoliatũ eſſe.] Ca.cũ dilectus, vbi latiſſime per Ab.& Doct.de ord.cogn.
g ¶ Reuocet.] Vt c ſi.de fo. comp. & l.2. ff. de iudi.
h ¶ Libelli.] Hæc aũt licet ſit dilatoria, poterit tñ interdum opponi etiam poſt ſniam, uidelicet cũ talis eſt ineptitudo libelli, quę non concludit ius agẽdi nec ſuper eo ſnia formari poteſt vel firmari, vt per Ab.in c. cum dilecti, de emp.& uẽd.
i ¶ De litis pendẽtia, ut per Bald. in l.perẽptorias. in fi. C.ſent.reſcin. non poſſe. & in l. ſena-

vt per Ab. & alios in c.exceptionẽ.e.
Hæ uero.CASVS. Quidã litigãtes deſiderio uictoriæ moti in qualib parte iudicii uolebãt ſupra adno. exceptiones proponere, putabant autẽ ſibi eſſe licitũ, quia ipſarũ beneficio ſingula iudicii geſta nõ solũ legitime fiũt, ſed etiã apparent: aliter vero ſecus contingeret. Cæterum Sol. vt hic cauetur, quia natura iſtarum mei exceptionum id uideſ requirere, nec tenet obiectio, ſiquidem tunc aliquod factũ dr legitimũ, qñ ſuo loco, & tẽpore eſt geſtum. No.primo actiones nõ eſſe legitimas niſi loco, & tpe debito fuerint factæ: Not. ſecundo quod eſt tacite uel expreſſe ſemel approbatũ, nõ põt poſtea reprobari.
l ¶ Regulariter,] Hoc iõ dicit: q e qñ quę etiã poſt litem conteſtatã proponũtur, vt patet ex ſuperiorib⁹ notulis, & hr̃ latiſſime per Canoniſtas, in c.exceptionẽ, e & if. e. § prox. vide aliqd per Legiſtas in l.naturaliter, §. nihil cõmone. ff. de acquir.poſſ ſuper cõbin. Bart.
m ¶ Omnẽ.]3.q.6. §.exceptio, e paſto talis, eo e inter monaſteriũ, d re iu. l. l. aperiſſimi, & l. cũ ſpãlis.C. de iu. ſi C eo l.exceptionẽ C. de pb & ibi hr̃ & in c.qñ contra, de probat.
n ¶ Si aliã,] Puta dicen-

dicendo ꝙ aduerſarius eius, qui excipit, eſt excommunicatur, & ſuper hoc ſententia feratur, & ſic approbatur perſona iudicis, vnde ipſum poſtea reprobare excipiens non poterit, 4. q. 3. §. item ſi quis te ſtibus, & 3. q. 8. c. cuius in agendo, fac. l. ſed etſi ſuſceperit. ff. de indi. & habes late in c. inter monaſteriũ, de re iud.

ſi diceretur orta poſt concluſionem in cauſa.

f ¶ Iureiurando.] Nota caſum, in quo iuramentum eſt legitima probatio. Verum autem hoc habeat locũ in peremptoriis, uarie loquuntur Doct. vt hř in c. paſtoralis. eod. & per Spec. in §. dicto. eodem.

Ergo in initio litis [a] declinatoriæ opponi debent & probari. Ceteræ poſt oblatum libellum, ante litem cõteſtatam intra terminũ a iudice [b] aſſignatum, quandoque opponi, & probari [c] poterunt.

Ponit aliquos caſus, quibus, & poſt litem conteſtatã dilatoria opponi poſſunt. h.d.

Sed & lite conteſta ta quandoque eas opponere licebit, veluti ſiquã nuper [d] reo competens exorta fuerit, vel is, qui eam opponere voluerit, ſe poſtmodum [e] ad eius notitiam perueniſſe iureiurando [f] fidem faciat, vel eſſet huiuſmodi, quæ retractũ proceſſum nullum [g] redderet, vt eſt ea, quæ vel mãdati, vel iuriſdictionis defectũ arguit.

Et ex loco, & ex tempore, & ex aliis fontibus ducuntur exceptiones. h.d.

Ducũtur autem huiuſmodi exceptiones non ſolum ex ſuprapoſitis cauſis: ſed etiã ex loco [h], ex tẽpore [i], & ex aliis pluribus [k], vt tam Pontificii, quã Cæſarei iuris libris facile eſt legentibus cognoſcere [l].

Exceptio excommunicationis licet ſit dilatoria, tamen poteſt opponi, & ante, & poſt litem conteſtatam h.d.

His annumeranda eſt etiam excommunicationis exceptio, quæ licet & ipſa dila-

a ¶ Ergo.] Bene ergo: quia hoc ex ſupradictis infertur, & no. in hac materia quattuor tempora ante litis ingreſſum, & tunc regulariter proponũtur declinatoriæ & peremptoriæ litis finitæ, vt infra eo. §. ſtatũ, poſt litis ingreſſum ante conteſtationem, & tũc proponuntur regulariter dilatoriæ illæ, quæ non cõcernunt perſonam iudicis. Tertium poſt litem conteſtatam ante ſentẽtiam, & hæ regulariter ꝓponuntur peremptoriæ. Quartũ poſt ſententiam, & tũc proponi poſſunt quædam dilatoriæ: puta, quæ retro actũ proceſſum nullum redderent, vt hic in fin. & quædam peremptoriæ, vt per Spec. eo. tit. noſtro, §. dicto, nu. 14. & per Bal. in l. 1. C. de iur. & fa. ig.

b ¶ A iudice.] No. iudicẽ ex cauſa poſſe abbreuiare terminum a iure ſtatutum: nam ad proponendas dilatorias ius præfigit terminũ litis conteſtationis, c. inter monaſterium, de re iud. & l. ſi. C. eo. & tamen iudex põt abbreuiare, vt hic, & c. paſtoralis, eo. vnde ſumitur, & hoc tenet Bar. in l. a. ff. de re iu.

c ¶ Probari.] Imò dilatoria ſolutionis probabitur, poſtquã actor fundauerit intentionem ſuam, l. exceptionem, C. de probat. & 3. q. 6. §. exceptionem, habetur in c. exceptionem eod.

d ¶ Nuper.] Nihil eſt enim, ꝙ imputet reo ꝙ non propoſuerit ante litem conteſtatam, fac. c. inſinuãte, vbi Doct. de offi. dele. & c. paſtoralis, eod. arg. in l. de ætate. §. ex cauſa, ff. de interr. actio. & in l. 1. in princ. ff de ventr. inſpic. c. cæterũ & iu. cal. & d 50. c. vt conſtitueretur. fac. l. a. C. de conſor. eiuſdem lit.

e ¶ Poſtmodum.] Id eſt, poſt terminum intra quẽ omnes exceptiones dilatoriæ proponi debent, ſic c. præſentiũ. de teſtib. late habetur in c. paſtoralis. vbi inquit Ab. ꝙ non poſſet proponi hæc dilatoria,

g ¶ Nullum redderet.] Hř late in c. in noſtra. de ꝓc. Hoſt. in ſum. eo. §. hæc de dilatoriis. verſi. ſed certe. Idẽ ſi partes fuiſſent proteſtatæ nelle ſe aliquando huiuſmodi exceptiones opponere, ea. paſtoralis. eod. vide late per Feli. in c. exceptionem. eo. per Legiſt. in l. ita demũ curat. & in l. licet. C. de proc.

Ducuntur. CASVS hic non figurator no. tamen ex iſto §. iũcto §. 1. ſupra eod. quod omnis exceptio deſumitur aliquando à cauſa intrinſeca eorum quæ in iudicio neceſſario requiruntur, aliquando vero à cauſa extrinſeca. Io. Bapt.

h ¶ Ex loco.] Vt, quia dicatur oõ tutus. cle. paſtoralis. de re iu. & ſupra de in ius uoc. §. locus vbi not. vel quia alio loco ſit quid ſoluendũ, cap. vni. de plus pet.

i ¶ Ex tẽpore.] Vt ſup. de in ius uoc. §. ſed etſi te.

K ¶ Pluribus.] Vtputa ratione reſcripti, vt ꝑ Spec. eo. ti. noſtro. §. 1. uerſi. dilatoriarũ aũt. & ſunt plures exceptiones, quàm actiones, vt per eundẽ. eod. ti. § viſo. ante fin. verſ. poſtremo not.

l ¶ Cognoſcere.] Sic inſtit. eod. §. hæc exempli.

His annumeranda. CASVS in tota hac parte ita põt in cõi figurari. Quidam oppoſuerunt exceptionem ab excommunicatione deſumptam, idque faciebant in qualib. parte iudicii, nulla iuris forma ſeruata, non declarando excommunicationem atque modo contra unam, modo uero contra alterã partem litigantiũ, vnde fuit quæſitũ quid iuris: ſi em̃ excommunicatus põt eſſe in iudicio cũ defenſionis §. hi uero. ſupra de procurat. excep. iſta ex hoc c. eſſet nulla: ſi uero cauſa agendi prohiberetur, ius eius tolleretur uel diminueretur, quod eſſet contra iuſtitiam, at ſi id eſſet admittẽdum, deberet opponi iuxta §. hi uero: ſupra eo. tit. noſtra. Sol. tamen vt in hac parte definitur, q̃a ſi aliter eſſet, ius excõmunicationis redderetur fruſtra; non obſtat obie- Io. Bapt.

ctio,

ctio, quia ius alterius nec tollitur, nec proprie diminuitur, ſed ſolum differtur. ad text. autem in d. §. hæ uero. dico ipſum uerificari regulariter, at in caſu noſtro limitatur ob naturam excommunicationis. Nor. primo exceptionem excommunicationis ēē ſpāiem, & iō regulæ quę dantur de exceptionibus in cōi, in iſta ſæpe debēt limitari. No. ſecundo exceptiones aliquando oriri etiam à iure ſpeciali, & ideo à iure cōi non debent regulari.

exceptionem eo. adducit bonum text. in cap. plerunque 2. quæſt. 7.

f ¶ Legitimis.] Quæ autem ſint expenſæ legitimæ, dic. vt per Ab. & alios in c. exceptionem. eod. Sed nunquid iudex teneatur condemnare in expēſis, etiam ſi nō fuerit petitum. Item ſi non condemnauerit, an pars poſſit appellare? Vide per Abb. in c. ſignificauerunt. verſic. ſed circa prædicta. eo.

toria a ſit, a ceteris tamen diſſimilem naturam ſortita eſſe deprehenditur; nec enim poſt oblatum tantum libellum ante conteſtatam litem velut ceteræ; ſed in qualibet parte litis opponi poterit b, peremptorio termino ad proponendum exceptiones declinatorias, & dilatorias, præfixo minime c obſtante. Quod eſt in hac exceptione ſpecialiter obſeruãdum: ne quiſquam in periculū d animæ ſuæ excommunicato communicare compellatur, quod ſi eam reus omiſerit, vt actor e ſūptibus & laboribus fatigetur, in expenſis legitimis f condemnandus erit.

In opponenda exceptione excommunicationis, ſeruanda eſt certa forma h. d.

Sed cum per malitiam g hæc exceptio in iudicijs opponeretur; frequentius Innocentiana conſtitutione h conſultiſſime cautum eſt, vt certa in ea proponenda forma ſeruari debeat, vti ex ipſius conſtitutionis tenore facile apparere poteſt.

Exceptio excommunicationis poteſt actori opponi in prima tantum inſtantia, non in ſecunda. Idem de ceteris dilatoriis. h. d.

Hæc tamen in prima tantum inſtantia ſibi locum vendicant: quod ſi ſuccumbens actor appellauerit prætextu excommunicationis oppoſitę a proſequutione appellationis minime excludendus i erit, qđ & in ceteris dilatoriis, multo magis locū obtinet K.

Reus excōmunicatus licet reconuenire nō poſſit, admittitur tamen ad proponendas ſuas legitimas defēſiones. h. d.

Reus autem l nullo obſtāte excōmunicationis uinculo, velut recte conuenit, ita

a ¶ Dilatoria ſit.] Quoad ſui ſubſtantiā, & regulariter opponit, tñ quãq; in vim peremptoriæ, puta, ad perimendā electionē pp excōicationē eligentiū, vel electi, quo caſu nō haberet locum quod hic df, & in c. 1. eo. in 6. & ibi etiam no. & no. in cle. c. eo.

b ¶ Opponi poterit.] Ca. exceptionē eod. c. 1. eo. in 6. cl. 1. eod.

c ¶ Minime obſtāte.] Not. ꝙ termin⁹ pfixus ſimpliciter ad aliquid faciendū, ſeu proponendū ad id ex cui⁹ omiſſione imminet animæ periculū, uiam non præcludit. Et hæc ē rō, ob quā in cauſa matrimoniali ſnia ab negatiua matrimonii nō trāſit in rē iudicatā, c. lator. & c. cōſanguinei. de re iu. vbi ēt no. de quo plene p Ab. in c. intrauit. de pb. & aliqd in ca. exceptionem. eod.

d ¶ Periculū aiæ.] No. ꝙ etiā in indicio nō ſine periculo communicatur, de quo dic vt no. in c. intelleximus, de iud. Et ex hac ratione aliter dicendum eſt de ſuſpenſo, quam de excommunicato, de quo late per Ab. in c. Apoſtolicæ, eod.

e ¶ Vt actor.] Requiritur ergo, ꝙ reus malitioſe diſtulerit opponere: aliàs non procederet quod hic dicitur. Vnde ſi deſtiterit opponere ex cauſa rationabili; puta, quia non habebat in promptu probationes, ceſſaret hæc condemnatio, pro quo allegat Hoſt. l. argentarius. §. pen. ff. de eden. Ab. vero. in c.

g ¶ Malitiā.] Quæ ſemper creſcit, 12. q. 1. c. omnis ætas. & 20. q. 3. c. procliuus. & §. mitiores, authen. de nup.

h ¶ Cōſtitutione.] Vt in c. 1. eod in 6.

i ¶ Excludendus erit.] Sed contra, c. per tuas. de ſentē. excom. Sol. contrarium procedit, qñ quis appellat a ſententia excommunicationis, quā dicit iniuſtam: hic loquitur cum appellatur ab alio grauamine, & de excōicatione nihil ipſe dixit, nec confitendo eam iniuſtam, neque nullam, ſed aduerſarius opponit de excommunicatione ad finē iſtū repellendi, qđ non debet admitti, cū, iſte ſe defendat. Ita ſolu. Ab. in c. ſignificauerunt, & in c. ſi. eo. Sed quid dicemus, ſi qs ſit excommunicatus ob illam eamdem cauſam, ob quā appellauit? Reſp. adhuc habet locum, quod hic dicitur, nec pcedet, ca. per tuas, vt per Ab. in d. c. ſi.

K ¶ Locū obtinet.] Vt habetur in l. ita demum C. de procur. aliquid etiam per Abba. in cap. paſtoralis, eod. & cap. cuiam. de reſtitution. in integ.

l ¶ Reus autem.] Intellige hoc de reo neceſſario, non aūt de voluntario, ſm ea, quæ diffuſe not. per Ab. & alios in c. cum inter. eo. Vbi punit ꝙ in tantū neceſſitas, vel præiudicium imminens aditum præbet ad eſſendum iudicio, vt ob hanc cauſam admittatur quis etiam tamquā actor, vt puta, ſi reus eſſet fugitiuus. ſi res eſſet pe peritura, cum enim

quis ſtimulatur ad agendum ex imminenti periculo, poteſt dici hæc actio defenſio quædam, quod tamen penitus non firmat.

a ¶ Legitimas defenſiones.] Cap. cum inter. eod. c. intelleximus. de iud. ubi ordinarie.

obiectio autem non uidetur concludere, quia ſi legitimæ & nō legitimo fuerint propoſitę, nō tenet argumentum: ſecus aliter. Not. primo unde huiuſmodi exceptiones deſumantur, & ideo ſicut e. iſta ſunt diuerſa, ita etiam diuerſæ erunt naturæ: Not. ſecundo, quod ſemel legitime terminatum fuit, abſonum uidetur iterum examinari, quia reiteratio inutilis numquam eſt admittenda: Not. tertio quaſd. exceptiones, licet peremptorias reddi omnino nullas, niſi debito iudicii loco fuerint propoſitæ.

ad legitimas a defenſiones ſemper admittitur. Satis enim abſurdum b eſſet, ſi actore impugnante defenſionis copia reo denegaretur. Quia ſic multoties condemnaretur c abſoluendus. Reconuentionis tamen poteſtas eidem minime permittitur d.

Superius dicta de excommunicatione, intelliguntur de maiori h.d.

Ceterum, quæ ſupra de excommunicatione diximus; nō de quacunque excōmunicatione ſunt intelligenda: ſed de ea tantum, quæ a perceptione ſacramentorum, & a fidelium cōmunione ſeparat, e, vt etiam ipſa Innocentianæ cōſtitutionis verba demonſtrant f.

Peremptoriæ exceptiones ſunt, quę ius actoris perimunt, & ſemper agentibus obſtant h.d.

Peremptoriæ g ſeu eliſoriæ h exceptiones ſunt, quæ in totum ius agentis perimunt i & ſemper k agētibus obſtant: qualis eſt doli mali, metus, pacti conuenti l, ſolutionis, iuriſiurandi, præſcriptionis, trāſactionis, & rei iudicatæ, & ſi quid cōtra leges m factum eſſe dicatur.

b ¶ Abſurdum.] Nota. arg. ab abſurdo. ſimile in ca. ex ore. de priuil. & c. quemadmodū. de iureiur. c. cum inter eo. l. uam abſurdum ff de bo. libe.

c ¶ Condemnaretur] Quod eſt abſurdum. argu. l. abſentē ff de pœ. Sed an reus excommunicatus poſſit petere a iudice ſententiam ferri ꝓ ſe, & videtur, cum enim permittatur ei eſſe in iudicio, uidetur etiam permitti, vt faciat omnes actus, quos poteſt facere tamquam reus in iudicio. Contrariū tenetur cōiter, vt per Doct. in c. cum inter. eo. in c. intelleximus. de iud.

d ¶ Permittitur.] Vt c. cum inter. eo. & §. fi. inſti. de mu tu. pet. An autem poſſit excommunicatus compenſare? no. in d. c. cum inter. in fi. de iu. § fi.

e ¶ Separat.] Hoc eſt de maiori, quæ appellatur anathema, vt infra de ſenten. excom. in prin. & c. ſi quem. eo. ti. & huius deciſionis ratio eſt in promptu: quia ſcilicet minor excommunicatio nō ſeparat a communione fidelium, ſed tantum a participatione ſacramentorum, vt nota in locis ſupra allega. Vnde non mirum ſi poteſt eſſe in iudicio excommunicatus minori, cum non uetetur communicare ceteris fidelibus, fa. cap. Engeltrudam. 3. q. 4. & habetur per Specu. in §. viſo. verſi. & minor.

f ¶ Demonſtrant.] Cap. 1. eo. in 6.

Io. Bapt. Peremptoriæ. Licet hæc pars poſſet ſubdiuidi, quoniam tamen in ea pōt in communi caſus vt puto figurari, propterea eſt animaduertendum, quod quidā uolentes uideri iuriſperiti proponebant in iudicio nullo temporis, vel iudicii ordine ſeruato, & ideo petebant à iudice vt iudicare uellet iudicium fuiſſe, & eſſe nullum, & parti tale ius agendi minime competere, quia quæ contra ll. fiunt, debent declarari nulla. l. non dubium. C. de legibus. unde quæſitum fuit, quæ, quot, & qn̄ ſint exceptiones iſtæ ꝓponendæ. Solut. vt in hac parte continetur, quia ſicut ſunt diuerſæ, ita etiam diuerſam habēt naturam, & tempore ſibi proprio ſuum producūt effectum.

g ¶ Peremptoriæ] Simile in §. appellantur. eod.

h ¶ Eliſoriæ.] Vt intelligamus quid ſibi vult iſta duplex appellatio. ſciendum eſt, quod Ab. in ſua practi. c. 16. ubi tractat de peremptoriis exceptionibus, facit differentiā inter peremptorias & eliſorias & peremptorias. putat eas appellari oportere, quandiu eas vel in totum (vt hic dr̄) perimunt & tollunt obligationē ciuilem & naturalē, vt exceptio ſolutionis, & acceptilationis, & has potius putat dicendas defenſiones, quàm exceptiones: quia non ſunt actionum excluſiones. Aliæ uero vt pacti conuenti, doli, metus, quæ nō perimunt, ſed eludunt, putat melius appellari eliſorias, quàm peremptorias. Et licet hæc differentia denominationis non ſit ſeruata in §. appellantur. inſti. eod. tamen, quia non eſt contraria iuri, imò adiuuatur rationibus, non fuit viſum ab re, hanc differentiam quaſi digito oſtendere, quæ uidetur etiam de mente Spec. vt per Ab. ibi, & facit ad hoc quæ dicit Ab. in rub. eod. & nota. ſupra eo. in prin. & per eūdem Ab. in c. exceptionem. uerſ. circa peremptorias, & quod not. glo. 2. in c. 1. de lit. conteſt. in 6. ubi etiam Doct.

i ¶ Perimunt.] Vt ſolutionis, acceptilationis.

K ¶ Semper.] Id eſt, ſine præfinitione temporis, vt ff. de doli except. l. pure. §. fi.

l ¶ Pacti conuenti] Scilicet de amplius non petēdo, quæ tamquam peremptoria non impedit litis conteſtationem, vt per Bar. in l. ſi tibi. §. pactus. ne peteret ff. de pact. Sed an exceptio pacti de nō agendo impediat litis cōteſtationē? Anti. Do. varie ſētiūt. d̄ quo poſt alios uide ꝑ Peru. in c. 1. d̄ lit. cōt. in 6.

m ¶ Contra leges.] Verbi gratia, cōtra legē Iuliam

fundi

Exceptiones peremptoriæ litis finitæ ſunt, quæ impediunt litis ingreſſum. hoc d.

Harum quędam dicuntur peremptoriæ litis finitæ, quædam ſimpliciter peremptoriæ. Peremptoriæ litis finitæ ſunt, quæ litis impediunt ingreſsū a & aduerſus agentem omni tempore opponi poſſunt: qualis eſt exceptio trãſactionis b iuriſiurãdi c, & rei iudicatæ d, quæ vel in ipſo limine iudicij proponi poterunt. Cum enim ſuper negotijs, tranſactione, iureiurando, & ſententia decisis, aliàs lis inchoata terminata fuerit, valde abſonū viſum e fuit, ſuper eiſdē nouū aſſumi debere iudicium, & quaſi in infinitum forenſia iurgia protrahere. Indequoque litis finitæ exceptiones appellantur, quod vt aliquis eſſet finis litiū inſtitutæ fuerint. Item iuris eſt, in alijs etiam peremptorijs exceptionibus, quæ vulgo manifeſtæ ſint, & notoriæ f habeantur.

Exceptiones peremptoriæ proponuntur poſt litem conteſtatam ante ſententiam. h. dicit.

Cæteræ vero litis conteſtationem minime impediūt g, atque ante ſententiam erūt regulariter h proponēdæ: quas quidem ſi dolo malo, ſuo tempore in prima inſtantia reus proponere diſtulerit, etiam in cauſa appellationis opponendi ſibi facultas denegabitur i.

Præiudiciales exceptiones ſunt, quæ alteri cauſæ præiudicium afferunt, puta, exceptio cõſanguinitatis, cauſæ reſtitutionis viri, exceptio natalium, petitionis hæreditatis. h. d.

fundi dotalis. Inſti. quib. alien. li. vel non. l. 3. & ibi, not. ff. eod.

a ¶ Ingreſſum.] ſ. ſi ante litem conteſtatam opponantur, & in vim declinatoriarum, ſed oppoſitæ poſt litem conteſtatam cenſentur oppoſitæ ad merita cauſæ. Bal. & Do. in l. poſtquam liti. C. de pac. & l. exceptionem. C. de probat. Legiſtæ cõmuniter in l. nã poſtea ff. de iureiurã. & in l. elegãter. §. ſi quis poſt tranſactionē ff. de cõdi. inde. & l. ſi. ff. pro ſuo. Et pleraſque differētias, quæ reſultant, utrū tales exceptiones opponātur tamq̃ declinatoriæ, vel tamquã peremptoriæ, per Peruſi. in c. 1. de lit. conte. in 6 poſt gl. & alios. Si antē non apparet, utrū ſint oppoſitæ tanquã peremptoriæ, vel tamquã declinatoriæ, in dubio quales ſint reputãdæ, per eūdem ibidem. Debet tñ eſſe cautus is qui opponit exceptionē litis finitæ tamquã declinatoriã, vt offerat ſe paratū incontinēti probare, aliàs ſi aduerſari' negaret dictas exceptiones eſſe veras, tunc non impediretur litis conteſtatio: ſed deberet reſeruari poſt litis conteſtationem, vt traditur in l. nam poſtea §. 1. ff. de iureiur. & late Peruſi. in d. c. 1.

b ¶ Tranſactionis.] Cap. 1. & ibi Ab. de tranſact. & no. in c. fi. eod in 6.

c ¶ Iuriſiurandi.] Siue ſit pactū iuratū de non petendo, ſiue de nõ agēdo, ſiue ſimplex iuramentum de non petendo, omni caſu exceptio ex iuramento deſcendēs impedit litis conteſtationē, & ad reſcriptum, & ad proceſſum opponi põt, vt ſic periuriū vitetur, vt tenēt cõiter Docto. quos refert Peruſ. in c. 1. de lit. conte. in 6. reiecta diſt. Io. And. & fac. l. 2. ff. de iureiur. & l. non erit. § dato. ff. de iureiur. c. etſi Chriſtus. eo. tit. & c. veniens. de accuſ. de hoc per Specul. in § dicto eod. tit. noſtro. nu. 45.

d ¶ Rei iudicatæ.] Ab eo. ſ. cui fuit ius iudicãdi. l. 4. § condemnatū. ff. de re iu. l. nõ putauit. §. nõ quæuis ff. de bo. poſſ. cõtra ta. aliàs nõ tenuiſſet ſnīa c. at ſi clerici. de iu. Vñ ſnīa lata ab excõicato, & ſchiſmatico nõ pateret hãc exceptionē, per no. in c. 1. de litis cõte. in 6. Idē ſi ſit iudicatū non ſeruato iuris ord. 2. q. 6. § deſinitiua. Idē ſi ſim' in cã cuius natura repugnet huic exceptioni, vt eſt cã matrimonialis in caſibus ca. lator. de re iu. Et procedit quod hic dr, tã in cã ciuili, q̃ criminali. c. de his. de ac. Per. i d. c. 1.

e ¶ Viſum fuit.] l. cauſas & l. fratris. C. de tranſ.

f ¶ Notoriæ.] Fa. no. p Ab in c. 1. de no. oper. nūci. uerſ. fac. qd no. i ſimili. poſt no i l. poſt rē iudicatã. ff. de trãſ. & in c. 1 de lit. cõt. in 6. & p eundē Ab. in ca. exceptionē. nu. 36. eo. & in c. 1. de ord cog. vbi reaſſumit totã materiã, fa. c. quoniã. de fil. preby. & Peru. in d. c. 1. Ponit regulã q peremptoriæ dēt opponi poſt litē cõteſtatam, cui accommodat quadraginta tres limitatiões.

g ¶ Impediūt.] Ergo p talē exceptionē nõ fit litis cõteſtatio, aliàs nõ requireretur, an impediret vel nõ, c. 2. d li. cõt. in 6. & quemadmodū hæ perēptoriæ nõ impediunt litis conteſtationē, ita etiã illarū tacitu nitas nõ faceret reſcriptū ad lites ſub reptitiū, quo min' ſaltē procedaſ ſm formã iuris. Inn. in c. ex par. de lit. cõt. Peru. in c. 1. eo ti. in 6. Niſi eſſēt litis finitæ, vel niſi eſſem' in reſcriptis gratioſis ad bñficia: ſec' in reſcriptis ad beñficia iuſtitiæ: q a tūc ſtamus iuri cõi, vt latius p Peru. i d. c. 1. in 1. colū.

h ¶ Regulariter.] Idõ dicit, regulariter: quia dantur multi caſus, in quibus tales exceptiones etiã poſt ſnīam opponi poſſunt, vt exceptio falſitatis. c. cum venerabilis. eo. per Abb. in c. licet. de proba. & plures caſus poſuit Accurſ. in §. appellantur. inſtit. eo. & per Specu §. dicto num. 14 hoc eod. titu. & per Bal. poſt Accur. in l. 1. C. de iu. & fact. igno.

i ¶ Denegabitur.] Secus ſi non dolo proponere di-

Z 2 leris: ſ

Sunt etiam quædã exceptiones, quę præiudiciales appellari poſſunt [a], ex eo quod alteri cognitioni pręiudicium afferunt, vtpote, ſi qua mulier Titium in uirum petat [b] qui ad mulieris intentionem [c] elidendam conſanguinitatis obiiciat exceptionẽ, qua probata, cum quæſtio principalis perimatur, de ipſa eſt cognóſcendum ante, quã ad definitionis [d] articulum procedatur. Idem ſi petenti hæreditatem natalium obiecta ſit exceptio. Cum enim ſucceſſionis cauſa, à cauſa natalium dependeat, poſteriore quoque loco cognoſcenda [e] erit.

Spoliatus opponens de ſpolio in modum exceptionis, nõ cogitur reſpondere ante quã ſit reſtitutus. h. d.

Sed etſi quæſtio ſpolii in modum exceptionis [f], petentibus obiecta fuerit, probationes ſuper ſpolio primitus erunt audiendæ. Eoque legitime probato, reus non cogetur reſpondere poſitionibus, donec integre reſtitutus [g] fuerit.

ſtulerit: quia potuerunt opponi l. per hanc. C. de temp. appel. c. cum ioannes. de fid. inſtru. & hoc ꝙ differens doloſe opponere in prima inſtantia non poterit poſt in ſecunda opponere uidetur audacius forte oppoſitum hic, cũ non ſit de hoc in promptu tex. aliquis niſi ca. exceptionẽ eod. arguendo a ſpeciali. Sed hoc & æquiſſimum uidetur, & tenet Ioan. And. & Hoſt. in c. inter monaſterium. de re iudi. & Ab. in c. 1. eo. & idem Ab. & Anto. de Butr. in d. ca. exceptionem. nu. 27. & uidetur com. opin. Canoniſtarũ.

Io. Bapt Sunt etiam.—Hęc pars diuiditur in duas partes: in quarum prima habetur qd iuris de exceptione præiudiciali, & ſpoli. in ſecunda uero de exceptione contra teſtes tractatur. ſecũda ibi, ſunt & aliæ: quoad primum caſus ita in hac parte põt in cõmuni figurari. Cũ litigantes ſoleãt diuerſas in iudicio opponere exceptiones ad aduerſariũ repellendum, hinc eſt, quod fuit dubitatum de nonnullis, vt ſi quis petat hæreditatem, & opponatur ſibi exceptio de legitima natiuitate, vel de ſpolio facto, cuius rigore ſit prius reſtitutio facienda, vel alia ſimil. ſecundum qualitatem caſus cõtingentis, & cum unum iudicium diſtinguatur ab alio, iuxta tradita per docto. de diſt. iudicii loquentes, negatiue reſpondebatur: alioquin requiritur iudicia eſſe adinuicem permiſta, quod uidetur inconueniens ſecundum tradit. diſt. de iudiciis vt dixi, & ſi exceptio eſſet ſpolii tantum, eod. pacto uidetur eſſe reſpondendum, quia dolo petit qui ſtatim reſtituturus eſt, cap. dolo. facit. de reg. iur. in 6. Cæterum Sol. prout in hac parte cauetur, quia aliquando inde tolluntur lites quod expedit reipub. & ideo præiudiciales exception. merito quidem dñr, aliquando uero in pęnã ipſius ſpoliatoris id factum fuit: Nõ obſtant obiecta. ad primã obiectionem dico iudicia eſſe adinuicem diſtincta, quoniã tantum unum dependet ab altero, propterea non tenet obiectio, & uera remanet deciſio: ad ſecundã autem dico dict. regul. ueriſicari quando conſtat de dolo, ſecus in dubio, uel ob delictum ſpolii dẽt limitari iuxta cap. 5. in fi. de reſtit. ſpol. Not. primo quod aliquando iudicia habent adinuicem ordinem, & dependentiam quæ niſi obſeruetur, adminiſtraretur iniuſtitia: Not. ſecundo medium conſequendi quod ſummeſt eſſe actionem, & exceptionem aliquando, ſed actio directe, exceptio uero indirecte operatur, ſed reductiue eſt tantum actio.

a ¶ Appellari poſſunt.] Et ſic eas appellat Abb. in ſua pract. c. 61. quod inſcribitur de exceptionibus peremptoriis. facit §. præiudiciales. inſt. de acti. & not. per Abb. in c. 3 de ord. cogni.

b ¶ Petat.] Et ſic li bera perſona uendicari poteſt adiecta tamen cauſa vt q̃a filius meus eſt, maritus meus eſt. fac l. 1. ff. de rei uẽdi. & not. in ca. ex parte. de reſt. ſpol. vbi Inno. & alii, & no. per Ab. in c. 1. de ord. cogn. unde hic ſumitur. & not. verbum. petat, quod deſignat, ꝙ id qđ dicitur hic, habet locum, cum agitur petitorio: ſecus tñ eſſet, ſi mulier ageret poſſeſſorio: q̃a tunc non admitteretur exceptio cõſanguinitatis, ſeu alia concernens defectum proprietatis, c. ex conqueſtione. de reſti. ſpol. & per Abb. in d. c. 1.

c ¶ Intentionẽ elidendã.] Quæ prius eſt fundata, vnde reus condemnandus ueniret, niſi ſe defenderet. debet enim iudex iudicare ſm merita cauſæ, quæ panduntur aſſertione partiũ. l. fi. C. ſi per uim, vel alio modo. Vñ vt appareat, vtrũ reus ſit abſoluendus, uel non: debet diſcuti ſua exceptio, & hæc eſt decidendi ratio hoc caſu, ſecundum Ab. in c. 1 de ordin. cogn.

d ¶ Definitionis.] Scilicet cauſæ principalis & matrimonii, ſuper qua ſufficit vt pronũcietur, de quo tamen late per Ab. in c. 1. de ordin. cogni.

e ¶ Cognoſcenda erit.] Ca. 3. de ord. cogn. & ibi per glo. & Doc. fac. c. lator. qui fil. ſin. legi. & 3. q. 11. §. ſi de hereditate. & § ſi crimen. & l. 2. C. de ordin. cogn. & l. qm̃. C de adult. & l. præſes C. de plagi.

f ¶ Exceptionis.] Et iſta exceptio ſpolii eſt dilatoria. Ab. in c. cũ dilectus. vñ ſumit. de ord cogn. & per Ab. in c. uenerabilis. de off. del. per Lanfr. & in rub. de cau. poſ. & prop. & licet videat hic poni inter peremptorias: tñ ponit reſpectu quo ſapit natura pręiudicialiũ exceptionũ. Et qđ hic dicit in modũ exceptionis, procedit in iudiciis ciuilibus, in quorum tractatu ſumus: in criminali aũt procedit qđ hic dr̃ etiã ſi per uiã actionis ſpol. ũ intentet. 3 q. 1 per to. & 2. q. 2. per to. & per Ab. in c. 2. ver. quarto. hic iex di cii de or cog & de hoc § inter ſcholares inf. a eod.

g ¶ Reſtitutus fuerit.] Quia nec audi contendere, nec

Non debet iudex in cauſa ſuperedere obtentu exceptionis ſpolii, niſi dicatur factum ab actore, & hoc in ciuilibus, h.d.

Sed quia huiuſmodi exceptionem nonnumquam iniudiciis calumnioſe propoſitã cauſas eccleſiaſticas contingebat impedire, & per interpoſitas appellatiões principalis cauſę cognitionem perimere[a], conſultiſſime Innocẽtiana[b] conſtitutione decretum fuit, vt in ciuilibus negoriis ſpoliationis obiectu ab alio quàm ab[c] actore factę, iudex in cauſa principali procedere non poſtponat.

An & quomodo in criminali iudicio poſſit opponi exceptio ſpolij a tertio facti. hoc dicit.

In criminalibus uero etiam ſi a tertio[d] ſpoliatus fuerit, dum tamẽ uel tota ſua ſubſtantia, vel maiori parte[e] ipſius ſe per violẽtiã[f] priuatũ[g] affirmet, obiecta exceptio proceſſum differet pœnis[h] ſtatutis, ſi eandẽ intra certa[i] tempora non probauerit obiiciens. Eo quoque ſalubriter adiecto, vt rerũ priuatarum ſpoliatio, agenti ſuper eccleſiaſticis, uel ex cõtrario, non opponatur[K].

Accuſato excipienti de ſpolio a tertio facto debet indulgeri tẽpus, intra quod reſtitutionẽ petat, & cauſam ſi poteſt finiat, quo elapſo non obſtante tali exceptione accuſari poterit, h.d.

nec inermes inimicis nos opponere debemus. ca. 1. de reſt. ſpo. in 6. ſed non habet locũ quod hic dicitur, ubi notorie conſtat de non iure ſpoliati. Inn. in c. conſtitutus. de fil. presb. Peruſ. in c. propoſuit. de appella. & per eundem in dict. capit. 1. §. fin. in princ. Abba. & alii in c. 2. de ord. cog. Itẽ in cauſa depoſiti, ſecundũ quoſdã quod ſatis põt admitti, ſi cõſtaret de depoſito. Itẽ nõ habet locum, qñ quia cõuenitetur io ſua obligatiooe iurata. Sunt etiã alii caſus iu quibus non militat, quod hic dicitur, pro qoibus recurreodũ eſt ad ea, quæ Doct. in dict. cap. 2.

a ¶ Perimere.] De facto iotelligas, nõ de iure, hoc eſt, quia multi propter tot impedimenta, & timorẽ expenſarum ius ſoum indiſcuſſum relinquebant: nec enĩ ſpoliationis exceptio eſt peremptoria, ſed dilatória, vt not. ſupra. eo. §. prox. Nec obſt. l. ſi quis in tantam. C. unde vi. quia licet priuatio dominii inſurgat cõditione ex illa lege, nõ tñ oritur ex exceptione, vt not. in ca. paſtoralis. de cauſ. poſſ. & propr. & in c. 1. de reſ. ſp. in 6. unde ſomitur vel dic perimere, id eſt differre, vt not. in dict. ca. 1. prima placet.

b ¶ Innocentiana conſt.] C. 1. de reſt. ſpolia. in 6.

c ¶ Ab actore.] Eſſet enim iniquũ q reus exciperet contra actorẽ de ſpolio facto a tertio, cũ in hoc nõ deliquerit actor, & ideo factũ alterius ſibi non debet obeſſe. l. ſi quis in ſuo. §. fi. C. de inof. teſt. & l. non debet ff. de reg. iur. & peccata ſuos auctores tenere debent, l. ſancimus. C. de pœn. & procedit hoc etiã ſi res ſpoliata peruenerit ad ipſum agentẽ, licet contra eum poſſit agi remedio c. ſæpe. de reſt. ſpoliat. ſecundum Ioan. And. & Peroſ. in c. 1. eod. in 6. in princ. Item etiam ſi ſpoliatio facta eſſet a procuratore ipſius agentis ſuo proprio nomine ſpoliãte. l. procurator. ff. de excep. doli. Et idem ſi ſpoliatio ſit facta a ſyndico collegii, etiam ſi ipſe ſyndicus ſit de collegio, cum nec tunc de tali ſpoliatione excipi poſſit, per plura allega. per Peruſi. in d. c. 1. licet poſſit opponi ſecundum quoſdam ad executionem ſententiæ. Bern tamen in d. c. 1. dicit ſe nõ uidiſſe aliquem ſic excipientem in ciuilibus, vt ibi refert Ioan. And.

d ¶ A tertio.] Hæc eſt differentia inter cauſam ciuilẽ, & criminalẽ, & intellige hoc cum nõ hẽat locũ quando denuntiaretur ad pœnitẽtiã, uel quando ex crimine ageretur ciuiliter ad intereſſe agentis, ſed ſolum quando ex crimine ageretur criminaliter & p accuſationem. Sed quid ſi procedatur inquirendo? Et communiter uidetur teneri, qđ hic dicitur obtinere etiam hoc caſu, ueluti & ſi accuſaretur, & per Peruſ. in c. 1. de reſtit. ſpolia. in 6. licet quidam contra.

e ¶ Maiori parte.] Nota. q ſpoliatio omnium bonorum & maioris partis æquiparãtur. l. omnes. §. Lucius. ff. q in fraud cred. iuncta l. in ſumma ff. de pecul. & l. 1. C. de iur. emphyt. & quod habetur in c. potuit. de loca. latiſſime per Tiraq. in l. umquam. C. de reuoc. donat. in gl. uel partis.

f ¶ Per uiolentiã.] Requirit ergo qđ talis ſpoliatio ſit facta per uiolentiam expulſiuam, uel ablatiuam: ſecus ergo ſi eſſet ſpoliatio tantum doloſa: quia non haberet locum quod hic dicitur, ſecundum Ioan. And. & Peruſ. in c. 1. de reſti. ſpol. in 6.

g ¶ Priuatum.] Nota, q requiritur, quod tempore quo agitatur iudicium quis ſit ſpoliatus omnibus bonis, uel maiori parte: ſecus ergo ſi recepiſſet bona uel maiorẽ partẽ bonorũ, & hoc ſi opponatur de expoliatione facta à tertio. ſed ſi de expoliatione facta ab accuſatore, tunc requiritur q ſpoliatus ſit integraliter reſtitutus, ſicut eſſet quando ageretur ciuiliter. Peru. in c. 1. de reſti. ſpol. in 6.

h ¶ Pœnis ſtatutis.] Expenſarum uel etiam arbitrariis, ut no. in c. 1. de reſt. ſpol. in 6.

i ¶ Certa tempora.] ſ. quindecim dierũ vt in ca. 1. de reſti. ſpol. in 6 Sed an hæc tempora poſſint prorogari? Rñ. ut p Do. in d c. 1. & in ca. pia. de exce. in 6.

K ¶ Opponatur.] Ca. 1. §. fi. de reſt. ſpo. in 6. ubi etiã not. quæ ſit ratio.

Inter ſcholares[a] olim dubitari contigit, ſi ſpoliatus a tertio[b] cõtra ſuum accuſatorẽ de ſpolio excipiat, an ei tempus[c] indulgeri debeat, infra quod reſtitutionem imploret, ne forte ſic exiſtẽs omnem accuſationẽ eludat: & id æquitati, & iuri ſatis cõſonum viſum fuit. Vnde ſi infra tempus indultum reſtitutionem non petierit: & cauſam cum poſſet ad finem non perduxerit[d] non obſtante exceptione[e] ſpolij, deinceps accuſari poterit.

Exceptiones contra teſtes peremptoriarum naturam ſapiunt, ideo ante ſententiã proponendæ. h.d.

Sunt & aliæ exceptiones, quas proprie neque dilatorias[f], neque peremptorias[g] appellaueris, cuiuſmodi ſunt, quę aduerſus productos teſtes opponuntur, vtputa, ſi quis Mæuium examinatum, infamem excommunicatum, vel aliàs criminoſum eſſe dicat. Quæ tamen cũ ad peremptoriarum naturam[h] accedere videantur, ipſæ quoq; ante ſententiam proponendæ erunt.

Ponit differentiam vtrũ teſti obiiciatur crimen, de quo numquam aliàs fuerit conuictus, vel obiiciatur crimen, de quo aliàs quis confeſſus, & conuictus fuit. h.d.

Multum tamen intereſt, an per exceptionem tantum teſtibus opponantur crimina, de quibus numquam accuſati fuerint, an vero ea, de quibus aliàs conuicti, vel confeſſi fuerũt. Primo enim caſu obiectorum criminum probatio an-

a ¶ Scholares.] Sic c. 1. §. ſolet. de reſtit. ſpol. in 6. & not. quod fuit reſponſum ad conſultationẽ ſcholarium. nec mirum, cum illorum auctoritas ſit probabilis, argu. l. quæſitum. in princ. ff. de fund. inſtr. & l. cum ſcriptum. ff. de dot. præle. & in caſu pręponitur ſcholaris doctori, vt not. in l. 1. C. de anno. ciu. lib. 12.

b ¶ A tertio.] i. ab alio, quàm ab accuſatore. 3. q. 1. c. epiſcopi, & q. 2. c. cum eccleſiæ. & nota in c. 1. de reſt. ſpo. in 6.

c ¶ Tempus.] Iudicis arbitrio ſtatuendum, cum nõ reperiatur iure determinatum. l. prima. ff. de iure delib.

d ¶ Perduxerit.] Not. caſum, in quo quis cõpellitur agere, facit not. in l. vnica. C. vt ne inu. ag. vel acc. & decẽ & ſeptẽ huiuſmodi caſus ponuntur per Io. And. in c. 1. §. ſolet. de reſtitut. ſpol. in 6. & de hoc per Bald. in l. diffamari. C. de ingen. manu. & latiſſime ibidẽ p Cæſarẽ Cõtard. Celebrẽ aduocatum in Romana Curia, & per Bart. in l. 1. ff. de re iudi.

e ¶ Exceptione ſpolii.] Nota quod excluſus per lapſum temporis ab agendo, videtur etiam excluſus ab excipiendo. quod ideo eſt ſecundum Peruſinum in c. primo. §. ſolet. de reſt. ſpo. in ſexto. qa terminus tẽdebat ad excluſionẽ exceptionis, aliàs annalia ad agẽdũ ſunt perpetua ad excipiendum, l. ſecunda, in fine. ff. de dol. excep. l. 1. & l. inuaſor. C. vnde vi, vbi Doct. & habetur in cle. 1. de reſt. Io. inte.

Io. Bapt. Sunt & aliæ. etiam in tota hac parte caſus põt in communi figurari, & ideo not. quod cu exceptiones deſumãtur ex diuerſis ſedibus, vt ex ſupra adno. ſuis locis clare habetur, propterea contra teſtes quoque aliquando proponuntur, quod quidem qñ cõtingit, quæſitũ fuit quales ſint exceptiones iſtæ, cum. n. teſtes ſint quid extrinſecũ a iudicio, qñ aliquando ſine eis põt reperiri, uũr [illegible] dilatoriæ per §. hæ uero. ſupra eod. ubi adno. at cu ius deficiat ꝓbationibus deficiẽtibus l. duo ſunt titij. ff. de teſta. tutel. potius peremptoriæ, debẽt iudicari: cæterum quocumque ſint, ſunt proponẽdæ, qa quilib. in dubio præſumitur bonus c. ſi. de pręſumpt. & ſi nõ ſumus in dubio aliter ſequeretur actorẽ priuari culpa aliena iure ſuo, quod eſſet cõtra regul. nõ debet. de regul. iur. in 6. cũ ſimil. Sol. tñ prout in hac parte legimus quia diuerſo reſpectu ſapiunt utramque naturã, põtq; cõtingere teſtes eſſe perſonas moribus ornatas, & tñ falſum dicere, cũ ſæpe cognitio nr̃a ſit erronea, vt doc. adnot. qua quidem rõne ſuadente clare in primis cõſtat primã obiectioñẽ non obſtare, neque etiã ſecundã: & iõ nõ indigẽt ſpãli ſolutione: qñ vero nõ ſumus in dubio, qđ actor non priuaretur culpa aliena, ſed ſua, quia nõ legitime ꝓbaret, & ſic ceſſat quoque al. contra obiectio: No. primo uiros criminoſos, & infames ab omni actu leg. repelli: quia cõtinuo præſumuntur delinquere. ea. ſemel de reg. iu. in 6 Not. ſecũdo aliquẽ nõ eſſe criminoſum reputandũ niſi poſtq̃ legitime cõſtiterit ipſum deliquiſſe: quia Eccleſia non iudicat aliquid eſſe tale, niſi legitime appareat. facit c ſicut. de ſimon.

f ¶ Neque dilatorias. Quia nõ differunt proceſſum ſuper principali, ſicut faciũt dilatoriæ, facit ſimile de iu. cap. exhibita, & quia non eſt neceſſe eas proponere ante litẽ conteſtatã, ſicut dilatorias. §. 1. ſup. eo. c. inter monaſterium. de re iudi.

g ¶ Neque perẽptorias.] Cũ nõ cõcernãt actionẽ & eius excluſionẽ, qđ faciunt perẽptoriæ. l. 1. & l. 2. ff. de exce. & ſu. eo. in prin. licẽ non poſſunt opponi publicatis atteſtationibus. c. de teſtibus, de teſti. & not. Abb. in c. præſen. in eo. tit. in prin. licet contra uideatur id quod notat Abb. in c. 1. eo. vt in notula ſequenti, ſed dic. vt per Abb. in ſecundo not.

h ¶ Naturam.] Quia ſi non directe ſaltem per obli-

obliquum actionem perimit, ſublata enim probatione remanet ius partis inutile, ca. ſæpe. de reſtit. ſpoliat. l. duo ſunt Titij. ff. de teſta tutel. & ideo poteſt dici quaſi peremptoria, 4. quæſt. 3. Hermaphroditus. ideoque vſque ad ſententiam poteſt opponi, ſicut aliæ peremptoriæ. l 2. C. quæ ſent. reſcind. non poſſ. Abb. in c. 1. eod. licet hoc videatur contra id quod not. Ab. in c. præſentium. de teſtib. in princ. cum dicit publicatis atteſtationibus opponi non poſſe, ut in ſuperiori notuia, facit not. per Abb. in ca. finem. de dolo & contu. verſic. dico ergo ponendo. In fto. ſed etiam circa idem factum, ut voluit Hoſt. & ſequitur Abb. in c. 1. eo. in fin. Bart. autem in l. 2. §. ſi publico. ff. de adult. videtur exigere, ꝙ tāgat idem delictum, & eaſdem perſonas, dicit per Abb. in dicto cap. 1.

tea exhibenda a erit, quam cauſa per ſententiam b terminetur, & ſi conuicti, vel confeſſi c fuerint, ordinaria ceſſante pœna, ſufficiet d quod a perhibendo teſtimonio repellantur, præſertim e cum obiectum crimen minime cauſam contingat f. Poſteriore vero, cum non ſit cuiquam contra alios credendum, niſi ſe prius probauerit innocentem g, a ferendo teſtimonio penitus repelli poterunt.

Opponens exceptionem, quæ aduerſus opponentem opponi poteſt, nihil agit, & hoc ſi proprio nomine excipiat: ſecus ſi nomine ſuæ eccleſiæ. h. d.

Cauebit autem reus, ne quam contra aduerſariũ ſuum exceptionem porrigat, cuius ipſe nexib⁹ im-

a ¶ Exhibenda.] Statim, vel infra terminum competentem a iudice ſtatuendum, ca. licet. de probat. & c. prudentiã. §. ſexto. de offi. del. arg. ſeruata diſtinctione illius auth. C. de teſtib. auth. ſi dicatur. & not. in cap. 1. eo. vnde ſumitur.

b ¶ Per ſententiam.] Niſi fuerit appellatum. l. ſi C. de fide inſtrum. & not. in ca. 1. eod. vnde ſumitur. Et quidam intelligunt quod hic vt Tancr. de illa exceptione, quæ obiicitur in perſonam teſtiũ, quæ ante ſententiam debet probari: ſecus ſi teſtes arguerentur de falſo, uel etiam actorquia uſque ad viginti annos poterit opponi. l. querelam. C. de fal. dic vt no. in d. c. 1.

c ¶ Confeſſi.] Vnde repelluntur, ſi hoc oſtenditur ſine aliqua probatione. c. teſtimonium. de teſtib. ſecundum quod intelligendum eſt quod hic dicitur vt not. in c. 1. eo & l 1 d. cap. teſtimonium.

d ¶ Sufficiet.] Ca. 1. eo. Sed immo contra, quod nõ ſufficiat. Primo, quia littera iam in d. c. a quam hic videtur innuere, ꝙ debeat imponi pœna extraordinaria, arguendo ab excluſione unius, c. nonne. de præſumpt. & l. cum prætor. ff. de iud. Secundo obſtat cap. ecce. 24. quæſt. 3. vbi dicitur crimina eſſe punienda vbicunque claruerint. Tertio obſt. text. in cap. cum ſuper. de confeſ. Quarto obſt. l. 2. § ſi publico. ff. de adul. ſolu. vt not. in cap. 2. de ordin. cogn. vbi late Abb. in verb. nunc venio ad glo. in verſ. reſtitutio omiſſa præcedenti.

e ¶ Præſertim.] id eſt tantum, ſecundum Hoſtien. & Goff. qui tenent, quod tantum tunc nõ punitur, cũ crimen cauſam non contingit, alias indiſtincte. Sed ſecũdum Inno. hæc dictio, præſertim, ſtat pro, maxime, quaſi idem ſit, ſi crimẽ contingat cauſam, de qua agitur. quod dic, vt per Ab. in c. eo. uerſ. ex his videtur uelle.

f ¶ Contingat.] Quod erit, quando teſtis non ſolũ confitetur ſe inuolutum eodem crimine, vt voluit

g ¶ Innocentem.] Sed quomodo ſi eſt quis conuictus, uel confeſſus, poterit probare ſe innocentem, cum & talis negatiua non admittatur contra taſtes. c. ad noſtrã. de probat. nec poſſit quis infirmare quod dilucide voce ſua eſt proteſtatus. ca. per tuas. de proba. l. generaliter. C. de nu. pecu. & confeſſioni primæ ſit ſtandum c. litteras. de pſump. Abb. antiquus dixit probari poſſe talem innocentiam, ſi teſtis probet abſentiam a loco delicti. Sed hoc non placet Ioan. And. quia licet hoc procedat reſpectu verbi conuicti, non tamen procedit reſpectu verbi, cõfeſſi. q. d. licet admittatur ad probandum contra probationem, non tamen contra propriam confeſſionem. Sed Anto defendendo Abb. dicit, quod etiã reſpectu confeſſionis poteſt admitti: non tamen perimendo confeſſionem, ſed potius excuſando, iuxta ea, quæ habentur in c. cum dilecti. de accuſ. Sed Panor. non probat ſupradicta, nec reſpectu probationis, nec confeſſionis. Loquimur enim nunc, quãdo teſtis alio tempore fuit conuictus, uel cõfeſſus, & nunc opponuntur crimina illa. Certum eſt enim, ꝙ ex quo non probauit, tunc contrarium, nec excuſauit confeſſionem, nec nunc debet admitti: quia non appellando videtur ſimpliciter adquieuiſſe cõuictioni & confeſſioni; arg. ca. quo ad conſultationem. de re iudi. & cap. 1. de frig. & male. Sed dicta per Ant. & alios procedunt vbi nouiter conuinceretur teſtis de crimine, uel cõfiteretur. Vnde dic, ꝙ & tunc probat ſe teſtis innocentem, cum probat ſe emendatum, & pœnitentiam egiſſe, etiam ſi alias fuiſſet conuictus, vel confeſſus. & hoc probari poterit per proprium ſacerdotem. cap. in capite. diſt. 50. & 2. quæſt. 1. cap. ſi peccauerit. in fi. de ſimo. fac. cap. ferrum. d. diſt. 50. & ita not. in c. 1. eod. ubi etiam Abb.

Cauebit autem. CASVS. Quidam litigantes non obſeruabant nec eligebãt quales exceptiones eſſent proponendæ, ſed ſolum numerum earũ, quia putabant quod ſi non omnes, ſaltem altera iuuaret ad intentionem conſequendam, cum excipiendi ſit reo conceſſum ad ius ſuum defendendum §. fin. ſupra tit. prox. Cæterum Sol. prout in hac parte habetur, & conſtituit: quia licet quis excipiendo nõ confiteatur, nõ debet tamen eadem uti exceptione Io. Bapt.

ne

plicetur a. Cum ſcire debeat nullum hanc eſſe iuris effectum habituram, veluti, ſi plura beneficia poſſidens de eadem pluralitate aduerſus alium excipiat b, vel ſi periuriũ c, aut excommunicationem is obijciat, qui peierauit d, vel eccleſiaſtica ſententia innodatus fuerit.

Non quis, ſed quo nomine agatur, eſt attendendum. hoc dicit.

Hoc tamen ita accipiendum eſt, cum proprio nomine conuentus excipit: ceterum ſi ſuam defendens eccleſiam, tales exceptiones oppoſuerit, audiẽdus erit e, nec quod opponens eiſdem ſit obnoxius replicari poterit.

Qui excipit non confitetur agentis intentionem, & poteſt quis plures, etiam contrarias, exceptiones opponere, & ſi iudex non admittat, poteſt appellari, & iudex puniri. h. d.

Poſtremo ſciendũ eſt eum, qui excipit, non propterea agentis intentionem confiteri f illum videri: cũ eidem nõ ſolum vnã, ſed etiã plures g, quãquam contrarias h, proponere liceat: quæ ſi legitimæ fuerint, & iudex non admiſerit reo quidem per appellationis remediũ ſuccurretur, & iudex ipſe meritis pœnis i coercendus erit.

Aduerſus exceptiones dãtur replicationes. h. d.

Datur aduerſus exceptiones replicatio-

ne teneri, cum delicta mutua compenſatione tollãtur. ca. fin. de adulteriis non obſtat obiectio, ſiquidem conſtat propterea ipſam non concludere ad finem conſequendum: Not. primo quod delicta mutua compenſatione tollnotur, & ideo excipiens iſte nihil operatur, prout text. dicit: Not. ſecundo. caſum in quo contraria ſimul toleratur, cuius ratio illa uidetur eſſe, quia qui excipit nõ confitetur actoris intẽtionem.

a ¶ Implicetur.] Vt 32. q. 6. ca. nihil. cum plurib. ſeq. & diſt. 26. ca. fi. & 3. q. 7. c. iudicet. c. cum eccleſiaſticæ. eod. Et contra tales ſolet illud obijci, Clodius accuſat mechos, Catilina Cethecum. fac. ca. pro illorum. de præbẽ. & ca. cum omnes. & quod ibi not. de conſti.

b ¶ Excipiat.] Ca. cum eccleſiaſticæ. eo. An autem pluralis poſſit de pluralitate nomine eccleſiæ excipere, latiſſime tradit ibi, & hic Maum ſubditur.

c ¶ Periurium.] Videtur ergo, quod periurus repellatur ab agendo, & facit capitulum dilecti, eodem. Arguendo a ſpeciali, quod intelligas, non indiſtincte: ſed vt appellat, quemadmodũ & alia crimina, a multis enim repellantur criminoſi. ca. & ca. cum dilectus. de accu. & 4. q. 6. c. omnibus, vnde criminoſi non poſſunt alios denunciare, vel accuſare, vt iuribus præalleg. & ita hanc materiam intelligit Ab. in c. dilecti. eo.

d ¶ Qui peierauit.] Et ſic contra exceptionem criminis non datur replicatio criminis. fac. l. apud Iulianum. §. Marcellus, ff. de excep. doli. Sed contra fac. l. cum mulier. & l. viro. ff. ſolu. matrim. & cap. penul. & cap. fin. de adul. ſolue vt probatur no in d. l. cum mulier. & l. viro. per Bar. & Doct. & diffuſe per Ab. poſt glo. in c. dilecti. eo. vbi notanter infert ad deciſionem plurium quæſtionum.

e ¶ Audiendus erit.] Vt habetur in c. dilecti. eod.

f ¶ Confiteri.] Ca. cum venerabilis. eod. l. non vtique. ff. eod. & ibi Docto.

g ¶ Plures.] l. nemo. ff. eod. l. nemo. ff. de reg. iur. & c. ſi. nullus. eod. tit. licet ſecus ſit in actionibus, vt not. in dictis legibus.

h ¶ Contrarias.] l. nemo vbi not. ff. eod. Hoc autem poteſt intelligi uarijs modis. Primo, ſecundũ Dyn. in cap. nullus. de regul. iur. Scilicet quando tales exceptiones non ſunt prorſus contrariæ: aliàs ſecundum eum non poſſunt opponi, nec ſimul, nec ſucceſſiue: quia reus conuincitur de mẽdacio, ad hoc authẽt. cõtra qui propriã. C. de non nu. pecu. l. 1. ff. ſi quadru. pauper. fe. ciſ. dica. & l. fin. C. de noxal. Sed hanc declarationem reprobat Bart. in dicta l. nemo. poſt gloſſ. & ponit aliam declarationem diſtinguendo, vt per eum ibi, & refert Abb. in c. paſtoralis. eodem. qui in ſumma reſidet in hoc vt poſſit quis vti contrariis exceptionibus, cum contrarietas reſultat ex diuerſis exceptionibus, & onus probandi incumbit excipienti, de quo habes exẽpla ibi per Abba. Tertio modo poteſt intelligi quod hic dicitur, vt poſſit reus uti pluribus exceptionibus contrariis eodem tempore nõ pure, ſed ſub cõditione, & diſiunctiue, veluti, ſi excipiens dicat: Propono talẽ exceptionem, & ſi hæc non procedat propono talem. & hic eſt bonus modus practicandi ſecundum Abb. in cap. fina. in fine. de religioſis domibus.

i ¶ Pœnis.] De quibus per Specu. §. fin. verſi. puniter enim, &c.

Datur. CASVS. Cum actor voluiſſet contra reum replicationes opponere, & reus contra actorem duplication. fuit quæſitum an liceat. ſi enim proprium officium actoris, & rei uolumus conſiderare, huiuſmodi replicationes non deberent admitti, alioquin eſſet tranſire proprios terminos: at ſi eſſent admittendæ, procederetur in infinitum, quia non eſt maior ratio in vna, quàm in altera. Sol. tamen prout in hoc text. & in alijs in eo generaliter citatis habetur, quia quatenus tendunt ad debitum finem, & ſunt admittendæ, & in infinitũ Io. Bapt.

non

non procedunt, ſecus aliter: & ſic etiam obiectio ceſſat: Not. primo argumentum quod in caſibus nō ſpecifice deciſis a ſimili, & ab identitate rationis eſt procedendum. facit ca. 4. vbi glo. & Doct. de cō firmation. cum ſimil. Not. ſecundo exceptiones, replicationes, & duplicationes ſunt eiuſd. naturæ, & ratio eſt quia qui excipit dicitur agere, & ideo replicationes exceptiones dici poſſunt.

a ¶ Superuacuū.] merito reſecandū. l. 1. & quod ibi no. ff. quod me. cauſ. § quibus. in prima conſt. C. at. cōtra ſſn l. 1. §. fin. ff. de vent. inſpi. & inſti. de repli. per tot.

nes, de quibus multis agere ſuperuacuum[a] eſſet: cum inſtitutæ ſint ad ſimilitudinem exceptionum, quę aduerſus actiones opponuntur, de quibus, ſi quis plenius velit intelligere, ex his, quæ ſuperius diffuſe de exceptionibus poſuimus, mutuari poterit.

DE MVTVIS PEtitionibus.

Io. Bapt. Continuatur tit. iſte prout ex princ. eius colligitur, uel dicas ſecūdo, quod cum mutua petitio ſapiat naturam exceptionis, vt inf. videbimus, ideo poſt tit. pręceden. proponitur iſte, qui diuiditur in tres partes, in prima enim tractatur de mutua petitione in genere: in ſecunda adnot. regul. de iudice coram quo ſit facienda: in tertia habentur plures limit. ad regul. adnot. ſecunda ibi, nec ſolum: tertia ibi, de arbitris.

DE MVTVIS petitionibus[b].

TIT. IX.

Si reus cōuentus nolit, vel nō poſſit excipere, ſi hab. at ? n de actorem reconueniat, poterit illum reconuenire. hoc dicit.

IGitur oblato ab actore libello, ſi reus conuentus nulla ſit exceptione munitus, quæ vel iudiciū differat[c], uel litis ingreſſum impediat[d], mutuis petitionibus aduerſarium ſuum fatigare poterit, & agentem coram eodem iudice[e], antequā litē cōteſtetur[f], reum conſtituere. Cuius[g] enim quis ī agēdo obſeruat arbitriū, eūdem habere contra ſe iudicē in eodem negotio[h] dedignari non debet.

Io. Bapt. IGitur oblato. CASVS. Quidam clericus agens nomine ſuæ Eccleſiæ ad ius eius conſeruandum, non habens exceptiones congruas uoluit aduerſarium ſuum reconuenire, dubitauit tamen an iſta reconuentio eſſet licita, quia argum. l. fi. C. de compenſation. uidetur illicita, niſi in re clara: Sol. tamen ut hic habetur, quia reconuentio iſta ſapit naturam exceptionis, vt alibi ſupra dixi, & lites de republi. tolluntur, nec tenet obiectio cū aliud ſit recōpēſare, & aliud recōuenire: Not. primo arg. illud quod nos pro nobis approbamus, contra nos etiā dicimus approbare. facit glo. ſuper cap. ſi quid. d. 37 Not. ſecundo, quod licet mutua petitio cauſet duo iudicia, vnica tamen ſententia debent terminari, cum ſimul cognoſcantur.

b ¶ De mutuis petitionibus.] Continuatio patet ex principio tituli. Sed quæritur, quæ ſit mutua petitio? R ſ. conuentio ex parte actoris, reconuentio ex parte rei: nam reconuentio eſt ſecunda conuentio. Sunt ergo duæ petitiones, & cum ex utraq; parte fiat petitio, pōt merito appellari. Contra petitio ſecundum Abb. in rubr. eod. ſecūdum quē iſta denominatio mutuæ petitionis eſt largior aliquāto, quam appellatio reconuentionis. quia mutua petitio poteſt dici non ſolum reconuentio: uerum etiā ſimplex conuentio: vt quia ſecunda inchoat quando prima eſt fere in fine: tunc enim non eſt, proprie reconuentio cum non poſſint ſimul tractari, & una ſententia terminari, ſed habet locum regula, qui prior appellat, prior agat. l. qui prior. ff. de iud. & c. a. verſi. nos autem. de ord. cog. & ita Abb. in rub. eo. fac. glo. in c. diſpendia. §. fin. de reſcr. in 6. in verbo, uel conuentionis. Et ſic uidetur poſſe intelligi opi. Spe. in tit. de reconuentione. §. ſequitur. dum tenet, ꝙ reconuentio poſſit fieri vſque ad concluſionem in cauſa, hic tamen uidetur tractari de reconuentione, & ſic de mutua petitione ſtricte ſumpta.

c ¶ Differat.] Vt ſunt declinatoriæ & dilatoriæ.

d ¶ Impediat.] Vt ſunt exceptiones litis finitæ.

e ¶ Iudice.] Vt ca. diſpendia. §. fin. de reſcri. in 6. Et hæc eſt una ratio, quæ nititur reconuentionis materia, quæ facit pro actore contra reum, iuxta ea, quæ declarat Ab. in c. 1. eo. in primo not.

f ¶ Conteſtetur.] Vel etiam poſt, ſtatim tñ ac fuerit lis cōteſtata, & antequā de calūnia iuretur, ſecūdū Bal. in c. cum veniſſent. de iud. Iaſ. in l. non ſolum. §. morte. ff. de nou. ope nun. Et nota, ꝙ p hanc litterā reiicitur opi Specu. in tit. de reconuent. §. ſequitur. & gloſ. in c. 1. eo. dicentium vſque ad cōcluſionē in cauſa poſſe locū habere recōuentionē, quod pōt procedere in recōuentione impropria, ut tactū fuit ſupra eo. in rubr. & not. de hoc in cle. ſæpe. §. uerū. de uerb. ſig. & latiſſime per Moder. in c. 1. eo. & facit contra Specula. & ſequaces ordo titulorū in Decretal. in quibus priua ponitur de mutuis petitionibus, quā de lit. conteſt. qđ & in hoc libro ſeruatur. ſimile not. in rub. ff. de eo. per quē fact. etit.

g ¶ Cuius enim &c.] Sic 3. q. 8. c. 1. § cuiꝰ. & l. cū Papinian. in fi. C de ſent. & Inter. & de duplici ratione reconuentionis, quæ uirtualiter de hoc verſiculo includitur per Ab. in c. 1. eod. in 1. not.

h ¶ Negotio.] Sed non ne alia cauſa eſt conuentionis principalis, alia reconuentionis? Reſpon. vtique ca. 1. & 2. eo. Quomodo ergo appellat idem negotium? Reſpon. quia idem iudex, idem litigatores,

tores, eadem inſtantia cum una ſententia terminã dum ſit vtrumque. cap. cum dilectus. de ord cogn. & quia prohibita appellatione in uno, cenſetur ꝓhibita & in alio. d. cap. a. & infra eod. § vtriuſque, vel dic vt not. in l. cũ Papinianus. in ſi. C. de ſent. & interlo.

nis cauſam: alias iuriſdictionem non habeat. ſit enim iudex per reconuentionem, ſiue ſit ordinarius, ſiue delegatus, cap. i. eod. cap. prudentiam. de offic. deleg. In tantum vt per vtam reconuentionis poſſit quis habere iuriſdictionem in clericos, ut nota in d. cap. i. & in c. at ſi clerici. de iudi. Si tamen natura cauſæ patiatur, vt infra eod. §. interdum.

Reconuentio ſtatim poſt conuentionem eſt facienda. hoc dicit.

Propoſita ergo actoris intentione, & reſponſione [a] facta ſuper quæſtionibus rei monitione [b] præmiſſa, incótinenti [c] actor reſpondere compellendus erit, vt viciſſim [d] poſtea rationes partium iudex audiẽs concordia [e], uel iudicio vtriuſque [f] negotium terminet.

Etiam coram iudice delegato poteſt reus actorem reconuenire. h. d.

2 Nec ſolum coram ordinario reconuentio talis ſibi locum uendicat: verum etiã coram delegato [g]. vnde niſi reus literas impetrare maluerit [h] actorem ſibi obnoxium [i], eodem durante iudicio, coram datis iudicibus reconuenire poterit.

Actoris & rei conuenientis æqualis debet eſſe conditio in iudicio. h. d.

Vtriuſque autem, tam actoris, quam rei reconuenientis æqua debet eſſe conditio.

Nec ſolum. CASVS: Cum præſupponatur reconuentionem vnicuique eſſe permiſſam, quidam litigantes rei conuenti nolebãt ſuos aduerſarios indifferenter corã quouis iudice reconuenire: unde fuit quæſitum an poſſent, & an ipſorum æqualis debeat eſſe cõditio per ca. cum ſit. & cap. licet el i. de foro competen. negatiue reſpondebatur, Ceterũ ſol. ut hic cauetur, quia cuius arbitriũ ſequimur in agendo, idẽ ſequi debemus in reconuentionẽ patiendo, ſup. eo. poſt princ. Non tenet obiectio, quia nos præſupponimus iudicem eſſe competentem, & ſic iura adducta non contradicunt. Not. primo quod vna, & ead. perſona non poteſt approbari, & reprobari, quod intellige reſpectu eiuſdem finis: Not. ſecundo quod litigantium par debet eſſe conditio. facit reg. non debet actori. ff. de reg iur. Io. Bapt.

a ¶ Reſponſione.] Quæ reſpõſio vel confeſſio non præiudicat confitẽti, vel reſpondenti, niſi reſpectu interrogantis. l. fin. ff. de interrog. action. & per Ab. in cap. quamuis. verſ. quarto quæro: de ſent. vide tamen circa hoc, qđ not. Inno. in c. qualiter. 2. de accuſ. & in c. per inquiſitionem, de elec. & Abba. in c. ſi. de confeſ.

b ¶ Monitione præmiſſa] Sic cap i. eod. vnde ſumitur, ex quo not. ibi Ab. ſufficere vnicã monitionem ad hoc, vt actor teneatur reſpondere libello rei in cauſa reconuentionis, & regulariter monitio iudicis facta in præſentem habet vim trinæ citationis, & ſufficit etiam vbi requiritur peremptorium, ut not. in c. conſuluit. de offic. dele. & probatur in l. a. C. quo modo, & quando iudex, iuncta gloſſa.

c ¶ Incontinenti] Id eſt, nullo actu medio interpoſito vel eodem durante iudicio, vel die vt lattiſſime habetur in ca. i eod. vbi de natura huius dictionis per Ab. & alios.

d ¶ Viciſſim.] Scilicet, eodem tẽpore, ordine tamẽ ſucceſſiuo, ita ut non concurrat in tẽporis momentum. gloſ. & Abb. in c. i. eodem.

e ¶ Concordia.] Debet enim iudex primo, ſi poteſt partes reducere ad concordiam, fac. c i. eo. & habetur de hoc 2. q. v. c. ſi primates. & 24. q 4. in cap. ſi quis membrorum. l. æquiſſimum. ff de vſufr cap. querelam de ſimo. habetur in c. fin. de tranſact & per Ab. in c. humilis. de mai. & obe. & c. cum inter. de ele. & in c ſi quando de off. dele. & in c. cum pridem. de pact. & in rub. de treu. & pae. vbi latiſſime per Moder. & hoc uerum in principio litis, quo tẽpore iura partium ſunt incognita. Sed quid, ſi iam eſt cõcluſum in cauſa, & iudici liquet pro qua parte debeat ferre ſententiam, an poſſit cum bona cõſcientia hortari partes ad concordiã? Specu. in tit. de præparatoriis iudiciorum. § excipitur. reliquit hoc indeciſum. tu pro ſolu. vide per Abb. in cap. ſi. de tranſact. verſ. ſecundo quæro.

f ¶ Vtriuſque.] Etiam ſi quantum ad reconuentio

g ¶ Delegato.] Vt in c. i. eo. & in c. diſpẽdia. §. reus. de reſcri. in 6. vnde ſumitur.

h ¶ Maluerit.] Eſſet tamen ſtultus, ſi faceret, cum per litteras actoris poſſit ſuum negotium expedire, vt not. in c. diſpendia §. fin. de reſcri. in 6. arg. §. ſed noſtra. inſti. de hære. quali. & diſ. & l. fin. §. pen. C. de in delit. Poſſet tamen caſus dari, in quo compelleretur impetrare nouas literas, puta, ſi eſſet cauſa, quæ non caderet in cognitionem delegati ſine ſpeciali mandato Papæ. 6. q. 2. c. ſi epiſcopus. & cap. i. eo. & c. 2. de conſit. vti. vel inuti. & c. penul. de reſt. in integ.

i ¶ Obnoxium.] Etiam actione reali, ſecundum quoſdam, ut not. in c. diſpendia. §. ſi. in 6. & per hoc verbum dicunt communiter Doct. quod cum qualitas adiuncta verbo debeat intelligi ſecundum tẽpus verbi, l. in delictis. §. ſi extraneus. ff. de noxal. act. & in reſcriptis attendatur tempus datæ. cap. ex parte. de reſcri in antiq. & cap. ſi eo tempore. de reſcr. in 6. quòd ſolum habebit locum reconuentio in cauſis & actionibus competentibus tempore impetrati

tio a: vnde cum cauſa appellatione remota committitur, ſi reus actorem reconuenerit, vno eodemque iure circa appellationis remedium b, vterque cenſendus erit.

Coram arbitris, non habet locum reconuentio. h.d.

De arbitris dubitari poterit, an coram eis reconuentioni locus eſſe poſſit? Et cũ arbitri iudicare c non poſſint, niſi de his tãtum, ſuper quibus in eos cõpromiſſum fuit d, reſponſum eſt, coram eis reconuen-

trati reſcripti: ſecus autem in his, quæ ſunt ortæ poſt datã reſcripti, vt late Peruſ. in d. §. fi. Qui in tãtum putat hoc uerum, vt poſt Anch. dicat, q̃ ſi fuiſſet in iudicio proceſſum, etiam non oppoſita exceptione. ſ. q̃ non potuerit actor reconueniri occaſione actionis natæ poſt datam reſcripti, nihil valeat ſententia, de quo late per Abb. in cap. fi. eod.

a ¶Conditio.] Cũ in iudiciis non debeat eſſe perſonarum acceptio, cap. nouit. de iudi. 4 q. 4. cap. 2. nec debet actori licere, quod reo non permittitur. l. non debet. ff. de re iud. fac. l. fin. C. de fruct. & lit. expenſ. & l. 1. cum ſequent. ff. quod quiſque iur. & capit. cum omnes. de conſtitu. concord. cap. fin. eod. vnde ſumitur. Sed an ſi actor ſuper vna tãtum cauſa reſcriptum impetrauerit, poſſit a reo ſuper pluribus reconueniri? Et non videtur ratione ſeruandæ æqualitatis, contrarium eſt uerius, & tenetur communiter in dicto cap. fin. Item numquid actor reconuentus poſſit iterum reconuenire reum ſuper cauſa in reſcripto non expreſſa, cum efficiatur reus in cauſa reconuentionis? & commu. tenetur, quod non, ut per Legiſtas in authen. & conſequenter. C. de ſent. & interlocut. omn. iudi. & per Cano. in d. c. fin.

b ¶Appellationis remedium.] Idem intellige in alia procedendi formula, vtputa, ſi quis ſit priuilegiatus, ne poſſit extrahi extra diœceſim, ut per vtrumque Abb. in cap. fin. eo. Sed contra fac. l. quod fauore. C. de legib. Sol. vt communiter in d. ca. fin. quod contrarium procedit, vbi priuilegium fuit conceſſum motu proprio: ſecus ſi ad petitionẽ partis: quod valde notandum putat Panor. in d. ca. fin. licet ſubtiliter teneat tenere cõtrarium in iſta materia reconuentionis.

Io. Bapt. De arbitris. Hęc pars licet plures habeat particul. tamen cum in ea poſſet CASVS in communi figurari, propterea eſt adnotandum, quod alter litigantium volebat ſuum aduerſarium reconuenire coram arbitris, coram iudice uero laico nolebat reconuentionem proponere ſuper re eccleſiaſtica, & fortaſſe erat excommunicatus, vel de crimine accuſatus, unde fuit quæſitum quid iuris, ob rationem enim recõuentionis ſup. eod. in princ. affirmatiue reſpondebatur, nec qualitas rei, uel perſonæ debebat obſtare, quia mutua petitio ſapit aliquo modo naturã exceptionis, vt ex cõtinuatione rubri. aperte colligitur, ac etiã quia expedit reipub. plures lites vna ſententia definire. Sol. tamen vt in tota hac parte cauetur, quia arbitrium dependet à uoluntate partium; & reconuentio non põt facere iudicem competentem, nec perſonam inhabilem reddere habilem. ad obiectionem autem dico, quod ipſa non uerificatur, nec militat coram arbitris, & ratione qualitatis rei vel litigantium. licet autem mutua petitio ſapiat præd. naturam, eſt tamẽ ab exceptione maxime diuerſa: reipubl. quãuis id expediat, ſingula tamen legitime ſunt tractãda, Not. primo unam differentiam inter iudicium, & compromiſſum, & ſic limit. l. 1. ff. de arbit. Not. 2. reconuentionem eſſe similẽ compromiſſo, quia ſicut compromiſſum aliquando prohibetur, vt ſupra de arbit. habetur, ita reconuentio aliquãdo nõ permittitur.

c ¶Iudicare.] Improprie videtur arbiter iudicare, cũ coram eo proprie non ſit iudicium, cum id non ſit ſine iuriſdictione, quã non habet arbiter, ſed habet tantum notionem, l. prætor. ff. de re iudi. l. priuatorum. C. de iuriſ. omn. iud. Item improprie fert ſententiam. l. quid ergo. §. ex compromiſſo. ff. de his, qui no. infam. Vnde ſtante ordinatione, q̃ a duabus conformibus ſententiis non appelletur, non comprehenderet pronunciãs arbitrorum, vt not. aliqui in rubr. de arbit. ad Abb. poſt And. Sic in c. ſuper quæſtionum. in princ. de offic. deleg. & Io. de Ana. in conſil. 16 viſo puncto. Tria enim requiruntur ad hoc, ut proprie dicatur ſententia. Primo, quòd infamet, ſi cauſa ſit eius naturę. Secundo, quòd ex ea detur actio. Tertio, quòd qui ſuccubuit poſſit agere de euictione, quæ omnia ceſſant in ſententia arbitri. Primo non infamat d. §. ex compromiſſo. Ex ea non datur actio. l. 1. C. de arbit. Non competit regreſſus de euictione. l. ſi dictum. §. ſi compromiſero. ff. de euict. Ex hoc tamen verbo collige, quòd debet arbiter procedere in forma iudicii, ut late declarat Abb. in c. cum dilectus. de arbi. & fac. not. per eundem in ca. ex parte in quarto not. eod. tit.

d ¶Fuit.] Sed non uidetur hæc bona ratio. Nam & delegatus non poteſt cognoſcere, niſi de rebus expreſſis in reſcripto, c. cum olim c P. & G. cap. de cauſis. de offi. deleg. Et tamen coram eo habet locum reconuentio, vt ſup. eo. §. nec ſolũ. & c. diſpendia §. fin. de reſcri. in 6. ſic videbatur etiam in arbitro. Sol. ſecundum Abb. in cap. 1. eod. & in ca. cum dilectus. de arbit. Primo, quod diuerſitas eſt inter iudicem delegatum, & arbitrum: quia iuriſdictio delegata procedit a iure, merito ſuccedit iuris diſpoſitio edita in materia reconuentionis: at poteſtas reconueniendi datur beneficio iuris, ſed arbitrium procedit ex mero facto, & ſola voluntate partium, ideo non debet extendi vltra ea, quæ partes voluerunt, ex quo enim partes receſſerunt a diſpoſitione iuris adeundo arbitrum relicto iudice receſſerunt, & ab alia iuris diſpoſitione, ideo ius in compromiſſo non ſupplet, arg. l. fi. C. de pact. cõue. Vel ſecundo ſolue ſubtilius, iudex communiter aditur ab actore, & iudicium exercetur in reũ inuitum. l. inter ſtipulantẽ. § ſi Stichum. ff. de uerb. obli. vnde merito fuit ipſi reo ſubueniendum volenti

tionem locum habere non poſſe [a].

Reus conuentus coram iudice laico non poteſt reconuenire actorem ſuper cauſa ſpirituali. h.d.

Interdum etiam accidit, ut nec coram ordinario, nec coram delegato iudice reo actorem recóuniere ſit poteſtas: vtputa, ſi corá iudice [b] laico conuentus actorem ſuper cauſa iuris patronatus [c], decimarum [d], matrimonij [e], aut alia ſpirituali reconuenire uelit.

Excommunicatus, non poteſt reconuenire. h.d.

Idem iuris eſt, ſi cõuentus excommunicationis [f] vinculo innodatus exiſtat: huic enim licet alioqui excipiendi facultas minime ſit interdicta, actorem tamen reconuenire non conceditur [g]: ne quod (ut ſupra diximus) in defenſionis remedium ſuſtinetur, ad impugnationis materiam extendatur [h].

Super cauſa criminali nõ permittitur reconuentio: idẽ in cauſa depoſiti. h.d.

Illis quoque, qui coram iudice criminaliter [i] cõuenti fuerint, uel ſuper depoſito [k], niſi ſe prius innocentes probauerint, & depoſitum reſtituerint, alios criminandi, vel conueniendi licentia non conceditur.

ſenti aliquid petere, cum ab eo petatur: compromiſſum antẽ ſit communi couſenſu partium, ideo non debet habere locũ recouuentio: quia eſt quod imputetur reo quare cauſam reconuentionis non curauit exprimi in cõpromiſſo: & ſic ceſſat ratio ſuper qua fundatur reconuentio. Hinc d.xit not. Bart. in authen. & cõſequẽter. C de ſent. quòd corá delegato impetrato communi conſenſu partium non habet locum reconuentio: quia eſt ꝙ imputetur reo cur cauſam reconuentionis nõ fecit exprimi in reſcripto. ſequitur Ab. in d.c. cum dilectus. vbi late de hoc.

a ¶ Non poſſe.] Et hoc in arbitris volantarijs procedit indubitanter. An autem ſit idem in arbitris iuris? Dic ut per Abba. poſt Specu. in cap. cum dilectus. de arbit. & in c.1. eod.

b ¶ Iudice laico.] Qui cognoſcere de ſpiritualibus nõ poteſt. c. ex tenore. & c. ſi diligenti. de fo. compe. & habetur in cap. at ſi clerici. de iudi.

c ¶ Iuris patronatus.] Cap. quando. de iud.

d ¶ Decimarum.] Cap. tua. 1. & 2. de deci.

e ¶ Matrimonij.] Cap. 1. de conſangui. & affin. fac. c. relatum. §. ad hoc. de iur. patr. & ſic not. quod iudex conuentionis non poteſt cognoſcere virtute reconuentionis de cauſa, de qua alias cognoſcere non poterat. Accur. tamen in auth. & conſequẽter. contrarium tenet per l. quoties C. de iudi. & facit l. ſi idem cum eodem. poſt priu. ff. de iuriſ. om. iudi. Sed tu dic ſecundum Bart. in d. auth. & conſequenter. C de ſen. & interlo. & Ab. in ca. 1. eod. ꝙ opi. Accur. poteſt procedere in cauſis, in quibus non poterat cognoſcere, niſi de conſenſu partium. actor enim per electionem ſibi præiudicat, cum pati debeat eundem eſſe iudicem contra ſe. l. cum Papinianus. C. de ſen. Sed quod hic dicitur procedit, ſi actor reconueniretur ſuper re, uel cauſa, de qua iudex non poſſet cognoſcere, etiam vtraque parte volente. & ita procedit com. opi. Canoniſt. vt late per Abb. in d. c. 1. Hoc tamen caſu, ſcilicet quãdo iudex conuentionis non poteſt cognoſcere ex natura cauſæ de ipſa reconuentione admittetur reconuentio coram alio iudice, licet pendeat conuentio in alio iudicio, & ſic limitatur. cap. diſpendia. de reſcri. in 6. de quo tamen vide plenius per Abb. in d. c. 1. eod.

f ¶ Excommunicationis.] Scilicet maioris, vt per Archid. diſt. 23. c. 1. & per Gemin. & alios in ca. 1. de reſcri. in 6.

g ¶ Non conceditur.] Miſſionem tamen paſſus, & comparens petendo ſibi reſtitui poſſeſſionem eſt audiendus ſecundum Ab. in c. cum inter. de exce. quidquid diſtinxerit Bart. in l. de pupillo. §. ſi. ff. de no. ope. nun. Sed an poſſit excommunicatus ſaltem compenſare? Reſpon. varij varia ſentiũt, vt per Ab. in d. ca. cum inter. Videntur tamen Doctor. in hoc conuenire, quod aut conueniens debitum confitetur & compenſationi acquieſcit, & admittitur compenſatio, videtur enim tunc ſolutio quædam, l. ſi debitor. ff. qui po. in pign. hab. nec enim refert qualiter ſatisfiat. l. ſi rem. §. omnis ff. de pig. actio. Aut aduerſarius negat, & compenſationi non adquieſcit: & tunc non audietur reus ſuper compẽſatione, licet Ab. in d. c. cum inter. dicat æquum ſibi videri, vt etiam hoc caſu audiatur excommunicatus, dic vt per Canon. ibi, & per Legiſtas in l. amplius ff. rem rat. habe.

h ¶ Extẽdatur.] Niſi quod excõmunicato debeatur ex eodẽ contractu ex quo cõuenitur, puta, ſi ab eo petatur res uendita, poteſit ipſe pretiũ petere. Ion. in c. ſi vere, de ſent. exc. & p Ab. in c. cũ inter ð exc.

i ¶ Criminaliter.] Habes hic, ꝙ in cauſis criminalibus non habet locũ reconuentio, quod tamen intellige prout habetur per Bart. in l. is qui reus. ff. de pubi. iudi. & per Abb in cap. 1. eod. & in c. cum dilectus. de arbi. Materia enim diffuſior eſt, quam vt breuibus notulis poſſit explicari.

k ¶ Depoſito.] l. ſi quis pecunias. C. de poſ. & c. fin. eo. tit. Quæ iura licet loquãtur in compenſatione, tamen multo magis procedere debent in reconuẽtione, quæ plus eſt, quam ſit compenſatio, vt not. ſup. tit. prox. & habetur per Ab. & Docto. in c. cum inter R. de excep.

DE RESTITVtione ſpoliatorum.

TIT. X.

Intentans ſpolia nõ poteſt reconueniri, niſi ſuper cauſa ſpolii. h.d.

IS quoque [a], qui ſe quibuſdam rebus, aut iuribus ſpoliatum conqueritur, ab aduerſario ſuo reconueniri non poterit [b]: nam [c] ſuper ſpoliatione conuentus aduerſus reſtitutionem petentem, non eſt, niſi ſuper quæſtione ſpolij [d] audiendus. Reſtitutionis enim petitio in hoc priuilegiata eſſe noſcitur, vt ipſam intentatus, non cogatur ante reſtitutionem [e] ſpoliatoribus reſpondere.

Non datur reconuentio de poſſeſsione ad titulum. h. d.

Vnde cum quis, ſe de beneficii poſſeſsione [f] violenter eiectũ apud iudicem cõqueritur, ſi aduerſarius eundem non canonice dicat inſtitutum, de violenta prius [g] eiectione [h], quam de canonica inſtitutione cognoſcendum erit.

Spoliatus eſt ante omnia & quo ad omnia reſtituendus. h.d.

Sed etſi ſpoliatus non primus corã iudice ſuper ſpolio ſibi illato conſiſtat, ſed cri-

DE RESTITVTIONE SPOliatorum.

Dictum eſt in §. fin. ſupra tit. prox. quod reconuentio in quibuſdam cauſis non habet locum, inter quas cum etiã ſpoliũ reperiatur, ut hic in priu. propterea poſt tit. præcedẽ proponitur iſte, qui diuiditur in quinque partes, in quarum prima habetur qualiter ſpolium ſit prius cognoſcendũ, quã alia cauſa: in ſecũda qualiter, & quõ ſpoliatus ſit reſtituendus: in tertia quis dicatur ſpoliatus: in quarta quãdo ſpoliatus nõ ſit reſtituendus, in quinta qualiter ꝑmittatur recedere à petitorio, & accipere poſſeſſorium ſpolij: ſecunda ibi, ſed & ſi: tertia ibi, ſpoliatus autem: quarta ibi, illud: quinta ibi, poſtremo. (Io. Bapt.)

IS quoque. CASVS. Quidam ſpoliatus poſſeſſione quarundã rerum agitabat ad ipſas recuperãdas, dicendo ſe tanquã ſpoliatum eſſe prius reſtituendum: pars autem aduerſa volebat reconuenire ſuper prætenſo credito: unde fuit quæſitũ, an reconuentio iſta ſit concedenda, uel ſpolium tantũ ſit prius cognoſcendum: per id enim quod legimus ſupra tit. prox. in princ. reconuentio uidebatur cõcedenda, Sol. tamen vt hic cauetur, & per rationẽ in text. aſſignatam, nec etiam tenet obiectio, quia nonnullæ cauſæ reconuentionem non admittunt d. § fin. ſup. tit. prox. ſpolium enim vt hic habetur, eſt priuilegiatum. Not. primo cauſam ſpolij eſſe poſſeſſoriam & priuilegiatam, & propterea multas reijcit exceptiones. Not. ſecundo arg. quod nõ tenet priuilegium aduerſus aliud priuilegium eiuſdem generis, quod facit pro reſtitutione non concedenda Eccleſiæ vel minori, aduerſus eccleſiam, uel minorem. (Io. Bapt.)

a IS quoque.] Continuatio.

b Non poterit.] Cap. 1. eod. & c. fi. de ord. cogn. vbi late de materia.

c ¶ Nam ſuper, &c.] Sic c. fi. de ord. cog. vñ ſumit.

d ¶ Spolii.] Not. ergo, ꝙ priuilegiatus non utitur priuilegio ſuo cõtra pariter priuilegiatum: quod intellige, quãdo uterque eſt pariter priuilegiatus reſpectu eiuſdẽ cauſæ, quæ agitur, vt in l. 1. ff. quibus ex cau. maio. & fac. l. in fraudem. in fi. ff. de mil. teſtam. ubi generalis diſpoſitio comprehendit etiam perſonã priuilegiatã in caſu, in quo loquitur diſpoſitio, & de hoc plene per Bart. & Legiſt. in auth. quas actiones. C. de ſacroſ. eccle & per Cano. in c. ad aures. de reſcr. & in ca. in præſentia. de probat.

e ¶ Ante reſtitutionẽ.] Et ſic hoc priuilegiũ nõ tollitur per ſententiã, niſi ſit ſecuta realis reſtitutio: ex quo infertur, ꝙ agẽs actione iudicati ſup poſſeſſorio conſequitur, ut nõ teneatur rñdere ante reſtitutionem factã, qđ tenet Spec. in tit. de recõuent. §. 2. uerſ. quid ſi conuentio. & Abb. in ca. fin. de ord cog. fa. quia ſa beſt eadẽ rõ poſt q̃ ſuberat ante ſentẽtiam. ſ. ne nudi, & inermes cõtẽdam[*]. c. frequẽs. eo. in 6. & 2. q. 2. per tot.

f ¶ Poſſeſſione.] Quæ in beneficialibus poteſt haberi etiã ſine canonica inſtitutione, vt hic, & in c. in litteris. eod. & ibi bene deducit Ab. in 4. not.

g ¶ Prius.] Hoc uerbũ intelligi põt duobus modis. Primo, ut denotet prioritatem reſpectu diuerſarum inſtantiarũ. Secũdo, ut denotet prioritatẽ reſpectu eiuſdem inſtantiæ. prima melior ut late deducit Abb. in cap. in litteris eo. in 5. not.

h ¶ Eiectione.] Id eſt, de poſſeſſione uiolenter ablata, vt exponitur, & not. in c. in litteris. eod.

Sed & ſi. CASVS in hac parte ita debet meo iudicio figurari. Præſupponitur quod quidam clericus beneficiatus fuit iniuſte ſpoliatus poſſeſſione ſui beneficij, & cũ uoluiſſet ſuam poſſeſſionẽ recuperare nõ attẽdebat qualiter ſpoliũ in iudicio eſſet proponẽdũ, & ideo indifferẽter ipſum propoſuit. 1. modo per exceptionẽ, & 2. modo per actionẽ, unde fuit q̃ſitũ quid iuris, quia enim reſtitutio ſpolii eſt priuilegiata ſupra eod. in princ. propterea quilibet modus uidetur ad id congruus. confirmatur quia reſtitutio ſpolii eſt facienda in odium ſpoliatoris. Sol. tamen ut in hac parte cauetur, quia iudicium (Io. Bapt.)

illud

minali iudicio [a] ab adverſario laceſſitus ſpoliationis cauſam proponat [b], ita demum ſuper petitione iudex procedere poterit, ſi prius reſtitui ſpoliatum ſua ſententia iuſſerit: omnes enim leges, tã eccleſiaſticæ, quam ſæculares ante omnia cuncta ſpoliatis, vel eiectis reintegranda, & damna ſarcienda [c] eſſe præcipiunt [d].

Spoliator tenetur ad fructus, qui percipi potuerunt. hoc dicit.

Fructus [e] quoque non tantum a violento poſſeſſore perceptos: ſed etiam qui a ueteri poſſeſſore percipi veriſimiliter potuiſſent, reſtituendi erũt.

Sola ſententia non purgat ſpolium, ſed iuncta cum executione. h.d.

Nec reſtitutionis ſolum ſententia ſufficiet: niſi re ipſa omnia iudicis officio reſtituãtur, ita vt eiectus, vel ſpoliatus etiam naturalem poſſeſſionẽ recipiat, cunctaque, quæ ſibi ablata fuerint, eodem vnde ſurrepta fuerunt, reuocentur.

Queſtio ſpolij per modum reconuentionis propoſita non impedit proceſſum ſuper alia cauſa ciuiliter inſtitutũ. hoc dicit.

Quod ſi ciuiliter conuentus aduerſario ſpolij quęſtionem regerat [g], cum mutuę tunc intelligantur petitiones, in idem iudicium [h] deductæ, uiciſſimque tractatæ, vnica ſimul erunt ſententia [i] terminandæ.

Cum ſpolium proponitur in modum exceptionis, nulla fertur reſtitutionis ſentẽtia: ſed quamdiu non fuerit reus reſtitutus, non eſt cogendus actori reſpondere. hoc dicit.

Sed hæc quidẽ ob-

iſtud ſpolij debet regulari ab intentione agentis, & intentio iſta à modo cognoſcitur ca. 2. de ordin. cognition. non obſtat obiectio, quia priuilegium, & odium præd. non debent operari ultra intentionem agentis. Not. primo quod priuilegium ſpolij eſt diuerſum, quia non ſolum ſpoliatus ante omnia eſt reſtituendus; ſed etiam ſuſpendit aliud iudiciũ. Not. ſecundo quod ordinata ad unum finem non debent finem diuerſum producere, cum ad illum non habeant proprie aptitudinem: Not. tertio qđ finis proprie diſponit, & regulat quæ ad ipſum conuenire, & ordinari debent.

a ¶ Criminali iudicio.] Secus ciuili, vt ſtatim dicit. & hæc littera procedit ſecũdum com. intelligentiam Doctorum, qui ita intelligunt omnia iura. 2. q. 2. per tot. & 3. q. 1. per tot. vt apparet ex not. per Spec. de cauſ. poſ. & propri. §. 1. uerſ. illud. per gloſ. & Ab. in c. cum dilectus de ord. cogn. ubi dicit Ab. quod d. gloſſ. nemo vnquam reprobauit excepto Ant. Butr. & fac. bona ratio, quod in hoc caſu cauſa ſpoliationis propoſita per uiam actionis operetur ſupernaturaliter, id eſt, etiam effectum exceptionis excludendo criminaliter agẽtẽ: quia non debet quis cõtendere criminaliter cum ſuo aduerſario ſpoliatus: poſſet enim ex defectu facultatũ perdere cauſam. habeat ergo locũ illud. Nec nudi contendere, nec inermes inimicis nos opponere debemus c. 1. eo. in 6. & hæc ratio redditur per Ab. in d. c. cum dilectus.

b ¶ Cauſam proponat.] Scilicet per uiam actionis.

c ¶ Damna ſarcienda.] Cap. grauis. eo. c. accedens. 2. ubi Abb. in pen. not. vt lit. non conte. Rot. deciſ. 25. & non ſolum ad damna, & expenſas paſſas poſt ſpoliũ: ſed etiã ad factas in conuocandis amicis, & parandis armis ab eo, qui propulſauit uim incontinẽti, & ſic ab eo, qui nũquã perdidit poſſeſſionẽ, iuxta tex. in l. 1. §. vim ui. & l. 3. § cũ igitur. ff. de vi, & ui arma. ſecundũ vnum intellectum, quem in hoc ſequitur ibi Bart.

d ¶ Præcipiunt.] vt 2. q. 2. ca. omnes. & c. nullus. & per tot. & 3. q. 1. ca. reintegranda. & per tot. l. ſi quis in tantã. C. unde vi. l. ſi quis ad ſe fundũ. C. ad leg. Iul. de vi publ.

e ¶ Fructus.] Vt in cap. grauis. eod. vbi Abb. & Doct. Abb. in c. accedens. 2. ut lit. nõ conte. Bart. in l. ſi quis ad ſe fundũ. C. ad l. Iul. de ui publi.

f ¶ Poſſeſſionem.] Nec ſufficiet dare pignora, c. cum aliquibus. de ſen. excom. & not. in ca. epi. §. 1. 3. q. 1. vnde ſumitur. Immo de æſtimatione rerum ablatarũ ſtabitur in iuramento ſpoliati, c. ſi de his, quæ vi, met. cauſa.

g ¶ Quæſtionem regerat.] Ideſt per viam actionis opponat. & fac. ca. cũ dilectus. §. nos autem diſtinguendũ. de ord. cogn. vnde ſumitur. & intellige quando recõuẽtio eſt facta ante litem conteſtatam. iuxta not. ſup. tit. prox. in prin. Immo idẽ qñ eſſet actum de ſpolio poſt litẽ cõteſtatam ab alio quãtũ ad non impediẽdũ proceſſũ primo inſtitutũ ab aduerſario. vt in d. §. nos autẽ, ſed non quantũ ad id, quod hic dicitur đ terminatione facienda unica ſententia: quia cum ſe iſtę cauſæ non contingãt, procedit regula, qui prior appellat, prior agit, quam declara, ut per Ab. in d. c. cum dilectus, adeo quod non eſt ius in litis conteſtatione quantum ad effectum, de quo quærimus.

h ¶ Idem iudicium.] Sic ſupra titulo proximo in princi. vbi not.

i ¶ Sententia.] Immo videtur, qđ ſint plures ſententiæ.

dic.l.etiam.§ ex cauſ.ff.de mino. cap enim eccleſia.cap.cum ſuper.de cauſa poſſeſſ. & proprie. Sol. re vera duæ ſunt ſententiæ, ſed dicitur vnica propter temporis vnitatem & identitatem: quia inter eaſdem perſonas eodem tempore ab eodem iudice feruntur.fac. l. ſcite debemus. ff. de verbo. ſignific. Sed quid. ſi iudex pronuntiauit ſuper conuentione, & non ſuper reconuentione? Quidam quod nõ valet ſententia, tu dic quod valet, licet poſſit appellari, vt not.& late traditur in d. cap. cum dilectus. Magnum enim in eo verſari poteſt, partis intereſſe, in cuius cauſa non pronũtiauit iudex propter compenſationem directe, vel indirecte faciendã, vt latius per Abb. in d.cap cum dilectus. Nunquid aũt ſuppoſito quod ſit verum non tenere ſententiam poſſit peti executio autem quam pronuntietur ſuper alia cauſa? Doct. in d. ca. cum dilectus.

a ¶ Excipiendũ.] Ergo qui excipit nõ cõteſtatur litẽ, & ſic patet, quod qui negat non excipit, nec qui excipit, confitetur.l. non utique. ff. de except.c.cum venerabilis.de except.& infra de litis conteſt.poſt prin.

b ¶ Recipiendæ.] Cap.cum dilectus.de ordi.cogn.

c ¶ Ferenda ſententia.] Nec enim ad hoc fuit actũ, ſed de hoc exceptum, attenditur autẽ ſemper id quod agitur, & ſecundum modum agendi fertur ſententia.c licet Hely de ſimon.& cap.quando. de accuſ. Nec poteſtas iudicandi extenditur vltra id quod eſt libello comprehenſum. l. vt fundus. ff. com. diuid. Sed pone, quod ego ſuccubui in exceptione, numquid poſſum poſtea directe agere poſſeſſorio? Videtur quod non: quia eandem quæſtionem volo refricare, licet alio genere iudicii, quod non licet.l ſi quis cum totum. §.ſi. ff de exceptio.rei iudica contrarium not.in c.cum dilectus. de ordi.cogn. vbi de hoc late. Sed an tunc probationes factæ ſuper exceptione, in qua quis ſuccubuit fidem faciant in iudicio, in quo quis agit ad faciẽdam fieri reſtitutionẽ? Reſpon. non, niſi aduerſarius conſentiret. de quo in d.cap cum dilectus.

d ¶ Quemadmodum enim.] hic ca. cum dilectus. de ordi. cogni.

e ¶ Ordinaria.] Secus in extraordinaria: quia teſtis inhabilis gerens ſe pro habili offendit auctoritatẽ iudicis teſtificando, ſecundum ea, quæ tradit Abb. in c.cum dilectus. de ordi. cogni. vbi latiſſime rẽ tractat. Immo ſi ob crimen obiectum grauaretur, epi.teſtis repelleretur is a promotione, ſecundum quoſdam, vt per Abb. in dicto cap. cum dilectus. Sed contra id, quod teſtis obiectu criminis repulſus, non ſit puniendus videtur eſſe, cap. ecce, 24. quæſt.3. vbi dicitur, quod vbicunque crimina clatuerint, ſunt punienda. Solu. illud eſt intelligendum, quod clatuerint modo legitimo, vt per accuſationem, denuntiationem, vel inquiſitionem. Item contra cap. cum ſuper.de confeſ.Sol.illud ob cõfeſſionem, ſecundũ quoſdam item cõtra ca. per inquiſitionem, de elec. vbi fuit punitus is, cõtra quem principaliter nõ agebatur. Sol. ibi fuerat formata inquiſitio, etiam contra illũ punitum cum fuiſſet mandatum procedi, tam in capite, quam in membris. Item contra l. a.§. ſi publico. ff. de adult. Solu. vt per Bart.& Legi. in d. §. ſi publico. & per Ab. & Cano. in d.c.cum dilectus.

tinent, cum in modũ actionis ſpolij queſtio proponitur: ſed ſi citra litis cõteſtationẽ, de ſpolio quis excipiẽdum [a] duxerit, ſuper ipſa quidem exceptione probationes primitus recipiendæ [b] erũt: ea tamẽ legitime probata nulla reſtitutionis erit ferenda ſententia [c]: ſed tamdiu ſpoliatori ſuper petitionibus ſuis reſpondere cogendus non erit, donec ab ipſo reſtitutus fuerit: quemadmodum [d] enim, ſi in modum exceptionis aliquod crimen teſti obijcitur, vt a teſtimonio repellatur, & ſi crimen cõtra eũ ciuiliter probatum fuerit, ſibi pœna nõ infligitur ordinaria [e], ſed eius dũtaxat teſtimonio non creditur: ſic ſpoliatione in modum exceptionis tantum probata reſtitutionis ſententia, minime ferenda erit.

Tribus caſibus priuatus a iudice dicitur ſpoliatus, ſi nõ ſeruauit iuris ordinem, ſi nul liter pronuntiauit. ſi erat iudex incompetens. hoc dicit.

Spoliatus autẽ, nõ ſolum is intelligitur, qui a priuato quocunque homine rerum quarumdam poſſeſſione indebite priua-

Spoliatus autem. CASVS, Fuit dubitatum inter ſcholares quis proprie dicatur ſpoliatus ſiquidem priuatus aliquando quis ſua poſſeſſione ab aliqua perſona priuata, & aliquando mandato iudicis, ita tamen, quod poſſeſſio aliquando erat apud ipſum, ſpoliatorem, & aliquando tranſibat ad tertium ſucceſſorem; pro iudice facit præſumptio ca.cum ad ſedem. hoc eod. tit. pro priuato uero facit præſumptio.ca.ſi. de præſumption. inuct.l.a.C. quãdo liceat ius ſibi dicere. & ideo nõ refert apud quem ſit poſſeſſio. Sol. tamen vt in hac parte caueatur, quia iudex vel non eſt competens vel iniuſte proceſſit, priuata perſona non ratione ſed affectione id fecit, & ſic his obſeruatis nõ tenent obiecta, nec ſolutione aliqua indigent. Not. primo quod iudex, & priuatus in prohibitis æquiparantur quia mala ab omnibus æqualiter ſunt euitanda: Not. ſecundo quod iudex nulliter agit aliquando ob incompetentiam, & aliquando ob ordinem nõ ſeruatum: Not. tertio quod idem, & paria ſunt aliquid per nos vel per alios mandato noſtro agere, quia ſemper cauſæ principali id attribuitur. Io. Bapt.

tus fuit: ſed etiam ille, quem iudex ipſe iuris ordine prætermiſſo a, beneficio, uel alijs rebus carere coegit, vel is, qui licet iuris quidem ordinē ſeruauerit: ſpoliati tamen, & de facto damnati iudex erat incōpetēs b: vel ſi iudex ſit competens, circa priuationē tamen nulliter c pronuntiauit.

Spoliaſſe & is intelligitur, qui mandauit ſpoliari, aut ſpolium ſuo nomine factum, ratum habuit, uel ſpoliatori ſucceſsit in uitium. h d.

Is quoque d ſpoliaſſe intelligitur, qui licet ipſe non ſpoliauerit, per alium tamen ſpoliari mandauerit, aut ſpolium ſuo paratum nomine ratum habuerit e. vnde & is reſtitutioni obligabitur f, quemadmodum & ille, qui rem indebite occupatam g ſcienter h recipiendo ſpoliatori ſuccedit in id vitium. Licet enim is non ſpoliauerit: cum tamen quoad periculum animæ non multum interſit i, vtrum quis iniuſte detineat, an alienum inuaſerit, cōtra huiuſmodi poſ-

a ¶Prætermiſſo.] Secus ſi proceſſit iudicialiter & ſententia allegetur iniuſta, ex iniuſtitia cauſæ: quia tunc proculdubio contra iudicem poſſeſſorium non competit: ſed neceſſe eſt venire per viam appellationis: aliàs ſententia tranſiret in rem iudicatam, etiam ſi eſſet iniuſta, nec vlterius reus audiretur, cap. cum inter. de re iudi. l. res iudicata. ff. de re iudic. & l. ingenuũ. ff. de ſtat. hom. Aduertendum tamen eſt, quod aut proceſſit mere extraiudicialiter, & ſibi incumbit onus probandi legitimitatem cauſa, ca. conquerente. eodē vnde ſumitur. Aut proceſſit iudicialiter, ſed allegatur proceſſus nullus, & ſic, ꝙ iniuſte, & uiolenter ſpoliauit, & tunc dicens debet probare, niſi appellauerit: quia pro iudice præſumitur ex quo proceſſit in figura iudicij, & non fuit appellatum, faciunt not. in cap. quoniã contra de probat. & cap. cum in iure. de offic. delegat.

b ¶Incompetens.] Vt per Doct. in ca. conquerente. eo. Specula. in tit. de petitio. & poſſeſ. §. quoniam Legiſtæ in l. naturaliter. in §. nihil commune. ff. de acqu. poſſeſſ.

c ¶Nulliter pronuntiauit.] Habetur in ca. conquerente. eod. & in cap. cauſam matrimonij. vbi per gloſſ. & Docto. de off. deleg. & ca. cum cauſam. vbi Abb. in quarto not. eod. tit. qui dicit, quod poteſt condemnatus de facto reſiſtere aduerſus executionem ſententiæ nullæ, immo ingrediens poſſeſſionem uirtute ſententiæ latæ parte non audita ſine cauſæ cognitione priuatur iure ſuo. l. meminerint. C. unde vi. l. ſi. C. ſi per vim, vel alio modo. eſt enim in lata culpa, qui vtitur ſententia nulla, nimirum ſi teneatur de uiolentia. §. 1. inſtit. de vi bon. rapt. Hinc eſt, quod ſtatutum puniens ingrediens poſſeſſionem alterius de facto locum habet contra ingredientem poſſeſſionem alterius virtute decreti iudicis inualidi, vt per Bart. & Legiſtas in l. iuſte poſſidet. ff de acquir. poſſeſſ. vbi in fortioribus terminis ampliatur materia noſtra, vt procedat etiam in ſpoliato vigore ſententiæ ualidæ & iuſtæ: nã ingrediens poſſeſſionem de facto reſiſtente poſſeſſore, & virtute validæ ſententiæ priuatur iure ſuo, ſecundum Doct. in d. l. iuſte. fac. not. per Bart in l. ſi creditores in 3. quæſt. principali. C. de pigno. & Bal. in l. omnino. in penult. col. C. ne vxor pro marito, quod ſecundum eos procedit, etiam ſi alicui ſit data licentia ingrediendi poſſeſſionem propria auctoritate, licet in hoc contrarium teneat Fel. in c. de cetero colum penul. de re iudi. Tu pro concordia vide Rip. in l. naturaliter. §. nihil commune, co. ro. ff de aeq poſ.

d ¶Is quoque.] De hoc in cap. cum ad ſedem. eod. & in l. 1. §. quoties. ff. de vi, & vi arma.

e ¶Ratum habuerit.] Nota quod ad hoc vt qui non ſpoliauit nec ſpoliari mandauit teneatur interdicto vnde vi, tria concurrere debent. Primo, ꝙ ſpolium ſit ſuo nomine factum. Secundo quod illud ratũ habeat. Tertio ꝙ illud habeat ratũ tanquam factum ſuo nomine, ut per Accur. in l. 1. § ſed & cum quis. ff. de vi, & vi arma. Rip. in l. naturaliter. §. nihil cõmune col. 8. ff de acquis poſſ.

f ¶Obligabitur.] Immo & cõtra poſſeſſorem, qui nec vere, nec ficte ſpoliauit, poteſt implorari officium iudicis, no. in cap. quod ſedem. & in ca. ſæpe. de reſt. ſpol. & in ca. poſt electionem. de conceſ. præb. contra quẽ datur, & remedium d. c. ſæpe. vt ſtatim ſubditur.

g ¶Occupatam.] Siue ſit res clericorum ſiue laicorum, & in hoc remedium, cap. ſæpe. de reſtit. ſpol. vnde hic ſumitur eſt generalius quam remediũ canonis reintegranda. 3 q. 1. vt per Ab. in d. cap ſæpe. in c. cum ſedem. eo. & habetur per Senen. in l. rem quæ nobis. ff. de acquir. poſſeſſ.

h ¶Scienter.] Cõcor. c. q. s V. de iud aliàs ſi ignoranter, nõ haberet locũ prouiſio, c. ſæpe eo. ſed c. reintegrãda. 3. q. 1. q. a rõ illius c. ſæpe, eſt fundata ſup peccato qd nõ cõtingit fieri ſine ſcientia. Sed q. d. ſi ab initio quidē ignorauit vitium, ſed ex poſt facto ſciuit, an cõtra talē poſſeſſorē habeat locũ talis prouiſio? Et nõ videt, cũ videt exigi ſciẽtia tpe receptionis, vt hic in illis verbis: ſciẽter recipiẽdo, & in d. c. ſæpe fac. l. in delictis. §. ſi extraneus. ff. de noxal. & l. ex facto ff de vul. & pu. & qd not. in c. ſtatutũ. de pſcr. in 6. ſuper verbo Canonicis. & in c. decreuit. de hæret. in 6. & in clem. 1. de cõſang & affi. Tu dic, ſatis eē ſubeſſe ſe ēi à tpe, quo agit, p qua opi. fac. ratio text q vult obuiari peccato, iũ qd ſic ſubuenit ſpoliato oppreſſo: & ſic ſumus in materia fauorabili, & extēdēda cũ hic nõ agit de aliqua pœna īponēda ſpoliatori, vt latius diſſerit p Ab ī d. c. ſæpe.

i ¶Non multum intereſt.] Hinc reperiens rem alio

ſeſſorē [a] ſpoliato per reſtitutionis beneficium, non obſtante iuris ciuilis [b] rigore ſuccurritur. [c]

quod ſponte proprio iuri renūtiauerit, qui renuntiat ſpoliatus, huiuſmodi non obſtante renūtiatione [e], reſtituendus erit.

Renuntiatio facta poſt ſpolium non impedit ſpoliati reſtitutionem: ſecus ſi ante fuerit renuntiatum. hoc dicit.

Teſtes ſuper ſpontanea renuntiatione non ſunt recipiendi ante reſtitutionem. h. d.

Illud quæſitum eſt, ſi poſt ſpolium eccleſiæ renuntiaſſe quis dicatur, an ob huiuſmodi renuntiationē ſpoliato ſit deneganda reſtitutio: & cum non ſit veriſimile [d]

Teſtes etiam partis alterius de iuramento, & renuntiatione ſponte facta non ante admittēdi erunt, quā ſpoliatus plenarie fuerit reſtitutus [f]. Quod ſi ante [g] ſpoliū eccle-

ſtius, & non reſtituens tenetur furti. veluti ſi ab alio ſubtraxiſſet. l. falſus. §. qui alienum. ff. de furt. 14. q. 5. c. ſi quid inueniſti. not. in c. quia fruſtra. de vſu. fac. quod not. in c. ſæpe. eo. in fine.

a ¶ Poſſeſſorem.] Not. caſum, in quo ius agēdi perſonale, in rē tñ ſcriptū ſequitur ſucceſſorē ſingularē, & hoc accidit rōne peccati quo q̄s ſe inuoluit recipiendo rem vitioſam ſcienter vt ſubueniatur oppreſſo, & habet locum hoc non ſolū, ſi immediate venerit in manus poſſeſſoris ab ipſo ſpoliatore: ſed etiam, ſi per multorum manus prius ambulauerit, vt per Abb. in c. ſæpe. eo.

b ¶ Iuris ciuilis.] l. cum a te. ff. de vi & vi arma. & ita ſecundum Canones rigor iuris ciuilis non eſt ſeruandus. fac. c. 1. de dol. & contuma. & ca. dilecti. de iud. & l. penul. C. ad Trebelli. 49. c. hinc etenim. & no. in c. ſæpe. eod.

c ¶ Succurritur.] Remedio conditionis ex c. ſæpe eod. vt late ibi per Abb. deducitur, vbi defendit illius capituli prouiſionē a ſuperfluitate demonſtrans, quæ ſit differentia inter d. c. & l. ſi coloni. C. de agri. & cenſ. lib. xi.

Io. Bapt. Illud quæſitum eſt. Licet hæc pars plures habebat particulas in communi, tamen ita poteſt in ea CASVS figurari. Quidam beneficiatus volebat poſſeſſionem ſui beneficij recuperare, ſed pars aduerſa plures, & diuerſas excogitauit exceptiones, ac remedia ad ſe defendendum, ſciens enim ſibi licitū eſſe plura opponere. §. pen. ſupra de except. propterea contra eum oppoſuit renunciationem ab eo factam, item aliud ſpolium; item reſcriptū à principe conceſſum: item titulum non legitimū, item præſumptionem iuris, item crimen hęreſis, & ſimil. qua de re fuit quæſitum, an nihilominus eſſet reſtitutio iſta facienda: & cum reſtitutio ſit inducta in odium & pœnam ſpoliantis, vt ſupra ſuo loco eſt deductum, non videt differenda, eoq; minus quo ſi ſecus daret occaſio ſpoliandi, & rem inuaſam indebite retinēdi: quod non eſt dicendum, cęterum. Sol. prout in tota hac parte habetur, quia ob qualitatem facti contingentis vel non, adeſt vitium ſpolij. vel eſt purgatū, vel regula iſta reſtitutionis eſt limitanda, & ſic obiecta aliquando non tantum non obſtant, imò omnino concludunt. No. primo renunciationem debere eſſe omnino liberam alioquin nihil operatur: not. 2. quod priuatio præſumit habitum, & ideo qui nūquàm uel nulli-

ter fuit in poſſeſſionem non eſt reſtituendus: Not. 3. reſtitutionem non eſſe faciendam quando timetur de ſalute animæ, vel aliquod ſcandalum timeri poſſet, q̄a minꝰ bonū hēt rationē mali. c. 1. d. 13.

d ¶ Veriſimile.] Ex his verbis, & ex hac ratione Ab. in c. ij. eod. vnde ſumitur putat hāc materiam reſtringendam, vt non habeat locum quoties renūtiatio fuiſſet facta, etiam poſt ſpoliū in manibus tamē ſuperioris, tū quia illa præſumitur ſpōtanea, argumen. l. non eſt veriſimile. ff. q̄ met. cau. & eorum quæ not. in l. tranſactionem. C. de trāſact. tum quia ex quo cōſtat illū nō habere ius in ꝓprietate, nō dēt ſibi reſtitui beneficium. Quando autem renūtiatio beneficij fit in manibus non ſuperioris, non perditur ius, quod renūtiās hēt in beneficio. immo nō tenet talis renūtiatio. iuxta not. in ca. q̄ in dubijs. de renūtia. nec ſuperior in odiū renūtiātis poſſet talē renūciationē ratā habere, vt late deducit Ab. i. d. c. 2.

e ¶ Renuntiatione.] Quid ſi ante ſpolium ſpoliatori feciſſet pactum de non agendo iudicio poſſeſſorio? Rñ. pactum nihil proficit. quaſi det derelinquēdi materiā. l. ſi vnus. §. illud. ff. de pact. dotal. ſecus ſi poſt, ſecundum Ab. poſt alios in c. ij. eod.

f ¶ Reſtitutus.] Sed contra hoc opponitur ex mēte Inno. in c. ſuper hoc. de renunciat. & Doct. in c. 2. eod. Quia videtur, quod renunciando poſt ſpoliationem purgetur vitium ſpolij. Simile in l. 2. C. q̄d met. cauſ. & in l. ſi ob turpē ff. de cōdi. ob turp. cauſ. Vbi ꝓmittens ob metum, vel turpē cauſam ſponte ſoluens videtur purgaſſe vitium præcedēs. Sol. in contrarijs ſolutio ſubſequens eſt executio actus præcedētis, nec ad aliud poſſet ordinari ſolutio niſi ad ſolutionis promiſſionē ꝑcedentē, ideo ſponte ſoluēdo, cū nō teneatur, videtur libere docere & purgare vitiū ꝑcedēs, arg. l. cuius per errorē. ff. de reiu. Sed renūciatio ſequēs poſt ſpoliū nō ordinat ad actū ꝑcedētē, vt executio illius, cū ad multa alia poſſit fieri ſpoliatio, quā propter renūtiationē ꝑcedētē. Itē per renūciationē ſic factā nō acreſcit ius ſpoliatori. Bar. in l. naturaliter. § nihil commune. ff. de acquir. poſ. & per Ab. in c. ii. eod.

g ¶ Quod ſi ante, & c.] Facit c. accepta, eod. vnde ſumitur. Sed quæ eſt diuerſitatis ratio, inter hunc & ſuperiorem vſum? Reſpondeo. exceptio renuntiationis factæ ante ſpoliationē concludit ad poſſeſſorium, renunciando enim dum quis exiſtit in

Aa 2 poſſeſ-

poſſeſsione habet rem ex toto pro derelicta, & perdit proprietatem, & poſſeſsionem. l. ſi quis vi. §. differentia. ff. de acqui. poſſeſ. vnde iſta exceptio admittitur tamquam concernens proprietatem, & poſſeſsionem: ſecus ſi renunciatio fiat poſtea: quia concernit proprietatem tantum non poſſeſsionem, quã quis non poteſt renuntiare, cum non habeat, ut per Ab. in c. 2. eod.

ſponte abiuraſſe [a] reperiatur, perpetuum ei ſuper negotio ſilentium imponẽdũ erit.

Ponit aliquos caſus exceptos ab illa regula: Spoliatus ante omnia eſt reſtituendus. hoc dicit.

Sunt & alij caſus [b], quibus iure denegabitur ſpoliatis reſtitutio: vtputa, cum agenti per modum exceptionis de alia ſpoliatione opponitur [c]: aut tã ſuper proprietate, quam ſuper ſpolio eodem tempore diſceptari ſpoliatus ipſe cõſenſerit [d]: aut ante reſtitutionis poſtulationem petitoria actione iudicium expertus ſuccubuerit [e].

Probatio ſpolii, abſentia ſpoliatoris, & lapſus temporis non operãtur reſtitutionẽ, ſi ſpoliator non abſit per contumaciam, vel dolum. h.d.

Item [f] ſi ſpoliatore non per cõtumaciã [g], vel per dolum abſente, ab Apoſtolica ſede ad iudices ſpoliatus litteras obtinuerit: vt ſi eum ſpoliatum iudicibus conſtiterit, intra certum temporis ſpatium reſtituatur, ſi reus intra præfixum terminum ſeſe iudici exhibere non poſsit, quamquam temporis lapſus immineat, & actor ſit ſuam poſſeſsionem, & deiectionẽ [h] probare paratus, nihilominus reſtituẽdus [i] non erit.

a ¶Abiuraſſe.] Id eſt, renũtiaſſe, & idem ſecundũ Lapum, ſi quis conſtituiſſet ante ſpoliũ procuratorem ad renuntiandum, & ante renuntiationem fuiſſet factũ ſpolium vt per Ab. in c. 2. co.

b ¶Alii caſus.] De quibus latiſſime per Legiſt. in l. naturaliter. § nihil commune. ff de acquir. poſſ. & ponit. glo. ſummæ. 3 q. 1.

c ¶Opponitur.] Ca. fi. de ord cogn.

d ¶Conſenſerit.] Ca. 1. eod. Vnde cautela eſt vt ſpoliatus proteſtetur, quod non cõſentit ꝙ ſpolians probet de ſuo dominio. vt per Vero. cautela 82. Sed an iudex poſsit impedire tunc conſenſum? Reſpon. ſecundum Abba in d. ca. 2. nõ debet impedire, niſi ob periculũ animæ, & timorem peccati. Sed quid ſi ſpoliatus non conſenſerit, expreſſe tamen non replicauerit contra exceptionem proprietatis, an tunc cenſeatur tacite conſentire, & talis conſenſus valeat? Rñ. Bart. in l. ſi quis ad ſecundum C. ad legem Iul. de ui publ. tener, ſufficere: quia ita ſe habet replicatio ad exceptionẽ, ſicut ſe habet exceptio ad actionem l. ſecunda. ff. de excep. Sicut ergo actio nõ excluditur, niſi exceptio proponatur, ita non debet excludi exceptio, niſi proponatur replicatio. Simile eſt, ꝙ licet contra præſumptionem iuris, & de iure non admittatur probatio in contrarium, niſi per confeſsionem patris, ut not. in auth. ſed iam. neceſſe. C. de don. ante nup. & in ca. is qui fidem. de ſponſ. Si tamen parte tacente fuerit probatio admiſſa, illi ſtandum erit, vt per Inno. in cap. fraternitatis. de frig. & malefi. & in cap. cum Bertholdus. de re iud. Sic etiam licet ad impediendã executionem trium conformium non poſsit nullitatis exceptio opponi, ſi tamen fuerit oppoſita parte tacente impeditur executio, dic vt per Ripam in l. naturaliter. § nihil commune. ff. de acquir. poſſeſ.

e ¶Succubuerit.] De hoc latiſsime per Legi. in l. naturaliter. § nihil commune. ff de acquir. poſſ.

f ¶Item ſi, &c.] In quo ſpoliatus non reſtituitur ante omnia, concord. c. conſultationibus. de offic. deleg. vnde ſumitur.

g ¶Per contumaciam.] Quid ſi per cõtumaciam obeſſet? Reſpon. idem ſi non eſſet adhuc lis conteſtata, ut not. in c. conſultationibus. in prin. & fine de offic. deleg. licet ad illum text. vnde hic ſumitur, dẽtur multi intellectus. vt ibi per Ab. in fin.

h ¶Et deiectionẽ.] Not. ꝙ duo probare tenetur, qui petit reſtitui. ſ. ſe poſſediſſe, & ſe ſpoliatum fuiſſe, c. cõſultationibus. de offi. deleg. & cap. olim eod. & in cap. cauſam quæ. qui fil. ſint legit.

i ¶Reſtituendus non erit.] Nota ergo, quod licet iudici non poſsit liquere de cauſa, iuſta tempus ſibi præfixum per delegantẽ, non tamen propter hoc debet omittere ſollemnitates iure ſubſtantiales. Sed contra uidetur l. ignorare. C. de reſtit. milit. & ff. de priuil. credi. l. ſi. & l. Fulcinius. §. ſi fundum ff. quibus ex cau. in poſſeſ. eat. vbi abſens etiã ex iuſta cauſa ſi non defendatur patitur miſsionẽ in poſſeſsionẽ. Sol. aliud eſt in poſſeſsionem mitti, aliud poſſeſsionem reſtituere. Miſſus enim in poſſeſsionem non efficitur poſſeſſor, ſed cuſtos, ſupra de dolo & contu. §. 1. & [illegible] cui. ff. ut legat. no. caue. Vnde cum ſit modici præiudicii, non mirum, ſi ſit etiam contra abſentem ex iuſta cauſa: ſed reſtitutus vere poſsideret, & conſequeretur multa poſſeſsionis commoda, de quibus per Abb. in ca. conſultationibus. de offic. deleg. & in § commodum. inſtit. de interdict. Sed adhuc contra: nam iuſſus poſsidere ex ſecundo decreto efficitur verus poſſeſſor. l. cum proponas. C. de bon. auct. indi. poſſ. & in d. §. 1. ſup. de dolo & contum. & c. quoniam frequenter. in fin. vt lit. non conte. Et tamen tale decretum interponitur contra abſentem, & lite non conteſtata iuribus ſupra alleg. vnde multo magis idem videbatur dicendum de reſtitutione poſſeſsionis, cum hic concurrat fauor ſpoliati,

Si contrà agentem ſpolio opponatur electio, per quam concludatur actorem non poſſediſſe, ſpoliatus ante omnia non reſtituatur. h.d.

Sed etſi talis opponatur exceptio, quæ agentem minime poſſediſſe concludat, tãdiu ſubſtinenda erit reſtitutio, donec ſuper tali exceptione cognitum [a] fuerit. Vt ecce nec laici ſpiritualia poſſidere [b], nec ſacerdotes vxores habere poſſunt. Vnde ſi vel illi ſe beneficijs ſpoliatos, vel hi ab vxoribus ſe deſtitutos corã iudice conquerantur, & ab aduerſarijs de ſęcularitate, vel d ſacerdotio agentibus opponatur, proculdubio differenda erit reſtitutio [c].

Cum pro ſpoliatore militat iuris præſumptio, ſpoliatus non eſt ante omnia reſtituendus. h.d.

Quinimmo & cũ ſola iuris præſumptio pro ſpoliatore contra ſpoliatum militat [d], impedienda erit reſtitutio: ex quo apparet, eum, qui (exempli gratia) reſtitui poſtulat [e], ad decimas, quas intra alienæ parochiæ limites poſſediſſe aſſerit, nequaquam reſtituendum eſſe, niſi euidenter [f] docuerit, q̃d earum poſſeſſionem legitime aſſequutus [g] fuerit, quia eas occupaſſe iniuſte veriſimiliter præſumitur, cum ex prædijs perueniãt intra alienam parochiam conſtitutis, manifeſtumq; ſit, eas iure cõmuni ad eandẽ

ſpoliati, Sol. in cauſa reſtitutionis requiritur ſententia definitiua: quia principaliter quæritur de ſpoliatione, & regula iuris eſt, ꝙ lite non conteſtata, non debet procedi ad ſententiã definitiuam, vt in tit. vt lit. non conte. per tot. Sed cum interponitur ſecundum decretum, non fertur ſententia definitiua, unde non pronunciatur principaliter ſuper debito: ſed in odium contumaciæ iudex per interlocutoriã ſuã dat poſſeſſionẽ, uel bona in ſolutum, quod fit per interlocutoriam, Inno. in cap. dilecto. de verb. ſig. Io. And. & Abb. in d. c. conſultationibus. Vnde ſi iudex videret ſe deceptum, quia cauſa, propter quã fuit ſecundũ decretũ interpoſitũ non fuit vera, ipſemet iudex poteſt decretũ reuocare, quod non poſſet, ſi ſententia eſſe definitiua, vt per Canon. in c. litteris. de offi. deleg. & per Legiſtas in l. quod iuſſit. ff. de re iudi. Quid ergo faciet iſte ſpoliatus? Reſpondeo, faciet ad domum abſentis legitime denunciari, & ſi non ſit, qui eum defendat, mittetur in poſſeſſionem cauſa rei ſeruandæ, reo poſtea veniente, & iuſta probata cauſa abſentiæ reſtituetur in integrũ, uel ad appellandũ: nec enim hæc miſſio prohibetur in d. c. conſultationibus, ut ibi not.

a ¶Cognitum.] Et hæc exceptio, cum opponi poſſit, nõ minus ad poſſeſſorium, quam ad petitoriũ, conſueuit a Docto. appellari anomala, vt per Ab. in cap. ex parte. col. fin. eod. fac. ad hoc notat. per Bald. in tit. de pace Conſtantiæ, in verſ. reſtituitur. & in l. 1. C. ſi de mo. poſſ. & in l. 2. C de edicto di. Hadr. tollen.

b ¶Spiritualia poſſidere.] Ca. cauſam. de pręſcrip.

c ¶Reſtitutio.] Ex hoc fuerunt communiter Doc. ꝙ exceptio ſpecialis reſeruationis beneficii impedit reſtitutionem, etiam quod ſpoliatus iuſtificare poſſit poſſeſſionem titulo colorato: quia reſeruatio Apoſtolica inficit titulũ, & poſſeſſionẽ, ca. ſi eu tpe de elect. in 6. & ita tenet Rota Rom. deci. 16. in nouis ſequitur Lap. alleg. 24 & Ab. in c. in litteris, nu. 28. eo. Et licet hanc deciſionẽ impugnet Aret. eam tamen bene defendit Rip. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acq. poſſ. nu. 82. & contra Aret. eſt commun. opin.

d ¶Militat.] Facit cap. fi. eod. in 6. & intellige hoc, quãdo hæc iuris præſumptio, nõ ſolum oſtendit iniuſtitiã poſſeſſionis ex parte ſpoliati: ſed etiã iuſtificat poſſeſſionem ſpoliatoris. & ita procedit exemplum hic poſitum. & d. c. fin. Secundo intelligo, niſi pręſumptio iuris, quæ eſt contra ſpoliatũ elidatur contrariis præſumptionibus, ut per Ab. in ca. cũ eccleſia Sutrina. de cauſ. poſ. & ꝓprie. Tertio, intellige in ſpolio facto ante litem motã: ſecus in ſpoliato lite pendẽte agente remedio attentatorum, cap. ſi cõſtiterit, vbi Aretin. de accuſat. Franc. in cap. bonę. de appellatio. & Rip. in l. naturaliter. §. nihil cõmune. ff. de acq. poſſeſ. Quod tamen non procedit in beneficialibus, in quibus iuris præſumptio impedit reſtitutionem, etiam per uiã attentatorum petitam, vt per Gemin. in d. cap. fin. & per Rot. deciſ. 440. & per Rip. ubi ſupra.

e ¶Poſtulat.] Et ꝑ hoc verbũ apparet, quod illud, quod hic dicitur, habet locum in ſpoliato agente, non autem in reo ſe defendente: quia licet ius commune faciat contra eum, poteſt tamẽ ſe defendere ex legitima præſcriptione, & aliis legitimis defenſionibus, ut per Francum poſt alios in d. cap. fin. in 4. not.

f ¶Euidenter.] Quod dicitur fieri, etiam ſi aliæ efficaciores præſumptiones ſint in contrariũ, vt ſupra in prima notula huius §. fac. l. ſi quis locuples. ff. de manumiſ. teſta. & l. prætor ait, §. prætor ait. & quod ibi not. ff. de dam. infect. Iuramentum autem partis non faceret rem euidentem Ab. in c. ex ratione. in 4 q. in fi. de appella.

g ¶Aſſecutus fuerit.] Exceptio ergo notoria ex defectu proprietatis obſtat agenti poſſeſſorio recu-

petandæ,

eccleſiam pertinere [a], niſi aliud oſtenſum [b] fuerit.

Hæreticus non reſtituitur ante omnia. Idem ſi in reſtitutione timetur de periculo animæ, uel ſcandalo: quia differtur reſtitutio. h.d.

Plures præterea sūt caſus [c], quibus ſpoliatus illicò non reſtituitur: veluti cum hæreſis labe pollutus deprehenditur [d], vel facta reſtitutione, animæ periculum immineret [e]: vel ſcandalū [f] timeri poſſit. Et alij, qui non minus ſæcularibus, quàm Pontificijs legibus continentur.

Spoliatus poteſt ſuſpenſo petitorio ante concluſionem in cauſa, intentare poſſeſſorium: ſecus ſi ſit concluſum, niſi tamen aliter iudici videatur, h.d.

Poſtremo [g] ſciendū eſt, in ſpoliantis odium conſtitutum eſſe, ſi ſpoliatus proprietatis litem ingreſſus fuerit [h], nullam de illata ſibi violentia mētionem faciens, antequam renūtiatum ſit, aut cōcluſum [i] in proprietatis iudicio, vt idē debeat ſuper poſſeſſorio (etiam petitorio ſuſpenſo) audiri, quod ſi renuntiatum fuerit, vel concluſum, vt iā poſſit cauſa proprietatis ſententia terminari, ne lites litibꝰ

perandæ, licet regulariter exceptio dominij nō obſtet, cum etiā prædo ſit reſtituendus ad ſuam poſſeſſionem. c. in litteris eod de quo d. c late, vt per Peruſ. in c. ſi. eo. in 6. ante finem.

a ¶Pertinere]17. q. 7. c. omnes baſilicæ. c. cū olim. de præſumpt. c. dudum. de decim.

b ¶Oſtenſum fuerit.]. Regulariter ergo qn̄ ius commune facit contra actorē pro reo, debet iuſtificari poſſeſſio, ut hic, & ca. ſi. eod. in 6. quā regulam limita notabiliter 5. modis, vt per Peruſ. in d. c ſi.

c ¶Sunt caſus.] De quibus latiſſime ꝑ legiſt. præcipue Moder. in l. naturaliter. §. nihil cōmune ff. de acquiren. poſſeſſ.

d ¶Deprehēditur.] Cap. quo iure. diſt. 8. & 23. q. 8. §. 1. ratio eſt: quia exceptio hæreſis cōcludit etiam in poſſeſſorio: quia hæreticus nihil poteſt poſſidere. c. 1. & 2. 23. q. 7. ergo obſtat agēti interdicto recuperādæ, ut ſup. eo. §. ſed etſi totis. & oſtende, quod hic dicitur, vt ꝓcedat non ſolum in crimine hæreſis: uerū etiam in omni crimine quæ induceret beneficii priuationem ipſo iure, ut per Abb. in ca. item cum quis eod. vbi etiam habes quid iuris ſit in profanis.

e ¶Immineret.] Vtputa, qa ſpoliatus eſt quis vxore, quæ excipit de conſanguinitate in gradu prohibito, adeo ꝙ facta reſtitutione poteſt timeri de cōiunctione illicita, & inceſtuoſa c. litteras. eod. iunctis not. per gloſ. in ca. 1. eod quod procedit omnino, quando ſuper tali coniunctione non poſſet Papa diſpenſare. vt per Rip in l. naturaliter §. nihil cōmune. ff. de acquir. poſſeſſ.

f ¶Scandalum.] Maxime graue, & de hoc per Ant. de Butr. in c. ex parte. eod. & not. in c. in primis. 2. q. 1. & in ſumma 3. q. 1 & in cap ad petitionem. de accuſ. & per Fel. in c. nihil. de præſcri.

Io. Bapt. Poſtremo. CASVS. Quidam dominus ſpoliatus fuit poſſeſſione cuiuſdam domus, & cum noluiſſet eam recuperare inaduertenter incepit agitare iudicio petitorio, dicens eam eſſe ſibi reſtituendam, quia eſt dominus, & cum in progreſſu iudicii dubitaſſet de exitu eius ob defectum probationum, pœnitentia ductus, uoluit ab illo iudicio recedere, & poſſeſſorium accipere ob priuilegium ſpoliatis conceſſum, fuit dubitatum an poſſet, quia dominium trahit ad ſe poſſeſſionem. c. cū dilectus de cauſa poſſeſsion. confirmatur, ſiquidē una uia electa non videtur conueniens poſtea relinquere per reg. quod ſemel placuit. de reg. iu. in 6. Cæterū Sol. prout hic canetur, quia in odium ſpoliatoris hoc ſtatutum, fuit qua ratione ſuadēre, nec etiam obiectio aliquid cōcludit. No. primo aliud priuilegium reſtitutionis ſpoliatorum vltra quæ ſup. habentur hoc eod. tit. noſtro. Not. 2. quod iudiciū poſſeſſoriū eſt commodius iudicio petitorio, & ideo in certis caſibus, & certo modo licet tranſire à petitorio ad poſſeſſorium.

g ¶Poſtremo.] Sumitur hic §. ex ca. paſtoralis. de cau. poſſ. & prop. & ex clem. vni. eo. ti. vbi per Doct. diffuſe tractatur materia cumulationum petitorii & poſſeſſorii, quā Legiſtæ ponunt in l. naturaliter. §. nihil commune ff. de acqu. poſſ. quæ quoniā diffuſior eſt, quā vt breuibus notulis poſſit cōprehendi, nō tangetur hic, ſed ſufficiet remiſſio ad prædicta loca.

h ¶Ingreſſus fuerit.] Immo etiam ſi ſimus in cauſa appellationis. ut in ele. uni. de cā poſſ. & propr.

i ¶Concluſum.] Fac. authent. de teſtib. §. quia vero multi. & c. cū dilectus. de fide inſtrum. Et exponunt aliqui, qui tenent, ꝙ renunciare, & concludere ſint idē, vel pro, id eſt, vt in c. paſtoralis. de cau. poſſ & propr. Sed in dic ſecundū Inno. Ioan. And. & Abb. ꝙ hæc differunt: nam dicitur quis renuntiare cū renuntiat probationibus facti, concludi vero cū renuntiatur, iā probationibus facti, quā allegationibus iuris, de quo tamen videndus eſt Feli. in c. cum dilectus de probat. & per Dec in c 3. de iud. Iaſ. in l. admonendi ff. de iureiur. & dicit Abb. in c paſtoralis. de cauſ. poſſ & propr. quod renuntiatio dicitur, quando fit a parte, concluſio, quando fit a iudice. Poteſt enim iudex ſufficientibus dilationibus inuitis partibus concludere in cauſa, vt not in clem. ſæpe de verb. ſigni. Sed ad impediendum hoc poſſeſſorium ſufficiet alterum tantum? Reſpondeo non, ſecundum Abb. in cap. paſtoralis. de cauſ. poſ & propr.

a ¶Cauſa non deciſa.] Si ergo aliquis ſuccubuit in iudicio proprietatis, adhuc poſt ſententiã poteſt re dire ad poſſeſſorium, ſicut econuerſo, arg. cap. querelam. de electio. quia alius eſt modus agendi. & aliud petitur quam prius. l. cum quæritur. cum l. ſequent. ff. de excep. rei iudi. Argument. contra in capit. cũ dilectus, de cauſa poſſe. & ppriet. Sol. vt not. in cap. paſtoralis. eod. tit. ſuper verbo, cauſa.

b ¶Subtracta fuerit.] Si non potuit probare dominiũ, vt hic dicit, Quid proderit redire ad poſſeſſorium cum videatur condẽnãdus: quia ſentẽtia ſuper proprietate trahit ad ſe ſententiam ſuper poſſeſſione. ca. cum dilectus. de cauſa poſ. & propriet. Rñ. poteſt valere quo ad fructus quos recuperat a tempore da ſectionis. Itẽ quia ex quo habuit poſſeſſionem, habebit commodum retentionis, niſi aduerſarius proprietatem probauerit. l. res alienas. C. de rei vendi. & quia ſi ſpoliator rem petat, poteſt ei obiici quod amiſit ius, ſi quod habebat, per l. ſi quis in tãtam. C. unde vi.

obſeruari ſupra in princ. Not. ſecundo iudicium ideo dicitur incipere à conteſtatione litis, quia tũc cauſa in eo propoſita cognoſcitur, & non antea. hinc ſol. quæſt. à quo actu iudicium incipere debeat.

inculcentur, & via poſſit fraudibus aperiri, cauſa non deciſa [a] poſſeſſorio non erit vtendum; niſi iudex, qui de cauſa cognoſcit, hoc ipſum ex iuſta cauſa viderit expedire: puta cum ex perſpicuis indicijs iniquitas inuaſoris facile arguitur, & ſpoliato caſu, ſiue dolo ſpoliatoris dominium probandi facultas ſubtracta [b] fuerit.

DE LITIS conteſtatione.

TIT. XI.

Litis conteſtatio eſt fundamentum iudicii, quo deficiente fruſtra ſuperædificabitur. h. d.

HActenꝰ ea complexi fuimus, quæ plerunque [c] ante cauſarũ diſcuſsionem vertuntur, quæ non tam iudicij partes [d] habentur, quam iudiciorũ præparatoria [e], perueniamus nunc ad ea, quibus ipſum iudiciũ conſtituitur. Eſt autẽ iudiciorum quaſi fundamentum [f] quoddã litis conteſtatio: nam ſi illa a partibus prætermiſſa fuerit, procul dubio omnia, quæ ſequuta fuerint, corruent, ſeq; ipſos litigatores inanibus laboribus, & ſumptibꝰ vexa

c ¶Plerunque.] Ideo plerunque: quia non ſemper ante diſcuſsionem cauſæ contingit, ſo cum eſſe pœnis ſtatutis contra contumaces, de quibus dixit ſupra de dolo & cõtum. nec ſẽper proponuntur exceptiones, nec ſemper mutuæ petitiones fiunt ante litem conteſtatã, vt not. ſupra de mut. petit. in prin. nec ſemper ſpoliati ante litem conteſtatam reſtituuntur. ſupra tit. prox. §. ſi fac. d per Specu. in tit. de lit. cõteſt.

d ¶Iudicii partes.] Facit not. in l. iudicium. ff. de iud. & l. amplius. ff. rem rat. hab. & cap. ex parte. a. de uerbor. ſignifica. Sed quo ad hoc vt cõfeſſio, vel quid aliud dicatur factum in iudicio, ſeu in iure ſatis eſt, quod iudex iuriſdicendi, uel reddendi gratia ſedeat, licet lis non ſit conteſtata, Abb. poſt alios in rubr. de iud. uerſic. ex quo etiam infero. & in cap. ſuper qq. in princ. in gloſſ. in verbo, exordium.

DE LITIS CONTESTATIONE.

Continuatur tit. iſte prout legimus in princ. eius
Io. Bapt. vel dicas ſecundo, quod ex ſupra dictis præſumendum eſt reum conuentum non habere exceptionẽ, vel reconuentionem, & ideo actor debet procedere ad ulteriora in iudicio propoſito: ſed cum hoc fieri nequeat niſi præcedat litis conteſtatio, propterea poſt tit. præceden. proponitur iſte; qui diuiditur in quinq; partes: in quarum prima habetur continuatio: in ſecunda quid ſit, & quomodo fiat iſta litis conteſtatio: in tertia à quo fiat: in quarta, qñ fiat: in quinta qualis ſit eius effectus: ſecunda ibi, eſt autem: tertia ibi, ſit autem: in quarta ibi, nec ſolum: quinta ibi, igitur.

Io. Bapt. HActenus. CASVS non figuratur, not. tñ quod verum fundamentum iudicii eſt litis conteſtatio, & ideo, quæ præcedunt, potius præparatoria quam partes iudicii dicũtur.

Io. Bapt. Eſt autem. CASVS non figuratur. Not. primo quod per præſentem text. confirmatur quod

e ¶Præparatoria.] De quibus dic, vt habetur per Legiſtas in rub. C. de edend. & per Canon. in rubr. de iudi. & per Specul. in rub. de præparatoriis iudiciorum.

f ¶Fundamentum.] Immo fundamentum eſt citatio, vt ſupra de in ius vocan. §. 1. Dic ꝙ citatio eſt fundamentum iudicii, in quantum eſt primum principium, & ſine ea iudicium non ualet, ſed re uera ante litis conteſtationem non ſumus certi, an illi actus ſint portio iudicii, cum poſſit eſſe ꝙ partes non contendant, diuerſis ergo reſpectibus hoc verbum, fundamentum, iudicii poteſt prædicari de vtraque, videlicet tam de citatione, quàm litis conteſtatione, & fac pro hac littera ca. ex parte 2. de uerb. ſigni. & c. relatum. de offic. deleg. & §. omnẽ. authẽ. de litig. & ꝙ ante litis conteſtationẽ iudicis officium nõ imploratur. ca. ſignificante. de appel. & fac. no. in d. ca. ex parte.

bunt a, vnde nec teſtes recipi, nec ad ſententiam per iudicem procedi poterit b.

Lis quomodo conteſtetur. hoc dicit.

Ea vero c fit per petitionem in iure d propoſitam, & congruã e reſponſionem ſequutam, animo f conteſtandi litem factam, cum iudex g per narrationem negotij cauſam audire cœperit. Vnde ſi quis poſitionibus ſimpliciter reſpondeat h, aut peremptoriam exceptionẽ proponat, nequaquã per hoc eſſe facta conteſtatio litis intelligitur.

Procurator, tutor, & ſimiles poſſunt litem conteſtari. hoc dicit.

Fit autem litis conteſtatio nõ ſolum per principales: ſed etiam per procuratorem i, tutorem, & perſonas ſimiles k.

¶ *Aduocati reſponſio, niſi ſit ſtatim reuocata, facit litis cõteſtationem. h.d.*

An aduocati l reſpõſio litis conteſtationẽ faciat, dubitari poteſt? Et ex facto reſpõſum eſt, niſi ſtatim m

a ¶Vexabunt.] Simile in l. 1. ff. de inof. teſta. & de hoc per Hoſt. in tit. de lit. conteſt. §. quid ſit litis conteſtatio.

b ¶Procedi poterit.] Vt lite non conteſta. per tot.

c ¶Ea vero fit, &c.] Verba hæc, quibus uidetur litis conteſtatio definiri, uel deſcribi ſumuntur ex ca. 1. eod & ex ca. dudũ. de elect. 2. & ex l. 1. C eod ſa. c. ꝑut. de dolo & cont. & c. cum cauſam. de iura. calu. & per Spec. eod. tit. §. 1. & p Hoſt. in ſum. eo.

d ¶In iure.] De ſignificatione huius verbi, habes in l. ius pluribus. ff. de iuſt. & iure. & expone hic in iure, id eſt, in iudicio, & iudice ſedẽte pro tribunali vt per Abb. in ca. 1. eod. in vltimo not. & ſuper prima gloſſ. vide tamen de hoc Abba. in c. cum cauſam. de appel. in prin.

e ¶Congruã reſp.] Hoc uerbum, congruam, nõ eſt in ca. 1. eod. nec in cap. dudum. 2. de elect. vnde hic ſumitur, ſed uiſum fuit congruum, & ualde opportunum inſerere ex mente Hoſt. in ſum. eod. §. 1 quia deſeruit ad tollenda plura contraria, de quibus in locis præalleg.

f ¶Animo, &c.] Non tamen eſt neceſſariũ, ꝙ reus dicat reſpondeo ad libellum, animo conteſtandi litem: nam in dubio talis animus debet præſumi ex quo reſpondetur ad libellũ, niſi proteſtatio fiat in contrarium, vt per Inn. in c. cum M. de conſt. & Io. And. & Ab. in c. dudũ. 2. de elec. verſ nota qualiter. & in c. vni. eod. licet tñ talis expreſſio non requiratur, talis tñ animus requiritur, ideo ſunt hic hæc uerba adiecta ex intentione Hoſt. in ſum eo §. 1. & licet nõ ponanĩ in iuribus: vnde ſumitur hæc littera, uiſa tñ fuerunt inſerenda ad tollendã omnẽ ambiguitatem. Et, quia ſi quis proponat factũ corã iudice non ea mente vt litem conteſtetur, uel rñdeat ſaluo iure ſuo, vel ſine præiudicio, non erit propterea litis conteſtatio, cum hoc fiat non ad iudicis interrogationẽ, ſed motu proprio, ut not. in c. vni eo.

g ¶Cum iudex.] Vel etiã arbiter, l. 1. ff. de arbit. ut not. in l. 1. C. eo. vnde poſtrema iſta uerba ſumũtur, de quorum intelligentia & declaratione, uide quæ ibi ſcribuntur.

h ¶Reſpõdeat.] Ratio ponitur in c. vni. eo. quia q̃ ponit aliquid dictũ, uel factũ nihil petit ab aduerſario, nec etiã oſtendit per hoc velle agere, atq; ita ꝑ hoc nõ poſſet ferri ſententia cõdẽnationis uel abſolutionis cũ nil petitũ ſit per poſitionẽ, ſed oſtenditur aliquid eſſe factũ, uel dictũ, uel promiſſum, & ſententia eſt ferenda ſecundũ modũ agendi, c. qualiter. de accuſ. c. II cet Hely. de ſimo. & cõdẽnatio nõ eſt facienda, niſi ad hoc ſit actũ. c. cum dilectus. de ord. cog. [Aſſerũtur & aliæ plures rationes], de quibus per Ab. in d. cap. vni. in prin. Excipit tñ ab eo, qđ hic dr̃ vnus caſus ſecũdũ Hoſt. Bat. [& quoſdam alios. ſ. qñ fieret poſitio generalis đ omnibus, q̃ continent in libello, quã nõ tenet Ab. I c. vni. e.

Fit aũt. CASVS. Cum in iudicio diuerſæ interueniãt pſonæ ut ſunt principal. litigantes, procuratores, aduocati, & ſimil. dubitauerũt qdã ſcholares per quas fieri debeat iſta cõteſtatio, ſiquidem ſicut tm̃ principal. intereſt litigare uel nõ litigare, ita ipſi tm̃ debent litem conteſtare. confirmat; quia iſti ſolũ reſpõdent art. Sol. tamẽ ut hic cauetur, q cõteſtare litem eſt declarare uoluntatem litigãdi, quod etiam per alios fieri poteſt, ſecus reſpondere ar. In quibus factum ipſum quæritur declarari, & ideo non tenent obiecta: Not. primo quædam facta pariter per nos, ac per alios explicari poſſunt, quia dependent à uoluntate a qua ſi non dependerent ſecus eſſet: Not. ſecundo quod facta nomine noſtro poſſunt reuocari a nobis, & reddi nulla, dummodo tempore debito id fiat, alioquin oritur contra nos præſumptio, ut per nos ſint tacite approbata. Io. Bapt.

i ¶Per procuratorẽ.] Ca. cum ad ſedẽ. de reſti. ſpo.

K ¶Similes.] Puta actores, uel ſyndicos, & facit ad l. rem non nouam §. patroni. C de iudic. c. prout, de dolo & contum. & cap. cum cauſam. de iura. calum. l. ſi cum procuratori agit. ff de exce. dol. l. procuratoribus. & l. neque. C. de procur. l. licet. ff. de iud. quæ iura allegãtur ad hoc per Spec. in tit. de lit. conte. §. ſequitur.

l ¶Aduocati.] Nota ergo hinc, ꝙ etiam per reſponſionem aduocati fit litis conteſtatio, niſi ſit reuocata, c. cum cauſam. de appell. unde ſumitur. ſic & confeſſio aduocati præiudicat parti non reuocãti, c. olim. vbi Ab. de cenſ. facit l. 1. C. de erro. aduoc. & not per Ab. & alios in c. paſtoralis. de iud.

m ¶Niſi ſtatim.] Sed quando intelligetur ſtatim reuocata? Rñ. aut reſponſio aduocati præiudicat ad proceſſum, ut quia inducit conteſtationem litis

& ſic

reuocata a fuerit, illius quoque reſponſionẽ conteſtationem fieri.

Cum officium iudicis pro actione inſtituitur, eſt neceſſaria litis conteſtatio. h.d.

Nec ſolum b, cum per actionem iudiciũ inſtituitur, erit litis cõteſtatio neceſſaria: ſed etiam vbicunq; c iudicis officio pro ipſa proponitur actione d, veluti cum reſtitutio in integrum nõ incidenter, ſed principaliter poſtulatur.

Qui effectus ſequantur ex litis conteſtatione. h.d.

Igitur e ſequuta cõteſtatione reus & iudici ſubiicitur f, & actori obligabitur, dilatoriis exceptionibus via præcluditur g, actiones perpetuãtur, h præſcriptio interrum

& ſic præcludit viam dilatoriis præponendis, & tunc oportet, quod pars illam reuocet antea, quam pars faciat aliquid quod ſoleat fieri poſt litem cõteſtatam. uidetur enim pars ipſo facto reſponſionem aduocati approbare, cum plus ſit aliquid facto approbare, quã cum verbo, c. dilecti. de appe. aut cõfeſſio aduocati præiudicat ad merita cauſæ & debet reuocari infra triduũ l. 3. C. de erro. adu. Sed & poſt triduũ, & vſque ad ſententiam poterit reuocare, ſi uelit docere de errore, & ita procedunt no. 35. q. 9. §. his ita. fac. c. ſi cõ confeſ. l. uenditor. §. iuſſus ff. de appe. Sed & hoc etiam intellige, quãdo nõ eſſet ſecutus alius actus, per quẽ per partem induceret approbatio reſponſionis ipſius aduocati, quemadmodũ dictũ eſt proxime, quando concernit proceſſum: quia eadẽ, & in hoc caſu uidetur ratio ſecundum Peruſ. poſt alios in d. c. cum cauſam. de appell.

a ¶ Reuocata.] Sed an ad reuocandam aduocati reſponſionem ſit neceſſarium docere de errore aduocati? Et uidetur neceſſe, c. ſi de confe. & l. error. C. de iu. & fact. igno. Contrarium verius. Contrarium enim loquitur de perſonis principalibus, hic in aduocato, & ratio diuerſitatis eſt, ſecundũ Hoſt. quia aduocatus non habet mandatum ad confitẽdum, uel ad procedendum in cauſa, ſed ſolum patrociuandi. Idem aduocatus nunquam ſit dominus litis. l. 1. §. 1. ff. de poſt. Peru. poſt Bal. in ca. cauſam. de app.

Io. Bapt. Nec ſolum. CASVS. Cum iudicium aliquando officio iudicis, & aliquando actione exerceatur inter docto. fuit dubitatum an ſemper iſta conteſtatio ſit neceſſaria; ſiquidem quando officio iudicia proceditur à iudice uidetur peti, vt tali quid ſua auctoritate faciat, Sol tamen prout hic cauet, quia cum officium iudicis diuerſimode conſideretur, hic accipitur loco actionis, & ſic etiam obiectio ceſſat: No officium iudicis aliquando æquiparari cum actionibus, & ideo eiuſdẽ iuris iudicauſ.

b ¶ Nec ſolum.] Sumitur ex c. ſi. de off. iud. & cõtinet duas regulas, unam expreſſam & affirmatiuã ſecundum quod in officio iudicis principaliter intentato requiritur litis conteſtatio, aliam tacitam & negatiuã a contrario ſenſu, ꝙ in officio incidenter implorando non eſt neceſſe litem conteſtari; Et concludendo materiam ſecundum Ab. in d. c. ſi. Aut officium iudicis imploratur incidenter, & nõ eſt neceſſaria litis conteſtatio, nec libellus. Aut imploratur principaliter, & tunc, aut ſuper iam liqdo ita ꝙ non eſt neceſſaria cauſæ cognitio, & non dẽt fieri litis conteſtatio. Exemplum, cum filius petit alimenta à patre: uel contra. debet enim de plano procedi. l. nequaquam. § de plano. ff. de offi. proc. Vel cum petitur executio ſententiæ à iudice, qui iudicauit. Aut petitur ſuper non liquido, & tunc, aut aduerſarius & certus eſt & præſens, & procedit quod hic dicitur, vt cum petitur reſtitutio in integrũ aduerſus cõtractũ: aut aduerſarius eſt abſens, & certus, & tunc, ſi aliquid petitur dari vel fieri in præiudicium partis, vel a parte debet fieri cõteſtatio, vt no. in d. c. ſi. Aut non petitur aliquid dari vel fieri. Exemplum, cũ minor uult abſtinere ab hereditate adita. & poteſt procedi lite non conteſtata, authẽ. ſi oẽs, C. ſi minor. ab here. ſe abſt. Idẽ ſi aduerſarius eſt incertus. vt in d. auth.

c ¶ Vbicunque.] Idem, vbi deficit actio, vt no. in cap. fin. de offic. iud. deleg.

d ¶ Actione.] Quod eſt cum actio nulla competit, ſi enim communi auxilio quis munitus eſt, non debet ei extraordinarium remedium concedi. l. in cauſæ. ff. de min. Ex quo infertur, quòd actio, & officium iudicis ſunt diuerſa, de quo per Leg. in l. 1. ff. de iuriſ. om. iud. & per Cano. in c. ſi. de offi. iudi. & eſt hic arg. ꝙ actio ſecundum Cano. eſt proponẽda. de quo in c. dilecti. & in c. examinata. de iudic.

Igitur hæc pars ſubdiuiditur in duas partes in quarum prima habentur dicti effectus: in ſecunda adno. quædam limitation. ſecũda ibi, admonendi. quoad primum caſus. fuit inter ſcholares dubitatũ an litis conteſtatio illos producat effectus, qui hic in text. adnotantur, ſiquidem conteſtare litem nil aliud uidetur ſignificare, niſi declarare uoluntatẽ litigandi. vel non: ceterum Sol. vt hic legimus, qa ex natura conteſtationis oriuntur, vñ cum iſta uoluntatis declaratio omnia iſta diuerſo reſpectu cõtineat, idẽ nec etiam tenet obiectio. Not. quod effectus alicuius actus qñ ſunt plures quidam oriuntur à natura actus, quidam à uoluntate hominis per talem actum explicata. Io. Bapt.

e ¶ Igitur.] Hic ponuntur aliqui effectus qui proueniunt ex litis conteſtatione, de quibus per Spec. eo. tit. §. fin incipit effectus.

f ¶ Subiicitur.] Ita, ꝙ poſt litis conteſtationẽ non põt amplius recuſari, per ea, quæ Spec in tit. de recuſatione iudicis §. ſit autẽ & per eundem in tit. de except. §. uiſo. & habetur ſupra. de excep. §. hæ vero. & c. inter monaſterium. de ſent. & re iud.

g ¶ Præcluditur.] Vt ſupra. de exce. §. hæ vero, vbi no. & in c. inter monaſterium. de ſen. & re iud. l. Põponius. §. rati. ff. de procura.

h ¶ Perpetuantur.] l. ordinata. ff. de liber. cau. l. ſi. eum. §. qui iniuriarum ff. ſi quis cau. ubi late Doc.

Aliud

pitur[a], alij quoque effectus[b] emanant, vt tam ciuilibus, quam eccleſiaſticis conſtitutionibus ſuis locis traditur.

Cum ciuiliter agitur, & probabiliter de morte teſtiū vel diuturna abſentia timetur; poſſunt examinari teſtes, etiam lite non conteſtata. hoc dicit.

Admouendi[c] tamē ſumus, quod traditū eſt, lite non conteſtata non poſſe teſtes recipi, aut ad ſententiā perueniri, non eſſe perpetuum[d]. Nam ſi forte de morte[e] teſtiū timeatur, vel abſentia diuturna[f], cum ciuiliter[g] eſt agendum, ne veritas[h] occultetur, & probationis copia fortuitis caſibus ſubtrahatur[i], ſenes, & valetudinarij, & alij teſtes, de quibus ex probabili[k] cauſa timetur[l] etiam, lite non conteſtata[m], ſunt admittendi[n]. Seu pars conuenta[o] ſit contumax, ſeu ſine dolo ſit abſens, vt conueniri

Aliud in exceptione doli. l. fi. C. de dolo. Item aliud etiā in officio iudicis, quod pro actione proponitur quia litis conteſtatione non perpetuatur, not. in c. fin de offi. iudi. & ibi declaratur per Abb.

a ¶ Interrumpitur.] l. mute. C. de rei. vend. l. ſicut. vbi Bald. de preſcr. 30. vel 40. annorū. l. naturaliter. ff. de vſucapio.

b ¶ Alij quoque effectus.] Vt, quia conſtituit aduerſarium in mora quātum ad fructus. l. certum. & l. mute. C. de rei uendi. l. litigator. C. de fruct. & lit. expen. Item quia poſt non pōt reuocari procuratorium mādatum, niſi certis de cauſis. l. poſt litem ff. de procur. Sequuntur & alii plures effectus, de quibus per Specu. §. penu. & §. fi. e. tit. noſtro.

c ¶ Admonendi.] Hic §. venit declaratiue ad principiū huius tituli, vbi dicitur, quòd lite nō conteſtata non poſſunt teſtes recipi: nam hoc fallit pluribus caſibus, vt hic patet, & in ca. quoniam frequenter. vt lit. non conteſt. vnde ſumitur.

d ¶ Perpetuum.] i. generale, ſed bene regulare. Nā differunt hæc inter ſe, nam ad conſtituendam, & verificandam regulam non requiritur, ꝙ nullam habeat exceptionem, ſed ſufficit illam uerificari, prout in pluribus. habetur in l. 1. ff. de re iud. aliud obtinet in uerbo, generaliter, & in uerbo, genus: quia illud comprehendit omnia ſuppoſita ſine aliqua exceptione, pro hoc ca. uenerabilem. de elect. verſi. eſt enim vbi hæc ponuntur tamquam diuerſa, & per Abb. in c. quoniam frequenter vt lit. non conteſta.

Io. Bapt. ·Admonendi. CASVS. Quidam cauti de rebus ſuis, & timore amittendi ius ſuum voluerunt teſtes examinare ante litis conteſtationem, & cum ſupra dictū ſit, qđ cauſa tūc proprie incipit cognoſci quando videlicet lis eſt conteſtata §. 1. ſupra eod. dubitatum fuit, an id eſſet concedendum, Sol. vt in hac parte habetur, quia ſi aliter eſſet, ob qualitatem caſus contingentis aliquando quis amitteret probationes, & conſequitur ius ſuum, & ſic qđ dicitur in obiectione intelligitur regulariter, ſecus autem limitatiue. Nota primo argumentum, quod probari aliquid ad diuerſum finem poteſt ordinari, & ideo etiam aliquando ante conteſtationem litis: Not. ſecundo quod non in omni iudicio requiritur litis conteſtatio, & ideo ſolemnitas probandi nō obſeruatur: Nota. tertio arg. intelligendi ſtatuta circa materiam examinandi teſtes.

e ¶ De morte.] Quod accidit non ſolum ob ſenij & ægrotationem: ſed etiam ex aliis cauſis, puta, ſi mulier ſit prægnans, ſi mare quis ſit ingreſſurus, & hoc plurimum reſidet in iudicis arbitrio. Doct. in c. quoniam frequenter. vt lit. non conte.

f ¶ Diuturna.] Puta, ſi quis peregrinetur ad ſanctum ſepulchrum, uel alio arbitrio iudicis.

g ¶ Ciuiliter.] Hoc ideo: quia in criminalibus numquam recipiuntur teſtes lite non conteſtata. cum enim tunc agatur de maximo præiudicio, non eſt aliquid faciēdum inordinate. 5. q. 6. ca. Epiphanium. & l. fi. C de prob. Alii alias rationes reddunt, de quibus p Abb. in ca. quoniā frequenter. vt lit. non conteſt.

h ¶ Veritas.] Cap. quamquā. 14. q. 2.

i ¶ Subtrahatur.] Curare enim debet iudex vt ſalua ſit rerum probatio. l. cutēt. ff. de teſti. & in auth. de teſti. §. his uero. & §. penult. cum concord.

k ¶ Probabili cauſa.] Sed quæritur, an ſit cauſa probabilis quod pars uereatur ne ex mora uarient fidem, uel obliuiſcantur? Quidam quòd non, tum quia talis caſus non eſt exceptuatus, tum quia ſemper allegatur talis timor, & ſic uacuaretur effectus regulæ, ꝙ teſtes non examinantur ante litis conteſtationē. Communiter contra. Et facit pro hac opi. l. 13. § dux, ff. de Carbo. edict. & l. hæc cōſultiſſima. §. at cum humana. C. de teſta. & late hanc partem tuetur Ab. in c. quoniam frequenter. ut lit. non cōteſtat. Idem procederet, ſi periculum eſſet in fuga. Ab. in c. cum non ab homine. uerſ. & in quartum, de iud. etiam ſine citatione, ut ibi per Abb.

l ¶ Timetur.] Quo caſu ſolum ij recipiuntur, de quibus timetur, non alij, niſi in caſu, c ſignificauit, de teſtib. & in c. quoniam frequēter. §. ſunt & alii. ut lit. non con conteſt. & ibi Abb. declarat.

m ¶ Conteſtata.] Licet his caſibus teſtes lite non conteſtata recipi uideantur, ueritate tamen inſpecta, & quo ad effectū, non intelliguntur recepti lite nō cōteſtata: quia non publicantur, niſi lite cōteſtata, & cum aliis, ſi alii lite conteſtata inducti fuerint. Nec ob tales teſtes ad ſententiā procedet iudex. niſi in caſibus ſpecialibus, no. in d. c. quoniam frequenter.

n ¶ Admittendi.] ſ. per iudicem rei, Ab. poſt Feder de Sen. in c. ſi quis contra de for. comp. uerſ. Item quod ſupra noluit.

o ¶ Conuenta.] Idem ſi nondum eſt conuenta, ſed conuenienda.

Non

non poſſit [a].

Qui teſtes examinauit ad perpetuam rei memoriam, debet intra annum, vel conuenire aduerſarium, vel examen denunciare. h. d.

Debet tamen actor intra [b] annum, ex quo facultas ſibi data fuerit aduerſarium [c] conuenire, aut ſaltem huiuſmodi teſtium receptionem eidem denunciare [d]; alioqui atteſtationes ſic receptæ non valebunt [e], ne forte hoc procuretur in fraudem [f], vt ſcilicet proceſſu temporis exceptiones legitimę ad repellendum teſtes [g], vel aliæ [h], locum habere non poſſint.

Nota ex iſto paragrapho bonam regulam ad cognoſcendum, quando non eſt neceſſaria litis conteſtatio. h. d.

Sunt & alii [i] caſus, in quibus abſque litis conteſtatione legitime poſſunt teſtes produci, & lis ſententia terminari, quos tam ex his, quę ſupra de contumacia diximus, quàm etiam ex aliis locis cognoſcere licebit. Et generaliter [K] vbicumque libellus non exigitur, aut ius agendi contra certam perſonam non dirigitur, litis conteſtatio non eſt neceſſaria,

a ¶ Non poſſit.] Plures alii caſus enumerantur in c. quoniam frequenter vt lit. non conteſt. & 36 enumerat Specul. in titul. de teſte. §. nunc tractemus.
b ¶ Intra annum.] Not. præſcriptionem annalem. ſic. c. plerumque. de reſcri. c. paſtoralis. de offi. ord. cum concor. alleg. in ca. quoniam. vt lit. non conteſt. nō proce. & c. Sed quęritur, an iſte annus ſit utilis vel continuus? Reſpond. a princi. vtilis eſt, qđ ſatis hic probatur, & in dict. cap. quoniam. cum fiat mẽtio de poteſtate cōueniendi. Sed in proceſſu erit continuus. fac. no. ſuper rubri. ff. de diuerſ. & tempo. præſcri. vbi ponitur regula, ꝙ iſtarum præſcriptionum tempora ſemper ſunt cōtinua, niſi aliud ſpecialiter lege caueatur. vt uideretur caueri in d. c. quoniam frequenter.
c ¶ Aduerſariũ.] Cum fuerit abſens & non contumaciter, vt not. in capit. quoniam frequenter. vt lit. non cont.
d ¶ Denunciare.] Hoc intellige ſecũdum Inno. quando aduerſarius fuiſſet abſens, ita quòd cōmode citari non poterat: nam ſi fuiſſet præſens, non eſſet neceſſaria iſta citatio, ipſe enim interfuiſſet receptioni teſtiũ iuramento ab eis præſtito. c. 2. de teſti. 2. q. 1. cap in primis. ſequitur Ab. in ca quoniam frequenter. vt lit. non conteſt. verſ. ſeptimo quæro.
e ¶ Non valebunt.] Sed an ipſo iure non valent, an potius requiritur ſententia? Reſpon. neceſſarius eſt interuentus ſententiæ, quoties enim ius dicit quid non valere propter aliquod omiſſum, quod debet fieri poſt expletionem actus, non corruit actus ipſo iure: ſed opus eſt ſententia, uel exceptione, not. in l. vniuerſa. C. de prec. Imp. offer. & per Bar. in l. 1. ff. de teſti. Vnde in caſu noſtro ea non facta denunciatione, vel conuentione intra annum, atteſtationes nō annullantur ipſo iure: ſed per ſententiam, uel opus eſt exceptione, vnde ualeret ſententia poſtea lata earum prætextu, & ſic in fauorem non ſeruantis hanc ſollemnitatem, non enim annullantur ipſo iure. quod eſt valde nota. ſed ſecundum Abb. in cap. quoniam frequenter, vt lit. non conteſt. Sed an annullentur tales probationes, etiã reſpectu alterius partis, quæ non fuit in culpa ſ. vt & illæ, quæ faciunt in ſui fauorem non teneant? Reſpon. Inno. Hoſt. & Ant. & communiter tenent, quòd non, cum non ſit in dolo. 14. q. 5. cap. non ſane. Cardin. uidetur tenere contrarium. putat enim qđ ſi aduerſarius recipit has probationes pro ſe, neceſſe eſſe, ꝙ recipiat etiam contra ſe. Ab. tamen in d. cap. quoniam frequenter. tenet opin. concordare duplici ſœdere diſtinctionis. die vt per eum. Et facit hæc ad qđ. ſi ſtatuto caueatur. ꝙ gabella non ſoluta, nõ ualeat contractus, ſi alter tantum pro parte ſua ſoluat gabellam, an ualeat contractus ſaltẽ pro parte ſoluentis?
f ¶ In fraudem.] Sed quid ſi pars velit probare, quòd non fecit in fraudem, an admitti debeat? Reſp. non, vt not. in c. quoniã frequenter. vt lit. non conteſt. Sed bene admitteret ad probandum, quod nõ habuit copiam conueniendi, cum iſte annus a principio debeat eſſe vtilis, vt ſupra not. fuit.
g ¶ Ad repellendũ teſtes.] Teſtibus humanis rebus exemptis, per quos teſtes recepti reprobarentur ſiue eorũ dicta. c. ex tenore. & c. præſentium. đ teſtib. & l. optimam. C. de contrahen. ſtip. verſ. & ſi inter præſentes partes. Vel quia ſe abſentarent, vel quia efficerentur inimici actoris. l. 3. §. duæ. ff. de Carbo. edict. & plenius de hoc not. in c. quoniam, vt lit. non conteſt. in fi. princ.
h ¶ Vel aliæ.] Exceptiones elidentes principale negotium; vt puta, præſcriptio, quam tunc poterat probare, uel pactum de non petendo, vel conſimiles, quia poſſet eſſe, quòd tunc temporis probationes ſuper his haberi non poſſent, argum. l. in lege. ff. ad leg. Aquil. & l. quidam. ff. de furt.
i ¶ Alii caſus.] Qui ſint iſti caſus habetur in cap. quoniam frequenter. vt lit. non cont. §. porro. in prin. vbi adnotantur. 20. caſus. & 36. caſus ponit Spe. in tit. de teſte. § nunc tractemus.
K ¶ Et generaliter.] No. duas regulas generales, in quibus comprehenduntur caſus, in quibus non eſt neceſſaria litis conteſtatio. quattuor ponit Abba. in capitul. quoniam frequenter. vt lite non conteſtat.

DE IVRAMENTO a calumniæ b.

TIT. XII.

Actor recuſans ſubire iuramentum calumniæ, cadit ab actione, reus habetur pro confeſſo h.d.

SEd vt ueritate p̄-uia iudicia expediantur, inſtitutum eſt, vt litigatores in exordio e litis, de calumnia d vitanda, iurare debeāt. Quod iuramentum, ſi quis præſtare recuſauerit, actor quidem ab inſtituta cadet actione f, & pro confeſſo reus habendus g erit.

In cauſę ſua eccleſiæ clericus non cogitur iurare de calumnia, ſecus in propria. hoc dicit.

DE IVRAMENTO CALVMNIÆ.

Io. Bapt. Continuatur titu. iſte per gloſ. rubr. uel dicas ſecundo quod facta litis conteſtatione erat neceſſarium deuenire ad probationem, uerum quia in iudicio à litigātibus fraus committitur, & præcipue circa probationes, propterea poſt tit. præcedentem proponitur iſte, qui diuiditur in tres partes, in prima habetur quid iuris ſi quis non vult iurare: in ſecunda quis quando, & quomodo hoc iuramentū ſit præſtandum: in tertia quid iuris, ſi non ſit præſtitum ſecunda ibi, in hac tamen: tertia ibi, illud poſtremo.

a ¶ De iuramēto, &c. quia poſt conteſtatam litem ſtatim iurandum eſt de calumnia. c. cū cauſam. eo. merito poſt ſuperiorem titulum, & de hoc eſt dicendum ſecundum Spec. eod. in prin. & ſecundum Abb. in rubr. eod.

b ¶ Calumniæ.] ſ. vitandæ, ſic exponitur & illud, habeat unuſquiſque ſuam propter fornicationem ſcilicet uitandam, vt diſt. 14. ca. ueruí. in fin. & per Spec. & Abb. in rub. eo. & exprimitur infra eod. in princ.

Io. Bapt. SEd vt. CASVS. Quidam requiſitus iurare de calumnia, recuſauit ea motus ratione, q̄ cum ageret ad ius ſuum recuperandum, vel conſeruandum, non uidetur poſſe præſumi ipſum vti fraude aliqua, aliter enim præſumeretur delinquere quod eſſet contra c. ſi. de præſump. Sol. tamen vt hic cauetur, quia cum in iudicio quælib. pars intendat uictoriam conſequi: propterea præſumitur quod adhibeatur omne opportunum remedium; qua ratione ſuadente etiam ratio in contrarium adducta uidetur ceſſare, ſiquidem ſæpe contingit, quod vna præſumptio tollat aliam: Not. q̄ ex qualitate modi agendi præſumitur aliquem iniuſte, & indebite litigare, & ideo quædam iuris refugia ab honeſto uiro debent euitari.

e ¶ In exordio litis.] i. poſt. tunc enim nere incipit eſſe lis, vt ſupra tit. prox. in prin. not. in l. 1. §. 1. ff. ſi quis ius di. non obtemp. & c. ſuper qq. § quid ſi. d̄ offi. dele. c. ex parte a. de uerbo. ſigni. Argu. contra infra. tit. proxi. ſol. vt apparet ibi in littera. Sciendum tamen eſt, q̄ ſi præſtitum ſit ante litis conteſtationem ſuper tota cauſa, nō eſt opus, q̄ denuo præſtetur. Item ſi iuretur longe poſt litem conteſtatā, non per hoc uitiatur iudicium, & in ſumma ſecundum multos quandocumque, etiam poſt ſententiā præſtari poterit tale iuramentum, vt per Legiſtas in l. qui bona. § ſi alieno. ff. de dam. infect. & per Abb. & alios in c. 1. eo. Et quod dicitur de tempore poſt litis conteſtationem eſt frequentius. & facit infra eo. § & non tantum, & in terminis. cap. 1. eo. in 6.

d ¶ De calumnia.] Continet autem hoc iuramentum quinque capitula. Scilicet, quod credit ſe iurans bonam cauſam habere, quòd interrogatus nō negabit quod uerum credit, quod non vtetur ſcienter falſa probatione, & quod dilationem non petet in fraudē, nec dabit, nec dedit, nec promiſit, nec promittet aliquid pro cauſa, niſi quibus leges dari permittunt. vt in l. 2. circa prin. & auth. principales. C. eod. auth. vt litig. iu. in prin. Vnde uerſus.

Illud iuretur quod lis ſibi iuſta videtur,

Et ſi quæretur, verum non infitietur.

Nil promittetur nec falſa probatio detur,

Vt lis tardetur, dilatio nulla petetur.

Spec. tamen in §. nunc dicamus, eod. tit. conſuluit, q̄ omittatur capitulum de dilatoriis fruſtratoriis non petendis. aliàs raro eueniet, q̄ litigantes non ſint periuri. quod & Abb. probat in d. cap. 1. eo. Nec enim vbi ueriſimiliter poteſt de tranſgreſſione timeri, deferendum eſt iuſiurandum. c. clericos, de cohabit. mul. & cler. & c. ille. 22. q. 5.

e ¶ Vitanda.] Nō ergo iurabit de præterito, vt uerbum futuri temporis demonſtrat, & quia facta pro infectis non poſſunt haberi. l. in bello. § factæ. Quidā tamen, q̄ & de præterito debet iurari. l. 2. C. eo. ponderando uerbum, mouiſſe, & facit ſecundum eos ratio: quia uidens ſe iurare falſum, deſiſtet a iuramento, & per conſequens a cauſa. Item ſciens ſe iuraturum non calumniabitur etiam a principio litis. Abb. tamen in c. 1. eo. tenet primam opini. licet dicat hoc non eſſe magni momenti. dic vt per eum ibidem.

f ¶ Cadet actione.] Cap. fin. §. ſi. eo. vnde ſumitur: Sed numquid ipſo iure, an potius requiratur ſententia? Dicas q̄ per ſententiam, vt no. in d. §. ſi. qd' intellige, tam de reo, qui habetur pro confeſſo, quam actore, qui cadet actione, vt hic. Sed ad quid requiritur ſententia, cum confitens habeatur pro condemnato. l. 1. ff. de confeſſ. & l. 1. C. eod. tit. & l. debitoribus. & l. poſt rem iudicatam. ff. de re iud. Reſp. contraria procedunt in confeſſione ante litē conteſtatam: ſecus in ea, quæ emanauit ante conteſtationem: quia tunc ſecundum commu. opi. requiritur ſententia, vt not. in l. 1. ff. de ſuppell. lega. & in cap. dudum. de cle. & a. q. 1. ca. nos in quemquā. at in caſu noſtro ſupponimus litem conteſtatam: quia aliàs non fuiſſet iuratum de calumnia ueriſimiliter, & ficta confeſſio non debet plus operari, quam vera.

g ¶ Habendus erit.] Poterit tamen contumax iurando vſque ad pronunciam iudicia purgare cōtumaciam.

tumaciam, vt late in c.fi. eo. & p Legiſtas in l.2.C. eod. & not. quòd talis confeſſio facta cauſata ex contumacia non tranſit ad hęredes, nec eis præiodicat, ſi principalis non fuit condemnatus, vt per Ab. poſt alios in c.pen & c.fin.eo.

Io. Bapt. In hac tamen. Hæc pars licet poſſet diuidi in plures particul. quoniam in omnibus poteſt caſus commode in communi figurari, propterea eſt animaduertendum, quod quidã cum litigarent ſuper diuerſis rebus, cum diuerſis perſonis, & in diuerſis inſtantijs petebat hoc iuramentum præſtari ſuper omnibus rebus ab omnibus perſonis, in qualibet inſtantia, ac etiam manu tactis ſcripturis: quare fuit quæſitũ an petitio iſta eſſet admittenda, ſiquidẽ ſi uolumus cõſiderare cauſam qua inductum fuit hoc iuramentum, ſine dubio petitio uidetur honeſta quia ſic cilios fraus inde euitatur, Sol. tamẽ vt hic habetur, q ratio qua inductũ fuit hoc iuramentum ſupra ſuo loco à nobis adnot. non militat in qualibet cauſa, licet in qualibet perſona, atque inſtantia, & ſic etiam obiectio uidetur ceſſare. Not. primo præſumptionem diuerſam oriri à diuerſitate rerum, in quibus diuerſus finis conſideretur. Not. ſecundo quod ad euitanda mala, quędam debent reiterari, in quacunque perſona cõſiderentur. Not. tertio quod ſecunda inſtantia habet quædam communia cum prima, & ideo ead. prouiſio in vtraque ſæpe verificatur.

In hac tamen parte quibuſdam caſibus clericis iura pepercerunt. Vetuerunt enim ne dum propriȩ eccleſiæ cauſa peragitur in cõſultis illorum prȩlatis [a] huiuſmodi ſubire iuſiurandum cogãtur, licet in propriis cauſis huiuſmodi priuilegio minime gaudere noſcantur [b].

Prælati iurant non tactis sed propoſitis ſcripturis. h.d.

Sed & quo caſu hoc iuramentum ſubire, vel permittuntur prȩlati, uel iubẽtur, non tactis, ſed tãtum propoſitis ſcripturis [d] id implebitur.

Hodie etiam in cauſis ſpiritualibus iuratur de calumnia. h.d.

In cauſis ſpiritualibus [e] olim de calumnia minime iurabatur [f]: ſed quia & in illis litigatores frequenter calumniari compertum eſt, nouiſſime ſancitum [g] eſt, vt in eis id, quod in ceteris conſtitum eſt, obſeruari debeat.

Etiam procuratores iurare de calumnia tenentur, quandocunque iudici videbitur. h.d.

Et non tãtum principales: verum etiam procuratores, & ſyndici [h] huiuſmodi iu-

a ¶ Prælatis.] Et ita epiſcopus non iurabit, inconſulto Romano Pontifice, quod ſatis exprimitur in c.1 eo. vnde ſumitur. Sed cum iſta requiſitio ſit valde difficilis de cõſuetudine hoc nõ ſeruatur, vnde iurant epiſcopi etiam irrequiſito Papa, vt traditur in dicto c.1. quam conſuetudinem ſeruandam dicit Abb. ibi, etiam in inferioribus clericis ſic obſeruaretur, licet non ſit admodum uiriſimile, quòd inducatur, cũ ipſi facile adire poſſint propriũ prælatum. quod tamen ſi non faciant, non propterea uitiatur iudicium, vt not. in d. cap. 1. & intelligitur hoc non ſolum de epiſcopis: ſed etiam de prælatis inferioribus: quia d.c.1. nõ reſtringit ad epiſcopos, vt ibi aduertit Ab. in fi. vbi etiam late examinat, an diſpoſitio habeat locum in quocumque iuramento. Conſuetudo aũt vr̃ admiſiſſe in oĩbus clericis,

b ¶ Gaudere noſcantur.] Vt in c. ceterum eo. ſecundum com. intellectum, etiam q extaret conſuetudo in contrarium, vt late ibi traditur.

c ¶ Non tactis.] Not. caſum, in quo in iurando nõ requiritur tactura ſcripturarum, regulariter contra. An autem talis tactura aliàs ſit de forma iuramenti, not. in cap. vt circa. de elec. in 6. ſuper ver. corporali, & p gl. in cle. 1. de hæret. in ver. tacta. & p Ab. in c. laudabilem. de frig. & malef. & per Abb. in cap. ad aures. de his quæ vi, met. cauſ. vbi & quid diſtet iuramẽtum a fide præſtita.

d ¶ Scripturis.] i. Euangeliis, vt per Ab. in ca. etſi Chriſtus. de iureiuran. Sed de conſuetudine ſufficit, q teſtis tangat quamlibet ſcripturam, vt per Ab. in c. fraternitatis, & in ca. tuis. in fi. de teſt. & in c. 1. eo. & tales ſcripturæ ſunt tangendæ manibus, adeo q non ſufficeret tangere brachio. Ab. in c. cum in cauſa. eo Sed qualiter iurabit Iudæus, qui non credit Euangelio? Reſp. ſecundũ Specul. eod. §. reſtat. verſic. ſed pone, ſuper decem præceptis Moyſi, vel per Deum patrem. quod probat etiam Ab. in d. c. 1. Vel forte etiam iudæis ſeruabitur conſuetudo de qualibet ſcriptura.

e ¶ Spiritualibus.] Vt puta de eccleſiis, de decimis, & ſimilibus, vt in c.2. eo. Sed an in criminalibus ſit iurandum de calumnia? late traditur per Doct. in l.1. C. eo. & in c.1. eod.

f ¶ Iurabatur.] Forte, quia in ſpiritualibus præſumebatur, q Deus ſemper eſſet in memoria, & propterea, q litigantes nõ calumniarentur. Tres alias rationes ponebat Inno. in c 2. eo. Prima, quia rigor in ſpiritualibus non ſeruatur. c. 1. de dol. & contu. Secunda, quia licet iuramentum non ſit peccatũ, ex frequenti tamen iuratione ſæpe ſequitur peccatum. c. etſi Chriſtus. de iureiur. maxime de credulitate ſit hoc ſacramentum. Tertio, quia hoc iuramẽtum eſt a malo non credentis. c ſignificaſti. de ele. Sed parum valent hæ rationes, & militant etiam in non ſpiritualibus cauſis. vnde illis non obſtantibus tamquam friuolis antiqua iuris diſpoſitio fuit immutata. vt in § ſi. c. 1. eo in 6.

g ¶ Sancitum eſt.] Vt in c. 1. §. ſi. eo. in 6.

h ¶ Et ſyndici.] Cap. cum cauſam. eo. c. 2. § 1. eod. in 6. Et idem eſt in tutore & curatore, l. 2. § tutorem.

ramentum ſuſcipere compellendi erunt, etiam ſi quid ponere, aut reſpõdere debeãt a dominis inſtructi a fuerint, aut poſt hoc præſtitum iuramentum deputati fuerint. nec enim illud intra certa iudicij tempora coarctatũ reperitur: ſed poterit iudex exigere, quoties expedire viderit b.

De calumnia iuratur etiam in cauſa appellationis, hoc dicit.

Præterea quãquã in prima inſtãtia partes iurauerint, non tamen propterea in cauſa appellationis c huiuſmodi iuramentũ d declinare poterunt, cum rurſus & de calũnia vitanda, & dicenda veritate e iurare partes ſint compellendæ.

Iuramenti de calumnia omiſsio non vitiat proceſſum. h.d.

Illud poſtremo admonẽdi ſumus, quod propter omiſſum tacite f in tota cauſa calũniæ iuramentum, iudicialis proceſſus aliàs factus legitime, nec eſt nullus, neç ob

res.C.eo.Idem, & in patre, quando habet legitimã adminiſtrationem, vt per Ab.in c.pen.eo. Idẽ in ad uocatis l.ij.C.eod.l.rem non nouam.C.de iud. Sed hoc in patronis cauſarũ de cõſuetudine nõ ſeruaſ. q̃ cõſuetudo tamẽ peccati nutritiua nõ valet. ca. ex parte. & c. fi.de cõſuetu. & optimũ eſſet ſecũdum Ab. q ea nõ obſtãte deferretur iuramentum calumniæ, et aduocatis: quia ſi ita fieret temperarent à patrocinio cauſarum iniuſtarum, quod ſuſcipiunt, vel propter amicitias, vel ob alias cauſas.

a ¶ Inſtructi fuerint.] Not. ergo, q procurator licet habeat ſpecialiſſimũ mãdatũ ad iurãdũ nomine dñi, vel reſpondendum, vel agendum, nihilominus tenetur iurare in animã ſuã de calumnia: quia procurator non debet cauſam iniuſtam ſuſcipere. l.rẽ non nouam. C. de iud. de quo late habetur in c. 2. eo in 6. & differt hoc iuramentum calumniæ ab aliis: quia procurator in aliis iuramentis iurare debet in animam domini, vt plene not. in c. præſentium. § j. de teſti. In iuramento autem calumniæ & in animam dñi, & ſuam iurare tenetur. Ita Rota Rom. deciſ. xxxvij. incip. quidam procurator. refert. & ſequitur Peruſ. in d ca. a.

b ¶ Viderit.] Sic in c. j. eo. in vj. & dictum eſt ſup. in prin.

Cauſa appellationis diuerſa à principali.

c ¶ Appellationis cã. Not. q cã appellationis dicitur eſſe diuerſa à principali. Hinc eſt q procurator cãæ principalis nõ cogitur pſequi cãm appellationis c. nõ iniuſte. de pcu. & in cã appellationis fiũt nouæ phationes. ext. teſtibus. de teſti. & dicitur inſtãtia eſſe diuerſa à cã principali. c. ex rõne, de app. eſt & diuerſitas iudicis l. eos. C. de app. & tribunalis. c. a de conſue. in 6. & vide per Peru. in c. 2. eo.

d ¶ Iuramentũ.] Quod non videbatur, cum cauendum ſit à ſequentia iuramenti, iuxta not. in c. etſi Chriſtos, de iureiur. & in c. 2. de prob. & licet hoc ſecũdum videatur ſuperfluũ, ſed re vera nõ eſt, cũ cauſa appellationis ſit diuerſa, vt in proxima notula.

Iuramẽtũ de calũnia, & iuramẽtũ de veritate, quo differant.

e ¶ Veritate.] Not. quod iuramentum calumniæ, & iuramentum de veritate dicenda ſunt diuerſa. Et in pluribus differunt, & primo: quia hoc iuramentum calumniæ præſtatur in cauſis ciuilibus, & pecuniariis. c. ceterum. & ca. cum cauſam. & c. fi. eo. De veritate vero in ſpiritualibus, c. litteras eod. & c. dudum. de elect. Item, quia in iuramento de veritate reſpõdetur de credulitate. auth. de his, qui ingre. ad appe. § pen. & § fi. ſed in iſto non, niſi de ſcientia. 4. q. 2. c. hortamur. & c. præſentiũ. de teſti. in 6. Item iuramentum veritatis cõtinet multa capitula de calũnia vero ſolũ quod ipſum verbum ſonat. Item ad iurandum de veritate non datur dilatio: quia ſtatim poteſt iuraturus dicere, Credo, vel, Nõ credo. Ad iurandum vero de calumnia datur l. qui interrogatur. ff. de inter. actio. de quo dic vt per Abb. & Cano. in c. pen. eo. de veritate iurant principales perſonæ, de calumnia etiã procuratores, vt ſupra eo § proxi. Item de veritate iurat ſyndicus vel actor in animam propriã, c. in pertrandis. eo. De calumnia vero, etiam in perſonam domini & vniuerſitatis, habetur in c. 2 eo. in 6 & in ca. præſentium. de teſti. in 6. Et has differentias cum aliis quibuſdam ponit Spe. eod. tit. § j verſ. dicit autem. quas ſubtilius examinat declarando, & limitando, & quaſi quodam ſarculo extirpatiuo proſequitur Ab. in c. litteras eod.

Illud poſtremo. CASVS, Cum in iudicio hoc iuramentum non ſit præſtitum, quia à parte non fuit petitum, & ideo iudex proceſſit ad vlteriora, fuit propterea poſtea dubitatum, an proceſſus valeat, præcipue vero quia fuit oppoſitum de nullitate, & cum contra ll. hoc ſit factum, nullus iudicabatur per l. non eſt dubium. C de legib. Sol. tamen vt hic legimus per rationem in text. aſſignatã. Non obſtat obiectio, quia debebat à princ. legitime peti, & ideo non fuit id factum contra ll. Not. quod factum aliquod contra legem non ſemper eſt nullum ipſo iure, quod intellige ſi non ſit de ſubſtantia, ſed ad bene eſſe, ſecus aliter. Io. Bapt.

f ¶ Tacite.] Secus ſi expreſſe: quia ſic remitti non poteſt. l. ij. § ſed quia. C. de iura. cal. Immo conſuetudo de ipſo non præſtando non valeret, traditur late in c. tuis. de teſti. & hæc ſpecies iuramenti eſt tota in hoc cõtraria iuramento teſtiũ. quod expreſſe põt remitti. d. c. tuis. Non tacite. c. licet. de teſti. quædã ergo poſſunt tacite fieri, & nõ expreſſe, de quo in c. fi. de vit & hon. cle & 12. q. 1. c. inclyta. Licet tamẽ hoc iuramentũ calũniæ poſſit tacite omitti, ſi

Iuramẽtũ teſtiũ remitti poteſt.

ti. ſi tamen petatur, & dimittatur, iudiciũ eſt nullũ, quia tunc eſt de ſubſtantialibus, ſecundũ Bart. in l. de pupillo. §. qui opus. ff. de no. ope. nun. & poſt alios ſequitur Peruſ. in c. j. eo. in vj. vbi dicit, ꝙ malitioſi procuratores petunt à principio, ꝙ iuretur de calumnia, & poſtea non curant vlterius inſiſtere, vt ſic poſtea in fine, ſi non appareat iuratũ curatorũ ſit iudicium nullũ, & de his per Imol. in l. qui bona §. ſi alieno ff. de damno infecto.

Cautela malitioſorũ procuratorũ

a ¶ Annullãdus.] Cap. j. eo. in 6.

b De ſubſtantia.] Et ideo poterit huiuſmodi iuramentũ remitti per reſcriptum ſupremi principis, dum tamen in eo dicatur non obſtante tali lege, traditur in l. 2. C. eo. & per Ab. in c. ceterum. eo. in fin. vbi quid etiam in legato.

reus cõuẽtus, Inſti. de ſatiſd. §. ſed hodie Præſtãt tñ defendẽtes rẽ alienã l. 4. ꝓprio. §. q alijũ. ff. de ꝓcu. l. exigendi. C. eo. tit. niſi dominus releuet procuratorẽ in mandato ab hoc onere ut inoleuit com. practica, ut per Bar. in rub. ff. de iudi. ſolu. Ex parte acturis pręſtatur ſatiſdatio de expẽſis reficiendis in caſũ ſuccumbentiæ, de hac in auth generaliter. C. de epiſc. & cler. & in authen. de litig. §. ad excludendar, & hãc præſtat etiam ſi immobilia poſſideat. Ab. in c. quoniam frequenter. §. in altis, ns lit. non conte. Itẽ ſatiſdatio de rato, q̃ præſtatur ab eo, qui comparet pro actore, cum dubium eſt de mandato. l. i. C. de procur. l. Pomponius. §. ratihabitionis. ff. eod. titu. & generaliter ab omnibus, qui agunt alieno nomine. l. nõ ſolum. §. alieno. ff. de procur. l. Pomponius. §. ſed & ſi. eod. titu. Sunt & aliæ ſpecies ſatiſdationum, de quibus prolixe per Specul. in titu. de ſatiſdat.

eã cãm venit annullãdus [a]: cũ huiuſmodi iuramenta pręſtari de ſubſtãtia [b] ordinis iudiciarij non exiſtat.

præſtitis ſatiſdationibus [e], calumniæ iuramento exhibito, ad probationes, & merita cauſæ deſcendendum erit: & interim pendente lite nihil innouari poterit [f].

VT LITE [c] PENdente nihil innouetur.

TIT. XIII.

Lite pendente nihil innouandum. h. d.

Lis quando dicatur pendere ad impediendam innouationem. h. d.

INſtituta ergo lite, & ſollemnib' [d]

Lis autẽ [g] pendere

VT LITE PENDENTE NIHIL INNOVETVR. — Io. Bapt.

Cõtinuatur tit. iſte prout colligiť ex principio eius. vel dicas a. quod cum præſtito iuramento calumniæ eſſet deueniendum ad probationem, voluit auctor antequam doceat quid iuris de probatione, demonſtrare quid à partibus interim ſit obſeruandũ, & ideo tanquam in medio propoſuit hic præſentem titulum, qui diuiditur in iij. partes, in prima habetur, vt dixi continuatio, & regul. ad materiam propoſitam: in ſecunda quid ſit litera pẽdete: in tertia quid iuris ſi aliquid innouatum ſit. ſecunda ibi, lis autem: tertia ibi, plane.

Lis diciť etiam extraiudicialis.

c LIte. ſ. iudicialis: nã aliàs verbum, lis, adaptatur etiã ad controuerſias extraiudiciales, vt p Ab. in c ſæpe. de appell. Quod facit ad ſtatuta loquentia de litibus & litigatoribus, fac. nota. per eundem Abb in c. ij. de uerb ſignifi.

Io. Bapt.

INſtituta. CASVS hic commode non figuratur, cum auctor procedat continuando, & dando theoricam, eſt tamen adnotãdum, quod cauſa iſtius theoricæ, & regulæ illa uidetur eſſe, quia ius alterius litigantis lęderetur ſi innouaretur aliquid, h ne nõ materiam de attentatis.

d ¶ Sollemnibus.] i. præſtari ſolitis.

e ¶ Satiſdationibus.] Quarum aliquæ præſtantur ex parte rei conuenti, partim ab actore. A reo ſatiſdatur de iudicio ſiſti, quæ ſatiſdatio fuit inuenta ſuſpicione fugæ, ut per Doct. in l. ſciendum. ff qui ſatiſ. cog. cum reorum ſit fugere l. properandum. §. fin. C. de iudi & propterea poſſidens immobilia releuatur ab hac ſatiſdatione, cum tunc non ſit probabilis ſuſpicio fugæ & de hac in authen. offeratur. C. de lit. cõte. & in toto tit. q ſatiſd. cog & in l. j. ff. ſi quis in ius uoc. nõ ierit. Itẽ ex parte rei eſt illa fideiuſſio de iudicato ſoluẽdo, quã licet nõ pſtet

f ¶ Innonari poterit.] Vt ext. eo. per tot. & eod. titu, in 6. per tot. Quod intellige de his, quæ pertinent ad iudicem, & cauſę proceſſum, Rot. Rom. hoc eod. titu. deciſio 3. Item innouatio lite pendente nemini præiudicialis valet, ut per Feli. in ca. ceterum. num. 15. de reſcr. quo in loco multa ponuntur ad declarationem huius tituli. Item ius nouum impetrare non eſt attentare, Staph. in titu. de gratijs & ſpectatiuis. §. ſubſequenter. nume. 33. Quando autem tacita litis pendentia videt priuilegium, & quando illa allegari poſſit, Felin in ca. l. & in cap. ſuper litteris. de reſcript. & eſt notandum, quod facta lite pendente ſunt odioſiora, quam ſi aliàs facta fuiſſent. Hinc licet contra ſpoliatum poſſit opponi exceptio alterius ſpolij. cap. fin. de ordin. cogn. & ſupra de reſtitu. ſpol. in princip. contra ſpoliatum tamen lite pendente non poteſt talis exceptio opponi. not. in clemen. ii. de appel. & per Ab. in c. bonę de appel. Itẽ cõtra ſpoliatũ lite pendẽte nõ põt opponi exceptio excõicationis, ſecundũ Rot. Rom. deci. 2. de reſt. ſpol. Addiť, ꝙ reſtĩo de ſpoliato facta lite pendẽte ſit officio iudicis. c. pe. & c fi. eo. Nec mirũ, q ſpoliãs lite pẽdẽte nõ ſolũ offendit partẽ: ſed & iudicẽ, vnde magis peccat. not. in l. i. C de pact. late Rip. in l naturaliter. §. nihil commune. nu. 67. ff. de acqu poſs

Lis autem. CASVS, non figuratur, ſed not. primo quod partia ſunt eſſe citatu. & non permitti citari, habere notitiã & nolle eã habere: Not. ſecundo citationes debent eſſe tales, vt ille qui citatur inſtrui ſuper illo facto commode poſſet. — Io. Bapt.

g ¶ Lis autem. Sic cle. 2. vt lit. penden.

Hoc

hoc reſpectu [a] tunc dicetur, non modo cum lis conteſtata fuerit, verum etiã poſtquã [b] à iudice competenti [c] citatio emanarit [d], & ad partem citatã peruenerit [e], vel per eam factũ [f] eſt, quominus ad eius notitiam perueniret [g], dum tamen in citatione ea ſint expreſſa [h], per quæ poſſit quis inſtrui, ſuper quibus in iudicio cõuenitur.

Ob dilapidationem, etiam lite pendente, fit ſequeſtratio. h.d.

Plane ab eo, qui poſtquam a ſententia prouocauit, poſſeſſionis fructus diſſipat, etiam lite pendente, ſequeſtrari [i] poterũt.

Litis pendentia non inualidat matrimonium contractum. h.d.

Sic etiam [k], ſi dum ſuper matrimonio lis pendet, ſecundũ quis matrimonium rite [l] contraxerit, ſi primũ non tenuiſſe declaratum [m] fuerit, pendentis litis obtentu ſecundum irritari non poterit [n]. Ei tamen, qui in contemptum contraxerit competẽs pænitentia [o] imponenda erit.

a ¶ Hoc reſpectu.] Scilicet quo ad innouationem impediendam, & fortius quo ad iuriſdictionem perpetuandam c. propoſuiſti de foro compe. c. gratum de offi. dele. ſed quo ad quædam alia non ſufficit citatio. ſed requiritur litis conteſtatio, vt ſupra. tit. ſecundo, §. igitur.

b ¶ Poſtquam.] In pendentia ponderamus principium, & finem, hic determinat principium. aliud autem idest quando deſinat patet in c. 1. eo. in 6. & ca quia res. 11. q. 1. ſcilicet li e ſi nita, quod eſſe poteſt per ſententiã, a qua nõ eſt appellatum, vel aliter, vt not in c. 1. de li conteſtat. in 6. & in locis allegatis. in clemen. 2. eod.

c ¶ Competenti.] Competentem hoc loco appellamus iudicem, qui cauſæ iuriſdictionem habet cum exercitio dato, quod illa poſſit per exceptionem elidi, ſiue exceptio contingat per perſonam, vt quia ſuſpectus, ſiue iuriſdictionem, vt quia reſcriptum ſurreptitium, valet enim hoc caſu proceſſus in principali, ſi non excipiatur. c. inter monaſterium. de re iud. & c. ad audientiam. 2. de reſc. ſicut autem requiritur competentia in iudice, ſic & in citatione, ut hic & in cle. 2. eod. vbi not.

d ¶ Emanarit.] Limita hoc duobus caſibus, qui ponuntur per Feli. in c. ſuper litteris. ou. 33. de reſcrip. vbi & alia valde notanda in materia. & facit ad hoc c. cauſam & quod ibi not. de teſti. Item limita in electione ſecundum ea quæ ponit Abb. in c. cum veniſſet. de reſt. in integrum.

e ¶ Peruenerit.] Licet ergo quo ad perpetuandam iuriſdictionem ſufficiat, citationem emanaſſe, ſecundum canones, vt not. in c. gratum, & in c. fi. de offi. delega & in c. propoſuiſti de for. comp. tamen quo ad inducendam litis pendentiam non ſufficit emanaſſe, niſi peruenerit.

f ¶ Factum.] Scilicet doloſe.

g ¶ Perueniret.] Concor. cle. cauſam. de teſtib. cũ alleg. in clem. 2. eodem.

h ¶ Expreſſa.] Concor. cle. non poteſt. de procur. cum alleg. in clem. 2. eod. Et eſt conſilium, quod actor inſerat citationi libellum, de quo dic, vt not. in d. clem. 2.

Plane ab eo. CASVS. Cum lite pendente diuerſa ab altera parte fuerunt innouata, uidelicet diſſipare fructus, matrimonium contrahere, & ſimil.

fuit dubitatũ an omnia indifferenter eſſent reintegranda, quidam ſcholares tenebãt partem affirmatiuam, ob cauſam qua fuit ſtatutum nil eſſe innouandum lite pendente, qua ſupra in princ. nos ad not. Sol. tamen ruata id quod hic legimus, quia non eſt par ratio in omnibus rebus in iudicio propoſitis. & ideo nec eius obiectio tenet No. primo, quod reus conuentus eum nõ poſſet ad libitum de fructibus diſponere ſuæ poſſeſſio. o. s, videtur propterea quaſi cuſtos. Nota ſecundo caſum, in quo poteſt contrahi ſecundũ matrimonium ſtãte primo, licet contrahendo peccet, & propterea debeat pœnitentiam pati.

i ¶ Sequeſtrari poterunt.] Cap. fin. de ſeq. poſſ. & fru. l. ab exec utore. C. quorum appell. nõ reci. & hic eſt vnus ex caſibus, in quibus fallit hic tit. Et an ſit opus in ſequeſtro, quod res ſit in iudicium deducta. Item num cadat in rebus corporalibus, per Ab. & alios in cap. examinata. de iud.

k ¶ Sic etiam.] Ponit alium caſum, in quo litis pendentia non operatur. de his ſupra eo. in prin. in verb. emanarit fac. cap. cum in Apoſtolica. de deſponſ. unde ſumitur.

l ¶ Rite.] Et recte.

m ¶ Declaratum fuerit.] Et uere non tenuerit, filii tamen concepti lite pendente ante ſententiam diuortii ſunt legitimi, cap. cum inter. ubi Abb. qui fil. ſint legi.

n ¶ Non poterit.] Cap. cum in Apoſtolica. de ſpon. & fac. ſimile de electione, ſecundum opi. illorum, qui dicunt, quod electio facta lite pendente non retractatur, ſed differtur eius executio, ut in c. cum ueniſſent in prin. & ſuper gloſſ fi. de reſti. in inte. ſed illud ob poſſeſſionem. Sed contra uidetur. cap. conſiderauimus. & c. auditis. de elect. Sol. ſecundũ Hoſt. & Aba. in cap. cum in Apoſtolica. Cõtrarium procedit in uinculo inſtituto per eccleſiam, contra, eccleſia ſtatuere poterit ad libitum, hic & in d. cap. cum in Apoſtolica. in matrimonio carnali. quod fuit inſtitutum a Deo, circa quod eccleſia non tantam habet poteſtatem.

o ¶ Pænitentia.] Et intra tempus pænitentiæ ſibi carnali commercio interdicetur, c. cum in Apoſtolica. de deſponſ. & ibi not.

DE PROBATIONIBUS [a].

TIT. XIV.

Quid ſit probatio. h. d.

PRobatio igitur [b] eſt idoneis argumentis [c], & legitimis medijs [d] facta demonſtratio.

Quibus medijs fiat probatio. h. d.

Contingit autem, quid probari variis modis; vtputa, confeſſione partium, depoſitione teſtium, inſtrumentorum exhibitione, iuſiurandi religione, inſpectione iudicis, notorietate rei, ſuſpicione vehementi, fama, atq; aliis adminiculis.

Quomodo noſcatur probatio ex confeſſione, & quæ ſint poſitiones h. d.

Partium confeſſione [e] tunc conſtat probatio, cũ reus poſitionibus [f] reſpondendo,

DE PROBATIONIBVS.

Io. Bapt. Continuatur tit. iſte prout adnot. glo. rubri. per princ. tit. præceden. vel dicas clarius, quod poſtquã auctor explicauit ea omnia, quæ cauſæ cognitionẽ præcedunt, conſequens erat ad cognitionem ipſam tranſitum facere, quæ cum habetur per probationem, ideo ꝓponitur hic tit. iſte: qui diuiditur ĩ 2. partes. In prima habetur q̃d & quotuplex ſit ꝓbatio ĩ ſecũda eiꝰ ſpẽs explicantur. 2. ibi, partium confeſſio.

a ¶ De probationibus.] Continuatio ſumitur ex præcedenti titu. in princ. Et ſub hoc titulo comprehenduntur plures tituli, qui tam in Gregoriano, quam in Sexto ponuntur ſeparatim, & diſtincte. Itidem feciſſe videmus Iuſtinianum in titu. de legatis, & aliis, vbi ſub vnius rubricæ inſcriptione concludit plures titulos digeſtorum, & C. Additur, quòd, ita rubricãdo ceſsãt anguſtiæ & oppoſitiones, quas ponunt Doct. in rubri. eod.

Io. Bapt. PRobatio. CASVS non figuratur; Not. tamẽ primo, quod probatio ideo videtur dicta demonſtratio, quia concludenter debet probare: Not. ſecundo, quod probatio deſumitur vel a perſona rei, conuenti: vel a perſona iudicis, vel a cauſa ipſa, vel ab extrinſeco, vt eſt confeſſio, inſpectio, notorium, & teſtes, & ſic reductiue ad iſta capitula reducitur.

b. ¶ Igitur.] Reaſſumptiue ad principium tituli præcedentis. Fuit autem per antiquos deſcripta probatio, vt videre eſt, tam per Hoſtien. in ſumm. eodem quam per Abba. in rubric. ex quibus hæc fuit elicita, de cuius declaratione ibi videndum.

c ¶ Argumentis.] Sume pro indiciis, præſumptionibus, & aliis adminiculis, vel ſecundum Hoſt. pro omni ſpecie probationis.

d ¶ Legitimis mediis.] Puta, teſtibus, & inſtrumẽtis.

Io. Bapt. Partium confeſſio. Hæc pars diuiditur in octo particul. in quarum prima explicatur confeſſio, in ſecunda teſtium depoſitio, in tertia fides inſtrumẽtorum, in quarta iuramentum, in quinta inſpectio iudicis, in ſexta notorium, in ſeptima ſumptio, & præſumptio, in octaua fama, & opinio. ſecunda ibi debet autem, tertia ibi at ſi partes, quarta ibi, quod ſi nec teſtibus, quinta ibi, indicia inſpectio, ſexta ibi, ſed & ſi, ſeptima ibi, ad notorium, octaua ibi, fama. Quoad primum hæc pars rurſus, ſub diuiditur in duas particul. in prima tractatur de confeſſione in iudicio facienda, in ſecunda de ſcripturarum editione, ſecunda ibi, non tamen, quoad primum caſus ita poteſt in ea figurari, Quidam clerici litigantes inter ſe diuerſis poſitionibus propoſitis petebant vt eis daretur reſponſum, & quatenus denegaretur ab aliquo q̃d denegãr debeat haberi pro confeſſo ſicuti ac ſi conuictus eſſet, fuit quæſitũ quid iuris, & per §. ſed iſta. in fin. cum § ſequen. ſupra de dolo, & contumac. Reſpondebatur ad vlteriora eſſe procedendum, Solu. tamen vt in hac parte caueatur, quia cũ contenta in libello ſint quid facti, oportebat prius videre an aduerſarius ipſa concedat vel neget, quod vt legitime fiat debet obſeruari quod hic legimus, Non obſtat obiectio, quia cum reſponſum quod debet dari libello in iudicio propoſito ſit diuerſum a reſponſo quod datur huiuſmodi poſitionibus, ideo nõ tenet argumentum ab vno, ad aliud Not. primo qualis debeat eſſe confeſſio iudicialis, nam de iſta loquitur hic auctor, ſi aliter enim eſſet nõ eſſet iudicial. dicenda, Not. ſecundo quod confeſſio cum poſſit eſſe erronea ideo permittitur eam poſſe reuocari dummodo ſtatim id fiat, hinc deducitur paria aliquando eſſe naſci, & ſtatim perire: Not. tertio, quod quis conuincatur, & confiteatur paria ſunt, cum producant eundem effectum.

e ¶ Confeſſione.] Not. ergo, quòd appellatione probationis continetur etiam confeſſio, quod quidã negant proprie, cum potius ſit releuatio ab onere probandi, de quo dic, vt per Docto. in rub. eo. & hoc principium eſt veluti ſummarium totius huius tituli.

f ¶ Poſitionibus.] Pro intelligentia ſciendũ eſt, ꝙ poſitiones differũt ab articulis, & libellis. ab articulis differunt, quia poſitiones ſunt breues, & c. vt hic dicit. Sed articulus eſt pars intẽtionis, continẽs id, quod quis probare intendit; puta, per teſtes, uel ſcripturas. Bal. in l generaliter. §. iuramento. C. de reb. cred. Spec. in tit. de teſte. § nunc videndũ. col. 1, verſ. ſciendũ eſt igitur. & habet plene in c. pñtium. de teſt. in 6. Et fiunt poſitiones per verbum, ponit, ad eliciendã confeſſionẽ ab aduerſario. Articulus fit per verbũ, probare intendit, & reſpicit probationes faciẽdas per teſtes, vel ſcripturas, caſu quo poſitiones negentur. Itẽ poſitio fieri põt mere negatiue. & tenetur illi pars rñdere. c. 2. de confeſ. in 6. Sed articulus non põt cõcipi negatiue: quia eſſet improbabilis, niſi cohæreret loco, & tẽpori. Alex. in

l.inter ſtipulantē.in prin.ff.de verb.obl.Itē ponens poſitū cōfitetur,ſi poſitio fuit in iudicio pſentata, nec poteſt reuocari,niſi doceat de errore, ſiue poſitio ſit in ſcriptis,ſiue non. Specul.in tit.de poſitionibus.§.decimo.verſ.quid ſi actor.& verſ.quid ſi ponens. Bal.in l. generaliter.§.ſed iuramento.verſic.nut. ſuper verbo, &c.C.de reb.cred. & not.in cap. cum contingat.de offic.deleg & habetur p Ab. in c.examinata.de iudi.& in ca. cauſam.de iura.cal. Sed articulans non cenſetur fateri,quod dicit in articulis.Abb.in c cū venerabilis.in fin.de exce.lo. And in c fin.de iureiuran. in 6 Doct. in c.fin. de confeſſ. Bart.in l.2 §.quod obſeruari.C de iur.cal. Bal.in l.ſicut.in fi. C.de repud. hære. A libello autem differunt poſitiones: quia libellus habet concluſionem, & reſpondēs libello litem cenſetur conteſtari, vt not. ſupra de litis conteſt. in princip. niſi forte eſſemus in ſummariis habetur de hoc in ca.2. de confeſſ.in 6.Capitulorum autem generalior eſt appellatio(licet interdum promiſcue his nominibus vtamur)& comprehendit tam articulos,quam poſitiones. Vnde terminus datus ad capitulandum cenſetur datus tam ad ponendum,quam ad articulandum.Bal.in d.§.ſed iuramento.

Poſitio differt a libello.

Capitula

vel aliàs in iudicio de intentione confitetur actoris. Sunt [a] autem poſitiones, breues quædam narrationes facti ſeriem continentes, ad eliciendam veritatem conceptæ, ſuper quibus quis petit ab aduerſario [b] reſpōderi [c], quas ad faciliorem expeditionem litium propter partiū confeſſiones [d], & probationum defectū [e] vſus longæuus in cauſis admiſit, & iuris probauit auctoritas [f].

Recuſans reſpondere poſitionibus, habetur pro confeſſo.h.d.

Si quis igitur [g] poſitionibus ſibi factis reſpondere requiſitus [h] recuſauerit, vel ne reſponderet ſe per contumaciam ſubtraxerit, pro [i] confeſſo habendus erit.

Contumax nondum iuſſus a iudice reſpondere non habetur pro confeſſo.h.d.

Hoc tamen ita demum obtinet, ſi a iudice [k] reſpondere iuſſus, illum abſentem fieri contigerit, ſed ſi antequam [l] iuberetur contumaciter abſceſſerit, tunc pro confeſſo minime reputabitur:ſed contra eundem tamquam contumacem, procedendū erit, prout iuris ratio dictauerit [m].

a ¶ Sunt autem, &c.] iſta deſcriptio ſumitur ex his,quæ ponit Spec.in tit.de poſit.§.1.iunctis not. p Bal.in l.generaliter.§ ſed iuramēto.C.de reb.cre.

b ¶ Ab aduerſario.]Nō autē ab aduocato,vel alia tertia perſona:niſi tū pars ſit ſimplex, & probabiliter timeat,ne capiatur Nā ſecundū Hoſt.poterit rñdere per aduocatū.Idē ſi ſit pſona indiſcreta, ſecūdū Ioan vt per Ab in c paſtoralis.in fi de iudi.

c ¶ Reſponderi.]Quod clare fieri debet: aliàs fiet interpretatio contra reſpondentem.Ab.in ca.cum cauſa de iuram.calum.

d ¶ Confeſſiones]Fac.cle.ſæpe.de ver. ſigni vnde ſumitur.Sed ſi pars negat,quod petitur, quid releuat poſitiones facere, quas etiam negabit?Rñd. Vt not.in d cle.ſæpe.in verbo,confeſſiones.

e ¶ Defectum.]Cap.1.de confeſ.in 6.

f ¶ Auctoritas]Vt in ca dudum 2.de elect ca.1. de lit.conte.c.1.& c.2.de confeſſ.in 6.& clem.ſæpe.de verb.ſignifi.

g ¶ Si quis igitur,&c.]Siue reus ſit, ſiue actor.ſecundū com.reſolutionem. Quidā tamen hoc intelligunt in reo tm̄ & eius procuratore,pro quibus videtur c.fi. de cōf.in 6. qui tex. ſolū meminit de reo. hæc litera deſeruit vtrique opi.

h ¶ Requiſitus.] Scilicet per iudicē non per partem, vt not.in c.1.de conf. in 6. Valeret tamē ſpontanea confeſſio, ſi fieret ad inſtantiam aduerſarij iudice non præcipiente.l.ſi ſine.ff. de interro.acti. Decio. in c. pront.de do.& cont.& plura alleg.Peruſ in c.fi. de conf.in 6.

i ¶ Pro confeſſo.] Sed quæritur, an ipſo iure,an potius per ſententiam?Archi. & Io An.q ipſo iure.Contra Ioā.Mona quod immo requiritur declaratoria, & eius opi. videtur ſequi Ab.in c.cum cauſam.verſi.item aduerte, & in c.cū in cauſis.verſ.quæro hic dicitur. de iura cal. & Leg.in l.2.§.quod ſi actor. C.eo. titu. pro quo fac.not. in l.eius q debitorem.ff.de iu.fiſci.& c. 3. de homi.& c. ſi felicis. de pœ.in 6. & in c. cum ſecundum.de hæret.eod.lib. vbi quamuis quæ pœna imponatur ipſo iure, ſemper tamen requiritur declaratoria. Sed poſſunt opi.concordari, vt per Peru.in c.fi.de confeſ.in 6. qui limitat quod hic dicitur quinque modis,dic vt per eum.

k ¶ A iudice.]Ergo quod hic dicitur,nō hēt locū in citato per nuntiū,vel epiſtolā,vt not. in c.fi.de cōf.in 6.& tenēt Arch.Dy & Peruſ.ibi, q tñ limitat hāc opi.duobus in caſibus Primo, cū cōtumax dixit ſe nolle rñdere, vel venire. Secūdo qñ iudex in citatione ſua cōminatus,q niſi cōpareat hēbit poſitiones pro cōfeſſatis,per allegata ibi per eū intelligeret hoc,qñ quis eſt citandus ſecundo:ſecus ſi primo tm̄:quia nō haberet locū, qđ hic dicit. Intellige ergo,cū iudex ipſe interrogat in tantum,q ſi notarius,etiā ex cōmiſſione iudicis interrogaret nō haberet locū,qđ hic dicit, niſi iudex eſſet pñs.

l ¶ Sed ſi antequam Nota caſum, in quo quis nō reſpondens poſitionibus non propterea habetur pro confeſſa.de aliis pluribus habetur in c. fin.de confeſ.per gloſ & Doct.

m ¶ Dictauerit.]Quod habes in c. pront. de dolo & contu.& ſupra de dolo & contu.per tot.

Reſ-

a ¶ Redditis igit.] Sic Spec in tit. de conf. in prin.
b ¶ A reo.] Vel procuratore eius, licet non ſit ſem per eiuſdem efficaciæ confeſſio procuratoris cuius eſt rei, vt, quia nō facit fidem in alio iudicio, velut confeſſio principalis, vt per Ab. in c. per inquiſitionem, nume. 12. de electio. caſu confeſſus non habetur pro condemnato, vt per eūdem in c. at ſi clerici. de iud. de quo late per Hoſt. in ſum de confeſ. § ſi. vbi habes, q̄ etiam in ciuilibus ſæpe in confeſſum eſt pronunciandum.

Confeſſus & probationibus conuictus æquiparantur hoc dicit.

Redditis igitur [a] circa exhibitas poſitiones reſpōſionibus, diligenter ab actore diſpiciendum erit, an a reo [b] ſuper controuerſia legitimam [c] cōfeſſionē extorſerit [d]. quo quidem caſu, & ipſe probationum oneribus releuabitur, & iudicis in cognoſcendo [e] partibus ceſſantibus ſtatim ſuper tali cōfeſſione pronūciandum [f] erit.

Confeſſio erronea ſtatim reuocata non præiudicat. hoc dicit.

Plane ſi per errorem [g] facti huiuſmodi confeſſionem emanaſſe doceatur confitenti (ſed tamen confeſſionē ſuā ſtatim reuocanti) nullum præiudicium generabitur [h]: alioqui quod ſua quiſque voce dilucide [i] teſtatus eſt, proprio non valebit amplius teſtimonio infirmare [k].

Reus non tenetur edere actori, niſi inſtrumenta communia. h. d.

Nō tamē [l], quia po

Legitimā confeſſionem, q̄ faciāt.

c ¶ Legitimā confeſſionē.] Sed quæ nā concurrere debēt ad hoc, vt dici poſſit legitima cōfeſſio? Rñ. multa, & primo, q̄ fiat a pubere, vel maiore, nec n. tenet confeſſio facta a pupillo. 22. q. 5. cap. paruuli. c. ex parte. de corpo. vitiat. & capit. cum virum. de regul. fac. l. 1. C. de fal. mone. l. certū. §. ſi a pupillo ff. de conf. ff. Minor tamen 25. annor. licet obligetur ex ſua confeſſione: tamen reſtituitur: l. ſi ex cauſa. §. 2. ff. de mino. & multa in materia per Hoſtien. in ſumm. de confeſſ. in princip. Secundo, quod ſit ſponte facta alias non teneret. capit. 1. de his q̄ me. cau. l. 1. §. diuus & § ſi quis vltro ff de quæſtio. & 15. quæſtio. 1. cap. Lotharius. Tertio, quod non ſit facta per errorem. ca. fina de confeſſ. & hic. Quarto, q̄ non faciat pro cōfitente, ſed contra. l. de ætate §. 1. ff. de minor. Quinto, q̄ fiat coram ſuo iudice, alias non teneret cap at ſi clerici. vbi Ab. de iud. Hoc intellige, ſi pro tribunali ſedeat, vt ibi traditur Sed quid ſi proceſſus, in quo emanauit confeſſio, ſit nullus? Reſpon. nihilominus tenet confeſſio, vt in dicto cap. at ſi clerici. & per Ab. in c. dudum. 2. de elect. niſi cauſa nullitatis percutiat, & afficiat & confeſſionē; puta quia facta tēpore feriato, vel corā non ſuo iudice, Ab. in c. Piſanis. de reſtit. ſpol. Sexto, q̄ fiat in iudicio per ea, quæ ſupra, & per Specu. in tit. de confeſ. § nunc videndū reſtat, vbi diſtinguit. Septimo, q̄ fiat præſente aduerſario, vt in l. certum §. ſi quis abſente. de confeſ. Octauo, q̄ ſit certa. d. l. certū. Requiruntur & alia, de quibus diffuſe per Specul. in tit. de confeſ. § ſequitur. & per Hoſt eod tit. § qualiter. per quattuor col. per Doct. in c. a. olim. de reſcri. & in cap. ſi. de confeſ.

d ¶ Extorſerit.] Dicetur autē extorta cōfeſſio nō ſolum quo ad id, quod quis eſt expreſſe confeſſus: ſed etiam omne id, quod ſequitur ex illo, Ab. in c. cum venerabilis. de excep.

e ¶ In cognoſcendo] Et etiam in pronunciando, aliquando ſuenas in ciuilibus, vt per Ab in c. quærenti. de off. dele. Licet ſecus in criminalibus, quo

f ¶ Pronunciandū erit.] Vt in c. præterea. 3 de trāſact. & tenet Spec. de confeſſ. in princip. Hoc tamen nō procedit indiſtincte, vt in proxim. notul & per Hoſt. in §. ſi. de confeſſ. & per Docto. in l. 1. C. de conf Sed videtur habere locū cum confeſſio ſit poſt litem conteſtatam, vt per Barto. in l. 1. ff de conf. & per Doct. communiter in c. quærenti. de offi. deleg.

g ¶ Per errorem.] Vel iracūdiam vel nimiam feſtinantiam Ab. in c. cum venerabilis. de except. verſi. opp videtur enim ſtatim. Forte vſque ad definitiuam ſententiam, non poſt, licet poſt perceptum iudicis de ſoluendo, confeſſio poſſit reuocari. Ab. in ca. ex parte. de verbo. ſignſ.

h ¶ Generabitur.] c. ſi de confe. vbi Ab. ſubtiliter diſtinguit, an, & quando poſſit confeſſio prætextu erroris reuocari, poſt Bar. in l. non fatetur. ff. de conf. & per Hoſt. in ſum. de confeſſ § an error.

i ¶ Dilucide.] Quod erit, etiam ſi reſpondeat per verbum. credo, ſi interrogetur ſuper facto proprio. Ab in c. literas & c. cum cauſam. de iura calom.

k ¶ Infirmarē.] Ca. per tuas. de proba. l. generaliter. C. de non nume. pecu.

Non tamen. CASVS Sæpe inter litigantes cōtingit quod alter habeat apud ſe diuerſas ſcripturas ad litem, & iudicium pertinentes, quæ de re altera parte inſtante petebatur, quod omnes edi deberent, idque videbatur licitum, argumento §. admonendi. ſupra de litis conteſtatio. Sol. tamen ut hic habetur, quia ad fundandam intentionem non ſunt deſumenda arma de domo rei. ut communiter Doct. adnot. nō ob. obiectio, q̄ tex. in d. §. loquitur de legitima probatione, quod non contingeret in caſu noſtro: Not. arg. quod nō tenemur aliquid facere pro beneficio alterius cum damno noſtro. Io. Bapa

l ¶ Non tamen, &c.] Hic ponitur ratio dubitandi. §. illius. videbatur enim, q̄ quemadmodū dū reus cogitur reſidere poſitionibus, poſſum ab eo quamquā inuito confeſſionē extorquere contra ſeipſum, ita & poſſumus cogere eūdē ad edendū quamquā poſſit ex tali editione damnum pati; quæ ratio nulla eſt adeo fortis quibuſdam legiſtis. in l. 1. C.

Ab de

de eden. ꝙ fuerunt auſi tenere ꝙ reus hodie tenea tur actori edere, quod tamen expreſſe eſt contra iu ra in d. l. t. & l. nimis. C. de teſti. & in c. r. eod. vbi pleniſſime de tota materia per Ab. & alios.

a ¶ Compellitur] Vt c. 2. de teſti. in 6.

dū ſunt oīno obligati, & ꝑ pea ꝑ ſe cogi pſſit, idqꝫ vſ factū vt partes poſsēt in iudicio ſua iura ꝓbare.

e ¶ Admoneri.] Perſonaliter, vel ad domum, nō tñ ſemper ſufficit citatio ad domū, de quo per Ab. & Doct. in ca. cauſam. de do. & cōtu. & in c. ſi. de eo qui mit. in poſ. Sed ſi non fuit pars citata, non valet depoſitio, vt hic. Excipiuntur quidam caſus per Doct. in c. 2. de teſti. & inter alios caſus quem ponit Bartol. in l. Theopompus. ff. de dot. præl. vt ſi teſtator mandet ſtari ſuper aliquibus dicto alicuius, quē dicit informatū: quia ſi ne vlla citatione poterit deponere; hoc tamē bonis rationibus reprobat Ab. in d. cap. 2. Sed non ſufficiet vnica citatio, vel potius requiratur trina? Rñ. vt per Ab. in c. conſuluit. de offic. deleg.

ſitionibus reus reſpōdere compellitur [a], documenta quoque, quæ ad cauſam pertinentia penes ſe detinet: niſi ſibi cū actore ſint communia [b], exhibere compellendus erit. Nam graue nimis [c] eſſet illum ad eorum exhibitionem vrgeri, per quæ ſibi poſtea præiudicium fieret. Sed actor ipſe inficiāte reo ſumptis congruis dilationum temporibus intentionis ſuæ proprias probationes afferet [d], vel teſtes inducendo, vel inſtrumenta, & alias ſcripturas ꝓducēdo.

Reus citandus eſt ad videndum iurare, & deponere teſtes. h. d.

Debet autem in primis, ſi ex dictis teſtium rei ſit eruenda veritas, admoneri [e] aduerſarius, quod auditurus [f] iuramētum veniat [g]; ne ſi prætermiſſum id fuerit, quod contra leges actum deprehēditur, nullam habeat firmitatem [h].

Non creditur teſti non iurato, niſi remittatur iuramentum. h. d.

Sed & teſtium depoſitiones non aliter recipiet iudex, quam prius iuriſiurandi religione firmauerint, quod tantum quæ vera nouerint pro-

b ¶ Communia.] Not. caſum, in quo reus edit actori. fac. c. G. perpetuus. de fide inſtru. & de aliis habes per Cano. in c. 1. eo per Legi. in l. 1. C. de edē.

c ¶ Graue nimis.] Sic in l. nimis. C. de teſti.

d ¶ Afferet.] Sed contra videtur i. ſi poſt. C. de aſſeſ. Solu. ibi nō probatione, ſed perſonæ pręſentiā pars exigit vel illud eſt ſpeciale, vt not. in l. nimis. C. de. teſti.

Io. Bapt. * Debet autē. Hæc pars ob eius maximam vtilitatē eſt ſubdiuidēda in 7. particul. in quarū prima habetur qualiter recipiantur teſtes: in ſecūda quot, & qualiter examinētur: in tertia qui poſſunt eſſe teſtes: in quarta quid cōcedatur ne pereāt ꝓbationes in quinta an liceat probare poſt renunciationem: in ſexta quando, & quomodo opponatur contra teſtes: in ſeptima qualiter teſtis poſſit ſcriptum corrigere, ſecunda ibi. interrogabit, tertia ibi teſtes vero, quarta ibi, dabunt autem, quinta ibi, elapſis igitur, ſexta ibi; ſed interdum, ſeptima ibi, eum quoque. Quo ad primum caſus ita figuratur, Cū in quadā cauſa eſſent teſtes recipiendi, iudex ſine aliquo iuramento, nec partis aduerſæ citatione volebat eos recipere, atque examinare, idque putabat eſſe de iure ob præſumptionem bonitatis cuiuslibet hominis, confirmatur quo ad iuramentum quia infra in hoc. eod tit. explicatur ut eſt ſpecies vna probationis, & cum hoc ad notitiam alterius partis perueniſſet, inſtabat id non eſſe aliquo modo faciendū; qua de re Sol. prout in parte legimus, quia teſtes in iudicio ordinario, de quo nos in pręſenti loquimur debent recipi, & admitti certa iuris ſolemnitate obſeruata; & ſic prima obiectio nō videt̃ aliqd cōcludere: quo ad cōfirmationē vero dico qđ diuerſę ſunt ſpēs iuramēti, diuerſi ſunt fines, vnde hic tex. noſter intelligitur de iuramēto veritatis dicēdę: Not. primo caſum, in quo nemini eſt credendū ſine iuramēto q̃uis ille ſit religioſiſſ. qđ facit contra. c. ſi. de ꝑſumpt No. ſecūdo qđ teſtes ad teſtificā

f ¶ Auditurus.] Immo contra: quia teſtes audiēdi ſunt in ſecreto, & ſigillatim recipiendi c. venerabili. de teſti. c. inquiſitionis §. 1. de accu. c. nullum. C. de teſti. Quomodo ergo veniet pars teſtes auditura? Solu. ſecundum gio. & Docto. in c. a. de teſti. vnde ſumitur, ꝙ hæc litera non intelligitur ita iudaice, vt pars debeat audire dicta teſtium, dum ipſi deponunt: ſed poteſt andire teſtes iurantes, & poſt publicationem videbit etiam dicta teſtium. Vel aliter hoc intelligitur, quando teſtes deponunt in cauſa publicationis, id eſt, ad perpetuam rei memoriam, vt in c. quoniam. §. ſunt & alij, vt lite non conte. prima verior ſecundum Abb. in d. cap. a. & fac. pro prima not. in ca. conſtitutus. de fideiuſſor.

g ¶ Veniat.] Quid ſi nolit venire? Rñ. recipientur, & valebunt depoſitiones, ac ſi veniſſet, cum venire, vel non ſit in poteſtate partis, niſi in caſu, vt no. in cap. conſtitutus. de fideiuſſ. Et hoc etiam intelligē, quando lis fuit conteſtata, vt in titu. ut lit. non conteſt. & not. in cap. 2. de teſti. Quid ſi pars non poſſit uenire? an depoſitiones ualeant? Reſpon. de hoc ſunt opin. uidentur tamen mero iure depoſitiones tenere, licet legitime impeditus ſit reſtituēdus ad opponendum contra teſtes, ſecundum Abb. in c. 2. de teſti. reſtituetur etiam aduerſus depoſitiones ipſas teſtium.

h ¶ Firmitatē.] Ita ut nec indiciū quātūuis modi

cum

eâ faciſt depoſitiones. Ab. in c. 2. de teſti. Bar. in l. maritus. ff de quæſtio. not. ergo, ꝙ actus geſtus cõtra legẽ eſt ipſo iure nullus l. non dubiũ. C, de ll. c. quæ contra. de re iud. An autẽ hoc verũ ſit, vbi eſt appoſita pœna? dic vt per Bar. in l. prætor. ff. de no. op. nun. & per Ab. in c. 2. de teſtib.

feſſione ſuę teſtificationis aperient: nulli enim teſtimonio, quantumcumque religioſus [b] exiſtat, niſi iuratus [c] depoſuerit in præiudicium credi debet alterius [d], niſi forte iuramentũ ab aduerſa parte [e] remittatur [f].

Teſtes recuſantes iurare, ſunt ſub pœna excommunicationis cogendi, & iuramentum de non deponendo non tenet. h. d.

Quod ſi teſtes a iudice moniti [g] ſeſe, vel odio, vel gratia, vel timore a ferendo teſtimonio ſubtraxerint, per cenſuras eccleſiaſticas teſtificari compellendi [h] erunt, nec [i] audientur, quod ſeſe quo minus deponant proprij iuramenti [k] vinculo innodatos [l] aſſerant.

Diligens debet eſſe iudex examinando ſuper omnibus qualitatibus totius cauſæ. hoc dicit.

Interrogabit ergo

a ¶ Aperient.] Vt 3. q. 9. c. hortamur. Sunt & alia plura, quæ debet teſtis iurare antequam deponat, de quibus p Specul. in tit. de teſte. ſub capite de teſtium iuramento. & per Hoſtien. in ſum. de teſtib. §. qd debeant iurare.

b ¶ Religioſus. ca. nuper. de teſtib. Etiam ſi eſſet epiſcopus, vel Cardinalis Ab. in c. cum olim nu. 5 de priuil. licet hi non tangant ſcripturas, c. ſi o. de iur. cal. & in §. in hac tamen parte. ſupra eod. titu. Dictũ tamen magni viri iurati faciet præſumptionem. Abb. in cap. cum olim de dolo & contum.

c ¶ Iuratus.] Licet non citatus. Ab poſt Spec. & Domi. de Ro. in cap. 1. de teſtib. verſic. extra gloſſ. quæro.

d ¶ Alterius.] Secus forte, ſi dictum teſtis non eſſet in præiudicium alterius; puta, quia deponat quem baptizatum, vel eccleſiam conſecratam: quia crederetur forte vni, etiam non iurato, c. paruulos. & ibi not. & c. cum itaque. de conſe. diſt. 4. Item ubi quis uult probare ſe egiſſe pœnitentiam per confeſſorem ſuum, c. nemo. de ſim. fac c. omnis. de pœn. & remiſ. uel deponeret tamquam peritus in arte. Ab. in c. propoſuiſti. eod.

e ¶ Parte.] Cap. tuis. de teſti. vnde ſumitur; licet autem & ibi, & hic fiat mentio in ſingulari numero de parte, debet tamen vtriuſque partis interuenire conſenſus, teſtis enim iurat pro vtraque parte verum dicere, & ex falſo eius teſtimonio poteſt vtraque pars lædi: c. quod omnes. de reg. iur. in 6. Sed an requiratur conſenſus etiam iudicis? Quidam ꝙ ſic, ne circumueniatur illius auctoritas, pro hoc. l. acta. ff de re iud. Cõtra tenet Ab. in d. c. tuus. Quando ſcilicet cauſa eſt mere priuata, tum quia iuramentum debet eſſe neceſſarium. ca. & ſi Chriſtus de iureiur. quæ neceſſitas ceſſat ex quo partes, de quarum fauore principaliter agitur, remittunt, tum per l. ſi conuenerit. ff. de re iud. & reſpõ. ad l. acta. vt ibi per eum. Et pro hac opi. fac. ꝙ iura non meminerunt de iudice. Sed ſi non apparet remiſſum vel præſtitum, an præſumatur interueniſſe? reſp. non, cum ſolemnitas intrinſeca non præſumatur. cap. dudum. 2. de elect. ibi: Non inuenimus eſſe factam. per Legiſtas late in l. ſciendum. ff. de verbo. obliga.

f ¶ Remittatur.] Cum igitur iuramentum poſſit remitti, patet quod non eſt de ſollemnitate formali ipſius teſtimonij, & vt quidam dicunt, eſt magis de ordine, quam de ſubſtantia. Sed contrarium tenet Ab. in c. tuis. de teſti. per c. de teſtibus eo. tit. Et cũ per hanc ſuam opinionem videatur dicendum, ꝙ non poſſit a partibus renuntiari tamquam formæ, arg. not. in l. 1. ff. de verbo. obl. & in cap. cum dilecta de reſcrip. limitat ipſe iſta dicta, vt non procedant, quãdo forma principaliter concernat fauorem partis. fac. l. fina. C de fideicom. cum ibi not.

g ¶ Moniti.] Not. quod teſtes antequam cogantur, moneri debent. fac c. ſuper. de teſt. cogen.

h ¶ Compellendi.] Cap. fi. de teſt. cogen. & per tot.

i ¶ Nec audientur.] Non valet ergo iuramentũ de non teſtificando, fac. c. intimauit. & c. conſtitutus. de teſti & c. quia plerique. de off. ordi. in 6. Cum enim teſtimonium ferre ſit munus publicum, compelli quis poteſt vel inuitus l. ſi quãdo, C. de teſt. & de teſt. cog. per tot. & 15. q. 3. ca. quiſquis. & c. 1. de crim. fal & de hoc per Ab. in c. qualiter de accuſ. etiam in c. omnis. de pœn. & remi. & in c. dilectus, de exceſ. præl. & in c. 2. de offi. ord.

k ¶ Iuramenti. Sed videtur, quod tales iurantes nõ ſint compellendi contra iuramentum proprium deponere. c. debitores. et ſi Chriſtus. ca. quanto. de iureiu. Et ſi dicatur quod non tenuit iuramẽtum, ergo tales iurando peccauerunt, & ſic peccatũ debet eos arcere a ferendo teſtimonio? Rñ ſecũdum Ab. in c. intimauit. de teſti. quod iſtud iuramentũ tamquam illicitum non poteſt obſeruari ſine peccato, cum celare veritatem ſit peccatum. Non obſtat temeritas iurantis: quia ſicut temerarium iuramentum non remouet a promotione cap. ſicut, de iureiur. Sic nec a teſtimonio. Vel ſolue diſtinguendo, vt per Abb. in c. conſtitutus. 2. de teſt.

l ¶ Innodatos.] Cum vere non ſint innodati, vt in ſuperioribus notulis, ideoque ſecundum Anchar. in cap. intimauit. de teſt. non erit neceſſaria abſolutio, licet caute faciant, qui petunt. Specu. in titu. de teſte §. de teſtium compulſione. ver. quid ſi quis iuramento.

Interrogabit. CASVS. Quidã iudex plures teſtes, & ſuo iudicio examinabat: aliquos uero paucioribus & mõ diuerſo ipſos interrogabat, at qdã alius uolẽs hãc moleſtiã coitare ſuã p̃tatem examinandi cõtinuo delegabat, idque ambo putabãt eſſe licitũ ob varias rerũ circũſtantias quarũ cũ multa ſunt in arbitrio iudicis. ut paſſim in iure habet, his accedit

Formalia cõcernentia principaliter fauorẽ partis poſſunt remitti.

Teſtificari munꝰ publicũ.

Io. Bapt.

copia negociorum, quæ iudicem videtur tenere in aliis rebus occupatum, qua de re quæſitum fuit quid iuris. Sol. prout in hac parte legimus: quia iudex quomodocunque procedat, ſemper debet ab aliqua iuris regula regulari ob intereſſe eorum ipſarum partium, qua ratione ſuadente nec etiam obiectio aliquid concludit, tum aliquando limit. & aliquando verificetur. Not. primo quod perfectio cuiuslibet actionis ab omnibus eius circunſtantiis neceſſario dependet; & ſic intelligi debet l. 1. ff de orig. iur. & ideo obſeruare huiuſmodi circunſtantias eſt neceſſarium in qualibet operatione: Not ſecundo de legatione alterius cauſæ non eſſe faciendam niſi aliqua legitima ratione ſuadente.

iudex teſtes in qualibet cauſa ad minus duos [a] (nulla [b] enim cauſa eſt regulariter, quę vnius teſtimonio quãtumuis legitimo terminetur) eoſque diligenter [c] examinabit de ſingulis circũſtantiis [d], diligenter inquirens de cauſis [e], videlicet de perſonis [f], loco [g] tempore, viſu [h], auditu [i], ſcientia [k], credulitate [l], fama, & certitudine, ceteriſque, quę ad rem facere [m], & negotio conuenire exiſtimabit.

Non ſolum ex verbis teſtium: verum etiam ex coniecturis alijs, veritas deprehenditur. h. d.

Illud quoq; ſubtili

a ¶ Duos.] Quia in ore duorum uel trium, &c. c. licet. de teſtib.

b ¶ Nulla enim, &c.] Intellige hoc regulariter. Nã triginta caſus, in quibus dictũ vnius facit plenam probationẽ connumerat Specul. in tit. de teſte. § reſtat. verſ. hoc tamen fallit. Plures enumerant Legiſtæ in l. admonendi. ff. de iureiur. & Canon. in c. venicus. de teſt. Et Abb in c. ſuper eo. de teſt. per illũ textum ponit regulam, quod vbicũque agitur ad peccatum impediendum, nec ius alterius læditur, ſufficit dictum vnius. fac. not. in c. nuper. de teſti. & c. ſollemnitates. de conſecrat. diſt. 1. & 3. q. 1. c. multi. & no per Abb. in c. at ſi clerici. de iud. & allegatur bonus textus, in c. quicunque. 11. q. 1 de cuius intellectu, p Ab. in d. c. nuper. & in d. c. 2. eo. An aũt valeat conſuetudo, ꝙ vni teſti credatur, per Abb. & poſteriores. in d. c. 2. & per Iaſ. in l. de quibus. ff. de ll.

c ¶ Diligenter.] Hæc diligentia conſiſtit in multis quæ hic ponuntur. quibus adde, ꝙ debet eos ſigillatim examinare & de per ſe, c. venerabili. de teſti. quod intellige pro ut per Abb. in c. cauſam. & cap. ſicut. de teſtibus.

d ¶ De ſingulis circumſtantiis.] Aliàs non peruenitur ad veritatẽ. c. occidit. 23. q. 8. & de his habes in l. 3. ff. de teſt. & in §. ſi teſtes. 4 q. 3. Sed an ſint examinandi teſtes, etiam ſuper occultis circumſtantiis? Dic vt per Innoc. Hoſt. & Abb. in c. qualiter. 2. de accuſat.

e ¶ De cauſis.] Debet enim iudex quærere de cauſis ſcientiæ, quam ſi teſtis non reddiderit nõ valebit dictum eius. 4. q. 3 §. ſolam. & 3 3. q. 3. c. ſi habes & in authen. de teſti §. & licet dudũ nec faciet quidem præſumptionem. Idem erit, ſi reddiderit rationem, ſed inutilem, Abb. in cap. cum cauſam de teſti. Sed quid, ſi iudex non quæſierit, & teſtis ſimpliciter reſponderit, ſe ſcire? Reſpon. valebit eius teſtimonium. c. ſicut vbi de hoc de te iodi. & communiter in cap. cum cauſam. de teſt. & not. in l. 3. ff. de teſt. Vel diſtinguendum eſt, vt per Innoc. in d. cap. cum cauſam.

f ¶ De perſonis.] Scilicet ipſorum teſtium, an ſint honeſti, vel turpes perſonæ. 4. q. 3. §. 2., vel dic de perſonis, id eſt, de conteſtibus.

g ¶ Loco, & tẽpore.] id eſt, quo loco, & quo tẽpore actus, de quo quæritur fuit geſtus. Nam ſi in his teſtes eſſent diuerſi, non valeret eorũ teſtimoniũ c. nihilominus. & ibi not. 3 q. 9 vbi hoc limitat glo & declarat Ab. in c. cum cauſam. de teſti. vel dic de tempore. i. ex qualitate, vel tarditate tẽporis, qua teſtis vtitur in reſpondẽdo. Nam ex tarditate deponendi redditur teſtimonium ſuſpectũ 4 q. 3. §. idem in teſtibus. fac. not. per Ab. in c. nihil. de verb. ſigni. De teſte, qui loquitur præmeditatum ſermonem, vel per omnia ſe remittit. prima accommodatior litteræ.

h ¶ Viſu.] Accipe hic de ſenſu viſus ſpeciali, quẽ habemus per organũ oculorum. Nam aliàs ſenſus viſus eſt generalis ad omnẽ ſenſum. Vnde ſi deponatur per hunc ſenſum viſus ſuper re perceptibili alio ſenſu, non vitiaretur teſtimoniũ, de hoc no. 3. q 9. c. teſtes. Bar in l. 2. §. idem Labeo. ff. de aqu. plu arcen. & per Bal. in l. ſolam. C. de teſt. Abb. & alios in d. c. cum cauſam. eod tit. Viſus.

i ¶ Auditu.] Sed an cęcus poſſit eſſe teſtis ſuper re perceptibili auditu, ſi habeat notas voces contrahentium? Rñ. commu ꝙ ſic, vt per Ab. in c. cũ cauſam. de teſti. licet ibi diſtinguat. Aug. tamen in l. ſi non ſpeciali. C. de teſtam. tenet, ꝙ iſta depoſitio cæci non facit plenam probationem.

K ¶ Scientia.] Et debet reddi cauſa ſcientiæ per illum ſenſum corporeũ, quo percipitur actus, ſuper quo deponitur, vt ſi deponendum ſit ſuper re perceptibili viſu, debet dicere: quia vidi, ſi ſuper re perceptibili auditu: quia audiui, & ſic de ſingulis, licet ſenſus viſus ſit generalis ad omnem ſenſum, vt in notula in verbo, viſu. Et idẽ in ſenſu tactus, ſecundum Bal. in l. ſolam. C. de teſti. Iaſ. in l. manumiſſiones ff. de iuſt. & iure.

l ¶ Credulitate.] Scilicet, an credant ea, quæ deponunt. Sciendum eſt tamen, quod de audito, fama, & credulitate interrogãtur teſtes ad præſumptionem, non ad plenam probationem, vt per Abbat. poſt Goff. in c cum cauſam. de teſti. & de hoc per Vero. in cant. 45.

m ¶ Ad rem facere.] Fac. l. de minore. in fin. ff. de quæ. l. 3. §. 1 ff. de teſt. c. conſtitutus. in fi. de fideiuſſo. & quæ ponit Spec. in tit. de teſte, § nunc tractandum. verſ. ſæpe pallor & illud Naſonis.

Heu quam difficile eſt, crimen non prodere vultu.

Et ea, ſuper quibus examinari debent teſtes clauduntur his verſibus.

Audi-

ter animaduertere nõ omittet, quo vultu, qua conſtantia, quaue animi trepidatione teſtes deponant: cũ interdum ex his, vel ipſis inuitis teſtibus, magis, quam ex verborum ſerie rerum veritas eluceſcat.

Ex cauſa delegabit iudex examen teſtium. hoc dicit.

Si qui tamen eorũ, qui interrogãdi ſunt, valetudinarij [a], vel ſenes [b], vel debilitate confecti habeantur, vel etiam ita paupertate depreſſi [c], vt ad præſentiam iudicis venire non poſſint [d], idoneum deliget iudex, quem ad ſuſcipiẽdas illorum atteſtationes dirigat [e].

Teſtes conſiderantur conditione, natura, & vita, hoc dicit.

Teſtes vero nõ omnes recipiendi ſunt, ſed fideles [f] dumtaxat, & idonei [g]. Cenſentur [h] autem teſtes conditione, natura, & vita. Conditione, ſi liber teſtis ſit, non [i] ſeruus: ſeruus enim ſæ-

Auditus, viſus, perſona, ſcientia, cauſa.
Fama, locus, tempus ac certum, credulitasq́.
Dum teſtes recipi iudex hæc cuncta notabit.

Sed nunquid teneatur reſpondere teſtis, vtrum ſit criminoſus? vel talis, qui nõ poſſit teſtificari? Rñ. de hoc ſunt multæ ac multæ opi. & ſex refert Ab. in ca. cum cauſam. de teſtibus. ut de pe. Cano. in ca. 2. de confeſſ. in 6. præcipue per Bellenzin.

a ¶ Valetudinarii.] Valetudinarii autem, qui ſint, relinquitur iudicis arbitrio: ut per Ab. & alios in cap. quoniam frequenter, præcipue verſ. quarto. quæro. ut lite non conteſta.

b ¶ Senes. In caſu noſtro ſenes dicuntur poſt ſeptuageſimum annum: quia ante non excuſantur a muneribus, tutelis & ſimilib. l. maiores. ff. de iu. immu. & ita tradit Abb. in cap. ſi qui. de teſti. unde ſumitur. Aliàs autem multæ ſunt opi. qui dicantur ſenes, vt per eundem in c. quoniam frequenter. verſ. tertio principaliter quæro.

c ¶ Depreſſi.] Immo non uidetur, quod ad teſtem pauperem debeat iudex mittere, cum nihil impediat, quin poſſit ſe conferre ad iudicem? Reſpond. forte hoc dicitur, quia teſtis poſſet eſſe nobilis, & pudore afficeretur, ſi ſentus & pannoſus compareret coram iudice. Ita not. in cap. ſi qui de teſti. Ex quo nota, quod pauperes nobiles excuſantur a muneribus publicis, quę palam explicanda ſunt, ſi ob paupertatem domo non egrediuntur. Sed adhuc contra: quia paupertas repellit a teſtimonio. 2. q. 1. c. in primis. & 4. q. 3. c. ſi teſtes. Sol. contrarium procedit, quãdo teſtes eſſent aliàs ſuſpecti: ſecus ſi ſint honeſti uiri, licet pauperes. Ita commun. in dicto cap. ſi qui.

d ¶ Non poſſint.] Idem ſi ſint egregiæ perſonæ. debet enim iudex ad eas mittere, niſi illæ ſuo priuilegio renunciare uelint, l. ad egregias. ff. de iureiur. Vel niſi ſit cauſa criminalis. Vel aliàs ita ardua, ut teſtis debeat deponere in præſentia iudicis: quia tũc potius debet egregia perſona ire ad eum, quã contra, ut per Ab. & alios in cap. ſi qui. de teſti. Et quibus caſibus iudex mittit ad examinandũ citanda erit pars aduerſa, ut uadat ad uidendũ iurare ad domum teſtis. Bar. in l. ad egregias. ff. de iureiur. niſi teſtis ſit mulier. quod Ab. in d. c. ſi qui. admittit de honeſtate, non de rigore.

e ¶ Dirigat.] Nota ergo, quod articulus receptionis teſtium eſt delegabilis. clem. unica. de offi. delega. Sed hoc non procedit in cauſa criminali, pro quo fac. not. in c. at ſi clerici, de iud. in & ſuper gl. a. & hoc ꝓcedit regulariter, ut in authen. apud eloquentiſſimũ. C. de fide inſtr. Nam ſi talis ſit iudex quẽ non deceat ire ad domum teſtiũ, & teſtes ita grauantur, vt non poſſint accedere ad iudicem, poterit tunc iudex mittere ad eos, licet cauſa ſit criminalis, vt per Abb. in c. ſi qui. de teſt. fac. no. in c. mulieres. de teſti. in 6. Alii tamen putant diſtinguendum, vt habetur in d. cap. ſi qui.

Teſtes vero. Hęc pars quamuis poſſit diuidi in plures particulas quoniam tamen commode poteſt in ea caſus in communi figurari, propterea eſt animaduertendum, quod cũ quidam iudices indifferẽter admiſiſſent ad teſtificandũ omnes, & quaſcunque perſonas ita quod nec conditio, nec natura, nec qualitas vitæ & morum aliquo modo obſtabat, idque putabant eſſe licitum, quia via cognoſcendi veritatem eſt potius amplianda quam reſtringenda, argum. con. ca. quoniam frequenter. vt lite non conteſtat. Cęterum Sol. ut in hac parte legimus, quia ſi indifferenter teſtes admittuntur, admitteretur etiam correctio iuris naturalis, & aperiretur uia committendi fraudes. Non obſtat obiectio, quia aliud eſt excludere uel admittere perſonã ad teſtificandũ, & aliud eſt definire. qũ, & ubi ꝓbatio ſit faciẽda: Not. primo qđ cã cognoſcẽdi teſtẽ ad teſtificandũ habilẽ reductiue eſt natura, conditio, & uita illius, quibus, poſſit addi & ſuſpicio. Not. ſecundo quod hmõi cauſæ etiã in iudice verificantur, & aliquando in arbitro, & ſimil. Io. Bapt.

f ¶ Fideles.] Fac. l. 1. ff. de teſti. & 2. q. 7. cap. non oportet. & ca. ſi hæreticus. ſic nec ad accuſandum: c. alieni. & c. quærendum. ea. cauſa & qõ. ex ipe in caſu in c. cõtra Chriſtianos. de hæret. l. 6. & ibi not.

g ¶ Idonei.] i. integri. debent autem quattuor concurrere ad hoc ut dicantur idonei, uel integri, de quibus per Abb. in c. 1. de exceptio.

h ¶ Cẽſentur.] Reputãtur, ſunt magis & minus in pretio reſpectu illorum trium, quæ hic ponuntur. fac. inſtitu. de iur. nat. gent. & ciuil in fin. prin. in verbo, cenſeri, ſecundum expoſitionem Guil. Bud. fac. text. in c. forus. de verbo, ſignifi. vnde ſumitur, vbi eſt uerbum, non cenſentur, ſed conſiderantur, quod in idem recidit.

i ¶ Non ſeruus.] 4. q. 3. c. ubi. § item ſerui. & c. ite.

pe metu dominantis veritatis teſtimoniũ ſupprimit. Natura, ſi vir ſit, non femina[a]: nam varium[b], & mutabile ſemper femina.

Mulieres non ſunt in forum trahendæ gratia teſtimonij ferendi, ſed ad eas eſt mittendus tabellio. h.d.

Cuius tamen teſtimonium, ſi quando neceſſarium[c] fuerit, cum mulieres honeſtas[d] ipſa, ac naturalis pudor virorum cœtibus immiſceri[e] prohibeat, quacumque auctoritate[f] teſtimonij ferendi cauſa, vel alia, quæ iure non exprimatur[g], in iudiciũ perſonaliter euocari, vel trahi[h] nõ poterit: ſed ad eam mittendus tabellio[i], & iuxta Bonifacianæ cõſtitutionis[k] tenorem procedendum erit.

Teſtis mala vita caret fide, h.d.

Vita cenſetur teſtis, ſi innocens ſit, & integer[l]: nã ſi vita bo

idonei.& 11.quæſt.3. cap. quattuor.authent.ſi dicatur.C.de teſtibus.

a ¶ Non femina.] Intellige diuerſo modo, ſecundum diuerſos reſpectus. Nam reſpectu teſtamenti feminæ penitus arcentur.§.teſtes.inſtit.de teſta.l. qui teſtamento. §. mulier. ff. de teſta. Idem in cauſis criminalibus, ſecundum Canones. 33. q.5.cap.mulierem. licet arg. ſit contra. 15.quæſtio. 3.ca.ex eod. ſed illud ſecundum leges. vt not. in ca.forus de verbo. ſigni.& hoc regulariter. Aliquã do animadmittitur in criminali cauſa, etiam mulier, etiam malè famæ, vt meretrix, vt in c.tanta.de ſimo. Reſpectu tamẽ caſuum, in quibus mulier in teſtẽ admittitur, quod eſt regulariter d.§.mulier.& late per Fel. in c. quoniam. de teſti. Intellige qđ hic dicitur, ꝙ femina in comparationem maſculi non eſt perinde idonea, nec facit tantam fidem. Vnde ſi ſunt duo viri ex vna parte, ex alia duæ feminæ, præferendum eſt teſtimonium virorum, vt per Abb. in d.ca.forus, quod intellige quando teſtimonium feminarum non tenderet in fauorem rei: aliàs ſecus: quia præferentur feminæ. Bella.in d.c.forus.gl.in c.clerici.diſt. 81. Marſ.in l. vnius.§ in ea cauſa.in fi de quæſtio.

b ¶ Varium, &c] verba ſunt Poetæ lib.4.Aenei.& habentur in c.forus de ver.ſign.vnde ſumitur. fac. l.filia.C.de inoff.teſta.& eſt arg.in l.reprehendenda.C de inſti.ſubſti. Vnde verſus,

Quid leuius fumo? flamen, quid flamine? ventus.
Quid vento? mulier, quid muliere? nihil.

c ¶ Neceſſarium.] Vt quia non ſunt alij, qui veritatem ſciant, vel non ita bene ſciunt. 14. q. 2. cap. quamquam.

d ¶ Honeſtas.] Ergo quod hic dicitur, non habet locum in omni muliere: ſed tantum inhoneſte viuẽtibus. Sic aliàs licet mulieres pro debito ciuili perſonaliter capi nõ poſſint, auth.ſed nouo iure. C.de cuſto.reo. Nec poſſint tali priuilegio renunciare niſi pro reddenda adminiſtratione tutelæ, vt per Bar. in auth.matri, & auiæ.C.quando mul. tutel. offic. Mulier tamen inhoneſte viuens poterit indiſtincte pro ciuilibus debitis perſonaliter capi, gloſſ. & Bald.in l.conſentaneum. C. quomodo & quando iudex.

e ¶ Immiſceri.] Periculoſa eſt enim ſexuum cõmiſtio.18.q.2.c. definimus.l.maritus.C.de procu.l.fi. C.de arbi.& not.in c.2.de iudi.in 6.vnde ſumitur.

fac l 1.§.ſexum ff.de poſtul.

f ¶ Quacumque auctoritate.] Etiam literarum ſedis Apoſtolicæ, vel legatorum ipſius, c.2.de iud.in 6.niſi litteræ Apoſtolicæ ſpecialiter hoc continerent, quod non intelligas de literis legatorum. legatus enim de latere, vel alij inferiores, nõ poſſunt cauſam cõmittere cõtra iuris formam, vt not.in cap. fin. de hæret.in 6.& tenẽt Domi. & Peruſi.in d.cap.2.

g ¶ Exprimatur.] Exprimuntur autẽ hæ cauſæ in c. 1.§.fi. de iudi.in 6. ſecundum aliquos, quos tamen reprobat Peruſi. poſt Ancha. in c.2.de iud. in 6.putantes cauſas expreſſas eſſe omnes criminales, vt in authen. ſed nouo iure. C. de cuſto. reo. Item caſus.l.1. §.ex hoc. ff. de vẽt inſpici.

h ¶ Trahi.] Scilicet inuitas, qđ ſatis ꝑ ſe denotat hoc verbum, volẽtes, ergo poſſunt ad iudicẽ accedere, niſi ſimus in feminis religioſis, quæ nec ſi velint, debẽt iudiciis perſonaliter intereſſe, c.2.de iud in 6.vnde ſumitur. Et nota hic caſum.in quo mulieres ſunt melioris conditionis, ꝗ maſculi. Ad idem c.mulieres. & c.ea noſcitur de ſent.excom.& ca. ex literis. de pigno.de quo latiſſime per Legi.in l.2.ff.de re iu.

i ¶ Tabellio.] vel alia idonea perſona, puta, preſbyterum, vel alium honeſtum virum, vt legitur, & not.in c.2.de iudi.in 6. Et nota hinc, ꝙ licet de iure ciuili examinatio teſtium non poſſit committi, niſi habenti iuriſdictionem, vt per Bart. in l.iudices.C.de fide inſtru. de iure tamen canonico poteſt committi etiam tabellioni, & priuatæ perſonæ. primo tamen debet iudex committere tabellioni, ſi eius copia haberi poterit, Peruſi. in dicto cap.2. poſt Inno. in c.quoniam contra.eod.

K ¶ Conſtitutionis.] Vt in c.1.de iudi.in 6.

l ¶ Integer.] Quattuor concurrere debent, vt teſtis dici poſſit integer. Primo, quod ſit omnino immunis a crimine, quod intellige vt per Abba. in cap.teſtimonium.de teſti. & dicetur aliquid in ſequenti cortula. Secundo, quod procul ſit ab infamia. & an hoc procedat in infamia facti, Abba.in dicto cap.teſtimonium. Suſpicione, id eſt, inimicitia. 3. quæſtio. 5. cap. accuſatores. dicens, fraudulenter ſe inimicum, vt ſe a teſtificando ſubtrahat, licet mortaliter peccet: quia dicit mendacium in cauſa proximi.22. quæſtio. 2. cap.ne quis. & cap. 1.de crimin.falſi. nihilominus fraude comperta reciperetur, & ei crederetur, Abba. in cap. inquiſitionis §.1 de accuſat.verſic vlterius, Quarto, ſuſpicione criminis: quia non debet in aliquo

Teſtis, & integer.

quo

quo vacillare, ſicut opinio ordinandi. diſt. 81. c. tantis, & declarat Abb. in cap. 1. de except. in 3. not. fac. illud Hosauj.

Integer vitæ, ſceleriſq; purus.

na defuerit, fide carebit [a].

Clerici poſſunt teſtificari pro eccleſia, & ſingulares perſonę pro vniuerſitate ſua niſi tamen aliqua causa probabilis impediat, h. d.

In ſumma quicunque iure minime prohibentur [b] ad teſtimonium perhibendū ſunt admittendi. Clerici [c] ergo a ferēdo teſtimonio ſuper negotio propriæ eccleſiæ, vel aliȩ ſingulares perſonę, in cauſa ſuæ vniuerſitatis [d] arcēdi nō erunt [e]: niſi ad agendum, reſpōdendumve fuerint inſtituti [f], vel ipſos alia cauſa [g] ꝓbabilis impedierit.

Monachi de conſenſu abbatis, poſſunt teſtimoniū dicere h. d.

Monachi quoque, & quicunque ſub alterius obedientia [h] conſtituti ſunt, de ſui præſulis licentia [i] recte teſtimoniū dicēt.

quia par affectionis cauſa omnem excluſit ſuſpicionem. l. non ſolum. ff. de ritu nupt. & late per Abb. in d. cap. inſuper. Immo ſecundum pleroſque non ſunt omnino integri, maxime quando per aduerſam partem producerentur teſtes in contrariū, vt per Abb. in d. ca. inſuper.

a ¶ Carebit.] Ergo peccatum mortale repellit a ferendo teſtimonio, c. teſtimonium de teſti. & c. 1. de accuſ. Sed hoc non eſt indiſtincte verū, ſed prout declarat Ab. in d. c. teſtimonium, & in cap. illa de elect. & in c. accuſationis. §. 1. vbi bonus tex. in materia de accuſa. Illud no. q̃ enormiter peccans non facit fidem, etiam cū iuramento, Ab. in c. 1. de purg. can. nec famam inducunt tales teſtes. Abb. in d. c. inquiſitionis. §. 2.

b ¶ Prohibentur.] Not. quod edictum de teſtibus eſt prohibitorium certarum perſonarum, & permiſſorium regulæ. quilibet enim admittitur, niſi prohibeatur, vt hic, fac. c. cum apud. vbi Abb. in 1. not. de ſponſ. & c. 1. de teſtib.

c ¶ Clerici.] Tam ſæculares, quam regulares religioſi & conuerſi: nec enim in materia iſta inter hos eſt differentia, Abb. in c. inſuper. in 1. quæſt. de teſti. Item tam clerici inferiores, quam prælati eccleſiarum, quod ſatis probatur in d. c. inſuper. ponderando inſcriptionem d. ca. inſuper. quæ eſt, priori & fratribus. Et cū prælatus poſſit eſſe iudex in cauſa eccleſiæ ſuæ. 2. q. 7. cap. ſi quis. & ibi not. & in c. cum perſonæ de priui. in 6. ergo multo magis poterit eſſe teſtis, cum facilius repellatur quis a iudicā do, quam a teſtificando & ita arguit Abb. in d. cap. inſuper facit. cap. cum R. de offic. delega. Hoc tamen limita primo non habere locum, ſi prælatus promoueret cauſam, in qua vult teſtificari, dicto cap. inſuper. Item quando ageretur de cauſa, quæ ſpectaret ſpecialiter ad menſam epiſcopalē, vt per Ab. in d. c. inſuper. verſic. ex his infertur, & de materia latiſſime in d. c. inſup. & c. cū nūcius de teſti.

d ¶ Vniuerſitatis Etiam ſæcularis, eadem enim eſt in omnibus rō: quia ſcilicet cauſa non eſt ſingulorum. l. in tantum. ff. de re. diuiſio. & 12. q. 2. ca. qui manumittitur. & per Canon. in cap. inſuper. & capit. cum nuncius. de teſti. Legiſtæ in l. parentes. C. eod. titu.

e ¶ Non erunt.] Cap. inſuper. ca. cum nuncius. & c. in tuis. de teſti. c. etſi Chriſtus. de iureiur. & hoc intellige in ciuilibus. diſtinguendo tamen plene, vt per Abb. in dicto c. inſuper. Secus in criminalibus. cap. ſuper prudentia. 14. q. 2. niſi eſſet res & criminalis quæſtio inter eoſdem de vniuerſitate;

f ¶ Inſtituti.] Quo caſu non poterit teſtificari: quia nemo debet habere duplex officiū in cauſa. 4. quæſt. 4. cap. 1. & cap. 2. facit cap. ſingula. diſtinct. 89. & 16. q. 1. cap. preſbyteros. Et l. ille a quo. §. tempeſtiuū. ff. ad Trebel. l. ſi plures. ff. de pact. l. nemo. C. de aſſeſ.

g ¶ Alia cauſa.] Sed quæ nam erit iſta alia cauſa? Rñ. multiplex, vt excōmunicatio, crimen graue, periurium, infamia, cap. teſtimonium, de teſtib. & c. ex parte. eo. titu. Vnde nota, q̃ habilitatus ad certum actum reſpectu vnius cauſæ, videtur habilitatus ſolum reſpectu illius non aliarū cauſarum pariter impedientium fac. c. ex tuarum. de auct. & vſu pal. l. ſi domus. ff. de ſerui. vrb. prædio. fac. quod not. in c. ſtatutū. de reſcri. in 6. & per Abb. in c. cum nuncius de teſti. in princ.

h ¶ Sub obedientia.] Vt ſunt canonici regulares, conuerſi, & alij religioſi huiuſmodi, vt per Specu. in tit. de teſte. §. 1. verſic. Item Excipitur, quod eſt monachus, vbi multa iura allegat in materia: ſuæ tamen allegationes ſæpe plus valent numero, quā pondere.

i ¶ Licentia.] Sed quid ſi non habuerint licentiā? Reſpondeo, quidam diſtinguunt inter teſtimoniū exhibitum in iudicio, & teſtimonium adhibitum contractui: magis tamen cōmuniter tenetur, quod valeat, vt per Spec. in tit. de teſte. §. 1. verſi. item excipitur, quod eſt monachus: quia non reperiuntur prohibiti, immo potius permiſſi c. nuper. de teſti. c. etſi Chriſtus de iureiuran. cum ſimili, & hoc tenet Accus. in §. cogitandum. in auth. de monachi. Bal. in auth. ingreſſi. C. de ſacroſ. eccleſ. Abb. in cap. cum nuncius. de teſti. per c. Abbate. de verbo. ſignifi. & c. veritatis. de dolo & contumac. Et quod hic, & in c. monachi. 16. q. 1. dicitur. de licentia intellige ſecundum eum, quod a principio debent habere licentiam prælati, cum nec legere literas debeant ſine licentia prælati 12. quæſtio. 2. capit. non dicatis. Sed ſi teſtificati fuerint, valebit teſtimonium cum lex illud non annullet. Simile eſt, quod licet non debeant fieri plures, quam vnus patrinus, ſi tamen fiant plures cum omnibus contrahitur ſpiritualis cognatio, vt ſupra de tripli. cognat. §. de eo. & ibi not. licet hoc ſit nouiſſime per

Con-

Concilium Tridentinum immutatum. Vel intellige de licentia, quæ procedat de honeſtate, non de neceſſitate. Quemadmodum etiam dicimus de teſte, qui debet deponere ieiunus, ca. 1. de teſti. fac. c. 1 de deſpon. impu. in fin. Nec ſumendum eſt hîc arg. a contrario ſenſu.

Chriſtianorũ teſtimonia aduerſus infideles admittuntur, ſed non econtra. h. d.

Chriſtianorũ quoque teſtimonia aduerſus Iudæos in omnibus cauſis recipiẽda [a] erunt, nullis ſibi contra hoc principũ priuilegijs [b] ſuffragantibus. Sed contra Chriſtianum, nec Iudæus, nec Paganus, nec Hæreticus, aut aliter Infidelis [c], neque excõmunicatus [d], aut aliter criminoſus [e] recte teſtimonium [f] dicent.

Criminoſus perſeuerans in crimine non poteſt teſtificari: emendatus vero in cauſa ciuili poteſt, niſi fuerit reus periurij, vel niſi ſit affectus infamia. In cauſa vero criminali, licet emendatus, difficilius admittitur, h. d.

Plane [g], quod de criminoſo diximus, diſtinctionem recipit: nam ſi is, cui ab aduerſa parte opponitur, adhuc in ipſo crimine [h] perſeuerat, tã in ciuili, quàm in criminali cauſa ab omni prorſus teſtificãdi officio [i] excludendus erit: ſi vero ſit de crimine emendatus [k], nec eũ comitet ĩfamia [l] nõ eſt in cauſa ciuili, vel

a ¶ Recipienda erunt.] Cap. Iudæi. de teſti. An autem Iudæus poſſit contra Chriſtianũ de crimine excipere; dic vt per Ab. in d. c. Iudæi.

b ¶ Priuilegiis.] Vt habes in clc. 1. de teſti.

c ¶ Infidelis.] Vt cap. 1. & cap. licet. de teſt. l. quoniam. C. de hæret. cum authent. ibi poſita, & per Specul. in titu. de teſte. §. 1. verſ. item quod Iudæus. Sed contrarium videtur probari in cap. Iudæi. eo. titu. Solus verbum, præſumant, tollit difficultatẽ, vt ibi not. Itẽ contra, cum in iudicio ſit ſeruanda æqualitas. c. 2. de mutuis petitio. cap. cum inter. de except. ergo nſ iuridicũ, qđ ſicut Chriſtiani Iudæos non recipiunt contra ſe, ſic nec ipſi contra Iudæos recipi debeant. Solu. vt not. in clem. 1. de teſti.

d ¶ Excommunicatus.] 3. quæſt. 4. c. conſpiratores. cum concor. alleg. per Speculat. in titu. de teſtibus, § 1. verſ. item quod eſt excommunicatus. Et idem dicas de ſuſpenſo, vt per Specul. in dicto § 1. verſ. quod de ſuſpenſo.

e ¶ Criminoſus.] Quod intellige, vt in §. ſeq. & cõcord. 3. quæſt. 11. ca. neganda. & cap. non eſt. & 3. quæſt. 7. cap. qui ſine. & ca. poſtulatus. & 32. quæſt. 5. cap. præceptum.

f ¶ Teſtimonium dicent.] Sed numquid orthodoxus poterit huic iuris diſpoſitioni renunciare, & contra ſe admittere teſtimonium infidelis? Spec. in tit. de teſt. verſ. ſed numquid orthodoxus, quod ſic. Contra tamen Ioan. And. ibi in additionibus quia ſic daremus fauorem infidelibus, contra ca. excommunicamus. & ca. ſi aduerſus. de hæret. Eſt tñ ſciendũ, quod ſi teſtis dicatur excõmunicatus, infamis, fur, raptor, vel ita criminoſus vt non debeat admitti, nihilominus productus ſtatim examinabitur, & in fine diſcutietur, an obiecta ſint vera. quilibet enim donec contrariũ appareat bonus præſumitur, cap. vni. de ſerui. in ordi. faci. & late per Spec. in tit. de teſte. §. 1. verſ. ſed quid ſi dicitur. cum verſiculis ſequent.

g ¶ Plane, &c.] iſte §. cõtinet ſeptem caſus, in quibus quis repellitur a teſtimonio in cauſa criminali, & tres caſus, in quibus repellitur in cauſa ciuili, & ſumitur ex c. teſtimonium. de teſti. quaſi ad verbum, in quo Ab. valde diffuſe explicat materiã proſequendo ſigillatim caſus ſingulos.

h ¶ Crimine.] De quo autem crimine ſit hoc intelligẽdum, uarie loquũtur Docto. in cap. teſtimonium. de teſti. Sed quid ſi teſtis tempore præſtiti iuramenti fuerit nõ criminoſus, ſed bene tempore depoſitionis? Reſpondeo non eſt legitimus teſtis, nec admittendus. Aliud eſt in caſu conuerſo, ſcilicet, ſi criminoſus fuiſſet tempore iuramenti, & non fuit oppoſitum, non poteſt repelli tempore depoſitionis. Nam iuramentum aſtringit eum, licet criminoſum. Ita Ab. in d. c. teſtimoniũ. verſi. circa hunc caſum. poſt Specul. & Ioan. Andr. crederem tamen, quod vel iudex impedire poſſet ex officio, eidẽ fidẽ, vel modicã vel nullã adhibere deberet.

i ¶ Officio.] Non ſic facile criminoſus repellitur ab alio officio, quam teſtificandi, de quo latiſſime, per Cano. in c. ſuſcitatus. de reſcri.

k ¶ Emendatus.] In cauſa ergo ciuili emendatus nõ repellitur: quia iã incipit eſſe quod nõ fuit. ca. ferrum. diſt 50. ſed qualiter probabitur quis emendatus? Rñ. per ſacerdotem, cui confeſſus eſt, qui de ipſo debet teſtimonium perhibere, c. in capite. diſt. 50. & 2. q. 1. cap. ſi peccauerit in fi. & in c. nemo. de ſimon. vt per glo. fi. de teſti. in c. teſtimonium. vbi latius Docto. vbi ſpecialiter inquit Abb. quod cõfeſſio quidem probabitur per ſacerdotem: ſed ſatisfactio per familiares & alios, qui viderũt. Quid ſi emendatio contigit per diſpenſationem? Rñd. communiter, quod proſit quo ad omnes quæſtiones ciuiles & criminales. Sed Abb. in d. cap. teſtimonium, putat conſultius eſſe, ſi inſpiciantur verba diſpenſationis.

l ¶ Infamia.] Not. ꝙ infamia concomitatur & aſſociat infamem, adeo, ꝙ eum ſequitur quocũque ſe vertit tanquã lepra leproſum, arg. 1. q. 1. ca. cito turpem. vnde in quolibet loco poterit tamquam infamis repelli, fac. ad hoc not. per Inno. in c. qualiter, & qñ. de accuſa. & per Ab. in c. teſtimonium. eod. verſi. vnũ, &c. Sed cum tria ſint genera infamiæ, quædam iuris, quæ dicitur ciuilis, quædam quæ dicitur canonica, quædam, quæ eſt infamia facti.

facti, quæ probe appellabitur infamatio, de qua e ſit intelligendum quod hic dicitur? Rñ. ſecundum varietatem caſuum variandæ erunt & reſponſiones, vt proxime per Ab. in d. c. teſtimonium verſ. venio ad ſecundum & verſ. ego in hac materia.

etiam cum de crimine ciuiliter[a] agitur, prætérquã pro reatu[b] periurij repellẽdus.

Emendatus de crimine in cauſa criminali difficilius admittitur in teſtem, quam in ciuili.

In criminali autẽ quęſtione, ſi in alio iudicio cõtra ipſum accuſatione de crimine inſtituta confeſſus[c], vel conuictus[d] fuit, vel ſi tũc per exceptionẽ conuincatur[e], aut ei' grauata ſit opinio[f], ex eo, quod quãdoq; fuit tali modo repulſus, quamuis hoc caſu non excluderetur, in cauſa ciuili, poteſt a teſtimonio licet egerit pænitentiam[g] remoueri[h].

Validum ab initio tractu temporis non infirmatur, etiam noua ſuperueniẽte cauſa, h. d.

Illud in dubiũ non venit, ei' teſtimoniũ, qui ĩteger depoſuit[i],

a ¶ Ciuiliter agitur.] Nota hic, q̃d appellatione cauſæ ciuilis non venit cauſa, in qua agitur de crimine, licet ciuiliter agatur ponuntur enim hic iſta, vt diuerſa. & dic quod iſta cauſa eſt quaſi mixta inter ciuilem, & criminalem. cap. tuæ de proc. cap. ſuper his. de accuſat. q̃d eſt notandum pro interpretatione iſtarum, & aliarũ ſimilium conſtitutionum.

b ¶ Reatu periurii.] Fac 6 q. 1. c. q̃cunque & 22. q. 5. c. paruuli. & cap. ſi quis. cum ſimili. & procedat hoc quoties quis violauit iuramentum licitũ vel de quo dubitatur, an ſit licitũ. ſi vero iuramentũ ſit illicitum & temerariũ, ſecundũ comm. opi. non repellit a teſtimonio, nec infamat, ſicut nec a dignitate repellit, c ſicut. de iure iur. & fac. quod not. in c. Florentinum. diſt 85. Sed vnde aduenit iſta ſpecialitas in periurio, cum ſecus ſit in altis criminibus grauioribus? ſufficit enim, quod quia ſis emendatus? Rñ ſecundum Io. And. & Goff. q̃ in teſte pura & ſimplex requiritur veritas. 3. q. 1. c. puta & 4. q. 4 cap 1. & iuramentum eſt veritatis confirmatio, ca etſi Chriſtus. de iure iur. Sol. nihil eſt æque veritati contrarium ac falſitas, quæ eſt veritatis immutatio. authen. de inſtrumẽ. cau. in prin. Item periurus quodam reſpectu vincit homicidam. 22. q. 5. ca ille qui. & hoc maxime, quando quis commiſit periurium in teſtificando. nam ex quo ſemel commiſit in illo officio ſuſpectus eſt ſemper in illo. l. ſi aliquid. C. de ſuſcept. & Arch. lib. 10. & c. quicumque ſciens. 6. q. 1. & per Abb. in cap. teſtimonium. de teſti. Sed videtur quod tam hic, quam in ca. teſtimonium. ſit ſuperfluitas; ſufficiebat enim meminiſſe de infamia cũ quilibet periurus ſit infamis ca. infames 6 quæſt. 1. Solu. vt per Abbat. in dicto capit. teſtimonium. verſ. ſed contra.

c ¶ Confeſſus.] Ex hoc nota, q̃ confeſſio facta in vno iudicio, etiam criminali, facit fidem in alio cõtra confitentem, quo ad hoc vt repellatur a teſtimonio quaſi ſuggillet opinionem ipſius: ſecus quo ad alia. l. pen ff. de interro. actio. item talia confeſſus non admittitur ad purgationem alicuius. c cõſtitutus, de purg cano. & c denique § 1 de exce. q̃d intellige ſecundum hunc §. & fac. c. ſuper eo. 1. de teſtibus.

d ¶ Conuictus.] Multo magis, ſi condẽnatus, ſecũdum Io. And. & Abb. in c. teſtimonium de teſti & intellige hoc etiam ſi ſit emendatus vt ponat aliquid ſpeciale in cauſa criminali. quod ſatis innuit litera in fi. fac. c ſuper eo 1. de teſti.

e ¶ Conuincatur.] Quia tunc etiam ſi eſſet emendatus non admitteretur. ſi cã eſſet criminalis, licet durũ videatur, q̃ ſemel delinquens quantũcunque ſit emendatus remaneat ſuſpicioſus, ſi tñ intraſſet religionem forte remota eſſet omnis cauſa ſuſpicionis, c penu. & fi. 19. q. vlt. & ſentit Abb. in cap. teſtimonium de teſti.

f ¶ Opinio.] Et idẽ is, cuius opin. eſt grauata ad teſtimonium admitti non debet in cauſa criminali: quia omni infamia debet teſtis carere cap. denique, de excep. & 2. q. 8 c. p. teſtes. & præcipue in cauſa criminali, nec etiã tales ſunt admittendi ad honores. 81 diſt. c. tantis. & infra de accuſ. c. omnipotens. & c. ſi de teſtib. in nullo enim debet vacillare opin ordinandi. diſt. 38. c. laici arg. l. reum crimin. s. C de procur. & l. eos. ff. de decurio. & eſt hic arg. q̃ res ſiue ſententia inter alios acta facit fidem in alio iudicio, ſed dic, q̃ ſola repulſio non ſufficit, ſed infamia inde orta ipſum repellit: aliàs iterum oportet crimen probari ut repellatur, vt not. in c. teſtimonium de teſt. vnde hæc notula ſumitur.

g ¶ Pænitentiam.] Nota ergo, quod emendatus de crimine non remanet omnino integer, vnde non reſtituitur priſtinæ p̃ſumptioni naturæ, qua quilibet bonus præſumitur. c. fi. de præſum. immo in atduis remanet præſumptio. contra fac. ca. forus. in fi. de verb ſign & ex hoc limi. c. fertum diſt 50. & not. q̃ non præfigitur aliquod tempus, ſed ſufficit probare, q̃ alias erat criminoſus. Ex quo infertur quod peractio pænitentiæ, etiam cum interuallo longi temporis, non ſufficit vt purgetur ex toto præſumptio contra eam ex delicto orta Arg. contra in auth. de monac. § humana autem natura, de hoc p Ab. in c. teſtimonium. in 3. not. de teſti.

h ¶ Remoueri.] Et circa hoc datur per Ab in c q̃ſtioni de appell. in fin. talis regula & concluſio, q̃ omne iuramentum honoris eſt regulariter periuro interdictum, per ea, quæ alleg. per gloſ. in dicto c quæſtioni. ſed iuramentum oneris, quod tendit ob obligandum tenetur præſtare periurus ſicut alius. c cũm in eccleſiis. de maior. & obed, niſi ſit p̃ſumptio, q̃ iterũ deieraret, tunc n nunq̃ eſt deferẽdum iuramentum etiam oneris. c. clericos de cohabi. muli. & cler.

i ¶ Depoſuit.] No. tempus depoſitionis attendendum. concor. l. ad teſtium. §. 1. ff. de teſta. vbi not. & l. 3.

infringi debilitarive minime poſſe, quamquam illum poſt depoſitionem factum eſſe contigerit criminoſum. Nec enim, quod recte ſemel factum eſt, ex huiuſmodi euentu poſtea debet infirmari [a]; cum culpandus non ſit, qui idoneum nunc in teſtem producit, ſi aliquãdo eundem futurum malum nõ diuinauerit [b].

Domeſtici & ſimilem habentes cauſam, non poſſunt eſſe teſtes. h. d.

Domeſtici [c] quoq; & qui ſimilem habentes cauſam conſimili quoque morbo [d] veriſimiliter laborare exiſtimandi ſunt, ſi [e] certum id ſit, aut ſuper eo legitime conuinci poſsint, ſi ab alterutra partium teſtes adducti fuerint, ad teſtimonium admittendi nõ erunt [f].

Non poteſt quis eſſe teſtis in cauſa in qua fuit aduocatus, vel procurator. h. d.

Is quoque, qui in prima inſtantia [g] alicuius cauſæ aduocationẽ [h] & patrociniũ,

l. 3 circa princ. ff. de teſti. & de hoc per Spec. In tit. de teſte §. 1. verſ. quid ſi poſt datum. & eſt argu. ꝙ pubes factus non fert teſtimonium de eo, quod vidit ante pubertatem, de quo not. in d. l. teſtiũ. §. 1.

a ¶ Infirmati.] Et merito: quia factũ legitime infirmari non debet, licet caſus poſtea eueniat, a quo non potuit inchoari. ca. factum de reg. iur. in 6. fac. 32. q. 7. ca. neque furioſus. ff. de his, q ſunt ſui, vel ali. iur. l. patie. fac. c. pen. de eo qui cogn. conſan. vxo. ſuæ. & l. in ambiguis. §. 1. ff. de re iu. & l. adoptiuus & l. ſi qua. ff. de ri nup. & l nec enim. ff de itine. actuque priua. Contra tñ videtur, c. cõiter. & c. vſque adeo diſt. 33. & c. presbyterũ. & ca. tua. de cler. ægrot. Sol. non infirmatur & retractatur totaliter, ſed quo ad effectum tantum, & ita not. in d. ca. factum. Sic etiam cõtra, licet quid ad eum caſum veniat a quo potuit ichoari, non tamen firmatur quod ab initio non valebat. c. non firmatur. de reg. iur. in 6. de quo dic vt ibi.

b ¶ Diuinauerit.] Not. ꝙ non tenetur quis diuinare. fac. c. vni. vt eccl. benef. ſin. dimi. confe. & l. ſi fideiuſſor §. ſi cum debito. ff. mand. & l. ſi putator. ff. ad leg. Aquil. Nam & Paulus licet eſſet ſpiritu Dei plenus, non tñ potuit ſecreta diuini cõſilij perſcrutari. 23. qõ. 2. c. beatus. diuinare autem ſumitur in malam partem, vt 1. q. 1. c. nunquam.

Domeſtici. c ¶ Domeſtici Concor.] l. pe. ff. eo. l. 2. C. eo. & c. in literis, de teſti. & 4. q. 3. §. teſtes. Sed qui nã dicũtur domeſtici. vel familiares? Rñ. ꝓprie ij, quibus imperari poteſt rõne patriæ, vel dominicæ poteſtatis, vt not. in d. c. in literis. hic tñ non adeo ſtricte ſumitur domeſticus: nã & alij ſeruitores, qui ſtant in domo ad ſeruiendum: & ſunt liberi, comprehendũtur in diſpoſitione huius text. vt per Ab. in d. c. in literis. In 3. not. per l. 2 §. familiæ. ff. de vi. bo. rapto. & l pronunciatio §. 1. ff de verb ſigni. licet idem in eodem capitulo. verſ. ſed contra prædicta. in fi. videatur adhærere primæ expoſitioni & ſignificationi. Quidam tamen circa hos ſeruitores diſtinguũt, an habeant ſalarium, vel non habeant: vt quod hic dicitur locum habeat in primo caſu, non in ſecundo, vt per Specu. in tit. de teſte. §. 1. verſi. ſed quid

Familiares. de mercenario. Verbum tamen, familiares, ſecundum aliquos latius patet, quam verbum, domeſtici, vt per Iuriſtas in l. 2 C. eod. Sed an ſubditus teſtificabitur in cauſa domini? Reſpon. affirmatiue, vt per Abb. & Docto. in cap. accedens. vt lit. non conteſta.

d ¶ Morbo.] Id eſt, delicto, ſecundum quoſdam. fac. 3. q. 7. c. qui ſine. & c. poſtulatus. §. porro. in fi. & 2. q. 1 cap. multi. in princ. & ca. cum in tua. extra de ſponſ. Sic non poteſt alium corripere, qui in ſimile delictum corruarit. diſt. 25. cap. fin. Sed certe licet hæc diſpoſitio vera ſit in ſe: non tamẽ videtur quadrare huic litteræ: nam cum agitur de repellendo teſte non eſt neceſſe ponderare ſimilitudinẽ, ſiue conformitatem delicti, cum etiam diſſimile repellat. c. teſtimonium. de teſti. Vnde videtur meli⁹ intelligi poſſe de ſimilitudine cauſę, non tamẽ de qualibet ſimilitudine; puta, quod is qui emit non poſſit teſtificari in cauſa alterius, qui emerit. Sed quoties eſt tanta cauſarum ſimilitudo, quæ ex deciſione cauſæ, in qua eſt teſtis, infertur ad deciſionem cauſæ in qua eſt principalis, non ſufficit ergo ſimilitudo in genere, vel in qua non cadit affectio, vt per Ab. in c. perſonas. de teſtib.

e ¶ Si certum.] Sed quid agendum, ſi certũ ſit me ſuper tractatu non habere, niſi teſtes de mea familia? Reſpond. ſecundum Abb. in c. in literis. ꝙ debeo eos expellere, & poſt producere eos in teſtes. ſatis enim videtur, quod tempore teſtimonij non ſunt mihi familiares. hæc tamen expulſio non debet eſſe de fraude inſpecta, ſecundum Doct. in l. 1. §. ſi ſeruus. ff. de qq. & in d. c. literis.

f ¶ Non erunt.] Et ſic infertur, quod interrogandi non erunt. putat tamen Ab. in cap. perſonas. in fin. de teſti. Non abſurde dici poſſe, quod iſti admitti poterunt, ſed quanta ſit adhibenda fides iudex ex variis circunſtantiis arbitrabitur, arg. not. in cap. inſuper. & in cap. litteris. de teſtib. erunt ergo teſtes huiuſmodi nõ omnino integri. Et quod dicitur eos non admittendos, intelligendum erit, quo ad effectum plenæ probationis. Et facit pro eo, quod hic dicitur cap. cauſam. 2. de iudi. vbi iudex, qui habet cauſam conſimilem poteſt recuſari.

g ¶ Inſtantia.] Inſtantia, bene dicit inſtantia, quæ durat a litis conteſtatione vſque ad ſententiam, vt etiam per triennium, ſecundum ius ciuile. l. properandum. C. de iud. Secus enim eſſet, ſi datus eſſet procurator ad vnum actum tantum; puta, ad impetrandum: quia poterit in aliis articulis diſtincti teſtificari, ſecundum Ioan. And. & Peruſi. in c. fi. de teſti. in 2. poſt Rat.

h ¶ Aduocationẽ.] Quod intelligerẽ etiam ſi tantũ ſcri-

ſcriberet in camera, & non cõpareat coram iudice, licet hic proprie non poſſit dici aduocatus, ſecũdũ Ab. in rub. de poſtu. & prohibitus aduocare non cẽſeatur prohibitus domi ſcribere. Sed hic videtur eadẽ in vtroque caſu ratio, vt infra in notula ſuper verbo, præſumitur.

ſuſceperit [a], licet aduocat[us] [b], & ꝓcurator [c] eſſe deſierit, quia tamen adhuc affectus cauſæ præſumitur [d], in iudicio appellationis [e] in teſtem recipiendus non erit [f].

Ad teſtes examinandos etiam tres dilationes dari poſſunt, & ex cauſa etiam quarta, ſub certo tamen iureiurando. h.d.

a ¶ Suſceperit.] Si quis ergo fuerit quidem procurator cõſtitutus, mandatũ tamen non receperit, teſtificari poterit. ca. dilecto. de teſt. Idem etiam in aduocato, & de hoc not. in l. fin. ff. eo. tit. Immo & ſi ſuſcepiſſet mandatum & re integra renunciaſſet, idem eſſet dicendum, ſecundum Innoc. in c. inſuper. de teſt. Fortius ſecundum Hoſt. ibi idem diceremus, ſi procurator agere incœpiſſet, dummodo ante litem conteſtatam deſtitiſſet, & etiam ſi dictus procurator poſſet cauſam reſumere ſecundum formam cap. ſi duo. de procur. in 6. Expone ergo ſuſceperit, ita quod dominus litis factus fuerit, non aliàs, de hoc plene habetur in cap. inſuper de teſt. & in cap. fi. eod. tit. in 6.

b ¶ Aduocatus.] Intellige de aduocato, qui intentionem ſuam propalauerit ex intentione Innoc. & Abb. in cap. irrefragabili. de offic. ordin. Qui ita etiam intelligunt. l. prætor. ff. de iuriſdict. omn. iudic. Poteſt tamen eſſe teſtis in inſtrumento tranſactionis, & deſcriptus in inſtrumento poteſt eſſe aduocatus cum agitur ad executionem, ſed ſi in aliquo dubitetur de iuribus inſtrumenti non poteſt teſtificari. Abb. in c. ex litteris. de tranſact. Et ſic not. quod cuius viui vox non facit fidem, facit deſcripta. Et facit ad quæſtio. an notarius procurana poſſit producere inſtrumentum a ſe confectum in fauorem ſui principalis, de quo per Ioan. Andr. in cap. cum quid vna. in Mercur. fac. not. per Bar. in l. deferre. §. idẽ reſcripſerunt. ff. de iure fiſci.

c ¶ Procurator.] Patet quòd hic loquitur de procuratore ad iudicia. Sed nunquid ſit idem de procuratore ad negotia? Reſpon. ſecundum Hoſt. quod in negotio, quod procurauit de conſenſu partium poteſt admitti, ſicut & iudiciarius & mediator. §. quoniam vero. authen. de teſti. in aliis vero, etiam parte inuita, cum non prohibeatur. l. 1. ff. eod. & not. in c. fi. de teſti. in 6. Notarius quoque, qui ſcripſit acta non prohibetur eſſe teſtis, habetur in d. ca. fi. Iudex quoque poteſt deponere coram aliis iudicibus de geſtis coram ſe, ca. inter dilectos. vbi Ab. de exceſ. præl. in c. non ſine. de arbit. plenius in ca. cum nobis. de teſtib.

d ¶ Præſumitur.] Sed quomodo hoc præſumitur cũ ceſſet lucrũ? Reſp. quia huiuſmodi perſonæ reputant victoriã cauſæ ad honorem, & perditionẽ ad dedecus: quia memores ſui officii forte veritatẽ non deponerent, & ſic nota, quod honor & cauſa affectionis non minus repellit teſtem, quam lucrũ. Peruſ. poſt Bal. in c. fi. de teſti. in 6. fac. c. ſtatuẽdũ. 2. q. 6. & fac. quia aduocatus dicitur offendere eũ, contra quẽ aduocat: vnde tãquã non amicus videtur repellẽdus per ea, quæ dicit Anto in c. cum ſacerdotis. de poſtu. vbi inquit, quod promittẽs ſub certa pœna nõ offendere, incidit in pœnã accipiẽdo cõtra eũ officiũ aduocationis: qđ nota pro inſtrumẽtis pacis. Cõtrariũ tamẽ ibi & melius tenet Ab. Sed quid ſi vehementiores ꝑſumptiones vrgerent in contrariũ? Forte nõ procederet qđ hic dicitur. l. diuus. ff. de reſti. in integr. niſi dicas hanc eſſe præſumptionẽ iuris, & de iure, quæ nõ admittat probationẽ in contrariũ.

Dabunt autem iudices, tam in eccleſiaſticis, quam in ciuilibus [g] cauſis ad exhibẽdos teſtes non ſolum vnã: ſed ex cauſa [h] ſecundam etiam & tertiam dilationem [i]:

e ¶ Appellationis.] Videbat̃ tñ dicẽdũ contrariũ, cũ cauſa appellationis videatur diuerſa a cauſa principali propter diuerſitatem iudicis, aduocati, & procuratoris, ſed dic quod non eſt ſimpliciter alia. ſed quo ad quid. not. in cap. fina. de teſtib. in 6.

f ¶ Non erit.] Fac. quod not. Abb. in c. cum venerabilis. verſi. ex prædictis etiam infertur. vbi inquit, quod ſi approbaui aliquẽ, poſſum eundẽ reprobare reſpectu alterius diſſimilis actus. Vnde ſi approbaui aliquẽ in iudicẽ poſſum reprobare, ſi producitur cõtra me in teſtẽ: quia perſona criminoſa põt eſſe iudex, ad not. in c. ſciſcitatus. de reſer. non autẽ teſtis. § vita. ſup. eo. & c. teſtimoniũ. de teſtib. Sic approbatus in rectorẽ ſtudii poteſt reprobari in examine, nec ſtatutũ vniuerſitatis in cõtrariũ valeret.

Dabũt ãt. CASVS. Cũ finis litigãtiũ ſit ex iudicio ſñiam reportare, ꝓpea petebãt ſibi cõcedi diuerſas dilationes, & aliqñ aliquid aliud ad ꝓbationẽ iuriũ; alioquin dicebãt iſti deficerẽt probationes, & conſequenter ius ipſum. In cõtrariũ vero facit text. in c. licet dilectus. in fi. de teſtib. Hãc difficultatẽ Sol. prout in hac parte legimus, & ratio eſt, quia in iudicio ita procedi debet, vt ex defectu probationis nõ tollatur ius, & ne ita ꝗdã concedantur vt in infinitũ iudiciũ tendere videatur, & obiectiones cũ adinuicem pugnent inter ſe conciliant. Not. primo quod dilationes probandi nõ ſunt ampliandæ, neq; reſtringẽdæ, aliter enim ſequerentur diuerſa incõmoda: Not. ſecundo, quod ad damnum euitandum id ſæpe conceditur, quod aliter denegaretur. Io. Bapt.

g ¶ Ciuilibus.] Id eſt, quę agũtur in foro ſeculari; eccleſiaſticis, ꝗ agũtur in foro eccleſiaſtico, vel ciuilibus, id eſt, q̃ agũtur de rebus tẽporalibus, eccleſiaſticis, id eſt, ſpiritualib⁹, vel criminalib⁹, vtranq; expoſitionẽ amplectit̃ Ab in ca. in cauſis. de teſtib. vnde ſumitur. ſecũdũ primã expoſitionem nota, qđ regulariter cauſæ eccleſiaſticæ regulantur ad inſtar ciuilium. fac. cle. diſpendioſam. de iudi. per locum a ſpeciali, & in ca. 1. de iuramen. calum. in 6. fac. not. in d. c. 1. de nou. oper. nunciatio.

h ¶ Ex cauſa.] Fac. not. in d. c. in cauſis. & in c. pen. de teſti. & in l. fi. ff. de fer.

i ¶ Dilationem.] Aliàs productionẽ, & ita reperitur

quartam vero diſceptantibus non largiētur [a], niſi præſtito ab eo, qui poſtulat iuramento [b], quod nō per calliditatem aliquam quartam productionem [c] poſtulet. Sed quia illorū, quos inſtat nunc de nouo producere prius notitiā habere nequiuerit [d], quodque neque per ſe, neque per [e] aliū teſtificata ſubtraxerit [f], vel didicerit, quo caſu quartam quoque dilationem accommodabit [g] iudex, maxime ſi productioni teſtiū non fuerit a partibus renunciatum [h].

Multa conceduntur, ne probationes intereant, quæ aliàs non cōcederentur: quod probatur hic tribus exēplis. hoc dicit.

Siquidē [i], ne probationes depereant, multa permittuntur, quæ alioqui nō concederentur: vt ecce, ſi is in cauſa [k] iudex datus fuerit, quem in teſtē pduci ſit neceſſariū [l].

tur littera in c. in cauſis. & in cap penult. de teſtib. vnde ſumitur. Et erit ſenſus, quod etiam in vnica tātū dilatione non poterunt fieri, niſi tres productiones. & hunc intellectum ſequitur Abb. & alii magni viri, tam in d.c. in cauſis, quam in dicto c. pen. multis cōprobās: cōſuetudo tñ, quæ eſt optima legū interpres. ex c. cū dilectus de cōſuet. approbauit aliū intellectū, ſcilicet, vt in dictis iuribus exponamus pductionē, id eſt, dilationē, in qua ſcilicet fiūt productiones. & ob id hic ad tollendas difficultates meminit de dilatione. & pro hac intelligentia fac qđ not. 3.q.3 c. ſpatiū. pro alio tamen intellectu fac c. ſignificauerūt. de teſti. & authen. qui ſemel C de pbatio.

a ¶Largientur.] Sed quid dicemus, ſi iudex hanc quartam largiatur, omiſſa ſollemnitate iuramēti, de qua hic dicitur? Reſp. licet varij varia ſenſerint, cōmu. tñ eſt opi. quod teneat illa quarta productio, ſi a parte nō fuerit reclamatum & appellatum. & ita Butr. & alij in ca. pen. de teſt. & per Ab. fuſe in c. In cauſis. eo tit. idē erit, ſi productio fuerit facta poſt terminum aſſignatum tacente parte. Imol. in c. fraternitatis. de teſti.

b ¶Iuramento.] Sed cur exigitur hoc iuramentū cum ſemel ſit iuratum de calumnia? Reſpond. vt not. in c. penul. de teſt. & eſt not. ſecundum Inno. quod hæc quarta dilatio non datur indiſtincte ſeruata ſollemnitate, de qua hic dicitur. ſed oportet quod petatur intra tempora ſtatuta de quibus in l. 1. C. de dilat. & 3.q.3 c. ſpatium. ſequitur Ab. in c. pen. de teſtib.

c ¶Productionem.] Id eſt, dilationem, in qua fit productio, vel ſecundum alios capi debet hoc verbum, prout iacet, vt not. ſup. in verb. dilationem, ſecundum quem intellectū ſequitur, quod ſi quis habuiſſet tres dilationes, tamen non potuiſſet facere, niſi vnam, aut alteram productionem, quod in danda quarta dilatione non haberet locum. quod hic dicitur de iuramento exhibendo, ſequitur Ab. in c. in cauſis. de teſtib. verſi. ex his habes clarū intellectum, &c.

d ¶Nequiuerit.] Simile in c. paſtoralis. de except. & in c. præſentium. de teſtib.

e ¶Per aliū.] Nec enim refert verū quis faciat per ſe, vel per alium, vbi idem reſultat effectus. q procedit etiā in pœnalibus, vt 17 q.4 c. ſi qs ſuadēte. Iuncto c. mulieres de ſentent. excōmuni. & quod ib. per Abbat. & per turiſtas in l. 1. C de ſer. fugi.

f ¶Subtraxerit.] Eo enim ipſo quod ſubtraxit teſtificata, præſumitur quod didicerit: præſumitur enim contra ſubtrahentem ex delicto, ſecundū Inno. Hoſt. & Abb. in ca. in cauſis argu. l. ſi de poſſeſſione. C. de prob. ſi igitur ceſſaret iſta ratio, puta, q in dilationibus, vel pductionib9 teſtes nō fuerint examinati, non haberet locum quod hic dicitur, ſecundum Abb. in dicto c. in cauſis, verſic. ex hac ratione.

g ¶Accōmodabit.] Sed quid, ſi pars ſimpliciter petit quartā productionem, vel dilationē, non adiecto eū ſollemnitatu legali? Inno. dicit, quod eſt iniuſta petitio, & iuſta denegatio, & ſi a denegatione appellaretur eſſet iniuſta appellatio; de hoc tamen late per Ab. in c. ſignificauerunt. de teſtib. Nota tamen vnum q diſpoſitio huius §. non ſeruatur in Romana Curia: q in ea tales productiones, ſiue dilationes dantur pro iudicis arbitrio, vt accepi ab Antonio Maſſa cenſore huius operis, & excellentiſſimo practico.

h ¶Renunciatum.] Tunc enim pars quæ probationibus renunciauit, non eſt ad hoc vlterius admittenda. c. cum veniſſet. & ibi not. de teſti.

i ¶Siquidem, &c.] Quaſi dicat, non mirum ſi ſuperiore caſu datur etiam quarta dilatio: quia multa ſunt inducta, ne probationes pereant. fac l. qm C. de hære. & mani. & l. cuienti ff. de teſti & ff. ad leg. Aquil. l. in lege & in c. qm frequenter. vt lit. nō cōt.

k ¶In cauſa] etiā criminali, licet in ea teſtes non cogantur. ita tenetur Cōltei in c. dilecto. de teſtib.

l ¶Neceſſarium.] Quia ille, qui probare intendit non habet niſi vnum teſtē, niſi remoueatur iudex datus, vt in c. dilecto. de teſtib. Sed numquid idem ſit dicendum, ſi iſte, qui vult iudicem remoueri haberet duos teſtes præter iſtū? Et non videtur, cū duo teſtes ſufficiant l. vbi numerus. ff de teſti. ca. licet. eo tit. c. relatum. de teſti. Sed ſatis poteſt dici illū poſſe & debere remoueri a iudicio, præcipue ſi illi duo non ſint maiores omni exceptione, & quia teſtes non habent omnia in memoria. l. 2. §. ſi quid autem in tanta. C de iur. vet. enucl. & l. peregre. ff. de acquir. poſſ. Si autem plures haberet, non deberet remoueri: quia vbi quis habet ſufficiētes teſtes, alij non cōpelluntur. c. de teſtibus. in fin. de teſti. niſi tamē aduerſarius meus in fraudem procuret, vt cauſa cōmittatur ei, quo ego volebam vti in teſtem: quia tunc remouebitur, licet habeam plures, quos volebam & poteram in teſtes producere, ne meo aduerſario ſua fraus proſit, c. nobis. & c. ſicut. de ſimo. c. ſuper litteris. & reſcri. l. itaque. ff. de furt.

Remo-

remouendus [a], & alius in eius locum ſubſtituendus erit. Sic & aliàs citato [b] aduerſario recipiuntur, & publicantur teſtes, quos reus [c] inducendos duxerit. Sic & eccleſia neceſſariæ probationis omiſſione læſa, etiã aduerſus eccleſiã, reſtituenda [d] erit.

Publicato proceſſu nõ poſſunt teſtes examinari ſuper eiſdem, nec in prima, nec in ſecunda inſtantia: ſecus ſuper emergẽtibus de nouo. h. d.

Elapſis igitur trib[us] dilationibus, poſt quã renuntiatum eſt probationibus, & publicata dicta teſtium, regulariter [e] producendi teſtes, rurſus non erit [f] danda copia. & ſicut non licet ſuper eiſdem, vel directo contrarijs [g] articulis alios, vel eoſdem teſtes in principali cauſa producere [h]: ſic nõ debet in cauſa appellationis [i] licere; cum non minus in ea, quã in principali teſtium ſit timẽda ſubornatio [k].

Etiam poſt publicationẽ teſtium poſſunt ſuper nouis capitulis teſtes examinari. hoc dicit.

a ¶Remouendus erit.] Niſi iudex vellet iurare, q nihil ſcit in illa cauſa, ut not. in c. dilecto. de teſt.

b ¶Citato.] Citari enim debet pars non modo qñ producuntur teſtes directe in cauſa in iudiciũ deducta, c. 2. de teſti. Sed etiam quando producũtur indirecte quadam uia extraordinaria ad futuram rei memoriam, vt in auth. ſed & ſi quis. C. eo. ti. ſecundũ verũ intellectũ, quia eadẽ eſt in vtroq; caſu ratio. Sp enim præmitti debet citatio vbi agitur de prӕiudicio abſentis. 3. q. 9. c. caueant. & c. omnia. & cũ hæc qualitas citationis ſit extrinſeca non præſumitur niſi probetur, habetur in c. tuis. de teſtib. & in l. ſciendum. ff. de verb. obli.

c ¶Reus, &c.] Ca. ſignificauit. de teſt. ſecundũ intellectũ magis cõmunẽ, & minus dubiũ, licet ſecundũ aliquos ille tex. poſſit intelligi & in actore & in eo, qui poteſt eſſe actor & reus.

d ¶Reſtituenda eris] Ca. auditis. de teſti. in inte.

Elapſis igitur.

Io. Bapt. CASVS. Cum teſtium depoſitiones fuiſſent publicatæ, cognouerunt partes earum intentionem non eſſe concludenter probatã: qua de re petierũt nouas dilationes ad nouos teſtes examinandos, putabant autẽ hoc ſibi eſſe licitum per §. ſiquidẽ ſupra eod. ſaltim in ſecunda inſtantia per l. eos qui. C. de appella. vbi Docto. adnot. quod non deducta deducentur. Cæterum Sol. vt hic cauetur per rationẽ in textu aſſignatã, quibus rationibus ſuadentibus nec etiã obiecta aliquid concludere uidetur, & ſic non indigent ſpeciali ſolutione, & ideo rationibus præd. ceſſantibus oppoſitum videtur dicendũ: Not. primo renunciationẽ aliquãdo extẽdi per quãdã conſequentiã ad id quod expreſſe non fuit cogitatũ. Not. ſecundo caſum in quo prima & ſecũda inſtantia æquiparantur.

e ¶Regulariter.] Concor c. cauſam. 2 c. cõſtitutus. & c. cum veniſſent de teſti. & dicit, regulariter: quia dãtur aliqui caſus, in quibus non hẽt locũ, qđ hic dicitur, de quibus per Abb. & alios in ſupra allegatis capitulis, pͥcipue in c. cum veniſſent. & in c. fraternitatis. vbi Ioã. And. enumerat ſexdecim caſus, in quibus nõ pędit diſpoſitio huius litterę, duos addit ibidẽ Abb. in dicto loco. Sed nũquid ſola publicatio impediat productionẽ, an vero etiã requiratur, qđ pars didicerit teſtificata? Quidã quod nõ ſufficit ſola publicatio, ſed quod requiritur, quod pars inſpexerit dicta teſtium. magis tamen communiter cõtra, qđ ſola publicatio ſufficiat, vt per Abb. in d. cap. fraternitatis. & deducit, & defendit nouiſſime Ioan. Bapt. Peter. conſil 151.

f ¶Non erit.] Admiſſa tamen probatio licet cõtra iuris diſpoſitionẽ ualebit, ſecundum Ioannem Andr. & Sozin. in c. fraternitatis de teſtib. & p Abb. in c. cum contingat. de offic. deleg. Excipiuntur & alij plures caſus, vt per Docto. in d. ca. fraternitatis & per Sozin in ſuis regulis & fallentiis. ſi tñ illæ Sozini ſunt.

g ¶Contrarijs.] Si eſſet probatio furoris, & ſanæ mẽtis, virginitatis & corruptionis, præſentiæ & abſentiæ, qñ. ſcilicet talia & ſimilia de eiſdẽ pſonis & actibus, & eodẽ temporis inſtanti ſic contrariæ formarentur, indirectam vero cõtrarietatẽ bene licet per teſtes probare. poſt atteſtationes publicatas, puta abſentiã teſtis, vel partis a loco eo tẽpore, de quo deponit. vt in c. ex teno re. de teſti. & l. optimam. C. de contr. & comm. ſtipul. ſuper directa vero contrarietate nõ licet. clem. 2. de teſti. vnde ſumitur, niſi opponeretur falſitas directa ipſius teſtis cum corruptione, vt not. in d. clemen. 2. & in c. licet. de probat. & per Ab. in ca. fraternitatis. de teſtib

h ¶Producere.] Parte ſcilicet inuita, ut per Io. And. in c. fraternitatis de teſti.

i ¶Appellationis.] Clem. 2. de teſti. unde ſumitur. damnatur itaque ex hoc opi. plurium Legiſtarum tenentium, quod in iudicio appellationis poſſint ſuper eiſdẽ capitulis noui teſtes examinari: cõtra quam fac. etiam textus ipſorum dominorum iuris ciuilis in auth. de teſti. § quia vero. cui ſatis friuole ipſi reſpondent, vt not. & habetur in c. fraternitatis. eod tit. & in d. clem 2. & cum Canoniſtis tenet Bar. in l. per hanc. C. de temp. appel.

k ¶Subornatio.] Sed quare magis timetur de ſubornatione poſt publicationem, quam ante, cũ ſemper a principio potuerint partes teſtes ipſos ſubornare? arg. c. ſicut de teſtib & c. licet. eo. t. ñ. ſecundũ Ioan. And. & Ab in ca. fraternitatis. de teſtib. ante publicationem non eſt tantus timor, cum pars veriſimiliter ſperet ſe poſſe probare intentionẽ ſuã, vel aduerſarium defecturum in probando, ſed poſt publicationem probationum cum videt ſe ſuccubiturum: quia non probauit, uel quia aduerſarius

plene

plene probauit, facilius inducitur ad corruptionē teſtium, tamquam omni alia ſpe deſtitutus. Item ante productionem non poterat aliter prouideri, cum neceſſario teſtes eſſent producendi ad cauſæ inſtructionem, quod non eſt in iudicio appellationis, cum potuerit inſtrui ex actis prioris inſtantiæ.

Quod ſi noua [a] cōtingat emergere capitula, ſuper quibus partes teſtes nouos velint inducere, recepto ſollemni iuramento [b] teſtium, non obſtante publicatione, ſuper veteribus facta, nec in primo [c], nec in ſecundo [d] iudicio reijciendi erunt.

In teſtes non poteſt obijci poſt publicationem. h. d.

a ¶ Quod ſi noua. &c.] Duplex conſiderari poteſt ſpecies nouorum capitulorum. quidā enim ſunt omnino noui, vt ſunt illi, qui nō cōcludūt, nec adiuuant intentum articulantis. & de his non intelligit hic: quia ſuper his non admittūtur teſtes, ſiue ſint publicatæ depoſitiones, ſiue non. Nec enim quis admitti debet ad probandum, quod probatum non releuat, ea cum contingat. de offi. delegat. l. ad probationem. C. eo. fac. quod not in c. 1. de cōfeſſ. in 6. Secunda eſt ſpecies nouorum capitulorum depēdentium ab antiquis, vt ſunt ij, qui fundant, vel adiuuant intentionem articulantis in eadem cauſa. exemplum in cap. cū Ioannes. de fide inſtrumentor. & plura exempla ponunt Ioan. And. & Ant. de Butr. in cap. fraternitatis. de teſtib. vbi etiam Ab. & nota. in ca. cauſam. eo. tit. & Legiſtæ late in l. per hanc. C. de tempo. appellatio.

b ¶ Sollemni iuramento.] Hoc tamen non habet locum duobus caſibus. Primo, ſi tale iuramentum a parte remittatur, c. tuis de teſtib. Secundo, quando teſtes ſimpliciter ſuper tota cauſa fuerunt producti, & ſuper tota cauſa iurauerunt: quia tunc non ſolum iurare non tenebantur, ſed nec produci poterunt: quia non poſſunt emergere noua capitula, cum teſtes fuerint generaliter examinati, vt per Abb. in c. fraternitatis. de teſtib. verſic omnia prædicta limita. vbi etiam vide in quo conſiſtere debeat ſollemnitas & forma talis iuramenti poſt gloſſ. ibi in verbo iuramentis.

c ¶ Nec in primo.] Ca ex tenore. & ibi not. de teſti.

d ¶ In ſecundo.] Cle. 2. de teſti.

Sed interdum. CASVS. Facta teſtium depoſition. publicatione volebant partes contra teſtes, ac eorū dicta excipere, replicare, ac etiā triplicare: vnde iudex ignorans quō debebat procedere, dubitauit, & quæſiuit quid agendum. ſi enim huiuſmodi exceptiones eſſent admittendæ, redderetur ſuperflua, vel quaſi deciſio §. debet autem. ſupra eod. accedit quoque quod inter tot contrarietates ab huiuſmodi exceptionibus & replicationibus ortas difficile eſſet veritatem cognoſcere. Cæterum Sol. vt hic legimus, quia exceptio, & replicatio cū ſint defenſiones quædam non debent denegari. Nec obſtat §. adduct. quia intelligi debet prout in hac parte in text. ipſo declaratur, nec etiam obſtat confirmatio, quia ueritas ꝑ oppoſita magis eluceſcit. Io. Bapt.

Not. primo probationem tunc dici eſſe ſufficientē, & concludentem, quando non poteſt reprobari, & hinc cognoſcimus quomodo conuentus æquiparetur cum confeſſo Not. ſecundo, quod fides quæ teſtibus eſt adhibenda à duobus dependet, videlicet a qualitate perſonæ, & à qualitate dicti.

Sed interdum accidit, vt eos, qui iure in teſtes recipi nō debuerant, admiſſos tamen eſſe ab aliqua partiū [e] prætendatur, in qua ſpecie ſtatutum eſt, vt ſi quid in [f] eos habent, ante publicationem debeant obijcere, poſtea vero tunc demum id licebit, cū iuramento [g] partes

e ¶ Partium.] Ex hoc quod dicit partium plurali numero, videtur hæc littera inferre, quod etiam actor poterit opponere cōtra teſtes quos produxit, quod non uidetur permittendum, cum producēdo adeo illos approbet, ut non poſſit poſtmodum coſdem reprobare. ut 4. quæſt. 3. c. ſi quis teſtibus. Sed dic, ꝙ hoc nō infert neceſſario ex hac littera: q͂a licet actor regulariter producat teſtes: tamen etiam reus producit ad probandas ſuas exceptiones, quo caſu eſt actor. l 1. ff. de exceptio. vnde & reus opponet cōtra teſtes actoris, & actor contra teſtes rei: vnde recte dicit partium & non partis. Vel dic aliter, ꝙ non ſolum reus obiicit in perſonas teſtium, quos examinauit actor. verū etiam quādoque ipſemet actor, vtputa, ſi vellet reprobare tales perſonas, qui delicto producenti tempore productionis veriſimiliter incognito, ut in c. nulli. de electio. in 6 alium caſum habes per Ab. in ca. in præſentia. de teſtib. vt late de materia per Antonium, & alios.

f ¶ In eos.] Puta, quod ſint periuri, infames, ſerui inimici, conſpiratores, & alia, de quibus habetur in capitulo teſtimonium. de teſti. Et bene dicit in eos: quia in dicta eorum obiicere poſſunt, etiam illi, qui teſtes produxerunt, 4 quæſt. 3. §. ſi quis teſtibus. Et eſt ratio differentiæ: quia cum produco teſtem, perſonam eius approbo: & ideo cōtra perſonā eius dicere non poſſum. Sed quid ſit dicturus ignoto, & ideo in dicta dicere poſſum, ſi video, ꝙ contradicit ſibi ipſi, vel etiā aliis teſtibus meis, uel facit pro aduerſario meo, licet arg. ſit contra in cap. præſentium, de teſti. & ibi not. Sed an idem ſit in producente inſtrumenta, vt poſſit producens contra illa obiicere? Reſpon. non. diligenter enim debuit prouidere, an inſtrumenta facerent pro ſe, vel contra antequam produceret, quod in teſte fieri non poteſt: quia teſtes frequenter dicunt ſe ſcire quod neſciunt, & neſcire, quod ſciunt. Poteſt tamē quis proteſtari dicendo, quòd non intendit vti inſtrumento producto, ſi falſitatis arguatur, vt in l. 3. C. de fide inſtr. & not in d. c. præſentium.

g ¶ Iuramento.] Iuramentū eſt hic legitima probatio: quia quilibet p̄ſumitur bonus niſi probet malus, c. vni. de ſerui. in ordi. faci. ca. dudū. de perſum. Sic etiā conſcientia, vel fides, probatur per iuramētū. ca. ſi vero. 2. de ſen. excom. fac. cap. paſtoralis. de exce. fac. cap. fin. quod met. cauſ. Sed non videtur

hoc

firmauerint, quod nõ dolo velint ad oppo- nendum deſcendere.

Quod quis poſt publicationẽ didicit aduerſus perſonas teſtium, obijci poſtea poteſt. h.d.

Sed & ſi oſtendere [a] quis paratus fuerit, poſt publicationẽ didiciſſe, ſe quod in perſonas vult obiicere, tunc quoque opponendi patere debet aditus.

Proteſtatio operatur, vt poſſit aduerſus teſtes obijci poſt publicationem. h.d.

Idem iuris eſt, ſi forte quis ante publicationẽ id fuerit proteſtatus [b]. Ceterum cum quis proteſtatus fuerit, velle ſe poſt publicationẽ depoſitionũ perſonas teſtiũ repellere, ſi quid in fauorem poteſtantis di- xerit non de facili [c] fides adhibebitur.

Teſtes probatorios, & reprobatorios probatoriorum reprobare licet. h.d.

Illud etiam admonendi ſumus, quod non ſolum teſtes [d] ſuper principali negotio deponentes aliis teſtibus licebit repellere: ſed etiam contra ſecundos primorum reprobatorios probationes proferre licebit. Et non admittente iudice, appellationis [e] remedium licitũ erit interponere.

Non licet examinare teſtes reprobatorios reprobatoriorum. h.d.

Vlterius autẽ partibus ad reprobationẽ teſtium aſpirare minime [f] licebit, ne ſi producendi quartos contra tertios, & ſic deinceps partibus licentia

hoc iuramentum præſtandum, cum ſemel de calũnia iuratum fuerit, quod iuramentum nõ eſt iterãdum. auth. In hoc ſacramento. C. de iura. calũ. Sol. contrarium procedit in iuramento calũniæ, quod hic dicitur in iuramento maliciæ, quod declara, vt per Abb. in c. præſentium. de teſti.

a ¶ Oſtendere.] Sed quomodo poterit id oſtendi? Reſpon. per iuramentum, vt in caſu proximo, fac. cap. paſtoralis. de except. & not. in cap. præſentium. de teſtib. fac. cap. nulli. de elect. in 6.

b ¶ Fuerit proteſtatus.] Sed qualis erit proteſtatio iſta, vt admittatur quis poſt publicationem ad opponẽdum? Reſpõ. quod quis proteſtetur, quod vult teſtes repellere tamquam non idoneos, & ſi ita concipiatur nõ eſt neceſſarius conſenſus partis, vel iudicis nam per eã tollitur ſuſpitio malitiæ. At ſi quis generaliter proteſtetur, quod liceat dicere in perſonas teſtium, prout habet communis practica non releuat talis proteſtatio, niſi iudicis & aduerſarij accedente cõſenſu, iuſta not. in c. cum M. de conſt. & in c. Cumana. de elect. & late deducitur p Inn. & Ab. in c. pñtiũ. de teſti.

c ¶ Non de facili, &c.] Et merito: nã per præcedentẽ proteſtationẽ videtur quod noluerit adhibere fidem dictis illorum contra ſe, non ergo debet habere pro ſe. cap. ſi Romanorum. diſtin. 19. & 1. q. 1. c. cuius in agendo. & c. cum olim. de cenſi. l. pe. C. de ſolu. l. qui falſas. C de falſis. l. Papi. §. meminiſſe ff. de inoff. teſta. & eſt abſurdum redire ad renuntiatum. l. ſi quis iuſiurandum C. de reb. cre. Sic contra, ſemel probatum reprobare non poſſum. 8. q. 2. cap. dilectiſſimi. l. Põponius. ff de nego. geſt. l. ſi vxor ff. de adul. c. quemadmodum de iureiur. Et quod hic dicitur de facili varie conſueuit exponi. quidam enim dicunt de facili, id eſt, nullo modo. ſimile 2. q. 6. c. biduum. verſ. ſi aduerſarius. cũ concor. alle. in c. præſentium. de teſti. Sed hæc expoſitio non videtur omnino litteræ cohærere. Vnde dic quod circa hoc plurimum poteſt arbitrium iudicis, vt per Ab. in d. c. præſentium vnde ſumitur, licet circa hoc cõtrouerſia inter Hoſt. Io. And. Goff. Inno. Abb. & alios in dicto c. præſentium. vbi videndum.

d ¶ Non ſolum teſtes.] Concor. ca. licet. 3. de teſti. vnde ſumitur. Sed an quod hic & ibi dicitur habeat locum in reprobatione dictorum. Item in reprobatione inſtrumentorum? Dic vt per Abba. in dicto cap. licet.

e ¶ Appellationis remedium.] Ca. ex parte. de teſti. Videtur autem eſſe in iudicis arbitrio, an primo admittat teſtes, an exceptionẽ contra eos, quibuſdam caſibus exceptis, de quo latiſſime per Docto. in c. ex parte.

f ¶ Minime licebit.] Videtur quod hæc iuris diſpoſitio contineat abſurditatem. Nam in iudiciis debet æqualitas ſeruari, c. 1. & 2. de mut. poti. cap. non licet. de reg. iur. in 6. l. ſi. C. de fruct. & lit. expenſ. ſed ſecũdum id, quod hic dicit, & in c. licet. 3. de teſti. actor habebit duas productiones teſtium. ſ. probatoriorum, & reprobatoriorũ, reus vero habebit ſolũ vnã ſ. reprobatoriorum? Rñ. vt no. in d. c. licet. reus ſibi debet imputare, q non produxit teſtes in principali: qa ſi produxiſſet, fuiſſet æqualis cũ actore. Vel dic, quod ſemp ſeruatur æqualitas. Nam aut reus probat in principali, & tunc indubitanter ſeruatur æqualitas reſpectu eius, aut ſolus actor produxit teſtes in principali, & tunc ẽt ſeruatur æqualitas reſpectu facultatis reprobãdi: quia quælibet pars habet vnã dumtaxat reprobatoriam, & in poteſtate rei fuit producere teſtes in principali, & in hoc potuit ſibi præiudicare Nam & idem videmus in reo, quando ipſe ſolus produxit teſtes ſuper exceptione ſua. actor enim habebit ſolum vnam productionem re-

buatur negotium cōtingat in infinitum a protelari.

Qualiter iudex penſare debet dicta teſtium. h.d

Publicatis igitur atteſtationibus non ſolum ad multitudinē b teſtium reſpicere iudicem oportet: ſed etiam ad qualitatē illorum: itē depoſitiones rimari, & diligēter inſpicere dēt, & ex his, quibus potius veritatis lucē aſſiſtere iudicabit, animi ſui motū informabit c.

Iudex poteſt teſtes repetere, & interrogare vſque ad ſententiam. h d.

Quod ſi circa alicuius teſtis dictum iudicis hæſitet intellect⁹, eūdem rurſus ad examē reuocare poterit d Et generaliter iudex vſque ad prolationē ſententiæ interrogare ſuper facto poterit, vbicunque aliquid dubitationis inciderit e.

Teſti ſtatī ſeipſū corrigēti nō adimitur ob id fides. h.d.

Eum quoque, qui non ſtudioſe f, ſed linguæ lubrico errauerit, & ſeſe confeſtim g

probatoriorū, & reus duas productiones habebit: ſ. probatoriorum, & reprobatoriorum, & ſic quocūque te vertas inuenies æqualitatem.

a ¶ Infinitum.] Not. Infinitatem vitādam. l. inter diuinum. C. de ſacroſ. eccl. & per Fel. late in cap. licet. tertio. de teſti.

b ¶ Ad multitudinem.] Nota ex hac littera tria, ex quibus teſtes teſtibus præferuntur. Primo, ex eorum qualitate: quia ſunt honeſtiores, ditiores, & famæ melioris. Secundo, ex depoſitorum qualitate: vt quia ſunt iuri communi conſona, vel aptiora negotio, de quo agitur cap. ſi teſter. 4. quæſtio. 3. cap licet eod. & per Innocē. in cap. auditis. de præſcrip. Tertio, ex eorum multitudine, quæ licet hic in ordine litteræ ponatur primo loco, ſi tamen loquendi modus perpendatur in ordine ſenſus & intellectus videtur poſita tertio loco. Primo enim loco recurrendum eſt ad auctoritatem teſtiū. Nam vt dicebat Hoſt. & ſequitur Ab. in c. in noſtra. de teſtib. poſſent ex vna parte eſſe centum ribaldi, & viles homines, ex alia duo tantæ auctoritatis & honeſtatis, quod eis potius ſtaretur, quàm malorū multitudini, licet aliud eſſet dicendū, ſi eſſet multitudo teſtium idoneorum, licet pauciores eſſent magis idonei, ſecundum Innocent.. & alios in d. c. in noſtra. Secundo eſt recurrendum ad veriſimilitudinem, arg. c. veriſimile. de præſum. c. ſuper hæc de renun. c ſollicite. de teſti. ſpol. Tertio ad multitudinem. Addebat & Hoſt. & quartam qualitatē. ſ. perſonæ producentis, ex qua dicebat poſſe præſumi de teſtium corruptela. Dic tamen, qđ in his re vera certa doctrina tradi nō pōt, ſed iudex ex variis cauſis animi ſui motū informabit, vt hic & in l 3 ff de teſtib. & in d. c. in noſtra. Et no. circa hoc, qđ modicus exceſſus in probationibus actori non facit, quo minus reus dēat abſolui. Ab. in c. ex lr̄is. e. & idē Ab. in d. c. ad noſtrā. in fi. ver. ex quo īfero.

c ¶ Informabit.] Ca. in noſtra. & c. præterea. de teſtib. c. in præſentia. de renunt. & 4. q 3 cap. ſi teſtes. & l. 3. ff. de teſtib.

d ¶ Reuocare poterit.] Concor c. cum clamor. de teſti. qui licet loquatur in cauſa criminali, & cum proceditur per inquiſitionē: tñ cōiter tenetur procedere etiam in cauſa ciuili, per multa, quæ ibi allegantur. Sed contra videtur obſtare, ꝙ non ſit teſtis rurſus reuocandus ad examen: quia ſi teſtis obſcure deponit, fieri debet interpretatio contra producentem, c. in præſentia. eo. ca. contra eum. de re iudi. in 6. Secundo, quia eſt timor ſubornationis c. fraternitatis. de teſtib. Sol. quod hic dicitur obtinet, qñ iudex procedit, & mouetur officio ſuo non ad inſtantiam partis. Nam iudex poteſt interrogare quandocunque ſibi viſum fuerit. 30. q. 5. c. iudicantē. l. vbicūq;. ff. de interr. act. & §. fi. inf. e. Nec impedit, ꝙ diſceptatio eſt inter partes, dū modo repetitio nō fiat ad illarū inſtantiā, vt ꝑ Doct. in d. c. cū clamor. fa. no. in d. ca. in pñtia. & I c. ꝑ tuas. de teſti. & d. c. iudicantē. & in hoc multū prodeſt hēre iudicē fauorabilē: nā licet poſſit hoc facere ex ſuo motu ꝓprio: tñ nō tenet hoc agere ad partis inſtantiā ob timorē ſubornationis, niſi in caſibus, not. ꝑ Ab. in d. c. ꝑ tuas. & quibus caſibus teſtes repetunt, debēt denuo iurare, vt ꝑ Bu. in c. 1. de ſac. vnct.

e ¶ Inciderit.] Cōcor. c. cū Ioā. de fi. inſt. & l. vbi cūq;. ff. de inter. actio.

Eū quoq;. CASVS. Quidā teſtis depoſitione facta volebat eā corrigere, idq; putabat ſibi eſſe licitū, qa ſæpe homo errat fragilitate humana tm̄ c. ſciēdū. de pœnit. diſtin. 5. & cū fuiſſet hoc ei denegatū ea rōne qa interrogat de iis, q̄ p̄ſumit certo ſcire, lō fuit q̄ſitū qd iuris: Sol. ꝓut hic legimus ꝑ rōnē aſſignatā, obiectio aūt non tenet, qa error ēt in iis, q̄ ſcimus pōt repiri: Not primo correctionē aliqñ eſſe ꝑmiſſam, & aliqñ denegatā, qđ in foro fori cōtingit ob diuerſam iuris p̄ſumptionē. Not ſecundo cautelā in iudiciis admodū vtilē pro ipſis litigātibus & deſeruit ad multa, quæ ſæpe occurrant. Io. Bapt.

f ¶ Nō ſtudioſe,] Sed an docere dēat teſtes, ꝙ non ſtudioſe errauerit, & afferre dēat ꝓbabilē cām erroris? Rñ. nō, vt ꝑ Ab. in c. p̄terea. de teſti. cog. vnde ſumit. Et idē erit in parte reuocāte in cōtinēti cuſ feſſionē ſuā, pro quo eſt hæc rō, ꝙ difficilius teſtis corrigit errorē ſuū, q̄ pars confeſſionē ſuā, & hoc ꝑꝑ timorē ſubornationis, arg. d. c. p̄terea iuncto c. fi. de cōfeſ. Sed teſtis pōt incōtinēti ēt nō docto de errore: ergo fortius pars. fac. c. ex litteris, & qđ ibi notat. de diuor. & c. diuortiū, de pæni. diſt. 1. Dēt tñ iudex multū diligēter attēdere modū & cām correctionis, de quo per Inn. & Ab. in d. c. præterea.

g ¶ Confeſtim] Id eſt, in eadē inſtantia, ſecundū quoſdā. Alii quouſq; nullū actū eſt interpoſitū cōtrariū depoſitioni, arg. l. cōtinuus. ff. de ver. ſig. & l. qđ ait. §. fi. ff. de adul. Alii, ꝙ vſq; ad ſniam quēadmodū & principalis. Inn. diſtinguebat, an teſtis vellet corrigere dictū ſuū, an addere, vt habet in c. p̄terea. de teſti. cog. Alii exponūt cōfeſtim. i. priuſq̄ Confeſtim.

de-

cortexerit, reprobare iudex nō debet: ſecus autem ſi correctioni ſuæ rempus interpoſuerit.

Iudex repetit teſtes ſuper omiſſis. h.d.

Repetere autem, non ſolū obſcure deponentē poterit: ſed etiam, ſi a principio ſuper certis capitulis [a] eundem interrogare, poſtulante aduerſario, vel negligentia, vel calliditate [b] prætermiſerit.

Probationes ſiunt non ſolum teſtibus: ſed & inſtrumentis, & inſtrumentorum appellatione non large ſumpta continentur ſolum ſcriptura, quæ in iudicio exhibentur. h.d.

At ſi partes [c] vinæ vocis adminiculo in probando deſtitutæ fuerint, ad inſtrumentorum productiones decurrere eas oportebit. Et licet inſtrumētorum adeo late pateat appellatio, vt hoc nomine etiam teſtes contineantur [d], quippe & ipſi cauſam inſtruunt: nos tamen in præſenti pro ſcripturis [e] in iudicio exhibendis magis vtimur, q̄ quidē in litib9 exercendis eandē [f] cū depoſitione teſtium vim obtinent.

depoſitio & dictū fuerit redactū in ſcriptis, vt vſ no. 32. q. 1. c. apud. Tu dic ꝙ hoc erit iudici arbitrariū cōſiderata qualitate ꝑſonæ, & ſpatio internalli, colloquio partiū, & reliqs circūſtātiis, & hęc placet Ab. in d. c. ꝑterea. Quid. n. ſi cū eſt inter viles, & ep̄s, & alia notabilis ꝑſona producit̃ in teſtē, q ex interuallo corrigit dictū ſuū: q̄a melius tūc recordat̃, debemus ne dicere ꝙ p̄ſumatur corruptus a vili & ruſtico? Certe nō, arg. ca. etſi qō-nes. de ſimo. & fac. ad hoc qđ dicit in c. iurauit. in 3. co. c.

a ¶ Certis capitulis.] Non impertinētibus, & captioſis, ſed cōcernentibus ſubſtantialia negotij. Immo & ſuꝑ incluſis & cōnexis ipſis capitulis dēt interrogare ſecundū Inn. & Ab. in c. per tuas. de teſti. vnde ſumit̃. Vnde ſi pars articulauit ſimpliciter de p̄ſcriptione, interrogabit iudex de titulo, bona fide, & tp̄is continuatione, ex quo hæc ſunt neceſſaria ad p̄ſcriptionē, & ſi nō fecerit, debent teſtes repeti. fac. ad hoc not. per Inn. & Ab. in c. fraternitatis. de teſti. Idē erit, ſi nō exhibitis capitulis teſtes fuerint examinati ſolum ſuꝑ petitione, ꝑ eandē rōnē de qua hic, & in d. c. ꝑ tuas. Non ꝓcedit tñ qđ hic dicit̃, qñ iudex a principio correxit capitula, vel interrogatoria, & patefecit partibus, & nemo appellauit: q̄a non pōt peti vt teſtes ſuper reſecatis iterum examinentur, etiam ſi inīuſte iudex reſecauit: quia illa reſecatio habet vim interlocutoriæ, vnde imputandum eſt parti, quæ non appellauit. Ita Abb. in dicto. ca. per tuas, verſicu. circa tamen.

b ¶ Calliditate.] Nota caſum, in quo malitia, & negligētia æquiparantur: aliàs differūt, vbi agitur de puniendo doloſum, vel negligentē, c. ſuper litteris. de reſcrip. & in dicto capitu. falſariorum, de crimi. falſi.

Io. Bapt. At ſi partes. Hæc pars q̄uis plures hēat particul, qm̄ tñ caſus pōt in cōi commode figurari, ꝑpea eſt aīaduertēdū, qđ quidā litigantes vidētes eorū intētionē nō eſſe concludenter per teſtes probatam, volebant diuerſas ſcripturas tam publicas quā priuatas, ac ēt & earū exēpla in iudicio ꝓducere ad p̄d. ꝓbōnē corroborādā: ob quā ſcripturarū varietatē hoc eis denegabat̃, q̄a ꝑ publicationē proceſſus videtur probationibus renūciatū. §. elapſis. ſupra eo. ſecundo, quia de veritate illarū ſcripturarum poſſet dubitari cū facillime poſſent falſificari. arg. tot. tit. de falſis. Cōfirmatur quia cū ſint diuerſa forma cōceptæ nō vidētur ꝓpterea hēre eād. auctoritat Cæterū Sol. prout in hac part. legimus, quia ſi ſcripturis hmōi fides nō eſſet adhibenda, & cōuētiones hominū aliqñ nō poſſēt ꝓbari, vel ſæpe cōtingeret, qđ tali probatione deficiēte tolleret̃ ius Non obſt. d. §. q̄a p̄d. renūciatio intelligitur de ea q̄ fit ꝑ teſtes, & nos loquimur de alia vt conſtat: ad ſecundū dico qđ obiectio tenet de nonnullis ſcripturis q̄ ſine dubio nō probarēt, ſecus aūt de oībus, vnde confirmatio adducta eſt ita intelligēda qđ vt ſidem faciāt requirūt certā formā, nō eſt opus vt æqualiter probēt. Not. primo tria genera ſcripturarū, q̄ ſicut habent diuerſum eſſe, & formā, ita diuerſimode probāt: Not. ſecundo quod probare per inſtrumenta vſque ad cōcluſionē ꝓceſſ9 qñ cūq; eſt permiſſum Not. tertio, quod publicatio tollit præſumptionē falſitatis alicuius inſtrumenti.

e ¶ At ſi partes.] Dixit hucuſque de probationibus faciendis per teſtes, nunc de faciendis per inſtrumenta de quibus vſque ad §. quod ſi nec teſtibus. infra eodem excluſiue.

d ¶ Contineantur.] Secundum latam ſignificationem, concord. capit. peruenit. 1. de teſtibus cogen. l. prima. ff. de fide inſtrumen. l. notionem. § inſtrumentorum. ff. de verbo. ſignific capit. forus. eod. titu. Secus ſecundum ſtrictam ſignificationem; quia ſunt diuerſa, cap. cum Ioannes. de fide inſtrumen. & cap. forte. in fin. 24. quæſtio. 4 & hoc etiam apparet ex diuerſitate titulorum, vt ponderat Abb. in rubr. de fide inſtrumen. inde videmus, quod poſt publicationem atteſtationum poſſunt inſtrumenta produci, teſtes vero non. cap cum dilectus. de fi. de inſtrumen. fac. l. teſtium C. eod. titu. quod not. pro interpretatione ſtatutorum. quandoque hoc verbum ſumitur latiſſime, vt in cap. fraternitatis, & c ex litteris. de frig. & per Ab. in d. rub.

e ¶ Scripturis.] Etiam priuatis dummodo fidem faciant, vt per Abba. in rubric. de fide inſtrumen. in finem.

f ¶ Eandē.] Ca. cū Ioan. de fid. inſtru. l. in exercendis. C eo. tit. quod dic verū niſi in probatione facti antiqui & perplexi, ut per Spec. in tit. de proba. §. 3.

Inſtrumēta poſſunt exhiberi vſque ad concluſionem in cauſa.h.d.

Exhiberi autem in iure poterunt inſtrumenta non ſolum ante atteſtationum publicationē: ſed & poſtea [a] vſque ad definitiuæ ſententiæ calculum, antea tamen quā in cauſa concluſum [b] fuerit. In cauſa autē concluſum eſſe tunc dicimus, cum a partibus omnibus probationibus renuntiatū [c] fuerit.

Scriptura ſolum publica in iudicio fidem facit, & quæ ſit ſcriptura publica. hoc dicit.

Non tamen omnis ſcriptura in iudicio producta fidem faciet, ſed ita demum, ſi per manum publicā [d] ſcripta fuerit, ita vt appareat publica [e], aut authentico ſigillo [f] muniatur: alioqui nullius roboris firmitatem obtinebit.

Exempla ſolemniter ſumpta, fidem faciunt. hoc dicit.

Idem & de exemplis [g] dicendum erit, quæ tamen ſi ſollemniter sūpta fuerint [h], eandem [i] cum originalibus habitura ſunt auctoritatem. Solemniter autem tunc dicentur ſumpta, cum coram ordinario [k] iudice, vel ad hoc ab ipſo ſpecialiter [l] delegato præſentata fuerint, atque is dili-

§. 3. & niſi ſcriptura eſſet de ſubſtantia actus, de quo per Bal. in l. 3. C. ſi mi ſe maio. dix. & per Docto. in l. emptor. §. Lucius. ff. de pact. & in l. optimā. C. de contra. & com. ſtip. Spec. in tit. de inſtru. edit. §. reſtat. verſ. ſed ſi alij.

a ¶ Poſtea.] Ca. cū dilectus. de fid. inſtru. vnde ſumitur. dubitatio forte fuit illa: quia forte diu tacuit cū proteſtari, vel edere debuiſſet. l. 1. §. edere. & §. edenda. ff. de eden. vel illa erat dubitatio: quia poſt publicationē teſtium non licet producere alios teſtes, vnde videbatur quod non liceret producere inſtrumenta: quia nomine inſtrumentorū & teſtes continentur, c. peruenit. de teſti cog. & ſupra eo. §. prox. vbi not. Sed nō eſt ita: quia in inſtrumentis nō timetur ſubornatio, ſicut in teſtib' quia ex multis cauſis & facilius deprehēditur falſitas inſtrumētorū. c. inter dilectos. de fi inſtr. & c. licet eo & no. in d. c. cū dilectus.

b ¶ Concluſum fuerit.] Sed an teſtium publicatio, & concluſio in cauſa ita ſint de ſubſtantia iudicij, vt illis non præcedentibus ſententia lata non valeat? Reſpon. cōiter tenetur non eſſe de ſubſtantia, ſed de iuſtitia, vt p Bar. in l. plurā. C. de ſen. & alios quos recenſet Ab. in c. cū dilectus. de fi. inſtr. An aūt pcedat qđ hic dr, & ſi certū terminum iudex pductioni pfixerit? Vide ibidem per Abba. in dicto c. cum dilectus. verſic. nunc quæro, an liceat.

c ¶ Renuntiatū fuerit.] Concor. c. cum dilectus. vbi not. de fid. inſtr. c. auditis, & cap. paſtoralis. de cauſ. poſ. & propr. & per Spe. in tit. de renun. & conclusione. §. 1. verſ. & not. & intellige quod hic dicitur, q poſt concluſionē non licet inſtrumenta producere, ſcilicet in cauſa, in qua facta eſt concluſio: ſecus in cauſa appellationis, c. cum Ioannes. de fide inſtru. & not. in c. 1. de exce. de ratione per Ab. in d. c cum dilectus. poſt Specu.

d ¶ Manū publicā.] l. per notariū, qui eſt ſeruus publicus. l. 1. ff. rē pupil. ſal. fo. & not. in c. 2. de fid inſt. vnde ſumitur, & de reqſitis pluribus ad hoc vt inſtrumentum & notarius faciat fidē late habetur in c. 1. & c. cum P. tabellio. de fide inſtru.

e ¶ Appareat publica.] Idē ſi appareret authentica licet non publica, vt ſtatim in ſequenti verbo. non enim omnis ſcriptura authentica eſt publica. Authentica eſt, quæ fidem facit, quaſi ex ſe auctoritatem habeat, ſecundū Ab. in c. 2. de fi. inſtr ſiue ex appoſitione ſigilli authentici, ſiue alio modo, ita q ad ſui validitatem non requirit aliud adminiculū, vt eſt ſcriptura priuata confeſſata & per teſtes iurata. Item in ſcriptura confecta ab aliquo officiali ſuper pertinentibus ad officium ſuum. Vel in ſcriptura repoſita in Archiuo publico: nam his caſibus cum non ſit ſcripta manu publica. non dicetur ſcriptura publica: ſed quia fidem facit bene dicetur authentica. Ab. in d. cap. 2. poſt Bart. in l. quædam. §. numulario. ff. de edend & in authē. & ſi contractus. C. de fide inſtru. priuata vero ſcriptura dicetur quælibet, quę ex ſe fidem nō facit.

f ¶ Authentico ſigillo.] Puta, ſigillo epī, c. poſt ceſſionē. eo. & 25. q. 3 c. cuſę. Item capituli. c. 3. eo. & diſt. 73. c. in nomine. Itē & ſecularis principis. creditur enim ei ex conſuetudine, c. cum dilectus. de fid. inſtr. cum not. in c. 1. eo. tit. & de materia ſigilli diffuſe in c. 2. de fide inſtru.

g ¶ De exemplis.] c. 1. de fi. inſt. auth. ſi quis in aliquo. C. de eden.

h ¶ Sūpta fuerint.] Quod tn̄ nō pmittitur, niſi ex iuſta cauſa, vt puta, quotieſcunq; veriſimiliter timetur ne pereat pbandi facultas pp vetuſtatem originaliū, vt in c. ſi. de fi. inſtr. vel ob aliam cauſam, vt ibi not.

i ¶ Eandē.] Not. effectū exēplationis. Vnde infertur, q poſt exemplationē ſollēniter factam non eſt opus producere ipſa originalia, ſi tn̄ ſit exemplatū totum inſtrumentum, ſecundum Inno. & Abb. in c. fin. de fid. inſtru.

K ¶ Ordinario.] Et adminiſtrationem habente, ſecundū Hoſt. & Ab. in c. pen. de fi. inſtru. in 2. not. & an talis iudex eſſe debeat eccleſiaſticus, vel ſæcularis? Per Ab. in c. ſi eo. titu.

l ¶ Specialiter.] Nota verbū. Ex quo infertur, q delegatus deputatus ad cauſam non poterit præſta-

re

genter a inſpecta, dū nulla parte ſui vitiata b comperit, per publicā perſonam c exēpla ſumi præcepit.

Redacta in publicam formam poſt mortem tabellionis faciunt fidem. h.d.

Eandē etiam auctoritatem & ea obtinebunt, quæ ad petitionem eorū, ad quos pertinent permiſſu iudicis ordinarij in publicam formam d redacta fuerint, ſi tabellio morte præuentus e ea non præfecerit: ſed in notas tantum redacta moriens reliquerit.

Inſtrumentis non vitiatis, & de vitio non ſuſpectis creditur, & error vnius litteræ, & raſio in loco non ſuſpecto, non vitiat inſtrumentum. h.d.

Exhibebuntur ergo inſtrumenta publica non cancellata, neque abolita, nec vlla parte ſui vitiata, aut aliquo pacto de falſitate ſuſpecta, quamquam ſi exceptor litteram f imprudens cōmiſerit, aut documentum in loco nō ſuſpecto g interleuerit, nō propterea veri fides, & inſtrumenti auctoritas vacillabit.

Ad ſupplendam probationem poteſt iuſiurandum deferri. h.d.

Qđ ſi nec teſtibus,

re auctoritatē huic exemplationi, etiā ſi inſtrumētum faciat ad cauſam illam, vt tenēt Doct. in c. fin. de fid inſtr. Arg. contra in l. a. ff. de iur. om iudi.

a ¶ Diligenter inſpecta.] Nō ſufficit ergo ſimplex auctoritas iudicis, ſed requiritur officiū & opera in inſpiciendo. Qđ nota cōtra practicā Modernorum. Nā tabellio, qui tranſcribit atteſtaſ qđ ipſe diligenter inſpexit, & nullum vitium reperit: nā hoc eſt officium iudicis, non notarij, ideo deberet dicere, ꝙ iudex diligenter inſpexit, & nullo vitio reperto, mandauit ſibi notario, vt exemplaret, licet non ſit damnoſum, ſi etiam notarius atteſtetur de ſenſu ſuo, vt per Ab. in c. fi. de fi. inſtru. fac. not. per In noc. & Abb. in cap. quoniam contra. eod.

b ¶ Vitiata.] Puta, quòd ſit raſura in loco ſuſpecto, vt per Abb. in ca. cum venerabilis. de reli. dom. in fin. vel ſimile vitium, de quo per Fel in c. ex litteris. de fid. inſtrumen. & latiſſime per Legiſtas. in l. fi. C. de edic. diu. Hadr. tollen.

c ¶ Perſonam.] Et ſi publica perſona non poſſet haberi, poterit inſtrumentum exemplari authoritate iudicis per honeſtas aliquas perſonas, arg. c. quoniam contra. eo. & not. in c. fi. de fid. inſtr.

d ¶ In publicam formam.] Not. loquendi modū. quia non dicit ea exēplata fuerint, ſed redacta in publicā formā: nā inſtrumenta aliàs publica dicūtur exēplari, non aūt publicari, cū iā ſint publica, exēplū tñ etiam debet eſſe publicū, aliàs non faceret fidē, vt hic: priuata vero & nō authentica dicūtur publicari, vel in publicā formā redigi, vt hic & in c. cū P. tabellio. de fid. inſtru. vbi Inn. & Ab. in 2. not. Inſinuatio aūt differt, & ab exēplatione, & a publicatione, de qua dic vt per Bart. in l. Modeſtinus. de donat.

e ¶ Præuētus.] Si enim viueret nō poſſet alteri cōmittere cōpletionē inſtrū, ſed ipſemet deberet cōplere inſtrūm prout reperitur in ꝓtocollo, nihil addēdo, vel diminuendo, vt in auth. de tabel. col 5. & not. in c. pe. de fid. inſt. poſt mortē vero fiet, vt hic dicitur, & in d. c. pe. & in l. cōtractus. C de fid. inſt.

f ¶ Litterā.] Exēplū in c. ex parte de fi. inſtr. q tex. licet loquatur ſpecialiter in litteris Do. Papæ tamē multo magis obtinet in aliis ſcripturis, in quibus non tāta adhibetur diligētia quāta in litteris Papæ, in quibus nihil debet eſſe diminutū. arg. c. cum adeo. & c. ad audientiā. de reſer. & c. Apoſtolicæ. 35. q. 9. & ampliatur quod hic dicitur tribus, vel quatuor modis, de quibus per Ab. in d. c. ex parte.

g ¶ Nō ſuſpecto.] Sed qui dicetur locus ſuſpectus? Rā. in nominibus iudicū, in data in temptione appellationis, in nominibus partiū, terū, de quibus agitur, & in multis aliis, ſuper quibus diſcret' iudex arbitrabitur, vt no. in c. inter dilectos. & in c. ex litteris. de fid. inſtr. & not. ꝙ magis reddit ſuſpectam ſcripturā raſura, quàm conſumptio, ſecundū Doct. in d. ca. inter dilectos per c. fi. de fid. inſtr. & c. cum dilecta. de confir. vtil. vel inu.

Quod ſi CASVS Videus quod non probauit intētionē ſuam teſtibus, vel documentis offerebat iuramentū, qđ eum a parte reiicere tur, etiamſi auctoritate audi. oblatū eſſet, fuit quæſitum, quid iuris? per regul enim auctore non probante reus debet abſolui. cap. 1. vt ecclesiaſt. beneficia ſine diminu. conferan Negatiue reſpondebatur, ideſt, quod nō eſſet admittendum, eoque magis quod ſi quis negaret verum, etiam falſum probabiliter iuraret, Cæterum Sol. prout in hac parte habetur, quia cum iuramentum ſit atteſtatio rei diuinæ ad aliquem finem, non eſt veriſimile rem diuinam adducere ad probandū falſum, ſed ſolum verum: Nō obſtāt obiecta, quia ad primum dicimus d. regulā verificari deficiente omni genere ꝓbationis legitimę. vnde in caſu noſtro nō verificatur, ſiqdē caſus præſuppouitur talis, qđ ēt iuramentū poſſet adhiberi, qđ indifferēter non admitteretur iux. c fi. de iure. iu. ad confirmationē aūt rñderem, quod non ſit par ratio inter illa duo, quia aliud eſt aliquid affirmare, vel negare. & aliud rē ſacram in teſtem adducere: Not primo qđ iuramētū vt eſt ſpēs probationis non indifferenter ſed in certo caſu conceditur: Not. ſecundo cām diſtin. ipſius iuramenti eſſe voluntatē, q̄ aliqſi libere, & aliquo modo coacte ad id mouetur Not. tertio qđ cā ſuadēte ēt ab obſeruantia legis aliqs aliqñ excuſatur, ſicuti contingit de iuramento. Io. Rspt.

nec inſtrumentis intẽtionem ſuam actor legitime [a] deduxerit, permittente iudice, non plene probationes iuſiurandi religione ſuppleri [b], & cauſa terminari poterit. Nec enim aliud eſt iuramentum, quam veritatis confirmatio [c], cum aliquid Deo teſte aſſeritur.

Iuramentum aliud voluntarium, aliud neceſſarium: & neceſſarium niſi ex cauſa recuſari non poteſt. hoc dicit.

Sed cum ſit iuramentum multiplex [d], duplex tãtum in propoſito conſiderari poterit: aut enim eſt neceſſarium, aut voluntarium. Neceſſarium eſt, quod ad ſupplendas probationes [e] a iudice parti [f] defertur. quod propterea neceſſarium nuncupatur, & quod a iudice illud omnino deferri partibus [g] oporter, & quod rite delatum ab eiſdem, niſi ex iuſtis cauſis recuſari non poterit.

Quæ ſint iuſtæ cauſę recuſandi iuramentum. hoc dicit.

Sunt autem iuſtæ recuſandi cauſæ, vtputa, ſi actor plene [h] probauerit, aut ſi ſibi non plene cognitam rem ipſam aſſerat [i], & ſi quæ ſunt huiuſmodi [k].

Si pro reo ſunt præſumptiones, ſibi deferendum eſt iuramentum niſi aliter iudex arbitretur h.d.

Sed etſi pro reo pręſumptiones fuerint, eidem hoc ſacramentum iudex deferret ad ſuam tuendam innocentiam, niſi in reſpectis perſonarum [l], & cauſę [m] qualitatibus, illud actori deferendum cenſeat.

Voluntarium iuramentum quod defertur a parte parti, quod deferenti poteſt referri. h.d.

Voluntariũ eſt, qđ

a ¶ Legitime.] i. plene, vt ſtatim innuitur ex ſequenti.
b ¶ Suppleri.] Ca. ex literis. & c. fi. de iureiu. & de hoc late per Leg. in l. admonendi. ff de iureiu. & in l. in bonę fi. C. de reb. cre. & per Can. in c. fi. de iureiu.
c ¶ Confirmatio.] ca. etſi Chriſtus verſic. ſic & iuramentum. & c. de iureiu. & vide quod not. Az. q. 1. in ſumma. Hoſt. in ſumm. eod. titu. § 1. aliter deſcribit iuramentum, aliter Cyn. in auth. ſac amẽta puberum C. ſi aduerſ. vendi. vide per Ab. in rubri. de iureiu.
d ¶ Multiplex.] De illa multiplicitate vide not. in rubri. ff de iureiur. & in c. fi. eo. tit. latiſſime per Spec. in ſpe. iureiu. in 2. par. iudicij. in 9 actu.
e ¶ Probationes.] Facit ex literis ca. etſi Chriſtus. & ca. fi. de iureiur.
f ¶ Parti.] Sed cui parti actori ne an reo? Reſpon. circa hoc quot ſunt capita tot ſunt ſententiæ, vt per Leg. in l. admonendi. ff de iureiuran. per Cano. in cap. fina. de iureiur.
g ¶ Partibus.] ſ. petentibus, ſecundũ Bart. in l. admonendi ff. de iureiu. Nec enim tenetur iudex impendere officium ad commodum partis non petentis l. 4. § hoc autem iudicium. ff. de damn. infec. Tu dic contra, ſecundum Abb. ſcilicet qđ etiam non petente parte teneb. iudex hoc iuramẽtũ deferre. l. in bonæ fidei C. de reb. cre. ponderando verbum, oportet. ſecundum vnam litteram. Nec ob. ratio Barto. quia ſatis eſt partem a principio petiiſſe iuſtitiam, iudex autem debet cũcta rimari, & modis omnibus laborare pro veritate habenda 30. quæſt. 5. cap. iudicantem. l. nullus. C. de teſtib. vt per Ab. in c. fi. §. 1. de iureiur. in quarto not. & in fin.
h ¶ Plene probauerit.] Sed qñ dicet actor plene probaſſe? Rñ qñ iudex ex his, quæ ſibi oſtẽſa ſunt, eſt adductus ad fidẽ, & credulitatẽ eius qđ intendit. l. ad fidẽ. ff de teſtib. l. quinquaginta. ff de prob. qualiter autẽ ad hoc adducat, nõ põt dari certa doctrina, vide per Legi. in l. admonendi. ff. de iureiur. & per Abb. in c. tertio loco. co. & in c. fi. § 1 de iureiu ver. ſecũdo q. ſ. ſed an ſatiẽ iuramẽtũ ſit deferendũ eo caſu, quo actor plene probauit intentionẽ ſuã, & reus ſemiplene defenſionẽ? Rñ. vt per Do. in l. bonę fidei. C. de reb. cre & in d. l. admonẽdi. & per Cano. in d. §. 1. præcipue per Ab. in ver. fi. ſed quia ſupra. & per Bar. in l. manifeſtæ. ff. de iureiur.
i ¶ Aſſerat.] Not. vnũ de ſex requiſitis ad hoc vt huiuſmodi iuramentum deferri valeat. ſ. qđ requiritur qđ pars ſciat veriſimiliter veritatem per ſenſum corporeum, vt not. in l. admonendi ff. de iureiur. in verbo exacto. & in l. in bona fidei. C. de reb. cre. & ideo non defertur hęredi, quia veriſimiliter ignorat veritatẽ negotij, de aliis requiſitis latiſſime in locis ſupra alle.
k ¶ Huiuſmodi.] De quibus per Legiſtas. in l. manifeſtæ. ff de iur. iu. & per Cano. in c. fin. eod. tit.
l ¶ Perſonarum.] Quia non cuilibet defertur hoc iuramentũ, ſed requiritur, qđ is, cui defertur ſit perſona honeſta, & bonæ vitę; quia vili & ſuſpectæ de periurio nõ defertur, vt habetur in c. fi. § plane de iureiur. & in l. admonendi. ff. de iureiu. & per Bal. in l. qui accuſare. C. de eden. concor. cum hoc d. c. fi. in fi. & inde hac littera ſumitur. & c. fi. de teſti. in 6.
m ¶ Cãę.] Vt qđ cã nõ ſit magna, ſed modica. Nec enim hmoi iurãm defertur in cauſa ardua, vel criminali, vt tradit in l. admonẽdi. ff de iureiu. & in l. in bonæ fidei. C. de reb. cre. dũ autẽ parua, vel magna

cauſa

a parte a parti in iudicio defertur: quod quia litē terminat, deciſoriū b quoq; nuncupari poterit. Et appellatur volūtarium, quia pars non niſi voles deferet c, & ab eo, cui defert licite recuſari, ac referri poterit.

In famoſis actionibus nō refertur iuramentum. hoc dicit.

Plane, ſi reus famoſis actionibus d conuentus fuerit, huiuſmodi iuſiurandum agenti referre minime permittetur, cum non actor, ſed ipſe; qui conuenitur facti proprij e conſcius eſſe debeat.

Ponit exempla plura, in quibus probationes reſpiciunt perſonam iudicis. hoc dicit.

Iudicis f inſpectione conſiſtunt probationes; vtputa, cum pro terminandis finalibus g quæſtionibus proprijs h oculis loca iudex ſubiicit, aut ex aſpectu corporis ætatem i colligit, aut cum ex litteris ordinarij, vel Apoſtolicis excōmunicatus, aut dignitatibus honeſtat' quis deprehēditur k: vel cum ad

cauſa ſecundū cōditionē perſonarū ſecundū Bar. in authen. niſi breuiores. C. de ſent. ex breuicu. reci.

a ¶ Parte parti.] iudice tñ approbāte, al. oqui qđ ſic dicitur de neceſſitate ſuſcipiēdi iuramentū, vel referēdi nō hēret locū ſecundū Hoſt. in c. fi. de iureiu. quē ibi ſeqr Ab. & Bar. in l. manifeſtę. ff. eo ti. ꝓbatur. in d. c. fi. & in l. generaliter. § finaūi. C. de iureiu. Rō, quia pars non pōt neceſſitare partem ad iurandum, vel referendum, arg. eorū, q̄ not. p Ab. in c. ꝑuenit, de do. & cōtu. ſecūdo ſi & iudex cōcurrat, Ab. i d. c. fi. verſ. ſed cōtra prædicta.

b ¶ Deciſorium.] Videtur hoc eſſe ꝓpter, vel etiam contra id, quod dicit Ab. in c. fi. de iureiu. vbi in principio ſummando tex. videtur inferre, ꝙ tā neceſſarium, quam voluntariū appelletur deciſoriū. immo idē ibidem in 1. col. verſ. appellatur, iſtud ēt videtur vel. e, ꝙ ſolum neceſſariū dicaꝰ deciſorium: ſed q aid conferat ad litis deciſionē. Sed re vera hæc appellatio potius conuenit iuramento voluntario: nam neceſſarium licet conferat ad litis deciſionē, id tñ accidit non principaliter, ſed in conſequentiam: quia. ſ. ex probationibus lis deciditur, principaliter tamen & immediate reſpicit probationes, ideo dicitur ſupplere probationes ſemiplenas, nō ſic voluntarium, in quo pars efficitur iudex & propterea dicitur non minorem habere auctoritatē, q̄ res iudicata l. 1. & l. 2. ff. de iureiu. & l. non erit. §. dato ff. eo. tit. Doct. in l. 1. C. de reb. cred. & regulariter non admittitur probatio in contrarium, & iō non eſt curandum de dictis per Abbat.

c ¶ Deferet.] Et ſic tā reſpectu partis deferentis, q̄ eius cui defertur, q̄ ēt iudicis dicitur voluntariū, fac. l. manifeſtæ ff. de iureiur. & ibi late p Legiſtas.

d ¶ Actionibus.] Vt in actione furti, & aliis famoſis actionibus. Itē in actione rerū amotarū nō refertur iuramētū ff. rer. amot. l. Marcellus. § fi. cū ll. ſeqq. Idē vbicūq; lex defert iuſiurandū. l. fi. C. de fideic. & C. de in. delib. l. ſancimus. §. licētia. & C. de in. dom. in pet. l. fi. & C. de his, q ad eccl. cōfug. l. ꝑſenti. §. ſicubi. & C. de bo. aut. iu. poſſi. l. fi. § fi. nā eadē lege ꝓmittatur referendi ptās. Itē ſciendū, ꝙ q defert iurabit ꝙ p calūniā nō defert, vt no. in d. c. fi.

e ¶ Facti ꝓprij.] Not rōnē, cur in actione famoſa nō liceat referre iuramentū, qdqd aliqui dixerint volētes alias rōnes reddere, de quibus per Ab. in c. fi. de iureiu. in prin. verſ. venio nūc. Et cū ex rōne legis, ēt coniectura ra reſtringatur & ampliatur legis diſpō. l. cū pater. § dulciſſimis ff. de leg. 2. & no. in l. non dubium. C. de ll. & per Bar. in l. itē quæritur. §. qui impleto. ff. de loca. infertur, ꝙ ſi actio famoſa eſt talis, in qua accuſator, ſeu actor poteſt eſſe tam bene, vel forte melius informatus, quā reus poteſt referri. vt ſi accuſo te, ꝙ intuleris mihi iniuriam. Ita Bart. in l. iuſiurandum & ad pecunias. §. ait prætor. ff. de iureiur. & in l. lex Cornelia. §. hac lege. ff. de iniu. ſequuntur Bar. & Ab. in c. fi. de iureiur.

f ¶ Iudicis.] Habes hic aliquos caſus, in qbus fit ꝓbatio p aſpectum, maxime iudicis. plures alios cumulat Mādoſius in ſuo cōmēto in regulas Cācellariæ, in reg. De ætate ꝓ canonicatibus, quæ eſt 18. nu. 4. verſ. aſpectu atrox iniuria.

Iudicis. CASVS. Quidam iudex cupiens definire cōtrouerſiam ortam de confinibus inter duos eius amicos, volebat ad locum venire, ipſam inſpicere, & inſpectione definire, & cum altera pars ad id ſe oppoſuiſſet ea ratione, quia non erat quæſt. de qualitate rei, ſed ſolum an actor in ea habeat ius, quod oculis inſpici negr, cū ſit ſpūal. §. 1. inſti. de reb. corpo. Propterea fuit dubitatū, & q̄ſitū qd iuris: Sol. pro ni in hac parte legimus, q a ex natura rerū hoc cōtingit: ad obiectionē aūt dicimus, quod licet q̄ōſit ꝓut in obiectione dicitur, tamen quoad eius definitionē attinet, non eſt inconueniens vt locus inſpiciatur, cum ea qualitate oriatur ius. Nat. quod qualitas probationis debet eſſe ſecundum qualitatem controuerſiæ. quod tamē limit. de probationibus communibus. Io. Bapt.

g ¶ Finalibus.] l. ſi irruptione §. ad officium. ff. fi. reg. fac. l. 3 C. e. ti. & c. qa iudicātē. vbi Ab. ponit practicā de p. æſcr. & e ex litteris. & c. cū cām. de ꝓb.

h ¶ Proprijs oculis.] Vel ēt ſi mādet peritis, vt ſuo noīe inſpiciāt vt hic in fi. Sed an debeāt iurare vt alij teſtes? R ñ. nō iurāt de veritate, ſed de credulitate. Ab. in c. fraternitas. poſt Bar. de frigi. & male.

i ¶ Aetatē colligit.] l. minor 25. ann. adito ꝑſide. ff. de mino. & plene per Bar. in l. de ætate. ff. eo. & in l. tabularum. §. ſi dubitet. ff. quemadmo. teſta ape.

k ¶ Deprehēditur.] Cle. 1. eo. Hoſt in ſum. huius tu. §.

probandam virginitatē ab honeſtis & prudentibus matronis, vice ſua iudex inſpici mulierem [a] iubet.

Notorium probatione nō indiget. h.d.

Sed & ſi quid notorium fuerit, teſtium depoſitionibus, vel inſtrumentorum exhibitione amplius declarari [b] non debet [c], cum talia probationem, vel ordinem iudiciarium non requirant [d].

Iudex debet aduertere, ne dubium recipiat pro notorio h.d.

Sed cum multa dicantur notoria, quæ non ſunt, proſpicere debet iudex, ne quod dubium eſt, pro notorio recipiat [e].

Vehemens ſuſpicio interdum habet vim notorij. hoc dicit.

Ad notorium prope accedit vehemens ſuſpicio: nam ſi (exēpli gratia) de carnali copula quæratur [f], & ſint, qui ſolum cum ſola, nudum cum nuda in eodem lecto iacentem locis ſecretis, & ad hoc commodis, & horis electis ſe vidiſſe [g] deponāt, ꝓcul

tu.§.ſi verſi.decimo ſit etiam.

a ¶ Mulierē]No.caſum.in quo facienda eſt mulieris inſpectio, fac.ca. cauſam. & c.propoſuiſti.eo. Alius caſus eſt, an ſit idonea matrimonio c.fraternitatis.de frig. & male. Item an ſit prægnans.l.1.§.1.& §. de inſpiciendo. ff. de vent. inſpic.

Io. Bapt. Sed etſi. CASVS, Quidā iudex volebat in certa cauſa ſententiare nullis auditis probationibus, ea rōne motus quia dicebat factū eſſe notoriū ca. euidentia. de accuſat. quod quidē ante eſſet faciendū. fuit dubitatum, quia niſi qō. ſit probata iudici vt iudex eſt nō poteſt ipſe iudicare ca 2. de offic.ordi. cum vulg. Solu. vt hic habetur, quia probationes cū adhibeantur ad rem manifeſtandam ſequitur non ſemper eſſe, neceſſarias. qua de re poſtquā iudici conſtabit factum eſſe notoriū, nil aliud requiritur, & ſic obiectiones ceſſant, cum habeamus quomodo intelligi debeant. Not. argumentum, quod partes nō debent grauari ad probandū aliquid ſuæ intentionis niſi quando illud probatione vere indigeat; & ideo etiam ordo iudiciarius aliquando debet ceſſere d.c.euidentia.

b ¶ Declarati.]Licet aūt notoriū releuet ab onere ꝓbandi, vt hic dr̄, & in c ſuper eo.de teſti. cogē nō tn̄ releuat ab onere proponēdi, & allegandi, vt notat.in c le. appellanti.de appe.in verb. iudicis. & ibi per Card.q.5. Idem tenet Peruſ. in c vt debitus.eo. tit.in 6.& per Gemi.in c.1.eo.tit.in 6.

c ¶ Non debet.]Nec diſtinguitur, vtrū pars neget vel cōfiteatur Vnde infert ſecūdū Ab. in c.ſu p eo. de teſti. cogē. ꝙ negatio partis nō inficit notoriū, nec reddit rē dubiā. fac qđ not. Inn in c. tua.de cohabi.mul. & cle. & de materia lariſſime per Doct. ꝓſertim per Butr in c.veſtra.de cohabi.mul. & cle. & ſecundū Bal.in auth.quod locum C. de colla.de cum teſtium depoſitio videtur facere notorium.

d ¶Nō reqrāt.]Quantū ad probationē ſicut nec in contrāce neceſſariæ ſunt partes iudicis. l. ꝓinde. ff. ad le. Aquil. ſententia tamen eſt neceſſaria.l.1. ff.de confeſ.c.porro.de diuort.

e ¶ Recipiat.]ca.conſuluit de apoel Eſt aūt notoriū triplex, facti, iuris, & p̄ſumptionis. facti, ꝙ ita ſe exhibet hominū cōſpectui qđ nulla pōt tergiuerſatione celari.c.tua & c ſi de cohab. mul & cler. & in tali appellans non auditur, c. cum Romana. in ſi.& c.peruenit. de app & in tali notorio creditur ſimplici officiali.4 q.4.§ aliquando. Nec requiritur ſcientia omnium, ſed plurium. fac.2.q.1.c.ſcelus. & ca. manifeſta. Iuris eſt de quo aliquis condemnatur, vel eſt in iure confeſſus, vt in ca. veſtra.& c.ſi.de cohabi.cle.& mu.l ſi. ff.de ſtat. homi. & l.res iudicata.ff.de re iud.& in hoc notorio quandoque requiritur probatio, ſi negetur, c. ſi.cnt. de re iud. Notorium præſumptū eſt paternitas filiatio ff. de in ius vocan.l quia ſemper. ff.de in ius voc.fac. l.Lucius.ff. de condi.& demonſtra. & c. conquerente. de fil.presbyt. & conſanguinitas, c.porro.de diuort.

Ad notoriū. CASVS. Quidā iudex dialecticæ ſtudioſus volebat per ſuſpectiones, & coniecturas cauſas cognoſcere, & iudicare, & cum pars dixiſſet id non eſſe faciendum, cum ſuſpicio non videatur probatio concludens, quia etiā extrinſecæ aliqn̄ādo capiatur, fuit propterea quæſitum quid iuris. Sol. ut hic legimus, quia id quod probari, debet aliquando eſt ita occultum ut aliis modis probandi probari nequeat, & ſic etiam obiectio uidetur ceſſare, cum in ea illud requiratur, ut inde concludenter inferatur ueritas dubij propoſiti. Not. quod occulta per coniecturas, & præſumptiones manifeſtantur, non tamen quælibet præſumptio probat cum habeat latitudinem, & ideo debet eſſe uehemens. Io. Bapt.

f ¶ Quæratur.]Sumitur quod hic dicitr ex c.litteris.eū c.ſeq.de præſump.& ex c.præterea.de teſtib.

g ¶ Vidiſſe.]Et qđ ſe inuicē cognouerint credere, ut no.in c.litteris.de præſum. & ſic nota caſum, in quo ualet teſtimoniū de credulitate, qn̄ ſ. eſt coniūctū actibus propinquis rei probandæ. fac. not.per Ab.in c.quoties. de teſti. Sufficit. n.dictū teſtis concludere præſumptiue, qn̄ p̄ſumptio eſt uiolenta, & iuridica.not.per Legi.in l.1.ff ſi cer.pet. Sed qd ſi nihil deponant de uiſu, ſed dicāt, ꝙ audiuerūt ipſos cōmiſcētes? Rn̄. licet teſtimoniū de auditu proprio ſit alias per ſe ſufficiēs.14.q. 2.c.quāquā & not.in l.in ſum.§.idē Labeo ff.de aqua plu. arcen. hoc tamē caſu non ſufficeret: nā actua copulæ nō ꝑcipiū

ſen-

ſenſu auditus tm̃, ſed requiruntur & alia adminicula; puta, fama publica, riſus, iocus, mißio nunciorũ, & munerũ, amplexus, oſcula, & ſimilia, vt per Ab. poſt Hoſt. in c. præterea de teſti. Sed poſſet dici, ꝙ poſſent teſtes deponere de taliũ verborũ auditu per quæ ꝓbaretur copula ; puta, ſi alter coeuntiũ fuiſſet auditus interrogãs aliũ, an adhuc ſemen emiſerit, vel quã morã interponat emiſſioni, in ſtrumentum totũ vulnã fuerit ingreſſum, & alia verba, quæ inuenit effrenatus libidinis ardor.

cap. quanto. de præſump. verſic. ego autem. & in verſic. ſic ex his etiam concludo, & in hac litera diuerſitatem inducit criminum grauitas, & diuerſitas, non autem vehementia ſuſpicionis, & violentia.

dubio ex ſuſpicionibus[a] tam vehementibus ſequutam copulã pronunciari poterit[b]. Plane, ſi de graui crimine[c] actũ fuerit propter ſolam ſuſpicionem, quamquam vehemẽtem[d], nemo cõdemnabitur.

Fama præſtat adminiculum ceteris probationibus: & iudex ex variis debet animum ſuum inſtruere. hoc dicit.

Fama quoque, ſi de aliquo facto inuulgata fuerit, ceteris præſumptionibus[e] non leue, præſertim in quibuſdam[f], præſtabit adminiculum. Demum circumſpectus iudex motum animi ſui non ex vna tantum re: ſed ex variis argumentis, & teſtimoniis, quæ rei aptiora eſſe compererit, confirmabit[g]. Iudicaturum enim oportet cuncta[h] rimari, & ordinem rerum plena inquiſitione[i] diſcutere, nec ſententiam prius ferre, quã, peractis omnibus, nihil habeat in quæſtione, quod proponat[k].

Fama quoque. Io. Bapt. CASVS in hac partic. ita debet adnotari, quod inter ſcholares quoſdam fuit dubitatum, an fama ſit ſpecies diſtincta a notorio; quidam enim negatiue reſpondebant, quia ſicut notoriũ ſignificat factum non indigere probatione, ita quoq; & fama. Cæterum Sol. vt hic legim⁹, quia rem eſſe manifeſtã habent latitudinem, hinc dantur diuerſæ ſpecies ſeu potius gradus, ideo etiam obiectio ceſſat: Not. primo quod deciſio huius text. poteſt extendi, ad communem doctorum opinionem: Not. ſecundo quod probatio cum habeat latitudinem, ideo vna dicitur plena, altera ſemiplena, & propterea iudex ad plura debet reſpicere antequam ſententiam ferat.

a ¶ Suſpicionibus.] Nec enim aliter poteſt probari hoc delictum, niſi per ſuſpiciones vehementes, licet enim teſtes viderint virum ſupra mulierem, non per hoc neceſſario infertur ꝙ illam cognouerit, forte enim vir erat frigidus, vel maleficiatus, vel non potuit tunc coire, licet aliàs eſſet potens: quia forte erat mulier arcta, vt per Ioann. And. & Abb. in ca. præterea. de teſtib.

b ¶ Poterit.] Immo Barto. in l. furem. ff. de fur. dicebat poſſe pronunciari, etiam ſi tantum quis fuiſſet repertus in domo alicuius pulchræ mulieris, licet idem aliter ſentiat poſt glo. in l. capite quinto. ff. de adul. aliter etiam ſenſit Abb. in cap. tertio loco, eod. verſic ſed ego addo, & in cap. tertio loco, verſicu. ſed quæro hic. de præſu. Et amplia quod hic dicitur, vt habeat locum, etiam ſi agatur ſuper adulterio, & inceſtu criminaliter, vt per Abb. in c. litteris de præſum.

c ¶ Graui crimine.] Vt eſt crimen hæreſis, vt in capit. litteras de præſumpt. vnde ſumitur. videtur ergo a contrario ſenſu inferri primum, ꝙ in crimine non graui poſſit ex vehementibus præſumptionibus ſequi condemnatio, de quo dic vt late per Abba. & alios in cap. quarto de præſump. Secundo infertur, ꝙ adulterium non videtur eſſe graue crimen, quod latis videtur poſſe admitti, per cap. at ſi clerici. § de adulteriis, de iudi. Contra tamen videtur 32 quæſtio. 7. cap. quod in omnibus. Solu. vt not. in dicto § de adulteriis. & in d. cap. quod in omnibus.

d ¶ Vehementem.] Secus ſi ſit violenta, quia plus eſt quam vehemens, vt not. in cap. litteras de præſum. Sed tu dic ꝙ violenta, & vehemens idem ſunt in propoſito, vt in dicto cap litteras. & in capit. cum contumacia. de hære. in 6. & deducit Abb. in

e ¶ Cæteris præſumptionibus.] Vt puta, ſi agatur de matrimonio, & dicerentur vir & mulier diu ſimul habitaſſe, ſe coniuges nominaſſe, anulos detuliſſe. ut in cap. illud, & ibi plene not. de præſumpt.

f ¶ In quibuſdam.] Puta, cum agitur de matrimonio carnali & ſpirituali, ut per Abb. in c. illud, uer. tertium intellectum.

g ¶ Confirmabit.] Cap. præterea. de teſti. & l. 3. ff. eod.

h ¶ Cuncta.] Videtur ergo, quòd a teſte poſſit inquirere, an talis ſit, qui teſtificari poſſit, ut 2. quæſt. 7. cap quærendum, ut not. in cap. iudicantem. 35. q. 5. unde ſumitur.

i ¶ Plena inquiſitione.] ſcilicet in petitorio: ſecus in poſſeſſorio, quia ſufficit ſummatim negotium tangere. l. 3. §. ſciendum. ff. ad exhiben. l. a diuo Pio. ff de re iudi. cap. quoniam frequenter. in fi. ut lit. non conteſt.

K ¶ Proponat.] Et tam diu actio uentiletur quouſque ad rei ueritatem perueniatur, ut in c. iudicantem. 35. q. 5. In tantum ꝙ ſententia lata non uiſis uidendis non ualet, licet poſtea appareat, ꝙ illa, quæ erant uidenda non faciant ad rombum, argu. eorum, quæ habentur per Abb. in cap prudentiam, in fine principii ſuper gl. in uerbo, conſtare.

DE SENTENTIIS[a], *& re iudicata.*

TIT. XV.

Sentẽtia quid ſit, & quod duæ ſunt ſpecies ſententiarum, interlocutoria, & definitiua h. d.

Videamus nunc[b] de ſententiis[c], & re iudicata[d]. Eſt autem ſententia nihil aliud, quã controuerſiæ propoſitæ a iudice rite[e] facta definitio.

Sententiarum duæ ſpecies, & ſententia interlocutoria eſt, quæ fertur ſuper his, quæ incidunt inter principium & finem cauſæ. hoc dicit.

Sententiarum duæ sũt ſpecies[f], aut enim interlocutorię ſunt, aut definitiuę. Interlocutoria[g] eſt illa, quæ inter principium & finẽ cãę fertur ſup his, quę incidũt, vel emergunt[h]: qualis cum

DE SENTENTIIS, ET RE iudicata.

Io. Bapt. Continuatur hæc materia per glo. rubri. vel dicas aliter, quod cum duo præcipue videantur actus ipſius iudicij, videlicet cognoſcere, & iudicare, & hactenus autor, locutus eſt de primo nẽpe de cognitione, ſequitur nunc videre de ſecundo, & ideo proponitur hic tit. iſte: qui diuiditur in 4. partes, in quarum prima ad not. continuatio, in ſecũda explicatur, nominis, in tertia declaratur res iudicata: in quarta ſoluitur dubium, ſeeũ ds ibi, eſt autem, tertia ibi, lata tamen, quarta ibi, de eo quoque.

a ¶ De ſententiis, &c. Quia ex probationibus deuenitur ad ſententias, & ex ſententijs ad rem iudicatam, ideo de his ſubnectit. Differt autem ſententia a re iudic. ſecundum Ioan. And. quia ſententia proprie & ſtricte appellatur cum adeſt appellandi facultas, cum vero non ſubeſt remedium retractationum appellatur res iudicata, large tamẽ videtur quod etiam ſi ſubſit remedium appellationis poſſit appellari res iud. cata. l. litigatoribus. C. de app. de quo tamen pro reſolutione vide per Legiſt. in l. 1. ff de re iudi. & per Ab. & alios in rub. eod.

Io. Bapt. Videamus. CASVS non figuratur, ſed not. quod particula, nunc, denotat continuationem, & ordinem inter illa, in quibus reperitur.

b Videamus nunc.] Quaſi dicat poſtquam vidimus de probationibus, videamus de ſentẽtiis, quę ſubſequũtur probationes.

c ¶ Sententiis.] Tam interlocutoriis, quam definitiuis, vt infra per totum.

d ¶ Re iudicata] Quæ differt a ſententia, vt ſupra eodem in rubrica.

Io. Bapt. Eſt autem. Hæc pars ſubdiuiditur in 4 particul. in prima demonſtratur quid, & quotuplex ſit ſententia, in ſecunda quomodo ſit ferenda, in tertia adnot. quid iuris ſi diuerſę vel contrariæ ſententię fuerint latæ, in quarta demonſtratur qualiter iudex dẽt iudicare ſecundũ eam & quid iuris ſi aliter iudicauerit, ſecũda ibi, vocatis tertia ibi, ex facto, quarta ibi, ſed ſi ne. Quoad primũ caſus nõ figuratẽ, ſed not. cãm diſtin. q a iudex aut definit cãm principalẽ, aut caſum in medio cauſæ contingẽtẽ: not. ſecundo officiũ iudicis cõſiſtere in abſoluẽdo, vel cõdẽnando, facit reg. nemo q cõdẽnare. ff. de reg. iur.

e ¶ Rite.] Sed cur nõ dixit recte? Rñ. quia hoc verbum reſpicit iuſtitiam ex cauſa, rite iuſtitiã ex ordine l. non putauit. § non quæuis. ff. de bono poſſ. contra tab. omiſſio aũt iuſtitiæ ex cauſa nõ reddit ſententiam nullam, & non ſententiam. l. 1. ff. de appel. Sed omiſſio, vel defectus iuſtitiæ ordinis, ita officit, vt pronunciatum non ſit ſententia. l. 4. § condemnatum ff de re iudi. & per Bart. in l. prolatã. C de ſent. & per Abb. in cap. cum olim. verſ. ſed in contrarium. Et in tantum omiſſio ſubſtantialis proceſſus releuat, quod quamuis iudex appellationis regulariter ſentẽtiam ex quocumque etiam iuriſdictionis aut citationis defectu nullam reformare poſſit, ſecundum communẽ opinionem. Alex. in conſil 67 lib. 6. & conſil. 109. lib. 5. & cõſil 79. lib. 2. Sententia tamen nulla ex defectu ordinis iudiciarij ſubſtãtialis per dictum iudicẽ reformari non poſſit, ſed dumtaxat pronunciari nulla. Abb. poſt antiquos in c. eum dilecti. de empt. & vend.

f ¶ Duæ ſunt ſpecies] Immo plures. Nam præter definitiuam & interlocutoriam ſententiam numeratur etiam ſpecies quarundam, quæ habent vim definitiuarum, vt per Abb. in rubr. eod. Item ſententia præcepti, vt not. 2. q. 1. In ſumma. itẽ quaſi definitiua, vt ſententia lata ſuper poſſeſſorio, ad not. in c. conſultationibus de off. deleg. & per Abb. in c fi. de iudi. Reſpon. hic ponitur Cardinalis diſtinctio & ſectio, ad quam omnes cuiuſcunque generis ſententiæ redigi poſſunt, ſicut dicimus in actionibus, quod aut ſunt reales, aut perſonales, & licet reperiantur etiam mixtæ, vel quæ habent alias qualitates præter realitatem, vel perſonalitatẽ, omnes tamen rediguntur ad illam bimẽbrẽ diſtinctionem. fac not. per Hoſtien. in ſumm. eod. in principio.

g ¶ Interlocutoria eſt.] Hæc definitio, ſiue deſcriptio ſumitur ex his, quæ ponit Spec. in tit. de ſent. prolatione in prin. & ex glo. in cle. 1. de ſeq. poſ. & fruct. & ſequitur Abb. in rub. eo. & ideo dicitur interlocutoria: quia iudex non definit cauſam, ſed loquitur inter principium & finem cauſæ, vel quia iudex inter partes loquendo ſine ſollemnitate ſcripturæ pronunciat, vt per Hoſt. poſt Goff. in ſumm. eo. §. 2. in prin. & per Ab. in rub. eo. & not. per Legiſt. in rub. ff. de re iud.

h ¶ Emergunt.] Vſque adeo vt omnis uox iudicis faciens ad cauſam poſſit dici interlocutoria. Bald. in l. arbitro. ff. qui ſatiſd. cogan. & per Legiſ. in rubr. eod.

Dila-

iudex dādam, vel negandam dilationē [a] ad examinandos teſtes, vel exhibenda inſtrumenta interloquitur, vel ſuper aliquibus exceptionibus [b] pronūciat, quam nec in ſcriptis [c] ferri oportet, & ante definitiuā ſententiam quandocumque iudex reuocare poterit [d].

Definitiua ſententia eſt, quę condemnando, vel abſoluendo liti finem imponit hoc dicit.

Definitiua vero ſententia eſt definitio iudicialis [e], quę condē nando, vel abſoluendo principali controuerſię finē imponit [f]. Definitiua enim, quę nec condemnationē, nec abſolutionem cō tinet, pro nulla habetur [g]: hanc ſimul ac tulerit retractandi copia iudici denegabitur [h].

Sufficit faciendum certo modo fieri per ęquipollens. hoc dicit.

Non tamen vt ſententia valeat condemnandi, vel abſoluendi verbum neceſſario cōtinere debebit: ſed ſatis erit quod verbū æquiualens [i] contineat. Vnde reſcriptū eſt, eius definitionē, quæ ita ſe ſtatuere, & præcipere pronunciaſſet, legitimæ ſententiæ obtinere firmitatem [k].

Sententia debet ferri ſedendo, & de ſcripti recitatione, aliàs non valet. hoc dicit.

Vocatis [l] igitur partibus, loco [m] & tempore [n] congruis,

a ¶ Dilationem.] Cap. ſignificauerunt. de teſti.
b ¶ Exceptionibus.] Siue dilatoriis, ſiue peremptoriis, vt no. in cle. fi. de appel. licet lata ſuper peremptoria habeat vim definitiuæ.
c ¶ Nec in ſcriptis.] Licet autē non ſit neceſſe interlocutoriam ferri in ſcriptis, debet tamen in ſcriptis redigi, vt appareat in actis c. quoniam contra. & ibi not. in verb. interlocutiones. de prob. Spec. in tit. de ſent. §. nulla. verſic. quid de interlocutoria. not. in l. a. ff. de appel. recip. per Doct. in l. nec quidquā. §. vbi decretum. ff. de offic. procu. & not. in c. fi. eo. in 6.
d ¶ Poterit.] l. quod iuſſit. vbi hoc per Legiſtas ff. de re iudi. & per Canon. in c. cum ceſſante. de appel. & §. ſed & ſi iudex. infra titu. proxi.
e ¶ Definitio iudicialis.] Hoc verbū ſtat tamquam genus: Nam cōuenit etiam ſententiæ interlocutoriæ, nam & interlocutoria aliquid definit in iudicio, ſemper id ſuper quo fertur.
f ¶ Imponit.] Terminat enim iurgiū, cōtrouerſias l. 1. ff. eo. e iurgantiu. extra eod. quatenus. ff. de arbit. 11. q. 3. cap. ſummopere.
g ¶ Habetur.] 11. q. 6. § definitiua. Quandoque non valet, etiam ſi contineat condemnationem, vt ſi iudex præcipiat ſolui debitum, & quando ſententia eſt incerta, vt C. de ſent. quæ. ſi cer. quanti. quandoque tenet etiam ſi non contineat condemnationem, vel abſolutionem. 2. q. 6. §. biduum. & not. ibi d. §. definitiua.
h ¶ Denegabitur.] l. iudex poſtq̄, cū materia ff. eo.
i ¶ Aequiualens.] Nō. n. tam verba conſideranda ſunt, q̄ voluntas, cum non intentio verbis, ſed verba deſeruiant intentioni c. intelligentia. & ca. præterea, de verb. ſigni. & 1. q. 1. ca. Marchion. quod habet locum etiam in ſententiis, Abb. in c. in his, de verb. ſigni. Sed an poſſit iudex pronunciare per verbum videtur, vt puta, videtur ſibi, &c. R. ſi vt per Abb. in c. 1. de iudi. in vlti. notando poſt Bar. in l. quid tamen §. ſed arbiter ff. de arb.

Iudex an pronūciare poſſit per verbum, videtur.

k ¶ Firmitatem.] Ca. in his de verb. ſign. fi.

Vocatis. CASVS. Quidā iudices ferebāt ſniam nulla ſolēnitate ſeruata, idq; faciebāt ex tūc mo[ti], quia cū per ſniam debeat declarari ius litigātiū nil aliud videbāt neceſſariū q̄ iudicare ſecūdū acta, & probata gloſ. & docto. in c. 1. de offic. ordin. Sol. tñ prout in hac parte legimus, quia quo maiori ſolēnitate fert eo magis iuſta præſumit. Nō obſtat obiectio, q. intelligit quoad actū excomunicādi, ſed non quoad modū. Not. 1. arg. q. ſolēnitas cautelæ denotat maiorē rei perfectionē, eoque magis quo eſt de ſubitā ia actus. Not. 2. q. etiā in iis, quę habent rationē formę aliquando limita repeniuntur.

l ¶ Vocatis.] Cap. cum olim. de teſtimo. aliàs lata ſine citatione eſſet ipſo iure nulla. cle. paſtoralis. de re iudi. etiam ſi eſſet lata in fauorem non citati, not. in l. ea quę. C. quo. & quādo iudex & per Ab. in c. cauſam quę. & de iudi. ante fin. & in c. quoniam contra. de probæ.

Locus cōgruus.

m ¶ Loco.] Eſt autem locus cōgruus iudicis is, in quo prædeceſſores ſui ſūt ſoliti ius reddere, aliàs ſententia non valeret. l. pen. ff. de iuſt. & iur. & ibi per Legi. & in l. cum ſententiam. C. eod. quod intelligo in ordinario, vel etiam in delegato ad vniuerſitatem cauſarum: ſecus in delegato ad cauſam particularem: quia is, ex quo non habet certum locum, poteſt vbicunque vult, etiam, in camera locum deligere. habetur in locis præalleg. item locus erit congruus, ſi ſit tutus, & non aliter, Bal. in l. 1. C de ſent. ex breui. rec. c. ſtatuimus. de offi. deleg. in 6. Alios plures caſus, in quibus iudex dum fert ſententiam in loco ordinario, vel certo ſedere non tenetur ponit Venuſ. in ſpeculo aureo in principio tertiæ partis princi. iudi. ſub numero 72.

n ¶ Tempore.] Vt quia tunc ius dicatur, aliàs nō valeret, in l. fi. C. de ferijs, & in l. 2. ff. ſi quis in ius voc. non ierit, & in l. 1. C. quomodo, & quando iudex item quod feratur ſententia die & hora, qua facta eſt citatio: aliàs non valeret l. aut qui aliter, in princ. & in l. ſi vnum §. fin. ff. quod vi, aut clā. & l. cum non eo die, C. quando prouoc. non eſt ne-
ceſ-

iudex ipſe ſedēs [a] ſententiam deſcripti [b] recitatione proferet: aliàs, ſi non iudex, ſed alius [c] legerit, vel ſcriptam litigatoribus tātum ediderit [d], vel ſtādo non ſedendo [e] tulerit, nullius penitus momenti erit, vt ab ea nec appellare ſit neceſſe [f].

Epiſcopus poteſt ſententiam per alium recitare. hoc dicit.

Epiſcopo tamen, quem tantæ dignitatis apex [g] attollit, inſtar perſonarum illuſtrium [h], ſententiam per alium recitare permittitur.

Ex pluribus iudicibus ſufficit, quod vnus recitet ſententiam vſus plurali numero: ſecus in actu electionis h.d.

Sed & ſi plures iudices [i] ſint, vel arbitri [k], ſi ceteris pręſentibus, ac mandantibus [l] per vnum tantū ſententia recitetur, ſi plurali [m] numero per legendo vſus fuerit, perinde habebitur, ac ſi ab omnibus recitata fuerit, licet aliud in electione [n] ſeruetur.

Si duo iudices ordinarij ſententias diuerſas ferant. tenet ſententia lata pro reo,

ceſ. Item conſideratur tempus, vt feratur ſententia non perempta inſtantia, vt per Legiſtas in l. properandum. in prin. C. de iudi. fac. ſimile de arbitro l. ſi cum dies. §. ſi intra. & l. non diſtinguemus §. cō promiſſo. & §. fina. ff. de arbitr. Item vt feratur de die non de nocte, habetur in l. more Romano. ff. de feriis, & in cap. conſuluit. de offic. delega. Item quod non ſit lata pendente dilatione. l. ſiue pars. C. de dilat.

a ¶ Sedens.] Anima enim ſedendo & quieſcendo fit prudentior. Vnde Hieronymus ſuper Danielē cap. 8. ſuper illis verbis: Antiquus dierum ſedit. ſic dicit. Sedens deſeribitur vt maturitas ſententiæ comprobetur.

b ¶ Deſcripti.] Scribenda eſt autē ſententia non vt melius probetur, vt alia geſta: ſed vt cū maiore deliberatione & maturitate feratur, Abb in c. ſi cui. eo. ante fi. verſ. vel tertio.

c ¶ Alius legerit.] Quid ſi iudex nouiter excęcatus eſt, vel neſcit legere? Cū tales iudicare poſſint. l. excus. ff. de iud. vbi de hoc, & l. certi. C. eo. ti. Sol. delegetur eius definitionē alteri, vel faciat per aliū leg. petitionē & allegationē partiū & per ſe ipſum ab alio inſtinctus proferat verba definitionis cauſæ. ſ. abſoluo, vel condemno, quod licet non videatur probare Hoſt. in ſum. eo. § qua vero. approbatur tñ ab aliis communiter, & a conſuetudine, ut no in c. ſi. eo. in 6.

d ¶ Ediderit.] ſ. iudex, nec eſt aliqua uis, an edita fuerit aperta, uel clauſa, ut no. in c. ſi eo. in 6. Arg. contra in c. appellatio. de appe. in 6. Sol. ut ibi per Io. And. & de hoc l. 1. C. de ſent. ex breui. reci.

e ¶ Non ſedendo. Et hoc non ſolū cum iudices definitiuè pronuntiant: ſed etiam quoties res plenā cognitionem deſiderat, l. a. § dies. ff. quis ordo in bon. poſ. ſer. & §. ſancimus igit. auth. ut ab illuſt. & qui ſuper eam digni ſunt. §. ſedebūt. auth de iudi. 23. q. 1. c. paratus. ibi: Sedes me iudicare. Quid ſi iudex ſedeat ī alta turri, uel palatio. & partes erāt ī feriu:? Dic q̄ ualet ſnia. potuit enim ſibi prouidere de tuto loco, ſi forte timebat. arg. c. cū locum. de ſpon. c. bonæ 1. de elect. & l. qđ meo. §. ſi uenditorem, ff. de acqui. poſſ & arg. l. 3. C. ubi ſen. uel claris, ante medium, ad hoc etiam c. ſtatuimus. de offi. deleg. in 6 & c. fin. de hæret. eo. lib. Idem poſſumus affirmare de eo, qui ſederet ſuper equum, arg. l. qui ſella. ff. de ſerui. ruſt. præd. & c. dilectus. & ca. ſignificaſti de homi: & not de hoc. in ca ſi. eo. in 6. & dicitur ſedendo, & non in ſede: quia debet actu ſedere, nec ſufficeret, ſi ſup ſtaret uel iaceret ſed ſi culus iudicis doleret ita, quod non poſſet ſedere, dic ut not. in d. c. ſi. unde hæc notula ſumitur.

f ¶ Neceſſe.] Vt 2. q. 1 c. in primis. in fi. & c ſi. eo. in 6. cū ibi notat.

g ¶ Apex.] Nec. n. eſt dignitas in eccleſia Dei epiſcopatu maior. & fac. c. ſane. il 2. de offic. deleg. & cap. 2. eo. titu. in 6. cum concord. alleg. in cap. ſi. eod. in 6.

h ¶ Illuſtrium.] l. 2. C. de ſent. ex breui. rec. §. ſancimus. in authen. ut ab illuſtr. & qui ſuper eam digni. ſunt Habes ergo caſum, in quo iudex non recitat per ſe ſententiam, ſunt & alii, in quibus ualet ſentētia ſine his ſollēnitatibus, ut no. in c. ſi. eo. in 6.

i ¶ Iudices.] Siue ordinarij, ſiue delegati, ut not. in c. pen. eo. in 6.

k ¶ Vel arbitri.] Nota æquiparationem inter iudices & arbitros. Ad idē cap. duo delegatorum. de offic. delegat. & §. 1. Inſtitu. de actio. interdum tamen magna eſt differentia, cap. ſi. eo. in antiq. & c. 2. de arbitr. in 6.

l ¶ Mandantibus.] Ergo ſi alij pręſentes eſſent, ſed non mandarent, ſecus: & ſufficit ita eſſe ſcriptum. ff. qui. & a qui. l proſpexit. 6. quæſt. 3 cap. ſcriptum eſt. & ſic taciturnitas hic non habetur pro mandato. & fac. cap. qui tacet. de regu. iur. in 6. & quod ibi Ioan Andr. Nec enim in ſententiis procedit ratihabitio ſicut in aliis actibus, de hoc 9. quæſtio. 2. cap. 1. c cum uos. de his, quæ ſi. a præla. & cet. caute ergo facit is, pro quo lata eſt ſententia ab uno ſolo recitata, ſi de mandato aliorum poſſit fidem facere, ſicut de ſententia, & pro hoc fac. quod not. in c. cum in iure. de offi. deleg. & in c. pen. eo. in 6. unde ſumitur hæc notula.

m ¶ Plurali numero.] idē ſi ſingulari, ſi collegæ, qui hoc poſſent illi uice ſuas commiſiſſent, nō ſolum in recitando: ſed etiam in pronuntiando, ut not. in c. pe. eo. in 6. in uerbo oportet.

n ¶ In electione.] In ea enim (ut cēſeatur unica & communis) eſt ab uno uice omnium, ſiue per compromiſſum, ſiue per ſcrutiniū procedatur, electionis pronuntiatio per uerba ſingularis numeri faciēda. cap pen. eo. in 6. Sed quid dicemus in collationibus, ſi ad plures ſpectet collatio, erit neceſſe fieri ab uno, & per uerba ſingularis numeri? & ſi. negatiue.

gatiue: nam vbi non habet locum ea quia propter. de elect. ibi non haber locum quod hic dicitur, & in c. pen. eo. Sed in collationibus non habet locum decretalis illa quia gg & ita ſuius not. in d. c. pen.

ne Papæ poſſunt præeſſe vni epiſcopatui, not. in ca. non autem. 7. q. 1. Item in duobus epiſcopis diuerſarum diœceſum, quibus eſt eadem eccleſia ſubiecta, quod poteſt eſſe de iure cõmuni, vt not. in proxima ſuperiori notula. Item in duobus eiuſdem coadiutoribus, vt habetur in c j. de cle. ægrot.

Io. Bapt. Ex facto. CASVS. ſæpe contingit quod iudices ſint plures ad vnã & eandem cauſam definiendam, vt in auditoribus Rotæ experientia docet, & cum aliquando inter ſe non conueniant, propterea ſuper vno, & eodẽ negocio vel diuerſas, vel contrarias ferant ſententias, & ideo dubitatur de ea cum valore, ſicut. u. vna præſumptio tollit aliam. c. litteras: de præſumptio. ita quoq; hoc idem videbatur dicendum de ſententijs prædict ceterũ Sol. vt hic legimus, quia qualitas ſententiæ debet regulari à qualitate poteſtatis, & materiæ, & cum Sol. ſit data pro diſtin. ideo, nec eſt ſun obiectio aliquid concludit: Not. primo argumẽtum actum eſſe ita interpretandum, vt potius valeat quàm pereat. not. 2. quod valor ſententiæ cognoſcitur ex præſumptione ſic coniuncti, ex qualitate iuriſdictionis, ex fauore cauſæ, & ex forma qua eſt lata.

niſi actoris cauſa ſit fauorabilis: ſi vero delegati ſententia pendet ex voluntate delegantis: ſi vero arbitri neutra tenet. hoc dicit.

Ex facto a dubitatum fuit, duobu. b iudicibus diuerſas proferentibus c ſententias d, vtra ſit habenda potior ? in qua ſpecie reſponſum eſt, quod ſi ex iuriſdictione ordinaria e proceſſerũt, tenet pro reo f, non pro actore lata ſententia: niſi agentis cauſa ſit fauorabilis; vtputa g, libertatis h, dotis i, matrimonij k. Si vero ex delegata vtraq; ex delegatis pendebit arbitrio. l Quod ſi ex compromiſſo m

f ¶ Pro reo.] Hoc ideo quia ſumus in fine cauſæ: nam ſi eſſemus in principio, faueremus actori in medio vtriq; vt per Barto. in l. de die. ff. qui ſat cog. per Abb & alios in cap. examinata. de iud. fac. l. fauorabiliores. ff. de reg. iur. l. non eſt nouum. C. de eden. c. ex litteris. de proba. c. cũ ſunt iura. de re. iud.

g ¶ Vt puta.] Nota verbum exemplificatiuum. vnde cum exempla non reſtringant regulam. l. ita vulneratus. & l. illud. ff. ad leg. Aqui. not. in c. 1. ne cler. vel monach. idem etiam erit in alijs cauſis fauorabilibus, cũ caſus à regula excepti extendantur ad ſimiles, ad not. in l. 1. C. de cond. indebit. c. cum dilecta. de confir. vtil. vel inuti. ſequitur Abb. poſt Vinc in c. fi. eo.

h ¶ Libertatis.] Quæ omnibus rebus eſt fauorabilior. l. libertas. ff. de reg. ius. fac. c. ex litteris. de proba. l. inter pares. ff de re iud.

i ¶ Dotis l j cum materia ff. ſol. mat. Quæ in tantũ eſt fauorabilis, vt dicat ibi Pau. de Caſtr. ꝙ cum ad tollendam aliquam ambiguitatem non ſuccurrit aliqua reſponſio, bona erit reſponſio, hoc ſpeciale eſt fauore dotis. fac. c. nuper. de dot. poſt diuor. reſt. c. ex litteris. de pignor.

K ¶ Matrimonij.] ſ. ſi fertur ſententia in fauorem matrimonij: nam in dubio ſtandum eſt pro matrimonio, c. licet. ex quadam in fi. de teſta. Inde Hoſt. in c. ſuper eo. de cog. ſpi dicit. ꝙ ſi reperitur aliquorum opin. pro matrimonio, illa ſequenda eſt, licet multi teneant contrarium, quod ſequitur Ab. in c. fi. eo. niſi eſſet euidenter falſa, aut poſſit conuinci rationibus probabilibus. fac. quod ponit Io. An. in d. c. fi. & alij in cap. penult. de deſpon. impub. videlicet, quòd ſi non apparet quando furioſus habens dilucida interualla contraxerit matrimonium, præſumetur contraxiſſe tempore dilucidi interualli.

l ¶ Arbitrio.] Ita vt poſſit neutram approbare, per ea quæ Ab. in c. fi. eo. ver ſi vero, vbi & de delegato ad vniuerſitatem cauſarum, & de ordinatio procedente cum delegato Papæ.

m ¶ Compromiſſo.] Intellige hoc de compromiſſo voluntario, non autem neceſſario, ſecundum Io. And. Vnde quod hic dicitur non habebit locum in arbitris iuris, de quo plenius per Abb. in cap. fin. ver. circa vltimam. eo. Sed quid in arbitratoribus? Reſpondeo idem quod in arbitris voluntarijs cum ſit eadem ratio, ſecundum Abbat. in dicto cap. fin. verſic. & idem.

a ¶ Ex facto.] Vt in c. fi. eo. in antiq. vnde ſumitur.

b ¶ Duobus.] Idem ſi ſint plures in numero pari, puta, quattuor ſunt iudices, duo pronunciant pro vna parte, alij pro alia: aliàs ſi pronuntient in numero diſpari, vel etiam pari, & ſint præſentes & appareat quæ ſit maior pars, tenebit ſententia maioris partis c. 1. & c. 11. diſt. 65 duo ex tribus. ff de re iu. & l. ſi in tres. cum l. ſeq. & l. diem. §. ſi plures. ff. de arb. Fall. in caſu ca. paſtoralis. primo reſponſo. de reſcr. Item ſecundum quoſdam fallit in cauſa criminali epiſcopi, quia tunc non valet ſententia, niſi omnes concordent, 6. q. 4. c. 1. & c. ſi quis epiſcopus criminaliter. not. in c. fi. eo. & per Legiſtas late in l. duo ex tribus. ff de re iud.

c ¶ Proferentibus.] Hoc intellige quando omnes ſunt præſentes: aliàs vel vno abſente lata ſententia erit nulla, c. cauſam matrimonij de off. dele. & no. in cap. fin. eod.

d ¶ Sententias.] Quid in alijs ordinationibus, puta, eccleſia poſita eſt in limite duarum diœceſum, ita quod ſubiecta eſt duobus epiſcopis, quid erit agendum ſi non conueniant in ordinando? Reſp. ſuperioris erit officium prouidere vt alienia annis diſponant. arg. l. quoties. ff. de vſufruct. & not. in c. licet. 17. q. 3. & ſequitur Ab. in c. fi. eo. ver. in alijs. Ad materiam vide no. per Bar. in l. Pomponius. aliàs in l. ſi vni. ff. de re iu. & Abb. in c. prudentiã. de of. del.

e ¶ Ordinaria.] Vt ſi ſint duo comites, duo conſules, & ſimiles, in eccleſiaſticis, potes ponere exemplum in duobus vicarijs eiuſdem epiſcopi, qui habent ordinariam. not. in c. perlectis. diſt. 25. & in c. licet. de off. vic. in 6. & per Inn. in c. ſuam. de of. vic. Item in duobus epiſcopis, qui ex ſpeciali diſpoſitio-

a ¶ Vtra-

vtraque, firmitatis robore deſtituetur[b].

Si vnus ex pluribus iudicibus pronunciauerit, nulla eſt ſententia h.d.

Quod ſi pluribus iudicibus[c] datis, vnus tantum ex eis pronunciaſſe proponatur, adeo nullas ſententia vires obtinebit, vt nec prouocationis remedium neceſſariũ ſit futurum.

Iudicare ſecundum leges & conſuetudinem debet quilibet iudex, & ſumm. Pontifex. h. d.

Sed ſiue ordinarius ſit, ſiue delegatus iudex in primis illud obſeruare debet, ne cõtra id iudicet, quod legibus[d], aut canonibus proditum ſit: alioqui ipſo iure ſententia[e] non ſubſiſtet[f].

Nec Romanus Pontifex, poteſt recedere à legibus, niſi ex cauſa h.d.

In cauſis quoque, quæ ſummi Pontificis[g] iudicio deciduntur, cum in ſimilibus[h] cauſis cæteri teneantur iudicare ſimiliter, iuris ordo[i], & vigor æquitatis ſubtiliter obſeruandus

a ¶ Vtraque] ſimile not. in c. ſi duo. in 3. gl. de procur. de duobus procuratoribus alicuius quorum vnus negat, alter cõfitetur. nã nihil putantur egiſſe.
b ¶ Deſtituetur.] Sed quæritur de ratione diuerſitatis? Reſp. vt not. in c. fin. eo. in gl. ſi. & ibidem per Abb. ver. vnde ego puto, quod ratio fũdamentalis, decidẽdi, &c.
c ¶ Iudicibus] datis. 2. q. 6. §. item ſi plures. vnde ſumitur. & de hoc ibi plene not.

Io. Bapt. Sed ſiue. CASVS. Quidã iudex Mutinenſ. ſatis imperitus ſuo ſenſu iudicabat, vñ fuit quæſitũ an poſſet, & dato, qđ nõ poſſet, qualiter eſſet puniendus. in 1. ca. affirmatiue reſpondebatur, quia ſi aliter eſſet non pñt lites definiri cum ll. ſint ſimiles, & ſententia reſpiciat caſum ſingularem: in ſecundo vero iuxt. l. reſpiciendum. & l. aut facta. ff. de pœnis, videbatur eſſe procedendum. Cæterum vtrumque ca. Sol. prout in hac parte canetur, quia alioquin ll. eſſent fruſtrarię & pœnas non poſſent imponere, quod non eſt dicendum: Non obſtant obiect., quia ad primum reſpondetur quod lex vniuerſalis debet applicari ad caſum particulare & ſic ſecundum ll. iudicare, vel dicas quod in illis caſibus põt modo præd. iudicare in quibus hẽt arbitriũ, ſecus aliter. Ad ſecundum dico prædict. ll. eſſe intelligendas in illis caſibus, in quibus pœna non eſt à lege impoſita: Not. 1. argumentum quod proprium ſit ſententiæ declarare ius litigantium, quod facit ad quęſt an ſententia faciat ius: Not. 2. quod dupliciter, actus dicitῦ nullꝰ videlicet, ipſo iure; & per exceptionem, ſed in dubio præſumitur validus: 3. not. aliquem poſſe puniri multiplici pœna ob diuerſos reſpectus atque cauſas vt docent doct. in ca de tuis. de accu. No 4 quod non ſolum tranſgreſſores legum, & canonum ſunt puniendi, ſed etiam contemptores pœnarum.

d ¶ Legibus.] Nota differentiam inter iura ciuilia & canonica. Nam legum appellatione veniunt iura ciuilia, appellatione canonum veniunt canonica, & large ſumpto vocabulo omnis conſtitutio eccleſiaſtica poteſt appellari canon. ca. 1. vbi Abb. eo. & c. 3. de conſti. & c. Nicena. diſt. 31. vide de hoc gl. in ſum. diſt. 3. Item canones poſſunt dici leges, d. c. Nicæna. arg. contra diſt. 5. c. lex eſt. Et mirum probatur hic & in d. c. 1. vnde ſumitur, quod ſententia lata cõtra leges ciuiles eſt nulla & in foro eccleſiaſtico. Quid aũt ſi ſit lata contra extrauag. contra ſimile legis, contra rõnem expreſſam, contra ſtatuta loci, diffuſe in d. c. 1. & in c. paſtoralis. §. quia vero. de of. del. & in c. paſtoralis. de fid. inſt. & fac. inſt. de of. iud. ? prio. Quid autẽ, ſi ſit lata contra cõſuetudinem? Hr̃ in d. c. 1. & in c. cum cauſa. eo. & alibi ſæpe.

e ¶ Sententia] Nota quod ſnia nulla appellatur ſnia, ſed hoc large & improprie: ſecus ſtricte, l. ſancimus C. eo. fac. l. 4. § condemnatũ. ff. de re iud. not. in clem. 1. de ſequeſt. poſſ. & fruct.

f ¶ Non ſubſiſtet.] Ca. 1. eo. vbi de hoc latiſſime per Abb.

g Summi Pontificis.] Id eſt, Papę Romani. Interdum. n. & ſimplex epĩs appellatur ſũmus ſacerdos, & Pontifex Maximus, diſ. 21. c. cleros. ver. Põtifex. fac. ca. in cauſis. eo. vnde ſumitur. Epiſcopus Põt. Maximꝰ

h ¶ Similibus.] Sed contra l. nemo. C. eo. Sol. cõtrarium procedit in ſnia inferioris: ſecus in ſnĩa principis, vt hic, & in c. in cauſis. eo. & in l. fi. C de ll. ratio diuerſitatis: quia quidquid principi placuit, & c. § ſed quod principi. inſt. de iu. nat. gen. & ciuili. Et quia non præſumitur quod proceſſus principis habeat maculã, c. in ſede. & c. hac eſt fides. 24 q. 1. omnia enim præſumũtur per eum plene examinata, c. Apoſtolicæ. 35. q 9 arg. l. vol. ff. de off. præfec. prætor. Sed inferiorum non ſic præſumitur iudicium integrum, nec habent legis condendę poteſtatem, vel interpretãdi quoad alios, fac. quod not. in c. 1. de poſtul. præl. & per Ion. in c. cum ſpeciali. de app. Immo ſ[illegible] inter dubia iudicare debemus exemplo etiam inferiorum, cap. ſi quis eo. ca. ſin. vbi etiam glo. diſt. 20. l. ſi de interpretatione. ff. de ll. tenet Abb. in dicto cap. in cauſis, vbi prolixe & per diſtinctionem multorum membrorum hoc declarat, ſcilicet quando ſententia principis faciat ius quoad alios.

i ¶ Iuris ordo.] Hoc intellige reſpectu præiudicij quod generaretur, ſi princeps non ſeruaret leges, æquitatem, & iuris ordinem, non quod ipſe ſit magis aſtrictus, quam cæteri, cum ſit ſupra leges. l. digna vox. C. de ll. & l. princeps. ff. de legib. ca. propoſuit. de conceſ. præbend. Immo ſententia lata per principem non ſeruato iuris ordine valet, ſecundum diſtinctionem Abb. & Docto. in d. l. princeps. & l. ſi. C. de legib.

Canon.

erit[a]: niſi is cum ille aliquid cauſa neceſſitatis[b], & vtilitatis diſpenſatiue duxerit ſtatuendum.

Licet ſententia lata contra ius conſtitutionis, ſit nulla: ſecus tamen eſt in ſententia lata contra ius litigatoris. h.d.

Si tamen ſententia non contra ius conſtitutionis expreſſe[c] a iudice lata fuerit, ſed cōtra ius litigatoris, cū iure quidem teneat, legitimis medijs retractanda[d] erit.

Sententia quando dicatur lata contra ius conſtitutionis, vel contra ius litigatoris. h.d.

Dicitur[e] autem iudex contra ius conſtitutionis pronūciaſſe, veluti cū defunctus, & minor quattuordecim annis fuiſſe aſſeritur[f], & teſtamentum iure feciſſe pronūciatur. Contra ius vero litigatoris; veluti cum minor quattuordecim annis, annū quartum decimum impleuiſſe, ac per hoc teſtamentum iure feciſſe aſſeritur.

Qui contra leges, & conſcientiam corruptus iudicat, varie punitur. h.d.

Is autem[g], qui in grauamen[h] partis alterius in iudicio[i] aliquid iniuſte fecerit[k] per gratiã, vel per ſordes[l], ſiue ordinarius[m], ſiue delegatus[n] ſit, ab executione officij[o]

a ¶ Obſeruandus erit.] De hoc 35.q.9.

b ¶ Neceſſitatis.] Vel ſaltem vtilitatis, nec enim Papa debet ſine cauſa diſpenſare, traditur in c. de multa. de præben.

c ¶ Expreſſe.] Cap. cum inter. eo. Videtur ergo requiri ad hoc, vt ſententia ſit ipſo iure nulla, ꝙ contineat iuris errorē expreſſum in ea & pro hoc l. ſi expreſſim. ff. de appel. l. 2. C. de ſent. quæ ſi. app. reſcin. & 2. q. 6. c. deſinitiua. §. ſententia. & ita tenetur communiter in c. 1. eo. & in d. c. cum inter. licet Abb. in d. c. 1. nō patet materiam hanc ita ſtricte accipiendam.

d ¶ Retractanda.] Immo videtur ꝙ hæc ſententia ſit ipſo iure nulla: quia & ipſa eſt cōtra ius cōſtitutionis, & ius commune: nam ius commune mandat iſtã ſententiam ferri, vt infra §. proxi. & in c. forus. de verbo. ſig. Sol. quod licet ſententia contra ius litigatoris licet mediate & implicite videatur contra ius cōmune: tamen non eſt expreſſe cōtra, quæ expreſſio requiritur ad inducendam hanc nullitatem, c. cum inter. eo. ratio diuerſitatis eſt: quia quãdo nil exprimit cōtra ius commune præſumitur ſnia iuſta. maxime cum pars videatur acquieſcere non appellando, c. cauſam, cū ſeq. eo. ſed qñ exprimit cauſam contra ius tollitur oīs præſumptio ſniæ, merito tamq̃ notorie iniuſta dicit nulla.

e ¶ Dicitur.] Concor. 2. q. 6. §. item ſi ſententia.

f ¶ Aſſeritur.] Quo caſu non ſufficit ad concludendam iniuſtitiam ſniæ oſtendere ex actis probōnem contra quam ſnia eſt lata: quia nō ſemper iudex in ſententiando applicat mentem ad vnam ſpeciem probationis. Ant. de Butr. in c. in pñtia. de renunc.

g ¶ Is autem.] Dixi ſupra quomodo debeat ſe gerere iudex, vt ſententia valeat, nunc dicit de pœnis, quæ debent infligi male iudicanti. Et continet hic §. quædam requiſita ad hoc vt poſſint habere locū pœnę, de quibus hic. Primum eſt, ꝙ decernat in grauamen partis. Secundum, ꝙ in iudicio. Tertium, ꝙ fecerit. Idem tamen eſſet, ſi omiſiſſet, ſecundum Io. And. Arch. & Peruſ. in c. 1. eo. in 6. cum ēt omittens dicatur facere. l. ſi mora. ff. ſo. mat. Quartum, ꝙ per gratiam, vel per ſordes. Quintum ꝙ contra iuſtitiã. Sextum, ꝙ contra cōſciētiam. & ſi vnum iſtorum deficeret, non eſſet locus diſpoſitioni iſtius § arg. l. ſi quis ita ſtipulatus. ff. de verb. obl. & l. ſi hæredi plures. ff. de condi. & dem. Sed mihi videtur, ꝙ vltimū requiſitū deſtruat totam materiam: cum cuilibet ſit in promptu dicere ſe non feciſſe contra conſcientiam.

h ¶ In grauamen.] Primum requiſitū.

i ¶ In iudicio.] Secundum requiſitū. Sed quid de arbitrio, nunquid hæc pœna in ipſo locū habebit? Reſp. non. de ordinario. n. & de delega. tm̄ cauetur, & hæc eſt pœna, idō non amplianda. c. pœnæ. de pœ. diſt. 1. c. odia. & c. in pœnis. de re iu. fac. no. in c. 1. de for. cōpe. in 6. & hoc communiter probatur, licet cōtrarium videatur ſentire gl. in c. 1. de confeſ. in verbo iudices. in 6. vide ibidem per Peruſin. & hoc intellige in arbitrio compromiſſario: ſecus in eo, qui ſuccedit in locum iudicis ordinarij, vel delegati, ad hoc c. ab arbitris de of. del. & not. in c. 1. eod. in 6.

k ¶ Fecerit.] Tertiū requiſitum. Idem ſi omiſerit.

l ¶ Per ſordes.] Id eſt, prece, vel pretio, vel aliter ex corruptione, & eſt quartum requiſitū.

m ¶ Ordinarius. Fallit hoc in epiſcopis, qui licet ceteris delinquēdo grauius peccent, c. cum quidã. de iurein. tamen aliqua ſuſpicionis pęna à canone inducta non comprehenduntur, niſi de ipſis caueatur nominatim. c. ſi compromiſſarius. §. huiuſmodi. de elect. in 6. & c. quia periculoſum. de ſent. exco. lib. & infra de ſuſpen. §. fin.

n ¶ Siue delegatus.] Quid in auditore & mero executore? Reſp. ſecundum Hoſt. & alios in c. 1. eo. in 6. non habet locum quod hic dicitur, cum hi nō ſint iudices, c. ſuper qq. §. 1. & §. verum. de of. del. ſecus ſi eſſet executor mixtus, iuxta no. in cle. 1. de of. dele. in glo. magna, & per Peruſ. in d. c. 1.

o ¶ Officij.] Quid de beneficio? Reſp. ſecundū Hoſt. hoc nō extenditur ad beneficia: quia ſi Papa voluiſſet vtiq; expreſſiſſet, c. ad audientiam. de deci. & de hoc per gl. in c. cupientes. de pœ. in ver. ſuſpenſi. & per But. in c. inter ſollicitudines. de pur. ca. in prin.

per annum a, ſuſpendendus erit, & ad æſtimationem litis parti, quam læſerit nihilominus condemnabitur. b

Suſpenſus ingerens ſe diuinis irregularitatem incurrit, hoc dicit.

Et ſi ſuſpẽſione durante diuinis c ſeſe ingeſſerit d, irregularitatis e quoque laqueo innodabitur, à qua nõ niſi per ſummum Pontificem f liberari poterit: alijs quoque legum animaduerſionibus coercebitur; cũ dignum ſit, vt qui in multis g gaudet offendere, pœnæ etiã multiplici h ſubdatur.

Sententia lata poſtquam per decem dies non fuit appellatum, regulariter retractari non poteſt, hoc dicit.

Lata tamen ſententia, niſi per appellationem intra terminum lege conſtitutum ſuſpenſa fuerit, amplius reuocari nõ poterit i. Cum enim poſt decem dierum ſpatiũ k ſententia in auctoritatem rei iudicatæ l. tranſeat, qui ad prouocationis ſubſidium intra id temporis ſpatium non recurrit, ideo appellandi ſibi aditum præcludi: quia

a ¶ Per annum.] Ex tunc inchoandum, c. cupientes. §. cæterum. de elect. in 6. & de hoc not. in c. 11. d. ſt. 55. & in c. quæſiuit. de verbo ſignif.

b ¶ Condemnabitur.] Fac. l. ſi C. de pœna iud. qui male iud. & infamis eſt, d. l. ſi. & l. ſi filiusfam. ff. de iud. & iure authenticorum condemnatur in triplum ſi ciuilis ſit cauſa. ſi criminalis in confiſcationem bonorũ, cap. in exilium agitur, auth. vt litig. in exord. ii. lurent. § ſi quis autem. auth. ſed nouo iure. C. de pœna iud. qui male iud. Si autẽ per imprudentiam iudex male iudicauerit, tenetur ex quaſi maleficio inquantum viſum fuerit iudici. l. ſi. ff. de var. & extraord. cog. & inſtit. de oblig. quæ ex quaſi delic. in princ.

c ¶ Diuinis.] ſ. officijs, non beneficijs, ſecundum Hoſtien. & hoc intellige non ſolum de officio miſſæ: ſed etiã de alijs: puta, de veſperis, & matutino, & ſimilibus, ſecundũ Io. And. & Peru. in c. 1. eo. in 6.

d ¶ Ingeſſerit.] Videlicet officiando ſecus ſi priuatim, & ſolus dicat illa officia: quia nõ ſolũ non incurrit pœnas hic poſitas, & irregularitatem: verum etiam tenetur dicere, licet ſuſpenſus, vt not. in c. presbyterorum, diſt. 28. & ſequitur Arch. & Peruſ. in ca. 1. eod. in 6. Sed an incurrat irregularitatem, non dicẽdo officia diuina? Reſp. non, ſecundum gl. in cle. 2. de priuil. in verbo celebrari debet.

e ¶ Irregularitatis.] An & quãdo ſuſpenſus incurrat irregularitatem ingerens ſe diuinis, vide per Peruſ. poſt alios in c. 1. eo. in 6.

f ¶ Summum Pontificem.] Not. caſum Romano Pontif. reſeruatum, de alijs pluribus habetur in c. 1. eo. in 6. & ibi Io. An. Dom. & Peruſ. ponunt vnũ quod eſt valde not. ſ. q ſi iſta abſolutio non eſſet reſeruata ſummo Pontifici, nihilominus epiſcopus talem ad tempus ſuſpenſum non poſſet abſoluere, & valet hoc ad limitationem c. nuper. de ſent. exc. & fac. not. in c. 1. eo. tit.

g ¶ In multis.] Quæ ſunt Deus, iuſtitia, ſolitum officium, humana natura. fac c. 1. de cri. fal. & cap. cordi. in ſi. de ap in 6. & no. per Io. An. in c. ad Apoſtolicæ eo. in 6.

h ¶ Multiplici.] Si ergo lex noua inducat nouam pœnam, non cenſetur abrogare veterem. ſed potius accumulare, de quo per Bart. in l. 1. ff. vi bono. rapt. & per Bal. in l. in eum. C. de furt.

Lata tamen. CASVS. Fuit lata] ſententia contra præpoſitum S. Georgij, in cauſa fornicationis, qui intra decem dies ab ea non appellauit, & cum poſtea voluiſſet appellare, iudex nolebat appellationem admittere vnde fuit quæſitum quia cum appellatio ſit ſpecies defenſionis nunquam videtur deneganda argumento clem. paſtoralis. de re iudicata. Sol. tamen, vt hic legimus, quia ob bonũ commune fuit omnino conueniens in certo caſu tollere ius appellandi. Ad obiectionem autem dico, quod appellatio licet ſit defenſio quędam, eſt tamen iuris humani, & ideo potuit ab eodem iure aliquãdo tolli. Not. 1. cauſam propter quam res iudicatã pro veritate habeatur, vt dicit l. res iudicata. ff. de regul. iur. Not. 2. argumentum, quod in quibuſdam rebus veritas, & in quibuſdam præſumptio, & opinio. Io. Bapt.

i ¶ Non poterit.] Via ſcilicet ordinaria, & iure ordinario: ſed per ſupplicationem, in integrum reſtitutionem, bene quandoque poteſt, vt infra de reſtitut. in integr. §. fin. & per tot. vbi de hoc.

K ¶ Spatiũ.] Quod currit à die latæ ſñiæ, & ſic nõ excludit à numero dies illa, in quo fuit ſñia lata: ſed tp̃s currit de momẽto ad momentũ à principio, tñ hoc tp̃s eſt vtile: ſed in pgreſſu eſt continuũ. l. 1. §. dies. q̃ñ ap ſit vbi no. & 2. q. 6 §. biduum. vbi gl. in verſi dies. ſi. n. iudex à quo, & ad quem ſui copiam non facit, tempus non currit. conſuluit tamen Bartol. q pars proteſtetur, & appellet coram publicis perſonis. ſequitur Abba. in cap. quo ad conſultationem. eod. pro quo videtur text. in cap paſtoralis. §. præterea. de of. deleg. & in ca. fin. de app. & ibi late habetur. dic vt ibi.

l ¶ Iudicatæ. Ante ſententiam: ergo non eſt reperire rem iudicatam, ſi ergo ante mandatur executioni, reuocabitur executio. capit. non ſolum. vbi not. de appell. in 6. quod habebit locum etiam in cauſa criminali, tenet Abb. in capit. quo ad conſultationem, eod. fac not. per Bartol. in l. qui vltimo ſupplicio, ff. de pœnis, & not. per Abb. in capit. conſanguinei. verſic. vltimo quæro. eod.

a ¶ Ob-

ſiue rẽ iudicatã, ſi ergo ante mãdatur executioni, reuocabitur executio. c. non ſolum. vbi not. de ap. in 6. quod habebit locũ, & in cauſa criminali, tenet Ab. in c. quo ad conſultationẽ, eo. fac. not. per Bar. in l. qui vltimo ſupplicio. ff. de pœn. & not. per Abb. in c. cõſanguinei. ver. vltimo q̃ro. eod.

a ¶ Obtẽperare.] Sentẽtia enim iuſte demũ poſt decem dies tñãſit in rẽ iudicatam, quando vitiũ forte in ea cõtentũ eſt per partes remiſſibile, & non aliàs. Ab. in c. iurauit. de proba. concor. l. fi. C. de ſent. quæ ſine cer. quan ti. & l. ab eo. C. quo modo, & quando iud. Et inducitur hoc ad q. an ex ſententia cõdẽnatoria iniuſta oriatur naturalis obligatio? Videtur enim ꝙ oriatur: quia ex cõſenſu oritur naturalis obligatio. l. 1. ff. de pact. dic vt ꝑ Bar. in d. l. ab eo. & per Abb in c. quo ad conſultationẽ. eo. Nota tamen, ꝙ omiſſio appellationis, ꝑſertim ex cauſa, nõ purgat vitiũ ſñiæ quo minus pars poſſit habere regreſſum contra iudicẽ: quia iſte cõſenſus nõ eſt verus, ſed interꝑtatiu', vt ꝑ Ab. in c. paſtoralis § quia vero. de of. del. Idẽ ſi pars fecit q̃tũ potuit; puta, quia bis appellauit.

b ¶ De matrimonio.] Ca. lator. vbi de hoc late hf. eo. cauſa tamen matrimonialis tranſit in rem iudicatam quo ad inſtantiam: quia non poteſt amplius ſuper dicta cauſa ꝑcedi ex primis actis. Abb. in c. ex litteris de reſti. in integ.

c ¶ Diſcrimen.] Cap. inter monaſterium. vbi in fi. not. eo. Ab. in c. nouit. de iudi. Ratio: quia hoc nõ eſt per partes remiſſibile. Ab. in c. iurauit. de prob. & not. ſup in verbo, obtemperare.

d ¶ Plures.] Puta, ſi ſimus in cauſa beneficiali reſpectu ſuperioris, Abb. in c. cũ Bertholdus. eo. & in c. niſi de ꝑben. & in c. 1. de conce. præb. & in c. cum olim. de do & cont. & in c. cum contingit. eo titu. & in c. cũ dilecti. de ele. Idẽ in ſententia cẽſuræ eccleſiaſticæ. Ab. in c. ad reprimendã. de off. ord & in aliis pluribus, de quibus per Iaſ in l. admonẽdi ff. de iureiur. & vigintiquattuor ſimiles caſus ennmer. Venaſin in ſuo ſpe. aureo in prin. 3 partis principalis iudicij. Not. in quod in omnibus caſibus, in quibus ſententia non tranſit in rem iudicatam debet nihilominus appellari infra 10. dies, ſicut ab aliis: aliàs lapſo dicto termino appellari nõ poterit, ſed ſolum per viam querelæ poterunt tales ſententiæ reuocari, nec põt adiri iudex appellationis: quia per lapſum dicti termini tollitur remedium deuolutiuum. not. in d. c. ad reprimendam. & per Abb. in cap. conſanguinei. & in cap. ex parte de reſtitutio. ſpolia. verſicu. concludo breuiter. Felin. in dicto cap. lator. Peruſi. in cap. directe. de appellatio.

per hoc videtur interpretatione iuris velle latæ ſententiæ obtemperare [a].

Interdum nec poſt decem dies ſententia tranſit in iudicatum. h. d.

Excipiuntur tamẽ multi caſus, in quib' ſententię etiam poſt decem dies rei iudicatę firmitatem ſibi vendicare non valent, veluti cum de matrimonio [b] eſt quæſtio, aut ſeruata ſententia ſalus animę in diſcrimen [c] adducitur, & alij plures [d].

Res inter alios acta alijs præiudicium regulariter nõ adfert. h. d.

De eo quoque admonendi ſumus [e], qđ & ſi ſententia [f] tranſierit in rem iudicatam pręter eos, inter quos dicta fuerit regulariter [g] neminem lędet [h]; ſi quis tamen cum ſibi primum de ea re actio, vel defenſio competeret ſuſtinuit ſequentem agere, aut paſſus eſt eum, a quo cauſam habuit, experire; ipſe quoque ſentiet ex re iudicata pręiudicium.

vnde non videntur dictæ cauſæ ab aliis differre.

De eo quoque. CASVS. Cũ ſententia ſuper certo negocio præſupponatur lata, nec ab eo fuerit appellatũ ille ad cuius fauorẽ lata fuit, volebat ea vti aduerſus quoſdam tertios in proceſſu non nominatos, ea rõne motus, quia res iudicata ſimpliciter, & non reſpectiue pro veritate habetur. l. res iudicata. ff. de reg. iur. Sol. ſi vt hic in text. legimus, quia actiones morales cũ a circunſtantiis regulentur, ſecundum earum quoq; varietatem varientur, & ideo verificatur regul in tex. adnot. & obiectio in contrarium facta non obſtat: No. iudicium afficere ſolum res, & perſonas in proceſſu nominatas, ſed limit. iuxta text. & ibi Docto. in ca. ſi de probat. Io. Bapt.

e ¶ Sumus.] Hic §. & c. quamuis. eo. vnde ſumitur, materiã continent ſubtilem, & prolixam, & copioſiorem, quàm vt per notulas tradi poſſit, ideoque pro eius clariore, & pleniore elucidatione recurrẽdum eſt ad not per Doct in d c quamuis.

f ¶ Sententia.] Quid dicemus de aliis actis cauſæ, vtputa, de atteſtationibus, & ſimilibus? Dic ꝙ regulantur a ſñia. Vnde quibus nocet vel prodeſt ſñia, nocent vel proſunt acta, c. inter dilectos. ver. nec at teſtationes de fi. inſtr. Inn & Ab. in c. cauſam quæ. de teſtib. per Legiſtas in l. ſæpe. ff. de re iudi. Idem de confeſſione, vt per Doct. in c. quamuis. eo. quæ ratione publicæ vtilitatis facit fidem etiam in alio iudicio, Abb. in d. c. cauſam quæ

g ¶ Regulariter.] Bene regulariter: quia hoc habet ſatis multas exceptiones, de quibus per glo. in c. quamuis. c. in verbo. res inter alios. & prolixius, & exactius ibidem per Abb.

h ¶ Lædet.] Reſpectu pleni præiudicij: ſed quoad præſumptionem inducendam bene præiudicat: quia acta inter alios transferunt onus probandi in eum contra quẽ faciunt Abb. in cap. cũ inter canonicos, de elect. & not. in cap. dilectus. 2. de ſimo. & in cap. interrogatum 2. quæſtio. 5. & per Legiſtas in l. ſi duo. ff de iureiuran. Immo Bart in l ad monendi. ff. de iureiuran. tenet ꝙ illa ſententia fa-

ciet ſemiplenam probationē. Ab. in c. qualis. eo di cit hoc relinquendū iudicis arbitrio. Sed an ſaltem profitēti n. l. res inter alios C. quibus res iudi. non no & fac. illa regula, Contrariorum eſt eadem diſciplina.

Quorū verſuū declarationē habes in d. c. cū apud.
c ¶ Quattuor menſiū.] Sed an hoc tempus dādum ſit & his, qui a principio confitentur debitum, cum hic non feratur ſententia: ſed ſolum fiat pceptum de ſoluendo iuxta not. in c. dudū. 2. de ele & 2. q. 1. c. nos in quemquā. & in l. 1. C. de confeſſ. Quidā q non, vt not. in l. ſi debitori. ff de iudi & in § omnes. inſtit. de verb. obl. Sed in cōtrariū videtur tex. in l certum. §. ſi. ff. de confeſ. dic q primam opin. approbat cōſuetudo, quę dat confeſſo ſolū de. ē dies. Secunda eſt de iure verior, vt per Bar. in d. l. ſi debitori. ſi ergo eſſet conſuetudo, ſeruabitur d. l. certū § ſin. is autē cui hæc tempora indulgentur, vt euitet oēs moleſtias, debet ſatiſdare de ſoluendo dicta l ſi debitori vb Bar. & per Ab in d. c quoad conſultationē. eo. verb, ſed quęro iuxta p̄dicta, quod putat etiam Abb. qñ talis debitor eſſet de fuga ſuſpectus, vel non eſſet ſoluendo

DE EXECVTIONE rei iudicatæ.

Io. Bapt. Poſtquam in pręcedēti tit. vidimus de ſententiis, & re iudica. ſequitur videre de illarū executione, ppea proponitur hic ti. iſte, qui diuiditur in 3. partes, in quarū prima hr̄ qualiter res iudicata ſit exequēda: in ſecunda a quo ſit exequenda: in tertia an executor poſſit de ſiau de cōtra eā oppoſita cognoſcere: ſecūda ibi, ſed ſi ordinarius: tertia ibi, quod ſi princeps.

Io. Bapt. 1 igitur.

SI CASVS Alter litigantium videns qd̄ a ſuis ad eius fauorem lata non fuit aliter appellatū petebat eā executioni mādari: quia ſi via eā reſcindendi eſt denegata, ſolū executio remanebat; ſed pars aduerſa ſe oppoſuit, quia videtur abſurdam executionē cōcedere niſi prius cognito an ſit iuſta, So. vt in tex. legimus, qa aliter res iudicata nō hēref p iudicata, & ſic tenet tō p altera parte adducta, p altera vero tenet limitatiue qñ. ſ. vt dicit tex executio excederet. Not. primo qd̄ ēt in executione datur certus terminus, idq; videt factū vt inde iuſta appareat: vnde not. ſecundo arg. qd̄ creditor non debet eſſe ad exigendum ita promptus, vt debitor cogatur ſtatim fere ſoluere.

DE EXECVTIONE rei iudicatæ.

TIT. XVI.

Rem iudicatam ſequitur executio. h. d.

SI igitur ſententiæ latæ legitima appellatio non occurrerit, intra ſtatuta tempora executioni mandanda [a] erit.

Sententia lata in reali actione ſtatim executioni demandatur, in perſonali poſt quattuor menſes. h. d.

Sed multum intererit, vtrum in reali, an vero ſuper perſonali actione ſententia lata fuerit. Primo enim caſu ſtatim [b]. Secundo, non niſi poſt emenſa quattuor menſium [c] ſpatia executioni mandabitur.

Quadrimeſtre tempus poteſt prorogari & breuiari. hoc dicit.

Licet autem quadrimeſtre tempus in perſonali actione ſit regulariter ſtatutum, ex cauſa [d] tamē nōnūquam [e] & arctari, & prorogari [f] poteſt. Sed qui ab initio terminum recipit ſponte [g] breuiorem, ſibi id imputare [h] debebit, cum ex voluntate propria

a ¶ Mandanda erit.] Quia parum eſt iura eſſe in ciuitate, niſi ſint, & per quos iura mandentur executioni. l 2 §. poſt originem. ff. de orig. iur. & de materia vide per Hoſt. in ſum eo. § qñ & a quibus. & per Spec. in §. videndum & in c. quoad conſultationē. eo. vnde ſumitur. & alibi ſæpe.

b ¶ Statim.] Vt no. in c. quęrenti de offi. dele. Et idē in cā criminali, vt ibidē habet, & 12. q. 3 in c cum apud. Et habetur hæc materia clare per hoc verſus.

In perſonali poſt menſes quattuor in re
Protinus eſt omnis ſententia perficienda,
Sic in criminibus, ſed caſus excipe quinq;.
Confeſſus, prægnans, iratus, & inſula ſeruus.

d ¶ Ex cauſa.] Quis autem pbare debeat in cauſa appellationis, an appellans, q ſine loſſa cā iudex terminos in abbreuiauerit, an appellatos, q ex cā fecerit, vide p Ab. in c. quoad cōſultationem. eo ver. qui aūt probare.

e ¶ Nonnunquā.] Non ergo ſemper & indiſtincte, ſed cum cauſæ cognitione, iuxta not. in l. 2 procedente. C. de dilat. & per Ab in c. quoad conſultationem, eo. verſi. ſed ergo, & verſi & fac. hæc littera. & in c cū ſit de appel Bar. in l 2. ff de re iud. & in c quærenti, de offi deleg.

f ¶ Prorogari.] Poterit aūt prorogatio fieri & ſine cā, cū ſit fauorabilior coarctatione. ita no. in l. 4 §. ſi qs ff de re iu. qd̄ intelligit Ab. q̄tō ad hoc qd̄ factū iudicis valeat, niſi appelletur poterit tñ ſecūdū eū appellari: qa iudex non debet aliam partem ſine cauſa grauare. de quo late per Legiſtas in d §. ſi quis, & per Nattam in ele. ſæpe. de verb ſigni.

g ¶ Sponte.] Secus ſi cōtradixit, & inuitus recipit, ſecundum Hoſt. ſed ſecundum Inno in dubio præſumitur quis ſponte recepiſſe, de quo dic latius per Ab in c. quoad conſultationem. eo.

h ¶ Imputare.] Sed contra. quia immo videtur, q lex ſuppleat factum hominis. l. 4 §. ſi quis condemnatus. ff. de re iud. Sol. ſecundum gloſſ. in c. quoad

con-

iuris beneficium contempſiſſe videatur. Vnde poſtea non audietur appellans, niſi forte aduerſus eum modus executionis canonic⁹ excedatur a, ſiue ab ordinario b, ſiue a iudice delegato, ſiue ēt ab arbitro res iudicata fuerit.

Delegatus a principe poteſt propriam ſententiam intra annum exequi. hoc dicit.

Sed ſi ordinarius c ad mādatū d iudicis a Principe e delegati nolit, aut quibuſdam obſiſtentibus ſententiā ab eo latam ſuo effectui mancipare nequeat, datus ipſe iudex illam executioni mandare poterit f, & reſiſtentes eccleſiaſtica g ſententia coercere h, & non ſolum vſque ad quadrimeſtre tempus quod ad ſoluendum debitum a lege reo cōceditur: ſed vſque ad annum i

conſultationem.co.ꝙ id quod hic dicitur, procedit quando iudex arctat eum cauſa, vt not. hic in verbo nonnunquam contrarium quando ſine cauſa: ſed hæc non placet Ab. quia ſi ponderentur verba verſiculi, & qui ab initio. clare ibi innuitur ꝙ ēt ſi ſine cauſa iudex decurtauit ſpatium, imputādum eſt ſponte recipienti: alias verſi. ille ſuperflueret quia vbi iuſta cauſa ſubeſt, non requiritur quod iudiciū exerceatur in inuitum, ſecundū Hoſt quē ſequitur Anto vis ergo tota videtur in hoc, ſcilicet, an pars ſponte receperit terminum breuiorem, an non ſpōte, vt per Abb. ibi ver. & iā circa primam fac l. ad ſolutionem ff de re iu.

a ¶ Excedatur] Sic 2. q. 6. § ſunt quorū & §. ab executore. & c nonne, de appel. & ca. ſuper quæſtionibus. § nos autem de offi. deleg. & l. ab executione C. quorum appell. non reci. Sed videtur quod numquam ſit neceſſaria appellatio: quia aut executor facit quod mandatur, & tunc non excedit aut facit aliud, & tunc nulla eſt ſententia ſua, vnde non eſt neceſſe appellare, ca pa. 1. de ſent. & re iud quia non fuit ſeruata forma mandati, vt cap cum dilecta. de reſcrip. cap examinata, de confirm. vtil. uel inutil. Reſpon iudex poteſt excedere mandatum faciendo quod mandatur plus aggrauando illum contra quem fit executio: nam tunc tenet ſententia & neceſſaria eſt appellatio. Item ſi obiicitur excommunicatio, 11 quæſt. 3. cum excommunicatio, & cap. cum inter, de excep. & cap. pia. eod. titu. in 6. item ſi innouatio facta eſſet poſt rem iudicatam: nam tunc mutatur ordo executionis, l 4. §. ſi ex conuentione. ff de re iudic. Item ſi præuenire velit tempus quadrimeſtre. d l. 4 § ſi quis condemnatus. Item ſi male interpretetur ſententiam. l. ab executore ff. de app. Item ſi obiiciatur quæſtio falſi, cap. de cetero extra de ſenten. & re iud. & l. iudicati. C. ſi ex falſ. inſtrum. & cap ſuper eo de falſariis. Item ſi fiat exceptio, per quam tertio nullum fiat iudicium, ut in cap. noſtra. de procu & hæc not. in cap. quoad conſultationem. de ſenten. & re iud ſuper uerbo excedatur. Sed adhuc contra de l. diligenter ff. mand ubi dicitur. ꝙ qui exceſſit mandatum aliud quidem facere uidetur. Solue, ut per Abb. in d c. quoad conſultationem, ner ſed contra præcedens dictum.

b ¶ Siue ab ordinario] Vt per Hoſt. In ſumma eo. §. quando, & a quibus, uer. & a quibus, & per Spe. eo. § nunc dicendum.

Io. Bapt. Sed ſi CASVS. Quidam iudex delegatus uolebat ad petitionem alterius partis ſuam ſententiam executioni mandare. ea ratione quia qui pōt exequi antecedens uidetur ēt poſſe exequi conſequens c. tranſlato. de cōſt. altera uero pars opponit exceptionē de pōte quia iā functus eſt officio ſuo, l iudex ff. de re iud. & iō non uidetur ipſe poſſe ſe amplius intromittere: Solu. tamen ut in tex. legimus. quia ſi aliter eſſet executio ſæpe traheretur in longum; ad obiectiones aūt dico quod per unam cōfirmatur ſolo. altera uero aliqñ uertitur: Not. caſum in quo iuriſdō delegati extēditur ad euitandum abſurdum, & ſic eſt inferendum quadā eſſe concedenda aliquando propter aliquod bonū. ꝗ alias prohiberentur.

c ¶ Ordinarius.] Ad quem regulariter pertinet executio ſententiarum, ut infra eo. §. cum igitur.

d ¶ Ad mandatū] Nota quod delegatus Papę poteſt mandare ordinario loci quod ſententiam ſuam exequatur: nec mirum, quia quo ad cauſam ſibi commiſſam maior eſt omnibus poſt Papam, capitu. ſtuduiſti, de offic. delegat. & repreſentat perſonam Papæ, unde honorari debet, ut Papa, capitu. ſane, de offic. delegat. cap. finali diſtin 93.

e ¶ A Principe.] Secus in delegato ab inferiore, de quo per Abbatem in cap. ſi quis contra clericum, de foro compet. & aliquid per eundem in c. ſignificaſti. de offi. deleg unde hic ſumitur, & per Legiſlat. in l. a diuo Pio, ff. de re iudi.

f ¶ Poterit.] Sed an poſſit delegatus a principe nō requiſito, uel non detrectante, uel impedito ordinario, per ſe principaliter propriam ſententiam executioni mandare? Et non uidetur, cum hæc littera, & cap ſignificaſti. de offic. delegat. uideantur late hanc poteſtatem in defectum ordinarij, contrarium uerius, ut per Ab, in d. c. ſignificaſti, uerſi. ſed quæro numquid.

g ¶ Eccleſiaſtica ſententia.] Cap. quæſitum, & c ſignificaſti. de offi. dele Sed an poſſit talis delegatus Principis inuocare brachium ſæculare? Rñd ſunt opin. communiter tenetur ꝙ ſic, ut per Abb. in d. c. ſignificaſti. uerſi extra glo. quæro. non tamen poteſt habere officiales armatos.

h ¶ Coercere] Cuiuſcunque dignitatis ſint reſiſtentes, ratio: quia repræſentat perſonā Papæ, cui totus orbis ſubeſt. 9. q. 3. c. cuncta per mundum. unde ſecus in delegato alterius.

i ¶ Ad annum.] Poſt annum uero expirat iuriſdictio talis delegati, licet ſententiam non fuerit executioni mandata quāquam aliud ſit in ordinario. lege prima. ff. ne ius fiat ei, & no. in c. quæſtum, de

 offi.

integrum ad exequẽdam ſententiam iuriſdictionem [a] exercere poterit.

Iudex deputatus ſuper executione ſententiæ admittit exceptionem fraudis, ſeu nullitatis, non vt ſuper ea pronuntiet, ſed vt negotium ad ſuperiorem, qui iudicauit tranſmittat. h. d.

Quod ſi Princeps propriam ſententiam per aliquem executioni mandari iubeat [b], & circa negotiũ fraus interueniſſe dicatur [c], executori de toto negotio cognoſcendi facultas non [d] erit: ſed ad ſuperiorem quæſtiones, ſi quæ inciderint, deferri oportebit.

Iudex ordinarius tenetur exequi ſententiam delegati a Principe etiam iniuſtam. h. d.

Cum igitur [e] regulariter contingat, quòd executio ſententiæ ordinario demandetur, quæri poterit, an ſi ipſam iniuſtam eſſe cognouerit, executioni eam mandare debeat, an ſit ei ſubſiſtendum potius. In qua ſpecie reſponſum eſt, quod cum ordinarius delegato teneatur obſequi, licet ſententiam non eſſe [f] iu-

offi. dele. vnde ſumitur. & ibi late per Gloſſatores, & Docto. erit aut hic annus continuus vnde curret omni tpe Regulariter. n. omne tẽpos intellig. ẽ continuũ, niſi reperiatur contrariũ, not. in rub. ff. de diuer. & temp. præſcri. & in cle. vni. de reſti. in integ. & ſic curret ẽt diebus feriatis, & dato impedimento, & habebit iſte annus dies 365. ſicut annus quilibet, nec eſt curandum, quod incidat ann° biſſextilis: nã ſecundum Abb. in d. c. querenti. pro regula capiendum eſt, quod vbi a iure datur annus intelligitur de 365. diebus continuis. l. 3 § Stichus. ff de ſtat. lib.

a ¶ Iuriſdictionẽ.] Niſi fuiſſet dies pfixus iuriſdictioni: quia tunc poſt terminũ nõ poſſet delegatus ſe impedire, ſcdm Io. And. in c de cauſis. de offi. deleg ſequitur Ab. in c. ſignificaſti. eo. tit. in 3 not.

Io. Bapt. Qđ ſi princeps. Hæc pars licet habeat plura capitula, quoniam tamẽ caſus poteſt in omnibus commode ſingulari, ppea eſt aduertendum, qđ quidam executores ſententiarum cum ab altera parte audiuiſſent quandam ſententiam non eſſe exequẽdam ꝑ fraudem, vel quia alia de cauſa erat iniuſta, vel ꝑ appellationem a principe admiſſam, nõ obſtante clauſu. appellatio. remota, vel ꝑ reſtitutio. in integrum, vel ꝑ aliam ſimil. qua de re volebant vel tale negocium cognoſcere, vel ipſum ad ſuperiorem referre, & ſic executionem retardare, idque putabat ſibi eſſe licitum, quia alioqn aliquis indebite, & iniuſte læderetur, quod repugnat iuri & rõni. Cæterum Solu, prout in hac parte cauetur, quia regulariter ad executionem eſt omnino procedendum cum res iudicata pro veritate habeatur, vt ſæpe dixi: aliqñ tñ ob qualitatẽ caſus contingentis aliter eſt dicendum, & tunc procederet obiectio in contrarium facta: Not. primo quod executio aliqñ ob diuerſas cauſas ſuſpenditur, qđ facit pro illis, q cupiunt eam euitare Not. ſecundo, qđ arg. rei iudicatæ ẽt inſtrumenta debent regulariter executioni mandari, qđ tñ dictum videtur habere aliquã difficultatẽ: Not. tertio, qđ executor tenetur ſine cauſæ cognitione mãdare executioni ſententiam, licet iniuſtam, ſed cum hoc negotiũ faciat vide glo. hic in ver. tenebitur.

b ¶ Iubeat.] Et ſic nota, quod executio ſententiæ eſt delegabilis, quod in delegatione principis non habet dubium, vt hic, & c de cetero. eod. vnde ſumitur. Sed dubium poteſt eſſe de inferioribus, & communiter tenetur idem eſſe ſaltem de iure canonico, quo iure omnia ſunt delegabilia, habetur in c. quod ſedes. de offi. ordi. ex quo infertur ſecũdum Abb. in d. c. de cetero. qđ ordinarius, vel delegat° a principe poſſunt delegare executionem ſententię: licet executio requirat maiorem iuriſdictionem, quàm requirat deciſio cauſæ.

c ¶ Dicatur.] Scilicet circa negociũ principale: vt quia fuerit obtenta ſententia per fraudẽ; puta, per falſos teſtes, vel per falſa inſtrumenta: nam ſi hæc obiiciantur coram executore, vt executio differatur non eſt executori facultas hoc cognoſcendi: quia ſic aſſumeret partes iudicis, qđ eſſe non debet. l. ſi vt proponis. C. de exe. rei iudi. ſed debet referre ſuperiori. c. de cetero. eod. fac. cap ſuper eo. de falſis.

d ¶ Non erit.] Immo contra a 5. quæſtio. 2. cap. etſi non cognitio. C. ſi contra ius vel vti. publ. Sol ſecundũ gloſſ. in cap. de cetero. eo. quod hic ſumus in mero executore, qui nullam habet iuriſdictionem annexam. ſed nudum tantum miniſterium. Contraria vindicat ſibi locum in executore mixto, qui ſcilicet habet iuriſdictionem & cognitionem annexam. Hæc ſolutio non placet Abb. quia merus executor nullam admittit exceptionẽ. l. ſi vt proponis. C. de execu. rei iudic. ſed hic admittitur exceptio, & executor cognoſcit nõ vt pronuntiet, ſuper principali, ſed vt remittat negocium infectum ad ſuperiorem: ſed non cognoſcit de toto negotio, ut hic, & in d. c. de cetero. ſuperior ergo plene cognoſcet & pronuntiabit. Nec huic expoſitioni obſtant contraria; ibi. n. dicitur, quod executor põt cognoſcere de fraude allegata, ut ſi fraus interuenerit de toto negotio cognoſcat, non dicit per executorem: quia intelligit per iudicem. Ita nota. in dicto c etſi nõ cognitio. & per Ian. & Abb. in dicto cap. de cetero.

c ¶ Cũ igitur.] Pro intelligentia, tam huius §. quã vniuerſæ materiæ præmitte, quod plures ſunt ſpecies executorum, de quibus per glo. & Doct. in c. paſtoralis §. quia uero. de offi deleg. unde hic ſumitur.

f ¶ Non eſſe iniuſtã.] Secus ſi executor nouerit ſententiam eſſe nullam, uel præceptũ nullum ipſo iure;

ſtam nouerit, exequi nihilominus tenebitur [a] cum ſibi non cognitio, ſed executio tantum fuerit demādata, niſi a dato iudice impetrare valeat, vt ab hoc onere ipsū liberet [b]. nec enim debet iudicis delegati mandato violēter reſiſtere: ſed & apud eūdem inſtare poterit, vt executionem tamdiu differri patiatur, donec principi rei veritas innoteſcat.

Si Papa ſcienter commiſit appellationem interpoſitā a ſuo delegato dato cum clauſula, appellatione remota, iuriſdictio primi delegati eſt ſuſpenſa quo ad executionem h. d.

Sed quid ſi cum a ſententia lata auctoritate literarū Apoſtolicarum, in quibus inhibita [d] fuerāt appellatio, prouocatū fuerit, & litteræ poſt appellationem ad alios iudices emanauerint, an ad mandatum poſteriorum iudicū executio ſententiæ a prioribus delegata retardari [e] debeat? Et quidem cū Apoſtolicus aliis iudicibus appellationis cauſam ex certa ſcientia [f] committit, & appellationē videtur recipere, & ſimul priorum iudicum reuocare iuriſdictionē. Vſq; eo igitur ſnīæ ſuſpendetur executio, donec appellationis merita plenius diſcuſſa [g] fuerint.

Poſtulatio reſtitutionis in integrum differt executionem. h. d.

Dantur & caſus alij, in quibus licet ſententia in rem tranſierit iudicatam differēda nihilominus erit

tunc enim non tenetur quis tali mandato parere, nec enim poteſt in tali actu dici iudex, arg. cap. forus. de verb. ſignifi. Immo tali iudici exequi volēti reſiſti poteſt propria auctoritate, vt per Abb. in ca. paſtoralis. § quia vero. & in c. ſi quando. de offi. deleg. & not. per Ab. in c. ſuper eo. de cri mi. falſi. Eſt tamen differentia, an ſit lata per falſas litteras delegatorias, vel contra falſum procuratorē, an per falſas probationes. Primo enim caſu ſine vlla tēporis præfinitione non mandatur executioni. Secundo vero tempora ad agendum de falſitate ſunt limitata, vt per Ioan. And. in c. cum venerabilis. de excep. & per Abb. in d. c. ſuper eo.

a ¶ Tenebit.] Sed an hoc procedat ēt in cauſa criminali vbi ſnīa ē corporis afflictiua? Inn. non putat hoc caſu ſententiam iniuſtam exequendam, & approbat Ab. in c. paſtoralis. § q̄a vero. de offi. dele. pro quo facit, q̄ ēt taciturnitas partis nō purgat ſententiā: quia nemo eſt dominus membrorum ſuorum. l. liber homo. ff. ad leg. Aquil. & c. cōtingit 2. de ſententē. excō. hic eſt, q̄d condemnato ipſo inuito pōt tertius appellare. l. non ſolum ff. de appel. & 2. q. 6. in ſumma. Item non procedit quod hic dicitur in executore extraiudiciali: quia tunc executor non tenetur exequi mandatum ſuperioris iniuſtum. De ratione diuerſitatis inter executorem iudiciarium, & extraiudicialem. per Abb. in cap. vniuerſitatis. de ſenten. excom.

b ¶ Liberet.] Ca. paſtoralis. § q̄a vero. de offi. dele.

c ¶ Inſtare.] Quid ſi inſtiterit nō tamē impetrauit? Reſpon. appellet & tenebit appellatio. c. ſuper eo. de offi. deleg. c. cum ſuper controuerſia. eo. not. in c. paſtoralis. § quia vero. de offi. deleg.

d ¶ Inhibita.] Eſt autem huius inhibitionis vis in eo quod tollit appellationis effectum, vt non habeat impedire executionem ſententiæ, nec deuolucere cām ad ſuperiorē, niſi a tpe, quo ſuperior ex certa ſcientia admiſit appellationē, vt hic, & in ca. paſtoralis §. præterea de offi. dele. vnde ſumitur.

e ¶ Retardari.] Vt priores iudices ſententiā neq; per ſe, neq; per alios exequantur, vt in ca. paſtoralis. §. præterea. de offi. deleg. vnde ſumitur.

f ¶ Scientia.] Non intelligas quod ſit neceſſe hæc verba ex certa ſcientia poni in commiſſione cauſæ appellationis. Sed q̄ in litteris commiſſionis fiat mentio de proceſſu cauſæ, de appellatione interpoſita, & de exceptione oppoſita, ſcilicet q̄d prius fuerat cauſa commiſſa appellatione remota: aliàs commiſſio cauſæ appellationis non valeret, niſi fieret mentio de illa clauſula: quia ſi Papa ſciuiſſet, nō ſic de facile admiſiſſet appellationem. Vnde Papa dicitur committere ex certa ſciētia, q̄n fuit certificatus de oībus, q̄ potuiſſent eum mouere ad commiſſionem denegandam. Vnde de qualibet clauſula appoſita in primis litteris, quæ poteſt eſſe impedimētum ſecundarum debet fieri mentio in ſecundis: aliàs non dicitur concedere ex certa ſcientia: ſed per ignorātiam, & ſurreptionem, not. in c. cum dilecta. & in cap. per tuas. ceterum. de reſcript. & per Abba. in capitu. paſtoralis. §. præterea. de offic. delegat. & in capit. inter eod. fac. l. finali. C. de prec. imper. offer. Et ad hanc materiam referuntur, hæc verba; ex certa ſcientia, non autem ad merita cauſæ appellationis, ſecundum Abb. in dicto. §. præterea & ita tolluntur quædam obiectiones ibi per eum factæ.

g ¶ Diſcuſſa.] Cōfirmatione, vel caſſatione, ſed pone, quod iudices appellationis pronunciauerūt male appellatum, & ſic confirmauerunt ſententiam latam. Quis mandauit ſententiam executioni? vtrum primi iudices, an ſecundi? Reſpon. materia

probandam virginitatē ab honeſtis & prudentibus matronis, vice ſua iudex inſpici mulierem [a] iubet.

Notorium probatione nō indiget. h.d.

Sed & ſi quid notorium fuerit, teſtium depoſitionibus, vel inſtrumentorum exhibitione amplius declarari [b] non debet [c], cum talia probationem, vel ordinem iudiciarium non requirant [d].

Iudex debet aduertere, ne dubium recipiat pro notorio h.d.

Sed cum multa dicantur notoria, quæ non ſunt, proſpicere debet iudex, ne quod dubium eſt, pro notorio recipiat [e].

Vehemens ſuſpicio interdum habet vim notory. hoc dicit.

Ad notorium prope accedit vehemens ſuſpicio: nam ſi (exēpli gratia) de carnali copula quæratur [f], & ſint, qui ſolum cum ſola, nudum cum nuda in eodem lecto iacentem locis ſecretis, & ad hoc commodis, & horis electis ſe vidiſſe [g] deponāt, ꝑcul

tu.§.ſi verſi.decimo ſi etiam.

a ¶ Mulierē] No. caſum, in quo facienda eſt mulieris inſpectio, fac. ca. cauſam. & c. propoſuiſti. eo. Alius caſus eſt, an ſit idonea matrimonio c. fraternitatis. de frig. & male. Item an ſit prægnans. l. 1. §. 1. & §. de inſpiciendo. ff. de vent. inſpic.

Io. Bapt. Sed etſi. CASVS. Quidā iudex volebat in certa cauſa ſententiare nullis auditiis probationibus, ea rōne motus quia dicebat factū eſſe notoriū ca. cui dentia. de accuſat. quod quidē ante eſſet faciendū. Fuit dubitatum, quia niſi qō ſit probata iudici vt iudex eſt nō poteſt ipſe iudicare ca a. de offic. ordi. cum vulg. Solu. vt hic habetur, quia probationes cū adhibeantur ad rem manifeſtandam ſequitur non ſemper eſſe neceſſarias. qua de re poſtquā iudici conſtabit factum eſſe notoriū, nil aliud requiritur, & ſic obiectiones ceſſant, cum habeamus quomodo intelligi debeant. Not. argumentum, quod partes nō debent grauari ad probandū aliquid ſuæ intentionis niſi quando illud probatione vere indigeat; & ideo etiam ordo iudiciarius aliquando debet ceſſere d. c. euidentia.

b ¶ Declarari.] Licet aūt notoriū releuet ab onere ꝓbandi, vt hic dr̄, & in c. ſuper eo. de teſti. cogē. nō tñ releuat ab onere proponēdi, & allegandi, vt notat. in c. le appellanti. de appe. in verb. iudicis. & ibi per Card. q. 5. Idem tenet Peruſ. in c. vt debitus. eo. tit. in 6. & per Gemi. in c. 1. eo. tit. in 6.

c ¶ Non debet.] Nec diſtinguitur, vtrū pars neget vel cōfiteatur. Vnde infert ſecūdū Ab. in c. ſup eo. de teſti. cogē. ꝙ negatio partis nō inficit notoriū, nec reddit rē dubiā. fac qđ not. Inn. in c. tua. de cohabi. mul. & cle. & de materia latiſſime per Doct. ꝑſertim per Butr. in c. veſtra. de cohabi. mul. & cle. & ſecundū Bal. in auth. quod locum C. de colla. decem teſtium depoſitio videtur facere notorium.

d ¶ Nō reqrāt.] Quantū ad probationē ſicut nec in conuiētione neceſſariæ ſunt partes iudicis. l. ꝓinde. ff. ad le. Aquil. ſententia tamen eſt neceſſaria. l. 1. ff. de confeſ. c. porro. de diuort.

e ¶ Recipiat.] ca. conſuluit de appel. Eſt aūt notoriū triplex. facti, iuris, & ꝓſumptionis. facti, ꝙ ita ſe exhibet hominū cōſpectui qđ nulla pōt tergiuerſatione celari. c. tua & c. ſi. de cohab. mul. & cler. & in tali appellans non auditur, c. cum Romana. in ſi. & c. peruenit. de app. & in tali notorio creditur ſimplici officiali. 4. q. 4. § aliquando. Nec requiritur ſcientia omnium, ſed plurium. fac. 2. q. 1. c. ſcelus. & ca. manifeſta. Iuris eſt de quo aliquis condemnatur, vel eſt in iure confeſſus, vt in ca. veſtra. & c. ſi. de cohabi. cle. & mu. l. ſi. ff. de ſtat. homi. & l. res iudicata. ff. de re iud. & in hoc notorio quandoque requiritur probatio, ſi negetur, c. ſi. eut. de re iud. Notorium præſumptū eſt paternitas filiatio ff. de in ius vocan. l. quia ſemper. ff. de in ius voc. fac. l. Lucius. ff. de condi. & demonſtra. & c. conquerente. de fil. presbyt. & conſanguinitas, c. porro. de diuort.

Ad notoriū. CASVS. Quidā iudex dialecticæ ſtudioſus volebat per ſuſpectiones, & coniecturas cauſas cognoſcere, & iudicare, & cum pars dixiſſet id non eſſe faciendum, cum ſuſpicio non videatur probatio concludens, quia etiā extrinſecæ aliquādo capiatur, fuit propterea quæſitum quid iuris. Sol. ut hic legimus, quia id quod probari debet aliquando eſt ita occultum ut aliis modis probandi probari nequeat, & ſic etiam obiectio uidetur ceſſare, cum in ea illud requiratur, ut inde concludenter inferatur ueritas dubij propoſiti Not. quod occulta per coniecturas, & præſumptiones manifeſtantur, non tamen quælibet præſumptio probat cum habeat latitudinem, & ideo debet eſſe uehemens. Io. Bapt.

f ¶ Quæratur.] Sumitur quod hic dicit ex c. litteris. cū c. ſeq. de præſump. & ex c. præterea. de teſtib.

g ¶ Vidiſſe.] Et qđ ſe inuicē cognouerint credere, ut no. in c. litteris. de præſum. & ſic nota caſum, in quo ualet teſtimoniū de credulitate, qñ ſ. eſt coniūctū actibus propinquis rei probandæ. fac. not. per Ab. in c. quoties. de teſti. Sufficit. n. dictū teſtis concludere præſumptiue, qñ ꝓſumptio eſt uiolenta, & iuridica. not. per Legi. in l. 1. ff. ſi cer. pet. Sed qd ſi nihil deponant de uiſu, ſed dicāt, ꝙ audiuerūt ipſos cōmiſcētes? Rñ. licet teſtimoniū de auditu proprio ſit alias per ſe ſufficiēs. 14. q. 2. c. quāquā & not. in l. in ſum. §. idē Labeo. ff. de aqua plu. arcen. hoc tamē caſu non ſufficeret: nā actus copulæ nō percipitur

ſen-

ſenſu auditut tũt, ſed requiruntur & alia adminicula; puta, fama publica, riſus, iocus, miſſio nunciorũ, & munerũ, amplexus, oſcula, & ſimilia, vt per Ab. poſt Hoſt. in c. præterea de teſti. Sed poſſet dici, ꝙ poſſent teſtes deponere de taliũ verborũ auditu per quæ ꝓbaretur copula; puta, ſi alter coeuntiũ fuiſſet auditus interrogãs aliũ, an adhuc ſemen emiſerit, vel quã morã interponat emiſſioni, in ſtrumentum totũ vuluã fuerit ingreſſum, & alia verba, quæ inuenit effrenatus libidinis ardor.

a ¶ Suſpicionibus.] Nec enim aliter poteſt probari hoc delictum, niſi per ſuſpiciones vehementes, licet enim teſtes viderint virum ſupra mulierem, non per hoc neceſſario infertur ꝙ illam cognouerit, forte enim vir erat frigidus, vel maleficiatus, vel non potuit tunc coire, licet alias eſſet potens: quia forte erat mulier arcta, vt per Ioann. And. & Abb. in ca. præterea. de teſtib.

dubio ex ſuſpicionibus [a] tam vehementibus ſequutam copulã pronunciari poterit [b]. Plane, ſi de graui crimine [c] actũ fuerit propter ſolam ſuſpicionem, quamquam vehemẽtem [d], nemo cõdemnabitur.

Fama præſtat adminiculum ceteris probationibus : & iudex ex variis debet animum ſuum inſtruere. hoc dicit.

Fama quoque, ſi de aliquo facto inuulgata fuerit, ceteris præſumptionibus [e] non leue, præſertim in quibuſdam [f], præſtabit adminiculum. Demum circumſpectus iudex motum animi ſui non ex vna tantum re: ſed ex variis argumentis, & teſtimoniis, quæ rei aptiora eſſe competerit, confirmabit [g]. Iudicaturum enim oportet cuncta [h] rimari, & ordinem rerum plena inquiſitione [i] diſcutere, nec ſententiam prius ferre, quã, peractis omnibus, nihil habeat in quæſtione, quod proponat [k].

cap. quanto, de præſump. verſic. ego autem. & in verſic. ſic ex his etiam concludo, & in hac litera diuerſitatem inducit criminum grauitas, & diuerſitas, non autem vehementia ſuſpicionis, & violentia.

Fama quoque. Io. Bapt. CASVS in hac partic. ita debet adnotari, quod inter ſcholares quoſdam fuit dubitatum, an fama ſit ſpecies diſtincta a notorio; quidam enim negatiue reſpondebant, quia ſicut notoriũ ſignificat factum non indigere probatione, ita quoq; & fama, Cæterum Sol. vt hic legim⁹, quia rem eſſe manifeſtã habent latitudinem, hinc dantur diuerſæ ſpecies ſeu potius gradus, Ideo etiam obiectio ceſſat: Not. primo quod deciſio huius text. poteſt extendi, ad communem doctorum opinionem: Not. ſecundo quod probatio cum habeat latitudinem, ideo vna dicitur plena, altera ſemiplena, & propterea iudex ad plura debet reſpicere antequam ſententiam ferat.

b ¶ Poterit.] Immo Barto. in l. furem. ff. de fur. dicebat poſſe pronunciari, etiam ſi tantum quis fuiſſet repertus in domo alicuius pulchræ mulieris, licet idem aliter ſentiat poſt glo. in l. capite quinto. ff. de adul. aliter etiam ſentit Abb. in cap. tertio loco, eod. verſic ſed ego addo, & in cap. tertio loco, verſicu. ſed quæro hic. de præſu. Et amplia quod hic dicitur, vt habeat locum, etiam ſi agatur ſuper adulterio, & inceſtu criminaliter, vt per Abb. in c. litteris. de præſum.

c ¶ Graui crimine.] Vt eſt crimen hæreſis, vt in capit. litteras de præſumpt. vnde ſumitur. videtur ergo a contrario ſenſu inferri primum, ꝙ in crimine non graui poſſit ex vehementibus præſumptionibus ſequi condemnatio, de quo dic vt late per Abba. & alios in cap. quanto de præſump. Secundo infertur, ꝙ adulterium non videtur eſſe graue crimen, quod ſatis videtur poſſe admitti, per cap at ſi clerici. § de adulteriis, de iudi. Contra tamen videtur 32 quæſtio. 7. cap quod in omnibus. Solu. vt not. in dicto § de adulteriis. & in d. cap. quod in omnibus.

d ¶ Vehementem.] Secus ſi ſit violenta, quia plus eſt quam vehemens, vt not. in cap. litteras de præſum. Sed tu dic ꝙ violenta, & vehemens idem ſunt in propoſito, vt in dicto cap litteras. & in capit. cum contumacia. de hære. in 6. & deducit Abb. in

e ¶ Cæteris præſumptionibus.] Vt puta, ſi agatur de matrimonio, & dicerentur vir & mulier diu ſimul habitaſſe, ſe coniuges nominaſſe, annulos detuliſſe. ut in cap. illud, & ibi plene not. de præſumpt.

f ¶ In quibuſdam.] Puta, cum agitur de matrimonio carnali & ſpirituali, ut per Abb. in c. illud, uer. tertium intellectum.

g ¶ Confirmabit.] Cap. præterea. de teſti. & l. 3. ff. eod.

h ¶ Cuncta.] Videtur ergo, quòd a teſte poſſit inquirere, an talis ſit, qui teſtificari poſſit, ut 2. quæſt. 7. cap quærendum, ut not. in cap. iudicantem. 35. q. 5. unde ſumitur.

i ¶ Plena inquiſitione.] ſcilicet in petitorio: ſecus in poſſeſſorio: quia ſufficit ſummatim negotium tangere. l. 3. §. ſciendum. ff. ad exhiben. l. a diuo Pio. ff de re iudi. cap. quoniam frequenter. in fi. ut lit. non conteſt.

K ¶ Proponat.] Et tam diu actio uentiletur quouſque ad rei ueritatem perueniatur, ut in c. iudicantem. 35. q. 5. In tantum ꝙ ſententia lata non niſi uidendis non ualet, licet poſtea appareat, ꝙ illa, quæ erant uidenda non faciant ad rombum, argu. eorum, quæ habentur per Abb. in cap prudentiam, in fine principii ſuper gl. in uerbo, conſtare.

DE SENTENTIIS, ET RE iudicata.

Io. Bapt. Continuatur hæc materia per glo. rubri. vel dicas aliter, quod cum duo præcipue videantur actus ipſius iudicij, videlicet cognoſcere, & iudicare, & hactenus autor, locutus eſt de primo nūc de cognitione, ſequitur nunc videre de ſecundo, & ideo proponitur hic tit. iſte: qui diuiditur in 4. partes, in quarum prima ad not. continuatio, in ſecūda explicatur, nomina, in tertia declaratur res iudicata: in quarta ſoluitur dubium, ſecū da ibi, eſt autem, tertia ibi, lata tamen, quarta ibi, de eo quoque.

a ¶ De ſententiis, &c. Quia ex probationibus deuenitur ad ſententias, & ex ſententijs ad rem iudicatam, ideo de his ſubnectit. Differt autem ſententia a re iudic. ſecundum Ioan. And. quia ſententia proprie & ſtricte appellatur cum adeſt appellandi facultas, cum vero non ſubeſt remedium retractatiuum appellatur res iudicata, large tamē videtur quod etiam ſi ſubſit remedium appellationis poſſit appellari res iudicata. l. litigatoribus. C. de app. de quo tamen pro reſolutione vide per Legiſt. in l. 1. ff. de re iudi. & per Ab. & alios in rub. eod.

DE SENTENTIIS[a], *& re iudicata.*

TIT. XV.

Sentētia quid ſit, & quod duæ ſunt ſpecies ſententiarum, interlocutoria, & definitiua h. d.

Videamus nunc[b] de ſententiis[c], & re iudicata[d]. Eſt autem ſententia nihil aliud, quā controuerſiæ propoſitæ a iudice rite[e] facta definitio.

Sententiarum duæ ſpecies, & ſententia interlocutoria eſt, quæ fertur ſuper his, quæ incidunt inter principium & finem cauſæ. hoc dicit.

Sententiarum duæ ſūt ſpecies[f], aut enim interlocutoriæ ſunt, aut definitiuæ. Interlocutoria[g] eſt illa, quæ inter principium & finē cāæ fertur ſup his, quę incidūt, vel emergunt[h]: qualis cum

Io. Bapt. Videamus. CASVS non figuratur, ſed not. quod particula, nunc, denotat continuationem, & ordinem inter illa, in quibus reperitur.

b Videamus nunc.] Quaſi dicat poſtquam vidimus de probationibus, videamus de ſentētiis, quę ſubſequūtur probationes.

c ¶ Sententiis.] Tam interlocutoriis, quam definitiuis, vt infra per totum.

d ¶ Re iudicata.] Quæ differt a ſententia, vt ſupra eodem in rubrica.

Io. Bapt. Eſt autem. Hæc pars ſubdiuiditur in 4 particul. In prima demonſtratur quid, & quotuplex ſit ſententia, in ſecunda quomodo ſit ferenda, in tertia ad not. quid iuris ſi diuerſę vel contrariæ ſententię fuerint latæ, in quarta demonſtratur qualiter iudex dēt iudicare ſecundū cau. & quid iuris ſi aliter iudicauerit, ſecūda ibi, vocatis tertia ibi, ex facto, quarta ibi, ſed ſine. Quoad primū caſus nō figurat, ſed not. cūm diffin. q. iudex aut definit cām principalē, aut caſum in medio cauſæ contingētē: not. ſecundo officiū iudicis cōſiſtere in abſoluēdo, vel cōdēnando, facit reg. nemo q. cōdēnare. ff. de reg. iur.

e ¶ Rite.] Sed cur nō dixit recte? Rñ quia hoc verbum reſpicit iuſtitiam ex cauſa, rite iuſtitiā ex ordine l. non putauit. §. non quæuis. ff. de bono poſſ. contra tab. omiſſio autē iuſtitiæ ex cauſa nō reddit ſententiam nullam, & non ſententiam. l. 1. ff. de appel. Sed omiſſio, vel defectus iuſtitiæ ordinis, ita officit, vt pronunciatum non ſit ſententia. l. 4. §. condemnatum ff. de re iudi. & per Bart. in l. platā. C. de ſent. & per Abb. in cap. cum olim. verſ. ſed in contrarium. Et in tantum omiſſio ſubſtantialis proceſſus releuat, quod quamuis iudex appellationis regulariter ſententiam ex quocumque etiam iuriſdictionis aut citationis defectu nullam reformare poſſit, ſecundum communē opinionem. Alex. in conſil 67 lib. 6. & conſil. 109. lib. 5. & cōſil 79. lib. 2. Sententia tamen nulla ex defectu ordinis iudiciar. j ſubſtātialis per dictum iudicē reformari non poſſit, ſed dumtaxat pronunciari nulla. Abb. poſt anti quos in ca. cum dilecti. de empt. & vend.

f ¶ Duæ ſunt ſpecies.] Immo plures. Nam præter definitiuam & interlocutoriam ſententiam numerantur etiam ſpecies quarundam, quæ habent vim definitiuarum, vt per Abb. in rubr. eod. Item ſententia præcepti, vt not. s. q. 1. in ſumma. Itē quaſi definitiua, vt ſententia lata ſuper poſſeſſorio, ad not. in c. conſultationibus de off. deleg & per Abb. in c. ſi. de iudi. Reſpon. hic ponitur Cardinalis diſtinctio & ſectio, ad quam omnes cuiuſcunque generis ſententiæ redigi poſſunt, ſicut dicimus in actionibus, quod aut ſunt reales, aut perſonales, & licet repetiantur etiam mixtæ, vel quæ habent alias qualitates præter realitatem, vel perſonalitatē, omnes tamen redigūtur ad illam bimēbrē diſtinctionem. fac not. per Hoſtien. in ſumm. eod. in prin c. p.

g ¶ Interlocutoria eſt.] Hæc definitio, ſiue deſcriptio ſumitur ex his, quæ ponit Spec. in tit. de ſent. prolatione in prin. & ex glo. in cle. 1. de ſeq. poſ. & fruct. & ſequitur Abb. in rub. eo. & ideo dicitur interlocutoria: quia iudex non definit cauſam, ſed loquitur inter principium & finem cauſæ, vel quia iudex inter partes loquendo ſine ſollemnitate ſcripturæ pronunciat, vt per Hoſt. poſt Goff. in ſumm. eo. §. a. in prin. & per Ab. in rub. eo. & not. per Legiſt. in rub. ff. de re iud.

h ¶ Emergunt.] Vſque adeo vt omnis uox iudicis faciens ad cauſam poſſit dici interlocutoria. Bald. in l. arbitro, ff. qui ſatiſd. cogan. & per Legiſ. in rubr. eod.

iudex dādam, vel negandam dilationē [a] ad examinandos teſtes, vel exhibenda inſtrumenta interloquitur, vel ſuper aliquibus exceptionibus [b] pronūciat, quam nec in ſcriptis [c] ferri oportet, & ante definitiuā ſententiam quandocumque iudex reuocare poterit. [d]

Definitiua ſententia eſt, quę condemnando, vel abſoluendo liti finem imponit hoc dicit.

Definitiua vero ſētentia eſt definitio iudicialis [e], quę condēnando, vel abſoluendo principali controuerſię finē imponit [f]. Definitiua enim, quę nec condemnationē, nec abſolutionem cō tinet, pro nulla habetur [g]: hanc ſimul ac tulerit retractandi copia iudici denegabitur [h].

Sufficit faciendum certo modo fieri per æquipollens. hoc dicit.

Non tamen vt ſententia valeat condemnandi, vel abſoluendi verbum neceſſario cōtinere debebit: ſed ſatis erit quod verbū æquiualens [i] contineat. Vnde reſcriptū eſt, eius definitionē, quæ ita ſe ſtatuere, & præcipere pronunciaſſet, legitimæ ſententiæ obtinere firmitatem [k].

Sententia debet ferri ſedendo, & de ſcripti recitatione, aliàs non valet. hoc dicit.

Vocatis [l] igitur partibus, loco [m] & tempore [n] congruis,

a ¶ Dilationem.] Cap. ſignificauerunt. de teſti.

b ¶ Exceptionibus.] Siue dilatoriis, ſiue peremptoriis, vt no. in cle. fi. de appel. licet lata ſuper peremptoria habeat vim definitiuæ.

c ¶ Nec in ſcriptis.] Licet autē non ſit neceſſe interlocutoriam ferri in ſcriptis, debet tamen in ſcriptis redigi, vt appareat in actis e quo niam contra. & ibi not. in verb. interlocutiones. de prob. Spec. in tit. de ſent. §. ulti. verſic. quid de interlocutoria. not. in l. 2. ff. de appel. recip. per Doct. in l. nec quidquā. §. vbi decretum. ff. de offic. procu. & not. in c. fi. eo. in 6.

d ¶ Poterit.] l. quod iuſſit. vbi latè per Legiſtas ff. de re iu di. & per Cano. in c. cum ceſſante, de appel. & §. ſed & ſi iudex. inſti. titu. prox.

e ¶ Definitio iudicialis.] Hoc verbū ſtat tanquam genus: Nam ſōuerit etiam ſententia interlocutoria, nam & interlocutoria aliquid definit in iudicio, tempore id ſuper quo fertur.

f ¶ Imponit.] Terminat enim iurgātiū cōtrouerſias l. 1. ff. eo. e iurgantium. extra eod. quaeſtio. ff. de arbit. 22. q. 5. cap. ſummopere.

g ¶ Habetur.] 2. q. 6. §. definitiua. Quādoque non valet, etiam ſi contineat condemnationem, vt ſi iudex præcipiat ſolui debitum, & quando ſententia eſt incerta, vt C. de ſent. quæ ſi cer. quanti. quandoque tenet etiam ſi non contineat condemnationem, vel abſolutionem. 2. q. 6. §. biduum. & not. in d. §. definitiua.

h ¶ Denegabitur.] Iudex poſtq̄ cū materia ff. eo.

i ¶ Aequiualens.] Nō. n. tam verba conſideranda ſunt, q̄ voluntas, cum non intentio verbis, ſed verba deſeruiant intentioni c. intelligentia. & ca. præterea, de verb. ſigni. & 2. q. 6. 1. ca. Marchion. quod habet locum etiam in ſententiis, Abb. In c. in his, de verb. ſign. Sed an poſſit iudex pronunciare per verbum videtur, vt puta, videri ſibi, &c? R. vt per Abb. in c. 1. de iudi. in vlti. notando poſt Bar. in l. quid tamen §. ſed arbiter ff. de arb.

Iudex an pronūciare poſſit per verbum, videtur.

k ¶ Firmitatem. Ca. in his de verb. ſign. fi.

Vocatis, CASVS. Quidā iudices ferebāt ſniam nulla ſolēnitate ſeruata, id eſt faciebāt ex rōne motu, quia cū per ſniam debeat declarari ius litigantiū nil aliud videbat neceſſariū q̄ iudicare ſecūdū acta, & probata gloſ. & docto. in c. 1. de offic. ordin. Solū prout in hac parte legimus, quia quo maiori ſolēnitate fert, eo magis iuſta præſumitur. Nō obſtat obiectio, quia intelligitur quoad actū excommunicādi, ſed non quoad modū. Not. 1. arg. q̄ ſolēnitas extrinſeca denotat maiorē rei perfectionē, eoque magis quo eſt de ſubſtātia actus. Not. 2. q̄ etiā in iis, quę habent rationē formę aliquando limitata reperiuntur.

l ¶ Vocatis.] Cap. cum olim. de teſtimo. aliàs lata ſine citatione eſſet ipſo iure nulla. cle. paſtoralis. de re iudi. etiam ſi eſſet lata in fauorem non citati, not. in l. ea quę. C. quō. & quādo iudex & per Ab. In c. cauſam quę. de iudi. ante fin. & in c. quoniam contra. de probat.

Locus cōgruus.

m ¶ Loco.] Eſt autem locus cōgruus iudicis ia, in quo prędeceſſores ſui ſūt ſoliti ius reddere, aliàs ſententia non valeret. l. pen. ff. de inſt. & iur. & ibi per Legi. & in l. cum ſentētiam. C. eod. quod intelligo in ordinario, vel etiam in delegato ad vniuerſitatem cauſarum: ſecus in delegato ad cauſam particularem: quia is, ex quo non habet certum locum, poteſt vbicunque vult, etiam, in camera locum deligere. habetur in loc. a præalleg. Item locus erit congruus, ſi ſit tutus, & non aliter, Bal. in l. 1. C de ſent. ex breuic reci. c. ſtatuimus. de offi. deleg. in 6. Alios plures caſus, in quibus iudex dum fert ſententiam in loco ordinario, vel certo reſidere non tenetur ponit Venul. in ſpeculo aureo in principio tertiæ partis princi. iudi. ſub numero 72.

n ¶ Tempore.] Vt quia innotius d'eatur, aliàs nō valeret, in l. ſi C. de ferijs, & in l. 2. ff. ſi quis in ius voc. non ieri, & in l. 1. C. quomodo, & quando iudex. Item quod feratur ſententia die & hora, qua facta eſt citatio: aliàs non valeret l. aut qui aliter, in princ. & in l. ſi verem §. fin ff. quod vi, aut clā. & l. cum non eo die, C. quando prouoc. non eſt neceſ.

ceſ. Item conſideratur tempus, vt feratur ſententia non perempta inſtantia, vt per Legiſtas in l. properandum, in prin. C. de iudi. fac. ſimile de arbitro. l. ſi cum dies. §. ſi intra. & l. non diſtinguemus §. cōpromiſſo. & §. fina. ff. de arbitr. Item vt feratur de die non de nocte, habetur in l. more Romano. ff. de feriis, & in cap. conſuluit. de offic. delega. Item quod non ſit lata pendente dilatione. l. ſiue pars. C. de dilat.

ſignificaſti de homi. & not. de hoc. in ca. fi. eo. in 6. & dicitur ſedendo, & non in ſede: quia debet actu ſedere, nec ſufficeret, ſi ſup ſtaret uel iaceret ſed ſi culus iudicis doleret ita, quod non poſſet ſedere, dic ut not. in d. c. fi. unde hæc notula ſumitur.

iudex ipſe ſedēs a ſententiam deſcripti b recitatione proferet: aliàs, ſi non iudex, ſed alius c legerit, vel ſcriptam litigatoribus tantum ediderit d, vel ſtādo non ſedendo e tulerit, nullius penitus momenti erit, vt ab ea nec appellare ſit neceſſe f.

Epiſcopus poteſt ſententiam per alium recitare. hoc dicit.

Epiſcopo tamen, quem tantæ dignitatis apex g attollit, inſtar perſonarum illuſtrium h, ſententiam per alium recitare permittitur.

Ex pluribus iudicibus ſufficit, quod vnus recitet ſententiam vſus plurali numero: ſecus in actu electionis h. d.

Sed & ſi plures iudices i ſint, vel arbitri k, ſi ceteris præſentibus, ac mandantibus l per vnum tantū ſententia recitetur, ſi plurali m numero per legendo vſus fuerit, perinde habebitur, ac ſi ab omnibus recitata fuerit, licet aliud in electione n ſeruetur.

Si duo iudices ordinarij ſententias diuerſas ferant, tenet ſententia lata pro reo,

a ¶ Sedens.] Anima enim ſedendo & quieſcendo fit prudentior. Vnde Hieronymus ſuper Daniele cap. 8. ſuper illis verbis: Antiquus dierum ſedit. ſic dicit. Sedens deſcribitur vt maturitas ſententiæ comprobetur.

b ¶ Deſcripti.] Scribenda eſt autē ſententia non vt melius probet, vt alia geſta: ſed vt cū maiore deliberatione & maturitate feratur, Abb. in c. ſi cum. eo. ante fi. verſ. vel tertio.

c ¶ Alius legerit.] Quid ſi iudex nouiter excæcatus eſt, vel neſcit legere? Cū tales iudicare poſſint. l. cæcus. ff. de iud. vbi de hoc, & l. certi. C. eo. ti. Sol. deleget cl[illegible]æ definitionē alteri, vel faciat per aliū leg. petitionē & allegationē partiū & p ſe ipſum ab alio inſtructus proferat verba definitionis cauſæ, ſ. abſoluo, vel condemno, quod licet non uideatur probare Hoſt. in ſum. eo. § qua iter. approbatur tū ab aliis communiter, & a conſuetudine, ut no. in c. fi. eo. in 6.

d ¶ Ediderit.] ſ. iudex, nec eſt aliqua uis, an edita fuerit aperta, uel clauſa, ut no. in c. fi. eo. in 6. Arg. contra in c. appellatio. de appe. in 6. Sol. ut ibi per Io. And. & de hoc l. 1. C. de ſent. ex breui. reci.

e ¶ Non ſedendo. Et hoc non ſolū cum iudices definitiue pronuntiant: ſed etiam quoties res plenā cognitionem deſiderat, l. 2. § dies. ff. quis ordo in bon. poſ. ſer. & §. ſancimus igi. auth. ut ab illuſt. & qui ſuper eam digni ſunt. §. ſedebūt. auth. de iudi. 2. 3. q. 1. c. paratus. ibi: Sedes me iudicare. Quid ſi iudex ſedeat ī alta turri, uel palatio. & partes erāt ī ferius? Dic q̄ ualet ſnīa. potuit enim ſibi prouidere de tuto loco, ſi forte timebat. arg. c. cū locum. de ſpon. c. bonæ 2. de elect. & l. qđ meo. §. ſi uenditorem, ff. de acqui. poſſ. & arg. l. 3. C. ubi ſen. uel cla ris, ante medium, ad hoc etiam c. ſtatuimus. de offi. deleg. in 6 & c. fin. de hæret. eo. lib. Idem poſſumus affirmare de eo, qui ſederet ſuper equum, arg. l. qui ſella. ff. de ſerui. ruſt. præd. & c. dilectus. & ca.

f ¶ Neceſſe.] Vt 2. q. 1. c. in primis. in fi. & c. fi. eo. in 6. cū ibi notat.

g ¶ Apex.] Nec. n. eſt dignitas in eccleſia Dei epiſcopatu maior. & fac. c. ſane. il 2. de offic. deleg. & cap. 2. eo. titu. in 6. cum concord. alleg. in cap. fi. eod. in 6.

h ¶ Illuſtrium.] l. 2. C. de ſent. ex breui. rec. §. ſancimus. in authen. ut ab illuſt. & qui ſuper eam digni. ſunt Habes ergo caſum, in quo iudex non recitat per ſe ſententiam. ſunt & alij, in quibus ualet ſentē tia ſine his ſollēnitatibus, ut no. in c. fi. eo. in 6.

i ¶ Iudices.] Siue ordinarij, ſiue delegati, ut not. in c. pen. eo. in 6.

k ¶ Vel arbitri.] Nota æquiparationem inter iudices & arbitros. Ad idē cap. uno delegatorum. de offic. delegat. & §. 1. Inſtitu. de actio. interdum tamen magna eſt differentia, cap. fi. eo. in antiq. & c. 2. de arbitr. in 6.

l ¶ Mandantibus.] Ergo ſi alij præſentes eſſent, ſed non mandaret, ſecus: & ſufficit ita eſſe ſcriptum. ff. qui. & a qui. l. proſpexit. 6. quæſt. 3 cap. ſcriptum eſt. & ſic taciturnitas hic non habetur pro mandato. & fac. cap. qui tacet. de regu. iur. in 6. & quod ibi Ioan. Andr. Nec enim in ſententiis procedit ratihabitio ſicut in aliis actibus, de hoc 9. quæſtio. 2. cap. 1. c. cum uos. de his, quæ fi. a præl. & cet. caute ergo facit is, pro quo lata eſt ſententia ab uno ſolo recitata, ſi de mandato aliorum poſſit fidem facere, ſicut de ſententia, & pro hoc fac. quod not. in c. cum in iure. de offi. deleg. & in c. pen. eo. in 6. unde ſumitur hæc notula.

m ¶ Plurali numero.] Idē ſi ſingulari, ſi collegæ, qui hoc poſſent illi uices ſuas commiſiſſent, nō ſolum in recitando: ſed etiam in pronuntiando, ut not. in c. pe. eo. in 6. in uerbo oportet.

n ¶ In electione.] In ea enim (ut cēſeatur unica & communis) eſt ab uno uice omnium, ſiue per compromiſſum, ſiue per ſerutiniū procedatur, electionis pronuntiatio per uerba ſingularis numeri faciēda. cap pen. eo. in 6. Sed quid dicemus in collationibus, ſi ad plures ſpectet collatio, erit neceſſe fieri ab uno, & per uerba ſingularis numeri? R. ſi. negatiue:

gatiue: nam vbi non habet locum ex quia propter. de elect. ibi non habet locum quod hic dicitur, & in c. pen. eo. Sed in collationibus non habet locum decretalis illa quia gg & ita fuiuit not. in d. c. pen.

Io. Bapt. Ex facto. CASVS. Sæpe contingit quod iudices ſint plures ad vnã & eandem cauſam definiendam, vt in auditoribus Rotæ experientia docet, & cum aliquando inter ſe non conueniant, propterea ſuper vna, & eodẽ negocio vel diuerſas, vel contrarias ferant ſententias, & ideo dubitatur de ea cum valore, ſicut. n. vna præſumptio tollit aliam. c. litteras: de præſumptio. ita quoq; hoc idem videbatur dicendum de ſententijs prædict. cæterũ

niſi actoris cauſa ſit fauorabilis: ſi vero delegati ſententia pendet ex voluntate delegantis: ſi vero arbitri neutra tenet. hoc dicit.

Ex facto [a] dubitatum fuit, duobus [b] iudicibus diuerſas proferentibus [c] ſententias [d], vtra ſit habenda potior? in qua ſpecie reſponſum eſt, quod ſi ex iuriſdictione ordinaria [e] proceſſerũt, tenet pro reo [f], non pro actore lata ſententia: niſi agentis cauſa ſit fauorabilis; vtputa [g], libertatis [h], dotis [i], matrimonij [k]. Si vero ex delegata vtraq; ex delegãtis pendebit arbitrio. [l] Quod ſi ex compromiſſo [m]

Sol. vt hic legimur, quia qualitas ſententiæ debet regulari à qualitate poteſtatis, & materiæ, & cum Sol. ſit data pro diſtin. ideo, nec etiam obiectio aliquid cõcludit: Not. primo argumẽtum actum eſſe ita interpretandum, vt potius valeat quàm pereat. not. 2. quod valor ſententiæ cognoſcitur ex præſumptione ſic coniuncti, ex qualitate iuriſdictionis, ex fauore cauſæ, & ex forma qua eſt lata.

a ¶ Ex facto.] Vt in c. fi. eo. in antiq. vnde ſumitur.

b ¶ Duobus.] Idem ſi ſint plures in numero pari, puta, quatuor ſunt iudices, duo pronunciant pro vna parte, alij pro alia: aliàs ſi pronuntient in numero diſpari, vel etiam pari, & ſint præſentes & appareat quæ ſit maior pars, tenebit ſententia maioris partis. c. 1. & c. 11. diſt. 65 duo ex tribus. ff de re iu. & l. ſi in tres. cum l. ſeq. & l. diem. §. ſi plures. ff. de arb. Fall. in caſu ca. paſtoralis. primo reſponſo. de reſcr. Item ſecundum quoſdam fallit in cauſa criminali epiſcopi, quia tunc non valet ſententia, niſi omnes concordent, 6. q. 5. c. 2. & c. ſi quis epiſcopus criminaliter. not. in c. fi. eo. & per Legiſtas late in l. duo ex tribus. ff de re iud.

c ¶ Proferentibus] Hoc intellige quando omnes ſunt præſentes: aliàs vel vno abſente lata ſententia erit nulla, c. cauſam matrimonij de off. dele. & no. in cap. fin. eod.

d ¶ Sententias.] Quid in aliis ordinationibus, puta, eccleſia poſita eſt in limite duarum diœceſum, ita quod ſubiecta eſt duobus epiſcopis, quid erit agendum ſi non conueniant in ordinando? Reſp. ſuperioris erit officium prouidere vt alternis annis diſponant. arg. l. quoties. ff. de vſufruct. & not. in c. licet. 17. q. 3. & ſequitur Ab. in c. fi. eo. ver. in alijs. Ad materiam vide no. per Bar. in l. Pomponius. aliàs in l. ſi vni. ff. de re iu. & Abb. in c. prudentiã de of. del.

e ¶ Ordinaria.] Vt ſi ſint duo comites, duo conſules, & ſimiles, in eccleſiaſticis, potes ponere exemplum in duobus vicarijs eiuſdem epiſcopi, qui habent ordinariam. not. in c. perlectis diſt. 25. & in c. licet. de off. vic. in 6. & per Inn. in c. ſuam. de of. vic. Item in duobus epiſcopis, qui ex ſpeciali diſpoſitione Papæ poſſunt præeſſe vni epiſcopatui, not. in c. non autem. 7. q. 1. Item in duobus epiſcopis diuerſarum diœceſum, quibus eſt eadem eccleſia ſubiecta, quod poteſt eſſe de iure cõmuni, vt not. in proxima ſuperiori notula. Item in duobus eiuſdem coadiutoribus, vt habetur in c. j. de cle. ægrot.

f ¶ Pro reo.] Hoc ideo quia ſumus in fine cauſæ: nam ſi eſſemus in principio, faueremus actori in medio vtriq; vt per Barto. in l. de die. ff. qui ſat cog. per Abb & alios in cap. examinata. de iud. fac. l. fauorabiliores. ff. de reg. iur. l. non eſt nouum. C. de eden. c. ex litteris. de proba. c. cũ ſunt iura. de re. iur.

g ¶ Vt puta.] Nota verbum exemplificatiuum. vnde cum exempla non reſtringant regulam. l. ita vulneratus. & l. illud. ff. ad leg. Aqui. not. in c. 1. ne cler. vel monach. Idem etiam erit in alijs cauſis fauorabilibus, cũ caſus à regula excepti extendantur ad ſimiles, ad not. in l. 1. C. de cond. indebit. c. cum dilecta. de confir. vtil. vel inuti. ſequitur Abb. poſt Vinc in c. fi. eo.

h ¶ Libertatis.] Quæ omnibus rebus eſt fauorabilior. l. libertas. ff. de reg. iur. fac. c. ex litteris. de proba. l. inter pares. ff de re iud.

i ¶ Dotis l. j. cum materia ff. ſol. mat. Quæ in tantũ eſt fauorabilis, vt dicat ibi Pau. de Caſtr. q cum ad tollendam aliquam ambiguitatem non ſuccurrit aliqua reſponſio, bona erit reſponſio, hoc ſpeciale eſt fauore dotis. fa. c. c. nuper. de dot. poſt diuor. reſt. c. ex litteris. de pignor.

K ¶ Matrimonij] ſ. ſi feratur ſententia in fauorem matrimonij: nam in dubio ſtandum eſt pro matrimonio, c. licet. ex quadam in fi. de teſtã. Inde Hoſt. in c. ſuper eo. de cog. ſpi dicit. q ſi reperitur aliquorum opin. pro matrimonio, illa ſequenda eſt, licet multi teneant contrarium, quod ſequitur Ab. in c. fi. eo. niſi eſſet euidenter falſa, aut poſſit conuinci rationibus probabilibus. fac. quod ponit Io. An. in d. c. fi. & alij in cap. penult. de deſpon. impub. videlicet, quòd ſi non apparet quando furioſus habens dilucida interualla contraxerit matrimonium, præſumetur contraxiſſe tempore dilucidi interualli.

l ¶ Arbitrio.] Ita vt poſſit neutrum approbare, per ea quæ Ab. in c. fi. eo. ver. ſi vero, vbi & de delegato ad vniuerſitatem cauſarum, & de ordinario procedente cum delegato Papæ.

m ¶ Compromiſſo.] Intellige hoc de compromiſſo voluntario, non autem neceſſario, ſecundum Io. And. Vnde quod hic dicitur non habebit locum in arbitris iuris, de quo plenius per Abb. in cap. fin. ver. circa vltimam. eo. Sed quid in arbitratoribus? Reſpondeo idem quod in arbitris voluntarijs cum ſit eadem ratio, ſecundum Abbat. in dicto cap. fin. verſic. & idem.

a ¶ Vtra-

vtraque[a] firmitatis robore deſtituetur[b].

Si vnus ex pluribus iudicibus pronunciauerit, nulla eſt ſententia h.d.

Quod ſi pluribus iudicibus[c] datis, vnus tantum ex eis pronunciaſſe proponatur, adeo nullas ſententia vires obtinebit, vt nec prouocationis remedium neceſſariũ ſit futurum.

Iudicare ſecundum leges & conſuetudinem debet quilibet iudex, & ſumm. Pontifex. h.d.

Sed ſiue ordinarius ſit, ſiue delegatus iudex in primis illud obſeruare debet, ne cõtra id iudicet, quod legibus[d], aut canonibus proditum ſit: alioqui ipſo iure ſententia[e] non ſubſiſtet[f].

Nec Romanus Pontifex. poteſt recedere à legibus, niſi ex cauſa h.d.

In cauſis quoque, quæ ſummi Pontificis[g] iudicio deciduntur, cum in ſimilibus[h] cauſis cæteri teneantur iudicare ſimiliter, iuris ordo[i], & vigor æquitatis ſubtiliter obſeruandus

a ¶ Vtraque.] ſimile not. in c. ſi duo. in 3. gl. de procur. de duobus procuratoribus alicuius quorum vnus negat, alter cõfitetur. nã nihil putantur egiſſe.

b ¶ Deſtituetur.] Sed quæritur de ratione diuerſitatis? Reſp. vt not. in c. fin. eo. in gl. ſi. & ibidem per Abb. ver. vnde ego puto, quod ratio fũdamentalis, decidẽdi, &c.

c ¶ Iudicibus] datis. a. q. 6. §. item ſi plures. vnde ſumitur. & de hoc ibi plene not.

Io.Bapt. Sed ſiue. CASVS. Quidã iudex Mutinenſ. ſatis imperitus ſuo ſenſu iudicabat, vñ fuit quæſitũ an poſſet, & dato, qđ nõ poſſet, qualiter eſſet puniendus. in t. ca. affirmatiue reſpondebatur, quia ſi aliter eſſet non põt lites definiri cum ll. ſint ſimiles, & ſententia reſpiciat caſum ſingularem: in ſecundo vero iuxt. l. reſpiciendum. & l. aut facta. ff. de pœnis, videbatur eſſe procedendum. Cæterum vtrumque ca. Sol. prout in hac parte cauetur, quia alioquin ll. eſſent fruſtrariç & pœnas non poſſent imponere, quod non eſt dicendum: Non obſtant obiect., quia ad primum reſpondetur quod lex vniuerſalis debet applicari ad caſum particulare & ſic ſecundum ll. iudicare, vel dicas quod in illis caſibus põt modo præd. iudicare in quibus hẽt arbitriũ, ſecus aliter. Ad ſecundum dico prædict. ll. eſſe intelligendas in illis caſibus, in quibus pœna non eſt à lege impoſita: Not. 1. argumentum quod proprium ſit ſententiæ declarare ius litigantium, quod facit ad quęſt an ſententia faciat ius: Not. 2. quod dupliciter actus dicit nullꝰ videlicet, ipſo iure; & per exceptionem, ſed in dubio præſumitur validus: 3. not. aliquem poſſe puniri multiplici pœna ob diuerſos reſpectus atque cauſas vt docent doct. in ca de tuis. de accu. No 4 quod non ſolum tranſgreſſores legum, & canonum ſunt puniendi, ſed etiam contemptores pœnarum.

d ¶ Legibus.] Nota differentiam inter iura ciuilia & canonica. Nam legum appellatione veniunt iura ciuilia, appellatione canonum veniunt canonica, & large ſumpto vocabulo omnis conſtitutio eccleſiaſtica poteſt appellari canon. ca. 1. vbi Abb. eo. & c. 3. de conſti. & c. Nicena. diſt. 11. vide de hoc gl. in ſum. diſt. 3. Item canones poſſunt dici leges, d. c. Nicæna. arg. contra diſt. 1. c. lex eſt. Et mirum probatur hic & in d. c. 1. vnde ſumitur, quod ſententia lata cõtra leges ciuiles eſt nulla ẽt in foro eccleſiaſtico. Quid aũt ſi ſit lata contra extrauag. contra ſimile legis, contra rõnem expreſſam, contra ſtatuta loci, diffuſe in d. c. 1. & in c. paſtoralis. §. quia vero. de of. del. & in c. paſtoralis. de ſid. inſt. & fac. inſt. de of. iud. i prin. Quid autẽ, ſi ſit lata contra cõſuetudinem? Hñ in d. c. 1. & in c. cum cauſa. eo. & alibi ſæpe.

Canon.

e ¶ Sententia.] Nota quod ſnĩa nulla appellatur ſnĩa, ſed hoc large & improprie: ſecus ſtricte, l. ſancimus C. eo. fac. l. 4. § condemnatũ. ff. de re ind. not. in clem. 1. de ſequeſt. poſſ. & fruct.

f ¶ Non ſubſiſtet.] Ca. 1. eo. vbi de hoc latiſſime per Abb.

g Summi Pontificis.] Id eſt, Papę Romani. Interdum. n. & ſimplex eṗs appellatur ſũmus ſacerdos, & Pontifex Maximus, diſ. 21. c. cleros. ver. Põtifex. fac. ca. in cauſis. eo. vnde ſumitur. Epiſcopus Põe. Maximꝰ

h ¶ Similibus.] Sed contra l. nemo. C. e. Sol. cõtrarium procedit in ſnĩa inferioris: ſecus in ſnĩa principis, vt hic, & in c. in cauſis. eo. & in l. ſi. C de ll. ratio diuerſitatis: quia quidquid principi placuit, & c. § ſed quod principi. Inſt. de iu. nat. gen. & ciuili: Et quia non præſumitur quod proceſſus principis habeat maculã, c. in ſede. & c. hæc eſt fides. 24 q. 1. omnia enim præſumũtur per eum plene examinata, c. Apoſtoli ex. 35. q 9 arg. l. vni. ff. de off. præfec. prætor. Sed inferiorum non ſic præſumitur iudicium integrum, nec habent legis condendę poteſtatem, vel interpretãdi quoad alios, fac. quod not. in c. 1. de poſtul. præl. & per Inn. in c. cum ſpeciali. de app Immo pĺna in re dubia iudicare debemus exemplo etiam inferiorum, cap. ſi quis eo. ca. fin. vbi etiam glo. diſt. 50. l. ſi de interpretatione. ff. de ll. tenet Abb in dicto cap. in cauſis, vbi prolixe & per diſtinctionem multorum membrorum hoc declarat, ſcilicet quando ſententia principis faciat ius quoad alios.

i ¶ Iuris ordo.] Hoc intellige reſpectu præiudicij quod generaretur, ſi princeps non ſeruaret leges, æquitatem, & iuris ordinem, non quod ipſe ſit magis aſtrictus, quam cæteri, cum ſit ſupra leges. l. digna vox. C. de ll. & l. princeps. ff. de legib. ca. propoſuit. de conceſ. præbend. Immo ſententia iſta per principem non ſeruato iuris ordine valet, ſecundum diſtinctionem Abb. & Docto. in d. l. princeps. & l. ſi. C. de legib.

a ¶ Obſer-

erit a: niſi is cum ille aliquid cauſa neceſſitatis b, & vtilitatis diſpenſatiue duxerit ſtatuendum.

Licet ſententia lata contra ius conſtitutionis, ſit nulla: ſecus tamen eſt in ſententia lata contra ius litigatoris. h.d.

Si tamen ſententia non contra ius conſtitutionis expreſſe c a iudice lata fuerit, ſed cõtra ius litigatoris, cũ iure quidem teneat, legitimis medijs retractanda d erit.

Sententia quando dicatur lata contra ius conſtitutionis, vel contra ius litigatoris. h.d.

Dicitur e autem iudex contra ius conſtitutionis pronũciaſſe, veluti cũ defunctus, & minor quattuordecim annis fuiſſe aſſeritur f, & teſtamentum iure feciſſe pronũciatur. Contra ius vero litigatoris; veluti cum minor quattuordecim annis, annũ quartum decimum impleuiſſe, ac per hoc teſtamentum iure feciſſe aſſeritur.

Qui contra leges, & conſcientiam corruptus iudicat, varie punitur. h.d.

Is autem g, qui in grauamen h partis alterius in iudicio i aliquid iniuſte fecerit k per gratiã, vel per ſordes l, ſiue ordinarius m, ſiue delegatus n ſit, ab executione officij o

a ¶ Obſeruandus erit.] De hoc 15.q.9.

b ¶ Neceſſitatis.] Vel ſaltem vtilitatis, nec enim Papa debet ſine cauſa diſpenſare, tradit ius in c. de mul ea. de præben.

c ¶ Expreſſe.] Cap. cum inter. eo. Videtur ergo requiri ad hoc, vt ſententia ſit ipſo iure nulla, ꝙ contineat iuris errorẽ expreſſum in ea & pro hoc l. ſi expreſſim. ff. de appel. l. 2. C. de ſent. quæ ſi. app. reſcin. & 2. q. 6. c. deſſinitiua. §. ſententia. & ita tenetur communiter in c. 1. eo. & in d. c. cum inter, licet Abb. in d. c. 1. nõ putet materiam hanc ita ſtricte accipiendam.

d ¶ Retractanda.] Immo videtur ꝙ hæc ſententia ſit ipſo iure nulla: quia & ipſa eſt cõtra ius cõſtitutionis, & ius commune: nam ius commune mandat iſtã ſententiam ferri, vt infra §. proxi. & in c. forus. de verbo. ſig. Sol. quod lata ſententia contra ius litigatoris licet mediate & implicite videatur contra ius cõmune: tamen non eſt expreſſe cõtra, quæ expreſſio requiritur ad inducendam hanc nullitatem, c. cum inter. eo. ratio diuerſitatis eſt: quia quãdo nil exprimit cõtra ius commune præſumitur ſnĩa iuſta. maxime cum pars videatur acquieſcere non appellando, c. cauſam, cũ ſeq. eo. ſed qñ exprimit cauſam contra ius tollitur oĩs præſumptio ſnĩæ, merito tamq̃ notorie iniuſta dicit nulla.

e ¶ Dicitur.] Concor. 2 q. 6. §. item ſi ſententis.

f ¶ Aſſeritur.] Quo caſu non ſufficit ad concludendam iniuſtitiam ſnĩæ oſtendere ex actis probõnem contra quam ſnĩa eſt lata: quia nõ ſemper iudex in ſententiando applicat mentem ad vnam ſpeciem probationis. Aut. de Burr. in c. in pñtia. de renunc.

g ¶ Is autem.] Dixi ſupra quomodo debeat ſe gerere iudex, vt ſententia valeat, nunc dicit de pœnis, quæ debent infligi male iudicanti. Et continet hic §. quædam requiſita ad hoc vt poſſit habere locũ pœnę, de quibus hic. Primum eſt, ꝙ decernat in grauamen partis. Secundum, ꝙ in iudicio. Tertium, ꝙ fecerit. Idem tamen eſſet, ſi omiſiſſet, ſecundum Io. And. Arch. & Peruſ. in c. 1. eo. in 6. cum ẽt omittens dicatur facere. l. ſi mora. ff. ſo. mat. Quartum, ꝙ per gratiam, vel per ſordes. Quintum ꝙ contra iuſtitiã. Sextum, ꝙ contra cõſciẽtiam. & ſi vnum iſtorum deficeret, non eſſet locus diſpoſitioni iſtius § arg. l. ſi quis ita ſtipulatus. ff. de verb. obl. & l. ſi hæredi plures. ff. de condi. & dem. Sed mihi videtur, ꝙ vltimũ requiſitũ deſtruat totam materiam: cum cuilibet ſit in promptu dicere ſe non feciſſe contra conſcientiam.

h ¶ In grauamen.] Primum requiſitũ.

i ¶ In iudicio.] Secundum requiſitũ. Sed quid de arbitrio, nunquid hæc pœna in ipſo locũ habebit? Reſp. non. de ordinario. n. & de delega. tñ cauetur, & hæc eſt pœna, ĩõ non ampliãda. c. pœnæ. de pœ. diſt. 1. c. odia. & c. in pœnis. de re iu. fac. no. in c. 1. de for. cõpe. in 6. & hoc communiter probatur, licet cõtrarium videatur ſentire gl. in c. 1. de confeſ. in verbo iudices. in 6. vide ibidem per Peruſin. & hoc intellige in arbitrio compromiſſario: ſecus in eo, qui ſuccedit in locum iudicis ordinarij, vel delegati, ad hoc c. ab arbitris de of. del. & not. in c. 1. eod. in 6.

k ¶ Fecerit.] Tertiũ requiſitum. Idem ſi omiſerit.

l ¶ Per ſordes.] Id eſt, prece, vel ptio, vel aliter ex corruptione, & eſt quartum requiſitũ.

m ¶ Ordinarius. Fallit hoc in epiſcopis, qui licet ceteris delinquẽdo grauius peccent, c. cum quidã. de iureiu. tamen aliqua ſuſpicionis pęna à canone inducta non comprehenduntur, niſi de ipſis caneatur nominatim. c. ſi compromiſſarius. §. huiuſmodi, de elect. in 6. & c. quia periculoſum. de ſent. exc. eo. lib & infra de ſuſpen. §. fin.

n ¶ Siue delegatus.] Quid in auditore & mero executore? Reſp. ſecundum Hoſt. & alios in c. 1. eo. in 6. non habet locum quod hic dicitur, cum hi nõ ſint iudices, c. ſuper qq. §. 1. & §. verum. de of. del. ſecus ſi eſſet executor mixtus, iuxta no. in cle. 1. de of. dele. in glo. magna, & per Peruſ. in d. c. 1.

o ¶ Officij.] Quid de beneficio? Reſp. ſecundũ Hoſt. hoc nõ extenditur ad beneficia: quia ſi Papa voluiſſet vtiq; expreſſiſſet, c. ad audientiam. de deci. & de hoc per gl. in c. cupientes. de pœ. in ver. ſuſpenſi. & per But. in c. inter ſollicitudines. de pur. ca. in prin.

a ¶ Per

per annum [a], ſuſpendendus erit, & ad æſtimationem litis parti, quam læſerit nihilominus condemnabitur. [b]

Suſpenſus ingerens ſe diuinis irregularitatem incurrit, hoc dicit.

Et ſi ſuſpēſione durante diuinis [c] ſeſe ingeſſerit [d], irrregularitatis [e] quoque laqueo innodabitur, à qua nō niſi per ſummum Pontificem [f] liberari poterit: alijs quoque legum animaduerſionibus coercebitur; cū dignum ſit, vt qui in multis [g] gaudet offendere, pœnæ etiã multiplici [h] ſubdatur.

Sententia lata poſtquam per decem dies non fuit appellatum, regulariter retractari non poteſt, hoc dicit.

Lata tamen ſententia, niſi per appellationem intra terminum lege conſtitutum ſuſpenſa fuerit, amplius reuocari nō poterit [i]. Cum enim poſt decem dierum ſpatiũ [k] ſententia in auctoritatem rei iudicatæ [l]. tranſeat, qui ad prouocationis ſubſidium intra id temporis ſpatium non recurrit, ideo appellandi ſibi aditum precludi: quia

a ¶ Per annum.] Ex tunc inchoandum, e cupientes. §. exterum. de elect. in 6. & de hoc not. in c. 11. d. ſt. 51. & in c. quæſiuit. de verbo ſignif.
b ¶ Condemnabitur.] Fac. l. ſi C. de pœna iud. qui male iud. & infamis eſt, d. l. ſi. & l. ſi filiusfam. ff. de iud. & iure authenticorum condemnatur in triplum ſi ciuilis ſit cauſa. ſi criminalis in confiſcationem bonorũ, cap. in exilium agitur, auth. vt litig. in exord. li. iurent. § ſi qu la autem. auth. ſed nouo iure. C. de pœna iud. qui male iud. Si autē per imprudentiam iudex male iudicauerit, tenetur ex quaſi maleficio inquantum viſum fuerit iudici. l. ſi. ff. de va. & extraord. cog. & Inſtit. de oblig. quæ ex quaſi delic. in princ.
c ¶ Diuinis.] ſ. officijs, non beneficijs, ſecundum Hoſtien. & hoc intellige non ſolum de officio miſſæ: ſed etiã de alijs: puta, de veſperis, & matutino, & ſimilibus, ſecundũ Io. And. & Peru. in c. 1. eo. in 6.
d ¶ Ingeſſerit.] Videlicet officiando: ſecus ſi priuatim, & ſolus dicat illa officia: quia nō ſolũ non incurrit pœnas hic poſitas, & irregularitatem: verum etiam tenetur dicere, licet ſuſpenſus, vt not. in c. presbyterorum, diſt. 28. & ſequitur Arch. & Peruſ. in ca. 1. eod. in 6. Sed an incurrat irregularitatem, non dicē do officia diuina? Reſp. non, ſecundum gl. in cle. 2. de priuil. in verbo celebrari debet.
e ¶ Irregularitatis.] An & quãdo ſuſpenſus incurrat irregularitatem ingerens ſe diuinis, vide per Peruſ. poſt alios in c. 1. eo. in 6.
f ¶ Summum Pontificem.] Not. caſum Romano Pontif. reſeruatum, de alijs pluribus habetur in c. 2. eo. in 6. & ibi Io. An. Dom. & Peruſ. ponunt vnũ quod eſt valde not. ſ. q ſi iſta abſolutio non eſſet reſeruata ſummo Pontifici, nihilominus epiſcopus talem ad tempus ſuſpenſum non poſſet abſoluere, & valet hoc ad limitationem c. nuper. de ſent. exc. & fac. not. in c. 1. eo. tit.
g ¶ In multis.] Quæ ſunt Deus, Iuſtitia, ſolitum officium, humana natura. fac c. 1. de cri. fal. & cap. cordi. in ſi. de ap in 6. & no. per Io. An. in c. ad Apoſtol. ex eo. in 6.
h ¶ Multiplici.] Si ergo lex noua inducat nouam pœnam, non cenſetur abrogare veterem. ſed potius accumulare, de quo per Bart. in l. 1. ff. vi bono. rapt. & per Bal. in l. in eum. C. de furt.

Lata tamen. CASVS. Fuit lata ſententia contra præpoſitum S. Georgij, in cauſa fornicationis, qui intra decem dies ab ea non appellauit, & cum poſtea voluiſſet appellare, iudex nolebat appellationem admittere vnde fuit quæſitum quia cum appellatio ſit ſpecies defenſionis nunquam videtur deneganda argumento clem. paſtoralis. de re iudicata. Sol. tamen, vt hic legimus, quia ob bonũ commune fuit omnino conueniens in certo caſu tollere ius appellandi. Ad obiectionem autem dico, quod appellatio licet ſit defenſio quædam, eſt tamen iuris humani, & ideo potuit ab eodem iure aliquãdo tolli. Not. 1. cauſam propter quam res iudicata pro veritate habetur, vt dicit l. res iudicata. ff. de regul. iur. Not. 2. argumentum, quod in quibuſdam rebus veritas, & in quibuſdam præſumptio, & opinio. Io. Bapt.

i ¶ Non poterit.] Via ſcilicet ordinaria, & iure ordinario: ſed per ſupplicationem, in integrum reſtitutionem, bene quandoque poteſt, vt infra de reſtitut. in integr. §. fin & per tot. vbi de hoc.
K ¶ Spatiũ.] Quod currit à die latæ ſniæ, & ſic nō excludit à numero dies illa, in quo fuit ſnīa lata: ſed tp̃a currit de momēto ad momentũ à principio, tñ hoc tp̃s eſt vtile: ſed in ꝓgreſſu eſt continuũ. l. 1. §. dies. qñ ap ſit vbi no. & 2. q. 6 §. biduum. vbi gl. in verſi dies. ſi. n. iudex à quo, & ad quem ſui copiam non facit, tempus non currit. conſuluit tamen Bartol. q pars proteſtetur, & appellet coram publicis perſonis. ſequitur Abbã. in cap. quo ad conſultationem. eod. pro quo videtur text. in cap paſtoralis. §. præterea. de of. deleg. & in ca. fin. de app. & ibi late habetur. dic vt ibi.
l ¶ Iudicatæ. Ante ſententiam: ergo non eſt reperire rem iudicatam, ſi ergo ante mandatur executioni, reuocabitur executio. capit. non ſolum. vbi not. de appell. in 6. quod habebit locum etiam in cauſa criminali, tenet Abb. in capit. quo ad conſultationem, eod. fac not. per Bartol. in l. qui vltimo ſupplicio, ff. de pœnis, & not. per Abb. in capit. conſanguinei. verſic. vltimo quæro. eod.

per hoc videtur interpretatione iuris velle latæ ſententiæ obtemperare [a].

Interdum nec poſt decem dies ſententia tranſit in iudicatum. h. d.

Excipiuntur tamē multi caſus, in quib[9] ſententię etiam poſt decem dies rei iudicatę firmitatem ſibi vendicare non valent, veluti cum de matrimonio [b] eſt quæſtio, aut ſeruata ſententia ſalus animę in diſcrimen [c] adducitur, & alij plures [d].

Res inter alios acta alijs præiudicium regulariter nō adfert. h. d.

De eo quoque admonendi ſumus [e], qđ & ſi ſententia [f] tranſierit in rem iudicatam prçter eos, inter quos dicta fuerit regulariter [g] neminem lędet [h]; ſi quis tamen cum ſibi primum de ea re actio, vel defenſio competeret ſuſtinuit ſequentem agere, aut paſſus eſt eum, a quo cauſam habuit, experire; ipſe quoque ſentiet ex re iudicata pręiudicium.

rite rē indicatā, ſi ergo ante mādatur ſeæ executioni, reuocabitur executio. c. non ſolum. vbi not. de ap. in 6. quod habebit locū, & in cauſa criminali, tenet Ab. in c. quo ad conſultationē, eo. fac. not. per Bat. in l. qui vltimo ſupplicio. ff. de pœn. & not. per Abb in c. cōſanguinei. ver. vltimo q. ro. eod.

a ¶ Obtēperare.] Sententia enim tūc demū poſt decem dies trāſit in rē iudicatam, quando vitiū forte in ea cōtentū eſt per partes remiſſibile, & non aliàs. Ab. in c. iurauit. de proba. contra. l. fi. C. de ſent. quæ ſine cer. quanti. & l. ab eo. C. quo modo, & quando iud. Et inducitur hoc ad q. an ex ſententia cōdēnatoria iniuſta oriatur naturalis obligatio? Videtur enim ꝙ oriatur: quia ex cōſenſu oritur naturalis obligatio. l. 1. ff. de pact. die vt ꝑ Bat. in d. l. ab eo. & per Abb in c. quoad conſultationē. eo. Nota tamen, ꝙ omiſſio appellationis, p̄ſertim ea cauſa, nō purgat vitiū ſnīæ quo minus pars poſſit habere regreſſum contra iudicē: q2 iſte cōſenſus nō eſt verus, ſed interpretatiu9, vt ꝑ Ab. in c paſtoralis § q2 vero. de of. del. Idē ſi pars fecit q̄ūm potuit; puta, q2 bis appellauit.

b ¶ De matrimonio.] Ca. lator. vbi de hoc late hſ. eo. cauſa tamen matrimonialis tranſit in rem iudicatam quo ad inſtantiam: quia non poteſt amplius ſuper dicta cauſa ꝓcedi ex primis actis. Abb. in c. ex litteris de reſti. in integ.

c ¶ Diſcrimen.] Cap inter monaſterium. vbi in fi. not. eo. Ab. in c. nouit. de iudi. Ratio: quia hoc nō eſt per partes remiſſibile. Ab. in c. iurauit. de prob. & not. ſup in verbo, obtemperare.

d ¶ Plures.] Puta, ſi ſimus in cauſa beneficiali reſpectu ſuperioris, Abb. in c cū Bertholdus. eo. & in c. niſi de ꝓben. & in c. 1. de conce. præb. & in c. cum olim. de do & cont. & in c. cum contingit. eo titu. & in c. cū dilecti. de ele. Idē in ſententia cēſuræ eccleſiaſticæ. Ab. in c. ad reprimendā. de off. ord. & in aliis pluribus, de quibus per Iaſ in l. admonēdi ff. de iureiur. & vigintiquattuor ſimiles caſus enumer. Venaſin in ſuo ſpe. aureo in prin. 3 partis principalis iudicij. Not. tū quod in omnibus caſibus, in quibus ſententia non tranſit in rem iudicatam debet nihilominus appellari infra 10. dies, ſicut ab aliis: aliàs lapſo dicto termino appellari nō poterit, ſed ſolum per viam querelæ poterunt tales ſententiæ reuocari, nec pōt adiri iudex appellationis: q2 per lapſum dicti termini tollitur remedium deuolutiuum. not. in d. c. ad reprimendam. & per Abb. in cap. conſanguinei. & in cap. ex parte de reſtitutio. ſpolia. verſicu. concludo breniter. Felin. in dicto cap. lator. Peruſi. in cap. directe. de appellatio. vnde non videntur dictæ cauſæ ab aliis differre.

De eo quoque. Io. Bapt. CASVS. Cū ſententia ſuper certo negocio præſuppo naint lata, nec ab eo fuerit appellatū ille ad cuius fauorē lata fuit, volebat ea vti aduerſus quoſdam tertios in proceſſu non noiatos, ea tūne motus, quia res iudicata ſimpliciter, & non reſpectiue pro veritate habetur. l. res iudicata. ff. de reg. iur. Sol. tū vt hic in text. legimus, quia actiones morales cū a circunſtantiis regulentur, ſecundum earum quoq; varietatem varientur, & ideo verificatur regul in rea. adnot. & obiectio in contrarium facta non obſtat: No. iudicium afficere ſolum res, & perſonas in proceſſu nominatas, ſed limit. iuxta text. & ibi Docto. in ca. ſi de probat.

e ¶ Sumus.] Hic §. & c. quamuis. eo. vnde ſumitur, materiā continent ſubtilem, & prolixam, & copioſiorem, quàm vt per notulas tradi poſſit, ideoque pro eius clariore, & pleniore elucidatione recurrēdum eſt ad not per Doct in d c quamuis.

f ¶ Sententia.] Quid dicemus de aliis actis cauſæ, vtputa, de atteſtationibus, & ſimilibus? Dic ꝙ regulantur a ſnīa. Vnde quibus nocet vel prodeſt ſnīa, nocent vel proſunt acta, c. inter dilectos. ver. nec atteſtationes. de fi. inſtr. Ion & Ab. in c. cauſam quæ. de teſtib. per Legiſtas in l. ſæpe. ff. de re iudi. Idem de confeſſione, vt per Doct. in c. quamuis. eo. quæ tatione publicæ vtilitatis facit fidem etiam in alio iudicio, Abb. in d. c. cauſam quæ

g ¶ Regulariter.] Bene regulariter: quia hoc habet ſatis multas exceptiones, de quibus per glo. in c. quamuis. c. in verbo. res inter alios. & prolixius, & exactius ibidem per Abb.

h ¶ Lædet.] Reſpectu pleni præiudicij: ſed quoad præſumptionem inducendam bene præiudicat: quia acta inter alios transferunt onus probandi in eum contra quē faciunt Abb. in cap. cū inter canonicos, de elect. & not. in cap. dilectus. 2. de ſimo. & in cap. interrogatum 2. quæſtio. 5. & per Legiſtas in l. ſi duo. ff de iureiuran. Immo Bart. in l ad monendi. ff. de iureiuran. tenet ꝙ illa ſententia faciet

cieт ſemipleaam pcobationẽ. Ab.in c.qnãuis.eo dicit hoc relinquẽdũ iudicis arbitrio. Sed an ſaltem proſit&ſi non.l.res inter alios C. quibus res iudi. non no & fac.illa regula, Contrariorum eſt eadem diſciplina.

Quorũ verſuũ declarationẽ habes in d.c.cũ apud.

e ¶ Quattuor menſiũ.] Sed an hoc tempus dãdum ſit & his, qui a principio confitentur debitum, cum hic non feratur ſententia: ſed ſolum fiat pceptum de ſoluendo, iuxta not.in c.dudũ.2.de ele & 2.q.1.c.nos in quemquã. & in l.1. C.de confeſſ Quidã ꝙ non, vt not. in l.ſi debitori.ff de iudi & in § omnes . inſtit.de verb.obl. Sed in cõtrariũ videtur tex. in l certum.§. fi.ff. de confeſ dic ꝙ primam opin. approbat cõſuetudo, quę dat confeſſo ſolũ decẽ dies. Secunda eſt de iure verior, vt per Bar. in d l.ſi debitori . ſi ergo eſſet conſuetudo, ſeruabitur d. l.certũ § fin is autẽ cui hæc tempora indulgentur, vt euitet oẽs moleſtias, debet ſatiſdare de ſoluendo dicta l ſi debitori vb Bar.& per Ab in d.c quoad conſultationẽ. eo.verſi, ſed quęro iuxta pdicta, quod putat eũm Abb. qñ talis debitor eſſet de fuga ſuſpectus, vel non eſſet ſoluendo.

DE EXECVTIOne rei iudicatæ.

Io. Bapt. Poſtquam in pręcedẽti tit. vidimus de ſententiis, & re iudica. ſequitur videre de illarũ executione, ppea proponitur hic ti. ille, qui diuiditur in 3. partes, in quarũ prima hr qualiter res iudicata ſit exequẽda: in ſecunda a quo ſit exequenda: in tertia an executor poſſit de ſi iu de cõtra eã oppoſita cognoſcere: ſecũda ibi, ſed ſi ordinarius: tertia ibi, quod ſi princeps.

DE EXECVTIOne rei iudicatæ.

TIT. XVI.

Rem iudicatam ſequitur executio.h.d.

SI igitur ſententiæ latæ legitima appellatio non occurrerit, intra ſtatuta tẽpora executioni mandanda [a] erit.

Sententia lata in reali[b] actione ſtatim executioni demandatur, in perſonali poſt quattuor menſes.h.d.

Sed multum intererit, vtrum in reali, an vero ſuper perſonali actione ſententia lata fuerit. Primo enim caſu ſtatim. Secundo, non niſi poſt emenſa quattuor menſium [e] ſpat a executioni mãdabitur.

Quadrimeſtre tempus poteſt prorogari & breuiari. hoc dicit.

Licet autem quadrimeſtre tempus in perſonali actione ſit regulariter ſtatutum, ex cauſa [d] tamẽ nõnũquãme & arctari, & prog ri[f] poteſt. Sed qui ab initio terminum recipit ſponte [g] breuiorem. ſibi id imputare [h] debebit, cum ex voluntate propria

Io. Bapt. SI igitur. CASVS Aliter litigantium videns qđ a ſnia ad eius fauorem lata non fuit aliter appellatũ petebat eã executioni mãdari: quia ſi via eã reſcindendi eſt denegata, ſolũ executio remanebat; ſed pars aduerſa ſe oppoſuit, quia videtur abſurdam executionẽ cõcedere niſi pcius cognito an ſit iuſta, So. vt in tex. legimus, qa aliter res indicata nõ hẽret p iudicata, & ſic tenet rõ p altera parte adducta, p altera vero tenet limitatiue qr ſ. vt dicit tex executio excederet Not. primo qđ ẽt in executione datur certus terminus, idq; videt factũ vt inde iuſta appareat: vnde not. ſecundo arg. qđ creditor non debet eſſe ad exigendum ita promptus, vt debitor cogatur ſtatim fere ſoluere.

a ¶ Mandanda erit.] Quia parum eſt iura eſſe in ciuitate, niſi ſint, & per quos iura mandentur executioni.l 2 §.poſt originem.ff.de orig.iur.& de materia vide per Hoſt.in ſum eo.§ qñ & a quibus. & per Spec.in §.videndum & in c.quoad conſultationẽ.eo.vnde ſumitur.& alibi ſæpe.

b ¶ Statim.] Vt no.in c. qrenti de offi.dele. Et idẽ in cã criminali, vt ibidẽ habet, & 11. q.3 in c cum apud. Et habetur hæc materia clare per hoc verſus.

In perſonali poſt menſes quattuor in re
Protinus eſt omnis ſententia perficienda .
Sic in criminibus, ſed caſus excipe quinq; .
Confeſſus, prægnans, iratus, & inſula ſeruus.

d ¶ Ex cauſa.] Quis autem pbare debeat in cauſa appellationis, an appellans, ꝙ ſine iuſta cã iudex terminos iur abbreuiauerit, an appellatus, ꝙ ex cã fecerit, vide p Ab.in c. quoad cõſultationem.eo ver. qui aũt probare.

e ¶ Nonnunquã]Non ergo ſemper & indiſtincte, ſed cum cauſæ cognitione, iuxta not.in l.a procedente, C.de dilat.& per Ab in c. quoad conſultationem, eo.verſi. ſed ego, & verſi & fac.hæc littera.& in c cũ ſit de appel Bar.in l 2. ff de re iud.& in c quæren il, de offi deleg.

f ¶ Prorogari.] Poterit aũt prorogatio fieri ẽt ſine cã, cũ ſit fauorabilior coarctatione. ita no.in l.4 §. ſi qs ff de re iu. qđ intelligit Ab. qñ ad hoc qđ factũ iudicis valeat, niſi appelletur poterit tñ ſecũdũ eũ appellari: qa non debet alterã partem ſine cauſa grauare. de quo late per Legiſlas in d §. ſi quis, & per Nartam in cle. ſæpe.de verb ſigni.

g ¶ Sponte.]Secus ſi cõtradixit, & inuitus recipit, ſecundum Hoſt. ſed ſecundum Inno in dubio præſumitur quis ſponte recepiſſe. de quo dic latius per Ab in c.quoad conſultationem.eo.

h ¶ Imputare.]Sed contra: quia immo videtur, ꝙ lex ſuppleat factum hominis. l.4 §.ſi quis condemnatus, ff.de re iud. Sol. ſecundum gloſſ.in c. quoad

con-

iuris beneficium contempſiſſe videatur. Vnde poſtea non audietur appellans, niſi forte aduerſus eum modus executionis canonice excedatur [a], ſiue ab ordinario [b], ſiue a iudice delegato, ſiue etiam ab arbitro res iudicata fuerit.

Delegatus a principe poteſt propriam ſententiam intra annum exequi. hoc dicit.

Sed ſi ordinarius [c] ad mandatum [d] iudicis a Principe [e] delegati noluit, aut quibuſdam obſiſtentibus ſententiam ab eo latam ſuo effectui mancipare nequear, datus ipſe iudex illam executioni mandare poterit [f], & reſiſtentes eccleſiaſtica [g] ſententia coercere [h], & non ſolum vſque ad quadrimeſtre tempus quod ad ſoluendum debitum a lege reo conceditur: ſed vſque ad annum [i]

conſultationem.eo. ꝙ id quod hic dicitur, procedit quando iudex arctat cum cauſa, vt not. hic in verbo nonnunquam contrarium quando ſine cauſa: ſed hæc non placet Ab. quia ſi ponderentur verba verſiculi, & qui ab initio. clare ibi innuitur ꝙ etiam ſi ſine cauſa iudex de certain ſpatium, imputandum eſt ſponte recipienti: alias verſ. ille ſuperflueret quia vbi tota cauſa ſubeſt, non requiritur quod iudicium exerceatur in inuitum, ſecundum Hoſt. quem ſequitur Anto. via ergo tota videtur in hoc, ſcilicet, an pars ſponte receperit terminum breuiorem, an non ſponte, vt per Abb. ibi ver. & iā circa primam fac. l. ad ſolutionem ff. de re iu.

a ¶ Excedatur] Sic 2. q. 6. § ſunt quorū. & §. ab executore. & c. nouit, de appel. & ca. ſuper quaſtionibus. § nos autem de offi. deleg. & l. ab executione C. quorum appell. non recei. Sed videtur quod numquam ſit neceſſaria appellatio: quia aut executor facit quod mandatur, & tunc non excedit, aut facit aliud, & tunc nulla eſt ſententia ſua, vnde non eſt neceſſe appellare, ca. pa. r. de ſent. & re iud. quia non fuit ſeruata forma mandati, vt cap. cum dilecta. de reſcrip. cap. examinata, de confirm. vtil. uel inutil. Reſpon. iudex poteſt excedere mandatum faciendo quod mandatur plus aggrauando illum contra quem fit executio: nam tunc tenet ſententia & neceſſaria eſt appellatio. item ſi ob teratus excommunicatio, 11 quæſt. 3. cum excommunicatio, & cap. cum inter, de excc. & cap. pia. eod. titu. in 6. item ſi innouatio facta eſſet poſt rem iudicatam: nam tunc mutatur ordo executionis, l 4. §. ſi ex conuentione. ff. de re indic. Item ſi præuenire velit tempus quadrimeſtre, d. l. 4 § ſi quis condemnatur. Item ſi male interpretaretur ſententiam. l. ab executore ff. de app. Item ſi obiiciatur quæſtio falſi, cap. de cetero extra de ſenten. & re iud. & l. iudicari. C. ſi ex falſ. inſtrum. & cap. ſuper eo de falſariis. Item ſi fiat exceptio, per quam retro nullum fiat iudicium, ut in cap. noſtra. de procu. & hæc not. in cap. quoad conſultationem. de ſenten. & re iud. ſuper verbo excedatur. Sed adhuc contra de l. diligenter ff. mand. ubi dicitur. ꝙ qui exceſſit mandatum aliud quidem facere uidetur. Solue, ut per Abb. in d. c. quoad conſultationem, uer. ſed contra præcedens dictum.

b ¶ Siue ab ordinario] Vt per Hoſt. in ſumma eo. §. quando, & a quibus, uer. & a quibus, & per Spe. eo. § nunc dicendum.

Io. Bapt. Sed ſi CASVS. Quidam Iudex delegatus uolebat ad petitionem alterius partis ſuam ſententiam executioni mandare ea ratione quia qui poteſt circa antecedens uidetur etiam poſſe circa conſequens c. tranſlato. de conſt. altera uero pars oppoſuit exceptionem de poteſtate quia iam functus eſt officio ſuo, l. iudex ff. de re ind. & ideo non uidetur ipſe poſſe ſe amplius intromittere: Solu. tamen ut in tex. legimus. quia ſi aliter eſſet executio ſæpe traheretur in longum; ad obiectionem aūt dico quod per unam cōfirmatur ſolu. altera uero aliquā uenit, carnit: Not. caſum in quo iuriſdō delegati extenditur ad euitandum abſurdum, & ſic eſt inferendum quandā eſſe concedenda aliquando propter aliquod bonū, quæ alias prohiberentur.

c ¶ Ordinarius.] Ad quem regulariter pertinet executio ſententiarum, ut infra eo. §. cum igitur.

d ¶ Ad mandatū] Nota quod delegatus Papę poteſt mandare ordinario loci quod ſententiam ſuam exequatur: nec mirum, quia quo ad cauſam ſibi commiſſam maior eſt omnibus poſt Papam, capitu. ſtuduiſti, de offic. delegat. & repreſentat perſonam Papæ, unde honorari debet, ut Papa, capitu. ſane, de offic. delegat. cap. finali diſtin. 91.

e ¶ A Principe.] Secus in delegato ab inferiore, de quo per Abbatem in cap. ſi quis contra clericum, de foro compet. & aliquid per eundem in c. ſignificaſti, de offi. deleg. unde hic ſumitur, & per Legiſtas in l. a diuo Pio, ff. de re iudi.

f ¶ Poterit.] Sed an poſſit delegatus a principe nō requiſito, uel non detrectante, uel impedito ordinario, per ſe principaliter propriam ſententiam executioni mandare? Et non uidetur, cum hæc littera, & cap. ſignificaſti. de offic. delegat. uideantur late hanc poteſtatem in defectum ordinarij, contrarium uerior, ut per Ab. in d. c. ſignificaſti, uerſi. ſed quæro numquid.

g ¶ Eccleſiaſtica ſententia.] Cap. quæſitum, & c. ſignificaſti, de offi. dele. Sed an poſſit talis delegatus Principis inuocare brachium ſæculare? Et nō ſunt opin. communiter tenetur ꝙ ſic, ut per Abb. in d. c. ſignificaſti. uerſi. extra glo. quæro. non tamen poteſt habere officiales armatos.

h ¶ Coercere] Cuiuſcunque dignitatis ſint reſiſtentes, ratio: quia repreſentat perſonā Papæ, cui totus orbis ſubeſt. 9. q. 3. c. cuncta per mundum. unde ſecus in delegato alterius.

i ¶ Ad annum.] Poſt annum uero expirat iuriſdictio talis delegati, licet ſententiam non fuerit executioni mandata quāquam aliud ſit in ordinario. lege prima. ff. ne uis fiat ei, & no. in c. quærenti. de

ſtam nouerit, exequi nihilominus tenebitur [a] cum ſibi non cognitio, ſed executio tantum fuerit demãdata, niſi a dato iudice impetrare valeat, vt ab hoc onere ipſũ liberet [b]. nec enim debet iudicis delegati mandato violẽter reſiſtere: ſed & apud eũdem inſtare poterit, vt executionem tamdiu differri patiatur, donec principi rei veritas innoteſcat.

Si Papa ſtienter commiſit appellationem interpoſitã a ſuo delegato dato cum clauſula, appellatione remota, iuriſdictio primi delegati eſt ſuſpenſa quo ad executionem h. d.

Sed quid ſi cum a ſententia lata auctoritate literarũ Apoſtolicarum, in quibus inhibita [d] fuerat appellatio, prouocatũ fuerit, & literæ poſt appellationem ad alios iudices emanauerint, an ad mandatum poſteriorum iudicũ executio ſententiæ a prioribus delegata retardari [e] debeat? Et quidem cũ Apoſtolicus aliis iudicibus appellationis cauſam ex certa ſcientia [f] committit, & appellationẽ videtur recipere, & ſimul priorum iudicum reuocare iuriſdictionẽ. Vſq; eo igitur ſñiæ ſuſpendetur executio, donec appellationis merita plenius diſcuſſa [g] fuerint.

Poſtulatio reſtitutionis in integrum differt executionem h. d.

Dantur & caſus alij, in quibus licet ſententia in rem tranſierit iudicatam differẽda nihilominus erit

tunc enim non tenetur quis tali mandato parere, nec enim poteſt in tali actu dici index, arg. cap. forus. de verb. ſignifi. Immo tali iudici exequi volẽti reſiſti poteſt propria auctoritate, vt per Abb. in ca. paſtoralis. §. quia vero. & in c. ſi quando. de offi. de leg. & not. per Ab. in c. ſuper eo. de cri mi. falſi. Eſt tamen differentia, an ſit lata per falſas literas delegatorias, vel contra falſum procuratorẽ, an per falſas probationes. Primo enim caſu ſine vlla tẽporis præfinitione non mandatur executioni. Secundo vero tempora ad agendum de falſitate ſunt limitata, vt per Ioan. And. in c. cum venerabilis. de excep. & per Abb. in d. c. ſuper eo.

a ¶ Tenebit.] Sed an hoc procedat ẽt in cauſa criminali vbi ſñia ẽ corporis afflictiua? Inn. non putat hoc caſu ſententiam iniuſtam exequendam, & approbat Ab. in c. paſtoralis. §. qa vero. de offi. dele. ꝓ quo facit, ꝙ ẽt taciturnitas partis nõ purgat ſententiã: quia nemo eſt dominus membrorum ſuorum. l. liber homo. ff. ad leg. Aquil. & c. cõtingit 2. de ſen tẽ. excõ. hic eſt, qđ condemnatio ipſo inuito põt tertius appellare. l. non ſtã tum ff. de appel. & 2. q. 6. in ſumma. Item non procedit quod hic dicitur in executore extraiudiciali: quia tunc executor non tenetur exequi mandatum ſuperioris iniuſtum. De ratione diuerſitatis inter executorem iudiciarium, & extraiudicialem. per Abb. in cap. vniuerſitatis. de ſenten. excom.

b ¶ Liberet.] Ca. paſtoralis. § qa vero. de off. dele.

c ¶ Inſtare.] Quid ſi inſtiterit nõ tamẽ impetrauit? Reſpon. appellet & tenebit appellatio. c. ſuper eo. de offi. deleg. c. cum ſuper controuerſia. eo. not. in c. paſtoralis. §. quia vero. de offi deleg.

d ¶ Inhibita.] Eſt autem huius inhibitionis vis in eo quod tollit appellationis effectum, vt non habeat impedire executionem ſententiæ, nec deuo

lnere eãm ad ſuperiorẽ, niſi a tpe, quo ſuperior ex certa ſcientia admiſit appellationẽ, vt hic, & in ca. paſtoralis §. præterea de offi. dele. vnde ſumitur.

e ¶ Retardari.] Vt priores iudices ſententiã neq; per ſe, neq; ꝑ alios exequantur, vt in ca. paſtoralis. §. præterea. de offi. deleg. vnde ſumitur.

f ¶ Scientia.] Non intelligas quod ſit neceſſe hæc verba ex certa ſcientia poni in commiſſione cauſæ appellationis. Sed ꝙ in literis commiſſionis fiat mentio de proceſſu cauſæ, de appellatione interpoſita, & de exceptione oppoſita, ſcilicet qđ prius fuerat cauſa commiſſa appellatione remota: alias commiſſio cauſæ appellationis non valeret, niſi fieret mentio de illa clauſula: quia ſi Papa ſciuiſſet, nõ ſic de facili admiſiſſet appellationem. Vnde Papa dicitur committere ex certa ſciẽtia, qñ fuit certificatus de oĩbus, q̃ potuiſſent eum monere ad commiſſionem denegandam. Vnde de qualibet clauſula appoſita in primis literis, quæ poteſt eſſe impedimẽtum ſecundarum debet fieri mentio in ſecundis: alias non dicitur concedere ex certa ſcientia: ſed per ignorãtiam, & ſurreptionem, not. in c. cum dilecta. & in capit. ceterum. de reſcript. & per Abba. in capitu. paſtoralis. §. præterea. de offic. delegat. & in capit. inter eod. fac l. finali. C. de pre. imper. offer. Et ad hanc materiam referuntur, hæc verba; ex certa ſcientia. non autem ad merita cauſæ appellationis, ſecundum Abb. in dicto. §. preterea & ita tolluntur quædam obiectiones ibi per eum factæ.

g ¶ Diſcuſſa.] Cõfirmatione, vel caſſatione, ſed pone, quod iudices appellationis ꝓnunciauerũt male appellatum, & ſic confirmauerunt ſententiam latam. Quis mandauit ſententiam executioni? vtrum primi iudices, an ſecundi? Reſpon. materia

di omiſſo medio.c.referēte. vbi na.de probat.& c. Romana.§.1.eo.immo etiam ceſſante conſuetudi ne valeret appellatio omiſſo medio, ſi non fuiſſet obiectum,uo.in c.dilecti.eo. & traditur per Ab.& Peruſi.in rub.eo.fac.2.q.6.c. anteriorum.§.illo vi delicet. Et hanc ſecundam definitionem approbant, & diſſicile declarant Moder. Venuſi. in ſuo ſpeculo aureo. in tit. de appellat.

a ¶ Vel inferēdi.] Hoc verbū reſpicit et extraiudiciales appellationes, dic vt habetur in c. bonæ eo.

Io. Bapt. Appellationum. CASVS non figuratur,Not. tñ cām diſtin,quã ſicut q s aliqñ in iudicio,& aliqñ extra põt grauari,ita quoq; conuenit,vt ei duplici appellatione ſubueniatur.

b ¶ Species.]Colliguntur hæ duæ ſpecies ex c.1. eo.in 6. & ex c. cum ſit. & c.ſuper eo. eo.titu. in antiq. Sed quomodo differunt hæ duæ ſpecies quo ad effectum? Rñ ſecũdum Inn. in c. dilecti.de maio.& obe. & ibi etiam Panor. & per eundem Ilno. in c.quia propter.de ele. Appellatio iudicialis ſuſpendit factum de præterito.& etiam de futuro donec expediat factũ appellationis: nã ſuſpendit pronuntiatũ, & iuriſdictionē iudicis a quo,vt in c.ſi a iudice.eo.in 6.& in l.1 ff.ad Turp.Sed extraiudicialis nõ ſuſpendit qđ geſtũ eſt,ſed ſummittit in futurũ ꝓtectioni ſuperioris,ne q s indebite moleſtetur, vt not.in c.cũ ſit romana.eo.& no.Bar.in l.fin ff.de appe recip. ſunt & aliæ plures,differētiæ, vt ꝑ Ab.i c.bonę.eo.

c ¶ Actibus.]Siue fiãt a iudice, ſiue a priuato,vt i c cōcertationi.eo.in 6 & ibi not. & i c.1.c.ũ.& li.

d ¶ In caſibus.]2.q.6 §.ante ſententiam.

e ¶ Et extra iudiciũ.] Ne dũ poſt uel ante litem, cōeo.c.ſuꝑ eo.2.eo.& 2.q.6. c.ad Romanã cũ ſeq. & c.accedens.2.ut lit.non conteſta.

f ¶ Nec ſolent.]Qñ hoc procedat & quõ ſit intelligendũ,no.in c.cũ ſit.in uerbo, nec ſolēt.eo.unde ſumitur,& per Abb.in c.ſuꝑ eo.de ſeq.poſ.& fruct. ubi declarat.nu.2.

g ¶ Propric.]Vnde ſi ſtatutum maxime odioſum faceret mentionē appellationis, non contineretur extraiudicialis,ut ꝑ Ab in c.cũ ſit.& in c.bonę.eo.

h ¶ Rurſus.]Secunda diuiſio appellationũ iudicialium.Et quomodo differant hæ ſpecies inter ſe,iud de per Ab.in ſua praxi.c.centeſimo.

grauaminis illati, vel inferendi a.

Appellatio alia extra iudicialis,alia iudicialis. Et de iure canonico etiã extra iudicium appellatur.quæ,appellatio prouocatio dicitur,hoc dicit.

Appellationũ duæ ſunt ſpēs b: aut enim extra iudicium appellatur, aut in iudicio. Extra iudicium appellatur,cum quis ante litis ingreſſum ab aliquo grauamine appellat; vtputa ab electionibus, poſtulationibus,prouiſionibus, & quibuslibet extraiudicialib⁹ actibus c, ex quibus ſe grauatũ putet. licet enim ſecu lares leges non niſi in caſibus d ante ſententiam appellationem admittant, ſacri tamē canones etiam extra iudicium e paſſim appellare permittunt: nec ſolent f huiuſmodi dici proprie g appellationes, ſed prouocationes.

Appellatio iudicialis diuiditur in duas ſpecies. hoc dicit.

Rurſus h in iudicio appellatur, aut ante definitiuam ſententiam, aut poſtea. Antea appellatur, vt; cũ ab interlocutoria, vel alio grauamine prouocatur i. Poſtea, vt cum ab ipſa definitiua ſententia appellatur.

Appellans ab interlocutoria,& debet in ſcriptis appellare, & intra triginta dies apoſtolos petere, & exhibere continentes cauſam appellationis, alias cauſa cēſebitur deſerta.h.d.

i ¶ Pronotatur.] Qđ hodie per Concilium Tridētinũ, ſeſſione 13.in primo decreto reformationis,non licet indiſtincte Nam in cauſis uiſitationis, & correctionis ſiue habilitatis & inhabilitatis, nec nõ criminalib⁹ ab epõ ſeu illius in ſpiritualibus uicario generali, ante definitiuã ſententiam ab interlocutoria, uel alio quocumq; grauamine nõ appelletur,nec epũs, uel eius uicarius huic appellationi tãquam friuolæ tenetur deferre, nullo obſtante ſtylo,uel conſuetudine, niſi grauamen huiuſmodi ꝑ definitiuam ſententiam reparari,uel ab ipſa definitiua appellari nõ poſſit, unde ex hoc apparent correcta multa iura.

Multũ autẽ. Hæc pars diuiditur in ſ. partes,in quarũ prima habetur quid obſeruari debeat appellãdo:in ſecunda quid ſit agendũ ſi appellatio congrua non fuerit: in tertia adnot. caſus in quibus appellatio prohibet:in quarta habetur qualiter iuriſdõ iudicis a quo ſuſpendatur: in quinta qualiter tacite appelletur:in ſexta qđ iuris ſi cã eſt inter plures,& cõ plurib. in ſeptima agitur de proſequenda appellatione:ſecunda ibi,qđ ſi iudex.el 2. tertia ibi, non oīs:quarta ibi,licet aut: quinta ibi,appellaſſe autẽ:ſexta ibi,qđ ſi a plurib ſeptima ibi, illud tñ iudiciali. Quo ad primũ caſus ita figurari põt:qdam clericus habens diuerſas lites,in una fuit ſuo iudicio grauatus ꝑ ſniam definitiuã,in altera uero per ſniam interlocutoriã, quia de re ab utraq; appellauit ita ſimpliciter,ut nec apoſtolos poſtulauit, nec de termino ad ꝓſequẽdũ curauit, nec cām aliquã appellationis aſſignauit, unde fuit q̃ſitũ qđ iuris de hmõi appellationib. & cũ practici dicãt in ſecũda i inſtãtia nõ deducta eſſe deducenda, & nõ probata probãda, nõ uidebatur ꝑpea eſſe dubitãdũ in

iſto ꝑpoſito caſu. Ceterū Sol. vt in hac parte legimus, q̃a quēadmod v prima inſtāua hēt certū ordinē procedēdi, ita ēt & in ſecūda aliq̃d ſimile debebat obſeruari, & ꝑpea licet ſit verū q̄d in obiectione dr̄, tñ nō videt aliqua modo obſtare, cū vtrūq; poſſet obſeruari.

Not. primo q̄d obſeruari dēat in appellatinnibus vt legitime fiāt: Not. ſecūdo q̄d renūciare appellationi aliq̃n ēt tacite cōtingit, & hinc limitatur regul. qua cauetur q̄d q tacet, conſentire dicitur in iis, q̃ proſunt.

a ¶ Multū autē.] Sumit ex c. 1. eo. in 6. de quo multi dicūt, ꝙ ſolū hēt locū cū appellaſ ad Papam, alij, ꝙ ſi ad quēcūq; ſuperiorē, de quo pluribꝰ locis diſputat ibi Peruſ. vnde q̃ de eo capitulo tradūtur, habebūt locū ēt in hac littera.

b ¶ In ſcriptis.] Et adeo in ſcriptis, vt nō ſufficiat ſi q̄s appellet viua voce, & ſtatim ꝑ notarium appellationē redigi faciat in ſcriptis cū expſſione cauſę grauaminis. Nā debet afferri libellus in ſcriptis, ſecūdū Ang. in l. a ſnia. ff. c. In ſi. quē ſeq̄ Peruſ. in c. 1. eo. in 6. fac. not. in ca. ſi. de ſen. & re iu ī 6. Immo ſecundū eūdē nō teneret libellus appellatorius, niſi in eo eſſent illa verba, in his ſcriptis: ſed hoc cōiter non teneſ. Sed nūq̄d q̄libet ſcriptura ſufficiat ēt priuata? Cōmu. ꝙ ſic, & approbat conſuetudo, vt no. in d c. 1. & in c. appellatio. eo. in 6. Dicta tñ ſcriptura priuata nō faceret fidē, nec probaret eſſe appellatū in ſcriptis, niſi id probaret ꝑ teſtes, vel niſi notarius ſe ſubſcriberet, tradiſ in d c. 1. tutius tñ eſt vt fiat ſcriptura publica, & hæc de cedula, q̃ datur iudici a quo in qua cōtinetur appellātio, ſed in cedula, q̃ daſ parti ad inumādū ſecūdū formā cle. eām de ele. requiritur ſcriptura authentica, vt in d. ele.

c ¶ Dies.] Numerādos. ſ. a die interpoſitæ appellationis, ſecūdū Hoſt. Sed Io. And. putat currere q̄ primū incipit currere tpˢ appellationis, & ſic a tpe ſcientiæ. allegat l. 1. C. de tēp. ap. fac. not. in l. quinquaginta. ff. de excuſ. tut. & cle. 2. eo. in 3. gl. q̄dam concor. vt habetur per Peruſ. in c. ab eo. eod. in 6.

Multum[a] autē intereſt ab interlocutoria quis prouocet, vel alio grauamine, an a definitiua; nā primo caſu, & cauſam appellationis in ſcriptis[b] aſſignare, & a iudice infra triginta dies[c] inſtāter[d] petere debet[e] litteras dimiſſorias, & eidem intra dictū temporis ſpatium debent ab eodem iudice exhiberi continentes, & appellationis[f] cauſam, & cur appellatio nō ſit admiſſa[g], vel ſi appellationi forſan ex ſuperioris reuerentia ſit delatum. Alioqui ſi eos intra idē tempus appellans petere prætermittat[h], appellationi ſuæ renunciaſſe putabitur[i], etiam ſi vadat[k], aut mittat ad appellationem huiuſmodi proſequendam.

Ponit tres caſus, in quibus ob non petitos apoſtolos cauſa deſeritur. h. d.

Idem iuris eſt, ſi iudex, a quo appellatur, certū[l] terminum appellanti ad recipiendos apoſtolos aſſignauerit, & appellans in aſſignato ſibi termino nō cōpareat, nec eos ſibi tradi petat[m]. Idē & ſi iudex appellanti reſponderit intra iuris terminū[n] ſe daturum, nec intra dictū ſpatium congruo loco & tempore inſtanter & ſæpius ſaltem vno cōtextu petierit, vel ſibi oblatos[o] appellans recipere recuſauerit.

d ¶ Inſtanter.] Ca. ab eo. eo. in 6. & vnico contextu. cle. quamuis. eo. & vtrobique de hoc not.

e ¶ Petere debet.] Niſi iudex ipſe ſpōte obtuliſſet & dediſſet, ſecūdū Bal. in l. eos. §. apoſtolos. C. e. nec enim hoc caſu tenetur petere ſpōte oblatos, & traditos. ſequitur Peru. poſt Rotā, in c. ab eo. eo. in 6.

f ¶ Appellationis.] Admittēdę, vel nō. & hoc q̄d dr̄ de expreſſione cāæ, limita ſex notabilibus modis, de quibus per Peruſ. in ca. 1. eo. in 6.

g ¶ Admiſſa.] Sub hoc verborū inuolucro inſinuat tres ſpecies apoſtolorū, nēpe dimiſſorios, refutatorios, reuerentiales.

h ¶ Prætermittat.] Ex negligentia, nō aūt ex impotentia, ſecundū Io. An. & Peru. in ca. ſuꝑ eo. eo. in 6.

i ¶ Putabitur.] Et hæc eſt præſumptio iuris & de iure, nec admitteret ꝓbationē in contrariū, iuxta no. in c. is qui. de ſpoṡ. & tenet Peruſ. in c. ab eo. in 6.

k ¶ Vadat.] Sed non iter arreptū habetur pro appellatione, c. dilecti filij 1. e. Rñ. forte illud correctū eſt ꝑ c. vt debitus. e. vel licet habeatur pro appellatione, cū tñ appellatū eſt verbo, non habetur pro apoſtolorum petitione, vt hic, & in c. ab eo. eo. in 6. & fuit hoc ſtatutum, vt facilior inſtructio per apoſtolos habeatur. e. vt ſuper. eo. in 6 ſimile eſt vbi non ſufficit factū: quia requiritur verbum c. eccleſia noſtra. de elect. & no. in d c. ab eo.

l ¶ Certū terminū.] Siue per denominationē diei; puta, die louis proxima, vel ꝑ numerū; puta, hinc ad octo dies, vel octaua die menſis, vt not. in cle. 2. eo. vnde ſumi.

m ¶ Petat.] Sola ergo cōparitio nō ſufficeret. Arg. contra c. ſi a iudice. eo. in 6. Sol. vt not. in cle. 2. c. in verbo, nec petat.

n ¶ Terminum.] Qui etiam iudicem arctat, vt no. in clement. 2. eo.

o ¶ Oblatos.] Arg. ꝙ apoſtoli ſunt tradendi appellanti nō expēſis propriis, ſed expēſis iudicis cū ipſe debeat offerre, de quo dic, vt not. in cle. 2. eo.

Quod

Io.Bapt. Quod ſi iudex minus. CASVS. Præſupponitur quod ſit facta appellatio, & cum dubitabatur an eſſet congrua, iudex ad quem ſimpliciter volebat appellãtem remittere: nec aliter cauſam cognoſcere vel iudicem à quo ne amplius ſe intromittat prohibere miſſus ẽt iudex à quo, vel ipſemet appellans volentes appellationem tenuere, dubitabatur an poſſent, & cum proprium appellationis ſit transferre iuriſdictionem in illa cauſa ad ſuperiorem iuxta no. in rubric. de app. facit §. archiepiſcopi. in fi. ſupra de epiſcopis. videbatur neceſſario tenendum cauſam omnino eſſe cognoſcendã à iudice ſuperiori. Cæterum Sol. vt hic decidiunt, quia cũ appellatio ſit inducta ad remouendũ grauamen, vt habetur ſupra e. in prin. ſequitur quod ſi nõ adeſt, ipſa non concedatur, ſi vero adeſt prouideatur etiam prout hic legimus, vnde nõ obſtat obiectio, quia illa iuriſdictio trãſfertur in gratiam appellantis. Not. 1. quod ceſſante cauſa, debeat ceſſare effectus, ampli. ſiue à princ. ſiue poſtea. Not. 2. quod in ſecũda inſtantia ſolum illa cauſa debet cognoſci, & examinari cuius occaſione fuit appellatum Not. 3. quod aliquid inhibere non faciendum niſi cũ cauſa legitima, ac etiam cognita quod facit cõtra nõnullos iudices. Not. 4. quod in iudicio exteriori cauſa vera, & probabilis æquiparantur, quia interiora nequeunt iudicari.

Taciti, & expreſſi eadem eſt virtus h.d.

Quod ſi iudex in termino per eum præfixo ipſos petenti non dederit [a], aut ſi dũ peterentur, vel intra iuris [b] terminum, vel nullo [c] certo termino præfixo, ſe daturum aſſeruerit, poſtea per appellantẽ congruo loco, & tempore ſępius, & inſtanter vnico etiam contextu requiſitus eos exhibere non curauerit, perinde propriam appellationem proſequi appellans poterit, ac ſi ei expreſſe fuiſſent apoſtoli denegati [d]. Alia quoque [e] agenda erunt, prout ex tenore, tam Innocẽtianæ [f], quam aliarum [g] conſtitutionum luculenter apparet.

In appellatione a definitiua non eſt neceſſe cauſam inſerere h.d.

In appellationibus autem a ſententia definitiua interponendis, nec cauſam [h] reddere tenetur appellans, nec etiam ſupradicta diligens obſeruatio per omnia [i] ſibi locum vendicat.

In appellatione ab interlocutoria debet talis cauſa allegari, quæ ſi eſſet vera reputaretur legitima h.d.

Cum aũt ex probabili [k] cauſa ab interlo

a ¶ Non dederit.] Primus caſus, in quo non officit appellanti nõ habere apoſtolos, & fac cle. 2. eo. §. quod ſi iudex vnde ſumitur.

b Intra iuris.] Secundus caſus, & per id quod hic dicitur, & in §. ſuperiori patet, ꝙ iudex a quo poteſt infra terminum iuris tenere impeditum appellantem: nec enim cogitur infra terminum illos dare, fac. c. commiſſa, de elect. in 6 licet ergo ſatis ſit appellanti infra terminum illos petere per modum, de quo hic, & in cle. 2. eo. tenetur tamen finem termini expectare, vt videat an iudex offerat, & moram purget.

c Nullo.] Tertius caſus, per quem patet, ꝙ appellans, qui ſufficienter petijt apoſtolos coram iudice, qui reſpondit ſe illos daturum, nullo certo termino ſtatuto comparere, vlterius non tenetur, fortius ergo, ſi iudex non reſponderit, & adhuc fortius, ſi negauerit, vt not. in cle. 2 eo.

d Denegati.] Nec proceſſus ſuper principali factus a iudice a quo tenet. c. ab eo. & c. ſi. eo. in 6. Conſidera igitur in iſta materia quatuor caſus contra appellantẽ, & tres contra iudicem, vt fuſius not. in cle 2. eo. in verb. denegati.

e ¶ Alia quoque.] Vtputa, ꝙ appellatori congruum tp̃s aſſignetur ad proſequendum, & ꝙ inſtructe compareatur coram ſede Apoſtolica, ita vt poſſit procedi ſuper negotio principali. c. 1. eo. in 6.

f ¶ Innocentianę.] c. 1. eo. in 6.

g ¶ Aliarum.] Ca. cum ſit. eo. in Antiq. c. Romana. eo. in 6 cum ſimilib.

h ¶ Cauſã.] Cap. 1. §. poſt hoc. eo. in 6 & ibi no. & in c. Romana. §. cum autẽ. & ibi quoque not. eo. tit. & lib.

i ¶ Per omnia.] quia in definitiua nõ eſt neceſſe appellare in ſcriptis, ſed ſufficit ſi appelletur viua voce dicendo appello, & hoc ſcribatur in actis g nutarium, & hoc ſi appelletur incontinenti: nam ſi appelletur ex interuallo, & in definitiua, appellandum erit in ſcriptis. l 1. in fi. cum l. ſeq. & in l. litigatoribus, vbi omnes Legiſtæ. C. e. tit. Spec. in tit de app. § qualiter. in prin. Quædam tamẽ eorum, quæ ſupra dicuntur bene locum habent, etiam in definitiua, vt ſunt ea, quæ dicuntur de parte negligente petere apoſtolos, & de iudice terminum præfigente ad petendum, & de iudice dante, vel dare recuſante, vt in ſuperioribus §§.

K ¶ Probabili.] Ca. vt debitus. & c cum cauſam. a. vbi de hoc. Sed poteſt quæri, quæ dicatur cauſa probabilis, vtrum illa, quæ videtur iudici, vel alijs? Et videtur, quòd hoc non ſit referendum ad opinionem iudicis, capit. ſacroſan. de ſentent. excommunica. Sicut nec ad opin. iudicis refertur quid dicatur manifeſtum: ſed ad ipſam rei veritatem, capi. cum olim. de verbor. ſignificat. facit ad hoc 3. quæſtion. 7. capit. iudicet. Sententiabit enim iudex in hoc, vt ſibi videtur, habita tamen collatione ſapientum, ſi non eſt certus, argum. l qualem. ff. de arbit.

cutoria quis duxerit appellandum talē tenetur ꝓponere[a], quæ ſi probata fuiſſet, deberet legitima reputari, de quo poſtea ſuperior cognoſcet: nec[b] enim ſufficit appellanti probare, quod ex cauſa huiuſmodi appellauit, ſi eam nō doceat eſſe verā, niſi hoc ſe offerens[c] probaturum non fuiſſet admiſſus.

Is, qui minus rationabiliter appellauit condemnatus in expenſis ad inferiorem iudicem remittetur, nec poteſt quis alias cauſas proſequi quam expreſſas. h.d.

Quod ſi iudex minus probabiliter appellatum eſſe comperit, appellantem ad inferiorem iudicem remittet, & in expenſis[d] alteri parti condemnabit: alioqui[e] ipſe procedet, nec licebit appellanti alias[f] cauſas proſequi, quā quas in appellatione ſua nominatim[g] expreſſerit.

Si dicitur ex iniuſta cauſa appellatum, iudex ad quem inhibere non poteſt, niſi prius recepta appellatione vt probabili, incipiat cognoſcere de cauſa veritate. hoc dicit.

Quod ſi obijciatur non ex legitima[h] cauſa ante ſententiam appellationem interpoſitam, & proprerea nō admittēdam eſſe, niſi prius appellatione recepta, velut emiſſa ex cauſa probabili, iudex ſuperior cognoſcere incipiat, ne procedatur inferiori prohibere non poterit[i].

arbi. & in dubio deferat appellationi. c. ſacroſ. de ſent. excomm ad fi. & ita no. in c. vt debitus. vbi late per Abb & Peru.

a ¶Proponere.] ſ. coram iudice a quo, vt in cap. vt debitus. eo. vnde ſumitur. Sed quid ſi non poſſit illius habere copiam? Rñ. vt not per Ab. in ca. ſuggeſtū. eo. & quod hic dicitur habet locum etiā ſi cauſa eſſet notoria: quia licet notorium relevet ab onere probādi, nō tñ ab onere proponendi, cle. appellanti. eo. vbi not. & per Ab. in d. c. vt debitus.

b ¶Nec enim, &c.] Concor. c. interpoſita, eod. vnde ſumitur. Et nota ex hoc verſ. 1. ꝙ ex reiectione exceptionis legitimæ nō iuſtificatur appellatio, niſi coram iudice ad quem probetur exceptio legitima. Vnde infert Abb. iudicem non grauare partē ex eo ſolo, quod exceptionem etiā probabilem nō admiſit, vt per eū latius in dicto cap. interpoſita. Secūdo not. quod probationis oblatio & repulſio exceptionis propoſitæ iuſtificat appellationē a iudice interpoſitam, ita quod ſufficit coram iudice ad quem probare exceptionem legitime interpoſitam, & oblationem probationis, & repulſionem de ratione diuerſitatis vide per Ab. Peruſi & alios in d. c. interpoſita.

c ¶Offerens.] Sed qualis eſſe debet hæc oblatio ꝓbationis ad iuſtificandam appellationem? Reſpon. ſecundum Ioan Andr. teſtis, vipera, quod ſecum habeat teſtes & inſtrumenta, & ea offerat iudici, ſed ſecundum Butr. Panor, & ceteros magis communiter in c. interpoſita. eo. ſufficit verbalis, vt ſi dicat pars: ego me offero probaturum hanc exceptionem, & ſimul petas breuem terminum ad probandum. Item ſciendum, quod hæc oblatio non ſemper iuſtificat appellationem: ſed regulariter, & quatuor caſus, in quibus non iuſtificat ponit Abb. in d. ca. interpoſita. Sed contra hanc literam eſt argument. in c. cum cauſa. de offi. delegat. & in c. vt debitus. & in c. dilecto. eo. Sol. vt not. in d. ca. cum cauſa. & per Abb. in d. c. interpoſita.

d ¶In expenſis.] Hoc generaliter obtinet, ꝙ qui deficit in appellatione, punitur in expenſis, c. ſignificauerunt. de teſt. fac. c. vt debitus. eo.

e ¶Alioqui.] Hinc patet, quod ſi iudex appellationis pronunciat appellationem tenere, quod per hoc eius officium non expirat: ſed incipiet poſtea cognoſcere de cauſa principali. l. generaliter. §. ſin autem. C. de reb. cred. & authen. de ſanct. epiſcopis. §. ſi quis cōtra aliquem, & no. plenius in c. vt debitus. eo. in verb. alioquin.

f ¶Alias cauſas.] etiam notorias, vt not. in cle. appellanti. eo. aliud tamen in appellatione a deffinitiua habetur in c. vt debitus. eo.

g ¶Nominatim.] Fac. c. cōſtitutionē. de ſent. excomm. in 6.

h ¶Legitima.] Vt cum cauſa non eſt in iure expreſſa, & iudex arbitrabitur, an cauſa ſit legitima, vel non, & ſi male arbitrabitur, appellari poterit. l. arbitro. ff. qui ſat. cog. & ſecundū Io. And. cauſa appellatur dubia veluti cum iudex recuſatur ratione cōfraternitatis, & affinitatis ad coniugem, & talis exceptio non admittitur, vel quando quæſtio eſſet dubia propter opiniones, de quibus late, in c. cum ſpeciali. & in c. paſtoralis. eo.

i ¶Non poterit.] Habes hic practicam, quæ ſeruari debet in appellatione ab interlocutoria per iudicem ad quem, antequam inhibeat. Primo enim citari debet appellatus ad opponendum contra appellationem, & ſi opponatur quod cauſa in appellatione expreſſa non ſit legitima, uel vera, tunc ſi conſtet iudici, quod per appellationem ſit ad eum deuoluta cauſa, vt quia conſtat eſſe appellatum intra decem dies, & quod cauſa ſit legitima, debet tunc admittere appellationem ex cauſa legitima interpoſitam, & deinde cognoſcere de ueritate cauſæ, & his præcedentibus ſtatim poteſt inhibere, & non ante, ſecundum Domin. & Peruſin. in ca. Romana. §. quid ſi obiiciatur. eo. vnde ſumitur.

poſt Rot. Rom. de quo dic, vt ibi per eum.
a ¶ Iudex.] Tã ordinarius, vt l. quod iuſſi. ff. de re iud. q quã delegatus. c. cũ ceſſante. eo vñ ſumitur.
b ¶ Conſilio.] Nota quod dicitur ſanum conſiliũ ſi quis reuocat, quod male fecit, nec notari debet de inconſtãtia, ſed potius de ſapiẽtia. fac. 22. q. 3. ca. magnæ & c. qualiter, & quando. 1 de accuſat. vbi Felin & l. nõnumquam. ff. de collat. fac. illud Poetæ,

Quin aſpera Iuno.

Quę mare nũc, cœlumque metu, terraſque fatigat

Cõſilia in melius refert.

Sani conſilij male facta reuocare

tium. hoc enim importat verbum, libere, vt not. in c. de multa. de præb. & c. licet epiſcopus. eo tit. in 6. & in clem. dudum. de ſepul. quod non habet locum ſecundum quoſdam, ſi dicta ſententia tranſiſſet in rem iudicatam, de quo late in cap. cum ceſſante eo.

Ceſſante cauſa ceſſat effectus h. d.

Sed & ſi iudex a ſano vſus conſilio b ab eius executione deſtiterit c, quod comminando d, vel interloquendo in grauamen partis protulit, nõ obſtante, quod ab huiuſmodi comminatione, vel interlocutione prouocatũ fuerit e, ne proceſſus negotij friuolis occaſionibus retardetur, in cauſę cognitione libere f procedere poterit.

Iudex a quo, compellere non poteſt appellantem a grauamine ipſius veritatem probare, licet citare poſſit ad ipſius reuocationem audiendã. hoc dicit.

Sed videamus, an ius dicenti obtemperare tenearis, a quo propter grauamen, quod tibi illatum g aſſeris appellaueris, ſi tibi is ad docendũ de grauamine, & ſi de ipſo liquerit ad eiuſdẽ reuocationem audiẽdum terminum pręfixerit: & ſane cum id ipſum a iudice h perſpiciendum i ſit, nec coram eo de grauamine docere, nec etiam tamquam coram iudice (cum per appellationem eius ſuſpenſa k ſit iuriſdictio) comparere teneberis l.

Iudex a quo citata parte ad reuocationem grauaminis poteſt procedere, eius contumacia non obſtante. h. d.

Quod ſi tantum, vt reuocationẽ audias, te vocãdum duxerit, licet non compareas, ipſe tñ in termino grauamẽ reuocauerit m,

Deſiſtere

c ¶ Deſtiterit.] Tũc autem dicetur deſiſtere, cum ſi eſt proceſſum ad actũ facti, ſed ſolũ ad interlocutoriam: nec enim ſufficeret ſi iudex diceret ſe paratũ reuocare grauamen: nam requiritur, quod ipſum de facto reuocet, ſecundum Inno. & Hoſt. pro quo. ca. ſi a iudice, eod. in 6. & ibi not. & ſequitur Peruſi. in ca. cũ ceſſante. eod. Sed qualiter iudex mutabit conſiliũ ſub in alterius iniuriã, cõtra l. nemo. ff. de re iud. Solu. quod hoc fit lege permittente, & ne friuolis, &c. vt in d. c. cũ ceſſante. vbi Abb. & alij.

g ¶ Illatum.] Per ſententiam interlocutoriam, vel aliter, dummodo non per definitiuam: illam enim iudex regulariter reuocare non poteſt, ſiue bene, ſiue male iudicauerit. l. iudex. ff. de re iud. ca. in litteris, & c. venerabilis. de offic. deleg. Interlocutoria vero regulariter reuocari põt, ſed vtraq; regula habet duas exceptiones, de q. bus per Peruſi. in ca. ſi a iudice. eo. in 6. vnde ſumitur.
h ¶ A iudice.] A quo, debet enim eſſe de facto ſuo certus, cap. ab excommunicato. de reſcrip. l. quiſquis. C. de reſcind. vẽd.
i ¶ Perſpiciendum ſit.] Sed videtur cõtradictio implicari. Quomodo enim hoc a iudice a quo perſpiciẽdum erit, ſi eius iuriſdictio eſt per appellationem ſuſpenſa? Et veritas cauſæ appellationis probanda ſit corã iudice appellationis, c. Romana. eo. in 6. cum ſimil. Sed dic, q licet non poſſit cognoſcere in forma iudicij: debet tamen inquirere, & ſe informare extraiudicialiter & aperte, vtrum cauſa in appellatione expreſſa ſit probabilis, & ſi poſt inquiſitionem remanet dubius, ſtabitur potius appellationi, quàm ſententiæ, c. dilectus. eo. quia præſumitur appellatum propter grauamen, c. tenor. eo. Peruſ. in ca. ſi a iudice. eo. in 6 fac. not. in c. ſollicitudinem. eo. in verbo, ſed quia.

d ¶ Comminãdo.] Videtur ergo. q̃ ſi iudex comminatoria verba proferat parti, quod etiam ex hoc poſſit appellari, niſi de hoc iudex ſatisfaciat, quod quomodo procedat habetur late in cap. cum ceſſante. eod.
e ¶ Fuerit.] Quod non videbatur, quaſi eius iuriſdictio per appellationem ſuſpenſa ſit, & ſic pertineret reuocatio ad iudicem ad quem. ca. vt debitus, eo. Et nota hoc ad ampliationem. l. quod iuſſit. ff. de re iud. & Intellige tamen, ſi appellans non fecit ſumptus ad proſequendam appellationem. l. ſi pecuniam ff. de cond ob cauſ. tenebitur ergo appellans ante reuocationem reficere ſumptus appellatorum, vt not. in c. cum ceſſante. eo. Multi tamen contra, de quo ibi per Peruſin verſ. duodecimo limita.
f ¶ Libere.] Ita vt non ſit neceſſarius cõſenſus par-

k ¶ Suſpenſa.] Non ergo extincta, de hoc not. ſupra eod. in prin & in l. 1 ff. ad Turpil. & in l. furti. §. 1. ff. de his, qui not. infam.
l ¶ Teneberis.] Quid ſi compareat appellans, & coram iudice ipſo, a quo appellauit de grauamine doceat, numquid ab appellatione videtur receſſiſſe? Reſpon. vt not. in c. ſi a iudice. eo. in 6.
m ¶ Reuocauerit.] Cum effectu. c. ſi a iudice. eo.

in

perinde in cauſa procedere poterit, ac ſi appellatio nunquã a fuiſſet interpoſita.

Poteſt appellantem ab interlocutoria pœnitere, & facere, vt prior iudex cognoſcat, ſed appellato ſunt reficienda expenſa, quas is fecit ob appellationem. h.d.

Ac veluti in poteſtate iudicis grauamẽ reuocantis poſitũ eſt, non obſtante appellatione, cauſam reſumere, ſic contra, ſi is, qui vocem appellationis emiſit, cuius adhuc nemini eſt demandata cognitio b, petierit c vt ad iudicem a quo prouocauit rurſus cauſa remittatur, id ei alterius partis contradictione minime obſtãte indulgendum erit. Sed hoc ita, vt in legitimis expenſis aduerſario quas eũ propter hoc feciſſe cõſtiterit, condemnetur d.

Ponit quamplures caſus in quibus appellationi non eſt deferendum. h.d.

Non omnis ergo appellatio indiſtincte recipienda erit: nam ſi adeo ſit vaga, & generalis e vt incertitudinem f afferat, ſiue quod omiſſo medio ſit interpoſita, a parte opponatur g cauſa nõ deuoluetur. Idẽ iuris eſt, ſi ſuper notorio h crimine, vel de quo quis in iure i confeſſus k fuit, prouocetur: nec l enim ad defenſionem iniquitatis, ſed ad præſidium innocentiæ eſt appellationis remedium inſtitutum.

Regulares non appellant a correctione ſui prælati. h.d.

Et ideo nec regula

in 6 & ibi not. & fac. not. ſupra eo. §. proxi.
a ¶ Numquam.] Not. ꝙ licet appellans non poſſit ſuæ appellationi renunciare inuito appellato, de quo in c. ex parte de reſcr. & in c. ſacro. in fi. de ſen ten. exc. & in l. ſi quis libellos. ff. de appel. iudex tamẽ reuocando grauamen poteſt facere, ꝙ appellans renunciet ſuæ appellationi, appellante & appellato inuito, vt hic, & per Peruſi. in c. ſi a iudice. eo. in 6.
b ¶ Cognitio.] Sola ergo delegatio videtur facere rem non eſſe integram. conco. c. interpoſita §. ille. e. vñ ſumit dic vt per Abb. ibi.
c ¶ Petierit] Cap. accepta. & c. interpoſita. § ille. eo. alias non debet cauſa remitti ad iudicem a quo. l. eos. C. de ap. & 2 q 6. §. ab eo, & c. per tuas. de ſent. excom.
d Condemnetur.] Perinde eſt n. ac ſi ipſe nõ fuiſſet proſecutus altero proſequẽte. c. reprehẽſibilis. & c. interpoſita. §. ille. eo.
Non omnis ergo. CASVS in hac parte ita figuratur. Quidam cum amaret iuſtitiam potiꝰ verbis quã factis à quacunque ſententia, atque facto indifferenter volebat appellare, & iudicia vel domini inferioris poteſtatem ſuſpendere, vnde fuit quæſitum, an eſſet permittendum. qdã n. ſcholares affirmatiue tenebãt, qa cũ appellatio ſit promiſſa ad tollendũ, & euitandũ grauamen, vt ſupra habetur eod. in princ. ſequitur per c. cum ceſſante. eo de app. & ibi doct. quod vbi poteſt reperiri iſtud grauamẽ, ibi dari debeat appellatio. Sol. tamen prout in hac parte legimus, quia ad cognoſcendum quando liceat appellare non tantum tenemur, ſed etiam qualitatem cauſæ ſuper qua dubitatur de appellatione diligenter debemus conſiderare, hinc cognoſcimus qualiter obiectio ſit intelligenda, cum aliquãdo verificetur & aliquando ſecus. Not. 1. argum. quod temere, & inutiliter aliquid facere a iure damnatur. Not. 2 argumentũ quod male faciunt iudices admittentes appellationem indifferenter etiam cum clauſula ſi & in quantum, quia debent conſiderare cauſas ſupra dictas.
e ¶ Generalis.] c a. & c. cõſuluit. 1 e. arg. ergo, ꝙ illud, quod nõ valet in genere, valet in ſpẽ. l. ſi vnus. §. pacta. & §. illud. ff. de pact. fac. l. in tradendis. ff. com. præd. & in l. at ſi quis. §. quæſitũ. ff ſi quis caut.
f ¶ Incertitudinẽ.] Hoc verbũ põt tollere contrariũ, c. conſuluit. de ap & continet rõnem vnius dr̃ iz Interius ciuile, & canonicũ. Nã de iure ciuili appellatio gñalis reſpũ iudicũ valet ; puta, ſi dicat appello ad iudicẽ cõpetentẽ. l 1. § ſi. cũ l. ſeq. vbi traditur. ff. de ap qa ꝑ hoc ñ inducit incertitudo: qa d' iure ciuili nõ pt appellari omiſſo medio. l. Imperatores. ff. eo. Vñ genꝰ qđ nõ pt verificari, niſi i vna ſpẽ ñ inducit aliquã incertitudinẽ: qa dẽt neceſſario intelligi de iudice ſuperiore proxime immediate: ſecꝰ eſt d' iure canonico, quo pt appellari omiſſo medio, nõ ſolũ ad Papã: ſed et ſecũdũ aliquos ad legatũ, vt no i c. 1. & in c. trãſlationẽ. de of. le. li ẽ ad Patriarchã, ſecũdũ Inn. i c antiqua. de priuil. & ꝑ Abb. i c. dilecti. eo. 2. Vñ qa talis appellatio induceret incertitudinẽ, nõ deberet valere, ſi tñ euitaretur icertitudo valeret. Et de iure canonico, vt ꝑ Ab i c. a. e.
g ¶ Opponatur] A cõtrario ergo ſi nõ opponeret valeret appellõ omiſſo medio, & hoc cõtrarium tenet in c. dile. 2. eo. vbi ꝑ Ab.
h ¶ Notorio.] Per facti euidentiã, vt differat à notorio iuris, de quo ſtatim dicit. fac. c. e tum ſit. & cã. peruenit. & c. conſuluit. 2. eo. & c. Romana §. ſi autem. e. in 6. Quid aũt ſit notorium, facti, & qđ notoriũ iuris, per Io. An. in c. dudũ de ele ꝙ in c. veſtra. de coha. mulie. & cle. per Ant. de But.
i ¶ In iure] Alias nõ præiudicaret talis cõfeſſio. c. ſi. de confeſ ſaluo eo, qđ habes in c. q̃ ſit. de exceſ. pl.
k Cõfeſſus] De quo in c Romana § ſi aũt. e. in 6.
l ¶ Nec enim.] Sic in c. cũ ſpeciali. § porro & c ad noſtram. & cap. ſuggeſtum. & c præterea. eod.

Regu-

res [a], cum pro aliquo exceſſu corrigēdi fuerint, contra regularem prælati ſui, vel capituli diſciplinam appellabūt, ſed quod ſibi pro ſalute [b] iniungitur humiliter ſuſcipient.

A iudice ſæculari ſedis Apoſtolicæ non ſubdito ad Papam non appellatur, & non deferens appellationi punitur. h.d.

Sed nec tūc appellationi deferendum erit, cum a ſæculari iudice, qui temporali ſedis Apoſtolicæ iuriſdictioni nō ſubiicitur [c], ad Apoſtolicum appellatum fuerit, & alijs quibuſdam caſibus [d]: alioqui is qui legitimæ appellationi etiā de minima [e] cauſa interpoſitæ non detulit, canonicis pœnis [f] coercendus erit.

Appellans ab ordinario poteſt coram eodem ſuper alia cauſa conueniri. h.d.

Licet autem prouocatione canonice [g] a partibus interiecta iudicis, a quo appellatū fuit, officium in illa quidem cauſa [h] pœnitus conquieſcat [i]: ſi tamen is, qui ab ordinario appellauit ſuper alia cauſa coram eodem conueniatur, præſertim pro graui [k], & manifeſto crimine appellationis obtentu, quominus canonica cenſura puniatur effugere non poteſt [l].

Innouata per iudicē poſt definitiuam ſententiam, a qua appellatum fuit, reuocantur ſtatim per iudicem Apoſtolicum, etiam ſi ante appellationem fuerint innouata. h.d.

Interpoſita ergo a

a ¶Regulares.] Cap. 3 & c. reprehenſibilis eo. vnde ſumitur, quod ſi appellarent, nō euaderent notam trangreſſionis obedientiæ, Ab. in c. breui. de iureiu.

b ¶Pro ſalute.] Secus ſi excederetur modus in illis coercendis, vt habetur late in c. 3 eod.

c ¶ Non ſubiicitur.] Secus ſi eſſet de ſubiectis, cap. ſi duobus. § 1. eo. & hoc intellige, niſi cōſuetudo eſſet in contrarium. d. § 1. Nam non ſolū hoc poſſet conſuetudo, verum etiam poſſet inducere, quod laicus poſſet conueniri coram iudice eccleſiaſtico, habetur in c. ſi clericus laicum. & in ea. ex tranſmiſſa de foro comp. & in d. §. 1.

d ¶Caſibus.] Quos collige ex e. peruenit. & e. conſuluit. & e. cum parati ca. e. im ſit. e. cum ſpeciali. §. 1. c. meminimus c. ſuggeſtum. & alijs cap. eod.

De minimis nō curandum

e ¶De minima cauſa.] Ca. de appellationibus. eo. Sed cōtra videtur, quia imo de minimis nō ſit curandum. c. & ſi qq. de ſimo. & l. ſcio. ff. de reſt. in integ. Sol. illud procedit vbi eſt diuerſa ratio inter magna, & minima, vel vbi agitur remedio extraordinario. Ita Abb. in c. de appellationib⁹. Sed quæ dicatur minima cauſa? Reſp. vt no. in c. de appellationib⁹. & in auth. niſi breuiores C. de ſen. ex peric. recitan.

f ¶ Pœnis.] Quia ſi eſt clericus debet deponi. 2 q 6. c. decreto. ſi laicus 30. auri pōdo mulctatur. l. qm̄. C. e. & no. in c. de priore. e.

Io. Bapt.

Licet autem. CASVS cum præſupponatur appellationem eſſe canonice factam, partes non contentæ vt in ſecunda inſtantia controuerſia melius examinetur, non ſolum coram eodem iudice litigabant, ſed etiam circa rem litigioſam multa innouabant: qua de re cum a parte læſa petitum eſſet attentata prius reuocari, & anullari, fuit propterea quæſitū quid iuris. & qm̄ conſeruare ius ſuū vnicuique eſt permiſſum l. ſi. ff. de il. & ideo permiſſa eſt etiam defenſio l. vt vim. ff. de iuſt. propterea talis reuocatio non videtur neceſſaria. Sol. tamen prout in hac parte legimus, quia pendente lite, & ſecunda inſtantia nec iudex inferior habet aliquid iuriſdictionis, & in damnum alicuius litigantis nō eſt aliquid faciendū. Nō obſtat obiectio, quia conſeruare, & defendere non permittitur indifferenter, ſed iuxta formā à lege traditam: Not. 1. iuriſdiction. iudicis à quo eſſe trāslatam ad iudicem ad quē ſolum in illo cap. in quo facta fuit appellatio 2 Not. 2 quod litigantes debēt eſſe in re litigioſa æquales, & ideo attentata ſūt reuocāda.

g ¶Canonice.] Secus ſi ex falſa cauſa e. ſuper eo. eodē, & ibi not.

h ¶Cauſa.] Et ſi cā ſit acceſſoria; puta, quia appellatur ab interlocutoria, conquieſcit offm̄ iudicis, et in principali, ſiue cā principalis ſit cōnexa articulo appellōnis. ſiue nō, e. ſuper eo. eod. vbi Abb. & Panſ.

i ¶ Conquieſcat.] Fac c. dilectis. e. vt noſtrū. & e. præterea. & e. propoſuit. & ea. adhęc e. Immo nec quoad illā cām officiū iudicis à quo pœnitus conquieſcit. Nā in his, quę tendunt ad faciliorem ex tū cāæ appellōnis, iuriſdictio iudicis a quo nō eſt ſuſpenſa, dūmodo abſtineat à cognitiōe cauſæ appellationis. vnde nō poteſt prohibere attentata de facto, & attentata reuocare, pro hoc e. 2. & quod ibi not. de matrim. contract. contra inter eccleſ. vbi iudex a quo præcipit partibus, ne appellatione durante ſuper matrimonio, de nouo contrahant. fac. e. qua fronte. & quod ibi not. eo. & clarius in ca. cum teneamur. & quod ibi dicit Abb. in primo not. & in verbo, mihi placet.

K Graui.] Vt ſi vxorem alterius detineret, ſi manus violentas in clericum iniiceret. e. conſuluit j. eo. fac. e. præterea. & e. propoſuit. eo.

l ¶ Non poteſt.] Nota ergo, quod appellatio iuriſdictionem non ſuſpendit niſi reſpectu cauſæ. in qua fuit appellatū fac e. propoſuit c. ſuper eo c. adhæc. & e. paſtoralis. §. verum. eo. & c. Romana. § cū vero. eo

propoſitum declarauerit. Vnde reſcriptũ eſt eum, in quem poſt iter ad ſedem Apoſtolicam arreptum [a] excõmunicationis ſententia ab ordinario promulgata fueri, ex cõmunicationis vinculo non teneri, quaſi appellatione pendente lata fuerit, cũ plus ſit facto, quàm [b] verbo prouocare.

Sufficit exprimere effectũ vbi verba non ſunt de forma. hoc dicit.

Idem & in eo reſponſum eſt, qui licet ex ſimplicitate [c] forte verbum appellationis nõ expreſſerit, ſe tamen & eccleſiam ſuam cum moleſtatur Romani Põtificis protectioni ſubiecit [d].

Iuſtus metus excuſat adeo quod non appellans habetur pro appellante, ſi fuerit proteſtatus, & cauſas appellationis expreſſerit. h.d.

Is quoque quem quo minus appellaret iuſtus metus [e] impedierit, ad appellationis beneficium cõuolaſſe reputabitur, dummodo infra tempus quo licite prouocatur coram iudice [f], a quo appellaſſe vellet, vel ſi ipſius copiã habere nequierit, coram probatis viris [g] conteſtatione [h] ſuper hoc propoſita cauſas appellationis expreſſerit.

Sufficit appellare coram maiori parte iudicum. Et omnium actorum intimatio parti appellatę eſt facienda. hoc dicit.

Quod ſi a plurib⁹ iu

uere & factis quis conſentit. c. per tuas de cond. ap po. vt diffuſius not. in d. c. dilecti.

a ¶ Arreptum.] Ad Papam, ſecundum aliquos in c. dilecti co. non ad alium ſuperiorem. Tu dic ſecundum Ab. ꝙ ad quemcumque ſuperiorem ſit iter arreptum, habet arreptio vim appellationis, ſed hoc intereſt, quod ſi ſuperior eſt talis, qui poſſit adiri per viam querelę, tunc talis arreptio habebit vim extraiudicialis appellationis: aliàs ſi adiri non poſſit per viam querelę, ſi iudex talis iudicialiter procedat, & pars dum lis procedit iter arripiat, habebit arreptio talis vim appellationis iudicialis & ita ſoluuntur contraria quędã, de quib. habet in d. c. dilecti.

b ¶ Facto, quã verbo.] Immo videt, quòd ſit min⁹: quia quando quis appellat verbo explicat, vt debet iuſtã cauſam petet apoſtolos & cætera requiſita, quæ non explicantur ſimplici itineris arreptione. Sol. ſecundum communem ſententiã, ꝙ in itineris arreptione iſta omnia debent explicari, vt hoc latius explicat in c. dilecti. i. eod.

c ¶ Ex ſimplicitate.] Vñ eſt ei parcendum. diſt. 86. c. tanta. & l. ſi q̃s id qđ. §. dolo. ff de iu. om. iud. cõcor. alle. in c. ad audientiã. e. vnde ſumitur.

d ¶ Subiecit.] Cap ad audientiam. e. & ſic no ꝙ vbi ad certum actum explicandum non eſt pręfixa verborum ſollemnitas, ſufficit exprimere effectũ rei, licet non exprimantur propria verba actui conformia: quia verba deſeruiunt intentioni. e intelligẽtia. de verb. ſig. ſecus vbi ſollemnitas verborum requiritur. l. i. ff. de ver. obl. fac c pen de inreiu. & intelligit Ab. & Doct. ꝙ tunc demum ſubmiſſio protectionis habebit vim appellationis cum habuerit requiſita in formali appellatione.

e ¶ Iuſtus metus.] i. non vanus, ſed probabilis. fac. not. in c. pe de te in iure teſt. & in l. j ff. quod me cau. Non tamen requiritur, ꝙ pars non dederit cãm metus: nam idem ſi pars fuiſſet cã metus. fac. l. nec timorem ff. quod met cau. & in c veniens. & quod ibi not de ſpon. & per Abb. in c. ſi. eo. vnde ſumitur.

f ¶ Coram iudice.] Not. ꝙ ſi non poteſt habere copiam iudicis, a quo non debet coram alio proteſtari. Sed nullius vtilitatis videtur hoc remedium: nã quemadmodũ timet quis appellare, ita timebit & proteſtari, ſed dic, ꝙ minus prouocat̃ iudex proteſtando, quàm appellando, ſed ſi timeret etiam proteſtari, tũc etiam ꝙ ipſius copiam haberet, nihilominus proteſtaretur coram probatis viris, ſecũdum Ab. in c. ſi. eo.

g ¶ Viris.] Et ſic plures debent eſſe ij, coram quibus ẽ facienda conteſtatio. l. vbi numerus. ff. de teſti. ſed communiter tenet̃ ſufficere conteſtari coram vno dummodo fiat in pręſentia teſtium, arg. not. in c. vt circa. de ele. in 6. & ſic pluralitas verificatur in vno. ſimile ĩ l. 2. §. quod ait. ff de vi bo. rapt.

h ¶ Cõteſtatione.] Metus ergo licet ſoleat tollere efficaciam actui, tñ hoc loco non ſufficit, niſi interueniat etiã proteſtatio. fac. l. 2. C. de his, qui ꝑ me. iud. non app. & l. cũ q̃ iã. ff. de app. ita ẽt currit tpa ei, q̃ agere non pt, niſi illud proteſtetur. fac. c. paſtoralis. in ſi. de off. or. & 16 q. 3. § is autẽ. & c. ſi. de elec. & l. vt perfectius. C. de anna. except. & l. fin. C. de epiſcop. aud.

Quod ſi à pluribus. CASVS. Cauſa aliquãdo in iudicio propoſita & diuerſa habet cap. & corã pluribus atq; in pluribus litigatur: quare de re ob hanc pluralitatẽ perſonarũ euenit, ꝙ iudices cõſtituunt ad ius dicendũ locũ non vnũ, & partes nõ oẽs, nec corã omnibus appellãt, ſed E. G. vnus corã vno, & in cap. vno appellat: vnde quæritur quid, & cum iud. eiũ videretur propter ea diuidi cõtra cap. i. & Doct. de cauſa poſſeſ. & propr. negatiue rñdebatur. Ceterũ Sol. vt hic legimus, vel quia nõ ſemper põt haberi copia omniũ iudicũ, vel ob vnionẽ negotij, & perſonarũ aliud nõ requiritur, qua ratione ſuadente etiam obiectio videtur caſſare, quia iudic ũ aliter non diuiditur. Not. i. ne litigantes pẽluent iure ſuo, ſæpe quædã permittuntur, quæ aliàs prohiberentur. Not. 2. arg. ꝙ appellatio alijs permittit̃, licet in mandato cõtineatur ut iudices ipſa phibeat. Io. Bapt.

a ¶ Appel.

dicibus appellãdum a fuerit, quia non ſemper facile eorum pręſentia ſimul haberi poſſet, coram maiore parte b ipſorum appellare, & apoſtolos ſeparatim petere licebit, valebitque hęc appellatio perinde atque ſi coram omnibus c interpoſita fuiſſet, omnium tamen ſubſecutorum d appellato ignoranti e intimatio legitime f facienda erit.

Si vnus ex pluribus appellet, & obtineat in cauſa appellationis prodeſt victoria conſortibus, ſi ſit idem negotium, & cauſa. h.d.

Idem g ex contrario, ſi plures vna ſententia h condemnati fuerint, & vnus ſolus ad appellationis beneficium conuolauerit, iſtius victoria ceteris quoq; ſuffragabitur, ſi communi i iure iuuentur; idemque negotium & eadem cauſa k defenſionis exiſtat.

Si per reſcriptum committantur plures articuli connexi, & in vno remoueatur appellatio, intelligitur remota etiam in alius h.d.

Iam dubitari poterit, ſi ex pluribus articulis vnis precibus cõprehenſis in vno tantum contingat appellationem vetari, vtrũ appellatio teneat, ſi ſuper alijs prouocatum fuerit. Et cũ delegantis hęc ſit intentio l, vt de omnibus articulis, qui in precibus ponũtur, iuſtitia m ſuum conſequatur effectũ, in omnibus n appellatio interdicta intelligetur. Vnde nihil intererit, vtrum appellatio inhibeatur in primo, an in ſecundo, in medio, an in fine.

De connexis idem eſt iudicium & determinatio hoc dicit.

Sed hoc ita intelli-

a ¶ Appellandum.] In iudicio, vel extra a ſententia, vel grauamine fac. cle. 1 eo. vnde ſumitur.

b ¶ Maiore parte.] Appellabitur quidem corã maiore parte. ſed tamen appellabitur ab omnibus, & hoc quãdo plures ſunt, quam duo: nam in duobus nõ eſt dare partem maiorem. oportebit ergo tunc, ꝙ coram ambobus fiat appellatio, ſi diuiſim poſſunt haberi. Sed quid ſi ambo etiam diuiſim nõ poſſunt haberi, vel quãdo ſunt plures non poteſt haberi maior pars etiã diuiſim. Sol. vt not. in cle. 1 eo. in verbo, maiori.

c ¶ Coram omnibus.] Vidẽdum q̃d no. in c. vt circa. de ele. in 6. in præſentia enim iudicis eſt appellandum. 2. q. 6. c. biduum. vbi de hoc. & ca. ſuggeſtũ. eo. fac. c. pen. de re iud. in 6.

d ¶ Subſecutorũ.] Scilicet appellationis delationis, termini præfixionis, cle. 1. eud.

e ¶ Ignorãti.] Sciẽs enim certificari nõ debet. l. 1. ff de act. empt. l. 1. ff. de dot. prælega. ca. cum qui certus. de re iud. in 6. præſumitur autẽ ignorantia. l. veri°. ff. de prob. c. præſumitur. de regu. iur. in 6.

f ¶ Legitime.] Per modum, qui habetur in cle. cauſam. de elec. quæ tamen nihil dicit de intimatione delationis, vel termini, ſed tantum de appellatione, de ratione dic vt not. in clem. 1. eod.

g ¶ Idem, & c.] Octo requiruntur ad hoc vt ſententia iſta in fauorem vnius proſit alteri. Quinq; ponuntur in hoc §. & in c. vna. eo. vnde ſumitur, alia tria per Ab. in d. c. vna, vbi copioſe de materia.

h ¶ Vna ſententia.] Fac. 2. q 6. c ſunt quorum, & C. ſi vnus ex plu app l. 1. & 2 & intellige quod hic dicitur, quando res eſt communis pluribus & corporalis, nec diuerſitas facti ſeparationem recipit, vt in duobus reis debendi, ſi omnes condemnati ſint, & vnus appellauit, victoria vnius omnibus prodeſt, vt hic dicitur, & in c. vna eo. & 3. q. 6. c quandoque. & d. l. 2. & ſunt tales, qui non iuuentur beneficio reſtitutionis: ſi vero vnus fauore minoris ætatis impetrauit contra ſñiam beneficiũ reſtitutionis, hoc nõ prodeſt alius, per ſupra alle. & ideo dicitur hic, ſi iure communi iuuẽtur. Si vero res ſit incorporalis, communis, & indiuidua, tunc victoria minoris prodeſt maiori. l. ſi communem. ff quemad mo. ſer. amit. in primo reſponſo, & in ſeruitute indiuidua.

i ¶ Iure communi.] Secus ſi ſpeciali; puta, beneficio reſtitutionis in integrum, vt not. ſup. a immediate.

k ¶ Eadem cauſa.] Exemplum in tribus tutoribus indiuiſam adminiſtrationem gerentibus condemnatis: ſecus ſi vnus geſſit, & alter nõ: quia appellatio eius, qui non geſſit non debet prodeſſe ei, qui geſſit l. 1. C. ſi vnus ex plur. & c. & 2. q. 6 § quandoque. Idem ſi habent diuerſas adminiſtrationes: quia tunc vnius appellatio non prodeſt alteri, arg l 1. C. de diuer. reſcript.

l ¶ Intentio.] Not. quod verba cuiuſcumque diſpoſitionis ſunt amplianda, vel reſtringenda, ſecundum mentem diſponentis, quæ colligitur ex ratione expreſſa in diſpoſitione, ad hoc quod not in c. ſin de re iudi. in 6. Idem ſi non ſit expreſſa, ſed poſſit rationabiliter & indubitanter coniecturari, quæ fuerit, arg not. in l. tale pactum. §. ſi. ff. de pact. & not. Bald in l maximum vitium. C. de lib. præt. fac. c intelligentia de ver. ſig & l. cum pater. § dulciſſimis. ff de leg. 2.

m ¶ Iuſtitia.] Quæ ſæpe violatur per fruſtratorias appellationes.

n ¶ Omnibus.] Intellige dependentibus & connexis, vt in c. inquiſitioni. eo. & de hoc in c. ſecundo requiris, eodem.

a ¶ Con-

getur. Vnde nihil intereſerit, vtrum appellatio inhibeatur in primo, an in ſecundo, in medio, an in fine.

De connexis idem eſt iudicium & determinatio h.d.

Sed hoc ita intelligi oportet, ſi capitula connexa [a] fuerint. ceterum quoties clauſula, per quam appellationis remedium tollitur, in medio litterarum ponitur, ſi ſunt plura negotia, ſe minime contingentia, tantum premiſſa complectitur, niſi forte, & in fine [b] litterarum prædicta clauſula iteretur.

Appellari poteſt, ſi locus non tutus aſſignatur, etiam ſi ſit reſcriptum appellatione remota h.d.

Interdũ etiam non obſtante prohibitione appellare poterit, vt decretum eſt in eo, qui per delegatos iudices in iudicium ad locum non tutum [c] vocatus fuerit [d] niſi enim locum idoneum iudices aſſignent, non erit propterea appellationis remedium [e] interclusum, quod appellatione remota procedi debere mandatum fuerit.

Manifeſta iniquitas impedit effectum clauſulæ, appellatione remota h.d.

Idem [f] etiam obtinet cum ſententia fertur iniqua: licet enim cauſa appellatione remota commiſſa fuerit, ſententiæ tamen ſtari non debet, ſi iniquitatem contineat manifeſtam [g].

Lapſo anno, & ex cauſa biennio, appellatio eſt deſerta h.d.

Illud tam iudicia-

a ¶Connexa.] De connexis enim idem iudicium. l. eum actum. ff. de nego. geſt.

b ¶In fine.] Not. ergo ꝙ clauſula ſeu qualitas in fine diſpoſitionis poſita non reſtringitur ad immediate præcedentia, fac. c. inquiſitioni. eo. vnde ſumitur, & per Ab. in c. ſecundo requiris. eod.

c ¶ Non tutum.] Nota, ꝙ iudex locũ comparere debentibus conſtituere debet quo partes ſine periculo poſſint accedere, & etiam teſtes, & aduocati, & ſimiles 33 q. 2. cap. hortamur. 2. q. 2. c. ſi. & l. ſi locus ff. de iud. immo nec altera pars, quæ non poteſt venire honeſte tenetur ire ad locũ inhoneſtum l. ſi cũ dies. § ſi arbiter. ff. de arbi. Item nõ ſolum dicitur locus incommodus propter inimicitias, ſed etiam ſi excedat duas dietas, vt cap. nonnulli. de reſcri. Item nec extra prouinciarum terminos eſt facienda citatio, 3. q. 6. c. neminem, niſi ex ſpeciali iuſſione principis, auth. ſed hodie. C. de epiſ. & cle. & vbi quis citatur ad locũ periculoſum non ſufficit præſtare ducatum, c. accedens. ext. vt lit. non cont. & not. in c. ex parte tua. eo.

d ¶Fuerit.] Sed nũquid ſufficiet locũ eſſe tutum procuratori, licet non ſit tutus domino? Inn. videtur affirmare: quia poteſt quis mittere procuratorẽ. Hoſti. contra. concludit enim non ſufficere locum eſſe tutum ipſi domino, niſi etiam ſit tutus procuratori, & non domino ratio: quia ſi ſibi & nõ procuratori, priuabitur iſte facultate ſibi conceſſa a iure, vt poſſit in cauſa procuratorem conſtituere. l. 1. ff. de proc. maximum autẽ eſt commodum per procuratorem magis inſtructũ cauſam promoueri. Ita ex contrario, ſi locus eſt tutus procuratori & non principali, ſequeretur ꝙ in cauſa ardua compelleretur conſtituere procuratorem, contra c. querelam. de procu. & hæc opi. com. tenetur, pro qua fac. c. ſiue de coniugi. 33. q. 2. & de hoc per Abb. in c ex parte. eod.

e ¶Remedium.] Sed quæritur, an hoc caſu poſſit incontinenti appellare, an teneatur proponere coram iudice exceptionem loci non tuti, & ſi ſit proponenda exceptio, debeat ne ibi veritas probari coram iudice, litteræ hic, & in c. ex parte eod videtur innuere, ꝙ poſſit ſtatim appellari. Sed circa hoc plures ac plures ſunt opi. Docto. de quibus per Ab. in d. c. ex parte.

f ¶Idẽ etiam, &c.] c. inter ceteras. de ſent. & re iud. vnde ſumitur.

g ¶ Manifeſtam.] Puta, quia lata eſt contra ius ſcriptũ, ſcilicet contra leges vel canones. §. 1. ſupra c. ita quod in ipſa ſentẽtia cõtinetur error. 2. q. 6 §. definitiua, ver. item ſi ſententia contra ius ſcriptum. c. examinata, de conſi. vtil. vel inuti & c. per tuas, de ſent. excõ. vt habetur in c. inter ceteras. de ſent. & re ind.

Io. Bapt. Illud tam iudiciali. Hæc pars licet plura contineat capita, tamen cũ ad eũdem finem tendant, propterea commode poteſt in ea caſus in communi ita figurari: cum eſſet a litigantibus canonice facta appellatio, oportebat poſtea terminũ eia aſſignare ad ipſam proſequendam, vnde iudex ſciens quod lites debent de iure reſtringi iuxta l. properandum. C. de iudic. volebat non ſolum terminum breuem, & continuum aſſignare, ſed etiam vnicũ, hoc autẽ iudicabat iuri congruũ, quia in prima inſtantia cãm putabat ſatis eſſe in proceſſu inſtructam, & cũ litigantes ſe oppoſuiſſent, vt commode poſſent nõ deducta deducere, iuxta l. eos. C. de app. fuit quæſitum quid iuris. Sol. vt in hac parte cauetur, quia ad appellationem proſequendam opus erat certam regulã aſſignare, a quo poſtea eſt recedendum ſecundum qualitatẽ caſus contingentis, qua quidẽ rõne ſuadente intelligimus, ni fallor, quod obiecta non obſtant cum etiam ipſa poſſent verificari. Not. 1.

E e quod

quod remedium appellationis debet eſſe moderatum, ne prima ſententia reddatur vana. No. 2. quod termini ad aliquid faciendum debẽt modo reſtringi, & aliquando amplificari ſecundum qualitatem caſus contingentis.

ſicut per appellationem omiſſam, non tranſiret in rem iudicatam, ita nec propter interpoſitam & deſertam, c. licet, & quod ibi not. de ſent. excom.

m ¶Quamdiu.] Concor. auth. ſi tamen. C. de temp. app. & cle. quamdiu. eo. vnde ſumitur.

li[a] appellationi, quàm ei, quæ extra iudiciũ[b] interponitur commune[c] eſt, quod huiuſmodi appellantibus annus[d], & ex iuſta[e] cauſa biennium[f] à die appellationis interpoſitæ[g] indulgetur: quo temporis ſpatio, & proſequi, & finire[h] appellationis cauſam cõpellendi erunt: alioqui ſi per negligentiã appellantis hoc temporis ſpatium fluxerit, adeo cauſa deſerta cenſebitur, vt etiam ſi appellans ipſe cum appellato[i], aut appellatus etiam per ſe, & principaliter proſequatur, nõ propterea minus in rem[k] iudicatam cenſebitur tranſiſſe ſententia[l], a qua fuerit appellatum.

Ponit caſus, quibus tempus ad proſequendum non currit. h. d.

Quamdiu[m] tamen per compromiſſum[n], vel aliàs de partium expreſſo[o] cõſenſu differtur proſecutio, tẽpus ad proſequẽdam appellationem ab homine, vel à iure præfixum minime currit[p] appellanti[q], niſi forte iudex ex dilatione periculum imminere[r] videns in illa procedi præciperet.[s]

Tempus datum a iure ad proſequẽdam appellationem poteſt breuiari per iudicem ex cauſa. h. d.

Et licet[t] anni, vel

a ¶Iudiciali.] 2. q. 6. c. ei qui. & c. cum ſit Romana. eo. & p Abb. in c. venerabilis. de iud.

b ¶Extra iudiciũ.] vt in c. conſtitutus, eo. & c. concertationi. eo. in 6. & cle. ſicut. eod. tit.

c ¶Commune eſt.] Licet in hoc iudicialis & extraiudicialis appellatio cẽſeatur eodem iure, ſunt tamẽ inter eas differentiæ multæ. de quibus per Dec. in c. bonæ. eo. & no. ſupra eo. §. 2.

d ¶Annus.] 2. q. 6. c. ei qui. & ca. cum ſit. & ca. oblatæ. eo.

e ¶Iuſta cauſa.] Et euidenti, c. cum ſit. vbi no. Ab. q̃ nõ ſtabitur aſſertioni partis, ſed oportet q̃ aut probetur, aut cauſa ſit notoria, & qualis reputetur iuſta cauſa, per Ab. in c. ex ratione. verſi. ad quintam quæſtionem.

f ¶Biennium.] Immo dabitur etiam triennium ex cauſa, c. ex ratione. eo. & not. in c. cum ſit. eo. in prin. ſed vt dicit Abb in d. c. cũ ſit. hoc nullibi probatur expreſſe.

g ¶Interpoſitæ.] Vel a die illati grauaminis, vbi a futuro grauamine appellatur, cle. ſicut. eo. vnde ſumitur, quæ tollit varietatem opinionum circa hoc de quibus per Legiſtas in l. ſi. C. de temp. app & per Io. And. in d. clem. ſicut. vbi late.

h ¶Finire.] In hoc cõuenit tempus reſtitutionis in integrum. clem. vni. de reſt. in integ.

i ¶Cum appellato.] Licet ergo dilationes quas petit appellatus, per quas protelatur proſecutio appellationis proſint appellanti, ſicut & reſtitutionẽ petenti proſunt, quas petit reus contra quem petitur. l. pe. C. de temp. reſt. in integ. Ipſa tamen proſecutio quam facit etiam appellatus ſibi nõ prodeſt, ratio: quia in appellato dicẽte male appellatum & ſententiam tranſiſſe in rem iudicatã nulla eſt contrarietas, vt late deducitur in cle. ſi appellationem. eod. in verbo, appellatus.

k ¶In rem iudicatam.] Cap. cum ſit. & c. ſæpe. eo.

l ¶Sententia.] Quæ tamen erat aliqua: vt quia contra ius litigatoris lata, ſi. n. a principio fuiſſet nulla,

n ¶Compromiſſum.] Non ſic in eligentibus, qui compromittunt, quibus bene currunt electionum tempora, ca. ſi compromiſſarius. in prin. de ele. in 6 vbi ponitur diuerſitatis rõ, ſi ergo compromiſſarii non pronunciat, reuertitur appellans ad iudicẽ, idẽ ſi pronunciat ſed appellans vult pœnã ſoluere, & appellationem proſequi. Itẽ etiam ante pronunciationem compromiſſo durante poterit appellans ad iudicem redire ſoluẽdo pœnam, c. ſignificantibus. vbi not. de uſ. del. & not. in clem quamdiu. eo.

o ¶Expreſſo.] Non ſufficeret ergo tacitus cõſenſus, puta, q̃ ſimul appellãs & appellatus domum redirent, vel longã peregrinationem ſimul arriperent; imputet enim ſibi appellans, qui ſie itinerat. Item per procuratorem proſequi poterat, vt no. in clement. quamdiu eod.

p ¶Currit.] Non intelligas, quod compromiſſo finito habeat appellãs tempus integrum, ſed ſolum habebit quantum tempore compromiſſi ſupererat, dormit enim tunc illius temporis curſus. fac clem. vni. de reſt. in integ. & c. dilecto. de ver. ſig. & l. ſed & ſi per prætorem. §. quoties. ff. ex quib cau. maio.

q ¶Appellanti.] nec appellato.

r ¶Imminere.] Vt in cauſa electionis, & ſpiritualis matrimonij, cap. oblatæ. eod. vnde ſumitur. Idem in matrimonio carnali, ſecundum Goff. Hoſt. & Aegid. cap. quoniam. vt lit. non conteſt. Idem in alijs, quæ celeritatem deſiderant l. 1. ff. de dam. infect. & l. 1. & 2. ff. de fer. & tradunt Legiſtæ in l. 1. ff. de off. eius. cui mand. eſt iuriſd.

s ¶Præciperet.] Poſt illud ergo præceptũ incipient currere tempora.

t ¶Et licet.] Sumitur hic §. ex cap. cum ſit. & capit. oblatæ. & capit. conſuluit. & capit. ad aures. & capit. ad hæc. & capitul. perſonas. & capitul. ſuper ſiet. eod.

biennij ſpatium appellantibus indulgeatur, poterit tamen iudex, a quo ſecundum locorum diſtantiam[a], perſonarum, & negotij qualitatem reciſius[b] tempus moderari, intra quod ſi is, qui appellauit, cauſam appellationis non fuerit proſequutus, tenebit ſententia. Coget[c] ergo iudex partes appellatione non admiſſa, vt vel appellationem interpoſitam proſequantur, vel coram eo iuris pareant æquitati.

Quando periculum eſt in mora, debet iudex breuiare terminum proſequendæ appellationis. h.d.

Superior[d] quoque iudex, ſi ex dilatione viderit imminere periculum[e], poteſt & debet neutro appellationem proſequente, vt periculum euitetur occurrere; puta, ſi a ſententia lata ſuper confirmatione alicuius electi prouocatũ fuerit, & vtraque pars velit etiam ad annum appellationis proſecutionem differre, poteſt vtique, immo debet is, ad quem appellatum fuit, prouide terminum moderari, ne diu gregi Dominico cura paſtoris deſit.

Interdum ad proſequendam appellationem datur pluſquam biennium. h d.

Accidit tamen aliquando, vt nõ per annum, vel biennium: ſed etiã vlterius cauſam appellationis alicui proſequi concedatur[f]; vt puta ſi quem per impotẽtiam[g] proſecutionem omiſiſſe conſtiterit[h], uel cum iudici ex proprio officio[i] ſuper cauſa electionis etiã lapſo bien

a ¶ Diſtantiam.] Fac. diſt. 63. cap. cum longe. & 13. q. 2. c. vbicunque. & l. qui bona. § ſi. ff. de dam. inf. cum l. ſeq. & l. nonnumquam. ff. de iud. & l. a. ff. de re iudic.

b ¶ Reciſius.] Argu. quod iudex poteſt abbreuiare inducias datas a lege. ſic ff. de re iud. l. 2. c. oblatæ. eo. & c. quoad conſultationem. de ſent. & re iud. Arg. contra diſtin. 28 ca. de his. & l. 4. §. ſi quis cõdemnatus. & 3. q. 3. c. de inducijs. Sol. induciæ quæ dãtur a lege, vel canone ſeruandæ ſunt: niſi iuſta cauſa interuenerit, ob quã ſint breuiandæ: & tunc id committitur arbitrio iudicis, c. cum ſit. e. & l. cõtinuus. § a. ff. de verb. obli. Quędã tamen ſunt induciæ a iure ſtatutæ, quæ alterari nõ poſſunt, vt tempus x. dierum datũ ad appellandũ tempus intra quod petit debet reſtitutio in integrum, & terminari, vt not. in d. c. cum ſit. & in ca. præterea. de dilat. Sed nunquid quod iudex poſſit diminuere de anno appellationis, ita ſimpliciter intelligendum ſit, vt appellãs teneatur cauſã appellationis finire infra minus tẽpus anno, vel biennio? Reſpondeo vt not. in d cap. cum ſit. in verbo, reciſius. ver. ſed nunquid.

c ¶ Coget.] Ca. ad hæc. t. c. conſuluit. z. ca. ad aures. eod. cum concor.

d ¶ Superior.] Sic cap. oblatæ. §. ſuperior. eod. vnde ſumitur.

e ¶ Periculum.] Ne ſcilicet eccleſia in ſpiritualibus vel temporalibus ex mora detrimentum incurrat. c. quam ſit. de elect. in 6. quo caſu poſſet etiam lite non conteſtata procedi. c. quoniam. § 1. arg. ca. conſtitutus. eo. & not. in c. oblatæ. §. ſuperior.

f ¶ Concedatur.] Non exprimit ipſo ne iure, an per reſtitutionem in integrum, & verbum concedatur, hic poſitum eſt aptum vtrumque comprehendere. de quo dic vt late habetur in c. ex ratione. eo.

g ¶ Impotentiam.] Verbum hoc eſt generale, vt in c. ſciſcitatus, de reſcri. vnde hæc impotentia variis modis poteſt intelligi: vt quia appellantes fuerunt impediti iuſta de cauſa, vel per iudicem ſtetit, vnde eis non imputatur. 2. q. 6. c. anteriorum §. ad hoc. & §. biduum. & §. ſi forte. & c. ex inſinuatione. eod.

h ¶ Conſtiterit.] Sed quomodo poterit conſtare. Specu. in §. nũc breuiter. ver. quid ergo. eod. ti. dicit per iuramẽtum impediri. Sed Io. And. ibi in additionibus dicit hoc procedere quando appellaretur ad iudicem valde remotum: quia tunc difficile eſt ſecum adducere teſtes, & ſi daretur terminus ad probandum in partibus occuparetur forte maius tẽpus. Si autem loci diſtantia impedit, debet impedimentum plene probari, ſecundum eum. & hoc placet etiam Anton. de Butr. Sed Abb. in ca. ex ratione eo. verſi. quarta quæſtio. firmiter tenet, quod etiam data diſtantia locorũ nõ ſufficiat hoc caſu probare impedimentum per iuramentum: quia ob impedimentum nõ tranſit ſententia in rem iudicatam, ca. cum ſit. cum ergo hic agatur de maximo præiudicio, & de abdicando iure iam quæſito appellato per deſertionẽ appellationis, debet impedimẽtum plene probari, ſicut probari dẽt in quolibet facto graui non obſtante diſtãtia locorum, & licet Abb. loquatur cum agitur de dando ſecundo fatali, tamen idem erit dicendum & multo fortius in terminis. § noſtri.

i ¶ Officio.] Vt in c. conſtitutus. eo. nec enim ex negligentia appellantis ceſſat officium iudicis, vbi iudex ſine parte potuiſſet procedere, quod eſt vbi cõcernitur vtilitas publica. Exemplum in c. crimina. de colluſ. det. fac. l. quamuis. C. de adult. aliud eſt ſimile in c. ſi forte. iuncta gl. de ele. in 6. fac c. cũ nobis. & c. cum dilecti. de ele. Aliud eſſet vbi cauſa nõ eſſet talis in qua officium iudicis exuberaret; vt

Ee 3 puta,

puta, concernens merum commodum priuatum: quia tunc iudex non debet ſe impedire actore, vel appellatore ceſſante, iuxta not. in c. ad noſtram. a. de iureiur. fac. not. in l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de dam inf. & l. ad peremptorium. & quod ibi Bar. ff. de iud. hoc quod non licet tertio appellare ab eodem articulo, procedit etiam in ſententijs, quæ non tranſeunt in rem iudicatam, vt not. in ca. fraternitatis, de frigid. & malefic. Sic etiam in huiuſmodi cauſis poſt x. dies licet appellari non poſſit, poteſt tamen agi per viam querelæ, not. in ca. ad repsimẽdam. de of. ordin.

nio cognoſcere conceditur.

Pars poteſt ſibi terminũ proſequẽda appellationis breuiare, non prorogare. h. d.

Pars quoque[a] interdum ſibi [b] proſequendæ appellationis terminum præfigit. Sed cum hoc gratia litiũ citius [c] expediendarum indultum fuerit, iuris terminus a parte prçueniri non prorogari[d] poterit, ſicut nec in vna cauſa tertio[e] prouocari licebit.

Confirmatio in forma cõmuni non præiudicat appellationi, nec laudum inualidum roborat, aut proceſſum impedit, ſed obtenta ſuper re ab aliquo pacifice poſſeſſa, facit vt quis non poſſit conueniri ſedi Apoſtolicę. h. d.

Poſtremo ſciendũ eſt, quod ſi ſententiam appellatione ſuſpenſam, antequam ipſius appellationis cauſa commiſſa [f] fuerit, vel laudum contra [g] iuris, vel compromiſſi[h] formam latum Apoſtolico reſcripto in forma [i] communi cõfirmari obtentum fuerit, talis confirmatio, nec appellationi præiudicium afferet[k], nec inualidum laudũ

a ¶ Pars quoque.] Ne dum iudex a quo concor. c. perſonas. eo.

b ¶ Sibi.] Sed an appellatus valeat talem terminum præfigere, ſicut poteſt appellans & iudex? Reſp. hoc non reperitur iure cautum, nec mirum: quia eſſet in poteſtate aduerſarij duram cõditionem imponere ſuo aduerſario, quod non eſt concedendum, ſed appellans hoc poteſt: quia ipſe imponit legem ſibi ipſi præiudicando reſtringendo terminũ iuris, & hoc comm. tenetur vt per Ab. in c. perſonas, eod.

c ¶ Citius.] Cap. oblatæ. eo.

d ¶ Non prorogari.] Quia inducta in vnum propoſitũ non debent operari contrarium. l. legata inutiliter. ff. de leg. 1.

Poſtremo. CASVS. Cum iudex ad quem vidiſſet proceſſum cauſę, & cõſideraſſet merita eius, volebat litem terminare: partes autem timentes exitum illius inſtantiæ, diuerſas petebant a principe cõfirmationes vnde ob hãc varietatem, fuit quæſitũ quid iuris & tum argu. l. 2. C. vt li. penden. tum argumẽ. §. illa vero, ſupra eod. reſpondebatur ſolum primam ſentẽtiam eſſe cõfirmãdã, vel reiiciendam: Sol. tamẽ vt hic legimus, quia cũ petere confirmationem de iure aliquando non prohibeatur, propterea ſecundũ qualitatem caſus contingentis modo deciſo, & aliquando obiectio poteſt verificari: No. quod licet confirmatio ſolum iura antiquum corroboret, ſi ſimpliciter conſideretur, tamen cum diuerſimode concedatur ſecundum formam conceſſionis debet cognoſci eius effectus. Io. Bapt.

e ¶ Tertio.] Cap. directe. & c. tuæ. eo. & 2. q. 6. ca. ſi quis in quacumque. & l. vni. C ne li. in vna eadem que cauſa ter. prouo. Sed contra 2. q. 6. c. quoties. vbi dicitur quoties ſe putauerint grauari, ad ſed. Apoſt. appellent. Sed dic quoties, id eſt, ſecundo & nõ vltra in definitiua ſententia, ſiue ſuper eo. c. ſic in d. ca. directe. & ſic verbum illud generale quoties reſtringitur, diſt. 18. c. placuit. & diſ. 75. c. quod dic. in fin. & 12. q. 2 c. ſine exceptione, & c. ſedes, de reſcip. Vel dic ſecundum Abb. quod verbum, quoties, intelligitur proprie, ſed verificatur in diuerſis grauaminibus: Nã ſi millies quis grauaretur in eadem cauſa, toties poterit appellare. hic autem §. procedit quando ſuper eodem fuit bis appellatum per eandem partem, & bis ſententia fuit confirmata. Item intellige reſpectu eiuſdem partis: ſecus diuerſæ; nam hoc reſpectu ſuper quolibet articulo poterunt interponi quattuor appellationes, vt per Legiſtas in d. l. vni. & per Io. And. in d. c. directe. Sed ad hæc cõtra, quod immo eadem pars ter appellat 31. q. 2. c. Lotharius. vbi ꝙ Taberga ter appellauit. Sed dic ter appellauit, i. ter vocem appellationis emiſit, dicendo, ſcilicet appello, appello, appello: nec enim per hanc geminationem videtur recedere a iure ſuo, ſed potius loqui ex quadam cordia abundantia. ad hoc c. bonæ, eo. & fac. cle. 1. eo. Et nota, quod

f ¶ Commiſſa.] Ca. bonæ, de confirma. vti. vel inut. vbi habes exemplum.

g ¶ Contra iuris.] Quia forte laudum fuit latum per ſordes, vel per gratiam, & ideo nullum. l. 3. C. de arbit. fac. c. examinata. de confirm. vtil. vel inut. vnde ſumitur.

h ¶ Compromiſſi.] Nil enim poteſt arbiter facere contra formam compromiſſi, cap. cum dilectus de arbit. l. Pedius. & l. non diſtinguemus §. de officio. ff. de arbitr. & capit. examinata. de confirm. vtil. vel inutil.

i ¶ In forma communi.] Dicitur autem confirmatio facta in forma communi, quando fit conditionaliter non cognito de cauſa, vt ſi dicatur, confirmamus tibi poſſeſſiones, quas iuſte poſſides, vel per ſimilia verba, vel ſub ſimili forma, vt per Abbat. in capit. 1. de confirmat. vtil. vel inutil. de qua etiam videtear. cum gloſſ. in capit. quia diuerſitatem. de conceſſion. præbend.

k ¶ Afferet.] Capit. bonæ. de confirmatione vtili vel inutili.

a ¶ Liti-

a ¶Litigioſæ.] Cap. 1. de confirm. vtil. vel inutil. & dicitur res litigioſa de cuius dominio cauſa mouetur inter petitorẽ & poſſeſſorem. auth. litigioſa res, C. de litigio. & ſic cõtrouerſia ſuper poſſeſſione orta non facit rem litigioſam, de quo dic vt not. in d. c. 1. & per Caſſa. de reſcr. deciſ. 6.

vllo firmitatis robore muniet. Nam etiam ſi ante ſententiam litigioſæ [a] rei confirmationem ab Apoſtolica ſede quis impetrauerit, non propterea minus de cauſa poterit iudex cognoſcere, & eam fine debito terminare. Quamquam ſi rem pacifice quis poſſediſſet, cum inde confirmationem [b] obtinuit [c], non erit licitum iudici de quæſtione poſtmodum ex orta abſque mandato ſedis Apoſtolicæ decernere: niſi certũ ſit, quod per falſi ſuggeſtionẽ fuerit elicita [d].

b ¶ Confirmationem.] Pro declaratione materię ſciẽdum eſt ſecundum Ab. in c. ſ. de confir. vtil. vel inuti. ſuper ſecunda gl. qđ quãq; cõfirmatio tribuit multum noui iuris vt confirmatio electionis facta per ſuperiorem. Nam tribuit poteſtatem adminiſtrandi, c. tranſmiſſa. & c. qualiter, de elect. quãdoque nullum ius tribuit, vt confirmatio conceſſa a Papa in forma communi, ſed ſolet ad cautelam impetrari, ne videatur ſine ſcientia Papa procedere, & vt magis timeatur, vt per gl. in d. c. 1. cap. quamquam. di. 23. Quædam confirmatio vetus ius confirmat & conſolidat, vt quando fit confirmatio ex certa ſcientia, & dicitur ex certa ſcientia, quando totum negotium fuit Papæ reſeruatum, & ipſe poſtmodum confirmauit, maxime opponendo clauſulam, ex certa ſcientia. & hæc confirmatio operatur plus vel minus ſecundum ſubiectam diſpoſitionem: ſi iſte poſſidebat vt inferior non poſſit amplius de illa re cognoſcere, ſcilicet, vtrum iuſte poſſideat necne, cap. 2. de confirm. vtil. vel inutil. & dicitur hic. Item facit rem maioris auctoritatis, capit. quis neſciat. diſt. 11. Quandoque operatur maiorem effectum: nam ſi iſte iuſte non poſſidebat incipit iuſte poſſidere, vnde ſolet Papa opponere clauſulam: Supplentes de plenitudine poteſtatis omnem defectũ, & c. & ſic inualidum facit validum, c. 1. de tranſac. & 1. q. 6. c. hæc quippe.

c ¶Obtinuit.] Nam facta mentione de litigioſa: alias ſi facta eſſet mentio, arripitur illa cauſa ab inferiore iudice, vt in c. 1. & ibi Abb. in 1. not. de confirm. vtil. vel inut.

d ¶Elicita.] Vt in ca. 1. & 2. & ibi plene per Abb. & Doct. ſuper gl. in verbo, extorta.

DE RESTITVTIONE in integrum.

Io. Bapt. Continuatur tit. iſte per tex. in eius princ. vt etiã animaduertit gl. rubr. diuiditur autem in 2. par. in prima habetur continuatio: in ſecunda propoſitæ materiæ declaratio: ſecunda ibi, ſed nec omnibus.

e ¶De reſtitutione in integrum.] Continuatio patet ex principio tituli. Reſtitutio autem in integrũ nihil aliud eſt, quã in priſtinum ſtatũ repoſitio. 2. q. 3. in fin. & l. 1. C. de ſent. paſſ.

DE RESTITVTIONE [e] in integrum.

TIT. XVIII.

Minor & eccleſia reſtituuntur aduerſus ſententiã, etiam a ſede Apoſtolica latam. h. d.

ADhuc autem ijs, qui appellationis remedio deſtituti ſunt, auxilio reſtitutionis in integrum ſuccurritur, ſed nec omnibus, nec ſemper, nec ab omnibus.

Io. Bapt. ADhuc. CASVS non figurat. No. tamen, quod reſtitutio videtur producere eundem effectũ, quẽ producit appellatio; ſed cum ſecundum locum habeat, debet dici remedium potius extraordinarium, quàm ordinarium, facit l. in cauſæ. ff. de mino.

Sed nec omnibus. Hæc pars in 2 part. in prima tractatur de reſtitutione quę a iure conceditur in ſecunda de ea q̃ per gratiam concedi ſolet: Secunda ibi, per ſupplicationem. Prima pars rurſus ſubdiuiditur in 5 particul. in prima demonſtratur cui reſtitutio iſta cõcedatur: in ſecunda quando cõcedatur: in tertia intra quantum tempus: in quarta, an ſemel: in quinta coram quo iudice: ſecunda ibi, ſed, & ſi: tertia ibi, ſed ſiue: quarta ibi, quod ſi ſemel: quinta ibi, huiuſmodi vero. Quantum attinet ad caſus figurationem cum commode in omnibus iſtis 5. particul. poſſet in communi meo iudicio adnotari, propterea puto animaduertendum, quod quidam maior habens cauſam communem cum certa eccleſia, ſimul litigauerunt coram iudice delegato, a quo tandem contra ſe reportauerunt ſententiam. a qua cum intra tps debitum non appellaſſent, poſtea petierunt coram eod. iudice reſtitutionem in integrum, & non tantum ſemel ſed ẽt bis, & ſæpius enim a prin. non obſeruauiſſent intra quantum tempus debebant id petere; putabãt autem ſuam petitionẽ eſſe licitam, & honeſtã, arg. c. qm frequenter. vt lit. non cont. & ibi do. ſtu, iudex tũc p̃d. putans habere p̃tatem. c. ſotus. de verb. ſig. nolebat eam admittere, quia cum eã eſſet contra aliam eccleſiam, iudicabat obſtare tex. in l. ſed & milites. ff. de excuſa. tut. ac etiam quia cum ſententia tranſeat in rem iudicatam qđ non appellatur c. cum inter de re iud. non habebetur pro tali cõtra l. res iudicata. ff. de reg. iur. vnde quæſitũ fuit quid iuris: Solut. prout in hac parte habetur, quia

Minor igitur & eccleſia [a], ſi ſe prolatione ſententiæ grauiter [b] læſos conquerantur [c], & appellandi tempora iam fluxerint, reſtitutionem in integrũ implorare poterunt.

Eminentia iudicis reſtitutionem non impedit. h. d.

Quod quidem adeo obtinet, vt etiam ſi ab Apoſtolico ſententia lata fuerit, non propterea magis in integrum reſtitutionis petitio impediatur. Nec enim negatur [d], Romanæ ſedis ſententiam in melius poſſe commutari, cum aut ſurreptum [e] aliquid fuerit, aut ipſa pro conſideratione ætatum [f], & temporum [g], ſeu grauium neceſſitatum aliquid ordinauit.

Reſtituitur eccleſia aduerſus quamlibet læſionem etiã aduerſus aliam eccleſiam. hoc dicit.

Sed & ſi non ſententia, ſed vel contractu [h], vel confeſſione [i], vel probationis omiſſione [K], vel temporis fluxu eccleſia læſa fuerit, reſtitutio indulgenda erit, nec ſolum contra priuatos homines: ſed etiam aduerſus aliam eccleſiam [l].

certæ perſonæ præſumuntur hanc ignorantiam iuris iuxta not. in reg. ignorantia de reg. iur. in 6. & ideo aliquando eis ſubuenitur, ne tamen temere, & indifferenter huiuſmodi extraordinariũ ſubſidium eis concedatur, propterea eſt obſeruãdum, quod in hac parte legimus: qua ratione ſuadẽte non obſtant obiecta, quia ca. quoniam frequẽter. habet locum in caſibus omnino diuerſis vt in eo legimus iudex aotẽnec eſt competens cum eius auctoritas ſolũ a mandato dependeat, vt alibi diximus, nec etiam potuiſſet id denegare, quia d. l. ſed & milites intelliguntur de lucro acquirendo, ſed non de damno cuitãdo: at l. res iudicata. fauore huiuſmodi perſonarũ limitatur. Not. 1. qđ minores, & eccleſia æquiparantur, & ideo tenet argumentũ ab vno ad aliud. Not. 2. quod aliquãdo priuilegiatus pẽ vti priuilegio aduerſus priuilegiatum: Not. 3. arg. qđ gratia a Principe cõceſſa aliquando intelligitur pro vnica vice facit l boues. ff. de verb ſign.

a ¶ Et eccleſia.] Habes ergo duos qui reſtitui poſſunt in integrum, minorem ſcilicet & eccleſiam. fac. cap. conſtitutus, & c. tam ex litteris eo. quod procedit etiam ſi prælatus iuret non petere talem reſtitutionem: nam licet valeat iuramentum, nihilominus reſtitutio in integrum poteſt peti. vt no. in ca. 1. eo. in 6. & tenet Ab. in c. 1. in antiquis. Adde tu tertio, etiam Remp. l. Rempublicam. C. de iure reipub lib. 11. l. Reſpublica. C. ex qui. cauſ maio. Sed an ciuitas? Hoſt. in ſumma eo. §. cui. tenet q non. Idem tenet Inn. in c. 1. c. Et quod dicitur de Republica intelligunt de Repub. Rom. l. eum qui vectigal ff. de verb. ſign. Contrarium not. gl. in d. l. Reſpub. quam videntur ſequi Bar. Bar. & Bal. dicentes, quod ciuitas habebit reſti. in integ. ſaltem ex clauſula generali, ex quo enim regitur per adminiſtratores habet iuſtam cãm petendi reſtitutionem in integrũ, ſaltẽ ex clauſula generali. & hoc ſequitur ẽt Ab. in c 1. eo. allegans. l. legatis. ff de iud iuncta auth. multo magis C. de epi & cle. Idem ẽt tenendum eſt de caſtris & villis. & piis locis, vt late comprobat idem Ab. in d. c. 1. vbi tenet, quod etiam collegium ſcholarium poſſit petere reſtitutionem in integrũ: quia in eo ſunt multi minores.

b ¶ Grauiter.] Pro modica enim læſione nõ daretur reſtitutio in integrum. l. ſcio. ff. eo l ex cauſa. iudicati. ff de min. c. pe. de reb. ec. non alie. Sed quæ dicetur magna læſio, vel parua? Reſp. ex conditione eccleſiæ: nam ſi eccleſia eſſet tenuis in redditibus, modica læſio reputaretur grauis & enormis, contrarium eſſet in eccleſia valde abũdanti, ſic Abbas in c. 1. e. continebit ergo libellus enormem lęſionem, vt habetur in ca. tã ex litteris, eod.

c ¶ Conquerantur.] Et plene probent lęſionem & cãm ex qua reſtitutionem petunt. vt per Abb. in c. tam ex literis, ver. dubium eſt, eo. & ex tex. in cle 1. e. & in § proxim ſequenti.

d ¶ Negat.] Sic 35. q. 9. ca. ſententiam. & c. tam litteris. e.

e ¶ Surreptum] ca. cum olim de re iu.

f ¶ Ætatum.] Diſ. 16 c. tanta. & 26 q. 2. c. hoc ſcit, & c. tẽpora, & diſt 50. cap. pœnitentes.

g ¶ Temporum.] Diſt. 55. c priſcis. & 35. q. 7. c. neceſſaria. & ca. quod pro remedio.

h ¶ Contractu.] ca. 1. eo. in 6. l. 1. C. ſi aduer. vend. l. 1. C ſi aduer dona.

i ¶ Confeſſione.] Cap. 2. eo. in 6. l. certum. § pe. ff de confeſ. Sed contra. Aut enim eccleſia confeſſa eſt veritatem, contra quam non datur reſtitutio. Aut falſitatem, & hoc probato non nocet confeſſio, vt in d. c. 2. non ergo eſt recurrendum ad extraordinarium remedium ex quo ordinarium competit. l. 2. ff. de min. Sol. dixit Hoſtien. quod poſſet eſſe, quod falſitas confeſſa probari non poſſet, vnde expedit reſtitutionem dari. Vel dic, quod fuit confeſſa non per errorem, vel non poteſt error probari, ſed læſio, vel fuit confeſſa tempore quo non debuit, vel lata eſt ſententia tamen eſt adhuc infra quadriennium a die confeſſionis.

K ¶ Omiſſione.] Capit. 2. eod Quid ſi d eſt eccleſia læſa ſam pręſcriptione? Reſpond vt traditur in cap. auditis. eod. & vide per Hoſti. in ſumma eod. § in quibus.

l ¶ Aliam eccleſiam] Cap auditis, eod. quod non videbatur, cum priuilegiatus contra parites priuilegiatum ſuo priuilegio vti non poſſit. l. ſed & militẽs. ff. de excu. tut.

Beneficium reſtitutionis in integrum non indūlgetur niſi intra quattuor annos, ſi non ſubſit aliqua rationabilis cauſa, vt dictū ſpatium prorogetur. h.d.

Sed ſiue ſententia, ſiue contractu [a], vel aliter ſe læſam prætendat eccleſia, & propterea ſe ad beneficium reſtitutionis in integrum admitti poſtulet, ſi quadriennij [b] ſpatium a die læſionis lapſum fuerit, amplius reſtituenda non erit, niſi præuaricationis [c], vel manifeſtæ fraudis [d] probetur [e] ſuper hoc interueniſſe commentum [f], aut alia cauſa [g] ſubſit, quæ iudicem ad hoc beneficium concedēdum mouere debeat. Et ſi tempore læſa aſſeratur, non fiet reſtitutio, niſi ad tantum tē-poris, inquantum ſe læſam eſſe legitime probauerit [h].

Reſtitutio in integrum ſemel negata non conceditur amplius, etiam in alio iudicio, niſi duobus caſibus hic contentis. h.d.

Quod ſi ſemel reſtitutio in integrum in alio iudicio denegata fuerit, prætérquam ad appellationem omiſſam, non erit eidem amplius cō cedenda [i], niſi nouis defenſionibus [k], ad huiuſmodi beneficium admittenda fuerit.

Ponit, qui & quando poſſunt de reſtitutione in integrum cognoſcere. h.d.

Huiuſmodi vero reſtitutionum cauſæ ſolum coram iudicibus ordinarijs adminiſtrationem habentibus [l], vel delegatis ab eis tractari poterunt, & terminari: ſiue hoc ipſis delegatis [m] ſpecialiter de-

a ¶Contractu.] Not. vnum, quod quando eccleſia petit reſtitui contra contractum, maior eſt eius priuilegium, quam minoris: quia ſi minor iurat non contrauenire non reſtituitur. auth ſacramenta puberum. C ſi aduerſ. ven. ſi autem prælatus iurat nō repetere, vel non contrauenire in cō tractu damnoſo eccleſiæ, licet contrauueniendo deieret, eccleſia tamen eodem petente, vel alio ex iudicis officio reſtituitur. 10. q. 9. c. quod quis. & c. ſi quis, de reb. ec. non alie. c. intellecto. de iureiur. cap. cum veniſſent. de inſti. c. 1. eo. in 6.

b ¶ Quadriennij] Cap. 1. eod. in 6. & clem. 1. eo. cum ibi alleg.

c ¶ Præuaricationis.] Quoad ſentē-tiam, & quis ſit præuaricator, habetur in l 1. ff ad Turp. & 2. q. 3. §. notādum.

d ¶ Fraudis.] Reſpectu contractus, vel reſpectu vtriuſque.

e ¶ Probetur.] Quia qui allegat dolū, & cet. l. quoties. §. qui dolo. ff. de probat.

f ¶Commentum.] Machinatio, deceptio.

g ¶ Cauſa.] Verbi gratia ſecundum quoſdam, ſi prælatus male contrahēs dixit dicto quadriennij ſpatio: tūc enim nō currit præſcriptio. 16. q. 3. c. ſi ſacerdotes. & hoc tenuit Inn. in cap. tam ex litteris, eodem, & ſequuntur plures, vt per Peru. eod. in 6. & licet quidam ſecus teneāt, cum tamen hæc opinio faciat in fauorem eccleſiæ, ſcilicet tenentium contra non tenenda, argu. l. ſunt perſonæ. ff de relig. vel iuſta cauſa erit, ſi multas prælatorum habuit mutationes, vt not. in c. 1 e. in 6. Peruſ. tamen quod hoc totum ſit reponendum in iudicis arbitrium.

h ¶Probauerit.] Clem vni eod.

i ¶Concedenda] Aliàs nullus eſſet litium finis, ſecundum Hoſtienſem, ſed de ratione iſtius diſpoſitionis, vide per Abb. in c. ſi. eo. vnde ſumitur, verſi. vltra gloſſam ſcias.

k ¶Nouis defenſionibus.] Tunc enim propter nouas defenſiones iterum auditur l. 1. 2. & 3. C. ſi ſep. in integ. reſti. poſtul. ex quibus ſumptum eſt quod hic dicitur, & in c. ſi. eod. Sed quas intelligemus eſſe nouas defenſiones? Reſp. ſecundū quoſdam tam illas quæ tunc erant, ſed non fuerunt allegatæ, quia occulte erant, ſiue quæ poſtea emerſerūt. Quidam tamen intelligūt de primis omiſſis tātum, quaſi nō poſſint aliæ de nouo ſuperuenire, & hoc putat veti° gl. in c. ſi. de reſt. in integ. Sed contra hoc videtur: quia ex noua cauſa recuſatur iudex poſt litem cō teſtatam. cap. inſinuante. de off dele. c. paſtoralis, de excep & 4. q. 3. c. ſi qs teſtibus. & quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. l. de ætate §. ex cauſa ff. de interro. act. Sol. vt habetur in d. c. ſi.

l ¶Habentibus.] Sicut eſt epiſcopus, poteſtas & huiuſmodi, & alij etiam minores ordinarij contentioſam, qui præſunt alicui vniuerſitati. l. 1. §. fin. de poſtul. l. ſi. C. vbi & app. quos. etiam 11. q. 1. ex de perſona. & not. in c. pen. eo. vnde ſumitur.

m ¶Delegatis.] Et multo magis delegatus a principe, facit l ſi. C. vbi, & apud quos reſtit. in integr. & c. pen. eo. vnde ſumitur. Sed non videtur quod ordinarius demandare poſsit cognitionem iſtam, cum in integrum reſtitutio cauſæ cognitionem deſideret. l 3. ff. de reſtit. in integ. & l. in cauſæ. §. cauſa. ff de min. & ca. tam ex litteris. eod. ſed quæ officio iudicis cauſa cognita excipiuntur, alteri demandari nō poſſunt. l. nec quidquam § vbi decretum ff. de off procon. Sol. reſtitutio in integrum con petit iure magiſtratus, & tranſit cognitio reſtitutionis ſiue generaliter committatur d l. ſi ſed ea, quæ competunt iure magiſtratus. l. 1. ff. de of. eius, & c. Sed adhuc contra:

quia ea, quę magis ſunt imperij, quam iuriſdictionis magiſtratus facere non poteſt, ſed reſtituere eſt magis imperij, quam iuriſdictionis: ergo non permittitur magiſtratul. l. ea quæ. ff. ad municip. ergo multo minus poſſunt delegare. Sol. vt not. in c. pen. eod. in verb. delegatis.

primendam, de off ord. Abb. in c. conſanguinei. col. pen. in ſi de re iud. & cum petit hoc remedium que relæ, tam in extraiudicialib. vt per Card. in d. ca. cū ſit. quam iudicialibus. Vnde ſi iudex tardaret expeditionem cauſæ licet ab hac tardatione non poſſit appellari, poterit tamen querelari, Baldus in l. final. § illud C de temp. ap.

mandatum fuerit, ſiue commiſſo eis negotio, huiuſmodi quęſtionem incidere contingat. Delegati vero ab ordinarijs, qui adminiſtrationem non habent[a], ſed tantummodo iudicandi facultatem, ſiue arbitri de his cauſis cognoſcere nequeunt, niſi coram eis incidenter[b] motæ fuerint.

Per querelam, & ſupplicationem retractatur ſententia. Et ſub qua forma ſupplicatio porrigatur. h. d.

Per ſupplicationē quoque Principi porrectam, aut per querelam[c] appellationis remedio deſtitutis ſubueniri ſolet. Erit autem ſupplicatio[d] intra decem dies poſt ſententiam offerenda[e], quo ſubſecuto ſententia non aliter executioni mandabitur, quàm ſi victrix pars idoneam fideiuſſionem prębuerit tātum reſtituendi, cum legitimis augmētis[f], quantū fuerit in condemnatione, ſi legitima retractatione ſententia reſoluatur.

Omiſſio formæ impedit effectū remedij intentati. h. d.

Et niſi ſub hac forma ſupplicatio porrigatur, executio ſententiæ ſine fideiuſſione proceder, retractationi[g] iure illi ſeruādo, qui ſe grauatum putauerit, vt intra biennium ſupplicare valeat.

a ¶ Non habent.] Qui autem ſint iſti no. in c. pe. eo. vnde ſumitur.

b ¶ Incidenter.] Principaliter autē iſti cognoſcere nō poſſunt de reſtitutione, cum cauſa iſta requirat maiores iudices, & hoc ex officio ſuo faciant, ſi autem inciderit quæſtio reſtitutionis in integrū in negotio de quo eſt compromiſſum, vel quod eſt alijs delegatis commiſſum, poſſunt tunc de reſtitutione cognoſcere. ſic l. quoties. C. de iudi. & l. 1. C. de ord. iud. ibi enim iudex cognoſcit de cauſa ſtatus incidenter, qui aliàs cognoſcere nō valet. Nec dicitur arbiter tunc facere compromiſſum, quia huiuſmodi reſtitutio non eſt alia cauſa, ſine negotium ab eo, de quo compromiſſum eſt, ſed oritur ex illo, & illi cohæret, de quo compromiſſum eſt, vtputa, ſi omiſit probationem arbiter, & de hoc & conſimilibus, quæ incidunt in cauſa poteſt cognoſcere, vt not. in c. pe. eo.

c ¶ Querelam.] Hoc verbum large ſumptum includit omne remedium, per quod quis recurrit ad ſuperiorem per viam grauaminis, & tunc includet etiam appellationem, & in integrum reſtitutionē. l. ab eo. & ibi not. C. quo. & quand. iud. & declarat Ab. in c querelam. de procur. & Fel. in c. querelam. col pen. de iureiu. Accur. Bart. & alij in l. ſi ab arbitrio. ff. qui ſat. cog. Stricte vero cum ab eo, qui remedio appellationis deſtitutus eſt iudex aditur, vt hic, & per Card. Alex. in c. cum ſit Romana. de app. poſt notam, & tam per Canoniſtas, quam per Legiſtas in locis ſupra alle. & per gl. & alios in c. ad re-

d ¶ Supplicatio.] Sic in authen. quæ ſupplicatio. C. de precib. Imp. off. vnde ſumitur.

Per ſupplicationem. CASVS. Quidam maiores putātes eſſe per ſententiam læſos, & cum a prīnc id non cognouiſſent non appellauerunt intra tempus debitum, qua de re ſupplicauerunt principi, qđ vellit eis concedere talē ſententiam melius cognoſci & in melius reformari, quæ petitio videbatur ex eo hōeſta, quia ſi ſecus eſſet, contra Iuris intentionem iſti priuarē tur iure ſuo, quod non videtur dicendum; princeps vero dubitabat an de iure poſſet id concedere, quia inde aperiretur via ad perpetrādas lites, vt de ſe patet. Solut. tamen vt hic cauetur, quia ſecūdum qualitatem negocij gratia concedi, vel denegari debet, & ſic obiectiones non obſtant cū aliquando poſſunt verificari. Not. quod ſi iſte text. diligenter conſideretur, ex eo colligitur huiuſmodi preces eſſe reiiciendas. Not. 2 cautel. qua aliquādo poſſet euitari executio ſententiæ, ſed in foro animæ non eſſet regulariter admittenda. Io. Bapt.

e ¶ Offerenda.] In ſcriptis.

f ¶ Augmentis.] Id eſt fructibus, & acceſſionibus.

g ¶ Retractationis.] Sed quomodo retractabitur? Reſpond. vt not. in authent. quæ ſupplicatio. C. de precib. Imperat. offer. & not. hic, quod pendente ſupplicatione mandatur ſententia executioni, non ſic pendente appellatione. l. 1. ff. nil nou. appel. pendente.

FINIS LIBRI TERTII.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI

LIBER QVARTVS.

DE ACCVSATIONIBVS[a], DEnunciationibus, & Inquiſitionibus.

TIT. I.

Criminalia iudicia non habent aliquid ſimile cum ciuilibus. Et inſtituuntur per accuſationem, denunciationem, & inquiſitionem.

CRiminalia[b] iudicia nihil ferme[c] ſimile habent cũ ceteris iudiciis, de quibus proxime locuti ſumus: magnaq; diuerſitas[d] eorum eſt, & in inſtituẽdis, & in exercendis. Inſtituuntur autem, aut per accuſationem, aut per denunciationem, aut per inquiſitionem.

Accuſationem inſcriptio, denunciationem charitatiua monitio pręcedere debet. b d

Per accuſatio--

DE ACCVSATIONIBVS, DENVNtiationibus, & Inquiſitionibus.

Io. Bapt. Continuatur iſta propoſita materia per gloſ. Rubri. cui addi poteſt quod cum in iudicio criminal. conſiderentur tria, videlicet modus agendi, delicta, & delictorum pœnã: compilator volens primo modũ iſtum demõſtrare, propoſuit pręſentem titul. qui diuiditur in 4. par. in quarum prima adnot an ſit differentia inter iudiciũ ciuile, & criminale. ĩ ſecunda proponit, & explicat modus criminaliter agendi: in tertia demonſtratur quid iuris, ſi modus iſte non ſit obſeruatus, & reus confeſſus ſit delictum: in quarta declaratur an criminis exceptio ſit modus agendi criminaliter: ſecũda ibi, inſtituuntur: tertia ibi, ſi quis in: quarta ibi, accidit. abr.

a ¶ De accuſationibus.] Continuatur ad præcedentia & ſequentia. Supra dictum fuit de iudiciis ciuilibus, ſequebatur videre de criminalibus: & quia ea inſtituuntur per accuſationẽ, denunciationem, & inquiſitionem, merito pmittit de his. Ad ſequẽtia, cu eſſet tractandũ hoc quarto libro de criminibus. & ſuper his procedaẽ per accuſationẽ, & denunciationem, & inquiſitionem, merito de his præmittit.

Io. Bapt. CRiminalia. CASVS nõ figuraẽ. Not. tñ qđ q dã ſcholares dubitauerũt an iudicia iſta habeãt aliqd ſimile arg. n. l. 1. ff. de arbi. Affirmatiue rñdebãt, exterũ aliter fuit data ſolut. pui hic legim[9], qa longe maior vr̃ eſſe differẽtia inter iudiciũ ciuile & criminale, quam inter iudiciũ ciuile & cõpromiſſum, & iõ obiectio nõ vr̃ concludere.

b ¶ Criminalia.] Sũpra eſt imitatio ex tit. de publicis iudiciis, in Inſt. ciuilibus ſimilis imitatio ſupra in tit de præb. in princi. & in tit. de regu. & monachis. in prin. An autem dicantur criminalia ea iudicia, in quibus pœna pecuniaria venit imponenda, per Ab. & alios in rub. de iudi.

c ¶ Ferme.] Melius hic dicitur ferme, quàm in Inſti. ciuil. de pub. iud in prin. nec omnino quidquã ſimile. habent. n. aliqua ſimilia, & eſt hoc de intentione Accur. in d. prin. in vtriſq; n libellus porrigitur, in vtriſque de calumnia iuratur, vt not. I d. prin.

d ¶ Diuerſitas.] Quia in ciuilibus agitur, vt aliquid detur actori, in criminalibus autẽ nõ, vt aliqd detur principaliter, ſed vt puniatur accuſatus, & ita conſiderata petitione magna eſt diuerſitas. eadẽ eſt conſideratio fine. l. ẽ eſt diuerſitas ẽt in exercitio, cũ in ciuilibus probet actor tantum. l q accuſare. C. de eden. ſed in criminalibus actor & re[9] q̃que. l. fallaciter. C de aboli. & l vbi. C. ad leg. C r. de falſis.

Inſtituuntur. Hęc pars diuidiẽ in 2. par. in prima proponitur modus iſte: in ſcd̃a explicaẽ: ſcd̃a ib!, p accuſationẽ. Quoad primũ, caſus nõ figuraẽ, ſed No. qđ delictũ pponiẽ in iudicio aut p modũ agẽdi, aut p modũ excipiẽdi: ſi primũ, aut ex officio, & datur inqſitio: aut ad inſtantiã partis læſæ, & hinc datur accuſatio; qcũq; aũt agat aut agit ad pœnam & iõ modis præd. ageret, aut ad correctionem, & inde oritur denũciatio: de exceptione autem dicamus. infra in 4. parr.

Io. Bapt. Per accuſationẽ Hac pars licet poſſet ſubdiuidi, puto tñ caſũ in ea eſſe ita cõiter proponẽdũ. Quidã Vicari[9] Mutinẽſis criminaliter agitabat cõtra quoſdã clericos, & cũ iſti rei eſſent plures, cõtra quoſdã pcedebat p inqſitionẽ nulla pcedẽte Infamia: cõtra alios p accuſationẽ, ſed nõ facta pri[9] p accuſatorẽ ſubſcriptione ad pęnã tallionis cõtra alios denlq; dicebat procedere per viam denunciationis, ſed non facta prius correctione: & cum ſibi fuiſſet ſignificatum quod non procedebat legitime, volebat nihilominus ſuum errorem defendere iſta ratione

quia

nem[a], cum ſolemni præcedente inſcriptione[b] per accuſatorem rei crimen ad iudicē defertur. Per denunciationem, vt cū nulla[c] præcedente inſcriptione, ſed tantū charitatiua monitione[d] ad iudicis notitiā crimen deducitur.

Inſcriptio quare magis neceſſaria in accuſatione, quā in denunciatione. h.d.

Ideo[e] autē cum in modū accuſationis, crimen obiicitur, eſt inſcriptio neceſſaria, non cum in modum denunciationis: quoniam ad depoſitionē inſtruitur accuſatio: ſed ad correctionem eſt denunciatio facienda.

Accuſator non probans obiectum crimen tenetur ad pœnam talionis, niſi ſuam innocentiam purgauerit, & interim, dum purgat, eſt ſuſpendendus. h.d.

Accuſator igitur, ſi legitimis deſtitutus ſit probationibus, eā pœnam debet incurrere, quam, ſi probaſſet reus ſubſtinere debebat[f]. Denuntians[g] vero licet ad talionē non teneatur, ſi tamen in probatione deficiat, donec[h] ſuam purgauerit[i] innocentiam ab officio, & beneficio ſuſpenden-

quia cum interſit reipubli. delicta corrigere. & puniri. c. vt famæ. de ſent. excom. non videbatur neceſſarium certā ſollemnitatem eſſe obſeruandū, ſiquidē ſi ſecus eſſet, poſſet contingere delicta remanere impunita, & nō correcta: qua de re cū de hoc fuiſſet q̄ſitum qd iuris, Sol. prout in hac parte legimus, qa ſicut finis agend. conuenit rationi, ita ēt modus debet eſſe rōnabil. aliter. n. daretur occaſio infamandi ēt viros honeſtos, qd de iure non eſt permittendū: Non obſtat aūt obiectio, qa ēt ob dict. intereſſe publ. legitime eſt procedendum, cum melius nocentem aſſoluere q̄ innocentē condenare: Not. quod a fine debet regulari modus agendi, hinc legimus. in c. qualiter. el a. de accuſa. & inquiſ. qd ſentētia dēt eſſe conformis libello. Not. ſecūdo quod nō omnia in iure conſiderata ſunt ordinata ad iuſtitiam, & iō pōt limit. l. iuſtitia. in ſi. de iuſti. & iu. ff. in ver. Iuſti atq; iniuſti ſcientia.

a ¶ Per accuſationē.] Adde ꝙ per exceptionē etiam intentantur interdū crimina, vt in c. ſuper his. eo. §. accidit. inf. eo, ſed non adiungitur hic modus tribus hic enumeratis? Quia licet ꝑ exceptionē opponantur crimina, non tñ per illum modū vere, criminale iudiciū dr̄ inſtitui cū exceptio, in iudicio ſit qd dependens. & concor. cū hac littera, c. qualiter. 2. & c. licet Hely. de ſimo.

b ¶ Inſcriptione. Sed qñ dicetur facta ſollēnis inſcriptio? Quidā ꝙ qñ accuſator ꝓfitef in fine libelli accuſationis ſe perfectū libellū dediſſe, per quod ſtatim obligatus intelligitur ad talionem. Alij, ꝙ inſcribere eſt qñ accuſator ꝓfitetur, & ꝓmittit de proſequenda accuſatione vſq; finē & de hoc no. in l. ſi cui ff. eod. & in l. in cauſis. C. eo. Tertij, ꝙ tunc quis dr̄ inſcribere, cum ſe obligat ad eandem pœnam, ſi non probauerit, quam reus debuit pati, ſi probaſſet ipſe accuſator, vt 2. q. 8. c. quiſquis, & c. qui crimen, & hæc tenenda: pro qua c. iux, de procur. & per glo. in c. ſuper his, eo. & ibidem Ab. Sūt autem caſus, in quibus non eſt neceſſaria hæc inſcriptio, vt in crimine abigeatus. l. eui. C de abige. Item in leuibus, arg. l. leuia. ff. eo. Item in his, quæ apparitores referunt. l. ea quidem. C. eo. Item in crimine apoſtaſiæ l. apoſtatarum. C. de apoſta. Item cū accuſatur Chriſtianus, qui contraxit cum Iudæa, vel contra. l. ne quis. C. de iudæ. & not. de his, in c. ſuper his. eo. vbi etiam Abb. & per eundem in c. ſi. de calumn.

c ¶ Nulla ꝑcedēte inſcriptione.] Ca. ſuper his, eo.

d ¶ Monitione.] c qualiter. §. ſi, & c. cum dilectus, eod.

e ¶ Ideo aūt.] Not. hanc rōnē, q̄ ſumit ex c. ſuper his, eo. q̄ nihil aliud infert niſi ꝙ cū ex ſui natura modus ꝓcedēdi per denūtiationē nō importet alicuius pœnæ impoſitionē, nō cōuenit rei & negotio, vt quis ſe inſcribat ad talionis pœnā, q̄ non venit imponēda finis. n. cuiuſlibet denūtiationis eſt correctio, & licet denuntiatus qñ que compellaf ſatisfacere, qñ ſ. aliter ſe corrigere nō pōt, illud tñ accidit in quandam conſequentiam. vnde nō eſt in conſideratione. l. 1. ff de auct. tut. Et in accuſatione inſtatur principaliter ad pęnā, vnde non mirum, ſi eſt ſcribendum, & ſi opponatur. ꝙ crimina qñocunque elatuerint, ſunt punienda. 24. q 3. c. ecce. Reſpon ſecundum Ab in d. c. ſuper his. ꝙ ſunt punienda ſecundum modum propoſitum & probatum. Idem tamen Ab. in c. inquiſitioni, ſuper glo. in ver. accuſationis, videtur contrarium ſentire, cū dicit ſaluando dictum Hoſt. ꝙ ius non conſiderat modum procedendi, ſed effectum pœnæ, limita tamen & declara ſuperius dicta, vt per Ab. in c. ſi. ante ſi. de calum

f ¶ Debebat.] 5. q. 6. c. 1. & c. 2. & traditur de hoc, 2. q. 3 per totam.

g ¶ Denuntians.] Ca. ſi. de calum vnde ſumitur.

h ¶ Donec, & c.] Sic in c. ſi, de calū. & vr̄ hoc mirabile, ꝙ primo q̄s puniaf tamquā calūniator, & poſtea recipiant ꝓbationes ſuper innocētia. vr̄ enim hoc eſſe dupliciter abſurdū. primo, quia pœna ꝑcedit ꝓbationē delicti, & ꝙ ſæpe innocēs poterit pęnā pati l. cōtra abſentē ff de pę. dic ꝙ forte operaf ꝑſumptio delicti, eo enim, ꝙ non ꝓbat, non ſolum ꝑſumitur denuntians, vel accuſans calūniari: verū etiā conuincitur, licet hoc pluribus caſibus nō procedat, vt in c. ſi. de calum. per Abb. Ana. & alios.

i ¶ Purgauerit.] Sed q̄ erit canonica purgatio? Quidā ꝙ per iuramentū denūtiātis, arg c. ꝑſentium. de teſti. & c. paſtoralis. de exce. Sed tu dic ꝙ huiuſmo

di

dus [a] erit: vt ceteri ſimili [b] pœna perterriti ad aliorum infamiā facile non proſiliāt [c].

Ponit quando procedendū ſit per inquiſitionē. h. d.

Per inquiſitionē [d] criminale iudicium inſtituitur, cum præcedente diffamatione ac quaſi denunciante fama [e], de crimine iudex inquirit. Conſtitutum eſt enim, ne criminum facilis nimis ſit obiectio, vt ſicut ad accuſationem legitima precedere debet inſcriptio, & denunciationem charitatiua monitio: ita & inquiſitionem clamoroſa [f] inſinuatio præcedere debeat.

Confeſſus crimina coram inquiſitore, non poterit confeſſionem ſuam eo prætextu reuocare, quod non præceſſerit fama inquiſitionem. hoc dicit.

Si quis tamen [g] poſtquam coram eo, qui contra ipſum ſup certis criminibus inquiſitor deputatus [h] fuerat, eadem crimina

di purgatio ꝑſtabitur ad arbitrium iudicis ex quo iure non determinatur, c. de cauſa, de offi. dele. ſiē omnes purgationes hodie ſunt arbitrariæ, vt de purgat. canonica, per tot. & 2 q 5 c omnibus. & c. conſuluiſti, 2. q. 5. & not. in c. fi. de calum. per gloſ. Ab. & alios.

a ¶ Suſpendēdus.] Quam pœnā euitabit denuncians vel accuſator, ſi probet intentionē ſuā, vel crimen obiectum per vnum teſtem. Doct. communiter in c. 2 de calum ſecus eſſet in pœna conuentionali, quia ipſam non euaderet, niſi plene probaret, vt in c cum dilecti, de elect. & ibi pulchre Abb. verſiculo. tertio oppono contra textū.

b ¶ Simili pœna.] Ita pœna vnius eſt metus multorum. 2. q. 7. c quapropter & l. capitalium. §. famoſos. ff. de pœnis. & c. irrefragabili. de offic. ord. & c. fi. de calum.

c ¶ Proſiliāt.] Deficiente tamen denunciatione, vel accuſatione non prohibetur iudex ex ſuo officio inquirere ad vtilitatem Reipub. c. crimina. de colluſ. deteg. l. quāuis. C de adulte. & per Ab. in c conſtitutus. de appell. in primo notabili.

d ¶ Per inquiſitionem.] Sunt inquiſitionis plures ſpecies. Quædā generaliſſima, vt cum prælatus inquirit ſuper ſtatu totius prouinciæ, de qua in c. ſicut, eo. & in c Romana. de cenſi. & in 6 & per Ab. in ca. qualiter, 2 eo. & in hac non eſt neceſſe infamiam præcedere. immo tenetur prælatus quolibet anno hanc generalem inquiſitionem facere, ca. cū venerabilis, de cenſibus. Quædam generalis, vt cū inquiritur ſuper ſtatu ciuitatis, caſtri, vel alterius particularis loci, nec tunc exigitur quod infamia præcedat. facit cap. 1. de offic. ord. in l congruit. ff. de offic. præſid. Quædam eſt ſpecialis contra certā perſonam, & hæc interdum fit non ad pœnam imponendam, ſed ex debito officij, vt puta, ne carnale matrimonium ſtante legitimo impedimento contrahatur. Vel non confirmetur electus: & in hoc caſu exigitur infamia: quia non agitur ad pœnam, ex quo fit ex debito officij, fac. cap poſtquam, & cap cum dilecti, & cap nihil cum ſimil. de elec. capit. finali. de cland deſponſ. & not per Innocen. in capit 1 de exceſſ præl & per Hoſtien. in cap venientes de eccleſi. benef & per Abb in dicto cap qualiter & in cap penultimo eo. Quandoque iſta ſpecialis inquiſitio fit ad pœnam imponendam, & tunc ſi fit ad denunciationem publici officialis non eſt neceſſarium, quod fama præcedat, l. ea quidem. C.

eo cap præterea. de teſtibus cogend. quamquam dici poſſit, quod hoc caſu præcedat fama: quia non denunciant, niſi notoria, alioqui denuncianti nō creditur, ſecundum Abb. in dicto cap. qualiter, no. in § aliquando. 4. quæſt. 4. & in ſupra alleg iurib. Quandoque fit ſpeciali fama deferente, & tunc habet locum, quod hic dicitur, quod tamen recipit aliquas diſtinctiones & limitationes, de quibus habetur in dicto c. qualiter, & in l. 2. § ex publico. ff. de adulter. vbi traditur, quæ ſint inter has ſpecies differentiæ.

e ¶ Denunciante fama.] Sumit hoc verbum hic in malam partem, aliquādo tamen & in bonam, c. nolo, 12. q. 1. & ſic eſt nomē medium. fungitur ergo fama coram iudice vice accuſatoris, vnde hoc caſu nihil probabit, licet aliquando plene, aut ſemiplene probet, iuxta ea, quæ hñtur in c. veniēs, de teſti. & in l. de minore. § tormēta ff de quæſt. quia ſi probaret in caſu noſtro teneret locū accuſatoris & teſtis, quod eſſe non debet 4 q 4. c 1. & c. forus. de ver. ſig debet autem hæc fama habuiſſe ortū non a maleuolis, vt traditur pleniſſime in c qualiter. 2. eo. vbi habetur quis ſit effectus famæ, quæ habet ortum a maleuolis. & an compellat infamatum ad canonicam purgationem.

f ¶ Clamoroſa.] id eſt, late ſparſa c. qualiter, 2. vbi Ab & c inquiſitionis. § ad hæc eod.

Si quis tñ. CASVS ita figuraſ. Quidā iudex ita contra inqſitos, & de crimine accuſatos ꝓcedebat quod formā agēdi nō ſeruauit, reorum tñ hoc nō obſtante alter delictū fuit cōfeſſus, & alter a principio aliquā exceptionē nō oppoſuit, vnde fuit dubitatū de valore huiꝰ ꝓceſſus, quia videbaſ nullus ꝑ regulam quod forma dat eſſe rei. l. Iulianus, ff. ad exhibendū. Sed tñ ꝓut hic legimus, quia ſolēnitas iuris vr̄ inducta ad veritatē inueniēdā, & ne quis indebite grauetur, & cū hoc in intereſſe rei, pōt ipſe renunciare: vnde obiectio eſt intelligēda de forma intrinſeca & eſſē ialiter, ſecus aūt de extrinſeca. No. quod quis dr̄ iuri ſuo renūciare aliqñ tacite, & aliqñ expſſe & iō caute in iudicijs eſt ꝓcedēdū No ſecūdū quaſdā ſolēnitates eſſe neceſſarias ad hibitū illorū, qui eis vti volunt. Io. Bapt.

g ¶ Si quis tamē.] Habes hic, & in §. ſeq duos caſus in quibus tenet proceſſus etiā non præcedente diffamatione alios caſus vide in c vni. vt eccle. bene ſi. ſin. di conſer & in l 2 § publico ff de adulter.

h ¶ Deputatus.] Non ſolum ab Apoſtol. conuerum

confeſſus [a] fuerit, fruſtra poſtmodū eo prætextu [b] confeſſionem ſuam impugnare, contendet, quod ſuper eiſdem criminibus non fuerit antea diffamatus.

Si iudex preceſſerit nō excipiente inquiſito de non diffamatione proceſſus tenebit. hoc dicit.

Idem etiam erit, ſi is, cui contra te commiſſa [c] ſuper certis criminibus fuerit inquiſitio, te præſente [d], nec quidquam ſuper hoc excipiente, infamiæ inquiſitione omiſſa, ad veritatem eorundem criminum inquirendam proceſſerit. Nec enim proceſſum huiuſmodi, eo quod non fuit de infamia primitus inquiſitum, vlterius impugnare poteris [e].

Si crimē opponatur excipiendo, non eſt neceſſaria inſcriptio h.d.

Accidit [f] autem interdum, vt alicui nec accuſando, nec denūciando, nec inquirendo, ſed excipiendo [g] crimen opponatur: vt puta cum quid obiicitur, vt quis ab accuſatione, vel teſtificatione repellatur, quo caſu non erit inſcriptio neceſſaria [h].

etiam ab ordinatio, ſecundum Archid. Io. And. & Peruſi. in c. s. eo in 6. vnde ſumitur. fac. quæ habētur. in c. quod ſedem, de offi. ordi.

a ¶ Confeſſus.] Nullæ ergo ſunt partes Iudicis, niſi vt ſententiam ferat. quid enim quærimus de infamia, cum de crimine clareat? 24. q. 3. c. ecce. ea. per inquiſitionem. de elect. c. ſi ſuper. de confeſſ. l. ſi debitori. ff. de iud. iam enim eſt notorium crimen, c. veſtra, & c. ſi. de cohab. mulier. & cler.

b ¶ Eo prætextu.] Vel illo, quod capitula ſuper quibus quis fuit inquiſitus, ſibi non fuerint tradita, c. 1. in 2. reſpon. eo lib. 6. alio tamen prætextu; puta, erroris, vel falſitatis ipſius confeſſionis, licet. n. ex confeſſione in iudicio reſultet notorium: c. ſi. de cohab. cleri. & mul. Confeſſio tamē poteſt non ſolum exponi, & declarari ita quod illa non perimatur, ea. cum dilecti, eo. ſed etiā reſpectu erroris, vel falſitatis reuocari, fac l. cōfeſſionib. ff. de iterr. act. nec. n. fatetur q errat. l. non fatetur ff. de confeſ. l. ſi per errorem. ff. de iuriſ. omn. iud. niſi tamen confeſſio facta fuerit deliberata, vt not. In c. ex litteris, de diuor. ſecundum Ioan. And. Arch. & Peruſi. in d. c. 1. Quod ipſum tamen multis modis limitatur, vt per Peru. in d. c. 1. poſt alios plures, quos allegat.

c ¶ Commiſſa.] intellige ad petitionem alicuius: quia ſi Papa motu proprio cōmittit inquiſitionem, criminum alicuius, iam illū approbat infamatum, ſicut epi., & metropolitanus procedant, etiam ad inquiſitionem, omiſſo tali articulo, a. q 5 c. omnibus, & c. ſicut olim, eod. Sed ſi ad petitionem alterius commiſerit, tunc prius inquirendū erit de infamis, ſecundum Inn. in c. cū oporteat, eo. etiā ita not. in c. ſi. eo. in 6. quod declara vt ibi per Peruſi. & alios.

d ¶ Præſente.] Sciente, nec reclamante ſecus. n. eſſet, ſi quis eſſet quidē pñs, ſed ignoraret, quod teſtes deponetēs ſuper principali omiſſa inquiſitione infamiæ q tunc non valeret proceſſus, c. 1. inquiſitionis § 3. e eo. Vel ſi contumaciter abeſſet, vt per Doct. in c. 2. eo. in 6. non tamen tenetur reſpondere, niſi citatus, Ab. in c. 1. de iudi. nu. 15.

e ¶ Poteris.] Nota ergo, quod infamiæ inquiſitio non eſt de ſubſtantia proceſſus initi per viam inquiſitionis, cum poſſit omitti non ſolum expreſſe, verum etiam tacite, de quo. in c. 2. eo. in 6. & Ibi per Peruſi. in c. 1. eo tit. & lib. poſt alios. Aliàs autē iudex inquirens contra aliquem ſine indicijs ſine expreſſo, vel tacito conſenſu inquiſiti, ſi eundem poſtea abſoluat, tenetur ſibi in expenſis. Ab. in c. cum dilecti, verſi. gloſſ vltima colligit, arg. ex text.

Accidit autem. Io. Bapt. CASVS. Fuit dubitatum inter ſcholares an modus ꝓponēdi crimina in iudicio per exceptionem eſſet criminalis. quidā n. affirmatiue putabant eſſe reſpondēdum, quia ille reus ob ipſum delictū aliquo modo ſaltem punitur, quidam vero alij putabāt oppoſitū cū ſolū delictū talē reū ab illo actu excludat ſicut teſtis criminoſus. e teſtimonium. de teſtib. Sol. tamē vt in hac parte cauetur, quia ſinis exceptionis opponitur fini iudicij ſiue ciuilis ſiue criminalis, cum exceptio ſit quædā excluſio actionis vel intentionis agētis. l. a. ff. de exceptio. Not. quod exceptio non ſolum excludit, ſed etiā aliquando tollit ius quæſitum, vt declarat ea. ſuper his. & ibi docto. eo. de accuſa. Not. 2. q̄d differētia diuiſiua deſumi debet a fine, vt ſit vera & propria.

f ¶ Accidit.] Ad ea, quæ in hoc, & in ſequen. §. veniunt dicenda, vide per Hoſtien. in titu. de exceptionibus. lib. 5.

g ¶ Excipiendo.] Sed an contra excipientem de crimine poſſit replicari de alio crimine, ad effectum remouendi reum ab exceptione? Reſpon non admittitur triplicatio, vt traditur in e. ſuper his. de accu. quia cuilibet quantumuis criminoſo reſeruatur defenſio legitima, vt in cap. intelleximus. de iudic.

h ¶ Neceſſaria.] Cap. ſuper his. eo. c. cum dilectus. vbi late de ordin. cogni. & hoc intellige iuxta verba huius litteræ, ſcilicet q̄n excipit de crimine ad hoc, vt teſtis, vel accuſator ſimpliciter repellantur a deponendo, vel accuſando hoc enim caſu non eſt inſcriptio neceſſaria. ſed ſi incidenter hæc exceptio operaretur alicuius iuris priuationem, imponetur excipienti pœna extraordinaria, vt dicitur in §. ſeq. & in c. ſuper his. vnde ſumit. Si vero exciperetur ad effectum puniendi principaliter, qua ratione

ne interuenire debet inſcriptio in directa accuſatione, eadem ratione deb:t in exceptione h:c ea ſu interuenire. Ita Abb. in d.ca. cum dilectus. poſt Bar. in l. ſi cui. ff. cod. ſed an crimen probatũ per viã exceptionis infamet p Abb. in d.c. cũ dilectus. vel. quoad tertium, & per eundem in c. ſu per eo de ele.

a ¶ Impedit.] Immo obſtat in dignitatibus etiã acquiſitis. c. ſuper eo. de elect. & arg. 2 q. 1. c. prohibentur, & c. omnipotens eo. quia ex iſta exceptione probata ſemper grauara remanet eius opinio. l. Lucius. ff. de his, & not. infa. c. cum tu. de teſti. c. ſuper eo. de elect. Sed contra videtur facere: quia exceptio non debet operari vltra intentionem agentis. l. non omnis. ff. ſi cer. pet. ergo hæc exceptio nõ debet operari remotionẽ ab alia. Sol. ſecundum Abb. in d c. ſu per his. quod hoc non operatur virtus exceptionis, ſed aggrauatio opinionis, quæ ſurrexit ex prima repulſione, vt not. in d. c. ſuper eo. An ante iſte poſſit ſe purgare, ne repellatur ab alia dignitate conſequenda, per Abb. in d. cap. ſuper his. ver & aduerte poſt gloſ.

b ¶ Poſt confirmationem. Tunc n ſpirituale coniugium eſt contractum. ea. inter corporalia. de tranſla. præla. §. ſi. ſupra de confirma.

c ¶ Arbitrii.] Eſt hoc genera e vbi certa pœna expreſſa non eſt in iure, c. de cauſis. de offi. deleg. l. 1. in ſi. ff. de iu. delib. & a tali pœna impoſita põr appellari ſecus a pœna expreſſa in iure. l. antep. ff de verb ſig. & in c. ſuper l i de accuſ. vel poſſet peti reductio pœnæ ad arbitrium boni viri, c. Quintauallis & c. veniens. ad fi. de iureiur.

Non eſt neceſſaria inſcriptio, ſi crimen obijciatur, vt quis ab officij, vel beneficij aſſecutione excludatur: quo tamen caſu, ſi poſt confirmationem opponatur; deficiens in probatione punitur pœna extraordinaria. hoc dicit.

Sed an ſi propterea crimẽ opponatur, vt quis a promotione officij, vel beneficij, aſſecutione excludatur, neceſſaria tunc ſit inſcriptio? Et proditũ eſt, ſi ante confirmationem obiiciatur, nõ cogi quemquam inſcribere: quia crimen hoc modo probatum promouendum quidem impedit a, non tamen iam promotũ deiicit. Poſt confirmationem b vero, cũ ſcilicet ordinandus fuerit aliquis, aut etiam conſecrandus, quia & ab obtinẽdo repellit, & ab obtento deiicit, ad extraordinariã pœnam ſecundum arbitrium c iudicis citra vinculum inſcriptionis, ſi defecerit in probando, eſt excipiens aſtringendus.

DE DVPLICI PVRGATIONE.

Io. Bapt. Cõtinuatur tit. iſte prout cõligitur ex prin. eius, ſiqui'em cum ex modo criminaliter procedendi aliqu:ndo quis remaneat infamatus, & i'deo debeat ſe purgare, propterea conuenienti ordine ponitur hic tit. iſte, qui diuiditur in 4. part. In prima parte adnot. continuatio: In ſecunda declaratur quid iuris de quoad plex ſit purgatio. In tertia demonſtratur quid iuris de deficiente in purgatione. I 4. adnot. de delictis quædam diſtin. ſecunda ibi, eſt autem. tertia ibi, quicunq;. quar ta ibi, criminum.

DE DVPLICI d purgatione.

TIT. II.

Quid ſit purgatio. hoc dicit.

Contingit, & interdum, vt liceat aduerſus criminoſum e, nec accuſator conſiſtat, neque teſtibus, aut propria ſit confeſſione conuictus, ita tamen alicuius criminis, vel maculæ publica laborat infamia, quod ſuper manifeſta fere nota ei dem purgatio ſit indicẽda f. Eſt autem purgatio demonſtratio g innocentiæ ſuper obiecto crimine.

DE DVPLICI ei purgatione.

d ¶ De duplici.] Vulgari, ſcilicet, & canonica.

Io. Bapt. Contingit. CASVS non figuratur. Not. quod ex delicto in iudicio legitime propoſito, non tamen concludenter probato contrahitur infamia, quæ eum a iure damnetur, propterea debet de iure purgari. Not. ſecundo argum. quod caute eſt procedendũ in hoc criminali iudicio ne quis indebite infametur.

e ¶ Criminoſum.] Id eſt, qui putatur criminoſus.

f ¶ Iudicenda.] c. de hoc autem. de ſimo. & cap. nos inter. de purg. can.

Io. Bapt. Eſt autem. CASVS non figuratur Not. tamen quod purgatio cum ſit demonſtratio innocentiæ, aut eſt ſecũdum canones, & iſta eſt promiſſa, aut eſt contra eoſd. can. & iſta eſt damnata, & ideo dicitur vulgaris, ſicut eſt duellum: per primum probabiliter demonſtratur innocentia: per ſecundum vero tentatur Deus, & ideo damnatur.

g ¶ Demonſtratio.] Non quemadmodum ſumunt Theologi, vt ſcilicet non poſſit res aliter eſſe, ſed per quaſdam coniecturas, vel media a iure adinuenta, quæ vulgus, vel ius habeat loco demonſtrationum.

Quotuplex ſit purgatio, & quod vulgaris eſt penitus improbata.h.d.

Purgationis duæ ſunt ſpecies, vulgaris, ſcilicet & canonica. Vulgaris purgatio eſt, quam vulgus, vel inuenit vel ſequitur. Vt cum aquæ frigidæ [a], vel candentis ferri [b], vel ſingularis certaminis [c] quis ſubit iudiciũ. quæ cũ Deus in ea tentari [d] videatur, merito iuſſa eſt ſacris canonibus exulare [e]: licet enim quoſdam [f] ſingulare certamen iniuiſſe diuina prodat hiſtoria, numquam tamẽ, vt id pro lege teneatur, diuina ſanxit auctoritas [g].

Quæ ſit canonica purgatio. Et quales eſſe debent cõpurgatores.h.d.

Canonica purgatio dicitur, quæ ſacris canonibus [h] eſt cõprobata, vt cum de crimine infamatus iurat, ſe non eſſe tali crimine, vel macula inquinatum, & certa compurgatorum manus eundem a crimine immunem, & verum credere illum iuraſſe, ipſa quoque iureiurando firmat [i]. Erunt [k] autem compurgatores huiuſmodi honeſtatis & opinionis, vt veriſimile ſit eos amore, vel odio, vel obtentu pecuniæ non deierare. neceſſe etiã eſt, vt eius, quem purgare intendunt, vitam & mores notos habeãt.

Deficiens in purgatione habetur pro conuicto.h.d.

Quicũque vero in canonica purgatione defecerint, perinde [l] puniendi ſunt, atque ſi de crimine, de quo diffamati fuerint, legitime conuicti, vel confeſſi fuiſſent [m].

a ¶ Aquæ frigidæ.] Cap. ex tuarum. de purg. canõ.
b ¶ Ferri.] Cap. fi. de purg. vulg.
c ¶ Certaminis.] Cap. 1. de purg. vulg. 2. q. 4. c. monomachiam.
d ¶ Tentari.] Quod eſt cauendum, 23. q. 8. c. ſi nulla vrget. & 22. q. 2. c. quæritur cur.
e ¶ Exulare.] Ca. 8. de purg. vulg. ca. monomachiam. 2. q. 4. irrepſerat tamen abuſus quidam nuper in Italia, vt paſſim ferme ſingulare certamen iniretur, ita vt aſſuetudine quadã licere videretur, vnde de eo tamquam de re non illicita luculenti tractatus ſcripti comperiuntur, & Doctores paſſim conſulebãt, ſed ſaluberrime prouidit nuper Conc. Trident. in ſeſſ. 25. in 19. decreto, in decretis reformationum. per quod credendum eſt huic magnæ corruptelæ iam impoſitum finem, cum non ſolum volentibus pugnare, verũ & principibus, patrinis, aduocatis, magnæ pœnæ imponãtur.
f ¶ Quoſdam.] Vt Dauid cum Golia.
g ¶ Auctoritas.] Non ergo omnia, quæ ſunt, vel legũtur in ſacra pagina ſunt imitãda. Quædam enim in ea dicuntur narratiue non approbatiue, vt de Eſau, quod fuit venator, c. Eſau, diſtin. 86. Quædam diſpenſatiue, vt de Iacob, quod habuerit plures vxores, cap. gaudemus, de diuor. fac. c. occidit. 23. q. vlt.
h ¶ Canonibus.] Vt de purg. can. per tot. & 2. q. 4. per tot. & 15. q. 5.
i ¶ Firmat.] Cap. conſtitutus, de purg. canon. cuius autem numeri eſſe debeat hæc manus, per Hoſtiẽ. in ſumma de purg. cano §. quotus numerus.
k ¶ Erunt autem, &c.] Not. requiſita in purgatoribus. Primum enim debent iurare ſecundum conſcientiam & opinionem ſuam. Secundum, quod probentur ab eccleſia. Tertium, vt ſint bonæ famæ, Quartum, quod non fuerint de crimine condemnati. Quintum, quod non ſint vicini, vel habeant conuerſationem cum purgando, vt in ca. conſtitutus. vbi Abb. de purg. cano. c. cum dilectus, cap. cum P. Manconella. eod. tit.

Quicunque. C A S V S, Quidã cum fuiſſet de crimine infamatus, fuit ei indicta purgatio canonica, in qua cum defeciſſet, fuit quæſitum an vlterius contra eum eſſet procedẽdum per c. at ſi clerici. de iudic. videbatur abſoluẽdus cũ non ſit confeſſus, vel conuictus, Sol. tamen ut hic habetur, quia cum non potuiſſet ſe purgare, habetur propterea pro conuicto, & ſic æquiparatur criminoſo notorio, in quo non conceditur purgatio, & ita nec etiam obiectio videtur obſtare. Not. in primis cautelã ad probãda delicta quæ concludenter vel nõ ſunt probata, vel non potuerunt probari: Not. ſecundo quod delictum notoriũ æquiparatur cum delicto confeſſo, vel conuicto tam in condemnando, quã etiam in indicendo purgationẽ. Io. Bapt.

l ¶ Perinde.] Cap. cum P. Manconella, de purg. Hoc tamen intellige ſecũdum diſtinctionẽ Ab. in c. accedens, de accu. verſi. & iõ vltra alios. videlicet, ſi aliquis modus agendi præceſſit purgationis indictionem: nam tũc deficiens in purgatione punitur ſecundum illum modum, vnde ſi præceſſit accuſatio deficiens punietur vt mediante accuſatione conuictus, ſi præceſſit inquiſitio, vt conuictus medio inquiſitionis, c. inter, & quod ibi not. de purg. can. Aut nullus agendi modus præceſſit purgationem, & tunc deficiens punitur modo extraordinario, & ſuſpenduntur tantum ab officio, vt per Ioann. Andr. in cap ſignificaſti, de adul. & de hoc per eundem Abb. in c. veritatis, ver. alius intellectus notabilis, de do. & contu. & in c. cum dilectus, in gl. 1. de purg. cano.
m ¶ Fuiſſent.] Quod ſi purgauerint ſe, an nihilominus poſt purgationem accuſari poſſint, vel inquiri?

Reſp.

Rñ. ſecundum diſtinctionem Abb. in c. ex tuarum, ver. ſed quoad principalem, de purg. cano. Notandum eſt, ꝙ ſi fuit præſtita purgatio ſuper crimine enormi, nihilominus purgatus poteſt temporaliter ſuſpendi. c. inter, de purgat. cano.

prima habetur quid, & vnde ſit dicta ſimonia: in ſecunda quotuplex ſit: in tertia quomodo, & in quibus rebus committatur. In quarta quis poſſit diſpenſare: in quinta adnot. an ſimonia ſuo vitio vitiet datam in diſpendium electionis: in ſexta demonſtratur qua pęna, & quomodo ipſa puniatur: in ſeptima adnot. quis poſſit eam accuſare: in octaua ſoluũtur quędam dubia: ſecunda ibi, ſimoniæ: tertia ibi, contrahitur autē: quarta ibi, ſed uideamus: quinta ibi; plane: ſexta ibi, ac veluti: ſeptima ibi; huius autem: octaua ibi. ſciendum tamen eſt.

Niſi tamen aliud iudicantis [a] ęquitas ſtatuē dum duxerit.

Super notorio nulli erit indicenda purgatio h.d.

Plane ſuper notorio nulli erit indicenda purgatio [b], ſed tantum condemnationis promulganda ſententia. Cum patrati ſceleris euidentia [c] neque accuſatoris [d] clamore indigeat.

Criminum quædam ſolū Deum lædunt, quædam etiā homines. h.d.

Criminum [e] autē quædam diuinæ maieſtatis læſionem continent: quædam uero & hominibus [f] damnum irrogant. Quæ Deum principaliter lædunt, hæc ferme habentur, ſimonia, hæreſis, ſchiſma, apoſtaſia, ſortilegium, maledicentia, ſacrilegium. Hominibus uero lęſionem inferunt, homicidium, adulteriũ, ſtuprum, rapina, furtum, vſura, falſum, iniurię, de quibus diſtinctius, ſed tamen breuiter uideamus.

DE SIMONIA.

TIT. III.

Quid ſit ſimonia, & vnde dicta. h.d.

Simonia nihil aliud eſt, q̃ ſtudioſa uoluntas [g], ſiue cupiditas emendi uel uendendi ſpiritualia [h], uel ſpiritualibus annexa [i]. Vel ſi-

a ¶ Iudicantis æquitas.] De hoc Fel. in c. accedens, de accuſ. poſt Hoſtien in ſumma de purg. canon. §. quę ſit pœna.

b ¶ Purgatio.] Ca. cum dilectus. de purg. can.

c ¶ Euidētia.] Ca. euidentia. de accu. Sufficit autem ſcelus eſſe euidens peritis & intelligentibus, non autē & idiotis per id quod ponit But. in c. litteras. de temp. ordi. vbi dicit, euidentē legis intellectum, qui extrahitur ſubtiliter per peritos, licet non omnes ſcirent ita extrahere.

d ¶ Neque accuſatoris.] Vnde nec purgatio admittetur, cum nec accuſator ſit neceſſari⁹, quod magis videbatur dicēdum, & not. arg. de accuſatione ad purgationem.

Criminum. CASVS non figuratur. Not. tamen cauſam diſtinctionis, quoniam n ex delicto oritur læſio, & damnum, & hęc reſpiciunt immediate vel Deum, vel hominem. propterea duo aſſignatur genera delictorum: reliquæ autē creaturæ non ſunt in iſta diſtinct. conſideratę, quia reducuntur vt puto ad Deum, vel hominem.

e ¶ Criminum.] Dixit hucuſque de cauſa formali iudic. criminalis, exurit nunc de materiali.

f ¶ Et hominibus.] Copulatiua implicat, quod poſtea enumerata continent non ſolum damnum hominum, ſed etiam læſionem Dei.

Simonia. CASVS non figuratur: ſed no. quod ideo ſimonia eſt damnata, quia quod non eſt æſtimabile per eam fit æſtimabile. Not. ſecundo quod quando duo in aliquo actu conſiderantur, id quod eſt principale habetur in conſideratione. Io. Bapt.

g ¶ Voluntas.] Videtur ergo, ꝙ ſola voluntate poſſit cõmitti, quod ſatis verum eſt quoad eccleſiam triumphantem, vel forũ poli. c. tua nos, eo. ſecus quoad eccleſiam militantem, & in foro fori, vt declarat late Hoſt. in ſum. e. §. quid ſit ſimonia. & 1. q. 1. in gloſ. ſummæ. & quia antiquorum definitiones ſinguiæ rē totaliter non videntur complecti. ideo plures ponit.

DE SIMONIA.

Io. Bapt. Cum auctor ſupra §. fi. tit. prox. adnot diſtin. de delictis, ea ratione vr̄ id feciſſe, quia poſt explicationem modi criminaliter agendi, intendebat poſtea tractare de ipſiſmet delictis, atq; primo de illis quæ, principaliter reſpiciebant Deum; quia de re cum ſimonia ſit de iſtum inter iſta magis graue, vt adnot. in ſum. 1. q. 1. propterea propoſuit in præſenti tit. iſtum. qui diuiditur in 8. part. in quarum

ANT. TIM. Quod dicitur in gloſ. quod uoluntate ſola in foro fori non committitur ſimonia. i. non punitur ſimonia mentalia legibus humanis, credo verum: in cauſa enim iudex non poteſt animaduertere: cum iudicium totum eccleſia non ferat ſuper occultis, de quibus non iudicat, neq; ea punit iuxta l. cogitationes, ff. de pœn. cogitationis pœnam nemo patitur.

h ¶ Spiritualia.] Vt puta ordinem, & de his not. ſupra de re iudi. & in ca. conſuluit. eo. & per Hoſt. in ſumma eo. § 1.

i ¶ Annexa.] Vt ius percipiendi fructus perpetuo ſecundum Hoſt. in ſumma eo. §. 1. Vel ius patronatus, c. de iure & c. quia clerici, de iure patr. vt latiua

tios per Hoſtl. in d. § 1. datur & aliæ definitiones, vt ibi per Hoſt. & per Abb. in c. nemo. eo.
a ¶ Commutatio.] Hæc definitio ponitur per Ab. in c. nemo. eo vbi nec. atat, & videtur accommodatior, dic vt ibi per eum.

bet adnotari. Quidã ſeruitores, vt dicunt, Cardinalium ita ſuis dominis ſeruiebant, quod ob ſuam ſeruitutem intendebant habere beneficium eccleſiaſt. quidam vero quia laudabant ſummopere dominum ſuum ſperabant propterea certam eccleſiaſti. digni a e, quidã denique pecuniam dederunt pro aliis ſpiritualibus conſequendis, vnde fuit quæſitum, an omnes dicantur ſimoniam committere, ſecundum definitionem n. ſimoniæ ſupra in prin. huius tit. aſſignatam videbatur dicendũ non omnes eam cõmittere, imo nec illi qui pecuniam dederunt. argum. ca. dilectus. eo. Sol. tamen vt in hac parte legimus, quia omnes dabant temporale pro ſpirituali. appellatione. n. commodi temporalis intelligitur munus a lingua, ab obſequio & a manu. cap. ſunt nonnulli. 1. q. 1. hinc ceſſat prima obiectio 1. text. autem. in d. c. dilectus. intelligitur quoad euitandam vexationem, & ideo ſumus in diuerſis: Not. primo, quod taciti & expreſſi etiam in delictis ead. eſt virtus: Not. ſecundo quod munus a lingua, ab obſequio, & a manu eſt extimabile. Not. tertio ſimoniam committi non tantum ab eo, qui dat, vel recipit ſpirituale pro temporali, ſed etiam aliquando ab aliis iſto ignorante.

monia eſt rei ſpiritualis, vel ſpiritualibus annexę cum aliquo temporali facta commutatio [a]. Appellata eſt autem a Simone mago, qui primus huius deteſtandi ſceleris auctor fuit [b].

Simonia aut eſt ſimplex conuẽtionalis, aut realis. Et realis ſubdiuiditur in realẽ conuentionalem, & realem mentalem. h. d.

Simonię duplex [c] eſt ſpecies. Nam aut eſt cõuentionalis, aut mentalis. Conuentionalis eſt, cum aut aliquid datũ eſt, vel dẽ dando in poſterum tractatus interceſſerit, & conuẽtio [d]. Mẽtalis eſt, cum nullum quidem interceſſit factum, ſed ſola praua dantis, aut recipiẽtis mens, & intentio concurrit: & propter ea rudi, ſed congruenti vocabulo [e] mentalis appellatur.

Cuiuſcunque muneris receptione ſimonia contrahitur. h. d.

Contrahitur autẽ ſimonia non modo cum pecunia ipſa pro re ſacra datur, aut recipitur, vel de danda & recipienda tacite, vel expreſſe conuentum fuerit: verum etiam cum dans a lingua [f], vel ab obſequio [g] recipientis munus exigit. Cũ enim ſpiritualia tribuens manus ab omni munere [h] excutere debeat, id tunc facere intelligitur, cum pro diuinis rebus non ſolũ pecuniã nullam: ſed nec humanum [i] obſequium, aut gratiam aliquam requirit.

b ¶ Auctor fuit.] Vt apparet in actis Apoſtolicis, c. 8. Sic ſenatuſconſ. Macedonianum a Macedone homine malo fuit denominatũ, & licet conueniret huiuſmodi perſonas delere de hominum memoria, tamen tolerabile eſt, quod per dedecus immortalitati commendentur.

Io. Bapt. Simoniæ. CASVS nõ figuratur, Not. tamen cauſam diſtin. quia aut cõmittitur voluntate alterius contrahentis tantum, aut voluntate, & conuentione.

c ¶ Duplex.] Pro verificatione, & declaratione huius diſtinctionis, adeundus eſt Ab. in c. nemo. verſ. ſed oppono contra glo. & in c. conſuluit. eo. in fi. & c. veniens. eo. in c. no. & per Caſſa. in tit. de conſti. deciſ. 5.

d ¶ Conuentio.] Simonia enim cõmittitur non ſolũ recipiendo actuali ter temporale, pro ſpirituali: ſed etiã recipiendo ſolum obligationem temporalitatis, c. cum ſuper. vbi Ab. not. de confeſſ. fac 1. q. 3. ca ſunt nonnulli.

e ¶ Vocabulo.] Arg. ꝙ magis curandum eſt de magiſtralitate, quã de puritate linguæ Latinæ, quod non ſolum fuit ſeruatum in hoc libr. Sed etiam ſeruatur in omnibus facultatibus quæ habent propria ac peculiaria vocabula plerunque barbara, & facit hoc contra iuriſconſultos Germanos & Gallos modernos, & quoſdam etiã Italos qui interdũ adeo verba ſpectant, vt rem poſt habeant contra illud Manilij.

Ornari res ipſa vetat, contenta doceri.

Fac. not. in l. 2. §. poſt hos. ff de orig. iur. & c. intelligentia. & c. propterea de ver. ſigni.

Io. Bapt. Contrahitur autem. CASVS in hac part. ita de

f ¶ A lingua] Munus a lingua eſt fauor. 1. q. 1. ca. ſunt nonnulli.

g ¶ Ab obſequio.] Quod eſt ſeruitus indebite impenſa 1. q. 1. c. ſunt nonnulli.

h ¶ Ab omni munere.] Scilicet humano, vt declaratur ſtatim Nã pro obſequio ſpirituali licite promittitur aliquid ſpirituale, vt videtur tenere Archid. in c. ſunt nonnulli. 1. q. 1. niſi forte eius lectura ſit mendoſa: ſed quidquid dicat Archid. & Abb. in c. cum eſſent. eod. tenet, quod idem ſit in ſpirituali, quod in temporali.

i ¶ Humanum obſequium.] Et ſic videtur, ꝙ non poſſim licite ſeruire epiſcopo pro conſequendo beneficia.

neficia. fac. 1. q. 1. c. ſunt nonnulli. & c. cum eſſent. eo. Arg. contra 12. q. 2. c. quicumque ſuffragio. & c. charitatem & de cler. non reſid. c. de caetero. Itẽ licite quia ſperare poteſt dignitates c. conſuluit diſtin. 74 & c. quid ꝓderit. diſt. 61. c. cum pridem. de pact. Sol. ꝙ propter ſeruitium principaliter non eſt licitum nec appetere, nec concedere beneficium, quia quod in ſe debitum eſt & honeſtum, non debet exerceri fauore humanæ gratiæ, ſed recto iudicio vt cap. nemo. eo. & ca. graue. de præben. & 12. q. 3. §. ſi ergo. Sed ſecundario bene poteſt ſperari, & concedi beneficium. Ita nota. in d. ca. conſuluit. & in c. quid ꝓderit. diſt. 61 & ꝑ Innoc. in c. venerabilem. de elec. in fi. in verbo, fiducia. & de hoc plene in ca. ſunt nonnulli. 1. quæſt. 1 & in cap. cum eſſent. eod.

Notarius vel miniſter nil debent recipere pro ordinatione. h. d.

Et ſicut pro manus impoſitione non debet epiſcopus, ita nec miniſter, nec notarius in ordinatione pro voce, vel calamo pecuniam recipere [a].

Pecunia appellatione continetur quidquid homines habent in terra. h. d.

Pecuniam [b] vero hoc loco accipiemus quidquid homines habent: hoc enim nomine ideo omnia continentur, quia antiqui quidquid ferme habebant, in pecoribus habebant. Contrahitur ergo ſimonia, cum quis ſacra quodammodo [c] in cõmercium deducit.

Ponit plura capita, ex quibus committitur ſimonia. h. d.

Sed & tũc quoq; [e] ſimonia committi dicitur, cum quid pro perſonis eccleſiaſticis deducendis in ſedẽ, vel ſacerdotibus inſtituendis [f], aut ſepeliẽdis [g] mortuis, ſeu pro nubentium benedictionibus [h] accipitur.

a ¶ Recipere.] Etiam ſponte oblatum Concil. Trid. ſeſſio. 21. in 1. c. in decretis reformationum.

b ¶ Pecuniã.] Fac. 1. q. 3. c. totũ. vnde ſumitur. Itẽ fac. 1. extrauag. in cõibus lib. 5 quæ eſt Vrbani Pontificis, Incipit. Sane in vinea. Põt aũt pecuniæ verbũ ſumi tripliciter, largiſſime, ita vt contineat & incorporalia: puta, iura & actiones, & ita ſumitur hic, & in l. pecuniæ ff de verb. ſign. fac. l. quiſquis. ff. de leg. 3. fac. l. 2 §. ſi. cum l. ſeq. ff de calum. Secũdo modo ſumitur large, non tñ largiſſime ſ. pro his tantum rebus, quæ conſiſtunt in pondere, numero, & menſura l. talia ſcriptura ff. de leg. 1. Tertio modo ſumitur ſtricte ſ. pro pecunia, quæ eſt in numerato, vt 14 q. 3. c. 1. 2. & 3. & §. pretiũ. inſtit. de emp. & vend. & l. fi. C. de præd. decur. lib. 10.

Pecuniæ verbum.

c ¶ Quodammodo.] Hoc verbum improprietatem denotat. quaſi dicat de facto ſacramenta veniunt in commercium, & permutantur non vere.

d ¶ Deducit.] Sed nũquid detur licite pecunia ſacerdoti, qui nõ vult aliter baptizare? Rñ vt no. 1. q. 1. c. baptizandis. Itẽ nũquid licite detur pecunia pagano, vt ſe baptizet? Rñ vt not. 1. q. 1. c. quam pio, & de vtraque quæſtione per Ab. in c. cum in eccleſiæ. verſi. extra gl. quæro, eod.

e ¶ Tunc quoque.] Quaſi dicat, non ſolũ cũ venduntur ſacramẽta: verũ ẽt in caſibus, in quibus maior videbatur dubitatio cõmittitur ſimonia, & maior dubitandi rõ eſt in caſibus hic enumeratis: quia lõge minus continẽt ſpiritualitatis, quã ſacramenta.

f ¶ Inſtituendis.] Concor. c. cum eccleſiæ. eo. & 1. q. 3. c. ſi quis obiecerit.

g ¶ Sepeliendis.] Ca. cũ eccleſiæ, & c. ſuam, vbi de hoc per Doct. eo. & §. ſi ſup. de ſep. vbi not.

h ¶ Benedictionibus.] Sic c. cũ eccleſiæ & c. ſuã. eod. pro matrimonio tñ aliqd dare vel recipere nõ eſt peccatum. 1. q. 2. c. quidquid. & 32. q. 2. ca. honorantur. Sed quæ ratio differentiæ? Rñ. quia in benedictione gratia confertur: ſecus in matrimonio 27. q. 1. cap. nuptiarum. & 32. q. 2. c. connubia. Vnde eſt argu. ꝙ non idem eſt in acceſſorio, quod in principali. Sed hęc reſpõſio nõ placet Ioan. And. tam in d. cap. cum eccleſiæ, quã in cap. vni. de ſacr. vnct. Aſſerit enim etiam in matrimonio gratiam cõferri. Et rñdet ad contraria, ꝙ licet in matrimonio in actu copulæ carnalis non adſit præſentia ſpiritus ſancti propter horrorem, & quia homo efficitur totus carneus: poteſt tñ ibi adeſſe gratia; puta, ſi fiat copula gratia reddendi debitum: quia tunc cõiux meretur, 33. q. 5. ca. 1. & 27. q. 2. c. ſi tu abſtines. Vnde dic ſecundum Ab. in d. c. cum eccleſiæ, ꝙ dos & donatio ꝑꝑ nuptias nõ poſſunt in matrimonio interuenire: quia ꝓprie & vere nõ dantur pro matrimonio. i. vt cõtrahatur ipſum matrimoniũ, ſed pro onere matrimonij, c. per veſtras, de dot. poſt diuor. reſti. An aũt aliud poſſit dari vltra dotẽ gratia contrahendi matrimonij, & quando, vide per Ab. in d. c. cum eccleſiæ, poſt Bar. in locis per eum ibi alleg.

AMT. TIM. Dictũ illud gloſſæ hic, quid in benedictione gratia confertur, ſecus in matrimonio, ſi ſimpliciter vt videntur ſonare verba intelligãtur, ꝓculdubio error eſt: nã oppoſitũ verum eſt, cũ in matrimonio cõferatur gratia, quia ſacramentũ eſt, vt per Concil. Trid. ſeſ. 7. c. 6. 7. & 8. In benedictione autem, quæ non eſt de effectu matrimonij, ſed ſacramentale quoddam, non confertur gratia ex opere operato: quia nõ eſt ſacramentum verum, ſi intelligamus per matrimonium contractum, id eſt, expreſſione conſenſus, vt contractus eſt, non vt eſt ſacramentum, vel copulam, ſine qua etiam conſtat matrimonium. Per benedictionem sũt mutuũ conſenſum, & vinculum, ſuper quo fertur, potuit dictum hoc ſuſtinere, quod ibi confertur gratia: verum id certe valde improprie dictum videtur,

Et in electione committitur ſimonia h.d.

Is quoque, qui pro electione a prǽmia largitur, quia per electionem peruenitur ad conſecrationem, perinde ſimoniacus habebitur, ac ſi pro conſecratione munera dediſſet.

Simoniace dicitur quis electus etiam ſi quid ignorante eo datum fuerit, vel promiſſum. h.d.

Nec diſtinguemus ſciente, an ignorante eo, qui promiſſionis, vel dationis alicuius interuentu poſtmodum electus fuit, promiſſum quid, vel datum fuerit. quamuis enim electus tempore dationis, vel promiſſionis cõſcius nõ fuerit, non propterea minus electio rei probanda b erit.

Epiſcopus non poteſt diſpenſare cum electo ſimoniace licet ignoranter, ſed bene ſuper aſſertione beneficij ſimplicis prauia tamen reſignatione. h.d.

Sed videamus, an poſt reprobatam electionem cum eo ſuper prǽlatione ad quã quis ſic elect⁹ fuerit, poſſit epiſcopus diſpẽſare, & conſtitutum eſt non poſſe c. Quamuis circa eum, qui per ſimoniacam prauitatem ſimplex beneficium d recipit, poſt liberam reſignationẽ e epiſcopi diſpenſatio toleretur.

Datum in diſpẽdium eligendi, vel illo etiam reclamante non facit electionem ſimoniacam. h.d.

Plane, ſi conſtet, eos qui quid dederint, vel promiſerint, quod per fraudem f in diſpendiũ eligendi dolo malo id fecerint aut electo ipſo non

a ¶ Pro electione.] 1.q.6.in prin. vnde ſumitur. facit. c. ſane. 15.q.3. & c. ſunt viri, diſt. 40.

b ¶ Probãda.] Cõcor. c. nobis. eo. vnde ſumit. & ſic alienum factum alij obeſt. Sic ẽt alienum factum impedit vſucapionem bonæ fidei poſſeſſoris. l. 1. C. de vſuca. pro emp. licet enim iſte non peccauerit, electio tamen vitioſa eſt propter eligentes. Idem cum peccant electores in forma, licet electus nõ ſit in culpa. c. Cumana. & c. eccleſia, de elc. fac. infra eo. §. quinimmo. in fi. Sed an quod hic dicitur verum ſit, etiam ſi vni ſoli ex omnibus electoribus pecunia data vel promiſſa, ceteris ſine labe exiſtentibus? Et nõ videtur, c. ſi. de procu. vbi interuentus excõmunicati admiſſi actum non vitiat. Contrarium verius d. c. nobis, quod Abb. reputat ibi mirabile. fac. c. pen. de ele. de ele. vnde ſumitur. vitium tñ hoc purgabitur per intermediã perſonã, c. ex tranſmiſſa, de fil. presb. hoc iõ tam varie, quia ex his, quæ incõtinenti fiũt præſumptio naſcitur. c. officij de elect. & ineſſe videntur, q̃ fiunt incontinenti. l. lecta. ff. ſi cer. pet. & ex vicinitate conſortium trahitur. de pænl. diſt. 1. cap. ſed & continuo.

Io. Bapt. Sed videamus. CASVS. Quidam clericus Iulius nominatus cõmiſit ſimoniam in permutationẽ ſui beneficij, qua de re pænitentia ductus petiit diſpenſationem ab epiſcopo, putabat autem epiſcopum ſimpliciter habere diſpenſandi facultatem: quia cũ ei ſit ſimpliciter demandata cura beneficiorum ſuæ diœceſis, capit. 1. 13. quæſtio. 1. conſequenter videtur etiam ſibi conceſſa poteſtas diſpenſandi, & remouendi impedimenta eius. arg. c. tranſlato. de conſti. cęterũ cũ ſimonia dicat̃ prohibita de iure diuino, vt hr̃ in actib. apoſt. epũs dubitauit de hoc, & q̃ſiuit quid iuris: Sol. vt hic habemus, quia grauiora ſunt ſuperioribus reſeruata. c. 4. de offi. leg. & ſic vr̃ ẽt obiectionẽ ceſſare, cũ illa cura intelligi debeat iuxta declaratio. aliorũ can. No qđ ſicut gradus ſimoniæ ſunt plures & diuerſi, ita quoq; ptãs epĩ aliqñ eſt reſtricta, & aliqñ conſeruata. Not. ſecundo arg. qđ maior, & minor ſuperiorũ ptãs cognoſcitur ex grauitate negociorum, ſi ſuperiores adinuicem ſint ſubordinati.

c ¶ Nõ poſſe.] illa. ſ. vice. & illa vacatione. c. pen.

d ¶ Simplex beneficium.] immo videtur, ꝙ etiam circa prælaturam. 1. q. 5. c. præſentium. quod ſatis admittit Hoſt. ſi id ſuadeat euidens eccleſiæ vtilitas, & illã ſequuntur Docto. cõmuniter, vt per Ab. in c. pe. de elec. alij aliter & vtile, vt in d. c. pen. & in ca. ſimoniace. eod. vbi late per Abb.

e ¶ Liberam reſignationem.] Tria. ergo ſecũdũ Boat. cõcurrere debent ad hoc, vt epũs poſſit diſpenſare. Primũ. n. ꝙ ſimonia ſit commiſſa ignorante, nec ratum habente eo, cum quo diſpenſatur. Quod beneficium ſit ſimplex, & qđ procedat libera reſignatio, de quo latius in ca. pen. de ele. in c. de ſimoniace. eod. Vnum tamen nota, ꝙ non eſt idem in monachatu, quod in aſſectione beneficij, nec. n. vitiat̃ ob ſimoniã, c. veniẽs. vbi Abb. eo.

Io. Bapt. Plane. CASVS. Quidam cupiens impedire promotionẽ cuiuſdã Peruſini ad canonicatũ dolo, & fraude promiſit certũ munus obſequij noĩe illius promouẽdi, vnde dubitatũ fuit an ꝓmotio iſta eſſet ꝑficiẽda, & exequẽda, cũ. n. ſimoniã videretur ſapere. §. nec diſtinguimus ſup. eo. ꝓpea ſuadebatur vlterius nõ eſſe procedẽdũ. Cęterũ Sol. eſt tenẽda, put hic legimus, qa dolo alterius nemo dẽr grauari. c. nõ dẽt. de reg. iu. in 6. Nõ obſtat obiectio cũ locum hẽat vbi ceſſat fraus, & princip. nõ ſunt in culpa. Not. doloſã ſimoniã eſſe a iure dãnatã, alioqn multi actus reputarẽtur ſimoniaci, licet nõ eſſent. Not. ſecundo caſum in quo verificatur d. c. non debet. de reg. iur. in 6.

f ¶ Per fraudem.] Not. caſum, in quo electio facta

per

per ſimoniā nō violatur. Sed qualiter apparebit de fraude? Die p cōiecturas. frana. n. & dolus per coniecturas pbantur. c. 2 de renun. in 6. l. dolū. C. de dolo. vt puta, ſi illi, qui ſe opponebāt electioni dederunt pecuniam, vt eligeretur. do p viā inqſitionis, aliqñ vero p viā accuſationis, fuit ppea dubitatū, an pęna dēat iponi ſcđm qualitatē caſus adnot. p c. ſup his. de accuſa. Dicebatur accuſatū eſſe ſemp deponēdū, ſi p accuſationē pcederetur, ſi vero q inqſitionē eſſe extraordinarie pcedēdū p c. qualiter. el a eo Soi tñ pront in hac part. legimus, quia ſi ſecus eſſet, pęna non imponeretur ſecūdū qualitatē delicti, quod eſſet contra iuris diſpoſitionē. arg. c. ſicut. de homic. cum ſimil. Non obſtant obiecta, quia licet accuſatio, & inquiſitio ad diuerſa ſint ordinatę, tñ qualitas delicti aliqñ aliter ſuadet eſſe faciendū iuxta c. inqſitionis. §. 1. in fi. eo. Not. primo arg. ſimoniæ, quodlib. delictū dicitur habere latitudinē & idō pęna ſecundum qualitatem gradus imponi dēt: Not. ſecundo arg. ad oſtēdēdū inquiſitionē eſſe iudiciū extraordinariū, cū regulariter pęna p eā iponenda debeat eſſe mitior. facit d. c. qualiter. el a. vbi docto.

modo ignorante: ſed etiā reclamante, nec aliquando ratum [a] habente, ſecuta electio minime reprobanda erit: alioquin contingeret, quod factum inſidias inimico parātis [b] innocenti damnoſum [c] exiſteret, & vir malus de fraude ſua commodum reportaret [d].

Simoniace ordinans cum ſuo ordinato, & clerico mediatore eſt deponendus. laicus vero mediator excommunicatur. h. d.

Ac veluti variis modis [e] ſimoniaca lab es committitur, ſic etiā variis pęnis [f] ſimoniacos percelli admonēdi ſumus. Nā ſi quis vt ordinetur pecuniā epiſcopo obtulerit, & qui turpiſſimi lucri commodo ſancti Spiritus gratiam vendere tentauerit, amiſſionis proprij gradus periculo ſubiacebit: & qui ordinatus eſt a dignitate [g], quam pecuniis acquiſiuit erit prorſus alienus [h]. Si quis vero, tam turpibus, & nefandis datis, vel acceptis mediator [i] extiterit, ſi quidē clericus erit, a proprio gradu deficiendus: ſi vero laicus, anathematizandus erit.

Ordinatus a ſimoniace non ſimoniace, & ſimoniace non ſimoniacus ordinem conferens non ſunt deponendi. h. d.

Hæc tamen de illis intelligere nos oportet, quos nec ignorantia, nec attractionis excuſat violentia [k]: ſed ſimoniaci ſimoniace ordinati, vel ordinatores exiſtūt. Ceterum, ſi quis a ſimoniaco quidem, non tamen ſimoniace ordinem ſuſceperit: aut ſimoniace nō ſimoniacus ordinem contulerit, miſericorditer in eccleſia ſubſtinendi [l]

a ¶ Ratū habēte.] Arg. q de iure canonico poſſum habere ratū geſtū nō meo nomine, qđ tñ non eſt verum. ſi intelligas de ratihabitione, q retrahatur retro, c. ratū de reg. iu. I6. de quo dic vt not. in c. cū qs. de ſen. excom. in 6. iſte igitur pprie nō cōmittit ſimoniā. Aliud eſt n. vēdere, aliud vēdenti conſentire: l. aliud. ff de reg. iur. Nec habet locum ratihabitio ex quo pecuniæ datio nō fuit facta nomine ſuo. inuoluitur tamen peccato quod meretur puniri, vt hic, approbando factum damnabile, vt per Abb. in c ſicut. de ſent. excō.

b ¶ Parantis] Sic l. 3. §. fin. ff. ſi quis caut.

c ¶ Damnoſum.] Quod eſſet iniquū cū peccata tenere debeant ſuos auctores. l. ſancimus. C. de pœn. c quęſitū, de his, q fi. a mai. par. c. nec. n. debet alius alterius odio pgrauari. l. ſi qs in ſuo. C. de ino. teſt.

d ¶ Reportaret.] Quod eſſe non debet. c. ſignificante. qui matri. accuſ. poſ. c. ſuper, & c. ſedes Apoſtolica. de reſcrip. l. fundo. ff. de rei vendi. c. nobis. & c. ſicut. eod.

e ¶ Variis modis.] De quibus in ſuperioribus paragraphis.

f ¶ Variis pęnis.] Vt p Hoſt. in ſum. § qua pœna. & p Ab. in cap. inquiſitionis. de accuſat. verſicu. ſed contra hoc dictum facit, & per eum aliquid in c. de ſimoniace, & in c accuſatum, & in c. inſinuatū, eod.

Io. Bapt. Ac veluti. CASVS. Licet hæc pars plures hēat particul. qm̄ tñ in cōi poteſt caſus in ea adnot. propterea ſciendum eſt, quod diuerſi diuerſimode ſimoniam commiſerunt, quidam. n. obtulerunt ep̄o pecuniā pro conſequenda ſpūs ſancti gr̄a: qdā vero ad idē fuerunt mediatores: alij aūt pmittūt ordinari a ſimoniaco licet nō ſimoniace, qdā rurſus pecuniā dederūt ad beneficiū tm̄ eccleſiaſt. conſequendū vel pro ſe, aut p propriis filiis. hæc aūt omnia cum ad eccleſiæ notitiam deducantur, aliquan

g ¶ A dignitate.] id eſt, prælatura.

h ¶ Alienus.] Ca. ſi quis ep̄s. & c. ſi qui a ſimoniacis. & c. de cetero. 1. q. 1.

i ¶ Mediator.] 1. q. 1. c. ſi quis epiſcopus. c. non ſatis, vbi Ab. eo. & c. per inquiſitionem, de ele. & in c. 2. de confeſſ.

k ¶ Violentia.] Sic. c. ſtatuimus, primo, 1. q 1. & fac. c. ſtatuimus, 2. & c. ſi quid. 1. q 1.

l ¶ Subſtinendi erunt.] Ex diſpenſatione, c. ſtatuimus, 2. 1. q. 1. An autem ep̄s poſſit diſpenſare, & qñ,

 vide

erunt; hos enim [a] facit ſimoniacos, non reatus criminis, ſed ordinatio, vel ſuſceptio ſimoniaci.

Beneficium conſecutus ſimoniace per accuſationem conuictus priuatur beneficio, & deponitur: per inquiſitionem vero priuatur quidem beneficio, ſed poſt peractam pænitentiam in ſuo ordine permittitur miniſtrare. h.d.

Quod ſi non ordinem quis, ſed beneficium eccleſiaſticum data pecunia conſecutus fuerit, multũ intereſt p accuſationẽ, an per inquiſitionẽ quis conuictus fuerit. Primo enim caſu nõ ſolum eccleſia priuandus: verum etiam honore ſacerdotij preſbyter ſpoliandus [b] erit. Poſteriore vero poſtquam ab eccleſia, quam ſibi per pecuniam comparauetat, amotus fuerit, & iniunctam pænitentiam egerit, in ſuſceptis ordinibus miniſtrare permittendus [c] erit.

Cum paruulis, qui cupiditate parentũ eccleſias ſunt conſecuti poſt liberam reſignationem poteſt diſpenſari. h.d.

Quinimmo [d] qui paruuli parentum cupiditate eccleſias per pecuniam ſunt conſecuti ob paternum factum non modo a ſacris ordinibus non ſunt remouendi: verũ etiã poſtquã eas omnino [e] dimiſerint, ſi canonice in eiſdẽ viuere voluerint, pro magna miſericordia ſubſtineri [f] poterunt.

Idem iuris eſt de acceſſorio, quod de principali. h.d.

Nec obiiciat quis non conſecrationem emiſſe ſe, ſed quæ ex conſecratione [g] proueniant. Nam ſicut anima ſine corpore corporaliter [h] viuere non poteſt, ſic corporalis eccleſia [i], vel dignitas [k], & ordo [l] eccleſiaſticus ſine rebus corporalibus parum proficiet. Quiſquis igitur eorum alterum vendit, ſine quo alterum haberi non contingit, neutrum [m] inuenditum reliquiſſe intelligitur.

Quilibet admittitur ad accuſandum ſimoniacum. Et ſolus ſimoniacus inter peccatores Miſſam non celebrat. h.d.

Huiꝰ aũt criminis tãta ẽ labes, vt ẽt ſce-

.vide not. in cap. pen de ele. & in c. poſt tranſlationẽ. de renunc. latiſſime per Abba. in capit. de ſimoniace. eod.

a ¶ Hos enim.] Sic in c. ſtatuimus. 1. q. 1. & tales non male agunt, ſed patiuntur.

b ¶ Spoliãdꝰ erit.] 1. q. 1. c. presbyter, vbi not.

c ¶ Permittendus erit.] Cap. qualiter 2. de accuſ. dic tñ de hoc, vt habetur latius in cap. dilectus. 2. eod.

d ¶ Quinimmo.] 1 q. 5. cap. quicunque.

e ¶ Omnino.] Id eſt, libere. Sed quid ſilij nolunt parentibus credere? Quidam dicunt, quod ſi non habent ex hoc læſam conſcientiam, ſunt omnino ſecuri, argu. l. filiom. ff. de his, qui ſunt ſui, vel alien. iur. alioquin ſi faciunt contra conſcientiam, ædificant ad gehennam. cap. fina. de præſcript. Sed tu dic, quod in hoc acquieſcere debent teſtimonio parentum, de quibus veriſimile eſt, quod non dicerent falſum, c. afferte. & cap litteras. de præſumpt. & ita ſimat Archid. 1. q. 5. c. quicumque.

f ¶ Subſtineri.] Quia hoc non peccauerunt, ſed parentes. vnde filius non debet portare iniquitatem patris.

g ¶ Quæ ex conſecratione. Puta intra ſpiritualia, cui cohærent officia eccleſiaſtica, vel ius percipiendi res officij adhærentibus, vel res ipſas, vel vt latius not. in cap. ſi quis obiecerit. 1. q. 3. vñ de ſumitur.

h ¶ Corporaliter.] Id eſt, exercendo ſenſus corporeos: aliàs enim viuit etiam ſine copore.

i ¶ Corporalis eccleſia. i. eccleſiaſticorum. corpus enim collegium ſignificat. l. 1. ff. quod cuiuſque vni. nomi. & in l. 5. C. de Alex. prim. li. 11. & l. 1. C. de priuileg. corp. vrbis Romæ. lib. 11. vel dic corporalis eccleſia, id eſt, materialis. & eſt hoc contra opi. illorum, qui aſſerunt eccleſiam carere debere ſtatu ac bonis temporalibus,

K ¶ Vel dignitas.] Vt epiſcopatus, archidiaconatus.

l ¶ Et ordo.] Vnde nemo ordinari debet ſine certo titul. § 1. cum ibi nota. ſupra de præben.

m ¶ Neutrum.] Argumen. quod in connexis quod iuris ſtatuitur in vno, ſtatuitur in alio. fac. cap. quo iuris. diſt. 8. & 3. q. 6. cap. hæc quippe, & 16 quæſt. 2. ca. 1. & ff. de iureiuran. l. cum qui. §. ſi libertur. — Arg. a cõnexis.

Huius autem. CASVS. Cum quilibet de populo in diœceſi Alexandrina veniret ad accuſandum de ſimonia quoſdam clericos, fuit quęſitum an eſſet ita in — Io. Bapt.

Indifferenter admittendu:ſiquidem ſicut delictũ ſolum eccleſiam videtur offendere, ita quoque ſo lus prælatus per inquiſitionem ad ipſam punien. admittendus, accedit etiam quod ſi criminoſus ex cludiť à teſtimonio c.teſtimoniũ.de teſti.ita quoque ab accuſatione debebat repelli. Sol.tñ vt hic hř.q2 ob enormitatē delicti à cõi iuris regula etiã recedendũ, & cum iuris rigore procedendũ: Non obſtant obiecta, quia ſecunda obiectio ſoluiť per rõnem decidẽdi aſſignatã. Ad primũ aũt dico qđ appellatione eccleſiæ oẽs fideles intelliguntť aliqñ, & iõ nũ eſt inconueniẽs vt accuſatio admittať modo p̄dicto. Not. primo arg.qđ ob aliquã ſpãlem rõnẽ aliqñ a cõibus iuris regulis eſt recedẽdũ Not.2.qđ p̄ſona aliàs de iure inhabilis ad aliquẽ actum ob qualitatem caſus & rationẽ ſpecialẽ ſæpeſ efficitur habilis & legitima.

ſerui [a] aduerſus domi nos, & quilibet crimi noſi admittantur ad accuſationem. Itẽ om nis peccator [b] miſſam celebrare poteſt, præ terquã ſimoniacus, quem adeo quilibet, vt ab ordine male ac cepto remoueatur, ac cuſare poteſt, vt nec meretrix [c] excludatur.

Oblatum ſponte vel datũ non inducit ſimoniam. h. d.

Sciendum tamen eſt non datione quali bet, aut receptione ſi moniã contrahi: nã ſi quid ſponte, pure, ſine [d] pacto, & cõuen tione, & taxatione [e], qualibet fuerit gratis oblatum, id ſine ſcru pulo [f] ſimoniacæ pra uitatis recipi poterit.

Datum gratia redimendę moleſtię non inducit ſimoniam. h. d.

Idẽ obtinet ex cõ trario, ſi quid non ſpõ te quis dederit, ſed vt indebite illatam mo-

cap.licet Hely, in fin. eod. Sed contra videtur not. in dicto cap. tanta. & videtur hoc teneri communiter, vt per Alexan in conſi. 11. primo volum. Io. Bapt.

Sdiendum eſt. C A S V S in hac parte ita debet ãd notari. Quidã ob beneficium acceptum ſpõte munua quoddam dederunt prælatis: q. dam vero dederunt ei aliquid vt eos liberaret a moleſtia: econtrario autem quidam prælati locabant vices ſuas ſub certa mercede: quidam vero alij exigebant certam pecuniam pro licentia docendi: vnde fuit quæſitũ an huiuſmodi act[9] ſaperent ſimoniã; primus enim & ſecundus, definitione ſimoniæ cognoſcit, ſiq̃dẽ illud munus ob rẽ ſpũalẽ vť datũ, terti[9] vel quartus excuſabať a tali delicto ob cõſuetudinẽ, qua doctorib[9] & ſuperiorib[9] ſolu.ť aliqd p̄ doctoratu cõſequẽdo i cęterum Solu. prout hic habetur, quia in primo, & ſecundo caſu intẽtio datis nõ eſt deprauata & iõ ceſſat quoque obiectio in tertio vero, & quarto vere & proprie verificať definitio ſimoniæ. nec obſtat p̄d. cõſuetudo, q2 illud, qđ datur p̄ doctoratu, datur p̄p labores, & nõ intuitu talis dignitatis principaliter: No. primo qđ actua dř ſimoniacus vere & p̄prie a fine & intẽtione dãtis, vel recipiẽtis, q̃ aliqñ a iure dãnatur, & aliqñ cõceditur. Not. ſecundo iuriſd. & p̄tãtẽ docendi aliqñ æquiparari, & iõ continentur ſub ead. iuris deciſione.

a ¶ Serui.] Qui regulariter nõ ſtãt I iudicio. l. vix certis. ff. de iud. fac. c pen. 3. q 4. & ca. tanta. eo. vnde ſumitur.

b ¶ Omnis peccator.] Non præciſus ſcillicet ab eccleſia per ſententiã canonis, vel iudicis toleratus & pænitens & ſic ceſſat obiectio de excommunicatis, & ſuſpenſis, vt ſunt notorij fornicarij. diſtin. 32. c nullus. Vel põt hoc referri ad facilitatem diſpenſandi quaſi facilius diſpenſetur cum omnibus aliis criminoſis præter homicidium, quam cum ſimoniaco. Vel ſic dato, q̃ omnis peccator poſſit celebrare, ſimoniacus tamen non poteſt conſiderato initio: quia ſimoniacus in ipſo ſue initio commiſſionis ſuſpenſus eſt, vt 1. q. 1. c reperiuntur. & inter ortus occidit, & in ipſa ſui radice eſt vitiatus, vt 1. q. 1. c. quibuſdam, vel dic vt latius not. & traditur in c. tanta. eo.

Meretrix 24. q. 2.

c ¶ Meretrix.] Quæ aliàs non eſt admittẽda ad accuſationum ob eius vilitatem. l. quæ adulterium. C. de adul. & l. 3. §. lege Iulia. ff de teſti. Et ex hac littera, & c. tanta, eo. vnde ſumitur. collige ſecundum Abb. quod ſub diſpoſitione generali, qua criminoſi admittuntur ad exercitium alicuius actus non comprehenditur meretrix, niſi de ea caueatur ſpecialiter, facit l. quoniam Alexandrum & l. qui adulter C. de adult. Sed an admitti poſſit meretrix ad teſtificandum in crimine ſimoniæ? Et non videtur. nulla enim iura ſpecialiter dicunt meretrices admittendas, ſed tantum criminoſos, & licet admittantur ad accuſandum, non tamen ſequitur ergo etiam ad teſtificandum: quia maior idoneitas requiritur ad teſtificandum ob maius periculum,

d ¶ Pure ſine pacto. 1. q 1. cap. placuit. 3. cap. dilectus. in fin 2. & cap. tua. 2 eod. & de hoc facit nouiſſime ſalubrem prouiſionem Conci. Triden.

e ¶ Taxatione.] Hoc iõ: q2 taxatio eſt q̃dã vendõ. l. plerumque. §. ſin autem. ff de iu. dot. & videtur quaſi quædam pactio.

f ¶ Sine ſcrupulo.] Fac. hoc ſecundum Ab. in ca. tua. eod. pro Cardinalibus & aliis prælatis, quibus aliqua munuſcula ſiue encenia conferunt rogantes pro aliquo beneficio conſequendo. Si enim non ducuntur principali intentione ut ſpiritualia adipiſcantur, quamquam ſecundario habeat talem ſpem extra omnem noxam iudicantur; nam vix iſta fieri poſſunt ſine ſpe ſecundaria, ſecundum Innocent. Hoſtien. & Abb. in dicto capit. tua. fac quod legitur. & not. in cap. quid prodeſt. diſtinct 61. & 1. quæſtio. 1 capitu. ſunt nonnulli, & in capit. tuam. de ætat. & qualitate. uide tamen quid in hoc materia nouiſſime ſtatuit Concil. Tridenti. ſeſſ. 23 decreto primo in decretis reformat. & ſeſſ. 24. capitu. 14 in decretis pariter reformatio num.

leſtationẽ ſuper quæſito [a] iure redimat dare coactus fuerit [b].

Puniuntur prælati committentes vices ſuas ſub annuo cenſu. h.d.

Demum ſciendum eſt tam Lateranenſi [c], quam Turonenſi [d] cõcilio ſtatuente canonicæ diſtrictioni [e] prę latos eos ſubiacere, qui vices [f] ſuas, vel eccleſias ſub annuo [g] cẽſu concedunt: quandum ſacerdotium ſub huiuſmodi mercede venale diſponitur ad æternæ retributionis præmium conſideratio non habetur [h].

Puniuntur aliquid recipientes pro concedenda docendi licentia. h.d.

Pro docendi quoque licentia concedẽda nullus cuiuſcunque conſuetudinis obtentu [i] aliquid exigere [k] debet. Et qui ſecus fecerit, ab eccleſiaſtico beneficio fiet alienus: dignum enim videtur, vt in eccleſia fructus ſui laboris [l] non habeat, qui cupiditate animi, dum vendit docendi licentiam eccleſiaſticũ profectum nititur impedire.

DE HÆRETICIS [m], & ſchiſmaticis, & apoſtatis.

TIT. IIII.

Qui ſint hæretici, & qui ſchiſmatici, & quomodo differant. h.d.

HAEretici ſũt, qui vanę gloriæ pri

a ¶ Quæſito iure.] Ca. dilectus. & c. Matthæus, eo. & vbique not. conſequitur enim magnum commodum tranſigens. c. 1. vbi Abb. de tranſact.

b ¶ Coactus fuerit.] Sed quæritur, an licite detur pecunia ſacerdoti, qui non vult aliter baptizare, niſi accepta pecunia, & ſic etiam in aliis ſacramentis? Reſp. vt per Abb & alios in cap. cum in eccleſiæ. & in c. non ſatis. eod.

c ¶ Lateranenſi.] Vt in c. 1. ne præl. vi. ſuas. &c.

d ¶ Turonen.] Ca. 2. ne præl. vi. ſuas. &c.

e ¶ Diſtrictioni.] Et aliis etiam pœnis, vt legitur, & not. in c. 1. ne præl. vi. ſuas. &c.

f ¶ Vices ſuas.] Id eſt, iuriſdictionem ſuam, cũ enim ſpiritualis iuriſdictio ſit quid ſpirituale, c. decernimus. de iudi. non mirũ, ſi per hoc committitur ſimonia. Sed numquid idem ſit, ſi vẽdatur temporalis iuriſdictio? Gloſſ. in c. 2. ne præl. vi. ſuas. videtur inclinare in partem affirmatiuam: magis tamen communiter contra: nam licet grauiter peccet accipiens pro iuriſdictione temporali pecuniam, ne ſcilicet ſubditi plus æquo grauentur. §. illud. authẽ. de mand. prin. non tamen eſt ſimonia. fac. not. in cap. nemo. de ſim & quod not. 1. quæſtio. 3. in ſum. Si tñ tẽporalis iuriſdictio haberet dependentiam ab officio eccleſiaſtico propter huiuſmodi connexitatẽ cõmitteretur ſimonia. Ab. in cap. 2 ne præl. vi. ſuas, & in cap. conſuluere, eo.

g ¶ Sub annuo cenſu.] Bene poteſt eccleſia a principio conſtitui cenſualis, c. ſcientes. & c. prohibemus. de cenſib. Sed an obuentiones iuriſdictionis tanquam fructus poſſint vendi. & poſſe tenet glo. in c. 1. ne præl. vi ſuas. qđ intellige ita demũ eſſe verum, ſi non vendantur illi met, qui exercet iuriſdictionem: nam ſi fieret exercenti venditio ob connexitatẽ videretur vendita ipſa iuriſdĩ. 1. q. 3. c. ſi quis obiecerit, vt per Hoſt. & Abb in d. c. 1.

h ¶ Non habetur.] Sacerdos ergo in regimine eccleſiæ debet habere conſiderationem ad præmium æternæ retributionis, non alicuius temporalitatis, quod non fit plerumque.

i ¶ Obtentu.] Quia talis ſimilitudo ſimoniam quandam videtur inducere, & hac ratione. § iſte ponitur ſub titulo. de ſimo. licet ſtricte & vere nõ ſit ſimonia, vt per Ab. in c. 1. de magiſt.

K ¶ Exigere.] Et ſi exigat, debet reſtituere.

l ¶ Sui laboris.] Nota beneficium appellari laboris fructum, fac. cap. cum ſecundum, de præben. & concor. c. 1. de magiſtr.

DE HAERETICIS, ſchiſmaticis, & apoſtatis.

Continuatur ti. iſte per glo. rubri. vel dicas ſecundo poſtquam vidimus de delicto, quod mutat naturã Dei, ſequitur videre de alio, quod ipſum negat, & tollit, & ideo proponitur iſte, qui diuiditur in 2 part. princi. in prima tractatur de hæreticis, & ſchiſmaticis ſimul: in ſecunda vero de apoſta. ſecunda ibi, apoſtatæ. Prima pars adhuc diuiditur in 6. pat. in prima aduor. qui ſint hæretici, & ſchiſmatici: in ſecunda qua pœna puniantur: in tertia quid iuris ſi ad eccleſiam reuertantur: in quarta qui ſint relapſi: in quinta quid iuris de ſuſpectis: in ſexta colligitur quædam regula vniuerſalis: ſecũda ibi, vtrumque vero: tertia ibi, ſed videamus: quarta ibi, relapſi autem: quinta ibi, qui vero: ſexta ibi, plura quoque. Io. Bapt.

m ¶ De hæreticis, &c.] Poſt habitum tractatum de vno crimine, quod principaliter continet Dei læſionem, vt § finali, ſupra de duplici purg. ſequitur de aliis videre, vnde ponitur hæc rubr.

HAeretici ſunt. CASVS non figuratur: Nota tamen quod iſtæ definitiones videntur demonſtrare hæreſim principaliter conſiſtere in intellectu, ſchiſm. vero in voluntate quid autem ſit dicendum non eſt præſentis tractatus: ſatis. n. eſt modo illud ſcire, quod in tantum ſunt delicta, in quantum ſunt voluntaria, c. cum voluntate, de ſenten. excommu. Io. Bapt.

Prima-

cipatuſque [a] ſui cauſa falſas opiniones gignunt [b], vel ſequuntur [c]. Schiſmatici [d] ſunt, qui ſe ab vnitate eccleſiæ per inobedientiam ſeparant. Licet autem inter hos a principio quædam videatur eſſe diuerſitas [e]: nullum tamen eſt ſchiſma, quod ſibi aliquam tandem hæreſim nõ confingat [f], vt ab eccleſia recte receſſiſſe videatur.

Schiſmatici, excommunicatione, depoſitione, bonorum confiſcatione, & a ſe geſtorum annullatione puniuntur. h. d.

Vtrumq; vero crimen atrociſſimis pœnis eccleſiaſtica diſciplina proſequitur: nã ſchiſmaticos excommunicationis ſententia [g] canones inſectantur: & ſi nec ſic reſipuerint ab omni miniſterio eccleſiaſtico

a ¶ Principatuſque ſui.] Vel alterius temporalis commoditatis, vt in c. hæreticus. 24. q. 3. vnde ſumitur. Et dicitur hæreſis a verbo Græco, αἵρεσις, qđ electionem deſignat, ſcilicet, ꝙ vnus quiſque eligat diſciplinam, quam putat eſſe meliorem. c. hæreſis. 24. q. 3. licet Archi. dicat hæreſim ibi dici ab errando, & in c. ſeq. dicat dici a verbo hercīſcor, qđ eſt diuido, q̃ deriuationes licet quadrare videantur quoad rem ipſam, & naturam rei, quo tamẽ ad vocem nõ probantur a Grammaticis & humanioribus.

b ¶ Gignunt.] Hi ſunt hæreſiarchæ, vt Lutherus, Zuinglius.

c ¶ Sequuntur.] Vt Lutherani Zuingliani.

d ¶ Schiſmatici.] Tribus modis aliqui ſchiſmatici dici poſſunt, largiſſime, vt omnes conſtituti in peccato mortali, quia ſunt extra charitatem. 11. q. 1. c. audi denique. & 24. q. 3. c. dixi. large vt excommunicati: quia ſunt extra eccleſiam, & communionem fidelium 11. q. 3. c. cum excommunicato, & ſeq. ſtricte, qui epiſcopum deſiciunt de ſede epiſcopali, magis tamen communiter in hoc tenetur contrarium. ex quo enim iſti non ſunt diuiſi a Romana eccleſia licet eiecerint proprium epiſcopum, & alium receperint, non tamen per hoc ſchiſmatici dicuntur. ſed illi ſtricte dicuntur ſchiſmatici, qui diu dort ſe ab vnitate eccleſiæ conſtituendo ſibi eccleſiam, & ordinando clericos & ſacerdotes vt per Ab. in cap. tua. eo.

e ¶ Diuerſitas.] Vt in c. inter. 24. q. 1. diuerſitas tamen eſt ea, quæ eſt inter diſpoſitionem, & habitũ. Primum n. dicitur ſchiſma, ſed cum poſt tempus pertinaciter adhæſerit ſuæ ſectæ, dicitur hæreſis. Vel dicas ꝙ omnis hæreticus, eſt ſchiſmaticus: ſed non contra, & ſic eſt ea differentia, quæ eſt inter genus & ſpeciem, vt not. in d. c. inter, vbi Arch. ponit etiam alias opiniones circa iſtas diuerſitates.

ANT. TIM. Dictum hoc, quod ſchiſma, & hæreſis differant ſicut diſpoſitio & habitus eſt deſumptum ex gl. in verbo, & ſchiſma. d. c. inter. quod licet improprie admodum dicatur: potuit tamen habere veritatem ſi non ſimpliciter, ſed in caſu quo quis prius ſe ſeparat ab eccleſiæ vnitate ex intentione quod dicitur eſſe ſchiſma, vt per S. Thom. 2. ſec. q. 39. art. 1. ex quo deinde ſequitur vt ſeparatus ab vnione eccleſiæ diſponatur ad incidendum in mille errores, & ibi pertinaciter permanens fiat hæreticus, vide Caietan. in verbo, ſchiſma.

f ¶ Confingat.] Et ſi nullam aliam confingeret nõ euadit eam, vt ſi non peccet in illo articulo, & vnã ſanctam eccleſiam, vt per Ab. in ſumm. eod. & per Hoſtien. in ſumm. eod. per Archi. in c. inter. 24. q. 1. & nota. in c. quia diligentia. de elect.

Vtrũque vero. Licet hæc pars plures habeat particul poteſt tamen commode caſus in ea in cõi adnotari, & ideo præmittendum eſt, quod cum quidam fortaſſe auaritia motus incidiſſet in hæc delicta, ita. n. diuitiis operam dabat vt & Deum, & eccleſiã poſtea negligebat, debebat propterea aliqua graui pęna puniri: qua de re fuit quæſitum an eſſet puniendus p ſententiam excommunicationis, per priuationem cuiuſcunq; dignitatis, per confiſcationẽ bonorum, item mediate perſona ſuæ vxoris filiorum, & deſcendentium tã in vita, quàm poſt mortem, & tã per ſententiam hominis, quàm iuris: enĩ quæſito videbatur primo reſpondendum huiuſmodi modis non eſſe de iure puniendum quia in primis nemo, debet multiplici pœna puniri l. ſenatus ff. de accuſatio. Secundo quià nemo debet alterius culpa grauari, ca. non debet de reg. iur. in 6. tertio quia vbi pars citetur ad a legandum iura ſua actus dicitur nullus. l. de vnoquoque ff de re iudi. Sol. tamen prout in hac part. legimus, quia ſi grauiſſima, & multiplici pœna punitor qui offendet maieſtatem humanam l. quiſquis. C. ad l. iul. maieſt multo magis debet puniri qui offendit maieſtat. diuinam, non obſtant obiecta, ad primum enim reſpondetur quod ob grauitatem delicti illa multiplex pœna habeat ſationem vnius pœnæ tantum, & ita intelligitur lex adducta. Ad ſecundum dico illam reg. verificari reſpectu culpa, & limitari reſpectu cauſæ per reg. ſine culpa. eo. de reg. iu. in 6. Ad tertium dico, quod in ſententia quæ imponitur ipſo iure citatio præcedit virtualiter, & ideo etiam in ea reperitur. Not primo arg. quod quædam pœnæ non imponũtur directe. ſed per quandam neceſſariã conſequẽtiam: Not. ſecundo multiplicari pęnã aliqñ ob grauitatẽ delicti, qã tamẽ multiplicatio illa hẽt ronẽ vnius pœnæ: Not. tertio qđ quis punitur aliqñ nõ tñ in propriis ſuis bonis, ſed etiam in propriis filiis, & deſcendentibus: Not. quarto limita. ad titu. C. ne de ſtat. defuncto.

g ¶ Sententia.] Iſta eſt excõicatio latæ ſententiæ, ſicut & illa cap. ſi quis ſuadente. 17. q. 4. & no. in c. quoniam. in fi. de offi. ordi. & hoc nõ habet dubiũ in ſchiſmate, qđ hẽt hæreſim coniunctã, de quo vr hæc littera loqi. Sed magnũ dubium eſt de ſchiſmate, quod eſt ſine hæreſi, & licet quidã teneãt, ꝙ nõ ſunt excõicati tales ſchiſmatici. Abb. tñ tam in rubri. quàm in c. 1. de ſchiſmat. tenet contrarium, & idem tenet Hoſt. in ſumma eo. §. qua pœna. niſi tamen

Io. Bapt.

deponentur[a], adhibito etiā ſi neceſſe fuerit brachij ſæcularis[b] auxilio, ad illorum inſolētiam coercendā, cum omnium etiam bonorum confiſcatione[c].

Geſta à ſchiſmaticis ſunt nulla. h.d.

Ordinationes quoque ab his factas[c], & dignitatem ſiue beneficiorum cōceſſiones, alienationes rerū eccleſiaſticarum omnini penitus firmitate carere voluerunt[d].

Hæretici niſi hæreſim abiurauerint omni eccleſiaſtica prærogatiua nudati, traduntur ſæculari curia puniendi h.d.

In hæreſim autem deprehēſi[e] pręter perpetui vinculum anathematis, ſi clerici ſint, vel religioſi totiꝰ ordinis eccleſiaſtici prærogatiua[f] ſpoliandi erunt[g], & omni officio, & beneficio nudati ſæcularis relinquentur arbitrio poteſtatis[h] animaduerſione debita[i] puniendi: niſi continuo poſt deprehenſionem erroris ad fidei catholicæ vnitatem recurrere[k], & errorem ſuū publice abiurare, & congruam ſatisfactionem exhibere conſenſerint.

Laici hæretici puniuntur arbitrio iudicis ſæcularis. hoc dicit.

Laici[l] vero, niſi (prout dictū eſt) abiurata hæreſi, & ſatisfactiōe exhibita ad fidē redierint orthodoxā, ſæcularis iudicis arbitrio relinquentur[m],

tamen ſchiſmatici ſequerentur ſchiſma probabili errore inducti.

a ¶ Deponentur.]Cap.quoniam.in fi.de offi. ord.

b ¶ Brachij ſæcularis.]Sic in c. 1.& ca.quoniā.de off.ord.& diſt.17 c.nec licuit. & 23. q. 5. c.principes 1 aliàs autē niſi clericus ſit incorrigibilis non eſt implorandū brachiū ſæculare, niſi ad adiuuandū eccleſiaſticū iudicē: nā etiā depoſitū non pōt laicos punire, niſi ſit incorrigibilis. c.cū nō ab homine,de iud. c. dictū diſt. 81. niſi in crimine fal.& vbicūq; deficit eccleſiaſtica ptās recurritur ad auxiliū ſæculare.10 q 1 c petimus,& 23.q.5.c. de Liguribus.& ita vna poteſtas p aliā iuuatur. cap. cum ad verum. & c.verum eſt d. 96. & not. in d c.qm̄.

c ¶ Cōfiſcatione.] Cap. 1. de ſchiſ. in 6 an autem redeūtes ad vnitatem eccleſiæ recuperent, habetur in c quod a te.de cler.coniu.

d ¶ Voluerunt.] Not.ergo, ꝙ geſta p ſchiſmaticos nō tenent, de quo dic vt latius per Ab in c.1.de ſchi ad fi.

e ¶ Deprehenſi.] Vel euidentia facti, vt quia publice prædicat hæreſim, arg.l. palam.l. 3.§.fina. ff. de rit. nupt. Vel legitima probatione, puta per teſtes, vel propria confeſſione.

f ¶ Prærogatiua.]Argum.ꝙ clericus depoſitus nō habet priuilegium clericale, quod conceduut quidam,alij contra,vt not.in cap. ad abolendam. eo. vnde ſumitur.

g ¶ Spoliandi erunt.]Scilicet ab epiſcopo, qui cognoſcit de crimine hæreſis, tam contra clericos, quam contra laicos,etiam exemptos.ca. ad abolēdam eo.vbi Abb. not. ſi tamen factum ſit clarum & determinat, ſi autem eſſet dubium, tunc quæſtio remitti debet ad ſolum Papam. cap. quoties. 24.q. 1. & cap.maiores.de baptiſm.

h ¶ Poteſtatis.]Not.caſum, in quo clericus traditur curiæ ſæculari. de aliis vide not.in cap.ad abolendam.eod. & latiſſime per omnes in c. at ſi clerici.de iudi.

i ¶ Debita.]Quæ eſt mors,vt not. in c. ad abolendā eo.vbi Doct.& p Hoſt.in ſum. eo. §.qua pœna.

K ¶ Recurrere.]Scilicet ſpōte,vt in c.ad abolēdā. eo.vnde ſumitur.Quattuor autem ſunt, quæ concurrere debent ad hoc,vt redeūtibus ad fidē dimittatur pęna mortis. Primo,ꝙ lapſi incōtinenti reuertātur. Secundo,ꝙ ſpōte: aliàs ſi ex interuallo,nec ſponte, ſed metu pœnæ,vel ꝓbationū appareat eos redire ad gremium eccleſiæ, nō eſt redeūtibus parcendum. Quando autē quis dicatur ſponte redire, habes per Ab.in c.excōicamus. eo & p Arch.in c. vt commiſſi.eo in 6 & per Ioan. de Ligna,& cle.ad noſtru. eod. & fac.l.nouiſſime. ff. quod fal. tuto. authen.Sed quoad iſta duo hodie ex conſuetudine mitius videtur habere ſe eccleſia Romana.Nam vidi aliquos ex interuallo redire, de quibus etiam eſſe poterat probabilis ſuſpitio, ne non metu pœnæ, vel propriæ probationis redirēt,qui tñ fuerūt admiſſi non ad pęnam, ſed ad abiurationē. & ex hoc forte nō ponitur in hac littera verbū, ſponte, quod ponitur in c ad abolendam.eo licet illud videatur virtualiter includi in verbo conſenſerunt, hic poſitum Tertio requiritur publica abiuratio ad arbitrium proprij epiſcopi. Quarto, congrua ſatisfactio,de quo dicendum,vt in d.c. vt commiſſ. & in d. cle. ad noſtram.

l ¶ Laici.] Collige ex hoc verſic.ꝙ rōne criminis hæreſis, etiam laicus eſt ſubiectus epiſcopo, nec mirum cum hoc crimen ſit merum eccleſiaſticū, vnde ſæcularis iudex etiam contra laicum cognoſcere non poteſt,not.in ca. vt officium. §.prohibemus.eo. in 6.ſed ſola executio relinqr̄ iudici ſæculari poſt ſniam epī,& ad epi requiſitionē,c eū ſcd̄m. eo.in 6 & c.ad abbolendam,eo.in antiquis.

m ¶ Relinquent.]Magis ꝓprie ſtat hic hoc verbū, ꝙ ſuperius,cum agit de clericis.laici enim non ita duntur curiæ ſæculari,vnde non eſt neceſſaria traditio,aliud in clericis:quia prius traduntur curiæ

ſæculari, & traditi puniendi relinquantur, vt no. in c. ad abolendam. eodem.

a ¶Recepturi.] De hoc dic vt habetur in c. excommunicamus. eod.

b ¶Filijs.] Not. ergo, φ propter acerbitatem delicti filius punitur temporaliter propter delictum patris tantum: quia ipſi parētes puniuntur in ꝑſonis filiorum. l. illi quidem. ff. qđ met. cau. Item cū filius ſoleat eſſe patri ſimilis. l. quod ſi nolit. §. quia aſſidua. ff. de ædi. edi. merito exempla paterni criminis metuuntur. l. quiſquis. C. ad leg. Iul. maieſta. Spiritualiter autē & æternaliter non puniuntur, & ita ꝓcedit illud, Filius nō portabit iniquitatē patris, nec contra. de quo 24. q. 4. in ſum. ſed immo videtur, φ nec temporaliter. l. Manichæos. & l. cognouimus. eo. Sol. illa iura corriguntur per c. vergentis eo. Sed an filius hæretici ꝓpter delictū patris perdat etiam beneficium eccleſiaſticum? Reſp. non, vt not. in ca. ſatis peruerſum. diſt. 56. & de hoc vide quæ notat in c. quicūque. eodem in 6.

Filij qñ puniunt ꝑꝑ pris crimen.

c ¶ Confiſcata.] c. vergentis. & c. excommunicamus c. c. cum ſecundum. eo. in 6.

d ¶ Receperunt.] Ideſt eccleſijs, quas habuerunt. Abb. in cap. excommunicamus. eo. Sed quid ſi clericus non habet eccleſiam aliquā? Reſp. ſecūdum Ab. applicabuntur epiſcopo loci, qui illa in pios vſus diſtribuat, ad hoc no. per Ian. in c. ſi. qui cle. vel mon. & quod no. in c. quia diuerſitatem de cōceſ. præb.

e ¶Promulgata.] Sic in c. cum ſecundum. eo. in 6 & intellige de ſnīa declaratoria non condemnatoria: quia condēnatio & pœnæ impoſitio fit ipſo iure, & ita not. φ quantūcunq; ex aliquo delicto imponat pœna ipſo iure, ita vt alia dānatio non requiratur, antequā tñ fiat executio requiritur declaratio iudi-

eis. fac. l. eius qui delatorem, & qđ ibi not. ff. de iu. fiſ. Hoc tñ ſecundū Dom. & Peruſ. in d. c. cum ſecūdum ſumma duobus modis, vt ibi per eos.

f ¶Non debeat.] c. nō debet cum concord. de reg. iur. in 6. c. decreuit. eo. in 6. vnde ſumitur.

g ¶ Non debent.] Quia nec vxor pro marito cōuenitur. C. ne vxor ꝓ mari. ꝑ tor. niſi in cā primip. lati. l. ſaciis. C. in qui. cau. pig. vel hyp. cōtra. & de hoc vide not. in c. pe. in gl. ante p. de cōſue.

h ¶Contraxerint.] Valet. n. matrimonium contractum cum hæretico, qui tñ in forma eccleſiæ baptizatus fuerit: alias ſecus, traditur in c. ſi. de cōdi. appo. cōtractum aūt matrimoniū cū excōicato proculdubio valet, c. ſignificaſti. de eo, q dux. in mat. quā, per ad.

i ¶Sciebāt.] Tēpore. ſ. cōtractus, ſed ſi tꝑe initi cōtractus ignoraſſet, licet poſtea reſciſſent non hēt locū hæc pœna, & ſic inſpiciendū erit initiū. ca. cū dilecti. de empt. & ven. fac. no. in c. dudum. 2. de ele. & in cle. 1. de conſ. & af. in verb. ſciēter. Sciētia tñ nō ꝓſumitur. l. verius. ff. de prob.

k ¶Ipſo mortuo.] Intellige vſq; ad annos quadraginta a die mortis: nam poſtea bona a filijs catholicis ēt a Romana eccleſia abdicari nō poterūt, & hoc verū, ſi parētes mortui catholici putabantur. Ita no. in c. accuſatus. § pe. eo. in 6 vnde ſumitur. fac. l. Q. ſquis. C. ad leg. Iul. maieſt. §. interdum. inſtit. de hæred. quæ ab inteſta. deferuntur.

debitam pro qualitate facinoris vltionem recepturi[a].

Bona hæreticorum poſt latam ſententiam confiſcantur. h.d.

Bona quoque damnatorum propter hæreſim ipſo iure, & omni ſpe potiundæ hæreditatis filijs[b] adempta, confiſcata[c] intelligentur: aut ſi clerici fuerint eccleſijs, a quibus ſtipendia receperunt[d] applicabuntur. Cōfiſcationis tamen huiuſmodi executio, vel bonorum occupatio facienda non erit antequam ſuper crimine ſententia fuerit promulgata[e].

Ob hæreſim maritorum dotes vxorum non ſunt confiſcanda, niſi ſi ſcienter contraxerint matrimonium cum hæreticis. h.d.

Sed & cum alteri per alterū iniqua conditio inferri non debeat[f], propter hæreſim maritorum, vxorum catholicarū dotes confiſcari non debent[g], niſi forte cum viris matrimonia cōtraxerint[h], quos hæreticos eſſe ſciebant.[i]

Etiam poſt mortem bona hæreticorum confiſcantur. hoc dicit.

Poſt mortem quoque ob ſceleris immanitatē hæreticos pœna proſequitur. Ideoque & ſi criminoſo viuente nihil fuerit ſuper bonorum confiſcatione declaratum, nihilominus ad eam etiam ipſo mortuo procedendum erit.

Hæretici non poſſunt tradi eccleſiaſtica ſepultura. Et tumulantes eos excommunicantur, nec ante abſoluuntur, quam proprijs manibus exhumauerint. h.d.

Eccleſiaſtica quoq; ſepultura vſque adeo carere debēt, vt ſi qui eoſdem credentes[l], aut fautores eorum ſcienter[m] eccleſia-

l ¶Credentes.] Not. quod eſt differentia inter hæreticos & alios hic deſcriptos, vnde vno expreſſo non continetur aliud: quod per Doct. in c. 2. eo. in 6 inducitur ad ſtatuta, quomodo autem hæ perſonæ inter ſe different, vide per Doct. ibi.

m ¶Scienter.] Ergo ignorātia probabilis illos excuſaret, c. Apoſtolicæ. de cle. exc. min. & no. i c 2 e. i 6.

a ¶Proprijs.

ſticæ ſepulturæ tradere auſi fuerint, excommunicationis ſententię ſubiacere debeant, nec antea abſolutionis mereantur beneficium, quàm proprijs manibus[a] huiuſmodi corpora extumulent[b] & proijciant: locus[c] autem ille perpetuo carebit ſepultura.

Deſcendentes ab hæretico vſque ad ſecundum gradũ, ab hæretica vſque ad primũ non poſſunt habere beneficiũ eccleſiaſticum, h.d.

Sed & eorumdem filij[d] ad beneficia eccleſiaſtica[e], ſeu publica[f] officia admittendi non erunt, quod quidem per paternam lineam vſque ad ſecundum[g] gradum, per maternam vero vſque ad primum[h] tantum extenditur. Cum enim ſecũdum legitimas ſanctiones[i] reis læſæ maieſtatis capite punitis, & bonis confiſcatis eorum filijs vita ſolummodo ex miſericordia conſeruetur, quanto magis, qui aberrantes in fide Deum offendunt muneribus, bonis, honoribus debent ſpoliari? Cum longe ſit grauius[k] æternam, quàm temporalem lædere maieſtatem.

Emendatio tollit pœnam. hoc dicit.

Hoc tamen intelligendum eſt de filijs & poſteris eorum, qui tales eſſe, vel etiam deceſſiſſe probantur: nõ autem illorum, quos emendatos & eccleſię vnitati reincorporatos[l] eſſe conſtiterit.

Qui receperunt pœnitentiã eccleſiæ; vel recipere ſunt parati, ſunt reincorporandi. hoc dicit.

Sed videamus, qui & quando incorporari debeant, & conſtat eos, qui pro culpa huiuſmodi ad mandatũ eccleſiæ pœnitentiam acceptauerint, eamq; vel perfecerint, vel humiliter proſecutioni eius inſiſtant[m], redeuntibus ad eam.

a ¶ Proprijs manibus.] Not. caſum quo poſſum per me, quod non poſſum per alium, de quo not. in ca. poteſt de re iud. in 6. Sicut enim exhibuerunt membra ſua ſeruire iniquitati ad iniquitatem, ſic exhibere debent illa ſeruire iuſtitiæ ad iuſtitiam, vt dicit Apoſt. ad Rom. c. 6. & dicitur diſt. 47. c. omnes huius.

b ¶ Extumulent.] Si oſſa ipſorum poſſunt ab oſſibus aliorum diſcerni, c. ſacris. de ſep. & debent hoc facere ſi publice tumulauerint, ſi occulte tumulaſſent locus eſſet cap. quidam. 5. q. 1.

c ¶ Locus.] No. quod dicitur puniri res inanimata, ſic c. in quibuſdam. de pœ. & in c. vbi periculum. §. ciuitas, de ele. in 6. & c fi. e. in 6. & 15 q. 1. ca. mulier.

d ¶ Filij.] Sed an hoc intelligi poſſit de filiis etiam illegitimis? Et non videtur, cum nõ ſint in patria poteſtate, inſtit. de nupt. circa fin. ſ. e l filium. ff. de his, qui ſunt ſui, vel alieni iur. committere contra, vt not in c. ſtatuimus. 2. eod. in 6 ne plus hẽat luxuria, quam caſtitas, auth. de re ſti. & ea quę pa. &c. in fin. & hoc intelligi quando illegitimorũ pater eſt certus: ſecus ſi nati ex damnato coitu lex exiſtimaret patrem incertum: quia tũc ceſſat legis ratio. nec enim dici poſſet natus ex patre improbato, vt per Peruſ. in d. c. ſtatutum.

e ¶ Beneficia eccleſiaſtica. Large hic ſumendum verbũ, vt not. in c. 1. de reg. iur.

f ¶ Publica.] Vt iudicatus, notariatus & his ſimilia, ad idem cap. Felicis. §. quod ſi quis. de pœn. in 6.

g ¶ Vſque ad ſecundum.] Id eſt, vſque ad nepotes, & ſic dictio, vſque, ſtat incluſiue, de quo per Fran. in c. ſtatutum. 2. eo. in 6. remiſſiue.

h ¶ Ad primum tantum.] Cap. ſtatutum. 2. eo. in 6.

i ¶ Legitimas ſanctiones.] l. quiſquis C. ad leg. Iul. maieſt.

k ¶ Grauius.] 17. quæſt. 4. c. ſicut qui eccleſiam. & 23. q. 5. c. ſi apud & quod in religionem diuinam committitur in omnium fertur iniuriam l. Manichæos. C eod. vnde grauius eſt.

l ¶ Reincorporatos.] Vt in c. ſtatutum. in fi. eod. in 6. vbi ponuntur requiſita ad canonicam reincorporationẽ, & dicetur ſtatim in §. ſeq.

m ¶ Inſiſtant.] c. ſtatutum. in fi. 2 eod. in 6. vnde ſumitur. & fac. c. ex tenore. de temp. ord. & c. fi. de fur.

Io. Bapt. Sed videamus. CASVS. Quidam hæretici pœnitentia ducti reuerſi ſunt ad eccleſiam, & cum voluiſſent gaudere beneficijs, quibus antea gaudebant, fuit quæſitum, quid iuris: vnde ſicut per pœnitentiam reſtituuntur ad gratiam Dei, ita quoque videbatur dicendum ipſos eſſe reſtituendos ad reliqua bona, Cæterum Solu. prout hic habetur quia ſi ita ſimpliciter eſſent recipiendi quæ facillime poſſit eccleſia decipi, & ideo ne detur tale inconueniens procedẽdum eſt prout hic legimus, non obſtan. obiectio quia eccleſia non iudicat de occultis capit. ſicut. cum ſeq. de ſimon. Not. quod licet pœnitentia reſtituat pœnitẽtem ad gratiam, nõ tamen ad illum ſtatum in quo antea reperiebatur. Not. 2. quod eccleſia non claudit gremiũ redeuntibus ad eam.

a ¶ Para-

cipiendos eſſe. Idem iuris eſt, ſi pœnitentia nec peracta ſit, nec impoſita, dum tamen crimini obnoxij ad eam recipiendam parati[a] fuerint.

Relapſi non ſunt reintegrandi, ſed traduntur curiæ ſæculari: eis tamen non negantur ſacramenta pœnitentiæ. h.d.

Quod[b] ſi qui poſt abiurationem erroris, vel poſtquam ſe proprij Antiſtitis examinatione purgauerint, in abiuratam hæreſim recidiſſe deprehenſi fuerint ſæculari iudicio ſine vlla penitus audientia[c] relinquendi erunt, licet ſe poſtmodum pœniteant, & pœnitentiæ ſigna in eis apparuerint manifeſta, nequaquam ſint relapſis humiliter petita[d] ſacramenta pœnitentiæ & Euchariſtiæ[e] deneganda[f].

Quando quis dicatur relapſus. h.d.

Relapſi autem intelligendi ſunt non ſolum ij, quorum ante abiurationem crimen plene probatum fuerit: verum etiam ij, qui poſtquam accuſati, vel vehementer[g] ſuſpecti ſemel hæreſim in iudicio[h] abiurauerint, & poſtmodum in eandem iterum reinciduntur. Plane, ſi ex modica[l] & leui ſuſpicione ſemel quis abiurauerit reincidens, quamquam ex hoc[k] ſit grauius[l] puniendus, non tamen debet in hæreſim relapſorum pœna puniri.

Qui abiurauerit in vno articulo, ſi poſt ſit hæreticus in alio, dicitur relapſus. hoc dicit.

Is vero, qui in vna hæreſis ſpecie, vel ſecta[m] commiſit: aut in vno fidei articulo[n], ſeu eccleſiæ ſacramento errauit, & poſtmodum hæreſim ſimpliciter[o] vel generali-

a ¶ Parati.] Ex quo enim non ſtat per eos non debet eis imputari, de hoc in c.1.& c.2. de eo qui mit. in poſſ.

b ¶ Quod ſi qui.] Sumitur ex c. ad abolendam. eo. & ex c. ſuper eo. eod. in 6.

c ¶ Audentia.] Nota caſum, in quo audientia denegatur, de alijs not. diſtin. 24. cap 1. & per Bal. in l. poſtquam liti. C. de pact.

d ¶ Petita.] Not. ſacramenta non eſſe concedenda niſi pœnitenti, vel habenti ſigna contritionis, ſecundum Dom. & Peruſin. in capit. ſuper eo. eodem in ſexto.

e ¶ Euchariſtiæ.] Sed quid de extrema vnctione & ſepultura? Reſpon. ſecundum Ioan. An. hæc non poſſunt relapſis adaptari quoque qui comburuntur, de quo dic latius, vt per Peru. in cap. ſuper eo. eod. in 6.

f ¶ Deneganda.] Et ſic procedunt illa, eccleſia nunquam claudit gremium redeunti authent. inter claras. C. de ſumma Trinit. & fi. de cathol. & delicti veniam petentibus non negamus. l. Manichæos. C. eod. & cap. adhuc inſtant de pœnit. diſtinct. 3. intelliguntur enim hæc quo ad ſalutem animæ, non quo ad alia. cap. ſuper eo. & ibi no. eo. in 6.

Io. Bapt. Relapſi autem. CASVS non figuratur, quia procedit ſolum declarando. Not. tamẽ quod crimen relapſi præſupponit antea inſe hæreſim fuiſſe cõmiſſam, & ideo ſuſpecti abiurati non dicuntur relapſi: Not. 2. quod in articul. fidei an peccans in vno dicatur in omnibus peccare, quidam ſcholaſter dubitauerunt, dicas tamen ſecundum theolog. quod dicitur peccare in omnibus quia negat primam veritatem, quæ eſt obiectũ fidei, & ideo abiuratio fit ſimpliciter, ſed not. loc per glo. adductum.

g ¶ Vehementer.] Not. ergo, quod crimen non dicitur plene probatum, quãdo de eo conſtat præſumptione vehementi, vt hic, & in c. accuſatus. in prin. eo. in 6. vnde ſumitur, quod Dom ibi inducit ad ſtatuta requirentia plenam probationem, & hoc intellige tu de vehementi ſuſpicione hominis, non iuris: quia præſumptiones iuris dicuntur non ſolum plenæ, ſed liquidiſſimæ probationes, vt not. in l. ſi tutor. C. de pœ. tut. & per Peruſ. in d. ca. accuſatus.

h ¶ In iudicio.] Sic dicitur in c. accuſatus. eo. in 6. Sed audiui, quod extat quædam extrauagans Alexandri vj quæ moderatur, ſiue corrigit hoc verbũ, in iudicio: quidam tamen aſſerunt, illam non eſſe in vſu mihi nõ liquet neq; de extrauagan. neq; de vſu.

l ¶ Ex modica & leui.] Ex qua modica & leui in cauſa hæreſis poteſt contra aliquem procedi, vt not. per Inno. in c ſicut. de ſimo. per Peruſ. in c. accuſatus. eod. in 6.

K ¶ Ex hoc.] Scilicet quod poſt abiurationem ex leui cauſa reperitur lapſus.

l ¶ Grauius.] Quã ſi nonquam abiuraſſet.

m ¶ Secta.] De quibus ſectis habetur 24 q. 3 c. pen. hodie tamen in tanta noſtrorum temporum calamitate facta eſt illis acceſſio, nõ modica.

n ¶ Articulo.] De quibus habes in ſymbolo. & in c. firmiter. de ſum. Trin & fid. cath.

o ¶ Simpliciter.] Per hoc verbum putant quidam quod ſi quis abiuraſſet in vno illo capitulo, in quo reperitur errare, licet poſtmodũ laberetur in alio, nihilominus non diceretur relapſus: quod tenet Io. And. in cap. accuſatus. eod. in 6. Quidam cõtra,

nec

nec ſaria liquet quid magis communiter teneatur, vt per Pernſ.ibi. Sed nunquid de vno articulo diffamatus teneatur de omnibus ſe expurgare? Reſp. vt not. In c ego Berengarius. de conſec. diſt. 2. & in d. cap accuſatus.

a ¶ Generaliter.] Cui generali & vniuerſali æquipollet indefinita. fac. cap. quia circa. de priui. & l. Iulianus. ff. de leg 3.

b ¶ Iudicandus.] Contra C. de tranſact. l. ſi de certa. & ff. de tranſact. l. qui cum tutoribus. §. 1. & vbi generalis tranſactio reſtringitur ad id de quo ſpecialiter erat actum. Solut. illa locum habent in non connexis, ſecundum Io. Mon. & Io. And. in cap accuſatus. § 1. eod. in 6. arg. 26. q. 2. c. & illud. ſed hæreſes omnes ſunt connexæ. ca. excommunicamus. eod. 1. & 2.

Io. Bapt. Quj vero. CASVS: Quidam iudex imperij volebat quoſdam de hæreſi ſuſpectos tanquam hæreticos punire, quia ſicut offenſio maieſtatis diuinæ eſt delictum magis graue quã ſit offenſio maieſtatis humanæ, ita quoque maiori culpa, & pœna debet reputari, & puniri. Sulu. tamen vt hic habetur, qa ſuſpectus de crimine non eſt proprie criminoſus, & ideo tanquam talis non debet puniri, vnde obiectio intelligi debet in ſuis terminis: alioquin non concludit. Not. quod ſuſpicio delicti aliquando idem operatur quod ipſum delictum, licet adinuicem diſtinguantur. Not. 2. quod non petere abſolutionem ab excommunicatione cauſat concludentem præſumptionem delictum vere eſſe commiſſum propter quod fuit lata excommunicatio.

ter[a] abiurauit, ſi deinde in aliam etiam hæreſis ſpeciem ſiue ſectam, aut alio articulo, ſeu ſacramento cõmittat, vt relapſus in hæreſim iudicandus[b] erit.

Suſpecti de hæreſi niſi ſe purgent, ſunt excommunicãdi, & excommunicati ſi in ex cõmunicatione inſorduerint condemnantur tanquam hæretici. h. d.

Qui vero[c] inuenti fuerint ſola ſuſpicione[d] notabiles ob eam, quamtũuis vehementem de tam graui crimine condemnandi non erunt[e], ſed niſi iuſta conſiderationem ſuſpicionis, qualitatemque perſonæ[f] propriam innocentiam congrua purgatione monſtrauerint, anathematis gladio, ſeſe feriendos exponunt. Et vſque ad ſatisfactionem ab omnibus euitabuntur, & ſi per annum in excommunicatione cõſtiterint, velut hæretici condẽnabuntur[g].

Plura ſpecialiter inducta ſunt in cauſa hæreticorum, & proceſſu contra eos, hoc dicit.

Plura quoque ad hoc atrociſſimum crimen vindicandum ſpecialiter, & præter ordinarias iuris regulas inducta ſunt, tam circa iudicium & proceſſum[h] inſtituẽdum & teſtium depoſitiones[i], & carcerum cuſtodiam, & immurationis[k] pœnam, quam etiam cõtra fautores[l], receptatores & defen

f ¶Perſonæ.] Quæ qualitas ſemper eſt attendenda. 2 q. 5 c omnibus. & c. inter. de purg. canon.

g ¶Condemnabuntur.] Videtur ergo hic, & in ca. excommunicamus. §. qui autem. eo. quod aliquis ſit de hæreſi condemnandus, licet contra ipſum nõ videatur violenta præſumptio, argu. contra ca. litteras. de præſum. vbi Papa non vult illum condemnari aduerſus quem ſtat violenta præſumptio? Reſpõdeo præſumptio de qua in hac littera, & in d. § q autem. vnde ſumitur, non eſt violenta: ſed violentiſſima. Primo, quia probabilis fuit ob infamiam. Secundo, quia noluit ſe purgare, & ea propter fuit excommunicatus. Tertio, quia cũ per annum ſteterit in excommunicatione pro conuicto habetur. 11. q. 3. ca. curſus. & c. quicunque. ſecus in alijs criminibus: quia ſi bona alicuius contumacis ꝓpter crimẽ annotata ſunt, ſi infra annum non venit, bona deuoluuntur ad fiſcum, ſed quoad crimen nõ obeſt, quin poſt annum probare poſſit innocentiam ſuam. l annua. ff. de requi. reis.

Plura. CASVS non figuratur, ſed not. quod ob grauitatem & enormitatem delicti in eius cognitione, & punitione recedendum eſt a communibus regul. iuris & ſecundum rigorem, eſt procedendum. Io. Bapt.

c ¶Quj vero] Sic, c excommunicamus §. qui vero. & c ad abolendam. eo.

d ¶Suſpicione.] id eſt præſumptione & quidẽ probabili, aliàs non indiceretur purgatio, & ſic non obſtat. 2 q 1 c. 1. & not in c. excommunicamus. § qui autem. eod.

e ¶Non erunt.] Cap litteras. de præſumptio. vnde ſumitur.

h ¶Proceſſum inſtituendum.] Specialia circa proceſſum habes in capitul. per hoc, & in capitu. vt inquiſitionis. & in capit. final. eod. in 6. & in extrauagantibus communibus, in prima, quæ incipit, ex eo.

i ¶Depoſitiones.] Specialia circa depoſitiones teſtium habes in c. in fide. & in ca. accuſatus. §. licet & §. fi. & in c. fi. eod in 6.

K ¶Immutationis pœnam.] De hoc in clement 1. eod.

l ¶Fautores.] De his in c. ad abolendam. & in c. fi. eod. & in ca. præſidentes, & in c. accuſatus. § final. eod. in 6.

a ¶Con-

ſores eorum, vt clare ex lectione ſacrarum conſtitutionum [a] apparere poteſt.

Apoſtata qui ſint, & quotuplex apoſtaſia. h. d.

Et hæc eſt tertia pars principalis huius tituli.

Apoſtatæ [b] ſunt, qui à ſtatu fidei obedientiæ vel religionis, quam ſe tenere profeſſi ſunt, temerarie recedunt [c]. Apoſtaſiæ triplex [d] eſt ſpecies; alia enim eſt perfidiæ, alia inobedientiæ, alia irregularitatis. Apoſtaſia perfidiæ eſt cum qui a fide recedunt. Vtputa cum Chriſtiani effecti in Chriſti fide præuaricantur, & ad Iudaicos vel alios deteſtabiles ritus ſe conuertunt [e]. Apoſtaſia inobedientiæ eſt cum quis præceptum ſuperioris ſui ſponte tranſgreditur, ſiue patrum regulis vel conſtitutionibus non obtemperat [f]. Irregularitatis apoſtaſia eſt cum quis ab ordine ſuo, ſiue aſſumptæ religionis recedit [g].

Quæ pœna apoſtatarum. hoc dicit.

Apoſtatas autem ſacri canones tam inter infames deputant, quam etiam excommunicationis & aliarum pœnarum [h] vinculis innodandos eſſe præcipuunt.

DE SORTILEGIS, MALEDICIS, & ſacrilegis.

TIT. V.

Inquiſitor hæreticæ prauitatis non poteſt procedere contra ſortilegos, niſi ſortilegiũ expreſſe contineat hæreſim. hoc dicit.

SCiendũ [i] eſt hæreticæ peſtis inquiſitores de diuinationibus & ſortilegiis (niſi hęreſim ſaperẽt [k]

a ¶Conſtitutionum.] Scilicet allegatarum in præcedentibus notulis.

Apoſtatæ. CASVS non eſt neceſſe vt hic aliter fingeretur: vnde no. cauſam diſtin. apoſtaſiæ: ille enim qui recedit a religione chriſtiana, aut ſimpliciter recedit ab ea relinquendo fidem, & ſic datur apoſtaſia fidei: aut recedit ab aliquo actu eius, qui aut reſpicit obedientiam, & hinc datur apoſtaſia inobedientiæ: aut reſpicit officium ſui ordinis, & inde habetur apoſtaſia irregularitatis.

b ¶Apoſtatæ ſunt.] Pertinet hic §. ad tertiam partem rubricæ, &. ſumitur hæc deſcriptio, ex his, quæ ponit Hoſti. in ſumma de apoſtatis. §. quid ſit, fac 3. q. 4. c. beatus.

c ¶Recedunt.] Et inde etiam ſecundum Hoſti. dicitur apoſtaſia, id eſt, poſt ſtatus, id eſt, retrogadus ſtatus, & apoſtata quaſi retro ſtãs, vel retro abiẽs, vt 26. q. 7. c. non obſeruetis. & ca. ſi. qđ forte non admitterẽt humaniores, & Grecę liguæ periti.

Apoſtaſia.

d ¶ Triplex eſt ſpecies.] Ita per Hoſti. in ſumma eo. § qđ ſpecies. & communiter per gl. & Doc. in cap. 1. de apoſta. vbi Henric. addit quartam ſpeciem generaliorem.

e ¶ Conuertunt.] Fac. cap. non poteſt 2. queſt. 7. & capit. quidam. de apoſta. & in c. contra Chriſtianos đ hær. in 6.

f ¶ Non obtemperat.] Fac. capit. alieni. 1. q. 4. & c. alieni. 2. q. 7. & c. ſi quis. & c. illud. đ ma. & ob.

g ¶Recedit.] Facit ca. fin. diſtin. 50. & 16. quæſt. 1. cap. legi.

h ¶Aliarum pœnarum.] Et iuſta diuerſitatem apoſtaſiæ diuerſificabuntur pœnæ, vt magiſtraliter traditur per Abbat. in capit. 1 de apoſta. & de hoc per Hoſtien. in ſumma de apoſtatis. §. qualiter puniantur.

DE SORTILEGIS, MALEDICIS, ET MALEFIC. Io. Bapt.

Cum autem ſupra locutus ſit de delictis, quæ immediate reſpiciunt Deum, & inter iſta connumerantur etiam illa quæ in preſenti rubri. proponunt, propterea cõuenienti ordine poſt tit. præced. proponitur iſte pñs, qui diuiditur in 4 partes, in prima ad nor. an iſta delicta pertineãt ad inquiſitores: in ſecunda qui ſint ſortilegi: in tertia demõſtratur quõ delicta iſta ſint punienda: in quarta habetur qualiter ſacrilegium cõmittatur: ſecunda ibi, ſunt autem: tertia ibi, diuerſa ẽ: quarta ibi, ſacrilegiũ ẽt.

SCiendum eſt. CASVS. Orta fuit cõtrouerſia inter epiſcopos & inquiſitores fidei circa iudiciũ delictorũ in hac rubri. ꝓpoſitorũ: inquiſitores. n. dicebant ipſos hẽre in eis iuriſdõnem, qa hmõi delinquẽtes vel nõ videñ credere Deo, vel ſi credũt, nõ videtur canonice credere: epi vero dicebãt oppoſitũ: qa eſt ſint ordinarij iudices ca. 1. & p tot. de off. ord. non dñt ſua ptãte priuati, niſi ſpãliter caueaẽ. Soluc. vt hic hẽ ob rõnẽ in tex. aſſignatã. nõ obſtant obiecta, quia per eã, quæ in tex. hñr ſoluuntur. Not. 1. qđ quædam delicta pñt ſapere ẽt hæreſim, & lõ vñ otiatur eſſet obſeruandũ: Not. 2. ptãtẽ inquiſitorũ eſſe ſtricte intelligendam, vt eporum iuriſdõ minus lædatur. Io. Bapt.

i SCiendũ]. Fac. c. accuſat⁹. §. ſane. eod. in 6. vñ ſumitur. & vide ad id, qđ hic dicitur. Abb. in c. cũ ſit. verſicul. item & addo vltra Docto. de fo. comp.

i ¶Saperẽt.] Sicut ẽ circa aras idolorũ, nefarias p̃ces emittere, ſacrificia offerre, dæmones cõſulere, eorum reſponſa accipere 16. q. 2. cap. hi qui. & c. 4. igitur, ſecus ſi quis non adoret demones. Sed ſolum ad tentandam mulieris impudicitiam inuocet, vel

p̃culum,

poculum amatorium miſceat; hoc enim non ſapit aliquod crimen hæreſis, ſecundum Dom. Peruſ. & alios in c. accuſatus. § ſane. de hæret in 6. quia hoc eſt proprium diaboli tentare, ſed ſi aſſociant ſibi ꝓpter ſortes exercendas hæreticos, vel faciunt prædicta cum corpore, vel ſanguine Chriſti, vel ſi vt in ſortibus poſſint habere reſponſa puerũ rebaptizent, tunc inquiſitor procedere poterit, & de hac materia extat tractatus Pauli Ghirlandi.

tione naturali, de qua quid ſit dicendum, non pertinet ad præſentem locum. Not. quod ſocietas cum dæmone non eſt homini permiſſa, cum ſit doloſa, & in offenſionem Dei. No. 2 quodlibet factum ſub prætextu religionis, ſi non fuerit ſecundum canones geſtum, dicitur de iure damnatum, & eſt pœna dignũ.

manifeſte a) ſe ſe intro mittere non debere, nec talia exercentes poſſe punire, ſed eos ſuis debere iudicibus b puniendos relinquere. Cum negotium fidei, quod ſumme priuilegiatum c eſſe conuenit, per occupationes alias non debeat impediri.

Qui ſint ſortilegi. h. d.

Sunt autem d ſortilegi, qui prætextu religionis, per quaſdam ſortes diuinationis, ſcientiam . profitentur, aut quarumcunque ſcripturarum inſpectione facta futura promittunt.

Sortilegi ſunt deiiciendi ab eccleſia. h. d.

Ariolorum igitur, Aruſpicum, Incantatorum & omnium ſortilegorum artes, cum ſint ex quadam peſtifera ſocietate dæmonum, atque hominũ, quaſi pacta infidelis & doloſæ amicitiæ e conſtituta, penitus ſunt ab eccleſia eliminanda f. Et ſuperſtitioſi artifices niſi per pœnitentiam reſipiſcant, perpetuo anathemate feriendi. Et ſi clerici ſint, degradandi. g

Si blaſphemus iniunctam ſibi pœnitentiam peragere recuſet, & viuens ab ingreſſu eccleſiæ arcebitur, & mortuus eccleſiaſtica carebit ſepultura. h. d.

Diuerſa eſt pœna maledicorum h: nam ſi quis in Deum, vel aliquem ſanctorum linguam in blaſphe-

In dubio iudex cõpetens diſcendus eſt.

a ¶ Manifeſte.] In dubio ergo hoc caſu non habent iuriſdictionem, & licet aliàs iudex agnoſcat, an ſua ſit iuriſdictio, & in dubio dicatur iuriſdictionem habere. l. ſi qua ex aliena. ff. de iud. quæ in ordinatio loquitur: hic tamẽ niſi id manifeſte appareat, ſe non intromittit. & eſt ſimile, c. 1. § notoria. de cẽſ. in 6. & cap. 1. de pœ. eod. lib. & c. ſi. de off. del ſecũdum Io. And. Io. Monac. & Arch. in c. accuſatus. §. ſane. de hæret.

b ¶ Iudicibus.] Puta epiſcopis, & legatis, ſecũdum Io. Andr. immo etiam iudicibus ſecularibus, qui hoc caſu procedere poterũt, vt per Abb. in cap. cum ſit. ver. item & addo vltra Doctores. de for. compet.

c ¶ Priuilegiatũ.] Not. quod magis priuilegiatum antepoultur, c. volentes. de of. del. & diſt. 21. c. denique. & l. ſi. ff. de of. proconſu.

d ¶ Sunt autem.] Sic 26. q. 1. c. ſortilegi. & q. 5. c. aliquanti, vnde ſumitur.

e ¶ Amicitiæ.] Nota amicitiã in malam partem, ſic c. illud ſane. in ſi. 26. q. 2. vnde ſumitur.

f ¶ Eliminandæ.] 26. qu. 5. §. ex præmiſſis.

g ¶ Degradandi.] Fac. 26. q. 5. c. aliquanti. & c. ſi quis ariolos. & 26. q. 7. c. admoneant. & p Hoſ. in ſumma e. §. quæ ſit pœna.

Io. Bapt. Diuerſa eſt. Licet hæc pars poſſet diuidi, caſus tamẽ commode poteſt in ea in communi adnotari. Quidam deliquerunt delicto blaſphemiæ, & ſacrilegij, quidam vero in huiuſmodi delictis cõſenſerunt, & cum epiſcopus poſt cauſę cognitionem voluiſſet eos punire, fuit quæſitũ quam pœnam poſſet eis indicere, & cum delicta iſta immediate offendant Deũ, videbatur propterea contra tales delinquentes eſſe procedendum ſicut contra hæreticos. Cæterum Sol. aliter hic data fuit, quia pœna non debet eſſe grauior ipſo delicto. licet autem delicta iſta reſpiciant Deum ſicut reliqua ſupra in alijs tit. explicata, non tamen id faciunt eod. modo, & ideo vnum debet reputari grauius altero, & propterea etiam obiectio videtur ceſſare: grauitas autem delictorum debet demonſtrari vbi eſt proprius loc. Not. 1. quod dicta & facta etiam in delictis aliquando æquiparantur, & ideo pari pœna puniuntur. No. 2. quod delicta diuerſi generis aliquando puniuntur eod genere pœnarum; cauſa autẽ illa poteſt aſſignari ob circũſtantias iure ipſorũ. No. 3. qđ cum delictum vnius, & eiuſdẽ generis habeat diuerſos gradus ob circũſtantias eius, ꝓpterea pena eius nõ ſemꝑ eiuſdẽ debet eſſe grauitatis.

h ¶ Maledicorum.] Licet plures ſint ſpecies maledicorum

Io. Bapt. Sunt autem. CASVS hic commode non figuratur, quia potius declarando proceditur: quidam tamen ſcholares dubitauerunt de declaratione, dicẽtes, non omnem diuinationem fieri ob pactum factum cum dæmone, cum detur etiam diuinatio naturalis; præterea nõ eſt malum ſcire futura, neque etiam debet dari illud pactum ſi non contineat aliquid inhoneſtũ, de iure enim ſolum pacta inhoneſta dantur l. pacta, quæ contra. C. de pact. Sol. tamen vt hic legimus, quia per huiuſmodi ſortilegia homo reuocatus a vero cultu Dei; & ſic illud pactũ eſt illicitum & ideo datum: Ad primam autem obiectionẽ dico quod textus nõ loquitur de diuina

dicorum & maledicentiæ, vt late per Hoſt. in ſum. eod. hic tamen ſolum tractatur de maledicentia in Deum & ſanctos. quod colligitur tum ex contextu ipſo, tum quia adhuc ſumus in tractatu criminum, quæ continent Dei læſionem.

g ¶ Violare.] Idem crimen incurreretur, etiam ſi res eccleſiæ non occuparentur, ſed eccleſia in poſſeſſione ſuorum bonorum moleſtaretur, & turbaretur, vt per Abb. in c. conqueſtus. de for. compet. & fac. ad hunc §. c. ſuper. & c. in litteris de rapt.

miam[a] publice[b], relaxare auſus fuerit[c] pœnæ iuxta Gregorianæ conſtitutionis[d] tenorem ſubdendus erit; quam ſi recipere & pœnitentiam peragere recuſauerit, & eccleſiæ eidem interdicetur ingreſſus[e] & in obitu eccleſiaſtica carebit ſepultura.

Sacrilegi varijs pœnis puniuntur. h.d.

Similibus[f] interdumque acrioribus vrgentur pœnis, qui in ſacrilegij crimen incidunt, & eccleſias incendere & violare[g] minime verentur: nam pro modo ſceleris[h] admiſsi, facinoriſque perpetrati niſi plene ſatisfecerint, aut de ſatisfaciendo plenam ſecuritatem[i] exhibuerint, nunc pœnitentiæ beneficium ſacrilego penitus denegatur[k], nunc anathemate[l] vincitur, nunc perpetua damnatus infamia carceri[m] traditur, aut exilio perpetuæ deportationis, & depoſitionis[n] animaduerſione coercetur; aliquando etiam pecuniaria[o] pœna multabitur.

Conſentientes ſacrilegis, & ſacerdotes ipſis pœnitentiam dantes, vel ſepultura eorum interuenientes, vel ab eis eleemoſynas recipientes pari pœna cum eis puniuntur. h.d.

Nec ſolum talibus pœnis illi plectendi erunt, qui ſacrilegium admiſerint: ſed etiam conſentientes[p] eis. Presbyteri quoque, vel clerici, qui in vita vel morte ſacrilegis pœnitentias[q] dare,

Publice blaſphemare.

a ¶ In blaſphemiã.] Conſiſtit autẽ blaſphemia in attribuendo aliqd Deo, quod illi non conuenit vel negando de eo quod ei conuenit, vel attribuẽdo creaturæ quod conuenit ſoli Deo, & de crimine per S. Tho. 2.2. q. 13. art. 1. vbi & Caietanus in verbo, blaſphemia.

b ¶ Publice.] Sed quãdo dicetur quis publice blaſphemare? vt ſit locus ei quod hic dicitur? Reſpon. ſecundum Hoſti. quando blaſphemia eſt notoria de iure, vt eſt in conuicto & condẽnato in iudicio, vel de facto; vt quia publice palam pluribus aſtantibus blaſphemiam intulit. fac. c. ſi. de cohabit. cler. & mul. Item dicetur publice quando coram perſonis blaſphemauit, hoc referentibus poſtea epiſcopo, & ſic licet non tranſierit in notorium, ſatis eſt, quod probari poteſt, arg. l. palam. ff. de verb. ſig. ſumitur ergo hic publicum pro ſpecie diſtincta a notorio.

c ¶ Fuerit.] Per hoc verbum quod videtur ſonare in calorem & iracundiam animi, tenent quidam, quòd etiam ſi quis ex nimia iracundia, vel ebrietate inciderit in blaſphemiã, ſit locus ei quod hic dicitur. Alij contra tu dic vt per Abb. in c. 2. de maledicis, ver. ſed quæro nunquid.

d ¶ Conſtitutionis.] ca. 2. de maledi. Imponitur & alia pœna in Concilio Lateranenſi in nona ſeſſione ſub Leone x. quæ non videtur vſu comprobata.

e ¶ Ingreſſus.] Quia qui peccat in Deum, peccat in eius eccleſiam, & e conuerſo, vnde priuatur eius ingreſſu, ſic 12. q. 2. c. de viro & 17. q. 4. c. frater. nec debet eis pœna remitti, qui in Deum peccant. diſt. 63. c. ſalonitanæ & 23. q. 4. c. ſi ij qui.

f ¶ Similibus.] Ad tertiam partem tituli.

h ¶ Modo ſceleris.] Vt per Hoſt. in ſum. eo. in ſi.

i ¶ Securitatem.] Capit. ſuper eo. de rapt.

k ¶ Denegatur.] Argu contra: quia ſi aliquis pœnitentiam petat de aliquibus criminibus, & de quibuſdam non: pœnitentia tamen non eſt ei deneganda. cap. quod quidam de pœnit. & remiſ. & 26. q. 6. capi. cognouimus. & de pœnit. diſt. 3. §. vlt. Argum. contra 24. q. 2. cap. legatur. & de pœn. diſt. 3. capi. ſunt plures. Quidam dicunt, quod hoc quod dicitur hic penitus fuit ſtatutum ad terrorẽ, vt denegetur pœnitentia de omnibus, niſi de illo ſatisfaciat: quia talis pœnitentia non eſt fructuoſa. Alij dicunt, quod melius videtur, quod ſuper illo crimine tantum denegabitur pœnitentia: ſed ſuper aliis imponetur, & licet non ſit fructuoſa quoad vitam æternam, valebit ad minus ſupplicium ſubeundum. de pœnit. diſt. 3. § vlt. c. vlt. & no. formaliter in c. 2. de raptoribus.

l ¶ Anathemate.] Cap. conqueſtus. de for. comp. & 17. q. 4. c. quiſquis. in ſi. & 12. q. 2. c. nulli. & c. prædia.

m ¶ Carceri.] Ergo eccleſia habet carcerem, & iniungit pœnam relegationis, vt hic, & in c. attendendum. 17. q. 4. & 2. q. 1. c. in primis.

n ¶ Depoſitionis.] Capit. ſi quis deinceps. 17. quæſtion. 4.

o ¶ Pecuniaria.] 17. q. 4. c. quiſquis. in prin. c. in litteris de rapt.

p ¶ Conſentientes.] Et cooperantes. 17. q. 4. ca. omnes & ibi not. ſ. & c. nuper de ſent. excom.

q ¶ Pœnitentias dare.] Hoc referas ad illos, qui nec in vita, nec in morte ſatisfacere volunt & poſſunt.

hiis

his enim deneganda eſt pœnitentia in fine, & alia eccleſiaſtica ſacramenta, cum in peccato mortali decedant, vt not. in c. ſuper eo. de rapt.

a ¶Sepulturæ intereſſe.] Etiam ſi delinquentes pœniteant dũ tamen ſatisfacere non poſſint. his enim non denegatur cœmeterium ſed clerici non põt intereſſe quod hi ad terrorẽ viuentium, & cum poſſint ſatisfaciant timore huiuſmodi pœnæ, ſed eis non nocet. Argu. ꝙ cui cõceditur, quod eſt maius, non conceditur quod eſt minus. de hoc not. in c. ſuper eo. de rapt.

b ¶Eleemoſynas.] Nota, qđ a publico peccatore non dẽt ſacerdos recipere eleemoſynam, ne videatur illum fouere in delicto ſuo. concord. cap. ſuper eo. de rapt vide no. in c. ex tranſmiſſa. de decim. & 13. qu. 2. in ſumma.

c ¶Irrecuperabiliter.] c. ſuper eo. de rapt. & c. ſi quis. 17. q. 4. Sed videtur hoc verbum ſuperfluo appoſitũ, cũ ſemel depoſitus nũquam recuperet ordinẽ: nam depoſitio eſt perpetua, ſuſpenſio ad tp̃s, vt in ca. at ſi clerici. đ iud. Reſp. ſecundum Io. And. & Ab. in d c. ſuper eo. quod hoc verbũ poſitum eſt ad denotandũ, quod ep̃s proprius non poteſt hunc reſtituere, requiritur ergo Papæ diſpenſatio; in beneficio tamen poſſet ep̃s diſpenſare, ſecundum Ab. ibi. vt in c. Salonitanæ. diſt. 63 fac. c 2. & quod ibi not. Ab. de cleri. pug. in duello.

aut ſepulturæ intereſſe[a], vel eorum eleemoſynas [b] accipere auſi fuerint, ſiue rapinæ participes inuenti fuerint, eccleſiaſtico beneficio priuati ordinis ſui damnum irrecuperabiliter [c] patientur.

Sacrilegium committitur tam intuitu rerum, quam perſonarum. Et qualiter intuitu rerum. h d.

Sacrilegium autẽ admitti dicitur tam ratione rerum [d], quam perſonarum [e]. Rerũ, vt cum quis ſacrum de ſacro, vel ſacrum de non ſacro, vel nõ [f] ſacrum de ſacro aufert. Sed & ſi non de ſacro aliquid ablatum fuerit, ſed intra certos paſſus [g], qui in circuitu eccleſiæ ſunt, adhuc ſacrilegium committi dicitur.

Ratione perſonarum committitur ſacrilegium, cum quis clericum percutit, vel cum moniali rem habet. hoc dicit.

Perſonarum ratione ſacrilegium perpetratur, cũ quis in clericum vel monachum violentas [h], & impias manus obiicit: vel cũ perſonæ Deo dicatæ [i] per coitum appetuntur, de quibus infra ſuo [k] loco latius dicturi ſumus.

Io. Bapt. Sacrilegium, CASVS nõn figuratur. Not. tñ quod delictum trahere videtur originẽ aut a re, aut a loco, aut a p̃ſona, quia iſta tria conſiderantur eſſe præcipue priuilegiata de iure can §. 1. ſupra de imm. eccle. Not. 2. quod ſacrilegium perſonale ſpecificatur ab illa perſona quæ habet rationem obiecti & hoc facit ad q̃ſt. criminalẽ, qua q̃ritur an ſacerdos dẽat puniri pœna ſacrilegij ſi cognouit mulierẽ laicã.

d ¶Rerũ.] c. quiſquis. ver. ſimiliter. 17. q. 4 & quod ibi no. Archi. in prim.

e ¶Perſonarum.] c. ſi quis deinceps. & c. ſi quis ſuadente diabolo. & c. ſicut. 17. q. 4.

f ¶Non ſacrũ.] l. diuus. ff. ad leg. Iul. pecul. quæ eſt contra. Sol. illa corrigitur per hanc, & per ca. quiſquis. 17. q. 2. vel illud de iure ciuili, hoc de iure can.

g ¶Paſſus.] 17. q. 4. c. quiſquis. immo & perturbationem ſolum rerum eccleſiaſticarum nedum per inuaſionẽ hmõi crimen cõmittitur, c. conqueſtus. vbi Ab. de fo. comp. cõtrahitur ẽt per inuaſionẽ rerum patrimonialium ipſius clerici, vt per Abb. in c. cæterum. verſ. nota ergo ex omnibus de iud.

h ¶Violẽtas.] Intelligendum ẽt ſi non violentas, vt infra de ſent. exc. §. volentẽ. & c. cõtingit. eo. ti. in antiq. fac. c ſi quis ſuadente. 17. q 4. vn de ſumitur.

i ¶Dicatæ.] c. impudicas. 27. q. 1.

k ¶Suo loco.] ſ. infra de adul. §. pe. & infra de ſent. exc §. ſi quis igitur. cum pluribus ſeq.

DE FVRTIS. TIT. VI.

Furti nomine omnis illicita vſurpatio continetur. hoc dicit.

FVrti quidẽ noĩe omnis illicita, vſurpa

DE FVRTIS.

Io. Bapt. Continuatur tit. iſte per gl. rub. quã cõtinuationem melius declarando dicas, poſtq̃ autem locutus eſt in ſuperioribus tit. de delictis quæ immediate offendũt ipſum Deũ, erat rõni cõueniẽs declarare reliqua delicta, quæ immediate offendũt hominẽ, iuxt. §. fi. ſup. đ duplici purg. hoc ſit incipit explicare a p̃nti tit. idq; facit, q̃a ſupra ti. p̃x. § fi. locutus fuit de quadã ſpẽ furti: Diuidit aũt tit. iſte ĩ 2. p̃tes. I 1. demõſtrat qd ſit furtũ, & q̃uo puniat: I 2. vero đ quo fcõ id ĩtelligat: a. ibi, ſed hęc.

Io. Bapt. FVrti qdẽ. CASVS: qdã vſurpauit rẽ alienã ad p̃priu cõmodũ, poſtea pnĩa duct᷒ eã reſtituit, & petebat ab ep̃o ſuo ordinari. fuit q̃ſitũ qd iuris, qm̃. n. furtu dãnificeat p̃ximũ fcã reſtitũe vr furti culpa remiſſa, & cõſequẽt poſſet ille ordinari: ſiq̃dẽ ſi pctm̃ ñ remittit niſi reſtituat ablatũ ex pctm̃. đ re. iur. l 6. ergo a cõtrario remittit pctm̃ reſtituto ablato. Sol. tñ vt hic hr̃, q̃a ex delicto vltra culpã diuerſa mala cõtrahunt, vt ẽ infamia. ñ obſtat obiectio q̃a reſtitũ ſolũ ñ remittit culpã, ſed ẽ cã, vt ipſa poſtea remittat. No. 1. qđ oĩs illicita rei alienę vſurpatio comprehenditur ſub furto ſimpliciter conſiderato: Not. 2. argu. quodlibet delictum poteſt puniri ab vtroque iudice, ſ. ciuili, & eccleſiaſtico.

l ¶De furtis.] Dictum eſt ſupra proxime de quadã

ſpec. e

tio alienæ rei concluditur, ſed nunc de his tantum agimus, quæ ſpeciali nomine deſtituta generali furti appellatione continentur.[a]

Fures promoueri non poſſunt, & promoti deponuntur, & ſi ſint incorrigibiles tradendi ſunt curiæ ſæculari.h.d.

Fures autem non ſolum ſæculares leges: verum etiam canones acriter inſectātur: nam nec ad ſacros ordines promoueri (niſi ſecūdum ea, quæ ſupra diximus[b]) & promoti ab eiſdē deiici[c], & ſi depoſiti incorrigibiles fuerint, excommunicari, & demum poteſtati ſæculari tradi debent.

Pro occiſis in ipſo furto nō eſt orandum, niſi ſint confeſſi ante mortem.h.d.

Et ſi dum furtum cōmittitur occiſi fuerint, pro eis minime orandum[d] erit: quamquam ſi comprehenſi, aut vulnerati confeſſi[e] fuerint, communio[f] eis non ſit deneganda.

Furtum committentes ob neceſſitatem mitius puniuntur.h.d.

Sed hęc de illis intelligere nos oportet, qui nulla neceſſitate adacti furtum commiſerunt. Cæterum ſi quis propter[g] neceſſitatem cibaria, veſtem, vel pecus furatus fuerit, longe mitiori pœna[h] puniendus erit.

Patientes cum furibus & conſcij occultantes pari pœna puniuntur.h.d.

ſpecie furti. ſ. de ſacrilegio, quod eſt furtum factū de re vel loco ſacro, nunc de furtis generaliter, & incipit tractare de ſecunda ſpecie criminum, ſ. de his, quæ lædūt homines principaliter, iuxta §. ſi. ſupra de dupli. purgat.

a ¶Continentur.] 14 q. 5. §. item obiicitur. & c. pœnale.

b ¶Diximus.] §. de fure. ſupra qui promo. non poſ.

c ¶Deiici.] c. cum non ab homine de iud. Sed ſi clericus non ſolum commiſit furtum, ſed latrocinium etiam, tunc debet etiam detrudi in carcerē ad pœnitentiā peragendam. c. tuæ. de pœ. eſt enim differentia inter furtum quod fit ſine violētia, & plerumque in obſcuro, ac de nocte, & latrocinium, quod fit cū violentia, & aperte, vt faciunt depredātes in ſtratis publicis. Vnde non mirum, ſi differentia eſt etiam in pœnis: nam & ius ciuile acrius ponit latrones, quàm fures occultos, l. capitalium. §. famoſos, ff. de pę. authē ſed nouo iure. C. e. arg. contra, in c. 2. eod.

d ¶Minime orandum.] Quia conſtat eos deceſſiſſe in peccato mortali. 23. q. 5. c. placuit.

e ¶Confeſſi fuerint.] Non ſolum ſacerdoti: verum etiam diacono, immo etiam laico, de conſec. diſt. 4. c. ſanctum eſt, de pœ. di. 1. c. quem pœnitet. circa fi. & diſ. 6. c. 1. in prin. licet laicus non poſſit concedere abſolutionem, quia nō habet poteſtatem clauium, ſed Deus remittit peccatum propter contritionem, vt per Abb. in d. c. 2. Immo nec Papa poſſet dare talem poteſtatem non ſacerdoti, de quo not. in c. peruenit. diſt. 95.

f ¶Communio.] Id eſt, Euchariſtia. ſimil. diſt. 50. c. pœnitentes. Et ſepulturam etiam concedit eccleſia, ex quo confeſſi ſunt. 13. q. vlt. c. fin. & not. in capit. 2. eod.

Io. Bapt. Sed hæc. CASVS. Præſupponitur quendam neceſſitate aſtrictum accepiſſe rem alienam, & in proprium commodum conuertiſſe, vnde quærebatur an neceſſitas ipſum excuſare valeat, & cum furtum ſit iure diuino prohibitum, non videtur etiam ob neceſſitatem eſſe permittendum, quia quod eſt eſſentialiter malum, nullo modo poteſt fieri bonum. ca. primo m. 28. q. 2. Sol. tamen vt hic habetur, quia tempore neceſſitatis omnia ſunt communia vt adnot. docto. & tollitur meū & tuum, & ſic ceſſat etiam obiectio: Not. quod neceſſitas ſæpe facit id licitum quod aliàs eſſet illicitum. No. 2. quod non omnia neceſſitas excuſat a toto, ſed ſolum aliquando a tanto.

g ¶Propter neceſſitatem.] Scilicet modicam: quæ interpretatio colligitur ex eo, quod pœna, vel pœnitentia imponit, ſi. n. magna aſſet neceſſitas, nulla pœna imponeretur, cū in neceſſitate oīa ſint communis fac de conſecr. diſt. 5. c. diſcipulos. & di. 42. c. 1. & 12 q. 1 c. 2. & 23. q 8. qd aūt & di. 47 c. ſicut. debuit enī credere dñm permiſſurum. §. placuit. de obli. q̄ ea delict. ſic ēt dicimus, qđ ꝑpe neceſſitatis poterit religioſus facere eleemoſynam de bonis monaſterij: vt per Ab. ī c. ſi qs. eo. Et vxor d̄ bonis mariti, iuxta id qđ putaret ipſum maritum daturum, ſi non fuerit ſibi vetitum ab eod. Alij intelligūt procedere qđ hic dr̄ ēt in maxima neceſſitate, ſi poſtea veniēs ad pinguiorē fortunā nō reſtituit Et ſecūdum hos not qđ ſubtrahēs aliqd ꝑpe neceſſitatis, tenet illud reſtituere cum pt, quaſi ceſſante cā. vt p Ab. ī d. c. ſi qs pp. Sed an ea quo ꝑpe neceſſitatis oīa ſunt cōia, poſſit pauper agere cōtra diuitē, vt ſibi ſubueniat? Rñd. nō cōpetit quidē pauperi actio, ſed bene pt implorare offm iud cis, qa diues peccat nō ſubueniēdo pauperi in neceſſitate. Ab. I d. c. ſi q[illegible] & in c cū cām de ele. & in c. cū dilect., de emp [illegible] di no. in c ſicut. di. 47 Eſt & alius caſus, in quo furari vr̄ licere, videlicet cū quis aliter non pt ſ[illegible] cuperare. Ab ī c [illegible] ibi, de his q̄ vi [illegible]

h ¶Pœna.] De qua in c. ſi quis propter. eod.

Neceſſitas facit oīa communia.

a ¶Partiuntur.] § ſi vero opem.inſti.de oblig.quæ ex delicto,fac.not.in c.1.de off.dele.
b ¶Poſſeſſoribus.] Id eſt,dominis, vel quibuſcunque quorum intereſt.l.interdum. ff.de verb.ſig.ca.pen.eod.
c ¶Indicant.] Nota ergo,quod tenetur quis indicare furem,vel furtum, de quo late per Canon in c.pen.eo. & per Legiſtas in l.in ciuile C.eo. Sed an furtum paſſus poſſit petere a iudice, vt ſcrutetur domũ & ſcrinia etiam loca ſecreta Titij, de quo forte ſuſpicatur? Reſpondeo, vt per Abb.& alios in d.c pen.

Nec fures ſolum ſupradictis pœnis tenentur, ſed ij quoque, qui aut cum furibus partiuntur [a], aut qui furtorum conſcij fures querẽtibus poſſeſſoribus [b] non indicant [c].

DE VSVRIS. [d]

TIT. VII.

Vſura quid ſit, & vnde dicta, habens poſſeſſionem in pignus recepta propria pecunia,ſi recuſet fructus in ſortem computare, vſuras committit.h.d.

Vſura [e] eſt quid quid [f] vltra ſortem mutuatam [g] percipitur [h], dicta ab vſu [i]; quia ſcilicet,pro vſu pecuniæ recipitur. Vnde [K] & ſi quis pignoris obtentu rei alicuius nactus fuerit poſſeſſionem [l], ſi ſortem ſuam deductis expenſis [m] de fructibus

DE VSVRIS.

Io. Bapt. Continuatur tit. iſte per gl.rub.ideo non oportet aliter ipſum continuare; Not. tamen ex iſta continuatione q̃d vſura ẽ ſpecies furti. Diuiditur autem tot. iſte tit.in 6.partes.in 1.adno.quid ſit vſura, & qualiter committatur,in 2.quomodo puniatur,in 3.an vſurarius excuſetur ratione intẽtionis, in 4.qualiter acquiſitum per vſurã reſtituatur:in 5 quid iuris de Iudæis demonſtratur, in 6 in quibus caſibus non committatur, 2.ibi,multiplicibus, 3.ibi,nec quicquam,4.ibi,plane ſi nec ij,5.ibi, Iudæi quoque, 6 ibi,ſunt tamen caſus.
d ¶ De vſuris.] Poſtquam ſupra viſum eſt de furtis, competenter ſubijcitur de vſuris, cum vſuram exercens quodammodo furtum committat.14.q.4. c.ſi quis vſuram.

Io.Bapt. Vſura eſt.CASVS poteſt ita adnot.quod cum quidam mutuaſſet aliquid cuidam amico, & pro cautione pignus accepiſſet, volebat eo vti ea ratione,quia dominus pignoris ad id conſentiebat, & volenti non fit iniuria, fuit tamen de hoc dubitatum.Sol:vt hic habetur, quia ex mutuo nihil commodi temporalis recipi debet.Non obſtat obiectio,quia ille conſenſus non poteſt mutare naturam contractus : Not.vſuram aliquando eſſe ſimulatam,quia fit fraus de contractu ad contractũ.
e ¶Vſura eſt.] Hæc definitio,ſiue deſcriptio ſumitur virtualiter ex c.vſura.& ex c plerique.14.q 3.vno tantum addito verbo,ſ.mutuatam,quod conuenienter fuit additum , vt dicetur ſuper illo verbo. Sed hæc definitio ſiue deſcriptio ſecundum Ab nõ eſt perfecta:quia poſſet aliquid accedere ſorti gratis,& tunc non eſſet vſura,arg.1.q.2.& c.ſicut & c. dilectus, & c etſi qq. de ſim. Vnde ipſe aliter definit,i.vſura eſt lucrum mutui ex pacto debitum,vel exactum. Sed hæc quoque eſt defectiua:quia vſura committitur etiam ſi abſit pactum , dummodo ad ſit intentio. c.conſuluit.eo. Vnde Hoſt.in ſum.e. §.quid ſit.ponit aliam,quæ licet oppoſitionibus nõ videatur relinquere locum:longior tamen eſt,quã § Callimachus,quod eſt contra naturam definitionis,quę nihil aliud eſt,quam rei breuis explicatio, vt ait Craſſus apud Tullium de oratore. Ideo dic quod ſatis defendi poteſt illa, quæ hic ponitur. Nec obſtat q̃d opponitur de traditione facta gratis: quia verbum percipitur in ea poſitum poteſt tollere cõtrarium:nam percipere hoc loco denotat quandam acceptionem non ſimplicem ſed fructuũ vel earum rerum, quæ ſunt loco fructuum , vnde dicimus fructus percipit non ita donum percipit. Idem erit in verbo, accedit, quo vtuntur, d. ca. plerique.& d c.vſura.quia nõ bene dicitur donum ſorti accedere quod vtique ſtat per ſe, ſed accedere eſt alterã principali rei adhęrere vt eſt vſura ſorti,vel dic percipitur,ſcilicet ex pacto,vt not.in d.c vſura.
f ¶Quidquid.]Siue ſit pecunia, ſiue electuarium, ſiue capella, ſiue quodcunque nomen imponas. ca. plerique,&c.vſura 14.q.3 etiam ſi detur factũ ineſtimabile,vt ſi doctor mutuet ſcholari, vt ſecũ intret,aliter non mutuaturus,vt per Ab.in rub.eod.
g ¶Mutuatam]Hoc ideo:quia vſura non committitur,niſi in rebus,in quibus conſiſtit mutuum,ſcilicet,quæ conſtant pondere,numero,vel menſura, ratio diffuſe ponitur per Ab.in rub.eo.poſt Hoſt.in ſumma.§ 1.Immo nec in his cõmittitur niſi actualiter ſit deuentum ad mutuum,quod deſignat hoc verbum mutuatam,licet res ſit apta mutuari. Vnde infert Abb in d.rub.q̃ ſi ego commodarem tibi pecuniam non vt expendas, ſed vt ad pompam retineas in banco,poſſum licite aliquod lucrum capere:quia tunc non eſt celebratus contractus mutui.
h ¶Percipitur.]Quaſi debitum,& quaſi fructus.
i ¶Ab vſu.] Alij alias ponunt etymologias, vt per Abb.in rub & per Arch.poſt alios in .vſura. 14.q. 3 quæ non reciperentur ab humanioribus.
K ¶Vnde, &c.] Quia in caſu ſequenti aliquid accipitur vltra ſortem.& fac.c 1.& c 2.
l ¶Poſſeſſionem.] Idem dicendum de domibus & alijs rebus·debent enim ſoluta penſione extenuare ſortem.Abb in c.1 eo.
m ¶Expenſis]Quia quod ſupereſt ẽ fructus.l fructus.ff.ſol.ma & 12.q 2.c.vobis.& l 1.C de fru.& lit expen.& pig.per fructus perceptos liberatur ipſo iure.l.1 & 2.C.de diſtr.pig.c.1.& 2.& c.conqueſtus. eodem. Huiuſmodi autem debeant eſſe tales

expen-

expenſæ, & quo medio poſſint repeti, not. in d. c. 1.
a ¶Perceptos.] Quid de percipiendis? Reſp. vt not. per Abb. in c. 1. eo. vbi etiam alij.

toribus manifeſtis? Reſp. non, niſi in caſibus expreſſis. ad hoc videtur text. cum ibi no. in c. oblationes. diſt. 90. Hug. cōtra primum æquius, ſecundum Ab. arg. c. multi. 2. q. 1.
c ¶Patientur.] Cap. 1. eod.

iam perceperit, ſi eandem debitori reſtituere recuſet, & perceptos[a] fructus in ſortem computare, proculdubio vſurarum cōmittitur crimen.

Pœna vſurariorum ſunt, infamia, excommunicatio, beneficiorum, & officiorum, & eccleſiaſtica ſepultura amiſſio. h. d.

Multiplicibus autem pœnis ſacri canones vſurarios[b] inſequuntur: nam præter iniuſtam infamiam, nec ad Chriſtianam, nec ad cōmunionem admittuntur altaris[c], nec quiſquam de manu eorū oblationes[d] accipiet. Et ſi clerici fuerint, tam officij, quam beneficij eccleſiaſtici periculum patientur.[e]

Vſurariis non debent domus locari. h. d.

Nullus[f] quoq; ſub pœnis in Gregoriana conſtitutione[g] comprehenſis, manifeſtis vſurarijs, aut locabit[h] domus, aut cōductas habere permittet. Sed & ſi in hoc ſcelere deceſſerint, eccleſiaſtica carebunt ſepultura[i].

Licet quis de vſuris ſatisfieri mandet per hæredem, nō tamen eſt tradendus eccleſiaſtica ſepultura, donec fuerit ſatisfactum, & contra faciens incurrit pœnas earundem. h. d.

Et id adeo obtinet, vt etiam ſi morituri in vltima volūtate de vſuris ſatisfieri[k], expreſſa quantitate, vel indiſtincte[l] mandauerint[m], donec ſecundum Gregorianæ

Jo. Bapt. Multiplicibus autem. CASVS. Quidam epiſcopi habētis diuerſos vſurarios in ſua diœceſis, criminaliter aduerſus eos, procedebant, & cū deberēt poſtea eos punire volebāt imponere pœnā, quæ imponitur ob furtum manifeſtum, & non manifeſtum § ſi. inſtit. de oblig. quæ ex delict. §. in duplum §. quadrupli. inſt. de act. quia vſura eſt ſpecies vt docet gl. rubr. huius tit. qua de re ſuit q̄ſitum quid iuris. Sol. vt in hac parte habetur, quia cum vſura præſertim ratione qua frequentius committitur ſit delictum admodum graue, debet quoq; grauiori pœna puniri. Non obſtat obiectio, quia licet vſura aliquo reſpectu ſit furtum eſt tamen ſpeciale crimen, & maxime graue. No. 1 pœnas eſſe multiplicādas ob grauitatem delicti. Not. 2. quod pœna debet augeri ob perſeuerantiam in delicto. Nu. 3 quod regulariter pœna non imponitur niſi ob delicta manifeſta.
b ¶Vſurarios.] Scilicet manifeſtos c. quia in omnibus. eodem.
c ¶Altaris.] Ideſt, ad ſuſcipiendum ſacramentum Euchariſtiæ, ſecundum Inn. Sed vterque Ab. tam in c. quia in omnibus. quam in c. cum in. eo. exponit, vt hic vſurarius non admittatur ad eccleſiam quando celebrantur diuina, & forte ſecundum Abb. iuniorem iſta expoſitio eſt melior, vt vſurarius rubore ſuffuſus facilius reſipiſcat ſicut dicimus & de excommunicato. c. pia de exc. in 6.
d ¶Oblationes.] c. quia in omnibus eo. Sed nunquid ſaltem eleemoſynam recipere quis poſſit ab vſurarijs? Reſp. ſic ſecundum Io. And. in c. cum voluntate. de ſenten. exc. ſequitur Ab. in d. c. quia in omnibus. fac. c. ex tranſmiſſa. de deci. & 14. q. 5. in ſum. Ratio differentiæ eſt: quia oblatio fit in publico, eleemoſyna de ſui natura fit in occulto, licet etiam in publico fieri poſſit. Sed an idem ſit in al[ij]s pec[c]a

f ¶Nullus.] Siue particularis perſona cuiuſcunque ſtatus, vel conditionis, ſiue collegium, vel vniuerſitas. c. 1. eo. in 6.
g ¶Conſtitutione.] Capit. 1. eod. in 6.
h ¶Locabit.] Quid ſi ignorabat locator vſurarium eſſe conductorem, vel nō locauit ad exercēdum fœnus? Dic, quod probabilis ignorantia illum excuſat l. ſi quis ignorās. ff loc. & c. ſi vero. de ſent. exc. 2. & ca. in audientia. in dubio tamen prǽſumuntur ad hoc eos ducere, ſi conſueuerunt vſuras exercere l. ſi cui. ff de accuſ. & ca. ſemel. de re iud. in 6.
i ¶Sepultura.] Ca. quamquam eod. in 6 c. quia in omnib. eo. in antiq. nec proderit defuncto, quod hæres eius velit ſatisfacere: nam oportet, quod ipſemet reſtituat vel de reſtituendo caueat, ita quod appareat illū non deceſſiſſe in illo peccato, de quo not. in c. 2. eo. in 6 & i cle. eos. de ſepul. & aliquid per Ab. in ca. quia in omnibus e.
k ¶Satisfieri.] Debet autem ſatisfieri ei, a quo pecunia fuit extorta, vel eius hæredibus illis non extantibus, vel non petentibus, vel non curantibus, pauperibus extortum erogabitur c. cum tu. eo. Dicit tamen Gu. l. quod hoc caſu debet publice proponi edictum in locis a quorum incolis vſuræ ſunt extortæ, & ſi aliqui appareant quibus fides ſit adhibenda, potius illis reſtituentur, quam pauperibus erogentur, fac. c. ſicut § eos de hom. & no. formaliter in c. 2 e. in 6 Sed quid ſi facta erogatione in pauperes appareant illi, quibus fieri debet reſtitutio? Reſp. vt per Petruſ. in d. c. 2.
l ¶Indiſtincte.] Id eſt, non expreſſa aliqua quantitate: quia mandauit in genere reſtitui quæcunque extorſerat per vſurariam prauitatem.
m ¶Mandauerint.] Hoc fuit ſtatutū ne Concilium

conſtitutionis a tenorem ſatisfactum b fuerit; eccleſiaſtica ſepultura carere c debeant. Quicumque vero manifeſtos vſurarios contra prædictæ ſanctionis formam tumulare d auſi fuerint, pœnæ Lateranenſis concilij contra vſurarios promulgatæ ſubijciendi erunt.

Teſtamenta vſurariorum non valent h.d.

Teſtamenta e quoque ab eiſdem facta aliter f, quam ſecundum dictæ conſtitutionis formam nõ valebunt, ſed ipſo iure erunt irrita.

Non debemus facere malum, vt poſtea faciamus bonum.h.d.

Nec quidquam proficiet, quod quis pro captiuis redimendis, vel eleemoſynis g dandis ſeſe vſuras exercuiſſe h alleget: nec enim propter ea magis cum vſurario diſpenſari i poterit; cum pro vita alterius mentiri k quidem nedum rapere liceat.

Lateranenſe, de quo in c.3.eo.cludatur.dicit enim ꝙ qui decedit in hoc peccato, non admittitur ad ſepulturam eccleſiaſticam, ex quo autem quis mandat de reſtituendo non dicitur decedere in illo peccato. & ſic Lateranenſe Cõcilium non habet locũ: occurritur ergo per c.s.eo in 6. vnde ſumitur hæc littera huic eluſiool. Ex hoc etiã refert Io. Andr. poſt Guil. ꝙ fœneratores Tuſci dicebant, ꝙ ſolum vltimus de genere dãnabitur, ex quo omnes prædeceſſores reperiantur mãdaſſe vſuras reſtitui. Tenebitur autẽ hæres reſtituere, etiam ſi teſtator non mandet, immo & ſi vſuræ ad eum non peruenerint, in quãtum ſe extendunt vires hæreditatis. traditur in cap.tua nos.eo. Sed hoc caſu non concedetur defuncto propter reſtitutionẽ eccleſiaſtica ſepultura, cum in peccato deceſſerit, niſi aliàs ď mortui contritione appareat.26.q.6.ca. qui recedunt. & c. nobis.2.de ſen.exc.

a ¶Cõſtitutionis.] c.quamquam.eo in 6.

b ¶Satisfactum.] Quid ſit ſatisfacere, habes in l.1. ff. qui ſat.cog. & in l.ſi rem.§ omnis. ff.de pig.act: & ex hoc modo loquendi impersonaliter collige, ꝙ non ſolum ſufficit de vſuris per quemcunque eſſe ſatisfactum: ſed etiam ſufficit ꝙ idonee cautum per quemcumque. ꝙ intellige quo ad hoc vt vſurarius admitti poſſit ad ſepulturam, non ad validandum teſtamentum, vt not.in cle 1.eo.in ver.manifeſtos.ſequitur Peru.in c 2.eod.in 6.& dicitur ſatiſfactum ſi ſit ſatisfactum de vſuris tantum, non.n. requiritur quod ſatisfiat de intereſſe ſecundum Archid.in d.c.2. & latius per Peruſin. verſ.ſed quærit hic Archid.

c ¶Carere debeant.] Eſt ergo hic opus facto.i.reſtitutione vel ſatisfactione, nec ſatis eſt bene velle c. non ſatis.diſt.86.verba.n.ſunt cum effectu intelligenda c.relatum.de cle.non reſi.l.1.ff.ꝙ quiſq.iu. Sed non ne qui ſolui mandat, ſoluere videtur.l.qui mandat.ff.de ſol Reſp. illud habet locum facta ſolutione per mandatarium, qui enim per alium,&c. c.qui per alium.de reg.iur.in 6.

Simulatio pro veritate. d ¶Tumulare.] Idẽ ſi non tumulauerũt ſimulauerunt tñ tumulare, ſecundũ Io.de Lig.Do.& Peru. I c quãquã.ver.cæterũ.eo.in 6.ex quo.n.ſimulando dederũt al ij. malũ exẽplum, & ex ſcandalizauerũt eccleſiam nõ debẽt a pœna excuſari.11.q.3.c.præcipue de portantibus & aſſociantibus per Do.in d.c. quamquã.&fa.gl.in ele.nos.de ſep.in ver.ſepeliri.

e ¶Teſtamenta.] Quid de codicillis? Et vr valere: diuerſa.n.ſunt hæc l ſi idem.C.de cod. & conſtitutio.c 2.c.in 6 eſt pœnalis ergo reſtringẽda c.ſtatutũ.de ele.lo 6.l.ſi pſes.&l.ſi de interpretatione ff.ď poe.& phibitis maiorib.minora petere nõ prohibemur. l.cui pacto.ff.ď ſer. export.c.p venerabilẽ. qui fil.ſint le. Com. contra per d. c.2.qď in principio facit mẽtionẽ de vltima volũtate I genere, & arg.c.cũ eſſes, de teſta.fac.q a codicillus large dr̃ teſtm̃: q a mẽtio eſt teſtatio, vt ī3 qu.2. §.ſed aliud.& inſt. de teſta.in princ.l. cõficiuntur.& l.ab inteſtato.ff de cod. & melius in l.2.§. quintus. C.de iure vet.enuc.& latiſſime p Legi. in rub. ff.de le.1. aliàs faciſe eſſet conſtitutionẽ eludere qď eſſe non dẽt, ca.ſi ciuitas.de ſent.exc.I 6.

f ¶Aliter.] ſ.nõ facta ſatisfactiõe nec idonea pręſtita cautione.

Nec quicquam. CASVS. Quidam faciebat vſuram, & quid inde lucrabitur diſpenſabat inter pauperes, fuit quæſitum an ide propterea excuſetur eo præſertim, quia legimus in c.pe.14.q.5. ſi quid habetis de malo facite bonum. Solu.tamen vt habetur & ob rationem in tex.aſſignatam, & iõ non ſufficit bona intentio.c.non eſt ſatis diſ.86 de malo aũt facere bonũ ĩ caſu intelligiť qď reſtõ fiat ei cui debetur.No.1.qď recta intẽtio ñ eſt ſufficiẽs ad cauſandã actionẽ virtuoſam, at a cõtrario ſenſu ſecus eſt de mala.No.2. qď bonum ẽt in moralibus non oritur a malo directe & proprie ſeu per ſe. Io.Bapt.

g ¶Eleemoſynis.] 14.q.5 p tot.c.ſicut. § cos.ď homi.ď reb⁹.n.reſtõni ſubiectis ñ pr eleemuſyna fieri. c.Innouam⁹.vbi Ab.ď eẽſi.&I c.ex trãſmiſſa.ď dec.

h ¶Exercuiſſe.] Licet hoc verbũ magis videaĩ accõmodari ad eũ q dat ad vſurã, q̃ ad eũ, q accipit. Inn.tñ I c.ſu p eo.eo.vñ hæc lſa ſumiť, tenet ꝙ diſpẽ illius tex.vẽdicet ſibi locũ ẽt in accipiente, moneť, q a ſi nõ reperireť, qui reciperet, pctm vſurarũ non repereť.cũ ergo recipientes dent cãm huic crimini.per cõſequẽs, vñr lpſi quoq; eodẽ iure cenſendi cũ dãtibus.ſed in cõtrariũ fac.c.debitores.de iurei. vñ diſtinguendom eſt, vt per Abb.in d.c.ſuper eo.

i ¶Diſpenſari.] Arg.ꝙ ptextu boni malũ fieri non dẽt.1.q.1.c.nõ eſt putãda.& 34.q.5.c.ſi dicat. & 14. q.5.c.1.2 & 3 & c.neq;.at.cõtra 27.q.1.c.nõ oporret.d c vt plene no.in c.nõ magno,ne ele.vel mon.

k ¶Mentiri.] Cap.ſuper eo.eo.& 22.q.2.c.ne quis arbi-

arbitretur. vbi de hoc, & diſt. 14 In ſumma. & cap. quod ait. Et fac. hoc contra doctores dantes conſilium contra conſcientiam, vt liberent quem a morte. immo aduocatus habens iuſtam cauſam non debet niti ad obtinendum per mendacium, not. in c. cupientes. de elect. veritas eruatur. 5. q. 5 c. illi qui. & 14. q6 c. 1. vel neſet ſe nō habere vnde reddat. quod potius videtur: quia non debet vlla pœna puniri, & Inanis eſt actio, & e l. nam his. ff. de dolo. c. olim. de reſt. ſpol. & not. in c. cum tu. eod.

Si non ſint quibus reſtitui poſſint vſura, eroganda ſunt in pauperes & paupertas excuſat a reſtitutione. h. d.

Plane, ſi nec ij, a quibus quis vſuras extorſerit, nec illorum ſint hæredes ſuperſtites [a] non ſolum pauperibus [b] vſurarū nomine acceptum erogare poterit: verum etiam compellendus erit, niſi eū nota paupertas euidenter [c] excuſet [d].

Non ſolum fœneratores ſed etiam illorum hæredes debent vſuras reſtituere nulla obſtante appellatione hoc dicit.

Nec is tantum eccleſiaſtica diſtrictione extortas vſuras reſtituere cogendus erit, qui fœneratus eſt, verum etiam filij [e], & quicunque extranei hæredes [f], qui omnes ſuper vſuris conuenti nullius appellationis [g] remedio reſtitutionem ſubterfugere permittendi erunt.

Iudex fœneratori poteſt præcipere ſub pœna excommunicationis. tam ne vſuras exigat, quam vt exactas reſtituat, non obſtāte iuramento præſtito de non repetendis vſuris h. d.

Sed & ſi quis ſub vſuris pecuniam acceperit, & de eis numquam repetendis fœneratori iurauerit, [h] adhuc iudex [i] vſurarios per cenſuram

in 6. & per Ab. in c. 2. de his, quę vi, metuſve cauſa. fi. & alios ibi ad eum notatos.

Io. Bapt. Plane ſi nec ij. CASVS. Quidam lucratus fuit multū per vſurariam prauitatem, & cum nec ipſe acquiſitum reſtituiſſet, nec eius hæredes reſtituere vellent, fuit quæſitum an teneatur atque poſſet ad id cogi, argum. enim l. 3. & 4. ff. de cond. ob turp. cauſam negatiue reſpōdebatur. Sol. tamen vt in hac parte caueatur, quia nemo debet commodum reportare ex propria culpa, ꝓut contingeret in caſu noſtro, ſi reſtitutio non eſſet facienda. nō obſtant iura adducta, quia licet nō detur refectio, non propterea datur retentio repetitio autem ideo in d. ll. dānatur, quia præſuponitur turpitudo ex parte dantis, at ſecus eſt in caſu noſtro. No. 1. quod pauperes ſubintrant in locum illius perſonæ incertæ cui de iure eſſet faciēda reſtitutio. Not. 2. iudex eccleſiaſtic. etiam ex officio & parte non perēte tenetur cogere vſurarium, eiuſque hęredem ad reſtitutionem faciendam. No. 3. quod pacta in fauorem delictorum inita non tenent, nec valent etiā ſi ſint iurata. facit l. pacta quæ contra. C. de pact.

a ¶ Superſtites.] Sed quid ſi principales ſint ſuperſtites, nunquid vt vſurarius liberetur a peccato ſufficiat remiſſio illius a quo fuerunt extortæ vſuræ? Reſp. ſufficere ſecundum diſtinctionem tñ Abb. & aliorum in c. cum tu. eo. in fi. vbi & quid ſi ille cui debent vſuræ reſtitui ſit valde abſens. an vſurarius teneatur ad eum mittere vſuras, & cuius expenſis.

b ¶ Pauperibus.] Sed quibus pauperibus? Reſp. ſecundū Hoſt. pauperibus illius loci, vbi pecunia fuit extorta: quia facilius inter illos poterunt reperiri ij, quibus eſt datum damnum, & ſecundum Feder. conſ. 32. quem videtur ſequi Ab. in c. cum tu. eo. in fi. eſt hoc conſilium non præceptum.

c ¶ Euidenter.] Si enim credatur habere, verberib.

d ¶ Excuſet.] Si tamen venerit ad pinguiorem fortunam tenetur vt antea, c. Odoardus. de ſolu. & l. ſi debitoris. ff. de ceſ. bon. & argu. 26. q 6. c. ſi quis de corpore. & no. in c. cum tu. eo.

e ¶ Filij] Fac. cap. tua. eo. vnde ſumitur, & tenentur filij pro parentibus pro hæreditaria portione, fac. l ex qua perſona. ff de re iudi. Sed pone, ꝙ alter hæredum efficiatur in ſoluendo ante reſtitutionem vſurarum, nūquid alter conueniatur inſolidum? Dic ꝙ etiam ſi non ſit defuncti hęres, ſed ad eum bona defuncti peruenerint, inquantum talium bonorum menſura patitur, eſt reſtitutio facienda, vt plenius not. in d. cap. tua.

f ¶ Hæredes.] Sed tantum iuxta vires hæreditarias in foro poli, in foro autem fori eſt diſtinguendum vtrum hæres fecerit vel non fecerit inuentarium, vt plene per Doct. in c. tua. eod.

g ¶ Appellationis.] Intellige hoc in manifeſtis vſurarijs, vt in c. quā pernitioſum. eo. Idem eſt in quolibet crimine manifeſto, c. cum ſit Romana. de appel. aliàs ſi iniuſte grauaretur, nō eſt appellatio deneganda, vt plenius not. in dicto cap. quam pernitioſum.

h ¶ Iurauerit.] Nota, quòd iuramentum præſtitum de vſuris non repetendis, non inducit liberam remiſſionem vſurarum, immo vſuræ præſumuntur magis extortæ, cum iuramentum huiuſmodi, non præſumatur interueniſſe ex libero conſenſu iurantis c. ſuper de renunc.

i ¶ Iudex.] Nota caſum, in quo Iudex ſupplet commodum priuatarum perſonarum, cum mandat vſuras reſtitui. Sed dic, quod immo hoc facit Iudex potius ob vtilitatem publicam, & vt obuiet periculo animarum: aliàs non faceret, cap. ad noſtram. 2. de iureiurando. l. 2. § hoc autem. ff. de damn. infect. debet enim iudex etiam præuenire ante con-

eccleſiaſticam compellere poterit, tam vt ab earum deſiſtant exactione, & iuramẽtum remittãt a, quam etiam vt exactas reſtituant, ne de dolo & fraude quemquã contingat commodum reportare.

Iudæi ſatisfacere debent de immoderato grauamine, Chriſtianis, aliàs excommunicantur modo, quo poſſunt. hoc dicit.

Iudæi quoque ſi a Chriſtianis quocunque prætextu graues immoderataſve b vſuras extorſerint, & per ſæculares principes e & poteſtates illas remittere ſunt compellendi, & donec de immoderato grauamine competenter ſatisfecerint ab vniuerſis Chriſti fidelibus, tam in mercimonijs d, quã

ſummationem peccati, cum videt aliquem in præcipitio & actu peccandi. not. in c. ea litteris. de ſpõſ. a ¶ Remittant.] Hoc tunc eſt neceſſarium, cum pars proprio motu intendit repetere, & ipſa implorat officium iudicis: ſecus ſi iudex procederet ex officio non implorato: quia tun non erit opus remiſſione vel abſolutione: quia pars nõ venit contra iuramentũ: quia iurauit non repetere, non autem non recipere, ſi redderentur ſecũdum Ab. in c. tuas. eo. licet gl. aliter ibi ſentire videatur. Quid ſi iurauit abſolutionem non peteret? Reſp. adhuc poterit denunciare, not. in d. c. tuas. Quid ſi iurauit, nõ denunciaret? Reſp. non valet iuramentum, quia non poteſt quis ſe obligare contra bonum charitatis, & diſpoſitionẽ Euangelicam, ſi peccauerit, &c. not. in c. ad noſtram. 2. & c. quemadmodum. de iureiur. de materia. c. 1. & in c. debitores. de iureiur.

Io. Bap. Iudæi quoque. CASVS. Quidam Iudæi paſſim dabant pecuniam ad vſuram, & cum hoc tenderet in damnum reipubl. fuit quæſitum. an eis eſſet vſura prohibenda. ad fauorem. n. Iudæorum facit dictum D. pauli dicentis Qui ſunt extra nos, nihil ad nos in contrarium facit damnum a reipub. eſſe euitandum. Sol. vt hic legimus ob vtilitatem Chriſtianorum: illud autem dictum intelligitur reſpectu ſalutis ipſorummet iudæorum, & ideo non obſtat. No. quod iudæi, tenentur obſeruare canones, in vtilitatem Chriſtianorum, & ideo etiam iuriſdictioni eorundem ſubiiciuntur. Not. 2. qualiter officium poteſtatum eſſe ne ſubditi indebite grauentur; & propterea princeps dicitur conſtitutus propter populi vtilitatem, ſed non econtra.

b ¶ Immoderataſve.] Fac. c. quãto. eo. videtur ergo, ꝙ moderatas exercere poſſint a contrario ſenſu. di ſtin. 45. c. qualis. & l. cum prætor. ff. de ind. contrariũ videtur verius, vt in c. poſt miſerabilẽ. eo. & ita ceſſat hic hoc arg. a contrario ſenſu. l. cõnenticula. C. de epi. & cle. Sed cur hic inſertum fuit hoc verbũ, Immoderatas, inducens hanc ambiguitatem? Reſp. quia legitur in d. ca. quanto. vnde ſumitur. Et licet Doct. commu. tenere videantur, ꝙ Iudæi nõ poſſint fœnerari Chriſtianis per d. c. poſt miſerabilem. vſus tamen & practica, quæ eſt optima interpres legum ſuadet contrarium, & Doctores in hoc potuerunt decipi, ſed & ſi non fuerunt decepti, qua ratione id verbum legitur in d. c. quanto. eadem ratione potuit hic verbum inſeri Sed an iure Moſaico poſſint Hebræi fœnerari Chriſtianis? Multi ꝙ non, & ita ẽt Ab. in d. c. poſt miſerabilem potiſſimum per ca. 28. Deuter. ibi: Alienigena fœnerabitur tibi. Facile tenerem contrarium per d. ca. 28. Deuter. vbi dicitur, quod ſeruantibus legem nemo fœnerabitur, ſed ipſi ſeruantes fœnerabantur alijs, non eſt ergo dicendum, quod in præmium obſeruãtiæ legis Deus permitteret hebræis facere illud, quod eſt peccatum, & quod in euentum inobſeruantiæ ipſi hebræi nulli fœnerabũtur, nõ dicitur ipſi præceptiue, ſed per modũ impoſitionis pœnæ, quaſi dicat Deus: Eritis pauperes, & non poteritis exercere negotium valde lucroſum, vobis a me aliàs permiſſum. Communiter tamen tenetur contra, vt apparet ex his, quæ hõr in d. c. poſt miſerabilem. ANT. TIM. Opinio gl. hic quam tñ non firmat, quod liceat iudæis ex lege Moſaica fœnerari Chriſtianis, licet videatur ei facere littera Deut. 28. tñ ex cõi doctorum expoſitione falſa eſt. Fœneraberis. n. ibi non interpretatur dabis ad vſurã, ſed fœnus ibi large accipitur pro mutuo, ſicut & Eccl. 29. dicitur. Multi nõ cauſa nequitiæ nõ fœnerati ſunt i. non mutuauerunt alijs. Promittit. n. ibi Deus Iudæis obſeruantibus legem ſuam abundantiam diuitiarum ex qua contingeret, qđ alijs commodare, & mutuare poterunt. Ita Nicolaus de Lyra exponit tex. illum, & Hugo ẽt Card. in ſuis glo. & conueniunt in hoc oẽs Doctores. Verũ ad alium locũ magis expreſſum Deut. 23. vbi inquit: Non fœnerabeꝛis fratri tuo ad vſuram pecuniam, nec fruges, nec quãlibet aliam rẽ, ſed alieno. Rñdet S. Th. Non fuit per hoc hebræis cõceſſum, qđ vſurã ab alienis acciperẽt, quaſi licitũ: ſed permiſſum ad maius malum vitandũ ne, ſ. a Iudæis Deũ colẽtibus vſuras acciperent ꝑꝑ auaritiam. Ex quo loco colligit Caiet. qđ licitum eſt principibus condere leges permiſſiuas vſurarum, nõ ꝑꝑ lucrum principum: quia hoc eſt participare in crimine, ſed propter vitandũ maius malum, i. furtum: quemadmodum licitum eſt condere leges permiſſiuas meretricum propter vitanda adulteria.

e ¶ Sæculares principes.] Quorum legibus in temporalibus Iudæi ſubiiciũtur. c. quo iure. diſt. 8. & l. iudæi. C. de iudæ. non tñ intelligas, ꝙ etiam eccleſia non poſſit eos compellere ad vſuras reſtituẽdas: nam cum hoc crimen ſit eccleſiaſticum, & ſit contra legem eorum, & contra naturam, licite poſſunt compelli per iudicẽ eccleſiaſticum, vt per Inn. in c. cum ſuper. de vot. & vot. redemp. & per Ab. in c. poſt miſerabilem. eo. Ideo autem fit mentio de principibus ſæcularibus: quia per eos facilius compelli poſſunt cum habeant homines armatos, quos non habet eccleſia in loco, vbi non habet temporalitatem, at de iuriſdictione ſpirituali parum curant iudæi, fac. not. per Abb. in c. poſtulaſti. de Iudæ.

d ¶ In mercimonijs.] Non peccant ergo Chriſtiani commu-

communicātes Iudæis in merċimonijs regulariter, licet nimia familiaritas & conuerſatio interdicatur. 28. q. 1. c. ſæpe & c. nullus. & c. ad hoc. de iudæ.
a ¶Communio.] Et eſt hæc quædam indirecta excommunicatio in perſonis hebræorum, vt & in ca. poſt miſerabilem. eod. vnde ſumitur, vbi not. Abb.

Ab. poſt gl. in c. conqueſtus. eo. & no. 14. q. 4. in ſumma, & generaliter vbicunque recipitur pecunia loco intereſſe non committitur vſura. Abb. in c. 1. eo.
c ¶Beneficium.] Cap. 1. in fin. eo. & idem in feudo c. conqueſtus. eodem.

in alijs per excommunicationis ſententiam eis omnimoda communio[a] denegabitur.

Ponuntur plures caſus, quibus quis fructus in ſortē computare non tenetur. h. d.

Sunt tamen caſus[b], in quibus aliquid vltra ſortem abſque vitio vſurarum licite recipitur; vtputa, ſi clericus eccleſiaſticum beneficium[c] aliter redimere non valens prętextu pignoris de manu laici illud acceperit: nec enim hic in ſortem fructus renebitur computare. Idem ſi terra non[d] ſit beneficij alicuius eccleſiaſtici, ſed ad accipientem in pignus iure dominij directi pertinere noſcatur.

Fauore dotis fructus non computantur in ſortem. h. d.

Idem ſi poſſeſſiones[e] pro non numerata dote genero[f] a ſocero pignori obligatę fuerint[g]. Cum enim frequenter dotis fructus non ſufficiant ad onera matrimonij ſupportanda pignoratarum poſſeſſionum fructus in ſortem computandi non erunt.

Non eſt vſurarius rem emens minus iuſto pretio, ſi tunc veriſimiliter dubitetur, an tempore ſolutionis plus vel minus valitura. Vel aliter dubius euentus vſurarum ſuſpicionem remouet. hoc dicit.

Illi quoque, qui dant decem ſolidos[h], aut alio tempore totidem ſibi grani, vini, vel olei menſuræ reddantur, ex hoc vſurarius cenſeri non debet: quia licet tūc plus valeāt, vtrum plus vel minus ſolutionis tempore dem.

Io. Bapt. Sunt tamen CASUS. Quidam clericus accepit a laico occaſione mutui fundum tit. pignoris, in quo habebat certum ius: qui quidem laicus pro dote ſuæ filiæ ſoluebat ſingulis annis certam penſionem loco fructuum; & cupiēs a tali debito liberari, vendidit quædam bona maiori pretio quam de præſenti valeant, & cū eſſet mercator, accepit pecuniam ab amico promittens aliquid ſperans indeluce r. xvnfuit quæſitum an huiuſmodi cōtractus ſapiāt vſuram: in primo enim de clerico res videtur clara per princip. huius titu. noſtri; in ſecūdo vero, & tertio cū non verificetur definitio vſuræ, ſimiliter videtur clarum qd iuris: at in vltimo ſi ille mutuans ſuſcepit in ſe periculum ob naturam contractus aſſecurationis non videtur eſſe dubitandum. Solu. tamen vt in tot. hac parte habetur, cauſa antē deciſionis in communi talis poteſt adnot. quod in vno vel altero caſu non reperitur proprie mutuum, & ſi reperitur etiam intereſſe damni emergentis à princ. in altero vero præponitur pactum appoſitum fuiſſe tali, vt deſtruat cōtractum: vnde his obſeruatis habemus quomodo ſint intelligenda obiecta, & ſic non obſtant. No. quod ob cauſam ſpecialem recedendum eſt a communibus iuris regulis. Not. 2. quod in cognitione valoris rerū ipſarum id quod eſt veriſimile & probabile attenditur. No. 3. quod pactum licet aliàs citatum ſi aliquo contractu apponatur, & ſit contra ſubſtantiam eius, dicitur ipſum vitiare.
b ¶Caſus.] Duodecim caſus tales enumerātur per

d ¶Non ſit.] c. conqueſtus. vbi Abba. eod.
e ¶Poſſeſſiones.] Quæ debēt eſſe traditæ, vt eius fructu lucro genero cedant. l. de diuiſione. ff. ſol. ma. & no. in c. ſalubriter. eo. vnde ſumitur.
f ¶Genero.] Quid. in hærede generi poſſidente, ſeu detinente pignus poſt mortem generi. In no. & Ab. in c. ſalubriter. eod. tenent hunc non lucrari fructus: quia in optione eius eſt reſtituere pignus, & ſe ab obligatione liberare, quod non eſt in genero & marito, cum vel inuitus teneatur ad onera matrimonij. Idem tenetur de vxore, cui ſoluto matrimonio pro reſtitutione dotis eſt datum pignus, vnde debet eſſe cauta, vt faciat ſibi conſignari poſſeſſionem in ſolutum, aliàs fructus extenuabunt ſortem.
g ¶Fuerint.] Quid ſi promiſit ſocer certos annuos denarios pro quolibet centenario vſque ad ſolutionis tempus, an teneat conuentio? Reſp. valde dubitant. Ab diſtinguit, vt per eum in capit. ſalubriter. eodem.
h ¶Solidos.] Sed cum pretij interuentus deſignet contractum emptionis, & venditionis. lege final. C. de præd. decur. libro decimo, non videtur, quod hic poſſit cadere vſura, quæ non committitur niſi in contractu mutui, capitul. conſuluit. eodem, & ſupra eodem in principio, & notat Abbas in rubrica eodem. Reſpondeo, quod quoad formam contractus non eſt vſura, ſed quoad intentionem contrahentium deprauatam, vt notat Abbas in capit. nauiganti. eod. vnde ſumitur.

a ¶ Dubitatur.] Ergo ſi certum eſſet, quod tempore ſolutionis plus valerent, vſurarius eſt cenſendus, c. in ciuitate, & c. fi. in fin. eo. & ita propter dubium excuſatur. ſimil. l. pen. C. de ſol. Arg. quod dubia in meliorem partem interpretari debent, c. 2. de re iud. c. ex litteris. de prob. l. Arria. ff. de act. & oblig. Sed immo videtur, quod in tali dubio abſtinendum eſſet a talibus contractibus ob periculum animæ, arg. c. illud. de cler. ægr. mini. c. ſignificaſti, 2. de homi. & not. in capit. vni. de ſeru. in ord. fa. Sol. hoc procedit in foro contentioſo, contrarium in foro cõſcientiæ, vt per Ab. in d. c. fin.

de pœ. fuit quæſitum quid iuris. Sol. vt hic habetur, quia in delictis puniendis, à lege ſiue ab homine multa debent obſeruari. arg. c. ſicut. de hom. & ideo non ſemper eſt ead. pœna imponẽda, non obſtat obiectio, quia aliquando etiam ipſa verificatur. Not. argum. illius vocis quodlibet vocabulum dicitur habere duo ſignificata. Not. a pœnam reſpectu eiuſdem delicti variari ſecundum varietatẽ perſonarum.

pore fuerint valituræ veriſimiliter dubitatur [a].

Vſurarius eſt, qui a debitore recipit aliquid vltra ſortem, etiam ſi ſuſcipiat in ſe periculum h. d.

Aliud tamen iuris eſt, ſi quis nauiganti, vel ad nundinas eunti certã pecuniæ quantitatem mutuatur, & ex eo, quod in ſe mutuans periculum [b] ſuſcipit, aliquid [c] vltra ſortẽ, vt recipiat conuenit: nam hic vſurarius reputandus erit.

DE ADVLTERIIS, & aliis coniunctionibus illicitis.

TIT. VIII.

Adulterij appellatio eſt generalis, proprie tamen in nuptam committitur, & quæ ſit adulterij pœna. h. d.

ADulterij generalis [d] eſt appellatio; continet enim nõ modo alieni tori violationem, ſed omnem prope [e] illicitam fornicationem. Proprie [f] tamen adulterium in nuptam committitur. Pœna in laico excommunicatio [g], in clerico depoſitio [h], vel in vtroque certæ [i] pœnitentiæ impoſitio.

Arbitraria eſt pœna inceſtus, ſodomiæ, & rei habitæ cum brutis h. d.

Eadẽ, vel etiam pro

b ¶ Periculum.] Quia ille recipiebat in ſe periculũ, videbatur quaſi quadam compenſatione licite aliquid vltra ſortem recipere poſſe: quia periculum mutuatæ pecuniæ pertinebat ad debitorem, cũ ſua facta fuiſſet, ſed nihilominus eſt vſurarius, vt in c. fi. eo. & not. in c. conqueſtus. eo. tit.

c ¶ Aliquid.] Etiã modicum dummodo natura æſtimabile. 14. q. 3. c. 1. 2. & 3. & per S. Tho. 2. 2. q. 78. art. 2. ſiue id ſit res, ſiue factum, ſiue conſiſtat in verbis; putã, inducendo, ſequitur Ab. in cap. fin. eod.

d ¶ Generalis.] 32. q. 3. c. nemo. & q. 5. c. nõ mœchaberis. & l. inter liberas. §. 1. ff. eo. & l. inter ſtuprum. ff. de ver. ſignif.

e ¶ Prope.] Hoc ideo, quia etiam generaliter ſumendo verbum non continet omnes ſpecies fornicationis illicitæ, & de his habes 36. q. 1. c. lex illa.

f ¶ Proprie.] l. inter liberas. § 1. ff. e. l. inter ſtuprum. ff. de ver. ſig.

g ¶ Excommunicatio. 27. q. 1. c. ſi quis epiſcopus not. in c. latoi. 2. q. 7.

h ¶ Depoſitio.] 27. q. 1. c. ſi quis epiſcopus, per Ab. & alios in c. vt clericorum. & in cap. peruenit. de adulter. & latius in cap. at ſi clerici. de iud. licet quidã moderniores diſputent contrarium, vt per Pau. Ghirl. in tract. de pœn. omniſ. coitus. q. 6.

i ¶ Certæ.] Quia ſcilicet laicum pœnitere debet ſeptem annis, clericus decem 83. diſtinct. capit. preſbyter & 27 quæſtione 1 capit. deuotam. & 33 quæſt. 2. capit. hoc ipſum. & hunc intellige in foro pœnitentiali.

DE ADVLTERIIS, ET ALIIS coniunctionibus illicitis.

Io. Bapt. Cum delictum adulterij vel alij illiciti coitus ita frequenter cõmittitur ſicuti crimen vſuræ, propterea poſt tit. præcedentem proponitur in præſenti iſte de adulterijs, qui diuiditur in 5. partes. in prima tractatur de adulterio: in 2. de inceſtu, & ſodomia: in 3. de ſtupro: in 4. de raptu: in 5. de ſimplici fornicatione: ſecunda ibi, eadem: tertia ibi, quod ſi quis: quarta ibi, maior: quinta ibi, demum.

Io. Bapt. ADulterij: CASVS. Quidam cognouit vxorem cuiuſdam ſui amici, & cum iudex eccleſiaſt. vellet ipſum grauiſſima pœna punire, ob damnum quod in republ. poſſet inde oriri. arg. l. quædam. ff.

Eadem. CASVS. Quidam peſſimi viri commiſerunt non tantum delictum inceſtus, ſed etiam ſodomiæ & beſtialis coitus, vnde fuit quæſitum an debeant puniri eadem vel maiori pœna, qua punitur adulterium: ſicut enim delicta iſta ſpecie diſtinguuntur, vt de ſe patet, ita quoque hoc idem videtur dicendum de pœna: Cæterum Sol. prout hic legimus, quia in impoſitione pœnarum non tãtum natura delictorum, ſed etiam multa alia ſunt conſideranda, vt frequentia, ſcandalũ, & ſimilia & iõ obiectio nõ vr̃ aliquid cõcludere: No. quod res omnino diuerſæ aliquñ eodem iure cenſentur. facit c. r. de fal. Io. Bapt.

de falſis. Not ſecundo quod inceſtus, & reliqua delicta etiam huius tit. dicuntur eſſe contra naturā humanæ ſocietatis.

a ¶ Arbitrio.] Nota horum delictorum pœnas eſſe arbitrarias, vt not. in c. hoc ipſum. 33. q. 2. vnde ſumitur.

b ¶ Societatis.] Immo non ſolum natura hominum hoc reformidat: verum ēt quorūdam brutorum

c ¶ Sacro fonte.] Ca. ſi quis a matre. 33. q. 2. vnde ſumitur. & 30 q. 1. c. omnis.

d ¶ Sodomitico.] Non exprimitur hic de maſculo, vel femina: quia in vtroque paſſiue dicitur poſſe committi ſodomia, vt per Ab. in c. in archiepiſcopatu. de rapt. poſt gl. in c. omnes. 32. q. 5 & de hoc in c. clerici. de exceſ. prælat. Illa autem ratione contra ſodomiticos procedit eccleſia, quia huiuſmodi crimē eſt contra naturam, quo caſu eccleſia vindicat ſibi poteſtatem non ſolum in laicos: verum etiam in infideles, & ſic etiam procedit contra Iudæos ratione criminis vſurarum, vt not. in §. Iudæi. ſupra tit. prox. & per Inno. in c. quod ſup. de vot. & per Ab. in d. c. clerici. & ſodomitas puniuit Deus, licet non eſſent de populo electo & Iſraelitico, vt in Gene. c. 19 ergo & eodem modo eius vicarius.

e ¶ Brutis.] 15. q. 1. c. mulier.

Io. Bapt. Quod ſi quis. CASVS. Quidam cognouit quandam virginem, ac etiam & mulierem honeſtam de conſenſu ipſarum, & cum Iudex voluiſſet ipſum punire prout hic canetur dicebat iſte non eſſe dignum aliqua pœna, quia quoad eccleſiam nullum inde fuit ortum ſcandalum: & quo ad partem delicta mutua compenſatione tolluntur. c. ſi co. Sol. tamen prout hic legimus, quia aliàs delicta remanerent impunita, & daretur occaſio delinquendi: Nō obſtant obiecta, primo quia non ſemper impo-

nitur pœna ob ſcandalum natum, ſed ob iniuriam quoque factam: ſecundo quia huiuſmodi mulieres quam facillime decipiuntur. Not quod virgo, & mulier honeſtæ vitæ æquiparantur: Not. ſecundo quod pœna poteſt alternatiue poni. Not. tertio quod pœna, quæ parti eſt applicanda debet eſſe ſecūdum quantitatem damni illati.

f ¶ Pænitentiæ.] de qua not. ſup. eo. in princi. in verbo, certæ pœnæ.

g ¶ Pecuniaria ēt pœna. Iuxta qualitatem. ſ. facti, & perſonarum conditionem, vt per Domi. & Ab in ca. vt clericorum. de vit. & hon. cle. & per Ab. in cap. licet. de pœ. nec tolleretur illud arbitrium, vel alia pœna certa iuris canonici vel ciuilis, ſi ſtatutum imponeret aliam pęnam, Doct. in c 1. eo.

h ¶ Dotata virgine.] i. aſſignata donatione propter nuptias, vel proprie meminit de dote: quia ſtuprator dabit pecuniā mulieri, quam retinebit ſibi pro dote, quod fieri poteſt. l. ſi quis vxori. ff. de dona. inter vir. & vxo. & l. 2. C. de dot. caut. non nu. & ſi cum ea ſtuprator non contrahat nihilominus mulier habebit eā, c. 1. eo. vnde ſumitur & ibi not.

i ¶ Iuxta modū.] Qui æſtimabit iuxta facultates illius & dignitatem puellæ. l. pe. C. de epiſc. audi. auth. ſed quāuis. C de rei vxo. actio. & l. ſiue generalis. ff de iu. dot. & 30. q. 5. c. nullum. hæc olim fuit pęna in Exodo, hodie alia ſecundum leges, vt not. in c 1. & 2. eo.

k Caſtigatus.] Ad arbitrium Iudicis, c. 2. & ibi no. eo. vnde ſumitur. licet ſeuerius de iure ciuili agatur, quæ pœna ſeruabitur in ſuo foro.

l ¶ Excommunicatuſque.] Quoad communionem ſacramentorum quouſque viſum fuerit ſuperiori. finaliter tamen non compelletur eam recipere, ſed quia illam decepit, ad tempus punietur, vt not. in c. 2. eod.

iudicis arbitrio[a] maior, aut minor eos manet pœna, qui inceſtū commiſerunt. Vtpura, cum qui contra naturam humanæ ſocietatis[b] parentibus, vel liberis, vel aliis eiuſmodi perſonis impudice adhærent, aut ſi cum illa, quam quis de ſacro fonte[c] ſuſceperit, aut quam ante epiſcopum tenuerit; cum ſacro chriſmate inungeretur fornicationis ſcelus perpetrauerit; aut cum relicto naturali vſu contra naturam more ſodomitico[d] fornicabitur; aut humani generis naturam tranſgreſſus ſeſe brutis[e] commiſcuerit.

Quæ pœna ſit ſtuprantis mulierem, & honeſtè viuentem, & virginem deflorantis. h.d.

Quod ſi quis ſtuprum admiſerit multū intererit, vtrum cū muliere honeſte viuēte rem habuerit, aut virginem deflorauerit. Primo enim caſu ſtuprator pænitētiæ[f] ſubditus, pecuniaria[g] etiam pœna coercendus erit. Poſteriore vero dotata uirgine[h] eandem patre conſentiente habebit vxorē: ſi vero pater virginis dare noluerit, aut ſtuprator eam vxorem habere legibus impediatur, reddet pecuniā iuxta modum[i] dotis, quam virgines accipere conſueuerunt.

Renuens habere vxorem a ſe ſtupratam caſtigatur, & excommunicatus in monaſterium traditur. h.d.

Quod ſi conſentiētē patre ſtuprator ipſe corruptam virginem in vxorem ducere renuerit, corporaliter caſtigatus[k] excōmunicatuſq,[l] in mo-

Re

a ¶ Retrudetur.] Hanc intruſionem cultare poteſit dotia conſtitutione, ſecundũ Inn. licet non vitetur pęna corporalis & excommunicatio, licet ſententia Inn. videatur refragari litteræ in c. 2. eo. vnde ſumitur

f ¶ Vel.] id eſt etiam.

g ¶ Cum raptore.] Secundum aliquos canones non poterat raptor contrahere cum rapta. 36. q. 2. c. de puellis. & c. ſi autem & c. placuit. & C. de rap. virg. l. uni. § ſin autem. hodie ſecus iure communi, c. fina de rap. & 36. q. 2. c. denique. & c. tria. Nouiſſime tamen per Concilium Tridentinũ fuit conſtitutum, quamdiu rapta in poteſtate raptoris manſerit, nullũ poſſit inter eos matrimonium conſiſtere, niſi rapta a raptore ſeparata, & in loco tuto & libero conſtituta fuerit, & nihilominus raptor ipſe ac fautores acerrimis pœnis puniũtur, ut in d. Concilio ſeſſ. 24. cap. 6. in decretis reformationum.

Io. Bapt. Maior. CASVS. Quidam clericus iuuenis in minoribus conſtitutus ordinibus captus amore cuiuſdã pulcherrimæ mulieris Deo dedicatæ, data opportunitate eam rapuit, & cognouit & cum iudex voluiſſet ipſum punire graui pœna ipſe, ſeipſum excuſabat primo ob ciuã amorem argu. l. & mulieri. ff. de curat. furio. ſecundo quia id fecit volens eam habere in vxorem, cũ fortaſſe adhuc nõ eſſet profeſſa. Sol. tamen vt hic habetur quia quod eſt de ſe malum, non poteſt aliqua circunſtantia fieri bonum; vnde non excuſatur ex eo quia erat amore captus, quoniam non propterea dicitur furioſus, quod ſi eſſet poſſet hæc deciſio limitari, nec etiam aliquid valet bona intentio in delictis, cum non ſit ſatis bene velle. Nota. primo, quod vna circunſtantia aliquando cauſat nouam ſpeciem delicti, ut eſt etiam circunſtantia loci: Nota. ſecundo quod crimen violentiæ & raptus in rebus propriis non committitur: Not. tertio quod crimen raptus ceſſat, ſi violentia remoueatur, & purgetur.

naſteriũ ad agendã pęnitentiã, retrudetur[a] de quo nulla erit ei egrediendi ſine iudicis permiſſione licentia.

Raptorum pœna excommunicatio, depoſitio, & ſeruitus, cum facultate tamen ſeipſum redimendi. h. d.

Maior legum ſeuęritas raptores cohibet: nam præter ſæcularium[b] ſanctionum pœnas, anathemate[c] cum ſuis adiutoribus feriri, aut ſi clerici ſint proprij ordinis, & honoris amiſſionẽ ſubſtinere debent.

In propria ſponſa non cadit raptus, & raptus per conſenſum purgari poteſt. h. d.

Raptus[d] autẽ tũc committi dicitur, cũ illa de cuius nuptiis nihil actum fuerit antea, abducitur. Vndẽ qui ſibi deſponſatã[e], vel[f] parentibus reclamantibus abduxerit, in crimen raptus & in pœnas minime incidit. Rapta quoque puella legitime cum[g] raptore matrimoniũ contrahet, ſi prior diſſenſio in conſenſum[h] tranſeat. Raptor enim & rapta nomina ſunt vitiorum, non perſonarum. Vitia autem, cum purgata fuerint, eorum etiam nomina abolẽtur[i].

Raptus Monialis purgari non poteſt. h. d.

Sed hæc de illis intelligenda ſunt, qui mulierum laicarũ cõſenſum habuerunt: nam ſi quis Deo dicatas virgines vel rapuerit[k], vel volentes[l] matrimonio ſibi ſociare tẽtauerit[m] tamquã[n] ſacrilegiũ[o], admittẽs ꝓ tã nefãdũ criminis

h ¶ In cõſenſum.] Etiam tacitum ſecundum Ab. in ca. fina de raptor.

i ¶ Abolentur.] 36 q. 1. § his auctoritatibus, unde ſumitur. fac. cap. ferrum diſt. 50. & 33. quæſtio. 3. cap. nides.

k ¶ Rapuerit.] Cum violentia, & de hoc in l. ſi quis non dicam rapere. C. de epiſcop. & cler.

l ¶ Volentes.] Nã hæc voluntas non excuſat, ſic 16. quæſtio. 6. capitu. placuit. & capit. ſi quis epiſcopus. diſtin. 92. quia moniales velle non habent. 12. quæſtio. 1. capit. non dicatis. immo, & laica ſi velit præſumitur ſeducta. l. uni. C. de rapt. vir. & in c. 1. eo, ubi Abb. & no. in cap. raptores, 33. quæſt. 2.

b ¶ Sæculariũ ſanctionum. l. vni. C. de rapt. virgi. l. raptores. C. de epiſ. & cler.

c ¶ Anathemate.] 36 q. 2. c. eos & ca. raptores, & cap. ſi quis virginem.

d ¶ Raptus aũt.] Fac. 36. quæſt. 1. lex illa. verſic. raptus vnde ſumitur. & c. pe. de rapt.

e ¶ Deſpõſatam.] Cap. pen. de rap. Idem forte, ſi nõ fuiſſet deſponſata, ſed præceſſiſſet tractatus matrimonij ſecundum Ab. in d. c pen. & in hoc corrigitur ſeueritas iuris ciuilis, de qua. in l. vni. C. de rapt. virg.

m ¶ Tentauerit.] Sim. l. ſi quis non dicam rapere. C. de epiſc. & cle.

n ¶ Tamquam.] Veritatem deſignat non improprietatem fac. l. 1. ff de tranſ.

o ¶ Sacrilegium.] Cum inceſtu & adulterio. Nam tria hæc crimina uno inſtanti cum moniali ſe coniungens committit, ut nota. a 7 quæſtio prima capit. uirginibus. Adde tu & ſtuprum. d. quæſt. 1 cap. ſi qua monachorum. fac. l. inter liberas. & l. ſtuprum, ff. de adul.

a ¶ Ple-

a ¶ Plectendus erit.] Ca. ſi epiſcopus. 27.q.1.32 q.
Io. Bapt. a. e raptores. 30.q.1. ſi quis ſacerdos.

De:num. CASVS. Quidam iuuenes ſæpe accedebant ad mulieres impudicas eas cognoſcendo, & cum iudex voluiſſet illos punire, quia intereſt Reipub. vt homines honeſte viuant quod lex præcipit. l.2. ff. de legib. propterea dicebant ipſi, non eſſe conueniens per c. vidua. 34. diſtin. Solu. tamen vt hic caueiur, quia delicta quantumuis leuia non debent remanere impunita. Non obſtat ca. vidua quia intelligitur reſpectu ſolemnitatis. Nota, quod ſimplex fornicatio habet pœnam arbitrariam. Not. 2. quod debet augere, vel diminuere pœnam ſecundum qualitatem delicti.

b ¶ Pænitentiæ.] 33.q. 2. cap hoc ipſum. & 28.q.1. cap. prædicandum. & 30.q.7. adulterij & 31.q.4. c. meretrices.

c ¶ Pœna.] Vt per Ab. & Docto. in c. vt clericorum. de vi. & hon. cler.

d ¶ Statuet.] Et hoc iure canonico: nam ciuili talis, coitus eſt impunibilis. Bar. in l. verum. ff. de furt. & in l.5. in prin. ff. de condi. ob tur. cau.

DE CRIMINE FALSI.

Io. Bapt. Quoniam homines ſæpe dicunt mendacia pro amore fœminarum conſequendo, propterea conuenienti ordine poſt titu. præcedentem proponitur iſte de crimine falſi. qui diuiditur in 2. partes in prima tractatur de crimine propoſito: in ſecunda de vtentibus litteris falſis: ſecunda ibi, mitius cum illis.

Io. Bapt. Aduerſus eos. CASVS. Quidam Sauonenſis falſificauit litteras principis, ſe etiam aliorum, aliter quoque falſum committit,

atrocitate plectēdus[a] erit. Nulla prorſus voluntatis ſacrarum virginum habita ratione.

Pœna ſimplicis fornicationis eſt arbitraria. h. d.

Demum ſi quis cū muliere ſoluta, & impudica ſimpliciter fornicatus fuerit, tam pœnitentiæ[b] modus, quā etiam alia pœna[c] in iudicis potiſſimum reponetur arbitrio, qui ex qualitatibus variis minorem, vel maiorem pœnam ſtatuet[d].

DE CRIMINE FALSI.

TIT. IX.

Qui per ſe vel per alios litteras Papæ falſant, excommunicati ſunt cum ſuis fautoribus, & clerici officijs & beneficijs priuantur, & degradati traduntur curiæ ſæculari. h. d.

Aduerſus eos quoque, qui falſi crimen commiſerunt, varie[e] ſtatutum reperitur: illos tamen ceteris acrius canones[f] inſectantur, qui litteris Apoſtolicis falſis vſi fuerint. Talium enim litterarum falſarij cum fautoribus & defenſoribus ſuis anathemate feriūtur. Et ſi clerici fuerint, omnibus officiis, & beneficiis eccleſiaſticis perpetuò priuabuntur. Ita vt qui per ſe falſitatis vitiū exercuerint, poſtquam per eccleſiaſticum Iudicem degradati fuerint, ſæculari poteſtati tradendi[g] ſint ſecundum legitimas[h] conſtitutiones puniendi, per quam & laici, qui fuerint de falſitate conuicti legitime punientur.

Qui falſis litteris vtitur, ſi clericus eſt, officijs & beneficijs priuatur, ſi laicus, excommunicatur. h. d.

& cum crimina vtroque iure damnentur propterea vterque iudex ciuilis, & eccleſiaſt. volebat talē delinquentem punire, quod quidem videbatur a ratione alienum, quia ſicut Deus non iudicat bis ipſum delinquentem, vt in ſacris litteris dicitur, ita idem debet obſeruare iudex eccleſiaſt. ca. 1. de ſententia. in 6. Sol. tamen vt hic cauetur vel propter grauitatem delicti, vel quia tam reſpubli. quam eccleſia dicitur iniuriata. Non obſtat obiectio, quia quoad Deum vnus tantum habetur reſpectus, ſecus quoad hominem. Docto. in ca. de his. de accuſatio. Not. quod delictum eo eſt grauius, quo perſona quæ iniuriatur & offenditur eſt dignior. Not. ſecundo, quod argum. iſtius delicti, delinquentes non omnes, ſed qui grauiter delinquunt, ſunt curiæ ſæculari tradendi.

e ¶ Varie.] Quæ varietas apparet ex his, quæ not. in capit. ad audientiam. & in cap. ad falſariorum. eod. & per Hoſtien. in ſumm. eo. verſicu. qua pœna. & in capi. in memoriam. diſtinct. 19. & 11. quæſtio. 3. cap. quiſquis. & 4 quæſtio. 3. ca. quæ falſo.

f ¶ Canones.] Capitu. ad falſariorum. de crim. falſi.

g ¶ Tradēdi ſunt.] Qualiter autem tradi debeant, habes in cap. nouimus. de pœn. & ſupra. de depo. ſeu degrad. poſt princip.

h ¶ Legitimas cōſtitutiones.] Eſt autem de iure ciuili pœna falſi in libero homine deportatio, & omnium bonorum publicatio, in ſeruo vltimum ſupplicium. l.1. §. fina ff. eod. & l. vbi. C. eod. & not. in cap. ad falſariorum. eo. vnde ſumitur.

Io. Bapt. Mitius cum illis CASVS: Quidam litigantes vtebantur litteris ab alijs falſificatis,[a] & cum iſti vere falſum non commiſiſſent, fuit dubitatum, an pœna falſi poſſent puniri, ſiquidem aut id faciunt dolo, & ſic ead. pęna debent puniri ratione conſcientiæ ſuæ: aut non, & ita ad nullam pœnam debent dici obligati: Sol. tamen prout hic cauetur, quia ſi ſemper non ſunt in dolo, ſunt tamē aliquando in culpa, & hoc eſt ſatis, cæterum ſi nos piè ſupponimus iſtos non eſſe in dolo vel culpa, tex. reciperet limitationē; & ſic non obſtat obiectio: No. quod committere falſum, & vti falſo in genere delicti ęquiparantur, licet in obligatione ad pęnam inter ſe differant.

Mitius[a] cum illis agitur, qui licet his vtantur: tamen ipſi nō falſificauerūt: ſi enim clerici fuerint, officiis & beneficiis eccleſiaſticis ſpoliandi erunt: ſi laici tamdiu excommunicationi ſubiicientur, quamdiu cōpetenter ſatisfecerint: in vtriuſque tamen malitia grauius quam negligētia[b] punietur[c], quod & de his, qui falſas litteras impetrant obſeruabitur.

DE HOMIcidio.
TIT. X.

Aſſaſſinium ſicuti omnium homicidiorum eſt atrociſſimum, ita etiam atrociſſime punitur. h. d.

a ¶ Mitius.] Cap. ad falſariorum. §. fin. eod. vnde ſumitur.

b ¶ Negligentia.] Quæ tamen quandoq; comparatur dolo, cum. ſ. diſſoluta eſt craſſa & ſupina. l. ſi fideiuſſor. ff. mand. l. latæ. ff. de ver. ſig. & per Bar. in l. quod Nerua. ff. de poſ. & ſi in vtente ſit probabilis ignorantia nullo pacto punitur, ſi poſt obiectionem falſitatis ab vtendo deſtiterit. c. inter dilectos. vbi not. Abba. de exceſ. prælat.

c ¶ Punietur.] Nō tamē circa hoc quod ſi notarius ſit condēnatus de falſo inſtrumento hæc tamē ſententia non faciet præiudicium domino ad quem ſpectat inſtrumentum. l. denunciaſſe, § quæritur, ff. de adul. vbi Bar. & per Ab. in c. quamuis, verſ. ex quo infert. quod licet, &c. Item licet producēs falſos teſtes ſit condemnatus de falſo, non de neceſſitate ſequitur quod ipſi ſint falſi, Bar. & Ab. vbi ſupra fac. tex. in l. Lucius, ff de his qui not. infam. & c. cum dilectus, in fi. de ordi. cogni.

DE HOMICIDIO.

Io. Bapt. Poteſt iſte tit ſpecialiter ita continuari, quoniam in falſificando aliquando affirmatur aliquē eſſe mortuū morte naturali, vel violenta: propterea poſt tit. præcedentem proponitur iſte de homicid. qui diuiditur. in 6. part. in prima tractatur de homici. voluntario: in ſecunda de neceſſario: in tertia de caſuali: in quarta de oppreſſione filiorum: in quinta de impedientibus conceptionem: in ſexta de interficiēte ſeipſum: ſecūda ibi, quod ſi quis: tertia ibi, idem etiam: quarta ibi, alia ratio: quinta ibi, ia quoque: ſexta ibi, non iſſime.

CVm nō ad opera tantū ſit reſpiciendum, ſed tempus, cauſa[d], volūtas, perſonarum differentia, & omnia, quæ operibus accidunt ſint peruestiganda: ſequitur, vt non ſit omniū homicidiorum eadē[e] conditio. Cunctorū vero illud atrociſſimū videtur, qđ, Aſſaſſiniū[f] vulgo nuncupant. Vnde non ſolū aſſaſſini ipſi, ſed etiā receptatores[g], occultatores, conſultores, & defenſores eorum, & qui per eoſdem quē quam interfici fecerit, aut mandauerit[h],

CVm non ad operam. CASVS. Quidā Hiſpanus data opera & cum inſidia interfecit quendā mediolanenſem, & cum delictum eſſet propterea graue, fuit dubitatum de qualitate pœnæ, quoniam enim ob homicidium voluntarium imponitur pœna mortis. naturalis. ca. 1. eo. nō videbatur opus vlterius dubitare. Solu. tamen vt hic habetur, quia pœna cum debeat aliquando augeri. Id aliquando contingit in eius ſubſtantia, aliquando vero in modo & qualitate, & ſic intelligimus, quod nec ēt obiectio aliquid concludit: Not. qđ grauitas delictorū augetur ratione modi, & medij quibus committuntur, atque hoc idem dicas de pœna: Not. ſecundo, quod in moralibus non ſubſtantia facti, ſed ēt circunſtantiæ ſunt conſiderandæ, vt diſtincte intelligamus & cognoſcamus ipſum. Io. Bapt.

d ¶ Cauſa]Omnes enim circunſtantiæ ſunt inquirendæ, e cum cauſam. de teſti. ſec. c. occidit, 23. q. 8. & 15. q. 6. c. 1. in fi. & l. aut facta, poſt prin. ff de pœn. & cauſa facti potius eſt inquirenda, quam ipſum factum. diſt. 39 c. ſciendum, & l. verum ff de furt.

e ¶ Eadem conditio.] Qđ apparet ex toto hoc tit.

f ¶ Aſſaſſinium.] Forſan ſic nuncupatum a verbo Gallico, ſayſire, qđ eſt ſaginare, vt per Tiraq. in tracta Le mort ſayſit le viſ. in præſa. declara. 1. nu. 3. quia enim aſſaſſini ſpolient a ſe interfectos, nimirum, ſi ſaginantur a mortuis, de his vide Paulum Æmil. in Hiſt. Franc.

g ¶ Receptatores.] Cap. 1. e. in 6. vnde ſumitur. & tenentur vt aggreſſores, l. 1. & 2. C. de his, qui latro. occul. peſſimi. n. ſunt receptatores, ſine quibus delinquens diu latere non poteſt. l. 1. ff. de recepta.

h ¶ Mandauerit] Licet ex hoc mors ſecuta nō fuerit, c. 3. eod. in 6. quod non mirum: quia cogitatio

non

dignitatibus, honoribus, officiis, beneficiis, omnibuſque bonis nudatus excommunicationis a & depoſitionis incurret ipſo b iure ſententiam, & tamquam Chriſtianæ religionis hoſtis a toto Chriſtiano populo perpetuò diffidatus c erit.

Interficiens per induſtriã ſimilis eſt aſſaſſinio. h. d.

Non abſimilis d eũ tenet pœna, qui licet non per aſſaſſinium, per inſidias tamen, & induſtriam e hominẽ interfecerit.

Interficiens latronem non ex neceſſitate, punitur: ſecus ſi ex neceſſitate. h. d.

Quòd ſi quis latronem f, vel furem g peremerit h, videamus, an ſit puniendus? Et ſi quidem furem abſq; occiſione comprehẽdere potuit i, certa adverſus eum ſtatuta pœnitentia k reperitur, quod ſi nõ potuit, nulla occiſori erit ex neceſſitate l iniungenda pœna.

Non punitur homicidiũ fortuitum, ſi nulla culpa caſum præceſſit. h. d.

Idem etiã obtinebit m, ſi caſu ꝑpetratũ

non ſtetit in finibus ſuis. quia hoc ipſum mandare eſt delictum conſummare. Vnde talis mandans etiam ſi re integra mandatum reuocauerit, pœnam incurret ſecundum Io. And. in d. c. 1. & hic non obſtaret communis Doct. theorica, in c. 1. de eo, qui mit. in poſ. ꝙ vbicunque pœna imponitur, ipſo iure requiritur delicti conſummatio, nec præparatio ſufficit, vel eſt hoc ob ſceleris immanitatẽ, cum reuocans re integra mandatũ non puniatur, ca. quicumq;, de ſen. excom. in 6. de hoc per Peruſi. in d. c. 1. eo. in 6. poſt antiq.

a ¶ Excommunicationis.] A qua tamen poterit ordinarius abſoluere, ex quo Papa ſibi abſolutionem non reſeruauit, cap. ad hoc, de ſent. excõ. & ca. vni. de ſchiſ. in 6. & not. in c. 1. eo. in 6.

b ¶ Ipſo iure] Requiritur tamẽ ſententia declaratoria, iuxta tradita in c. cum ſecundũ. de hæte. in 6. & in c. felicis, de pœn. eo. lib. & per Doct. in c. 1. eod. in 6. vnde ſumitur.

c ¶ Diffidatus.] Et eo ipſo ꝙ perſona eſt diffidata intelliguntur eius bona diffidata, ca. præcipimus. 12. q. 1. ſecundum Peruſi. poſt Hoſt. in ca. 1. eo. in 6. Ideoque ſi ſtatutum permittit, ꝙ aliquis poſſit impune offendi in perſona, fortius in rebus, l. in ſuis, ff. de lib. & poſth. & ibi Bal. non tamen poſſet vxor talis adulterari. Bal. in l. ſi. C. ſi contra ius vel vtil. Peruſi. in d. c. 1. eod. in 6. nec in hoc crimine inducenda eſt differentia inter laicum & clericum, ſecundum Ab. in c. at ſi clerici, num. 41. de iudi. Sed an idem dicendum ſit de pirata quod de aſſaſſino? Reſpondeo non, vt reſp. Alcia. in 11. conſi.

d ¶ Non abſimilis.] Quæ autem ſit hæc pœna, traditur per Docto. late in cap. 1. eod. cuius varius eſt intellectus, & propterea hic pœna talis aliter non exprimitur.

Induſtriam in malam partem. e ¶ Induſtriam.] Ideſt ex propoſito, & ſic not. ꝙ verbum, induſtria, ſumitur in malam partem: quia verbum, per inſidias, declarat verbum, per induſtriam. Idem eſt dicẽdum de verbo, ſtudioſe, vt per Bar & Ang. in l. 1. § huius ſtudij, ff de iuſt. & iu. & per Bal. in auth. ad hoc C. de lati. lib. toll. & ibidem copioſe And Sicul. in addi. ſuis ad Bal. & no. Abb. in c. 1. eo, vnde ſumitur.

Io. Bapt. Quòd ſi quis. C A S V S. Quidam fur cum ingreſſus fuiſſet domum cuiuſdam cauſa furandi, fuit a domino pro defenſione rerum ſuarum occiſus, cum autem Iudex voluiſſet tale homicidium punire, dubitabat an poſſet, quia ad fauorẽ ſtiua præſumptio rei facit. l. vt vim. ff de iuſti. e. ſignifica ſti. eo. cum ſimil. Sol. vt hic cauetur, quia in defenſione rerum ſuarum non fuit vſus legitimo moderamine, quod in ea requiritur vt doct. ibidem adnota. & ideo nec etiam tenet obiectio: Not. quod defendere bona ſua vnicuique permittitur, ſed ſine læſione alterius quando tamen id commode fieri poteſt.

f ¶ Latronem.] Nõ intelligas de publico nocturno agrorum populatore: quia licite interficitur; præterquam a clerico. l. 2. & a. eo vnde ſumitur.

g ¶ Furem.] Qui eſt, ſq de nocte ſurripit, ſecũdum Ab. in c. 2. eod qui dat de hoc verſum, per quem deſignat differentiam inter latronem & furem. Tempore nocturno fur capit, latro diurno. Tu dic, ꝙ tempus noctis, vel diei nõ indocie differẽtiam inter hos, ſed modus ſurripiendi: nam latro palam, fur occulte ſurripit.

h ¶ Peremerit.] ſ. liberando ſe & ſua, ut in c. 2. eo.

i ¶ Potuit.] Ex hoc limitatur, l. itaque. ff ad leg. Aquil. & declaratur, c. ſi perfodiens, eo. ut ſcilicet non poſſit occidi nocturnus latro, quando poteſt comprehendi, & hoc intellige etiam, ſi ab alio, uel alia uia potuit comprehendi, quàm per damnum paſſum, c. 2. eo. ubi eſt littera generalis, & ibi Ab. illam ponderat, & infert ꝙ licet talis non poſſit de nocte comprehendi, ſi tamen fuit cognitus, & hoc poteſt probari, & per iudicem poſſunt bona rehaberi, quod tunc non debet occidi, fac. not. per Ab. in l. furem ff de ſica.

k ¶ Pœnitentia.] De qua in c. 2. eo.

l ¶ Neceſſitate.] Quæ excuſat, & legem nõ habet.

Idem etiam. CASVS. Quidam dabat operã agriculturæ, & cum aſcendiſſet arborem cecidit inde ramus quo tranſiens per talem locum fuit uulneratus & tandem periit, dubitabatur an iſte teneretur ad aliquam pœnam. cum. n. in nulla ſit culpa uidebatur immunis a pœna Sol. tñ ut hic hr̃, quia oportet animaduertere an adhibuerit debitam diligentiam, & ſic ẽt obiectio aliquando uerificatur. Not. quod caſus fortuiti in quibus homini aliquid contingat mali, & damni quidam habent admiſſã culpam, quidam uero ſecus. Io. Bapt.

m ¶ Idẽ etiam obtinebit.] c. hi qui arborẽ, cũ duobus

bus ſeq. diſt. 50. & procedit quod hic dicitur, quãdo quis in priuato loco incidebat: tunc enim non potuit diuinare. l. ſi putator. ff. ad leg. Aqui c. vt no ſtrã, vt eccleſ benef. ſin dimi. cõfe. ſi in publico de . buit clamare, vt not. in d. c hi q. & in d. l. ſi putator

a ¶ Culpa .] Cap. ſi xpc diſt. 50.

Io. Bapt. Alia ratio eſt. CASVS, Quidam parentes tales aliquando reperiuntur vt vel filios in lecto opprimant, vel eiſdem alimenta denegant, ſeu conſentiunt denegari, & cum de huiuſmodi factis fuiſſet dubitatum ad fauorem parẽtum faciebat tex in l. 2. C de iis, qui fili. diſtraxe. Sol. tamẽ vt hic legimus. & ratio diuiſionis poteſt deſumi a § pe. & fin. inſtit. de iis, iis qui ſunt ſui Nõ obſtat obiectio, q̃a illa lex dat poteſta tem limitat. vt in ea videri poteſt. Not filios non eſſe in poteſtate parentum quoad vitam imo parentes tenẽtur prouidere ſaluti ipſorum, ſub pœna hic adnot Not. ſecundo in parentibus verificatur illa iuris regu. qui non reſiſtit delicto dicitur ipſum approbare c. quantæ. de ſententia excõmunica

b ¶ Grauiter.] Grauitas autem delicti commenſuratur ex qualitate præcedentis culpæ, & pro modo culpæ imponetur pœna, vel pænitentia, vt not. in caplt. fina. de his, qui fil. occ. Sed quid ſi non conſtat paruulum interfectum a patre, vel matre, ſed euentus fuit cauſa mortis? Reſpon. non debet eis pænitentia imponi, ad cautelam tamen tutius eſt, q̃ inde pænitentiam agant: quia forte minorem diligentiam illis adhibuerunt. arg. 33. q 5 c. excommunicatorum. & 33. q. 2. c. in lectum & quia bonarum eſt mentium ibi culpam timere, vbi culpa non eſt, c. concilium. § 2. de obſer. ieiu. & c. quæſitum. de pæn. & remiſ. & fac. ad hanc materiam. 2. q. 4 c conſuluiſti.

c ¶ Pænitentia.] De qua in c. fi. de his, qui fil. occi.

d ¶ Filius.] Infans, vel languidus cuiuſcumq; ætatis reſpectu denegationis alimentorum, ſecũdum Inn. Vin. & Ab. & Hoſt. in c. vni. de infantibus & languidis expoſitis, licet Goff nullam ſtatuat eſſe differentiam inter languidum & ſanum.

e ¶ Sciente.] Et ratum habẽte. c. 1 de infan. expo. q̃ ratihabitio in delictis retrotrahitur, & mandato cõparatur. l. 1. § ſed & ſi quis. ff de vi & vi arma. cap cum ad ſedem, de reſti. ſpol. & not. in. d. c. 1. & fac. cap ſi ſeruus ſciente. diſt. 54. ſecus ſi ignorante vel inuito.

fuerit homicidium; vtputa, ſi quis neceſſario inſiſtens operi arborem inciderit, & aliquis ſubtus tranſiẽs opprimatur: nam ſi neque voluntate, nec vlla incidentis culpa[a] factum fuerit, vt pertranſiens opprimeretur, arborem incidẽs homicidij pœnis obnoxius non erit.

Pœnitentia certorum annorum eſt iniungenda parentibus opprimentibus filios. hoc dicit.

Alia ratio eſt eorũ, qui proprios filios oppreſſiſſe reperiuntur. Cum enim hos grauiter[b] deliquiſſe non ſit dubium, certorum annorum erit illis iniungenda pænitentia[c].

Filius a patre, vel ab alio. patre ſciente expoſitus liberatur a patria poteſtate: & expoſitum ſuſcipiens nullum in eo habet ius. hoc dicit.

Quod ſi filius[d] a patre, vel ab alio, patre ſciente[e] fuerit expoſitus, aut eidem alimenta denegata[f] fuerint, hoc ipſo a poteſtate patria liberabitur[g]. Nec tamen propterea, qui expoſitos ſuſceperit, aliquod in eis ius vendicare[h] poterit.

Impediens conceptionem, vel abortum procurans punitur vt homicida: ſecus, ſi id caſu fieri contingat. hoc dicit.

Is quoque, qui vel cauſa explendæ libidinis, vel odij meditatione[i] viro, aut mulieri aliquid fecerit, vel potandũ dederit quo minus poſſit generare, vel concipere, vel naſci ſoboles, vt ho-

f ¶ Denegata.] Siue filius ſit ſanus, ſiue languidus ſecundum Goff communiter de languido tantum.

g ¶ Liberaliter.] Cap. 1. de infant & langui. expoſi. & l. 1. & 3. C de infan. expoſi. Idem in ſeruis, vt in d. ll. & l. vni. § ſed ſcimus. C. de lat. lib. tol. Sic & monaſterium debet proprium monachum recolligere: aliàs quæſita per neglectum & eiectum monaſterio non quærũtur, vt nota in d. c. 1.

h ¶ Vendicare.] Sed an nutritor poſſit ſaltem expẽſas, vel alimenta repetere? Reſpon. affirmatiue, ſecundum diſtinctionẽ tamen Abba. & aliorum in capit. 1. de infant. expoſi.

Is, quoque. CASVS, Quidam ob diuerſa eorum deſideria dabant operam modis diuerſis ne mulieres cõciperẽt, aut ſi cõcepiſſent ne parturiẽt. dubitabatur propterea an iſti homicidæ eſſent reputandi & puniendi, & cum definitio homicidij non poſſet proprie in tali delicto verificari, ideo ad fauorem iſtorum reſpondebatur; definitio autem iſta habetur apud Hoſtien. in ſumm huius titu §. 1. cæterum Sol. vt hic habetur, quia par videtur eſſe impedire natiuitatem & eam tollere quoad ſubſtantiam exceſſus argumen cap 1. de falſo. Et hec obiectio non videtur obſtare. Not. quod impedire natiuitatem, & occidere iam natum æquiparantur quia in vtroque caſu ille priuatur vita: Not. ſecundo quod argumentum ab identitate rationis verificatur etiã in delictis. Io. Bapt.

i ¶ Odij meditatione.] Idem ſi propter amorem.

l. ſi

l.ſi aliquid § abortionis.ff.de pœn.vel propter lucrum:quia ſperabat ſucceſſionem ab intestato, ſecundum Abb in c ſi aliquis.eo vnde ſumitur.
a ¶ Vt homicida.]Quantum ad pœnam legalem. l.ſi aliquid §. qui abortionis. & l. ſi mulierem.& quantum ad pœnam ſpiritualem, ſed non eſt irregularis ac ſi hominē interfeciſſet. illa enim irregularitas non contrahitur,niſi actu homo iam animatus interficiatur c ſicut. e & 33.q 2.c.quod vero. & not.in c ſi aliquis eo.
b ¶ Dolo malo.] Vel culpa.
c ¶ Occaſionem.] Id eſt, cauſam remotam.

nicauerimus vino,& mortuo communicare poſſumus,& debemus 24 q.2.c ſane.Sed hic moriendo deliquit,contrarium cum in vita, licet aliter not. in c.placuit 23.q.5.
h ¶ Sceleribus.]Vt ſicut fures & latrones.c.fures. extra de furt.
i ¶ impœnitētes.] Secus ſi contriti.3. q.2.c.ſi & §. ſi.ſupra de pœn. vbi not.

micida [a] puniendus erit. Quanquam aliàs ſi conceptus nondum viuificatus fuerit,nec vt abigeretur quiſquā dolo malo [b] fecerit, abortui occaſionem [c] tradidit,puniēdus nō erit [d].

Qui ſibi mortē inferunt, habentur ſimiles illis, qui impœnitentes moriuntur.hoc dicit.

Nouiſſime ſciendum eſt pro his, qui quocumque prætextu [e]. voluntarie [f] ferro,vel veneno,vel ſuſpendio, vel quolibet modo ſibi mortem inferūt,nullam in oblatione faciendam eſſe commemorationem [g]: & eccleſiaſtica eos debere carere ſepultura, non aliter atque illos,qui pro ſuis ſceleribus [h] impenitētes [i] moriuntur.

DE INIVRIIS *& damno dato.*

TIT. XI.

Inferens iniuriam & dānum, debet damnum paſſo ſatisfacere, nec illum excuſat ignorantia.h.d.

MItius [k] cū his agitur, q̄ in pugna, vel rixa aliquem lapide, vel pugno percuſſerint. Si enim ille mortuus non fuerit, ſed in lecto [l] iacuerit,

Io. Bapt. Nouiſſime. CASVS Quidam amore cuiuſdam mulieris captus peruenit ad tantam inſaniam, quod ſeipſum interfecit,fuit quæſitum an poſt mortem eſſet aliqua pœna puniendus, & quod non eſſet aliter puniendus adducebatur in primis ius eius amoris quo videbatur priuatus mēte, ſecundo quia Deus conſtituit hominem in manibus conſilij ſui:cæterum Sol.vt hic legimus, quia nemo eſt dominus membrorum ſuorum l. liber homo ff ad l.Aquil. hinc limitatur libertas hominis, & ideo non concludit ſecunda obiectio, nec etiam prima quia non præſumitur amorem cauſare talem effectum,cum habeamus a natura inſtinctum conſeruandi nos in eſſe Not.hominem ita dici peccare contra ſe,ſicut contra alium,quātum ad ſubſtantiam peccati, & ideo per oppoſitū tenetur in primis curare ſeipſum.
d ¶ Non erit.]Vt homicida.nec enim qui non vixit poteſt mori c.ad diſſoluendum de deſpon impu.32.q.2 c.quod vero.& c Moyſes & fac.c.ſicut. eo.vnde ſumitur.& ibi latius hoc per Doct.declaratur.
e ¶ Prætextu]Etiam tędio vitæ licet tales iure ciuili non puniantur,l.ſi quis filio.§.eius.ff.de iniu.rup & irri.teſtam.
f ¶ Voluntarie.Secus ſi per furorem c.ſi quis inſanient.& c.placuit.23.q 5.vnde ſumitur.cum ſequen.
g ¶ Commemorationem. Sed cum huic commu-

DE INIVRIIS, & damno dato. Io. Bapt.
De delictis,quæ immediate lædunt hominem remanebat vltimo loco tractare de propoſito in iſta rubri.,iō poſt tit. præceden. proponitur nunc iſte præſens:qui diuidit in 3 partes. in prima tractatur de iniuria illata ab homine. in ſecunda de iniuria illata ab aliquo animali:in tertia adnotatur qualiter ipſa committatur: ſecūda ibi, quod ſi:tertia ibi,inferuntur. Io. Bapt.
MItius. CASVS, Quidā cū eſſet iuuenis lucri tamen cupidus coiuit ſoc etatem ſuper diuerſis mercibus cum aliis eiuſdem fere ætatis,in qua ſocietate nec admodum diligēs erat, & ſæpe exiſtens in conuiuio cum aliis grauiter alterum læſit, non animaduertendo quid ageret.vnde fuit quæſitum an dicatur propterea deliquiſſe, & quo delicto & cum delicta omnia voluntate diſtinguātur, c.cum voluntate.de ſent.excommu. Iſte excuſabatur cum non conſtet de mala intentione, Sol.tamen vt hic cauetur: quia ſatis eſt ut ſit in aliqua culpa ob neglgentiam commiſſam: vnde tex. in contrarium adduct. intelligitur ita, vt vel dolus vel culpa reperiatur. Not.quod ille tenetur ad dānum illatum, qui quacunque culpa ſua ipſum intulit,ſecus uero vbi nulla reperitur culpa.
k ¶ Mitius.]Et tanto mitius, quāto probabiliorē, vel excuſabiliorem habuit cauſam iniuriam inferendi.l.ſi adulteri.§.Imperatores.ff.de adul.& per Ab in c.olim.de reſcrip.num 6.& in c. t. eod.vnde ſumitur.
l ¶ In lecto iacuerit.] Idem ſi non iacuerit in lecto.l.ex hac.ff.ſi quad.paup.fe.di.& in l ſi ff.de his, qui deiece. vel effud. ſed ideo de decubitu fit mentio:

a ¶Tribus modis.] Et forſitam pluribus, qui colligi poſſunt ex varijs caſibus in titulo de iniurijs aggregatis, ſed vix eſt vt ad vnum de iſtis tribus non poſſint redigi.
b ¶Inferuntur.] Cum certa animi deſtinatione: alias ſecus, l. ſi quũ ſeruo meo, ff. de iniur.
c ¶Dicitur.] Etiam ſi verum dicatur ſecundum Ab. in c. r. & in vlt. q. de ſent. & re iud. cõcor. l. 1. in prin. ver. iniuriã. ff. e. vnde ſumitur. & l. item apud Labeonem. §. conuicium ff eod.
d ¶Conſcribitur.] l. lex Cornelia. § ſi quis librum ff. e & l. vni. C. de fam. lib.
e ¶Quaſi auctor.] auctor autem puniri dẽt ea pœna qua puniendus eſſet diffamatus, ſi crimen cuius prætextu diffamatur eſſet verũ, vt in l. 1. C. de amo. lib. & tue ſi. 5. q. 1. vbi not vel forte capitali pœna punietur indiſtincte, d. l. 1.

DE ECCLEſiaſticis cenſuris.

Io. Bapt. Continuatur materia iſta de cenſuris p text. in prin. iſtius tit. vel addendo dicas ſecundo quod poſtquam auctor ſupra per plures tit. locutus eſt de varijs delictorũ generibus conſequens erat pertractare de eorundẽ pœnis, quam cum in iure canonico præcipue ſint cenſuræ eccleſiaſtic. ideo in præſenti incipit eas explicare, idque facit tali ordine quod cum debeant primo explicari in vniuerſali, & poſtea in ſpecie iuxta not. ſupra in rub. de iure canon. propterea proponitur in præſenti tit. iſte. qui diuiditur in 2. part. in prima habetur, vt dixi continuatio, in ſecunda quid, & quotuplex ſit cẽſura iſta, ſecunda ibi, eccleſiaſticæ.

Inferuntur autem iniuriæ tribus [a] modis, Re, Verbis, & Literis. Re, vt cum manus inferuntur[b]. Verbis, vt cum cõuicium dicitur[c]. Litteris, vt cum in alterius vituperationem carmen, aut famoſus libellus conſcribitur[d], quibus omnibus caſibus pro qualitatibus admiſsi & atrocitate prudens iudex pœnas irrogabit.

Conficiens famoſum libellum & manifeſtans pari pœne puniuntur. h. d.

Eo amplius, ſi quis famoſum libellum inuenerit, & non ſtatim corruperit, vel combuſſerit, ſed eius tenorem doloſe manifeſtauerit, quaſi auctor[e] plectendus erit.

DE ECCLEſiaſticis Cenſuris.

TIT. XII.

Ponit continuationem præcedentium, & ſubſequentiũ. hoc dicit.

Poſtquã tam primo libro perſonarũ, quam ſecundo rerum eccleſiaſticarum tractatum cum his, quæ annexa [f] ſunt ſummatim cõplexi fuimus, ſubinde ad reliquos [g] venietes iudiciorum, tam ciuilium, quam criminalium materiam & ſeriem explanauimus: delictorum & naturam & pœnas breuiter perſtringentes. Cum tam ratione contumaciæ [h], quam etiam aliorum exceſſuum eccleſiaſticis cẽſuris interdum aliquos innodari varijs locis admonuerimus. Supereſt [i] nunc, vt operi finem imponentes de ipſis cenſuris fuſius & diſtinctius diſſeramus.

Quid veniat appellatione cenſura eccleſiaſtica, quid ſit excommunicatio, quid interdictum, quid ſuſpenſio.

Eccleſiaſticæ cenſu-

Poſtquam CASVS non figuratur, no. ta- Io. Bapt.
men vtile eſſe per ordinem comp lare quæ in præcedentibus dicta ſunt. Not. a. quod cenſuræ eccleſiaſt. imponuntur aliquando ob contumaciam, & aliquando ob alios exceſſus. Nota tertio contumaciam connumerari inter exceſſus, & delicta.
f ¶Annexa.] facit ſupra de præbend. in prin.
g ¶Ad reliquos.] Tractatus.
h ¶Contumaciæ.] Supra de dolo & contum in princip. c. quoniam freqnẽter §. fin. vt lit. non conteſt. cap. 1. de dolo & contumac. in 6. capi. conſtitutus, vbi not. de ſentent. excommunicat. in ſexto.
i ¶Supereſt.] Nec enim nouum eſt, vt quibuſdam ſpecialiter enumeratis generalis clauſula tractatus ſubijciatur, quæ omnia comprehendat, lege ſi ſeruus ſeruum, §. inquit lex. verſicul. ſed non eſt nouum. ff. ad le. Aquil.

Io. Bapt. Eccleſiaſticę. CASVS non figuratur, notat tamen eandem diſtinctionem cenſura igitur cum ſit quædam pœna conſequitur dicitur hominem priuare aliquo bono: quod quidẽ in præſenti eſt meo iudicio vel executio ſui officij, vel communio rerum, & hominum: & ſi primum aut homo priuatur ſimpliciter. & ſic non pertinet ad cenſuram, aut priuatur ad tempus & hinc datur ſuſpenſio: ſi ſecundum aut reſpicit hominem, vt eſt perſona priuata, & hinc habetur excommunicatio, aut vt eſt pars vniuerſitatis, & inde oritur interdictum.

Hh a ¶Tria.]

a ¶Tria.] Videtur ergo, quod iudex delegatus virtute illius clauſulæ ſolitæ in de'egation bus apponi compeſcendo contradictores per cenſuram eccleſiaſticam, & c. nō poſſit apponere aliam pœnam in iure expreſſam, vel arbitrariam: quod ſatis verū eſt virtute clauſulæ, vt per P. ruſ in c. 1. de homic. in 6. poſt prin. poterit tamen huiuſmodi pęnas imponere virtute delegationis, nec hæc clauſula ad ampliandum iuriſdictionem inducta, reſtrictionem operabitur, arg. ca. fi de verb. ſig. & deducit Ab. in c. quærenti. e. ti. vnde ſumitur.

b ¶Complectitur.] Verbum igitur animaductionis late patet: continet enī depoſitionem & alias pœnas, ca. 1. de hom. in 6. vbi nota Peruſ.

c ¶Excluſio.] Varie per Doct. diffiniiur excommunicatio, vt apparet per Hoſt. in ſum. & per Io. de Lig. Nic. Plo. & Archiepiſ. Flo in ſuis tractatib', ſed hæc eſt breuior, ac ſimplicior, & rei accommodatior, cum comprehendat vtramque excommunicationis ſpeciem, ad declarationem vide ſupra al. le & Ab. in ca. 1. eo.

ræ nuncupatio tria [a] regulariter complectitur [b] ſcilicet, Excommunicationis, Interdicti, & Suſpenſionis ſententiam. Excommunicatio eſt a communione excluſio [c]. Interdictum eccleſiaſticum [d] eſt a certis ſacramentis [e], & omnibus diuinis officijs, & ſepultura eccleſiaſtica facta prohibitio. Suſpenſio [f] eſt inhabilitas quędam ordinum vel officiorum executionē impediens. Sed ne de omnibus [g] ſimul tractantes legentibus difficultatem ingeramus, diſtincte de ſingulis diſſeramus, ac primum de excommunicatione.

DE SENTENTIA [h] excommunicationis.

TIT. XIII.

Minor excommunicatio a perceptione ſacramentorum: Maior etiam a fidelium communione ſeparat. h. d.

EXcommunicationum duæ [i], ſunt ſpecies, minor ſcilicet, & maior. Minor eſt, per quam quis a ſacramētorum participatione conſcientia [k], vel ſen-

pendent: Diuiditur autem tot. iſte titu. In 5 partes prin. in quarum prima habetur diſt. excommunicationis: In ſecunda explicatur excommunicatio iuris: in tertia declaratur excommunicatio hominis: in quarta tractatur de excommunicatione cum excommunicatis: in quinta agitur de abſolutione eiuſd. ſecunda ibi, ſciendum eſt, tertia ibi, iudic. t. quarta ibi, quarum ille, quinta ibi, ſi quis tamē.

h ¶De ſententia.] Immo videtur, qđ excōmunicatio nō poſſit dici ſententia; quia nec definitiua; quia non definit cauſam cum petenti abſolutionē, numquam denegetur audientia, c ex parte, 1 de ver ſig. nec interlocutoria; quia interlocutoria eſt illa, quæ fertur inter principiū & finem cauſæ, vt nor in cle. 1. de ſeq. poſſ. & fruct. & eſt ſupra de ſent. & re iud. in prin. ſed excōmunicatio quandoque fertur extra iudiciū. ca dilecto, eod. in 6. Et multas differentias ponūt Doct. inter ſententiam, & excommunicationem, & maxime procedit obiectio in excommunicatione quæ fertur a iure, dic ſoluēdo quid large & improprie appellatur ſententia, ſtricte appellatur cenſura, c. quærenti, de verb. ſig. & §. 1. ſupra tit. prox. & per Ab. in rub. eod.

d ¶Eccleſiaſticum.] Sunt & profana interdicta, vt ff. C & inſtit. de interd.

e ¶Certis ſacramentis.] De hoc infra ti prox. §. itē cum loci, cum §. ſeq. & in c. quod in te. de pœn. & remiſ. dantur tamen & aliæ definitiones. vt per Io. And. Nic. Plo. & alios in ſuis tractatibus.

f ¶Suſpenſio eſt.] Hæc deſcriptio eſt de mente Beati Antonini, in ſuo tractatu de ſuſpenſione, vbi lata declarat, & de eo dicetur infra tit. de ſuſpenſ.

g ¶Omnibus.] Quia vbi multitudo, ibi confuſio auth. de referend. poſt prin. partitio autem multum prodeſt, vt no. in procem. inſtit. § igitur.

DE SENTENTIA EXCOMmunicationis.

Jo. Bapt. Continuatio huius tit. habetur ſupra tit. prox. §. fi. in fi. vel dicas quod auctor tractaturus de cēſur. eccleſ. in ſpecie incipit a ſententia excommunic. vel quia eſt in vſu frequentior, vel quoniam reliquæ præſupponunt iſtam, & aliquomodo ab ea de-

EXcommunicationum. CASVS nō figuratur cum duę afferantur de excommunicatione diſtinct quarum prima deſumpta eſt ab effectu: qui eſt duplex. valet priuatio communionis ſimpliciter, & priuatio communionis ſecundum quid, ideſt quarundā rerum: Altera eſt deſumpta ab auctore efficiente, qui eſt aliquando ius ipſum, & aliquando iudex. Io. Bapt.

i ¶Duæ ſunt ſpecies.] c. ad menſam. § aliquando. & § eſt & alia. 11 q. 3. & c. Engeltrudā. 3. q. 4 ANT. TIM. Eſt hæc cōis ſnia Doc. quod excōicatio minor ſit cēſura eccleſiaſtica, qua homo excluditur a participatione tantum paſſiua ſacramētorum, vt poſt alios F. Victoria in ſumma de ſacram. in fi.

K ¶Conſcientia] Vt quia ob aliquod delictum abſtinet a ſacramentis ſua ſponte, fac. c. ad menſam. §. aliqñ 11. q 3. & c. nūc aūt. diſ. 21 & c. fi. đ coh. mu. & cle. & c. a nobis, de excep & c. fi. de cle. exc. min.

tentia[a] arcetur. Maior eſt, per quam quis nõ ſolum a ſacramentorum excluditur perceptione: verum etiam a communione [b] fidelium, quæ ab omni actu legitimo ſeparat [c] ac diuidit: & hæc alio nomine anathema [d] appellatur.

Excommunicationum alia ſunt latæ ſententiæ, aliæ ferendæ. Et latæ ſententiæ eſt cum quis ſine facto iudicis a iure excommunicatur. h.d.

Rurſus excommunicationum alia canonis [e] alia iudicis [f]. Canonis eſt, qua quis ab ipſo ſolum canone abſque iudicis miniſterio innodatur; quæ etiam alio vocabulo, Latæ ſententiæ excõmunicatio nuncupatur. Sciendum eſt enim, complures eſſe

a ¶Sententia.] Vt cum fertur a iudice pro contumacia, quod tamen non eſt in vſu: quia communiter iudices ferũt excommunicationem maiorem, teſtatur Abb. in rub eo. & de ea in dubio intelligitur. c. pe. eo. §. ſed quæri. infra eo. & hæc minor excommunicatio nõ eſt ſemper peccatũ mortale, vt per Ab. in ca dudum, a. de elect. n. 24. & in c. ſacris, de his, quæ vi metuſue cauſa. ANT. TIM. An detur caſus, in quo incurrens excommunicationem minorẽ non peccet mortaliter; vtputa, ex metu, vel fame impellente, diſputat hanc quæſtionem Ab. in d. c. ſacris, de his, quę vi metuſve cau. nu. 8 vbi affert opinionem Doctorum tenẽtium, quod ſic Gof. & Hoſtien. Quod autem peccet tantum veniali ter, tenuit Io. And. exceptis tamen ſex caſibus relatis ibi per Abb quam tenuit etiam Archid 11 q. 3 quam dicit tenere D. Th. in 4. lib. ſent. & pro communi allegat ibi Pan. cui tamen non videtur aſſentiri, licet cupiat eſſe verum pro ſalute animarum, vt ibi dicit.

b ¶Communione.] c. ad menſam. §. aliquando. 11. q. 3 & c. Engeltrudam 3 q 4 & videtur hæc ſpecies excommunicationis & ſuperior non fuiſſe Gentilibus ante Chriſtũ incognita, vt de Gallis, Athenienſibus, Argiuis, & alijs conſtat, & deducit Tiraq in tractatu de retractu conſanguineorum § 1. in glo. 9. num. 271.

c ¶Separat.] Vt traditur in c. cum non ab homine & in c. intelleximus de iud. & in c pe. eod. licet hic dicat ab omni actu legitimo, nihilominus poteſt excommunicatus ſeipſum in iudicio defendere. d. c. intelleximus, ſed reus nõ agit, ſed patitur potius, ſed videtur his deſcriptionibus, c. Engeltrudam 3. q. 4. aduerſari, vbi dicitur, quod Engeltruda fuit excommunicata, non ſolum excõmunicatione minori, quæ ſeparat a communione fratrum: ſed etiã maiori, quæ ſeparat a corpore Chriſti, ergo videtur totum contrarium eius quod hic dicitur, ſcilicet, quod minor ſeparet a communione fidelium, maior vero ſacramentorum. Sol per fraternam ſocietatem intellige illam, quam contrahimus in ſacramentis, & per corpus Chriſti etiam collocutionem fidelium, qui ſunt corpus Chriſti myſticum. quę expoſitio licet videatur dura, eſt tamen de mente Doctorum, vt per Io. de Lig. in tractatu de cenſura eccleſiaſtica. § a ver. aliquando.

d ¶Anathema.] Quod eſt ſeiunctio quædam & alienatio ſecundum verbum Græcum. licet aliter dicat Ab. in ca cum non ab homine. de iudi. vbi inquit, quod anathema proprie dicitur muero epiſcopalis: quia tantum ipſi epiſcopi debent illud proferre, & cum magna cauſa. c. nemo epiſcoporum. 11. q. 3. fertur autem aſtantibus duodecim ſacerdotibus, cum candelis accenſis, quas debent poſt promulgationem ſententiæ proiicere: & pedibus conculcare. Et non diſſimilis ſollemnitas requiritur in abſolutione, vt in ca. cum aliquis. 11. q. 3. nec eſt maioris potentiæ, quam ſit ea, quæ fertur ſine hac ſollemnitate, ſed maioris terroris.

e ¶ Canonis.] Et hæc eſt pœna criminis, Abb. in rub. eod. in prin.

f ¶Iudicis.] Et hæc pœna contumacię. Abb. in rub. eod. in princ. & in c. reprehenſibilis. poſt principium de appel. fac. 11. quæſt. 3. cap. curæ.

Sciendum eſt. Hæc para ſubdiuiditur in 3. part. in quarum prima demonſtrat in quibus caſibus quis excõmunicetur a iure: in ſecunda aſſeruntur limitation ad illam excommunicationem, in tertia habetur quis poſſit abſoluere excommunicatum à iure, ſecunda ibi, ex contrario, tertia ibi, quod autem. quoad primum caſus ita poteſt in communi figurari. Quidam percuſſerunt non tantum clericos, ſed etiam religioſos, & conuerſos, quidam vero in huiuſmodi facto conſenſerunt, imo quoſdam eorum in carcere retinuerant, cæterum percuſſores illi nonnulli id fecerunt de mandato cuiuſd. abbatis, nonnulli vero de conſenſu ipſorummet clericorum: vnde fuit quæſitum, an omnes eſſent excommunicandi, vel potius excommunicati declarandi: nullus enim debet puniri niſi facta delicti probatione. l. cum reis. C. de pœ. propterea non videtur conueniens aliquem excommunicare ipſo iure: ſed dato obiectionem non concludere, oppoſitum tamen eſſet dicendum, ſi de mandato ſuperioris id contingat, vel de conſenſu clerici, quia in huiuſmodi caſibus ceſſat dolus, & culpa. argument. cap ſcienti. de reg. iur. in 6 Sol. tamen vt in tot hac parte cauetur: quia grauitas huiuſmodi exceſſuum cognoſcitur ex hoc quod non perſona ſingularis, ſed ordo clericalis iniuria inde afficitur & ideo grauiori modo debebat puniri: Nõ obſtat prima obiectio, q a illa lex intelligitur de pœna imponenda per hominem, ſecundo quando lex ipſa aliquem ipſo facto punit virtualiter primo dicitur etiam admonere, & ideo ex parte ipſius delinquentis non videtur neceſſarium aliud probare. ad ſecundum vero dico ipſam non concludere: quia nec ſuperior potuit id concedere, nec ille clericus conſentire, cum talis licentia, & conſenſus tendãt in iniuriam ordinis clerical. vt dixi, & ideo delinquentes ſunt ad minus in culpa. Not. 1. quod conſtitutus in aliqua dignitate non poteſt aliquem actũ celebrare, vel contentire celebrari quo dignitas il- Io. Bapt.

la lædatur facit c. ſi diligenti, de for. comp. No. 2. caſum in quo limitat regul. ſcienti. de reg. iu. ſup. cit. Not. 3 caſum in quo clericus, religioſus, & conuerſus in iure æquiparantur. Not. 4. percutere clericos adeo eſſe laicis prohibitum, vt nec etiam de licentia & conſenſu id facere valeant.

eccleſiæ, vnde habent immunitatem eccleſiaſticam, & hoc eſt benignius, vt ſcilicet illorum gaudeant priuilegio, quorum vitam & religionem aſſumant. capit. recolentes, de ſtatu monachor. quidam tamen contra, vt not. in capit. non dubium.

caſus [a], in quibus adeo quis delinquere exiſtimatur, vt nulla expectata iudicis pronunciatione ipſo iure excommunicationis vinculis innodetur: quod quidem quamquam innumerabilibus prope exemplis declarari poſſit: vnius [b] tamen tantum proſecutione contenti erimus.

Qui Deo dicatos homines corporaliter offendunt, incidunt in excommunicationem latæ ſententiæ, a qua nõ poſſunt abſolui, niſi per Papam h. d.

Si quis igitur in clericos [c] regulares monachos [d] profeſſos vel nouitios [e], vel conuerſos [f] violentas [g] & impias manus [h] iniecerit, ipſo iure canonis incurret ſententiam, a qua præter quam a Romano Põtifice, vel eius de latere legato [i], a quoquam abſolui non poterit.

Complices inferentium manus violentas clericis pari pœna cum inferentibus puniuntur. h. d.

Sed & ſi manus quis violentas non iniecerit: inferenti tamẽ, vel auctor [k], vel fautor, vel adiutor fuerit, aut factum ratum habuerit [l], pari pœna illum plectendum

a ¶ Caſus.] De quibus not. in c. eos. e. in 6. & per Hoſt. in ſum. eo. §. quis poſſit. & latiſſime per Io. de Lig. in tractatu de cenſura eccleſiaſtica. §. 7.

b ¶ Vnius.] &c. Sic in l. ita vulneratus, ver. multa aut iure ciuili. ff. ad leg. Aq. & in l. ſeire. § ſi. ff. de excu. tuto & ab vno diſce omnes, inquit Poeta. fac. l. ſi quis obrepſerit. ff. de fal. arg. contra vtentes multilogo.

c ¶ Clericos.] Et ſi eſſet tantum pſalmiſta: quia & is clericus dicitur, c. cleros, diſt. 21. & 17. q. 4. d. c. ſi quis ſuadẽte. vbi no. c. non dubium. eod.

d ¶ Monachos.] c. parochianos. e. Sed nũquid monachus poſſit agere iniuriarum? Reſp. non, ſed aget monaſterium, vel eius ſyndicus, ſicut de iniuria ſeruo illata agit dominus, & non ſeruus. §. ſeruus. inſti. de iniur. Sed an ſaltem poſſit remittere? Reſpondeo nihil agit, & adhuc monaſterium aget, ſicut nec filius remittens adimit ipſi patri iniuriam. l. 1. §. vſque. ff. de iniur. Sed bene poterit monaſterium remittere talem iniuriam, vt no. in d. c. parochianos. Secus eſt in ſæculari eccleſia: quia nõ poſſet remittere iniuriam factam clerico, arg. 17. q. 4. cap. quiſquis.

e ¶ Nouitios.] Nec obſtat, quod forte eras poterit eſſe merus laicus deponendo habitum, & tenuendo profeſſionem: quia idem eſt in clerico conſtituto in minoribus ordinibus: quia tamen gaudet hoc priuilegio. 17. q. 4. c. quiſquis. niſi dicas, quod ordines retinentur etiam a coniugato. Arg. contra. l. ſtatuliber. ff. de ſtatu lib. fac. c. religioſo. §. 1. eo. in 6.

f ¶ Conuerſos.] Cap. non dubium. & ca. parochianos. eo. Sed an hoc procedat in conuerſis eccleſiarum ſæcularium? Et non videtur, arg. ca. lex continentiæ. 17. q. 1. in die contra. ex quo enim ſe & ſua tradiderunt diuino obſequio, ſiue in ſæculari eccleſia, ſiue in regulari cauſa cenſentur eccleſiaſticæ perſonæ, & ex toto tranſlati ſunt in forum

g ¶ Violentas.] Idem interdum, ſi non violentas, vt inf. a eod. §. violentem.

h ¶ Manus.] Idem ſi pedes; puta, quia calce percutiat clericum, vel ſi ſpuat, vel in eum aquam vel lutum profundat. Quid ſi veſtes ſcindat? Et idem videtur quia violentia ſit perſonæ: nã quæ religioſis. &c. l. quæ religioſis. ff. da rei vendi. & no. in capi. ſi quis ſuadente. 17. quæſtione 4.

h ¶ Legato.] Cap. ea noſcitur. & capitul. ad eminentiam. & cap. quamnis. eodem & habent hoc ex officio legationis. capitul. quod tranſlationem, de offic. lega. alij vero legati, qui de latera Papæ non mittuntur, ſeruent quod dicitur in capitul. penult. de of. leg.

K ¶ Auctor.] Capitul. quantæ. vnde ſumitur. & capitul. mulieres. eodem, puta mandato. Sed quid ſi ante quam clericus verberetur reuocatur mandatum, mandatarius tamen percuſſit anteqnam notitia reuocationis ad eum perueniret? Reſpond. apud Deum quidem non tenetur, ſecundum Bartoló. Brixien. & Ioannem Andream. Quid autem ſit apud eccleſiam militantem? Varie per docto. diſſeritur, vt apparet ex his, quæ notat in capitulo mulieres, & in capitulo cum quis. eodem in ſexto.

l ¶ Ratum habuerit.] Factum ſcilicet prius ſuo nomine, capitulo cum quis eodem in ſexto, puta, ſi tui contemplatione famulus tuus, vel amicus clericum, qui tibi iniuriam intulerat percuſſit, quem tu poſtea receptaſti, & magis amicum habuiſti, & ſic ratum habuiſti: At ſi corde tantum ratum habuiſti, ſed hoc per aliqua exteriora apparere non poteſt, apud Deum quidem ligatus, non apud eccleſiam, quæ de occultis non iudicat, capitulo ſicut nobis. de ſimon. & notat in dicto capitulo cum quis. Sed ſi ratum habes factum non tuo nomine vtique

que

que peccas, ſed hac excommunicatione non ligatia.d.c.cum quis.& e.ratem.de reg.iur.in 6.
a ¶Interpretata.]Cap.quantæ.eod. ſic diſtin. 83 §. 1.ver.non eſt grandis. & c.ſeq.& diſt.86. c.paſce.l. peccate.ff.de lib.a, no. & ita videtur peccare quilibet, qui non defendit alium ſi poteſt. 23.q.3. c.non inferenda.& c.fin.& ſi non poteſt aliter defendat ſaltem clamore.l 2.§.hoc autem. ff ad S.C.ſyll.
b ¶Poſſunt.] Tripliciter hanc poteſtatem interpretari poſſumus. Primo generaliter & indiſtincte, ſicut verbũ ſonat, vt ſit ſenſus, quod quilibet, qui poteſt obuiare & non obuiat incurrat in hanc excommunicationẽ, quã tenuit Io. & alij quidam ante Hoſti. ea ratione, quia hoc pertinet ad publicum ius diſt.1 c.ius publicum.vnde ob publicam vtilitatẽ, hæc materia large videtur accipiẽda, fac.i.ſunt perſonæ.ff.de relig.& ſump.func. & fac. quia pro huiuſmodi iniuria competit actio popularis. Sed hæc interpretatio videtur nimis dura, ac grauis cum vt ſolum periculum vitem poſſim hãc excommunicationem incurrere. Secunda eſt quod lex in c quantæ.eo.vnde hæc littera ſumitur,intelligatur de poteſtate,quæ non ſolum eſt facti:ſed etiam ſonat in ius. Vnde dicunt, quod hoc pertinet ad ſolos prælatos,ſiue iudices,ſiue alios,qui ratione poteſtatis ad hoc tenentur,24.q 4 c.forte, & c.duo.Et ſecundum hos,ſi ego,qui nullam habeo poteſtatem video, quod aliquis vult verberare clericum ſine mea auctoritate,vel conſilio, ſi non prohibeo, non ero excommunicatus,licet forte peccẽ: quia ipſum non defendo cum poſſim, & de his per Hoſt.in ſum.§.quia poſſit excommunicare, verſiculo, quintus. Alia & tertia eſt interpretatio,vt intelligatur etiam in non habente poteſtatem ſeu iuriſdictionem, dummodo doloſe iniuriam inferri patiatur:ſecus ſi non doloſe,ſed negligenter,vel quia non vult ſe immiſcere rumoribus aliorum, & hæc fuit Inn.& aliorum quorumdam,& placet Abb.in d.c quantæ,quia videtur probari.17. q.4. in c.ſi qs ſuadente,& illis verbis,ſuadente diabolo,quæ deſignant dolum,vbi ergo ceſſat dolus,ceſſat etiam illa diſpoſitio,& fac.in ſimili.l.pe.C.de adul. & l.1. C.de ſic Sed numquid eo ipſo,quod quis fuit præſens & non obuiauit præſumetur dolus?Reſpon. vt per Abb.in d c.quantæ.in fin.
c ¶Corporis læſionem.]Not.ex hac littera,& ex c. nuper.eo vnde ſumitur,q̃d tentus in cuſtodia, ſeu vinculatus ex hoc ſolo nõ dicitur pati corporalem læſionem, hoc ideo ſecundum Ab.in d.cap.nuper. quia vinculatio vel diſtrictio non fit ad pœnam, ſed ad cuſtodiam.l.aut damnum §.ſolent.ff de pœnis vnde conſideratur quod fit principaliter.c.cum voluntate.eo.l.vetum.ff.de furt.fac §.cæterum.in ſtit. ad leg.Aquil. & facit hoc ad ſtatuta facientia mentionem de læſione corporali.

catholica ſanxit auctoritas, eos etiam delinquentibus fauere interpretata [a], quicũ poſſunt [b] manifeſto ſceleri deſinunt obuiare.

Detinens vel ducens clericos in vincula incurrit excommunicationem lata ſententia,niſi faciat de voluntate ſuorum prælatorum. hoc dicit.

Interdum etiam ſi nullam corporis læſionem [c] clericis quis intulerit, excommunicationis tamen pœnã non euadet; vtputa, ſi laicus in publica, vel priuata cuſtodia illos detinuerit [d], vel in vincula coniecerit [e], niſi tamen id de mandato [f] faciat prælatorũ, quorum illi ſunt iuriſdictioni ſubiecti [g]; tũc enim citra excommunicationis metum, & capere clericos, & ad iudicium violenter [h] ducere laici poterũt: cum hoc non ipſi

d ¶Detinuerit.] Quia attenditur ſola violentia nõ modus,fac.cap.contingit.eod. & per Ab. in capitul. nuper eod.
e ¶Coniecerit.] Nota æquiparationẽ carceris & vinculorum. Vnde dicit aliàs lex non ire ferre, vtrum quis vinculis,an parietibus contineatur, ls ſuccurritur, in fin. ff.ex quib.can.maior.
f ¶Mandato.] Sed nonne ſufficit generale mandatum quod continetur, 24.qu.5. capi.principes regum? Reſp. non ſufficit,ſed ſpeciale mandatum, hic expectandum eſt; quamdiu enim non eſt notum ipſos eſſe incorrigibiles, & traditos curiæ ſæculari, non licet hoc facere ſine mandato prælatorum: quia adhuc ſub regula clericali tenentur etiam depoſiti.81.diſtin. cap.dictum, niſi ſe enormitatibus immiſceant,eapit.cum non ab homine, & capit.perpendimus,eodem.
g ¶Subiecti]. Tam in criminalibus, quàm in ciuilibus. nec enim ſufficeret prælatum iuriſdictionem habere tantum in ciuilibus. Vnde infertur, quod rector vniuerſitatis,cum ad eum non ſpectet corrigere criminoſum clericum,non poterit etiam impune mandare capi ſcholarem clericum,nec familia capiens tunc eſſet excuſata, ſecundum Abb. in capit. vt famæ, eodem vnde ſumitur, vbi quinam ſint tales prælati, qui talem habent poteſtatem.
h ¶Violenter.] Argumentum contra, capitul. vniuerſitatis, eodem. Solut. quidam, quod contrarium loquitur de clerico corrigibili, hic de non corrigibili. hæc non bona: quia de mandato prælati licitè per laicum clericus capitur, quantumuis corrigibilis, capitul. ſi clericos, eodem in 6. vnde dic, quod contrarium loquitur de verberatione, hic in captura & detentione, vt notat in dicto capitulo ſi clericos: & per Abbat.in dicto capitul. vniuerſitatis, & capitul. vt famæ, eodem.& facit hæc reſponſio pro Anton. & Anchar. tenentibus, quod clericus non poſſit per laicum birroarium torqueri, quod licet de iure verum ſit: contrarium tamen ſeruat conſuetudo, & male, vt per Abbat. in locis ſupra allegat. forte idaccidit: quia in torquendo requiritur quædam

ſoco percutit, vt not. in ca. contingit. eod. vnde ſu mitor.
a ¶Conſuetudinem.] Not. valere conſuetudinem, q̄ offendens poſsit ſe ſubiicere iudicio offenſi pro ſatisfactione, pro hoc c. Quintauallis. & c. veniens, de iureiu. quod tamen eſt duob⁹ modis reſtringendum. Primo, vt hæc ſubiectio non ſit abſoluta, ſed tamquam facta in arbitrium boni viri; nec enim poſſet facere offenſum arbitrum & iudicem in cauſa & facto ſuo. l. pe. ff. de arb. l. vni. C. ne quis in ſua cau. & no. in d. ca. Quintauallis. Secundo, quando per ſatisfactionem non ingeritur vulneratio: nam nemo eſt dominus membrorum ſuorum. l. liber homo. ff. ad l. Aqui. vt tradit Bar. in l. 1. §. vſque. ff. de iniu. & per Abb. in c. contingit. eod.
b ¶Percuſſionib⁹.] Sed an tot incurrãtur excommunicationes, quot inferũtur percuſſiones? Reſpon. non, vt per Io. And. in c. delictum. de reg. iur. in 6. & per Abb. in c. contingit. eo. fac. not. per Bar. in l. numquam. ff. de priua. delict.
c ¶Iniurioſa.] Sed quomodo dicitur iniurioſa cum volenti non fiat iniuria. 33. q. 5. c. noluit. & l. 1. §. vſque adeo ff. de iniu. & l. cum donatione. C. de tranſa. & l. nemo videtur. ff. de reg. iu. Reſp. iniuria dicitur fieri eccleſiæ, vnde cum pertineat etiam ad alios non poteſt quantum ad alios remitti. 33. q. 4. c. ſi is qui, & c. cum deſideres eo. Sic filius remittit iniuriam quantum ad ſe, non quantum ad patrem. d. §. vſque adeo. fac. l. iuriſgentium. § ſi paciſcor ff. de pac. & cap. Salonitana diſt. 63. & traditur plene per Doct. in c. contingit. eo.
d ¶Ordinis.] Cui renunciari non poteſt, c. ſi diligẽti. & c. ſignificaſti. de fo. comp.
e ¶Innodabitur.] Sed diuerſimode percutiens eſt ipſo facto, ſubiiciens ſe per ſententiam, vt not. Ab. in c. contingit. eo. Sed contra hanc declarationem opponitur. Nam communicans crimiuoſo in crimine propter quod incurrit excommunicationem eſt excommunicatus ipſo facto: ſed iſte clericus communicat percutienti cum in crimine percuſſionis, ergo incurrit eandem excommunicationem cum ipſo. c. nuper eod. Sol. aliud eſt participare cum excommunicato in crimine, aliud ſubiicere ſe miſericordiæ alicuius, cum poſſit cogitare illum remiſſurum offenſam. Vel ſol. aliter, vt per Io. And. & Panorm. in d. c. contingit.

Io. Bapt. Ex contrario. CASVS. Quidã clericorum percuſ-

conſuetudinem [a] patriæ pro iniuria illata offenſo ſatisfacere, ſponte ſua fuſtium ſe ſubiecit percuſsionibus [b]. Quamquam enim hæc manuum iniectio non ſit violenta, tamen iniurioſa [c] videtur, & canon reſpexit non tam fauorem clerici ordinati, quam clericalis ordinis [d]. Vnde hoc caſu, tam percutiẽs, quam ſeipſum percuſſionibus ſponte ſubiiciens excommunicationis ſententia innodabitur [e].

Ponit tres caſus, in quibus percutiens clericos in canonem latæ ſententiæ non incid. t. h. d.

Ex contrario [f] accidit interdum, vt etiã pro violenta manuũ iniectione excommunicationi quis nõ ſubiiciatur. Veluti, ſi clericum ſibi manus inferentem [g], ita quis in continenti vim repellat, vt læſionem inferat [h], aut in eum, quẽ cum vxore [i], matre [K],

ſores excuſabant ſe ab excommunicatione aliquãdo ratione defenſionis ſui ſeu rerum ſuarum: aliquando ratione quia clericus erat incognitus ob mutatum habitum: & aliquando ratione officij. vnde fuit quæſitum an talis excuſatio eſſet admittenda, quia iſtud canonis priuilegium nõ clericis, ſed ordini clericali dicitur eſſe conceſſum, vt ſupra eſt deductũ: propterea excuſatio iſta non videbatur legitima. Sol. tamẽ vt hic habetur, quia excommunicationis ſententia neque etiam à iure eſt ferenda niſi legitima culpa præcedat, quod non contingit in caſo propoſito: propterea nec etiam obiectio aliquid concludit iuxta not. in c. 1. de iudicijs. No. 1. quod defenſio eſt nobis permiſſa nõ tantum reſpectu rerum noſtrarum, ſed etiam reſpectu perſonarum quæ nobis aliquo vinculo ſunt cõiunctæ. No. 2. quod qui delinquit contra priuilegium ſibi cõceſſum meretur ipſum amittere. Not. 3. quod habentes maioritatis ſuper alios dicitur etiam habere aliquid iuris correctionis.
f ¶Ex contrario.] Ideo ex contrario: quia in ſuperioribus paragraphis ponuntur caſus, in quibus q. incurrit excommunicationem etiam quod manuum iniectio non ſit violenta, nunc ſequuntur caſus, in quibus pro violenta manuum iniectione talis excommunicatio non incurritur.
g ¶Inferentem.] Tunc enim ideo excommunicatus non eſt offendens clericum: quia iure naturæ licet vim vi repellere. l. vt vim. ff. de iuſt. & iur. ca. ſi vero 1. vnde ſumitur. & c. ex tenore. eo. ſeruato tamen moderamine inculpatæ tutelæ, ca. ſignificaſti. 2. de homi. & amplia hoc etiam in clerico aſportante res laici: nam pro recuperandis rebus licet clericum cum prædicto moderamine inuadere. c. olim. 2. de reſt. ſpo. & per Abb. in c. cum non ab homine. ver. & optime facit de iud. & in d. c. ſi vero. non ſufficit ergo ad incurrendum hanc excommunicationem ſolũ factum, ſed iniuriãdi animus requiritur.
h ¶Inferat.] Intellige hoc quãdo clericus volebat iterum percutere: ſed ſi clericus percutiens deſtitit: quia tũc ipſum percutiẽs eſſet excõicatus: quia nõ eſſet repellere vim, ſed vindictã exercere, ſecundũ Ab. in c. ſi vero 1. eo. ad hoc c. olim. 2. de reſti. ſpol.
i ¶Vxore.] Etiam non cognita dum ſit ſponſa de præſenti: quia lex præmittit illã accuſari iure mariti. l. l. ſi vxor. § 1. ff. de adult.
K ¶Matre.] Quid in auia, & alijs aſcendentibus? Et

ſorore vel filia turpiter[a] ſe gerentem inuenerit, manus violẽtas iniecerit. Idem ſtatuitur & de eo, qui illum percuſſerit, quem probabiliter[b] ignorabat eſſe clericum.

Interficientes clericos, qui poſt habito habitu committant enormitates non ſunt excommunicati. h.d.

Quinimmo & ſi occiderit[c] quis clericos, vel presbyteros, qui contempto clericali habitu[d] ſceleribus ſeſe immiſcuerint[e], in odium clericalis exceſſus[f] canone latæ ſententię minime coercebitur[g]; fruſtra[h] enim eccleſiæ implorat auxiliũ, qui in eccleſiam ipſam committit.

Qui ratione officij vel intuitu diſciplinæ clericos percutiunt, non ſunt excommunicati. h.d.

Item ſi qui ratione officij[i], quod obtinet in eccleſia, aut ſi clerici ſeniores pueros, vel adoleſcentes in minoribus ordinibus conſtitutos diuinum turbantes officium, vel etiam, ſi qui magiſterij vel prælationis obtentu ſubditos & ſcholares correctionis cauſa percuſſerint[l], excommunicationis ſententiam non incurrent. Quod & de his intelligẽdum eſt, qui aliquos de familia[m] ſua vel propinquos inferiorum graduum[n] ſimili modo, vt ab exceſsibus prohibeantur, & ſcientia boniſq; moribus informẽtur,

idem videtur. l. appellatione. ff. de verb. ſig. tu die li teram hanc, & c. ſi vero. t. vnde ſumitur. eo. teſt. in gendam ad perſonas tantum expreſſas, vt per glo. Io. And. Panor. & alios in d. c. ſi vero.

a ¶ Turpiter.] Ignoſcit enim lex iuſto dolori. l. Gracchus. C. de adul. & lex ſic lauentum permittit occidi, l. quod ait lex, §. quod ait, ff. de adul. licet hoc non permittant canones, c. inter hæc, & ca. admonere 33. q. 2. & not. in d. c. inter hæc.

b ¶ Probabiliter.] Vt quia incedebat in habitu non congruẽti ipſi clerico, & deferebat tonſuram more quorundam laicorum deferentium eam tempore æſtiuo. Quid ſi & habitum & tõſuram deferebat & credens illum clericum percuſſiſti? Dic φ non incidis in excommunicationẽ, vt plene traditur in c. ſi vero, 2. vnde ſumitur. nemo enim ſola ſua opinione excommunicatur, licet propter iſta accidentia grauius peccet, vt not. in c. in audientia. eod.

c ¶ Occiderit.] Nedum vulnerauerit, vel percuſſerit.

d ¶ Habitu.] Concor. ca. cum non ab homine. vnde ſumitur. & c. perpendimus, & ca. in audientia eo. & fac. l. item apud Labeonem §. ſi quis virgines. ff. de iniur. & l. ſenatoris filia. ff. de ri. nup.

e ¶ Immiſcuerint.] Secus ſi ſe nõ immiſcuiſſet ſceleribus: quia tunc non perdit priuilegium clericale ob ſolam non delationem habitus, c. ſi vero. 2. c. in audientia, vbi not. & per Ab. in d. c. cum non ab homine, & latius in c. perpendimus, eod.

f ¶ Exceſſus.] Et terrorem correctionemque ſimilium.

g ¶ Coercebitur.] Aſperior tamen pœna imponetur, c. cum non ab homine, eo. in fi. Nam ex perſona augetur crimen, diſt. 40. ca. homo. l. omne. §. 1. ff. de re milit.

h ¶ Fruſtra.] Sic c. ſi de imm. eccl. & in c 2 ne cler. vel mo. & 17. q 4. c frater. & c. in audientia, eod. vnde ſumitur, & l. quia fruſtra, ff. de vſu. & l. auxiliũ, in fi. ff. de min. & l. iſti quidem, ff. quod met. cauſ.

i ¶ Officij.] Not. ergo, φ ratione officij licet quod alias non liceret, hoc ideo quia ex quo alicui commiſſum eſt officium, cẽſentur commiſſa, & alia ſine quibus commode officium expediri non poteſt, concor. c. cum voluntate. § ſi eo. vnde ſumitur. Sic & iudex compeſcere poteſt omnes turbantes & impediẽtes iuriſdictionem ſuam, c. 1. & c præterea, & c. prudentiam, & c. ſuſpicionis, de off. del. & §. ſed ſi ne. ſup. de iud.

k ¶ In minoribus.] Conſtitutos ergo in ſacris ordinibus, licet & hi turbent officiũ percutere non poterunt: quia ex eo, quod ſpecialiter de iſtis permittitur, de aliis prohibetur, c qualis. diſ. 25. & ca. nonne, de præſum. l. cum prætor. ff. de iud. & honorabilia membra exceptis grauiorib. culpis verberibus ſubiici nõ debent, diſt. 45. c. cum beatus. agatur ergo cũ ipſis admonitionibus, & ſi ſe nõ correxerint, ſuſpendãtur, ca. dolentes, de celeb. miſ.

l ¶ Percuſſerint.] Leuiter tamen, c. 1. & c. cum voluntate. §. ſi. e. modica enim tantum caſtigatio permiſſa eſt docenti. l. 5. in fi. ff. ad leg. Aqui. cum l. ſeq. & humilis debet eſſe doctrina magiſtri, & c humilis, de maio. & obe. cum concor. ibi alleg. aliàs inciderent in canonem, vt notat in dicto §. 1.

m ¶ De familia.] Capit. cum voluntate. § fin. eod. 23. quæſt. 4 capit. duo iſta, & diſtinct. 45. ca. diſciplinam, qui enim domeſticorum ſuorum curam non habet, fidem negauit. diſtinct. 47. §. neceſſe. verſicul. hinc etiam Paulus, facit l. ſi filius, C. de patria poteſtate, & leg. vnica. C. de emendat. propinquo.

n ¶ Graduum.] Secus ſi ſint in ſuperioribus, quia liberantur a patria poteſtate ſaltem quo ad ſpiritualia, & quo ad percuſſiones, vt deferatur ſacro ordini, Immo gl. in c. cum voluntate. §. 1. eo. tenet ſacrũ ordinem indiſtincte liberare a patria poteſtate quod non eſt verum, vt per Ion. & Hoſt. in c. indecorum. de æta. & qual. & per Ab. in d. §. fi.

a ¶ Com-

corrigẽdos duxerint, & aliis caſibus compluribus [a].

Ex cauſa poteſt quis abſolui ab alio, quam ab Apoſtolico.h.d.

Quod autẽ ſupradiximus ab hac excõmunicatione, ab alio, quàm ab Apoſtolico, aut eius legato abſolui neminem poſſe, nõ eſt ꝑpetuũ. Nam ſi quis excõmunicationis latæ ſentẽtiæ vinculis innodatus in mortis articulo [b] conſtitutus reperiatur, aut capitales habeat inimicitias [c], aut alias iuſtas [d] excuſationes ita vt ſine periculo Apoſtolico ſe nequeat conſpectui pręſentare, licebit diœceſano [e] epiſcopo iuramento [f] ſecundum morem eccleſiæ recepto ſibi abſolutionis gratiam impartiri.

Ceſſante cauſa, ceſſat effectus.h.d.

Periculo tamen & impedimento ceſſantibus, quam cito commode [g] poterunt, ad ſedem Apoſtolicam ſe præſentabunt, mandatũ illius ſuper negotiis, pro quibus excõmunicati fuerant humiliter recepturi, & prout iuſtitia ſuadebit ſatisfacturi, alioqui ſi id facere cõtempſerint (ne temere & impune cenſuræ eccleſiaſticæ illudatur) ipſo iure in eandem ſententiam recident, quod generaliter conſtitutũ eſt, quotieſcũque legitimæ ſubſiſtẽte cauſa [h], ab alio quis quàm ab eo, a quo aliàs de iure abſoluendus fuerat, abſolutionis beneficium conſecutus fuerit: & quibuſdam caſibus ſimilibus [l].

Si modica ſit illata iniuria clerico vel qui intulit, non prouecta ſit ætatis, poteſt ordinarius abſoluere eum, qui incidit in canonem latæ ſententiæ.h.d.

Item ſi non enormis, ſed modica & leuis [k] iniuria fuerit cle

a ¶ Cõpluribus.] De quibus late per Hoſt.in ſumma eo.§.quis poſſit excommunicare, ver.ſuper illo autem canone.& per gl.lo.c. cũ voluntate.§.ſi. eo.& aliàs ſæpe.

Io. Bapt. Quod autem. CASVS: Cum quidã fideles præſupponantur excõmunicati a iure ob diuerſos exceſſus. acceſſerunt ad epiſcopum loci, a quo petebant abſolutionem, qui videns exceſſus iſtos eſſe varios, & diuerſę grauitatis, dubitauit de ſua poteſtate, quia licet ipſe dicatur habere poteſtatem abſoluendi niſi ſpecialiter prohibeatur cap. nuper eod. tamen grauiora dicuntur ſuperiori reſeruata, ca.pit.4. de offic. legati. Qua de re Solu. vt hic habetur, quia poteſtas iſta abſoluendi fuit inferioribus prælatis & epiſcopis aliquando conceſſa, & aliquando denegata ſecundũ quod magis expediens erat pro ſalute fidelium, qui facilius retrahuntur a malo vna via quàm alia, qua ratione conſiderata nec etiam obiectio aliquid concludit, cũ vtraque pars aliquando verificetur: Not. primo diuerſos caſus in quibus habetur limitatio eorũ quæ principi ſunt reſeruata: Not. ſecundo quod ceſſante cauſa finali, ipſius legis debet ceſſare etiam lex ipſa, quia cauſa dicitur anima legis: Not. tertio argu. iſtius tex. in §. monachi. qđ exceſſus intra monaſteria commiſſi non debent puniri extra, ne inde oriantur ſcandala: Not. quarto quod qui habet poteſtatem abſoluendi a iure, poteſt etiam cauſa delegare, cum expediens fuerit.

b ¶ Articulo.] Cap. non dubium, c.de cetero, c.qđ de his, c.quamuis, eo.c.ſi quis ſuadente.17. q.4.generalis enim reſeruatio abſolutionis non extenditur ad caſum mortis, c.eos qui.eod.in 6.& per Ab. in c paſtoralis, §.præterea, de offi.ord.

c ¶ Inimicitias.] Etiam ſi ipſemet dederit cauſam inimicitiis. nec enim ponderatur quæ ſit cauſa inimicitiæ, arg. l.nec timorẽ, ff. quod met.cau. & ca.veniens de ſpon. & per Abb. in c.de cetero, eod.vnde ſumitur, licet aliàs cauſa debeat eſſe iuſta, vt in d.ca.dẽ cætero,& hic.

d ¶ Iuſtas excuſationes. In omni enim edicto rationabilis excuſatio excepta, c.ex parte de offi deleg & c.quãdo, de reſcrip. fac. e.ea noſcitur, eo.

e ¶ Diœceſano.] Et non aliis inferioribus, niſi forte in ſumma neceſſitate, de quo dic, vt per Ab in c.monachi, eo. & in ca.dẽ cetero, vnde ſumitur.

f ¶ Iuramento.] Cap. de cetero, ca. quamuis, ca. quód de his, eo. & promittens in tali iuramẽto, quod quã primũ ceſſabit impedimentum ſe cõſpectui Apoſtolico præſentabit mandatum ſuper hoc exceſſu recepturus, c. ea noſcitur, in ſi. eo. & hoc qđ hic dicitur intelligẽ etiam in aliis caſibus, c. eos. eo.in 6 & per Abbat.in dicto capit. de cetero.

g ¶ Commode.] Non tñ delicate, vt l.cõtinuus. §. cum ita, ff. de verb. obl. & fac.c.eos, eo.in 6.vnde ſumitur.

h ¶ Cauſa.] De quibus cauſis in c. ea noſcitur, & in c.de cætero, eo & ſupra.§.proxi.

l ¶ Similibus.] De quibus in c.eos, §.ſi eo.in 6.

K ¶ Leuis iniuria. Quæ autẽ dicatur leuis vel grauis iniuria, erit in arbitrio iudicis.§ atrox, inſtit. de iniur.fac. c.cum illorum, & quod ibi no.eo.& p Spe.in ti.de lenoc §.nunc dicamus, ver.quæ aũt dicatur,

Io. Bapt. Mitius cum illis CASVS: Quidam litigantes vtebantur litteris ab aliis falſificatis[b],& cum iſti vere falſum non commiſiſſent,fuit dubitatum,an pœna falſi poſſent puniri, ſiquidem ant Id faciunt dolo,& ſic ead.pęna debent puniri ratione conſenſus:aut non, & ita ad nullam pœnam debent dici obligati:Sol.tamen prout hic cauetur, quia ſi ſemper non ſunt in dolo, ſunt tamē aliquando in culpa, & hoc eis ſatis. cæterum ſi nos pię ſupponimus iſtos non eſſe in dolo vel culpa,tex.reciperet limitationē; & ſic non obſtat obiectio:No.quod committere falſum,& vti falſo in genere delicti ęqui parantur, licet in obligatione ad pęnam inter ſe differant.

a ¶ Mitius.] Cap. ad falſariorum. §. fin. eod.vnde ſumitur.

b ¶ Negligentia.] Quæ tamen quandoq; comparatur dolo, cum. ſ.diſſoluta eſt craſſa & ſupina.l.ſi fideiuſſor.ff. mand.l.late. ff.de ver.ſig. & per Bar.in l. quod Nerua. ff. de poſ. & ſi in vtente ſit probabilis ignorantia nullo pacto punitur,ſi poſt obiectionem falſitatis ab vtendo deſtiterit.c.inter dilectos.vbi not.Abba.de exceſ.prælа.

Mitius [a] cum illis agitur,qui licet his vtantur: tamen ipſi nō falſificauerūt: ſi enim clerici fuerint,officiis & beneficiis eccleſiaſticis ſpoliandi erunt: ſi laici tamdiu excommunicationi ſubiicientur,quamdiu cōpetenter ſatisfecerint: in vtriuſque tamen malitia grauius quam negligētia [b] punietur [c], quod & de his, qui falſas litteras impetrant obſeruabitur.

DE HOMI-cidio.

TIT. X.

Aſſaſſinium ſicuti omnium homicidiorum eſt atrociſſimum, ita etiam atrociſſime punitur.h.d.

c ¶ Punietur.]Nō tamē circa hoc quod ſi notarius ſit condēnatus de falſo inſtrumento hæc tamē ſententia non faciet præiudicium domino ad quem ſpectat inſtrumentum.l.denunciaſſe, § quæritur, ff.de adul.vbi Bar.& per Ab.in c.quamuis,verſ.ex quo infert.quod licet,&c.Item licet producēs falſos teſtes ſit condemnatus de falſo, non de neceſſitate ſequitur quod ipſi ſint falſi, Bar. & Ab.vbi ſupra fac.tex.in l Lucius,ff de his qui not. infam. & c.cum dilectus,in fi.de ordi.cogni.

DE HOMICIDIO.

Io. Bapt. Poteſt iſte tit ſpecialiter ita continuari,quoniam in falſificando aliquando affirmatur aliquē eſſe mortuū morte naturali,vel violenta:propterea poſt tit. præcedentem proponitur iſte de homicid.qui diuiditur. in 6. part. in prima tractatur de homici.voluntario:in ſecunda de neceſſario:in tertia de caſuali:in quarta de oppreſſione filiorum: in quinta de impedientibus conceptionem:in ſexta de interficiēte ſeipſum:ſecūda ibi,quod ſi quis: tertia ibi,idem etiam:quarta ibi, alia ratio:quinta ibi,is quoque:ſexta ibi,non eſſime.

CVm [e] non ad operam.CASVS. Quidā Hiſpanus data opera & cum inſidia interfecit quendā mediolanenſem,& cum delictum eſſet propterea graue,fuit dubitatum de qualitate pœnæ,quoniam enim ob homicidium voluntarium imponitur pœna mortis, naturalis.ca. 1.eo. nō videbatur opus vlterius dubitare. Solu. tamen vt hic habetur ,quia pœna cum debeat aliquando augeri . Id aliquando contingit in eius ſubſtantia, aliquando vero in modo & qualitate,& ſic intelligimus, quod nec ēt obiectio aliquid concludit:Not. qđ grauitas delictorū augetur ratione modi,& medij quibus committuntur, atque hoc idem dicas de pœna: Not. ſecundo, quod in moralibus non ſubſtantia facti,ſed ēt circumſtantiæ ſunt conſiderandæ, vt diſtincte intelligamus & cognoſcamus ipſum.

Io. Bapt.

CVm nō ad opera tantū ſit reſpiciendum,ſed tempus,cauſa [d], volūtas, perſonarum differentia, & omnia,quæ operibus accidunt ſint peruestiganda:ſequitur, vt non ſit omniū homicidiorum eadē [e] conditio . Cunctorū vero illud atrociſſimū videtur, qđ,Aſſaſſiniū [f] vulgo nuncupant. Vnde non ſolū aſſaſſini ipſi, ſed etiā receptatores [g], occultatores , conſultores, & defenſores eorum, &qui per eoſdem quē quam interfici fecerit,aut mandauerit [h],

d ¶ Cauſa]Omnes enim circunſtantiæ ſunt inquirendæ,c cum cauſam.de teſti.fac. c.occidit,23.q. 8.& 15.q.6.c.1.in fi.& l. aut facta , poſt prin. ff de pœn.& cauſa facti potius eſt inquirenda,quam ipſum factum.diſt. 29 c. ſciendum, & l.verum ff de furt.

e ¶ Eadem conditio.]Qđ apparet ex toto hoc tit.

f ¶ Aſſaſſinium.] Forſan ſic nuncupatum a verbo Gallico, Sayſite,qđ eſt ſaginare,vt per Tiraq.in tracta Le mori ſayſit le vif.in præfa. declara. 1.nu.3. quia cum aſſaſſini ſpolient a ſe interfectos,nimirum,ſi ſaginantur a mortuis , de his vide Paulum Æmil.in Hiſt.Franc

g ¶ Receptatores.]Cap.1.e. in 6.vnde ſumitur.& tenentur vt aggreſſores,l.1.& 2.C.de his,qui latro. occul.peſſimi.n.ſunt receptatores,ſine qbus delinquens diu latere non poteſt.l.1.ff.de recepta.

h ¶Mandauerit] Licet ex hoc mors ſecuta nō fuerit,c.3.eod. in 6. quod non mirum:quia cogitatio

non

dignitatibus, honoribus, officiis, beneficiis, omnibuſque bonis nudatus excommunicationis a & depoſitionis incurret ipſo b iure ſententiam, & tamquam Chriſtianæ religionis hoſtis a toto Chriſtiano populo perpetuò diffidatus c erit.

Interficiens per induſtriā ſimilis eſt aſſaſſinio h. d.

Non abſimilis d eũ tenet pœna, qui licet non per aſſaſſinium, per inſidias tamen, & induſtriam e hominẽ interfecerit.

Interficiens latronem non ex neceſſitate, punitur: ſecus ſi ex neceſſitate. h. d.

Quòd ſi quis latronem f, vel furem g peremerit h, videamus, an ſit puniendus? Et ſi quidem furem abſq; occiſione comprehẽdere potuit i, certa aduerſus eum ſtatuta pœnitentia k reperitur, quod ſi nõ potuit, nulla occiſori erit ex neceſſitate l iniungenda pœna.

Non punitur homicidiũ fortuitum, ſi nulla culpa caſum præceſſit. h. d.

Idem etiā obtinebit m, ſi caſu ꝑpetratũ

non ſtetit in finibus ſuis. quia hoc ipſum mandare eſt delictum conſummare. Vnde talis mandans etiam ſi re integra mandatum reuocauerit. pœnam incurret ſecundum Io. And. in d. c. 1. & sic non obſtaret communis Doct. theorica, in c. a. de eo, qui mit. in poſ. ꝙ vbicunque pœna imponitur, ipſo iure requiritur delicti conſummatio, nec præparatio ſufficit, vel eſt hoc ob ſceleris immanitatẽ, cum reuocans re integra mandatũ non puniatur, ca. quicumq;, de ſen. excom. in 6. de hoc per Peruſi in d. c. 1. eo. in 6 poſt antiq.

a ¶ Excommunicationis.] A qua tamen poterit ordinarius abſoluere, ex quo Papa ſibi abſolutionem non reſeruauit, cap. ad hoc, de ſent. excõ. & ca. vni., de ſchiſ. in 6. & not. in c. 1. eo. in 6.

b ¶ Ipſo iure.] Requiritur tamẽ ſententia declaratoria, iuxta tradita in c. cum ſecundũ. de hære. in 6. & in c. felicis, de pœn. eo. lib. & per Doct. in c. 1. eod. in 6. vnde ſumitur.

c ¶ Diffidatus.] Et eo ipſo ꝙ perſona eſt diffidata intelliguntur eius bona diffidata, ea præcipimus. 12. q. 1. ſecundum Peruſi. poſt Hoſt. in ca. 1. eo. in 6. Ideoque ſi ſtatutum permittit, ꝙ aliquis poſſit impune offendi in perſona, fortius in rebus, l. in ſuis, ff. de lib. & poſth. & ibi Bal. non tamen poſſet vxor talis adulterari. Bal. in fi. C. ſi contra ius vel vt. l. Peruſi. in d. c. 1. eod. in 6. nec in hoc crimine inducenda eſt differentia inter laicum & clericum, ſecundum Ab. in c. at ſi clerici, num 41. de iudi. Sed an idem dicendum ſit de pirata quod de aſſaſſino? Reſpondeo non, vt reſp. Alcia. in 11. conſi.

d ¶ Non abſimilis.] Quæ autem ſit hæc pœna, traditur per Docto. late in cap. 1. eod. cuius varius eſt intellectus, & propterea hic pœna talis aliter non exprimitur.

Induſtriam in malam partem.

e ¶ Induſtriam.] Ideſt ex propoſito, & ſic not. ꝙ verbum, induſtria, ſumitur in malam partem: quia verbum, per inſidias, declarat verbum, per induſtriam. Idem eſt dicẽdum de verbo, ſtudioſe, vt per Bar. & Ang. in l. 1. § huius ſtudij, ff. de iuſt. & iu. & per Bal. in auth. ad hoc C. de lati lib. toll. & ibidem copioſe And. Sicul. in addi. ſuis ad Bal. & no. Abb. in c. 1. eo, vnde ſumitur.

Io. Bapt.

Quod ſi quis. CASVS. Quidam fur cum ingreſſus fuiſſet domum cuiuſdam cauſa furandi, fuit a domino pro defenſione rerum ſuarum occiſus, cum autem Iudex voluiſſet tale homicidium punire, dubitabat an poſſet, quia ad fauorẽ iſtius præſumptio rei facit. l. vt vim. ff. de iuſti. c. ſignificaſti. eo. cum ſimil. Sol. vt hic canetur, quia in defenſione rerum ſuarum non fuit vſus legitimo moderamine, quod in ea requiritur vt doct. ibidem adnota. & ideo nec etiam tenet obiectio: Not. quod defendere bona ſua vnicuique permittitur, ſed ſine læſione alterius quando tamen id commode fieri poteſt.

f ¶ Latronem.] Nõ intelligas de publico nocturno agrorum popularore: quia licite interficitur, præterquam a clerico. l. a. & 2. eo vnde ſumitur.

g ¶ Furem.] Qui eſt, ſq de nocte ſurripit, ſecũdum Ab. in c. a. eod. qui dat de hoc verſum, per quem deſignat differentiam inter latronem & furem. Tempore nocturno fur capit, latro diurno. Tu dic, ꝙ tempus noctis, vel diei nõ inducit differẽtiam inter hos, ſed modus ſurripiendi: nam latro palam, fur occulte ſurripit.

h ¶ Peremerit.] ſ. liberando ſe & ſua, ut in c. 2. eo.

i ¶ Potuit.] Ex hoc limitatur, l. itaque. ff. ad leg. Aquil. & declaratur, c. ſi perfodiens, eo. ut ſcilicet non poſſit occidi nocturnus latro, quando poteſt comprehendi, & hoc intellige etiam, ſi ab alio, uel alia uia potuit comprehendi, quàm per damnum paſſum, c. a. eo. ubi eſt littera generalis, & ibi Ab. illam ponderat, & infert, ꝙ licet talis non poſſit de nocte comprehendi, ſi tamen fuit cognitus, & hoc poteſt probari. & per iudicem poſſunt bona rehaberi, quod tunc non debet occidi, fac. not. per Ab. in l. furem ff. de ſica.

K ¶ Pœnitentia.] De qua in c. 2. eo.

l ¶ Neceſſitate.] Quæ excuſat, & legem nõ habet.

Io. Bapt.

Idem etiam. CASVS. Quidam dabat operã agriculturæ, & cum aſcendiſſet arborem cecidit inde ramus quo tranſiens per talem locum fuit uulneratus & tandem periit, dubitabatur an iſte teneretur ad aliquam pœnam. cum. n. in nulla ſit culpa ni debatur immunis a pœna Sol. tñ ut hic hr, quia oportet animaduertere an adhibuerit debitam diligentiam, & ſic ẽt obiectio aliquando uerificatur, Not. quod caſus fortuiti in quibus homini aliquid contingat mali, & damni quidam habent admiſſã culpam, quidam uero ſecus.

m ¶ Idẽ etiam obtinebit.] c. hi qui arborẽ, cũ duobus

fuerit homicidium; vtputa, ſi quis neceſſario inſiſtens operi arborem inciderit, & aliquis ſubtus tranſiẽs opprimatur: nam ſi neque voluntate, nec vlla incidentis culpa[a] factum fuerit, vt pertranſiens opprimeretur, arborem incidẽs homicidij pœnis obnoxius non erit.

Pœnitentia certorum annorum eſt iniungenda parentibus opprimentibus filios. hoc dicit.

Alia ratio eſt eorũ, qui proprios filios oppreſſiſſe reperiuntur. Cum enim hos grauiter[b] deliquiſſe non ſit dubium, certorum annorum erit illis iniungenda pænitentia[c].

Filius a patre, vel ab alio, patre ſciente expoſitus liberatur a patria poteſtate: & expoſitum ſuſcipiens nullum in eo habet ius. hoc dicit.

Quod ſi filius[d] a patre, vel ab alio, patre ſciente[e] fuerit expoſitus, aut eidem alimenta denegata[f] fuerint, hoc ipſo a poteſtate patria liberabitur[g]. Nec tamen propterea, qui expoſitos ſuſceperit, aliquod in eis ius vendicare[h] poterit.

Impediens conceptionem, vel abortum procurans punitur vt homicida: ſecus, ſi id caſu fieri contingat. hoc dicit.

Is quoque, qui vel cauſa explendæ libidinis, vel odij meditatione[i] viro, aut mulieri aliquid fecerit, vel potandũ dederit quo minus poſſit generare, vel concipere, vel naſci ſoboles, vt ho-

bus ſeq. diſt. 50. & procedit quod hic dicitur, quãdo quis in priuato loco incidebat: tunc enim non potuit diuinare. l. ſi putator. ff. ad leg. Aqui. c. vt nostrã, vt eccleſ. benef. ſin. dimi. cõfe. ſi in publico de-bnit clamare, vt not. in d. c. hi q. & in d. l. ſi putator

a ¶ Culpa.] Cap. ſæpe diſt. 50.

Io. Bapt. Alia ratio eſt. CASVS. Quidam parentes tales aliquando reperiuntur vt vel filios in lecto opprimant, vel eiſdem alimenta denegant, ſeu conſentiunt denegari, & cum de huiuſmodi factis fuiſſet dubitatum ad fauorem parẽtum faciebat tex. in l. 2. C. de iis, qui fili. diſtrahe. Sol. tamẽ vt hic legimus, & ratio diuiſionis poteſt deſumi a § pe. & fin. inſtit. de iis, iis qui ſunt ſui. Nõ obſtat obiectio, q̃a illa lex dat potentiam limitat. vt in ea videri poteſt. Not. filios non eſſe in poteſtate parentum quoad vitam imo parentes tenẽtur prouidere ſalutu ipſorum, ſub pœna hic adnot. Not. ſecundo in parentibus verificatur illa iuris regu. qui non reſiſtit delicto dicitur ipſum approbare c. quantæ. de ſententia excõmunica.

b ¶ Grauiter.] Grauitas autem delicti commenſuratur ex qualitate præcedentis culpæ, & pro modo culpæ imponetur pœna, vel pænitentia, vt not. in capit. fina. de his, qui fil. occ. Sed quid ſi non conſtat paruulum interfectum a patre, vel matre, ſed euentus fuit cauſa mortis? Reſpon. non debet eis pænitentia imponi, ad cautelam tamen tutius eſt, q inde pænitentiam agant: quia forte minorem diligentiam illis adhibuerunt. arg. 33. q. 5 c. excommunicatorum. & 33. q. 2. c. in lectum & quia bonarum eſt mentium ibi culpam timere, vbi culpa non eſt, c. concilium. § 1. de obſer. ieiu. & c. quæſitum. de pæn. & remiſſ. & fac. ad hanc materiam. 2. q. 4. c. conſuluiſti.

c ¶ Pænitentia.] De qua in c. fi. de his, qui ſil. occi.

d ¶ Filius.] Infans, vel languidus cuiuſcumq; ætatis reſpectu denegationis alimentorum, ſecũdum Inn. Vin. & Ab. & Hoſt. in c. vni. de infantibus & languidis expoſitis, licet Goff. nullam ſtatuat eſſe differentiam inter languidum & ſanum.

e ¶ Sciente.] Et ratum habẽte. c. 1. de infan. expo. q ratihabitio in delictis retrotrahitur, & mandato cõparatur. l. 1. § ſed & ſi quis. ff. de vi & vi arma. cap. cum ad ſedem, de reſti. ſpol. & not. in d. c. 1. & fac. cap. ſi ſeruus ſciente. diſt. 54. ſecus ſi ignorante vel inuito.

f ¶ Denegata.] Siue filius ſit ſanus, ſiue languidus ſecundum Goff. communiter de languido tantum.

g ¶ Liberaliter.] Cap. 1. de infant. & langui. expoſi. & l. 1. & 3. C. de infan. expoſi. Idem in ſeruis, vt in d. ll. & l. vni. § ſed ſcimus. C. de lat. lib. tol. Sic & monaſterium debet proprium monachum recolligere: aliàs quæli a per neglectum & eiectum monaſterio non quæritur, vt nota in d. c. 1.

h ¶ Vendicare.] Sed an nutritor poſſit ſaltem expẽſas, vel alimenta repetere? Reſpon. affirmatiue, ſecundum diſtinctionẽ tamen Abba. & aliorum in capit. 1. de infant. expoſi.

Io. Bapt. Is quoque. CASVS. Quidam ob diuerſa eorum deſideria dabant operam modis diuerſis ne mulieres cõciperẽt, aut ſi cõcepiſſent ne parturiẽt. dubitabatur propterea an iſti homicidæ eſſent reputandi & puniendi, & cum definitio homicidij non poſſet proprie in tali delicto verificari, ideo ad fauorem iſtorum reſpondebatur; definitio autem iſta habetur apud Hoſtien. in ſumm. huius tit. § 1. cæterum Sol. vt hic habetur, quia par videtur eſſe impedire natiuitatem & eam tollere quoad ſubſtantiam exceſſus argumen. cap. 1. de falſo. Et ſic obiectio non videtur obſtare Not. quod impedire natiuitatem, & occidere iam natum æquiparantur quia in vtroque caſu ille priuatur vita: Not. ſecundo quod argumentum ab identitate rationis verificatur etiã in delictis.

i ¶ Odij meditatione.] Idem ſi propter amorem. l. ſi

l.ſi aliquid §. abortionis.ff.de pœn.vel propter lucrum:quia ſperabat ſucceſſionem ab inteſtatu, ſecundum Abb in c ſi aliquis.eo vnde ſumitur.

a ¶ Vt homicida.] Quantum ad pœnam legalem. l.ſi aliquid §. qui abortionis. & l. ſi mulierem.& quantum ad pœnam ſpiritualem, ſed non eſt irregularis ac ſi hominẽ interfeciſſet. illa enim irregularitas non contrahitur,niſi actu homo iam animatus interficiatur c ſicut. e & 33.q 2.c.quod vero. & not.in c ſi aliquis eo.

b ¶ Dolo malo.] Vel culpa.

c ¶ Occaſionem.] Id eſt, cauſam remotam.

Io Bapt. Nouiſſime.CASVS Qui amore cuiuſdam mulieris captus peruenit ad tantam inſaniam, quod ſeipſum interfecit,fuit quæſitum an poſt mortem eſſet aliqua pœna puniendus, & quod non eſſet aliter puniendus adducebatur in primis ius eius amoris quo videbatur priuatus mẽte, ſecundo quia Deus conſtituit hominem in manibus conſilij ſui:cæterum Sol.vt hic legimus, quia nemo eſt dominus membrorum ſuorum l. liber homo. ff ad l. Aquil. hinc limitatur libertas hominis, & ideo non concludit ſecunda obiectio, nec etiam prima quia non præſumitur amorem cauſare talem effectum,cum habeamus a natura inſtinctum conſeruandi nos in eſſe Not.hominem its dici peccare contra ſe,ſicut contra alium,quantum ad ſubſtantiam peccati, & ideo per oppoſitũ tenetur in primis curare ſeipſum.

d ¶ Non erit.] Vt homicida.nec enim qui non vixit poteſt mori c.ad diſſoluendum de deſpon impu.32.q.2 c.quod vero.& c Moyſes & fac.c.ſicut. eo. vnde ſumitur.& ibi latius hoc per Doct.declaratur.

e ¶ Prætextu.] Etiam tędio vitæ licet tales iure ciuili non puniantur,l.ſi quis filio.§.eius.ff.de in iu. rup & irri.teſtam.

f ¶ Voluntarie.Secus ſi per furorem c.ſi quis inſaniens. & c.placuit.23.q 5.vnde ſumitur.cum ſequen.

g ¶ Commemorationem. Sed cum huic communicauerimus viuo,& mortuo communicare poſſumus,& debemus 24.q.2.c ſane.Sed hic moriendo deliquit,contrarium cum in vita, licet aliter not. in c.placuit 33.q.5.

h ¶ Sceleribus.] Vt ſicut fures & latrones.c.fures. extra de furt.

i ¶ impęnitẽtes.] Secus ſi contriti.3.q.2.c.ſi & §. ſi.ſupra de pœn. vbi not.

micida [a] puniendus erit. Quanquam aliàs ſi conceptus nondum viuificatus fuerit,nec vt abigeretur quiſquã dolo malo [b] fecerit, abortiui occaſionem [c] tradidit,puniẽdus nõ erit [d].

Qui ſibi mortẽ inferunt, habentur ſimiles illis, qui impænitentes moriuntur.hoc dicit.

Nouiſſime ſciendum eſt pro his, qui quocumque prætextu [e].voluntarie [f] ferro,vel veneno,vel ſuſpendio, vel quolibet modo ſibi mortem inferũt,nullam in oblatione faciendam eſſe commemorationem [g]:& eccleſiaſtica eos debere carere ſepultura, non aliter atque illos,qui pro ſuis ſceleribus [h] impenitẽtes [i] moriuntur.

DE INIVRIIS *& damno dato.*

TIT. XI.

Inferens iniuriam & dãnum, debet damnum paſſo ſatisfacere, nec illum excuſat ignorantia.h.d.

Mitius [k] cũ his agitur, q in pugna, vel rixa aliquem lapide, vel pugno percuſſerint. Si enim ille mortuus non fuerit, ſed in lecto [l] iacuerit,

DE INIVRIIS, & damno dato. Io. Bapt.

De delictis,quæ immediate lædunt hominem remanebat vltimo loco tractare de propoſit.in iſta rubri.idẽ poſt tit. præceden. proponitur nunc iſte præſens:qui diuidit in 3 partes. in prima tractatur de iniuria illata ab homine. in ſecunda de iniuria illata ab aliquo animali:in tertia adnotatur qualiter ipſa committatur: ſecũda ibi, quod ſi:tertia ibi,inferuntur. Io. Bapt.

Mitius. CASVS, Quidã cũ eſſet iuuenis lucri tamen cupidus coiuit ſoc etatem ſuper diuerſis mercibus cum aliis eiuſdem fere ætatis,in qua ſocietate nec admodum diligẽs erat, & ſæpe exiſtens in conuiuio cum aliis grauiter alterum læſit, non animaduertendo quid ageret.vnde fuit quæſitum an dicatur propterea deliquiſſe, & quo delicto & cum delicta omnia voluntate diſtinguãtur, c.cum voluntate.de ſent.excommu. Iſte excuſabatur cum non conſtet de mala intentione, Sol.tamen vt hic cauetur: quia ſatis eſt ut ſit in aliqua culpa ob negligentiam commiſſam : vnde tex. in contrarium adduct. intelligitur ita, vt vel dolus vel culpa reperiatur.Not.quod ille tenetur ad dãnum illatum, qui quacunque culpa ſua ipſum intulit,ſecus uero vbi nulla reperitur culpa.

k ¶ Mitius.] Et tanto mitius, quãto probabiliorẽ, vel excuſabiliorem habuit cauſam iniuriam inferendi.l.ſi adulteri.§.Imperatores.ff.de adul.& per Ab in c.olim.de reſcrip.num 6.& in c. 1. eod.vnde ſumitur.

l ¶ In lecto iacuerit.] Idem ſi non iacuerit in lecto.l.ex hac.ff.ſi quad.paup.fe.dl.& l.ul ſi ff.de his, qui deiece. vel effud. ſed ideo de decubitu ſit mentio:

Inferuntur autem iniuriæ tribus [a] modis, Re, Verbis, & Litteris. Re, vt cum manus inferuntur[b]. Verbis, vt cum cõuicium dicitur[c]. Litteris, vt cum in alterius vituperationem carmen, aut famoſus libellus conſcribitur[d], quibus omnibus caſibus pro qualitatibus admiſsi & atrocitate prudens iudex pœnas irrogabit.

Conficiens famoſum libellum & manifeſtans pari pœne puniuntur. h.d.

Eo amplius, ſi quis famoſum libellum inuenerit, & non ſtatim corruperit, vel combuſſerit, ſed eius tenorem dolose manifeſtauerit, quaſi auctor[e] plectendus erit.

DE ECCLEſiaſticis Cenſuris.

TIT. XII.

Ponit continuationem præcedentium, & ſubſequentiũ. hoc dicit.

POſtquã tam primo libro perſonarũ, quam ſecundo rerum eccleſiaſticarum tractatum cum his, quæ annexa [f] ſunt ſummatim cõplexi fuimus, ſubinde ad reliquos [g] veniẽtes iudiciorum, tam ciuilium, quam criminalium materiam & ſeriem explanauimus: delictorum & naturam & pœnas breuiter perſtringentes. Cum tam ratione contumaciæ [h], quam etiam aliorum exceſſuum eccleſiaſticis cẽſuris interdum aliquos innodari varijs locis admonuerimus. Supereſt [i] nunc, vt operi finem imponentes de ipſis cenſuris fuſius & diſtinctius diſſeramus.

Quid veniat appellatione cenſura eccleſiaſtica, quid ſit excommunicatio, quid interdictum, quid ſuſpenſio.

Eccleſiaſticæ cenſu

a ¶Tribus modis.] Et forſitam pluribus, qui colligi poſſunt ex varijs caſibus in titulo de iniurijs aggregatis, ſed vix eſt vt ad vnum de iſtis tribus non poſſint redigi.

b ¶Inferuntur.] Cum certa animi deſtinatione: aliàs ſecus, l. ſi quũ ſeruo meo, ff. de iniur.

c ¶Dicitur.] Etiam ſi verum dicatur ſecundum Ab. in c. r. & in vlt. q. de ſent. & re iud. cõcor. l. 1. in prin. ver. iniuriã. ff. e. vnde ſumitur. & l. item apud Labeonem. § conuicium ff eod.

d ¶Conſcribitur.] l. lex Cornelia. § ſi quis librum ff. e & l. vni. C. de fam. lib.

e ¶Quaſi auctor.] auctor autem puniri dẽt ea pœna qua puniendus eſſet diffamatus, ſi crimen cuius prætextu diffamatur eſſet verũ, vt in l. 1. C. de amo. lib. & in e ſi. ſ. q. 1. vbi not vel forte capitali pœna punietur indiſtĩcte, d. l. 1.

DE ECCLEſiaſticis cenſuris.

Io. Bapt. Continuatur materia iſta de cenſuris p text. in prin. iſtius tit. vel addendo dicas ſecundo quod poſtquam auctor ſupra per plures tit. locutus eſt de varijs delectorũ generibus conſequens erat pertractare de eorundẽ pœnis, quam cum in iure canonico præcipue ſint cenſuræ eccleſiaſtic. ideo in præſenti incipit eas explicare, idque facit tali ordine quod cum debeant primo explicari in vniuerſali, & poſtea in ſpecie iuxta not. ſupra in rub. de iure canon. propterea proponitur in præſenti tit. iſte. qui diuiditur in 2. part. in prima habetur, vt dixi continuatio, in ſecunda quid, & quotuplex ſit cẽſura iſta, ſecunda ibi, eccleſiaſticæ.

POſtquam CASVS non figuratur, no. ta Io. Bapt. meo vtile eſſe per ordinem comp lare quæ in præcedentibus dicta ſunt. Not. 2. quod cenſuræ eccleſiaſt. imponuntur aliquando ob contumaciam, & aliquando ob alios exceſſus. Nota tertio contumaciam connumerari inter exceſſus, & delicta.

f ¶ Annexa.] facit ſupra de præbend. in prin.

g ¶ Ad reliquos.] Tractatus.

h ¶Contumaciæ.] Supra de dolo & contum in princip. c. quoniam frequẽter §. fin. vt lit. non conteſt. cap. 1. de dolo & contumac. in 6. capi. conſtitutus, vbi not. de ſentent. excommunicat. in ſexto.

i ¶ Supereſt.] Nec enim nouum eſt, vt quibuſdam ſpecialiter enumeratis generalis clauſula tractatus ſubiiciatur, quæ omnia comprehendat, lege ſi ſeruus ſeruum, §. inquit lex. verſicul. ſed non eſt nouum. ff. ad le. Aquil.

Io. Bapt. Eccleſiaſticæ. CASVS non figuratur, notat tamen eandem diſtinctionem cenſura igitur cum ſit quædam pœna conſequitur dicitur hominem priuare aliquo bono: quod quidẽ in præſenti eſt meo iudicio vel executio ſui officij, vel communio rerum, & hominum: ſi primum aut homo priuatur ſimpliciter & ſic non pertinet ad cenſuram, aut priuatur ad tempus & hinc datur ſuſpenſio: ſi ſecundum aut reſpicit hominem, vt eſt perſona priuata, & hinc habetur excommunicatio, aut vt eſt pars vniuerſitatis, & inde oritur interdictum.

tæ nuncupatio tria[a] regulariter complectitur[b] ſcilicet, Excommunicationis, Interdicti, & Suſpenſionis ſententiam. Excommunicatio eſt a communione excluſio[c]. Interdictum eccleſiaſticum[d] eſt a certis ſacramentis[e], & omnibus diuinis officijs, & ſepultura eccleſiaſtica facta prohibitio. Suſpenſio[f] eſt inhabilitas quędam ordinum vel officiorum executionē impediens. Sed ne de omnibus[g] ſimul tractantes legentibus difficultatem ingeramus, diſtincte de ſingulis diſſeramus, ac primum de excommunicatione.

DE SENTENTIA[h] excommunicationis.

TIT. XIII.

Minor excommunicatio a perceptione ſacramentorum: Maior etiam a fidelium communione ſeparat. h. d.

Excommunicationum duæ[i], ſunt ſpecies, minor ſcilicet, & maior. Minor eſt, per quam quis a ſacramentorum participatione conſcientia[k], vel ſen-

a ¶Tria.] Videtur ergo, quod iudex delegatus virtute illius clauſulæ ſolitæ in delegationibus apponi compeſcendo contradictores per cenſuram eccleſiaſticam, &c. nō poſſit apponere aliam pœnam in iure expreſſam, vel arbitrariam: quod ſatis verū eſt virtute clauſulæ, vt per P. ruſ in c. t. de homic. in 6. poſt prin. poterit tamen huiuſmodi pęnas imponere virtute delegationis, nec hæc clauſula ad ampliandum iuriſdictionem inducta, reſtrictionem operabitur, arg. ca. ſi de verb. ſig. & deducit Ab. in c. quæ renti. e. ti. vnde ſumitur.

b ¶Complectitur.] Verbum igitur animaduertionis late patens continet enim depoſitionem & alias pœnas, ca. ſ. de hom. in 6. vbi nota Peruſ.

c ¶Excluſio.] Varie per Doct. diffinitur excommunicatio, vt apparet per Hoſt. in ſum. & per Io. de Lig. Nic. Plo. & Archiepiſ. Flo in ſuis tractatib', ſed hæc eſt breuior, ac ſimplicior, & rei accommodatior, cum comprehendat vtramque excommunicationis ſpeciem, ad declarationem vide ſupra alle & Ab. in ca. t. eo.

d ¶Eccleſiaſticum.] Sunt & profana Interdicta, vt ff. C & inſtit. de interd.

e ¶Certis ſacramentis.] De hoc infra ti. prox. §. itē eum loci, cum §. ſeq. & in c. quod in te. de pœn. & remiſ. dantur tamen & aliæ definitiones. vt per Io. And. Nic. Plo. & alios in ſuis tractatibus.

f ¶Suſpenſio eſt.] Hæc deſcriptio eſt de mente Beati Antonini, in ſuo tractatu de ſuſpenſione, vbi late declarat, & de eo dicetur infra tit. de ſuſpenſ.

g ¶Omnibus.] Quia vbi multitudo, ibi confuſio auth. de referend. poſt prin. partitio autem multum prodeſt, vt no. in proœm. inſtit. § igitur.

DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS.

Io. Bapt. Continuatio huius tit. habetur ſupra tit. prox. §. fi. in fi. vel dicas quod auctor tractaturus de cēſur. eccleſ. in ſpecie incipit a ſententia excommunic. vel quia eſt in vſu frequentior, vel quoniam reliquæ præſupponunt iſtam, & aliquomodo ab ea dependent: Diuiditur autem tot. iſte titu. In 5 partes prin. in quarum prima habetur diſt. excommunicationis: in ſecunda explicatur excommunicatio iuris: in tertia declaratur excommunicatio hominis: in quarta tractatur de excommunicatione cum excommunicatis: in quinta agitur de abſolutione eiuſd. ſecunda ibi, ſciendum eſt, tertia ibi, iudices, quarta ibi, quarum ille, quinta ibi, ſi quis tamē.

h ¶De ſententia.] Immo videtur, q̄d excōmunicatio nō poſſit dici ſententia; quia nec definitiua; quia non definit cauſam cum pęnitenti abſolutionē, numquam denegetur audientia, c. ex parte, t de ver ſig. nec interlocutoria; quia interlocutoria eſt illa, quæ fertur inter principiū & finem cauſæ, vt not in ele. t. de ſeq. poſſ. & fruct. & eſt ſupra de ſent. & re ind. in prin. ſed excōmunicatio quandoque fertur extra iudiciū. ex dilecto, eod. in 6. Et multas differentias ponūt Doct. inter ſententiam, & excommunicationem, & maxime procedit obiectio in excommunicatione quæ fertur a iure, dic ſoluēdo quod large & improprie appellatur ſententia, ſtricte appellatur cenſura, c. quærenti, de verb. ſig. & §. 1. ſupra tit. prox. & per Ab. in rub. eod.

Excommunicationum. CASVS nō figuratur eum duę afferantur de excommunicatione diſtinct quarum prima deſumpta eſt ab effectu: qui eſt duplex. valet priuatio communionis ſimpliciter, & priuatio communionis ſecundum quid, id eſt quarundā rerum: Altera eſt deſumpta ab auctore efficiente, qui eſt aliquando ius ipſum, & aliquando iudex. Io. Bapt.

i ¶Duæ ſunt ſpecies.] c. ad menſam. § aliquando. & § eſt & alia. 11. q. 3. & c. Engeltrudā. 3. q. 4 ANT. TIM. Eſt hæc cōis ſnīa Doc. quod excōicatio minor ſit cēſura eccleſiaſtica, qua homo excluditur a participatione tantum paſsiua ſacramētorum, vt poſt alios F. Victoria in ſumma de ſacram. in fi.

K ¶Conſcientia.] Vt quia ob aliquod delictum abſtinet a ſacramentis ſua ſponte, fac. c. ad menſam. §. aliqñ 11. q. 3. & c. nūc autē. diſ. 21 & c. ſi. d̄ coh. mu. & cle. & c. a nobis, de excep & c. ſi. de cle. exc. min.

a ¶ Sen.

tentia[a] arcetur. Maior eſt, per quam quis nō ſolum a ſacramentorum excluditur perceptione: verum etiam a communione[b] fidelium, quæ ab omni actu legitimo ſeparat[c] ac diuidit: & hæc alio nomine anathema[d] appellatur.

Excommunicationum alia ſunt latæ ſententiæ, aliæ ferendæ. Et latæ ſententiæ eſt cum quis ſine facto iudicis a iure excommunicatur. h.d.

Rurſus excommunicationum alia canonis[e] alia iudicis[f]. Canonis eſt, qua quis ab ipſo ſolum canone abſque iudicis miniſterio innodatur; quæ etiam alio vocabulo, Latæ ſententiæ excōmunicatio nuncupatur. Sciendum eſt enim, complures eſſe

a ¶Sententia.] Vt cum fertur a iudice pro contumacia, quod tamen non eſt in vſu: quia communiter iudices ferūt excommunicationem maiorem, teſtatur Abb. in rub eo. & de ea in dubio intelligitur. c. pe. eo. §. ſed quæri. infra eo. & hæc minor excommunicatio nō eſt ſemper peccatū mortale, vt per Ab. in ca dudum, 2. de elect n. 24. & in c. ſacris, de his, quæ vi metuſue cauſa. ANT. TIM. An detur caſus, in quo incurrens excommunicationem minorē non peccet mortaliter; vt puta, ex metu, vel fame impellente, diſputat hanc quæſtionem Ab. in d. c. ſacris, de his, quę vi metuſve cau. nu. 8 vbi aſſert opinionem Doctorum tenētium, qđ ſic Goſ. & Hoſtien. Quod autem peccet tantum veniali ter, tenuit Io. And. exceptis tamen ſex caſibus relatis ibi per Abb quam tenuit etiam Archid 11 q. 3 quam dicit tenere D. Th. in 4. lib. ſent. & pro communi allegat ibi Pan. cui tamen non videtur aſſentiri, licet cupiat eſſe verum pro ſalute animarum, vt ibi dicit.

b ¶Communione.] c. ad menſam. §. aliquando. 11. q. 3. & c. Engeltrudam 3 q 4 & videtur hæc ſpecies excommunicationis & ſuperior non fuiſſe Gentilibus ante Chriſtū incognita, vt de Gallis, Athenienſibus, Argiuis, & alijs eſtatur, & deducit Tiraq in tractatu de retractu conſanguineorum § 1. in glo. 9. num. 271.

c ¶Separat.] Vt traditur in c. cum non ab homine & in c. intelleximus de iud. & in c pe. eod. licet hic dicat ab omni actu legitimo, nihilominus poteſt excommunicatus ſeipſum in iudicio defendere. d. c. intelleximus, ſed reus nō agit, ſed patitur potius, ſed videtur his deſcriptionibus, c. Engeltrudam 3. q. 4. aduerſari, vbi dicitur, quod Engeltruda fuit excommunicata, non ſolum excōmunicatione minori, quæ ſeparat a communione fratrum: ſed etiā maiori, quæ ſeparat a corpore Chriſti, ergo videtur totum contrarium eius quod hic dicitur, ſcilicet, quod minor ſeparet a communione fidelium, maior vero ſacramentorum. Sol per fraternam ſocietatem intellige illam, quam contrahimus in ſacramentis, & per corpus Chriſti etiam collocutionem fidelium, qui ſunt corpus Chriſti myſticum. quę expoſitio licet videatur dura, eſt tamen de mente Doctorum, vt per Io. de Lig. in tractatu de cenſura eccleſiaſtica. § 2 ver. aliquando.

d ¶Anathema.] Quod eſt ſeiunctio quædam & alienatio ſecundum verbum Græcum. licet aliter dicat Ab. in ca cum non ab homine. de iudi. vbi inquit, quod anathema proprie dicitur mucro epiſcopalis: quia tantum ipſi epiſcopi debent illud proferre, & cum magna cauſa. c. nemo epiſcoporum. 11. q. 3. fertur autem aſtantibus duodecim ſacerdotibus, cum candelis accenſis, quas debent poſt promulgationem ſententiæ proiicere: & pedibus conculcare. Et non diſſimilis ſollemnitas requiritur in abſolutione, vt in ca. cum aliquis. 11. q. 3. nec eſt maioris potentiæ, quam ſit ea, quæ fertur ſine hac ſollemnitate, ſed maioris extorxis.

e ¶ Canonis.] Et hæc eſt pœna criminis, Abb. in rub. eod. in prin.

f ¶Iudicis.] Et hæc pœna contumacię. Abb. in rub. eod. in princ. & in c. reprehenſibilis. poſt principium de appel. fac. 11. quæſt. 3. cap. curæ.

Sciendum eſt. Io. Bapt.

Hæc pars ſubdiuiditur in 3. part. in quarum prima demonſtrat in quibus caſibus quis excōmunicetur a iure in ſecunda afferuntur limitation ad illam excommunicationem, in tertia habetur quis poſſit abſoluere excommunicatum à iure, ſecunda ibi, ex contratio, tertia ibi, quod autem. quoad primum caſus ita poteſt in communi figurari. Quidam percuſſerunt non tantum clericos, ſed etiam religioſos, & conuerſos, quidam vero in huiuſmodi facto conſenſerunt, imo quoſdam eorum in carcere retinuerant, exterum percuſſores iſti nonnulli id fecerunt de mandato cuiuſd. abbatis, nonnulli vero de conſenſu ipſorum met clericorum: vnde fuit quæſitum, an omnes eſſent excommunicandi, vel potius excommunicati declarandi: nullus enim debet puniri niſi facta delicti probatione. l. cum reis. C. de pœn. propterea non videtur conueniens aliquem excommunicate ipſo iure: ſed dato obiectionem non concludere, oppoſitum tamen eſſet dicendum, ſi de mandato ſuperioris id contingat, vel de conſenſu clerici, quia in huiuſmodi caſibus ceſſat dolus, & culpa. argument. cap ſcienti. de reg iur. in 6 Sol. tamen vt in tot hac parte cauetur: quis grauitas huiuſmodi exceſſuum cognoſcitur ex hoc quod non perſona ſingularis, ſed ordo clericalis iniuria inde afficitur & ideo grauiori modo debebat puniri: Nō obſtat prima obiectio, q a illa lex intelligitur de pœna imponenda per hominem, ſecundo quando lex ipſa aliquem ipſo facto punit virtualiter primo dicitur etiam admonere, & ideo ex parte ipſius delinquentis non videtur neceſſarium aliud probare. ad ſecundum vero dico ipſam non concludere: quia nec ſuperior potuit id concedere, nec ille clericus conſentire, cum talis licentia, & conſenſus tendāt in iniuriam ordinis clerical. vt dixi, & ideo delinquentes ſunt ad minus in culpa. Not. 1. quod conſtitutus in aliqua dignitate non poteſt aliquem actū celebrare, vel contendere celebrari quo dignitas illa læ-

la lædatur facit c. ſi diligenti, de for. comp. No. 2. ca ſum in quo limitat regul. ſcienti de reg. iu. ſup. cit. Not. 3 caſum in quo clericus, religioſus, & conuerſus in iure æquiparantur. Not. 4. percutere clericos adeo eſſe laicis prohibitum, vt nec etiam de licentia & conſenſu id facere valeant.

ecclesiæ, vnde habent immunitatem eccleſiaſticam, & hoc eſt benignius, vt ſcilicet illorum gaudeant priuilegio, quorum vitam & religionẽm aſſumant. capit. ſecolentes, de ſtatu monachor. quidam tamen contra, vt not. in capit. non dubium.

caſus [a], in quibus adeo quis delinquere exiſtimatur, vt nulla expectata iudicis pronunciatione ipſo iure excommunicationis vinculis innodetur: quod quidem quamquam innumerabilibus prope exemplis declarari poſſit: vnius [b] tamen tantum proſecutione contenti erimus.

Qui Deo dicatos homines corporaliter offendunt, incidunt in excommunicationem latæ ſententiæ, à qua nõ poſſunt abſolui, niſi per Papam h. d.

Si quis igitur in clericos [c] regulares monachos [d] profeſſos vel nouitios [e], vel conuerſos [f] violentas [g] & impias manus [h] iniecerit, ipſo iure canonis incurret ſententiam, a qua præter quam a Romano Põtifice, vel eius de latere legato [i], a quoquam abſolui non poterit.

Complices inferentium manus violentas clericis pari pœna cum inferentibus puniuntur. h. d.

Sed & ſi manus quis violentas non iniecerit: inferenti tamẽ, vel auctor [k], vel fautor, vel adiutor fuerit, aut factum ratum habuerit [l], pari pœna illum plectendum

a ¶ Caſus.] De quibus not. in c. eos. c. in 6. & per Hoſt. in ſum. eo. §. quis poſſit. & latiſſime per Io. de Lig in tractatu de cenſura eccleſiaſtica. §. 7.

b ¶ Vnius.] &c. Sic in l. ita vulneratus, ver. multa autem iure ciuili. ff. ad leg. Aq. & in l. ſcire. § ſi. ff. de excu. tuto & ab vno diſce omnes, inquit Poeta. fac. l. ſi quis obrepſerit, ff. de fal. arg. contra vientes multilo. go.

c ¶ Clericos.] Et ſi eſſet tantum pſalmiſta: quia & is clericus dicitur, c. cleros, diſt. 21. & 17. q. 4. d. c. ſi quis ſuadẽte. vbi no. c. non dubium. eod.

d ¶ Monachos.] c. parochianos. c. Sed nũquid monachus poſſit agere iniuriarum? Reſp. non, ſed aget monaſterium, vel eius ſyndicus, ſicut de iniuria ſeruo illata agit dominus, & non ſeruus. §. ſeruus. inſti. de iniur. Sed an ſaltem poſſit remittere? Reſpondeo nihil agit, & adhuc monaſterium aget, ſicut nec filius remittens adimit ipſi patri iniuriam. l. 1. §. vſque. ff. de iniur. Sed bene poterit monaſterium remittere talem iniuriam, vt no in d. c. parochianos. Secus eſt in ſæculari eccleſia: quia nõ poſſet remittere iniuriam factam clerico, arg. 17. q. 4. cap. quiſquis.

e ¶ Nouitios.] Nec obſtat, quod forte eras poterit eſſe merus laicus deponendo habitum, & tenuendo profeſſionem: quia idem eſt in clerico conſtituto in minoribus ordinibus: quia tamen gaudet hoc priuilegio. 17. q. 4. c. quiſquis. niſi dicas, quod ordines retinentur etiam a coniugato. Arg. contra. l. ſtatuliber. ff. de ſtatu lib. fac. c. religioſo. §. 1. eo. in 6.

f ¶ Conuerſos.] Cap. non dubium. & ca. parochianos. eo. Sed an hoc procedat in conuerſis eccleſiarum ſæcularium? Et non videtur, arg. ca. lex continentiæ. 17. q. 1. tu dic contra ex quo enim ſe & ſua tradiderunt diuino obſequio, ſiue in ſæculari eccleſia, ſiue in regulari cauſa cenſentur eccleſiaſticæ perſonæ, & ex toto tranſlati ſunt in forum

g ¶ Violentas.] Idem interdum, ſi non violentas, vt infra eod. § violentem.

h ¶ Manus.] Idem ſi pedes; puta, quia calce percutiat clericum, vel ſi ſpuat, vel in eum aquam vel lutum profundat. Quid ſi veſtes ſcindat? Et idem videtur quia violentia fit perſonæ: nã quæ religioſis. & c. l. qua religioſis. ff. de rei vendi. & no. in capi. ſi quis ſuadente. 17. quæſtione 4.

i ¶ Legato.] Cap. ea noſcitur. & capitul. ad eminentiam. & cap. quamuis. eodem & habent hoc ex officio legationis. capitul. quod tranſlationem, de offic. lega. alij vero legati, qui de latere Papæ non mittuntur, ſeruent quod dicitur in capitul. penult. de of. leg.

k ¶ Auctor.] Capitul. quantæ. vnde ſumitur. & capitul. mulieres. eodem, puta mandato. Sed quid ſi ante quam clericus verberetur reuocatur mandatum, mandatarius tamen percuſſit antequam notitia reuocationis ad eum perueniret? Reſpond. apud Deum quidem non tenetur, ſecundum Bartoló. Brixien. & Ioannem Andream. Quid autem ſit apud eccleſiam militantem? Varie per docto. diſſeritur, vt apparet ex his, quæ notat in capitulo mulieres, & in capitulo cum quis. eodem in ſexto.

l ¶ Ratum habuerit.] Factum ſcilicet prius ſuo nomine, capitulo cum quis eodem in ſexto, puta, ſi tui contemplatione famulus tuus, vel amicus clericum, qui tibi iniuriam intulerat percuſſit, quem tu poſtea receptaſti, & magis amicum habuiſti, & ſic ratum habuiſti: At ſi corde tantum ratum habuiſti, ſed hoc per aliqua exteriora apparere non poteſt, apud Deum quidem ligatus, non apud eccleſiam, quæ de occultis non iudicat, capitulo ſicut nobis. de ſimon. & notat in dicto capitulo cum quis. Sed ſi ratum habes factum non tuo nomine vti-

catholica ſanxit auctoritas, eos etiam delinquentibus fauere interpretata [a], quicũ poſſunt [b] manifeſto ſceleri deſinunt obuiare.

Detinens vel ducens clericos in vincula incurrit excommunicationem latæ ſententiæ, niſi faciat de voluntate ſuorum prælatorum. hoc dicit.

Interdum etiam ſi nullam corporis læſionem [c] clericis quis intulerit, excommunicationis tamen pœnã non euadet; vtputa, ſi laicus in publica, vel priuata cuſtodia illos detinuerit [d], vel in vincula coniecerit [e], niſi tamen id de mandato [f] faciat prælatorũ, quorum illi ſunt iuriſdictioni ſubiecti [g]; tũc enim citra excommunicationis metum, & capere clericos, & ad iudicium violenter [h] ducere laici poterũt: cum hoc non ipſi

que peccas, ſed hac excommunicatione non ligatur. d.c. cum quis. & c. ratum. de reg. iur. in 6.

a ¶ Interpretata.] Cap. quantæ. eod. ſic diſtin. 83. §. 1. ver. non eſt grandis. & c. ſeq. & diſt. 86. c. paice. l. pecare. ff. de lib. a. no. & ita videtur peccare quilibet, qui non defendit alium ſi poteſt. 23. q. 3. c. non infeſenda. & c. fin. & ſi non poteſt aliter defendat ſaltem clamore. l. 2. §. hoc autem. ff ad S.C. ſyll.

b ¶ Poſſunt.] Tripliciter hanc poteſtatem interpretari poſſumus. Primo generaliter & indiſtincte, ſicut verbũ ſonat, vt ſit ſenſus, quod quilibet, qui poteſt obuiare & non obuiat incurrat in hanc excommunicationẽ, quã tenuit Io. & alij quidam ante Hoſti. ea ratione, quia hoc pertinet ad publicum ius diſt. 1 c. ius publicũm. vnde ob publicam vtilitatẽ, hæc materia large videtur accipiẽda, fac. l. ſunt perſonæ. ff. de relig. & ſump. fune. & fac. quia pro huiuſmodi iniuria competit actio popularis. Sed hæc interpretatio videtur nimis dura, ac grauis cum vt ſolum periculum vitem poſſim hãc excommunicationem incurrere. Secunda eſt quod lex in c quantæ. eo. vnde hæc littera ſumitur, intelligatur de poteſtate, quæ non ſolum eſt facti: ſed etiam ſonat in ius. Vnde dicunt, quod hoc pertinet ad ſolos prælatos, ſiue iudices, ſiue alios, qui ratione poteſtatis ad hoc tenentur, 24. q 4 c. forte, & c. duo. Et ſecundum hos, ſi ego, qui nullam habeo poteſtatem video, quod aliquis vult verberare clericum ſine mea auctoritate, vel conſilio, ſi non prohibeo, non ero excommunicatus, licet forte peccẽ: quia ipſum non defendo cum poſſim, & de his per Hoſt. in ſum. §. quis poſſit excommunicare, verſiculo, quintus. Alia & tertia eſt interpretatio, vt intelligatur etiam in non habente poteſtatem ſeu iuriſdictionem, dummodo doloſe iniuriam inferri patiatur: ſecus ſi non doloſe, ſed negligenter, vel quia non vult ſe immiſcere tumoribus aliorum, & hæc fuit Iun. & aliorum quorumdam, & placet Abb. in d. c quantæ, quia videtur probari. 17. q. 4. in c. ſi q ſuadente, & illis verbis, ſuadente diabolo, quæ deſignant dolum, vbi ergo ceſſat dolus, ceſſat etiam illa diſpoſitio, & fac. in ſimili. l. pe. C. de adul. & l. 1. C. de ſic Sed numquid eo ipſo, quod quis fuit præſens & non obuiauit præſumetur dolus? Reſpon. vt per Abb. in d c. quantæ. in fin.

c ¶ Corporis læſionem.] Not. ex hac littera, & ex c. nuper. eo. vnde ſumitur, q detentus in cuſtodia, ſeu vinculatus ex hoc ſolo nõ dicitur pati corporalem læſionem, hoc ideo ſecundum Ab. in d. cap. nuper. quia vinculatio vel diſtrictio non fit ad pœnam, ſed ad cuſtodiam. l. aut damnum §. ſolent. ff. de pœnis vnde conſideratur quod fit principaliter. c. cum voluntate. eo. l. verum. ff. de furt. fac §. cæterum. inſtit. ad leg. Aquil. & facit hoc ad ſtatuta facientia mentionem de læſione corporali.

d ¶ Detinuerit.] Quia attenditur ſola violentia nõ modus, fac. cap. contingit. eod. & per Ab. in capitul. nuper eod.

e ¶ Coniecerit.] Nota æquiparationẽ carceris & vinculorum. Vt. de dicit aliàs lex non te ferre, vtrum quis vinculis, an parietibus contineatur, ſi ſuccurritur, in fin. ff. ex quib cau. maior.

f ¶ Mandato.] Sed nonne ſufficit generale mandatum quod continetur, 24. qu. 5. capi. princeps regum? Reſp. non ſufficit, ſed ſpeciale mandatum, hic expectandum eſt; quamdiu enim non eſt notum ipſos eſſe incorrigibiles, & traditos curiæ ſæculari, non licet hoc facere ſine mandato prælatorum: quia adhuc ſub regula clericali tenentur etiam depoſiti. 81. diſtin. cap. dictum, niſi ſe enormitatibus immiſceant, ex capit. cum non ab homine, & capit. perpendimus, eodem.

g ¶ Subiecti]. Tam in criminalibus, quàm in ciuilibus. nec enim ſufficeret prælatum iuriſdictionem habere tantum in ciuilibus. Vnde infertur, quod rector vniuerſitatis, cum ad eum non ſpectet corrigere crimino ſum clericum, non poterit etiam impune mandare capi ſcholarem clericum, nec familia capiens tunc eſſet excuſata, ſecundum Abb. in capit. vt famæ, eodem vnde ſumitur, vbi quinam ſint tales prælati, qui talem habent poteſtatem.

h ¶ Violenter.] Argumentum contra, capitul. vniuerſitatis, eodem. Solut. quidam, quod contrarium loquitur de clerico corrigibili, hic de non corrigibili. hæc non bona: quia de mandato prælati licite per laicum clericus capitur, quantumuis corrigibilis, capitul. ſi clericos, eodem in 6. vnde dic, quod contrarium loquitur de verberatione, hic in captura & detruſione, vt notat in dicto capitulo ſi clericos: & per Abbat. in dicto capitul. vniuerſitatis, & capitul. vt famæ, eodem. & facit hæc reſponſio pro Anton. & Anchar. tenentibus, quod clericus non poſſit per laicum birroarium torqueri, quod licet de iure verum ſit: contrarium tamen ſeruat conſuetudo, & male, vt per Abbat. in locis ſupra allegat. forte id accidit: quia in torquendo requiritur quædam

loco percutit, vt not. in ca. contingit. eod. vnde ſu mitur.

a ¶Conſuetudinem.] Not. valere conſuetudinem, q offendens poſsit ſe ſubiicere iudicio offenſi pro ſatiſfactione, pro hoc c. Quintauallis. & c. veniens, de iureiu. quod tamen eſt duob⁹ modis reſtringendum. Primo, vt hæc ſubiectio non ſit abſoluta, ſed tamquam facta in arbitrium boni viri; nec enim poſſet facere offenſum arbitrum & iudicem in cauſa & facto ſuo. l. pe. ff. de arb. l. vni. C. ne quis in ſua cau. & no. in d. ca. Quintauallis. Secundo, quando per ſatiſfactionem non ingeritur vulneratio: nam nemo eſt dominus membrorum ſuorum l. liber homo. ff. ad l. Aquil. vt tradit Bart. in l. 1. §. vſque. ff. de iniu. & per Abb. in c. contingit. eod.

conſuetudinem [a] patriæ pro iniuria illata offenſo ſatisfacere, ſponte ſua fuſtium ſe ſubiecit percuſsionibus [b]. Quamquam enim hæc manuum iniectio non ſit violenta, tamen iniurioſa [c] videtur, & canon reſpexit non tam fauorem clerici ordinati, quam clericalis ordinis [d]. Vnde hoc caſu, tam percutiẽs, quam ſeipſum percuſſionibus ſponte ſubiiciens excommunicationis, ſententia innodabitur [e].

Ponit tres caſus, in quibus percutiens clericos in canonem latæ ſententiæ non incid. 1. h. d.

Ex contrario [f] accidit interdum, vt etiã pro violenta manuũ iniectione excommunicationi quis nõ ſubiiciatur. Veluti, ſi clericum ſibi manus inferentem [g], ita quis in continenti vim repellat, vt læſionem inferat [h], aut in eum, quẽ cum vxore [i], matre [K],

b ¶Percuſſionib⁹.] Sed an tot incurrãtur excommunicationes, quot inferũtur percuſſiones? Reſpon. non, vt per Io. And. in c. delictum, de reg. iur. in 6. & per Abb. in c. contingit. eo. fac. not. per Bart. in l. numquam. ff. de pæna delict.

c ¶Iniurioſa.] Sed quomodo dicitur iniurioſa cum volenti non fiat iniuria. 33. q. 5. c. noluit. & l. 1. §. vſque adeo ff. de iniu. & l. cum donatione. C. de tranſa. & l. nemo videtur. ff. de reg. iu. Reſp. iniuria dicitur fieri eccleſiæ, vnde cum pertineat etiam ad alios non poteſt quantum ad alios remitti. 33. q. 4. c. ſi la qui, & c. cum deſideres eo. Sic filius remittit iniuriam quantum ad ſe, non quantum ad patrem. d. §. vſque adeo. fac. l. iuriſgentium. § ſi paciſcor ff. de pac. & cap. Salonitanæ diſt. 63. & traditur plene per Doct. in c. contingit. eo.

d ¶Ordinis.] Cui renunciari non poteſt, c. ſi diligẽti. & c. ſignificaſti. de fo. comp.

e ¶Innodabitur.] Sed diuerſimode percutiens eſt ipſo facto, ſubiiciens ſe per ſententiam, vt not. Ab. in c. contingit. eo. Sed contra hanc declarationem opponitur. Nam communicans criminoſo in crimine propter quod incurrit excommunicationem eſt excommunicatus ipſo facto: ſed iſte clericus communicat percutienti eum in crimine percuſſionis, ergo incurrit eandem excommunicationem cum ipſo. c. nuper eod. Sol. aliud eſt participare cum excommunicato in crimine, aliud ſubiicere ſe miſericordiæ alicuius, cum poſſit cogitare illum remiſſurum offenſam. Vel ſol. aliter, vt per Io. And. & Panorm. in d. c. contingit.

Io. Bapt. Ex contrario. CASVS. Quidã clericorum percuſſores excuſabant ſe ab excommunicatione aliquãdo ratione defenſionis ſui ſeu rerum ſuarum: aliquando ratione quia clericus erat incognitus ob mutatum habitum: & aliquando ratione officij. vnde fuit quæſitum an talis excuſatio eſſet admittenda, quia iſtud canonis priuilegium nõ clericis, ſed ordini clericali dicitur eſſe conceſſum, vt ſupra eſt deductũ: propterea excuſatio iſta non videbatur legitima. Sol. tamẽ vt hic habetur, q. a excommunicationis ſentẽtia neque etiam à iure eſt ferenda niſi legitima culpa præcedat, qđ non contingit in caſu propoſito: propterea ne. etiam obiectio aliquid concludit iuxta not. in c. 1. de iudicijs. No. 1. quod defenſio eſt nobis permiſſa nõ tantum reſpectu rerum noſtrarum, ſed etiam reſpectu perſonarum quæ nobis aliquo vinculo ſunt cõiunctæ. No. 2. quod qui delinquit contra priuilegium ſibi cõceſſum meretur ipſum amittere. Not. 3. q. qui habet ius maioritatis ſuper alios dicitur etiam habere aliquid iuris correctionis.

f ¶Ex contrario.] Ideo ex contrario: quia in ſuperioribus paragraphis ponuntur caſus, in quibus q. incurrit excommunicationem etiam quod manuum iniectio non ſit violenta, nunc ſequuntur caſus, in quibus pro violenta manuum iniectione latæ excommunicatio non incurritur.

g ¶Inferentem.] Tunc enim ideo excommunicatus non eſt offendens clericum: quia iure naturæ licet vim vi repellere. l. vt vim. ff. de iuſt. & iur. ca. ſi vero 1. vnde ſumitur. & c. ex tenore. eo. ſeruato tamen moderamine inculpatæ tutelæ, ca. ſignificaſti. 2. de homi. & amplia hoc etiam in clerico aſportante res laici: nam pro recuperandis rebus licet clericum cum prædicto moderamine inuadere. c. olim. 2. de reſt. ſpo. & per Abb. in c. cum non ab homine. ver. & optime facit de iud. & in d. c. ſi vero. non ſufficit ergo ad incurrendum hanc excommunicationem ſolũ factum, ſed iniuriãdi animus requiritur.

h ¶Inferat.] Intellige hoc quãdo clericus volebat iterum percutere: ſed ſi clericus percutiens deſtitit: quia tũc ipſum percutiẽs eſſet excõicatus: quia nõ eſſet repellere vim, ſed vindictã exercere, ſecundũ Ab. in c. ſi vero 1. eo. ad hoc c. olim. 2. de reſti. ſpol.

i ¶Vxore.] Etiam non cognita dum ſit ſponſa de præſenti: quia lex præmittit illã accuſari iure mariti. l. ſi vxor. § 1. ff. de adult.

K ¶Matre.] Quid in auia, & alijs aſcendentibus? Et

 idem

a ¶ Cõpluribus.] De quibus late per Hoſt. in ſumma eo. §. quis poſſit excommunicare, ver. ſuper illo autem canone. & per gl. Io. c. cũ voluntate. §. fi. eo. & aliàs ſæpe.

neralis enim reſeruatio abſolutionis non extenditur ad caſum mortis, c. eos qui. eod. in 6. & per Ab. in c. paſtoralis, §. præterea, de offi. ord.

e ¶ Inimicitias.] Etiam ſi ipſemet dederit cauſam inimicitiis. nec enim ponderatur quæ ſit cauſa inimicitiæ, arg. l. nec timorẽ, ff. quod met. cau. & ca. veniens de ſpon. & per Abb. in c. de cetero, eod. vnde ſumitur, licet aliàs cauſa debeat eſſe iuſta, vt in d. ca. dẽ cætero, & hic.

corrigẽdos duxerint, & aliis caſibus compluribus [a].

Ex cauſa poteſt quis abſolui ab alio, quam ab Apoſtolico h.d.

Quod autẽ ſupradiximus ab hac excõmunicatione, ab alio, quàm ab Apoſtolico, aut eius legato abſolui neminem poſſe, nõ eſt ꝑpetuũ. Nam ſi quis excõmunicationis latæ ſentẽtiæ vinculis innodatus in mortis articulo [b] conſtitutus reperiatur, aut capitales habeat inimicitias [c], aut alias iuſtas [d] excuſationes ita vt ſine periculo Apoſtolico ſe nequeat conſpectui pręſentare, licebit diœceſano [e] epiſcopo iuramento [f] ſecundum morem eccleſiæ recepto ſibi abſolutionis gratiam impartiri.

Ceſſante cauſa, ceſſat effectus. h.d.

Periculo tamen & impedimento ceſſantibus, quam cito commode [g] poterunt, ad ſedem Apoſtolicam ſe præſentabunt, mandatũ illius ſuper negotiis, pro quibus excõmunicati fuerant humiliter recepturi, & prout iuſtitia ſuadebit ſatisfacturi, alioqui ſi id facere cõtemſerint (ne temere & impune cenſuræ eccleſiaſticæ illudatur) ipſo iure in eandem ſententiam recident, quod generaliter conſtitutũ eſt, quotieſcũque legitimæ ſubſiſtẽte cauſa [h], ab alio quis quàm ab eo, a quo aliàs de iure abſoluendus fuerat, abſolutionis beneficium conſecutus fuerit: & quibuſdam caſibus ſimilibus [i].

Si modica ſit illata iniuria clerico vel qui intulit, non prouecta ſit ætatis, poteſt ordinarius abſoluere eum, qui incidit in canonem latæ ſententiæ. h.d.

Item ſi non enormis, ſed modica & leuis [k] iniuria fuerit cle

Io. Bapt. Quod autem. CASVS: Cum quidã fideles præſupponantur excõmunicati a iure ob diuerſos exceſſus, acceſſerunt ad epiſcopum loci, a quo petebant abſolutionem, qui videns exceſſus iſtos eſſe varios, & diuerſę grauitatis, dubitauit de ſua poteſtate, quia licet ipſe dicatur habere poteſtatem abſoluendi niſi ſpecialiter prohibeatur cap. nuper eod. tamen grauioſa dicuntur ſuperiori reſeruata, capit. 4. de offic. legati. Qua de re Solu. vt hic habetur, quia poteſtas iſta abſoluendi fuit inferioribus prælatis & epiſcopis aliquando conceſſa, & aliquando denegata ſecundũ quod magis expediens erat pro ſalute fidelium, qui facilius retrahuntur a malo vna via quàm alia, qua ratione conſiderata nec etiam obiectio aliquid concludit, cũ vtraque pars aliquando verificetur: Not. primo diuerſos caſus in quibus habetur limitatio eorũ quæ principi ſunt reſeruata: Not. ſecundo quod ceſſante cauſa finali, ipſius legis debet ceſſare etiam lex ipſa, quia cauſa dicitur anima legis: Not. tertio argu. iſtius tex. in §. monachi. qđ exceſſus intra monaſteria commiſſi non debent puniri extra, ne inde oriantur ſcandala: Not. quarto quod qui habet poteſtatem abſoluendi a iure, poteſt etiam cauſa delegare, cum expediens fuerit.

b ¶ Articulo.] Cap. non dubium, c. de cetero, c. qđ de his, c. quamuis, eo. c. ſi quis ſuadente. 17. q. 4. ge

d ¶ Iuſtas excuſationes. In omni enim edicto rationabilis excuſatio excepta, c. ex parte de offi. deleg. & c. quãdo, de reſcrip. & c. ea noſcitur, eo.

e ¶ Diœceſano.] Et non aliis inferioribus, niſi forte in ſumma neceſſitate, de quo dic, vt per Ab. in c. monachi, eo. & in ca. dẽ cetero, vnde ſumitur.

f ¶ Iuramento.] Cap. de cetero, ca. quamuis, ca. quod de his, eo. & promittens in tali iuramẽto, quod quã primũ ceſſabit impedimentum ſe cõſpectui Apoſtolico præſentabit mandatum ſuper hoc exceſſu recepturus, c. ea noſcitur, in fi. eo. & hoc qđ hic dicitur intellige etiam in aliis caſibus, c. eos. eo. in 6. & per Abbat. in dicto capit. de cetero.

g ¶ Commode.] Non tñ delicate, vt l. cõtinuus. §. cum ita, ff. de verb. obl. & fac. c. eos, eo. in 6. vnde ſumitur.

h ¶ Cauſa.] De quibus cauſis in c. ea noſcitur, & in c. de cætero, eo & ſupra. § proxi.

i ¶ Similibus.] De quibus in c. eos, §. ſi eo. in 6.

K ¶ Leuis iniuria. Quæ autẽ dicatur leuis vel grauis iniuria, erit in arbitrio iudicis. § atrox, inſtit. de iniur. fac. c. cum illorum, & quod ibi no. eo. & p Spe. in ti. de lenoc §. nunc dicamus, ver. quæ autẽ dicatur,

ricis irrogata, inferēs per epiſcopum [a] abſolui poterit [b]. Itē ætatis [c] intuitu iuris rigor manſuetudine, tēperatur. Vnde ſi in pueritia conſtitutus [d] in canonem inciderit ſententiæ promulgatę, ſiue ante, ſiue poſt [e] pubertatem ſeſe abſolui poſtulet, diœceſanus epiſcopus abſolutionis beneficium impartiri poterit [f].

Monachi ſe inuicem vel conuerſos percutientes ſunt ab abbate vel epiſcopo abſoluendi. h. d.

Monachi quoque & alij regulares quomodocūque [g] in clauſtro [h] ſeſe inuicē percuſſerint, non ad Apoſtolicam ſedem remittendi, ſed ſecundum prouidentiam proprij abbatis [i] coercendi erunt: quod ſi abbas non ſufficit, epiſcopus [k] adhibendus erit.

Idē iuris ſeruatur in monialibus quod ſeruatur in monachis h.d.

Simile [l] ſtatuitur de monialibus [m]: nā ſi vel ſe inuicem, vel conuerſos aut conuerſas [n] ſuas, aut etiam in clericos violentas manus iniecerint, ne contra muliebris ſexus verecundiam [o] & regularis obſeruantię decorem peregrinari compellantur, per epiſcopum [p], in cuius diœceſi [q] monaſteria fuerint, abſolutionē conſequentur. Sunt & alij caſus [r], quibus ab alio quis, quam ab Apoſtolico, ab hac excommunicatione abſolui poterit: vt ex ipſis Decretalium libris facile apparere poteſt.

Ex cauſa certis caſibus abſolutio poteſt delegari. hoc dicit.

His autē quibus id certis [ſ] caſibus ex offi

çatur, & per Ab. in c. peruenit, eo. vnde ſumitur.

a ¶ Epiſcopū.] Sed non alius inferior, vt per Ab. in c. peruenit. eo. ante fi.

b ¶ Poterit.] Quia leuis iniuria poteſt etiam leuiter emendari, c. cum dilecti, 1. de accu. nec infamat. c. cum te. de re iud. & intellige etiam de laicis leniter clericos iniuriantibus, vt per Ab. in c. peruenit, eo.

c ¶ Aetatis.] Cap. fi. eo. vnde ſumitur & diſ. 86. c. tanta, & c. cos, de conſe. diſt. 3. & 35. q. 9. c. ſententiā aliis quoque reſpectibus tē peratur iſte rigor, vt in d. c. fi. not.

d ¶ Conſtitutus.] Doli tamē capax. c. pueris, de delict. puer. aliàs iniuriā facere nō poſſunt, pati vero ele. 1. de homi. & 16. q. 1. c. illud, & no. in c. fi. eod.

e ¶ Siue poſt.] No. ꝙ beneficium ſemel indultum minori ex quo ſemel cœpit habere locū, nō extinguitur per ſuperuenientiā maioris ætatis. Ita no. Ab. in c. fi. eo.

f ¶ Poterit.] Cap. 1. c. fi. eo. cap. ſi quis ſuadente. 17. q. 4. & p Ab. c. 2. de delict. pueror.

g ¶ Quomodocunque.] Dum tamen non enormiter, vel in epiſcopum aut abbatem vel clericum ſæcularē manus violentas iniiciant. c. cum illorum §. quod ſi clauſtrales. eo & no. in c. 2. eo. vnde ſumitur. & ſic ſecundū Ab. in d. c. 2. nota, ꝙ in verbis permiſſiuis quantumcumque ſint generalia, ſemper intelligitur exceptus caſus enormis.

h ¶ In clauſtro.] Idē eſt fortius], ſi extra clauſtrū: quia maius eſt delictum id facere in clauſtro, vbi debet ſeruari ſilentium: nam violatur immunitas clauſtri, ſecundum Ab. in c. 2. eo. in ſi fac. c. cū pro cauſa eo & hoc tenet Io. An. poſt Ab. antiquū, in c. cum illorum. eo exprimitur autem clauſtrum ob frequentiorem cōtingentiā, ſic auth. caſſa & irrita. C. de ſac. ſan. eccl. fac. not. per Ab. in c. 1. de iniu.

i ¶ Proprij abbatis.] Niſi monachum alterius monaſterij percuſſerit; hoc enim caſu vtriuſque monaſterij abbas concurrere debet in abſoluendo, c. cum illorum. & c. canonica. eo & no. in c. 2. eo.

k ¶ Epūs.] Cap. 2. c. cum illorum. c. canonica. eo.

l ¶ Simile.] Nō tamen idem per omnia: quia in monialibus non excipitur caſus enormis, vt in monachis, vt in hoc §. in prima monialis habetur, ſed epūs illas indiſtincte abſoluit, vt in ca. de monialibus, vbi not. Ab. eo. vnde ſumitur.

m ¶ De monialibus.] Vnde infert, ꝙ priuilegium ca. ſi quis ſuadēte diabolo. 17. q. 4. non competit ratione characteris clericalis: quia ſi id eſſet, nō competeret perſonis hic enumeratis, vt not. & Ab. in ca. de monialibus. eod.

n ¶ Conuerſas.] Quæ non veniunt in appellatione monialium, licet illæ tum in hoc priuilegio gaudeant, c. de monialibus, vbi nota Ab. eo.

o ¶ Verecūdiam.] l. 1. §. ſexum. ff de poſtul.

p ¶ Per epūm.] Impedit enim ſexus muliebris fragilitas, ne abbatiſſa poſſit moniales ſuas abſoluere: quia claui feminino claues eccleſiæ non fuerunt commiſſę, cap. noua, de pœniten. & remiſ. & traditur in cap. dilecta, de maior. & obed.

q ¶ Diœceſi.] Sed quid ſi monaſteria eſſent in diuerſis epiſcopatibus? & vna monacha percuſſit monachum, vel monacham, vel conuerſam, vel clericum alterius diœceſis? Reſpon. conuenit vterque epiſcopus, vel alter alteri delegabit vices ſuas, vt hr̄ in c. cum illorum, & c. de monialibus eod.

r ¶ Alij caſus.] De quibus per Hoſt. in ſumma eo. §. quis poſſit excōmunicare. ver. ſecunda regula, & not. in c. fi. de off. ord.

ſ ¶ Certis.] Quorum pars ſuperius numeratur, & notan-

cio[a] competit non ſolum per ſeipſos abſoluere[b]: verum ĕt aliis, cũ expedire viderint, huiuſmodi abſolutioné cómittere poterunt[c]. Et ſic procedit...

Excommunicatio iudicialis eſt quam infert iudex & cui cauſa committitur, omnia quę cauſam contingunt cenſentur permiſſa. h. d.

Iudicis ſiue iudicialis[d] excommunicatio, eſt, quæ iudicis miniſterio infertur. Iudicē autem hoc loco intelligimus non ſolum ordinarium: verum etiam delegatũ[e]. Nã ſi cui per Apoſtolicũ cauſa etiam ſimpliciter delegetur, nec litterę commiſſionis de excõicatione quidquam contineant, poterit nihilominus delegatus, conceſſæ ſibi auctoritatis ratione cõtumaces (vt ſupra[f] diximus) eccleſiaſtica ſeueritate coercere.

Excommunicationis ſententiam debet præcedere monitio: & debet ferri in ſcriptis, ita vt cauſam contineat. h. d.

Quoties aũt cã[g] ſuberit, vt iudex ſubditum[h] ſuũ eccleſiaſtica diſtrictione coerceat, cum medicinalis[i],

dotantur ad c. ſi. de offi. ordi. vnde ſumitur.

a ¶ Ex officio] Puta ex officio legationis, c. quod trãſlationẽ, & c. excõicatis. & c. nemini, de offic. leg. Idem ſi quis habeat hoc ex priuilegio, vt archidiaconus Bononienſis, qui ex priuilegio abſoluit excõmunicatos in ſtudio Bononienſi vel ibidem delinquentes, vt not. in c. ſi de offi ord.

b ¶ Abſoluere.] Quod intellige nõ ſolum de abſolutione ab excommunicatione, c. ſi quis ſuadente diabolo, 17. q. 4. verum etiã de aliis excommunicationibus, arg. ea. cum dilecta, de confir. vtil. vel inutil. & not. in c. ſi de offi. ordi. & ibi ſequitur Ab.

c ¶ Poterunt.] Nota ergo, ꝙ nudum miniſterium eſt delegabile per ordinatium, c. ſi, vbi not. de offi. ordi. Quid autẽ in delegato? Rñ. idem ſe habet iuriſdictionem, puta, quia fuit delegatus in cauſa, in qua tulit excommunicationem: ſecus ſi ſibi fuiſſet delegata ſola dumtaxat abſoluẽdi poteſtas. Et ſic procedit tex. in c. ſi §. ſi. de offi. deleg. & tenet Ab. in c. ſi de offi. ord. Idem ſi alicui tale nudũ miniſteriũ competeret, vt notauimus ſupra in 1. notula de Archidiacono Bononienſi, & ita glo quam Ab. etiã ſequitur in c. fin. de offi. ord. & alij in d. c. ſi §. ſi. de offi deleg.

Io. Bapt. Iudicis Hæc pars ſubdiuiditur in 2. particul. in prima habetur qui, & qualiter iudex procedere debeat excõicãdo: in ſecunda q̃d in dubio ſignificet terminus excõicationis. ſecũda ibi, ſed q̃ri poterit. Quoad primum caſus ita poteſt figurari; quidam iudex eccleſiaſt. ſciens nonnullos ſubditos ſuę diœceſis volebat eos excõicare nonnulla iuris ſolẽnitate obſeruata, cum eorum exceſſus ſibi noti eſſent tamquam iudici, idque putabat ſibi licitum ea rõne quod excõicatio eſt medicinalis, c. 1. eo. in 6. & cum de hoc dubitatum fuiſſet. Sol. fuit data prout hic legimus, quia ſi ſecus eſſet, daretur occaſio aliquẽ ſæpe indebite condemnari, & ſua defenſione priuari, quod repugnat iuri, & rationi. Non obſtat obiectio, quia licet excommunicatio ſit talis, temere tamen non inferenda. Not. primo litteras alicuius commiſſionis, & mandati ſæpe de iure multa continere, quæ in eis non ſunt expreſſa, ſed virtualiter ſubintelliguntur: Not. ſecundo, quod ſententia excõicationis quæ ab hoĩe eſt ferenda ob contumaciam fertur, de qua te vide doct. in c. 1. de iudi.

d ¶ Iudicialis.] Incipit ſecundum principale membrum huius tractatus: nam huculque habitus eſt ſermo de excommunicatione canonis, quæ quodãmodo legitima poteſt appellari, nunc de iudiciali. Eſt & alia quædam ſpecies, quæ nec canonica eſt nec iudicialis, vt ſi cui Papa concedat priuilegium & poteſtatem excommunicandi ſuos manifeſtos malefactores, de qua indulgentia habetur in c. ex parte decani, iuncta gl. 1. de reſcrip. & in c. ex parte, de verb. ſig. & per Inno. in c. venerabili, de cenſib. & poteſt concedere etiã ſimplici laico hanc excommunicandi poteſtatem, not. in c. bene quidem, diſt. 96. & in c. tranſmiſſam, de elect. & in c. ab excommunicato, de reſcri. alius autẽ nemo poteſt, nec conſuetudo, ẽt immemorabilis Ab. in ca. ſacroſancta, de ele. late in c. quanto, & c. fin. de conſuet. & de materia §. huius late Hoſt. in ſumma eo. §. quis poſſit excommunicare, ver. nedum autem, & Io. de Ligna. in tract. de eccleſiaſtica cẽſura, § 1.

e ¶ Delegatum.] Cap. 1. & c. præterea, de off. deleg.

f ¶ Supra.]. ſed ſine, ſupra de iudi.

g ¶ Cauſa.] Sed quid ſit excommunicandi cauſa non ſubeſt, quid operabitur iniuſta excommunicatio? Rñ quo ad Deũ nihil operatur, immo patienter toleranti acquirit meritum, c. cum eterni, de ſent. & re iud. in 6. & 11 q. 3. c. illud, ſed quo ad homines operatur: quia antequam relaxetur debet excõicatus vitari, c. cum contingat. de offi. dele. & c. per tuas, eo. & per Ab. in rub. eo. Sed tamen non debet cõtẽni, 11. q 3. c. 1. no. in c. 1. eo. in 6. & in c. ſac. ſan. eo. in antiq. latiſſime tñ de hoc per Didac. Coua. in c. alma mater. eo. in 6. §. 7. ver. 11. in tertia cõcluſione, ad quem pro clara elucidatione huius materię excommunicationis eſt recurrendum.

h ¶ Subditum ſuum.] Aliàs in non ſubditum non poſſet hæc cenſura exerceri. cap. a nobis, 1. eod. ſententia enim a non ſuo iudice lata non tenet, cap. at ſi clerici, de iudi. & 9. q. 2. per totum, & de hoc late per Hoſt. in ſumma eodem, §. quis valeat excommunicari.

i ¶ Medicinalis.] Non mortalis, 2. quæſtio. 1. cap. multi, & 24. quæſtio. 3. cap. notandum, & capit. 1. eodem. in 6. vnde ſumitur, & quomodo hoc intelligatur, vide per Didac. confutantem Lutherum in capitu. alma mater, in princ. verſ. 6. eadem radice,

radice, nu. 9. in 6.

a ¶ Competentibus.[Non minus tribus, cap. contingit. 2. & c. ſacro. eod. & in c. 1. & conſtitutionē, & c. ſtatuimus, eo. in 6. vbi habetur, quæ ſit competens admonitio, & in c. reprehenſibilis, de appel.

b ¶ Monitionibus.] Sed vtrum poſſit quis conuenire & obligare ſe, vt poſſit etiam ſine monitione aliqua excommunicari? & dic non, vt not. per Hoſt. & Abb. in c. P. & G. de offi. delega. ver. quo ad ſecundum, hæc autem verba, Præcipio ſub pœna excommunicationis, non inducunt excommunicationem, ſed monitionem, vt per But. in ca. clericis, de ordi. ab epiſcopo qui renun. epiſcopatui.

c ¶ Deſcripti.[Nota caſum, in quo actus requirit ſcripturam de neceſſitate, de aliis habes in c. 1. de cen. ſi. in 6.

d ¶ Cauſam. [Verbi gratia: quia peremptorie citatus corā nobis renuit cōparere, vel quia iuſſus intra talem diem Titio ſoluere facere recuſauit, vt not. in ca. 1. eo. in 6. & ſi eet cauſa ſit falſa, ligat nihilominus, vt not. in dicto capitulo primo, & per Abbat. in capitu. per tuas. eod.

e ¶ Generali.[Cap. ſacro.

f ¶ Lugdunenſi.[Cap. 1. eo. in 6.

non letalis excommunicatio eſſe debeat nō aliter, quam competētibus [a] præmiſſis monitionibus [b] ad huiuſmodi ſententiam deſcendet, quam etiam deſcripti [c] recitatione proferet, ita vt cauſam [d], ob quam profertur expreſſe contineat. Aliaque obſeruabit, quæ tam generali [e], quam Lugdunenſi [f] concilio editis conſtitutionibus ſunt cōprehenſa, earundem pœnis, ſi contrafecerit, ſubiiciendus.

Iudex aliquem excommunicans in dubio cenſetur inferre maiorem excommunicationem. h. d.

Sed quæri poterit, ſi iudex illa verborū formula vſus fuerit: Illum excommunico, vel ſimili, qua de maiori, vel minori excōmunicatione quidquam nō expreſſerit: vtra magis quis excōmunicatus cēſeatur [g]. Et reſponſum eſt non tantum minorem: ſed etiam maiorem cenſeri per iudicem illatā quam non modo a ſacramentis, & fideliū participatione excluſio, ſed aliī præterea multi conſequuntur effectus [h].

Communicans excommunicatis incidit in excommunicationem, & iudices curare debent, quod excommunicati ab actis legitimis, & cōmercio aliorum abſtineant. hoc dicit.

Quorum ille prætereundus non eſt,

Not. caſum in quo extenſio fit in pœnalib. contra communem regul. ſupra ad not.

g ¶ Cenſeatur.[Eſt in promptu dubitandi ratio: quia in pœnis mitior interpretatio eſt faciēda, c. in pœnis, & c. odia, de re. iu. l. 6. l. ſi de interpretatione. ff. de pœ. Sol. contrarium procedit in pœnis corporalibus & pecuniariis: excōmunicatio autem nō eſt proprie pœna, ſed animæ medicina, vt ſupra eo. §. praxi. vel dic, quod contrarium non procedit vbi controuertitur periculum animæ, c. iuuenis, de ſponſ. & not. in capi. 1. de feu. in ordi. fac. Vnde regulare eſt, quod in foro pœnitentiali in dubio ſumatur interpretatio grauioris pœnæ. Ab. in c. 1. de iudi. verſi. & ad hoc allego. Vel dic quod hanc interpretationem induxit conſuetudo quæ valet admodum in interpretādo, c. litteris, de ſponſ. l. Labeo, ff. de ſup. leg. l. ſi de interpretatione ff. de legib. ſed nō eſt in vſu, vt iudices ferant minoriē, Ab. in c. ſi diligenti, ver. ex qua gloſ. not. de foro compet.

h ¶ Effectus.] De quibus per Hoſtiē. in ſumma § quis ſit effectus, & per Ioan. de Ligna. in tracta. de cenſura eccleſiaſtica, §. 13. & ſeq. inter alios eſt iſ, quod excommunicatus non poteſt alium excommunicare, Butr. in c. cum clericis, de ordi. ab epiſcopo, qui re nun. epiſcopa.

Io. Bapt. Sed quæri poterit. CASVS proprie non figuratur, dubitauerunt tamen quidam ſcholares de ſententia excommunicationis lata a quodam imperito iudice ſub huiuſmodi verborum forma. Ego te excommunico ob exceſſus a te cōmiſſos, an videlicet iſte dicatur in dubio excommunicatus maiori, vel minori excommunicatione in pœnalib. enim interpretatio eſt facienda in fauorem rei ca. in pœnis. de reg. iur. in 6. l. penult. ff. de pœnis, in contrarium facit natura excommunicationis, quæ eſt vt ſit medicinalis ca. 1. eod. in 6. Sol. vt hic legimus, & ratio eſt naturæ, vt dixi, excommunicationis. non obſtant iura in contrarium adducta, quia ob naturam iſtam debent limitari, & locum habere ſolum in illis pœnis quæ non ſunt medicinales

Quorum ille. Hæc pars ſubdiuiditur in 2. partes, in quarum prima habetur quid iuris de communicantibus cum excommunicatis: in ſecunda vero adnot. qualiter quidam poſſunt impune communicare cum excommunicatis: ſecunda ibi, interdum: quoad primum licet poſſet ſubdiuidi in alias particul. quoniam tamen commode poteſt in eaſus in communi figurari: propterea eſt adnotan. quod quidam fidelis fuit excommunicatus maiori excommunicatione, & propterea ex parte ſua clari eſt iuris, quod non poteſt cum aliis communicare: cæterum alij fideles communicabant cum eo in locutione, in iudicio, ſub prætextu quod ipſe de- Io. Bapt.

dit

quod quamdiu de excommunicatorũ abſolutione legitime [a] non conſtat [b], qui cũ ipſis communicauerint, ipſi quoque nullo obſtante priuilegio [c] ipſo iure [d] excõmunicationem incurrunt [e], decretumque [f] eſt propterea, vt ab eccleſiaſticis, iudicibus ſæculares [g] & iudices canonica præmiſſa monitione [h] eccleſiaſtica cẽſura cõpellantur, vt excõicatos ab agẽdo [i], patrocinãdo [K], & teſtificãdo [l] ĩ ſuis curiis & iudiciis repellant.

Defectu, qui obuenit mihi ex te, non potes uti contra me ad tuum commodũ. h. d.

Dubitatũ [m] ñ fuit, nũ is, q excõicato ĩ locutione, vel oratione [n] ſciẽter cõicat, excõicatũ ipſum a iudicio cõtra ſe inſtituẽdo ſummo vere poſſit [o]: cum

dit cautionem iuratoriam de parendo mandatis, & ideo etiam in ſepultura, item ſub prætextu qđ ab eccleſia non fuit denunciatus, licet alias tamquam talis eſſet diffamatus, non cõicabant tamen in crimine, nec in cõtẽptũ eccleſiæ, & putabãt ipſum corrigi, & per debitam monitionem emendari, vnde dubitatum fuit an iſti modis prædictis cõmunicantes incurrant propter id aliquam pœnam, in fauorem enim iſtorum primo facit quod excommunicatio nõ ipſos, ſed illum videtur afficere, & ideo diſpoſitum in odioſis confirmatur per l. ſancimus. C. de pœnis. ſecundo cum in eis non appareat culpa aliqua delicti vt conſtat ex qualitate facti neque debent aliqua pœna puniri, ſupra enim ſæpe eſt dictum pœnam præſupponere culpã. Cæterum Sola prout in tot. hac parte legimus, quia ſi aliter eſſet excõicatio redderetur nullius valoris. Ad hoc. n. vt excõicationis medicina ſanare valeat, fuit neceſſariũ indirecte & p accidẽs reliquos fideles ita ligare, ne cõicẽt cũ excõicatis hinc ĩtelligimus primã obiectionẽ non cõcludere, vel ob naturã excõicatiois, vel ob rationem aſſignatam: neque etiam obſtat ſecunda, quia cum canones prohibeant ne fideles communicent cum excommunicatis, ſi poſtea ipſi communicant, committunt exceſſum, & ſic conſtituuntur in culpa, & conſequenter efficiunt digni pœna. Not. primo quod pœna alicui impoſita per accidens aliquando extenditur ad extraneos facit ea. poſtulaſti. de iudæis. Not. ſecundo proprium effectum excõmunicationis verificari etiam poſt mortem excommunicati: Not. tertio quod cõmunicare cũ excõicatis cõtingit tripliciter videlicet aliquã do ſimpliciter, & aliquando in delicto, & aliquando in contemptum eccleſiæ: Not. quarto quod excommunicatus poteſt iterum excommunicari.

a ¶ Legitime.] Per literas Papæ, vel eius vicem gerentis, vel alio modo, c. ſicut, eo. Sed an ſufficiat vnus teſtis? Et videtur ſufficere, arg. cap. nobiliſſimus, diſt. 97 quod ſatis admitti poſſet, ſi nemini fieret præiudicium: quod non videtur hoc caſu, ſecũdum ea, quæ not in d. c. ſicut, vnde ſumitur. ſecus tamen eſſet in foro pœnitentiali: quia ipſi etiam abſoluto crederetur, de conſe. diſt. 4. c. cum itaque, & c. ſi nulla, & per Ab in d c. ſicut.

b ¶ Non conſtat.] ſemel enim excommunicatus adhuc pſumit excõicatus, c. propoſuit, de cler. exc. mini. c ſemel malus. de re. iu. in 6. & qđ ibi not. & per Ab. in c. propoſuit. de cle. excom. mini.

c ¶ Priuilegio.] Immo contra de c. cũ voluntate, & c. quod in dubiis, & c. inter, eo. & de §. vxores, & §. mercatores, inf c. Sol. Intellige hoc de priuilegio nõ clauſo in corpore iuris, vt per Ab. in c. ſicut, eo. vnde ſumitur. qui intelligere vr̃ illũ tex. gñaliter de quolibet excõicato, licet gl. ibi videaẽ intelligere put iacet lr̃a. l. q non valet tale priuilegiũ reſpectu cõionis habendæ cum excõicato ex diſpoſitione, c. ſi quis ſuadẽte diabolo, 17. q 4. ſed an idem dicendum ſit de excõicato, quod teneatur alium excõicatũ vitare? Et non vr̃: quia pœna non vr̃ poſſe locũ habere, per ea, quæ fac. Butr in l. mancipia, C. de fur. Cõitẽs cõtra. Nam qđ non præſtat priuilegiũ, non præſtabit excõicatio, Ab. in c nulli, eo. vnde ſumitur, & hr̃ in c. illud, de cle. excom. mini. nec verũ, qđ pœna non poſſit habere locum in iam excommunicato, §. quod ſi pluribus, & ibi not. infra eod. nec vera eſt doctrina Butrigarij, vt per Fel in c. nonnolli, nu. 104. de reſcri.

d ¶ Ipſo iure.] Ca. cum excõicato, 11. q. 3 vbi not.

e ¶ Incurrunt.] Non haberet locũ hoc in Papa, vt per Doct. in c. ſicut, eo. fac. ele. ſi ſummus, eo. Item ſi communicaret quis excommunicatus, qui eſſet toleratus: quia non eſt vitandus, niſi in occulto, Ab. in c. tanta, de ſimo. § ſed & ſi qui. inf eo. Itẽ in eo, qui denũtiatus quidem eſſet excommunicatus a prælato: conſtaret tamẽ hoc nõ eſſe verum; puta, quia excommunicatio eſſet inualida; puta, tamquam lata poſt appellationem, vt per Ab. in c dilectis, de appe. & aliis pluribus caſibus, de quibus in §§. ſeqq.

f ¶ Decretumq;.] Ca. decernimus. & c. conſtitutionem, & c. ſtatuimus, eo in 6.

g ¶ Sæculares.] Quorum poteſtas eſt minor eccleſiaſtica, c. ſolitæ de maio. & obe. & no. in c. decernimus, eo. in 6.

h ¶ Monitione.] Erit autẽ hoc caſu canonica monitio, ſi alais rite ſeruatis eos, qui monentur exprimat nominatim vel indubitabilibus indiciis, ac modis, c. conſtitutionem. eo. in 6 & quod ibi not.

i ¶ Agendo.] Et reconueniendo, non autem a defendẽdo, c. cũ inter priorẽ, de exce. c. intelleximus, de iud. & not. in c. decernimus, eo. in 6. vñ ſumitur.

K ¶ Patrocinãdo.] Hoc verbũ, tam aduocati, quã procuratoris includit miniſteriũ, vt not. in c. decernimus, eo in 6. & intellige non ſolum pro aliis, ſed nec pro ſeipſo, vt ibi not.

l ¶ Teſtificando.] Cap. veniens, 2 in fi. de teſtib.

m ¶ Dubitatũ.] ſ. in c. a nobis, de exce. vñ ſumit.

n ¶ Vel oratione.] Id eſt, ſecum orando, 11 q. 3, c. cum excommunicato, & cap. nuper. & ca. a nobis. de except.

o ¶ Poſſit.] Videtur enim non poſſe, cũ enim prius

com-

ille communionem huiuſmodi contra eũ replicet, & cũ is, qui impetitur a ſacramentorum [a] perceptione ſit remotus: alius vero etiam a fidelium communione [b] replicatione minime ſuffragante iudicium procedere non poterit.

Excommunicato communicari non poteſt ante abſolutionem, etiam ſi dederit cautionem iuratoriam de parendo mandatis eccleſiæ, & epiſcopus ei communionem reddiderit h.d.

Nec ideo magis agere volenti communicari [c] poterit quod ipſe ex cõſuetudine [d] de parendo mandatis eccleſiæ iuratoriã dederit cautionem, eiq; communionem epiſcopus reddiderit, aut quod eos, cum quibus participauit poſtmodum impugnauit: nam niſi poſt iuramẽtum præſtitum ſecundum formam eccleſiæ abſolutus fuerit, nec cautio, nec perperam [e] reſtituta communio quidquã proderit.

Cui non communicamus viuo, nec mortuo communicamus. h.d.

Quod ipſum obtinet etiam, ſi poſt prædicta morte quis præuentus abſolutionis beneficiũ obtinere nõ potuerit [f]: nec enim is, cui viuo non communicamus, defuncto communicabimus [g].

Excommunicatus, ſi ante mortem oſtenderit ſigna pœnitentiæ, etiam mortuus poteſt abſolui. h. d.

Plane, ſi demortui pænitentia per euidẽtia ſigna [h] dum viueret conſtiterit, defuncto quoque abſolutionis beneficium a proprio iudice impendẽdum [i] erit: hæredeſ-

communicauerit ei, non videbatur poſtea ei obiicere poſſe excommunicationem, cum illius mores approbauerit. c. nulli. de accuſ. c. quemadmodum, de iureiur. l. ſi vxor. in fi. ff. de adul. l. Pomponius. §. ff. de neg. geſt. 2. q. 2. c. dilectiſſimi. 32. q. 5. c. horrendus. Item non debet quis obiicere quod ipſe noluit ſeruare, cap. pro illorum, de præb. c. cum eccleſiaſticæ. de excep. ca. ſn ſit. de appellat. Contrarium deciditur in c. a nobis. ratione de qua ibi, & in hac litera, & contraria non procedunt vbi approbatio non dependet a voluntate approbantium, vt eſt hoc caſu, vt per Abb. in d. c. a nobis.

a ¶ Sacramẽtorũ.] Cap. ſignificauit. de ſent. exc. cõtra. Solu. illud videtur eſſe ſpeciale in excõmunicatis a Papa. Vel poteſt habere locum quando cõmunicat ei, pro quo eſt excommunicatus, c. nuper, & c. ſi concubinæ. eo. Vel fuit excommunicatus cum omnibus fautoribus ſuis 11. q. 3. c. excellentiſſimus.

b ¶ Communione.] Idem ſi & excipiens excommunicatus ſit maiori, ſecundum Docto. in c. a nobis. & in ca. cum inter, de excep. omnis enim defenſio excommunicatis competit ſiue realis, vt peremptoria, ſiue perſonalis, vt contra iudicem competentem, ſiue ſit declinatoria, ſiue competat ratione temporis feriati, vel loci incompetentis, vel reſcripti ſurreptitij, vel inepti libelli, vt late in d. c. a nobis.

c ¶ Communicari.] A quocumque etiam epiſcopo, vt in c. cum deſideres, & ibi Ab. eo. vnde ſumitur: quia cum debeat alios prohibere, non debet ipſe hoc facere l. alius, ff. ſi ſer. vind. c. vai. de na. ex lib. vent. vbi de hoc. §. hæc autem omnia. in fi. auth. vt differentes iudices, c. in canonibus. 16. q. 1. Aliud in Papa ratione, de qua per Abb. in ca. cum deſideres.

d ¶ Ex conſuetudine.] Et ad cautelam potius, quã ex rigore canonum c. cum deſideres. eo. & habetur in c. ex tenore, eo. Vnde inferri poteſt, quod iuramentum non eſt de forma abſolutionis, de quo in d. c. cum deſideres. per gl. & Doct.

e ¶ Perperã.] Hoc ideo quia non poteſt epiſcopus ex propria voluntate neglecta abſoluendi forma aliquem abſoluere, & ideo licet per communionem ſuam illi reddituro haberi pro abſoluto, hoc tamen non poteſt, licet ſecus ſit in Papa, vt per Ab. in c. cum deſideres, eo.

f ¶ Nõ potuerit.] Cap. a nobis. 2. eo.

g ¶ Communicabimus.] Ca. ſacris, eo. & §. non tamẽ. ſupra de ſepul.

h ¶ Signa.] Sic c. a nobis. & ca. ſacris, vnde ſumitur.

i ¶ Impendendũ.] Sed cur abſolui poteſt quis poſt mortem, c. a nobis. 2. c. ſacris, eo. baptizari non poteſt, arg. 32. q. 7. c. liciter. Rñ. excommunicatio percutit non ſolum animam: verum & corpus reſpectu ſepulturæ: ſecus baptiſmus: quia animam tantum reſpicit, vt not. in d. c. a nobis. licet aliter ibi dicat Hoſtien. quem refert, & impugnat Abb. dic vt ibi per eum. Et infertur ex ratione ſupradicta quod ex quo nobilitas eſt corporis principaliter, quod poterit quis poſt mortem nobilitari, ſeu gradum militiæ recipere, quod tenuit Bar. in l. 1. C. de dign. lib. 12. Sed an poterit poſt mortem etiam doctorari? Abb. in d. c. a nobis. refert ſe ex facto interrogatum reſpondiſſe, quod non, quia doctoratus potius virtuti animæ tribuatur, quam corporis, l. magiſtros. C. de profeſſ. lib. 10. ergo ſi quid eſſet quod ad corpus pertineret, poſſet etiam doctorari mortuus: puta ſi doctores haberent honeſtiorem ſepulturam, ſi deſcendentes ex doctoribus certis priuilegiis gauderent, & ſcholaris

dece-

deecederet poſt recitationem punctorum benefactam, puta caſu & morte repentina.

a ¶ Hæredeſque.] Etiam ſi nihil ad eos peruenerit. c. in litteris, de rapt. c. ſi. de ſepul. vbi de hoc diffuſe per Ab. & alios, & not. in c. a nobis, a. in ſi. eodem.

per illum tex.

i ¶ Toleratus.] Ex quo enim non poſſumus eum conuincere de excommunicatione, non debemus enim vitare in publico cum dedecore & infamia ſua, argum. 6. quæſt. 2. c. ſi tantum, & c. placuit, fac. l. diffamari, C. de ingen. manu. & ita Abbas in capitulo cum non ab homine, eo.

que [a] eius, vt pro ipſo ſatisfaciant, ſi ſponte nolint, eccleſiaſtica cẽſura compelli poterunt.

Diffamato de excommunicatione non poſſumus communicare, niſi ſe purget, vel ad cautelam ſe faciat abſolui, & toleratus ab eccleſia non debet vitari, niſi in occulto. h. d.

Sed etſi, qui pro ſacrilega [b] manuum in iectione in edictum [c] excõmunicationis incidit denũtiatus [d] quidem non ſit, ſed communicato communicatum de patrato ſcelere publica laboret infamia [e]. Nemo ſibi pari ratione communicare debet, niſi vel ad arbitrium epiſcopi de hoc ſe purgauerit [f], vel ad cautelam [g] abſolutionis beneficium conſequatur, niſi forte ſoli [h] tibi de facinore conſtet: hoc enim caſu quamdiu toleratus [i] ab eccleſia, priuatim tantummodo a te vitandus erit, vt ſaltem verecũdiæ [k] rubore ſuffuſus, pro latenti exceſſu ſatisfacere compellatur.

Participatio criminoſa cum excommunicatis implicat participantem eadem excommunicatione. h. d.

Sed multum [l] intereſt, qualiter excõmunicato cõicetur: nã ſi quidem crimini, & criminoſo communicarit quis; conſiliũ puta, auxilium [m], vel fauorem impendendo, vel forte [n] cum clericis ab Apoſtolico excommunicati ſcienter, & ſponte [o] participauerit, & ipſos in officiis receperit, eadẽ excõmunicationis sẽtẽtia inuoluetur, qua illi ipſi ſunt obſtricti, quibus cum ita ab eo communicatum fuit.

b ¶ Sacrilega.] Not. ſacrilegium committi per iniectionem manuum in clericum. c. cum non ab homine. eo. vnde ſumitur, & quod ibi not. Abbat.

c ¶ Edictum.] Ca. ſi quis ſuadente, 17. q. 4.

d ¶ Denunciatus.] Ca. cum nõ ab homine, eod 7. q. 1. c. ſi tantum & c placuit. nec enim qui ſcit amplius certiorari debet, l. 1. ff. de act. emp. l. 1. ff. de dot. præl. & diſt. 33. c. ſi inimicus, & excommunicatio trahit ſecum executionem, c. paſtoralis, de appel. & denunciatio non fit, niſi propter ignorantes & ad inducendam certitudinem, vt not. in d. c. cum nõ ab homine.

e ¶ Infamia.] Nota caſum, in quo fama probationem facit, fac. c. illud de cler. exc. mini. licẽ matrimoniũ quoque impedit fama, c. ſuper eo, de conſan. & affin. & not. in c. cum deſideres vnde ſumitur.

f ¶ Purgauerit.] Sed tamen & ante purgationem debet vitari quicqd dixerit Inno. & ita tenet Abbat. in capit. cum deſideres, eo.

k ¶ Verecundiæ.] Quæ apud bonos multum operatur. l. Quintus. ff. mandat. l. iuſta, ff. de man. vind.

l ¶ Sed multum, &c.] Sumitur ex cap. nuper, § in ſecunda, eodem.

m ¶ Auxilium.] Idem ſi conſilium. Nam & ipſum ad eandem pœnam obligat ad quam factum ipſum conſultum, c. nuper, §. in ſecunda, eod. ſecundum ea tamen quæ Canoniſtæ in c. nullus ex conſilio, de te iu. in 6 & per Legiſtas in l. non ſolum, §. ſi mandato, ff. de iniu. & alibi ſæpe.

n ¶ Vel forte.] Sumitur ex c. ſignificauit, eod. cuius multiplex eſt intellectus, ſecundum communem tamẽ quinque requiruntur ad hoc, vt habeat locum quod ibi, & hic dicitur, & quod participantes ſint clerici, vt hic, ibi cum clericis: quod ſcienter participauerint, vt ibi, ſciẽter qđ ſponte: quod is, cũ quo participatur ſit excommunicatus a Papa, ibi Ab Apoſtolico: demum quod in diuinis officiis. licet alij aliter, vt late per Abb. in dicto capi. ſignificauit.

g ¶ Cautelam.] Ca. ad præſentiam, de appel. capit. venerabili, & cap. cum deſideres. eod. de conſ. diſt. 4 cap. ſi nullã, arg. quod per hunc modum fama tollatur.

h ¶ Soli tibi.] Sic in c. cum non ab homine, de ſenten. exc. contra Inn. in c. inquiſitioni, de accu. qui uideirt tenere, ꝙ id quod hic dicitur, habeat locum cum notorium eſt de excommunicatione, nec ſufficere, ꝙ multis pateat, argu. 2. q. 1. c. multi, quod improbat Abb. in d. c. cum non ab homine,

o ¶ Sponte.] Immo idem, ſi per metum capitulo ſacris, de his quæ vi, metuſve cauſa fiunt, & ſecunda quæſtione prima. capitulo in primis. licet tal s mitius puniatur, ſecundum Abbat. i. c. 1. de del. puer. Sol. incurret excommunicationem, ſed nõ eandem qua implicitus eſt excõicatus à Papa, ſi illi communicet, ſed minorem dumtaxat, & ita is quoque mitius punietur.

Cum-

Abſolutio pertinet ad eũ, qui damnauit. h. d.

Cumque [a] ratione damnati criminis in eum, qui damnauit, delinquere videatur, merito ab eo, vel (ſi detur [b]) eius ſuperiore iuramẽto præſtito, delicti tunc erit abſolutio [c] requirẽda. Et idẽ ſtatuetur, ſi qui cum participibus [d] ſuis excommunicati fuerint.

Participatio cum excommunicato non crimnoſa illigat participantem minori excommunicatione, a qua per ordinarium abſolui poteſt. h. d.

Quod ſi aliter; puta, in choro, in mẽſa, in oſculo, aut ſermone [e] excommunicatus fuerit, tunc minor tãtum incurritur, & nulla interueniente iuratoria cautione a proprio ſacerdote vel epiſcopo abſolutionis beneficium obtineri poterit: quamuis enim & tũc non iudicis, ſed iuris ſñia excõicato cõicans ſit illigatus: quia tamen conditor canonis eius abſolutionem ſibi ſpecialiter non retinuit [f], eo ipſo relaxandi facultatem aliis conceſſiſſe videtur.

Communicans excommunicato in cotemptum, incidit in maiorem excommunicationem. h. d.

Hoc tamen [g] tunc obtinet, cum non in contemptum eccleſiaſticæ diſciplinæ cum excõmunicatis quis commercium habuerit: nam qui contra prohibitionem [h] ſui præſulis [i] excommunicatorum communioni ſeſe ingeſſerit, anathemate feriẽdus erit.

Si excommunicatus minori, indureſcat in ea, poterit excommunicari maiori. h. d.

Quod ſi ex locutione [k], & aliis ſimilibus minori excommunicatione irretitus fortius indureſcat, poterit iudex poſt canonicam [m] monitionem etiam maiori [n] excommunicatione, & conſimili participantem illigare. Quod & in ſu-

a ¶ Cumque.] Ca. nuper, §. in ſecunda, eo.

b ¶ Si detur.] Hoc propter Apoſtolicum cuius ſuperior non datur.

c ¶ Abſolutio.] Sed cur quemadmodum ad alienũ parochianum extenditur excõicatio, non item & abſolutio? Rñ. vt no. in c. nuper, de ſent. excom.

d ¶ Cum participibus.] Cap. quod in dubiis, eo vnde ſumitur. & ibi Abb. Hodie iñ hanc excõicationẽ. ſ. Excõico te cum tuis participibus, nullus ferre poſſet citra Papam, niſi ſeruatis quibuſdam ſollemnitatib' & monitionibus, vt in c. ſtatuimus, & c. cõſtitutionem, eo. in 6. & per Ab. in d. c. quod in dubiis.

e ¶ Aut ſermone.] In iſtis. n. cõicans non dr̃ excõicato in crimine cõicare ſeu extra, vnde p̃ hoc non eſt ligatus eadem ſentẽtia cũ illo, vñ ſi cõtra ipſũ in accuſationem p̃ſiliret, excipere poterit contra illũ, nec replicatio cõionis habebit locũ. c. ſi nobis. de exce. & no. in c. nuper; eo. vnde ſumit. Sed nũquid dando eleemoſynã excõicato incidat quis in excõicationẽ; quẽadmodũ cõicando in choro. & in officiis diuinis? Rñ. non, ſi excõicatus valde indigeat. c. quoniã 11. q. 3. & per Ab. in c. vetitans ver. nõ .n. potuit ſe per iuramentũ, & c. de dolo & contum.

f ¶ Retinuit.] Similiter p̃tor magiſtratibus quædam cõmittit. ſ. cautionẽ, & in poſſeſſionẽ mittere ex primo decreto e rã damni infecti, ſed miſſionẽ ex ſecundo decreto ſibi reſeruauit. l. iubere cauere. ff. de iuriſdi. om iud. Et eſt arg. ẽpos poſſe diſpẽſare vbi ſpãliter diſpenſatio non eſt inhibita, arg. c. cũ apud & 16. q. 1. c. ſunt nonnulli. & cõceſſum vr̃ qđ non eſt prohibitũ, l. necnon. ff. ex qb. cau. maio. & de hoc not. in c. dilectus. de tẽp. ord. & plene p̃ Ab. in c. at ſi clerici, §. de adulteriis. de iudi.

g ¶ Hoc tñ.] Sic c. ñ. § fi. de cle. excõ. mini.

h ¶ Prohibitionẽ.] No. qđ cõtẽptus auget delictũ, vñ veniẽs cõtra legẽ cõſilij, licet alias non peccet, niſi forte venialiter, veniẽs tñ ex cõtẽptu peccat mortaliter, vt not. ĩ c. qs aũt. diſt. 10. & ibi Domi. & per Ab. in c. 1. de cõſti. & in c. 1. de vit. & ho. cle. & p̃ Io. An. ĩ c. dilecto ſup̃ verbo, cõtẽptis, de ſen. exc. in 6. Qñ aũt qs dicar ex cõtẽptu facere, hr̃ p̃ Domi. in c. nullus diſt. 50.

i ¶ Præſulis.] Simile in c. 3. de matri. cõtract. contra interdictum, &c.

k ¶ Locutione.] Sumit ex c. ſtatuimus. eo. in 6.

l ¶ Indureſcat.] Quia videt & ſuſtinet ſe hr̃e cõuerſationẽ hoĩum, q̃ nõ deberet hr̃e, & inter hoĩes grauis eſt pœna l. hi q̃ ſanctam. C. de apoſt.

m ¶ Canonicam monitionẽ.] Quæ aũt ſi canonica monitio dr̃ ſtatim in §. ſeq. & in c. cõſtõnẽ. eo in 6. & ſi ferret talis excõicatio omiſſa tali monitione eſſet nulla. c. ſtatuimus. eo, in 6. licet alias citatiõis omiſſio ñ vitiet excõicationis ſñiam. c. ſacro, c. & no. 3. q. 1. in ſũ. & p̃ Ab. ĩ c. 1. de exce. p̃i. licet aliæ ſulæ ſint ipſo iure nullæ. 3. q. 9. c. caueant. & c. 1. de cauſ. poſſeſ. & proprie.

n ¶ Maiori.] Vt

ſuſpenſionis [a] & interdicti ſententiis ob ſeruandum erit.

Qua ſit monitio canonica. h. d.

Tunc autem canonica cẽſebitur eſſe monitio [b], ſi competentibus interuallis atque aliis [c] rite obſeruatis, eos qui monentur exprimat nominatim [d].

Ignorantia excuſat participantem cum excommunicato. h. d.

Interdum [e] tamen excommunicato communicãs neutrius excõmunicationis vinculo obſtringitur, vt accidit in eo, qui cum illo conuerſatus fuerit, quem excommunicatũ probabiliter [f] ignorabat.

Epiſcopi debent propalare nomina excommunicatorum h. d.

Vndevt excuſationis [g] cauſa omnibus auferatur, prouidere excommunicatorum debent epiſcopi [h], vt omnium nomina, tã ſuis parochianis, quã vicinis epiſcopis pariter indicent, eaque in celebri loco poſita [i] pro foribus eccleſiæ cunctis conuenientibus inculcent, vt huiuſmodi adhibita diligentia excommunicatis eccleſiaſticus aditus adimatur.

Omnes, qui ante prolationem ſententiæ tenebantur excommunicato communicare, tenentur etiam poſt. hoc dicit.

creſcente contumacia, creſcat etiam pœna. c. qm̃. in fi. diſt. 31. & c. quoniam. §. fi. vt lit. non conte.

a ¶ Suſpenſionis.] Cap. ſtatutũ. eo. in 6. vnde ſumitur, quod fuit cõſtitutũ: quia ordinarij nimis prompti erant ad inferendas huiuſmodi excõicationes & ſuſpenſiones, vt dicitur in d. c. ſtatutum, & quod hic dicitur de ſuſpenſione declara ſecũdum Ioan. in c. 2. de exceſ. præla. quem ibi ſequitur Abb. quando ſuſpenſio imponitur ob contumaciam: ſecus ſi ab aliud crimen.

b ¶ Monitio.] Intellige quando agitur de excommunicãdis participibus. c. conſtitutionem. eo. in 6. vnde ſumitur: aliàs autem bene poſſet fieri generalis monitio, vt not. in d. c. conſtitutionem.

c ¶ Aliis.] De quibus in c. ſacro. eo.

d ¶ Nominatim.] Vel aliis indubitabilibus circunſtantiis, quæ habent vicem proprii nominis l. certum. ff. ſi cer. pet. c. licet. 2. de teſtib. cap. conſtitutionem, eo. in 6. vbi not.

Io. Bapt. Interdum. CASVS. Quidam cõmunicabant cum excõmunicatis diuerſis de cauſis, aliquando enim quia ignorabant illos eſſe excõicatos, aliqñ qm̃ ad cõionem erant obligati vt eſt vxor, filius, & ſeruus, aliqñ rõne neceſſitatis vt cõtingit in mercatoribus eũtibus ad nũdinas, in prædicatoribus, & mẽdicãtibus, aliqñ rõne ſimplicitatis, vt ſunt rudes: aliqñ rõne co ſectinuls, & aliqñ rõne cõuerſionis: cũ igitur iſti iſtis de cauſis cõicẽt, dubitatũ fuit an excuſenſ, cõtra eos. n. faciebat regu. vulgaris qđ nõ eſt faciẽdũ malũ pp aliqđ bonũ. §. nec q̃cq̃ de vſuris ſup. et talis cõicatio eſt mala, & pcipue qa excõicatio eſt de iure diuino c. nouit. de iud. Ergo Cæterũ Sol. vt in hac parte cauef qa ſi cãæ iſtæ excuſãt a pc̃tõ cũ nõ pmittãt volũtatẽ pprie cõcurrere ad malũ, ſed ſolũ ad id faciẽdũ qđ põt vel qđ debẽt, debent quoq; excuſare a pœna: qua rõne conſiderata nõ tenet obiectio; cũ iſta cõicatio nõ ſit mala: Not. primo arg. qđ cũ cã licet cõicare aliqñ cũ infidelibus: Not. ſecũdo qđ q̃ ſunt facti debẽt probati, & manifeſtari: alioqn pſumunſ ignorari: Not. tertio qđ inter cãs excuſandi aliquẽ a culpa connumeratur ruſticitas. & ſimplicitas.

e ¶ Interdum.] Dictũ hucuſque eſt qñ participans, vel communicans excõicato incurrit minorẽ excõicationem. Item quando maiorem, nunc incipit dicere quando neutram incurrit.

f ¶ Probabiliter.] Cap. ſi vero. eod. c. Apoſtolicæ. de cler. exc. miniſ. § ex contrario. ſupra eo. vbi de percutiente, quẽ ignorabat clericũ, hic de conuerſante cũ eo, quem ignorabat excõicatum, vnde neuter eſt ſuperfluus. craſſa autem & ſupina ignorãtia non excuſaret, no. in d. c. Apoſtolicæ. fac. c ſi vir, đ cogn. ſpi. c. 1. & 2. de epiſcopo, qui renun. epiſcopatui, vbi de hoc & 1. q. 1. cap. ſi qui a ſimoniacis.

g ¶ Excuſationis.] Sic 11. q. 3. c. curæ. vnde ſumitur. & præſtat quod hic dicitur, arg. quod cõtra ea, quæ publice facta ſunt, nemo ſit poſtmodum audiendus, vt 8. q. 1. c. licet. & c. nulli. diſtin. 54 & c. quod dicitis. diſtin. 26. Argum. contra in 22. propoſuiſti. diſtin. 81.

h ¶ Epiſcopi.] Creditur ergo litteris epiſcopi, fac. capi. poſt ceſſionem, de probat. & cap. cum dilectus, de fid. inſtrumen. niſi tamen probabiliter conſtet veritatem eſſe in contrarium: quia quis fuit excommunicatus poſt appellationem legitimam, vt per Ab. in c. dilectis. de appe. verſi. vlti. not.

i ¶ Poſita.] Sed cũ viua vox potior ſit, quã mortua, quare non creditur verbo epi in talibus, 6. q. 2. c. ſi tantũ. & c. placuit, c. cum tu fili. de teſt. maxime cũ compertũ ſit elogia ex mala fide ſcribi. l. diuus. ff. de cuſto. & exhib. reorum. nec ſcripturæ tabellionis creditur, niſi habeat teſtiũ ſubſcriptionem, §. ſancimus. in auth. de hære. & falcid. nec inſtrumento procuratoris, c. 1. de procu. nec inſtrumento iudicis. c. cũ a nobis, de teſtib. Sol. ſcd̃m. Hug. q hoc operatur auctoritas ſigilli epãlis, quod obtinet vim publici inſtrumenti, c. ſcripta. de fi. inſt. c. peruenit, de fideinſſ. Alij, q non creditur huic ſcripturæ, niſi ſit redacta in publicã formã. §. ſi vero, authen. vt nulli iudicũ, & c. & l. in donationibus. C. de dona. Alij aliter, vt no. in c. curæ. 11. q. 3, vnde ſumitur.

Vxores [a] quoque excommunicatorũ, filij, ſerui [b], ancillę, ruſtici, ſeruientes [c] & omnes, qui ante ſententiæ prolationem excommunicati obſequio tenebantur familiariter ádhærere, non ſolum a communione excuſantur: verum etiam (præterquã in criminibus [d]) communicare tenentur [e], cũ ſine illa [f] debita præſtare nequeãt obſequia.

Neceſſitas vel ſimplicitas excuſat a communione cum hę reticis. h.d.

Mercatores [g] autẽ & viatores [h], niſi aut creditores [i] ſint excõmunicatorum, aut neceſſitatis immineat articulus; abſtinere debent: ſed ſi in terram excommunicatorum deuenerint, vbi vel non poſſint ab aliis emere, vel vnde emant non habeant, ab eiſdem accipere poterunt: nec illos excõmunicationis metus impediet.

Prædicatores excuſantur ab communione cum hæreticis. h.d.

Prædicatores quoque præſertim [k] qui aliàs ſuſtentari non poſſunt, ab excõmunicatis, & aliorum bonorum detẽtoribus [l] eleemoſynam [m] lici-

a ¶ Vxores.] Sumitur ex c. quoniam, 11. q. 3. & ca. inter alia eo. & eſt hoc arg. quod ſtatutũ imponẽs pœnam conuerſanti cum bannito non includat vxorem. Sed numquid maritus excõicatus poterit ab vxore debitũ petere? Hug. quod non, ſed bene tenetur reddere, & tenet glo. in d. c. quoniã. Sed an excõicatus poſſit in iudicio vxorem petere? Rñ. quamquam nõ poſſit, per c. intelleximus, de iudi. Iudex tamen ex officio propter periculum fornicationis reſtituet, ſentit hoc gl. in d. cap. quoniam. Io. Cald. in c. fi. de ordi. cogni. & Ab. in c. inter alia.

b ¶ Filij, ſerui, &c.] Quid contra, ſi filius vel ſeruus ſit excõicatus, excuſabitur ne pater & dominus ei communicans? Et videtur excuſandus: quia eadem fide eſt ſuperior inferiori aſtrictus, qua e contrario, c. de forma. 22 q. vlt. tu dic contra, 27. q. 2. cap. de filia. ſecundum vnam lecturam. Idẽ dic de filio emancipato: quia cum non ſubſit amplius patri tenetur eum excommunicatum vitare, vt not. 11. q. 3 c. quoniam.

c ¶ Seruientes.] Id eſt, qui mercede, pacti ſeruiunt qui non ſunt ſerui, de quibus proxime ſupra dicebat.

d ¶ In criminibus.] In talibus enim nulli conſentiendum nec obediendũ. 11. q. 3. c. qui reſiſtit. & c. Iulianus. & 32. q. 5. ca. ita. ne aliàs ſi communicarent illis in criminibus eadem ſententia tenerentur, c. nuper. & c. ſi concubinæ. eo. & not. in c. quoniam 11. q. 3. & in c. inter alia.

e ¶ Tenentur.] Cap. inter alia. eo.

f ¶ Sine illa.] Communione, & cum quid conceditur, &c. l. 2. ff. de iuriſ. om. iud.

g ¶ Mercatores.] Idem intelligi poterit de artifice. Eſt enim differentia inter mercatorem, ſiue negotiatorem & artificem, ſi quidem ſtricte mercator, ſiue negotiator eſt, cum quia rem a ſe emptam, alteri non mutata forma vendit, & hæc dicitur clericis prohibita diſt. 88. per tot. & c. clericus, diſt. 91. & c. 1. & 2. ne cle. vel mon. Artificium eſt, cum quis emit materiam, quam vendit mutata forma, vt ſi emat vimina, vt faciat cauiſtra, vel cartas, vt faciat libros, vel filum, vt faciat retia: hoc autem licet clericis, c. numquam. de conſec. diſtin. 5. & tradit Ab. poſt Ant. in c. fi. in fi. de vita & hone. cle. Item mercatoris eſt, qui non vnam tantum, ſed plures negotiationes exercet, l. 1 §. 1 ff. de tribu. vbi Bart. fac. l. ſemper, §. negotiatores, ff. de iu. immu. vbi immunitas conceſſa mercatoribus intelligitur de his qui maiorem partem facultatum habent in mercimoniis, quod eſt contra ea, quæ Bar. in l. legatis ſeruis ff. de leg. 3 Et facit ad ſtatutum iubens præſtari fidem libris mercatorum, vſque ad certam quantitatem, & de hoc per Ab. in c. 1, ver. quid autem dicendum eſt, &c. de iudi.

Mercator. Artifex. Negotiator.

h ¶ Viatores] Ca. ſi vere, § eſt autẽ, eo. vnde ſumitur.

i ¶ Creditores.] Aliàs ſi creditores non poſſent ab excõmunicatis exigere, præmiũ quia ex ſua contumacia reportaret, quod eſſe non debet, cap. ſi vere eo. 16. q. 1. c. legi, c. ex tenore de reſcr. c. peſtis, de priui. l. itaque fullo, ff de fur. nec delinquentes debent eſſe melioris conditionis. l. 3 §. 1. ff. de don. inter vir. & vxo. Sed quid de debitoribus excõmunicatorum, an aduenientie dic excommunicato ſoluere teneantur? Reſpon. ſunt opiniones. vt in c. veritatis, de dol. & cont. & in c. iuratos, 15. q. 6. & in ca. inter alia, vbi Abb. in fin. tuta ea eſt opin. quæ habet, vt apud ædem ſacram depoſitio rei debitæ fieri debeat.

k ¶ Præſertim.] Sic c. cum voluntate, §. 1. eo. vnde ſumitur, fac. c. quoniam, 11. q. 3. & ſecundum Inn. expone pręſertim i. tantũ ſecũdũ gl. i. maxime, quod tamen in idem recidit ſecundum Ab. in d. c. 1.

l ¶ Detentoribus.] Id eſt vſurariis, quorum eleemoſyna recipi non debet, ca. quia in omnibus, de vſur. & ſup. de vſur. §. nec quidquã, tu intellige generaliter de omnibus, qui dolo malo detinẽt, licet nõ ſint vſurarij, vt fures ſunt & latrones, & de hoc per Hoſt. in ſum. e. §. & quæ ſit pęna participantiũ.

m ¶ Eleemoſynã.] Non tñ oblationes, e. a nobis, i. c. q. a in oĩbus, e. & per Ab. in c. cũ volũtate. e. diuerſi tamen rõ eſt: quia eleemoſyna recipitur in ſecreto, oblatio in publico. Vnde ne eccleſia fauere videatur excõicatis, & detẽtoribus rerũ alienarũ, nõ debet ab eis oblationes recipere: faciũt, quæ traduntur in c. oblationes, diſt. 90. Alia ratio exprimitur de eleemoſyna in c. cum voluntate, §. 1. eo. ſ. quia prædicatores

Eleemoſyna. Oblatio.

te recipere poſſunt. Idem iuris [a] eſt de iis, qui adeo ſunt rudes, vt eorum conſilio veriſimiliter ſcelera [b] perpetrari nõ poſſint: aut qui cum iis cõicant, qui communicant ex communicatis.

Omnino coactus excõmunicatis communicans non cadit in excommunicationem. ſecus ſi quis ſolũ metu communicet h.d.

Sed an inuitus excommunicatis communicans excommunicationis labe inquinetur videamus: & ſi quidẽ ſit per coactionẽ [c] adſtrictus, cũ magis hoc caſu pati [d], quam agere videatur, excõmunicatione nõ tenebitur [e].

Communicantes excommunicatis metu excommunicationem non euadunt. hoc dicit.

Aliud ſtatuendum erit, ſi quis per metũ ſit ĩductus; licet enim metus culpã minuat [f]. quia tamen eam non prorſus excludit, cum nullius metus obtentu mortale peccatum quis incurrere debeat, excommunicationis pœnam [g] non euadet.

Communicans excommunicato in conuertendo, non eſt excommunicatus. h.d.

Item cum voluntate & propoſito [h] maleficia diſtinguantur, excommunicationis ſententiam non incurritis, qui excommunicato in his, quæ ad abſolutionem, vel aliàs ad ſalutem [i] eius pertinent, in locutione participat, licet & alia verba incidenter, vt apud eum magis [K] proficiat, interponat.

Abſolutio ab excommunicatione ad cautelam peti poteſt h.d.

ret negotium gerunt excommunicatorum.

a ¶ Idem iuris.] Sic c. quoniã, 11. q. 3. vñ ſumitur.

b ¶ Scelera.] Id eſt, ſi tales ſint, qui non ſeruiũt excõicato in crimine, quo caſu nec vxor, nec filius excuſatur, c. inter alia, eo. & not. in c. quoniã, 11. q. 3.

c ¶ Per coactionẽ.] Abſolutã, d. 45. ca. de Iudæis, & c. presbyteros, diſt. 50 & 1 q. 1. c. conſtat. Sic nec teſtim. valet vbi teſtes inuiti detinẽtur, l. qui teſtã, §. ſi. ff. de teſta. Et ſi tutor ſit per vim detẽtus non valet quod agitur, immo dormienti cõparatur, l. 1. in fin. ff. de auct. tutor.

d ¶ Pati.] Sic in c. ſacris, de his, quæ vi, metuſve cau. fi. vnde ſumitur.

e ¶ Nõ tenebitur.] Sed cur tenetur is, qui forte timore gladij, & vitæ ſeruandæ cã communicat, non tenentur mercatores, viatores, & alij, de quibus in duobus ſuperioribus §§. qui non ſunt in tanta neceſſitate? Reſpõ. contrarium eſt fortè, & ſoluitur quinque modis, vt per Io. And. Ant. & Ab. in cap. ſacris, de his quæ vi, met. cau ſa fi.

f ¶ Minuat.] 1. q. 1. in primis. quandoque tamen metus nullo modo excuſat. cap. eos. de conſec. diſtin. 4. & 11. quæſt. 3. c. quiſquis metu.

g ¶ Pœnam.] arg. quod contra fac. ẽ ſtatuto non euadit pœnam a ſtatuto impoſitam propter metum, de quo dic vt per Ab. in c. ſacris. de his quæ vi, met. cauſa fiunt.

h ¶ Propoſitu.] Sic in l. q. iniuriæ. ff. de fur. in prin. & c. cum voluntate. in prin. eo. ad cor cuim & ſpuntaneas voluntates reſpicit Deus, & non ad actus, 15 q. 6. c. primo, & 14. quæſt. 5 c. ſi quid. & animus quam opus punitur, diſtin. 50. cap. contra animum. cum ſeq. & hic dolus & temeritas attenditur. c. t. eo. c. ſi quis ſuadente. 17. q. 4 fac. not. in c. cum dilecti de accu. & l. inter omnes. §. recte, & l. verum. ff. de fur.

i ¶ Ad ſalutem. 11. quæſtio. 3. cap. cum excommunicato. cap. reſponſo. & c. cum voluntate. eodem vnde ſumitur.

K ¶ Magis.] Secus ſi ad alium finem attenditur n. quod agitur principaliter. l. 1. ff. de auct. tut. Et facit ad ſtatutum puniens participantes cum bannitis, vt non includat eum, qui cum bannito participat, vt illum inducat ad ſatisfactionem, vt per Ab. in cap. cum voluntate, in prin. eod.

Si quis tamen. Io. Bapt. Hæc para licet poſſet ſubdiuidi in plures particulas: quoniam tamen caſus poteſt in omnibus in vniuerſali adno. propterea, breuitati ſtudendo eſt animaduertendũ, quòd cum quidam eſſent excommunicati diuerſis de cauſis petebant ſicuti de iure debebant, abſolutionem a proprio ſuperiori, id tamen ſub conditione faciebant quatenus videlicet opus eſſet, & non aliter: quidam vero eam petebant, non a proprio epiſcopo, ſed ab archiepiſcopo ſperantes eam facilius obtinere, & aſſerentes epiſcopum noluiſſe eos abſoluere, & ideo ipſum allegabant ſuſpectum: quidam autem petebant abſolutionem, ſed nec idoneam volebant dare ſatisfactionem, neque etiam cautionem de parẽdo mandatis: quidam vero nec eã petere putabant, dicentes ſe eſſe excõicatos nulliter vt poſt appellationem factam: at alij eandem abſolutionem non curabãt, quia dicebant iniuſtam fuiſſe contra eos latam excommunicationem, alij autem cum eſſent pluribus excommunicationibus innodati, tacita veritate vel cauſæ eius, vel alterius vinculi petebant abſolui quidam rurſus volebant omnino abſolui & ideo cum violentia abſolutionem petebant: alij denique exiſtentes familiares epiſcopi putabant ſe eſſe abſolutos cum ſæpe ſæpius tractarẽt, & alioquerentur cum ſuperiori: vnde his in facto præmiſſis fuit quæſitum in omnibus iſtis caſibus quid iuris

Si quis tamen [a] ex his dubitet, vel ex aliis, ne non iudicis, vel canonis ſententia ſit innodatus; ſeſe per cõpetentem iudicem [b], iuxta Innocentianarum conſtitutionũ [c] tenorem ad cautelã [d], abſolui poſtulare [e] poterit [f]. Quod & is, qui minori innodatus eſt excõmunicatione, exequi poterit.

Excommunicationis abſolutio non debet peti omiſſo medio, niſi in contrarium ſit conſuetudo. h. d.

contra primos facit c. actus. de reg. iu. in 6 ſub conditione enim abſolutio non eſt concedenda: pro ſecundis vero facit tex. in § pen. ſup. de epiſcopis, & ſum. pontifi. pro tertiis facit c ſignificaſti & ibi gl. de homic. nemo enim præſumitur immemor ſuæ ſalutis, vt ibi adno. Contra quartos, & quintos facit cap. 1. 11. q. 3. ſiquidem ex communicatio etiam iniuſta eſt timenda, vt ibi dicitur: pro ſextis vero facit quod dolus bonus permittitur l. 1. ff. de dolo atque hoc idem dici poteſt pro ſeptimis quia vis, & dolus videntur æquiparati. argum. rub. de eo quod vi metuſve cauſa. Pro vltimis denique facit tacitus conſenſus in fauorabilibus arg. l. cum quid ff. ſi cer. peta. Cæterum Sol. aliter in tot. hac parte data fuit, & ratio talis poteſt aſſignari. primo in communi, quia excommunicatio eſt medicinalis vt ſæpe ſup. eſt adnot. ſecundo in ſpecie, & primo in primo caſu quoniam abſolutio non debet concedi vbi non eſt neceſſaria, & ideo ad ſimilitudinẽ baptiſmi proceditur c. 2. de baptiſmo. Et ſic ceſſat ratio contra primo adnot. At in ſecundo ita ſtatutum fuit ne aliquis ſuperior indebite priuetur iure ſuo in contemptũ ſuæ dignitatis, vnde obiectio non tenet, quia verificatur qñ debito ordine procedit: in tertio vero talis deciſio fuit facta ne eccleſia in abſolutione concedenda decipiat, non obſtat aũt obiectio quia intelligitur in foro animę: in quarto aũt, & quinto caſu aſſignatur rõ, q a qđ non eſt, nec partes habet: ſecus vero qđ eſt, licet nõ legitime, & ideo nõ tenet obiectio vt docto. ſuper d. can. adnot. in ſexto & ſeptimo caſu talis Sol. fuit data, quia repugnat rõni aliquem eſſe abſolutum & excõicatum, eſſe corrigibilem, & incorrigibilẽ, & propterea dolus bonus in tali caſu non poteſt verificari vt in obiectione dicebatur. & multo minus violentia, in vltimo denique ideo ita reſponſum fuit, quia quæ ſpecialiter aliquid requirũt non pſumunt, put contingit in iſto caſu, iuxta § manifeſtũ. ſup. eo. & ppea nec ẽt obiectio tenet: Not. primo arg qđ abſolutio poſſet concedi ſub conditione de pterito ad ſimilitudinẽ baptiſmi c. 2. de baptiſmo. Not. ſecundo quod ptãtes ſuperiores & inferiores ſicut habent ordinem in natura ipſarum, ita quoque in executione idem obſeruare debent. Not. tertio arg qđ triplex eſt genus ſñiarũ, qđã. n. ſnut nullæ: qđam ſunt iniuſtę: & qđam ſunt iuſtæ. Not. quarto qđ abſolutio debet eſſe oĩno libera, & clara aliter enim non teneret & nihil operaretur.

a ¶ Si quis tñ.] Tractatur hic de materia abſolutionis ad cautelã, quã diffuſe ponit Io. An poſt alios in c. ſolet, e. in 6. & per Inn. & Ab in c. Apoſtolicæ. in fi. ex mẽte quorũ hæc abſolutio dr̃ ad cautelam quatuor reſpectibus. Primo, reſpectu aiæ, vt ſi ſub ſit deleat & tollat vere ipſa excõicatio, & ne ppterã ſe immiſceat diuinis, vel hoium cõmerciis. Secũdo ad cautelã opinionis ei9, q ſe poſtulat abſolui, licet falſo opinet ſe excõicatũ: q a erronea conſcientia, aut ſequenda eſt, aut deponenda. Tertio ad cautelã eorum qui ſibi volunt communicare. Vltimo ad cautelã eorũ, quæ ipſe geſturus eſt, ne ob latentẽ forte excõicationem veritate patefacta nulla appareant, vel infringenda, & ex quacunq; cauſa allegetur nullitas habet locũ hæc abſolutio, ſecundũ comm. & verã opi. vt per Ab. in d. c. Apoſtolicæ.

Abſolutio ad cautelam.

b ¶ Iudicem.] Sed an iudex delegatus in hoc ſit iudex cõpetens? Et videtur arg. c. ad præſentiã. & ibi not, Ab. de appel. dic vt not. & traditur fuſius in c. ſolet eo. in 6.

c ¶ Conſtitutionum.] Cap. ſolet, & c. venerabilibus, eo in 6. fac. c. venerabilis, eo. in antiq.

d ¶ Ad cautelam.] Quod verbum exprimi debet in ipſa abſolutione: alias non intelligitur de abſolutione ad cautelam fieri, ſed de vera & pura, quę pſuppouit vinculum, & per glo. in c. capitulum S. Crucis, de reſcr. in fi. & per Ab. in c. Apoſtolicæ, de exce. Sed motu proprio non dicitur gratia fieri, niſi cum hoc eſt expreſſum, c. ſi motu, de præb. in 6.

e ¶ Poſtulare.] Sed quid ſi non poſtulet excommunicatus abſolutionem? Reſpondeo regulariter iudex non debet non petentem, vel inuitum abſoluere, capit. ſignificaſti. de eo, qui dux. in ma. quam per. &c. niſi tamen excõmunicatus indureſceret, & deterior fieret: tunc enim ex quo videt medicinam non prodeſſe, ſed nocere debet excommunicationem relaxare, fac. 23. q. 5. c. prodeſt. Idem ſi eccleſiæ vtilitas ſuadeat non petentem abſolui, Ab. in c Apoſtolicæ. in 5. not. de exce. Sed an poſſit cogi ſ ad petendum? Reſpon indirecte poteſt, d. c. ſignificaſti, vbi Doct. Sed an ex eo probetur excommunicatio, quod quis abſolutionem petiit, & non videtur, argum. cap. veniens, & ibi Innoc. de renunciat. vbi ſummittens ſe gratiæ non dicitur iuri ſuo renunciare, dic vt per Abb. in cap. venerabilem, de electio. quidam de hoc in capit. ab excommunicato, ad fin. de reſcrip. & per Legiſlas in l. 1, ff. de non. oper. nunciat. Sed an per procuratorem poterit peti talis abſolutio? Dic vt traditur in cap. intelleximus. de iudic.

f ¶ Poterit.] Sed contra videtur: quia cum vnus ſit priuatus a ſacramentis, non poteſt alterum reſtituere, de conſec. diſtin. 4. cap. ſanctum. nemo enim dat quod non habet. 1. q. 1. cap. 1 & quæſt. 7. c. Daybertum. cap. fin. de cler. excommu. mini. l. traditio. ff. de acquir. rer. domin. Quidam, quod hoc intelligitur ſequuta abſolutione in perſona alterius, & quod antea licet ſubſit poteſtas, tamen dormit, vt not. in cap. duobus, eod. vnde ſumitur. ſed hæc communiter reiicitur: quia ſecundum eam, vt dicit Hoſtien. non eſſet aliquid ſpeciale in excommunicatione minori, quod videtur inducere, dicto cap. duobus: nam idem poſſet dici, & de excommunicato maiori excommunicatione, per quam non tollitur poteſtas in habitu, ſed tantum in actu, cap. ad probandum.

de re

dere Iud. & per Ab. in d. c. duobus. Vnde dic quod minor priuat ſolummodo a perceptione ſacramentorum, non a collatione, c. ſi. de cler. excom. mini. & abſoluendo non immiſcet ſe ſacramentis, ſed exercet iuriſdictionem, qua per minorem excommunicationem priuatus non eſt.

Sed ;hoc a caſu aduertendum erit, ne omiſſo medio ab eo, qui tuus iudex nō ſit, abſolutionis beneficiū poſtules. Pone enim, qd' ſuffraganei cuiuſdā ſubditus; puta, Archidiaconus b excommunicationis in te tulit ſentētiam, non iam a Metropolitano c; cum nec excōmunicantis iudex ſit, nec excommunicati: ſed ab ipſo ſuffraganeo abſolutio petenda erit, niſi conſuetudo d contrarium induxerit.

Sede vacante is abſoluit, qui habet epiſcopalem iuriſdictionem. h. d.

Epiſcopali vero ſede vacante e, capitulum, ſeu is, ad f quem epiſcopalis iuriſdictio tunc temporis g ptinere noſcitur, his, quibus poſſet epiſcopus, ſi viueret ab excōmunicationis ſententia, ſiue iuris h, ſiue hominis i fuerit abſolutionis beneficium impertiri poterit: niſi ei fuerit ab apoſtolica ſede k ſpecialiter interdicta poteſtas.

Superior de excommunicatione cognoſcens videns illam iuſtam, debet excommunicatum ad inferiorem remittere, niſi is malitioſe differat abſoluere. h. d.

Vbi vero l ſuperiori competit m de excōmunicatione cognoſcere, ſi eam iuſtam eſſe conſtiterit, veluti cum propter manifeſtum n exceſſum eſt in aliquem promulgata, ſuperior iudex, niſi ſit in mora periculū, excommunicatū ad excommunicatorem prorſus remittere debet; nec eum abſoluet o, niſi excommunicator requiſitus dolo illi abſolutionis beneficium exhibere p deneget.

Si ſuperior deprehendat excommunicationem iniuſtam debet excommunicatū abſoluere. h. d.

a ¶ Sed hoc caſu.] Sumitur ex c. Romana, cap. venerabilibus, eo. in 6.

b ¶ Archidiaconus.] Qui vel ex permiſſione epiſcopi, vel ex conſuetudine poteſt habere auctoritatem excōmunicandi, ca. ad hæc, vbi Docto. de offi. archi. & ſupra de offi. archi. in fine. & quod inferiores epiſcopis excōmunicent, habetur in c. cum ab eccleſiarum, de offi. ord. & 2. q. 1. c. nemo, & diſtio. 25. cap. perlectis.

c ¶ A metropolitano.] Regulariter enim archiepiſcopus nullam habet poteſtatem in ſubditos ſuffraganeorum, vt legitur in c. paſtoralis, de offi. ordi. niſi quatenus reperitur iure expreſſum. vt per Ab. in c. ſicut vnite, de exceſ. præl. & tres caſus, in quibus archiepiſcopus exercet iuriſdictionem in ſubditos ſuffraganeorum, ponit Ab. in c. noſtro, in prin. de pœ. alium caſum ponit in c. in tantum, de ſimo. & idem dicemus de patriarcha, qui licet ſit ordinarius archiepiſcoporum, tamen non exercet iuriſdictionem in ſubditos archiepiſcoporum, Abb. in capit. antiqua, de priuileg.

d ¶ Conſuetudo.] Quæ in talibus dat iuriſdictionem, capit. Romana. de offi. ord. in 6. cap. Romana, eodem in 6. cap. 1. §. 1. de foro competen. in 6. Idem ſi archiepiſcopus haberet priuilegium, ſuper hoc a Papa. priuilegium enim & conſuetudo æquiparantur in hac materia. 9. q. 3. c. conqueſtus, c. duo, de offi. ordi.

e ¶ Vacante.] Idem ſi epiſcopus eſſet captus a paganis vel ſchiſmaticis, cap. ſi epiſcopus, de ſupplen. negl. præl. & not. in c. vni. de maio. & obed. in 6. vnde ſumitur.

f ¶ Is ad quem.] Puta viſitator datus a Papa, capi. in cui, de ele. in 6 vel ab archiepiſcopo in caſu. c. ſi. de ſuppl. negl. prælat. in 6. vel ad hoc per capitulum electus.

g ¶ Tunc temporis.] Sede vacante.

h ¶ Iuris.] Vt quæ contrahitur per communionem in excommunicatis.

i ¶ Hominis.] Puta ipſius epiſcopi mortui, vel ſui vicarij, vel delegati, quod dic vt in cap. prudentiam. de offi. ord.

K ¶ Sede.] Non autem ab inferiore; puta, patriarcha, vel archiepiſcopo, ſecundum Ioann. Andr. & Archid. vt not. in cap. vni. de maio. & obed. in 6. fac. not. per Ioann. And. in cap. 1. de offic. ordina. in 6.

l ¶ Vbi vero.] Sumitur ex c. venerabilibus §. ſane, eo. in 6. & ca. per tuas, eo. in antiq. vbi late per Docto. traditur hæc materia.

m ¶ Competit.] Igitur, ſi ei non competeret propter iuriſdictionis defectum, non teneret abſolutio: vbi vero competit, tenet, licet iniuſta & perperam facta. 11. q. 3. ca. 1. voluit enim dominus par eſſe ius ligandi & abſoluendi. c. verbū, de pœ. diſt. 1. & in c. venerabilibus, de ſent. excom. in 6. §. ſane.

n ¶ Manifeſtum.] Manifeſtus autem exceſſus dicitur vt in § ſequen.

o ¶ Abſoluet.] i. abſoluere non debet: nā ſi abſoluat, tenet abſolutio. quāuis iniuſta, c. venerabilibus §. ſane. ver. vbi autem eo. in 6.

p ¶ Exhibere.] Ca. per tuas, eo. c. cū contingat, & c.

Si vero huiuſmodi ſententiam iniuſtam eſſe conſtet, excommunicatus ad ſuum excommunicatorem nequaquam remittendus erit, ſed ſine difficultate debet abſolui.

In dubio honeſte excommunicatori defertur. h.d.

Quod ſi dubitetur, vtrum iuſta ſit, uel iniuſta, ſuperior illam tollere poterit. Quāquam hoc caſu honeſtius[a], & conuenientius egerit, ſi excommunicatori deferat[b].

Vbi manifeſtum eſt delictum, non conceditur abſolutio, niſi praeuia cautione. hoc dicit.

Manifeſtum[c] autē exceſſum illum eſſe intelligemus, qui uel per confeſſionem, uel probationem[d] iuridice notus fuerit, uel ſi ſit adeo res euidens, ut nulla poſſit tergiuerſatiōe celari. Quo caſu non ante concedenda erit abſolutio, quam idonea pro delicto præſtetur ſatiſfactio[e].

Cum delictum non eſt manifeſtum, vel eſt quis excommunicatus ob cōtumaciam, praſtita cautione, debet abſolui h.d.

Cæterum, ſi de admiſſo dubitetur, ut ſentētia relaxetur, ſufficiet, ſi de parendo mandatis eccleſiæ legitime cautum[f] fuerit. Quanquam ſi pro ſimplici contumacia excommunicatus ſolum de ſtādo iuri cautionem[g] exhibuerit, abſoluendus erit.

Si pars ſe dicat poſt appellationem vel aliàs nulliter fuiſſe excommunicatā ſunt ſuper hoc partium admittenda probationes, vt appareat, an quis indigeat abſolutione. h.d.

Multum[h] etiam intererit, utrum abſolutionis beneficium poſtulans, ſe poſt appellationem ad Romanum Pontificem legitime interpoſitam, uel aliàs nulliter excommunicatione innodatum conqueratur. An uero ſimpliciter iniuſte ſe proponat excommunicatū. In prima enim ſpecie, ſi epiſcopus ſit probare paratus, ſe in illum antequam vocem appellationis emitteret ſententiam protuliſſe: antequam decernatur aliquid vtriuſque partis ſuper hoc probationes ſunt admittendæ, per quas denique apparebit, an abſolutione indigeat conquerens, vel potius non ligatus ſit denunciandus.

prudentiam, de off. deleg.

a ¶Honeſtius.] Nō enim omne quod licet, honeſtum eſt l. non omne. ff. de regul. iur.

b ¶Deferat.] Remittendo excommunicatum ab eo abſoluendum. ſed in claro protſus debet remittere, vt hic dicitur, & in c. venerabilibus. §. ſane. eo. in 6.

c ¶ Manifeſtum.] Capitur enim hic manifeſtum pro notorio, & ita ſumitur in c. cum olim. de ver. ſig. vnde ſumitur. Cæterum aliquando ſumitur manifeſtum prout eſt ſpecies a notorio diſtincta, & tūc id dicitur manifeſtum quod probari poteſt, licet nō conſtet per confeſſionem vel probationem, vel rei euidētiam, vt no. & diffuſe traditur in c. veſtra. de coha. mu. & cle. & in c. quia ſuſpecti. 3. q. 5. Sed an in dubio cū ſit mētio de manifeſto, debeat ſumi tāquam ſpecies diſtincta, an pro notorio? Reſp. prout ſuadet ſubiecta materia, ſecundum Abb. in d. c. cū olim.

Manifeſtum.

d ¶Probationem.] Scilicet poſtq̄ eſt in cā coclusum ita q̄ non poteſt aliquid obiici cōtra ipſam probationem: ſecus. ſi probatio poſſet adhuc reprobari, vt per Ab. poſt Hoſt. in c. cum olim. de ver. ſig: vbi plenius declaratur.

e ¶Satisfactio.] Id eſt, emenda re ipſa & facto, & per aliquas cautiones. ca. ex parte. 1. de verb. ſig. ſed hoc non procedit quinque caſibus, de quibus copioſe per Fel. in ca. cum contingat. in prin. de off. dele.

f ¶Cautum.] ca. ex parte. de ver. ſig. q̄d duabus modis declarat & reſtringit Fel. in ca. cum contingat. poſt prin. de off. del. quorum tamen vnus valde eſt dubitabilis.

g ¶ Cautionem.] Sufficientem, vt in ca. ex parte, primo de verb. ſig. vbi de hoc plene no. ſic c. ad hoc. de ſeq poſſ. & fruct. ſufficiens autem erit, ſi dentur pignora & fideiuſſores. l. ſi mandato. §. tin. ff. mand & not. in c. quoniam. §. in alijs, vt lite nō conte. Quid ſi idoneam nō inueniat? Reſp. prout poteſt. c. pen. de do. poſt diuor. reſt. aut. generaliter. C de ep. & cler.

h ¶ Multum etiā.] Summitur ex c cum contingat. de offic. deleg.

i ¶Vtriuſque.] Sed quid erit agēdum, ſi teſtes epiſcopi vel alterius excommunicatoris deponant de tempore ante appellationē, excommunicati vero de tempore poſt? Reſp. vt not. in c. cū contingat de of. del.

k ¶Denūtiandus.] Quid ſi conquerēs dixit excommunicationem nullam, poſtea probat eam iniuſtam, non autē nul-

Si quis dicat ſe iniuſte excommunicatum prius eſt abſoluendus antequam ſint admittendæ probationes ſuper iuſtitia excommunicationis. h. d.

Aliud iuris erit, cũ iniuſte ſe quis excommunicatum aſſerit: tunc enim ſi epiſcopus, vt oſtendat quod iuſte excommunicauerit, probationes ſuas admitti poſtulet, audiendus non erit[a]: nam etſi conſtaret excõmunicationis ſententiam iuſte promulgatam, nihilominus[b] humiliter poſtulanti eſſet abſolutio impẽdenda, ideoq; hoc caſu protinus iuxta formam[c] eccleſiæ cõgruentem abſoluendus erit[d], vt demum probationibus vtriuſque partis admiſſis, vtrum iuſte, uel iniuſte quis ligatus[e] fuerit, decernatur.

Innodatus pluribus non poteſt ab vna tantum excõmunicatione abſolui. Et abſolutio ſurreptitia non tenet. hoc dicit.

Quod ſi quis pluribus[f] innodatus excõmunicationibus, etiam ex eodem[g] facto deſcendentibus, de una[h] tantum cau-

nullam, nunquid debeat obtinere? Vltramontani tenuerunt hunc poſſe obtinere, aſſerentes quod nullum eſt poſſe iniuſtum dici, pro his rubri. ff de iniuſto rup. & irri. fac. teſtam. iuncta l. 3. verſ ex his, d. tit. inno. quem ſequitur Ab. in c. cum contingat. de offi. dele. in ſi contrarium tenet, ſcilicet, q̃ nullitas in ſe iniuſtitiam non continet, & ſequitur Io. de Ligna quia iniuſtitia præſupponit exiſtentiam rei: ſecus contra, cum quis dicit ſententiam iniuſtam obtinebit probando eam nullam, vide per Doct. in c. dilecto. de appel. præcipue per Peruſ.

a ¶ Non erit.] Niſi excommunicator, vel is, ad cuius petitionem excommunicatio lata fuit, vellet probare excõicationem fuiſſe latam propter offenſam notoriam: nam tunc non debet abſolui niſi prima ſatisfaciat. c. ſolet. eo. in 6. c. ex parte. de verb. ſignl. & ſupra eo. vbi. vero & c. cum contingat. vbi Abba in prima not. Idem ſi lata ſit excommunicatio ob notoriam contumaciam.

b ¶ Nihilominus.] Nota, quod non debet quis admitti ad probandum, quod probatum non releuat. l. ad probationem C. de proba. & cap. per tuas de ſimonia. quod facit ad probationem exceptionũ quia iudex, cum proponuntur debet videre, an ſint vel non ſint admittendæ, & cum iudicat eas admittendas tum demum ſuper his admittere probationes, & qui aliter faciunt, non benefaciunt: quia ſi quis probaret exceptionem ſuam, & non admitteretur, eſſet iuſta cauſa appellandi: quia audiendo probationes ſuper illa videtur eam cum effectu admittere, ideo non eſt illud faciendum, niſi iudex ſub illa proteſtatione illum ad probandum admittat. vt ſi de iure valere debeant valeãt, & non aliàs, cap. Cumana. de elect. & not. in cap. cum contingat. de offi. deleg.

c ¶ Formam.] De qua in c. a nobis. 2. & cap. cum deſideres. eod.

d ¶ Probationibus.] Sed cum quis eſt iam abſolutus quare probationes audiuntur ſuper hoc? Reſp. duplici de cauſa. Primo, quia ſi excommunicatus & iam abſolutus probabit, quod iniuſte fuit excõmunicatus, non iniungitur ei aliquid per iuramentum, & ideo præceptum differtur, quouſque cõſtet vtrum iuſte, vel iniuſte ſit excommunicatus, c. ad reprimendam. de offic. ordin. Si iuſte fuit excommunicatus tunc præcipietur ei per iuramentum, quod ſuper eo, pro quo fuit excommunicatus ſatisfaciat dicto cap. ad reprimendam. Item ſi probaret, quod admonitione legitima non præmiſſa ipſum excommunicaſſet, excommunicator per menſem erit priuatus ingreſſu eccleſiæ, vt ca. ſacro eod. Secundo ſi iniuſte excõmunicatus probetur, tenetur excommunicatori illi ad intereſſe, d. c. ſacro. & in tantum tempus abſtinebit, quã tum viſum fuerit ſuperiori a. q. ſi. c. nemo. & 24. quæſtio. 3. cap. de illicita. e contra, ſi ſententia iuſta probata fuerit, excommunicatus tenebitur ad intereſſe excommunicatori. d. c. ſacro. niſi vtrumque probabilis error excuſet, vt in d. cap. ſacro.

e ¶ Ligatus.] Not. ergo, quod excommunicatio iniuſta ligat quo ad eccleſiam militantem, licet non quo ad triumphantem. ca. nobis a. eod. Vnde neceſſaria eſt abſolutio, licet non ſit vera abſolutio: ſed potius quædam relaxatio quando eſt iniuſta Hoſtien in cap. ſacro eod. Abb. in cap. cum contingat. de offic. delegat. & in cap. Odoardus. de ſolut.

f ¶ Pluribus.] Sed quomodo poteſt quis pluribus excommunicationibus innodari, cum effectus excommunicationis ſit excludere ab eccleſia, & qui ſemel iam excluſus eſt, non videtur amplius poſſe excludi, & ſic ſemel excommunicatus non videtur poſſe amplius excommunicari excommunicatione eiuſdem generis, licet contrarium tradatur 3. quæſtio. 4. cap. Engeltrudam. & in cap. ità quorundam de iudæ. & in cap. ex parte. de offi. ordi. & in cap. dura. de crim. fal. & in cap. cum pro cauſa. & in cap. officij. eod. vnde ſumitur Sol. duplex eſt excommunicationis effectus, expellendi ſecundum aliquem extra eccleſiam, & eiectum confirmandi, quo ad primum ſemel excommunicatus non poteſt amplius excommunicari, quo ad ſecundum bene poteſt: quia triplex funiculus difficile rumpitur. cap. 1. de treu. & pace, & not. in dicto cap. officij. eo.

g ¶ Ex eodem facto.] Vt ſi quis verberet clericum in eccleſia, vel clauſtro: nam vnam excommunicationem incurrit ratione facti, aliam ratione violationis loci, c. cũ pro cauſa. eo. vbi late de materia.

h ¶ Vna tantum.] Secus ſi vel ſatisfacere de omnibus cauſis, quia tũc poterit ſufficere vnica abſolutio,

ter enim debet abſolutio peti. §. aliud, ſupra eo. ſententiam paſtoris, ſiue iuſta, & c. 11. q. 3. c. 1. ſic Guil. & Gar. Io. Monach. & Io. And. in c. 1. de his, quę vi, metúſve cauſa fiunt. in 6.

ſed iudex abſoluere noluit, non habebit locū hac pœna, cum verba ſint accipienda cum effectu, c. iſ latum, cum ibi no. de elc. non rcād. fac. l. qui muls. ff. de in ius voc. & tenent Io. Mona. Arch. & Io. An. aliàs tamē puniretur pro qualitate delicti. l. iſ a vulneratus, ff ad l. Aq. fieri tamen poſſet, vt quis tētando extorquere pro qualitato ſui conatus incideret in excōmunicationem. c. ſi quis ſuadente diabolo, 17. q. 4. hanc tamen incurreret, vt per Io. And. in cap. 1. de his quæ vi, metuſve cauſa fiunt.

nis [a], vel interdicti ſententia, abſolutionis, aut reuocationis [b] cuiuſcumque beneficium per [c] vim, vel metum [d] extorſerit, viribus omnino [e] cariturum. Quin potius, ne ſine vindicta violentiæ creſcat [f] audacia, qui abſolutionis [g], vel reuocationem vi, vel metu extorſerit [h], quaſi propria confoſſus ſagitta, iterate excōmunicationis [i] ſententiæ ſubiacebit [k].

Excommunicatus, cui Papa communicat, non propter eo cenſetur abſolutus, niſi Papa id exprimat. h.d.

Nouiſſime ſciendū eſt, quod ſi Apoſtolicus etiam ſcienter [l] excommunicato participet [m] litteris [n] forte cum ſalutationis alloquio deſtinatis verbis, oſculo, ſeu alio quouis modo [o], ipſum per hoc abſoluere nulla ratione cenſetur, niſi forſitan exprimat, velle [p] illum ex hoc pro abſoluto haberi. hæc de excommunicationis ſententia delibaſſe ſufficiat. Nunc

a ¶Suſpenſionis.] Cuiuſcumque ſiue ab officio, ſiue a beneficio, ſiue ab ingreſſu eccleſiæ, vt not. de his, quæ vi, met. cau. c. 1. in 6.

b ¶Reuocationis.] Sed quæ eſt differētia inter abſolutionem & reuocationem, quæ hic ponūtur tanquam diuerſa? Reſpondeo, poteſt dici, quod abſolutio ē illa ſollemnis, quæ fit iuxta formam eccleſiæ, de qua in cap. a nobis. 2. de ſent. exc. reuocatio eſt verbalis ſecundū quoſdam, & ſine ſollemnitate. Vel vt alij, cum tenuit excommunicatio dicitur abſolutio, cum nō tenuit reuocatio, vel reuocatio eſt abſolutio ad cautelam, vt not. de his quæ vi, met. cau. c. 2. in 6. vel dic, ꝙ iſta hic ſunt ſynonyma, & eſt quædam verborum inculcatio.

Abſolutio quō differt ab excōicatione.

i ¶Excommunicationis.] Quid ſi nō ipſe excommunicatus, ſed alius metū inferat, an inferens hanc excommunicationem incurrat? Reſp. non, ſecundū Io. And. in c. vnico. de his quæ vi, metuſve cau. fi. nā conſtitutio loquitur de excōmunicato cogente, non de alio, licet is aliter ſit puniendus. Sed numquid hoc caſu ipſe excōmunicatus interdictus, vel ſuſpēſus incurret hanc pœnam? id quidem

Vis.

c ¶Per vim.] Vis eſt maioris rei impetus, cui reſiſti non poteſt ff quod met. cau. l. 1, in fi. & l. 2. Et quot modis ſumatur, & quod actiones, vel interdicta inducat not. in c. ad audientiam, de his quæ vi, metuſue cauſa fiunt.

Metus.

d ¶Metum.] Metus eſt trepidatio mentis cauſa inſtantis, vel futuri periculi. l. 1. ff. quod met. cauſ. & exigitur quod præſens ſit metus, licet futurum ſit periculū. l. metū. 2. ff. de eo q̄d met. cau. Et quis metus excuſet, no. in c. dilecti, de his quæ vi, met. cau.

Omnino

e ¶Omnino.] Id eſt, ipſo iure, l. 1. § ſi pecuniam. ff. depo. & ibi Bal. ſecundum litteram ibi in fine, quæ habet omnino: ſecus ſi habeat omni actione, vt vulgati codices, & de varia huius verbi ſignificatione per Fel. in c. ex parte. de off. del. & per Legiſtas in l. 2. C. de iur. emphy. Alijs quoq; modis vacuatur metu factū, vt no. ī c. cū dilecti, de his, q̄ vi, me. cau. fi.

f ¶Creſcat.] Fac. 35. q. 9. c. ioel, c. vt clericorum, de vit. & honeſt. cler.

g ¶Abſolutionem.] Quid ſi per vim vel metum excommunicationem extorſerit? Videtur quod & ipſa ipſo iure non valeat: quia paritas ligandi & abſoluendi dominus eſſe voluit, c. verbum, de pœ. diſ. 1. fac 11. q. 3 c. iniuſte. Sed dic cōtra ſecundum Guil. & Io. And in c. 1. de his quæ vi, met. cau. fac. 11. q. 3. c. quattuor. poterit tamen per exceptionem elidi, vt ibi not. arg. l. interdum. §. 1. ff. de furt.

h ¶Extorſerit.] Si ergo metum quidem intulit qui, ſi mandauit, vel eius noīe geſtum ratum habuit, c. ſciant. de elc. in 6. c. cum quis, eo. in 6. & c. ſed & ſi manus, ſupra c. Sed quid ſi abſolutor ab initio quidem coactus poſtea ratum habeat? Reſp. cogens nō propterea excōicationem euitabit: quia ſtatim ab initio ligatus fuit, coactus autē dicetur abſolutor, etiam ſi per pœnam amiſſionis rerum ad abſoluēdū fuerit cōpulſus, c. Abbas, de his q̄ vi, me. caū. fi.

K ¶Subiacebit.] Quid ſi per vanum metū fuit abſolutor cōpulſus? Rū. nō habebit locū hæc pœna. l. metū, cū ll. ſeq. ff. de eo q̄d met cau. & no. ī c. vni de his q̄ vi, met. cau in 6 qs aūt ſit iuſtus metus, erit iudicis arbitrio relinquēdū, ſecūdū Io. An. in d. c. vni.

l ¶Scienter.] Et multo minus ſi ignoranter, c. ſi aliquando. eo. & § interdum. ſupra eod.

m ¶Participet.] Quo participio Papa cum ſit legibus ſolutus non ligatur minori, c. nulli, vbi not. de ſent. exc. Quid ſi Papa vitet aliquem? Reſp. non cenſetur per hoc excommunicatus. Vnde qui eidem participat non incurrit minorem, licet illum Papa vitet, arg. contra diſt. 93. c. ſi inimicus. Sol. quod ibi loquitur de illo, qui non ſolum vitatur, ſed etiā vitari præcipitur, vt not. in clem. ſi ſummus eod.

n ¶Litteris.] Arg. ꝙ ſcribēs excō. cato incurrit minorem, de hoc no. in c. conſtitutionem eo. in 6.

o ¶Quouis modo.] Vt in conuiuio, oratione, vel itinerando, vel conſedendo.

p ¶Velle.] Voluntas enim ſua pro ratione haberi

 debet,

eſſet ignorantia, quæ exeoſare non deberet, c. Apoſtolicæ. de cleri. excom. mini. c. 1. de poſto.

a ¶ Liberari.] Ca. Apoſtolicæ. de cler. exc. mini. cũ alleg. in c. is qui d) ſen. excom.

b ¶ Vel iure.] Ca. ſi. de ſen. exc. in 6.

eſt inter excõicatione & interdictũ, de qua eſt tex. in prin. eiuſd. tit. videbaẽ hmõi interdicta eſſe extẽdẽda, ſicuti excõicatio c. pe. de ſnĩa excõica. in cõtrariũ vero facit ſummopere natura interdicti, q̃ eſt pœna diſtincta ſpecie ab aliis, vt pſupponaẽ in iure. Cæterum Sol. vt hic habetur, q̃ in eius executione eſt ita procedendũ vt videlicet diſciplina eccleſiaſt. in hac parte in ſua dignitate conſeruetur, & ne interdictum contemnatur, vt etiam in tex. legimus t qua ratione obſeruata intelligimus etiã obiectionem aliquid non concludere, cum ſecundum qualitatem caſuum ipſa verificetur aliquando, & aliquando limitetur. Not. primo quod appellatione ciuitatis etiam ſuburbia intelligũtur, & continentur, ſic appellatione eccleſiæ capella; amplia in fauorabi. vt vidi hoc anno in practica conceſſionis cuiuſdã indulgentiæ, & vide quod docet Abb. in c. Rodulphus. de reſcri. Not. 2. quod appellatione populi non intelligiẽ clerus, neque econtra No ta. tertio caſum in quo appellatione vniuerſitatis intelligũtur perſonæ ſingulares ratione qua ſunt perſonæ priuatæ.

laritatem incurrit, a qua per alium, quam per Romanum Pontificem liberari [a] nõ poterit, niſi aliqui ſuper hoc priuilegio vel iure [b] muniti fuerint.

Quid ſit iudiciale interdictum. h. d.

Iudicis ſententia tunc inducitur interdictũ, cũ cõpetens [c] iudex ex aliqua cauſa terram vel homines a diuinis arcẽdos pronunciat ac præcipit.

Interdictorũ quædam generalia, quædam ſpecialia. hoc dicit.

Rurſus interdictũ, quod prolatione iudicis ĩducitur, aliud eſt generale, aliud ſpeciale. Generale interdictum eſt, non ſolum cum regno & prouinciæ, ſed etiam cum caſtro & villæ [d] diuinis interdicitur. Speciale [e] eſt, cum inter plures eccleſias paucæ, vel vna iure interdicitur.

Interdicto loco principali cenſetur interdictus acceſſorius vicinus & contiguus, & diſpoſitio iudicis non debet poſſe reddi eluſoria. h. d.

Et ſi quidẽ ciuitas, caſtrum, aut villa generali ſubiiciatur interdicto, nõ ſolũ, quæ murorũ cõtinẽtur ambitu, cẽſentur interdicto ſuppoſita: ſed etiã illorũ ſuburbia [f], & ædificia cõtinẽtia. Alioquin, ſi in illis locis poſſet licite celebrari, Eccleſiaſtica cenſura facile cõtẽni [g] poſſet. Eadem quoque ratione, ſi ſpecialiter eccleſia ſit interdicto ſuppoſita, nec in capella eius celebrari, nec in cœmeterio eidem eccleſiæ contiguis [h] ſepeliri [i] poterit.

c ¶ Competẽs iudex.] Competens autem eſt Papa ca. tantra. de exce prel. Legatus. ca. nouit. de offi. lega. Delegatus. ca quoniam de off ord. Q. ij non habent iuriſdictionem ab epiſcopis, ſed a collegiis, Inno. in c Archidiaconus, de off. archi. Epiſcopus cum capitulo. c. [s.] de his, quæ fi. a ma. pat. capituli electus, & cõfirmatus, quamuis non conſecratus, c. tranſmiſſam, de elect. vacante eccleſia capitulum. c. graue, de off. ord. alij quoque, vt per Ioan. And. in ſuo tractatu de interdictis, coll. vet. interdicit Papa.

d ¶ Caſtro & villæ.] Cap. cũ in partibus, de ver. ſignifi. vnde ſumitur. etiã ſi in villa non eſſet niſi vna eccleſia: quia tamen eſt apta habere plures eccleſias, dicitur, ſaltem aptitudine, continere vniuerſitatem. Quod facit ad interpretationẽ extrauag. Bonifacij, quæ incipit, prouide, ſub tit. de ſenteo. excommu. ſecundum Abb. in dicto cap. cum in partibus. & per Ioan. And. in tractatu de interdictis, poſt prin. nom. 10. & Flori. in ſuo tract. in princip.

e ¶ Special] e. Ioan. And. in ſuo tractatu de interdictis. nom. 10. in prin. & per Nic. Flo. in ſuo tractatu poſt prin.

f ¶ Suborbia.] Facit l. 2. l. ædificia, l. vt Alphenus. & l. qui in continentibus. ff. de verb. ſigni.

g ¶ Contemni.] Cap. ſi ciuitas, vnde ſumitur, & c. ſi ſententia, [c. cum inter vos. de conſuet. vnde nota, quod ſumenda eſt interpretatio per quam diſpoſitio non poſſit reddi eluſoria.

Io. Bapt. Et ſi quidem, Licet hæc pars poſſet diuidi cũ in ea tria ſoluantur dubia, vt dixi, quoniam tñ in omnibus poteſt caſus in communi adnotari, propterea ſciendum eſt, quod cum interdicta ſit aliqñ ciuitas, vel alius ſimilis locus ſimpliciter: aliqñ vero nõ interdẽ c g ciuitas, ſed populus eius, q̃ritur an interdictũ, interpretatione extendaẽ, & illi de populo alibi audire valeant diuina. ob cõionẽ. n. q̃

h ¶ Contiguis.] Sunt autem contigua quorum extrema ſe inuicem contingunt, fac notata per Ioan. And. in c. vni. de conſec. eccle. vel alt. in 6. iur. glo. ſuper verbo, contigua.

i ¶ Sepeliri.] Ca. ſi ciuitat. in ſi. c. it eul. 2 reſpon. de ſent. excõ. Sed pone tempore interdicti aliquẽ in loco ſuppoſito interdicto ſepultũ, & poſtea reuocatum interdictum, an talis ſit exhumandus? Re-

ſpon.

de ſen.excom.in 6.& c.ſi ſententia. eo. titu.& lib. hæc enim ſolum caduut in animam rationalem, & perſonam veram non repræſentatam. Et facit hæc littera pro opin.eorum, qui tenent cognationem ſpiritualem contrahi poſſe per vniuerſitatem. licet ratio faciat in contrarium, de qua nor.ſupra de tripli. cogna. in prin. cuius quæſtionis occaſio videtur hodie ſopita per Concilium Tridentinum, ex cuius diſpoſitione non poteſt cum pluribus, quam cum vno cõtrahi hæc cognatio, vt in ſeſſio. 24. in a. decreto.in decretis reformationum. Vbi autem tractamus de his, quæ vniuerſitati competũt, ita quid dicitur eſſe penes vniuerſitatẽ, quod non eſt penes ſingulos, l. ſed ſi in hoc. §. qui manumittitur. ff de in ius vocando. & 12. q. a.c. qui manumittitur. Sed an ſi ſit hodie interdictus populus, hinc ad centũ annos quo tempore nemo victurus eſt, eorum, qui hodie viuunt durabit interdictum, & ligabit viuentes? Reſpondeo affirmatiue, ſi interdictum numquam fuit relaxatum: quia idem populus, l. proponebatur. ff de iudi.& diſt.16.c. habeo.& 7.q.1.c. denique, not.c.ſi ſententia,& quod not.in c.ſi. de ſenten. excom.in 6.in verbo.inſurgunt.

Io. Bapt. Excepti vero. C A S V S in tota. hac parte ita põt aduot. Cum quidam populus eſſet interdictus volebat eo durante, atq; non obſtante quod poſſent ad miniſtrari ſacra baptiſmi, confirmationis, pænitẽtiæ & extremæ vnctionis: ac ẽt cupiebat diuinum verbũ audire, idq; totũ petebat ſine a ſnĩa interdicti eſſet appellatũ, ſiue nõ; & cũ hoc fuiſſet denegatũ ne neruus eccleſiaſticę cẽſurę cõtẽnat, & fruſtra reddat cõtra.§.& ſi q dẽ. ſup. eo. fuit quæſitũ quid iuris, Sol. vt in hac parte legimus, quia eccleſia ita intendit obuiare malis, vt ipſa corrigãtur, & neceſſaria ad ſalutem non impediãtur, atq; tali adhibito moderamine neq, obiectio aliqd vr obſtare Nota primo caſus in quibus interdictum differt ab excõicatione, & hũc tex. cõiũge cũ prin.eiuſd.tit. No. ſecũdo arg in gñe prohibitorũ niſi aliqd ſpãliter concedatur ſub prohibitione diceretur reſeruatũ. Not, tertio argumentum quod contemptores pœ-

Regulariter tempore interdicti poteſt quis baptiZari, chriſmari, & verbum diuinum audire. h d.

Excepti vero caſus [a] ſunt, ſi qui ad baptiſmi, chriſmaris, & pænitentiæ [b] ſacramẽtorum, vel ad verbũ diuinum audiendum admitti velint, tam ſi infirmi ſint, quam ſi ſint in bona valetudine conſtituti. Quod tamen in his, qui interdicto cauſam dederunt, non obtinet indiſtincte: ſed in eis Bonifacianæ conſtitutionis [c] forma obſeruanda erit. Quæ & alia quædã [d] interdicti tẽpore fieri benigne indulget, vt ex ipſius conſtitutionis perpẽſo tenore facile apparere poterit.

Tempore interdicti poteſt confici ſacrum chriſma, ſed vnctio extrema, eccleſiaſtica ſepultura, & diuinorum celebratio ſunt prohibita: niſi conceſſa quibuſdam ſint ex priuilegio. h d.

Velut igitur interdicti tẽpore iure chriſmatis vtimur vnctione, ſic licet regio ſit interdicto ſuppoſita, chriſma die cenæ Domini confici dubium eſſe non [e] debet. Vnctio autem extrema, & eccleſiaſtica ſepultura, & diuinorum officiorum celebratio tempore generalis interdicti omnibus denegatur [f], niſi quibuſdã, quibus [g] id ex gra

narum ſunt puniendi quemadmodum tranſgreſſores legum.

a ¶ Caſus.] Sumitur ex cap reſponſo.de ſenten.excom.& c.ſi.eo.tit.in 6.

b ¶ Pænitentiæ.] Sed numquid & Euchariſtia danda erit ſanis interdictis poſt impetratam pertinentiam? Et videtur, quũ ipſa per pænitentiam intelligatur, c. qđ in te. de pæni. & remiſſ. ſed dic contra ſecundum Io. And. & in Archid. in ea. ſi de ſent.exc.in 6. niſi quis ſit in mortis conſtitutus articulo, cap pœnitentes. diſt 50. & not. in d.c.ſi. Sed numquid proximè paritura gaudeat in hoc beneficio conſtitutorum in mortis articulo? reſpõdeo vt not. per Ab. in c. quod in te. de pæuit. & remiſſ, & per Doct. in c.quoniam frequenter, vt lit. non conteſta.

c ¶ Conſtitutionis.] Cap. ſin. de ſentẽ excom. in 6. quia tradent prius idoneam cautionẽ de ſatisfaciendo.

d ¶ Alia quædã.] Scilicet quod ſingulis diebus in eccleſiis celebretur ianuis clauſis. & ꝙ quibuſdam magnis feſtiuitatibus etiam apertis portis, & campanis ſonantibus interdictis admiſſis, non tamen excommunicatis, vt in cap. ſina. de ſenteut.excom. in 6.

e ¶ Non debet.] Sic c.quoniam. de ſen. excom. in 6. vnde ſumitur. q. d. conceſſo baptiſmo & confirmatione ſatis eſt conceſſum confici chriſma. Et eſt ratio: quia vetus chriſma non debet eſſe vſui, & deponendus eſt ſacerdos, qui de veteri chriſmate vngit baptizatũ, niſi in mortis articulo, c.ſi quis de alio. de conſe. diſt. 4. vnde ſingulis annis in die cœnæ Domini debet chriſma confici, & vetus cremari, c. litteris, de conſec. diſt. 3. bene ergo dicitur, quod velut tempore interdicti chriſmatis vtimur vnctione ſic, &c. vt hic in princ. §. quia cum quid permittitur, & c.c præterea de offi. dele. l. ad rem mobilem, & l. ad legatum, ff. de procur.

f ¶ Denegatur.] Cs. quod in te, de pænit.& remiſ. c.ſi.de ſen.excom in 6.

g ¶ Quibus.] Vt puta clericis decedẽtibus, q ſeruauerunt interdictũ, c.qđ in te, de pænit. & remiſ. & fac. cle. 1. 2. & 3. de pænitten. & remiſ. & do mate

ſia lariſſime per Spec.in tit.de diſpenſatione. § iuſta,nu 24.cum ſeq.ſed an epiſcopus poſſit dare facultatem celebrandi tempore interdicti? Reſpon. ut per Abb in c.ad hac,4.de appe

a ¶ Excommunicationis.] Vt in clemen.1. 2.& 3. de ſent.excom Spec.in tit. de diſpenſatione §.iuſta.nume 24.

b ¶ Non poſſunt.] Niſi ſit aliqua cauſa commiſſa appellatione remota. vt per Ab in c paſtoralis, in prin dum ponit primum effectum huius clauſulæ, appellatione remota.

c ¶ Interdictum.] Intellige hoc de interdicto a diuinis officiis, & ſic a ſpiritualibus.ſecus eſſet in interdicto rerum tēporalium: nam ſi interdiceret ingreſſum alicuius poſſeſſionis appellā do ab eo ſuſpendo effectum ſententiæ, arg l nō tenium ff. eo.Idem eſſet in ſuſpenſione a beneficio,ſecundum Ab. in c ad hæc 4 in ſ. not de app poſt gl. in c.is cui, de ſen. exc. in 6. Vnde qđ hic dicitur vendicat ſibi locum in omnibus ſententiis & cēſuris, quæ concernunt ipſam animam,quæ ſunt tres, vt ſupra tit.7. in prin. & §. 1,vnde infertur, quod ſuſpenſus a Pontificalibus, vel ab vſu pallij, appellando ſuſpendit ſententiam, vt per Abb. poſt Inno. & Hoſt. in d.c ad hæc.

d ¶ Nequeūt.] Sed quæ eſt ratio,quod ſententia excommunicationis, interdicti,& ſuſpenſionis, non ſuſpenditur per appellationem? Reſpon aſſeruntur duodecim rationes per Abb.in c.paſtoralis.§. 7 de appel.dic vt ibi per Doct.

lia, certa ſernata forma,conceditur.

Violantes interdictum incurrunt excommunicationem,non obſtantibus priuilegiis.h.d.

Ceteri autem, ſiue clerici, ſiue laici, qui interdictum violādo neruum eccleſiaſticæ diſciplinæ conantur infringere, quibuſcūque priuilegiis non obſtantibus, ſentētiæ excōmunicationis [a] ſubiiciētur; a qua per ſedem dumtaxat Apoſtolicam abſolui poterunt.

Appellationis prætextu violatoribus interdicti minime ſuffragatur h d.

Nec aliquid violatoribus proderit, qđ appellaſſe,atque ideo ſe interdicti ſentētia, minime teneri coniēdant: ſicut enim poſt appellationem excōmunicari non poſſun [b], ſic interdictū [c], cui ante appellationē eos conſtat eſſe ſuppoſitos, declinare nequeunt [d].

DE SVSPENſione.

TIT. XV.

Suſpenſio eſt duplex, vt excommunicatio & interdictum h.d.

SVſpenſio quoque alia eſt canonis, al a iudicis [e]: ſicuti excommunicatio, & interdictum, Canonis eſt; veluti cū quis ob ſimoniam [f], vel ob notoriam fornicationem [g], vel aliud crimen [h] ipſo iure a ſui executione ordinis, vel officij [i] arcetur.

DE SVSPENSIONE

Io Bapt. Cum ſuſpenſio ſit vltima ſpecies cenſuræ eccleſiaſticæ,de quibus in hac vltima parte iſtius libri tractatur,iuſuo iure ſequitur quod poſt tit. proxime præceden.in præſenti proponatur iſte, qui diuiditur.in 4 partes.in prima habetur quotuplex ſit ſuſpenſio:in ſecunda quomodo ipſa diſtinguatur ab excommunicatione,& interdicto: in tertia adnotatur eius effectus:in quarta ſoluitur dubium : ſecunda ibi, eſt autem :tertia ibi,cauebunt; quarta ibi, ea propter.

SVſpenſio quoque CASVS non ſignatur. Io. Bapt. Not. tamē cauſam diſtinctionis eſſe illam, quam aſſignauimus ſupra de diſtinctione excōmunicationis, & interdicti, & eſt videlicet aliquando canon, & aliquando iudex: Not.ſecū do ſuſpenſionem dari quoad ſe tantum, & aliquando quo ad alios, quod facit ad intelligentiam multarū quæſtionum.

e ¶ Iudicis.] Eſt autem inter canonis & iudicis ſuſpēſionem multiplex differentia,de quibus per Ab poſt Inn. in ca.ſicut, verſi.& ponit ites notabiles effectus, &c.de cohab.mul. & cler.ſimilis quoque eſt excommunicatio-ni in alio: quia ſicut daſ excōicatio maior & minor, ſic & ſuſpēſio maior & minor vt declaratur per Ab.in ca. fin de cler. excom. mini. ipſa quoque imponitur aliquando pro cōtumacia, aliquando pro delicto alio, primo caſu iudiges monitione præuia, ſecundo non, vt per Abb.in c. reprehenſibilis, de appel num 4 & pro declaratione materiæ late idem Ab.in ca. Apoſtolicæ , de excep.

f ¶ Ob ſimoniam.] ſ q.1.c reperiuntur,c.tanta,de ſimo.& declaratur per Archiepiſcopum Fiorenti. in ſuo tract.de ſuſpenſ c.2.

g ¶ Fornicationem.] Cap.ſi qui, diſt. 81. & di 82. c præter hoc,& per beatum Antoninum in ſuo tracta.de ſuſpenſione,c.3.

h ¶ Aliud crimen.] Quæ ſint hæc crimina,late per B.Antoninum in ſuo tract.de ſuſpenſ.c 4.

i ¶ Vel officij] Et per conſequens etiam a iuriſdictione,ſecundum Ab,& alios communiter in c.ſi.

de elet. excom. mini. ſuſpenditur quis & ab aliis pluribus, nedum ab executione ordinis, vel officii, puta, ab oblatione altaris, 17. q. 4. c. miror, a conſecratione epiſcoporum, c. 2. de tranſlat. & ab aliis in finitis, quæ enumerantur per gl. in cle. cupientes, de pœn. in verbo, ſuſpenſi. Sed an is, qui (vt hic dicitur) ſuſpenſus eſt ab officio, cenſeatur ſuſpenſus etiã a beneficio? Reſpõ. vt late no. in d. cle. cupientes, de pœn. poſt medium, vſq; ad finem.

a ¶ Per ſententiã.] Definitiuam, c. cũ dilectus, de ordi. c. denique, de exce. & not. in c. fi. de coha. mul. & cler. vnde ſumitur.

b ¶ Euidentiam.] Nota tres modos, quibus crimen efficitur notorium, ſcilicet per ſententiã, cõfeſſionem, & rei euidentiam, cum tergiuerſatione aliqua celari non poteſt, ſic in c. fi. de cohab mul. & cleri. Sed cur ibi, & hic non fit mentio de notorio quod oritur ex probatione clara & iuridica, cum tamen & ex ea indicatur notorium, quando nihil poteſt opponi contra, vt puta, quando eſt concluſum in cauſa, vt in c. cum olim, de ver. ſig. forte, quia cum expectanda ſit de proximo ſententia non oritur omnino notorium, cum probationes ſint arbitrariæ, l. 3. ff. de teſtib. & poteſt iudex teſtibus etiam probantibus fidem non habere. Bar. in l. Lucius. ff. de his, qui not. infamia.

c ¶ Non ſit.] Immo etiam ſi ſit notorium crimen, non propterea vitandus eſt criminoſus excepto crimine fornicationis; quamdiu quia ab eccleſia præciſus eſt, not. in c. fi. 10. q. fi. & in c. cum non liceat, de præſcri. & in c. nonne, 8. q. 5. & probatur in c. præter, diſt. 32. arguendo a ſpeciali, & not. Ab. in c. fi. de cohab. mul. & cler, non poteſt ergo hinc ſumi argu. a contrario ſenſu, niſi quoad crimen fornicationis, in quo vt induceat ſuſpenſionem non requiritur præcedens monitio, ſi res ſit euidens, vt per Ab. in d. c. fi.

d ¶ Quoad ſeipſum.] Ideo ſic, quia conſtitutio militantis eccleſiæ ligat, & comprehendit delictum omnino occultum, c. porro. & c. cum non ab homine. de ſent. excommu. & clemen. 1. de hæret vbi nota. licet quo ad eccleſiam militantem non habeatur pro ligato, cum non iudicet de occultis, c. erubeſcant. diſt. 32. & not. 6. quæſt. 1. c. ſi omnia erit tamen in rei veritate ligatus, licet apud nos ſit incertum, argu. in §. conditiones, inſtitu. de verbor. obli. & declarat Ab. in c. extirpandæ, §. qui vero, in re: pe num. at

e ¶ Quo ad alios], &c. Nota modos, quibus quis dicitur ſuſpenſus. Primus, quoad ſeipſum, & non quo ad alios, vt quilibet in peccato mortali conſtitutus, vt in c. teſtim, diſt. 6. & 1. q. 1. c. ſacerdotes, & cap. fi. de temp. ord. & c. veſtra, & c. fi. de coha. mul. & cler. Secundus, quoad ſe, & quoad alios, vt diſt. nullus, & præter hæc. & c. tanta. de ſimo. & d. c. fi. de coha. mul. & cleri. Quandoque & tertio dicitur quis ſuſpenſus quo ad alios, & non quo ad ſe, vt cum villa, vel ciuitas eſt interdicta propter delictum ciuium, vel ſæcularis poteſtatis, tunc enim clerici non ſunt ſuſpenſi quoad ſe: quia poſſunt celebrare in loco non interdicto, ca. iux. de cleri. peregr. & not. in d. c. fi. item poſſunt celebrare clauſis ianuis, cap. fin. de ſenten. excõ. mu. lib. 6. & de hoc per B Anto. in ſuo tracta. de ſuſpen. cap. 6.

Ob mortale peccatum nõ notorium eſt quis ſuſpẽſus, quo ad ſeipſum, non quo ad alios h. d.

At ſi crimẽ per ſententiam [a], vel per confeſſionem factam in iure, aut per rei ipſius euidentiam [b] notoriũ non [c] ſit: & ſi, quilibet pro mortali peccato quo ad ſeipſum [d] ſit ſuſpenſus, quo ad [e] alios tamen pro ſuſpẽſo non habetur; ideoque in officiis eccleſiaſticis vitandus nõ erit [f].

Quæ ſit ſuſpenſio iudicis. hoc dicit.

Iudicis ſuſpenſio eſt, vt cum ſententia quis ab eadem executione ex cauſa remouetur [g].

Suſpenſio ſolum ordinem & ſtatum eccleſiaſticum reſpicit, & priuatio præſupponit habitum. h. d.

Eſt autem ſuſpẽſio (velut eccleſiaſtica cẽ

f ¶ Nõ erit.] Quia adhuc ab eccleſia toleratur, licet criminoſus, c. veſtra. & c. fi. de coha. mul. & cler. & c. fi. 15. q. fi. niſi in tribus caſibus hic enumeratis & in d. c. fi.

g ¶ Remouetur.] Sententiam tamen præcedere debet monitio, quod procedit ſecundum Inno. in c. 1. de exceſ. præl. quando ſententia & ſuſpenſio infertur ob contumaciam: ſecus ſi in pœnam delicti, quia tunc fruſtra fieret monitio, cum oporteat delinquentem luere pœnam delicti commiſſi. Suſpẽſio enim ſæpe infligitur ob delictum, vt in ca. tam litteris, de teſti. & 5. q. 5. c. in loco, licet aliud ſit in excommunicatione, quæ ab homine non fertur propter delictum, immo quam cito vult ſatisfacere debet relaxari, cap. nemo, & c. illud, 11. q. 3. Idẽ tenuit Inn. in c. ad hæc, qm. de appel. & licet Hoſt. ibi non approbet opin. Inno reſpectu ſuſpenſionis faciendæ a iudice, tamen cum Inno. tenet Abb. in c. reprehenſibilis, de appel. & in d. c. 1. de exce. præla. per d. c. tam litteris, & per c. Romana. §. ſed nec in ſpecie. de ſenten. excom. in 6.

Eſt autem. CASVS in hac parte proprie non ſiguratur, niſi dicamus, quod inter ſcholares fuit dubitatum an ſuſpenſio differat ab excommunicatione, & interdicto, quidam enim dicebant non differre cum comprehendatur ſub cenſura eccleſiaſtica cap. quærenti. de verbo. ſignifica. quidam vero oppoſitum affirmabant, quia ſpecie diſtinguuntur vt in iure præſupponitur, Solu. vt hic habetur, & melior ratio meo iudicio non poteſt aſſignari, niſi iſta iam adducta: Nec obſtat obiectio quia in genere conueniunt, & in ſpecie differunt: Not. primo quod ſuſpenſio proprie videtur introducta vt ſit ſpecialis clericorum pœna. Not ſecundo quod ipſa magis accedit ad naturam pœnarũ, quæ non ſunt, nec dicuntur medicinales. Io. Bapt.

Con-

Quid ſit irregularitas. hoc dicit.

Eſt autem [a] irregularitas nota [b], ſeu canonicũ [c] impedimentum ex facto [d], ſeu defectu [e] prouenięs, quo quis tã ad eccleſiaſticos ordines promoueri, quã promotus in iiſdẽ miniſtrare prohibetur [f]: quod qualiter accidat tam ſupra ex primo [g] libro, quã etiam in variis Decretalium locis facile eſt legentibus cognoſcere.

Epiſcopi & ſuperiores nũquam incurrunt ſententiam interdicti, vel ſuſpenſionis, ipſo iure, niſi de ipſis expreſſa mentio habeatur. hoc dicit.

Ea propter optima ratione Innocentiana conſtitutione [h] cautũ eſt, ne epiſcopi eorũque ſuperiores, vllius conſtitutionis [i], ſententiæ [k], ſiue mandati [l] occaſione, interdicti, vel ſuſpẽſionis [m] ſententiam: niſi ipſis [n] de epiſcopis [o] expreſſa mentio habeatur, ipſo iure incurrant: eſſet enim hoc nimis periculoſum [p], ob Pontificalis officij, quod frequenter exercere cõpelluntur, executionem [q].

a ¶ Eſt autem.] Hanc deſcriptionem poſuit Spe. in tit. de diſpenſat. in prin. ſecuti ſunt B. Anton. & Nic Plou. in ſuis tractatibus de irregularitate.

b ¶ Nota.] Infamia & quaſi quædam cicatrix criminis, & quaſi intellectualis vulneris, Iac. c. accedens de purg. cano. & 2. q. 3. § notandum.

c ¶ Canonicum.] Quia habet ortum a iure canonico, ſecundum Specu. in titu. de diſpen in princ. Sed tamen videtur habuiſſe originem a teſtamento veteri, vt apparet in libro Paralip. cap. 28. vbi dicitur, quod Dauid fuit prohibitus ædificare templũ Deo, quia eſſet vir ſanguinum, & in cap. hinc etenim diſtin. 49 vbi dicitur, q̃d inter Leuitas multi a ſacerdotio repellebantur, puta, ob gybboſitatem, ſcabiem, & alios defectus naturales.

d ¶ Ex facto.] Puta homicidio, §. patrati, qui prom. nõ poſſ. & c. miror, di. 50. vel ex notabili inobedientia, præſertim contra apoſtolicam eccleſiã, c. ſi quæ ſunt diſt. 81. c. tanta, de exceſ. præl. & c. 1. de re iudi, in 6. & c. 5. de ſent excom. in 6.

e ¶ Ex defectu.] Tam corporis, vt de corpo. vitia. per tot. & ſupra qui promo. non poſſ. §. cauenda. q̃ animi, c. ex pænitẽtibus, & c canones, cũ pluribꝰ ſeq. diſt 50. & in tit de obli. ad ratio. nia red. per tot. quãq; nec animi, nec corporis vitio, vt in eo, qui eſt natalibus læſus, c. Innotuit, de ele. & de filiis presb.

f ¶ Prohibetur.] Ponuntur hic duo effectus irregularitatis, cæterũ ſunt alij plures: quia priuata poteſtate eligẽdi actiue & paſſiue. Itẽ reddit incapacẽ aliquẽ ad beneficia recipienda. Itẽ a facultate participiẽdi fructꝰ beneficiorũ, ſecũdũ diſtinctionẽ tamẽ Ab. & aliorũ in c cum bonæ, de æta & qual.

g ¶ Primo libro.] Supra qui promo. non poſ. p tot.

Io. Bapt. Ea propter CASVS proprie non figuratur. dubitatum tñ fuit inter ſcholares an conſtõnes. quibus pęna ſuſpenſionis imponiť, ipſarum tranſgreſſoribus cõprehendant ep̃os, & alios ſimiles ſuperiores, de quibus in hmõi cõſtitutionibus non fit ſpẽlis mentio. q̃dã n. dicebant hmõi prælatos eſſe comprehenſos ponderãdo text. in c 1. de conſti. in verb. ab oĩbus. Confirmatur quia cũ conſtit. iſtæ ſint ius humanum, tñ Pontifex Rom eſt exẽptus c propoſuit. de conceſſin. præb. merito. Sol. tñ vt hic cauet ob rationem in tex. aſſignatã. nec obſtant obiecta, quia d c. 1. intelligitur regulariter, quæ regula in p̃nti limitatur ob rõnẽ in tex. aſſignatam: c. vero propoſuit, loquitur de poteſtate diſpenſandi, at quomodo Pontifex ſubiiciatur iuri humano, non eſt præſentis loci, Not. primo leges aliquando limitari ob qualitatem perſonarum, quarũ reſpectus debet haberi in eis promulgandis c. erit. diſt. 4 Not. a. quod perſona quo eſt dignior eo in dubio dicitur de iure magis priuilegiata. Not. quod adnot. in rubri. de vit. & honeſtat. clerico.

h ¶ Conſtitutione.] Cap. quàm periculoſum. de ſenten. excom. in 6. vnde ſumitur.

i ¶ Conſtitutionis.] Cap. ſacro, de ſent. excom c. cum medicinalis, aliàs 1. eo tit. in 6. c. a. de ſolu. c. cum in cunctis. de elect. cum ſimil.

k ¶ Sententiæ.] Vt ſi Papa vel epiſcopus ferat ſententiã ſuſpendendo contrafacientes, arg c. Romana §. caueãt. de ſent. exc. in 6. & not in c. quam periculoſum, de ſen. excom. in 6.

l ¶ Mandati.] Vt ſi Papa mandat q̃d oẽs p̃lati, & clerici ſoluãt tantã pecuniã ſuſpẽdẽdo nõ ſoluẽtes intra terminũ aſſignatũ, & fac. l. item apud Labeonem § hoc edictum. ff de iniu.

m ¶ Vel ſuſpẽſionis. Sed cur nõ dicit ẽt de excõicatione, q̃ ipſi ſuſpẽſioni & interdicto cõparať. c. reprẽhẽſibilis. vbi p Ab. de app. Rñ. ſecundũ Inn. Hoſt. Io. Mon. Archi. Io. And. q̃ Papa noluit eos in tm̃ priuilegiare, vt priuilegiãdo tolleret, ſi q̃s ſuadẽte diabolo. 17 q 4. & alios ſimiles. vt c. p humani. de homi. ĩ 6. ita not. ĩ c. quã periculoſũ. de ſen excõ. in 6.

n ¶ In ipſis.] Conſtitutione, ſententia, & mãdato.

o ¶ Ep̃is.] Quorũ appellatione ẽt ſuperiores, & ipſe Papa cõtinet. vt ſup. de ep̃is, & ſũ. Põt. in prĩ. p tot.

p ¶ Periculoſum.] Et ideo vitandum, c. vbi periculum, de elec. in 6 & c quieſcamus, diſt 42. & no in c a. de iuram. cal. nam (vt inquit Salom.) Qui amat periculum, peribit in illo.

q ¶ Executionẽ.] Sic in c. quã periculoſum. de ſen. excõ. in 6 p quã conſtitutionẽ apparet, q̃d Papa voluit prouidere nõ tam ep̃is, quã ſubditis. conſiſtit ẽt ep̃orum officium in chriſmatis confectione, ordinum collatione, eccleſiarum & altarium conſecratione. §. pe. ſup. de epiſcen. & ſum. Pont. & ibi ẽt not. quæ omnia magis ſubditorum, quàm epiſcoporum vtilitatem concernunt.

Expli-

Explicit liber quartus, & vltimus Inſtitutionum Iuris Canonici, in quibus ſi quid diuerſum, Lector, inueneris ab his, quæ in Commentario iam pridem edito delineata inueniuntur, ſcito ea auctorem, cum vltimam operi limam adhiberet, meliora ſecutum immutaſſe.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI COMMENTARIVM.

FLAVIVS VRSINVS FERDINANDO FARNESIO S. D.

Flauius hic nunc Cardinalis Vrſinus.

KAL. Feb accepi abs te litteras datas Idibus Ianuarijs; quas mihi iucundas fuiſſe nõ arbitror neceſſe eſſe me ad te ſcribere, cũ ex te nihil ad me proficiſci poſſe, niſi iucundiſsimũ; iãpridem exploratum habeas. Sed profecto poſteriores hæ eò fuerunt gratiores, quòd vnà Commentarium Lancelotti noſtri ſecum attulerunt. Amo enim vehementer ingenij illius elegantiam. Legi itaque totum vno fermè (vt ſic dicam) hauſtu, probataq; penitus tuum de libro iudicium: maluiſſem tamen, tam ſecundo curſu inchoatum a ſe negotium proceſsiſſet, vt huius nuper a ſe compoſiti libelli argumentum illi defuiſſet, nam & librum Inſtitutionum ipſarum nunc teneremus, & ipſe amicis vſus fuiſſet melioribus, candidioribuſque. Quos tamen ille Commentario illo ſuo adeò ſtrenuè (meo quidem iudicio) vlciſcitur, vt mihi aliquo pacto ſuis illis detractoribus debere videatur, qui tam elegantem libellum conſcribendi ſibi occaſionem dederint. Eum ego pluribus legendum exhibui, probatuſque eſt ferme ab omnibus mirum in modum: ferme, in quam, nec enim obtineri potuit, quin illico ſemidocti quidam Commentariolum momorderint, non quin, quæ Lancelottus de compoſitis a ſe Inſtitutionibus diſſereret, vera non confiterentur: ſed quod in eo illum non obſcurè aliquid Inſtitutionibus Iuris Ciuilis detrahere conatum eſſe prædicerent. Is enim vno, aut altero in loco eius libelli dicit, quædam in illis eſſe ambigua, perplexa, & quæ inuicem pugnantia videantur: cum tamen Iuſtinianus nihil eſſe in toto iure ciuili ambiguum, vel contrarium ſcriptum reliquerit? Reſpondi eos Momum agere, qui cum Venerem non poſſet, ſandalium ipſius quaſi obſtreperum dicitur improbaſſe, tantũ autem abeſſe, vt ciuilibus Inſtitutionibus aliquid detraxerit, vt ego illis in eo plurimum a Lancelotto noſtro tributum eſſe non dubitem, quem ſciam illarum elegantiam non ſolum laudare, ſed admirari ſolitum: ſed profectò in eos interdum incidimus, qui indigni ſint, quibus reſpondeatur. Sed de hoc aliàs. Sum equidem delectatus vehementer cognouiſſe ex tuis litteris tecũ delecto ſtudioſiſsimorum iuuenum numero quotidianis prælectionibus, ac diſputationibus in iure ciuili exerceri. Hanc enim ego optimam, ac ſolam prope proficiendi rationem eſſe ſemper ſtatui, præſertim ſi non tam oſtentationis, quàm diſcendi adſit ſtudium cum lepore quodam ac nobilibus adoleſcentibus digna conſuetudine coniunctum. Vtinàmq; mihi interdum ab vrbano iſto, atq; aulico ambitu ſecedere, & ad iſta veſtra ſtudia ſalua exiſtimatione reuerti liceret, profecto ad vos conuolarem illico, vbi & cum libris diutius, & attentius verſari, & remoto ab omni moleſtia cum optimis commilitionibus ſecutam, ac prope beatam vitam agere liceret. Sed quando mihi nunc hoc non datur, tu, quem ego me eſſe alterum ſemper ſtatui, dum licet, fruere honeſtiſsimo iſto, ac iucundiſsimo otio; ſed ita fruere, vt interim non obliuiſcaris eius quod Catonem vſurpare ſolitum ferunt. Non minus, ſcilicet, otij, quàm negotij, reddendam eſſe rationem, ac ſtudioſum iuuenem Bernardinum Alphenum meo nomine ſaluere iube. Romæ Non. Febr.

Commẽtarium Lancelotti reprehẽſum.

FERDINANDVS FARNESIVS

FLAVIO VRSINO S. P. D.

NIHIL vnquam tam prәter meam opinionem accidit, quàm audire ex te extitiſſe quoſdam, qui in Commentario inſtitutionum Iuris Canonici auctorem aliquid Inſtitutionibus Iuris Ciuilis detrahere voluiſſe exiſtiment, quòd is vno, aut altero in loco quædã in his perplexa, & prima facie contraria reperiri ſcripſerit: quaſi vero hoc cuiquam dubium eſſe debeat, aut eas ille pluribus in locis non ceteris libris Iuris Ciuilis prætulerit. Oportet omnino iſtos aut auctori eſſe parum æquos, qui ex re veteri nouam illi inuidiam conflare ſtudent: aut (quod magis reor) in iure ipſo Ciuili parum verſatos, aut omnino parum accurate Commentarium illud percurriſſe. Si parũ æqui ſint, nulla ratione de ſua ſententia deduci poterunt, nam, vt ait Comicus.

Qui inimicus eſt, etiam in ſcripto nodum quęrit.

Quid ergo ei ſuadere coneris, qui hoc, ſcilicet, vnum quæriret, nẽpe vt quidquid dixeris, deflectar in deterius? Si parum in legendo accurati fuerint, reperant, quæſo, atque diligentius expendant, quod in eo ipſo Commentario de Inſtitutionibus Iuſtiniani ſæpius inculcauerit: nam vſque adeo ipſas, dilaudat, vt mihi interdum veniat in mentem ſuſpicari, ne pluſculum illis tribuat, quàm par ſit, quòd putet ita compoſitas à ſe Inſtitutiones ſimilitudine quadam operis facilius ſtudioſorum animis inſinuare poſſe. Sed vtcumque id ſit, quo uecumque animo is ſcripſerit, illud quidem nullo pacto negari poteſt ſexcentis propemodum locis de his honorificentiſſime meminiſſe. Nam primo libro, dum ſe cum Pontifice ſermonem aſſerit habuiſſe, leguntur hæc verba *Eſſe apud Iuriſconſultos Iuſtiniani Imperatoris iuſſu compoſitas Inſtitutiones, quæ ſtudioſis ad inuolutam, & valde perplexam iuris ciuilis ſcientiam expeditiſſimum aditum proculdubio pręſtent.* Et quòd ſuæ ſententiæ illuſtrius teſtimonium dare potuit, quàm illis verbis, quæ tertio libro leguntur? *Id vero* (inquit) *non ſubticebo, quidquid iſti garriant, cenſere me, idque etiam ex vniuerſa illa enucleati Iuris collectione ac compoſitione, quam Iuſtinianus nobis reliquit, nihil eſſe abſolutius, & ad comparandum in toto iure ciuili lumen quoddam conducibilius, quàm illud Inſtitutionum opus, quod illi ex iuuenum manibus excutiendum, & ab omnibus gymnaſijs eliminandum quaſi nullius prorſus vtilitatis tam ſtulte cenſent.* Et paulo poſt: *Maiores noſtri Inſtitutiones Iuris Ciuilis, quaſi ſine his vix quiſquam aliquid in legitima prudentia proficere valeat, magno in honore ſemper habuerunt, & varia interpretatione, & Commentarijs exornatas & locupletatas ad nos tranſmiſerunt.* Et paulo poſt: *Hic ego te ad Iuſtinianum reuoco, cui ex immenſa illa ſilua iuris ciuilis & infinita prope veterum librorum mole ſuas Inſtitutiones elicere feliciſſime ceſſiſſe multorum ſeculorum teſtimonio comprobatur.* Et eodem libro, cum verba Marci Tullij recenſuiſſet, ſubdit. *Et hoc quidẽ quod iure ciuili tantopere ſe deſiderare, & expectare Craſſus aiebat, & ſe facturum aliquando credebat, abunde ſuis Inſtitutionibus Iuſtinianus videtur præſtitiſſe.*

Lancellotti de Inſtitutionibus Iuris Ciuilis iudiciũ ac teſtimoniũ.

Denique vbi illarum meminit, non niſi magna cũ commendatione, atque inſigni aliqua præfatione meminit: ecqua ratione potuit ſecus facere, qui ſuas ad illarũ imitationem effinxiſſe prædicet? At dixit, quædam eſſe in his obſcura, perplexa, & quæ inuicem pugnare videantur: Quid tum demũ? non id proprium dixit eſſe Inſtitutionum vitium, nam idem dixit & de ſacris litteris, & de omni ſcriptorum genere, idem & poſſe fieri de ſuis Inſtitutionibus, nec propterea omnibus etiam proprijs ſcriptis illũ male dixiſſe quiſquam aſſerat. At nihil eſſe perplexum, nihil ambiguum, nihil diminutum, nihil quod cõtrarium, aut ſimile videri poſſit, nullã eſſe geminam legem in toto iure ciuili Iuſtinianus ipſe teſtatur. Certe, vt ita ille aſſeruerit, Veritas omnino reclamat. mihi quidẽ, vt ſimilia propemodũ infinita præteream, multa paſſim occurrunt ambigua, perplexa & quæ, niſi alicuius interpretationis ratione concilientur, ex diametro pugnantia videantur. Et quo-

niam pro ſumma inter nos neceſſitudine, ac ſtudiorum communione vel quæuis mihi tecũ garrire poſſe videor, mitto ad te, qui ingentes pro eo pugnas pugnare cõſueſti, loca quædam, quæ ego in Inſtitutionibus ipſis Iuris ciuilis obſeruaui, & in vnũ collegi, ſimul atq; de obloquutoribus iſtis à te reſeiui; vt ſi quando rurſus in maledicos illos incidas, illorũ obiecta poſſis quàm primũ exemplis retundere. neque id facio, quin ea te, prius quàm me vidiſſe ac ponderaſſe non exiſtimem: ſed vt illa, quæ ſcholaſtica ſunt, potius, quàm a doctiſſimis viris admodum perpenſa, ad manus habeas; nec propterea grauiſſimis negotiis tuis quidquã temporis ſubtrahere cogaris. Ac vt primũ de his dicamus, quę videntur in eodẽ libro contraria In Proœmio §. 1. leguntur hæc verba: *Omnes vero populi legibus tam a nobis promulgatis, quàm compoſitis reguntur.* At in §. 1. de iur. natu. gen & ciu. *Omnes populi, qui legibus, & moribus reguntur partim ſuo proprio, partim communi omnium hominum iure vtuntur.* In § fi. de liber. dicitur, quod omnes liberti conſequuntur Ciuitatem Romanam, nullo nec ætatis manumiſſi, nec domini manumiſſoris habito diſcrimine. At in § fin. quib. man. non lic. dicitur, quod qui non compleuit 17. annum non poteſt manumittere teſtamento In §. 1. de re. diui. littora maris dicuntur communia, non publica In §. littorũ. littorum vſus dicitur eſſe publicus. In §. fi. de vſuf dicitur, quòd vſufructuarius cedendo vſumfructum alteri, quàm domino, nihil agit. At in tit. ſeq in fin. principij dicitur indiſtincte, quòd, licet vſuarius non poſſit ius ſuum alteri cedere, vſufructuarius tamẽ poteſt. In §. poſthumus. de leg. dicitur. *Poſthumus autem alienus hęrés inſtitui, & ante poterat & nunc poteſt.* At in titulo de bono. poſſeſ. in principio dicitur, quòd poſthumus alienus hereditatem adire iure ciuili nõ poterat. Hæc quidem, & alia his ſimilia ſunt in eodem Inſtitutionum libro. Si quis autem illa colligere velit, quæ aduerſari videntur his, quæ Pandectarum libris, aut Imperatorum conſtitutionibus continentur. librum (puto) conſcriberet Inſtitutionibus ipſis grandiorem: quæ quidem non negauit ille, vel aliqua ſaltem ratione conciliari poſſe: ſed ruditer ac prout iacent accepta, ſtare minimè poſſe aſſerit. Leguntur prærerea in eodem libro multa, quæ nimium generaliter enuntiata videri poſſunt. cuiuſmodi eſt illud. *Cuius filiam vxorem ducere non licet, neque eius neptem permittitur. filiam tamen aui, vel auiæ vxorem ducere non prohibeor:* vt omittamus interim, quod in coniunctis per adoptionem illa regula non obtinet locum. In §. feminæ. de adop. dicitur, quod feminę poſſunt adoptare in ſolatium liberorum amiſſorum At hoc ita demum verum eſſe aiunt, ſi in acie fuerint amiſſi, non ſimpliciter. In §. qui poteſtatem, de exe. tut, dicitur, quòd qui poteſtatem aliquam habẽt, ſe poſſunt excuſare. At quibus inhæret dominica, vel patria poteſtas, nõ propterea poſſunt ſe excuſare. In § Res ſacrę in fine dicitur, quòd locus, in quo ædes ſacrę ſunt ædificatæ, etiam diruto ædificio adhuc ſacer manet. At hoc non eſt verum, vbi ædificiũ eſſet ab hoſtibus dirutũ. l. cum loca. ff. de rel. & ſumpt. fun. In §. item lapilli. dicitur, quòd lapilli, & gemmæ inuentæ in litore maris ſunt inuentoris; ſed hoc ita demum eſt verum, ſi etiam apprehendantur. In § fi. de codicil. dicitur, quòd codicilli nullam omnino ſolle nnitatem requirũt: & tamen requirunt quinque teſtes. In § interdum. in fin. de obl. quæ ex del. naſcuntur, dicitur, quòd, qui ad furtum faciendum concilium dedit, atque hortatus eſt, furti non tenetur: at non eſt hoc verum, cum aliàs fur non erat furtum commiſſurus. Demum in tit. de publ. iud. dicitur, quòd publica iudicia nihil omnino ſimile habent cum priuatis iudiciis: & tamen multa habent ſimilia, vt ibi notant interpretes. Atque vt hæc nimis videntur generalia, ita ex contrario quædam videntur diminuta: vt, exempli gratia, definitio ſeruitutis, de qua in §. ſeruitus; de iure perſo. cum enim dicatur eſſe conſtitutionẽ iuris gentium; ſeruitutem, inductam iure ciuili non comprehendit, vt in § fin. cod. titu. Item cũ dicitur, quòd vſusfructuarius non poſſidet §. idem placet. per quas perſo. nobis acquir. de ciuili enim hoc poſſeſſione verificatur, non de naturali. l. naturaliter ff. de acquir. poſſeſ. Quædam etiam videntur parum feliciter expreſſa. non intelligo hic de vocibus, & de his, quę Grãmaticis nõ probãtur; puta de etymologia ſtipulationis & ſimilium. ſed de his quæ ad rẽ ſpectant; quale eſt illud in § plebiſcitum. de iur. naturali gentium, & ciuili. Plebs enim a populo non ita differt vt ſpecies a genere, quod, ait tex. ſed velut pars a toto Item cùm dicitur natalibus non officere manumiſſionem. §. fi. de ingen. Item cũ dicitur aliud pro alio petentę poſſe in eodem iudicio corrigere errorem ſuum. §. ſi quis aliud

Quæ videntur contraria in lib. Inſtitutionum.

Quę videntur nimis generaliter enuntiata.

Quę videntur diminuta.

Quę videntur parũ feliciter expreſſa.

aliud de act. nec enim verè iudicium erit idem, vt ibi notat. Item cum iuſta & efficax appellatur actio: quæ tamen exceptione etiam doli elidi poteſt, § præterea, 1. inſt. de excep. Item dicitur, neceſſarium eſſe detrahi *Falcidiam* § quantitas, verſi. neceſſe. de leg. Falc. cum tamen ſit in hæredis poteſtate remittere. Quædam male videntur inferri, vt eſt il-

Quę male videntur inferri.

lud in § ex contrario. quib. al. lic. vel non. *Ex contrario* (inquit) *omnes res pupillo & pupillę ſine tutoris auctoritate rectè dari poſſunt* (tum peſſime videtur inferri.) *ideoque ſi debitor pupillo ſoluat, neceſſaria eſt debitori tutoris auctoritas: alioqui non liberabitur*. Similis propemodum eſt illatio in §. fina. inſtitu. de vulg. ſubſtitu. Atque hæc quidem, & his ſimilia non huius modi ſunt, quæ aliqua ſaltem interpretatione ſaluari, & ad rectum ſenſum traduci non poſſint, licet id interdum ægrè obtineatur: ſed certè, quæ ſcrupuloſis hominibus, quales hi ſunt, qui auctori noſtro negotiũ facere non deſinunt, parũ probari poſſint, at ille cum ſe, & cenſores ſuos exactiſſimam adhibuiſſe diligentiam doceat, ne quid tale in ſui. Inſtitutionibus deprehendatur, & alieno periculo cautior fuerit, ad extremum ſubdit: *Si quid his exciderit, quod perplexitatem præ ſe ferat, vel ambiguitatem contineat, non propterea orbem fructum labi, ſed poſſe id beneficio interpretationis explicatius, & clarius reddi, & in libris iuris canonici, & ciuilis, atque adeo in Inſtitutionibus ipſis Iuſtiniani, & in omni ſcriptorum genere multa eſſe huius modi contendit*. Hoc ipſum, quàm contineat detractionem, ego intelligere non poſſum: mihi quidem in eo, & acutiſsimè, & prudentiſsimè, & differere viſus fuit. Nam (vt ipſemet initio ſui Commentarij ſcripſit) nihil eſt in vllo genere rerum tam exactum, & pulchrum, quo non pulchrius

Nil tã pulchrũ quo nõ pulchrius id quod quis in eodem genere põt imaginari.

id ſit, quod quis in eodem genere cogitatione tantum, ac mente complectitur, Itaque & *Michaelis Angeli* ſimulacris, & picturis, quibus nihil in illo genere perfectius hæc ætas vidit, cogitare tamen poſſumus pulchriora: ſed profectò (vt ille inquit) prima ſequentem honeſtum eſt in ſecundis tertiiſque conſiſtere. Scio tamen illos, qui ſemel ei detrahere cœperunt, quieturos numquam, etiam ſi ille mera loquatur oracula: quippe qui inuidia, vel ſupercilio malint contemnere præclara, quàm diſcere. Nam quale tandem & illud eſt, in quo ego ſibi detrahi a quibuſdam audiui? Is in eodem Commentario aſſerit, ſi Iuſtinianus Prooemio ſuarum Inſtitutionum adſcripſiſſet, quòd non intendit in eo opere ius nouum condere, niſi dilucidè id ibi proteſtaretur, multa nobis hodie fore explicatiora, & expeditiora, quàm ſint. At quantas ob id verbum ei tragœdias quidam excitare conantur? quantas turbas conciunt? quaſi hoc dicto Imper. maledixerit, vel eius maieſtatem læſerit, quod magis mirere, ſubſcriptores habet, nimirum balbi balbos. At mihi hoc videtur excogitatum longe prudentiſsimè; quàm multis enim in locis hæſita-

Loca quędam in quibus de correctione dubitatur.

mus, num Iuſtinianus antiqua iura corrigere voluerit, cum ab illo promulgata, vel diuerſa, vel contraria antiquis iuribus videantur. quàm ſæpe circa id cæcutimus, & Andabatarum more interpretando ingredimur? Legitur ſub titulo de re. diuiſ. §. cum ex aliena, quòd ſi quis ex alienis ſpicis frumentum fecerit, frumentum ſpecificanti cedit, at contrarium prorſus legitur in l. adeò. §. cum quis. ff. de acquiren. rer. domi. ſcilicet, quòd frumentum remanet eius, cuius & ſpicę fuerunt. Quidam, quòd reſponſum illud per Iuſtinianum corrigitur, alij aliter. In §. Theſauros, eiuſdem tituli dicitur, quòd theſaurus inuentus in loco ſacro, vel religioſo ſit inuentoris, in l. 3. §. ſi in locis. ff. de iure fiſc. dimidia dicitur eſſe fiſci. quidam putant Iuſtinianum corrigere veterum iura, at alij aliter. Item §. ſi quis ancillas. circa fin. aduerſatur l. ſi cui. ff. de fund. inſtruct. quam quidam per Iuſtinianum putant corrigi, quidam aliter: nec cuius loci ſententia præualere debeat, ſatis adhuc eſt in comperto. Quid illa? Legata niſi in teſtamento relicta non valere §. præterea, de ſingul. reb. per fid. relict. non ne apertiſsime ius *Digeſtorum* abrogare, & antiquum reuocare videntur? Demum paſsim occurrunt huiuſmodi, quibus explicandis mirum in modum interpretes torquentur, & in quibus, ſi huiuſmodi teſtationem Prooemio ſuarum Inſtitutionum Iuſtinianus inſeruiſſet, minimè laboraremus. Et profectò, qui hoc non agnoſcit, in ſole illum colligare dicere poſsis.

Vetuſtatis vis.

Tanta tamen (vt ait Hieroymus) eſt vetuſtatis conſuetudo, vt etiam confeſſa pleriſq; vitia placeãt, quod vel ex his intelligi põt, quæ ex ſcriptis Iſidori peſsimi, vt appel-

lant

lant latinitatis auctoris, licet ſanctiſſimi viri, in ius Canonicum irrepſerunt: quorum *Iſidorus.*
quædam vix in puero hodie ferenda, diu viſa ſunt, & pleriſque videntur adhuc huiuſmo-
di, quæ pro legibus ſeruari debeant: & adhuc in hiſce noſtris Iuris Canonici Inſtitutioni-
bus vel ex vnius ſyllabæ adiectione iſti ſolius vetuſtatis amatores egregij, & pro commu
ni vtilitate vehementer anxij ingentia ſibi fingũt pericula: in quibus tamen, etiam ſi quæ
dam ſcribantur rudius, nihil id ab operis ipſius natura abhorreat: quippe quod Tyroni-
bus tantum inſtituendis ſcriptum ſit: & illa ipſa, quæ ibi generalius forte traduntur, &
ſtrictius, ſuo tempore alibi fuſius, & ſubtilius tractata ab eiſdem accipienda ſint, & exacti
us cognoſcenda, Sed Cancros prius recte ingredi doceas, quàm his, qui non tam iudicio,
quàm propoſito, & voluntate aberrant, quibuſuis rationibus ſatisfacere poſſis: quibus, no
ſi perſuadeas, quidem vnquàm perſuaſeris. Quod quidẽ vel ex eo ſatis dilucide apparet,
quod nonnulli peſſime ab eo factum prædicent, quòd titulos quoſdam in ſuis Inſtitutio-
nibus diuerſis verbis inſcripſerit ab his, qua in Decretalium libris comperiuntur: quod
& factum eſt raro, & non niſi ex cauſa valde probabili, & à cenſoribus ſuis approbata, nec
ſine exemplo. Multæ ſiquidem & in Inſtitutionibus Iuris Ciuilis Rubricæ comperiuntur *Rubricarũ*
aliis verbis conceptæ, quàm in libris Digeſtorum ſint, aut in libro Codicis. Quales illæ, *innouatio.*
De fiduciaria tutela, De litterarum obligatione. Quibus modis re contrahitur obligatio,
& aliæ plures. Sed hæc omnia Lancelotto noſtro propterea ferenda ſunt leuius, quod idẽ
inſignibus etiam ſcriptoribus ſemper contigiſſe legimus. Venit nuper in manus meas li-
ber quidam epiſtolarum familiariũ Franciſci Petrarchæ, quem antea ne extare quidem
audieram, illum cum auctoris captus nomine auide in manus legendum ſumpſiſſem, ſta-
tim in ipſo ferme operis limine, dum mecũ Viti ligatores iſtos tacite ſtomacharet, & has
ad te dare in animo haberem, incidi in epiſtolam meo quidem iudicio prudentiſſime ſcri
ptam, qua ſcriptorem amicum ſuum conſolatur, querentem ſcilicet, ſcripta ſua a liuidis
carpi, eam primum percurro, inde lego accuratius. Quid quæris? viſa mihi eſt omnẽ pro-
pe ſtomachum, & amarulentiam, quam ex detractoribus Lancelotti contraxeram, abſter
gere, ideoq; duo ſtatim exempla exſcribenda curaui, atq; è veſtigio alterũ Lancelotto ip
ſi miſi, ad te cum his mitto alterum: vt intelligamus nihil, vt Tullius ait, eſſe nobis præci-
pue dolendum in eo, quod vniuerſis accidit. Sum ego illi conatus ſuadere, vt Romam ite
rum concedat. Nam cum Summus Pontifex renuntiatus is ſit, qui cum bonarum omniũ
artium eſt amator mirificus, tum in vtroque iure valde (vt audio) excellit, facile fieri po
terit, vt quod negotio deeſt, compleat, remque omnem ex ſententia conficiat: is omni-
no negat ſe facturum, improbe dicens, Neptunum accuſari ab eo, qui iterum naufragium
faciat, Deoſque, cum tempus adueneri t, rem dormienti confecturos. tu, cuius maxima
eſt apud illum auctoritas, ſi id è re ſua eſſe cenſeas, vrge quæſo hominem, nec pulcherri-
mos conatus inter mori ſinamus. Vale. Peruſiæ Idib. Febr. M D. LX.

FRANCISCVS PETRARCHA

TOMAE MESSANEN-
SI S. P. D.

QVERELAM publicã nemo ſapiens ſuam facit. Satis quiſque priua-
tarum querelarũ domi habet, Satis dixi, nimis dicere debuerã. Nul
li ne hoc vnquam accidiſſe rere, falleris. Nulli vero contrariũ acci-
dit. Vix ſuperſtite qui fecerat, cuiuſquã ſcripta, vel geſta placuerũt.
laudes hominum mors inchoat. Scis quare? quia cum corpore mori *Laudes ho-*
tur inuidia. Multorũ (inquis) ſcripta laudantur, quæ ſi gloriari licet *minũ mors*
nõ pergis vlterius. ſed (qui indignãtibus mos eſt) ſuſpẽſũ linquẽs au *inchoat.*
ditoris animũ ſermone præteruolas inexpleto. Verũ ego vero fugiẽ
tem conſequor mentis augurio: ſcio quid velis. Multorum ſcripta laudantur, quæ tuis

admota carere non tantum laudatore, ſed etiam lectore debuiſſent: cũ tua interim nul-
lus attingat. Recognoſce in verbis meis indignationem tuam, quæ iuſta eſſet, niſi illã de
communi omnium aceruo in vſus proprios traduxiſſes: omnium, inquam, quos hic ſcri
Vitę finis principium glorię. bẽdi, ſeu amor, ſeu morbus tenuit, omniumue quos tenebit Reſpice enim in primis quo
rum ſunt illa quæ laudantur, quæte auctores, certè pridem in cinerem verſi ſunt. Vis &
tua laudari? morere. A morte hominis vicere incipit humanus fauor, & vitæ finis princi
pium eſt gloriæ: quæ ſi ante cœperit, ſingularis quædam, & intempeſtiua res eſt. Plus di-
Præſentia inimica fama. cam, dum eorum, qui tecum vixerunt, quiſquam ſuperfuerit, cumulate quidem quod ap
petis non habebis; cum omnes pariter vrna concluſerit, venient, qui ſine odio, & ſine in-
uidia iudicent. Ferat itaque de nobis quamlibet ſententiam præſens ætas, ſi æquam. fera
mus æquo animo, ſi iniquam ad æquiores iudices, hoc eſt ad poſteros prouocemus, quã
do ad alios non licet. Delicatiſſima res eſt iugis cõuerſatio, minimis offenditur, & famæ
ſemper inimica præſentia eſt. multaque admirationi hominum familiaritas detrahit, fre
quẽſque cõuictus. Vides ne tu hos ſcholaſticos? genus hominum vigiliis ac ieiunio ſqua
lidum? Crede mihi, Nihil ad lucubrandum durius: nihil mollius ad iudicandum, cum
multa laborioſiſſime legerint, nihil examinant: & quid in re ſit dedignantur inquirere,
cum hominem ipſum noſſe videantur, itaque omnium vna lex eſt. Cuncta enim ex æquo
Pythagoras. quorum auctores, vel ſemel aſpexerint, ſcripta faſtidiũt. Hoc, inquies, paruis accidit inge-
niis: magna enim & valida per obſtantia quælibet erumpunt. Redde mihi Pythagoram,
Plato. reddam tibi illius ingenij contemptores. Redeat in Græciam Plato, Renaſcatur Home-
Homerus. rus. Reuiuiſcat Ariſtoteles. Reuertatur in Italiam Varro. Reſurgat Liuius Refloreſcat Ci
Ariſtoteles cero: non modo ſegnes laudatores inuenient: ſed mordaces etiam & liuidos detractores,
Liuius. quod quiſque ſuis temporibus expertus eſt. Quid Virgilio maius habuit lingua Latina?
Cicero. Reperit tamen ille, qui non Poetam, ſed raptorem alienarum inuentionum, & translato
Virgilius. rem dicerent. Ipſe autem & ingenij fiducia, & iudice fretus Auguſto, alto animo inui-
dorum verba deſpexit. Tibi quidem magnam ingenij conſcientiam eſſe ſcio. ſed vbi
Reges de quibus iudicant. Auguſtum iudicem inuenies? quem enixe admodum, atque omnibus modis ingeniis
ſui temporis fauiſſe compertum eſt. Noſtri reges de ſaporibus epularum, & de volatu
auium iudicare poſſunt: de ingeniis hominum nõ poſſunt. quod ſi forte præſumpſerint;
ſuperbiæ rumor aperte oculos, aut flectere, & in verum figere non ſinit. Itaque ne quid
ſuæ ætatis ſuſpicere videantur, mirantur Veteres, quos nouere contemnunt, vt defun-
ctorum laus, viuentium contumelia non vacet. Inter hos iudices viuendum, moriendũ-
que nobis eſt, &(quod eſt durius) tacendum. Vbi enim, vt dixi, Auguſtum iudicem quæ-
remus? Vnum habet Italia, immo vero terrarũ orbis vnum habet Robertum Siculum re
gem. fortunata Neapolis, quæ vnicum ſæculi noſtri decus incomparabili felicitate ſortita
Robertus rex. es. Fortunata (inquam) & inuidioſa Neapolis litterarum domus auguſtiſſima, quæ ſi Ma
roni quondam dulcis viſa es, quanto nunc dulcior videreris, vbi ingeniorum ac ſtudiorũ
æquiſſimus æſtimator habitat? Ad te confugiat quiſquis ingenio fidit. Neque vero diffe
rendum putet, ſuſpecta mora eſt: deuexa enim eſt ætas & mundus iampridẽ eo carere, &
ipſe ad meliora regna tranſire meritus. Vereorq;, ne multa ipſe mihi ſeræ pænitẽtiæ ma
teriam prolatando quæſierim, omnis quidẽ inhoneſta eſt, rapienda eſt occaſio confeſtim
que faciendum, quod ante tempus fieri nõ poteſt, Quod ad me attinet, currere & prope
rare propoſitum eſt (vt quod de Iulio Cęſare in epiſtola quadam ait Cicero) omnia mea
ſtudia in iſtum conferam. Ego vero ardenti quidem ſtudio, ac fortaſſe efficiã, quod ſæpe
viatoribus, cum properant euenit, vt ſi ſerius, quàm, voluerint forte ſurrexerint, prope-
rando etiam citius, quam ſi de nocte vigilaſſent perueniant, quò velint. Sic ergo quo-
niam in iſto homine colendo, tam indormiui diu, curſu corrigam tarditatem. Tibi au-
tem tuo foro vti neceſſe eſt, quando ad eum regem aſpirare non tam freti, quam belli
obice prohiberis. Patria enim tua, cuius nemo amantior ciuis eſt, inimici regis imperio
ſubiacet. Dicerem Tyranni, niſi quia timeo aures offendere. Ad hęc & magna res eſt
neque noſtris calamis diſcernenda: ſed illorum gladiis. Igitur ad inceptum redeo. Si
hæc tibi exempla de illuſtriſſimis electa non ſufficiunt, alia ex alio grege hominum
Auguſtinus. adiiciam, & ætate recẽtiora, & ſanctitate Clariſſima. Quantos olim æmulos Auguſtinus
noſter: quantos Hieronymus: quantos habuit Gregorius, donec ſpectata virtus. & litte-

rarum

rarum diuina,& admirabilis vbertas inuidiā vinceret? Vix horum quiſquam integrum famæ præconium,niſi ab ipſo die mortis accepit. Vnum ęmulo ac reprehenſore carentē vnum plena & indecepta laude decoratum Ambroſium, cuius ne in ventis quidē famā mordax liuor attigerit,apud quoſdam inuenio,quod forte ad puram eius ac ſimplicem doctrinam omnis ambigui expertem referendum eſt.Nam apud Paulinū,qui Ambroſij vitam, & obtrectatorum eius nomina legimus & vindictam diuino iudicio irrogatam. Perfer igitur iam ſine lamentis,quod ſummis ingeniis contigiſſe vides.Videris aūt quadam in parte tuarum litterarum hoc ipſum conqueri,quod multos noueris magnum in vita nomen aſſequutos,& hoc quoque ſi me audire volueris,magnifice contemnes.Scis enim quibus hoc euenit?his equidem ſolis,qui famam ſuam,quoniam calamo nequeūt, cl. mo:e defendunt.Aſpice iſtos purpuratos, qui ingenti ſtrepitu, populorum in ſe ora conuertunt,qui ſe ſapientes dici volunt,quos ſapientes vulgus appellat,ſingulis ciuitatibus aſcribens ſapientū greges:cum tamen illa florens olim ſtudiorum mater Græcia non amplius,quàm ſeptem ſapientum nominibus glorietur.quod ipſum poſteris impor tune nomen arrogantiæ viſum eſt.Sed qui eos excuſant,aiunt non id eis cognomen proprio iudicio:ſed populorum ſuffragiis obtigiſſe. Vnus ex omnibus ſæculis Epycurus,ſapientem ſe profiteri auſus,intoleranda ſuperbia, ſeu potius ridiculoſa demētia,cuius ſecundo de finibus bonorum & malorum meminit Cicero,hodie in noſtrorū cauſidicorū grege furor ille vulgaris eſt.Reſpice & hos,qui in altercationibus & cauillationibus Dialecticis totum vitæ tempus expendunt,ſeque inanibus ſemper quæſtiunculis exagitant, & preſagium meum de omnibus habeto.Omnium nempe cum ipſis fama corruet Vnūque ſepulchrum nomini oſſibuſque ſufficiet, cum enim mors frigidam linguam ſtare coegerit,non modo vt ſileant neceſſe eſt:ſed vt de his etiam ſileatur. Poſſem exemplis affluere, teque ipſum in multis teſtem facere, quot loquaciſſimas picas agnouimus, in oc ılis inſanæ multitudinis perſtrepentes, quorum repente vox cecidit? niſi longa & apud quoſdam ſuperſtitū odioſa forte narratio eſſet.Sed de his & ſæpe aliàs:& nūc quod r. s ipſa poſcebat,diximus. Neque enim,vt eos memorem ,:ſermo mihi inſtitutus,ſed vt tibi ſatisfacerem,cuius omnino diuerſa conditio eſt. tunc enim maxime reſonabis,cum iam loqui amplius nequiueris. Ceterum valde impatiētis animi eſt breuiſsima expectatione torqueri Expecta paululum, eris voti compos: cum obſtare tibi ipſe deſieris, id ex parte longæua forſan abſencia,ad plenum mors ſola præſtabit. Reduc ad memoriam ex omnibus ſæculis illuſtres viros,Romanos,Græcos,Barbaros, cuius non præſencia famæ nocuerit:tibi(ſi recentiore memoria es) plures forte ex hiſtoriis occurrent.Ego id vni omniū Africano tributum memini,ut ſcilicet & fama mirabilis,& pręſentia mirabilior haberetur.Idem ſacris in litteris tribuitur Salomoni.quare aliū forte non inuenies, & ſi Vergilius immodico ſtudio Aeneā ſuum exornandi hoc ad eum glorię genus transferre contendat, ſed immobile, verum eſt,excuſant tamen quaſi non Aeneam, ſed ſub Aeneę nomine virum fortem perfectumque deſcribat. Dedit idē oratorum vni dūtaxat is,qui hoc ſicut verius vſurpaſſet, præilluſtris ſcilicet oratorū princeps Marcus Tullius vni quoque Poetarū idem tribuit Aulo Licinio Archiæ: ſed vereor ne id amore iudiciū obliquante præceptori ſuo mediocris ingenij viro tribuat, quod nec Homero tribuit, nec Virgilio tribuiſſet. Ceterum, ut ad te reuertar, nihil ex omnibus quę dixi,quod tibi iuſtam indignandi materiam præſtare poſsit inuenies. Nemo enim ſe anteiri ab vno, vel à paucis ęgre fert,niſi qui glorię principatū pertinaci ſibi mente conſtituit. Patere (vt ceterarum rerum)ſic ingenij tui ſortem nominiſque fortunam putabas eam in ſolis diuitiis ius habere? humanarum rerum omnium excepta virtute domina eſt; illam quoque ſæpe oppugnare;ſed numquam expugnare permittitur. Famam certe;qua nihil eſt leuius facile rotat ac ventoſis ſuffragiis circumuoluit;a dignis eam transferens ad indignos, nihil quidem mobilius; nihil iniquius uulgari iudicio, ſuper quo fama fundata eſt. Itaque mirum non eſt ſi aſsidue quatitur, quæ tam tremulis innititur fundamētis. Hæc ſane non niſi in uiuos regnū habet,mors hominē eximit ab Imperio fortunę Ceſſant exinde ludibria,hęc uelit ipſa uel nolit,uirtutē fama,ceu ſolidum corpus umbra cō ſequitur.Habes ergo(ni fallor)gloriandi potius cām,quā indignandi,ſi cū omnibus ferę

Hieronym⁹ Gregorius.

Ambroſiu.

Clamoſoru vita illuſtres.

Epycurus

Clamoſorū oſſa & nomē eodē ſepulchro conduntur pice.

Africanus

Salomon.

Aeneas.

Aulus Licinius.

Fortunæ vis in fama.

Vulgi iudicium.

præſtantibus,atque clariſſimis viris communis tibi tua ſors eſt. Quoq; etiam nunc æquiore animo ſis Africanum ipſum,quem ex hac acie ſegregare viſus eram,in commune reſtituam,cui quamuis,quod rariſſimum eſt(vt dixi)præſentia non noceret: nocuit tamen (vt ceteris)hominum inuidia.quam tantis virtutibus non potuit extinguere, incenditque potius & inflammauit.Nocuit(quod ſine indignatione non poſſum meminiſſe) conuerſatio longior,& naſcens ex familiaritate contemptus.Vnde autem hæc eliciam percõtabere.Nolo,me aliquid immutaſſe ſuſpiceris,ipſa Titi Liuij', clariſſimi ſcriptoris verba ponam,qui ora contentione dignitatis honorumq; inter Scipionem Africanum Titũq; Flaminium,in qua ſuccubuiſſe Scipionem refert. Maior, inquit, gloria Scipionis,& quo maior eo propior inuidiæ,& ſtatim poſtea: Accedebat, inquit, aliud,Scipio Africanus iã prope annum decimum aſſiduus in oculis hominum fuerat,quæ res minus verẽdos magnos homines ipſa ſatietate facit. Et hæc quidem ille Tu vero (vt iam finẽ faciam)fortunam tuam tanto comite ſolabere,expectabiſque tranquillius,memor vetus apud Flaccũ verbum eſſe,quod ut uina,ſic poemata meliora dies reddit,apud Plautum aliquanto uetuſtius.Ille enim ait: Qui utuntur uino uetere ſapientes puto: & qui libenter ueteres inſpectãt fabulas,quod nõ minus ipſi Flacco bilẽ cõmouiſſe ſuſpicor,quàm tibi, tantã eſſe uetuſtatis reuerentiam, ut crimen longo ſermone purgandum ſibi fuerit Luciliũ reprehendiſſe.Poſtremo tecum cogita,quid eſt hoc,pro quo tam ſollicite torqueamur. Vetus eſt fama,quam ſequimur,fumus eſt,umbra eſt,nihil eſt.Itaque facillime recto atque acri iudicio contemni poteſt,quod ſi forte(quoniam generoſos animos familiarius hæc peſtis inſequi ſolet)appetitum hunc extirpare radicitus non potes,excreſcentem,rationis ſaltem falce compeſce,pārendum tempori,parendum rebus eſt.Denique(ut ſententię meę ſummã breuibus expediam)uirtutem colẽdum uis,famam inuenies in ſepulchro. Vale.

Verba Liuy.

Poemata ſicut vina

Fama.

FERDINANDO FARNESIO & Fabio Pennæ adoleſcentibus nobiliſs. ac ſtudioſiſs.

Ioan. Paulus Lancelottus S.

Nota diu ante hanc ſcriptam epiſtolã has inſtitutiones expectatus.

PSI uos ſcitis(ornatiſſimi adoleſcentes)quam frequentibus poſt noſtrum ab Vrbe reditum communium Commilitonũ flagitationibus interpellatus fuerim;ut eis poſt diuturnam moram,atque expectationẽ Inſtitutionũ Iuris Canonici copiã tandem facerem; cum ſępe uos duces illis ipſis præbueritis,atque adeo ſtrenuos,& fortes,ut niſi urgentiſſimis,nec uobis incognitis cauſis,quæ nos hoc facere hactenus impediuerũt,quaſi ualidiſsimo propugnaculo munitus fuiſſem, expugnatũ iri me nihil dubitẽ. Quomodo enim tam multis,mei tã amantibus,tam iuſta, tam ſæpe,ac tam inſtanter proprio quaſi iure petentibus obſiſtere potuiſſem? Cum præſertim in hoc certamine,maiorem; ſi non laudis, at certe beneuolẽtiæ fructum uictus,quam uictor relaturus fuerim. Sed quãdo nunc me;quamquam uehementer obſeſſum,ſine nota uobis dedere non poſſum, & uobiſcum optima,atq; utriuſque ualde commoda ratione tranſigam. Ea autem huiuſmodi,ut(niſi nouum accedat impedimentum) intra paucos menſes operis me uobis facturum poteſtatem Romana fide recipiam? huius autẽ noſtræ pollicitationis quaſi obſes apud uos erit hic Cõmilitonibus meis,& uobis illorũ quaſi anteſignanis nuncupatus Libellus. Qui quidem Inſtitutionũ ipſarum quaſi filius parentis effigiẽ refert: eo enim & operis totius breue compendium concluſimus;& apud cunctos noſtri huius negotij Cõmentariũ quoddam eſſe uolumus. At ridetis? & quod nouo,atq; inuſitato more prius Cõmentaria,quam contextum ipſum editioni parauerim,cauillamini? Sed ſtatui ita omnino appellare; cõtinet enim rei totius craſsiore quadam Minerua ſcriptã hiſtoriam; quam ea propter ſum fuſius proſecutus;

tum

tuo ne multis, qui ſæpe à me de re tota edoceri flagitãt, eandẽ ſemper canere Cãtilenam cogãr; tum etiam vt obiter reſpondeam, & his, qui motum Curiæ, ac Principum imperiti me non inuito factum eſſe prædicant, vt ità diu hæc editio protracta fuerit, & illis multo magis, qui libri noſtri non differri editionem: ſed quaſi parum in vrbe probatus ſit, penitus mihi interdictam garrire non dubitauerũt. Quorum rumoribus nulla expeditiore via, occurri poſſe cenſui, quàm ſi huiuſmodi liuidorum latratibus ſplendidiſſima ſummorum virorum teſtimonia opponerem, & rei geſtæ ſeriem ad amuſſim recenſerẽ, in quo nihil eſt, quod vllum orationis florem, aut Latinæ linguæ candorem quiſquam à nobis expectare debeat. neque enim hoc requiri oportet ab homine Iuriſconſulto, qui ſolos pene Bartolos, ac Baldos, ne dicam Balbos, in deliciis habeat. Sed ſatis ſuperque ſit, ſi, quod narrare intendimus, vel quibuſlibet verbis ità exprimamus, vt qui lecturi ſunt, quoquo ſaltem modo id aſſequi valeant. Viſum autem mihi fuit ornatiſſimum nomen veſtrum libello huic noſtro præfigi oportere, non quod quaſi iniuſtæ cauſæ deſperatione præſidio potentiorum titulos affigendos, aut vela Regia ſuſpendenda ducam: ſed vt huius initæ inter nos tranſactionis veluti documentum aliquod extet, quod non modo conuentionis formam, ſed etiam tranſigentium ipſorum nomina ſollemni more complectatur, Valete, Peruſiæ, Non Mart, M.D.LX.

COM-

COMMENTARII

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI INCIPIT

LIBER PRIMVS.

Ioannes Paulus Lancelottus Peruſinus Vtriuſque Iuris Candidatis Academiæ Peruſinæ S.D.

Auctor ſæpe de edendis Inſtitutionibus requiſitus.

ASSIDVIS veſtris, tum abſens litteris, tum præſens interpellationibus pulſatus facile intellexi (Iuris ſtudioſi) quanto Inſtitutionum Iuris Canonici deſiderio teneamini. Quarum copiam, cum vobis facere honeſtiſſimis rationibus hoc tempore impediar, agã vobiſcum vti aliquando eos ſolere animaduerti, qui longo terrarum interuallo diſiuncti, neq; ſibi de facie inuicem cogniti per litteras ſponſalia, vel per procuratorem contrahunt. Nam ſi cito cõgredi impediantur, & congreſſus moram interim non niſi ęgre pati poſſint, proprij oris ex viuo ductam effigiem, & omnes corporis partes egregiẽ exprimentem viciſsim ſibi mittere conſueuerunt; tum ad leniendũ deſiderium, quo alter alterius conſpiciendi tenetur, tum vero etiam, vt ex ipſa oris effigie, & totius corporis lineamentis coniugis mores, & ingenium, vel quoquo modo ſaltẽ coniiciant: ſic vos quouſq; opus ipſum in publicum dare prohibemur, detinebit exiguus iſte libellus, quo ea quæ in quatuor Inſtitutionum ipſarum libros a nobis congeſta ſunt, nõ aliter complexi ſumus, ac facere ſoleant Coſmographi, cum late patentes prouincias, atque adeo orbem ipſum auguſtis chartularum ſpatijs cõcludere nituntur; veluti enim iis multi prætereundi ſunt terrarum, ac marium tractus, & inſignes ſæpe ciuitates occultãdæ ſariſq; habent, ſi clymata ipſa, & principales mundi partes, ac Metropoles vrbes, vel exiguis picturis indicẽt, cætera inſpectorũ cõiecturæ relinquunt: ita mihi plurima in hoc opuſculo præterire neceſſe fuit, quæ tã anguſto ſpatio concludi, vel cômode repreſentari non potuerunt. Erit igitur veſtri iudicij ex hoc libello iuſtũ, atque integrũ ipſum opus quaſi ex vnguibus, non dicam leonem: ſed prout ſtatueritis extimare, mihi quidem ſatis id fuerit, ſi, vt in cõmune ſtudioſorum vtilitatem aliquid pro exiguitate ingenij conferrem, me nullam intermiſiſſe diligentiam, nullis perterritũ fuiſſe laboribus, vel incommodis, nullis denique pepercĩſſe ſumptibus docuero, ſi propoſito, atque cœptis exitus minus reſponderit, in nobis culpam omnino nullam reſidere, atque vt breue hoc totius operis compendium libenti animo conſcriberem, non ſolum veſtra cauſa adductus ſum, vt vos ſcilicet mei amantiſsimos aliquo demererer officio, verum etiam mea. Nam cum in vrbe plura mihi neceſſe fuerit libri illius noſtri exempla exſcribenda curare, eaque ſæpe

Mos coniugum abſentium ſibi inuicem incognitorũ.

Coſmographi.

per longa

pei longa temporis ſpacia non ſolum apud Cenſores operis, verũ etiam apud alios plures fuerint, & in diuerſorum manus deuenerint, illorum vnũ mihi à grauiſſimo viro ſubtractum fuit, & alia quoq; ex aliis exempla clam me a curioſis quibuſdam ſumpta fuiſſe compertum habeo.

Exempla quadam operis auctori ſubtracta.

Studioſi enim omnes mira quorumcunque nouorum operum cupiditate incendi ſolent, præſertim nondum in lucem editorum, quod ſolos ſe, vel cum paucis ea tenere pulchrum, ac præclarum exiſtiment. Vnde adeo interdum auide vndique conquirunt, vt neque a furto ipſo temperet, & inſcio ſæpe auctore, dum lucello inhiant, & alienam meſſem metere cupiunt nonnunquam etiam ſuppreſſo, vel mentito ſcriptoris nomine formis excudere, ac peruulgare non verentur, atque ita ſæpe, dum proprium commodum, vel gloriam aucupantur, alienam famam, & exiſtimationem deturpant, ac plane perdunt.

Non fefellerunt te tua oracula Lancelotte Virg. factũ.

Plerumque enim opera ipſa adeo mutilata, ac deprauata in lucem prodeunt; vt conſultius auctori futurum fuerit, ſi aliquando ea concremauiſſet. Quod quidem de noſtro libro fieri poſſe minime ſuſpicarer, niſi quotidianis prope exemplis ita accidere admoneremur. Quòd ſi princeps Poetarum, qui tam felici, ac diuite vena tam multa diuinitus ſcripſit, non modo ita exorſus eſt, & his carminibus propria clauſit poemata, vt a quo conſcripta eſſent, nunquã in dubium reuocari poſſet, verum etiam de duobus verſiculis, quos in gratiam Auguſti pepigiſſet, ità fuit ſollicitus, vt nunquam cõquieſceret, donec magno aſtu eum detegeret, qui carminum ſeſe auctorem mentitus alienã ſibi gloriam vendicare conabatur, quanto tandem æquius eſt mihi ignoſci de iuſto opere laboranti, qui nec aliud ingenij (quantulumque illud eſt) ſpecimen dederim, & qui in huiuſmodi opere abſoluendo multos annos poſuerim, ac multos etiã ſumptus fecerim?

Nota auctor ẽ multos annos poſuiſſe in componendis Canonicis Inſtitutionibus ante hunc libellum editum.

Poſtquam igitur vel teſte Platone, quæ ſcribuntur, contineri non poſſunt, efficiam ſaltẽ huius libelli editione, quòd boni patresfamilias ſolent, qui quidem, ne quid pereat armẽti, vel domeſticæ ſuppellectilis, pecoribus certam cauterio notam inurere, vel familiare quoddam rebus ſignum apponere, atque affigere ſolent; vt quocunque locorum ea vagari, vel reperiri contigerit, cuius in dominio ſint, ex nota ipſa, & ſigno facile, vel non quærentibus, apparere valeat.

Mos patrũ famil.

Sic nos libello hoc edito, quo totius operis, quaſi quandam imaginem complexi ſumus, facile hoc conſecuturos ſperamus; vt nemo ſcilicet labores, ac vigiliolas noſtras ſibi temere arrogare poſsit. De quo ſi forte magis ſolliciti quibuſdam videbimur, quàm libri ipſius mediocritas expoſcere videatur, detur venia imbecillitati hominum, qui propria præſertim quæ magno labore, atque impendio ſibi compararunt, perſæpe plus æquo æſtimare conſueuerunt.

Hoc tamen non obſtante libello inuentus eſt qui ſibi arrogauit.

Aliud quoque huc accedat, quòd cum non pauci ſint, quorum minime contemnendum eſt iudicium, quibus inſtitutum hoc noſtrum non perinde probetur, fieri forte poterit, ſi ad horum deueniat manus noſter hic libellus, quo rationes omnes huius a nobis ſuſceptæ prouinciæ proſequimur, nec putetur indignus, quem ſemel ſaltem percurrant, vt eorum aliquem, quaſi cauſa plenius cognita, ad ſententiam noſtrã adiungamus. Quod ego mihi polliceri, aut ſperare non auderem, niſi eius rei periculum aliquando feciſſem.

Exiſtimantibus propria pretioſiora quam ſint, danda interdũ venia.

Et quoniam de negotij ſerie vniuerſa cognoſcere non ingratum vobis eſſe intelligo, non ab re futurum puto, ſi a primis initiis, etiam ſi pleraque ex his vobis nota ſint, rem repetam, & quaſi ab ouo exordiar. Ea autem omnia ita partiemur, vt primo quidem rei geſtæ ſeriem, ac hiſtoriam quandam contexamus. Deinde inſtitutiones ipſas in Epitomen contractas quaſi per tranſennam oſtendamus. Demum ea, quæ nobis aliquando obiecta fuerunt confutare, ac refellere conemur.

Operis partitio.

Cum igitur anno à Virgineo partu ſeſquimilleſimo quinquageſimo quinto poſt Marcellum II. in ſui Põtificatus limine nobis interceptũ habitis de more comitiis Io. Petrus Caraffa Ro. Pontifex renunciatus eſſet, ego, qui has in ius Canonicum Inſtitutiones multo antea meditatus fueram, cum Pontificem mihi viderer nactus generoſæ cuiuſdã naturæ, ac quem præclara inuenta minime aſpernaturũ conſiderem, illum mihi compellandum eſſe ſtatui.

Nota quod multo ante annũ 1555. Auctor fuerat meditatus has Inſtitutiones.

Itaque cum haud multo poſt initum Pontificatum, facta loquẽdi copia qui, & cuias eſſem, breuiter ei expoſuiſſem, illud etiam adieci, videri mihi, nullam eſſe prope bonarum artium, in qua non ab aliquo eius diſciplinæ ſtudioſo, ac Doctore conſcriptus extaret liber, quo prima artis initia, ac rudimenta continerentur, & qui ad cætera magis ardua quaſi gradum faceret: atque, vt alia præteritem, quæ pro magna ſua in omni facultate doctrina longe illi melius, quam mihi cognita eſſent, eſſe apud Iuriſcon-

Sermo habitus ab Auctore cum Pontifice.

ſultos Iuſtiniani Imperatoris iuſsit compoſitas Inſtitutiones, quæ ſtudioſis ad inuolutã, ac valde perplexam Iuris ciuilis ſcientiam expeditiſsimũ aditum proculdubio præſtent, tum me ſæpiſsime admiratum nemini aliquando veniſſe in mentem, vt ſimilem librum in Iure Pontificio conſcriberet, quod, ſi, vt tũc eſſet, diligenter inſpectaretur, ædificio materia potius, quam aliqua eleganti forma conſpicuo foribus ipſis, atque aditu carenti cõparari poſſet. Me iampridem animo verſare, vt adhibita quanto maiore poſſem diligẽtia, & induſtria ad imitationem earum, quæ in Iure ciuili extarent, Iuris Canonici Inſtitutiones conſcriberem: quod ipſum, cum omne Ius Canonicũ auctoritati, ac poteſtati Romani Pontificis innitatur, ſub eiuſdem etiam Pontificis perſona abſoluendum videri. vnde nihil mihi faciendum Romano Pontifice inſcio, atque inconſulto, proinde minime grauaretur, mihi planum facere, num tantam prouinciam quaſi eo auctore aggredi, an vero potius à cœptis deſiſtere deberem, neque, ſi non probaret, me bonas horas male collocare pateretur. Tum ille manibus me complexus, ac quaſi cœlum intuẽs; Ago tibi (inquit) Domine gratias, quod temporibus quoque noſtris præclara dare ingenia non deſinis. eſt enim hoc Neapolitanis vſitatiſsimum, vt de re vel tenuiſsima magnificentiſsime loquantur. Inde ad me conuerſus vehementer hortatur, vt nouum hoc tam pulchrum, ac neceſſarium (vt ipſe aſſerebat) inuentum litteris mandem, curaturum ſe, vt neque ego fruſtra in ea re tempus triuiſſe videri poſſem, atque inſuper daturum operam, vt ſi quid mihi forte non vndique expolitum excideret, a magnis viris perpoliretur. Multa propterea diſertiſsime ſuo more, & copioſiſsime diſſeruit de antiquorum, & recentiorum ingenijs, in quo mihi, vt cætera præteream illud pulcherrime dixiſſe viſus fuit, ac prudentiſsime; noſtrorum ſcilicet hominum laborem veterum reprehenſionem exiſtimari non oportere: tantumque abeſſe, vt veram eam eſſe ſententiam arbitraretur, quam vulgo ſolerent paſsim vſurpare; nihil ſcilicet dici, quod dictum non fuerit prius, vt ipſe contra ſemper ſtatuiſſet, multo plura ea eſſe, quæ pulchre inueniri, & conſcribi poſſunt, his ipſis, quæ à veteribus feliciter inuenta, & litteris eleganter mandata fuiſſent. Hæc cum Pontifex dixiſſet, atque, vt prouinciam hanc nauiter ſuſciperem, ac pro viribus abſoluerem, mandaſſet, currentemque præmiorum pollicitatione ſollicitaſſet, diſceſsi paratiſsimo ſcilicet ad ſcribendum animo. Non defuerunt tamen grauiſsimi, ac doctiſsimi viri, qui cum me de huiuſmodi opere conſcribendo cogitare audiſſent, rem dicerent futuram laborioſiſsimam, ac difficillimam, & quam feliciter poſſe cadere pene diffiderent. Ego vero, cũ multa facta mihi proponerem, quæ antequam fierent, nunquam confici potuiſſe credebantur, quid alij opinarentur, non vſque adeo curandum ſtatui, vt illorum opinio me ab inſtituto meo, ac ſententia depelleret, Romano præſertim Pontifice non tam ſubſcribente, quam vehementer vrgente. Cum ſcirem vel ab ipſis mundi initijs nihil vnquam in vllo genere rerum tam exactum, & pulchrum prodijſſe, quo non pulchrius id ſit, quod quis in eodem genere cogitatione tantum, ac mente complecti poteſt. vnde & Phidiæ ſimulachris, & Apellis picturis, quibus nihil in illo genere perfectius antiquorum ætas vidit, cogitare tamen poſſumus pulchriora. Putaui igitur non omnino illud ſpernẽdum fore, quod hac in re non modo mediocris vnius, ſed etiam plurium præcellentium virorũ ſtudium, vehemens, atq; enixa diligentia præſtare potuiſſet, quamquã id ei, quod ſummi homines mẽte cõprendiſſent, minime reſpõderet. Nec.n. niſi prudenter admodũ ille:

Iuris Canonici ædificium aditu carens.

Põtificis reſponſio.

Imo nimis fruſtra ſi Pontif. liberalitatem ſpectes.

Põtificis de inuentione ſententia.

Multa præter ſpem feliciter confecta.

Nemo vnquam aſſecutus quãtum poteſt mens hominis concipere.

> *Vbi plura nitent in carmine, non ego paucis*
> *Offendar maculis.*

Quod ſi adhuc fieret, vt ipſius rei euentus melius eos, quàm nos ſenſiſſe doceret, conatũ tamen ipſum fore glorioſum mihi perſuaſeram. Recepi itaque me in patriam, vt ibi altiore otio perfrui liceret, remque aggreſſus ſum maiore forſan animo, atque auſu, quam ingenio, & viribus, atque per totum triennium ita operi inchoato abſoluendo incubui, vt nulli negotio vnquam in omni vita vehementius. Percrebuerat interea in Peruſina veſtra Academia rumor non obſcurus, mandaſſe ſummum Pontificem, vt Iuris Canonici Inſtitutiones per nos componerentur, incenditq; ea res mirum in modum iuuenum animos, quorum cum plures domum noſtram ventitarent, meque ſæpe deducerent, ac reducerent, de hoc ſæpius percunctati non modo vt ipſis ingenue rem conficerer, verùm etiam vt noui operis inſpiciendi poteſtatẽ facerẽ, extorſerunt. Quomodo, enim nobiliſsimis

In rebus arduis conatus glorioſus.

Noſtrum opus inchoatum antea quã habitus eſſet ſermo cum Pontifice.

mis iuuenibus, meique amantiſſimis, ac ſtudioſiſsimis obnixe id flagitantibus negarem.
Itaque maiore tum incenſi deſiderio alij libri exemplum magnis precibus poſcere, alij
legendi tantum copiam facerem precari, omnes, vt opus cito ederem, cupere, an rogare.
Cumque reſpondiſſem, neque exemplum me tradere, neque de edendo libro inconſul-
to Pontifice cogitare poſſe, accidit ipſis, quod fermè omnibus ſolet, vt vetitæ rei deſide-
rio magis, quàm antea accēderentur. Igitur post aliquos inter ſe habitos ſermones, eos
apud quos totius vniuerſitatis veſtræ ius, & auctoritatis reſidet (conſiliarios appellant) in
publicas ſcholas cōuocant, ac Fuluio Ptolomeo nobili Senenſi (is eſt, quem nunc magna
cum laude Peruſiæ iuri dicundo præeſſe conſpicitis) rei exponendæ dant negotium. Qui
cum eleganter, & copioſe explicaſſet, quid mihi iampridem Pontifex mandaſſet, ſubiecit
multum ipſorum omnium intereſſe, ſi liber ita maturè ederetur, vt ipſis quoque, qui ad-
huc ſub præceptoribus vtriuſque Iuris ſtudia vrgerent, vſui eſſe poſſet. Vnde putare ſe cū
alijs pluribus re ipſorum fore, ſi de numero ipſorum vnus, aut alter deligeretur, qui Ro-
mam concederet, vt illorum nomine cum Pontifice de opere ipſo mature edendo age-
ret. Ptolomeum exceperunt omnes, & mora non interiecta eligunt Petrum Gluſſianū Me-
diolanenſem lectiſsimis, tum moribus, tum litteris ornatum iuuenem, mandantque, vt
cum Pontifice de opere quamprimum caſtigando, & edendo illorum nomine agat, ſimul
que litteras ab illis ad Pontificem accuratiſsime perſcriptas reddat. erant autem litteræ
in hanc fermè ſententiam conceptæ. Non eſſe illis nouum, ſed vſitatū iam, ac prope quot
tidianum aliquid audire, quod ipſe Pontifex pro Chriſtiana Rep ſapientiſsimè cogitare,
atque exequi ſoleret, eius generis inter cętera multa, etiam illud eſſe, quod intellexiſſent
illum Io. Paulo Lancelotto Iuriſconſulto mandaſſe, vt abſolueret, quas Iuſtinianum æ-
mulatus Pontificio nomine Iuris Canonici Inſtitutiones iam inchoaſſet; quo nullum il-
lis in vita gratius nuntium, & optatius contingere potuiſſe Quippe qui ſatis liquido per
ſpicerent, quam vberem inde fructum eſsent aliquando percepturi. Cumque penè abſo
lutum opus cognouiſsēt, obnixe orare, atque obſecrare, vt pro ſua in omnes, atque adeo
in ſtudioſos caritate, & propenſa ſemper voluntate, quamprimum opus ipſum caſtigan-
dum, & edendum curare vellet, vt ipſi quoque, qui adhuc in curſu ſtudioſorum eſſent, eo
libro aliquid proficere valerent. Me quoque, vt cum Gluſsiano iter Romam arripiam, ro
gant. Ergo non multo poſtea ego & Gluſſianus Romam appulimus, redditiſque litteris
Academiæ veſtræ ad Cardinales plures præſertim illos, quibus, quòd ab ipſo Senatorio
munere honeſtati eſsent, familiarius cæteris Pontifex vtebatur, vt vobis apud principem
preſto eſse & negotio noſtro fauere velint, rogamus quod omnes ſine cunctatione ſunt
polliciti, & pro viribus aliquī poſtea præſtiterunt. Eſt in hac re, quod Fabio Myrto Præſu
li Caiacenſi noſtræ tunc vrbis, Vmbriæque moderatori, atque Hyppolito Corneo Peru-
ſino Antiſtiti gratias habeamus, quod tum ſuis ad ampliſsimos viros litteris abeuntes
nos proſecuti fuerunt, tum nullum officij genus poſtea prætermiſerunt, quod ad hanc tē
promouendam conducere ſunt arbitrati. Litteris igitur redditis Cardinales ipſos, vt no-
bis ad Pontificem aditum impetrent, ſæpius rogamus, id tamen quamquam ſedulo inſta
remus à nobis nullo pacto tunc obtineri potuit. Quod propterea nobis leuius ferendum
erat, quia propter m graueſcentem quottidie magis Pontificis ætatem graues, atque im-
modicas curas, & vacillante ſæpe valetudinem, & inueteratam ſic viuendi conſuetudi-
nem idem principibus viris, & Regum ipſorum legatis contingere animaduertebamus.
Non deerant tamen interea, qui nobis aditum ad Pontificem vel in horas conſtantiſsime
pollicerētur, nobiſque curiæ, ac Pontificis ipſius mores minimè callentibus facile id per-
ſuaderent. Vnde Pontificiæ ipſi aulæ ita inhærebamus, vt ne latum quidem vnguem plu-
res totos dies, atque integros menſes inde nos diuelli non pateremur, ne ſcilicet ille
temporis articulus elaberetur abſentibus, quo nos ad Pontificem acciri poſſe ſtulte e-
xiſtimabamus. Sed cum ſpe noſtra ſæpiſsime fruſtrati eſsemus, & de congreſsu peni-
tus deſperaſsemus, cœptorum pertæſi diſceſsum, ampliſsimis etiam viris id ſuadenti-
bus, adornabamus, & diſceſsiſsemus, niſi Nicolai Maiorani Præſulis Amalhiani vi-
ri integerrimi ſuaſu, nouam gerendi negotij rationem fuiſsemus ingreſsi. Suaſit enim
is, vt, quæ coram per id tempus non poſsemus, per litteras ſaltem cum ipſo ageremus

In vetitum nitimur.

Petr⁹ Gluſſianus orator ad Pontificem pro Academia Peruſina.

Auctor Romam reuertitur opere abſoluto.

Aditus ad Pontificem non impetratus.

Gluſsianus & auctor cogitant de reditu in patriam re infecta.

Breue

Cum Pontifice actum per litteras.

Breue ergo Commentariolum ad Pontificem in hanc ſententiam concepimus: Abſolutas ſcilicet eſſe iam Iuris Canonici Inſtitutiones hortatu ſuo compoſitas, proinde deligere vellet idoneos viros qui opus (ſicubi res poſceret) caſtigarent, & caſtigatum, atque emendatum tandem vel Pontificio, vel priuato nomine, prout cõſultius eſſe arbitraretur, edi pateretur. Rogamus Alphonſum Caraffam Cardinalem Neapolitanum iuuenem humaniſsimum, & qui nobis, quantum ſibi per ingenium pontificis licebat, mirifice ſemper fauit, vt & ſchedulam ipſam, & litteras Academiæ veſtræ ad Pontificem deferat, is acceptas reddit. Haud multo poſt eaſdem Pontifex Aloyſio Lyppomano, qui nuperrime accitus ad aulam acceſſerat, & cum inſigni laude tum fidei, tum diligentiæ principis à ſecretis agebat, legendas tradit. Quibus perlectis his verbis vſum Pontificem mihi Lyppomanus ipſe dum viueret, ſæpius retulit: Iſte bonus Doctor iuſta petit, & meretur exaudiri, quia amat lucem, & odit tenebras, tum etiam plura adiecit, quibus, & opus abſolui velle aſſerebat, & illius noſtri primi congreſſus, ac demandatæ mihi triennio ante prouinciæ perſpicue illum meminiſſe Lyppomanus teſtabatur. Addidit mihi, cui Põtificis mores & ingenium penitus erant incogniti, ſpem aliquã rei ex ſentẽtia conficiendæ audire eum, qui de negotiis tractandis, vel nihil, vel omnino modicè cogitare putabatur, huius noſtri & diuturnã tenere memoriam, & de illo ſic loqui, vt eius abſoluendi deſiderium, vt Lyppomanus reſtabatur, magnum præ ſe ferret. Venerunt nuper ad manus meas eiuſdẽ Lyppomani ad vos litteræ, quibus vobis reſpondet, quòd gratias ſcilicet ei egiſſetis, quòd ille cum Pontifice de edendo opere tractatũ habuiſſet. Placuit eas huic noſtro Commentario intexere, vt humanitatis diuini hominis teſtes. Audio Cardinales etiam aliquot vobis humaniſsimè reſcripſiſſe. Sed illorum litteræ ad manus noſtras, cum in vrbe tunc ageremus, non peruenerunt, ideoque illas commẽtario huic noſtro inſerere non potuimus.

Lyppoman⁹ Pontifici; à ſecretis.

Quid reſpõderit Põtifex chirographo perſecto.

DOCTISSIMAE ET ERVDItiſſimæ vniuerſitati ſcholarium Peruſiæ commorantium.

ACcepi litteras veſtras, eruditiſsimi viri, quibus mihi gratias agitis, quòd apud Sanctiſsimum noſtrum negotio vero ſane rim. Ego quidem (quod in me erat) ſummopere ſtudui, vt deſiderio petitionique veſtrę Sanctitatem ſuam bene affectam redderem. Id ſi ex ſententia ſucceſſerit, gratiſsimũ mihi fuerit: non ꝙ propterea aliquid mihi deberi velim, ſed tantum, quia opera noſtra bene fuerit collocata: quæ ſi alijs vobis in rebus contingerit eſſe neceſſaria, eã ſemper paratiſsimã habebitis. Romæ X. Kal. Ianuar. j. M.D.LVII.

Veſter totus A. Lyppomanus Epiſc. Veronenſis indignus.

De inſtitutionibus Iuris Canonici varia in vrbe opiniones.

Interea dum Pontifex de cenſoribus operis cogitat, ſerpit per Vrbem rumor, aducniſſe, ignotum hominem, qui ſe Iuris Canonici Inſtitutiones compoſuiſſe iactet, de quo (vt in rebus nouis aſſolet) varius illico ſermo. Alij enim inuentum multis laudibus extollebant. Alij laborioſam eſſe prouinciam aſſerebant, ac periculi valde plenam. Alij rem putabant inſulſam, ac planè ridiculam, & vſq; adeo non probabant, vt nec inſtitutionibus Iuſtiniani parcerent, quarum exẽplo quaſi quodã clypeo noſtras ego ab obtrectatoribus defendebam. Libet referre noſtrũ quendam congreſſum cum homine, qui tunc apud nonnullos, qui ex dicacitate, & clamore cuiuſq; eruditionẽ metiuntur, non modicam ſibi doctrinæ, ac iudicij opinionẽ vindicarat. Is cum de nouo libro edendo Pontificem audit cogitare, ſtatim me acciri iubet. accedò, vt libri inſpiciendi copiam faciam, rogat: exhibeo,

Auctoris cũ præfecto An

legit

legit pauciſsima.nihil cunctatus, negat recte poſita: in quo offendat, interrogo, vtque caſtiget rogo, ille quaſi comperti ſsimum errorem haberet, ſtatim locum emendat. bone Deus quàm inſulsè? nego locum emendandum, ille conſtantiſsimè,& obſtinatiſsimè, quanto negabam magis, aſſeuerabat magis. Iubemus aſſerri librum, vnde quæ ille corrigenda aſſerebat, exceꝑpiſſem,& in meum librũ optima fide tranſtuliſſem. tum locum ipſum oſtendo, vbi ad verbum penè ea omnia legebantur, quæ ipſe emendanda duceret. Quid quæritis? commode illi cecidit, quod cum turba Cupedinariorum, ac Piſtorum circumfuſus eſſet (erat enim Annonæ tunc præfectus) nemo niſi vnus, aut alter, quàm deliraret, intelligere potuit. Is igitur, vbi fruſtra ſe tenrare intelligit, vt mihi ineptias ſuas probet, ad imperitam multitudinem conuerſus, quaſi nullus ſibi mecum eſſet ſermo, plurima fermé concionabundus ſermocinatur, me non tam contradicente, quàm tacite ſtomachante. Extremum illud fuit, vt diceret, ſe neq; Pontificis, neq; meum inſtitutum vllo pacto probare poſſe, quãdo nec Iuſtiniani inſtitutiones vnquam multum probaſſet. Imo tamquam inutiles, ac iuuenibus damnoſas improbare ſoleret, ſe ſe hominem eſſe, qui dicendi libertate gauderet, vnde quæ ſentiret, liberè etiam proloqui conſueuiſſe. Hæc cum Piſtoribus ſuis,& cauponibus acclamantibus dixiſſet, illud etiam (non omnino fortaſſe temerè) adiecit, futurum ſcilicet, vt multorum inuidia magnum mihi in hac re negotium facerent: qui tunc cum maximè mihi ſtudere ſe ſe fingerent, meæ cauſæ iugulũ eſſent petituri, ac quaſi per cuniculos oppugnaturi. Ego vbi hominem palam inſanire perſpicio, nihil magis, quàm aliquem ſermonis exitum quærebam, vt dentatæ beſtiæ, cui me lacerandum temerè obieceram, quanto poſſem citius ſubtraherẽ. Reſpondi itaque, quæ dixiſſet non omnino mihi improbari, præſertim ſi cæteri, qui Iuri Canonico daturi eſſent operã, ea futuri eſſent ingenij,& iudicij præſtãtia, quam omnes in ipſo admirarentur, cæterũ velut Lucilius non Perſio, hoc eſt doctiſsimis viris, ſed Tarentinis ſuis, hoc eſt mediocribus ingenijs ſeſe ſcribere aſſerebat: ita me Tyronibus, qui plerunq; ingenio eſſent mediocri, ac nulla proſus imbuti Iuris diſciplina nõ ſui ſimilibus Iuris Canonici inſtitutiones perſcripſiſſe. Diſcedo itaque, ſed tamẽ neſcio quo familiari ſuo argutulo homine in ipſa via me acriter inſectante, atq; obtundẽte, quòd opus ipſum Inſtitutiones inſcripſiſſem, quaſi inſcriptio ipſa nimis eſſet arrogans, cui cum reſpondiſſem, me non id a Iuſtiniano mutuatum, ſed a Grammaticis, qui libellos ſuos, quibus pueritia inſtitui ſoleret, Grammaticas Inſtitutiones vocãt, vel, ſi magis placeret, à Rhetoricis, apud quos oratoriæ Inſtitutiones haberentur, tum, vt mihi moleſtus eſſe deſineret, etiam, atque etiam rogo, & librum vel quolibet nomine ſuo arbitratu appellaret, nec aliter me ab illa moleſtia potui explicare. Erant & qui dicerent non videri veriſimile, me qui iuri ciuili interpretando duodecim annos occupatus fuiſſem, potuiſſe interim aliquid lectione dignũ in iure Põtificio commentari: quaſi verò nõ hæc iura cõnexa ſint, ſed ita diſsimilia ac inuicẽ pugnantia, vt qui alterutrũ profiteri velit, alterius dediſcẽdi neceſſitate vrgeatur. Nonnulli vero, qui ex aſpectu annorũ numerũ coniiciebant, ætatẽ mihi obiicebãt, prouinciamque hanc tantam non iuueni, quãuis erudito, ſed grãdæuis,& præcellentibus viris demandari debuiſſe. His ego reſpondebã, barbam (vt eſt in adagio) Philoſophum non facere, tum & iuuenes quandoque magna præſtitiſſe, & quando liber eſſet in manibus, ex libro ipſo de me, non ex ætate mea illico de opere iudicium fieri oportere, neque eſſe coniectura iudicãdum, vbi demonſtrationi locus eſſe poſſet, nec multum intereſſe, num præcellentes illi viri, quos iſti adhiberi oportuiſſe recte exiſtimarent, inchoando operi interfuiſſent, dum tamen caſtigando, atque abſoluendo præeſſent. Alia quoque aduerſus nos contemptim iaciebantur: quæ tunc diſsimulanda, ac leuiter ferenda ducebamus, cum ſciremus, nec diuinũ hominem Chriſtophorũ Columbum (ſi parua maximis comparare liceat) antea noua maria, nouos orbes, noua ſydera mortalibus patefacere potuiſſe, quàm decoctoris, ac vaniſsimi hominis apud omnes diu nomẽ pertuliſſet. Quamquã non deerant eruditiſsimi viri: qui inſtitutũ noſtrum nõ mediocriter collaudarẽt: quorũ (vt interim Italos plures omittam) quaſi anteſignanos videor mihi poſſe proferre ſummos, ac maximo iudicio præditos viros Franciſcum Vargam, Gropperos fratres,& Franciſcum Somnium Louanienſem; qui cum de ratiõe inſtituti noſtri ex me cognoſcere voluiſſent, tantũ abeſt vt improbauerint, vt nõ vulgaribus etiam laudibus rem extollerent. Erat tamen quod in hac re mirari poſſetis,

[margin:] none congreſſus.

[margin:] Fuit is Ptholemaus Camerarius Fauentanus vir audax & maleficus.

[margin:] Inſtitutiones Iuſtiniani improbatæ.

[margin:] Præmonitio de inuidia.

[margin:] Auctoris reſponſio.

[margin:] Operis inſcriptio.

[margin:] Varia in auctorẽ obiecta.

[margin:] Profeſsio.

[margin:] Aetas.

[margin:] Barba nõ facit Philoſophum.

[margin:] Chriſtophorus Columbus diu vaniſsimus reputatus.

[margin:] Etiã impu

gnateres operis inſpiciendi deſiderio capti. poſſetis, nempe quod illi ipſi, qui inſtituti noſtri impugnatores, vel contemptores eſſent, miro operis videndi deſiderio teneri videbantur, ita vt vltro ad nos multi eius operis inſpiciendi gratia accederent, & quos pudor, ac dignitas ad hoſpitium noſtrum ſe conferre minimè patiebatur, nos ad ſe aduocabant, adeo vt tota prope die librum ipſum quaſi rẽ quandam nouam ex remotiſsimis orbis regionibus aduectam circumferre neceſſe eſſet. Sed cum id mihi moleſtiſsimum accideret, nouo commẽto amoui a me hanc moleſtiam. Siquidem noſtris curſitationibus diceulam ſuffurari libellum conſcripſimus: quo totius operis ſummam, atque ordinem breuiſsimè complexi ſumus, atque is ipſius eſt, quem nunc vobis quoque à me compoſitum eſſe volo. Quem ſi quis perlegerit, de toto opere coniecturam ducere, immo explorato iudicare poterit. Eius igitur legendi copiam pluribus cum feciſſem, vſque adeo ab omnibus ferme probatus eſt, vt illius lectio ex meis oppugnatoribus nonnullos ſtrenuos reddiderit propugnatores. Inter hos Quinctilianus Mandeſius aduocatus Romanus à me reponendus eſt, qui cum initio inſtitutiones has videretur paſsim contemnere, neq; adduci poſſet, vt quidquam lectione dignum a nobis perfectũ eſſe exiſtimaret, quod tanto operis titulo reſpõdere poſſet, epitome perlecta, ita de priſtina illa ſua ſententia deiectus eſt, & noſtræ cauſæ addictus (nã bene nata ingenia nec pertinacia ſunt, & vbi meliora vident, facile ſequuntur) vt ego eum quaſi ex Saulo meum Paulum euaſiſſe prædicare ſolerẽ. Sed vt adhuc quanto poſſem vberius cunctis ſatisfacerem, & quottidiana à me certamina propellerẽ, & ſemel omnibus reſponderẽ, ipſi compendio Apologiam adiungendã duxi, qua collectis vniuerſorũ, qui inſtitutum noſtrũ non probarent ſententijs aduerſantium dicta confutare, ac reijcere pro viribus ſum conatus. cuius tenorem tertiæ parti huius ad vos deſtinati Commentarij ſum complexus. In *Excuſat ſe quod cum ſtomacho interdũ loquatur.* qua quidem ſi cui furtaſſe in tanta præſertim ingenij, ac doctrinæ mediocritate tumidiores eſſe videbimur, quàm decere exiſtimet, cogitet is fieri, neſcio quo pacto, vt dum iniuſtè nimis vrgemur, aduerſus oppugnatores noſtros ampulloſi etiam inuiti eſſe cogamur. nam & milites dum prælium conſerunt, non ictus taciti incuriunt, ſed manus etiam clamoribus adiuuant. Natura enim ſic cõparatum eſt, vt quod quiſquis ordine ac recta mente complexum confidit, ſi obtrectetur, acriter tueatur. Intolerandum præterea illorũ eſt *Intolerandi qui de alijs prompte iudicant, & nihil ipſi præſtant.* ſupercilium, qui iudicare de alijs cum prompte ſoleant, ipſi facere nihil nouerũt, & optima quæque prius aſſuerunt contemnere, quàm cognoſcere. Illis autẽ minime reſpondendum duxi: qui me librum ſurripuiſſe, ac magni alicuius viri ſcrinia compilaſſe calumniabantur, quod dicerent, eo me, quem nec de facie quidem noſſent, nec eſſe iudicio, vel eruditione præditum, vt tantam rem aggredi, ac feliciter abſoluere potuerim, quamquã cuius id opus eſſe exiſtimarent, interea non proferrent. His enim magis erat, ꝙ gratias agere, *Auctor furti inſimulatus.* quàm ſuccenſere deberem, cum non tam mihi detrahere, quàm operi ipſi multum tribuere viderentur, & has ſeneſcentis, ac feſſæ, & quaſi laborãtis aduerſus virtutem inuidiæ voces lętus agnoſcebam. Inter hęc, cùm antequàm rei finis haberi poſſet, diu mihi Romę manendum eſſe appareret, inſtantibus Aloyſijs Lyppomano, & Ardinghello, necnõ Paulo *Auctori abſenti, & locus, & honorarium in Academia Peruſina re ſeruata.* Tarano viris grauiſſimis, & prudentiſſimis publico decreto ſtatuitur, vt in Peruſina Academia mei quamquam abſentis, ratio habeatur, atque ideo & profitendi locus, & honorarium mihi ſeruetur. Eodem tempore Alphõſus Caraffa in album familiarium ipſius Pontificis me referri iubet, & totius negotij conficiendi prouinciam ſuſcipit, in quo eſt, quod gratias agam ornatiſſimis viris atque optimis Epiſcopis Io. Baptiſtæ Caſtaneæ, Vincentio Ferrerio, Angelo Maſarello, & Adoardo Gualando. Hi enim nõ deſtiterunt in me diis negotiorum fluctibus, & nos, & rem noſtram Alphonſo commendare, atque currentem quidem il'um ſua ſponte, ſed tamen grauiſſimis rebus interdum valde implicitum, atque occupatum incitare. Pontifex verò dum de Cenſoribus, & caſtigatione operis cogi- *Põtifex mãdat Reumano & Neapolitano, vt Cenſores eligant.* tat, negotium dat Ioanni Reumano, & eidem Alphonſo Cardinalibus, vt diligenti peruestigatione præuia ex omnibus, qui in Vrbe eſſent tres deligerent, qui huic ferendo oneri idonei, ac pares eſſe poſſent, ſubijciens (vt mihi poſtea Reumanus ſæpius retulit) rẽ hanc maxime ſibi eſſe cordi, atq; optare vehementer, vt antequam ex humanis excederet Chriſtiana reſp. huius operis commodum ex ſe ſentiret, ac quaſi munus quoddam librũ hunc à ſe reciperet, perſecturum ſe, vt eos, qui operi expoliendo, & perficiendo inſudaſſent, laboris, ac diligentiæ ſuæ non pœniterẽt. At Cardinales Pontificis acceptis mandatis licet

hanc

Qui Cenſores delecti.

hāc operis caſtigandi prouinciā multi non obſcure vltro ambirent, ex omnibus tamen qui in Vrbe eſſent, delegerunt Fabiū Acorombonū Sacri Pontificij auditorij vt (appellant) tunc Decanum, Iulium Oradinum illius Collegam, & Antoniū Maſſam cauſarū patronū viros, cum iudicio & eruditione præſtantiſſimos, tū in foro, & iudicijs, & interpretādo iure exercitatiſſimos. Acceptis ergo ab his mādatis Pontificiis, ſuum quiſq; à me ſumit operis exemplū, plura enim ego ante a in eū vſum priuatis ſumptibus excribenda curaueram. Acorombonus autem, qui, quod ampliſſimi ordinis, & auditorij caput eſſet, negotio præeſſe videbatur, prius quā librū attingerent oneris ſocios, & me quoque vna ſplendido cōuiuio excepit, actumque eodem die inter eos eſt, quo ordine, quāve ratione res tractari, & abſolui oporteret. itumque eſt in hanc ſententiam, vt ſinguli librum, vel libri partē ſeorſum excuterent, atque ſi qua offenderent, quę forte nō probarent, aut addenda, tollendaue putarent, non immutarent quidem, ſed compactis ad eū vſum codicillis annotarent, annotata mihi vna, aut altera die, antequā nobis eſſet in eundem locū conueniendū, traderent, ne imparatus quaſi cauſam dicere cogerer; inde vt certis diebus cōueniremus, atque rebus inuicē cōmunicatis quæ addēda, vel immutāda, vel reſecanda eſſent, de omnium, vel maioris partis ſententia adderentur, immutarentur, & reſecarentur. Quæ omnia poſt eodem ad amuſſim ex communi præſcripto peracta fuerunt, atque toties ſimul conuenimus, donec ex ipſorum conſenſu, & iudicio cenſuram opus ipſum recepit. Nullo hic pacto explicare poſſim, quanto omnes ingenio in hac caſtigatione, quanto animi candore, quanta denique eruditione verſati fuerint: nihil vnquam improbauerunt, quin ſi quid ad defenſionem afferrem & diligentiſſime, & libentiſſime audirent, ac ponderarent, & ſæpe etiam de propria ſententia, quaſi cauſa plenius cognita decederent: vnde illis nō modo ego, ſed etiam (ſi quando tandem librum edi contigerit) omnes ſtudioſi adeo debebimus, vt pro collato in nos beneficio gratias numquam ſatis agere valeamus.

Operis caſtigandi modus & ordo.

Opere caſtigato, ac recognito reliquum erat, vt de re tota per Cenſores ad Pontificem referretur, quod ipſum illi quāprimum facturi videbantur, ſi eis ad ipſum aditus patere potuiſſet. Sed is tam in abdito aſſeruabatur, tam omnium congreſſus auerſari videbatur, vt ne ad ſacra quidem audienda iam è conclaui pedem efferret. Vnde præter conuictos, ac familiares pauciſſimos admittabatur nemo, niſi forte magnorū regum Legati: quos tamē & ipſos prius ob eam rem aliquandiu prenſare oportebat, & ſæpe die, atque hora ad compellandū Pontificem dicta venientes, ac per aliquot horas expectantes demum excludebantur. Neque mirum cuiquam hoc videatur, cum ſæpe etiam (vt ferebatur) contingeret, vt viros ampliſſimos vltrò ex remotiſſimis orbis regionibus magno illorum incommodo ac ſumptu Romam euocarēt: venienteſque vix poſt longum temporis ſpatium admitteret, quod quidem vtrum ex difficili, & omnia tardius agentis Pontificis ipſius ingenio, vel alia de cauſa contingeret, mihi quidem non ſatis eſt in comperto. Illud quidem certo ſcio, vel Solem ipſum ægre iam tum ad illum penetrare potuiſſe. Vnde cū omnis prope coram referendi eſſet Cenſoribus noſtris ſpes ex hoc adepta, quod coram ſe non poſſe intelligerent, per litteras demum agere decreuerunt. Epiſtolam itaque communi nomine conſcribunt, qua, quid de opere ſentiant, complectuntur, eamque Pontifici reddi curant, vberius etiam, vbi colloquendi poteſtas fieret, coram relaturi. Vt autem quilibet, quæ ſit illorum de libro ſentētia, facile cognoſcere valeat, illam ipſam omnium oculis ſubiiciendam duxi.

Pōtificis adeundi maxima difficultas.

BEATISSIME PATER

Cenſorum relatio.

CVm S.V. nobis iniūxerit, vt Inſtitutiones Iuris Canonici iuſſu, ſu, & nomine B.V. cōpoſitas videremus, & excuteremus, primū vniuerſum Opus ſinguli perlegimus. Inde certis diebus in vnū locū ſimul sępius cōuenientes, rebuſq; inuicē cōmunicatis

Non nulla per Cenſores immutata. *Teſtimoniū de diligentia auctoris liber neceſſarius & bene ordinatus.*

ea,quæ vel immutãda,vel addenda,vel reſecanda viſa fuerũt,pro tenuitate iudicij noſtri immutauimus, addidimus,& reſecauimus,auctoréq; ipſum(qui nobis nõ contẽnendo ingenio, & eruditione præditus viſus fuit) exactiſſimã operi abſoluẽdo diligentiã adhibuiſſe multis argumentis cõperimus. Librũ itaq; iudicamus,cũ neceſſariũ, tum etiam bene ordinatũ,ac digeſtum. Cũ vniuerſa prope,quę Pontificij iuris libris ſparſa conſpiciuntur,certa via,& ratione,cõpendioſaq; breuitate cõplectatur, & vere(niſi nos fallit opinio)ab omnibus cõmendandum erit propoſitũ, atq; inſtitutũ S.V.quaſi ſibi diuinitus inſpiratũ, quũ nõ minus gratũ futurũ ſit hoc opus Iuris Põtificij ſtudioſis,quã ſint Inſtitutiones Iuſtiniani nomine cõpoſitę iura Ciuilia profiteri volentibus. Exiſtimauimus tamen nequa omnino(quantũ fieri poteſt) anſa detur,& occaſio nouis altercationibus:quas interdum nimis anxie diligẽtes moroſa curioſitate excitare cõſueuerunt, forte nõ ab re eſſe, ſi nõnulla inſerãtur Procœmio quod ipſi operi B V.pręfigendũ duxerit,de quibus cum primũ cõmodo ſuo fieri poterit,vt ſuo nos dignetur alloquio,plenius diſſerem⁹, omnia tamẽ ſapiẽtiſſimo iudicio B.V.relinquẽtes,cui quãto maiores poſſumus gratias agimus,quod nos,qui tanti nos non facimus,dignos putauerit, quibus tã arduum negotiũ cõmitteret: in quo ſi quid defecimus, id totũ noſtrę imbecillitati aſcribere dignetur, nõ quòd omni diligẽtia,& conatũ ad exequenda mãdata S.V.paratiſſimi(vt debemus)nõ fuerimus. quã Deus Opt. Max.diu nobis incolumem, felicemq; ſupereſſe velit. E.B.V.

Ciuilium, & Canonicarum Inſtitutionũ comparatio. *Quædam Procœmio inſtitutionum inſerenda.* *Diligentia Cenſorum.*

Fabius Acorambonus Rotæ Decanus.

Humiliß. Seruuli Iulius Oradinus Rotæ Auditor.

Antonius Maſſa.

A tergo.

A. C.

Pro magnif. D. Io. Paulo Lancelotto, Die iiij Nouembris.

Adam de Inuidia eſt Notarius.

Recognitio. Die quarta Nouembris conſtitutus in officio mei Notarij,& corã me,&c. D.Venantius Barnabęus clericus Fulginaten.teſtis inductus ſuper recognitione retro ſcriptarũ ſubſcriptionum:qui viſis,&c.recognouit manum,& ſubſcriptionem Mag. Do. Antonij Maſſæ de Galleſio,quem vidit pluries ſubſcribere,iurauit tactis,&c.

Deinde ibidẽ,&c. D.Carolus de Vallata Clericus Rodonẽ. diœceſis ſubſtitutus in officio D.felicis de Romãlis:qui viſis,&c.recognouit omnes tres manus,& ſubſcriptiones in forma quia vidit eos omnes ſcribere,iurauit tactis,&c. Succeſſiue ĩ eodẽ officio corã me notario,&c. D.Buerardus S.D.N.PP.Curſor teſtis inductus ſuper eadẽ recognitione, qui viſis, &c. recognouit binas primas ſubſcriptiones ſcriptas, videlicet manibus R.P.D.Fabij Acorãboni,& Iulij Oradini:quos pluries vidit ſcribere,iurauit tactis &c.

Adam de Inuidia Notarius.

Teſtimoniũ Cardinalis Reumani. ANno ſalutis noſtrę Milleſimo quingẽteſimo quinquageſimo ſeptimo, mẽſe Octobris Sãctiſsimus Dominus noſter interpellatus litteris Scholarium Vniuerſitatis Academiæ Peruſinę, vt dignaretur edere librũ Inſtitutionũ Iuris Canonici,quas D.I. Paulũ Lancelottũ iuſſu,& nomine ſuę Sanctitatis cõſcripſiſſe audierant, manda-

mãdauit nobis, vt idoneos viros deligeremus: q perlecto, & diligẽter excuſſo opere referrent, nũ huiuſmodi eſſet, quod ſub nomine S.S. edi poſſet. Nos autem delegimus R. Fabium Acorambonum, & Iulium Oradinum Auditores Rotę, & D. Antonium Maſſam cauſarum Patronum; quorum electionem etiam S.D. confirmauit: qui quidem viſo libro, retulerunt, pro vt habetur in eorum relatione inſcriptis facta.

Suprascripta Vera ſunt, in quorum fidem me ſubſcripſi Io. Cardinalis Reumanus.

Iſtud eſt igitur grauiſſimorũ, & eruditiſſimorũ hominum cauſa, penitus cognita, ac perſpecta de noſtris Inſtitutionibus iudicium; cui ſi quis nõ perlecto præſertim opere, proprium velit anteponere, non ſecus agere, me iudice, videri poteſt, atq; ſiquis dicat, acutius ſe nocte intempeſta poſſe cernere, quàm alios ipſo in meridie. Sed quoniam quiddã Procemio inſeri non ab re eſſe ſignificãt, ne quis adhuc tergiuerſari poſſit, hoc quoque cuiuſmodi ſit: eſt nobis aperiendum. Viri oculatiſſimi nihil æque timuerunt, quam ne quis (ſi qua forte verba operi eſſent inſerta, quæ ab his, quæ in Decretalium libris leguntur, diuerſa eſſent) ad veterum iurium correctionẽ eam varietatem ſubtili nimis, ac ſophiſtica interpretatione detorqueret, vt Interpretes interdum, dum vel ſyllabas ſuperſtitioſius ponderant, ſunt moroſi, propterea que & a me prius, & ab ipſis poſtea magna eſt adhibita diligentia, ne (quantum res pateretur) temere, & cum periculo a verbis veterem recederemus, immo multa, quę cubitalibus litteris alijs Pontificij Iuris libris inueniuntur expreſſa de libro Cenſores expungi voluerũt, ſiue quòd legentium auribus prima facie male ſonarẽt, ſiue quòd vſu non admodum recepta eſſent, ſiue quòd obſcuritatẽ continerent: claritati enim mirumin modũ videntur mihi ſtuduiſſe. Ceterũ vt adhuc Cauillatoribus, verborũque aucupatoribus penitus os occluderetur, conſultiſſime agi putauerũt, ſi ſummus ipſe Pontifex Procemio, quod operi eſſet pręfigendũ, teſtato hoc exprimeret, quòd ius nouũ cõdere, vel vetus abrogare nõ intendit. Et vt ipſius negotij effigiẽ plene cognitam habeatis, quaſi ob oculos poſitã, ſubijciã hic Procemij exemplũ non quidẽ a Pontifice, vel eius mãdato aquoquã conſcriptũ, ſed à me ipſo hortatu, & iuſſu ipſorũ Cenſorũ antequã librũ attingerẽt cõpoſitũ, quod (ſicut ipſi tunc aſſerebãt) propterea, vt facerẽ, mandauerunt, vt ipſius rei ab ipſo initio totam imaginem expreſſam, quaſi de propinquo melius poſſent intueri.

Quid Cenſores operis procemio inſerendũ cẽſuerint.

Male ſonãtia vel vſu non recepta de libro abraſa.

Operis Procemũ iuſſu Cenſorum conſcriptum.

PIVS EPISCOPVS SERVVS SERVOrum Dei Vniuerſis Iuris Pontificij candidatis Sal. & Apoſt. Ben.

Eccleſ. c. 7.

HOminem rectum creauit Deus, ille autem dum declinat ad malum infinitis (vt diuina teſtantur oracula) ſeſe miſcuit quæſtionibus. Hinc eſt, quòd ingruentibus malis moribus, & gliſcentibus iugiter litigijs, & nouis caſibus emergentibus, neceſſe fuit ad veteres Canones varia ſacrorum Conciliorum Decreta, ac multas recentiorum Pontificum conſtitutiones adiungere: quæ inordinatis rebus ordinem tribuerent, inutilia præcinderent, labentia fulcirent, & ex vinea Domini, quaſi quidam ſarculus, non modo nocentes herbas euellerent, verum etiam ſalutiferas inſererent. Vnde ſacrorum Canonum. Decretaliumque Epiſtolarum (rebus ita exigentibus) tam magnus hodie factus eſt cumulus, vt numerum

prope legũ ſæculariũ exæquare videantur. Inde fit, vt quæ cito, & cũctis innoteſcere neceſſarium foret, vix à paucis diuturno ſtudio cognoſci valeãt. quod ipſum accidit, nõ modo ob Conſtitutionũ multitudinẽ, verũ etiam quod iis, qui iſtius iuris ſcientia imbui cupiunt, nulla certa via vel methodus à quoquã huc uſque præſcripta fuerit. Vnde nullis certis initiis, ac veſtigijs inhærentes per deuia incerto curſu temere vagari cõpelluntur. Et ſane per quã incongruũ erat, vt ſacroſancta Iuris Pontificii facultas principio ipſo, hoc eſt parte potiſſima, careret, & à legibus profanis, quę Canonibus ipſis famulari conſueuerũt, in hac parte ſuperaretur. Idcirco ĩter cũctas ſollicitudines, ad quas nos debitũ Apoſtolicę ſeruitutis adſtringit, nõ in poſtremis ducimus, vt florẽtiſſimæ Iuuẽtutis ſtudia nunc magnis propoſitis pręmijs, nunc eruditiſſimis viris ad docendũ ad Gymnaſia noſtra vndique accerſitis, nũc nouorũ editione librorũ quãtum poſſumus ſubleuemus. Studioſorũ itaq; difficultatibus paternæ diligentię ſtudijs obuiã ire cupientes, non tamen per hoc aliquid noui iuris ſtatuere volẽtes, ea, quę huc vſq; varijs locis, ac libris diſperſa fuerũt, quaſi in artẽ redigenda curauimus, & dilecto. N. mãdauimus, vt ex vniuerſis Põtificij Iuris libris Inſtitutiones certo ordine cõtexeret, & conficeret; quas in quattuor libros, & cõgruos titulos partiri iuſsim⁹, vt ſint totius Iuris Canonici principiũ, & elementa, quarũ ductu expeditius, & citius ad metã illius iuris ſtudioſi peruenire valeant. Legimus itaq;, & per dilectos filios noſtros. N. N. N. ſumma cũ diligẽtia, & ſtudio recognouimus, eaſq; nũc ad vniuerſitates veſtras trãſmittim⁹. Sumite igitur alacri animo, & cũ omni reuerẽtia, atque iis ita operã date, vt ad cetera cito, & facile beneficio noſtro peruenẽtes Apoſtolicę ſedis atq; vniuerſę Chriſtianæ Reip. cõmodo, atque ornamẽto aliquãdo eſſe valeatis. Datũ, &c.

Triplex remediũ ad effugiendũ innouationis, vel correctionis periculum.

Ad effugiendũ igitur ſcopulum iſtũ correctionis, & innouationis, quem multi non quidẽ temere, ſed omnino nimis ſuperſtitioſe formidãt, triplex eſt paratũ remedium. Primum omnium efficaciſsimũ, pręſentiſſimũque Pontificis ipſius teſtatio, ſi diſerte caueat, quod non intendit ius nouum condere, niſi id ipſum exprimat. Quã quidẽ ſi prooemio ſuarũ Inſtitutionum, & Iuſtinianus olim inſeruiſſet, multæ de medio legũ perplexitates ſublatæ eſſent: quæ legentiũ nunc ingenia vehementer torquẽt. Secundũ noſtra omnium in ea re cauenda diligentia, qui ne latum quidẽ vnguẽ, vbi periculũ poterat imminere, niſi rebus valde perpẽſis a verbis Canonũ receſſimus. Demũ id quod legibus ipſis eſt cũ omni ſcriptorũ genere cõmune, benigne ſcilicet ac probabilis ĩterpretationis beneficiũ, de quo, quoniã prolixe infra ſuo loco diſputauimus, nihil hic dicam amplius, ſed deinde vobis petendũ relinquimus. Nõ deſinunt tamẽ adhuc nonnulli ad hæc aures obſtruentes, formidãdũ Legis nomẽ, & innouationis ſcopulũ in vulgus iactare, & eos qui noſtrorũ conſiliorũ ignari ſunt, nõ ſolum à cauſa noſtra abducere, verum etiã & nos ipſis laniandos tradere, aut helleboro curãdos. Sed ſi quis acutius introſpiciat, nõ ſecus his hac in re nunc accidit, quã vt cũ agricolæ iactis ſeminibus, vel ſuccreſcẽtibus herbis, vel maturis pomis, ab auiũ incurſibus timẽtes medio ipſo in agro, aut arboris ſummitate viliſſimũ aliquid ſordide, atq; attritæ veſtis vẽto agitandũ ad terrẽdas aues ſuſpẽdũt: veluti eni etſi vere nihil ſit ab inani ſpectaculo volucribus timendũ, aufugiũt tamẽ, & à palliolo quaſi ab inſolẽti mõſtro declinãt: ſic multi audito Legis ad terrendũ cõficto nomine, potius quaſi ab imminenti periculo aufugiẽtes, inſtitutũ hoc noſtrũ auerſãtur, & tamẽ, ſi nõ ita eſſent formidoloſi, & propius accedere nõ vererent

Teſtatio Principis.

Diligẽtia.

Interpretatio.

Agricolarum nos.

& cauſam

& cauſam accuratius cognoſcere, & quaſi ex propinquo intueri vellent, intelligerent profecto ab hoc Legis nomine nihil magnopere timendum, & pulicem hunc eſſe, non Elephantum Hui (inquiunt) tantum ne priuatum, atque illum iuuenem eſſe auſum? Senatus ſæpe totus in vnica ferenda lege diu laborat, & vnus iſte homuncio quatuor legũ libros in ſuo ſolus cubiculo meditatus repente nobis condiderit? Quaſi vero nouas mihi leges cõfixerim, ac nõ veteres potius expeditiore . quadã, & cõpẽdioſiore via, atq; id quidem non ſine exemplo probatiſſimorũ virorum rudioribus tradere conatus fuerim? Quaſi eadem nouarum legum ferendarum, quæ veterum ſub certum ordinem reponendarum ſit ratio? Quaſi non in magnam hominum lucem, & in Vrbem ipſam prodierim, diutiſſime permanſerim, opus ipſum paſſim omnibus legendum: excutiendum, lacerandum non tradiderim. Habet Inuidia inter vitia cetera illud proprium, ac quodammodo peculiare, quòd adeo turpis eſt, vt nulla ratione ipſa ſe intueri, & agnoſcere velit, ideoque liuori ſuo magnifica ſemper verba atque illuſtres ſermones prætexit. Vnde qui ſe iracundũ, intemperantẽ, & ad voluptates procliuem confiteatur, facile inuenias, at quòd ſe quis inuidum eſſe, ac liuidum concedat, nec tormentis quidem facile extorqueas, quinimmo cum maxime virus euomunt, ſe veritatis eſſe amatores inuidi prædicant, atque eã de cauſa nec amicis quidem parcere ſolere, tanta eſt enim virtutum, vitiorumque vicinia, vt maledicus pro libero ſe quis interdum venditare valeat, ea autem ineſt vis peſtilenti huic morbo, quòd ſi quem gratia, vel auctoritate pollentem occupet, præclaras quaſque res euertit, ac deſtruit, ſin vero (quod ſæpius accidit) humiliores arripiat, habet illud boni, quod quaſi in propria viſcera verſo gladio maximum malum inuidis ipſis afferre conſueuit: Sed vt demus liberum eſſe cuique, vt ſuo non alieno arbitratu explicet, quid de quaque re ſentiat, aut periculum ſibi fingat quantumuis magnum, idque animo fieri non poſſe, niſi candidiſſimo, certe vt ipſis pro ſuo, ita etiam & nobis pro noſtro ingenio diuerſa ſentire, atque opinari ſine alicuius temeritatis ſuſpitione integrum eſſe debet, præſertim cum tot ſummos viros habeamus ſubſcriptores, ac noſtræ ſententiæ propugnatores, ac propemodum auctores. Et mehercule, quanto magis cogito, tanto magis iſtorum hominum ſcrupuloſitatem, & tantam formidinem demiror, præſertim quod ſacræ Theologiæ Magiſtri, quibus etiam librum hunc noſtrum opportunis locis excutiendũ tradi neceſſe fuit, nulla mihi ingentia pericula, quod Iuriſperiti aliqui faciunt finxerunt. quippe quod, vbi tractantur ardua verbis Canonũ ipſorum quaſi cuidam clauo tenaciter nos inhæſiſſe liquido compererint, & tamen nemo neſcit facilius, & haud paulo maiore cũ detrimento, quàm in pertractando iure, errari in re Theologica: quę non fluxæ alicuius, & cito euaneſcentis rei ſed ipſius ſempiternæ ſalutis ſolum rationem ducit: præſertim in hac temporum noſtrorum calamitate, quibus tam multarum hæreſum obortæ ſunt in Eccleſia procellæ, vt ſi quis ſcrupuloſa interpretatione quantumuis diligenter, ac ſincere ſcripta pertinacius inueſtigare velit, aliquam hęreſim eadem ſubolere facile (niſi fallor) extorquere poterit, Theologi tamen non modo me ob eam rem ab hac ſcriptione non ſunt cohortati: verum etiam Inſtitutiones haſce noſtras locupletiſſimo teſtimonio ornarunt. Nam cum caſtigandi operis certis locis, qui rerum Theologicarum, vt puta ſacramentorum, tractationem continent, prouincia Danieli Blanco Cremenſi Dominicano regulari viro doctiſſimo, atque acerrimi iudicij demandata eſſet. de paucis, quæ vidiſſet, ita cenſuit.

Nõ eadem ratio nouarum legũ ferẽdarũ, quæ veterũ ordinãdarũ Inuidia nõ põt ſe ipſam ĩtueri Quæ vis Inuidiæ.

Theologorũ ſnia.

Facilius, et maiori cũ periculo erratur in Theologia, quã in iure.

QVæ de Sacramentis in genere, quæ etiam de Baptiſmo in ſpecie & confirmationis ſacramentis legi in libro Inſtitutionum Iuris Canonici, & Catholicæ veritati conſentanea, & eleganti ſerie diſpoſite, & appoſite tractata, quantum aſſequi potui, meo exiguo ingenio videntur.

Teſtimonium magiſtri Sacri Palatij.

F. Daniel Blancus.

Is autem omnia perueſtigare nō potuit, quippe qui ſub ipſo tēpore, quo noſtro operi perlegendo, & diiudicando incumbebat, Sacri Apoſtolici Magiſter delectus eſt, vnde ad cetera multa: quæ ſibi antea fidei, ac religionis cauſa obeunda erant negotia, adeo magnus acceſſit cumulus, vt noſtri inſpiciendi libri prouinciā alteri demandare coactus fuerit. Delegat itaque rē Matthæo *Lachio* Sodali ſuo, viro cum probatiſſimæ doctrinę, tum vero etiam ſpectatæ pietatis. Is autem ita cenſuit.

Teſtimonium Inquiſitoris.

NOs Frater Matthæus Lachius Ordinis Prædicatorum ſacrę Theologię Profeſſor, & in Diœceſi Peruſina Commiſſarius S. Inquiſitionis, legimus, & conſiderauimus librum nuper compoſitum ab Eccell. Doctore V. I. D. Io. Paulo Lancelotto Peruſino, & ſpecialiter, quę ſpectant ad ſeptē Sacramenta fidei Chriſtianę, & lætati ſumus: quoniam minores & maiores; proficientes, & docti, nē dum incipientes inuenient breuiſſima hora, quę longo temporis tractu non potuiſſent, vnde ſibi, & aliis ad ædificationem Eccleſiæ proficiant. Et iudicamus, vt non ſolum excudi tutò valeat, verum ēt quàmprimum edi valde expediat, ad hoc vt præclara ſacrorum Canonum ſtatuta concinna ſtructura, atq; ordine elegāti cōnexa, omnibus innoteſcere valeant. Die VI. Ianuarij. M. D. LIX.

Ita eſt Fr. Matthæus, qui ſupra
manu propria ſubſcripſi.

Perſpicitis igitur præſtantiſſimorum virorū teſtimonio tantum abeſſe, vt in re Theologica lapſus fuerim, vt in ea tractatione etiam à laudatiſſimis viris laudari meruerim. Cum tamē interim Theologiam ipſam non profundius attigerim, quàm quo Canones pertingūt, aut homine Chriſtiano digna Inſtitutio expoſcit; vt ſicubi, eo certe in loco potiſſimum lapſus timendus fuerit. Vnde ſi in lubrico conſtitimus, & in locis nō admodum nobis exploratis, & cognitis certam nihilominus viam tenuimus, quanto tandem eſt æquius, idem nobis contigiſſe, & in his credi, quæ ad metam tantum Iuris cognitionem pertinent: quæ quidem, quod eis cognoſcendis omnem prope ætatem conſumpſimus, ſi non trita nobis ſunt, certe longe magis habemus cognita, quàm ea ipſa, quæ ad Theologiæ facultatē ſpectant, ſed permittamus in ſuo quemque ſenſu (vt dicebat Apoſtolus) abundare, & ad inſtitutam totius rei narrationem iam reuertamur.

Petrus Schultingus Colonia Agrippina Nuncius.

Sub hoc ferme tempore, quo mihi cum Cenſoribus meis negotiū erat, & de ipſorum Cenſorum Epiſtola Pontifici reddenda laboramus (fuit enim & in eo mihi laborandū) ſplendidiſſima Germaniæ Ciuitas Colonia Agrippina Petrum quendam Schultingū à Steinoich Iuris (vt vocant) Licentiatum *Romam* miſit, vt is nomine Colonienſis Senatus cum Pontifice ageret, de priuilegiis quibuſdā vniuerſitatis, & Gymnaſij publici confirmandis, & augendis. Qui cum de Inſtitutionibus noſtris audiſſet, Operis, & argumenti nouitate vehementer, vt mihi viſus eſt, captus, ſæpe me obnixe obſecrat, vt libri deſcribendi copiam ei faciam, nihil poſſe prædicans vniuerſitati ſuæ gratius ex Italia exportare: cui cum re nondum abſoluta non poſſe me obſequi ſæpe reſpondiſſem, idē rurſus à Neapolitano flagitat: ſed cū nec ab ipſo voti cōpos fieret, id em tandē ab ipſo Pōtifice per litteras, cū acceſſus ægre pateret, petit. Quarum litterarū, vt & eius rei apud ceteros quoque fides extaret, exemplum mihi curaui, erant autē in hæc verba cōceptæ.

Nuncij Coloniæ Agrippinę petitio Compertā auctori fuit verā hunc.

AD cetera S. V. ergà Colonienſem Vniuerſitatem magna beneficia humilem oro, atque obſecro, patiatur etiam eum cumulū accedere, vt reuertēti mihi ad Colonienſes ſtudioſos liceat Inſtitutionum

ſtitutionum Iuris Canonici : quas iuſſu S.V. feliciſſime audio abſolutas,
exemplum deferre, vt iidem ab ea non ſolum Sacerdotiis, ac prouētibus,
ſed etiam præclaris litterarum monumentis ſe ſe adiutos eſſe perpetuo
gloriari poſſint. E. B. V.

Coloniā e- xēplar Inſtitutionū ſerum aſportaſſe & publice aliquando interpretatum antea quam ederentur.

Seruus humiliſsi. Petrus Schultingus Steinuoic Legum licentiatus Reip. Coloniæ Agrippinę Nuntius.

Sed nec a Pontifice, quod nondum eſſet res abſoluta, aliquid impetrare potuit. At plu
ribus elapſis menſibus Cenſorum Epiſtola Pontifici tandem redditur. Is illam diligen
ter cum perlegiſſet Cenſoribus craſtina die ad ſe, vt veniant, nuntiari iubet: poſtridie
mane me Neapolitanus accerſit, edicitq; illa ipſa die, mihi vna cū Cēſoribus meis corā
Pontifice conſiſtendum, ibiq; de ratione edendi Operis agendum, ad hortam in Vatica
num omnes conuenimus, & me non ſubſequente, ne quid vel auribus meis dare viderē
tur vel liberius loqui impedirentur, aſtantibus ſex Cardinalibus, Cenſores, atq; vnà ſa
cri Palatij magiſter ad Pōtificē intromittūtur, & exhibito libro de toto negotio retule
rūt longa corā illo diſceptatio a ſermo, cui licet nō interfuerim. nihil tñ ſuſpicari li-
cet eos retuliſſe, quod ab eo quod proprio firmaſſent Chirographo, diſſideret Poſtre-
mus & ipſe admittor. Secundo demū anno poſtquā Romā appuliſſem: qui pedibus de
more exoſculatis expoſui breuibus, qđ cū ſub initiis adepti a ſe Pōtificatus ſuaſu, atq;
Impulſu ſuo Inſtitutionū iuris Canonici, quas antea inchoaſſem, abſoluendarū prouin-
ciam aſſumpſiſſem, ab eo tēpore per triennium ferme toto pectore operi abſoluēdo in
uigilaſſem, demumq; impellentibus Peruſinæ Academiæ Scholaribus Romam me cō-
tuliſſem, ibique diu cōmoratus nullis laboribus, aut ſumptibus pepercillem, donec eru
ditiſſimi, ac præcellētes viri operi limam de mandato ſuo adhibuiſſent. Tū ſiquid a me
fuiſſet elaboratū, quod ſublimitate Romani Pōtificis non indignū videri, ac ſtudioſis ali
quam vtilitatem parere poſſet, primum quidem Deo Opt. Max. gratias agendas: qui
etiam mutis, & elinguibus loquendi facultatem interdum largiretur, Deinde Cenſori-
bus ipſis, qui nihil diligentiæ, aut laboris intermiſiſſent, vt opus ipſum caſtigarent, &
perpolirent: Reliquū eſſe vt ille ſupremā operi manum imponeret, vt tandē vndecum-
que abſolutum in manus hominū deuenire poſſet. His ille gaudere ſe mirum in modū
quod de meo ingenio, & eruditione, atq; Inſtitutionum noſtrarum elegantia plura ex
doctiſſimis viris audiſſet, qui quidem tam multa prædicaſſent, vt niſi illorum iudicium,
ac fidem ſæpius in rebus arduis probaſſet, facile in eam ſuſpitionem adduci potuerit, ne
ſcilicet ex nimia quadā in me beneuolentia, atque amoris abundantia, potius quàm ex
iudicio ea de me ſentire, ac proloqui cogerentur. Sed cum ſæpius maximis in rebus illo
rum a ſe ſpectata eſſet integritas, quæ de me, atque opere retuliſſent, non tam eorū in
me beneuolentiæ, quàm conſcientiæ, ac virtuti tributa eſſe ſe ſe credere, & pro certo ha
bere Proinde bono eſſem animo. ſtatuiſſe enim mihi obtemperare, & velle librum edi
appoſito a ſe Proœmio, deſiderare tamē non nihil circa operis ordinē, & Rubricas, vt eſ
ſem ex Cenſoribus intellecturus. Id autem erat huiuſmodi, ſcilicet vt quanto poſſem
minus ab ordine Gregoriani operis diſcederem, nec mihi nouas titulorum inſcriptio-
nes, niſi cogeret neceſſitas, fingerem. De reliquo ſe daturum operam, vt meorum labo-
rum me minime pigeret. His verbis acceptis plenius ex ipſis Cenſoribus Pontificis de
tota re ſententiam cognoui, quæ ad ſummā erat huiuſmodi, vt decernerēt operi Proœ
mium præfigere declaraturus ibidem, quam ſtatuerit illi auctoritatem impertiendam;
idemque ea diſputatione adeo delectatus eſt, vt aſſereret conſtituiſſe ſe occu-
pationibus ſuis horas ſuffurari: quibus librum totum perlegeret, vt is de ſuo iudicio
ſupremam manum acciperet. Hucuſque (ſtudioſi Iuuenes) Inſtitutionum, quas
tantopere nunc a nobis flagitatis, edendarum tractatus proceſſit, nec vlterius vllo
pacto progredi potuit, ſiquidem, cum, non niſi a ſe quoque diligenter recogni-

Auctor ad Pōtificē admiſſus poſt biennium.

Auctoris ad Pontificē oratio.

Quid Pontifex auctori reſponderit.

Hic nec Paulus nec ſucceſſor fecit qua fuit illorū in ſtudioſos liberalitas.

Pōtifex aſſerebat ſe vltimā operi manū velle impo nere.

tum, editurum librum Pontifex aſſereret, atque is eſſet, qui cum innumerabilibus, ac grauiſſimis negotiis ſenio iam confectus premeretur, tum vero etiam qui huiuſmodi

Pontificis tarditas.

res cunctorum hominum opinione tardius ſoleret expedire, qui fieri vmquam potuit, vt me viuo, etiam ſi nunquam interiturus ille videretur, ſucceſſiuis tantum horis iuſtũ opus perlegeret, cuncta minutatim timaretur, limam ex ſuo iudicio apponeret, in lucẽ ederet? præſertim quod, vt illi facultatum ceterarum cognitionem vel exactã concedamus, iuris quidem conſtat non fuiſſe valde conſultũ, ſed fuerit conſultiſſimus, certe nõ ego librum meum melioris fore conditionis exiſtimare debui, quam Breuiariũ ipſum

Breuiariũ Romanũ.

Romanum, quod non modo ab initio initi a ſe Pontificatus, verum etiam (vt audio) in omni propemodum vita a ſe caſtigatum clericis legendum tradere ſtatuerat, & quod quotidie vel inuitus, dum horarias preces perlegeret, præ manibus habebat, & tamẽ nũquam abſoluturus tunc videretur, & nunc non abſoluiſſe liqueat, forte circa tollendos improbatæ lectionis libros vehementer occupato, edendis bonis eodem tempore vacare non licebat. Vnde tum mea ſponte, tũ etiã viris ampliſſimis, & quibus Pontificis ipſius ingenium longe melius, quàm mihi cognitum erat, ita aſſeuerantibus per ipſum rẽ confici poſſe deſperaui, itaque nihil non egi, vt mihi priuato nomine librũ edere liceret. Eius rei teſtes mihi ſunt illuſtriſſimi viri Bernardinus Scottus, Ioan. Reumanus, Scipio Rebiba. Teſtis, ſi viuat, Hieronymus Dandinus, cuius de omnibus benemerendi ſtudiũ magnã mihi tunc admirationem mouit. Is enim, cum neque ab vniuerſitate veſtra litteras vllas accepiſſet, nec a quoquã vel leuiter admonitus eſſet, neque me de facie quidẽ noſſet, ſimulatque cauſam aduentus noſtri neſcio qua ratione cognitã habuit, ita negotium complexus eſt, vt nullam vmquam occaſionem, vel mei ornandi, vel rei ſummo ſtudio maturandæ interire paſſus fuerit; ita vt ſola viri humanitas non nullorũ erga nos inclemẽtiam lenire, ac redimere potuerit. Teſtes Pompeus Piccolhomineus, & Andreas Matthæus Aquæuiuius, qui noſtræ cãæ ita ſemper fauerũt, & publicas prope cõtentiones adeo ſtrenue ſuſceperunt, ac ſuſtinuerunt, vt propriam illos egiſſe cauſam credere poſſis. Teſtes denique Michael Guiſilerius, & Gulielmus Sirletus, & ſi viuant, Vergilius Roſarius, & Daniel Blaneus: quibus cum, quod ſpecialiter ambobus nouorum omnium operum iudicandorum, & edendorum prouinciam Põtifex delegaſſet, ſępe ac ſæpius tam coram, quàm per litteras egi, vt eius libri, quem ipſi, & docti omnes probaſſent, edendi licentiam tandem mihi vel concederent, vel impetrarent. Sed nullo pacto id obtineri potuit affirmantibus illis non eſſe ſibi integrũ, vt ſuper his quibus ſummus

Legẽdi libri licentia non impetrata.

ipſe Pontifex manũ iã apposuiſſet, aliquid ſtatuerent, vel permitterent, ſed eidem omnia illibata reſeruari oporteret. Ergo magnã temporis iacturam, & mille paſſus incõmoda, & ſumptibus pene exhauſtus, cũ negotia quædam familiaria cauſatus a Neapolitano abeundi licentiam vix impetraſſem, Elephanti partum non duxi amplius expectandũ.

Auctor Roma diſcedit.

Roma itaque diſcedo, quibuſdam prouinciã, quam Pontifici ſcirent eſſe cordi, a nobis deſeri vehementer admirantibus, pleriſque tamen turpẽ nos tuliſſe repulſam, atq; improbatum opus noſtrum exiſtimantibus. neq; omnino id temere. Quis enim tã æquus rerum æſtimator eſſe poterit, qui eum me poſt biennium fere exactum vix ſummis non dicam precibus, ſed laboribus loquendi cum Pontifice copia ſemel tantum impetrata, re propemodũ infecta in patriam rediiſſe vel videt, vel audit, non peſſime etiã de libro Inſtitutionum noſtrarum, ac de negotio toto iudicare debeat? En (inquiunt) rediit tandem nouus hic noſter Tribonianus: at cur iterim præclaras illas ſuas Inſtitutiones nobis non exhibet? cur quaſi theſaurum in abdito aſſeruat? nimirũ theſaurus in carbones verſus eſt, noſtis cetera. Atque hæc, & in hanc ſententiam ſimilia eiuſmodi ſunt, vt illis nec ego quidem ſatis commode queam reſpondere, niſi ab ouo totius facti ſeriem receſeam: at quantum quiſq; fidei orationi noſtræ habiturus ſit, alieni prorſus eſt arbitrij, nec apud multos mendacij ſuſpitione omnino caret, ita fit, vnde me laudis ſaltem præmium referre oportuit, exiſtimationis detrimentum feram: quod vt quoquo modo minuam ſaltẽ, quando ab eo me penitus vendicare non poſſum, non ab re fore exiſtimaui ſi operis ipſius compendio locupletiſſima etiam illuſtrium virorum teſtimonia adiũgerem, atque in vulgus ederem: quibus mali de nobis rumores paullulum cõprimantur, neque enim ego omnium ſermonibus, qui de hac re loquantur intereſſe, atq; omnibus

in an-

In angulis ad tutandam cauſam meam adeſſe poſſum. Agendum itaque mihi nūc eſt, vt milites, vel militum duces interdum ſolent, hi enim ſi pugnæ ſic euentus ceciderit, vt, quamquam in illis nulla culpa ſit, parum tamen probe rem geſſiſſe vulgo exiſtimētur, vt ſe purgent, & ab omni culpæ ſuſpicione vindicēt, chartulas quaſdam in publicū edūt (Manifeſta illi appellant) quibus rei geſtæ ferè recenſentes, ac probatiſſimorum teſtiū dictis confirmantes ſeſe ab omni honoris labe, atque infamia aſſerere, & eximere conātur. Et hoc quidem liberius vt facerem, ea etiam ratione ſum adductus, quòd ita illorū qui cœptis noſtris fauere conati ſunt, collatum in nos beneficium, quod per mea ſcripta fieri poteſt, apud omnes teſtatum faciam, atque ita (vt Comicus inquit) *Manifeſta*

Vno labore exoluam ærumnas duas,

videor enim mihi hoc debere meis fautoribus, vt quando ipſis gratiam referre non valeo, aliquam ſaltem grati animi ſignificationem oſtendere conati debeam, imitandosq; mihi eſſe ſtatui viatores, qui paulo ſint accùratiores. Veluti enim hi, ſi quid in itinere, ac peregrinatione offenderint, vel vetuſtate admirandum, vel nouitate gratum, ſi quos itē latronum incurſus, vel fluminum impetus incolumes euaſerint, ſicubi ab amicis ſplēdidiore conuiuio excepti fuerint, ne quando ea excidant, proprio libello ſolēt adnotare, & cum in patriam redierint, omnibus recenſere: ſic ego, qui vt adhuc portum nō tenuerim, naufragium certe non feci, quæcunque mihi in huius negotij tractatione obtigerunt, quæ non indigna viſa ſunt, de quibus meminiſſe deberem, in hoc noſtrum commētarium congeſſi, eaque patronis, atque amicis meis (ſi vacet) legenda nunc libenter exhibeo. ſicque (vt inquit Tragicus) *Viatorū ac curatiorū mos.*

Quod fuit durum pati, meminiſſe dulce eſt.

Quamquam & non ſum neſcius, ſic me rurſus exponere morſibus inuidorum, quorum liuori ſatius forte fuerat ſilentio meo modum ponere, quàm aliquid noui edentē, & adhuc eadem in ſententia perſiſtentem, eorundem inſaniam prouocare: ſed quādo ſemel imprudens manum in flammam niſi proprio malo factum audentiorem iuuat idem nunc facere ſcientem, prudentemque. Liceat tamen mihi ab his illud impetrare, quod a canibus ſuis Hieronymus precatur, ſcilicet vt hoc, quidquid eſt libelli, legant prius, & poſtea deſpiciant, ac pro libidine lacerent, ne ſi aliter faciant, vel inciuiles habeātur: qui quaſi tota lege non perſpecta iudicent, vel non tam ex iudicio, quàm ex liuore ignorata damnare videantur. Acceſſerunt huc prætetea frequentes veſtræ iuris ſtudioſi, de Inſtitutionibus ipſis edēdis interpellationes; quos ego aſſiduū interpretandi laborem cauſatus in æſtiuos præteritos menſes reieceram, atque hucuſque tandem detinui, nūc cū a prælegēdi munere diu, ac ſæpius ceſſatū ſit, dilatoria huiuſmodi exceptione deſtitutus apud vos planè [puto] decoxiſſem, niſi aliquo ſaltem commento, atque aliqua ex parte promiſſa repræſentaſſem. Egi ergo vobiſcum, vt cum ſuis creditoribus ſolent tenuiores debitores: quibus ſatisfaciendi non voluntas, ſed facultas deeſt: qui ſi ære alieno premātur grandiore nec dum omnino ſint ſoluendo, ſed interuallo temporis aliquam ſpem habeant, ne nimium differendo quaſi debitum inficiari videantur, vel exiguam ſummā primum perſoluunt, in reliquo mēſes, hebdomadas, dies creditoribus auferendo, fidem tuentur ſuā. Sic vos hoc nunc a nobis accipietis Commentarium, atque operis totius Epitomen, vbi quam ſcribendi rationē, ac rerum ſeriem ſequuti fuerimus cognoſcetis, breui etiam (niſi Deo pœnitus renuente prouinciam hanc aggreſſi ſumus) ipſarum Inſtitutionum iuſtum opus, quaſi integram crediti veſtri ſummam accepturi, & conſequuturi. *Inciuile nī ſi tota lege perſpecta iudicare.*

FINIS PRIMI LIBRI.

FRANCISCVS CANTVCIVS LECTORI.

SEquentem librũ conſueuit Auctor interdum, quaſi per arborem repræſentare: nec incondite, vt vulgo ſolent: ſed incipiẽs ab imis radicibus, atq; inde perpetuo quodam nexu progrediẽs ad ſtipitem, ad ramos, ad ramuſculos, ad frondes vſque ad ſumma cacumina, ordine tam eleganti, vt artem natura ſui æmulam agnoſcere facile poſſit. Sed, quando anguſtum chartulæ huius ſpatium eam latiſsime ramos explicantẽ, & vno intuitu totum Ius Canonicum ſub ipſis oculis oſtendentem capere non poteſt: ſi hanc operis ac Commentarij huius partem, quaſi ſtantem, ac radicibus nixam plantã contemplari non vales: at ſaltẽ tamquam conciſam in ligna, & erectam in ſtruem intueberis. Ita enim radicum, ſtipitis, ac ramorum principaliũ effigiem, ob oculos ponimus, vt arborem ipſam totam per te, quaſi ex pede ſtaturam Herculis, conijcere poſsis.

- **IVRIS Canonici**
  - Radices quędam, quibus conſtat, & innititur,
    - Ius naturale.
      - Legis præcepta.
        - Myſtica.
        - Moralia.
      - Inſtinctus naturæ.
      - Euangelij præcepta.
        - Myſtica.
        - Moralia.
    - Conſuetudo
    - Conſtitutio
      - Eccleſiaſtica.
        - Statuta Conciliorum.
          - Epiſcopalium.
          - Prouincialium.
          - Vniuerſalium.
        - Decreta Pontificum.
          - Generalia.
          - Perſonalia.
      - Ciuilis.
  - Obiectum
    - Perſonę.
      - Laici.
      - Clerici.
    - Res Eccleſiaſticæ.
      - Spirituales.
      - Mixtæ.
      - Temporales.
      - Incorporales.
        - Virtutes & dona Dei.
        - Quæ in iure conſiſtunt.
      - Corporales.
        - Sacramenta.
        - Res ſacrę & ſanctæ.
        - Res religioſæ.
    - Iudicia.
      - Eccleſiaſticum.
      - Sæculare.

- Laici
  - Impediuntur promoueri ob
    - Subiectionem
      - Homines alienæ prouinciæ, vel diœceſis.
      - Libertini.
      - Monachi.
      - Serui.
    - Delictum commiſſum
      - Vſurarij.
      - Fures.
      - Homicidæ.
      - Apoſtatæ.
      - Pœnitentes.
    - Suſpicionem delicti futuri
      - Implicati negotijs ſæcularibus.
      - Baptizati in ægritudine.
      - Filij presbyterorum.
      - Mariti
        - Viduæ.
        - Eiectæ.
        - Meretricis.
    - Lęſionem corporis
      - Voluntariam.
      - Neceſſariam.
      - Fortuitam.
  - Sunt aut
    - Sęculares.
    - Regulares, qui fiunt ex
      - Paterna deuotione.
      - Profeſſione.
        - Tacita.
        - Expreſſa.
      - Voto
        - Sollemni.
        - Simplici.

- Cleri ci qui conſtituti ſūt, aut in
  - Sacerdotio: in quo ſpectatus
    - Gradus & ordo: nam alij
      - Excelſo, vt
        - Romanus Pontifex
        - Patriarcha.
        - Archiepiſcopus.
        - Epiſcopus ſimplex.
        - Adiutores horum.
          - Coadiutor.
          - Vicarius.
          - Archidiaconus.
          - Archipresbyter.
          - Corepiſcopi, quorum vſus ſublatus.
      - Inferiore, vt presbyteri.
    - Matrimonium ſpirituale, quod inter hos & Eccleſiam intercedit: Quod
      - Initiatur
        - Electione
        - Poſtulatione
        - Nominatione
        - per
          - Inſpirationem.
          - Scrutinium.
          - Compromiſſum.
      - Ratificatur, confirmatione.
      - Conſūmatur, conſecratione.
      - Diſſoluitur,
        - Translatione, cauſa.
          - Vtilitatis.
          - Neceſſitatis.
        - Renunciatione, quę fit ex
          - Conſcientia criminis.
          - Defectu ſcientiæ.
          - Irregularitate perſonæ.
          - Malitia plebis.
          - Graui ſcandalo.
        - Depoſitione
          - Verbali.
          - Actuali.
  - Sacris
    - Diaconus
    - Subdiaconus.
  - Minoribus ordinibus.
    - Acolithus.
    - Exorciſta.
    - Lector.
    - Hoſtiarius.
    - Cantor.

Benefícia, prębendę clericis annexa, conceduntur per
- Collationem, quæ fit per
  - Ordinarium
    - Epiſcopum,
    - Capitulum.
    - Abbatem.
  - Legatum
    - Natum;
    - Miſſum.
    - A Latere.
  - Reſcriptum Apoſtolicum, Quod
    - Fit
      - Aut
        - Pure.
        - In diem.
        - Sub conditione.
      - Aut
        - Motu proprio.
        - Ad poſtulationem.
    - Interpretationem ſumit ex
      - Perſona.
      - Loco.
      - Ordine ſcripturæ.
      - Cauſa
      - Qualitate beneficij.
- Inſtitutionem ex iure patronatus, Quod
  - Conſtituitur
    - Fundatione.
    - Dotatione.
  - Acquiritur
    - Donatione.
    - Succeſſione.
  - Tollitur
    - Ceſſione,
    - Eccleſiæ deſtructione.
    - Collegij conſtitutione.
    - Delicti perpetratione.

- Res eccleſiaſticæ
  - Spirituales
    - Incorporales
      - Virtutes, & dona Dei.
      - Quæ in iure conſiſtunt.
    - Corporales.
      - Sacramenta, De quibus proxima pagella.
      - Res ſacræ, & ſanctę
        - Eccleſiæ.
          - Conſtitutio, quæ fit
            - Ob incrementum populi.
            - Ob commoditatem plebis.
            - Vniuerſitatis intuitu.
            - Priuilegio epiſcopi pro
              - Monaſterio.
              - Sepultura.
          - Conſecratio.
          - Reconciliatio.
          - Reparatio.
          - Vnio
            - Temporalis.
            - Perpetualis.
            - ob
              - Vtilitatem.
              - Neceſſitatem.
          - Immunitas
            - Perſonalis.
            - Realis.
            - Localis.
          - Subiectio erga epiſcopū
            - Perſonalis
            - Realis
            - Localis
            - vel
              - Iure ordinis
                - Clericorum ordinatio.
                - Virginum benedictio.
                - Eccleſiarum, altariumq; conſecratio.
              - Lege iuriſdictionis.
                - Eccleſiaſticæ cēſuræ
                  - Excommunicatio
                    - Maior, aliàs Anathema.
                    - Minor.
                    - Canonis, aliàs latæ ſententiæ.
                  - Interdictio
                    - Canonis
                    - Iudicis
                      - Generale.
                      - Spirituale.
                  - Suſpenſio
                    - Canonis.
                    - Iudicis.
                - Collatio.
                - Inſtitutio.
              - Lege diœceſana.
                - Cenſus.
                - Cathedraticum.
                - Ius decimandi.
                - Ius hoſpitandi.
                - Viſitatio.
                - Procuratio.
        - Altaria.
        - Reliquiæ.
        - Deputata diuino cultui.
      - Res religioſę
        - Xenodochia.
        - Noſucomia.
        - Gerontocomia.
        - Orphanotrophia.
        - Brephotrophia.
        - Cœmeteria.
        - Sepulturæ.
  - Mixtæ
    - Canonica portio
      - Epiſcopalis.
      - Parochialis.
    - Decimæ
      - Prædiales.
      - Perſonales.
  - Temporales, quę non alienantur, niſi
    - Fructus.
    - Per precarium.
    - Ruinæ.
    - Serui fugitiui.
    - Per præſcriptionem.
    - Deuoluta ſolita concedi.
    - Inculta prædia, & Eccleſię inutilitas.
    - Modicum, ob benemerita in
      - Prælatum
      - Eccleſiam.
    - Ex permutatione cum
      - Principe.
      - Alia Eccleſia.
    - Intuitu rei à ſacerdote in Eccleſiam collatę.
    - Modicum pauperibus pro eleemoſynas.
    - In præmium arduæ recuperationis.

- Sacramenta
  - Alia
    - Neceſſaria, quorum quædam pertinent ad
      - Ingreſſum in Eccleſiam, vt baptiſmus
        - Fluminis.
        - Flaminis.
        - Sanguinis.
      - Progreſſum in Eccleſia, vt
        - Chriſma.
        - Pœnitentia, cuius
          - Species
            - Solemnis.
            - Publica.
            - Priuata.
          - Partes
            - Contritio.
            - Confeſſio.
            - Satisfactio.
        - Euchariſtia, cuius partes
          - Forma viſibilis.
          - Veritas corporis.
          - Virtus ſpiritualis.
      - Egreſſum ab Eccleſia, vt Extrema Vnctio.
    - Voluntaria
      - Matrimonium, de quo in Tabella proxima.
      - Ordo
        - Maiores
          - Epiſcopatus.
          - Presbyteratus.
          - Diaconatus.
          - Subdiaconatus.
        - Minores
          - Acolithus.
          - Exorciſta.
          - Cantor.
          - Lector.
          - Hoſtiarius.
  - Alia
    - Iterabilia, quæ characterem non imprimunt.
      - Pœnitentia.
      - Euchariſtia.
      - Extrema Vnctio.
      - Matrimonium.
    - Non iterabilia, quæ characterem imprimunt.
      - Baptiſmus
      - Chriſma.
      - Ordo.

Matrimonium

- 1 Initiatur ſponſalibus. Quę
  - Contrahuntur
    - Re.
    - Verbis.
    - Litteris.
    - Conſenſu. } vel
      - Pure
      - In diem.
      - Sub Conditione, quę eſt aut
        - Honeſta.
        - Turpis
          - Simplex.
          - Contra ſubſtãtiam.
        - Impoſſibilis.
  - Diſſoluuntur
    - Ipſo Iure
      - Subſequente matrimonio.
      - Sacrorum ordinum ſuſceptione.
      - Religionis ingreſſu.
      - Interuentu cognationis
        - Carnalis.
        - Spiritualis.
    - Facto hominis
      - Fornicatione
        - Carnali.
        - Spirituali.
      - Partium conſenſu.
      - Membrorum amiſſione.
      - Morbi incurabilis interuentu.
      - Abſentia diuturna.
- 2 Ratificatur. Conſenſu.
- 3 Conſummatur, Copula.
- 4 Impeditur
  - Contrahendum
    - Furore.
    - Voto ſimplici.
    - Cognatione, & affinitate.
  - Contractum
    - Errore
      - Perſonę
      - Conditionis } non
        - Fortunę.
        - Qualitatis.
    - Voto ſollemni.
    - Cultus diſparitate.
    - Sacrorum ordinum ſuſceptione.
    - Crimine.
    - Iuſto metu.
    - Impotentia coeundi.
    - Publicę honeſtatis iuſtitię.
      - Conſanguinitas.
      - Affinitas.
    - Cognatione
      - Naturali
      - Spirituali ex
        - Baptiſmo.
        - Chriſmate.
      - Legitima ex
        - Adoptione.
        - Arrogatione.
    - Adiectione conditionis contra eius ſubſtantiam.
- 5 Diſſoluitur
  - Morte
  - Diuortio.
    - Separatio thori ob
      - Fornicationem.
        - Carnalem.
        - Spiritualem.
      - Viti ſæuitiam
    - Diſſolutio vera
      - Ante copulam
        - Ingreſſus religionis
        - Impotentia coeundi ignorata.
      - Poſt copulam
        - Cultus diſparitas.
        - Machinatio in necem defuncti coniugis.

- Iudicium
  - Eccleſiaſticum
    - Ciuile
      - Ordinarium
        - plenarium
          - Exercetur per
            - Syndicos
            - Procuratores, qui
              - Conſtituuntur ad
                - Negotia
                  - Paterfamiliàs.
                - Iudicia
                  - Filius familias.
              - Prohibentur
                - Sacerdos
                - Monachus
                  - In criminalibus.
                - Excommunicatus.
              - Deſinunt
                - Morte
                  - Conſtituentis.
                  - Conſtituti.
                - Reuocatione
                  - Tacita.
                  - Expreſſa.
            - Principales.
          - Ceſſat
            - Pacta
            - Tranſactiones,
            - Compromiſſa in Arbitros qui
              - Prohibentur
                - Seruus.
                - Monachus.
                - Femina.
                - Laicus ſuper re ſpirituali.
                - Hæreticus.
                - Apoſtata.
                - Schiſmaticus.
                - Infidelis.
                - Excommunicatus.
              - Non cognoſcunt cauſa
                - Liberales.
                - Matrimonium carnalium.
                - Filiationum.
                - Monachationum.
                - Conuerſationum.
                - In integrum reſtitutionum.
                - Criminales.
                - Maiores iudices exquirentes.
              - Deſinunt
                - Prolatione ſententiæ.
                - Morte
                  - Arbitrorum.
                  - Litigatorum.
                - Temporis lapſu.
          - Conſtat. Vt tabella ſequenti.
        - Summarium Quod cõſtat
          - Citatione Petitione in
            - Verbo
            - Scriptis.
          - Iuramento de Probationibus.
            - Calumnia.
            - Veritate dicenda.
          - Sententia lata à iudice.
            - Sedente.
            - Stante.
      - Extraordinarium
        - Fit per delegationem
          - Ordinarij qui creatur à
            - Lege.
            - Principe.
            - Vniuerſitate.
            - Conſuetudine.
          - Principis
        - Diſſoluitur.
          - Reuocatione mandati.
          - Morte
            - Delegantis.
            - Delegati.
          - Pronuntiatione incompetentiæ.
          - Impedimento
            - Iuris
            - Facti
          - Lapſu temporis reſcripti.
          - Exequutione ſententię Delegati
            - Per ſe
            - Per alium
          - Principis.
          - Recuſatione.
    - Criminale, de quo ſequentibus tabellis
  - Sæculare

Plena tiũ iu diciũ cõſtat

- 1 Citatione
  - Non arctat ad comparendum,
    - Perſonæ qualitate
      - Ius dicentis.
      - In ius vocati.
      - Incerti.
    - Loci conditione
      - Extra citantis iuriſdictionem.
      - Peſtilentis, aut alias non tuti.
    - Formæ defectu.
    - Legitima cauſa impeditum
      - Facto aduerſarij.
      - Concurſu maioris Iudicis.
      - Vinculis.
  - Neglecta parit contumaciam quæ punitur aut
    - Miſsione in poſſeſſionem.
    - Rei ſequeſtratione.
    - Litis damno.
    - Mulcta.
    - Excommunicatione.
    - Expenſarum refectione.
- 2 Libelli conceptione, & oblatione
  - Accuſatorij.
  - Conuentionalis.
- 3 Exceptionibus, Quæ ſunt aut
  - Dilatoriæ.
  - Declinatoriæ.
  - Peremptoriæ.
    - Simplices.
    - Litis finitæ, vt
      - Tranſactionis.
      - Iuriſiurandi.
      - Rei iudicatæ.
      - Contra teſtes.
      - Excommunicationis.
      - Præiudiciales.
    - Anormalæ
- 4 Replicationibus.
- 5 Mutua petitione, Quæ
  - Fit coram
    - Ordinario.
    - Delegato
  - Prohibetur
    - Coram
      - Arbitro.
      - Iudice laico ſuper cauſa ſpirituali.
    - In cauſa
      - Criminali.
      - Depoſiti.
    - Contra ſpoliatum.
    - Excommunicato.
- 6 Litis conteſtatione, per
  - Principales.
  - Procuratores.
  - Tutores, & ſimiles.
  - Aduocatum.
- 7 Iuramento calumniæ, Quod
  - Remittitur
    - Clericis in cauſa ſuæ eccleſiæ.
    - Tacite per partes.
  - Permittitur etiam in cauſa
    - Spirituali.
    - Appellationis.
  - Præſtatur per
    - Principales.
    - Procuratores.
    - Syndicos.
- 8 Probatione quæ habetur ex
  - Reo per Confeſſionem.
  - Actore per
    - Teſtes, qui cenſentur idonei
      - Natura.
      - Conditione.
      - Vita.
    - Inſtrumenta, & ſcripturas.
    - Iuramentum
      - Neceſſarium.
      - Voluntarium, ſiue
      - Deciſorium.
  - Iudice, puta per
    - Inſpectionem loci.
    - Aſpectum corporis.
  - Rebus ipſis, per
    - Notorium.
    - Suſpicionem vehementem.
  - Eſt aut
    - Interlocutoria.
    - Definitiua, Quæ poteſt eſſe cõtra ius.
      - Conſtitutionis.
      - Litigatoris.
- 9 Sententia
  - Mandatur Executioni, quæ
    - Fit per
      - Ordinarium: mandante delegato.
      - Delegatum, non parente ordinario.
    - Retardatur
      - Reſtitutione in integrum, quæ datur
        - Intra quadrieunium
          - Sententia.
          - Contractu.
          - Confeſſione.
        - Minori Eccleſiæ Læſis ex
          - Probationis omiſſione
          - Temporis fluxu.
        - Coram
          - Ordinario
          - Delegato ſpecialiter.
      - Oppoſita exceptione … nis per Principẽ.
        - Fraudis.
        - Nullitatis.
      - Cõmiſſa cauſa appellatio
  - Suſpenditur appellatione, quæ
    - Eſt aut
      - Iudicialis à
        - Definitiua.
        - Interlocutoria.
      - Extraiudicialis ab
        - Electionibus.
        - Poſtulationibus.
        - & alijs ſimilibus.
    - Fit
      - Verbis Incerta.
      - Factis.
    - Non admittitur
      - In confeſſis.
      - Super notorio criminis.
      - In correctione facta à prælato, & alijs ſimilibus.

- Criminale iudicium cuius cauſa
  - Materialis, Crimina, quorum alia principaliter lædunt.
    - Deum
      - Simonia. Hæreſis. Schiſma.
        - Simplex, Conuentionalis.
        - Realis.
          - Conuentionalis.
          - Mentalis.
      - Apoſtaſia.
        - Perfidiæ.
        - Inobedientiæ.
        - Irregularitatis.
      - Sortilegium.
      - Maledicentia.
      - Sacrilegium quod admittitur, ratione
        - Rerum, cùm aufertur quid
          - Sacrum de ſacro.
          - Sacrum de non ſacro.
          - Non ſacrum de ſacro.
        - Perſonarum per
          - Iniectionem manuum
          - Coitum.
          - In eccleſiaſticas perſonas.
    - Homines
      - Furtum.
      - Vſura.
      - Adulterium.
      - Stuprum.
      - Inceſtus.
      - Sodomia.
      - Coniũctio cum brutis.
      - Raptus.
      - Fornicatio.
      - Falſum.
      - Homicidium.
        - Voluntarium.
        - Neceſſarium.
        - Fortuitum.
      - Iniuriæ, quæ inferuntur.
        - Re.
        - Verbis.
        - Litteris.
  - Formalis per
    - Accuſationem.
    - Denuntiationem.
    - Inquiſitionem.
      - Præcedentibus.
        - Inſcriptione.
        - Charitatiua monitione.
        - Diffamatione.
    - Purgationem.
      - Vulgaris, improbata.
      - Canonica, præcedente magna diffamatione.

COMMENTARII INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI AD SCHOLARES PERVSINOS

LIBER SECVNDVS.

FACTVRVS initium Inſtitutionum Iuris Canonici, cum ſciret auctor quæſtionem, Quid nominis præcedere debere quæſtionem, Quid rei, in veſtibulo ipſius libri inſcribit breuem titulum De iure Canonico: in quo primo ponit, vnde, & qua ratione id ius nomen huiuſmodi ſortitum fuerit. Inde tranſiens ad rem ipſam deſcribit Ius ipſum Canonicum, demum quibus partibus illud conſtat explicat, dicens conſtare Lege diuina, Conſuetudine, & Conſtitutionibus.

Inſcribit igitur ſequentem Titulum de Lege diuina, Conſuetudine, & Conſtitutionibus, ac primum deſcribit Ius ipſum Diuinum, docens, illud eſſe immutabile, diſtinguens tamen inter præcepta moralia, & myſtica Diuinæ legis, Conſequenter aggreditur materiam Conſuetudinis tamquam ſecundum fontem Iuris Canonici, demonſtrans & originem eius, & qualem eandem eſſe oporteat, vt ſit iuris iſtius portio. Inde ad tertiam partem Iuris iſtius tranſitum faciens diuidit Conſtitutiones in duas ſpecies Seculares, ſcilicet, & Eccleſiaſticas, ſubdens quæ vis, & quis vſus ſit ſæcularium Conſtitutionum, apud Eccleſiam, & clericos, breui rem perſtringens, quippe quod talium Conſtitutionum tractatus potius ad Ius Ciuile, quàm ad Canonicum pertineat.

Dirigit igitur pleniorem ſtylum ad Eccleſiaſticas conſtitutiones, quas partitur in ſtatuta Conciliorum, & Decreta Pontificum, addit his & dicta Sanctorum: ſubdiuidit inde Concilia in vniuerſalia, Prouincialia, & Epiſcopalia, illorum & originem, & poteſtatem & differentiam breuiter enarrans: tranſit inde ad Pontificum Decreta, exponitque qualia illa eſſe debeant, vt legis obtineant efficaciam, & qualiter differant ab his, quæ ab interpretibus ſacræ paginę, aut ab alijs Sanctis ſcripta comperiuntur,

His totius operis quaſi iactis fundamentis, venit ad ſubiectum Iuris Canonici, illud circa tria verſari principaliter aſſerens, Perſonas nempe, Res, & Iudicia, & ad hanc trimembrem diſtinctionem redigit omnia, quæ in quatuor libros congeſſit.

Exorditur itaque à tractatu perſonarum tamquam à nobiliore, ponenſque Titulum de Iure perſonarum, primum facit bimembrem diſtinctionem, dicẽs, perſonarum quoſdam eſſe Laicos, quoſdam Clericos, & eorum inter ſe differentiam planam facit: ſubinde accipiens ſecundum membrum (ex cuius intelligentia oritur cognitio primi) diuidit perſonas Eccleſiaſticas in tres claſſes, prima eſt Sacerdotum, ſecunda Conſtitutorum tãtum in ſacris, tertia eorum, qui neque in Sacerdotio, neque in ſacris ſunt conſtituti, quales ſunt poſiti in minoribus ordinibus.

Rurſus reſumens primum membrum dicit, Sacerdotũ quoſdam eſſe, qui ſunt in gradu, & ordine altiore poſiti, quoſdam, qui in inferiore. Et repetens primum membrũ in altiore gradu poni debere affirmat Epiſcopos, quorẽ triplicem eſſe ordinẽ demonſtrat

Hoc ſecundo libro bene Lãcelotte dum das operam vt nemo tibi Inſtitutionum inuentionẽ poſſi pręriperdocuiſti quomodo vtrũ

que poſſet prariþi, vn de quaſi ſo vex iudicio tuo negotiũ tibi feciſti.

ſcilicet Patriarchas, Archiepiſcopos,& ſimplices Epiſcopos, & ordinis cuiuſlibet ponit originem & poteſtatem ſubnectens in fine de primatu Romani Pontificis,ad quem om nes prædictos referri oportere deducit,& ſubiectos eſſe demonſtrat.

Intendens autem horum plene tractare materiam,exorditur à cauſa efficienti docẽs prædictos creari duobus modis per electionem,& per poſtulationem.

Inde rediens ad electionem definit quid ea ſit, ponens quæ ad legitimam electionem requirantur,& ibi ponit quid interſit per ſe.vel procuratorem,vnum,vel plures electio ni quis interueniat,diſtinguens tamen interim inter Romani,& aliorum Pontificum ele ctionem,docetque eam celebrari tribus modis per inſpirationem,per Scrutinium,& per compromiſſum,vnumquemque modum dilucide deſcribens,annectitque & qui poſſint eligere,& in quos cadere poſſit electio, cum multis annexis quæſtionibus, & ad rem facientibus.

Quo primo membro cauſę efficientis expedito,tranſit ad ſecundum,ſcilicet,ad poſtu lationem,illam deſcribens,ponenſque qui,& quibus caſibus ſint poſtulandi.

Et quia hęc ſunt quaſi quædam coniugij ſpiritualis initia,poſtquam egit de electione, & poſtulatione, trãſit ad ratificationem talis matrimonij, quæ fit per confirmationem, docetque quid confirmatione quis conſequatur, nempe ea, quæ iuriſdictionis, non quæ ſunt Ordinis:& quomodo confirmans ſe habere debeat cum confirmando, cum alijs ad materiam facientibus.

Inde tranſit ad conſecrationem,per quam huiuſmodi ſpirituale coniugium cõſumma tur,ponitque qualiter illa debeat explicari,cumque expediri non poſſit niſi conſecrans ſit palliatus,cõmode annectit de receptione,& auctoritate Pallij. Electo igitur confirma mato,& per conſecrationẽ,& conſummationem coniugii ſpiritualis perfecto,& abſoluto Epiſcopo,quædam moralia præcepta ponit, quæ ad vitam, & honeſtatem Prælatorum ſpectant;cõgruebat enim,vt poſito quomodo inſtituantur Prælati,diceretur etiam quomodo eos in Eccleſia *Dei* verſari oporteret.

Et quia officium paſtorale monſtratur eſſe latiſſimum,& huiuſmodi, quod ab vno tan tum homine vix recte ſuſcipi, & peragi poſſit, oſtendit Eccleſiam vocaſſe quoſdam in partem curæ paſtoralis, vt ſunt Archidiaconus, Archipresbyter, Vicarius,& coadiutor, qui vna cum Epiſcopo comiſſi ſibi gregis ſollicitudinem gerunt,de quorũ officiis & iuriſ dictione,& poteſtate ſingulis titulis agit, ſpeciali etiam titulo adpoſito, quo Corepiſcoporum vſum ſublatum eſſe demonſtrat.

Deſcendit tandem ad diſſolutionem iſtius ſpiritualis coniugii,ſecutus ordinẽ naturæ. quo inductum eſt, vt res prius naſcantur, inde augeantur,viuant,& intereant, dicitque diſſolui huiuſmodi matrimoniũ tribus modis tranſlatione, renũciatione & diſpoſitione.

Rediенſque ad primum modum, ſcilicet, tranſlationis,docet, eam fieri vel cauſa vtili tatis, vel cauſa neceſſitatis, ſubdens, qui poſſit transferre, & quis poſſit transferri, quomodo ſit facienda tranſlatio, nonnulla ibi & de beneficiorum permutatione,re ipſa ſuadente, ſubdens.

Conſequenter tranſit ad ſecundum modum diſſoluendi huiuſmodi matrimonii, ſcilicet ad renunciationem, qua deſcripta ponit ſex principales cauſas, ob quas licere poteſt quis renunciare,quas dicit eſſe conſcientiam criminis, debilitatem corporis, defectum ſcientiæ, malitiam plebis, graue ſcandalum, perſonæ irregularitatem, quas ſingulas declarando proſequitur, ſubdens inde per quos, quomodo huiuſmodi renunciatio fieri valeat.

Subinde tranſgreditur ad tertium modum,quo tale coniugium diſſoluitur,ſcilicet,ad depoſitionem, ſeu degradationem, quam diuidit in realem, verbalem, vtriuſque vim, ordinem, & naturam breuiter attingens.

Quibus explicatis redit ad ſecundum membrum perſonarũ Eccleſiaſticarum primæ claſſis, hoc eſt Sacerdotum, quorum dixerat quoſdam eſſe poſitos in altiore gradu, & ordine, vt ſunt omnes ordines Epiſcoporum, de quibus diffuſe ſupra dixerat, quoſdam eſſe poſitos in inferiore,vt ſunt presbyteri.dicitur igitur de origine presbyterorum,& po teſtate,docens quædam eſſe in Eccleſia,quæ presbyter ſuo iure,quædam,quæ permitten te Epiſcopo,quędam,quæ nec proprio Iure, nec Epiſcopi permiſſu poteſt exequi.

Delabitur

Delabitur poſtea ad ſecundam claſſem, quæ eſt eorum qui ſunt conſtituti in ſacris tantum, non in ſacerdotio, vt ſunt Diaconi, & Subdiaconi illorumque ſigillatim deſcribit munus, & officium cum origine.

Inde tranſit ad tertiam claſſem perſonarum Eccleſiaſticarum, quæ conſtat iis, qui tantum in minoribus ordinibus ſunt cōſtituti, vt ſunt Acolytus, Exorciſta, Lector, Oſtiarius, Cantor: eorumque ſingulariter officia deſcribit, demonſtrans, quæ inter hos, & illos ſuperiorum claſſium ſit differentia.

Et quoniam quędam in iure habentur, quæ communia ſunt tam maiorum, quàm minorum ordinum, ſpeciali tractatu complectitur ea, quæ ſunt omnium ordinum communia, vbi congerit de maioritate, & obedientia, de ſcrutinio faciēdo in ſuſceptione ordinis, & de temporibus ordinationum? de eo qui per ſaltum, vel furtiue promotus fuit, & pleraque, quæ in Decretalibus, plures paginas occupant, quorum auctor ſingulos titulos ſingulis paragraphis artificioſe concludit.

Demum ponit etiam titulum de iis, qui promoueri non poſſunt: qui & ipſe communis eſt tam maioribus, quàm minoribus ordinibus, & in eo diffuſe tractatur de generibus omnium ferme irregularitatum, redigitque auctor omnē tractatum ad quattuor capita, demonſtrans, alios prohiberi ordines ſuſcipere ratione ſubiectionis, vt ſunt Serui, Libertini, Monachi alienæ diœceſis viri. Alios ratione delicti, vt qui commiſerit homicidium, habita tamen ratione, an ſit voluntarium, neceſſarium, vel fortuitum; publice pęnitentes, vſurarii, ſimoniaci, fures, & ſimiles, Alios ratione ſuſpitionis futuri lapſus, vt baptizati in ægritudine, filii presbyterorum, bigami. Alios ratione corporalis impedimenti, vt cæcus, aut aliter notanter corpore mutilatus, & vniuſcuiuſque capitis tractatum plene proſequitur.

Poſt hæc tranſitum facit ad materiam prębendarum, beneficiorumque; & ſentiens tractatum hunc extra propoſitum legentibus videri poſſe, cum ſe de Iure perſonarum ab initio locuturum pollicitus fuerit, docet quemadmodum præbēdæ ſunt dignitatibus annexæ. Et per hoc non inconcinne poſſe earum tractatum inſeri, & annecti tractatui perſonarum, exorditurque iiſdem fere verbis, quibus Iuſtinianus in ſuis Inſtitutionibus ſuper titulo de legatis, poſitaq; ibidem deſcriptione prębęnde, & rationes cur illæ inuentę fuerint, ponit duos modos, per quos conceduntur beneficia, & præbendæ, ſcilicet, per collationem, & per inſtitutionem, per collationem ſtricto vocabulo liberam ordinarii conceſſionem tantum deſignans, per inſtitutionem ea, quæ fit ad præſentationem patroni.

Amplexuſque primo membrum collationis ponit tres fontes, à quibus collationes ipſæ emanant, nempe ab ordinario, a legato ſedis Apoſtolicæ & a Romano Pontifice.

Et proſequens primum caput definit, quis ſit ordinarius collator, & quomodo ſit agēdum, ſi duo ſint ordinarii collatores, vel aliter ad collationem concurrere debeant, puta Epiſcopus, & capitulum, & quomodo de vno ad alium fiat deuolutio, & intra quod temporis ſpatium.

Tranſit inde ad ſecundum caput, cumque tres ſignificet eſſe legatorum ſpecies, miſſos ſcilicet, natos à latere, declarat id, quod primo dixerat de legato ſimpliciter circa collationem beneficiorum, ſolummodo ad legatum de latere pertinere, atque illam ipſam conferendi poteſtatem certis limitibus contineri docet, ponitque, quid ſit huic legato cū ordinario commune, & in quo etiam diſſideant.

Explicitis duobus capitibus circa collationem deſcendit ad tertium, ſcilicet ad reſcriptum Ro. Pon. quod quidem dicit concipi poſſe tribus modis, pure, adiecta die, & ſub cōditione, ponitque quid interſit, hoc, vel illo modo reſcriptum concipiatur.

Addit latenter & aliam diſtinctionem, quod ſcilicet, ſit talis collatio per reſcriptū Apoſtolicum, vel motu proprio, vel ad alterius petitionem, demoſtrans quæ inter vnum, & alium modum ſit differentia, ſubnectitque quantum prouiſio facta per Apoſtolicum cæteris antecedat, quando quis auctoritate Apoſtolica dicatur receptus, præfatoſque Apoſtolici mandati fines diligenter cuſtodiendos, nec ad alios pręterquam expreſſos caſus trahendos adiicit huiuſmodi reſcriptum, ex perſona, ex loco, ex ordine ſcripturæ, ex cauſę inſertione, & qualitate beniſicii recipere interpretationem, ſingula exemplis clara faciens, aliaque adiiciens, quæ ad reſcripti gratioſi interpretationem, pertinent.

Hūc titulū reſecuit ante editionē Auctor, quēadmodū pauca: quę alia ratus breui quidam Inſtitutioni minus conuenire.

Cumque circa prouiſionem factam per Apoſtolicū multa dixiſſet, quia ſpecialia quædam videntur inducta circa beneficia vacantia in curia, ponit tractatum ſeparatum de beneficiis vacantibus in curia, ediſſerens, & quando in curia dicantur vacare, & quibus caſibus licet in curia, vacent, poſſint tamen ab aliis, quàm ab Apoſtolico conferri.

Explicito primo modo, quo beneficia naniſcimur; ſcilicet, cum per collationem illa conſequimur, deſcendit ad ſecundum, qui eſt per viam inſtitutionis, ponens in quibus collationes, & inſtitutiones cōueniāt, & quibus diſſideant: & obiter tractat de Iure patronatus, docens quibus modis illud cauſetur, & quare ſit inſtitutum, quis ſit illius effectus, quæ differentia ſit inter laicos patronos, & Eccleſiaſticos, & quomodo tale Ius intereat.

Cumque prouiſi, ſiue per collationem, ſiue per inſtitutionem reſidere debeant, ſubdit breuiter de clericis non reſidentibus: & quoniam à materia iuris perſonarum videbatur aliquo pacto digreſſus, ſub epilogo omnia prope, quæ antea dixerat, reuocat ad memoriam, ſubnectitque materiam regularium, & monachorum, qui licet ſint perſonę Eccleſiaſticę, non tamen erant comprehenſi ſub prima principali diſtinctione, cum tam Laici quam Clerici poſſint eſſe regulares. *D*icit igitur monachū fieri vel paterna deuotione vel propria profeſſione, quam nūc expreſſam, nunc tacitā eſſe docet: vel voti emiſſione, ſubdens votum eſſe duplex, ſimplex, & ſolemne, proſequiturque hæc tria membra vſq; ad finem tituli, & libri, ponens quid valeat patria poteſtas ad inducendam, vel prohibendam monachationem filiorum, quid interſit inter tacitam, & expreſſam profeſſionem, inter hunc & illum ordinem, quæ ſint ſubſtantialia religionis, vel regularitatis, qualiter, & quo ordine monachi viuere debeant, & in quo a ceteris regularibus differant.

LIB. II.

TRactatu Perſonarum explicito primo libro, aggreditur ſecūdum principale membrum, videlicet Rerum, factaque generali inſcriptione, de rerū diuiſione. diſtribuit primo res omnes Eccleſiaſticas in duo genera; ſcilicet, in res ſpirituales, & tēporales. Rurſus ſpirituales ſubdiuidit in incorporales, & corporales, rurſus diſtribuit corporales in ſacramenta, in res ſacras, & ſanctas, & in res religioſas, demonſtranſq; res incorporales particulari & ſpeciali tractatu minime indigere, aggreditur materiam corporalium, exorditurque a ſacramentis tamquam a ſubiecto nobiliore. facta itaque generali inſcriptione, & titulo de ſacramentis, definit quid ſit Sacramentum. inde ponit primam diuiſionem Sacramentorum, quòd aut ſunt neceſſaria, aut voluntaria, ſubdiuidit inde neceſſaria dicens, quòd quædam proficiunt ad ingreſſum in Eccleſiam, quædam ad progreſſum in Eccleſia quædam ad egreſſum ab Eccleſia. Ponit item & ſecundam diuiſionem, quòd quædam characterem imprimunt, & non ſunt iterabilia, quædam non imprimunt, & ſunt iterabilia. Inde quibus partibus conſtent, a quo, & cur inſtituta, quales, & cuius propoſiti, & intentionis oporteat eſſe miniſtros, vt Sacramēta conficiāt, breuiter exponit.

Quibus generaliter cognitis, aggreditur auctor de ſingulis ſpecialiter dicere, exorditurque a Sacramento baptiſmi, quod eſt ceterorum ianua, & fundamentum, illud deſcribit, efficaciam eius, & naturam exponit: qui baptizare, & baptizari, & quot genera ſint baptiſmi, & quæ ſint eius ſolemnia declarat.

Subinde dicit de Sacramento Chriſmatis, quod videtur baptiſmo annexum, ponens, & qui chriſmare, & quos, & quando valeant, & quę Chriſma propria, quę cum baptiſmo habeat communia.

Poſtea tranſit ad pænitentiam, per quam poſt baptiſmum, & confirmationē lapſis ſubuenitur, eaque deſcripta tres ponit Pænitentiæ ſpecies; ſcilicet, ſolemnem, publicam, & priuatam, quarum naturam, & vim deſcribit, proſequitur inde tres partes ipſius pęnitentiæ: ſcilicet, contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem, annectens quęſtiones a materia non abhorrentes.

Tranſitum inde facit ad Euchariſtiæ Sacramentum, præuiaque illius commendatione, & quis illud exhibere, & quibus exhiberi valeat explanat; ponitque quibus partibus

hoc

hoc ſacramentum conſtet, nempe viſibili forma, veritate corporis, & virtute ſpiritualis quarum ſingularum partium declarationem proſequitur.

Habito itaque tractatu Sacramentorum, quæ ad ingreſſum in Eccleſiam, & progreſſum in Eccleſia inſtituta ſunt, tranſit ad ea, quæ proficiunt ad egreſſum, & ſic ponit de extrema vnctione, duplicem inquiens vnctionis eſſe ſpeciem, & exteriorem & interiorem.

Explicitis Sacramentis, quæ ſunt neceſſitatis, ponit de iis, quæ voluntatis habentur, quæ ſunt ordo, & matrimonium. Et quoniam materia ordinis diffuſe tractata fuerit in primo libro, cum de perſonis ageretur, poſita ſola ordinis deſcriptione, tranſitum facit ad matrimonium; quod quidẽ primo deſcribit, tum eius laudes & bona breuiter perſtringens, illud initiari ſponſalibus, ratificari conſenſu, & copula conſummari.

Rediensque ad materiam ſponſalium, poſitaque illorum deſcriptione, docet ea contrahi variis modis, vt puta re, verbis, litteris & conſenſu, & appoſitis exẽplis modorũ, inter ſe varietatem, ac declarationem planam facit, annectitque commodam diſtinctionẽ quòd aut contrahantur pure, aut adiecta die, aut ſub conditione, exponens quid interſit hoc, vel illo modo contrahantur, & a quibus, & ſub quibus conditionibus poſſit matrimonium, vel ſponſalia contrahi, diſtinguens inter conditionem honeſtam, turpem, & impoſſibilem. Item quis ſit ſponſalium effectus, quibus modis illa diſſoluantur, docens ea interdum ipſo iure diſſolui, interdum facto hominis; & vtrumque per plura exẽpla declarat.

Pleno igitur de ſpõſalibus habito tractatu, trãſit ad ipſas nuptias, hoc eſt ad matrimonium contractũ per verba de præſenti. Item ad conſummatum per copulam, ponens, & qui, & per quæ verba poſſint matrimonium contrahere, quæ poſſint matrimonium impedire: & quia inter multa, quæ matrimonium impediunt, eſt error, ponit quatuor genera errorum; videlicet perſonæ, cõditionis, qualitatis & fortunæ; ſecernitque ea, quæ matrimonium impediunt, ab his, quæ non impediunt: ponit, & quid valeat ad impediendum, vel diſſoluendum matrimonium cultus diſparitas, eaque occaſione triplicem quodammodo matrimoniorum ſpeciem, ac differentiam proſequitur; quippe quód illorũ quædam ſint legitima, & non rata; quædã ex cõtrario rata, ſed non legitima: quædã vero, & legitima, & rata, & harum ſpecierũ inter ſe differẽtiam breuiter declarat: ponit, & de voto ſollemni, & de ſuſceptione ordinum ſacrorum, & de coactione, metu, de furore, frigiditate, de morbo incurabili; de publicæ honeſtatis iuſtitia: an, & quando prædicta matrimonium impediant planum faciens.

Et quoniam cognatio contrahendo matrimonio adfert impedimentum, quæ eſt triplex, ideo annectit tractatum de triplici cognatione; ſpirituali ſcilicet, quæ contrahitur non occaſione omnium ſacramentorum, ſed tantum baptiſmi, chriſmatis, & catechiſmi, licet non omnibus caſibus eiuſdem ſit efficaciæ; legali, vt eſt ea, quæ contrahitur per adoptionem, vel arrogationem, quam docet modo habere temporalem cauſam prohibendi matrimonij, modo perpetuam: & naturali, quæ deducitur aut in conſanguinitatem, aut in affinitatem: ſubnectitque quæ ad graduum cognitionem ſunt neceſſaria, & quando, & quatenus, inter quos illa matrimonium contrahi impediat, diſtinguens inter affinitatem præcedentem ipſum matrimonium, & ſubſequentem: cũque ad detegenda huiuſmodi impedimenta oporteat matrimonia eſſe non clandeſtina, ideo commode annectit de clandeſtina deſponſatione: & qui matrimonium poſſint accuſare, vel contra illud teſtificari.

Demum plene tractat de diuortiis tamquam de quodam interitu matrimonij, monſtratque diuortij nomen nunc pro vera diſſolutione matrimonij, nunc pro ſeparatione tori duntaxat vſurpari.

Ponit igitur primo caſus, in quibus veram contingit matrimonij diſſolutionem fieri cum ſuis rationibus. Inde proſequitur caſus, in quibus contingit fieri tori tantum ſeparationem, annectens quæ ſint exceptiones, quæ poſſunt opponi a coniugibus repetentibus coniuges, cui tractatui adiungit verbum de ſecundis nuptiis, exponens qui ſpe ſecundarum nuptiarum deſtituantur, & qualiter ſecundas nuptias eccleſia ſuſcipiat? Et completur per ſupradicta tractatus ſacramentorum.

Tranſit indè ad alias ſpecies rerum Eccleſiaſticarum,corporalium ſcilicet,ad res ſacras ſanctas,& religioſas,vt ſunt Eccleſiæ,altaria,religioſorum domus,ſepulturæ.Ponitque primo de conſtituendis,conſecrandis & reparãdis Eccleſiis,& altaribus:docẽs quattuor eſſe cauſas Eccleſiarũ ædificandarũ,proſequiturque quæ ad Eccleſiarũ,altarium ve ædificationem,& dedicationem,& ad reconciliationem (ſi execratæ fuerint)debeant cõcurrere.Tranſit inde ad vnionem Eccleſiarum,qua deſcripta,duas po nit vnionum ſpecies perpetuam ſcilicet,& temporalem.Ex quibus cauſis fit vnio facienda. Quis poſſit vnire. Quis vnionis effectus,quomodo vnio diſſoluatur.

His traditis tranſit ad Eccleſiarum immunitatem,quam triplicem eſſe dicit,localem, perſonalem,& realem, & ibidem quamlibet proſequitur, indicans quæ negotia in materiali Eccleſia ſint exercenda,& quæ ab eadem ſunt arcenda,& qui per acceſſum ad Eccleſiam impunitatem,vel remiſſiorem pœnam conſequantur:a quibus muneribus clericorum perſonæ ſint immunes Eccleſiæ,quin Epiſcopo ſubiiciantur, ponit etiam de Eccleſiarum ſubiectione,docens qua ratione, & quarum rerum intuitu Eccleſiæ ſint Epiſcopo ſubiectæ, reſtringens omnia ad tria capita,ſcilicet ad ius ordinis,ad legem iuriſdictionis,& legem diœceſanam.

Et quia ſupra dixerat de iis,quæ ad Epiſcopos pertinent iure ordinis, & lege iuriſdictionis,ſub cõgruis titulis,proſequitur tertium caput,quod reſtabat;ſcilicet ea,quę pertinent ad Epiſcopum lege diœceſana.Tractat igitur de cenſibus,de procuratoribus,exactionibus,vbi materiam cenſuum,iuris viſitandi late proſequitur,annectitque, materia ſuadente,de capellis monachorum,& de religioſis domibus, vbi agit de pluribus inter ſe diuerſis locis,quæ nos vulgo communi vocabulo hoſpitalia appellare conſueuimus, de illorum regimine,qualitate compendioſe differens.

Et cum ſepulturę ſunt religioſæ,annectit de ſepulturis, docens quid conferat ſepultura in loco religioſo magis,quàm profano,& an vxor,an filiusfamilias, an impubes habeant liberam ſepulturæ electionem,an etiam monachi,vbi quis ſepeliendus,non electa a ſe ſepultura Qui Chriſtiana ſepultura priuandi. Qua pœna afficiendi vendentes terrã pro ſepultura.

Et quoniam ſi quis poſthabita parochiali Eccleſia,vel ea,in qua ſacramenta percipit, in alia Eccleſia ſepulturam eligat,parochialis Eccleſia de relictis pro anima a defuncto quartam detrahit,ideo ſubdit de canonica portione,qua deſcripta, illã in duas ſpecies diuidit;ſcilicet,in parochialem,& Epiſcopalem, ibique materiam vtriuſque diffuſe proſequitur.

Cumque hucuſque de rebus,quæ quadam ſpiritualitate continentur pertractaſſet,antequàm veniat ad tractatum rerum Eccleſiaſticarum temporalium, quod erat ſecundũ caput primæ ſectionis poſitæ in principio libri,prius dicit de decimis,quę mixtam quandam habent naturam inter res ſpirituales,& temporales, cum ius quidem decimandi ſpirituale ſit,fructus vero decimarum temporales,vnde de his ponit in quodam quaſi cõfinio rerum ſpiritualium,& temporalium,maxime ob magnam ſimilitudinem,quam habent decimæ cum canonica parochiali,& epiſcopali.

Poſita igitur deſcriptione decimæ, duas eius ponit ſpecies, perſonales, & prædiales, ponitque earum naturam,& differentias,& quid habeant commune, docens qui ſoluere,& ex quibus rebus ſolui debeãt,& quæ priuilegia ab illarũ ſolutione præſtent immunitatem.

Demum venit ad tractatum rerum Eccleſiaſticarum temporaliũ, differens de adminiſtratione,& alienatione ipſarũ,cumque regula poſita eſſet quod res Eccleſiaſticę alienari non poſſunt,excipit quoſdam caſus, & docens quę ſint res Eccleſiaſticæ,ponit an, & quando clerici in vltima voluntate poſſint aliquid relinquere, ſicque ponit titulum de peculio clericorum,relictis,& ſucceſſionibus eorum quo claudit ſecundum librum, & tractatum ipſarum rerum, quod erat ſecundum membrum principale totius operis.

LIB. III.

SVpererat tertius principalis totius operis articulus,videlicet,iudiciorum,quę auctor par-

partitur in duos libros, quorum altero complectitur materiam iudiciorum ciuilium; altero criminalium.

Tertio igitur libro agit de iudiciis ciuilibus, appoſitaque iudicij deſcriptione, diuidit ea in ſæcularia;& Eccleſiaſtica, cuius diſtinctionis occaſione ponit tractatum de foro cō petenti, docens, an,& quando laicus conueniri poſſit coram iudice clerico:& contra.

Inde ponit aliam diſtinctionem, ſcilicet, quod iudiciorum alia ſint ordinaria, alia extraordinaria. Extraordinarium iudicium appellans (vt & canones ipſi appellant) quod mediante delegatione exercetur: ibique naturam vtriuſque deſcribit,& fuſius extraordinarij, vel delegati, quippe quod ſit magis ordinario varium. aſcribit igitur primo quis poſſit delegare,& cū inter hos præcipuus ſit princeps, indicat in quo delegatus a principe ſit magis priuilegiatus aliis delegatis; & quid interſit vni, vel pluribus delegetur,& an vltra ea, quæ ſunt reſcripto comprehenſa, delegatus aliquid poſſit, docetque demum ſolui delegationem reuocatione, delegantis morte, impotentia delegati tam iuris, quàm facti, executione ſententiæ, temporis fluxu,& iudicis tum pronunciatione, tum recuſatione.

Addit,& tertiam iudiciorum diuiſionē, quod aut ſunt ſummaria, aut plenaria,& ſollemnia, vtrorumque natura expoſita, annectit per quas perſonas poſſumus iudicia exercere, ibique ponit tractatū de procuratoribus, admonens, qui,& quomodo,& in quibus cauſis poſſint procuratores conſtitui,& quid interſit, vtrum quis ad iudicia, an ad negotia ſit procurator, in cauſa profana, an in Eccleſiaſtica, vnus, an plures conſtituantur,& quibus caſibus procuratorium expiret.

Cumque iam iam ad ſeriem,& acta ipſorum iudiciorum eſſet venturus, quia accidit litigatores ad pacta, tranſactiones, & compromiſſa interdum venire, ponit tam de pactis,& tranſactionibus, quàm de arbitris eorum, & naturam,& efficaciam deſignans.

Deuenit tandem ad telam ipſam iudiciorum,& exorſus a citationibus, docet earum triplicem eſſe ſpeciem, ſcilicet conuentionales, monitorias, & peremptorias: cumque firmaſſet regulariter quemcumque citatum teneri ad comparendum, aſcribit etiam, quibus caſibus citatio citatum minime arctet ad comparendum, quod dicit accidere ex perſonæ qualitate, ex loci conditione, ex temporis ratione, & citationis ipſius forma, quæ quidem capita ſigillatim declarat,& proſequitur.

Et quia iuri lite citatus, niſi compareat, efficitur contumax, ponit de dolo,& contumacia,& in poſſeſſionem miſſione, vbi fuſe proſequitur, an,& quando,& quibus cautionibus præſtitis contumax audiri,& quibus pœnis affici debeat,& quia citatus, ſi poſſideat alieno nomine, dominum in iudicio nominare debet, ideo ponit de nominatione facienda. *Et hunc titulum reſecuit auctor*

Et cum reo citato comparēte debeat offerri libellus, ſubdit de libelli conceptione,& oblatione, docens duas eſſe libellorum ſpecies,& qualis eſſe debeat, ac quis ſit effectus porrecti libelli,& quibus caſibus non ſit neceſſarius:& quia viſo libello poteſt reus quaſdam exceptiones opponere, ideo dicit de exceptionibus, tam iis, quę proponūtur ante libellum, quàm iis, quę proponuntur poſtea quandocunque, de quibus ideo ſimul dicit, vt facilior ſit huius tractatus traditio.

Poſita igitur exceptionis deſcriptione duas facit ſpecies exceptionum, dilatoriarū ſcilicet,& peremptoriarum, docet dilatorias dici interdum ex perſona actoris, interdū ex perſona rei, interdum ex natura actionis,& qualitate cauſæ,& ex aliis locis,& harum quaſdam etiam appellari declinatorias, vtputa, quæ incompetentiā iudicis aſtruunt, quę ante omnes alias proponi debent,& cum exceptio excommunicationis ipſa quoque ſit dilatoria, habeat tamen naturam anormalam, pluribus de ea tractat.

Deſcendit inde ad materiam peremptoriū, quas & ipſas in duo genera ſubdiuidit, in peremptorias ſcilicet litis finitę, puta tranſactionis, iuriſiurandi, rei iudicatæ,& peremptorias ſimplices, puta pacti conuenti, doli mali, ſolutionis, earumque inter ſe differentiam explanat, addit,& tertiam ſpeciem, ſiue qualitatem, ſcilicet, exceptionum præiudicialium, addit,& de exceptionibus, quæ neque peremptoriæ, vere dici poſſint, quales ſunt exceptiones contra teſtes, ſubdens aduerſus exceptiones replicationes dari,& alia.

Et quoniam ſi reus nullam aduerſus actorem habeat exceptionem, poteſt tamen acto

rem

rem reconuenire, ideo ſtatim poſt exceptiones, ponit de mutuis petitionibus, illarum naturam, & coram quibus proponi poſſint explanans.

Sed cum ſpoliator non poſſit ſpoliatum conuenire, eâ occaſione ponit materiam reſtitutionis ſpoliatorum, & primû quid interſit ſpolium per modum actionis, an per modum exceptionis opponatur, & conſtituto, ac definito quis dicatur ſpoliaſſe, firmataq; vulgari regula de reſtituendo ante omnia ſpoliato, plures ponit caſus, in quibus ſpoliatus non eſt ante omnia reſtituendus.

Explicatis autem his, quæ contingit fieri plerumque ante cauſarum diſcuſſionem, & quæ ſunt iudiciorum potius præparatoria, quàm partes ſubſtantiales iudicii, venit ad lapidem angularem ipſius iudicii, ſcilicet, ad litis conteſtationem, docês, quomodo fiat litis conteſtatio, & quis ſit eius effectus, ponitque aliquos caſus, in quibus non eſt neceſſaria litis conteſtatio.

Tranſitum inde facit ad iuramentum calumniæ, quod præſtari debet circa litis conteſtationem, docens in quibus caſibus, & per quos iurari de calumnia debeat, cum aliis ad materiam pertinentibus.

Et quia lis tunc pendet, & lite pendente nihil poteſt innouari, ponit titulum, Vt lite pendente, &c. declarans quando lis dicatur pendere, & quibus caſibus litis pendentia non officiat.

Deuenit inde ad ea, quæ merita cauſæ concernunt, dicit itaq; de probationibus, & poſito quid ſit probatio, proſequitur primùm materiam poſitionum, quarum & originem, & vſum explanat, inde aggreditur tractatum teſtium, admonens quæ ſeruanda ſint in teſtium receptione. Quomodo ſint compellendi ad teſtificandum. Quomodo ſe gerere debeat iudex, dum examinat: quòd teſtes cenſentur natura, conditione, vita: an, & quãdo clerici, monachi, quando Chriſtiani contra Iudæos, vel contra, quando ſingularis perſonã pro ſua vniuerſitate, quando criminoſi, quando domeſtici, & alii examinari valeant, quot dilationes concedendæ ad examinandum: ſubdit & de teſtibus reprobatoriis, & de reprobatoriis reprobatoriorû. Item de errore, correctione, & publicatione ipſorû teſtiû.

Poſt hæc aggreditur tractatû inſtrumẽtorum, præfatuſque, quid inſtrumentorû appellatione contineatur, annectit, & quando illa exhiberi, & qualia eſſe oporteat, vt fidem faciant in iudicio, quomodo de originali ſint exempla ſumenda, vt fidem faciãt. Proſequitur inde materiam iuramenti, quod in propoſito diuidit in neceſſarium, & voluntariû, licet ipſum aliàs ſit multiplex. ponit itaque quòd ſit neceſſarium, quæve eius iuſtæ ſint recuſandi cauſæ, poſtmodum attingit materiam iuramenti voluntarii, inde ponit quoſdam caſus, quibus ſola iudicis inſpectione probationes continentur, proſequitur demû & de notorio, de ſuſpicione vehementi, de fama, aliiſque huiuſmodi ad probandû adminiculis, quæ vel ſaltẽ large probationis vocabulo contineri poſſunt, & ſic claudit tractatum de probationibus.

Ex probationibus tranſitum facit ad ſententias, quarû duas facit ſpecies, interlocutoriam ſcilicet, & definitiuam, vtriuſque naturam breuiter demonſtrans, adiiciens quomodo iudex in pronunciando gerere ſe debeat, tum quoque quid interſit vnus ſit iudex, an plures, ordinarius, an delegatus, an vero etiam arbiter, & quid ſi plures iudices in eadẽ cauſa diuerſas tulerint ſententias, quid interſit iudicet quis contra ius conſtitutionis, an contra ius litigatoris.

Et cum ex ſententia naſcatur res iudicata, annectit, & de re iudicata, & de executione rei iudicatæ, diſtinguens inter ſententiam latam in actione reali, & latam in perſonali, inter eam, quæ lata eſt ab ordinario, & eam quæ a delegato, apponens quoſdam caſus, in quibus res iudicata non poteſt executioni mandari.

Sed cum per appellationis remediû prohibeatur ſententia in rem iudicatam tranſire, ſubdit de appellationibus. Poſita itaque deſcriptione diuidit eas in iudiciales, & extraiudiciales, rurſus iudiciales in appellationes ab interlocutoriis, & in appellationes a definitiuis, docens quæ ſit inter eas differentia, & quando liceat appellare, & quibus, & an aliter, quàm verbo, vel ſcriptura, & quid interſit vnus, vel plures appellare debeãt, ab vno, vel pluribus ſit appellandum, & quid ſi prohibita ſit appellatio, an tunc quoq; quibuſdam caſibus poſſit appellari, ſubdit, & de reuocatione attentatorum, & corã quibus

ſit

ſit appellandum, cum pluribus ad materiam appellationum pertinentibus, præcipue de deſertione cauſæ, & tempoıibus ipſarum appellationum.

Et quia remedio appellationis deſtituis ſubuenitur per reſtitutionem in integrũ ponit de reſtitutione, in integrũ, qui riſtitui debeant, & cõtra quos, & quibus caſibus, & intra quæ tempora, & quoties, adijciens verbũ etiam de querela, & de ſupplicatione, per quas pariter ijs, qui appellare non poſſunt, ſuccurritur: & hoc titulo claudit tractatum ciuilium Iudiciorum, & ſic primam partem tertij articuli principalis totius operis, & per conſequens etiam tertium librum.

LIB. IIII.

QVarto libro, qui ceteris breuior eſt, proſequitur auctor ſecundum membrum principalis articuli totius libri; ſcilicet, materiam Iudiciorum criminalium, & ipſorum quoque criminũ, demonſtrans ea inſtitui tribus modis. Per accuſationem, quam præcedere debet inſcriptio. Per denunciationem, præcedente charitatiua monitione. Per inquiſitionem, quam præcedit diffamatio: & quid interſit, crimen magis iſto, quã in illo modo opponatur, addit & quid Iuris ſtatuendum ſit, ſi crimen nõ his modis, ſed per exceptionem opponatur.

Inde tranſiens ad cauſam materialem horum iudiciorum: ſcilicet, ad ipſa crimina, diuidit illa in duas claſſes: quarũ prima continet ea quæ Deum principaliter lædunt, vt ſimonia, hæreſis, ſchiſma, apoſtaſia, ſortilegium, maledicentia, ſacrilegium: ſecunda verò quę principaliter lędunt proximum; vt homicidium, adulterium, ſtuprum, rapina, furtum, vſura, falſum, iniuriæ; de quibus omnibus poſtmodum ſeparatim tractat.

De ſimonia igitur primum exorſus, eam deſcribit, inde diuidit illam in conuentionalem, & realem, ponitque plures caſus, & exempla, quibus committi, vel non committi ſimoniam oſtendit, addens pœnas tam ordinantium, quàm ordinatorum per ſimoniam, ac quid interſit, vtrum quis ordinem per ſimoniam, an beneficium, cõſecutus fuerit. Quomodo cum ſimoniaco poſſit diſpenſari, quique admittantur ad accuſationem tam deteſtandi ſceleris, cum pluribus materiæ connexis.

Tranſit inde ad alia crimina, quæ Dei læſionnem principaliter cõtinent, dicitque de hæreticis, de ſchiſmaticis, & de apoſtatis, docens quæ ſit inter hos differentia, de pœnis ſingulorum tractans: præcipue vero hæreticorum, declarãs quando per abiurationem dicantur reincorporati. Item quãdo relapſi. Itẽ quomodo agendũ cum relapſis, & his, qui ſemel abiurauerint, quomodo cũ ſuſpectis, & vſque ad quẽ gradum hæreticorũ pœna tranſeat in deſcendentes. Demũ de apoſtatis differens tres in apoſtaſia cõſiderat ſpecies ſcilicet, apoſtaſiam perfidiæ, apoſtaſiam inobedientię, & apoſtaſiam irregularitatis.

Conſequenter tractat de ſortilegis, maledicis, & ſacrilegis, de illorum natura, & pœnis differens, docens ſacrilegium committi tribus modis, ratione perſonarum, ratione rerum, & ratione locorum.

Deſcendit inde ad crimina, quæ etiã hominum læſionem cõtinent, exorditurque à furtis, his annectit de vſuris; quarum plene tractat materiam, adiungit, de adulterijs, & alijs coniunctionibus illicitis, vbi agit de inceſtu tã ratione naturalis cognationis, quàm ratione ſpiritualis, de vitio Sodomitico, de commiſtione cũ brutis, & de raptu, addit de crimine falſi, diſtinguens, an quis circa litteras Apoſtolicas, an circa alia documenta falſum commiſerit: falſauerit ipſe, an falſis ſcripturis fuerit vſus. Item ſubdit de homicidio, vbi agit de aſſaſſinio, de interficiente latronem, de homididio fortuito, de opprimente proprium filium, de exponente filium, de impedientibus conceptionem, vel procurantibus arborum, & de his qui ſibi mortem conſciſcunt.

Tractat demum de iniurijs, & damno dato, dicens, iniuriã inferri re, verbis & litteris.

Et quia interdum, licet quis de crimine non poſſit conuinci, publica tamen laborat infamia, ob quam indicenda eſt diffamato purgatio, ideo ponit de purgatione, qua deſcripta, duas ſubdit eſſe purgationum ſpecies, vulgarem, & canonicam, & vtriuſque naturam, & ordinem demonſtrat.

Demum cum ſæpiſſime per totum librũ inueniantur facta mentio eccleſiaſticarum cenſura-

cenſurarum, quas quis incurrit, non modo ratione contumaciæ, uerum etiam aliorum exceſſuum, de quibus auctor dixerat immediate ſupra, ponit quaſi in fine operis titulū de Eccleſiaſticis cenſuris: & cum appellatione Eccleſiaſticæ cenſuræ demonſtraſſet contineri excommunicationem, interdictum, & ſuſpenſionem; quæ quid ſint ibidem ſigillatim definit, de uno quoque facit titulum, & tractatum ſeparatum.

Incipienſque ab excōicatione duas ponit excōicationum ſpecies, maiorem, & minorem, quō inuicem differant declarans. Item rurſus diuidens, aliam dicit eſſe excōmunicationē canonis, aliam iudicis, declarās canonis excommunicationem eam eſſe, quæ aliás appellatur excommunicatio latæ ſentētiæ, cuius materiam diffuſe proſequitur, dando exemplum de his, qui eam incurrunt ob in clericos manuum iniectionem.

Proſequitur inde materiam excommunicationis, quę fertur à iudice, ponens quæ ſint partes iudicis in ea ferenda, quid ſtatuendum ſit de participantibus excommunicatis, ſubdens in fine de abſolutione ab excommunicatione quamplura cum ceteris omnibus tractatui annexis.

Tranſiens inde ad interdictum declarat, illud, quædam habere cum excommunicatione communia, quia & ipſum aliud inducitur à canone, aliud à iudice. Inde addit, quomodo ſit interpretandum, quæ ſit illius uirtus & efficacia, & quę interdictum violantium pœna. Vltimo agit de ſuſpenſione, quā & ipſam docet eſſe aliam canonis, aliā iudicis, ponitque eius deſcriptionem, & naturam, & hoc titulo librum quartum claudit, & operi finem imponit.

Operis nexus. *Operis ordo*

Hæc ſunt totius operis prima quędam lineamēta: ſi quis autem uelit colores ipſos, vmbras, & totius corporis quaſi quandam effigiem intueri, totum percurrat neceſſe eſt: in quo præcipue in eo uidetur auctor laboraſſe, vt. ſ. ita tractatus tractatui annecteretur, vt vnus ex alio ſponte ſua fluere, non vi quadam trahi videretur: quod, cum ad libri pulchritudinē, tū multo magis ad tyronum, & eorū, qui lecturi eſſent, profectum, & memoriam iuuandam pertinere eſt arbitratus. Vſus eſt hoc ferme ordine, vt ante omnia rem, qua de ageretur, prius definiret, vel uerius deſcriberet, vel per exēpla declararet. Inde diuideret in ſpecies, vbi diuiſio locum habere poterat, vel poneret originem, vel initia ipſius rei; tum effectus, demum & interitum oſtenderet. Satis autem habuit, ſi rem ita definiſſet, vt ſi minus tali definitione eſſentiam, & ſubſtantiam complexus eſſet, ſaltem rei intelligentiam clauderet; nec enim fuit ſibi propoſitum tales definitiones redigere ad ſtrictam normam Logicorum; cum ſciret quàm difficile, & periculoſum ſit definitiones formare, quas auctor plerunque non ex ipſis canonibus, in quibus raræ admodum reperiuntur, ſed ex claſſicis, & probatiſſimis auctoribus fuit mutuatus; eas etiam interdum vnius rei plures poſuit, vt quod vna minus comprehenſum videbatur, alia ſuppleretur; ſed hoc non niſi raro, & ex optimis auctoribus: ſumpſit enim hoc ſibi, vt quę ad materiam continue, ac methodice pertractandam pertinere arbitratus eſt, & ſi illa minus verbis, ac contextu ipſarum Decretalium expreſſa inuenirentur, dum tamen ex mente iuris fluerent, libro ſuo inſereret, licet hoc perquam raro. Sed nec fuit auctori propoſitum omnia, quę ceteris Iuris Canonici libris continerentur, in ſuum librum congerere, & quaſi tranſcribere ſed ea tantum, quę Iſagogice tradi potuerunt, quæ varijs locis, ac libris nullo fere ordine diſperſa in vnum colligere, & quodammodo in medullis canonum abſtruſa, & recondita in lucem elicere fuit longe difficillimum: nec ſecus, atque ſiquis vetuſtam aliquam, & inſignem ſtatuam in multas partes confractam, & varijs locis diſperſam, & opertam multis ruderibus, effoſſis, & conquiſitis vndique membris glutine aliquo ita compoſuiſſet, vt ad priſtinā formam, atq; pulchritudinē reſtituta appareat. Satis igitur eſſe arbitratus eſt, ſi ijs, qui lecturi eſſent, id vtilitatis liber afferret ſuus, vt quaſdā tenebras modico labore diſcuteret: in quibus poſitos impoſſibile eſt aliquid diligenter inueſtigare, & introſpicere: tantumque in ea facultate afferret luminis: vt quis ſine cuiſquā ductu per ſe breui temporis ſpatio expedite per totum Ius Canonicum quaſi per immenſam ſyluā peruagari poſſit, & certo pede diſcurrere, quædā etiā conſulto ea ratione prætermiſiſſe videtur, quod non ſatis venuſte, vel ob prolixitatē, vel ob aliā cauſam operi ſuo inſeri poſſe cōderet: quæ tamē omnia breuibus, quibuſ-

Definitiōes quales.

Non nulla ſumpta ex optimis auctoribus.

Quæ continentur libro inſtitutionum.

Solum quæ Iſagogice tradi potuerunt ex canonibus in librum inſtitutionum tranſlata.

Quid prætermiſſus inſtitutionum liber.

Quæ ratio

dam

dam notulis eſt complexus. Quædam etiam ex profeſſo videtur interdũ dixiſſe compreſſius, & perplexius, tum quod aliquo labore cognita, & intellecta ſolent nobis eſſe iucundiora: tum, quòd ſciret eadem cum multo fœnore eſſe dictis notulis explicanda. Stylo ſcriptus eſt liber exili, & tenui; quali ſcilicet decet librum ſcribi, qui ſolum ad docendum atque adeò ad tyrones prima artis rudimenta docendum compoſitus ſit: interdum tamen pro materiæ qualitate nonnihil aſſurgit, vt cum agit de primatu Romanæ Eccleſiæ, & Romani Pontificis, cum de vita, & honeſtate prælatorum diſſerit, & in alijs quibuſdam raris locis. Lingua vſus eſt auctor neque omnino pura, & cãdida, neque omnino ſordida, & impura, ſed quantum potuit ſimili ceteris libris Iuris Canonici. Plura etiam ferè ad verbum ex canonibus in opus ſuum transferens. inſtitutionum iuris ciuilis ductus exemplo: nam cum daret operam, vt iſte libellus teputari poſſet iuris ipſius canonici quaſi portio. abſurdum arbitratus eſt membrum vnum à reliquis corporis partibus cultu etiam, & veſtitu diſſidere, ac non proprium, ſed ab alio quopiam mutuo ſumptum videri. Accedit, quod cum quiuſque artis & ſcientiæ ſunt propriæ voces, & peculiaria vocabula, ac plerũque barbara, ſi quis iis alia Latina voluiſſet reponere; quod ipſum factu fuiſſet multo difficillimum (vt fieri potuiſſe demus) longe tamẽ à propoſito aberraſſet; cuius inſtitutũ auctori fuerit ea, quæ difficilia, & inuoluta eſſent, dilucide explicare, & plana facere, non nouis vocibus, & inſolitis vocabulis obſcurare, cum (vt ille inquit) ornari res ipſa vetet contenta doceri.

ne quadam pretermiſſa.

Stylus operis.

Lingua.

Mẽbra corpori reſpondere debẽt.

Artis alienius vocabula, quãquã barbara, minime immutanda.

FINIS LIBRI SECVNDI.

COMMENTARII INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI AD Scholares Peruſinos.

LIBER TERTIVS.

Bene inſtituti à contentionibus abhorrent.

Libentius maledicẽti alijs quàm laudãti ſe ipſum aures accomodamus.

VENTVM iam eſt (Iuris ſtudioſi) ad eam partem inſtituti operis, quæ nobis una omniũ & difficillima uidetur, & moleſtiæ pleniſſima: nempe ad confutationem eorum, quæcunq; aduerſus nos, atq; ſcriptas à nobis Inſtitutiones obijciuntur. Nam, ut omittã, quod vt quiſque optime inſtitutus eſt, ita ẽtiã contentionibus ſpõte ſua maxime ſolet abhorrere, natura ita comparatum eſt, vt, quę in alios uel temere dicuntur, libẽter excipiamus: eos uero, qui ſe, uel ſua ẽt neceſſario laudant, non ſinę ſtomacho audire poſſimus. Vnde aduerſarijs noſtris id relictum eſt, quod uoluptatem lecturis non mediocrem ſit allaturum: nobis uero, quod ſtatim nauſeam ſit facturum. nam ſi de me, ac mea diligentia libere, atque magnifice interdũ loquar, non dubito, quin ſtatim arrogantiæ nomine ſuſpectus omnibus ſim futurus. Sin id frigidus fecero, non ſatis ualide aduerſariorũ obiecta refutare, ac noſtra tueri videri potero. Sed ita profecto ſermonẽ inſtituere conabimur, vt nec cauſæ defuiſſe, & modeſtiæ rationẽ habuiſſe æquis iudicibus videri poſſimus. Et quamquam ex his, quę initia inchoati huius a nobis cõmentarij perſcripta ſunt, tam præſtantiſſimorum uirorũ teſtimonijs, atque auctoritate, quàm etiã validiſſimis (vt nobis quidem uidetur) rationibus facti, atq; inſtituti noſtri rationem ſatis, ſuperq; omnibus probare potuiſſe uideamur; quia tamen eorum, quæ aduerſus nos obijcerẽtur, quædã uel parcius attigimus, vel omnino prætermiſimus; quippe quod nemini tunc reſpondere, ſed tantũ geſti negotii ſeriẽ explicare, nobis propoſitum erat, ne quis ea diſſimulaſſe, & quaſi cauſæ noſtrę diffiſos, conſulto præterire uoluiſſe nos exiſtimet, colligemus in præſenti eorum omniũ, qui contra nos ſentiunt argumẽta, quibus in vnũ locũ congeſtis ſemel omnibus reſpõdere conabimur, imitabimurq; Imperatores, qui poſt cõmiſſa leuiora prælia, eductis demũ omnibus copiis, de ſũma rerũ decernũt. Et qm̃ præliorum, ac copiarum meminimus, erit operę pretiũ diuerſe opinantium numerũ, in ſuas quaſi claſſes diſtribuere, vt quibuſcũ negotiũ nobis futurũ ſit, facilius, atq; explicatius agnoſcere ualeamus.

Tria genera diuerſe etinãtiũ.

Penitus probantes.

Horum omnium tria genera colligere mihi poſſe uideor. Plerique enim graues, & docti viri noſtrarum harum Inſtitutionum editionem ita mihi probaſſe uiſi ſunt, vt vehementer etiam admirentur, tot annorum ſæculorum decurſu, ex tot partibus, qui in vtroque Iure floruerunt, nemini ueniſſe in mentem, ut talẽ librũ conſcriberet, quo Pontificij iuris elemẽta certa ordinis ratione cõplexus, ad cetera, quæ plus, quàm expediat, inuoluta ſunt, & ardua, quaſi gradũ faceret. Earumq; promulgationẽ omnino maturanda cenſeant, ut non ſolum poſteri, ſed etiam noſtræ tẽpeſtatis homines eius rei uberẽ fructum capere aliquando valeant. Contra uero alii ab his toto cœlo diſſidentes in ea re oleũ, & operam perdi affirmare nihil dubitant. Quippe qui conſultius eſſe exiſtiment, ſitientibus (vt ipſi dicunt) ex ipſis fontibus, ac ueterum libris, quibus vniuerſum Ius Canonicũ (quaſi mare quibuſdã litoribus) concluditur: quàm ex deductis inde riuulis non tam potum haurire, quàm vix primoribus labris deguſtare: Iuſtinianiq; ipſius inſtitutum, qui Inſtitutiones in iure ciuili curauerit tyronibus cõcinnãdas, incuſare audent, remq; feciſſe non modo nullius ſtudioſis vtilitatis, ue rũ etiã noxiam contendunt; ſatis enim fuerat (inquiunt) iuuenes præclaris illis ueterũ conſultorum monumentis inſueſcere: atq; iis memoriã exercere, quã minutulis illis rebus, quę

Penitus impugnantes.

Iuſtiniani inſtitutiones parum probant.

quattuor Inſtitutionum iuris ciuilis libris continentur, diutius immorari. Horũ ita inuicem pugnantium ſententię nullum nobis in præſentia negotium faciunt: nam cum primis quidẽ mihi per omnia conuenit, habeoque ſubſcriptores grauiſſimos ac doctiſſimos viros: Aliorum vero adeo deliram, & multorum ſęculorum conſenſu confutatam eſſe opinionem, ſic omnes intelligunt: vt non niſi ineptus videri poſſit is, qui eo laborat, vt eam multis argumentis reijcere, ac confutare conetur. Quemadmodum enim in corpora mollia, cedentiaque non poſſis egregiam plagam infligere, eo quod obſiſtere, contraque niti non queant: ita eos, qui palam inſanire non verentur, nemo forti redargutione percellere poterit: inania enim ita ſua ſponte concidunt, & euaneſcunt, vt expulſoribus nullum omnino locũ relinquãt. Ideoque iſtorum, neſcio quo pacto melior eſt cauſa, quàm eorum, qui ratione aliqua aduerſantur. Quippe quòd ipſis reſponderi non poſſit, id vero nõ ſubticebo, quidquid iſti garriant, cenſere me idq; etiam ex maximis, & in iure ciuili eruditiſſimis viris ſæpius audiuiſſe ex uniuerſa illa enucleati iuris collectione, ac compoſitione, quã Iuſtinianus nobis reliquit nihil eſſe abſolutius, & ad comparandum in toto iure ciuili lumen quoddam, cõducibilius, quam illud Inſtitutionum opus, quod iſti ex iuuenum manibus excutiendũ, & ab omnibus gymnaſiis eliminandum, quaſi nullius prorſus vtilitatis, tam ſtulte cẽſent. Nam quod iſti iuris Cæſarei ac Pontificij libros quaſi pacatiſſima maria iunioribus ipſis exhibent, non ſatis quidem ſcio, num illorum in eo iudicium deſiderẽ, an accuſem inſcitiam, omnino quam parũ, in vtroque iura verſati fuerint, planum faciunt: nam tam multi ſunt in vtraque facultate anfractus, & diſputationum procellę: tam multa nodoſa, ac duriſſima, vt nullo pacto iuuenum ſtomacho concoqui poſſint. Sed vt veriſſimũ ſit, quod iſti aſſerunt, & vtriuſq; iuris libri pacatiſſimi maris ſpeciem nobis referant, illud certe negare nõ poterũt, ſtulte ſcilicet facere eos, qui ſint penitus natandi rudes ſi ſe mari primum, quamquã tranquillo ac nõ placidioribus vndis, nec ita profundis magis credere velint, vt ſe mari poſtmodum tutius committere valeant.

Inſana loquentium aliquo pacto melior cõditio qd ipſis reſponderi nõ poſſit.

Inſtitutionum ciuilium op⁹ pulcherrimũ atque abſolutum.

Multi sũt in vtroque iure anfractus, & difficultates.

Pluſculum igitur erit nobis negotij cum ijs, qui noſtri inſtituti rationẽ magnopere probantes, rem tamen adeò arduam, & difficilẽ exiſtimant, vt præ difficultate nec tentandam quidẽ, nec ſi tentetur ipſam feliciter abſolui poſſe iudicent. nam ſi futurum eſt vt eum queadmodũ iuris ciuilis Inſtitutiones, ita etiã noſter hic liber legis vim ſit habiturus quãta tandẽ doctrina, prudentia, & vigilantia eos eſſe oportebit, qui tantã prouinciam aggredi velint, & librum conſcribere audent huiuſmodi, in quo nihil anceps nihil obſcurum, nihil ceteris canonibus contrariũ eſſe, nihil deeſſe, nihil abundare debeat, & in quo pũctus deficiens, vel ſyllaba temere adiecta, nos in magnã aliquam, vel difficultatẽ, vel errorẽ poſſit conijcere. Addũt prętere non videri veriſimile nihil huiuſmodi cogitaſſe tot Ro. Pontifi. quorum plures fuere, qui maxima cum laude ius ipſum canonicũ profeſſi fuerunt, ſi quo pacto id e re ſtudioſorũ, vel publica fuiſſe. Illud veriſimilius cogitaſſe quidẽ illos, ſed tamquã id eſſet pleniſſimũ periculi, ac difficultatis cuiuſdam inſuperabilis, huius operis conficiendi, vel tentandi cõſilium abieciſſe, aiunt: eo; huic eorum ſententiæ Innocentium IIII. ſubſcripſiſſe videri poſſe; qui cum tã feliciter hunc quaſi campũ Iuris Canonici excoluiſſet, quemadmodũ præclara ſua ſcripta facile teſtãtur ad Põtificatus ipſius apicem tandem euectus, non ſibi id ſumpſit, vt, quę a ſe eſſent conſcripta legis auctoritatem habere vellet, ſed ſimplicis tantũ cuiuſq; interpretis nimirum prudẽtiſsimus Pontifex, & erudiſsimus ſatis põderans, quid, ac quanti demũ conſilij, & deliberationis eſſet, leges condere. Demum addunt, vt cõmode fieri id poſſe detur, nihil tamẽ eſſe cauſæ, ob quam quis huiuſmodi laborem nullo ferme vſui poſteris futurũ ſibi ſumat: cũ antiquorũ (vt ipſi appellant) ſummiſtarũ ſcripta, & præſertim Oſtienſis ſatis eleganter, & concinne totius Iuris Canonici quaſi quoddam corpus contineant, quibus ſi quis diligenter inſiſtat, breui procul dubio magnã (vt conſtanter aſſerũt) in illo Iure ſcientiã ſibi cõparare poterit. Horũ ego dicta nec aſpernari debeo, grauiũ ſcilicet, & doctorũ virorũ, nec itẽ illis quaſi re ſecundũ eos iudicata, acquieſcere, qũ inſtituti noſtri rationẽ non ſatis adhuc hi mihi perpendiſſe videãtur, reſpõdebo autẽ, ſi primũ illud præfatus fuero ita videlicet, ferre naturam rerũ, vt nihil ſit tam rerũ nihil tanta ratione in vitã, vſumque hominum inductũ, cuius nouitas nõ ſit aliquibus, ingra-

Probantes ſed rẽ cõſici poſſe diffidentes.

Cur Romani Pontifices non conſcripſerint inſtitutiones iuris canonici.

Inocentius quid uideatur ſenſiſſe hac i re.

Oſtienſis ſumma uidetur facere ſuperfluas inſtitutiones iuris cãonici.

quando ingrata.

ta,nec inculcatis vias facile mutari poſſe:atque hęc æque ardua reputari vetuſtis gratiſ dare,& nobis auctoritatem. Docendum igitur nobis nunc eſt,eum quidem, quo de agimus,Inſtitutionum librum nullo periculo,non tamen nullo negotio,etiã quaſi Pontifice auctore,potuiſſe cõſcribi:quod poſtquam euicerimus, tum demum etiam debere ob eam,quam inde ſtudioſi conſecuturi ſunt,vtilitatẽ,oſtendemus.

Cõuenit in omni facultate eſſe libros continentes principia artis.

Ac primũ quidem nullos præterit eſſe in vnaquaque facultate certos conſcriptos libros,quibus auctores alieni commodi,ac profectus amatores, prima quædam cuiuſque ſcientiæ rudimenta complexi,ad cetera magis ardua gradum fecerunt,& viam a carceribus ad vltimam vſque metam certo ordine ſtrauerunt,cum ad ſumma perueniri,niſi ex principiis,nõ poſſit.

Etiam ingeniorum eſt quædam infantia.

Nam vt corporum,ita etiam animorum,atque ingeniorum quædam eſt infantia:in qua conſtituti ſolidiora.& crudiora nec mãdere,nec concoquere poſſunt. Vnde bonarũ artium doctores qui ſe ingeniorum altores eſſe voluerunt, nõnullos libellos quaſi lac, & molliores quoſdam cibos conſcripſerunt,quibus cognitis ingenia veluti adulta etiã duriora deuorare,ac digerere valeãt.

Inſtitutiones iuris ciuilis.

Eius rei multa quidẽ ad manus nobis ſunt exempla,ſed vt de aliis taceamus, maiores noſtri Inſtitutiones Iuris Ciuilis quaſi vix quiſquã ſine his aliquid in legitima prudentia proficere valeat,magno in honore ſẽper habuerũt & varia interpretatione,ac Commentarijs exornatas, & locupletatas ad nos tranſmiſerũt,huiuſmodi aliquid & in hac Iuris Canonici facultate,cur excogitari,& cõſcribi nõ poſſit,ac debeat,ego non video:niſi forte quis cũ his ſentiat, qui Iuſtiniani factũ improbare nõ deſinunt.

Ius Canonicum comparari poteſt ædificio,ſed ianua atq; aditu carẽti.

Mihi quidem Ius ipſum Pontificium diligenter aliquãdo intuenti præſtantiſſimę materiæ,ſed nõ dum ad certam ædificij formam conſtructę & compoſitæ,vel(ſi mauis)ædificio quidem ianuis tamen, atque omni aditu carenti perſimile videri ſolet.

Nullus certus liber cõtinet elemẽta iuris canonici.

Nã ſi quis,quę ſint eius iuris initia,quoq; libro eius prima elemẽta concludentur,interroget, nemo facile reſpõdere poſſit. At (inquis) hoc ideo contigit, quod ea res non facile explicari potuerit,propter immenſum quendam,tum laborẽ,& difficultatem,tum vero etiam periculi metũ das tu quidẽ ergo fieri hoc potuiſſe, vel etiam nũc poſſe:ſed,quod id aliquando antea perfectum nõ fuerit,in cauſa laborem,& immodicam difficultatem,ac periculi formidinẽ fuiſſe aſſeris. Quid ergo?ſi ſint,qui cũ laborem vel iuſſi vel ſponte ſubierunt,& difficultatẽ ſuperarint ? erit plane quod illis habeas gratiam.

Eadẽ nunc eſt Naturæ vis quæ olim fuit.

Erit quidem(inquies)ſed vix in animum poſſum inducere eius eruditionis,ac iudicij viros hodie reperiri poſſe, quibus id oneris ſatis tuto credi poſſe exiſtimem.hic tu mihi naturam iniuſte nimis accuſare videris, quaſi non eadẽ,earundemque virium illa nunc ſit,quę olim fuerit,aut tempeſtate hac noſtra tamquam effeta, & debilis,vires in anguſtum contraxerit ? Nam ſi eadem naturæ vis,quæ olim fuerit, idẽ vigor manent plantis,pecoribus,ac ceteris brutis,quæ (malum)iniuria eſt vnis hominibus eandem mentis vim,eaſdem iudicij,& ingenij vires,quæ paullo antiquioribus fuerit adimere:niſi forte ſimiles illis ſumus,quibus ſuperior ãnus ſemper fertilior videri ſolet.

Superior annus uideri quibuſdã ſemper ſolet fertilior

At ſi verum amamus,nec ipſi nos,ac bona noſtra nimis contemnimus, contrariũ vero propius eſſe,& ratione,& certis rerum argumentis ſtatuendum erat. Siquidem cũ eadem ſemper generi humano ingenita ſolertia,atque idem inſitum ſẽper mentis acumen fuiſſe inficiari nõ poſſimus,noſtrę tempeſtatis homines,ad naturalem,ac perpetuã illam vim ingenij,multam etiam veterum monumentorũ lectionem,multa præteritarum rerum experimenta adiunxerunt:ita,vt mirum videri non debeat,ſi recenſiores a veteribus accepta,& excogitata ſæpe reddũt meliora,aut imitatione veterũ ipſi quoq; quædam noua inueniant;cum huic noſtræ docendæ ętati ceteræ elaboraſſe videri poſſint:nec temere a noſtris Iurecõſultis illa vſurpari credẽdũ eſt;omne ſcilicet artificiũ incrementum recipere , & quanto quique ſint iuniores,tanto eſſe etiam perſpicaciores.

Quanto iuniores tanto perſpicaciores.

Quod quidẽ,vt de alijs taceã,noſtra ſane,& parentũ noſtrorũ tempora ſatis planum faciunt,quibus nõ modo bonæ,ac liberales artes antiquo nitori reſtitutæ ſunt;verũ etiam quædam comperta,vel a veteribus non excogitata,nec cognita,vel etiam antea fabuloſa credita.

Noſtræ ætatis in quo melior conditio.

Quis vnquã apud antiquos librorum formis excudendorum rationem nouit?Quis antiquorum æneas fiſtulas cõflatas ad pilas ferreas iaciendas aſpexit?Quis Antipodas adiit?aut quis potius non hæc antequam fierent factu impoſſibilia crediſſet?aut anilibus fabulis non adnumeraſſet? at cuncta hæc vel noſtra, vel Patrum me-

moria facta cognouimus: non dabimus ergo recentiorum ingenijs, vt exiguum libellū atque illum quidem ad alterius veteris imitationē, maximo præſertim aſpirante Principe, conſcribere poſſint? cuius rei explicatio prę his, quæ nunc attigimus, mea quidē ſententia ludus extimari poterit. Et ſane ſuperuacuus longior in ſtudiis foret labor, ſi nihil liceret melius inuenire pręteritis, & quę magna nunc ſunt, atque admirabilia tēpus aliquod, quo primum efficerentur, habuerunt. At (inquis) poteſt quidem id fieri. ſed laborioſum eſt, difficile eſt, periculoſum eſt: Bene iam nobiſcū agi incipit. fieri enim poſſe iam confiteris. At id erit magni laboris? noli tu nunc tam vehemēter de labore alterius laborare, & quaſi ante tubam trepidare: nam quę pulchra ſint eadē & difficilia eſſe oportet. erit qui laborē libenter amplectatur, qui ſuperis bene iuuātibus, difficultatem ſuperet. quod ſi vnus non ſit par oneri ferendo, illi comes adiungetur: nec vnus tantum, ſed, ſi res exigat, etiam plures: nec enim vſque adeo eſt hæc ætas effeta, & Princeps præclaris, & eruditis viris ſic indiget, vt rem hanc aggredi vereantur, dummodo nos in caſſum non laborare, & Trebonianos, Theophilos, & Dorotheos temporibus quoque noſtris reperiri poſſe confitearis. At adhuc vrges, cum periculoſum (inquis) id ſit, quod vel punctus, vel ſyllaba, ne dum dictio, vel oratio ſecus poſita, quam deceat, nos ducere poſſet in graues errores; ea propter abſtinere ab hoc incepto ſatius ſit, quàm ſe temere nullius neceſſitatis impulſu periculo huic obijcere. Hic quidē ſatis prudēter illi nos monent, ne punctus, vel ſyllaba ſecus in opere ponatur, quā deceat, ne ſcilicet, in magnos errores incidamus: propterea qu ad eā vitādā adhibebitur vel adhibita eſt potius, quanto maior potuit diligentia, & ne quid accidat huiuſmodi, legetur opus, relegetur opus, expolietur opus, non ab vno tantum, ſed pluribus, addetur aliquid, & expungetur, mutabitur, multorumque ſententiis iterum, atque iterū auditis, & collatis, eorum ſequemur iudicium, qui prudentiſſime, & doctiſſime ſentire videbuntur: nec enim ſumus neſcij nihil vnquam humano ingenio elaboratū tam exactū initio fuiſſe, quin multorū poſtea accedēre iudicio perfectius reddi potuerit. Quidquid enim optimū reperitur, ante non fuit; & quæ vetera nūc ſunt, fuerunt olim noua.

Quæ parta ſunt noſtrā memoria comperta.

Non eſt trepidandum ante tubā.

Diligentia.

Nihil perfectum ab initio.

At quod feliciter rem poſſe cedere diffidis, etiamſi opus recoquatur, refingatur, & ſæpius incudi reddatur, & propterea abſtinendū ducis, hic ego te ad Iuſtinianū reuoco, cui ex immenſa illa ſilua Iuris Ciuilis, & infinita prope veterum librorū mole ſuas Inſtitutiones elicere, feliciſſime ceſſiſſe multorū ſęculorū teſtimonio cōprobatur: quod ſi nos ab hac ſuſcipienda prouincia laboris, & periculi metus retrahere deber, iam & nauticū vſus quaſi generi humano pernicioſus improbandus ſit: quippe quod nauigaturis ab vndis omnibus horis præſentiſſimū mortis periculū immineat: & quod (quāquā pretioſas merces aducturi, & magnū quæſtum facturi videantur) facile tamen fieri poſſit, vt tranſfretantes obrutis, & illiſis nauibus medio mari mergantur. Agricolis cāpis ſemina mandare ne permittamus, quod poſt totius anni exantlatos labores vredine enatū germen ita corripi poſſit, aut alia calamitate ſeges ita atteri, & quaſſari, vt nec ipſū quidē ſemen ager reddere valeat, quāquā de certo fructu, ac prouentu longe nobis eſt exploratius quā aut nautis, aut agrorū cultoribus: nec enim antea liber edendus eſt, quā bene maturuerit, & rebus ad vnguē diſcuſſis, illū edi in rem eſſe ſtudioſorum luce meridiana clarius appareat.

Laboris & periculi metus non debet nos ab honeſta prouincia retrahere.

Sed quid ſi etiā rebus nō ita ad amuſſim perpenſis nullū ſubeſſe magnū periculum planum faciamus? aut ſi ſubſit, nullo ferme negotio id poſſe vitari doceamus? Neque ego aliquid nunc cogito, de illa a Cenſoribus noſtris prudētiſſime excogitata cautela, qua putāt ex re eſſe, ſi Pontifex ipſe diſerte teſtetur, quod harum inſtitutionū editione iura noua inducere, aut vetera abrogare nulla ratione intendat. nam iſtud quidem adeo nobis plana, & expedita reddit omnia, adeo aduerſariorū obiecta contundit, vt nec Momo quidem vllum reprehendendi locum relinquat, verū etiam ſi nulla huiuſmodi teſtatio, quā tamen ego obuiis venis amplector, adhibeatur. Principio nihil præcipue timendū eſt in eo, quod æque vniuerſis accidere ſolet. Eſt autem perſpicuum, non ſolū ea, quę paullo ſcripta ſunt grauius, verum etiam nullū prorſus eſſe genus ſcriptorum ita clarum, & vndequaq; abſolutum, quin interdum vel ad prædictum ambiguum illuſtrandū, vel ad loca quæ inuicem pugnantia videantur cōciliandum, vel ad fuſius quid explicandum, benigna legentis, vel docentis interpretatione indi-

Nullū ſubeſſe in editione libri periculū, etſi diligētia fuerit remiſſior.

Cautela Cenſorum.

Omnia ſcriptorum genera benigna legētis.

Interpretatione interdũ indigẽt. Sacra ſcriptura indiget interpretatione.

geat. Atque vt(quemadmodum ſolent boni Poetæ)a Ioue ipſo exordiamur. Quis neſcit in ipſis ſacrarum litterarũ oraculis diuino numine ſanctiſſimis viris inſpiratis nihil eſſe contrariũ,nihil abſurdum,nihil perperam poſitum?omnia pia omnia veritati conſona,omnia denique ab vno,eodemque Spiritu tum inſpirata,tum dictata?& tamen ſi quis Iudaice verbis tantũ modo mordicus inhærere velit,nec vllã prorſus interpretandi rationem admittat,multis erroribus anſam tribuat neceſſe eſt. de quo vtinam non tam multa nobis exempla noſtrorũ temporum calamitas ſuppeditaret. notiora quidẽ ſunt hæc,quàm vt exemplis indigeant,nec tamen adeo quis inſanus eſt, & a communi ſenſu Chriſtianorũ tam abhorrens, qui ſolem ipſum de mũdo tolli ſatius eſſe exiſtimare non debeat,quã illa ipſa alicuius perplexitatis,vel ambiguitatis obtentu ab omnib' non legi, non concoqui,in ſuccum,& ſanguinem verti:nimirum quod, quæ quandoque perplexa ſunt,vel ambigua ab eruditiſſimis,ac ſanctiſſimis viris explicentur,ac clara fiant.

Vix poſſet ius ciuile ſubſiſtere ſine interpretatione.

Iam vero ſi ad veterum Iuriſconſultorum monumẽta, & Imperatorũ reſcripta & ſanctiones,quibus intelligendis,& enucleãdis dies,ac noctes inuigilamus, animum reflectamus,& ſi nihil in his contrariũ deprehendi poſſe Iuſtinianus cõſtanter auſus fuerit affirmare.tam multa tamen,ſaltem ad ſpeciem,inuicem pugnantia cõperiuntur,vt in eo potiſſimum noſtrates interpretes inſudare videantur.quemadmodũ, ſcilicet ea, quæ ex diametro videntur aduerſa cõciliari valeant,atque adeo interdũ in eo laborãt, vt quaſi cum monſtro quodam fruſtra diu luctati demũ dent manus, ſeque victos confiteri minime pudeat:ſed vt ſaltem quoquo modo ſeſe ab inextricabilibus perplexitatibus eximant,& legiſlatoribus ſuis honorem ſeruent,aut vnũ reſponſum ſecundum alterius legis ſententiam accipiendũ aſſerũt aut hoc quidem inſpecta diſpoſitione Iuris antiqui,illud vero recentioris,obtinere affirmãt:aut hoc ſtricte,illud large accipi debere contendunt:nunc etiam facti ſpeciem inter ſe diuerſam,contra verba cõtextus comminiſcuntur,& vno quidem caſu hoc,alio vero illud procedere affirmant. Quid plura? non ſatis quidem illi acute,ſed proculdubio vi quadam,& neceſſitate cõpulſi & adacti, vel quid minus recte dictũ erudiendorum iuuenum gratia contendunt, quaſi vero docendi gratia errare,vel pugnantia loqui liceat;vel difficultatibus ſuccumbentes nos ad Appollineos Tripodas reiiciunt.

Quib' modis interpretes iuris ſe a perplexitatibus conentur eximere.

De hoc in Epiſt. Ferdinãdi Farneſii ad Flauiũ Vrſinũ in operis limine.

Cogitatam hic pauca huius rei exẽpla ſubnectere,ſed hæc minus etiam quam mediocriter in Iure Ciuili verſatis cognita ſunt,& penitus perſpecta:obtinuerunt tamen,& obtinẽt Digeſtorum libri,Imperatorumque Conſtitutiones & Inſtitutiones Iuſtiniani nomine conſcriptæ vim legum, nec propterea abiiciuntur,quod plurima in his valde ambigua:multa,quæ videntur contraria,non nulla inextricabilia deprehenduntur,nimirum quod velut Vrſæ informes,& recẽter natos catellos ſuos lambendo ad elegãtiorem formam redigunt:ita interpretationis munere id conſequimur,vt quæ ab Auctoribus ſcripta videntur durius,& perplexius,interpretando quaſi admota leniter manu ad molliorem tactum,& ad quandam rerum planiciem traducamus.

Quid præſtet interpretatio.

Non permittam hic orationem noſtram ambitioſius vagari vt idẽ accidere,& in Philoſophorum,Medicorum,Poetarum,& omniũ prope Scriptorũ libris planum facere velim:cum & res multis non indigeat,& ſatis nobis ſit,ſi nos intra propria caſtra,ac domeſticos cancellos contineamus. Illud non dubitanter auſim affirmare,ne quottidianum quidem ac familiarem amicorum inter ſe ſermonẽ poſſe ſubſiſtere,ſi ita verbis inhæreas,vt nullam prorſus interpretationem admittere velis.

Etiã quotidianus amicorũ ſermo ſine interpretatione non ſubſiſtit.

M. ne tu (inquit Comicus) *iſtic hodie malo tuo compſitis mendaciis*
Huc aduenisti audacia columen conſutis dolis.
S. Immo equidem tunicis conſutis huc aduenio,non dolis.
M. At mentiris etiam certo pedibus non tunicis venis.

His captionibus ſi nihil interpretationi demus, non modo Comicorum ſcena verũ etiam grauiſſimorum quorumuis auctorum ſcripta ſunt obnoxia: ſic qui in clericum violẽtas manus intulerat non incidiſſe in pœnam Canonicis, ſiquis ſuadente diabolo. cõtendebat,quod ſua ſponte verberaſſet, non diabolo ſuadente:ſic qui perannum non communicauerat,pœnis capituli omnis vtriuſque ſexus,non teneri,quod illud de hermaphrodito tãtum loquantur, ſed(vt inquit Paulus)non oportet iuris verba captari, ſed qua mente quid dicatur animaduertere.

Cauendum igitur erit ſummopere, & quantum humana poteſt pręſtare induſtria, & ſolertia, vitandum, ne quid in iſta noua Inſtitutionum Iuris Canonici editione ſit ambiguum, perplexum, contrarium: & nos id ſtudioſe cauimus. Sed poſtquam omnis erit diligentia, & cura adhibita, ſi quid minus perſpicue dictum exciderit, aut quod perplexitatem pręſeferat, nihil adeo peruerſe ſcriptum deprehendetur, quin interpretationis beneficio quaſi manu medica adhibita ad ſanum intellectum retrahi, ac traduci poſſit: quod vtiq; futurũ eſſet, etiam ſi diligentia adhibita fuiſſet paullo remiſſor, quod quidem ex lectione voluminum vtriuſque iuris facile intelligere poſſumus, quibus colligendis, ac diſponendis, quàm non magnum adhibitum fuerit ſtudium noſtro incõmodo quotidie experimur. Cur tantum formidamus, ne huic noſtro, ceterorum etiam librorũ ſubeũda ſis fortuna? ſcripſerunt antiqui Põtifices libros ſuos, atque legis vim obtinere voluerũt, eoſque hodie amplectimur. & exoſculamur, in quibus tamen plurima ſunt obſcura, nõ nulla vero ita inuicem etiam in eodem libro, & ſub eodem titulo pugnantia videntur, vt maximum conciliare volentibus negotium faciãt. Poſſem ego hic ſexcenta huiuſmodi afferre exempla, ſed profecto clarior eſt res quã ut exemplis illuſtrãda ſit. Nec hoc a me eo dicitur, quaſi imitandum iſtud putem, quod vtique tamquã ſcopulum ſemper magno mihi ſtudio, ac labore vitandũ cẽſui, ſed, vt aliquando ipſis rerum experimentis, ac certiſſimis exemplis iſti intelligant, nullum magnum formidandum, & extimeſcendum eſſe in hac editione periculum. Alij tamen, nec illi quidem (vt ſibi videntur) inepti, ita adhuc argumentatur. Aut quę in Decretalium libris comperiuntur, nullis omnino mutatis verbis in tuum librum tranſtuliſti, & tunc; cũ ſint illa ipſa penitus quæ, alibi ab ipſis Pontificibus ſcripta reperiuntur, etiam nullius nouę approbationis interuentu, vbi legantur, eandem ſemper retinebunt auctoritatem. Aut non quidem ad verbum tranſtuliſti, ſed pro ingenio, & iudicio tuo illa tibi finxiſti, & tunc Pontificis interuenire approbationem eſt valdę periculoſum. Video, quid iſti moliantur, & quàm mecum aſtute, ac callide agant ſentio; nempe, vt nos omni penitus laude ſpolient: ita enim putant, ſi fateatur is ſe in ſuum librum ad verbum ex alijs Iuris Pontificij libris omnia tranſtuliſſe, non tam Auctoris operis noui ſibi nomen vendicare poterit, quàm ſimplicis librarij nobis miniſteriũ ſeſe præſtitiſſe confitebitur. Sin ſe pleraque pro ſuo ingenio innouaſſe aſſeruerit, eum metu imminentis periculi, de ſuo illum inſtituto deiiciemus: atque ita noſtræ cauſæ arcem inuaſiſſe exiſtimant: vt ſe vel ſuſpendio vitam finire velle magno clamore iactent, ſi quando me voti compotem fieri contingat: quem, qui ſim, ſatis iam (vt iſti prædicant) omnes norint. His obiectis facile me poſſe reſpõdere non dubito, quod antequàm faciam, paucis mihi lautus iſte vir eſt admonendus, & compellendus. Si neſcis (bone vir) cum ita excandeſcis; cum ſic ſtomacharis, cum me oblique in angulos perſtringis, cum laqueum te meditari vociferaris, ſi Pontifex approbet, atque alia viro graui indigna euomis, auctoritatem tuam, quæ ſola tibi supereſt, ad euertenda conſilia noſtra, apud eos, qui te ſolum in cute norunt, multum imminuis, atque arma ipſa, quæ aduerſus nos non ceſſas intorquere, ipſemet infringis, oportuit te ſedatiore animo hanc cauſam attingere, noſque, & Inſtitutiones noſtras ad ſpeciem interdum ornare tuo teſtimonio ac laudare, atque ita fouere, vt cum boni viri exiſtimationem, atque intercedentis inter nos amicitiæ opinionem tibi comparaſſes, tum me facilius quaſi per cuniculos oppugnare, & dũ altera manu ſcaberes altera ferire poſſes, nec alicui alieni a nobis animi ſuſpitionem ingerere antea oportuit: nullæ enim grauiores ſunt inſidiæ, quàm, quæ in ſimulatione neceſſitudinis, & beneuolentiæ deliteſcunt: quod, vt facias, ego te aliquãdo conatum intellexi, ſed vſque adeo in viſceribus tuis venenum ebullit, vt illud intra ſtomachi clauſtra continere, & comprimere non ſemper poſſis: ſed vel te inuito, interdum erumpit ardentius. Quòd vero (vt aſſeris) qui ſim, norint omnes. Non ſatis mirari poſſum quomodo id paſſim prædices, qui me non multis ante menſibus ipſe noueris, immo nec nunc quidem forte bene cognitum habeas. ſed me quidem huius rei, ſi ita ſit, minime piget; te certe pauci omnino ſunt, qui ſicut ego, & alij quidam bene norint, & plane non tu talis es, qui aliquid in hac noſtra mediocritate diſpicere poſſis. Nũ meminiſti cum primum Romam appuliſſem, neque me de facie antea noſſes, quanto ſtudio mecum inire amicitiam quæſieris, quoties me inuiſeris, quoties domum tuã, quo ſi vete-

In libris iuris canonici multa ſunt quæ videntur pugnare & quę non facile conciliantur.

Quorũdã obiecta.

Inſidiæ illæ sũt graues quę i ſimulatione neceſſitudinis deliteſcunt.

 rem amis

rem amicum perdixeris? quantis laudibus ingenium, iudicium, atque opus meum extulerit? quàm ſæpe Pontificem ipſum magna mihi eo nomine debiturũ prædicare ſoleres, quàm ſæpe & Pontificis ipſius cunctationem, & vicem meam dolere te diceres? quæ omnia tunc ego non ſubdolo, ſed humaniſſimo, & candidiſſimo animo dici & fieri abs te credebam: nec adagij memineram; intempeſtiuam, ſcilicet, beneuolentiam ſi multatis loco habendam. Itaque nihil non egi, vt, quod vnum te ſpectaſſe, & ambiſſe non multo poſt cõperi inter Cenſores meos, quos tu illico forte auro onerãdos crediderãs ab ipſo Pontifice legereris. At poſtquam hi, quibus melius, quàm tunc mihi cognitus eſſes, optimo iudicio, valde ambientem repulerunt, vix dici poteſt, quàm mihi repente fueris immutatus, quam ab illa tua ſimulata humanitate, atque animi candore receſſeris, quàm tibi homo, paulo ante plane cum Tribonianis, ac Dorotheis conferendus, ſtatim nullius eruditionis, ac iudicij viſus fuerim, quàm demũ mihi iniquus factus, & omnibus cœptis noſtris aduerſatus fueris. Demũ quid te cogitari poteſt leuius, & inconſtantius, qui non modo aduerſus ea, quæ ſæpe dixeris; verum etiam contra illa ipſa, quæ proprio chirographo aliquando confirmaſti, tam imprudenter, atque impudenter coram ampliſſimis iuris de me ac meis ſcriptis obloquutus fueris? num meminiſti, cum librum, quem tibi legendum tradideram, repoſcerem, & tu me ſic extolleres, vt Tribonianis ipſis parem facere non dubitares, petiiſſe me ex te, vt illius tuæ ſententiæ ſcripto fidem faceres? num eorum, quæ ſcripſeris penitus es oblitus? vel me adeo ſupinum arbitraris, vt ea, quæ ad exiſtimationem meam valde pertinent, tui ſimilis factus prorſus negligam? falleris amice, falleris. Nam veluti eo tempore, quo iam mihi in aliquã tergiuerſationis ſuſpitionẽ veneras, proprium a te chirographum extorſi ratus, ita me poſſe penitus coercere procacitatem iſtam tuam, quam quaſi tempeſtatem quandam (velut ex longinquo) iam tum mihi videbar intueri, ita illud ipſum, vt impudentiſſimam garrulitatem tuam, ſaltẽ quoquo modo reprimam, diligentiſſime aſſero, & cum opus eſt proferre ſoleo, vt miretur iam nemo, ſi mihi tam inique detrahere conaris, qui nec ipſum tibi parcere noueris, & aliud ſtans, aliud ſedens dicere aſſueueris atque chirographum illum tuum cõmentario huic noſtro inſeruiſſem, niſi ab illaudato viro laudari turpiſſimum duxiſſem. Qui ſim (inquis) omnes iam bene norũt: ac norint quidem omnes, ecquem me tandem norũt? ecqua labe inquinatum? ecquo ſcelere, vel turpi nota commaculatum? norint omnes (inquam) me, nec enim recuſo, nam & in patria nunc celeberrimi nominis viri, & qui aliquando in Aula maiori quã tu, qui in ea conſenuiſti, in pretio fuerunt, & nunc ſunt, me collegã nec dedignantur, neq; aſpernantur: & ibidẽ probati quique cõſuetudinẽ noſtram appetunt: & *Romæ* illuſtrium virorum patrociniis non deſtituimur: &, quod forte ſcis, apud Maximum Principem maximis nos laudibus, maximi viri ornarunt. Sed tu nec etiam ipſis parcis, & fœdo illo tuo, atque incondito ſermone grauiſſimorum & doctiſſimorum virorum laudes ita conſpurcas, vt has ego obtrectationes, ac teterrimã, illã tuam verborum colluuiem æquiore animo iam feram, cum mihi ſocios, tantos ſcilicet viros adiungis, vnde nihil impedio, quin more ignauorum canum, qui non pro veritate, ſed pro conſuetudine latrant, quantumuis garrias. Sed reuertor iam ad cauſam noſtrã, &

Diſſolutio obiectionis.

præclaram argumentationem tuam, neque committam, vt diuerticulum, ne reſponderẽ quæſiſſe, & (quod dicitur) nimium altercando veritatem perdere voluiſſe videri poſſim. Vnum illud addo, quod te ſuſpendere velle iactas, ſi quaſi Pontifice auctore liber exeat: per me quidem, & ſi non exeat, id facias, licet: immo te, ac tui ſimilibus aduerſantibus

Plus vnus poteſt in deſtruẽdo quã multi in cõſtruendo.

non exiturum facile coiicere poſſum: non quod magnam omnino tibi ineſſe auctoritatem videam, ſed quod in demoliendo plus vnum, quàm in conſtruendo plures valere intelligã: ſed tu, ſi cuius alterius ſceleris conſcientia, quaſi furiis ad laqueum vrgeris, tantiſper obſecro ſubſiſte, ac ſuſtine, donec ad præclaram illã tuã argumentationem breuiſſime reſpõdero. Breuiſſime (inquã) tum quod priori parti, cum de imminenti periculo cũ populo ipſo nos admones, ſæpius ſupra, ac varie à nobis reſponſum eſt, tum quòd anterior pars egregiæ iſtius tuæ complexionis tantum abeſt, vt contra nos faciat, vt illam ipſam maxime noſtrã cauſam adiuuare contendamus. Quæro (inquis) quomodo egeris, & an ad verbum in librũ tuũ Canones ipſos intexueris? quomodo me geſſerim aliàs ſuprà ſatis dilucide explicaui, vnde nũc nõ repeto, cũ præſertim tibi ſatis id exploratũ putem,

Intẽpeſtiua beneuolentia.

tem;nam & pluribus diebus perlegendi operis tibi poteſtatē feci, & ex me ipſo de tota ratione inſtituti noſtri ſæpius cognouiſti:quinimmo quidam nec illi quidem aſpernādi, ex noſtro Codice,dum illū apud te eſſe paterer,exemplū clanculum ſumpſiſſe,atque illud aſſeruare te domi diligenter auſi mihi fuerunt affirmare, Sed fac me ad verbum trāſtuliſſe. Quid præterea? Ergo (inquis) nulla noua neceſſaria eſt Principis approbatio. Præclara me hercule illatio,& homine valde dialectico plane digniſſima: ſed finge, me cōcedere,nullam neceſſariam eſſe Principis comprobationē;quod tamē falſiſſimū eſſe proxime docebimus,nō propterea etiam euincis, approbationem Principis nulla ratione interuenire oportere;multa ſiquidem comperiuntur,quæ quidem,vt neceſſaria non ſint,quia tamen vel decora ſunt, vel vtilia non ſolum recipimus, verum etiam magno ſtudio vndique conquirimus,quod ſatis liquidò apparet dum veſtes nobis curamus,dū ædificamus,dum agrum colimus. Nec enim omnia ad ſolam neceſſitatem referimus,ſed multa vtilitatis,non nulla ſolius etiam decoris,ac pulchritudinis gratia facimus; imitamurque in hoc naturam ipſam, quæ, licet nihil agere fruſtra credatur,quædam tamen oſtentat in herbis,floribus,in plantis,frondibus, atque terreſtrium animalium pellibus, in pennis auium ſolius decoris,ac pulchritudinis cauſa a ſe conficta:nec tu(puto)inficiaberis, tum magnum operi decus acceſſerunt (quamquam hoc minime omnium cupis) tum Pontifici illi glorioſum futurum quo quaſi auctore Iuris Canonici Inſtitutiones in lucem ſint proditura,cum inter egregia a ſe geſta maximus Imperator repoſuerit,quod ſe auctore, Iuris Cæſarei *I*nſtitutiones exiſſent,niſi forte tu, vt mihi, ita & Pontifici ipſi inuideas,nec quemquam præterquā te aliquam gloriæ particulam aſſequi,a quo animo pati poſſis: ſed, puto, dabis decorum hoc futurum ſupremo Pontifici, ſaltem,vt illius amans,& ſtudioſus videaris:ergo,vt hoc neceſſarium quidem non ſit,gloria tamen Principis,atque operis ipſius decus ſatis eſt cauſæ,vt quaſi illo auctore liber in publicum exeat:huc accedat profectus ſtudioſorum,ac vtilitas,qui longe alacrius, & impenſius huic perdiſcendo,& enucleando operi inuigilabunt,ſi quaſi de manu Pontificis, quàm ſi ab homine priuato ſint recepturi quippe quod ita natura comparatum eſt, vt munera ipſa non magis interdum materia quàm auctores ipſi grata nobis,ac pretioſa faciant: vt non immerito Iuſtinianus ipſe non ſemel iuuentuti a ſe docendæ gratuletur;quòd tanto honore digni tyrones habiti fuerint,ac tanta felicitate affecti,vt prima legum rudimēta ab Imperiali(vt ille inquit)ſplendore,ac voce principali accipere debeant. Accedit quòd cum Iuris Pōtificij facultas Ius ipſum Ciuile quaſi æmuletur, iniuriam quodāmodo illi facimus,ſi quemadmodū Iuri Ciuili contigit *I*uri etiam Canonico, quaſi Principe auctore ſua principia non concedimus:præſertim quòd illo ſuadēte in libros collecta,illo iubente recognita,ac reuiſa ſunt,ac nō niſi illo permittente ſint edenda. Vides ne igitur etiā ſi ipſorum Canonū verbis ad amuſſim vſum eſſe me tibi conceſſero,multas tamē eſſe cauſas, quæ quamquam neceſſitas(vt vis)non vrgeat,quaſi Pontifice auctore liber exire debeat,ſuadere poſſint. Sed in præſenti nihil nos adiuuet, quòd Pōtificis approbatio operi magnū decus adderet,nullū habeat momentū,quòd eas res futura eſt approbanti Pontifici glorioſa. Nec attēdamus,quod ſit lecturis vtilitatē allatura,nec indecēs habeatur, quòd Iuris quidem Ciuilis elementa,quaſi Imperatore magiſtro diſcimus,ac *I*uris Canonici a priuato accipiamus: omnia hæc nec aſſis faciamus, nec aliquo modo ad rē pertinere cōfitemur. At quid tandē dices,quo tādē confugies,ſi vt tibi dederim me a Canonū verbis ne latū quidē vnguē receſſiſſe, tunc tamē maxime hmōi neceſſariā eſſe approbationē extorſero?ſi tu te id ſpōte tua cōfiteberis?reſpōde ſodes, vir acutiſſime,& quā anceps Dilēma ex quodā profundo *D*ialecticæ artis expiſcatus es,quo quaſi cornibus quibuſdā ita poſſe nos impetere tibi perſuaſeras, vt nuſquā poſſe nos effugiū aliquod reperire crederis?reſpōde(inquā)ſodes,cuiuſnā auctoritate muniuntur Iura ipſa, quæ in gratiā tuā fateor nūc me ad verbū meo libro intexuiſſe?Romani(inquis)Pontificis,tū præterea dicas,obſecro,eadem illa,cuius loquētis perſonā nobis exhibent,atque exprimunt? & pariter non negabis, quod Romani Pontificis. ſi ergo ad verbum tranſlata ſint in noſtras Inſtitutiones, nonne, & ibi Pontificem loquentem intueri neceſſe erit? & hoc quoque negare non poteris. Quid ergo? non putas tunc neceſſariam Pontificis approbationem? quaſi mihi homini priuato in priuato opere liceat ſine ſcelere, ac falſi crimine Pontificis induere perſonam? Quid tu ad hæc? quo pacto elaberis

Multa, quæ nō ſūt neceſſaria ſiūt cauſa vtilitatis ac decoris.

Iuſtinian. de Inſtitutionibus ſuis gloriatur.

Munera gratiora nobis facit largientiū dignitas.

Iura Canonica, & ciuilia æmula.

quomodo ab hoc laqueo te expedies? video, quàm ſubito, quàm nullo negotio non dicam corruerit tota illa tua machina, quam ad quatiendam cauſam noſtram paraueras ſed in te ipſum retorta fuerit? viden, vt tuo te gladio confoderim? viden quam parũ ſis in diſputando acutus? Quid dicam? videre non potuiſſe te, quod vel pueros latere non potuit? an potius vidiſſe te quidem, ſed facile noſtris, atque aliorum oculis tenebras offundi poſſe exiſtimaſſe? ſed neutrum horum ſtatuam; nam nec tibi mediocris ingenij, ac iudicij laudem inuideo, neque itidem te de nobis tã praue ſentire audio; vt huiuſmodi nugas facile nos imbibere poſſe exiſtimet. Sed profectò ita natura comparatum, atque vſu compertum eſt, vt cum primum mentem liuor occupat, animus quaſi cæca caligine innolutus nihil rectũ cernere valeat, vnde multos alioquin oculatiſſimos viros impugnãdi ſtudio in fœdiſſimos errores fuiſſe delapſos legimus. Sinamus igitur hos pro ſua libidine blaterare, proſequamurque illorum obiecta cõfutare, qui, vt multo, quàm hi nobiſcum agunt, modeſtius, ita & a nobis modeſtius excipientur. Aiunt, ſi huiuſmodi Iuris Canonici Inſtitutiones conſcribi, aut neceſsitas cogeret, aut ſuaderet vtilitas, vel res aliqua ratione ſine magno periculo tranſigi potuiſſet, vtiq; futurum fuiſſe, vt alij Romani Pontifices eas conſcribendas iampridem nobis curare debuerint: neq; exiſtimandũ hanc paratæ ſibi laudis materiã poſteris illos fuiſſe relicturos. Ego vero, quid illi curauerint, vel non curauerint, non multũ ad rem pertinere arbitror. Primũ enim nimis iniquos loco recentiores conſtituimus, ſi eiſdem omnem inueniendi rationẽ præreptã ſtatuimus, quod falſiſsimum eſſe ſupra demonſtrauimus, cum rerũ ipſarũ parens & repertor tẽpus non omnia ſimul perficiat, ſed ſub variis temporum ſpatiis, & diſtinctis annorum interuallis: & ex vnius perfectione alterius quoque rei trahat, & deducat inuentionem. Et (vt prudentiſsime in Ethicis docet Ariſtoteles) omnes præclaræ artes ab exiguis principiis profectæ ſunt, atq; inde ad magnum decus peruenerint. Sed per me cogitarint quidẽ, & alij Pontifices, non tamen continuo euincis eos difficultate perterritos huic rei manum non admouiſſe, id enim fieri potuit, quod hi ad alia negotia animum vehementius appulerint. Illi non diu ſuperſtites fuerint. Sed demus alios Pontifices omnino vacuos fuiſſe, diu ſuperuixiſſe; demus de componendo huiuſmodi opere cogitaſſe; demus difficile id, immo impoſsibile reputaſſe, & ideo abſtinuiſſe; & ſi quid quęrunt amplius; num propter eã nobis quaſi lex quædam dicta eſt, vt non idem poſsimus & nos excogitare? & tamen aliter, atque ipſi opinari, & demum rem ab ipſis deſperatam aggredi, ac tentare? Nonne ſæpe fit, vt quædam nobis non poſsint, magis ex ſententia cadere, quæ tamen non tam conficiendi, & abſoluendi ſpe magna ducti, quàm libidine tentandi aggredimur? Quinimmo inquit Comicus:

Impugnandi ſtudiũ anſam tribuit erroribus.

Non omnis inueniendi rõ eſt recentioribus prærepta.

Tẽpus omnia inuenit ſed non ſimul.

Licet nobis a veterib⁹ diſſentire.

Et deſperata cadunt interdũ ex ſententia.

Imprudens itidem, & ſępe iam multis locis
Plus inſciens quis fecit, quàm prudens boni.

Et idem rurſus

Inſperata accidunt magis ſępe, quàm quæ ſperes.

Quis ſcit igitur quin aliquo amico numine fauente, vel cauſã poſsint recentiores feliciter id abſoluere, de quo veteres deſperarint? Dij enim (vt eſt in adagio) facientes adiuuant, & omnia vendunt laboribus. Quamquam alia ratio diligentius id cogitanti ſolet interdũ occurrere, quamobrem illi nullas in Iure Cononico Inſtitutiones conſcripſerint; nempe quod veteres circa quædam Iuris illius quaſi cunabula ad Pontificatũ euecti ad firmandum, conſtituendumque Ius ipſum Cononicum, quod rum uidebatur adoleſcere animum intenderẽt, nec potuerint Ius ipſum uel nullũ omnino, uel certe rude adhuc, & uix inchoatum ad rectam methodum redigere. quod ſatis liquido apparere poteſt, ſi quis ad tempora Gregorij noni, Bonifacij octaui, & Clementis quinti animum, & memoriam reuocet, qui quidẽ haud ita multis ſęculis ſuos libros promulgauerunt, qui nouiſſime Iuri Canonico certam quandam formam, & corpus, quod hodie retinemus, conſtituerunt. Inſtitutiones itaq; tunc temporis quaſi deficiente materia conſcribere minime potuerũt ſacroſancti illi Patres. quod in ipſis fuit ſatis luculẽter præſtiterunt; nempe ut ius ipſum fundarent, & conſtituerent. Nunc cũ ipſa materia abunde ſuppeditetur, accipiẽda eſt, atque ex ea, quaſi de rudi prope marmore effigies ducẽda. Nec ego propterea Pontificum illorum libros male digeſtos eſſe contendo, ſed ad id, quod molimur, nullũ,

Ratio probabilis cur veteres Põtifices in iure canonico Inſtitutiones non conſcripſerunt.

aut certe per exiguum vſum præbere; nec enim illis fuit propoſitum, vt nos iura veterũ docerent, aut rudes aliquos inſtituerent: ſed tantum, vt quæ vel in vniuerſum ſtatuerunt vel antiquorum Imperatorum inſtar conſulentibus reſponderent, Iuſtitiæ, & diuinę legi conſona eſſent. in eo autem nulla neceſſaria erat Methodus, aut docendi ratio, ſed diuinæ tantum Legis petitia, & eorum, quæ antea conſtituta eſſent, ſcientia. Atque cum interdum factum illorum cum noſtro comparo, illud intereſſe mihi prope videri ſolet, quod inter marmorum, ac lignorum maceriem, optimam quidem illam, & ad ædificãdum longe præſtantiſſimam. ſed diſſolutam, ac male congeſtam atque ex eadem materia fabrefactam domum, nam marmora, & ligna eadem ſunt; illa quidem, ſed vſum longe diuerſum nobis præbẽt artifici manu certa ratione compoſita, & tenaciſſime inter ſe compacta, quã diſiecta, ac in varias partes diſſipata, vel ad inhabitandum non ſatis omnino illa commode conſtructa. Veluti ergo commode inhabitare volentibus non ſatis eſt ſaxa, atque materiam, & cætera ædificanti vtilia congerere, niſi diſponendis eis, collocandiſque artificum manus adhibeantur, ſic non ſatis eſt facultatem quamlibet abundare rerum copia, cumulum tantum habere, niſi illas certa diſponendi ratio in ordinem digeſtas, atque inter ſe coniunctas deuinxerit, eodem accedat oportet via, atq; ea cum ad ingrediendum, tum ad demonſtrandum incipientibus expedita, neq; propterea iſta comparatione antiquis illis Patribus aliquid nos detractum velle quiſquam exiſtimet; nihil enim mirum ſi id illi nõ præſtiterunt, quod vel deficiente ipſa materia, vel alia quacunq; cauſa ſuadente, ne tentarunt quidem, minimum illud eſt, quod nobis vendicamus, atq; huiuſmodi, vt ſi cò veteres animum appellere valuiſſent, vel voluiſſent, elegantius forte, quàm nos id ipſos præſtare potuiſſe nõ negemus, hoc eſt, nonnullã forte laudẽ non inepte omnino diſponendi, ac rudioribus expeditiore quadam & cõpendioſiore via tradendi ea ipſa, quæ a veteribus non modo præclare cogitata, atq; diuinitus inuenta, verum etiam ad conſtituendam Chriſtianam Remp. ſollemniter ſancita, ac ſalubriter decreta fuerunt, vnde præter faciliorẽ quendam ordinem ad eas res perdiſcendas cetera omnia ipſis relinquimus, atq; multo magis illos nobis, quã Cererem ipſam, quam frugũ inuentricem Poetæ fabulantur, molitori cuidam, vel piſtori præſtare exiſtimamus. Quod autem de Innocẽtio dicitur, qui ſuis ſcriptis legis auctoritatem non eſt impartitus, nihil nos mouere debet, ſiquidem is nec cũ ſcripſit Pontifex erat, nec ſi fuiſſet quaſi Legiſlator ſcripſit, ſed quaſi purus interpres, nec vtique dubium eſſe debet eundem, ſi collibitum eſſet, potuiſſe libris ſuis auctoritatem Legis cõcedere, cum illius multas Decretales cæteris Canonibus admixtas habeamus: ſed credendum eſt eundẽ ideo abſtinuiſſe, quod multa noua ſuis libris inſeruit, quæ nõ ea, qua decet legẽ ferri diligentia expẽdiſſe. Cum multum interſit interpretemne quis ſe exhibeat, an Legiſlatorem, & vt cætera deſint, certe nõ plus vnius nos mouere debet Innocẽtij auctoritas, qui omnibus à ſe ſcriptis vim legis non tribuit, quam Gregorij, Bonifacij, Clemẽtis, atq, adeo ipſius etiam Innocentij, aliorumq; qui Ius ipſum Canonicum, quaſi à fundamentis erexerunt. His accedit quod diuerſa prorſus eſt ratio noua ſcribendi, quod illi cõtingit, alia eorũ, quæ etiam nõ modo ſcripta, verum etiam ab omnibus recepta ſunt, ad certũ ordinem rationemq; redigendi, quod nos molimur. Extorſimus itaque, in harũ Inſtitutionũ editione periculũ aliquod magnopere formidari non oportere: diſpiciamus nũc, an eæ neceſſariæ ſint, & quã allaturæ ſint legentibus vtilitatem, & an omnino prouinciam iſtã ſuſcipiẽdo oleum, & operã luſerimus. Quamquam, quæ de hoc inſtituitur diſputatio probabilior ſane fuiſſet, ſi quis opus nondũ aggreſſus eſſet, quã nunc, cũ res in eo ſtatu ſit, vt ſumprema tantum manu indigere videatur. Quis.n. quærat, an neceſſe ſit, quid tentari, quod prope abſolutũ oſtendatur? conemur tamen etiã his (ſi poſſumus) ſatisfacere. Ac primũ quidem ſi librũ hunc noſtrũ ita eſſe neceſſarium, vt ſine eo nemo ſatis proficere valeat aſtruere coner, imprudẽtiſſimus ſim: quis enim nõ nouit quotquot vnquã in i[illegible]a noſtra Iuris Canonici facultate floruerunt, neq; cogitaſſe quidem, neque librum attigi[illegible] ſimilem? Sed quemadmodum ius ipſum Pontificium in omni vita profiteri volentibus, [illegible] omnino illũ neceſſarium minime diffitemur, ita cum omnibus conducere, tũ vero quoſdam ſine eo nihil poſſe proficere, affirmare audeamus Principio neminem latet, vt proxime diſſerimus, quã deceat vnamquamque facultatẽ certum habere librum, quo ipſius prima elementa concludantur, ac velut in artem redigantur, cuius rei, quamquam per ſe

Veteribus Pontificib⁹ nõ tam docere propoſitum fuit quàm ſtatuere.

Nihil detrahitur veteribus Pontificib⁹

Innocẽtius plures Decretales cõdidit.

Innocẽtius cur omnia ſe ſcriptis legis auctoritatem nõ dedit.

Diuerſa rõ eſt ſcribendi noua vel uetera, ordinandi.

Inſtitutiones in iure Canonico, an neceſſariæ.

Ciceronis auctori as.

ipſa ſatis pateat, locupletem tamen teſtem apud M. Tullium habemus Marcum Craſſum. Omnia fere (inquit) quæ ſunt concluſa nunc artibus, diſperſa, & diſſipata quondam fuerunt: vt in Muſicis numeri, & voces, & modi, in Geometria lineamenta formæ, interualla, magnitudines, in Aſtrologia cœli conuerſio, ortus, obitus, motuſque ſiderum: in Grammaticis Poetarum pertractatio, hiſtoriarum cognitio, verborũ interpretatio; pronunciandi quidam ſonus. In hac denique ipſa ratione dicendi excogitare, ornare, diſponere, meminiſſe, agere, ignota quondam omnibus, & diffuſa late videbantur. Adhibita eſt igitur ars quædam, extrinſecus ex alio genere quodam, quod ſibi totum Pbiloſophr aſſumunt, Quæ rem diſſolutam, diuiſamq; conglutinaret, & ratione quadam conſtringeret. Sit ergo in Iure Ciuili finis hic legitimæ, atque vſitatæ in rebus, cauſiſque Ciuium, æqualitatis conſeruatio, tum ſunt notanda genera, & ad certum numerum, paucitatemque reuocanda Genus autem, id eſt, quod ſui ſimiles communione quadam, ſpecie autem differentes duas, aut plures complectitur partes, partes vero ſunt, quæ generibus iis, ex quibus emanant ſubiiciuntur: omniaque, quæ ſunt vel generum, vel partiũ nomina definitionibus, quam vim habeant, eſt exprimẽdum. Eſt enim definitio earum, quæ ſunt eius rei propriæ quam definire volumus breuis, & circumſcripta quædam explicatio: his ego rebus exempla adiungerem, niſi apud quos hæc haberetur oratio, cernerem. Nunc complectar, quod propoſui breui, ſi enim aut mihi facere licuerit, quod iam diu cogiro, aut alius quiſpiam, me impedito occuparit, aut mortuo effecerit, vt primum omne Ius Ciuile in genera digerat, quæ perpauca ſunt, deinde eorum generum quaſi quædam membra diſpertiat: tum propriam cuiuſq; vim definitione declaret, perfectam artem Iuris Ciuilis habebitis, magis magnam, atque vberem, quàm difficilem, & obſcuram, atque interea tamen, dum hęc, quæ diſperſa ſint coguntur, & vel paſsim licet carpentem, vel colligentem vndique repleri iſta Iuris Ciuilis ſcientia. Hæc ille. Et hoc quidem, quod in Iure ciuili tantopere ſe deſiderare, atque expectare Craſſus aiebat, & ſe facturũ aliquando credebat, abunde ſuis Inſtitutionibus Iuſtinianus videtur præſtitiſſe: quod tamen tunc non erat perinde, ac nunc circa Ius Pontificium neceſſarium. Si quidem Ius Ciuile maxima ſui parte ex veterũ Iuriſconſultorum libris, & interpretationibus, conſtat, dum illi aliquid, vel ad Senatuſconſultum, vel ad legem, vel ad prætoris edictum commentabantur, quibus ſuis lucubrationibus etiam ordinem quendam, vt homines erant magna tum doctrina, tam iudicio, certamque rationẽ ſeruaſſe comperiuntur, dum finiendo, diuidendo generales quaſdã poſitiones formãdo rem tractant, ita vt ipſorum Iuriſconſultorum monumentis, idem prope labore haud multo maiore conſequemur, cum inde Inſtitutiones illas ferme ad verbum deſumptas, & excerptas fuiſſe videamus, quod de Iure Pontificio nõ itẽ affirmari poteſt: quippe quod potiſſimũ ipſorũ Pontificum ex facto conſultorum; reſponſis totũ ferme cõſtet, vt omittã interea, qiantũ putem interceſſe inter ipſorũ Iuriſconſultorum, & Pontificum aut eorũ, quorum opera ipſi vſi ſunt in pertractandis, ac ſubtiliter peruestigandis diſciplinis, eruditionẽ & exercitationem. Si quis igitur, quantumuis rudis quinquaginta Digeſtorum libros perlegat, non modicũ legendo conſequetur in iure ciuili, tum doctrinæ, tum iudicij non idem legenti omnes Decretales vſuueniet, cum illæ cuncta fere ad ſolam oblatæ ſpeciei deciſionem nullo neque docendi, vel certa ratione interpretandi ſine ipſis conditoribus propoſito emanarint. Si igitur Iuris Ciuilis Inſtitutiones recipimus, laudamus, & tanquam neceſſarias exoſculamur, cur non multo magis idem exiſtimemus de Inſtitutionibus Iuris Canonici? cuius libris, ſi diligenter quis inſpexerit, aut nulla, aut certe valde tenuis finiendi, diuidendi, certa Methodo rem explicandi ratio continetur, quod de Pandectarum libris vere prædicari non poteſt. Accedat huc, quòd ſtudioſorum hominum, quibus liber hic noſter vſui eſſe poterit duo genera conſiderari poſſe videntur. Alterum eorum, qui huius Iuris peritiam ſibi ad quæſtum comparare nituntur, vt ſunt ij, qui per multos annos Iuri Cæſareo in publicis gymnaſijs operam dantes in receſſu vix paucis menſibus, aut ad ſummum anno Iuri Pontificio ita ſeſe dedunt, vt tãquam de Nilo Canes recedentes vix pauca deguſtent. Alterum eſt eorum, qui non tam ad quæſtum, quàm ad proprium vſum eam ſibi facultatem parare cupiunt, vt ſunt Theologi, qui, cum ius ipſum canonicum cũ Theologia communionem in pleriſque, & affinitatẽ quandam

Inſtitutiones in iure Canonico magis neceſſariæ quã in iure ciuili & quamobrem.

Duo hominum genera quibus hæ inſtitutiones vſui eſſe poſſunt.

Cur Theologis ius ca

habeat,

habeat, non multum ſe profeciſſe exiſtimant, niſi ad eam etiam Iuris Canonici cognitionem, ſi non exactam, at quacunq; ſaltem adiungant. Et audiui ego ſæpe, magnos in Theologia viros ad ius Pontificium, quaſi ſibi occluſas fores conquerentes. Quippe quibus ad publica gymnaſia honeſte non detur acceſſus, neque ſi detur multum ſint profecturi, cū ibi iudiciorum, vel beneficiorum tractatus, vel ſi qui ſunt alij ad lucrum parandum aptiores interpretari doctores ſuis auditoribus conſueuerint. Quæ vero habent cum Theologis, quædam cōmunia, & ad pœnitentiarium forum ſpectant, neque digito quidem attingere ſolent: eodem ferme loco, & Aulici ſunt habendi, & præſertim qui eccleſiaſtica aliqua dignitate ſunt inſigniti, quibus circa ſuarum eccleſiarum adminiſtrationem, & multiplicia negotia impeditis nō vacat multos annos in eius iuris ſibi paranda cognitione conſumere, cum tamen paſſim ea illis occurrant, quæ non poſſint ſine illius iuris notitia explicari: ſiue igitur ad quæſtum, ſiue ad proprium vſum huius iuris cognitionem referas, neutris harum Inſtitutionum editio ingrata eſſe debet. Si quidem ij, qui ad quæſtum rem totam referunt, eo ipſo anno, quo iuris ciuilis deſinunt audire prælectiones, & ad Pontificium ſe transferunt vix vnius, aut alterius tractatus cognitionem aſſequi valent. Ea enim his temporibus inualuit interpretandi ratio, vt interdum vix duobus, aut tribus mēſibus vnius decretalis interpretationem abſoluant, ita fit, vt iuuenes perpaucorum ſolummodo tractatuum notitiam tenentes ſeſe, vel domum recipiant, vel ad ciuilia obeunda munera conferant, & ſæpe incidunt quæſtiones, quarum prima illa rudimenta ne olfecerunt quidem, adeo, vt ſedes ipſas principales incidentis quæſtionis miſere interdum emēdicare cogantur. his igitur hoc certe commodum liber hic noſter afferet, vt, ſi vel menſem in eo diligenter per legendo ponant, quocunque ſub tractatu emergens quæſtio repenatur, ex illius lectione ſi non deciſionem, quam tamen ſæpe ſunt ibidem inuenturi, at certe loca, vnde quæſtionem ſoluere poſſint, nota nullo negotio habere valeant. Quod quidem & ad laborem leuandum, & ad vitandam grauem temporis iacturam, quam quis diu quærendo facere cogeretur, valet plurimum: vt omittam interea, quod generalis illa omnium, quæ Pontificio iure continentur, rerum cognitio incredibile eſt, quantū mentis tenebras excutiat, & ad vnumquodque quantumuis abſtruſum inueſtigandum adiuuet. His vero, quibus circa Theologiæ cognitionē, vel alia negotia occupatis in iure Pontificio perdiſcendo non vacat multos annos collocare, non modo vtiles erunt Inſtitutiones iſtæ, verum etiam omnino neceſſariæ. Ac primum quidem quomodo hi nulla iuris ciuilis cognitione imbuti, quæ proculdubio multum adiuuat, audebunt tantam prouinciam aggredi? Quomodo *Decretales* ipſas inciſas, & plerumque longiſſimam facti ſpeciem continētes ferre poterunt? aut ſi poſſint, quem inde ſuccū elicient? cum eæ, vti ſunt iuſtitiæ & æquitatis pleniſſimæ, ita tanquam ad conſultantium vota pro tempore ab auctoribus conſcriptæ nullum certe ordinem cōtinere potuerunt, aliquid forte hi ex libro Gratiani (quem *Decretum* appellāt) conſequi poterunt, ſed non eſt incognitum quantum illius libri nutet auctoritas, quàm etiam perplexo ordine conſcriptus ſit: qui tamen vt ſit optime digeſtus, *&* totus aureus, certe multa ſunt in eo poſteriorum Pontificum conſtitutionibus immutata, & correcta, multa nouiter inducta, de quibus verbum in eo nullum inuenias: & ſi omnia ibi ſint, fuſius tamen inueniuntur pertractata, quàm vt his expeditam quandam diſcendi viam ſequi cupiunt, quod quidem libri ipſius magnitudo ſatis aperte oſtendit. Sed neque Hoſtienſis ſumma hos meo iudicio multum adiuuare poterit, nec enim liber ille ab auctore ad eum vſum, de quo nobis nunc eſt inſtitutus ſermo, editus fuit, ſed ſcripſit egregius ille vir, non minus conſummatis viris, quàm tyronibus, neque vt ſuo libro elementa Iuris Canonici complecteretur, ſed vt omnia, quæ vſque ad tempora ſua in iure tam *Pontificio*, quàm Cæſareo a quibuſuis interpretibus, quantumuis ardua, vel ambigua conſcripta eſſent, in librum ſuum congereret, quod ſatis perſpicue ex operis ipſius proœmio liquere poteſt, vbi id ipſum auctor clariſsime teſtatur. Et proculdubio, ſi omnia, quæ in illo libro congeſſit, numerentur, plura ſunt quàm ea, quæ tribus ipſis Iuris Canonici libris continentur. Accedat, quod illius lectio non poteſt non eſſe periculi pleniſſima, ſi quidem conſtat Hoſtienſem antea ſcripſiſſe, quàm Bonifacij, Clementis, nōnullorumq; aliorū *Pōtificū* cōſtitutiones promulgarētur, ac velut Citharedus, quantuuis peritiſsimus, ſi ea Cithara, i qua plures principaliores fides cōfractæ fuerint, pulsāda ſit, nul

lum ſua-

nonicū diſcere laborioſum ſit, licet neceſſarium.

Quæ Iuris Canonici ī publicis gymnaſiis explanetur portio.

Aulici eccleſiaſtica dignitate inſigniti.

Quæ hodie interpretādi ratio inualuerit.

Generalis terminorū cognitio multū confert Iuris Ciuilis cognitio adiuuat volētes profiteri Ius Canonicum.

Decretum Gratiani.

Hoſtienſis ſumma.

Hoſtienſis ſumma nō eſt ſcripta ſolis tyronibus.

Grandior eſt liber ſūma Hoſtiēſis quā oēs canonum libri.

Lectio ſumma Hoſtiēſ.

riculoſa & quamobrē.

lum ſuauem concentum reddere poterit,ſed obſtrepet verius, quàm perſonet:ſic vir ille inſignis,cui ſcribendum fuit multo antea,quàm bona pars librorum illius iuris,quod interpretabitur,eſſet in lucem edita,non potuit non multa dicere,quæ aliter,atque ipſe putauerit,hodie ſtatuta comperiuntur. Potuit quidem ipſe,quid maxime iuri, & æquitati pro tempore conſentaneum ſibi videretur,ſcriptis ſuis mandare,quid poſteriores Pontifices conſtituturi eſſent diuinare non potuit. Quod item & de aliis pluribus dici poteſt: ſed demus,illum ſcripſiſſe nudiuſtertius,qũis obſecro omnium rerum rudis ad Ius Canonicum perdiſcendum accedens,ſummamq; Hoſtienſis legendam aſſumens primùm quidem tam grandis libri machina non terreatur,atque inde legendò operi incumbens,ob tam multiplices(vt vocant)allegationes,ob tam varias antiquiſsimorum doctorum,quas recenſet,opiniones,ob tam multas quæſtiones, non adeo ſe multiplicium rerū mole grauatum ſentiat,vt in ipſo ſtatim limine(vt dicebat Imperator)deſertor fiat ſtudiorū? aut aliter,quàm cum labore maximo ſero eò perueniat,quò leuiore,& ſimplici via ductus citius cum maiore etiam profectu peruenire potuiſſet? Alenda profecto primo tēpore ſunt ingenia, atque indulgentia quadam nutrienda, non aſperiorum tractatu rerum atterenda,aut difficultate numeroſæ,atque perplexæ inſtitutionis deterrenda. Et ſane ſi Hoſtienſis liber huiuſmodi putetur, qui aliquem inſtitutionibus vllis locum non relinquat, iam & Iuſtiniani inſtitutiones fruſtra membranas occupabunt,ſi quidē & Placentinus & Azo, alijque nonnulli in ius ciuile ſummas (dicam audacter)elegantius, quàm in ius Pontificium Hoſtienſis,conſcripſerunt. Quod ſi neque Placētinus,nec Azo,nec alius quiſquam ita ſcripſit, vt Cæſareæ inſtitutiones hodie ſuperfluæ exiſtimari debeant, neque iſtorum libris ad ius ciuile paratur ingreſſus,ſed per eas tantum ad illud primus nobis aditus patet,cur item,& de inſtitutionibus Iuris Canonici exiſtimari non debeat,non ſatis quidem perſpicere poſſum: denique vt ea,quæ Hoſtienſis, & alij ſimiles ſcripta reliquerunt per omnes numeros penitus cognoſcere ad ſummam ſcientiæ neceſſarium eſt,ita incipientibus quædam breuius,ac ſimplicius tradi magis condecenit. Sed puto iis, qui metam contigerint,& in iure iſto Pontificio ita progreſſi ſunt,vt vix illis ſuperſit,in quo proficere vlterius valeant in hoc libro noſtro iudicando perinde accidere,atque ſi quis arduum,ac preruptum iter ingreſſus emenſo longo ſpatio,terminum tamen tandem contigerit. Nam,ſi ad eundem locum expeditiorem quandam viam ei quis polliceatur,aſpernetur, tū quod ei qui ad metam peruenerit,quamquam cum labore,nulla noua,qua illum ingredi oporteat,via neceſſaria eſt, tum etiam quod vix æquo animo pati poteſt,alios breui, ac quaſi nullo labore eò peruolare,quo,vt ipſe pertingeret,multum inſudauit,ac multos menſes conſumpſit. Cuius rei ex eo coniecturam facio,quod pauci ij,qui inſtitutum noſtrum nō

Malunt homines didiciſſe, quā diſcere. Nō tamen vt quis ſurripiat.

perinde mihi probare interdū videntur, hi ferme huiuſmodi ſunt,quibus libri huius noſtri vſus minime videatur neceſſarius,& qui didiciſſe malunt,quàm diſcere. Quamquam non deſunt multi ſeniores,docti etiam,ac graues viri,qui rem hanc mirū in modum collaudent,atque amplectātur. horum ego tam multos in præſentia proferre poſſem,vt vel nuda illorum nomina vtramque paginam facere poſſint. Vt tamen vnuſquiſque de re tota poſſit exploratiùs iudicare,placuit breuiſsimum compendium,& prima totius operis lineamenta edere,ac quaſi Apellis tabulam in publico proponere:obteſtorque eos, qui lecturi ſunt(ſi quis tamen hæc quoque, ſi quis) vt ſi qua ſunt,quæ aut praue poſita iudicet, aut quæ quaque ratione illis non probentur mihi ante editionem nota facere minime grauentur,à quibus tantum abeſt vt aliquid mihi detractum putem,vt hoc ipſum maximi beneficij loco ſim repoſitutus Neque enim ego is ſum,qui ei,qui in ſcriptis meis aliquid deſiderauerit,vel reprehenderit inimicitias denunciare velim: cuius enim eſſet hoc intemperantiæ, aut qui obtineri id poteſt,vt homines etiam quæ non probent, laudent? immo hæc reprehenſio non ſolum ſine offenſione,verum etiam accidit cum gratia;ita enim ſe res habet,vt qui alterius librum corrigere conatur,ſi quid affert, quod in rem ſit, gratia ſit ei habenda:ſin autem,vt eius ſaltem ſedulitatem amare debeas.

Gratię sūt ei agendæ qui alienū librum conatur emēdare.

FINIS LIBRI TERTII.

DE COMPARATIONE IVRIS PONTIFICII ET CAESAREI, ET VTRIVSQVE INTERPRETANDI RATIONE.

Prælectio in Rubricam ext. de Teſtamentis.

IO. PAVLO LANCELOTTO
I. C. PERVSINO AVCTORE.

ROMAE
Apud Alexandrum Gardanum, & Franciſcum Coattinum Socios. 1587.

DE COMPARATIONE IVRIS PONTIFICII ET CAESAREI, ET VTRIVSQVE INTERPRETANDI RATIONE

Praelectio in Rubricam ext. de Testamentis.

IO. PAVLO LANCELOTTO I. C. PERVSINO AVCTORE.

ROMAE

Apud Alexandrum Gardanum, & Franciscum Coattinum Socios. 1567.

ILLVSTRISSIMIS ET ERVDITISSIMIS HENRICO ET CAMILLO GAETANIS FRATRIBVS

Ioan. Paulus Lancelottus I. C. Peruſinus S. D.

DVM poſt peractum feliciſſime curſum ſtudiorum veſtrorum reditum in patriam paratis, quam magnum in hac noſtra Peruſina Academia veſtri deſideriū ſitis relicturi, cum argumentis multis, tum ex eo facile potuimus cōijcere, quod quāprimum eſt id auditum, bona pars iuris ſtudioſorum, qui non omnino prima in itiā vrgebant: ſed qualeſcunque in iure progreſſus fecerāt, vos quaſi duces quoſdam ſecuti in album Iuriſconſultorum referri ſe, atque adſcribi curauerunt, vobis hinc diſcedentibus & ipſi euolaturi. Quis enim non torqueatur, qui diu ſuauiſſima veſtra, atque omni genere virtutum, ac leporum refertiſſima conſuetudine frui ſolitus intelligat ſibi in poſterum tanta veſtra humanitate, & tanta comitate, demum tam illuſtri bonitatis, & prudentię ad imitandum propoſito exemplari eſſe carendum? At illi hinc diſcedentes quoquo ſaltem modo deſiderium fruſtrantur ſuum. Nobis autem interpretibus quid erit agendum, quibus neque hinc commigrare licet, & nihilominus diſceſſus veſter eſt ægerrime ferendus, verendumque eſt etiam ne magnorum præſtantiſſimorumque virorum (quibus Romana curia abūdat) cōſuetudine implicitis vobis tenuiores, inelegātioreſq; abſētes amici, vel inuitis, ex animo penitus effluant, quanā ratione iacturę huic noſtræ occurramus? Ceteri, quid acturi ſint, neſcio. Ego quidem (quando aliter conceptam ex diſceſſu veſtro animi moleſtiam excutere non licet) eos nūc mihi imitandos eſſe ſtatui, qui aliquo ſibi neceſſitudinis vinculo coniunctis longam peregrinationē adornantibus imagunculam, vel anulum, vel quid his ſimile proficiſcentibus largiuntur: quo largientium memoriam diutius ab futuri retinere, ac conſeruare valeant, ſitque inter eos mutui (vt Poeta inquit) amoris monumentum, ac pignus. Id autem erit huiuſmodi quod & vobis & mihi maxime congruere exiſtimaui: nempe libellus DE COMPARATIONE VTRIVSQVE IVRIS: quo nos hoc anno noſtris interpretationibus prælusimus, iuſque ipſum Pontificium Cæſareo longe præſtare oſtendimus. Conuenit autem id (quidquid eſt munuſculi) vobis quam maximè, non modo

quòd

quòd eius iuris fueritis ſemper ſtudioſiſſimique peritiſſimi nũc habeamini, verum etiam quod id ipſum per Bonifacium octauum gentilem veſtrum Pontificem Maximum, maximum incremẽtum receperit, cum illud rude, atque inchoatum tantum antea vndique prope abſolutum, Sexti (vt appellamus) editione reddiderit. Mihi vero, & idipsũ congruit, quod in eo iure interpretando ætatem conſumpſi fere omnem, viamq; eius capeſſendi expeditiorem poſteris aliquando reddidi. Accipietis igitur lucubrationem noſtrã quaſi exiguam quandam Iuris canonici imaginem, rudi tamen manu dipictam, quam ego ſi proprijs coloribus effingere, & ad viuũ reddere potuiſſem, nihil dubito quin (quod Plato de virtute dicere ſolebat) mirabiles ſui amores apud ſtudioſos omnes excitaret. Sed qualemcunque illam accipietis tamquam noſtrę in vos teſtem obſeruantiæ, non vt eam ab inuidorum obtrectationibus (vt vulgo ſcriptores a ſuis patronis efflagitare conſueuerunt) auctoritate veſtra tuamini: neque enim ita ſcripta eſt, vt inuidiam apud quemquam excirare debeat, & qui aduerſus inuidos, detractoreſque ſe præmuniunt, ij videntur mihi eodem tẽpore de ſe ſentire grloriose ac ſuperbe, de ceteris praue, ac maligne. Tum is ego ſum ſane, qui illorum ſcriptis ſoleam admodum inuidere, qui plurimos habent inuidos, inuidiamque ipſam illis vehementer inuideo, atque vt in hominibus ſenectutem, ita in ſcriptoribus inuidiam optatiſſimum malum appellare conſueui. Nam, & ſi ea per ſe praua eſt ac deteſtanda, eſt tamen teſtis virtutis, nec niſi ſumma petere conſueuit. à ſũmitate aũt noſtra tã procul abeſt lucubratio, quàm ad eam accedit prope veſtra in me beneuolentia, meaque in vos viciſſim obſeruantia: quarum vtraque ita iam peruenit ad ſummum, vt incrementum recipere non poſſit, vtq; vos ego auditores habuiſſe glorior clariſſimos: ita vos contra doctorem audiuiſſe me non omnino obſcurum recordari ne dedignemini. Peruſię Id. Maij. 1573.

DE COMPARATIONE Iuris Pontificij & Cæſarei, & vtriuſque interpretandi ratione.

IOAN. PAVLO LANCELOTTO auctore.

Erga homines qualiter ſe habeãt leges.

LEges omnes, ac iura omnia in dirigendis humanis actionibus ad bene, beatęque uiuendum, nõ aliter ſe habẽt, quam habenæ, frena, & calcaria ad incitandos, & moderandos greſſus, & curſus equorum: vnde cum lex iubet alieno abſtinere, ab iniuria temperare, neminem denique hominem lædere, contrafacientibuſque pœnas addit, nobis, ac cupiditatibus noſtris quaſi frena quædam iniicit, & habenas pręmit, flagelliſque coercet. Cum vero honeſta iubet, atque ad ea præmiis nos allicit, naturæ humanæ ad bonitatem ſtimulos addit, & calcaria ſubdit: demum cum quædam benigne indulget, permittit, vel tolerat, habenas laxat. Sed tamen tã cohibendo, quã incitando, quam etiam indulgendo ad vnicum tantum, ac certum finem genus humanum dirigit, nempe ad bene, beatęque viuendum.

Vna mens humana, vnus intellectus.

Leges diuerſa ac varia præcipientes.

Sed illud mirum accidit hac in re: nam cum humana mens vna ſit, vnus tantum ſit humanus intellectus, vna demum generis humani natura: cui moderantur leges, vniformes & illas eſſe oportuit, & decuit: cum tamen interea illæ multæ ſint, tam varia, tam contraria vni homini præcipientes; vt ſpeciem interdum nobis referant plurium inſeſſorum eundem equum in varia, ac diuerſa eodem tempore agentium, & diſtrahentium: ita vt quo tempore hic calcaria admouet, eodem etiam ille habenas contrahat, alius in gyrum vertat: quo nihil videtur fieri, excogitarive potuiſſe incongruentius, & abſurdius. Nam cum leges nobis dominentur, certe vel Euangelica veritate admonente duobus dominis diuerſa, immo contraria iubentibus obtemperare, non magis poſſumus, quam equus eodem tempore curſum arripere, ſiſtere, ac circumduci. Huius rei exempla ſunt in promptu; nam vt omittamus magnam inter ius naturale, & gentium diuerſitatem, quæ nemini nota nõ eſt quam magna eſt diuerſitas inter ius Põtificium, & Cæſareum: quibus duobus vniuerſa ferme Chriſtiana reſpublica regitur; quã multa vtroque iure ſtatuta municipalibus legib' quotidie immutãtur? Ecce ius ciuile, vt ſit litiũ finis, induxit vucapiones, & præſcriptiones, quas diſpoſuit procedere, & compleri ẽt ſi poſſeſſori mala fides ſuperueniat. l. cum notiſs. C.

Vſucapio quã varie cõſiderata.

de præſcrip.30.vel 40.ann. At ius canonicũ inhibet omnino præſcriptiones ſcientia rei alienæ,& ſic mala fide ſuperueniente.c.vigilanti,& c.fin. de præſcrip.c.poſſeſſor,de re iud.in 6.idq;(vt quidam ſcrupulosiores volunt)etiam ſi completa præſcriptione mala fides ſuperueniat, Bal.in Authen.Ad hæc C.de vſu. Ius vero gentium hunc per præſcriptionẽ dominia quærendi modũ non agnouit, iure vero naturali nec dominia quidẽ ipſa erant cognita,cũ omnia cõmunia tunc eſſent,l.ex hoc iure.ff.de iuſt. & iu. Eadem apparet iurium diuerſitas in matrimoniis cõtrahendis.Nam iure quidem naturali primæuo vel quælibet maris, & fęminæ coniũctio pro matrimonio haberi poterat,inſti.de iu.nat.gent. & ciuil. in prin. Ius gentiũ ſtrictius circa eam rẽ egit, vetuit enim certas perſonas coniungi, & coniunctas inceſti crimine dãnauit,l.quod ſeruus.ff.de cond.ob cauſ. Adhuc ſtrictius ius ciuile,quod alias nuptias præter eas, quæ erãt iure gẽtium prohibitæ,illicitas declarauit, Auth. de inceſt.nupt.per tot.ſtrictiſſime omniũ ius canonicũ,quod prohibitiones nuptiarum fuſius,quam gentium,vel ciuile extendit,extr.de conſang.& affin. per tot.Sunt & in ea re etiam regionũ conſuetudines,quæ ab his,quæ a iure, vel Cæſareo,vel Põtificio traduntur,interdum recedunt,c. 1.de ſponſ. & c. 1. vbi Docto.de cogn ſpi.Sexcenta adduci poſſent huiuſmodi exẽpla,in quibus iura naturæ cũ iure gentiũ pugnant Item ciuilia a Pontificis diſſident, & a iure gẽtium. Quinimmo ſępe ius ipſum ciuile,vel ipſum ius Pontificium ſibi minime videntur conſtare, & in vna eademq; re diuerſa ſtatuere deprehẽdũtur. Quod quidem qui iura tenent præſcriptionũ , & matrimoniorum inficiari non poſſunt,cum circa ea idẽ ius diuerſa ſanciat,fac.c.non debet. de conſang.& affi.C.de præſcrip. longi temp.per tot. & C. de præſcrip. 30.vel 40.ann.per tot. Vnde nihil videri põt homine ipſo miſerius , qui cum his legibus parere teneatur,eodẽ tempore tã varie diſtrahitur , & ab explicãdis certa ratione negotiis , ac rebus certa via pertractãdis,ad quas vno iure vrgetur,atq; impellitur,alio iure retrahatur,ac diuellatur,nõ ſecus atq; ſi equus eodem tempore calcaribus vrgeatur, frenis cohibeatur, habenis circumuoluatur.

Matrimoniorũ materia quã varie conſiderata.

Mali nil in rebus, ſed in vſu.

Sed hæc omnis admiratio facile ceſſabit,ſi ſcierimus nihil mali poſitũ in rebus eſſe: ſed tantũ in earum vſu , vnde veluti ſi inſeſſor recte calcaribus,atque habenis vti ſciat,facillime,atq; feliciſſime,longa,atque aſpera itinera conficiet: contraq; ſi neſciat , nihil vel in patenti planicie progredietur.Sic ſi horum variorum iurium originem, naturam,tempus,locũ, finem,bene quis habeat cognitum,ita iis vtetur,vt magna ex eis ad bene, beateq; viuendũ ſibi prouenire adiumenta ſentiat. Quæ res vt clarius appareat,pauca ad rem pertinẽtia de hominis natura, ac variis qualitatibus percurramus.Atq; interim vos auditores optimi,quã mihi hactenus pręſtitiſtis in audiendo attentionẽ,eandem etiam in poſterum accõmodare. res enim nec vulgaris eſt,& a nobis ea diligẽtia tractabitur, vt hic nodus penitus diſſoluatur,eloquentiã tamẽ, aut linguæ candorem nemo a nobis

bis expectet hoc tempore, queadmodũ enim in ſacra Deo virgine fucus,
ac cincinni proculdubio vituperãdi eſſent, ita in Canoniſta veneres in o-
ratione aucupari,& lauticias vocũ affectare vitio vertendũ eſſet. permit-
tamus nos hæc leuiorũ quarundã rerũ doctoribus, nam & mollis inceſ-
ſus,& ludibundi oculi hiſtrionẽ quidem,ac ſaltatorem valde decent,gra
uem ciuem,ac patritiũ nõ decent. nec idem ornatus eſſe debet matronę,
qui puellæ;nec eadem canoniſtarũ, quæ oratorum,vel hiſtoricorum eſſe
debet oratio,immo magnopere cauendũ eſt nobis interpretibus,ne dum
eloquẽtes,ac Latini haberi uolumus,uel alio interprete indigeamus, uel
auditor oratione,quaſi calamiſtrata illectus, ita in ea demoretur,vt ad re
rũ grauiſſimarũ medullã non pertingat,ac peruadat.& cum canones ipſi,
quos interpretamur,craſſiore quodã dicendi genere conſcripti ſint, inde
cens profecto eſſet interpretẽ ipſorum canonum ob affectatam in dicen-
do elegantiã magis indigere interpretatione, quam ipſos canones, quos
interpreteris, vt omittamus interea, quod & ſi omnino ceſſaret obſcuri-
tas, minime tñ decet eum, qui famulatur nitidiore,ac ſplendidiore pallio
indui, quam ipſum dominum. Sed iam ad propoſitæ quæſtionis ſolutio-
nem accedamus.

Canoniſta an ſit affectare eloquentiam.

Iuris interpretibus cauẽda affectatio linguæ politioris.

Homo, cuius ſolius cã omnes mundi leges inſtitutæ ſunt,ac promul-
gatæ, conſiderari põt quinque modis. Primo conſiderari poteſt in ſuo tã-
tum genere,id eſt,ut animal,ac creatura ſenſibilis,non tñ rationalis. Se-
cundo in ſua ſpecie, id eſt, vt homo, & ratione pollens. Tertio tãquã ſubdi
tus Romano Imperio. Quarto tamquã ſubditus ſedi Apoſtolicæ. Vltimo
conſiderari põt tamquam ciuis,& municeps cuiuſq; ciuitatis,puta Bono
nienſis, Peruſinus. Quemadmodũ autem uariis modis cõſideratur, ita ẽt
uariis iurium, uel legum ſpeciebus utitur. Nam ſi conſideretur in ſuo tñ
genere, hoc eſt,non ut homo, & rationalis creatura, ſed ut animal:& crea
tura ſenſibilis,eo iure utitur; quod naturale appellamus, & quod natura
omnia animalia docuit: unde marem fęminæ coniungi, liberos procrea-
re, educare, dicitur homo facere iure naturali dictante,quòd hæc omnia
nõ magis homines natura docuerit, q̃ cetera animãtia. Videamus etenim
(inquit tex.) cetera quoq; animalia iſtius iuris perita cenſeri, inſt.de iur.
na.gent.& ciuili,in pinc. Sed cõſideratus homo in ſua ſpecie,& tamquã
homo utitur iure; quod gentium appellamus, propterea quod eſt cõe om
nium populorum. §. ſingulorum. inſti. de rerum diui. l. omnes populi. ff.
de iuſti.& iu. quo iure inductum eſt,ut fidem ſeruemus, pacta nõ franga
mus, ut Deos, Patriã, Parentes obſeruemus,& colamus. l. 1. ff. de pact. l. 1.
ff. de conſt. pecu. l. ut uim. ff. de iuſti.& iu. quæ gerere nulli animantiũ cæ
terorũ natura cõceſſit, ſed ſoli homini. Si cõſideretur homo, vt ſubditus
Romano Imperio, vtitur iure ciuili Romanorũ; quod hodie cõe appella-
mus. §. ius aũt. inſti. de iu. na. gen.& ciuil. l. 1. C. de ſum. tri.& fi. cath. Si
cõſideretur vt ſubditus Eccleſiæ Ro. vtit̃ iure Pontificio, ſiue canonico. Si
cõſideretur vt ciuis cuiuſuis ciuitatis, puta Bononiẽſis, Peruſinus, vtit̃ p-

Homo quinque modis conſiderari poteſt.

Homo varie conſideratus, varys legibus vtitur.

priis ſtatutis Bononien.& Peruſinis,vel alterius ciuitatis, vel loci.

Iuriũ cunctorum finis vnus cõſeruatio.

Porro horum quinque iurium;licet inter ſe diuerſorũ,vnus eſt finis,variari tñ vr̃ propter varias qualitates,re aũt ipſa vnus eſt:eſt aũt is,CONSERVATIO. finis iuris naturalis, quod cõuenit homini in ſuo tantũ genere conſiderato,eſt conſeruatio ipſius generis; nam maris & fœminæ coniunctio,filiorũ procreatio,educatio,quæ omnia iure naturali ſunt inducta, nullum alium habent finẽ, niſi generis ipſius conſeruationem,& perpetuationẽ; quod genus his mediis efficitur immortale, & propterea pulchre tex.in Aut.de nup.in prin.inquit,Ex filiorũ ꝓcreatione renouata gñа manent,& matrimoniũ artificioſe immortalitatem introducit.Iuris gentium,quod homini competit non ſimpliciter tamquã animali, & creaturæ ſenſibili,ſed tamquam homini,& rationali creaturæ,finis eſt eadem conſeruatio,ſed non tam generis,quã quatenus illa eſt rationis particeps, & ab aliis ſpeciebus differt;vnde conuentiones,contractus,& alia iure gentiũ inducta, quorum pręter hominẽ animantia cetera ſunt expertia,ratione ſuadente,& humanis neceſſitatibus cogentibus fuerunt inducta ad conſeruationẽ ſocietatis humanæ:in quibus,& ſi quędam ſint per quę prima facie potius videatur deſtrui humana ſpecies,quã conſeruari; vt ſunt bella,captiuitates,ſeruitutes:nihilominus ſi cõſideretur homo, vt ratione pollens,& cum ratione viuens,& non tamquam corporaliter, & ſenſibiliter tantum viuens,vt pecora,& bruta,etiam bella,captiuitates,& ſeruitutes tamquam probabili,vel neceſſaria rõne inductæ conſeruant rationalem hanc creaturam: nec enim alia ratione permiſſa ſunt bella,niſi vt quiete viuere poſſimus in pace. Finis vero iuris ciuilis eſt,vt hominem cõſeruet,quatenus eſt animal politicũ,dirigitq; eius actiones ad beatę viuendum in rep.in certo numero hominũ certę nationis,vel certi loci. Siue hoc ſit ius ciuile Romanorũ,ſiue alterius cuiuſcunq; ciuitatis. Itaque ciuilis iuris finis eſt ciuilis quædã amicitia, q̃d præclare admodũ vt omnia explicat Ariſt. lib. 1.Eth.ſecũdũ quem nihil eſt aliud Ius, quã ordinatio ciuilis ſocietatis.Nec enim aliud eſt ciuitas, quã multitudo hominũ collecta ad ſtatum rerum ſuarum tuendum per ſe ſufficiens, quæ legũ cõſenſu eſt vitæq; coniuncta, vt diſerte explicat Agricola de Dialect.inuentione.c. 5.Pontificij vero iuris finis eſt multo,quam aliorum excellẽtior, conſeruat enim hominẽ,quatenus eſt Chriſtianus, & quatenus vitã aliã, & æternam ſperat,nec humanam ſpectat ſolum amicitiam, ſed etiam cęleſtẽ,non Romanæ,Venetę,vel alterius ciuitatis,ſed cæli nos facit ciues. demum non hominum ſolum nos amicos facit,ſed Dei,iuxta id,q̃d in ſacris litteris habetur:Non habemus hic ciuitatẽ permanentem, ſed aliam futuram inquirimus.Ius aũt hoc Pontificium ceterorum omnium iuriũ fines,vel qualitates potius amplectitur quidem,ſed ita,vt interim ęternæ ſaluti diſpendiũ, afferri non patiatur. Quod ita diſcurrendo facile demõſtratur.Finis iuris naturalis primęui eſt generis ipſius conſeruatio, & ea propter, vel quęlibet maris, & fęminæ coniunctio eſt eo iure permiſſa:

Matrimoniũ cõciliat immortalitatẽ generis.

Bella etiã, & ſeruitutes homine in ſua ſpecie conſeruant, & qua rõne.

Ius ciuile ſecundum Ariſtote. ordinatio ciuilis ſocietatis.

Iuris Põtificij finis excellẽtior cęteris.

Quo nam mõ ius canonicũ fines cæterorũ iurium amplectatur.

immo inducta,huic quidẽ fini minime aduerſatur ius Canonicũ, immo amplectitur, ut appatet ex his,quæ de matrimoniis dicto iure tradunrur. Sed cũ æque genus ipſum humanum cõſeruetur, ſi coeãt homines certis legibus,ac ſi nullis,& cõcubitu uago,cũ ꝑmiſcuus coitus, & indiſtinct puta aſcendentium, & deſcendentiũ impediat æternæ beatitudinis finẽ, receſsit ab hac(ut ſic loquar)indiſtinctione ius Pontificiũ, adhæſitque legi diuinæ,& certas huic coniunctioni leges poſuit,per quas generis cõſeruatio,& iuris naturalis finis non impeditur, Ius gentiũ permiſit bella,& quaſi neceſsitate vrgente ſuo tempore indiſtincte legitima eſſe ſtatuit,ſed quia iniuſtam cauſam belligerando tueri æternæ beatitudini aduerſatur, Ius canonicum nulla bella permiſit,niſi quę iuſta eſſent,pura contra infideles,contra hęreticos,contra quoſcunque contumaciter rebelles,not.in c. ſicut. 3.de iudeis. Ecce,quod Ius Pontificium nõ ſimpliciter a iure gentium recedit,ſed ſolum inquantum illud ęternæ beatitudini aduerſatur; nõ ergo quærit ius canonicum ſpeciem humanam deſtruere, ſed potius, perpetuo,& immortaliter conſeruare;unde conuentiones honeſtas,& cetera iure gentium inducta amplectitur, niſi ęternę ſaluti ſint aduerſa,c. 1. & per totum de pact. Iuri ciuili cordi eſt, ne lites fiant immortales, quia ſic nimium forenſibus iurgiis uexatur reſp. l. proſpetandum. C.de iudi. Sed cum dominum tã breui tẽporis fluxu fraudari dominio rerũ ſuarũ, eſſet non ſolum iniquum, ſed etiam ęternæ ipſius poſsidentis ſaluti contrarium;receſsit in eo ius canonicum.& ut cauſę iuſtitię complementum ſortiantur, noluit inſtantiam certis terminis pręfiniri, ſed tamen interea amplexum eſt breuitatem litium;ideoque gratia citius earum expediendarum expeditiorem,faciliorémque procedendi modum adinuenit,quã ipſum ius ciuile præſcribat,cle.diſpendioſam. de iudi. cle.ſæpe.de uerb. ſigni. Ius ciuile,ut ſit litium finis,inuenit uſucapiones, & pręſcriptiones; eaſdem approbauit ius canonicum,niſi inquantum ęternę ſaluti ſint contrarię,quod tunc accidit,cum poſſeſsioni mala fides additur ſocia c.fi.de pręſcri.c.poſſeſſor.de re.iu.in 6. Iure ciuili ad detegenda crimina regulariter per inquiſitionem procedi non poteſt.l.2. §. publico.ff.de adul.Ab. & alij in Rub.de iudi.ſed cum hoc nihil aliud ſit, quam criminibus latibula fabricare,& in ęternę ſalutis diſpendium manifeſte uergat, iure canonico indiſtincte permiſſum eſt,ut poſsit per inquiſitionem procedi.gl. & doct.in c.infames.6. q. 1.retectis enim delictis quaſi ęgritudine patefacta magis in promptu ſunt remedia: quę ad ſanitatem,hoc eſt ęternam beatitudinem perducunt;eodem fonte manat,quod omnia ſtatuta,& cõſuetudines,quę ſunt peccati nutritiuę, improbat ius canonicum, nec eo iure ſubſiſtunt,habetur in c.cum Eccleſia S. Marię. de conſtit. Hinc facile tria colligi poſſunt,quod horum iurium fines non ſunt cõtrarij;ſed unus alium adiuuat potius,& quod ius canonicum omnes amplexum eſt,& redigendo ad normam Chriſtianæ religionis perficit. Secundum quod nõ ſatis iuſta eſt querela exiſtimantium, & dolentium eodem tempore ſibi

Cõſeruatio generis per ius Canonicũ cũ iure naturali.

Bella per ius Canonicũ cum iure gẽtiũ.

Litiũ breuitas per ius canonicũ cum iure ciuili.

Vſucapiones per ius canonicũ.

Inquiſitio per ius canonicum.

Iuriũ fines nõ cõtrarij

Finis iuris canonici ꝑficit fines aliorum iurium.

contraria percipi. Tertio claret, quanto ceteris iuribus antecellit ius canonicum, nimirum quantum æternum commodum temporali, infinitũ finito, cælum terris, amicitia cæleſtis humanæ. vnde non ſatis interdũ admirari poſſum quid ſit, quod cum noſtrum ius iſtud Pontificium cæteris omnibus longe antecellat, iuuenes tamen non modo in hac noſtra Peruſina Academia, ſed etiam in ceteris totius Italiæ ei, & rari, & breuiſſimi temporis ſpacio dant operam: nam pauci: qui iuri Pontificio dant operam, id etiam ita efficiunt, vt potius tamquam de Nilo canes delibare, quam haurire, & ſitim explere velle videantur, at in iure ciuili perdiſcendo nihil ſe conſecuturos putant, niſi inſenuerint, & totos ſeptem annos, atque interdum plures conſumpſerint: cum ius Pontificium Cęſareo præſtet nõ modo ſupradictis, verum etiam aliis nominibus multis. Et quoniam res, & locus poſtulant, & tempus patitur, & vobis quantum ex ſilentio veſtro, & attentione coniicere mihi licet, hæc a nobis inſtituta oratio, & diſſputatio non eſt omnino ingrata, percurramus etiam breuiter originem primum vtriuſque iuris, ſecundo materiam, demũ decidendi prudentiã, & ſanctitatẽ; ita. n. adhuc clarius quãtũ alterũ alteri præſtet intelligemus.

Ius canonicum raros habet auditores.

Origo iuris ciuilis eſt in promptu: ſumpſit enim initium a legibus quibuſdam curiatis, & legibus duodecim tabularum, edictis Prætorũ, Imperatorumq; conſtitutionibus, vt late traditur in l. 2. ff. de orig. iu. at ius Põtificium nõ ab homine aliquo, ſed a lege ipſa diuina fluxit. c. qualiter. el 2. de accuſa. & per Ab. & alios in ca. 1. de tranſlat. Epiſco. non Senatus Romanus, ſed ſanctiſſimi viri ex vniuerſo orbe ad celebranda Oecumenica concilia ductu ſancti ſpiritus congregati cõdiderunt. c. canones. D. xv. demum ei Romanus Pontifex, & Vicarius Ieſu Chriſti incrementũ dedit, vt traditur prolixe D. xix. D. xx. D. xxi. qui tãtum dicitur præſtare Romano Imperatori quãtum ſpiritus carni, & Sol ipſe Lunę, vt habetur in c. ſolitę. de maio. & obed. & in c. per venerabilem. qui fil. ſint leg.

Origo iuris ciuilis, & iuris canonici.

Materiam, atque rerum quæ tractantur naturam, ac magnitudinem ſi ſpectemus vtriuſque iuris, non magis ab auro ferrum, & (vt inquit Poeta) a cupreſſis viburna diſtant, quam a iure Pontificio Cæſareũ: agit enim ius ciuile fere ſemper de rebus priuatorum exilibus, ac modicis, vti liceantne religare funes arboribus in ripa natis. §. riparum inſtit. de re. diui. an liceat piſcatori in littore ſiccare retia. §. littorũ. d. titulo: an ficedula, vel alia auicula capta in alieno fundo ſit capientis. §. ferę: quæ ſit apium, columbarũ, anſerum, pauonum natura. §. pauonum. §. gallinarum: an emplaſtrũ factũ alienis medicamẽtis ſit facientis. §. cũ ex aliena: an is, cui relictus eſt vſus, poſſit vti oleribus, pomis, ſtramẽtis: item an poſſit vti Pecoribus ad ſtercorandum agrũ inſtitut. de vſu & habi. Ne credantur hæc, & his ſimilia inſtitutionibus Iuſtiniani tantũ contineri, quibus res quædã tenuiores, quaſi iuris ipſius prima elementa ad initiandos, & alliciẽdos rudiũ adoleſcentium animos, & ingenia continentur: nam eius farinæ rebus & digeſtorũ libri pleni ſunt; quibus tamen non prouectiores modo ſcholares, verũ ẽt

Materia iuris ciuilis.

nullus

nullus iuris peritorũ non aſſidue vtitur . hinc apud Vlpianum, an chartis legatis libri debeãtur, & an libris legatis debeãtur etiã libri non malleati. l. librorum. ff. de leg. 3. an lignis legatis carbones, & nuclei oliuarũ debean tur; item an titiones, & ſulfurata cõtineãtur. l. ligni. ff. de leg. 3. Vino legato an veniat acetũ. l. 1. ff. de vin. tri & oleo leg. itẽ an debeantur cũ amphoris l. 4. §. 2. d. titulo: an cui dulcia legata ſunt, debeat hẽre ficus. l. fi. ff. de vin. trit. & ol. an ſcopę, & perticæ, quibus araneæ in domo deterguntur. & vas in quo ſapa coquitur ſint inſtrũ fundi. l. quæſitum. ff. de fund. inſtru. An fullo teneatur, ſi veſtimẽta mures roſerint. l. itẽ quæritur. §. ſi fullo. ff. loca. Quis ſit optimus coquus. l. ſi quid. in fi. ff. de ædict. an ſit ſanus, cui dẽs ab eſt. l. cui dens, an & qui maxillã alteram maiorẽ, aut eminentes oculos, & cui os oleat. l. qui clauũ. an & qui in lecto ſomno, vinoq; ſepultus, aut ẽt pigritia ſurgẽdi vrinã faciat. l. quęritur. §. puerperam omnibus. ff. de ędil. edict. quid iuris ſit, ſi mulio mulũ plus iſto onerauerit in l. ſi ſeruus. §. ſed & mulũ. ff. ad l. Aqui. quid itẽ ſi mulio impetum mularum retinere nõ po tuerit. l. idem iuris. §. 1. d. titu. quid item ſi boues, aut arietes cornibus ſe inuicẽ laceſſunt. l. 1. §. cũ arietes. ff. ſi quad. paup. fe. di. qua pęna puniedus qui canẽ irritauit. l. itẽ Mela. §. itẽ & cum eo. ff. ad l. Aquil. At ſicubi cauſa paulo maioris ponderis incurrerit, veluti ſi ſit petenda hæreditas: tũc vero quaſi de maximis rebus ſit cõtrouerſia ſenatũ, ac fere totum populum co- gnitorem aduocant, & eas centumuirales cauſas appellãt. l. itẽ veniunt. §. ait ſenatus. ff de peti. hære. l. ſed & ſi lege. §. 1. ff. de peti. hęre. quod a centũ uiris huiuſmodi cauſę ſint terminandæ, quod ſatis luculentum argumen tum eſt, quam parum graues cauſę iure ciuili tractentur. Neq; tamen ego inficior, hęc eſſe huiuſmodi, quę in recte inſtituta Repub. ignorari non de beant, quemadmodũ & alia multa, quæ longe ſunt tenuiora: ſed quod cõ- paratione eorũ, quæ iure canonico comprehenduntur valde ſint exilia, & quę magna ingenia diu detinere nõ debeãt; cum iure Pontificio ea potiſſi mum comprehendantur: & tradantur, quæ maiora prope videãtur cogita tione ipſa humana. Primum enim ius canonicũ tractatum complectitur omnium ſacramentorũ abſtruſum, & longe grauiſſimũ, Chriſtianis homi nibus cognitu apprime neceſſariũ, de quibus ĩ vniuerſo iure ciuili nec ver bũ inuenias, itẽ quanta ſit vis atq; efficacia iuramenti, docet ius canonicũ; quis ſit Eccleſiaſticarum cenſurarum vſus, docet ius canonicum; quatenus vota nos ligent, docet ius canonicum; denique quęcumque ſunt ardua iu re canonico explicantur. ibi reperies vtrum imperium ſit immediate a Deo, an ab Eccleſia, vt in cap. per venerabilem. qui fil. ſint legit. & in cap. ſolitæ, de maio. & obed. an Imperator poſſit aduerſus Rom. Pontificem bellum indicere in c. ſicut, el 3. de iureiur. an Papa poſſit ſe ſubiicere Im- peratori in c. cum Eccleſia S. Mariæ. de conſtit. quando ſuccedat in Iuriſ- dictionem Imperatoris in c. quod ſuper. de voto. quando diſpenſet circa legem diuinam in d. c. per venerabilem; quando ſolus diſpenſet contra cõ ſtitutionẽ cõcilij in c. ex parte. de capel. Monach. an ligetur dictis Sancto-

Magnitudo, & grauitas rerũ cõtentarum in iure canonico.

rum;an poſſit in fide nouum articulum inducere,in c.cũ Chriſtus,de hæret.deniq; omnia,quæ tam ad perpetuam cuiuſq; beatitudinẽ pertinent quam ad felicem militantis Eccleſiæ ſtatũ ſpectant,ius canonicũ proprio ſibi iure vendicat; in quibus & ſi quædã, vel ẽt multa a ſacra Theologia accepit,non propterea illa eadem ſunt iuris canonici minus propria. Nã vt ad Theologos quidem ſpeculari ,ac diſputare ſpectat, ſic ſtatuere, decernere,& firmare,quæ ab ipſis euentilata ſunt, ad Romanos Pontifices, & ſacroſancta concilia,id eſt,ad auctores, & (vt ſic loquar)ad parentes iuris canonici pertinet. Poſuimus hucuſque in tuto(niſi fallimur) ius Pontificium Cæſareo præſtare non modo ratione finis,ſed etiam ratione originis,& materiæ. Videamus poſtremo loco , ſi quando idem caſus vtriuſq; iuris cenſura terminetur,quod nam horum ad ſcopum iuſtitię bonitatis, & æquitatis propius accedat , & ſane auſim affirmare tanto ſanctius, & prudentius iure Pontificio,quam Cæſareo res decidi,ac terminari: vt qua parte iuris ciuilis deciſiones a iure canonico diſsident,nõ tam bonum,& æquum,cuius artem profitetur ſe tradere,quam ſcelus quodammodo cõtinere videantur:quod quidem collatis circa eaſdem facti ſpecies iuris vtriuſque determinationibus ſatis liquido apparere poteſt,quas licet innumeras adducere poſſemus,paucis tamen , quæ rem ipſam luculentiſsime demonſtrabunt contenti erimus,imitati iuriſconſultum,in l.ſi ita vulneratus.§.ſi.ff.ad l.Aquil.

Ius canonicũ a ſacra Theologia multa mutuatur.

Collatio terminationũ iuris canonici,& ciuilis circa eaſdem facti ſpẽs.

Titius humana lapſus fragilitate cum propria conſanguinea rẽ habet, ex nefario concubitu contra parentum vota proles naſcitur , videamus quomodo circa hoc factũ ius ciuile diſponit? deinde quomodo ius canonicum.Ius ciuile prolem hanc vehementer inſectatur,nam horum filios nec naturales nominari permittit,ſed hoc tolerari poteſt.Iubet hos ab hęreditate paterna eſſe pęnitus alienos : & hoc ferendũ erit.Iubet alimenta negari:at hoc eſt immaniſsimum,quod nec humanus ſenſus ferre poteſt. [Ex complexu(inquit)nefario aut inceſto, ſeu damnato liberi nec naturales ſunt nominandi omnis ſubſtantiæ indigni beneficio , vt nec alantur a patre,]Repeto abſurdiſsimum verbum, [vt nec alãtur a patre.]Iubet igitur ius ciuile his filiis a parẽtibus contra ius naturale alimenta denegari; iubet necari;nec enim aliud eſt negare alimenta,vel ipſo iure ciuili id teſtificante,quã interficere.l.vel necare,ff. de lib.agno.& quod grauius eſt iubet a patre necari,& tamen qui alieno,potius quã proprio laborant vitio pęna digni nõ erãt ipſo iure ciuili fatente.l.lege duodecim tab. C. de natur.lib.Quod ſi quaſi Romulum quendam,vel Cyrũ, quos licet expoſitos ad ſummam tamen imperij perueniſſe teſtãtur hiſtoriæ: & hos diuinus fauor adiuuerit,quos tam acerbe ius Cæſareum inſectatur,vt nõ ſolũ viuant, verũ & diuites fiant,an ſi pater, hoc eſt, totius patrator ſceleris mutatis fortunæ vicibus egeat alendus ſit ab eis, iure ciuili, videamus?& alendũ eſſe conſtat.Auth.de inceſt.nupt.in ſi.princi.& hoc non reprehẽderim.Sed quanam ratione filius , qui vt ex dãnato coitu natus ſit,nihil

Aut. ex cõplexu .C. de inceſt. nup.

Aut.de inceſt.nup.in princ.

tamen

tamen commiſit, quam ob rem puniretur fame necandum a patre ſtatuit ius ciuile: patri autem qui auctor eſt totius ſceleris parcit? cur inſontes pœnis, noxios beneficiis afficit? At quanto mitius, quanto prudẽtius ius canonicum quod (vt habetur, & legitur in ca. cum haberet. de eo qui duxit in vxor. quam per adult. poll. vtrumque viuere patitur? Sed ita viuere, vt in patre delictum impunitũ eſſe non ſinat, & in filio effectum nefariæ coniũctionis deteſtati appareat. Viuit quidem pater, & hoc eſt humanitatis, & pietatis, & quadam in humanam fragilitatem indulgentia, arctiſſimæ pœnitentiæ ſubditur pater, eſt iuſtitiæ quæ delicta impunita minime derelinquere debet: eſt prudentiæ, & charitatis, vt & ipſe ad frugem melioris vitæ reuertatur, & exemplo ſuo arctiſſimæ pænitentiæ ſubditus ceteros abſtinere, & innocentes eſſe doceat: viuit filius, nec a patre necandus, vt ſtatuit ius ciuile, ſed alendus, quia nihil peccauit. d. l. lege xij. tab. non numeratur inter liberos, ſed paternę ſubſtãtiæ alimentis exceptis eſt penitus expers, vt decus matrimonij ſeruetur, & vt parentes in huiuſmodi filiis ſeuerius puniantur, dum eos non ſolum a paterna ſubſtantia alienos, verum etiam omnibus honoribus, & priuilegiis exutos intuentur: vnde ſi hæc diligenter expendantur, quis dubitet iuris canonici prudentiã iuri ciuili longe anteponi oportere?

Ius ciuile pœnis afficit inſontes de inquirentes & ſublenat. c. cum haberet. de eo qui cog. cõ. vxo.

Aliud rurſus præbet nobis humana fragilitas eiuſdem farinę exemplum. Pater filiam domi ſuæ, vel etiam generi cum adultero cubantem deprehendit, Ius quidem Cæſareum permiſit, vt in ipſa deprehenſione propriam filiam pater interficiat, propriis viſceribus arma inferat. l. quod ait. ff. de adult. etiam ſi forte ſit prægnans. Bart. in l. Imperator. ff. de ſtat. hom. Felin. in cap. ſi vero. de ſenten. excommu. Quid poteſt inhumanius cogirari? cohibendus fuit pater in illa alienatione mentis ex fœdiſſimo ſpectaculo exorta, non ad ſęuiſſima propoſita impunitate vrgẽdus. peccauit quidam filia, & punienda eſt: ſed vbinam auditum, vt vnum peccatũ alio grauiore peccato tolli poſſit? adulterium parricido puniatur? Quanto Ius canonicum ſanctius, quod patris, & mariti manus a proprio ſanguine mundus eſſe iubet, nec tamen impunitam adulteram eſſe ſinit: ſed ita punit, vt appareat pœnam ad delinquentis ſalutem tendere, atque ad eos ipſos, quos corrigit iuuandos, non ad ſæuitiam. Non enim occiditur adultera, ſed thorus ſeparatur, & in arctiſſimum monaſterium ad pænitentiam agendam fęmina detruditur. cap. de benedicto. 32. quæſt. 2. & per totum. At (inquis) ius ciuile ſtudet non commodo cuiuſque priuati, ſed communi vtilitati. Sed quantum præſtat cum communi vtilitate, ſingulorum etiam vtilitatem coniungere? quod egregie præſtat ius canonicum. Quid multa? inducit interdum ius ciuile, quæ communẽ vtilitatẽ potius impugnent, quàm tueantur. Vſuras voraginem eſſe patrimoniorum, perniciem rerum publicarum nemo eſt qui neſciat, nemo eſt qui non prædicet. cap. 1 de vſu. in 6. c. poſt miſerabilem. de vſu. in antiq. & tamen ius ciuile, non modo eas permittit, ſed fouet etiã, atq; ad eas petendas efficaciſ-

l. quod ait. ff. de adul.

C. de benedicto. 32. q. 2.

ſimas actiones accomodat. leg. eos. C. de vſu. item quòd magis expedit cō muni vtilitati, quam pacta, & conuentiones ſeruari iure ipſo ciuili id teſtante. l. 1 ff. de pact. l. 1. ff. de conſtitu. pecu. ius ciuile non dat ex pactis

Pactū ſtipulatio. ſtationem, & ſine executione quodammodo eſſe patitur, & quod maxime mirari poſſis, actionem ex ſtipulatione dat efficaciſſimam. l. iuriſgentium. §. igitur nuda. ff. de pact. inſti. de verb. oblig. in princip. at quid, quę ſo, inter pactum, & ſtipulationem intereſt? reſpondet argutulus legiſta, quod in ſtipulatione procedit interrogatio, ſubſequitur reſponſio, quæ reſponſio cenſetur magis deliberata pręcedēte interrogatione; tanti eſt ergo pręceſſiſſe, uel non pręceſſiſſe interrogationem, ut uno quidem caſu conuentio executionem promptam habeat, alio non habeat? Quid quod ratio, quam aſſignant contrarium ſuadet potius, maior enim ineſt animi deliberatio in pacto nudo, quam in ſtipulatione: nam cum reſponſio, ut ciuiles iuris conſulti uolunt, debeat præcedētem interrogationem ſtatim ſubſequi, aloquin non ualeat. l. 1. de uerb. oblig. quę tam breui temporis

Celeritas inimica cōſilio. ſpatio animi poteſt eſſe deliberatio? quod conſilium? nimirum nullū, cū ſapiens ipſe prædicet, celeritatem conſilio inimicam. At in pacto nudo, cum detur etiam longum tempus ad deliberandum, & cum ex diuerſis animi motibus ſenſim in unam ſententiā quaſi ex diuerſis partibus in eūdem locum paciſcentes conueniant. l. 1. ff. de pact. utiq; id non niſi magno conſilio, & propenſa deliberatione fieri poteſt, ergo uel maior efficacia concedenda erat pacto nudo, uel certe non minor, quam ſtipulationi. Atius canonicum aſpernatum inanes has, ac futiles ſubtilitates, etiam ex pacto nudo concedit actionem, ut traditur cap. 1. de pact. nam quid eſt aliud ex pacto nullam dare actionem, quam tollendę fidei pręberę occaſionem? quid eſt aliud dare actionem, quam ſtudere ut promiſſa impleantur?

Exceptio nō numeratæ pecuniæ. Simile eſt quod de exceptione non numeratę pecunię ſtatuit ius ciuile ſpe futurę numerationis. Confitetur Titius publico documento ſe recepiſſe pecuniam mutuam, quā uere non recepit, biennio tranſacto falſus creditor repetit pecuniam, quam non mutauit, excipit Titius non fuiſſe numeratam pecuniam, non audit hunc ius ciuile, & agentem ad furtum, ad rapinam adiuuat, dolum fouet, denique ęgenum fortunis ſpoliat, eſt ergo hoc humanam ſocietatē iuuare? uel remp. bonis moribus, ac legibus informare? At quanto ſanctius ius canonicum, quod ad probandum non

Axiomata iuris ciuilis. numeratam pecuniam etiam poſt biennium facultatē tribuit, quod ſciat numquam decere, quemquam cū aliena iactura locupletem fieri debere, ac fraudibus ſemper obuiandum. cap. locupletari. de re. iur. in 6. eodem fonte manant illæ iuris ciuilis ſententię, ac principalia quædā axiomata, licere contrahentibus ſeſe inuicem fallere. l. in cauſę. §. pomponius. ff. de mino. durum quid eſſe, ſed ita poſitam legem. l. proſpexit. ff. qui, & a qui. non omnium, quę a maioribus tradita ſint rationem reddi poſſe. l. non omnium. ff. de ll. & cetera id genus multa ſimilia. Quanto rectius ius Pon

tificium

tificium illicite introductum ſuſtineri non debere, cap. quod latente. de re. iu. in antiq. bonam fidem non pati, vt ſemel exactum iterum exigatur. cap. bona fides. de re. iu. in 6. in malis promiſſis non ſeruandam fidem. c. in malis eodem tit. & libro, non eſſe obligatorium contra bonos mores præſtitum iuramentum, c. non eſt obligatorium, dicto loco, & huiuſmodi innumera, quibus plena ſunt iuris Pōtificij volumina, omitto infinita propemodum, quæ ob iuris ciuilis nimium exquiſitam ſubtilitatē contra omnem æquitatem pereunt, qualia ſunt illa alteri factam ſtipulationem non tenere. §. alteri. inſti. de inut. ſtipu. Si concipit ſtipulatione pater, qua ſibi & filio in poteſtate ſua conſtituto quid dari ſtipuletur recte filio ſolui; qd. ſi ſoli filio ſtipulatus pater ſit, non recte filio ſolui. l. eum qui. §. qui ſibi. ff. de verb. oblig. ſtipulante me Sticum, aut Pamphilum ſi Sticum daturum te ſpoponderis ad dandum ſticum te non teneri, l. inter ſtipulātem. §. ſi ſtipulante, ff. de verb. obli. vt tugurium, in tuo mihi habere liceat ſeruitutē conſiſtere, l. veluti in fi. ff. de ſeru. ruſti. præd. vt in tuo ſpaciari liceat, non cōſiſtere, l. vt pomum, ff. de ſeru. legatis ædibus cū omni inſtrumento, & repoſitis omnibus nullo omnino excepto pecuniā numeratam aut inſtrumenta debitorum non contineri, l. ſi mihi & quia. §. fi. ff. de le. 3. Annus nedum dies deficeret huiuſmodi terminationes enumerare volentē, de quorum tamen parte viſuri ſumus hoc anno in Rubrica, & c. cum eſſes. de teſtamentis. Quo in genere controuerſiarum certum eſt ſub auctoritate iuris ſcientiæ contra æquitatem pernicioſe errari, vt recte agnouerūt & Celſus adoleſcens. l. ſi ſeruū. §. ſequitur. ff. de ver. obli. & Imperator ipſe in l. lege 12. tab. C. de legi. hær. & in l. ita nobis. C. de adul. & in Auth. de triē. & ſemiſ. poſt prin. & Paulus in l. 1. ff. de excep. dol.

Axioma iuris canonici.

Ob nimiā ſubtilitatē iuris ciuilis multa pereunt.

At (inquis) apud iuris ciuilis auctores maior quidam Latinæ linguæ cādor ſplendet atque elucet, quam in auctoribus iuris canonici, id vt ita ſit, quorſum tamen iſta latinitas, & ſuauis verborum cortex, vel dulcis periodorum ſonus? rerum profecto ius ipſum dicitur ars, & ſcientia, non verborum, l. 1. & l. iuſtitia. §. fina. de iuſti. & iure. §. iuris prudentiam inſtit. de iuſt. & iu. & dum mihi mens barbara non ſit, barbaram linguam non horreo, legimus, & res ſacras vnde fluxit ius canonicum, ruſtice potius; quam eleganter ſcriptas, & tamen ex horrore maieſtatem potius, quam neglectum conſequuntur. prudentiam in iure dicendo, non politiam deſideramus, quin & ipſum ius ciuile candorem hunc linguæ diu conſeruare nō potuit, cum barbarorum eius iuris interpretum rebus ita exigentibus ita plena ſint omnia, vt ea quæ quinquaginta digeſtorum libris continentur, exigua pars iuris ciuilis videtur. quod ſi quis adhuc orationis flore capiatur ad canones nō accedat quidē, ſed oratores, poetas, & hiſtoricos adeat: qui luculentius etiam id præſtant, quam ipſi Iuriſconſulti.

Cādor linguæ apud Iuriſcōſultos quanti faciendus.

Ergo ſiue originem inſpicias, ſiue materiam, ſiue finem, ſiue in conſtituendo prudentiam, & ſanctitatem ſpectes, ſatis liquido apparet ius Pōtificium Cæſareo longe antecellere. Vnde non ſatis interdum admirari poſ-

Iuris ciuilis interpretes tumidi.

ſum,

ſimas ſententias diſputando conuellere, atq; euertere poſsint. Vnde plerũque id accidit, quod deteſtatur Gregorius in c. propterea. de verbo. ſignifi. nempe, vt dum nimis anxie verborum proprietas cõquiritur, ſenſus veritatis amittatur, neque enim ſermonem rebus, ſed res ſermoni ſubiiciũt, contra c. intelligentia. de verb. ſign.

Nonnullos noua inuadit interdum vanitas; ſcilicet vt dum iura ipſa ciuilia interpretantur Ciceroniani habeantur, quorũ tamẽ ratio (meo iudicio) ſtultiſsima eſt; non magis enim quis Ciceronẽ effingere poteſt in eo genere dicendi, quod ipſe Cicero numquam attigerit, quam ſi pictor eius velit ex viuo effigiẽ ducere, quẽ ipſe numquã viderit. Quinimmo credendum eſt, ipſum Marcũ Tulliũ, ſi hodiernis temporibus iuris ciuilis interpretandi munus ſubiret, non ſic loquuturum, vt orationes ſuas, arq; alia monumenta litteris mandauit; tum quòd (vt inquit ille) ornari res ipſa vetat, contenta doceri; tũ quod nouis rebus noua nomina inuenit modernorum vſus, quem penes (inquit Flaccus) arbitriũ eſt & vis, & norma loquẽdi: interpreti aũt propoſitum eſſe debet ea, quæ difficilia ſunt, & inuoluta explicare, & plana facere, non aũt nouis vocibus, & inſolitis vocabulis obſcurare. Hinc ego mihi interdũ valde gratulor, qui hoc vitio neceſsitate careo, nam ſi quando ſtudeam, vel laborẽ, ut Ciceronianus habear, quod tamen raro accidit, uel loquendo excultior appareã, ſtatim tamẽ & tertio quoquo uerbo ad noſtrates interpretes, id eſt ad barbaros noſtra declinat oratio, meæ tamẽ ruditatis interim me minime pænitet. Qđ ſi illi de pniţioſa ſubtilitate, ac moroſa cuiuslibet uerbi ponderatione, & orationis fuco aliquid remittere uelint, continuo quaſi quidã interlocutores aduocãtur, Caius, Titius, Mæuius & Sẽpronius, & uerboſiſsime facti ſpeciẽ per dialogum quendam ſibi confingentes comicã ſcenã, aut tragicũ theatrũ nobis exhibent; his omnibus fit, ut anno integro uix interdũ unius, aut alterius legis interpretatio abſoluatur.

Ciceroniani interpretes.

At Canoniſta uaniloquentiam, ac pernicioſam ſubtilitatẽ aſpernatus, nihil loquitur niſi ſolidum, niſi quod ad uſum fori, arq; utilitatem hominum transferri poſsit, cumq: ſibi cum prouectioribus auditoribus ſit negotium, non ſectatur minutias, ac quiſquilias oẽs, ſed grauiora quædã, ac grãdiora deliget, & licet diſputationes, & ſubtilitates interim nõ abiiciat, non tamen diſputat, aut rem euentilat ad moroſitatem, ſed ad plenã, perfectamq; intelligentiã, ueritatẽm potius, & æquitatem præ oculis habet, quam ingenij, aut eloquentiæ oſtentationem: inde fit, ut plura ferme auditores per horulæ ſpacium reportent a Canoniſta, quam per ſeſquioram a Legiſta,

Quo fit ut non dubitem uos ad capeſſendã hanc iuris canonici diſcendi prouinciam ardentius, quã hactenus feceritis cohortari: nihil eſt enim magis neceſſariũ, aut utile, aut quod magis hominẽ delectare poſsit, quæ tria in unaquaq; re ſunt magnopere expetẽda. Quo ad neceſsitatem attinet, quid eſt tã neceſſariũ homini Chriſtiano, quam ea firmiter tenere,

Quid preſtet ius canonicum.

quæ

quæ ſunt Chriſtianæ religionis fundamenta?quō poſſit quis recte appellari fidelis,niſi quæ ſunt fidei noſtræ myſteria apprime teneat? at huiuſmodi res nullo in loco melius traduntur,quam in libris iuris canonici. Quam multos creditis ſimpliciorū hominum perditiſsimis his tēporibus apud Germanos,Britannos,& Gallos ignoratione huius iuris ab hæreſiarchis in ſuas hæreſes traductos?quam multos ſua ſponte aberraſſe? nō poteſt huic peſti obijci murus validior, (Theologiā excipio) quam ſacrorum canonū cognitio,quod animaduertentes hæreticorū duces, & anteſignani, comburendos(vt audio)hos libros curauerunt; quippe qui intelligerēt nō poſſe ſuas hæreſes,& errores locū obtinere apud eos homines, qui cognitione iuris Pontificij eſſent imbuti.

Vtilitatē grauitas rerum,quæ iſto iure tractantur,ſatis demonſtrat, ita enim natura comparatum eſt,vt leuiū rerum pertractatio, leuē etiam, ac modicam pariat vtilitatē,magnarum vero rerum tractatio,etiam magnos in repub.viros faciat.quantum autem inter ius Pontificium, & Cæſareū interſit,hac in re ſatis ſuperq; ſupra demōſtrauimus.Sed ſi vultis huius veritatis adhuc clarius argumentum tenere, diſpiciamus quos honorū,ac dignitatum gradus conſecuti fuerint legū ipſarum interpretes,& quos item canonum doctores.

Meri legiſtæ intra priuatā fortunā conſtiterūt.

Auſim affirmare omnes legiſtas (peruulgata enim appellatione mihi vtendum eſt)quantumuis excellentes,quantūuis ſupremi nominis, conſtitiſſe tamen intra priuatā fortunam, quòd ſatis apparet in Bartholo,Baldo,Paulo Caſtrenſi,Alexādro,Iaſone,Philippo,Decio,& ceteris omnibus tam antiquis,quam recentioribus,quos omnes priuato nomine ſolemus deſignare,& appellare.

Canoniſtæ dignitatibus inſignes.

Nō ſic accidit Canoniſtis,ſi quidem pauci omnino ſunt,qui non inſignem,& præcellentem aliquam dignitatē nacti fuerunt.

Innocētius.

Innocentius Canoniſtarū Pater euectus fuit ad ſummum Pontificatum,& ex canonum interprete factus eſt canonū ipſorum conditor.Oſtienſis qualem dignitatis gradum conſecutus fuerit ipſa appellatio deſignat.

Abbas. Zabarella.

Panormitanus primū Abbas, inde Archiepiſcopus, demum Cardinalis creatur,& Zabarellam præceptorem honoribus æquat.deniq; iuris ciuilis interpretes ſunt Bartholus,Baldus,Paulus,Iaſon, Decius,hoc eſt priuati homines,Iuris vero canonici ſummi Pontifices, Hoſtienſis,Abbas,Cardinalis,Archidiacon⁹,Præpoſit⁹,hoc eſt vertices Chriſtianæ reip. Neq; hęc exempla antiqua,vel antiquata,quis exiſtimet, nam & memoria noſtra viros tres ſola iuris Pontificij ſcientia ad ſummum Pontificatū ſibi aditum paraſſe vidimus,

Io. Maria de Mōte Iulius III. Ioan. Angelus Medices Pius IIII. Hugo Boncompagnus Gregorius XIII.

primus fuit immenſæ bonitatis vir Io. Maria de Monte,Iulius tertius nuncupatus:poſt hunc ſagaciſsimi & ſolertiſsimi ingenij Io.Angelus Medices,Pius quartus appellatus,nouiſsime maximæ integritatis,& iuſtitiæ ſpecimen Hugo Boncōpagnus, qui nunc rerum potitur, atque Eccleſiæ Romanæ ſub nomine Gregorij decimitertij, magna omnium lętitia,ac commodo pręſidet,& profecto qui melius,aut decentius in Romanos,aūt inferiores Pontifices aſſumi poſſunt,aut debēt, quā qui iuris ipſius Pontificij periti habentur?Cardinalium aūt, qui iuris pe-

ritia ad eam dignitatem ſibi aditum parauerunt infinitus propemodū eſt numerus, præſertim hac tempeſtate noſtra, qua pauci omnino in ampliſsimum purpuratorū ordinem aſciſcuntur, qui nō ſint Pontificij iuris cognitione imbuti. Poſſem ego nunc vobis recenſere nomina ſingulorū, ſed nō puto in re tam manifeſta admodum laborandum, & nomenclaturā mihi aut catalogum faciendum, cum hi vel me tacente mentibus, ac veſtris cogitationibus facile valeant occurrere, ex tanto tamen numero temperare non poſſum, quin duos ſeligam, vobiſque imitandos proponā, qui in hac noſtra Peruſina Academia vtriq; iuri operam nauauerunt, & in album Iuriſconſultorum nobis promouentibus, ciuibuſque vniuerſis acclamātibus relati fuerūt. Quī enim fieri poteſt vt in opere ſuo non glorietur artifex? Quod ego etiam facio libentius, quod illorum illuſtriſsima exempla vos ad hæc ſtudia vehemēter inflammare poterunt, qui illorum locum in hac noſtra ciuitate nunc tenetis, quorum etiam nōnulli veſtrum eoſdē arcta conſanguinitate, vel affinitate contingunt. Horū igitur primus eſt Flauius Vrſinus vir ad prudentiam, ad integritatē, animiq; liberalitatem, & conſtātiam natus. is tam aſsidue, animoque tam obfirmato, deniq; tā nihil aliud agens, aut tractans, quam ſtudia, vtrique iuri operam dedit, vt toto, & integro ſeptēnio numquam ab hac noſtra ciuitate diſceſſerit, neq; celebrioris fama gymnaſij forſan allectus, vt aliò vel per annum migraret aliqua ratione adduci potuerit. Et ſi enim mediocritatē noſtram tuemur Peruſini, & qui alia doceant gymnaſia damus ſæpiſsime, accipimus vero nunquā, ſi tamen verum amamus, Bononienſi Academiæ, vel Patauinę ſcholarium frequentia, magnitudine vrbium, atque opulentia, & nominis celebritate cōcedimus. Vrſinus tamen contentus mediocritate noſtra, ne abſtraheretur ad finem vſque, ac metam vltimam ſtudiorum ſuorum nobiſcū ſemper manſit, numquam ruſticatus fuit, numquā aut ad coniunctos ſuos, aut ad populos, quorū plutiū apud Vmbros, Sabinos, & Latinos, & apud Tarētinos antiquum tenet imperiū reuerſus fuerit, licet a nobis ſæpe nō minus immodicis ęſtatis caloribus, quam aliis de cauſis ab interpretandi munere ceſſatum fuerit, nunquam domum, numquā cubiculum, & quē ſemel elegit bibliothecę locū tam longa temporis intercapedine numquā mutauit, quod ipſum & ſi per ſe res videatur non magna, magnū tamen fuit animi conſtantis indiciū, & inde quaſi, Leonem ex vngibus eius ingenij, ac naturæ firmitatē, ſoliditatemq; cognoſcere potuimus. Huius tanti viri recordatione, atque exemplo ſoleo ego interdum ſcholarium quorundā inconſtantiam accuſare, & inſtabilitatē reprehenderē, qui ſingulis annis, & ſæpe etiam breuiori temporis ſpatio, dum nouam quærunt domum, per totā ciuitatem cum ſcriniis, libris, cubilibus, lucernis, ſcamnis, & ſcabellis, quaſi mangones curſitant, & diſcurrūt, omnes vicos ambiūt, omnes plateas perluſtrāt, omnes angulos olfaciunt, nec aliquid ſe poſſe perficere putant, niſi nouus annus nouū afferat cęnaculū. & qui locus vere placuit, æſtate incipit diſplicere, demū ac ſi tota illorum volubilitati ciuitas non ſit ſatis ſolū

Flauius Vrſinus.

Scholariū incōſtantia.

ver-

vertentes cuncta gymnaſia quaſi hyrundines circumuolitãt, quod quidẽ non modo ſignum eſt animi inconſtantioris, verum etiã nihil excogitarĩ poteſt iuuenũ ſtudiis pernicioſius:ſunt enim ſtudia ouis auiũ ſimillima, quæ niſi foueas ſine intermiſſione,nihil inde naſcitur. Nõ ſic Vrſinus nr, qui tam obſtinate,vt ſic dixerim ſtudiis operam dedit,vt longiſſimo tẽporis tractatu vix domo pedẽ extulerit.His moribus quantus factus ſit oſtẽdit Aula Romana,ac ſedes Apoſtolica, quẽ per omnes honorũ gradus ad Cardinalatum euectum tantum ſuſpicit, tantũ defert,atque eius conſilio & opera dom i foriſq;,in publicis priuatiſq; negotiis adeo vtitur,vt his tẽporibus eo carere non poſſe Roma videatur; eſt.n.ſibi inditium natura vt in aſſiduo de genere humano benemerẽdi ſtudio verſetur. Huic dandus a nobis eſt ſocius Iulius Aqueuiuius noſtri hui⁹ Gymnaſij pariter alũn⁹; qui cãdidiſſimis, ac ſuauiſsimis moribus,& Carpẽſi educatione,& inſtitutione digniſsimus noſtrorum horum ſtudiorum amorẽ adiunxit feruẽtiſsimũ,vt nec illũ tenerrimæ olim ætatis imbecillitas, nec incõmoda valetudo præſertim oculorũ,cui aſsidua lectio ſolet eſſe infeſtiſsima,nec vlla demũ incõmoda a curſu ſtudiorũ remorata fuerint;tantumq; valuit in adoleſcente legendi aſsiduitas,diſputãdi exercitatio, acre iudiciũ, & dexteritas ingenij,vt breuiſsimo tpis ſpacio eò peruenerit eruditionis,& doctrinæ,quò ceteri vix longiſsimo tẽporis tractatu pertingere ſolẽt, quod quidem Iuriſconſulti Peruſini ſerio teſtari poſſumus;quippe qui de illius peritia cũ aliàs ſæpe, tum vero ẽt cum ipſum laurea inſigniuimus certiſsimum periculũ fecimus,quibus factum eſt, vt in ipſa adoleſcentia duorũ vere ſummorũ Pontificum iudicium promeritus fuerit,Pij.ſ. Quinti,viri religioſiſſimi,ac ſanctiſsimi,q eius opera in negotiis ſupra illius ætatẽ arduis,honorificentiſsimiſq; legationibus vſus fuit, ac demum adoleſcentẽ adhuc in Cardinalẽ S.R.E.elegit. Et Gregorij tertiidecimi,qui(vt multa interim omittamus,in quibus eius fide,atq; induſtria vtitur) eundẽ ſignaturæ(vt appellant)præeſſe voluit, quod munus non niſi curſu ſtudiorũ & vſu rerũ conſummatis viris demandari cõſueuit, quod nulla alia ratione contingere potuit, quã quod oculatiſsimi Põtifices experti ſunt,eũ ante annos animũ,mentemq; gerere virilem.Duorum horum præſtantiſſimorũ Cardinalium exemplum pro multis valiturum apud vos commilitones non dubito,futurumq; ſpero propediem, vt de grege veſtro,& alij prodeant qui illorum doctrinã,ac bonitatem feliciſsime æmulẽtur,quos ego vobis digito nunc oſtenderẽ, niſi tantã de ſe apud omnes cõcitaſſent expectationẽ,vt ne dum vobis,qui ſtudiorum eſtis ſocij,verum etiã cuncto populo ſint notiſſimi.Ex his igitur omnibus liqdo apparet, quãto ſit vtilius Ius ipſum canonicũ tractare,quam ciuile:accedit incredibilis quędam delectatio,quã in iure Pontificio perdiſcendo aſsidue conſequimur quod ex eo colligi põt,quod plurimum non de aereis, & ab vſu quotidiano ualde remotis qõnibus;ſed de his, quæ quãuis grauiſsimæ ſint,quotidie tamen ante oculos hominũ uerſantur,deq; his,quę maximã hñt cum

Iulius Aqueuiuius.

reli-

religione cognationē,eſt diſceptatio. Mitto,qd īnumeras Iuris ciuilis cō ſtitutiones in melius Ius canonicū reformat,corrigit, & abrogat. & quid attinet in iure ciuili perdiſcēdo multos annos conterere, ſi cū plurima eo iure cōprehēſa didiſceris, tantūdē tēporis inſumendum ſit, vt eadē(quia Iure canonico immutata ſint)rurſus dediſcas, ac præterita ſtudia quaſi re texas? Quanto ſatius ita rem temperare,ut cū ſcias,quid iure ciuili contineatur,ſtatim ēt quid iure canonico ſit immutatū,perdiſcas. Mitto,quod in Romana curia nemo vel iudicis,vel patroni partes honorifice ſuſtinere pōt,qui nō impēſe iuri Pōtificio operā dederit. Adde,quod vix poteſt cōtingere,vt quis recte canonicū ius teneat, quin idē & ius ciuile calleat. At qui ius ciuile teneant,ius vero Pontificiū ne olfecerint quidē, multos inuenias. Vnde cū vos ad ius Pontificiū hortor, potius ad vtrumque ius, quàm ad alterum tantū hortor. Itaq; date operam, vt iuri canonico incūbentes,ſimul ēt in vtroque iure ita proficiatis,vt vos quoque inter Præpoſitos,Abbates,Archidiaconos, Cardinales, Oſtienſes,demum inter ſummos Pontifices,& ceteros inſignes viros, quibus hæc facultas ſola abundat,numerari valeatis.

PRAELECTIO IN RVB. EXT.
de teſtamentis, & vltimis voluntatibus.

SED accedamus iā ad interpretationē rubricæ noſtræ, cuius eſt inſcriptio, DE TESTAMENTIS, ET VLTIMIS VOLVNTATIBVS, & capit. CVM ESSES. ſub ea poſiti, qui tractatus ſe ipſum commendat, vt apparet ex l. 1. cum congeſtis ibi per Docto. C. de ſacroſanct. eccleſ. pro cuius intelligentia clariori paulo altius, quàm communiter faciāt doctores exordiendo conſidero, quod immortalitas, cuius conſequendæ ſtudio omnes homines ſtimulantur (vt mihi quidem vř) cōſiderari pōt quatuor modis. Quædam enim appellari poteſt immortalitas perpetuitatis. Quædam immortalitas beatitudinis. Quædam gloriæ. Quædam vero ſucceſſionis. Perpetuitatis immortalitas eſt cum quid dř immortale eo tantum reſpectu, quod perpetuo, & in æternū durat; vt cum dicimus humanas animas eſſe immortales, intelligimus enim illas perpetuo perdurare, iuxta illud Poetæ, Morte carēt animæ, & ita ſumitur in l. ꝓperādū. C. de iud. dū dř, cauendū eſſe ne lites fiant penitus immortales. i. ne perpetuo perdurent, ſic ex contrario cum lis amplius non durat, dicimus litem mortuā, vel mori. l. cū lite mortua, alias. 2. ff. de iud. ſol. & in l. 3. §. geſta. ff. q̄ in frau. cre. Immortalitas beatitudinis eſt, cū quis dř immortalis non ſolum quia perpetuo duraturus eſt, verum etiā futurus eſt perpetuo beatus, hinc apud ſacros ſcriptores verbo vitæ, beatitudo ſæpe deſignat; vt cū dicitur

Immortalitas quadruplex.

Immortalitas perpetuitatis,

Immortalitas beatitudinis.

priis ſtatutis Bononien.& Peruſinis,vel alterius ciuitatis, vel loci.

Iuriū cunctorum finis vnus cōſeruatio.

Matrimoniū cōciliat immortalitatē generis.

Porro horum quinque iurium;licet inter ſe diuerſorū,vnus eſt finis,variari tñ vr̃ propter varias qualitates,re aūt ipſa vnus eſt:eſt aūt is,C O N-S E R V A T I O. finis iuris naturalis, quod cōuenit homini in ſuo tantū genere conſiderato,eſt conſeruatio ipſius generis; nam maris & fœminæ coniunctio,filiorū procreatio,educatio,quæ omnia iure naturali ſunt inducta, nullum alium habent finē, niſi generis ipſius conſeruationem,& perpetuationē; quod genus his mediis efficitur immortale, & propterea pulchre tex.in Aut.de nup.in prin.inquit,Ex filiorū ꝓcreatione renouata gña manent,& matrimoniū artificioſe immortalitatem introducit.Iuris gentium,quod homini competit nou ſimpliciter tamquā animali, & creaturæ ſenſibili,ſed tamquam homini,& rationali creaturæ,finis eſt eadem conſeruatio,ſed non tam generis,quā quatenus illa eſt rationis particeps, & ab aliis ſpeciebus differt;vnde conuentiones,contractus,& alia iure gentiū inducta, quorum prꝑter hominē animantia cetera ſunt expertia,ratione ſuadente,& humanis neceſſitatibus cogentibus fuerunt inducta ad conſeruationē ſocietatis humanæ:in quibus,& ſi quędam ſint per quę prima facie potius videatur deſtrui humana ſpecies,quā conſeruari; vt ſunt bella,captiuitates,ſeruitutes:nihilominus ſi cōſideretur homo, vt ratione pollens,& cum ratione viuens,& non tamquam corporaliter, & ſenſibiliter tantum viuens,vt pecora,& bruta,etiam bella,captiuitates,& ſeruitutes tamquam probabili,vel neceſſaria rōne inductæ conſeruant rationalem hanc creaturam: nec enim alia ratione permiſſa ſunt bella,niſi vt quiete viuere poſſimus in pace. Finis vero iuris ciuilis eſt, vt hominem cōſeruet,quatenus eſt animal politicū,dirigitq; eius actiones ad beatę viuendum in rep.in certo numero hominū certę nationis,vel certi loci. Siue hoc ſit ius ciuile Romanorū,ſiue alterius cuiuſcunq; ciuitatis. Itaque ciuilis iuris finis eſt ciuilis quædā amicitia, qđ præclare admodū vt omnia explicat Ariſt. lib. 1.Eth.ſecūdū quem nihil eſt aliud Ius, quā ordinatio ciuilis ſocietatis.Nec enim aliud eſt ciuitas, quā multitudo hominū collecta ad ſtatum rerum ſuarum tuendum per ſe ſufficiens, quæ legū cōſenſu eſt vitæq; coniuncta, vt differte explicat Agricola de Dialect.inuentione.c. 5.Pontificij vero iuris finis eſt multo,quam aliorum excellētior, conſeruat enim hominē,quatenus eſt Chriſtianus, & quatenus vitā aliā, & æternam ſperat,nec humanam ſpectat ſolum amicitiam, ſed etiam cœleſtē,non Romanæ,Venetę,vel alterius ciuitatis,ſed cæli nos facit ciues. demum non hominum ſolum nos amicos facit,ſed Dei,iuxta id,qđ in ſacris litteris habetur:Non habemus hic ciuitatē permanentem, ſed aliam futuram inquirimus.Ius aūt hoc Pontificium cęterorum omnium iuriū fines,vel qualitates potius amplectitur quidem,ſed ita,vt interim ęternæ ſaluti diſpendiū, afferri non patiatur. Quod ita diſcurrendo facile demōſtratur.Finis iuris naturalis primęui eſt generis ipſius conſeruatio, & ea propter, vel quęlibet maris, & fœminæ coniunctio eſt eo iure permiſſa: immo

Bella etiā, & ſeruitutes hominē in ſua ſpecie conſeruant, & quarōne.

Ius ciuile ſecundum Ariſtote. ordinatio ciuilis ſocietatis.

Iuris Pōtificij finis excellētior cęteris.

Quo nam mō ius canonicū; fines caterorū iurium amplectatur.

immo inducta,huic quidē fini minime aduerſatur ius Canonicū, immo amplectitur, ut apparet ex his,quæ de matrimoniis dicto iure traduntur. Sed cū æque genus ipſum humanum cūſeruetur, ſi coeāt homines certis legibus,ac ſi nullis,& cōcubitu uago,cū ꝓmiſcuus coitus, & indiſtinctè puta aſcendentium, & deſcendentiū impediat æternæ beatitudinis finē, receſsit ab hac(ut ſic loquar)indiſtinctione ius Pontificiū, adhæſitque legi diuinæ,& certas huic coniunctioni leges poſuit,per quas generis cōſeruatio,& iuris naturalis finis non impeditur, Ius gentiū permiſit bella,& quaſi neceſsitate vrgente ſuo tempore indiſtincte legitima eſſe ſtatuit,ſed quia iniuſtam cauſam belligerando tueri æternæ beatitudini aduerſatur, Ius canonicum nulla bella permiſit,niſi quę iuſta eſſent,puta contra infideles,contra hęreticos,contra quoſcunque contumaciter rebelles,not.in c.ſicut.3.de iureiu. Ecce,quod Ius Pontificium nō ſimpliciter a iure gentium recedit,ſed ſolum inquantum illud ęternæ beatitudini aduerſatur; nō ergo quærit ius canonicum ſpeciem humanam deſtruere, ſed potius, perpetuo,& immortaliter conſeruare;unde conuentiones honeſtas,& cetera iure gentium inducta amplectitur, niſi ęternę ſaluti ſint aduerſa,c.1. & per totum de pact.Iuri ciuili cordi eſt, ne lites fiant immortales, quia ſic nimium forenſibus iurgiis uexatur reſp. l. proſperandum. C.de iudi. Sed cum dominum tā breui tēporis fluxu fraudari dominio rerū ſuarū, eſſet non ſolum iniquum, ſed etiam ęternæ ipſius poſsidentis ſaluti contrarium;receſsit in eo ius canonicum.& ut cauſę iuſtitię complementum ſortiantur, noluit inſtantiam certis terminis prędefiniri, ſed tamen interea amplexum eſt breuitatem litium;ideoque gratia citius earum expediendarum expeditiorem,faciliorem que procedendi modum adinuenit,quā ipſum ius ciuile præſcribat,cle.diſpendioſam. de iudi. cle.ſæpe.de uerb. ſigni. Ius ciuile,ut ſit litium finis,inuenit uſucapiones, & prę ſcriptiones; eaſdem approbauit ius canonicum,niſi inquantum ęternę ſaluti ſint contrarię,quod tunc accidit,cum poſſeſsioni mala fides additur ſocia c.fi.de prę ſcri.c.poſſeſſor.de re.iu.in 6.Iure ciuili ad detegenda crimina regulariter per inquiſitionem procedi non poteſt.l.2. §. publico.ff.de adul.Ab. & alij in Rub.de iudi.ſed cum hoc nihil aliud ſit, quam criminibus latibula fabricare,& in ęternę ſalutis diſpendium manifeſte uergat, iure canonico indiſtincte permiſſum eſt,ut poſsit per inquiſitionem procedi.gl. & doct.in c.infames.6.q.1.retectis enim delictis quaſi ęgritudine patefacta magis in promptu ſunt remedia: quę ad ſanitatem,hoc eſt ęternam beatitudinem perducunt;eodem fonte manat,quod omnia ſtatuta,& cōſuetudines,quę ſunt peccati nutritiuę, improbat ius canonicum, nec eo iure ſubſiſtunt,habetur in c.cum Eccleſia S.Marię. de conſtit.Hinc facile tria colligi poſſunt,quod horum iurium fines non ſunt cōtrarij;ſed unus alium adiuuat potius,& quod ius canonicum omnes amplexum eſt,& redigendo ad normam Chriſtianæ religionis perficit. Secundum quod nō ſatis iuſta eſt querela exiſtimantium, & dolentium eodem tempore ſibi

Cōſeruatio generis per ius Canonicū cū iure naturali.

Bella per ius Canonicū cum iure gētiū.

Litiū breuitas per ius canonicū cum iure ciuili.

Vſucapiones per ius canonicū.

Inquiſitio per ius canonicum.

Iuriū fines nō cōtrarij

Finis iuris canonici perficit fines aliorum iurium.

contraria percipi. Tertio claret, quanto ceteris iuribus antecellit ius canonicum, nimirum quantum æternum commodum temporali, infinitũ finito, cælum terris, amicitia cæleſtis humanæ. vnde non ſatis interdũ admirari poſſum quid ſit, quod cum noſtrum ius iſtud Pontificium cæteris omnibus longe antecellat, iuuenes tamen non modo in hac noſtra Peruſina Academia, ſed etiam in ceteris totius Italiæ ei, & rari, & breuiſſimi temporis ſpacio dant operam: nam pauci: qui iuri Pontificio dant operam, id etiam ita efficiunt, vt potius tamquam de Nilo canes delibare, quam haurire, & ſitim explere velle videantur, at in iure ciuili perdiſcendo nihil ſe conſecuturos putant, niſi inſenuerint, & totos ſeptem annos, atque interdum plures conſumpſerint: cum ius Pontificium Cæſareo præſtet nõ modo ſupradictis, verum etiam aliis nominibus multis. Et quoniam res, & locus poſtulant, & tempus patitur, & vobis quantum ex ſilentio veſtro, & attentione coniicere mihi licet, hæc a nobis inſtituta oratio, & diſputatio non eſt omnino ingrata, percurramus etiam breuiter originem primum vtriuſque iuris, ſecundo materiam, demũ decidendi prudentiã, & ſanctitatẽ; ita.n. adhuc clarius quãtũ alterũ alteri præſtet intelligemus.

Ius canonicum raros habet auditores.

Origo iuris ciuilis eſt in promptu: ſumpſit enim initium a legibus quibuſdam curiatis, & legibus duodecim tabularum, edictis Prætorũ, Imperatorumq; conſtitutionibus, vt late traditur in l. 2. ff. de orig. iu. at ius Põtificium nõ ab homine aliquo, ſed a lege ipſa diuina fluxit. c. qualiter. el 2. de accuſa. & per Ab. & alios in ca. 1. de tranſlat. Epiſco. non Senatus Romanus, ſed ſanctiſſimi viri ex vniuerſo orbe ad celebranda Oecumenica concilia ductu ſancti ſpiritus congregati cõdiderunt. c. canones. D. xv. demum ei Romanus Pontifex, & Vicarius Ieſu Chriſti incrementũ dedit, vt traditur prolixe D. xix. D. xx. D. xxi. qui tãtum dicitur præſtare Romano Imperatori quãtum ſpiritus carni, & Sol ipſe Lunę, vt habetur in c. ſolitę. de maio. & obed. & in c. per venerabilem. qui fil. ſint leg.

Origo iuris ciuilis, & iuris canonici.

Materiam, atque rerum quæ tractantur naturam, ac magnitudinem ſi ſpectemus vtriuſque iuris, non magis ab auro ferrum, & (vt inquit Poeta) a cupreſſis viburna diſtant, quam a iure Pontificio Cæſareũ: agit enim ius ciuile fere ſemper de rebus priuatorum exilibus, ac modicis, vti liceantne religare funes arboribus in ripa natis. §. riparum inſtit. de re. diui. an liceat piſcatori in littore ſiccare retia. §. littorũ. d. titulo: an ficedula, vel alia auicula capta in alieno fundo ſit capientis. §. ferę: quæ ſit apium, columbarũ, anſerum, pauonum natura. §. pauonum. §. gallinarum: an emplaſtrũ factũ alienis medicamẽtis ſit facientis. §. cũ ex aliena: an is, cui relictus eſt vſus, poſſit vti oleribus, pomis, ſtramẽtis: item an poſſit vti Pecoribus ad ſtercorandum agrũ inſtitut. de vſu & habi. Ne credantur hæc, & his ſimilia inſtitutionibus Iuſtiniani tantũ contineri, quibus res quædã tenuiores, quaſi iuris ipſius prima elementa ad initiandos, & alliciẽdos rudiũ adoleſcentium animos, & ingenia continentur: nam eius farinæ rebus & digeſtorũ libri pleni ſunt; quibus tamen non prouectiores modo ſcholares, verũ ẽt

Materia iuris ciuilis.

nullus iuris peritorū non aſſidue vtitur. hinc apud Vlpianum, an chartis
legatis libri debeātur, & an libris legatis debeātur etiā libri non malleati.
l. librorum. ff. de leg. 3. an lignis legatis carbones, & nuclei oliuarū debean
tur; item an tiriones, & ſulfurata cōtineātur. l. ligni. ff. de leg. 3. Vino legato
an veniat acetū. l. 1. ff. de vin. tri & oleo leg. itē an debeantur cū amphoris
l. 4. §. 2. d. titulo: an cui dulcia legata ſunt, debeat hēre ficus. l. fi. ff. de vin.
trit. & ol. an ſcopę, & perticæ, quibus araneæ in domo deterguntur. & vas
in quo ſapa coquitur ſint inſtrm fundi. l. quæſitum. ff. de fund. inſtru. An
fullo teneatur, ſi veſtimēta mures roſerint. l. itē quæritur. §. ſi fullo. ff. loca.
Quis ſit optimus coquus. l. ſi quid. in fi. ff. de ædict. an ſit ſanus, cui dēs ab
eſt. l. cui dens, an & qui maxillā alteram maiorē, aut eminentes oculos, &
cui os oleat. l. qui clauū. an & qui in lecto ſomno, vinoq; ſepultus, aut ēt
pigritia ſurgēdi vrinā faciat. l. quęritur. §. puerperam omnibus. ff. de ędil.
edict. quid iuris ſit, ſi mulio mulū plus iſto onerauerit in l. ſi ſeruus. §. ſed
& mulū. ff. ad l. Aqui. quid itē ſi mulio impetum mularum retinere nō po
tuerit. l. idem iuris. §. 1. d. titu. quid item ſi boues, aut arietes cornibus ſe
inuicē laceſſunt. l. 1. §. cū arietes. ff. ſi quad. paup. fe. di. qua pęna puniedus
qui canē irritauit. l. itē Mela. §. itē & cum eo. ff. ad l. Aquil. At ſicubi cauſa
paulo maioris ponderis incurrerit, veluti ſi ſit petenda hæreditas: tūc vero
quaſi de maximis rebus ſit cōtrouerſia ſenatū, ac fere totum populum co-
gnitorem aduocant, & eas centumuirales cauſas appellāt. l. itē veniunt. §.
ait ſenatus. ff de peti. hære. l. ſed & ſi lege. §. 1. ff. de peti. hęre. quod a centū
uiris huiuſmodi cauſę ſint terminandæ, quod ſatis luculentum argumen
tum eſt, quam parum graues cauſę iure ciuili tractentur. Neq; tamen ego
inficior, hęc eſſe huiuſmodi, quę in recte inſtituta Repub. ignorari non de
beant, quemadmodū & alia multa, quæ longe ſunt tenuiora: ſed quod cō-
paratione eorū, quæ iure canonico comprehenduntur valde ſint exilia, &
quę magna ingenia diu detinere nō debeāt; cum iure Pontificio ea potiſſi
mum comprehendantur: & tradantur, quæ maiora prope videātur cogita
tione ipſa humana. Primum enim ius canonicū tractatum complectitur
omnium ſacramentorū abſtruſum, & longe grauiſſimū, Chriſtianis homi
nibus cognitu apprime neceſſariū, de quibus ī vniuerſo iure ciuili nec ver
bū inuenias, itē quanta ſit vis atq; efficacia iuramenti, docet ius canonicū;
quis ſit Eccleſiaſticarum cenſurarum vſus, docet ius canonicum; quatenus
vota nos ligent, docet ius canonicum; denique quęcumque ſunt ardua iu
re canonico explicantur. ibi reperies vtrum imperium ſit immediate a
Deo, an ab Eccleſia, vt in cap. per venerabilem. qui fil. ſint legit. & in cap.
ſolitæ, de maio. & obed. an Imperator poſſit aduerſus Rom. Pontificem
bellum indicere in c. ſicut, el 3. de iureiur. an Papa poſſit ſe ſubiicere Im-
peratori in c. cum Eccleſia S. Mariæ. de conſtit. quando ſuccedat in Iuriſ-
dictionem Imperatoris in c. quod ſuper. de voto. quando diſpenſet circa
legem diuinam in d. c. per venerabilem; quando ſolus diſpenſet contra cō
ſtitutionē cōcilij in c. ex parte. de capel. Monach. an ligetur dictis Sancto-

Magnitudo, & grauitas rerū tractatarum in iure canonico.

rum;an poſſit in fide nouum articulum inducere,in c.cũ Chriſtus,de hæ ret.deniq; omnia,quæ tam ad perpetuam cuiuſq; beatitudinẽ pertinent quam ad felicem militantis Eccleſiæ ſtatũ ſpectant,ius canonicũ proprio ſibi iure vendicat; in quibus & ſi quædã, vel ẽt multa a ſacra Theologia accepit,non propterea illa eadem ſunt iuris canonici minus propria. Nã vt ad Theologos quidem ſpeculari,ac diſputare ſpectat, ſic ſtatuere, decernere,& firmare,quæ ab ipſis euentilata ſunt, ad Romanos Pontifices, & ſacroſancta concilia,id eſt,ad auctores, & (vt ſic loquar)ad parentes iuris canonici pertinet. Poſuimus hucuſque in tuto(niſi fallimur) ius Pontificium Cæſareo præſtare non modo ratione finis,ſed etiam ratione originis,& materiæ. Videamus poſtremo loco, ſi quando idem caſus vtriuſq; iuris cenſura terminetur,quod nam horum ad ſcopum iuſtitię bonitatis, & æquitatis propius accedat, & ſane auſim affirmare tanto ſanctius, & prudentius iure Pontificio,quam Cæſareo res decidi,ac terminari: vt qua parte iuris ciuilis deciſiones a iure canonico diſsident,nõ tam bonum,& æquum,cuius artem profitetur ſe tradere,quam ſcelus quodammodo cõtinere videantur:quod quidem collatis circa eaſdem facti ſpecies iuris vtriuſque determinationibus ſatis liquido appatere poteſt,quas licet innumeras adducere poſſemus,paucis tamen, quæ rem ipſam luculentiſsime demonſtrabunt contenti erimus,imitati iuriſconſultum,in l.ſi ita vulneratus.§.ſi.ff.ad l.Aquil.

Ius canoni. eũ a ſacra Theologia multa mutuatur.

Collatio terminationũ iuris canonici,& ciuilis circa eaſdem facti ſpe.

Titius humana lapſus fragilitate cum propria conſanguinea rẽ habet, ex nefario concubitu contra parentum vota proles naſcitur, videamus quomodo circa hoc factũ ius ciuile diſponit? deinde quomodo ius canonicum. Ius ciuile prolem hanc vehementer inſectatur,nam horum filios nec naturales nominari permittit,ſed hoc tolerari poteſt. Iubet hos ab hę reditate paterna eſſe pęnitus alienos : & hoc ferendũ erit. Iubet alimenta negari:at hoc eſt immaniſsimum,quod nec humanus ſenſus ferre poteſt. [Ex complexu(inquit)nefario aut inceſto, ſeu damnato liberi nec naturales ſunt nominandi omnis ſubſtantiæ indigni beneficio, vt nec alantur a patre,]Repero abſurdiſsimum verbum, [vt nec alãtur a patre.]Iubet igitur ius ciuile his filiis a parẽtibus contra ius naturale alimenta denegari, iubet necari;nec enim aliud eſt negare alimenta,vel ipſo iure ciuili id teſtificante,quã interficere. l.vel necare,ff. de lib.agno.& quod grauius eſt iubet a patre necari,& tamen qui alieno,potius quã proprio laborant vitio pęna digni nõ erãt ipſo iure ciuili fatente.l.lege duodecim tab. C. de natur.lib.Quod ſi quaſi Romulum quendam,vel Cyrũ, quos licet expoſitos ad ſummam tamen imperij perueniſſe teſtãtur hiſtoriæ: & hos diuinus fauor adiuuerit,quos tam acerbe ius Cæſareum inſectatur,vt nõ ſolũ viuant, verũ & diuites fiant,an ſi pater, hoc eſt, totius patrator ſceleris mutatis fortunæ vicibus egeat alendus ſit ab eis, iure ciuili, videamus?& alendũ eſſe conſtat. Auth.de inceſt.nupt.in ſi.princi.& hoc non reprehẽderim.Sed quanam ratione filius, qui vt ex dãnato coitu natus ſit,nihil

Aut. ex cõplexu. C. de inceſt. nup.

Aut. de inceſt. nup. in princ.

tamen commiſit, quam ob rem puniretur fame necandum a patre ſtatuit *Ius ciuile*
ius ciuile: patri autem qui auctor eſt totius ſceleris parcit? cur inſontes pę *pœnis affici*
nis, noxios beneficiis afficit? At quanto mitius, quanto prudẽtius ius cano *inſontes de*
nicum quod (vt habetur, & legitur in ca. cum haberet. de eo qui duxit in *inquentes & ſubleuat: l.*
vxor. quam per adult. poll. vtrumque viuere patitur? Sed ita viuere, vt in *c. cum ha-*
patre delictum impunitũ eſſe non ſinat, & in filio effectum nefariæ coniũ *beret. de eo*
ctionis deteſtari appareat. Viuit quidem pater, & hoc eſt humanitatis, & *qui cog. cõ.*
pietatis, & quadam in humanam fragilitatem indulgentia, arctiſſimæ pæ *vxo.*
nitentiæ ſubditur pater, eſt iuſtitiæ quæ delicta impunita minime dere-
linquere debet: eſt prudentiæ, & charitatis, vt & ipſe ad frugem melioris
vitæ reuertatur, & exemplo ſuo arctiſſimæ pænitentiæ ſubditus ceteros
abſtinere, & innocentes eſſe doceat: viuit filius, nec a patre necandus, vt
ſtatuit ius ciuile, ſed alendus, quia nihil peccauit. d. l. lege xij. tab. non
numeratur inter liberos, ſed paternę ſubſtãtiæ alimentis exceptis eſt peni
tus expers, vt decus matrimonij ſeruetur, & vt parentes in huiuſmodi fi-
liis ſeuerius puniantur, dum eos non ſolum a paterna ſubſtantia alienos,
verum etiam omnibus honoribus, & priuilegiis exutos intuentur: vnde ſi
hæc diligenter expendantur, quis dubitet iuris canonici prudentiã iuri ci-
uili longe anteponi oportere?

Aliud rurſus præbet nobis humana fragilitas eiuſdem farinę exem-
plum. Pater filiam domi ſuæ, vel etiam generi cum adultero cubantem
deprehendit, Ius quidem Cæſareum permiſit, vt in ipſa deprehenſione
propriam filiam pater interficiat, propriis viſceribus arma inferat. l. quod *l. quod ait*
ait. ff. de adulr. etiam ſi forte ſit prægnans. Bart. in l. Imperator. ff. de ſtat. *ff. de adul.*
hom. Felin. in cap. ſi vero. de ſenten. excommu. Quid poteſt inhumanius
cogitari? cohibendus fuit pater in illa alienatione mentis ex fędiſſimo ſpe
ctaculo exorta, non ad ſęuiſſima propoſita impunitate vrgẽdus. peccauit
quidam filia, & punienda eſt: ſed vbinam auditum, vt vnum peccatũ alio
grauiore peccato tolli poſſit? adulterium parricido puniatur? Quanto Ius
canonicum ſanctius, quod patris, & mariti manus a proprio ſanguine
mundus eſſe iubet, nec tamen impunitam adulteram eſſe ſinit: ſed ita pu-
nit, vt appareat pœnam ad delinquentis ſalutem tendere, atque ad eos ip
ſos, quos corrigit iuuandos, non ad ſæuitiam. Non enim occiditur adul-
tera, ſed thorus ſeparatur, & in arctiſſimum monaſterium ad pæniten-
tiam agendam fęmina detruditur. cap. de benedicto. 32. quæſt. 2. & per *C. de bene*
totum. At (inquis) ius ciuile ſtudet non commodo cuiuſque priuati, ſed *dicto. 32.*
communi vtilitati. Sed quantum præſtat cum communi vtilitate, ſingulo *q. 2.*
rum etiam vtilitatem coniungere? quod egregie præſtat ius canonicum.
Quid multa? inducit interdum ius ciuile, quæ communẽ vtilitatẽ potius
impugnent, quàm tueantur. Vſuras voraginem eſſe patrimoniorum, per-
niciem rerum publicarum nemo eſt qui neſciat, nemo eſt qui non prædi-
cet. cap. 1. de vſu. in 6. c. poſt miſerabilem. de vſu. in antiq. & tamen ius ci
uile, non modo eas permittit, ſed fouet etiã, atq; ad eas petendas efficaciſ

 ſimas

ſimas actiones accomodat. leg. eos C. de vſu. item quid magis expedit cõmuni vtilitati, quam pacta, & conuentiones ſeruari iure ipſo ciuili id teſtante. l. 1 ff. de pact. l. 1. ff. de conſtitu. pecu. ius ciuile non dat ex pactis

Pactū ſtipulatio.

actionem, & ſine executione quodammodo eſſe patitur, & quod maxime mirari poſſis, actionem ex ſtipulatione dat efficaciſſimam. l. iuriſgentium. §. igitur nuda. ff. de pact. inſti. de verb. oblig. in princip. at quid, quęſo, inter pactum, & ſtipulationem intereſt? reſpondet argutulus legiſta, quod in ſtipulatione procedit interrogatio, ſubſequitur reſponſio, quæ reſponſio cenſetur magis deliberata pręcedẽte interrogatione; tanti eſt ergo pręceſſiſſe, uel non pręceſſiſſe interrogationem, ut uno quidem caſu conuentio executionem promptam habeat, alio non habeat? Quid quod ratio, quam aſſignant contrarium ſuadet potius, maior enim ineſt animi deliberatio in pacto nudo, quam in ſtipulatione: nam cum reſponſio, ut ciuiles iuris conſulti uolunt, debeat præcedẽtem interrogationem ſtatim ſubſequi, al oquin non ualeat. l. 1. de uerb. oblig. quę tam breui temporis

Celeritas inimica cõſilio.

ſpatio animi poteſt eſſe deliberatio? quod conſilium? nimirum nullũ, cũ ſapiens ipſe prædicet, celeritatem conſilio inimicam. At in pacto nudo, cum detur etiam longum tempus ad deliberandum, & cum ex diuerſis animi motibus ſenſim in unam ſententiã quaſi ex diuerſis partibus in eũdem locum paciſcentes conueniant. l. 1. ff. de pact. utiq; id non niſi magno conſilio, & propenſa deliberatione fieri poteſt, ergo uel maior efficacia concedenda erat pacto nudo, uel certe non minor, quam ſtipulationi. At ius canonicum aſpernatum inanes has, ac futiles ſubtilitates, etiam ex pacto nudo concedit actionem, ut traditur cap. 1. de pact. nam quid eſt aliud ex pacto nullam dare actionem, quam tollendę fidei pręberę occaſionem? quid eſt aliud dare actionem, quam ſtudere ut promiſſa impleantur?

Exceptio nõ numeratę pecuniæ.

Simile eſt quod de exceptione non numeratę pecunię ſtatuit ius ciuile ſpe futurę numerationis. Confitetur Titius publico documento ſe recepiſſe pecuniam mutuam, quã uere non recepit, biennio tranſacto falſus creditor repetit pecuniam, quam non mutauit, excipit Titius non fuiſſe numeratam pecuniam, non audit hunc ius ciuile, & agentem ad furtum, ad rapinam adiuuat, dolum fouet, denique ęgenum fortunis ſpoliat, eſt ergo hoc humanam ſocietatẽ iuuare? uel remp. bonis moribus, ac legibus informare? At quanto ſanctius ius canonicum, quod ad probandum non

Axiomata iuris ciuilis.

numeratam pecuniam etiam poſt biennium facultatẽ tribuit, quod ſciat numquam decere, quemquam cũ aliena iactura locupletem fieri debere, ac fraudibus ſemper obuiandum. cap. locupletari. de re. iur. in 6. eodem fonte manant illæ iuris ciuilis ſententię, ac principalia quædã axiomata, licere contrahentibus ſeſe inuicem fallere. l. in cauſę. §. pomponius. ff. de mino. duium quid eſſe, ſed ita poſitam legem. l. proſpexit. ff. qui, & a qui. non omnium, quę a maioribus tradita ſint rationem reddi poſſe. l. non omnium. ff. de ll. & cetera id genus multa ſimilia. Quanto rectius ius Pontificium

tificium illicite introductum ſubſiſtere non debere,cap. quod latente.de re.iu.in antiq.bonam fidem non pati,vt ſemel exactum iterum exigatur. cap.bona fides.de re.iu.in 6. in malis promiſſis non ſeruandam fidem. c.in malis eodem tit.& libro,non eſſe obligatorium contra bonos mores præſtitum iuramentum,c.non eſt obligatorium,dicto loco,& huiuſmodi innumera,quibus plena ſunt iuris Pōtificij volumina,omitto infinita pro pemodum,quæ ob iuris ciuilis nimium exquiſitam ſubtilitatē contra omnem ęquitatem pereunt, qualia ſunt illa alteri factam ſtipulationem non tenere.§.alteri. inſti.de inut.ſtipu. Si concipit ſtipulatione pater,qua ſibi & filio in poteſtate ſua conſtituto quid dari ſtipuleretur recte filio ſolui; qđ ſi ſoli filio ſtipulatus pater ſit,non recte filio ſolui.l eum qui.§.qui ſibi.ff. de verb.oblig. ſtipulante me Sticum,aut Pamphilum ſi Sticum daturum te ſpoponderis ad dandum ſticum te non teneri,l.inter ſtipulātem.§.ſi ſtipulante,ff.de verb.obli.vt iugutium , in tuo mihi habere liceat ſeruitutē conſiſtere,l.veluti in fi.ff.de ſeru.ruſti.præd. vt in tuo ſpaciari liceat,non cōſiſtere,l.vt pomum,ff. de ſeru.legatis ædibus cū omni inſtrumento,& repoſitis omnibus nullo omnino excepto pecuniā numeratam aut inſtrumenta debitorum non contineri,l.ſi mihi ęquia.§.fi.ff.de le.3. Annus nedum dies deficeret huiuſmodi terminationes enumerare volentē,de quorum tamen parte viſuri ſumus hoc anno in Rubrica,&c.cum eſſes.de teſtamentis.Quo in genere controuerſiarum certum eſt ſub auctoritate iuris ſcientiæ contra æquitatem pernicioſe errari,vt recte agnouerūt & Celſus adoleſcens.l.ſi ſeruū.§.ſequitur.ff.de ver. obli. & Imperator ipſe in l. lege 12.tab.C.de legi.hær.& in l.ita nobis.C.de adul.& in Auth.de triē. & ſemiſ.poſt prin.& Paulus in l.1.ff.de excep.dol.

Axiomata iuris canonici.

Ob nimiā ſubtilitatē iuris ciuilis multa pereunt.

At(inquis)apud iuris ciuilis auctores maior quidam Latinæ linguæ cādor ſplendet atque elucet,quam in auctoribus iuris canonici,id vt ita ſit, quorſum tamen iſta latinitas,& ſuauis verborum cortex,vel dulcis periodorum ſonus?rerum profecto ius ipſum dicitur ars,& ſcientia,non verborum,l.1. & l.iuſtitia.§. fina.de iuſti. & iure. §. iuris prudentiam inſtit.de iuſt.& iu.& dum mihi mens barbara non ſit,barbaram linguam non horreo,legimus,& res ſacras vnde fluxit ius canonicum,ruſtice potius;quam eleganter ſcriptas,& tamen ex horrore maieſtatem potius , quam neglectum conſequuntur. prudentiam in iure dicendo, non politiam deſideramus,quin & ipſum ius ciuile candorem hunc linguæ diu conſeruare nō potuit,cum barbarorum eius iuris interpretum rebus ita exigentibus ita plena ſint omnia, vt ea quæ quinquaginta digeſtorum libris continentur, exigua pars iuris ciuilis videtur.quod ſi quis adhuc orationis flore capiatur ad canones nō accedat quidē,ſed oratores,poetas,& hiſtoricos adeat: qui luculentius etiam id præſtant,quam ipſi Iuriſconſulti.

Cādor linguæ apud Iuriſcōſultos quanti æſtimandus.

Ergo ſiue originem inſpicias, ſiue materiam , ſiue finem,ſiue in conſtituendo prudentiam,& ſanctitatem ſpectes,ſatis liquido apparet ius Pōtificium Cæſareo longe antecellere. Vnde non ſatis interdum admirari poſſum,

Iuris ciuilis interpretes tumidi.

ſimas ſententias diſputando conuellere, atq; euertere poſsint. Vnde plerũque id accidit, quod deteſtatur Gregorius in c. proprerea. de verbo. ſignifi. nempe, vt dum nimis anxie verborum proprieras cõquiritur, ſenſus veritatis amittatur, neque enim ſermonem rebus, ſed res ſermoni ſubiiciũt, contra c. intelligentia. de verb. ſign.

Nonnullos noua inuadit interdum vanitas; ſcilicet vt dum iura ipſa ciuilia interpretantur Ciceroniani habeantur, quorũ tamẽ ratio (meo iudicio) ſtultiſsima eſt; non magis enim quis Ciceronẽ effingere poteſt in eo genere dicendi, quod ipſe Cicero numquam attigerit, quam ſi pictor eius velit ex viuo effigiẽ ducere, quẽ ipſe numquã viderit. Quinimmo credendum eſt, ipſum Marcũ Tulliũ, ſi hodiernis temporibus iuris ciuilis interpretandi munus ſubiret, non ſic loquuturum, vt orationes ſuas, atq; alia monumenta litteris mandauit; tum quòd (vt inquit ille) ornari res ipſa vetat, contenta doceri; tũ quod nouis rebus noua nomina inuenit modernorum vſus, quem penes (inquit Flaccus) arbitriũ eſt & vis, & norma loquẽdi: interpreti aũt propoſitum eſſe debet ea, quæ difficilia ſunt, & inuoluta explicare, & plana facere, non aũt nouis vocibus, & inſolitis vocabulis obſcurare. Hinc ego mihi interdũ valde gratulor, qui hoc vitio neceſsitate careo, nam ſi quando ſtudeam, vel laborẽ, ut Ciceronianus habear, quod tamen raro accidit, uel loquendo excultior appareã, ſtatim tamẽ & tertio quoquo uerbo ad noſtrates interpretes, id eſt ad barbaros noſtra declinat oratio, meæ tamẽ ruditatis interim me minime pænitet. Qđ ſi illi de pnitioſa ſubtilitate, ac moroſa cuiuslibet uerbi ponderatione, & orationis fuco aliquid remittere uelint, continuo quaſi quidã interlocutores aduocãtur, Caius, Titius, Mæuius & Sẽpronius, & uerboſiſsime facti ſpeciẽ per dialogum quendam ſibi confingentes comicã ſcenã, aut tragicũ theatrũ nobis exhibent; his omnibus fit, ut anno integro uix interdũ unius, aut alterius legis interpretatio abſoluatur.

Ciceroniani interpretes.

At Canoniſta uaniloquentiam, ac pernicioſam ſubtilitatẽ aſpernatus, nihil loquitur niſi ſolidum, niſi quod ad uſum fori, atq; utilitatem hominum transferri poſsit, cumq: ſibi cum prouectioribus auditoribus ſit negotium, non ſectatur minutias, ac quiſquilias oẽs, ſed grauiora quædã, ac grãdiora deliget, & licet diſputationes, & ſubtilitates interim nõ abiiciat, non tamen diſputat, aut rem euentilat ad moroſitatem, ſed ad plenã, perfectamq; intelligentiã, ueritatẽm potius, & æquitatem præ oculis habet, quam ingenij, aut eloquentiæ oſtentationem: inde fit, ut plura ferme auditores per horulæ ſpacium reportent a Canoniſta, quam per ſeſquioram a Legiſta,

Quo fit ut non dubitem uos ad capeſſendã hanc iuris canonici diſcendi prouinciam ardentius, quã hactenus feceritis cohortari: nihil eſt enim magis neceſſariũ, aut utile, aut quod magis hominẽ delectare poſsit, quæ tria in unaquaq; re ſunt magnopere expetẽda. Quo ad neceſsitatem attinet, quid eſt tã neceſſariũ homini Chriſtiano, quam ea firmiter tenere,

Quid præſtet ius canonicum.

quæ

quæ ſunt Chriſtianæ religionis fundamenta?quô poſſit quis recte appellari fidelis,niſi quæ ſunt fidei noſtræ myſteria apprime teneat? at huiuſmodi res nullo in loco melius traduntur,quam in libris iuris canonici. Quam multos creditis ſimpliciorũ hominum. perditiſsimis his tẽporibus apud Germanos,Britannos,& Gallos ignoratione huius iuris ab hæreſiarchis in ſuas hæreſes traductos?quam multos ſua ſponte aberraſſe? nõ poteſt huic peſti obijci murus validior, (Theologiã excipio) quam ſacrorum canonũ cognitio,quod animaduertentes hæreticorũ duces, & anteſignani, comburendos(vt audio)hos libros curauerunt; quippe qui intelligerẽt nõ poſſe ſuas hæreſes,& errores locũ obtinere apud eos homines, qui cognitione iuris Pontificij eſſent imbuti.

Vtilitatẽ grauitas rerum,quæ iſto iure tractantur,ſatis demonſtrat, ita enim natura comparatum eſt,vt leuiũ rerum pertractatio, leuẽ etiam, ac modicam pariat vtilitatẽ, magnarum vero rerum tractatio,etiam magnos in repub.viros faciat.quantum autem inter ius Pontificium, & Cæſareũ interſit,hac in re ſatis ſuperq; ſupra demõſtrauimus.Sed ſi vultis huius veritatis adhuc clarius argumentum tenere, diſpiciamus quos bonorũ,ac dignitatum gradus conſecuti fuerint legũ ipſarum interpretes,& quos item canonum doctores. Auſim affirmare omnes legiſtas (peruulgata enim appellatione mihi vtendum eſt)quantumuis excellentes,quantũuis ſupremi nominis, conſtitiſſe tamen intra priuatã fortunam, quòd ſatis apparet in Bartholo,Baldo, Paulo Caſtrenſi,Alexãdro,Iaſone, Philippo, Decio,& ceteris omnibus tam antiquis,quam recentioribus,quos omnes priuato nomine ſolemus deſignare,& appellare. Nõ ſic accidit Canoniſtis,ſi quidem pauci omnino ſunt,qui non inſignem,& præcellentem aliquam dignitatẽ nacti fuerunt. Innocentius Canoniſtarũ Pater euectus fuit ad ſummum Pontificatum,& ex canonum interprete factus eſt canonũ ipſorum conditor. Oſtienſis qualem dignitatis gradum conſecutus fuerit ipſa appellatio deſignat. Panormitanus primũ Abbas, inde Archiepiſcopus, demum Cardinalis creatur,& Zabarellam præceptorem honoribus æquat.deniq; iuris ciuilis interpretes ſunt Bartholus,Baldus,Paulus,Iaſon, Decius,hoc eſt priuati homines,Iuris vero canonici ſummi Pontifices, Hoſtienſis,Abbas,Cardinalis,Archidiacon⁹,Præpoſit⁹,hoc eſt vertices Chriſtianæ reip. Neq; hęc exempla antiqua,vel antiquata,quis exiſtimet, nam & memoria noſtra viros tres ſola iuris Pontificij ſcientia ad ſummum Pontificatũ ſibi aditum paraſſe vidimus, primus fuit immenſæ bonitatis vir Io. Maria de Monte, Iulius tertius nuncupatus:poſt hunc ſagaciſsimi & ſolertiſsimi ingenij Io. Angelus Medices,Pius quartus appellatus,nouiſsime maximæ integritatis,& iuſtitiæ ſpecimen Hugo Boncõpagnus, qui nunc rerum potitur, atque Eccleſiæ Romanæ ſub nomine Gregorij decimitertij, magna, omnium lętitia,ac commodo pręſidet,& profecto qui melius,aut decentius in Romanos,aut inferiores Pontifices aſſumi poſſunt,aut debẽt, quã qui iuris ipſius Pontificij periti habentur? Cardinalium aũt, qui iuris peritia

[Margin notes:]

Meri legiſtæ intra priuatã fortunã conſtiterũt.

Canoniſtæ dignitatib⁹ inſignes.

Innocẽtius.

Abbas.

Zabarella.

Io. Maria de Mõte Iulius III.

Ioan. Angelus Medices Pius IIII.

Hugo Boncompagnus Gregorius XIII.

rltia ad eam dignitatem ſibi aditum parauerunt infinitus propemodũ eſt
numerus, præſertim hac tempeſtate noſtra, qua pauci omnino in amplisſi
mum purpuratorũ ordinem aſciſcuntur, qui nõ ſint Pontificij iuris cogni
tione imbuti. Poſſem ego nunc vobis recenſere nomina ſingulorũ, ſed nõ
puto in re tam manifeſta admodum laborandum, & nomenclaturã mihi
aut catalogum faciendum, cum hi vel me tacente mentibus, ac veſtris co-
gitationibus facile valeant occurrere, ex tanto tamen numero temperare
non poſſum, quin duos ſeligam, vobiſque imitandos proponã, qui in hac
noſtra Peruſina Academia vtriq; iuri operam nauauerunt, & in album Iu
riſconſultorum nobis promouentibus, ciuibuſque vniuerſis acclamãtibus
relati fuerũt. Qui enim fieri poteſt vt in opere ſuo non glorietur artifex?
Quod ego etiam facio libentius, quod illorum illuſtriſsima exempla vos
ad hæc ſtudia vehemẽter inflammare poterunt, qui illorum locum in hac
noſtra ciuitate nunc tenetis, quorum etiam nõnulli veſtrum eoſdẽ arcta
conſanguinitate, vel affinitate contingunt. Horũ igitur primus eſt Flauius
Vrſinus vir ad prudentiam, ad integritatẽ, animiq; liberalitatem, & conſtã *Flauius Vr*
tiam natus. is tam aſsidue, animoque tam obfirmato, deniq; tã nihil aliud *ſinus.*
agens, aut tractans, quam ſtudia, vtrique iuri operam dedit, vt toto, & inte
gro ſeptẽnio numquam ab hac noſtra ciuitate diſceſſerit, neq; celebrioris
fama gymnaſij forſan allectus, vt aliò vel per annum migraret aliqua ratio
ne adduci potuerit. Et ſi enim mediocritatẽ noſtram tuemur Peruſini, &
qui alia doceant gymnaſia damus ſæpiſsime, accipimus vero nunquã, ſi ta
men verum amamus, Bononienſi Academiæ, vel Patauinę ſcholatium fre
quentia, magnitudine vrbium, atque opulentia, & nominis celebritate cõ
cedimus. Vrſinus tamen contentus mediocritate noſtra, ne abſtraheretur
ad finem vſque, ac metam vltimam ſtudiorum ſuorum nobiſcũ ſemper
manſit, numquam ruſticatus fuit, numquã aut ad coniunctos ſuos, aut ad
populos, quorũ pluriũ apud Vmbros, Sabinos, & Latinos, & apud Tarẽti-
nos antiquum tenet imperiũ reuerſus fuerit, licet a nobis ſæpe nõ minus
immodicis ęſtatis caloribus, quam aliis de cauſis ab interpretandi munere
ceſſatum fuerit, nunquam domum, numquã cubiculum, & quẽ ſemel ele-
git bibliothecę locũ tam longa temporis intercapedine numquã mutauit,
quod ipſum & ſi per ſe res videatur non magna, magnũ tamen fuit animi
conſtantis indiciũ, & inde quaſi, Leonem ex vngibus eius ingenij, ac na- *Scholariũ*
turæ firmitatẽ, ſoliditatemq; cognoſcere potuimus. Huius tanti viri recor *incõſtantia.*
datione, atque exemplo ſoleo ego interdum ſcholarium quorundã incon-
ſtantiam accuſare, & inſtabilitatẽ reprehendere, qui ſingulis annis, & ſæpe
etiam breuiori temporis ſpetio, dum nouam quærunt domum, per totã ci
uitatem cum ſcriniis, libris, cubilibus, lucernis, ſcamnis, & ſcabellis, quaſi
mangones curſitant, & diſcurrũt, omnes vicos ambiũt, omnes plateas per-
luſtrãt, omnes angulos olfaciunt, nec aliquid ſe poſſe perficere putant, niſi
nouus annus nouũ afferat cęnaculũ. & qui locus vere placuit, æſtate inci-
pit diſplicere, demũ ac ſi tota illorum volubilitati ciuitas non ſit ſatis ſolũ

ver-

religione cognationē,eſt diſceptatio. Mitto,q̄d īnumeras Iuris ciuilis cōſtitutiones in melius Ius canonicū reformat,corrigit, & abrogat. & quid attinet in iure ciuili perdiſcēdo multos annos conterere, ſi cū plurima eo iure cōprehēſa didiſceris, tantūdē tēporis inſumendum ſit, vt eadē(quia Iure canonico immutata ſint)rurſus dediſcas, ac præterita ſtudia quaſi retexas? Quanto ſatius ita rem temperare,ut cū ſcias,quid iure ciuili contineatur,ſtatim ēt quid iure canonico ſit immutatū,perdiſcas. Mitto,quod in Romana curia nemo vel iudicis,vel patroni partes honorifice ſubſtinere pōt,qui nō impēſe iuri Pōtificio operā dederit. Adde,quod vix poteſt cōtingere,vt quis recte canonicū ius teneat, quin idē & ius ciuile calleat. At qui ius ciuile teneant,ius vero Pontificiū ne olfecerint quidē, multos inuenias. Vnde cū vos ad ius Pontificiū hortor, potius ad vtrumque ius, quàm ad alterum tantū hortor. Itaq; date operam, vt iuri canonico incūbentes,ſimul ēt in vtroque iure ita proficiatis,vt vos quoque inter præpoſitos,Abbates,Archidiaconos, Cardinales, Oſtienſes,demum inter ſummos Pontifices,& ceteros inſignes viros, quibus hæc facultas ſola abundat,numerati valeatis.

PRAELECTIO IN RVB. EXT.

de teſtamentis, & vltimis voluntatibus.

SED accedamus iā ad interpretationē rubricæ noſtræ, cuius eſt inſcriptio, DE TESTAMENTIS, ET VLTIMIS VOLVNTATIBVS, & capit. CVM ESSES. ſub ea poſiti, qui tractatus ſe ipſum commendat, vt apparet ex l. 1. cum congeſtis ibi per Docto. C. de ſacroſanct. eccleſ. pro cuius intelligentia clariori paulo altius, quàm communiter faciāt doctores exordiendo conſidero, quod immortalitas, cuius conſequendæ ſtudio omnes homines ſtimulantur (vt mihi quidem vr̄) cōſiderari pōt quatuor modis. Quædam enim appellari poteſt immortalitas perpetuitatis. Quædam immortalitas beatitudinis. Quædam gloriæ. Quædam vero ſucceſſionis. Perpetuitatis immortalitas eſt cum quid dr̄ immortale eo tantum reſpectu, quod perpetuo, & in æternū durat; vt cum dicimus humanas animas eſſe immortales, intelligimus enim illas perpetuo perdurare, iuxta illud Poetæ, Morte carēt animæ, & ita ſumitur in l. ꝓperādū. C. de iud. dū dr̄, cauendū eſſe ne lites fiant penitus immortales. i. ne perpetuo perdurent, ſic ex contrario cum lis amplius non durat, dicimus litem mortuā, vel mori. l. cū lite mortua, alias. 2. ff. de iud. ſol. & in l. 3. §. geſta. ff. q̄ in frau. cre. Immortalitas beatitudinis eſt, cū quis dr̄ immortalis non ſolum quia perpetuo duraturus eſt, verum etiā futurus eſt perpetuo beatus, hinc apud ſacros ſcriptores verbo vitæ, beatitudo ſæpe deſignat; vt cū dicitur

Immortalitas quadruplex.

Immortalitas perpetuitatis,

Immortalitas beatitudinis.

tur: Hoc fac, & viues, Luc. c. 10. i. beatus eris. & rurſus : Qui credit in me vitã habebit æternã, Io. c. 5. id eſt, beatus erit, fac. c. Chriſtiani de conſecr. diſt. 2. nec enim is, qui non credit, vel mandata non ſeruat, ſit mortalis re ſpectu perpetuitatis; quia, & eius anima perpetuo perdurat: ſed cũ ſempi ternæ infelicitati ſit deputatus, creditur nõ iã perpetuo viuere, quàm per petuo mori. fac. c. per venerabilem. ante fi. qui fil. ſint legi. & c. qui ſine. 26. q. 2. & quod ex ſymbolo Apoſtolico tenemur credere, ſcilicet vitã æternã, intelligẽdũ eſt de æterna beatitudine, & hæc veluti bene geſtis ad quiritur: ita prauis moribus amittitur. Hinc eſt quod delicta quædã grauiora ſolemus mortalia peccata appellare, vt in c. vnũ orariũ. diſt. 25. ſcilicet, qđ ſoleãt animabus mortẽ afferre, & immortalitatẽ adimere: immortalitatem aũt nõ perpetuitatis; nam & animæ damnatorum perpetuo durant, ſed beatitudinis: & hoc modo, & ſecundũ hanc intelligentiam forte profani ſcriptores appellant Deos immortales. Tertia appellari põt ĩmortalitas famę, ſiue glorię, & eſt cũ quis pręclare geſtis ęternam apud poſteros memoriam cõſequitur, de qua loquitur tex. inſti. de excu. tut. in prin. vbi qui in acie pro patria ceciderũt, iõ parentibus ad excuſationẽ a tutelis proficiunt; quia per gloriam viuere credũtur: veluti enim per dedecus, & ignominiam vitæ quis dr̃ mori, vel mortuis comparatur, l. 1. §. pen. ff. de bo. poſſ. contra tab. ita ex cõtrario per glorioſam mortẽ creditur viuis poſſe cõparari. Quarta, & vltima ſpẽs eſt immortalitas ſucceſſionis, & hanc conſequimur mediantibus ſucceſſionibus noſtris, & his qui poſt mortẽ noſtram nos repreſentant. Hęc aũt ſucceſſionis ĩmortalitas ſubdiuidi põt in duas ſpẽs: nam alia eſt immortalitas ſucceſſionis naturalis, alia eſt ſucceſſionis legitimæ. Immortalitas ſucceſſionis naturalis eſt illa, quam cõſequimur per ſtirpis propagationem, & mediante matrimonio: nam cũ natura nõ poſſet facere immortalẽ hoĩem tamquam indiuiduũ, vel Chriſtiane loquẽdo: homo prim⁹ ob pᷓuaricationẽ immortalitate corporis, & ſe, & poſteros exuiſſet, reparata fuit hęc iactura filiorũ ſuſceptione, & ſtirpis ꝓpagatione. Vñ bene Imperator in Auth. de nup. in prin. dixit, matrimoniũ humano generi immortalitatem artificioſe introducere, & filiorũ procreatione renouatã gñа manere, cui cõcor. tex. in l. lege. C. de legi. hęre, vbi Imperator loquens de maſculo, & fęmina: ad hoc (inq̃t) natura vtrũq; corpus edidit, vt maneat ſuis vicibus immortale. Idem & elegãtius exprimit I. C. in l. liberorũ. in fi. ff. de ver. ſig. Etenim (ĩquit) idcirco filios, filiasve cõcipimus, atq; edimus, vt ex prole eorũ, earũmve diuturnitatis nobis memoriam in eũ relinquamus. Immortalitas legitimę ſucceſſionis eſt illa, quam cõſequimur mediantibus ſucceſſoribus vr̃ibus; puta hęredibus, vel bonorũ poſſeſſoribus. Hinc dicimus, qđ teſtãris, & hęredis eſt eadem pſona, Aut. de iureiu. a mo. pręſt. in prin. viuit igitur is q̃ naturaliter eſt mortuus in hr̃de ſuo lege vitam dante, vñ poſſet non incommode appellari hęc legitima immortalitas. & nõ ſolũ in hærede defunctus viuit, verum

Mortalia peccata cur ſic appellata.

Immortalitas gloriæ.

Immortalitas ſucceſſionis.

Immortalitas ſucceſſionis naturalis.

Immortalitas legitimæ ſucceſſionis.

verũ ẽt in hęrede hęredis. l. fi. C. de hęre. inſti. Et nõ ſolum in hęrede hęre dis, verũ etiã in centeſimo, & vlteriori etiã hęrede. Vnde pulchre I. C. in l. qui per ſucceſſionem. ff. re iud. Qui per ſucceſsionem (inquit) quãuis lon giſſimã deſũcto hęredes extiterint, nõ minus hęredes intelligũtur, quàm qui principaliter hęredes extiterint: & vſq; adeo per legem inter plures eiuſdem hoĩs hęredes inducitur idẽtitas perſonæ, qđ licet aliàs condõ debeat impleri in forma ſpecifica. l. Mæuius cũ vulg. ff. de cond. & demon. ſi tñ relinquatur legatum ſub illa conditione, ſi hęredi dederit, dando hæredi hæredis dicatur grauatus conditionem impleuiſſe. l. cum ita 2. ff. de cond. & demon.

Studuit aũt, & multum laborauit lex in introducenda hac immortali tate, & propterea admiſit, vt poſſint teſtõres facere plures gradus hęredũ, vt inſti. de vul. & pup. inuitauitq; inſtitutos hęredes ad hr̃ditatem adeundã lucro Trebellianicæ, ac Falcidiæ. ff. & C. ad Sen. con. Treb. & ad l. Fal. permiſitq;, vt hæredis hñdi cã liceat ſeruũ manumittere, etiã in fraudem creditorũ. §. 1. inſti. quib. ex cau. man. non lic. & prætor plures gradus bonorum poſſeſſionis fac. dũ hoc agit, ne quis ſine ſucceſſore decedat. §. adhuc autem. inſti. de bon. poſſ.

Hęc aũt inducta ſunt a iuris laboribus non ſolum probabili, verũ etiã neceſſaria rõne: niſi enim eſſet, qui defunctũ repreſentaret, & quodammo do viuum redderet, negotia humana ſępiſſime medio in curſu intercide rent, res familiaris, & exiſtimatio periclitaretur. d. §. 1. & l. & quia. ff. de in terro. act. & l. 1. ff. de ſucceſſ. edic. in prin. Vendidi tibi domũ meã, deq; pretio ad annũ fidem habui, anno nõ dũ exacto moreris, niſi lex in locum tuũ ſufficeret, quem alterũ te eſſe ſtatueret, & ſic te quodammodo immor talem redderet, cõtractus ille emptionis exitũ habere nõ poſſet; nec enim eſſet, qui mihi pretiũ ſolueret, factumq; eſt non minus publico, quàm pri uato beneficio, vt quis hęredẽ haberet, arg. l. vel negare. ff. quemad. teſta. aper. idq; vel nobis hominibus interdũ inuitis: nec enim lex vtilitatis tm̃ ſpe ad hæreditatem adeũdã allicere curauit: ſed etiam coegit aliquando, & hinc neceſſarij hęredes. d. §. 1. inſti. quib. ex cau. man. non licet. l. neceſ ſariis. ff. de acq. hęre. §. 1. inſti. de hęre. qual. & differen. auſimq; affirmare neceſsitatem hanc, quę interdũ ineſt ex parte hęredũ, ineſſe etiam ex par te decedentiũ; ideoq; ſi homo liber, & ſolutus aliena poteſtate forte in extremo vitę cõſtitutus diceret corã teſtib⁹ rogatis, velle ſe decedere pror ſus ſine hr̃de non mõ teſtamentario, ſed quocũq;, quod hæc cõteſtatio ni hil valeret, & quod ea nõ obſtante ſibi tãquã ab inteſtato decedenti ſuc cederet ſi a lege vocati ſucceſsionem agnoſcerent. Mouet me primo, qđ vt quis habeat hæredem, nõ eorũ ſolũ cã inductum eſt, qui decedunt, verũ etiã viuentiũ. d. l. & quia. ff. de in terro. actio. & d. l. 1. ff. de ſucceſſ. edic. quibus moriturus non põt pręiudicare. l. nõ debet. ff. de re iud. cum con cor. Secundo quia, vt quis hęredem habeat, inductũ eſt non ſolũ fauore pri-

Quantũ laborauerũt legiſlatores pro itrodu cẽda imor talitate legitima ſucceſſionis.

Non eſſe in poteſtate decedentis decedere ſine harede.

priuatorum decedentium, vt in l. 1. C. de ſac. ſanct. eccle. verum etiam pu
blico. d. l. vel negare: vnde non poteſt huic diſpoſitioni legis priuatorum
pactis, vel conteſtationibus derogari. l. 3. ff. de teſta. Tertio, quia id non
poſſent homines tacite facere, donando omnia ſua bona, & nihil pro fa-
cultate teſtandi ſibi relinquendo, iuxta late no. in l. ſtipulatio hoc modo
concepta. ff. de ver. obli. ergo nec expreſſe ad no. in l. cū quid. ff. ſi cer. pet.
Hoc autem legis commentum in ducenda hac, vt ita dicamus, legitimæ
ſucceſſionis immortalitate mirabile fuit, certiuſque immortalitate natu-
ralis ſucceſſionis; ſi quidem multos ſpe potiundæ prolis fruſtratur matri
monium, multos etiam in ſuſcipiendorum liberorum deſiderium mini-
mè tenet: at nihil æque facile facere poſſumus, quàm nobis hæredem
conſtituere: quod vel tribus uerbis explicare poſſumus. l. 1. ff. de hęre. in-
ſtit. quod ſi noluerimus, aut non potuerimus id facere excluſi facti diffi-
cultate, lex nobis hęredem conſtituit. Ex quibus colligitur, hanc legitimę
ſucceſſionis immortalitatem ex duplici quaſi fonte fluere; ſcilicet, ex di-
ſpoſitione legis, & hinc omnis ſucceſſionum ab inteſtato tractatus; &
ex diſpoſitione hominis; & hinc tractatus de teſtamētis, quē nos iamiam
aggredimur. Diuidit͛ igitur rubrica nr̄a in duas partes. In prima agi
tur de teſtamentis. In ſecunda de ultimis uoluntatibus. Circa
primam partem, quia quæſtio quid nominis præcedere
debet quæſtionem quid rei. l. 1. ff. ſi cert. peta. antea
quam ueniamus ad definitionem teſtamenti,
quæro quot, & quibus modis accipia-
tur in iure hæc uox, teſtamen-
tum? Reſp. tribus, &c.

FINIS.

INDEX
LOCVPLETISSIMVS
OMNIVM RERVM, QVAE IN QVATVOR LIBRIS INSTITVTIONVM Iuris Canonici Io. Pauli Lancelotti continentur.

ABbas quomodo, & qualis ſit eligendus. § vt autem. pagina 154
Abbas ſi imperet laico, vt monachũ etiã cauſa diſciplinę verberet, vterque incidit in excommunicationẽ: ſecus autem, ſi imperet clerico ex cauſa neceſſitatis. § quod autem. 486
Abbas In fine, De comparat. iuris. 78
In abbatem non poteſt eligi, qui non eſt profeſſus, ſed bene in epiſcopũ § & propterea. 155
Cætera v de infra in ver. Epiſcopus.
Abbates debent perquirere fugitiuos. Et monachi non poſſunt præeſſe Eccleſijs parochialibus, licet ſecus ſit in regularibus. § Fugitiuos vero. 154. Cætera vide infra in verſic. Parẽtes.
Abortum procurans punitur, vt homicida, ſecus ſi id caſu fieri contingat. § is quoque. 476
Abſciſſi ex neceſſitate promoueri poſſunt, ſecus ſi ex voluntate § idem iuris. 105
Abſens poteſt vni de capitulo votum ſuum demandare § ſed etſi. 27
Abſentia & mors ęqu parantur, re non integra, § quæſitum eſt. 316
Cætera vide infra in ver. Probatio ſpolij.
Abſolui quis poteſt ex cauſa, ab alio, quàm ab Apoſtolico § quod autem ſupra. 489
Abſolutio poteſt delegari ex cauſa certis caſibus § his autem. 490
Abſolutio ab excommunicatione ad cautelam peti poteſt § ſi quis tamen. 500
Abſolutio non conceditur, vbi manifeſtum eſt delictum, niſi pręuia cautionẽ, aliàs ſecus. § manifeſtum. lib 4. tit. 13 pag. 502
Abſolutio ſurreptitia nõ tenet, & innodatus pluribus non poteſt ab vna tantũ excõmunicatione abſolui § quod ſi quis, lib. 4. tit. 13. p. 503
Abſolutus vi, vel metu, duplici excõmunicatione innodatur § illud etiam. lib. 4. tit. 13. pag. 504
Abſtrahens inuitũ à ſacris locis excommunicatur: & quaſi ſacrilegus punitur. § ſacrorum locorum. 256
Abſtrahi non poteſt quis inuitus à domo Epiſcopi, vel ab Eccleſię circuitu intra triginta paſſus § nec ab atrijs. 257
Abſtrahi non debet liber homo violenter ab Eccleſia, niſi impetrata vita & membrorum incolumitate. § hæc tamen ſecuritas. 257
Acceſſorij idem iuris eſt, quod de principali §. nec obijciat. 452
Accuſare matrimonium non permittitur ei, qui tẽpore denuntiationis ſiluit: niſi iuret de calũnia, & quod poſt denuntiationem nouit, quæ obiecturus eſt: & negligentia auctoris mei nõ intelligitur eſſe mea § non tamen. 225
Accuſare poteſt quis matrimonium, etiã poſt denuntiationem ex cauſa § idem iuris erit. 226
Accuſare matrimonium non ex cauſa delicti ſoli coniuges admittuntur § ſed nec omnes 226
Accuſare matrimonium ex cauſa delicti omnes admittuntur: ſed potiſſimũ coniunctiores, antiquores & honeſtiores. § quod ſi delictũ. 227
Accuſator non probans obiectum crimen, tenetur ad pęnam talionis, niſi ſuam innocentiam purgauerit. interim dum purgat, eſt ſuſpendẽdus § accuſator igitur, 442
Accuſatio excipienti de ſpolio à tertio facto, debet indulgeri tempus intra quod reſtitutionẽ petat, & cauſam ſi poteſt, finiat, quo elapſo nõ obſtante tali exceptione accuſari poterit. § inter ſcholares. 360
Acolythatus eſt de minoribus ordinibus. § ſunt igitur. 87
Acta cum procuratore reuocato, donec ignoratur reuocatio, tenent §. ad hæc etiam. 329
Acta iudicij poſt reuocationem procuratoris nõ

f igno-

ignoratam nõ tenet.§ quod ſi ſcientibus. 329
Actorum omnium intimatio parti appellatæ eſt facienda, & appellare ſufficit coram maiori parte iudicum.§ quod ſi à pluribus. 431
Actor ſequi debet forum rei §.quod ſi inter, 309
Actor mittitur in poſſeſſionem rerum rei contumacis, & poſt annum efficitur verus poſſeſſor, reſeruata quæſtione ſuper proprietate.§.illud quoque videtur. 344
Actor, ſi ob potentiam aduerſarij contumacis nõ poſſit poſſeſſionem ingredi, vel illam amiſerit, nihilo minus efficitur verus poſſeſſor elapſo anno.§.ſi tamen propter. 345
Actor anno elapſo nõ reputatur poſſeſſor, ſi per eum ſteterit quo minus intrauerit poſſeſſionem.§ idem iuris eſt, 345
Actor ſi non venerit in termino, ad quem reum citari fecerit, debet reo reficere expenſas, & cauere de in poſterum comparendo, aliàs non admittitur ad aliam citationem.§.idem quoque actor, 347
Actor reo comparente debet clauſũ iudici libellum offerre.& quid ſit libellus, §.in primis igitur. 349
Actor recuſans ſubire iuramentum calumniæ, cadit ab actione, & reus habetur pro confeſſo. §. ſed.vt veritate. 380
Actoris & rei cõuenientis æqualis debet eſſe cõditio in iudicio.§.vtriuſque autem. 364
Actus præcedens ſubſequentem limitat, & interpretatur § ſed ſi eundem. 328
Adminiſtratores hoſpitalium æquiparantur tutoribus. §. vt autem hi. 270. Supra dicta non habent locum in hoſpitalibus militarium ordinum, aut religioſorum. §. prędicta veró ad. 271.
Adulterij appellatio eſt generalis: proprie tamẽ in nuptam committitur: & quæ ſit adulterij pœna.§.adulterii generalis eſt. 472
Aduocatus non poteſt eſſe teſtis in cauſa, in qua aduocauit.§.is quoque qui. 396
Aduocati reſponſo niſi ſit ſtatim reuocata, facit litis conteſtationem.§.an aduocati. 379
Aedificans rite, vel dotans acquirit ius patronatus, eumq; debent ſequi cõmoda, quem ſequũtur incõmoda.§.ædificatione acquiritur. 131
Aegrotantes, muti, & ſurdi baptizari poſſunt. §. muti quoque. 166
Aequipollentium non refert quid fiat.§. appellaſſe antem. 430
Affectus punitur, licet non ſequatur effectus. §. ſed etſi. 240
Affinitas ſuperueniens dirimit ſponſalia de futuro.§.item ſi inter. 198
Affinitas quid ſit § naturalis cognatio. 2
Affinitas & conſanguinitas contrahitur etiam ex damnato coitu. §. nec intererit. 220
Affinitas ſubſequẽs non dirimit matrimonium, ſed præcedens legitime proba. §, ergo præcedens. 223
Agenti petitorio ad coniugem obſtat conſanguinitatis exceptio, ſecus ſi poſſeſſorio: quia antequàm de exceptione cognoſcatur, plenaria reſtitutio eſt facienda, niſi conuentus excipiens iuret de malitia, & probationes habeat in promptu, quo caſu fiet reſtitutio quoad alia, non quoad copulam. § ergo niſi. 236
Alienatio rei Eccleſiaſticæ facta ſine vtilitate Eccleſiæ, & clericorum conſenſu, non valet: & quid cõtineat Alienationis verbum. §. ex his conſequens. 294
Propter altaris detrimentum, ipſum altare, non Eccleſia, eſt iterum conſecrandum.§.de eo dubitari. 243
In altari, qui laborat, de altari debet & viuere. §. præbenda nihil. 107
Amẽs ſi ante amentiam habuit propoſitum baptizãdi, baptizari poteſt.§.de dormiẽtib⁹. 167
Anguſtia temporis ad comparendum vitiat citationem § ſed etſi. 340
Animal tuum ſi damnũ dabit, potes liberari illud dedendo, niſi ſit ferum animal, & nocere ſolitum, & non fuerit adhibita debita diligentia.§.quod ſi animalia.lib.4.tit.12.pag. 480
Animus & propoſitum diſtingunt maleficia. §. diuerſa ratio. 240
Apoſtatæ qui ſint, & quotuplex apoſtaſia, & qua pœna puniatur apoſtatę.§.apoſtatæ ſunt. 461
Appellans ab interlocutoria debet in ſcriptis appellare, & intra triginta dies apoſtolos petere, & exhibere cõtinentes cauſam appellationis; aliàs cauſa cenſebitur deſerta.§.multum autẽ intereſt. lib 3.tit.17.pag. 424
Appellans minus rationabiliter condemnatus in expenſis ad inferiorem iudicem remittetur, nec poteſt quis alias cauſas proſequi, quã expreſſas.§.quod ſi iudex.lib.3.tit.17.pag. 426
Appellans ab ordinario poteſt coram eodem ſuper alia cauſa conueniri.§.licet autem. 429
Appellans vnus ex pluribus, ſi obtineat in cauſa appellationis prodeſt victoria cõſortibus.ſi ſit idẽ negocium, & cauſa.§.idẽ ex cõtrario. 432
Appellantem poteſt ab interlocutoria pęnitere, & facere, vt prior iudex cognoſcat, ſed appellato ſunt reficiendę expenſę, quas is fecit ob appellationem.§.ac veruti.lib.3.tit.17.pag. 424
Appellare ſufficit coram maiori parte iudicũ.§ quod ſi à pluribus, 431

Appel-

Appellatur à vicario ad Archiepiſcopum, & ab Archidiacono ad Epiſcopum. §. inter vicariũ autem. 64

Appellari nõ poteſt ad Papam à iudice ſeculari ſedi Apoſtolicæ nõ ſubdito. §, Sed nec tũc. 429

Appellari poteſt, ſi locus non tutus parti aſſignatur, vel ſententia contineat manifeſtam iniquitatem, etiam ſi ſit reſcriptum appellatione remota. §. interdum etiam. 433

Appellatio quid ſit, & quare inuenta. §. appellandi vſus. lib. 3. tit. 17. pag. 422

Appellatio alia extraiudicialis, alia iudicalis, & de iure Canonico etiam extra iudicium appellatur, quæ appellatio Prouocatio dicitur §. appelationum duæ. lib. 3. tit. 17. pag. 423

Appellatio Iudicialis diuiditur in duas ſpecies. § rurſus in iudicio. lib. 3, tit. 17. pag. 423

Appellatio eſt deſerta, lapſo anno, & ex cauſa biẽnio. § illud tam iudiciali. 433

Appellationis ꝑtextu violatoribus interdicti minimé ſuffragatur. §. nec aliud violatoribus. lib. 4. tit. 14. pag. 510

Appellationi in quibus caſibus non eſt deferendum. §. non omnis ergo. lib. 3. tit. 17 pag. 428

Appellationi legitimæ qui nõ defert punitur. ſi. & ideo nec. lib. 3. tit. 17. pag. 428

Ad Appellationem proſequendam interdum datur plus, quàm biennium. §. accidit tamen aliquando. 435

In Appellatiõe à definitima nõ eſt neceſſe cauſã iſerere. §. in appellationibus. li. 3. tit. 17 p. 425

In Appellatione ab interlocutoria debet talis cauſa allegari, quæ ſi eſſet vera, reputaretur legitima. § cum autem. lib. 3. tit. 17. pag. 425

Reliqua vide infra in ver. Regulares.

Arbiter ſuper pluribus ſi ſuper vno tantum pronuntiet, non expirat compromiſſum, niſi habuerit à partibus facultatem ita pronuntiandi. §. finiuntur. 336

Arbitri qui proprie ſint § arbitri dicuntur. 334
Cetera vide infra in verb. Electio.

Arbitrorum poteſtas non expirat re non integra etiam non ſecuta electione. §. quod ſi intra. 33

Archidiaconus eſt à iure conſtitutus vicarius, & quaſi oculus Epiſcopi, & inter clericos cognoſcit, viſitat, & corrigenda emendat, & ardua ad Epiſcopum defert; de cuius licentia poterit etiam excommunicare. §. quoniam vero grauis. 60

Archiepiſcopus impeditus, conſecrationem ſui ſuffraganei alteri committere poteſt. §. quòd ſi Metropolitanus. 50

Archiepiſcopus poteſt viſitare prouinciam, etiã quando ſuffraganei non ſunt negligentes. § viſitandi vero. lib. 2. tit. 21. pag. 267

Archiepiſcopi ſunt præſules epiſcoporum vnius prouinciæ. §. archiepiſcopi ſunt. 22

Archiepiſcoporum auctoritas. §. ad hos igitur. 23.

Archipresbyteri vrbani quod ſit officium. §. vrbani ſunt. 61

Archipresbyter eſt vicarius epiſcopi circa diuina, & archipresbyterorum duę ſunt ſpecies. §. non abſimiles, 61

Archipresbyterorum foraneorum quæ ſit poteſtas. §. exteri ſunt qui. 62

Argumentum à regulari ad monachum regulariter valet: & econtra §. quoniam vero. 144

Argumentum per dationem inſtãtiæ ſoluitur. §. nec refert, quod. lib. 2. tit. 12. pag. 211

Articuli plures connexi ſi per reſcriptum plures committantur, & in vno remoueatur appellatio, intelligitur remota etiam in alijs. § tam dubitari poterit. 432

Aſſaſſinium ſicuti omnium homicidiorum eſt atrociſſimum, ita etiam atrociſſime punitur. §. cum non. 476

Aſſecutus Epiſcopatum ſimonice, ſed ignoranter, ſi fiat poſtea regularis licet ad primum reuerti non poſſit, alium tamen Epiſcopatum conſequi poteſt §. rurſus, ſi quis. 761

Attentata poſt appellationem ante definitiuam non reuocantur, niſi primo de veritate conſtiterit, vel niſi poſt inhibitionem debito modo factam attentata fuerint. §. illa vero quæ. 430

Auditorũ numerus. in fine, De comp. iuris &c. 76

Axiomata iuris ciuilis. ibid. 74

Axiomata iuris canonici. ibid. 75

B

Baptiſmus operatur animæ ablutionem, & in locum circumciſionis eſt inſtitutus. §. baptiſmus eſt ablutio. 162

Baptiſmus alius fluminis, alius flaminis, alius, ſanguinis § quod quidem. 165

Baptiſmus non debet conferri in priuatis domibus, niſi ex neceſſitate, vel ob magnam nobilitatem §. illud etiam nouiſſimè. 169

Baptiſmus, nec chriſma poſſunt iterari, & vtrumque conferri poteſt tempore interdicti; §. commune etiam. 172

Baptiſmum iterantes ſunt deponendi ab officio, & beneficijs. §. illi quoque qui. 169

In Baptiſmo multa fiunt, quæ non ſunt de eius ſubſtantia. § poſtremo ſciendum eſt. 169

In Baptiſmo, cõfirmatione, & catechiſmo debent patrini interuenire. §. illud cõmune eſt. 171

In baptiſmo licet plena contingat peccatorũ remiſſio, non tamen contingit plena nonitas. §

f 2 non

non tamen ex. 163

Baptizare ſeipſum nemo poteſt. §. ſed quamquam. 164

Baptizandi cura ad ſolos ſacerdotes ſpectat, ſed ex cauſa neceſſitatis quilibet poteſt baptizare §. baptizandi autem curam. 163

Baptizantur paruuli in fide parentum, & Eccleſię, & non debet minor eſſe virtus baptiſmi, quam circumciſionis §. non tamen, quia. 165

Baptizari poſſunt ſeparatim tam mater, quàm filius in ipſo articulo parturiẽdi; nec ob id creditur baptismus iteratus. §. is quoq; cuius. 166

Baptizari poſſunt muti, ſurdi; & ægrotantes. §. muti quoque, 166

Baptizari poſſunt dormiens & amens, ſi ante ſõnum & amentiam habuerunt propoſitum baptizandi. § de dormientibus, &. 167

Baptizari ſine metu iterationis is, de quo nõ eſt præſumptio, quòd ſit baptizatus, poteſt. § illud in dubium. 168

Baptizatus qui non eſt, & ordinatus eſt, debet baptizari, & rurſus ordinari, § de eo. 94

Baptizatus in ægritudine non debet ordinari regulariter, & rebaptizati numquã ordinantur § ſed etſi nullum. 103

Baptizari ab hæreticis, ſchiſmaticis, paganis, vel alias facinoroſis non ſunt denuo rebaptizandi. §. ſed etſi qui. 164

Baptizatus inuitus characterem ſuſcipit, & cogẽdus eſt ad obſeruantiam fidei, ſecus ſi penitus ſit coactus §. ſed etſi quis. 167

Baptizatus iterum ſcienter debet ſeueriſſime puniri, ignoranter verò bis baptizatus nõ poteſt ordinari, niſi ex neceſſitate. §. quod ſi quis ſciens. 168

Bella etiã, & ſeruitutes hominẽ in ſua ſpecie cõſeruant, & qua ratione. in fine, De comp. iuris. &c. 68

Bella per ius canonicum cum iure gẽtium ibid. 69

Beneficium ex ſimplici mandato de prouidendo non poteſt prouideri obtinenti aliud beneficiũ niſi fuerit id expreſſum, quo caſu ſolum vnicũ & non curatum beneficium obtinenti prouideri poterit: & pluralis locutio reſtringitur ad duo. § nam & is, cui. 127

Beneficium nemo ſibi confert, veluti nemo ſe præſentat, nec vacaturi beneficij tenet collatio, aut pręſentationis promiſſio. §. ſunt autẽ inſtitutiones. 138

Beneficium ſi conferatur non idoneo ad reſidendum, & prouiſus priuãdus eſt beneficio, & collator cõferendi poteſtate. §. debẽt autẽ hi. 141

Beneficium non vacat per religionis ingreſſum ante profeſſionem, niſi de conſenſu ingreſſus. §. etſi contigerit eum. 150

Beneficium reſtitutionis in integrum non indulgetur, niſi intra quatuor annos, ſi nõ ſubſit aliqua rationabilis cauſa, vt dictum ſpatiũ prorogetur. § ſed ſiue ſententia. 432

Beneficiũ conſecutus ſimoniace per accuſationẽ conuictus, priuatur beneficio, & deponitur, per inquiſitionem vero priuatur quidem beneficio, ſed poſt peractam pænitentiam in ſuo ordine permittitur miniſtrare. §. quod ſi non ordinem. 452

Beneficij collati pluribus vbi de prioritate non conſtat. primò poſſeſſor, deinde maior pręrogatiua præfertur, §. item ſi à ſede. 122

Beneficij appellatione non venit penſio. §. & ſi quis litteras. 125

Beneficij ſpectantis ad prouiſionem plurium, cui mandatur prouideri, intelligitur coniunctim. § ſi vero de beneficio. 127

Beneficia Eccleſiaſtica debent ſine diminutione conferri §. poſtremo illud ſciendum eſt. 129

Beneficiorum permutatio, ſi completa eſt, ex vna parte, & per alterã ſtat quo minus impleatur, reſtituitur pars ad ſuum beneficium. §. ſubuẽtum tamen eſt ei. 71

Super beneficiorũ pluralitate reſcripto apoſtolico diſpẽſatur, maxime, circa litteratas perſonas. §. inde etiam licet. 121

Bigamus, & qui vxorem duxit viduam, eiectam, vel meretricem ordinari non poſſunt, §. etiam repellendi ſunt. 103

Bigamus eſt, qui duas duxit vxores, & qui ſecundas nuptias tantum de facto contraxit reputatur bigamus: idem ſi cum vidua de facto contraxit. § eſt autem bigamus. 104

Blaſphemus ſi iniunctam ſibi pænitentiam peragere recuſet, & viuens ab ingreſſu Eccleſię arcebitur, & mortuus Eccleſiaſtica carebit ſepultura. §. diuerſa eſt pœna. 462

Bonum aliquod ſubſecutum præcedẽs delictum & eius pænam non abolet. §. vſque adeo autem. 239

Bona quęſita ſacerdotib⁹ intuitu Eccleſiæ debẽt remanere apud Eccleſiam, nec de his poteſt quis teſtari, & quid contineatur nomine Eccleſiæ § generaliter igitur. 306

Bona ſerui promoti ad ſacros ordines ab inteſtato decedentis diuiduntur in quattuor partes. §. ſi vero ſeruus. lib. 2. tit. 28. pag. 304

Bona hæreticorum poſt latam ſententiam confiſcantur, §. bona quoque damnatorum. 457

Bona hęreticorum etiam poſt mortem confiſcãtur. §. poſt mortem quoque. 457

Cada

C

CAdauera punitorũ pœnitẽtiũ ſunt tradẽda
ſepulturę Eccleſiaſticę §. ex his apparet.
277.
Candor linguæ apud iuriſconſultos quanti faci
endus in fine de comp.iuris. 75
Canones quibus conſtẽt,& quotuplica ſunt Cõ
cilia,& quæ Concilia vniuerſalia. §. Canonũ
quidem alij. 13
Canonica portio quid ſit, & quod eſt duplex,pa
rochialis & Epiſcopalis, & quod parochialis
debetur curato de relictis factis Eccleſiæ, in
qua qs poſthabita propria Eccleſia elegit ſe
peliri.§.Canonica portio eſt.lib.2.tit.25.279
Canonica portio de his quæ quis viuẽs & ſanus
cõtulit alicui Eccleſiæ,curato nõ debetur,ſe
cus ſi infirmus,& ex eadem infirmitate dece-
dens.§.ſed etſi nihil. 280
Canonica portio ſoluitur Eccleſiæ,in qua qs di
uina pręcipit,& ſi duo quis habeat domicilia,
diuidetur inter Eccleſias duorum domicilio
rum.§.dubitari tamen poteſt. 281
Canonica portio de quibus relictis nõ detraha-
tur.§.ſunt tamen quædam. 281
Canonica Epiſcopalis eſt quam detrahit Epiſco
pus de relictis pro anima, quã teſtator prohi
bere non poteſt: & vbi eadem ratio,eadẽ de-
bet eſſe iuris diſpoſitio. §. Canonica portio
epiſcopalis. 282
Canonica portio Eccleſiæ dẽtur de relictis Epi-
ſcopo,quam tamẽ poteſt teſtator prohibere.
§.item ex contrario. 283
Canonica portio ſi qd ſimplr Epiſcopo a cõiun
cto fuerit relictũ,in dubio nõ debet Ecclæ,ſe
cus ſi ab extraneo.§.ſed in hac ſpecie. 283
Canonica purgatio quæ ſit,& quales eſſe debẽt
compurgatores.§.Canonica purgatio. 446
Canoniſta quaſi Moſes in fine, De compa.iuris.
76
Canoniſtæ an ſit affectare eloquentiam.ibid.67
Canoniſtæ dignitatibus inſignes.ibid. 78
Capitulum ſede vacãte poteſt inſtituere præſen
tatos.Idem poteſt vicarius ſine ſpeciali mãda
to Epiſcopi.§.diſſimiles ſunt. 139
Capitulum ſede vacante non fungitur vice Epiſ
copi in conferendo.§ licet autem. 113
Caſus in quibus ſolemnis libelli porrectio non
eſt neceſſaria §.ſunt tamen caſus. 350
Caſus excepti ab illa regula, ſpoliatus ante oĩa
eſt reſtituendus.§.ſunt & alij. 372
Caſus reſignationis non includitur, nec verifica
tur in caſu mortis.§.eodem ſpectat. 124
Caſus futuræ vacationis non verificatur in caſu
nouæ creationis.§.idem obtinet. 124
Cauſa quid ſit,& quid iudicium.§. reſtat.lib.3.
tit.1, pag. 305
Cauſa ſuſpitionis qualiter cognoſcatur & expe
diatur.§.recuſationis autem. 312
Cauſa deſeritur in tribus caſibus ob nõ petitos
apoſtolos §.idem iuris eſt.lib.3.tit.17.p.424
Cauſa ceſſante ceſſat effectus.§.licet autẽ 92.§
ſed etſi iudex lib.3.tit.17.pag.427.§ periculo
tamen. 429
Cauſæ iuſtæ non reſidendi quæ ſint, & qui ſine
cauſa non reſidet,poſt monitionem priuãdus
erit.§.ſi tamen. 142
Cauſæ vniẽdi ſunt neceſſitas,& vtilitas.§.velut
ergo ex. 251
Cauſæ quibus factũ eſt,vt liber non exierit no-
mine Pontificis § ſed vſqueadeo. 5
autio, vide infra in ver.Receptio.
Celebrare non licet, niſi in tẽplis conſecratis,
niſi ex priuilegio,vel ex cauſa neceſſitatis §.
Eccleſiam lib.2 tit.18.pag. 241
Celebrare licet ſub dio, conſtitutis in itinere:&
celebrans in priuatis domibus eſt deponẽdus
§ in itinere quoque. 242
Celebrans in Eccleſia polluta,vel ſimoniace cõ
ſecrata,non incurrit irregularitatem,ſecus ſi
alia ratione violat interdictum.§ eſt autẽ in-
ter hæc.lib.4.tit.14 pag. 506
Celeritas inimica cõſilio in fine,de cõp.iuris.74
Cẽſuræ Eccleſiaſticæ appellatione quid veniat,
quid ſit excommunicatio, quid interdictum
quid ſuſpenſio.§,Eccleſiaſticæ cenſurę. 481
Cẽſ⁹ & tributa de fructib⁹ de qb⁹ decimę ſoluũ
dę sũ⁹,nõ debẽt deduci.§.ſed nec cẽſus. 288
Cenſus generaliter ſumptus continet omnem
penſionem;ſpecialiter vero tantum cathedra
ticum.§.cenſus appellatio.lib.2.tit.21. 262
Cẽſus quibus temporibus, & quibus cauſis põt
conſtitui in Eccleſiis §.conſtituitur. 262
Chriſma ieiunis & à ieiuno dari debet, niſi ne-
ceſſitas aliud cogat.§.accedent igitur. 171
Chriſma non poteſt iterari,& conferri poteſt tẽ
pore interdicti.§ commune etiam. 172
Chriſmatis Sacramentum operatur augmentũ
gratiæ,& ſoli Epiſcopi chriſmãt. §.igitur om
nes fideles. 170
Chriſtiani non debent nubere infidelibus,& ſi il
lis nubant, ſunt excommunicandi. §. cultus
quoque diſparitas. 308
Criſtianorum quidam ſunt laici, quidam cleri-
ci: & clericorum quidam ſunt in ſacerdotio
conſtituti, quidam in ſacris nõ in ſacerdotio,
quidam nec in ſacerdotio, nec in ſacris.§ per
ſonarum genera. 20
Chriſtianorũ teſtimonia aduerſus infideles ad

mittuntur, ſed non contra. §, Chriſtianorũ quoque. 294

Ciceroniani interpretes.in fine. De cõp iuris 77

Citandi ſunt in confirmatione faciẽda, quorum intereſſe poteſt, & calumnioſe opponente puniantur, §. Illud etiam 47

Citatio eſt initium iudiciorum, ſine qua omnes actus regulariter ſunt nulli, §. omnium autẽ iudiciorum. 338

Citatio ex quatuor capitibus eluſoria redditur. §. ſit tamen interdum. 339

Citatio ex qualitate loci non arctat ad comparẽdum. §. locus quoque. 340 Cetera vide infra in ver. Diebus.

Citatus à non ſuo iudice non tenetur. comparere § ſit tamen interdum. 339

Citatus legitime qui mutauit iudicem, non propterea poteſt declinare iudicem, cum ſit præuentus §. ſi tamen contigerit. 339

Citatus ad inſtantiam ſpoliatoris non tenetur comparere. §. idem iuris eſt. 339

Citatus poteſt ex legitimo impedimento non comparere. quo tamen ceſſante debet ſe iudici præſentare. §. adhuc, tametſi 342. Reliqua vide infra in ver. Electio.

Ciuilis conſtitutio non ligat, quamuis Eccleſiæ fauorabilis. §. quod vſque adeo. 13

Clericus, ſi cum mandatur ei prouideri de beneficio vacaturo, negligat petere prębẽdam, nõ poterit poſtea aliam petere, niſi fuerit in Canonicum receptus. §. quo tamen caſu. 121

Clericus in cauſa ſuę Eccleſiæ non cogitur iurare de calumnia, ſecus in propria, quo caſu iurat propoſitis tantũ ſcripturis, non tactis § in hac tamen parte. 380. & 381

Clerico ingenuo, deficientibus ſucceſſoribus ab inteſtato, ſuccedit in totum Eccleſia. §. quod ſi deceſſerit. lib. 2. tit. 28. pag. 303

Clerico ſi modica ſit lata iniuria, vel qui intulit, non prouectæ ſit ætatis, poteſt ordinarius abſoluere eum, qui incidit in canonem latæ ſententiæ. §. item ſi non enormis. 489

Clerici qui aliquando fuerunt dæmoniaci, non poſſunt ad vlteriores ordines promoueri. §. is quoque, qui. 106

Clericũ volentẽ percutiens, & clericus conſentiens ſunt excõmunicati. §. Volentẽ quoque clericum. 486

Clerici facientes querelam de ſuis malefactoribus non fiunt irregulares, etiam ſi iudex mortem illis inferat §. idem & de clericis. 105

Clerici pro ſepultura nõ poſſunt aliquid exigere, nec conſuetudo in contrarium valet: poſſunt tamen ſpõte oblatũ accipere. §. illud etiam atque etiam. 278

Clerici communiter viuentes ſoluũt prædiales decimas. §. de monachis & reg 294

Clerici poſſunt, maxime accedẽte iuſta cauſa de bonis Eccleſiaſticis facere eleemoſynam. §. licet autem clerici. lib 2. tit. 28. pag. 302

Clerici poſſunt teſtari de his, quæ ac quiſiuerũt non intuitu Eccleſię. §. de his vero. lib. 2. tit. 28. pag. 303

Clerici habent priuilegiũ, ne coram iudice laico conueniri valeant; cui nõ poteſt vllo pacto renuntiari: in iudicem tamen Eccleſiaſticum non ſuum poſſunt conſentire accedente conſenſu diœceſani. §. pari ratione. 307

Clerici & monachi non poſſunt eſſe procuratores, niſi proprię Eccleſię, vrgẽte neceſſitate, & ſuperioris iuſſu. §. ſed nec. & §. idẽ quoq; 325

Clerici regulariter coram ſęcularibus iudicibus poſtulare non poſſunt. §. poſtulandi quoque. 325

Clerici poſſũt teſtificari pro Eccleſia, & ſingulares perſonę pro vniuerſitate ſua: niſi tamen aliqua cauſa probabilis impediat. §. in sũma quicumque. 393

Clerici & monachi deſeruientes Eccleſiæ ſunt excẽpti à muneribus perſonalibus. §. perſonalis immunitas. 258

Clerici miſerabilium perſonarum tutelam debent ſuſcipere. § viduarum autem. 259

Clerici tenentur ad murorum cuſtodiã tempore neceſſitatis. §. excipitur etiam. 259

Clerici ob magnã neceſſitatem, vel vtilitatem, cõſulto Pontifice poſſunt, ſine tamen coactione, laicis ſubuenire. §. ſi tanta tamen ſit. 260

Clericos detinẽs, vel ducens in vincula incurrit excommunicationem latę ſententię, niſi facit de voluntate ſuorum Prę latorum. §. interdum etiam ſi nullam. 485

Clericos qui ratione officij, vel intuitu diſciplinę percutiunt, nõ ſunt excõmunicati § item ſi qui ratione 488. Reliqua vide ſupra in ver. Criſtianorum, & infra in ver Laicus.

Coactus omnino excommunicatis cõmunicãs nõ cadit in excõmunicationẽ, ſecus ſi quis ſolo metu communicet. §. ſed an inuitus. 499

Coadiutor ex cauſa datur Epiſcopo, cuius datio ad ſedẽ Apoſtolicam pertinet. § accidit etiã 65

Coadiutor qualiter dãdus remotis partibus. §. quod tamen. 65.

Coadiutor etiam inferioribus ab Epiſcopus dandus eſt, & vtriſque de facultatibus Eccleſiæ erit ſubueniendum. §. nec ſolũ Epiſcopis. 66

Coeũdi impotentia & frigiditas matrimonium

impe

impediunt §. item frigiditas. 213

Cognatio eſt triplex, ſpiritualis, legalis & naturalis: & ſpiritualis cognatio impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit. §. multo magis cognatio. 216

Cognatio impeditiua matrimonii non oritur ex ſacramentis, exceptis baptiſmate & confirmatione. § . eiſdem modis. 217

Cognatio ſpiritualis per Catecheiſmũ cõtracta impedit matrimoniũ contrahendum, ſed nõ dirimit cõtractum §. per Catechiſmum 217

Cognatio ſpiritualis nõ dirimit matrimonium antea contractum §. diximus autem. 217

Cognatio, licet plures nõ debeant eſſe patrini, ſi plures tamen fuerint, cũ omnibus ſpiritualis contrahitur. §. de eo quoque admonendi. 218

Cognatio legalis modo affert temporale impedimentum matrimonii, modo perpetuum. §. legalis cognatio. 219

Cognatio naturalis quid ſit. §. naturalis cognatio. 219

Collatio de beneficiis cauſa permutationis vacantibus, facta aliis quàm permutantibus, nõ tenet. §. & generaliter. 71

Collatio per reſcriptum Apoſtolicũ mandatur fieri, cũ alicui ſimpliciter de beneficio prouidetur, & pura eſt. §. per reſcriptũ Apoſt. 117

Collatio Apoſtolici in diem facta accedente decreto irritante ligat manus ordinarii. §. dies adiicitur. 117

Collatio conditionali, & concurrente decreto non impletis conditionibus non ligat manus ordinarii §. ſub conditione mandatur. 117

Collatio determinationum iuris canonici, & ciuilis circa eaſdẽ facti ſpecies in fine, de cõp. 72

Collatio facta motu proprio pluribus beneficiis in eadem Eccleſia ſimul vacantibus, intelligitur facta de pinguiori, ſi beneficia ſint ęqualia, ad eũ ſpectat electio, cui gratia eſt cõceſſa collatio vero facta ad petitionem alterius, ad minus beneficiũ reſtringitur, ſi ſint æqualia, eligit qui alias conferebat: & motu proprio tunc cẽſetur gratia fieri, cum id exprimitur §. item ſi pluribus. 119

Circa collationem factam poſt deuolutionem diſpenſari poteſt. § is quoque qui. 114

Collatio, licet ante acceptionem beneficii quis nullũ habeat in eo ius, tamen collator de eo alteri primo non conſentiente, prouideri non poteſt, tamen primo prouiſo prę figitur termi nus ad acceptandum, quo lapſo poterit beneficium alteri conferri, niſi primus etiam lapſo termino acceptauerit. § illud autem tam. 116

Colatorẽ facit lex, vel cõſuetudo §. cõferũtur. 110

Commiſſum cum quid cõmittitur, cenſentur omnia commiſſa, per quę peruenitur ad illud §. ſed ſiue vni. 313

Commoda eũ ſequi debent, quẽ ſequũtur in cõmoda. §. ædificatione acquiritur. 131

Cõmunicans excommunicatis incidit in excommunicationem, & iudices curare debẽt quod excõmunicati ab actis legitimis & cõmercio aliorũ abſtineant § quorum ille prętereundus. 492

Communicans excommunicato in contemptũ incidit in maiorem excommunicationem §. hoc tamen tunc. 496

Communicans excommunicato in conuertẽdo non eſt excommunicatus. §. item cum voluntate 499

Communicantes excommunicatis metu, excommunicationem non euadunt. § aliud. 499

Complices inferentium manus violentas clericis, pari pœna cum inferentibus puniũtur. §. ſed etſi manus. 84

Compromiſſum termini lapſu expirat. § lapſu temporis. 337

Compromiſſum morte tam arbitrorum, quam cõpromittentiũ expirat, niſi ſpecialiter ſit dictum de heredibus compromittentium. §. mortis quoque interuentu. 337

Compromiſſum recipere poteſt qui non prohibetur. §. feminæ quoque. 335

Cõpromittere qui non poſſunt, reperiuntur quidam, & qui illi ſint. §. ſicuti autem ij, quos. 335

Compromitti poteſt tã in iudicem ordinarium quàm delegatum. §. ſed etſi qui. 334

Compromitti in quibus perſonis non poſſit §. ſed neque ſerui. 334

Compromitti non poteſt in laicum de re ſpirituali, niſi ſit clerico adiunctus, vel in eum ſit compromiſſum auctoritate Apoſtolica § ſed nec in eum. 335

Compromitti nõ poteſt in feminas, niſi id permittat regionis conſuetudo & ordinis. §. feminæ quoque. 336

Cõpromitti in quibus cauſis non poſſit, & quod ſuper matrimonio ſpirituali poteſt compromitti: ſecus ſuper carnali. §. pleræque etiam cauſæ. 336

Conceſſum inferiori multo magis conceditur ſuperiori. §. quod autem diximus. 24

Conceſſio generalis non comprehendit ea quę quis non eſſet veriſimiliter in ſpecie cõceſſurus §. de eo tamen. 177

Concilia quotuplicia ſint, & quæ concilia vniuerſalia. § canonum quidem alii. 13

Concilia principalia quattuor ſunt, Nicænum, Cōſtantinopolitanū Epheſinum, & Calcedonenſe §.inter cetera autem. 15
Inter Concilia diſcordantia proponitur ſententia eius, qui eſt maioris auctoritatis. §.alia vero Concilia. 15
Concilia prouincialia, quæ ſint, & quā auctoritatem habeant. §. Prouincialia Concilia. 14
Concilia Epiſcopalia quæ ſint, & qui ipſis ligentur. §. Epiſcopalia Concilia. 16
Conciliorum vniuerſalium celebrandorum initium poſt Apoſtolos cœpit temporibus Conſtantini: & ipſorū celebrandorum eſt apud ſedem Apoſtolicam auctoritas §.quorum celebrandorum. 14
Conditiones turpes adiectæ ſponſalibus vel matrimonio, non vitiant; ſed vitiantur, niſi ſint contra ſubſtantiam & naturam coniugij. §. hoc tamen de his. 193
Conferre Gradus quidam, circa poteſtatem cōferendi inter ordinarium, legatum & ſummū Pontificem. §. eſt ergo inter. 120
Conferens ſe propria auctoritate ad aliā Eccleſiam, & habita carebit & ambita. §.ea propter quicunque. 69
Conficiēs famoſum libellum, & manifeſtans pari pœna puniuntur. §. inferuntur autem iniuriæ. 431
Confirmatio non conceditur niſi cum cauſæ cognitione. §.is autem, ad quem. 45
Confirmatio in forma communi nō præiudicat appellationi, nec laudū inualidum roborat, aut proceſſum impedit, ſed obtenta ſuper re ab aliquo pacifice poſſeſſa, facit vt quis non poſſit conuenire Sedi Apoſtolicæ. § poſtremo tenendum eſt. 436
In Confirmatione facienda citandi ſunt, quorū intereſſe poteſt. §. illud etiā confirmantē. 47
Confirmatus qui nō eſt, non poteſt res Eccleſiæ adminiſtrare §.quandiu autem. 44
Cōfirmatus, & nondū conſecratus, exercet ſolum quæ ſunt iuriſdictionis, & non quæ ſunt ordinis. & nemo dat, quod non habet. §.Hoc aūt ſic 4 Reliqua habes ſupra in ver. Citādi.
Confiteri debet vnuſquiſque ſemel in anno, & Euchariſtiam ſumere, niſi de conſilio ſacerdotis abſtineat. §.priuata, aut ſecreta. 174
Confiteri non proprio ſacerdoti tribus caſibus quis poteſt: ſi obtineat licentiam ab eodem, vel ab Epiſcopo, vel ſi cōfiteatur fratribus habentibus generalem poteſtatem audiendi cōfeſſiones §.quod autem dicitur. 176
Confitendi qui habuit propoſitum, poteſt abſolui, ſi ſæuitia morbi non poſſet confiteri. §. ſi quis autem. 179
Confeſſio, & contritio ſine ſatisfactione parum proficiunt. §. ſed nec contritio. 178
Confeſſionem qui reuelat, in perpetuum eſt in monaſterium detrudendus. §. ſed ſiue proprius. 177
Cōfeſſorem eligendi licētiam poteſt Epiſcopus ſuo ſubdito concedere. §. Eps quoq. 176
Confeſſus & probationibus cōuictus æquiparātur: & confeſſio erronea ſi ſtatim reuocatur. nō affert præiudicium. § redditis igitur. 387
Confeſſus crimina coram inquiſitore, nō poterit cōfeſſionem ſuam eo prætextu reuocare, quod non præceſſerit fama inquiſitionem. §. ſi quis tamen. lib 4 tit. 1. pag. 443
Coniuges facta ſeparatione thori ob fornicationē carnalē, poſt emēdationē nō cōpellūtur ſe reſumere, ſecus ſi ob ſpiritualē, niſi alter velit monaſteriū ingredi. §. multū aūt intereſt. 233
Coniugū altero inuito, poteſt quis vouere peregrinationem. § licet autem alter. 236
Coniugum infidelium vnus ſi conuertatur ad fidem, & alter nolit ſibi cohabitare, vel nō ſine peccato mortali, ſoluitur coniugiū, & conuerſus cum alia contrahere poterit, & proles cōmunis conuerſo aſſignabitur. §. item ſi alter. 209
Coniugum infidelium, ſi alter cōuertatur, & anteſquā iam alij legitime coniunctus fuerit, alius quoque conuertatur, debent ſe inuicem recipere §.quod ſi conuerſum. 209
Coniugium ſpirituale diſſoluitur per degradationem. §.per gradationem. 79
Coniugiorum aliud eſt legitimum, & nō ratū, aliud legitimum, & ratum, aliud ratum & nō legitimum. § ex his apparet. 214
Coniuncti vxoris nō impediuntur matrimoniū contrahere cum coniunctis viri. §.quamquā autem omnes. lib. 2. tit. 13. pag. 222
Connexa & dependentia ſunt ſimul tractāda. §. poſt hæc videamus. 106. & 107
Conſanguineam vxoris ſuæ qui cognouit, non poteſt debitū petere, licet reddere teneatur, & vxori ſuperſtes carebit ſpe coniugij. §. ſi quis autem. lib. 2. tit. 13. pag. 222
Cōſāguinitas qd ſit §.naturalis cognatio. 219
Conſanguinitas contrahitur etiam ex damnato coitu. §. nec intererit quod. 220
Conſecratio expediri debet intra tres menſes poſt confirmationem §.debet igitur. 49
Conſecratio quomodo ſit explicanda. §.congregatis. 51
Cōſecrationi intereſſe debēt ad minus tres Epiſcopi, alioqui nō valet. §. ordinationi aūt. 50

Con-

Cōſentiētes ſacrilegis,& ſacerdotes ipſis pæni-tentiam dantes,vel ſepulturę eorum interue-nientes,& ab eis eleemoſynas recipientes pa-ri pœna cum eis puniuntur. §.nec ſolum ta-libus. 463

Conſeruatio generis per ius canonicum cum iu-re naturali. In fine, De comp.iuris. 69

Conſilia publica, nundinæ & negotia ſæcularia non debent tractari in Eccleſiis. §. publicæ quoque. 256

Conſtitutio quid ſit,& quotuplex,& ciuiles cō-ſtitutiones, quæ non ſunt contra Euangeliū & Canones,ſunt honorandæ,licet ipſis Eccle-ſia non ligetur §.conſtitutio eſt lex. 12

Conſtitutū in Eccleſiis Epiſcopalibus trahitur etiam ad Eccleſias inferiores. §. non abſimi-lis iuris. 70

Conſtitutus nō in ſacris præſentari poteſt in re-ctorem parochialis Eccleſiæ,licet ſecus in li-bera collatione: in qua tñ poteſt diſpenſari cum eo, qui eſt cōſtitutus in minoribus ordi-nibus. §.ſunt etiam in eo. 139

Cōſtruenti nouam Eccleſiam poteſt nouum o-pus nuntiari §.ſed ſiquis,dum. 246

Conſuetudo quid ſit.& vnde duxerit originem, & quamuis habeat. §.ius conſuetu finis. 11

Conſuetudo praua non ligat. §.hæc tamē de ea. 12

Contractus matrimonij ſuſpēditur,donec extat præſumptio quod non poſſit contrahi. §. cu-ius ſi apparuerit. 224

Contrahens ſponſalia cum impubere coacte nō tenetur expectare impuberem. §.hæc tamen de his. 190

Contrahentium ſi alter vtitur verbis dubiis ani-mo decipiendi mulierem, & eam poſt modū carnaliter cognoſcit,iudicatur pro matrimo-nio in foro iudiciali, ſecus in pænitentiali. §. de eo quæſitum eſt. 205

Contritio & confeſſio ſine ſatisfactione parum proficiunt §.ſed nec contritio. 178

Contumax quis dicatur: quid ſit contumacia,& quibus pœnis puniatur. §. ergo iuridice voca-tus. 343

Contumax nondum iuſſus a iudice reſponde-re, non habetur pro confeſſo. §. hoc tamen. 386

Conueniri poteſt quis vigore litterarum poſte-riorum, etiam non facientium mentionem anteriorum,quas aduerſarius impetrauit,ſed per annum non fuit vſus. §.non abſimili ratio-ne. 313

Corepiſcoporum vſus ſublatus eſt. §. erant o-lim. 66

Corpore vitiatus,niſi modica ſit læſio, ordinari non poteſt. §.cauenda ſunt autem. 105

Conuiuia non debent fieri in Eccleſiis, niſi ex neceſſitate:& quod dicitur de Eccleſiis, intel-ligitur etiam de non conſecratis,& oratoriis. §.ſed & conuiuia. 256

Crimen ob quod renuntiari poſſit, quale eſſe debeat. §.propter conſcientiam. 73

Crimen ſi opponatur excipiendo,non eſt neceſ-ſaria inſcriptio. §.accidit autem. 444

Criminum quædam ſolum Deū lædunt,quędā etiam homines. §.criminum autem quędam. 447. Reliqua uide infra in verb. Inſcriptio.

Criminalia iudicia non habent aliquid ſimile cū ciuilibus, & inſtituuntur per accuſationem, denunciationem, & inquiſitionem: & accu-ſationem inſcriptio, denunciationem chari-tatiua monitio,præcedere debet. §.crimina-lia iudicia. 441

Criminoſus perſeuerans in crimine non poteſt teſtificari,emendatus vero in cauſa ciuili po-teſt,niſi fuerit reus periurij, vel niſi ſit affe-ctus infamia: in cauſa vero criminali, licet e-mēdatus difficilius admittitur. §.plane quod de. 394

Cultus diſparitas, & creatoris contumelia ſunt iuſta cauſa dirimendi matrimonij:& quod fa-cit Papa,Deus cenſetur facere. §. ſed etſi in-ter. 231

D

DAtum in diſpendium eligendi, vel illo ēt reclamante non facit electionem ſimonia-cā. §.plane ſi conſtet. 450. Cetera vide in-fra in ver, Oblatum.

Debilitas corporis quæ renunciādi cauſam præ-beat. §. non abſimilis. 73

Decima quid ſit §.decima eſt. 286

Decimæ perſonales,quæ ſoluuntur ex rebus vē-ditis & paratis pecunia decimata,ſoluūtur de-ductis impenſis,ſecus vero prædiales: & fru-ctus non niſi cum onere decimarum alienari poſſunt. §.item ſi perſonales. 287

De quibus decimæ tā perſonales, quàm reales ſoluendæ ſunt, de iis rebus non deducuntur impenſæ factæ pro iis inſtaurandis, §.illud cō-mune tamen eſt. 288

Decimę de omnibus prouentibus ſolui debent. §.eadem ratione conſtitutum. 288

Decimæ & oblationes præſcribi non poſſunt, §.prouentus tamen. 300

Decimarum aliæ perſonales,aliæ prædiales, §. decimarum duę ſunt. 286

Decimas omnes ſoluere tenētur,tam Chriſtiani quàm Iudęi: Iudęi tamē tantum prędiales te-nentur

bentur ſoluere: Chriſtiani & prædiales & perſonales. § illud etiam nullam. li. 2. ti. 26. p. 289

Decimas prædiales ſoluunt monachi, regulares, & clerici communiter viuentes: & quod noua le eſt ager de nouo redactus ad culturam. § de monachis. lib. 2. tit. 26. pag. 290

Decimas ſoluere tenētur monachi, & alij communiter viuentes, & de prædijs de nouo acquiſitis & proprijs manibus excultis, niſi obſtet aliquod priuilegiū. § ſed etſi iiſdem. lib. 2. tit. 26. pag. 290

Declinatorię exceptiones proponi debent ante omnem exceptionem, alioqui amplius opponi non poterunt § hæ vero regulariter. 353

Decreta Pontificum Romanorum æquipollent decretis conciliorū. § decreta quoque Pōt. 18

Defectus magnus ſcientię tribuit legitimā cauſam renunciandi. § propter defectum. 74

Defectus qui obuenit mihi ex te, non potes vti contra me ad tuum commodum. § dubitatū tamen fuit. 493

Deficiens in purgatione, habetur pro cōuicto: & ſuper notorio non eſt indicenda purgatio, § quicumque vero. 446

Degradatio duplex eſt, verbalis & actualis. § eſt autem degradatio. 79

In degradatione ſacerdotum ob cauſam hæreſis poteſt procedere ſolus epiſcopus delinquentium cum ſuis minoribus prælatis. § quinimmo interdum. 80

Degradatus traditur curiæ ſęculari, & pro eo debet eccleſia intercedere: & degradatus ſe immiſcens ſacris, excōmunicatur. § clericus igitur. 80

Delatio habitus tacitam oſtendit profeſſionem: & vnuſquiſque debet ſe conformare cum habitu, quem gerit. § tacite profitetur quis. 149

Delegare poſſunt, non ſolum princeps, ſed etiā alii ordinarii, licet delegatus à principe ſit magis priuilegiatus. § poſſunt autē iuriſdict. 310

Delegari poteſt vna cauſa etiam pluribus, & ſi in reſcripto non fuerit adiecta clauſula, Quod ſi non omnes, valebit proceſſus, ſecus ſi talis clauſula fuerit adiecta; quo caſu procedere poterunt, ſi conſtet aliquos non poſſe, vel nolle intereſſe. § item mandari poteſt. 312

Delegatio ſoluitur reuocatione iuriſdictionis, re integra. § ſoluitur autem delegatio 315

Delegatio ſoluitur morte tam delegantium, quā delegatorum: & ſi vnus ex pluribus delegatis moriatur, adhuc ſoluitur delegatio, niſi aliud expreſſum ſit in reſcripto, vel ſub nomine dignitatis facta ſit delegatio. § morte extinguitur. 316

Delegatio perimitur impedimento delegati, tā iuris quàm facti, § ſed etſi delegatus. 316

Delegatio recuſatione extinguitur, cū iudex datus ſuſpectus poſtulatur, & pronunciatur. § recuſatione quoque. 318

Delegatus à principe regulariter nō poteſt quē citare, vt compareat perſonaliter, non tamen in ciuili. § non tamen in ciuili. 311

Delegatus à Papa non ſubdelegat niſi perſonis enumeratis. § ſed nec omnibus. 311

Delegatus vnus ex pluribus, ſi negotium inchoauerit, alii non poſſunt ſe intromittere, niſi ex cauſa. § porro vno illorum. 313

Delegatus debet diligenter ſeruare fines mādati & cum quid committitur, cenſentur omnia commiſſa, per quæ peruenitur ad illud. § ſed ſiue vni. 313

Delegatus admittit rationabiles exceptiones, niſi verba reſcipti ſonent in contrarium. § rationabiles quoque. 314

Delegatus habet iuriſdictionem etiam in eum, in quem facta fuit alienatio poſt impetratum reſcriptum, licet reſcriptum de eo non faciat mentionem § ſed etſi litteras. 314

Delegatus ſedis Apoſtolicę in cauſis quæ agitantur coram ſe pro minori quatuordecim annorum poteſt eidem curatorem dare, vel auctoritatem conſtituendi procuratorem: & omnis qui non prohibetur, poteſt eſſe procurator. § quin etiam Apoſtolicæ. 322

Delegatus debet in citatione inſerere tenorem ſuæ commiſſionis, & deſignare ſuum auditorium: ſecus eſt in ordinario. § iam vero multum. 341

Delegatus à principe poteſt propriam ſententiā intra annum exequi § ſed ſi ordinarius. 419

Delegato quid ſit agendum, ſi iuriſdictio eius expiret in perēptorio. § item in delegato. 341

Delicta publica etiam publica pænitentia lui debent. § publica pęnitentia. 174

Delinquens captus ſi prætendatur clericus, vtrū ita ſit, debet, cognoſcere iudex clericus vocato iudice ſęculari. § dubitari tamē contingit. lib. 3. tit. 1. pag. 308

Delinquēs captus habitus pro clerico ſtatim debet reſtitui iudici eccleſiaſtico. § ſed ſi notorium lib. 3. tit. 1. pag 308

Delinquentes in ſacris locis immunitatis ſpeciati, priuilegiis ſacrorum locorum, non gaudent. § hoc autem. 257

Demoſtrari debet per exteriora, qualis quis ſit interius, § oportet item. 59

Dependentia & cōnexa ſunt ſimus tractanda § poſt hæc videamus. 107

Deponere proprius ſolus epiſcopus poteſt cōſtitutos in minoribus ordinibus, ſecus in maioribus

ribus.§. quod autem dictum eſt. 80

Deprehenſi in ſcelere. & vulnerari, ſi confeſſi ex vulneribus mortui fuerint: itē improuiſo caſu oppreſſi, nō priuantur eccleſiaſtica ſepultura. § quin etiam. 277

Deputatis vltimo ſupplicio ſacramentum pœnitētię & euchariſtiæ nō negatur § nec infirmis ſolum. 179

Deſcendentes ab hæretico, vſque ad ſecundum gradum, ab heretica, vſque ad primum, non poſſunt habere beneficium eccleſiaſticum, niſi pater aut mater deceſſerint emendati. §. ſed & eorundem. 458

Detinens, vel ducēs clericos in ſtincula, incurrit excommunicationē latæ ſententię, niſi faciat de voluntare ſnorum prælatorum §. interdū etiamſi. 485

Deuolutio fit ad ordinariū regularibus prælatis non conferentibus infra ſex menſes. §. idem ſtatuitur. 112

Deuolutio non habet locum eccleſia non numerata, & quādo dignitas eſt ſuppreſſa §. hæc autem ita. 113

Deuolutionis tempus currit tantum non impeditis, & à die notitię §. tempus autem ſex. 113

Deo dicatos homines qui corporaliter offendūt incidunt in excommunicationem latæ ſentētiæ, à quo nō poſſunt abſolui, niſi per Papam §. ſi quis igitur. 484

Diaconi in vigeſimo anno ordinari poſſunt. §. ſicut autem ſubdiacono. 86

Diaconi in ſacris conſtituti ſunt, & ſubdiaconi & diaconi debent epiſcopū cuſtodire, ſacerdotibus celebrantibus aſſiſtere, nouum teſtamētū tum prædicare: euchariſtiam vero præſente epiſcopo, vel preſbytero populo erogare non poſſunt §. ſicut antem. 85

Dicenti ſe velle ingredi religionem eſt certum tempus præfigendum, intra quod vel ingrediatur, vel ad vxorē redeat. §. ei autē qui. 230

Diebus feriatis in honorem Dei etiam ex cōſenſu partium non poteſt procedi: & anguſtia tēporis ad comparendum dati, vitiat citationē. §. ſed etſi te iudex. 340

Diffamato de excommunicatione nō poſſumus communicare, niſi ſe purget, vel ad cautelam ſe faciat abſolui, & toleratus ab eccleſia nō debet vitari, niſi in occulto. §. ſed etſi, qui 495

Dignum magis trahit ad ſe minus dignum. §. ſanctificatum autem. 185

Dilationes ad teſtes examinandos tres dari poſſunt, & ex cauſa etiam quarta, ſub certo tamen iureiurando. §. dabnnt autem iudices. 397

Dilatoriæ exceptiones non declinatoriæ regulariter proponuntur ante litem conteſtatam quandoque tamen etiam poſt. §. ergo in initio. 354

Diſpenſari poteſt cum electo ſciſmaticō, ſi nullum ordinū à ſchiſmaticis ſuſcepit. §. de illo. 48

Diſpenſari poteſt cum paruulis, qui cupiditate parentū eccleſias ſunt conſecuti, poſt liberam reſignationē. §. quinimmo qui paruuli. 452

Diſpenſari poteſt circa collationem factam poſt deuolutionem. §. is quoque, qui. 114

Diſpoſitio regnlariter reſtringitur ad tēpus prę ſens, & mentio potentiæ intelligitur de præſenti. §. eodem etiam ſpectat. 125. Cetera vide infra in ver. interdicto.

Diuerſitas dantis non inducit diuerſitatem rei datæ. §. accipite 7

Diuortiū eſt diſſolutio matrimonij, & ſeparatio tori poteſt appellari diuortium. §. diuortium eſt. 229

Domeſtici & ſimilē habentes cauſam, non poſſunt eſſe teſtes. §. domeſtici quoque. 396

Dominus, pręſtito iuramento de impnnitate, poteſt ſeruum ſuum etiā inuitum ab eccleſia abducere. §. qnod ſi ſeruus ſit. 258

Dormiens, & amens, ſi ante ſomnum & amentiam habuernnt propoſitū baptizandi, baptizari poſſuut. §. de dormientibus. 167

Dormientes ex commiſſo homicidio non incurrunt irregularitatē. §. idem conſtitutū eſt. 100

Dotans, vide ſupra in ver. ædificans.

Dotes vxorum ob hæreſim maritorum nō ſunt confiſcandæ, niſi ſcienter contraxerint matrimonium cum hæreticis. §. ſed & cum alteri. 457

Ducenti in vxorem ſciēter publicam meretricē peccata remittuntur. §. quin potius qui. 206

Reliqua vide ſupra in ver. detinens.

E

ECcleſia primitiua nō habuit ſubdiaconos, & apud antiquos ſubdiaconatus nō reponebatur inter ſacros ordines, ſed poſtea is ordo inte ſacros ceptus eſt haberi & ſubdiaconus poteſt eligi in epiſcopū. §. ſubdiaconos licet. 85

Eccleſia ſi ſteterit vacans per ſex menſes, beneficium deuoluitur ad capitulum. §. eadē ratione, vbi. 112

Eccleſia ſi ob patronorum diſcordiam detrimētum patiatur, poteſt epiſcopus interdicere diuinis. §. quod ſi ita ſimultates. 134

Eccleſia noua ob commoditatem plebinm ædicari poteſt, quæ tamen matrici honorem exhibere debet. §. plebium commoditas. 244

Eccleſia

Eccleſia noua ędificari poteſt, vtputa pro leproſis vniuerſitatis intuitu. §. vniuerſitatis intuitu. 244

Eccleſia indotata conſecrari non debet: & quæ ſeruari debent in cōſtruenda, vel conſecranda eccleſia. §. quacumque tamē ex cauſa 245

Eccleſia debet quanto poteſt citius, conſecrari. §. baſilica igitur. 246

Eccleſia conſecranda eſt ab epiſcopo, qui prius baptizauit incolas regionis, vbi conſtructa eſt §. etſi dubitetur. 247

Eccleſia ſemel cōſecrata non debet amplius cōſecrari, nec dicitur iteratum, quod ignoratur ſemel factum. § eccleſiæ autem. 247

Eccleſia polluta debet reconciliari. §. ſed ſi eccleſia. 248

Eccleſia quibuſcūque diebus poteſt conſecrari, ſed ſolum ab epiſcopis, qui ea, quę ſunt iuriſdictionis, poſſunt demandare inferioribus: ſecus, quę ſunt ordinis. §. cōſici autē poterit. 248

Eccleſia, vbi ſepulta ſunt corpora infidelium, nō debet conſecrari, niſi ſeruata forma, de qua in illo. §. dicitur. §. illud etiam. 249

Eccleſia vacans licet poſſit vniri, vnio tamen eccleſiarum vacantium diſolui non poteſt. § illud inter inſtituendam. 154

Eccleſia & minor reſtituuntur aduerſus ſententiam etiam à ſede Apoſtolica latam. §. adhuc autem iis. 437

Eccleſia reſtituitē aduerſus quālibet lęſionē etiā aduerſus aliam eccleſiam. §. ſed etſi nō. 438

Eccleſiæ Romanæ omnes eccleſię ſubſunt. §. ſicut autem Petrus. 25

Eccleſiæ cenſetur relictum, relictum ſacerdoti pro anima, ſecus eſt, ſi quid ei ſit relictum ſub onere fidei commiſſi. §. ſed etſi non emerit. lib. 2. tit. 28. pag. 302

Eccleſiam nouam cōſtruenti poteſt nouū opus nunciari. § ſed ſi quis. 246

Eccleſiam qui cōſtruit pręter epiſcopi conſenſum, facit iacturam ſui patronatus. §. diuerſū ſtatuetur. 246

Eccleſiam ſuā non poteſt quis grauare pro alienis debitis: & debita neceſſaria à prędeceſſore luenda ſunt. Idem, ſi clericus de mandato ſide iuſſerit, aut in rem ipſius eccleſiæ mutuū verterit. §. ſed nec commiſſam. 295

Eccleſiæ plures baptiſmales nō debent fieri ſub vna terminatione, & terminationis controuerſia dirimenda eſt iudicio plebium, vel ſorte. §. plures tamen baptiſmales. 243

Eccleſiæ epiſcopo omnimodam ſubiectionē debent. §. quemadmodum autem. 261

Eccleſiæ & prouinciæ de nouo conuerſę in perſoluendis cenſibus ſeruabunt conſuetudinē vicinarum. § ſed quis erit modus. 265

Eccleſiæ omnes poſitæ in diœceſi ſubſint epiſcopo, etiam monaſteria, & monacorū capellæ, niſi defendantur priuilegio, vel præſcriptionę. §. vſque adeo autem. 268

Eccleſiis qui aliud cōtulerunt, vel adquiſiuerūt poſſunt pro modo collati vel acquiſiti manu mittere, dum tamen manumiſſus cū poſteritate & peculio remaneat in parrocinio eccleſię. §. illud etiam *T*oletano. 299

Eccleſiis parochialibus monachi pręeſſe nō poſſunt, licet ſecus ſit in regularibus. §. fugitiuos vero debent. 154

Eccleſiaſticę pſonę nō poſſunt à ſęcularibus poteſtatibus collectari. §. realis immunitas eſt. 260.

Eccleſiaſticę res ſunt aut ſpirituales, aut temporales. §. ſuperiore libro. 157

Eccleſiaſticę reputātur & res illę, quas ſacerdos acquiſiuit, cum tempore ſuę promotionis nihil haberet, qui ſub pœnis hic contentis curabit, vt de rebus à ſe emptis ad nomē eccleſiæ ſcripturam conficiat §. ergo res eccleſiaſticas. lib. 2. tit. 28. pag. 301

Eccleſiaſticus patronus habet ad pręſentādum menſes ſex; laicus quattuor; eccleſiaſticus nō pōt variare: laicus poteſt. §. ſunt tamen inter 132. Cetera vide ſupra in littera *B*, in ver. Bona, & in littera C, in ver. canonica portio.

Electio quid ſit, & quòd ad vnū ius eligēdi habētes citari debēr, aliàs nō valet electio, & nō citatus pōt habere ratā electionē. §. ceterū. 26

Electio Papę multa habet ſpecialia. §. ſed hęc quidem. 29

Electio celebratur multis modis, & quomodo per iſpirationem, & quod laici non per inſpirationem, ſed per cōſpirationem dicuntur eligere. §. celebratur autem electio. 29

Electio quomodo dicatur celebrari p ſcrutiniū, & qui ſint ſcrutatores. § . per ſcrutinium. 30

Electio quomodo per cōpromiſſum celebretur, & quod arbitri non ſeruantes formam cōpromiſſi nulliter eligāt. §. per cōpromiſſum. 33

Electio deuoluitur ad proximū ſuperiorem ob nō ſeruatam formam, & ob negligentiam eligentium. § interdum tamen accidit. 37

Electio facta de indigno ius eligendi transfert ad Romanū Pontificem. §. alia ſanè cauſa. 37

Contra electionem factā à duabus patribus nō poteſt opponi, niſi de nullitate voti alicuius earum dictarum partium. §. hoc tamen tunc obtinebit. 32

Electus debet intrą menſē conſentire electioni, alioqui

alioqui alius poterit eligi, § nunc videndum eſt. 42
Electus poſt conſenſum electionis præſtitum, vel notitiam habitam, debet intra menſem ad ſedem Apoſtolicam iter arripere, & quanto citius poterit, confirmationem obtinere, §. eadẽ conſtitutione, 43
Electus ſchiſmaticus poteſt diſpenſari, ſi nullum ordinem a ſchiſmaticis ſuſcepit, §. de illo dubitari contigit. 48
Electo non eſt obediendum, niſi litteris cõfirmationis oſtenſis, § petet igitur is. 45. Cetera require infra in ver. epiſcopus.
Eligendi ius quibus competat, §. ius igitur prælatum. 35
Eligentes indignum per triennium eligere non poſſunt § illi quoque, qui. 39
Eligentium pars minor ad infringendam maioris partis electionem poteſt opponere de pro pria authoritate ac zelo, & de meritis electi, §. quod ſi eligentium vota. 31
Eligere non poſſunt impuberes, & non conſtituti in ſacris, § ſed neque in. 35
Eligere a ſuperiore prohibiti, abſentes, hæretici, non poſſunt eligere, §. his quoque. 36. & 37
Eligi non poſſunt minor xxx. annis excommunicatus, ſuſpenſus, & non conſtitutus in ſacris, & ſchiſmaticus nõ recõciliatus, §. igitur is q. 39
Eligi qui non poteſt, non animi vel corporis vitio, ſed alias, puta minor xxx. annis, vel ſpurius, poteſt poſtulari, §. ſciẽdum eſt. 40 Emphyteuta, vide infra in ver. tuinæ.
Epiſcopalis & parochialis portio pari paſſu ambulant §. item de quibus relictis. 285
Epiſcopatum adminiſtrare impeditus, & propterea factus monachus, ceſſante impedimento poteſt reuerti ad epiſcopalem dignitatem, §. cæterum ſpeciales. 76
Epiſcopatum executus ſimoniace, ſed ignorãter, ſi fiat poſtea regularis, licet ad primum reuerti non poſſit, alium tamen epiſcopatũ conſequi poteſt, § rurſus ſi quis inſcius. 76
Epiſcopus, & electus debent poſtulari, non eligi: ſecus Abbas & alij inferiores, §. epiſcopus quoque cum. 41
Epiſcopus cauere debet ab improborum commercio, & in corrigendo nõ minus charitatẽ, quàm poteſtatem exercere debet, §. ab improborum quoque. 55
Epiſcopus orationi & prædicationi debet inſiſtere, §. imprimis autem orationi. 56
Epiſcopus hoſpitalis eſſe debet, & liberalis, §. ſed nec vtranque. 57
Epiſcopus non debet ſecularibus negotiis ſe implicare, § ſicut antem epiſcopum. 58
Epiſcopus pudicitiæ ſtudioſus eſſe debet, §. pudicus quoque, 59
Epiſcopus qui ſemel ad vitam monachalem trãſiuit, nõ poteſt rurſus ad epiſcopalem dignitatem reuerti, §. accidit autem interdum. 75
Epiſcopus proprius ſolum poteſt deponere cõſtitutos in minoribus ordinibus, ſecus in maioribus, §. quod autem dictum eſt. 80
Epiſcopus ſolus delinquentium cum ſuis minoribus prælatis procedere poteſt in degradatione ſacerdotum ob cauſam hæreſis, §. quinimmo interdum. 80
Epiſcopus tantum ſacros ordines confert, minores interdũ & alij, & epiſcopus qui loco, nõ dignitati renunciauit, ſacros ordines cõferre poteſt, ſecus ſi etiam dignitati: quia tunc ſolum minores confert, §. illud poſtremo omittendũ non eſt. 94. & 95
Epiſcopus & capitulũ ſi habeant poteſtatem conferendi coniunctim, non poteſt vnus ſine altero, niſi in vno ſubſit impedimentum, conferre: & ſi epiſcopus poſſit cõferre, tamẽ de conſilio capituli: etiam quando ſit impeditus. capitulũ non poteſt ſe in collatione intromittere niſi epiſcopus ſit negligens in remouendo impedimentum, & mortuo vel abſente eo, cuius cõſilio interueniente eſt conferendum, non eſt ob id differenda collatio, §. quam conferendi poteſtatem. 111
Epiſcopus qui inſtituit ſecundo loco præſentatũ in pœnam tenetur prouidere etiam primo præſentato. §. ſed ſi laicus. 138
Epiſcopus poteſt ex cauſa eccleſiam patronatã ſecundum certam formam commendare, §. quòd ſi neceſſarium. 135
Epiſcopus in eccleſia iuris patronatus laicorum ex cauſa poteſt ponere Oeconomos, qui colligant fructus erogandos in vtilitatem laicorũ, §. erit etiam epiſcopo. 135
Epiſcopus poteſt interdicere diuinis, ſi eccleſia ob patronorum diſcordiam detrimentum patiatur § quod ſi ita. 134
Epiſcopus non poteſt ſpernere patroni præſentationem, §. quemadmodum autem. 137
Epiſcopus poteſt ſuo ſubdito concedere licentiã eligẽdi confeſſorem, §. epiſcopus quoque. 176
Epiſcopus excreſcẽtibus fidelibus, nouam eccleſiam conſtruere poteſt, & vnam in plures diuidere, §. Ob incrementum populi. 243
Epiſcopus fabricans eccleſiam non eſt peritturus, licet inrauerit nõ alienare eccleſiaſtica, § nec quidquam. 243
Epiſcopus. Sicut vnire epiſcopatus ptinet ad Romanam

manum Pontificem, ſic minores eccleſias ad epiſcopum cui ſubſunt: inferiores vero nō poſſunt vniri, §.non tamen. 251
Epiſcopus vnire poteſt eccleſiam alteri, vel loco religioſo donare, etiā non vocato rectore vel defenſoribus, ſed proprię menſæ non poteſt. §. vſque adeo. 252
Eiſco p us nō poteſt nouum cenſum imponere, vel veterem augere, præter cathedraticum. §. ſed nec epiſcopus. 264
Epiſcopus ex cauſa, & non in propriam vtilitatē poteſt nouum cenſum conſtituere, vel augere veterem, accedente conſenſu capituli, §.quod autem. 264
Epiſcopus remittens eccleſiæ ſeruitia, non cenſetur remittere procurationem, ſed illā dare detrectantes poteſt excommunicare: & procurationi non præſcribitur. §.& adeo. lib.2. tit. 21. pag. 266
Eps ob vrgentē neceſsitatē pōt exigere charitatiuum ſubſidium, §.poſtremo admonendi. 263
Epiſcopus cum eccleſiis inferioribus non diuidit ſibi relictum, ſed bene detrahit quartā de relictis dictis eccleſiis, §. ſecus autem eſt. 284
Eps regulariter non poteſt aliquid agere ſine cōſenſu, vel conſilio capituli, § tractemus. 293
Epiſcopus feudum a vaſallo alienatum, & difficilis recuperationis, poteſt alteri ſub cōditione recuperandi cōcedere, §.ſed & in feudum. 298
Epiſcopus poteſt feudum deuolutum alteri cōcedere, §.quinimo. 298
Epiſcopus poteſt permutare terras duarū eccleſiarum ſuæ diœceſis, illarum accedente cōſenſu, & de tēporalibus ad ſpiritualia non poteſt fieri permutatio, §.epiſcopus quoque. 300
Epiſcopus nō poteſt diſpenſare cum electo ſimoniace, licet ignoranter, ſed bene ſuper aſſeruatione beneficii ſimplicis, prę quia tamē reſignatione, §.ſed videamus. 450
Epiſcopus tenetur ſtatuta ſua certificare, §.quāobrem. 17
Epiſcopo ex cā datur coadiutor: cuius datio ad ſedem Apoſtolicam pertinet, §.accidit ēt. 65
Epiſcopo cōceditur pro ſepultura propria eccleſiam ædificare, aut nouum monaſterium conſtruere, §.epiſcopo quoque. 245
Epiſcopo quædam pertinent iure ordinationis, quædam lege iuriſdictionis, quædā lege diœceſana, §.ſed hæc omnis. 261
Epiſcopo & eccleſiæ ſi quid coniunctim legetur, ſit inter ipſos diuiſio, etiam ſi teſtator hoc reliquerit epiſcopo, illud eccleſiæ, niſi ſtare velint teſtatoris voluntati, quod ob fauorem vltimæ voluntatis cōceditur, §. quod ſi cōiunctim. 283
Epiſcopo ſi teſtator aliquid reliquit, & aliquid reliquit eccleſiis, & iuſſit epiſcopū eſſe contētum ſuo relicto, poſthabita detractione quartæ, ſeruāda eſt teſtatoris voluntas, niſi ſit facta in fraudem, §. hoc antem. 284
Epiſcopo debetur a rectoribus quarta decimarū quas exiguunt: niſi præſcripta fuerit, §.poſtremo ſciendum. 293
Epiſcopū qualē eſſe oporteat, §.oportet aūt. 38
Epi ſunt, qui pſunt maioribus populis, & Latine ſpeculatores appellari pñt, & magna eſt ipſorū in eccleſia auctoritas, §.ſimpliciter autem. 23
Epiſcopi duobus modis creantur, §.promouentur autem. 26
Epiſcopi & presbyteri olim erāt iidem, ſed in remedium ſchiſmatis de presbyteris vnus electus eſt qui epiſcopus dr, §. presbyterum. 82
Epiſcopi Italici non debēt ordinare Vltramōtanos, niſi de licentia Papæ, vel ſui ordinarij, § & hoc quidem. 98
Epiſcopi ſoli chriſmāt, §.vnde cum ceteras. 170
Epiſcopi debent propalare nomina excommunicatorum, §.vnde vt excuſationis. 496
Epiſcopi & ſuperiores numquā incurrunt ſententiam interdicti, vel ſuſpēſionis ipſo iure, niſi de ipſis expreſſa mētio habeat. §.ea propter. 513
Epiſcoporū ordo eſt tripartitus, & Patriarchę primū poſt Papā locū tenēt, § in altiori gradu. 21
Epiſcopis ḡ ſint reſeruata, §.eccleſias vero. 184
Epiſcopis viſitātibus debetur procuratio, § vlterius. 265
Epiſcopis prouincialibus deficientibus, aduocandi ſunt epiſcopi vicinæ prouinciæ, §.illud quæſitum eſt ſi. 51
Epiſcopis ſubſunt Xenodochia, Orphanotropia, & loca ſimilia, qui prouidere debent ne illorū res diſsipentur, § Xenodochia. 269
Epiſcopos transferre ad ſolum Romanum Pōtiſicem pertinet, § ſciendum. 69. Cetera vide infra in ver. pleraq;, & in ver. ſententia.
Error in perſona impedit matrimonium, §.liberi qui ſint. 205
Error perſonę & conditionis impedit matrimonium, non autem qualitatis & fortunæ, §.ergo non omnis. 206
Error perſonę qualis ſit conditionis, fortunæ, & qualitatis, §.ſolum igitur. 207
Euchariſtia. Proprie ſacerdotes appellantur, qui Euchariſtiā conficiunt, improprie etiā diaconus, & ſubdiaconus. §.diximus autem. 87
Euchariſtia a presbytero tantum exhiberi debet, non ab inferiori, niſi ſubſit neceſsitas, §. ſed nec ab omnibus. 181
Euchariſtia Scęnicis & hiſtrionibus nō eſt dāda,

pro

pro ceteris autem, maxime Infirmis debet eſſe parata § item quamuis. 182

Euchariſtiæ ſacramentum maximum eſt, & ſaltē ſemel in anno debet aſſumi.§ eſt autē. 185

Cetera vide in infra in ver. Sacramentum.

Examē debet præcedere collationem beneficiorum.§. quod & in, 91

Exceptio quid ſit,& quotuplex ei⁹ eſt ſpecies, dilatoria,& perēptoria,& quod dilatoriarū quędā reſpiciunt iudicē,quædam actorem,quędā reū & quædam cauſam.§.exceptio.351.& 352

Exceptio ſi opponatur cōtra agentem ſpolio,per quam concludatur actorem nō poſſediſſe, ſpoliatus ante omnia non reſtituitur. §. ſed etſi talis. 373

Exceptio excommunicationis licet ſit dilatoria, tamen poteſt opponi & ante & poſt litem cōteſtatam,§ his annumeranda. 354

Exceptio excommunicationis cum opponitur, ſeruanda eſt certa forma.§ ſed cum. 355

Exceptio excommunicationis poteſt actori opponi in prima tantum inſtantia,non in ſecunda. Idem de ceteris dilatorijs,§.hæc tamen. 355

Exceptio non numeratæ pecuniæ.in fine de cōp. iuris. 74

Exceptiones ducuntur ex loco,& ex tempore,& ex aliis fontibus,§.ducuntur autem. 354

Exceptiones perēptorię ſunt quę ius actoris perimunt,& ſemper agentibus obſtant,§ peremptoriæ. 356

Exceptiones perēptorię litis finitæ ſunt,quę impediunt litis ingreſſum,§.harum quædā. 357

Exceptiones peremptoriæ proponuntur poſt litē conteſtatā ante ſententiam.§.ceterę vero.357

Exceptiones præiudiciales ſunt quę alteri cauſę præiudiciū afferūt:puta exceptio cōſanguinitatis,cauſę reſtitutionis viri,exceptio nataliū,petitionis hęreditatis,§.ſunt etiam quædā, 358

Exceptiones rationabiles admittet delegatus,niſi verba reſcripti ſonent in contrarium,§. rationabiles. 314

Exceptiones contra teſtes, peremptoriarum naturam ſapiunt, ideo ante ſententiam proponendæ,§.ſunt & aliæ. 360

Excipiens non confitetur agentis intentionē: & poteſt quis etiā plures contrarias exceptiones opponere,& ſi iudex non admittat, poteſt appellari,& iudex puniri,§.poſtremo ſciēdū.362

Excōmunicari non poteſt vnus pro delicto alterius,§.Sed & ſi propter.lib.4.tit.14 pag. 508

Excommunicatio quid ſit,§.eccleſiaſticę ceſurę. 481.

Excommunicatio minor à perceptione ſacramētorum,maior etiam à fidelium cōmunione ſeparat,§ excommunicationum. 482

Excōmunicatio iudicialis eſt, quā infert iudex, & cui cauſa committitur, omnia quæ cauſam contingunt cenſentur permiſſa,§.iudicis. 491

Excommunicatio quando intelligatur de maiori.§.ceterum,quæ. 356

Excōmunicationis ſententiam debet prędecere monitio,& debet fieri in ſcriptis,ita vt cauſam contineat,§.quoties. 491

Excommunicationis abſolutio ad cautelam peti poteſt,§.ſi quis tamen. 499.& 500

Excommunicationis abſolutio non debet peti omiſſo medio,niſi in contrarium ſit conſuetudo §.ſed hoc caſu. 500.& 501

Excommunicationū aliæ ſunt latę ſentētiæ,aliæ ferendæ:& latæ ſententię eſt, cum quis ſine facto iudicis à iure excōmunicat,§ rurſus. 483

Excommunicatus minore excommunicatione eſigit,ſecus maiore,§ illud quęſitum. 36

Excommunicatus nec proprio nomine,nec alieno poteſt eſſe in iudicio,niſi ad defenſionem, § hi vero. 316

Excommunicatus à delegato principis, etiā delegato mortuo nō poteſt ab ordinario abſolui, vel alio,præter quam in mortis articulo, vel de mandato Papæ,§.quæri. 345

Excommunicatus non poteſt reconuenire,§ idē iuris eſt. 366

Excommunicatus ſi ante mortē oſtenderit ſigna penitentiæ,etiam mortuus poteſt abſolui, §. plane ſi. 494

Excōmunicatus minori,ſi idureſcat in ea, poterit excōmunicari maiori,§.qđ ſi ex locutione.496

Excommunicatus cui Papa communicat,nō propterea cēſetur abſolut⁹,niſi Papa id exprimat, §.nouiſſime ſciendum.lib.4.tit.13.pag. 505

Excommunicato cōmunicari nō poteſt ante abſolutionē etiamſi dederit cautionē iuratoriā de parēdo mādatis eccleſiæ,& epiſcopus ei cōmunionē reddiderit,etiamſi morte præuentus non potuerit abſolui,nec ideo magis. 494

Excommunicato omnes qui ante prolationem ſententiæ tenebātur communicare, tenentur etiam poſt,§.vxores quoque. 497

Excommunicatum iniuſte ſi quis ſe dicat, prius eſt abſoluendus ante quam ſint admittendæ probationes,ſuper iuſtitia excōmunicationis, §.aliud iuris erit.lib.4.tit.13.pag. 503

Exempla ſolenniter ſumpta,fidem faciunt,§.idē & de exemplis. 404

Exorciſtatus eſt de minoribus ordinibus, §.ſunt igitur in eccleſia. 87

Expectatiuam habens poteſt acceptare beneficiū vacaturum primum,vel ſecūdum,vel alterius

certum

certum tamen acceptare non poteſt,§.poterit tamen is. 121

Expenſæ,vide ſupra in ver.appellantem.

Expoſitus,vide infra in verſi.filius.

Expreſſio eius quod tacite ineſt,nihil operatur, niſi per alium modum quam quo tacite ineſt, fuerit facta expreſſio,§.aliud iuris eſt. 123

Expreſſi & taciti cadẽ eſt virtus, §. quod ſi iudex in termino,lib.3 tit.17.pag. 425

Extrema vnctio ſolet exhiberi iis,de quorũ morte dubitatur & duplex vnctio exterior & interior,& interiorem exterior deſignat , §.hactenus. 184

F

FActa plus operantur , quàm verba,§ appellaſſe. 430

Fama præſtat adminiculũ cęteris probatioinbus: & iudex ex variis debet animum ſuum inſtruere.§ fama quoque. 409

Feriis indultis hominum cauſa renunciari põt, §.aliud tamen. 241

Feſta dedicationum eccleſiarũ debent celebrari, §.ſolemnitates. 249

Feudũ a vaſallo alienatum,& difficilis recuperationis poteſt epiſcopus alteri ſub cõditione recuperandi concedere,§.ſed & in feudum. 298

Feudum deuolutum poteſt per epiſcopum alteri concedi,§.quinimo. 298

Fideles poſt receptum baptiſmũ debent chriſmari,§.quamuis autem. 170

Fides ſacramenti ſupplet ſacramentum fidei , §. vnde de Iudæo. 164

Filiusfamilias licet non poſſit aliquid relinquere pro anima,ſi careat caſtrenſi peculio, vel quaſi,tamen põt ſibi eligere ſepulturã,niſi ſit impubes,quo caſu poterit pater ſepelire illũ vbi voluerit,niſi ſit conſuetudo in contrarium . §. de filiofamilias. 273

Filius a patre,vel ab alio,patre ſciẽte, expoſitus, liberatur a patria poteſtate : & expoſitum ſuſcipiẽs nullũ in eo ius habet §.q; ſi filius. 476

Filij presbyterorum nõ poſſunt ordinari niſi fiãt regulares,vel monachi, vel niſi ſint nati ex legitimo matrimonio,vel ſint valde morati,§ preſbyterorum, 103

Filij nati ex matrimonio,cui obſiſtit publicæ honeſtatis iuſtitia,non ſuccedũt patri, publice cõtrahenti,§.filij quoque. 215

Filij,per quorum neutrum ventum eſt ad compaternitatẽ,copulari poſſunt , niſi mos regionis aliud inducat,§ de filiis quoque.218. Cetera vide infra in ver.pater.

Finis iuris canonici perficit fines aliorum iuriũ. in fine comp iuris. 69

Flauius Vrſinus Cardinalis. ibid.79

Fœneratores non ſolum , ſed etiam illorũ hæredes debent vſuras reſtituere, nulla obſtãte appellatione,§.nec is tantum. 469

Fornicatio carnalis & ſpiritualis æquiparantur, §.idem erit. 200

Fornicatus compluribus concubinis,nõ incurrit irregularitatem bigamiæ,§.aliud iuris eſt. 104

Frigiditas & coeundi impotentia matrimonium impediunt,§.item frigiditas. 213

Fructus quibus caſibus in ſortem quis computare non teneatur,§ ſunt tamen caſus. 471

Fructus ne dilapidẽtur,ſunt ſeqſtrãdi,§.ſed ſi.344

Fur occultus põt poſt reſtitutionẽ & pęnitẽtiam ad ſacros ordines promoueri,§. de fure. 102

Furioſi ex commiſſo homicidio non incurrũt irregularitatem,§.idem cõſtitutum eſt.100.Cetera require infra in verſi.ordinari.

Furor impedit matrimonium contrahendũ , ſed non dirimit contractum.§.furor quoque. 213.

Furtum committentes ob neceſſitatem mitius puniuntur,& pœna furum puniuntur participantes cum eis,& qui furtorum ſunt cõſcij,§.ſed hæc de illis. 465

Furti nomine omnis illicita vſurpatio cõtinetur: & fures promoueri non poſſunt, imo promoti deponũtur,& ſi ſint incorrigibiles, debẽt excommunicari,& ſi occiſi fuerint in furto , non eſt pro eis orandum, niſi ante mortem ſint cõfeſſi,§.furti quidem nomine. 464

G

GRatia alicui cõceſſa,vt prouidere poſſit perſonis idoneis in certa eccleſia,perſonis non expreſſis , non expirat re integra per obitũ cedentis,ſecus ſi perſonæ eſſent expreſſæ,§.illud quoque. 128

Gregorius X I I I. Hugo Boncompagnus,in fine de comp.iuris. 78

H

HÆreticus poteſt miniſtrare ſacramenta,§. ergo qui baptizat. 161

Hæreticus nõ reſtituitur an omnia. Idẽ ſi in reſtitutione timetur de periculo animæ,vel ſcãdalo:quia differtur reſtitutio.§.plures præterea. 374

Hæretici,qui ſint,& qui ſchiſmatici,& quomodo differant,§ hæretici ſunt.

Hæretici niſi hæreſim abiurauerint,omni eccleſiaſtica prærogatiua nudati traduntur ſeculari curiæ puniendi,§ in hæreſi autem. 454

Hæretici nõ poſſunt tradi eccleſiaſticæ ſepulturæ, & tumulantes eos excommunicãtur,nec ante abſoluuntur,quam proprijs manibus exhumauerint,§.eccleſiaſtica quoque. 457

Hęretici qui receperũt pœnitentiam eccleſię, vel

re-

recipere ſunt parati, ſunt reincorporandi: poſt abiurationem vero relapſi non ſunt amplius reincorporandi, ſed traduntur curiæ ſeculari. eis tamen non negatur ſacramentum pœnitentiæ, § ſed videamus, qui. 458
Hæreticorum in cauſa plura cõtra eos ſunt inducta, & in proceſſu contra eos, §. plura quoque ad. 460. Reliqua habes ſupra in ver. bona. & infra in ver. ſuſpecti.
Hiſtrionibus nõ eſt dãda euchariſtia, pro infirmis ſemper debet eſſe parata. §. item quamuis. 182
Homicidia voluntarius non poteſt promoueri, & promotus eſt deponendus: ſecus de neceſſario § patrati delicti. 98
Homicidium fortuitum cõmiſſum dum dabatur operam rei illicitę, impedit quem promoueri, §. quod ſi neque voluntarium. 99
Homicidium ſi dans operam rei licitæ comiſit ex negligentia, irregularitatem incurrit, ſecus ſi non ex negligentia, ſed mero caſu, § ſed etſi licitæ. 100
Homicidium fortuitum non punitur, ſi nulla culpa caſum præceſſit, §. idem etiam. 475
Homo liber non debet ab eccleſia violenter abſtrahi, niſi impetrata vita, & membrorum incolumitate, §. hæc tamen. 257
Homo quinque modis conſiderari poteſt. in fin. de comp. iuris. 67
Homo varie conſideratus variis legibus vtitur. ibid. 67
in Hoſpitalibus circa ſacramentorum exhibitionem ſeruanda eſt antiqua conſuetudo, §. ſed & ſi qua. 271. Cetera vide ſupra in ver. adminiſtratores,

I

IEiunis & à ieiuno debet dari chriſma, niſi neceſſitas aliud cogat, § accedent. 171
Ignorantia excuſat participantem cum excommunicato, §. interdum tamen. 497
Immortalitas quadruplex in prælection. in principio. ibid 81
Immortalitas perpetuitatis. 81
Immortalitas beatitudinis ibidem.
Immortalitas ſucceſſionis naturalis. ibidẽ. 82
Immortalitas legitimę ſucceſſionis. ibidẽ. 83
Immunitas in titulo de immunitate eccleſiarum large aſſumitur, & quid ſit immunitas, §. immunitas. 254
Immunitatis eccleſiarum triplex eſt ſpecies, localis perſonalis, & realis, & quod immunitas localis eſt, per quam profana in eccleſiis & non cõſecratis, vel oratoriis exerceri prohibentur, §. eſt autem eccleſ. 254
Impediens conceptionem, vel abortũ procurans punitur vt homicida, ſecus ſi id caſu fieri contingat, § is quoque. 476
Impeditus adminiſtrare epiſcopatũ, & propterea factus monachus, ceſſante impedimẽto, poteſt reuerti ad epiſcopalẽ dignitatẽ, §. cæterũ. 76
Imperator, vide infra in ver. laici.
Impubes ſi præter parentum voluntatem, monaſterium fuerit ingreſſus, poſſunt parẽtes intra annum reclamare, ſecus ſi ſit pubes, §. quod ſi impubes. 146
Impuberes duo quorum malitia nõ ſupplet ætatem, & qui pubertati nõ ſint proximi, vel etiã alter tantũ ſit impubes, ſi per verba de præſenti matrimonium contraxerint, talis contractus reſoluitur i ſpõſalia de futuro, & ex eo inducitur iuſtitia publicę honeſtatis, § conſenſu. 190
Impuberes volentes diſſoluere ſponſalia nõ ſunt audiendi, ſed expectandum eſt tempus pubertatis, §. de illis qui. 195
Impuberes & nõ conſtituti in ſacris non poſſunt eligere, § ſed neque 35. Cetera vide infra in ver monachus, & in ver. mulier
Indultis Apoſtolicis derogari poteſt per pacta, §. Quod quidem vſque. 332
Infantes, furioſi, dormientes ex commiſſo homicidio non incurrunt irregularitatem, §. idem conſtitutum eſt. 100
Inferens iniuriam & damnum, debet damnum paſſo ſatiſfacere, nec illum excuſat ignorantia, §. mitius cum his. 477
Inferiori quod conceditur, multo magis conceditur & ſuperiori, § quod autem, 24. Cetera vide ſupra in verb. coadiutor.
Infideles intra quartum gradum coniuncti, ſi cõuertantur, non ſunt ſeparãdi, & eorum proles eſt legitima, §. ſi tamen. 222
Ingerẽs ſe diuinis incurrit irregularitatẽ, & quid ſit irregularitas §. cauel. ſit. lib. 4. tit. 15. p. 512
Ingreſſus qui inuita vxore eſt monaſteriũ, ab eadem vxore egredi coactus, ea mortua nõ cogitur rurſus in monaſteriũ reuerti, ſed nõ poterit amplius vxorem ducere. Quod ſi vxore nõ contradicente fuerit ingreſſus, illa mortua nõ poterit exire, præſertim ſi fuerit profeſſus cõſentiente vxore, §. quęſitum tamen eſt. 234
Initium vniuerſalium conciliorum celebrãdorũ poſt Apoſtolos cœpit temporibus Cõſtantini: & ipſorum celebrãdrorum eſt apud ſedẽ Apoſtolicã auctoritas §. quorum celebrandorũ. 14
Iniuriæ inferuntur re, vel verbis & litteris: & pœna eſt arbitraria, §. inferuntur autem. 481
Iniuriarum vltores ordinari non poſſunt, § idem ſtatuendum. 102
Innodatus pluribus non poteſt ab vna tãtum ex

g commu-

cõmunicatione abſolui, & abſolutio ſubreptitia non tenet, §. quod ſi quis. lib. 4. tit. 13. p. 503

Innouata per iudicem poſt diffinitam ſententiã à qua appellatũ fuit, reuocãtur ſtatim per iudicem Apoſtolicũ etiã ſi ante appellationẽ fuerint innouata, §. interpoſita. lib. 3. tit. 17. p. 429

Inquiſitio per ius canonicũ. in fine de cõp. iu. 49

Inquiſitio. Quando procedendum ſit per inquiſitionem, §. per inquiſitionem. 443

Inquiſitor hæreticæ prauitatis nõ poteſt procedere contra ſortilegos, niſi ſortilegium expreſſe contineat hæreſim, §. ſciendum. 461

Inſcriptio non eſt neceſſaria, ſi crimẽ opponatur excipiendo, §. accidit. lib. 4. tit. 1. pag. 444

Inſcriptio nõ eſt neceſſaria, ſi crimen obiiciatur, vt quis ab officii, vel beneficii executione excludatur; quo tamen caſu ſi poſt confirmationẽ opponatur, deficiens in probatione punitur pœna extraordinaria, §. ſed an ſi ꝓpterea. 445

Reliqua vide ſupra in verſi. crimen.

Inſtrumenta poſſunt exhiberi vſque ad concluſionem in cauſa, §. exhiberi autem. 404

Inſtrumentorum appellatione non large ſumpta continetur ſolum ſcripturę, quę in iudicio exhibentur, §. at ſi partes. 403

Inſtrumentis non vitiatis, & de vitio non ſuſpectis creditur, & error vnius litteræ, & raſio in loco non ſuſpecto, non vitiat inſtrumentum, §. exhibebuntur. 405

Intentans ſpolia non poteſt reconueniri, niſi ſuper cauſa ſpolij, §. is quoque. 367

Interdictum quid ſit, §. Eccleſiaſticę, cenſurę. 481

Interdictum aliud iuris, aliud iudicis. quæ diſtinctio exemplis declaratur, §. habent eccleſiaſtica lib. 4. tit. 14. pag. 506

Interdictum iudiciale quid ſit, §. iudicis ſententia. lib. 4. tit. 14. pag. 507

Interdictum eccleſiaſticum reſpectu perſonarũ eſt ſtricte interpretandum, & vnus non poteſt pro delicto alterius excommunicari, §. at non ſicuti. lib. 4. tit. 14. pag. 508

Interdicti tẽpore poteſt quis baptizari, chriſmari, & verbum diuinum audire, §. excepti vero caſus. lib. 4. tit. 14. pag. 509

Interdicti tẽpore poteſt confici ſacrũ chriſma: ſed vnctio extrema, eccleſiaſtica ſepultura, & diuinorũ celebratio ſũt prohibita, niſi cõceſſa quibuſdã ſint ex priuilegio: & violãtes interdictũ incurrũt excõmunicationẽ nõ obſtãtibus priuilegiis, §. velut igitur. lib. 4. tit. 14. pag. 509

Interdictorũ quędã generalia, quædam ſpecialia, §. rurſus interdictum. lib. 4. tit. 14. pag. 507

Interdicta vniuerſitate, & ſinguli de vniuerſitate cẽſentur interdicti, ne interdictũ reddatur eluſorium, §: item cum loci. lib. 4. tit. 14. pag. 508

Interdicto loco principali, cẽſetur interdictus acceſſorius vicinus & cõtiguus, & diſpoſitio iudicis non debet poſſe reddi eluſoria, §. etſi quidem. lib. 4 tit. 14 pag. 507

Interficiens per induſtriã ſimilis eſt aſſaſſino, §. non abſimilis. 475

Interficiẽs latronẽ nõ ex neceſſitate punitur, ſecus ſi ex neceſſitate, § quod ſi qs latronẽ. 475

Interficientes clericos qui poſthabito habitu cõmittunt enormitates, non ſunt excommunicati, §. quinimo. lib. 4. tit. 13. pag. 488

Interius qualis quis ſit, debet per exteriora demonſtrare, §. oportet item. 59

Inuitus baptizatus characterem ſuſcipit, & cogẽdus eſt ad obſeruantiam fidei, ſecus ſi penitus ſit coactus. §. ſed etſi quis. 167

Ioan. Maria de Monte, Iulius III. in fine de cõp. iuris. 78

Ioan. Ang. Medices Pius IIII. ibid. 78

Irregularitas, vide ſupra in verſi. ingerens.

Iudæi ſatisfacere debent de immoderato grauamine Chriſtianis, alias excõmunicantur modo quo poſſunt, §. Iudæi quoque. 470

Iudex delegatus ſi pronunciat ſe iudicẽ competentem, expirat iuriſdictio, §. item ſi. 317

Iudex delegatus quid ſit, §. extraordinariũ. 310

Iudex debet habere notarium, vel duos viros idoneos, qui ſcribant acta iudicij. §. ergo. 358

Iudex benefaciet, ſi rem terminare quęrat ſine tela iudiciaria. §. in his quoque. 350

Iudex debet eſſe contentus vna pœna ex pluribus, quæ aduerſus contumacem competunt, & excreſcente contumacia, poteſt etiam ad alias procedere, § quod autem. 348

Iudex nõ debet in cauſa ſuperſedere obtẽtu exceptionis ſpolii niſi dicatur factum ab actore, & hoc in ciuilibus: in criminalibus vero poteſt etiam obiici de ſpolio à tertio facto, ſi quis dicatur vel tota ſua ſubſtantia, vel maiori parte ſpoliatus, nec agenti ſuper rebus Eccleſiaſticis poteſt opponi exceptio ſpoli rerũ priuatarũ, vel contra, §. ſed quia. 359

Iudex diligens eſſe debet examinando ſuper omnibus qualitatibus ipſius cauſæ, §. interrogabit. 388

Iudex ex cauſa delegabit examen teſtiũ, §. ſi qui tamen eorum. 389

Iudex qualiter penſare debeat dicta teſtiũ, & qđ poteſt illos repetere, & interrogare vſque ad ſententiam, §. publicatis igitur. 402

Iudex poteſt teſtem repetere ſuper omiſſis, §. cũ quoque. 402

Iudex debet aduertere, ne dubium accipiat pro

potorio

hotorio,§.ſed cùm multa. 408
Iudex ex varijs debet animum ſuum inſtruere, §.fama quoque. 409
Iudex vnus ex pluribus ſufficit quod recitet ſententiam vſus plurali numero,ſecus in actu electionis,§.ſed & ſi. 412
Iudex qui contra leges & conſcientiã corruptus iudicat,varie punitur,§.is autem qui. 415
Iudex deputatus ſuper executione ſententiæ admitti exceptionem fraudis, ſeu nullitatis,non vt ſuper ea pronunciet,ſed vt negotium ad ſuperiorem,qui iudicauit,tranſmittat,§ quod ſi princeps. 420
Iudex ordinarius quis ſit,§.eſt & alia. 309
Iudex ordinarius tenetur exequi ſententiã delegati a Principe etiã iniuſtam,§.cũ igitur. 420
Iudex ad quẽ inhibere nõ poteſt,ſi dicitur ex iniuſta cauſa appellatũ,niſi prius recepta appellatione vt probabili,ĩcipiat cognoſcere de cauſæ veritate,§.qđ ſi obijciatur.li.3.tit.17.p.426
Iudex à quo compellere non poteſt appellãtem a grauamine ipſius veritatem probare,licet citare poſſit ad ipſius reuocationem audiendã, qua facta in cauſa procedere poterit eius contumacia non obſtante, ac ſi numquam appellaſſet,§.ſed videamus lib.3.tit.17.pag. 427
Iudex quãdo periculum eſt in mora, debet breuiare terminum proſequendæ appellationis, §.ſuperior quoque. 435
Iudex ſi proceſſerit nõ excipiẽte inquiſito de nõ diffamatione, proceſſus tenebit,§.idem etiam erit.lib.4.tit.1.pag. 444
Iudex fœneratori poteſt præcipere ſub pœna excõmunicationis,tã ne vſuras exigat, quã vt exactas reſtituat,non obſtante iuramento præſtito de nõ repetendis vſuris,§.ſed etſi quis. 469
Iudex aliquem excommunicans in dubio cenſetur inferre maiorem excommunicationem,§.ſed quæri poterit. 492
Iudicis diſpoſitio nõ debet poſſe reddi eluſoria, § etſi.lib 4 tit.14.pag. 507
Iudices duo ordinarii ſi ſententias diuerſas ferãt tenet ſententia lata pro reo,niſi actoris cauſa ſit fauorabilis:ſi vero delegati,ſentẽtia pendet ex voluntate delegantis:ſi vero arbitri,neutra tenet,ſi vero vnus tantum ex pluribus pronunciauerit,nulla erit ſententia,§ ex facto. 413
Iudicare ſecundum leges & conſuetudinẽ debet quilibet iudex,& ſummus Pontifex, qui tamẽ ex cauſa poteſt ab aliis recedere,§. ſed ſiue ordinarius. 414
Iudiciũ quid ſit,& qđ cauſa,§.teſtar.l.3.tit.1.305
Iudicium extraordinarium quid ſit,§.extraordinarium. 310
Iudicium ſummariũ eſt,in quo ſubtili ordinis iudiciarii obſeruatione prætermiſſa proceditur ordinarium & ſolẽne eſt,in quo ſeries iudiciariæ telæ obſeruatur.§ rurſus iudiciorum. 319
Iudicia ſecularia quæ ſint,& quæ eccleſiaſtica, §.ſumma diuiſio.lib.3.tit.1.pag. 305
Iudicia exercemus per noſmetipſos,& per procuratores.vel ſyndicos, & quot ſint procuratorũ ſpecies,§.expoſitis generibus. 320
Iudiciorum ſecunda diuiſio, quod quædam ſunt ordinaria, & quædam extraordinaria, §. eſt & alia. 309
Iuramentum aliud voluntariũ,aliud neceſſarium & neceſſarium,niſi ex cauſa,recuſari poteſt, §.ſed cum ſit. 406
Iuramentum recuſandi quæ ſint iuſtæ cauſæ, §.ſunt autem iuſtæ. 496
Iuramentum deferendum eſt reo, ſi pro eo ſunt præſumptiones,niſi aliter iudex arbitretur, §.ſed etſi pro reo. 406
Iuramentum voluntariũ eſt quod defertur à parte parti,quod deferẽti poteſt referri,niſi ſimus in famoſis actionibus,§.voluntarium eſt. 406
Iuramenti de calumnia omiſſio nõ vitiat proceſſum,§.illud poſtremo. 382
Iurare de calumnia tenẽtur etiam procuratores, quandocumque iudici videbitur,§.& non tantum. 381
Iuratur de calumnia hodie etiam in cauſis ſpiritualibus,§.in cauſis. 381
Iuratur de calumnia etiam in cauſa appellationis,§ præterea. 382
Iuris interpretibus cauenda eſt affectatio linguæ politioris in fine de comp.iuris. 67
Iurium cunctorũ finis vnus,conſeruatio.ibid. 68
Iuris Pontificii finis excellentior ceteris ibid.68
Iuris ciuilis interpretes tumidi. ibid. 75
Ius canonicum fines ceterorum iurium amplectitur,& quomodo. ibid. 68
Ius ciuile ſecundum Ariſt.ordinatio ciuilis ſocietatis. ibid 68
Ius canonicum raros habet auditores. ibid.70
Ius canonicum a ſacra Theologia multa mutuatur. ibid 72
Ius ciuile pœnis affici inſontes, deliquentes ſubleuat. ibid.73
Ius canonicum quid præſtet. ibid.77
Iuſiurandum deferri poteſt ad ſupplendam probationẽ,§.quod ſi nec teſtibus. 405
Iuriſdicto perpetua per vnum,intelligitur perpetuata quo ad omnes,§.iuriſdictione vero. 313
Iuriſdictio delegati à Principe expirat per executionem ſententiæ,§.idem iuris eſt. 317
Iuriſdictio expirat tranſacto termino,ſi in reſcripto tem-

pro tempus apponatur.§.ſed & cū cauſa. 317
Ius canonicum vnde dicatur: quid ſit, & ex quibus conſtet,§.iuri canonico. 8
Ius canonicum verſatur circa perſonas, res & iudicia,§.verſatur autem. 19
Ius diuinū eſt,quod cōtinetur in lege, & in Euangelio,& eſt immutabile,§.ius diuinum. 10
Ius eligendi quibus competat: §. ius igitur prælatum. 35
Ius patronatus quid ſit, & quibus modis conſtituitur,§.accidit autem. 130
Ius patronatus acquiritur per rite ædificantem, vel dotantem.§ ædificatione. 131
Ius patronatus tranſmittitur ad quoſcumque heredes,& plures ſuccedentes vni habent vocem vnius,nec heres patroni inſtitutū mutare poteſt,§ ſucceſſione quoque. 134
Ius patronatus donari poteſt,ſed ob donationem non præiudicatur iuribus Epiſcopalibus, vēdi autem non poteſt,niſi cum vniuerſitate. §. donatione quoque. 136
Ius patronatus tollitur ceſſione collegio. conſtitutione Eccleſię deſtructione,delicti perpetratione,§.tollitur ius. 140
Iuſtus metus,vide infra in ver,Metus.

L

Labor in interpretādo.in fine de cōp. iu. 76
Laicus etiam de manu clericorum nō poteſt decimas recipere ſub pęna excōmunicationis, & priuationis ſepulturæ,& clericus cōcedens deponetur,§ ex cōtrario.lib.2.tit.26 pag 292
Laicus à laico corā ſeculari iudice conueniri debet,niſi cauſa ſit ſpiritualis,vel ſimilis,& litteræ impetratæ ad iudicem Eccleſiaſticum non tenent,§.laicus ergo. 306
Laici non poſſunt eligere,§.laicis quoque. 38
Laici & etiam imperator non poſſunt concedere priuilegium ſuper decimis non ſoluendis. §. generaliter autem. lib. 3.tit.22.pag.292. Cetera vide ſupra in ver. Electio.
Latrones vide infra in verſi. Publici latrones.
Lectoratus eſt de minoribus ordinibus, §. ſunt igitur. 87
Legare tantum quis poteſt de bonis Eccleſiaſticis,quantum contulerit Eccleſię,§.item ſi tandem. 307
Legat⁹ de latere nō cōfert cathedrales Eccleſias regulares,nec dignitates poſt Pōtificalē maiores,nec poteſt eodem tēpore in eadē Eccleſia plures reſeruationes facere,§.ſed tamen. 114
Legatus de latere poteſt derogare iuri patronat⁹ Eccleſiaſticorum,non laicorum, Eccleſiaſtico patrono reddatur ratio prouentuum patronatus Eccleſiæ,ſecus laico,§.legatus etiam. 133
Legati miſſi,vel nati, vigore ſuæ legationis non conferunt niſi ſpecialiter ſibi cōcedatur:ſecus eſt in legatis de latere, qui conferunt, & ſine mandato ſpeciali,etiam inuito patrono Eccleſiaſtico,§.ex legationis. 114
Leges qualiter ſe habeant erga homines. in fine de comp.iuris. 65
Leges diuerſe ac contrarię. ibidem 65
Legiſtæ meri intra priuatam fortunam conſtiterunt. ibid. 78
Lepra,vel ſimilis morbus ſponſalia dirimit,licet nō dirimat matrimoniū,§ item ſi ſponſus 200
Leproſi poſſunt matrimonium contrahere,§.alia eſt cauſa. 213
Libellus quid ſit.§.in primis igitur. 348
Libellus quæ continere debeat,& quod ineptus & obſcurus libellus non obliget ad reſpondendam: & quod iudex poſſit illum lacerare,§. exprimet igitur. 350
Libelli ſolennis porrectio in quibus caſibus non eſt neceſſaria,§.ſunt tamen caſus. 350
Libello oblato debēt reo dari dilationes ad excipiendum,& ad euitandā obſcuritatē:vna materia eſt vno ī loco tractāda,§.oblato tamē.351
Libellorum alii ſunt accuſatorii,alij conuentionales,§.porro libellorum. 349
Liber homo non debet ab Eccleſia violenter abſtrahi,niſi impetrata vita & membrorum incolumitate,§.hæc tamen ſecuritas. 257
Libertus non poteſt ordinari,§ ratione. 96
Licentia conceſſa à ſuperiore religioſo, vt poſſit conſentire promiſſioni de ſe factæ,non valet, §.ſtrictius adhuc. 97
Litis conteſtatio eſt fundamentum iudicii, quo deficiente fruſtra ſuperædificabitur:& quando dicatur lis conteſtata,§.hactenus. 375
Litis conteſtatio neceſſaria eſt,cum officio iudicis pro actione inſtituitur,§.nec ſolum. 377
Litis conteſtatio quando non eſt neceſſaria,quo modo cognoſcatur,§.ſunt & alij caſus. 379
Litis conteſtationem qui effectus ſequātur,§. igitur ſequuta. 377
Litis pēdentia non inualidat matrimonium contractum,§.ſic etiam. 384
Lite pendente nihil innouandum,& lis tunc pendere dicitur,cum citatio legitima peruenit ad partem citatam,aut per eam factum eſt, quo minus perueniret,§.inſtituta ergo lite. 383
Litiū breuitas p ius canonicū in fi de cōp.iu. 69
Litteras Papę,qui per ſe,vel per alios falſant, excōmunicati ſunt cum ſuis fautoribus. & Clerici officiis & beneficiis priuantur, & degradati traduntur curiæ ſeculari,§.aduerſus eos. 475
Litteris falſis qui vtitur,ſi clericus eſt,officiis & beneficiis

beneficiis priuatur: ſi laicus. excōmunicatur. §.mitius cum illis. 476
Locutio pluralis reſtringitur ad duo.§.ſed ſi conceſſum. 127

M

MAgis dignum trahit ad ſe minus dignum. §.ſanctificatum autem. 185
Magnitudo & grauitas rerum contentarū in iure canonico. in fine de comp.iuris. 71
Malitia plebis iuſtam tribuit renunciandi cauſā Item vitatio ſcandali §.propter malitiam. 74
Mali nil in reb⁹,ſed in vſu. ī fine de cōp.iuris. 66
Malum facere non debemus, vt poſtea faciamus bonum, & ſi non ſint quibus reſtitui poſſint vſurę erogandę ſunt in pauperes,& pauprrtas excuſat à reſtitutione,§.nec quidquam. 468
Mandatarius,cuius non eſt electa induſtria, poteſt alteri mandare,§.illud etiam. 129
Mandatū ſuſcipiens de ordinibus cōferendis certis perſonis,nō tenetur eiſdē prouidere de beneficio,ſed mādans:ſecus ſi ſit mandatū generale,vel ordinādi licētiā cōcedens.§. q̄ ſi. 108
Mandatum faciens mentionem de collatione,nō poteſt trahi ad præſeatationem,vel inſtitutionem.§.idem obſeruari. 124
Mandatum Apoſtolicum reſtrictionē recipit ex perſona prouiſi.§.interdum tamen. 126
Mandatum ab ordine ſcripturæ declaratur.§.ex ordine. 127
Mandatum per quod prouideri debet de beneficio ſpectante ad prouiſionem plurium, intelligitur coniunctim.§.ſi vero. 127
Mandatum ſimplex de prouidendo non extenditur ad beneficium curatum, vel electiuum.§. ex natura. 128
Mandatū ſimplex de prouidendo, nō extenditur ad obtinentē aliud beneficiū,niſi fuerit id expreſſum:quo caſu ſolū vnicum & non curatū beneficiū obtinenti prouideri poterit:& pluralis locutio reſtringitur ad duo.§.nā & is. 127
Mandatum Apoſtolicū ex cauſa poteſt executioni mandari, etiam in alio loco ab expreſſo in mandato.§.ſimili ratione. 315
Mandatum non cōplectitur maiora quam ſint in procuratorio expreſſa.§.crimina tamen. 323
Mandatum morte conſtituentis.expirat, interdū etiam re non integra.§.morte quoque. 331
Mandati Apoſtolici fines ſunt diligenter cuſtodiēdi,nec extendūtur,niſi ad caſus expreſſos,etiā de conſenſu,& in præiudicium prouiſi. §. ſunt autam. 123
Mandatum Pontificis acceptum,& feliciter conſummatum.§.ſed hoc nos. 4
Manumiſſus ab Eccleſia,vt eidem ſeruiat in diuinis,non poteſt ſe trans ferre ad aliam Eccleſiā: ſecus ſi ſimpliciter fuerit manumiſſus.§.quod ſi quis. 96. Cetera vide ſupra in ver.Eccleſiis.
Mater & filius in ipſo articulo parturiendi poſſunt ſeparatim baptizari, nec ob id creditur baptiſmus iteratus.§.is quoque cuius. 166
Materia,vide ſupra in ver.Libello oblato.
Materia iuris ciuilis in fin.De comp.iuris. 70
Matrimoniū ſpirituale diſſoluitur trāſlatione,renūtiatione,diſpoſitione.§.vidim⁹ hucuſq;. 67
Matrimonium nullo pacto contrahi poteſt a cōſtitutis in maioribus ordinibus: ſed conſtitutā in minoribus poſſunt:ſed ſi cōtrahant, priuantur beneficijs & dignitatibus Eccleſiaſticis. §. horum autem. 88
Matrimonium quid ſit.§.matrimonium. 187
Matrimonium præcedit alia ſacramenta ratione loci in quo inſtitutū eſt, temporis latitudinis, & myſterii.§.& merito. 187
Matrimoninm cum alia poſtmodum contraherē poterit,ſi per contrahētem ſponſalia in diem, non ſtetit quo minus matrimonium contraheret §.dies adiicitur. 192
Matrimonium per verba de pręſenti contractum tollit ſponſalia præcedentia,& iuramento firmata,ſed matrimonium cōtractum per verba de pręſenti.non irritatur etiam ſecuta copula. §.ſi quis igitur. 197
Matrimoniū quantū ad Eccleſiā,vt cōtra habetur neceſſario requirit verba, ac muti & ſurdi ſignis nuptias poſſūt cōtrahere.§.licet autē. 202
Matrimonium quibus verbis aptus contrahatur. .§verba autem. 203
Matrimoniū diſſolui poteſt,ſi vnus cōiugū cōperiatur poſt contractū matrimoniū ſeruilis conditionis,niſi poſt talem cognitionē fuerit renouatus cōſenſus,vel ſequuta copula. Et,liberi ſunt ex libero vētre nati,niſi aliud inducat lex & mos regionis.§.ſi quis tamen. 204
Matrimonium per errorē in perſona impeditur. §.Liberi autem ſunt. 205
Matrimonium non ſoluitur altero coniugum fidelium in hæreſim lapſo §.alia ſane cauſa eſt. lib.2.rit. 12.pag. 215
Matrimoninm contrahendum à furore impeditur, ſed non dirimit iam contractum.§. furor quoque. 213
Matrimonium impediunt frigiditas & coeundi impotentia.§.item frigiditas. 213
Matrimonium an poſſit à leproſis contrahi.§.alia eſt cauſa. 213
Matrimonium accuſari nō poteſt ab eo,qui tempore denuntiationis ſiluit,niſi iuret de calumnia, & quod poſt denuntiationem nouit quæ

 obiectu-

obiecturus eſt,§ non tamen. 225

Matrimonium poteſt accuſari ex cauſa etiã poſt denunciationem.§.idem iuris. 226

Matrimonium accuſari poteſt nõ ex cauſa delicti per ſolos coniuges,§.ſed nec omnes. 226

Matrimoniũ ex cauſa delicti accuſari poteſt per omnes,ſed potiſſimũ coniunctiores, antiquiores & honeſtiores.§.quod ſi delictum. 227

Matrimonium regulariter diſſolui non poteſt, & niſi ſequuta ſit copula, ſoluitur per ingreſſum monaſterij ita vt remanẽs in ſeculo poſſit alteri libere nubere.§.ſecundum eſt. 229

Matrimonium cur non ſequuta copula per religionis ingreſſum diſſoluitur.§ neq; mirũ. 231

Matrimonium etiam non conſummatum,per ſacri ordinis ſuſceptionem non diſſoluitur.§.diuerſum ſtatuitur. 231

Matrimoniũ ob verã coeundi impotentiã non ob putatiuã diſſoluitur.§ itẽ ſi quis ignarus. 232

Matrimonium cum ea,quam quis vxore viuente cognouit nõ ſub ſpecie matrimonij, defuncta vxore poteſt quis cõtrahere,ſi neuter ipſorum quid machinatus eſt in mortem prædefunctæ vxoris.§.cum ea. 239

Matrimonium non ſoluitur ob fornicationem carnalem,vel ſpiritualem:ſed fit ſeparatio tori,§.ſæpius tamen. 233

Matrimonium contractum per procuratorem reuocatum non tenet,licet reuocatio non venerit ad notitiam partium.§.non ſic. 329

Matrimonii bona ſunt ſacramentũ, fides, proles & fornicationis remediũ.§.conſequuntur.188

Matrimonii contractus ſuſpenditur,donec extat præſumptio, quod non poſſit contrahi.§ cuius ſi. 224

Matrimonia hodie vſq; ad quartũ gradũ incluſiue ſunt prohibita,& de facto cõtracta tẽporis curſu non validantur.§ conſtitutũ igitur. 220

Matrimonia prohibetur contrahi clandeſtine, ne poſtea oporteat illa diſſoluere. §. ne tamen poſt. 223.& 224

Matrimonia clandeſtina ſi publicentur, recipit Eccleſia §.tanē ſi parochialis.225. Cetera vide ſupra in ver.Cognatio,& in ver. Error,.& infra in ver.Publicę honeſtatis iuſtitia,& in ver. Ordo ſacer.

Matrimoniorum materia quàm varie conſiderata. in fine de comp.iuris. 66

Matrimonium conciliat immortalitatem generis. ibid. 68

Medici qui ęgrotos ad pænitentiam non inducunt,ſunt ab Eccleſiæ ingreſſu arcendi.§. medicos etiam. 178

Memoria,ad memoriam iuuandam conducit repertio.§ hæc de præbendis. 149

Mendicantes non poſſunt profiteri ante lapſum anni,& recipientes profeſſionem puniuntur. §.quod tamen. 148

Mendicantes ſolum in ordinem Carthuſienſium migrare poſſunt.§ mendicantibus. 155

Mens humana vna, & intellectus vnus.in fine de comp.iuris. 65

Metropolitanus ſolum in ſua prouincia,& certis diebus pallio vtitur, & pallium perſonam ſequitur,& ideo commodari nõ poteſt §.ſed eo nec ſemper. 53

Metus iuſtus niſi purgatus fuerit,impedit matrimonium § coactio quoque. 214

Metus iuſtus excuſat,adeo quòd nõ appellans habetur pro appellãte,ſi fuit proteſtatus,& cauſas appellationis expreſſerit.§.is quoq;,quẽ. 431

Metu iudiciorũ interdum deuenitur ad pacta,ad trãſactiones & ad cõpromiſſa,§ cõſequẽs.331

Minor triginta annis,excõmunicatus, ſuſpenſus, & conſtitutus in ſacris,& ſchiſmaticus reconciliatus,non poſſunt eligi.§.igitur is,qui. 39

Minor xxx annis poſtulari poteſt.§.ſcitẽdũ eſt 40

Minor xiiii.annis ſi in cauſis ſpiritualibus in iudicio eſſe velit, quomodo ſit agendum. §. quod ſi quartum. 328

Minor & Eccleſia reſtituuntur aduerſus ſententiam à ſede Apoſtolica latam,§.adhuc autem. 437.

Minores debent maioribus exhibere reuerentiã maiores vero minoribus amorem & charitatem,§.in primis. 89

Minores ſeptennio non poſſunt ſponſalia contrahere,& contracta lapſu temporis non conualeſcunt,niſi noua volũtas acceſſerit,aut nixus copulæ interuenerit.§.non tamen omnibus.194

Minores xiiii annis non poſſunt contrahere matrimonium,niſi pro bono pacis,& ex neceſſitate.§.ſed qui ſint puberes. 102

Minores fratres non poſſunt profiteri ante lapſũ anni,& recipientes profeſſionem puniuntur, §.quod tamen. 148

Minores & prædicatores indiſtincte de omnibus obuentionibus parochialem portionem tollere tenentur,§.ſed iſtud quidem. 281

Mirum eſſe quod non fuerint hactenus compoſitæ inſtitutiones iuris canonici. §. non parua. 3

Miſerabiliũ perſonarum tutelam debet clerici ſuſcipere § viduarum autem. 259

Miſſio in poſſeſſionem in cauſis beneficialibus non habet locum, ſed in locum eius poterit procedi lite non conteſtata.§.ſed,illa quidem. 346

mona-

Monachus quis ſit ex triplici capite,& impubes à patre traditus monaſterio poſt annum pubertatis poteſt redire ad ſeculum,ſi velit,§.monachi fiunt. 145
Monachus ſemel factus cogitur remanere in monaſterio,§.is igitur,qui. 151
Monachus non poteſt aliquid proprium habere, nec contra hoc poteſt Papa diſpenſare, §. ſed nec aliquid. 152
Monachus poteſt tranſire ſolum in arctiorem religionem & ſi dubitetur,an ſit arctior,in quam monachus vult migrare,ſtatur iudicio abbatis. §.ſed nec temere. 153
Monachi non ordinantur,niſi de licentia abbatis, §.monachi quoque. 97
Monachi non poſſunt præeſſe Eccleſiis parochialibus,§.fugitiuos vero. 154
Monachi an poſſint eſſe patrini alienorum filiorum,§ parentes quoque. 172
Monachi deſeruientes Eccleſiis ſunt exempti à muneribus perſonalibus.§.perſonalis immunitas. 258
monachi,regulares & clerici communiter viuentes ſoluunt prædiales decimas,§.de monachis. lib.2.tit.26,pag. 290
monachi decimas ſoluere tenentur, & alij cõmuniter viuentes,etiam de prędiis de nouo acquiſitis, & propriis manibus excultis, niſi obſtet aliquod priuilegium,§ ſed etſi eiſdem: ibidẽ.
monachi non poſſunt eſſe procuratores,niſi propriæ Eccleſię vrgente neceſſitate,& ſuperiores iuſſu.§ Idem quoque. 325
monachi de conſenſu abbatis poſſunt teſtimoniũ dicere,§ monachi quoque. 393
monachi ſe ad inuicem,vel conuerſos percutientes ſunt ab abbate,vel epiſcopo abſoluendi,§. monachi quoque. 490. Cetera vide ſupra in ver.Clerici,& in ver Eccleſię.
monaſterium, vide ſupra in ver: Eccleſiæ, & in ver.Ingreſſus.
moniales ſe adinuicẽ,vel cõuerſas percutientes, à quo ſint obſoluendæ,§.Simile ſtatuitur.490
monitio Canonica quæ ſit,§.tunc autem Canonica. 497
mors & abſentia æquiparantur re non integra,§. quæſitum eſt. 316
mortẽ qui ſibi inferũt,habẽtur ſimiles illis qui impœnitẽtes moriũtur,§ nouiſſime ſciendũ,477
mortuus ruri qui ſepulturam nõ eligit,ſi ſine periculo poſſit exportari,vel in parochiali Eccleſia,vel in maiorum ſepultura debet ſepeliri,§. illud tamen. 274
mortui tumulati contra Canones ſunt exhumandi.ſi illorum corpora poſſunt diſcerni à corporibus fidelium,§.& etſi contigerit. 276
mortuis non communicatus,quibus nõ cõmunicamus viuis.§.non tamen omnes. 275
mortuos non humandos qui contemptis clauibus in locis ſacris humauerint,excommunicationem incurrunt,à qua non ſunt abſoluendi ante quàm arbitrio Epiſcopi ſatisfecerint, §. ſi quis autem. 276
mulier viri potens contrahens cum impubere,nõ poteſt reſilire, ſed impubes factus pubes,poteſt,§.mulier quoque. 196
mulier credens virum eſſe mortuum,quę religionem eſt ingreſſa,à viro educta, ſi vir moriatur non cogitur reuerti ad monaſterium,licet id ſibi expediat,§.quid ſtatuemus. 235
mulier reſtituenda ſi timeat ſæuitiam viri,debet ab eo præſtari cautio,& ſi ea non putetur ſufficiens,dum cauſa plene cognoſcitur, vxor eſt deponenda in loco honeſto & tuto,§. præſtanda tamen. 237
mulier ſi matrimonium contraxerit cum eo quẽ ignorabat coniugatum,vxore prima mortua, erit in eius poteſtate virum retinere,§. hoc tamen de ea. 238
mulieris ob ſolam traductionem ad domum nullum ius oritur impeditiuum ſequentis matrimonij,§. & hæc quidem. 238
mulierem quam quis duxit vel retinuit:ſciens copulæ non idoneam,habebit vt ſororem,ſi non poteſt habere ſicut vxorem,§ plane ſi. 232
mulieres non ſunt in forum trahendæ gratia teſtimonii ferendi, ſed ad eas eſt mittendus tabellio,§.cuius tamen. 392
muti baptizari poſſunt,§.muti quoque. 166
muti & ſurdi ſignis nuptias poſſunt contrahere, §.muti vero. 202

N

NAtus annos xiiii. poteſt eſſe in iudicio ſuper cauſis ſpiritualibus per ſe,& per procuratorem non obſtante patria poteſtate,§. aliud tamen. 321
Nati ex clandeſtinis & interdictis matrimoniis non ſunt legitimi,licet nati ex matrimonio cõtracto in faciem Eccleſiæ ante ſententiam diuortii ſint legitimi,niſi vterque coniugum nouerit impedimentum,§.quicunque vero. 224
Neceſſitas facit effectum reputari pro effectu, §. ſed & ſi pœnitendi. 177
Neceſſitas,vel ſimplicitas, excuſat à cõmunione cum hæreticis,§.mercatores. 498
Negligentia auctoris mei non intelligitur eſſe mea,§.non tamen. 225
Negotia ſecularia non debent tractari in Eccleſiis,§.publicæ quoque. 256

Nemo dat quod non habet.§.igitur. 48
Nemo poteſt ſeipſū pręſentare.§.licet autē. 137
Nemo ſibi beneficium confert, veluti nemo ſe pręſētat, nec vacaturi beneficij tenet collatio, aut pręſentationis promiſſio §.ſunt autē. 138
Neophyti non poſſunt eligi §.neophyti quoque. 39
Nomina, vide infra in ver. Præbendæ.
Notorium probatione non indiget. §. ſed & ſi quid. 408
Notum publice pręſumitur notum etiam priuatim §. interpretamur autem. 117
Nouale eſt ager de nouo redactus ad culturā. §. Eſt autem nouale.lib.2.tit.27.pag. 290
Nundinæ non debent tractari in Eccleſijs.§ publicæ quoque. 256
Nuptiæ cōſenſu partium contrahuntur, nec ſufficit conſenſus parentū.§. nuptias igitur. 201
Cetera vide infra in ver. ſecundæ nuptiæ.

O

OBlationes & decimæ pręſcribi non poſſunt, §. prouentus tamen. 300
Oblatum ſponte, vel datum gratia redimendæ moleſtię ſuper iure quæſito indebite illatę nō inducit ſimoniam.§.ſciendum. 453
Obtinentes aliquam præpoſiturā, debent etiā habere eius prępoſituræ ordinē §.admonēdi. 62
Oculo priuatus indiſtinctè promoueri non poteſt licet retineat ordines, ſi poſtea talis priuatio contingat.§.hæc autem diſtinctio. 106
Officiū ſubdiaconatus circa quæ verſetur.§. diaconum. 86
Officia ſęcularia qui exercuerunt, ſi honeſti ſunt poſt reddita ratiocinia poſſunt ordinari, ſecus eſt de vſurarijs.§.iis illi. 101
Opponens exceptionem quę verſus opponentē opponi poteſt, nihil agit:hoc, ſi proprio nomine excipiat, ſecus ſi nomine ſuæ Eccleſię.§. caucbit autem. 361
Opponi non poteſt contra electionem factam à duabus partibus, niſi de nullitate voti alicuius earum dictarum partium.§.hoc tamen. 32
Ordinans ſimoniace ac etiam ordinatus ſunt puniendi §.ipſi vero. 91
Ordinari ex quibus cauſis ſine reſpectibus homines prohibeantur.§.quoniam vero. 95
Ordinari nō poſſunt ſeruus & libertus, & ſeruus ordinatus ſciente domino fit ex hoc liber & ingenuus.§.pari ratione. 96
Ordinari quis nō poteſt ab extraneo Epiſcopo, niſi de licentia ſui ordinarij, quam concedere poterit etiam vicarius & capitulū, ſi ſedes vacet, vel qui adminiſtrat §.pari ratione. 97
Ordinari non poſſunt ſimoniaci, ſeditioſi, & iniuriarum vltores.§.idem ſtatuendum. 102
Ordinatio non poteſt bigamus, nec qui vxorem duxit viduam, eiectam, vel meretricem. §. Itē repellendi. 103
Ordinari olim furioſus, vel aliter vexatus, non poſſunt.§.is quoque. 106
Ordinarius ſi ſciat per ſurreptionem impetratā ab Apoſtolica ſede abſolutionē, debet remittere perperam abſolutum ad ſedem Apoſtolicam, ſi vero hoc ſibi non cōſtet, ſed ſuſpicetur, debet abſolutum cogere ad purgationem. §. quinimo ſi, conſtiterit.lib.4.tit.13.pag. 504
Ordinarij loca pia & religioſa poſſunt reformare auctoritate Apoſtolica, ſi opus ſit reformatione §.quinimo. 269
Ordinationem præcedere debet diligens ſcrutinium.§.præcedet autem. 91
In ordinationibus quæ tempore ſeruari debeant §.igitur per tres. 92
Ordinatores debent inſtruere ordinādos in diuinis §.item ſub grauis. 90
Ordinatus qui nondum baptizatus eſt, debet baptizari & rurſus ordinari.§.de eo, qui nō. 94
Ordinatus ignorante domino ſi fiat monachus, fit liber, aliàs dominus poteſt intra annum recipere ſeruum.§.quinimo ſi. 248
Ordinatus à ſimoniaco non ſimoniace, & ſimoniace non ſimoniacus ordinem conferens non ſunt deponendi.§.hæc tamen de illis. 451
Ordinatus ſimoniace & ordinans ſunt puniendi. §.ipſi vero, quibus. 91
Ordo ſcripturæ declarat mandatum.§.ex ordine quoque. 127
Ordo quid ſit.§.voluntatis. 186
Ordo ſacer, & votum ſolenne impediunt matrimonium contrahendum, & contractum dirimunt, votum aūt ſimplex ſolum impedit cōtrahendum, & pro voto ſimplici facto imponenda eſt pænitentia.§.item voti ſolēnis. 207
Ordines, duo ſacri nec vna, nec duabus diebus cōtinuato ieiunio conferri poſſunt.§.ſed nec. 93
Ordines minores ſunt acolytatus, exorciſtatus, lectoratus, & oſtiariatus §.ſunt igitur. 87
Ordines minores omnes ſimul conferri poſſunt. §.diuerſum ſtatuitur. 93. Cetera vide infra in verſi.Pſalmiſtratus.
Origo iuris ciuilis in fine de Comp. iuris. 70
Origo iuris canonici. ibidem. 70
Orphanotrophia, & loca ſimilia Epiſcopis ſubſunt, qui prouidere debent ne illorum res diſſipentur.§.Xenodochia. 269
Oſtiariatus eſt de minoribus ordinibus.§. Sunt igitur. 87

Pactum

P

PActum per quod filia dotata renuntiat hæreditati paternæ iuramento vallatum tenet§. eodem etiam. 332
Pactum quod tendit ad periculum animæ, non ligat. §. quod ſi. 333
Pactum in fine de comp. iuris. 74
Pacto ſunt ſeruanda,& per ea etiam indultis Apoſtolicis derogari poteſt. §. & quidem. 332
Paganus ſi prius plures vxores habebat, poſt fidem ſuſceptam adhærebit primæ §. quia vero pagani. 214
Pallij receptio non eſt differenda, & volens aliquid palliando obijcere debet iurare de calumnia, & intra duos menſes obiecta probare, alioquin tenetur ad pœnam talionis. §. hoc amplius. 52
Papa eſt ordinarius omnium ordinariorum.§.ſicut autem. 26
Papa poteſt renũtiare Papatui.§ de Romano.77
Papa ſolus tribuit ius in beneficiis vacaturis. §. ſed ſiue. 126
Papa non onerat aliquem pluribus prouiſionibus, niſi id exprimat. §. illud etiam. 123
Papa an diſpẽſare poſſit, quod monachus poſſit aliquid propriũ habere.§. ſed nec aliquid.158
Papa quod facit cenſetur facere Deus §. ſed etſi inter. 231
Papa ſi ſcienter commiſit appellationem interpoſitam á ſuo delegato dato cum clauſula appellatione remota, iuriſdictio primi delegati eſt ſuſpenſa quoad executionem. §. ſed quid cum.lib. 3. tit. 16. pag. 421
Papę electio multa habet ſpecialia,in qua multa non habent locum.§.ſed hęc quidem. 29
Parentes nõ poſſunt eſſe patrini propriorum filiorum,nec abbates,vel monachi alienorum. §.parentes quoque.172.Cetera vide infra in verb.Pœnitentia.
Parochialis portio de quibus rebus non detrahatur.§.ſunt tamen. 281
Parochialis & epiſcopalis portio pari paſſu ambulant.§.item de quibus. 285
Pars minor eligentium ad infringendam maioris partis electionem poteſt opponere de propria auctoritate,ac zelo & de meritis.electi.§. quod ſi eligentium. 31
Pars ſi ſe dicat poſt appellationem,vel alias nulliter fuiſſe excommunicatum, ſunt ſuper hoc partium admittẽdæ probationes,vt appareat, an quis indigeat abſolutione.§. multum etiã. lib.4.tit.13.pag. 502
Pars poteſt ſibi terminum proſequendæ appellationis breuiare,non prorogare. §. pars quoque. 436
Participatio criminoſa cum excommunicatis implicat participantem eadem excommunicatione.§.ſed multum. 495
Participatio cum excommunicato non criminoſa illigat participantem minori excommunicatione,á qua per ordinarium abſolui poteſt. §.quod ſi aliter. 496
Paruuli baptizãtur in fide parentum & Eccleſię, & non debet minor eſſe virtus baptiſmi quàm circunciſionis. §.non tamen quia. 165
Paſſus miſſionẽ ſi mortuo delegato preſtet infra annũ cautionem de petendo iuri, etiã poſt annũ recuperabit poſſeſſionẽ.§.ſed ne miſſ⁹.346
Pater admittitur ad teſtimonium in cauſa filij,& econtra in cauſa matrimonij,& eſt ſpeciale,& teſtimonium parentum interdum non debet admitti, vbi eſt diſparitas inter coniuges. §. quod autem. 228
Patriarchæ primum poſt Papam locum tenẽt.§. Patriarchæ ſunt. 21
Patriarchæ vnde dicti,& quę ſit illorum auctoritas.§.appellantur. 22
Patrini interuenire debẽt in baptiſmo,confirmatione & Catechiſmo.§.illud commune. 171
Patrini nõ debent eſſe plures,vel non baptizati, vel confirmandi. §. admonendi tamen. 172
Cetera vide ſupra in ver. Cognatio, & in ver. Parentes.
Patronus Eccleſiaſticus habet ad pręſentãdũ mẽſes ſex,laicus quatuor:Eccleſiaſticus nõ poteſt variare;laicus poteſt.§. ſunt tamen. 132
Patronus laicus poteſt deferre ad ſuperiores,clericos qui dilapidant bona Eccleſiæ, cuius eſt patronus.§.licebit tamen. 133
Patronus non poteſt quem propria auctoritate inſtituere ſub pœna excommunicationis. §. quemadmodum autem. 137
Patronus non poteſt ſeipſum præſentare.§. licet autem. 137
Patroni ſi in præſentatione non ſint cõcordes, attenditur maior & melior pars.§.& ſi forte.134
Patroni poſſunt conuenire de præſentando alternis vicibus:& plures ſimul poſſũt præſentari, vt de ipſis Epiſcopus eligat inſtituendum. §. ſed vt facilius. 136
Patroni putatiui præſentatio tenet. §. interdum accidit. 137
Patronis defertur circa honorem,& vitæ neceſſaria ſubminiſtranda.§.defertur autem. 139
Cetera vide ſupra in ver. Legatus de latere.
Peccata remittũtur ei,qui ſciẽter duxit in vxorẽ publicam meretricem.§.quin potius qui. 206
Pecuniæ appellatione cõtinetur quidquid homines ha-

nes habent in terra, §. pecuniam vero. 449
Penſio non venit appellatione beneficij, §. & ſi quis. 125
Percutiens volẽtem clericum, excommunicatus eſt, §. volentem. 486
Percutiens clericũ in quibus caſibus in Canonẽ latę ſententię non incidit, §. ex contrario. 487
Periculum quando eſt in mora, debet iudex breuiare terminum proſequendæ appellationis, §. ſuperiore quoque. 435
Permutatio beneficiorum ſi completa eſt ex vna parte, & per alterã ſtat, quo minus impleatur, reſtituitur pars ad ſuum beneficium, §. ſubuentum tamen. 71
Permutatio beneficiorum fieri poteſt non obſtãtibus expectationibus, §. quinimo. 72
Perpetuam habens vicariam tenetur accipere ordinem presbyteratus, §. inde & Honoriana. 52
Perſonales decimæ debẽtur eccleſiæ, in qua quis ſacramenta percipit: prædiales vero Eccleſiæ, in cuius finibus ſunt cõſtituta prędia, niſi aliud inducat conſuetudo, §. inter perſonales. 287
Pleraq; dicta de creatione Epiſcoporũ habent locum etiã in alijs prę latis, §. hæc de creandis. 53
Plures non poſſunt deputari ad eligendum in ſolidum. §. ſin autem. 28
Pœna inceſtus, ſodomiæ, & rei habitæ cum brutis eſt arbitraria, §. eadem vel etiam. 472
pœna quæ ſit ſtuprantis mulierẽ & honeſte viuentẽ, & virginem deflorantis. §. quod ſi quis. 473
pœna raptorum excommunicatio, depoſitio, & ſeruitus, cum facultate tamen ſeipſum redimẽdi, §. maior legum. 474
pœna ſimplicis fornicationis eſt arbitria, §. demũ ſi quis. 475
pœnitentes publice non poſſunt promoueri, poſſunt tamen ex neceſſitate deputari in aliquo minori ordinum, §. pœnitentes. 101
pœnitentia quid ſit, & effectus pœnitentiæ, §. pœnitentia. 173
pœnitentia conſtat contritione, confeſſione & ſatisfactione, §. conſtat igitur. 175
pœnitentia certorũ annorũ eſt iniũgenda parentibus opprimentibus filios, §. alia ratio eſt. 476
pœnitentiæ tres ſunt ſpecies, & pœnitentia ſolennis iterari non poteſt, & pœnitentes ad ſacros ordines reddit inhabiles. §. ſunt autem. 173
Pontifices veteres & recentiores excuſantur à non confectione inſtitutionum, §. ſed veteribus. 3
poſitiones quæ ſint, §. partium confeſſione. 385
poſtulari poteſt, qui non animi vel corporis vitio ſed alias non poteſt eligi, puta minor xxx. annis, vel ſpurius, §. ſciendum. 40
Poſtulatio quid ſit, §. poſtulatio eſt eius. 40
poſtulatio reſtitutionis in integrũ differt executionẽ, §. dantur & caſus lib. 3. tit. 16. pag. 421
poſtulatus ſi vnus ſit, alius electus, proponitur electus æque idoneus, niſi poſtulantium ſit duplo maior numerus: qui tamen ſi ignoranter indignum poſtulauerint, nec poſtulatio, nec electio valet: ſed ſi ſcienter, electio tenet, §. & ſi vacante. 47
præbenda per reſcriptum Apoſtolicum conceditur pure, in diem, & ſub conditione, & pura collatio eſt, cum alicui ſimpliciter de beneficio prouidetur, § per reſcriptum. 117
præbendę conceditur per collationem, & per inſtitutionem, & ſingulis rebus ſingula ſunt imponenda nomina, §. conceduntur autem. 109
præbendę ex tribus capitibus conferuntur, & ordinarium collatorem facit lex, vel conſuetudo § conferuntur autem. 110
præcellens dignitate debet & innocentia præcellere, §. debet igitur. 54
prædia inculta. Vide infra in ver. Ruinæ.
prædicatores excuſantur ab communione cum hæreticis, §. prædicatores. 498
prædicatores, Minores, & Mendicantes non poſſunt profiteri ante lapſum anni, & recipientes profeſſionem puniuntur, §. quod tamen. 148
prædicatores & minores indiſtincte de omnibus obuentionibus parochialem portionem ſoluere tenentur, §. ſed iſtud quidem. 281
prælatus in corrigendo debet miſcere ſeueritatẽ lenitati, §. cum lenitate. 55
prglatus non debet tolerare peruerſos, §. præterea cauendum. 56
prælatus debet ſobrius eſſe, prudens, & peritus, non ſolum peritia litterarum, verum etiam negotiorum, §. ſobrius ſit. 58
prælatus poteſt rem nõ magni valoris in aliquem bene meritũ transferre: & terrã gratia fabricãdæ Eccleſiæ alicui cõcedere, §. excipiũtur. 296
prglatus poteſt alienare terrulas incommodas & minus vtiles, item ſeruos fugitiuos, §. terrulas. 298
prælati committentes vices ſuas ſub annuo cenſu puniuntur, §. demum. 454
prglatis regularibus non conferentibus intra ſex menſes, fit deuolutio ad ordinarium, §. idem ſtatuitur. 132
præpoſitus in fine de comp. iuris. 78
præpoſituram aliquam obtinentes, debent etiam habere eius præpoſituræ ordinem, §. admonẽdi. 62
præſentare ſeipſum nemo poteſt, § licet aſt. 137
præſentari poteſt in rectorem parochialis Eccle-

ſiæ

ſitæ etiã non in ſacris conſtitutus,licet ſecus in libera collatione,in qua tamẽ poteſt diſpẽſari cum eo, qui eſt conſtiturus in minoribus. §. ſunt etiam. 139
Præſumptio orta ex actu habente tractum tẽporis ex actu momentaneo non tollitur. §.aliud obſeruandum. 309
Precarium ſoluitur ad beneplacitum concedentis,ſecus precaria,niſi ſit irrationabilis.§.diſtat autem. 297
presbyter appellatur potius à prudẽtia quàm ab annis.§.presbyteri. 83
Presbyter epiſcopo permittente chriſmat & velat.§.Epiſcopo. 84
presbyter in xxv.anno ordinari poteſt.§. ſicut autem. 86
Presbyter negligens in baptizando, quomodo puniendus.§.presbyter. 163
presbyter tantum debet exhibere Euchariſtiam, non inferior,niſi ſubſit neceſſitas §.ſed nec ab omnibus. 181
presbyteri & Epiſcopi olim erãt iidem, ſed in remedium ſchiſmatis de presbyteris, vnus electus eſt qui Epiſcopus dicit.§.presbyterũ. 82.
presbyterorum quæ ſit poteſtas,& auctoritas. § Epiſcopi. 83
princeps poteſt rem ſuam æqualem, vel maiorẽ cum eccleſiaſtica permutare,& ſerui eccleſiaſtici ſi frugi ſint,præterquam ad libertatẽ, cõmutari non poſſunt.§.ſed & princeps. 299
priuatio præſupponit habitum. §. eſt autem ſuſpenſio.lib.4.tit.15.pag. 511
priuilegiati ſuper decimis,tenentur illas ſoluere de prædijs conductis,& priuilegiatus ſuper laboribus proprijs ſoluet decimas, ſuper prædiis locatis.§.ſuper.lib.2.tit.26.pag. 292
priuilegium quomodo tollatur.§.ſed nec. lib.2. tit.26.pag. 290
priuilegia ſunt interpretãda,vt nemini indebite damnum inferant.§.item ſi.lib.2.tit.26.p.291
probatio matrimonialis impedimẽti non poteſt reprobari §.præſtitis. 229
probatio ſpolij abſentia ſpoliatoris,& lapſus tẽporis nõ operãtur reſtitutionẽ,ſi ſpoliator nõ abſit per contumaciã,vel dolũ.§.item ſi. 372
probatio quid ſit, & quibus modis fiat.§. probatio igitur. 385
probatio ex confeſſione quomodo naſcatur. §. partium. 385
probationes ne intereant, multa conceduntur, quæ alias non concederentur, quod probatur tribus exemplis. § ſi quidem. 398
probationes fiunt non ſolum teſtibus, ſed & inſtrumentis,& inſtrumentorum appellatione non large ſumpta continẽtur ſolum ſcripturæ quæ in iudicio exhibentur.§.at ſi partes. 403
probationes i quib' reſpiciũt perſonã iudicis. §.iudicis 407.Reliqua vide ſupra in ver.Pars.
Proceſſus facti,& ſententiæ latæ in Eccleſijs, vel cæmiterijs ſunt nulli.§.ſeculares igitur. 155
procuratio ob oratoriũ nõ eſt exigẽda,& ob vrgẽtẽ neceſſitatẽ poteſt Epiſcopus exigere charitatiuũ ſubſidiũ.§.poſtremo admonendi. 263
Procurator ad eligendum non poteſt vnum procuratorio,alium proprio nomine eligere, niſi habeat mãdatum de eligenda certa perſona.§ etſi tantum. 27
Procurator ad contrahendum matrimonium, non poteſt ſubſtituere,niſi hoc habeat in mandatis.§.procurator. 190
Procurator cõſtitui poteſt paterfamilias,& filiuſfamilias,& ad negotia poteſt procurator conſtitui. qui natus eſt annos xiiii. ad iudicia ſolũ natus xxv.§.poteſt autem. 320
Procurator cõſtitutus etiam ad ea quæ ſpeciale mandatum exigunt, non poteſt explicare ea, quæ exigunt mandatum ſpeciale, niſi in procuratorio ſit facta expreſſio aliquorum articulorum ſpeciale mandatum exigentium : quo caſu etiam nõ expreſſos articulos poterit exequi procurator.§.ſed ſiue vnus. 323
Procurator regulariter in cauſis criminalibus nõ poteſt interuenire.§.non tamen. 324
Procurator vniuerſitatis, in qua ſunt excommunicati,non poteſt à iudicio repelli, niſi tribus caſibus.§.ſed belle. 326
Procurator reuocari poteſt expreſſa,& tacita,pura ſi dominus per ſe incipiat cauſam tractare. §.tam diu. 327
Procurator qui ſubſtituit, non poteſt ſubſtitutum reuocare, niſi & reuocandi habeat poteſtatẽ, & procurator qui ſubſtituit in vna cauſa non prohibetur in alijs ſe intromittere. §. hæc autem. 328
Procurator poteſt litem cõteſtari.§.ſit autẽ. 351
Procuratori ad negotia,& procuratori ad iudicia quatenus ſubſtitui poſſit.§.ſed & illud. 376
Procuratores duo ſi dati ſint,in ſolidum, vtrius melior ſit futura conditio §.& tam vnus. 322
Procuratores etiã iurare de calumnia tenẽtur, quandocũque iudici videbitur §.& non. 381
Procuratoribus duobus ad eligendum datis in ſolidum, non poſſunt ambo eligere, ſed erit melior conditio occupantis, & ſi nõ appareat de prioritate in occupãdo,præponitur electus à capitulo, vel primo nominatus in procuratorio. §. quòd ſi pluribus. 28. Cetera habes ſupra in verb.delegatus.& in verb. iudicia.

Profeſ-

Profeſſio eſt duplex tacita & expreſſa,& fieri poteſt etiã ante annũ,§.propria profeſſione. 146
profeſſio ex cauſa poſt annum poteſt differri,vt ſi ingreſſus monaſterium ſit cognitus: & ſeruus triennio in monaſterio commoratus per monachationem ſit liber.§.quemadmodum. 147
Profeſſio expreſſa,& profeſſio tacita differunt.§. vtrum autem. 149
Profeſſus qui non eſt, non poteſt eligi in Abbatem,ſed bene in epiſcopũ.§.& proptera. 155
Promotus ad ſacros ordines.furtiue contra prohibitionem prælati, non poteſt fieri ſacerdos niſi prius fuerit monaſterium ingreſſus, ſecus ſi non contra prohibitionem:quia tunc poteſt epiſcopus pro arbitrio diſpenſare,& qui non ordinatus ſe immiſcuit diuinis, numquam po terit ordinari.§.quod ſi furtiue. 94
Cum promoto per ſaltum poteſt prætermiſſo ordine reperimo diſpenſari.§.per ſaltum. 93
Propinquitas viri reputatur vxoris,& econtra §. admonendi.lib.2 tit.14.pag. 223
Prouentus eccleſiaſtici poſſunt vendi ad modicum tempus,& ad precariam concedi, quæ renouanda erit de quinquenio in quinquenniũ. §.idem iuris erit. 297
Prouideri per inſtitutionem quando dicatur. §. accidit autem. 130
Prouinciæ & eccleſiæ de nouo conuerſæ in perſoluendis cenſibus ſeruabunt conſuetudinem vicinarum.§.ſed quis erit. 265
Pſalmiſtatus eſt minor ordo,& poteſt conferri à ſolo presbytero §.eſt & pſalmiſta. 88
Pubertas extimatur non tam annis, quàm corporis habitu,& minores xiiii.annis non poſſunt contrahere matrimonium, niſi pro bono pacis,& ex neceſſitate.§.ſed qui ſint 202
Publicæ honeſtatis iuſtitia impedit matrimoniũ contrahendum,& contractum dirimit §. publicæ quoque. 214
Publici latrones,& qui in ſacris locis immunitatis ſpe ducti delinquunt, priuilegijs ſacrorum locorum non gaudent §.hoc autem. 257
Pudicitiæ ſtudioſus debet eſſe epiſcopus §.pudicus quoque. 59
Purgatio quid ſit, & quotuplex,quòd vulgaris purgatio eſt penitus improbata. §. contingit etiam. 445
Purgatio canonica quæ ſit,& quales eſſe debeant compurgatores.§.canonica purgatio. 446
Purgatio ſuper notorio non eſt indicenda, & deficiens in purgatione habetur pro conuicto.§. quicumque vero. 446

Q

QVæſtio ſpolij per modum reconuentionis propoſita nõ impedit proceſsũ ſuper alia cauſa ciuiliter inſtitutum.§.quod ſi ciuiliter. 368
Quæſtio.in fine de comp.iuris. 71
Qualis quis ſit interius, debet per exteriora demonſtrare.§.oportet item. 59
Qui alios iuuat, patienter incommoda ferre debet.§.ſed hæc omnia. 6

R

RAptorum pœna excommunicatio,depoſitio & ſeruitus,cum facultate tamen ſeipſum redimendi.§.maior legum. 474
Raptus in propriã ſponſam non cadit, & raptus per cõſensũ purgari poteſt.§.raptus autẽ. 474
Raptus monialis purgari non poteſt. §. ſed hæc de illis. 474
Rebaptizati numquam ordinãtur.§.ſed etſi nullum. 102.& 103.
Receptio inſtrumenti,& cautio domini operantur,quibus procurator nõ poſſit renũciare mãdato,ſed teneatur defẽdere,§.at litteris. 330
Receptus auctoritate Apoſtolica quis dicatur.§. auctoritate autem. 122
Recipientes aliquid pro concedenda licentia docendi,puniuntur §.pro docendi. 454
Reconciliati licet alioqui eccleſiaſticę ſepulturę non eſſent tradendi, poſt reconciliationem tradi potuerunt §.ſed hæc. 277
Reconuentio non habet locum coram arbitris. §.de arbitris. 365
Reconuentio ſuper cauſa criminali non remittitur. Idem in cauſa depoſiti,§.illis quoque. 366
Recuſans reſpondere poſitionibus, habetur pro confeſſo,§.ſi quis igitur. 386
Redacta in publicam formam poſt mortẽ tabellionis faciunt fidem.§.eandem etiam. 405
Reditus decimarum locari poſſunt,dum modo locatio non ſapiat alienationem,§. ſi quis tamen. 293
Refutatio mandati non impedit refutantẽ acceptare ſi mandans perduret in voluntate mandandi,§.non idem. 330
Regulares non appellant à correctione ſui prçlati,§.& ideo nec. 448
Regularibus prælatis non conferentibus intra ſex menſes, fit deuolutio ac ordinarium, §. idem ſtatuitur. 112. Cetera vide ſupra in ver. monachi.
Relapſus quando quis dicatur, §. relapſi autem, 459
Relapſus dicitur qui abiurauerit in vno articulo, ſi poſt ſit hæreticus in alio,§.is vero qui. 459.
Relictum ei qui poteſt proprium poſſidere non habenti prælationem,vel adminiſtrationem à quocumq; præſumitur relictum intuitu pro-

priæ

priæ perſonæ,non eccleſiæ.§.illud etiam.285
Relictum ſacerdoti per omnia cenſetur relictũ eccleſiæ, ſecus eſt ſi quid ei ſit relictũ ſub onere fidei commiſſi,§ ſed &ſi non. 106.
Religionem nouam non debet quis inuenire.vel fundare,§.nouiſſime. 156
Religioſi non poſſunt ſibi ſepulturam eligere,§. impuberi ſimiles. 274
Renunciare compellitur qui impetrauit cedẽdi licentiam §.aliud iuris eſt. 78
Renunciari poteſt ob irregularitatem,§.item ob irregularitatem. 74
Renunciari non poteſt gratia laboris fugiendi,§. cæterum ob alios, 75
Renunciari poteſt per procuratorẽ & quatenus valet renũciatio facta a procuratore reuocato §.poteſt autem. 77
Renunciatio quid ſit,& quibus ex cauſis poſſit renunciari,§ per renunciationem. 72
Renunciatio ad eum fieri debet , ad quẽ ſpectat confirmatio, §. Abbas quoque. 76
Renunciatio facta poſt ſpolium non impedit ſpoliati reſtitutionem: ſecus ſi ante fuerit renunciatum, & teſtes ſuper ſpontanea renunciatione non ſunt admittendi ante reſtitutionem,§. illud quæſitum. 371
Reparatio eccleſiæ pertinet ad poſſeſſorẽ beneficij & epiſcopus debet de ſua tertia contribuere,§.hęc de ædificandis. 250
Repetitio ad memoriam iuuandam conducit ,§. hæc de pręb endis. 143
Replicationes dantur aduerſus exceptiones , §. dantur aduerſus. 362
Res inter alios acta aliis pręiudicium regulariter non adfert.§.de eo quoque. 417
Res eccleſiaſtica poteſt propter ſcriptionem legitimam ab eccleſia abduci, & detrahi,§ pręterea etſi. 300
Res eccleſiaſticæ ſunt aut ſpirituales,aut temporales,§.ſuperiore libro. 157
Res ſpirituales ſunt aut icorporales aut corporales,& corporales diuiduntur in ſacramenta,in res ſacras,ſanctas & religioſas,§.rurſus. 158
Rebus ſingulis ſingula ſunt imponenda nomina, §.conceduntur. 109
Reſcripti interpretatio ex loco ſumitur,§.ex loci. 126
Reſcripti interpretatio ex inſertione cauſæ elicitur.§ item inſertio, 127
Reſcripto Apoſtolico diſpẽſatur ſuper pluralitate beneficiorum, maxime circa litteratas perſonas,§.inde etiam. 121
Reſeruationes legatorum expirant finita legatione,§.ille quoque quas, 115
Reſidens. Qui ſine cauſa non reſidet, poſt monitionem priuandus erit,& quæ ſint iuſtæ cauſæ non reſidendi,§.ſi tamen. 142
Reſignationis caſus non includitur nec verificatur in caſu mortis.§.eodem ſpectat. 124
Reſilire quis licite poteſt ob fornicationem poſt ſponſalia etiam iuramento firmata commiſſa, & id quod coniunctos diſiungit,multo magis impedit coniungendos,§.vnius quoque. 199
Reſtitutio in integrum ſemel negata non conceditur amplius,etiam in alio iudicio , niſi duobus caſibus,§.quod ſi ſemel. 439
Reſtituti in integrum qui, & quando Poſſunt cognoſcere,§.huiuſmodi. 439
Reuelans confeſſionem,in perpetuum eſt in monaſterium detrudendus,§.ſed ſiue. 177
Reus contumax ſi dederit cautionem de ſtãdo iuri,nec mulctandus eſt quod aduerſarium non fuerit paſſus eſſe in poſſeſſione & miſſionem paſſus reſtituitur,§.hoc tamen. 345
Reus excommunicatus licet reconuenire non poſſit,admittitur tamen ad proponendas ſuas legitimas defenſiones,§.reus autem. 355
Reus conuentus ſi nolit vel nõ poſſit excipere, ſi habeat vnde actorem reconueniat,poterit illũ reconuenire,§.igitur oblato. 363
Reus etiam coram iudice delegato poteſt actorẽ reconuenire,§.nec ſolum. 364
Reus conuentus coram iudice laico nõ poteſt reconuenire actorem ſuper cauſa ſpirituali,§. interdum etiam, 366
Reus non tenetur edere actori, niſi inſtrumenta communia,§.non tamen. 387
Reus citandus eſt ad videndum iurare,& deponere teſtes,& teſti iniurato non creditur, niſi fuerit remiſſum iuramentum à parte,§ .debet autem. 386
Reo deferendum eſt iuramentum,ſi pro eo ſunt pręſũptiones,niſi aliter iudex arbitretur,§.ſed etſi pro reo.406. Cetera vide ſ. in ver. actor.
Ruinæ,predia inculta,& ſiluæ extirpatæ,poſſunt ſub annuo cenſu concedi in emphyteuſim,& ſi per biennium in ſolutione cẽſus cenſatũ fuerit poteſt emphyteuta expelli,§.ruinæquoq;.297

S

SAcerdos qui reuelat cõfeſſionem,in perpetuũ eſt in monaſteriũ detrudendus,§.ſed ſiue. 177
Sacerdos non debet quẽ abſoluere de caſibus reſeruatis Papę vel epiſcopo,§.illud etiam. 179
Sacerdos conſtitutus in peccato mortali, quoad ſeipſum eſt ſuſpenſus,non quo ad alios, §.immo &, 182
Sacerdos contemnẽs cõſtitutiones eccleſiæ punitur pro qualitate culpæ,& clandeſtina matrimonia

monia, ſi publicentur, recipit eccleſia, §. ſane ſi. 225
Sacerdotes inferioris gradus ſũt presbyteri, nec ſufficit aliquid obiter tractatum eſſe, §. nũc de ſcendamus. 82
Sacerdotes proprie appellantur, qui Eucharistiã conficiunt, improprie etiam diaconus, & ſubdiaconus, §. diximus autem. 87
Sacerdotes quotidie hodie pro populo ſacrifica re debent: ſed ſemel tantum, non pluries, niſi ex magna cauſa, uel in natiuitate Domini, §. inualuit tamen. 181
Sacerdotes ſimplices non poſſunt proprias eccle ſias facere eſtiuales, & qui de facto id fecerit, ab eccleſia ipſa remouebitur, §. ſimplices ſt. 267
Sacerdotum in duas claſſes diuiſio ſumpſit origi nem tam à teſtamẽto ueteri, quam nouo, §. & non in eleganter 82. Cetera habes ſ. in uer. cõ ſentientes in uer. Euchariſtia, in uer. ordo ſacer & in uer. relictum.
Sacramentum quid ſit, § ſacramentum. 158
Sacramentum chriſmatis operatur augumentũ gratiæ, & ſoli epiſcopi chriſmant, §. igitur omnes. 170
Sacramentum pœnitentiæ & Euchariſtiæ non de negatur deputatis, ultimo ſupplicio, §. nec infirmis. 179
Sacramentum Euchariſtiæ maximum eſt, & ſaltẽ ſemel in anno dẽt aſſumi, § eſt autem. 180
Sacramẽtũ Euchariſtię conſtat viſibili forma, ue ritate corporis, & ſpirituali uirtute: & in calice poni debet vinũ aqua mixtũ, §. cõſtat aũt. 183
in Sacramento altaris panis & uinum fiunt uera caro & ſanguis Domini, §. veritas eſt. 183
Sacramenti uirtus eſt charitas & unitas, §. virtus eſt. 184
Sacramenta quomodo & quando ſunt illa tria quibus ea conſtant, §. his igitur. 184
Sacramenta miniſtrari poſſunt à malo miniſtro & hæretico, §. ergo qui 161
Sacramenta non eccleſia, ſed Chriſtus inſtituit quæ tamẽ dicũtur eccleſiæ, quia illa per ea ſã ctificatur, & illa miniſtrat, §. illud quoque. 160
Sacramenta conſtãt elemento & uerbo, §. cõſtãt autem. 160
Sacramentorum quędam neceſſaria ſunt, quędã voluntaria, § ſacramentorum, 159
Sacramentorum neceſſariorum quędam deſeruiunt ad ingreſſum eccleſiæ, quædam ad progreſſum in eccleſia, quædam ad egreſſum ab eccleſia, §. & rurſus. 159
Sacramentorum ſecunda diſtinctio, quod quædã charactere imprimũt, quę iterari nõ poſſunt. quędam non imprimunt, quæ iterationẽ admittunt, §. rurſus ſacramentorum. 159
Sacrilegum cõmittitur tam intuitu rerũ, quam perſonarum, & qualiter intuitu rerum, §. ſacrilegium autem. 464
Sacrilegium ratione perſonarum committitur cum quis clericum percutit, uel cum monialem habet, §. perſonarum ratione. 464
Sacrilegi uariis pœnis puniunt, §. ſimilibus. 463
Cetera uide ſupra in ver. conſentientes
Sanctorum ſcripta non inſerta iuri communi, ſecundum poſt decreta Pontificum Romanorũ locum obtinent, § alia ſane. 18
Scenicis & hiſtrionibus non eſt danda Euchariſtia pro cæteris aũt, maxime infirmis, ſemper debet eſſe parata, §. item quamuis. 182
Schiſmatici qui ſint, & quomodo differant ab hę reticis, §. hæretici ſunt. 454
Schiſmatici excommunicatione, depoſitione, bonorum confiſcatione, & à ſe geſtorum annullatione puniuntur, §. vtrumque. 465
Scholarium inconſtãtia in fine de comp. iuris. 79
Scripta ſanctorum, uide ſupra in ver. ſanctorum.
ſcriptura ſolum publica in iudicio fidem facit & quæ ſit ſcriptura publica, §. nõ tamen. 404
Seruatores qui ſint, §. per ſcrutinium. 30
Secundæ nuptiæ abſque timore infamię intra annum luctus poſſunt celebrari, ſed non debent benedici quocumque tempore contrahatur. §. illud quoque. 240
Sede uacante is abſoluit qui habet epiſcopalem iuriſdictionem, §. epiſcopali. 501
Seditioſi ordinari nõ poſſũt, § idẽ ſtatuendũ. 102
Sentẽtia eius qui eſt maioris auctoritatis ꝑponi tur inter diſcordantia concilia, §. alia uero. 15
Sententia contra reum contumacem ſi de cauſa liqueat, ferri poteſt, etiam in cauſa profana lite conteſtata, contra actorem uero etiam lite non conteſtata §. quod interdum. 547
Sententia diffinitiua eſt, quæ condemnando, uel abſoluendo liti finem imponit, nec requiritur de neceſſitate i ea verbũ, cõdẽno, vel abſoluo, ſed ſufficit æquipollẽs, §. diffinitiua uero. 411
Sententia debet ferri ſedendo, & de ſcripti recitatione, alias nõ ualet, & epiſcopus facere põt quod alius pro ſe recitet. §. uocatis igitur. 411
Sententia lata contra ius conſtitutionis, licet ſit nulla: ſecus tamen eſt in ſententia lata contra ius litigatoris, §. ſi tamen. 415
Sententia lata poſtquam per decem dies nõ fuit appellatum, regulariter retractari non poteſt, § lata tamen. 416
Sentẽtia lata in reali actione mandatur executioni ſtatim, in perſonali uero poſt quattuor menſes, qui terminus põt breuiari, & prorogari, §. ſi igi-

ſi igitur ſententiæ. 418

Sententia per querelam & ſupplicationem retractatur, & ſub qua forma ſupplicatio porrigaſ, § per ſupplicationem.lib.3.tit.18.pag. 440

Sententiam ex pluribus iudicibus ſufficit quod vnus recitet.uſus plurali numero, ſecus in actu electionis, §.ſed etſi plures. 412

Sententiarum duæ ſunt ſpecies, interlocutoria & diffinitiua, & interlocutoria poteſt reuocari ante diffinitiuam.§.videamus 410. Cetera uide ſupra in ver.proceſſus.

Separatio thori non habet locum pendente iudicio ſuper adulterio, §.ſed & ſeparatio.233. Reliqua habes ſupra.in uer.diuortium.

Sepulturam eligendi unuſquiſque habet liberã facultatem, & ſi quis non eligat in parochiali eccleſia aut maiorum ſepulchris eſt ſepeliendus, §.regulariter. 272

Sepulturę cur conſtituantur in eccleſiis & locis ſacris, §.tractemus.271. Non pôt quis etiã iureiurando à ſeipſo abdicare liberam eligendæ ſepulturæ poteſtatem, § alias autem 274. Cetera inuenies ſupra in ver.clerici.& in verſ. deprehenſi.

Sequeſtratio fit ob dilapidationem etiam lite pẽdente, §.plane. 384

Seruus non poteſt ordinari. & ordinatus ſciente domino fit ex hoc liber & ingenuus, §.ratione ſubiectionis. 96

Seruus triennio in monaſterio commoratus, per monachationẽ fit liber.in, §. quemadmodum. 147

Serui poſſunt etiam inuitis dominis contrahere matrimonium dũ tamẽ dominos nõ fraudent debitis obſequiis, § illud quoq;. 204. Cetera require ſ.in verſi.princeps, & in ver. profeſſio.

Similitudines, quę ſunt inter libros iuris ciuilis, & iuris canonici, §.libros iuris. 2

Simonia quid ſit, & unde dicta, § ſimoniæ. 447

Simonia aut eſt ſimplex conuentionalis, aut realis & realis ſubdiuiditur in realem conuentionalem, & realem mentalem, §.ſimoniæ. 448

Simonia contrahitur cuiuſcumque muneris receptione, §.contrahitur. 448

Simonia ex quibus capitibus committatur, § ſed & tunc. 449

Simoniace dicitur quis electus, etiã ſi quid ignorante eo datum fuerit uel promiſſum, § nec diſtinguemus. 450

Simoniace ordinans eum ſuo ordinato, & clerico mediatore eſt deponendus, laicus uero mediator excommunicatur, § ſic uoluti. 451

Simoniacus poteſt à quocumq; accuſari: & ſolus ſimoniacus inter peccatores nullam non celebrar, §.huius autem criminis. 451

Simoniaci ordinari non poſſunt, § idem ſtatuendum. 102

Simplicitas excuſatã communione cum hęreticis, §.mercatores, 498

Sortilegi qui ſint: & quod ab eccleſia ſint omnino eiiciendi, §.ſunt autem. 462

Spirituale coniugium quomodo diſſoluitur, §. per degradationem. 79

Spiritualis poteſtas exerceri ſine fide poteſt, ſed non ſine intentione eccleſiæ, §.hoc tamen. 161

Spoliaſſe quis intelligatur pręter manifeſtã ſpoliationis uim, §.is quoque. 370

Spoliatus opponens de ſpolio in modum exceptionis, non cogitur reſpondere ante quam ſit reſtitutus, §.ſed & ſi. 358

Spoliatus eſt ante omnia, & quo ad omnia reſtituendus, §.ſed & ſi ſpoliatus. 367

Spoliatur quot caſibus dicitur quis priuatus a iudice & quibus, § ſpoliatus. 369

Spoliatus ante omnia eſt reſtituendus, regula, §. ſunt & alij. 372

Spoliatus quando non ſit ante omnia reſtituendus, § quinimo. 373

Spoliatus poteſt ſuſpenſo petitorio ante concluſionem in cauſa intentare poſſeſſorium: ſecus ſi ſit concluſum, niſi tamen aliter iudici uideatur, §.poſtremo ſciendum 374. Cetera vide ſupra in ver, electio.

Spolium cum proponitur in modũ exceptionis, nulla fertur reſtitutionis ſententia: ſed quamdiu nõ fuerit reus reſtitutus, non eſt cogendus actori reſpondere, §.ſed hęc quidem. 368

Spolii quęſtio per modum reconuentionis propoſita non impedit proceſſum ſuper alia cauſa ciuiliter inſtitutum, §.quod ſi ciuiliter. 368

Sponſalia quid ſint, & unde dicantur, § ſponſalia ſunt. 189

Sponſalia contrahuntur re, verbis, litteris & conſenſu, §.contrahuntur. 189

Sponſalia contrahuntur tripliciter, pure, in diẽ, & ſub conditione, & qui contraxerunt ſponſalia pure, compellendi ſunt etiam matrimoniũ contrahere, & conſanguinei contrahentiũ non debent cum ipſis contrahentibus contrahere, §.rurſus contrahuntur. 191

Spõſalia contracta ſub conditione euaneſcunt deficiente conditione, niſi ab ea receſſum fuerit § ſub conditione. 192

Sponſalia qui contraxerunt, debent compelli ad matrimonium, niſi aliquid triſte timeatur §. initiatum igitur. 195

Sponſalia contracta ã parentibus, nõ tenent niſi filii aſſentiãt & ratificẽt, § nõ abſimile eſt. 196

Sponſalia diſſoluuntur ipſo iure,quando non ha betur ratio voluntatis contrahentium,§.diſſol uuntur ſponſalia. 197
Sponſalia diſſoluuntur per ſuſceptionem ſacrorũ ordinum & ingreſſum monaſterij, §. item ex contrario. 198
Sponſalia quando facto hominis diſſoluũtur,§.fa cto hominis. 198.& 199
Sponſalia diſſoluuntur contrario conſenſu, nec pœnæ appoſitio ſponſalibus appoſita aliquid operatur.§.ſi contrahentes. 199
Sponſalia dirimuntur propter lepram,vel ſimilẽ morbum,§.item ſi ſponſus. 201
Sponſalia pura,& certa ex conſenſu valida, licet alias nulla,inducũt publicæ honeſtatis iuſtitiã quæ ſequentia ſponſalia dirimit,nõ preterita, §.vſqueadeo autem. 214.Cetera require ſ. in ver.matrimonium minores,& in ver.reſilire.
Sponſi ſi conferant ſe ad remotas regiones,ſpõſę poſſunt ſe ad aliorũ nuptias conferre,recepta, ſi peierauerint pœnitentia §.ſed etſi qui. 200
Spuritus.vide ſupra in ver.poſtulari.
Stipulatio.in fine de comp.iuris. 74
Subdiaconus poteſt quis ordinari in decimoocta uo anno,§.ſicut autem ſubdiacono. 86
Subdiaconi officium circa quæ verſetur,§.diaco num igitur.86.Cetera habes ſupra in ver. dia coni,& in ver.Eccleſia,
Subtilitas legiſtarum.in fine de comp.iuris. 76
Subtilitate nimia iuris ciuilis multa pereũt.ib.75
Superior de excommunicatione cognoſcens, vi dens illam iuſtam, debet excõmunicatum ad inferiorem remittere.niſi is malitioſe differat abſoluere:ſecus autem.ſi comperiat illam in iuſtam:ſed ſi dubitetur,honeſte faciet,ſi remit tet.§.vbi vero. 505
Superiori conceditur multo magis,quod cõcedi tur inferiori,§.quod autem.24.Reliqua requi re ſupra in ver.epiſcopi,& ſuperiores.
Surdi baptizari poſſunt,§.muti quoque.166.Ce tera vide ſupra in ver.muti.
Suſpecti de hæreſi,niſi ſe purgent, ſunt excom municandi,& excommunicati ſi excommuni catione inſorduerint,condemnãtur tamquam heretici.§.qui vero inuenti. 460
Suſpenſio eſt duplex,vt excõmunicatio & inter dictum.§.ſuſpenſio quoque.lib.4.tit.15.p.510
Suſpenſio iudicis quę ſit,§.iudicis ſuſpẽſio.lib.4. tit.15.pag. 511
Suſpenſio ſolum ordinem & ſtatum eccleſiaſticũ reſpicit,& priuatio præſupponit habitum, §. eſt autem ſuſpenſio.lib.4.tit.15.pag. 511
Suſpenſus quoad ſeipſum,non quo ad alios quis eſt ob mortale peccatum,non notorium, §. at ſi crimen.lib.4.tit.15.pag. 511
Suſpenſus á canone eligit,ſecus ab homine, §.in ſuſpenſo. 36
Suſpicio vehemens interdum habet vim notorij. §.ad notorium. 408
Syluæ,vide ſupra in ver.ruinæ.

T

TAciti & expreſſi eadem eſt virtus, §. quòd ſi iudex.lib.3.tit.17.pag. 426
Taciturnitas habiti beneficij inualidat prouiſio nem legati,non ordinarii,§.ſed nec aliter.115
Taciturnitas,obtenti beneficij etiam modici ob ſtat,niſi prouiſio ſit facta motu proprio, §. ſed multum intereſt. 118
Talis quis præſumitur, in quali habitu reperitur aliquamdiu conuerſatus,& captus,§.idem di cendum. 309
Temerarius dici non poteſt,qui obtemperat prin cipi,& cuius acta approbantur à magnis viris, §.ergo ſi. 5
Tempus deuolutionis currit ſolum nõ impeditis & à die notitiæ,§.tempus. 113
Tempus ad proſequendum in quibus caſibus nõ currat,§.quandiu. 434
Tempus datum à iure ad proſequẽdam appella tionem poteſt breuiare per iudicem ex cauſa, §.& licet. 434
Tempus interdicti, vide ſupra in ver. interdicti tempore.
Tempora quæ ſeruari debeãt in ordinationibus, §.igitur per tres. 92
Terminus,habes ſupra in ver. pars.
Terrulas incõmodas,& minus vtiles,itẽ ſeruos fu gitiuos poteſt prę latus alienare,§. terulas.298
Teſtator ſi aliquid epiſcopo,aliquid eccleſiis reli quit,& iuſſit epiſcopum eſſe cõtentum ſuo re licto poſthabita detractione quartæ, ſeruanda, eſt teſtatoris volũtas,niſi ſit facta in fraudem, §.hoc autem. 284
Teſtis.Differentia,vtrum teſti obiiciatur crimen de quo numquam alias fuerit conuictus, vel obiiciatur crimen,de quo alias quis confeſſus & conuictus fuit,§.multum. 360
Teſtis malæ vitæ caret fide,§.vita cenſetur. 392
Teſtis non poteſt quis eſſe in cauſa,in qua fuit ad uocatus vel procurator,§.is quoque. 396
Teſti ſtatim ſeipſum corrigenti non adimitur ob id fides, & poteſt iudex teſtem repetere ſu per omiſſis,§.eum quoque. 420
Teſtes quales eſſe, & qualiter iurare debent ſu per conſanguinitate,§.quoties. 228
Teſtes poſſunt examinari etiam lite non cõteſta ta,cum ciuiliter agitur, & probabiliter de mor te teſtium,vel diuturna abſentia timetur,§.ad

monendi. 378
Teſtes qui examinauit ad perpetuam rei memoriam debet intra annũ, vel conuenire aduerſarium, vel examẽ denunciare, §. debet tamẽ. 379
Teſtes recuſantes iurare, ſunt ſub pœna excõmunicationis cogendi, & iuramẽtum de non deponendo non tenet, § quod ſi teſtes. 389
Teſtes conſiderantur conditione, natura & vita, §. teſtes vero. 391
Teſtes non poſſunt eſſe domeſtici, & habẽtes cauſam ſimilem. §. domeſtici. 395
Teſtes publicato proceſſu nõ poſſunt examinari ſuper eiſdem, nec in prima, nec in ſecunda inſtantia, ſecus ſuper emergẽtibus. §. elapſis. 399
in Teſtes qualiter & quando obiici poteſt, §. ſed interdum. 400
Teſtes probatorios & reprobatorios probatoriorum reprobare licet, ſed reprobatorios reprobatoriorũ non licet, §. illud etiam. 401. Cetera inuenies ſupra in ver. pater. in ver. renunciatio, & in ver. reus.
Titulus de rebus ſacris ſubordinat præcedentia ad ſequentia, § ſacramentorum. 241
Tituli de nuptijs ſubordinatio, §. expoſuim⁹. 211
Tituli de decimis ſubordinatio, §. explicito. 285
Tractatus, vide ſupra in. ver. ſacerdotes.
Tranſactiones quę non ſunt iuri contrarię ſeruari debent, & partium iuribus derogant, §. tranſactiones. 333
Tranſlatio inducta eſt ex vtilitate, & ex neceſſitate, & neceſſitate ceſſante trãſlatio irritatur, §. tranſlationes. 63
Tributa & cenſus de fructibus quibus decimę ſoluendæ ſunt, non debet deduci, §. ſed nec. 298
Tumulantes, vide ſupra in ver. hæretici.
Tumulati cõtra canones ſunt exhumandi, ſi illorum corpora poſſint diſcerni à corporibus fidelium § & ſi contigerit. 276
Tutor poteſt litem conteſtari, §. ſit autem litis cõteſtatio. 376

V

VAcationis futuræ caſus, non verificatur in caſu nouæ creationis, §. idem obtinet. 124
Validum ab initio tractatu temporis non infirmatur, etiam noua ſuperueniente cauſa, §. illud in dubium. 395
Verba etiam quantum ad eccleſiam ſunt neceſſaria ad contrahendum matrimonium, ac muti & ſurdi ſignis nuptias poſſunt contrahere, §. licet autem. 202
Verba apta ad contrahendum matrimonium, §. verba autem. 203
Verba prolata in contrahendo matrimonio ſunt accipienda ſecundum communem intelligentiam, §. inde quæritur. 203
Vicarius epiſcopi nõ poteſt inquirere, punire, priuare beneficiis, vel eadem cõferre, niſi hęc ſpecialiter ſibi committantur. §. per vicarium. 63
Vicarius cõſtitui nõ poteſt, habens curã animarũ in diuerſis eccleſiis, vel laicus. § debet aũt. 63
Vicarius ſine ſpeciali mandato epiſcopi poteſt ſede vacante inſtituere præſentatos, §. diſſimiles ſunt. 139
à Vicario appellatur ad Archiepiſcopũ, ab Archidiacono ad Epiſcopum. §. inter vicarium. 64
Vir qui viuente vxore etiã in ab eo ſeparata quo ad thorũ, ſecundam conſciã duxit vxorẽ, etiam prima mortua ſeparabitur à ſecũda, ſed cũ alia cõtrahere poterit, §. fornicationis quoq;. 238
Reliqua require infra in ver. vxor.
Vir qui inuita vxore ingreſſus eſt monaſterium ab eadem vxore redire coactus, ea mortua nõ cogitur rurſus in monaſterium reuerti, ſed nõ poterit amplius vxorẽ ducere. Quod ſi vxore non cõtradicente fuerit ingreſſus, illa mortua nõ poterit exire, præſertim ſi fuerit profeſſus conſentiente vxore, §, quæſitum. 234
Viſitare qui poſſint, & quod Archiepiſcopus potes viſitare prouinciam, etiam quando ſuffraganei non ſunt negligentes, §. viſitandi vero. lib. 2. tit. 21. pag. 266
Viſitatores creandi, & quid agere debeant, §. viſitatores. 155
Vitatio ſcandali iuſtam tribuit renunciandi cauſam, §. propter malitiam. 74
Vitatus corporis, niſi modica ſit lęſio, ordinari nõ poteſt, §. cauenda ſunt. 105
Vitam regularem qui vouit, monaſterium ingredi debet non obſtante quòd fuerit pręlaturam conſecutus, §. is quoque. 501
Viuo cum nõ communicamus, nec mortuo communicamus, §. quod ipſum. 494
Vnctio, vide ſupra in ver. extrema vnctio. & in ver. interdicti tempore.
Vniendi cauſæ ſunt neceſſitas, & vtilitas, §. velut ergo. 251
Vnio quid ſit, & quotuplex, §. vnio nihil. 250
Vnio diſſoluitur tẽporis lapſu, & cauſæ ceſſatione, & ab his qui habent ius vniendi. §. diſſoluetur autem. 253
Vnionis effectus quis ſit, § ſecuta vero. 253
per Vnionem non præiudicatur iuribus epiſcopalibus, §. ſed quæri poterit. 253
in Vnione facienda requiritur conſenſus non ſolum capituli, ſed etiam eorũ qui lædi poſſunt §. nec ſolum. 253
Vniuerſitatis intuitu poteſt noua eccleſia ędificari

vtputa

reputa pro leproſis,§ vniuerſitatis. 244
Vniuerſitate interdicta & ſinguli de vniuerſitate cenſentur interdicti,ne interdictum reddatur eluſiorum,§ item cũ loci. lib 4.tit.14.pag 508 Cetera vide ſupra in ver.clerici.
Votum non poteſt electione reddi per litteras, § ſed cum abſens. 128
Votum ſolenne derogat ſimplici, §.illud quæri poteſt. 151
Votum ſimplex & ſolenne,quæ,§.eſt autem. 151
Vouere peregrinationem quis poteſt etiã altero coniugũ inuito,§ licet autem.236. Cetera vide ſupra in ver,vitam.
Vſucapio quam varie conſiderata:in fine de cõp iuris. 65
Vſucapiones per ius canonicum. ibid. 65
Vſura quid ſit,& vnde dicta,& habẽs poſſeſſione in pignus recepta propria pecunia, ſi recuſet fructus in ſortem computare,vſuras committit,§.vſura eſt. 466
Vſuræ ſi non ſint quibus reſtitui poſſint,errogandæ ſunt in pauperes,& paupertas excuſat à reſtitutione,§.nec quidquam. 468
Vſurarius licet de vſuris ſatsfieri mandet per heredem,non tamen eſt tradẽdus eccleſiaſticę ſepulturæ,donec fuerit ſatisfactum,& contra ſciens incurrit pœnas eorundem,& teſtamenta vſurariorum non valent,§.& id adeo. 467
Vſurarius nõ eſt rem emens minus iuſto pretio, ſi tunc veriſimiliter dubitetur,an tempore ſolutionis plus vel minus eſt res valitura,vel aliter dubius euentus vſurarum ſuſpicionem remouet,§ illi quoque. 471
Vſurarius eſt,qui à debitore recipit aliquid vltra ſortem, etiam ſi ſuſcipiat in ſe periculum, §. alius tamen. 472
Vſurarii ordinari nõ poſſunt,§.Quod ſi quis.102
Vſurariorum pœnæ ſunt,infamia,excommunicatio,beneficiorum & officiorum & eccleſiaſticę ſepulturæ amiſſio,§.multiplicibus autem.467
Reliqua vide ſupra in ver.malũ facere. in ver. officia.
Vxor,cuius conſanguinea à proprio viro cognita eſt,monenda eſt, non cogenda ad continentiã §.vxor quoque.lib.2.tit.13.pag. 223
Vxor & vir regulariter nõ poſſunt diſiungi, vt alter ſummat ſacros ordines,aut monaſteriũ ingrediatur:fallit hoc in caſibus pręcedentibus & ſequentibus,§.his exceptis. 234
Vxor,quæ credens virum eſſe mortuum,religionem eſt ingreſſa, & à viro educta, ſi vir moriatur non cogitur reuerti ad monaſterium,licet id ſibi expediat,§ quid ſtatuemus. 235
Vxor nõ plene certificata de morte viri contrahere non poteſt,quamuis cõtinere nequeat,§. & quamuis. 236
Vxor non tenetur ſequi ſepulturam viri, ſi velit aliam eligere,§.nec vlla. 273
Vxor ſi ſepulturam non eligat, tenetur ſequi ſepulturam vltimi viri,ſi plures habuerit,§ ſi tamen ipſa. 273
Vxorem quę duxit viduam, eiectam vel meretricẽ,ordinari non poteſt,§.item repellendi.103
Vxorem publicam meretricem ſcienter ducenti peccata remittuntur,§.quin potius. 206
Vxorum dotes ob hæreſim maritorum non ſunt confiſcandæ,niſi ſcienter contraxerint matrimonium cum hæreticis,§. ſed & cũ alteri.457 cetera vide ſupra in ver. conſanguineam, & in ver.vir.

X

Xenodochia,Orphanotrophia, & loca ſimilia epiſcopis ſubſunt, qui prouidere debent, ne illorum res diſſipentur,§.Xenodochia. 269
Xenodochia & loca ſimilia non poſſunt in beneficium conferri,niſi in certis caſibus, §. eodem cauetur concilio. 270

F I N I S.

Regeſtum.

† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii a b c d e f g.

Omnes quaterniones, I i, e, g, quinterniones.

R O M AE

Excudebant Alexander Gardanus, & Franciſcus Coattinus Socij. 1587.